8.43.B

1613

NAZIONALE
R. BIBLIOTECA
CENTRALE V. E. II
8
43 B
7
ROMA
F. 716.

8-43-B-7

CALVINO-TVRCISMVS

ID EST,

CALVINISTICÆ PERFIDIAE, CVM MAHVMETANA COLLATIO,

ET DILVCIDA VTRIVSQVE SECTAE CONFVSIO.

Quatuor libris explicata.

Ad ſtabiliendam, S. Romanæ Eccleſiæ, contrà omnes omnium hæreſes, fidem orthodoxam, accommodatiſsima.

Authore GVLIELMO REGINALDO *Anglo, ſacræ Theologiæ quondam in collegio Pontificio Anglorum apud Rhemenſes profeſſore.*

ANTVERPIAE,
In ædibus Petri Belleri, ſub ſcuto Burgundiæ. M. D. XCVII.
Cum Priuilegio Regis.

PRIVILEGIO.

REGIO *Maieſtatis Priuilegio cautum eſt, ne quis proximo ſexennio citra Petri Belleri typographi Antuerpienſis voluntatem imprimat, vel alibi impreſſum importet, venalemque habeat, in toto Regiæ Maieſtatis Dominio, librum, cui titulus eſt* Caluino-turciſmus, ſiue Caluiniſticæ perfidiæ, cum Mahumetana collatio, & dilucida vtriuſque ſectæ confutatio *Authore* GVLIELMO REGINALDO *Anglo, Sacræ Theologiæ quondam profeſſore, ſub pœnis in Diplomate Regio contentis 30. Ianuarij 1595. Conceſſis & ſubſignatis*

De Berti.

SERENISSIMO PRINCIPI ALBERTO

Archiduci Auſtrię, Duci Burgundiæ, &c. Sanctæ Romanæ eccleſiæ Cardinali ampliſsimo, Archiepiſcopo Toletano, pro Maieſtate Catholica Belgicarum Prouinciarum ſupremo ac generali gubernatori.

GVLIELMVS GIFFORDVS Anglus, ſacrę Theologiæ Doctor, & inſignis Eccleſiæ collegiatę diui Petri Inſulenſis Decanus ſempiternam fælicitatem.

INFAELICIS *huius ſæculi Caluinianæ pe-
ſtes (Sereniſsime Princeps) ſacroſanctam fi-
dem & religionem noſtram, quæ* ſuper Pe- *Mat. 16.*
tram fundata etiam contra portas in-
feri ſemper manſit *inconcuſſa, omnibus
machinis adortæ, nunc fraude & dolis, nunc aperta vi la-
befactare conatæ ſunt, atque adeo totum ſpirituale ædifi-* *Ephes. 4.*
cium quod fide tāquam ſtabili fundamento nitens, & cha-
ritatis atque ſpei iuncturis cōpactum & connexū,
in perfectionem iuſtitiæ *conſtruitur; demoliri & ex-* *Matt. 7.*
cindere tentarunt, nunc flumina perſecutionum, *nunc
ventos ſuorum librorum & vaniſsimæ doctrinæ, nunc ſere-
nitates ſirenicarum voluptatum & illecebrarū carnalium
immittendo. Denique mille fallacias & nocendi artes, in-
uentore & impulſore Satana, fabricando, & initio quidem
(ſpecioſè ſane & argutè) ſe nihil innouare, nihil præter*

A. Iul.

Sleida. lib. 1. Parlamentum anno 1. Elizabethæ.

Caluin. præfat. inſtit. & ad ... tū ... bus.

erroreſ manifeſtos & abuſus noxios qui ab annis non plus quingentis in Romanam Eccleſiam irrepſerant reprehendere velle ſimulabant, na cètis vero Eccleſiæ primordia, œcumenica antiquiora Cõcilia, & ſanctorum patrum ſenſa *ſibi fore ſemper ſacroſancta & auguſta prædicabant. Sed quam iſta mendaciter & ſine fronte iactabant paucorum annorum litteraria pugna docuit apertiſsime. Etenim cum liti terminandæ & cuicunque controuerſiæ definiendæ primitiuam Eccleſiam Chriſto propiorem, ab hac concertatione remotiorem, & vti videri poterat minus ſuſpectam, noſtri, hoc eſt Catholici inuocarent, vel vetuſtiſsimorum conciliorum authoritatem adhiberent, quia videbãt facile aduerſarij in illis nihil ſuæ cauſæ fuiſſe præſidij, prodi ſe aiunt, & proiecta larua Patres fuiſſe homines, fuiſſe cæcos, erraſſe omnes, dicace petulantia & impudente ore proclamant.* Concilijs etiam optimis quæ habẽtur & antiquiſsimis, Satanæ potius quam Chriſti ſpiritum præfuiſſe, *ſe* Patribus omnibus vale renunciaſſe, & illorum lectione abſtinere, *nec illis in ſynagogis ſuis* vel infima ſubſellia cùm de ſcripturarum interpretatione agitur concedere velle, *imo hac tedicula Satanã plurimos in Papatu circunueniſſe dicunt, quod eos à ſcripto Dei verbo ad verboſiſsima Patrum commentaria & tot conciliorum canonumque volumina abſtraxerit,* ex quibus ſordidis lacunis extrema impoſsibilitas erat veritatem haurire, ſibi nihil volunt cum Patribus, hoc eſt, cum carne & ſanguine *commercij, nec ad ſe quidquam attinere quid Epiſcoporũ pſeudoſynodi conſtituant clarèque denunciant,* ſe nihil de cõceptis opinionibus remiſſuros nec ſi integrum Patrum ſenatum contra eos produxerimus. *Sed ipſum fortaſſe ſacroſanctum Dei verbum quod Prophetæ & Apoſtoli ſcriptis mandarunt, quodque veteri ac nouo teſtamento continetur magna religione ſeruant, verſant, honorant, ſuſpiciunt:*

Beza in præfat. noui teſtament.

Zuinglius tomo 1. reſp. ad Valent. compar. fol. 237.

Vrba. Regi. in parte operum in materia vitandi deuitiſſe ne otio. f. 58 & 59

Illyricus præfat. in nouũ teſta.

Hũfridus in vita Iuelli pa. 212.

VVhittakerus contra Sanderũ pa. 92.

ſuſpiciunt: nihil minus. Cum enim diuini verbi vis, anima, vita, medulla, poſita ſit non in externo cortice vel litera ſcripta (quam Turcæ, hæretici, & plurimi Pagani promiſcue legunt, quamque Diabolus diſputans cum Chriſto afferebat) *ſed in exteriore ſenſu atque recta interpretatione, quam vel Chriſtus Apoſtolis, vel Apoſtoli diſcipulis viuæ vocis oraculo tradiderũt, vel Spiritus ſanctus* doctor omnis veritatis *in Eccleſia Catholica, quæ eſt* Chriſti ſponſa, *continua ſucceſſione* per Doctores & Paſtores ad edificationem corporis Chriſti & conſummationem ſanctorum, ingentis *beneficij loco donatos conſeruauit, omnes facile intelligunt eos qui à ſenſu & doctrina primitiuæ Eccleſiæ tam longe diſſentiunt, qui Paſtoribus & Epiſcopis à Spiritu ſancto* ad eam regendam *conſtitutis tam pertinaciter ſe opponunt, qui nouam fidei analogiam ad ſcripturas exponendas inuexerunt, non magis poſſe iure ſibi ſacroſanctum Dei verbum arrogare quam exangue cadauer hominem viuum, arboris folia veros fructus, vel furfures farinæ florem appellare. Sed externam ſaltem vtriuſque inſtrumenti, eandem cum antiquis Patribus litteram retinent. Nec hanc quidem: ſed ad imitationem ſuorum maiorum Marcionis, Cerdonis, Ebioniorum, Carpocratis, Manetis, Mahumeti, Sergij, & ſimilium, plurimos* libros & librorum partes recidunt è teſtamento veteri, *multas epiſtolas* multaque capita euellunt & eijciunt è teſtamento nouo: in vtroque multa damnant, nonnulla deridenr, plurima deſiderant. *Fragmenta autem lacerata, diſſecta & mutilata quæ ſuperſunt ſuis, verſionibus inter ſe pugnantibus ita deformant, cum ſinguli ſectarum magiſtri ſcripturam ſacram ad ſuam hæreſim ſtabiliendam trahunt, vt nõ iam verbum Dei purum (quod tantopere iactabant) ſed humana inuẽta & ſpuria phantaſmata pro ſempiterno Chriſti Regis noſtri diplomate nobis obtrudant. Hanc autem*

Matth. 4. *Ioan. 16.* *Cantic. 4.* *Ephеſ. 4.* *Acto. 20.* *Baruch. Tobiam. Iudith Sapient Eccleſiaſt. lib. Machab. Epiſt. ad Hebr. & fere omnes Catholic. Apocalyp. Cantica. Heſter. tria cap. Danielis & Apocaly.*

hæreticorum audaciam ac temeritatem magno fuiſſe tam lapſis,vt ad ſanam mentem redirent,quam in fide nutantibus,vt conſtantes permanerent,adiumento,quis non videt? Qui enim ad eam peruerſitatem deuenerunt vt incredibili freti impudentia poſt ſpreta concilia, poſt Eccleſiam primitiuam, & venerandam antiquorum canitiem reiectam, Patribus etiam atque hiſtorijs , populis, legibus, omnibus denique vetuſtatis & veritatis veſtigijs, ſi qua in re ad ſtomachum non feciſſent,nuncio remiſſo , in cæleſte tandem chirographum inuolarent, diuinis codicibus vim & manus inferrent & exſectis è ſpecioſo ſacræ Scripturæ corpore tā multis tamque nobilibus eius partibus,quod reliquum erat tanquam occiſi corporis truncum, lancinatum, mutilum, & deforme redderent,quam quæſo apud viros Chriſtianos fidem merentur? Quis enim Catholicè Chriſtianus eſt vel mediocriter inſtitutus, qui horum hereſiarcharum ex diametro pugnantia Euangelia ſectari poſſit, ſi conſideret eos præterquam quod nec mediocrem vitæ ſanctitatem præ ſeferant,ſed inanis fiduciæ prædicatione ſuos ſectatores ad omnem vitæ nequitiam & improbitatem inſtituant, & omnia quæ à Chriſto paſſo fere extitere opinioſiſsimorum portenta in ſuum Euangelium corradant, ſe ſolos obſcuros homunculos, pauculos, imperitos,diſſectos, impuros,ſenatoribus orbis terræ & mundi luminibus anteferre, Eccleſiæ etiam naſcenti atque Apoſtolicæ apertum bellum indicere, ſanctorum maieſtatem bibliorum fœdiſsimè violare, voces non humanas ſed æthereas miſerrime truncare, & lacerare, genuinum ſcripturæ illius quam permittunt(ſi Dijs placet) eſſe ſacram,ſenſum nullū habere , ipſam denique ſcripturæ litteram, vt nihil nequitiæ reliquum ſit impijs verſionibus,in ſingularum hæreſum gratiā fœdiſsimè corrumpere & deformare, à ſano ſenſu ad ſuarum ſectarum placita inaudita inuerecundia trahere , vt non ſecus ſcripturam ſacram ſuæ improbitati quam prædones Turcici virgines

gines Chriſtianas bello captas ſuæ turpitudini cogāt inſeruire. Hæc autē omnia (Sereniſsime Princeps) iā ab aliquot ſæculis viri doctiſsimi egregiè docuerūt, & in eo demōſtrādo elaborarunt fœliciſsimè (vt taceā aliquot qui noſtra tēpora præceſſerunt) Roffenſis, Polus, Hoſius, Vigoreus, Lindanus, Orichouius, Santeſius, Alanus, Stapletonus, Bellarminus, Valentia, & ne in nominibus ſim ambitioſus, alij plurimi qui noſtram ætatem ſuis præclarè pro Eccleſia Romana exantlatis laboribus decorarūt. Verū autor huius Caluinoturciſmi vt etiā pro Zelo quo ad iuuandū Chriſti Eccleſiam & Babilonicā euertendā ſynagogā flagrabat aliquid in cōmune conferret, huius noui Euangeliſmi ad Alcoranum ſiue Mahumetiſmum præcipiti curſu progreſsionē, alteriusq; cū altero arctiſsimā cognationē, peculiari opere primus omniū quod ſciā demonſtrandā ſuſcepit: opus fortaſſe leuiter cōſideranti inſolens & peregrinum, nec tamen arduum & explicatu difficile ſi quis vel mediocrem rerum hiſtoricarum cognitionem habeat, & huius Euangeliſmi ortum, incrementum, curſumque, & paucorum miniſtrorum ſcripta vel facta attenderit, atque articulatè & diſtinctè ſingula Caluiniſmi & Mahumetiſmi dogmata ſingulis contulerit, quo clariſsimè (diſcuſſa caligine ſi quæ reſidua ſit) omnibus Catholicis patebit dulces Caluiniſtarū benedictiones quibus clariſsimam veritatem, Euangelicam lucem, Chriſtianam libertatem, reformatam Eccleſiam, renaſcēs Euangelium, & alias ſimiles verborum præſtigias iactantes, plurima ſeducunt corda innocentium deſinere in amariſsimas maledictiones, & æternam reprobationem à facie Domini & gloria virtutis eius &, omnes eorum cōciones, ſcriptiunculas, cænulas, ritus, cōuenticula, dicta, factaq; omnia tēdere ad manifeſtā apoſtaſiā, ad Mahumeticā abnegationē Chriſti Dei & Beatiſsimæ Trinitatis, quo plurimi Caluiniſtæ a ſuis miniſtris pereūtib. ducti peruenerūt, et dū Eccleſiā Romanā quæ Petra eſt et incorrupta totius

Roma. 19.
Roma. 16.
2. Theſſa. 1.
Matt. 16.

tius veritatis à Chriſto & Apoſtolis traditæ cuſtos, derelinquũt, ad laceras & diſſectas ſynagogas, in arena humanarũ opinionum conſtructas, inſtar limæ mutabiles, nihil habentes ſincerum, nihil ſolidum, ſed pro voluntate Miniſtrorum, Principum, vel populorum, varias, ſe adiungunt & ab vno ſectariorum duce ad alterum ei aduerſarium, ſine fine & modo reiecti, nullam reperiunt quietem, nullũ contendendi & pugnandi exitum, donec certo eius militiæ tenore, ad Turcarũ caſtra proceſſerint. Alcorano manus dederint, & Mahumeti fidem ſuam obligauerint. Opus vero hoc (Sereniſsime Princeps) meæ fidei concreditum tuæ celſitudini ſacrum eſſe elegi, vt quod feliciſsimæ memoriæ fratri tuo Archiduci Erneſto, Principi omnium virtutum ſplendore cumulatiſsimo, (ipſo auctore ſic deſtinante) ſacrandum fuerat, niſi præpropera mors magno Chriſtiani orbis detrimento eundem è viuis rapuiſſet, tibi eiuſdem Principis & ſanguine fratri, & amore coniunctiſsimo, & virtutis heredi, & in harum prouinciarum moderatione ſucceſſori, & auguſtiſsimæ familiæ Auſtriacæ ſplendidiſsimo germini, & Eccleſiaſtici ſtatus fere ſupremo, conſecretur, & ſub Alberti Archiducis gratiſsimo omnibus mortalibus nomine & patrocinio prodeat, nec hoſtium inſultus, nec inuidorum obtrectationes & maleuolentiam veritu-rum. Fateor equidem (Sereniſsime Alberte) cum de dicando hoc libro cogitarem, animum meum ex ſe in Celſitudinem tuam iam à multis annis propẽſiſsimum, plurima quæ ſe offerebant non ſolum inuitarunt verum precipitem rapuerunt, illud imprimis quod ſeneſcente iam mundo diuina benignitate auguſtiſsime tuæ familiæ hoc decus fuerit reſeruatum, vt illa fere ſola aduerſus Chriſti Ieſu hoſtes dimicans, fidem & religionem noſtram, atque adeo æternam Chriſtianorum ſalutem (quam Seruator noſter Regij & delicati ſui cruoris effuſione nobis parauit) conſeruatam ſibi ipſi poſt Deũ acceptã ferat. Sed & illud me plurimum

mum

mũ mouit, quod de propugnata Luſitania, domata Gallia, tutatis & auctis Belgarum finibus, triumphum, verè omni triumpho digniſsimus, inſigni poſt hominũ memoriam exemplo recuſaueris: & ſpectante orbe vniuerſo, & tibi trophæa pro glorioſiſsimis ab hoſtibus reportatis victorijs adiudicante, ſingulari animi moderatione & inaudito fere documento omnem fallacis mundi pompam & fluxum atque caducam gloriam ſpreueris, & qui tibi à ſenatu & populo Antvverpienſi cum ab expugnatione Hulſtana redires meritiſsimo decreti erant honores, Chriſtianiſsima mente Deo optimo maximo ſupplex in templo obtuleris. Et ſane cum multa ſint quæ hominum animos in tui admirationem rapiant, anguſtiſsimæ familiæ tuæ tot Cæſaribus toto orbe clariſsimæ ſplendor, ſumma qua apud potentiſsimum & ſupremum omnium quos vnquam ſol conſpexit, & vere Catholicũ Monarchã vales auctoritas atque gratia, eximia tua prudentia & in rebus etiam maximis agendis animi perſpicacitas, cum militari fortitudine pacatiſsimus animus, cum ſumma grauitate & ſuprema dignitate placidiſsimi & ſuauiſsimi mores, in ætatis flore mira vitæ caſtimonia, fortuna proſpera & victorijs maximis atque ſuperbis efferatæ gentis ceruicibus oppreſsis breuiſsimo vnius anni curiculo elata, huic patriæ labenti & inclinatæ allatum oportunè preſidium, reſtituta denique poſtliminio militaris diſciplina: nihil tamen meo iudicio ita te reddit conſpicuum, ita admirabilem, quam inſignis illa tua in Deum pietas, fidem catholicam aduerſus hæreticos tuendi & propagandi ardentiſsimum ſtudium, quo Sereniſsimos Principes fratres tuos Mahumetimaſtices & Ottomannicæ familiæ expugnatores æquaſti, viciſti, ſuperaſti, vt in te vno virtus atque fortuna, plærumque diſsidentes fœdere ſacratiſsimæ pacis videantur conueniſſe, vt te ſublimibus incrementis auctum, & ad perfecti Principis ſummitatem adductum, normam futuris ſeculis pro-

ponant & in mundani fulgoris Oceano nauigantibus tanquam cynoſuram oſtendant. Ac proinde æquũ putaui cum vniuerſis orbis ſcriptoribus qui laudes tuas vbiq; celebrãt, tanquam Euangelica vidua minutulum in gazophilacium preconiorum tuorum iniĳcere, & congratulatorio hoc munere meipſum meaq; omnia Celſitudini tuæ omni qua poſſum deuotione conſecrare. Accedit & illud quod homo Anglus non poſſum non tuæ Sereniſſimæ Celſitudinis in gẽtiles meos, qui pro auita patrum noſtrorum fide, ſæua propellente Caluiniana hæreſi, bonis omnib. ſpoliati patria exulant benignitatẽ admirari, ſuſpicere, venerari, & hoc munuſculum tum grati animi mei pro impartita illis gratia & fauore ſignificationem, tum pro augendo in eos ſereniſſimo amore tuo tanquam libellum ſupplicem offerre. Prodeat igitur (Sereniſſime Princeps) tuis auſpicĳs hic libellus, & te aſpirante pellat è mentibus hominum Caluinum, quem tuis fælicißimis armis iam cãpo fugatum, ciuitatibus pulſum, caſtris vidimus exutum, & breui tota Gallia ac Belgio ſperamus propellendũ. Ego interim cum fratribus meis pro lõga & fælici vita Tuæ Celſitudinis ſupplices manus ad Deum tendã, et pro frequentiſſima aduerſus hoſtes victoriæ omnibus votis lito & litabo. Inſulis 6. Cal. Decembris.

GVLIEL-

GVLIELMVS GIFFORDVS SACRÆ THEOLOGIÆ Doctor, & Eccleſiæ collegiatæ Diui Petri Inſulenſis Decanus beneuolo lectori ſalutem.

HANC Caluiniſticæ perfidiæ cum Mahumetana collationem, quam vir doctiſsimus dominus Gulielmus Reginaldus magno labore & induſtria cæperat, ſed morte præuétus ad perfectũ finem adducere non potuit, (*operis ex aliјs negotiјs, quæ pro munere meo mihi incũbũt ſubſeciuis,*) diuino fauente numine tandé abſolui, & enucleatam atque accuratiús digeſtam in lucem emiſi: partim vt communi vtilitati, cui natus, datus, & enutritus ſum, inſeruirẽ: partim vt te (beneuole lector) vel inſtruerem, vel iá inſtructũ amplius præmonerem, ne huic Caluiniano pſeudoeuágelio faciles aures præbeas: vtpote quod pedetentim ſequaces ſuos ad infamem Mahumetaniſmi ſectam propellit, vti ex huius operis lectione facilé perſpicies; partim denique vt fidem meam, quam amico morienti dederam, liberem, & quaſi æs quoddam alienum tandem diſſoluam. Tuum erit communibus meis, & amici mei frui laboribus, & pro fructu, quem legendo decerpes, vtrique noſtrum bene precari. Vale. Ex ædibus noſtris Inſulis Calendis Decembris. 1596.

ARGVMENTVM TOTIVS OPERIS CVM præfatione Authoris ad lectorem, in qua tacitæ quædam obiectiones remouentur.

NECESSARIVM duxi (Chriſtiane lector) poſt explicatū generale totius operis argumentum, te de nonnullis præmonere, quæ legentem retardare poſſunt, & difficultatibus innectere, quibus vt te expediam, ſcias imprimis velim, quendam pſeudoeuangelij Zuingliani miniſtrum Anglum, relicta patria primo in Palatinatum, deinde ex Palatinatu migraſſe in Turciam, vbi circumciſus, ex Zuingliano fit Mahumetanus, & abdicato baptiſmali nomine Michæas dicitur. Interiectis aliquot annis venit cum oratore Anglicano Conſtantinopolim alius miniſter nomine Samuel Michææ olim in Anglia familiaris, cum quo longa ſuſcepta ad Mahumetis ſepulchrum peregrinatione Conſtantinopolim reuertitur, & apud Ludouicum quēdam Gallum catholicum in Perano Suburbio hoſpitatur, & frequenter è Pera Cōſtantinopolim tranſmittens, amicum Michæam à ſecta Mahumetis ad patriam religionem reuocare conatur, Michæas è contra Alchoranum commendat, & vel eiſdem quibus Caluinianum & Zuinglianum pſeudoeuāgelia vel melioribus niti fundamentis oſtendere conatur; atque perfectionem tam Caluiniſmi quàm Zuingliauiſmi in Mahumetiſmo eſſe poſitam, quod vt indifferens lector ſerio cogitet auctor hoc colloquium litteris mādauit. Ludouicus quidem ab vtroq; æqualiter abhorret, & licet Michæam à Mahumetiſmo (quod Conſtantinopoli eſt capitale) diſſuadere non audet, tamen Samueli tam Alchorani quam Caluiniſmi peruerſitatem oſtendit, & vt reiectis omnibus ſectis ad maiorum fidem redeat hortatur.

Proximum

Proximum eſt, vt cõſideres quo in loco, & inter quas perſonas colloquium hoc inſtitutum fuerit, id ſi feceris perpendes facilè, quas autoritates & teſtimonia à talibus par eſt adhiberi. Ideoque nõ dabis vitio, ſi author pro ratione inſtituti ſui, Chriſtianæ theologię principijs nõ inſiſtat, quæ ab iſtis pſeudoeuangelij bucciñatoribus contemnuntur. Scio quidem doctiſſimos noſtri ſeculi Epiſcopos & Paſtores aduerſus pſeudoeuãgelicos dimicaſſe magna cum laude illis armis quę propria ſunt Theologorum & Chriſtianorum. Diſputarunt ſiquidem ex ſcripturis ſacris, ex Apoſtolica traditione in antiquiſſimis eccleſijs, Romana præſertim eminente, ex auctoritate & praxi totius eccleſiæ primitiuæ tum Græcæ tum Latinæ. Arguebant ex conſenſu Patrum & probatiſsimorum ſcriptorum iã in cælis cũ Chriſto regnantium. Vrgebant maieſtatem ſacrorum Conciliorum, & concludebant eos eſſe hæreticos, qui pauci, noui, ſingulares, inuenta à ſeipſis dogmata aduerſus plurimos, antiquiſsimos, & orbis terræ magiſtros, obſtinatè defenderent. Verum cum videamus horum Euangelicorũ primores, ipſorum Apoſtolorũ diſcipulos & ſucceſſores proximos criminari, quaſi magiſtrorum dedidiſſent fidem, eccleſiam primitiuam totam accuſare tãquam Ethnicis ſuperſtitionibus pollutam, ex ſcripturis ipſis, aliàs vt apocriphas reijcere, aliàs admittere quidem, ſed commentarijs & expoſitionibus inſolentiſsimis veſtitas, quas ſinguli ſectarum magiſtri pro beneplacito ſuo adinueniunt, denique omnia Theologorum principia conuellere, diſsipare & contemnere: nemo iuſtam reprehenſionis notam authori inuret, ſi diuerſam prouinciam hæreticos refellendi aggrediatur, & ex ipſorum moribus, libris, & tota externa Euangeliſmi ſpecie demonſtret, eos magis cum Gẽtiliſmo quam cum Chriſtianiſmo, cum Mahumete & Sergio, quam cum Chriſto & Apoſtolis eius conuenire. Itaq; id auctor his quatuor libris conatur, vt abſurda ex Caluiniſtarum pſeudoeuangelio directè manantia notet, initia, progreſſus, & finem illius obſeruet, argumẽta quibus nititur expendat, firmamenta omnia quibus ſuſtinetur cõſideret, & totius Chriſtianiſmi (in quo tãtopere Caluiniani glorientur) laruam illis detrahat, atq; oſtẽdat Mahumetiſmum eiſdem vel melioribus principijs quam Caluiniſmum fundari, vtrumq; moliri exterminationẽ fidei Chriſtianę, vtrumq; Beatiſsimam Trinitatem tollere, vtrumq; abnegationẽ Chriſti Dei & hominis continere, deniq; Caluini pſeudoeuãgelium Alchorano Mahumetis eſſe in nullo melius, in multis tetriùs & flagitioſiùs: & hoc modo qui exquiſitis excellentium noſtri temporis ſcriptorum argumentis attendere nolunt, has ſaltem craſſas, abſurdas & barbaras blaſphemias, quæ vel manibus tractari poſſunt

ri poſſunt, & ex Caluiniſtarum Euangeliſmo contra Chriſtum & totum Chriſtianiſmum erumpunt intuentes, tam portentoſi Gorgonis aſpectu non ſecus quam Lacedemonij adoleſcentes ebriorum viſu ab eius amore auertantur.

Neq; nouum atq; inſolens in viro Chriſtiano ac Theologo hoc ſcribendi genus arbitrabitur, qui ſecum recogitat, quid antiqua illa Chriſtianæ Eccleſiæ lumina Iuſtinus, Athenagoras, Theophilus Antiochenus, Clemens Alexandrinus, Origines, Tertullianus, Arnobius, Ariſtides, Melito, Lactantius & ipſe Auguſtinus in libris de ciuitate Dei contra gentes cõſcripſerint, & animaduertat noſtri temporis hæreticos in illo cum gentilibus conuenire, quod propria Chriſtianorum principia tollant, conuellant, reijciant, cum quibus proinde eiſdem armis quibus illi Patres contra gentes pugnarunt cum laude & ſpe fructus dimicari poſſe nemo negabit. Illud autem prudẽs lector non facilè reprehẽdet quod auctor Lutheranorum non minus quam Caluinianorum opiniones, ſententias, Iudicia & blaſphemias nonnunquã interponens, atq; proinde exactam Caluiniſmi cũ Mahumetiſmo comparationem excedens intra argumenti terminos non videatur ſe coercere, illud inquam nemo reprehendet, qui conſiderauerit, plurima dogmata eſſe vtriſq; communia, atq; nõ ſolum Caluiniſtas ſuos in Euangelio fratres Lutheranos agnoſcere, verum etiam ipſum Caluinum magna contẽtione pugnare, Lutherum fuiſſe diuinum, cæleſtem, admirabilem, & planè Apoſtolicum euãgelij ſui inſtauratorem: neq; debuit proinde auctor ſcrupuloſè eos diſiungere & ſeparare, quos ipſi Caluiniſtæ tanta vehementia ſimulant ſibi eſſe coniunctiſſimos.

In præfatione inſtit. editarum Geneuæ. 1585.

Quod ſi aliquis curioſius ſciſcitetur cur in hoc dialogo duos potius miniſtros Anglos auctor induxerit de hac controuerſia diſceptantes, quam totidem Geneuenſes, Gallos, Germanos vel Hollandos id (ni ego fallar) reſponſi habebit, quod Caluinianum euangelium in Anglia inſignius appareat & magnificentius, quàm in alijs prouincijs, in quibus omnia ex paucorum miniſtrellorum tumultuoſa libidine pendentia, non eam exhibent, intuentibus hierarchiæ eccleſiaſticę ſpeciem, nec ſacrorum ordinatæ cuiuſdam formæ ſimulatum apparatum, qualem in Anglia conſpicimus. Proindeque quod de Anglicana oſtenditur id multò facilius de omnibus aliarum prouinciarum Caluinianis congregationibus (quas Anglicana ſynagoga ex nouorum Euangelicorum doctrina longè latèque poſt ſe relinquit) intelligetur. Adde quod in Anglia hæreſis regio decorata diademate petulantius & procacius geſtit, inſtarque illius ſaltatriculæ non vno *Ioannis* capite contenta, plurium tam eccleſiaſticorũ quàm ſæcularium,

VVhitgift contra T C

Suruey of the preten-

ſecularium, omnis conditiones & ſexus temulenta ſitiuit, & crudeliter ebibit ſacrum ſanguinem, quàm in omnibus nationibus, quæ tota Europa, derelicta fide catholica, Caluiniſmum amplexa ſunt: quibus Chriſtianiſsima charitate auctor hoc opere oſtendere conatur, illam hydram pro qua tam immaniter pugnant per omnia cum portentoſa Mahumetis chymera conuenire, vel illam infidelitatis enormitate, & morum turpitudine longiſsimè excedere. Id autem non ex priuatis ſuſpicionibus aut coniecturis, ſed ex ipſorum Caluiniſtarum communibus & peruulgatis hiſtorijs, ex toto doctrinæ curſu, manifeſtis experimentis, iunctis rationibus, exemplis innumeris, non ſecretis, nō arcanis, non domi natis, ſed in publicis ciuitatum theatris proclamatis & peruagatis ſermonibus omnium demonſtrat. Accedit quod primi huius impietatis apud Anglos anteſignani, prę ſertim primipulus ille *Tindallus* ſacroſanctam fidem & religionem noſtram quàm turpiter deſeruerant, Turcica nihilo meliorem blaſphemabant, imo deteriorem eſſe *crebant*. A Equum igitur erat, vt Angli perſpectam haberēt ſuæ religionis formam, & cum viderint eam Turciſmi labē, qua ipſorum pſeudoeuangeliſtæ nos aſpergere volunt in intimis euangelij ſui viſceribus, etiam ex ſuorum patrum & apoſtolorum teſtimonio eſſe impreſſam & inſitam, ex eo conijciant, quantum fidei talibus magiſtris ſit habendum (quod ſcilicet latronibus accuſantibus eos, quos ipſi fuerint deprędati adhiberi ſolet) quantumque in reliquis eorum calumnijs & eorum infamibus mendacijs, quibus Catholicos onerant, & ſuam religionem farciunt, inſit ponderis & grauitatis.

des holy diſciplin per totum. Londini a. 1593

Roffenſis

In præfatione dialogi contra Morum.

Horn. VVinton. ſuperintendens contra ffeckna᷑ p. 101.

Illud demum primo fortè aſpectu lectorem offendere poſſit, quod autor aliquando phraſi modoque loquendi ab eccleſia catholica ſatis aliena vtatur, vt cum Turcicam infidelitatem fidei, Alchoranum euangelij, & ſynagogam dignatur nomine eccleſiæ, cūque ſacræ Triadis perſonas tres Deos nominat. Et ſanè ſi cum hominibus Chriſtianis & eccleſiæ filijs ageretur (ſecundū illud D. Pauli *formam habe ſanorum verborum*) à talibus vocibus fuiſſet abſtinendum. Sed debita perſonarum colloquentiū conſideratio omnem offenſionem facilè tollet: ideoque ſi quid a Michæa inferatur, vel a Samuele concedatur, quod appareat honori & maieſtati fidei & religionis catholicæ contrarium; illud ad Caluiniſmum, qui ſe religionis Chriſti & euangelij nomine obuelat pertinere attentus lector intelligat; nec facilè offendetur, quod in Turcis nonnunquam exempla iuſtitiæ, temperantię, liberalitatis erga peregrinos, pietatis erga defunctos proponantur, quæ verè Chriſtianos in his virtutibus exercendis indiligentię & teporis poſsint commouere; ſi meminerit prophe-

tas,

tas, Eſaiam, Hieremiam , Ezechielem(qui ipſam legem Moſaicam cuicunque Pagana conferre tanquam piaculum exhorruiſſent)ſæpenumero Paganos,Caldeos,& Aſsyrios comparatione Iudæorum iuſtificare, ipſumque prophetarum dominum & Saluatorem noſtrum idem ſæpius feciſſe,& tollerabiliùs fore
Matth 11. in die iudicij Niniuitis,imo Sodomæ & Gomorrę,quam obſtinatæ,licet alias fideli,Iudęorum nationi denunciaſſe. vale. Inſulis Calendis Decembris. 1596.

INDEX RERVM QVAE IN HOC volumine ſcitu digniora videantur.

A.

ABbatis Ioachimi doctrina Fol. 69
Abiſſini qui ſunt & vbi 359.661.764
Academici qui appellantur, & eorum error 394.834
Adam erexit Altare & ſacrificauit 84. 360
Adulteria rariora apud Turcas quam apud Chriſtianos 224
Ætatis aureæ fabula quid adumbrat 583
Alcorani 4. prærogatiua ſuper Euangeliſmum Lib.2.cap.10
In Alcorano tria de Baptiſmo reprehenduntur l.3.c.9
Alcorani cum Euangeliſmo conuenientia l.2.c.4.5.8.l.4.c.10
Alcoranus Euangeliſmo infinite præſtantior l.1.c.1.l.2.c.1.2.6.7.l.3.c.18.l.4.c.8
Alcorani & Euangeliſmi principia 354
Alcorani cenſura de primatu regio Eccleſiaſtico 372
Alcoranus & Euangeliſmus religionis nomen non poſſunt obtinere l.4.c.20
Alcorani ſumma de Deo, Chriſto, precibus l.2.c.3.4
De Alcorano vertendo in aliam linguam l.2.c.4.l.4.c.7
Altemburgenſe colloquium 20
Amici amicorum vitia celant 5
Alcorani vitiorum capite quinque l.4.c.1.2
Alcoranum Arabice primo ſcriptum dicitur l.4.c.7
Angliæ commoda recenſentur 797
Anglica religione Turcica probatur eſſe præſtantior l.2.c.7
Anglorum hæreticorũ eſtimatio apud alios hæreticos 30.70.171.318

Illorum crudelitas maior quam Turcica & damnatur ab alijs hæreticis l.1.c.4.l.4.c.15.19
Illorum ritus ſtandi in cœna vnde eſt l.2.c.13
Illius Eccleſiæ forma ineptiſſima l.3.c.11
Angliæ Miniſtri octogenarij iuuenculis copulantur 249
Anglorum communio qualis 92
Eorum in ſcripturis rithmicè vertendis mos l.2.c.14
Eorum miniſterium imperfectius Turcico l.2.c.15.16
De fœmineo eorum miniſterio Eccleſiaſtico l.2.c.16
Illorum Sacerdotes ſunt adulteri per leges regni l.2.c.17
Illi per leges Regni tenẽtur credere ad volũtatẽ Reginę l.4.c.7
Illorum clerus eſt miſerior Turcico l.3.c.1
Illorum de Baptiſmo contradictio l.2.c.8
Illorũ miniſtri in tẽplis, muſeis, & academijs diuerſa docẽt 442
Angli auitæ fidei ſunt tenaciores alijs 45
Eorum intentio de Trinitate 482
Anglo-Caluiniſtarum cum Mahumetanis fœdera l.4.c.21
Anglia atheiſmo redundat 436
Angeli variarum gentium patroni 476
Animæ immortalitas demonſtrantur 175.378.754
Angelicæ Salutationis recitatio laudatur 342
Apologiæ Anglicanæ author mendax 403
Apoſtolici vnde dicti, & eorum doctrina 164
Apoſtolorum Epiſtolas hæretici carpunt, & quare l.1.c.6
Aquæ aſperſio nititur authoritate diuina 207.213
Archimedis columba 823
Arrij argumenta ſoluuntur l.3.c.19
Arrianiſmo Caluiniani conueniunt l.3.c.8
Auguſtana Confeſſio fundamentum Lutheranorum 811

B.

BAptiſmus quibus conſtat 196
De Baptiſmo fides primæ Eccleſiæ, & errores hæreticorum l.2.c.8.9
De Baptiſmi eſſentia conueniunt Turcæ & Zuingliani, neceſſitatem eius negant ambo l.2.c.8
Baptiſmus Ethiopum 360. Turcarum 205. Ioannis 212
Baptiſmus à Zuinglio variæ deſcribitur 216
In Baptiſmo omnia vouentur de Chriſto 77
Baptiſmus eſt infantibus neceſſarius & in præcepto 197
Baptizati & Circumciſi dicuntur hermophroditæ 21
Bernardus dicitur hæreticis gratus, quare 169
Beringarius ſæpè damnatus 168
Beneficiorum nundinationes 302
Beza qualis Theologus 628. Eius perfidia 166

Bezæ opiniones & argumenta qualia l.3.c.19
Ille ſeipſum anteponit Eccleſiæ primitiuæ l.3.c.21
Bibliandri mendacium & error 146.528
Brentius de Zuinglianis 494
Britannorum antiquorum incœſtus 716

C.

Cadeleſqueri apud Turcas quales 316
Cadmæi fratres 508
De cœna Paſchali li.2.c.13
Cæremoniæ ad cultum Dei requiruntur 208.342.705
Caliphæ Pontifices, eorum poteſtas, & cædes l.3.c.2
Caluinianus panis 234. Caluini libido 258
Caluini ſuperbia & mors horrida l.3.c.22.23
Illius amicitiam deſerunt eius familiares 61
In eum inuehunt hæretici alij l.3.c.14.& 23
Quã nefarius ſit impoſtor in ſcripturis peruertendis l.4.c.17.18
Illius ſententia de libertinis & Euangelicis ſuis 488.550
Illius apologia pro ſua inconſtantia 454
Ille D. Auguſtinum eſſe ſuum patronum mentitur 653
Illius impia cenſura de verbis ſcripturæ & precibus Eccleſiæ 391.411.488.837
Ille verbis negat, re autem docet Chriſtum peccaſſe 542
Illi potius credendũ quando hæreticè, quã quando Catholicè loquitur de Trinitate l.3.c.7
Illius libri vocãtur labyrinthi & contradictionũ farragines 673
Illius reſponſum de Imagine ſui 347
Caluiniſtæ ſuos calide ad Mahumetiſmum, Iudaiſmum, Anabaptiſmum, Arrianiſmum ſeducunt l.1.c.19.l.3.c.3
Caluiniſtæ Chriſtum eſſe merũ hominem, alij tectè, alij apertè docent l.3.c.19
Illi probantur eſſe hæretici & deteſtabiliores Turcis l.4.c.16
Caluini blaſphemia de Chriſto 43.55.87.534.561
Caluiniſtarum Sathaniſmus l.3.c.23
Caluiniſmi dogmata pugnant naturæ & diuini cultus principijs l.4.c.20
Caluini doctrina de ſalute infidelium l.4.c.17
Caluiniſmus & Mahumetiſmus conueniunt in initijs, medijs & fine l.4.c.22
Caluiniſtæ ex ſua Theologia non poſſunt reſpondere Mahumetanis l.4.c.18
S. Catharina honoratur à Mahumetanis 329
Caluiniſmi & Mahumetiſmi authorum propietates quinque l.4.c 22
Caſtalionis deſcriptio 608.634

De caſtitate 82.256.262
Catechumini quomodo tractantur à Turcis 331
Catholicæ veritatis triplex neceſſitas l.4.c.18
Chriſtus cur ita propriè appellatur l.3.c.14
Chriſti mortem negantes recenſentur l.2.c.8.9.l.3.c.9
Chriſti Paſſionis effectus interni & externi l.3.c.15.16
Chriſti incarnationis cauſa l.3.c.11
Chriſti honorem aliquando directè extinuant, aliquando vafre extollunt hæretici l.3.c.15
Chriſtum nihil cõmiſiſſe affine reprehẽſioni probatur l.3.c.21
Chriſti Natiuitas adumbratur in fabulis 720
De Chriſti meritis l.3.c.1 & 14
Chriſtianorum diſtinctionis à Turcis capita præcipua l.3.c.2
Eorum omnia genera demonſtrantur l.1.c.8
Eorum ſtatus ante & poſt Euangeliſmum l.3.c.12
De blaſphemijs contra Chriſtum vide l.3.c.13
De Circunciſione 17.121.587
Ciuium Beata Vita 509
Cleri Turcici prærogatiua l.2.c.17
Clothim quid ſignificat 423
Communionis liber comparatur cum Alcorano 171
Conſilium ex proteſtantibus non poteſt cogi, quare l.1.c.3
Conſilium primum Nicenum l.3.c.3.& 19
Colubri natura 805
Conſiliarij grati patri, odioſi filio 520
Conſtupratio inſignis 238
Continentia Lutheranis putatur impoſſibilis 248
De concupiſcentia 653
Capronij blaſphemia contra B. Virginem 531
Couerdallus & Balleus quare recuſant Epiſcopatum 379
Cultus externus quibus rebus conſtat l.1.c.7
Cromuellus ægregie deſcribitur 320

D.

DE damnatis 345
De Deo quod nõ eſt author mali explicatio 72.& l.3.c.17
De Impijs aſſertionibus contra Deum l.3.c.5.8.17.18.19
Deum eſſe vbique non pugnat cum peregrinatione 758
In Dei cultu quæ attenduntur 757
Diuina eſſentia maximè vna & quare 429
Dei proprium & eſſentiale eſt eſſe 616
Deum colere eſt à natura, modus non 158
Decalogus Moyſis quam latè patet 728
Deliciatum vſus prohibitus vbi 737
Diagoras nullum eſſe Deum credebat 228

Dies Dominicus & Veneris 124.148
Deuotio Chriſtianorum 85
Diabolus ne‑eſſitatem peccati non poteſt afferre 609
Diſputãdi libido popularis de fide improbatur & quare 29.38
Diſputandi regulæ tres ponuntur l.1.c.5
Dolore homo ſit miſerior, non deterior 548
De diuortio errores Euangelicorum l.2.c.10
Donatiſtarum doctrina 185

E.

Eccleſiæ authoritas l.4.c.9
Eccleſia cuſtos veritatis & Magiſtra 805
Eccleſiæ deſcriptio ab hæreticis 502
De Eccleſiæ ſupremo capite 154.843
Eccleſiæ inueniendæ medium & eius decem notæ l.4.c.9
Eccleſia vera probabilius inuenitur apud Turcas quam apud Euangelicos l.4.c.9
De Eccleſiæ Catholicæ ſtatu errores confutantur 9
Eccleſiæ forma apud Turcas & Anglos l.3.c.10.20
De Eccleſiæ exilio & ruina inſulſus error confutatur l.1.c.10
Eleemoſyna quanti eſt apud Turcas 271
Elias qualis, cur miſſus, eius ieiunium & fuga 329.383
Epiſcoporum Anglorum mores 236.305.323.364
Abſque Epiſcopo res Eccleſiaſticæ non ſunt tractandæ 172
Eraſmus olim Euangelicus 805.500.512
Epicurus ſimulat ſe ſacrificare 85
Eſaiæ Prophetæ ſepulchrum 763
Ethnici imitantur veritatem l.3.c.2
Ethnicorum ritus erga mortuos 133
Eunomij doctrina 184
Euangelium Chriſti omnes profligat hæreſes 37
Euangelij vis & vita eſt in ſenſu l.2.c.1
Ex Euangeliſmo nulla eſt Euangelicis certæ veritatatis regula l.2.c.1
Euangelium nouum ſemen Alcorani continet l.1.c.2 3.4
Euangeliſmus & Alcoranus conueniunt quoad multa l.2.c.4
Euangelicorum propenſio ad Turciſmum probatur, & defectionis cauſa oſtenditur l.1.c.2
Euangelici fœdiores Turcis quoad multa l.2.c.4.& 11
Euangeliſmus & Alcoranus ex veteribus hæreſibus conflari probatur l.2.c.5.6
Euangeliſmum eſſe hæreſim concluditur l.2.c.7
Euangelici magis indulgent rei venereæ quam Turcæ l.2.c.10
Eorum doctrina de Baptiſmo viam ſtruit ad Chriſti mortem negandam l.2.c.8.6

Ecclesia invicibilis 101.

Elisabeta Angliæ regina, Diva et Dea Britonum 371..

Eorum doctrinæ de neceſſitate veneris incommoda l.2.c.11
Inter Euangelicos diuortia crebriora quã inter Turcas l.2.c.10
Euangelici in rithmis lõge magis licentioſi quã Turcæ l.2.c.14
Euangeliſmi labes non redundat ad Eccleſiam Chriſti l.3.c.20
Cum Euangeliſmo vnà intrauit in Angliam fauor erga Turciſmum l.4.c.21
Eius primarij arrogantes l.3.c.9
Euangelicorum genus ſcopus & praxis l.3.c.6
Eorum ſophiſmata & diſtinctiones ineptæ l.3.c.13
Eorum fidei Symbolum l.4.c.9
Euangelici ſunt contemptibiles,& quare 367
Eorum pſicomachia 772
Eorum libertas adumbratur in Tantalo 771
Euangeliſmi genius ad quid ſe accommodat 854
Euangeliſmi columnæ 376
Euangelici ſuo iudicio probantur eſſe Athæi 418
Erroris eorum cauſa 478. Et confuſionis 37
Illi nihil credunt niſi ratione fulciatur 497
Illi ſunt ſpecie Euangelici, re autem Turcæ 359.477
Eorum libido 275. Et fidei fructus 803
Eorum fundamenta & principia 495.549
Illi vbique Arrianizant 468
Eorum diſſidium in reali præſentia & iuſtificatione 441
Eorum doctrina ſeditioſa & proditoria 368
Euangeliſmus eſt diſſidiorum chaos 17.408
Eorum Eccleſiam eſſe aliam à veteri demonſtratur 879
Euangelici ſuam Eccleſiam definire neſciunt 820.838
Eorum error atrocior eſt errore Turcarum l.4.c.12.13
Eorum vocatio an ſit ordinaria l.4.c.12.13
An illi ædificauerunt nouam Eccleſiam l.4.c.12.13
Eorum religio eſt negatiua & priuatiua 821
Eorum articuli in quibus conueniunt Turcis 385
Eorum controuerſiæ præcipuæ 705
Eorum clariſſimi defecerunt ad Turcam 385
Per eorum doctrinam licet ad Turciſmum tranſire 37
Illi non habent rationem ſopiendi lites 506
Sibi opponuntur in politia Eccleſiaſtica 513
Illi comparantur Iouiniano, Cadmæi fratribus & alijs 182. 193.771.508
Eorum duo generalia capita contra fidem l.1.c.10
De eorum atheiſmo vide l.3.c.17
Eorum fides comparatur cum gentium idololatrijs l.3.c.18
Illi ſunt Tritheitæ 427
Euangeliſmus innititur hæreſibus VViclefi 170

De Euchariſtia ſententia Lutheri 36.436

F.

FAbulæ adumbrant hiſtorias varias 227
Familiani & eorum articuli 474.479.493.569
Fæmininus ſexus lege Moyſis frenatur 246
Fæminæ Turcicæ non orant vnà cum viris 449
Fæminæ in Anglia de facto non obeunt munus Sacerdotale, at de Iure poſſunt ſecundum principia Euangelicorum 310
Fæminas à rebus politicis expellunt multæ Reſpublicæ 509
Frugalitas Turcarum in victu 232
Fidés non eſt niſi quæ refertur ad Deum 616
Fidem habere non poteſt qui non credit Eccleſiæ 108
Fidei deſcriptio Caluiniana 549
Fides Catholica de Chriſto 385.vſque ad 407.464
Fides ergaDeum,& ratio conuerſandi cum hominibus illuſtratur exemplis 723
Fidei diſſimulationem hæretici approbant 569
A fide deficientes plectuntur morte iure diuino 29
Ad fidei puritatem adducere eſt maximum beneficium 4
Fides nititur reuelatione diuina,& paulatim creuit 356
De fidei fundamentis diſtinctio ſinanis 172
De fide & operibus error Lutheri l.2.c.10
Fidei ſolitariæ doctrina confutatur l.3.c.12.l.4.c.3.8
Fidei Chriſtianæ articulus præcipuus l.2.c.1
Fidei ſolitariæ doctrina repugnat legi naturæ, & omnium nationum iudicijs 722
Fidei ſolitariæ & prædeſtinationis opinio quanta mala operatur 509.513

G.

GAllia Antartica l.3.c.9
Galliæ Rex per leges debet eſſe Catholicus 819
Genu flectio in vſu apud Turcas 344
Georgiani quare ſic dicti 95.763
S.Georgius inuocatur à Turcis 479
Germanorum rebellio 265
De Gregorio magno figmentum hæreticum 25.26.34
Gigantomachiæ fabulæ interpretatio 620

H.

HAbraimi Baſſæ opes & mors 523
Hebræa lingua qua lex ſcribebatur 773
Heluetiorum deſcriptio 505
Hibernorum prouidentia 480
Hiſpanus in partes conciſus à Turcis quia templum intrauit 329

Henrici Octaui contumelia in D. Thomam & rabies in monaſteria 40.480.322
Hæretici tandem à ſuis probantur eſſe ignari l.3.c.19
Hæreſiarchæ ſe mutuò execrantur l.3.c.20
Hæreſium & ſectarum ſeges l.4.c.7
Hæretici quando admittunt patres, quando non 47.120
Hæretica diſtinctio de doctrina neceſſaria 173.717
Hæreticis non conſtat, quæ ſit ſcriptura, qui libri Catholici, qui patres, aut quæ conſilia ſunt admittenda, nec à qua ætate ſit inchoandum l.1.c.3
Hæreticorum neotericorum religio vbi fundatur 811
Hæreticorum regulæ ridicule 130. Et Synodi 129
Ab hæreticis cædes excitatæ 470
Hæreticorum proprietates notiores 490.7.9.7.21.38.48.51.64.70.137.234.238
Illi præferunt Turciſmum religioni Romanæ 9
Prætendunt puritatem Eccleſiæ primitiuæ 4
Apertiſſima negant 38.39
Fruſtra ad conſilia veniunt, & quare 21.22.25
Optima quæque ſuæ religioni tribuunt 38.70
Non verſantur in ſublimi Theologia 135
Progrediuntur ſenſim in doctrina ſua 64
Præpotentes habuerunt propugnatores 37
Proprijs principijs vtuntur peruersè 137
Naturam corrumpunt 51
Crapulæ & ventri ſtudent 234
Senes cogunt nubere & vitæ Beatæ partem ponunt in re vxoria 238
Deum à Diabolo non diſtinguunt 632
A ſuis contemnuntur ſæpè 632
Eorum fides eſt cauſa diuidij 22
Eorum argumentandi & concionandi genus irridetur 34.156
Fatentur ſe intempeſtiuè doctrinam ſuam introduxiſſe 35
Eorum varietas eſt cauſa defectionis 17.69
Sunt inconſtantes 48
Proprio gladio iugulantur 87.137
Diſſentiunt in ſuis fundamentis 176
Hæretici ſponte conuolant ad Mahumetem 7.8
Communicant ſedentes, vel ambulantes 344
Principia Philoſophiæ & Theologiæ ſubuertunt 471
Eorum argumenta negatiua confutantur 784
Hæreticorum Galliæ rationes quibus ſuadebant Condeum à Turca opem petere 10

I.

S. IAcobus Apoſtolus reprehenditur ab hæreticis 293
Iacobi Scoti perfidia 163
Ieſuitæ 11
Ignatij opera 126
Idolum quid eſt 236. 350
Iehoua quid ſignificat 451. 471
Ieiunium ſuſtulit Lutherus, in gratiam Veneris l. 2. c. 12
Ieiunium Quadrageſimale ab Apoſtolis manaſſe fatentur proteſtantes. l. 2. c. 12
Hoc à Turcis obſeruatur religioſius quã ab Euãgeliçis l. 2. c. 12
Ieiunium Moyſis 330
De imaginum vſu Anglorum peruerſitas l. 2. c. 18
Imago Chriſti fracta Antuerpiæ, at latronis mali Imago manſit illæſa 349
Imagines quare deleuit Iſauricus 348
Imago Sathanæ apud Orientes 621
Indæus non fit Turca niſi Chriſtum fateatur eſſe Meſſiam l. 4. c. 10
Iudæorum ſanctimonia in ſacrificijs 8
Iuelli mores 39
Iupiter ſe transformauit & quare 243
Iſaac figura Chriſti 281
Iudæi Turcis odioſi 236
Intelligendi & interpretandi inquiritur regula l. 4. c. 7
Iuſtitiæ exemplum 517
Iudex vinum bibens infamis Turcis 236
De Iuſtificatione per opera l. 2. c. 4
De Inuocatione Sanctorum l. 2. c. 4. & 50
Invisibilis eccla 101

K.

KNox Scotus concubuit cum Nouerca ſua 260

L.

LAmech poligamiam induxit 247. 362
Laſciuiæ origo Romanis 231
Liturgia Anglicana qualis l. 2. c. 18
Liturgia Mozarabum 94
Lex ſex articulorum in Anglia 847
Lex ſalica 819
Leges bonæ ſeruantur peſſimè 520
Legis & Euangelij diſtinctio l. 3. c. 16
Leges Angliæ & Turciæ comparantur l. 1. c. 4
Ex legis effectis bonitas legis examinatur l. 3. c. 12
Licere nihil melius quam omnia licere 772
Lumen naturæ à diuino deriuatur 723

Lutherus multum profuit Turcis l.2.c.12
Lutherani & Zuingliani ſe dicunt eſſe fratres 134
Lutherani ſunt veri Proteſtantes l.2.c.12
Lutheri conuitia contra Henricum Octauum 40
Lutheri iactantia 435.512.532.559
Lutheri imago. 573.& benedictio 376
Lutherus laudatur à Caluino & Beza 420
Lutherus contra Zuinglium. 435. Contra Caluinum 608

M.

Mahumetes aptiore loco, & tempore venit quam Lutherus l.1.c.4
Mahumetes quæ loca occupauit 34
Mahumetis ſepulchrum. 149. Vxores, & Concubinæ 221
Mahumetes fecit Deum libidinis authorem 222
Mahumetes ſe commendat Chriſto 502
Mahumetiſmus, Arrianiſmus, Caluiniſmus tres caligæ vnius panni 13
Mahumetiſmi concluſio 356
Mahumetiſmo quomodo paratur via 705
Mahumetanæ ſucceſſionis narratio 643
Mahumetanorum de Chriſto & B. Virgine fides 530.535
Mahumetanorũ origo, finis, vnitas, pœnitentia, fides, religio, mores l.1.c.1.2.3.4.5.l.2.c.1
Magiſtri authoritas ſufficiens ratio l.2.c.15
Magiſtratus ciuilis Turcicus non interponit ſe rebus Eccleſiaſticis 316
Matrimonium Sacerdotum l.2.c.17
De Matrimonio apud Turcas 238
Maritorum pluralitas inaudita Turcis 243
Machabæorum libris quare credendum eſt 785
Maurorum contritio de peccatis 3
De Melancthone 437 l.3.c.19
Malecedarius Sultanus occiſus à filio ſuo 762
Mineruæ fabula quid adumbrat 825
Miniſterij Eccleſiæ Anglicanæ deſcriptio l.2.c.15.16
Miniſtrorum Scotiæ rebellio. 164. Vſura 306
Miniſtri iniuſtè detinent commoda Sacerdotum 297
Miniſtrorum ignorantia, furta, miſeriæ 301.533
Miracula vbi, & quare neceſſaria l.4.c.12.13
Miracula an fecerunt Neoterici & quæ l.4.c.12.13
Miracula Sanctorum contemnunt hæretici l.4.c.14
Miralmumenes rectè credentium Princeps 645.650
Miſſa Africanorum, Æthiopum, Mozarabitarum 9149
Miſſale Anglorum 340

De Monogamia vide 562
Moyſes cur miſſus à Deo.pag.5.eius fons 330
Illius aſcenſus in montem 774
Moſqueæ Feſſenſis deſcriptio 298
Mozarabes qui ſunt 93.94
Muſulmanni qui ſunt 199
Mophtij poteſtas & honor 315
Mulierum Turcicarum mores 224.250.262
Mundi fundamenta tria 787
Muſculus de Euangelicis 511

N.

Naamanis hiſtoria 739
Nahum Prophetæ ſepulchrum 763
Neceſſaria ad ſalutem apud Euangelicos 933
Nouati doctrina 185
Nouatoribus mos inſitus 563
De nuptijs errores hæreticorum 263

O.

OEcolampadij Epitaphium 578
Oraculorum duo genera 717
De oratione pro mortuis l.2.c.4.l.4.c.8
Orationis definitio 342
De oratione apud Turcas 334.344
Orationis forma reiicitur 340
Orthodoxi & rectè ſentientes 199
Orationib. & ſacrificijs demõ ſtratur immortalitas animæ. 157
Orare pro defunctis,& ad defunctos ſunt cognata 789
Orant Turcæ quinquies in die 147
Orabant verſus orientem Chriſtiani primi 284
Orare ſtatis temporibus laudabile 773
Oratorium vbi Abraham natus eſt 763
Ochini hiſtoria 14.271.483
De operibus bonis,& quare eis ſtudent Turcæ 793
Ouis & ſacrificium eius figura eſt Chriſti & eius ſacrificij 13
Ottomannorum abſoluta Monarchia 709
De Ozia percuſſa lepra 367

P.

POena & premium vincula ciuitatum 28
Pœnitentia lapſi in idololatriam 292
A Paganis & Turcis vſurpatũ, an ſit ideo reiicẽdũ.l.4.c.2
Pagani vnde hauſerunt vitam & mores 725
Paſcha celebratur à Turcis 148.278
B.Paulo hæretici ſunt infeſti 118

Papatus

Papatus inuictus dicitur malleus à Luthero 263
In Papam odium vna eſt cauſa erroris Proteſtantium l.3.c.1
Paruuli ſine baptiſmo mortui damnantur 197
Paphnutius in Concilio Nicæno 392
Pars quomodo nihil differrre dicitur à toto 759
Patres infeſti Euangelicis & Turcis 194
Patres allegantur aliquando ab hæreticis Anglis 45
Patres quomodo admittuntur ab hæreticis 87.119.
Patronorum Anglorum auaritia 302
Peccati definitio 542
Peccati effector Deus non eſt 609
De peccato errores l.3.c.13
Pelagianorum doctrina 185
Pepuſianorum doctrina 183
Peregrinatio Anglorum. Pag.3. Turcarum 1.2.148.
Contra peregrinationem errores confutantur l.1.c.3 l.4.c.4.5
Peregrinatio vtilis & quare 737
Perſonæ deſcriptio 409
Perſonæ tres in diuinis vnus Deus quomodo l.3.c.6
De perſonis in diuinis errores impij l.3.c.4
Philoſophi vnde colligunt vnum Deum 420
Polygamia vnde eſt 2.362
Polygamia ex ſolis ſcripturis non poteſt refelli 360
Polygamia probatur à Patriarchis. l. 2. c. 10. à Turcis & hæreticis l.2.c.10.& 11
Polygamia refellitur l.2.c.19
Primatus Regius in Eccleſia refutatur. l. 1. c. 12. l. 2. c. 16. 17. 19. l.4.c 10. 11. 17.
Eiuſdem incommoda quatuor 310
Primatus Eccleſiaſticus Turcarum eſt in Pontifice ſolo. l. 2 c. 16
Principes ſuas priuatas rationes habent 501
Priuatorum curioſitas improbatur l.4.c.1
In Principes debachari non licet 162.707
Principum facta non ſunt exactè iudicanda 527
Prete-Iannes. 86.94. De prædeſtinatione 705
Proteſtantes qui ſunt, & vnde ſic dicti 149
Proteſtantibus errandi cauſæ l.3.c.1
Proteſtantes deteſtantur Zuinglianos pluſquam Turcas. l.2.c.2
Proteſtantes omni legitima vocatione carent l.4.c.15
Eos eſſe corruptores ſcripturarũ probatur l.2.c.19.l.4.c.17.18
Eorum fidei incertitudinis cauſa l.3.c.9
Eorum de vocationibus contradictoria doctrina l.4.c.18
Eorum fide Turcica fides eſt melior l.3.c.2
Illi Deum mutant in diabolum l.2.c.17

Illorum fides comparatur cum idololatris l.3 c.18
Illorum doctrina de concilio generali l.1.c.3
Illorum Eccleſia nulla ante VViclefum 809
Illos Turca reiicit vt ſeditioſos 10
Eos vix habere vllam Eccleſiæ veræ notam probatur. l.1.c.2.3. l.4.c.9.
Promethei hiſtoria quid adumbrat 723
Prophetarum ſepulchra viſitantur 763
Puritani Angli quales 378.490

Q.

QVadrageſimale ieiunium l.2 c.12
Eius inſtitutio.269.Antiquitas.266.Æſtimatio 270

R.

RElgionis veræ proprium l.1.c.17
Religio Anglicana vix habet veræ religionis veſtigium l.2.c.18.
Religionis vnitas apud Turcas 24
Religionis Turcicæ ſumma l.2.c.3
Religionis verè ſumma vnde 717
Religio imperfecta melior eſt nulla 489
In religione fundanda mores Turcarum & Anglorum 340
Religioni conſulendum cum iactura liberorum 526
Religio Turcica præſtantior Anglicana 76
Religionis Euangelicorum in Anglia origo 326
Recta ratio quid eſt 723
Redemptionis munus & officium l.3.c.14
Redemptor eſt ſatisfactor 556
Redemptoris nomen explicatur 555
Redemptionis efficacia in quo fundatur 558
De Reip.forma probanda l.4.c.1
De reip.ſtatu tractare periculum priuatis 707
Reſurrectio corporis probat immortalitatem animæ 754
Rithmo ſcripturas ædere vnde eſt 285
Richerus defendit ſtuprum 259 260 +90. eius
Richeri Euangelij initium 490 icon
Religionis mutandæ cauſa 307
Religionis mutatio in Anglia frequens 320
Rubi ardentis ſacellum 329
Rhodenſis militiæ inſtitutio & extirpatio l.4.c.21
Rupes ad quam Moyſes confregit tabulus 329

S.

SAbbatum ſanctificandum 124
Sacrificia & vota ſunt diuini cultus lege naturæ l.1.c.7
Sacrificium & vota reiiciuntur ab hæreticis l.1.c.8
Sabbati obſervati præceptum, ſimile alteri de Sacrificio, et circumciſione in lege veteri: vbi vang. a xpianis, et prim... a Mahumeto abrogatum permutat. a pag 123

Sacrificio nulla vnquam natio caruit 92
Sacrificij diuiſio apud Turcas 150
Sacrificant Indi proprium ſanguinem 85
In ſacrificio quid conſiderandum 554
De Sacerdotio Euangelicorum l.2.c.15.17
Ad Sacerdotium non admittunt Apoſtatas Turcæ 352
Sacerdotes Angli cum Turcicis comparantur 296.305.334
Sacerdotes Turcici quibus artificiis incumbunt & quando 305
Illi ſunt immunes ab omnibus exactionibus 334
Sacerdotum coniugia vbique damnantur l.2.c.17
Sacerdotum ſplendor redundat ad religionis gloriam 334
In ſacerdote elegendo quæ cura debetur 719
Sacerdos debet eſſe ab omni labe immunis 552
Sacerdos Turcicus vinum bibens eſt infamis 236
Sadducei 125.790
Sacellum vbi arca Noë requieuit 764
Sacramenti definitio apud Caluinum 209
Sacramenta Iudæorum 281
De Sanctorum inuocatione l.2.c.4.l.4.c.2,4.5.6
Sancti ſunt interceſſores,non Dij 755
Sanctæ Sophiæ Eccleſia 299
Salomonem quare damnat ſcriptura 226
Sanctimonia Iudæorum 80
Scripturas veras Proteſtantes neſciunt l.1.c.6
Scripturarum verſio in linguam vulgarē inutilis,quare.l.4.c.7
De ſcripturarū vero ſenſu regulā non habent hæretici. l.4.c.7
Scripturarum verſio in vulgarem linguam quando eſt probanda 780
Scripturæ multis libris carent hæretici l.4.c.8
Scripturarum libri ab hæreticis reiecti l.2.c.3
De ſcripturis cenſura hæreticorum generalis l.1.c.6
Sectarij omnes ſuam ſectam præferunt aliis 70
Sectarum multitudo excuſatur 25
Senſus Apoſtoli de ſacrificio 88
Sectarum multitudo nocet Euangelicis l.1.c.2.3.4
Sacrilegij crimen & pœna 719.762
Sepulchrum Mahumetis 149
Sepulchra Prophetarum venerantur à Turcis & Paganis 763
Sepulchrum ſanctum viſitatur 85
Sepeliendi modus Turcicus 157
Seruitus pœnæ & peccati deſcribitur l.3.c.16
Seruitus legis eſt ſeruitutis pœnæ appendix 84
Synodi authoritas apud Mahumetanos 28
Sinai montis deſcri ptio 29
Servetus combustus. 573

Soly-

Solymanni laus p. 11.330. crudelitas 521. iuramentum 53
Spiritus priuatus 58.131
Simbolum Proteſtantium exponitur 827
Soli, fideanorum ſterilitas 793
Sol omnium rerum ſeminator & ſator 7:4
De ſpiritu ſancto quomodo loquuntur Miniſtri l.3.c.18
Superſtitio inſulſa duorum Turcarum 2

T

Taprobanenſes qui ſunt. 90
Tantali hiſtoria quis adumbrat 771
Templi in Arabia deſcriptio 329
Templa quare conſtructa 762
Thus in cultu diuino 344
Theologia generalis 67
Theologiæ naturalis principia vtilia ad quid l.1.c.7
Traditio ſubuertit hæreſes 124
Trinitatem explodi petiit Legatus Euangelicus l.3.c.8
Tranſyluanorum hæreſis & inconſtantia 384.481
Ad Trinitatem negandam via l.1.c.5
Trinitatis & incarnationis explicatio l.3.c.19
Trinitatem Angeli laudant non comprehendunt 586
Trinitatis myſterium ineffabile 431
Trinitas ex ſolis ſcripturis probari non poteſt l.3.c.3
Trinitatis myſterium qualiter à Patribus tractatur 428
Trinitatis veſtigia in creaturis 386
De Tritheiſmo 452.472
Tunetarum Rex rectè credentium Princeps dicitur 850
Turcæ non tenentur præſtare, in lege ſua non ſcripta 524
Turcæ omnia ad libidinem referunt l.2.c.10
Turcicæ doctrinæ ſumma l.2.c.3
Turciſmus prohibet luxuriæ inſtrumenta magis quam Euangeliſmus 221
Turcarum & Proteſtantium mos, & ingenium in ſcripturis tractandis l.2.c.14
Turcarum ædificationes præſeferunt maiorem fidem & charitatem, quam eſt in Euangelicis l.4.c.8
Turcarum Cæſarum ſcelera l.3.c.12
Turcæ circunciduntur & baptizantur 206
Turcarum Imperator caput Eccleſiæ Chriſtianorum eſſe probatur 844.852
Turcæ quot habent vxores 249
In Turciſmo maior eſt certitudo ſalutis, quam in Euangeliſmo l.4.c.9.11
Turcæ inuocant ſanctos 749

Turca concedit exercitium religionis Catholicis non Proteſtantibus 11.32
Turcarum mores in ornandis tẽplis. 150. In modo orandi. 248
in celibatu 332.337
Turcæ propriè vocantur Mahumetani 199
Turcarum magnificentia, fides, & mores l.4.c.8.9
Turcarum doctrina de bonis operibus 528
Eorum diſciplina militaris 517
Turcarum liberalitas in ſponte circuncifos 352
Turcarum fides actuoſa 793
Turcarum Imperator fit religioſus 83
Turcæ rariùs adulterantur quam Chriſtiani 228
Turcæ iuſtitiam celeriter miniſtrant 518
Turcæ quare minus errauerunt & minus grauiter damnabuntur quam Euangelici l.4.c.12.13.14.15.16

V

Alentini gentilis hiſtoria 45.388.419.& 452
Vbiquetarij qui ſunt 62
VValdenſium doctrina 169
Veritatis ſemina quæ Deus impreſſit omnibus l.4.c.3
Veritatis indagandæ cauſa.69. Media tria 843
Vigilantij doctrina 282
Virtus obtrectationibus obnoxia 37
Violentia probat Mahumetem non fuiſſe verum Prophetam. l.4.c.15
VViclefi doctrina quoties damnata 170
De vocationibus Proteſtantium l.4.c.18
Vocationis ordinariæ neceſſitas l.4.c.15
Vnitatum comparationes cum vnitate diuina 429
Vnum Deum Poëtæ celebriores celebrant carmine 418
Vota omnia libera 84
Voti, fidei, ſacrificij, & caſtitatis antiquitas 82.85
Vocatio Neotericorum cõfirmari debet miraculis. l.4.c.12.13
Vocatio ordinaria aut extraordinaria quare neceſſaria 877
Vota in lege naturæ, in lege veteri, & inter ethnicos 81
Vota & ſacrificia ex moribus nationum omnium probantur. l.1.c.8.9
Vxores quot habent Rex feſſæ, Turca magnus, & Mahumetes. 222.223.252

X.

Xenodochia Turcarum magnifica, in quem finem 793

Z

Zanchius contra Trinitarios quomodo ſe gerit 484
De Zuinglio vide 143.343.359.422.442.645

FINIS INDICIS.

Vergerius Cardinalis 46. 97. 179.
Zuinglianos impudenter ac vane se dicere fratres Lutheranorum, dicentes [illegible] 143.

ARGVMENTVM CAPITIS PRIMI.

Occaſione colloquendi capta ex periculis quæ peregrinatus in Turcia Michæa opera euaſerat, promittens viciſſim omnem amorem & beneuolentiæ compẽſationẽ, ſuadet Michæa reditum in Angliam: quod Micheas cupere quidem ſe, ſed per religionem Mahumetanam quam profitetur, non poſſe ait, quam paucis Samuel carpit, & ad puritatem Euangelij nunc in Anglia reformati hortatur. Contra Michæas cenſet Mahumetem iam olim aptius Euangelij puritatem in Alcorano tradidiſſe, vbi breuiter originem & occaſionem Mahumetanæ reformationis narrat. **Samuel.**

CAPVT PRIMVM.

SAMVEL.

MAGNA tua amicitia (chare Michæa) & dulcis conſuetudo qua à primo die quo Conſtantinopolim veni, aliquot iam annos fruor, & quam in hac tam longinqua & periculoſa admodum peregrinatione per Græciæ, Aegypti, Iudeæ, minoris Aſiæ, totiuſq; Imperij Turcici regiones ferè omnes cognitam, perſpectamq; habeo: efficiunt vt valdè cupiam parem tibi ſi potero gratiam rependere, vtque tu aliquot in locis vitam mihi conſeruaſti, ita ſi ego te pari poſſem beneficio obſtringere, me quidem fœlicem & beatum exiſtimarem. Inter cætera enim vitia quæcunque maximè exhorreo, illam quam in alijs alibi permultis, & in nonnullis etiam domi noſtratibus nonnunquam animaduerti ingratitudinem: qui à ſuis amicis egregia conſequuti beneficia, iiſdem pauló poſt carceres, indignationem Principis, bonorum ſpoliationem, quin etiam & mortem teterrimam aliquando machinati ſunt. Quo in genere aliquorum

quorum vſque&co prouecta eſt immanitas, vt nec fratres fratribus, nec (quod ſciens loquor) liberi parentibus pepercerint. Qui poſtulati cur ita humanitatem omnem exuerent, illud vnum reſponderunt, ſe purum Euangelium profiteri, parentes autem & fratres eſſe Papiſtas, ideoque ex ſocietate communi exterminandos. Quaſi verò Euangelium purũ naturæ bellum indicat, eam corrumpat & deſtruat, eamque extinguat quæ vel in ipſis beſtijs ingenerata ſunt mutuæ charitatis & pietatis ſemina. Quod ſi tu (chariſſime Michæa) eo fuiſſes ingenio, iam diu eſt quod ego huius lucis vſura caruiſſem, ita multa vel mari vel terra vitæ diſcrimina mihi intentata fuerunt; ex quibus omnibus poſt Deum Opt. Max. tua vnius prudẽtia & humanitate euaſi: Vt enim quod primũ mihi in iſta peregrinatione obuenit commemorem, recordaris ſat ſciò, quum conſcenſa naui, Rhodo Alexandriam verſus deueheremur, vt viſeremus, tu religionis, ego nouitatis gratia ſepulchrum Mahumetis, coortam eſſe vehementem in mari tempeſtatem: quæ quum magis & magis ingrueret, & nauem noſtram periculosè admodũ iactaret, ex inopinato tres Mahumetani, iunior 60. vt minimum annos natus, reliqui duo (vt probabile eſt) ſuper 80. (ita erant capite barbaq; tota non cani, ſed planè candidi) ad nauis marginem procumbentes, flebiliterq; clamantes propter ſua peccata eam tempeſtatem ipſis diuinitus immiſſam, ſe nimirum eſſe indignos qui oculis ſuis ſacroſanctum illud manſolæũ cõtemplarentur, orabant Deum & Mahometem vt ipſorũ morte placati, reliquis ſerenitatem & fauſtam deinceps nauigationẽ tribuerent. Quo dicto, ſeſe tanquam piaculare ſacrificium pro reliquis deuouentes, deſilierunt in mare, obrutique fluctibus ſtatim perierunt. Nauclerus autem, & qui cum eo erãt nautæ, mirum in modum excandeſcentes fanda atque infanda minabantur: Quod niſi ego à te paulo ante admonitus cum quibuſdam Græcis ex eorum me aſpectu proripuiſſem, & inter ſarcinas in infima carina ad ſex integras horas meipſum abdidiſſem, perſuaſiſſimum habeo illos ne cum illos me cum reliquis Chriſtianis præcipitẽ in mare fuiſſe daturos. Ipſi namque ab ea ſuperſtitione alieniſſimi non ſibi aſſumere, ſed nobis Chriſtianis conſueuerunt obijcere, ſi quando curſu ventoq; vtantur minus proſpero, vnde & de nobis ſæpè vltionem expetunt, ſi præter voluntatem aliquid illis accidat aduerſi. Alia quædam huius generis & alijs in locis, & maximè in mari rubro acciderũt: vbi cum ſimili procella conflictaremur, Mauri nonnulli & Æthiopes non quidem in aquas ſe coniecerunt, ſed quod ferè paris erat ſtoliditatis, oculos ſibi effoderunt, vociferantes Mahumetem ipſis eſſe iratum, ob eamque cauſam fluctus eos concitari,

Theuet. Coſmog. vniuerſ. lib. 6. c. 5.

Theuet ibid.

citari, quod indigni eſſent propter ſuorum peccatorum grauitatem qui oculis ſuis ſancta illa loca diuini Prophetæ ortu atque obitu nobilitata conuerterētur. Iſti autem locis ſemper & nautæ & vectores Turcæ contra Chriſtianos fremebant, & eorum improbitati & nequitiæ cōmunem infœlicitatem aſcribebant. Quibus vbique liberatus, vt tantum & tam multiplex beneficium libens agnoſco, ita ſæpenumero mecum ipſe meditor, quo vicißim officio his meritis ſecundum aliquam ſaltem proportionem, pari meū erga te amorē poßim teſtificari. M I C H AE A S. Sine cauſa quidem & fruſtra te turbas Samuel, quando de cōpenſatione tali cogitas, ſunt enim iſta humanitatis officia leuia, & vel omnibus hominibus toto cælo disiunctißimis cōmunia, quæ tamen eo magis à me tibi deberi arbitror, quo magis priuatis quibuſdam amicitiæ arctioris vinculis alligati ſumus. Quod enim non ſolùm in Europa, ſed etiam in eadē inſula, eodemque regno nati ſumus, quod ſub eodē Principe educati, quod eadem aliquando religione, & in miniſteriū Eccleſiaſticum aſſumpti, quod in pleriſque religionis capitibus nunc quoque conuenianius, quod ante ſuſceptam iſtā peregrinationem noſtram in hac vrbe Regia & varijs locis finitimis ad aliquot menſes tecum verſatus, candorem in te multum & bonitatem naturæ expertus ſum. Hæc omnia maiore nos neceſſitudine aſtringunt, quàm qua omnes vniuersè mortales naturæ lege deuinciuntur. Neque tamen amotis tui reciprocam beneficentiā reſpuo, ſi quandò enim in Angliā reuenero, tum vt vidibitur tibi fas erit mihi rurſus gratificari. S A M V E L. Si quando iu Angliam reueneris? Longißimum ſanè & valdè incertum mihi diem præſtituis, perinde ac ſi dicas hoc ita futurum, ſi quando aut ego regnum Anglorum, aut tu Imperium Turcarum fueris conſecutus. Neque enim probabile eſt te qui deſerta religione noſtra, Mahumetanam ſuperſtitionem amplexus es, atque hic domicilium ac facultates tuas omnes collocaſti de Anglia repetenda velle in poſterum cogitare. Quin potiùs iam nunc cogitationem eam ſuſcipe. Iam (inquam) nunc collectis ſarcinis mecum iter illud ingredere; hoc enim tibi ſincerè & Chriſtiana fide polliceor, quaſcunq; deinceps opes adeptus fuero, eas me tecū tanquam cum fratre meo cōmunicaturum, neque tibi defuturū aliquid quod erit in poteſtate mea. Neq; verò quicquā dubito quin hæc tā ampla, cognitio quam ex tot regionibus peragratis & populorum moribus notatis comparaui, adiuncta prioribus annis quos in Academijs domeſticis tranſegi, ſuppeditabit vnde lautè & liberaliter vel in Eccleſia, vel in aula vterq; viuamus. Neq; vero ſine ſumma & admodū veriſimili ratione hanc ſpem concipio

quum perſpicio alios longè minore ſcientia imbutos, tantum quod proximas nobis prouincias vnam vel alteram inuiſerāt, propterea ad non mediocrem honoris locum & magnas facultates aſpiraſſe. MICHAEAS. Vt quæ ominaris tibi abundè, fœliciterq; ſuccedāt, plurimū ſanè optò, proq; tua erga me voluntate gratias ago, quo minus autem ipſe tecum iter Anglicanum capeſſam, tu ipſe rationem reddis non leuem. Quum enim à veſtra fide ad hanc tranſierim, quam tu malè ſuperſtitionem appellas, ego religionem eſſe, idque optimè fundatam perſuaſus ſum, quid mihi vel alijs omnibus fortunæ bonis circumfluenti magnopere iucundum eſſe poterit, ſi illic viuo vbi puritati ſacrorum cultuſq; diuini interdictum mihi erit quo ſolo Deum mihi propitium futurum confido. Neq; enim in hoc pulcherrimo ampliſſimoq; Imperio ij ſumus, quales in veſtris regionibus plurimi reperiuntur, qui quū Chriſtiani dici volunt, nullo tamen Dei metu tenentur, qui Deum nullam habere curam rerum humanarum autumant, qui aliàs tres Deos ſtatuunt, quorum in Polonia infinitus eſt numerus, aliàs Chriſtum veſtrum negant, & omnia myſteria vitę mortiſq; eius irrident, cuiuſmodi ſunt in Hollandia, Zelandia & Belgio innumerabiles, qui libros ſcribunt *de tribus Impoſtoribus, Chriſto Mahumete & Moſe*, hoc eſt, qui verè Atheij ſunt, & opinantur Deū non eſſe, ideoq; leuiſſimis de cauſis vt Vertumnus formas aut Polypus colores, ita illi religionem ſuam mutant, hic Lutherani, illic Zuingliani, alio in loco Anabaptiſtæ. Quę religionum varietas probat eos verè nullius eſſe religionis: nos (inquam) hoc in loco longè aliter edocti ſumus, qui vnam religionem diuinitus nobis per Mahumetem reuelatam ſequimur, & ex illius inſtitutis Deum vnum colimus, reliquas omnes religiones cum hac pugnantes reijcimus, & improbamus. Quare ſi hoc mihi polliceri & præſtare velis, vt quemadmodum nuper in Gallia libertas conſcientiarum, & religionum permittebatur, ita ego in patria noſtra huius religionis meæ liberum vſum habere potuero: libenter & grato ſanè animo accipiam quam mihi offers beneuolentiam. Neque enim ita ferus & immanis ſum, vt non tenear patriæ meæ deſiderio, ſi ſalua conſcientia poſſem eius iucunditate frui. Id ſi fieri non poteſt, abſit vt patriam paradiſo, hoc eſt, vt vitæ & gaudio ſempiterno, perituram breui voluptatē anteponā. SAMVEL. Rem ipſam tetigiſti; & aperuiſti aditum ad illud quod ego initio intendebam, ſed legum veſtrarum acerbitate perterritus, perſpicuè non audebam dicere: & hoc eſt beneficium illud, quod omnium quæ ſub ſole ſunt maximum, & maximè ſalutare in te conferri poſſe exiſtimo; ſi nimirum te ad rectam viam à qua aberraſti reduxero,

Vide poſt. lib. 3. cap. 5. 9. 14.

duxero, & ad complectendum Euangelium Chriſti, quo ſolo ad cœleſtem immortalitatem via munitur, reuocauero. Nunquid verò tu (chariſſime Michæa) iſta ex animo & ſeriò loqueris? Nunquid ita animatus es, vt vere ſentias perfidiam Mahumetanám ab homine impuriſſimo & nefario impoſtore profectam, nullis rationibus ſubnixam, ſolo gladio & crudelitate defenſam, noſtræ Euangelicæ fidei præferendam, quæ nuper ita ad ipſam primitiuæ Eccleſiæ exactam perfectionem limata eſt, vt à primis Chriſti Apoſtolorum temporibus nunquam fuerit excellentior, & ab omnibus humanarum traditionum maculis purgatior? MICHAEAS. Bona verba Samuel, & moderatiùs quæſo quod in animo tuo eſt enuntia. Neq; enim vel tibi tutum eſt ad hunc modum maledicere, vel mihi honeſtum eſt te ita maledicentem audire ſilentio. Neque vero tu (ſat ſcio) ferres pacatè, ſi ego in Chriſtum huiuſmodi contumelijs inueherer. Mahumetem quem tu impurum hominem odiosè vocas, ego vt Prophetam excelſum & diuinum ſuſpicio: religionem eius quam tu temerè nullis eſſe rationibus ſubnixam aſſeris, ego optimis & firmiſſimis fundamentis inædificatam eſſe vt credo, ita non difficulter poſſum tueri. Gladium autem qui ad eius defenſionem ab Imperatore noſtro maximo diſtringitur, tu nunquam redargueres, ſi quem locum in quaque Repub. Princeps ciuilis habet, & quemadmodum religioni vel defendendæ vel propagandæ inſeruire debet, ſtudioſè & diligenter aduerteres. Illud autem de tui Euangelij puritate ipſam primitiuam Eccleſiam exæquante adeo eſt vetus, & peruulgatum, & à quacunque perditiſſimorum hæreticorum ſecta ita decantatum: vt me non multũ poſſit permouere. Certè ſi Eccleſia veſtra eam retinuiſſet puritatem quam à Chriſto, eiuſq; Apoſtolis traditam recepit, nunquam Mahumetes noſter Alcoranum ſuum ſcripſiſſet, nunquam à Deo tam multa regna, & prouincias à Chriſtianis ereptas obtinuiſſet. Nunc verò illud apud nos manifeſtum atque indubitatum eſt, Mahumetẽ idcirco à Deo fuiſſe miſſum, vt Chriſtianos caſtigaret, eo quod fidem illis ſanctiſſimam à Chriſto Ieſu & Apoſtolis traditam nefariè corruperunt, & vitam agebant nullo modo tam ſanctæ profeſſioni reſpondentem. Illud enim ne neſcias (multi ſiquidem veſtrum per ignorantiam videntur in iſtis allucinari) in noſtris hiſtorijs habemus & credimus, Deum primò magnum illum Prophetam Moſem miſiſſe, qui homines tũ rudes ad pietatem informaret, & legem illam Pentateuchi eos condocefaceret, quam qui ſeruarent, vitam æternam in cœlis aſſequerẽtur. Quum temporis longitudine lex illa ſenſim in mentibus hominum obliterata inciperet euaneſcere, paucique iam ex

Ioan. Cuſpinianus de religione Turcarum, ſeptẽ caſtrẽ. de mori-

eius præſcripto vitam ſuam dirigerent, ſurrexit eiuſdem Dei prouidentia Dauid magnus item Propheta, qui errantes denuò inſtrueret, & propoſita eadem cœleſtium præmiorum immēſitate, mortales ad priorem illam ſanctimoniam & integritatem vitę inſtauraret. Et diu quidem in plurimorum animis inhæſit diſciplina quam Dauid tradiderat, ſed tamē & illa tādem longiſſimo ætatum interuallo labare cœpit, & ſenſim interire, quū Chriſtus Ieſus Propheta duobus antegreſſis maior, pluribuſque à Deo prærogatiuis inſtructus, natus ex Maria virgine & ſpiritu Dei afflatus, imò quem noſtri non dubitant fuiſſe *ſapientiam & verbum patris*, & *Meſſiam, Principemq́;* promiſſum Iudæis, *ipſumque Dei ſpiritum & mentem, principiumq́; & caput omnium hominum*, (Hæc enim omnia Chriſto tribuimus & tribuenda credimus.) Hic (inquam) Chriſtus in mundum hūc venit, & Euangelium ſuum promulgauit, eoque homines ad ſingularem probitatem, non vi, non morte, non ſeueritate, vt in lege Moſis, ſed hortatione, verbis, precibus, miraculis, quanta maxima fieri poterat ſuauitate ac manſuetudine excitauit, quæ propterea doctrina longè peruagata eſt, & ad innumerabilem hominum multitudinem à vitioſa vita conuertendam manauit. At quum nec hoc Euangelium ſatis firmiter vt par erat cōſiſteret & floreret, imò vero non minus quàm reliquæ leges antegreſſæ aliquot annorū ſpatio ita decreſceret; vt poſt quingentos annos vbique terrarum, voluntaria quadam omnium obliuionē contereretur, ab eodem Deo qui priores illos populo ſuo erudiendò præfecerat, mandatur ad extremum Mahumetes, qui mundum non amplius verbo & præceptis, ſed ferro & viribus aggrederetur, & de nephario prioris legis cōtemptu vltionem expoſceret. Ideoque & Iudæa, Arabia, Aegyptus, Syria, Perſia, magna Aſiæ atque Africæ pars, & finitimæ regiones, quæ primo Euāgelij doctrina imbuebantur, & primò eandem ſuis improbis moribus & turpi in varias ſectas diſtractione reiecerant, primò etiam vindictam diuinitus immiſſam ſenſerunt. Quare non eſt quòd puritatem Eccleſiæ, Euangelij veſtri ad ipſam primitiuæ Eccleſiæ perfectionem à vobis reformati in poſterum iactes. Iſtud enim quum ante multas annorū cētenarias corrumperetur, à noſtro Propheta & Legiſlatore correctum eſt, reformata dico Eccleſia, Euangelium quod ſuis traditionibus & inuentis adulterauerant Chriſtiani purgatum, Deique imperio Alcoranus in eius locum ſurrogatus.

Brocard. deſcript. terræ ſanctæ. p. 534.

Alcoran azoar. 5.

Melancth. chronic. lib. 3.

ARGV-

ARGVMENTVM CAPITIS SECVNDI.

SAmueli miranti Michaa ab Euangelio ad Alcoranum diſceſſionem, declarat Michaas ſe ſola ratione permotum eo conceſſiſſe, eamq́; eſſe Euangelij noui naturã, vt Alcorani ſemen in ſe contineat, & ad Mahumetiſmum tendat. Samueli id magis reprehendenti, Michaas multis exemplis probat Euangelicos ad Mahumetiſmum valde eſſe propenſos, quod deinde confirmat aperta defectione multorum Euangelicorum (maximè Bernardini Ochini) qui Turcæ euaſerunt. In fine attingit continuam diſſidiorum & ſectarum multitudinem inter Euangelicos, quæ potiſſima cauſa eſt cur pleriq́; ab Euangelio ad Mahumetem tranſeunt.

CAPVT SECVNDVM.

SAMVEL.

NVNC demum perſpicio illud de quo ſuſpenſus huc vſque hærebam nonnihil; te ſeriò videlicet & ex animo hanc profeſſionem ſectari, in qua tuenda ita te præbes vehementem. MICHAEAS. Illud quidem iam antea non difficulter poteras intelligere. Quæ enim alio ratio à patria cuius opes & vbertatẽ agnoſco eſſe egregiã, cuius amor pectoribus noſtris ipſius naturæ digito eſt altè inſcriptus, vbi etiam ſatis commodè viuebam, idque eo loco atque exiſtimatione quam vulgares miniſtri non temerè aſſequuntur (ne quid de meipſo dicam magnificentiùs) in hanc terram vbi his cõmodis magna ex parte careo, me potuiſſet abducere? Vidiſti ſæpenumero in hac vrbe Italos, Hiſpanos, Armenios, qui repudiato baptiſmo Chriſtiano, Circuncisionem noſtram ſuſceperunt. Ij autem varijs modis terra marique à militibus noſtris capti, eamq́ue perpeſſi ſeruitutem quæ legibus noſtris ſtatuitur, vt quam putant longè miſerrimam conditionem, faciant paulò tolerabiliorem, derelicta fide priſtina, ſępenumero noſtram aſſumunt, & hos propterea ſuſpicari poſſes (nec abhorreret à veriſimilitudine ſuſpicio tua) non tam ſponte ſua quam vi quadam & neceſſitate ad grauiſſimas moleſtias declinãdas noſtris

ſacris initiari. De me verò multiſque item Gallis, Polonis, Germanis, quos hac in vrbe alacres volitare perſpicis, longè aliter ſentire par eſt: quos non neceſſitas, ſed voluntas, non armatus hoſtis, potentia ſua libertatem nobis eripiens, ſed ipſa mens liberrima diligenter rationum momenta ponderans & initia religionis vtriuſque aduertēs, eiuſque progreſſus, & media, & fines conſiderans, in hanc ſententiam induxit, vt Alcoranū Mahometis Euangelio huic quod vos fabricaſtis, & ſtatum hunc Turcicum regno veſtro longè iudicemus anteferendum. Quod ſi tu ipſe animo verè ſoluto & nullis affectionibus præoccupato poſſes vtriuſque religionis naturam exactè perpendere, & quaſi vna & indifferenti lance æquabiliter librare: videres ſine dubio tuam fidem eſſe fluctuantem, noſtram ſtabilem, tuam inchoatam, noſtram perfectam: tuam nulla ſolida ratione niti, noſtram fulciri plurimis, tuam ab vno extremo delapſam ad alterum tendere, ſed ad illud nundum pertingere: in medio autē tanquā inter cælum, & terram pēdere incertam, ita tamen ad noſtram referri, vt prima imaginis adumbratio carbone ducta afficitur ad ipſam imaginem abſolutam: vt ſemen in membra parteſque, corporis nondum formatum, ad fœtum iam perfectum ſuiſque membris diſtinctum: denique vt ſtirps ad arborem, vt ouum gallinæ ad pullum gallinaceum, vt omnia quæcunque in ſuis principijs parua & minuta ſunt, ad eadem iam corpora naturæ opificio magnitudinis ſuæ perfectionem conſequuta referuntur. SAMVEL. Mira quædam narras, & quæ me prorſus obſtupefaciunt, & vix putem me cōprehendere quæ faris. Ecquid enim illud vis Euangelium ita ſe habere ad Alcoranum quemadmodum iſta quæ tu enumeras inchoata corpora ad eadem poſtea naturæ opificio integra, & ſuis partibus expleta? quaſi Euāgelium quo magis creuerit & maturuerit, eo propiùs Alcorani naturam induat, & in eam ſit deſiturum? At hoc quid dici poteſt abſurdius! Quid enim euidentiùs quam Euangelium non aliter Alcorano opponi, quàm ea quæ extremè ſunt diſparata, quam lucem tenebris, aut candidum nigro, aut aurum ferro, quare & quò magis creſcit, eo erit ab Alcorano alienius, quemadmodum omnia contraria quo ſunt perfectiora, eo etiam à ſuis contrarijs remouentur longiùs. MICHAEAS. Rectè tu quidem aſſequeris quod volo, & tamen ne quippiam hæreas id quod dixi explicabo fuſiùs. Sic itaq; intelligo, extrema eſſe, & tanquam ex diametro repugnātia religionem *Mahometis* & *Pontifici* noſtram & *Romanam* (ita enim à nobis vocatur, & vel his vel Catholicorū, aut Papiſtarum vocabulis: vt in mentem linguamúe venerit promiſcuè vtemur, nec enim de ſyllabis litigabimus quando de re

conſtat)

conſtat) quam propterea continuis bellis perſequuti ſumus ab eo tempore quo primum Mahometes legem ſuam tulit. Hoc autem diſſidium multo exarſit vehementiùs poſtquam Ottomannorum nomen & potentia eminuit. Deinceps enim perpetua quadam victoriarum ſerie Romanam hanc fidem, Regeſque & regiones eam fidem Romanā profeſſas expugnauimus: in Hungaria, Slauonia, Græcia, Germania, Rhodo, Cypro, ipſoque etiam Italia & adiacentibus inſulis trophea noſtra erexi mus: eam denique fidem in æternum deprimendam nobis propoſuimus, vt quā nobis maximè aduerſantē agnoſcimus, idq; fecimus aliquot ſeculis antequam Euāgelium veſtrum vſpiam terrarum increbreſceret. Ab hac autem fide quotquot tēporibus noſtris diſceſſerunt, omnes in permultis & magnis capitibus ſeſe Alcorano noſtro adiunxerūt: id quòd ſi voles, particulatim demonſtrabo, quanquā fortè demonſtratiōne tali opus non eſt. Si enim ad animum tuum reuocare volueris pleraſque quibus ipſe ſæpenumero interfuiſti tui ordinis miniſtrorū conciones, & quas legiſti ſcriptiones, non negabis eos crebro vſurpare, Turcas Papiſtis, & Turcarum fidem Papiſtarum idololatria eſſe puriorem, & ſi eligere neceſſe ſit, longè præferendam. Ita nimirū ſępe pro cōcione gregi ſuo ſuadebat, & libris etiam impreſſis confirmabat, inter veſtros domi Superintēdentes primarius quidam: videlicet, *Religionem Romanam magis eſſe idololatriam quam Turcica, & Pontificem illum magis eſſe periculoſum Chriſti hoſtem, quam eſt magnus Turca.* Scribit alicubi Eraſmus, quum Carolus Cæſar exercitum eſſet inſtructurus contra Solymanum Imperatorem, proptereaque per Germaniam militum delectus paſſim haberetur, Lutheranos palam obſtitiſſe, ſubinde clamantes: *malle ſe pro Turca non baptizato pugnare, quàm pro Turca baptizato,* hoc eſt pro Imperatore Chriſtiano, ita quoad religionem nos Romanis non modo æquantes, quū vtroſq; Turcas vocarent, ſed etiam nos illis anteponentes, vt qui pro nobis potiùs quàm pro illis pugnare ſe velle dicerent. Quando ipſe huc profecturus primò ex Anglia in Zelandiā tranſmittebar: tum nimirum cùm contra Regem Hiſpanum populus ille bellum inciperet, erant illic nonnulli militū præfecti, qui in ſuis vexillis deferebant figuram argēteam lunæ creſcentis, quod eſt (vt noſti) Imperatoris noſtri inſigne, cum hac adiecta inſcriptione: *Plutoſt Turcs que Papaux,* hoc eſt, *potius* (erimus) *Turcæ quā Papiſtæ.* Si mihi liberet recenſere quoties Lutherani tēporibus Caroli Cæſaris Imperatorem noſtrum cōtra eum ſolicitarint, quoties euocarunt in Hungariā, quoties in Auſtriam, quę cum illo occultè pepigerunt ad imminuendam Cæſaris, amplificandam vero noſtrorum hominum potentiam, nunquam negares

Luther. in Gen. c. 48. fol. 712 & ibidem paſſim.

Horn. in lib. de primatu Regina contra Fel. pa. 101. 102.

Eraſmus in Epiſtol. ad fratres Germaniæ inferioris.

totam nationem veſtram, eam dico quæ reformatæ religionis nomine ſe venditat, multo eſſe amore & inclinatione voluntatis cum noſtris Mahumetum, quàm cum Romanis Chriſtum confitentibus coniunctiorem. Anno millesimo quingenteſimo ſeptuageſimo quinto, quum profligatus è Gallijs Princeps Condæus Baſileæ verſaretur, atque illic de ratione belli patriæ inferendi cum ſuis conſultaret, Miniſtri Euangelici ſuaſerunt vt quando aliæ rationes cauſam Euangelicam tuendi viderentur impeditiores, Turcarum Principi ſe ſubmitteret, ſubſidiúmque ab eo impetrans belli flammam perpetuò aleret, & ſub Turcarum auſpicijs ad Reipublicæ Chriſtianæ Principum ruinam atque internecionem totis viribus incumberet. Quod conſilium ſatis declarauit quæ ſit Miniſtrorum veſtrorum hac de re ſententia. Multò autem magis idipſum demonſtrarunt molitiones eorundem Gallorum in ſua ſecunda rebellione ſubſidiumque Imperatoris noſtri eo tempore multis precibus, multiſque rationibus ſtudioſiſſimè expetitum. Inſtabant enim admodum vehementer vt ſuæ cauſæ patrocinium ſuſciperet, quod & religionis & vtilitatis Turcicæ ratio magnopere flagitabat Religionis, quia *fides Proteſtantium Turcicæ erat quam ſimillima, niſi quòd illi in ieiunijs & eleemoſynis non ita erant vt Turcæ certis obſeruationibus aſtricti, ſed & in agendo & credendo multo liberiores. Vtilitatis. quia & per Principes ſibi in Germania fauentes Romanorum Imperatorem impedire poſſent in omnibus conſilijs quæ contra Turcam moliretur, & ſuum Gallorum Regem diſtinere ne fratrem Regem Hiſpanorum iuuaret ad Turcas è Maris Mediterranei poſſeſſione depellendos. In quo* (inquiunt illi) *Hiſpanus iam olim incubuiſſet, niſi per Euangelicos Gallos Galliæ Regem ab eo iuuando diſtrahentes fletiſſet*. Denique pollicentur *ſe fore ſemper paratiſſimos ad turbas in Gallia Germaniaque concitandas, quotieſcunque magno Imperatori videretur*. Contempſerunt quidem excelſo & heroico animo illorum rebellium & perfidorum ſocietatem Baſſæ noſtri, reſponderuntque quod erat Maieſtatis Turcicæ *Maximum orbis terrarum Principem, Dominum noſtrum, nec velle ingratos homines defendre, nec poſſe fidem habere illis, qui proprio Regi fidem datam fallerent. Solitos eſſe Turcarum Monarchas cum Regibus & Imperatoribus fœdera inire, non cum perfidis, & ſeruis, & rebellibus ſubiectis. Et ſiquidem ſibi vel cum Germano, aut etiam Hiſpano bellum gerendum eſſet, non defuturas vires quibus vtrumque reprimeret ſine hac tam infami & nefaria confœderatione.* Et ad hunc modum Euangelici illi reiecti ſunt, nec vlla turma aut miles Turcicus in Gallicanis motibus contra Gallorum Regem à noſtro Domino ſubmiſſus eſt. Sed interim ex his manifeſtè apparet

Math. de Lanoy en ſa replique li.2 chapit.13. §.15.

Anno 1568.

Ex literis Conſtantinopoli ſcriptis ad Venetum Patritiū in fine libri de furoribus Gallicis. Vide Suriū anno 1568. fol. 730.

paret & veſtros nobis quam Catholicis eſſe coniunctiores, & tum mores tum religione Euangelicam Mahumetanæ multò eſſe quam Catholicæ ſimiliorem. Verùm hoc antiquius, illud multo eſt recentius, & hac in vrbe omnium ſermonibus vſitatius, quod Reginæ veſtræ hic apud Imperatorem noſtrum Legatus contra Ieſuitas ſumma contentione laborauit. Quibus quum Imperator noſter hic proximè in ſuburbijs Conſtantinopolis commodum habitandi locum aſſignaſſet, vbi Chriſtianæ Religionis officijs fungerentur, & Chriſtianos illac tranſeuntes aut commorantes in Chriſtiana fide corroborarent: veſter ille Legatus omnem poſuit operam vt Imperatori perſuaderet eos tanquam homines improbos, ſeditioſos, & ſtatui ſuo maximè pernitioſos eſſe, quam primum ex omni Turcica ditione expellendos. Quod & impetraſſet, niſi Chriſtianiſſimi Galliarum Regis Orator interceſſiſſet, qui propter eam qua apud Imperatorem, & Baſſas valebat gratiam, obtinuit, vt inanis euaſerit tota illa Oratoris Angli contentio, & ſupplicatiô. Trienniòque poſt quando idem Reginæ veſtræ Orator, Dominum noſtrum ad Hiſpanos communi cum Domina veſtra bello laceſſendum excitabat, hoc potiſsimum argumento illud perſuadere conatus eſt; *Quia maledicti illi idololatriæ Romanenſes vtriſque* & Turcis & Euangelicis Anglicanis *communes erant hoſtes*; quia *Idololatrarum illorum ſummus Dux & Caput erat Rex ille Hiſpanus*; Quia ad omnes *eiuſmodi idololatras è mundo exterminandos à præpotente Deo Turca tantæ magnitudinis Princeps creatus erat, gladiúſque ab eodem Deo ei in manum traditus*. Denique pereleganter concludit, ſi quidem Monarcha noſter vna cum veſtra bellum hoc alacriter ſuſciperet, *Deum qui ſuorum protector eſt ipſi affuturum, atque ita iſtos idololatras proſtraturum, vt reliqui ſuperſtites aliorum exemplo ad eum ſint ſeſe conuerſuri, & eundem Deum verum nobiſcum (Turcis & Anglis) adoraturi. Vos quoque* (inquit Orator ille) *qui ita ad eius gloriam augendam pugnabitis, non dubium eſt quin viciſſim cumulabit pulcherrimis victoriis omniſque honore & fœlicitate.* Quæ Oratoris Anglici verba multa quidem ſingularia continent, ſi in iis minutè rimandis vellem inſiſtere. Imperator certe noſter Solymannus, qui ante paucos annos deceſsit, quo nemo fuit ſuo ſæculo ingenio, prudentia, pietate, rebus domi militiæque glorioſè geſtis Princeps commendatior, quem veſtri ſcriptores Chriſtiani propter humanitatem & temperantiam, & raram quandam naturæ bonitatem præclaris laudibus ornant, qui vnus pluſquam maiores ſuæ Chriſtianæ religionis controuerſijs pernoſcendis non mediocrē operā impendit, cùm Euange-

Reſponſio ad Inſtitutum Britan p.167 Vera Anno. 1584.

Monſieur de Herni ri.

An. 1587. mēſe Nouem. Vide lib. Petri Saxonis inſcriptū, Admonitio ad fideles Germanos vt caueant a Caluiniſtis.

lium

Belleforeſt Coſmog. vniuerſ. Tom. 2. libr. 2. capit. 40. fol. 579.

lium à Luthero prædicatum exactè & particulatim intelligeret, tum illud tanquam noſtro Alcorano quoad pleraque dogmata valde ſimile, & affine ſolebat crebrò probare & Papiſticæ religioni multum longéque anteponere. Sed hæc ego vt & huius generis permulta alia quę narrare poſſem, libens prætereo. Vnum hoc ſi à te percontarer, vtrum ſi è duobus alterum tibi neceſſariò eſſet eligendum, vt vel ad noſtras partes penitus te adiungeres, vel Papatui Romano rurſum te ſubmitteres: Si à tuis domi fratribus Euangelicis aduocata concione poſtularem vtrum mallent noſtri Mahometis religionem, an veterem Romanorum Pontificum authoritatem in ſua Inſula conſtitui: certus ſum & te niſi à reliqua tuorum doctrina & à tuis comminiſtris toto cœlo diſſideres, & illos etiã fratres tuos ſi vel communibus doctorum ſuorum concionibus, vel libris vbique inter eos peruulgatis, vel etiam crebeirimis apud omnes menſas & conuiuia ſermonibus conſentanea dicerent, reiecturos Pontificatum, amplexuros Mahometiſmum. Quæ quidem omnia non ſunt attribuenda inuidiæ, malitiæ, odio, aut iſtiuſmodi cęcis animorum perturbationibus, quibus homines ad quæuis infanda ſæpenumero abripiuntur pręcipites; ſed ipſi miniſtrorum prædicationi, regulis fidei, initijs, progreſſui, conſequentiæ & ordini diſciplinæ veſtræ, quæ ipſa vi & propenſione ad noſtrum Alcoranum non aliter decurrit, quàm grauia deorſum, leuia ſurſum, flumina ex locis montoſis ad valles, ex vallibus ad mare ſuo feruntur impetu. Ex quo euenit vt multi fuerint præcipui in veſtris Eccleſijs doctores, qui poſtquam diligentiſſime omnia Euangelij capita huc illucque in diſputationibus, in concionibus, in Synodis verſauerant, vt ipſiſſimam veritatem tandem aliquando expiſcarentur, & locum ſolidum reperirent in quo ſtabilem pedem figerent: nunquam ſtabilitatem vllam reperire, nunquam veram tranquillitatem conſcientijs ſuis comparare potuerunt, donec in hanc ciuitatẽ, tanquam veræ pietatis domicilium perueniſſent. Quære à Gallis Hugonotis Lugduni & proximarum ciuitatum, qualis & quantus apud eos fuerit Alamannus ille *ſtrenuus Caluiniſta*, & *Bezæ* aliquando *familiariſſimus*? comperies eum vel crebritate concionandi, vel ardore perſequendi Papiſtas, diſturbandi altaria, comminuendi imagines, expilandi Eccleſias, vexandi Sacerdotes, Monachos, Sanctimoniales, vel (vt breuiter dicam) generali Euangelij propagandi zelo, neminem habuiſſe ſuperiorem. Quid autem eo factum eſt? Non cõquieuit, donec poſt multam fluctuationem, & variam aberrationem ab vna ſecta ad aliã, poſtremò in hunc noſtrum pietatis Mahometanæ portum confugit. Id enim veriſſimum eſt, quanquam ſcio eſſe ex

Conrad. Schluſſelburg. de Theologia Caluiniſt. lib 1. art. 2. fol. 10.

veſtris

veſtris nonnullos, qui vi hanc nobis gloriam eripiant, cum Iudæum potiùs factum aſſerunt. Idem de Paulo Alciato doctiſſimo Italo qui Mahometani dogmatis in Polonia ſementē ampliſſimam fecit, eſt manifeſtum. Is enim poſtquam innumerabiles illic præparaſſet ad Alcoranum accipiendum, ad extremum totum ſe nobis tradidit, & tanquam face diſcipulis ſuis prælata religionis noſtræ apertam ſuſcepit defenſionem. Nec ab eo ſeparandi ſunt eruditi imprimis & excellentes viri Galli, Italiq; Petrus Satorius, Georgius Blandrata, Lelius Socinus, Georgius Paulus, Franciſcus Liſmannus, & alij qui cum Petro Alciato cōmunem Poloniæ conuertendæ opirā nauarūt, nec à nobis quicquā diſcreparunt, niſi quod ad odiū hominū declinandū, & ne feſtinata à vobis diſceſſio eorū qui deinceps eidē operi incumberent labores redderet minus fructuoſos, apertā Mahometiſmi profeſſionē verbo detrectarūt, quū reipſa prorſus idē nobiſcū ſentirent. Edidit nuper magnus Euangelicorum in Germania Patriarcha (eſt enim *Diœceſeos Raceburgenſis Superintēdens*. & præterea, *coniunctarū Megapolenſiū Eccleſiarum generalis Inſpector*) libros tres *de Theologia Caluiniſtarum*. Quos, vt fideliter agere cognoſcas) *ex publicis Sacramentariorum ſcriptis* collegit: nihil affingēs de ſuo, ſed quæ dicit, omnia eorū *libris, paginiſq; & verbis proprijs citatis cōfirmat*. Et ne quis opinetur eum temerè & feſtinanter libros illos percurriſſe, vel abſque iudicio, & malitioſè eorum verba & ſententias diſtorſiſſe, magna grauitate conteſtatur, ſe *Dei gratia & benignitate, Sacramētariorum ſcripta Latina & Germanica per totos viginti tres annos in timore Domini legiſſe & relegiſſe. Et profectò veritatem dico in CHRISTO IESV, &c.* Hic autem vir talis ac tantus, non modò ſua authoritate generaliter aſſerit, Caluiniſtas eſſe Mahometiſmo proximos, *Caluiniſtas alere in pectore impietatem Arianam & Turcicam* (ſic enim loquitur) *quæ non raro ſuo tempore palā ſe prodit: & Caluiniſtas hominibus ad Arianiſmū & Mahometiſmum feneſtram, & ianuam aperire, ſicuti noſtri* (inquit) *Theologi, publicis libris hoc demonſtrarunt*, ſed manifeſtis rationibus & experimentis probat. Vbi inter alia producit & exemplum & teſtimonium *Adami Neuſeri qui olim Heidelbergenſis Eccleſiæ primarius Paſtor, ex Zuinglianiſmo per Arianiſmū progreſſus eſt ad Mahometiſmum* (quæ tria, *Mahometiſmum* nimirum, *Arianiſmum* & *Caluiniſmum*, alius non ignobilis Germanicæ Theologiæ Doctor vocat *tres fratres & ſorores. tres caligas euiſdem panni*) relicta Germania diu in aula noſtri Imperatoris hic Conſtantinopoli vixit, & ex hac ciuitate D. *Stephano Gerlachio hæc verba ſua manu ſcripſit anno* 1574. *Iulij* 2. *Nullus noſtro tēpore, mihi notus, factus eſt Arianus, qui non antea fuerit Caluiniſta:*

Seruetus

Beza epiſto. Theolog. 5. & 6. 65.

Beza epi. 81. p. 332.

Ibid. & in præf. Ioſiæ Simleri de æterno Dei filio.

An. 1592. Theologiæ Caluiniſtarum libri tres & impreſſi Frācofor.

Ibid. in titulo.

Ibi. in præfat. Apolo. c. D. D.

Lib. 1. art. 2. fol. 9.

Ibi fol. 10

Ibi. fol. 9.

Ioannes Schutz in libro 50. cauſarū. cauſa 48.

Seruetus, Blandrata, Alciatus, Franciſcus Dauidis, Gentilis, Gribaldus, Siluanus & alij Igitur qui timet ſibi ne incidat in Arianiſmum (& quod proximè conſequitur, Mahometiſmum) *caueat Caluiniſmum.* Prodijt anno 1586. libellus quidã à Lutherano Euangelico editus, & Ienæ in Saxonia impreſſus, cuius hæc eſt inſcriptio, & totius operis argumentum. *Admonitio ex verbo Dei quod Caluiniſtæ nõ ſunt Chriſtiani, ſed tantũ Iudæi, & Mahumetani baptizati.* Biennio poſt impreſſa eſt Tubingæ, cuiuſdam *Philippi Nicolai, Eccleſiæ apud Hardecanos miniſtri, fundamentorũ Caluinianæ ſectæ cum veteribus Arianis & Neſtorianis communiũ detectio, qua demonſtratur neminem Chriſtianorum Caluinianis adhærere poſſe, quin vna Arianiſmi & Neſtorianiſmi ſuſcipiat defenſionem.* Hæc & huius generis multa à te lecta, vel animaduerſa negabis, illud ſaltem ignorare non potes quod de Bernardino Ochino lippis & tonſoribus eſt notum, & cuius vitæ hiſtoria eſt tanquam illuſtre quoddam ſignum in quod omnes intueãtur. Is enim cum Petro Martyre & Martino Bucero, & Paulo Phagio quartus Apoſtolus deſignatus ad patriam noſtram, & imprimis Academias Euangelij inſtitutis imbuendas, ita ſe geſſit, vt auditoribus ſuis, vbinam ad extremum ipſiſſima veritas repoſita eſſet, documentum perinſigne reliquerit. Poſtquam enim Apoſtolicã eius functio per infœlicem Edoardi Regis obitum fuit terminata, reuenit Geneuam, & poſtea Tiguriũ, vnde prius in Angliam diſceſſerat. Inde profectus in Poloniam Euangelium quod apud Anglos non potuit, apud Polonos magno cum fructu diſſeminauit, Trinitatem perſonarũ & deitatem Chriſti, Sanctíque Spiritus, totámque fidem Chriſtianam concionibus elegan[t]er, ſed multò firmiùs & ingenioſiùs ſub aliena perſona, libris doctiſſimis editis, & à Caſtalione in linguam Latinam tranſlatis (vt ad plures ea doctrina permanaret) oppugnauit, vel (vt verius dicã) expugnauit. In quo perſpicuum eſt eum omnia fundamẽta Alcorani noſtri tam ſolidè iecisſe, vt nec à nobis quicquam amplius potuerit deſiderari. Eodem planè modo Polygamiam & Circunciſionem cõprobauit, & vniuersè in omnibus fidei capitibus ita nobiſcum cõſpirauit, vt Theodorus Beza aſperè quidẽ & iracundè, vere tamẽ eũ dixerit, *Arianorum clandeſtinum fautorẽ, Polygamiæ defenſorem omnium Chriſtianæ religionis dogmatum irriſorem*: quo perſpicuè demonſtrauit quis eſſet Euangelij veſtri exitus, & quo tantus Apoſtolus volebat ſuos diſcipulos dirigere. In quo vno homine intueri potes tanquam viuis coloribus expreſſam religionis veſtræ imaginem, & vnã præclarum ſanè exemplum, quemadmodum, & quo ordine ea ſoleat progredi, quæ etiamſi ludicra quædam volutatione in medijs aliquantiſper commoretur,

An. 1586.

Sleidan. Hiſto. lib. 19. an. 47

Ioſias Simlerus in vita Bullingeri. Ochinus in libris Dialogo Zanchius de vno Deo & 3. Elogium par 2. lib 2 ca. 4. 5. Beza epi. 1 & 81. Beza epi 1 pa. 11.

retur, vel quò magnitudo mutationis minus percipiatur, vel quò plures auditores blandius tanquam leui ſomno conſopiti à priſtina religione abſtrahãtur, vel etiam quia contra naturam eſt vt aliquid ab extremo ad extremum niſi per media transferatur; nunquam tamen verè conquieſcit donec ad hunc noſtrum portum appulerit. Quis autem erat in toto Monachorum eorum qui à Pontificatu deſciuerunt grege Bernardino Ochino illuſtrior? Quis in perſuadendo neruoſior? quis in predicando elegantior? cuius ego conciones Italicè ſcriptas plurimorum nobilium non ſolum virorum, ſed etiam fœminarum vidi manibus teri, lectione frequentari, in ſinu circumferri. Quem hominem propter magnam ſummæ eloquentiæ, multiplicis doctrinæ, ſpectatæ pietatis famam vbique notiſſimum, clariſsimus Tigurinæ ciuitatis Magiſtratus liberali ſtipendio ad ſe inuitauit, vt Eccleſiam Italicam illic tum primum ad Euangelij fontes hauriendos confluentem adminiſtraret. Qui vir *Bullingero præ alijs fuit charus, quem etiam nato ſibi infanti teſtem in baptiſmo adhibuit*, vt ea Chriſtiana cæremonia, cui intimi amici ad arctiorem amicitiæ colligationem adhiberi ſolent, Bullingerus ſibi tanto chariorem redderet tam inſignem Apoſtolum Bernardinum Ochinum: *Ioſias Simlerus in vita Bullingeri fol. 28. An. 1555.*

Proteſtantes vocant *Bullingeri & Caluini fidum Achatem*, qui etiam *pro Caluini defenſione contra eius aduerſarios* multa ſcripſit quæ Bullengerus Tiguri curauit imprimenda, de quo homine non magis amicè quam vere Polygraphus ille Superintendens quondam Oſſorienſis in Hybernia, Ioannes Balæus: *Petrum* (inquit) *Martyrem* ò Tigurini *& Bernardinum Ochinum in Tigurũ recepiſtis, quæ duo luminaria? quorum alterutrum ſi aliæ haberent Eccleſiæ, magno ornamento & theſauro ditatæ atque beatæ viderentur. Fœlix Anglia dum hæc habuit, miſera dum amiſit.* Et Caluinus Euangelij Geneuenſis Princeps: *Quos hac noſtra ætate monachos habuit Germania, qui vel doctrina, vel ſanctitate cum Luthero, Bucero, Oecolampadio & ſimilibus conferre ſe niſi nimis impudenter audeant? Quos Itali Bernardino Ochino & Petro Martyri opponent?* Sic ille. Adeo vt in vno Bernardino Ochino *lumine, ornamento & theſauro, tum Reipub. tum Eccleſiæ* Chriſtianæ, qui vel ſolus ad *beandam Angliam* valuit, qui præſtantiſsimis illis Apoſtolis & Euangeliſtis Luthero, Bucero, Oecolampadio, Petro Martyri æqualis fuit, cui tota Italia fœliciſſima alioqui excellentium ingeniorum mater neminem habuit parem, valde euidenter pateat Euangeliſmum proxime cum Alcorano deuinctum & colligatum eſſe. Quare ſi ex factis rebuſque geſtis Proteſtantium Anglorũ, Flandrorum, Gallorum, Germanorum; ſi ex dictis, ſcriptis, concio-

Conrard. Schluſſel. Theo Caluiniſt. lib. 2. fol. 69.

Baleus præfat. in act. Rom. Pontif.

Caluin. lib. de ſcandalis pag. 136.

concionibus Miniſtrorum; Si ex Principum, Doctorũ & Apoſtolorũ argumentis,perſuaſionibus, toto vitæ curſu,ipſa etiam morte (quo quid amplius requiri poterit?) faciẽdum ſit iudicium,facilè vides quàm verũ ſit quod de Euangelij veſtri cum Alcorano noſtro intima cognatione aſſeuero. Sed lõgior ſum quàm putabam, & non neceſſarium laborem ſumo. Si enim paucos dies hic permanſeris: commonſtrabo egò tibi miniſtros permultos, à quibus ſi ſciſcitari libuerit, longè plura audies quàm à me non nimium in ijs rebus verſato connumerari poterunt, tam diu enim eſt quod librorum veſtrorum lectione ſuperſedeo,& eam ferè legem mihi ipſi indixi, ne eis deinceps manum admoueam. Illud enim inter alia pleraque argumentum fuiſſe non vltimum fateor, quod me celerius in hanc vrbem compulit,vt remotior eſſem ab illa ſectarum & voluminum quæ apud vos indies ferè ſingulos enaſcebantur multitudine, quorum quum ignarus & rudis eſſe nollem, vel quia neſcio quo naturæ ductu quam plurima ſcire appetebam, vel quia locus quem tenebam illud à me flagitabat; tum verò eorum copiâ ita obruebar,vt licet quicquid haberem temporis in illis ſolis euoluendis ponerem, tamen vt opinor, nec centeſimam partem eorum percurri,quorum in nũndinis Francofurdenſibus venalium cathalogus bis ſingulis annis ad me deferebatur. Vix enim miniſter quiſpiam paulo ingenioſior paradoxum aliquod etiamſi cum alijs Theologiæ veſtræ decretis maximè pugnans excogitabat: quin ſtatim habebat plurimos qui ipſi applauderent, & clariſſimam lucem, ipſam Euangelij medullam ab illo homine erutam acclamarent. Si Magiſtratus obſiſteret, aut Superintendens ſeſe opponeret, mox libri in vtramque partem prouolabant, laborabant prala, coibant factiones,adeo vt ab annis 70.quando primum cœpit Lutherus, vix vllam ſectam libris ſcriptis reciſam & extinctã viderimus, pullulaſſe autem quamplurimas: plurimóſq; ſcriptores ad earum defenſionem incubuiſſe, vt hoc in genere non dubitem quin ab ipſis Proteſtantibus Germanicis multa plauſtra librorum confecta fuerint. Neque vobis in Anglia deſunt exempla miſera & luctuoſa talium certaminum in veſtris Puritanis, Familianis, & alijs eius generis ſectarijs vel Euangelicis (nec enim probè ſcio, quo eos nomine appellari velis) quos quum libris contra eos ſcriptis confutari poſſe quidam Doctores arbitrarentur, illud tantummodo vſu venit,vt libri multiplicarentur, & vna hæreſis obſtinatè defenſa, alias permultas hydræ inſtar effunderet. Atqui vt amicè apud te eloquar,quod pluſquã centies audiui poſtquam in hãc vrbẽ perueni,nihil eſt quod in cõmunibus mẽſis Turcę vobis odioſius,

aut

aut frequentius exprobrant, quàm illam veſtrorum in fide mutabilitatem & ſectarum multitudinem: & quotieſcunque cum Polonis, Germanis & Gallis olim Chriſtianis, nunc Mahometanis his de rebus ſermocinor, quòd facio ſæpiſſimè (nec enim alios habeo cũ quibus verſari poſſim adeò familiariter, & quibuſcum mihi tam aptè conuenit) ſentio eos pleroſque omnes Euangelium veſtrum tanquam infinitum diſſidiorum, contẽtionum, & ſectarum ſemper magis & magis excreſcentium chaos, hac potiſsimum de cauſa fuiſſe auerſatos. *Theuet Coſmog. lib. 6. c. 5.*

ARGVMENTVM CAPITIS TERTII.

VLtimum illud de ſectarum numero non negat Samuel, oratq́; vt in Eccleſijs Euangelicis per Concilium aliquod generale pax ineatur. Contra quod oſtendit Michæas tale Conciliũ nũquam ex Proteſtantiũ Eccleſiis poſſe cogi; quia illi nunquam conuenire poſſunt. Primo, vel de ijs qui in hoc Conciliũ ſunt admittendi, Secundo, vel quibus ſcripturæ aut aliorũ ſcriptorum libris controuerſiæ ſint decidendæ. Tertio, vel qui futuri in Concilio ſint Iudices Quarto, vel denique quæ ſit futura Canonũ authoritas, quia Proteſtantiũ doctrina priuato cuiuis poteſtatem largitur de Concilij vniuerſalis decretis iudicandi.

CAPVT TERTIVM.

SAMVEL.

QVOD de ſectis ſubinde exorientibus narras, verius eſt quàm vt à me negari poſſit. Ideoq; etiam ſcio pios omnes intimis animis cõdolere, & quotidianis votis à Deo expoſcere, vt tandem aliquando communibus Principum Proteſtantium ſuffragijs libera & pia Synodus indicatur, in qua ex verbo Dei omnes controuerſiæ decidantur & afflictis hac diſſentione Eccleſijs vnitas reſtituatur. *Beza in lib. de Synodo.* MICHAEAS. Piè quidem loqueris Samuel, & tamẽ neſcio an dicere debeam piè à veſtris hominibus huiuſmodi vota fieri. Maximè cùm ſciam Eccleſiarum veſtrarum formam & Religionis naturam his votis prorſus eſſe repugnantẽ. Particulares quidẽ Synodos

cetus in Prouincijs, in Vrbibus, in Regnis conuocari poſſe fateor, qualia in Heluetia, in Anglia, in Saxonia, in Gallia nonnullæ aliquando cœierunt; & memini me legiſſe *ut, ... le... num, ad Principes, & Ordines Confeſſionis Auguſtanæ pro legitima Synodo, in qua Lutherani ſoli conuenient, & Zuingliani ... condemnentur.* At quemadmodum vniuerſalem Synodum colligere poſſitis, qua ſola generalis Eccleſiarum veſtrarum pax, & tranquillitas conſtituatur, ego ſane non video, & auſim affirmare, hoc nec à te, vel cogitatione poſſe concipi. Recolligere tecum potes, (eſt enim à plurimis tum Catholicorum, tum Proteſtantium Hiſtoricis commendatum memoriæ) Anno 1557. indictum fuiſſe VVormatiæ Catholicorum, & Lutheranorum Proteſtantium colloquium, miſſiq; venerunt à Principibus quibuſdam miniſtri ſelectiores, & quoniam idcirco præſcriptus erat conuētus, vt primum de hæreticis nouis & nequiſſimis, qui ſub Auguſtanæ confeſſionis ſpecie tumultus, & factiones concitabant, nec reuera confeſſionem illam tenebant, è Germania tollendis, vel expellendis: & deinceps de Catholicis, & veris Proteſtantibus Auguſtanæ fidei profeſſoribus, ad concordiam aliquam perducendis ageretur: Hoc initio à Catholicis flagitatum eſt, vt miniſtri Lutherani nominatim deſignarent, quinam erant Proteſtantes Auguſtanæ confeſſionis participes (quos ſolos Imperij decreta tolerabant) quinam erāt Sectarij ab eius participatione alieni, quos omnes Imperij leges, cum ipſorum Proteſtantium conſenſu ſemper hactenus damnauerant. Hic Miniſtri capita ſua conferre, laborare, diſputare, ſudare, examinare: Alius Majoriſtas volebat repelli, alius admiſſis Majoriſtis eijci volebat Flacianos: tertius illos vtroq; Germanos eſſe Proteſtantes iurabat, Adiaphoriſtas autem tanquam adulterinam ſobolem, & Luthero patri nimis iniurioſam cenſebat, potius excludi oportere. In hac rixa poſtquam multos dies abſumpſerant, ipſi demum Miniſtri in duas ſectas diuidi cœperunt, & altera alteram grauiſſimis contumelijs laceſſere, & maior numerus ſeptenarius, quinarium (erant enim duodecim) ſuo ex cætu, tanquam non ſatis ſinceros, Auguſtanę fidei Euangelicos repellere, atque ita quum nihil certo definiri poſſet, cōuentus ille magno cum multorum riſu, diſſolutus eſt. Quale (Deus bone) fuiſſet illic diſſidium, & implacabilis rixa, ſi de omnibus ſectis quæ per Prouincias veſtras magno numero vagantur, ſeparandis vel ſecludendis iudicium fuiſſet inſtitutū! Quid? an tu vel probabiliter ſuſpicari potes, quemadmodum omnibus Regibus, Ducibus, Comitibus, liberis Ciuitatibus ſupremam ſingulatim iuriſdictionem obtinentibus, nulla vnius generali authoritate deuinctis perſuadeatur, vt ſuos ſinguli miniſtros,

An. 1560.

Amſdorfius in publica confeſſ.

Lauther in hiſtor. Sacrament.

Nicolaus Gallus in theſi & hypotheſ.

Genebra. in Chronologia.

Simlerus in vita Bulling.

Surius in hiſtoria rerū. &c.

miniſtros, pleroſque contrariæ religionis in hanc Synodum amandent? At hoc quàm nec veriſimile ſit conijcere poteſt ex ea quam modo attigi Ienenſium ſupplicatione, & reſponſo quod ei oppoſuit Bullingerus, & alij Zuingliani, vel Sacramentarij, (neceſſario enim his vocabulis vtendum eſt, quum non ſuppetant aliæ, quibus iſti a Lutheranis diſtinguantur, & inter vos ipſos hæc iam loquendi conſuetudo inualuit). Primum de Lutheranorum iniuſtitia ita conqueruntur, *Anno 1560 Flacianæ factionis coryphæi quidam multum laborarunt, vt ſynodus aliqua publica indiceretur. At Synodum liberam, & ſanctam non quærebant. Nolebant enim in hanc admitti nos, quos Sacramentarios vocabant, nec Suenckfeldianos, Oſiandriſtas, aut alios quos antea à ſe damnarant, ſed tantum audire volebant eos qui ſunt Auguſtanæ confeſſionis.* Bullingerus autem eodem anno reſpondens, eos admodum acerbè pungebat, idq; ita, vt egregiè quam tracto non difficultatem, ſed planè (vt ita loquar) impoſſibilitatem Synodum vllam Proteſtantium cogendi demonſtret. Sic autem ſcribit peleganter: *Synodos & collationes æquas, & Chriſtianas non refugimus, ſed cum Dominus nos liberauerit à iugo Papæ, non patiemur, adiuuãte Domino, nos premi noua tyrannide eorum qui ſub prætextu Euangelij, ad primatum, & dictaturam aſpirant. Nolimus ergo excludi à cœtibus Sanctorum pro ſenenſium libidine & arbitrio. Nolumus agnoſcere ipſos in Eccleſia Chriſti libera Dominos, Pontifices, Cenſores, Dictatores, qui omnibus præſcribant, dictent & præcipiant quod libet. Si ideo ſe tantoperè efferunt, quòd ſe Eccleſiam Chriſti ſentiunt; nos quoq; Eccleſia Chriſti ſumus. Si exiſtimant ſe habere ſingulares Eccleſias, & dona excellentia, habemus ea tẽ (abſit hic iactantia) & nos. Nos quoq; miniſtri Chriſti ſumus per Dei gratiam, ſigillaq; noſtri miniſterij dubitãtibus oſtendere poſſumus.* Hæc ille, & in eundẽ finem permulta alia. Alter quoque infra quæ ſi diligẽter expẽdere, & ad calculos reuocare velis, cõperies non tantum ſingulis ſententijs, ſed ferè ſingulis ſententiarum membris rationes firmiſſimas contineri, quare in veſtris Eccleſijs, nec indici quidẽ Synodus aut cõuocari aliquando poterit. Sed mihi in iis inſiſtere non libet, & hæc omnia impedimenta fingo eſſe iã è medio ſublata, veſtrãq; coiuiſſe Synodum. An tu iam credis futurum, vt Miniſtri inter ſe conueniant de modo agendi, de actoribus, de medijs, quibus in diſputando veritas indagetur; quot & quinam Scripturæ Sacræ, Libri Canonici, quænam Concilia, quinam Patres, & ad quotam vſque à Chriſto ætatem, ſecundam & tertiam, an etiá quartam & quintam (veſtrates domi etiam ſextam ſolebant annumerare) ad harum controuerſiarũ deiudicationẽ aſſumi debeant, quum iam de iſtarum quæſtionum ſingulis maxima, & interminata diſſenſione decertent. Ante annos 20. Lutherani

Ioſias Simlerus invita Bullingeri. fo. 34

Ibid fol. 34. & 36.

Iuellus

An. 1558.

vnius prouinciæ, iuſſu Regulorum ſuorum alterius electoris, alterius Ducis Saxoniæ, Altemburgum ciuitatem quandam Germaniæ de iuſtificatione ſolius fidei diſputaturi conuenerunt. Quum initio de libris quibus controuerſia ea diſcutienda fuerat quæreretur, Deus bone! quot iurgia, quanta certamina ſunt contracta. Theologi Ducis Saxoniæ nil voluerunt admitti, *pro norma* ad quantum omnia erant examinanda, niſi tantummodo *verbum Dei, veram confeſſionem Auguſtanam, eiuſdem Apologiam. Smalcaldices articulos, & ſcripta Lutheri:* At Principis Electoris Theologi addi quoque volebant, *Libros quoſdam Philippi Melanchthonis. & confeſſionem Auguſtanam*, à Philippo poſt Lutherum mortuum amplificatam. Et de his quæſtionibus, de vera (inquam) confeſſione Auguſtana, & libris Philippi interminata lis inter eos exorta eſt, quæ nunquã potuit definiri, quum iſti pro Philippo tanquam pro aris & focis dimicarent; illi Philippũ tanquam Vertumnũ & Prothæũ, & planè Apoſtatam reijciendum incredibili vehementia contenderent. Vnde inito ſucceſſu hoc vnicum, & ſolum Synodum illam magna cum Lutheranorum expectatione inchoatam diſſoluit. Theologi enim Principis Electoris abrumpentes diſputationem, hanc inter primarias retulerunt diſceſsionis ſuæ cauſas; *quod Theologi Ducis Saxoniæ corpus doctrinæ in Eccleſiis harum Regionum ex Electoris pio mandato retentum, ac præcipuum nucleum eorum ſcriptorũ de nouo reuiſam. & auctam confeſſionem Auguſtanam, & Philippi locos Theologicos grauiter inuaſerunt, atq; ex norma doctrinæ pœnitus excluſerunt.* Quid autẽ! num hoc debuit fraternam hanc diſputationem dirimere, quæ Eccleſijs Lutheranis in vnam conciliandis ipſorum Principum mandatu, tanto cum populi deſiderio indicta eſt? Maximè inquiunt huius partis Theologi. *Neq; enim potuiſſemus coram Deo, & Eccleſia rationem reddere ſi cum talibus hominibus progreſſi fuiſſemus, & conceſſiſſemus vt normam doctrinæ publicæ in ijs regionibus ſuſceptam in dubium traherent, non decuit* (inquam) *nos iſta contumelioſa reiectione corporis doctrinæ noſtræ audita, vlterius cum ipſis progredi, niſi publicè nos falſæ doctrinæ reos probare vellemus.* Atque ita vtrinq; diſceſſum eſt, animis ad ciuile bellum multò quam antea magis exardeſcentibus. Quod ſi vnius prouinciæ pauci Lutherani de hoc articulo concordare non potuerint, quale bellũ fuerat expectandũ, ſi ad hanc Synodum omnes alij Euangelici fuiſſent aggregati? quorũ multi ſcripturę nõ omnes libros, nulli Cõfeſsionẽ Auguſtanam, vel verã vel falſam, nulli Apologiã, nulli Smalcaldicos articulos pro norma doctrinę admiſiſſent. Nunquã enim Angli noſtri, nunquam Scoti, nunquam Galli, nunquam Flandri aut Heluetij in hanc nornam fuerant

Collo. Altemburg. ſe in præf.

Ibid fol. 529. 530.

Ibidem.

fuerant conſenſuri. Certè ſcriptor quidam Zuinglianus, aliquot ag'ea annis vna cum Bullingero opponēs ſe Lutheranis, has longè alias præſcribit *Synodi inter Lutheranos & Zuinglianos inſtituendæ leges*, ſine quibus primam communi conſenſu poſitis, fruſtra de Synodo colligenda laboratur.

1 *Superattendentes Lutherani non ſint ſimul actores & iudices.*

2 *Superattendentes & Doctores Lutherani laxentur à iuramento, quod præſtiterunt in noua s. Euangelia 1 in malè intellectam Confeſſionem Auguſtanam. 2 in Apologiam. 3. in articulos Smalcaldicos. 4 in agendas Eccleſiaſticas.*

3 *Solum Dei verbum ſit iudex.*

4 *Tot numero ſint Zuingliani quot Lutherani & habeant paria deciſiua ſuffragia.* Mitto reliqua quæ ſequuntur capita quando hæc pauca continēt nouam, eamque valdè copioſam litigandi materiam. Vt enim concedamus eos de verbo Dei, de ſcripturis Canonicis, & diſputatoribus, de reijcienda confeſsione Auguſtana, Apologia Smalcaldicis articulis, &c. Apprimè conuenire, tamen ſi neminem volunt iudicem præter ſcriptū Dei verbum, ſtultiſsimè ad Synodum conuenitur: quandoquidem verbum Dei iam nunc extra Synodum non minus perſpicuè, & canorè ſententiam ſuam pronunciat, quam in Synodo pronuntiare poteſt. Sin verbo Dei, hoc eſt, ſcriptis Biblijs, tanquā iudicibus mutis, vocales iudices, & interpretes adiungere volunt, verbi gratia, 3. Lutheranos, & totidem Zuinglianos: in eodem luto hærent, nec quicquam promouent. Id quot tam multorum annorum experimento eſt comprobatum. Et tamen vt in alios diuini verbi interpretes, iſtiuſque Synodi iudices concordent, ne fingi quidem poteſt. Quis enim non dicam fide Chriſtiana, ſed vel aliquo iudicio præditus exiſtimare poterit Lutheranum Zuingliano, aut Tritheitam Trinitario, aut Anabaptiſtam Libertino, aut Caluiniſtam Brentiano, aut Melanchthonicum vel Adiphoritam mollem & manſuetum rigido & efferato Flaciano, aut quempiam omnino ſectarium, ſuo aduerſario daturum poteſtatem, vt de ſua fide quam ex verbo Dei credit eſſe puriſsimam, ſupremam ferat ſententiam! Quid ego quam fidem Spiritus Sanctus ſpiritui meo teſtatur eſſe cum norma Euangelij exacte congruentem, qua ſola vitam ſempiternā me adepturum non modo ſpero, ſed certò confido, planeq; ſcio, *per quam & mundū, & ipſos etiā Angelos me iudicaturum eſſe cognoſco.* (hæc eſt autē ptoteſtantiū omniū generalis perſuaſio) hanc ego fidem, diuinam, æternam à Spiritu Sancto profectam, hominis mortalis, caduci, erroribus obnoxij, & ab eadem fide abhorrentis iudicio ſubmittam? At iudices præficientur homines moderati & indifferentes, qui nullis affectio-

Clebitius in victorix verſatis, et ruina Papatus Saxonici ad finē in Appendice. An. 1561.

Zuingl. tom. 2. fo. 609. in actis diſputat. Tiguri.

Sleidan. lib. 3.

Luther. tom. 2 ad uerſus falsò nominatum ordinē Epiſcopor. in initio.

 nibus

n[illegible] in vnam partem, in a[illegible] quæ [illegible] in alteram propendeat. At hoc magis eſt quàm [illegible] [illegible] abſurdum. Si enim erga omnes has ſectas affecti ſint æqualiter, vt nullam vllam aliis præferant; tantum abeſt vt in hoc celeberrimo cœtu, eos ad [illegible] hanc iudicij ferendi dignitatem extollere velim, vt contra in nulla ſocietate ferri, ſed tanquam infideles, & Atheos vltra Garamantas & Indos ablegari debere cenſeam: Quando nec Indus (vt opinor) quiſquam vel Garamantas reperitur, ita religionis expers, vt non vnam aliquam Religionem colat, eam quæ reliquis putet antecellere. Quare ſi quis ita ſit tanquam tabula raſa omnis Religionis vacuus, vt non magis Romanam curet quàm Turcicam, non magis Lutheranam quàm Zuinglianam, nec hanc Anabaptiſticæ aut Arrianæ præferat, nec certam aliquam fidem alia putet eſſe diuiniorem, hunc ego non hominem, ſed immane monſtrum iudico, ideoque ex cœtibus humanis excindendum, vt qui prima naturæ ſemina, & igniculos in ſua mente extinxit. Quod ſi autem & in Iudices quoque conuenire poſſe concederem, tamen nec ſic quidem quicquam proficimus, ad ſtatuendam eã quam tantopere expetimus Eccleſiarum tranquillitatem. Quid ita? Quia nimirum cuique Euangelico liberum facitis de omnium Iudicum, & Conciliorum decretis canonibuſq; rurſus iudicare, & ex verbo Dei illorum ſententias, ſi ita denuo ſententia ſuprema reſcindere; vt neceſſariò omnis redeat labor actus in orbem, & ab Eccleſiarum pace ſtabilienda, non minus longe abſumus, quam eramus, priuſquam Synodus noſtra imaginaria congregaretur, quia certum eſt, omnem cuiuſque generis proteſtantem, quando penes ipſum eſt hæc iudiciaria

Calu. Inſtit. lib. 4 ca. [illegible] §. 8 Apol. Angl. c. p. 7. Sleid. lib. 11 [illegible] p. 37 Brent. in Apolog. cõ conf. Vuirtemb. ca. de cõcilijs Conci. Altemburg. collatio, 3. fol. 47.

authoritas ſuæ opinioni contra alias ſuffragaturũ. An tu nescis hanc eſſe perennem Eccleſiarum tuarum rotam, & circulum? tuorum omnium fidem? vulgatam in concionibus, probatam in libris, definitam in Synodis? Nimis certè peregrinus es in Eccleſiæ tuæ Hiſtoria, ſi hoc neſcias. Sed abſit vt iam tenuiter de te ſentiam, quem non eſſe non in tuis modò, ſed in noſtris etiam Libris, & Annalibus ſupra communem miniſtrorũ conditionem verſatum, atque ideo hæc vulgaria non poſſe ignorare. Quum ex Anglia huc profecturus diſcederẽ, animo quãquam à veſtris Eccleſijs multũ auerſo, non tamen prorſus alienato, hoſi plures menſes in Palatinatu, hoſi plures in Germania ſuperiore, & in Hungaria, de hoc ſcrupulo, qui vt alios, ſic me quoq; potiſſimum vrgebat, contuli cum Miniſtris Principis Palatini, contuli cum alijs quibuſdam Francofurti, Norimbergæ, Auguſtæ, Albæ, Iuliæ. Euolui ſtudiosè & diligenter, quæ de eo ſcripſerant Lutherus, Zuinglius, Bullingerus, Brentius,

Modre-

Modreuius, Beza, Acontius, qui omnes fuſè, copioſèque de Synodis ſcripſerunt. Ex quibus conditiones quibus Principes, & Ordines Imperij Concilium illud liberum circumſcripſerunt, quod frequenter a Carolo Cæſare flagitabant. *Sleidan. lib. 9. 11. 19.* Vbi omnia quam ſtudioſiſſimè ponderaſſem, & contuliſſem, illud denum perſpicuè, & euidenter animaduerti, nunquam fieri potuiſſe, vt veſtrarum Eccleſiarum Synodus aliqua coaleſceret: quam ſi coaleſcere poſſe animo, & cogitatione fingeremus, ea nihil tamen penitus commodi diſſidijs veſtris componendis eſt allatura. Incidi poſtea in libellum quendam, quem nunc penes me habeo, *de ratione ineundæ concordiæ*, editum a Sturmio Argentoratenſi. Illic narratur quod Regina veſtra, & Eccleſia Anglicana quæ inter Caluiniſtas (non diſcedo a Phraſi Authoris, quo enim tanquam ſupremma genera Theologorum diſſidentium ponit, quorum hos *Lutheranos* vocat, illos *Caluiniſtas*) Principem locum tenet, à Germanis Proteſtantibus, & Principibus ſupplex petierit, vt in Synodo Germana paterentur fidem ſuam, ſuæque Eccleſiæ tractari: ſe paratam eſſe cedere, ſi ex verbo Dei conuinci poſſit erroris; ſi non poſſit, ſperare Germanos qui præfractè opiniones falſas non ſequantur, ad fidei Anglicanæ communionem ſeſe aggregaturos. Quæ ſupplicatio tantum abeſt, vt æquis auribus accepta ſit, vt contra Germani Reginæ, & Eccleſiæ Anglicanæ Oratores, nec audire ſuſtinuerint, ſed ſtatim Reginam illam, Eccleſiamque eius vniuerſam, nec audita cauſa hæreſeos condemnauerint. An commoueris? an vel eos tam nimium eſſe arrogantes, vel me non ſatis fideliter eorum verba, & ſenſus proferre auguraris? Ipſe ergo lege, & eorum conſidera. *Lutherani libris publicè editis, Eccleſias Anglicanas, Gallicas, Belgicas, Scoticas, Heluetieas, tanquam hæreticas condemnant, eorum Martyres, Martyres Diaboli vocant, minuſque Scythis & Turcis ferendos eſſe ſtatuunt.* Legi etiam hæc, quæ paulò poſt ſequuntur, & Reginam veſtram propius attingunt. *Sereniſſima Angliæ Regina ab hijs Vbiquiſterijs (Lutheranis) multiſque alijs Reges, & Principes hæreſeos publicè condemnati ſunt. qui à vobis amanter, & quaſi ſupplices petunt, vt audiantur. Vbi? in Germania. Coram quibus? coram illis Principibus qui tantoperè de Religionis ſuæ ſanctitate gloriantur, & id tamen ab illis impetrari non poteſt.* Sic illi. Quare ſi Proteſtantes Germani Reges, & Principes Zuinglianos tanquam hæreticos ita feſtinatò damnant, vt eos cauſam ſuam dicere cupientes, vel audire tantum nefas exiſtiment: quando eorum Miniſtros in Synodos admittent, vbi liberè cauſam Zuinglianam tueantur, vbi pro arbitratu cauſam Lutheranã impugnẽt, vbi in decretis probandis, vel

Sturmius de ratione concordiæ ineundæ An. 1567

Ibid. pag. 24.

Ibid. pag. 33.

improbandis pares Lutheranis, ſi non priores ſunt futuri? Quare de Synodo generali omnem plane ſpem abijciatis neceſſe eſt, a qua conſtruenda tam procul abeſtis, vt vel prima eius initia non dico reipſa iacere, ſed vix animo deſignare poſsitis.

ARGVMENTVM CAPITIS QVARTI.

Illud ſuperius de ſectarum multitudine, poſtquam leuiter, vt potuit excuſauit Samuel: regerit vel eadem ſchiſmata eſſe apud Turcas, vel cauſam vnitatis eſſe tyrannidem Turcarum, vbi gladio omnes controuerſiæ tolluntur. quod eſt remedium ipſo morbo grauius ſignumque quod Alcoranus certo doctrinæ fundamẽto careat. Deinde ex præcedente Michææ oratione notat prima quædam initia Alcorani ita cum Euangelio nouo conuenire, vt ex eo magnam concipiat ſpem Michæam poſſe ad Euangelium reuocari. Verum Michæas poſt explicatam breuiter grauitatem eius defectus, quod non poſſunt ſchiſmata curare, reſumit id quod Samuel obiecerat, de crudelitate apud Turcas in hominibus ad fidem eandem deuinciendis, & oſtendit eam crudelitatem in Anglia eſſe multo maiorẽ. id quod eius generis legem vnam (exempli gratia) proponens, & accuratius cum Turcica conferens, manifeſte conuincit. Denique oſtendit Mahumetem multo aptius & tempore, & loco veniſſe ad Eccleſiam reformandam, quam Lutherum.

CAPVT QVARTVM

SAMVEL.

VNICVM quod eſt fortaſsè in Eccleſijs noſtris vlcus tetigiſti, & cui ſanando ſi pharmacum poſſet adhiberi, prorſus beatè nobiſcũ ageretur. Sed quẽadmodũ in Rebuſpublicis Legiſlatores quamquã prudentiſsimi, non omnia præuidere potuerunt, quæ erant in humanæ vitæ curſu, propter infinitam ingeniorum varietatem exoritura; vnde Solon ſupplicium nullum in patricidas ſtatuebat, quod tam ingratum monſtrum non putabat in humana ſpecie poſſe exiſtere: Sic fortaſſe maiores noſtri nullum Monarcham, vel Pontificem vnum exterminandis

Plutarc.

ſectis,

ſectis, & Eccleſijs colligandis præfecerunt, quod omnes Chriſtianos à Spiritu ſancto edoctos, putabant nolle adeo eſſe quã nos experimur pertinaces, & contentioſos, ſed velle potius humiliter, & fraterne in claro Dei verbo conquieſcere, quam ſuos errores ſuperbè cum fratrum pernice defendere. Cæterum hoc malum quod eſt vt dixi, fortaſſe vnicum noſtrum malum moderatè feramus, quando plurimorum bonorum adiunctione compenſatur. Sunt enim multa corpora admodum venuſta, in quibus tamen aliqua ineſt cicatrix, & multos Athletas, corporibus valentes, & robuſtos dicimus, in quibus tamen hærent aliqua leuiorum morborum veſtigia, & ſi à nobis ad Mahumetis Rempub. oculos conuerteris, vel ſchiſmata, inter tuos quoque graſſari reperies; vel ſi nulla exiſtant, cauſam & medicinam eſſe eiuſmodi quæ ſit ipſo morbo grauior, magiſque fugienda. Noſtra enim diſcordia ex libertate Euangelij naſcitur, veſtra autem (ſi quam habetis) concordia, & vnitas fundatur in ſeruitute, & terrore quo vos premit Alcoranus. Duo ſuperius in oratione tua poſuiſti, quæ quia te interpellare nolui tum prætermiſi, nunc autem reuocanda ſunt ad incudem, vt melius limentur: quorum alterum eiuſmodi eſt, vt de priſtina tua ſanitate recuperanda magnam mihi ſpem inijciat, alterum eiuſmodi vt ſpem illam imminuat. Vtque quod huic loco magis affine eſt prius tractem, crudelitas Alcorani qua non tantum in Mahumetanos qui ab Alcorano ad Chriſtianos deficiunt, ſed etiam qui de eo diſputant, capitis ſupplicio vindicat, vt te fortaſſe continet ne quam texuiſti telam retexas, & ad nos pedem referas: Sic mihi argumentum non leue præbet totum Alcoranum carere fundamento. Nunquam enim illius author tam ſolicitè cauiſſet contra doctorum hominum diſputationes, niſi cogitaſſet futilitatem Alcorani ſolidis rationibus, & argumentis ſtatim forè detegendam. Veritas enim quo magis excutitur, quo accuratius ventilatur, quò ſubtilius in eam inquiritur, eo ſe tuetur ſolidius, eò conſiſtit fortius, eo fulget glorioſius: falſitas è contra quærit angulos, horret examen, imperat ſilentium, minatur laqueos, & ſolo terrore nititur; Vtq; podagrici totis artubus contremiſcunt, ſi quis eorum extremũ pedis digitum vel leniter attigerit; non aliter mendaciorum magiſtri, qui erroribus populum inficiunt, mirabiliter ſudant & pallent, & præſentem doctrinę ſuæ ruinam extimeſcunt, ſi quis paulò doctior, aut ingenioſior eam quocunque modo cœperit rationum ponderibus examinare. Quare contra Alcoranum nullam firmiorem demonſtrationem quærere ſoleo, quã quod rationibus ex generali Theologia omnium nationum, & legis Moſaicæ, atque ipſius etiam Mahumetanæ petitis reſpondet,

Bibliãder in præfatio. Alcor. Melanct. Croni. lib. 3.

 non

non arte atque doctrina, ſed gladio & armis Vulcaniis. Nec valdè mirum eſt ſi nulla inter vos oboriantur ſchiſmata, propterea que nullæ cogantur Synodi, quum hoc vno principio, gladio nimirum omnia diſſoluatis argumenta, omnia compeſcatis ſciſmata. Sed vt hoc quod odioſius eſt mittam, & ad alterum accedam, quod magna me ſpe complevit. Quum hiſtoricè principium Mahumetani regni & legis deſcriberes, dixiſti quinto poſt Chriſtum ſæculo Euangelij à Chriſto & Apoſtolis prædicati puritatem ita fuiſſe corruptam, vt in adulterinam quandam religionem planè degenerauerit, ideoque opus fuiſſe nouo inſtauratore, cumque fuiſſe Mahumetem, qui paulò poſt illud opus aggreſſus eſt. Hoc tu facis initium legis Mahumetanæ, in quo quantum ad id quod primum eſt & principale ita nobiſcum conſpiras, vt ex hoc vno de tua plena nobiſcum reconciliatione non poſſim non omnia mihi polliceri. Illud enim ipſum præfinitè tempus conſtituimus, & eandem cauſam aſſignamus cur nos ad Eccleſiam reformandam ſtudium operamque noſtram contulimus. Circa illud enim tempus, Gregorius Primus Pontifex Romanus, vir bonus, quintum ſæculum determinauit & inchoauit ſextum. Hunc noſtri Hiſtorici, Chronologi & Theologi vltimum Epiſcoporum Romanorum faciunt, *à cuius morte ponimus eſſe per ſe notum, clariſſimum, & extra omnem dubitationem, quod Papa Romanus ſit Antichriſtus, qui ſuis abominationibus, blaſphemijs, & idololatriis omnes Reges & populos à ſummo vſque ad nouiſſimum ſic inebriauit, vt brutis ipſis eſſent ſtupidiores, vt nec guttulam* prioris integritatis retinuerint. Temporibus autem Gregorij vixit Mahumetes, & infra viginti ab eius morte annos, cœpit clareſcere, & ſubiugatis à ſe nationibus iura dare. Quare quum inter nos conueniat primum de veteris Eccleſiæ vaſtitate & ruina: deinde de neceſſitate eiuſdem reſtaurandæ. Tertiò, de tempore, ipſóque quaſi temporis momento, quæ præcipua ſunt vtriuſque Eccleſiæ capita, quid iam proximum eſt, niſi vt diſpiciamus vtrum rectiùs Mahumetes veſter, an Præceptores noſtri Eccleſiam veterem refecerint. Si Mahumetes, non reprehendo quod nos deſerens ad Turcarum caſtra tranſieris. Sin verò quod certum & exploratum habeo Mahumetana tyrannis cum Euangelica reformatione nihil habeat comparandum, ſpero, te nunquam commiſſurum vt diutius contra veritatem, contra conſcientiam, contra Deum ipſum, certò cum animæ corporiſque interitu ſempiterno, in hac Mahumetana impietate hæreas.

MICHAEAS. Multa tu in vnum congeris Samuel, tuorum more valdè inter ſe diſcrepantia, partim vera, partim

Supra p. 9.

Theodor. Bibliander in oratione ad Principes Germaniæ pa. 72. Centuriatores. Balæus. Iuellus. Calu. Inſti. lib. 4. cap. 18. ſ. 1. 2. & 4. 18. Genebra. Chrono. lib. 3. pag. 2·4.

Euangelium nouum cum Alcorano in præcipuis rebus conuenit.

tum dubia, partim falſa, nonnulla in religionem meam, pleraque autem etiam ipſi tuo atque Euangelio impugnantia, quæ tamen [illegible] ſi per memoriam licuerit percurram. Et primum nimis mihi videris rigidè tuorum infirmitatem in nouis ſectis confouendis importunitatem, & (quod maius eſt) nullam Eccleſiæ veſtræ in illis extirpandis viam & rationem excuſare, quando tam leuem cicatricem vocas, & quæ corporis pulchritudini nihil officiat. Quid ais? Quum ciuitas aliqua ita peruersè & præpoſterè ordinata eſt, vt ciues perpetuo inter ſe diſſideant, in factiones diuidantur. Eæque factiones in dies ſingulos multiplicentur, nunquam ſine bellis inuectiuis & maledictis, tanquam ſicis & pugionibus confodiant, nullus autem ſit modus iſtorum hoſtiliter dimicantes pacificandi, ſed quo magis id moliaris, eo magis noua contentionum materia ſuccreſcat, vnde neceſſe eſt vltimam ciuitatis vaſtitatem ſequi, hanc tu cicatricem vocas? hæc parua leuioris morbi veſtigia? Quodnam ergo vocabis in corpore vulnus mortiferum, ſi hæc appellatur cicatrix? quam peſtem exitioſam & capitalem, ſi hæc ſit tantummodo leuiuſcula valetudinis infirmioris nota? At in rebuſpublicis Solonis, Numæ & aliorum optimorum Legiſlatorum tales quædam imperfectiones extiterunt. Rectè quidem argumentaris, ſi Chriſtum tuum nobiſcum non quidem Solonem & Numam, ſed ſupra omnes Solones, Numaſque Prophetam egregium & excellentem, hominem tamen vt & Mahumetem, non etiam Deum omnia ſcientem, omnia prouidentem ſtatueres. Neque enim omnia præcauere potuerunt homines, quia non omnia præuiderunt, quod eſt diuinitatis proprium. At verò Chriſtum ſi Deum vocas, aut fac eum non minus exactè præcnoſcere futura quia Deus eſt, quàm nos homines ſentimus præſentia. Aut fac eum cum Ieremia, Daniele, Iſaia, Prophetam eſſe, non Deum, & tamen (quod nos ingenuè confitemur) Prophetam illis omnibus longè diuiniorem; & magnam à nobis inibis gratiam, quando ita proximè ad noſtram profeſſionem acceſſeris. Inculcas deinceps crudelitatem Alcorani mortem infligentis Apoſtatis, aut qui contra Alcoranum diſputauerint, atque ita quum vos pleniſsima libertate fruamini, ſeruilis apud nos terror gladij eſt, omnium Synodorum inſtar omnia coercet ſchiſmata, omnes terminat diſputationes. Hoc ſi ita eſſet, non dubitarem defendere hanc conditionem noſtram multò eſſe veſtra preſtabiliorē. Quis enim non conceſſerit patrem longè melius conſulere filio quem metu virgæ in obedientia continet, quàm matrem quæ per nimiam indulgentiam eū patitur omni malitia diffluere? Quis negabit eam ciuitatem melius eſſe

inſtitutam, vbi legum timore ciues in officio continentur, quā vbi ex leges, nulloque iure deuincti, in omni re intemperantia effundunt. Conſule omnes Legiſlatores, formas omnium Rerumpub. Philoſophos qui de politicis ſcripſerunt, inuenies vbique poni duo, prima Ciuitatū & Rerumpub. vincula, præmiū & pœnam: licentiam autem, & hanc diſſolutam, quod quis velit agendi facultatem nunquam, vt alicuius Reipub. præſidia induci, ſed ſemper vt peſtes & ſcopulos quàm longiſſimè remoueri. Et tamen falſum eſt quod aſſumis nullas eſſe noſtrorū hominum Synodos, habemus quidem Synodos, ſed rariores, quia nimirū rara habemus ſchiſmata. Vbi autē nulla eſt ægritudo, quā peruerſum eſt flagitare medicinam? Permultis poſt Mahumetem defunctum annis, quum inter noſtros quædam ſectæ fuiſſent enatæ ex diuerſis Doctoribus tanquam Luthero, Zuinglio & Caluino contrario modo Mahumetis ſcripta interpretantibus, procurante Muania generali Saracenorum Pōtifice, indicta eſt Synodus Damaſci, in quā doctiſſimi ex toto orbe Mahumetani Sacerdotes magno numero confluxerunt, ſuorumq; maiorum libros vndiquaque comportarunt, ad quos euoluendos communibus calculis ſex preſtantiſſimi viri ſelecti ſunt, qui ex multis centenarijs paucos libros certam Mahumetis diſciplinam comprehendentes deſcriberēt, quorum deinceps inuiolata eſſet authoritas, adiecta grauiſſima pœna, ne quis deinceps in controuerſiam vocaret quæ in hac Synodo fuerunt definita. Quod vbi feciſſent, reliqui libri omnes in proximū fiumē ſunt coniecti, quos nostri prodiderunt fuiſſe tam multos, vt vix à ducentis camelis in eam ciuitatem deueherētur: à quo tempore pauca admodū fuerūt apud noſtros ſchiſmata: vosq; optimè rebus veſtris cō ſuleretis, ſi ad veſtras domi factiones innumerabiles comprimēdas talē aliquā rationē poſſetis inire. An tu enim liberum eſſe velis vnicuique priuato homuncioni ad inaniſſimum ingenij ſui tribunal ea reuocare rurſus diſcutienda, quę à magno excellentiſſimorum hominum numero per totum orbem conquiſito, poſt acerrimum ſtudium, & longā diſputationem ſunt ſtabilita? An ignoras varijs Imperatorum antiquiſſimorum legibus hanc effrenatam licentiam eſſe condemnatam? Quæ verò Reſpub. quæ Ciuitas, quæ priuata domus, vel ad breuiſſimum tempus maneret tranquilla, ſi hæc temeritas & furor eſſet impunitus? Iam verò ſi ad hanc veriſſimam doctrinā ſanctiſſimo iureiurando noſtri ſeſe deuinxerint, proque ea tuenda vitam & ſanguinem vbicunque opus fuerit ſe profuſuros conteſtati ſunt. An tu illos criminaberis quòd ſtabiles in iuramento, in voto, in profeſſione Deo Optim. Max. facta perſeuerant? Quod legibus Imperatorum aſtringantur, ad præſtandū ea quę ſacroſanctè

Calius Auguſt. Curio. Hiſtor. Sarace. lib. 1. pag 55. Franciſco Sanſouino del gouerno de regni li. 8 Pier Belon. lib. 3. des ſingularites, capit. 4

Martianus. Valentinianus Iuſtinianus Cod. lib. 1 tit 1 de Sūma Trinit l. 1 ict. & tit. 5. l. 8. Quicunque. Vide Curionē vbi ſup p. 28.

ſacroſanctè ſunt polliciti? Scio me legiſſe aliquando integras orationes ſa[illegible]as a Nazianzeno olim huius vrbis Epiſcopo, in quibus neruosè & vehementer improbat illam popularem de myſterijs diuinis diſputandi libidinē. Et quid facilius eſt quam innumeris Sacrarum literarum teſtimonijs illam inſaniam refellere? Et certè ſi crudelitas eſt hominem neceſſitate iniecta ad religionem ſemel ſuſceptam alligare, ſi crudelitas eſt ſuppliciū mortis inferre ei qui ab ea religione deſciuerit. Hæc crudelitas non eſt Mahumeti, ſed Moſi, imò non Moſi, ſed ipſo Deo attribuenda, qui in lege ſua perſpicuè capitalem mulctam legis deſertoribus conſtituit, eamque vult non modo ad ſingulares homines, ſed ad totas etiam ciuitates pertinere; adeo vt euidens ſit timorem hunc eſſe iuſtum, & legem quæ timorem eum affert, eſſe legi ipſius Dei conſentaneam, & effectum eius legis eſſe in Republica noſtra pulcherrimum, quando in ampliſſimo Imperio, tot diuerſas nationes, tot regna in diſiunctiſſimis orbis terrarum partibus continente, nulla appareat ſchiſmatica diſtractio, ſed omnes populi in Europa, Aſia atque Africa (qui quidem ſub Imperatore noſtro Mahumeti nomina dederunt) eoſdem Dei colendi ritus vſurpant, iiſdemque ſacris, iiſdem ceremonijs, eodem ſymboli fidei, vnum atque eūdem Deum venerantur. Iam verò ſi quod me monuiſti ipſe præſtare velis vt in tuam domi Rempub introſpicias; grauiores, vt opinor, cauſas inuenies, cur contra tuorum de religione leges acerbiſſimas inueharis, iiſque confutandis demonſtrationes tuas multò rectius adhibeas. Vos enim ſtatuto parlamentari fidem vnam veſtris hominibus impoſuiſtis, & de ea leges cōdidiſtis magis ſanguinarias, & per eas timorem veſtratibus inijcitis magis ſeruilem, & tamen fructum effectumque legis colligitis, vel planè nullum, vel certe peruerſum, quod eſt maximum argumentum vel imprudentiæ in eo qui legem tulit, vel peruerſitatis in iis quibus lex lata eſt. Nunquid enim ſeruilem timorem apud veſtros homines in religione colenda regnare cuiquam ambiguū eſt, qui mores veſtrorum hominum, & voluntates intrinſecas nouit, & tamen quid palam ſimulent & diſſimulent, & quibus cauſis ad eam diſſimulationem protrahantur conſiderat? vbi leuiſſimæ reculæ fidei illius veteris quam à maioribus ſuis acceperunt indicia (quam tamen fidem homines minis & terroribus nō poſſunt deponere) acerbiſſimis ſupplicijs, perpetuis carceribus & bonorum omniū proſcriptionibus vindicantur? Vbi propter multa illius religionis capita, extremū mortis ſupplicium, idq; exquiſitis admodum modis, quales ſeueritas Turcica non nouit, infligitur. Sed iſtæ leges ſunt multæ & variæ: ego vnam nominabo legi noſtræ quā tu tantopere exagitaſti ſimilem,

Nazian. de moderatione in diſputationibus adhibenda.

Deuter. cap. 13.

Grana benedicta. Roſaria. Imagines ſacræ.

ſimilem, niſi quod & multò eſt immanior, & minus habet
Parlamét æquitatis. Noſti ante paucos annos apud vos ſancitum fuiſſe,
An 13. *Si quis diſſuaſerit alicui vel ipſam illam quæ nunc in Anglia Regi-*
Eliſæ c.1. *næ authoritate ſtabilita eſt. vel procurauerit diſſuaderi ea inten-*
tione, vt ille cui diſſuadetur ad obedientiam Romani Pontificis, &
Romanæ fidei trahatur reus erit læſæ maieſtatis, & eodem ſup-
plicio plectetur. Tu qui tam ſeuerus es erga legem no-
ſtram cenſor, hanc legem pondera; & ſi noſtram eâ vel ini-
quiorem vel crudeliorem perſpexeris, tum demum vt placet li-
berè contrà eam declamita. Si ad ſummam legis reſpicias vtraq;
interdicit diſſuaſionem, lex veſtra à fide Anglicana, noſtra à
Mahumetana: ſi cauſam legis ferendæ attendis, non dubito
quin eadem fuerit vtrique vt vnitas religionis acceptæ conſerua-
retur, & tollerentur diſſidia: Si pœnam adiunctam inſpexeris,
vtrinque eſt mors, ſed apud vos longè terribilior, vt quæ non
ſimplici ſuſpendio, ſed alia præterea membrorum laceratione
& viſcerum inhumana extractione conſicitur, vt duæ vel tres
aliquando mortes (quod eſt contra naturam) vnius loco inſe-
rantur. Quod ſi iam ad circunſtantias legis expendendas animum
adieceris, atque ita veſtram cum noſtra contuleris, vel ipſe (vt
opinor) veſtram perſpicies ſic omnibus carere legis iuſtæ pro-
prietatibus, vt neſcio an verè lex poſſit nominari. Certe ſi ad
noſtram conferatur, non poteſt non iudicari longe iniquiſſi-
1 ma. Primò enim cur is qui hoc modo peccauerit læſæ maieſta-
tis reus dicatur, equidem diuinare non poſſum. Video quidem
voluiſſe eos qui hoc decernebant, populum obiecto nomine
atrociſſimi ſceleris valde preterreſacere. At cur illi offenſæ
appellationem *Regiæ maieſtatis* læſæ tribuerint, ſanè non
poſſum conſicere. Quid enim, ſi apud vos quiſpiam Chri-
ſtum Dei filium eſſe negaret, num reus eſſet læſæ maieſta-
tis? non opinor; Quid ſi cum antiquis hæreticis Manichæ-
is, Carpocratianis, Alogis & aliis, Euangelio Matthæi, vel
Joannis, vel Lucæ fidem detraheret; nec ſic reus tamen læ-
ſæ maieſtatis diceretur, quæ ergo ratio patitur, vt religionis
à vobis ipſis quamquam ad normam Euangelij compoſitæ
authoritatem tanta diligentia ſartam, tectam eſſe velitis, ip-
ſius autem Euangelij ſummam & diuinam maieſtatem eadem
cura non tueamini? Neque tamen reprehendo quod ſi quis
aliquem à religione veſtra auocare conatur, eum morte ple-
ctatis. Idem enim facimus & nos. Sed quod eum vt regiæ
maieſtatis reum interimatis, hoc eſt quod ego perabſurdum
exiſtimo. Si quis in hac vrbe Turca more Romano ſacra fa-
cere vellet, aut Baptiſmo initiari, eum nos omnes è mun-
do tollendum cenſeremus, at vt idololatram contra Deum,

non

non vt perduellem contra Principem. Hoc enim non minoris eſſet ſatuitatis, quã ſi quis cupiam cum vxore proximi ſui concubenti, aut equum ipſius furto ſurripienti, actionem intenderet Maieſtatis læſæ. Imo hoc multo probabilius aſſereretur. Latrocinia enim, & adulteria ſunt ex eo genere quæ ad ciuilẽ ſtatum pertinent, & perſpicuè ſunt poteſtatis & iuriſdictionis Regiæ, & propterea poſſunt aliquo modo ad maieſtatis vel Regiæ, vel publicæ offenſionem reuocari; at verò falſa religio, infidelitas, hæreſeſq; omnes vt earũ contraria religio vera fides, omneſq; opiniones Orthodoxæ propriè ad Dei cultum pertinent, & ad diuinam maieſtatem referuntur, totoq; genere à prioribus, contra humanam politiam offenſis ſunt diſcrepantia: adeò vt hominem praua opinione imbutum propter opinionem eam, ſemota publicæ quietis perturbatione, Regiæ Maieſtatis læſæ reũ dicere non minus ſit ineptũ, quam ſi dicas hominẽ audire oculis, & videre auribus. Deinde conſidera, an nõ hinc etiã oriatur magna harũ legũ inæqualitas. Apud nos Turcæ omnes certa lege, ad vnam eandemq; fidem aſtringuntur. Quis eſt qui de eo conqueri poſſit, quando apud populum noſtrum de eius fidei ſumma, & ſingulari veritate nulla penitus exiſtit dubitatio. Percurre enim omnes Imperij Turcici Prouincias. Nũquid in Græcia, aut Aſia, aut Armenia, aut Syria, aut Iudæa, aut Aegypto vllã reperis ſectam Mahumetanam huic fidei bellum indicentem, & horrẽdis mortis æternæ cõminationibus ſubditos ab ea auertentẽ? non prorſus. At apud vos Euãgelicos longè ſecus vſu venit, vbi non ſolum omnes circumcirca prouinciæ diuerſam fidem prædicant, plærique Lutheranam, multi Caluinianam, multi Anabaptiſticã; ſed etiam domi in illa nõ magna vnius Inſulæ parte, non ita pridem memoria noſtra diuerſæ fides, Parlamentari ſtatuto (quo nullum habetis tribunal auguſtius) ſancitæ ſunt. Vnam enim Parlamentari lege ſtabiliuit pater, planè contrariam filius, & diuerſam ab vtroque, quæ deinceps ſucceſſerunt filiæ. Quin & iam nũc inuito Parlamento, contra Religionem à Parlamento latam, omnibus in vibibus nouæ ſectæ graſſantur, Puritana, Familiana, & aliæ, auditoribus æternam mortem denunciantes, niſi communi regionis fide relicta, ad ſuam priuatam adhæſerint. Quis hic populi veſtri ſtatum admodum miſerabilem non lamentetur, cui ad veram fidem inueſtigandam libertas acerbiſſima lege eripitur, & tamen Doctores & Concionatores quænam vera fides populo ſit proponenda nondum certò inter ſe conſentiunt. Iam quod proximum eſt ad vim & ſcopum vtriuſque legis reſpiciamus. Noſtra primò & propriè eos comprehendit qui ſpontè circumciſionis myſterio ſuſcepto ſeſe Mahumetanis ſacris

ſacris in æternum deuouerunt, atque ita potiſſimum conatur eos in ſuſcepta profeſſione reddere conſtantes; veſtra Lex contra eos potiſſimum intenditur quos Papiſtas vocatis, qui in Baptiſmo, Romanæ fidei, vel Catholicæ ſeſe addixerunt. Quare Lex eò maximè ſpectat, vt eos inde auertat, hoc eſt, vt eos perfidos, & fidei quam Deo dederunt deſertores efficiat. Lex noſtra Chriſtianos cuiuſcumque generis, ſub Imperio Monarchæ noſtri degentes non attingit, niſi vſque eo, vt neminem a lege Mahumetis amplectenda dehortētur. Nam & Armenius liberè ritus ſuos exercet, & Græcus ſequitur ceremonias & ſacra Eccleſiæ Græcanicæ, & in huius ipſius ciuitatis ſuburbijs vbi tu diuerſaris; in Slauonia, Syriaque & Ægypto innumerabiles parēt decretis Eccleſiæ Romanæ hæretique, famulos, & parētes, liberos, & Epiſcopi atque Abbates, ſubditos ordinarijs cohortationibus excitant vt in ſua quiſque fide conſtātiſſime retinēda ad

Anno mortem vſque perſeuerent. Quinimque non ante multos annos
1553. & aliàs non raro patriarchæ deſignati veniāt ab Aſſyria & Ieroſolymis Romam vſque per tam immenſa Turcici Imperij
Genebra. ſpatia, vt à Pontifice Romano vel vnguantur in Epiſcopos, vel
Chronol. ab alijs inuncti confirmentur, vel ſuam Eccleſię Romanæ ſub-
Lib 4. iectionem, & cum ea communionem confiteantur, iſtos tales
pag. 449. nec fando auditū eſt à Magiſtratibus Turcarum vnquam propterea
Theuet. ſupplicio affectos vel coniectos in carcerem. At vos hu-
Coſmogr. iuſmodi Chriſtianos ſolos perſequimini, & contra eos ſpecia-
vniuerſel. tim lex veſtra dirigitur, & ſi quos in auita maiorum fide perſi-
libr. 10. ſtentes, vel Romanæ Eccleſiæ communionem prædicantes de-
cap 15. prehenditis, eos immanibus ſupplicijs mactatis. Denique vel ex hoc vno & legem veſtram eſſe iniuſtiſſimam, & eos qui legem tulerunt nullam religionis veſtrę habuiſſe curam manifeſtè cōfirmatur. Lex noſtra ita planè & vniuersè ſancita eſt ad religionis noſtræ defenſionem, vt nemo omniū eam poſſit violare, ſine præſenti capitis diſcrimine. Græcus aliquis molitur Turcam ad ſuam religionem abducere; Lex noſtra mortem illi decernit. Romanus aliquis hic in ſuburbiis in Illyria vel Macedonia laborat ad vt Romanam profeſſionem Turca aliquis auocetur: & huic ſimiliter capitis pœna eſt ſubeunda. Quid ſi in Aſia illud quiſpiam agat, vt noſtrorū aliquis hæreſi Perſarum aut infidelitate Tartarorum imbuatur. Lex noſtra vna eſt & eadem erga omnes, & non minus hunc extremum, quam illos priores, mortis ſupplicio adiudicat. Hęc eſt lex æquabilis ad bonum commune relata, & quæ oſtendit latores fuiſſe religionis ſuę ſtudioſos, à qua neminem patiūtur ad aliam quamcunque allici. An lex veſtra eandem habet æquabilitatis proportionem? non opinor. Perſuadet Sacerdos Anglo cuipiam vt fi-

dem

dem Romanam arctè teneat, & ab ea nunquam ſe auelli patiatur: crimen eſt læſæ maieſtatis, omni ſuppliciorum atrocitate vindicandum. Quid ſi Miniſter idem de Lutherano Euangelio prædicet? propterea detrimenti nihil quicquam ſuſtinebit. Quid ſi eum Puritanum, aut Familiæ amoris fratrem efficere conatur? tantundem. Quid ſi ad Iudaiſmum, ad Tritheiſmum aut etiã Atheiſmum ſuſcipiendũ permoueat, nũ Regiam Maieſtatẽ offendit? Nequaquã: Nemo enim hac lege tenetur irretitus, niſi ſi quis alicui religionem Anglicanam *diſſuadet ea intentione, vt ad Romanam trahat*. O præclaram legem & fidei veſtræ cuſtodem egregiam, quæ ita veſtrates ab vno malo coarcet, vt alijs innumeris exponat, quæ ita religionem veſtram conſeruat, vt ſi quis à Romana ſibi caueat, egregiè fidelis ſit, etiãſi interim vel Lutheranus, vel Puritanus, vel Familianus, vel Arrianus, vel Trinitarius, vel planè Atheus euadat. An verò vnquã fieri poteſt, vt illic quotidiana ſchiſmata non pullulent, vbi illi quibus religionis ſeruandæ cura tota incumbit, vnã tãtum eius hoſtem prohibent, pluribus autem hoſtibus, hæreſibus innumerabilibus latiſſimam viam aperiunt? Perinde ſanè ac ſi quis Princeps in ſua Repub. parricidia prohibiturus, ſolemni edicto promulgaret, ne quis quempiam pugione confoderet; interea gladios, ſicas, ſclopetos, venena libera permitteret: Aut ſi Dux aliquis qui defendendæ Ciuitati ab hoſtibus vndequaque obſeſſæ præficitur, in vnam ciuitatis partem milites ſuos omnes aggreget, eamque acerrimo ſtudio nocturnis, diurniſque laboribus contra hoſtes propugnet, alias autem partes omnes deſerat & militari præſidio deſtitutas hoſtibus occupãdas obijciat. Et miramur patriam noſtrã Epicuris, Libertinis, Familianis, Trinitarijs, Athæis, & huiuſmodi monſtris redundare qui negant immortalitatem animarum, negant incarnationem Chriſti, negant reſurrectionem, negant infernum, negant cœlum, negant omnia non ſolum vobis propria, ſed etiam vobis nobiſcum, & reliquis Mahometanæ profeſſionis communia, & qui ſub ſpecie diabolicæ cuiuſdam ſimplicitatis omnem fidem, pudorem, & honeſtatem extinguunt. (Hoc inquam,) miramur apud vos contingere vbi illis coercẽdis nulla firmiora propugnacula ſunt poſita? Miramur eos in pleriſque omnibus cõitatibus (quos vocatis) & partibus regni veſtri propagari? habere ſua conuenticula, corrumpere homines ſimplices, & vbique ſuam fœdiſſimam luem ſeminare quemadmodum Miniſtri veſtri cõquiruntur, quando huiuſmodi legibus in ordinem coguntur? Neque tamen hęc à me dici arbitreris, quaſi prorſus improbem ſtatum religionis veſtrę, quæ vt in permultis ad noſtram quam proximè accedit, ita ſperamus eam propinquitatem fore in dies

Stous in Chronic. pag 1195. 1213.

E. R. in præfa. lib. cõtra horribilẽ ſectam Familiæ amoris, Impreſſ. Londini, anno 1579.

maiorem. Nam præter alia communionis veſtræ, & Alcorani noſtri capita concordantia vtriq; Romanos, vt Idololatras execramur, vtrique eos è medio ſublatos cupimus, eorumque fidem (ſi fieri poſſet) ex orbe terrarum profligari. Et plurimum ſanè confido, in patria noſtra non paucos eſſe, qui etſi veſtrum Euangelium ſimulant, verè tamen Mahumetani ſint, & Alcoranum noſtrum honorant, quos idcirco vt fratres diligo, & eorum numerum indies creſcere vehementer opto. Neque enim nos tam circũciſione, quod extremum, ſignum tantũ eſt, à Deo tamen ipſo inſtitutum, quàm interna credulitate de vno Mahumetis Deo, contra Trinitatem, & Chriſtum Deum ſinceros Turcas definimus, eoque magis doleo, quod iſtiuſmodi leges ſine forma modóque poſuiſtis, non magis Turciſmo, quam Iudaiſmo, Tartariſmo, aut etiam Atheiſmo inducendo idoneas. Illud verò quod extremum in oratione tua poſuiſti, communem nimirum veſtram nobiſcum de Eccleſia neceſſariò reformanda opinionem, quanquam non prorſus improbo; tamen quod in hoc veſtros Præceptores, vel Euangeliſtas, Mahumeti eiuſque ducibus pares facere voluiſti: acumen in te, prudentiamq; non ſine cauſa deſidero. Quæ enim eſt inter hoc æqualitas? quæ ſimilitudo? Anni ſunt iam pluſquam nongenti, quum Eccleſia morbis lethalibus oppreſſa, Medico & Correctore indiguit. Eodem tempore ſurrexit Mahumetes, cui in manus à Deo tradita eſt poteſtas ſumma; iſque quam inſtituit reformationem, fœliciter cõpleuit, & compoſito Alcorano, Eccleſiam glorioſam, & florentem reliquit, eaque ad noſtram vſque tempeſtatem eſt perpetuata, nec iam emendatorem nouum requirit. Quid autem vos? Sic nimirum concionamini; Anni ſunt pluſquam nongenti, poſtquam infandæ ſuperſtitiones, & Idololatriæ Eccleſiã totam occuparunt. A Gregorio enim Magno, nemo fuit in terrarum orbe Epiſcopus verè Chriſtianus, ſed omnes Antichriſto inſeruierunt, & cum meretrice Babylonica, turpiſſimum ſtuprum commiſerunt. Ad quæ reformanda, nos tam multis poſtea ſeculis à Deo mandati ſumus. Quàm ſtolida oratio? Imò quàm prodigioſa! Si ad eam Eccleſiam reformãdam veniſtis, maturiùs vobis in orbem erat veniendũ. Nunc nimium tardi eſtis, qui ad Eccleſiam vobis, tot annorum centenarijs antiquiorem emendandam acceditis. Mahumetes tempore locoque venit, his rebus conficiendis aptiſſimo. Tẽpora enim erant, vt tu ipſe fateris, quum Eccleſia in extremis agens, niſi medicus adueniret, iã nunc erat expiratura. Loca occupauit Mahumetes ea, quæ ſuperiorum temporũ hæreſibus, & hereticis. Arrianis, Nouatianis, Patripaſſianis, Arabicis, Manichæis, Eunomianis, Anomeis, Aetianis, Eutychianis, Neſtorianis,

rianis (quorum adhuc reliquiæ ſuperſunt) maximè erant corrupta. Noſti enim has ſectas omnes in Aſia, Syria, Arabia, AEgypto, & Africa potiſſimum fuiſſe peruagatas. Quare & has potiſſimum nationes maximis cladibus affecit Mahumetes, & vt diuinæ iuſtitiæ vindex egregiè eorum perfidiam, atq; ingratitudinem eſt vltus. Vos autem nunquā iſta loca, quæ maximè opera veſtra indiguerunt attigiſtis; Sed in Anglia, vel extremis Germaniæ littoribus hærentes, illic tantū Euangelium ſeminaſtis, vbi temporibus Mahumetis, vel religionem fuiſſe maximè ſinceram veriſimile eſt, vt in Anglia, quæ tum primùm ad Euangelium acceſſit, ideoque credibile eſt, Euangelium hauſiſſe puriſſimum: vel Euangelij fidem fuiſſe planè nullam certum eſt, vt in Germania, quæ tum temporis Euangelij vocem non audiuerat, ideoque propter corruptam Euangelij puritatem, non merebatur caſtigari, nec poterat corrigi. Quare vos ad eam Eccleſiam emendandos, à Deo miſſos eſſe, tam probabiliter dicitur, quam Veſalium noſtri temporis Medicum, miſſum eſſe ad Carolum Magnum, ante annos ſeptingentos, ſepultum morbo articulari liberandum; Aut Solonem à Deo datum eſſe, veteribus Britannis politiori humanitate imbuendos, qui nunquam Græciæ limites exceſſit. Ita hactenus veſtra omnia ſunt ieiuna, friuola, & temporibus peſſimè diuiſa. Et tamen ſi illud vnum quod tu ſemper pro certo, exploratoque arripis, certum verumque eſſet, Euangelium vtiq; veſtrum eſſe ipſam Dei veritatem; de reliquis omnibus litem tibi remitterem. Quanquam enim in ipſa veritate propaganda, quoddam eſt iuſtitiæ, & lenitatis temperamentum adhibendum, tamen hoc vnum de certa, claraque veritate plurima molliret, quæ plerique edicta duriſſima, crudelia, & planè tyrannica eſſe clamitant. Sic Moſem nemo niſi impius reprehendit, quòd in legis ſuæ violatorem capitali ſupplicio animaduertit: Erat enim Lex ſancta, & a Deo ipſo euidenter profecta. At quod Nabugodonoſor Ananiam cum fratribus morti tradere vellet, ob legem ſuam contemptā omnes exhorreſcimus; non tam propter barbaram feritatem in ratione occidendi, quàm quòd lege ſua homines ad nefariam impietatem, & idololatriam impellebat. Non aliter ſi de Euangelio veſtro perſpicuè conſtaret, quod lex eſſet diuina, acerbitatem veſtram in ea vindicanda, non ita multum improbaremus; id autem quum valdè ſit anceps, & à paucis ſine argumento neceſſario dictum, ab infinita autem hominum multitudine, & Chriſtiana, & non Chriſtiana, cum rationibus admodum efficacibus negatum, non poſſum admodum reprehendere eos qui crudelitatem veſtram, vt nimis iniuſtam, nimiſq; à mediocritate recedentem criminantur.

Deut. 13.

Daniel. 3.

ARGVMENTVM CAPITIS QVINTI.

Samuel Euangelij prædicans excellentiam, vrget Michaam vt ſtatim de eo & Alcorano diſputare velit. Michaas autem quamuis libenter diſputare nolit, tamen ſi diſputandum ſit, quædam documenta & quaſi regulas præponit futuræ diſputationi neceſſarias. Primò, vt à contumelijs abſtineatur, Secundò, ne Samuel de clariſſima Euangelij luce priuſquam eam probauerit, ſeſe iactet, neque rurſus euidenter vera neget. Tertiò, vt omnis Patrũ & Conciliorũ primitiua Eccleſiæ remoueatur authoritas. Ad quæ Samuel reſpondens primo & ſecundo facile concedit, & in veritate indaganda admodum fore ſe æquabilem pollicetur. De tertio autem, & ſi quidam Proteſtantes paulò ambitioſius Patrum nomen extollant, tamẽ ille conſentit eorum authoritatem eſſe prorſus reijciendam, niſi quatenus ex verbo Dei quod dicunt probetur: idemq; de Concilijs generalibus concedit, & hoc totum doctrinæ Proteſtanticæ valde eſſe cõſentaneum probat. In quo Michaas ſibi cũ Samuele imprimus conuenire ait, ex eoq; tacitè ad SS. Trinitatem negandã, viã præparat.

CAPVT QVINTVM
SAMVEL.

IAM quidem rem eò deductam eſſe video quo imprimis cupiebam. Id enim initio à te eram poſtulaturus, vt hanc quæſtionem patereris inter nos ventilari, niſi quod ſubuerebar Alcorani impugnandi veniam petere à te, quem perſpexi in eo defendendo longè quàm volebam acriorem. Idque præterea periculoſum arbitrabar in loco vbi Alcoranus regnat & dominatur. Sed quando curſus orationis tuæ eò te prouexit, tuq; ipſe liberam mihi poteſtatem facis Euangelij cauſam agendi, plurimùm certè lætor, Deóq; Opt. Max. immenſas gratias ago, qui iſto honore me afficit, vt iſto potiſſimùm loco filij ſui cauſam agam, eiúſque glorioſum Euangelium propugnem: neque dubitare poſſum quin tibi (chariſſime Michæa) hoc noſtrum colloquium futurum ſit admodum fructuoſum, quem ex gurguſtio Mahumetis in ſplendidam & illuſtrem Chriſti Eccleſiam transferendum eſſet confido, idque votis ardentiſſimis exopto.

Veriſſi-

Veriſſimum quidem eſt quod ais Euangelium hoc hoſtes habere innumerabiles. Ita nimirum legimus ſemper maximas virtutes maleuolorum inuidiæ & obtrectationibus maximè fuiſſe obnoxias, proptereáque præſtantiſſimi omnibus tēporibus Imperatores è patrio ſolo eiecti, in exteris regionibus exulare ſunt coacti, Liſandri, Themiſtocles, Annibales, Scipiones, Belliſarij. Veritas nimirum odium parit, & eximia virtus multò magis. Ad vtramque autem Euangelium ſuos auditores informat, atque ideo duplici nomine eſt exoſum. Cæterum ex eo vis eius & potentia magis elucet quòd contra tam innumerabiles inimicos quum perpetuo dimicauerit, nunquam tamen ab illis vinci, nunquam profligari potuit; quod non aliunde venit quam à Dei præpotentis dextera illud ſemper protegente. Ita nimirum prædixit Apoſtolis ſuis Chriſtus, nūquam defuturos hoſtes qui eos perſequerentur, ſed adiunxit vnà, ſe nunquam defuturū illis ad extremam vſque mundi cōflagrationem. Hinc omnibus ætatibus hæreſes variæ contra Euangelium enatæ ſunt; ſed ad eius ſplendorem non aliter quàm nocturnæ tenebræ ad exortum ſolis diſparuerunt. Quum autem hæreſes omnes quarum nonnullæ erant & propter ipſarum ſubtilitatem, & propter argumētorum pondera, & propter fautorum magnitudinem & innumerabilitatē (potētiſſimos enim Imperatores & ipſam ferè totam Romani Imperij molem habebant ſuffragantes) expugnatu difficillimæ, vi tamen ſua Euangelium profligauerit; quanto magis hoc contra Alcoranum præſtabit, qui vt cætera habeat paria, quoad ſubtilitatem certe, & argumentorum pōdera cuicunque ferè tum veterum, tum recentium ſectariorum hæreſi concèdit. Nihil eſt ſiquidem Alcorano craſſiùs, nihil obtuſiùs, quare & ego qui pro Euangelio contra quamcunque hæreſim, ſatis me munitum & inſtructum ſentio, de Alcorano proterēdo ſi ambigerem, impius planè eſſem. Statim igitur ſi placet quod requiris, aggrediamur. MICHAEAS. Præproperus es admodum Samuel, & nimis intempeſtiuè victoriam concinis, qui nondum arma induiſti quibus pugnam capeſſas. Et perperā verba mea interpretaris, quū colligis me facultatem tibi concedere Alcorani impugnādi, aut ſi putas me huiuſmodi cōcertationes requirere. Non enim requiro nec expeto, ſed potiùs eas refugio & declino. Non quidem quia lege noſtra interdicitur, quę non eſt adeo draconiana quàm tu opinaris (nam multas recipit exceptiones, quando & Sacerdotes noſtri & inter ſeſe aliquādo, & cum Perſis hæreticis ſæpè diſputāt, & nobis ſolis in hoc auio loco deambulantibus nullum imminere poſſit periculum) ſed propter alias multas cauſas, eáſque grauiſſimas. Primò, quia ego in hac fide ita meipſum firmaui & conſtabiliui, vt ab ea quibuſcunque Matt. 28.

 cunque

cunque rationibus dimoueri, nec poſſim, nec velim. Idemque
de te quantum ad tuum Euangelium autumo. Quare quum
vterque ita ſit obſirmatus, quis fructus ex hac diſputatione ſpe-
rari poterit. Verba multa vtrinque profundemus, vterque con-
citabitur, vterque incaleſcet dum dicta, & argumenta ſua tuebi-
tur acriùs, & alternis fidem verbis atrocibus, & aculeatis inſe-
ctabitur: quemadmodum tu antea abſurdam ſuperſtitionem
mihi obiecisti, & hoc loco legem Prophetæ noſtri vocas maxi-
mè craſſam, & obtuſam, quum ego idipſum de Euangelio tuo
ſentiam, etſi non eloquar. Hijs & alijs iſtiuſmodi dictis vterque
efferueſcet, vterque fortaſſe ad diras verborum contumelias
erumpet. At ad aſſumendam quam vterque viciſſim cupimus
fidem, neuter ex eo quicquam commouebitur. Quare quum tu
(vt opinor) non es ad me tranſiturus, & ego certò certius, nun-
quam ſum reuerſurus ad fidem tuam, rixando & clamando hoc
tantum conſequetur, vt minuatur, vel forſitã extinguatur amor
11 ille, qui hactenus inter nos fuit mutuus, & quem ego (ſi per te
licet) cupio fore perpetuum. Deinde aliud eſt quiddam tuis ple-
riſque omnibus commune, idémque huiuſmodi diſputationi-
bus maximè contrarium, quod ſemper vobis arrogetis clariſſi-
mam lucem, ipſiſſimum Chriſti Euangelium, cœlitus traditam
veritatem, eamque nullis humanis inuentis inquinatam: alijs au-
tem omnibus attribuatis denſiſſimas tenebras, AEgyptiacam
caliginem, idololatriam, infidelitatem, ignorantiam, & ſi quid
aliud fingi poteſt magis deteſtabile, quem ego errorem in te ſe-
mel, atque iterum ab initio huius noſtræ colloquutionis ani-
maduerti. Et non eſt hæc (mi Samuel) ratio inquirendi verita-
tem, quum enim manifeſtũ ſit omnem hominẽ (qui non ſit pla-
nè Atheus) de ſua religione ſentire præclariſſimè, de alijs cũ ea
pugnantibus longè ſecus: ſi vterq; in hæc prorũperet conuitia,
cruenta potius Monomachia ſequeretur, quã moderata, & quie-
ta veritatis indagatio. Hæc ergo cũ alterius partis contumelioſa
abiectione, coniuncta iactãtia longè eſt remouenda, ſi colloquẽ-
do quicquã proficere velimus. Vt item alterũ vitiũ quod in per-
multis tui ordinis non rarò deprehendi, cõfido autem in te nul-
lum habere locum: intelligo audacem quandam omnia vel aper-
tiſſima negandi libidinem. Tu fortaſſe ſuperfluum putas, quod
de hoc præmoneã, quum nemo vir bonus id ſit admiſſurus. At
ego nõ ſemel cum nonnullis tui ordinis diſputaui, à quibus hoc
vnũ perferebam moleſtiſſimum, quod ſemper me ad probandas
res notiſſimas adigerẽt. An nõ perſpicuũ eſt, Reginã veſtrã eſſe
Eccleſiæ Anglicanæ caput, vt itẽ fuit ante eã Edouardus frater,
& Henricus pater, & ex eo Eccleſiaſtico primatu omnes leges,
de Eccleſiæ rebus mutatis, vim ſuã accipere? An nõ clariſſimũ
eſt,

eſt annos iã 30. totos eam hac prærogatiua frui? & tamen nuper *Executio*
veſtrates quidam non infimi loci, emiſſo latino libro ad omnes *iuſtitiæ*
Chriſtianos, eumq; ſeduló in multis Prouincijs ſpergentes, hoc *Britanni-*
palam inficiati ſunt, quod item fecit ante multos annos Haddo *ca, Anno*
nus in Epiſt. cõtra Oſoriũ. An nõ æquè perſpicuum eſt, in An- *1584.*
glia Catholicos ob fidem, & cõſcientiam cõijci in carceres, ſpo- *Haddon*
liari bonis, & ſæpenumero morte mactari? An nõ multæ leges *in Epiſto-*
in Parlamentis cõtra eos ſunt ſcriptæ? An non multa iudicia ex- *la contra*
ercita? An nõ apud vos innumeri ſunt eorum interfectionis te- *Oſorium.*
ſtes oculati? Et tamen ijdem nõ verẽtur affirmare, in Anglia *ne-* *Iuſtitia*
minẽ ob Pontificiã Religionẽ, vel copiis, vel patrimonij, vel fortuna- *Britan.*
rũ vllum diſcrimẽ adijſſe. Exempla huius generis ſunt infinita, & *pag. 22.*
habuiſtis ante annos paucos Epiſcopũ quendam, apud vos cele- *23. 54.*
berrimũ, & ſua opinione doctũ excellenter, aliorũ iudicio me- *Iuellus.*
diocriter, eloquẽtẽ certè, & in ſtudijs humanitatis, nõ infœliciter
verſatũ, qui in hoc vitio, vel cum ſcriberet, vel cõcionaretur erat
admirabilis, quẽ ego ſæpius audiui, ad crucẽ Paulinam Londini,
corã maxima multitudine admodũ præfidenter, aliàs falſiſſima
affirmantẽ, aliàs veriſſima clariſſimaq; pernegantem, vt ad eorũ
auditũ, aures meæ ſæpenumero calerent. SAMVEL. Erat certè
quidẽ vir ille (noui enim quẽ intelligis) vt eloquentia, & doctri-
na ſingulari, ita in affirmãdo, & negãdo perſæpè nimis præceps,
& temerarius, q ego ex abundantia quadã cognitionis accidiſſe
interpretor: quia enim plurima legerat, cõfidentia quadã ſciẽtiæ
elatus, non ea cura & ſolicitudine quã indoctiores adhibent ex-
pẽdebat quæ erat dicturus, maximè corã imperita multitudine,
à qua ſciebat ſua omnia in optimam partẽ accipi. Collegerunt
(vt audiui) ex eius libris aduerſarij aliquot mendaciorũ millia,
quæ etiamſi magna ex parte inuidiosè cõficta arbitror, ideoque
vt fumos ſoleo cõtemnere, tamẽ ſine aliquo igne, tantũ fumum
auguror nõ potuiſſe concitari. Ipſe quidem affui ſemel cõcioni
quam habuit in cœmiterio illo Paulino, pauló antequam ſecun-
dum Volumen emitteret, in defenſionem Apologiæ Anglica-
næ, quam prius Hardingus confutauerat. Ibi quum multis ar-
gumentis ignorantiam aduerſarij notam, populo teſtatámque
facere voluiſſet, tum in nullo hæſit diutius, aut ſe iactauit glorio-
ſius, quam quod Hardingus reſpondens Hiſtoriæ Franciſci
Dandali, Venetorum quõdam Principis, à Pontifice Clemente
ignominioſius tractati, citaſſet Decades Sabellici: quando (di-
cebat vir iſte) vel ipſis puerulis Grammaticas ſcholas adeunti-
bus, & vlla humaniore literatura, vel exiliter tinctis perſpicuum
eſt à Sabellico nullas vnquam ſcriptas fuiſſe Decades, ſed tan-
tummodo Enneades. Hoc quum ſemel atque iterum amplificaſ-
ſet, & elegantibus dicterijs (vt erat homo in iocando admodum

vrbanus & facetus) auditores ſuos permulſiſſet, tandémque abſoluiſſet concionem, ego qui hominem ſatis affabilem noueram, etſi non magnam cum eo habebam familiaritatem, eū præſens & à reliqua turba ſeuocans præfatus honorem, erroris admonui, & in proxima Bibliopolæ officina Sabellici Decades publicè venales commõſtraui. At hæc vti leuiuſcula errata multis magniſque eius virtutibus condonanda cenſeo. Nam quis eſt ſcriptor quãuis maximè cautus & ſagax, qui tamen non aliquan do labatur? Sed perge quod cœpiſti de noſtræ diſputationis impedimentis concludere. Ita enim accipies quæ mea ſit de illis mens & ſententia. MICHAEAS. Eſt adhuc tertia cauſa quā ego reliquis antegreſſis arbitror eſſe magis impeditam quum in Anglia pro miniſterij officio quo fungebar, aduerſariorum nonnunquam libros euoluerem, quorum errores in concionando refellendos mihi ſciè propoſui; hęc in eis legēdis, vel inertia, vel ſtupiditas ſtomachū mihi potiſsimum faciebat, quod videbam ſemper eos aërem verberare, & inanem laborem ſumere, nunquam iuſto quaſi prælio nobiſcum decertare, nec ea tela vel arma in aciē ferre quibus ſolis nos poſtulauimus belli ſummam expediri & confici. Semper enim ſuos nobis Auguſtinos, ſuos Hieronymos, ſuos Baſilios, Athanaſios, Cyprianos, Gregorios, Bedas, & ſimiles Monachos vel Sacerdotes opponebant. Quod ſi Synodum aliquam ex eiuſcemodi Sacerdotibus & Monachis conflatam nobis aduerſantem proferebant, tum certè lætum Pæana canebant, quaſi pleniſsima iam victoria potiti, qui nondum paleſtram erant ingreſſi in qua nobiſcum manus erāt conferendæ. Lutherus initio quanquam paulo iracundius quā decebat tantum Apoſtolum, non tamen omnino ſine cauſa inuehebatur in Regem Henricum VIII. eúmque *rude caput, aſinum, ſtupidum, craſſum, truncum, oſcitantem & hebetem, inſulſum, & ſophiſtam* vocabat, quod poſt tot libros à Luthero æditos, nondū videbat quonam ille tenderet, nimirum & Patres, Concilia, longam conſuetudinem, & reliquas eiuſmodi obtuſas Papiſtarum haſtas è medio remoueret, ſolūm autem Dei verbum ad omnes controuerſias examinandas adhiberet. *Vltimo loco* (inquit Lutherus) *Henricus dicta Patrum inducit pro ſacrificio miſſario. Hic dico confirmari hoc nomine meam ſententiam: Nam hoc eſt quod dixi, Thomiſticos aſinos nihil habere quod producant, niſi multitudinem hominum & antiquum vſum. Ego verò aduerſus dicta Patrum, hominum, Angelorum, Dæmonum, pono Maieſtatis æternæ verbum Euangelium. Hic ſto, hic ſedeo, hic maneo, hic triumpho, hic inſulto dictis hominum, quantumlibet ſanctorum, vt nihil curem ſi mille Auguſtini, mille Cypriani, contra me ſtarent.* Sic etiam refutans externum illud Papiſtarum Sacerdotiū, probánſq; apud

III

Luther. Tom. 2. li. contra Regem Angliæ.

Ibid. fol. 342.

Chriſtianos

Chriſtianos nullum ſupereſſe aliud quàm quod promiſcuè cũ Chriſtianis omnibus non minus fœminis quàm viris actu & reipſa communicatur, quamuis ad euitandam confuſionem, certis temporibus ex toto Chriſtianorum grege certi miniſtraturi eligantur; ita ſemper concludit vt omnes percipiánt eum patrum, traditionum, Conſiliorum, & Eccleſiaſticæ omnium temporum conſuetudinis, in talibus quaſtionibus nullam fieri voluiſſe mentionem: *In nouo* (inquam) *teſtamento Sacerdos non fit, ſed naſcitur, non ordinatur, ſed creatur, naſcitur autem ex aqua & Spiritu Sancto in lauacbro regenerationis, ſuntq; omnes Chriſtiani ſacerdotes, quod etiam ex officijs ſacerdotalibus patet. Nam prædicare verbum omnibus Chriſtianis commune eſt. Dicitur enim in Iſaia, erunt omnes docti à Deo & omnibus dicitur, hoc facite in meã commemorationem, vt ex Paulo patet, qui Corinth. 11. verba Chriſti repetens omnes alloquitur Corinthios, omnes faciens tales qualis ipſe fuit. Quare Sacerdotium commune erit, vt nihil valeant aduerſus hæc diuina fulmina, innumera concilia, æterna conſuetudo, vniuerſi mundi multitudo, nec habent Papiſtæ quod his opponant niſi Patres, Concilia, conſuetudinem.*

Ibid. lib. de miniſtris Eccleſiæ inſtituẽdis fo. 662.

Fatetur quidem aliam inueteraſſe ab antiquiſſimis Eccleſiæ temporibus ductam huius verbi (Sacerdotis) ſignificationẽ; ſed idcirco hac regula ſemper ſuum inſtruit diſcipulum, vt ſolas ſcripturas curet, *qui niſi clauſis oculis, vſum, antiquitatem, multitudinem prætererit, totúſque verbo Dei adhæſerit, nunquam ſcandalum hoc ſit ſuperaturus.* Quum autem Lutherus ingenuè prædicaret ſe concilia, conſuetudinem, mille Cyprianos, mille Auguſtinos nihilo prorſus æſtimare, grandis ſane fuit in Henrico Rege error, concilia, conſuetudinem Auguſtinos, & Cyprianos contra eum producere. Et elegãter Petrus Martyr eos qui ita perpetuo vrgent patres patres, *Patrologos*, dici vult nõ *Theologos*, ſemperq; mihi placuit illud Illirici tanquã Geometricum axioma (quo à patrum lectione ſuos omnes deterret) maxime quia eſt Lutheri quoque authoritate munitum: præclariſſime (inquit ille) Lutherus, *quicquid vera & ſalutaris doctrinæ de Deo & religione eſt in omnibus patribus, hoc tibi ſola biblia præſtare poſſunt, non autem cõtra quicquid eſt cæleſtis ſapientiæ in ſacris literis, id omnes Patres quantũuis accuratè lectitati, ſubminiſtrare & ſupplere poſſunt, quæ ergo ſtultitia eſt, id velle ex omnibus riuulis ſordidiſque lacunis cum difficultate, vel potius etiã cum extrema impoſſibilitate, idq; non ſine periculo noxij veneni, vna per imprudentiam hauriendi corrogare & commendicare, quod affatim largèq; ex vno fonte ſaluberrime haurire poſſis?* Nec minus probo Heroicum Hulderici Zuinglij ingeniũ, qui eadem omnino qua eius coapoſtolus Lutherus, animi magnitudine, Concilia, & Patres omnes ab iſtis Eccleſiaſticis quæſtionibus dijudicandis re-

Martyr de votis. pag. 476.

Illiricus in præfat. teſtam. noui.

dis re-

Zuingl. Tom. 1. in explanat. art. 64. fol. 107. dis repulit. *Dicũt Papiſtæ* (inquit Zuinglius) *quis controuerſias & lites quæ ſunt hodie in Eccleſia diſcutiet: quis de illis iudicabit? quis pronunciabit? Reſpondeo, verbum Dei, nec alium iudicem feremus. Illi aiunt: nos negamus miſſam eſſe ſacrificium, quis de hac controuerſia iudex erit? vnicum* (inquam) *& ſolum verbum Dei. Sed mox incipis clamare Patres, Patres, nempe Patres ſic tradiderunt, ſed ego nõ Patres tibi refero, non Matres, ſed verbum Dei requiro.* Conſtanter equidem, & ſuæ ſuorumque fratrum generali profeſſioni admodum conuenienter. Quum enim de rebus ciuilibus, & philoſophicis, non vagam & errantem, ſed certam ſtabilemque ſententiam habere debeamus, tum in rebus diuinis ad æternam ſalutẽ pertinentibus, hoc maximè requirendum eſt. Et cum vbique veſtri ſcribant *ex interpretatione per eccleſiam facta, per Epiſcopos, per Doctores, per Concilia firmitatem religionis conſtare non poſſe. periculoſiſſimum eſſe in deliberationem ac definitionem ſpiritualium rerum ſapientiam carnis adhibere, & idcirco Eccleſiæ tribuere noluimus de ſcripturis, & iis quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt ſupremam cenſuram,* vix tolerabile puto, quod nonnulli magno ſupercilio Patrum authoritatem iactant, tanquam grauem & põderoſam, quum his in rebus nihil eſt inaniùs, nihil leuiùs. Quare & ipſe quũ apud vos eſſem non valde probabam illam Iuelli prouocationem, qua ſe fidem ſuam abiecturum & contrariam Papiſtarum idololatriam amplexurum coram omnibus aſſeuerabat, ſi vel vna aliqua alicuius Doctoris qui intra ſexenteſimum à Chriſto annum vixerat ſententia ad ſuam fidem refellendam ab aduerſarijs adduceretur; quæ mihi videbatur inanis quædam gloriatio, non ſolùm omnis veræ fidei & conſcientiæ expers, quæ firmior eſſe debebat, quam vt ab vno Hieronymo Monacho, vel Gregorio Papa ſe pateretur labefieri, ſed ipſa etiam Euangelij veſtri principia conuellens. Quum enim hoc in vos ſuſciperetis, vt omnia ad puritatem Euangelicam & apoſtolicam reuocaretis, quantæ peruerſitatis erat cauſam veſtram Patrum omnium & ſingulorum qui ad ſexcentos vſque annos vixerant iudicio committere? quod nihil erat aliud quam contractas ſexcentis annis in Eccleſia maculas & corruptelas in eadẽ relinquere.

Martyr praefat. in 1. Corint. & ibidẽ cap. 2.

Martyr de votis pag. 501. 477. 490. 476. Quanto rectius magiſter ipſius Petrus Martyr atque iterum inculcat non ſpectandum eſſe in dogmate quouis ſtatuendo quid Patres antiqui dixerint: *Statim enim ab Apoſtolorum temporibus cœperunt errores, ſtatim poſt eorum ætatem cœperunt homines deflectere à verbo Dei. Quum ergo volumus inſtaurare Eccleſiam, nihil conſultiùs eſt quàm omnia reuocare ad prima Eccleſiæ principia & religionis primordia, quamdiu enim conſiſtimus in Concilijs & Patribus, verſabimur ſemper in iiſdem erroribus.*

Quumque eundem vobis vendicaretis Spiritum cum primis

Apoſtolis

poſt‹…›lis & Apoſtolorum diſcipulis, ſtultum erat à canalibus
atrum illud magna cum difficultate petere, quod plenius & ſa-
brius ex ipſo fonte haurire licebat. *Scripturas autem tractauit*
intellexit ecclesia magiſterio Spiritus ſancti, & Apoſtolorum mi-
erio, priuſquam Clemens, Philo, Origines, Ignatius, Tertulianus,
eruas librorum ſuorum conſcripſiſſent, vt eleganter & animosè
oſt Huldericum Zuinglium ſcripſit Vrbanus Regius. Quan-
o denique magis prudenter Regineus in Academia Oxonienſi
roſeſſor Theologię, Humfredus, qui poſt mortem Iuelli illam
ús iactantiam vt plane impiam & nefariam, tanquam ex ca-
hedra Theologica damnauit: *Iuellus* (inquit ille) *nimium vobis*
Papiſtas) *largitus eſt*. *& ſibiipſi nimium fuit inimicus, quod re-*
cto medio quo cauſam ſuam firmius & facilius ſuſtentare potuiſ-
t & ſeipſum, & Eccleſiam quodammodo ſpoliauit. Quid enim rei
bis cum Patribus, cum carne aut ſanguine, aut quid ad nos attinet
uid Epiſcoporum Pſeudoſynodi conſtituant? Hoc modo qui in ve-
tro numero ſunt doctiores, qui ſolidiùs diſputant, qui ſibi con-
ant, qui initijs doctrinæ veſtræ reliqua attexunt apta & con-
ruentia, qui verè Euangelici dici volunt & eſſe, à Theologiæ
æ quæſtionibus tractandis omnia funditus reijciunt ſcripta
atrum & Decreta Conciliorum poſt Apoſtolorum ætatem.
Non quidem quod nunquam ea vſurpent, aut in concionibus
criptíſve adhibeant, ſed ea cum cautione quam ſibi ſuíſque
ræſcripſit Princeps ille veſtræ religionis Ioannes Caluinus,
emper vt meminerimus omnia ſcripta Patrum noſtra eſſe quæ no-
is ſeruiant non dominentur, non, inquam, dominentur vobis,
ed vos contra dominemini illis, & illorum ſitis iudices, quod
tiam inculcat Petrus Martyr, quod item prudentiſſimè his ip-
is verbis admonuit VVolfangus Muſculus: *Teſtimonia Patrum*
cito non ad defendendam veritatem, ſed ad retundendum Papiſtas
rmatura hac qua ipſi armati occurrunt. Vbi verò ex ſcriptis Pa-
rum aliquid contra nos adferunt, palam dico, nolle me ad illorum
authoritatem aſtringi, planéque ſtolidiſſimus eſt, vel ſtudiosè ma-
lignus in Eccleſiam Dei quiſquis illorum calculis conſcientias fide-
lium obſtringendas eſſe putauerit. Quòd ſi me iam interrogas
quorſum hæc omnia pertinent, id ita demum intelliges, ſi prius
tuum his de rebus iudicium interpoſueris. Si enim tu quoque
idem ſentias, facilior erit reliquæ orationis curſus, & ego ſanè
ad familiarem diſputationem tecum ineundam ſum futurus
paratior. S A M V E L. Atqui quoad iſta, diu iudicium meum
non expectabis. Neque enim hactenus aliquam video difficul-ta-
tem quam ſtatim non potero expedire. Quod enim obijcis de
nobis vtriſque in ſua opinione obfirmatis, ideoque ſuperfluum
fore hoc colloquium, ego ſanè vt pro me reſpondeam, etſi

Vrban Regius oper. par. 1. in materia cogitãdi de miſſæ negotio fol. 58.
Zuing tomo 1.
Paſt. par. 2 fol. 298
Humfre. in vita Iuelli pa. 212.
Caluin. in præfa. Inſtitut. ad Regem Gal.
Martyr de votis. pag 465.
Muſculus in locis cõmun. cap. de ſcriptu ris ſacris. pag. 164 165.

nihil

nihil prorſus hæſitem de fide mea quin diuinitus à Chriſto ip-
ſo eiuſque Apoſtolis reuelata ſit, tamen nunquam ita mordicus
ad aliquam ſententiam tanquam ad ſcopulum me affixi, vt ſi
euidenter meliores rationes ex verbo Dei deſumptas, aliamque
religionem conſtituentes videam, contra manifeſtiſſimam lu-
Acontius de ſtratagematis Satanæ lib. 1. cem, contrà perſpicuæ veritatis clariſſimum fulgorem oculos
meos occludere velim: hancque pertinacem erroris ſemel inſiti
defenſionem cum pia liberaque conſcientia ſtare non poſſe ar-
bitror, ſed eſſe potius ſignum animi ſordidi, ſeruilis, abiecti, ty-
rannico metu quaſi ferreis vinculis ad vnum quod obtruditur
alligati, non autem hominis liberi & ſoluti, voluntaria electio-
ne quod melius videt aſſumentis. Cum autem cultum eſſe Deo
gratiſſimum qui à libera voluntate proficiſcitur, non qui neceſ-
2. Cor. 8. ſitate extorquetur, ab Apoſtolo edoctus ſum. Quum eſſem ali-
quando Papiſta, de fide Papiſtarum nullus tum quidē animo
meo inſedit ſcrupulus, poſtquam tamen, partim ex lectione li-
brorum, partim ex concionibus miniſtrorum percepi Euange-
licorum fidem fuiſſe puriorem, non ita cōſtrictum tenebat me
prior illa, quin ſtatim ad ſecundam conuolauerim. Quod ſi iam
vel Puritanam, vel Lutheranam cōmuni Anglorum religione
crederem limatiorem, eſſem quidem Chriſto, ipſi qui veritas
eſt iniurioſus, ſi oblatam ab eo veritatem obſtinatè repellerem,
Quumque videam doctiſſimos homines, & clariſsimas Reſpu.
Ioſias Simlerus in vita Bullingeri. fo. 23 In colloq. Poiſſi & Albi. Euangelij doctrina imbutas, *iam ab initio colloquia inſtituiſſe &
diſputationes publicas, fideique ſuæ confeſſionem edidiſſe addita ſem-
per hac clauſula, ſi quis meliora edoceat ſe ſemper paratos fore vt ſe
verbo Dei ſubijciant*; quū hoc Geneuēſes, Tigurini, Bullingerus,
Beza, Martyr, & ſimiles Papiſtis obtulerint, quorum tamen fi-
des ab euangelica non minus quam cœlum à terra diſcrepat:
certò ſtatuo hoc ipſum eſſe Euangelicum nulli ſententiæ ita
eſſe agglutinatum, vt rationibus firmiſsimis nolis ab ea dimo-
I ueri. Hic quidem eſt animus meus, idemque mihi de te polli-
II ceor, etiamſi ſignifices te Alcorano tuo magis quam velim ad-
dictum. Illud autem alterum quod eſt à te duas in partes tribu-
tum, tum vt à verbis contumelioſis & mordacibus temperetur;
tum vt ea quæ ſunt apertiſsima non negentur, multò facilius
præſtabitur Et poſterius ſilentio preteribo, quaſi commemora
tione indignum, à quo vtrique ſumus ſat ſcio abhorrētes. Prius
autem quamuis declinatur multo difficilius vbi quis de verita-
tis poſſeſsione certiſsimo eſt perſuaſus, tamen vbi inter amicos
III diſceptatio eſt, illud quoque nullo negotio cauebitur. Tertium
quiddam habet paulo magis implicatum, ſed tamen & hoc par-
uo cum labore expediri poſſe arbitror. Video quidem noſtro-
rum nonnullos, in Doctorum authoritate ponderanda admo-

dum in

dum inconſtantes, quos aliquando ſingulos plurimum extollunt, aliquando vniuerſas validè aſpernantur. Illud autem animaduerto; quum ex noſtris Euangelicis alij patribus multum tribuunt, alij nihil prorſus, ſed de illis non minus liberè, quàm de noſtræ ætatis Monachis, Sacerdotibus, & Pontificibus cenſuram ferunt, & in ordinem cogunt; illos priores eſſe vt pauciores ita minus eruditos, homines populares, vulgi plauſum captantes, eorumque auribus (vt probabile eſt) ſeſe accomodantes; & nuſquam fere comparent niſi in Anglia noſtra, vbi populus tū per ſe veteris ſuę fidei tenacior, tum per Epiſcopos & Sacerdotes ſuos patrum egregijs encomiis audiendis magis aſſuetus, diuinam planè de patribus opinionem conceperat. At qui primi erant Eccleſiarum noſtrarum hoc ſeculo Apoſtoli & Architecti, quique & propter heroicam animi magnitudinem, & doctrinæ Propheticæ ſummam excellentiam, & in conuertendis populis fœlicitatem planè ſingularem, regnum apud ſuos obtinuerūt Lutherus, Zuinglius, Caluinus, martyr, Regius, longe alia de patribus opinione ſuos informarunt, & longe aliam opinionem ſuam involuminibus ſuis, ad omnem poſteritatē tranſmiſsis nobis reliquerunt, vt tu eleganter attigiſti. Quumque ad exactæ rationis lancem reuoco doctrinam noſtram, non concipio quemadmodum nos Hereticorū nomine liberemus, niſi Doctores illos vt improbos reſpuamus, & quos illi vocant hereticos, eorum in nos patrocinium ſuſcipiamus. Neque enim negari poteſt quin Aërium, Vigilantium, Iouinianum, Pelagium, & multos alios. Ephiphanius, Hieronymus, Auguſtinus, Philaſtrius, hereticos vocent, propter certa & notiſsima capita religionis noſtræ: quia negarunt miſſaticum illud ſacrificium, & preces pro mortuis, inuocationem Sanctorum (quos vocabant) vota Monachorum & Sanctimonialium, néceſsitatem pædobaptiſmi, iuſtificationem ex operibus, & eius generis alia, quæ omnia quum nos ex verbo Dei defendamus contrà Papiſtas noſtri temporis, eóſque vt hoſtes Euangelij execremūr, qui hæc cum vetuſtis illis Patribus impugnant, vitari non poteſt quin vt hos recentes Papiſtas, ita & veteres illos Patres eodem loco ducamus, & vtroſque ex ęquo deteſtemur, niſi nobis ipſis teterram hereſeos maculam malimus inurere. Et ita quidem doctiſſimi Proteſtantes fecerunt, quorum egó veſtigijs inſiſtere nunquam dedignabor. Verbi gratia, Apoſtolum Paulum ad Rom. noſtri ita interpretantur, vt ex eo potiſsimum ſtabiliant iuſtitiā ſolius fidei, operum autem iuſtitiam funditus euertant. Contra Origenes, Hieronymus, Chryſoſtomus, Greci omnes ita eundem exponunt, vt operum iuſtitiam conſtituant, ſolius autem fidei iuſtitiam diſsipent & demoliantur. Tantum verò abeſt, vt noſtri

noſtri perfectiores Theologi voculas inepte conſectentur ad hos talium Patrũ errores obtegendos, vt Beza liberè *impio Origeni* propterea tribuat *infanda blaſphemiã quæ pugnat ex diametro cum præcipuo religionis capite* Chryſoſtomo, quod *non tã ſimplicitati maluerit ſtudere, quam quædã Philoſophica dogmata permiſcere, quod illi cõmune fuit cum Græcis pene omnibus*, Hieronymo, quod *nihil aliud prodit quam Origenis diſcipulum qui alibi pudendos errores, mortuorum innocationẽ, & ſtultã cælibatus opinionem aperte defendit*, quem ea de cauſa *ſuũ monachiſmũ peſſimè tueri* ait Vrbanus Regius, *quẽ plane Phariſæũ & hypocritã*, vocat Muſculus, de quo præterea hoc addit Lutherus, quod *ab origene deceptus in Paulo nihil prorſus intellexerit, ſed iuſtitiã ſolius fidei deprauauerit; atq; hunc vnũ eius errorẽ fuiſſe talem vt ſolus ſatis potens fuerit ad vaſtandũ Euangeliũ: quo niſi ſingularis gratia interceſſit, infernũ potius quam cœlum Hieronymus meruerit*. Ob eandẽ cauſam in eodẽ fere loco, & Hieronymũ & ſimul *Auguſtinũ, Gregoriũ*, appellat *inſtitutarios regni Papiſtici* & inter eos atque monachos, Turcas, Iudeos & Anabaptiſtas putat nihil eſſe diſcriminis. De eodem Gregorio Magno ſcribit Cardinalis quondã Vergerius quòd *Purgatoriũ, interceſſionem Sanctorum mortuorum, & monachatum ineptiſſimis & inſulſiſſimis quibuſdam imo diabolicis fabulis defendit*, & Cardinali Hoſio pro quadrageſimæ & Paſchalis feſti obſeruatione primitiuæ Eccleſiæ Epiſcoporũ contra quartodecimanos hæreticos authoritatem proponenti, ex Epiphanio reſpondens Doct. Iacob. And. *quod Epiphanius* (inquit) *eos in albũ hæreticorũ retulerit, qui luna decima quarta Paſcha celebrabant, quid mirũ? quum ſimilem iniuriam non pauci vt opinor ab ipſo tulerint illatam. Tibi ergo tui Epiphanij, reſerues teſtimoniũ, cui tantum credimus, quantũ rationibus & argumentis fidei meretur*. Quæ ſententia vna cum Epiphanio, Cõcilium Nicœnum quoq; manifeſto videtur reiicere, cuius potiſſimum decreto illa quartodecimanorum conſuetudo vt hæretica damnata eſt. Vtque hic iſtorum hominũ quos improbè & iniuriosè hæreticos vocat Epiphanius, patrocinium contra Epiphaniũ ſuſcepit Iacobus, ſic idipſum præſtiterũt pro Iouiniano, Aërio & nonnullis alijs contra Auguſtinum & eius temporis Epiſcopos, hiſtorici Magdeburgenſes, præſtitit pro Vigilantio contra Hieronymum, & eius ætatis Eccleſiam fusè copioſéque, & nuper Lanis Danæus & ante eũ Henricus Bullingerus, qui ſingula Hieronymi argumenta pro Sanctorum inuocatione diſſoluit, eundémque Hieronymum in Eccleſiæ authoritate magnificè hoc modo exultantem. *Iſta ſi nõ licent, ſacrilegus ergo fuit cum Conſtantino Arcadius Omnes Epiſcopi non ſolum ſacrilegi ſed & etiam fatui iudicandi*, quod ita Sanctos honorarunt, recte hoc veriſſimo axiomate reprimit. *In religionibus*

reci-

Beza in act. cap. 10. v. 46.

Beza præfatio. noui teſta. dicati Principi Condẽſi

Reg. in locis com. cap. 20. cõtra tra ditiones.

Muſculus in locis cõ. cap de decalo præ. 5. Luth. Thom. 5. ad Gal. cap. 3. fol. 348. & Tom. 2. de ſeruo arbitrio fol. 473.

Idid ca. 4 ad Gal. fol. 283.

Vergerius contra Hoſiũ dialog. 1. fol 12.

Iacob. Andræ cõtra Staniſlaũ Hoſium. lib. 4. pag. 269.

recipiendis vel ponendis nihil probat vllorum hominum factum niſi prius conſtet recte ex authoritate verbi Dei fieri. Teſtimonium perhibet Iudæis Paulus quòd ſtudium Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam, quod idem de iſtis exiſtimandum eſt. Quare de patribus vniuerſis quin libere poſſunt ex verbo Dei iudicari nihil prorſus ambigo. Maior aliquanto videri poſſet quęſtio de concilijs primis vniuerſalibus tribus vel quatuor, quæ apud nos parlamẽtari ſtatuto aliquam authoritatem obtinent. Sed tamen quum omnia preſsius examino, neceſſe video vt etiam conciliorũ vna ſit eademque ratio. Nam neque ex ſtatuto noſtro eorum rata eſt authoritas, niſi *quatenus verbo Dei* decreta cõgruentia poſuerint, de quo iudicandi penes nos remanet poteſtas, plurimæque generales Eccleſiarum cõfeſſiones eandem exceptionem, iiſdem Conciliis adiungunt. Iudicarunt autem primarij in Eccleſia noſtra Doctores ea non raro turpiter aberraſſe. Concilio enim Niceno omnium vt antiquiſſimo ita præſtantiſſimo fœdos errores obiicit Brentius, Patres eos phanaticos appellat Caluinus, *à Satana inſtigatos* aſſerit Muſculus, & quod non vnum aut alterũ *ſed omnia concilia perniciosè lapſa ſint luce clarius eſt.* inquit Vrbanus Regius, & *primis iiſque optimis Eccleſiæ temporibus Satanã Epiſcoporum cœtibus præfuiſſe aſſerit* Theodorus Beza. Hæc ergo licet veriſſima, ſi tamen cum Papiſta aliquo contenderem, qui Patrũ illorum iudicia non aliter quàm Apollinis oracula colit, non adeo liberè effunderẽ, apud te autẽ quẽ alia mente præditũ eſſe video, non dubito ſimpliciter & meã, & Eccleſiarũ noſtrarũ ſententiã effari, maximè quòd ſcio in hoc de Patribus argumẽto tibi mecũ imprimis cõuenire, neque poſſe te ex illis ad Alcorani tui præſidiũ vllã vel defenſionis vmbrã cõquirere. Vides itaq; quid ei quod extremũ poſuiſti reſpondeã, me videlicet eandẽ cum his doctiſſimis viris fidẽ tenere, nec quicquã Patrũ quorũuis ſententiæ cõcedere, niſi quatenus eã perſpicio cũ verbo diuino congruere. *Michæas.* Satis mihi quidẽ feciſti, Samuel, & admodum probo reſponſa tua: longèque ſum propenſior ad hoc tecũ colloquiũ cõtinuandũ quã erã initio, nam ſentio te in libris tuorum melius verſatũ quã alij tui ordinis plerique, & quæ reſpõdes, religionis doctrinæ ſuæ principiis ſunt cõſentanea, quod ego plurimi facio, quũ permulti ſoleãt in reſpõdẽdo ita huc & illuc vagari, texere & retexere, & tanquã humano capiti ceruicẽ equinã affingere, vt nũquã ab eis certi aliqud elicias. Et hęc hactenus omnia ita mihi tecũ ſunt cõmunia, vt nihil magis. Nã & ego verbũ Dei omnibus hominũ ſcriptis antepono, & tamẽ hominũ ſcripta ad normã verbi diuini limata admitto atque honoro, vt nõ ſine cauſa ſperẽ futurã poſtea maiorẽ inter nos cõiunctionẽ. Quanquã autẽ nõ prorſus & ſimpliciter probo quod initio poſuiſti de fide

Magdeb. Centuria 5. & 4. c. 5 pag 401.

Danæus in Auguſ. lib. de hæ. cap. 82.

Bullingerus de Origine erroris. libr. 1. cap. 16.

Ibid.

Parlam. anno 1. Eliſab. cap. 1.

Confeſſio Tigur. Geneuẽſ.

Brentius in apolog. confeſſio. VVittemb. cap. de concilijs.

Caluin. de vera Eccleſia refor. inter opuſc. pag 480.

Muſculus in locis cõ. ca. de miniſtris. pag. 193.

Re. 1 par. oper. in interpr. loc. cõ cap de Eccleſia. fol. 31.

toties commutanda, quoties rationes ex verbo Dei magis efficaces & probabiles animum cuiuſque pepulerint (ita enim homines rudiores ſingulis diebus a viris ingenio & doctrina præſtantibus, in varias fides impelli poterunt) tamen quia tu ſupra vulgarē promiſcuę plebis cōditionē valde emines, & religionis tuæ ordinem omnem, & capita ſingula tenes accuratius, & hoc quod tradis a magiſtris tuis crebro vſurpatur, idque diſciplinæ veſtræ ratio exigit, ex eoque non præfractum & contumacem, ſed moderatū, & æquum diſputatorem te fore conijcio, nihil in contrariam partem diſſeram, ſed potius ea quæ ſuperſunt perſequar: Obiter tamen quorundam Proteſtantium in ſcribendo inconſtantiam notabo, tum quia commodè in hunc locum incidit, tum quia nullum ad ſummam rei quam tractamus intereſt. Ioſias Simlerus Eccleſiæ Tigurinæ Archiminiſter, ſcribens contra eos qui Chriſti negabant æternam cum Patre Deitatem, quanquam alias à tua ſententia nihil quicquam diſcrepet ita tamen contra eos inuehitur: *Noui noſtri Samoſateniani Serueto impudentiores, ſuas blaſphemias apertè prædicant, quas tamen ſilentio perpetuo ſepeliremus, niſi noſtra ætate plures huius impietatis patroni nos quaſi vi pertraherent ad diſceptationem. Vtemur autem in horum confutatione pauciſſimis Patrum teſtimonijs, non quòd ea deſunt nobis, ſed vt aduerſarijs morem geramus, hi enim nos ad ſcripturas prouocant, & quia omnem antiquitatem ſibi aduerſari non ignorant, omnes ſine exceptione reijciunt; imo Irenæum, Iuſtinum, Ignatium, vetuſtiſſimos ſcriptores damnant, atque Antichriſtos & falſiloquos nominant.* Hæc ille. Vbi ex ijs quæ inter nos iam concluſa & conſtituta ſunt, perſpicis in quam paucis verbis, quam multa ſint peccata. Primò quod blaſphemiam & impietatem vocat, tot hominum doctorum vnum Deum ponentium, plures abominantium opinionem. id quod noſti quam facile vno verbulo refellatur. Quanto enim probabilius ab iſtis eius fides blaſphemia dicatur, qui vno nō contētus plures Deos inducit, Deinde in huius altiſsimi myſterij tractatione patres veteres reiicere, eos dico patres, qui in aliis rebus vulgatiſsimis & ante pedes poſitis, craſsiſsimè ipſius Simleri iudicio lapſi ſunt, qui homines mortuos adorarunt, qui ad æternam ſacrificij in cruce peracti contumeliam, miſſaticum ſacrificium & ſacerdotium inuexerunt, qui quadrageſimæ ſuperſtitioſam obſeruationem, qui Monachorum vota, qui operum merita approbarunt, qui nucleum & medullam Euangelij ſolam fidem iuſtificantem ignorarunt, qui hoc modo aperta ſe impietate polluerunt, iſtos (inquā) in abditiſsimo & maximè abſtruſo myſterio iudices, ſi frater quiſpiam recuſet, hæccine a fratre Euangelico impudentia dicenda eſt? non errare cum errantibus, hominum fallax de

Simlerus. de æterno Dei filio. lib. 1. ca. 2

clinare

nare iudicium, omnia ad amuſſim verbi diuini exigere, & ſine huius approbatione humanum nihil admittere, hoccine iſtis ab hoc Euangeliſta vitio verti? Certum enim eſt quod iſti fratres patrem quemcunq; admitant quatenus perſpiciunt eum verbo Dei conſentanea loqui. Nam quod ad ſcripturas prouocant, idque tanta confidentia vt eò aduerſarios ſuos vel inuitos pertrahant, Deus bone, hoc quam magnum eſt veritatis argumentum! quid dici fieríve potuit magis Euangelicum? Quod ſi ij propterea impudentes ſint. An non Lutherus, Zuinglius, Martyr, Caluinus & alij permulti principes Euangeliſtę ſunt impudentiſſimi? Imò nonne Euangelium veſtrum totum eſt in impudentia & impietate fundatum? quando niſi veteres illos reijciatis, Euangelium veſtrum non poteſt conſiſtere, vt nos ſuperius attigimus, & tu (vt opinor) non inficiaberis? hoc autem eò diligentius moneo, primum, quia te velim præcipuè cauere ne in hunc ſcopulum incurras, qui omnem noſtrum laborem irritum efficiet, & quia vt noſti nos doctores veſtros non magni eſtimemus. Deinde vt præciſo & amputato hoc argumentorum genere, quod inane eſt & nugatorium, expeditior ſit via ad ea quæ ſunt magis ſolida & firma. Si quis enim eo in loco vbi antea domus erat ruinoſa & malè materiata, nouam velit ædificare, quid illi prius faciendum eſt quam vt veterem illam funditùs diruat, Tertiò etiã vt in ipſo exemplo Simleri aliquid notes, de quo fortaſſis poſtea. Nunc ad alia progrediamur.

ARGVMENTVM CAPITIS SEXTI.

Samuele iam ad diſputationem mox aggrediendam Michaam prouocãte, Michaas adhuc monet quædam de ſcriptis noui teſtamenti prius diſcutienda, quorum alia ſunt certiſſimò vera, alia dubia. Quam tergiuerſationem incuſanti Samueli, probat Michaas iuxta ipſos primarios noſtri temporis Euangeliſtas magnam eſſe differentiam, inter Euangelia quæ facta di tã Chriſti continent, & epiſtolas Apoſtolorum quos errare potuiſſe, & erraſſe fatentur Proteſtantes. Deinde non eſſe omnino fidendum iſtis eorum epiſtolis, tum quia certum eſt aliquas eſſe ſuppoſititias, tũ quia remota Eccleſiæ veteris authoritate (de quo in proximo capite concluſum eſt) certò probari non poteſt reliquas eſſe omnino diuinas & Apoſtolicas. Deinceps generalius confirmat ex manifeſta proteſtantium doctrina, neminem Proteſtantem poſſe certò ſtatuere quòd quæ vocantur ſcripturæ, & quæ in Proteſtantium Eccleſiis ſub Euangeliſtarum

geliſtarum & Apoſtolorũ nomine circumferuntur, ea omnes ſunt verè ab illis conſcripta. Quæ concluſio non eſt vt Samueli videtur falſa & peregrina, ſed veriſſima & euidens, vt multis rationibus, & exemplis ſimilibus demonſtratur.

CAPVT SEXTVM

SAMVEL.

Acontius Stratagematum Satanæ, libr. 6.

MIHI ſanè ordo tuus non diſplicet quem etiam video à noſtris hominibus in Euangelio propagãdo obſeruatum, qui patres Doctoreſque omnes eò magis ad infima deiecerunt quò poſtea in excelſo illuſtrique loco poſita diuini verbi magis eluceret maieſtas. Quod quũ ad omnẽ veritatẽ perſpicuè demonſtrandam, omnemque falſitatem pleniſſimè reuincendam abundè valeat quãdiu illud ſaluũ relinquitur, armis quã optimis ſatis me inſtructũ ſentio, quibus & meipſum tuear, & tuũ Mahumetiſmũ profligẽ, quid itaq; iã impedit quo minus quamprimum rem ipſam aggrediamur. MICHAEAS. Imò de ipſo quod iam ſupereſt verbo diuino quædam prius examinanda ſunt, vt ita deinceps nullis ſalebris ſaxiſque impedita, ſecundo tanquam vento, pleniſque velis feratur diſputatio noſtra. Et ſi autem vterque verbo diuino omnia tribuenda cenſeamus, attamen quodnam ſit illud diuinum verbum; magna eſt inter permultos controuerſia. SAMVEL. Iam certè plurimũ fallis expectationem meam Michæa. Nunc enim apertè te video tergiuerſari, vel quod Papiſtis noſtris accidit, oculos tuos ad Euangelicæ lucis radios ſplendidiſſimos caligare. Quum enim iam omnes calles ſemitaſque prætereuecti ad ipſum certaminis campum venimus, vbi explicanda eſt acies & aperto marte decertandum; tu cauſæ tuæ timens rurſus in neſcio quæ dumeta refugis, & nouas quæſtiunculas comminiſceris. An non verò prius Chriſtum Ieſum Prophetam, imò Prophetis omnibus diuiniorem ſemel atque iterum confeſſus es? Et incorruptiorem iudicem deſiderare potes quam hunc eundem prophetam in Euangelio ſuo nobis loquentem? Quare non poſſum non mirari quod quum prius alia omnia rectè ſemoueris, vt in hoc extremo conſiſteremus; nunc hoc etiam vnum quodammodo reiicias, vt ita nihil prorſus relinquatur, quo deinceps diſputando abditã hanc veritatẽ eruamus. MICHAEAS.

Sine

Sine cauſa commoueris Samuel, & verum non eſt me nobis quæſtiones confingere, ſaltem præter neceſſarias, quando ſequera multas etiam neceſſarias prætermitto. Nunquid enim de verbi diuini interpretatione nulla eſt quæſtio? An non de ea homines apud vos doctiſſimi litigant, etiã iiqui maximè putantur Euangelici? An non recordaris quid ille veſter omnibus humanioribus literis perpolitus Caſtalio ſcripſit? & ſcripſit, non de Eccleſia Papiſtica, ſed de veſtra ad Euangelij amuſſim reformata congregatione: *Profectò ſi verum fateri volumus, eſt adhuc ſeculum noſtrum in profundis ignorantiæ tenebris demerſum: cuius rei certiſſimum teſtimonium ſunt tam graues, tam pertinaces, tam pernicioſæ diſſenſiones, tam multi, & iidem ſerij conuentus de hiſce controuerſiis; tantuſque numerus quotidie naſcentium librorum & eorum inter ſe toto cælo diſſidentium.* Ex quo mox concludit: *Si nobis clariſſimæ veritatis orta dies eſſet, nunquam tot obſcuras librorum accenderemus lucernas.* Hoc quum vir tantus aſſerat, & experimento admodum luculento confirmet: Neque tu vt ſpero, negabis, ſi eorum Canonum de quibus ſuperiùs conuenimus, recorderis, vt non negentur inter nos ea quæ per ſe ſunt apertiſſima. Quod ſi veſtri fratres & concionatores, omnes Chriſtiani, omnes Euangelici, omnes diuino imbuti ſpiritu, de ſenſu tamen verbi diuini, inteſtinum tot iam annos bellum gerant, & necdum ad certam veritatis Euangelicæ cognitionem potuerunt penetrare; num veriſimile eſt nos duos longè maiore interuallo diſiunctos, alterum Mahometis, alterum Chriſti nomen profitentes, de eiuſdem diuini verbi ſententia ſtatim conſenſuros, etiam quum nullis regulis ad eam conſenſionem viam nobis præſtruxerimus? Sed hoc ego quanquam magnum & admodum grande prætereo, vt item alia non pauca ex hac radice enaſcentia. Ad illud quod adeò perturbat accedo, idque ego permitto tuo ipſius arbitrio, vt tu æſtimes vtrum tibi iuſta aliqua indignandi ſuppetat occaſio. Vſque eo iam peruenimus, vt humana omnia teſtimonia reſecentur: rectè, vt omnia verbo Dei tranſigantur, concedo. Tu mox ad Euangelium decurris, & ex eo tela contra me depromere æquum opinaris. Intercedo, & ſiquidem per euangelium, illud intelligis, quod in Alcorano noſtro continetur, probo, ſin quod à veſtris Apoſtolis, & Euangeliſtis ſcriptum fertur, & vos Chriſtiani plerique admiſiſtis; pernego, & cur id faciam rationes efficaciſſimas affero. Primum autem mirari non debes quod Euangelium in Alcorano contineri dicam, quum nihil ſit veriùs. Siue enim generalẽ vocis Euangelij vim attendas, quemadmodum veſtri ſæpe ſolent vocum ſignificata rimari; Alcoranus noſter verum

Caſtalio in præfat. Bibliorũ.

Euangelium cōplectitur in quo deſcribuntur optima illa noua & nuntia verę Eccleſiæ, quæ Archangelus Gabriel è cœlo ad Mahumetem detulit, vbi mirabilis tanti prophetæ ad mundum reformandū authoritas diuinitùs data explicatur, & reiectis erroribus qui prius EcceſiamChriſtanam occupabant,cœleſtis puritas clariſſimè traditur. Sin illud potius conſideras, vnde videtur vocabulum Euangelij à veſtris vſurpatum, quia illic reſenſetur quemadmodum Archangelus Gabriel ad virginem Mariam à Deo miſſus eſt, narraturus eam quāquam virginem, Dei tamen omnipotentia filium concepturam,qui ad legem ſanctiſſimam mortales inſtitueret; & hoc quoque ab Alcorano admittitur,in eoque continetur, noſque omnes perlibenter & nuntium ilud optimum agnoſcimus, & prædicamus filium,& honoramus Matrem. Videtur ergo neceſſarium fuiſſe vt poſtquam tu verbi diuini mentionem feciſſes, ego non ſubitò aſſentirem, ſed verbum illud diſtinctione illuſtrarem, ne alioqui interminata inter nos vigeret loquacitas,dum tu ex verbo diuino Euangelij obiicis,ego ex verbo diuino Alcorani reſpondeo. Cæterum ego (vide quam liberaliter tecum agam) neque hoc vrgebo, ſed Alcoranum noſtrum mitto, & te ex Euangelio tuo diſputare ſine multiplici diſtinctione non poſſe oſtendo. Quid enim hoc nomine Euangelij comprehendis? hiſtoras opininor quatuor Euangeliſtarum, & certorum Apoſtolorum epſtolas. At primum quis non ſtatim intelligit inter hęc duo immenſum eſſe diſcrimen? quum illic recenſeantur dicta tantum & facta Chriſti,quem non modo hominem diuiniſſimum,ſed planè Deum eſſe contenditis, vt nunquam potuerit errare, hęc autem ſcripta ſunt hominum,qui & falli potuerunt, & fallere, & quos ipſi vos poſt Chriſti diſceſſionem ſæpenumero grauiter erraſſe cōfitemini. Qui autem in agendo,in prædicando, in Eccleſias ordinando errare potuerunt; eos in dictādo, in ſcribendo,ita fuiſſe veri tenaces,vt nunquam à recto declinauerint, an tu vlla neceſſaria ex verbo Dei ſcripto demonſtratione conuinces? Perequidem libenter audirem,vbinam in verbo Dei ſcripto legeris Paulum in epiſtolis ſcribendis nunquam erraſſe? Petrum quum eidem ſcriptioni intenderet ſic fuiſſe à ſpiritu ſancto directum,vt nunquam laberetur: Iacobū illius Luthero indice ſtramineæ epiſtolæ authorem, vel Ioannem,vel Iudam,vel Lucam Actus Apoſtolicos literarū monumentis mandantem cuiuſcunque fuiſſe erroris expertem. Quis Euangeliſta, quod Euangeliū,quæ noui teſtamenti litera,hanc adeò neceſſariam vt tu innuis, veritatem complectitur? Nam ſi ad Eccleſiam primitiuam decurris, memento illud effugium communi opera,communique conſenſu iampridem eſſe preclu-

Azoar. 4. 5.

Luther. in prima æditio. Teſtamenti nou. præfatio in Iacob.

ſum

ſum. Sed ne inuitum te & renitentem trahere videar contra communem Eccleſiæ tuæ ſententiam, recorderis velim, Samuel, præcipuos tuos Euangeliſtas mecum prorſus hac in re facere, tuumque iudicium vehementer admodum refellere. Lõgè certè aliter quàm tu ſenſit Princeps Euangelij veſtri Lutherus, qui ſuum diſcipulum contra aduerſarios roboraturus, ita inſtruit. *Valde* (inquit) *ſpecioſum & robuſtum videtur argumẽtum Papiſtarum, Eccleſia tot ſeculis ſic ſenſit & docuit: ſic ſenſerũt & docuerunt omnes primitiuæ Eccleſiæ Doctores veri ſanctiſſimi. quis es tu qui auſis ab ijs omnibus diſſentire?* Quid ad hæc Lutherus: *Quando Satan hoc vrget. conſtanter dicas. ſiue S. Cyprianus, Auguſtinus, Ambroſius, ſiue S. Petrus, Paulus, Ioannes, imò Angelus de cœlo aliter doceat, tamen hoc certo ſcio, quòd humana non ſuadeo, ſed diuina. Ibi enim cum fiducia dicere poſſum. Eſto ſanè Eccleſia, Auguſtinus & alij Doctores, item Petrus, Apollo, imo Angelus è cœlo diuerſum doceant; tamen mea doctrina eſt eiuſmodi, quæ ſolius Dei gloriam illuſtrat. Petrus Apoſtolorũ ſummus viuebat & docebat extra verbum Dei.* Longè aliter VVolfgangus Muſculus Heluetiorum Doctor auditores ſuos inſtituit, qui eos Papiſtis Iacobum Apoſtolum contra ſolam fidem obiicientibus hoc modo reſpondere docet. *Obijciunt Papiſtæ epiſtolam Iacobi, at ille quiſquis fuit, etiamſi frater Chriſti, & inter Apoſtolos columna magnuſque ſupra modum Apoſtolus* (vt ait Paulus) *veritati tamen ſolius fidei præiudicare non poſſet.* Hoc nunquam ita confidenter poſuiſſent Lutherus & Muſculus, niſi credidiſſent Apoſtolos potuiſſe falſum docere: neque hoc reipſa tribuiſſent Petro Apoſtolorum ſummo, & Iacobo, niſi de Apoſtolis minoribus idem multo probabilius voluiſſent inſinuare. Nec Caluinus dixiſſet ipſum Apoſtolorum nomen Apoſtolis impoſitum illud requirere, *Vt ſi Apoſtoli ſint ne garriant quicquid collibitum fuerit, ſed mandata eius a quo miſſi ſunt bona fide perferãt,* niſi exiſtimaſſet eam poteſtatẽ fuiſſe certis limitibus definitã, fieriq; potuiſſe, vt aliquando ex ſe garrirent, & ſic garriẽdo eos limites excederẽt. Et ſi ſimpliciter quibuſuis Apoſtolorũ epiſtolis & ſcriptis fides eſſet hàbẽda, nũquã Carolus Molinæus dictum Chriſti pro ſumma liberaque Apoſtolorum authoritate ſtatuenda adhiberi ſolitam, ad eandẽ infringendam, vel ſaltem mirè coanguſtandam ſingulari hac gloſa, idque iuxta communem clariſſimorum Euangeliſtarum ſententiam expoſuiſſet, *Qui vos audit me audit. Hæc verba limitant, vt tantum Chriſtus audiatur, id eſt, verbum eius ſolius prædicetur, vt exponit doctiſſimus Philip. Melanchthon, dicens iſta verba Chriſti non eſſe mandatũ cum libera, ſed cautionẽ cum rato, & formali mandato. hoc eſt teſtimonium datum Apoſtolis, vt ijs de alieno, id eſt, ipſius Dei verbo credatur, non autem de proprio, & multò minus aliorũ.*

Lutherus Tom. 5. ad Galat. capite 1. fol. 290.

Muſculus in locis cõmun. c. de iuſtificatione nume. 5.

Galat. 6. 2. v. 9.

2. Cor. 11. v. 5. c. 12. v. 11.

Calu. inſtit. lib. 4. ca. 8 § 4.

Luc. 10. v. 16.

Molineus in vnione quatuor Euang. parte 64.

Ita etiam exponit Ioannes Brentius, dicens, quod Christus rem per
Qui vos audit me audit; non loquitur de quouis ſermone Apoſtolorum, ſed de praeſcripto mandato miniſterij ſui. Hæccine verba Apoſtolicis literis parem cum diuina Euangelij lege authoritatem
Calu. vbi ſupra. tribuunt? Quid cum rurſus Ioannes Caluinus non contentus
cap. 8 §. 7 Apoſtolum *garrientium* authoritatem circumſcribere eam ad-
Heb. 1. 2. huc magis coercens, imo prorſus auferens, fidemque Chriſtia-
Mat. 17. 5 norum ad *ſolius Christi* verba reſtringens, inculcat diligenter *Chriſtianos ab omnibus hominum doctrinis abductos, ſe debere huic vni ſiſtere, ab vno omnem ſalutis doctrinam petere, ab vno pendere, in vno herere, & vnius voci auſcultare,* cum addit: *Quin omnium hominum ora clauſa eſſe conuenit, poſtquam ſemel loquutus eſt il-*
Col. 2. 3. *le in quo cœleſtis pater omnes ſcientiæ & ſapientiæ theſauros voluit*
Ioa. 4. 25 *eſſe abſconditos: & ſic quidem loquutus eſt, vt & Dei ſapientiam (quæ nulla in parte hiulca eſt) & Meſſiam (a quo omnium reuelatio ſperabatur) decebat: hoc eſt, vt poſt ſe nihil aliis dicendum reliquerit.* Qui hoc modo loquitur, & tanta vehementia ſcripturis etiam citatis confirmat, is num præter *vnum* Chriſtum *a quo vno omnis doctrina petenda eſt*, eam a duodecim aut etiam pluribus Apoſtolis peti cenſeret? Aut vero abeunte Meſſia, *qui nihil poſt ſe aliis dicendum reliquit*, probaret in Chriſtianis quod ad Paulum, ad Petrum, ad Ioannem, Iacobum, Iudam attenderent, & eorum ſcriptas epiſtolas tanquam ſacroſancta oracula ſuſciperent, quaſi Meſſia *qui nihil poſt ſe dicendum aliis* reliquerat, doctrinam ſuam tanquam *hiulcam* & mancam eorum dictis ſcriptiſque ſuppleri voluiſſet. Obiiciunt Papiſtæ antiquiſſimam Eccleſiam Hieroſolymitanam eiuſq. Epiſcopum Diuum Iacobum Apoſtolum illum quem cum Diuo Paulo diximus reliquis excellentiorem, in more habuiſſe, & permiſiſſe aliis, vt communio in altera tantum ſpecie vel panis, vel vini, perageretur, ex eóque concludunt verba *edite & bibite* nullam imponere neceſſitatem, vt ſub vtraque ſpecie omnes communicent, ſed alium eſſe verborum Chriſti ſenſum quam vos opinamini. Quid ad hæc Fricius Proteſtantium reliquorum in
Modreuius lib. 2. de Eccleſia cap. 2. Polonia ſine quæſtione doctiſſimus? *Chriſtus* (inquit) *in extrema cœna coniunxit potum cum cibo. Igitur ſi Eccleſia hæc ſeparet, non eſt audienda. Separauerit hæc Eccleſia Hieroſolymitana, dederit alteram tantũ ſpeciem Hieroſolymitanis (quod quidam affirmare audent) Diuus Iacobus, quid tum? Verbum Dei eſt clarum & apertum, comedite & bibite. Hoc nobis audiendum eſt, hoc praeferendum omnibus Iacobis, omnibuſque verbis Eccleſiæ, non ſecus quam Deus praefertur Eccleſiæ.* Sic ille. Nonne hic res loquitur, hunc inſignem virum nunquam hæſitaſſe, quin Apoſtoli quicunque potuerint craſſos & manifeſtos errores Eccleſiæ tradere,

eradere, atque ideo inter eorum ſcripta, & verbum diuinum tantam eſſe diſcrepantiam, quanta eſt inter Deum & hominem, hoc eſt, tantam quanta vel cogitari poteſt maxima? Quod tamen paulo euidentius de eodem Apoſtolo Iacobo, ipſoque etiam Paulo Apoſtolo, (cui præ cæteris ſingularem quandam honorem videntur tribuere) Scribunt, & probant Magdeburgenſis hiſtoriæ ſcriptores? Sic enim illi. *Actorum capite decimoquinto, legales Iudæorum cæremoniæ abrogantur, à quo tamen diuerſum eſſe videtur quod Actorum vigeſimoprimo narratur: quod in poſtrema Hieroſolymam verſus profectione ad Iacobum Apoſtolum Paulus diuertitur, & conuocata ſynodo omnium presbyterorum, à Iacobo Apoſtolo & cæteris perſuadetur, vt propter Iudæos offenſos ſe purificet in templo, in quo & Diuus Paulus obtemperat. Qui certè non exiguus tanti Doctoris videtur fuiſſe lapſus, non ſatis ſcilicet rationem abrogatæ legis Moſaicæ habentis*, &c. Qui certè ſi *lapſus eſt non exiguus*, non minor eſt in Paulo Apoſtolo perſuaſio quam in Diuo Iacobo perſuadente. Euidentiſſimè quoque Brentius idque ex ſententia totius Eccleſiæ VVirtembergenſis. Et *Diuus* (inquit) *Petrus Apoſtolorum præcipuus, & Barnabas etiam poſt acceptum Spiritum ſanctum, & vnà cum eccleſia Ieroſolymitana errauit, Galath. 2.* Præterea vt à certis Apoſtolorum perſonis ad eorum ſcripta minus certa progrediar, veſtrorum Magiſtrorum præſtantiſſimi quique, Zuinglius, O Ecolampadius, Illiricus, Magdedurgenſes, an non multas epiſtolas diu ſub Apoſtolorum nominibus receptas, dum eas iam examinant ad regulam verbi diuini, ab Apoſtolicarum, vel diuinarum ſaltem literarum communione ſegregant? Id diſſimulare non potes de epiſtolis Ioannis, Iudæ, Iacobi, Pauli ad Hebræos. Quod ſi iam nobis fas ſit iſtorum regulam vel libram in manus noſtras ſumere, & eadem æquabiliter abſque vlla lancis in hanc vel illam partem depræſſione, hoc eſt iiſdem prorſus argumentis, reliquas epiſtolas Apoſtolicas quæ dicuntur ponderare: nonne putas futurum vt hæc eadem regula multas alias epiſtolas ex verbi diuini ſocietate ſit exterminatura? Epiſtola (inquiunt) quam Iudæ vocamus, *Iudæ non eſt, quia quædam apocrypha ex Enoch citat: & quum venerit in Perſiam, Perſice potius, quam Græcè ſcripturum veriſimile eſt*. Neque igitur Epiſtola ad Titum & Timothæum, & ad Romanos ſcripta ab Apoſtolo Paulo eſt, quia in illis & apocripha quædam de Ioannis & Mambres, imo etiam prophana quædam ex Poëtis, Ethnicis Callimacho vel Epimenide citantur; hæc autem Græcè ſcripta eſt ad Romanos perabſurdè, quum Paulum Apoſtolum lingua Romana ſcripturum fuiſſe longè ſit

Centuria 1. lib. 2. cap 10. pag. 580.

Brentius in Apologia Confeſſio. VVirtember. cap. de concilijs. pag. 900.

Magdeburg. centuria 1. lib. 2. cap. 4. pag. 54.

2. Timot. 2. 8.

Tit. 1. 12.

Ibid veriſimilius. *Admodum magna eſt differentia inter ſtilum epiſtolæ ad Hebræos & aliarum Paulinarũ*, At nõ maior quàm inter eam quæ eſt ad Epheſios & Philemonem, multo minor quàm inter ſpinoſam obſcurámque difficultatem epiſtolæ ad Romanos, & perſpicuam facilitatem epiſtolæ ad Corinthios, multo minor quàm eſt inter humilitatem & manſuetudinem quæ in illa vbique eluceſcit quum in hac Paulus ſit grandis & excelſus & de
Calu. de vera Eccle. reformanda ratione. pag 471. ſuis aduerſarijs quaſi triumphum agat. Quod ſi Caluinum probas qui Papiſtæ pro Sanctorum inuocatione Ieremiã & Oniã ex Machabæorum libris obijcienti reſpondens *ſomnium* vocat; & *quantum* fidei *ſomnium* meretur, *aliunde ſtatuendum* aſſerit; & concludit *ſe qualicunque hominum ſcripta diſcernere velle a certis Dei oraculis*: ſi probas Magdeburgenſes qui eodem planè ſpiritu
Centu 1. lib. 2 c. 4. pag. 328. epiſtolam ad Hebræos *apocrypham* vocant, & ea quæ author ille ſeriò vrget, vt *ſtipulas* reijciunt; moleſtè ferre non potes ſi alij à Caluino, Lutheroque & reliquis illis edocti id ſibi vendicent vt has *hominum* epiſtolas (homines ſiquidem fuerunt Petrus, Paulúſque & Ioannes, & non ſine ſtomacho *humana* docuiſſe ait Lutherus eos qui harum epiſtolarum fuerunt authores) diſtinguant à verbo Dei & ſapientia di-
2. Corint. 11. uinitus tradita, quum ipſe Paulus doctrinam ſuam manifeſtò *ſtultitiam* vocet, id quod ſi de verbo Dei accipias, intolera-
1. Cor. 7. bilis eſt iniuria: & alibi ſe loqui ait *non dominum*, quo verbo à diuinis oraculis ſua dicta euidenter diſcriminat. Cæterùm ego tecum agam adhuc liberaliùs, non mihi illud ſumam quod ſumit Lutherus, quod ſumit Fricius, quod vendicat Caluinus, & Proteſtantes penè omnes, de Apoſtolorum ſcriptis cenſoriam poteſtatem non mihi arrogabo, ſint rata & ſacroſancta eorum dicta abſque exceptione omnia & ſingula. Hoc tamen à te poſtulabo, vt id quod ita tibi largior, valeat in ſola Apoſtolorum ſcripta certa & genuina, non adulterina & falſa; quæ ab ipſis verè ſunt edita, non quæ ſub eorum nominibus falſo ſunt conficta, has autem eſſe ipſas Pauli ad Romanos, Corinthios, aliosque epiſtolas; quibus tu rationibus mihi vnquã probabis? An quia ita in libris apud vos impreſſis habetur? & ego in libris apud nos ſcriptis & fide maiore traditis, oſtendam Deum miſiſſe Gabrielem ad prophetam noſtrũ qui ei admirandas illas prærogatiuas contulit, vt mundum conuerteret, hominum peccata vlciſceretur, monarchiam quam tu vides inſtitueret, & alia multa efficeret quæ iam comprobauit euentus. Hæc ego tibi in libris oſtendam antiquitate venerandis, generali maiorum commendatione ad nos deductis, in quibus ineſſe aliquem errorem, noſtrum nemo non ſi acerbiſſimam illi mortem intentes vnquã confitebitur. Tuus autẽ Apoſtolicarũ epiſtolarum

Epiſtolarum libellus, inſignia & manifeſta mendacia continet,
qui harum Epiſtolarum Authores Apoſtolos, Paulum, Iaco-
bum, Iudam affirmans, ea Paulo, Iacobo, Iudæq; aſcribit, quæ
illis nunquam venerunt in mentem, quod quum alias ſit aper-
tum mendacium, tum hic in rebus diuinis horrendum eſt ſacri-
legium, manifeſtam inducens rerum diuinarum contemptio-
nem. Deinde multum apud me, & alios omnes ponderat illud
ex verbo Dei tractum Ioannis Caluini, Caroli Molinæi, Phi-
lippi Melanthonis, Ioannis Brentij axioma, Apoſtolos non
debuiſſe *garrire quicquid ipſis collibitum fuerat, ſed mandata Chri-
ſti bona fide perferre, illis credendum quidem eſſe, ſed de Dei verbo,
non de proprio, non de quibuſuis verbis ſuis, ſed de præſcripto, & ſpe-
ciali mandato legationis iniuncta*. Quare ſi Apoſtolici muneris
erat, & Legationis epiſtolas ſcribere, proferant apertum ver-
bum Dei, quo hæc eis poteſtas legatur: ſi tale nullum appareat,
garriunt, ergo quod ipſis eſt collibitum, non *certa fide perferunt*
quod à Domino eis erat mandatum, quem vt certum eſt, nul-
lam literam ſcripſiſſe, quia lex eius noua ſcribenda erat, non
vt Moſis in *litera*, ſed in *ſpiritu*, in tabulis cordis carneis, non 2. Cor. 3.
autem in tabulis lapideis, multo minùs in papiraceis, ita quum
verbum vnicum Chriſtus ipſe Legiſlator ſcribere noluerit, il-
ludq; à legis ſuæ natura alienum putauerit, credibile non eſt,
talem Prouinciam cum ſuis delegaſſe Apoſtolis. Præterea quũ
Chriſtus duodecim habuerit Apoſtolos, quos ex vniuerſa hó-
minum multitudine ſelegit, eoſq; omnes ſingulari amore cõ-
plexus eſt, & in ſingulos Spiritum ſanctum copioſè effudit,
omniaque ea chariſmata, quæ ad Eccleſiam extruendam requi-
rebantur; ſi hæc literarũ conſcriptio *adeò* fuiſſet neceſſaria, quã
vos ſimulatis; an Petrus & Ioannes vnicam tantum ſingula-
tim epiſtolam ſcripſiſſent; an Paulus extraordinarius Apo-
ſtolus poſt Chriſti diſceſſum, ad reliquos adiunctus, epiſtolas
ſcripſiſſet ſolus, alij autem tam multi Apoſtoli, Andræas, Iaco-
bus vterque, Thomas, Philippus, Bartholomæus, Simon, Thad-
dæus, Matthias, Barnabas literam nullã reliquiſſent, qui potiùs
quodcunq; habuerũt tẽpus, ab alijs negotijs liberum, ſcribendis
epiſtolis debebant impendere? Hęc quidem argumenta fateor,
non neceſſariò cogunt, aut mathematicè conuincunt; ſunt ta-
men magis probabilia quàm illud quod pendet tantũmodo ex
nuda epiſtolę inſcriptione, quàm quilibet ſcriba, vel typogra-
phus poteſt pro ſua libidine fingere, quilibet falſarius ſuppone-
re. Et tamen illud fortaſſe argumentum demonſtrationem cer-
tam conficiet, quod eſt à rei natura, & definitione ſumptum.
Quemadmodum autem definiunt tui Scripturam ſacram, hæc
(inquam) certa Spiritus ſancti oracula? In confeſſione fidei

facit, cui *arcanum ſpiritus teſtimonium* ſuadet, contrariam ſententiam eſſe veriorem. Et Libertini atq; Anabaptiſtæ qui mirifica quam præ ſe ferunt ſanctimonia, illud conſecuti ſunt, vt peculiari quodam nomine *ſpirituales* vocentur, quum hos eoſdem libros pernegant, eamq; fidē in vltimis flammis tueantur, non tā verbo quàm factis, & rebus ipſis prędicant, lōge aliud *arcanum Spiritus teſtimonium* in illorū cordibus obſignari. Vir autem indifferens, qui non arcanis cordium teſtimonijs, ſed apertis argumentis, & rationibus permouendus eſt, quid ex hijs contrarijs teſtimonijs cōcludere poteſt, niſi vt ſententiam ſuā ſuſpenſam teneat, quia nihil videt quare vni magis quàm alteri, *arcanum ſpiritus teſtimonium* iactanti debeat fidem adiungere. Sed indignum eſt hanc ſtropham vnicuiq; Sectariorum generi, quacunq; de re agatur communem pluribus refellere, quando cunq; vel mediocriter erudito appareat, eam ab hominibus acutis idcirco excogitatam, vt quum ab aduerſarijs in anguſtia cōpulſi, honeſtè euadere non poſſunt, hac allegata verborum tenebricoſa obſcuritate ſimplicibus elabi viderentur, quando reuera manifeſtè tenebantur vincti & alligati. Quare & hæc, & reliqua mittens, ne omnia minute conſectando tibi ſim iniurioſus, cuius prudentiæ multum detraxero ſi in his euidentiſſimis refellendis diutius morer: vnica hac ratione negotium hoc totum determino. *Quicquid perſpicuo Dei verbo non poteſt confirmari, in fide hominis Chriſtiani nullum habet locum.* Recognoſcis vti ſpero, primarium religionis tuæ fundamentum, & hæc propoſitio apud vos tam eſt nota, vt ſtultiſſimum ſit in ea conprobanda tempus conſumere. *Cæterum has eſſe Pauli, Petriue aut Ioannis literas nullo perſpicuo Dei verbo nullo argumento, nulla prorſus concluſione ex verbo Dei deprompta conſtituitur* vti omnes qui literas ſacras legerunt, intelligunt. Sequitur ergo neminē Chriſtianum teneri, vt his epiſtolis fidem adhibeat. Opinari quidem poteſt, ſuſpicari, probabiliter colligere; At credere, fidem habere, firmiter & conſtanter ſine vlla dubitatione aſſentiri non poteſt, quum deſit illa probatio quæ ſola in mentibus noſtris hanc ſolidam aſſenſionem efficit. Quod autem dico de Apoſtolicis literis; id ipſum contra ſcriptos Euangeliorum Codices, qui vulgò circumferuntur non minus eſt probabile. Non quod ego verbi diuini, aut Euangeliorum vllam particulam, vllam omnino voculam quam Deus, ſiue per Ieſum, ſiue per veros Euangeliſtas elocutus eſt negare velim. Euangeliſtas enim nos Turcæ maiore quàm vos fortaſſe, qui tamen ſoli Euangelici vocari vultis, reuerentia proſequimur, & violari aut contemni ſine certa vindicta non ferimus. Si enim in Eccleſię tuæ Hiſtorijs adeò verſatus es, quam ego non

Calu. inſtructio. contra Libertinos. cap. 10.

ſine

ſine cauſa ex hoc colloquio arbitror; illic legiſti literas Solymanni Imperatoris noſtri, quando Rhodum erat inuaſurus, ad militiæ Rhodienſis Præfectum miſſas, quas ita concludit, vt ea quæ illic comminatur ſe effecturum, *iuret per Deum creatorem cœli & terræ, per quatuor ſcriptores Euangelicæ Hiſtoriæ, per octo millia Prophetarum qui è cœlo venerunt. & denique per Mahumetem.* Vnde perſpicis veros Euangeliſtas nobis eſſe ſacroſanctos, quos cum diuiniſſimis Prophetis, ipſoq; Mahumete copulauit. Sed tamen certò noueris nos diſtinguere inter veritatem & falſitatem, ſcripta diuina & humana, certa & ſuſpecta, ſincera & corrupta; nec quã *quatuor ſcriptoribus Euangelicæ Hiſtoriæ* habemus fidem, eam illis libris quatuor Euangeliſtarum qui apud vos ſunt in vſu, ſimpliciter & vniuersè adiungere, vt qui ipſi ſecum deferunt manifeſta deprauationis veſtigia, & quos in promptu eſt nobis, illis ipſis argumentis quæ vos vſurpatis refellere, vel ſaltem bona ex parte corrigere. Vos ſiquidem ipſi clamatis vno ore, Euangelium Matthæi quod vbique in Pontificiorum Eccleſijs reſonat eſſe multis, imò *innumeris in locis* corruptum. At quemadmodũ id cognoſcitis, quum Germanũ Matthæi Euangelium Hebraicè ſcriptum perieret, nec à vobis habetur ad quod Latini errores corrigantur? Quod ſi Latinum vitioſum ſit, ego ſanè nihil video, quin Græcum poſſit eſſe multò vitioſiùs, quia Græci ab initio pluribus diſſidijs, bellis, & hæreſibus laborauerunt, & à quo Græca tranſlatio facta ſit, vtrum à Chriſtiano, an hæretico, bono vel improbo prorſus ignoratur: Latina autem Authorem aut Approbatorem certè habet Hieronymum, virum vt bonum, ita Græcæ, Hebreæque literaturæ impriniis peritum. Vtvt verò illud ſit, & quicunque fuerint interpretes, certè nec Græcum nec Latinum eſt Euangelium D. Matthæi, qui ſcripſit, nec Græcè, nec Latinè, ſed Hebraicè. Quòd ſi originale ſcriptum interciderit negligentia hominum, verendum eſt ne in traſlationes Græcas, & Latinas eadem negligentia, multa falſa irrepſerint. Sic item præter ſuperiora omnia, ipſi vos manifeſtam facem præfertis, ad fidem Euangelio Ioannis abrogãdam. Doctores enim veſtri, hiſtoriam fœminæ in adulterio depræhenſæ, vt falſam refutant, & non fuiſſe ab Euangeliſta ſcriptam aiunt, ſed ab alijs corruptoribus Textui Euangelico aſſutam. Quis iam preſtare poterit, ne idem alijs in locis, Hiſtorijs, & Capitibus acciderit, ne mirabilis illa concio Ioannis ſexto, vbi toties inculcatur manducatio Carnis & Sanguinis, ſit item fabuloſa, & ab impoſtoribus adiecta; quo loco Caluinus in celebri quadam diſputatione Geneuæ oppreſſus, fortiter aſſeuerauit, *ſe nunquam adduci poſſe, vt credat, integrum illud caput fuiſſe ſic à Ioanne Euangeliſta perſcriptum.* Quod imprimis illa tam de-

Fox in act. & monument. pag. 422.

Calu. in Antidoto Cõc. Tri. ſeſſ. 4. pagina 593. Beza vbique in annotat. & in præfat.

Beza in Ioan c. 7. ver. 53.

Ioan. 6.

Frãc. Feuardent. commen. in Ruth in præfa.

oroſa Chriſti crucifixione nos arbitramur, & firmis argu-
nt'is non dubitamus poſſe conuinci. Non dubito Samuel,
n ipſe pro ea, qua vales rerum Eccleſiæ, & Euangelij tui co-
tione, videas me hæc ſummatim carpere, & libare; quæ ſi
è tractarem, totos dies in iis copioſius demonſtrandis poſ-
ı conſumere. Sed hæc pauca ſatis, & multa & firma ſunt, vt
ceam me nec quòd cauſæ timeam, nec quod aliquas elaben-
imas circumſpiciam, ſed quod vmbras diſputationis effu-
m, inanes ſine fructu rixas & clamores exhorream, idcircò
ıotione verbi Diuini ſubſtitiſſe, nec prius voluiſſe rem ip-
ı aggredi, quàm explicatè quid de verbi Diuini ſignificatio-
natura & certitudine, quod neceſſarium videbatur tradidiſ-
ı. SAMVEL. Atqui hoc (Michæa) non eſt explicatè tra-
e, ſed confusè inuoluere & implicare, imò penitùs auferre,
radicitus excindere omnia. Quid enim iã reſtat certi & ſoli-
in quo vterque conſiſtamus, quando non tantum Apoſto-
um Epiſtolas, ſed ipſos etiam Euangeliorum codices incer-
; reddidiſti? Ita dum omnia ad verbi diuini normam, te li-
are velle præfatus es, ipſum iam diuinum verbum, ad quod
ınia limari dedebant penitus ſuſtuliſti. Quamuis autem non
leo ſtatim vbinam fraudes illas nexuiſti, ex quibus hoc admi-
ɔile paradoxum deducis, ideoque certam aliquam dictorum
ɔrum partem, nolo mihi refellendam proponere. Id tamen
nquam mihi perſuaderi patiar, horum aliquod ex Magiſtro-
n noſtrorum doctrina directè confici, quorum libri, concio-
s, hortationes, dicta, ſcripta & facta omnia eo tendunt, vt
rbi diuini maieſtatem amplificent, & erga illud maximam
ıerentiam in ſuorum animis excitent. MICHAEAS.
ɔn eſt quòd hanc concluſionem ita obſtupeſcas, quaſi pere-
inam, incredibilem, aut fallaciter ex horum ſcriptis erutam;
æ certè tam clarè, & quaſi naturaliter ex illis fluit, quàm ex
nte riuulus. Et ſi ex ea quę vbique in tuorum libris occurrunt
maxima contentione defenduntur poſueris, quin ex illis
ecemanent, nulla arte, nullo ingenio poteris euitare. Neque
nè vlla cauſa eſt, cur ego hoc loco tuorum hominum velim
cta peruertere, aut corrumpere, aut à natiuo ſenſu in adulte-
ıum trahere; vel te quacunque ratione in fraudem inducere.
eque verò tu adeò rudis es & ſimplex, quin facilè perſpexeris
quas ego tibi inſidias ſophiſticis captionibus tendam. Viden-
r fortaſſe hæc tibi noua, & inuſitata. Nec mirum, quum nun-
ıam hunc exitum animo præceperis, nec Doctorum tuorum
iomata huc deducentia, ea cura & diligentia, quæ requiritur
nderaueris. At mihi qui tanquam à capite ad calcem tuæ re-
ionis decurri, quem ipſa neceſſitas adegit, vt omnes eius par-
tes,

tes, membra antecedentia & conſequentia ſolicitè perpendentem, qui poſtquam in diſciplinam veſtram me tradidi, ſemper tanquam fluctibus marinis huc atque illuc iactabar, nec vllam vnquam ſtabilitatem, nullam firmitudinem reperi, priuſquam huc appuliſſem: omnia hæc tam ſunt trita, tam aperta, tam apta inter ſeſe, & alia alijs tam ordinatè nexa, nullius vt oculos adeo putem obtuſos, quin ſi eos pauliſper intenderit, hæc ſtatim animaduertat. Sin vero (vt pleriſque in more eſt) ea fide contentus, quæ regionatim à Magiſtratu cuiuſque loci, vel ciuitatis proponitur, nihil inquirat præterea, ſed illud Poëtæ in ſe transferat.

Horat. *Nullius addictus iurare in verba magiſtri,*
Quò me cunq; feret tempeſtas deferor hoſpes.

Tum certè non mirabor, ſi hæc non intueatur is, qui tanquam de induſtria ignorantiam affectans, ea videre nō vult, quæ aliàs ſua ferè ſponte homini paululum adintenti in oculos & mentem incurrunt. Cœperunt Oecolampadius, Caluinus, Beza & Geneuenſes ex Symbolo, quod Apoſtolorum vocatis, tollere, vel (quod idem valet) nouo more interpretari receptam fidem, de deſcenſu Chriſti veſtri ad inferos. Quantæ ſtupiditatis eſt, non cogitare reliquos eiuſdem Symboli Articulos, poſſe eodem modo immutari? Surrexerunt poſtea Brentius, VVirtembergenſes, & alij Vbiquetarij, qui ſimiliter verſarunt, & ſuſtulerunt aſcenſionem Chriſti ad cœlos. Eum tu putares hominem mediocri, vel iudicio, vel æquitate præditum, qui quum priores illos Geneuenſes approbaſſet, contra hos poſteriores VVirtembergenſes excandeſceret? Veſtri in quæſtionibus pleriſque omnibus, Doctores antiquos, & Concilia generalia reſpuunt, & necti rebus definiendis, eorum authoritas quicquam valeat grauiter interdicunt. Quæ iam ratio patitur, vbi incerta aliqua controuerſia eos ſuffragari tibi reris, vt eorum me authoritate premas, quos tu ipſe ab omni teſtimonio ferendo, tanta prius cum acerbitate repuliſti? Nec diſſimile eſt de libris Apoſtolorum, & Euangeliſtarum iudicium, qui quum omnes ſingulaque eorum capita inter ſe collata eiuſdem ſint generis, eodem nitantur fundamento, eoſdem habeant Authores, vel Apoſtolos vel Euangeliſtas; cumque eorum librorum incorrupta veritas ad vos eorundem hominum traducatur teſtimonio, & hic iam omnia ex eodem momento ita pendent, vt qui vnum vnius Apoſtoli ſcriptum loco mouerit, eadem opera, & alia Apoſtolorum ſcripta concutit: qui vnum vnius Euangelij caput, vt fabuloſum deleuerit, & ſi fortaſſe non omnibus

omnibus aliorum Euangeliorum capitibus fidē ſtatim planeq; detrahit, mihi ſal‍ē, & Mahumetano cuiquā indignari non debet, ſi alterū aliquod caput eius exēplo, & authoritate in dubiū reuocemus. Teſtibus enim illis Patribus maioribuſque veſtris, qui ſemel Euangelij ſimplicem veritatem, ſuis additamentis corruperunt, atque ita ſemel in re grauiſſima mentiti ſunt, nemo mortalium tenetur in alijs indubitatam fidem adiungere: ſemper enim ſimilē mentiendi libidinem par eſt ſuſpicari; quemadmodum in iure Ciuili, *qui ſemel eſt malus, ſemper præſumitur eſſe malus, in eodem genere mali*. Hæc tu Samuel, quo preſſiùs, & accuratiùs apud te perpenderis, eo tibi vt minus noua, ita minus videbuntur abſurda. Ruſticani olim homines quando primum Lunæ Eclipſim contemplabantur, tanquam portentum quoddam horrebant, & magna formidine correpti, grande aliquod malum rebus communibus impendere ominabantur. At prudentiores qui naturalem eius cauſam nouerant, non magis ad Eclypſin Lunę, quam ad ipſam Lunam commouebantur, eò quod vt natura Lunam, ita naturalis orbium cœleſtium conuerſio ex interpoſitu terræ, Lunarem Eclypſin efficiebat. Quum Rex noſter Henricus Pontifice reiecto, ſe in eius locum ſurrogaret, & caput Eccleſiæ ſeipſum conſtitueret, fortaſſis nemo omnium opinabatur fore aliquando, vt hæc eadē poteſtas ad fœminā, imò ad infantem vagantē in cunis deriuaretur. Quumq; eodem tempore opinio de ſingulari Miſſe ſanctitate, in omnium hominum per regnum illud mentibus radices altiſſimas egerat, eamque Rex ille, & Pontificali, & Regali in Parlamentis authoritate quàm maximè firmatam cuperet (ad extremum enim vitæ diem de Miſſæ ſacrificio diuinè admodum ſentiebat) quis crederet Pontificalem eam capitis Eccleſiæ dignitatem, potuiſſe conuerti ad vltimum excidium, & ruinam illius religionis, quam Rex ille reliquerat, & illa ſua potentia Pontificali, & alijs quibuſcunque poterat modis, maximè fixam & ſtabilitam? Et tamen proximo poſt mortem eius anno, filius eius nouē annorum puerulus, ad quem vt regnum paternum, ita à patre aſſumptum, *caput Eccleſiæ* hæreditaria ſucceſſione deuoluebatur, eodem iure vſus, & Miſſam exterminauit, & alia Sacramenta, quę pater ſemper colebat, vti maximè ſacroſancta. Hoc autem quod aliquot poſt annis experientia patefecit omnibus, id in ipſo mutationis initio ratio & conſideratio docere debuit prudentiores. Quando enim videbant Regem propter ſanguinis ſucceſſionem *caput Eccleſiæ* conſtitutum, cuius nutu Regio, vt Ciuilia, ita Eccleſiaſtica omnia regerentur; non erat magnæ ſagacitatis præuidere potuiſſe accidere, vt ius illud ad infantem,

Regula iuris.

vel

vel hæreticum perueniret. Et quemadmodum ille Rex magna ex parte Catholicus, Catholicam, ita Euangelicus cuiuſcunq; generis Euangelicam fidē ſibi probatam, Lutheranus, Lutheranam, Zuinglianus, Zuinglianā, Puritanus, Puritanā, Academicus Academicā. Et (quod ordine ſucceſſionis fieri poteſt, quodque innumerabiles ſperant) Mahumetanus Mahumetanam in eo regno plantaret, & legibus Parlamentaribus ſtabiliret. Tuū eſt autem, Samuel, quem ego & ingenio bono præditum, & literis ſatis inſtructum, & ex tot populorum moribus in hoc lōgiſſimo itinere perſpectis, prudentia non mediocri imbutum ſcio, non verba attendere, ſed facta, non quid illi præ ſe ferant, ſed quid re ipſa præſtent; nec quid vulgo loquantur homines, ſed quid par ſit, & conueniens eos poſtea dicere, qui hoc modo præfati ſunt; & ex ſeminibus quæ vides iacta, qui fructus ſint orituri, prudentia concipere: tuū eſt (inquā) vbi initia vides, & cauſas noris, ad fines reſpicere, & colligere effectus; maximè quando tales ſunt effectus, qui nōn fortè fortuitò cadunt, ſed neceſſaria quadam efficientia, ex talibus cauſis antegreſſis conſequūtur. Hæc enim argumēta, rationes, dictata, ſcripta inter ſe cōparata fallere nō poſſunt, nec ſubdolè diſſimulare, vel occultare id ad quod probandū referuntur: homines autē prudentes, & politici multis rationibus adduci poſſunt, vt quandoque palam diſſimulent, id quod tamen intus in animo maximè deſiderant, vel quia intempeſtiuum eſt ea promulgare, vel quia hominum mentes nondum ſatis ſunt præparatæ, vel quia ordine & certis gradibus talia ſunt agenda, vel propter multa alia impedimenta in Magiſtris, in diſcipulis, in rebus ipſis latentia. Id quod potiſſimum in varijs huius temporis religionibus Euangelicis animaduerti, quæ nunquam ſe profuderunt totas, ſed modicè & ſenſim creuerunt, initio præponentes dogmata familiaria, & popularia, poſtea autem deſcendentes ad magis abdita, & recondita ſectæ ſuę myſteria. Quia ſi moleſtè fers (quod ſanè non admiror) vel dignitatem vel, firmitatem iſtorum ſcriptorum labefieri, quæ tu hactenus vt fidei tuæ fundamenta coluiſti, eaque putaſti fuiſſe immobilia, & omni exceptione maiora, non eſt quòd mihi ſuccenſeas, qui non tam ipſe conuello, quàm ab alijs conuulſa oſtendo; non tam ipſe contra ea diſputo, quàm quæ ſunt ab alijs diſputata annoto, & aliorum propoſitiones vbique ſparſas ſub aſpectum produco: & quorſum tendant, & quid manifeſtò concludant admoneo.

ARGVMENTVM CAPITIS SEPTIMI.

EX Euangeliorum & Epiſtolarum Apoſtolicarum ſcriptis negatis, vel in dubium vocatis; obijcit Samuel nullum ſupereſſe diſputationis fundamentum. Ad quod reſpondens Michæas, oſtendit quorſum ea referat quæ in proximo capite diſputauit, nimirum eò tantum, & in Euangeliorum locis aliquot examinandis Proteſtantium libertatem, à ſe quoque iure vendicari demonſtret, unà adijciens ſe admittere Euangelium totum (quatenus corruptum non eſt) tanquam ipſum Dei verbum, item epiſtolas Apoſtolicas, & legem Moſis cum Prophetis omnibus: quibus addit Theologiæ naturalis principia & regulas ad religionem quamque examinandã, potiſſimum ad refellendam valde efficaces Primo autem cauſam & modum ſuæ ad Alcoranum conuerſionis recenſet: deinde capita quædam illius naturalis Theologiæ, & Iudæorum, & Chriſtianorum religione antiquioris deſcribit, vt Deum eſſe, & eſſe vnum, & ſummè bonũ, quæ naturaliter ſciri poſſunt, & clariſſima ſunt, etſi Athei quidã ea negent. Ex ijs deducit Deum illũ à nobis colendum eſſe non ſolum cultu interno, ſed etiam externo, qui precibus, votis, & ſacrificijs conſtat. Et deinde infert religionis item propriũ eſſe, vt aliorum ſaluti & vtilitati conſulat, Deumq; in altera vita expectet vel vindicem, vel remuneratorem. Ad quæ principia religionem Turcicam & Anglicanam examinans clarè vidit ſua ſaltem opinione, religionem Turcicam Anglicana longè fuiſſe præſtantiorem.

CAPVT SEPTIMVM

MICHAEAS

ET tamen ne putes omnem viam diſputationis ininterclu'ſam eſſe cuius deſiderio tãtopere flagraſti; id noueris multa adhuc ſupereſſe ex quibus & tu profeſſionem meam, & ego viciſſim tuam potero refellere. Neque enim propter ea quæ hactenus à me dicta ſunt, ſummæ rei quam tractandam ſuſcepiſti multum deceſſit. SAMVEL. Imò plurimum, aut potius totum, niſi ego valde fallor. Quum enim in Euangelio quoad fidem meam

poſita ſint omnia; Euangelium autem tuis argumentis incertũ reddideris, & proinde nullius momenti; ego ſane nihil deinceps cogitare poſſum quod mihi in hoc ſermone magnopere poſſit eſſe ſubſidio, quando vni Euangelio ad omnem & veritatem comprobandã, & falſitatem refutandam ſemper ſoleam inſiſtere. Quod ſi tu aliquod aliud ſupplementum noueris, explica quæſo quodnã illud ſit. MICHAEAS. Non optimè rationes tuas ſubduxiſti Samuel, ſi me ſolis Euangelicis armis (vt à vobis tractantur) laceſſitum, de ſentẽtia deiici potuiſſe exiſtimaſti. Conſidera enim quemadmodum apud te valerent rationes meæ ſi eas ego ex ſolo Mahumetis Alcorano depromerẽ: & tamen ſemper male diuinas quando cõiicis me Euangeliũ veſtrũ infirmare, vel fidem ei detrahere; longè enim ſecus eſt. Tantum iudico quid Magiſtri tui doceant, quid ſcribant; nec vel quoad ipſum Euangelium ſcriptũ (nam de ſcripti interpretatione alias fortaſſe dicetur) omnia eſſe tam clara & euidentia, quam & tu aliquando aſſumis, & illi in circulis atq; concionibus ſolẽt clamare. Alioqui nõ me tantum, ſed vniuerſos Turcas de Euangelio honorificè ſentire nec tu potes ignorare, & ego libenter agnoſco, idque iam prius admonui. Et certè niſi firmã Euangelio Chriſti fidem adiungerem, ipſius Alcorani noſtri violati reus, & à ſacra Mahumetis religione impius Apoſtata merito iudicarer. Sepe enim in Alcorano noſtro (cuius ſingula verba vera eſſe

Azoar. 5. ſine vlla dubitatione credimus) repetitur & inculcatur. *Euange-*
& 11. *liũ non minus quam Alcoranũ a Deo fuiſſe traditũ: Ieſum Mariæ fi-*
Azoar. *lium fuiſſe Dei nuncium & ſpiritum, & verbum Mariæ cœlitus miſ-*
12. *&c.* *ſum, cui Dei legato omnes debent credere. Chriſto mariæ filio commiſſum fuiſſe Euangelium, quod eſt lumen & confirmatio veteris teſtamenti, & recta via timentibus Deum, &c.* Obliuiſci nõ potes quũ

Theuet. eſſemus Tripoli, nobiſque in platea deambulantibus occurriſſet
Coſmogr. militibus ſuis ſtipatus Sangiaccus pauloque prætergreſſus, re-
*libr.*6. pentèque cõuerſus te obtueretur, & cuias eſſes, quemque mani-
*cap.*14. bus teneres librum, interrogaret, & ego Euangelium reſponderem, is vt primum Euangelij nomen audiuit, librum arripuit & oſculatus eſt, capitique ſuo honoris gratia ſuperpoſuit, addẽs eſſe quidẽ ſacroſanctum, niſi homines improbi eum nonnullis in locis corrupiſſent. Eademque eſt Turcarum omnium ſententia. Id tantum volo, id vrgeo, eo argumenti & diſputationis huius vis & ſumma tota pertinet, vt quã ipſi vobis libertatem in Euangelij puritate inuehenda ſumpſiſtis, eam nobis ne denegetis. Si vos ſine Euangelij detrimento partes aliquas reſecuiſtis, ne ſit nobis inuidioſum, ſi paribus aut etiã melioribus rationibus fundati, vnum aut alterum ſuperfluũ caput veritate Euangelij nihil imminuta recidamus; veſtro exemplo nitimur,

veſtris

veſtris veſtigiis ingredimur, in cauſa ſaltem æquè iuſta æqualitatem tanquam ſuffragiorum ſine vllo fauore aut prærogatiua requirimus. Ego ſanè Euangelium vti librum egregium planèque diuinum ſuſpicio, & ſi quædam à perfidis Iudæis vebratoriè ad dedecus Chriſti & contumeliam nominis Chriſtiani adiecta ſeparaueris (ea maximè intelligo quæ continent turpiſſimam illam Chriſti crucifixionem) reliqua vt præclariſſima veneror & illis fidem meam ſemper conformabo. Nec hoc eſt (vt dico) Euangelium infringere & abiicere, ſed ſtabilire potius & honorare, perinde ac ſi a pulcherrrimo corpore næuū aut tuber deformius accreſſens amputes. Reſtat præterea teſtamentū vetus, lex videlicet Moſis & Prophetę, in quibus vos dicitis incluſum eſſe Euangelium, quod ſi verum eſt, habes ampliſſimū campum in quo liberè verſeris. Moſen certè & Prophetas vt diuinitùs edoctos nos ſemper honorificè prædicamus, & eorum teſtimonia magna cum veneratione recipimus: quamuis non magis quam vos Chriſtiani omnes legis cęremonias in religionē, vt nec iudicialia in Rempu. noſtrā admittimus. Non eſt autem quod quęraris auferri tibi omnem argumentandi materiā, quādo & legem, & Prophetas, & ipſum Euangeliū etiā vt à vobis prædicatur, longè maxima ex parte vides tibi eſſe relictum. Quod ſi horū nullū ſuppeteret, an tibi Theologo deeſſe poſſēt rationes, quibus homini moderato ſuaderes, ſaltē probabiliter, religionē aliquā verā eſſe aut falſam: ſunt enim precepta Theologiæ cuiuſdā naturalis nobis omnibus, tam Mahumetanis quam Chriſtianis, Iudęiſque & reliquis itē Gentibus immanitate nō efferatis cōmunia, & tamē Alcorano noſtro & Euāgelio veſtro ipſoq; etiā Moſe & Prophetis antiquiora, ad quæ nō tā à Magiſtris imbuti, aut à doctrina inſtituti, quā à natura facti, & à Deo Opt. Max. creati ſumus, quę & vi ſua tā ſūt efficacia, vt nemo vir honeſtè educatus ea poſſit negare, & āplitudine ſua vſq; eo patēt, vt omnes religiones in illis ſint cōprehēſę, quę ſi rectè aduertimus, nihil ſunt aliud quoad permulta, quā particulares quędā determinationes eius quod hęc Theolo. naturalis prius vniuersè docuerat. Sic (verbi gratia) quū à natura in omniū viſceribus inſitū & inſcriptū ſit Deū eſſe ab hominibus colēdū, hoc Moſes explicatiùs reſtrinxit ad tēplū Salomonis, & certa quędā ſacrificiorū genera; Chriſtus ad Sacramētū Euchariſticū, & alios ritus à ſe inſtitutos, Mahumetes qui & ex lege Moſis, & ex Euāgelio Chriſti hauſit quæ fuerūt præſtātiſſima, partim præſcripſit ſacrificia, partim ritus Euchariſticos, partim orationes & alia pietatis opera, quę paſſim in Alcorano memorātur. Queādmodū autē in Rep. ciuili & ſi Florētina ciuitas diuerſas habeat leges à Veneta, & hæc à Mediolanēſi; Imperiū itē Turcicum à

Perſico vel Germanico,& regna Galliȩ atq; Angliȩ quoad priuata cuiuſque regionis ſtatuta plurimū à ſe inuicē differūt, conueniunt tamen in generalibus quibuſdā principiis,regulis & legibus à publica iuſtitia, & æquitate ductis, quas ius naturale & Gētium omnium commune vocamus, ſine quo nulla hominū vel innumerabilium coitio Reſpublica dici poteſt: eodem planè modo hæc Theologia ad priuatas variarum nationum religiones affecta eſt, cuius propterea axiomata quamuis ad religionē certam approbandam non ſint ſatis efficacia, ad quamcunque tamen refellendam aliis priuatis Dei colendi ritibus multò ſunt potentiora, ideoque tibi Mahumetis refutationē inſtituenti longè aptiſſima, quum Euangelij propria præſcripta ſoli Chriſtiani admittant, legis Moſaici ritus ſoli Iudæi, Alcorani ſanctiones ſoli ſuſcipiant Mahumetani; his autē præceptis omnes vbique nationes ſubijciuntur. S A M V E L. Aliquid eſt quod dicis, & ampliorem iam video argumentandi materiam quam prius cogitaueram. Sed tamen quando iſta res cōtrouerſas tractandi ratio a noſtris & ſtudijs & motibus multum abeſt, (nos enim, vti noſti, ſolo Euangelio cōtenti iſta vlteriora nō inquirimus) explices quæſo paulò largius ea quæ breuiter de hac generali Theologia percurriſti. Tu enim qui poſt ſeriā iſtorū tractationē ab Euāgelio ad Alcoranum delapſus es, videris in iſtis magis eſſe verſatus quam ego qui nunc primum ad hȩc tam minute & diligenter conſideranda deſcendo. M I C H A E A S. At ego te potius his de rebus diſſerentem audire cupio, ſed tamen quando ita poſtulas, morem geram voluntati tuæ, tanto etiam magis, quia quæ mihi aliquando profuerunt, tibi etiam nō contra veritatem peruicaci, non obfirmata voluntate falſitatem manifeſtam complectenti; ſed ſi erras, erranti ex infirmitate, & quum aduerteris errorem ad eum deponendum & meliorem ſententiam recipiendā parato, hæc eadem profutura confido. Quare & illud à te imprimis requiro, vt ſi qua in re videris me aut errare aut redundare, aut deficere, vt vel falſa ſumam, vel ſuperflua ponam, aut neceſſaria prætermittam, tu ea vel reprehendendo vel auferendo, vel adiiciendo corrigas, & vbique quū voles, ſententiam tuam interponas, quò iſta quæ petis vt mihi ſic tibi quoque reddantur quam maximè plana & enucleata. S A M V E L. De hoc noli eſſe ſolicitus Michæa, ego enim qui ita edoctus ſum, vt domi fratres meos vel tenuiter à recto Euangelij curſu recedentes liberè moneam, te qui longe magis es ab Euangelio alienatus manifeſte falſa aſſumentem ſilentio præterire nullo modo poſſim, maximè quum ſciam te amicum & verum & ſincerum nolle libertate reprehenſionis meȩ commoueri, quæ non ad te perſtringendū refertur quē vnicè diligo, ſed de ve-

ad veritatẽ eruendã, quod vterque cupimus. MICHAEAS. Rectè, modo interim promiſſionis tuæ recorderis vt à contumeliis abſtineas. Inprimis autem non erit inutile ſi breuiter explicauero quibus ego rationibus impulſus hanc viam ingreſſus ſim. Narrabo autem ſimpliciter tanquam amico fideli, nec aliquid effingam quo cauſam meam reddam commendatiorem. Quum igitur apud vos illas diuerſarum ſectarum opiniones ſeſe mutuo impugnantes tanquam cõtrarios Euripi huius qui eſt in mari noſtro fluctus ſeſe viciſſim collidentes ſæpenumero mecum ponderarem (neque enim poteram otioſo animo illas contemnere, & in ea cui me addixerã ſecurè conquieſcere, ita enim ſi fuiſſem affectus, à prima fide Papiſtica nunquam diſceſſiſſem) videremque Zuinglianum a Puritano, & vtrumque à Lutherano & Anabaptiſta, illos autẽ à Trinitario, vel Suenckfeldiano hoſtiliter lacerari, hoſq; omnes ita immaniter inter ſe digladiari vt ſinguli ſingulos non modo è ciuitatibus & Rebuſpub. in quibus dominabantur profligandos cẽſerent, ſed alij alios publicè execrarentur, anathemate deuouerent, & à regno cœleſti excluſos æternis inferorum ignibus in futuro ſæculo à Deo adiudicandos crederent; cœpi ita mecum ratiocinarij; quando in hoc ſempiterna vel fœlicitas, vel miſeria animæ atque corporis ita vertebatur, & qui rectam viam teneret æternis in cœlo gaudiis frueretur, qui falſam arriperet, nunquam finiendis cruciatibus eſſet ſubiectus, par eſſe vt in recta via inueſtiganda omnes corporis atque animæ neruos intenderem. Valdè enim præpoſterum videbatur, & credebam futurũ vt Deus incorruptus iudex grauiter vlciſceretur, ſi quũ de depellendo morbo corporis qui ad perbreue tẽpus eſt moleſtus, valde ſolemus eſſe anxij; de remouenda peſte quæ in æternitatem animæ futura eſſet perniencioſiſſima, non multo magis laboraremus. Illud deinceps expendi fieri potuiſſe vt hæc omnia noua Euangelia (ſic enim ſinguli vocabant doctrinam ſuam) eſſent falſa; fieri autem non potuiſſe vt plus vno eſſet verum. Quare ad illud deinceps vnũ indagãdum omnem meam curam, ſtudium, & cogitationem contuli. Quanquam autem nõ ignorabam ea omnia quibus hominis Chriſtiani mẽs permouetur à ſingulis æquabiliter ſibi ſeparatim vendicari, ſinguli enim clariſſimam Euangelij lucem iactabant, ſinguli aduerſariorũ craſſam ignorantiam obſtupebãt, ſinguli æditis libris ſuam doctrinam probabant, & aliorum argumenta refutabant, ſinguli pro eo cui ſe addixerant Euangelio præſentem mortem prompti & alacres oppetebant (id enim de Lutheranis, Zuinglianis, Anabaptiſtis, Arianis & Trinitariis clariſſimũ eſt) neque verò neſciebam quemadmodum omnibus animantibus à natura inſitum eſt, vt ſuam ſemper ſpeciem iudi

cent aliorum formis eſſe præſtantiorem (imo ſæpe fit vt quædam quæ magis ſunt deformia, maximè ſibi de ſua pulchritudine placeant, vt de ſimiis annotarunt Philoſophi) ſic
Plin. li.8. cap.54. etiam Sectarios ſuam ſemper Sectam amare & prædicare vt puriſſimam, & aliis quibuſcunque anteferre; ideoque vt ego meæ quam electurus eram fidei primas tribuerem, ſic quoque Lutheranum ſuæ, & Anabaptiſtam ſuæ, & Trinitarium ſuæ eandem palmam delaturum: tamen certis quibuſdam rationibus adductus apud me ſtatui (quum neceſſariò vnam aliquam à reliquis ſegregare deberem) Anglicanam illam quæ apud nos authoritate Parlamenti recepta eſt, reliquis eſſe præſtabiliorem. Poſtquam ergo reiecta illa multitudine, hanc vnam fuiſſem amplexus, cœpi deinceps eius initia contemplari, notare progreſſus, examinare partes, totamque eius formam diligentiùs intueri: & poſt exiguam diſquiſitionem non pauca occurrebant, quæ mihi videbantur meritò corrigenda. Non enim probare poteram illam eius inconſtantem mutabilitatem, vt ex voluntate Principis & Parlamenti ſemper penderet incerta. Vnde eueniſſe noſti ætate noſtra intra paucos annos, turpiſſimas illas fidei mutationes, quæ nomen noſtrum aliis nationibus fecerunt & ridiculum & odioſum. Tum nec illud probabam quod religionis noſtræ caput & moderatrix ſuprema, fœmina conſtitueretur, quam à rerum ſacrarum tractatione omnes leges diuinæ, humanæ, Moſaicæ Euangelicæ, omnes religiones & ſectæ, ipſa quoque naturæ iura excludunt. Sub illa deſignabantur Epiſcopi quidam vt homines certè quoad communem vitæ vſum magna ex parte voluptati,
Admonitio 1 & 2. ad Parla. ment. auaritiæ, coemendis fundis, ditandis liberis, locupletandis vxoribus ſupra modum dediti; ita quoad Eccleſiaſticum regimen à ſuis ipſorum miniſtris contempti, à Puritanis reiecti, à Caluino, Beza, Geneuenſibus & Gallis euangelicis inter fœdas Ro-
Beza ex epiſtola 8 & 79. &c mani Antichriſti reliquias numerati. Communem publicarum precum *librum* (quem vos *librum communionis* appellatis) *miſſale* autem *Anglicanum* Sardonicè à Doctoribus & concionatoribus vocatum, non ſemel audiui, qui & ſerio conteſtati ſunt nunquam cum religione veſtra bene actum iri, donec eius generis libri omnes flammis abſumerentur, propter multa ſuperſtitioſa, inepta, ſuperflua, & viri docti ſcriptis ſuis refutabant, & miniſtri in ſuo Eccleſiaſtico miniſterio penitus ſpernebant; & in compitis, in vicis, in publicis menſis & conuiuiis laici promiſcuè carpebant. Quare etiamſi religionem veſtram reliquis quibuſcunque generaliter anteponerem; tamen in Lutherana, in
Th.Cart. Puritana, in Anabaptiſtica, in Geneuenſi, quædam notabam rectius ordinata, adeo vt animo nunquam eſſem prorſus ſecuro &

ſo & tranquillo, quin aliqua addi & ſuppleri, quædam tolli, & emendari cuperem; pauca Geneuæ, nonnulla VVittembergæ magis purè & Apoſtolicè diſpoſita opinarer. Hæc dum apud me meditor, & in omnem partem ſtudioſè voluo & reuoluo, ſorte fortuna, vel diuina potius prouidentia atripio Alcoranum (quem ante aliquot annos clariſſimi viri & Euangelij authores primarij, Theodorus Bibliander, & Philippus Melanthon in Germania imprimendum curauerant; credo ne tantus Theſaurus deeſſet Germanis ſuis, qui iam diu illum pœnitus ediſcentes magno numero huc ad nos confluunt) quem antea in muſæo habebam, & curſim ſemel atq; iterũ perlegeram, & cuius memoriam magna ſimilitudo quæ illi quoad res plurimas intercedit cum veſtro Communionis libro, mihi tum vt opinor redintegrauerat. Hunc Alcoranum multo quam antea diligentius ſemel atque iterum percurro, & poſtquam ſummam eius non minus quam religionis veſtræ animo comprehẽſam tenerem, refero me ad generalia Theologiæ naturalis, quam ſupra memoraui capita; & cum illa vtramque religionem confero quam poteram exactiſſimè, animoque ab omnibus affectionibus maximè ſoluto. Quod vbi feciſſem, non vnum aut alterum, ſed permulta aduertebam diſcrimina, propter quæ merito iudicabam Alcoranum Euangelio veſtro eſſe diuiniorem, & ex veræ perfectęque Teologiæ fontibus multo plus hauriſſe. Quare quando ita fuerim animatus vt ad Papiſticam fidem cum qua diuortium æternum fecetam, nullo modo redire vellem, ex Euangelicis autem Anglicanam certò crederem eſſe maximè puram & perfectam; & deinceps perſpicerem Anglicanæ Mahumetanam eſſe præferendam, ipſa me rationis euidentia, & veritatis ſeries eò perpulit, vt relictis reliquis, ad extremum huic me traderem, eique ſtatuerem perpetuo adhæreſcere. Regulæ autem vel axiomata quorum comparatione hoc iudicium feci, ex permultis hæc ſunt præcipua & principalia, de quibus nationes fere omnes, maximè poſt Moſis, Chriſti, & Mahumetis tempora conſentiunt, per hos enim Deus magis illuſtrauit mentes hominum, & vberiorem ſui cognitionem in orbem terrarum effudit. Primum vnum eſſe Deum, eumque ſummè ſimplicem, ſummè bonum, ſummè perfectum, maximè vnum, & maximè indiuiſum; eundem quoque ita omnipotentem[1], & rerum omnium creatorem, vt tamen omnis boni, & virtutis, nullius autem nequitiæ & improbitatis ſit author, & de horum nullo vt arbitror, aliqua eſt controuerſia. SAMVEL[1]. At hic interpellandus es Michæa. Etenim horum nonnulla quæ tu ſumis vt clariſſima, ego ſanè non auſim concedere, vt

 enim

enim fatear illa de Dei vnitate, & ſimplicitate, & perfectione, quæ tamen multi in cõtrouerſiam vocant, & olim gentes multæ negarunt, ideoque tam certa principia, quam tu exiſtimas non ſunt: illud quod extremum apponis de Deo ſumme bono ita vt nullius iniquitatis ſit effector, noſti doctiſſimorum hominum totis voluminibus impugnari, ita vt plerique contraria ſententia videatur probabilior. MICHAES. Probè intelligo Samuel, quidnam illud ſit quod te pungat, quia nimirum magiſtri tui, nominatim Caluinus & Zuinglius omnis peccati cauſam ad Deum reuocant, idcirco tu ad magiſtrorum tuorum obſeruandum honorem hic obſiſtis. Sed de Caluino fortaſſe falleris, ſi enim putas ita ſimpliciter credidiſſe: ſaltem ſi arbitraris eum ad extremum vſque in hoc errore perſeueraſſe. Certe anceps eſt, & ambiguus in eius queſtionis tractatione, & modo ait, modo negat, quod eſt argumẽtum hominis à cõmuni ſententia non planè auerſi. Quanquam ego in eam partem magis propendeo, vt putem Caluinũ huic opinioni quam iunior probarat, ſenem penitus renunciaſſe. De Zuinglio autem homine vix mediocriter erudito, nullis certe ſcientiis imbuto, præter mediocrẽ Græcæ & Hebrææ linguæ cognitionem, quid ſit ſentiendum poſtea videbimus, & hæc in illum locum velim reiici. Quod autem iſta negas eſſe principia clariſſima, quia à nonnullis non admittuntur, ne tu omnia Theologiæ & Philoſophiæ quoque principia funditùs euertes, hac regula principia ſcientiarum clariſsima inficiaris. Neque enim clariſsimum erit, terram firmiter ſine motu coſiſtere, quia Philolaus, Pithagoræus & Heraclides Ponticus eam in orbem circũferri inſtar Solis & Lunæ delirarunt. Neque certum erit niuem eſſe candidam, & ſolem eſſe corpus cœleſte, quia niuem atram, & ſolem eſſe lapidem contendebat Anaxagoras. Legi in hiſtoriis Polonorum, vicinos eorum Lithuanos, antequam ad Chriſtianam fidem erant conuerſi (quod circiter 200. ab hinc annis factũ eſt) alios adoraſſe ſyluas, alios ſerpentem, alios ſolem, pleroſque immenſæ magnitudinis malleum. Rogati cauſam cur malleum illum diuinis honoribus proſequerentur (alios enim eius generis malleos nihil prorſus verebantur) reſpondebant cõtingiſſe aliquando vt ſol per aliquot dies ſpiſsis tenebris obtectus ſolito ſuo lumine mundum nequaquam colluſtraret, poſtea quo primum die rurſus inclareſcebat, qui tũc Lithuanię imperabat Princeps, arreptum ſolem in turrim quandam valde munitam, & muris clariſsimis circumuallatam, tanquam in carcerem incluſit. Id quum egre ferrent Aries, Taurus, Gemini, Cancer, & reliqua Zodiaci ſigna; coniunctis animis & viribus è cœlo ad illam turrim deſcenderunt, eamque obſidione cinxerunt, & muris

Plutarch. de placitis Philoſop. lib. 3. & lib. de ſuperſtitione. Ann. 1386 Alexand. Gaguin. rerum polonia Tõ. 1. in deſcriptio. Lithuaniæ. Theuet. Coſmog. vniuerſel lib. 19. cap. 10.

& muris hoc mallio perruptis omnibuſque diſiectis munitionibus, Solem in priſtinam libertate vendicarunt, qui poſtea nunquam deſtitit mortalibus allucere; Hancque eſſe cauſam cur mallium iſtum tam præclarè de humano genere meritum diuinis honoribus afficiebāt. An tu iam improbabis ſi inter euidētia naturæ communis principia numerem, nullum malleū eſſe Deum magis quam cuneum aut incudem, quia Lithuani quandoque malleo diuinitatē tribuerunt? Non ſunt principia Thologiæ tam manifeſtè ſenſibus expolita, quàm illa Geometriæ, *Omne totum eſt maius ſua parte*, & *ſi ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent erunt æqualia*, ideoque neceſſe eſt plures in illis quàm in iſtis allucinari. Neque tamē ea ego manifeſta & indubitata negabo quæ video generaliter eſſe recepta a nationibus plurimis, moribus ingenuis & humaniore literatura excultis, vt Græcis, Romanis, Perſis, Arabibus, potiſſimū vero Iudæis, primis Chriſtianis, & poſt Mahumetanis, quę gētes præter reliquas excellentes naturæ ingeniique dotes, ad perfectiorem Theologiam etiam diuinitus fuerunt informatæ. Neque ergo dubitabo aſſerere quod ex cōmuni naturæ ſenſu & omnium Nationum conſenſu pronunciauerit grauiſſimus ille Romanæ eloquentiæ parens: *eſſe præſtantem aliquam æternamq́ naturam: & ea ſuſpicienda admirandámque humano generi, pulchritudo mundi ordoque cœleſtium rerum cogit confiteri.* Quemadmodum itaque à natura habemus Deum eſſe (etſi monſtra quædam hominū, Diagoras, Melius, & Theodorus Cyreneus, & Euomerus quidā Tegeata, & nonnulli apud vos Sectarij Deum nullum eſſe imaginentur) ita eum vnum eſſe, ab eadem natura impreſſum habemus, idque hæc tota pulcherrima mundi machina diligenter conſiderata argumentis à natura ductis conuincit. Neque quicquam huic clariſſimæ veritati officit veſtrorum Tritheitarum qui pluralitatem Deorū inducunt cæcitas, qui in hoc ſunt ipſis Ethnicis deteſtabiliores: Ethnici enim etſi Deorum nomen libenter vſurpabant, quod item Chriſtianos quoſdam elegantiores feciſſe video, à qua conſuetudine literæ ſacræ non ſemper abhorrent; tamen illi vnum Iouem reliquorum Patrem & omnium dominatorem vocabant, à cuius maieſtate longo interuallo diſiungebant eos quos dicebant minorum gentium Deos, qui eundem videntur apud eos locum habuiſſe quem apud vos Martyrum & Sanctorum, apud nos multa Prophetarum noſtrorum millia, quod ex libris vetuſtiſſimorum Philoſophorum manifeſtum eſt. Et quum primi Chriſtiani in Ethnicos ob illam ſuorū Deorū multitudinē acerrimè inueherentur, qui erant prudētiores reſpondebāt: *Non ſe plures Deos ſequi, ſed ſub vno Deo magno plures miniſtros venerari.* Vtrum verè an Sophiſticè fàlſòque

Cicero li. 2. de diuinatione.

Plutarc. vbi ſupra li. 1. Athei

Tritheita

Bembus in hiſtoria Veneta.

Pſal. 82.

Ioan 20.

Vide Iuſtinum Martyrem de Monarchia

Et Eugubinum de perenni Philoſophia lib. 3 ca. 1. 2. 3. 4 Oroſius hiſto. lib. 6. cap. 1. Homer. Illiad. α.

ita reſponderint non inquiro, hoc tamen reſponſum conuincit illam Deorum multitudinem ipſo naturæ & rationis inſtinctu ab ijs fuiſſe improbatã. Vnde & Poëtæ homines maximè prophani, etiamſi in Deorum multitudine magis quam cæteri ludunt & laſciuiunt, tamen & ipſi vnum Iouem verũ, ſummum, & præpotentem Deum, reliquos ei tanquam Regi & domino ſuo famulantes inducunt. Ex quo eſt illud, quòd poſtquã Iuppiter cum reliquis Dijs de belli Græcorum & Troianorum exitu deliberaſſet, conſtituto inter eos quid ageretur: *Solio tum Iuppiter aureo ſurgit*, quem tanquam communem omnium dominũ.

Cœlicolæ medium ad ſua limina ducunt.

Virg. Æneid. lib. 10. Homer. Iliad. α. Ouid. faſt. ii. 2.

Ipſique minores Dij poſtulati à Numa Rege Romanorum, vt abdita quædam arcanorum fata illi patefacerent, comparatione Iouis ſuam imbecillitatẽ ingenuè profitentur. *Magna* (inquiũt) *petis, nec quæ monitu tibi dicere noſtro fas ſit.* Quum enim ſolius Iouis potentia infinita ſit, nec vllis limitibus circumſcripta, *Habent ſines numina noſtra ſuos*, quod perinde eſt ac ſi illum vnicum Deum expreſsè faterentur. Vt nullo modo tolerabilius ſit Tritheitarum veſtrorum blaſphemia, qui in hac vltima mundi ſeneſcentis ætate multos Deos fingunt; quam nefariam impietatem non tantum Chriſtiani ſemper, & Mahumetani, & Philoſophi Gentiles, & pleræque nationes, alioqui infideles, ſed ipſi etiam Poëtæ & prophani homines ſunt auerſati. Quemadmodum igitur & Deum eſſe, eúmque eſſe vnum ratione cõficitur, ita multò fortiùs argumentis Phyſicis & Philoſophicis demonſtrari poteſt, Deum quem credimus ſummè bonum, eſſe poſſe nullius turpitudinis, nullius improbitatis effectorem; & ſi hoc etiam quidam noſtro ſeculo homines perditiſsimi effuderunt. Multò enim magis rationi congruit, Deum prorſus ex cœlo & mundo tollere, quàm eum ſceleratum & iniuſtum concipere. Et hoc Ethnici prudentiores, Iudæi, Chriſtiani & Prophetę noſtri multò magis exhorruerunt: ſceleratus autem eſſet ſi ſcelerum author eſſet, & iniuſtus eſſet ſi flagitia in hominibus flagitioſis vindicaret ea, quorũ ipſe cum hominibus eſt particeps, vel potiùs effector principalis. Vnde & perbenè ſecundam hanc naturalem Theologiam Diuinus Plato: *Deum qui bonus eſt malorum cauſam alicui fieri omnimodo reprobandum eſt: neque ſinendum vt quis hæc dicat in ſua ciuitate, neque vt quis audiat ſiue iunior, ſiue ſenior ſit. adeo neque piè dicuntur, neque commoda nobis ſunt, neque ipſa ſibi ipſis conſona.* Et alibi. *Deus nullo modo eſt iniuſtus, ſed longè iuſtiſſimus, & non eſt illi quicquam ſimiliùs quam qui ex nobis iuſtiſſimus fuerit.* Tum enim ei aſſimilamur ſi *iuſti ac ſancti cum ſapientia fiamus. At ad virtutem perſequendam, & fugiendam improbitatem non facile eſt perſuadere*, ſi Deum velle, operari,

Plato de Repub. Dialog. 2. in fine. Idem in Theæteto ſiue de ſcientia.

operari, efficere improbitatem, vel eum in nobis cauſam peccati eſſe aſſeramus, quemadmodum præclarè ab eodem diſputatur, & communis ratio conuincit. Sed ſi placet, iſta pauliſper ſeponamus, vt inſtitutum meum de generali illa Theologia poſſim abſoluere. SAMVEL. Placet, ſi tamen illud memineris me expectare, vt in hac de peccati efficientia quæſtione, oſtendas, & Caluinum eſſe inſtablem, & Zuinglium à Caluino, ipſaque veritate diſſidere, ego enim de vtroque longè ſecus exiſtimo. MICHAEAS. Conditionem admitto. Hoc igitur quod caput ſit de Dei vnitate & natura fixo & poſito, illud proximè adiūgebam, æquum eſſe vt à nobis diuina illa natura coleretur. Et quemadmodum ex duabus partibus etiamus compoſiti, interna & externa, mortali & immortali, anima & corpore, ita colligebam huic omnipotenti Deo vtriuſque partis creatori duplicem cultum eſſe debitum, internum & externum, alterum qui continetur animo, alterum qui exercetur corpore, qui illius interioris euidens eſſet ſignum & teſtimonium. Quoniam verò prior ille, qui ad intimos animorum receſſus, & abditas cogitationes pertinet, illic latet, nec à me poterat videri; ad alterum diſpiciendum me conuerti, quã ex noratis moribus omniũ nationum, primorum Patrum & Patriarcharũ, ante legem Iudæorum, ſub lege, Græcorum, Romanorum, Afrorum, veterũ Chriſtianorũ, & eorum qui Alcorani noſtri fuerunt Authores, in his potiſſimum actibus conſiſtere aduerti, & vt preces ad eum funderemus, quibus nos eius indigere adiumento profiteremur; & vt adorando, quod propriè fiebat oblato ſacrificio, eũ nobis Dominum & Creatorem eſſe teſtaremur; & tertiò vt votis faciendis partim eum honoraremus ardentiùs, partim nos ipſos in eius cultu firmaremus conſtantiùs. Hæc ita nunc dicta ſint breuiùs, aliàs ſi voles tractabuntur copioſius, & tamen ex his paucis, tanquã ex ſtirpibus multi exoriũtur rami, multi flores, qui ſinguli comparationi noſtræ magnam ſuppeditant materiam. Poſtea quia ſciebam tantam eſſe præpotentis Dei noſtri bonitatem, vt religionem ſuam velit non ſibi ſoli eſſe honorificam, ſed nobis etiam vtilem, vt quamuis primò dirigatur ad reuerentiam Dei, deinceps tamen tendat ad charitatem proximi, vnde & à quodam viro bono & Apoſtolico, vt videtur, quamquam non Apoſtolo præclarè dictum eſt, *Religionem immaculatam eſſe apud Deum, viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorum.* ex eo concludebam religionem veram non eſſe otioſam, ſed negotioſam, non auaram, ſed largam & liberalem, quæ effundat ſeſe ad vtilitatem proximorum, & aliorum neceſſitatibus ſeruiat, & omnibus quantum poteſt conſulat & benefaciat. Quæ quando fiunt non *Iacob. 1.*
tantum

tantum propter humanam quandam commiſerationem, ſed potius ad honorem, & propter amorem Dei, tum quidem ſunt longè gratiora eiſque ampliſſimum ab eodem Deo pręmium rependitur. Neque enim propter ſophiſticas quorundam præſtigias & cauillos de eo dubitare poteram, quin Deus æquiſſimus iudex vt impijs propter ſcelera ſempiternam apud inferos pœnam, ſic etiam viris bonis propter pietatē æterna in cœlis gaudia erat redditurus, maximè quū recordarer ab excellenti quodā Chriſti diſcipulo inter prima religionis capita numerari, quod

Heb. 11. *accedentem ad Deum oportet credere, & quod Deus eſt, &* quod *inquirentibus ſe, remunerator eſt*, id quod eo faciliùs & tenaciùs amplectebar, quia cœlum & infernum, extremum iudicium, & immortalitatem animarum, atque etiam reſurrectionē corporum, videbam vobis nobiſcum, Chriſtianis ſimul & Mahumetanis, Turcis, Perſis, Mauris, plurimíſque Europæ, Aſiæ atque Africæ populis eſſe communia. Hæc ita in genere poſita accommodabam deinceps ad Alcoranum Mahumetis; ea denique mox regula metiebar religionem Anglicanam. Incredibile autem eſt quantam ex ea collatione iucunditatem perceperim, quantum ad animum meum prius valde incertū, fluctuantem, & perturbatum acceſſerit quietis & tranquillitatis. Equidem niſi plurimùm mea me fefellerit opinio, manifeſtò perſpiciebam, quum altera religio fuerit iudicio meo firma, conſtans ſibi, pacata, honorifica erga Deū, benefica erga homines, plena charitatis, plena bonorum operum, propoſitis æternis inferni terroribus, & cœleſtis regni gaudiis cultores ſuos ad probitatem exuſcitans, Alteram è contra fuiſſe variam & mutabilem, pugnantem ſecum, tumultuóſam, nouarum in dies ſectarum feracem, & diuino honori, & hominum charitati pluſquam credibile eſt aduerſariam, docentem ſuos de cœlo ſecuros, infernum inani quadam confidentia contemnere; adeo vt præter pauca quædam quæ aliunde mutuata eſt, & in quibus cū Alcorano noſtro conuenit, vix omnino religionem ſapiat. Quare ex lōga, & ſeria, & perdiligenti comparatione concluſi; ſi pauca ſeponerentur quæ vtrique probamus, reliqua eſſe apud Turcas in Alcorano, quam Anglos in ſuo Euangelio nouo multo diuiniora, multo magis veræ perfectæque religioni conſentanea, ideoque Euangelio veſtro derelicto, Alcoranum hunc multò fuiſſe mihi magis amplectendum.

ARGV-

ARGVMENTVM CAPITIS OCTAVI.

SAmuel reliqua à Michæa poſita concedens, vota & ſacrificia quæ ille facit iure naturali diuini cultus propria, reijcit, & vrget Euãgelium magis interna ſpiritus ſanctitate, quàm externa adoratione corporis, verum Dei cultum definire. Contra quę Michæas docet omnes Paganos, tum Romanos, tum Græcos, hoc ſciuiſſe non minus quam Euangelicos, neque tamen propterea externos Dei colendi ritus neglexiſſe. Deinceps ſigillatim oſtendit vota & moribus omnium gentium, Hebræorum, Græcorum, Romanorum, Chriſtianorum, Turcarum, & ex naturæ ductu Deo eſſe facienda; itémque ſacrificium quo nulla vnquam natio, nec ante, nec poſt Chriſtum (præter Proteſtantes) caruit: omnes autẽ Chriſtiani cuiuſcunque generis in omnibus terræ partibus à Chriſto nato retinuerunt. Quod vt poteſt negat Samuel. Michæas autẽ fortiùs ſtringit & magis particulatim enumerans omnia Chriſtianorũ genera demonſtat.

CAPVT OCTAVVM.

SAMVEL.

NON malè dixiſti Michæa hoc vix eſſe credibile, eſt enim mihi credibile vix, & ne vix quidem. Quoniam tamen ex comparatione hac manifeſtè elucere ais, eam ego comparationem non refugio. Imprimis tamen cauendum eſt ne regula tua qua religiones iſtas metiebaris non recta ſit, ſed inſtar Lesbiæ fallax & flexuoſa. Quædam certè ſuperius tãquam ad libellum directa ſumpſiſti, quæ mihi videntur admodum curua & diſtorta. Non cõuellam ſingula, quæ mihi tamen afferunt ſuſpicionem nonnullam, concedam quæ tradis de reſurrectione corporum iudicio vltimo, animarum immortalitate, cœlo, inferno, charitate erga proximos, operibus bonis, honores erga Deum orationibus teſtificando: &do ex iſtis religionẽ tuam, noſtrámq; eſſe iudicandã, at quod vota & ſacrificia reliquis illis annumeras, hoc nullo modo poſſum cõcedere: maximè autẽ quòd de ſacrificio aſſumis pernego. Nam vota penitus non reijcio, quum in baptiſmo nos ipſos noſtráque omnia voueamus Chriſto, eiúſque nos Euangelio obtemperaturos

ſanctiſ-

ſanctiſſimè ſpondeamus. Alia autem vota cum Euangelij libertate pugnare arbitramur, & idcirco tali iugo ceruices noſtras non poſſumus ſubmittere. Sacrificium vero à ſtatu teſtamenti noui ducimus longè eſſe alienius, quod ſi ſuſciperemus, eo ipſo fide Chriſti quam profitemur repudiata, vel ad ſeruilem veterũ Iudæorum ſuperſtitionem, vel quod deteriùs eſt, ad infandam Gentium idololatriam delaberemur. Ex omnibus enim principijs quæ tu vt certiſſima, firmiſſima, & meridiana luce clariora ponis, nullum eſt nobis certius, nullũ firmiùs, quàm Chriſtum vnico mortis ſuæ ſacrificio vniuerſum mundum redemiſſe, totiuſque mundi peccata deleuiſſe, eóque ſacrificio vnico ſacrificia omnia penitus ſuſtuliſſe, quemadmodũ primarius apud nos

Epiſt. ad Hebræos. Apoſtolus Paulus longiſſima per totam epiſtolam diſputatione fusè ſolidéque comprobauit. Hæc igitur duo ſi remoueris, reliqua non inuitus tibi ſuffragabor, & ſi ex eo noſtræ tuæque fidei contentionẽ inſtituere volueris, non detrectabo certamen. Quamuis illud ad memoriam reuocare debes Michæa, Euangelium noſtrum in internis animi bonis & ſpirituali Dei cultu maximè occupatum, ad iſta extrinſeca & corporalia non adeò

Ioan. 4. v. 23, 24. curiosè attendere, *Deus enim ſpiritus eſt*, & qui eum rectè colere volunt, *in ſpiritu & veritate colere oportet*, inquit Euangeliſta Ioannes. Cui reliqui Euangeliſtæ atque Apoſtoli innumeris in locis conſentiunt. MICHAEAS. Quod de interna mentis ſanctitate concionaris vti Deo longè gratiſſima, quamuis ſcio veſtros homines libenter illud argumentum arripere, & de eo longos ſermones texere, perinde ac ſi mundo iam antea fuiſſet incognitum, ipſorum autem ſingulari ingenio hac tempeſtate è tenebris erutum; tamen apud omnes, ipſos etiam Paganos ſiue Latinos, ſiue Græcos, quicunque tolerabilem vnquam de Deo opinionem habuerunt, nihil eſt magis tritũm & peruaga-

Cic. lib. 2 de legibus. tum. Eſt in antiquiſſimis Romanorum legibus, *Impius ne audeto placare donis iram Deorum*. Quid ita? niſi quia ſciebant Deos externa ſacrificia & dona contemnere quandiu animus offerẽ-

Plinius, Perſius. tis eſſet impurus. Quare alter optimè, *ſacrificantium mentem non rem* à Deo docet attendi. Alter exclamat, *Dicite Pontifices, in tẽplo quid facit aurũ?* Non quaſi voluerit templa ornamẽtis aureis

Cic. contra Verrẽ. & argenteis expoliari, quod ſacrilegiũ in Verre Siciliæ Prætore Reſp. Romana valdè deteſtata eſt; Sed quod ſine ſinceris mẽtibus & inculpatis moribus crederet aurũ & argentũ à Dijs cõtemni, ſic enim ſequitur: *quin damus id ſuperis* in ſacrificium, *de magna quod dare lance* non poſſit quiſquis auro ſolo & argẽto, vel Perſicis etiam gazis, quam maximè abundat. Quid illud?

Compoſitum ius faſq́ animi ſanctóſq́ receſſus
Mentis, & incoctum generoſo pectus honeſto.

Hæc

Hæc nimirum ea ſunt ſacra quibus omnipotentis Dei numen imprimis placatur. Altet & is quoque non Philoſophus, non Orator, ſed ex leuiſſimotum Poëtarum numero de ſacris Deo perſoluendis agens clamat:

Innocui veniant, procul hinc procul impius eſto: Ouidius Faſt. 2.

Vt qui non dubitaret externa ſacrificia ſine interna mentis pietate & ſanctimonia nihil valere ad Deũ propitiandum. Siquidẽ:

Non bene mactato cœleſtia numina gaudent. Idem in Epiſt.

Quod officium exhibere Deo homines ſcelerati, quàm pij ſæpenumero poſſunt facilius & copioſiùs,

Sed quæ præſtanda eſt & ſine teſte, fide.

Quæ virtus eſt hominum tantummodo piorum & fidelium. Sic ipſos Gentiles inſtruebant qui inter eos erant docti: hoc ſciebãt qui erant ex ijs ſimplices & indocti. Quod enim vulgaris Comicus ait:

Qui ſceleſti in animum inducunt ſuum,
Iouem ſe placare poſſe omnibus hoſtijs, Plaut. in Rudente.
Et operam & ſumptum perdunt:

Idipſum in plerisque Gentilibus ab ipſa natura nonnihil prudẽtia & literis humanioribus exculta ſic impreſſum eſt, vt pauci admodum Romani neſcirẽt, quod veſtri Euangelici tãquam nouum & prius inauditum ſe excogitaſſe gloriantur, hoc enim quum Poëtæ laſciui & Comici populares (quos potiſſimum & de induſtria in medium affero) tanquam tritum concionentur, certum eſt pletiſq; omnibus doctis & ciuibus innotuiſſe: vt nulla ſit cauſa cur veſtri Theologi de hac tanquã abſcondita Theologia multum ſeſe efferant. Quid interim Græci? Nihil prorſus in hac materia à Romanis diſſenſerunt, ſed internam animi pietatem ſemper docuerunt cultum eſſe Deo gratiſſimum. *Poſtulamus* (inquiunt) *vt recto & iuſto ore Deum inuocetis, neque in hoſtia examinetis an pura ſit & recta lingua. interim verò veſtras ipſorum linguas peruertentes & inquinantes.* Rurſus. *Non eſt eiuſmodi Deorum natura, vt muneribus ducatur tanquam improbus fœnerator, &c. Indigna enim res eſſet ſi ad munera & ſacrificia noſtra reſpicerent Dij, & non ad animam, ſed ſi quis ſanctus & iuſtus ſit, hoc multò magis reſpiciunt quam ad ſumptuoſas has pompas & ſacrificia, quæ impij tum homines priuati, tum Reſp. poſſunt perficere.*

Plutar. de ſuperſtitione. Plato in Alcibiade 2. ſiue de oratione ad Deum.

Sic Græci prædicarunt, ſic ſuos inſtituerunt Romani & Itali: & tamen illis temporibus omnia Italiæ Græciæque loca templis, altaribus, & ſacrificijs redundabant. Egregiúmque Romanæ ciuitatis lumen Tullius, quo loco pulcherrimè tradit *dominos eſſe omnium rerum ac moderatores Deos, eóſque optimè de hominum genere mereri & qualis quiſque ſit, quid agat, quid in ſe admittat, qua mente, qua pietate colat religiones, intueri, piorúmque & impiorum habere*

Cic. lib. 2. de legibus.

habere rationem: Vbi hunc primarium legum omnium fontem conſtituit, *ad diuos caſtè adeunto, pietatē adhibento, qui ſecus faxit Deus ipſe vindex erit*. Eodem loco has ſanctiſſimas leges ab eo fonte manantes, & ab ipſius naturæ principijs ductas ſancit: *Conſtructa a Patribus delubra habento: certas fruges, certáſque baccas ſacerdotes publicè libāto certis ſacrificijs ac diebus: ſacerdotes praſint ſacris & ceremonijs: Sanctè vota reddunto: pœna violati iuris eſto*, primamque illam legem Dei colendi ita interpretatur, vt facilè intelligamus non iſta nunc primùm à veſtris Magiſtris tradita, ſed antiquitùs non minus religiosè à Priſcis Gentilibus

Ibidem. inculcata. Sic enim ille: *Caſtè iubet lex adire Deos, animo videlicet in quo ſunt omnia: nec tollit caſtimoniam corporis, ſed hoc oportet intelligi: quum multū animus corpori præſtet, obſeruetúrque vt corpora caſta habeantur: multò eſſe in animis id ſeruandum magis*. Quid

Leuit.16. apud Iudæos? An non varia ſacrificiorum & libaminum gene-

Heb.9. ra, non tantùm ſingulis annis & ſingulis menſibus, ſed diebus

1 Reg.15. v.22 quoque ſingulis ex diuina præſcriptione offerebantur? Iidē tamen qui ad cultum illum Deo præſtandum ſtudioſiſſimè po-

Oſe.6. pulum hortabātur, nec ipſi ignorabant, & inculcabant populo,

Eſai.1. *obedientiam eſſe meliorem victimis*, miſericordiam quàm ſacrificia eſſe Deo gratiorem, & ſine mentis ſanctimonia atque puritate quiſquis illi externas hoſtias mactaret, non magis probari quam ſi in lauando latere operam inutilem conſumeret. Nemo certè vnquam fuit vel mediocri de rebus diuinis intelligentia præditus, qui non nouerit iſta externa in Deo colendo habuiſſe locum non primum, ſed ſecundum: fuiſſe autem primo adiuncta, vel quia vtroq; (vt dixi) modo, Deus eſt honorandus, qui vtriuſque in homine partis, & animæ, & corporis eſt conditor; vel quia externa nobis incitamento ſunt, vt etiam præſtemus interna; Vel quia ſine externis iſtis, prophanos & Atheos à religioſis & pijs non poſſumus internoſcere, quando niſi per externa ſigna de intrinſeca religione non poſſumus iudicare. Atque hac in re ego ſanè valde miror, quod ad exemplum eius quem redemptorem veſtrum dicitis, non perſpicaciùs attenderitis, qui etſi hanc ſpiritualem legem vobis reliquerit, nō tamen ſolis internis pietatis officijs, ſed externa in precibus pernoctatione, externis cæremonijs baptiſmi & cænæ, externis miraculis, & quod caput eſt, non ſolùm interna ſuiipſius ad mortem deuotione, non tantum interno quo maximè flagrabat zelo, ſed (vt vos ſaltem putatis) externo corporis ſui in cruce immolati ſacrificio, illa (inquam) externa obedientia, & religonē ſuam commendauit, & patrem ſuum placauit, mundúmque redemit vniuerſum. Quòd vero ais improbari à te vota & ſacrificia, ideoque regulam meam eſſe Lesbiam, religioni metiendæ incommodam,

commodam, vel ex hoc vno incipit iam eluceſcere quam ſit re-
ligio veſtra mutila & contaminata; vtque ea vos etiã naturam
communem corruperitis. Perluſtres enim animo & cogitatio-
ne omnes nationes quarum fuit vnquam nomen propter ali-
quam virtutis præſtantiam in mundo celebre & glorioſum;
comperies ſemper in vſu fuiſſe vt ſacrificia, ſic quoque & vota,
quibus inter cæteras religionis actiones diuinam ſibi maieſta-
tem honorandam propoſuerint. Si te verteris ad primam naſcẽ-
tis Eccleſiæ originem, habes Patriarchas Iacobum, Abrahamũ *Gen. 28.*
vota Deo noncupantes. Si ad ætatem Moſis, habes Nazareos, *Nume 6.*
habes expreſſam Dei legem hoc ſemel atque iterum repetẽtem, *Plato de*
Si ad Græcorum Reſpub. Illic optimi Legũlatores Philoſophi- *legibus*
que præſtantiſſimi tradunt *morem fuiſſe ſemper omnibus pericli-* *dialog. 10*
tantibus & egentibus quacunque tandem re quis indigeret, & contra *in fine.*
in proſpero aliquo rerum ſucceſſu dijs aliquid conſecrare, & victimas
vouere, & ſtatuas polliceri, & altaria atque templa ædificare. Sin *Liuius.*
ad Romanorum hiſtoriam; nihil occurrit frequentiùs. Fuit dux *libr. 1.*
aliquis cum ſuo exercitu in magno periculo vnde humana ope *6.7.10.*
deſperabat euadere, ad opem diuinam cõfugiebat, & templa at- *Cornel.*
que delubra Ioui feretrio, Imperatori, victori, cõſeruatori, Sta- *Tacitus.*
tori, Capitolino, Marti, Apollini, Iunoni, vouebat: Iactabatur *lib. 3.*
alius tempeſtatibus marinis vnde naufragium extimeſceret, *Cicero de*
vota nuncupabat Deo, & in templis anathemata ſuſpendebat, *natura*
tabulaſque votiuas ſuæ liberationis indices. In præliis pro vi- *Deorum.*
ctoria, in morbis pro ſanitate, in rebus aduerſis pro fortuna *Dion Ro-*
proſpera, mariti pro liberis, Agricolæ pro frugum vbertate, *man.*
Imperatores pro exercitu, Reſpub. pro Imperatore vota facie- *hiſtor.*
bat, ad quæ ſanctè reddenda lex omnes qui ita vouerant ſeue- *lib. 41.*
riſſimè allígabat. Denique vt pulcherrimè ſcribit eloquentiæ *Cicero de*
Romanæ pater: *Hoc vetuſtas, hoc Perſa, hoc Syri, hoc Reges omnes* *Aruſp.*
qui Europam Aſiamque tenuerunt ſemper ſumma religione coluerũt, *reſpons.*
hoc maiores noſtri tam ſanctum duxerunt, vt cum refertam vrbem
atq; Italiã fanorũ haberemus, tamen noſtri Imperatores in maximis
atque periculoſiſſimis bellis vota Dijs facerẽt, eaque ad templorũ aras
perſoluerent. Quid eſt enim humanæ naturæ conuenientiùs,
quàm imbecillitati ſuę diffidentem diuinum ſubſidium petere?
Aut quid rationi magis congruit, quam propter extraordinaria
beneficia à Deo percepta, teipſum voto tanquam ſanctiſſima
promiſſione ad Deum vehementiùs quàm antea colendum
aſtringere? aut quid ſceleratiùs quam voto talia delibera-
tè emiſſa pro libidine reſcindere, quum eum qui fidem homini
datam violet, nec promiſſum ſuum exoluit, vt Pœnum, fœdi-
fragum, & ſocietate communi indignum cenſeamus. Philoſo-
phus Ethnicus, nec is valde religionis ſtudioſus, ea Philoſo-

phorum vota ſibi probata ſcribit, *quibus per annum pollicebantur ſe velle à re venerea & vino abſtinere, Deumq; continentia ſua venerari.* Quod ſi quis per multos annos totumque adeo vitæ ſuæ curriculum, hoc idem præſtandum ſuſceperit, vt ita à terrenis voluptatibus ſegregatus, puriùs & liberiùs poſſit rerum diuinarum contemplationi vacare; ecquis niſi barbarus & immanis poterit hanc pietatem, quia voto firmata eſt reprehendere? aut eum qui vota ſua tranſgreſſus fuerit tanquam hominem perditum & deploratum non exhorreſcere? Sic nimirum nos docuerunt Romani, quorum Veſtales virginitatem ſuam diuinis cæremoniis conſecrantes, ſi quando fuiſſent ſcortatæ (quod rariſſimè, vix poſt aliquot annorum centenarias ab vrbe condita accidit) illud Romani vt portentum aliquod accipiebant, perinde ac ſi cœlum arſiſſet, aut lapides pluiſſet, aut flumina manaſſent ſanguine, aut puer biceps natus, aut mulier in virum fuiſſet transformata: quique flagitium illud admiſerant, viri flagellis ad mortem vſque cæſi, fœminæ viuæ in terram defoſſæ, inuſitato & valdè formidabili mortis genere perierunt, & ille annus in quo tale quid acciderat, infauſtus habebatur, vrbſque tota tanquam ſcelere infando polluta varijs ſacrificiorum generibus expiabatur. Iidem Ethnici Romanæ Hiſtoriæ Authores, quum Neronem prodigum illud naturæ, omnibus ſcelerum maculis inuſtum fuiſſe docere volunt, inter abominanda eius flagitia hæc duo memorant, quod & cum matre Agrippina concubuerit, & Veſtalem virginem Rubriam inceſtè conſtuprarit. Quod ſi iſta vt Ethnicorum tanquam leuiora contemnis, illud ſaltem recordari debes, quod in Eccleſia veſtra antiquiſſima, temporibus Apoſtolicis, & Apoſtolorum proximis, vota huiuſmodi apud primos Chriſtianos erant frequentiſſima. Sic enim ſcribit de illis vir quidam apud vos valdè celebris: *Fateor ab vltima memoria hoc fuiſſe obſeruatum, vt ſe alligarent continentiæ voto qui totos ſe Domino dicare vellent, fateor certè antiquitus receptiſſimum fuiſſe hunc morem.* Et alter non minus ferè inſignis. *Erant apud Chriſtianos ætate Clementis Alexandrini* (qui proximè Apoſtolorum ſæculo ſucceſſit) *profeſſiones caſtitatis, & vota fateor nec ero difficilis.* Proximis verò ætatibus, Monachorum, Heremitarum, & Virginum copioſi cætus, per omnes Chriſtiani orbis prouincias erãt diſperſi, eoſq; mirificis laudibus efferebant præcipui Doctores, Baſilius, Nazianzenus, Chryſoſtomus, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, vt multis in locis annotarunt Magdeburgenſes Hiſtorici; eoſq; vulgus Chriſtianorũ, *non aliter quàm Angelos admirabãtur,* vt ait Beza. Quod ſi qui poſt iſtiuſmodi caſtitatis vota nuberent, eos damnauit

Plutarch. de ira cohibenda.

Liuius de cad. 3. l. 2. & decad. 1. lib. 8.

Plutarch. in Numa.

Suetonius in Nerone num. 28.

Calu. l. 4. Inſtit. ca. 13. §. 17. Martyr de votis pag. 490. Centur. 4. cap. 4. & Cētu. 5. cap. 4. Beza in præfatio. Noui Teſtamen. Principi Cōdenſi. dicat.

nauit vt adulteros. Baſilius damnauit, Auguſtinus, damnarunt pluſquam ducenti ſimul Epiſcopi in Conc. Africano, & damnatos pronunciant ex Apoſt. 1. Timot. 5. v. 11. æternam damnationem iuxta hos interpretes comminante omnibus, qui hanc voti Deo nuncupati, *fidem irritam* faciunt. Iſta enim quum apud vos eſſem, in noſtris illis Doctoribus, Caluino, Martyre, Illirico & reliquis legi & obſeruaui, ipſos autẽ antiquos Patres legere neque vacabat, neq; ſanè multum cupiebam. Nam de noſtræ religionis monachis quos plurimos in ſyluis & montibus degentes rara patientiæ, fortitudinis, cõtinentiæ, & paupertatis exempla per Iudæam, Syriam, & totam Aſiam minorem ſæpenumero vidiſti; ſuperfluum eſt admonere. Quoniam tamen vos magna ex parte noſtrarum rerum non ſatis intelligentes, eos homines impuros & ſuperſtitioſos arbitramini, breuiter annotabo, quid de illis ſcriptores quidã Chriſtiani annotarunt: *Habent* (inquiũt iſti) *Turcæ religioſos multos externo habitu differentes. Quidam incedunt nudi operientes verenda tantum, tam magnam præ ſe ferentes patiẽtiam vt quaſi impaſſibiles, nec hyemis frigora, nec æſtatis calores ſentiant. Alij paupertatem profeſſi, nihil de rebus terrenis cogitant, nec in craſtinum aliquid reſeruant. Alij perpetuum ſilentium tenẽt, nullam cum hominibus conuerſationem habentes. Viuunt multi inter homines, pleriq; in nemoribus & ſyluis. Quidam in ciuitatibus aquam baiulant ad bibendum optimam, nihil inde mercedis expectantes, ſed hoſpitalitatis officium exhibẽtes: Habitant aliqui circa ſepulchra mortuorum, & ex oblationibus viuunt.* Hæc de monachis noſtris & eorum operibus bonis ſcribunt verè Chriſtiani veſtri: quæ ſi quis improbauerit ille non tantũ igniculos omnis diuini luminis, ſed ipſum quoque humanitatis ſenſum extinxiſſe videtur, quum perſpicuum ſit iſtos ſanctiſſimos monachos ſuam curam ſtudiumque omne conferre, vel ad amorem Dei & cœleſtium rerum meditationem, vel ad vtilitatẽ hominum & beneficia communibus rebus importanda, quos vel homines, vel hominum actiones, quis ſanæ mentis poterit reprehendere? apud nos certè tanto ſunt in honore, vt meritò *regni totius conſeruatores & amici Dei, atque Mahumetis vulgo vocentur*. Neque defuerunt quidam ex maximis Imperij huius monarchis qui diuinarũ rerũ amore incenſi, depoſitis Imperij faſtibus ad horum ſeſe numerum, & viuẽdi rationem adiunxerũt. Ita enim fecit Amurathes fortiſſimus Imperator ille qui valde in Aſia Europaque, Imperium Turcicũ amplificauit, & memorabili illi prælio Varnenſi ad tres integros dies continuato, & Vladiſlai Regis Hungariæ Poloniæque morte nobilitato interfuit & præfuit. Poſtea enim ex voto reliquit filio Imperium, & cum iſtis ſanctiſſimis monachis rebus diuinis vacauit. Illud autem in his omnibus po-

Centuria 4. cap. 4. pag. 301. & cap 9. pag. 879. Centur. 5 cap. 4. pag. 519.

Cuſpinianus de religione Turcarũ.

Septẽ caſtrenſis de moribus, & religione Turc. cap. 14.

Chriſtophor. Richerius de Turcarũ moribus. lib. 1.

Vide Religioſorum Turciæ deſcriptiones in Nicolao Nicolai. Des peregrinations Orientales. li. 3 cap. 15. 16. 17. 18. 19.

Septẽ caſtren. vbi ſupra. Cuſpin. Genebra. An. 1444

tes aduertere, vota quæ iſti ſiue Hæbrei, ſiue Græci, ſiue Romani, ſiue Chriſtiani, ſiue Turcæ fecerunt, fuiſſe liberè & voluntariè facta, hoc eſt fuiſſe propriè vota; nō autem neceſſariò ſuſcepta, vt vos de illis quę in baptiſmo pollicemini creditis, quę niſi præſtetis omnē vobis cœleſtis regni adeūdi ſpem eſſe adēptam fatemini; ideoque huiuſmodi obligationem impropriè votum nuncupatis. Iſti autem quos enumeraui veteres Patriarchæ Hebræi, Nazaræi, & reliqui illi ſiue Chriſtiani, ſiue Gentiles quum ad Deorum ſuorum cultū ſinguli ſe neceſſitate deuinctos arbitrarentur; nulla tamē neceſſitate ſed libera voluntate ad vota de ædificandis templis, extruēdis altaribus, de victu in ſolitudine, de perpetua continentia ducebātur. Aliàs enim reliquos omnes damnaſſent qui eiuſmodi vota nō nuncupaſſent. Quare qui baptiſmi promiſſionem votum appellatis, & ſi nō pœnitus falsò loquamini; fallitis tamen ambiguitate vocis, & rem grauiſſimā atq; certiſſimā inducta quadā caligine nimiū obſcuratis. Quod autem de voto dixi, id multò magis de ſacrificio dictū exiſtima. Magis enim & ad humanæ imbecillitatis, & ad diuinæ potentię conteſtationem pertinet immolare ſacrificium quā nuncupare votum; quanquam & vnum & alterum à prima naſcentis mundi origine ſimul cum vita & ſpiritu à Deo conditore hominibus impreſſum, & inſitū deinceps eſt, ad omnes terrarum orbis nationes propagatum. Legitur in antiquis Cabaliſtis quod Adam primus erexerit altare & Deo ſacrificauerit; quem *rituels liures ſcripſiſſe* de ſacris & ſacrificiis ex poſtello memorat Chronologus noſter Ioannes Balæus, ſuperfluum fortaſſe eſt enumerare quod nemini ferè eſt incognitum, ante legem datam Abelem, Noë, Melchiſedech, in lege omnes Prophetas, & viros bonos iuxta multiplicem à Deo ipſo præceptam hoſtiarum varietatem; extra legem Iobum propterea à Deo magnopere commendatum, ſacrificaſſe. Neque vero inſiſtam in Gentium omnium, Perſarum, Macedonum, Græcorū, Romanorū ſacrificijs innumeris, libaminibus, hecatombibus, ſolitaurilibus victimis, hoſtiis mutis, Argutis, Regalibus, Amburbalibus, & Ambarualibus recēſendis, quę manifeſtum eſt ex eodem naturæ principio fluxiſſe. Omnium inſtar ſit illud Plutarchi hominis non nimium religioſi teſtimonium, qui contra Colotem quendam Epicuræum, *In legum* (inquit) *inſtitutione quam Colotes laudat, primum eſt & maximum de Dijs opinio. Quamobrem & Licurgus Lacedemonios, & Numa Romanos, & Ion antiquus Athenienſes, & Deucalio Græcos fere vniuerſos Dijs conſecrauerunt; votis, ſacramentis, vaticinijs, omnibuſq; eos ob ſpem ac metum Dijs deditos obnoxioſque reddentes. Et ſi terras obeas, inuenire poſſis Vrbes, Muris, Literis, Regibus, domibus, opibus, numiſmate carentes, Gymnaſiorum*

P.I.Benedict.Somme des pechez.in præfa.
Balæus de ſcriptoribus Britā. part.poſterior.pa.3.
Gen.4.& 8.& 14.
Leuiticus
Iob.cap.1.
Antiquit. Romana. libr.3. cap.11.
Plutarch. aduerſus Colotem.

*naſiorum & Theatrorum neſcias , vrbem vero templis Dijſq; caren-
tem, quæ precibus , iureiurando , oraculo non vtatur, non bonorum
cauſa ſacrificet ; non mala ſacris auertere nitatur , nemo vnquam
vidit* Vnde euidenter perſpicis fidem [illegible] Deo votis & ſacrificiis
placando fuiſſe ſemper animis hominum inſculptam , & aliis
rebus omnibus antiquiorem; vt vix in hominibus numerandi
ſint , qui ea maximè naturali hominum perſuaſione ab homi-
nibus omnibus ſeſe ſeparauerint . Quin ipſe etiam Epicurus
(vt eſt apud eundem) *ſimulabat ſe adorare. & ſacrificare , & vo-
ta facere , metu multitudinis impulſus,* quaſi promiſcuā multitu-
do voluiſſet aliàs ſuis cum manibus diſcerpere . Si omnes ter-
rarum orbis populos noſtro hoc ſæculo peragraueris , neſcio
an vllum reperias ſtupidiorem, quàm qui nuper ab Hiſpanis in
quadam occidentalis Americæ parte inuentus eſt, ita in tota
vitæ ratione , in nudo & inuerecundo inceſſu , in promiſcuo
concubitu , in rerum facillimarum ignoratione , in artium
omnium imperitia Belluas potius quam homines repreſenta-
bant, & tamē ſacrificia quāquam cruentiſſima, ſuum ipſorū ali-
quando ſanguinem ex inciſo pectore, vel latere , vel brachio,
vel alia aliqua corporis parte manantem manu hauſtum , Diis
quos ſibi effinxerant libabant , *proijcientes in cœlum , & templi
pauimenta conſpergentes:* & denique ſacrificijs Deos ſuos potiſ-
ſimum placari arbitrabantur . Sed quoniam tu ad Chriſtia-
nos magis vti credo , quam vel ad veteres, vel ad nouos Paga-
nos reſpicis : illud quod ipſi in noſtro itinere Hieroſolymis vi-
dimus, cuius certi oculatique teſtes fuimus, tibi homini Chri-
ſtiano poterit opinor, ſatisfacere . Recordaris enim , & in ta-
bulas tuas retuliſti, quod ante duos annos Hieroſolymis aſpexi-
mus, vbi quum temporibus quadrageſimæ veſtræ ageremus,
confluxerunt ex omnibus populis Chriſtianis ad ea loca plu-
rimi ad honorandam eam quæ iis temporibus apud vos re-
colitur feſtiuitatem . Numerauimus autem in ſolemni illa
proceſſione quæ *hebdomade* quam vocant *ſancta* initio fiebat
ſupra quatuor hominum millia ; ex quibus præter te vnus
tantum erat ex veſtra Latina Eccleſia Europæus , ſed is ex
qua Europæ natione non ſatis memini . SAMVEL. Scio
quem dicis, Germanum illum miſerabilem, qui primo vel ſe-
cundo poſt aduentum die à Præfecto caſtri Hieroſolymitani
in vincula coniectus eſt. Is enim in itinere inter Barutum &
Hieroſolymam ab Arabibus qui longè latèque graſſantur om-
nibus pecuniis deſpoliatus , quia ſtato tempore non ingre-
diebatur cum reliquis Chriſtianis *ſanctum* (vt vocatur) *ſe-
pulchrum* quod nemini Chriſtiano fas eſt intrare qui non
prius Imperatoris veſtri exactoribus perſoluerit ordinarium

Plutarc. in lib non poſſe ſuauiter viui ſecundum Epicurum.

Petrus Martyr. de inſulis nuper inuentis. Nouus orbis, pagina 508.

Theuet. lib 6. cap. 9. Brocard. in deſcrip. terra ſancta pag. 334. 336.

tributum nouem ducatorum; 'infœlix ille auro argentoque exinanitus, quia pecuniam eam numerare non poterat, & propterea (quod erat conſequens) nec ſepulchrum ingredi, ideoque tum temporis neſcio quas ædificiorum ruinas contemplans à reliquo Chriſtianorum cætu abeſſet; habitus pro exploratore, deductus eſt ad arcis illius Præfectum, & vſque eò in carcere detentus, donec ego corrogatis, vt poteram tot aureis eius liberationem procuraſſem. MICHAEAS. Erant vt dixi in illa Proceſſione pluſquam quatuor Chriſtianorum millia, Abiſſini ex Imperio magni Æthiopum Regis (quem veſtri imperitè Preſbyterum Ioannem nominant) ad minimum ſexcenti: reliqui Moſcouitæ, Maronitæ, Georgiani, Armenij, Neſtoriani, Iacobitæ, Suriani: multi ex vltimis partibus Africæ, & Indiæ Orientalis, Iauenſes, Burnienſes, Sarienſes, ex Cephala, ex Quinſaij Ciuitate, totius terrarum orbis, vt maximè Orientali, ita maximè opulenta, ſpatioſa, magnifica & mirandis extructionibus maximè inſigni: quæ gentes à tempore quo Mahumetes ſuam legem auſpicatus interiectas prouincias occupauit, nullam habuerunt cum Eccleſia Occidentali communionē aut commercium, ideoque à Romana ſacrificij ſui ritum non potuerunt ediſcere. Iſti tamen omnes (vt vterque obſeruauimus) quamquam in aliis fidei ſuæ articulis multum diſſentiant, tamen quoad ſacrificium omnes mirificè & inter ſe, & cum reliquis vniuerſis Chriſtiani nominis populis conſpirant. In ſuis enim Eccleſiis quas ſeparatim in terra Iudæa habent fere omnes, idem ſacrificium Deo ſummo exhibent, idque eadem prorſus opinione & fide cum Occidentalis Eccleſiæ Catholicis, in eoque & ſanctos cū Deo regnantes inuocant, & ſuas preces atq; ſacrificia animabus defunctorum prodeſſe conſtanter prædicant. Id quod item ex ipſorum Liturgiis diligenter perſpectis & conſideratis aſſerit Theodorus Bibliander, & miſſa Armeniorum ante aliquot annos Cracouiæ in linguam Latinam tranſlata & impreſſa euidenter docet; quod etiam ex Æthiopum miſſa quæ canon vniuerſalis dicitur perſpicuè conuincitur, atque illud ipſum etiam ex miſſa antiqua Iacobi (vt putatur) Apoſtoli, Baſilii, Seueri, & hodierna Græcorum noſtrorum non minus clarè patet. Licet autem iſtorum fidem quoad particularem ſacrificij materiam & naturam, vt falſam & perabſurdam plurimum abominor; tamen quod ſacrificium Deo debitum eſſe teſtantur, illoque verum eius cultum contineri exiſtimant, hanc ego fidem vt valde piam approbo & commendo, & tot nationum in hoc vno conſenſu ipſius eſſe naturæ communis vocem vniuerſalem exiſtimo. Nam & primos quoque Apoſtolicorum temporum

Theod. Bibliander de miſſa papiſtica lib. 3 pag. 103 *an* 1548. *Bibliothec. ſanctorū patrum Tom 4. pag.* 109.

temporum Chriſtianos ſacrificaſſe nemo eſt in libris & hiſtorijs ſcriptorum veſtrorum paulo exercitatior qui ignorat. Caluinus certè probat euidenter ingenuèque fatetur veterem Eccleſiam ipſo ordine ac ritu liturgiæ celebrandæ ſpeciem ſacrificij præbuiſſe, *iiſdem fere ceremonijs quæ ſub veteri teſtamento in vſu erant eo excepto quod panis hoſtia, loco animalis vtebantur*. Quod item ab omnibus Chriſtianis fieri debuiſſe, fuit antiquitus veterum Hebreorum fides, vti elegánter tradit ille quem modo nominaui Theodorus Bibliander. *Erat* (inquit ille) *apud veteres Hebræos dogma receptiſſimum, in aduentu Meſſiæ Benedicti ceſſatura eſſe omnia legalia ſacrificia, tantumque celebrandum ſacrificium* Thodah *gratiarum actionis, laudis & confeſſionis; & illud peragendum, pane & vino, ſicut Melchiſedech Rex Salem, & Sacerdos Dei altiſſimi temporibus Abrahami panem & vinum protulit*. Omnes autem primitiuæ Eccleſiæ ſcriptores ex hoc ſacrificio Melchiſedechi ſuum in pane & vino ſacrificium deduxiſſe, notius eſt quam vt in eo probando debeam laborem aliquem impendere. Quare & VVolfgangus Muſculus quæſtionem hanc contra Papiſtas tractans, & ab illis poſtulans vt ſuum ſacrificium & ſacerdotium ſolidis argumentis legitimum eſſe doceant, prudenter admodum ita præmonet: *Doceant autem neque ex ſcriptis Patrum, neque ex Concilijs Epiſcoporum, neque ex inueteratæ conſuetudinis præſcriptione, ſed ex ſacris & Canonicis ſcripturis*. Neque enim ignorauit vir ille quanquam in Patribus vetuſtis non multum verſatus, ſuæ tamen Eccleſiæ Patrum non imperitus, fuiſſe hanc inueteratam omnium Chriſtianorum conſuetudinem, atque id Doctores ſuos non latuiſſe. Quod autem tu contra hæc omnia obiicis nomen Pauli, eumque dicis iſta vberrimè confutare; multis modis tui obliuiſceris, & inconſtantiam doctrinæ tuæ prodis. Primum enim quod eum *Paulum & primarium Apoſtolum* vocas, eſt contra generalem tuorum opinionem qui hoc pœnitus inficiantur. Deinde quod huius Epiſtolæ authoritate niteris quam tui reijciunt, vt docentem quædam falſa *quæ neque doctrinæ Pauli Apoſtoli, neque aliorum Apoſtolorum, multò minùs Chriſti conſentiunt*, quam propterea inter *Apocryphas ſcripturas* numerant, & Apoſtolico ſpiritu indignas; quod tu hac epiſtola vel maximè, tam incredibile paradóxum de auferendo penitus ſacrificio aſtruas; quantæ eſt tum incoſtantiæ, tum inconſiderantiæ. Deinde quod me eius nomine premis, multò magis eſt à ratione alienum, cui nunquam perſuadere poteris hæc fuiſſe ab Apoſtolo, aut omnino ab aliquo viro bono ſcripta; maximè ſi eam habeant ſententiam quam tu ſimulas. Ne-

Calu. libello de cœna domini. Pag. 9.

Theodor. Biblian. de S. Trinitate lib. 2. pag. 89.

Martyr contra Gardiner part. 1. obiect. 156

Calu. de vera Eccleſiæ reformand. ratione. Item ad Hebr. cap. 7. v. 9. Illiricus ibidem.

Muſc. in locis communibus cap. de miſſa Papiſtica. numero. 2 pag. 721.

Calu. ad Hebr. c. 7. Beza ibi. ca. 2. v. 3. Magdeb. centur. 1. lib. 2. c. 4.

quę enim hoc fuit Apoſtolis à Magiſtro ſuo ſanctiſſimo Propheta mandatum, vt fide noua inuecta, naturæ communis leges ab omnium creatore Deo & Domino ſuo poſitas infringerent. Hoc enim fuiſſet mundum non emendare, ſed corrumpere; non malis ritibus ſublatis meliores ſurrogare, ſed optima religione extincta Atheiſmum inducere, quod Apoſtatam magis deceat quam Apoſtolum. Quare ſi firmo aliquo argumento hoc quod opinaris me docere poteris à Chriſto omnia ſacrificia fuiſſe exterminata, non ero pertinax, ſin vero ſolum hominis neſcio cuius, nec tibi nec tuis Euangelicis magis quam mihi meiſque Turcis cogniti nomen vrges, & contrauenis promiſſo quod ante pepigiſti, & nulla eſt ratio cur ego talibus vmbris commouear; maximè quum negare non potes me perſpicuo Dei verbo, ipſo (inquam) Deo per omnium gentium quæ vſpiam terrarum à mundo condito ad hanc ætatem viguerunt mores & facta loquẽte, contra Apocrypham iſtius hominis vocem ſolida ratione deſtitutam communiri. Et tamẽ ego vere exiſtimo te, tuoſque perperam diſputationem iſtius hominis qualiſcũque fuit, interpretari. Impugnat fortaſſe & aufert ſacrificia omnia expiatoria, qualia fuerunt multa in teſtamento veteri, at quod ſuſtulerit ſacrificia Euchariſtica & gratiarum actionis, quæ ex voto ſæpenumero, nonnunquam ſimpliciter ad gratias Deo ob collata beneficia præſtandas exhibentur, & apud nos ex præſcripto legis Mahumetanæ ſunt in vſu, id vero nunquam mihi perſuadebis, maximè ſi ſcriptor ille fuit ex veteribus primæ Eccleſiæ Chriſtianis, qui omnes etſi Iudæorum ſanguinolentas hoſtias reiecerunt, hoſtiam tamen panis & vini magno conſenſu retinuerunt, vt iam oſtendi, tuiq; magiſtri confitentur. Quare vides Samuel, iſta duo, vota & ſacrificia, cum veræ religionis natura multò eſſe coniunctiora, quàm vt à nobis poterunt remoueri; nec vllam aliquando nationem quæ vel ſpeciem alicuius religionis tenuerit; horum alterutro multó minus vtroque caruiſſe. Sed tamen quando nos duo non in ſcolis academicis ad captandã gloriam, nec ad Iudicij tribunalia cum periculo vitę & mortis, ſed priuato & familiari colloquio ad ſimplicem veritatem eruendam diſputamus, & tu faceſſere vis iſta duo, quibus ſemotis nihil dubitas quin Euangelium tuum, noſtro Alcorano rectè poſſit conferri & anteferri etiam, ego ne ſim tibi moleſtus, hæc duo quamuis cenſeantur inter præcipuas religionis notas, libens omitto. Neque enim (vt ante dixi) te inuitum trahere velim, ſed volentem ducere, atque idcirco nulla alia tractabo, quàm quæ tu ipſe apta putaueris, & inſtituto noſtro accommodata. SAMVEL. Quod de illa Hieroſolymitana

Bartholo Georg. Peregrin. de Turc. ceremonijs. pag. 28.

variorum Chriſtianorum multitudine commemoras, etiam tunc nonnihil me afficiebat, & nunc aliquando afficit vehementius. Et tamen quando eos ſchiſmaticos, imò hæreticos eſſe conſidero, & inter ſeſe varijs de rebus admodum diſcrepantes; minus ſoleo illud ſpectaculum æſtimare. Et ſubinde occurrit animo meo illud Philoſophi dictum. Cui in Samotrhacia fanum quoddam ingreſſo, quum ſacerdos oſtendiſſet multas tabellas, & anathemata ab ijs dicata, qui è maximis periculis voto Deis facto fuiſſent liberati, hæcque ſuſpendiſſent in templo liberationis ſuæ diuinitùs factæ monumenta, ſubridens ille, *atqui* (inquit) *vbi ſunt tabellæ, & donaria eorum qui votis factis nihilominus in mari perierunt?* Quod exemplum vt ante paucos annos, quidam apud nos ſcriptor politus oppoſuit Papiſtæ pro Crucis figura, & vſu multos ſuos Patres, Doctores, Concilia, &c. enumeranti: *Tu* (inquit ille) *longum texis catalogum eorum Patrum qui Crucem prædicarunt & effinxerunt, at vbinam ſunt illi qui Cruces abiecerunt & comminuerunt?* ita ego eodem modo tibi commodè reſpondere poſſum. Tu enim varias Chriſtianorum ſectas vrges qui ſacrificant, eoque ritu ſe Deum honorare putant; At omittis alios fortaſſis plures qui ſacrificium reſpuunt, & ritum illum in diuini nominis contumeliam potiùs, & opprobrium quàm honorem & gloriam cedere arbitrantur. MICHAEAS. Dictorium illud Diagoræ hominis Athei, & ad negandam Dei prouidentiam illud referentis, quamquam propterea ſempiternæ obliuioni mandare par eſſet; tamen paulo rectiùs ab illo ſcriptore veſtro contra Crucem, quàm à te contra ſacrificium applicari, non difficulter potes aduertere. Crucem enim conſtat nobis Turcis, & Mahumetanis ad vnum omnibus eſſe deteſtabilem; quam non minori ferè quam fratres veſtri contentione perfringimus, & non tantum ab oculis hominum, ſed etiam ex memoria remouere cupimus; nos (inquam) qui Chriſtianis nec numero, nec ingenio, nec vlla corporis, vel animi perfectione concedimus. De ſacrificio autem nulla vſpiam eiuſmodi accedit vobis prærogatiua; quod vt nos ex Alcorani inſtituto probamus, ſic omnes vndiquaque Chriſtiani in quacunque orbis terrarum prouincia, abſque vlla varietate amplectuntur. Quod enim tu de Chriſtianis multis illud reſpuentibus diuinas, eſt certè Mathematica potiùs, & imaginaria fictio intellectu ſolo cōcepta, quàm hiſtorica veritas certas res & perſonas cōprehendēs. Ecquid enim legiſti, ecquid inaudiſti dehuiuſcemodi Chriſtianis ab ipſo primo exortu Chriſtiani nominis? An vllam prouinciam, vllam inſulam, aut ciuitatem vllam in orbe terræ nominare potes, vbi tale Chriſtianorum genus ſpi-

Calfhil. de Cruce contra Martial. artic. 5.

Cicero de natura Deorum lib. 3.

Septem. Caſt de morib. & religione Turc\ ca- pit. 21.

10. Chriſtianorũ genera.

1. Latini.

2. Graci.

3. Abyſſini.

4. Iacobitæ.

5. Neſtoriani

6. Maronitæ.

7. Armenij.

8. Georgiani.

9. Suriani.

10. Mozarabes.

Oſorius hiſtoria Emanuel. lib. 3.

Theuet. li 12 c. 2.

Vide nouũ orbem. c. 133. 134. in nauigatio.

Abyſſij Cadamuſti.

rat? Chriſtianus quidam qui ſuperiori ſæculo, à noſtris in bello captus 20. annos tranſegit in ſeruitute, & quamuis Turcicis ſacris initiatus accepiſſet circuncifionis Sacramentum, poſtea tamen Apoſtata euadens, ad vos reuerſus eſt, quum plurimas gentes peragraſſet, & ex varijs libris, multorumque ſermonibus collegiſſet omnes Chriſtiani nominis ſectas, (nodũ Zuinglij aut Lutheri nomen emerſerat) eas omnes ad decem genera reuocat, quæ hoc modo, & his verbis recenſet. *Primũ ſunt Latini. Secundum Graci, & iſti quidem ſunt omnibus notiſſimi. Tertium deinde ſunt Indi, quibus praeſt Preſbyter Ioannes, qui habet ſub ſe 72. Reges. Quartum Iacobita in Ægypto & Æthiopia vſque ad Indiam in regnis pluſquam 40. qui & circuncidũtur & baptizantur, ferroq; ignito crucem imprimunt frontibus, in Chriſto agnoſcunt tantum naturam diuinam. Quintum Neſtoriani. Sextum Maronita, qui in Lybia, & Phanicia magno numero degunt, vnam tantum in Chriſto voluntatem ponunt, fuerũt aliquando ſub obedientia Romana Eccleſia, & eorum Patriarcha interfuit Concilio Lateranenſi, ſub Innocentio tertio. Septimum Armeni, qui officium Eccleſiæ cantant in lingua vulgari, habéntque primatem cui obediunt, vt nos Pontifici. In Quadrageſima ieiunant cum magna deuotione, nec comedentes carnem, nec bibentes vinum. Octauum Georgiani ſic dicti à S Georgio, quem habent in prælijs Patronum, qui eſt populus fortis & pulcher, & vicinis ſuis admodum formidoloſus. Vtuntur Sacramentis more Gracorum. Clerici coronas habent in capitibus, laici quadratas. Quum veniunt ad S. Sepulchrum religionis gratia, non ſoluunt tributum, & Hieruſalem ingrediuntur erectis vexillis, quia Saraceni eos timent. Nonum Suriani, dicti à Sur principali ciuitate Syria. Vtuntur in ſermone vulgari lingua Saracenica, in ſcripturis diuinis, & officijs Miſſa lingua Graca Decimum ſunt Mozarabes, qui olim multi fuerunt in Africa & Hiſpania, nunc ſunt pauci. Vtuntur in officijs diuinis lingua Latina, & Romana Eccleſia obediunt, ſed in nonnullis ritibus differunt. Quum dies diuidatur in viginti quatuor horas, illi totidem habent officia, ſiue horas, eáſque valde prolixas.* Hæc ille. His fortaſſe accenſere poteris extremos illos Orientalis Indiæ populos, Iauenſes & alios, quos in illo notabili conuentu Hieroſolymis aſpeximus, quamquam (vt opinor) in religione à reliquis non multum differat. Diſtinctum tamen ab hiis omnibus Chriſtianorum genus, videntur eſſe Chriſtiani Taprobanenſes, qui vt ſitu loci non multum diſtant, ita fidei ſimilitudine propè accedunt ad Chriſtianos S. Thomæ in Auſtralibus Aſiæ oris, & Inſulis longè lateque diſperſis; in hoc tamen ab illis diſiungi, quod vt non Pontifices Romanos, ita nec Græcos Patriarchas, nec Armenios, Neſtorianos, Maronitas, Iacobitas aut vllos alios vnquam agno-

uiſſe

uiſſe dicantur, ſed habere ſuos proprios Sacerdotes & Prælatos, eoſque valdè religioſos. Hi autem vt ad Diuum Thomam ſuæ religionis originem referunt, ita in eo cum Chriſtianis D. Thomæ optimæ conueniunt, quod recepto à D. Thoma ritu, perpetua à Patribus ad filios ſucceſſione ſacrificium celebrant. Nam quod altaria ſua pictis Chriſti, Mariæq; Virginis, & Apoſtolorum imaginibus dicuntur exornare, id ego nòn ad Apoſtolum Thomam, ſed alium aliquem Authorem refero. Sic & iſti cum reliquis quos modo enumeraui omnibus, in eadem de ſacrificio ſententia concordant. Quod quando negare non potes, (eorum enim maxima ex parte Liturgijs interfuiſti: & habent ſingulæ Sectæ, vel in ipſis Hieroſolymis, vel nõ longè ab Hieroſolymis, ſua ſeparatim templa & altaria) fruſtra eſt noua Chriſtianorũ genera, ſecus ſententia alibi tãquam in Vtopienſi mundo quærere, quando in hoc habitabili eiuſmodi Chriſtianos nullos poteris reperire. Quod verò eorũ ſchiſmata, & hæreſes perſtringis, vtinã tam verum eſſet quam tu opinaris, ſed eorũ permulti, maximè Iacobitæ, Maronitæ, & qui falsò (vt aliqui putant) vocantur Neſtoriani, magis ſunt cum Romanæ Eccleſiæ Pontificibus coniuncti, quam aut ego, aut tu vellemus. Extant quidem publicæ cõfeſſiones iſtorum, à Romanæ Eccleſiæ fide nihil penitus diſcrepantes. Sed illud vtcumq; ſit, quod ex ſchiſmate, vel ex hæreſibus quoad alia, hac quoque in re de ſacrificio eorum infirmari authoritatem putas, multum falleris, imò contra maximè confirmatur potius. Hoc enim ſi à primis ſuis Apoſtolis non habuiſſent, ſed ipſi poſtea ſinguli in ſuis domi, pagis, & vrbibus commenti fuiſſent; nec poſſibile quidem erat, vt ſinguli à ſuo priuato ſpiritu ducti, in tam diſiunctis mundi partibus in vnam, eandemq; ſententiam errando conuenirent; certiſſimũq; eſt eos hic quoq;, vt in alijs priuatis articulis, hæreſibuſq; in diuerſas, & contrarias ſententias fuiſſe abituros.

Vide Bibliothecã ſanctorũ Patrum Tom. 5. pag. 879. Tom. 1. pag. 493. & Genebrard. in Chronol. lib. 4. pag. 419. an 1552. Tertullia de praeſcript.

ARGVMENTVM CAPITIS NONI.

Samuel vt poteſt, carpit Michaæ diſtributionẽ de varijs Chriſtianorũ generibus, & dubitationem mouet de eorũ quibuſdam, vel omnino nõ ſacrificantibus, vel ſaltẽ Romanæ Eccleſiæ fide de ſacrificio nequaquã præditis: & deniq; ait, iſta hactenus diſputata omnia nõ eſſe magni momẽti, ad queſtionis hic tractatæ ſummã. Reſpõdẽs autẽ Michæas. probat Chriſtianos illos, de quibus Samuel dubitabat, ſacrificio fuiſſe vſos, & eos reliquoſq; omnes etiã Romanã de ſacrificiũ natura fidẽ tenuiſſe; & ad extremũ iſta capita hactenus tractata plurimũ valere, ad religionem Turcicam Euangelicã preferendã.

CAPVT

CAPVT NONVM.

SAMVEL.

PROBABILE quidem eſt quod colligis,& tamen aliqua ponis,quę mihi nō ſunt adeò exploratè cognita. Nam nec iſtam tam multiplicem Chriſtianorum differentiam, quos tu ad decem genera tanquam totidem ſuprema Ariſtotiles prædicamenta reuocas, ſatis cōcipicio; quin potiùs horum pleroſq; nationum, potiùs & regionum, regumque diuerſis imperijs, quam fidei & religionis diſpari profeſſione diſiunctos & ſeparatos exiſtimo: & illos extremos, quos tu cum Authore tuo Mozarabes vocas, non modo Hieroſolymis non vidiſſe, ſed nec illud nomen arbitror me vnquam antea vel auditione accepiſſe, ideoque quid de hac quæſtione ſentiant, multò minus noui, & fortaſſe poterunt meæ contra te, reliquoſque illos ſententiæ patrocinari, præſertim ſi ſint tam antiqui, quam tu innuis. Neque tamen ſi hos omnes ſacrificare verum ſit, ſtatim quoque ſequitur, eos carnale Corporis Chriſti ſacrificium, iuxta noſtrorum in Europa Romanorum opinionem credere, fieri enim poteſt, vt eorum nonnulli veteri Hebræorum more, panem & vinum Deo in Euchariſticum ſacrificium offerant: atq; *Iuel. contra Hard. Art. 17.* ita neque nos ſacrificia in nouo Teſtamento omnino reijcimus: quin & noſtra quoque Communio ſatis commodè iuxta phraſim quandam loquendi ſacrificium Euchariſticum, vel gratiarum actionis dici poteſt. Cæterùm vt hoc quoque tibi largiar, & reliqua etiam de quibus hactenus ſumus loquuti, perexigui momenti ſunt omnia ad ſummam cauſæ obtinendam, & quaſi arcē ipſam expugnandā, cōtra quā machinæ tuæ diriguntur. Quemadmodum enim in bellicis rebus, vbi de primaria aliqua ciuitate occupanda agitur, ex qua totius regionis conſeruatio pendet, eſt potiùs laborioſum, & hominibus imperitis terribilè, quàm reuera fructuoſum, aut veteranis militibus moleſtum, quòd hoſtis turres aliquas multorum miliarium interuallo remotas capiat, quum nihilominus arx belli integra permaneat, ſuis foſſis, muris & propugnaculis apprimè communita. *Iouius hiſt. li. 36.* Neque verò Imperator veſter Solymannus, quum ante aliquot annos in extremis Calabriæ finibus Caſtrum oppidum obtinuiſſet,

obtinuiſſet, propterea magnum terrorem attulit vrbi Neapolitanę; paulóq; poſt rurſus,& ex Caſtro,& ex toto regno profligatus eſt: Non aliter ad religionem Euangelicam conuincendam, parum admodum proficiunt iſta leuiora, quæ amitti poſſunt, ita vt interim arx Euangelij ipſa, nimirum fides de Saluatore noſtro Chriſto nihil ſentiat detrimenti. Ea autem quamdiu nobis inuiolata relinquitur, alia quæcunq; magnopere non curamus. MICHAEAS. Siquidem Euangelium veſtrum, ſola particulari fide de Chriſto Saluatore ita definiatur, vt nihil compræhendat præterea, aliquid eſt quod dicis: ſin verò, religio Euangelij veſtri ita ſit ordinata (quod de religionibus omnibus, quæcunque à mundo condito extiterunt, iudico) vt pręter principale illud caput, tanquam fundamentum & baſim; alios habeat articulos, tanquam partes illi fundamento inædificatas, quales ſunt apud vos prædeſtinatio, negatio liberi arbitrij, ſola fides iuſtificans, aqua Baptiſmi, panis Cœnæ, & alia; tùm ſanè ſequitur, ipſam quoque arcem Euangelij veſtri aliqua ex parte labefieri, quando iſti articuli refelluntur. Quumque ea, quæ hactenus diſputata ſunt, cum quauis religione, tuaq; etiam Euangelica, ſi religionis nomen meretur, non minùs neceſſariò cohęreant, quàm iſta iam narrata; efficitur ijs detractis, religionem veſtram mancam relinqui, & quibuſdam ſuis partibus mutilatam. Quare ſi rem probè conſideras, non ſunt iſta tanquam turres ab vrbe regia quæ expugnanda eſt, multorum milliariũ ſpatio ſeparatæ; ſed potiùs vicina propugnacula ciuitatis totius ſaluti maximè neceſſaria. Vel vt magis aptè, & exactè iuxta tuã hypotipoſim loquar, ſi fingis Euangelium veſtrum tanquam vrbem quandam duplici foſſa valloque circundatam, primam eamq; expugnatu difficiliorẽ iam dudũ occupauimus, vt ad ſecundã obtinendã vrbemque ipſam ſubiugãdam, nõ multũ deinceps laboris requiratur. Id quod apparebit clariùs, ſi breuiter recollegeris, quæ hactenus particulatim cõcluſa & cõceſſa ſunt. Quanquam prius eximendum cenſeo paucis ſcrupulum, quem de iſtis tot Chriſtianorum generibus, Mozarabumque nomine & fide propoſuiſti. Ego quidem de Chriſtianis, vtrum in hæc genera, nec plura nec pauciora; exactè & dialecticè diſtribuantur, nolim tecum litigare. Sequor veſtrûm Chriſtianorum in loquendo conſuetudinem. Et fieri quidem poteſt, vt iſtorum nonnulli ab alijs (vt tu dicis) non tam fidei quàm rituum, & cęremoniarum regionumque diſcrimine diſterminentur. Id quod de Græcis & Georgianis, Surianiſque, de Neſtorianis, Armenis & Latinis, noſtra ſaltem tempeſtate multi putant. Memini quidem in Concilio Florentino factam eſſe Latinorum, & Armenorum coniunctionem, quam etiam Neſtorani recentiore memoria, *Concilium Florentinum.*

memoria, Concilij nimirum Tridentini tempore cum iiſdem Latinis inierunt. Noui quoque ab alijs inter Chriſtianorum varietates recenſeri Nubianos, qui tamen in aliqua parte Africæ, & ſub Prete-Iannes imperio continentur. Neque vero negauerim apud alios ſcriptores, alia poſſe occurrere, vel iſtarum ſectarum nomina, vel fortaſſis etiam aliam aliquam ab his omnibus diſtinctam Chriſtianorum ſectam. Cæterùm id vtcunq; ſit, nihil obeſt propoſito meo, qui id vnum intendo, & ex hijs id ſolum concludere volo, Chriſtianos ſiue decem hijs generibus diſtinguantur, quo modo iſte quem hic cito ſcriptor Chriſtianus eos partitur; ſiue in octo, vel nouem, vel etiam quinque, vel ſex formas tribuere velis, quæ poteſt eſſe aliorum non improbabilis opinio, eos omnes, ſiue plures, ſiue pauciores, aliquo externo ſacrificio, Deum quem agnoſcunt colere. Quod verò Hieroſolymis Mozarabes videris, ego nequaquam dico, neque ſanè eorum aliquem tum temporis Hieroſolymis adfuiſſe arbitror. Nec enim nos tam curioſè, & minutè de ſingulis inquirentes magis effugiſſent, quam reliqui fide, moribuſque non magis inſignes, & antiquitate minus notabiles. Sunt enim iſti veteres Chriſtiani in Africa, Hiſpaniaque, qui quod Arabibus illic dominantibus, poſteaq; in Hiſpanias tranſgreſſis, & ibi regnū ſuū cōſtituentibus ſemper admiſti fidem Chriſtianā retinebant, & in ſacris etiam peragendis, quædam ex Arabica lingua admiſcebant, propterea Mozarabes, hoc eſt, ſemi-Arabes, vel miſti Arabibus vocabantur. Liturgia autem eorum, Hiſpaniæ Africæque Chriſtianis in vſu fuit a Leandro Archiepiſcopo, qui ante annos mille Hiſpalenſem Eccleſiam rexit, vſque ad Alfonſum ſextum Hiſpaniæ Regem, qui Toletum Arabibus eripiens, authoritate Pontificis Romani, Chriſtianos illos noluit deinceps aſſueſcere priori Hiſpanorum Liturgiæ, ſed ea ſenſim ſuppreſſā, communem Romanorum Miſſam eius loco, in pleraſque omnes Hiſpaniæ Eccleſias inuexit. Quanquam ad hodiernā vſque diē, in quibuſdā Toleti Eccleſijs, vetuſtior illa vſurpetur. Quæ quoad ſacrificium, niſi quod multò eſt ſuperſtitioſior, & pluribus cæremonijs impedita, nihil prorſus à Romana Miſſa differt. Nam & Sanctos inuocat, & orat pro defunctis, & Hoſtiam non Romano more ſemel, ſed bis eleuat, & in Hoſtiæ eleuatione vſitatum eſt eorum permultis dicere, *Videte in quem credidis*. Quod nimis perſpicuè confirmat Papiſticum errorem, de reali Chriſti præſentia. Quare noli cogitare Mozarabes, hoc eſt, veteres Hiſpanos ſacrificio caruiſſe, qui olim non minus quàm hodie, videntur ei fuiſſe addictiſſimi. Quod verò obijcis de re ſub iecta ſacrificio, etſi ego eam non admodum curo (neq; enim ad hanc quæſtionem pertinet) tamen in ea quoq;

Surius.

Pier. Bellon des ſingularitez liu. 2. ca. 85.

Vaſeus in Chronico Hiſpan. anno. 717. pag. 461. 492.

Genebrar in Chronolog. li 3. pag. 280.

Cal. Ang. Curio hiſtoriæ Saracenica libro 1. fol. 43.

An. 570.

An. 1080.

Bibliotheca ſanctorum Patrum. Tom. 4. pag. 108.

non mediocriter erras. Nam vt plęreque horum hominum ſectæ, potiſſimum quæ in Imperio noſtro ſunt, vel in Aſiæ partibus Imperio noſtro vicinis, (quales ſunt Georgiani & Moſchouitæ) Grecæ Eccleſiæ ritus ſequuntur; ita Grecæ quoque Eccleſiæ fide de ſacrificio ſunt imbutæ. Quæ quum quotidiana praxi eorum, qui tùm in ampliſſimo Imperij ſunt tractu, tùm in variis aliorum Principum ditionibus, in Italia, Venetijs, alibique degunt, cuique docto eſt notiſſima, nolo in ea explicanda immorari. Africani autem quid ſentiant, & ex communibus hiſtorijs, & ex Miſſa AEthiopum, quæ in remotiſſimis Africæ regionibus quotidiano Chriſtianorum vſu teritur, & quam *vniuerſalem Canonem dicunt*, facilè poteſt perſpici. Sic enim illi precantur: *Princeps noſter Ieſu Chriſte, bonitatem tuam humiliter imploramus, vt faciem tuam ſuper hunc panem. & hunc calicem in hoc altari oſtendas. Benedic † ſanctifica † munda †, & transfer panem hunc in Carnem tuam immaculatam, & vinum hoc in Sanguinem tuum pretioſum. Fiat ſacrificium ardens & acceptabile, medela & ſalus animæ, & corpori, quia tu es Rex noſter, &c.* Mox quum ad conſecrationem Sacramenti, vt Latini, vel ſanctificationem, vt Græci vocant, acceditur, iuxta errorem de Chriſto crucifixo, Chriſtianis pleriſq; omnibus communem; ita Sacerdos de Chriſto loquens, & populus Sacerdoti aſſentiens deſcribitur: *Chriſtus qua nocte traditus eſt, accepit panem in ſanctas & immaculatas manus ſuas, inſpexit in cœlum ad te Deum Patrem ſuum,, gratias egit, benedixit, & ſanctificauit, & dedit diſcipulis ſuis, dicens: Accedite & commedite ex eo omnes: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur in remiſſionem peccatorum. Amen Populus dicit, Amen, Amen, Amen, Credimus & confidimus, & laudamus te ô Deus noſter, hoc verè corpus tuum eſt, &c.* Deinde poſt conſecrationem Calicis (mihi enim permoleſtum eſt, hæc fusè latèque repetere) ad verbum Sacerdotis pronunciantis Calicem eſſe ſanguinem qui effundendus erat pro redemptione multorum, populus ſimiliter reſpondet, *Credimus, & confidimus, & laudamus te ô Domine Deus noſter, hic verè tuus ſanguis eſt.* Deinde ad excludẽdas omnes veſtras figuras, tropos, & Symbolicas phraſes, Sacerdos poſtea eleuans Sacramentum, dicit alta voce ter: *Domine Ieſu Chriſte miſerere noſtri*, eademq; deinceps verba populus repetit. Moxq; Sacerdos proſequitur, *Hoc eſt corpus ſanctũ, honoratũ & vitale domini. & Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti, quod datum eſt in remiſſionem peccatorum, & ad vitam æternam conſequendã, verè ſumentibus ipſum. Amen. Hic eſt ſanguis Domini, & Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti ſanctus, honoratus, & viuificans, qui datus eſt in remiſſionem peccatorũ, &c. Verè hoc eſt corpus, & hic eſt ſanguis Emanuel Dei noſtri Amen. Credo, credo, credo, ex*

Vide Cenſuram Oriental. Eccleſiæ, cap. 13. Franciſc. Aluarez in hiſtor. Æthiopũ cap. 95. Bel-foreſt Coſmogr. vniuerſ. lib. c. cap. 23. Liturgia Æthiopũ in Bibliotheca ſanctorum Patrum. Tom 4.

nunc & uſq; in ſeculum, Amen. Hoc eſt corpus, & hic eſt ſanguis Domini & Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti, quod & quem aſſumpſit ex domina noſtra ſancta & immaculata virgine Maria, & vniuit cum diuinitate, &c. Et ad extremum diſceſſurus ex Eccleſia populus, hac gratiarum actione concludit omnia: *Gloria ſit Domino, qui dedit nobis Corpus ſuum ſanctum, & pretioſum ſanguinem. Gloria ſit Diuæ Mariæ, quæ eſt gloria noſtra, & quæ parturijt nobis hoc ſacrificium* Et quòd Chriſtiani illi Diui Thomæ, & quicũque in extremo Oriente, & remotiſſimis Auſtralis Oceani inſulis habitant, nihil prorſus ab hijs opinionibus diſſentiant, facilè animaduertere potes ex omnibus Hiſtoricis, qui illorum faciunt mentionem. Vtinam verò & quoad hæc & alia etiam, & iſti à reliquis Chriſtianis, & reliqui omnes a ſe inuicem non minus eſſent diuiſi, quàm noſtra Græcorum Eccleſia à Romana quoad Pontificis primatum diſſidet, non mediocre ex eo emolumentum & Imperium, & religio Mahumetana caperet. Sed quoniam hoc eſt à diſputatione mea alienum, qui non particulare Chriſtianorum ſacrificium inquiro, nec quemadmodum illi inter ſe conueniant, laboro; ſed generale tantùm, verè tamen, non fallaciter, propriè, non metaphoricè, ipſa re, & germana rei natura, non verborum præſtigijs, & amphibolijs dictum ſacrificium vrgeo, & illud in quo Chriſtiani cum Mahumetanis, cum Paganis, cum Hebræis & omnibus nationibus conſentiunt, examino; idcirco hanc opinionem Chriſtianorum priuatam mittentes, redeamus ad contuenda illa, quæ hactenus inter nos tractata fuere, & quæ tu gloriaris eſſe leuiora, quàm vt quicquam religionis veſtræ perfectioni officiant. Primum illud, quod ego ipſum Alcorani noſtri fundamentum ſtatuo, ruinam nimirum Eccleſiæ Chriſtianæ, & Apoſtolicæ ante annos mille, temporibus Mahumetis, vel (quod eodem recidit) Gregorij primi Pontificis Romani, ex qua ruina ſurgit ædificatio, vt Alcorani noſtri, ſic Euangelij veſtri, ex quo item fit, vt vtrique coniunctis animis perſequamur Eccleſiam Romanam, quæ ab eo tempore in orbe terrarum dominata eſt, deq; eius fide radicitùs extirpanda collaboremus, hoc mihi totum largiris. Deinde totam Eccleſiam primitiuam, Patres, Doctores, & Concilia quæcunque concedis, nihil habere ad ſententiam ferendam authoritatis, niſi quatenus iudicio noſtro, eorum dicta videbuntur cum verbo Dei congruere; quod vtrum leue ſit, an non potiùs adeo ponderoſum, vt cauſam tuam vniuerſam deprimat, poſtea apparebit. Tertiò multas partes Teſtamenti noui vulgò receptas, agnoſcis non eſſe certa Spiritus ſancti oracula, ideoque nos nulla neceſſitate obligari, vt illis tanquam certis, perſpicuis & indubitatis fidem adiungamus.

Theuet. Oſorius Nouus orbis, c. Belforeſt.

I. (margin, beside "ctenus inter nos tractata fuere")

II. (margin, beside "largiris")

Vide poſtea lib. 3.

III. (margin, beside "leue ſit")

hæc tria inſtrumenta ſunt adeo efficacia ad vniuerſam perſuaſionem Chriſtianam funditus euertendam, & confirmandum Alcoranum noſtrum, vt ſi conciſis argumentis mihi eſſet agēdum, nihil amplius velim poſtulare. Clariſſimus quidam apud vos Euangelicus Vergerius, Cardinalis aliquando, Hoſio Epiſcopo Varmienſi diſſidia veſtra obiicienti reſpondens: *Speramus (inquit) futurum, vt omnia breui componantur: potuimus per Dei gratiam, quod omnium maximum, difficillimum atque impoſſibile videbatur, hoc eſt auellere nos & extricare à tyrannide Paparum, quare nihil metuēdum eſt, quin poſſimus deinceps. quæ minora ſunt conficere. Iacta enim ſunt bona fundamenta, imò bona pars fabricæ eſt ſuperadificata*, Quod ſi illud vnum, Pontificem Romanum aduerſari maximum ſit in Euangelio veſtro; nec fundamentum tantum, *ſed etiam fabricæ ſuperadificatæ pars bona*, quum vos non in eo tantum, ſed in aliis quoque grauiſſimis nobiſcum fraternè conſpiretis, planè conſtat (quod ad honorem veſtrum dico) vos iam nūc plus quàm media ex parte eſſe Mahumetanos. Quare & quod prius dixi contra religionem veſtram, nolim ſic interpreteris, quaſi ſenſerim has ob cauſam religionē eā mutilā eſſe & mancā, quum ex hiſ ſequatur veriùs, eſſe eā magis perfectam, magiſque numeris ſuis explctā, quum (vt antea præfatus ſum) religionis veſtræ perfectus & abſolutus ſtatus ſit Alcoranus noſter, ad quem antequam accedat, rudis eſt & inchoata, ſemperque mouetur, nec vnquam poteſt quieſcere. In reliquis enim quibus à noſtra lege diſſidet, magnam præ ſe fert imbecillitatem; & quia nulla vſquam vota ad Deum placandum adhibet, quæ apud omnes omnium nationum religiones ſemper fuerunt in vſu; & quia nulla ſacrificia probat quibus Deum Dominum ac creatorem ſuum agnoſcat, qui error eſt in religione quacunque multò magis intolerabilis: & præterea quia hydræ inſtar fęcunda, plurimas quotidie ſectas ſeſe inuicem hoſtili odio oppugnantes parit, nullum tamen nouit illis tollendis remedium, quod conuincit eam eſſe peſſimè conſtitutam; & non modo perpetuitatem nullam polliceri, vti ea quæ ſunt diuinitùs ab omnipotente Deo ordinata, ſed neque diuturnitatē aliquam, vt ea quæ ſunt humanitus à viris prudentioribus inuenta. Ex quibus aliiſque permultis naturæ perpenſis, factum eſt vt principes quidam Euangelij veſtri, tum ſcriptis, tum concionibus propagandi, quemadmodum diuerſis populis & verbo & exemplo præluxerūt, vt à Papiſtica fide ad Euangelicam, tanquam à peſſima ad bonam, à nefaria ad tolerabilem & multis partibus meliorem tranſirent, ſic iidem præſtantiſſimi Doctores & verbo & exemplo iiſdem populis præiuerunt, vt ab euangelica ad noſtram Mahumetanam, tanquam à bona ad optimam,

Vergerius Dialog. I. de Oſio fol. 20.

IIII.

V.

VI.

VII.

timam, à tolerabili ad excellentem, à medio ad terminum quaſi ad vltimum finem & portum quietum progrederentur. Quæ omnia ſi tibi leuia videntur, vix cogitare poſſum quæ ſunt appellanda grauia. Rebus quidem iſtis ego tantū tribuo, vt quod ſupra admonui, id ſemper tenebo, inuictiſq; probabo argumētis, vbi illa ad colendum Deum religionis veræ opera, & ad reſecandas lites opportuna tranquillitatis remedia deſunt, ibi vix eſſe veram vllo modo religionem, vix vllā veri nominis Eccleſiam, aut fidelium quorumcunque cœtum. Quumque ijdem illi Apoſtolici magiſtri, quorum à fide pontificia ad Euāgelicam ductum ſequutus es, vlteriùs te ab Euangelica ad Mahumetanā progredi hortentur, eoque te & concionibus ſuis vocent, & libris moueant, & pelliceant exemplo, ſanè non video, qua firma ratione diſcipuli Apoſtoli ſui honorem in vno tueri poſſunt, ſi eum vt Apoſtatam deſerant in altero. Qui ſi magiſtros ſuos quando volunt, & quouſque volūnt admittunt, quando autem ipſis videtur, abijciunt & repellunt, non iam illi præceptoris ſui argumenta & authoritatem, ſed voluntatis & libidinis ſuæ imperium ſequuntur. Olim quidem & Pythagoræi ſuum Pythagoram, & Academici Platonem, & Peripatetici Ariſtotelem, & inter Chriſtianos ſingulæ nationes ſuos Apoſtolos, Galli Dionyſium & Remigium, Angli noſtri Auguſtinum & Paulinum, Flandri Clementem, Germani Bonifaciū, & alij alios ſic admirati ſunt; vt poſt diuina oracula eorum dictis nihil putarent ad quiduis perſuadendum fortius atque neruoſius. Euāgelici quoque Lutherani, Zuingliani, Caluiniſtæ ſuos Buceros, Lutheros, Martyres, Caluinos & alios Euangeliſtas (inter quos princeps eminet Bernardinus Ochinus) ita ſæpenumero prædicāt & extollunt, ac ſi ad flectendos hominum animos eorum authoritate nihil poſſet eſſe grauiùs & efficaciùs. Quare & tu (Samuel) tuique, niſi à communi, omnium nationum fidē aliquam præ ſe ferentium more diſcedatis: & hæc veſtrorum Apoſtolorum in Alcorano tacitè commendando exempla monitáq; non ita leuiter debetis pendere; & quæ percenſui generalia religionis apud omnes nationes capita in noſtro Alcorano clarè, in veſtro Euangelio nullo modo elucentia, tanquam valdè magni ad alterum alteri præferendum momenti, plurimum debetis æſtimare.

ARGV-

ARGVMENTVM CAPITIS DECIMI.

SAmueli de ſuperiori colloquio cogitanti, & reuoluenti apud ſe, vbinam in eo erratum aliquod commiſerit; & expoſtulanti cũ Ludouico, quòd cum nullo verbo aut argumento contra Michæam inuenerit; ſilentij ſui rationẽ reddit Ludouicus, & ſimul oſtẽdit duos præcipuos errorum omnium in huius diei colloquio fontes id eſt ruinã Eccleſiæ Catholicæ, quam ille profeſſus eſt cum Michæa & Mahumete, ex quo abſurda ferè omnia hactenus diſputata emanarunt. Eo enim poſito (vti eſt à Proteſtantibus omnibus cõceſſum, etſi quidam Eccleſiæ inuiſibilis diſtinctione inuenta, abſurdum illud ſtolidè putant ſe declinaſſe, cuius contrarium ex ipſo Alcorano defendĩ poterat) & quod Antichriſtiana Eccleſia in eius locum ſucceſſerit, de veris ſcriptis Euangelicis & Apoſtolicis nihil omnino conſtare poteſt; id quòd varijs rationibus, experimentis, & aliorum hæreticorũ exemplis demonſtratur. Alter præcipuus latèque patens error eſt, nihil credendum eſſe, quòd non planè perſpicuéq; in literis ſacris contineatur: ex quo contra altiora & diuiniora Chriſtianæ fidei myſteria permultæ etiam hæreſes deducuntur. Quæ duo generalia errorum capita niſi Samuel reuocare velit, Chriſtianæ fidei cauſam nunquam ſolidè conſtanterq́; poterit ſuſtinere.

CAPVT DECIMVM.

CVM iam aduesperaſceret, & de colloquio in proximum diem perſequendo condixiſſent; deducto ad domum ſuam Michæa (erat enim in via ad litus, vnde Samueli ſuoque hoſpiti traijciendum erat ad Feram) digreſſus ab eo Samuel, multa ſecum ruminare, & diſputationis præcedentis ſummam attentiùs reuoluere, & nonnihil cõmoueri viſus eſt, tandẽque; etiã in verba quędam prorupit, quibus ſe ipſum alicuius vel temeritatis, vel inſcientiæ incuſabat, & hoſpitem quoque Ludouicum familiariter reprehendit: ſeipſum quidẽ, quòd vel inconſideratè nonnihil concedendo, quibuſdã abſurdis contra Euangelij & Eccleſiæ ſuę honorem ſe implicuiſſet, è quibus ne adhuc quidem videbat honeſtum ſeſe expediendi modum: hoſpitem verò, quòd toto ex tempore præſens quanquam non

mediocri rerum Theologicarũ doctrina prædirus, nihil tamen pro Chriſtiana cauſa contra Alcoranum dixiſſet, ſed potiùs ſilendo Mahumeticos errores approbaſſet. Scio quidem (inquit) vobis Papiſtis maiorum veſtrorum religionẽ ſuperſtitiosè nimis amplectentibus odioſum eſſe Euangelium, quod per clariſſimos ſeculi noſtri viros inſtauratũ eſt, ſed tamen eo vſque vobis diſplicere, vt hominem infidelem ei inſultare, vt Turcam illud conuellere & refutare, ſuumque ei Alcoranum anteponere permitteres: nec tu homo Chriſtianus vnum interim verbum vel argumentum contra opponeres. Hoc mihi perquam nouum & inſolens videtur. LVDOVICVS. Quòd me non interpoſuerim ſermonibus & argumentis veſtris, non eſt cur mireris, vel moleſtè feras Samuel. Nam & legibus Imperij huius ſcuerè, vt tu noſti, cauetur, ne Chriſtiani, vel Alchoraniſmũ improbemus, vel Chriſtianum aliquem (multò magis Turcam) ab eius profeſſione alienemus: quòd periculum etiam ſi tu, vel quia peregrinus, & mox hinc diſceſſurus, vel quia familiaris & amicus es iſtius hominis, amicitia illius fretus non verearis, mihi tamen hic habitanti, & fixam ſedem habenti cum cõiuge & liberis, & hominis iſtius mores ignorãti aliá ratio eſt ineunda: Etſi alioqui ſecurus hac ex parte prorſus eſſem, tamen religionem Anglicanam quia nõ ita certò noui, etiamſi maximè vellem, non poſſum conſtanter defendere: & (quòd ſummum eſt) ea quæ hactenus à te poſita ſunt atque conceſſa, & ita quidem conceſſa, vt planè non videam, vbi iuxta Magiſtrorum tuorum fidem potueris ea vel negare, vel mutare, vel reſtringere, vel aliqua tolerabili ratione excuſare aut diſſimulare, eiuſmodi ſunt,
Eſa. capit. 2.3. vt mihi religio ſit ea tueri, ita ſunt ab omni ſpecie Chriſtianæ
cap. 11. 9. religionis quàm longè abhorrentia. Quale enim illud eſt, quod
cap. 54.3. ante annos mille vel nongentos, funditus collapſam Chriſti Ec-
ca. 59. 21. cleſiam ſtatuiſti, ex quo principio quid non abſurdi, quid non
cap. 16. monſtri extruere cuique ſectario facillimum eſt? Id enim ſi ve-
18. 19. *Da-* rum eſt, falſi certè ſunt Prophetæ, omnes falſi Apoſtoli, falſi
niel c. 2. *&* Euangeliſtæ, falſum Euangelium, quibus omnibus contrarium
& c. 7. *&* aſſeritur. Neque Chriſtus noſter poteſt eſſe verus Teſtamenti
Matth. noui Meſſias, cuius Eccleſia, quod eſt Meſſi: Chriſti, & Dei no-
16.18. ſtri corpus, debuit in terra omnibus diebus vſque ad conſumma-
Matth. tionem mundi non minus certò viuere, vigere, innoteſcere, &
28.20. Gentes ad Chriſti cognitionem inducere, quàm ipſum corpo-
Ioannis ris huius caput immortale Chriſtus in cœlis viuit & domina-
14.17. tur. Hoc ergo iacto fundamento, id eſt, hoc Chriſtianæ religio-
Epheſior. nis excidio approbato, hoc abſurdorum omnium fonte aperto,
4.11. ſi vel Turca, vel Perſa ſuos ſibi mutuò infeſtiſſimos Alcoranos
erigant, vel Iudæus ſuum Talmud & legem Moſáicam, vel qui-

libet

libet hæreſiarcha ſuam hæreſim, licet ter & amplius portento-
ſam, ego ſanè nec mirari, nec impedire probabili ratione pote-
ro. Michæa quidem illud aſſumente, ſuccurrebat mihi Caluini
& aliorum quorundam effugium, Eccleſiam non penitus cor-
ruiſſe, vel defeciſſe, ſed factam fuiſſe *inuiſibilem*, ita vt vbinam
deliteſceret, nemo mortalium ſciret. Sed hoc quia merum & le-
uiſſimum nugamentum eſt, à Caluino in anguſtias redacto mi-
ſerè vſurpatum, & ab eodem alijſque omnibus euidētiſſimè re-
futatum, nolui tam futile commētum ingerendo, vel vos inter-
turbare, vel diſputationem cum iactura temporis protrahere.
Memini enim quod in Bernardino Ochino, homine apud vos *Ochinus*
honoratiſſimo legeram: *Conſiderans quemadmodum Chriſtus Ec-* *in præfa-*
cleſiam ſuam potentia, ſapientia, bonitate ſua fundauerit, extruxe- *tio. Dial.*
rit, ſtabiliuerit ſuoq́; & ſanguine lauerit, & ſpiritu ditauerit; ean- *26.*
demq́; rurſus funditus euerſam videns, non potui ſanè non mirari, ac *pa. 282.*
tantæ ruinæ cauſam ſcire cupiens, comperi fuiſſe Papas. Memini
quòd Eccleſia veſtra Anglicana in ſua, quā ante multos annos *Apolog.*
edidit Apologia, cum Ochino præceptore ſuo affirmat eā Chri *Eccleſiæ*
ſti Eccleſiam *iam olim totam corruiſſe*. Memini quemadmodum *Anglica.*
Euangelici vniuersè omnes, Lutherani, Zuingliani, Caluiniſtę, *cap 3.*
Anabaptiſtæ, Trinitarij, &c. definiunt Eccleſiam, nimirum vt
ſit cætus hominum piorum Euangelij doctrinam profitentiū,
& rectè vtentium Sacramentis; quæ ſi corrumpantur, *certè Ec-* *Caluin.*
cleſiæ interitus conſequitur, perinde atque de vita hominis actū eſt iu- *Inſtitut.*
gulo transfixo, vel præcordiis letaliter ſauciatis. Memini deinde vos *lib. 4. ca.*
ita ſtatuere, in vno aliquo religionis articulo corrupto ſatis eſſe *2. §. 1. 2.*
momenti ad Eccleſiam Chriſti funditus euertendam. Sic enim *Calu. in*
pronunciat Caluinus: *Palam eſt conſpicuumq́; eruditis ſimul ac in-* *reſponſio.*
doctis proſtratum fuiſſe Chriſti regnum, cùm erectus eſt Pontificis *ad Sadol.*
Romani principatus. Et rurſus eodem in loco: *Sublata eius* (ſolius *pag. 185.*
fidei iuſtificantis) *cognitione, & Chriſti gloria extincta eſt, & abo-* *Ibid. pag.*
lita religio, & Eccleſia deſtructa, & ſpes ſalutis penitus euerſa. Hoc *176.*
cùm apud vos non dubium ſit, & deinde vos ijdem inferatis ab
annis mille eoque amplius, hos de Pontificatu Romano & fide
iuſtificante, imò & pleroſque alios neceſſarios Chriſtianæ fidei
articulos fuiſſe horrēdum in modum deprauatos, quin imo ad-
datis (vt eſt in Apologia Eccleſiæ veſtræ) *obturatas fuiſſe omnes* *Apolog.*
venas aquæ viuæ, ereptam populo Chriſtiano ſacram communionem, *Eccleſiæ*
verbum Dei, vnde omnis conſolatio petenda erat, verum cultum nu- *Anglicæ*
minis, rectum vſum Sacramentorum: obturatos fuiſſe omnes fontes *F. 4. 5. 7.*
verbi Dei, diuinam lucem prorſus extinctam, ſic vt nulla eius ſcin-
tilla ſupereſſet; atque ita vixiſſe populum qui vocabatur Chri-
ſtianus, *ſine vlla conſolatione, ſine luce, ſine Euangelio*: ex iſtis ita
præmiſſis nemo ita ſtupidus eſt, quin facilè planéque deducat,

nullam toto eo tempore Eccleſiam Chriſti fuiſſe, quam vos ipſi *funditus euerſam, proſtratam, deſtructam, & prorſus extinctam fuiſſe* verbatim profitemini, & argumentis in veſtra Theologia certiſſimis, omnique exceptione maioribus conuincitis. Certiſſimum eſt enim ſi veſtra contra Pontificatum, contra iuſtificationem per opera, contra ſeptem Eccleſiæ Sacramenta, &c. fides ſit *vita Eccleſiæ*, mortuam prorſus fuiſſe Eccleſiam, in qua ſolius fidei nulla ſcintilla viguit, ideoq; figmentum illud inuiſibilis Eccleſiæ fuiſſe viſibile (vt ita dicam) mendacium, figmẽtumque vel Chymeris poëticis, vel ideæs Platonicis leuiùs & inanius. Quod ipſum ab illo poſtulatum neceſſariò (neq; enim aliàs quicquam mouere poterat) poſtquam à te conceſſum eſt, iuxta veſtræ Theologiæ nouorumque Magiſtrorum placita, abſurda deinceps conſequentia mihi non magis poſſibile erat repellere, quàm colono facilè eſt obiectu corporis ſui curſum fluminis auertere, quod alter diſiectis aggeribus molibuſque, quibus in alueo ſuo continebatur, in agrum eius immiſerat. Atqui hîc tibi erat tanquam in arce munita conſiſtendum, quòd Eccleſia Chriſti non poſſet euerti, non poſſet deſtrui & deficere, quemadmodum Mahumetes imaginatur, hoc tu non modo tota Chriſtiana Theologia, ſed ipſo quoque Alcorano tibi ſuffragante poteras defendere. Si enim Chriſtus fuit Dei nuncius, ſapientia & verbum Patris, & Meſſias, princepſque promiſſus Iudæis, ipſeque Dei ſpiritus & mens, omniumq; Prophetarum
Azaor. 2 4.5.11. præſtantiſſimus, quod eſt in Alcorano ſæpenumero euidenterque poſitum, & à Michæa conceſſum: & deinde nos Chriſtiani manifeſtis teſtimonijs ab iſto *verbo, mente, ſapientia Dei* omnipotententis prolatis, conuincere poſſumus Eccleſiam eius fore
Eſai. c. 2. & ca. 11. & 55. & c. Ierem. 31. Daniel. 2. & 7. Matt. 16. in mundo ſempiternam, quod etiam nomen illud & officium Meſſiæ iuxta Propheticas omnes prædictiones luculentiſſimè confirmat: ex hoc efficitur Mahumetem impiè Synagogã ſuam extruxiſſe in ruinis Eccleſiæ Chriſti, quàm ipſe Chriſtus, Meſſias ille, illud verbum, & mens, & ſapientia Patris æterni prænunciauit nunquam ruiturã, nec *ipſis portis inferi* (multò minus humanis peccatis, erroribus & viribus) ipsã impugnãtibus. Quæ ſi corruerit, ſi euerſa ſit, & diſſipata; non fuit ergo Chriſtus ille Meſſias (quod tamen fatetur Alcoranus) non fuit verbum, non fuit mens, non fuit ſapientia Patris, non fuit verax omnipotentis Dei nuncius, qui falsò Eccleſiam ſuam mox ruituram, aſſeruit & prædixit fore ſempiternam. Si Euangelio Chriſti parere debeo, quod diſertè requirit Mahumetes, qui in Alcorano ne-
Azaor. 12 minem *perfectè fidelem* aſſerit, qui non *Teſtamenti* (veteris) & *Euangelij* nõ minus quã *huius libri* (Alcorani) *præceptis paruerit*: quemadmodũ ego ab Eccleſiæ Catholicæ obedientia diſcedere

poteroo,

potero, cui in Euangelio præceptum eſt, vt ei obediã, niſi Ethnicus & infidelis haberi velim, nec abſque tali obedientia (quã mihi Euãgelium, cui Mahumete teſte parere debeo, præſcribit) perfectè fidelē vel ipſius Mahumetis Alcoranus agnoſcat. Hoc nimirum modo mihi refutandus videbatur Michæas: ſed ea refutatio non magis Michæam, quàm Samuelem, dico non magis Alcoranum Mahumetis, quàm Euãgelium Caluini vel Lutheri perculiſſet, & contrauenîſſet ei, quod tu ex communi Magiſtrorum tuorum ſentina liberaliter dederas, Eccleſiam eã ex Eccleſia Chriſti factã eſſe impiam & Antichriſtianam. Iam verò quod deinceps ex eo Michæas dubitationē iniecerit de ſcriptis Euangelicis & Apoſtolicis, ne aliquæ eorum partes ab hominibus nefarijs corruptæ ſint, nec adhuc quidem video quēadmodum eo ne progrederetur tu cum ratione potueris obſiſtere: ita perſpicuè ex illis ante poſitis elicitur. Si enim Eccleſia ea euaſerit Antichriſtiana, hoſtis Chriſti & Euãgelij, ecquis ſana mēte præditus crediderit libros Apoſtolorum & Euangeliſtarum Chriſti, libros Chriſtianos Eccleſiæ Chriſtianæ proprios, & illi Eccleſiæ Antichriſtianæ maximè clariſſimeq; aduerſos (ita vos dicitis) ab eadem Eccleſia pluſquam mille annos ſine vlla corruptione, ſine vlla additione, diminutione, mutatione fideliter potuiſſe cõſeruari? Hinc in regnis omnibus, verbi gratia, in Galliæ ciuitatibus Parlamentaribus, vt item Londini in Anglia, edicta Principum, reſponſa iudicũm certis in archiuis repoſita: iiſdemque cuſtodiendis viri graues iuramentis ſolennibus de diligentia & fidelitate adhibenda aſtricti præficiuntur, & tamen quoties ab hominibus vafris & callidis inſidioſè monumenta talia deprauantur, quoties ſurripiuntur vera, & ſupponuntur fal a? & tu arbitraris homini ſapienti perſuaderi poſſe, hæc ſcripta Apoſtolica ad mille annos relicta in manibus hominum ſcriptis illis infeſtiſſimorum, tot ſeculis remanſiſſe pura & integra? Quin ipſa experientia, ipſa communis rerum praxis conuincit hoc nimis eſſe improbabile. Circumferuntur paſsim hîc inter Turcas exempla Teſtamenti noui, potiſsimum Euangelicæ hiſtoriæ, quin & magna pars Euangelij Chriſtiani in ipſum Alcoranum incluſa eſt: Scripſit (quod omnes fatentur) Euangelium ſuum D. Matthæus Hebraicè, & etiamnum extat Enãgelium tale ante paucos annos impreſſum Baſileæ in lingua Hebraica. Iſta tu admittes tanquam genuina Euangeliſtarum ſcripta? Non opinor. Quid ita? quia Turcæ religionis veſtræ hoſtes exiſtimãtur, & proinde illis de re, veſtram fidem adeo propè & intrinſecus attingente par non eſt credere. Et quanquã de Euangelio quodã à D. Matthæo Hebraicè ſcripto liquet, tamē non perinde liquet de huius quæ in Germania

Matt. 18.

Ann. 15..

nuper emerſit veritate. Qua enim fidelium & bonorum hominum continuata ſucceſsione à Matthæo Euangeliſta ad vos vſque traducatur, ignoratis. Hæc reſponſio quin iuſta ſit, negari non poteſt. Sed quàm clarum eſt hoc totum eodem tenore, pōdere, & iuſtitia transferri poſſe & debere ad ſcripturas eas, quæ tam diu inter Papiſtas non minus abhorrētes ab Euangelio veſtro quàm Mahumetanos, verſatæ ſunt, & quas vos proinde à Mahumetanis non minùs ſecurè quàm à Papiſtis accipere poſſetis! Ante annos ferè quadraginta *Viennæ Auſtriacæ primò editum eſt nouum Teſtamentum lingua & charactere Syriaco*, opera & liberalitate Imperatoris Ferdinandi qui impetrauit a Patriarcha Antiocheno, vt eius rei gratia ex Aſia Viennam Auſtriæ homo idoneus tranſmitteretur. Miſſúſq; eſt Moyſes Mardenus Meſopotamius, vir ſummæ pietatis & doctrinæ, is qui tribus antea annis eiuſdem Patriarchæ Antiocheni legatus Romæ apud Pontificem ſummum nomine Patriarchæ ſui, ſanam Catholicæ fidei confeſsionem edidit, & ſpeciatim de ſacroſancto Trinitatis myſterio, ibidem breuem, ſed egregiam ſcripſit contemplationem, & iam hac de cauſa iterum ad vos ex Syria in Germaniam veniens, præclarè opus illud Imperatorium abſoluit & euulgauit. Non multis poſt annis idem Teſtamentum excuſum eſt Geneuæ à Miniſtris Caluinianis, ſed permultis quæ ipſi non probabant, vel quia Geneuenſi Euangelio cōtraria, vel quia Eccleſiæ Romanæ, illiúſque cum Eccleſijs Orientalibus in fide vnitati ſuffragantia, iam ſedè reſectis atque immutatis, vt ſi Patriarcha Antiochenus Teſtamētum illud Geneuenſe videret, Teſtamentum Syriacum quale ipſe in Europam miſit, nullo modo agnoſceret, imò diſsimillimū, & planè in aliā ſpeciem transformatum clamaret. Ante hoc tempus Zuinglius, & Zuingliani verſiones Teſtamenti varias Latinè, & Germanicè Tiguri curarunt imprimendas, ſed ita vt eas penitùs, Latinè Germanicèque corrumperent, & ſuæ Sacramentariæ opinioni accommodarent. Contra quos propterea his verbis peracerbè inuehitur, ſuperintendens quidam Lutheranus: *Zuinglius vt ſuam Sacramentariam blaſphemiam probet, ſceleratiſſimè tanquam manifeſtus falſarius & deprauator, verba Filij Dei viui corrumpit. Nec poteſt hoc ſcelus Zuinglij vllo colore excuſari, res eſt manifeſtiſſima. Nam & Græcus textus, & Latinæ verſiones omnes, & Tigurina quoque verſio anni 42. cum Luthero vertit, Hoc eſt Corpus meum pro quo Zuinglius poſuit, Hoc ſignificat Corpus meum; &c.* De Germanica verò tranſlatione ab ijſdem Zuinglianis facta, ita ſequitur: *Ego in Saxoniæ oppido Mundera, anno Domini 60. apud ſcholæ Rectorem Humbertum: vidi exemplar Germanicorum Bibliorum, quæ Tiguri erant impreſſa, vbi non ſine inſigni admiratione,*

Ann. 1555. *Genebra. in Chronolog. lib. 4. pa. 45.* *Bibliothe. ſanctorū Patrum. Tom. 5. pag. 875.* *Ibi. p. 879.*

Conrad. Schluſſelbur. de Theolog. Caluiniſtarum. li. 2. ar. 6. fol. 42.

Ibi fol. 44.

ne, & animi perturbatione verba Filij Dei ad imitationem Zuinglij ſomniatoris deprauata eſſe deprehendi. Nam in omnibus illis quatuor locis, Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. 1. Corinth. 11. vbi verba inſtitutionis Teſtamenti Filij Dei recenſentur (Hoc eſt Corpus meum, hic eſt Sanguis meus) *in hunc modum Textus ſtat falſatus; Hoc ſignificat Corpus meum: Hoc ſignificat Sanguinem meum.* Das bedeutet meinen Leib: Das bedeutet mein Blut. Non ego hîc loquor de corruptione ſenſus in Commentarijs Proteſtantium, maximè Caluiniſtarum vbique óbuia. Ita enim certum eſt omnes, & ſingulas penè ſacrarum ſententias eſſe à vobis deprauatas, idque ad defendendos errores planè Mahumeticos, non ſolùm contra Eccleſiam, contra Sacramenta, contra Hierarchiã Eccleſiaſticã, ſed contra ipſam Chriſti perſonã. Vtq; v. g. Lutherus in initio pronunciauit Sacramentarios eſſe Arrianos, ſic eius diſcipuli obſeruarunt, & exẽplis clariſſimis demonſtrarunt *Caluinũ in gratiã Arrianorũ recentiorũ. pleraq; dicta quibus Patres ex S. Biblijs diuinitatẽ Ieſu Chriſti aſſeruerunt, & hereticos refutarũt, exagitare, in dubium vocare & reijcere. Cuius rei exẽpla inſignia extant in D. Ioannis Matthæi libro, quẽ de cauendo Caluiniſtarũ fermẽto publicis typis euulgauit.* quemadmodum etiã permulta loca de Chriſto Deo & homine, eius miraculis, morte & reſurrectione ab ipſis Apoſtolis, & Euangeliſtis antiquis expoſita, iſte Euangeliſta Geneuenſis detorta eſſe clamat, & Iudaicè prorſus ad Chriſtum non pertinere contendit: atque ita dum ſenſum eis affingit alienum ab eo, quem Chriſti Euangeliſtæ & Apoſtoli dederunt, ſine dubio ſcripturas eas impudentiſſimè, & ſceleratiſſimè detorquet. Verum de hoc corruptionis genere non loquor, ſed de ipſo textu, ipſis ſacrarum literarum partibus, capitibus, ſententiis & verbis mutilatis, truncatis, excîſis aut mutatis, in quo veſtri Chriſtianæ modeſtiæ, & pietatis terminos immodicè tranſgreſſi ſunt. Hoc itaque vos homines Euangelici, qui primitias ſpiritus iactatis, tam breui ſpatio, & cùm vbique imminerent vobis aduerſarij, & exemplaria Teſtamenti illius, tum Syriaci, tum Latini, Germanicique & Græci multis in officinis incorrupta proſtarent, vnde facilè tam prophanæ impietatis coargueremini, facere auſi eſtis: & homines Antichriſtianos, expertes Spiritus ſancti, in orbe Chriſtiano abſque aduerſarijs ſecurè tot ſæculis dominantes, cùm nulli exploratores in eorum peccata, & corruptelas animaduerterent, omnia ſincera in libro illo reliquiſſe arbitrabimur? Theodorus Beza in ſui Teſtamenti noui editione videtur perdiligenter multa ex omnibus Europæ partibus conquiſiuiſſe exemplaria Græca, vt ex ſingulis ſeligeret quod cum fide Geneuenſi maximè congrueret, & ex omnibus conſtrueret, emitteretque

Luther. Tom 3. Ienenſi. p. 297. Conrard. Shluſſelbur. de Theolog. Caluiniſ. lib. 2. pag. 42. Vide exẽpla ibi. fol. 38. 39. 40. 41.

Beza annotat. in Teſtamēt. ad Timot. 1.c.4 v.1 Ibi anno. tat. in Ioan. cap. 6. v. 53.

retque Teſtamentum nouum, verè nouum. Vnde fit, vt alibi cupiat quædam inſeri, in vno Græco Scriptore reperta, quia faciunt contra Papiſtas, alibi putet alia delenda tanquam quæ per errorem ex margine in textum irrepſerint, quia faciunt pro Papiſtis, & huius generis ſunt varia exempla. Vnum verſiculum in ſexto cap. Ioannis ipſe ſua authoritate reijcit: neque tamen ſine ratione, quæ mihi tibique Samuel multum notanda eſt. *In vno* (inquit) *codice vetuſto mirum quiddam deprehendimus. Nam poſt finem verſiculi quinquageſimi ſexti hæc aſcripta erant:* Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ λάβητε τὸ σῶμα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ὡς τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν αὐτῷ. *Amen, Amen dico vobis, niſi acceperitis Corpus filij hominis vt panem vitæ, non habetis vitam in ipſo. Hanc partem*, inquit Theodorus Beza, *ſuppoſitam eſſe arbitror*. Quam ob cauſam? Reſpondet, *quia ſimile nihil alibi inuenio. Neque enim vſquam fit mentio ſumendi Corporis, prætérito Sanguine*. Eſt quidem verum, hoc in capite ſæpius coniunctè Corporis & Sanguinis fieri mentionem.

Ioan 6. v. 53.

Niſi ederitis Carnem Filij hominis, & biberitis eius Sanguinem. Et: *Qui edit Carnem meam, & bibit meum Sanguinem* Et: *Caro mea verè eſt cibus, & Sanguis meus verè eſt potus*, &c. At vero nuſquam fieri mentionem ſumendi Corporis prætérito Sanguine, perimpudenter à Theodoro Beza aſſeritur. Quid enim an non in eodem capite, ſaltem iuxta communem verſionem, & lectionem Catholicorum, tam in Eccleſia Romana, quam Græca habetur; *Ego ſum panis vitæ* Rurſus. *Hic eſt panis de Cœlo deſcendens vt ſi quis ex ipſo mãducauerit, non moriatur*. Tertio:

Ibi v. 48. 50.

Ego ſum panis viuus, qui de Cœlo deſcendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternũ. Et: *Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita* Quartò: *Hic eſt panis de Cœlo deſcendens. Non ſicut manducauerunt Patres veſtri manna, & mortui ſunt. Qui manducat hunc panem viuet in æternum*, &c. Nonne in his locis omnibus ipſo Chriſto teſte & interprete fit mentio corporis & carnis eius? *Panis* enim de quo loquitur, *Caro eius eſt*, illa eadem, *quam daturus erat* pro ſalute mundi. Et in his locis omnibus ecqua fit memoria ſanguinis? Non prorſus. Ergo hæc ratio conficta ad hunc verſiculum expungendum, eſt planè nulla, quia apertiſſimè falſa. Sed fulcitur alia ſolidiore, quia nimirum *exemplar illud, vnde hunc verſiculum deſumpſimus, fuit in Italia collatum, vbi facile fuit aliquid ſubijcere in Bohemorum, id eſt, in Euangelij odium*. Videtur ergo Bezæ facile & iudicat probabile, quod Itali, *in odium Bohemorum*, hoc eſt, *Euangelij noui* ſua inuenta aſſuerent ſacratiſſimo textui: & non æquè erit facilè, & magis probabile, quod ijdem Itali, & alij per orbem Catholici, Boemici Euangelij non minus quàm aliorum Euangeliorum

Beza vbi ſupra.

geliorum nouorum cuiuſq; generis hoſtes, idem aliis in regionibus regniſque molirentur? Mihi igitur diſputatio Michææ certa ratione niti videtur, nimirum ſi Eccleſiæ defectionem & Apoſtaſiam, qualem veſtri imaginantur, poſueris; ſi Eccleſia, inquam Chriſti in Antichriſtianam degenerauerit, non magis certo conſtare poſſe de ſcripturarum ſincera veritate, quàm cõſtare poteſt de fœminæ alicuius incorrupta caſtitate, quam maritus peregrè proficiſcens matronæ honeſtæ, vel Eunucho ſeruandam commendauerit, illa autem poſtea ex matrona ſobria in lenam, aut ex Eunucho in virum, eumq; luxorioſum & ſalacem (quale quid aliquando rarà Metamorphoſi factũ legimus) fuerit mutatus. SAMVEL. At illud mihi certò perſuaſum eſt, diuinas literas nulla hominũ improbitate fuiſſe corruptas, ſummaq; Dei omnipotentis prouidentia factum eſſe, vt illæ vel ab ipſis hoſtibus capitalibus illeſæ ſeruarentur. LVDOVICVS. Et tamen tui acerrimè pugnant; vt ſatis perſpicuè, exemplis allatis declarauit Michæas, nec Apoſtolis ſemper certoq; fidendum, eorumq; literas ſacras alibi falſis ſententijs, alibi falſis capitibus & hiſtorijs, alibi falſis libris totis affictis fuiſſe mirè cõtaminatos. Sed fac eas hoc tempore inueniri integras & illæſas, quod ego non nego. Sic enim extant (dicet Michæas) in Alcorano ſuo, in Bibliothecis, & muſæis Sacerdotum, & Pontificum ſuorũ. Aut iſtud ſi tu pernegabis, & ab ijs optimas maximaſq; ie partes amputatas eſſe & reiectas, arguens quæret, vnde ergo noſti ab hoſtibus capitalibus eas cuſtodiri tam puras, quas hac negatione fateris ab hoſtibus eſſe tam atrociter laceratas & circumciſas. Sed ego nec iſtud vrgeo: nec illud percontabor, qua authoritate ſcripturæ totius, qua ſola fides veſtra fulcitur, hoc didiceris, ſcriptos Apoſtolorum & Euangeliſtarum libros non poſſe corrumpi, quorum nonnulli multorum iudicio funditus interierunt: Hoc vnum rogo, quemadmodum Eccleſiæ Romanę, Eccleſiæ (inquam) illi, quam perpetuis inuectiuis tanquam aliarum omnium impuriſſimam, ipſiuſq; Satanæ, & Antichriſti ſedem inſectamini, de ſcripturarũ corpore perfecto, & ſarto vt aiunt, tectoq; ad vos deducto cõfidere potestis, quando alios hæreticos minoris audaciæ, & impietatis eas adulteraſſe, & detruncaſſe docti omnes confitentur. Manichæorum cœtus Euangelium recipiebat, ſed ex Mattheo quædam integra capita, multaſq; ſententias, item ex Euangelio Ioannis nõ pauca reſecabat Marcionis cõgregatio, quã multa loca, viginti nimirum & octo ex Euangelio Lucę, quod aliàs vnicè amplectebatur, reiecerit, videre potes apud Epiphaniũ, præter 4. Apoſtoli Pauli epiſtolas, videlicet duas ad Timotheum, vnã ad Titum, & illam ad Hebræos, quas quia ſuæ doctrinæ nõ poſſe

Vide Plinium natural. hiſtoria lib. 7. cap. 4.

Auguſt. contra Fauſtum lib 17 c. 1. lib. 2. c. 1. lib 32. c. 1. 2. & li. 6. cap. 2. Epiphan. lib[illegible]. hæreſ. 42

Epiphan. lib. 1. hæreſ. 4. Hieron. præfatio. in Titum. Euſeb. hiſtor lib. 4. cap. 27. Theodore. præfatio. Epiſt. ad Hebr. Cochlæus dialog. lib. 2. dialog. 25. pag. 282. 285.

poſſe reconciliari vidit, à corpore Euangelij ſui recidit. Eodemque prorſus argumento refutarunt olim Encratitæ epiſtolas ad Timotheum & Titum, Ariani epiſtolam ad Hebræos, & iam nunc Anabaptiſtæ aliquas Euangeliorũ & epiſtolarũ partes; vt omittam Euangelicos veſtros à Michæa nominatos, qui eodem genio & ſpiritu, Epiſtolã Apoſtoli Iacobi, quia ab ipſorũ doctrina de ſola fide iuſtificante diſſidentẽ, apocryphis & adulterinis ſcripturis annumerãt. Ergo Sectarij alij minus improbi & malitioſi ſcripturas ad hunc modũ mutilare ſunt auſi, & eos ſolos Euangeliorũ codices ſuis in conuẽtibus probarũt, qui ſic erant diminuti & truncati: & tu putas Eccleſiam Papiſtarum, quam innumeris voluminibus, vt aliarum impuriſſimam ad inferos vſque damnatis, quam multis libris *ſectam eſſe hæreticorum omnium, quæ vnquam vel fuerunt, vel ſunt, vel eſſe poſſunt, peſſimam: omnium longè maximè hæreticam & diabolicam* erga diuinas literas tam religioſè affectam defendes, vt eadẽ prorſus fide & integritate puras ad noſtra hæc tempora traduxerint, qua à maioribus ſuis ſanctiſſimis & Apoſtolicis viris acceperunt? In huius tam nefariæ ſectæ fidelitate, tu corporis animæq; tuæ æternam ſalutem periclitari poteſ? quam certè valde periclitaris, ſi vobis qui in ſolis ſcripturis fidem & ſpem omnem ſalutis æternæ fundatis, ſcripturæ falſæ pro veris ſunt traditæ: & falſæ vobis traditæ ſunt, niſi Eccleſia Romana in illis ſeruandis ſummè fuerit fidelis, ſummè religioſa & ſancta. An nõ aduertis hoc eſſe præpoſterum, abſurdum, ἀσύστατον? perinde ac ſi paterfamilias gregem ouium ſuarum paſtori cõmittens, & poſt aliquod menſes earum rationem ab eo repetens, numerum integrum reperiens, & ſingulas ſanas, bene paſtas & curatas aduertens, occlamaret paſtorem illum fuiſſe lupum, fuiſſe latronem, imo latronẽ omnium qui vnquam *fuerunt, ſunt, aut eſſe poſſunt*, pernicioſiſſimum. Hæc vos tam barbara, & à communi ſenſu abhorrentia effundere cogimini: neque tamen vllam certam fidem, ſed merè philoſophicam vel hiſtoricam opinationem de his ſcripturæ libris habetis, quãdiu de eccleſia, quæ vobis tradidit illos libros, tam prophanè exiſtimatis. Quem errorem corrigere nõ potes, niſi impiam de Eccleſia hæreſim depoſueris, eamque veram & ſacroſanctã Chriſti Eccleſiam agnoſcas, cui fidem adiungere & Symboli Apoſtolici authoritate, & innumeris Scripturæ ſacræ teſtimoniis compelleris. Cuius Eccleſiæ contemptio, & Canonicorũ ſcripturæ librorũ diiudicatio ad ſingulorũ Euangeliorũ priuatos ſpiritus reuocata, viam aperit ipſis Apoſtolicis literis magna ex parte infirmãdis; quod veſtri homines audacter exorſi Michea, aliiſque ſimilibus ſiue Mahumetanis, ſiue hæreticis, idem moliendi peſſimum exemplum prætulerũt.

Neque

Neque ſanè admodũ *culpare* poſſum *hominem* Apoſtatã & circunciſum, ſi paulò liberiùs in Epiſtolam ad Hæbræos iuxta veſtros interpretes cum vniuerſali omnium nationum Theologia pugnantem inquirat, quando aduerto veſtros homines nulla Apoſtolici nominis maieſtate commotos, leuioribus de cauſis Apoſtolos promiſcuè redarguere, & quælibet eorũ ſcripta quãquam antiquiſſimæ Eccleſiæ temporibus in Eccleſiaſtico Canone numerata, ea dignitate & honore exuere. Nàm quæ Michæas ipſe contra earum maieſtatem obiecit, leuiſſima ſunt. Vocat alicubi Paulus doctrinam ſuam *ſtultitiam*, alibi dicit *ſe loqui*, non *Dominum*. Quid tum poſtea? Nihil enim hoc impedit, quin ea ſtultitia ſit omni ſapiẽtia humana ſublimior; imò quin ſumma ſit Dei ipſius ſapientia: ſtultam nimirum ſuam prædicationem vocat, quia Philoſophis ethnicis carnalibus hominibus, vt modò Mahumetanis, nihil ſtultiùs videtur, quàm per mortem hominis in cruce ſuſpenſi, vniuerſo mundo vitam donari ſempiternam. Sic enim clarè Paulus ſuam ſtultitiam interpretatur: *Verbum enim crucis pereuntibus quidem ſtultitia eſt, iis autẽ qui ſalui fiunt, Dei virtus eſt; Deoq; placuit per huius prædicationis ſtultitiam ſaluos facere credentes;*. Et rurſus eodem loco: *Prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, Gentibus autẽ ſtultitiam, cæterum Iudæis atque Græcis*, ad ſanctam Chriſti fidem *vocatis, Chriſtum Dei virtutem & ſapientiam*. Neque ſi alicubi teſtetur ſe aliquid præcipere, non Dominũ, illa eius, non Domini præcepta, diuina authoritate carere putandum eſt. Multa ſiquidẽ Chriſtus ore ſuo Apoſtolis particulatim mãdauit, quæ quãuis vocantur Apoſtolica, nõ ad Apoſtolos, ſed ad Chriſtũ referenda ſunt authorem, qualia ſunt ſacramenta quedã inſtituta à Chriſto, promulgata ab Apoſtolis, aliaq; multa Apoſtoli authoritate ſua à Chriſto & ſpiritu ſancto tradita in Eccleſijs ordinarũt, cuiuſmodi ſunt pleraque ad ritus Eccleſię, ad Liturgiam, ad Epiſcopos ſpectãtia; quæ licet propriè Chriſto authori nõ poſſunt attribui, verè tamẽ proprieque Chriſti Dei, & Spiritus ſancti authoritate nituntur, & ſi Apoſtoli, nõ Dominus ea præceperint, quia Apoſtoli hæc inſtituẽtes, nullo alio iure hęc facere poterant, niſi eo, quod à Chriſto & ſancto ſpiritu acceperant. Verum ne ego noua diſputatione nouam tibi moleſtiã faciam, quem ex Michęę ſermonibus video ſatis perturbatum, hoc breuiter dico: Duo, quæ à vobis communi videntur conſenſu definita, tibi ſunt neceſſariò reuocanda, aut nunquam meo ſaltem iudicio religionem Chriſtianã contra iſtum miniſtrũ tueberis; de quorũ altero, Eccleſię interitu, iam dictũ eſt. Alterũ eſt, nihil credi neceſſariò, quod non in literis ſacris planè perſpicuèq; contineatur. Hoc vt defendatis, ſcio à veſtris hominibus varias

1. Cor. 1.

1. Cor. 11.
1. Thim.
1. & 3.

eruta-

mirabileque prorſus argutias confingi. Sed cum aduerto quem in finem hæc à vobis propoſitio inuenta ſit contra totius antiquitatis,& Eccleſiæ primitiuæ fidem,imò cõtra ipſas Scripturas Euangelicas & Apoſtolicas, vt nimirum traditam Catholicæ fidei doctrinam non ſcriptam euidenter, & perſpicuè hoc prætextu reſpueretis; cùm expendo præter ea quæ Micheas & palam concluſit,& obſcuriùs inſinuauit,quid ex hac propoſitione ad priorẽ adiuncta conſecutum ſit,nimirũ dogmata Eccleſiæ de ſanctorum inuocatione,de oratione pro defunctis, de ſacrificio Eucharistico, purgatorio, Sacerdotum & Epiſcoporum diſtinctione,Eccleſiaſtica Hierarchia,Sacramentorum numero,caſtitatis voto,& alia funditus repudiata, quæ nimirum ſingula ſectarum magiſtri, qui in locum Eccleſiæ iudicis inuaſerunt,ſuo priuato iudicio ſtatuunt in perſpicuis ſcripturis non reperiri; cùm cogito Bernardinum Ochinum,qui ex Caluino, Martyre, Bullingero, cæteriſque magiſtris veſtris hanc propoſitionem hauſit, & in libris ſuis diligenter inculcat atque amplificat: *Sacra litera per ſe ſunt perſpicua, præſertim in rebus ad ſalutem neceſſariis:* Rurſus. *Si trinitas non apertè tradatur in ſacris literis, nemo ad eam credẽdam obſtringitur. Siquidem ad ea demum credenda obſtringimur, quæ ſacris literis perſpicuè tradita ſunt.* Iterum, *Papiſtæ ſunt omnium hæreticorum qui vſquam vel fuerunt, vel ſunt, vel eſſe poſſunt peſſimi,* quia dixerunt, *etſi omnia homini ad ſalutem neceſſaria in ſcripturis comprehendantur, eſſe tamen illic implicita, atque tecta, & obſcurè poſita, ex quo prodierunt innumera illa fidei capita, Symbola,* (Nicænum,Conſtantinopolitanum, Athanaſij) *humanaque præcepta:* contra quæ ille ſtatuit in *ſcripturis ſacris fidei Chriſtianæ, & veræ Theologiæ capita homini ad ſalutem neceſſaria, eſſe per ſe clara, expreſſa, manifeſta, nullis adhibitis humanis conſequentiis: aut ſi adhibendæ eſſent, eas ita per ſe claras eſſe atque neceſſarias,vt ad eas adhibendas nihil opus eſſet Papis,Prælatis, Doctoribus, Concilijs,quippe cùm quiſquis antecedens intelligeret is conſequens quoque non intelligere non poſſet; ſicut fieri non poteſt, quin ſi currere canem videas,eundem & moueri videas.* Hæc ego cum apud me cogito, & deinceps video & hunc ipſum Ochinum, & alios tui ordinis, & ſocietatis Caluinianæ innumeros; his propoſitionibus impulſos Chriſtianorum Deum Trinitatem,Filij conſubſtantialitatem,Spiritus ſancti hypoſtaſim & perſonam Alcoranicè negare, & breuiter ab Euangelio Caluiniano ad Mahumetis Alcoranum ſumma vi decurrere, quorum plurima tibi exempla indicauit Michæas, vereor ſi tu in hoc recepto Caluiniſtarum dogmate perſtiteris, & ille hac in paleſtra, hoc eſt cum hac conditione tecum de Trinitatis perſonis & proprietatibus decertauerit, ne ad manifeſtam Trinitatis

Ochinus lib. 2 Dialog. 19. pag. 48.
Ibid.
Dialo. 20. pag. 146.
Ibid.
Dialo. 25. pag. 282. 287.
Ibid. pag. 292.

tatis abnegationem cum reliquis Caluiniſtis te protraxerit. SAMVEL. Atqui ego nihil tale formido. Has autem duas ſententias adeo apud nos fixas & certas, nullo modo ſine magno totius Euangelij incommodo poſſum abnuere. Nam ſi concedimus Eccleſiæ Romanæ, quam tu vocas Catholicam, Eccleſiæ Chriſti nomen & authoritatem, eadem opera Eccleſias noſtras concedimus eſſe non Euangelicas, ſed hæreticas: & ipſa *Euangelici* appellatio & profeſſio ſignificat nos ſolo Euangelio contentos, nihil recipere, nihil credere, neque putare eſſe creditu neceſſariũ quod non in Euangelicis literis plenè planeque contineatur. Et extat confeſſio Eccleſiæ noſtræ Anglicanæ, in qua diſertè aſſeritur, *In ſolis literis ſacris poſſe hominum animos acquieſcere: & in illis ea omnia, quæcunque ad noſtram ſalutem ſunt neceſſaria, cumulatè & plenè contineri, nec quenquam habendum eſſe pro hæretico, cuius error non poſſit ex iiſdem illis ſcripturis perſpicuè & liquidò coargui.* Et Caluinus ſæpenumerò verbis clariſſimis ponit *Nihil eſſe credendum, quod non expreſſum ſit in ſcripturis: Apoſtolorum ſcripta quicquid in doctrina pietatis neceſſarium eſt cognitu, copiosè & apertè cõplecti*; & qui Eccleſiam reformare cogitat, niſi hanc eius reformandæ rationem ingrediatur, vt nihil præſcribat fidelibus credendum, quod non *copiosè* & *apertè* ſcripturis demonſtretur, is Eccleſiam non reformare, ſed deformare, non extruere, ſed diruere cenſendus eſt. Quare has ego vt veritates purè Euangelicas omni cõtentione defendendas arbitror, in quibus non magis aduerſario cedere potero, quã ipſum Euangelici nomen deponere. LVDOVICVS. Cum ergo mihi planè contrariũ videatur, quemadmodum tuas ego partes tueri potero, qui iudico te principiis tam falſis, imo tam impiis & Chriſtianæ fidei pernicioſiſſimis inſiſtere? Quamobrẽ nõ grauatè deinceps colloquiis veſtris interero; ſed ne aliquid vel pro te, vel contra illum dicam, non tam præſens fortunarum mearum diſcrimen, quam ipſa, etiam veritatis Chriſtianæ & Catholicæ quam profiteor, integritas, & honor impediet. Ea enim futuræ diſputationis principia ſtruxiſti, cum quibus vera Chriſtiana religio nullo modo poteſt conſiſtere.

Apologia Anglicanæ. B. 5.

lib. 4. c. 8.

Calui. de vera Eccleſia reformãda ratione pag. 473. & Ibid. Gratula. ad Præceptorem. pag. 523.

Finis Libri Primi.

CALVINO-TVRCISMI, SIVE DE COGNATIONE CALVINISMI ET TVRCISMI.

LIBER SECVNDVS.

ARGVMENTVM CAPITIS PRIMI.

SAMVEL poſtulatus à Michæa proponit præcipuum fidei Chriſtianæ articulum, fidem videlicet de Chriſto, quem etſi Michæas fateatur ſe admittere negat tamen ſe idcirco eſſe Chriſtianum magis quam Papiſta eſt Euangelicus, quia recipit Euangelium. Samueli autem excipienti ſenſum verum Euangelij, qui ex collatione locorum perſpicuè elicitur, & in quo poſita eſt vis, & vita Euangelij, à Papiſta vt item à Turca negari ideoque Papiſtam non eſſe Euangelicum, vt nec Turca eſt Chriſtianus: Reſpondens viciſſim Michæas, docet hanc ſcripturarum collationem non magis fauere Euangelico quam Turcæ. Idq; probat exemplo circunciſionis Mahumetanæ, quam ex huiuſmodi proteſtantica collatione conuincit eſſe omnibus neceſſariam. Deinde etſi Euangelici de clara luce Euãgelij valdè glorientur, oſtendit tamen certæ veritatis ex Euangelio eruendæ, nullam eſſe Euangelicis regulã, quæ non æquè faueat Mahumetanis, adeò vt nec fides de Chriſto, nec ſcripturarũ inter ſe collatio impediat, quin Turca poſſit dici Euangelicus, vel Euangelicus eſſe Turca.

CAPVT PRIMVM.

MICHAEAS

PROXIMO die vbi conueniſſent, poſt breues de rebus vulgaribus ſermones, ita demum colloquium exorſus eſt Michæas. MICHAEAS. Mihi quidem Samuel, vt in quo heri terminabatur, ab eodem rurſus hodie incipiat diſputatio noſtra, quæ tum temporis de votis, de ſacrificijs, de feſtis eiuſque

gueris alijs explicata & concluſa ſunt, ad religionem aliquam, examinandam vtrum recta ſit necne, vim magnam habere videntur, & quò in eorum vnumquodque intueor acrius, eo illud eſt meo ſaltem iudicio, ad quæſtionem noſtram decidendā ponderoſius. Eſt enim ſine dubio permagnum votis diuinam maieſtatem colere: eſt permagnum ſacrificiis Deum nobis propitiare, placatumque reddere: permagnum eſt Eccleſiam ordine regi & politia, qua ſectas, ſchiſmata, hæreſes, & factiones extinguat, & pace fideique vnitate ſuorum omnium mentes deuinciat. Sed tamen quoniam tu iſta omnia leuia eſſe dicis, neque ego vrgebo eſſe grauia. Propone ergo ſi lubet quod habes grauiſſimum, & quam vocas religionis tuæ arcē. SAMVEL. Quænam ea ſit non potes ignorare. Chriſtianus enim ſum, nō *votarius*, non *ſacrificus*, ideoque *vota* & *ſacrificia* vt non magnifacio, ita in *Chriſtiani* nomine omnia poſita duco, & illud quamdiu mihi integrum permanet, arcem fidei meæ ſaluam eſſe exiſtimo. Chriſtus enim nobis eſt Sacerdos, eſt Propheta, eſt Rex, eſt initium & finis, eum primum & vltimum intuemur, qui nos redemit in hoc mundo, & glorificabit in futuro. Hunc quamdiu mihi relinquis, nō valde æſtimo ſi alia quæcunque eripueris, quæ cùm hoc capite collata, omnia ſunt tāquam externa quædam ornamenta, ad corporis decorem fortaſſis nōnihil, ad naturam verò & eſſentiam non ita multum neceſſaria. MICHAEAS. Non es (amice) ſat ſcio *votarius*, neque *ſacrificus*, ſed neque *baptiſta*, neque (vt ita loquar) *cæniſta*, & tamen baptiſmum & cænam Euangelij ſacramenta tanquam res leuiculas non aſpernaris, vt neque miniſterium tuum, neque fidem negatiuam quam habes contra Pontificem Romanum, à qua etiamſi non appelleris Chriſtianus vel Euangelicus, eam tamen à ſingulari vides Proteſtante vocari *principium*, imo & *magnam quoque partem fabricæ Euangelicæ*. Sed veniamus eò quò tu me vocas ad tentandam hanc arcem tuam, de cuius poſſeſſione fortaſſe non ſumus tam acriter dimicaturi quam tu ſuſpicaris. Quid eſt enim quod Chriſto attribuis? Fuit (inquis) Sacerdos, nō nego, fuit quoque Propheta, do perlibenter: eumque vt perinſignem Prophetam ſuſpicio. Fuit etiam Rex; Neque illud nego ſi de ſpirituali regno intelligas, temporale autem ipſe ſemper recuſauit, neque vos ei vendicatis. Quibus aliis voles eum enconiis extollere, quibuſcunque eum laudibus cumulare, per me quidem licebit, qui nunquam futurus ſum earum inuidioſus obtrectator quas eum promeritum eſſe ſcio, proptereaque quæcunque de eo à veris ipſius Euangeliſtis ſcripta ſunt, vt certa & ſacroſancta ſuſcipio. SAMVEL. Eo quidem præclarior me tenet de tua ſanitate ſpes, neque enim ipſe alia probo quam

H quæ

quæ à veris Euangeliſtis tradita ſunt memoriæ. Quare non video quin hac ipſa confeſſione rurſum te in noſtrorum Eccleſiam inſereris qui & Chriſtum Dominum noſtrum honoras, eiuſque Propheticam, Sacerdotalem, & Regiam poteſtatem agnoſcis, quod eſt verè Chriſtiani, & Euangelio eius te fidemque tuam ſubmittis, quod eſt propriè Euangelici, niſi nouas quaſdam diſtinctiones excogitare volueris, quibus rurſus elabaris. MICHAEAS. Imò non opus eſt, ſimplex enim veritas eiuſmodi ſuffugia non quærit, & ſine illis abundè ſeipſam nouit tueri. Vtinam verò tui Magiſtri à Sophiſticis captionibus tam eſſent alieni, quàm eſt Doctorum apud nos hominum Chorus vniuerſus, qui Sophiſtica omnia adeò repellimus, vt in Gymnaſijs noſtris earum inaniſſimarum artium, quæ totæ in garrulitate poſitæ ſunt, & circa linguam ſatis alioqui per ſe volubilem verſantur, quales ſunt Dialectica, Rhetorica, Sophiſtica, & contentioſa illa vel rixatrix potius Theologia, nulla prorſus ſit mentio. Rerum enim ſimplicitatem amamus, verborum ſubtilitatem non conſectamur. Neque verò in verbis meis eſt aliquid quod diſtinctione quacunque magnopere indigeat. Neque tamen deſerta fide Mahumetis ad veſtrum Euangelium ſum remigraturus. Honoro quidem *Chriſtum Ieſum*, & ei perlibenter tribuo, quæcunque ei ex verbo Dei tribuenda ſunt, neque tamen propterea magis ſum *Chriſtianus* quàm *Ieſuita*. Et vos Dauidem & Moyſem excellentes Dei Prophetas prædicatis, & Diuum Petrum & Paulum Apoſtolum, vt ſingulares Apoſtolos ſuſpicitis: Ecquid tamen à Moyſe aut Dauide, aut Petro vel Paulo nomen veſtrum trahitis, vt Moyſaiſtæ vel Dauidiſtæ, vel Petriani, vel Pauliani appellemini? Nec diſſimilis eſt ratio de Euangelici nomine. Nam & vos legem Moyſis vniuerſam quomodo nunc in publicis monumentis extat ab ipſo Deo profectam fatemini, neque tamen propterea Iudæi eſtis. Quemadmodum item qui apud vos vocantur Papiſtæ, recipiunt pleniùs ſcripta Apoſtolica & Euangelica quàm vos, qui vobis Euangelicorum nomen aſciuiſtis; quum illi nullas Epiſtolas Apoſtolorum refutent, nullas Euangliorum partes recidant, neque tamen vel ipſi ſe dicunt *Euangelicos*, neque vos eo nomine illos dignamini. SAMVEL. Cauſa eſt in promptu. Quamuis enim ſcripta omnia Euangelica & Apoſtolica recipiant, ſententiam tamen ſcriptorum Euangelicam & Apoſtolicam reſpuunt. Euangelij autem vis tota poſita eſt non in litera, ſed in ſpiritu, non in exteriore verborum ſono & cortice

tice, ſed in interiore ſenſu & medulla. MICHAEAS. Vos autem quid? num ſemper intrinſecam Euangelij vim & medullam ſequimini, nunquam externam literam? SAMVEL. Imò ſæpenumero ipſa intrinſeca medulla ſita eſt in extrinſeca verborum proprietate: aliquando contra verbis inhærendum non eſt, ſed ad abſtruſam & reconditam eorum ſententiam penetrandum. MICHAEAS. Rectè. At quam habetis certam regulam quæ vos hoc modo nunc à verbis ad ſenſum, nunc à ſenſu ad verba decurrentes dirigat. Nihil enim videtur admodum periculoſum ne aliquando verba mordicus accipiatis, quando illis neglectis, ſenſus erat perueſtigandus; aliquando è contra ſenſum peregrinum comminiſcamini, quando in verborum ſimplicitate erat conſiſtendum. SAMVEL. Huic malo medetur diligens locorum collatio. Diuerſis enim locis inter ſe comparatis veritas ſtatim clariſſimè eluceſcit. Deinde noſtrorum hominum doctiſſimis commentarijs nunc omnia ſunt ita illuſtrata, vt nemo iam magis ignorantiam poſſit prætendere, quàm in Sole meridiano cauſari tenebras. MICHAEAS. Hoc quidem dictu eſt perfacile; ſed communis ratio & experientia aliud loquitur. Quam enim innumerabiles ſunt apud vos Chriſtiani, qui quum ſtudioſiſſimè omnia circunſpicunt, hanc claritatem videre non poſſunt, qui tamen Solem meridianum non minus acutè quàm vos aſpiciunt. Tanta ſectarum quotidie pullulantium varietas, an non manifeſte conuincit hanc claritatem ſpiſſioribus tenebris eſſe circundatam quàm vt quiuis eam poſſit intueri? Vobis quidem facile eſt vociferari homines obſtinatos eſſe in ſua iniquitate, furore cæcos, ruere in tenebras, ſcientes volenteſque clariſſimam Euangelij veſtri lucem repellere; quod item de vobis non minori & contentione & probabilitate clamitant Lutherani, Puritani, Anabaptiſtæ, Trinitarij: Attamen illud mihi neque de vobis neque de illis vnquam poterit perſuaderi. Scio quidem nonnullos, & plures etiam quàm velim eſſe deſperatè improbos, & impudentia, & impietate obfirmatos, qui nec homines curant, nec Deum reuerentur. At de totis prouincijs, de magnis ciuitatibus in cognitione Dei & bonarum literarum ſcientia inſtitutis; quibus malè credentibus per quotidianas prædicationes incutitur timor inferni & æternorum cruciatuum, vt item benè agentibus certò promittitur vita cœleſtis & gaudium cum Deo ſempiternum, hoc nunquam potero exiſtimare. Priuſquam ex Anglia migrarem, vidi & inuiſi aliquando carceres veſtros

Papiſtis viris & fœminis omnis conditionibus, & ætatis conſertos. Vidi crebro Sacerdotes multa, & varia cum tormentorum acerbitate morti traditos; quam ſeueritatem nuper his poſtremis annis populari fama intelligo valde eſſe amplificatam. Omnibus illis ſæpius libertas offerebatur ſi à Catholica fide ad Euangelicam vellent deficere. Iſtos homines vos ipſi communi ſermone dicitis ſuperſtitioſos, quaſi nimium religioſos & nimio Dei timore correptos. Et ſanè negari non poteſt quin vulgi opinione habiti fuerint ſobrij, religioſi, ſinceri, & modeſti. Quis iam adeo obtuſus eſt & hebes, vt arbitretur iſtos volentes ſcientesque ſeſe priuare non modo omnibus præſentis vitæ voluptatibus & commodis, ſed etiam futuræ vitæ ſpe & fœlicitate æterna, eiuſque loco ſempiternas ſibi acerſere miſerias & calamitates. Quam honeſtè aut improbè de meipſo exiſtimes neſcio; hominem certè furioſum, præcipitem, impudenter & malitiosè contradicentem manifeſtæ veritati, vti ſpero, non opinaris. Illud certè tibi de meipſo confirmo, circunciſionem hanc nunquam poſtulaſſem; imò nunquam paſſus fuiſſem mihi inferri, niſi putarem eſſe licitam, eamque me poſſe verbo Dei & locis ſcripturæ rectius quam veſtri ſolent collatis defendere. Primum enim conſidera legem de ea poſitam, & quibus ea verbis ab omnipotente Deo feratur:

Gen. 17. *Circuncidetur ex vobis omne maſculinum, & circuncidetis carnem præputij veſtri*. Quam explicatè! ne quis obſcuritatem poſſit prætendere. Mox: *Maſculus cuius præputij caro circumciſa non fuerit, delebitur anima eius de populo ſuo, quia pactum meum irritum fecit*. Quam ſeuerè! ne quis inter ceremonias leuiores annumeret. Deinde eodem loco: *ſtatuam hoc pactum meum inter me & te & inter ſemen tuum poſt te in generationibus ſuis fœdere ſempiterno* Et rurſus: *Erit hoc pactum meum in carne veſtra in fœdus æternum*. Quam plenè? quam grauiter? quanta verborum & maieſtate & perſpicuitate? ne quis poſt certum temporis curriculum, poſt annos, verbi gratia bis mille, aut mille octingentos deſiturum ſacramentum illud obijceret. Sed pergamus. Magnus ille Propheta Chriſtus, nunquid hanc legem Dei abrogauit? commendauit quidem baptiſmum, quem & nos admittimus, ſed non aboleuit circunciſionem, quin ſtabiliuit potius; qui & ipſe ſolemni admodum ritu in templo Salomonis circunciſus eſt, & perſpicuè teſtatus eſt, ſe *non veniſſe vt lex illa ſolueretur*, ſed potius *impleretur*: & adiecit *prius*

Luc. 2. Matth. 5. *tranſiturū cœlum & terram, quam iota vnum aut apex vnus præteriret à lege*. Vt hæc iam lex infringatur, quos tu mihi locos conferendos dabis? Quod ex omnibus Chriſti in teſtamento nouo vel factum vel dictum leuiſſimum (ſi quid tamen in illo di-

lo diuino homine dici poterit leuiſſimum). Illud quidem auſim aſſeuerare in Teſtamenti noui libris omnibus, quemadmodum à vobis leguntur, nullam eſſe ſententiolam quæ huic circuncisioni auerſetur. SAMVEL. At ego tibi non ſententiolas, ſed integra capita demonſtrabo. Magnam enim partem Epiſtolæ ad Galatas Apoſtolus in eo conſumit, vt oſtendat morte Chriſti mortuam quoque concidiſſe circuncisionem. Vnde & confidenter admodum concludit, quod ego vereor Michæa ne aliquando tuo magno malo ſentias: *Ecce ego Paulus dico vobis quoniam ſi circuncidamini, Chriſtus nihil vobis proderit*. MICHAEAS. Aliquid reſpondes Samuel, ſed ad quæſtionem meam non ſatis aptè. Ego enim quæro de Chriſto, tu reſpondes de Paulo Apoſtolo. Ego poſtulo Euangelium, tu mihi producis Epiſtolam. Sed ad hanc tuam Epiſtolam & Apoſtolum, vide ex tuis Patribus, Fratribuſque quam mihi varia & multiplex ſuppetat reſponſio. Primo enim ſi obiicio & verba & ſenſum Lutheri, Caluini, Fricij, Brenrij, Molinæi, Melancthonis. Nunquid tu hoc in me poteris criminari, qui ipſiſſimis magiſtrorum tuorum veſtigijs incedo? Quid autem Lutherus, *Siue* (inquit) *Cyprianus, Auguſtinus, Ambroſius, Petrus, Paulus, Ioannes, immò Angelus de cœlo aliter doceat, tamen certò ſcio, quia humana non ſuadeo, ſed diuina*. Hoc ego quantò confidentius vſurpare poſſum, quum nec tu negare audeas circuncisionem eſſe diuinitus à Deo ordinatam, & diuinitus à Deo quoque confirmatam vt vos dicitis, qui Chriſtum etiam Deum eſſe profitemini. Quare quum euidentiſſimum ſit me *diuina ſuadere, te humana*, me proferre *oraculum Spiritus ſancti*, te opinionem Pauli Apoſtoli. Dico cum VVolfgango Muſculo, *Paulum iſtum, quiſquis fuerit, veritati praiudicare non poſſe*. Dico cum Ioanne Caluino *me diſcernere velle ſcripta hominis qualiacunque* (ſiue Pauli, ſiue Petri) *à certis Dei oraculis*. Dico rurſus cum eodem Caluino, & Molinæo, Brentio & Philippo Melancthone. *Si Paulus Apoſtolus eſt, non garriat ergo quod ipſi collibitum eſt, ſed Mandata eius à quo miſſus eſt, bona fide perferat* neque *illi credendum eſt de proprio, ſed de alieno, id eſt, de fidei verbo, de rato & formali mandato Chriſti*: Dico *non de quibuſuis verbis ſuis ſed de praſcripto mandato legationis ſua*. Nunquid verò ille Chriſti magiſtri ſui mandata fide certa perfert & ratum atque *formale mandatum legationis* obſeruat, qui quod Chriſtus & opere fecit, & verbo docuit, ſua authoritate tollit & abrogat. Reſpondeo iterum ex Ioanne Caluino fidem meam ad *vnum ſolúmque Chriſtum* eſſe obligatum, à quo *ſolo omnem doctrinam ſalutis petere* ſum edoctus, qui doctrinam illam

Galat. 5.

Lege ſupra pag. 53.

II.

III.

IIII.

nulla ex parte hiulcam, ita perfectè pleneque tradidit, *vt omnium poſt ſe ora clauſerit*, vt neque Petro neq; Paulo *aliquid poſtea ſcribendum dicendúmue reliquerit*. Quod ſi verum eſt, perinique iſtius ego Pauli authoritate premor, quem multis annis poſt Chriſti in cœlos aſcenſionem hæc ſcripſiſſe, neque tu, neque alius quiſquam negare poterit. Reſpondeo deinceps cum Fricio: *Eſto dixerit aut ſcripſerit ita Paulus, quid tum? Verbum Dei eſt clarum & apertum. Statuo Paulum hoc in generationibus veſtris fœdere ſempiterno.* Et, *non veni ſoluere legem: Hoc nobis audiendum eſt, hoc præferendum eſt omnibus Paulis verbiſq; Pauli, non ſecus quàm Deus præfertur homini.* Reſpondeo denique cum Brentio: Hæc ſcriptura canonica non eſt. *Scriptura enim canonica ea eſt de qua nunquam in Eccleſia dubitatum eſt. Hanc credo & confiteor eſſe oraculum Spiritus ſancti.* Atqui de Epiſtola ad Galatas ſæpe & multum dubitatum eſt; imò acres quidam vobiſcum Eccleſiæ Romanæ aduerſarij propter hanc ipſam reiectæ circuncisionis ſententiam non dubitarunt Paulum *Graculum hominem* & *Apoſtatam legis* appellare quemadmodum Irenæus, Euſebius Cæſarienſis, & Epiphanius iam olim annotarunt. Alij & ij chariſſimi Patres veſtri quorum dogmata contra Papiſtas libenter ſectamini & defenditis, dicebant diſtinguendum eſſe inter dicta & ſcripta Apoſtoli Pauli; vt qui alia ſcripſit Spiritu ſancto plenus. Et hæc quidem ſine vlla contradictione recipiebant, alia verò proferebat eodem ſpiritu vacuus, quæ abijcienda eſſe non minus liberè docebant, quam ſi quippiam ſcripſit diuini ſpiritus expers, hoc loco putandus eſt eo ſpiritu caruiſſe, ſi locus ita directè verbis Chriſti & legis Moſaicæ ſit oppoſitus quam tu ſimulas. Poſtremò denique reſpondeo te nunquam poſſe probare magis hanc eſſe Epiſtolam Pauli, quam illa ad Hæbræos eſt eiuſdem Pauli Epiſtola: quam illæ aliæ ſunt Epiſtolæ Iacobi, & Iudæ. Quare nec huius authoritas magis me mouet, quam tu illarum te authoritati ſubmittis. Sed vt omnium iſtorum tam illuſtrium virorum nomina ſileam, nec à me vrgeantur; illud tantum requiro, vt patiaris meam rationem cum tuo reſponſo contendere. Ego tibi produco perſpicuam legem Dei: tu mihi affers incerta verba hominis. Ego Chriſtum produco confirmantem: tu Paulum citas abrogantem. Omnipotens omnium creator & opifex Deus comminatur ſe exterminaturum eum qui circuncisionem non receperit; Paulus Apoſtolus contra, malum ei grauiſſimum denunciat, quiſquis huic mandato Dei paruerit. Ipſe Deus dicit hoc *pactum eſſe æternum*, & ab Abrahamo tranſire ad ſemen & generationes eius *fœdere ſempiterno*: Paulus Apoſtolus hanc æternitatem tollit,

Irenæus li. 1. c. 26. Euſebius libr. 1. Epiphan. libr. 1. hæreſ. 30. Epip. li. 3. hereſ. 76. Vide Aug. lib. 2. contra aduerſ. legis & Prophet. ca. 2. Vide Bibliothecã ſanctam lib. 7. hæreſ. 17.

& ſibi

& ſibi ſumit poteſtatem hoc fœdus ſempiternum delendi. Quis iam non admiretûr hominem quemcunque qui Deum reuereatur (multo magis Chriſtianum, qui maiorem ſimulat religionem) hoc modo diſputare, hoc modo reſpondere, hoc modo opponere caduca terrenis, dubia claris, incerta manifeſtis, terram & cinerem creatori ſuo, Paulum Apoſtolum Chriſto, hominem Deo: quum potius ad ipſam mentionem talis repugnantiæ contremiſcere debeamus, quàm vel ipſi eam cōtingere, vel ab aliis confictam approbare. Contra ſiquidem homini cuicunque ſana mente prædito firmiſſimè potius clamandum eſt Pauli Apoſtoli vocem eſſe infandam & execrabilem. Siquidem verba eius in eum ſenſum diſtorqueantur, vt huic Domini pacto ſint contraria, quod ego ſane nunquam poſſum opinari. Erat enim vir ille, rectius legem Dei edoctus, ad pedes Gamalielis, quam vt vnquam flagitium tale voluerit admittere. Imò facta eius loquuntur, vos huiuſmodi eius verba admodum peruerſe interpretari. Ipſe enim & ante Apoſtolatum ſuum circuncifus eſt, & poſt Apoſtolatum circuncidit Timotheum, quod nunquam feciſſet, ſi circuncifio adeo fuiſſet peſtifera, & exitialis quam vos ex illa epiſtola auguramini. Scio quidem vobis ad hæc eludenda non deeſſe diſtinctiones quaſdam vel captiones potius legem fuiſſe alias *viuam*, vt ante Chriſtum, alias *mortuam*, vt poſteaquam Chriſtus cœpiſſet cum ſuis Apoſtolis legem Euangelicam promulgare; alias *mortiferam*, vt poſtquam Euangelium prædicatum, ſatis iam altas in mundo radices egerat. Sed iſtas argutias vnde habetis, niſi ab Auguſtino, Hieronymo & eius ordinis cæteris quos hoc loco ego nec commemorandos cenſeo, vbi de verbo Dei agitur, & cuius ſolius norma fidem noſtram metimur, & cuius comparatione Auguſtinos & Hieronymos, alioſque omnes Patres nec pili facio? Requiro enim cum Zuinglio non *Patres* magis quam *matres*, imò nec matres volo, nec Patres, ſed tantum verbum Dei. Dico cum Ioanne Caluino, Patrum ſcripta *noſtra eſſe, quæ nobis ſeruiant, non dominentur*. Cum Bullingero, Martino Luthero reliquiſque Euangelicis omnibus, *me nolle ad authoritatem Patrum aſtringi*. Neque enim contra verbum Dei quicquam valent *mille Cypriani, mille Auguſtini, mille Hieronymi, innumera Concilia, æterna conſuetudo, vniuerſi mundi multitudo*. Quare quum hoc verbum Dei probet Mahumetanam circuncifionem, quum locorum Scripturæ collatio hoc oſtendat, (vides enim me legem cum Euangelio, Chriſti & dicta & facta, Paulique Apoſtoli, ipſius praxin cum verbis legis æternæ

Actor. 5.
Philip. 3.
Actor. 16. ver. 3.

& ioco vſurpare, quum Auguſtinus verè nihil apud vos ponderis habeat? Mirum eſt autem, quod non arcanum ſpiritus teſtimonium memoraueris, quem veſtri permulti iactant talium difficultatum ſupremam anchoram. Sed res ſemper eodem relabitur. Neque enim arcanum ſpiritus teſtimonium aliud eſt apud ſingulos, quàm arcana priuati animi inductio, quæ arcanè mentibus Lutheranorum inſtillat, eorum Euangeliſtas ſolos rectè ſcripturas conferre, Zuinglianos improbè; Trinitarijs ſuos tantum Doctores ad internam ſcripturæ medullam penetrare, Tritheitas autem craſsè, & ſtupidè in externo literæ cortice hærere. Zuinglianis autem & Tritheitis contra. Vtinã verò hic me expedire poſſes Samuel, nõ nudis verbis, nõ inani battologia, non permoleſta de clariſsima veritatis luce iactatione, quę veſtris nimiũ eſt familiaris (expertus loquor) ſed fructuoſa aliqua regula, certa ratione, vtili experimento ſanè me tibi beneficio deuincires. LVDOVICVS. Quãuis ſtatueram nullo dicto meo interrumpere diſputationem veſtrã, ſed eius exitum tacitus attẽdere, tamen quoniam deſideras Michæa rationem audire, quare circuncisionem Chriſtiani non recipimus, quam verba Scripturę, & Apoſtolorum aliquot exempla nobis videntur commendare, exponam tibi paucis hac de re Chriſtianorum fidem, quod & faciam libentiùs, quia & eadem opera tanquam auditor indifferens, & Samueli quoque quoſdam ſuos ſuorũque errores in hoc argumento ſum indicaturus. Credimus ergo circuncisionem Iudæis à Deo traditam in peculiare ſignum Abrahæ poſteritatis, eadem Dei ordinatione tum fuiſſe deſituram, cùm Meſsias ille veniret, qui ex circuncisi Abrahæ ſemine promittebatur oriundus. Quæris, vnde hoc ſciamus. Nimirum quia poſt Rabbinos antiquiores, poſt Prophetas, qui loco carnalis circuncisionis ſpiritualem ſubſtituendam prædicabant, ita docuerunt Apoſtoli, ita tota primitiua & Apoſtolica Eccleſia, ita Meſsias ipſe Chriſtus Dominus prædicauit. *Lex* enim (inquit) *& Propheta vſque ad Ioannem*, & tum ceremoniæ legales ceſſarunt, Propheticæque prædictiones impletæ ſunt. Neq; quicquam officit huic ſententiæ, quod tu adeò confidenter & ſeriò inculcas de circuncisionis fœdere ſempiterno. Eſt enim ex toto contextu veteris teſtamenti perſpicuum, quæ Iudæis dicuntur de perpetua, & ſempiterna duratione ceremoniarum, ſacrificiorum, ſacerdotij, templique Salomonis, quæ ęterna, perpetua, ſempiterna futura multis in locis aſſeruntur, etiamſi quoad res ſignificatas verè, & ſimpliciter perpetua æternaq; ad extremum vſq; mũdi interitum manſura ſunt, tamẽ quoad ipſas ceremonias vmbraſq; ſignificantes, temporibus Meſsiæ fuiſſe terminanda. Ipſe quidem Chriſtus circunciſus eſt,

Petrus Galatinus de arcanis Catholicæ veritatis. li. 11. c. 1. 2. 7.

Luc. 16.

fatemur. Natus eſt enim ſub lege, quam omni modo perfectiſſimèque implere debuit, & impleuit: quæ etiam Iudæos & fideles obligabat vſque ad Chriſti paſſionem, quando *ſciſſo in duas partes à ſummo vſque deorſum* interioris adyti *velo*, quo Sancti Sanctorum myſteria tegebantur, manifeſtè deſignatus eſt finis legis veteris, & inchoatio nouæ. A quo tẽpore etiamſi neceſſitas circuncidendi nulla fuit, tamen Apoſtolica manſuetudine, & libertate Chriſtiana ad aliquot annorum ſpatium circunſio permittebatur, ne ſubita & violenta eius reiectio alienarét à religione Meſſiæ Iudæorum animos, & ceremoniæ diuinitùs inſtitutæ eſſet contumelioſa, quaſi nullo modo poſſet vſurpari, quod tamen ab ipſo Deo conſtabat inſtitutum. At verò quãdo deinceps eadem neceſſitate, qua ſub lege vrgebatur ſuſcipienda, quaſi nullam mutationẽ effeciſſet, interueniens Chriſti paſsio, quod erat eandem paſsionem abolere prorſus & exinanire: tùm verò & Apoſtoli contra eam Canones figebant, eã *conciſionem* potius quàm *circunciſionem* vocabant, eam nihil eſſe, nihil prodeſſe, nihil valere pronunciabant; & Apoſtolici viri Apoſtolorum ſuppares, eos qui circunciſionem cum hac neceſſitatis opinione obſeruabant, vt homines Iudæos, & non Chriſtianos acerrimè reprehendebant. Vnde antiquiſsimus Ignatius de hac, & reliquis ceremonijs Iudaicis vniuerſis: *Si quis cum Iudæis celebrat Paſcha, aut Symbola feſtiuitatis eorum recipit, particeps eſt eorum qui Dominum occiderunt & Apoſtolos eius.* Hac ergo doctrina apud primos Chriſtianos perſonante, ſepulta eſt honorificè paucorum annorum circulo, & æternis tenebris mandata illa Iudæorum circunciſio, quam ſi quis deinceps in vſum reuocare vellet, ſaltem Chriſtianus: (de Mahumete enim eiuſq; ſectatoribus nihil dico) perinde faceret, ac ſi aui ſui cadauer ante multos annos honeſto ſupulchro conditum, rurſus effoderet, & hominum oculis obiectaret. Et hoc modo ſempiterna obliuione conterendam fuiſſe circunciſionem, erat fides non Auguſtini ſolius, aut ſolius Hieronymi, aut paucorum eius ſæculi Doctorum, quorum tu authoritatem tam leuiter æſtimas, ſed erat fides Eccleſiæ vniuerſæ, quæ tum & ſæculis antegreſſis ad Apoſtolorum vſque ætatem per orbem terrarum propagata eſt, quæ ab Apoſtolis, primiſque Eccleſiarum magiſtris accepta fidei regula ita de circunciſione ſenſit & ſtatuit. Qua fidei Catholicæ & Apoſtolicæ regula cum ſcripturas illas a te citatas, Teſtamenti veteris interpretamur, nõn opponimus dubia claris, caduca terrenis, Paulum Chriſto, hominem Deo, vt tu imaginaris, ſed exponimus vera veris, diuina diuinis, Moſaica Euangelicis, figuras & promiſſa rebus exhibitis, & oracula Spiritus ſancti in Teſtamento veteri loquen-

Matt. 27.
Acto. 15.
Philip. 2. 3
1 Corint. 7. 19.
Gal. 5. 6. & c. 6. 15.
Ignatius Epiſt. 8. ad Philippenſes.

tis interpretamur eiuſdem ſpiritus oraculis loquentis in Teſtamento nouo, quando nemo verè Chriſtianus dubitat, quin qui Moyſi & Prophetis voluntatē, & myſteria ſua patefecit, idem ille Deus omnipotens Paulum, cæteroſque illos fidei & Eccleſiæ noſtræ Duces, adeoque & totam illam primitiuam Eccleſiam vera fide illuminauit, & in omnē veritatem duxit. Quod ſi huius regulæ Apoſtolicæ in ipſis quidem literis ſacris aliquando quamuis ſtrictum commemoratæ, ſed plenè perfectèq; Eccleſiæ primitiuæ magiſtris & Doctoribus traditæ, adeoque neceſſariæ ad decidendas lites, & explicanda ſenſa Scripturæ in controuerſiam vocatæ exempla vel experimenta deſideras, ea abundanter ſuppeditat eiuſdem Eccleſiæ primitiuæ hiſtoria. Sed ne infinitè ſine certa rerum & perſonarum deſignatione loquendo, magis tenebras tibi offundere, quam lucem afferre videar, exempli certi gratia ſumatur Sabbatū, quod & huic propoſito ſatis eſt idoneum, & in quo tu etiā Michæa, niſi Alcoranum improbare velis, huius Catholicę regulæ veritatē neceſſariò cogaris agnoſcere. Sabbati obſeruatio an non eadem qua circuncīſio ſeueritate, eadem verborum maieſtate, idque ſæpenumero præcipitur? idq; & ante legē latā, & in lege, ſub Moyſe & ſub Prophetis? quod etiā & Saluator noſter præſentia ſua, frequentando eo die Iudæorum Synagogas firmauit? Nā quid acrius, quid ponderoſius fingi poteſt illo Domini mandato: *Videte, vt Sabbatum meum cuſtodiatis, quia ſignum eſt inter me & vos in generationibus veſtris, vt ſciatis quia ego Dominus qui ſanctifico vos.* An non hîc & præceptum, & præcepti ratio ſatis luculenter perpetuam & perdiligentem Sabbati obſeruationem requirit? Sed accipe quod ſequitur: *Cuſtodite Sabbatum meum: ſanctum enim eſt vobis, qui polluerit illud, morte morietur: qui fecerit in eo opus, peribit anima illius de medio populi ſui.* Rurſus eodem in loco. *Sex diebus facietis opus, in die ſeptimo Sabbatum eſt requies ſancta Domini. Omnis qui fecerit opus in hac die, morietur.* Non aduertis impetum verborum omnino parem, ſi non maiorem & accuratiorem verbis illis, quibus circuncīſio mandatur? At inquies, nihil audio de æternitate Sabbati, quale quid de circunciſione clarè dilucidèque ſcribitur. Attende ergo quid concludit Dominus: *Cuſtodiant filij Iſrael Sabbatum, & celebrent illud in generationibus ſuis. Pactū eſt ſempiternum inter me & filios Iſrael, ſignúmque perpetuum.* Audis *pactum ſempiternum*? Audis *ſignum perpetuum*? Audis iteratam commInationem mortis ei infligendæ, qui diem Sabbati religioſè non cuſtodierit? Quod nec Chriſtus, nec Apoſtoli neglexerunt? Nihil eſt igitur diſſimile inter hæc vtraque, circunciſionem dico & Sabbatum, ſi vel verba, vel rationem

Philip. 3. 15. Gal. 6. 16 Rom. 16. 17. Coloſſ. 2. & 2. 1. Timo. 6. 20. 2 Timot. 3. 14.

Gen. 2. 2. Exod. 16. 23. 29. Exo. 20. b Eſai. 56. b Ierem. 17. d. Luc. 4. 16. 31. Luc. 13. 10 Exod. 31.

Actor. 13. 14. 44. & 16. 13. & 17. 2.

tionem verborum, vel circunſtantias, vel facta Chriſti & Apoſtolorum, quàm acutiſſimè expendis. Et certè non pauci ex Euangelicis, qui verborum perſpicuitate quam tu vrges commoti, circuncifionem veſtram abiecto Baptiſmo poſtulant; poſtulant quoque pari ratione, vt Dominico die laboretur, & ſerietur à laboribus die Sabbati. Cùm autem hęc opinio in primitiua Eccleſia, paulò poſt exitum Apoſtolorum ſpargeretur, eorum ſucceſſores qui Eccleſijs Chriſtianis præerant, etſi de abrogando Sabbato, dieque Dominico in eius locum ſufficiendo, nihil in literis Sacris ſcriptum habebant, planè tamen edocti fidem quam Apoſtoli Eccleſijs tradiderunt, ex eadem fide, eos Sabbati cultores poſtquam moniti non deſiſterent, tanquam hæreticos repulerunt, & cauẽdos populis Chriſtianis decernebant. In qua ſententia, & concluſione petita, non ex ſcriptis diuinis, ſed à fide populi Chriſtiani conquieſcens Mahumetus, quoad Sabbati abrogationem, eadem vobis cum Chriſtianis & ſentire, & dicere, & facere præcepit, nihil veritus illam formidabilem Moyſis comminationem, de Sabbato *in ſempiternum celebrando*, eo quod Apoſtolicos Eccleſiæ præſules, eius præcepti ceſſatione ex communis fidei regula à maioribus accepta, rectè fuiſſe interpretatos, nihil prorſus ambigeret: Conſtat, inquam, in hoc Mahumetum ſequutum, nec Iudæos qui Sabbatum religioſè celebrant, nec verba Teſtamenti veteris, quæ idem imperant, nec edictum aliquod Teſtamenti noui, in quo de hac abrogatione nihil quicquam dicitur, ſed tantum morem populi Chriſtiani, qui eam à maioribus ſuis perpetua ſucceſſione acceperat. Alia permulta huius generis exempla obuia ſunt vnicuique, qui velit Eccleſiæ primitiuæ hiſtorias percurrere; in quibus hoc antidoto legimus, præcipuè curatos qui ſuccreuerant morbos, refutatas hæreſes, ſublata è medio ſchiſmata. Hac potiſſimùm armatura inſtructi, prodierunt in aciem contra hæreticos Marcionem, Baſilidem, Valentinum, Arrium, Eutichem, Neſtorium, &c. & Doctores ſinguli, & generales Epiſcoporum Synodi, vti patet ex DD. Auguſtino, Hieronymo, Baſilio, Stephano Pōtifice Rom. Tertuliano, Origine, Irenæo, Concilijs antiquiſſimis, Niceno, Conſtantinopolitano, Epheſino, Chalcedonēſi, ipſoq; ante hos omnes Apoſtolo Paulo, qui Galatas circuncifionem Iudaicè vrgentes, hac communis fidei norma ab Apoſtolis Eccleſiæ vniuerſæ tradita refellit. Cuius authoritatem Apoſtolicam, hoc eſt, diuinam, ſacroſanctam & inuiolabilem vocare in dubium apud Chriſtianos eſt ipſa principia & fundamēta diſputationis omnis euertere. Eius enim epiſtolas omnes diuina eſſe energia, & veritate præditas, eadem ſcimus via & ratione,

eademque

Prateolus in Elencho Alphabet. hæreſ. lib. 10. ca. 10. Luther. in Geneſ. cap. 41. fol 608.

Auguſt. principio lib. in Geneſ. imperfect. lib. de fide ad Petrum. De conſenſu Euangel. lib. 1. c. 1. Hieron. contra Luciſe. ca. 8. 9 a. Baſil. epiſt. 70, Stephan. apud Lyrinenſ c. 9 Tertul. li. de velandis virginib. de corona militis & de præſcript. Orig. in proæmio lib Περὶ ἀρχῶν. Irenæ. li 1 c 2. lib. 3. cap. 3. 4. Gala. 1. 9. & c. 6. 15

eademque tenemus certitudine & firmitate, qua illas à te citatas Moyſis in Geneſi ſententias habemus pro diuinis & autenticis. Ideoque quæ ex Luthero, Caluino, Muſculo, Brentio, Melanchthone, &c. producis ad hunc Apoſtolum cæteroſq; omnes in ordinem cogendos, & priuatis quorumcumque iudicijs eorum ſcripta ſubijcienda, neceſſe eſt Chriſtianos omnes deteſtari & exhorreſcere. Quanquam non arbitror Brentium, cùm ad ſcripturæ Canonicæ definitionem requireret, vt de ea nunquam in Eccleſia Catholica fuerit dubitatum, intellexiſſe dubitationes omnium ſectarum & ſectariorum. Sic enim à primo capite Geneſis, ad extremum vſque Apocalypſis nihil eſſet Canonicum. Nullus eſt enim ſcripturæ totius liber, de quo à certis ſectis, Synagoga vel Eccleſia dubitatum aliquando non fuerit. Nam vt præter 5. libros Moyſis, omnes Propheticas ſcripturas reiecerunt antiquitus Sadducęi qui erant in Synagoga Iudaica, aliquando Principes: ſic illos libros Moyſis in Eccleſia primitiua, Manichæi tanquam à malo dæmone profectos damnauerunt. Nec hodie deſunt ex nouis Euangelicis ampli & numeroſi greges, Suenckfeldiani, Anabaptiſtæ, Libertini, Seruetani, qui ſcripturas vtriuſque Teſtamenti & noui, & veteris repudiant. Neque tamen à ſumma impietate excuſari poteſt illa Brentij & ſimilium definitio, etiamſi vel æquiſſimè intelligatur. Nam ſi illud omne Canonica authoritate exuerimus, de quo aliquando à viris bonis dubitatum eſt, excindimus è ſcripturis ſacris non tantum epiſtolam Iacobi, Pauli ad Hebræos, epiſtolam Iudæ, ſecundã Petri, duas Ioannis, & Apocalypſim, quas hoc argumẽto Brentius, & Eccleſia Lutherana inter Apocryphas numerant, ſed etiam partes aliquas Euangelij Lucæ & Ioannis, de quibus certum eſt viros optimos, doctiſſimos & antiquiſſimos olim dubitaſſe, quas tamen iam ipſi Lutherani ſine dubitatione recipiunt. Et hæc ego pro veritatis Chriſtianæ defenſione quoad Baptiſmum approbatum, circuncìſionem verò minimè, ſufficere arbitror. Vnàq; videre potes quod ſcire auebas, eſſe aliquam in Eccleſia Chriſti regulam certam controuerſias decidendi, eamque non nouam, ſed veterem & à temporibus Apoſtolorum pluribus experimentis teſtatam. Iam verò deinceps vos duo qua cœpiſtis via (ſi placet) progrediamini.

MICHAEAS. Importunè verò, Ludouice, de via priore rurſus ingredienda me mones, qui in viam planè diuerſam abduxiſti, in qua ſi tecum pedem poſuero, hoc die toto, neque craſtino fortaſſe ad viam meam ſum reuerſurus. Si enim particulatim tuam reſponſionem vellem examinare, an non omiſſo Samuele, totos dies mihi tecum eſſet litigandum? verbi gratia, tu mihi obijcis authoritatem Ignatij, vt oſtendas iam

tum

tum deſiiſſe circuncifionem,alioſque ritus Iudaicos,eiuſq; nomen mirificè extollis. Quid ſi ego regeram Ignatium illum tuū non eſſe virum Apoſtolicum, non Apoſtolorum ſupparem, vt tu inſinuas, ſed indoctum aliquem Monachum, qui ſuas nænias ſub Ignatij nomine orbi Chriſtiano obtruſit. Obiecerat olim pro veritate realis in Euchariſtia præſentiæ, hunc Ignatium Caluino, Heſhuſius Lutheranus. Quid contra Caluinus? Exclamat rem eſſe indignam, in tanta Euangelicæ lucis claritate tales tenebriones producere. *Quæ* (inquit) *iſta eſt ingenuitas, epiſtolam citare, quam vix gregarius quiſpiam Monachus pro ſua agnoſcere dignetur!* Exclamat *Heſhuſium eſſe impoſtorem, qui Ignatii nomine fucū faciat*. Inuehitur cōtra omnes epiſtolas, quæ eius nomine circumferūtur, nihil eas docere niſi mera Papiſtica, ideoque *te fictitium illum Ignatium* magnoperè aſpernari. *Sciunt* (inquit) *qui legerunt nugas illas, tantum de Quadrageſima, Chriſmate, Luminaribus, Quadrageſimali ieiunio, diebus feſtis ibi narrari, quæ aliquanto poſt Ignatij mortem ſuperſtitione, & inſcitia obrepere cœperant*. Hoc modo ex Caluino ſi ego tibi quoque reſpondeo Ludouice, ecquid es approbaturus? L V D O V I C V S. Nihil minus, ſunt enim meræ calumniæ, & mendacia refutatu facillima, quæ ipſum Caluinum ſummæ temeritatis & ignorantiæ conuincunt, qui de rebus ignotis ſine iudicio garrit tam licentioſè. Illud enim teſtimonium realis præſentiæ, quod profert Heſhuſius, ecquid in epiſtolis Ignatij legit, aut vidit aliquando Caluinus? Minimè gentium. Neque enim hodierno die extat fragmentū illud, tantum ſupereſt apud Theodoretum celebrem in Eccleſia Græca, & antiquū ſcriptorem Cyri Epiſcopum, è quo communiter ſumunt & Catholici & Lutherani. Quanta eſt igitur arrogantia, & temeritas Caluini, tam fidenter pronunciare de re, quam nunquam vidit, neque videre potuit! Deinde quod reliquas epiſtolas, quæ iā extant integræ, & ab antiquiſſimis Patribus teſtimonium habent præclarum & euidēs, ait nihil continere niſi nugas de Quadrageſima, de Quadrageſimali ieiunio (quaſi magno interuallo hæc duo diſtinguerētur) de Chriſmate, de Luminaribus, de feſtis diebus, ipſa Epiſtolarum lectio probabit dictum eſſe hominis ſine fronte, ſine pudore. Iſta enim parcè, & paucis verbis ab eo perſtringuntur. At verò de Deo Patre, de Filio, de Spiritu ſancto, de martyrio, de virtutibus Chriſtianis, de politia & gubernatione Eccleſię, de Epiſcoporū authoritate, de Preſbyteris, de Symbolo, de forma & regula fidei Chriſtianæ, de ſancta virginitate, multa multis in locis fusè explicantur. Imò illud vnicum quod in prima generali ad Trallianos epiſtola ponit, & in pleriſque alijs conſequentibus repetit atque inculcat, *vt à Chriſtiano in re*

Caluin. de vera participatione Chriſti in Cœna. pag. 1171.

Theodoret. Dialog. 3. Impatib.

Epiſt. ad Trall. c

bus Eccleſiaſticis nihil agatur abſque Epiſcopo, ei parendum eſſe tanquam Domino. Ipſe enim vigilat pro animabus ſubditorum, pro quibus Deo rationem redditurus eſt. Reueremini Epiſcopum ſicut Chriſtum, quemadmodum nobis præceperunt Apoſtoli. Qui foris eſt, & ſine Epiſcopo, Sacerdote, Diacono, quicquã agit, infideli deterior eſt: hijs qui non obedit, Atheus prorſus & impius eſt, & Chriſtum cõtemnit, & conſtitutionem eius, &c. Hoc vnicum vt longè eſt alterius naturæ, quàm ea à Caluino de Quadrageſima, Chriſmate, Luminaribus inimicè commemorata, ita ſi fuiſſet temporibus noſtris in Eccleſia obſeruatum, vt erat à Chriſto Domino & Apoſtolis præceptum, per ſe ſuffeciſſet ad obſtruendum hoc variarum hæreſum flumen, quod à Luthero & Zuinglio Epiſcoporum ſuorum authoritatem ſpernentibus, in Eccleſiam Chriſtianam per totã ferè Europam eſt immiſſum. Beatiſſimus certè Chriſti martyr Polycarpus, qui has Ignatij epiſtolas collegit, & ad Eccleſias Aſianas tranſmiſit, vt item alij antiquiſſimi Patres, Martyreſque longè aliter quàm Caluinus de hiis epiſtolis iudicarunt. Sic enim Polycarpus: *Ex hijs Epiſtolis* (Ignatij) *magnus vobis erit profectus. Continent enim fidem & patientiam, & omnem ædificationem ad Dominum noſtrum pertinentem.* Vides ergo Michæa nihil eſſe inſulſius illa Caluini de Ignatio cenſura præcipiti, quæ tota partim in mendatio, partim in temeritate & ignoratione fundata eſt. MICHAEAS. Benè, perge verò ſimili modo dicere de tua, quam ita prædicas Apoſtolicæ fidei regula: & deinceps habebis, quid ego de tuis omnibus ſentiendum arbitror. Ecquid illa tua regula eſt, in aliquo libro Teſtamenti noui perſcripta? LVDOVICVS. Illud verò ex exemplis allatis non difficulter intelligas. Dixi hac regula contineri Apoſtolicæ prædicationis ſummam vniuerſam, quam Eccleſia Catholica toto terrarum orbe ab Apoſtolis prædicantibus accipiens, conſtantiſſimè deinceps retinuit, & ex ea hæreſes omnes emergentes repreſſit. Exortus eſt Arrius, & negauit diuinitatem Chriſti. Ex ea doctrina refutauit Eccleſia Arrium. Sequutus eſt Eutyches & Neſtorius; & hic duas perſonas in duabus naturis, ille vnam naturam in vna perſona ſtatuit, Eccleſia Neſtorium non minus quam Eutychem illius Apoſtolicæ doctrinæ præſidio damnauit. In Africa multi viri alioqui non mali, baptiſmum ab hæreticis collatum cenſuerunt repetẽdum; in Græcia Aërius pro mortuis nec orandum, nec ſacrificandum: Romæ Iouinianus vota virginitatis nõ eſſe facienda. Deo enim nõ magis probari ſtatũ virginalem quàm coniugalẽ prædicarunt. Epiſcopi, quibus gregis Chriſtiani cuſtodia diuinitus erat cõmendata, conſulẽtes Apoſtolicæ prædicationis formam in Italia, Græcia, Africa Aſiaque relictam, perſpicientes

Vide Euſeb. lib. 3. ca. 30. & Hierony. in Catalogo. Polycarpus in Epiſt ad Philippenſes. in Bibliotheca ſanctorum Patrum. Tom. 1. Col. 48.

hæc

hæc noua dogmata ab antiqua traditione penitùs abhorrere, hæc ad illam examinantes, falſa, hæretica, & Anti-apoſtolica, hoc eſt, Antichriſtiana iudicabunt. Ex quibus perſpicere potes Michæa, quod etiamſi hæc tradita ab Apoſtolis doctrina, doctrinę ſcriptę in Euangelijs prorſus & quoad omnia congruat, conueniatque: tamen non magis in aliquo Euangelij libro, vel Epiſtolis contineri, quàm omnia Apoſtolorum ſingulorum Petri, Andreæ, Iacobi, Ioannis, Thomæ, Bartholomæi, & cæterorum in Eccleſijs fundandis atque ædificandis, conciones, Catechiſmi, ſymbola, ſcripta, dicta, factaque illic continentur. MICHAEAS. Iam tandem vide Ludouice, quonam deduxiſti filum orationis tuæ: eò, vt & Samueli non minùs quam mihi ſis aduerſarius, in illius Eccleſiæ principes, Lutherum, Caluinum, Brentium, Muſculum, Melancthonem, quam in me incurras, & ea quæ nos duo, certa & immota principia colloquio noſtro præſtruximus, omnino diruas & euertas. Nam ſi Apoſtoli docuerunt à circuncitione deinceps abſtinendum, Chriſtum fuiſſe Deum, fuiſſe Patri conſubſtantialem, verè voueri, ſacrificari, & reliqua: Ergo Euangelici Caluinus, Lutherus, & hic Samuel cum ſuis Anglicanis Comminiſtris, & Superintendentibus, qui hæc poſteriora non magis credunt eſſe Apoſtolica, quam nos illa priora, à regula tua diſcedunt, & à te Apoſtolicæ fidei corruptę & violatæ, rei exiſtimantur, Cùmq; à fide ſcripta ad traditam deuoluaris, & hos Patres, hæc Concilia extollas, quæ nos communi præiudicio decreuimus eſſe à noſtra diſputatione excludenda, vtrique noſtrum iniuriam facis, qui ea diſſipas, quæ nos hactenus communi labore, eademq; voluntate conſtruximus; atque ita vtrumque noſtrum, relicto eo opere quod erat in manibus, ad te laceſſendum auocas. Meminiſſe debes modum & formam colloquij noſtri. Meminiſſe debes, quod clariſſimus Euangeliſta iam olim ſcripſit: *Inter nos Proteſtantes & Papiſtas non eſt talis controuerſia, qualis inter Catholicos & Hæreticos, nec qualis inter Chriſtū & Phariſæos, ſed qualis inter Chriſtianiſmum & Antichriſtianiſmum. Pugnamus enim de primis principijs. Nos enim habemus alias ἀρχὰς quam Papiſtæ, unde & planè diuerſa ac pugnantia religionis genera ſunt. Noſtra prima principia ſunt ſacra ſcriptura: Papiſtarum traditio. &c.* Tu autem ex fide Eccleſiæ primitiuæ ab Apoſtolis non ſcripta, ſed (vt ais) tradita diſputas: ac ſi hoc tibi cum Samuele, & Proteſtantibus commune eſſet principium, quod illi non minùs quā ipſum Romanum Pontificem execrantur. Recedendo igitur à ſcripto verbo, & traditam fidem ingerēdo, in labyrinthum planè inextricabilem in Romanam & Pontificiam fidem, in materiam à noſtro inſtituto alieniſſimam nos impellis. Quare etſi moleſtè

Lib. 1. c. 5.

Brentius in Apologia Confeſſio. Virtemberg. in præfatio part. 3. pa. 793.

moleſtè laturus ſim, ſi cùm voles ſententiam tuam vel contra Alcoranum pro Euangelio nouo interponas: tamē niſi iis quæ à nobis poſita ſunt & conceſſa, & tum ab Euāgelio, tum ab Alcorano communiter probata, conſentanea dixeris & cum illis principijs aptè cohærētia; interpellationes tuæ nobis magis futuræ ſunt moleſtæ quàm vtiles, vtpote quę nihil conducēt veritati eruendæ, ſed tantummodo terendo tempori, quando diriguntur ad ſcopum à nobis nunquā inſtitutū, imò planè prędānatum. In controuerſijs autem quibus veritatis inueſtigandæ regulam firmam, certam rationē, vtile experimentū eum me vehementer expetere dixi, quod etiam adhuc flagito, valdeq; cupio, talem volui regulam, talē rationē, tale experimētum, quod in Eccleſijs Proteſtantium iuxta principia ab illis nobiſque fixa vim habeat. Et talem regulam, vtili aliquo experimento firmatā in aliqua totius Europę Eccleſia Euāgelica, Lutherana, Zuinigliana, Caluiniana, Scotica, Germanica, Hungarica, Tranſſiluanica, ſi mihi proferre, planeque demonſtrare poteris, quam ego in tot Synodis & coitionibus Edenburgi, Londini, Geneuæ, Tiguri, Lauſaniæ, Rochellę, Nemanſi, Iſenaci, VVittembergę, Maulbrunæ, Altemburgi, Lypſiæ, Dreſdæ, Albæ, Iuliæ, Claudiopoli, Varadini, & tot alijs in locis, vbi Euangelici ad tollendas controuerſias Euangelij confluxerunt, fruſtra quanquā extrema diligentia inquiſiui; rurſus magnum ſanè beneficiū te mihi præſtitiſſe confiterer. Equidem vt ad te reuertar (Samuel) Quum apud vos eſſem vt multos veſtrorū hominum commētarios legebam, ita diligenter regulas omnes annotabā quibus de vera ſcripturę interpretatione ad controuerſiā quamuis examinandam poſſem fieri certior. Quum enim (vt tu rectedixiſti) ſcripturæ vis tota poſita ſit non in litera, ſed in ſpiritu & intelligentia, ſine qua plauſtra librorum ſcripturas citantium nihil quicquam proſunt, de vera intelligentia certis notis cognoſcenda ſolicitè laborabam & eò curam omnem conferebam. Poſtquam verò multum temporis conſumpſiſſem, & deſcriptis annotationibus multas chartas oppleſſem, & ſubinde experiri vellem quid profecerm, videbam me perpetuò nihil aliud quam Siſyphi ſaxum voluere, oleumque & operam perdere, & vt vulgare apud nos prouerbio vſurpatur de ſtatua D. Georgij ſemper equo inſidentis nihil tamen promouentis; ita ego etiam me ſentiebam plurimos labores ſumere & ex laboribus fructum nullum capere; ſemper enim mihi redibat labor actus in orbem, vt quum me ad finem veniſſe ſperarem, tum mihi de integro incipiendum fuerit. Vis exemplo vno aut altero oſtendam, quam Magiſtri tui friuolè & nugatoriè (neque enim grauiori verbo vtar) ſuos diſcipulos inſtituant vt in locis con-

trouerſis perſpicuam veritatem inueſtigent? accipe primam regulam, eamque maximè vniuerſalem, & à primario Euangeliſta datam. Quando de ſenſu loci alicuius controuertitur; & vnus hanc, alter aliam afferat eſſe verborum intelligentiam. *Nequaquam* (inquit ille) *hominis alicuius ſententia expectanda eſt, qua litem illam dirimat, ſed ad alium quendam ſcripturæ locum recurrendum eſt, & ſic verbi diuini luce clariſſima illuſtraberis.* Pulchræ, hæc regula quantum conducat, ſatis iam ſuperius explicatum arbitror, poſtquam verò vterque contulit, & vterque tamen in ſententia priore permanet, quod tibi mihique iam vſu venit de circunciſione locos conferenti; hic verò iterum & iterum diſpiciendum eſt quemadmodum exitum reperiamus, & veritatis euidentia alterius veritati aduerſantis os obſtruamus: Iam ergo attende ſecundam regulam eamque vltimam, quæ ſi præſtet quod pollicetur, non vt quondam æreis, ſed potius aureis tabulis ad ſempiternam memoriam inſcribatur. Eam ergo ipſius Zuinglij verbis deſcribam, ne quis fortaſſis regulæ eius vel claritati, vel plenitudini decedat. Sic ergo eſt apud eundem ſcriptorem, & eo loco vbi copioſè, & directè quæſtionem hanc examinat: *Si iudicem hic exigis, qui de verbo Dei pronunciet, & reſponſatores in ordinem cogat ac compeſcat, nimis inepte facis. Omnis homo errare poteſt niſi Spiritu illuminetur. Quod ſi homo certus iudex eſſe non poteſt, niſi Deo illuſtrante, quid vetat quò minus & ego hunc præceptorem & magiſtrum adeam, qui & me lucerna ſui ſpiritus illuminet. Sed quo ſigno* (inquis) *diuinitus te doceri oſtendis?* Hic verò rem acu tetigiſti Hulderice. Hîc eſt enim iugulum cauſæ; hæc omnis diſputationis puppis & prora, cui ſi plenè ſatisfeceris, Euangelicos à te ſatos fluctibus diſſidiorum varijs liberabis, & te ipſum verum Euangeliſtam immortalitate dignum oſtendes. Hic itaque quemadmodum reſpondes; hijs ipſis nimirum verbis: *Scio* (inquam) *& certò ſcio. Primum, quia quæcunque credentes petieritis, accipietis. Matthæi vigiſimo primo. Aliud quoque argumentum eſt quo me diuinitus edoctum eſſe cognoui; quod nimirum hanc Dei virtutem intra meipſum ſenſerim, verbo abſit inuidia.* Ita Zuinglius. Ecquid riſum continere potes Samuel, quum audis Euangeliſtam hunc à tuis domi fratribus ſic commendatum, vt eum vocent *præſtantiſſimum vnum à Deo miſſum ad illuſtrandum terrarum orbem*, poſt quæſtionis maximè ancipitis explicationem tanto faſtu promiſſam, qualem ille toto eo libro præſefert, tandem ad hæc ridicula, puerilia, & omnium ſectariorum veſtigijs trita deſcendere? Quid enim dicit quod non perditiſſimus ex omnium

Zuingl. Tom. 2. Apolog. reſponſio. ad Eckij Epiſto. fol. 566.

Idem. Tom. 1. li. de certitudine & claritate verbi Dei fol. 173.

Apolog. Anglica.

nium, & hæreſium, & ſcelerum colluuione conflatus libertinus, vel ſi quis ſit Libertino deteſtabilior ſibi arrogare, & poſſit & ſoleat: *Se ſcire & certo ſcire, ſuam fidem eſſe vnicè Euangelium: ſe credere, & propterea à Deo accipere omnia. ſe diuinitus edoctum, & virtutem Dei intra ſe ſentire.* Obtunderem te Samuel, ſi ſingulatim recenſere vellem quemadmodum Lutherani omnes, Brentiani, Vbiquetarij, Flacciani, multo magis Puritani veſtri, omnſum autem maxime Anabaptiſtæ, hanc diuinitus acceptam doctrinam, hos intrinſecos Spiritus ſancti motus & impulſus ad nauſeam vſque iactent, eoſque ſemper alijs omnibus eripiant. *De hac materia vide Lutherum Tom. 2. lib. Rationes iudicij Eccleſiæ de quauis doctrina. Et Zuinglium Tom. 2. de certitudine & claritate verbi Dei.* Hæc eſt enim promiſcua cunctorum venditatio, quamquam (vt dixi) Anabaptiſtæ reliquis in hoc genere multò ſunt inſolentiores. Certe quum multi multa de hac quæſtione ſcripta ediderint, qui tamen contradicentia de fide Chriſti dogmata tenuerunt, & alter alterius fidem vt nefariam & peſtilentem execrati ſunt, iſti poſtquam longè, lateque per ampliſſimos locorum communium campos expatiati ſunt, vbi tandem concludere incipiunt, ſub hoc, tanquam Aiacis clypio, deliteſcunt, quod certi ſunt de clariſſima luce Euangelij, idque norunt certò, quia certo in ſe habeant Spiritum DEI. Hoc ſine argumento vrgent, hoc ſine ratione inculcant continuò. Et non aliter quam orbes cœleſtes circa polos, ſic iſti circa hanc propoſitionem ſuam æterna volubilitate circumferuntur. Adeo vt quum omnia circumſpicio, & quàm poſſum diligentiſſimè omnes regulas à Ioanne Caluino, Hulderico Zuinglio, & Martino Luthero traditas animo & cogitatione perluſtro, nihil reperio magis ſolidum & firmum in tota Theologia veſtra, quàm vt clarum aliquem ſcripturæ locum ſeligentes eum arctiſſimè teneamus, & ab eo diuilli nos nullis rationibus permittamus: & ſic probabilius certè quidem genuinum ſcripturæ ſenſum poſſumus arrogare, quam tu in hac quæſtione, etſi ex verbo DEI nihil promas, clariſſimam tamen veritatis lucem contra clariſſimum DEI verbum, contra clariſsimum de circumciſione præceptum tibi vendicas. Exemplum petam, ex quæſtione in veſtris libris maxime trita & peruagata, vtrum corpus Chriſti ſit in Euchariſtia. Vobis certa eſt veritas quod non minus longè abſit quàm cœlum à terra; Papiſtis contra. Vosveſtram opinionem quemadmodum aſtruitis. *Quia nimirum Chriſtus ait: Si quis dixerit: Ecce hic eſt* *Bulling. decade 5. ſerm. 9.*

eſt Chriſtus, ecce illic, nolite credere, nolite exire. Nolite credere Chriſtum eſſe hic aut illic in terris, nolite exire per diſtantiam locorum Chriſtum quærentes, quaſi in terris adhuc conuerſantem. Ex quo loco ſic infert Bullingerus, *Proinde ſi iam vniuerſus mundus, & omnia in mundo Concilia, omnes Reges & Principes, adde & omnes Angeli & Diui iubeãt nos credere Chriſtum corporaliter hic aut illic eſſe, ſolius tamen redemptoris Chriſti filij Dei ſapientiæ Patris, per quem omnia condita ſunt, præceptum illud ipſum credere prohibentis, eam apud omnes pios habebit authoritatem; vt ſciant non ita credendum eſſe ſicut præcipiunt creaturæ, ſed ſicut mandauit creator.* Ita Bullingerus. Quæ verba vt optimè confirmant meam ſuperius poſitam pro circunciſione rationem, tuumque damnant reſponſum, quo nõ vniuerſum quidem mundum, ſed vnum eum que non Angelum, ſed homuncionem citabas, eiuſque dicto contra æternam Dei ſapientiam inſiſtebas: ſic eadem verba commonſtrant quando maximè probabiliter de genuino ſcripturæ ſenſu poſſumus triumphare: tum nimirum quum manifeſtum aliquem ſcripturæ locum expiſcati ſumus, ſententiæ illi quam in animo anticipatam habemus ſuffragantem. Sed tamen vide hic quoque difficultatem fortaſſis non explicandam. Tu cum Bullingero Zuinglianum armabis hoc

Matt. 24. loco, vt quia Chriſtus denunciat: *Si quis dicat, Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic, nolite credere,* ille propterea nunquam credat Chriſtum eſſe in altari præſentem, etiamſi *mundus vniuerſus, & omnia in mundo concilia, omnes Reges & Pincipes, adde & Angeli & Diui iubeant eum credere.* Quid ſi Papiſta, aut Lutheranus alterum locum ſibi quoad verborum ſpeciem & ſonum multò magis fauentem arripiens, iiſdem ſententijs, iiſdem prorſus verbis contra vos de vero & ſincero verbi Dei ſenſu ad hunc mo-

Matt. 26. dum triumphet: *Chriſtus accepto in manus pane, dixit, hoc eſt corpus meum quod pro vobis tradetur, accepto calice dixit, hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti qui pro vobis effundetur in remiſſionem peccatorum. Credendum eſt ergo hic eſſe Chriſti corpus, credendum eſt hic eſſe eius ſanguinem, vtrumque verum, reale, naturale, idem nimirum quod pro mundi redemptione Deo Patri erat ſacrificandum. Quare ſi iam vniuerſus mundus, omnia in mundo Concilia Caluiniana, omnes reges & principes Zuingliani, adde & omnes Angeli & Diui iubeant nos credere Chriſtum non eſſe corporaliter in Euchariſtia præſentem, ſolius tamen redemptoris Chriſti filij Dei ſapientiæ Patris, per quẽ omnia cõdita ſunt, vox illud ipſum credere iubentis, eam apud omnes pios habet authoritatem, vt ſciant non ita diffidendũ eſſe ſicut iubent creaturæ, ſed credendũ ſicut mandauit creator.* Finge Lutheranum hoc modo ratiocinari & vobis inſultare quod clariſſimas ſcripturas & genuinos earum ſenſus reſpuatis, illiſque

liſque frigida cerebri veſtri commenta anteponatis; quo Dei verbo iſtum hominem comprimes? Non ſum neſcius hanc eius interpretationem eſſe abſurdam & falſam: Hoc enim eadem ratio, idem ſpiritus mihi vobiſque ſuggerit, & vos Chriſtum in Euchariſtia eſſe non poſſe rationibus firmiſſimis planeque Geometricis concluditis. Sed tamen quo Dei verbo veſtrum ſenſum genuinum, eius genuinum non eſſe internoſcetis? Hoc demum illud eſt quod quæro vterque clarum Dei verbum profertis, vterque ad eum firmandum alios locos aggregabitis, vterque ſuos habebit fautores, vterque alterum viciſim damnabit, & cæcum fortaſſe, peruicacem, & truncum ſtipitemque clamabit. Sed vnde interim & vbi eluceſcit illa clariſſima veritas qua te tuoſque frui præ cæteris omnibus gloriaris? Scio quidem eſſe vnam aliquam veritatem, eamque certam, conſtantem, & maximè firmatam, vt nullis ſillogiſmis poſſit labefieri. Neque verò quicquam dubito, quin nos Mahumetani eam teneamus, ſed tamen eam alijs Lutherano, Zuingliano, Anabaptiſtæ, tibi aut vlli Chriſtianorum generi conſpicuam eſſe,& Sole clariorem (vt vobis de veſtro Euangelio ſolemne eſt gloriari) nunquam dixerim, imò ita dicere non minus ſtultum & abſurdum puto, quam ſi quis contenderet Academico maximè probari Peripateticorum ſectam, aut Stoico Epicureorum. Ita nimirum ſe res habet Samuel: quemadmodum natura omnibus hominibus eum patriæ ſuæ ſingulatim inſeuit amorem, vt Anglus Scotus eſſe nolit, nec quidem Gallus Hiſpanus, nec Scyta Romanus; omnes enim patriam ſuam licet maximè barbaram & incultam, maximè tamen diligunt & alijs locis anteponunt, adeo vt ſi Moſcouita aliquis aut Tartarus ab Imperatore ſuo Romam in exilium mandaretur, omnibus modis procuraret ſuum in Moſcouiam aut Tartariam reditum: Non aliter ratio eundem impreſſit in nobis amorem religionis, eius maximè quam libera nobis voluntate elegimus, vt vnicam inter alias multas, verbi gratia, Trinitariam, Zuinglianam, Lutheranam, nunquam ſibi Trinitarius, Zuinglanus, Lutheranus aſciuiſſet, niſi eam reliquis meliorem, puriorem & firmioribus rationibus fundatam arbitraretur. Quare deponas velim tandem aliquando errorem illum qui penitus veſtrum omnium mentes occupauit, & qui admodum eſt odioſus, & (vt ſimpliciter loquar quod ſentio) neſcio cuius vel ignorantiæ, vel tarditatis, vel etiam ſtuporis indicium. Id quod ſi vt omnia Euangeliorum genera arripuerunt, ſic ſingula mordicus tenerent, nec ab eo ſe diuelli paterentur, ſed ſibi ſolis contra alios illam vnam certam & perſpicuam veritatem aſſumerent

rent (id quod æquè probabiliter facere poterunt) nulla penitus relinqueretur mutua diſputandi aut colloquendi ratio, quum ſinguli ſingulos viciſſim æſtimarent craſſos, hebetes, cæcos, communis ſenſus expertes, vt qui Solem meridianum clariſſimæ lucentem non poſſent videre. Quare vt à quo cœpi ad illud reuertar, etiamſi Christum colo vt Prophetam, & Sacerdotem, & Regem, quod certe facio: & ſi ſcripturas Moyſaïcas, & Propheticas & Euangelicas quoque admitto, quas nunquam recuſabo: Et ſi collatis inter ſe ſcripturæ locis ſenſum rectum & germanum eruere laboro, quod valde probo: Denique etſi verbo Dei fidem meam conformare promitto, quod niſi & promitterem & præſtarem, nec homo eſſem, ſed monſtrum potius humanâ ſpecie indutum: non propterea magis Chriſtianus eſſem quam tu Mahumetanus, quando vt iſta mihi tecum, ſic eadem ſunt tibi mecum communia, eaque communio non magis me efficit Chriſtianum & Euangelicum, quàm te Mahumetanum & Turcam.

Acontius ſtratagẽ. Satanæ. lib. 2.

ARGVMENTVM

CAPITIS SECVNDI.

Samuel obijcit mortem Chriſti ſupremum fidei Chriſtianæ articulum in quo Michaas à Chriſtianis diſſidet. Michaas autem reſpondet etiamſi Chriſtum credat non eſſe mortuum, in eóque particulari à Proteſtantibus diſſentiat, tamen in eo conuenire quod generali Proteſtantium fundamento permotus illud neget, qui contendunt nihil credendum eſſe in religione quod Chriſti gloriam imminuat: magis autem videri contra Chriſti gloriam ſi putetur aliquando mortuus, vt volunt Chriſtiani, quam ſi ſemper viuus, vt volunt Turcæ, quod ex ſcripturis ſacris rectè refutat Samuel. Quoad reliqua autem dogmata, & ipſum nomen Proteſtantium Turcæ multò magis ſunt Proteſtantes quàm Zuingliani, quos Proteſtantes veri, hoc eſt Lutherani magis quam Turcas deteſtantur, vbi paucis refellitur Samuel qui ex communi ſuorum errore Lutheranos & Zuinglianos fratres apellarat, & in rebus leuiculis diſcentire dixerat.

CAPVT

CAPVT SECVNDVM

SAMVEL.

SIQVIDEM ad iſta ſuperiora adiunxeris fidē in Chriſti mortē qua ille genus humanum redemit, non video multa quæ præterea poſſem requirere. Hoc enim illud eſt quod Chriſtianum hominem perficit & abſoluit, vt Chriſti ſacrificio in cruce peracto peccata omnia expiari credat, Deumq; Patrem humano generi reconciliatum. Quare ſi tu qui in tot capitibus mihi aſſentire viſus es, in hoc etiam principali articulo eandem oſtendas facilitatem, neſcio quid tibi deſit ad perfectum Euangelicum. Arbitror enim te de Baptiſmo & Cœna non fore difficilem, ſi hoc quod eſt reliquorum omnium caput & fundamentum conceſſeris. Et tamen nec ſi in his omnibus conuenerimus vnquam opinari potero Mahumetiſmum eſſe verum Dei cultum, aut Mahumetiſmum idem eſſe cum Euangelio: quo quid dici poteſt abſurdius? Sunt credo alia diſcrimina, quæ ego forſitan propter nimiam ſubtilitatem, aut inſolentiam tractandi & deſuetudinem, non ſtatim comprehendo. Licet enim & in Academijs, tum Cantabrigienſi, tum Oxonienſi, Theologicis ſtudijs operam dederim, & vſque eo profecerim vt Concionator fuerim, & ſatis aſſiduus, & non obſcurus, & quædam etiam Theologica ſcripta, quamuis leuiora in lucem emiſerim; tamen neque in Academijs ipſis, multò minus in ſcriptis vel concionibus omnes religionis Chriſtianæ partes exactè & integrè vnquam pertractamus: ſed potius in quæſtionibus noſtræ tempeſtati idoneis, de Pontifice Romano, de Miſſæ ſacrificio, de reali præſentia, Prædeſtinatione, ſola fide, Purgatorio, inuocatione Diuorum, votis Monaſticis, Coniugio, Ieiunio, delectu ciborum, ritibus Eccleſiaſticis, & aliis huiuſcemodi ſtudium omne ponentes reliqua ſubtiliora libenter prætermittimus. Quamabrem tu qui es in illis magis verſatus ea ordinatè recenſeas velim, & quæcunque ſunt alia quibus religiones noſtræ à ſe inuicem diſtinguuntur. Quando enim nos iſta familiari colloquio ventilamus, neque tu victoriæ po-

pularem famam captas, ſed ſolam veritatis explicationem vti proteſtaris, & ego quidem nihil prorſus de tua ſinceritate ambigo, nollem vt quicquam occultes quod ſit huic materiæ lucem allaturum, ſed ea fideliter & particulatim enarres vniuerſa. MICHAEAS. Proteſtor quidem vt dicis, & proteſtantem me ſincerum & veracem magis (vti ſpero) quàm multi qui apud vos Proteſtantes dici affectant, reperies: & Euangelicum quoque, ſiquidem Euangelicum Euangelica veritate, non paucorum hominum incerta opinione definias. Ne autem teipſum falſa ſpe lactes, illud planè ſcias velim diſcrimina meæ tuæque religionis non eſſe tam multa quàm tu cogitas; ſi tamen cogitas vt ais, ideoque non eſt opus longiore aliquo catalogo quo comprehendantur. Si enim vnum aut alterum articulum ſeponas de quibus mox, de reliquis omnibus tanta eſt inter nos conſenſio, vt non dubitem aſſerere quod & opere ſi velis demonſtrabo, multò melius & plenius nobis vobiſque hoc eſt Turcis & Zuinglianis, (ſic enim perſpicuitatis gratia loquendum eſt) quàm Zuinglianis & Lutheranis quos tamen *fratres* nuncupatis & *Euangelicos* conuenire. Imò ſi à regulis illis quæ ſuperius à nobis iuxta publicam tuorum omnium ſententiam de ſcripturarum interpretatione conſtitutæ ſunt non diſceſſeris; videbis illa duo quibus maximè diſtinguimur ita facile componi, vt coniunctionem noſtram nihil penitus ſit impediturum, & chariores vobis fratres futuri ſimus quàm Lutherani, qui propter ſua quædam inuenta bellum vobiſcum cruentum & interminatum gerunt, voſque etiam à cauſa coram ipſis agenda repellunt. Vide enim vt hoc ipſo in loco quem iam attingis de morte Ieſu Chriſti, quam tu putas notam eſſe maximè eſſentialem nos mutuo ſeparantem, etiam hic quamuis de facto particulari diſſideamus, tamen in ſenſu generali, eoque magis excellenti ita concordamus, vt facile credam generalem veritatem communem vtriſque, non paſſuram vt particularis error in altero diu remaneat. Tu vrges vt morte Chriſti Deum Patrem placatum, & humano generi reconcilatum eſſe confitear. Quid ſi ego vitæ eius, pietati, & excellenti ſanctimoniæ hoc tribuam, vt ſine tanti Prophetæ morte, vita tam admirandæ puritatis Deum potius exiſtimem fuiſſe contentum? Num tu hoc reprehendere poteris, quando in ſumma rei concordes de circunſtantia tantum diſcrepamus? Hoc tibi fortaſſe mirum videtur, quia nouum & inauditum, ſed ſi remotis ijs quæ animum tuum præoccuparunt affectionibus, æquo iudicio rem expendas; aduertes non eſſe tam improbabilem quàm primo ſtatim intuitu apparet.

Apologia Anglicana.

Magi-

Magiſtri tui quum egreſſi extra fines priuatæ ſuæ Theologiæ, quæ in multis nudas ferè aſſeuerationes continet, ad principia Theologiæ communis aſcendunt (quod etſi per raro & tenuiter faciunt, faciunt tamen aliquando) nihil habent vberius quo religionis ſuæ veritatem probent, quàm quod ea gloriam & honorem Dei illuſtret. Quo axiomate etiamſi plurimi eorum peruersè vtantur, quando illud omnes ad ſuam ſingulatim fidem commendandam applicant; eſt tamen per ſe certum & indubitatum, & tanquam ramus quidam efflore ſcens ex ipſa cultus diuini radice, qui ab omnibus adhibetur ad Deum Creatorem glorificandum. Hoc de ſe iactabat Zuinglius valdè confidenter: Multo tamen audacius Martinus Lutherus, quando huic principio innixus, non tantum Auguſtino, Cypriano, & Eccleſiæ; ſed etiam Petro, Pauloque, & Ioanni ſe opponebat; vt etiam ſi Petrus, Ioannes & Paulus ab aduerſarijs contra doctrinam eius afferrentur, ipſe non propterea volebat ab ea prædicanda deſiſtere, quia nimirũ Petrus Apoſtolorum ſummus, vt errare potuit, & reuera aliquando errauit, ita ex altera parte Lutherus certus erat, ſuam doctrinam fuiſſe [a] *eiuſmodi quæ ſolius Dei gloriam illuſtraret.* Argumentum optimum, & quidem ſi talis fuerit doctrina eius, Petro Pauloque ſecus docenti, & gloriam Dei obſcuranti, [b] anathema erat dicendum. Non negabis opinor hanc eſſe tuorum Magiſtrorum fidem maximè generalem. Eſt certè tanquam latiſſimè patens ſubſtructio, qua plereque omnes Euangelij veſtri partes ſuſtinentur. Diſputans contra [a] Sanctorum inuocationem, contra [b] Pontificatum Romanum, contra [c] liberum hominis arbitrium. Caluinus, hoc gloriæ Chriſtianæ cui illa putabat aduerſari ariete, ea diſiecit omnia. Hoc ſcorpione Lutherus [d] Sacerdotum Eccleſię Romanę externum, hoc [e] omnia Angliæ monaſteria euertit Martirologus noſter Foxus. Et ſi à Caluino quæras cur realem Chriſti in Euchariſtia præſentiã non credat, reſpondebit iterum atque iterum, quia talis præſentia [f] *cæleſti eius gloriæ derogat*, dico [g] *quia cæleſti eius Maieſtate apparet indignum*, vt eo ſe modo miſeris mortalibus communicet. Hoc itaque cum apud tuos certiſſimũ ſit & maximè receptum, nihil eſſe Chriſto tribuendum quod ſit eius gloriæ, & honori aduerſarium: eodem hoc axiomate ponderemus tuam fidem & meam, vt videamus vtra ſit Chriſti nomini honorificentior. Tu poſtulas vt cum ego dicam fuiſſe aliquando mortuum, interfectum nimirum à Iudæis. Ego contendo fuiſſe ſemper viuum, & hactenus interiiſſe nunquam. Hic tu ſi hominem mortuum viuenti vis anteponere, præterquam quòd cum manifeſta ratione pugnas, etiam à ſapientiſſimo omniũ Salomone impru-

[a] *Caluin. Inſtitut. lib. 2. c. 12. §. 27.*

[b] *Idem in epiſt. ad Sadalet. pag. 185*

[c] *Idem Inſtit. lib. 2. c. 3. §. 6.*

[d] *Luther. Tom. 2. lib. de abroganda miſſa priuata.*

[e] *Fox. act. & monumẽt. pag.* 177. 178. 181.

[f] *Caluin. Inſtitut. lib. 4 ca.* 17. §. 19.

[g] *Ibidem* §. 32.

dentiæ damnaris, qui non modo leonem viuum eodem mortuo, ſed etiam *canem viuum leone mortuo* iudicat *eſſe meliorem.* Quis autem qui tamen ipſe homo ſit, hominem vtraque manu carentem eodem quum duas manus haberet, claudicantem eo qui incedit rectè, ſurdum audiente, cæcum vidente, & ſtupidū ſentiente iudicet eſſe præſtabiliorem? At mors non tantùm has debilitates ſecum affert, ſed omnium generaliter ſenſuum, omnium corporis membrorum, ipſius etiam lucis & ſolis priuationem. Honoramus quidem Abrahamum, Iſaacum, Eſaiam, Ieremiam, Ezechielem, & alios Prophetas mortuos, at non quia mortui ſunt quod eſt illis cum omnibus mortalibus commune, ſed quia in amore Dei, & veritate, & pietate ad mortem vſque perſtiterunt, & in populis ab idololatria ad cultum Dei conuertendis fideliter laborarunt. Deinde ſi ab hominibus nequiſſimis occiſus eſt Chriſtus, quid hoc eſt ſingulare? quum à mundo condito eandem ſortem & boni & improbi, & magni Principes & abiectiſſimi homunciones perpeſſi ſint plurimi. Sin vero abſque morte in cœlum corpore & anima eum tranſlatum dicas, vti nos credimus, quæ fœlicitas contigit pauciſſimis; annon hoc multò eſt præclarius, & longè glorioſius? Et ſi rectè Caluinus diſputat contra realem Chriſti in Sacramento præſentiam, eam eſſe abſurdam, & nullo modo concedendam, quia eſt cœleſti Chriſti Maieſtate indigna: quanto rectius & fortiùs procedit argumentum contra realem Chriſti in Cruce mortem, eam eſſe multò magis abſurdam, eoque minus concedendam, vt quæ longè eſt cœleſti eius Maieſtate & magnificentia indignior, cùm illic Chriſtus glorioſius, hic ignobilis, illic abſque dolore aut perpeſſione aliqua, hic cum omni miſeria & pœna, illic credatur nulli expoſitus hominum nequiſſimorum vel etiam dæmonum opprobrio, hic prædicetur ſubiectus omni dedecori, omni contumeliæ, omni Iudæorum, Gentiū, hominum improbiſſimorum ſannis, ludibrijs, infeſtiſſimo cruciamento & iactationi. SAMVEL. Quicquid ſit de Caluini argumento, quod eſt in ſuo ſenſu veriſſimum, tu humano quidem more de iſtis rebus non inſcitè arguis. At ſi non dicam Chriſtianè, ſed vel Mahumeticè res ſacras, & myſticas expendere velis, videbis iſta omnia longè alio, imò planè contrario modo ſe habere, quàm tu opinaris. Ais hominem ſanum ægro, rectè incedentem claudo, validum imbecillo, multoque magis viuentem mortuo antecellere, idque confirmas ex Salomone vilem beſtiā viuentē, mortuo leoni, hoc eſt, nobiliſſimo cuiq; animali præferente. Si quidem hanc dū taxat vitam intueris, ſcitum illud Salomonium, & tuum quoq; veriſſimum agnoſco. Sin ad diuina oculos mentis attollas, lōgè ſecus eſſe tota

ſcriptura

ſcriptura pronunciat. Ecquid enim vnam ouem ſacrificatam, hoc eſt, mactatam, conciſam in partes, & vel totam igne conſumptam, vel ad hominum vſus iuxta legis præſcriptum diſtributam, toti gregi ouium, & arietum in agris paſcentium non antepones. Ecquid omnes greges vel armenta Iudeæ eam habebant dignitatē, vt de illis diceretur, quod de vna capra, aut oue, aut vitulo ſacrificato ſæpenumero memorat ſcriptura, inde aſcendiſſe in cœlum *odorem ſuauiſſimum Domino*? Hoc quod de oue dicitur figuratè in ſacrificium occiſa, infinita cum prærogatiua ad Chriſtum in cruce ſacrificatum, & ſe ſacrificantem, & illis ouibus præſignificatum transferre debes. Neque tamen mirarer in homine infideli, qui in ſola Chriſti crucifixi, & interfectione ignominioſa cogitationes ſuas defigit, ſi tali crucifixo Chriſto viuentem Scipionem, aut ducem quemcunque anteponat. Fatemur enim cum Apoſtolo Paulo, *verbum crucis ſ[tultitiam] eſſe Gentibus, & ſcandalum Iudæis, etiamſi ijs qui ſalui ſunt*, id eſt, Chriſtianis ſit *Dei virtus, Dei ſapientia*, ideoque & Dei gloria. At vero ſi iidem Iudæi, Genteſque ad reſurrectionem mox conſecutam aduerterent, ſi ad glorioſiſſimam Aſcenſionem mentes applicarent, tum fortaſſe longè aliam opinionem de Chriſto crucifixo conciperēt, neque dubitarēt Chriſtum optimis illis Patriarchis, Abrahamo, Iſaaco, Eliæ, & cæteris lōgiſſimo interuallo anteferre. Quanto enim in morte maior & ignominioſior fuit depreſſio, tanto à morte illuſtrior & glorioſior erat reſurrectio: quemadmodū honoratiùs eſt homini cuicunque ab infimo, & afflictiſſimo ſtatu, à ſua virtute ad faſtigium Imperatoriæ Maieſtatis aſcendere, quam nunquā fortuna aduerſa tentatū in mediocri dignitate viuere. MICHAEAS. Probabile quidē eſt quod dicis; quanquā nec mihi deſint quæ poſſem opponere. Sed quia in hoc cardo, vt tu putas, religionis tuæ vertitur, neque paucis expediri poteſt, ſeponamus pauliſper, & poſtea commodiùs repetemus. Cætera autem quæ numeras, eadem & nos vobiſcum habemus, & nō minus quam vos religiosè æſtimamus. Nam Cœna quæ (vt definit eius tēporibus noſtris ordinandę Princeps Hulderichus Zuinglius) *nihil eſt aliud quàm ſolemne & myſticæ charitatis & concordiæ ſignum vel ſymbolum*, à noſtris toto quidem anno, ſed feſto Paſchali non minus quam à veſtris religioſis frequentatur. Baptiſmus autem noſter, veſtro longè multumq́ue antecellit. Reliquorum deniq; quæ tu recenſes tanquam præcipua in quibus concionatores veſtri verſantur, permulta et ſi non omnia mirificè nobis placent. Pontificem enim Romanum abominamur, & excidium cupimus, quod eſt *fundamētum*, imò & *bona pars religionis veſtræ*: ſacrificium Miſſæ, & realem præſentiam vobiſcū damnamus

Leuit. 1. 13. 17. c. 3. & 4. & c.

1. Cor. 1.

Zuinglius Tom. 2. epiſto. ad quandam Germaniæ ciuitatem. fol. 296.

de-

de Prędeſtinatione, Cõiugio, Ieiunijs nonnihil (fateor) non tamen multum à vobis differimus. Denique ſi non nomen ſed rem attendis, verè non minus quam vos Zuingliani, Proteſtãtes ſumus. Si enim nominis huius originem recordaris, illud publico quodam conſenſu Germanis impoſitum eſt, illis qui Lutherana fide imbuti, quam poſtea ſub nomine *cõfeſſionis Auguſtinæ* Carolo Cæſari obſtulerunt, pro ea contra fidem reliquorum Germanorum tanquam Papiſticam *proteſtabantur*, à qua Lutheranorum fide, & confeſſione, & communione, Zuingliani tum nominatim excluſi ſunt. Quum autem huius appellationis vis duabus partibus contineretur, altera vt quis *Auguſtanæ* eſſet *confeſſionis*; altera vt Põtificiam fidem reiiceret, temporis ſucceſſio ita iam obtinuit, vt *Auguſtana confeſſione* ſepulta; vel à varijs ſectis ſic corrupta, vt quænam ſit Germana Auguſtana confeſſio planè neſciatur, *Proteſtantes* ſint quicunq; Papiſticæ religioni ſeſe opponunt. Quod quum nos faciamus conſtantiſſimè (vt interim omittam quod in articulis multò pluribus vobiſcum conueniamus, quam vos cum Lutheranis) magna nobis iniuria fieret, ſi quis à nobis Proteſtantium nomen tolleret, & tamen illud vobis attribueret. SAMVEL. Atqui in eo non mediocriter erras (Michæa) qui Lutheranos tam longè à nobis diſiungis & ſeparas. Non negamus quidem nos ab illis nonnihil diſſidere, & diſſidium illud *non eſt de principijs aut fundamentis religionis Chriſtianæ non de Deo, non de Chriſto, non de ſancto Spiritu, non de ratione iuſtificationis non de æterna vita, ſed de vna tantum nec ea ita graui & magna quæſtione*, nimirum de Cœna: ideoque eos vt *verè Chriſtianos* & *amicos* quoq; & *fratres noſtros* agnoſcimus, quemadmodum in Apologia Eccleſiæ noſtræ toti mundo profitemur. At à vobis quoad ipſa principia, & fundamenta religionis diuellimur, quando non tantum non Cœnam, ſed nec Baptiſmum, nec quod caput eſt Chriſtum ipſum vobiſcum habeamus communem. Ideoque velim te deinceps illam opinionem deponere, qua nos tecum, & cum tuis Mahumetanis ita propè copulas, acſi multò vobis quam Lutheranis eſſemus coniunctiores. Quod tamen Proteſtantium nomen tibi tuiſque aſſumis, non moleſtè fero, ſed ſeriò potius lætor & valdè triumpho. Vtinam, vtinam tu reliquique tui ordinis omnes, qui ſub Turcæ Imperio degitis, Proteſtantes verè & ex animo efficeremini. Eſſet certè illud Euangelio admodum honorificum, quod ad tam amplas nationes penetraſſet, eaſq; ſuaui iugo Chriſti ſubieciſſet. MICAEAS. Siquidē relicta lege noſtra ad veſtros ritus nos immutemus; eſt ſanè quod gloriemini. Sin verò vos quemadmodum ſemel à fide Romana diſceſſiſtis ad Euangelicam ſed impuriorem, vt ſub

Sleidan. lib. 6. vide eundē li. 7. & 8.

Apologia Anglic.

Hen-

Henrico 8. Deinde varijs gradibus ad puriorem, vt ſub Edouardo 6. Et ea quæ modo dominatur Principe, ſic eam fidem poſtea indies magis magiſque corrigentes nunquam deſiſtatis, donec ad noſtram, vt omnium puriſſimam perueneritis; tum quidem non eſt religioni veſtræ honorificum (quanquam de eo nolim contendere) quod continua mutatione huc deuoluta ſit; ſed eſt Alcorano glorioſum quod ſua ſe firmitate ſuſtinens, Euangeliū veſtrum adeo incertum & mutabile, quum nuſquã conſiſtendi locum reperiret, tandem exceperit, eique conſtantiam ſuam impartiuerit. Non enim quando primis Eccleſiæ temporibus noſtri Britanni idololatriã priorem deſerentes, fidem Chriſti ſuſceperunt, dicere ſoletis illos gloriam attuliſſe Chriſto, ad quem ab erroribus Paganiſmi conuertebantur; ſed è contra Chriſtus eos honoraſſe dicendus eſt, quos ab impijs moribus & inſtitutis nefarijs auertens ſalutari ſua doctrina imbuebat. Ita non eſt propriè tam glorioſum laſciuo adoleſcenti, quod ſub egregio Præceptore homo doctus, nec imperito tyroni quod ſub præclaro duce miles bonus euaſerit; quam prædicandum & laudabile eſt Præceptori, qui diſcipulum antea diſſolutum melioribus literis moribuſque, & præclaro duci qui rudem tyronem militari diſciplina inſtruxit: eò quod diſcipuli & tyrones à ſuis Præceptoribus & ducibus non contra hij ab illis perfectionem conſequantur. Veſtri autem Miniſtri ſi in illis tantum quæſtionibus à te commemoratis ſe exercent, nec ad altiorem Theologiam aſſurgunt vt tu dicis, & ego facilè credo; non ſunt admodum conuertendis nationibus idonei, quinimò probabile eſt eos multò faciliùs ſuam fidem derelicturos, quàm eandem alijs perſuaſuros. Fuit ante paucos annos in clariſſima patriæ tuæ ciuitate Miniſter, magni propter crebras cōciones nominis, & contra Ieſuitas ſcriptor acerrimus, qui quū in Papiſtico quodam libello legiſſet Mariam Virginem matrem Dei appellari, accenſus zelo Euangelico exclamauit ſingularem blaſphemiam, quaſi Deus æternus, & infinitus, & increatus à fœmina naſci potuerit, quod eſt Deo diuinitatem & æternitatem manifeſtè detrahere. Neruosè quidem & Theologicè; ſiquidem ſana, hoc eſt, noſtra Turcica de Chriſto opinione fuiſſet imbutus. Quum enim certum ſit nobis, eum fuiſſe non Deum, ſed hominem; eius mater eum pariens non magis Deum peperit, quàm matres antiquorum Prophetarum dum eos conceperunt, totidem deos genuerunt. Vtinam verò tu Samuel idem ſentires. Ita ſiquidem grauiſſimus hoſtis integram noſtram coniunctionem maximè impediens eſſet è medio ſublatus. Certè perpauca admodum ſupereſſent propter quæ deinceps litigaremus. S A M V E L. Mittamus iſta arguta Michæa.

chæa, vtrum hoc vobis an nobis futurum ſit glorioſiùs, eſt etenim contentio puerilis, & de eo liberum aliis permittamus iudicium. Illud autem à te requiro, vt tandem ſimpliciter & dilucidè proponas ea ſiue grauiora, ſiue leniora, quibus Turciſmus veſter ab Euãgelio noſtro diſiungitur, & ſi quidem quoad grauiora me in tuas partes pertraxeris, & quod ſuperius aſſeruiſti Mahumetiſmum cum Euangelio eadem prorſus docere, vel in quibus differat, meliora docere conuincas; tum ſanè ego de leuioribus negotium tibi non faceſſam. Sequentur enim, vt ait Iuris conſultus, *acceſſoria naturam principalis*. Sin verò neque leuiora deinceps obtinere poteris, ſed ſemper Euangelium à veſtro Alcorano, & quoad magna & quoad minima, longè lateq; diſtare conſtiterit; etſi fortaſſe non es ad rectam rationem rediturus, quod ego in primis opto, illud ſaltem me à tua humanitate, & æquitate impetraturum confido, vt errorem tuum agnoſcas, & reuoces quo Euangelium noſtrum Alcorano tam contumelioſè exæquaſti. MICHAEAS. Quid ais Samuel? contumeliam inferri Euangelio veſtro, eò quod illud Alcorano contulerim? Imò iniuria potiùs facta eſt Alcorano, cui veſtrum Euangelium tanquam noctuam Aquilæ, & Hinnulum Leoni, vel certè Glaci aureis Diomedis ærea comparaui. Quare ſi peccatum ſit, ab Alcorano venia petenda eſt, non ab Euangelio, quod vt Alcorano magna ex parte poteſt eſſe ſimile, ita clariſſimum eſt Alcorano nulla ex parte antecellere. Quare hic idem prorſus error eſt, qualem ſupra admiſeram, quum vos nobis magis quam Lutheranis fratres, & quoad religionem propiores eſſe dixi; quem tu errorem in me arguiſti, & fraternam vobis cum Lutheranis intercedere cognationem iactaſti, & in vna ſolùm quæſtione nec ea admodum graui diſcordiam eſſe, quæ fundamenta religionis non attingat, & id genus alia: quæ omnia adeo ſunt perſpicuè falſa, vt mihi graue admodum ſit, ad rerum tam euidentium refutationem impelli. Ante annos duodecim Principes quidam nationis veſtræ, pro communi ſalute fœdus cum Germanis Lutheranis contrahere cupientes, de religionum controuerſijs quibus animi veſtri valdè diſtrahebantur ſedandis prius agendum cenſuerunt: in eaque re Sturmius Argentoratenſis vir clariſſimus & Zuinglianæ fidei apprimè ſtudioſus, de quo prius, operam ſuam quam diligenter interpoſuit, & vt commodiùs de iis tranſigerentur lites veſtras in Epitomen quandam redegit hoc modo: *Inter Eccleſias* (inquit) *Euangelicas præcipuè controuerſiæ hæ ſunt, de Cœna Domini, de Prædeſtinatione ſeu prouidentia Dei & de perſona Chriſti*. Non ergo de *vna quæſtione*, eaque leui diſſidetis, ſed de tribus, iiſque grauiſſimis. At hæ tres quæſtiones num ſimplices ſunt

Ratio ineundæ concordiæ per Sturmiũ an. 1579. pag. 2.

& ſte-

& ſteriles? & non potiùs admodum fœcundæ, & quæ aliae multas ex ſe parturiunt? Reſpondet Sturmius: *Certum eſt cauſam Euchariſticam fontem eſſe & originem multarum aliarum pernicioſarum rixarum, videlicet de perſona* CHRISTI, *de eius Aſcenſione ad Cœlos, déque ipſius ad dexteram Patris ſeſſione, déque quibuſdam aliis, quibus pracipui articuli fidei noſtra labefactantur*. Vides itaque Samuel, & tu & tui quàm in manifeſto errore verſemini, qui hoc negatis quod adeo *eſt certum*, & vel infimæ plebeculæ notum. Atque hæc veſtra diſſidia eiuſmodi ſunt, vt breui vos ad Turciſmum progreſſuros, idem vir multas ob cauſas ominetur. Sic eſt enim apud eundem: *Si Reges & Principes Euangelici, ſuam pro dirimendis hijs contentionibus non interponant authoritatem, dubium non eſt quin Eccleſia Chriſti multis hareſibus inficiantur, & tandem maxima eius vaſtitas ſubſequatur, vt in Aſia, Africa & Gracia, propter ſimiles cauſas eueniſſe vidimus*. Et iterum: *Hijs paradoxis opinionibus fundamenta religionis noſtra conuelluntur, pracipui articuli in dubium vocantur, multa hareſes in Eccleſias Chriſti inuehuntur, & plana ad Mahumetiſmum, & Atheiſmum paratur via*. Sic Sturmius. Cætera non malè; illud peſſimè quod veſtra ad Turciſmum acceſſione Eccleſias vaſtandas eſſe vaticinatur, quum Eccleſiæ apud nos multò quam apud vos præclariùs floreant. Cuius rei teſtes appello omnes qui Eccleſias noſtras cum veſtris Scoticis, Anglicanis & Gallicanis vaſtationibus poterunt comparare. In illo verò altero de Lutheranorum nimirum fraterna vobiſcum ſocietate, Deus bone! quam turpiter tui Magiſtri, tua credulitate abuſi ſunt? Non eſt opus vt longiùs inquiram huius erroris confutandi argumenta. Is enim quem in manibus habemus Sturmius, quum fateatur Lutheranos clamare *vos minus Scythis, & Turcis ferendos eſſe*, vnà clariſſimè fatetur vos cum Turcis, quam cum Lutheranis eſſe arctiori neceſſitudine iunctos. Quin etiam Lutherani in celebri Germaniæ ſynodo, vno ore, & ſolemni decreto, omnem vobis amicitiam fraternam his ipſis verbis renunciant; *Quod ſcribunt Zuingliani ſe à nobis pro fratribus agnitos, id tam impudenter tantoq́; vanitate ab illis confictum eſt, vt illorum impudentiam mirari ſatis nequeamus. Nos verò vt locum illis in Eccleſia nullum concedimus, ita etiam pro fratribus minimè agnoſcimus, quos ſpiritu mendacij agitari deprehendimus, & in filium hominis contumelioſos eſſe*. Quare noli deinceps Samuel eos pro fratribus venditare, quos perſpicis tibi tuiſque, tanquam Scythis, & religionis proditoribus, Chriſtianæ Religionis eſſe infeſtiſsimos. Iniuſtè forſan, non nego, nec enim de eo diſputo; ita tamen vt

Epitome colloquij Maulbrunæ anno 1564. pag. 82.

euid-

manifeſtò fraternum nomen & amorem, hæc ſiue iuſta ſiue iniuſta veſtrûm execratio dirimat. Certè qui vos fratres appellauerit, etſi in Apologetico ignorantiæ poterat attribui, tamen deinceps grauiori verbo refellēdus eſt, quādo iſti fratres Lutherani *admirabilem impudentiam* appellēt. Germanus quidem ille, *Superintendens Raceburgenſis, & coniunctarum Negapolenſium inſpector generalis*, hoc eſt, magnus Lutheranorum Patriarcha, qui ſuperiore anno emiſit contra Caluiniſtas, iuſtæ magnitudinis libros tres hoc titulo: *Theologiæ Caluiniſtarum libri tres: in quibus ſeu in tabella quadam, quaſi ad oculum pluſquam ex 223. Sacramentariorum publicis ſcriptis: pagellis, verbis proprijs, & authorum nominibus indicatis, demonſtratur eos de nullo ferè doctrinæ Chriſtianæ articulo rectè ſentire:* qui incipiens à *Deo, eiúſque omnipotentia, & verbo*, & reliquos ferè omnes percurrens, *de vnione duarum naturarū in Chriſto, de redemptione Chriſti, de Spiritu ſancto, de lapſu hominis, de libero arbitrio, de lege Dei, de Euangelio, de Prædeſtinatione, de Iuſtificationis articulo, de ſola fide iuſtificante, de bonis operibus, de Pœnitentia, de Sacramentis in genere, de Baptiſmo, de Cœna, &c. de aſcenſione Chriſti ad Cœlum, de deſcenſu Chriſti ad inferos, de adoratione Chriſti*, & in his omnibus alijſque multis fidem Caluinianam damnat, vt planè hæreticam: qui vix nominat Caluiniſtas, quod facit ſæpiſſimè, quum aliquo inſigni epitheto eos ornet, vocans *infideles, impios, blaſphemos, præſtigiatores, hæreticos, incredulos vertiginis & cæcitatis ſpiritu percuſſos, homines impudenti & perfricta fronte, turbulenta ſatanæ organa*. Et (quod eſt frequentiſſimum) atheos; hic certè Superintendens plurimum obſtupuiſſet, ſi quem audiſſet aſſeuerantē Lutheranos, & Zuinglianos eſſe *amicos* & *fratres*, eoſque de *vna tantum, nec ea ita graui & magna quæſtione diſſidere*. Sed iſta libenter tranſilio, & venio ad deſcribenda ea, quæ poſtulas cōtrouerſa inter nos capita: Et vt ſcias æquabilitatem meam, nullo hic præiudicio in meas ipſius partes propendentem, recenſebo ea ſuccinctè iiſdē omnino verbis, quibus ea veſtri Chriſtiani è noſtro Alcorano traducta deſcripſerunt. Sic itaque Theodorus Bibliander, Philippus Melancthon, Lutherus & alij quos illi Alcorano à ſe ædito, ad eundem confutandum adiunxerunt, præcipua Alcorani capita colligunt.

Impreſſi Francofurti an. 1592.

Capita libri primi.

Vide præfationem.

ARGVMENTVM
CAPITIS TERTII.

Micheas ſummam religionis Turcicæ quoad fidem de Deo, de Chriſto, de æterna vita, de precibus & ritibus Eccleſiaſticis, &c. breuiter & ſigillatim deſcribit.

CAPVT TERTIVM.
MICAEAS.

TOTIVS doctrinæ Turcarum hæc eſt ſumma. *Primus & maximus error eſt quod Trinitatem in vnitate negent. Chriſtum licet ex diuino ſpiritu conceptum Dei filium eſſe non credunt, nec Deum, ſed Prophetam; bonum, veraciſſimum, omnis mendacij atque peccati immunem, Mariæ filium, ſine Patre genitum, nunquam mortuum, quia morte non eſt dignus: Imò quum illum Iudæi interficere vellent, de manibus eorum elapſum aſcendiſſe ad Aſtra, ibíque nunc in carne viuere in præſentia Dei vſque ad aduentum Antichriſti, quem Chriſtus gladio ſuæ virtutis interficiet, & Iudæos reliquos ad legem ſuam conuertet. Chriſtianos autem qui iam à longo tempore legem eius atque Euangelium perdiderunt, tum propter eius diſceſſum, tum etiam propter Apoſtolorum atque Diſcipulorum mortem, legem ſuam perfectè docebit.* Habes hic paucis comprehenſam primariam partem legis Mahumetanæ. Alius de Alcorano & eius promulgatore Mahumete ſcribit. *Quod nulli Prophetarum contradicit, ſed approbat libros à Deo fidelibus traditos, ſcilicet Legem Moyſi, Pſalterium Dauid, & Euangelium traditum Ieſu Chriſto filio Mariæ virginis, concludens omnes prædicta credentes & obſeruantes liberari à gehenna. Illud autem ſemper requirit vt quiſque vnum Deum adoret, & boni geſtor ſit, & credat reſurrectionem mortuorum. Principalis autem intentio Mahumeti eſt perſuadere Chriſtum neque Deum, neque filium Dei eſſe, ſed ſanctum & ſapientem quendam hominem, & Prophetam maximum, abſque patre ex virgine genitum.* Iſta ego poſſem ſingulatim, & membratim, imò ferè & verbatim ex ipſo Alcorano deducere, & Azoaras (in quas tanquam capita

Theodor. Biblian der in præfatione Alcran. pag. 3.

Cuſanus in cribratione Alcoran. lib. 1. ca. 2 li. 2. ca. 14 & lib. 3. cap. 1.

Richardus ordinis Prædicato. in cõfuta. legis Saracenæ. cap. 1.

pita Alcoranus tribuitur) deſignare in quibus ſingula conſi-
Azora.1. nentur. Azoara enim prima poſt ſolemnẽ diuini nominis in-
uocationem, hoc quaſi caput Alcorani ſtatuitur, *Quod omnis
rectè viuens, boníque geſtor indubitanter diuinum amorem aſſeque-*
Azoar.2. *tur.* Azoara. 2. *Creatoris, nec non & Angelorum in nubibus ad-
uentum ſinguli ſimpliciter expectent, ad quem omnium fiet reditus.*
Azoar.5. Azoara quinta: *Deus pius & miſericors prius teſtamentum vetus*
(legem Moyſis, & Pſalterium) *deinceps Euangelium rectas vias
hominibus tradidit. Poſtremo librum veraciſſimum Alfurcan vo-*
Azoar.11. *bis deſuper præbuit.* Azoara vndecima. *Iudæi* (inquit) *Mariæ blaſ-
phemiam & immoderatam contumeliam inferunt dum eius filium
Chriſtum Dei nuncium ſe intercmiſſe perhibent. Eum enim nequa-
quam, ſed alterum ei ſimilem interfecerunt: quia Deus incompre-*
Azoar.12 *henſibilis & ſapiens eum ad ſe migrare fecit.* Azoara duodeci-
ma. *Increduli ſunt qui IESVM Mariæ filium Deum dicunt eſſe,*
Ioan.20. *quum ipſe Chriſtus dicat, in dominum Deum meum ac veſtrum
credite:* Quam ob rem pauló poſt: *Confundat* (inquit) *Deus*
Azoar.19 *Chriſtianos qui Mariæ filium loco Dei venerantur, quum ipſis præ-
ceptum ſit, non niſi vnum Deum adorare,* &c. Sed quoniam nec
Alcoranus tibi ſuppetit vt ſingula poſſis conferre, & huiuſmo-
di comparatio longior eſt & laborioſior, & aliquando prop-
ter ſententiarum obſcuritatem (quod in diuinis rebus &
verbis neceſſe eſt accidere) ſenſus earum veri difficilius eruun-
tur, & tui Chriſtiani videntur in iſtis exponendis tibi æquio-
res, quàm ego qui Alcorano defendendo meipſum conſecraui;
has ob cauſas malo vt tuos hæc tibi enarrantes quàm me ea-
dem tibi colligentem audias. SAMVEL. Etiamſi ego tuæ
hac in re fidelitati nequaquam diffido, tamen quando hanc in-
greſſus es viam quæ mihi certè magis arridet, eam vt ad extre-
mum perſequaris velim. MICHAEAS. Faciam perliben-
ter. Illud tamen à me non expectabis, vt ſi quæ ſint à tuis
contra legem noſtram falsò, maledicè & contumelioſè prola-
Biblian- ta (vt ſunt permulta) à me recenſeatur: quin illa vt potero
der in omittam prorſus: eò quòd mihi religio ſit eiuſmodi blaſphe-
Apologia mias audire, multò magis proferre: & lege inter nos mutuò
pro edi- dicta præcauimus contra omnes verborum aculeos & iniurias.
tione Al- Iniuria eſt enim & non ferenda quod Theodorus Bibliander
corani. ait, *Alcoranum ſatum eſſe per Apoſtatas Monachos, conſutum ex ve-*
Vide apud *teribus hæreſibus.* Qui ſi recordatus fuiſſet quis ipſius Euange-
Alcoran, lium *ſeuiſſet,* & cuiuſmodi articulos illud contineret; neque ne-
par.2.in garet opinor eius *ſatorem* Lutherum fuiſſe Monachum, cum-
cõfutatio que grauiorem *Apoſtatam* (quoniam ipſe tam agreſti vocabu-
ne Alcor. lo vtitur) quàm fuit Seigius qui ex monaſterio ſuo vi eiectus
pag.13. eſt, non ſua ſponte receſſit, & contra votum nunquam ſe ma-
trimonio

trimonio illigauit, idque ſanctimonialis virginitatem profeſſæ, vti fecit Lutherus, quòd certè plurimum auget Apoſtaſiæ grauitatem (ſi tamen ita cum Bibliandro loqui fas eſt) & ſi veteres recentéſque Papiſtas audiamus, quorum ille iudicia ſequitur in tam crudeli ſententia ferenda, auſim affirmare, & argumentis manifeſtis oſtendere eius Euangelium ex pluribus antiquis nouíſq; hæreſibus eſſe conſutum quam eſt Alcoranus noſter. Sed redeo ad propoſitum, & pertexam quod exorſus ſum, vt vniuerſis ordine ſub aſpectum propoſitis, poſtea facilius ad memoriam reuocentur ſingula, quum orationis curſus nos ad ea carpenda & examinanda duxerit. Et quæ hactenus quidē narrauimus, ex ipſo Alcorano deſumpta ſunt omnia; quæ iam ſequuntur, pleraque ex Alcorano, permulta ex cōmunibus noſtrorum hominum moribus & ritibus: ea vero à tuis hoc ordine cōmemorantur. *In Alcorano præcipitur circunciſio, quanquam non ob expiationem peccati originalis, quod nullum eſſe arbitrantur Mahumetani; tū abſtinentia carnis porcinæ & vini. Quo ab Hebreis Chriſtianiſq; ſua lex diſſentiret, ſtatuit diem veneris ſacrum. Ex eadem cauſa contra omnium aliarum gentium ritum, ſoli Turcæ erant conuerſi ad meridiem. Diuortia & multitudinem vxorum conceſſit quo facilius rudem populum ineſcaret, & docuit voluptates corporis futuræ fœlicitati minime officere. Legem tulit, Si quis de Alcorano diſputaturus concertaret, capitali pœna eſſe afficiendum, quum cuiuis miſterium tractare nefas ſit. Scripturas ſuas Mahumetes eleganti quadam concinnatione & ſub rithmo carminéque adidit, vt facilius traheret incautos. Euangelicam doctrinam quam alioqui laudabat, ab Apoſtolorum diſcipulis corruptam Alcorano ſuo ſe emendaturum promittebat. Vetus teſtamentum laudauit, & ſi quibuſdam in locis mendoſum aſſererit. Chriſtū verū ſanctū fuiſſe & omni virtute præditum, ſupra omne humanitatis faſtigium prædicabat. Eum ex virgine natum & Spiritu ſancto conceptum, nunc verbum, nunc ſpiritum, nunc Dei animā, nunc Dei amiciſſimū vocabat, quē tamē Deum eſſe negabat. Cum Sabellianis Trinitatē negabat, cum Ario Chriſtū Deū, cum Macedonio creaturā dixit Spiritū ſanctū. A Sergio baptiſatus eſt, & pro peccatorū expiatione crebras lotiones indixit. Circunciſionē in adultam protendit ætatē. Multum vrget ne quis matura ætate extra matrimoniū degat. Magno rigore quinquies in die præcipit orandū horis & temporibus aſſignatis. Prima oratio fit oriente ſole, & continet quatuor Erket & duo Chalamat. Erket autē eſt geminata inclinatio cū totidē proſtrationibus. Chalamat eſt ſecreta oratio quæ cum certis cæremoniis perficitur poſt quamlibet proſtrationem. Secunda præcatio fit circa meridiē, cōtinet decē proſtrationes & quinque orationes ſecretas. Tertia fit veſpertino tēpore, continēs octo proſtrationes & quatuor orationes ſecretas. Quarta fit occidēte ſole, habēs quinq; proſtra-*

Cuſpinianus de religione Turcarū. Septemcaſtrenſis editus à Luthero. de fide & religione Turcarū cap. 13. Chriſtophorus Richerius lib. 2. de moribus Turcarū ad Franciſcum Galliæ Regem

tiones & tres orationes ſecretas. Vltima cæteris prolixior, poſt cœnam tardiori fit hora habens quindecim proſtrationes & octo orationes ſecretas. Ad has orationes vnuſquiſque tenetur cum Parochiano ſuo & in Eccleſia propria, niſi legitimè impediatur: tunc enim in omni loco, hoc licitè facere poteſt. Dies veneris eſt apud eos, vt apud nos dies Solis quò attentius orant, non tamen vacant ab vllo labore. Singulis ciuitatibus Turcæ habent quoddam principale templum quò omnes conueniunt die veneris, tam ipſe Rex quam alij principes. Oratione meridiana perfecta, fit prædicatio & regalium eleemoſynarum largitio. Ieiunium ſimile Quadrageſimali habent in anno ſemel. per menſem integrum, qui aliquoties in hyeme, aliquoties in æſtate contingit. Die ieiunij abſtinent ab omni genere cibi & potus; nocte autem quibuſlibet liberaliter veſcuntur. In fine ieiunij Paſcha celebrant, in quo viſitant memorias mortuorum ſuorum, ibidem orantes, & quæ ſecum portauerunt commedentes, & inuicem oſculantes dicunt Baaran, hoc eſt, veniat tibi bonum Paſcha. Et hæc omnia obſeruant in ſecundo Paſchate, quod ſexageſimo die poſt primum celebrant, eò quòd tunc peregrini eorum ad Medinam, & Mecham peragunt ritum peregrinationis ſuæ. Tum enim magna multitudo Turcarum, Arabum, Saracenorum, & Tartarorum annuatim viſitant memoriam & ſepulchrum Mahumetis. Et propter hos potiſſimum, duo ſunt hoſpitaliorum genera in omni loco; aliud in ciuitatibus, aliud in vijs publicis, vbi non inueniuntur ſufficientes habitatores ad recipiendum peregrinos. Ea quæ ſunt in ciuitatibus, ſunt capaciſſima, & plurimis poſſeſſionibus dotata, vnde ali poſſunt bis in die non modo peregrini, ſed & Sacerdotes & ſtudentes nonnulli, qui pro fundatoris anima quotidie precantur. Sacerdotes nullam habent occupationem circa curam animarum, confeſſiones, exhibitionem ſacramentorum. Eorum Eccleſiæ nil differunt à domibus communibus, vt nec Sacerdotes quoad veſtitum à communi populo: qui nec multum meditationibus nec ſtudijs literarum vacant, ſed vxori, liberis, familiæ. Iumenta enim curant, mercantur, vſuram capiunt. Multi ſunt peculiares Turcis Sancti, quorum alij à peregrinantibus, alij à maritis, alij à parentibus, alij à calamitoſis, alij à viatoribus inuocantur, eorumq́; ſepulchra in magna habentur veneratione. Sed præcipuus in Turcia tota habetur Sedichaſi quidam, hoc eſt Sanctus Victor vel Victorioſus inter Sanctos, cuius ſepulchrum eſt inter limites Caramannorum & Othomannorum, quem tam religioſè colunt, vt neminem qui illius opem implorat, deſiderio ſuo fraudari conſtantiſſimè credant, præcipuè ſi victoriæ vota faciant: Vnde maxima donaria à Principibus quotannis ad huius ſepulchrum deferuntur. Et licet Othomanni & Caramanni frequenter inter ſe diſcordias habeant, & vnus inuadat terras alterius, nemo tamen eſt auſus

Septem caſtrenſ. Ibid. cap. 15.

Tempore huius ſcriptoris Caramania non erat in ditione Ottomannorũ.

auſus appropinquare ſepulchro illius, vel terris ei propinquis aliquid mali inferre. Saraceni omnes & Turcæ imprimis imagines omnes ſeu pictas, ſeu ſculptas ſic deteſtantur, vt propterea Chriſtianos idololatras vocitent, quũ illi nec ſigillo vtantur in literis vllis, contenti nudis literis ſi nomen adſit mittentis aut ſyngrapha, cætera vana reputantes. Mahumetis ſepulchrum, eſt in Medina vrbe, & à Turcis totóque Oriente inuiſitur, vt à Chriſtianis Hieroſolyma ob ſepulchrum Chriſti. His paucis habes deſcriptam religionem noſtram ferè vniuerſam: & quo minus ab authorum verbis deflecterem quędam reliqui ſuſpicioſiùs, imò & iniquiùs & contumelioſiùs poſita quàm vel veritas ipſa vel profeſſio mea patitur: quæ certè non ita ſimpliciter enunciaſſem, niſi poſtea attenderem commodiorem ea examinandi locum. SAMVEL. Perpulchrâ ſanè ſunt quæ percurriſti Michæa, quorum ego toto hoc itinere hoſtro, aut nulla prorſus, aut pauca admodum potui animaduertere. Omnia enim mihi liberius patuerunt quàm Templa & Moſqueæ (vti vocatis) & cætus hominum tuæ profeſſionis tum cum ſacra ſua acturi congregantur. Quare etiamſi *Theuet.* maximum in locis Imperij Turcici diligenter luſtrandis tempus, operámque poſui; tamẽ quid in ſuis templis agant Turcæ, *Coſmogr. lib.6.ca.8* minimè omnium intelligo. Semper enim ne curioſior eſſem, me valdè terruit luctuoſum illud exemplum Hiſpani Granatenſis, de quo primò noſtro in Iudæam acceſſu audiuimus, qui Hieroſolymis ex pactione facta cum quodam amico ſuo Mauro, ſimulata perſona, Mauriq́ue veſtibus indutus templum cum reliquis promiſcuè circunciſis vbi ſemel ingreſſus eſſet; vt eorum ritus, & cæremonias intueretur; Turcæ ex moribus geſtibúſque precandi aduertentes eum de ſuo numero non fuiſſe; nihil quidem ſe mouerunt donec ſacra & cæremoniæ abſoluerentur. Tum autem in ipſo egreſſu, ad templi veſtibulum eum aggredientes, multis vulneribus confecerunt, & in partes varias diſſecuerunt. Imò ipſe paulo poſtquam illud accideret, primo ferè appulſu meo in illam terram quum Chriſtianorum omnium varias Eccleſias liberè frequentarem, quod ſemel tantummodo præteriens leuiter in Turcarum Templum quod ipſi Salomonis appellant, introſpexiſſem, ſubitò à Turcis comprehenſus, in imum carcerem acris Hieroſolymitanæ ad aliquot dies conectus ſum. Id quòd me perpetuò cautiorem fecit, vt in eorum ſacra nihil prorſus inquirerem. MICHAEAS. De Moſqueis noſtris opportunè admonuiſti, quòd ego fortaſſe aliâs vel per obliuionem, vel data opera eram prætermiſſurus. Eſt enim illud religionis noſtræ, vt religionis ipſius myſteria non promiſcuè omnibus, ſed tantum fidelibus ijs qui iam dudum myſterijs noſtris initiati ſunt aperiamus:

quod & antiquiſſimis Chriſtianis in more poſitum fuit. Quemadmodum tamen hactenus in alijs feci, ita & in hoc non grauabor ea repetere quæ à veſtris hominibus literarum monumentis tradita ſunt. De templis ergo noſtris ita ſcripſit Chriſtianus quidam aliquando circuncisus, & qui multos annos apud nos ſeruiuit, & ſacris noſtris cætibus ſæpe interfuit, à quo hæc malim quam à me enarrari. Sic autem ille: *Habent Turcæ templa ſatis ampla, in quibus nullas prorſus imagines vidi, ſed hæc tantum verba inſcripta lingua Arabica: La illach, &c. hoc eſt, non eſt Deus niſi vnus, Mahumetes autem Propheta eius, vel non eſt fortis ſicut Deus. Deinde magna conſpicitur abundantia lampadum ardentium oleo. Totum templum dealbatum eſt, Pauimentum ſtoreis ſtratum & deſuper tapetis ornatum. Iuxta templum turris eſt miræ altitudinis, quam eorum Sacerdos tempore orationis aſcendens, voce alta digitis in aures inſertis hæc verba repetit, Allach, &c. Deus verus vnus, vel non eſt niſi vnus Deus, & Mahometes eius nuncius: venite ad orationem faciendam in releuationem peccatorum noſtrorum, poſtea addit: Non eſt alius victor niſi ſolus Deus. Et denique: Deus eſt omnipotens. Hoc clamore audito conueniunt in templum Nobiles & otioſi deuotioni dediti. Deinde prædictus Sacerdos deſcendens orat cum illis, idq́ ex officio facere debet quinquies inter diem & noctem. Fœminæ nunquam conueniunt cum viris, ſed ſeorſim certo in loco prorſus abſtruſo à virorum conſpectu & auditu; ipſæq́ templum rarius frequentant, vt tempore Paſchatis, & nonnunquam diebus veneris. Orant ab hora nona noctis vſque ad duodecimam. Viri inter orandũ pileos ſuos non deponunt, ſed ſummis digitis attingũt quaſi eleuaturi, genibus incumbant & terram ſæpe deoſculantur. Sacerdos ſuggeſtũ aſcendit, & ad duas circiter horas concionatur. Finita concione aſcendunt duo pueri, qui cantando ſuas preces pronunciant. Peracto eorum cantu, incipit Sacerdos cum toto populo cantare ſubmiſſa voce, & certa corporis mouendi cæremonia nihil aliud præter hæc verba, La illach ilellach, hoc eſt, non eſt niſi vnus Deus, ſic media fere hora perſonat & mouetur. Huiuſmodi autem orationes vt cantus & prædicatio fiunt tantum tempore Quadrageſimali & die feſto veneris. Circuncidũt pueros omnes in templo inter ſeptimum & octauum annum. In Sacerdotibus non magna doctrina requiritur: ſatis eſt ſi Alcoranum legere & ſecundum literam interpretari poſſunt: quoniam nõ vulgari lingua Turcica, ſed Arabica à Mahumete eſt traditus, & nefas putant ſi vulgari lingua interpretatus deſcriberetur. Eliguntur iſti ſacerdotes à populo, ſtipendium autem accipiunt à Rege: vxores habent & habitum vt ſeculares. Si ſtipendium non ſufficit propter multitudinem liberorum, mechanica tractant. Immolant victimas, ſed plerũmque votiuas, è quibus ſemper quarta pars præbetur Sacerdoti, altera pars pauperibus, alia vicinis, vltimam ipſi offerentes*

Bartholomæus Georgen. peregrinus de moribus Turcarum cap. 1.

Chriſto. Richer. de moribus Turcarum. lib. 2. Septemcaſt. ca. 13

rentes comedunt. Deniq́ue mortuos efferunt extra vrbem in locum aliquẽ, nefas enim putant in templis ſepelire. Deferũtur carei ardentes, ſequuntur Monachi & Sacerdotes cum cantu ad ſepulturæ locum cadauer deferentes. Sæpius amici cum luctu ad monumentum redeunt, & pro defuncti anima eelemoſynas pauperibus diſtribuunt. Hæc ſunt præcipua & ferè omnia quæ iam mihi occurrunt: quòd ſi alia poſtea vel diſputationis vel narrationis ſeries ſuggeſſerit, ea ſuis locis apponam. Nam de Monachorum ordinibus iam ſupra quod ſatis viſum eſt admonui, nec opus arbitror quicquam præterea adiicere.

ARGVMENTVM

CAPITIS QVARTI.

SAmuel ex articulis Alcorani à Michea enumeratis, quoſdam ſeligit & improbat, de iuſtificatione per opera, de numero precum, de inuocatione Sanctorum, de Alcorano in aliam linguam ex Arabica non transferendo, de oratione pro mortuis, propter quæ tanquam & Papiſtica & Turcica dicit ſe deinceps futurum multò quàm prius ab Alcorano abhorrentiorem. Quorum primum de iuſtificatione per opera paucis defendit Micheas, vna docens quam vanum ſit aliquid propterea reijcere, quia à Turcis, vel Iudæis, & Papiſtis recipitur. Deinde oſtendit quomodo Euangeliſmus & Alcoranus conueniunt, quoad longè plura & grauiora, tum particularia quæ numerantur, tum generalia, quorum primum eſt, commune vtriuſque religionis fundamentum, quod poſitum eſt in veteris Eccleſiæ Catholicæ ruina. Secundum, quod vtraque religio & Alcorani & Euangelij à Monachis ſuæ profeſſionis deſertoribus promulgata ſit. Tertium quod vtriuſque duces & principes ſiue Eccleſiaſtici ſiue laici à ſuorum Regum obedientia diſceſſerunt, ſed Euangelici in eo ſe longè fœdius geſſerunt, tum in Flandria, tum in Francia, & Scotia, &c. quod incredibili hypocriſi, periurio, & mendacijs vſi ſunt; in quo Sirgium & Mahumetem ab ijs flagitiis aliuniſſimos longè ſuperarunt.

CAPVT QVARTVM.

SAMVEL.

EQVIDEM pro hac tam diligenti enumeratione articulorum quos habet vel Alcoranus veſter, vel publica Turcarum profeſſio, eſt quod gratias tibi agam Michæa. Primum quod me iſta tam enucleatè docueris quæ ego antea penitus, vel maiori ſaltem ex parte ignorabam. Deinde quod bona mihi argumenta ſuppeditaſti quibus & Papiſtas domeſticos & tuum etiam Alcoranum neruoſius quàm putaram poſſum refellere, vt iam in fide Euangelij multo ſim confirmatior quàm fueram prius. Ita enim in hac deſcriptione tua multa noto Papiſtica, multa ſuperſtitioſa, vt deinceps Deo fauente magis & Papiſtarum impietatem & veſtrum etiam Mahumetiſmum ſim declinaturus. MICHAEAS. Narra verò ſi placet iſta quæ vocas Papiſtica & ſuperſtitioſa; & fortaſſe mihi meique ſimilibus viciſſim plurimum es profuturus, qui vt a ſuperſtitioſis, ita a Papiſticis quoque non minus quàm vos abhorremus.
I. SAMVEL. Vt ab eo quod eſt grauiſſimum exordiar, ſola fide de Dei bonitate & miſericordia non contenti, operibus veſtris Dei amorem cōciliare & hæreditatem cœleſtem adire vultis. Sic enim expreſſe loqueris ex Alcorano. *Omnis rectè viuens bonique geſtor ſubſtanter diuinum amorem aſſequetur.* Quod ita funditus Euangelij ſummam corrumpit, & ex diametro diuinæ
Paulus ad Rom. Apoſtoli Pauli epiſtolæ ad Romanos contrauenit, vt propterea Papiſtas tanquam hoſtes Euangelij iure damnemus: quos deinceps amplius execrari conuenit, quoniam à veſtro Al-
II. corano hanc impiam doctrinam videntur mutuati. Deinde vt illud omittam, veſtras ſecretas orationes & proſtrationes, vtraſque certo numero definitas, quas *Erkei* & *Chalamat* vocas, tenuiter admodum diſcrepare à Papiſtarum Roſariis, & Salutationibus Angelicis (quas illi Pater noſter, & Aue Maria quaſi *Erket* & *Chalamat* dicunt) ad pulſum campanæ præ-
III. finito numero dicendis. Hoc (inquam) vt ſilentio præteream, fides veſtra in Sanctis honorandis, eorum templis & monumentis exornandis, ita proximè ad Papiſmū accedit vt nūquam inter geminos fratres maior quàm inter vos & Papiſtas intercedat

cedit ſimilitudo. Habetis vtrique lampades, habetis luminaria, cultatis eodem modo hinc inde peregrinantes ad certa loca, & eodem modo vota facitis: quaſi Deus immenſus certis Templorum anguſtijs eſſet circumcluſus, aut niſi in præſcripto loco vota ſupplicantium audire non poſſet. Pulchrè. Ita prorſus noſtri Papiſtæ, alius Compoſtellam ad D. Iacobum, alius Romam ad D. Petrum vagatur: tertius reliquis, vt de ſe exiſtimat, religioſior, ſed verè ſuperſtitioſior, qui tamen maiora à Deo impetrare nititur, terra marique Hieroſolymam aduehitur, nō aliter quam vos Sanctum illum adeuntes, qui eſt in Othomannorum & Caramannorum finibus, eum ad quæuis efficienda, reliquis longè potentiorem arbitramini. Quæ omnia ſi non ſint idololatrica, ego ſanè libenter me fateor ignorare, quam in rem idololatriæ nomen conueniat. Poſtea Alcoranum veſtrum lingua Arabica deſcriptum, in alias linguas conuertere piaculum eſt. Ita prorſus quemadmodum Papiſtæ, verbum Dei lingua ignota inuolutum, & tanquam ſigillo obſignatum, reſignare & populis in manus tradere reformidant: Quod vel eorum impietatis argumentum eſt, qui populo cognitionem ſalutarem, & diuinæ voluntatis ſcientiam inuident; vel imbecillitatis, vt qui norunt religionem ſuam eſſe caducam & labantem quæ lucem refugiat, nec audeat libera hominum iudicia ſubire. Hoc eodem modo Romani Ethnici ſuos Sibyllinos libros obſeruabant, & bonæ Deæ ſacra virorum oculis, vel aſpici, ſummum ſcelus arbitrabantur. Deniq; more etiam prorſus Papiſtico oratis pro mortuis, eoſque cum cantilenis Monachi & Sacerdotes veſtri ſepulturæ inferunt, & breuiter in monumenta mortuorum conſtruendo, eorumque manibus parentando veterum etiam Ethnicorum ritus imitamini, qui vt eſt apud Poëtam, magnum pietatis officium eſſe putabant. IIII. *Cicero de Aruſp. reſponſis.* V.

tumulis animas placare paternas

Paruaq; in extructos munera ferre rogos.

Quamquam ex eo quod ſequitur perſpicimus mortuorum conditionem poſt illa tempora valdè eſſe mutatam. Scribit enim ille iuxta ſui ſeculi mores & conſuetudinem.

Parua petunt manes, *Ouidius Faſt. 2.*

non ampla donaria expectant, ſed

pietas pro diuite grata eſt

Munere, non auidos Styx habet ima Deos.

Noſtra autem tempeſtate: *Magna petunt manes*, & Sacerdotum auaritia, dum illos placare ſimulat, maximos quæſtus excogitauit: Nec vlla mundi plaga auidiores, quam *Styx habet ima Deos*. Si vero adiunxeris quod ibidem commemoratur; non dubito quin ad ipſum huius moris, vt pro mortuis oretur, fun-

dum & fundamentum penetraueris. Deſcribitur enim eodē in loco, quòd quum aliquando Romani bellis gerendis impediti hoc parentandi officium intermiſiſſent, horrendum dictu

buſtis exiſſe feruntur.

Et tacita queſti tempore noctis aui:

Audis miram vim & agilitatem corporum iam ante multa ſecula in cineres reſolutorum? At quid deinceps factum eſt?

Perq; vias vrbis, latoſq; vlulaſſe per agros

Deformes animas, vulgus inane ferunt.

Rectè nimirum fabulam tribuit inanis vulgi rumuſculis. Ex hoc tamen inaniſſimo principio, extruxit Sacerdotum ſagacitas ſolēnes ritus orādi & ſacrificandi pro mortuis, propter quos in noſtra patria tot olim ſumptuoſa monaſteria, magnificentiſſimis Regū palatijs nequaquā inferiora à maioribus noſtris miſerè, hoc errore faſcinatis condita ſunt. Hic autē error à Paganis cœptus, fluxit poſtea ad Papiſtas, & à Papiſtis manauit ad vos. Quid quod præter hæc omnia & alia multa, libidines varias, polygamias, diuortia, quæ honoris veſtri gratia non commemorabo, in fide de Chriſto video vos eſſe ipſos Arrios; de Trinitate, Samoſatenos, de Spiritu ſancto, de perſonis Deitatis meros Neſtorios, Aetios, Aerios, Eunomios à primitiua Eccleſia toties grauiſſimis anathematis damnatos; Adeò vt niſi non tantùm Papiſta, ſed Arrianus quoque & Samoſatemanus, & Neſtorianus, & Noetianus, &c. fieri velim, Mahumetanus eſſe non poſſim, quando planiſſimum eſt vos cum iſtis hæreſiarchis, multorum capitum arctiſſimo quaſi fœdere eſſe colligatos. MICHAEAS. Paulò es vehementior quàm vellem, & non nihil oblitus videris conuentionis, qua ſine his dentatis & mordacibus inuectiuis, mutuam vtriuſque doctrinam expendere viciſſim ſpopondimus. Sed illud ego facilè condonarem zelo tuo, niſi magis in rationum momentis, quam in linguæ temperamento peccares. *Omnis bene honeſtéque viuens Dei amorem aſſequetur,* inquit legis noſtræ ſcriptor. Ecquis eſt mortalium humana mente, & ratione præditus, qui poſſit hanc propoſitionem carpere? Quod ſi *honeſtè ſanctèque viuens* diuinum propterea amorem non aſſequitur; nunquid improbè, ſceleratèque viuens hoc honore perfruetur? Alterum enim neceſſe eſt ad diuinam beneuolentiam peruenire.

Hebr. 6. v. 10. Neque fieri poteſt vt improbitas abſit, bonitas autem nihil proſit, mala opera valeant ad interitum, bona autem nil conducant ad vitam. Hoc enim eſſet & contra DEI iuſtitiam, & multò magis contra miſericordiam, & contra omnem omnium Rerumpublicarum ſtatum quæcunque vel ab ipſo ſunt ordinatæ, vt fuit olim Hæbræorum; vel lumine naturali

Hieron. contra Iouinia. lib. 2. c. 2.

naturali eius bonitate omnibus infuſo, ab hominibus ſunt cōſtitutæ, quales erāt Gentiliū. Quum enim & Iudæorū & Gentiū Reſpub. hoc habuerint generale fundamentū, in quo ſine exceptione omnes conſentiūt, vt pœnā decernerent improbis, præmiū bonis: ſi veſtra lex ſuppliciū æternū infligat ſceleratis, præmium autem nullum proponat iuſtis & Sanctis; nō eſt illa quidē appellanda lex æqua ratione fundata, ſed effrenata voluntas, rationis penitus expers; non prædicatur à vobis iuſtitia, ſed tyrannis; nec inſtituerunt magiſtri veſtri ſcholam virtutis, Eccleſiam fidelium pietatem profitentium, ſed impudentię & ſceleris ſynagogam, & vt olim Romulus, aſylum conuęnarum & coitionem hominum perditorum, quando ſine iuſtitia nulla innumerabilium hominū multitudo Reſpub. vocāda ſit: iuſtitia autem non eſt, vbi pœna & præmium non tribuuntur æqualiter: hæc autem æqualiter non tribuuntur vbi pœnis æternis adiudicantur impij, præmia autem nulla aſſequūtur pij. Quod vbi fit, neceſſe eſt homines in omnem peccandi licentiam ruere præcipites, à qua coercentur, nō ſolum ſuppliciorum formidine, ſed etiam virtutis amore, & ſpe remunerationis benefactis debitæ. Neque verò ſcio quemadmodū vulgus hominum ad virtutem amandā incitari poſſit, ſi eam credat nullū ſuis cultoribus fructum adferre. Atqui Paulus (inquis) ſola fide ſeclusis operibus iuſtitiam Chriſtianam definit, & ea iuſtificatos Chriſtianos in regno cœlorum collocat. At longè ſecus Pauli magiſter Chriſtus Ieſus, qui fidem cū operibus cōiunxit, & ſui extremi iudicij formam nobis ob oculos proponēs, credentes ſolū & non operantes, cum diabolis pronunciat execrabiles, & in ignes ęternos diabolo & angelis eius preparatos amādat. Cuius coram tribunali ſi Paulus ſola fide ſubnixus cōpareat; non eſt apud me dubium quin æquiſſimus iudex qui *non eſt perſonarum acceptor*, eādem etiam in Paulum quam in reliquos omnes ſententiam eſt laturus. Et vbi dicit Paulus ſola fide regnum cæleſti obtineri? nuſquam. At ſenſus horum verborum in illa ad Roman. epiſtola occurrit ſæpenumero, nimirum ſi vobis interpretantibus credamus. At cum aliâs etiam ſæpenumero dicat idem Paulus, ſi quis beatus eſſe velit, ille fidem cum operibus copulet, idem quum requirat Diuus Petrus, idem vrgeat Iacobus & Ioannes, idem Prophetæ veteres multis in locis flagitent, maximè autem Ieſus omnium præcipuus & Princeps ſic inculcet, vt etiā iis qui aliâs fide ad miraculum vſq; excellenti, ipſos etiam dæmones eiiciente præditi fuerint, interitum ſempiternum denūciet, quia fidem operum expertē habuerunt: cauendum ne Paulus & cum Chriſto, & cum Petro, & cum Iacobo, & cum ſeipſo optimè conſentiens, à vobis nequiter eum interpretantibus

Matt. 25. *Act. 10. v. 34.* *2. Theſ. 1.* *2. Cor. 4.* *Galat. 5.* *Coloſſ. 3.* *1. & 2. Petr. 1.* *Iacob. 2.* *1. Ioan. 2. 3. 4.* *Matt. 7.*

bus in falſum & præpoſterum ſenſum rapiatur. Quare quemadmodum Muſculus diſcipulos ſuos inſtruit contra Apoſtolum Iacobum fidem cum operibus requirentem: *Obijciunt* (inquit) *Papiſtæ epiſtolam Iacobi: At quiſquis ille fuit, etiam ſi à Paulo diuerſa dicat, veritati tamen præiudicare non poteſt*, ita mihi meliore iure licitum puto aſſerere, *Paulum iſtum quiſquis fuerit*, ſi tamen à Ioanne, & à Iacobo, & à Petro, & à Chriſto, & à Prophetis omnibus, & à ſeipſo demum diuerſa doceat, nō modò *veritati præiudicare non poſſe*, ſed vix dignum eſſe quem de veritate loquentem audiamus; quando ita vix mentis ſuæ compos videri poſſit, ſi & à reliquis omnibus, & à ſeipſo quoque inconſtantiſſimè diſſideat. Sed ego certè longè aliud de Apoſtolo illo arbitror; & in veſtris potiùs interpretibus errorem, quàm in illo viro impietatem hærere ſuſpicor. Reliqua vnico & eodem propè argumento refellis omnia, præter nudas enim aſſeuerationes, hæc eſt ferè omnium quæ dicis ſumma. Non ſunt honorandi Sancti, non conſtruenda Templa, non accendendæ lampades, non orandum pro mortuis, non celebrandæ eorum memoriæ, nullæ dicendæ precationes ſecretæ, nullæ adhibendæ proſtrationes; quia videlicet hoc & illud eſt Papiſticum, eſt Ethnicum; ita faciebant Græci, ita credebant Romani; ita Iudæi, Turcę, & Papiſtæ præceperunt. Quod ſi putas eſſe firmum, quid ergo Chriſtum Prophetam ſanctiſſimum fuiſſe non negas, quare credis eum aſcendiſſe in cœlum, in fine mundi venturum iudicem, futuram generalem omnium reſurrectionem? Quid probas Euangelium, quid admittis legem; quando hoc nō minùs quàm Proteſtantes recipiunt Papiſtæ, & ante Proteſtantes receperunt Turcæ? Siccine Euangelium vos argumentari docuit? vt propterea hoc aut illud vt nefarium abiudicetis, quia ante vos veteribus, vel ætate veſtra ab alijs populis ſic eſt creditum? Quale hoc eſt argumenti genus, & à quo fonte manat? Quin ergo nouas ſinguli opiniones perpetuo comminiſcamini, & Germani nil commune habeant cum Heluetijs, nec illi cum Geneuenſibus, & Geneuenſes caueant ab Anglorum communione, & Angli obſeruent vt omnes religionis ſuæ partes ſint à Germanis, ab Heluetijs, à Geneuenſibus & Scotis quam maximè diſcrepantes? Si enim turpè ſit aliquid admittere quod prius habuerunt antiqui; non video quin ęquè dedecoroſum ſit id recipere quod nuper inuenerunt recentiores. Abſit vero à nobis longiſſimè (mi Samuel) abſit vt his ponderibus religiones noſtras libremus, vt ſemper illud tanquam peſtilens auſugiamus quod Priſci tradiderunt. Communis certè ratio, & prudentiſſimorum virorum authoritas, cotnrarium potiùs concludere debebat quod ſemel atque iterum ſuperius admonuimus.

Scie

Scio quidem non omnia Romanorũ eſſe probanda, vt neq; Iudæorum, ſed neq; Chriſtianorum. At qui neq; Iudęorum, neq; Gentium, neque Chriſtianorum, neque omnium ſimul conſentientium in vna re opinionem ſequitur; mirabor ſi ille homini alicui ſano perſuadere poſſit, vt ſuam vnius ſectam à reliquis diſſentientem, & ſibi ipſi non admodum conſentaneam, alijs omnibus derelictis ſequendam exiſtimet. Imò nihil non modo dici, ſed ne fingi poteſt abſurdius, quam ita ratiocinari: Hoc eſt in lege Mahumetis traditum; nos ergo auerſemur: Hoc erat in veteri Romanorum opinione, hoc probabant Græci, illud Iudæi; nos ergo ſolicitè caueamus ne eius fermento puritatem Euangelij noſtri inficiamus. Ita enim nec Deum vnum credetis, quod credunt Turcæ, nec ex lapidibus templum vllum ei conſtruetis, ſic etenim conſtruxerunt Iudęi: & cœlum, & infernum, & animarum immortalitatem ex veſtra fide delebitis quã Romani Græciq́ue & libris & ſacrificijs ſuis demonſtrarunt. Imò nonnulla eorum quæ vos reſpuitis, cum his certiſſimis articulis ita ſunt coniuncta, vt dum illa tollitis, viris ſapientibus magnam certè iuſtiſſimamq́ue occaſionem præbeatis ſuſpicandi vos de cœlo, & inferno, & animarum immortalitate peſſimè ſentire, & ipſis Gẽntibus infidelibus eſſe infideliores. Iſta celeriùs pertranſeo, quia ad grauiora feſtinat oratio, & hæc poſtea repetam ſi voles, vt accuratiùs diſcutiantur. Certè ſi hoc tuum argumentum quicquam valeat, vide quantò grauiore vulnere cruentes Euangelium tuum, quod multò plura ex Alcorano noſtro mutuatur, & ea alterius generis atque conditionis quam hæc proximè à te enumerata. Vide enim huius generis quã multa tibi obijcere potero. Vt enim prætercam idem eſſe Alcorani noſtri, & Euangelij veſtri principium, idem fundamentum. Deinde quod ſimiles habemus vtriuſque legis authores, & architectos, tum quòd iiſdem medijs vtrumque eſt propagatum; niſi quod veſtrum, hæc vt ſileam, & ea ſola repetam, quæ narratio religionis noſtræ proximè expoſita fidelitatis & humanitatis terminos nimium exceſſit, ſuppeditat: Primũ materia Euãgelij veſtri, & Alcorani noſtri quoad veteres hæreſes (vt veſtro more loquar) vtrinque renouatas eſt planè eadem. 2. De peccato originali, & Baptiſmo vos fidem habetis maiori ex parte planè Mahumetanam? 3. Sed magna ex parte deteriorẽ. 4. Libidines & voluptates corporis magis quàm nos conſectamini. 5. Diuortia habetis frequentiora. 6. Et doctrinam de Matrimonio longè ſordidiorem, à qua quam velis acutiſſimè examinanda, nolim te honoris noſtri cauſa abſtinere. Quod certè quandocunque aggredieris, comperies id eſſe multo magis Alcorano noſtro quàm Euangelio veſtro honorificum. 7. In Quadra-

Multa capita particularia in quibus conuenit Euangelio nouo cum Alcorano.

geſima obſeruanda & more ieiunandi. 8. In orando verſus meridiem. 9. In communione Euchariſtica. 10 In ſcripturis rithmo ædendis. 11. Et hiſtoria Euangelica emendanda. 12. In Eccleſiaſtico miniſterio prorſus ferè nobiſcum concordes eſtis; ita tamen vt in quibus differatis, in ijs nos ſumus ſuperiores, veſtri autem Euangelij infirmitas,& imbecillitas manifeſto appareat. 13. Eccleſiaſtica vtriuſque Liturgia eſt valdè quidem ſimilis,ſed noſtra religioſior. 14. Horremus vtriq; cruces Chriſti & imagines, ſed nos conſtantiùs. Hæc & nonnulla alia ex ſuperiori narratione mea colligere potuiſti, quæ ſi propterea reſpueris quia in Alcorano noſtro docentur, ita quidem Euangelium tuum extenuabis, vt non dico corpus, ſed vix vmbram corporis ei ſis relicturus, vix certè vnus & alter articulus ei ſuperẽrit, quo à ſuis ſectatoribus dinoſcatur. Et tamen hæc ſunt interius naturæ, quàm quæ tu ſelegiſti, & magis arctè Alcoranum noſtrum tuumque Euangelium conglutinant. Non ſunt enim vt illa priora, Turcis, Chriſtianis, Iudæis, Gentibus; non ſunt omnibus populis & nationibus communia; ſed nobis Turcis, vobiſque Euangelicis ferè ſolis priuata & peculiaria, vt multò ſit ſuſpitioſiùs, ea non ex communis naturæ principijs duci, ſed fluere ex ſimili quodam noſtrorum legiſlatorum inſtinctu, populos vtrinque ſuos ad eundem non generalem Dei colendi, ſed particularem hoc & illo modo colendi ritum informante. Colunt Deum omnes ferè per orbem nationes, ſed rationibus admodum diuerſis. Colunt Iudæi per ſuum Moſem, hoc eſt, ita colunt, vt & Moſi ſuus honos ſeruetur, & ex præceptis à Moſe vt legiſlatore præſtantiſſimo traditis Deo ſuus cultus tribuatur. Sic etiam Deum per Lycurgum Spartani, per Numam Romani, per Mahumetem Turcæ, & per Chriſtum colunt Chriſtiani. Quod Deum omnes colant, addo quod ſacrificijs & votis colant; dico eſſe inſitum homini & innatum. At quod hoc & illo ſacrificiorum genere colant, quod diuerſis ritibus vota faciant & perſoluant, hoc pendet à varijs diuerſorum legiſlatorum inſtitutis, & in hijs medijs & cæremonijs ſinguli ſequuntur decreta maiorum ſuorum. Quod ſi Iudæi negligentes ordinem formamque ſacrificandi, circuncidendi, purificandi, obſeruandi Sabbatum, & cætera ex præſcripto legis Moſaicæ peragenda, Romana ſacra ſuſciperent, hecatombas mactarent, Regem ſacrificulum crearent, delubra in ſingulis vrbibus extruerent, & in illis DEO ſacrificarent; Etſi iſta omnia ad DEI cultum tenderent, Gentiles iam non Iu-
1. *Macha. cap.* 2. dæi dicendi eſſent, quoniam his ſacrificiorum, & cæremoniarum ritibus Iudæi & Romani diſtinguuntur. Atque hac ratione Iudæi à lege Moſis auerſi probabantur, quando eos ad

con-

contemnenda Sabbata, & immolandam vel comedendam carnem ſuillam cogebat Rex Antiochus. Nec aliter ſi Chriſtiani media & cæremonias Chriſtianorum proprias, quibus DEVM honorare ſoliti ſunt, aſpernantur; & pedetentim ritus ſibi Mahumetanos aſſumant, quamquam optimè faciunt, & pro æreis eligunt aurea, ſemperque DEVM omnium conditorem agnoſcunt; tamen non deinceps Chriſtiani ſunt, ſed Mahumetani, quoniam à conſuetis Chriſtianorum inſtitutis diſcedentes, illos ritus amplectuntur quos poſt CHRISTVM Mahumetes inuenit, & quibus tanquam notis, & ſignis proprijs ſuos ſectatores noſter ille legiſlator inuſſit. Et ex iſtiuſmodi propriis, priuatis, & quaſi ſingularibus Alcorani ritibus, & dogmatibus permulta ſunt in Euangelium veſtrum traducta, id quod vbi voles perſpicuè demonſtrabitur. Quod ſi à priuatis vtriuſque religionis capitibus ad magis generalia magiſque neceſſaria vtriuſque fundamenta & fundatores diſceſſeris; Hîc etiam animaduerte quàm multa propriè Mahumetano habeat Euangelium veſtrum, & ita habeat vt ſine illis omnino non poſſit ſubſiſtere. Illud enim primum quod ante annos mille adeò deformata fuerit Eccleſia Chriſti, errores fœdos & idololatriam loco veri cultus amplexa, vt nouis architectis ad eam inſtaurandam opus fuerit, qui eſt Euangelij veſtri lapis angularis, & qui niſi primò ponatur, nunquam fugere poteſtis Schiſmaticorum & Hæreticorum & luporum notam, qui inuitis legitimis Paſtoribus in Eccleſiam irrupiſtis, & ibi munus Paſtorale & Epiſcopale inuaſiſtis; in hoc ita perfectè cum Mahumeto conſpiratis, vt de ipſo etiam temporis articulo & quaſi puncto vobis nobiſcum conueniat, adeò vt ex eodem penitus fundamento ſurgat, & Euangelij veſtri, & Alcorani noſtri conſtructio. Hoc autem vnum quantum valeat quia ſuperius à te ipſo perſtrictum eſt hic amplificare nolo, & ſatis ſit ad illum locum digitum intendere. Quod proximo loca ſequitur an leue eſt vtroſque, & qui noſtrum Alcoranum, & qui veſtrum Euangelium condiderunt, fuiſſe primum quidem votarios, ſed tum profeſſionis deſertores? fuiſſe vtroſque Monachos, vtroſque ſua monaſteria deſeruiſſe, & deinceps nouis his Alcoranicæ, & Euangelicæ legis ſanctionibus ſcribendis dediſſe operam? Etſi enim vt Principem veneramur Mahumetem, tamen quod omnes Hiſtorici narrant, nobis fateri non eſt moleſtum, legem & politiam noſtram, quamuis præcipuè opera, authoritate, & præſcriptione Mahumetis; conſilio tamen, induſtria, & ope Sergij aliquando Monachi fuiſſe compoſitam, vt olim in liberando è ſeruitute

Idem fundamentũ, eadẽ ædificatio Alcorani & Euangeliſmi.

I.

II.

III.

AEgyptiaca populo ſuo tradendaq; illis lege Deus non ſolum Moſem adhibuit,ſed Moſi adiunxit Aaronem. Et hoc quidem loco,quoniã adeò libenter Sergij & Mahumetis nomina vſurpatis,quaſi alter ingenio ſuo religionem noſtram fabricauerit, alter gladio eandem defenderit, & alterum à Deo apoſtatam, alterum Imperatori rebellem Hiſtorici & Theologi veſtri Sleidanus,Melancthon, Illiricus inſigni cum maledicẽtia clamant; age vt perſpicias quam inaniter in hac re triumphetis,& quemadmodum iſta noſtris lateribus intenta tela, in veſtra ipſorum capita recidant; veſtros Sargios cum noſtris, & Mahumetos quoque cum Mahumetis,hoc eſt,Miniſtros cum Miniſtris quo ad ſpiritualia, & ciuiles duces cum ducibus conferamus, quoad externum Reipub.& temporale regimen. Conſideremus (inquam) non tantum quemadmodum ſpiritualis ſtatus vtrinque quoad doctrinæ capita ſe habuerit, ſed etiam quemadmodum temporalis ſpiritualem promouerit, & vterque ſimul increuerit. Poſtquam igitur ea doctrina quam dixi, mentes populorum imbuiſſent Sergius & Mahumetus, non inficiabor quin gladio ſtatim eandem doctrinã defenderint,& ad alias prouincias propagarint,idq; tã fortiter & fœliciter,vt quanquam Imperator Romanorum Heraclius quibus poſſet viribus creſcenti veritati ſeſe opponeret, Mahumetus tamen excuſſo Imperatoris iugo, populos illos è ſeruitute Romana in poteſtatem ſuam redegit, & à Romano Imperio plurimas prouincias vi & armis auulſit, in quibus omnibus cœleſtem doctrinam ſuam plãtauit. In quo facto quid eſt quod veſtrum aliquis poterit reprehendere? Ita prorſus Lutherus vt primum Euangelica fide ſuos Germanos imbuiſſet, eos ſtatim ſeſe fœdere Smalcaldico contra Imperatorem Carolum communire docuit: quumque Germani iureiurando ad Imperatoris obedientiam aſtricti, neſcio quas conſcientiæ formidines prætenderent, Lutherus & cum Luthero reliqui omnes Lutherani Theologi ſcrupulos eos exemerunt,& ſolẽni ſententia decreuerunt: *Quia Cæſar religioni* (quam ij nuper inuexerant) *eiuſq; libertati moliebatur exitium, cauſam præbebat cur ipſum oppugnarent bona conſcientia.* Ex quo ſequutum eſt luctuoſum illud inter Cæſarem & Proteſtantes bellum,quod vtramque partem grauiſſimè afflixit, & ſemel reſtinctum poſtea furioſius exarſit,neque finitum eſt priuſquam pulcherrimæ Prouinciæ horrendam vaſtitatem attuliſſet.Nec aliud fuit Euãgelij veſtri initium in Gallia,vbi etiam conſtitutum eſt inuitis Regibus, Regeſque ei obſiſtentes in extremum ſtatus & fortunarum, imò vitæ & capitis diſcrimen adduxit, & immiſſis in viſcera patriæ per Euangelicos Gallos Germanorum fluminibus, & traditis noſtro militi Anglo antiquo Gallorum hoſti com-

Cuſpianus in Mahumete.

Sleidan lib. 1.

commodiſſimis oræ maritimæ portubus, ipſis etiam Regibus & in pace clandeſtinis proditionibus, & in bello aperta vi impugnantis in ipſa etiam vrbe primaria & regia ancipiti prælio laceſſitis, toti regno periculum maximum cõflauit. Idem fides veſtra exordiũ habuit in Sabaudia, idem in Scotia, idem in Flandria. In hoc vltra Mahumetem noſtrũ progreſſi eſtis, quod ille vt magnanimum Principem decuit, poſtquã ſemel ad religionẽ ſuam propagandam ſe dediſſet, Arabiamque è manibus Imperatoris Romani eripuiſſet; nunquam deinceps fraudibus, nunquam periurijs eum circunuenit: nunquã finxit ſe Chriſtianũ, nunquam iurauit ſe Imperatoris ſubditum, vt credulo Principi maius damnum inferret. Iudicabat enim hoc eſſe vulpis nõ leonis, artificis verſuti & veteratoris, non autẽ ducis animo celſo & heroico præditi. Veſter autem in Belgio Euangelij dux & author Aurangius (vt ab eo incipiam) quoties, & quam turpiter ſimulauit & diſſimulauit, iurauit & peierauit, & quando maximè ſolennibus iuramentis fidelem ſe Regis ſubditum & Romanæ religionis defenſorem teſtabatur, tum demum & obedientiam Regis & religionem Romanam oppugnauit acerrimè.

Ambosſæ. Meldis. Prælii S. Dioniſii.

SAMVEL. Ne tu (vt ego ſentio) hic multum erras Michæa. Tantum enim abfuit Aurangius clariſſimus princeps ab obedientia Regi vel præſtanda vel proteſtanda, poſtquam de patria ſua è ſeruitute Hiſpanica in libertatem vindicanda ſemel cogitaſſet, vt contra potius in lucem æditis libris admodum pungẽtibus & aculeatis Philippum Regem egregiè depinxerit, & tyrannũ omnium ſuæ ætatis crudeliſſimum demõſtrauerit. MICHAEAS. Rem quidem turpiſſimam narras Samuel; quod exemplum ſi cæteri Regum ſubditi imitarentur, miſerè cum Regibus, & cum Rebuſpub. miſeriùs ageretur, quæ diu à ſeditionibus belliſque domeſticis non poſſent eſſe liberæ, ſi ſubditis in vitam Magiſtratuum & Principum impunita debacchãdi daretur facultas. Nihil eſt enim ad perturbandum Reipubl. ſtatum & ſubditos contra Regem ſuum commouendos procliuius, quàm ſi apud eos in contemptum veniat principis ſui exiſtimatio. Sed vt Philippi Regis defenſionem ſuis Philippicis relinquam, non minus tu (Samuel) in tuis domi rebus domeſticis peregrinus es quam hic in Turcicis, ſi ignoras Aurangium ſæpiſſimè, votis & iuramentis ſe deuinxiſſe ad obedientiam regis, & religionem Catholicam defendendam; idque non tantum quum olim prouinciis à Rege adminiſtrandis præficeretur; nec tantum quum in ſocietatem aurei velleris cum alijs nobiliſſimis Principibus honoris gratia cooptaretur; neque tantum quum primò hoc diuturnum bellum inciperet exardeſcere: ſed poſtea in medijs ſeditionum Flandricarum tumul-

Principis Aurangij libelli cõtra regem Philippũ.

Vide quædam poſt lib. 6. cap. 21.

tibus vti ſcribunt qui rebus geſtis oculati teſtes interfuerunt. *Reuerſus enim ab expeditione Montenſi* (inquit quidam) *me etiam audiente profeſſus eſt Mechliniæ ſe non veniſſe in hanc patriam vt aliquid immutaret; aut Sacerdotes, Monachos, aut alios clericos de ſuo loco deturbaret; ſed tantum vt liberaret patriam à ſeruitute Hiſpanica, quam religionis conſeruationem etiam quibuſdam Hollandiæ ciuitatibus iurauit.* A quibus vbi primum admiſſus eſt contra Ducem Albanum; ea conditione admiſſus eſt, vt religionē Catholicam ſartam tectam ſeruaret, quàm ille conditionem perlibenter accepit, & iureiurando ſanciuit. Admodum autem notabile eſt teſtimonium quod Atrebatenſes, Montēſes, Duacenſes, Artheſij & aliæ quædam ciuitates populique vno omnium cōſenſu hijs de rebus emiſerunt, qui licet cum Aurangio ſua arma prius conſociauerant, & in idem fœdus cum reliquis prouincijs & ciuitatibus iurauerant; hominis tamen illius pluſquam punica infidelitate moti, pactum reſciderunt, & Principi Parmenſi contra Aurangium ſeſe adiunxerunt. Sic autem illi conqueruntur: *Princeps Aurangius quum primum hic reciperetur, maniſeſtè ſolenniterque iurauit, neque ſe, neque alium quemuis ex Hollandiæ Zelandiæq́; prouincialibus aliquid moliturum cōtra publicam pacem: præcipuè contra religionem Catholicam Romanam: quin potius & ipſe & ſui omnes auxilia collaturi erant ad expetendam vindictam de iis quicūque contrarium attentarēt. Idemq́; Princeps rurſus illud ipſum promiſit, quando Archiducis Matthiæ generalis vicarius conſtituebatur. Quæ omnia magis ſunt ad omnium cognitionem peruulgata, quam vt iam poſſint diſſimulari, maximè quum 17. prouinciarum ſtatus generales eadem ſingulis Belgij ciuitatibus proteſtati ſint, eademq́; tranſmiſerint ad Regem Hiſpaniæ, & deinde ad Imperatorem, tum ad Reges Franciæ, Portugalliæ, ad reginā Matrem Galliæ, & reginam Angliæ, & Duces Sabaudiæ, Lotharingiæ, Cliuiæ & Guiſiæ. breuiter ad omnes Principes & potentatus totius penè orbis Chriſtiani.* Vides itaque Aurangium iuraſſe, idque ſemel & iterum, & tertio & quarto, atque id etiam forma verborum maximè ſolēni. Si verò ſcire cupis quàm pulchrè hoc præſtiterit ad quod iuramentis iterum atque iterum repetitis ſe aſtrinxit, aduerte quod ſequitur. Non multis annis, imò neque menſibus, ſed *pauci poſtea ſeptimanis multi ſeditioſi hæretici ab Aurangio ſubmiſſi, contra datam fidem, honorem, pactum & iuramentum ſeſe diſperſerunt per omnes ferè Belgii prouincias & tanto furore aggreſſi ſunt ſanctam noſtram religionem, vt repētè vno impetu fugatos cerneres religioſos & Eccleſiaſticos: eorum plurimos trucidatos, ſacras virgines conſtupratas, prophanata & diſturbata templa atque altaria, conculcata pedibus Sacramenta, ipſum etiam Sacramentum pretioſi corporis & ſanguinis Domini no-*

ſtri

Epiſtola Michael. Bay Cancellarij Louan de vnione Statuum an. 1578.

Le ban du Roy.

Reſponce des eſtats des pays de Haynault à Monſieur Larchiduc ſur la religion vers eux enuoyee &c. Vide Recueil des lettres actes & faictes en la ville d'Aras imprimé à Douay par Iean Bogard. l'an. 1578.

Les eſtats d'Artoys, deputez du Pays de Haynault &c. ibid.

ſtri: euerſa à fundamentis monaſteria, Eccleſias, Abbatias direptis eorundem bonis & theſauris. Quibus horrendis & intolerandis facinoribus perſpicue declararunt, quod omnino ſtatuerant funditus in æternum abolere ſanctam noſtram religionem, & fidem totam etiam nobilitatem & legitimam Reipub. formam. Iidem enim præterea depoſuerant Magiſtratus legitimè electos, quorum loco ſurrogarunt ſui ſimiles ſeditioſos & hæreticos, comprehenderunt primariæ ampliſsimos Barones, Epiſcopos, Prælatos, Conſiliarios viros atque etiam fœminas nobiles, & eius generis alios, ex quibus multos varijs mortis generibus confecerunt. Suſpenderunt alios, alios ſuffocauerunt, alij amputarunt capita ſine vllo ordine aut forma iuſtitiæ: omnibus modis contendentes vt radicitus exterminarent omnes aliqua bonitate, virtute, & nobilitate conſpicuos quem in finem armata manu paſſim graſſabantur &c. Eodemque prorſus modo ſe geſſit Iacobus ille Scotus, ſpurius poſt hominum memoriam ingratiſsimus, qui a regina ſorore ad maximas opes, ampliſſimoſq; honores euectus, ad quam defendendã tot naturæ, iuris, honeſtatis, & humanitatis vinculis obligatus erat, vt plura nec cogitari poſſent, vel quia ſoror, vel quia regina, vel quia in eum maximè liberalis & benefica, vel quia promiſſis, votis, iuramentis id profeſſus erat, vel quia eius ſe fidei Regina totam crediderat: hæc tamẽ ille vincula neſcio quo inaniſsimo prætextu Euãgelij veſtri per Scotiã ſtabiliendi perrumpens, cõtra hanc chariſsimam ſororem & Principẽ occultas pactiones fecit: eius maritum crudeliſsimè interfecit: eius occiſi infamiam, lõgè crudelius immenſa malitia in eam innocentem deriuauit: concitauit in eam ſuos ipſius ſubditos: ad quos rebelles pacificandi gratia inermis progreſſa ab iiſdem inaudita perfidia, impietate, & feritate comprehenſa eſt, deinde in carcerem tetrum incluſa, tum intentata præſenti morte ad exuendam Regiam poteſtatem talique monſtro tradendam compulſa. Denique hic idem ſpurius, vobis alterius Mahumetis inſtar, cauſa fuit, vt eadem ſua ſoror ampliſsima Galliæ Scotiæque Regina, ex eo carcere elapſa, poſt in alio ad nouẽdecim annos captiua teneretur, & nuper ibidem immani crudelitate mactaretur. Neq; hic Miniſtros veſtros excuſare poſſum a fœdiſſimis periurijs, & intolerãda hypocriſi, qua illi ſuas quoq; partes egerũt & alios ſatis quidẽ per ſe ad rebellionẽ accenſos magis magiſq; inflammauerunt. Quũ enim illi nihil initio prætẽderẽt niſi cõſcientiæ ſuæ libertatem, aliâs omnẽ Regibus obedientiã & pollicerẽtur & iurarẽt; tamẽ illa conſcientiæ libertate quam flagitabãt impetrata, eò magis ſategerũt factionẽ ſuã amplificare & ad iniquiores conditiones Principes adigere, & gradatim eos anguſtioribus finibus circũſcribere, donec tandẽ Reip. formã immutarẽt, & ciuile quoq;

Holinſ. in hiſtoria Scotica à pa. 500. ad 509.

regimen adimeret, & ipſam conſcientiæ libertatem illis regibus ſuis negarent. An huius rei luculentum exemplum deſideras? Intuere eandem Scotiam vbi regina, cuius lenitas & authoritas miniſtros ad ſummam potentiam euexit, per eoſdem à throno ſuo miſerrimè deiecta eſt, nulla enim de cauſa ciuili, ſed ob ſolā conſcientiæ ſuæ perſuaſionem, propter ſolam religionis ſuæ praxim, propter vnicam dico Miſſam in priuato ſuo ſacello celebratam, miniſtri tum temporis apud populum & multos nobiles gratioſi, eos in reginam concitarunt, eamque ex regio throno exturbādam decreuerunt. Hoc ſi tibi incredibile videtur, audi rem totam ad ipſorum maximo fautore & fratre Georgio Buchanano explicatam: *Quum in feſto omnium Sanctorū regina Miſſam in ſacello ſuo ſolenniter more Papiſtico celebrari vellet, idq́ Euangelij miniſtri tuliſſent egerrimè, & in publicis cœtibus magnis querimonijs rem perſequuti fuiſſent, ac nobilitatem ſui officij commonuiſſent; controuerſia in domo priuata inter paucos eſt agitata; poſſentne idolatriam compeſcere, & ſummum magiſtratum contra legum præſcriptum per vim reducere. Miniſtri conſenſerunt poſſe.*

Buchan. hiſtoria Scotica lib 16. pag. 590.

Hic ego obſeruari velim, non de regum diadematis a pauculis miniſtris in priuata domo, Principe reo non citato definiri: non ſupremum magiſtratum ſiue Regem, ſiue Imperatorē per vim cogi poſſe vt legibus miniſtrorum obediat, nō ſeditioſis cōcionibus miniſtrorū, & populo & nobilibus claſſicū cani ad Principem armis aggrediendū; ſed illud vnum annoto, eam conſcientiæ libertatem & religionis vſum reginæ Scotiæ à miniſtris interdici, quem ipſius reginæ permiſſu & largitione, vnuſquiſque in Scotia miniſter habebat & liberè fruebatur; & hæc omnia ab illis geri, quorum totæ cōciones ante pauciſſimos annos nihil ſonabant aliud quam mirificam humilitatem, ſummā erga Principes ſubmiſſionē, omnia ſe relicturos illis libera & ſoluta, modo ipſi iuxta puritatem Euangelicam Deo poſſent ſeruire, Et hinc conſequuta eſt tota illa Anglicana contra eam Tragœdia, adeo vt princeps illa nō magis rebelliū armis & Anglorum gladijs, quàm miniſtrorum ſuorum linguis & concionibus è regali ſolio eiecta & deinceps interfecta videatur. Quis hanc indignitatem non horreat? Quis talium miniſtrorum hypocriſim, improbitatem, periuria, impudentiam non execretur? Quando Sergius, quando Mahumetes, quando Halis vel Homar tale aliquid molitus eſt? aut vbi vel Chriſtianæ hiſtoriæ tale quippiam eis affinxerunt? Iiſdem quoque gradibus Beza & Miniſtri Gallici ad ſuam dictatoriam in Gallia potentiam licet minori cum ſucceſſu aſpirarūt. Poſtquam enim inſignibus ſubmiſſionis ſuæ præconijs Regē Carolum deliniuiſſent, & in maximo maximeque ſolenni Poiſſiaci cōuentu ſuam proteſtati eſſent

Status religionis in Gallia, lib. 1. fol. 214. in oratione. Beza ad Regem.

ſent regi & ſuperioribus obediētiam, incredibili cum hypocriſi addiderunt: *Quod ſi acciderit, aut in poſterū accidat vt quidam doctrina noſtra nomen ementientes, vel minimo officiariorum tuorum rebelles reperiantur; teſtamur corā Deo & tua maieſtate (Rex Carole) huiuſmodi minime ex noſtris eſſe, nec acriores aduerſarios quam nos habituros.* Hæc miniſtri Gallicani eorum nominibus perorante Beza, qui tamē poſt grauiſſimis ciuilibus contra regē bellis nō interfuit ſolum, ſed immaniſſimè præfuit, cuius opera & miniſterio Hugonottinō *vni minimo regiorum* officiariorum rebelles, ſed maximis & potentiſſimis regiorum præfectorum & ipſi regi ſanguinis neceſsitudine coniunctiſſimis vitam eripuerūt. Eorum enim manibus & gladijs interfecti ceciderunt Rex Nauarræ in obſidione Rotomagēſi. Dux Mompenſerius, Rochſurgonius, Princeps Daulpinenſis, Dux Memoroſius, Dux Longauillanus, Duces Niuernenſes pater, filius, & gener, Cōeſtablius Galliæ ſupremus, multi Galliæ Mareſchalli, Sāctanderæamus, Montmorancius, Matignonius, Danuillanus, Briſaccus, Tauannius, Bironius, Franciſcus Dux Guiſius, Dux Daumalius: pręter alios ferè innumeros cęſos in pręlijs Drēſiorū, S. Dionyſij, Iarnacenſi & Moncontrurij, & in variorū oppidorū Rotomagi, Rochellæ, S. Angeli & ſimiliū obſidionibus. Et qui has cædes perpetrauerunt, qui explicatis vexillis contra hos *non minimos*, ſed maximos regiarum copiarum præfectos bella geſſerunt, qui ipſum regem in acie circunuenerunt, & in eius lateribus gladios ſuos defigere laborarunt, eos idem Beza non multis poſt habitā ſuperiorem orationem menſibus vt fortiſsimos Chriſti milites & martyres collaudauit, *qui prima reſtituendæ in Gallijs Chriſtianæ religionis fundamenta ſanguine ſuo fœliciter Deo conſecrarūt*, eos deniq; cœlo & immortalitate propterea dignos cenſuit. Quàm eſt hæc immanis & portentoſa hypocriſis! quam horribilis mētiendi & peierandi libido! Hæc eſt miniſtrorū tuorū erga ſuos Reges & Principes ſubiectio, hæc iuramentorū religio, hæc dictorum & cōuentorum conſtantia, etiam tum quum ſanctiſsimam Dei maieſtatem ſuæ fidelitatis teſtē aduocant. Quod ſi iā modum in hiis exequēdis quæ deſignabāt, barbarū & belluinū explicarem; ſi quāta feritate in ciues & Principes, in regum defunctorum corpora, in totas ciuitates, in Chriſti ſui, Deiq; optimi maximi ſanctiſsima tēpla graſſati ſunt, particulatim exprimere vellem; infinitè quidem (Samuel) Sergium & Mahumetē veſtris Lutheris, Bezis, & Admiralijs, & Aurangijs quoad omnem clemētiam & manſuetudinē preſtitiſſe, vel ipſe (opinor) cōcederes. Nimiū nimiū certè infra Prophetas noſtros, Euangeliſtas & Apoſtolos veſtros abijcerē, atque idcirco iſtiuſmodi ſilentio prætereire malo; quia nimirum & homines qui hęc geſ-

In præfatione noui Teſtamenti. ad Reginam Angliæ. an. 1564.

vide lib. de iuſta Reipub. Chriſtianæ in Reges impios authoritate c. 6.

ſerunt amo; & hæc ab eis facta contra inimicos cōmunes non prorſus improbo; & Rēpub. Chriſtianā mutuis vulneribus cadentē videre lætor; & maximè Philippi Regis vires qui nimiu creuerunt & noſtris iam ceruicibus imminent, fractas & attritas cupio, ſed tamen modum formamq; gerendi, iniuſtitiam, inhumanitates, fraudes, mendacia, periuria; vt Principū virorum excellenti virtuti, potiſſimū Imperatorū noſtrorum magnanimitati non ſatis cōſentanea, approbare non poſſum. Quum enim regnante Carolo Cæſare Philippi patre, milites noſtri in Calabria
Iouius lib.36. oppidum nomine Caſtrum occupaſſent, ſed ea conditione ab incolis deditū, vt ab omni maleficio tēperaretur; milites autem noſtri ad vltionē ſociorū quos prius in oppugnatione amiſerant, Ducibus inuitis oppidū diriperēt, delectęq; ętatis captiuos remiſſi impoſitos in ſeruitutē auexiſſent: Soiymānus Imperator quamuis id oppidū nō magno ſūptu cōmuniri ita potuiſſet, vt ad alia regni Neapolitani oppida inuadenda magni fuiſſet momēti; etſi ad cōpenſanda mala quæ paucis antea annis Carolus V. vaſtata Poloponenſo; captiſq; patris & coronę nobis intulerat, multū idq; iure commoueretur, etſi de ipſo quaſi momēto temporis a Cæſareanæ claſſis præfecto Andrea Doria, magna detrimenta occiſis præclaris Ducibus & demerſis, incenſiſq; multis
Iouius lib.31. triremibus ſuſtinuiſſet; & ſi nō improbabiliter à ſe induces vel milites potius ſuos culpā deriuare poſſet: hic tamē adeo quam noſtri infeſtus Chriſtianorū hoſtis, priuatę iracundię publicā iuſtitiam anteponēs, generoſo animo quos comperit eius periurij & iniuriæ authores ſupplicio affecit, & Caſtrēſes captiuos omnes diligentiſsimè perquiſitos impoſitosq; nauigiis ad penates ſuos reduci iuſsit. Honeſtis nimirū artibus bella gerēda, & virtute militari, non fallacijs & mēdacijs cenſuit prouincias ſubiugādas; multò minus decet religionē talibus artificijs propagare. Sed his omiſsis ad alia progrediamur, quādo ex hijs paucis ſatis cōſtat ſi Euangelij veſtri fundatores intueamini, eoſq; cum noſtri Alcorani doctoribus cōponatis nō eſſe cur criſtas magnopere erigatis, aut veſtros Lutheros & Bezas noſtris Sergiis, aut Arrangios & Iacobos noſtris Mahumetis preferatis: qui quoad omnē honeſtatē, integritatē, fidē, nobiles & generoſos ſpiritus, pene a tergo, immenſo planè interuallo noſtro duces ſequuntur.

ARGVMENTVM CAPITIS QVINTI.

Quia Samuel dixerat Alcoranū eſſe cōflatum ex vetuſtis hereſibus Michæas recenſens hæreſes varias ante annos quadringentos tem-

pori

pore S. Bernardi. & deinceps ad VVicleſi vſq; ætatem exortas & damnatas, & tamen ab euangelicis aſſumptas & probatas. inde concludis Euangeliſmum hodiernum non minus quã Alcoranum ex hæreſibus eſſe compoſitum.

CAPVT QVINTVM.

PROXIMVM eſt vt ad materiam ex qua vobis narrantibus Alcoranus noſter conficitur, oculos conuertamus. Hoc enim veſtri homines Melancthon, Illyricus, Theodorus Bibliãder & alij olim sè aliquando exaggerant, dictitãtes (vt tu modo & Theodorus veſter) Alcoranum *ex veteribus hæreſibus conflatum* eſſe. Quas autem appellatis hæreſes niſi opiniones quaſdam no-ſtra quidem ſententia veriſsimas, veterum tamen Papiſtarum Athanaſij, Auguſtini, Hieronymi, Gregorij & recentis Eccleſiæ Romanæ ſententia dãnatas? Hoc enim capitale illud & grã diſsimũ ſcelus eſt quod Mahumeti à vobis intenditur, quia cum Sabellio negat Trinitatẽ, cum Ario & Eunomio Chriſtũ ait eſſe creaturam, cum Carpocrate & Neſtorio eſſe non Deum ſed ſanctum & diuinum tantummodo Prophetam; cum Manichæis eundẽ crucifixũ eſſe negat cum Donatiſtis tollit multa quæ di cũtur Eccleſiæ Sacramenta: Hanc ob cauſam nos Sabellianos, Arrianos, Eunomianos, Carpocratianos, Neſtorianos, Manichæos; Donatiſtas; & Alcoranum ex iſtorum hæreſibus conſutum occlamatis. Cæterùm præterquam quoad vos nobiſcũ in hijs pleriſq; omnibus conſpirare veriſsimum eſt, & ã me perſpicuè ſuo loco demõſtrabitur; præterquam quod conuentum eſt inter nos Patrum & Conciliorum veterum authoritatẽ nõ poſſe nec debere aut nobis aut vobis in hoc colloquio præiudicare; preterquã quòd hoc cum norma veſtra in primaris veſtris Synodis pugnat; illud vnum à te quæro, quinam illi ſunt qui Sabellium, Arriũ, Eunomiũ, Carpocratẽ, Manichæum & Donatum propter has ſententias vocarũt hereticos? Certè nullus Propheta, nullus Apoſtolus, nullus Euangeliſta, nullus Paulus, nullus Petrus; Sed Pontifices Romani cum certis hominibus ſibi fauẽtibus, Silueſter, Iulius, Innocentius, Auguſtinus, & quædã Synodi iſtorum authoritate cõgregatæ. At ita decreuerũt ex verbo Dei? Aduerſariis quidem iudicibus, Pontificibus Romanis, non nego? Arrius autem & Eunomius contra ſemper idque acerrimè ex eodem verbo Dei pugnarũt, & vni Concilio Niceno ſua Cõcilia plurima, Syrmij, Seleuciæ, Antiochiæ, Ancyræ, Conſtantinopolis, Cizici Lãpſaci, & etiam Nicææ oppoſuerũt. Cæterũ hac eadem ia lãce tuũ Euangeliũ pẽde & cõſidera vtrũ

Illyr. in Apoc.
Melanct. lib. 3 Chronic.
Prateolus in elench. Alphabet Hæreſ. lib. 11. c. 32
Poſtea lib. 3.
Supra li. 1. ca. 5.
Baſil. Epiſt. 82

non ſit ex longè pluribus quàm noſter Alcoranus hæreſibus conſutum, vt à Phraſi veſtra non diſcedam. Ante annos quingentos vixit Berengarius, & à toto orbe Chriſtiano in tribus aut quatuor generalibus concilijs, Latherani, Romæ, Vercellis, Turonis, pro hæretico damnatus eſt, eam ob fidem quàm vos vt purè & perfectè Euangelicam ſectamini, quia nimirum realem corporis & ſanguinis Chriſti præſentiam, ex Eucharistia auferebat: tum etiam quia Eccleſiam *Romanam, Eccleſiam malignantium, concilium vanitatis, & ſedem Satanæ* vocabat, & Leonem nonum communi hominũ opinione Pontificem bonum, imò ſanctitate & miraculis (vt fertur) perinſignem, *Pompificem* & *Pulpificem* dictitabat; cum nec appellatione Pontificis aut Epiſcopi dignatus. Non negabis opinor, quin horum vtrũque ſit Euangelio tuo penitus inſitum & impreſſum. Paulo poſt ſurrexit in partibus Toloſanis *Henricus quidam, olim monachus, tunc Apoſtata vilis, peſſima vita & pernitioſa doctrina* (ſic enim ab hiſtoricis eius ætatis deſcribitur) cuius prædicatio hũc habuit effectum ipſo Bernardo teſte, vt vbi illa inualuerat, *paſſim inuenirentur Eccleſia ſine plebibus, plebes ſine Sacerdotibus, Sacerdotes, ſine debita reuerentia, Chriſtiani denique ſine Chriſto.* An ſcire cupis particularia doctrinæ quam iſte prædicabat capita, Ita nimirum recenſentur ibidem: *Paruulis Chriſtianorum Chriſti vita intercludebatur dum baptiſmi gratia negabatur; ridebantur orationes oblationéſque pro mortuis, Sanctorum inuocationes, Sacerdotum excommunicationes, fidelium peregrinationes, Baſilicarum ædificationes, dierum ſolennium vacationes, Chriſmatis & olei conſecrationes, & omnes denique inſtitutiones Eccleſiaſticæ ſpernebantur:* Eodemque tempore Petrus Abailardus de Trinitate & perſona Chriſti quædam Alcorano noſtro, ſed multo plura, *de deſcenſu Chriſti ad inferos, de Sacramento altaris, de poteſtate ligandi atque ſoluendi, de originali peccato*, Euangelio veſtro, congruentia diſſeminabat. Et his vtriſque ſucceſſerunt Apoſtolici, qui ita ſeſe vocarunt, eò quod proximè ad Apoſtolicæ doctrinæ normam & vitæ puritatem accedere ſe iactarent. Iſti autem vt & priores illi *ſe dicebant Eccleſiam, iactabant ſe ſucceſſores Apoſtolorum, irridebant Catholicos quia baptiſabant infantes, quia orabant & ſacrificabant pro mortuis, quia Sanctorum ſuffragia poſtulabant*, omnibus hominum generibus iuxta Bernardi ſententiam iniurioſi; *adultis, paruulis, viuis & mortuis.* Idem *non credebant ignem purgatorium poſt mortem reſtare, ſed animam ſolutam à corpore ſtatim, vel ad requiem tranſire, vel damnationem. Iidem quia Eccleſiam non agnoſcebant, ordinibus Eccleſiæ detrahebant, ſacra eius inſtituta non recipiebant, Sacramenta contemnebant, mandatis non obediebant.* Atque in hac

Guitmũd lib. 1. con. Berengarium.

In vita S. Bernard. Abbatis lib. 3 ca. 5 Vitæ Pap. Maſſoniũ in Annal. Frãcorũ in Philippo Auguſto.

Bernard. Epiſt. 188. & 190.

Idem in Cant. cantic. ſerm. 66.

Ibidem.

in hac ſua fide adeò erant obſirmati & ſecuri, vt propterea *non modo patienter, ſed etiam lati* mortem ſubirent. Contra quos tamen Bernardus clariſſimus eius temporis Doctor, & veſtræ iſtẽ Euangelicæ congregationi valdè honoratus, non modò libris & argumentis, ſed etiam miraculis pugnabat. Proxima ætate nati ſunt *VValdenſes* à pleriſq; *pauperes de Lugduno* nũcupati, quos nõ multò poſt exreperunt *Albigenſes*, qui ita quoad plurima vobiſcum conueniunt, vt Doctores veſtri illos inter præclara Eccleſiæ veſtræ lumina numerent, & Patres veroſq; Chriſti martyres appellent. Illi *olei ſacri in Baptiſmo admiſtionem* vobiſcum improbarunt, *improbarunt omnes Eccleſiæ benedictiones, & creaturarum conſecrationes*, irriſerunt cantus Eccleſiaſticos & horas canonicas, ſuſtulerunt confeſſionem auricularem, Confirmationem, & Vnctionem extremam, Quadrageſimam & præſcriptos ieiuniorum dies, nihilo maius in exactiſſima ieiunij obſeruatione, quàm in moderata paſtione meritum collocantes. Horrebant Fratrum & Monachorum priuatas religiones, quas etiam malo dæmoni aſcribebant. Reiiciebant Pontificem Romanum & Prælatos Eccleſiæ, quibus nullam obedientiam credebant eſſe debitam. Docebant ita à tempore Siluestri Pontificis Romani eam Eccleſiam fuiſſe ita contaminatam, vt qui eius fidem teneret, non potuerit ſaluari. Docebant Sanctorum feſta in Eccleſia nõn debere ferri, nec poſſe Sanctos ſine Dei iniuria coli aut inuocari. Docebant Miſſas, eleemoſynas, orationes & ſuffragia pro defunctis, iiſdem nihil omnino prodeſſe. Denique imagines ita auerſabantur, vt manifeſtam idololatriam clamarent quod in Eccleſijs Chriſtianorum tolerarentur. Hæc *Pauperes* iſti *Lugdunenſes*. *Albigenſes* verò (vt interiectum inter horum tempora hæreticum quendam Abbatis Ioachimi diſcipulum prætermittam, qui ſuis auditoribus inculcabat per *Babylonem meretricem illam magnam* in Apocalypſi, intelligi *vniuerſalem Eccleſiam Romanam*, quam item *carnalem*, & *beſtiam*, & *Synagogam Satanæ* appellabat, & Romanum Pontificem dicebat eſſe Antichriſtum) ita quoad ſummam doctrinæ cum Lugdunenſibus conueniebant, videlicet contra Sacramentum, & ſacrificium Euchariſtiæ, contra extremam Vnctionem, Cõfirmationem, Confeſſionem, Purgatorium, Orationes pro defunctis, contra poteſtatem Eccleſiaſticam, & ſtatum hominum Eccleſiaſticorum, vt tamen quædam de ſuo apponerent, Chriſtum non fuiſſe Deum, non paſſum, nec mortuum, nec reſurrexiſſe; quoad iſta nobis, quoad illa vobis gratificantes, vtraque verò armis obſtinatiſsimè defendebant: At ſimul ſcelera adeò fœda & horribilia perpetrabant, vt mihi ſanè quamquã veſtra abominanti, horrori ſit ea repetere. Eorum certè indignitas ita

Foxus. Pantaleõ. Criſpin. Paulus Æmilius de geſtis Franco. lib. 6. Vide Elenchum Alphabeticũ hæreſ. lib. 14. c. 13. Antoni. in Sũma Theolog. par. 4. tit. 2. cap. 7.

Bernard. Lutzẽ. & Paulus Æmilius lib. 6. Antonin. hiſt par. 3 tit. 19. c. 1. Elench. Alphabet hæreſ. lib. 1. c. 2;

Catholicos tota Francia commouit, vt non libris & diſputationibus, ſed armis & ferro hos hæreticos damnãdos cenſuerint, & non magis contra illos priores Concilio ampliſſimo Romæ coacto per Doctores & Epiſcopos; quàm contra hos poſteriores bello indicto, & exercitu contracto, per milites & Imperatores dimicatum eſt; qui comprehenſi adeo mordicus ſuis opinionibus adhæſerunt, vt plurimi in medijs flammis vitam maluerint deponere, quam ſuſceptam fidem derelinquere. Longum opus ſuſciperem, & non minùs mihi narranti moleſtum, quàm tibi audienti iniucundum, ſi ſingula Hæreſiarcharum nomina & dogmata, qui à Berengario ad veſtram vſque ætatem in orbe Chriſtiano innotuerunt velim percurrere, & quid Magiſtri veſtri è ſingulis delibarunt, ſingulatim annotare. Illud vniuersè conſtat, neminem fuiſ-

Bernard. Lutzem. ſe reliquis Paulo celebriorem, ſiue Petrum Bruſium, ſiue Abailardum, ſiue Catharos, Bogomilos, Fraticellos, Flagellantes, Almaricum, Huſſum; à quo plurimæ opiniones quaſi totidem emblemata, ad Euangelium veſtrum ornandum non ſunt traducta. Vnus autem Ioannes VViclefus ſemel atque iterum Anglicanæ Eccleſiæ, & Regis ſententia primùm,

Apolog. Anglica. deinceps totius orbis Chriſtiani, atque Imperatoris iudicio in Concilio Conſtantienſi damnatus, tam multa prædicauit Euangelij veſtri capita, vt is verius quàm Lutherus Euangelij eius, vel author, vel promulgator cenſeri poſſet. Ita vos multò propiùs ad VViclefi quàm Lutheri, placita doctrinam Anglicanam reformaſtis. Audi eum VViclefanæ fidei

Concil. Conſtantienſe. canones: *Subſtantia panis & vini materialis, manet in Sacramento altaris: in eoq; Sacramento Chriſtus non eſt identicè, & realiter*

I. *propriæ præſentia corporali*. Hoc Martinus Lutherus ter & am-

II. plius hæreticum execratur, à vobis autem vt ſummè Euangelicum creditur. Deinde *non eſt fundatum in Euangelio quod Chri-*

III. *ſtus Miſſam ordinauerit*. *Et hoc item apud vos certum eſt maxi-*

IIII. *mèque exploratum Non eſt de neceſſitate ſalutis credere Romanam Eccleſiam eſſe aliarum ſupremam. Eccleſia illa eſt Synagoga Sata-*

V. *næ: Nec Papa eſt immediatus Vicarius Chriſti & Apoſtolorum.*

Hoc adeò commune & generale eſt, veſtrarum concionum

Fox. act. & monum. pag. 6.. To the vttermoſt of their power. omnium fundamentum, vt Miniſtri nomine ſit indignus, qui hoc continenter in populi auribus non inſonet. Henricus certe octauus & Edouardus ſextus, lege publica omnibus Miniſtris ſeueriſſimè edixerunt, vt ſinguli ſingulis anni partibus hoc diligenter, & vehementer *quanta maxima poterant arte & ingenio* ſuaderent, niſi grauiſſimas pœnas ab ipſis conſtitutas vellent incurrere. *Excommunicatio Papæ ſeu cuiuſcunque Prælati non eſt timenda, quia eſt cenſura Antichriſti*. Hoc ex ſuperiore eſt

con-

conſequens, & nó tam in ſcriptis miniſtrorum, quàm in mori- VI.
bus populi, procerum, & Principis eluceſcit, qui hac regula
confirmati cenſuras & Anathemata primum Clementis Sep-
timi, & poſtea Pauli Tertij, Pij Quarti & Quinti, totiuſque
Concilij Tridentini ſecurè contempſerunt. Alia ſunt quæ-
dam VViclefi dogmata de Pœnitentia, Confeſſione, Confir-
matione, & Sacramentis à vobis itidem recepta, ſed támen
quia à ſuperiorum hæreticorum decretis nihil diſcrepant, nolo
in eis repetendis tempus fruſtra conſumere. Duo tamen non
poſſum prætermittere, quæ adeò videntur Eccleſiæ Anglica-
næ propria, vt & Reges veſtri quando hodiernam Angliæ
fidem elegerunt, & populus totaque Eccleſia veſtra, quando
ſe huic fidei tradiderunt, in neminem magis quam VVicle-
ſum mentis ſuæ oculos intendiſſe videantur. Horum alterum *Vbi ſup.*
eſt: *Prælatus excommunicans Clericum qui appellauit ad Regem,* *VII.*
& ad Concilium regni, eo ipſo eſt proditor Regis & regni. Quo
verbo dum Epiſcopales excommunicationes Principis volun-
tati ſubijcit, non obſcurè viam facilem ſtrauit Regibus, qua
ad ſpiritualem Epiſcoporum, & Eccleſiæ primatum aſcende-
rent, & qua illi deinceps ingreſſi ſunt. Alterum eſt: *Augu-* *VIII.*
ſtinus, Benedictus, Bernardus, damnati ſunt niſi pœnituerunt,
de hoc quia inſtituerunt & instrauerunt religiones monaſticas, ſunt
enim introducta à Diabolo. Peccatum eſt fundare monaſteria: Do-
minique temporales poſſunt ad ſuum arbitrium auferre bona tem-
poralia ab Eccleſia. Quæ doctrina incitauit (ſicut probabile *Vide poſt*
eſt) Principes veſtros Henricum octauum, Edouardum & Eli- *lib. 6.*
ſabethem, vt eam in rebus ſacris vaſtitatem facerent, quam
nuſquam terrarum niſi in ſola Britannia vides. Illic enim nul-
lum Monaſterium, nulla Eccleſiarum bona, ornamenta, Ca-
lices, Cruces, &c. eorum manus euaſerunt. Verum & apud
Lutheranos in Germania, & apud noſtros Perſaſque qui
Mahumetis Alcoranum tenent in Aſia; Chriſtianorum Ec-
cleſia longè eſt ſplendidior, & locupletior, nec Monaſte-
rijs caret, & Monachis floret, & Eccleſiaſticis vaſis, etiam
argenteis ſatis eſt inſtructa. Hæc autem VViclefi dogmata
omnia, quin ab Eccleſia Chriſtiana pro hæreſibus fuerint ha-
bita dubitari non potes, quum Doctores libris æditis ita aſſe-
ruerint, Reges, Imperatores, Pontificeſque & pleniſſima
Concilia ita cófirmauerint, populuſque Chriſtianus vno im-
petu in eiuſmodi homines tanquam nefarios hæreticos & fi-
dei Chriſtianæ peſtes inuectus ſit. Sic enim ſcribit Bernar- *Bernard.*
dus, populum nimirum ſua ſponte, *irruiſſe in iſtos hereticos,* *in Cant.*
& nouos ſuæ perfidiæ martyres feciſſe, quod pius vir etſi *non* *ſerm. 66.*
ſuapte factum, tamen approbauit zelum. Hæreſes ergo fuerunt
Chri-

Chriſtiani orbis iudicio, contra quas omnia in orbe Chriſtiano hominum genera, vna mente pugnarunt. Eaſdem tamen hæreſes Euangelium veſtrum ſuſcipit & veneratur. Verum eſt igitur Euangelium veſtrum *ex hereſibus conſutum eſſe*, quas ſi numerare volueris, comperies numero longè plures eſſe, quam quas in Alcorano noſtro, vel Theodorus Bibliander, vel Philippus Melanchthon, vel quiſquis fuit è veſtris illius ventilator & perueſtigator acerrimus, vnquam deprehendit, aut certè vnquam deprehenſurus eſt. Quare vel hoc non erat noſtro Alcorano obiiciendum, vel Euangelium veſtrum eadem opera & argumento repudiandum, quod hac ex parte magis eſt quàm Alcoranus noſter debile & ruinoſum.

ARGVMENTVM CAPITIS SEXTI.

Samuel refellit obiecta de hereſibus duplici ratione. Primum diſtinguit de iis quæ pertinent ad fundamenta fidei Chriſtianæ, in quo numero ſunt hereſes Arrij, quas ſecutus eſt Mahumetus; Et quæ non pertinent ad fundamenta, in quo numero ſunt hereſes illorum hominum quos Michaas recenſuit. Secundò negat eſſe omnino hereſes, & Proteſtantes non credere recentis ætatis Pontificum & Conciliorum decretis, à quibus illæ tanquam hereſes damnatæ ſunt. Contra quæ Michaas oſtendit illam de fundamentis diſtinctionem eſſe inanem & incertam, nec valere quicquam quo minùs Proteſtantes damnatis hæreticis annumerentur. Tum Mahumetum potuiſſe eadem ratione recuſare ſui temporis iudices, Concilia, & Pontifices, quæ Lutherani Eccleſiæ poſt Berengarium authoritatem contemnunt. Demum ex eo concludit Alcoranum eſſe meliorem Euangeliſmo, quia multi Euangelici admiſerunt & probarunt fundamenta Alcorani, nullus autem vnquam Turca admiſit fundamenta Euangeliſmi.

CAPVT SEXTVM.

SAMVEL.

ATQVI infinita eſt Michæa, inter hæc duo diſcrepantia, quod etiam miror à te non fuiſſe animadverſum. Primū enim expendere te velim eam diſtinctionem, quæ eſt à noſtris hominibus admodū prudēter inducta, de magnitudine earū rerū in quibus à cōmuni Eccleſiæ cōſenſu diſce-

dit

dicitur. Eleganter enim Bullingerus contra Papiſtas, quod & tu Michæa tibi dictum putes: *Malè concludunt* (inquit ille) qui ſic arguunt, quia Euangelici vel cum vetuſtis hæreticis conſentiũt, vel inter ſe diſſentiunt, *ergo illorum fidem ex Deo non eſſe, nec Ecclesiam eorum eſſe veram, diſtinguendum erat inter ea capita quæ in doctrina & fide ad ſalutem ſunt neceſſaria, & inter ea quæ non ſunt. Conſtat autem in præcipuis fidei capitibus pulchrè inter ſe omnes verè Euangelicos conſentire*, & diſſentire ab hæreticis. Quæ autem illa ſunt *præcipua fidei capita*, perbenè poſt alios aliquot explicauit VVolfgangus Muſculus, quæ ego tua gratia verbatim ex eo deſcribam. *Hæreſes aliæ* (inquit ille) *fidei noſtræ fundamenta conuellunt, aliæ circa res ſecundarias morbidè languent, ad priorem partem pertinent Marcionitæ, Manichæi qui ſtatuerunt duo principia, hoc eſt, duos Deos; Noetiani, Photiniani, Arriani & omnes illi qui diuinitatem Chriſti & Spiritus ſancti oppugnarunt, & Valentiniani qui Chriſtũ nihil ex Maria ſumpſiſſe dixerunt, & Baſilidiani, qui Chriſtum crucifixum negarũt, & illi potiſſimum qui vel vnitatem diuinæ eſſentiæ ſic ſtatuerunt, vt cum Iudæis ſacram Triadem ſuſtulerint, vel ſic confeſſi ſunt, vt tres numero diſtinctos, & ſubordinatos Deos ſtatuentes vnitatem eſſentiæ diuinæ negarunt. Item Pelagiani gratiam Dei & remiſſionem peccatorum eneruantes, & Hieracitæ carnis reſurrectionem reijcientes. Hij omnes circa fidei noſtræ fundamenta errarunt, tantò cæteris nocentiores, quantò pernicioſior eſt qui fundamenta domus euertere nititur, illis qui circa parerga illius conuellenda verſantur.* Hoc ergo qui conſiderat & vna examinat quæſtiones, propter quas maiores veſtri Eccleſiæ vnitatẽ ruperunt, perſpiciet eos ab Arrio & Samoſateno progenitos, Chriſtiani orbis communionem deſeruiſſe, in illis potiſſimum rebus quæ ad hæc fundamenta religionis, ipſam nimirum deitatem pertinerent. Vos ergo ad hanc primam & (vt ita dicam) fundamentalem hæreticorum claſſem referendi eſtis. *Poſterioris vero claſſis* (iuxta eundem virum) *illi ſunt qui & ipſi quidem hæretici fuerunt, verum ſeruatis fidei noſtræ fundamẽtis, circa res alias errarunt, vt Chiliaſtæ, mille annos vitam in corporeis voluptatibus poſt vltimum iudicium tranſigendam, item Elceſaitæ fidem in perſecutione negari ore, & ſeruari corde poſſe docentes: Tatiani, nuptias damnantes: Pepuziani id honoris mulieribus tribuẽtes, vt eas ad Sacerdotij quoq; dignitatẽ extollerent. Adamiani nuditatem Adami in Paradiſo imitantes, & nuptias quoque auerſantes: Valeſii ſe & ſuos quaſi ſic Deo ſeruirent caſtrantes: Aquarij, & Apoſtolici, & Anabaptiſtæ pædobaptiſmum & iuramenti vſum impugnantes, & complures alij.* Hactenus ille. Ex quibus patet hæreſes omnes quas ex poſteriorum ætatum ſcriptoribus ſelectas tu nobis obiicis (ſi omnino hæreſes dicendæ ſunt) ſaltem eſſe hæreſes huius poſterio-

Bulling. in firmamento firmo. parte 1. cap. 3.

Muſculus in locis cõmunibus cap. de hæreſi. tom. 2. pag. 354.

ſterioris claſſis; non quæ fundamentum attingant, non quæ parietes demoliantur, ſed potius quæ vix tegulas paucas deniciant & ingruēti pluuiæ tenuem rimulā aperiant. Atque hoc ſubſtitute & ſolide Michæa, reſpōderi poſſet, ſi has hæreſes eſſe faterer. At nunc ſecundo loco in tua oratione iudicium & æquitatem requiro; quod ex corruptiſſimis horum ſæculorum ſcriptoribus aut Pontificibus, arbitraris nos alicuius hæreſis poſſe conuinci, qui harum ætatum Synodos, & Decreta omnia ita magnopere deſpicimus, vt non dubitemus Pontifices iſtos, & eorum aſſeclas certiſſimis hæreſiarchis annumerare, qui ſub nomine, & prętextu hæreticorū ſanctiſſimos Dei famulos Berengarium, VVicleſum, Huſſium, vt nuper Lutherum, Zuinglium, & Caluinum, hæreſeos ipſi ſimul, & accuſatores & iudices arguerunt. Noſti ampliſſimum iſtorum Conciliorum omniū Lateranēſe, à noſtris nec inſcitè nec immeritò Latronenſe dici, quaſi e ſolis latronibus cōflatum. Noſti quemadmodum Caluinus cōtra VVeſtphalum excipiat illa Concilia, ſiue Romana, ſiue Gallica, quæ Berengarij ſententiam improbarunt. Noſti in noſtrorum hominū & ore & ſcriptis creberrimū eſſe, quod omnes Pontifices Romani poſt Gregorium I. totidem fuerint Antichriſti. Illud denique noſti (ingenuè enim ſupra profeſſus ſum) meam ſententiam ab hac communi noſtrorum fide non eſſe differentem. Quare aduerſarios nobis iudices ferre, & eorum iudicio fidem noſtram hæreticam pronunciare, quantæ eſt imprudentiæ & iniquitatis! Ex altera parte vos hæreticos, veſtraſq; opiniones hæreticas primitiua illa Eccleſia ſanctiſſima & doctiſſima, & Apoſtolicis temporibus vicina, cum præclariſſimis Nicææ & Conſtantinopolis Epheſiq; Concilijs iudicauit. Id quod tā latè cauſam noſtram veſtramque, noſtrum dico Euangelium ab Alcorano diſcriminat, quam lux à tenebris, & aurum à ferro diſtinguitur. Ita nihil hactenus affertur quin rectè noſtri Alcoranum ex varijs hæreſibus conſutum eſſe tradant. Neque tamen tua recriminatio Euangelium ſimilis impuritatis vllo modo reum facit MICHÆAS. Duobus ergo modis Euangelium Lutheri & Zuinglij ab Alcorano Mahumetis & Sergij differre exiſtimas. Primum, quia Alcoranus in ipſis fidei Chriſtianæ fundamentis euertendis verſatur, Euangelium hæreſes fortaſſe quaſdam cōtinet, ſed minus capitales & pernicioſas; tum quia illæ nec hæreſes propriè dici poſſunt, quia veſtro iudicio ſunt Orthodoxæ veritates: populus autem Chriſtianus, & Imperatores, Pontificeſque qui eas hæreſes eſſe cenſuerunt, & ob eas hæreſes Berengarios, VVicleſos, Lutheros, & Zuinglios veſtros è Chriſtiana communione proiecerunt, idonei nō fuerunt harum controuerſiarum iudices, ſed meri potius Antichriſti,

Martyr cōtra Gerdiner. Caluinus contra VVeſtphalum in vltima admonitio fœtida porcorum hara.

chriſti, atque in hoc iudicio turpiter fœdeq; errarunt. Quorum vtrumque quam leue ſit & friuolum, imò quanto arctius quam tu arbitraris Euangelium cum Alcorano copulet & conſtringat, te velim ſerio cogitare. Iſta primum de fundamentis diſtinctio quorſum ſit à veſtris hominibus inducta planè non concipio. Longam tãtummodo & moleſtam battalogiam parit, nullo cum fructu nec vlli quæſtioni expediendæ commodã. Quid enim ex eo efficiunt? vos eſſe hæreticos (ſi hæc diſtinctio vera ſit) Turcis minus quidẽ graues & atroces, vtpote circa minora fidei principia errantes. At quin hæretici ſitis & ſempiternis inferorum cruciatibus digni, & hominum Chriſtianorũ nomine indigni, & ad Ethnicorum numerum & cætũ aggregandi; hoc totũ iſta diſtinctione non negatur, ſed concluditur potius. Perinde igitur reſpondetis, ac ſi latro quiſpiam in iudicium de furto & homicidio vocatus, hac ſe excuſatione deſenderet; quod duas tantum treſq; domos cõpilaſſet, & in illis vix totidẽ homines occidiſſet, quã alius quiſpiam pluſquã 20. domibus direptis, in illis ſingulis aliquãm cædẽ deſignaſſet. Siquidem de magnitudine vel multitudine furtorum verteretur quæſtio; aliquid diceret qui ita reſponderet. At vbi de iuſtitia, de lege, de pœna, Latrocinio debita, de ſuſpendio hominis rei quæritur, inanis & friuola eſt hæc tergiuerſatio. Qui vno ictu confoſſus interijt, non minus dicitur mortuus, quam qui mille vulneribus conciſus interficitur, & cui manus amputatur, ad ſcribendum non magis habilis eſt, quam is cui cum manu totum ſimul brachium præciditur, & hic ſi vſquam, veriſſimum eſt illud Apoſtoli veſtri: *qui in vno peccat, factus eſt omnium reus*, hoc eſt, qui vnam manifeſtam hæreſim contra Eccleſiam Chriſtianam obſtinatè tuetur, propterea quod extra Eccleſiæ ſocietatem proiectus eſt, is cum Chriſto eiuſq; e corpore non magis communicat, quam ſi multis hæreſibus eſſet notatus: Quemadmodum ſi fingamus membrum à corpore auulſum, perinde eſt vtrum deinceps tribus, an mille paſſibus à corpore remoueatur. Tantundem enim vtrobique à vitali corporis ſpiritu & ſanguine percipit. Quare & è Doctoribus veſtris quidam primarius, diſputaturus de hæreticis non fundamenta fidei fabefactantibus, sed quædam alia longè minoris momenti vocantibus in dubium. Hoc tanquam certum ponit *hæreticos quoſcunque Chriſtianos non eſſe*, ideoque à colloquutore ſuo poſtulat, *vt hoc inter eos præfixum ſit, de hæretico ita loquendum eſſe vt de Gentili*. Quod ſi iam preſſius excutiamus hoc de fundamentis effugiũ, magiſ magiſq; elucebit eius inanitas, & Euangelij veſtri imbecillitas, & denique; quo magis putatis voſmet iſtã verborum ſubtilitate è laqueis noſtris

expedire

Matt. 12.

Iacob. 2.

Hieron. dialog. aduerſus Luciferianos cap. 1.

expedire, eo magis conſtabit vos iiſdem teneri irretitos. Curioſe nimirum Muſculus quem citas, quæſtiones in Eccleſia veſtra controuerſas à fundamentis fidei ſeparat; Quid ita? Nimirum quo Lutheranos & Anabaptiſtas quatenus fieri poteſt eodem Euangelicæ fraternitatis vinculo Zuinglianis Eccleſijs coniungat; Aut certè quam proximè ſeparet & diſiungat. At Theodorus Beza, VVolfgango Muſculo, & ſcriptis, & rebus pro Euangelio geſtis, & nominis celebritate multò famoſior, hos eoſdem Anabaptiſtas contra ipſa fidei Chriſtianæ fundamenta pugnare affirmat, & qui *ſecus arbitratur non minus falli quam ſi cæcis viſum tribuat.* Lutheranos verò propter *vbiquitatis dogma* planè & *Neſtorianũ & Entychianum*, eadem fidei fundamenta nimis apertè ſuffodere: qui & integrum librum ſcripſit contra *Neſtorij & Entychetis renouatos à Brentio & Lutheranis errores.* Longius autem progreſſus Bullingerus *ipſam Iudæorum & Gentium perfidiã* ab ijſdem Lutheranis introduci in Eccleſias Euangelicas, acerrimè conatur perſuadere, à qua opinione nequaquam abhorret Ioannes Sturmius, qui & ingenuè fatetur fundamẽta *religionis Chriſtianæ conuelli à Lutheranis*, quod tamen non minùs rotondè affirmant, & ſeriò probare contendunt Lutherani de Zuinglianis & Caluiniſtis. Quòd ſi iam ſingulatim perſequi vellem Theologorum veſtrorum in hiis fundamentis ſtatuendis varietatem, labyrinthum quendam ingrederer, cuius nullum inuenirem exitum. Vnus enim vult Euangelij veſtri fundamentum eſſe Symbolum Apoſtolorum. Alij (qui nonnullos eius Symboli articulos tollendos iudicant) illud fundamentum malè collocari opinantur. Alius adeò dilatat fundamentum, vt qui liberum in homine arbitrium ſtatuit, neget fundamentum fidei, eò quòd arbitrium liberum contrariũ ſit gratuitæ iuſtificationi, in qua (iuxta Lutherum) fundatur Euangelium veſtrum; quam qui non tenet, *is nihil differt à Iudæo, Turca aut quouis Mahumetano.* Alius autem fundamentum magis vult coanguſtari, vt illud tantum ſit fundamentum quod eloquutus eſt Petrus, Matth. 16. *Tu es Chriſtus filius Dei viui:* qui in hoc conueniunt, illos in fundamento concordare; quare omnes reliquas controuerſias leuiter eſſe ferendas, quia fundamento non nocent. Alij verò hijs anguſtijs non contenti, aliquanto latiorem ambitum tribui volunt fundamento, ſaltem quoad Lutheranos. Nam licet Papiſtas realem Chriſti præſentiam in Euchariſtia ſtatuentes fundamẽtum fidei ſubruere dicunt, quia *tollunt humanam Chriſti naturam*, tamen (adeò eſt fundamentum hoc varium & multiforme) quũ Lutherani realem Chriſti præſentiam non ſolum in Euchariſtia ponunt, ſed etiam omnibus in locis, naturamque Chriſti humanam non minus quam diui-

Beza epiſ. Theolog. 1. & 4. pag. 9. 18. 35. 36. 38. Bullinge. in Firmamento firmo. Caluin. Inſtit. lib. 2. cap. 16. ſ. 18. Carlile li. quod Chriſtus non deſcendit ad inferos. VVhitegift. contra Cart. tract. 2. c. 1. ſ. 3. Luther. ad Galat. cap. 4. Acontius libr. 3. Stratagematum Satanæ. vide poſt libr. 4. cap. 9.

Theſes Oxon. Io. Rayn. pag. 116.

diuinitatē vbiq; diffuſam nullis terminis cōtineri volunt; hoc in Lutheranis nullum fundamenti lapidem mouet, ſed illorum Eccleſiæ ſunt veræ & Euangelicæ, quamuis *has febricula* laborent. Denique alij ſunt qui aſſerant fundamentum quidem eſſe vt quis credat Chriſtum in mundo verſatum & humana natura indutum: vtrum vero eam è cælo ſecum tulerit, an è Virgine Maria ſumpſerit. *Hoc non eſſe fundamentum Chriſtianæ religionis, ſed ipſius fundamēti circūſtantiā quanda. Quare & qui Chriſtum ex muliere incarnatum negat, is nō negat fundamentum, ſed vnā ex fundamēti circunſtantijs*: cuius ſentētiæ videtur eſſe tuus Muſculus, qui Anabaptiſtas hoc acriter vrgentes, *ſeruatis fidei fundamentis circa res alias*, leuiores videlicet & circunſtātias *errare* definit. Denique alius fundamentum ponit Papatus negationem vt Vergerius; alij vt Caſtalio & tota Academicorum natio cōtrouerſias *de Cana, de Baptiſmo, de Chriſti ſtatu & officio, quomodo ſit vnū cum Patre, de Trinitate, de Prædeſtinatione, de libero arbitrio*, & ſimiles permultas *ad ſalutem per fidem non adeo neceſſarias aſſerunt*, hoc eſt, non pertinere ad fundamentum fidei Euangelicæ vel proteſtāticæ. Hæc ego ex innumeris pauca delibo. Nam vt in pleriſque aliis Euangelij veſtri articulis quot ſunt doctorum capita, tot ſunt ſenſus; idipſum & hic quoque in fundamento vſu venit: nec quicquam apud vos minus ſtabile & fundatum eſt quàm doctrina veſtra de fundamento ipſo quo reliquiæ Euangelici ædificij partes ſunt ſuſtinendæ. Neque verò carere poteſtis infinita in fundamento collocando diſſenſione, niſi primò de ſcripturarum & libris, & librorū interpretatione, ex quibus lapides fundamenti colligitis, melius inter vos conueniat: certumque eſt quot ſunt in prouincijs veſtris Euangelicorum Sectæ, tot eſſe & fidei quæ vnicuique Sectæ propria eſt, diſtincta fundamenta; iſtique Academici quorum eſt in Eccleſia veſtra & numerus magnus, & propter politiores literas nomen celebre, ipſam Trinitatem Chriſtique cum Patre naturæ vnitatem, quam tu cum Muſculo altè in imò fundamento ponis; à fundamento remouent, & vt rem indifferentem libero cuiuſque iudicio permittunt. Cæterùm quocunque modo fundamenta interpreteris, ſuo loco demonſtrabitur, ſi nos fundamenta mouemus, veſtris quoq; erroribus eadem fundamenta manifeſtè concuti & euerti; quod item Sturmij confeſſio perſpicuè largitur. Quare hæc de fundamentis diſtinctio vt futilis eſt & valde incerta, ita cauſam veſtram nihil omnino iuuat, ſed eius imbecillitatem & inconſtantiam magis magiſq; arguit. Adde quòd iſta à me enumerata, ſacrificium Miſſæ, oblationes & orationes pro defunctis, innocatio Sanctorū, Peregrinationes, poteſtas ligandi & ſoluendi, Sacramenta Baptiſmi,

Vide Lindan. dubitanti. pag. 132.

Vide Bezam lib. de Hæreticis à Magiſtratu puniendis pag. 87. & 97.

Confirmationis, Pœnitentiæ, Vnctionis extremæ, Euchariſtiæ, Pontificatus Roma. Primatus Regius, vota religioſorum, & reliqua quæ tu nimis ieiunè & tenuiter tegulis domus alicuius comparas; adeò ſunt in religione, ſiue Catholica ſiue Euangelica, & numero multa, & pondere grauia, & ex ipſa radice Religionis enaſcentia; vt qui ea ſuſtulerit, omnem vnà religionem extinxerit, & ipſa fundamenta tantummodo nomine tenus retinebit. Cæterum veſtras hijs de quæſtionibus opiniones non eſſe hæreticas gloriaris, & nomen hæretici à te tuiſque præclarè depulſum ais, eò quòd hos Pontifices iudices veſtros non agnoſcitis, qui ipſi potius hereſiarchæ fuerunt, & notiſſimi veritatis & Chriſtianæ profeſſionis hoſtes: & hac ſaltem in parte admodum triumphas, & Euangelium veſtrum ab Alcorano longè lateque diſtare autumas. Quaſi hæc ipſa defenſio nobis eadem prorſus ratione, & æque probabiliter non ſuppetat. Quum enim Mahumetus Alcoranum inchoaret, à quibus diſceſſit niſi ab illis Pontificibus & Concilijs quæ vix ducentis aut trecentis annis eius ætatem anteceſſerant? Intra hoc enim temporis ſpatium vixerunt, Athanaſius, Silueſter, Iulius, Ambroſius, Baſilius, Patres illi Nicæni, Conſtantinopolitani, & Epheſini, quos nobis in fide noſtra ſcimus fuiſſe maximos aduerſarios, & ſimul eiuſdem reprobandæ iudices. Quod ergo vos vobis licitum eſſe putatis de Concilijs Lateranenſi, Romano, Vercellenſi, Turonenſi & Conſtantienſi; id nobis concedite de duobus, aut tribus Mahumetum antegreſſis. Quod vobis eſt, Gregorius ſeptimus, Innocentius, Lanfrancus, Bernardus, id nobis eſt, Iulius, Damaſus, Athanaſius, Ambroſius, ſi vos Berengarium, VViclefum & Huſſium iſtis Pontificibus aduerſariis veſtris præfertis; nolite nobis vitio vertere ſi Arrium, Photinum, Eunomium noſtris illis hoſtibus anteponimus. Vos iſtos Pontifices & Concilia, accuſatores & iudices recuſatis; & nobis de noſtris illis eadem eſt mens, idem ſenſus. Si antiquitatem temporis reſpicitis, nihl eſt diſcriminis: ſi numerũ & frequentiam Conciliorum; vos à pluribus condemnamini. Si doctrinam Epiſcoporum: quamquam veritas fidei à doctrinæ præſtantia vel ingenij acumine non pendet; tamen Innocentius, Lanfrancus, Anſelmus, Bernardus, Iulio, Damaſo, Athanaſio, Ambroſio non ita multum concedunt. Si ad conſenſum Regum, Imperatorum, totiuſque populi Chriſtiani attendis, multa Concilia, multi Epiſcopi, multi Imperatores & Imperatrices, multus Chriſtiani nominis populus nobis & Arrianis patribus noſtris, trecentis illis annis qui inter Concilium Nicænum & Mahumetis ætatem fluxerunt ſuffragatus eſt,

quum

quum totis quingentis annis qui inter Berengarium & Caluinum venerunt, nullum Concilium, nullus Imperator, nulla natio ſi paucos Bohemos excipias, nullus quod ſciam, Epiſcopus in orbe vniuerſo veſtra dogmata ſit amplexus. Nolo minutè perſcrutari ſingula, tu ipſe indifferentem te iudicem præbe, & tum demum ſi aliquid in noſtris Mahumetis & Sergijs reperreris cur iſti hæreſiarchæ vocentur, quod nō pari iure in tuos Lutheros, Caluinos, & Zuinglios conueniat, dabo libenter manus, & Euangelium fatebor eſſe Alcorano diuiniùs. Interim vel hoc vnico argumento ab æquis auditoribus euincam, Euangelium veſtrum Alcorano multo magis eſſe hæreticum & execrabile. An tu aliquem ex noſtris primarijs doctoribus nominare potes qui Euangelij veſtri fundamentum quo modo id plerique ex veſtris definiunt, approbarit? neque vero hic fundamenti nomine intelligo remota illa, illa generalia negantia capita, Eccleſiæ nimirū *veteris ruinam* vel *Romani Pontificis reiectionem*, quod Vergerius *Euangelij* veſtri *fundamentum* vocat, & in quo vtrique (fateor) conſpiramus; ſed articulos vel capita proxima, particularia, affirmantia quibus præcipuis & tanquam fundamentalibus nititur Euangelium veſtrum. De his quæro an aliquis vnquam celebrioris nominis Mahumetanus ea comprobauerit, neminem certè ex tam amplo Pontificum & Prophetarum noſtrorum choro vnquam expiſcabere, qui vobiſcum ſiue de morte filij Dei, ſiue de redemptione per eius ſanguinem, ſiue de perſona, ſiue de iuſtificatione per ſolam fidem conſenſerit. At contra ego plurimos Euangelij tui Principes citare potero, quos ſuo etiam loco proferam, qui Alcorani noſtri fundamentum & ſummam religiosè acceperunt, acerrimè defenderunt, & ſtudiosè ſuis ſectatoribus perſuaſerunt. Quod eſt enim Alcorani noſtri caput? non eſſe in diuinis Trinitatem ſed vnitatem, Chriſtum non eſſe natura Deum, nec in cruce mortuum, vt vos ſuſpicamini. At (vt alios prætercam) ſingularis ille vir Petrus Abaillardus, quem tu cum Berengario, & Ioanne VViclefo à Romanis Antichriſtis immerito damnatum fateris, inter reliqua Euangelij veſtri dogmata hoc item noſtrum perſpicuè & ſolidè propugnauit. Nam & de Trinitate, & de perſona Chriſti, eandem cum Arrio & Neſtorio fidem coluit; & Chriſtum à Deo morti non fuiſſe traditum multis argumentis concluſit. Caſtellioque & cum eo innumerabiles ijdemque doctiſſimi proteſtantes, & ſi non planè nobiſcum fidem *de Trinitate*, *de Chriſti diuinitate*, *de eius cum patre conſubſtantialitate & mediationis officio* reiiciunt, iſtos tamen articulos quos Muſculus & alij permulti, adeò ad ſalutem neceſſarios eſſe volunt

Bernard. Epiſt. 192. *Ibidem Epiſt.* 188. *Ibidem. Epiſt.* 188. *Beza de hæreticis puniendis à ciuili Magiſtratu. pa.* 14.

volunt indifferentes clamitant; æternamque vitam vera fide abſque his ſubtilibus quæſtiunculis poſſe comparari aſſerunt, *ſine quarum cognitione ſalui facti ſunt publicani & meretrices*. Id quod item acutus ille Acontius in eo libro quem *Diuæ Elizabethæ* Reginæ veſtræ *dicat conſecratq;*, copioſe diuini verbi teſtimonijs comprobat. *Euolue* (inquit ille) *diligenter totum vetus & nouum teſtamentum, & perquire quibus teſtimonijs docere poſſis apices illos eſſe vſque adeo ad ſalutem neceſſarios, vt ſeruari niſi qui eos aſſequutus fuerit non poſſit. Expende quàm potuerint ex veteris teſtamenti libris Iſraelitico populo eſſe cogniti, quos tamen eadem qua nos fide ſeruatos oportuit. Quin etiam expende quæ cognita habere potuerit vel latro ille quũ ei dictũ eſt: hodie mecum eris in paradiſo, vel Eunuchus quũ à Philippo baptiſatus, vel impudica mulier cui quũ lachrimis domini pedes lauiſſet, dictum eſt: tua te fiducia ſeruauit, vel altera illa profluuio ſanguinis confecta, vel paraliticus, vel tot alij quibus ad ſolam nominis domini cõfeſſionem condonata ſunt peccata.*

Acontius lib. 3. de Stratagẽ. pag. 137. 138. pa. 1.

Hæc ille. Quod ſi ad fœlicitatem adipiſcendam nihil aliud de Chriſto creditu neceſſarium requiratur, quam quod vulgus Iudæorum ſub Moyſe credidit; non dubium eſt iſtiuſmodi quæſtiones in Concilijs Chriſtanorum, Nicæno & Epheſino primum definitas, à neceſſitate fidei & ſalutis eſſe alieniſſimas, noſtroſque Turcas eſſe plenè fideles qui de Chriſto credimus pluſquàm Iudæi veteres crediderunt, omniumque Prophetarum ſcripta amplectimur, ſine quibus tamen plurimi Iudæi ſeruati ſunt. Rurſus ſi nihil aliud ſit ad ſalutem neceſſariũ quàm quod *impudica mulier, vel altera illa profluuio ſanguinis confecta* credidit; tum ſine quæſtione veriſſimum eſt fidem de morte Chriſti & naturali eius deitate nullo modo eſſe neceſſariam, quando nec mortem eo tempore ipſi Apoſtoli crediderunt, vt ex Euangelijs veſtris conuincitur; & Petrum mirificis laudibus effectũ propterea antiqui recenteſque Epiſcopi Chriſtiani interpretãtur, quod ille omnium primus fidem de Chriſti Deitate cœlitus inſpiratam hauſerit, quam prius ipſi etiam Diſcipuli, multò magis imperitum vulgus, & Gentiles, vel Iudaicæ mulierculæ ignorarunt. Ex quo rurſus conſequens eſt, poſſe nos abſque horum articulorum fide ſaluari, ideóque Mahumetem noſtrum hac ex parte non eſſe culpandũ, quod iſtiuſmodi ſpinoſas & nõ neceſſarias difficultates prætermiſerit, nec ad eas imbibendas ſuos diſcipulos voluerit alligare, ſine quibus optimè ſciebat eos potuiſſe æternam ſalutem conſequi. Quod egregium imprimis documẽtum eſt puriſſimæ veritatis Alcorani, quæ adeò efficaciter & ſplendidè veritatis ſuæ radios emittit, vt ipſos etiam Chriſtianorũ oculos illuſtret, eoſque habeat ſui approbatores.

Matt. 16. verſi. 22. Ibid. Ver. 16. 17.

ARGV-

ARGVMENTVM CAPITIS SEPTIMI.

QVoniam & Samuel & alij proteſtantes aliquid diſcriminis inter Alcoranũ & Euangelium nouũ ſumunt ex eo quod primitiua Eccleſia damnauit Alcoranum. Michaas enumerans varias hæreſes ab ipſa Eccleſia primitiua damnatas, & tamen ab Euangelicis in ſuum Euangeliſmum traductas, inde concludit hac quoque ratione & Euangeliſmum eſſe hæreſim, & eius authores eſſe hæreſiarchas. Quam concluſionem vt nimis cõtumelioſam & Papiſticam, & ipſi quoque Alcorano capitalem reprehendit Samuel, addens à primis illis Patribus Mahumetanos iuſtè, Proteſtantes autem iniuſtè & non ex verbo Dei condemnatos. Quod paucis refellit Michaas, docens probabile eſſe quod Patres illi iuſtius condemnauerint Proteſtantes quàm Mahumetanos. Sed quicquid illud ſit, negat ſe vocare Proteſtantes hæreſiarchas, aut habere Euangeliſmum pro hæreſi: tantum ait ita iudicaſſe Eccleſiam primitiuam, & illud ſolum cõcludere ſe voluiſſe non eos eſſe hæreticos, ſed ſi iudicio illius Eccleſiæ ſtetur, hac in parte (niſi quòd Euangelicorum condemnatio clarior eſt & illuſtrior) nullam eſſe differentiam Euangeliſmi & Alcorani; quum vterque ab eadem Eccleſia, licet immeritò, vt impius reprobetur.

CAPVT SEPTIMVM.

CAETERVM quoniam tibi admodum places, & nos odioſè premis primitiuæ illius Eccleſiæ authoritate quæ Mahumetis ætatem antegreſſa eſt; vt omnes tuas euadẽdi rimas penitus obſtruam, nõ grauatè nec difficulter oſtendam, & illam etiam Eccleſiam vobis, veſtroque Euangelio non minus quam nobis & noſtro Alcorano anathema dixiſſe. Propone igitur tibi ob oculos paucos illius primitiuæ Eccleſiæ nouos magiſtros, quos illa nimirum Eccleſia propter falſa dogmata hæreſiarcharum numero aſcripſit. Nihil eruam abſtruſum aut reconditum: nihil dicam quod non eſt vulgarium ſcriptorum monumentis & plurimorum notitia teſtatum. Largitur Caluinus veſter Auguſtinum eſſe *optimum & fideliſſimum totius antiquitatis teſtem.* *Caluin. Inſtitut. lib. 4. ca. 14. §. 26.*

Non negabis ergo primitiuæ illius Eccleſiæ cenſura, eas hæreſes fuiſſe iudicatas, quas Auguſtinus *fideliſſimus* Eccleſiæ antiquæ *teſtis* in catalogo hæreſum recenſet. Numerat ille (fateor) inter hæreticos Arrium, & Eunomium, & Ebionem, & quoſdam alios qui Chriſtum Deum fuiſſe nobiſcum ſunt inficiati. Verum in eadem cum Arrio & reliquis noſtris fautoribus, collocat patronos veſtros Iouinianum, Vigilantium, Aërium, Pepuſianos, Pſeudapoſtolos, Eunomianos, Aquarios, Armenos, Nouatianos, Pelagianos, Donatiſtas. Qualis autem fuit Iouinianus iſte, qualis Vigilantius, quales reliqui? & quid docuerunt vt propterea ſint ab hoc *optimo, & fideliſſimo* Doctore hæreſiarcharum nomine & infamia notari.

Auguſt. Tom. 6. lib. de hæreſ. hæreſ. 82.

Iouinianus nimirum *Monachus prædicabat nihil prodeſſe ieiunia, vel à cibis aliquibus abſtinentiam: Virginitatem Mariæ deſtruebat, dicens eam pariendo fuiſſe corruptam: Virginitatem etiam ſanctimonialium, & continentiam in Sanctis eligentibus cœlibem vitam, coniugiorum caſtorum atque fidelium meritis adæquabat*, quaſi altera vita præ altera, apud Deum nihilo magius præmium eſſet conſequutura, *ita vt quædam virgines ſacræ in vrbe Roma vbi hæc docebat, eo audito nupſiſſe dicantur*. Hoc à paucis quibuſdam virgibus factitatum, tanquam prodigij ſimile Diuus Auguſtinus narrat, quum in veſtra Eccleſia ad huiuſmodi prædicationem innumeræ virgines ſacræ virginitatis ſolemnia vota nuptijs contractis perfregerint. *Citò tamen* (inquit Auguſtinus) *iſta hæreſis extincta eſt; nec vſque ad deceptionem aliquorum Sacerdotum potuit peruenire*. At apud vos millia Sacerdotum, multi quoque Epiſcopi & Archiepiſcopi hac hæreſi decepti & corrupti vxores duxerunt, & (quod vel dictu fœdum eſt, atque flagitioſum, Monachi Monachas inceſtis, & vel populo Gentili abominandis nuptijs ſibi adiunxerunt, Vigilantius autem quidnam ſenſit? Quæ fuit illius hæreſis? Exclamat Auguſtini æqualis Hieronymus: *Vigilantium ea proferre quæ vel audire ſacrilegium eſt. Pitorem enim ſpurciſſimum contra Sanctorum Martyrum protulit reliquias: & nos qui cum Chriſtianis Imperatoribus Conſtantino & Arcadio, cum omnibus Epiſcopis, & omnium Eccleſiarum populis eas ſuſpicimus, appellat cinerarios & idololatras, quod mortuorum hominum oſſa veneremur*. Quid deinceps? Accuſatur non tantum *immundo ſpiritu pugnaſſe contra Chriſti ſpiritum, eò quod negarit Martyrum ſepulchra eſſe veneranda, ſed etiam impugnaſſe virginitatem, odiſſe pudicitiam, in conuiuio ſecularium contra Sanctorum ieiunia proclamare, vt quomodo Euphorbus in Pithagora renatus eſſe perhibetur ſic in iſto Iouiniani mens praua ſurrexiſſe videatur*. Ecquid præterea? Quod veſtro planè more contra morem, & conſuetudi-

deceptione

Hieron. aduerſus Vigilant. epiſt. 1. & 2.

Ibidem epiſt. 2.

ſuetudinem Eccleſiaſticam declamaret : *Propè ritum Gentilium videmus (dicebat Vigilantius) ſub prætextu religionis introductum in Eccleſias : Sole adhuc fulgente moles cereorum accendi, & vbique puluiſculum neſcio quod in modico vaſculo pretioſo linteamine circundatum oſculantes adorare*. Pergit adhuc Vigilantius Euangelium veſtrum ſpargere, & mutuas in hoc mundo viuentium orationes probat quidem, *Sanctorum verò & Martyrum poſt huius vitæ interitum orationes, nihil prodeſſe concionatur, nec aliquod ab eis ad viuentes manare ſubſidium. Denique contra virtutes & ſigna quæ in Martyrum baſilicis fiunt pugnat, & in morem Gentilium impiorúmque Porphirij & Eunomij eas præſtigias eſſe Dæmonum* autumat. Quàm multa vos ex vno Vigilantio hauſiſtis ? Et Eccleſia primitiua quàm multa Euangelij veſtri capita iugulauit, quum propter iſta Vigilantium iudicauit eſſe hæreticum ? Sic enim à Sancto Auguſtino inducitur Eccleſia illa Vigilantium propter hæc anathemate deuouens : *Sanctorum corpora & præcipuè Beatorum Martyrum reliquias, ſanquam CHRISTI membra ſinceriſſimè honoranda, & Baſilicas eorum nominibus appellatas, velut loca ſancta diuino cultui mancipata, affectu piiſſimo & deuotione fideliſſima adeunda credimus. Si quis contra hanc ſententiam venerit, non Chriſtianus, ſed Eunomianus, & Vigilantianus creditur*. Aërius etiamſi in eo quod Arrianus fuit, à nobis recipitur, (hanc enim fidem à maioribus ad eum traductam fuiſſe conſtat) tamen quoad *propria dogmata* quæ ipſe Arrianiſmo addidit, veſtræ eſt ſocietati & Eccleſiæ copulandus. Propria autem eius dogmata fuerunt : *Orare vel oblationem pro mortuis offerre non oportere, nec ſtatuta ſolemniter celebranda eſſe ieiunia, ſed quum quiſque voluerit eſſe ieiunandum ne videatur eſſe ſub lege, & Presbyterum ab Epiſcopo nulla differentia diſcerni*. In quibus nemo eſt qui non agnoſcit expreſſam Euangelij veſtri formam & idæam. *Pepuzianos autem qui talem mulieribus concedunt principatum, vt eas Sacerdotio quoque honorent*, neceſſe eſt à vobis tanquam perfectiſſimè Euangelicos exiſtimari, qui mulierem caput Eccleſiæ Anglicanæ feciſtis, eique *ſupremum in omnibus rebus, & cauſis non minus ſpiritualibus quam temporalibus principatum* tribuiſtis, eumque vti patriæ proditorem teterrima morte mactandum decreuiſtis quicunque ſecus crediderit. *Auguſtinus quoque libro de fide & oper. capite decimoquarto*, quum ſcribit Pſeudoapoſtolos, & falſos fratres *temporibus Apoſtolorum, non intellectis quibuſdam ſubobſcuris ſententijs Apoſtoli Pauli, putaſſe ſolam fidem ſufficere ad ſalutem obtinendam*, quum tradit *contra hanc opinionem tunc exortam, alias epiſtolas Apoſtolicas Petri, Pauli, Ioannis, Iudæ, intentionem*

Ibidem.

Auguſt. de Eccleſiaſticis dogmatibus. c. 73.

Auguſt. lib de hæreſibus hæreſ. 53.

Ibidem hær. 27.

Anno. 1. Eliſabeth. Parlam. 1

tionem maximè dirigere, vt vehementer aſtruant fidem ſine operibus nihil prodeſſe. An non perſpicuè euertit culmen & coronã Euãgelij *ſolam fidem*, tanquam Apoſtolicis epiſtolis directè aduerſantem ? Neque tamen iſti tot Apoſtoli hanc hæreſim ita conficere & extinguere potuerunt, vt poſtea non reuiuiſceret. Nec enim tantùm Simon Magus docebat ſuos ſectatores, *non pertimeſcere legu minas, ſed tanquam liberos facere quæ vellent, quia non per bonas actiones, ſed per gratiam ſolam ſalutem erant conſequuturi, vnde audacter ſe omni libidini & intemperantiæ dedebant.* Sed etiam Eunomius cuius tu nomen nobis exprobras, cũ ea vnica veritate qua nobiſcum ſentit, hanc habuit impuriſſimam falſitatem qua vobis adhæſit. *Fertur enim vſque adeò fuiſſe bonis operibus inimicus, vt aſſeueraret quòd nihil cuiquam obeſſet quorumcunque perpetratio ac perſeuerantia peccatorum, ſi huius quæ ab illo docebatur fidei particeps eſſet.* Quod idem ipſum expreſſit Lutherus quum ſcripſit admirabundus: *Quàm diues homo Chriſtianus qui etiam volens non poteſt perdere ſalutem ſuam quantiſcunque peccatis, niſi nolit credere. Nulla enim peccata eum poſſunt condemnare niſi ſola incredulitas. Cætera omnia ſi redeat, vel ſtet fides in promiſſionem diuinam baptiſato factam, in momento abſorbentur per eandem fidem.* Hoc expreſſit Beza & tota Geneuenſis Eccleſia, quum in fidei ſuæ confeſſione prædicant *eum qui veram fidem habeat ſecurum eſſe debere de ea non modò permanẽte, ſed etiam permanſura ad finem vſque; etiam tum quoque quum ea tempora inciderint, vt propter vitæ impuritatem aut fidei defectum, penitus abeſſe videatur*, ideoque nequnquam de electione ſua ad vitam æternam poteſt dubitare, *quoniam vel minima fidei vera ſcintilla nos de noſtra ſalute ſecuros reddit.* Hoc idem docet copioſa Lutheranorum in Germania congregatio, quorum hæc eſt certa perſuaſio & profeſſio, *quæcunque tandem ſit hominis vita, & quantumuis impura, iuſtificari tamen eum ſi modò promiſſionibus Euangelij credat.* Denique nulla poteſt eſſe alia omnium Euangelicorum mens & opinio quicunque *ſola fide abſque operibus* ſe credunt vitam æternam adepturos. Sed redeo ad Auguſtinum & alios primitiuæ Eccleſiæ hæreticos Aquarios & Armenos, quorum illi idcirco hæretici habiti ſunt, quia *ſobrietatis imagine decepti in poculo Sacramenti aquam puram offerebant, non vinum aqua mixtum, vt omnis Eccleſia;* Iſti quia contrario planè modo *adhibebant vinum* ſolum aqua non temperatum. Quod ſi iſti hæretici iudicati ſunt eo quòd in circumſtantia quadam ſacrificij errabant, vos qui nec vinum aqua temperatum, nec aquam ſolam, nec vinum merum, nec tale quippiam ſacrificatis, ſed ſacrificij nomen & ſpeciem omnem ex Eccleſijs veſtris exterminaſtis, quantò magis &

Theodoretus hæretic. fab. lib. 1

Auguſt. de hereſ. hereſi. 54

Luther. Tom 2. lib. de captiui ate Babylon.

Confeſſio fidei Chriſtiana Geneuenſis. ca. 4. §. 20.

Sleidan. lib. 22. an. 1538.

Auguſt. hereſ. 64. & de Eccleſiaſticis dogm. cap. 7. Nicephor.

gis & euidentiùs hæretici eſtis habendi? Nouatus cum ſuis, homines qui grauiora quædam flagitia admiſerant, hortabantur ad pœnitentiam, ſed remittendi facultatem Presbyteris Eccleſiaſticis adimebant: *Hoc enim ius propter reuerentiam relinqui volebant Deo*, qui ſolus *poteſt & habet authoritatem peccata remittendi*. At quid contra primitiui illi Patres? *Vtrumque Eccleſiæ licet, & remittere & ligare, hæreſi neutrum licet. Ius enim hoc ſolis permiſſum eſt Sacerdotibus Ioan. 20. Rectè igitur Eccleſia vendicat, quæ veros Sacerdotes habet, hæreſis vendicare non poteſt, quæ Sacerdotes Dei non habet. Non vendicando autem ipſa de ſe pronunciat, quod cum Sacerdotes non habeat, ius ſibi vendicare non debeat Sacerdotale.* Et mox: *Qui Spiritum ſanctum accipit, & ſoluendi peccati poteſtatem & ligadi accepit. Sic enim ſcriptum eſt: Accipite Spiritum ſanctum: quorum peccata remiſeritis remittuntur eis. Ioan. 20. Ergo qui ſoluere non poteſt peccatum, non habet Spiritum ſanctum. Munus enim Spiritus ſancti eſt, & officium Sacerdotis. Ita hæc aſſertio ſeipſam ſtrangulat.* Quo argumento vos qui cum Nouatianis remiſſionis poteſtatem Sacerdotibus eripitis, vos ipſos (vt cum Ambroſio loquar) *ſtrangulatis*, dum eadem opera tacitè vos Sacerdotibus legitimis carere & Spiritum ſanctum à veſtra cõgregatione abeſſe fatemini, qui hoc munus Eccleſiæ ſuæ Sacerdotibus impertiit, ſi Ambroſium & Auguſtinum interpretes audiamus. Pelagiani *negabant eſſe in infantibus originale peccatum quod baptiſmo tolleretur*. Propterea *promittebant illis æternam vitã etiãſi abſque baptiſmo morerentur*. Quorũ vtrumque veſtrum eſſe dogma eſt ſatis alioqui notum, & poſtea explicabitur. Donatiſtæ verò ita tum, quoad fidem, tum quoad mores & res geſtas vobiſcum arctiſſimè indiſſolubili quodam vinculo iuncti ſunt, vt nemo aliquando frater fratrem, aut filius parẽtem oris & corporis lineamentis propius expreſſerit. In quo enim articulo primario Euangelium veſtrũ exorſi eſtis? Ab eo quòd Eccleſia Catholica toto terrarum orbe ante Lutherum & Zuinglium interierat: dico quia *Eccleſia tota iam olim corruerat*, Quia Põtifices Romani *obturarant omnes venas, fontes, & canales aquæ viuæ, omnémque ſcintillam lucis diuinæ penitus extinxerant*, vt lamentatur Apologeticus veſter, & vt deplorat Caluinus, *omnes Reges terræ & populos à ſummo vſque ad nouiſſimum ſic ſua falſa doctrina inebriauerant ſic percuſſerant ſopore & vertigine, vt brutis ipſis redderentur ſtupidiores*. Quod malum ita vbique peruaſit, vt non modo Europa vel Africa ſola, aut ſola Aſia, ſed iſtæ pariter vniuerſæ, *totus* (inquam) *terrarum orbis denſiſſima ignorantiæ huius caligine obuolueretur*. Primi ergo illi Patres qui Donatiſtas hæreticos multis & magnis voluminibus concidunt, quod dicerent: *Eccleſiam de toto terrarum orbe periiſſe, & in ſola Africa remanſiſſe*; qua verborum

Auguſ. de hære. Socrat hiſt. li. 4. c. 23.

Ambr. de pœnitent. lib 1. c. 2.

Auguſt. homil. 50. de neceſſi. pœnitent.

Ioan. 20.

Auguſ. de hæreſ. 88.

Apolog. Anglica. fol. 4. 5. 7.

Calu. Inſtit lib. 4. ca. 18. §. 1. & 12.

Idem. c. 10. §. 5.

Auguſt. de hæreſ. 69. Lib. de vnitate Eccleſiæ. Lib. contra literas Petiliani. &c. — borum granditate & librorum multitudine in vos erant fulminaturi, qui contenditis Eccleſiam neſcio quot centenarijs annorum ita in vniuerſo orbe funditus interijſſe; vt nō cum Donatiſtis vnam mūdi partem, Africam latè patentem regionem, ſed nec vnum regnum, vnam ciuitatem aut pagum ab Oriente ad Orientem in quo ea permanſerit, poteritis aſſignare. Si illi fuerūt hæretici, vos ter & amplius, imò infinitè magis hoc nomen promeremini: infinita enim eſt differentia inter *Africam* & *nuſquam loci*; & infinitè abſurdius eſt Eccleſiā ex toto mundo expellere, quàm ſolis Africæ litteribus cōcludere. Et quàm multa alia credebant & faciebāt Donatiſtæ illi vobiſcum communia? *Baſilicas inuaſerunt*, ibiq́ue tam *cruentas operati ſunt cædes*, vt Iudices Imperatorij vndequaque ad eorum furorem comprimendum accerſerentur. At vos in Germania, Francia, & Flandria ita Eccleſias cum armata manu & tormentis militaribus occupaſtis, vt neceſſe fuerit colligere Regios & Imperatorios, non Iudices, ſed exercitus, qui audaciæ veſtræ obſiſterent. Illi *Eucharistiam canibus obiecerunt, & ampullam chriſmatis è feneſtra iactarunt*. At iſta non adeo magna ſunt ſi cum tragicis veſtrorum hominum in Gallia & Hollandia facinoribus comparentur. *Altaria, ſedes corporis & ſanguinis Christi in quibus* (iuxta illius ætatis opinionem) *corpus Christi ſanctè offerebatur, illi vel raſerunt, vel fregerunt, vel remouerunt*: At vos non ita otioſè tempus collocaſtis vt altare raderetis aut frangeretis; ſed magis compendiaria via vel ſuffoſſis fundamentis & iniecto tormentario puluere ampliſſimas templorum fabricas penitus diſieciſtis, vel immiſſis facibus redegiſtis in cineres. Atque hoc *immane facinus Donatiſtæ geminarunt, quum fregerunt etiam calices Christi ſanguinis portatores, quorum ſpecies en maſſas reuocarunt, mercem nefarijs nundinis procurantes, quàm forſitan in ſuos vſus emerunt ſordidæ mulieres*; id quod in Euangelio veſtro eſt vulgatiſſimum. In Anglia ſiquidem, & calices, & cruces, & pallæ altarium, & omnia ornamenta Eccleſiaſtica in iſtiuſmodi vſus fuerunt diſtracta: & in Francia, Flandriáque fratres veſtri iiſdem deteritus ſunt abuſi, qui multarum Eccleſiarum theſauris & vaſis ſacris diſpoliatis, & in pecuniam conflatis, eadem milites conduxerunt, per quos reliquas Eccleſias euerterent. Multa ſunt alia iſtiuſmodi Donatiſtarum & dicta & facta vobis admodum familiaria; ſacræ virgines è clauſtris ad matrimonium eductæ, vexati Monachi, Sacerdotum capita raſa, ſedes Romana, ſedes peſtilentiæ dicta, &c. Quæ vt ſigillatim repetantur, non cenſeo magnopere neceſſarium quando hæc pauca inſtituto meo ſufficiunt. Atque iſtos hactenus hæreticos vnus ferè Auguſtinus nobis

Marginal notes: Optatus lib. 2. — Optat. lib. 2. — Ibidem. — Ibidem lib. 6. — Aurelijs Optat. ibidem.

ſuppeditauit. Quod ſi alios primitiuæ Eccleſiæ patres & hiſtorias luſtrare velim, & vndequaque decerpere quod ad hoc argumentum ſpectat; perpaucæ (vt opinor) ſupererunt Euangelij veſtri particulæ, quæ non ab aliquo illius tempeſtatis hæreſiarcha primò ſint inuentæ, & deinceps per Martinum Lutherum, Zuinglium & Caluinum Euangelio veſtro inſitæ. Quid enim eſt quod vobis arrogare poteſtis proprium & ſingulare? Sacrificium miſſæ ſuſtulit Martinus Lutherus, & realem Chriſti in Euchariſtia præſentiam reiecit Ioannes Caluinus & Zuinglius. At ante Arrium antiquiſſimis Eccleſiæ temporibus quum vixdum è viuis exceſſiſſent Apoſtoli, extiterunt hæretici (inquit Ignatius) qui *hoſtias & oblationes idcirco non admittebant eò quod non confitebantur Euchariſtiam eſſe carnem Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, quæ pro peccatis noſtris paſſa eſt*. ſimul & Martino Luthero & Zuinglio in ſua fide præeuntes; cum iſta negantes realem præſentiam, & pariter (quod conſequens erat in veſtra lege) cum illo recuſantes ſacrificium. Traditiones Eccleſiæ omnes reiecuiſtis, ſolis ſcriptis Euangelij contenti; vnde & Euangelicorũ nomen aſſumpſiſtis. atqui plus quàm mille annis antequam Martinus Lutherus aut Zuinglius naſcerentur, Arrius & Arriani hanc tanquam firmiſſimam ſuæ religionis arcem Catholicis aduerſarijs obiecerunt. Hi enim quum Papiſtico more occlamarent, *hæreſes anathemate execremur, & quæ patrum ſunt teneamus*, quum ſupplicarent imperatori *ne ad contumeliam mortuorum aliquid induci permitteret, ſed eos ſineret in inſtitutis decretiſque maiorum permanere*, Arrius & Arriani Euangelico planè ſpiritu eos repulerunt: *vnde* (inquiebant) *hoc eſſentiæ nomen affertur? cur filius coeſſentialis patri dicitur? quæ ſcriptura dixit de coeſſentialitate? Quis ex Apoſtolis eſſentiam Dei dixit?* Hoc principio innixi in Synodo Seleuciæ decreuerunt, *vt ſubſtantiæ nomen tolleretur, & nulla eius deinceps mentio fieret, eo quod ſacra ſcriptura nuſquam meminerunt ſubſtantiæ Patris & Filij*: Hac fretus regula Eunomius à Baſilio *probationes è ſcriptura magno clamore exegit, Apoſtolicam traditionem abolens, & Patrum teſtimonia quæ ſcripto tradita non ſunt, velut nullius momenti reijciens*. Eodemque clypeo contra Auguſtinum ſeſe defendit Maximinus. Denique concluſio Arrianorum Epiſcoporum qui de religione deliberaturi iuſſu Imperatoris Conſtantij in Synodum conuenerant, perſpicuè demonſtrat non tã Martinum Lutherum, & Huldericum Zuinglium quam Arrium & Arrianos vobis Euangelicis in hac parte fidei præluxiſſe, ſic enim ſtatuunt. *Nos qui hic conuenimus diuerſi Epiſcopi ad mandatum pientiſſimi Regis noſtri Conſtantij, omnem diligentiam adhibuimus, vt fidem firmiter diſtingueremus, vt præcepit nobis*

Theodoret. dialog. 3. Impat.
Athan. pag. 413. in exemplari Synodalis epiſtolæ ad Conſtant.
Epipha. hæreſ. 69.
Hieron. contra Luciferian. cap. 7.
Athan. de Synodo Arimin. & Seleuciæ.
Baſil. lib. de Spiritu Sancto cap. 10.
Auguſt. contra Maxim. lib. 1. in initio.
Epipha. hæreſ. 73.

nobis pientiſſimus Rex noſter Conſtantius iuxta propheticas voces: & nihil præter diuinas voces Eccleſiaſticæ fidei adderemus, quapropter conſubſtantialis, vocem reijcimus velut à ſcripturis alienam. Quare in hoc quod traditiones reijcitis & ſolas ſcripturas admittitis, hoc ab Arrio & Eunomio & plurimis veteribus hæreſiarchis (vt tum putabantur) didiciſtis, qui propterea non minùs quàm vos Euangelici dicendi ſunt. Negatis liberum arbitrium? idem negauit multis ante vos ſeculis Simon Magus: Negauit Valentinus, negauit Manichęus. Deum creditis authorem mali? idem credidit ante mille ducentos annos Florinus, idem docuit Simon Magus. Principem ciuilem eſſe ſupremum Eccleſiæ in rebus ſpiritualibus caput? Idem ferè ipſum ſibi aſſumpſit Conſtius: quem priuatum in eo homine tanquam quiddam *prodigioſum & Antichriſtianum, & ipſam abominationē deſolationis execratus eſt Athanaſius*. Scripturas non ita eſſe integrè & plenè recipiendas quemadmodum à Catholicis legi conſueuerunt, ſed capita & libros quoſdam poſſe amputari qui vobis non videntur puritati Euangelicæ adeò conſentanei? Ad eundem modum Cerdon, & Marcion, & Fauſtus Manichæus, & alij eius tempeſtatis hæretici. *Quas recipiebant ſcripturas adiectionibus & detractionibus ad diſpoſitionem inſtituti ſui interuertebant.* Poſt baptiſmum prohibetis veſtros Chriſmate vngi quo confirmationis Sacramentum confertur? Et olim Nouatiani *ijs quos baptiſabant ſacrum chriſma non præbebant*; quod ita in Nouato ipſo huius hæreſis authore reprehenderunt antiquiſsimi Patres, vt propterea eum Spiritus ſancti gratia penitus fuiſſe deſtitutum aſſeruerint. Nam qui poſt baptiſmū, cōfirmatione quod eſt *Domini ſigillum ab Epiſcopo obſignatus non fuit, quomodo quæſo* (inquit Epiſcopus Romanus & Martyr Cornelius) *Spiritum ſanctum adeptus eſt?* Mitto reliqua. Neque verò opus eſt plura perſequi. Ex his euidenter conſtat quod oſtendere volui, tum quod primitiua Eccleſia veſtras hæreſes non minus quàm noſtras anathematiſauit; & veſtri eius Eccleſiæ iudicio ſtetis ab hæreticorum nota liberiores non eſſe quàm nos: tum Euangelium veſtrum, ex pluribus hæreſibus (ſi ita loqui velitis) eſſe conſutum quàm Alcoranum noſtrum. Quare deſiſte deinceps nobis hæreſes veteres obijcere, quando iſte, vt vides, gladius altius in veſtra quam noſtra latera deſcendit. SAMVEL. Atqui non ſatis admirari poſſum Michæa, te hæreſes ad hunc modum ſine delectu coaceruantem: & toties tamque odioſè hæreſes, & hæreticos, & hæreſiarchas ingeminantem: quando vt tu dicis hoc gladio noſtra latera non minus quàm veſtra ſauciari; ſic ego viciſsim reſpondeo hoc eodem argumento, tum Alcoranum non minùs quam noſtrā fidem iugulari. Quid? An tu putas hæreticos ve-

Clemens lib. 2. recognit. Tertul. de præſcrip. Euſeb. li. 3 cap 19. Vincent. Lirinen. cap. 34. Athan. in epiſt. ad ſolitariā vitam agentes. Tertul. de præſcript. Theodor. li. 3. hæret. fabul. Euſeb lib. Hiſtor. 6. cap. 35.

eos vetuſtiſſimis illis temporibus habitos ſuiſſe qui ſacrificium Miſſæ reſpuerent, realem Chriſti in Euchariſtia præſentiam non admitterent, de Mariæ æterna virginitate dubitarent, Iudaicas ieiuniorum ceremonias contemnerent, Martyrum mortuorum templa non colerent, eos non inuocarent, eorum cadauera non adorarent, coram illis cereos non accenderent, & reliqua illa partim falſa, partim ſuperſtitioſa, partim etiam idololatrica non ſuſciperent, quæ tibi probare & laudare vt pia & ſancta neceſſe eſt, ſi eorum oppugnatores quocunque nomine vocentur, vt impios & hæreticos inſectaris? Quin ergo à Mahumete rurſus ad Pontificem Romanum te conferas, ſi has credis eſſe hæreſes. Sin quod ego de te mihi perſuadeo, eas fateris eſſe veritates orthodoxas: quid ergo vel viros qui eas tenuerunt hæreſiarchas, vel nos qui eos ſequimur hæreticos criminaris, qui veritatem quidem ab hijs expoſitam amplectimur, etſi qui eam tradiderunt alia quædam falſiſſima hijs veriſsimis permiſcuerunt. Diſtinguendum nimirum eſt diligenter inter ea quæ ab vno eodemque homine, modo falſa, modò vera proferuntur. Et quemadmodum in doctiſsimis hominibus, verbi gratia, in Auguſtino & Ambroſio, inter multa vera quædã ſunt falſa, ſic in peſſimis hominibus, veluti Simone Mago & Arrio inter plæraque falſa, nonnulla poſſunt eſſe vera. Et vt illic ptopter multa vera non cogimur admittere falſa; ſic nec hoc loco propter pleraque falſa, par eſt quædam reſpuere vera. Quare vt pharmacopolæ ex venenatis herbis & beſtijs colligunt pharmacum; & operarij metallici ex obſcuris & lutulentis terræ ergaſtulis effodiunt aurum & argentum; ſic nos ſi vel bonorum vel prudentium etiam hominum officio fungi velimus, ex ipſis hæreticorum placitis decerpamus bona & ſalutaria, abijciamus praua & peſtilentia. Arrius in eo quod Chriſtum creaturam dixit impiè loquutus eſt, & nos communionem Arrij deteſtamur. At in eo quod ad vnicum Dei verbũ adhæſit, & humanas traditiones repulit, non eſt cur Arriũ refugiamus. Quod de Arrio exempli gratia dico, idem de alijs omnibus intelligo: qui ſi quid ex ſuo cerebro cõfinxerunt prophanum, impium, hæreticum, à ſcripturis alienum, libens id omne defugio & cum ipſis authoribus dico execrabile. At ſi quid habent pium, ſanctum, orthodoxum, literis ſacris cõgruens, qualia ſunt plurima à te memorata; non magis propter hæreticos ea enunciantes improbabo, quã Paulum inficiabor Dei ſummi fidelem fuiſſe ſeruũ, quia dæmoniaci quidã ita ſucclamarũt. Breuiter ergo ne in ſingulis excutiendis nimis prolixus hereã; quod ſupra ex egregio quodam Eccleſię noſtræ doctore admonui, id ipſum hoc loco cauſæ noſtræ patrocinium aſſumere ſummè fas & ius

Act. 16. 17 & 19 15.

& ius exiſtimo. *Epiphanius* (inquit doctiſſimus vir) *Quartode-cimanos in album hæreticorum retulit. Quid mirum? quum ſtalem iniuriam non pauci ab ipſo tulerunt illatam. Sibi ergo ſui Epiphanij teſtimonium reſeruent aduerſarij noſtri, cui nos tantum credimus, quantum rationibus & argumentis fidei meretur.* Idem de Auguſtino, idem de Hieronymo, idem de Optato, idē de reliquis omnibus dico; eatenus nimirū iſta Nouati, Donati, & aliorum quos tu hæreſiarchas vocas hæretica eſſe fatebor, quatenus Auguſtinus, Hieronymus vel Optatus ea *hæretica* eſſe *rationibus & argumētis fidei oſtenderint*. Quoad cętera nihil omnino de Patribus addendum cenſeo ad ea quæ tu ipſe ſuperius poſuiſti, & quibus ego iam tum libenter aſſenſi; eatenus videlicet Patrum antiquorum in decernendis hæreſibus ratam fore authoritatem, quatenus eorum cenſura cum diuinis literis concordauerit. Neque propterea tamen deſinet Alcoranus veſter ex multis hæreſibus eſſe compoſitus, neque verum erit Alcoranum veſtrum & Euangelium noſtrum iiſdem fundamentis initiſtere. Nam Euangelium noſtrum ea ſolum ex illis arripuit quæ clariſſimè ſunt vera, & à Chriſto eiuſque Apoſtolis conſtituta, & quæ propterea Patres falsò hæretica nuncuparunt: Veſter autem Alcoranus adeſe talia iſtorum hæreticorum inuenta traxit quę perſpicuè ſunt falſa, & à Chriſto eiuſq; Apoſtolis manifeſtò refutata, & quæ propterea Patres verè legitimèque vt hæretica damnarunt, quum in ea damnatione ſacrarum literarum norma dirigerentur. MICHAEAS. Crambe bis poſita mors, vt eſt in veteri Prouerbio: & ego ſanè mihi permoleſtum eſſe non diffiteor, quod hac trita & ſepius iam repetita cantilena aures meas obtundis, quam ſi ego itidem recinerem (quod optimo iure poſſem) interminata eſſet battalogia noſtra, nec vllus appareret huius colloquij vel progreſſus vel exitus. Ea ſola veterum hæreſiarcharum dictata Euangelici aſciuerunt, quæ ſunt certè & perſpicuè vera. Quis ita dicit? Euāgelicus. Ea Mahumetes Turcis credenda propoſuit quæ ſunt certò & euidenter falſa. Quis ita definit? Euangelicus. Euangelici ſcripturæ ſacræ regula in illis admittendis ducuntur; Turcæ autē in ijs quę ſuſceperunt cū ſacris literis hoſtiliter pugnant. Quis ita ſtatuit? Euangelicus. Ergo ſi Euangelicus & de ſuis, & de noſtris, & de Euangelio, & de Alcorano, & de primitiua Eccleſia, de Patribus, de hæreſiarchis & hæreticis opinionibus, de literis ſacris, & earum germano ſenſu ſupremus ſit iudex, quis neget iam nunc debellatum eſſe. Et quorſum diſputamus, ſi ea de quibus vt ambiguis & controuerſiis quærimus, eadem vt certa & indubitata ponimus? Et quàm eſt mihi facile vnico verbo iſta omnia deſtruere, illud ſolummodo dictitando quod tu

vſurpas,

vſurpas, Mahumetem nimirum à ſpiritu inſtructum ea hæreticorum paucorum dogmata in Alcoranum tranſtuliſſe quę non erant hæreticorum propria, ſed omnium bonorum cõmunia, & ab Apoſtolis tradita, & in literis ſacris comprehenſa, poſteà tamen hominum multorum improbitate & negligentia obliuioni mandata, à nonnullis tamen ad Mahumetē vſque continuata: Lutherum autē, & Zuinglium, & Caluinum ea potiſſimum arripuiſſe, quę erant ſingularia vnius aut alterius hæretici inuenta, à pleriſque bonis improbata, Apoſtolis ignota, literis ſacris aduerſaria, & quæ propterea à Patribus antiquis dãnata, in diuturnam poſtea, & fere perpetuam obliuionem abierunt, à nemine ad quingētos vel mille annos in lucem reuocata. Et vide vtrùm hæc non multò probabiliùs à nobis quam à vobis aſſerantur. Non eſſe orandũ pro mortuis prædicauit Aërius, refutauit Gręca & Latina & Eccleſia. Mortuo Aërio quã pauci aut forte nulli ad ſeptingentos deinceps annos emerſerunt, qui dogma illud defenderēt? Ieiunia irridebat Iouinianus & matrimonium virginitati exequabat *adeo vt* (quod mirabile eſt) *virgines quędã ſacrę* hoc errore deceptæ *nuberent*. Verũ *illa hæreſis* (vt ex Auguſtino accepiſti) *cito oppreſſa & extincta eſt, nec ad deceptionē aliquorum ſacerdotũ potuit peruenire* Nec mirum: *omnis* enim *plãtatio quam non plantauit Pater cœleſtis eradicabitur*, & cœlũ terraq; citius peritura ſunt, quã aliquid eorum quę à Deo credenda præſcribuntur. Noſtra vero de Chriſto nõ Deo, ſed homine diuino, de eo non creatore, ſed creatura fides, an ad ſacerdotes nullos manauit? Nũ ſtatim oppreſſa atq; extincta eſt? aut ab aliquo viro inchoata, caruit ſucceſſoribus qui eã ad conſequentem poſteritatem propagarent? Atqui ipſis Apoſtolorum temporibus ita docuit Cerinthus, ita docuit Ebian; quibus ſucceſſerunt in eadem fide continuanda Hermogenes, Sabellius, Montanus. Idem contenderunt Theodotus, Artemon & Alogi: idē commendarũt Photinus, Eunomius, Samoſatenus. Nec ab hac fide abhorruit maximus & clariſſimus vir Origenes; quibus tã multis præſidiis inſtructus Arrius confidenter in eandem arenam deſcendit, & hanc fidē contra Papiſtas eius ſeculi propugnauit, qui licet omnibus viribus elaborarent ad hanc doctrinam profligandam, tamen & varia Concilia eam probarunt, & magni Imperatores ei adhæſerunt, & in tam multas regiones diſſeminata eſt, vt teſte Hieronymo, *orbis terrarum* euaderet *Arrianus*. Quantò probabilius eſt hoc dogma fuiſſe diuinum ab ipſo Deo authore profectum? maxime quum quidam ex vetuſtiſſimis, dogmatis eiuſdē patronis, illiusquidē quæ tũc viguit Eccleſię iudicio hæreticus, noſtra autē fide vir ſanctus & Apoſtolicus Artemon, cũ Arrio & nobis nõ tantum aſſeruerit

Matt. 15. 13.

Ibidē 13. 31.

Hieronymus Dialog. aduerſus Luciferianos cap. 7.

Chriſtum

Niceph. lib. 14. cap. 21. Vide Euſebium lib. 5. cap. 27.

Chriſtum eſſe merum hominem ex virgine natum, & Prophetis quidem præſtantiorem; ſed adiecerit ita quoque Apoſtolos docuiſſe, verum ſucceſſores eorum maxime Romanum Pontificem Zephyrinum diuinitatem Christo tribuiſſe, quum antea Deus non fuerit. Quod autem arguis ſi iſta à me enumerata ſint hæreſes, Alcoranum noſtrum eſſe hæreticum qui Miſſæ ſacrificium non agnoſcit, & realem Chriſti præſentiam vt abſurdiſsimam refellit; mihi ſanè permirum eſt te hominem eruditum adeò ſimpliciter & (vt quod res eſt dicã) ruſticè verba mea accipere. Quàm enim facile erat aduertere iſta me non ex mea ſentẽtia, ſed potius ex tuo, vel aduerſariorum noſtrorum Bibliandri & Melancthonis ſenſu concludere: qui quum Alcoranum noſtrum ob eam cauſam hæreticum eſſe velint, quod quædam cõtineat veterum Patrũ iudicio hæretica, dico hinc conſequẽs eſſe vt Euangeliũ veſtrum totum fere ex vetuſtis hæreſibus ſit coagmentatum, quod nimirum refertum eſt iſtiuſmodi opinionibus quas veteres Patres vt maximè hæreticas, & ab hæreſiarchis in lucẽ editas abominati ſunt. Nihil ego quidem in alterutram partem definio vtrum iſtæ ſint hæreſes necne; ſed illud vnum dico ſi ponatur noſtrum Alcoranum hanc ob cauſam eſſe hæreticum, vos effugere non poſſe quin Euangelium veſtrum ex multo ſit pluribus hæreſibus conſtructum. Et tamen ſi meam vel potius ſi omnium qui noſtræ ſunt religionis ſententiam de permultis dogmatibus quæ à me commemorata ſunt inquiris, ingenuè reſpondeo ea nobis videri planè impia & hęretica, nos enim libenter cum antiquis illis Doctoribus hæreticos ducimus & qui cum Iouiniano ieiunia contemnunt, vel Mariæ virgenitatem deſtruunt, vel Monachorum continentiam non laudant. Hæreticos ducimus qui cum Vigilantio ſuos martyres non honorant, qui eorum templa non adeunt, qui eorũ præſidia & opẽ non implorant. Hæreticos ducimus qui vel cum Arrio pro mortuis orandum negant, vel cum Pepuzianis, fœminis ſacerdotium aut principatũ Eccleſiaſticum tribuunt, vel cum Pſeudo Apoſtolis, Simone Mago, & Eunomio, ſolam fidem abſque operibus ad vitam æternam ſufficere volunt, neque tamẽ propterea ad Pontificem Romanum magis quam Conſtantinopolitanum, aut etiam Perſię Sophum mihi concedere neceſſè erit, quando omnes ferè populi naturali ſapientia imbuti, non minus quam Romanus Pontifex iſta vera eſſe credunt. Sed de his poſtea. Illud vnum hoc loco quærimus, & in vnum ſcopũ hæc omnia dirigimus, vt appareat non quid noſtrum alteruter de alterius fide ſentiat, tum enim & mea tibi, & tua mihi hæretica ſine dubio videtur: neque quid vterque noſtrum de ſua fide exiſtimet; tum enim non minus certum eſt tuam tibi & meam mihi

mihi eſſe chariſſimam: Sed vtrum aliqua ſit inter Euangelium veſtrum & Alcoranum diſtinctio Eccleſiæ primitiuæ iudicio, quoad veteres hæreſes in vtrumque à ſuis authoribus introductas, in qua controuerſia vtrumque noſtrum non ſuo iudicio ſtare (ſic enim nullus erit litigandi finis) ſed eiuſdem primitiuę Eccleſiæ, quæ hæreſes eas examinauit decretis acquieſcere par eſt. Hoc autem poſito quæſtionis cardine, dico euidens eſſe quod nihilo pauciores hæreſes in Euangelium veſtrum quàm Alcoranum noſtrum ſint congeſtæ. Vtrum meritò hæreſes vocentur, non hic diſputo: id alias eſt pertractandum; ſaltem hæreſes fuiſſe ea Eccleſia iudicauit, ideoque concludo hac ex parte nullum eſſe diſcrimen, nullam Euangelio veſtro ſupra Alcoranum prærogatiuam. In hoc autem multò præclarior & honorificentior eſt Turcarum cauſa quam veſtra, quòd Turcæ quia Eccleſiam Chriſtianam olim multis hæreſibus infectam, & Mahumetem ad eam reformandam & nouis inſtitutis imbuendam diuinitus miſſum fuiſſe credunt, idcirco Eccleſiæ eius iudicium ingenuè repudiant, auctoritatem in ſe nullam agnoſcunt, nec ſe Chriſtiano nomine tegunt, qui Chriſtianæ Eccleſiæ decretis non obtemperant, neque verò ſe illis teneri arbitrantur. Vos autem quum de Eccleſia collapſa idem nobiſcum ſentiatis; quum Lutherum & Zuinglium ad Eccleſiam nouam extruendam à Deo miſſum gloriemini; quũ ad Eccleſias nouas eorum inſtitutis temperatas ſitis adiuncti, quum veteris Eccleſiæ Chriſtianæ iudicium libenter aſpernemini, & in ſuperioris ætatis Patres, Epiſcopos, Pontifices, populum denique vniuerſum vt impium, cæcum & idololatricum, multò quam nos effuſiùs & atrociùs inuehamini; tamen nimis craſſa hypocriſi, & ruſtica diſſimulandi libidine Chriſtiani dici vultis, & Eccleſiam Chriſtianam à vobis mirabiliter honorari fingitis, & maximè primitiuam, à cuius fide & canonibus vos nec latum vnguem (ſi Dijs placet) diſceditis. Ita quod vetuſtus quidam Eccleſiæ Græcæ Doctor de Ebione ſcripſit, idem in vos quam aptiſſimè quadrat: *Ebion* (inquit ille) *quicquid horrendum eſt & perniciosſum, informe, incredibile & odio plenum, id à ſingulis ſectis accepit. Samaritarum habet abominationem. Oſſæorum & Nazoræorum, & Naſareorum opinionem, Cerinthianorum formam, Carpocratianorum improbitatem, & Chriſtianorum habere vult appellationem, non enim actionem, mentem & ſcientiam*: Hoc (inquam) aptiſſimè in vos accommodari poſſe cenſeo; non quaſi verè ſint hæreſes omnes quas ſigillatim ex illis Patribus decerptas enumeraui, ſed quod quum Chriſtianorum, & Eccleſiæ primitiuæ Patrum ſententia definitum ſit hæreſes eas fuiſſe, & quas illorum iudicio tanquam *Epiph. hæreſ. 30.*

horrendas hereſes & pernicioſas, informeſq́, & odio plenas (vt inquit Epiphanius) Chriſtiani omnes cauere debuerint; vos eaſdem opiniones amplexamini, & tamen eius Eccleſiæ membra dici vultis, & Chriſtiani iuxta fidem ab ea traditam nuncupari. SAMVEL. Imo non iuxta fidem ab ea traditam, ſed potius iuxta fidem quam Chriſtus & Apoſtoli illi Eccleſiæ, noſtræque, illis Doctoribus & noſtris ex æquo tradiderunt. MICHAEAS. Illud perinde eſt, neque enim vlterius progredior, quam vt oſtendam quoad Eccleſiæ primitiuæ cenſuram, noſtram cauſam utrinque eſſe parem, niſi quod nos per Legiſlatorem noſtrum Mahumetem ab eius obedientia, tanquam manumiſſi apertè iugum eius excuſſimus; Vos autem quamuis Luthero & Zuinglio vindicibus, eandem vobis libertatem aſſumpſiſtis, & eius proinde imperium apertiſſimè contemnitis, tamen eiuſdem Eccleſiæ filios vos dicitis, & in eius gremio ſiue ea velit, ſiue nolit contineri vultis, eamque vt matrem veſtram reuereri prætenditis. Ex quo fit vt tantò grauior, & flagitioſior ſit veſtra quam noſtra hæreſum ab ea damnatarum approbatio, quanto nequior & ſceleratior eſt filiorum contra patrem, & ſubditorum contra ſuum Regem rebellio, quam exterorum hoſtium in illius domum, aut iſtius regnum inuaſio. SAMVEL. Mittamus, mittamus (Michæa) iſtam comparationem neutri parti honorificam, vtrique odioſam, & de qua ſuperius vtrinque concluſum eſt, quod vtrinque tum videbatur æquum; Neque certè cauſam video cur modò eam rurſus quæſtionem verſare debeamus, quam tum moderatè pari conſenſu compoſuimus. Si enim neque tu me Patrum authoritate vis alligari, niſi quatenus literis ſacris, & rationi ijdem congruentia dixerunt, quam ego conditionem viciſſim tibi largior; quid ergo opus eſt incendium illud excitare quod iam reſtinximus. MICHAEAS. Mihi verò hoc idem inprimis arridet, neque certè iam aliud à te de Patribus flagito, niſi quod fusè & copioſè prius demonſtraui eſſe vtrique noſtrum commune. Sunt illi quidem ſæpè nobis vtriſque hoſtes infeſtiſſimi: Abſit tamen vt propterea de Euangelio, aut Alcorano quicquam mali ſuſpicemur. Imò niſi ad eorum verba aliqua ſublimior & grauior, vel ſcripturæ, vel rationis authoritas acceſſerit, Patres ego non aliter pēdo quam homines ſimplices, qui & fallere poſſunt, & falli ſolent. Et ſ eorum quæ hactenus à me dicta ſunt omnium hæc eſt concluſio. Alcoranum non idcirco eſſe *ex hereſibus conſutum*, (quod veſtrûm quidam probroſè obiecerunt) quia Patres veruſti opiniones quaſdam Alcorani notarunt hæreſeos, quando hoc argumentum à Patrum authoritate ductum, veſtrum etiam Euangelium eodem dam-

Lib.1.c.5.

damnationis genere inuoluat; quod quia eſt euidentiùs & firmiùs quam vt refelli poſſit, & quo magis in eo ſoluendo laboraueris, eo magis te ſenties implicatum & irretitum, æquis conditionibus litem hanc tranſmittamus, & ad reliqua quæ ſuperſunt progrediamur. SAMVEL. Non impedio, quamquam ſemper aliquis animo meo inhęret ſcrupulus, lõgè aliam eſſe in Patribus Eccleſiæ primitiuæ vim & pondus, quum de Alcorano veſtro ſententiã ferũt, quam quum homines quoſdã certa Euangelij & fidei noſtræ capita profeſſos hæreſeos inſimulãt. Illic enim non dubito quin rectè & ſincerè fecerint; hic non minus certũ habeo eos à recta iudicij norma aberraſſe, & quod orthodoxũ erat refutaſſe vt hæreticũ. MICHAEAS. Non mirum eſt quod ita ſentias; & longè eſſet admirabilius ſi aliter opinareris: quando vnuſquiſque ita erga religionem ſuam affectus eſt, vt illius inimicos non dubitet ſimul eſſe veritatis aduerſarios: Vnuſquiſque enim qui de Deo aliquam habet religionem, ſuam illam qualiſcunque eſt, ſine quæſtione putat eſſe omnium aliarum veriſſimam. Et tu non cenſes Lutheranos, Vbiquetarios, Trinitarios & Tritheitas ſibi perſuadere Patres omnes craſſiſſimè hallucinari, quando aliqua ſcribunt eorum placitis repugnantia? Ego verò non modò certiſſimè credo, ſed etiam (quatenus cum fide ſcientia poteſt conſiſtere) exploratè ſcio Patres antiquos cum tota Eccleſia primitiua, in eo quod Arrium, Photinum, Samoſatenum, Eunomium, & reliquos illos Alcorani noſtri parentes damnarunt, ob ea quæ poſtea Mahumetus noſter ab illis hauſit, ſcelus in ſe coram Deo & hominibus grauiſſimum ſuſcepiſſe, & ipſiſſimam damnaſſe veritatem; quemadmodum ex altera parte quum illa quæ modo perſtrinxi particularia Euangelij veſtri capita, in Iouiniano, Vigilantio, Aërio, Pepuzianis, & Simone Mago ijdem anathemati ſubiecerunt, perſuaſum habeo quòd incorruptè decreuerint, & probè integerrimorum iudicum officio ſunt functi. Sed hæc (vt dixi) eſt priuata ſingulorum opinatio, quo præiudicio neuter noſtrûm in alterutram partem grauari poteſt. Quare his omiſſis reliqua Euangelij capita pertractemus, eaque vt cœpimus cum Alcorano conferamus.

ARGVMENTVM

CAPITIS OCTAVI.

BReuiter deſcripta fide primitiuæ Eccleſiæ, & Papiſtarum, & Lutheranorum, & etiam Zuinglianorum de Baptiſmo (obiter ſatiſfacit Michaas Samueli, conquerenti de inuidioſis nominibus Zuinglianorum & Lutheranorum) 1. Quoad eſſentiam Baptiſmi, quæ poſita eſt in tollendo peccato originali, docet Turcas & Zuinglianos conuenire, qui vtrique peccatum illud originale eodem modo negant. & 2. ex conſequenti negant Baptiſmi & Circuncisionis neceſſitatem. Zuingliani enim & Caluiniſtæ perſpicuè fatentur liberos Chriſtianorum, & etiam Turcarum ſine Baptiſmo ſaluari, in eóque ſcripturæ loco ſalutem ſuorum liberorum fundant. qui multò fortiùs probat Turcas, & eorum liberos æternam ſalutem conſequi. & Circuncisionem etiam rectè vſurpare. Denique 3. ex eo cõcludit Michaas Turcas de Baptiſmo magis honorificè quam Zuinglianos ſentire. quod iſti nullam in eo gratiam agnoſcant. Turcæ verò ſe in ſuis Baptiſmis remiſſionem peccatorum accipere fateantur.

CAPVT OCTAVVM.

Magdebur. Centu. 1. li. 1. cap. 4. Corpus doctrinæ in Confeſſ. Auguſta. art. 9. pa. 6. & Apolog. p225. In repet. doctrina & in locis Theolog. pag. 267. 559. 560.

SEQVITVR autem proximè Baptiſmus, quod à pleriſque apud vos tum Papiſtas, tum Lutheranos cenſetur principale Sacramentum, mirificam quandam animarum ablutionem cõtinens. Duabus enim partibus illud conſtare dicunt, externa cæremonia, & interna animorum purificatione. Hanc eſſe doctrinam Papiſtarum notiùs eſt quam vt aliqua confirmatione egeat. Idem docent fusè copioſèque Lutherani; nimirum quod hoc Sacramentum *applicat, donat & confirmat remiſſionem peccati cuiuſque* maximè originalis, quod in infantibus ſolum reperitur. Hoc varijs ſcripturæ locis confirmat Magdeburgenſes Ioa. 1. 3. Mar. 1. & 16. Luc. 3. Et Germani Proteſtantes in doctrinæ ſuæ corpore *docent, quod Baptiſmus ſit neceſſarius ad ſalutẽ, per quod Sacramentũ pueri recipiuntur*

piuntur in gratiam Dei: & damnant Anabaptiſtas, qui affirmant pueros ſine Baptiſmo ſaluari. Et ex verbis Chriſti, *Ioan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu; non poteſt intrare in regnum cœlorum,* concludunt *Baptiſmum eſſe infantibus neceſſarium, mandatum enim hoc eſſe vniuerſale ad Eccleſiam totam pertinens. Cumque extra Eccleſiam non ſit ſalus, & ad infantes pertineat promiſſio ſalutis, ergo eos neceſſe eſt inſeri Eccleſiæ per Baptiſmum, in quo ſuper eos inuocetur nomen æterni Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Nequaquam enim affirmari poteſt, pertinere ſalutem ad infantes extra eccleſiam, vt ſine vllo teſtimonio ſcripturæ, furenter contendunt Anabaptiſtæ.* Hoc in Catechiſmo Germanis magna diligentia traditur & inculcatur. Vnum vt breuior ſim multorum loco proferam. DISCIPVLVS. *Nunc intelligo cur parentes tam feſtinanter infantes Eccleſiæ baptiſandos offerunt. Perſuaſum enim habent eos alia ratione non ſaluari, niſi per lauachrum regenerationis.* PAEDAGOGVS. *Sanè intelligis. Sic enim Auguſtinus ait de origine animæ ad Hieronymum. Cum paruulis baptiſandis feſtinatur & curritur, quia ſine dubio creditur eos aliter in Chriſto omnino viuificari non poſſe. Qui autem non viuificantur in Chriſto, reſtat vt in ea damnatione maneant, de qua Apoſtolus Romanorum 5. Per vnius delictum propagatum eſt malum in omnes homines ad condemnationem. Item ſentiunt cæteri quoque Orthodoxi: Cyprianus epiſtola octaua ad Fidum. Nazianzenus in oratione de Sancto Lauacbro.* Et mox: *Deus nec minatur omnibus, Ioan. 3. Amen, amen, dico vobis, niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei; quod veteres Orthodoxi de Sacramento Baptiſmatis intelligunt, quorum fidē tutò hîc ſequimur. In Baptiſmate enim omnia peccata remittuntur, vt diximus. Chriſtus regni claues dedit Eccleſiæ, quare niſi Eccleſia infantibus ad Chriſtum adductis, peccatum originale in quo nati ſunt remiſeris, nemo eis remiſſum eſſe certò ſperare audebit.* DISCIPVLVS. *Credis igitur paruulos non baptiſatos damnari?* PAEDAGOGVS. *Vt credam, Scriptura cogit & veteris Eccleſiæ authoritas. Nam Apoſtolus Roman. 5. quum peccatum originale tractaret: iudicium* (inquit) *ex vno peccato in condemnationem. Quod Diuus Auguſtinus de peccato originali interpretatur, à quo paruuli per regenerationem in Baptiſmo liberantur. Epiſtola 89. ad Sanctum Hilarium contra Pelagianos, & epiſtola 28. ad Diuum Hieronymū: Quiſquis dixerit quod in Chriſto viuificabūtur etiam paruuli qui ſine Sacramenti eius participatione è vita exeunt: Hic profectò & contra Apoſtolicam prædicationem venit, & totam condemnat Eccleſiam.* Hunc ego locū idcirco fuſiùs deſcripſi, vt aduerteres & de peccato originali, & de neceſſitate Baptiſmi quæ ſit tum veterum, tum nouorum Chriſtianorum ſententia,

Vrbanus Regius in 1. parte operum in Catechiſmo minore fol. 105.

Ibidem fol. 107.

& quid etiam Lutherani opinentur. Nunquid & ſecta (Samuel) Zuingliana eiuſdem eſt iudicij. SAMVEL. Inuidioſè admodum & Papiſtarum prorſus more loqueris (Michæa) quum mihi Sectam, & vel Lutherani, vel Zuingliani nomen attribuis. Neque enim Sectarius ſum, neque Lutheranus, neque Zuinglianus, ſed Chriſtianus & Euangelicus. Quare ab illis deinceps odioſis appellationibus abſtinere te velim, & conuentionis noſtræ cuius me ſemel atque iterum admonuiſti, recordari. De re autem ipſa ita reſpondeo: Nos quidem qui Anglicanæ ſumus religionis, Baptiſmi Sacramentum vt myſterium valdè diuinum honoramus, & in Eccleſijs noſtris retinemus, & in Anabaptiſtas debitis ſupplicijs animaduertimus. Ita tamen Sacramentum extollimus, vt interim Chriſti potentiæ, & maieſtati nihil detractum velimus, qui Sacramentis non ita ſe alligauit, quin extra Sacramenta gratiam ſuam interdum largiatur. MICHAEAS. Reſpondes tu quidem Samuel tuorum more, hoc eſt verbis elegantibus & in ſpeciem ſatis ornatis, ſed ad rem non ſatis propriè & aptè: neque ſatisfacis quæſtioni, ſed generali quadam verborum ambage inuoluis, quod ego maximè volui explicatum. Neque enim ex reſponſo tuo colligo vtrum Baptiſmi neceſſitatē tuearis, eoque originale in infantibus peccatum deleri: ſed tamen ex verbis tuis, & ex generali tuorum doctrina conijcio in eam te partem magis propendere, vt horum vtrumque neges. Negat enim Zuinglius, negat Caluinus, negant Geneuenſes, quorum tu inſtitutis noſti Eccleſiam veſtram Anglicanam eſſe potiſſimum temperatam; ex quo ſequitur vos à nobis Turcis in eo quod Baptiſmus primarium, & præcipuū habet nequaquā diſſidere. Sed obiter tribus verbis de nominibus Sectarij, Zuingliani & Lutherani tibi ſatisfaciam, ne deinceps cogites hæc ex aliqua animi mei offenſione, aut inuidia manare. Veſtros homines Chriſti fidem profitentes, ego quidem vniuerſos ſoleo Chriſtianos appellare: & quum vos in duas tanquam partes diſtribuo, quę à temporibus Martini Lutheri increbuerunt, vſitatis item nominibus hos Catholicos, vel Papiſtas, illos Euangelicos appello. Cæterum vbi noua rurſus partitio facienda eſt, & iſti Euangelici in ſua ſeparatim genera diſtinguendi, quando dicere velim eos, qui Martinum Lutherum ſequuntur, hoc modo; illos qui Huldericum Zuinglium, aut Ioannem Caluinum, longè diuerſo ſcripturas interpretari: Hanc animi mei notionem quemadmodum tandem exprimere potero, niſi vt hos *Zuinglianos* vel *Caluiniſtas*, illos *Lutheranos* appellem? Chriſtiani ſumus inquis, non nego; & eſtis quoque Euangelici, quod ego libenter concedo. At quum mihi

Cal. inſtit lib. 4. cap. 16.

mihi ijs de rebus agendum ſit, in quibus Euangelici ab Euangelicis diſtinguamini, non iam Euangelicorum voce vtriſque communi, ſed alia magis ſpeciali vos inuicem quoad has differentias ſegregante mihi vtendum eſt, ſi velim ab alijs intelligi, quando aliter loquentem, & vtroſque fundentem vix ipſe meipſum intelligere poſſim. Quam enim abſurdum eſſet audire quempiam veſtras de cœna contentiones hoc modo enarrantem: *Euangelici* ſentiunt Chriſti corpus in cœna verè & reipſa adeſſe; *Euangelici* verò teneat corpus illud tam longè à cœna abeſſe, quam abeſt cœlum à terra. Niſi enim generale hoc Euãgelicorum vocabulum aliqua additione reſtringam, vt dicam Euangelicos huius aut illius regionis, vel huius & illius Magiſtri doctrinam profeſſos, ita vel ſecus ſentire; illud certè quod dicere intendo à nemine auditore concipi poteſt, niſi forſitan aliunde hiſtoriam totam prænouerit. Id quod ex tua ipſius oratione facilè conuinco. Cur enim ais tuos qui ſunt *Anglicanæ religionis* ita credere, niſi quia mens & lingua ſine monitore prorumpit in hanc neceſſariam adiunctionem, ſine qua quid velis communis audientium intelligentia non perciperet? Ita nimirum frequentiſſimum eſt in Sleidano, & ipſo quidem iuxta religionem Anglicanam Euangelico, vt alios vocet *Saxonicæ* vel *Auguſtanæ confeſſionis Euangelicos*, alios *Helueticæ*: quod idem penitus eſt, ac ſi via magis compendiaria vocaret *Lutheranos* & *Zuinglianos*; quomodo loquitur Henricus Pantaleon, & ipſe Zuinglianus nobilis: qui vt Proteſtantes omnes generali nomine vocat *Euangelicos*, ita ſuæ partis ſtudioſos vocat communi appellatione *Zuinglianos*, vt alios illos *Lutheranos*. Quæ item nomina in libris horum & aliorum ſcriptorum admodum ſunt trita & peruulgata, & iam ita in omnium nationum conſuetudinẽ abierunt, vt in noſtra facultate non ſit eadẽ abolere. Noſti autẽ, vt opinor, illud omniũ ore decãtatũ, *loqui nos debere cum vulgo, ſentire autẽ cũ ſapiẽtibus*. Neq; verò meipſum tibi in exemplũ verebor proponere: qui nomẽ Turcæ qui ſic Chriſtiani omnes loquũtur, & ipſe tecũ agẽs vſurpo, & à te vſurpatũ nõ moleſtè audio: etſi illud nomen noſtrum eſt (qui propriè Muſulmanni, id eſt, Orthodoxi & rectè ſentiẽtes dicimur) ſed ab inimicis odioſè inuentũ. Et tamẽ quia apud Chriſtianos omnes ita inoleuit, vt nõ tam cõtumelioſum aliquid contineat, quam populũ Magno Domino ſubiectum ſignificet, de appellatione (quãdo à ſtomacho & malitia nõ proficiſcitur) inanè eſt contendere: Quare queẽadmodum Papiſtarũ religioſi, qui quoad viuendi normã ſequuntur, alij regulas præſcriptas ab Auguſtino, alij à Benedicto, alij à Dominico & Franciſco; non indignãtur ſi audiant Auguſtiniani, Benedictini, Dominicani, Franciſcani:

Pantaleon de viris illuſt. German. par. 3. p. 103. 417. 439. &c.

Sleidan. li. 5. f. 75. 78.

Lib. 8. fol. 128. 131. 133. Libr. 9. fol. 150. Libr. 20. fol. 368. Libr. 21. fol. 382. 390.

Poſtel. de la Repub. des Turcs pa. 40. 41

Leunclaius. in pãdect. hiſtor. Turcica. cap. 22. pag. 228.

ita tu tuique qui quoad ſcripturarum ſenſus, & fidei articulos imitamini alij Lutherum, alij Caluinum, alij Zuinglium, alij alios; Moleſtè ferre non debetis, ſi Lutherani, Caluiniſtæ, Zuingliani vocemini, maximè quando in his vocibus non indulgetur affectioni aut maleuolentiæ, ſed perſpicuitati & breuitati, & illud ſimul promitto; vbi tu commodiorem loquendi rationem inueneris reliquis quibuſcunque reiectis eam ego perlibenter vſurpabo. Redeo iam ad tuorum fidem de Baptiſmo declarandam. Dixi autem quum duo in Baptiſmo inſinit iuxta veteres Chriſtianos, recenteſque Papiſtas & Lutheranos; interior peccati originalis abſterſio, & exterior quæ circa corpus verſatur cæremonia, tui Doctores in eo quod principale
I. eſt nobiſcum Turcis conſpirant. Negamus enim eſſe peccatum aliquod originale quod Baptiſmo deleatur: Negatis iti-
II. dem vos. Affirmatis Baptiſmum non ita eſſe neceſſarium, quin abſque eo ſaluari poſſint infantes. Illud ipſum tum de Baptiſmo, tum de Circunciſione affirmamus, itidem & nos.
III. Quod ſi iam Baptiſmos non minus quam vos religioſè adhibeamus, ſi ijſdem maculas quamuis non originalis peccati, aliorum tamen peccatorum abſtergi doceamus, an non verum erit nos Turcas auguſtius de Sacramento Baptiſmi quam vos Zuinglianè & Caluinianè Euangelicos exiſtimare? Perſequamur autem ordine iſta tria, & tu interim contra ſi quid velis, obijcies. Ac primum quidem illud de peccato originali à vobis negato, valdè luculentum eſt & euidens, & ab Hulderico Zuin-
Beza de hæreticis puniendis pag. 175. glo (*inſigni illo noſtris temporibus Chriſti Apoſtolo*, vti eum vocat Beza) varijs libris confirmatur. In libro de Baptiſmo. *Vt vt* (inquit) *fremant Pontificij, peccatum originale nihil aliud dicimus eſſe quam morbum illum qui hæreditario iure ab Adamo in nos omnes*
I.
Zuinglius Tom. 2. lib. de Baptiſ. tract. 3. fol. 89. *deriuatus eſt*. Et ne quis in nomine morbi erret, ſeipſum proximè quid eo ſignificari velit eleganter declarat: *Quid per morbum intelligimus hoc exemplo clarius fiet quod ſitimus, quod eſurimus, morbus eſt quem ipſa natura nobis indidit, & ob hunc nemo iure taxari, & reprehendi poteſt, heluonem eſſe & vino deditum culpa carere nequit. Peccatum è morbo illo originem trahit. Peccatum ergo originale defectus eſt diminutio, & vitium illius primæ naturæ quam DEVS omnium creator homini primo indiderat. Peccatum ergo originale damnationem non meretur, ſi modò quis fideles parentes nactus fuerit.* Et alibi ad Vrba-
Zuing. li. 1. epiſtol. fol. 54. num Regium: *Quid breuiùs aut clariùs dici potuit quam originale peccatum, non eſſe peccatum, ſed morbum: & Chriſtianorum liberos propter iſtum morbum non addici æterno ſupplicio? Contra, quid imbecillius dici potuit, & à Canonica ſcriptura alieniùs quam Baptiſmi lauachro hanc calamitatem lauari?* Quæ-

ris itaque fortaſſis quemadmodum ille locus Pauli omnibus & antiquorum & poſteriorum ſcriptorum commentarijs ad conſtituendum hoc originale peccatum accommodatus, quem & modò in Germanico Catechiſmo obiectum memorauimus, deinceps explicari debeat, ita nimirum: *Locus ille Roman. 5. verſu. 12. vnde Theologi extruunt originale peccatum non ſignificat peccatum (proprie) ſed morbum hæreditarium à primo parente propagatum. Ita intellige Pſal. 50: Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, ſcilicet in infirmitatibus corporalibus.* Inanis eſt labor in hoc confirmando maiorē operā ponere, quod & Zuinglius multis varijſque libellis, & plurimis ſcripturarum locis egregiè illuſtrauit, & ex proximi membri tractatione multò adhuc clarius elucefcet. Si enim peccatum illud originale non ſit verè peccatum, ſed morbus vel infirmitas, vt eſuries, ſitis, ægritudo; certum eſt neminem propterea à Deo condemnari non magis quam ab eo condemnamur quod ægrotamus, quòd dormimus, quod manducamus, quod corpora noſtra certis tēporum ſpatijs magis magiſque deficientia interitu tandem diſſoluuntur, iſta enim omnia eodem planè modo ſunt peccata originalia, hoc eſt imbecillitates à patribus ad poſteros traductæ. Ex quo deinde conſequens eſt, quum peccatū originale nō reuera, ſed impropria tantum nominis cōmunione peccatū ſit, propterea nō magis liberos illos qui à Turcis generātur, quàm qui à Chriſtianis parentibus naſcantur, damnationi eſſe obnoxios. Vbi enim culpa abeſt, nec reatus eſt nec pœna, vbi peccatū nō antecedit, nulla timetur dānatio, Deus enim iudex iuſtiſſimus neminem cœleſti ſuo regno priuat, niſi per peccatum ingreſſus illi occludatur. Atqui ſi originale peccatum tollas, liberos noſtros omni alia labe carere manifeſtum eſt. Eſt ergo manifeſtum liberos omnium, nec minus Turcarū quàm Chriſtianorum regni cœleſtis eſſe participes. Neque verò hoc Magiſtri veſtri inficiantur. Etſi enim quandoque videantur hærere in nomine Chriſtianorum, vel eorum qui in fœdere Dei ſunt comprehenſi, tamen quum ſubtiliter rationes ſuas excutiunt, & accuratè quid ex eis efficiatur conſiderant, tum demum concludunt hoc beneficium ad omnes promiſcuè eſſe porrigendum. Et de Chriſtianis quòd illi nulla baptiſmi neceſſitate teneantur & ſine illo ſalui eſſe poſſunt, nec ipſi opinor dubitas. Conſtāter enim Zuinglius, *Hoc eſt apud me indubitatū; quotquot ex his infantibus moriuntur qui intra populum Dei ſunt, omnes electi ſunt. Cauſam meæ ſententiæ iſtam habeo, quia perfidiam eorum quum non deprehendo, nihil habeo cur ipſos damnem, ſed contra, indubitatum promiſſionis verbum habeo.* Perſpicuè item Caluinus: *At aiunt quidam qui Baptiſmi neceſſitatem*

Idem Tom. 2. declarat. de peccato orig. fol. 90.91.

Zuinglius Tom. 2. Elench. contra Anabaptiſtas. fol. 36.

Caluin. Inſtit. lib. 4. cap. 15. §. 20.

*vrgent, periculum eſt ne infans qui ægrotat, ſi abſque baptiſmo
deceſſerit regenerationis gratia priuetur. Minimè verò infantes no-
ſtros antequam naſcantur ſe adoptare in ſuos pronunciat Deus,*
Geneſ.17. *quum ſe nobis in Deum fore permittit, ſeminique noſtro poſt nos Hoc
verbo cõtinetur eorum ſalus: neq; quiſquam in Deum tam contume-
lioſus eſſe debet, vt eius promiſſionẽ effectu ſuo ſufficere per ſe neget.*
Ibid. §.22 Et mox: *ſit non leuis iniuria Dei fœderi, niſi in eo acquieſcimus,
quum eius effectus neque à baptiſmo, neque ab vllis acceſſionibus
pendeat. Vnde ſequitur non ideo Baptizari fidelium liberos vt filij Dei
tunc primum fiant, qui antea alieni fuerant ab Eccleſia, ſed ſolenni
potius ſigno tunc recipi in Eccleſiam, quia promiſſionis beneficio iam
ante ad Chriſti corpus pertinebant:* Hoc autem quum Theologi
Idem in Pariſienſes vt hæreticum carperent, illos refellens Caluinus ſu-
antidoto umque dogma neruoſiùs comprobans. *Baptiſmo* (inquit) *opus*
artic. Pa- *habent infantes non tanquam adiumento ad ſalutem neceſſario, ſed*
riſien. *tanquam ſigillo ad obſignandam in illis adoptionis gratiam diuinitus*
art.1. *ordinato, ſanctos enim fidelium liberos naſci tradit Paulus. & ſanè*
pag.207. *nequaquam illis conueniret baptiſmus, niſi iam in hac promiſſione*
1.Cor 7. *ſalus eorum incluſa eſſet, ero Deus tuus & ſeminis tui poſt te. Non*
Gen.17. *enim filij Dei per baptiſmum fiunt, ſed quia promiſſionis beneficio
hæredes ſunt adoptionis, ideo eos ad baptiſmum admittit Eccleſia.*
Deniquehanc eſſe Eccleſiæ Geneuenſis praxim & fidem, &
fortaſſis etiam Anglicanæ, vt infantes abſque baptiſmo è vita
decedentes nihilo propterea cenſeant eſſe poſt mortem condi-
tione deteriore, ideoque de ijs baptiſandis non valde laborent;
de altero mihi certò conſtat, de altero penes te ſit iudicium.
Euidens certè ratio facit vt idem de vtraque ſentiam: Nihil
enim dici poteſt hac concluſione manifeſtius: Sancti ſunt om-
nes quum ex vteris matrum prodeunt, & naſcuntur filij Dei.
Non ergo renaſcuntur, nec hanc ſanctitatem ex baptiſmi Sa-
cramento obtinent. Tota eorum ſanctificatio ex antiquo Dei
fœdere pendet, quæ in eos ab ipſo conceptu operatur, nec
quicquam poſtea confert baptiſmus; non ergo delet peccatum
originale quod nullum eſt, nec talem vllam ſecum maculam
deferunt illi, qui ſancti, puri, & filij Dei ex maternis viſceribus
effunduntur. Ecquid verò dubitas, an magiſtri tui noſtris
etiam liberis, imò Tartarorum quoque & infidelium æquè
ſint clementes & propitij? Quanquam vna ſit & eadem in
omnibus ratio, quod omnes peccati illius originalis ſint ex-
Zuinglius pertes, eos tamen ipſos audi ſua ipſorum ſenſa exprimentes:
To.2.lib. *Paruulos* (inquit Zuinglius) *qui ex parentibus incredulis geniti*
de Bap- *ſunt, Dei omnipotentiæ permitto & iudicio iuſto; licet nullam in*
tiſmo. *eis damnationis cauſam inuenire poſſim. dum quid ſit peccatum,*
fol.91. *quid denique lex non intelligunt.* Et alibi: *Nos vehementer erra-*

mus

mus in iudicandis tum Gentilium , tum Chriſtianorum liberis in- *Ibid. in*
fantibus: Gentilium quia nulla eos lex damnat : non enim incidunt *Elencho*
in iſtam ſententiam, qui non crediderit condemnabitur : quod *contra*
eos tenet ad quos Euangelij mentio peruenit . Deinde quum electio *Catabap-*
Dei ſit libera ; impium eſt ſi illos ab ea excludimus , quos iſtis ſignis, *tiſtas.*
fide, & perfidia, deprehendere non poſſumus ſint intra eam nec ne. *fol. 35.*
Deniq; poſtquam hanc quæſtionem multum diligenterque in
vtramque partem ventilaſſet, tandem in Dei fœdere omnes
generaliter comprehendente conquieſcens ita concludit: *Im-* *Ibidem*
piè ergo non modo Chriſtianorum , ſed Gentilium quoque infantes *fol 3[t].*
damnamus. Hic fortaſſe obiecturus es, promiſſionem illam
Dei in qua hæc diſputatio omnis fundatur, ſemen tantum
Abrahæ, hoc eſt fidelium liberos comprehendere , maximè,
quod Paulus fidelium tantum liberos, hoc eſt qui vel ex patre,
vel matre fideli naſcuntur, *ab vtero ſanctos* eſſe teſtatur, noſtros *1. Cor. 7.*
ergo excludi qui à vobis infidelium loco numeramur . At pri-
mum recogites velim hoc argumento nō nos modò, ſed etiam
Apoſtolum veſtrum Zuinglium perſtringi, qui pactum domi-
ni non anguſtis Chriſtianorum finibus coarctat, ſed per am-
pliſſima totius vniuerſitatis ſpatia dilatat. Deinde quæ vel ra-
tio vel ſcriptura permittit, vt nos qui ipſis Abrahæ veſtigijs
inſiſtimus, & eandem cum Abrahamo circuncisionem aſſu-
mimus, eandemque tum Dei legem, tum Abrahæ circunci-
ſionem ad poſteros noſtros tranſmittimus, ab eo fœdere cu-
ius conditionem adeo ſolicitè obſeruamus, excludamur: Vos
autem qui & legem reſpuitis, & circunciſionem aſpernamini,
& ab ea ſuſcipienda liberos veſtros arcetis, fœdus tamen vobis
ſingulatim arrogetis. Quanta eſt hæc peruerſitas, vel potius (vt
verè & ſine offenſione tua loquar) inſania? Vultis Dei fœdus &
promiſsionē vobis aſciſcere? Quin ergo & circūciſionē ſumite,
quæ cum pacto & promiſſione expreſſis domini verbis copu-
lata eſt. Triumphum petitis, & tamen militare non vultis:
rapitis mercedem, ſed abſque labore; coronam induitis, neque
vultis aut in ſtadio currere, aut in paleſtra decertare : & quam-
uis hæreditatem Abrahæ inuaditis, filij tamen Abrahæ eſſe
dedignamini, quum Deus clariſſimis verbis expreſſerit, nolle
ſe eſſe ſeminis Abrahæ Deum, niſi Abrahā eiuſque poſteri hāc
fœderis appendicē ſtudioſè tuerētur. Nam & eam fœderi prę-
miſit, & eam ruſſus fœderi ſubiunxit, & fœdus in medio po-
ſitum conditione vtrinq; repetita ita diuinxit, vt improbū pla-
ne ſit alterum ab altero diſtrahere. Admodum enim luculenter
dominus: *Statuam* (inquit) *pactū meū inter me & te, & inter ſe-* *Geneſ. 17.*
men tuū poſt te in generationibus ſuis fœdere ſempiterno, vt ſim Deus
tuus & ſeminis tui poſt te? An non vides antecedere pactum , con-

ſequi deinceps permiſſionē? Tum *rurſus dixit Deus ad Abrahā: Et tu ergo cuſtodies pactū meū & ſemen tuū poſt te in generationibus ſuis. Hoc eſt pactū meū quod obſeruabitis; circuncidetur ex vobis omne maſculinum*. An non aduertis poſito fœdere mox conditionem ingeminari iterum atque iterum, idque verbis clariſſimis, vt qui alterum ab altero ſeparet, ille animam diuellat á corpore, ille disiungat humana audacia, quæ creator omnium diuina ſapientia copulauit, quod ſi quis ſerio mediteтur, eſt impudentiæ & impietatis execrandæ? Sed ego de tuis Magiſtris aliter ſentio. Quemadmodum enim olim Philoſophi eruditi notarunt Epicurum ne in offenſionem Athenienſium caderet, *oratione reliquiſſe, re ſuſtuliſſe Deos*. quod eos otioſos, ceſſantes, nihil prorſus agentes, nullam gratiam, nullam hominum charitatem, nullam mundi prouidentiam habentes induceret: ita mihi planè perſuaſum eſt, Magiſtros tuos, quod adhuc vererentur hominum offenſionem ſi planè circuncisionem noſtram approbaſſent, verbis quidem eam refelliſſe, facto autem conſtituiſſe: quum in hijs domini verbis ſalutem veſtram fundarent, quæ manifeſtè & neceſſariò noſtram circuncisionem ſecum traherent. Quin etiam ad hāc controuerſiam penitùs terminandam, extat præclarum Ioannis Caluini teſtimonium. Diſputans enim verum Papiſtarum filios hoc Dei fœdus complectatur, reſpondet *eo contineri illos etiamſi neque ex ſancto patre geniti, neque ex ſancta matre nati fuerint. Neque enim propterea ſanctorū filij propterea eſſe deſinunt (inquit ille) quum longius ducenda ſit originis ſeries. Neque enim in vno gradu conſiſtit Deus, ſed vita promiſsionem in mille generationes diffundit. Ita Paulus dum ex radice ſancta ramos eſſe ſanctos colligit, & conſperſionem in primitijs conſecrari docet, qualis vnicuique fuerit pater non reputat; ſed omnes agnoſcit ſanctos, qui ex Abraham & reliquis patribus fuerant progeniti.* Clarum eſt ergo & nos eſſe ſanctos, & filios noſtros eſſe filios ſanctorum, & ſanctificationem radicis noſtræ Abrahami, ſatis ſuperque valere ad nos omnes conſecrandos, quando ea ad Papiſtas etiam dimanet, quos idololatras eſſe & infideles, & nobis longè deteſtabiliores, Chriſti Deique hoſtes in libris & cōcionibus vbiq; prędicatis. Quare quū iam conſenſus noſter pateat in tollendo peccato originali & Baptiſmi neceſſitate; tertiū illud quod nos multò quam vos præclarius de Baptiſmo ſentiamus nullo negotio expedietur. Vobis enim Baptiſmus eſt nuda tantum cæremonia, nihil gratiæ ſalutaris, nihil prorſus commodi ſpiritalis afferens. Id quod hac egregia demonſtratione ex primis Theologiæ veſtræ principijs ducta confirmat Zuinglius: *Hebræorum 9. Chriſtus omnes res externas quæ in lege erant ſuſtulit, omnem externorum vſum ſuſtulit è medio; adeò*

Cicero. lib. 1. de natura Deorum.

Calu. in appendice ad lib. de vera Eccleſia reformanda ratione inter opuſcula. pag. 485.

Rom. 11.

Zuing. li. de Baptiſmo tracta. 1. fol. 59.

adeò vt nulla ſalutis & iuſtitiæ ſpes nobis in eis collocata eſſe poſthac poſſit. Vnde ſimul & hoc conijci poteſt, nec ab illis nos aliquam purificationem ſperare debere, quæ ipſe Chriſtus à nobis retineri & obſeruari voluit. Nam ſi in veteri teſtamento carnalia duntaxat, & externa fuerint, nec aliquam potuerunt puritatem & munditiam miſeris & pollutis hominum conſcientijs afferre: quantò minus hoc in Chriſto poterunt, in quo nos ſolus ſpiritus viuificat. Rurſus eodem in libro: *Externus Baptiſmus qui aqua conſtat, ad peccatorum ablutionem nihil facit, quod plane docet Petrus Epiſtolæ prima cap.3. Allegant aduerſarij verbum Dei aquæ elemento eſſe adiunctum, & eo ſacramentum effici, ſed vt hoc concedamus, adhuc tamen certò conſtat animæ ſordes nullo ſacramento tolli poſſe. Sacramenta enim externæ res ſunt, quæ in animam non poſſunt operari. &c.* Ex quo argumento paulò poſt hanc concluſionem firmiſſimam deducit: *Certa, inconcuſſa, & infallibilis hæc mihi ſtat ſententia, quam ſi vniuerſi mundi authoritas & potentia oppugnare velit, non tamen quicquam efficiet; nullum elementum extrinſecus adhibitum quicquam ad animorum purificationem conferre.* Baptiſmus ergo veſter (Samuel) nihil eſt aliud quam ieiuna & otioſa cæremonia, vel vt Zuinglij verbis vtar, *res externa à quauis legis Moſaicæ ceremonia nihil differens, ſignum duntaxat externum, quo nihil in conſcientia efficitur: ſignum quidem rerum ſpiritualium, ſed ipſum minimè ſpirituale, nec quicquam ſpirituale in nobis perficiens.* At baptiſmus apud nos quum varius ſit ac multipex, tum nullus eſt celebrior eo qui apud Mecham Arabię vrbem, noſtrorũ hominum peregrinationibus nobilem ſuſcipitur. vbi confluentes ex Perſia, AEthiopia, Aſia, Africa, Gręcia ſingulis annis innumeri Mahumetani, poſtquam Deum ſupplices orauerint vt ipſorum miſereatur, & peccata condonet, tum per miniſtros ad hoc opus deſtinatos aqua toti perfunduntur: tres enim lagenæ plenæ in ſingulos exhauriuntur, quo facto nemo eſt quin certiſſimò credat, plenam ſibi factam eſſe omnium criminum remiſſionem.

Ibidem fol.70. — *fol.71.* — *Zuingil. Epiſt. lib. 1. fol 61.* — *Theuet. Coſmogr. li.6.ca.5. Ludouici patritij Roman. nauigatio li.1.ca.17.*

ARGVMENTVM

CAPITIS NONI.

IN Alcorano circa Baptiſmum tria reprehendit Samuel. 1. quod eum repetant. 2. quia circuncisionem ei adiungant 3. quia peccata eo expiari putent, quod eſt & Ethnicum & Papiſticum. Quorum primum ex Proteſtantium doctrina varijs & perſpicuis argumentis Michaas conuincit rectè fieri: & 2. quoque & 3. facilè defendit.

defendit. Vbi monet Euangelicos dum baptiſmum quia rem exter-nam, nihil ad animos purificandos valere contendunt, viam ſtruere ad externam Christi in cruce mortem abnegandam. Ex altera autem parte Euangelicorum de baptiſmo fidem examinans, probat eos in hoc ſacramento maxime blaſphemare, & Deum & homines qui in ſuis precum libris publicis & ritualibus aiunt, ſe per illud gratiam & adoptionem in filios Dei baptiſatis quibuſcunque tribuere, qui tamen alias in ſcriptis & concionibus tradũt, nihil ex eo conferri, niſi prædeſtinatis, qui etiam ſine baptiſmo ſaluantur, quando reprobi etiam cum baptiſmo damnantur: Ex quo multa abſurda deducuntur. Quæ tamen vitari aliquo modo putat Samuel, ſi reiectis alijs, Zuinglij de baptiſmo doctrina reciperetur.

CAPVT NONVM.

QVOD diſputas de originali peccato & vi baptiſmi illud abolētis, vel nihil tale efficiētis, quia vterque locus lubricus & periculoſus eſt, & de quo ſcio noſtrorũ hominum admodũ diuerſas eſſe opiniones, nolo ego alterutrũ contrarijs argumentis impugnare, quoniã etiãſi Lutherani pro baptiſmi gratiã valde litigant, video tamen noſtros homines in alterã partẽ frequẽtiores inclinare. Quod verò addis de miſericordia Chriſti, Turcarũ liberos nõ minus quã Chriſtianos cõprehendẽte, & vtriſq; parẽ ęternę vitę gratiã offerente, etſi hoc etiã noui noſtrorũ aliquos non ſimpliciter admittere, ſed inter Turcas & Chriſtianos, ipſos etiam Papiſtas aliquam diſtinctionem cõcipere; tamẽ quod nec ij clarè ſeipſos expediunt, neque vt mihi videtur commodè expedire poſſunt; potiſſimũ quia totius huius ſalutis caput & radix eſt prædeſtinatio, quę non modo baptiſmos, ſed ipſorũ liberorum natiuitatem, & mundum item cõditum antecedit, & ad baptiſmi cæremoniam nullo modo eſt alligata; nec de iſto quidem volo tibi moleſtus eſſe. Hoc tantummodo dicam, meritò debere vos tanto vehementiùs ad amplectendum Euangelium noſtrum cõmoueri, quanto magis perſpicitis magiſtros noſtros vos liberoſque veſtros quoad fieri poteſt, perlibenter intra ſacrũ Dei fœdus includere, & æternam ſalutem vobis impartire. At quod extremum appoſuiſti de multiplici baptiſmo veſtro, multiplex in eo veſter eſt error I. vel quod baptiſmũ toties iteratis qui vnicus eſſe debet, II. vel quod & circũciſionẽ & baptiſmũ etiam vſurpatis, quod Chriſtiano-Iudęos quaſi Hermaphroditos aut Centauros vos declarat, quum alterutro deberetis eſſe contenti: vtrumque certè adhibere admodum eſt abſurdũ. III. vel quod iſtiuſmodi ſuperſtitioſis lotionibus animorũ veſtro-

Beza epi. 10. pa. 90

Bucer. in Mat. ca. 3

I. *II.* *III.*

veſtrorum ſordes credatis elui, quod eſt reliquis duobus peccatũ magis craſſum & ſtupidum, & partim (vt auguror) à Papiſtarum luſtralibus aquis, partim idque multo magis à veterum Gentilium ſtultiſſimis ritibus deſumptum, qui grauiſsima quæque facinora talibus nenijs purgari delirabant. Ex quo eſt ille apud Virgilium Aenææ ſcrupulus, qui quod in excidio ciuitatis Troianæ multis Græcorũ cædibus & ſanguine cõtaminatum ſe credebat, idcirco putabat Deos penates. *Virgil. Æneid. 2.*

Attrectare nephas, donec ſe flumine viuo abluerat. *Ouid.*

Qua itidem cæremonia expiabant ſe etiam alij qui patricidia *Faſt. 2.* longè teteriora admiſerant. Cęterum vt contra eos ſumma cum *Zuingl.* ratione clamat Poëta. *Tom. 2.*

O nimium faciles qui triſtia crimina cædis, *lib. de baptiſmo.*
adulterij, latrocinij,
Flumineâ tolli poſſe putatis aqua: *tract. 1.*

Sic & tu tibi tuiſque non minori ratione dictum puta: ô nimiũ *fol. 68.* cæcos qui extrinſecã aquarũ aſperſionem ad intimos mentium *73. 74. 75.* veſtrarũ receſſus penetrare arbitramini, atq; illic latentes flagi *Caluinus* tiorũ maculas detergere. MICHAEAS. Videris tu mihi Sa- *Inſtit. lib.* muel, eſſe ex Pithagoræ diſcipulis quorũ omnis ratio ad rẽ quã *4. cap. 15.* que probãdã à ſola magiſtri ſic aſſerẽtis authoritate petebatur; *§ 7. 18.* Imò illis multò es iniquior, quando illi verba & authoritatem *Muſculus* Magiſtri, tu nihil adfers præter verba & aſſeuerationem tuam, *in locis* idque in re etiam apud tuos Euãgelicos valde dubia & ancipiti. *commun.* An enim nulli apud vos ſunt Anabaptiſtæ qui hanc quã tu vrges vnitatem baptiſmi irrident? nonne ſunt illi & ſanctimonia *cap. de Baptiſmo* valde celebres, & numero plurimi, & conſtantia ad mortẽ vſque ſubeundam vbique clariſsimi? Sed recollige maximorum *pag. 304.* *Bucerus* in Eccleſia tua Euangeliſtarum doctrinam, & nunquam fidem *in Mat. 3.* noſtram de baptiſmo iterando improbabis. An non enim eſt *Brentius* conſentiens tuorum ferè omniũ ſententia, eundẽ penitus fuiſſe baptiſmum Chriſti & Ioannis Baptiſtę? nõ negabis opinor, *homil. 21. & 29. in* quod à Zuinglio, Caluino, Muſculo, Bucero, Brentio, Illirico, *Lucam.* Cẽturiatoribus & magiſtris tuis pene omnibus & ſingulis vna *Centur. 1.* quaſi voce aſſeritur. At Baptizabat rurſus Apoſtolus Paulus qui *cap. 4.* prius Ioannis baptiſma ſuſceperãt, quod in Apoſtolorũ actibus *pag. 156.* tam perſpicue deſcribitur vt nemo inficiari poſſit qui nõ fron- *& cap. 10* tem penitus amiſerit: verba enim ſunt ipſo ſole clariora, *Baptiſati prius erant in Ioannis baptiſmate,* & tamẽ poſt *baptiſati ſunt à* *pa. 361.* *Paulo in nomine domini Ieſu*. Quare primus ille error omnino *Act. 19.* non eſt, aut ſi ſit, nõ eſt Turcarũ error proprius, ſed ſimul Zuin *VVhitgiſt.* glij, Caluini, Muſculi, Buceri, Brentij, Illirici, Gualteri Tigu- *contra* rini, Archiepiſcopi veſtri Cantuarienſis, Heluetiorũ, & Gene- *Cart. tra.* uenſium, & Zuinglianorum, & Caluiniſtarum error generalis. *12. diuiſ. 2 pag. 563.*

Deinde

Deinde recogita quod modo ex Zuinglio & Caluino oſtendimus Baptiſmum eſſe ſignum tantummodo & cęremoniam externam veteribus legis Moſaicę cęremonijs nihilo præſtantiorem. Quid ergo prohibebit eam quoties voluerimus repetere, quando legales illas cæremonias ſingulis ſeptimanis atque etiam diebus ſingulis repetitas fuiſſe conſtet; maximè quum ex hac frequentiſſima repetitione, nulla vel cæremoniæ ipſi, vel verbo Dei, vel religionis qualicunque particulæ iniuria inferatur. Neque hæc eſt mea ſolius concluſio, ſed eſt etiam magni apud Heluetios Doctoris VVolfgangi Muſculi: *Nonnulli* (inquit ille Zuinglium & Zuinglianos intelligens) *volunt Baptiſmum nihil eſſe aliud quam ſignum Chriſtianæ profeſſionis. Cæterum iterando renouari poſſet, ſi nihil aliud deſideraretur.* Verum autem eſt primum, verum eſt itaque & ſecundum. Sed neque apud vos plus valet Baptiſmus quam apud Papiſtas luſtralis quam memoras aqua, quā tamen in ſingulos dies, idque ſæpenumero illi ſe aſpergunt: imo multo minus valet. Illi ſiquidem ſua luſtrali aqua leuiora quędam crimina aboleri tradunt, vos autem nihil omnino tale baptiſmo veſtro conceditis. Huc adde quod à Doctoribus imò clariſſimis veſtris Apoſtolis & Euangeliſtis, ijs qui honorificētiùs quàm alij de Baptiſmo, & ſentire & ſcribere videntur, *Baptiſmus* definitur eſſe *Sacramentum pœnitentiæ, quem ſubinde repeti non ſolum poſſe, ſed etiam deberi*, ecquis Chriſtianus, ecquis fidelis qui qualemcunque diuinæ maieſtatis & humanæ infirmitatis notitiam habet inficiabitur? Melancthon in locis communibus (quem librum Lutherus non minus quam libros Propheticos & Apoſtolicos *eccleſiaſtico Canone* cenſuit *dignum*. *Vera* (inquit) *pœnitentia eſt, propriè quam ſignificat Baptiſmus, adeoque pœnitentia Sacramentum Baptiſmus eſt.* Deinceps agens de pœnitentia: *Pœnitentiam* (inquit) *non eſſe ſignum*, (id eſt Sacramentum) *nihil eſt obſcurum. Eſt enim pœnitentia, vetuſtatis noſtra mortificatio, & renouatio ſpiritus. Sacramentum eius vel ſignum non aliud quam Baptiſmus eſt.* Sic etiam Caluinus ſtatuit *Baptiſmum eſſe proprium Sacramentum pœnitentiæ.* Quod Theodorus Beza paulò fuſiùs & diſtinctiùs exponens: *fructus* (inquit) *Baptiſmi eſt obſignatio adoptionis, ablutio à peccatis tum præteritis tum futuris, veteris hominis mortificatio, & noui reſurrectio.* Iſta autem omnia an non multis ijſque fortiſſimis argumētis à manifeſta ratione, à communi ſacramentorum, & particulari huius ſacramenti natura deductis comprobant iteratos baptiſmos? Si enim Baptiſmus *propriè Sacramentū ſit pœnitentiæ*, pœnitere autē ſæpius nō ſolum conueniat, ſed etiam oporteat, huius pœnitentiæ ſacramentum ſæpius ſuſcipere, cur non itidem oportebit? *Abluit nos à pec-*

Muſcul. in locis cōmunibus cap. de Baptiſmo pag. 302.
Luther. Tom. 2. de ſeruo arbitrio fol. 424.
Melanc. in locis cō munibus primis. Titulo de Baptiſ. 2.3. Tit. de pœnitentia. 2.6.
Cal. Inſt. li. 4. ca. 15 ſ. 4. & in Antid. Synod. Triden. ſeſſio. 7. art. 10. pa. 416.
Beza Theolg. Epiſt. 5. pag. 50.

à peccatis etiam futuris baptiſmus & futuris omnibus tẽporibus aqua baptiſmatis perfundi *ad futura peccata abluenda* nobis erit interdictum? Quid! an laudabile eſt pœnitentiam pro peccatis ſæpius agendam toto vitæ curriculo profiteri & cæremoniam huic pœnitentiæ teſtificandæ diuina ordinatione accommodatam, ſemel tantum tota vita adhibebimus? an orthodoxū eſt & Chriſtianum virtute huius ſacramenti *ablutionem à peccatis* tam *futuris* quam *præſentibus* & *præteritis* ſæpius recipere, ſępius *veterē hominem mortificare*. Sępius repetita quadam *reſurrectione* induere nouū, hoc eſt breuiter; ſępius res hoc ſacramento ſignificatas & collatas participare: & externum horum omniū ſignum ſæpius vſurpare impiū habebitur & hęreticum? Quam eſt hoc abſurdum? quam præpoſterum & peruerſum? vt cum peccata ſingulis annis, ſingulis menſibus & diebus pueri, adoleſcentes, iuuenes, viri, ſenes, continenter admittamus; pœnitentiæ tamen ſacramentum hijs auferendis proprium & peculiare, ſemel tantùm percipiamus, idque in infantia, quando omnino non peccamus, neque quid peccatum ſit intelligimus. Quàm verò aptè hic locum habeat illud Ioannis Caluini contra Anabaptiſtas: *ſi rei ſignatæ pueri ſint participes* (inquit ille) *cur à ſigno arcebuntur? ſi veritatem obtinent, cur à figura depellentur? Cum ad infantes deſtinetur baptiſmi verbum; cur ſignum, hoc eſt verbi appendix ab illis prohibebitur? Hac vna ratio ſi nulla alia ſuppeterent, abundè ſufficeret ad confutãdos omnes qui reclamare voluerint*. Hoc ſi tu Samuel ad baptiſmos noſtros trãsferre volueris, quòd longè meliore iure & maiore probabilitate facere potes; iam prorſus de negotio hoc toto tranſactum erit. Nam quando negare non potes quod magiſtri tui tam ſeriò & pugnaciter defendunt *rem* hoc ſacramento *ſignatam*, ablutionem à peccatis quotidianis, mortificationem carnis, renouationem ſpiritus, non ſemel, ſed ſæpiùs in hac vita nobis eſſe neceſſariam, *cur à ſigno nos arcebis? ſi veritatem* baptiſmi *optinemus*; *cur à figura depellemur? cum ad nos* iterum atque iterum multis nimirum vicibus quotieſcunq; peccamus *deſtinetur baptiſmi* de pœnitentia agenda *verbum: cur ſignum, hoc eſt verbi appendix à nobis prohibebitur? Hac vna* Samuel *ratio ſi nulla alia ſuppeterent, abunde ſufficeret ad confutandos omnes qui* crebrioribus noſtris baptiſmis *reclamant*. Quanquam nos non ſumus adeo à bonis rationibus inopes, vt hac vna vtamur, quanquam *hæc vna (Caluino iudice) ad confutãdos omnes abunde ſufficiat*: Vrgemus enim præterea generalem ſacramenti definitionem vt eſt à Caluino, à Beza, à Muſculo, à Luthero, & Melancthone tradita, nō minus potentem & efficacem ad hoc quod volumus concludendum: *Sacramentum eſt externum ſymbolum quo beneuolentia erga nos ſua promiſſiones con-*

Caluinus Inſtitut. lib. 4. ca. 16. §. 5.

Caluinus lib. 4. ca. 14. §. 1.

O *ſcientijs*

Beza deſenſ. 2. de ſacramentis. *ſcientijs noſtris Dominus obſignat ad ſu[illegible] ... [illegible] & nos vicißim pietatem erga eum [illegible] ... & Angelis, quam apud homines teſtamur.* Hæc eſt [illegible] Sacramento à vobis recepto, tam *Baptiſmo* quam [illegible] niens, & quænam eſt eius pars quæ non æqu[illegible] prob[illegible] atq; *Cœnæ* repetitionē? Si baptiſmus obſig[illegible] con[illegible] miſſiones de peccatis remittendis vel re[illegible] & [illegible]

Melanch. loc. com. Tit. de baptiſ. Melancthon *certificat de collata iā gratia*, cur quot[illegible] mū *proprium pœnitentiæ Sacramentū* peccata remittāti[illegible] ſignationē hanc diuinitùs ordinatam, promiſſionibus [illegible] apponitis? Quando Deus pro ſua infinita miſericor[illegible] diplo[illegible] remiſſionis ſcribere dignatur, quā eſt immen[illegible] impietas ve[illegible]

Luther. Thom 2. de captiu. Babylon. Tit. de ſacra. bapt. qui *ſacrum Baptiſma ſigillum*, vt inquit Lutherus, *remiſſionis & gratiæ iā collatæ* ab ipſo Deo tali diplomati cōfirmando a[illegible] tū appendere recuſatis. Præterea ſi baptiſmus ſit *externum ſymbolum* inſtitutum ad *ſuſtinendam fidei infirmitatem*, cur non [illegible] ſimiliter atq; externum ſymbolū cœnæ ſæpe ad[illegible] infirmi eſtis, & per infirmitatem ſæpè cadi[illegible] ideoq; [illegible] indigetis hoc ſymbolo ad *ſuſtinendam fidei veſtræ inf[illegible]* quod certè ſymbolum multo magis viris cōgru[illegible] tibus, quorum illi, quia ſuam ad peccandū & d[illegible] pro- cliuitatem norunt, ideo vbi ſymboli inſtitu[illegible] a[illegible] biq; diuini vnà à vobis explicati ſenſum cōcipiunt, [illegible] bolo tali fidei ſuæ infirmitatē ſuſtinere valēt, quo[illegible] longiſſimè, qui nec verba audiunt, nec ſymbolum [illegible] quorſum illud pertineat intelligunt; & fide carent, i[illegible] ſym- bolo illo *fidei ſuæ infirmitatem* nullo modo *poſſunt ſuſtinere*. De- niq; ſi ille ſit huius ſymboli finis & vſus, *vt pietatem erga Deum veſtrem tam coram eo & Angelis, quā apud homines teſ[illegible]*, cur non hanc pietatem veſtram crebrius adhibendo b[illegible] per- inde atq; ſumenda cœna teſtemini? Itane pij ac religioſi [illegible] vt poſtquā ſemel tota vita, annis fortaſſe 70. aut amplius, *[illegible] veſtræ erga Deum pietatis, coram eo & Angelis & hominibus* [illegible] monium præbueritis, deinceps ſecuri in vtramq; a[illegible] quieſcatis, tāquam abundè Chriſtianorū & Eu[illegible] ficio defuncti? Tam breui temporibus pūcto, tam le[illegible] abſoluitur veſtræ erga Deum pietatis coram Angelis & ho[illegible] nibus teſtificatio? Ergo perexilis certè eſt veſtra erga Deū pie- tas, qui toto vitæ ſpatio ſemel tantummodo ea[illegible] exiſtimatis, idq; in infantia, quando quid pietas ſit, quid Deus, quid Angeli, imò quid homines, quid illi qui vos in [illegible] gientes ad baptiſmum deferunt, nullam prorſus notiti[illegible] imaginationem habetis. Quanquam quid ego ex[illegible] pietatem improbo, qui potius horrenda impietatem d[illegible]

meritò execrari, qui nō contenti ipſi in cultu Dei tepidi eſſe, vel potius frigidi; alijs etiam maiorem pietatis feruorem inuidetis, & nos reprehenditis quod crebriùs noſtram erga Deum pietatē frequentiori baptiſmatum ritu coram Angelis & apud homines profiteamur. Et hæc pro more Eccleſiæ noſtræ confirmando ſatis. Nam ſyluam quandam eamq; denſis vepribus ſpiniſq; obſitam ingrederer, ſi argumenta ſuſciperem explicanda, & refellenda quibus veſtri cum Anabaptiſtis hos iteratos baptiſmos probantibus pugnāt, vt ſuos infantum vnicos baptiſmos defendant. Neq; vero illud eſt inſtituti mei, qui non tam veſtra refellere, quam noſtra confirmare propono. Hoc obiter tibi homini Euangelico (qui vt opinor meminiſti quid inter nos concluſum ſit de reijciendis omnibus argumentis, quæ non fundantur in expreſſo Dei verbo, & expreſsè ſcripto) loco copioſę refutationis eſſe debet, quod præſtantiſſimi fidei tuæ Apoſtoli, in hoc contra Anabaptiſtas duello coguntur, derelicto Dei verbo expreſſo, & ſcripto ad traditiones Apoſtolicas nō ſcriptas, ad Patres, ad Eccleſiæ authoritatem Papiſtice confugere, & illa Papiſtica armatura quæ contra aduerſarios nihil valet, aduerſarios illam totam magnificè contēnentes aggredi. Sic Brentius poſtquam *Origenem* protuliſſet *ad Rom. c. 8. & Auguſt. de baptiſmo cōtra Donatiſtas lib. 4. c. 24. qui traditionē vocant Apoſtolicam*, inox infert: *In ore duorum aut trium ſtat omne teſtimonium. Quare firmiſſimè teneamus* noſtram fidem de vnico infantum baptiſmo. Et huic eidem Origenis & Auguſtini authoritati inſiſtit Zuinglius, inſiſtit Oecolampadius. Ad idem præſidium compellitur Petrus Martyr. Eadem deniq; eſt ſuprema anchora Muſculi & Lutheri, cuius quia talis & tāti Apoſtoli inprimis ponderanda eſt ſententia. Sic ille: *Sanctam Chriſtianorum Eccleſiam ad ſeculi vſque conſummationem non eſſe interituram fateri coguntur Catabaptiſtæ. Ea autem vnicum baptiſmum probauit* infantium, virorum iteratos baptiſmos improbauit. *Hæc ferè optima & firmiſſima eſt pro ſimplicibus & indoctis comprobatio. Neque enim hunc articulum credo Eccleſiam Catholicam, communionem Sanctorum, nobis eripient aut ſubuertent vnquam*, quem tamen vno vel altero poſt hunc Catechiſmum æditum anno, ipſe Lutherus è ſymbolo bona ex parte *expuit*. Sic illi Samuel diſputant, libere quodammodo profitentes ſe expreſſo Dei verbo deſtitui, ad Anabaptiſmos noſtros damnandos, ideoq; hominum authoritatem obijciunt, quæ certè nimis infirma eſt ad rem tantam à nobis extorquendam. Nunquid verò nos in has anguſtias cogimur? Nihil minus, ſed euidentibus ſcripturis ijſque iuxta cōmunem Doctorum veſtrorum interpretationem expoſitis morem noſtrum ſtabilimus. Quoniam enim Caluino teſte & illis

lib. 1. c. 5.

Brentius in Luca c. 18. Homel. 22.

Zuinglius Tom. 2. Elench. cōtra Catabap. fol. 7.

Oecolam. lib. [illegible] epiſt. Zuinglius & Oecolam. fol. 78.

Martyr comment. ad Rom. cap. 6 fol. 221.

Lutherus Tom. 5. in Cathechiſ. maiore. f. 638.

 quos

quos ſuperius enumeraui plurimis *certiſſimum eſt eundem fuiſſe Ioannis & Christi Baptiſmum*, id quod tam firmiter nobis perſuaſum eſſe debet vt *Ioannes Chryſoſtomus, Auguſtinus & alij veteres Patres alterum ab altero diſcernere contenderint eorum tamen*
Calu. inſtit. lib. 4. cap. 15. § 7. Caluino iudice *non tanti debet eſſe calculus vt ſcripturæ certitudinem euaneſcat*. quæ iuxta eum & reliquos veſtros interpretes eundem prorſus fuiſſe vtrumque baptiſmum demonſtrat: quin nam illud item certiſſimum eſt eos qui prius Ioannis baptiſmo fuerant baptiſati, rurſus ab Apoſtolo Paulo baptizatos fuiſſe baptiſmo Chriſti, quod adeo eſt euidens vt è præcipuis veſtris doctoribus quidam maniſeſtè concedant (*mea ſen-tentia eſt*,
Muſculus in locis commun. cap. de baptiſmo. numer. 6. pag. 305. inquit Muſculus, *& præter veteres nonnulli ex recentioribus, eſſe Ioannis diſcipulos fuiſſe bis tinctos, & vt ſic ſentiam, mouet me perſpicuitas verborum* quam clarum eſt nos in noſtro baptiſmi repetendi more expreſſum Dei verbum ſequi; quod vos [illegible] ex ſcriptoribus veſtris oſtendi) audetis nec præiudere! Nā ſi tu tuo marte tale quid indagare potes, & quod me feciſſe video id ſi tu contra me præſtiteris, & expreſſo Dei verbo alterum baptiſma, vel lotionem prohiberi dixeris; illud expreſſum Dei verbū vbi oſtenderis & meas rationes dilueris, me facilem habebis ſententiæ tuæ approbatorem. Hoc quidem certe tibi affirmare auſim,
Caluinus Inſtitut. lib. 4. cap. 16. Caluinum ipſum vbi maximè in loco huiuſcemodi perquirendo elaborat, locum tamen nullum nō modo manifeſtū, ſed neque veriſimilem producere. Quare primus hic error qui videbatur eſſe maximus, apparet plane nullus. Eiuſdem ferè generis eſt ſecūdus error, quem obijcis nos hermaphroditos falsè dictitans quod & circuncisione & baptiſmū ſimul recipiamus, quaſi ita repugnarēt lex & Euangelium, & Dei ritibus aduerſarentur inſtituta Chriſti, vt in eundem hominē non poſſent cadere, neque cōſideras dicacitate tua ipſum Chriſtū eiuſq; Apoſtolos perſtringi. Nā Apoſtōlos & baptiſatos & circūciſos fuiſ-
Philip. 3. v. 5. Act. 9. v. 18. Vide ſupra pag. 147. 148. 149. &c. ſe plus quā probabile eſt, exemplo Pauli, de ſuo eorum vtrumq; certum & manifeſtum eſt: & Chriſti Ieſu tū circunciſionē, tū baptiſmū Euangelicæ literæ clariſſime teſtantur. Et quam multa ſunt in orbe Chriſtianorū millia, qui ad noſtra vſque tempora vtramque cæremoniam adhibent? Id quidē de Abiſſinis qui ſunt in ampliſſimo Prete-Iannis Imperio per immenſas Africæ regiones conſtat, quod tamē (fateor) ſeruāt nō ducti opinione neceſſitatis alicuius, ſed potius honoris & gloriæ, eo quod ab antiquiſſimis Iudæis ſe oriundos gloriatur, illudq; retinent tanquam ſignum ſtirpis ſuæ ab illis maioribus deriuatæ. [illegible] licitū eſſe ex Chriſtianis Theologis acutiſſimi quidā defendunt. Quin etiam alter quidā Chriſtianus inſignis, qui multas Africæ oras peragrauit, ſcribit *ſe vidiſſe varijs in locis Chriſtianos* [illegible]
[illegible]

ſabbathum ſeruarint, & Dominica die, quo & baptizati fuerint & *Genebra.*
circunciſi.vt hoc nō ſit adeo porteato u n quam tu vaticinaris. *Chronol.*
Sed quid opus eſt in re nō valde dubia argumentis nō neceſſa- *lib.1.pag.*
riis? Videmus in literis diuinis à Deo præcipi circūciſionē: Dei *86.*
præcepto optēperamus. Videmus ibide præſcribi ab excellenti *Franciſ-*
eiuſdē Dei Prophæta Chriſti baptiſmū, & huic itē præſcripto *cus Al-*
obedimus, nec quicquā videmus repugnātiæ, quo minus vtriq; *uares*
potiſſimus obtemperare. Si expreſſum Dei verbū, quod vobis ſem- *apud Or-*
per eſt in ore, alterū ita inducat, vt alterū neceſſe ſit ſtatim ob(ſo- *telium in*
leſcere; hoc expreſſum verbū vt proferatur iterū atq; iterū fla- *Theatro.*
giro, ſi tale nullū appareat contra regulas à vobis ipſis præſtitu- *Medina*
tas facitis, qui inaniſſima cerebri veſtri cōmenta pro verbo Dei *in 1. 2. q.*
obtrudētes à clariſſimo Dei verbo nos auocatis. Et illud quidē *103 in fine*
Samuel ſæpiſſimè notaui, fuiſſe generale tuorū Doctorū tū in *artic. .*
ſcribendo, tū in concionando peccatū. Quum primū in Euan- *Pocellus*
gelij ſui opus incūberent, nihil erat eis in ore crebrius, quam cō- *vic mpl-*
culcādas eſſe traditiones & Canones Patrū, Cōciliorū, Eccle- *dio Co[.]*
ſię, neq; quicquā prædicandū populo quod nō expreſſo Dei ver- *m[.]gi[.]a-*
bo iuberetur, qua vna Machina diſiecit Lutherus totū Papiſta- *phia pag.*
rum appatatū, *mille Auguſtinos, mille Cyprianos, innumera Concilia,* *64.*
æternam conſuetudinē, imò verò ipſum Petrū & Paulū. Ad verò *Petrus*
poſt ijdē, quādo populari fauore eccleſias & cathedras fuiſſent *Maffæus*
adepti, quando iam illis ipſis cum hoc expreſſo Dei verbo in ſo- *hiſtoria.*
lum & puluerē prodendum erat, & cominus manus cum ho- *Indicar.*
ſtibus conſerendæ: de verbo Dei, imo etiam de Concilijs, de *lib. .*
Patribus, & quouis argumento firmiore magnum apud eos ſi- *pag.127.*
lentium, & nihil fere occlamarūt præter ſua ipſorū dictata pro-
pria, quibus etiam tu me iam frāgere, meaſque rationes ex eui-
denti Dei verbo ſumptas reijcere arbitraris. At tertia pars re-
prehenſionis tuæ magis eſt cōmunita. Nam & Papiſtarum lu-
ſtrales aquas mihi opponis, & etiā Gentilium ſuperſtitionem.
Cęterum ſi omnem aquarum aſperſionē putas eſſe impiam &
nefariā, imprimis Deus ipſe eſt redarguendus qui in veteri le-
ge illius ceremonię primus fuit inſtitutor & author. Sin (quod *Num.19.*
fieri poteſt) circunſtantia aliqua vel impia, vel ſuperſtitioſa cæ-
remoniam alioqui bonam & ſacroſanctam cōraminet, illa cir-
cunſtātia erat apponēda, non nudum Papiſtarum nomen obij-
ciendū, quorum permulti ſunt ritus admodum laudabiles. At
quod prius deficit, poſtea reſarcire voluiſti, ideoq; Ethnicorū
impietatē cōmemoras, qui flumineis aquis ſua quamuis atro-
ciſsima ſcelera expiari opinabātur. Siquidem externæ actioni
tantum tribuebant, erat ſuperſtitio (fateor) & etiam impie-
tas, & (ſi velis) ſtupiditas deteſtanda; ſin verò poſt acres doloris
& reſipiſcentię ſtimulos, implorata Dei miſericordia, ita demū

 ad ri-

ad ritum talem ab eo præceptum conſtituerit, quem [illegible] ego de Turcis narraui, non erat hoc magis vitio vertendum vel illis, nec nobis, quam Chriſtianis veteribus, quibus & nunc Patribus Lutheranis, quorum ea eſt ſtabilis, [illegible] vt ipſi aiunt, tum Euangelicis, tum Apoſtolicis, [illegible] doctiſſimorum commentarijs, totiuſq; veteris Eccleſiæ ſuffragio probata opinio. At iſta omnia externa ſunt & corporalia, nec ad intimos animorum receſſus & penetralia poſſunt penetrare, ideoque nec latentem illic contagionem [illegible]nare. Si quidē ipſam aquæ naturam expendimus, aſſentior: ſin vero Dei ordinationem aquæ adiunctā; quod in veteri teſtamento a[illegible] cemus, in nouo quam tādem ob cauſam ei [illegible] detrahemus? Quot fuerunt olim opera mirabilia in aqua & per aquam facta, quæ ſi vt Philoſophi intuemur, falſa nobis videbuntur, quia ſuperant naturalem aquæ vim & proprietatem: ſin vt fideles, non dubitamus quin ſunt veriſſima, quoniam ita nobis ſunt in ſacroſanctis literis tradita. Et hoc nobis Turcis inuicta eſt armatura, qua tecti veſtrum ratiuncularum impetum vt inanem & [illegible] tilem facile repellimus. Et ſcripturæ Euangelij veſtri, verbis Alcorani noſtri aiunt *baptiſmo abluuntur peccata, baptiſmi percipi remiſſionem peccatorum*. Quid ergo vos veſtris [illegible] homines

Actor. 2 v. 38. Ephes. 6 v. 26. contra expreſſum verbum adeo [illegible] cauillamini? Si [illegible] ciati eſtis, ſi Gentiles, ſi Philoſophi, [illegible] te, [illegible] nes excogitate, quibus ſcripturas vt alias & abſurde loquentes mollitis: ſin vero fideles, [illegible] fidem oſtendite, [illegible] ta audacia ſermonibus diuinis tam inanes & friuolas [illegible] tiones opponite. Ita nimirum de iſtis externis & carnalibus [illegible] quimini, quaſi iam amplius homines non eſſetis, ſed a carne, ſenſibuſque corporeis abſtracti in cœlo cum Angelis verſaremini, atque [illegible] a Dei maieſtate directè [illegible], quæcūque ſunt neceſſaria vobis ſalutis adminicula. Quod ſi [illegible] nihil externum vobis magnopere neceſſarium exiſtimatis, quoniam nihil eiuſmodi ad animum influere poteſt; ergo deinceps deſinite tam vehementer vrgere quod non tantum externum eſt, ſed etiam inter externa maximè craſſum, maximè etiam [illegible]o bi ignominioſum, maximè etiam ad nos [illegible] importunum; intelligo mortem Chriſti, crucem eius, [illegible] nē effuſum, illas ſanguinarias paſſionis externas notas, illa flagella, illa vulnera, clauos, opprobria, & eius generis cætera, quæ non negabitis eſſe & valde externa, & valde etiam [illegible], & (vt nos omnes certo [illegible]namur) valde etiam falſa & [illegible] tia, & deinceps Chriſtū [illegible] bicū in cœlo [illegible] & [illegible] charisſimum Dei Prophetam, huius externæ & tragicæ crucifixionis ſemper experiem, contra quem cum talia moliretis [illegible]

dub-

dæi, diuina potẽtia ad regna cœleſtia raptũ, ibique deinceps immenſis gaudijs perfuſum, cum Angelis triumphantẽ, & omni beatitudine perfruentem. Hæc enim magis ſunt interna, magis diuina, cœleſtia & ſpiritualia, quàm tua illa tota externa, tota ſanguinolenta, humana, craſſa, & carnalia, in quibus tamen religionis veſtræ proram & puppim vidimini collocare. Verum ego ſanè nõ dubito magiſtros tuos aliter fuiſſe animatos. Nunquam enim contra externum illud crucis ſacrificium hæc argumentorum ſemina ſparſiſſent, niſi poſteritatem ſuam cum inde fructum collecturam putaſſent, quem vt nos maxime ſperamus, & iam in multis Europæ prouincijs apparet, vbi plurimos, imo innumerabiles Euangelicos cognoſcere ſcio, & tibi poſt oſtendam, qui totam hanc Christi paſſionis tragœdiam vt à prophanis hominibus fictam reijciunt, & in ea fide ad mortẽ vſque cõſtantiſſimè perſeuerãt. Atq; hoc totũ tibi (vt opinor) videbitur probabilius, etiam ex eo quod iam mihi reſtat de baptiſmo declarandum, quod quum maximum ſit apud vos ſacramentum, ita tamen tui ſurſum deorſumque voluũt & verſant, & ad extremum confundunt & corrumpunt, vt non dubitem, quin tu quoque fatebere tandem noſtram de eo opinionem longe eſſe tolerabiliorem. Poſtquam enim magiſtri tui ſuſtulerunt omnem gratiam ſpiritualem, omnem vim ſanctificandi, aut remittendi peccata, illud tamen ei relinquunt, vt ſit ianua & ingreſſus in Eccleſiam fidelium, & vt ſit ſigillum, quo hæreditas adoptionis diuinæ obſignatur. Ex quo ſequitur, quotquot baptiſantur, eſſe filios Dei, hæredes vitæ æternæ & cœleſtis beatitatis participes. Et hoc quidem in veſtro Anglicano Eccleſiaſticarũ precũ libro & maniſeſtò ponitur, & ſeriò inculcatur, & ex ijs quæ hactenus declarauimus efficitur. *Dicimus nos oportere in fœdere comprehendi* (inquit Beza) *ac proinde ad Chriſtum pertinere, priuſquam baptiſemur, neque gratiam adoptionis à baptiſmo inchoamus, ſed per eum potius dicimus illum in nobis obſignari, ſicut prius ſcribi oportet diploma, quàm ſigillum apponatur.* Sic etiam Bullingerus: *Sancti & electi non tum primum gratia Dei, doniſq; cœleſtibus participant, quum percipiunt Sacramenta, ſed prius rebus quàm ſignis participant. Id docet exemplum Abrahæ Geneſ. 17. & Eunuchi Act. 8. Iuſtificantur ergo homines ante baptiſmum, eoq; iuſtificatio baptiſmo obſigatur. Et cur baptiſamus infantes, niſi quia promiſit Deus ſe Deum ſeminis noſtri futurum, eos etiam ex mera ſua gratia mundaſſe atque adoptaſſe, & hæredes vitæ æternæ conſcripſiſſe. His de cauſis baptiſantes infantes abundè teſtamur gratiam haud nos primum conferri baptiſmo, ſed obſignari quod habuerunt prius.* Cum hoc conſeras ex altera parte generalẽ tuorum Magiſtrorũ doctrinã de prædeſtinatione, qua confirmant

Liber Cõmunionis Anglecanæ cap. de baptiſmo.
Beza Theolog. tract. Tõ. 1. in abſertione calũniarum Heſhuſ. 1. pa. 332.
Bullinge. Decade. 5 ſerm 7.

multos baptiſari, qui nihilominus reprobi ſunt, & propterea [illegible]
re[illegible]es vitæ æternæ nunquam [illegible], nunquam adoptantur [illegible]
filios Dei. Sic enim Petrus Martyr: *Si quæris quid iudicandum [illegible]*
Martyr. in Comment. ad Roman. cap. 4. *de anima pueri nondum recepto Sacramento occiſi. Reſpondeo, non [illegible]*
eius condemnatione nihil poſſe in alterutram partem affirmare. [illegible]
ſi pertinebat ad numerum electorum, vt ad vitam æternam prædeſti-
natus fuerit, nihil impedit, quin ſeruari poſſit: ſin autem erat [illegible]
ſummo fictore ideo conditum, vt iram ſuam in eo declararet, [illegible]
eius ſeueritate poſſumus conqueri: Loquitur quidem paulo [illegible]-
dentius, ac ſi nonnihil vacillaret, nec certam haberet [illegible]-
tiam, cui adhæreſceret; ſed tamen eodem in loco poſt [illegible]-
rem deliberationem, quæſtionẽ hanc perſpicuè hoc modo de-
terminat: *In baptiſmo infantũ, ſi cum actione ſacramenti [illegible]*
prædeſtinatio Dei concurrat, ratũ eſt quod agimus [illegible]
Quibus ex verbis perſpicimus, baptiſmũ ſiue cõferatur, ſiue [illegible]
cõferatur in alterutrã partẽ ſalutis vel dãnationis nihil omnino
valere, ſed omnia põdere ex prædeſtinatione. Quod e[illegible]
Vide ibid cap. 6. & repetatur in illis commentarijs, atque etiam amplius [illegible]
eo Martyre, tamen aliquanto diſtinctius & dilucidius [illegible]-
detur tractari à Muſculo, cuius hæc ſunt verba. *Recte [illegible]*
baptiſmus eſſe ſacramentũ regenerationis, purgationis, [illegible]
Muſculus in locis commun. cap. de Baptiſmo pag. 303. *ſanctificationis, obſignationis & incorporationis in Chriſtu. H[illegible]*
omnia per ſpiritũ Chriſti fiunt in electis & [illegible]libus, quor[illegible]
tum eſt baptiſmus. Perficiuntur autẽ [illegible] pro voluntate ſpiritus Chri-
ſti, aut ante aut poſt baptiſmũ, aut in ipſo baptiſandi actu ne quis [illegible]
tet ſpiritũ ſic externo alligatũ eſſe ſacramen[illegible], vt hanc gratiam [illegible]
in quorumuis baptiſatorum cordibus, vel ſemper in ipſo actu baptiſ-
mi ſpiritualiter & efficaciter operetur. Nemo opinor [illegible], vt
Apud Caluin. inter tract. pag. 1035. cap. 16. cap. 17. *etiam in reprobis dum baptiſantur ſpiritum ſanctũ opus gratiæ [illegible]*
electis ac credentibus deſtinatũ operari credat. [illegible] vehementer ab-
ſurdum fuerit, ſi operationem ſpiritus omniũ liberrimam externo bap-
tiſandi actui alligauerimus. Hæc Muſculus. Deniq; Caluinus [illegible]
B[illegible]ingerus cum reliquis Eccleſiæ Geneuenſis & Tigurinæ
Paſtoribus & Doctoribus, inter reliqua *conſenſionis* ſuæ capita [illegible]
magnis laboribus confecerunt: hæc ponunt tãquam certiſſima
& omnium ſuffragijs comprobata: *[illegible] docemus Deum non pro-*
miſcuè vim ſuam exerere in omnibus qui Sacramenta recipiunt, [illegible]
tantum in electis. Nam quemadmodum non alios [illegible] inmittat
quã quos præordinauit ad vitam: ita arcana ſpiritus [illegible]
cit, vt percipiant electi quæ offerunt Sacramenta. Proxime [illegible]
dum eſt minime ſacramentis alligatam eſſe Dei gratiam, [illegible]
ſignum habet re etiã potiatur. Nam reprobis peræque [illegible]
adminiſtrantur: veritas autem ſignorum ad hos ſolos [illegible]
tio eſt; quia *in Sacramentis nihil niſi fide percipitur* qua [illegible]

[illegible]

rent Sic illi. Vnde Beza in colloquio Mompelgart. ait: *Multa [illegible] infantium baptiſari qui tamen in æternum pereant*. Conſiderate iam in baptiſmo quemadmodum à vobis adminiſtratur, quàm multa ſint [illegible] & cōtra homines & cōtra Deū peccata. Baptiſatis promiſcuè & ſine exceptione omnes quotquot ex Chriſtianis parentibus naſcuntur. Hoc ex Eccleſiarum veſtrarum moribus luculenter patet. At in iis plurimos reprobos & à Deo maledictos eſſe inficiari non poteſtis. Hoc item conſtat euidentiſſimè. Et tamen in veſtris baptizandi formulis pronunciatis eos eſſe omnes a Deo electos & hæredes vitæ æternæ. Quam temerarium eſt hoc? quam impium & iniurioſum in Dei maieſtatem? Vos eis cœlum pollicemini, quibus ille deſtinauit infernum. Vos blaſphemè filios Dei vocatis, & gratia adoptionis donatos aſſeritis, quos Deus vt ſpurios repulit, nec eis vnquam gratiam ſuam impartire voluit. Vos in Chriſtum incorporatos, & ſpiritu ſanctificatos prædicatis, quos Chriſtus a ſuo corpore præciſos, vt putrida membra reiecit, & qui ſpiritualis ſanctificationis non magis ſunt capaces, quam Sol tenebrarum, aut plumbum leuitatis. Rurſus in Deum iniurioſi eſtis, & (vt humano more loquar) proditores etiam & perduelles, qui baptiſmum regale eius ſigillum pro veſtra libidine cuicunque chartulæ apponitis, quum tamen Deus diploma nō ſcripſerit, nec à vobis ſcriptum approbauerit, quin potiùs lacerari voluit & abijci. quod perinde eſt, ac ſi quis ſigillum Principis adulterinis literis inuito Principe, & contra eius voluntatem appenderet. Deinde etiam miſeros parentes ludificatis, quibus hæc miranda chariſmata in liberos diuinitus effuſa eſſe teſtamini, quum nuſquam tale quippiam collatum fuerit. Prętera Sacramenti vſum nefariè corrumpitis, quod ex æquo cum bonis & impiis, prædeſtinatis & reprobis communicatis, quū hoc ſit *Sacramentum* (vt loquitur Muſculus) *electorum & fidelium*, & (vt ait Caluinus) *nulli alij per baptiſmum aggregandi ſunt in Eccleſiam, niſi qui ad corpus Chriſti iam ante pertinebant quàm in lucem ederētur: alienos enim ad baptiſmum qui admittit, ipſum profanat.* Et mox: *Baptiſmū ergo præcedat adoptionis gratia neceſſe eſt, quæ non dimidia tantum ſalutis cauſa eſt, ſed eam ipſam ſalutē in ſolidum offert, quæ baptiſmo deinde ſancitur.* Quid quod non modo Chriſtianis veſtris, ſeu nobis etiam Turcis iuſtiſſimam prębetis cauſam de peruerſitate veſtra conquerendi? Chriſtianis, quod eorum permultos liberos etiam baptiſatos, tamen quia nō prędeſtinatos à cœleſti regno excluditis, noſtros autem, quia prædeſtinatos, licet non baptizatos, ad æternam gloriam euehitis: nobis autem Turcis, quia perſæpe nos odioſis ſermonibus à fœdere Dei tanquam infideles repellitis, quos veſtro etiam iu-

Multa & ſurda ſequuntur ex Proteſ. doctrina de baptiſ.

Caluinus lib. de vera Eccleſia reformandæ ratione. pa. 414.

dicio neceſſe eſt ad fœdus Dei pertinere, ſi infantes [illegible] eos eſſe conceditis, qui ſalui eſſe non poſſent, niſi fœderatorum filij, & eorum qui in fœdere Dei comprehenderentur. Denique (ne longior ſim) hoc vnum dogma vestrum talis eſt [illegible] flagitiorum tam fœcunda, vt verè affirmare poſſim, [illegible] Eccleſijs veſtris miniſtrantur baptiſmata [illegible] horrenda & contra Deum ſacrilegia, & contra homines [illegible] datia. Quemadmodum enim communi Theologorum ſententia hæreticus eſt, non tantum is, qui pertinaciter religionis articulum aliquem negat, ſed etiam qui de eodē dubitat [illegible] turus eſt, & ſacrilegè Dei nomine abutitur, qui de [illegible] eſſe verum, quod ipſe intus in animo ſuo timet & [illegible] eſſe falſum. Et de mendatio erga homines eadem [illegible] tio. Mendax enim eſt quicunque confidenter aſſerit [illegible] verum, de cuius tamen falſitate probabilem habet [illegible] Atque hoc ſemper vſu venit in veſtris baptiſmatis. N[illegible] ſi ſæpenumero baptizantur electi & prædeſtinati, de [illegible] lis veſtra illa ſolennia attributa (*quod ſint hæredes* [illegible] *adoptiuis, &c.*) ſint vera; tamen quoniam multo [illegible] baptiſantur reprobi, quorum longè maior eſt numerus, & [illegible] regenerationis diuinæ iuxta veſtram Theologiam nullo [illegible] ſunt capaces; vos non minus in vno quam in altero [illegible] eſtis & mendaces, quum alterum ab altero non poſſitis [illegible] noſcere, nec vnquam certo & definite ſciatis, [illegible] eorum, cui Sacramentum applicatis, ea verè [illegible] ex forma baptiſmi in eum cadere clarè & conſtanter [illegible] Quis credat in veſtro baptiſmo tantum mendaciorum & blaſphemiarum vim contineri, vt vno eodemq; opere [illegible] fendatis & Deum, & Chriſtum, & ipſum Sacramentum, & parētes eorū qui infantes vobis baptiſandos offerunt, & C[illegible] nos & Turcas, vt quo in loco maximè vos pios, & religioſos, & veraces eſſe oportebat, in eo non ſemel aut ſæpius, ſed perpetuo ſine intermiſſione ſacrilegè mendaces eſſe conuincamini. Et tamen tu Samuel, tuam vel tuorum ſaltem de baptiſmo opinionem noſtræ audebis anteponere? hanc tam vagam, & [illegible] rantem, & improbabilem ſententiam noſtræ, quæ ſcripturis Propheticis & Apoſtolicis tam manifeſto [illegible], antefer[illegible] Quanto ſatiùs eſſet Turcicè de hoc Sacramento ſentire, quam in hac fœdiſſima errorum tā horribiliū vorągine ſe mergi? Et ſi prima Euengeliſmi pars, quæ debuit eſſe firma, conſtans, veritati & pietati maximè conſona, probetur adeo eſſe [illegible] varia, multiplici falſitate atque impietate redundans, [illegible] ſtros homines reprehendere poterit, ſi illud idem de reliquis eius partibus multò magis ſuſpicentur? Ego ſane [illegible]

Liber Cōmmunionis Anglicana.

quæ-

quin in altero quod nobis ſuper eſt ſacramento, & quæ reuera [illegible] ma eſt cæremonia, multo [illegible] præſtemus, quando quidem baptiſmum, quod *[illegible] principa-* *[illegible]*, fides noſtra opinatione veſtra tāto eſt diuinior & excellentior. Sed quo cœpi ordine [illegible] reliqua, & quia in hoc de originali peccato & baptiſmo [illegible] ior fui quam intendebam, hoc ego errationem aliquam breuitate, quoad potero, compenſabo [illegible] primum [illegible] meditetur, quod illis hactenus a me dictum [illegible] opponere SAMVEL. Meditor quidem, neque tamen reperio, quod ſit in oratione tua certo reprehendendum. Video certum, & unde errorem, & video etiam [illegible] quemadmodum eidem ſit medendum; & niſi plurimum allor, illa magnifica baptiſmi eloquia, quę in Papiſtarum & Lutheranorum ſcriptis de hoc ſigno nimis ambitioſè iactantur, ſunt penitus remouenda, neque deinceps in baptiſmo conferendo regenerandi, purgandi, ſanctificandi, obſignandi electionem & adoptionem, & conferendi gratia filiorum, aliqua facienda eſt mētio. Cum enim ex æterna Dei prædeſtinatione & reprobatione omnia ſimpliciter pendeant (quod video maxime generali noſtrorum omnium conſenſu ſtatui) & deinde cum certum ſit, quod regenerationem, & ſanctificationem, & electionem, & adoptionem, & gratiam, & obſignationem quoque prædeſtinati ſecum ex vtero materno deferant, nec à baptiſmo [illegible]uentur; iſta autem omnia reprobi neque in vteris matris, neque in baptiſmi fonte reperiant (hoc etenim plerique omnes ſcriptores Euangelici vrgent, & eſt à noſtris Anglis Doctoribus in Turrenſi contra Campianum Ieſuitam diſputatione definitum, videlicet; *eos omnes, qui baptizantur, non eſſe filios Dei, qui non habent omnes ſpiritum adoptionis; & pueri baptiſati, niſi ſint a Deo electi, baptiſmus eos non poteſt efficere illius filios*) hæc duo quando ita ſe habent; præſtaret, vt mihi videtur, omnem gratiæ & ſanctificationis memoriam a baptiſmo excludere, quia hoc etiam apud noſtros non minus firmum & indubitatum eſt, externa iſta ſigna ad internam gratiam conferendam nihil penitus valere. Quare mallem dici deinceps, baptiſmum eſſe ſignum, vel notam, vel teſſeram, qua quis in Eccleſiæ communionem, & publicum Chriſtianorum cœtum recipitur; cætera autem occulta, adoptionem, & gratiam, & ſanctitatem, & reliqua eius generis, Dei abſconditæ voluntati & præſcientiæ relinqui. Et hoc quidem video maxime probari Huldrico Zuinglio, cuius de baptiſmo doctrinæ mihi videtur reliquis facilior, conſtantior, & paucioribus difficultatibus implicata; ad quam proximè accedunt Caluinus, Beza & Geneuenſes. Zuinglius autem ita definit baptiſmum,

Zuinglius Tom. 2. lib. de Eucharistia. f. 254

Diſputatio in Turre Londinē, ſ. die 2.

vt

vt de iſtis internis purgationibus, & gratiis, & [illegible] ne verbum quidem: baptiſmi autem vim totam refert ad externum Chriſtianorum cætum, quibus baptiſmus eſt ſignum [illegible] nem vel infantem baptizatū ad corpus iam [illegible] ti, vel quo fit externa profeſſio Chriſtianæ religionis. [illegible] quā enim ferè apud eum reperias alias baptiſmi deſcriptionem, quam quod *Baptiſmus eſt ſignum vel ceremonia* [illegible]
Zuinglius *ſunt quas Græci τελετὰς vocare conſueuerunt* [illegible]
Tom. 2. *que dicere poſſumus, quod tyrones in militiam [illegible]*
lib. de bap *mum [illegible] amiciuntur.* Et rurſus. *Baptiſmus eſt initiale ſignum [illegible]*
tiſmo. *remonia tantum externa, qua ſignificatur aliquem hominem [illegible]*
tract. 1. *iam addictum & initiatum eum [illegible] velle, perinde [illegible]*
fol. 61. *quis Imperatori ſuo nomen dans, militiæ ſe e obſtringit.* Iterum, *Quia*
Ibi fol. *ſingulis gentibus & politiis ciuium [illegible] ſua ſigna [illegible]*
67. 70. 71. *& ſe cognoſcendos prabent, & ſui officii admonentur, [illegible]*
Ibi tracta *ſtra infirmitati nonnihil concedens & ſe [illegible] etiam popu-*
tu 3 f. 24. *lo ſuo peculiaria ſigna dare voluit nulla alia de cauſa [illegible]*
vt eſſent externa ſigna. Quum interim, vt Paulus 1 Cor 8. [illegible]
In conclu *ſi comedamus, aliquid nobis ſupereſt neque ſi non comedamus [illegible]*
ſione libri *quam nobis deeſt, ſic etiam baptiſmus [illegible] præſt [illegible]*
ibid, f. 98. *ctiores reddit*. Hoc autem modo ſi doctrina de baptiſmo [illegible] retur, illa omnia quæ tu colligis abſurda, grauia quidē & Chriſtianis hominibus indigna, [illegible] euaneſcerent. Nihil [illegible] iſtorum quæ Zuinglius requirit, quod non ex æquo & [illegible] & electis conueniat. Omnes illi tanquam *in [illegible] cuculis [illegible]* omnes *Imperatori* Christo *n[illegible] militiæ* Christianæ *ſeſe obſtringunt*. Hæc quidem manifeſta [illegible] & impromptu; illa verò alta & abſtruſa myſteria de [illegible] & prædeſtinatione (ſi hanc Zuinglij doctrinam ſequeremur) [illegible] quæſtionem nunquam venirent.

A R G V M E N T V M

C A P I T I S   D E C I M I.

QVod res carnales & venereas obiicit Samuel Turcas, qui [illegible] vxores ducunt, & crebra diuortia permittunt, omniaque ad [illegible] nem referūt exemplo Mahumetis Prophetæ qui multas [illegible] res habuit & concubinas, ab Euangelicorum modera[illegible] ſuperari: & hic ſaltem putat Michaem ſine cōtradictione [illegible] rum. De quibus agens Michæas poſt confutata quæ Samuel [illegible] baptiſmo commentus erat, in genere oſtendit polygamiam [illegible]

malam, ſed à Deo in veteribus Patriarchis probatam, & cum Euangelicorum doctrina & praxi valde congruentem: Deinde apud Turcas omnia ad caſtitatem magis referri, omniaq́; luxuriæ inſtrumenta, vinum, epulas, aliaq́; huiuſmodi magis prohiberi, quam apud Euangelicos, qui vino crapulaq́; admodum indulgent, & id religione quadam. Ex quibus quatuor Alcorani ſuper Euangelium prærogatiuas deducit. Diuortia autem & veteribus repudiatis matrimonia cum vxoribus nouis multo ſunt inter Euangelicos, quam Turcas crebriora, vbi plurima diuortiorum genera ab Euangelicis probata, ſingula ferè multas ſub ſe ſpecies habentia recenſentur.

CAPVT DECIMVM.

SED quemadmodum inficiari nolo, hoc quidem in loco aliquam ſuppetere nos carpendi occaſionem, quam nec tu prætermittis: ita in eo quod ſequitur non dubito, quin ea quæ ſic tu nobis tribuis, eadem omnia tibi viciſſim, idq; menſura multo cumulatiore poſſimus rependere. Si enim bene memini ordinem eorum, quæ ex Alcorano notaſti, illud iam ſequitur de corporeis voluptatibus, ad quas perſequendas ita formantur homines à tuo Alcorano, vt formam & ſpeciem non religionis aut legis, ſed impietatis manifeſtæ, & effrenis licentiæ Alcoranus veſter contineat. Quid enim fœdius eſt quam polygamia, quam Alcoranus ille permittit? quid improbius, quam omnes promiſcuè cogere ad vxores ducendas? quid inhoneſtius illis diuortijs, quibus fas eſt veteres vxores repudiare, & nouas ſubinde aſciſcere, vt varietate tali concitata caro, magis ſe petulanter in omnem libidinem & intemperantiam effundat? Qua licentia vt Turcæ omnes libenter & liberè fruuntur, ſic ipſe Propheta & Anteſignanus veſter Mahumetes, quo ſuis omnibus pulcherrimo exemplo præluceret, à bonis hiſtoricis ſedecim aut ſeptemdecim vt minimum vxores habuiſſe traditur. Tredecim certè ei fuiſſe nec veſtrum Chronicon, quod Alcorano adiunctum, & ipſius penè Alcorani inſtar, ſacroſanctum habetis, diſſimulat. Neque tamē ea multitudine contentus fuit, niſi multas etiam concubinas vndequaq; aſciſceret, cum quibus tanquam nouus Faunus ac Satyrus, ne grauiore verbo vtar, luxuriaretur. Sed neque hæ tam multæ, & vxores, & concubinæ eius inſatiabili ſalacitati potuerunt eſſe ſa-

Chronica Saracenorum.

tis

Poſtel. de la religion des Turcs pag 84.

Azoar. 43 Tibi Propheta omnes mulieres fruendas conceſſimus, hocq; tibi permittitur

Vide Clenard. in epiſtolis, & Bellon. lib. 3. c. 8.

tis, niſi præterea & aliorum vxores, in [illegible] nulli quondam ſui Zeidi, quam valde diligebat, turpiter conſtupraret, & ad extremum (quod eſt reliquorum omnium maxime abominandum) ipſum Deum tantæ fœditatis iactaret authorem & patronum. Deum enim hæc ſibi omnia conceſſiſſe audaciſſime gloriabatur, omnia dico ſua adulteria, ſtuprationes & libidines. Id aſcribebat magiſtro & auſpici: quo quo magis viriliter, vt vos dicitis, ſed beluinè, vt res ipſa loquitur, [illegible] apti tam inſignis Prophetæ opus illud [illegible] poſſet, [illegible] ei vni decem aliorum Prophetarum in coeundo virtutem & fortitudinem tribuerat, quem in hac vxorum [illegible] multitudine imitati ſunt eius ſucceſſores Eubocar, [illegible] & [illegible] autem præceptoribus & Apoſtolis qualem [illegible] ſa natio veſtra hauſerit, quid opus eſt [illegible] do toti mundo eſt apertiſſimum? Quis enim [illegible] lo ditioribus, qui non tres aut quatuor [illegible] veſtro ad libidinem explendam [illegible]. Vi[illegible] to plures ſeruas, quaſi nullus lege veſtra [illegible] qui loco ſunt celſiore vt Sangiac[illegible] ij quadraginta, aut quinquaginta [illegible] cluſas, & ab Eunuchis [illegible] ſeruatas [illegible]

Poſtell. de la republ. des Turcs pag. 6.

enim veſtrorum zelotypia [illegible], vt a veſtris etiam fœminibus aliquando accepi. Quod ſi priuatorum hominum tanta ſit licentia, in ipſo Principe vel Mahometha, cui omnia licere, [illegible] qui eſt abſolutus omnium [illegible] opum & bonorum, [illegible] corporum & [illegible] dominus, quanto [illegible] na[illegible] veſtra con[illegible]tur libidinandi facultas? Nam [illegible] ego te Mahometa notare velim (quo iam antea præoccupe[illegible] ta, quæ tu[illegible] taſſe alias dicturus eſſes) me non agere de cert[illegible] apud vos hominum vita & moribus flagitioſis a lege aberrantibus, ſed de eo quod inſtitutis Alcorani, id eſt, Euangelij veſtri æquum & licitum, imo honorabile quodammodo & laudabile habetur. Audiui aliquando à quodam viro bono & docto, qui magnam partem Africæ, nominatim regnum Fez[illegible] uerat, Regem Feſſæ (qua in vrbe diligentiſſimè, ſi [illegible] cetur Alcoranus, & feruet profeſſio Mahometana, & quæ celebritate numeroque Moſquearum omnibus aliis Mahumetanæ religionis vrbibus præſtare dicitur) du[illegible] palatio vxores. Quamquam [illegible] non ita valde [illegible] ſtrum in hac vrbe dominantur, in cuius [illegible] Seralio Conſtantinopolitano habere dicitur plus [illegible] vnius libidinem faciendam aſſeruatæ [illegible], vel [illegible] meretrices, vel vxores, [illegible] nuncupandæ. Quod [illegible] hoc Seraglium [illegible]

Clenard. in epiſtolis peregrinationum

Paſtell. vbi ſupra

tantum gregē ſubmonſtrat in Serralis Adrianopolis, Pruſiæ, Magneſiæ, & alijs in his penetralibus notis quantam multitudinē credibile eſt eſſe congeſtam? Ita quod ſcriptura ſacra de Rege Salomone tanquam prodigioſè abominādum memorat, quod ſuerint *ei vxores quaſi reginæ ſeptingentæ, & concubinæ trecentæ*, id veſtris principibus conſuetudine & inſigni humaniſſimi Prophetæ veſtri indulgentia tritum iam factum eſt & ordinarium. Et adhuc tamen multo longius prouehitur veſtra hoc in genere turpitudo & impuritas. Illa ſiquidem veſtra diuortiorū leuiſſimis de cauſis crebritas, & vxorum mutatio facit, vt iure meritoque exiſtimem totum veſtrum Alcoranum, eiuſque authorem Mahometem eò ſpectare, non vt pietati, ſed ſpurcitiæ, non ſpiritui, ſed carni, nō vni Deo cœli, ſed vt ventri & Veneri & Cupidini ſeruiatur, hominumque impotētium immoderatæ intemperantiæ quàm laxiſſimæ remittantur habenæ. Nō is ego ſum, qui omnes coniugiorum dirimendorum cauſas in Alcorano, Sunna, Aſcar, reliquiſque traditionum veſtrarum libris poſitas ſingulatim perſequi & enumerare poſſim: ſed fidēter dixero illas duas ſterilitates & morum improbitatis cuique notiſſimas, hominibus veſtris abundè ſufficere: ex eoque fieri, vt apud vos non magis firma ſint virorum & vxorum coniugia, quàm impuri vulgò proſtitutarum & ſcortatorum amores. Quanquam abundantius quiddam videtur Legiſlator ipſe vobis concedere, qui quo in capite gratioſè admodum præcipit, *vxores quotieſcunque placuerit, duas ſcilicet, tres aut quatuor ducite, niſi timueritis eas nullatenus pacificare poſſe. &c.* eodem in loco valdè benignè quidem & liberaliter adiungit: *Cùm contigerit vobis eas non diligere, vnā pro aliam mutare licet.* Ex quibus illud effici video, æquè leuibus de cauſis apud vos matrimonia ſolemnia diſſolui, vxoréſque à viris ſuis reijci, quàm apud nos miſeri & imperioſi domini ſuos ex ædibus famulos famulaſque ſibi non ad nutum ſeruientes expellunt. An verò tu Michæa (quem ego hominem prudentem & æquum arbitror) ita Alcorani tui cæco amore corriperis, vt hāc tuorum diſſolutam licentiā noſtrorū coniugiorū caſtitati & moderationi audeas cōparare? Certè etiamſi reliqua omnia eſſent paria, vel hoc tamen vnum eiuſmodi eſt, vt apud hominē quemcunque ſobria mente præditū Alcoranū tuum præ Euangelio noſtro neceſſe ſit proſus ſordeſcere. MICHAEAS. Quæ de baptiſmo congeris Smithe, à propoſito ſunt aliena. Neque enim quæritur, quid nos de nouum confingere & excogitare poſsimus, ſed quid ſit in diſciplina & fide Alcorani noſtri vel Euangelij veſtri poſitum iuxta Eccleſiæ Anglicanę normā. Neque tamen ſi admiſero rationē tuā, quā putes eſſe maxime Zwinglianam, omnia

3. *Regum cap.* 11.

Azoar. 8.

Bellon. de ſingu. lib. 3. *cap.* 10.

omnia ſtatim abſurda tollentur. Nam neque vitabis, quin baptiſmum repetere liceat, neque quin nos de baptiſmo diuinius quam vos ſentiamus, quæ duo ego imprimis mihi comprobanda propoſui. Si enim baptiſmus nihil ſit quam *externa nota, externa ceremonia*, vt *teſſera* militaris, vt *ſignum* ciuis, vt *cucullus* monaſticus, nihil impediet, quin iterum atque iterum poſſit repeti, quod in his omnibus vſu venit. Atque hoc verbatim infert Muſculus: *Si* (inquit ille) *baptiſma nihil ſit aliud, tum poteſt toties iterari, quoties quis voluerit, ſicuti olim iterabantur legales Iudæorum purificationes, inter quas & hunc baptiſmum* (*iuxta quorundam ſententiam*) *nihil eſt diſcriminis ſicut item Monachorum cuculli renouantur, quos tanquam profeſſionis ſuæ inſignia geſtant.*

Muſculus in locis cõmunibus, c. de baptiſmo, pa. 312.

Deinde quin noſtra de baptiſmo fides ſit diuinior, non eſt obſcurum, quum noſtrum hunc ad peccata eluenda valere credamus: vobis autem veſter eſt tantum externa, & carnalis vel ciuilis ceremonia, quæ neſcio an omnino religioſa dici poterit, ad animam certè purgandam, ſanctificandam, vt labecula vel minima liberandam prorſus eſt inutilis. Verum in eo quod ſequitur, valdè magno præiudicio nos grauari putas. Libidini enim nimium frena laxamus, & ſic ſaltem veſtri Euangelij continentia Alcorani licentiam multis paraſangis ſuperat. Vtinam verò recordatus eſſes illius adagij, *Tortpidem rectus*; non ita fortaſſis inſolenter de Euangelij caſtitate contra Alcoranum triumphares, quem ego manifeſtis argumentis demonſtrabo, multò magis hominum libidines frenare, quam Euangelium veſtrum. Primum enim illud ſimpliciter, & bona fide teſtari auſim, adulteria multò eſſe apud nos, quàm in veſtris prouincijs rariora quod & veſtri ſcriptores fatentur. Cuius rei cauſa vna eſt in promptu, quia fœminæ noſtræ domi perpetuò ferè morantur, rariſſimè prodeunt in publicum. Et ſi quando prodeunt, ita modeſte incedunt ſimplici veſtitu, velataque facie, vt à nemine poſſint conſpici, nec quemquam prorſus alloquantur, ita vt hoc modo longè maxima fæminas ad adulteria & illicitos amores ſolicitandi præcidatur occaſio. Huius rei non alium appello teſtem, quàm teipſum, qui quum quotidie per huius vrbis plateas vageris, pauciſſimas tamen vllius generis, nullas certe Turcicas vnquam fæminas tibi obuias eſſe factas, ſat ſcio fateberis. Et hac quidem ex parte illuſtre & honorificum eſt teſtimonium, quod hiſtorici veſtri noſtris fœminis præbent, quas fatentur etiam *in domibus ſuis opertæ tamen ſemper eſſe facie, quũ maritos alloquuntur, eſſeq́ adeò modeſtas, vt nulla audeat cõparere in foro vel vendendi gratia vel emendi.* An nõ hoc fœminarum noſtrarũ verecundiam plurimũ commendat? Præterea *rarum eſt virum in publico vxorem ſuam alloqui, et ſi*

Cuſpinianus de Turcarũ religione & Septẽcaſtrenſis c. 14. 15. Munſter Coſmograph. li. 4 pa. 975 Septemcaſtrenſis. cap. 13.

eſſes cum illis toto anno, vix videres hoc ſemel fieri. Monſtrum habetur virum & mulierem in aperto ſedere, aut ſimul equitare. At apud eos non laici ſolum, ſed Miniſtri & Superintendentes aliquo profecturi fæminas ſuas tanquam ſarcinulas ſecum circumferunt, quaſi earum cõſuetudine vno die aut nocte carere non poſſint. Quod autem iidẽ ſcriptores addunt, *mirã eſſe honeſtatem veſtitus fœminarum, nihil ſuperfluum, nullum ornatum præter munditiam.* & ſingularem earum oſtendit verecondiam, & magnum ſuggerit caſtitatis ſignum, quum hæc fomenta luxuriæ & libidinis ab illis contemnantur, eademque ratio veſtras mulieres, quæ prodigioſa veſtiendi inconſtantia, & ſumptu & varietate ita excellunt, vt hiſtriones in ſcæna magis repreſentent quam matronas, probat non poſſe cum Turcicis de caſtitate contendere. Breuiter pro ſingulari tum virorum, tum mulierum noſtrarum honeſtate quod requiras teſtimonium locupletius, quàm quod eſt apud eoſdem, *Coniugati mutuò aliis videntibus nũquam laſciuiunt. nunquam rixantur, nec viri erga mulieres grauitatem vnquam remittunt, nec mulieres erga viros reuerentiam.* Rurſus, *Etiam in domibus propriis, in actibus, geſtibus, & collocutione viri cum vxore veſtigium minimũ laſciuiæ vel inhoneſtatis non poteſt deprehendi.* Vbi hæc virorum grauitas, vbi hæc mulierum reuerentia in Veſtris Euangelicorum gregibus elucet? Nonne palam viri & vxores coram famulis, coram liberis ſuis, imò coram peregrinis ſeſe amplexantur & oſculantur mutuo, & ſimilibus laſciuis actibus abſque vllo rubore indulgent? imò an nõ nimię ſeueritatis inditium, & coniugalis amoris defectus habetur à tali laſciuia abſtinere? Recordare (Samuel) quid videris, quid audiueris, & niſi ego valde fallor, aut perinſignis à viginti annis morum mutatio in Anglia facta eſt, aut hoc in genere mariti veſtri verecundiæ limites nimis excedunt. Mitto quod ſequitur, *magnorum virorum vxores, à quibus mariti ſæpenumero abſunt, ita obſeruari, ut nullus vir præter maritum eas alloquatur, eaſque præuaricari impoſſibile eſt*, vel quia certum fæminarum genus attingit, vel quia externum tantummodo adulterandi actũ negat, de interna mẽtis caſtitate aut generali viuendi regula nõ loquitur, & tamen nunquid tu vel hanc ipſam caſtitatẽ externã aulicis dominorũ veſtrorum ſiue ſpiritualiũ, ſiue temporaliũ vxoribus vendicare? nonnè ſi ab aula incipias, & per Comitum & Epiſcoporũ vxores deſcendas, alios præter maritos cũ veſtris magnis Heroinis & Epiſcoporum fœminis ſermocinari familiariter, & aliquid fortaſſe alius quam ſermocinari fatebere? An Superintendentiũ veſtrorum vxores præuaricari putas impoſſibile? Ipſi quidem mariti longè aliter ſentiunt, & publica fama lõgè aliud teſtatur. Sed hac in parte noſtræ vobiſcum

Richerius cubicularius Franciſci regis de Turcarum moribus li. 2.

Hollinſ. in deſcript. Britania lib. 3. ca. 2. fol. 97.

Richerius Mun. er. & Sej ſecaſtrenſ. vbi ſupr.

comparationis non habebo diutiùs,neq; ſuffragia vlla vel noſtrorū, vel etiam veſtrorū hiſtoricorū corrogabo, vnicū illud ſi dixero quod eſt notiſſimū, Alcorani noſtri præſcripto diſertè caueri,ne vnquā fœmina in publicū prodeat aperta facie,idq; à noſtris tā ſtudioſè ſeruatur,vt ſi quādo prodeāt fœminæ, quod faciunt nonnunquā, ſemper comitatæ,nimirū cum vicinis cōmeantes ad Moſqueas, vel ad balnea, vel ad ſepulchra pro parentum animabus oraturę,ita ſe diligēter obuelant & operiūt, vt non dico, proximi & familiares illis occurrētes, ſed nec ipſe maritus vxorē ſuam poſſit internoſcere. Et quamuis Imperator noſter habeat ſexcētas vel etiam plures fœminas, tanta tamē eſt earū vel ſua ſponte caſtitas,vel ſumma erga Dominū reuerētia, vel egregia Eunuchorū fidelitas, vel ſacroſancta legis obſeruātia,vt minus laboret Princeps noſter in tuenda ſexcentarū ſuarum pudicitia,quā veſter rex quicunq; (exēpli gratia Henricus 8.etiā tum, quum ſe ſupremū Eccleſiæ caput conſtituiſſet) in vna ſua vxore à vagis libidinibus & amatoribus coercēda. Quāquam hæc nulla ex parte ſimilia, inter ſe ineptè admodum & iniquè confero. Nunquam enim vel fando auditum eſt vlla hominum memoria, temporibus vel Baiazetis, aut Selymi.1. aut Solymanni,aut poſterioris Selymi,tot annorū ſpatio ex tanto numero ſelectiſſimarum heroidum, quæ in Serralio ſplendidè & perhonorificè viuunt, vel vnam laſciuientē ſe præbuiſſe alteri viro corrumpendam, quum de veſtra Henrici regis vxore publica regni monumēta longè ſecus loquātur. At crebra apud nos permittuntur diuortia, & polygamia multiplex, quo nihil eſt fœdiùs. De diuortijs dicam poſtea. Polygamia autem ſi tam fœda eſſet, nunquam in lege non tantum duro corde homines eam admiſiſſent, vti vos aliquando ſoletis reſpondere, ſed etiā homines optimi ſanctiſſimique, & electi ſecundum cor Dei ea fuiſſent vſi. Neque enim ab ea abhorruit Dauid magnus & excellens propheta, nō prudentiſſimi reges, nōn diuiniſſimi Pontifices, qui Dei ipſius iuſſu erant ſummi religionū & ſacrorum præſides,eiuſque voluntatis interpretes. Ecquis verò aliquando maior extitit Abrahamo, in cuius ſemine omnes terrarū orbis nationes erant benedicendæ? Ecquis admirabilior Iacobo, aut Patriarchis duodecim, qui & à veſtris quoque Apoſtolis tantopere commendantur, qui tamen polygamiam non ſunt dedignati? Neque verò ſcriptura ſacra Salomoni tam vitio vertit, quod tot vxores habuerit, quemadmodū tu Samuel perperam imaginaris, quàm quòd eas duxerit, quibus ei per expreſſam Dei legem interdictū erat. Sic enim ſcribitur; *quod amauit mulieres alienigenas, Ammonitidas, Moabitidas, Idumeas, & Sidonias, de gentibus ſuper quibus dixit Dominus filijs Iſrael, non ingrediemini ad*

Azoar.54 Poſtell de la Rebuplique des Turcs.pa. 12.14. Bellon. lib.2.cap. 3.

Parlam. Henrici 8. anno.29. & an.33.

3.Reg.13. 14.

Geneſ.15. Geneſ. 16.& 25. Hebr.11.

3.Reg.11.

ni ad eas, certiſsimè enim auertent corda veſtra, vt ſequemini Deos earum. Et mox: *Deprauatum eſt cor eius per mulieres vt ſequeretur Deos alienos, Aſtarthen deam Sidoniorum, & Chamos Deum Moabitarum, & Moloch idolum Ammonitarum.* Hanc nimirum coniunctionē cum fœminis idololatricis, & quas Deus ipſe iam diſerte populo ſuo prohibuerat, hanc deprauationem cordis & auerſionem a Deo vero ad idolorum & dæmonum cultum damnat in Salomone ſcriptura, & non ſimplicem vxorum multitudinem, quod totum a principibus noſtris lōgiſſime abeſt, in cuius palatio quantuſcunque ſit fœminarum numerus, illæ omnes ad vnius Dei cultum iuxta Alcorani ſententiam informantur, nec vnquam ad complexus Principis aſſumuntur, priuſquam apertam & voluntariam Alcorani profeſſionem fecerint, vt ita nec illæ ſint alterius quam Princeps religionis, nec quicquam omnino ſit timendum de corde Principis noſtri per eas ad alienā religionem auertendo. Nam alioqui quod ſocietas plurimarum Iudaicæ profeſſionis vxorū Deo non diſplicuerit, manifeſtum eſt ex patre Salomonis Dauide, cui dominus ipſe ſe plurimas eiuſmodi *in ſinum* dediſſe per Nathanē Prophetam teſtatur. At (inquis) Chriſtus in Euangelio vxorum multitudini modū poſuit, & illā veterē Moſaicę legis largitatē reſtrinxit. Si quidem clarum, euidens, & manifeſtum interdictū proferre poſſes, libenter Chriſtū loquentem attenderē. At quum meras coniecturas & probabilitates conſectemini, potiſſimū vero inſiſtatis Eccleſiæ cōſuetudini, interpretationibus Patrū, & Cōciliorum decretis, quæ nos iam antea communi conſenſu explofimus, patere nos perſpicuis omnipotentis Dei legibus, & clariſſimis Patriarcharum & Prophetarum exemplis dirigi, dum vos interea dubijs in ſuſpicionibus & verborum captionibus, quę nec veſtris ſatisfaciūt Euangelicis, & Eccleſiæ Pontificumque, quos ipſi vos contemnitis, ſanctionibus contrarium ſuadere fruſtra laboratis. Non ignoro à vobis ſententiarum ſacræ ſcripturæ, præſertim Teſtamenti noui inciſa & membra quædam obſcuriora contra polygamiam vrgeri, ſed quæ egregius vir Bernardinus Ocinus in ſuis illis præclaris dialogis ita diſſoluit, vt apud indifferentem lectorem non multum ponderis ſint habitura. Contra quem propterea ſcripſit Beza, ſed ita friuolè & inaniter, vt iocularem potius præuaricatorem, quā ſeriū & ſeuerum oppugnatorem agere videatur, & quod in initio libelli ipſe Ochino reddit teſtimoniū, facilè declarat, quā in eo opere excellēter Ochinus ſe geſſerit. *Poligamiā* (inquit Beza) *nemo vnquā callidius defendit quam Bernardinus Ochinus quibuſdā dialogis à bono illo viro Sebaſtiano Caſtalione cōuerſis.* Quod autē Beza vocat calliditatē, illud ego interpretor

Poſtell. de la republique des Turcs.

2 Regum 12. v. 8.

Ochinus lib 2. dialogo. de polygamia. 21.

Beza de polygamia pa. 1.

 ingenium

Exemplũ decidendi controuerſias proteſtaticè ex ſolo ſcripto verbo. Sleidan. libr. 10. an. 31.

ingenium acumen, perſpicacitatem, prudentiam. Quos dialogos ſi conſideratè perlegeris, intelliges non adeo inuicta eſſe illa Euangelij loca, quibus tui ius polygamiæ conantur labefacere. Ad quam ſtabiliendam neſcio quid fortius vel tu ipſe requirere poteris, quam quod à veſtris domi Euangelicis factitatum veſtri item ſcriptores tradiderunt. Celebratur nimirum vbique hiſtoria Monaſterienſis, in qua præclara VVeſtphaliæ vrbe egregius vir & Luthero valdè probatus, Bernardus Rotmannus *frequentis præſtantiorum ciuium auditorio, & populo applaudente Euangelium docebat* tanto cum fructu & Euangelicorum hominum incremento, vt paucis poſt diebus vi à Pontificijs templa ad cõciones ſuas extorſerit (nam antea in plateis & porticibus prędicare conſueuerat) & mox ipſos Pontificios vrbe tota expulerit. *Mittit deinceps in vicinam Haſſiam Lantgrauianæ ditionis, petẽs aliquot viros bonos atque doctos ad ſe mitti, qui vna ſecum Euangelij ſementem faciant.* Quod & impetratum eſt. Vbi iam aliquot ſeptimanas prædicarent, & tota ciuitas ad Euangelij doctrinam flagrante zelo incomberet, mox quidam ad maiorem Euangelicæ veritatis perfectionẽ tendentes (quod perpetuò Euangelium veſtrum tanquam vmbra corpus conſequitur, vt ſupra ſemel atque iterùm admonui, & in poſterum ſæpius dicendum eſt) aliquot etiam Alcorani noſtri articulos introducere laborarunt. Cuius negotij princeps vbi in concionem progreſſus illud Euangeliſtis reliquis ſignificaſſet, & inter

Sleidan. vbi ſupr.

reliqua aſſeruiſſet, *virum non eſſe deuinctum vni coniugi, ſed licere quantumuis multas in matrimonium ducere;* & ſimul requireret, hoc ſi falſum eſſet, *ſcripturarum teſtimonio refutari:* id ſi fieri non poſſet, vt omnes eam fidem tanquam ſcripturis diuinis cõgruentem ſuis calculis aprobarent: poſtquam contra hoc prædicatores illi viri doctiſſimi aliquamdiu acriter depugnaſſent, ad extremum victi ſuccubuerunt, & in eandem cum reliquis illis ſententiam vnanimes abierunt, & præcipuè Rotmannus, quantus vir? alter nimirum eius ciuitatis Apoſtolus, eam fidem vt longè optimam & ſanctiſſimam varijs ſcripturæ locis ſua-

Hortenſius Montfort. de tumultibus Anabaptiſtarum. Sleidan. vbi ſupr.

debat. Quare *vnuſquiſque ferè è vulgo quinas duxit vxores, multi ſenas, nonnulli ſeptem aut octo, ea lege præſcripta, vt maritus cum ſingulis conſueſſeret, donec vterum geſtaret, deinde aliam quam vellet deligeret: Rex verò decem iuuenculas in vxores aſciuit, eáſque quatuor ante ductis adiunxit.* In hac ergo fide ciuitas illa maximè Euangelica perſtitit, quamdiu perſtitit in Euangelio, & hanc fidem vnà cum Euangelio Papiſtæ ex ea profligarunt. Pro hac fide illi nobiles & inſignes Apoſtoli multos præclaros libros ediderunt: & quod magis eſt pro hac fide eorum multi medijs in ignibus animas ſuas Papiſtarum crudelitate reliquerunt. Et

tu

in Samuel conſiſtorium aliquod huic quæſtioni decidendæ aptius deſiderabis, quàm hoc, vbi ea e ſummis literis diu examinata, & libera Euangelicorum hominum diſputatione diligenter excuſſa eum habuit exitum, vt eius hoſtes argumentorum è ſacris literis petitorum perſpicuitate conuicti eam deſeruerint, & aduerſariam ſententiam, cui prius infeſti erant, mutata voluntate approbauerint? Relinquamus Monaſterium & Monaſterienſes, & intueamur communes tuorum magiſtrorum Caluini, Bezæ, Martyris & ſimilium in Epiſtolas Pauli commentarios. Quando Apoſtolus requirit, vt Epiſcopus ſit vnius vxoris vir, ecquid Papiſtarum ſenſu excludit ab eo officio, qui prima defuncta ſecundam, & ea elata tertiam, vel etiam quartam & quintam vxorem habuerint? Nihil minus. Nam ita Epiſcopos veſtros digamos & trigamos eſſe honorificum eſt, & præclarum libertatis Euangelicæ ſpecimen. Quid ergo vult Apoſtolus? vt ille arceatur ab Epiſcopali onere, qui ſimul eodem tempore plures vxores habeat? Ex hoc Euangeliſtæ perfectiores illi, qui proficiunt in Euangeliſmi medulla intrinſeca eruēda, quid concludunt? Quod dum *Paulus Epiſcopis & diaconis plures vxores interdicit, cæteris tacitè concedit*. Accipe paulò clarius cōcluſionem ex ea veſtra cōmuni interpretatione nec improbabiliter deductam: *Pauli mens eſt hac, vt Chriſtianis plures vxores habere liceat, at Epiſcopis non niſi ſingulas, ne multitudo vxorū eos à populi ſalute procurādā auocaret. Dum enim de Epiſcopis nominatim dicit ſe velle, vt vnam habeant, non plures, ne ſi plures habeant, nimium diſtrahantur mundanis negotiis, facile plures concedit cæteris*. Hoc quidem propoſito meo ſatis eſt, quia in nouo Teſtamento, non veteri tantùm iuxta tuos Præceptores animaduertis polygamiam noſtram comprobari. Sed progrediamur paulò vlteriùs, ne ſaltem vni hominum ordini, Miniſtris nimirum veſtris & Superintēdentibus eam putemus interdictam. Quod ſi iure Euāgelico multas ſimul vxores habere poterūt, quis ambigat de cæteris, multò pleniùs, faciliùs & ſecuriùs illud idem conſequi. Sic igitur iſti diſputare pergunt. *Fuit quidem in nouo fœdere Epiſcopis interdictum, ne plures vxores haberent, ſicut in antiquis Regibus ne multas haberent, non quia plures habere nefas eſſet, ſed ne ab vxoribus diſtracti corrumperentur. Quanquam illud credo* (nota egregiam & ſingularem commentationem) *quemadmodū antiquitus interdictum eſt, ne Reges haberent multos equos, hoc eſt, multitudinem nimiam videlicet ne equis confiſi Dei confidentia exciderent (nam alioqui plures equos habere concedebatur) ita quoque interdictum illud alterum non de pluribus vxoribus, ſed de immodica vxorum multitudine eſt intelligendum*. Ex qua concluſione conſtat non modò militibus, mercatoribus, proceribus, Principibus

Beza. Martyr. Calu. &c.

Ochin. de dialog. lib. 2 dialog. 21. pag. 200. & 204.

Vbi ſupra pag. 204. 205.

Principibus fas eſſe, vt multas ſimul vxores habeant, ſed ne Superintendentibus quidem veſtris hoc eſſe illicitum, mo-

Luther. de Bigam Epiſcop præpoſit. 62. an. 28. dò ne multitudinem earum nimiam coaceruent, modo ne tot fœminas quot equos, 50. nimirum aut 60. congregent, ſed iſti noſtri numero quinario aut ſenario ſint contenti. Certè Lutherus Euangelij veſtri Princeps, hanc ipſam quæſtionem tractans de *Epiſcoporum bigamia*, diſertè ſtatuit polygamiam Iudaicam, vt nimirum quis hoc tempore veterum Iudæorum more multas ſimul vxores habeat, *non eſſe magis abrogatam quàm reliqua Moyſaica, hoc eſt eſſe liberam, nec præceptam, nec*

Luther. in Geneſ cap. 16. Ienenſi. *prohibitam*. Alibi quoque eandem quæſtionem diſputans, eodem prorſus modo reſpondet, vt quis plures ducat vxores, nec eſſe prohibitum, neque præceptum, & ſe quidem nolle hanc nouam conſuetudinem introducere, ſed nec reprobare poſſe. Quod ſi ego vel ex illa diſputatione Monaſterienſi, vel ex Ochini dialogis, vel ex tot accuratiſſimè ſcriptis Anabaptiſtarum libris, vel etiam ex frigidis Theodori Bezæ contra Ochinum cauillationibus argumenta particularia huic noſtræ polygamiæ confirmandæ idonea, eaque non humanis Patrum, aut Conciliorum, aut Pontificum Canonibus, ſed ſacris tantummodo literis innixa colligere velim, non dubito Samuel, quin tu quoque aduerteres hanc noſtrorum Mahumetanorum polygamiam etiam tuis præſtantiſſimis Euangeliſtis egregiè probari. Cæterum quia hic non eſt locus punctis ſententiarum & verborum ſcripturæ concertandi, ſed fuſiore quadam & vberiore dicendi copia, illud ego me tibi & omnibus demonſtraturum euidenter ſuſcipio, veſtrum Euangelium Alcorano noſtro ad incitandam Venerem, & inflamandas libidines tanto præcurrere, quanto lentis Ar-

Plini. naturæ l. hiſtoria li. 5 cap 2. & lib. 8. cap 22. Terentius Athenæus cadiæ iumentis equi ex vento in Luſitania concepti pernicitate pedum ſunt velociores. Vide enim quemadmodum legibus & diſciplina tum Alcorani, tum Reipublicæ noſtræ nos ad virilem caſtitatem conformemur: vos autem ad ignauiam, ad licentiam, ad diſſolutos mores, & omnem nequitiam ruitis. Primum ecquid magis luxuriam fouet, quam frequens generoſi vini vſus? Noſti illud; *Sine Cerere & Libero frigere prorſus Venerem*. Et illud *Inuitat* [illegible] *latas agitare Choreas, Iudicióque orbat ſapientem copia Bacchi*, & quod alter canit, *Vina*

Ouidius. *parant animos Veneri*, & rurſus, *Vina parant animos, faciúntque caloribus aptos*. Quod ſi vino adiunxeris inſtructas epulas, & ciborum delicatorum vſum, iiſque condiendis (quod multum valet ad irritandam gulam & luxum) exquiſita, longèque ex vltimo Oriente aduecta aromata, certum nimirum imperium Veneri collocaſti, & patentem planiſſimamque viam libi-

ibidini conſtrauiſti. Hac enim multarum ciuitatum, multorum Principum & Ducum exemplis conſtat, ipſaque rei natura manifeſto perſpicitur, quando non aliter atque lignum ignis, arma belli, dieta ſanitatis, & crapula morborum, ſic iſta luxuriæ & petulantiæ propria ſunt materia, pabulum & fomentum. Superfluum eſt hoc ſingulis exemplis monſtrare, quando vniuersè in tota Romana & Græca hiſtoria nihil eſt vel magis frequens, vel magis euidens. *Aſiatica victoria* (inquiunt ſcriptores) *in Romam induxit lectos aratos, veſtim ſtragulam pretioſam. Tunc primum obleƈtamenta addita epulis, epulæ quoque ipſæ, & cura, & ſumptu maiore apparari captæ. Tum coquus viliſſimum antiquis mancipium & æſtimatione & vſu in pretio eſſe, & quod miniſterium fuerat, ars haberi cœpta.* Quid tum poſtea? *hæc erant ſemina futuræ luxuriæ.* Eodem tempore ingraueſcebat in vrbe Romana turpiſſima ſacrorum Bacchanalium fœditas: *quibus noƈturno tempore de more celebratis, & nox, & mixti feminis mares, ætatis teneræ maioribus diſcrimen omne pudoris extinguebant, vbi corruptelæ omnis generis fiebant, vbi ſtupra promiſcua erant.* Cæterum hæc ſacra adeo infanda à quibus initijs ducebantur, & quas habebant cauſas efficientes? *Religionem vini & epularum, quo plurium animi illicerentur.* Hæc nimirum indiuiduo nexu ſibi perpetuo cohærent & conſequuntur, vinum, epulæ, & libido; & vbi priora duo conceſſeris, illic de tertio reſecando fruſtra & inaniter laborabis. Et Romani vt primum relicta maiorum parcimonia & frugalitate Aſiaticis illis potandi & commeſſandi moribus ſe tradiderunt, mox vna caſtitatem & continentiam cum inſatiabili Veneris appetitione permutarunt. Nec *enim vllum crimen abeſt facinúſque libidinis* (vt ait quidam perbonus morum Romani populi cenſor) *ex quo paupertas Romana*, & antiquis illis Romanis vſitata victus tenuitas ſimplicitaſque *perijt*, quæ veriſſima eſt caſtitatis & prudens mater. Vnde etiam qui priſcos illos antiqui ſæculi heroas tanquàm ſpeculum probitatis, continentiæ, virtutis & moderationis deſcribunt, eos induxunt ſimplicibus & naturalibus cibis famem pellentes, & conuiniorum curioſum apparatum omnem quàm diligentiſſimè fugientes. Quum igitur conſtet vino & cibis delicatis homines fieri maximè luxurioſos, contrarijs autem, hoc eſt, frugalitate victus & vini abſtinentia luxuriam minui, & quaſi frangi, repete quæ de noſtris moribus vbique decantata ſunt, & in veſtris etiam libris perſcripta. Et vini quidem vſus lege nobis eſt interdictus. Caremus ergo maximo ad venerem incitamento. Imo nec magnus noſter Orientis & Occidentis

Liuius Decade 4. lib. 9.

Liuius Ibidem.

Iuuenal. Saty. 6.

Plutarch. lib. de Homero. fol. 61.

Azo ar 3 & 13.

Imperator vinum aliquando guſtat, ſed pro eo Vestri Principes quum alicubi proficiſcuntur, magno authoritatis viro [illegible] lagenarum curioſè ſtipantur, qui omnis generis pocul[enta]. Vinum Creticum, vinum Salernum, vinum Hiſpanicum, Francicum & ceruiſiam Anglicanam cum varijs bellarijs ad irritandam gulam aptiſſimis, habeat in promptu, ne quid Principi & primorum curialium palato deſit: noſter tantus Monarcha ſolenni more perpetuo ſequentem habet adoleſcentulum [illegible] nobilem, deferentem vaſculum plenum aquæ potabilis, partim vt quum velit Imperator, bibat, partim vt ſuis omnibus ſubditis eo exemplo ſobrietatem denunciet. Narrat egregius quidam hiſtoricus Chriſtianus, Baſſas quatuor qui ſunt Imperatori a conſilijs, ſupremæ dignitatis Principes, quatuor diebus per ſingulas ſeptimanas in Palatio Imperatorio cunctas cōtrouerſias quærelaſque populi audire & dirimere. *Quibus confectis baſſæ illi prandent, vniuerſóq; populo qui cecerit, publicè epulum datur. ſed frugi ſane exoriza & veruecina carne, panéque & aqua limpida paratum.* Narrat idem alibi Ferdinandum Regem Germaniæ miſiſſe legatos ad Solymannū, tum cum exercitu Conſtantinopoli in Hungariam profectum & legati Ferdinandi à Purpuratis prandio excepti ſunt. At quibus ferculis? *Epulæ eorum ex danubio iuxta eos profluente potantium vna oriza, vniſque omnino veruecinis carnibus coptæ fuit aque ſunt, adeo ſimplici aſſeriſtóque apparatu, vt non obſcurè nimiam luxuriā noſtris exprobrare viderentur.* Iſta etſi narrantur paulo aggreſtiùs, & inurbaniùs, ſaltem ſi vulgatam noſtrorum conſuetudinem attendas, tamen certum eſt ſemper lautiſſima tum Baſſarum, tum Imperatoris ipſius conuiuia longè abeſſe à communibus ditiorum apud vos mercatorum & nobilium virorum cœnis. Aderat hic non ita pridem Imperatoris Germaniæ legatus, & iuxta morem valedicturus Domino, hoſpitali & prolixo conuiuio à Baſſis in palatio Imperatoris exceptus eſt. Quænam ei dapes ſunt appoſitæ? non ſola oriza & caro veruecina cum aqua fluuiali (quod in caſtris pro more militari fieri potuit) ſed poſtquam ille cum quatuor Baſſis (quorum vnus erat Rex Algerij in Africa, & claſſis noſtræ Admiralius) & primario interprete ſuper periſtromate ſumptuoſo ſextus diſcubuerat, illatum eſt ingens vas argenteum quadrupla ad minimum proportione veſtras pelues vel polubra quæ lauandis manibus adhibetis ſuperans, in quo deferebantur ſex patinæ (ſingulæ ſingulæ) ex materia non valde pretioſa, eleganter fabricatæ, continentes ſingulæ varia obſoniorum genera, orizam, carnem ouinam, caponum vel potius gallinarū partes, perdices & alias quaſdam auiculas, omnia quidem ſimul & ſemel. Nulla [illegible]

Gentelman of the bottels

Baraptar. Po. el. l. des Oriet. hiſtoires. pag. 4.

Paulus Iouius lib. 14.

Idem lib. 40.

Poſtell. de la republi que des Turcs. pag. 22.

Pourcelain.

ſecundæ

[illegible] menſæ, nulla bellaria, quibus adiuncta aqua mulſa vel ſaccharata conuiuium abſoluit. Sed iſtæ tot carnium varietates, fateor, non ſunt quotidianæ, & pertinent potiùs ad conuiuia ſolennia, qualia fiunt Regum Legatis, vel in nuptijs, in Circumciſionibus, in feſtis Paſchalibus, in Imperatorum noſtrorum triumphis & ſimilibus. Nam aliàs multo parciùs & frugalius cænæ etiam magnatum noſtrorum peragũtur. Quẽadmodum ipſe expertus es, quando cum Francis quibuſdam adibas inſulam Lemnum, vbi quia literas à Baſſo habebatis commendatitias, propterea ab inſulæ gubernatore hoſpitaliter inuitati eſtis, in qua tamen cæna præter cucumeres crudos, quos cum ſale, ſine oleo aut vllo condimento Vaiuoda ille auidè comedebat, & cepas & lactucas quaſdam, ſed hæc quoque cruda omnia, & deinceps ius quoddam frumenti cocti, mel atque panem nil omnino in menſa cernebatur, niſi quod fortè fortuito Græci Chriſtiani qui vnà aderant & vinum apportarant, idem vobiſcum communicantes, aquæ quam alias bibituri fueratis, moleſtia vos liberarunt. Quum autem hæc in ipſa aula Imperatoris & magnorum Principum menſis immineat frugalitas, non difficulter æſtimare poteris, quænam communibus promiſcuæ multitudinis cænis adhibeantur lautitiæ. Nam quemadmodum à Solis fulgore lumen omne deriuant ſydera; ita à Regum ſuorum moribus hauriunt populi, & maximè ij qui ſunt in Imperio Turcico Mahumetani vitæ ſuæ conformandæ exemplum & rationem, iuxta illud vulgatum.

Bellon. lib. 1. c. 24.

Componitur orbis
Reges ad exemplum, nec ſic inflectere ſenſus
Humanos edicta valent quam vita regentis.

Claudianus.

Huc adijce, quod antea à me commemoratum eſt, multa eſſe in prouincijs noſtris Monachorum millia, qui amore Dei & cœleſtium rerum deſiderio omnes etiam licitas voluptates aſpernantur, nullis vel vnius vxoris amplexibus vacant (tantum abeſt, vt omnes promiſcuè ad matrimonium cogamus) ſed in continua rerum diuinarum contemplatione defixi, in ſiluis aut tugurijs, aut monaſterijs ſuis agentes, remoti ab omni hominum commercio & fœminarum aſpectu, admodum ſeueram & mirabiliter caſtam traducunt vitam. Quum igitur apud nos cauſæ omnes luxuriæ & libidinis amputentur, nulla ſint irritamenta gulæ, nullæ epularum lautitiæ, nullæ vini compotationes, quum tanta ſit in eſculentis & poculentis ſimplicitas, tot hominum millia etiam licitas corporis voluptates auerſentur, ſemperque à rebus vxorijs abſtinentes caſtiſsimè viuant, an quiſquam probabiliter nobis luxuriam &

Vide les voyages de Nicholas de Nicholay. liure. 3. cap. 16.

libidinem exprobrare poterit, vbi omnes tolluntur libidinis cauſæ, vbi nulla ſunt luxuriæ inſtrumenta, vbi tam illuſtria, & præclara ſplendent exempla caſtitatis? At probamus vxorum multitudinem? Probamus quidem, ſed ad procurandos liberos, non ad ſatiandam libidinem, quod in tot olim ſanctiſſimis viris DEVS omnium creator probauit. Quod veſtrum quoque Euangelium ſi ſibi conſtaret, & non eſſet Lunæ inſtar mutabile, maximè in nobis debuerat commendare. Comparemus iam ex altera parte luxum & libidinem tuorum Euangelicorum, & deinceps penes teipſum eſto iudicium, vtri ſint hoc nomine magis infames. Neque tamen hîc perſequi multa volo, quæ mihi ampliſſimam declamandi materiam præbeant, Principum veſtrorum voluptuarias domos, Nobilium virorum menſas, etiam infimæ plebis ad veſtes nitidas, ad epulas, ad delicias parandas immoderatam ſupra ſuas facultates profuſionem, omnium ferè mentes de optimis cocis parandis de venatu, de aucupio, de ſaginandis beſtijs, quæ ventri, luxui, & libidini ſeruiant, curioſas & ſolicitas. Nec Miniſtrorum aut Concionatorum veſtrorum (qui cæteris prælucere debent) in crebritate diuortiorum, in varietate vxorum, in fouenda Venere, in conſectandis epulis & conuiuijs, mirificas Hiſtorias & Tragedias narrabo particulatim. Ea tantummodo ſi recordari velis, quæ cuiuis communium ſcriptorum, eorumque fratrum tuorum libros vulgares peruoluenti neceſſe eſt occurrere, & quæ communis hucuſque ad nos quoque fama pertulit, fateberis certè Samuel, ſtudia conuiuiorum, crapulæ, explendi abdominis, excitandæ Veneris, nuſquam terrarum perinde atque in veſtris Eccleſijs vigere. Si quales in vicina Scotia ſint verbi Miniſtri ſcire cupis, audies *Miniſtros illos nouas quotidie artes excogitare quibus carnem irritent atque incendant*: exemplaque tibi afferentur, alios *ad macerandas carnes bubulas pipere pro ſale vti*, alios alijs artificijs ſeipſos ad Veneris opera fortiter peragenda extimulare. Si quales ſint Geneuenſes & Heluetij Miniſtri (non quidem omnes, ſed plurimi) ignoras, alius & is fide digniſſimus tibi confirmabit eos eſſe *ignauos ventres, qui vt omni moleſtia valere iuſſa otio delitiiſque ſuis conſulant, cælum paſſuri ſint terræ miſceri*. Ioannem Caluinum verò ipſum religionis veſtræ primarium, Architectum & Apoſtolum, magna cura & diligentia prouidiſſe ſibi, vt nihil haberet in menſa niſi egregium & ſingulare, *panem ex optimo frumento, admiſto ſaccharo, cinamomo & aqua roſacea confectum, qui* per Antonomaſiam *Caluinianus panis* dice-

Hamiltō. de confuſione ſectæ Caluin. fol. 76.

Caluin. lib. de ſcādalis pag. 131.

La vie de Caluin. cap. 14. Le pain de Monſieur.

dicebatur: *Vinum item maximè ſelectum & nobile, carnes lautiſſimas* quocumque pretio emebantur, præter ſalgama quædam & compoſitiones exquiſitas ex Aromatariorum officinis depromptas, ad quæ perſpicuè deſcribenda mihi verba deficiunt. Quid Germani, & populus & Miniſtri, qui a Papiſmo ad veſtrum Euangelium tranſierunt? Etſi quoad Euangelij articulos multos diſſentiant, quoad hunc tamen Veneris & Bacchi, mirificè cum reliquis Euangelij cultoribus conſpirant. Sic enim illos affatur amicus quidam, & Germanicæ hac in re conſuetudinis certiſſimus teſtis. *Feſtos dies penè omnes abrogaſtis, retinuiſtis Bacchanalia, quæ etiam certis de cauſis, quum Ethnica fuerant, retenta ſunt in Christianiſmo, ſuo tamen & idoneo tempore. Quid autem vos Germani? loco* [illegible] *& quod* [illegible] *propter infirmitatem Chriſtiani concedebatur, vos per integrum annum* [illegible]*, vt quæuis ſeptimana, quiuis dies, quiuis anni tempus ſint Bacchanalia. Quoties nos cum magno dolore vidimus in ipſa magna hebdomada (ante Paſcha) laruis indutos diſcurrere, & crapula atque libidine in ipſa ſacra Paraſceue ludibundos diffluere in omni genere obſcœnitatis & laſciuiæ?* Sic ille. Smidelinus etiam optimè Germanicæ diſciplinæ conſcius, ſic ſuos Germanos, potiſſimum autem Saxones Euangelicos, primitijs Lutherani ſpiritus imbutos deſcribit. *Vt totus mundus agnoſcat eos non eſſe Papiſtas, nec bonis operibus quicquã fidere, illorum operũ nullũ exercent penitus. Ieiunij loco comeſſationibus & perpotationibus noctè diéque vacant: vbi pauperibus benignè facere oportebat, eos deglutiunt & excoriant: Precationes vertunt in iuramenta, blaſphemias, & diuini numinis execrationes, idq; tam perduè, vt CHRISTVS ne ab ipſis quidem Turcis hodie tantopere blaſphemetur. Demum pro humilitate regnat paſſim ſuperbia, faſtus, elatio: atque hoc vniuerſum vitæ genus ab illis Euangelicum dicitur inſtitutum.*

Veſtri quoque Anglicani Superintendentes & Prælati, etſi erga hoſpites & pauperes ſint auariſſimi, maximéque reſtricti, & famulos quoque domeſticos perparcè alant, tamen ſeſe cum vxoribus ſuis lautè & largè paſcunt, vt quidam eorum Communiſter quotidiana Superintendentium prandia [illegible] *eſſe* [illegible] *luculenta conuiuia*. Quin etiam hæc priuata ſeſe ſaginandi cura, vſque adeó probroſè ad exterorum notitiam emanauit, vt fratres veſtri Hollandici multis eam contumelijs exagitauerint, & primarius Principis Auranenſis Miniſter Taffinius Epiſcopos veſtros hanc ob cauſam apertè coram innumeris *porcos Anglicanos* [illegible]rit. Sed in mare fundo [illegible], quando hæc tibi narro, qui quoniam multo recentior ex Anglia veniſti, multo plura huius

generis

Paulus

Czecanouius de corruptis moribus vtriuſque partis, Pontificiorum & Euangelicorũ. l.

Cartvvrightus cõtra VVhitgift

Launoyen la republique Chreſtienne, liure 1. c. 4. fol. 24.

Porceaux d'Angleterre.

Smid. cõcio. 1. in capit. 21. Luc. vide Miniſtromachiam pa. 69.

generis poteris repetere. Quare & reliqua iſtiuſmodi libēs prætermitto. Iſtiuſmodi autem nuſquam certè in toto Turcarum Imperio vel cernuntur, vel audiuntur. Etſi Sacerdotes Mahumetani huiuſmodi quippiam admitterent, ab vniuerſa multitudine non tantum contumelijs & clamoribus, ſed etiam lapidibus obruerentur. Qui quanta ſeueritate legibus noſtris ab alia manifeſta nequitia & improbitate frenentur, ex eo tu Samuel ipſe iudicare poteris, quod multorum annorum ſpatio, vel ſemel guſtaſſe vinum illis in maximam vertitur ignominiam & infamiam, vſque eo, vt ſi aliquis Sacerdotum vel Iudicum noſtrorum teſtis, etiam contra Iudæum, qui nobis ſunt odioſiſſimi, in re grauiſſima producatur, ſi Iudæus ille probare poterit hunc ſuum Sacerdotem vel Iudicem toto duodecim annorum tractu accuſationem hanc antecedente, vnum vini hauſtum bibiſſe, Sacerdos & Iudex quantuſcunque eo ipſo tanquam *infamis* & *inteſtabilis* à teſtimonio dicendo repellitur. Quare vt huic argumento finem imponam, contrahe Samuel in certa capita, quæ de nobis, vobiſque iuxta religionem Mahumetanam & Euangelicam verè dici poſſint, & facilè perſpicies, quanto Euãgelium veſtrum quam Alcoranus ſit ad fouendam intemperantiam, & libidinem inſtructiùs: imò quanto propius Alcoranus noſter quàm Euangelium veſtrũ hac ex parte vel ad Chriſtianæ Eccleſiæ hodierno die formam, vel ad primitiuæ Chriſtianorum Eccleſiæ puritatem accedat; atque ita quanto probabiliùs Mahumetani quam Euangelici verorum Chriſtianorum nomen ſibi poſſunt aſſumere. Primò ex iſtis antea poſitis conſequitur, populum veſtrum quando videt ſuos Primarios Superintendentes, Doctores & Apoſtolos iſtis delitiarum & voluptatum generibus perſequendis tam ſtudioſè incumbere, eorum exemplis tanquam aculeis ad ſimilia committenda extimulari: quando ex altera parte populus noſter contrarijs Principum & Sacerdotum noſtrorum moribus efficaciter ad mirificam ſobrietatem & continentiam informatur. Deinde quum nos lege noſtra ipſo Alcorani præſcripto vinum magnũ luxuriæ inſtrumentum, nõ modo Principibus & Sacerdotibus, ſed vniuerſis etiam Mahumetanis omni tempore ſine vlla exceptione prohibemus: vos autem è contra veſtris vniuerſis tum vini tum epularum omnis generis licentiam, omni tempore ſine vlla exceptione conceſſam ſtatuatis, idque ex ipſa Euangelij veſtri regula & norma, adeo vt iſta aliquando prohibere, vobis ſit *ſuperſtitio, Manichæiſmus* & *doctrina dæmoniorum*; hinc etiã magna ſit acceſſio, magnum adiumentum ad noſtros in honeſtate, veſtros autem in omni laſciuia & petulantia obfirmandos. Proximè, cum contra omnia Chriſtianorum genera, quæ hodier-

Belleforeſt. Coſmograph. vniuerſelle li. 2. ca. 9. f. 394.

boſcino die viunt, Græcos, Armenos, Abyſſinos, Neſtoria nos, Syros & reliquos vniuerſos, quicertis anni tēporibus, ſaltē Quadrageſima tota quam rigidè obſeruant, harum deliciarum vſum per Eccleſiarum ſuarum Canones ſeuerius etiam quam Latini populis ſuis interdicunt: Vos contra clamatis hoc impiè & ſuperſtitioſè fieri, quia hæc eſt *Euangel.* libertas à nemine mortalium impedienda, hoſtes eſſe *Christianæ* libertatis & Euāgelij qui id moliuntur, an non à Chriſtianis omnibus per orbem terrarum hoc obſeruantibus longius diſcediris, quam nos, qui hanc Chriſtianorum abſtinentiam valdè probamus, & ipſi quoque more noſtro aliquando ſingulis annis imitamur. Quod ſi ab hijs Chriſtianis, quos fortaſſe omnes faſtidioſè contemnitis, ad antiquiores illos primitiuę Eccleſię prouocatis, quos ei cere ſoleris vobis imprimis fauere, aduerte ſi non eorū quoque iudicio nos vobis veriores Chriſtiani meritò habeamur, & eorū itidē iudicū ſententia vos præ nobis (quæ eſt hoc loco cōcluſionis meę ſumma) tanquā ſerui libidinis, & impudicitię cōdēnemini. Hiſtorici quidā veſtri laborioſi ſanè & antiquitatis valdè periti ſcribūt ab Epiphanio perātiquo Patre Gręco, reprehēdi quoſdam hæreticos Aërianos, eò quod in diebus Quadrageſimalibus Paſchæ proximis, *quando apud Chriſtianos ſunt humi-dormitiones, caſtitates, afflictiones, ſiccorum eſus, preces, vigiliæ & cætera; ipſum ipſi à ſummo manè obſeruantur, carneq; ac vino venas ſuas explentes cachinnantur, ridentes ac ſubſannantes eos, qui ſanctum hunc cultum ieiunij perficiunt.* Hiſtorici autem illi iſtorum hæreticorum patrocinium ſuſcipientes viciſſim taxant Epiphaniū, tanquam nimium iſta exaggerentem, & directè concludunt *magis eſſe hæreticum, & ſcripturæ ſanctæ contrarium, ſuperſtitioſè iſtos ritus, id eſt, neceſſariò & cum opinione cultus obſeruare, quam pro libertate ipſis uti.* Quorſum iſti non laceſſiti in doctiſſimum & antiquiſſimum virum, imò in totam eius temporis Eccleſiā, hæreticos illos helluones meritò reprehednentem incurrunt, niſi quia ſentiunt ſe Aërianæ gulæ & intemperantiæ eſſe reos, ideoque hæc tela directè in hæreticos illos coniecta, obliquè in ipſos deferri. Ex quo item efficitur nos qui primitiuam illam Chriſtianorum Eccleſiam hac in re probamus, contra Euangelicos tuos qui damnant eſſe primitiuis illis Chriſtianis ſimiliores. Ego quidem Samuel, qui nihil ferè noui eorum quæ ab iſtis geruntur, multos tamen nominare poſſem, eoſque tibi non ignotos Cathedralium apud vos in Anglia Eccleſiarum Prælatos & Canonicos (ſic enim vocantur) qui quum toto reliquo anni tempore in ſuis domeſticis ſumptibus ſatis parci eſſent & reſtricti, illa tamen ſeptimana, & potiſſimum illo die, quo Chriſti crucifixi memoriam agitis, quo omnia illa Chriſtianorum

Vide caput 12.

Magdeburgenſes Centur. 4. cap. 4. pag. 406.

genera quæ Hieroſolymis vidimus, longiſſimis precibus, vigilijs, & ieiunijs incredibiliter ſe conficiunt, tum demum iſti tui lautiſſima conuiuia inſtruebant, inuitabant fratres & ſorores, indulgebant genio & crapulæ, tum (inquam) quam ſtudioſiſſimè cibi vinique generoſi copia ſeſe ſaturabant. Quod item in Scotia, Germaniaque maximè receptum eſſe, Scoti ipſi, Germanique teſtificantur. Dices hæc fieri ad redarguendam Papiſtarum ſuperſtitionem. Et iſtud quidem obijciunt Epiphanio Theologi Germanici. Sed noſti, quid Velleio glorianti, quod Magiſter ſuus Epicurus homines inani Deorum ſuperſtitione liberaſſet, reſponderit Cotta Pontifex: *ſuperſtitione* (inquit) *facile ſuit liberare, quum ſuſtulerit omnem vim naturæ q; Deorum*, & ad eum modum *Diagoras* & *Theodorus* Atheus non minus liberarunt homines quam Epicurus, qui Deum omnino nullum crediderunt, & proinde nec vlla cum religione coluerunt. Illi autem ſuperſtitionem habere non poſſunt, in qua eſt Deorum timor inanis, qui omninò religionem non habent, quæ Deorum pio cultu continetur. Sic itidem vobis facilè eſt ſuperſtitionem ieiuniorum antiquare, qui penitus omnia ieiunia, omnes in precibus pernoctationes, omnem dierum obſeruationem, omnem ciborum detractionem, qua affligitur & attenuatur corpus, omnem denique à vino & epulis abſtinentiam vt impiam & nefariam, vt Iudaicam, vt libertati Euangelicæ contrariam profligaſtis. Sed illud non diſputo, vtrum iſta licentia ſit Euangelica, & ab Euangelio præſcripta. Eſto, non ero difficilis. Illud certè conſequetur, veſtrum hoc Euangelium multò copioſiorem Veneri ſubminiſtrare materiam, quam Alcoranum noſtrum. Verum hoc omiſſo perſequamur reliqua. Verum quidem agnoſco, quod ait iſte vester, *Mahumetem ſuos multum vrgere*, non (vt tu ais, cogere) *ne quis matura ætate extra matrimonium degat*. Vrget quidem, at eos tantum qui ſunt matura ætate, qui procreandis liberis ſunt idonei. Non vrget Religioſos, non Monachos, non alios Septuagenarios & Octuagenarios, quales ego noui Miniſtros & Superintendentes à vobis ad matrimonium ineundum coactos, & quales decrepitos Miniſtri vel inuitos ad vxores ſibi copulandas adigunt. Denique non ita vrget, ac ſi magna fœlicitatis, & vitæ beatæ portio in rebus vxorijs eſſet poſita, qualis eſt veſtra de rebus vxorijs fides. Vide enim quale epitalamium Sacerdoti Papiſtico vxorem ducenti canit ſcriptor quidam Euangelicus, quo neſcio an aliquis fuerit in tota Eccleſia veſtra nobilior & grauior, & omni literarum genere inſtructior. *Duxiſti* (inquit) *Sacerdos Romani ritus vxorem. Multi laudant hunc animum excelſum tuum, ac in cœlum tollunt. Multis tu quidem operibus ingenium*

Hamilton in Caluin. confuſio. demonſt. li. 2. c. 48. fol 307.

Cæſ. mo nius vbi ſupra.

Cicero de natura Deorum lib. 1.

Fricius Modreuius Secretarius Regis Polon. lib. 2. de Eccleſia tractat. 7. in præfatione ad Paulum Orichouium.

ingenium & animum tuum in Rempub. & in ſtudia literarum præclarum nobis declaraſti, ſed haud ſcio, an quid ad immortalitatē tui nominis maius vnquam effeceris, quam quum vitæ hoc genus inueris. Perinde ac ſi Sacerdotē Romanum, hoc eſt, voto caſtitatis iuxta conſuetudinem peruetuſtam Romanæ Eccleſiæ alligatū, contra huius voti religionem in complexus vxorias ruiſſe, facinus eſſet planè heroicum, quod non modo coram hominibus, ſed etiam coram Deo optimo maximo æternam gloriā mereretur. Venio iam ad diuortia, quæ tanquam mirabilem quandam incontinentiæ vel illecebram, vel indicium mihi obiectas, quaſi ea non ſint apud vos multò crebriora, quam in his regionibus. Vbi cum nullum matrimonium dirimitur niſi magna cum deliberatione & ſolenni Cadi, id eſt, Iudicis ſententia interpoſita, qui ad indifferentem cauſæ audientiam, ac diiudicationem tum ſacroſancto iuramento, tum alijs etiam vinculis aſtringitur, multò rariores ſunt tales ſeparationes, quam tu augurâris: qui ſi recolligerem morem Eccleſiæ Geneuenſis vel Germanicæ propter improbos mores, propter varia morborum genera, propter longiorem mariti abſentiam diuortia concedentis, idque ita, eoque modo, vt lege Euangelica & neceſſitate quadam naturæ coniugibus ita ſeparatis nouarum nuptiarum poteſtatem faciant, vnde fit, vt ſinguli nullo Magiſtratu iubente ad noua vel matrimonia, vel adulteria conuolent, æquior fortaſſe nobis futurus eſſes, quorum hoc in genere multo maior eſt temperantia & moderatio. Mihi quidem facilè non eſt multiplicem diuortiorum veſtrorum licentiam comprehendere, pauca tamen genera percenſebo, quorum iam mihi ſuccurrit recordatio, in quibus veſtri Principes Euangeliſtæ, altero coniugi ſuperſtite, nouorum matrimoniorum alteri faciunt copiam. Horum autem generum nonnulla adeò latè patent, vt in particulares formas plurimas poſſint deduci. Narrabo autem illis ipſis verbis & ſententijs, quibus veſtri ea deſcribunt, ne tu ſuſpiceris iniquiùs aut odioſiùs aliquid à me apponi. Primum itaque, *ſi quis vxorem ducat, quam poſtea reſciſcat compreſſam ab alio, in tali caſu fieri poteſt diuortium. Idem ſeruatur de perſona iniuſtè deſerta.* Quia Paulus *inquit* 1. Corint. 7. *Si infidelis diſcedit, diſcedat. Non eſt ſubiectus ſeruituti frater aut ſoror in talibus. Vbi expreſsè pronunciat Apoſtolus Paulus, perſonam iniuſtè deſertam liberam eſſe, id eſt, non cogendam, vt vagabundum deſertorem ſequatur. Etſi autem aliqui reſtringunt hoc dictum ad caſum de religione, tamen verè accommodatur in genere ad quamcunque iniuſtam deſertionem quum non ſit ratio diſſimilitudinis.* Hoc vnum Samuel tam eſt fæcundum, vt in ſe variam diuortiorum ſegetē contineat. Quamuis enim ſcriptor iſte

Poſtell. de la republ. des Turcs pag. 8.

Corpus doctrinæ Chriſtianæ Germanicæ, &c. in ex nunc ordinandorū. capit. de Coniugio pag. 853.

Hoc ita definitum eſt in Eccleſia Geneuenſi, An. 1560.

deſer-

deſertorem definit *eum qui diſcedit à coniuge, aut diutius abeſt nulla honeſta cauſa or. cũ.is, ſed vel leuitate, vel iniuſta impotentia ferendi iugi coniugalis, vel alijs non neceſſarijs cauſis*, tamen abſente diutius iuſtis de cauſis marito, ſi exclamet contra eum vxor, quod diutius abſit quam pollicebatur, quod cauſas non neceſſarias confingat, quod freni coniugalis odio peregrinetur, quod ipſa vratur & continere non poſſit, niſi legitimo ad reſtingendum ardorem carnis ſuæ vtatur remedio, hijs temporibus cum Paulus aſſeratur nouas nuptias concedere, certum eſt ex hoc latiſſimam diuortijs aperiri feneſtram. Cuius rei experimentum accipies ex eo, quod ante aliquod annos in Germania accidit, quo tempore ego illic peregrinus agerem. In vicino nobis oppido quidam in expeditionem neſcio quam profectus eſt liberis aliquot domi cum vxore relictis, nec ita citò quàm illa volebat, domum reuertit.

Czecanorius de corruptis moribus vtriuſque partis.

Interea mulier amore nouo flagrans conſulit quendã Euangelij Preconẽ, *quoniam maritus abijt, meliusq́ sit nubere quam vri, an non licitè poſſit priori marito dare libellum repudij, cùm non adſit ad ſuæ libidinis ardorem reſtinguendũ, & ſic deinceps ad nouas nuptias tranſire, nouumq́ comparare maritum, ne vratur amplius.* Vrgebat expreſſum Dei verbum: *Melius eſt nubere quam vri*, ſe autem vri deſiderio viri fatebatur. Quare cum prior abeſſet, ſe Apoſtolica authoritate moueri, vt alterius coniunctionem expetat. Euangeliſta ille poſt breuem deliberationem, *communi experientia non ignarus, quæ eum abundè ſatis docebat, quid hoc in genere caſuum matrimonialium apud Germanos fieri ſolet*, reſpondit magna cum grauitate, *multò eſſe præſtabilius vetera coniugia reſcindere & permittere noua, quàm aliquid ſtatuere quod carnem vrat, nubere impediat, & quaſi noua gaudia inuideat humano ſexui, ac velut ſtabilire doctrinam dæmoniorum quæ vetet nubere.* An non arbitraris Samuel hanc eſſe ſententiam grauem, & Euangelica libertate Doctoreque Euangelico dignam? Sed pergamus in diuortiorum generibus enumerandis.

Melancthon vbi ſupra.

Præterea *diuortium etiam propter ſæuitiam mariti concedi poſſe videtur, ſi de vita alterius ſit periculum.* Quid verò ſi non vſque eò increuerint coniugum odia, vt mortis periculum timeatur, & tamen certas ob cauſas alter ita ſit animatus, vt cõiugi recõciliari nolit? Hanc quæſtionem Martinus Lutherus Princeps Eccleſiæ veſtræ Apoſtolus ita proponit, & diſſoluit.

Lutherus Tom. 5. in 1. Cor. c. 7. v. 11. fol. 111.

Si alter cum altero in gratiam redire nolit, ſed ſimpliciter ſeparatus eſſe velit, & alter continere non valens cõparem habere coniugem cogatur, quid illi faciendũ? poteritne cum alio contrahere? Reſpondeo, procul dubio poterit. Nam quem illi præceptum non ſit vt caſtè viuat, neque caſtitatis donum habeat, neque deſponſus ſibi ſecum in gratiam redire dignatur, ac ſibi corpus ſuum ſurripit cuius expers eſſe non poteſt, non compellit eum Deus ad id quod

vires ſuas ſuperat ob alterius temeritatem faciendum. Hinc perinde eſt ac ſi deſponſus ſibi obiiſſet: Quid ais Samuel de hac lege? An ſi aliquando vel vxorem veteris mariti, vel maritum veteris vxoris pœniteat, aut ſi alterum alterius cœperit ſatietas, vel hoc vno poſito vnquam defuturũ putas diuortij cauſam? Sed progrediamur. Apoſtolus Paulus fideli largitur, vt ſi cum infideli coniuge habitare non poterit ſine detrimento fidei aut periculo ſalutis, *hic relinquere poteſt fidelis corporeum ſponſum, aliumque ſibi deligere. Sic & hodie conſieri par eſt, & ſicubi maritus vxorem ad futurum adulterium, vel quodcunque flagitium aduerſum Deum inſtruere & compellere velit, eadem cum hac diuortij ratio adeſt, vt ni reconcilientur, alteri matrimonium porrò contrahendi ius ſit. Ex hoc fonte promat etiam, vt adulterium diuortium perficiat.* Et hinc etiam noua ſuccreſſit eaque valde copioſa diuortiorũ ſeges. Si enim alter coniugum in quocunque peccato obſirmatior alterum ad eiuſdem ſceleris communionem moueat atque inſtiget, hic propterea ad nouas nuptias ſtatim poteſt tranſire; ex hoc nonne ſatis Samuel tibi exercere & propagari videtur hæc diuortiorum arbor? Sed tamen Doctores qui hanc Pauli permiſſionem, *vt fidelis ab infideli* diſcedat, multò adhuc acutiùs rimãtur, & ex ea mirabiles nouorum matrimoniorũ concluſiones eliciunt. Sic enim eodem in loco ſequitur. *Quod hic D. Paulus de Ethnico compare dicit, idẽ & de Pſeudochriſtiano inintelligendum eſt, vt ſi alter coniugum alterum ad impietatem adigeret, neque illi permitteret Chriſtum vita imitari, tum liber ſit, ſit & ſolutus, vt quicum libuerit, ſe deſpondeat. Quod ſi hoc Chriſtiano iure non liceret, cogeretur fidelis ſuam infidelem comparem ſequi; vel inuitus repugnante natura & viribus ſuis permanere cælebs.*

1. Cor. 7.

Ibidem pag. 112.

Ibidem.

SAMVEL. Atqui hoc loco (Michæa) videris mihi non eius perſonam ſuſtinere, quam ego ſemper ſperabam, hoc eſt, hominis boni, ſinceri, ingenui, ſed potius, Sophiſtici, Vafri & Verſuti, qui quum argumentorum copia deficit, audacia frontis & multitudine verborum auditorem decipit, aut etiam luxurioſi illius Paganorum Dei Iouis, cuius mihi iam memoriam tua hæc de amoribus narratio refricauit. Quemadmodũ enim ille varias formas induebat tauri, vt Europã oloris, vt Ledam; Amphitrionis, vt Alcumenam; paſtoris, ſerpentis, & imbris aurei, vt alias virgines circumueniret, quum tamẽ interea vnus atque idem ſemper Iupiter reuera exiſteret: non aliter tu, vt mihi ſuadeas Lutherum tãquam Iouis illius pagani ſacerdotẽ, ſuis ſequacibus poteſtatem feciſſe variarum mulierum amoribus indulgendi prius dicebas eum, *probare diuortia quæ fiebant propter improbitatem furtorum, adulteriorum, & talium ſcelerũ;* ex quo (inquis) *magna germinabat diuortiorũ* copia: iam addis

Q cum

eum probare etiam diuortia *ob impietatem quando alter conjugum alteri non permittit Chriſtum vita imitari*. Qui ita planè differunt, vt Iupiter in ſpecie tauri fallens Europam, ab eodem Ioue in forma imbris aurei corrumpēte Danaem, hoc eſt penitus nihil, ſed quum res ſubiecta ſit penitus eadem, tu alijs atque alijs verbis ita efferს, ac ſi admodum diuerſa eſſet ac multiplex. MICHAEAS. Ludis tu quidem Samuel non ineleganter ſed illudis tibi ipſi, & fruſtra coagmentare vis ea, quæ verè non minus differunt quam Iupiter ipſe, qualiſcunque fuerit à veris beſtijs, quarum imaginem effingebat. Idque ſtatim vidiſſes, ſi me paſſus fuiſſes abſoluere quem ex Martino Luthero citare volebam locum. Sed tamen vt hunc tibi primo ſcrupulum eripiam, aduertere debes in priore loco agere Martinum Lutherum de homine ſcelerato, hic de *Pſeudochriſtiano*, illic de moribus, hic de fide. Quanquam autem de Chriſto vita imitando loquitur, illud tamen ignorare non potes Chriſti imitationem apud Martinum Lutherum in fide potiſſimum eſſe poſitam, quem ſola fide placari, hominemque ſola fide iuſtificari contendit, ita penitus excluſis omnibus operibus tanquam fœdis ſordidiſque, & inſtar panni menſtrauæ contaminatis, vt qui Martino Luthero ſe Chriſtum operibus imitari velle diceret, eum Martinus Lutherus vt capitalem Chriſti hoſtem, à Chriſti communione alienum, ad Papiſtas & infideles amandaret. Hoc igitur loco de fide agit, & quemadmodum proximè cauit contra nefariam vitam, quoad mores ita hic ſuum auditorem inſtruit cōtra Pſeudochriſtianā vitam, quoad falſæ & corruptæ doctrinæ profeſſionem: & euidens ratio ſuadet, ſi propter ſceleratos mores coniugium diſſoluatur, multò magis diſſolui poſſe propter impiam & Antichriſtianam fidem. Et illud hoc in loco molitur Martinus Lutherus. Erant enim eius temporibus plurimi in Germania ſectæ, quæ ita poſtea ſunt multiplicatæ, vt viri diligentes, non ſolùm Catholici, Hoſius, Lyndanus, Prateolus, verumetiam Euangelici, Pantaleon, Funcrius, Lauatherus, Lypſenſes pluſquam ducentas numerarent. Hoc itaque præcipit Martinus Lutherus, ſi fœmina Lutheranè Euangelica virum Zuinglianum nacta ſit, quia Zuingliana fides Luthero eſt tetra infidelitas, vxor iſta deſerere poteſt hunc virum, & alium ſibi parare, quem credit eſſe germana Lutheri fide præditum. At quid ſi ſecundo loco, quid ſi tertio, quid ſi quarto in alium hæreticum incidat Flaccianum, Anabaptiſtam, Seruetianum, Brentianum vel Trinitarium? ſemper iure Euangelico licebit vxori virum ſuum permutare, & veteri hæretico derelicto nouum maritum ambire, donec fœlicibus auſpicijs contingat coniux

Vide poſt, vbi de ſola fide agitur.

Genebrardus Chronologia lib. . pag. 298.

iuxta puræ & Euangelicæ iuxta fœminæ ſuæ ſententiam religionis. Idemque ius eſt viro, ſi vxorem hæreticam voluerit deſerere, & aliò ſe conferre. Et hoc manifeſtè Lutherus ſibi ipſe obiecit & reſpondit. *Quid* (inquit) *ſi ſecundum coniugium non oportunè caderet, ſed rurſus maritus vxorem vel impiè viuere cogeret, vel alter ab altero fugeret, an liceret viro toties vxorem ducere, vnde forſan decem vel plures (vxores) adhuc viuentes haberet? Rurſus licebitne vxori decem vel plures, qui iam omnes profugerunt, habere maritos?* Difficillimus nodus, & cui ſoluendo Oedipum aliquem adhibere opus eſt. Neque enim ſi totum Turcarum Imperium percurreris, & totum Alcoranum perluſtraueris, & omnia Turcarum coniugia poſt Mahumetem natum indagaueris, nunquam tamen reperies hoc cecidiſſe, vt vnica fœmina decem ſimul maritos haberet ſuperſtites. Diligenter ergo attende Appollinis iſtius oraculum, quo hoc ænigma expeditur. *Reſpondeo* (inquit Lutherus) *Diuo Paulo non poſſumus os obſtruere, neque cum illis luctari, qui eius doctrina, quoties neceſſa fuerit, vti volunt. Verba eius aperta ſunt, fratrem vel ſororem liberos eſſe à lege coniugij, ſi alter diſceſſerit, vel cum hoc habitare non conſenſerit. Neque ſemel tantum vt hoc fiat, dicit, ſed liberum relinquit, vt quoties res poſtulat, vel pergat, vel conſiſtat. Neminem enim in incontinentia crimen coniectum vult, vt eo captus teneatur aliena temeritatis vel malitia cauſa. &c.* Ex quibus multiſque alijs hoc ipſum de repetendo matrimonio *contra miſerabiles Pontificum leges, qua cogerunt alterum coniugatorum alterius obitum vel reditum expectare* vehementer inculcantibus manifeſtum eſt, & hanc cauſam à proximè antegreſſa eſſe toto cœlo differentem, eamque præterea adeo eſſe feracem, vt poſſit non tantum decem diuerſos viros vni mulieri, & totidem vxores vni marito (vti fatetur Martinus Lutherus) ſed etiam centum vxores maritoſque, tot nimirum, quot ſunt in regione aliqua ſectæ & hæreſes, vni viciſſim marito vel vxori producere. Neque tamen hic eſt veſtrorum diuortiorum finis; Nam vel propter ſolam mulieris peruicaciam, ſi aliquando neſcio qua melancholica animi inductione mota, marito poſtulanti ſui copiam neget, maritus ea dimiſſa, poteſt alterū in thalamum nuptialem inducere. *Reperiuntur enim* (inquit egregius iſte doctor) *interdum vxores adeo pertinaces, vt ſi decies in libidinem prolaberetur maritus pro ſua duritia, non curarent. Hic oportunum eſt, vt maritus dicat, ſi tu nolueris, alia volet. Si domina nolit, adueniat ancilla; ita tamen vt antea iterum, & tertio vxorem admoneat maritus, & coram alijs pertinaciam eius detegat, & ante conſpectum Eccleſia duritia eius, & agnoſcatur, & reprehendatur. Si tum renuat repudia eam, & in vicem Vaſthi ſurroga*

Vbi ſuprà

Lutherus tom. 5. in ſermone de Matrimonio. fol. 122. 123.

Eſther. 1.

Eſther Aſſueri Regis exemplo. Hic tu D. Pauli verbis initiaris. Vxor proprij corporis poteſtatem non habet, ſed vir, & è diuerſo, ergo vbi alter alteri corpus ſuum negat, hoc diſſipat coniugium. Hoc autem poſtremum quanquam occurrit fortaſſe rariùs, eſt tamen eiuſmodi, vt vel viro, vel vxori, quoties voluerit, faciat poteſtatem nouas nuptias contrahendi. An verò tu exiſtimas vſpiã terrarum plures approbari repudiorum cauſas? Neque tamen adhuc numeraui morbos quoſdam contagioſos, vt lepram &c. propter quos Bucerus & Eccleſiæ Germanicæ diuortium permittunt. nõ parentes, in quotum arbitratu liberorũ ſuorũ matrimonia vt ſoluãt, quę illis inſcijs cõtracta ſunt relinquũt, tum Lutherani, tum Zuingliani: non ipſum adulteriũ, quod communi non tantum Germanicarum, ſed (vt ego arbitror) omnium Eccleſiarum Euangelicarum conſenſu matrimonium dirimit, tantummodo breuiter apponam ea, quæ Geneuenſes vel vt nouas diuortiorum & matrimonij cauſas, vel vt his antegreſſis lucem & ſtabilitatem afferentia ſuis in conſiſtorijs decreuerunt 1. Si Monachus contraxerit cum ſorore Euangelica matrimonium, & illa poſtea relicto Monacho alium ſibi virum aſciuerit, ſi frater omnia expertus vt eam ad ſe reuocet nec obtinere poteſt, & frater hic aliam quoque vxorem ducere poteſt. 2. Si quæ fœmina propter improbitatem vitæ, aut malam affectionem à viro ſuo diſceſſerit, maritus eam diligenter inquirat. Deinde petat à miniſtro literas (quas vocant) prouiſionis, & eam publicè proclamari faciat in Eccleſia tribus Dominicis. Si eam inuenire non poteſt, nec ea ſpatio ſex hebdomadarum cõparuerit, maritus poteſt aliam ſumere. 3. Si fæmina ſit iuuencula, & maritus diu abſuerit longa aliqua infirmitate detentus, illa eum faciat proclamari: & ſi non compareat, mulier ſiſtat ſe miniſtro, qui illi facultatem ſeparationis dabit propter abſentiam mariti. Qui ſi poſt nouas vxoris nuptias aduenerit, is nihilominus hac vxore priuabitur. 4. Si quis longum ſuſceperit iter aut nauigationem, eius vxor vnum tantummodo annum contineat, Domino ſeſe commendans: ſi ille poſt annum elapſum non reuenerit, & illa iudicetur opus habere maritali coniunctione; fiat ei poteſtas noui coniugij. iſti ſunt canones Conſiſtorij Geneuenſis, quibus ſi addere volueris doctrinam Buceri, vnius ex primis & tanquam Apoſtolicis huius Euangelij in Anglia ſatoribus (quem Caluinus inter reliquos ſuæ tempeſtatis Euangeliſtas ſingulari ſemper honore proſequutus, præceptorem ſuum appellauit) nihil opinor licentiæ deprehendes in Mahumeticis polygamijs vel diuortijs, quæ inter tuos Euangelicos cumulatiore cum menſura non reperiatur. Bucerus enim vna breui pericope comple-

Corpus doctrina Christiana German. in Repetit. Confeſſio. Auguſt. cap. de coniugio, pag. 220. Vrbanus Regius in locis communibus. ca. de matrimonio. Muſculus in locis communibus. ca. de decalogo, precep. 5. Beza Epiſt. 10. pag. 84. Martyr in 1. Cor. cap. 7. Beza epiſtol. 17 pag. 115. Canones Geneuenſes anno. 1560. Vide D. Vigor. ſermone quadrag. ſermone ſabbati poſt. 3. Dominic. fol. 204.

xus plurima, nihilominus in diuortijs nouiſque nuptiis Chriſtianis indulgendum cenſet ſub Euangelio, quàm olim Iudæis permiſſum fuit ſub lege Moyſis. Sic nimirum ille. *Iudæis permiſſum erat ob duritiam cordis dimittere uxores & alias ducere: ergo idem licere debet Chriſtianis, quando eadem inuenitur in illis cordis duritia, vt ſimul commodè habitare nequeant*. Hoc Bucerus tanquam certum & ſummè Euangelicum longa diſputatione vrget, hoc ille magna vehementia, & ſcripturæ textuum citatione, & rationum momentis roborat, quas ego breuitatis ſtudio omitto Hoc tantum obſeruo, & obſeruari à te Samuel deſidero. Si vos Euangelici vobis aſſumitis Iudaicam vxores repudiandi licentiam, qui vt ex hodierna eorum praxi, & antiquis hiſtorijs, & hoc ipſo Euangelij capite patet, *quacunque ex cauſa ſolebant vxores ſuas dimittere*, non ſatis verecundè nobis criminis loco obijcitis illud in quo nobis eſtis ſi non ſuperiores, ſaltem pares. Quare in hac materia non eſt quod caſtitatem veſtram prædicetis, & nobis libidinem exprobretis, vos, inquam, qui (niſi ego plurimum fallor) in hoc genere non Turcis modò, ſed omnibus planè mortalibus, apud quos nomen matrimonij aliquo in honore eſt, magis eſtis ſoluti & effrenati. S A M V E L. Durum admodum dictum, & eò fortaſſe durius, quo tu iniquiùs noſtrorum dicta interpretaris. Non enim quoties diuortia concedimus, toties nouas etiam nuptias permittimus. Ipſi enim Papiſtæ qui maximè ſunt rigidi in matrimonijs non diſſoluendis, tamen aliquando quibuſdam diuortia concedunt, nec in illis tamen vllo modo tolerant noua matrimonia. Deinde quod de matrimonijs repetendis apud nos ſæpenumero ſtatuitur, id ſemper de parte innocente, non rea quæ diuortio cauſam præbuit, intelligitur. Quæ duo ſi rectè animaduertas, valde reſtringunt illam ſecundarum & tertiarum nuptiarum multitudinem, quam aliàs in noſtris Eccleſijs vigere ex tua oratione incautus Lector poſſet ſuſpicari. M I C H AE A S. Imò non duriùs me ſed multo molliùs & parciùs eſſe loquutum, vel hæc duo, quæ tu attingis, abundanter confirmabunt. Quod enim primò dicis de diuortijs, & ſi in Papiſtarum Eccleſijs verum eſt, in veſtris tamen Eccleſiis locum non habet, & niſi meliùs eſſes mihi cognitus, putare poſſem hoc ſaltem in loco contentionis gratia id à te negari, quod eſt alioqui clariſſimum. Illud enim primum quod tu dicis *diuortium* à Papiſtis vſurpatum, tui fratres pro *diuortio* non habent, niſi admodum impropriè, qui ipſo nomine *diuortii* ſtatuunt comprehendi legitimam ad ſecundas nuptias tranſeundi poteſtatem. Sic enim definiunt Eccleſiæ

Bucerus in Matt. cap. 19.

Corpus doctrinæ Chriſtianæ &c. in examine ordinandorum cap. de coniugio pag. 252. 253. & in Repeti. Confeſſio nis Augi. pag. 280. In 1. Cor. 7 fol. 118.

Germanicæ in *doctrinæ ſuæ corpore. Diuortium nomine eſt, non re, quando ita diſſoluitur matrimonium, vt parti innocenti non conceditur facultas noui matrimonij contrahendi. Diuortium re eſt, quando perſona innocens liberè poteſt contrahere. Idque hoc modo ſeruatur in noſtris Conſiſtorijs.* Ac Martinus Lutherus, ſi rectè aduertiſti, perpetuò adiungit, *poſſe rurſus contrahere, habere ius contrahendi, perinde ac ſi maritus obijſſet* &c. Adeo luculenter, vt nimis ſit pugnax & contentioſus, qui de eius ſententia velit dubitare, quam etiam *vniuerſitatis VVittenbergenſis ordinatione* fuiſſe confirmatam eodem in loco gloriatur. Alterum quod dicis, eſt pauló veriùs, neque tamen vos à nobis multum diſcriminat, quando neque nos fæminis adulterantibus nouas nuptias indulgemus. At vos, quanquam cum aliqua difficultate indulgetis tamen, idque non minus fæminis quam viris. Quod in illis æſtum libidinis ſupra modum accendit, quas ſatius fuiſſet alijs melioribus vijs comprimere, exemplo legis Moſaicæ, quæ illum ſexum magis frenauit: & quum multas fæminas vni largiretur viro, nunquam autem multos viros vni largita eſt fæminæ. Vos autem de adulterante audi

Lutherus vbi ſupra in ſermone de Matrimonio fol 122. 123.

quid decernatis. *Commiſſo adulterio innocens perſona* (inquit Martinus Lutherus) *poteſt rurſus contrahere. Sed quæris, vbi manebit altera perſona, ſi forſan ipſa cælebs eſſe non poterit? Reſpondeo, debuit quidem à magiſtratu interfici. quod ſi eam non interimat magiſtratus, in aliam profugere terram mæchus poteſt, ibique ſi continere nequeat, vxorem ducere rurſum. Si quis obijciat, ſic latus campus datur quibuſuis maritis & vxoribus diſcedendi, & exteras petendi terras, vt illic rurſus nubant. Reſpondeo, quid ego aduerſus hæc poſſum? Nam omninò inter duo mala alterum potius eſt, ſcilicet propter vitandam ſcortationem in exteris terris matrimonio copulari permittere. Arbitror enim eum vel coram Deo tutum eſſe, cuum vita ei concedatur (à magiſtratu) nec continere queat.* Hæc tu Samuel decem quaſi ſumma diuortiorum faciendorum genera, 1. fornicationem alterius partis matrimonium antegreſſam, 2. aut adulterium poſtea commiſſum, 3. alterius fugam, & coniugis derelictionem, 4. vel etiam diuturniorem à domo abſentiam, 5. mariti ſæuitiam, 6. alienationem animorum tantam, vt vnus alteri nolit reconciliari, 7. ſi alter alterum ad peccatum inſtiget aut ad hæreſim, 8. ſi alter alteri copiam ſui corporis obſtinatè neget, 9. ſi morbo contagioſo laboret, 10. ſi parentes matrimonium improbent; hæc tu genera ſi rectè expenderis, & in ſuas ſpecies parteſque acutè tribueris, & exemplo Lutheri de ſimilibus ſimiliter iudicans, ad hunc modum alia huius ordinis & proportionis aggregaueris, videbis tuos Euangelicos in diuortijs permittendis nobis non eſſe reſtri-

ctiores, laxiores multò, qui cauſas diuortiorum ita multiplicant, vt eodem tempore vni fæminæ decem maritos contingere poſſe fatentur: quod in Turcia nunquam fando auditum eſt. Neque tamen velim arbitrere me exactè cauſas diuortiorum omnes in veſtris conſiſtorijs & congregationibus tritas, & à Theologis approbatas hic collegiſſe. Perdiu enim eſt, quod à veſtris libris & negotijs me penitus abſtraxi, quanquam iſtarum cauſarum matrimonialium nunquam vel leuem aliquam ſcientiam habui, nec illis intelligendis vnquam animum adieci. Tantum (vt vides) communia quædam noto, ante annos fere triginta, aut etiam quadraginta, in duobus aut tribus libris paulò poſt Euangelij exortum peruulgata. Quod ſi aliquis nuper è Germania aut Geneua huc profectus, huius generis ſingula enumeraret, quantum ille & qualem catalogum (vti probabile eſt) contexeret.

ARGVMENTVM

CAPITIS VNDECIMI:

PRoſequitur Micheas & oſtendit Turcicam polygamiam ex Lutheri & Proteſtantium doctrina de Matrimonio directè ſequi; tum quia illi tollunt Sacramentum, & tantummodo relinquunt officium naturæ, quod polygamiæ non aduerſatur: Deinde quia prædicant hominem non poſſe carere vſu fœminæ. Vnde planum eſt eos qui in imperio Turcico longè abſunt à ſuis vxoribus, non poſſe cauere adulterium, niſi diuerſis in locis diuerſas ſibi voxres comparent. Euangelicos autem qui neceſſitatem Veneris vbique docent, vxorem autem vno in loco concedunt, infinitis & adulterijs, & cædibus præbere curſum adeo vt hæc Euangelicorũ prædicatio directè inducat polygamiã Turcarum, quæ ſi ab Euangelicis publicè admitteretur, eorum redderet Euangeliſmum multò perfectiorem & honeſtiorem. Notat deinceps ex eadem Euangelicorum doctrina de neceſſario Veneris vſu conſequi, tum ſingularem impudentiam & petulantiam in fœminis, tum magnum Reipublicæ detrimẽtum propter immatura puerorum matrimonia. Denique comparat Mahumetẽ & ſuos cum Luthero, Zuinglio, & reliquis nouis Apoſtolis, probans hos quoad turpes libidines Mahumete longè fuiſſe impuriores. Samuel excuſat vt poteſt Lutheri in prædicando Matrimonio hyperbolas, eiúſque vt viri excellentis verba nec à ſe, nec à Michæa rigidè & odiosè vrgenda monet.

CAPVT VNDECIMVM

ET vide adhuc longè alia, imò infinitis partibus longè vehementiora apud vos luxurię & libidinis irritamenta. Si enim (quod eſt communis prudentiæ, ſemperque in quauis materia imprimis attendendum) ab his effectis & moribus, & tanquam fructibus ad eorum cauſas & origines, radiceſque intuendas aſcendere volumus, cauſa quæ vos ad hæc diuortia impellit, ita neceſſariò polygamiam noſtram inducit, vt abſque ea omnem inuehat turpitudinem, honeſtatis & continentiæ omnia prorſus eſtringat repagula. Quare enim iſta fæminis viriſque repetita condonatis coniugia? Rationes vobis ſuppetunt in ſpeciē permultæ, principalis autem & maximè efficax, & quam vides in locis proximis citatis crebro inculcari, ea eſt quia fæmina *non poteſt continere, nō poteſt carere viro; vir nō habet donum caſtitatis, repugnat natura, vt quis ſit cælebs*: neceſſitatis eſt non voluntatis, vt quis cum fæmina copuletur. Non agnoſcis libros, pulpita, conciones, & conſiſtoria tuorum hijs vocibus circumſonare. Ex quibus vt vos diuortia veſtra licita eſſe contenditis, ita & ex eis ego polygamiam noſtram inuictè confirmabo. Sunt præterea quædam ſubtiliora à vobis omnibus poſita, nec minus firmiter huius concluſionis neceſſitatem ſtabilientia. Eſt enim vniuerſalis (vti opinor) veſtrum omnium opinio, matrimonium non eſſe ſacramentum, ſed tantum officium naturæ, ad generis humani conſeruationem ordinatum, quemadmodum olim apud Iudæos. Ex hoc autem quid efficitur? vt diuortia eſſe licita, ita & polygamiam eſſe legitimam. Theologi enim Papiſtæ ſuperſtitioſe quidem, ſed ſuæ tamen fidei, quam animo conceptam habebant, ſatis congruenter, quia hoc Chriſti & Eccleſiæ Sacramentum eſſe volebant, quo ſignificaretur vnius Eccleſiæ ad Chriſtum relatio, & Chriſti cū Eccleſia vna ſempiterna & indiuidua cōiunctio, idcirco contra vera diuortia illam matrimonij inſeparabilitatē docebant, & contra vxorum multitudinem vnitatem ſuam vrgebant. Vos autem qui primam partem reiicitis, & ſeparationē probatis, alteram partem eadem nitentem radice ſterilē illā vnitatem cur non itidem abrumpitis? cur vt nobiſcū & Iudæis Sacramentum negatis, ita nobiſcum & Iudæis duram illam cōditionē, ex ſacramenti opinione manantē non vna à vobis depellitis? Reiecto enim Sacramēto, & mētis acie ad ſolū naturæ

Fundamentum Polygamiæ Turcicæ.

bonum

bonum conuerſa, neſcio quid in noſtris matrimonijs poteſtis requirere. Conſeruationem generis humani? At hoc modo ſoboles eſt copioſior. Eiuſdem ſobolis educationem? At patres cum ſuis vxoribus in eam curam incumbunt, neque vt beſtiæ vel adulteri poſt generationem liberos ſolis matribus relinquunt educandos. An vt vxores rectè tractentur, earumque ſtatui honeſtè conſulatur? Eſt hoc quidem minus principale matrimonij bonum & finis (vt dicunt Theologi) ſecundarius, ideoque non tam ſolicitè quam alia attendendus, quem tamen nos non negligimus. Quin etiam propter pacem vxorum & tranquillitatem domus, diuerſas vxores diuerſis in locis ſeruamus, nec plures ducimus, quam facultatibus noſtris largè & liberaliter poſſumus ſuſtinere. Sed reuenio vnde digreſſus ſum, ad tuos Doctores ex ineuitabili concubendi neceſſitate hanc diuortiorum licentiam, & (quod ego ſequi contendo) polygamiam noſtram approbantes. Pro multis audies vnum teſtimonium illius hominis, quem *cum Zuinglio* tua Anglicana Eccleſia publico ſuffragio *à Deo miſſum ad illuſtrandum terrarum orbem* confitetur. *Quam non eſt* (inquit ille) *in meis viribus ſitum, vt vir non ſim tam non eſt mei iuris, vt abſque muliere ſim. Rurſus vt in manu tua non eſt, vt fœmina non ſis, ſic nec in te eſt, vt abque viro degas, non enim libera eſt electio aut conſilium, ſed res eſt neceſſaria, vt marem fœmina, fœminam mari ſociari oporteat. Verbum enim hoc, quo Deus ait, Creſcite & multiplicamini, non eſt præceptum, ſed plusquam præceptum, diuinum puta opus, quod non eſt noſtrarum virium vel vt impediatur, vel omittatur, ſed tam eſt neceſſarium, quam vt maſculus ſim, magiſque neceſſarium, quam edere, bibere, purgare, mucum emungere, dormire, & vigilare. Eſt implãtata natura, haud ſecus ac membra ad eam rem pertinentia. Idcirco ſicut Deus nemini præcipit, vt ſit mas aut fœmina, ſed creat vt ita eſſe oporteat, ita nec præcipit creſcere & multiplicari, ſed creat vt neceſſe ſit eos multiplicari, etſi quando volumus prohiberi, ipſum prohiberi non vult, ſed tranſit nihilominus viam ſuam per fornicationem, adulterium, ſodomiam &c.* Sic Lutherus, ſic ſuos inſtituunt Lutherani, ſic concionantur Miniſtri Germani. Quam eandem eſſe Miniſtrorum in vicina vobis Scotia peruulgatam concionandi materiam, videlicet *non eſſe noſtrarum virium, diuinum opus vel impedire, vel omittere, ſed tam eſſe neceſſarium Veneris vſum, quam eſt neceſſe vt mares ſimus, & magis neceſſarium, quam edere, bibere, purgare aluum, &c.* Ab aurito & oculato teſte eſt memoriæ mandatum, eamque ob cauſam *præſcribunt, vt ſui ordinis quiſq; etiamſi Octogenarius ſit, fœminam ſibi deligant, id boni exempli loco fieri erga populum interpretantes*: Id quod (nimirum, vt Septuagenarij & Octogenarij iuuenculas ſibi copulẽt) in Anglia factitatum noui

Apologia Anglicana d.3.

Lutherus Tom.5. Sermon. de Matrimonio. fol.119.

Doctrina plusquam Epicurea.

Archibal. Hamilton demõſtra. Caluin. Confuſio. li.2.c.29. fol.230.

à clariſſimis Concionatoribus , à Miniſtris , à Sacerdotibus, à primi nominis Epiſcopis. Alio autem loco Martinus
Idē Tom. 7. in epiſt. ad VVolfgangum, &c. f. 505 Lutherus addit, *hanc vim genitalem & feruentis naturæ incitationem in mulierem in corpore maſculo ſic creari & conſeruari, vt nullis votis eradi poſſit, ideoque qui ſine muliere manere ſtatuit, ille* (inquit hic Euangeliſta) *nomen hominis à ſe deponat, planum faciens ſe Angelum eſſe aut ſpiritum. Homini enim à Deo nullo modo conceditur. ita vt ſupra vires ſit ab hac tēperare poſſe & hoc cogente verbo Dei volentis & iubentis.* Hæc & alia multa Martinus Lutherus, quæ ſilentio ſepelire malo, ne nimium videar Euangelij veſtri nuditatem detegere, cuius ego certè quidem honori maximè conſultum cupio, quatenus per Alcorani noſtri defenſionem licet, cui vt Euangelium veſtrum cedat, id ſolum poſtulo, Euangelium autem penitùs non contemnere, nec condemnare intendo. Hæc verò eiuſmodi ſunt, vt non dubitemus eum qui iſta ſcripſit, & ſuis hominibus prædicauit, inuictis rationibus eos ad polygamiam noſtram inducere voluiſſe, noſtram certè conſuetudinem ita luculenter confirmat, vt pro ea nihil vberiùs Mahumetanus aliquis Sacerdos poſſit excogitare. Habemus multas quidem vxores, fateor, at non eodem in loco; ſed vnam, verbi gratia, Conſtantinopoli, alteram in Caramania, tertiam fortaſſè, & ſi voles quartam, Rhodi vel Cypri, aut in aliqua Ionij maris inſula. Hoc tu nobis vitio vertere audebis? quibus oculis? qua fronte? quum nobis ſæpenumero negociorum cauſa has Prouincias & Inſulas peragrare neceſſe ſit, & negare non poſſis concubitum cum muliere magis eſſe neceſſarium, quam edere vel bibere, à quibus ſine interitu nec paucos dies abſtineri poteſt. Deinde diuinum eſt, non præceptum, ſed opus, vel potius & præceptum & opus, vt creſcam & multiplicem. At quinam hoc præſtare potero in extremis Aſiæ finibus agens, quum conſors mea ſit Conſtanti-
Poſtell. de la republ. des Turcs pag. 5. nopoli, niſi aliam in Cilicia conſortem aſciuero? imò niſi aliquando in Conſtantinopoli, vel ſaltem in ſuburbijs aut confinijs diuerſæ vxores mihi ſint in promptu, quando lege noſtra mulierem grauidam attingere grande piaculum ducitur; & ego tot menſibus quot vxor vna grauidata à complexu meo arcetur, vxoria ſocietate carere non potero. Et quis diuino multiplicandi præcepto paret fructuoſiùs, ego qui in varijs locis ſobolem propago, an tu qui in omnibus alijs locis ſterilis, vni tantum affixus, illic fæcunditatem tuam experiris? Si in Republica Neapolitana Princeps imperaret, vt omnes ſubditi vitibus propagandis operam nauarent, quem tu putares Principi magis obedientem & Reipublicæ commodiorem,

diorem, cum qui domi in horto ſuo vineam plantaret, quæ forraſſe propter telluris naturam ſterileſceret, an qui & domi operam eam non contemneret, prætereaque & Falernum agrum, & Surrentinum, & montes Maſſicos, & oram Calabrenſem vitibus confereret, & quoad poſſet pluribus poſſeſſionis ſuæ locis diligentiam hanc impenderet, & fortunam tentaret? Quid? an in ſola vrbe Conſtantinopolitani viri ſumus? an non vbique humanam naturam circumferimus? Aut verò in omnibus alijs Prouincijs ſumus Angeli & ſpiritus? Nunquid in vna ſola ciuitate nos cogit ad mulierem *verbum DEI volentis & iubentis*, in alijs parcit, ſuamque voluntatem & iuſſum coercet? Certè quum Martinus Lutherus ſuo adultero (cuius vxor vult eum repellere, & alium aſſumere) conſulit, vt in aliam Rempublicam proficiſcatur, & quum non poſſit continere, ibi aliam ſibi vxorem comparet (huiuſmodi autem Reſpublicæ in Germania, vbi quælibet ferè ciuitas Reſpublica eſt diuerſis legibus gubernata, multò ſunt viciniores, quam illæ quas modo percenſui Imperij noſtri Inſulæ vel Prouinciæ) quum hoc etiam coram DEO iuſtum eſſe fateatur, quum in illo adultero tale matrimonium commendet ad ſcortationem vitandam, niſi hoc ipſum nobis non quidem adulterantibus, ſed varias vxores contra adulterium prouidentibus largiatur, & abſurdiſſimus eſſet, omniſque planè rationis expers; & ſua ipſius argumenta refelleret, & multiplicationi à DEO præſtitutæ aduerſarius, & communis naturæ inimicus, & turpiſſimis adulterijs, quam honoratiſſimis matrimonijs eſſet indulgentior. Quod abſit, vt ego vnquam de tam excellenti viro velim ominari. Potiùs quod ſupra de Muſculo & Ioanne Caluino, id etiam hîc de Martino Luthero verè ſentio, quod quemadmodum aues nonnullæ oua pariunt, quæ poſtea alijs auibus ſupponunt, vt pullos excludant: ita Martinus Lutherus, & ſui Coeuangeliſtæ voluerunt noſtram quidem doctrinam de diuortijs, & matrimonijs tradere, ſed rudem & informem, quam poſt ſui ſucceſſores perficerent & polirent. Adhuc enim quemadmodum apud Lutheranos eſt in vſu tu ipſe conſidera, an non valde ſit ſordida, & non magis noſtræ perfectioni, quam ferrum auro comparanda. Quid enim turpiùs dici aut fingi poteſt, quam perpetuum afferre morbum, & vno tantum loco vel tempore præbere medicinam? fornacem magnis ardentem ſemper, ſemperque vrentem viſceribus noſtris immittere, & negare aquam qua refrigeretur? Dico ſemper omnibuſque in locis affingere homini malum libidinis neceſſarium, & ineuitabile,

tabile, nec tamen permittere honeſtam vxorum varietatem, qua ſola adulteriorum turpitudo declinatur; hoc certè quamdiu docetis, quemadmodum ſupra concluſum eſt, vos inducto
Sup.lib.1. æterno ſchiſmatum, hæreſum, & contentionum ſeminario, nec vllo eadem pacificandi inuento remedio, Eccleſiam fidemque Chriſtianis perpetuis bellis & dimicationibus reddidiſſe obnoxiam: ita nunc inuecta in Euangelicorum veſtrorum vitam hoc neceſſario ad Venereas copulationes impetu, & vnam tantummodo vno in loco illi ſedando vxorem permittentes, Euangelicos veſtros maxima vitæ ſuæ parte, in pleriſque regni veſtri locis & vrbibus, quum ab illa vnica ſua vxore longiùs abſunt, planè adulteros, ſcortatores, aut (quod nequiùs) molles & cynedos efficitis. Niſi fortè vno tandummodo in loco, Londini, verbi gratia, mercatores, & Miniſtri veſtri homines ſint, quibus *edere*, *bibere*, *purgare* neceſſe eſt, iidem autem propter multas cauſas Eboraci & Nouicaſtri agētes homines non ſunt, quibus edendi, & bibendi, & purgandi nulla neceſſitas incumbit. Hoc ergo primum idemque potiſſimum eſt argumentum, ex quo concluditur Magiſtros veſtros ſua doctrina Mahumetis noſtri doctrinam de vxorum multitudine ſtatuere, aut veſtros homines vi quadam & neceſſitate in vaſtum quoddam adulterandi pelagus præcipites dare. Atq; hoc argumentum ex principijs Euangelij veſtri perſpicuè manans diſcipulorum praxis multò vberiùs confirmat. Quam enim multi ſunt è Miniſtris veſtris, qui hoc principio edocti, alij duas, alij tres, alij quatuor fæminas ſibi tanquam vxores ſumunt, prout nimirum in diuerſis regni Anglicani partibus diuerſa Eccleſiaſtica quæ venantur beneficia ſunt conſecuti? hæ ſi per leges veſtras municipales liceret, legitimæ eſſent vxores; id quia non licet, quid aliud ex eo ſequitur, quam & illas eſſe ſpurcas meretrices, & hos adulteros impuriſſimos. Deinde ex hoc interdicto quis explicare poterit, quantum horribilium ſcelerum flumen in Eccleſiam veſtram inundet, non enim adulteria modò, ſed veneficia quoque & cædes fæminarum multis in locis admodùm ſunt frequentes. Memini me legere in Chronicis veſtris, neſcio quem Epiſcopum, vt alij volunt Romanum, vt alij Germanum votarijs Sacerdotibus conceſſiſſe facultatem ducendi vxores, eò quod in quadam domus ſuæ piſcina repererat neſcio quot capita, quæ ille teneris infantibus abſciſſa, & illuc proiecta augurabatur. Ex quo aiunt illum valdè commendaſſe illud Apoſtolicum: *Melius eſt nubere quam vri*, & deinde de ſuo adiecisse; *melius eſt nubere quam occaſionem inferendæ necis præbere.* Quod dictum ſi vos ſeriò meditaremini, & quonam referatur expenderetis, & quam multis Miniſtrorum vxoribus hæc veſtra iniquiſ-

Fox in Act. & Monument. pag. 386.

iniquiſſima de vnitate vxoris lex mortem importaret, & ipſi opinor cum illo, quiſquis fuit, occineretis; *Melius eſt verbi Miniſtris quos volunt legitimas vxores concedere*, quā earum tam multis alijs miſerrimam cum ſuis maritis vitam, alijs certiſſimam à maritis mortem hac veſtra iniuſtiſſima lege afferre. *Quum eſſem Neoburgi in Germania*, antequam Euangeliſmū veſtrum eiurasſem, *incidi in quoſdam veſtrarum Eccleſiarum viſitatores, in quorum tabulis, Deus bone. quam incredibilia vidi* à Lutheranis Miniſtris, coniugatis quidem, ſed cum vna tantum, tum ſtupra, tum cædes perpetratas! *Vnus eorum* (*is toxico vxorem ſuam interfecerat, vt alijs mulieribus vteretur*) *rogatus, cur tantum admiſiſſet ſcelus*, ingenuè reſpondit & liberè: *Coniugium* (ſimplex) *in Lutheranis Sacerdotibus non reſtinguere vagas libidines*, plures vxores iuxta legem Dei eſſe tribuendas, ſi quis eos velit, vt Miniſtros decet, caſtè & honeſtè viuere. An ignoras multa huiuſcemodi in Anglia veſtra fieri? aut negare poteris Scotiæ Miniſtros hac erga vxores immanitate nimium eſſe infames? Quidni ergo imitamini Paulum Apoſtolum, & cum eo dicitis; *Melius eſt nubere quam vri*, & huic à vobis tam decantato Epiphonemati apponitis illud alterius Epiſcopi; Melius eſt dare *nubendi libertatem, quam inferendæ necis occaſionem*: & prohibere nuptias, quæ eſt (vt à vobis ipſis ſemper hactenus vſurpatum eſt) ipſiſſima doctrina dæmoniorum. Cur (ſi adhuc vlterius progredi vereamini) ſaltem Lutheri & Melancthonis moderationem non admittitis, qui & conſilijs, & literis, & exemplis toti Germaniæ notiſſimis approbarunt, vel *vt quis priore vxore ſuperſtite, duceret ſecundam*, quod ter fecit Henricus veſter; vel vt ſimul ſi non plures, *duas ſaltem legitimas habere poſſet vxores*, quod etiam laudauit Bucerus. Certè dum hoc modo ancipites Semiturcæ & Semichriſtiani inter ſacrum & ſaxum hæretis, horret animus cogitare, quam infandis peſtibus ſitis obnoxij. Illud modò velim te ad tuos Anglos transferre (eadem enim prorſus ratio eſt) quod vir quidam Chriſtianus ex conſiderata valdè diligenter Eccleſiæ Liuonicæ Germanicæque Eccleſia, fatetur *tantum illic mali partim iam ortum eſſe, partim certò oriturum ex illa peruerſa Paulinæ legis interpretatione, vt fœdiora multa nobis Chriſtianis* (inquit ille) *expectanda ſint, quam Turcis ex ſua polygamia, quibus tot licet quot libet vxores ducere*. Et hactenus ita de veritate hac diſputaui, vt oſtenderem perfectionem Euangelij veſtri in eo conſiſtere, vt excluſa Papiſtica illa Monogamia polygamiam noſtram à Mahumeto traditam recipiat. Nunc vt vna videas excellentiam Alcorani noſtri, paucis oſtendam conſequentiam doctrinæ veſtræ tam eſſe abſurdam, vt Rempublicam omnem, in qua admittitur, planè corrumpat & diſſipet, omnemque ex ea ſu-

Silu. Czecanouius de corruptis moribus.

Archibal. Hamilt. Confuſio. Caluin. li. 2. c. 29.

Vide Prateolum in Elencho Alphabetico lib. 11. c. 3. p. 306.

Czecanouius vbi ſupra.

ea pudorem & verecundiam profliget, partim muliebrem ſexum ad omnem vitæ diſſolutionem & impudentiam prouocando, partim iuuentutem nondum robore & viribus firmam, atque idcirco nec ad matrimonium ſuſcipiendum, & virilem prolem generandum idoneam, fœdis tamen amoribus implicãdo, ad quos hæc ætas non tam naturæ impetu, quam veſtræ doctrinæ impulſu ruit, priuſquam ætate confirmata domum, & vxorem regere, & ſobolem fortem, qualem Reipub. ſalus requirit, poſſet procreare. Deinde veniam ad particularem comparationem noſtri Mahumeti cum veſtris Apoſtolis, & videbimus vtris hoc incontinentiæ crimen, quod tu Mahumeto obijcis, altiùs & profundiùs inſideat. Et primum illud coram homine moderato, & indifferenti neſcio an aliquid deſideret præter ea quæ iam proximè à Luthero, & ſuis pro earum neceſſario concubitu dicta ſunt. Quæ eſt enim fœmina Euangelicá, cui hæc Euangelij doctrina non omnem excutiat pudorem & honeſtatem, quando hanc Veneris neceſſitatẽ videt à tantis Apoſtolis prædicari? Quæ eſt (inquam) fœmina verè Euãgelica adeò caſta, vt à vobis Miniſtris edocta, nolit hanc Lutheri cantilenã canere; maritus meus abſens eſt, & diutiùs mihi corpus ſuum ſubtraxit, quã eſt pollicitus, vel eſt morboſus, & ego ſentio ſtimulos carnis, nec poſſu incontinere, ergo mihi alius vir eſt neceſſarius. Altera viri ſui pertæſa, & noui ſpõſi deſiderans amplexus, reijciet culpam in parentum voluntatem, dicet maritum eſſe Zuinglianum, Brentianũ, Adiaphoriſtam, aut Suenkfeldianũ. Obijciet, quod ab eo prohibeatur Chriſtum imitari; deniq; quæ reliquis minus eſt verecunda, & magis procax, cauillabitur maritũ ſuo officio non ſatisfacere; ſæpenumerò pertinaciter negare ei corporis ſui copiam, ideoque quemadmodum maritus ſibi aliquando comminatus eſt, *Si tu nolueris, alia volet, ſi domina nolit, adueniat ancilla*; ſic quando in coniugio par eſt vtriuſq; ratio, ſe etiam velle par pari rependere, & ſimili modo denunciare viro; *ſi tu nolueris alius volet, ſi vir non vult, adueniat famulus*; vel potius non iſta dicent aut denunciabunt, ſed abſq; dicto aut denũciatione talibus concionibus obtemperabunt, & quamuis reliqua omnia Miniſtrorum ſuorum monita obliuiſcantur, hæc tamen non ſolum memoriæ mandabunt, ſed opere etiam quã diligentiſſimè præſtabunt. Non dubium eſt (inquam) hæc & dicturas & facturas, ſi eas ſola Miniſtrorum ſuorum ad hãc libertatem moueret authoritas. At nunc quum audierint præterea hoc Euangelicum eſſe, hoc Apoſtolicum, ſic ſtatuiſſe Apoſtolũ Paulum, *cui os obſtruere* non poſſimus, *cuius verba aperta* ſunt, quæ *fratrem vel ſororem liberant à lege coniugij*, & *non ſemel tantum*, ſed iterum atque iterum ſorori Chriſtianæ permittũt,

vt quoties res poſtulat, progrediantur ad nouum ſibi virũ comparãdum, & *dictitant eſſe dæmoniorũ*, eumq; propterea non Chriſti, ſed Satanę Apoſtolũ eſſe qui aliter tradit: certũ eſt Samuel nunquã veterem a Poëtis decantatã Io Iunonis œſtro vexatã, per omnes terra ad alleuiationẽ doloris ſui quærendã tam furioſè curſitaſſe, quã iſtæ nouæ ſorores Euangelicæ Veneris & cupidinis œſtro confixę, adiũctis etiã diuini verbi ſtimulis, omnes angulos ſtudioſiſſimè circũſpicient, omnes vel veras, vel veriſimiles cauſas arripiẽt, vt viros ſuos decipiant, ſimulq; pruriẽtis carnis deſiderio, & pręcipientis Euãgelij, Pauliq; imperio ſatisfaciãt, adeo vt nemo vſpiã maritus vel foris, ſi pauculos dies ſit abſens, vel domi etiã perpetuò pręſens, niſi intẽperantis fœminæ explendæ libidini (quam ſcriptura teſtatur planè inſatiabilem) ſtrenuã imprimis nauet operam, nũquam de vxoris honeſtate poſſit eſſe ſecurus. Quale eſt hoc, & quam immenſum Chaos libidinũ, adulteriorũ, impudicitiæ, procacitatis? Quare Samuel qui Alcorani noſtri, & Euangelij veſtri ſtatũ rectè pernoſcens (te enim vulgaribus deceptũ rumuſculis Turcicæ religionis imperitũ video) quoad caſtitatẽ matrimoniorum, vel ſeueriorem illã ab omni Venere continentiã Euãgelium veſtrũ noſtro Alcorano anteponit, ille ſe hominem communis iudicij, rationis & ſenſus expertem oſtendit. Hoc certè ipſum, quod iã dico, eiuſmodi eſt, vt quemadmodũ ſuperius ob alias rationes viros in Eccleſiis veſtris pleroſq; omnes demonſtratum eſt eſſe adulteros: ita ob hanc indulgentiã erga fœminas pluſquã probabile eſt, eaſdẽ Eccleſias veſtras gregibus adulterarũ redundare. Alterum verò illud de Reip. euerſione ex eodem fonte manat. Cùm enim certũ ſit pueros 13 aut etiã 12 annorum, puellas ętate minores ad libidinem multum commoueri, & *vti* ſicuti vos Apoſtolicè ſi Diis placet) vocatis, ſit autem Reip. valdè incommodũ tales fieri cõiuges, niſi Nanis & Pygmæis, eiſq; infirmis & morboſis Remp. complere volumus (ex iſtiuſmodi enim cõiugiis quos alios fructus poſſumus attendere?) perſpicuum eſt quemadmodum hæc veſtra doctrina certam Reipub. peſtem & ruinam afferet. Quare nolo hoc pluribus argumentis proſequi, veſtrorum hac de re confeſſionem & quę rimoniã ſatis ſit aſcribere, qui grauiter ſanè deplorant Germaniæ ſtatũ, in qua affirmãt *nullo vnquam ſeculo antea, libidines adeo frequentes, adeoq; varias in omni genere ſexus et ætatis, exarſiſſe, quã hoc ſeculo noſtro.* Quæ verò huius talis incẽdij fax eſt & nutrimentũ, audi. *Nam hoc vnicũ decretũ l. u: heri, quaſi lex diuina nunc paſſim habetur, neminẽ poſſe continere, non magis quam non extuere ſaliuam; nec magis virum muliere, vel mulierẽ viro carere poſſe, quã vllũ hominẽ cibo & potu. Et hoc vbiq; decantatur, impoſſibile eſſe, vt aut adoleſcens aut puella,* ſi modo

Prouerb. c. 3. v. 15. 16.

Silu. Czecanouius, vbi ſupra.

ſi modo Veneri apti ſunt, à Venere poſſit abſtinere. Ecquid verò pueri & puellæ hanc legem ſuis flagitioſis cupiditatibus prętexunt? nihil eſt clariùs aut crebriùs. *An non enim videmus adoleſcentulos hoc tempore palam ſcortari, etſi ab hoc vitio retrahuntur, ſibi dari vxores flagitare contumaciter? puellas quoque ſi aut libidine lapſæ ſint, aut alias impudicè laſciuiant, tam has quam illos proteruè hanc Lutheri legem obtendere, neminem caſtè continenterq́ poſſe viuere, cùm Venus æquè neceſſaria ſit ac potus cibuſq́? Ex hijs nouis nuptiarum ritibus pueri nubunt, puellulæ nubunt, & ſic naſcentur viri illi tam ſtrenui heroes, qui bello Turcas vltra Caucaſum montem ſubmouebunt, &c.* Hæc eſt Euangelij veſtri prædicatio caſta (Samuel) & prudēs, qualis nimirum ipſos Veneris & Bacchi antiſtites decebat; ex eaque hæc fluit & ad Rempub. totam vaſtitas, & ad ſingulorum hominum mores contagio & procacitas. In noſtro autem Alcorano & noſtrorum moribus planè contrarium elucefcit. Nam ſi Alcoranum totum à prima Azoara ad vltimam percurreris, nihil iſtiuſmodi reperies, & in Republica noſtra ante 21. ant 22. ætatis annum neminem videbis quocunque loco, aut nobilitate de matrimonio loqui. Illi certè qui ſunt in Serralijs, & Principis noſtri ſumptibus, nobiliſſimè educantur, ex omnibus vel Imperij noſtri, vel vicinarum gentium regionibus ſingulari cura conquiſiti magno numero (ſolum enim Conſtantinopolitanum Serralium continet ſeptingentos) adoleſcentes fortiſſimi pulcherrimiq́;, ad quos tandem totius huius Imperij ſub Principe gubernatio defertur, etiamſi omnibus vel naturæ vel fortunæ bonis ſint ornati, ante illud tamen tempus quod dixi, mariti non fiunt, qui vel maturrimè coniugia ſortiuntur. Interea temporis ita inſtruuntur, & exercentur ſub præceptoribus grauiſſimis, ita omnes laſciuiendi cauſæ ab eorum oculis & auribus remouentur, nihilque huius obſcænitatis Euangelio veſtro propriæ, de neceſſario Veneris vſu ad eos deprauandos circumſonat, vt verè credam noſtros illos generoſiſſimos caſtiùs accedere ad vxores, cùm viri maturæ ętatis 26. aut 27 annorū coniugātur, quàm veſtros infirmos & teneros puellos, cùm 15. aut 16. annos nati matrimonia contrahunt. Venio iam ad Mahumetem Prophetam noſtrum, quē tu acerbè admodum perſtringis, eoque multum putas ſublenari cauſam tuam & deprimi noſtram, quod quum veſtri Apoſtoli vnis ſinguli fœminis contenti fuerint, noſtri Eubocara, Homar, & reliqui, imprimis verò Archipropheta Mahumetus tredecim aut etiam ſeptemdecim habuerint. Quod quamuis probabiliter inficiari poſſem, idque veſtrorum Hiſtoricorum authoritate, quorum vnus doctus ille quidem, & rerum noſtrarum valde intelligens, vndecim tantum, alter longè doctiſſimus hiſto-

Vide hoc idē apud VVigandum de bonis & malis Germania.

Poſtell. de la republique des Turcs. pag. 7. 17.

Bellon. lib. 3. c. 10.

hiſtoriarū cuiuſque generis & Reipublicæ perueſtigator octo tantum ei eodem tempore attribuit: tamen quia fieri poteſt, vt ſeptendecim aut etiam plures ei ſimul affuerint, ego non horum aliquod contentioſè negabo. Quum enim (vt ſupra declaratum eſt) polygamia exemplo Patriarcharum licita ſit, non eſt magis determinanda numero ternario, quàm ſeptenario, aut duodenario. Et ſi verum eſt, quod ſcribit Lutherus veſter, *matrimonium optimo omnium iure ſpiritualem ſtatum vocari debere, eſſe verè cæleſtem, ſpiritualem, diuinum, eiuſque naturam eſſe eiuſmodi, vt hominem agat, vrgeat impellat, ad ſummum, internum, ſpiritualiſſimum opus, nempe fidem* (quæ ille multis explicat & fusè proſequitur) non video, quin ille qui pluribus matrimonijs illigatur, plures habeat ſanctimoniæ gradus, eiuſque ſtatus tanto ſit cœleſtior, diuinior, & (vt ita dicam) ſpiritualior, tantoque magis ad *ſummum & ſpiritualiſſimum opus, fidem* vrgeatur, ideoque ad ſanctitatem & fidem magis magisque augendam, valde laudabile ſit pluribus vxoribus copulari. Quemadmodum apud Papiſtas, qui Religioſorum ſuorum ordines vocant *ſtatus ſpirituales*, ab ordine laxiori & liberiori ad ſtrictiorem & ſeueriorem, vbi magis in ſpirituali perfectione arbitrantur ſe proficere; ſemper fas eſt tranſire. Sed ſiue hoc ita ſit, ſiue ſecus, id certè quod de Mahumeto memoras, nihil omninò impedit, quin vt Alcoranus noſter veſtro Euangelio, ſic Mahumetus noſter Apoſtolis veſtris, etiam quoad caſtitatem, ſit commendatior. Recogita enim non quid alij de Luthero & Zuinglio ſcribunt, ſed quid Zuinglius ipſe ſcribat, idque illis in litteris, quas & *ſuo, & aliorum Euangelicæ doctrinæ Miniſtrorum nomine* miſit ad communem Heluetiorum ciuitatem: *Apud Paulum* (inquiunt iſti) *non aliam matrimoniorum cauſam, quam carnis ad libidinem æſtum reperire licet, quem in nobis feruere negare non poſſumus, quum huius opera nos coram Eccleſiis infames reddiderint. Æſtum verò libidinis eas carnes cupiditates & affectus intelligimus, quibus homo tantum non accenſus carnis libidinoſe ſtudia animo ſuo verſat, in hijs ſolis omnes cogitationes ſuas inſumit, hac meditatur, totuſque in hoc eſt, vt carnis furori ſatisfaciat.* Hæc Zuinglij verba iterum atque iterum expendenda ſunt Samuel. Is quoque in alia ſupplicatione, quam *nomine quorundam Tiguri Euangeliſtarum* mittit ad Epiſcopum Conſtanienſem, & cui præter Huldericum Zuinglium Leo-Iudæ, Eraſmus, Fabritius, & Balthaſar Traceſelius ſubſcribunt, fatentur *ſe tam valdè arſiſſe, vt multa indecorè geſſerint homines quadragenarij.* Et hi primi fuerunt apud Heluetios Apoſtoli, vel (vt ipſi ſe vocant) *Euangeliſtæ*. Vtque mittam vnum ex primis Anabaptiſtarum Apoſtolis Ludouicum Hetzerum,

Belle-foreſt Coſmographia l. 1. lib 3 cap. 33. col. 1 2 2.

Lutherus tom. . commét. in 1. Cor. ca. 7. fol. 106. 1. 7.

Zuinglius alijq́; Euãgeliſtæ tom. 1. fol. 115.

Vbi ſuprà, fol. 123.

quem *vigintiquatuor fœminas maritatas* præter virgines) *constuprasse* teſtis eſt Martinus Lutherus: & Libertinorum Principem Quintinum, qui *vt emiſſarius equus quamuis ſenio confectus, ad equas. ſic iste ad fœminas* etiam ſenex, & ætate confectus *hinniebat*, quemadmodum de eo ſcribit Ioannes Caluinus: Martinus Lutherus Apoſtolus & Euangeliſta Saxoniæ, cum de ſeipſo teſtetur, quod ſub initium ſui Euangelici Apoſtolatus (antequam Catharinam Boram ſibi copulaſſet) *propter libidinis vehementiam, & amorem mulierum ad inſaniam penè redactus fuerit*: cum ſuis commentarijs ſacras ſcripturas illuſtrans, ad Textum Salomonis, matronam bonam commendatis, hanc marginalem notam (quam ſe ab hoſpita ſua Iſennaci didiciſſe, ſuoque experimento comprobaſſe ſignificat) tanquam inſigne epiphonema quod omnes verè Euangelici altiſſimè ſuis in mentibus defigerent. *Nihil amabilius vel ſuauius eſt in terra quam amor mulieris, ſi cui is poteſt cõtingere*: cũ ſe proteſtatur non magis à muliere potuiſſe abſtinere, quam à cibo & potu, quum coniugalem copulationem adeo *diuinam, ſpiritualem, & cœleſtem* dicit, quid aliud ſignificat, quam eius mentem & ſpiritum totum in eo *diuino, & ſpirituali*, & *cœleſti* opere fuiſſe occupatum? Qualis autem fuit Martinus Lutherus? qualis Huldericus Zuinglius? alter Sacerdos, alter Monachus vterque ſolenni voto ad perpetuam continentiam obligatus. Qualis autem fuit Mahumetus? vir nobilis & militum dux, eiuſmodi caſtitatis vinculis nunquam aliquando aſtrictus, quemadmodum neque Eubocara, Homar, Oſmenus, Alis, Muanias, & qui deinceps ordine ſucceſſerunt Califæ. Fac iam comparationem, & conſidera, an non multò vberior ſuppetat cauſa, vt te tui Lutheri, Zuingliique, & eius quod illi ſeminarunt Euangelij, quam vt me Mahumetis, eiuſque Alcorani pudeat. Mahumetes vir nobilis habuit plures vxores. Ita nimirum habuerunt olim Abrahamus, Iacobus, Dauid, Salomon, alijque Patriarchæ, Prophetæ, Reges. At Martinus Lutherus, & Huldericus Zuinglius, & cæteri, qui tui Euangelij fuerunt Principes, etſi ſolenni voto & iuramento perpetuam continentiam deuouiſſent, eò tamen diſſoluto operibus carnis perpetuam dederunt operam. Profer mihi ex omni iniquitate apud Chriſtianos aut Iudæos, aliquem Dauidem, aliquem Abrahamum, aliquem virum bonum qui tale quid patrauerit. At neminem vnquam nominare poteris, quũ Gentiles ipſo naturæ lumine ducti flagitia talia incredibili mortis acerbitate vindicauerint. Taceo Theodorum Bezam, & Ioannem Caluinum (quales & quantos Apoſtolos! non polygamiæ, non fornica-

Luther. in colloq. menſal. fol. 41. 65

Caluinus cõtra Libertin. in fine pag. 654.

Luther. in colloq. menſal. fol. 526. Ibid. fol. 400.

Annotat. Lutheri in ca. Prouerr. 31.

La vie de Caluin. cap. 1.

Lannoy en la replique Chrestienne. lib. 2 cap. 18. pa. 276

fornicationum, non adulteriorum, non ſtuprorum, ſed ſceleris longè horribilioris reos, qui tamen in Eccleſiis veſtris tanquam clariſſima ſydera longè & latè reſplendent. Mittò quæ Lutherani fratres obiiciunt *de Caluini ἀβιλγια varijs flagitijs, & Sodomiticis libidinibus, ob quas ſtigma Ioannis Caluini dorſo impreſſum fuit à Magiſtratu ſub quo vixit*. Et quanquam Theodorus Beza aliter de vita moribuſque Caluini ſcribat, tamen contra Theodorum Bezam iſti arguunt hæc eſſe veriſſima, nec vnquam *luculenter, & ſolidè à Caluiniſtis refutata*. Nam quod ad Bezæ teſtimonium attinet, *quum Theodorus Beza* (inquiunt) *eadem hæreſi, & eodem fermè peccato nobilitatus ſit, vt hiſtoria de Candida meretricula (& Andeberto) teſtatur: nemo ipſi hac in parte fidem habere poteſt*.

Conrard. Schluſſel. Caluiniſt Theolog. li.2. fo.72

Ibid.

Nihil certè apud hominem moderatum & æquum valere poteſt eius quæcunque vehementiſſima licet conteſtatio, ſi verum eſt quod iuxta iſtos, *Certò conſtat Theodorum Bezam à pueritia imbibiſſe vatum impudicitiam, & impudentiam, totámque ætatem explendis ſuis libidinibus & cupiditatibus, ac deſcribendis ſuis amoribus, & vlciſcendis ſuis riualibus exercuiſſe, atque in meretricem lenam, & cynedum transformatum eſſe. De quo item conſtat & hoc, quod obſcæniſſimos verſus ſcripſit ad Germanum Andebertum Aureliæ, & eundem tanquam Adonidem à Theodoro Beza factum eſſe*. Quanquam aliquod honeſtatis, & emendationis ſignum eſt, quod ipſe *Theodorus Beza de ſeipſo confitetur* ingenuè in præfatione Epigrammatum ſuorum, ſe quidem *in Papiſtarum luſtris verſatum eſſe*: ſed ex illis ad Euangelium cum Ioanne Caluino Geneuenſibus annunciandum exceſſiſſe. Tales ergo erant parentes, & fatores Euangelij veſtri. Quales autem ipſi erant, tales Apoſtolos in exteras nationes amandarunt.

Idē. lib. 1. fol. 92.

fol. 93.

Vide Epigrammata Bezæ.

Erat Villegagno Caſparis Collignij Franciæ Admirallij notiſſimi in mari Britannico Legatus. Is qui tum eandem cum Admirallio religionem profitebatur, Euangelij ad Galliam Antarticam proferendi cupidus accipit à Ioanne Caluino, & Theodoro Beza, & Magiſtratu Geneuenſi Miniſtros quoſdam, quorum Princeps erat Richerus quondam Monachus. Hij poſtquam in America ad Arcem Collignıam, ab Admirallıj familia ſic nominatam appuliſſent, incontinentem egreſſi pro vno Euangelio multa, eaque hoſtiliter diſſidentia cœperunt ſpargere, ſed id non eſt huius loci. Caſtitas eorum multò erat magis admirabilis, vel (vt verius loquar) portentoſa. Sic enim omnem verecundiam & pudorem naturalem excuſſerant, vt ipſi *infideles, & Barbari eos horrerent. Alij qui vxores ſuas Geneuæ,*

vel in Francia reliquerant, puellas quaſdam in claſſe aduectas vt neceſſariam Galliæ Coloniæ illic propagandæ operam nauarent, vxores ſibi iunxerunt: alij cum Americanis fœminis infidelibus copulabantur. Quid adulteria & inceſtus dicam, quum *eſſent qui turpiſſimo contra naturam peccato ſe polluerent*, imo ex hoc numero vnus per *vim nepoti proprio ſuæ ſororis filio ſtuprum intulit*, qui tamen cum Reliquis Richero *excuſante & infirmitatis humanæ rationem habendam eſſe dicente, diuiſiones enim gratiarũ eſſe. &c.* ſupplicium euaſit, vt ipſe ſaltem Villagagnon præſens, qui rebus geſtis interfuit, aſſeuerat, licet Beza abſens nimio fratrum & coapoſtolorum ſuorum amore accenſus pauló aliter ſcribat, mortiſque cauſa diſſimulata luget iſtorum *aliquos* à Villagagnone *peſſimè* (vt ait) *mulctatos, quoſdam etiam ſubmerſos qui Euangelio ſtropheum ad vltimas mundi regiones poſuerunt*. Quid Apoſtolus Scotiæ Ioannes Knoxus? Mihi quidem pudori eſſet memorare, niſi à viris grauiſſimis Scotis publicis literarum monumentis fuiſſet mandatum. Is enim etiamſi Sacerdos, hoc eſt voto continentię aſtrictus, tamen cum nouerca ſua patris vxore (quale flagitium nec inter gentes auditum eſt) conſuetudinem habuit, proptereaque è patria eiectus, cum varijs meretriçibus volutatus, tres ſimul ex Anglia quo profugerat, in Scotiam iam Euangelizantem ſecum abduxit. Quibus non contentus quartam puellam, eamque nobiliſſimo loco natam, vix dum viro maturam deperijt, & magicis præſtigijs ad coniugalem thalamum allexit. Nunquid vero Germania hic primus Euangelij veſtri flos omnia habuit matrimonia caſta, nullam nouit polygamiam, nulla diuortia? Ego (inquit Eraſmus vir vobis non iniquus) *Monachum noui, qui pro vna duxit tres. Noui ſacrificum virum alioqui probum qui duxit vxorem, quam poſt comperit alteri nupſiſſe. Similia permulta de monachorum & monacharum coniugijs referuntur, qui ductas repudiarunt eodem iure quo duxerant*. Si mihi narrare liceret hiſtorias veriſſimas de Anglis Sacerdotibus & Monachis, quorum nõnulli aliorum vxores ſibi copularunt, alij vxores ſuas multis annis in matrimonio habitas famulis deinceps in matrimonium tradiderunt, & poſtea repetitas in ſuum iterum thorum coniugalem vendicarunt, ſi polygamiam valde frequentem, facile euincerem Mahumetis noſtri polygamiam veſtrum Apoſtolorum inceſtis, impiis & iniquiſſimis nuptiis ter & amplius tolerabiliorem fuiſſe, ſiue eam ad Leges Dei ſub Moyſe, ſiue ſub Chriſto, ſiue ſub Mahumete latas, ſiue ad leges Græcorum aut Romanorum, aut omnium Mahumetanæ Chriſtianæque Reipubl. populorum conſenſum examines. Poſtquam hanc vxorum multitudinem obieceris, deinceps de Mahumete obmu-

Launey en la Republique Chreſtienne, &c. lib. 2. ca. 16. fol. 2.1.
Villagagnon aduerſus articulos Richeri li. 1. c. 90.
Status religionis in Gallia parte 1. lib. 1. fol. 24.
Vide vitã Caluini Knoxi fol. 113. 114. 115.
Hamiltõ vbi ſupra lib. 2. ca. 35. fol. 236.
1. Cor. 5. 1.
Nicol. Burne. Scot. diſputat &c cap. 29. fol. 143.
Eraſmus in Epiſtola ad fratres inferioris Germaniæ. pag. 82.

obmuteſcas opus eſt. Nihil enim in moribus turpe, nihil in vi-
ta nefarium potes obiicere. At tui magiſtri, præter coniugia
qualiacunque omnibus ſe libidinibus ita contaminauerunt, vt
cora eccleſiis ſuis infames euaſerint, vt ſordibus illis funditùs im-
mergerentur, *vt toti in hoc eſſent, quo carnis operibus ſatisfacerent.*
Quæ verba adeò ſunt abominanda, vt niſi ipſi eadem memo-
riæ literarum ſuarum mandaſſent, tam flagitiosè de eis nemo
opinor cogitaſſet. Ego certè à repetendo temperaſſem, niſi
tua adeo inſolens contra Mahumetem venditatio hanc mihi
neceſſitatem quodammodo impoſuiſſet. Diſciplinæ autem ab
eis traditæ eadem planè eſt ratio. Fœdiſſimè enim totam ma-
trimonij naturam corrumpunt, & (ſi ſine offenſione tua ve-
rum loqui fas eſt) ipſam beſtiarum immanitatem ſuperant. Iſti
enim magiſtri tui clamant nullam eſſe aliam matrimoniorum
cauſam, quam *vt carnis ad libidinem æſtui* ſatisfiat, at ipſe im-
manes beſtiæ longè aliud loquuntur. Nemo certè homo vn-
quam fuit ſi ſcintillam humanæ indolis haberet, qui non huic
fœditati contradiceret, qui non aſſereret primam matrimo-
niorum cauſam eſſe liberorum procreationem, alteram, mu-
tuum vtriuſque partis ſolatium, deinde verò libidinis compri-
mendæ in ea ſocietate eum eſſe vſum, vt quo minùs libidines
appareant, eò coniugia ſint honoratiora: & ſi prorſus ſine li-
bidine peragi poſſet matrimonium, tanto fœliciùs cum coniu-
gatis ageretur. Ita nimirum pulcherrimè nos inſtituit homo *Cicero*
gentilis. *Si quis eſt ad voluptates paulò propenſior, modo ne ſit ex* *officiorũ*
pecudum genere (ſunt enim quidam homines non re, ſed nomine) *lib. 1.*
*quamuis voluptate capitur, tamen occultat & diſſimulat appeti-
tum voluptatis propter verecundiam. Ex quo intelligitur corporis vo
luptatem non ſatis eſſe dignam hominis præſtantia, eamq́; contemni
& reijci oportere.* Quum tamen tui Doctores ſtatuant nihil aliud
in matrimonio eſſe perſequendum. Et hoc vno abſurdo à vo-
bis poſito, nihil poſtea humanè, nihil moderatè dicitis, ideo-
que nobiſcum nullo modo eſtis comparandi. Vos enim ſolam
carnis voluptatem, ſolam libidinem ſpectatis, quod vix eſt pe-
cudum, nos procreationem, quod eſt virorum. Vos eandem
Veneris neceſſitatem eſſe ſtatuitis, quæ eſt edendi & bibendi:
nos illud vt turpiſſimum adulteriorum ſeminarium horremus,
ex eo fit, vt vos vni aliquando mulieri decem aut viginti di-
uerſos maritos concedatis, quale exemplũ aut hypotheſis nun-
quam in Turcia audita eſt. Vos quum inuictam concuben-
di neceſſitatem inducatis, ex qua & par adulterãdi neceſſitas cõ
ſequitur, niſi vxorũ numerum permittatis, quo ſolo adulteriis
talibus occurratur, prius tamẽ conſtituitis, & poſterius eripitis,
hoc eſt (vt ſuperius annotaui) accẽditis flammam, & ei reſtin-

guendæ negatis aquam ; ſpargitis peſtem, nec ei ſanandæ adhibetis medicinam. Cui rurſus abſurdo nihil ſimile in toto Alcorano reperietis. Hac perſuaſione imbuti vos & veſtri, vt ipſi vix caſtè viuitis, ita nullos caſtitate illuſtres monachos habetis, nec qui caſtitatem profitentur in Eccleſiis veſtris toleratis: nos & in cōiugijs noſtris caſtius viuimus, & ſingulari illi caſtitati ſtudētes, Monachos vt pios ſummi Dei cultores & amicos, huiuſque imperij conſeruatores veneramur: ergo vos & caſtos homines & ipſam caſtitatem ex prouinciis veſtris profligatis, quod neſcio an vlla vnquam vel maximè barbara natio fecit: apud nos & homines eiuſmodi, & illa virtus magno ſunt in honore. Vbi (quæſo) in vlla parte inſtitutionum Eccleſię vel Lutheranæ, vel Zuinglianæ, vel Caluinianæ, vel Anglicanæ

Azoar. 34 præcipitur, vt *mulieres Euangelicæ viſus ſuos quantum licet tegant, omnemq́; ſuam pulcritudinem, niſi quantum neceſſitas cogit, celent omnibus niſi maritis, parentibus & filiis?* quod tamē ſollicitè lege Alcorani, & regulis Eccleſiæ Mahumetanę inculcatur. Quando vel Martinus Lutherus, vel Huldericus Zuinglius, vel Cranmerus, aut Henricus, aut quiſquis fuit Eccleſiæ An-

Ibid. glicanæ author, mandauit, *ne mulieres rimoſa & nuptijs deſperatæ ſe poliant vel ornent?* quod apud nos tam curioſè obſeruatur; at apud vos vetulæ non minus quàm iuuenculæ ſe poliunt, comunt, pingunt, oſtentant, viros ambiunt, & ex Euangelio veſtro edoctæ, *melius eſſe nubere quam vri*, perpetuo nupturiunt, & vel moribundæ ad Veneris opera pruriunt, nullum ſalacitati ſuæ modum ſtatuentes. Quare vt ab iſta Camerina mouenda manum tollam, & hoc totum concludam, hoc quoque in loco vbi tu maximè Euangelij tui dignitatem venditas, tanta eſt Alcorani noſtri ſupra Euangelium veſtrum excellentia, vt niſi vos quaſdam eius fœdiſſimas labes priùs abſtergatis, niſi multis in rebus Euangelium veſtrum Alcorano noſtro corrigendum præbeatis, niſi viua illa luxurioſa, & ciborum lautitias abiiciatis, niſi diuortiorum cauſas nimis multas multum imminuatis, niſi fœminas ad maiorem honeſtatem informetis, eaſque à multorum ſimul maritorum conſortio cohibeatis, niſi prædicationem illam pluſquam brutam & barbaram de neceſſitate Veneris reſecetis, niſi Monaſticæ caſtitatis aliqua exempla in Eccleſiis veſtris ſciatis & commendetis, & generaliter veſtros omnes maximè iuuenes ad maiorem continentiam & temperantiam hortemini, nunquam poteſtis ad altitudinem Mahumetanæ fidei & communionis aſpirare. Nam Euangelium veſtrum quemadmodum hactenus ſonuit, & adhuc apud veſtros homines è ſuggeſtis perſtrepit in hac materia de rebus vxorijs, & reliquis eius

generis,

generis, tale eſt, vt non tam hominibus ſanis, & ſobrijs, quàm inſanis & ebriis, aut potius beſtijs ratione carentibus ſcriptum eſſe videatur. SAMVEL. Bona verba Michæa. Aliquid in hac parte à noſtris peccatum eſſe fortaſſis tibi aſſentiar, ſed tu ita emungis, vt elicias ſanguinem. Id autem (opinor) noſtris in hoc argumento contigit, quod iis qui inter Scyllam & Charibdim nauigantes, quia Charibdis voraginem valde horrent, vt eam declinent, de Scyllæ ſcopulis vitandis minùs ſunt ſolliciti. Sic enim noſtri partim odio Papatus, in quo virginitatis & votorum nimis magna eſt æſtimatio, partim zelo coniugij, cuius nimio ardebant amore, dum id ſolum attendunt, quemadmodum aduerſariorum doctrinam de votis & caſtitate labefacerent, ſtatum & opus coniugale nimis magnis extulerunt laudibus, & in hoc illud maximè prædicarunt, quod Papiſtis maximè erat aduerſarium. Quod manifeſtè colligo ex eodem, quem tu ſcitas Martino Luthero, viro quidem præſtantiſſimo, qui in illum locum Eſaiæ; *Dabo Eunuchis nomen melius. Stulti* (inquit) *Papiſtæ hoc loco abuſi ſunt ad laudem caſtitatis. Sed caſtæ ſunt, non ſolum viduæ & virgines, ſed habent ſuam caſtitatem etiam coniuges.* Hoc quidem verè & ſanctè. Quod autem hoc præconio non contentus, addit, *ſed habent ſuam caſtitatem, & eam quoque puriſſimam coniuges*, clariſſimè perſpicitur eum nō tam certa rei veritate, quam perpetuo quodam quo laborabat Papiſticæ Religionis obterendæ odio ſupra viduas & virgines *caſtitatem*, & eam quoque *puriſſimam* coniugibus tribuiſſe. Aliàs enim ſi quis rigidè verba eius accipiat, & abſurdiſſimè, & contra ipſam rerum naturam loquitur. Quum enim caſtitas proprie verſatur in abſtinentia à rebus venereis, coniux autem temperantiā quidem certam adhibeat, & illicitas à ſe voluptates corporis repellat, delectatione tamen Venerea in opere coniugali fruatur, vera autem virginitas perpetuam carnis integritatem ſeruans, nullas prorſus Veneris illecebras, vel corpore percipit, vel mente. Quiſquis *caſtitatem* & eam *puriſſimam* coniugi ſupra virginem largitur, ſi quis verba ſeuerè ponderat, non minus ſtultè loquitur, quàm ſi quis eum qui ſingulis diebus moderatè vino vtitur, magis abſtemium aſſerat, quam qui tota vita vinum minimè guſtauit. Sed iſta verborum immoderatio vt nonnullis aliis, ſic Martino Luthero imprimis condonanda eſt, quem vt eleganter ex ſui temporis viris, maximus quidam vocat *Papatus fulmen terrificum, & inuictum malleum*, ſic ſæpè contra eoſdem aduerſarios tam præcipiti fulminis aut torrentis inſtar ferebatur impetu, vt ab aurea mediocritate nonnihil recederet. Sed talia eius errata immodicè

Luther. tom. 4. in Eſai cap 56.

Martir lib. de votis pag. 249.

modicè exaggerare, Papiſtarum eſt Michæa, non tuum nec meum, quum nec tu negare poteris, quin per eum aliquando profeceris, & eum ego licet aberrare aliquando ſciam, tamen præſtantiſſimis ætatis noſtræ heroibus annumerandum optimo iure confiteor.

ARGVMENTVM

CAPITIS DVODECIMI.

Michaas etſi Lutherum valde honoret, vt Turcis valde vtilem, tamen ait negari non poſſe, quin libidini nimium laxarit frena, in cuius gratiā videtur Quadrageſimale ieiunium ſuſtuliſſe, quod Michaas incerta Anglorum opinione reiecta probat manaſſe ab Apoſtolis ex Proteſtantium confeſſione. Rationes Samuelis quare illud Euangelici multi non admittunt, refutat, & quantò religioſiùs Turcæ quàm Euangelici Quadrageſimam obſeruant, declarat.

CAPVT DVODECIMVM

MICAEAS.

MALE Interpretaris verba mea Samuel, ſi me putes quicquam de iuſtis Lutheri laudibus minuere, cui & Solymannũ Imperatorẽ noſtrũ fauiſſe cognoſco, qui Lutherũ & legi noſtræ & Imperio quoque multum profuiſſe nõ raro dictitabat. Vt enim erat Princeps ſiquis alius eius ætatis, omnibus & virtutis & doctrinæ numeris abſolutus, & qui huius temporis controuerſias à Lutheranis excitatas probè intelligebat: ita ſolebat quoque Lutheranam doctrinam non leuiter commendare, quam videbat & fatebatur cum noſtro Alcorano in pleriſque congruere. Neque verò vel primùm tam facilè de Hungaria triumphaſſet, cæſo in acie rege Ludouico, vel poſtea tam paruo labore Albam regalem, Strigoniũ, & alias regni eius munitiſſimas vrbes Ferdinando Regi eripuiſſet, niſi Germani Principes Lutheri Euangelio vnicè intẽti vicinos ſuos neglexiſſent, imò niſi eoſdẽ Principes idẽ Lutherus edocuiſſet non multũ referre, vtrum illę ciuitates eſſent in Imperio Turcarũ, ſiue Papiſtarũ, quin etiã ſepe numero prędicabat Euãgelio fore pernicioſiùs, vt Papiſtarũ quam vt Turcarũ vires augerentur, eo quòd Papiſtæ vetere ſuo inſtituto ſolã ſuã Catholicã religionẽ in prouin-

Belle-foreſt Coſmogr. lib. 2. cap 7. Col 579.

uincijs ſibi ſubiectis tolerent: Turcæ verò religiones omnes
æqualiter permittunt. Neque quum idem Imperator noſter in-
numerabili inſtructus exercitu Germaniam ipſam inuaſurus fe-
rebatur, Proteſtantes Principes Carolo Cęſari vndiquaq; auxi- *Iouius*
lia colligenti vt noſtris obſiſteret, ſubſidium vllum tribuere *lib. 30.*
voluerunt, priuſquam ipſis de Euangelij & Euangelicorum ſe- *Sleidan.*
curitate Carolus valde liberaliter cauiſſet. Et ego quidem non *lib. 8. an-*
adeo ſum ingratus, quin me per Lutherum profeciſſe conce- *no 32.*
dam. Vel enim in Papiſtarum ſuperſtitionibus demerſus iacuiſ-
ſem, vel ſaltem ad hanc per eum rationem nunquam emerſiſſem,
niſi ille mihi viam indicaſſet. Et quæcunque dico, non dico ad
damnandum Euangelium, vel Euangeliſtas tuos, ſed ad præfe-
rendum Mahumetem & Alcoranum noſtrum. Neq; verò mi-
rari debes, quum tu Mahumetis gloriam iniuſte obfuſcare co-
natus ſis, ſi ego in æquiſſima cauſa ita laceſſitus Euangeliſtas
tuos voluerim leuiter repungere. Quanquam nihil à me dictum
eſt, quod non veriſſimè dictum eſſe res ipſa loquitur; tantumq;
abeſt, vt minora Lutheri errata verbis Papiſtarum more ampli-
ficauerim, vt etiam peccata vix leuiter perſtrinxerim. Nã quod
libidini nimium fauerit, infinita ſcriptorũ eius loca, quę ego de
induſtria prætermiſi, probant: & nonnulla ex hijs quæ ordine
iam tractanda ſunt, nimis vti vereor apertè declarabunt. Quam
enim ob cauſam Quadrageſimam ſuſtulit? aut cur vos eius in
eo errorem non emendaſtis, niſi quod nimiam ventris carniſq;
curam, & ille verbo factoque prætetulit, & vos quod ille prior
laxauit, poſtea reſtringere contra Euangelij libertatem duciris.
SAMVEL. Imò nos Quadrageſimæ non ſumus adeò ca-
pitales hoſtes, vt eam ſublatam velimus, quam in Eccleſia An-
glicana iuxta veterem conſuetudinem obſeruari non ignoras,
& ferè ſingulis annis in initio Quadrageſimæ in maioribus ci-
uitatibus, publico Principis edicto, omnibus ſubditis grauiter
ſerioque mãdatur, adiecta etiã mulcta pecuniaria, ne quis toto
eo quadraginta dierum ſpatio carnibus veſcatur. Et tamen in- *Caluin.*
genuè fatendum eſt, illud Quadrageſimæ ieiunium in verbo *Inſtit. lib.*
Dei non eſſe fundatum, ſed potius ab inepta & inſulſa ſuperſti- *4 cap. 12.*
tione profectum, quum homines temerario quodam zelo per- *§. 20.*
moti, Chriſtum imitari cuperent in eo, in quo Chriſtus Chri-
ſtianis ſui imitationem nequaquam commendauit. MI-
CHAEAS. Vtinam (Samuel) aliorum potiùs ora quam
meum hijs nugis oblineres, parum enim callidè mihi has tuo-
rum de accurata Quadrageſimæ obſeruatione leges vel edicta
Regia occinis, quum neque tu neſcias, eos ipſos qui huiuſmodi
edicta promulgant, illo eodem tempore eadem edicta violare,
alijſque ad eadem contemnenda exemplo ſuo præire, quin tum

 maximè,

maximè vt ſe genuinos Euangelicos demonſtrent, carnibus & lautè, & copioſè paſci: & tu quoque dum tuorum ſententiam recenſes, ita tuorum hominum ſolenne obtines, vt clarè oſtendas nec tibi quidem illud Quadrageſimale ieiunium placere. Si enim obſeruari illud cupis iuxta Principis iuſſum & præceptū, cur ſuperſtitioſum vocas? cur dicis illud omni authoritate verbi Dei carere? cur hominum eſſe inuentum, qui temerè & inſulsè Chriſtum imitari voluerunt? Num Princeps veſter ſuam confert authoritatem ad iſtiuſmodi inepta, inſulſa, ſuperſtitioſa populo ſuo obtrudēda? aut num Miniſtri rectiùs eam necdum edocere potuerunt? aut tu arbitraris me adeò eſſe ſtolidum, vel potiùs de Anglis Euangelicis tam abiectè & tenuiter ſentire, vt credam eos Principis mandato velle parere quoad ea, in quibus Dei mandatum Principis voluntati eſt contrarium? Hæc eſt (Samuel) non tam tua quidem, quam tuorum mobilitas & inconſtantia, vt nihil vnquam certò, nihil definitè pronuncietis, ſed ancipites inter diuerſa vacilletis, nec expedire poteſtis quæ vobis ſit omnino tuenda ſententia, quum ad alteram inclinet generalis fratrum Euangelicorum prædicatio, ad alteram trahat Principis poteſtas, & externa Reipublicæ veſtræ forma. Et tamen partim agnoſco tuorum Anglorum cum reliquis Euangelicis conſenſionem. Quod enim neminem vultis ad ieiunandum aſtringi, quod Euangelij libertatem non putatis ferre, vt vinum, vt caro, vt aliquæ terræ mariſue lautitiæ corporibus veſtris ſubtrahantur, quia Euangelium indifferentem omnium vſum quouis tempore donauit, in hoc certè præclarè cum reliquis Euangelicis conſpiratis. At quod nihilo ſeciùs vmbram quandam Quadrageſimæ retinetis, quod ſolennibus quidem verbis Regiæ maieſtatis authoritate munitis, illud à vobis coli egregiè fingitis, quod tamen magnoperè reuera negligitis, & à reliquis contemni non moleſtè fertis: Hæc eſt veſtra propria (vt opinor) hypocriſis, quam in nulla alia Euangelicorum Republica comperietis. A Geneuenſi certè, Tigurina, Scotica, & Gallicanis congregationibus, vt corruptelam Papiſticam longè repelli ſcio. Ieiunium Quadrageſimæ (inquit Theodorus Beza) ſacrum Chriſma, conſecrata Altaria, adoratio Crucis, non niſi euerſa verbi authoritate in Eccleſia ſanciri potuerunt. Caluinus quoque etſi fateiur temporibus Diui Auguſtini inualuiſſe Quadrageſimā, vocat tamen *meram* κακοζηλίαν *&* *ſuperſtitionis plenam*. Sed longè aliter alij, ijque Proteſtantes doctiſſimi, quorum ego te fidem conſiderare velim, & deinceps cum noſtra componere; vt vna quantum nos Turcæ vobis Euangelicis præſtemus aduertas. Quære igitur vnde fluxit iſta conſuetudo, quam antiquiſſimam eſſe nemo inficiatur; imò quam in ipſo

Beza in præfatio. noui Teſtamenti.
Caluin. Inſtitut. li. 4. c. 12. ſ. 7. 20.

qri-

primordio primitiuæ Eccleſię inualuiſſe fatentur omnes? Reſpondet quidã ſingularis vir *Eccleſiarũ Chriſti Ducatus Luccæburgenſis* in Germania *Euangeliſta*, vt à ſuis dicitur, eiuſque *Ducatus in ſpiritualibus Superintendens generalis*: *Ego exiſtimo Quadrageſimale ieiunium, hac de cauſa tamen in libertate Chriſtiana olim fuiſſe ſeruatum in Eccleſia primitiua, vt populus ieiunio prepararetur ad ardentiùs, & attentiùs orandum, & gratias agendum in Cœna Domini tempore Paſcha. Certè Sanctus Ignatius Ioannis Euangeliſtæ diſcipulus in Aſia, martyr Chriſti, in Epiſtola ad Philippenſes ſic ait: Nolite Quadrageſimam pro nihilo habere. Imitationem enim continet Dominicæ conuerſationis. Verum non onerauit vir ſanctus conſcientias his oneribus, quibus Papa moleſtauit. Diuus etiam Hieronymus contra Montanum hæreticum ait: Nos Quadrageſimam ſecundum traditionem Apoſtolorum ieiunamus, & huius ieiunii ſæpè meminit Diuus Ambroſius.* Alibi idem Euangeliſta addit, *huius Quadrageſimæ mentionem fie. à Diuo Hieronymo contra Iouinianum, dicente quod Dominus quadraginta dies ieiuniorum Chriſtianorum ſanctificauit: ab Ambroſio Sermone trigeſimoquarto de Quadrageſima, qui ait peccatum eſſe non ieiunare in Quadrageſima. Item à Teleſphoro Pontifice nono poſt Diuum Petrum. Item à Ioanne Chryſoſtomo Tom. quarto, & à Baſilio in regulis Monachorum capite 50.* Deinde & Ioannes Brentius in Ducatu VVirtembergenſi Superintendens primus, in Confeſſionis VVirtembergenſis Apologia confitetur clariſſimè; *Non eſſe dubium, quin Moyſes, Elias, & Chriſtus ieiunarunt quadraginta diebus; nec poteſt negari, quin nonnulli è veteribus Scriptoribus ſentiant Quadrageſimam habere authoritatem, tam ex veteri quàm ex nouo Teſtamento.* Hoc ergo ieiunium tam Sanctum, tam Propheticum, tam Apoſtolicum, tam Chriſtianum, vtriuſque Teſtamenti, & veteris & noui, & Moyſis, & Chriſti, & Prophetarum, & Apoſtolorum authoritate roboratum, quid eſt quod vos ſoli aſpernamini? SAMVEL. Vel quia ſuperſtitioſum; vel quia non is fuit aut Chriſti, aut Prophetarum, aut Apoſtolorũ animus, vt hoc nobis ieiunium proponerent imitandum; vel quia ad maiora nos informat Euangelium, quam iſtiuſmodi leues externarum rerum ceremonias. Perpetuam enim totius vitæ à peccatis omnibus, non hanc paucarum ſeptimanarum à certis cibis abſtinẽtiam requirit. MICHAEAS. Ita nimirum, quem proximè nominaui, Ioannes Brentius: *Concilium Agathenſe, & Laodicenũ probant Quadrageſimale ieiuniũ. At reijciẽda ſunt decreta horũ Conciliorũ ad ſuos authores. Nos ſequamur quæ de vero ieiunio, id eſt, perpetua abſtinentia à vitiis & ſobrietate ſcriptura Prophetica, & Apoſtolica tradiderunt.* Miror illud à te omitti, quod tui vt præcipuum

Vrbanus Regius operũ par. 3. fol. 78. Erneſtus Regius filius in vita patris. Vrbanus Reg. parte 1. operum fol. 84.

Idem in locis Theologicis ca. 57. de ieiunio.

Brent. in Apologia Confeſſio. VVirtẽbere. de Ieiunio. p. 7..

Brentius vbi ſupra pag. 805.

cipuum attendunt, *libertatem* videlicet *Chriſtianam*, quam Vrbanus notauit, & quod hoc ieiunio *onerarunt conſcientias* Papiſtæ, quum liberum eſſe voluerunt Patres vetuſtiſſimi. Sed tamen ipſe à ſeipſo refellitur, quoniam ipſo referente & Ambroſius diſertè *peccari* ſtatuit, ab eo qui hoc tempore non ieiunat; & quum ſcribit Hieronymum hoc repoſuiſſe inter *Apoſtolicas traditiones*, tacitè concedit Patres nō reliquiſſe in libero cuiuſq; arbitratu, vt ſi vellent ieiunare, poſſent, quod omnibus temporibus licuit & licet, ſin minùs, curando corpori vacarent. Magis enim rigidi Apoſtolicarum traditionum cuſtodes erant antiquiſſimi illi Patres, quam vt ita earum neglectum ſuſque deque haberent, neque tale quicquam ſignificat Ignatius. Et quamdiu ita contenditis, vt preces, ieiunia, vota, &c. omnia ſint ſoluta & laxa, ego ſanè non intelligo, quin omnis prorſus religionis ſitis inanes, qui tamen ſupra reliquos mortales tam puram vobis religionem arrogatis. Si enim religio à religando dicta ſit (vt doctiſſimi quidā autumant, & ratio ſanè conuincit) quando ad Dei immortalis cultum multò arctiùs nos religari & aſtringi par eſt, quam ad omnia Regum & Imperatorum mandata, vos qui exleges eſſe cupitis, qui religari non vultis, ſed omnia permitti cuiuſque voluntati libera, quam religionis vmbram poteſtis veſtris inuentis prætexere? At ieiunium illud ſuperſtitioſum eſt. Quid? an ita quemadmodum ſeruarunt Moyſes, Elias, Chriſtus, Apoſtoli, & primi Chriſtiani? aut potiùs quēadmodum illud corruperunt poſteriores Papiſtæ? Si primum, omnium eſtis mortalium impuriſſimi, qui nec Moyſi, nec Elię, nec Apoſtolis, nec Saluatori veſtro, veſtra opinione homini ſimul & Deo, parcitis. Si ſecundum, reſecate ſuperſtitiones, auferte abuſus, corrigite quod deprauatum eſt, & deinceps ad purè piéque ieiunandum populum veſtrum inſtruite. Et qui eſtis vos, qui contra omnem antiquitatem vobis ſolis ſine vlla maniſeſta verbi diuini authoritate, ſine vllo probabili argumento de Chriſti, Apoſtolorum, & totius Eccleſię primitiuæ praxi iudicium ſumitis? Ieiunarunt illi, conceditis: at non vt vos illud ieiunium imitaremini. In verbo Dei vbinam hoc reperiſtis? Agnoſcitis lōgè ſecus indicaſſe Ignatios, Ambroſios, Auguſtinos, Hieronymos, Baſilios, Chryſoſtomos, integra quoq; Epiſcoporum in Oriente & Occidente Concilia. Si firmam aliquā rationem, ſi maieſtatem verbi diuini contrà oſtenderetis, illud ego omnibus Patribus & Concilijs libens anteponerem. At quum nihil eiuſmodi appareat, videte ne non ratio, ſed concupiſcentia, non ſpiritus, ſed caro, non Dei verbum, ſed Veneris & Cupidinis imperium vos ad ſanctiſſimum hoc ieiunium reijciendum impulerit. At maiora à vobis & diuiniora, perpetuā

Lactant. lib. 4. Auguſt. de vera religione, in fine. Retract. lib. 1. c. 5. Vide Tho. 2. 2. q. 81. art. 1.

à peccatis abſtinentiam, & ſobrietatem requirit Euangelium. Quaſi verò illis maioribus hæc minora ſint impedimento? Imò certum eſt hijs medijs ad illa ſuprema omnes multò effici aptiores. Quemadmodum enim Imperator, cuius extremus ſcopus eſt hoſtem profligare priuſquam vniuerſi belli aleam periclitatur, milites ſuos in caſtris ad ſubitos excurſus faciendos, ad ſuſtinendas eruptiones, ad velitationes, ad faciliora quædam certamina & caſtrenſis diſciplinæ opera ludicra quadam præparatione exercet, vnde ad veram belli molem ſuſtinendam deinceps fiunt paratiores; non aliter nos hijs moderatis ieiunijs ad comprimenda vitia, pręſtandamque perpetuam ſobrietatem reddimur magis exercitati. Nec eſt credibile eos toto vitæ decurſu cum peccato ſerium bellum geſturos, qui ad aliquot dies eius fomenta & illecebras à ſe nolunt remouere. Et tamen quēadmodum vos perpetuam à peccatis abſtinentiam prædicare poſſitis, non concipio, qui omnes hominum vel optimorum actiones peccata eſſe defenditis, nec quicquam ab aliquo geri poſſe, quod non ſit coram Deo nefarium & capitale, æternamque mereatur damnationem. Sic enim vbique Beza, vbique Caluinus, vbique Lutherus, adeo vt niſi auditores veſtros è mundo exterminare conemini, non video quemadmodum perpetuam à peccatis magis quam à cibis, potibuſq; abſtinentiam poſſitis flagitare. Cæterum vt ad propoſitum noſtrum redeamus, cùm ex hijs omnibus varia colligere poſſimus. Primum, Quadrageſimam eſſe inſtitutionis diuinæ, ideoque obſeruandam (quorum alterum veſtri Doctores ipſa veritatis euidentia conuicti fatentur, & ampliſſimis antiquitatis incorruptæ teſtimonijs probant: alterum, vobis huc illuc Euripi inſtar ambiguè fluctuantibus, quia expedire vos non poteſtis, antiquitatis eiuſdem authoritas planè, & veſtra Anglicana Eccleſia aliquo modo confirmat.) Deinde ita tamen obſeruandam, vt omnis ſuperſtitio remoueatur: vide quantò vobis præcellamus, vt hîc quoque veſtrum Euangelium Alcorano noſtro & poſſit, & debeat ſe tradere corrigendum. Nos quia ſcimus Apoſtolos ieiunaſſe, & Apoſtolorum diſcipulos, primoſque Chriſtianos ſic illud accepiſſe tanquam ieiunij exemplum quod nos ſequeremur, neque tam ſumus ſcelerati & impij, vt exemplum reſpuamus; neque tam ambitiosè ſuperbi, vt nobis ſolis oculos ineſſe, veteres autem cæcos nihil quicquam vidiſſe arbitremur. Ergo ieiunium Quadrageſimale nobis Mahumetes noſter præcepit. Cæterum quoniam apud Papiſtas ſuperſtitione peccatur. Ea autem duplex eſt, vel in cibis, vel in tempore. In cibis, quia certos cibos prohibent: in tempore, quia vnum tantum tempus ex neſcio qua hyemalis æquinoctij menſura pręſtituunt, vide quēadmodum

admodum Legiſlator noſter vtrique huic malo occurrerit, non quidem Quadrageſimam prorſus auferendo, ſed hæc duo vitia, quæ ſancti illius ieiunij puritatem nonnihil videbantur inquinare, corrigendo. Contra Chriſtianorum Quadrageſimam eodem ſemper tempore certam & ſtatam, voluit vt noſtra ſemper in orbem curreret, ita vt hoc anno, verbi gratia, inchoaretur à menſe Ianuario, anno ſequenti à Februario, tum à Martio, & ita ordinatè donec omnes menſes peragraret. Contra ciborum præſcriptionem ſanciuit, vt tempore huius Quadrageſimæ per totum diē nihil penitùs guſtaretur, noctu autē veſci liceret cibis quibuſcunq;. SAMVEL. Hoc quidem vltimum contra ſuperſtitioſum ciborum delectum perbenè. Video enim illū ieiunandi morem noſtris imprimis placere. vt non magis à piſcibus quam carnibus abſtineatur, quoniā non minus piſcibus quā carnibus ſaturari poſſumus; & multi piſces nō minus ſunt delicati, palatoq; grati, & nobis nutriendis apti, quā quædam carnes, & vt ſcribit præſtantiſſimus vir: *Iniuria fit Deo. cùm ſimpliciter etiā ad certos dies eſus carniū interdicitur. Carnes enim nō minus quā olera, & piſces, & poma Deus in vſū noſtrū deſtinauit, hæc creauit omnia nobis, liberū (inquā) omniū vſum modò ſobrius ſit, & frugalis, promiſcuè nobis permiſit.* Hanc itaq; partē non improbo, ſed eſt aliud quod valdè admiror, de quo poſtea, nolo enim interrūpere narrationē tuam. MICHAEAS. Qua autē pietate & grauitate à noſtris hoc ieiuniū celebretur, quia tu mihi narranti fidem non es fortaſſis habiturus, illud tibi recenſebit Chriſtianus quidā, qui eo tēpore Cōſtantinopoli affuit, & diligenter mores noſtrorum hominū edidicit. *Tēpore Quadrageſimali (inquit ille) quicunq; apud Turcas deprehenduntur bibentes vinū, grauiter puniūtur. Orationes & Salutationes tūc nō minori diligentia frequentātur quā die Veneris;* qui dies eſt apud nos ſolēnis, vt apud vos Dominicus. *Ego cū eſſem Conſtantinopoli eo tēpore, aduerti Baſſas & Sangiacos* (illi ſunt Imperatoris Conſiliarij, iſti Præfecti militares) *domos ſuas omnibus hoſpitibus pateſeciſſe, vbi quicunq; veniebāt, admodū liberaliter tractabātur. Qui ſunt viri ætate prouectiori, credūt eū qui hac Quadrageſima nō ieiunarit, paradiſo nunquā potiturū, quin potiùs Diabolū (quē Seitā appellāt) rectà eū delaturū ad inferos. Ieiunāt à primo mane vſq; ad noctē, donec ſtella appareāt, & tū ſine diſcrimine carnibus veſcūtur & piſcibus. Poſtea celebrant magnū feſtū Paſchatis. Durante Quadrageſima diſtribuūt magnas eleemoſynas, ſed ſecretò, ne gloriā ab hominibus cōſequantur. Singuli mittunt certā ſummā pecuniæ Mechā & Medinā Taluabi ad ſepulchrū Mahumetis, vti olim mittebāt Chriſtiani ad illos qui cuſtodiebant ſepulchrū Chriſti.* Hactenus ille, verè quidem & ſincerè, ſed aliquāto magis breuiter & conciſè, quam vt quiuis peregrinus ex hiis

Caluin. de vera Eccleſiæ reformādæ ratione pag. 475.

Theuet. Coſmog. li. 8. c. 8.

à tous allās & venans.

à fin de n'en auoir gloire entre les hōmes.

paucis religionem noſtram in ieiunando rectè poſſit concipere, quam propterea ego tibi paulo clariùs, & vberiùs explicabo. Cum ergo nobis conſtet perfectionem ieiunij conſiſtere non in ſola à cibis abſtinentia, ſed vnà adiungendam eſſe ſolitò maiorem in precibus zelum, & in eleemoſynis largitatem, de primo ſatis ſit admonuiſſe, de quo nulla eſt cõtrouerſia, noſtros omnes ſtudioſè cauere, ne cibum potúmue attingant, quamdiu Solis lumẽ aliquod in Orizonte noſtro cõſpicitur, nihil (inquã) vlla ratione guſtant, priuſquam certa nox aduenerit. De orandi verò crebritate, & longitudine id ſcias velim, ſingulos dies Quadrageſimæ perinde coli à nobis, atque ipſum diem Veneris, qui eſt nobis Dominicus, totidemq; peraguntur ſingulis hiis diebus orationes, quot ſolent illo ſolenni ſeptimanæ cuiuſlibet feſto, hoc eſt, quinquies diuerſis diei temporibus ſtatas quaſdam preces dicunt ſinguli, idq; publicis in Moſqueis pleriq;, quarum meridiana reliquis eſt prolixior, duarum circiter horarum. Ne verò per homines impios, & prophanos fraus aliqua fiat vel ieiunio, vel orationi, conſtituuntur Cenſores, qui diligenter aduertunt & examinant, ſi qui hanc orandi, & ieiunandi legem violant, quos variis caſtigant pœnis, aliquando in corpore, aliquando in ære mulctas pecuniarias exigendo, quæ in pios vſus Eccleſiaſticos potiſſimũ impẽdũtur. Tertiũ eſt eleemoſyna, de qua anteà nõnihil dictũ eſt, & quã illi qui ſunt ditiores, ſedulò ſanè & liberaliter exhibẽt omnibus ſine exceptione perſonarũ, quẽadmodũ eſt à veſtris hominibus fideliter notatũ. Neq; hæc aguntur à paucis, aut leuiter, vel perſunctoriè, vel ex metu, vel oſtẽtatione, ſed ab omnibus, idq; ex ſimplici Dei amore, & fraterna beneuolẽtia. Illud ſiquidẽ nobis & ex Alcorano, & ex alijs Prophetarũ noſtrorũ libris diligẽter inculcatur, fidelẽ hominẽ potiſſimũ agnoſci ex ieiunio, oratione, & eleemoſyna, quorũ tamẽ vltimũ reliquis duobus preſtat, & apud nos Alzache dicitur vocabulo maius aliquid quã apud vos (eleemoſyna) ſignificãte. Continet enim duo, & vt debita iuſtè gratéq; perſoluas, & indigentibus neceſſaria ſubminiſtres. Id quod tã altè in noſtrorũ pectoribus inſidet, vt reperias ſæpenumerò tenuiores, qui cibũ potũq; alijs nõ poſſunt largiri, tempus quod habẽt à neceſſariis occupationibus vacuũ, conſumere in viis publicis ſternẽdis, in cõportando lignũ, lapides, arenã ad explẽdos hiatus hominibus vel equis periculoſos, in fontibus effodiẽdis, vel fontanis aquis ad ciſternas vel cellulas vijs publicis vicinas deferendis tanta quidem alacritate & charitate, vt non ego qui ob alias cauſas in eã opinionẽ facilius poſſim induci, ſed veſtri quoq; Chriſtiani exiſtimẽt, ſi vinũ lege noſtra biberetur, futurũ, vt plena dolia à peregrinantibus cuiuſq; ſectæ liberè gratiſq; haurienda vbique

Poſtell. de la republ. des Turcs pagin. 51. 52. 53.

Poſtel. vbi ſupra pa. 56. 57.

pro-

proſtituerentur. Hęc autem pietatis officia etſi toto anno fiunt, tamem in Quadrageſima augentur, multoque fiunt & frequentius, & flagrantius. Mitto, quia tu fortaſſis vt ſuperſtitioſum irridebis, nos autem tamquam & Deo honorificum, in cuius honorem exhibetur, & populo fructuoſum, quem ad maiorem ieiunandi orandiq; feruorem excitat, ſedulo curamus, quod toto huius ieiunij magni tempore nocturno, non ſolum intus Moſqueas innumeræ lampades ardentes illuſtrant, ſed foris etiam Moſquearum faſtigia tam incredibili horum luminariorum numero & varietate collucent, vt ſpeciem quandam cœli nocte pruinoſa ſuis ſyderibus radiantis referat, & homo peregrinus pauló lõgius aſpiciens vrbem totam incendio conflagrare ſuſpicetur: quod etiam ſignificat hilari, prompto, & liberali animo hæc nos ieiunia Deo perſoluere. Quæ ita breuiter à me percurſa ſi rectè expendas, viuis quaſi coloribus deſcriptum habes verum ieiunium, illudque non in verbis & inani oſtentatione poſitum, quale in veſtrorum hominum libris ſæpè prædicatur, ſed in praxi, in hominum moribus & conſuetudine. Hîc abeſt ſuperſtitio temporum, abeſt ſuperſtitio ciborum, & tamen in ieiunando tanta eſt religio, vt nemo poſitos à Legiſlatore, & noſtro, & veſtro terminos tranſgredi audeat, idque quia Dei maieſtatem ſuſpiciunt & reuerentur, ad cuius contumeliam nouimus redundare, ſi ſcientes Prophetarum eius mandata violamus. Hîc vides cum ieiunio vero & religioſo coniungi ſerias orationes, largaſque eleemoſynas, quas Prophetæ, Chriſtus, & Mahumetes coniungi poſtulant, & in quibus ſinguli docent perfectæ religionis vim totam conſiſtere. Vos autem qui Papiſtarum ſuperſtitioſam Quadrageſimam horretis, cur non hanc noſtram adeò ſanctam Quadrageſimã in eius locum ſuffeciſtis? Atque hîc omni comparationis labore me à vobis leuari facilè agnoſcis. Nec enim quicquam eſt, in quo nobiſcum contendatis, niſi fortè quis velit opponere veſtram licentiam noſtræ religioni, veſtram diſſolutam in edendo & bibendo ingluuiem, noſtræ in ieiunando temperantiæ & ſobrietati, veſtras nullas preces, noſtris longis & frequentibus, veſtram auaram parſimoniam alios ſpoliantem, vt vobis ipſis omnia corradatis, noſtræ in alios charitati, liberalitati & beneficentiæ per tot milliaria ad extremam vſque Arabiam ſeſe porrigenti, qua & Deus colitur, cuius Miniſtris propter eius honorem ea eleemoſyna tribuitur, & proximi etiam noſtri beneficium percipiunt, quibus iuuandis ea pecunia diſpenſatur. SAMVEL. Hæc quæ narras omnia, in ſpeciem quidem Michæa pulchrè à te & magnificè diſſeruntur, ſed tamen vide, an non ea pleraque, ſaltem vno ferè verbo poſſim refellere. Siquidem ſi verum eſt quod de

Ibi pa. 56. Bellon. li. 2, c. 75.

vobis

vobis ſcribitur, ita quidem toto die abſtineri, vt ſequenti nocte cibis vos potibuſque copioſiùs ingurgitetis, vide ne hoc non ſit ieiunium verum ad purgãdam animam & placandum Deũ, ſed artificium quoddam ad ſaturandum corpus & ſacrificandũ Baccho. Deinde hoc ieiunium qualecunque demiror quemadmodum Quadrageſimam appellas: & Quadrageſimam à Turcis obſeruari nunc primum audio, nec adhuc credo. Non ignoro quidem ieiuniũ quoddam apud vos eſſe in vſu, idque ſingulis annis certa quidẽ mobilitate ab vno mẽſe tranſire ad alium, ſed Quadrageſimã abſurdè appellas, quũ nec Quadraginta diebus conſtet, ſed triginta vel circiter (hoc enim ferè dierum numero abſoluitis ſemper ieiuniũ veſtrum) & Quadrageſima nõ Turcarũ ſit, ſed Chriſtianorum, qui vt tu ex ſcriptoribus quibuſdam noſtris annotaſti, antiquitus falſa Chriſti imitatione decepti, illud eius exemplum ad ſe traducere voluerunt. Quid autem Mahumeti cum Chriſto, aut cum Chriſtianorum primitiuæ Eccleſiæ, vel factis vel exemplis? MICHAEAS. In his omnibus vehementer erras, vel quod nobis nocturnas has commeſſationes obiicis; vel quod ieiunium noſtrum, Quadrageſimam non vocandum cenſeas, quia quadraginta plene dies non contineat; vel quod Mahumetem ex Chriſti doctrina & Eccleſiæ primitiuæ inſtitutis in ſuum Alcoranum nihil putes traduxiſſe. Nam ſi Chriſtianæ Eccleſiæ hiſtoricos, vel veteres, vel nouos conſuluiſſes, longè aliter de iſtis omnibus iudicaſſes. Illud enim primum, ſi verum eſt quod Scriptores veſtri, quibus tu fidem habes, affirmant, non Turcas attingit, ſed Mauros & Afros alios; quorum illi in eo potiùs offendere putãtur, quòd nimis ſtrictè & rigidè hiis ieiunij legibus parent, iſti autem ea in re multò ſe gerunt laxiùs & remiſſiùs. Sed non eſt æquum Samuel nos aliorum peccatis onerare, neque ego Mauros, quorum mores non ſatis noui, ſed Turcas vobiſcum confero, & anteponendos contendo. Deinde nec illud honeſtum eſt certorum hominum ſcelera ad totam nationem traducere, nec etiam hominum quorumcunque mores, malos quidem & improbandos transferre ad legem, quæ magis quàm tui omnes eiuſmodi commeſſationes & ebrietates improbat & condemnat, & ſi apud nos admittantur, grauibus ſupplicijs vindicat. In ſecundo verò quod carpis, aliud habes argumentum libertatis noſtræ, & quàm ſimus à ſuperſtione dierum abhorrentes. Memini me legere annotatum à multis Scriptoribus veſtris, quod in Eccleſiæ initio, ante annos ſaltẽ mille ducẽtos de Ieiunij Quadrageſimalis lõgitudine & breuitate varia fuerit Chriſtianorum opinio & conſuetudo. Alij ieiunio huic *hebdomadas ſeptem tribuebant. vt Conſtantinopolitani & nationes adiacentes*

Poſtell. vbi ſupra pag. 53.

Socrates lib 5. cap. 21. Sozom. lib. 7. cap. 19. Nicephor. lib. 12. cap. 34

vſque ad Phœniciam: alij ſex, vt Illyrij & Occidentales reliqui, vniuerſa item Lybia, Ægyptus & Palæſtina: alij tres tantum, alij duas; & tamen quod ijdem ſcriptores teſtantur, licet ita multum *de dierum numero diſſentirent*, alij deficientes, alij redundantes, *omnes tamen tempus illud vocabant Quadrageſimam*. Noſter legiſlator factus harum differentiarum arbiter inter iſtos ita diſſentiẽtes auream mediocritatem eligens, hunc dierum numerum quem tenemus præſtituit, nec alterum extremum 40. nimium excedens, nec item alterum à 40. nimium deficiens, ſed mediũ quoddam amplexus. Quod ſi & illi qui ſeptem, & qui ſex, & qui tres, & qui duas tantũ ſeptimanas ieiunabant, ieiuniũ hoc ſuum vocabant Quadragiſimam, quanto maiore probabilitate nobis noſtrum ita fas eſt appellare, quod quinque ſeptimanas ferè complet, & à dierum quadraginta numero perpaululum abeſt. Vltimus autem error tuus minore negotio refellitur. Neque enim venit Mahumetes noſter, vt euerteret Eccleſiã Chriſti, ſed vt firmaret labentem & ſtabiliret, & plurima ſanè ex Euangelio Chriſti in ſuum Alcoranum tranſtulit, imò nihil prorſus reiecit, quod certò & exploratè à Chriſto profectum fuiſſe illi conſtabat, nec hodie nos vllam Euangeliorum partẽ reſpuimus, niſi quam vel à perfidioſis Iudæis ſuppoſitam, vel à falſis Chriſtianis corruptam eſſe credimus: & (vt hactenus patuit, & deinceps patebit copioſiùs) multò ſunt plura capita Alcorani noſtri, quam Euangelij veſtri, quæ Chriſti pietatem ſapiunt, & ex eius doctrina fluunt.

ARGVMENTVM

CAPITIS DECIMI TERTII.

Demonſtrat Michæas Paſchalem cœnam Turcicam, quoad omnes partes, ſiue eſſentiales, ſiue accidentales cœnæ & communione Zuinglianorum eſſe vel parem, vel diuiniorem, & Zuinglianos quo ſunt puriores, eo propiùs ad communionem Turcicam accedere. Angli quoque Euangelici à Turcis ſumpſiſſe videntur ritum illum, quòd ſtatuunt communionem ſuam celebrandam à Miniſtro vultu ad Meridiem obuerſo.

CAPVT

CAPVT XIII.

SED vt in hijs vltimis de Baptiſmo, Matrimonio, & Quadrageſima, perſpicuè nobis eſtis inferiores; ſic in quatuor proximis, cæna Euchariſtica, ritu orandi, ſcripturarum rithmica editione, & earum correctione ferè nobis eſtis pares, niſi quòd hic quoque ſupra Euangelium veſtrũ paulò aliquanto illuſtrior eſt forma Alcorani noſtri. Et de Euchariſtia quidem non eſt difficilè iudicium, ſi preſtigias verborum, & inanes phaleras multoque hypocriſis & iactantiæ fuco coloratas, ſophiſtarum more declamationes atque elogia ſeponamus. Solent enim hic veſtrorum quidam admodum inaniter oſtentare ornatũ eloquẽtiæ, quo ſuis cęnis tale quid attribuãt, quale Papiſtæ vendicant ſuis Miſſis, quod quam indecorum ſit, & contra omnem veritatis ſpeciem ab illis elaboratum res ipſa loquitur, & veſtrarũ Eccleſiarũ praxis clamat. Quid enim ſacrificio cum cæna, quid pani & viuo cum carne & ſanguine, quid creaturæ cum creatore, quid (inquam) communioni quæ facili ſimplicique ritu peragitur, & tota pertinet ad coniungendos charitate homines, cum Miſſa, quæ operoſo & ſacrificali ritu celebratur, totaq; refertur ad propitiandum Deũ, & hominum peccata redimẽda? Omiſſis ergo Sophiſticis Rhetorũ ampullis, cęnas Euchariſticas, quales in Anglia & Heluetia Paſchali tẽpore frequentari ſolent, nobis ob oculos proponamus. Poſt concionem Miniſter hiſtoriam cænę Euchariſticę narrat, ſimulque infertur panis & vinum in lagenis, & mox vicinus quiſque vicino porrigit panem & poculum vini, & ſedentes taciteq; auſcultantes, cuidam legenti 13. Cap Ioannis, ſic edunt & bibunt cænam Euchariſticam. Hæc eſt forma cænæ Zuinglianæ, quemadmodum ab ipſo Zuinglio narratur: à qua perpaulũ diſtat cæna Geneuenſis, quam ita deſcribit Caluinus. *Vbi finem dicendi Concionator fecit, abſque hiſtoria cænæ Euchariſticæ, ſtatim panem verbi Miniſtri, calicem vero ſeniores Eccleſiæ qui morum cenſuræ præſunt, populo diſtribuũt, prius commonitione facta vt honeſtè & decenter eo quiſque adeat, interea canitur Pſalmus aliquis, aut locus ſcripturæ, rei quæ Sacramento deſignatur congruens atque conueniẽs, clara & magna voce recitatur.* Ita Caluinus. Si magna ſit cõmunicantium multitudo, circunfertur panis in calathis & multæ lagenæ vini, & ſedulo cauetur, ne cui fruſtulũ panis & hauſtus vini deſit, ita tamen vt ſemel idq; parcè admodũ bibat. Hęc eſt Zuinglianorũ cæna, quã ego ante multos annos valde ruſtice,

Zuinglius tom. 2. in expoſitione fidei Chriſtianæ. fo. 563

Caul. ratio celebrandæ cenæ. pag. 60.

imò ſordidè vidi in præclaris Angliæ Eccleſiis adminiſtrari. Dabatur enim ſingulis miniſtrum mēſæ aſſiſtētem fixo obtutu circunſtantibus (ne genu flectentes aliquam exhiberent religionis vel adorationis ſpeciem) & certatim manus extendentibus morſiuncula panis cibarij, è cupa vulgari vinum marcidum ſingulis offerebatur, ſed eiúſdem Miniſtri manu, quæ quo pluribus ſufficeret, & ipſe ſibi, cuius ſumptu parabatur, melius conſuleret, vix eam ſingulorum labris admouit, atque ita imprecatus illis fœlicitatem, dimiſſa eſt concio, & finita communio. Hæc eſt integra materia & forma cœnæ veſtiæ. Quæ ſi quem ad finem referatur, quærimus, alij volunt, vt communicantes mortis Dominicæ recordentur: alij vt ſit mutuū charitatis & amicitiæ Symbolum. Sic enim definit Zuinglius, *Cœnam non eſſe aliud, quam ſolumne charitatis & amicitiæ ſignum vel ſymbolum.* Si quis fructus ſpiritualis hac cœna vobis conferatur interrogas, reſpondet idem: *Si in veteri Teſtamento ſacramenta carnalia duntaxat & externa fuerunt, quæ nihil conſcientijs profuerunt, multò minus in nouo Teſtamento proſunt. Cœna ergo eſt ſignum quidem ſpiritualium, ſed ipſum minimè Spirituale, nec quicquam ſpirituale in nobis perficit.* Quod enim ille de ſacramentis Teſtamenti noui dixit vniuersè, dabis mihi veniam, vt ego ad hoc particulare Sacramentum transferam, ne nouis vel Euangelicorum aliorum, vel ipſius Zuinglij locis accumulandis in re non ardua, nec obſcura magis tibi ſim quam velim eſſe moleſtus. Multi quidem è grege Chriſtianorum, maximè Papiſtæ & Lutherani, neſcio quid diuinum & admirabile huic Sacramento ineſſe autumant, quod verba Chriſti ad hanc ceremoniam adhibeantur. Sed hos eleganter refellit Bullingerus, & *perperam atque ſuperſtitioſè eos verbis Chriſti vim ſanctificandi aſcribere docet. Non enim verba, ſed fides baptizati efficit, vt baptiſmus ſit efficax; & in Euangelio dum cœnam inſtituit Chriſtus, nihil iubet recitare aut pronunciare, nec in recitatione verborum vlla virtus eſt, tantummodo inſtitutione diuina, quum ad vſum ſanctum applicantur, tum conſecrantur panis & vinum.* Et ipſe Zuinglius: *Controuerſia quæ nobis eſt cum Luthero, in hoc verſatur, quod videlicet nunquam admittere poſſumus Chriſti verba in hunc finem dum cœna celebratur pronūciari debere, vt horum virtute quicquam hic efficiatur.* Sunt quidem ex fratribus qui hoc improbant, quorum vnus eſt ille, quem antea ſemel atque iterum citauimus, Ducatus Luneburgenſis Euangeliſta, qui vt Papiſtas ita vos quoque tanquam veritatem huius Sacramenti nondum aſſecutos reprehendit his verbis: *Sicut è cœna domini ſacrificium pro peccatis ſuperiora ſecula fecerunt, ita hoc noſtrum ſeculum dum in cœna panem tantum & vinum vacua ſigna conſtituit, verbis domini*

Ibid in epiſtola ad quandam Germaniæ ciuitatem. fol. 296.

Bullinge. decade 5. ſermo. 6.

Zuinglius tom. 2. reſponſ. ad Confeſſio. Lutheri fol. 431.

Vrbanus Regius prima parte operum in materia cogitandi de Miſſa. in præfatione.

mini interim vice narrationis vtcunque adhibitis, rem vulgo contemptam, & quaſi quoſdam panes propoſitionis, vt olim in lege erãt. è cæna Domini facit. vt nihil aliud ſit quam ſignũ rerũ abſentiũ. Sed quoniam hic Lutheranus eſt, & tantũmodo quòd ita credatis ſuggillat, non autem fidem hanc veſtram firmo aliquo argumento è literis ſacris petito refutat, veſtræ ego cænæ dignitatẽ non tam huius verbis quam veſtra doctrina & rei ipſius natura & definitione ponderabo. Sit ergo cæna Zuingliana ſymbolũ charitatis, ſit nota vel teſſera Chriſtiani hominis, ſit ſignum rerum abſentium, repreſentet vobis mortem Chriſti; quicquid iuxta veſtram doctrinam in Sacramentum noui Teſtamenti cadere poteſt, ei attribuatur; & denique cænam hanc, quo tanto magis in ea eniteſcat charitatis & beneuolentiæ ſymbolum, ſingamus Paſchali feſtiuitate à frequentiſſima multitudine celebrati: quamdiu tamen gratiam & effectum omnem ſpiritualem ei detrahatis, quamdiu cęremonijs Iudaicis exæquatis, quæ eſt conſtans omnium ferè Zuinglianorum ſententia, noſtra Paſchalia feſta & Cõmuniones veſtris cænis longè erunt præſtãtiores. Poſtquam enim Quadrageſimam quinque ſeptimanis ea quam dixi pietate, & corporis per ieiunium caſtigatione tranſegimus, tum demum Paſchale feſtum auſpicamur, ſed animis ita ab odio & maleuolentia purificatis, vt veſtris congregationibus egregio charitatis & humilitatis exemplo mirificè præluceamus. Imponitur nimirum omnibus Haran, hoc eſt, excommunicatio & Anathema ſupremi Põtificis authoritate, quod omnes vehementer pertimeſcimus, ſi quis hoc tempore vel læſus iniurias non condonauerit; vel lædens nequitiæ & criminis ſui veniam ab eo quem læſit ſuppliciter non poſtulauerit. Quòd ſi fortaſſe aliquis hanc diſciplinam negligens polluta conſcientia feſtum celebrare præſumpſerit, vel offenſæ quam remiſit, poſtea ſe memorem aliquo verbo aut facto oſtendat, accedit ad Pontificalẽ cenſurã ſeueritas Imperatoris & Magiſtratus, qui pœnas flagitio dignas abſque indulgentia à quouis delinquente exigit. Quo in genere memorabilis eſt hiſtoria quam ipſe in Colcſide non ita pridem vidiſti, vbi ſeruulus quidam comitiali morbo laborans, Sangiacchi, (hoc eſt, Præfecti militaris, qui ſub ſe aliquot equitum millia habet, & poſt Bellerbeios primum in exercitu Turcico locum tenet) Oeconomum, virum vtique nobilem & totius familiæ moderatorem baculo ſemel atq; iterum percuſſit, idem vero paulò poſt ad ſe reuerſus, factumque intelligens, ad nobilem illum accedit & veniam petiit, qui non modo non condonauit, ſed etiam ſupplici alapam inflixit, quod quum Bellerbeius, qui omnibus Sangiacchis pręeſt, reſciuiſſet, Oeconomum corripi iubet, & in vin

Caluin. Inſtitut. lib. 4. ca. 14. n. 17. Beza Summa rei ſacrament. q. 2 Conſenſio mutua Eccleſiæ Geneuen. & Tygur. apud Caluin in opuſc. pa. 1037. Calu. in 1. Cor. ca. 10. & in Inſtit. lib. 4. cap. 14. num. 23. Martyr. & Beza in 1. Cor. cap. 10. v. 1. 2. Muſcul. in locis commun. cap. de ſignis ſacra. pag 298. Munſter. Coſmogr. lib. 4. pag. 973. Theuet. Coſmogr. vniuerſelle. lib. 8. ca. 2.

cula mitti. Et quamuis ad miſerabilē ſeruulū collatus princeps quidam videretur, tamē præter aliquot dierum carceres, eū hac pæna mulctauit, vt fuſte (quod eſt ſi meminiſti, vſitatum apud nos ſupplicij genus) quadragies cæderetur, & deinceps tū officiū Oeconomi, tū annuū Imperatoris ſtipendiū plurimorū aureorū amitteret. Qua vna hiſtoria facile intelligitur, quanta deuotione Turcæ ad celebritatē Paſchalē ſeſe cōparent. Deinceps verò & templa diligenter adeunt, & multis precibus diuinam miſericordiā implorant, dumq; in Moſqueis meridianis precibus interſunt, vt primum miniſter poſt alia Alcorani capita ad illūd prælegendum accedit, quod El-meide, id eſt, cæna dicitur (vnde fortaſſe Euangelici veſtri Tigurini ſuum illud ſolenne de certo capite prælegendo El-meide ſuæ vel cænæ Zuinglianę ſunt mutuati) incipiunt ſtatim omnes Muſulmanni, Turcæ, Perſæ, Tartari, &c. alij manus, plerique primitiuæ Eccleſiæ more genas mutuo deoſculari, & ſinguli ſingulis fauſtum præcari Paſcha. ita tamen vt mira ſolicitudine caueatur, ne quis inimicus alterius manum vel genam priùs attingat, quàm perfecta inter eos fuerit reconciliatio. Deinceps precibus abſolutis in domos ſuas digreſſi, tum ditiores largiſſimè ſuppeditāt neceſſaria vitæ tenuioribus, tum amiciſſima conuiuia inſtruunt & (quod proximè annotatum eſt), non ſuos ſolum, ſed aduenas quoque & peregrinos ex quacunq; orbis regione, Chriſtianos, Iudæos, Tartaros, Afros ad domos ſuas inuitant, & eis perabūdè cibum potumq; largiuntur. Nec iſta charitas vno die terminatur, ſed totis ſeptem diebus conſequentibus eodem modo hoc feſtū celebrant, infinitas eleemoſynas erogant, multas oues mactāt, & vicinis quos norunt pauperiores ſignificant, vt ad ſe veniant, ſuum beiram, vel Paſcha aut Euchariſticū munus accepturi, hoc eſt. panem, carnem & pecunias aliquas. Hoc tempore diligentiſſimè inuiſunt ægrotos, ſuccurunt orphanis, & vt vera ſe charitate præditos demōſtrent, quæ omne hominū genus tam viuentes quàm vita functos complectitur, horū ſepulchra frequentes adeunt, ibi quoq; pauperibus in gratiā & ſubſidiū animarum honeſta conuiuia apparātes, faciunt hęc quidē in Quadrageſima, tum.q; indigentes ſua beneficētia multum reficiunt & conſolantur; tamen in Paſchalibus diebus hæc pietas atque hoſpitalitas multò crebriùs & liberaliùs exercetur. SAMVEL. Quale tandem hoc veſtrum Paſcha eſt? & in cuius rei memoriam inſtitutū? Neque enim arbitror vos ob Iudæos ex Aegypto liberatos hanc feſtiuitatem colere, multò minùs ob redēptionem Chriſti morte comparatā. Præter hæc autem duo paſchata Chriſtianorū & Iudæorum, nunquàm hactenus accepi aliud Paſcha cuiquā populo fuiſſe ſolēne. MICHAEAS. Iam

Poſtell. de la religio. des Turcs pa. 64. 65

ergo

ergo didiciſti quod prius ignoraueras. Noſtrū autē Paſcha nec eſt ob Chriſti mortē quā non credimus, nec ob Iudæos è Pharaonis tyrannide ereptos, quorum liberatio ad nos nequaquam pertinet; ſed ob Patriarchas noſtros Abrahamum & Iſaacū, in quorū ſemine omnes nationes erant benedicēdæ, & quæ benedictio nos potiſſimū cōprehendit. Quū enim Deo iubēte Abraham filiū ſuū Iſaac immolare vellet, & mox poſtquam innotuiſſet Abrahami obediētia, Deus filij loco arietē ſuppoſuiſſet, eamq; victimā accepiſſet, nos ad huius egregij facti & obedientiæ memoriā, tantis Patriarchis quaſi gratulātes, alteri quod filium ſuū tanquā ex mortis faucibus ereptū ſanū atq; incolumē recepit; alteri quod gladiū ceruicibus ſuis iam nunc imminentē euaſit, hoc feſtum magno cū gaudio & alacritate agimus. Tūc ergo omnes quauis iniuria offenſi, offenſas eas voluntaria obliuione delent, tunc omnes locupletes à ſummo Imperatore, Baſſiſq; eius & Sangiacchis ad infimū vſque militiæ præfectū, & mercatorem, & ciuē amicis lautiſq; cœnis ad honorē Dei & ſanctorū Patriarcharū quoſcunque hoſpites, ſiue Aſianos, ſiue Europæos iucundè accipiūt & humaniter: tum verā (Samuel) formā videre poteſ earū cœnarum, quas Chriſtiani antiquitùs ἀγάπας id eſt, Charitatis feſta vocabāt, & quæ hodierno die veſtri nonnulli, quaſi poſtliminio reducere conātur, ſed ſuperiorum tēporū tenebris & ſuperſtitionibus impediti non poſſunt aſſequi ad quod aſpirāt: hæ verè ſunt cōmuniones, præ quibus veſtræ cœnę aridę & ieiunę Euclionis auariſſimi mēſæ dici merentur. Qualis eſt enim ſi cum hoc cōferatur veſtra illa cōpotatiūcula, vbi vnius pagi incolæ exilē panis buccellā ſumitis & paululū vini deguſtatis. SAMVEL. Atqui nō ex materiæ quātitate, ſed ex diuina inſtitutione ducitur ſacramēti noſtri exiſtimatio. Quum enim diuinitùs ſit ordinatū, & ad diuiniſſimum quiddā ſignificandū, vel ob hanc ſolā cauſam omnia mundi & Imperatorū lautiſſima atq; inſtructiſſima cōuiuia infinitis gradibus exuperat. MICHAEAS. Siquidē alterum ſit præſcriptū diuinū, alterū inuentū humanū, aliquid eſt quod dicis: ſin verò vtrumq; ſit diuinū, vel tuū humanū, noſtrū diuinū, tum iniqua & impia eſt cōparatio. Neq; tamē vtar eo præiudicio, quo multi etiā Euāgelici cœnā veſtrā grauāt, qui nullo modo concedūt eius originē eſſe diuinā, ſed tantummodo humanā à Zuinglio, vel Caluino authore atq; opifice profectā, qua ratione Lutherus ipſe tātus Euāgeliſta, eā nō cœnā Domini, ſed *vulgare quoddā amicorū conuiuiū*, imò *ruſticā compotationē* dixit, alibi nō niſi *communem quandam & quotidianā commeſſationē*, qualibus cœnis totus mundus plenus eſt. Hoc ego non obijciam, nec tam odioſè communionē veſtrā deprimā, patior eam vt noſtrā, itē

Munſter. vbi ſupra

Geneſ. 15.

Vide Orthodox. confeſſ. Eccleſiæ Tigurinæ, Tractat. 2 fol. 66. & tracta. 3. fol. 111.

Euchariſticum & vinum participantem, ſed interim nihil de Chriſto in hanc vel illam partem cogitare, ſed rebus ſuis domeſticis & agrarijs totum eſſe intentum, an tu dices illum cænam Euchariſticam percepiſſe, hunc vero minimè? Non opinor. neque enim iam de ſanctimonia, de pietate, de virtute hominũ ſed de cænæ ipſius natura, ſubſtantia & efficientia diſſero. Poſterius vero quod obijcis non minori facilitate diluitur. Cæna (inquis) refertur ad excitandam memoriam, & mortem Chriſti ſignificandam. Ergo ſi Chriſtus mortuus non eſt (vt eſt fides noſtra) cæna veſtra ſignificat mendacium, non veritatem, & noſtra cæna quum repreſentat Iſaac immolatum, quem veſtri Theologi illuſtriſſimam Chriſti ſacrificati figuram dicunt, conſequenter etiam Chriſtum repreſentet, & imago vel ficta, vel picta elegantius exprimit Chriſtum crucifixum, nec tamen vel ſcitiſſimè deſcriptam imaginem ita valde commendatis, & agnus Paſchalis Iudæorum, idipſum iuxta veſtros Theologos deſignabat, ecquis tamen veſtrum Paſchalem agnum adeò mirificis elogijs extollit? Et habebant Iudæi in omnibus cænis Paſchalibus ſacramenta panis & vini, quibus etiam plurima noui Teſtamẽti myſteria prænunciari putabant: imo quę ſcriptores veſtri doctiſſimi illinc in Eccleſiam veſtram à Chriſto tranſlata autumant, & veſtras hodiernas cænas eaſdem prorſus eſſe, quas antiquitùs Iudæi in ſuis Synagogis ante Chriſtum natum vſurpabant, quemadmodum & alij eas à *panibus propoſitionis* nihil differre pronunciant; Et Petrus Martyr & VVolfgangus Muſculus poſt longam diſputationem de Sacramẽtis noui & veteris Teſtamenti acutè factam concludũt Apoſtoli Pauli ſententia *Iudæos eſſe Chriſtianis quoad Sacramẽta pares, nec vllam eſſe Chriſtianorum Sacramentorum ſupra Iudaica* efficaciam. Hactenus ergo nihil attuliſti, nec deinceps afferre potes, cur cæna veſtra ſit Iudaicis cęnis præſtantior, quas tamẽ noſtris nec ipſi Iudæi audent præponere, ergo nec veſtræ noſtris erunt meliores, niſi forte imagines, niſi cruces, niſi picturas, niſi agnos Paſchales, niſi vulgares Iudæorũ cænas, niſi eorũ panem & vinũ velis in contumeliam noſtram extollere atque amplificare. Denique poſtquam omnia & ſingula excuſſeris, & quicquid de veſtra Communione vel dici, vel fingi poteſt, in vnum contraxeris, ſemper ob multas circunſtantias noſtræ & *Communiones Euchariſticæ* & *cenæ* manebunt eo nomine digniores, & magis cum Chriſti inſtituto congruẽtes, quam illæ quæ in veſtris cõgregationibus vſurpantur. Nam & nocturno tempore plerumque fiunt, ideoque rectius vocantur *cenæ* quam veſtræ, quæ peraguntur mane, vt ientacula veriùs ſint quam cenæ, & magis *communiones* ſunt, quia hic alij alijs indigentibus ob Dei

Bebliãder lib. 1. de Paſchate Iſraelis. pag. 8.

Martyr. Commẽt. in. 1. Cor. cap. 10. v. 1. 2.

Muſculus in locis commun. cap. de ſignis ſacrament. pag. 299.

amorem magis de ſuis bonis communicāt atque impartiunt; & magis *Euchariſticæ ſunt*, ſiue Euchariſtiam & gratitudinem hāc ad Deum referri velis, ſiue ad homines. Si ad homines, hîc certè hoſpites ad eandem menſam liberaliter habiti magis ad mutuū amorem & gratias agēdas excitantur, quā apud vos, vbi ſinguli edentes buccellā panis, & pitiſſantes paululum vini, idq; magis ex annua ceremonia, quā ex vero amore; atque id etiā aliquando admodum charè emptū, dimittuntur inanes; magis ſæpenumerò inſectantes auaritiam Miniſtri, & tenuitatem vini aqua diluti, quàm de amore mutuo aut gratijs referendis quicquā cogitantes. Si ad Deū, & hic itē honeſtus ciborū apparatus magis conuiuas impellit ad diuinas laudes & beneficentiā erga mortales recolendā, quàm cæna veſtra vnū aut alterū panē cū poculo vini oculis aſtantiū exhibēs. Si ad definitionē cænæ te conuertis, qua cæna dicitur *ſolenne charitatis & concordiæ Symbolum vel ſignū*, tale Symbolum vel ſignū noſtra cœna eſt veſtra lōgè fortius & efficacius. Si alias circunſtātias cænæ examines, vt ſi de numero cōmunicantium inquiras, quem in Papiſtatum Miſſis priuatis veſtri adeo mordicus vrgent, in eo nobis concedatis neceſſe eſt. Vterque enim vidimus ſæpenumero nobilium iſtorum domos talibus conuiuis refertas. Nec quiſquā dubitare poteſt maximā eſſe illic multitudinē, vbi omnes promiſcuè nemine excluſo admittuntur. Si ad habitum & geſtū communicātium attendas, noſtri ſedētes vel diſcūbentes potiùs, vt Chriſtus & Apoſtoli, recipiunt; quod Hoperus martyr veſter imprimis flagitat, quod Eccleſia Geneuenſis probat, quod Eccleſia Tigurina vſurpat, quod Eccleſia Scotica obſeruat; imò, *quod plerinq; ex ſacramētariis, de eſſentia Sacramenti ſui eſſe autumant. Vnde* (inquit ſuperintendēs quidā Lutheranè Euangelicus,) *velut ebrioſi ruſtici in publicis tabernis, menſis aſſidere ſolēt, ſicut ipſe aliquoties in ipſorū Eccleſia malignantiū nō ſine horrore inſpexi*, deniq; quod puriſſimi proteſtātes ex Chriſti inſtituto requirunt, quū in veſtris cōgregationibus aliquādo ſtātes vt plurimū genibus flexis panē Euchariſticū capiāt, quod iidē illi vt Papiſticū & idololatricum horrēt. Si obiicias cōciones veſtras, reſpōdeo nec omnibus cænis adiūctas eſſe cōciones, & illæ nō rarò cōtinent vanā potiùs imperiti Miniſtri garrulitatē, quā ſalutarē ex verbo Dei hortationē; & noſtræ cænæ pijs quoq; ſermonibus cōdiuntur: & deniq; tū veſtræ cōciones, tū noſtri ſermones alieni ſunt à natura cænarū, quæ ſuis eſculētis & poculētis ſiue tū cōcionum, tū ſermonū admiſtione cōſiſtūt. At ſemper occinitis veſtras cęnas eſſe religioſas, noſtras prophanas? Sed quęro, quo id argumēto docetis? quo ſigno, quo diſcrimine alteram ab altera internoſcitis? An quia veſtræ in Eccleſijs fiūt, noſtræ in prophanis domibus?

Iuel cōtra Harding. art. 1.

Conrard Theo. Caluin. lib. 3. fol. 63.

At abſurdū eſt vos à parietibus religionē cænæ veſtræ mutuari, quæ etiā non raro in priuatis domibus celebratur. An quia à Zuinglio & Caluino ad Eccleſiæ primitiuæ, (quanquam Luthero & Lutheranis è contra ad rauim clamantibus) ſunt conſtitutæ, & noſtræ cænæ, potiſſimum quæ tempore huius Quadrageſimæ fiunt a Sergio & Mahumete, veſtros illos longè exuperantibus vti demonſtrauimus, & ad Paſchalis feſti religionem, & ad diuinorum beneficiorum memoriam referuntur, & ad primitiuæ Eccleſiæ agapas & cænas exactius & religioſius quā veſtræ ordinantur? Vtinam aliquid recordari poſſem, quod à veſtris ad ornandam cænæ dignitatem ſolet in medium afferri. Nequaquam ſanè ſilentio prætermitterē. Certò enim noui cænas noſtras veſtris ſi non in multis præſtantiores, in vniuerſis pares ſal:ē futuras. Tigurini in Eccleſiæ ſuæ confeſſione Orthodoxa teſtantur Lutherum, qui omnes Zuinglianæ cænæ fibras & articulos (vt ex multis eius libris patet) acerrimè rimatus fuerat, ſic eam exhorruiſſe, vt magna vehementia aſſeuerit, *Chriſtum eximiè ſtultum fuiſſe* (ipſius verba ſyllabatim recenſeo) *ſi huiuſmodi frenāiarem cœnam inſtituere voluerit, quum cœnarum huiuſmodi totus mundus alioqui plenus ſit, &c.* Si ex veſtra cæna tale quiddam ſequitur, vt diuinum illum Prophetam ſtultitiæ coarguat, veſtram ego cænam vt peſtifero plenā veneno, illam ego vt Atrei Th eſti: que cæna funeſtiorem deteſtarer; nec inficiari poſſem grauiſſimam à me iniuriam Alcorano illatam, qui menſas veſtras diras & execrabiles noſtris ſacroſanctis conuiuijs contuliſſem. Sed de eo iudicium mihi non ſumo, nec vſque eo in abdita cænæ veſtræ myſteria penetro, ſed ea tantū vera eſſe pono, quæ de ea illius inſtauratores ſcripſerūt, & hoc ſolū colligo nihil vel ab illis cænę veſtræ attribui, quod nō in noſtris plenè cumulateque inueniatur, atq; idcirco cādidè & peramicè facio, quū has illis, Turcicas Zuinglianis tantūmodo æquales eſſe aſſero. Quod verū eſſe, ſiue formā intuearis, ſiue materiā, ſiue effectus & gratias ſpirituales, ſiue circūſtantias, ſiue aliud quodcūq; vel internū vel externū cęnę proprie & per ſe adiunctū res ipſa loquitur. Id ꝙ pluribus in Anglia ſectę purioris Fuāgelicis, iā olim ante meū ex Anglia diſceſſum innotuit, qui propterea veſtrę cōmunionis pertęſi noſtrā inducere. eāque crebris cętibus ſecreto frequētare cœperūt Quod loquor certa experiētia edoctus loquor. Neq; verò dubiū eſt, quin illę clādeſtinæ cōgregationes ab eo tēpore ad modū ſint multiplicatę. Solet autē & natura & ars ab imperfectis ad perfectiora tēdere, & cōmunio veſtra quæ à Miſſa ad cænam Lutheranā, inde ad Zuinglianā & Caluinianam profecit, nunc ad noſtram Mahumetanā variis ferculis inſtructā pergēdo, probat ſe, & naturæ, & artis ordine progredi. SAMVEL.

In confeſſio orthodoxa Eccleſiæ Tigurinæ, Vbi ſupra.

Stous in Elizabetha pag. 1214.

Noui quas dicis occultas in Anglis communiones, ſed earũ authores noſtri vocandi non ſunt, ſed vel Puritani, vel Familiani, quos Eccleſia noſtra feriò improbat, & ſereniſſima Princeps comprimere & excindere conata eſt, & Epiſcopos contra vtrãque ſectam armauit. MICHAEAS. Miror quòd Puritanos veſtros non agnoſcis, qua ſecta & permagna Eccleſiæ veſtræ pars cõtinetur, & Eccleſia Scotica & Geneuenſis itẽ cũ Theodoro Beza, qui literis publicè ad Epiſcopos veſtros datis eorum opiniones defendit cum peracerba contrariarum deteſtatione, adeo vt Epiſcopos veſtros Puritanorum aduerſarios tantũ non Antichriſtianis pſeudoepiſcopis annumeret. Sed non eſt huius loci, nec operæpretium hanc quæſtionẽ curioſiùs diſcutere. Illud tantũ notari velim, Euangelicos ſiue veſtros, ſiue noſtros, qui primò à Põtificia doctrina ad Lutheranã, & inde ad Zuinglianam & Caluinianam delapſi ſunt, nec in illa conſtitiſſe, ſed deinceps quaſi naturali curſu ad noſtram de Cõmunione fidẽ tanquã omniũ perfectiſſimã eſſe deuolutos. De ritu autẽ Orandi (quod proximum eſt, & quia non ita magnm eſt, ſtatim expediam) ita ſcribit author ille ſine cõtrouerſia veſter, *ſolos Turcas contra omnium aliarum gentium ritum orare conuerſos ad Meridiem*. Et cur ita non ſit orandum, nec ab illo, nec ab alio quoquam firmam aliquam rationem reddi poſſe exiſtimo, quando & Prophetæ, & Chriſtus veros Dei cultores, nõ ad montẽ Garizim, aut templum Solomonis Hieroſolymitanũ alligent, ſed vbique locis omnibus orare poſſe & debere doceant. Nõ ignoro veteres Chriſtianos in Eccleſia primitiua magis approbaſſe Orientem, & habebant ſuas fortaſſe rationes, quamobrẽ orantes eò ſe potiſſimum conuerterent. Scribit enim Euangelicus quidam Anglicanus non indoctus *morem ieiunij Quadrageſimalis & precandi verſus Orientem iudicio Baſilij lib. de Spiritu ſancto, & Auguſtini epiſtola* 119. *Apoſtolis authoribus tribui.* Sed nõ arbitror illos eo errore fuiſſe imbutos, vt reliquas mũdi plagas tanquam precibus minùs idoneas damnarent. Libertas Euangelica locorum diſcrimina neſcit, omneſque ad præcandũ habet indifferentes; ex quibus Mahumetes noſter pro ſua diuina ſapientia ſelegit Meridiem, quo nos orantes voluit reſpicere. Quod autem veſter iſte ſcriptor adijcit hoc à nobis fieri *contra omnium aliarum gentium ritum*, quantum fortaſſis eo quo ille vixit tempore verum fuit, hodierno tamen die tu Samuel teſtari potes falſum eſſe. Veſtri enim Miniſtri quoties Communionẽ Anglicanam vel ſine communicantibus *ſiccam* quam vocant, vel cum communicantibus *humidam* celebrant, ſemper obuerſa ad Meridiem vti nos facie eo fungũtur munere. Et eſt illud in ipſo Communionis libro Parlamentari authoritate edito ita ſpeciatim

Beza epiſt. 8.

Malach. 3

Ioan. 5.

Carter. in 2. repli. contra VVhitgift. pag. 89.

Liber Cõmunionis. Cœnam adminiſtrans Sacerdos ſtabit ad mẽſæ partem Septentrionalem

ciatim mandatum, vt nō poſſit pro ſua voluntate Miniſter, nec etiā Epiſcopus vel Archiepiſcopus eū in præcando ritū commutare. Quare hic error etiamſi non in eo homine qui ſuperiore ſeculo vixit, tamen in noſtræ ætatis ſcriptoribus Chriſtianis, vt in Sebaſtiano Munſtero & alijs corrigendus eſt, qui ſemper errantibus priorū veſtigijs inſiſtentes tradunt Turcas *orare verſus Meridiem, quod eſt contra morem aliorum omnium*, quando nunc Euangelici Angli in hac ceremonia cum Turcis coniungendi ſunt, quibus duobus hic orandi modus proprius eſt & peculiaris. Non eſt illud quidem graue, ſed tamen quantulumcunque eſt, nobis & Alcorano noſtro honorificū eſt, à quo Communionis veſtræ compoſitores ritum illum ſumpſerunt, quem à nemine mortalium præterquam à nobis potuerunt ediſcere. Vt autē Iuriſconſulti aiunt *acceſſoriū ſequi debere naturā principalis*: ſic quoniā Communio veſtra Communionem noſtram tam propè imitatur, æquum erat, vt & eius celebrandi modus, qui eſt appendix, & (vt illi loquuntur) *acceſſorium*, noſtris item ritibus quàm ſimillimus præſcriberetur.

Munſter Coſmogr. lib 5. pag. 1039.

Regula Iuris.

ARGVMENTVM

CAPITIS DECIMI QVARTI.

IN libris Bibliorum, & ſpeciatim in Pſalmis Dauidis rithmicè vertendis Euangelici ſe geſſerūt aliquanto nequiùs & licētioſiùs quam Mahumetes. In vtroq; autem Teſtamēto & veteri & nouo corrigendo, & ex vtriſque vel capita, vel libros ſibi non probatos auferendo, & deinde quæ ſuperſunt tanquam verum Teſtamentum Deiq; verbum admittendo, eadem prorſus ratio, mos & ingenium eſt Turcarum atque Proteſtantium.

CAPVT XIIII.

IN hoc igitur vt Mahumetem magiſtrum agnoſcere debetis, ſic idem Mahumetes noſter exemplo ſuo Euāgeliſtas veſtros inſtruxiſſe videtur, vt ſcripturas rithmo artificiosè variatas in vulgus ederent. Huiuſmodi enim rithmi in Eccleſijs veſtris maximè frequentes ſunt, ab iiſdē incipiunt conciones, in iiſdē deſinunt, iiſdem eccleſiaſticæ preces magna ex parte peraguntur,

tur, in eoſdem Oratio Dominica, Symbolum fidei Chriſtianæ & Pręcepta Decalogi tranſlata, populari conſuetudine decantātur. Quod tamen idem author addit Mahumetem quoſdā ſcripturæ libros *eleganti quadam concinnatione, & ſub rithmo carmineq́ edidiſſe, vt facilius traheret incautos*, ſuo more quod optimè factum eſt, peruersè & peſſimè interpretatur. Nihil enim aliud voluit illis ſuis laboribus Mahumetes, quàm vt ſimplicem puriſſimamque veritatem ſuis auditoribus inſtillaret. Quod item & fratres tuos ſuis rithmis fuiſſe molitos nec ipſe ſcio inficiabere.

Sleidan. libr. 15. anno 1543 Sleidanus de Maroto Gallo Pſalmorum Dauidis interprete apud Gallos Euāgelicos laudatiſſimo, vide, an non hoc potiſſimum in eius laudibus poſuerit: *Clemens* (inquit) *Marotus Latina lingua non ita magnum habebat vſum, ſed Doctorum hominum conſuetudine multùm profecit, nec erat quicquam ferè in Poëtarum libris quod ipſum fugeret. ex Tibullo, Propertio, Naſone quædam tranſtulit in ſuas Elegias. Ex Catullo Epithalamium ſcripſit Herculis Ferrariæ Ducis, & Renatæ Ludouici 12. Galliarum Regis filiæ. Vertit primum librum Metamorphoſis Ouidij elegantiſſimè. Eius conſilij fuit rithmo Gallico omne Pſalterium Dauidis exprimere, ſed L. tantum Pſalmos abſoluit morte ſublatus.* Quorſum iſta tam ſolennis præfatio, & de Tibulli, Propertij, Ouidij & Catulli venereis floſculis in ſuos verſus traductis tam inſigne præconium, & demum iſta omnia ad eius Dauidicorum Pſalmorum rithmicam verſionem accommodata, niſi quia idem interpres etſi aliàs *Latinæ linguæ ignarus*, ſatis tamen ſcitè nouerat Catulli & Tibulli lepores in eos Pſalmos inducere, & Propertianis, Ouidianiſque deliriis opus illud alioqui graue & ſeuerum aſpergere, quo ſic auidiùs à promiſcua multitudine ſimul omnia mandarentur memoriæ? Et veſtri Angli quum eodem Euangelico ſpiritu eoſdem Pſalmos Dauidicos, & alia quædam in rithmos Anglicanos verterent, quid aliud ſpectarunt, niſi vt Pſalmos illos eo faciliùs vulgus ediſceret? Nam quòd in illis contra Papiſtarum doctrinam, contra Pontificem Romanum, contra neceſſitatem operum pro ſola fide, contra inuocationem ſanctorum quædam artificiosè poſita ſunt, quod alicubi quibuſdam voculis ad ornamentum & concentum carminis, vel ad permulcendas aures adiectis leuiuſculæ mutationes in gratiam Euangelicæ fidei factæ ſint, cuius etiam officioſi erroris eos

Eraſmus in Epiſt. ad fratres inferioris Germaniæ. qui ſimilem rithmo verſionem Germanicè ediderunt, inſimulat Eraſmus, variis exemplis poſſem oſtendere; cuiuſmodi perraro, aut fortaſsè nuſquàm in Transflationibus Mahumetanis reperias. Quòd ſi Mahumetus eiuſmodi feciſſet digreſſiones, eaſque cum re quę tractatur nullo penè modo cohærentes, quibus Eobanus Heſſus, vel potius Theodorus Beza, non iam adoleſ-

adoleſcens, ſed ſenex & canus, & alterum ferè pedem in Cymba Charontis habens ſuam Pſalterij tranſlationem referſit, rectiùs forſitan dici potuiſſet, voluiſſe *in errorem* & improbitatem traxiſſe incautos. Ecce enim quàm laſciuè & petulanter quinquageſimum Pſalmum grauiſſimum, nihil niſi acerbã pœnitentiam lachrymáſque, doloréſque ex turpiſſimi ſceleris recordatione complectentem Beza veſter transferat.

Dauid (inquit) Rex amore *Beza.*
Correptus, vertit Berſaba ad limina vultus,
Berſabæ, qua non formoſior altera, cunctas
Iſacidum populos inter numerata puellas,
Sed coniuncta viro, & mater iam digna videri.
Et mox tam raras mortali in corpore dotes
Miratus, patulæ radiantem frontis honorem,
Purpureaſq; genas, pulchri & diſcrimina naſi,
Os roſeum, & flauos per eburnea colla capillos,
Marmoreumq; ſinum, porrectaq; brachia longe,
Et teretes digitos, me verò ludere in iſtis
Fas oculis inquit, &c. Et paulò poſt:

Berſabe
Omnibus arridet pulchra ſibi concia formæ:
Nunc ſinit extrema criſpantes fronte capillos
Ludere, nunc varia diſcriminat arte vagantes:
Iam celare ſinum ſimulat, mammaſq; coercet,
Et ſuperobiectat tenuis velamina telæ.
Iam cunctas oſtentat opes, colloq; ſuperba
Nudato, pulchra mentitur imagine diuam.
Interdum excultis illi qui ſtabat in hortis
Marmoreo inſignis labro atque perennibus vndis
Fonte lauat, celereſq; oculis iaculatur amores, &c.

Ecquis verò eſt in toto quinquageſimo Pſalmo verſiculus, qui iſti Catullianæ deſcriptioni reſpondeat? Atque hîc videre potes, quare tui adeò ſtudioſè euoluant Ouidium, Catullum, Propertium, Tibullum, & quemadmodum eorum libidinoſas venuſtates ad ſacras literas applicent, & tali condimento eas ſectariis ſuis efficiant ſuauiores. Illud autem tibi aſſeuerare auſim, in omnibus Mahumetis noſtri metricis verſionibus huiuſmodi exemplum nullum occurrere. Quin ex hoc etiam ad memoriam reuocare poteris illud quòd ſuperiùs annotaui, tuos omnia ferè ad luxuriam & libidinem referre. Quid enim non ſunt illi eò applicaturi, qui ex illo mœſtiſſimo, grauiſſimoque, & maximè lamentabili Pſalmo hæc non lamenta & lachrymas, ſed libidinis illecebras & lenoci-

nia po-

nia potuerũt exprimere. Sed iſta attigiſſe contẽtus pluribus huius generis exẽplis congerẽdis libẽter ſuperſedeo: id tãtummodo ſtrictim admonebo, fratres tuos dũ ſinguli iſtiuſmodi rithmis ſcripturarũ ſenſus ad ſuarũ ſectarũ patrociniũ inflectũt, nõ quidem ingenuã Mahumetis ſimplicitatẽ imitari, ne quid præterea addam, quod tamen ipſa rei indignitas ferè à me extorquet. Quod autem adiicitur *de correcto Euangelio*, quanquam ambiguè dicitur & poteſt eſſe verũ, calumniæ tamen magis videtur affine. Sed ſiue verum ſit, ſiue falſum, eodem plane modo nobis vtriſque commune eſt, ideoque communẽ defenſionem poſtulat. Si enim is ſit ſenſus, quod vel Mahumetes noſter, vel Euangeliſtæ veſtri verum Chriſti Euangelium voluerint corrigere, mendaciũ eſt, & calumnia, quam vtrique execramur. Sin verò id intelligatur temporis longinquitate, quod omnia corrumpit & inficit, in libros etiam Euangeliorum quoſdam errores irrepſiſſe, quædam falſa capita, vel adulterina ſcripta hominũ negligẽtia & cæcitate cum illo diuino libro fuiſſe commixta, quæ noſtri Prophetæ vel emendarunt vel ſuſtulerũt, hoc facto Euangelium ſuo nitori reſtituimus, & hoc a nobis factum vtrique profitemur, & de eo gloriamur. In Teſtamento Matthæi Latino innumera penè, in Græco etiam plurima errata correxiſſe teſtatur Theodorus Beza. In quo nos quidem labores eius approbamus. Hiſtoria illa mulieris adulteræ in Euãgelium D. Ioannis ab aliquo impoſtore intruſa eſt. Non negamus, quemadmodum & hiſtoriam eiuſdem Euangeliſtæ, & aliorum item aſſũta à ſimilibus impoſtoribus infanda illa Chriſti crucifixone vitiatam eſſe aſſerimus. Epiſtolæ quædam Ioannis, Iudæ, Iacobi, & Paulo falsò illis aſcriptæ, ab illis tamen nunquam profectæ ſub eorum ementitis nominibus obtinuerunt apud Chriſtianos authoritatem, quas propterea vos ad analogiã fidei exigẽtes, iam vti Canonica celſitate indignas repudiaſtis, & à ſcripturæ corpore reſecuiſtis. Ita nimirum quemadmodum nos alias quaſdam eiuſdem Pauli epiſtolas iiſdem quibus vos argumentis ad analogiam fidei examinantes fictas eſſe deprehendimus, eamque ob cauſam vt vos illis prioribus epiſtolis Euangeliſmum veſtrum limari non ſuſtinetis: ita neque nos his poſterioribus Alcoranum noſtrum corrigi patiemur. Vtrique enim illas dum regulis & gnomonibus fidei noſtræ metimur, vtriq; pariter Apoſtolico nomine ſpiritu que indignas inuenimus. His autem ita correctis & amputatis reliquas ſcripturas, & ipſum imprimis Euangelium tanquam ſacroſanctum Dei verbum vtrique recipimus & veneramur vſque eò, vt vtrique, ſaltem nos [a] *Chriſtum à Deo miſſum cum Euangelio defendimus* [b] illudque *datum non ob aliam cauſam, niſi vt per*

Vide Niceph. lib. 9 cap. 48.

Beza in præfat. Teſta. & in Annot.

[a] *Azoar. 67.*

[b] *Ibid.*

vt per ipſum Dei dilectionem & gratiam homines aſſequantur, [c] nec *de Dei promiſſionibus in lege, Euangelio, & Alcorano propoſitis dubitandum eſſe,* & [d] *Euangelij doctrinam perfectam eſſe, ſicut & ipſius Alcorani,* & Mahumetes nos docuit, & nos conſtantiſſimè credimus. Quod ſubinde repeto, vt tu certo ſcias nos vna vobiſcū Euangeliū recipere, nec vllam ei iuſtam authoritatem adimere. SAMVEL. Perpulchrè quidem recipitis, & ſanctè veneramini, qui mortem Chriſti primò tollitis, & tum demum reliqua Euangeliorum capita admittitis, hoc eſt, qui Euangelij tanquam medullam & intrinſecum nucleum triticique florem aufertis, & deinceps cortice, & nuce, & tanqam ſiliquis ſectarios veſtros paſcitis. MICHAEAS. Non ſatis Euangelicè (Samuel) aliquam Euangeliorum partem nuci, & cortici, & inanibus ſiliquis cōparas, cum omnes particulæ lectiſſimo frumento & medulla puriſſima ſint diſtentæ. Hæc contumelioſa Scripturæ vel reiectio, vel extenuatio non decet Chriſtianum, multò minus Euangelicum, qui ſe fingit habere omnes ſacrarum literarum apices pro rebus diuinis & ſacroſanctis. Quòd ſi ideò te excuſabis, quia aliæ ſcripturarum partes aliis ſunt excellentiores, & vos mortem Chriſti, caput & ſummam Euangelij conſtituitis, tamen ne ſic quidem magnum videtur eſſe iudicium & acumen veſtrum, qui mortem crudeliſſimè inflictam vitæ, hoc eſt, ignominiā, & dedecus, & infamiam gloriæ & honori, & (quod omnium eſt præclariſſimum) mirabili illius in cælos exaltationi anteponitis. Sed de eo in præſentiarū nihil ampliùs dico, nec eſt enim huius loci, & iam ſuperiùs de eo pauca, & poſt multò, dicenda ſūnt plura. Illud mihi reſpondeas velim, qui vni Euangeliſtarum de Chriſti morte narrationi fidem abrogat, an non reliquorum etiam hiſtorias incertas reddit & dubias? SAMVEL. Opinor, in iſtis enim diuinis rebus quæ à Dei pendent teſtimonio, quemadmodum non minus firmum eſt, quod ab vno ſeparatim ſcriptore aſſeritur, quam quod ab vniuerſis, ita qui falſum iudicat quod eſt ab vno Euangeliſta traditum, neceſſe etiam falſum arbitrabitur illud ipſum, etiamſi à reliquis affirmetur, quia hoc in genere non à numero vel multitudine hiſtoricorum pendet narrationis veritas, ſed à ſpiritus ſancti gratia, quam ſingulis adeo efficaciter aſpiraſſe credimus, vt nullus alicubi in ſcribendo à veritate aberrauerit. MICHAEAS. Rectè. Quid verò ſi quiſpiam integrum aliquod Euangelium, vt Matthæi vel Lucæ inter apocryphos & incertæ fidei libros numerauerit, an non conſequens eſt eum, illa capita quæ Chriſti mortem deſcribunt, vt dubia & apocrypha contemnere; & deinceps reliquorum etiam Euangeliſtarū de eadē

[c] Azoar 19.

[d] Azoar 12.

crucifixione hiſtorias infirmare, quæ omnes eodem prorſus filo & authoritate nituntur? SAMVEL. Non probo has Socraticas captiones, quæ homini ſæpe inuito extorquent eius rei confeſſionem, quam tamen ex animo maximè abominatur. Ego rotunde & volubiliter tibi confirmo, vobis nihil omnino prodeſſe, quod reliquas Euangelij partes amplectamini, quamdiu quædam capita, eaſque maximas res ipſum cor & animum Euangelij comprehendentia præcidatis. Id tu ſi defendere intendis, ingenuè & apertè agas velim, non ſophiſticè & captiosè. MICHAEAS. Certè nihil minus cogito quam fraudes & inſidias. Sed quẽadmodum antea præfatus ſum hanc cauſam eſſe nobis vtriſque, & Turcis & Euangelicis cõmunem; ita ego te perſpicuis argumentis ad eius rei confeſſionem eram deducturus. Sed ſumma concluſionis meæ hæc futura erat, quũ veſtri poteſtatem ſibi cenſoriam arripiant de toto aliquo Euangelij libro iudicandi, illumque configendi, & è Canonica authoritate ſubmouendi, nobis crimini non eſt vertendum, ſi contra eiuſdem Euangeliſtæ vnum aut alterum caput tantundem vendicemus. SAMVEL. Siquidem ita faceremus, aliquod haberes cauſæ tuæ patrocinium. At quum nos à tanta impietate longè abhorreamus, non nimis prudenter hanc fictionem tuæ defenſioni obtendis. Quis autem omnium mortalium Euangelicas hiſtorias à quocunque Euangeliſta ſcriptas, earumque ſingulas partes & apices magis quam nos honorat & reueretur? MICHAEAS. Non nunc primum (Samuel) in hunc lapidem impingis, vt de incognitis nimium confidenter pronuncies. Etſi quidem ex Anglia deceſſeras ante doctorum quorundam virorum cum Campiano Ieſuita in Turre Londinenſi conflictum, venia danda eſt errori tuo: Sin verò tum temporis in Anglia fuiſti, grauiori nomine notanda eſt hæc tua adeo temeraria & pertinax in aſſeuerando audacia. In illa enim Turrenſi diſputatione, quam Reginæ Cõciliariorum iuſſu Doctores quidam inierunt, & quam iidem Doctores & ſcriptores in Eccleſia Anglicana admodum celebres, poſtea typis impreſſam in lucem emiſerunt, euidenter & verbatim Euangelium Lucæ apocryphis incertæ fidei libris annumeratur. Si non recordaris, eorum ego tibi verba ex Anglicana lingua in Latinum traducta, & verborum item rationes fideliter repetã. Sic itaque illi Dialecticè ratiocinantur: *Illos libros quos veteres Patres non receperunt tanquam Canonicos, quibus fides non erat innixa, eos noui homines, nec Tridentini Concilij Patres efficere possunt Canonicos.* Hac poſita propoſitione, quæ eſt in Proteſtantium Theologia firmum & altè fundatum *axioma, ita deinde progrediuntur. Auguſtinus libro ſecundo capite octauo de doctrina*

Diſputatio quartæ diei.

Chriſtiani omittit (ex Canone) Baruch. Et duos poſteriores libros Eſdræ. Hieronymus in præfatione libri Regum, dicit Sapientiam Salomonis, Ieſum filium Syrach, Iudith, & Tobiam non eſſe in Canone. Euſebius libro ſexto, & capite 18. omittit tertium & quartum Eſdra, Tobiam, Iudith, Baruch, Sapientiam, Eccleſiaſticum, & libros Machabæorũ. Et quanquã ipſe aſſerat illam ad Hebræos eſſe genuinam epiſtolam Pauli, tamen fatetur multos de ea dubitaſſe. Ita quoque ait multos dubitaſſe de ſecunda Petri, & nonnullos de duabus vltimis epiſtolis Ioannis. Apud Euſebium libro quarto, capite vigeſimo ſexto. Melito Epiſcopus Sardenſis enumerans volumina Teſtamenti veteris, omittit Eſdram, Tobiam, Heſter, Iudith, Baruch, Sapientiam, Syrach, & libros Machabæorum. Concilium Laodicenum omittit Euangelium Lucæ, & Apocalypſim. Vides ergo Campianehos vetuſtos Patres non habuiſſe iſtos libros pro Canonicis, neque tamen vel hæreticos vel blaſphemi vocabantur. Hæc illi. Paulò poſt definiunt eos libros eſſe non Canonicos, *ſed apocryphos, quos (antiquus) Canon non admiſit, nec approbabit tanquam indubitatè profectos à Spiritu Sancto. Et huiuſmodi apocryphi libri prohibentur legi, aut quanquam legi poſſint propter præcepta morum, non tamen propter capita religionis.* Deinceps idem argumentum rurſus arripitur, & illud potiſſimum vrgetur, quòd *Concilium Laodicenum omittit ex veteri Teſtamento Tobiam, Iudith, Sapientiam, Eccleſiaſticũ ex nouo Lucæ Euangelium, & Apocalypſim.* Campiano autẽ reſpondente, Concilium illud Laodicenum, cuius ſolius authoritate Euangeliũ Lucæ premebatur, fuiſſe vnius regionis particulare, ideoque decretum minoris eſſe momenti: illi alteri è contra fortiùs & neruoſiùs inſtant, *fuiſſe quidem illud Concilium Prouinciale, & præterea confirmatum à ſexto generali Concilio, quod in Trullo Conſtantinopolis coactum eſt, vbi Conſtãtinus Imperator præſidebat teſte Bartholomæo Caranza. fol. 71.* Ex quibus omnibus concludunt valde luculenter: *Et nos ergo è Canone expungere poſſumus Tobiam, Iudith, &c. quos veſtrum Concilium Tridentinum intruſit tanquã authenticos.* Hactenus doctores tui Anglicani, magis vt ego exiſtimo tum clarè, tum ſolidè, quàm vt tu iſtorum vel argumentorũ momentis, vel verborum perſpicuitati quacũque diſtinctione tenebras poſſis offundere. Euangelium certè Lucæ firma ratione probant magis eſſe dubium, quam multos Teſtamenti veteris libros, quos tamen Miniſtri quiuis pro arbitratu ſuo rident & contemnunt. Iacent enim libri Machabæorum & Baruch, duorum tantum hominum Hieronymi & Melitonis teſtimoniis confixi. In eodem Turrenſi colloquio ad epiſtolã Iacobi refellẽdam ſolius Euſebij teſtimonium producitur. Machabæorũ libri apud vos quã ſunt leues, omniumq́; contẽptio-

Though they may be read for moral leſſons, yet not for matters off religion.

Diſputatio primi die.

Zuinglius tom. 1. arti. 57. fol. 100. Ibid. in explicat. articuli 20. fol. 53.

ni expoſiti? Caluinus eorum *ſomnia* præſidenter reijcit. Zuinglio *non plus probat ſecundus Machabæorum liber, quam Ioannes de Montevilla*, hoc eſt, quàm AEſopi fabulæ, qui etiam Papiſtis ex Baruch neſcio quæ pro ſanctorum inuocatione obijcientibus: *Non eſt* (inquit) *quod multa reſpondeam. Nihil enim verbis Baruch contra nos probabūt. Reſponſione nulla dignabor apocrypha.* Iacobi autem epiſtola veſtrum ferè omnium calculis damnatur tanquam *ſtraminea*, impura, nihil continens Apoſtolicæ puritatis, Euangelicis & Paulinis literis aduerſaria. Et tamē (vt dico) iſti à certis tantum hominibus refutantur. Quantò magis ergo neceſſe eſt Lucæ Euangelium apud ſobrios homines nullius eſſe ponderis, nullius æſtimationis, cui à totis Conciliis non tantum Prouincialibus, ſed etiam generalibus, & vtriſque perantiquis, & alterius præſide Chriſtianorum Imperatore, eoque iuxta Anglicanam Theologiam Eccleſiæ capite ſupremo Canonica authoritas detrahitur? Quis ſe Lucæ authoritate & teſtimonio magis aſtringi patietur quàm *Ioannes de Montevilla*, quando vos eum cum Baruch & Machabæis, & aliis libris apocryphis copulatis, quorum vel lectioni penitus nobis interdicitis, aut ſi permittitis, ſollicitè admonetis, tātum ad mores inſtruēdos legi poſſe, non autem ad formandam fidem. Eſt etiam alter è Prælatis veſtris, iiſque primariis in palatinatu Rhenenſi, cui cum ex eo ipſo capite, vbi incipit hiſtoria paſſionis Chriſti aliquid obiiceretur, quod is non probabat,

VV Clebitius in victoria veritatis & ruina Papatus Saxonici Argmento 5.

ideoque quia credere nollet, reſponſionem aliquam debebat meditari, eo confugit, vt fateretur quidem Lucam ita quemadmodum aduerſarius vrgebat, aſſerere, ſe tamen Lucæ credere nolle, quia (vt ille arguit) *Matthæus & Marcus tradunt contrariū* ex eoque concludit valde iuridicè; *Ergo duobus teſtibus Matthæo & Marco plus fidei adhiberi debet quam vni Lucæ.* Addit deinceps: *Lucas quoque Synaxi* (de cuius hiſtoricæ narrationis veritate contendebatur) *non interfuit ſicut Matthæus.* Quo tanquam ariete inuicto putat planè euerti & proſterni authoritatem Lucæ. Quod tamen argumentum ſi ita valeat, iacent antiquæ dignitatis gradu eiecti non tantùm Lucas & Marcus, ſed

A cap. 1. ad 9.

bona quoque ex parte Matthæus, qui multa in Euangelio ſuo narrat, quorum ipſe geſtioni præſens non interfuit. Quanquam autem hoc fortaſſe nimium & planè intolerandum eſt, vt ita temerè integri ſcripturarum libri excidantur, quæ via directa & planiſſima ad vniuerſum Bibliorum corpus deſtruendum, tamen quamdiu eo vſque non procurritis, ſed in quadam moderatione conſiſtitis, & vti feciſtis hactenus vetus & nouum Teſtamentum libellis tantum & Epiſtolis quibuſdam, & capitibus, & ſententiis quaſi putridis ramis abſciſſis,

& in

& in ignem ... purgandum vos assumitis, non reprehendo. Ie eo autem vos iniquiſſimos iudices aſſero, ſi vos authoritatem totos libros conuellendi in... itis, nobis autem contra librorum particulas eandem poteſtatem non conceditis, & quum vobis fas ſit integrum Euangelium vt apocryphum rejicere, nobis nefas ſit vnum & alterum caput dignitate canonica exuere. Sed neque hic quicquam exaggerabo, vt nos vobis eſſe moderatiores probem. Illud tantum concludo, ſi in Euangelio corrigendo crimen aliquod fuerit admiſſum, & illud cuiuſcunque ſit modi, in nobis vtriſque eſſe par & æquale, vt nec hoc loco quicquam Mahumeti & Mahumetanis obiici poſſit, quod Luthero & Euangelicis non minus directè pleneque conueniat. SAMVEL. Equidem quid noſtri intenderint, quum ita Lucæ Euangelium libris prophanis & apocryphis annecterent, non poſſum diuinare, niſi quod eum ſcio alicubi a Luthero carpi tanquam nimis ſedulum charitatis & bonorum operum prædicatorem. Ea enim lance Lutherus Euangeliſtas & Apoſtolos omnes pendit atque examinat. Vndè & vniuersè eos *qui potiſſimum & maiori præ cæteris ſtudio docent, quod ſola in Chriſtum fides abſque noſtris operibus nos iuſtos & ſaluos faciat, ij omnium optimi ſunt Euangeliſtæ*. *Hinc* (inquit ille) *Pauli Epiſtolas rectius Euangelium dixeris, quam quæ ſcripſit Matthæus, Marcus, Lucas*. Et Magdeburgenſes reliquique omnes Proteſtantes ſtatuunt Iacobum *idcirco Apoſtolorum doctrinæ aduerſari, quia cap. 2 contendit Abraham non ex fide tantum, ſed ex factis iuſtificatum eſſe*. Quæ accuſatio Lucam quoque attingit manifeſtò, qui Euangelij ſui capite ſeptimo in fœmina peccatrice peccatorum remiſſionem non ſoli fidei, ſed etiam charitati attribuit. Audiui nonnullos in Luca illud quoque reprehendere, quod Euangelij ſui capite 22 paulò apertiùs abſurdum Papiſtarum de reali præſentia errorem putetur aſtruere. Cuius ea de re authoritatem planè contemnere, & deſpicatui habere videtur Iuellus noſter, & exemplo huius Clebitij Matthæum & Marcum ei prorſus opponere, quorum verba quæ verbis Lucæ apparent contraria, ita premit, vrget, & commendat, vt de Luca tuendo nihil prorſus laboret. Quod ſanè ego valde cuperem, & res ipſa inprimis poſtulabat. Anabaptiſtæ quidem vna cum Cerdone & Marcione alijs argumentis huius Euangeliſtæ authoritatem oppugnant. At non dubito, quin illi noſtri diſputatores nec leuiſſima iſtarum hæreſum contagione fuerint afflati. Cæterum quoniam ego augurari non poſſim, quæ eos ratio in has ſalebras impulerit, eorum defenſionem non ſuſcipiam, teque propterea velim ab hoc vl-

Luther. & ita alij quoque ſectarij ſuas ſingulis particulares opiniones faciũt normam iudicandi de literis ſacris.

Luther. tom. 5. præfatio in epiſtolam Petri. fol 429.

Magdeburgenſes Centuria 2. cap. 4. pag. 261.

Luc. 7. v. 27.

Beza in Annotationibus in 22. Luc.

Iuell. defenſio. Apolog. Anglic. par 2. c. 13 pag. 261. 261.

Vide Bibliothecã ſanctam lib. 7. hæreſi. 4.

vlcere amplius tangendo manum amouere. MICAEAS. Faciã non grauatè, ſi tamẽ primo ſenſum meũ ex cõmunibus tuorum ſcriptis & opinionibus collectum iudicauero, quare tui Euangelium Lucæ ita incipiunt carpere. An non ipſe animaduertis ſcriptores Euangelicos cuiuſcunque ordinis, ex opinionibus quas prius animo conceperunt de Patribus, Concilijs & ipſis ſcripturis plerumque ſententiam ferre? Hoc eſt fundamentum Martini Lutheri in examinandis Euangelijs antiquis. Hæc Ioannis Caluini, hic Zuinglij & aliorum gnomon, in alijs libris diiudicandis. Nam & ille Baruch cum Apocalypſi, & hic Machabæos idcirco potiſſimum reijcit, quia illi libri inuocationem Sanctorum, hic orationem pro mortuis confirmant. Papiſtæ (inquit Ioannes Caluinus) *Ex ſecundo Machabæorum purgatorium probabunt, & Sanctorum inuocationem, ex Tobia ſatisfactiones exorciſmos, & quid non? ab Eccleſiaſtico non pauca mutuabuntur*, quapropter fidem iſtis libris non habendam concludit. Hoc exemplo inſtructus egregius Caluini diſcipulus & Doctor Academicus. *Illum* (inquit) *Tobiæ Raphaelem minime moramur; nec illos ſeptem Angelos agnoſcimus quorum ille meminit. Hoc totum à ſcripturis Canonicis alienum eſt quod ab illo Raphaele commemoratur, & ſuperſtitionem nescio quam redolet. De loco Eccleſiaſtici parum laboro, nec arbitrij libertatem credam quantumuis hic centies affirmet, &c.* Denique ne longior ſim (quia ex antedictis hoc totum facile potes animaduertere hoc præſidio innixus Martinus Lutherus pronunciat Epiſtolam Iudæ *inutilem*, & *propter ſolum Papam eſſe ſcriptam*, quia nimis apertè neceſſitatem bonorum operum propugnat, & ſoli fidei Euangelicæque libertati perſpicuè aduerſatur. Hoc laudat Ioannes Caluinus: hoc vocat *argumentis ex re ipſa ſumptis* libros iſtos ſcripturarios diſcutere. Hoc modo, dico iſtiuſmodi *argumentis ex re ipſa* & Anglicana religione *ſumptis*, credibile eſt Doctores veſtros Lucæ Euangelium perſcrutatos: & quia nonnulla reperiebant Papiſtica & ſuperſtitioſa, cum religionis Anglicanæ fidæi placitis pugnantia, idcirco contentos fuiſſe antiquam Lucæ authoritatem aliquantulum labefacere. Et hoc ipſum præterea nonnihil conducat ad leuiuſculum quendam errorem eximendum, qui forſan animo tuo potent inſidere ex verbis authoris huius vel imperfectè, vel ſuperſtioſè poſitis. Quando enim ait à Mahumeto *laudari quidem Teſtamentum vetus, quod tamen quibuſdam in locis dixit eſſe mendoſum*, id ita intelligendum eſt, non quaſi putauerit, vel in lege aliquod eſſe mendum, vel à Moſe mendacium aliquod in lege ſcriptum, ſed quemadmodum vos Chriſtiani pleriſque legis etſi à Deo profectæ mandatis vos

Zuinglius vbi ſupra

Cal. Antidot. concilij Triden ſeſſ. 4 pag. 1.

Voobitaper cõtra Campianũ pa. 17.

Luther. Tom. 2. reſpõs. ad Aub. Cathar.

Tom. 1c2. Caluinus vbi ſupra pag. 372.

que-

[illegible]am teneri creditis; ſic & nos etſi legem ſtudioſiùs quam vos colimus (nam circumciſionem, quod eſt legis primarium caput, & a vobis neglectum, accuratè obſeruamus) tamen à pluribus eius mandatis nos liberos eſſe aſſerimus: quare nec ad iudicialia & politica, nec ad ceremonialia quæuis præſtanda nos obligari putamus. Deinceps vero eodem penitùs quo vos modo poſtquam libellos quoſdam immeritò ſanctiſſimæ Dei omnipotentis legi perperam adiunctos ſuſtulimus, & ea quæ ex margine in textum irrepſerunt exemplo veſtro reſecuimus, quæ deinde ſuperſunt vera legis & Prophetarum oracula, omni cum veneratione & honore ſuſcipimus.

ARGVMENTVM
CAPITIS DECIMI QVINTI.

IN Anglicano & Turcico miniſterio ſumma eſt conuenientia. Templa vtrinque ſunt ſimilia, ſed Turcis ornatiora & magnificentiora. Vtrinque Miniſtri habitu vtuntur vulgari, ſunt valdè ignari, præſertim, Angli. Vtrique tractant artes mechanicas vel ruſticanas. Neutri abſtinēt ab vſuris. Quoad ipſam miniſterii naturam internam, cum vtrinque conueniat illud poſſe inſtar officii ciuilis dari & adimi, tùm electionem popularem quam Euangelici vrgent eſſe maximè neceſſariam & Apoſtolicam, Turcæ iam habent, Angli adhuc non poſſunt obtinere, in quo eorum miniſterium eſt Turcico imperfectiùs. Item in eo, quod Sacerdotium ſiue miniſterium ſuum tum quoad internam vim, tum quoad externam praxim Euangelici fœminis non minùs quàm viris communem faciunt.

CAPVT XV.

QVIBVS ita explicatis, pari quoad potero breuitate reliqua expediam de Miniſtrorum ordine, Eccleſiaſtica liturgia, & Imaginibus. Et in priore quidem nihil eſt omnino difficultatis. Miniſtri enim veſtri Miniſtris Mahumetanis tam ſunt ſimiles, vt eodem quaſi ouo videantur prognati, nec quidquam aduerto diſcriminis quod me retar-

tardet, quo minus poſt tria verba de Miniſtris dicta ad Eccleſiaſticam vtriuſque liturgiam conferendam progrediar. S A M V E L. Ergo oblitus es eorum quæ antea de Sacerdotibus, non Miniſtris Turcicis recenſuiſti, quæ ſi repetere volueris, & magnam & multiplicem ſtatim perſpicies inter hos duos ordines diſſimilitudinem. M I C H AE A S. Verba quidem optime recordor, tantam autem rerum diſcrepantiam non poſſum intelligere. Quamobrem te velim ex verbis meis illa tam multa & magna diſcrimina annotare. S A M V E L. Verba quidem in promptu ſunt, vt item res vtroſq; magno interuallo ſeparantes. Dixiſti enim Turcarum *Sacerdotes nonnullos pro anima fundatorum ſuorum quotidie precari*, quod eſſe potius Papiſticum quam Euangelicum, & quoad nomen Sacerdotum, & ipſum ſic orandi officium tu non ignoras. Miniſtri certè tali functione non deſtinētur. Tum adiunxiſti, *Sacerdotes nullam habere occupationem circa curam animarum, confeſſiones, exhibitionem Sacramentorum*, quum noſtri & animas populi ſibi commiſſas curent, eiſque Sacramenta adminiſtrent. Sequitur, *Eccleſias nihil differre à domibus communibus vt nec Sacerdotes à communi populo, qui nec meditationibus, nec ſtudiis literarum vacant, ſed vxori, liberis, familiæ.* Ad extremum addebas eos *iumenta curare, mercari, vſuram capere, tractare mechanica*; quorum omnium in Eccleſia Anglicana quid tandem ſimile? Eccleſiæ certè noſtræ *à communibus domibus* non minus differunt, quam ampliſſima Regum palatia à miſeris ruſticorum gurguſtiis: veſtræ autem Moſqueæ pleræque neſcio quo modo in rotunditatem cōformatę, columbariis ſimiliores ſunt quàm Eccleſiis. Miniſtros à populo vel ipſe habitus diſcriminat: qui etiam non vni rei vxoriæ, ſed ſtudiis etiam literarum, in primis ſacrarum vacant. Ad iumentorum verò curationem tanquam nimis abiectam & ſordidam vt non deſcendunt, ſic mercari illis fas non eſt & vſuram tum in ſe, tum in aliis execrātur, quam ſciunt verbo Dei eſſe illicitam & nefariam. Quare noſtrorum Miniſtrorum à Turcicis Sacerdotibus non minor ſanè eſt differentia, quàm Orientis ab Occidente, aut Septentrionis ab Auſtro. M I C H AE A S. Equidem permihi moleſtum eſt (Samuel) quod te video eadem ſemper chorda aberrare, ita magnifico ſpiritu Septentrionem, & Auſtrum, reliquaſque mundi plagas grandi oratione crepas, quando interim nihil afferes ferè niſi meras nugas, ipſa vanitate vaniores. At non eſt tibi ſuccenſendum, ſed potius Euangelio tuo, cuius hic eſt peculiaris genius, & cuius ſectatores hoc ſemper ſpiritu afflantur. Vide enim hæc omnia quam facile eſt refellere. Illud vnum de Sacerdotibus pro anima fundatoris orantibus, qui

cum parochus eſt, proprio & communi ſtatuto. Reliqua quæ ad veſtros noſtroſque Parochos, vel Miniſtros Parochiales pertinent, ordine & ſingulatim perſequamur. Primū de nomine Sacerdotū & miniſtrorum litigare, quid eſt aliud quā de lana caprina quæſtionem mouere. Certè ſi vel illi Sacerdotes non ſunt, vt vos contenditis, perinde iniuſtè officia & commoda ſolis Sacerdotibus propria veſtris Anglicanis attribuit & vindicat. Sed ſi probè verſatus eſſes quod officium actuum poſtulat in publicæ ecutatis communionis Anglicanæ libro, præſertim ante viginti annos edito (nam poſtremis temporibus fortaſsè vt in ceteris, ſic etiam multo magis in appellationibus aliquid mutatum eſt) illic perſpicies nomē *Ministri* vel *Sacerdotis* pro eodem promiſcuè adhiberi, veſtroſque illos mūdo *Sacerdotes*, mox *Miniſtros* appellari. Quas voces ita promiſcuè confundit Latinus eius libri interpres, vt non rarò quos vel patrius ſermo, vel liber ille Anglicana lingua vocat *Sacerdotes*, ille Latinè tranſferat *Miniſtros* quam indifferentem appellationem & populus regni vniuerſus vulgari idiomate ſequitur. Quare de hoc tempus ne teramus. Iſtos vero dicis *animas populi curare, & Sacramenta adminiſtrare, ſateor*. At non magis quàm Sacerdotes Turcici, qui & ſacramenta plura quam vos, eaque laborioſius adminiſtrant. Nam & Circumciſionis ritus veſtro baptiſmo eſt operoſior, & in prædicatione, qua ſola vos populi veſtri curatis animas, noſtri quoque non minùs quàm Miniſtri veſtri, ſunt & frequentes, & diligentes, & prolixi. Hæc autem officia noſtris author ille negauit, comparatione nimirum facta cum ſacerdotibus Eccleſiæ Romanæ, quibus tot Sacramentorum varietates, Vnctiones, Confeſſiones, Abſolutiones, Euchariſticæ communicationes, tam crebra ſacrificia, tam longum Pſalmorum & Orationum penſum, idque in dies ſingulos eſt impoſitum, vt nolim inficiari noſtros cum illis collatos, Sacramentis & animarum cura non multum impediri, quando illi confeſſionibus ſuis (vt reliqua mittam) plus impendunt temporis quam nos in omnibus Eccleſiarum noſtrarum ritibus, & ceremoniis, & Sacramentis. Singulorum enim animas quaſi pertractant & explorant ſingulatim, quibus nos vnica concione ſimul medemur vniuerſis. Illis ergo vtrique concedamus opus eſt, qui ſi mutuo inter nos contendamus, noſtrorum officium veſtrorum Miniſtrorum ſunctione non minus laborioſum eſſe facilè poteſt oſtendi, quum nullius & ſacrificia ſæpè procurent, & Circunciſiones miniſtrent, & longas conciones habeant, & longiores orationes, & Alcoranum ſtudioſè diligenterque euoluant, & ſinguli gregis ſui ſaluti & ſanitati litibuſque componendis, & vero boni paſtoris muneri exequēdo magna ſolicitudine incumbant. Incōſi

Prieſts. *Miniſters.*

ſideratè autē facis, qui Eccleſias veſtras Regalium palatiorum magnificentiæ cōparas. Sunt quidem a maioribus relicta templa quædam magnifica & verè regalia, ſed ea quemadmodum à vobis non ſunt extructa, ita veſtræ liturgiæ nihilo magis aptè inſeruiunt quam Herculis cothurnus infanti. Ideoque alijs in locis ea ſinitis collabi, vt in Anglia; alibi ea à fundamentis ſubruitis & diſturbatis, vt in varijs Galliæ Prouincijs, & in Scotia: plerumque vnam aliquam veteris Eccleſiæ partem Eccleſiaſticis cœtibus aſſignantes, reliquam deſtinatis prophanis vſibus, artificibus, mercatoribus, apparatui bellico, bombardis & tormentario pulueri, quòd & in ſuperiori Germania, & in inferiori mecum plurimi viderunt. Quas autem Eccleſias veſtri ædificauerūt (ædificarunt enim nōnullas, quamuis perpaucas, vt ante aliquot annos Antuerpiæ, & in quibuſdam ciuitatibus Germaniæ ſuperioris) eæ prorſus à domibus communibus nihil diſcreparūt, cum noſtris autem Eccleſijs collatæ licet quoad ædificandi formam aut nulla, aut perexilis eſt diſſimilitudo, quoad magnificentiam tamen & ornatum atque nitorem, noſtrorum infinita eſt excellentia. Parietes quidē imaginibus neutri complemus, quos pura calce dealbaſſe vtrique contenti ſumus; eoſque deinde ſelectis quibuſdā ſententijs ad Dei gloriam

Munſter. Coſmog. lib. 4. pa. 972. ſpectantibus vtrique decoramus. Ceterum templa noſtra egregio lampadum & luminum ſplendore collucent, quoru veſtra ſunt inania: ipſa etiam pauimenta inferius ſtoreis, ſupra tapetibus ſunt conſtrata, cum veſtra vndequaque luto & ſordibus fœdiſſima nihil habeant elegans, nihil decorū, nihil ornatum, multò minus aliquid ſumptuoſum. Sed de hoc aliàs fortaſſe commodius. In templorum autem ipſorum conſtructione ampla magnificáque, quiſquis comparat parſimoniam veſtrā cum Turcarum ſplendore & largitate, is opponat eadem quoque ratione

Sanſouino del gouerno de i regni lib. 8. fol. 13. 14. Belle-for. Coſmog. tom. 2 li. 6. cap. 6 col. 1828. crepuſculum nocturnum Soli Meridiano. Ecquid enim ſi omnes veſtros Euangelicos Principes Anglos, Scotos, Germanos, Danos, Biernenſes & reliquos, eorumque opera omnia quoad ædificatas Eccleſias in vnum contuleris, an eorum omniū templa, templa dico proprijs ipſorum ſumptibus excitata aliquod opus conficiēt ſimile Moſqueæ noſtræ Feſſenſi? Quæ vna (vt reliquas in eadem vrbe pluſquam ſexcentas prætereā, e quibus quinquaginta ſunt peramplæ & pulcherrimæ, marmoreis fontibus & columnis inſignes) ſuo ambitu continet ſesquimilliarium Italicum, mille ſcilicet & 500. paſſus, in quam 31. perpulchris præaltiſq; portis patet ingreſſus, habetque mundæ planè ſtructuræ fornices in latitudine 20. in longitudine 38. & perpetuo nocte dieq; accēſas lāpades vt minimū 900. ſæpenumero infinitè plures? hiiſq; & Miniſtris, Sacerdotibuſq; alendis

assignat

a[illegible] diebus ſingulis aureos [illegible] anno toto 75000. An ali-
quam [illegible] veſtris Regibus & Principibus Euangelicis fabrica-
[illegible] (At hoc (inquies) monumentū nō eſt largitati Turci-
[illegible] concedo. At eſt tamen pietatis Mahumetanæ à noſtræ re-
[illegible] Rege Africano poſitum. Quod ſi noſtra propria requi-
[illegible] n ego te extra hanc ipſam ciuitatem abducabo. Intuere vel Moſqueam illam Mahumetis, qui ciuitatem hanc expugna-uit, vel quam nepos eius Selymus in memoriā patris Baiazetis extruxit, vel quam nuper Solymannus erexit. Hijs ſingulis nihil grandius, nihil ſumptuoſius, nihil magis auguſtum & Imperiale vnquam ſcio vidiſti. Mirabiliter profecto totóque cœlo erras Samuel, ſi hoc in genere putas tuorum Euangelicorum humilia (ſi quæ extant) fana paria eſſe excelſis & heroicis noſtrorum Principum monumentis. Etſi enim forſan quæ in agris & pagis minoribúſque oppidis ſunt Moſqueæ, nihil habent adeo præſtabile & gloriandum (quāquam earum permultæ admodum ſunt egregiæ & bellæ) tamen quæ à Monarchis aliquando & à Baſſis ædificantur, ita eminent & excellunt, vt neſcio an tota Europa aliquid poſſit oſtendere magis ſuſpiciendum. Notaſti aliquando ſi non interius (quod vobis Chriſtianis perdifficile eſt) exterius ſaltem Eccleſiam S. Sophiæ prope Saralium Principis noſtri, fabricatam olim à Iuſtiniano Imperatore, nunc iure belli occupatam à noſtris, & Mahumetano cultui conſecratam, propter ipſius amplitudinem, fornicis magnitudinem & raritatem (eſt enim vnica tantum concameratio) coloris varij marmoreas & porphireticas columnas totius operis artificioſam & exquiſitā ſubtilitatem (quam mihi explicare non eſt facile) toto orbe celeberrimā. Cui collatum veſtrum Romæ *Pantheon*, vel *Omnium Sanctorum* templum, quod propter fabricæ ſimilitudinem multi valde prædicant & Sanctæ Sophiæ opponere ſolent, eſt verè (vt cum Romano illo loquar) *rudis indigeſtáque moles*, & tamen multis partibus minor. Hæc Sophia verum eſt exemplar, vera Idæa omnium Moſquearum quæcunque multis iam annis Principum noſtrorum pietate conſtruuntur, è quibus viſuntur ſex vel ſeptem prorſus obſtupendæ, & illæ quæ in hac ſunt ciuitate Mahumetis, Baiazetis & Solymanni ad huius imaginem ſunt excellenter elaboratæ. Mitto quæ poſſem in hunc locum plane innumera afferre, ſi velim omnia quæ ſunt ſingulari artificio & immenſo ſumptu impenſa in Moſqueis Iconii, Aleppi, Damaſci, Hieroſolymorum, præſertim Mechæ & Medinæ diſtincte commemorare. Hoc vnum breuiter à me accipias Samuel, & tuis Euangelicis impartias, quod eſt veriſſimum, ſi quid apud nos eſt elegans, ſi quid ſplendidum,

Belle-for. ibi. lib. 1. cap. 4. col. 391.

Bellon li. 1. cap. 76. Augerij Buſbeq. iter Conſtātinop. pa. 58. Nichols. de Nicho. des nauigations lib. 2. cap. 20. Poſtell. de la religiō. des Turcs. pa. 60.

ſi quid

Bellon. lib.2.c.99 113. Auger. Buſbe. iter Conſtātinopo. pag.22. ſi quid magnificum, id totum publica monumenta occupant, præſertim Eccleſiæ noſtræ, quibus collatæ ædes magnatum & Baſſarum, etiamſi ſint alioqui honeſtæ & honorificæ, humiles tamen caſæ vel tuguria cenſeantur. Nam in Moſqueis nullis parcimus ſumptibus, nullis laboribus, omnia rara, curioſa, ſplendida & magnifica ſtudioſè conquirimus. Apud veſtros Euangelicos longè ſecus eſt; Eccleſiæ plærumque turpes, ſordidæ & immundæ iacent. At hominum nobilium, mercatorum, medicorum, Baronum, Comitumque domibus nihil ornatius, nihil operoſiùs, & in hiis poliendis homines priuati regias aliquando gazas conſumunt. Quare noli deinceps Samuel veſtra fana, veſtra dico Euangelicorum propria noſtris Moſqueis, quemadmodum nec tuos Euangelicos noſtris Turcis quoad templa vel fabricanda vel ornanda componere. Quanquam veſtrum plerique, & hij qui ſe maximè ſpirituales perfectosque putant, eius ſunt ſententiæ, vt templa planè omnia, tanquam Papiſticæ ſuperſtitionis monumenta deſtruantur, & ſub aperto cœlo ad comedendam cœnam & prædicandum verbum conueniatur: & ita quidem in Scotiæ, Germaniæque plurimis locis fit. Qua de re agens quidam ex Euangeliſtis veſtris nobiliſſimus, & comparans tempora & Eccleſias Patriarcharum antiquorum *Lutherus in Geneſ. cap 4 fol. 69.* cum noſtris: *Quando* (inquit) *de illorum Eccleſiis loquimur, non oportet te reſpicere ad templa noſtra ampla & magnificè ex lapidibus ſectis conſtructa. Templum ſeu Eccleſia Adæ fuit arbor aliqua aut colliculus quidam ſub diuo, ad quem conueniebant, vbi habebant excitata altaria. Sic aliæ quoque Hiſtoriæ teſtantur ſub dio fuiſſe altaria, & ibi ſacrificatum eſſe. Sicut propter multas cauſas vtile eſſet adhuc fieri, vt ſub diuo conueniremus, ibi flexis genibus oraremus, doceremus, ageremus gratias, benediceremus mutuo, &c.* In quam item opinionem alij multi doctiſſimi propendent, quæ ſi valeret, ecqua ſuppeteret inter noſtros & tuos, noſtros multa templa extruentes, & tuos omnia diſturbantes comparatio? Cæterùm quoniam hoc breuiùs eſt à te perſtrictum, & ego leuiter prætereibo, in Miniſtrorum autem dignitate tuenda multò es diligentior, quos à vulgo diſtingui ais ipſo externo corporis habitu & veſtitu, eiſque tribuis non tantum rei domeſticæ, vxoris & liberorum, ſed etiam literarum, præſertim ſacrarum ſtudium; adimis autem iumentorum curam, quod eſt Miniſtrorum vocatione indignum, & mercaturam, quod eſt ei illicitum, maximè vero vſuram, quod eſt illis infandum & execrabile. Admodum profectò curioſè & accuratè eorum cauſam agis, quam vtinam leuiùs prætereiſſes, neque mihi occaſionem præbuiſſes, diutiùs quàm vellem in hoc argumento commorāndi. Nam vel tua cauſa, vel mea, vel ipſius Miniſterij, quod cum

Mah-

Mahumetano miniſterio coniunctius eſt quam tu ſimulas, miniſterium veſtrum magni ęſtimo, ideóque perinuitus adducor, non tantum vt miniſterium ipſum extenuem, ſed vt vel de miniſtris aliquid ignominioſius dicam. Sed tamen more meo attingam quantum hic locus deſiderat, & modeſtiſſimè & breuiſſimè, atque id potius vt vtriuſque ſimilitudinem & æqualitatem ſtabiliam, quàm vt veſtrum immodicè deijciam, & præ noſtro deprimam. Quare prius illud de veſtitu vix commemoratione dignum cenſeo, de quo vt priuata quædam Epiſcoporum & Archiepiſcopi decreta facta eſſe non nego, ita quàm ea generaliter & à populo damnentur tanquam Papiſtica, & à Miniſtris contemnantur tanquam ſuperſtitioſa, & à Geneuenſi Eccleſia refutētur tanquam *Baalis Sacerdotum inſignia*, non tibi ſoli, tuiſque domeſticis, ſed ipſis etiam peregrinis, qui nūquam Angliam viderunt, eſt notiſſimum; quum illæ controuerſiæ in Germaniam vſque & Heluetiam delatæ ſint, & ab harum Eccleſiarum Doctoribus ita diſcuſſæ, vt à Beza, Bullingero, Geneuenſibus, Tigurinis, Germaniſque Euangelicis pro Miniſtris contra Epiſcopos ſententia dicta ſit. Quæ etiam ſententia multis apud vos libris Miniſtrorum à promiſcua plebe in externo habitu differentiam reſellentibus confirmata eſt. Neque verò nos Samuel in hac diſceptatione inquirimus quid pauci Miniſtri ignari, indigentes, famelici, vt Epiſcopis quibuſdam gratificētur, in hoc aut illo pago faciunt, ſed quid à Miniſtrorum veſtrorum ordine pleriſque in locis fiat, quid pleræque Eccleſiæ ſentiant, quid communi omnium doctrinæ & prædicationi ſit conſentaneum. Hoc modo ſi quæſtionem illam examines, comperies Eccleſiarum earum quas numeraui, generali cō ſenſione diſcrimen hoc Miniſtrorum & laicorum vt friuolum, inane, inſulſum, imò vt impium, ſuperſtitioſum, Papiſticum, & Baalaticum repudiari. Reliqua tua hoc eodem reſponſo ſatis abundanter refutari ſcio, ſi de promiſcua Miniſtrorum multitudine agas. Sunt ſanè quidam apud vos docti, fateor, & ſunt item apud nos. At generalem Miniſtrorum turbam noſtris Sacerdotibus eſſe indoctiorem, manifeſtis argumentis facilè demonſtrabo, in eóque non tantum populum eorum quæ dico teſtem, ſed tuam etiam conſcientiam compello. Primum enim accipe ingenuā doctiſſimi in Eccleſia Anglicani Miniſtri confeſſionem. *Vnde ſit* (inquit iſte) *quòd tam multa millia, non dico virorum & mulierum, ſed ciuitatum & oppidorum tam craſſa officij ſui erga Deum & proximū ignoratione laborent, vt vel boues eorum ipſis millies ſint fœliciores? Nonne hoc ex eo prouenit, quòd eorum duces (Miniſtri) cæci ſunt, & officij ſui maximè inſcientes? Vnde fit, quòd Arriani, Valentiniani & Anabaptiſtæ diuerſorum generū cum*

Beza epiſtola 8.

Cart. contra VVhitgiſt in fine.

Car. 2 replic. cōtra VVhitgiſ. in epiſ. ad Eccleſic in Anglicanam.

alijs

alij infandis hæreticis tam frequentes ſunt in varijs huius regni partibus? An non ea eſt cauſa, quia nullus eſt paſtor, qui aduerſarios ſolidis rationibus conuincere: nulla authoritas quæ controuerſias poſſit decidere? Ex eodem fonte manant tam horribiles diuini nominis blaſphemiæ, contentiones, pugnæ, tam multiplex ebrioſitas, dicacitas verborum, fornicatio, adulterium, maledicentia, & reliqua eiuſmodi, quæ per omnia ferè loca peruagantur. Eodem in libro non veretur multis etiam Epiſcopis Anglicanis ignorantiam exprobrare, qui tamen in toto regno plures (opinor) viginti duobus non ſunt, ideoque niſi mirifica eſſet doctorum hominum raritas, viri omnibus diſciplinis diuinis, humaniſque inſtructi, in eo ſublimi dignitatis faſtigio poterant collocari. Inferiores verò Miniſtri tam ſunt Alphabetarij, & vel in primis fidei ſuæ principijs ignari tyrones (quod iſte meritò exagitat) vt neceſſe fuerit aliquando eis *Catechiſmum ediſcendum* iniũgere. Quinimo que communi multorum æſtimatione in Anglia ferantur Eccleſiæ Parochiales ſupra viginti millia, iſte vir Anglicarum rerum ſatis intelligens, arbitratur in tot Eccleſijs non eſſe ſexcentos Miniſtros ſuo muneri fungendo habiles & idoneos. Alij & ij quoque Miniſtri Anglicani conqueruntur *pueros & communis ſenſus expertes aſinos*, maxima ex parte ad miniſterium aſſumi, quem totum ordinem, adulterinum, mutuum, & ex totidem ferè idolis conflatum aiunt. Hoc autem vel vnicum ad noſtros Miniſtros veſtris anteferendos ſatis ſuperque eſt, quòd Chriſtianorum tuorum confeſſione noſtri generaliter omnes intelligunt Arabicum ſermonem, quo ſcriptus eſt Alcoranus noſter, at veſtrum pauciſſimi intelligunt vel Græcum, vel Latinum, quo ſcriptum eſt Euangelium veſtrum. Sed vel à teipſo hoc totũ, facilè eſt manifeſtis rationibus euincere. Illud ergo inſtantiſſimis te rogo, an non plerique Miniſtri ex mæchanicis opificibus, & illis non raró ſordidiſſimis, quos nominare pudor eſt, ad eam miniſterij dignitatem aſſumuntur? Res ipſa loquitur, populus exprobrat, & Miniſtri veſtri conqueruntur. *Ad comendationem* (inquiunt) *alicuius viri nobilis Miniſtri ſtatim fiunt ſine diſcrimine, docti & indocti, fungi & fatui, de extrèmis populi, vt fecit Ieroboam 3. Reg. 12. v. 31. ad contumeliam Euangelij: vnico ſaltu deferuntur ab officina in Eccleſiam, mutantes de repente tunicam ſerui in pallium Miniſtri, quum aliter viuere non poſſint, ad miniſterium tanquam ad vltimum perfugium, & extremã anchoram decurrentes.* Id proximè requiro, an non illi vel nobiles vel mercatores, in quibus iure patronatus eſt beneficia (quæ vocatis) Eccleſiaſtica conferendi poteſtas, ea plerumq; circumcidunt, agros quos poſſunt auferunt, magnam fructuum partem auertunt, & ſimoniacis deinde pactionibus quod reſtat addicunt

Idẽ in prima replica. contra VVhitgift pa. 18.
Et apud VVhitgift pa. 152. & in 2. repl. pa. 265.
Idem in 2. replic. pag. 153. & apud VVhitgift 104.
Admoni. 2. ad Parlam. pa. 20. Senſ les aſſes.
Admoni. 1. ad Parlã. apud VVhitgift pa. 132. tag and rag.
Cartevv rep. 1. contra VVhitgift. p. 25.

ei, quem minimo pretio poſſunt conducere, vt Miniſtri perſonam gerat. Nec hoc ſaluo pudore inficiari potes, quū publicis libris teſtatum ſit, ipſos Epiſcopos qui cōtra hanc nefariā largitionē maximè debebant inuigilare, eadē tamen non minus eſſe nanes quā reliquos. Nā & hanc quoq; tum laicorum, tum Epiſcoporū rapacitatē, tum alij, tum cōminiſtri veſtri publicis libris toti Parlamento, atq; adeo toti mundo expoſuerūt. Certe diligens quidam & doctus Hiſtoricus, qui ad poſteritatem tranſmittit mores & Reip. & Eccleſiæ veſtræ, poſtquā cōqueſtus eſt, quod illi penes quos eſt ea quā dixi in beneficijs conferendis authoritas, *ea tribuunt ſuis piſtoribus, coquis, & agaſonibus in longi & laborioſi ſeruitij compenſationem* adſcribit. *Hac vera eſt cauſa quod textores circum foranei, chirothecarij, euaſerunt Miniſtri, quia nimirum viri doctiores recuſarunt eiuſmodi nundinationes. Sartor autē vel chirothecarius præclarè ſecum agi putat, ſi octo vel decem librarū nec emento ſtatum ſuum emendare poteſt, libenterq́; patrono reliquum (quod Parocho iure debetur) cedit modo ipſe de hac tali penſione poſſit eſſe certus.* De Epiſcopis verò Miniſtri, & ij permulti teſtantur, quod illi (Epiſcopi) maximū in eo ſtudium ponunt, *quemadmodum clerum ſubiectū prædentur & exhauriant, quēadmodum beneficia Eccleſiaſtica elocent, vel agros vel domū Parochi alienēt ob ſatis magnā pecuniæ ſummā ſuis cis ſis inferendā, vel ob munera vxoribus ſuis, aut liberis, aut officiarijs, aut famulis perſoluenda, quorū tamen portio ad ipſos reueniat.* Hec illi ſcribunt, & huius generis alia, quę mihi vel tua tuorumq́; gratia moleſtum eſt repetere. Illud extremū quæro, vtrū Miniſtri ſint cōiugati, & plerūq; copioſa ſobole abundantes? Iſta omnia quū ſint euidentiſſima, tu iam rationes ſubducito, quantū illi tēporis literis poſſunt impēdere, qui ab infantia alijs artificijs ſunt aſſuefacti, qui literas nunquā niſi primoribus labris guſtarūt, deinde quorū ita acciſæ ſunt facultates, vt ſe ſuoſq; difficillimè poſſint ſuſtinere, & denique quibus præter paſtoralē animarū curam obſtrepit vxor, occlamāt liberi, familia ſtipē poſcit & alimētū: vt taceam exactores Principis, Collectores Epiſcopi, Apparitores archidiaconi, a quibus miſerabiles Miniſtri ita expilātur, vt vel infeſtos hoſtes eorū ſæpenumero capiat cōmiſeratio. Et tamē ais Miniſtros altiores habere ſpiritus, quā vt ad curāda iumēta velint ſe demittere. Equidē quā ſint animo magno & heroico præditi neſcio. hoc vnū libetè dico, multo fore eorum ſtatui & honeſtius & honoratius, vt ad ſua iumenta curanda deſcenderēt, quā vt latrocinādo aliorū iumēta auferrēt, & à viatoribus per vim bona eriperent. propter quæ facinora non dubitē aſſeuerare plures ex illo ordine in vnico Comitatu Anglicano infra paucos dies publicis Iudicū ſentētijs in furcas fuiſſe ſublatos quam

Hollinſhed deſcriptio Britannia. lib. 2. ca. 5. fol. 76.

Admoni. 2. ad parlament. pag. 23

Anglia in 39. Comitatus diuiſa proui ciolas dicuntur.

quàm veſtrum aliquis multis annis obſeruare poterit in tota Aſia minore, imo in toto Turcarum Imperio. Quod cui ſes et argumentum eorum vel ſummæ impietatis, vel extremæ neceſſitatis & indigentiæ. Et tamen non rectè (vt opinor) verba mea interpretaris, quum eis iſta humilia officia aſsigno. Nam ſiquidem eis hoc attribuerem, quaſi aliorum paſcerent iumenta, equos, oues, & tempeſtiuos ex hijs fructus ad heroum ſuorum commoditatem caperent, eſſet fortaſſis quod in meis verbis reprehenderes. Quum vero hæc ab eis fieri dico ſuæ familiæ tuendæ cauſa, quomodo à noſtris Miniſtris fit, nihil dico quod cum eorum honore pugnat, nihil dico quod non & communis ratio, & Reipub. ſtatus, & ipſorum Miniſtrorum neceſſarium officium & honor quoque poſtulat. Quàm enim præpoſterum eſt, imò quàm eſt contra naturam, vt cui fas & penè neceſſarium eſt vxorem habere, liberos, familiam, & nullo pacto petant vxorē, liberos, familiam tuendi legitimæ ratione? Aut quænam rationes cogitari poſſunt iſtis magis legitimæ, magis ingenuæ & liberales? Noſti illud prudentiſſimi Philoſophi

Primum ædes, vxorq́ʒ, & bos habeatur arator.

Ariſt. polit. lib. 1. Vbi vides iumenta, tanquam alteram partem domeſticæ familiæ annumerari. Quid vero parens Romanæ eloquentiæ Marcus Tullius? Quum exactè compararet inter ſe omnia artificia, omnéſque quæſtus, quinam ſordidi, qui liberales habendi, ad extremum concluſit: *Omnium rerū ex quibus aliquid exquiritur, nihil eſt agricultura melius, nihil vberius, nihil homine libero dignius.* Eius autem præcipuū munus in pecudibus paſcendis verſatur. Et quàm multi libri a clariſſimis viris in huius laudem conſcripti ſunt à Catone, à Xenophonte, à Columella, ab Heſiodo, à Virgilio? Quàm multi Reges & Conſules, Pompilij, Numæ, Tullij, Hoſtilij, Cincinnati, Curij, ab aratro ad ſellam Curulem ſunt euecti? Quid? Veteres illi maxime illuſtres Patriarchæ, Abel, Abraham, Iſaac, Iacob, Moſes, Dauid, an non erant paſtores ouium? an non iumenta curabant? Aut tu putas Miniſtris veſtris illud eſſe dedecori, quod Scriptura de iſtis præſtantiſſimis viris commemorat tanquam honeſtum & prædicabile? Certè quod Lutherus veſter ſcripſit ad honorē operum coniugalium; *Cæci ſunt qui non obſeruant quicquid cum vxore viuentes agunt, Deo gratum eſſe. In matrimonio enim omnia opera, res & afflictiones ſanctæ, pretioſæ, diuinæq́ʒ ſunt, vt maritus faſcias lauet incunabula monet, &c. Hac omnia ſunt plenè præclara, & planè aurea opera.* Hoc certum eſt pari ratione ad iſta opera ruſticana transferri poſſe. Nihil enim impediet, quin, ſi aureum ſit opus lauare faſcias infantis, ſit etiam opus non minùs aureum, vaccas & oues curare, ex quo fac conſequens, quo in [illegible]

Cicero de officijs li. 1

Liuius libro 1.

Gen. 4. 13
11. 46.
Exod. 3.
1. Reg. 16.

Lutherus tom. 5 ſermo de Matri f. 12.

tuum

tuū nutrias. Si mouere incunabula ſit *ſanctū pratioſum* & *diuinum*, ſi reliqua omnia cōiugalia, quid ni in Miniſtro tenue admodum & parcum ſtipendium habente *ſanctum* etiam erit, & *diuinum* & *pratioſum*, colere agrum, conſerere vitem, colligere meſſem, arare, fodere, ſine quibus & ſeipſum, & vxorem, & infantem neceſſe eſt faſciis indigere, & aliis vitæ ſubſidiis. Id autem te ſcire velim (Samuel) nec omnes Miniſtros noſtros mechanicis vel manuariis negociis implicari, nec qui ea tractant, in quibuſlibet, ſeſe exercere. His enim rantummodo, quibus *propter multitudinem liberorum* Imperatoris ſtipendium non ſufficit, hoc permittitur. Et ij quoque in ea ſola opera vel artificia poſſunt incumbere, *quæ ſunt homine libero digna*. Nullæ vero artes, nullę victus cōparandi rationes cogitari poſſunt honeſtiores, quàm iſtæ, quas iā percenſuimus. Quare ſi Miniſtris vxores largiamini, quod rectè quidem facitis; & deinde ſtipendium exile & perexiguum præbetis, & id quoque Miniſtri ipſius morte finiendum, vt eſt in patriæ noſtræ moribus, & tamen non modo artificijs vilioribus, ſed etiam honeſtiſſimis modis, agricultura, re pecuaria &c. facultates ſuas augere prohibetis, illud quidem euenire neceſſe eſt, vt vel peſſimis artibus, furtis, latrociniis, alea, teſtamentorum ſubiectionibus, & aliis huius generis vxori liberiſque prouideant, aut ſaltem vt gregibus oberrantium mendicorum Reipublicæ veſtræ angulos omnes compleant, quod breui tempore Reipublicæ ſtatui futurum eſt pernicioſiùs, quàm tu fortaſſe auguraris. Et iam vix puto operepretium aliquid de mercatura addere, eam enim ſi intelligas magnam illam, & copioſam variis nauibus maria traſmittentem, & ex longinquis regionibus Reipublicæ neceſſaria apportantem, concedo Miniſtros veſtros non eſſe mercatores. Neque enim præ inopia & mendicitate talium ſumptuum magnitudini pares ſunt: ſin verò intelligas humiliorem illam quæ in rebus minutis, in agellis, in prædiolis, in beſtijs vendendis, emendis, locandis, conducendis, permutandis vertitur, animaduertis eos hoc genere non poſſe carere, niſi velis eos operibus longè ſordidioribus occupari. At vſura eſt illis horrori & deteſtationi. Atqui illud alijs canas velim potius quàm mihi qui etiamſi Miniſtros plurimos hoc crimine liberem, qui propter ſummas anguſtias rei familiaris vſuras exercere non poſſunt, Epiſcopos certè quoſdam noui, & nouerunt mecū permulti, nimium hoc crimine notatos. Eorum ego nominibus parcam, quia cum quadam Euangelij ignominia coniunctum eſt, & ex iis alij iamdudum ſunt mortui, quorum ego ſopitos cineres, & monumenta nolo violare. Illud vt breuiter abſoluam (ægre enim & inuitus in hijs rebus immo-

Munſter. Coſmogr. lib. .. pag. 974.

ror, quas prætereuolaſſe ſtatueram, niſi tu me retinuiſſes) à te quæro, vtrum eadem fides, idem ſpiritus, Idem Euangelium & veſtros, & Scotos, & Tigurinos Miniſtros dirigat: hoc ſi verum ſit, de quo vos in concionibus non ſine cauſa gloriamini, & illud ſimul verum eſt, vſuram non eſſe Euangelio veſtro tam exoſam quam tu comminiſceris. Tigurinę aliquando Eccleſiæ princeps vſuram omnem nobiſcum docet diuinis legibus non improbari, ſed eam tantum quæ immoderata eſt, eſt, quæ mutuantes exhaurit, & nimiis exactionibus conficit, quam & nos etiam abominamur. Sic namque vir ille: *Si quis alteri det pecuniam, quo prædium, aut villam, aut agros ea pecunia comparet, negocietur denique & lucretur, non video cur vir bonus fructum æquum (vltra ſortem) de pecunia elocata velut ex fundo non poſſit accipere.* Hoc vir ille poſtquam doctè comprobaſſet, idque ex ſcripturis ſacris ita demũ infert: *vſura ergo prohibetur in verbo domini, quatenus proximum mordet (vt ſcriptura verbo vtar) quatenus ei nocet, & ipſum perdit, atque illud eſt Sancti Magiſtratus coercere vſurarios æquis legibus, conſtituereque pro temporum & locorum, perſonarum & rerum qualitate quod æquum, iuſtum, & ſanctum fuerit, ne in mutuando & elocando vſurarij miſerum populum opprimant.* Hæc eſt illius Eccleſiæ doctrina, à qua ad vos Euangelium manauit. Cuius Euangelij capita reliqua quum hauſeritis penè vniuerſa, vix credibile eſt hoc vnum tam vehementer damnari, quod apud vicinos & fratres veſtros Scotos ita inualuit, vt quidam vir nobilis, & eruditus, & ipſorũ aliquando Conminiſter conſtãter aſſerat, *inter omnes eius regni Miniſtros vix vnum eſſe qui non negotiandi ſimul & fænerandi artibus incumbat.* Quare iſta ſingula non ita quidem magna, eiuſmodi tamen quæ tu admodũ auidè arripuiſti, vt tuos Miniſtros à noſtris diſiungeres, aduerſus iam vtroſq; multo magis deuincire, & arctiore quodam neceſſitudinis vinculo aſtringere. Et tamen ego iſta externa non ita multum attendebam, quum Miniſtrorum veſtrorũ cum noſtris cognationem adeo claram eſſe cõtenderem, ſed alia quædam ſpectabam magis intrinſecam miniſterij ipſius naturã attingentia, vt quod vtriuſque officium in legendo potiſſimum verſatur & concionando, quod à poteſtate ciuili vtrique inſtituuntur, & vtrique miniſterium ſuum exercent, non tanquã ſacrum & diuinum, ſed tanquam officium ciuile & politicum. SAMVEL. Atqui in hoc poſtremo erras lõgiſſimè, ſi nõ quoad Sacerdotes veſtros, ſaltem quoad Miniſtros noſtros, quorum functio non eſt politica aut humana, ſed planè diuina atq; cæleſtis, vtpote quę circa res verſatur maximè diuinas & ſalutares prædicationem verbi diuini, & ſacramentorũ eius adminiſtratio-

Bullinge. decade 5. ſerm. 1.

Item ſentit Bucerus in Matt. & Molinæus de eo quod intereſt.

Archibal. Hamilton in Caluinia. Confuſionis demonſtrat. lib. 2. cap. 48. fol. 308.

tionem. MICHAEAS. Iſto quidem modo ſi miniſteriũ me
tiaris, & ex rebus quas tractat æſtimes, ita quidem tam deveſtro
quam de noſtro miniſterio aſſentior quod aſſumis. Nam abſ-
que vlla fere differentia (vt poſt oſtendam) verſatur vtrumque
circa eadem obiecta, ſcilicet Sacramẽtum, & verbum Dei, quẽ-
admodum item & communes veſtri Euangelici, qui laici vo-
cantur ipſa nominis ſui profeſſione illud præſeferunt, quod di-
uino Ieſu Chriſti Euangelio ſtudioſè incumbant, in quo à Mi
niſtris veſtris non multum diſtinguuntur. Sed non a materia
ſola, in qua laborat, ſed multò magis ab inſtitutione, à cauſa
efficiente, ab ordine & modo tractandi natura & eſſentia mini-
ſterij iudicanda eſt. Et ego quum hoc de miniſterio noſtro ve-
ſtroque prædicarem, maximè Papiſtarum ſuperſtitionem cõ-
ſideraui, contra quam à noſtris vtrinque legiſlatoribus Mahu-
mete & Luthero miniſterium noſtrum videtur eſſe conſtitutũ.
Illi enim ſuum Sacerdotium Sacramentum eſſe voluerunt: nos
vtrique negamus. Illi gratiam Sacramentalem cum eodem cõ-
ferri delirabant: nos nihilo magis de hoc quam de alijs poli-
ticis officiis ita arbitramur. Illi characterem quendam indele-
bilem ſomniabant, hoc eſt vim certã & proprietatẽ ſuis Sacer-
dotibus ipſa talis ordinis ſuſceptione ita impreſſam & inuſtam
opinabantur, vt qui ſemel efficeretur Sacerdos, is Sacerdotalẽ
poteſtatem nunquam deinceps poſſet amittere, quod nos non
magis de Sacerdotio noſtro quàm de aliis quibuſcunq; functio
nibus ciuilibus exiſtimamus. Vt enim qui à Rege ciuitati re-
gendæ, prouinciæ gubernandæ, arci alicui tuendæ, præficitur,
quum videtur Imperatori, ea præfectura exuitur, & deinceps
priuatus vt antea viuit, nec vllum hãbet ius ad ea munera exer-
cenda: non aliter inter nos Miniſter, qui hodie miniſtrandi par-
tes obit, vbi vel Principis, vel populi voluntate miniſteriale of-
ficium adimitur, & in alterum transfertur, prior ille Miniſter
ad veterem ſuum ordinem ſtatim reuocatur, nec à quouis laico
quicquam prorſus diſcrepat. Sic enim clariſſimè Martinus Lu-
therus: *Deponi miniſter poteſt, ſi fidelis eſſe deſinat, rurſus fieri in
miniſterio, donec vel meruerit, vel vniuerſitati placuerit, ſicut qui-
uis alius rerum ciuilium inter fratres adminiſtrator; imo hic mini-
ſter ſpiritualis multò nobilior eſt quàm vllus ciuilis*. Et alibi.
*Conſtat omnes Chriſtianos æqualiter eſſe Sacerdotes, hoc eſt ean-
dem in verbo & Sacramento quoque habere poteſtatem. Ac per hoc
ordinis Sacramentum ſi quicquam eſt, nihil eſt aliud quam ritus qui-
dam vocandi alicuius in miniſterium Eccleſiaſticum. Quod
enim omnium eſt communiter, nullus poteſt ſingulariter ſibi arro-
gare, donec vocetur. Eſt autem ſacerdotium non niſi miniſterium,
miniſterium (inquam) verbi. Nec video Sacerdos qua ratione*

Luther. tom. 2 li. de Miniſtris Eccleſiæ inſtituendis fol. 162. Ibidem lib. de captiuitate Babylonica cap. de ordine.

non poſſit laicus rurſus fieri, quum à laico nihil differat niſi miniſterio, A miniſterio autem deponi facilè eſt. Nam commentum illud characteris indelebilis friuolum eſt. Denique in alio libello: *hæc eſt* (inquit) *irrefragabilis ſententia, Sacerdotes viſibiles & à laicis diuerſos in nouo Teſtamento nullos eſſe, ex* 1. *Pet.* 2. *Apoc.* 5. & 20. *vbi omnes Chriſtiani Sacerdotes vocantur, ex Rom.* 12. & 1. *Petr.* 2. *vbi omnibus hoſtiarum oblatio tribuitur; ex Pſal.* 4. 50. 116. *Hebr.* 13. *vbi ſacrificium cordis contriti cuiuis aſſignatur; ex miniſterio verbi, quod inuictis rationibus firmabo commune eſſe omnibus Chriſtianis &c.* Non eſt opus pluribus hoc oſtendere, quod iſte Euangeliſta vt item Zuinglius multis libris demonſtrauit. Qui etiã abſolutè definit *Sacerdotem vel Preſbyterũ* in nouo Teſtamento *nihil aliud eſſe quàm honeſtum & venerandum prædicatorẽ & annunciatorẽ verbi diuini, nec alios* (inquit) *Sacerdotes vel Preſbytero. ſcriptura noſſi* [illegible] *&c. vtq; alius aliquis ciuilis Magiſtratus, ita & Preſbyter ab officio deponi poteſt, nec amplius Preſbyter eſt. Et quis eſt ex toto numero ſcriptorum veſtrorum, qui locos communes Theologicos emiſit,* qui non item vno capite externum & viſibile Sacerdotium oppugnauit, & docuit inter Chriſtianos nullum ſupereſſe præter illud, quo omnes etiam laici ſunt præditi. Vt confuſio autem vitetur, ad miniſterium verbi & Sacramentorum ex tota multitudine ſelegi oportere certum aliquem, non qui tanquam Angelus quiſpiam, votis, & cælibatu, & inuſitato veſtium apparatu, & Sacramento ordinis, & charactere mirabili à reliquis laicis diſtinguatur, ſed qui quoad cætera cuiuis è multitudine par & ſimilis, multitudinis ipſius conſenſu ad verbi miniſterium ſelectus, multitudinis authoritate quoad ei placuerit, eo perfungatur, atque hactenus quum vtrique conueniamus in eo nos excellimus, quod apud nos Miniſter è populo eiuſdem populi publicis ſuffragiis eligitur, quod vos Angli quum contendatis eſſe maximè Apoſtolicum, populoque ita debitum, vt eam electionem ducatis certam eius libertatis particulam, quam Chriſtus ſuo ſanguine vobis comparauit, quum vrgeatis reliquas veſtri Euangelij Eccleſias, Scoticas, Geneuenſes, Gallicas &c. eam electionem vt maximè Euangelicam obtinere, illam tamen vos miſerrimi adhuc aſſequi non poteſtis, ideoque hac ex parte nobis longè minus eſtis Apoſtolici. *Eſt fœdiſſimum exemplum, eſt impia Eccleſiæ ſpoliatio* (inquit Caluinus) *quod ex aula mittuntur Epiſcopi ad occupandas Eccleſias* Atqui hoc *fœdiſſimum exemplum, hæc impia Eccleſiæ ſpoliatio* in Turcia nuſquam apparet, vbi Imperator nunquam alicui Eccleſiæ vel Mahumeranæ, vel Chriſtianæ præficit Epiſcopum: in Anglia verò hæc *fœditas & ſpoliatio* perpetuo exercetur, imò ita Principis ſupremæ in rebus ſpiri-

Ibid. de abroganda miſſa priuata.

Zuin. tom 2. de vera & falſa religio. cap. de clauibus. Idẽ tom. 1 artic. 61.

Muſculus in locis cõmunibus. ca. de Miniſtris verbi. pa. 21.

Carter. in replic. à pa. 121. ad. 163.

Calu. Inſtitut. li. 4 ca. 3. §. 15. & cap. 5. §. 3.

ſpiritualibus iuriſdictioni affixa eſt, vt patriæ proditor ſit, qui hanc eius prærogatiuã negauerit. *Ad vocationem legitimam Miniſtri non ſufficit ſola Epiſcopi authoritas, vt in Anglia fit, ſiue expreſſum Dei verbum, ſiue Canones puriores ſpectemus*, inquit Beza, *ſed ea ex verbo Dei*, iudice Caluino & Beza, *legitima eſt vocatio, vbi ex populi conſenſu & approbatione creantur qui viſi fuerint idonei*. Anglicani ergo Miniſtri legitimi non ſunt, Turcici verò, vbi nullæ ſunt Epiſcopi partes, ſed ex populi cõſenſu & approbatione Miniſtri omnes creantur. Miniſtri magis ſunt legitimi, *ſiue expreſſum Dei verbum, ſiue canones puriores reſpicias*. Hæc igitur vna eſt, eaque magna prærogatiua, qua veſtrum miniſterium à noſtro ſuperatur. Illa altera, quod veſtra etiam cum fæminis communicatur, quod vt per ſe abſurdiſſimum eſt, ita nunquam à mundo condito apud aliquos verè fideles auditum eſt, neque ante diluuium in lege naturæ, neque poſt ſub lege Moſis, neque ſub Propheta magno Ieſu, eiuſque Euangelio, neque ſub Mahumete noſtro, neque hodie opinor vſpiam toto terrarum orbe: vos autem infinitæ neſcio cuius mulieroſitatis damnat, qui omnia ad mulieres honorandas & placandas confertis. Hoc autem vt illius ſexus inſolentiam & procacitatem admodum amplificat, ita miniſterij veſtri dignitatem non minus abiicit, vtpotè quod nihil tam excelſum aut cæleſte continet, cui adminiſtrando etiam mulierculæ non ſint idoneæ, quas tamen vel à rerum politicarum tractatione multarum Rerumpub. iura repellunt.

Beza Epiſtola 12.

Calu. vbi ſupra. ca. 3. §. 15.

ARGVMENTVM
CAPITIS DECIMI SEXTI.

Illud vltimum de fæminarum Eccleſiaſtico miniſterio quoniam à Samuele negatur, à Michæa clarius demonſtratur. Euidentiſſimè autem in Anglia apparet, vbi ſuprema rerum Eccleſiaſticarum poteſtas eſt in fæmina, & ab ea deriuatur ad Epiſcopos. In Turcia longè ſecus eſt, vbi Eccleſiæ primatus eſt in Pontifice, cui etiam magnus Turca paret. Ille autem Pontifex ſemper aſſiſtit concilio Imperatoris, vt videat ne quid ſtatuatur quod eſt contra Alcoranum: quale quid quia non fit in concilio Anglicano. Primò religio contemnitur & corrumpitur. Secundò, deinde religio facile ab aulicis aſſentatoribus in omnes formas mutatur, vt factum eſt ſub Henrico 8. & ſemper cum nouo Rege noua religio expectatur. Tertiò, præterea parlamentum Principi omnem poteſtatem

V 3 Ecle-

Eccleſiaſticam attribuit, vt facilè poſſit eam totam extinguere, id quod ita quoque futurum admodum probabile eſt. Quartò, cum Angli parlamentari ſtatuto tenentur profiteri ſe credere quicquid in poſterum illis credendum imperabitur, quod eſt reliquis antegreſsis abſurdiùs. Quoad iſta autem omnia, in quibus ipſa natura & eſſentia religionis vertitur, nominatim quoad certitudinem fidei, & Pontificem Eccleſiaſticis rebus præſidentem concludit Michæas religionem Turcicæ quàm Angliæ eſſe multò diuiniùs & rectiùs conſtitutam, & contra Samuelem excuſantem ſuos Magiſtros de collato Regibus ſupremo Eccleſiæ Pontificatu & regimine, docet illos in Anglia, veros fuiſſe huius abſurdæ opinionis authores.

CAPVT XVI.

SAMVEL.

ATQVI hæc mera eſt Papiſtarum calumnia (Michæa) eo quem tu tam ſæpè pollicitus es, & magna ex parte præſtitiſti, candore & æquitate prorſus indigna. Quis enim aliquando in noſtris Eccleſiis vidit fæminam ſuggeſtum conſcendere, apud populum verba facere, diſpenſare Sacramenta, aut in cœtu Eccleſiaſtico huiuſmodi quidpiam ſibi aſſumere. Quin potiùs hanc confuſionem & impietatem tam vehementer improbamus, vt Papiſtas ipſos veteris Pepuſianorum hæreſis damnemus, quod in caſu neceſſitatis (quem vocant) fæminis poteſtatem faciant vel vnicum baptiſmi Sacramentũ conferendi. MICHAEAS. Quid in veſtris (Samuel) Eccleſiis vbique fiat, ego qui à veſtris Eccleſiis tam longè abſum, particulatim ſcire non poſſum, neque ſanè ſcire laboro, neque tanti refert vtrum aliquando viderim fæminas iſta omnia peragentes, quæ tu nominatim recenſes. Sin vero id à me quæras, quid iure Euangelico fæminæ in veſtris cœtibus facere poſſunt, quid eis doctrina veſtra, quid Euangeliſtæ, quid Euangelium veſtrum largiatur quid ex doctrinæ veſtræ principiis & regulis neceſſariò ſequatur, tum dico fas eſſe mulieribus hæc quæ tu enumeras omnia, & ſi quæ ſunt in Eccleſiis veſtris grauiora, & ſublimiora adminiſtrare. Martinus Lutherus enim quum de Chriſtiani

VVhitaker in fine lib. de Antichriſto.

Sacerdotio vnico, eoque omnibus qui baptizantur, non minùs fœminis quam viris communi ea poſuiſſet, quorum ſuperius à me facta eſt mentio, deinceps ne Papiſta quiſpiam in nominis ambiguitate luderet, cauillando eſſe quoddam genus ſpiritualis Sacerdotij, quod per baptiſmum cum Chriſtianis omnibus ex æquo communicatur, ad hanc rimam obſtruendam ille per omnes Sacerdotalis officij partes & functiones ſeparatim peragrans, illas vniuerſas & ſingulas oſtendit mulieribus conuenire, idque manifeſto & expreſſo Dei verbo. Sic enim diſputat: *Probemus* (inquit) *ex officiis Sacerdotalibus, omnes Chriſtianos eſſe ex æquo Sacerdotes. Primum & ſummum omnium, ex quo omnia pendent alia, eſt docere verbum. Sed hoc idem eſt in omnibus. Dicit enim Iſaias & ipſe Saluator, erunt omnes docti à Deo Eſai 54. Ioan 6. v. 45. Omnibus dicitur, hoc facite in meam commemorationem, vt ex Luca & Paulo patet. Quare his locis robuſtiſſimè & clariſſimè armatum ſit miniſterium verbi, ſummum in Eccleſia officium, eſſe prorſus vnicum, & omnibus commune qui Chriſtiani ſunt, non modo iure, ſed & præcepto &c. Secundum officium eſt baptiſare, ſed hoc poſſunt omnes etiam mulieres, & mulieres dum baptizant, legitimo funguntur Sacerdotio, idque non priuato opere, ſed publico & Eccleſiaſtico miniſterio, quod ad ſolum Sacerdotem pertinet. Tertium eſt conſecrare panem & vinum, ſed dicimus hoc officium eſſe omnibus commune, perinde atque Sacerdotibus, idque non noſtra ſed Chriſti aſſerimus authoritate dicentis in Euangelio, hoc facite in meam commemorationem. Hoc verbum dixit Chriſtus omnibus præſentibus & futuris, qui panem illum ederent. & vinum biberent: quicquid ergo ibi collatum eſt, omnibus collatum eſt. hijs teſtis eſt Paulus, qui primo Corinthiorum vndecimo, hæc repetens omnes alloquitur Chriſtianos, omnes faciens tales, qualis ipſe fuit, id eſt, conſecratores & cæt. Et ſi quod maius eſt, collatum eſt omnibus, etiam mulieribus, nempè verbum & baptiſmus, rectè dicitur & quod minus eſt, id eſt, conſecrare, etiam conferri. Quartum officium clauium, omnes qui Chriſtiani ſumus habemus commune, id quod libellis contra Papam toties probaui. Illud enim Chriſti Matthæi decimooctauo, non Apoſtolis tantum, ſed omnibus prorſus fratribus, cuilibet Chriſtiano dictum eſt. Claues enim ſunt totius Eccleſiæ & cuiuſlibet membri eius, tam iure quam vſu & omnibus modis. Chriſtus enim abſolutè & omnibus dixit, ſit tibi tanquam Ethnicus & Publicanus,* & cæt. Hæc exempli gratia ſatis & multa & clara ſunt, ex quibus patet vos ad quæuis Sacerdotij vel miniſterij veſtri officia peragenda, etiam mulieres extollere. Nam & reliqua omnia quæcunq; in Sacerdotē cadere poſſunt, vir ille ſingulatim perſequitur, & ex ſcripturis demonſtrat ſingula à feminis poſſe tractari,

Luther. tom. 2. lib de miniſtris Eccleſiæ inſtituendis fol 362.

V 4   & in

Vide eun-dem. tom. 2. lib. de abrogan-da miſſa priuata. Item de inſtituen-dis Eccle-ſiæ Mini-ſtris. Ibidem.

& in hoc Argumento non modo hunc librum totum, ſed etiã aliquot alios conſumit, quod item facit Huldericus Zuinglius. Et vix ſatis mirari poſſum, vnde tibi hoc adeò incredibile viſum ſit, niſi quod video tui ordinis plæriſque ipſa religionis veſtra principia eſſe ignota. Quod enim aliud eſt Euangelij veſtri fundamentum, niſi hoc Sacerdotium, quod per baptiſmum omnes ſuſceperunt. *In nouo teſtamento* (inquit vir ille, quem proximè citaui) *Sacerdos non fit, ſed naſcitur, non ordinatur, ſed creatur. Naſcitur autẽ ex aqua & Spiritu ſancto in lauacro regenerationis, ſunt q; prorſus omnes Chriſtiani Sacerdotes, & omnes Sacerdotes Chriſtiani, & anathema ſit Sacerdotẽ alium aſſerere.* Sic ille. Si vnuſquiſque in baptiſmo naſcitur Sacerdos, ſi cum baptiſmo Sacerdotium vnà conferatur, mulieribus Sacerdotium qua ſpecie, qua ſimilitudine veri detraxeris? Si omnes Chriſtiani ſunt Sacerdotes, *& anathema dicatur illi* qui hoc negauerit, tu vide, ne execrationem tibi accerſas, dum contra verbum Deumq; ipſum pugnas, vt illud mulieribus eripias, quod Deus illis in baptiſmo donauit. Aut aliquam mihi circunſtantiam nota, aliqua ſcripturæ verba repete, aliquam profer differentiam, quo intelligam virorum baptiſmum eo qui fœminis impenditur eſſe diuiniorem. Et quo alio iure creauit vel Martinus Lutherus ille in Saxonia, vel Huldericus Zuinglius in Heluetia, vel Regius in Pomerania & ducatu Luneburgenſi Sacerdotes, niſi quòd eos quos natura in baptiſmo Sacerdotes à Deo factos eſſe docebant, ipſi poſtea electione ſua ad hanc vel illam Eccleſiam deſtinabant, vbi authoritatem Sacerdotalem à Deo prius in baptiſmo traditam exercerent. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt naturam & eſſentiam Sacerdotij eandem eſſe in mulieribus, quæ eſt in viris, eandem in vxoribus quæ eſt in maritis, quod idem ſit in vtriſque baptiſmus. Neque ſanè video, quid obſtet, quo minus Miniſter aliquis morbo, inualitudine, aut grauioribus quibuſcunque negotiis impeditus, ſi vxorem habeat facundam, & diſertam, & in Euangelio literiſque ſacris exercitam (quales in Anglia ſunt permultæ) quin eam ſuo loco ſufficere poſſit, vt in Eccleſia concionetur, diſpenſet Sacramenta, & mariti abſentiam ſua præſentia compenſet. Quod enim de natura aiunt Philoſophi, id de Deo multò eſt verius, eum *nihil agere fruſtra & otiosè*, neque habitum rei alicuius tribuere, cuius actum & operationem non aliquando etiam concedit. Quorſum enim oculi, ſi nunquam fas eſt aſpicere? quorſum aures, ſi illicitum ſit audire? quorſum guſtandi ſenſus, & facultas ſi guſtare prohibeéris? Eodem modo in mulieribus Baptiſmi gratia, hoc eſt baptiſmus ipſe mutus eſt & inanis, ſi Sacerdotij actiones,

concionari, ligare, ſoluere, cōſecrare cum ipſo baptiſmo intrinſecè copulatas & cohærentes, illis ſemper interdixeris. Quare non eſt hæc mera calumnia, vt tu valde imprudenter loqueris, ſed clariſſima veritas, quod in Euangelio veſtro mulieres viris quoad Sacerdotium ſint pares, quod tamen non tam de Sacerdotalibus actionibus, quàm de ipſa Sacerdotij natura, & (vt Philoſophicè loquar) de actu potiùs primo quàm ſecūdo, de radice arboris potiùs quam de fructu inde efflorefcente intellexi. Hoc enim multo abſurdiùs iudico, quàm ſi mulieres apud vos ſingulis diebus concionarentur, aut communionem miniſtrarent. Quemadmodum enim ciuitas illa multò flagitioſiùs eſt inſtituta, vbi publicis moribus licitæ ducuntur cædes & adulteria, quàm vbi fortè fortuitò contra leges adulteria aliquando fiunt, & cædes perpetrantur; non aliter illa Eccleſia multò nequior, multò improbior, multò eſt ſceleſtior & effæminatior, vbi mulieribus iu[re] faſque eſt concionari, docere viros, tractare ſacra, quàm vbi cōtra Eccleſiaſticā diſciplinā illæ ſuopte ſpiritu, inſolētia, & temeritate aliquando ſuggeſtū conſcendunt, & concionandi munus inuerecundè inuadunt. Et tamen ne nimium tibi de mulierum veſtrarum temperantia placeas, audi quid de vicina Scotia Scotus quidam bonæ fidei ſcribit, & ſcribit Miniſtris qui earum rerum quas ſcribit, maximè erant ſciētes. *Cur* (inquit iſte) *non laicis modo, ſed mulieribus etiam dicendi, docendi, Sacramenta adminiſtrandi poteſtatem facitis? Vultis & hic quoque nomina referam? An verò quum ea non vobis tantum, ſed omnibus nota ſint, rectè iſta fieri defendetis?* Et mox vbi quandam particulatim deſignaſſet, quæ ſceleratiſſimè ſe Virgini Mariæ Ieſu Chriſti Matri æquauiſſet, addit: *Quænam illa ſit, quæ verba blaſphemiæ & impietatis pleniſſima eructauerit, optimè nouiſtis, & non tantum ad publicam veſtram pœnitentiam, eam nō adigitis, ſed in ſummo etiam honore & pretio habetis, eius ſententiam in publicis & priuatis, ſacris & prophanis rebus, longè magis quàm Epiſcopi cuiuſquam authoritatem ſequentes.* Quæ omnia arguunt fœminas veſtras in publicis cætibus non eſſe adeo taciturnas quam tu aſſeueras. Poſſem fortaſſe permultas & Germanarum & Anglarum hiſtorias narrare, quæ hoc totum multò locupletiùs demonſtrent; ſed quorſum verba profe[r]am, quum facta videam? Quum veſtra doctrina tota earum linguas relaxet, & Sacerdotali poteſtate inſtruat, ecquis adeo ſtipes eſt, qui putet eas omnes de hoc ſuo iure ſemper ita velle decedere, vt n[u]nquam eo fruantur: Et tamen vos Angli omnium Euangelicorum iniquiſſimè, & minima cum probabilitate de hoc cauillare poteſtis. Vbi enim niſi in Anglia ſanctiſſimo iuramento adiunguntur ſubditi *ad teſtificandum & declarandum in conſcientia, [q]uod Reginam*

Hamiltō. Caluin. Confuſ. demonſtrat. li 2. c. 3. fol. 151

Ibidem fol. 152.

Anno 1. Elizabethæ c. 1.

Vide Reſponſionẽ ad Iuſtiã Britanni eam c. 1. pag. 10. Anno 1. Elizabethæ c. 1.

ginam eſſe ſolam ſupremam gubernatricem regni Anglicani non minùs in omnibus ſpiritualibus atque Eccleſiaſticis rebus, vel cauſis, quam temporalibus? Vbinam in alia quauis ſub cælo regione Parlamenti authoritate, hoc eſt, generali & populi, & cleri, & procerum, & Principis cõſenſu decernitur *omnia priuilegia, prerogatiuas, & iuriſdictionẽ ſpiritualem vel Eccleſiaſticam, quæ aliqua poteſtate Eccleſiaſtica, vel ſpirituali iure exerceri iã olim poterant ad reformandum, ordinandum & corrigendum, vel homines Eccleſiaſticos, vel quoſcunq; errores, hereſes, ſciſmata, abuſus & corruptelas, deinceps in æternum eſſe Anglicano diademati* ſiue vir, ſiue mulier, ſiue trium dierum aut etiam horarum infantulus id poſſederit, *vnienda?* Vbinam niſi penes veſtros Miniſtros, Epiſcopos, Archiepiſcopos, Eccleſiã totam Sacerdotalis poteſtas vlla, quæ nõ omnis quanta quãta eſt, à fœmina deriuetur? Quodnã eſt enim Eccleſię veſtrę caput? Vnde mutuãtur Archiepiſcopi, & Epiſcopi iuriſdictionem quamcunq;? An non ea tota à fonte Regiæ Maieſtatis ad eos traduntur? An non ita Parlamentis veſtris ſancitum eſt? Recogita illud omnium ordinum Reipub.

Anno 1. capit. 2. Edvvardi 6.

Anglicanæ decretum, quo dicitur *omnem authoritatem & iuriſdictionem ſpiritualem, & temporalem deriuari, & deduci à Regia Maieſtate tanquam ſupremo Eccleſiarum Anglicanarum capite.* Recogita, quemadmodum huic Canoni innixus puerulus ille miſſis ad Archiepiſcopum Cantuarienſem Angliæ totius primatem literis Regijs, *ad ordinandum quoſcunque intra diœceſim ſuam Cãtuarienſem, ac ad omnes etiam ſacros, & Preſbyteratus ordines promouendum per præſentes ad noſtrum (inquit) duntaxat beneplacitum duraturas tibi damus poteſtatem.* Aut verò oblitus es legis illius, quæ primo Reginæ anno conſtabilita eſt, qua expreſsè ſtatuitur, quod *Regina deinceps cũ ſuis hæredibus, & ſucceſſoribus habebit plenam authoritatẽ, & poteſtatẽ virtute huius decreti Parlamentaris per literas ſuas patẽtes aſſignandi, & cõſtituendi quãdo, quoties, & quamdiu ipſi Reginæ videbitur certas perſonas Angliæ quæ ſub illa exerceant, vtantur, fruantur, & exequantur omnia genera Iuriſdictionum & Priuilegiorum, ad quamcunque Iuriſdictionem ſpiritualem, vel Eccleſiaſticam ſpectantium infra regna Angliæ & Hyberniæ. vt viſitent, reforment, emendent & corrigant omnes errores, hereſes, ſciſmata quæcunque &c. Omneſq; perſonæ Angliæ ſic aſſignatæ & conſtitutæ, à Regina plenam habebunt poteſtatem exequendi omnia præmiſſa virtute huius ſtatuti, & literarum Reginæ patentium; Et qui contra docuerit, prædicauerit, affirmauerit, vti leſæ Maieſtatis reus pœnam capitalem ſubibit?*

Vide Reſponſioné Iuſtitia Britanni ca cap. 8. pag. 248. Anno 1. c. 1. Elizabethæ.

Hoc quum ſit caput & arx miniſterij totius Anglicani, quum tu & tui Comminiſtri omnes ſolemni iuramento ſanctiſſimè promiſeritis ſtatutum hoc inuiolatum obſeruare, quum pœna

c ude-

crudeliſſima decernatur in eum qui hoc violauerit, aut contrarium docuerit, quum is ibidem pronuncietur *reus læſæ Maieſtatis* (quod crimen reliqua omnia magnitudine ſua vincit) admodum ſanè vereor, Samuel, ne tibi non modò inhoneſtum ſit quoad famam & doctrinam, ſed etiam periculoſum quoad vitam & ſalutem, qui poſt tot tamque ſeueras leges, tot ſtatuta, tot iuramenta iterum atque iterum renouata, fœminam à rebus ſacris tractandis prorſus remoues, cui tot vinculis illigatus primas tribuere teneris, quando apud vos in viris nulla penitus huius generis eſt facultas, quę non a fęmina præcario ſumitur, non aliter quam ſydera lucem ſuam omnem mutuantur à ſole, & (vt ante multos annos ſcripſit Archiepiſcopus veſter Cantuarienſis) quum in Regina duplex ſit quaſi fons omnis in regno Anglicano authoritatis; alter, è quo fluit illa quæ eſt ciuilis & politica; alter, è quo manat ſpiritualis & Eccleſiaſtica, illam Regina exercet per Cancellarium & alios inferiores Iudices, hanc exequitur per Archiepiſcopos & alios regni Epiſcopos. Atqui vel ex hoc vnò ſi noſtrarū Eccleſiarū morē inſpexeris, & cū veſtro contuleris, tā multiplex, tamq; inſignis exurgit prerogatiua, vt nec ipſe Sol quē modo nominaui tā infinitè minoribus ſtellis prelucęat, quàm Turcicę Eccleſiæ veſtras cōſtātia, grauitate, & mirabili gubernationis prudentia exuperēt. In primis quidē Mahumetanæ Eccleſie temporibus, Pontifices ſiue Caliphe noſtri (ſic enim vocabantur) ijdē erant Imperatores, & ſede in Babylone poſita longè lateq; dominabātur. Poſt quum variorum bellorū tumultibus Imperium illud laceratū collaberetur, parteſq; eius a diuerſis Regibus eſſent occupatæ, nemo tamē erat principiū Mahumetani nominis, qui nō Pontificibus ſummā rerū Eccleſiaſticarū præfecturam relinqueret. Apud nos quanquā reliqui Miniſtri ſunt æquales, Mophtij tamen (ſic enim Patriarchā, qui reliquorū eſt Princeps vocamus) vt in alios omnes ſui ordinis ſummā poteſtatem habet, ſic Eccleſiaſtica ipſe ſolus gubernat, non hîc ſeſe interponit Imperator, muti ſunt Baſſæ, ſilēt Purpurati & Cōſiliarij quicunq;, & huius Pontificis Imperio non minus ipſe potentiſſimus Imperator, quam reliqui vniuerſi obtēperat. Quoquo plenius & fructuoſiùs ſuo fungatur munere, perpetuoq; obſeruet, ne quicquā in Cōſilio Principis cōtra Mahumeris leges à Baſſis ſtatuatur, quanquā illi qui numero vt plurimū 4. ſunt, pro arbitratu Imperatoris vel omnes, vel ſinguli, vel ſemper, vel ad tēpus mutari, ablegari, excludi à Cōſilio poſſunt, Mophtij tamē nequaquā excluditur, nunquàm ab ingreſſu arcetur: quia nimirū ſemper inuigilare debet tanquam verus Superintendens, vt Mahumetis lex perpetuo ſarta tecta cuſtodiatur. Quam alioqui politici ho-

VVhitgift contra Cartvvrigh tractat. 8. c. 3 §. 32. & tract. 20. diuiſ 2. pag. 679. Cælius Curio hiſto. Saracenica lib 1. Haithonus de Tartaris cap. 15. Melanct. in præfat. Alcoran. Cuſpin. in tract. de Mahumete. Theuet Coſmog. li 17. c 7. Leunclauius in pādectis hiſtor. Turc. capit. 24. pag. 245.

mines etiamſi ex induſtria nunquam, ex negligentia tamen aliquando fortaſſe perfringerent, dum ad humana & ciuilia commoda nimis acriter mentis oculos intēdunt, niſi aſſiſtens iſtiuſmodi grauiſſimus Pontifex eos errantes in viam reuocaret, & doctrinæ Mahumetis ſubinde cōmonefaceret. Hanc ob cauſam Patriarcha noſter quatuor baſſis Imperatoris Cōſiliariis quaſi quintus extraordinarius perpetuò adiungitur, eiuſque tanta eſt authoritas, vt quāuis ſiue in caſtris, ſiue in curia lex à Principe ſuprema ſententia omnes ſubditos cōprehendente feratur nūquam deinceps reuocanda, eadem tamen ſtatim irrita ſit & nulla, ſi ab hoc Pontifice pronuncietur Alcorano & legibus Mahumetis contraria. In alijs autem quæſtionibus de lege noſtra difficilibus & valde obſcuris, hic ſolus exemplo Pontificis ſummi in lege Moſaica cōtrouerſias omnes determinat, ſupremum ijs finem imponens, funditus adempta deinceps appellatione & cauillatione omni. Et huic præcipuè ex omnibus Imperij noſtri Magiſtratibus propter imaginem quandam Dei & Mahumetis, cuius in hoc religionis officio perſonā gerit, eum honorē exhibet Monarcha noſter quem nulli mortalium, nec potentiſſimo in terra Monarcha defert, vt quotieſcunque ad eum accedit hic Pontifex, Princeps è ſolio ſuo exurgat, admotáque pectori manu, & demiſſo in terrā capite eum veneretur. Hic autem Pontifex ne cauſarum multitudine nimium diſtrahatur, eoq; faciliùs in hoc ſuo munere labatur, duos habet ſub ſe Cadileſqueros tāquam Metropolitanos maturrimæ ætatis, ſenes & legis Alcorani peritiſſimos, qui ſinguli perāplos annuatim ex ærario percipiunt reditus (ſeptem aut octo ducatorum millia, præter alia priuata emolumenta) è quibus ille Miniſtrorum omniū in Romania vel Europa, hic eorum qui ſunt in Natolia, Aſia minimum vel Ægypto, generalis eſt quaſi ſpeculator & Superintendens, eoſque quoad Eccleſiaſtica monet, dirigit, corrigit, inſtituit, deſtituit, & omninò quæ ſunt in ſacris agenda præſcribit. Et licet quoad iuſtitiā ciuilem ipſi quoq; Miniſtri ſubijciantur poteſtati ciuili, quoad Eccleſiaſtica tamen ciuilis Magiſtratus nihil ſe interponit, ſed è contra Eccleſiaſticæ poteſtati & imperio ſubeſt, eiq; præcipienti obtemperat. Ex quo præclaro & diuinis legibus apprimè conſentaneo Reipub. noſtræ more, vide quàm multa exiſtant religionē Turcarum Euangelio veſtro præferentia. Primum, quū illud proprium ſit religionis, quia proximè & directè ad Deū refertur, vt alijs virtutibus vniuerſis præſit, & politicis rationibus multò magis imperet; eaſq; ſua quaſi regula & gnomone ſic exequet & metiatur, vt cū diuinis legibus conſpirent, hoc (vt vides) in Turcico Imperio obſeruatur admodum accuratè. Apud vos autem longè ſecus, vbi

Deut. 17. *Poſtel de la iuſtice des Turcs p.* 117, 118. *Belle-for. Coſmog. tom* 2. *li.* 2. *cap.* 9. *pa.* 593. 594. *Nicolas de Nicol. es nauigations lib.* 3 *cap.* 4.

à Concilio

à Concilio Reginæ, Epiſcopi, vel Miniſtri longè remouentur, & tanquam cum ſacro miniſterio pugnaret aliqua de rebus ciuilibus conſultatio, vel tãquam in quæſtionibus de quibus deliberant Conciliarij veſtri, nulla habenda eſſet religionis cura, aut illis nulla immiſceretur religionis particula, ita annos pluſquam viginti totos, imò triginta propè à Cõcilijs Reginæ excluſi ſunt Epiſcopi. Quum autem religio tota tanquam in manus & poteſtatem Reginæ iampridem fuiſſet tradita, & deinde ad hunc modum Epiſcopi procul ab eius concilijs eſſent ablegati, quid aliud attendendum erat, niſi vt religio à laicis Reginæ adminiſtris, à cubicularijs, à nobilibus, à gynecæo, à quibuſcunque aulicis Reginæ gratioſis ad ipſorum voluntatem inflecteretur. Eſt enim religio eius naturæ, vt niſi ei cõſeruandæ ſolicitè ſtudeatur, niſi vndiquaque magna ſuorum diligentia fulcatur, ſtatim amittet ſplendorem & puritatem natiuam, & inuectis vndique corruptelis inquinetur. Qua de re memorabile eſt exemplum quod audiui de Epiſcopis Hungaricis & Ferdinando Cæſare. Nullus erat memoria noſtra Chriſtianorum Princeps illo religioſior, nec vlla in Europa Epiſcopi Hungaris ad religionem tuendam aptiores, quorũ & doctrina erat magna, & experientia inſignis (fuerunt enim omnes *exacta*, & propè *decurſa ætate*) & in Repub. gerenda ſumma authoritas (regnũ enim illud Epiſcopalibus cõcilijs magna ex parte regitur) & aliàs potentia & amplitudo non mediocris (ampliſſimos enim redditus, & caſtra atque arces luculentas obtinent) & hæretici qui illic fidem antiquam labefactare conabantur, adeò erãt abſurdi, & ſibi viciſſim contrarij, Trinitarij, Eunomiani, Neſtoriani, Stancarani, Athæi (præter Lutheranos & Zuinglianos, quos hæreticis non annumero) vt videretur non magni eſſe laboris fidem illic illæſam ſeruare, vbi populus eſt ſimplex & ſincerus, & Epiſcopi perboni, & Princeps valdè prudẽs & religioſus; & tamen Epiſcopi eius regni per ſuum in Concilio Chriſtianorum Tridenti Oratorem liquido teſtantur; *Niſi maiorum noſtrorum ſapientium virorum virtute ac prudentia ita nobis prouiſum fuiſſet, vt qui apud nos Epiſcopi eſſent, iidem etiam Regibus noſtris ad conſilia adhiberentur, nullum in Hungaria iampridem pietatis veſtigium reliquum eſſet.* Nihil illi dubitabant de bonitate, & pietate, & prouidentia Ferdinandi Regis ſui, imò libenter concedebant eum *vnum omnes Reges pietate ac ſapientia ſuperare,* ſed tamen is *maxima populorum & regnorum ſuorum procuratione diſtractus, ac grauiſſimis continuiſq; occupationibus impeditus, qui poteſt cognoſcere quid in hac vel illa Hungariæ parte fieri oporteat, niſi Epiſcoporum admoneatur diligentia?* Ad generalem nimirum Reip. ſtatum reſpiciunt Monarchæ, particularia omnia non

Religionis Anglicanæ corruptio & contemptio.

Cõcil. Trident. anno 1562. fol. 235.

non poſſunt rimari, magna curant, minuta prætermittunt: & tamen à minutijs ad maxima corrumpenda proceditur, & minima contempta magnas breui edunt ruinas; Et in religione ſuffodienda, multò quàm in alia re quacunque inſidioſior eſt improborum calliditas, ad quæ præcauenda, & auertenda quis eſt Epiſcopo aptior? quis acutior? Ideoque nullam in Rege eo deſidiam, vel in Epiſcopis culpam, ſed religionis ipſius conditionem, & perditorum hominum nequitiam iudicat, quod ibidem egregiè aſſeritur, *niſi aut ipſe Archiepiſcopus Strigonēſis quiū per muneris ſui Paſtoralis rationem licebat, aut alius ex Epiſcopis aliquis ad Principis latus aſſiſteret, qui contra perpetuam hæreticorum audaciam & inſolentiam eius opem auxiliumq; imploraret*, iādudū religio omnis in Hungaria fuiſſet extincta. Vnde factum eſt, vt nulla fuerit Chriſtiana Prouincia, quæ non perpetuo aliquos Epiſcopos Regibus adiunxerit Conſiliarios, quia ſemper in omni conſultatione primum videndum, quid religio fieri permittat, & in omnibus negotijs cauendum, ne aliquod religioni damnum afferatur. Solum apud Anglos non antiquitùs (nihil enim arduum maiores veſtri ſine Epiſcoporum conſilio & aſſenſu tranſigebant) ſed nuper poſtquam Euangelium illic immigrauit, omnia ad Reipub. ſtatum & honorem, ad pacem & bellum pertinentia à Politicis quibuſdā deciduntur, viris quāuis Euangelicis, non tamen ita Euangelij ſtudioſis, quin cōtra Euangelij puritatem multa ſæpè concludant. Ideoq; quemadmodū à ſuis domi Miniſtris odioſiſſimè vexantur & lacerātur, tanquam aperti *Machiauelliani, Dei Chriſtiq; hoſtes apertiſſimi, quibus propterea dies iudicij magis intolerabilis futurus eſt, quā Sodoms & Gomorrhæ* &c. Sic exteri omnes non minus eorū actiones, & deliberationes carpunt, vt quod fœdera cum omnis generis proditoribus & rebellis ineunt, quod ſine legitima cauſa bella inteſtina in omnibus vicinis prouinciis alūt, quod in mari piraticam exerceant, aut exerceri permittant, quod & domi, & foris ad varia religionum genera propaganda vires regni conferant, in Germania tueantur Lutheraniſmum, in Anglia Puritaniſmum, in Gallia Caluiniſmum, in Hollandia Anabaptiſmum, vel potiùs neſcio qualem Chimeram ex plurimis diuerſiſq; formis mixtām. Alij alia multa, eaq; hiis atrociora contra eos aſſerunt, vtrum vera neſcio, probabilia certè ſcio, quæ ego honoris gratia reticere malo; ad quæ illi omnia non dubito magnis rationibus inducuntur. Sed tamen ſi religio in eorum Conciliis eum obtineret locum quem meretur, ſi adeſſent Superintendentes, qui ex Euangelio certam Dei voluntatem illis denunciarent, ſæpenumerò (vt opinor) ab huiuſmodi molitionibus deſiſterent, quibus certum eſt & ipſis ignominiam, & religio-

Admonitio 2. ad Parlamētum. Vide reſponſ. Iuſtitiæ Britannicæ pag. 219.

religioni damnum, & Reginæ odium, & Reipublicæ periculum longè maximum creari. Et hoc quidem vnicum tale eſt, vt nos Turcas religioſos, vos Euangelicos ferè Atheos conuincat. Quum enim fides & religio in ſecundum locum reiicitur, ciuilis & politica ratio primum locum obtinet, religioque non præeſt ſed ſubeſt, non imperat ſed paret, manifeſto eſt argumento illic primum honorem hominibus tribui, ſecundū Deo, priores corpori, poſteriores animæ, & terrena illic præponderare cæleſtibus. Alterum iam ex eodem fonte manans, illudque

2. Religio. Anglicana facilis mutatio.

admodum grande diſcrimen animaduerte. Noſti maiores Pontificibus vtrumque principatum, & Ciuilem, & Eccleſiaſticum commiſerunt. Poſtquam interiecto tempore bellorum tempeſtates alterum (qui quidem iuris diuini nō eſt) euertiſſent, ſemper tamen principatus ſpiritualis permanſit integer & inuiolatus. At vos vtrumque Pontificibus eripuiſtis, & principibus primatum ſpiritualem nefariè, & maxima cum religionis iniuria, imò peſte, & pernicie tradidiſtis. Hinc enim conſequutum eſt, vt religio veſtra ridicula ſit, incerta, inconſtans, & vertumno proteoque mutabilior. Quid enim turpiùs, quid dedecoroſiùs dici fingique poteſt, quam quod Foxus noſter de Hērico octauo teſtatur, poſtquàm in primatū Eccleſiaſticum inuaſiſſet. *Quamdiu* (inquit ille) *Anna Bolenia, Cromvvellius, Cranmerus, Dennius, Butſus Medicus, & ſimiles Regi affuerunt, eumq́; dirigebant, quis vnquam Eccleſiæ Chriſti magis profuit quam Rex ille. Cæterum quum peruerſis aliorum conſilijs regeretur, quantum religio ante creſcebat & promouebatur, tantum iam ſtatim cœpit decreſcere, & retro ſublapſa referri.* Et alibi: *Doctor Baruzius probè curabatur & honorabatur, quouſque viueret Regina Anna, & Gardinerus in Gallia morabatur. In Gardineri enim abſentia, egregia Regina Anna, & Cromvvellus cum Doctore Baruzio, & alijs Proteſtantibus, pulchros in religione Chriſti faciebant progreſſus. Poſtquam autem ille rediit, nec religio deinceps quicquam profecit, nec Reginea Maieſtas, nec Cromvvellus, nec alij Concionatores.* O religionem egregiè conſtitutam, quam & mulierculæ, & Medici, & Cubicularij, & adulatores, & omne genus aulicorū potuerunt adeò facilè ſurſum deorſum iactare, & in quam volebant partem impellere. Sic nimirum factū eſt, vt toto tempore Regis illius, religio inſtar marini æſtus creſceret & decreſceret, flueret & reflueret. Hodie ad Germanam Lutheri ſectam inciperet formari, cras ad veterem Papiſtarum fidem reuocaretur. Sæpenumerò enim præter domeſticas fœminarū, & aulicorum turbines, etiam externis procellis mirum in modū iactabatur. Nā quemadmodum Legati eius apud externos Principes ſignificabant, hoc vel illud fore vtile fœderibus quæ cum

Foxus in Act. & Monumē pag. 658.

Ibi. in hiſtoria Baruzij.

Fox. in Henric. 8.

Itali-

talibus Principibus erat initurus, ita ad eorum vel Principum vel Legatorum voluntatem, religionem ſui regni tempe abat. Modo quum authore Cromvvello Germanorũ Pro eſtãtium fœderi Smalcaldico faueret, Philippum Melancthonem de Euangelio monentem audiebat, & Germanicam Theologiam ſibi non diſplicere præſeferebat. Modò quum Carolo Cæſari reconciliari vellet, Papiſtarum fidem ſeueriſſimis decretis ſanciebat, & igne ferroque Lutheranè Euangelicos perſequebatur. Et quoniam iſtius Cromvvelli tam crebra fit mentio, conſidera an non illa ſit æterna Euangelij veſtri macula, quod in eius flore & origine hunc habuerit hominem prophanum, laicum, nulla vel maiorum vel ſingularis virtutis, vel literarum humanarum aut diuinarũ gloria commendatũ, Epiſcoporũ tamẽ omnium præſidem, & in controuerſijs Eccleſiaſticis moderatorẽ. Hunc enim ignobilem, & obſcuriſſimo loco natum, ſed Regi gratioſum, Rex non ſolum ad ampliſſimas facultates extulit, verum etiam noua honoris acceſſione Vicarium ſub ſe caput Anglicanæ Eccleſiæ conſtituit. Ex quo factum eſt, vt in Synodis Epiſcoporum ille vir laicus præſideret, ille eorum de ſola fide & Sacramentis diſputationes moderaretur, ille Epiſcopis & Archiepiſcopis ſilentium imperaret, ille vicaria qua fungebatur Regis authoritate Epiſcopis & Archiepiſcopis, totique Eccleſiæ Anglicanæ Eccleſiaſticas leges & Canones præſcriberet. Et quis miretur, ſi Eccleſia Anglicana non ſolum in Europa; ſed in Aſia quoque & Africa ſit communis vulgi fabula, tanquam multò fallacior quam fuit olim fides Græca vel Punica? Quis miretur, ſi Henrici patris fidem filius immutauerit, patriſque & fratris filia, & ſoror in aliam ſpeciem inflexerit, quum eą nullis fundamentis ſolidis ſuſtineatur, ſed ex incertiſſima aulicorum voluntate pendeat. In diuerſorum autẽ Principum mutuo ſuccedentium imperijs illud quaſi ſemper vſu venit, vt qui patri fuerunt Cõſiliarij gratiſſimi, eos filius ſuſpectos habeat, & qui filio ſunt intimi, in eorum potiſſimũ actiones inquirunt, eaſque carpunt & inſectantur, quo ſeſe magis in noui Principis gratiam inſinuent. Illud ſiquidem apud vos Anglos eueniſſe temporibus Henrici ſeptimi & octaui norunt omnes, quando Dudleius & Empſonius, quos pater Conſiliarios duxit fideliſſimos, filius tanquam homines nefarios è medio ſuſtulit. Idem in Gallia cecidiſſe ſub Carolo octauo, & Ludouico duodecimo, ſub Franciſco primo, & Henrico ſecundo teſtantur Hiſtorici, & in huius Imperij ſucceſſione creberrimè vſu venit. Ex quo fit, vt vna cum nouis Regibus nouæ ſtatim leges editâ noua abrogatis veteribus promulgentur. Vos autem Angli omnibus ſub cælo nationibus in hoc eſtis deterio-

Apud Foxum in Hiſtoria Crõvvelli.

Philippus Comminæus. Martin Bellay es memoires.

res, quod in veſtra Republica vt primum Rex nouus creatur, ſtatim cum nouo Rege, & noui aulici, nouum Conſilium, & nouæ fortaſſis leges politicæ; ſic etiam noua fides, noua religio, nouum Euangelium, noua Dei colendi ratio expectanda eſt. Sic enim mundus vniuerſus vidit & obſtupuit in Henrico 8. Eduardo 6. Maria, & Elizabetha, qui intra triginta annorum curriculum in regno Angliæ ſibi inuicem ſuccedentes, fidem Anglicanam totam ſurſum deorſum verſarunt. Quam enim fidem nouauit Henricus, eam de integro renouauit Edouardus. Quam Edouardus ſtatuto parlamentari conſtabiliuit, eam primo regni ſui annonoua parlamētari lege à fundamentis euertit Maria, & quam magna cum ſolicitudine & cura propagauit Maria, eam extra regni ſui terminos non minùs ſolicitè profligauit Elizabetha. Nunquid verò vlli vnquam Græci, Carthaginenſes, Tartari, Scythæ, nunquid vllæ nationes vel perfidia maximè infames, vel immanitate maximè agreſtes, adeo caducam, & mobilem, & ventoſam religionem habuerunt? Injuriam enim facerem nomini Turcico, ſi cum ea noſtram fidē compararem. Certò enim certiùs eſt, poſtquam Ottomannorum nomen & potentia cæpit, nunquam vel auditione acceptum eſſe, quod in religione Turcica alicuius dogmatis articuli vel Sacramenti facta ſit mutatio. Et tamen vix minimam partē vides eorum vulnerum, quibus confecta & exanimata Eccleſia & religio Anglicana extremum iam nunc ſpiritum magna cū difficultate ducit. Ita enim à ſuis Magiſtris fabricata eſt, vt quo penitus intereat, non opus ſit noui Principis voluntatem attēdere, ſed in præſentis voluntate poſitum eſt, vtrū hoc ipſo die eam velit penitus interire nec ne. Aduerte enim Michæa & pondera diligenter quod dicturus ſum. An non in Anglia Eccleſiaſtica poteſtas in Reginia poteſtate primū, deinde in Epiſcoporum, & poſtea Miniſtrorum & Diaconorum ordine concluditur? Negare non potes, quum apud vos nullum ſit aliud Eccleſiaſticæ poteſtatis veſtigium. Expende deinde, an non hæc poteſtas à Regina tanquam ſummo capite & fonte cum ſuis Epiſcopis communicata, per eos ſolos deinceps Miniſtrorū & Diaconorum ordini impartiatur. Et hoc quoque publici veſtri rituum Eccleſiaſticorum libri, mores & inſtituta Eccleſiæ teſtātur. Tolle iam Epiſcopos, ſimul deficere Miniſtros neceſſe eſt. Succide truncum arboris, à radice ad ramos humor vitalis quî poteſt manare? Si obſtruxeris canalem, per quem à fonte in aquæ ductum deducitur aqua, aquæ ductum exareſcere neceſſe eſt. Euolue iam ſtatutum illud, quo Eccleſiaſticus Reginæ primatus ſancitur. In eo diſertè perſcribitur penes eam eſſe, vt deſignet Epiſcopos *quoties, quando, & quamdiu libuerit*, qui ſub

5. Religio Angli. poteſt facillime tota deſtrui.

Parlamēt 1. cap. 1.

ea iuriſdictionem Eccleſiaſticam exerceant. Quibus verbis vt libera & abſoluta ei tribuatur poteſtas nullos Eccleſiis præficiendi Epiſcopos, niſi *quando* ei videbitur, ita penes ipſam eſt eos conſtitutos ab Epiſcopali functione quum placuerit, remouere, & eorum Epiſcopalem iuriſdictionem duorum ſi velit dierum ſpatio definire. *Tamdiu* enim ſunt Epiſcopi, *quamdiu* ipſa permiſerit. Vnde & pauló antea notaui Edoüardum Regem (decem annorum puerulum) Archiepiſcopo Cantuárienſi ad ordinandos Sacerdotes & Diaconos dediſſe facultatem per ſuas literas *ad ſuum duntaxat placitum duraturas*. Illud itaque oſtendi cupio, quemadmodum Epiſcopalis ſtatus, in Anglia vllam ſibi vel in paucos menſes firmitatem poſſit polliceri, qui totus ex vnius fœminæ voluntate maximè mutabili pendet. Tu mihi fortaſſe reſpondebis (quemadmodnm quum eſſem in Anglia, & huiuſmodi de rebus diſſererem, oppoſuit mihi Eques quidam Auratus & aulicus) Reginã eſſe Principem valde reliogioſam, & Euangelij maximè amantem, quæ propterea nunquam vel cogitabit de Epiſcopis in vniuerſum tollendis. Vt hoc verum ſit, dico tamen Epiſcopalis ordinis, hoc eſt, religionis & fidei Anglicanæ nullum eſſe firmamentum, quæ talis eſt, vt licet fortaſſe non mutabitur, quia Regina conſtanter Epiſcopos fouebit, fortaſſe tamen mutabitur, & quia Regina eſt fœmina, ideoque in eodem propoſito non eſt ſemper conſtantiſſima; & quia multæ aliæ ſunt rationes quæ eam ad hanc Epiſcoporum reiectionem poſſint inducere. Quod ſiue euenerit, ſiue non euenerit, quia tamen facillimè & multis de cauſis euenire poteſt, infirmiſſima eſt religio Anglicana, quæ ſolidiori fundamento non innititur. Et ne tu cauilleris me fictiones & hypotheſes mathematicas conſectari, quæ actu futuræ ſunt nunquam, vide an non permagnam habeat probabilitatem hæc coniectura. Henricus Octauus paucis poſt annis, quam ſe Eccleſiæ Anglicanæ caput effeciſſet, quam multa monaſteria & Eccleſias cathedralibus hijs quæ modo ſuperſunt, & numero longe plures, & ſpecie atque magnificentia neutiquam inferiores, funditus diſturbauit, & plus quam centum religioſorum millia (parcè loquor & infra numerum à fidelibus eius ætatis hominibus annotatum) extruſit & diſpoliauit bonis, quæ optimo iure plurimis Regum, Pontificum, totiuſque illius regni & orbis Chriſtiani diplomatis permulta ſæcula continuatis poſſidebant. Hæcque fecit eo tempore, quo religioſorum nomen apud eius regni pleroſque in magno erat amore, & ipſe eorum vota vt ſancta & diuina ſuſpexit. Ad impediendam enim monaſteriorum euerſionem maxima hominum multitudo in parte bo-

te boriali contra Regem ſæpius armã ſumpſit; Rex ipſe (quod eſt mirabiliùs adhuc vota religioſorum tanquam Euangelio Chriſti literiſque Apoſtolicis manifeſto congruentia ſua quoque authoritate firmauit, & grauiſſimis ſuppliciis, imò etiam ſuſpendio in eos animaduertit, qui quum Monachi aut Presbyteri eſſent, matrimoniũ auderent cõtrahere. Tu iam reputa, quanto veriſimilius eſt idem effectum iri contra veſtros Epiſcopos numero pauciſſimos, nullo à maioribus iure ducto fundos & bona Epiſcopalia poſſidentes, eo honore ad Reginæ duntaxat beneplacitum fruentes, magna parte veterum redditituum iampridẽ exutos, aulicis (niſi quos largitione deliniant) moleſtos, vniuerſo fere regno admodum odioſos, à ſuis ipſorũ Miniſtris & Fratribus cõtemptos, & varijs libellis impugnatos quos in publico ſcripto Reginæ & parlamẽto roti dedicato nefariorum criminum accuſant, & vocant Pſeudoepiſcopos Antichriſtianos: quos Eccleſiæ omnes verè Euãgelicæ, Zuinglianę, Tigurinæ, Geneuenſes, Gallicæ, Scoticæ, ad quarũ fidem proximè accedit Regina veſtra, penitus ſuppreſſerunt, & quos idcirco Regina veſtra propter religionem & conſcientiam non poteſt tueri: horum (inquam) quanto eſt ruina probabilior, facilior, & (ſi occaſio quæcunque offeratur) magis indies ſingulos attendenda. Prætermitto multo, eaque abſurdiſſima ex hac breui vnius legis particula germinãtia, quę ſi ſingula velim per ſequi, nullum reperiam orationis exitum. Et tamen ſilẽtio prætetire non poſſum, quod animaduerti in lege quadam parlamẽtari ante non multos annos edita, & mox (vt videtur) in linguã Italicam tranſlata, quam mihi pridem Mercator quidam Venetus oſtendit. Illic enim inter alia quædam media, quibus tranquillitati Reip. veſtrę prouideretis, illud vnum eſt, vt qui Preſbyteri vel Eccleſiaſtici inſulam eam ingreſſuri ſunt, primo ſtatim aditu coram certis Magiſtratibus iuramento ſuo approbent Reginæ primatum Eccleſiaſticum, eamque religionem, quæ hactenus toto Reginæ tempore in Repub. Anglicana inualuit. Hoc quidem non peſſimè, iuramentum enim illud de Reginæ primatu eſt in manibus omnium, vt item liber communionis veſtræ ideoq; non eſt laborioſum vnicuique cõcipere quid in eo iuramento cõtineatur, & ita in portus veſtros traiicere, ſiquidẽ Anglicana religio & Reginæ Pontificatus ei placuerit. Cęterum additur eundẽ hominẽ ſimili ratione teneri, nõ tãtũ vt coram Archiepiſcopo, Epiſcopo vel alio certo Magiſtratu iuſiurãdũ illud de Reginæ primatu ſuſcipiat, verum etiã vt *manus ſua ſubſcriptione teſtificetur & polliceatur obedientiã Reginæ maieſtatis legibus ſtatutis & ordinationibus tũ quæ hactenus factæ & ſancitæ sũt, tũ quæ in poſterũ de cauſis & cõtrouerſiis religionis fiẽt & inſtituẽtur.*

Parlamẽt 6. articu. ann. 1540 Vide Foxũ in Actor. pag. 586.

Admonit. 2. ad parlament. pa. 34. 35.

4. Anglica fides plane nulla.

Parlamẽt anno. 27. cap. 2.

Hæc pars quam ſit inſulſa & impia, & planè communis ſenſus atque rationis expers quis non aduertit? Tu à me poſtulas, vt legibus de religione in poſterum ferendis ſine exceptione obtemperem, quæ vtrum futuræ ſint piæ, an impiæ, Euangelicæ, Catholicæ, Arianæ, Lutheranæ, Puritanæ an Anabaptiſtæ, ego prorſus ignoro, & tu mihi præſtare non potes? Nam & noſtro ſæculo varij Principes hiis opinionibus imbuti fuerunt, & Regina Anglicana nullo Dei verbo teſtimonium habet ſe fore ab earum contagione liberam. Quid hoc decreto inſaniùs? quid prodigioſiùs? Narratur in hiſtoriis Italicis Venetos poſt diuturnam multorum annorum contentionem, ingenti tandem prælio nauali in ſinu Adriatico ſic à Genuēſibus fuiſſe fractos & debilitatos, vt communi conſenſu Reipub. ſuæ ſigillum chartæ vacuæ & inanij appēderint, & ad Genuenſes tranſmiſerint, vt ij quas vellent pacis conditiones in ea præſcriberent, illas ſe libenter accepturas. Erat hæc miſerrima quidem conditio, & extremum deſperationis ſignum, nobilem populum ſeſe demittere ad eas omnes conditiones ſimpliciter amplectādas, quaſcunque irati victoris inſolentia illis obtruderet. Et tamen quia de vrbibus & agris vel ad ſummum de libertate agebatur, quæ damna temporis ſpatio poterant reſarciri, non erat adeo horribile Italos Italorum voluntati, quanquam incertæ, in illis difficillimis temporibus omnia committere. At verò in rebus ad animæ ſalutem, ad religionem, ad Dei honorē & gloriam ſpectantibus, vbi ſi erratur, error eſt irreparabilis, & cum ſempiterno corporis atque animæ diſpendio coniunctus, vbi cum hominibus agitur natura fallacibus, & de ſua religione incertis, quique contrariis Doctorum ſuorum ſermonibus in varias quotidie ſententias diſtrahuntur, quorum plena parlamenta recenti memoria paucorum annorum interuallo oppoſitas religiones ſtabiliuerunt, hoc loco qui à me flagitat, vt ſigillum meum apponam inani chartæ, in qua iſti poſtea pro ſuo arbitratu fidei canones conſcribant, qui requirit vt iuratò promittam me fidem adiuncturū eorū de religione decretis quibuſcunque, ille (vt leuiſſimè dicam) quid fides ſit neſcit, quid religio valet ignorat: ipſe fidem nullam, religionem nullam habet, ſed quocunque homine qui ſub cælo fidem aliquam profitetur, ſiue Judæo, ſiue Gentili, magis eſt infidelis. Nunquā enim fidem voluiſſet ita proſtituere incertæ hominū vacillantium libidini, nunquam poſtulaſſet religionem, quæ rebus notiſſimis, & vel ſub oculorū aſpectum cadentibus debet eſſe certior, ita variam & mutabilē relinqui niſi ipſe omni prorſus ſenſu fidei & religionis careret. Quare ne longiùs progrediar in hoc argumēto, iſta tu pauca ſi probè examines Samuel, quod nos Pōtifi-

Sabellicus Fra. Leandro.

cem

cem ſummũ agnoſcimus, quod is Eccleſiaſtica procuret, quòd ei Imperator noſter in Eccleſiaſticis pareat, quod religioni leges Imperatoriæ inſeruiãt, quod religio apud nos omnibus ætatibus ſit conſtans, eadem, & immutabilis, quum apud vos poteſtas ciuilis ſpirituale regat, aulici Epiſcopis dominentur, Epiſcopi ad Reginæ nutum deſinant eſſe Epiſcopi, penes eam Eccleſiæ ſummum ſit Imperium, pro eius & eorum arbitratu religio muretur, conſtituatur, abrogetur, & noua ſubinde fidei capita populo credenda imponantur, fatebere ſine dubio hęc pauca talia eſſe, quæ demonſtrant non modo religionem veſtram eſſe vagam, incertam, mutabilem, totam in opinione dubia & caſu poſitam (hoc enim eſt Sole meridiano clarius) nec modò religionem Turcicam eſſe veſtra firmiorem, ſtabiliorẽ, præſtãtiorem, ſed potiùs quæ conuincant veſtram religionem eſſe nullam, eſſe ſomnium, eſſe fabulam, eſſe vmbram & ſimulachrum religionis, quando in tali voluntate fidei & religionis conſtantiſſimè nomẽ ponere nimis ſit inſulſum, quod dico verum eſſe, etiamſi Regi hanc tam infinitam poteſtatem traderetis. At quũ eam fæminæ quoque vendicetis, quum fæminam Euangelij & Eccleſiæ veſtræ caput faciatis, hoc præterea tale portentum & prodigium eſt, quale ego nec cogitatione quidem poſſum aſſequi. Romani crearunt olim Iulium Cæſarem Pontificem maximum, & deinde Octauianum adoleſcentem, virũ tamen. At vt quis mulierem conſecrauerit Pontificem maximam, hoc nunc primum temporibus noſtris, & in Anglicana ſolum regione auditũ eſt, quod meritò Proteſtãtes reliqui omnes exe-crantur, eſtq; hoc multo impudentiùs, quam quod vos Papiſtis de Papa Ioanna ſoletis obiicere. Illi enim permagna contẽtione negant tale quippiam extitiſſe, & hiſtorias omnes, argumenta & coniecturas laborioſè & auctiſſimè perſcrutantur, è quibus eam ab Eccleſia ſua maculam & ignominiã abſtergant. At vos fœminam verè & reipſa Pontificem conſtituitis, & iuramentis omnes veſtrates ad huius Pontificatus profeſſionem cogitis, & legibus latis leſæ maieſtatis eum damnatis, qui contra hanc Pontificalem potentiam quicquam dixerit, & ita Eccleſiã veſtram ordinaſtis, vt perpetuo fæminas Pontifices habere poſſit, quia legi parlamentari hęc authoritas ad regni hæredẽ qualemcunque deuoluatur; quæ vt naturæ & generationis ordine poteſt eſſe filia, ita ſucceſſionis ordine vt multi putant verè eſt fæmina. Et quis præſtabit ne in eodem ſexu ſucceſſio ad futuras ætates continuetur. SAMVEL. Hoc quod ais de Regina Eccleſiæ noſtræ capite, quanquam ea fæmina ſit multis naturæ & ingenij dotibus perinſignis, eſt tamen (fateor) labes quædam Eccleſiæ noſtrę pulchritudinem aliquantulum decolorãs,

in qua tollenda noui multos viros eruditos non parum elaboraſſe. Neque enim primatus iſte vel à nobis, vel à patribus noſtris tam fuit Regi donatus, quàm à Rege nobis inuitus arreptus, & ab Henrico quidem, magis odio in Pontificem Romanum, quam ex iudicio & certa deliberatione, à filio autem & filia potius aliorum ſuaſu quam ſua volũtate, & tamen Principes rarò ſolent deponere honorum titulos quocunque iure vel iniuria ſibi à maioribus relictos. MICHAEAS. Concedo quod dicis aliqua ex parte eſſe verum. Sic enim memini eſſe apud Foxum in Eccleſiæ veſtræ monumentis, quod *vbi propter diuortium cum vxore Catharina factum, Pontifex Romanus Regem excommunicaſſet, Rex hoc eius factum ita ſtomachatus eſt, vt paulò poſt conuocato parlamento curauerit Pontificiam authoritatem ex Anglia exterminari, & ſeipſum conſtitui ſupremum Eccleſiæ Anglicanæ caput.* Sed vt prætercam hoc fuiſſe Foxo diſſimulandum, ſi vel Euagelij ſui, vel Regis honori conſuluiſſet, ne Papiſtæ exciperent dignum fuiſſe patella operculum, dignum tali Euangelio principiũ, ex odio nimirum, ſtomacho, iracundia & vindictæ cupiditate profectum: vt prætercam tuum tuique ſimilium Miniſtrorum & Epiſcoprum officium poſtulaſſe, vt è pulpitis veſtris contra hanc hæreſim fulminaretis nec veterem errorem nouis parlamenti veſtri ſtatutis in tanta Euangelij luce confirmari pateremini: præter hæc, dico nec maioribus veſtris planè inuitus hanc primatum Henrico Octauo obtigiſſe. Quis enim erat ea tempeſtate verus Euangelicus, qui nõ hanc prærogatiuam Pontifici Romano ereptam iure diuino Regi competere prædicaret? percurre in monumentis veſtris Eccleſiaſticis hiſtorias Martyrum eorum, qui ſub eo mortem Euangelij cauſa perpeſſi ſunt. Exordium cape ab eo anno, quo Rex Cathedram hanc Pontificiam aſcendit, & aduerte ſi vel vnum aliquem Martyrem Euangelicum hanc ob cauſam morti adiudicatum legeris, quod Regis primatum improbauerit. Neminem Samuel, neminem prorſus expiſcaberis, at qui ſe huius Eccleſiaſtici principatus ſuaſores fuerint, permultos nimirum reperies: & vt vnum exempli loco proferam, valdè memorabilis & lamentabilis eſt hiſtoria Doctoris Baruzij, qui viuente Regina Anna Bolenia, magnæ erat in aula & apud Regem authoritatis, & poſt Boleniam interfectam, pro altera Anna Cleuenſi vxore Regi obtinenda, idem Baruzius Regius erat apud Ducem Cleuenſem Orator. Is ad palum cum aliis duobus alligatus vt combureretur, quum à circunſtantibus mortis inferendæ cauſam rogaſſet, nec quiſquam ei explicare poſſet, paucis rei indignitatem deplorans, ſic multitudinem affatus eſt. *Rex iam plenus & integer Rex effectus eſt, omnemq;*

Fox in hiſtoria pa. 512. editionis primæ.

Fox in hiſtoria Baruzij. pag. 611.

nemque in regno ſua obedientiam adeptus, quod nec Pater, nec Auus, nec vllus ex maioribus eius vnquam hactenus obtinuit, hocque totum eſt conſecutus prædicatione mea, meorúmque hic ſociorum, & aliorum miſerorum hominum noſtri ſimilium, qui ſtudia noſtra contulimus noſque totos impendimus huic eius prærogatiuæ prædicandæ, & ecce hanc iam mercedem reportamus. Non ergo Rex nobis inuitis hunc honorem inuaſit, ſed veſtri opem ei ſuam præbuerunt, imò *ſtudia ſua quam diligentiſſimè ſéque totos in illud opus impenderunt*, vt Rex eiecto Pontifice, omnem obedientiam tum quoad res politicas & ciuiles, tum quoad Eccleſiaſticas & diuinas ſibi vni aſſumeret. Poſtea mortuo Henrico patre, quum filius Edouardus ſuccedens Euangelium veſtrum plenius eo in regno promulgaſſet, ideoque permulti ex omnibus vicinis regionibus Zuingliani in eam inſulam confluerent, ibique tandem Eccleſiam peregrinorum conſtituere vellent; pro gratia Epiſcopali & Sacerdotali, pro Superintendentibus (inquam) & Miniſtris, ad quos confugerunt? Num ad Archiepiſcopum aut Epiſcopos? non, ſed ad Regem & Conciliarios. Extatque in publicis eorum monumentis *Eccleſiarum peregrinarum Londini inſtitutio* facta à Rege illo per diploma Regium ſub hac verborum forma: *Edouardus Sextus Dei gratia Angliæ, Franciæ & Hiberniæ Rex, fideì defenſor, & in terra Anglicanæ & Hibernicæ Eccleſiæ ſupremum ſub Chriſto caput. &c. Volumus quòd Ioannes à Laſco natione Polonus, homo propter innocentiam & integritatem vitæ ac morum & ſingularem eruditionem valde celebris, ſit primus & modernus Superintendens dictæ Eccleſiæ, & quod tales quatuor G. M. F. R. ſint primi & moderni Miniſtri. Damus præterea & concedimus præfatis, Superintendenti & Miniſtris & Succeſſoribus ſuis poſt mortem vel vacationem alicuius Miniſtri prædictorum, facultatem, authoritatem & licentiã de tẽpore in tempus eligendi, nominandi & ſurrogandi aliũ, perſonam habilem & idoneum in locum ſuum, ita tamen quod perſona ſic nominatus & electus præſentetur & ſiſtatur corã nobis hæredibus vel ſucceſſoribus noſtris, & per nos hæredes vel ſucceſſores noſtros inſtituatur in miniſterium prædictum.* Et mox. ordinans quid debeat fieri, quando ipſe Superintendens obierit: *Concedimus* (inquit) *facultatem & authoritatem Miniſtris nominandi & ſurrogandi alium, perſonam doctum & grauem in locũ ſuum, ita tamen quod perſona ſic nominatus & electus præſentetur & ſiſtatur corã nobis. &c. Et per nos hæredes vel ſucceſſores noſtros inſtituatur in officiũ Superintendentis prædictum.* Vnde vides (Samuel) Euangelicos non ſolũ noſtros domi Anglos, qui vel amore Regũ, vel terrore legũ ad hanc diuiniorẽ de Regibus opinionẽ induci poterãt, ſed peregrinos quoq; Flandros, Gallos, Germanos, Polonos (ex hijs

Simplex & fidelis narratio de Belgarum &c. Eccleſia in Anglia per Vten houium pag. 17.

enim potiſſimum nationibus hęc peregrinorũ Londini Eccleſia coaluit Regium in Eccleſia Pontificatum agnouiſſe. Sed ne diutiùs hæream in hoc grauiſſimo vlcere Eccleſiæ veſtræ quod vix attigiſſem, niſi tua illa de calumnia criminatio hanc à me neceſſariam defenſionem expreſſiſſet, his omiſſis ad alia progrediamur.

ARGVMENTVM
CAPITIS DECIMISEPTIMI.

Alia recenſentur perfectiones & prærogatiuæ Cleri Turcici ſuper Anglicanum, vt 1. quod Turcæ alienos à ſua religione patiuntur nec templa ſua ingredi, nec ſacra videre, multò minus ea miniſtrare. vbi quædam narrantur de monte Synai. Euangelici autem Sacerdotes Papiſticos ſola Pontificis Romani. (quem Antichriſtum putant) ordinatione creatos ſatis dignos arbitrantur, qui ſua ſacra adminiſtrent: imo iuxta eorum doctrinã multi Turcæ multis Miniſtris aptiores ſunt ad eorum miniſterium obeundum. 2. Turcici Sacerdotes alligantur ad preces pro ſe populoq́; faciendas multò magis quàm Anglici. 3. Sunt magis immunes à tributis, magiſq́; ab omnibus honorantur. 4. Coniugati in Anglia Sacerdotes legibus regni eius ſunt adulteri, & eorum filij ſpurij. 5. Angli habent ordinem Epiſcoporum, quem vt prorſus Antichriſtianum Euangelici perfectiores reſpuunt, & quo ordine Turcæ carent.

CAPVT XVII.

ABSOLVAMVS ſi placet illud, quod iã prius inchoauimus, & à quo digreſſa oratio ad Eccleſiæ capita & Pontifices ſummos aſcẽdit. Reueniamus (inquam) ad miniſterium, cuius ego comparationem cum noſtro Turcico exorſus, & hactenus interruptum nunc continuabo. Quare ad reliqua antepoſita hãc deinceps adiunge non mediocrem Eccleſiæ Clerique veſtri labem, & noſtræ prærogatiuã. Noſti Samuel, (expertus es enim) eam eſſe Turcarũ erga ſacra & ceremonias ſuas reuerẽtiam, vt Chriſtianos, Iudæos, & alios Prophanos homines ab ingreſſu Eccleſiarũ ſuarũ ſeuerè repellant, tantum abeſt, vt ſuſtineamus ſacra noſtra tractari, Alcoranũ nobis in tẽplo prælegi & explicari, & alia munera Eccleſiaſtica geri ab Chriſtiano, Schiſmatico, ambiguo Turca, aut aliquo qui nõ eſt ab infantia in ſtudio reli-

religionis noſtræ educatus in eaq; cōſtanter perſeuerauerit. Recordaris (opinor) Hiſpanum illum Hieroſolymis conciſum in partes a noſtris, propterea quod diſſimulato habitu, templum noſtrum tempore orationis ſit ingreſſus. Hoc enim cuicunque homini nefas eſſe ducimus, niſi primum per Circuncifioniſ ſacramentum ad noſtrū ſe numerum adiunxerit. SAMVEL. Non eſt quod multis exponas tuorum in hoc genere curam & prouidentiam, quam ego tantam eſſe expertus ſum, vt mihi nec ſine cauſa crudelis, & peracerba viſa ſit; neque tu ipſe (niſi admodum fallor) tuos hoc loco ſuperſtitione, eaque valdè craſſa poteris liberare. Ego certè in toto hoc itinere nihil mihi tam moleſtum aut aduerſarium ſenſi nec quum Reipub. veſtræ ſtatum indagarem, quā quū ceremonias religionis vel leuiſſimè offenderē. Talis enim error meus Hieroſolymis multas mihi plagas peperit, eò quod in templū illud oculos præteriēs curioſius conijcerem. Similis error in Arabia, ſi rectè meminiſti, idē me ſupplicij genus ſubire fecit. Multa quidē illic vidimus pulchra & ſingularia, & quorum recordatio etiam adhuc non parua me voluptate afficit, ita eorum monitu permultas ad memoriam reuoco Teſtamenti veteris hiſtorias & miracula. In radice enim montis, vbi monaſterium eſt ordinis D. Baſilij, nō qualia in Europa ſunt opibus Regijs, & redditibus annuis in immenſum locupleta, ſed potiùs fructibus hortorum ab ipſis Monachis conſitorum, & accedentium peregrinorum, tū Turcarum pietate mediocriter ſuſtentatum. Nobis oſtendebatur rupes, ad quam Moyſes è monte deſcendens primas legis tabulas confregit. Nec procul aderat in mediis arenis altera rupes, quæ à Moyſe percuſſa vim illam aquarum ad populum potandum effudit. Illinc aſcendentes in ra ſummitatem Oreb (eſt enim mons Synai, non aliter quam Parnaſſus in duo diuiſus cacumina, quorū inferius dicitur ab incolis Oreb, ſuperius Synai) inuiſimus monaſterium S. Catharinæ, in cuius Eccleſia ad dexteram Chori partem monſtrabatur ſepulchrum D. Catharinæ virginis & martyris, vbi obſtupendo mihi ſpectaculo cernebam orationis cauſa in terram proſtratos non ſolum Chriſtianos, ſed etiam Arabes & Mahumetanos plurimos. Ex eo deinceps Choro in alterum ſacellum deducebamur, quod illi vocant *ſacellum Rubi ardentis*, vbi narrabant Deum in rubo ardente apparuiſſe Moyſi. In hoc eodem monte iidem referebant Eliam ſuam quaſi Quadrageſimam, hoc eſt, dies noctesq; quadraginta ſine cibo potuque trāſegiſſe. In eiuſdem montis ſummo faſtigio vnum, in pede duo ſunt conſtructa ſacella, primum D. Catharinæ, alterum Eliſeo, tertium Eliæ. Et non Monachi ſolum, ſed Mahumetani quoque affirmabant Eliam poſt 150.

Theuet Coſmog. vniuerſel le li. 6. c. 8

Theuet Coſmog. li. 6 c. 1.

Deut. 30.

Exod. 3.

falſorum Prophetarū occiſionem, quū à Iezabele ad necē quærer etur illuc cōfugiſſe. Inde ad ſupremū Synai montis ad verticē difficili & laborioſo admodū circuitu cōtendimus: per gradus enim quinquies mille & ſexcentos aſcenſu cōtinuo, ſed in gyrum commeauimus: In extremo autē cacumine conſtituti deſpeximus ſubiectū mare rubrū, variaſq; naues plenis velis ab Arabia in Ægyptum vel contra tranſmittentes, totamq; circūiacentem regionē magna cū iucunditate perluſtrauimus. Poſtquàm autem vnde egreſſi ſumus ad ſacellū Eliæ reueneramus, à duce noſtro moniti ingrediebamur ſpeluncā quandā, in qua Moyſes antequā legē acciperet, dicitur 40. dies & noctes ieiunaſſe, ſupra quā quidā ex poſterioribus Sultanis Campſon (vt opinor) pulcherrimū fanum (quod illi Moſqueā vocant) ædificauit, quò frequentes maxima multitudine confluunt Mahumetani. Ita plurimū ſanè voluptatis capiebā ex iſtius mōtis cōſpectu, qui tā multis Teſtamēti veteris hiſtorijs, & maximorū Prophetarū Eliæ, Eliſei & Moyſis, ipſiuſq; Dei conſpicua præſentia, & legis vteris latione adeo erat memorabilis. Sed vt hæc mea voluptas aliquo dolore tēperaretur, quū partim ad ſitim depellēdam, quā multo labore cōtraxeram, partim propter ſocietatem Chriſtianorū, quibus (te cum alijs Turcis in illa Moſquea veſtra derelicto) me adiunxeram, ad limpidum quendam fontem non procul illinc è ſaxo emanantem (quē Moyſis fontem appellant) bibiturus properarem, immanes illi Arabes magnis clamoribus nos adorti, & barbaris conuitijs inſectati vnicuique noſtrum quindecim plagas ſuis illis incuruis fuſtibus inflixerunt. Ita nefas planè ducunt, vt nos Chriſtiani vel tēpla eorum ſubeamus, vel ſacris adſimus, vel fontes attingamus maiorum religione eorum vſibus conſecratos. Quare non eſt opus vt mihi probes tuorum hac in re diligentiam, quam ego ſemel atque iterū magno meo malo expertus ſum. Audiui etiā quum eſſem Hieroſolymis Solymannū ad Franciſci Primi Galliarū Regis poſtulatū, aſſignaſſe Monachis Chriſtianis vetus quoddam ſacellum in monte Syonis eo in loco vbi Chriſtus dicitur vltimam cœnā cum ſuis celebraſſe, at poſt eiuſdē Regis mortē ſacellū illud Chriſtianis eripuit, & ſuis Mahumetanis tradidit. Qui antē hoc mihi narrabāt, ijdē referebāt id fuiſſe impetratū eo minore cum difficultate, quia ſacellū illud olim à veteribus Chriſtianis fuit extructū, quod ſi Mahumetani ædificaſſent, tū verò vt nobis cōcederet, nullis maximorū Regū precibus paſſus fuiſſet ſeſe exorari. Putabat enim ſine infando & inexpiabili ſcelere nō potuiſſe ſe intra ſua tēpla Chriſtianū cultum admittere. Quam nimiā eſſe religionem, vel veriùs manifeſtā ſuperſtitionē, neq; tu ipſe (vt opinor) negaueris. MICHAEAS.

Bellon des ſingularit. lib. 2. c. 63. 64.

Baſtonades.

Theuet li. 6. c. 10.

Quin

Quin potiùs impietatem eſſe ſentio, ſi quis contra opinetur. Si enim ego tuam fidem nefariam & idololatriam eſſe credo, quo nam modo ſine impietatis tum participatione potero tibi templum fabricare, vbi tu idololatriam committas? Quid hoc eſt aliud, quàm furioſo facem aut gladium in manus tradere, quo occurrentem confodiat, & ædes vicini incendat? Sed vt templa mittamus, & ad ea quæ in templis agũtur, & per quos aguntur veniamus, quemadmodum diligenter cauemus, ne Chriſtianus quiſpiam templa noſtra ingrediatur, interſit ceremonijs, libros ſacros inſpiciat, aut iſta minora nobiſcum participet: ita multò ſtudioſiùs obſeruamus, vt nemo nuper è Chriſtiano factus Turca, nemo neophitus ad miniſterium Eccleſiaſticum aſſumatur. Ad procuranda ſiquidem ſacra, & verbum prædicandum apud nos portentum habetur, ſi quiſpiam aſpiret, qui non Mahumetano patre natus, à prima ętate conſtans, & aſſiduus fuerit Mahumetanæ legis cultor: quãquam nos modò adhibemus in hoc genere curam & diligentiam, eandem à primis Apoſtolicis Patribus in Eccleſia fuiſſe adhibitam, vt eorum myſterijs nemo Gentilis adeſſet, à multis video annotatum. Idque præter priſcos Eccleſiæ Hiſtoricos Theodorus Beza quanquam non probet, fatetur tamen *pleroſque ex vetuſtiſſimis illis Patribus Chriſtianorum ſacra non aliter quàm Cereris myſteria occultanda cenſuiſſe, adeò vt ne cathecumenos quidem ad ſpectandum admiſerint.* Qui tam ſolicitè aduigilauerunt, ne quis vel cathecumenus eorũ myſteria aſpiceret, quãta credibile eſt eos ſolicitudine cauiſſe, ne quis prophanus eadẽ myſteria attractaret, aut adminiſtraret alijs. Vt enim Chriſtus præcipit margaritas ante porcos nõ proijcere, nec ſancta date canibus: ſic Moſes multas & varias purificationes præſcripſit Sacerdotibus illis, qui antiquitus Deo erant immolaturi ſacrificia, à quibus etiam omnem vel leuiſſimum corporis vitiũ aut nęuum voluit abeſſe. Vnde & Rabbini in præceptum illud Leuitici de Sacerdote delegẽdo numerant pluſquã centũ viginti maculas in varijs corporis partibus, quibus omnibus carere debebat, quiſquis Sacerdos ſanguinarijs illis hoſtijs & ſacris in templo Salomonis erat daturus operã. Quorſum hæc? niſi vt oſtẽderetur maximam curã ſtudiumque poni debere in Sacerdote eligendo, qui diuinis myſterijs præeſſet. Quid autem vos? Myſteria religionis veſtræ, tanquam contempta & ſordida etiam viliſſimæ hominum feci proſtituitis, nec modò hijs qui veſtræ ſunt fidei, ſed etiam qui fidei veſtræ capitales ſunt aduerſarij. Reuoca ad memoriam (id enim per ætatem potes) primo Reginæ ad regnum Anglicanum acceſſu, quinam maximè Eccleſiam Anglicanam regebant, quinam erant Epiſcopi, qui Miniſtri? Noſti pleroſque omnes fuiſſe

Beza epiſtola Theologica 8. pa. 73. 74.

Matth. c. 7. v. 6.

Leuit. 21. v. 17. Vide Munſterũ in eum locum.

Monachos aut Sacerdotes Papiſticos, à Romano Pontifice vnctos & conſecratos. Quis autem eſt Romanus Pontifex? Si Magiſtris tuis fidem habes, veriſſimus Antichriſtus. Sic enim de generali Eccleſiæ Euangelicæ ſententia teſtatur Theodorus Bibliander. *Hæc (inquit) Apodixis perfectiſſima eſt in prima figura & Baroco. Quiſquis ille hominum eſt, cui ſoli definitio & ea omnia conueniunt, quæcunq; Vates prædixere de Antichriſto, ille ſine dubio eſt Antichriſtus. Cæterum Papæ Romano poſt obitum Gregorij Magni ſanctiſſimi Patris & optimi Paſtoris, ſoli & omni omnia quadrant, quæcunque prædixere Patres de Antichriſto. Papa igitur omnis ab eo tempore eſt Antichriſtus.* Quam apodixim ſicuti & alia argumenta multa in ſuam Academicam orationem tranſtulit Regineus velter in Academia Cantabrigienſi Theologiæ Profeſſor, adeo vt nullus apud vos articulus Symboli Chriſtiani videatur eſſe confirmatior, quam eſt hic de Antichriſto Romano. Et tamen iſtius Antichriſti Romani Sacerdotes nullis nouis ritibus à vobis deſecrati, nulla ordinatione à vobis inſtituti, ſed ſola vnctione Pontificis Romani, hoc eſt, Antichriſti, & religionis veſtræ hoſtis ſempiterni, qui vos omnes anathemate confixerat, ijdemque clandeſtini (vt probabile eſt) eiuſdem religionis veſtræ inſidiatores, populi veſtri Paſtores agebant, Euangelium veſtrum illis explicabant, Sacramenta veſtra illis miniſtrabant; ſed tanta cum eorum contemptione & deſpiciētia, quantam pudor eſt commemorare. Illud vnum liberè dixero, veſtros homines hoc nunquam fuiſſe admiſſuros, ſi vel Euāgelij, vel Sacramentorum ſuorum reuerentia vlla eorum animos occupaſſet. Certè apud nos longè ſecus fit, ad quos etſi ſæpenumero confugiant abiectis cucullis, & religione Catholica Religioſi ex ordine D. Baſilij, Franciſci &c. Potiſſimum verò Miniſtri Hungari, Germani, Tranſyluani, Poloni, quorū multi annuis penſionibus peramplis à Principe noſtro honorantur, eorum tamen nullus vnquam ad honorem Eccleſiaſtici noſtri miniſterij aſpirauit. Neque ſi multos annos in Turcia egeris, vnquam tale aliquid factitatum audies. Quanquā non eſt, quod in vobis hoc erratum valdè reprehendam, quum ita ex hac parte cōfirmata ſit religio veſtra, vt Maurus aliquis, aut Iudæus, aut Tartarus magis fortaſsè ſit idoneus ſacris veſtris peragendis, quàm ex ipſis Miniſtris plærique. Quum enim miniſterij eſſentia & vis tota à baptiſmo hauſta ſit, baptiſmus autem nullam omninò conferat ſanctificationem, ſed antegreſſam à ventre matris ſanctificationem obſignet, iſq; in prædeſtinatis quidem verum atque efficax ſit ſigillum, in reprobis autem, vbi nulla antecedit ſanctificatio, falſum & mendax, quumque vos ipſi fateamini ex Iudæis & Mahumetanis multos prædeſtinatos

Bibliāder in Orat. ad Principes Germaniæ. pag. 72. Errat in Baroco. & in toto ſyllogiſmo VVitake. in fin. lib. de Antichriſto.

tos eſſe, ex veſtris baptizatis plærosque reprobos, conſequens eſt Mahumetanos multos miniſterio veſtro eſſe aptiores, quam eos, qui apud vos de Miniſtrorum nomine gloriantur. Illi enim humanam tantum vocationem deſiderant, quum habeant diuinam, iſti autem humanam habent aliquo modo, ſed tamen & eam valdè dubiam atque incertam: diuinam verò quæ caput eſt, nullo prorſus modo, ideoque laruæ ſunt Miniſtrorum potiùs quam veri Miniſtri, quum Dei gratia ipſiſſima miniſterij medulla, & quaſi ſpiritu & vita deſtituatur. Sed propiùs adhuc intuere Samuel miniſterij veſtri ſtatum, & vide quantò plura tibi perpetuò occurrunt, propter quæ niſi valdè in nos iniquus ſis, Clerum Turcicum Anglicano cenſeas anteferendum. Miniſtri officium poſtulat præter conciones, & quæ ſuperiùs attigimus, vt etiam crebro Deum pro populo ſibi commiſſo deprecetur, & hanc ob cauſam is tanquam ſequeſter inter Deum & populum inſtitutus eſt, populique laboribus alitur, vt pro populo apud Deum intercedat. Recordare quemadmodum Paulus iuxta ipſius Dei doctrinam in libris Moſaicis & Propheticis traditam Sacerdotem definiat, nimirum, *vt ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituatur in ijs quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis, qui propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam pro ſemetipſo offerre pro peccatis*. Hæc definitio in noſtros plenè perfectèque congruit omni modo, in veſtros autem aut nullo prorſus modo aut admodũ imperfectè. Nã nec *aſſumptionem* vel electionem legitimam habent (vt iam explicauimus) & *ea quæ ſunt ad Deum* perpaululum curant, in ijs quæ ſunt ad homines, ad victum, ad veſtitum, ad cibum ſibi ſuiſque comparandum, propter rei domeſticæ tenuitatem & inopiam toti occupati: & (quod præcipuũ eſt) vt *offerant dona & ſacrificia pro peccatis*, quod Turcæ iuxta Apoſtoli Canonem diligenter obeunt, id illi contra Apoſtoli præſcriptum putant à ſuo officio alieniſſimum. Saltem metaphoricè iuxta communem ipſorum interpretationem iſta præſtare debent, *dona & ſacrificia orationis* Deo crebriùs offerendo. At tota hebdomada nec tale quid ab eis exigitur, nec ipſi putant hæc ſacrificiorum genera ab ipſis magis quàm à promiſcua multitudine requiri. Ideoque poſtquam diebus Dominicis orationes quaſdam, & Pſalmos coram populo recitauerint (conciones enim quas dixi rariores ſunt, & à paucioribus Miniſtris adhibentur, nec ad eas quiſquam Miniſter ordinaria Principis lege, niſi quater in anno aſtringitur, & licet nec ſemel toto anno concionetur, leui tamen pecuniæ mulcta legis tranſgreſſionem poteſt redimere, vnde & alicubi in oppidis propè ipſas Academias ſitis, vbi probabile eſt redundare Concionatores

Hebr. 5.

Cartvvr in 2. replicã pagin. 364.

tores, totis quatuor annis nec vnica talis concio audita eſt, &c. in reliquam totam hebdomadam præclarè ſe officio defunctos exiſtimant: & à Pſalmis, à concionibus, ab orationibus, à ſacrificijs pro ſua populique ſalute offerendis ſiue veris, ſiue metaphoricis liberi ſunt & ſoluti. At in Turcico miniſterio longè eſt ſecus, vbi & Sacerdos quum oportunum eſt, vera ſacrificia Deo immolat, & orationibus crebèrrimè factis Deum ſibi populóque placare laborat. Nullo ſiquidem toto anno dies elabitur, quo non hijs ſacrificijs Dei miſericordiam ſibi ſuiſque implorat. Sacerdos enim primò ex altiſſima turri tēpus orandi populo quinquies denunciare, & ipſe *inter diem & noctem tenetur toties diuerſis temporibus orare*, idque *in templo*, vt & locus eum magis commonefaciat officij, & propter loci reuerentiam Sacerdos religioſiùs ſuo muneri incumbat, & ſi quis è populo religioni ſit addictior, ad templum cum Sacerdote comprecaturus accedat. Atque hoc adeo exactè & ſolicitè obſeruatur per vniuerſum Imperiū Turcicum, vt verè arbitrer nec vnum eſſe Sacerdotem, qui hac in re officium ſuum negligat. Nec enim tā lege coguntur, quàm ratione mouentur, nec tantum reuerentia hominum, ſed multò magis timore Dei, magis pietate quā vtilitate, conſcientia quam conſuetudine ad hoc præſtandum impelluntur, quum apud vos vt nulla lex tale quippiam Miniſtris imponit, ita nulla hominum reuerentia, nullus timor Dei, nulla pietas, nulla conſcientia, nulla conſuetudo eos ad ſimilē Dei cultum vlla ex parte promouet. Atq; ex hoc & aliud conſequēs eſt, quod mihi videtur egregium cleri noſtri decus & ornamētum Sacerdotes enim ob magnam quam dixi pietatem, & *quia ſciunt ceremonias legis, & ordinarias Eccleſiæ preces, præſidéntque Eccleſiis, & poſſunt docere alios, has ob cauſas liberi ſunt à ſeruitute, & omnibus exactionibus, tributis & aliis oneribus, & valde honorantur ab omnibus*. Quod vnum vix dici poteſt quam inſignem contineat Cleri huius dignitatem & præſtantiam, & ipſius etiam Alcorani honorem & laudem. Sacerdotum enim ſplendor & exiſtimatio, ſine dubio ad ipſius religionis gloriam redundat. Nec fieri poteſt, quin religio illa ſordeat & negligatur, cuius Miniſtros populus contemnit & deſpicit. Singulari ergo legis noſtræ prouidentia, & Imperatorum voluntate, & pietate populorum fit, vt Sacerdotes noſtri *honorentur ab omnibus*. Quumque omnis vniuersè populus vectigalia perſoluat fiſco Imperatoris, ſoli Sacerdotes ab eo recipiunt ſtipendium, nec pendunt teruncium. Et quamuis ampliſſimi Principes, ipſi etiam Baſſæ, & qui ductis Imperatoris filiabus eius euadunt generi, proptereaque neceſſariò illi ſunt chariſſimi, nec hij idcirco deſinunt & vocari, & reuera

Bellon des ſingular., li. 3. c. 31. Munſter Coſmog. lib. 4. pagin. 972. Poſtel. de la religion des Turcs. pa. 47. 48

Munſterus ibi pagina. 47.

eſſe Imperatoris ſerui, Sacerdotes tamen nec vocantur ſerui, & reuera ſunt liberrimi. Denique etiamſi populus & Principes vniuerſi mirificè reuereantur Imperatorem, in cuius manu ſunt eorum facultates omnes cum ipſa etiam vita; Sacerdos tamen, quia propter officium, quod diuina & cęleſtia tractat Imperatore ipſo ſublimior eſt, idcirco & à reliquis omnibus, & ab ipſo etiam Imperatore colitur. Conuerte iam oculos ad contemplandum Anglicani Cleri ſtatum, &c. quid iſtiuſmodi animaduertis? an non omnia ſunt penitùs inuerſa? Nunquid enim Miniſtri veſtri à Principe & aulicis honorantur? imò à plebeis hominibus deſpiciuntur, & continuis probris & contumelijs proſcinduntur. Nunquid ab *exactionibus, tributis & alijs oneribus* omnibus ſunt ſoluti? imò exactionibus, tributis & alijs oneribus plus quàm reliqui plebei perpetuò ſunt oppreſſi. Quoties enim Parlamenta veſtra pecunias Reginæ perſoluendas imperant: à plebe, à mercatoribus, à ruſticis ſeptimam annui prouentus partem, à nobilibus quintam, at à Miniſtris tertiam ſemper partem mathematicè requirunt, adeo vt qui ſexaginta aureos annuatim percipit, eius ſummæ primò decimam partem (quæ nullo anno prætermittitur) & deinceps eius quæ ſupereſt, tertiam item partem numerare compellitur. Vt interim ſileam alias penſiones, quibus eos Patroni, Epiſcopi, Archiepiſcopi, Officiales & paritores exhauriunt, adeò vt ſi quis veſtrorum Miniſtrorum conditionem iuſtè expenderit, eamque deinde cum Clero noſtro contulerit, verè iudicare poterit in Turcia omnes alios eſſe ſeruos, ſolos Miniſtros liberos: in Anglia contra etiamſi fortaſsè alij omnes non ſunt liberi, tamen Miniſtros maximè omnium eſſe ſeruos. Et quum hîc Miniſtri etiam maximis Principibus ſunt reuerendi, illic Miniſtri etiam infimis è vulgo ſunt contemptiſſimi. Et quis hoc admiretur, quando nec dum Epiſcopi veſtri vllis laboribus impetrare potuerunt, vt virorum honeſtorum numero habeantur. Noſti enim antiquiſſimis Reipublicæ veſtræ legibus definitum eſſe, quod Sacerdotum coniugia ſunt inceſtuoſa, vxores ſint adulteræ, filij ſpurij, nec in vllam partem, vel bonorum, vel hæreditatis paternæ poſſint ſuccedere. Hæc lex vt abrogaretur, multis apud Principem & Parlamentum ſupplicationibus egerunt Epiſcopi, multis precibus ſolicitarunt Conſiliarios, nec quicquam hactenus potuerunt impetrare. Ergo adhuc remanent publicis Reipulicæ veſtræ legibus adulteri, in eorumque filios vt ſpurios plebis & ora laxantur, & digiti intenduntur. Neque deſunt ex acerrimis Euangelicis tùm Concionatoribus, tum ſcriptoribus, qui editis in vulgus libellis hoc eis probroſè obiiciunt. Et quem

Parlamēt Anglic.

Hollinſ. deſcriptio Britan. lib. 2. ca. 5

2. Admon ad parlā. pag. 24.

quemadmodum poſſibile eſt iſtos homines vllo eſſe loco, vel æſtimatione apud aliquem virum bonum, qui ex fæce vulgi, Symoniacis ferè pactionibus, & propter inopiam in miniſterium irrepunt, nullis virtutibus ſunt commendati, nulla doctrina inſignes, qui rebus diuinis magis quam ruſticani homines non vacant, qui denique ſordidiſſimo è plebe, & viliſſimo quouis homuncione tantò ſunt impuriores, quantò in inceſtis libidinibus contra leges diuinas, & humanas magis quam alij volutantur, ſpuriiſque & meretricibus Rempub. complent, atque hac nefaria turpitudine omnium aures & oculos offendũt, adeo vt ipſorum baiulorum, & remigum ſtatus talium Epiſcoporum & Sacerdotum gradu ſit præclatior multòque honeſtior. SAMVEL: Eſt ſanè fateor hæc aliqua Cleri Anglicani labes & contumelia; ſed tamen nec eam ad omnes Miniſtros extendere debes, quæ ſolum paucos comprehendit, & qualiſcunque eſt, magis à laicorum inuidentia quam rei veritate proficiſcitur. Eos enim tantummodo Miniſtros attingit, qui olim Sacerdotes Papiſtici fuerunt, ideoque ſolennibus continentiæ votis aſtricti, qui iam magna ex parte interierunt. Et quod eorum quoque matrimonia quæ verbo Dei ſunt licita, legibus quoque regni non fiant legitima, neſcio cui cauſæ tribuere debeam, quam Nobilium malitiæ & arrogantiæ, qui hoc tanquam freno & capiſtro Prælatos ſuos voluerunt coercere. *Edvvar. 6. An. 2. ca. 21. & an 5 c. 12* Tempore certè Edouardi 6. Parlamentum omnes veterum Patrum & Conciliorum Canones contra huiuſmodi matrimonia fecit irritos, & deinceps decreuit Sacerdotum, & vxores, & liberos fore non minùs quam aliorum legitimos, eodemque planè modò in bonis paternis eos permiſit ſuccedere. Quod Parlamentum quum abrogauerit poſtea Maria, & veteres illos Conciliorum Canones ſuo reſtituerit vigori, criminoſum certè eſt in ijs qui hodiè Euangelici ſunt, & ad Reipub. noſtræ gubernacula ſedent, quod & ipſi Parlamentum hoc non rurſus abolent priori reſtituto, nec tam ſunt ad Epiſcoporum Euangelicorum honorem tuendum ſeduli, quam Papiſtæ fuerunt de ſuorum Conciliorum dignitate ſoliciti, & ad inutendam Epiſcopis noſtris tantā turpitudinis notam intenti. MICHAEAS. An Miniſtrorum veſtrorum coniugia ſint legibus licita, ſcio à Iuriſperitis diſputari, qui dicũt eos publico regni iure & moribus à Sacerdotibus non differre, ideoque ſi ſunt Sacerdotes, eidem legis reprehenſioni cum Sacerdotibus eſſe obnoxios, vel ſi Sacerdotes non ſunt, fures eſſe & latrones, qui ſub Sacerdotum nominibus Sacerdotia & Eccleſiaſticas dignitates inuadunt ſolis Sacerdotibus deſtinatas. Cæterùm de hoc ego non admodum laboro. Valeat lex contra eos ſolum, qui quondam

Sacer-

Sacerdotes & voto alligati fuerunt, quos autem habuiſtis in initio Euangelij, quum Regina primo regnare inciperet Epiſcopos alios, quam qui prius fuerant Sacerdotes? percurre animo omnes Epiſcopales & Archiepiſcopales Cathedras, Cantuarienſem, Eboracenſem, Londinenſem, VVintonienſem, Herefordienſem, Exonienſem, & reliquas vniuerſas. Vix vnam nominabis, cui talis Sacerdos non inceſſerit. Perluſtra Parochialium Eccleſiarum Miniſtros: pauci quidem venerunt è Geneua, ex officinis ſuis prodierunt nonnulli, ſed plerique omnes fuerunt Papiſtici vel Monachi, vel Sacerdotes, quorum etiam adhuc in congregationibus veſtris ſuperſunt aliqui. Ex quo ſequitur, principia Euangelij, primitiuam Eccleſiam veſtram fuiſſe in inceſtuoſis Epiſcopis, in adulteris Sacerdotibus fundatam. At matrimonia (inquis) fuerunt iuxta verbum Dei? At adulteria fuerunt iuxta leges veſtras, quæ ſi in hoc tam nefariè verbo Dei aduerſatæ fuerunt, caue, ne quoad alia cum legibus diuinis pugnent. Vetera certè Concilia & Patres (vt ipſe noſti) aliter iudicarunt, & talia matrimonia vna cum Papiſtis & doctiſſimis ante Chriſtum natum Romanis Græciſque damnarunt, quod ſi & veterum conciliorum decretis, & Romanorum atque Græcorum iudicio, & Papiſtarum fidi veſtra quoque parlamenta aſſentiantur, probabile eſt nec verbum Dei tam clarè matrimoniis talibus ſuffragari quam vos ſuſpicamini. Sed hæc quæſtio eſt aliena, nec ego concludere velim veſtros Epiſcopos & Sacerdotes eſſe lege diuina adulteros (abſit enim) ſed clero Turcico longè miſeriorem eſſe clerum Anglicanum, cuius ordinis præcipui Miniſtri, plurimi Archidiaconi, Diaconi, Epiſcopi, Archiepiſcopi legibus regni cenſentur adulteri. Et vide quemadmodum inſtar hydræ ex vno dedecore pullulat aliud, & vnius mali commemoratio aliud parit: ita male coagmentatum eſt miniſterium veſtrum. Dixi quædam de moribus & officio cleri veſtri, at de ordine & vocatione ipſa quãto plura dici poſſunt. Qui præcipua ſunt hierarchiæ Anglicanæ membra (poſt ſupremum caput) Epiſcopi & Archiepiſcopi, Deus bone, quam multis libellis inuectiuis fratrum veſtrorum exagitantur! *Iſtud mi Cnoxe te cæteroſque fratres meminiſſe velim* (inquit Theodorus Beza) *iſtos Pſeudoepiſcopos Papatus reliquias Epicureiſmum terris inuecturos. Hanc peſtem caueant, qui ſaluam Eccleſiam cupiunt; & quam illam è Scotia in tempore profligaris, ne quæſo illam vnquam admittas, quantumuis vnitatis ſpecie quæ veteres etiam optimos multos refellit, blandiatur.* Veſtri domeſtici Miniſtri inflammato ſpiritu contra eos inuehuntur, tanquam *Antichriſtiani ſeminis reliquias, & qui bellum inferunt Chriſto & Eccleſiæ eius, & contra quos propterea pijs omnibus dimi-*

Beza epiſt. 79.

Admonit. 2. ad Parlament. pag. 35.

Cart. in 2. replic. contra Whitgift. à pa. 414. ad 612.

candum eſt tanquam contra iuratos hoſtes Eccleſiæ Chriſti. Alter prolixo volumine innumera teſtimonia & argumenta ex omnibus Eccleſiæ veſtræ Apoſtolis, Euangeliſtis, Doctoribus, Martyribus VVicleuo, Luthero, Barnzio, Hopero, Bucero, Muſculo, Caluino, Beza, Bullingero &c. coaceruat, quibus docet eos crediſſe hūc Epiſcoporū ordinē eſſe *inuentu Antichriſti, venenum libertatis Eccleſiaſticæ, odioſum Chriſto, damnatum ab Euangelio, exoſum omnibus nuper reformatis Eccleſiis, plantam quam cæleſtis pater nunquam conſeuit, ideóq; radicitùs extrahendam.* Hæc ergo alia eſt prærogatiua Eccleſiæ noſtræ, quæ iſtos *Pſeudoepiſcopos*, quibus Anglicana Eccleſia vaſtatur, iſtos *Papatus & feminis Antichriſtiani reliquias, iſtos Epicuræos, iſtam peſtem Eccleſiæ, hoſtes Chriſti* nullos habet, ſed præter vnicum Pontificem, & duos vel tres eius coadiutores Cadileſqueros, de quibus ſuperius diximus, ſolis Sacerdotibus & Miniſtris regitur. Epiſcoporum vel Archiepiſcoporum ordinem prorſus ignorat. Sed abrumpendus eſt mihi hic ſermo, & ſilentio ſepelienda quæ hic ſeſe offerunt, ne non tam miniſterium veſtrum præ noſtro extenuare videar, & imperfectionis coarguere, quam ſimpliciter reprobare, & demonſtrare omnino non eſſe clerum. Si enim Epiſcopi iſtiuſmodi ſunt plantaria Satanæ, & Antichriſti ab omnibus Euangelicis extra Angliam Eccleſiis damnata: & ſi deinceps Miniſtri veſtri legitimi Miniſtri non ſunt, vel quia legitimè vocati nō ſunt, vel quia vix vllā functionem miniſterij legitimi obeūt, quæ poteſt eſſe contentio Anglicani cleri cum Mahumetano, quādo illic an clerus vllus exiſtat, valdè eſt dubiū, hic autē clerū eſſe, eumq; valdè ordinatū, & à Pontifice ſummo, non Rege vel Regina (quo quid mōſtroſius?) ſed Sacerdote gubernatum, & officijs Sacerdotalibus orandi, ſacrificādi & prædicādi diligenter incumbentē, nemo mortaliū poterit negare. Sed nihil minus cogito, quā ex antegreſſis talē deducere concluſionem. Do libenter veſtros eſſe & Epiſcopos & Sacerdotes vel Miniſtros, nec cleri nomē eis detraho, ſed quam longè noſtri illis præſtantur, quam nihil habeant mediocre vel tolerabile, quare clero Mahumetano comparentur, id ex iſtis paucis, quæ iam præſenſui, meo iudicio valdè eſt manifeſtum. Quamobrem abeo à miniſterio ad Eccleſiaſticam liturgiam, & imagines, quæ ſola (ni malè memini) ſuperſunt diſputationis huius membra, quæ tam breuiter abſoluam, quam in hac poſteriore fui paulo quam volebā prolixior. Neque enim puto velle te quippiam ex iſtis confutare. Qui enim in notandis ſacellis montis Synai, & locis præſentia excellentium virorum ſanctificatis adeo fuiſti præter tuorum morem religioſus, nor potes (niſi plurimum fallor) hanc tuorum impietatem de-

ſendere

ſendere, quæ quoad plæraque à me annotata nimis craſſa eſt, & totius religionis cardines & firmamenta conuellit.

ARGVMENTVM

CAPITIS DECIMIOCTAVI.

Liturgia Anglicana quoad ſubſtantiam eſt corruptior Turcica, quoad formam, magna ex parte cum ea conuenit, niſi quod Turcica eſt multò religioſior, quoad externas autem ceremonias lampadum, luminarium, genuflexionis &c. Anglicana eſt longè magis profana maliùſque Turcicæ concedit. Quoad imagines Angli & Turcæ in eo concordãt, quod Dei lege omnes prohiberi tradũt. In executione autem legis Anglorum longe maior eſt peruerſitas, qui ſolas pias Chriſti & Sanctorum imagines abolent, imagines principum ſuorum ſeruiliter colunt, turpes autem omnes, ipſa quoque Ethnicorum Deorum idola libenter ferunt, cum Turcæ ſimulachra omnia ex æquo deteſtentur. Ex quibus omnibus hactenus diſputatis concludit Michæas Anglicanam religionem vix tenue veſtigium veræ religionis habere, ideoque Samuelem hortatur, vt ab ea ad Turcicam tranſeat, in qua non minus quam nunc eſt, verè Euangelicus permanebit.

CAPVT XVIII.

SAMVEL.

HORVM multa vt defendere nolim Michæa, ita hominum magis quam rerum prauitati aſcribenda manifeſtum eſt. Vnde enim niſi à patronorum immani auaratia prouenit, quod Miniſtri adeo ſunt indocti & indigentes, vnde niſi ex paucorum rapacitate, quod iidem continuis tributis& penſionibus expilantur? Vnde niſi ab hominum malitia, quod ſcandalo ex coniugiis Sacerdotum adulterinis concepto non occurritur? Vnde niſi ex eorundem improbitate, quod Miniſtri non magis honorantur? Mitto alia. Illud enim de multitudine orationum, neſcio vtrum ſuperſtitioſum dixerim,

Cart. in 2. replica à pa. 411. ad 420.

an pium. Certamen quoque de Epiſcoporum ordine valdè ambiguum eſt, & ancipiti doctiſſimorum hominum diſputatione iactatur, nec adhuc lis eſt terminata. Quod autem maximum eſt de primatu regineo, etiamſi ſcio legum noſtrarum acerbitatem, tamen antea præmonui quid exiſtimarem: quem video à noſtris hominibus, & nominatim ab eo quem tu proximè ſignificaſti, iam denſis, tamque inuictis argumentis ab omni antiquitate, omniumq; authorū varietate ductis, tum Eccleſiæ veteris Patribus, tum recentis doctoribus, ſcripturis etiam ſacris adeo abundanter copioſèque refelli, vt qualeſcunque ſint leges noſtræ, qualiſcunque ſenſus & mens eorum, qui leges illas tulerunt, ego tam manifeſtæ veritati nolim me opponere.
MICHAEAS. Quod pleraque de quibus diſputatum eſt, vitia ſint hominum, minimè omnium dubito, atque idcirco ea in medium protuli, vt veſtrorum hominum vitia in ordinando miniſterio patefacerem. Vitium enim erat Regum, quod primatum ſibi in Sacerdotes arrogarent, vitium Epiſcoporum, quod tales Miniſtros inſtituerent, vitium parlamētorum quod ordinem Epiſcoporum ſi ita ſit, capitalis Chriſti & Eccleſiæ hoſtis admitterent: vitium & Regum, & Epiſcoporum & parlamentorum, quod miniſtros ex illis hominum ſordibus paterentur effici, quod eos in tantas victus corradendi neceſſitates coniicerent: quod eos ab orationibus & omni pietati adeo ſupra modum laxarent: & reliqua denique omnia veſtrorum hominum vitia & peccata ſint. Quemadmodum ex altera parte noſtrorum hominum eæ ſunt virtutes immenſis laudibus dignæ, quod miniſtrorum ſtatui & honori tam piè ſapienterque prouiderunt. Cæterum miſſa hæc faciamus, & abſoluamus ea quæ ſuperſunt, è quibus Eccleſiaſtica liturgia veſtra noſtræ adeo eſt ſimilis, vt admodum credibile ſit illius primos fabricatores noſtram tanquam Idæam animis ſuis prius concepiſſe, ad quam poſtea ſuam conformarent. Soli inter omnes Caluiniſtas Angli ini io adhibuiſtis formam quandam orationum, quam ex miſſali Romano Epiſcopi veſtri, ipſi antea Sacerdotes Romani tranſtulerunt, ſed quæ paucis poſt annis apud omnes Miniſtros obſoleuit, & iam plane reiecta eſt. Quam liturgiæ formam Miniſtri doctiores per contumeliam *Miſſale Anglicanum* vocant, & de quo ante annos viginti à politioribus miniſtris tum Oxonienſibus tum Cantabrigienſibus audiui in familiari de his rebus colloquio, hanc ſeueram pronunciari ſententiam, fieri non poſſe vt cum religione Anglicana vnquam rectè agatur, quoad illa Anglicana miſſalia ad vnum omnia flammis abſumantur. Quin & Proteſtātes veſtri domeſtici illa abrogata, nouam in eius loco ſubſtitui in dies deſiderant & ex-

pectant

pectant, ſcriptoreſque veſtri & Miniſtri, illi nimirum, qui ordinibus Papiſticis nunquam initiati fuerunt, multis libellis cōtra liturgiam illam inuecti ſunt, tanquam *ex Papiſtico Miſſali & Breuiario conſarcinatam, manifeſta mendacia, impias battologias, Iudaicas ceremonias continentem, qua verbum Dei phantaſticè, prophanè et ethnicè tractatur, Sacramenta cœnæ & baptiſmi impiè miniſtrantur, preces fiunt partim falſi, partim ſtultæ, partim ſuperſtitioſæ.* quæ denique tam multis erroribus & hæreſibus redundat, vt illi maluerint carceres, vincula, & extremum mortis periculum ſubire, quàm ſuo miniſterio talem liturgiam probare. Quare cum hac adeò turpi & deformi liturgia noſtrā Turcicam non comparabo, ne tu obiicias me Euangelij veſtri infirmiora quæque ſeligere, cum quibus noſtra optima componam. Sed ab hac liturgia vt magis corrupta, ad puriorem illam, quam Eccleſiæ Geneuenſis, Tigurina, Gallicana, Scotica, & qui inter vos ſunt Proteſtantes magis reformati amplectuntur, tranſeamus, & eius ad noſtram cōparatione, quæ ſit vtrinque ſimilitudo vel diſſimilitudo iudicemus. Iſtæ igitur liturgiā ſuam generaliter definiunt prædicatione verbi. quæ ad ſeſquihoram vt maximè durat, quam antecedit cuiuſdam Pſalmi Dauidici cantio, determinat præcatio quædam à Concionatore cōcepta & accommodata ad præſentium temporum neceſſitatem. Nam de Euchariſtica diſtributione panis & vini antea, quantum ſatis videbatur, diximus. Conſtat ergo maximā partem veſtræ liturgiæ in prædicatione conſiſtere. Repete iam ex altera parte, quæ tui ſcriptores de noſtra liturgia commemorant. *Sacerdos ſuggeſtum aſcendit, & ad duas circiter horas concionatur peracta concione aſcendunt duo pueri, qui cantando ſuas preces pronunciant, peracto eorum cantu incipit Sacerdos cum toto populo cantare ad ſemihoram laudes vnius Dei.* In cōcione nihil vides quod non ſit æquale, niſi fortaſſe longitudo noſtra veſtra breuitate ſit paulò religioſior. Semihoram quam pueri conſumūt in precibus diſtinctæ recitandis, quibus populi mens & erudiatur & excitetur, periniquus es iudex, niſi ſaltem æquare velis vni aut etiam alteri Pſalmo Dauidis, quem apud vos promiſcuè & confusè viri, mulieres puelli, puellæque canunt. Præcationi Miniſtri veſtri optimo iure oppono alteram ſemihoram (ad tres enim fere horas liturgia noſtra continuatur, quum veſtra communiter ſit dimidiato contractior) quam mira cum humilitate & pietate proſtrati in terram eamque deoſculantes, Sacerdos populuſque ſimul precantes tranſigunt. Non attingo quæ ſunt in precibus noſtris abſtruſa & recondita, quæ mirificam ſanctitatem olent. Hæc quæ commemoraui, omnibus nota, à veſtris hominibus ſcripta, & in omnium oculis poſita,

2 Admō. ad parlament. pa. 9. 41. 43.

Vvhiteg. in defen. Admonit. Tract. 9. cap 1. diuiſ 14. pag. 482.

probant liturgiam noſtram optimè cum veſtra poſſe contendere. S A M V E L. Sanè vt non video, quid in ea admodum reprehendam, ita neque concipio, quin aliqua cum ſuperſtitione coniuncta ſit multiplex illa battologia vnius Dei nomen toties inculcans, quod ſemel atque iterum, aut ad ſummum tertio repetitum, in mentibus auditorum, niſi admodum eſſent hebetes & tardi, ſatis altè inſideret: ſin verò ad aliquid à Deo poſtulandum pertineat, ſemel duntaxat voluntatem noſtram expoſuiſſe abundè ſufeciſſet. Quare non intelligo quemadmodum hoc diſtet à Papiſtarum more ſalutationem quam vocant Angelicam centies aliquando infra ſemihoram iterantium. M I C H A E A S. Hæc eſt Samuel Magiſtrorum tuorum in oratione definienda ignorãtia, qui nullam norunt orationem, niſi qua aliquid à Deo petimus, quum oratio ſit quæcunque eleuatio mentis ad Deum, etiamſi nihil poſtulemus, vt quando eius magnitudinem, bonitatem, miſericordiam, omnipotentiam, & diuinitatem intimis animis con-

Daniel.3. templamur. An tu tres illos pueros in fornace Babylonia non putas orasse Deũ, quũ cogitatione omnia creaturarũ genera à ſummis cœlis ad infimam vſque terram perluſtrantes, omnia

Luc.6. excitarent ad Dei laudes celebrandas? Magnus ille Propheta

v.12. Chriſtus quum integras aliquando noctes in oratione poneret, an eum arbitraris nihil niſi vota & poſtulata emiſiſſe? Veteres illos Monachos, qui ab hominum frequentia ſegregati in ſyluis, in montibus, in deſertis vitam traducebant, cuiuſmodi millia aliquot in ſolo monte Athos vidiſti, qui ad trium illorũ puerorum imitationem in ſolis creaturis Dei gloriam cum

Palm.18. Propheta regio ſuſpiciebant, quis niſi mentis inops negauerit Deum puriſſimè ſanctiſſimèque orauiſſe? Quid verò de gratiarum actione ſentis, an non ea veriſſima eſt oratio, etiamſi non ſit poſtulatio? Ego ſanè huiuſmodi orationes longè antepenendas cenſeo illis vel concionibus vel precibus, quæ ſolæ in Eccleſiis veſtris vſurpantur. Quum enim orationis illæ ſit proprius finis, vt voluntas & affectus noſter Deo vniatur, vt perfecta mente eius maieſtatem honoremus & revereamur, mihi hoc videtur ab eo pleniùs & perfectiùs præſtari, qui in ſola Dei bonitate contuenda defixus hæret totus ſine vlla ſuę vtilitatis ratione, quàm ab eo qui mentem ſuam quaſi diuiſam habet, vt alteram partem tribuat Deo, alteram ſuis neceſſitatibus accommodet. Hoc modo qui precatur, precatur quidem bene at niſi ego plurimum fallor, qui priore modo precatur, precatur puriùs, diuiniùs, & excellentiùs, & Angelicam quodammodo perfectionem ſuis in orationibus repreſentat. Atque huc pertinet illa quam tu vocas battologia noſtra, quæ

eò ſolùm refertur, vt crebra vnius Dei commemoratione mens noſtra ad eum vnum vnicè colendùm excitetur, gratiaſque ei perſoluendas, qui nos ab horribili Gentium impietate cælum, aſtra, beſtias, innumerabiles Deos colentium liberauit, & ſua vnius veri Dei cognitione imbuit. Etſi Papiſtæ in illa quam ita frequentant ſalutatione, eò intelligentiam ſuam conferant, vt crebra repetitione mentem aſſuefaciant maximo illi beneficiò ponderando, quo Deus admirabilem Prophetam ex caſtiſſima virgine, quam nos quoque honoramus & precamur, naſci voluit, ego nihil in eo Papiſtarum more video quod ſit vituperabile, imò nihil video quod non ſit ſummopere laude & commendatione dignum. Quare vt hæc quæ eſſentiam liturgiæ noſtræ continent, magna ex parte veſtris concionibus ſint æqualia, bona ex parte excellentiora, ita externæ ceremoniæ, quæ vobis ſunt nullæ, nobis perpaucæ, ſed ex valde egregiæ, & diuino cultui admodum conuenientes, oſtendunt nos iſta facere ex vera pietate ad honorem Dei, vos autem veſtra peragere ex conſuetudine potius vel metu, ne mulctam pecuniariam Principi ſoluatis, quàm quod pietatem vel Dei honorem quicquam æſtimetis. Noſtra enim templa orationis temporibus lampadum & luminum multitudine ita colluſtrantur, vt ipſius cæli ſtellulis diſtincti figuram quandam repræſentent. Quæ ceremonia vt olim in templo Hebræorum ex ipſius Dei præſcriptione fuit in vſu, ſic in primo item Eccleſiæ primitiuæ flore, in medio perſecutionum cruentiſſimarum æſtu diligenter obſeruabatur, quemadmodum Hiſtorici quidam Proteſtantes ex hiſtoria Laurentii Martyris annotarunt, deſcribentes enim ornatum Eccleſiæ, inter alia & hæc ex antiquis monumentis afferunt.

In Anglia qui Zuinglianas Eccleſias adire recuſant, ſingulis menſibus ſoluunt Principi coronatos 66.
Exod 25. v. 31.
Magdeburg Centur. 4. ca. 6. pa. 449

Pendent mobilibus lumina funibus,
Quæ ſuffixa micant per laquearia.
idque tanta multitudine & copia, vt
Credas ſtelligeram deſuper aream.
Ornatam geminis ſtare trionibus,
Et qua Phoſphoreum temo regit iugum,
Paſſim purpureos ſpargier Heſperos.

Tempore autem Conſtantini Imperatoris per totam Eccleſiam Orientalem & Occidentalem ita hæc inſignis ceremonia increbuit, vt Vigilantius hæreticus ſit habitus, quod in cereos, lampades & luminaria rutulante ſole prophano ſpiritu iocaretur. A primis autem Iudæis Chriſtianiſque ducta conſuetudo hæc

Hieronymus contra Vigilantium.

hæc ita deinceps per omnes orbis nationes permanauit, vt quæ aliquam piè ſe fuerunt religionis ſpeciē, diligenter hunc ritum obſeruēt. Arabes vix credibile eſt, quam ſint in hoc genere ſplēdidi & profuſi. Extremi apud Indos Calecutij deiubra ſua exornāt *ardentibus lucernis & lichnis pene illius, & id genus luminaribus pene innumeris.* In Africa quis vnquā templū aliquod in aliqua ciuitate celebriore ingreſſus eſt, in quo vim quandā iſtorum luminarium non aſpexit? Mitto ciuitatē Feſſanam Mauritaniæ, de qua dixi ſuperius. Mitto alias orbis nationes omnes in hoc ritu conſentientes. Deus nimirum, qui primus per Prophetam ſuum Moyſen huius fuit ceremoniæ inſtitutor, optimè nouerat illam multum valere ad mentes ſuorum exuſcitandas, & accendendam in eis pietatem. Quam propterea ceremoniam poſt Iudæos primi Chriſtiani optimi martyres & patres, & ab illis poſteriores Chriſtiani, Mahumetani, Turcæ, & gentiles receperunt. Soli vos Euangelici Zuingliani (nam Lutherani multi in hoc à vobis diſſentiunt) neſcio qua perſuaſione moti, vel vt pecuniæ parcatis, vel vt Eccleſiaſticos veſtros conuentus à communibus ad conuiuandum coitionibus nulla nota diſcriminetis, hunc morem reſpuitis. Idem dicendum eſt de thure adolendo, quod item à Deo olim ad honorem cultus, nominiſque ſui iniunctum, omnes (vti opinor) per terrarum orbem nationes ad ſe traduxerunt. Nec enim illud noſtri ſolummodo Turcæ adhibent, ſed omnes quoque Mauri, Arabes, Tartari, Perſæ, omnes Abiſſini, qui viuunt ſub ampliſſimo Prete-Iannis imperio, populi denique de quibus vnquam mihi audire contigit (ſolis Euangelicis exceptis) vniuerſi per Aſiam, Africam vel Europam. Sed vt hæc & alia quædam huius generis omittam, illud mihi videtur magni momenti, quod noſtri liturgiam ſuam peragunt flexis genibus, & proſtrato in terram corpore, quæ eſt verè religioſa, ſancta & ab omnibus Patriarchis & Prophetis vſitata ceremonia, & egregium ſignum hominis ſeſe coram diuina maieſtate humiliantis, quum veſtri ipſam etiam communionem (quæ eſt liturgiæ caput) percipiunt ſedentes vel ambulantes. Hunc enim ritum, nimirum vt ambulantes panem Euchariſticum percipiant, vidi in Eccleſiis Caluinianè Euangelicis Palatinatus Rhenenſis, & audio in quibuſdam Eccleſiis Anglicanis eſſe receptum, quanquam Epiſcopus & Martyr Hoperus, & Puritani, magis probent accubitum, tanquam Chriſti facto & exemplo magis conſentaneum; Omni autem modo reſpuunt *genuflexionem, quæ eſt Antichriſtiana, & à Romano Antichriſto introducta*. Quam rationem & alij multi præmunt, & præcipuè Volfgangus Muſculus, & propter quam ait *nonnullis Eccleſiis Helueticis placere*

Ludouic. Patritius nauigat. lib. 1. c. 12. Ibid. lib. 5 cap. 25.

Leuit. 2. Exod. 30. Theuet Coſmogr. lib. 2. c. 4 Paulus Venetus li. 1. ca. 67

2. admon. ad parla.

Muſculus in locis cōmunibus de cæna Domini. pag. 657.

placere (Tigurinæ & Geneuenſi) vt ad menſam promiſcuè viri & mulieres (veterum Græcorum conuiuantium more) *accumbentes itaç immisceant.* Quæ vel ambulatio vel accubatio promiſcua, potiſſimum illa virorum cum mulieribus, non eſt habitus religioſus hominis Deum creatorem ſuum adorantis, ſed potiùs prophanus eſt geſtus hominis, cum homine ſodali ſuo compotantis, aut familiariter colloquentis, aut etiam proci ſponſam ſuam ambientis & ſollicitantis ad nuptias. Quod nos ita cauemus & fugimus, vt in Eccleſiaſticis virorum cætibus nulla occaſione fœminam aliquam feramus, ſed eis precaturis locum à viris ſeiunctum & ſeparatum lex noſtra deſignat. Mitto alia multa, quæ in hoc loco commodè dici poſſent, nullas vnquam eſſe in Moſqueis deambulationes, nullas confabulationes, nullos riſus, iocos, ſermones nullos de mercatura, de vendendo, emendo & reliquis eiuſmodi, ſed perpetuam reuerentiam, modeſtiam & ſilentium. Quale quid ſi quis expectet in veſtris tēplis, ille pari probabilitate in ſyluis expectet piſces, & in fluminibus apros. Sed hæc ego tranſilio, quæ alius magis fortaſſe exaggeraret ad Eccleſiæ veſtræ liturgicam formam, & religionem multo magis abiiciendam. Sed ea quin in multis ſit bona & ſancta, non nego. quoniam vero in permultis item manca eſt & mutila, hæc poſteriora cupio vt Eccleſia veſtra corrigat, & in dies ad perfectionem progrediendo compleat. Quemadmodum autem in hoc quod iam dixi, nimis prophana & populari rerum diuinarum tractatione offenditis, ita & in Imaginibus peccatis non minus leuitate & inconſtantia. Præcepto Dei in Decalogo dicitis omnes imagines rerum, ſiue cæleſtium, ſiue terreſtrium, ſiue infernarum prohiberi. Illud quidem nō malè, Papiſtas eò quod imaginibus Eccleſias ſuas decorare ſolent, & coram imaginibus Deum Sanctoſque precari, idololatras appellatis. Optimè, idque vobiſcum nos inprimis probamus. Quum Papiſtarum Eccleſias occupatis, eas ad Euangelij veſtri vſus & conciones componitis, inprimis confringendo imagines, & demoliendo altaria ſumma cum ratione. Sic enim & nos eaſdem Eccleſias Mahumetanis ritibus conformamus. Id quod ex communibus Chriſtianorum Hiſtoricis potes aduertere, qui ſcribunt Imperatorem Solymannum Budam Hungariæ à ſe ſubiugatam noluiſſe ingredi, priuſquàm *Sacerdotes noſtri celebrius ciuitatis eius templum ſuo ritu expiantes, ſublatis nimirum Diuorum imaginibus & altaribus Deo optimo maximo conſecrarant.* Idemque in Strigonio, Alba Regali & alijs eius regni ciuitatibus factum fuiſſe Chriſtiani magno cum dolore recordantur. Sed tamen in hac de Imaginibus fide quantum inter nos diſtet, imo quam ſit inſignis in vobis peruerſitas, & valdè

Poſtel. de la religiō des Turcs pag 54.

Exod. 20.

Iouius hiſtor. li. 40.

præpoſtera imagines certas oppugnandi cupiditas, ex hiis paucis quæ iam dicam, mecum conſidera. Tritum eſt & vſitatum in pleriſque omnibus maioribus Europæ ciuitatibus, potiſſimũ vero Romæ, in charta & ſerico imagines depingere Chriſti, Mariæ virginis, Petri, Pauli & aliorum Apoſtolorum, quas Papiſtæ veteri ſuo more ſtudioſè circumferunt. Vos ne eiuſmodi in inſulam veſtram deferantur, grauiſſimis pœnis interdixiſtis. Quiſquis enim *picturam talem importauerit, quiſquis item talem picturam rec[e]perit, eo animo vt ſecum deferat, aut quocunque modo vtatur, vterque omnibus bonis expoliandus decernitur, & præterea perpetuis carceribus adiudicatur*. Magna pœna, & fortaſſe grauitate criminis, cui caſtigando apponitur, multò longéque atrocior: & tamen ſi ad legem Dei exactius cuſtodiendam hac veſtra lege vteremini, multò eſſet tolerabilior.

Parlamentum Elizabet. anno. 13. cap. 1. an. 1571.

Cæterum praxim Eccleſiæ veſtræ mecum expendito, & deinde de æquitate legis iſtius exiſtima. Huius quidẽ ſtatuti errore fit, vt Chriſti, vt Mariæ virginis, vt Petri, Paulique picturam aut nemo, aut pauciſſimi in priuatis domibus habere audeant. At imagines Iouis, Mercurij, Condenſis, & Aurangij Principis, vel aliorum Regum nemo reformidat. Lutheri, Zuinglij, Caluini, Melancthonis ſimulachra in eruditorum muſæis, & cubiculis vbique conſpiciuntur, in librariorum officinis publicè proſtant, nec quiſquam eas circumferre vereatur: qui ſi de imagine Chriſti tale quippiam tentaret, bonorum omnium & libertatis quoque diſcrimen incurreret. Sic ipſe iſtis oculis vidi è Cathedralis regni veſtri Eccleſiæ loco maximè conſpicuo & illuſtri, ſublatam Chriſti crucifixi (quem vos vt Deum veſtrum colitis) imaginem, & eius loco reponi Regalium armorum inſignia, canes videlicet, Leones, & Dracones, coram quibus homines oraturi ſe proſternerent. Si verum eſt (vti ego verè credo) quod veſtri Doctores tradunt, *Præceptum Decalogi contra ſimulachra nequaquam ceremoniale eſſe, ſed æternum, nec minùs nos obſtringere, quam aliud quo prohibetur homicidium*, omnia promiſcuè ſimulachra tollite: Sin verò in Chriſtum eiuſque ſanctos Euangeliſtas hanc ſeueritatẽ oſtenditis, interim verò Bacchum, Iouem, Iunonem, Venerem, Lutherum, Caluinum, Melancthonem (quorum ſimulachris Theodorus Beza ſacrarium ſuum (vti vocat) referſit, eademque typis impreſſa Euangelicorum Eccleſiæ commendauit) vbique probetis & amplectamini, cauete ne iuſtam omnibus præbeatis cauſam ſuſpicãdi, vos non tam idololatriam omnem abolere, quam vetere ſummota nouam, eamq; magis execrabilem idololatriam introducere, dum veſtras & Magiſtrorum veſtrorum imagines, loco veterum Apoſtolorum populo ſimpliciter obtruditis. Sic Caluinus

Zuinglius Tom. 2. in actis diſputatio. Tigurt. fol. 632. Icones Bezæ.

uinus Geneuæ quum Chriſti Sanctorumque eius imagines vel pictas, vel fictas omnibus ex locis ſuſtuliſſet, ſuam poſtea per-miſit è plurimorum collis ſuſpenſam publicè geſtari, multiſq́; cum tantæ abſurditatis admonentibus, qui putarant ipſo inſciente, à ſimplici populo Caluini nimio amore inconſideratius flagrante hoc factitatum, ſtomachosè reſpondit; Si quis hoc ſpectaculo offendatur, ne deinceps aſpiciat, oculos ſibi eruat, vel abeat cito & ſuſpendat ſe. Vos autem Angli vt in alijs permultis, ita & in hoc dum Scyllam nimis auidè declinatis, in Charibdim effrenato impetu præcipites ruitis. Nam quũ & idololatriæ obiecto periculo, & legum quoque minis ab honore omni iſtis ſacrarum rerum memorijs attribuendo omnes deterreatis, interim Reginæ veſtræ effigiem aperto capite ſalutatis, vacuum eius ſedile, vbi ſolæ Leonum vel Draconum ſimilitudines efficta proſtant, in aula Regia prætereuntes etiam flexis gẽibus reueremini, & ſpecies quędam leſæ Maieſtatis habetur, ſi quis hoc neglexerit, imò ſi equum Reginæ vacuum, eius tamẽ ſella inſtratũ propè vos duci aduertitis, omnes ſtatim honoris gratia caput aperitis; qui ſi huius reuerentię minimam partem Chriſti, & Apoſtolorũ picturis tribueretis, ſtatim Papiſtæ & proditores audiretis, & in iudicium vel capitis, vel fortunarum arceſſeremini. Quid de honore impartiendo loquor, quum ipſæ picturæ legibus veſtris ſuperſtitioſæ, nefariæ & à bono ſubdito nuſquam tolerandæ cenſeantur? Eadem peruerſitate natalem Reginæ, & diem annuum, quo primum ad regni gubernacula aſſumpta eſt, ingentibus pyris, & læto publicoq́; campanarum ſonitu per omnes regiones, ciuitates & pagos feſtiuè celebratis. At ſi quis tale quippiam in diebus feſtis, Chriſti Matriſque natiuitatem, eiuſque ad cælos aſcenſionem, aut huius aſſumptionem recolentibus moliretur, tanquam Papiſta, ſuperſtitioſus, & malè erga Reginam animatus, & Euangelicæ puritatis hoſtis, nec carceres, nec mulctam præterea pecuniariam effugeret. Quàm præpoſterè ſunt hæc apud vos comparata? Quis non videt hanc non eſſe religionem, ſed ſtolidam & ridiculam adulationẽ, ad veterem Paganiſmũ cultores ſuos rectà ducentẽ? Clariſſimũ eſt enim illã antiquorũ idololatriam ortũ inde habuiſſe, quod ſubditi Regibus ſuis Ioui, Marti, Herculi, à quibus beneficia quædã perceperant, huiuſmodi honores inſtituerũt, qui tamẽ mortuis quã viuis, & maiori cũ iudicio, & minori cũ aſſentationis ſpecie poterant exhiberi. Sed vt ad doctrinæ veſtræ inconſtantiã in hoc genere reuertar, quũ pręceptũ Dei cõtra omnia ſimulachra ob ẽditis, & interim hominũ multorũ ſimulachra vbiq; approbatis, quũ in publicis cõcionibus Miniſtri veſtri idololatras vocant, qui imaginibus hono-

La vie de Caluin cap. 12.

Qui en aura deſpit, en puiſſe creuer.

Sapient. 14. v. 14. 15 16. 17.

rem aliquem deferunt, & tamen ipſi vos Principis imaginibus honorem impendatis; quum legibus veſtris Romanas Chriſti, Mariæ virginis & Apoſtolorum picturas prohibeatis, & ſi vel in ſinu cuiuſquam repertis acerrimè vindicatis, & interim Anglicanas & Flandricas, & vndecunque etiam Roma aduectas Veneris, Martis, Iouis, Ducum, Regum quorumcunque picturas libenter & liberè coematis; quum de poſteriorum Euangelicorum, & Doctorum ſimulachris gloriemini, eaque quo latiùs ſpargantur, & ad plurimorum manus perueniant, nouis typis imprimatis, vos qui veterum Euangeliſtarũ, Martyrum, & Doctorum imagines ſupprimitis, & vt omnium è manibus oculiſque ſubmoueantur contenditis: Denique quum Dei legem contra ſacras tantum imagines vrgeatis, prophanas autem & impias, & impudicas à legis generali comprehenſione ſegregetis, mihi ſanè perſpicuum videtur vos non modò verbo Dei abuti, tanquam cereo naſo, aut Cothurno vtriq; pedi apto (quemadmodum Proteſtantes Angli Puritanis exprobrant) ſed etiam inſigni quadam Barbarie & Iudaica planè maleuolentia magis quam conſcientia ad Chriſtianas tantum imagines abolendas commoueri, non autem ducti lege diuina, quæ omnes ex æquo decernit reſpuendas. Rectéque arguit vos Lutherus, quum & hominum & beſtiarum imagines toleretis, *magnam barbariem, & inſignem ignorantiam eſſe, quod Chriſti & Apoſtolorum imagines ſine diſcrimine è templis eieceritis*. Et ſi tibi probatur Theodorus Bibliander, & quidam nuper in Anglia ſcriptor, qui hanc Mahumetis legem Papiſtis imitandam proponũt, eoſque acriter inſectantur, quod imagines vſurpent, *quas tamen Mahumetus cauendas & fugiendas eſſe ſolidis rationibus euincit*: Hæc eadem reprehenſio vos certè multò magis perſtringit, qui tam *ſolidis* Mahumetis noſtri *rationibus* neglectis, multò magis quã Papiſtæ eas imagines retinetis, quas ſolidæ Mahumetis rationes maximè reiiciendas eſſe euincunt. Scribitur de Leone Iſauro huius quondam ciuitatis Imperatore, quod ei adhuc puero, nec vllam de Imperio adipiſcendo ſpem habẽti, duo Iudęi Imperij adeptionem prædixerint, in tam fauſti augurij mercedem exiguum quiddam poſtulantes, quod poſtea ſuo tempore ei erant explicaturi. Ille tantæ fœlicitatis ſpe ebrius iurat ſe facturum. Quum poſtea ad Imperij maieſtatem fuiſſet euectus, promiſſi eum & iuramenti admonent, illumque requirunt, vt ex omnibus Imperij locis *Nazareni, & Genitricis, Sanctorumq; eius imagines deleat*: Quod Imperator maximo cũ tumultu, & Imperij totius conturbatione præſtitit. Si vel Imperator ille, vel Iudæi religione, conſcientia, amore legis diuinæ ad opus hoc aggrediendum fuiſſent permoti, nunquam odioſa & impia di-

Apud Cartvvr. replic. 2. pag. 1:4.

Luther. Tom 4 in Michæã c. 1. f. 69.

Bibliander in Apolog. pro editione Alcorani.

Calfhil. in præfat. cõtra crucẽ.

Cuſpinia. in Leone Iſauro, & Funccius Chronograph. libr 8 an. 7:6.

Vide Vrbanũ Regium in locis communibus, c. de Imaginibus.

ſtinctione, *Chriſti, Genitricis eius, & Sanctorum imagines* ad flā-mam & vaſtitatem vocaſſent, reliquas quaſcunque integras, & intactas reliquiſſent. Ad eundem planè ſcopum ſi rectè aduertas, tendit Eccleſiæ veſtræ & doctrina, & praxis, vt cuius eam diligentiùs intuenti eſt apertiſſimum. Quum ciuitas Antuerpienſis ab Euangelicis occupata fuiſſet ante annos viginti, & Eccleſiæ ſolito vobis more ſua ſuppellectile, & apparatu veteri expurgarentur, audiui in primaria Eccleſia (quæ virgini Mariæ dedicata erat) pulcherrimo artificio fabricatam Chriſti crucifixi imaginem (quæ in Papiſtarũ Eccleſijs ad ingreſſum Chori altè prominere ſolet) fuiſſe deiectam & comminutam: idē quoque accidiſſe imagini boni latronis, qui à dextro Chriſti latere deſcribi ſolet; denique in omnes per Eccleſiam totam Sanctorum & Sanctarum imagines pari grauitate fuiſſe ſæuitum, ſola improbi latronis, qui Chriſtum blaſphemaſſe in hiſtorijs veſtris narratur, imago quaſi extraordinario iſtorum iudicum fauore à communi lege excepta eſt, & Chriſto damnato, Sanctiſque omnibus de loco deturbatis latro iſte abſolutus, tā-quam Terminus Deus nulli cedens, priſtinum ſuum locum obtinuit. Non aliter Latamerus Epiſcopus & Martyr, & Balei iudicio Eccleſiæ Anglicanæ Apoſtolus rogatus ab aduerſarijs Theologis Oxonij paulo ante mortem, an rectè factum putaret, quod tempore Edouardi Regis ex Eccleſijs *Anglicanis tollerentur cruces Chriſti, immota autem relinquerentur picturæ furcarum, è quibus ſuſpēduntur latrones*, reſpōdit id ſibi *optimè videri factum illud enim eſſe monimentum idololatriæ, hoc iuſtitiæ*: quo reſponſo oſtendit vos propriè nullis imaginibus, niſi tantum Chriſti & Sanctorum bellum indicere; & ratio quam Apoſtolus hic adiecit, probat quæcunque ſimulachra vobis eſſe gratiora quam Crucem Chriſti, quum enim hanc metiatur ex eo quod aliquando fieri poteſt errore hominum, & eſt peſſimum, illud verò ex eo quod fieri debet recto iudicio, & eſt optimum, ſequitur Chriſti, Beatæ Virginis, Angelorum, & Apoſtolorũ imaginibus picturas, Martis colligati cum Venere, Iouis in varias formas mutati, ad varios fœtus ex fœminis amatis procreandos, Bacchi compotantis, & ſimiarum ſaltantium longè eſſe ſanctiores, & Euangelicorum congregationibus aptiores; eo quod illæ monumenta ſint idololatriæ hæ naturalis officij hominibus ad genus ſuum multiplicandum inſiti, vel libertatis Euangelicæ rebus omnibus promiſcuè vtentis, aut etiā ludicræ Mimorum actionis ad animos à grauibus curis relaxā-dos neceſſariæ. Hæc eſt doctrina veſtra (Samuel) quam inſulſa, quam impia, quàm vana & ridicula, tu videris. Noſtra autem quantò eſt grauior, quantò ſanctior, quantò ſtabilior & moderatior

Baleus de ſcriptor. Britannia Centur. 8 pa. 678
Fox. in actis & monumētis, in hiſtor. Latameri. folio. 934. edit. 1.

dera-

deratior? Nos lege Dei imagines omnes prohiberi credimus, ergo & imagines eodem modo ſimpliciter vniuer as abominamur. Neque tantum ex templis, ſed etiam ex domibus priuatis, locíſque omnibus profligamus. Tu iam totum pene Imperiũ Ottomannicum peragraſti, & ſtudioſè obſeruaſti omnia. Vbinam in tam multis regionibus aliquam vel Dei, vel Sancti, vel Imperatoris, vel Baſſæ, vel hominis cuiuſcũq; imagine aſpexiſti? In pleriſque huius Imperij vrbibus, maximè in tota Caramania & Armenia, pulcherrima fiũt aulea, tapetia, periſtromata, quę per omnes Europę prouincias diſtrahuntur. Nunquã in illis imaginẽ vidiſti, nunquã viſurus es. Eſt fortaſſe Princeps noſter ſolus in orbe terrarum Imperator, & veriſſimus lege omni ſolutus Monarcha, quiq; ampliſſimã habet in ſuos ſubditos vitę neciſque poteſtatẽ. Horremus tamen omnes eam ſeruilẽ adulationẽ, quam vos Principis veſtræ nomini, ſedili, inſignibus, imagini, ipſi equo cui illa inſidet, exhibetis. Certè ſi alicuius imaginem licitam putaremus, inprimis hunc honorẽ Abrahæ, Dauid, Prophetis, Chriſto, virgini Mariæ, Mahumeti & ſimilibus viris excellẽtiſſimis tribueremus, quorũ nomina amamus, & memoriã ſuſpicimus, & monumẽta veneramur. At quia & lege Moyſis, & Prophetarũ oraculis ſecus perſuaſi ſumus, nõ audemus ita cauillari, & in verbo Dei grauiſſimo ſanctiſſimoq; ludere, vt generale Dei interdictum pro noſtra libidine contrahamus, dilatemus, huc illucq; verſemus, & cõtra ea tantũ vſurpemus, quæ (ſi aliquid excipiendũ erat) maximè probabile eſt ipſum Legiſlatorẽ voluiſſe excipere, quando fœdas illas imagines nuſquã in lege apparuiſſe cõſtat: at ipſius iuſſu & mãdato Moyſis in tabernaculo fœderis quędã Angelorũ figuræ fuerunt depictæ. Quod de nobis Turcis quoad iſtas imagines dico, idẽ intellige de Mauris, idẽ de Arabibus, idẽ de reliquis qui Mahumetis diſciplinã ſequuntur. Ducimur enim cõſcientia non opinione. Nouimus agi de lege Dei, cuius volũtas cælo ipſo eſt immutabilior, non de ſtatutis hominũ, quę pro temporũ varietate, & rerũ circunſtantia poſſũt antiquari, vel ad aliorũ hominũ nutum inuerti. Principes noſtros etſi honoramus, tamẽ nec ipſi ea ſunt mẽtis elatione, vt cõtra verbum Dei quicquã ſibi arrogẽt, nec Miniſtri ea improbitate, vt ad Principũ libidinẽ verbũ Dei exponant, nec ſubditi adeo abiecto animo & ſeruili, vt contra verbũ Dei per aſſentationẽ quicquã Principibus largiãtur. Alia habẽt Imperatores noſtri, in quibus magnitudinẽ demõſtrent, quibus ſuam venditent potentiam, & magnificentiã oſtendant, Regibuſq; omnibus gloria, honore & amplitudine antecellant: at ſacra non attingunt, diuinos honores non inuadunt, ſimulacris ſuis thura incendi, capita aperiri, reuerentiam genubus flexis

Theuet Coſmog. li. 9. c. 9. Bellon des ſingularit. lib. 2. c. 112. & li. 3. c. 42.

Exod. 25. v. 18. & 37. v. 7. Theuet vbi ſupra li. 8. c. 16.

flexis deferri non requirunt. Caſtra & exercitus diſponunt, Rempub. curant, ſubditorum ſuorum vtilitatibus conſulunt, fidem non præſcribunt, de Alcorano non iudicant, religionis articulos pro ſuo, vel ſuorum Baſſarum arbitrio non inuertunt, non mutant, non interpretantur. Hanc omnem authoritatem iuxta antiquiſſimum Mahumetanę legis inſtitutum Sacerdotibus relinquunt, quorum iſtiuſmodi in rebus iudicio ipſi ſine dubitatione iudicia ſua ſubmittunt. Hæc (Samuel) fides eſt certa & immobilis, hæc religionis nomen meretur, hæc continet veram ſacrorum formam, & pium omnipotentis Dei cultum. Veſtrū autem Euangelium ita vacillat & fluctuat, ita vētoſum eſt & mobile, ita pręposterè debitos honores negat Deo, & diuinos honores tribuit homini, ita eſt effæminatum, & (vt ita dicā) mulieroſum, vel quod voluptates corporis nimis auidè conſectatur, vel quod mulieris imperio ſubijcitur, & ad mulieris voluntatem ſemel atq; iterum memoria noſtra cōmutatum eſt, ita ab omni grauitate deſtitutum, expers omnis authoritatis in Miniſtris, nec minùs carens omni obedientia in populo, vt neſcio an non ſit ipſi nomini religionis turpe & iniurioſum eā religionem vocare. Veræ quidem religionis nihil penitus habere videtur, quod non eſt ab Alcorano noſtro mutuata, vel ſaltē quod non in Alcorano noſtro multò pleniùs perfectiùsq; ſit cōprehenſum. Quod ego per omnia capita ita diſtinctè & manifeſtò oſtendi, vt in pleriſq; tu ipſe veritatis euidentia coactus mihi liberè aſſenſeris. Recordare vtriuſq; eadem fundamenta, & vtriuſque condendæ eoſdem authores. Fundamenta vtriuſq; in veteris Eccleſiæ ruinis iacta ſunt. Authores vtriuſq; Monachi fuerunt, neq; quicquā eſt, in quo Sergius noſter Luthero veſtro concedit, multa autē propter quæ Sergio noſtro Lutherus veſter ſe ſubmittat. Si te offendit Mahumetes contra Imperatorem armis, & militaribus copijs legem ſuam defendens, cogita idem fuiſſe factum à Iacobo contra Reginam Scotiæ, ab Aurangio contra Regem Hiſpaniæ, à Colignio contra Reges Gallorum, à Lantgrauio & Saxone contra Imperatorem Germaniæ. Si hæreſes antiquas (vt aduerſarij vocant) à nobis aſſumptas dixeris, perpende quanto & pluribus, & grauioribus Euangelium veſtrum abūdet. Recordare particularia capita de peccato Originali, de Baptiſmo, de Matrimonijs, de diuortijs, de Quadrageſima, de tota miniſterij ratione, & reliquis quæ cō memorare ſuperfluū eſt. In quibus quanta ſit noſtra cōiunctio quoad multa, quātò maior noſtra excellētia quoad pleraq;, tu velim pro tua prudētia proq; rei magnitudine ſtudioſè cōſideres. Hic certè habes permulta ſingularia, & admodum diuina, quorū veſtrum Euangelium nec leuem cōtinet adumbrationē.

Quare

Quare ſi omnia vides apud nos eſſe ſæpè paria, vt plurimum prę̨ſtantiora, quid dubitas ærea aureis commutare? Quid hæres magis ab Euangeliſmo ad Mahumetiſmum, quàm à Papiſmo ad Euangeliſmum procedere, quando hæc duo admodū ſunt diſiuncta & remota, illa valdè vicina & finitima; & hic exiguum tanquam riuulum tranſiturus es, quum illic profundum, & immanè pelagus tranſmiſeris. An reformidas notam inconſtantiæ & leuitatis? At Euangelium tuum docet errori cognito, quibuſcunq; coloribus honeſtato renunciare; impietatem eſſe humana gloriola à veritatis profeſſione abduci, nec quenquam ita debere ſe certis ſententijs addicere, vt quum clariſſima veritas ſe offerat, eam propter præiudicatas opiniones reſpuat. Quid quòd hoc modò Euangelicus cōſtanter permāſurus es. Nos enim vobiſcū ſcripturas Propheticas, & verè Apoſtolicas amplectimur, & Euangelium honoramus, & vetus nouumque Teſtamentum minus quam vos circuncidimus, paucioreſque ex vtroq; libros tollimus: denique (quod caput eſt) eandem vobiſcum in ſcripturis exponendis regulam, & analogiam ſequimur. Nam eas inter ſe quam diligentiſſimè conferimus, & ex hac collatione genuinum ſenſum elicimus, & primitiuæ Eccleſiæ authoritatem cum verbo Dei noſtro iudicio conſentientem nunquam reiicimus, ſed omni honore ſuſcipimus vti multis iam exemplis demonſtratum eſt. Certè in Monachis & Monachorum votis, in baptiſmo, in Quadrageſima, in Eccleſiaſtico regimine, in Purgatorio, in orando pro defunctis, in operum mercede, in aliis permultis primitiuam Eccleſiam nobis perſpicuè ſuffragantem habemus, quæ in iis omnibus veſtræ doctrinæ ex diametro aduerſatur. Quamobrem inutilem pudorem excute, & ad fratrum tuorum cœtum, qui quotidiè ex Polonia, Germaniaq;, nec raró ex Gallia, & Italia magno numero ad nos confluunt, te adiunge. Imitare Ochinos, Blandratas, Statorios, Gentiles, Seruetos, quorum alij ſcriptis, alij exemplis, alij ſanguine & martyrio doctrinam Alcorani noſtri ſanciuerunt. Quod ſi feceris, hoc tibi promitto, non tam vt tuæ beneuolentiæ parem gratiam reddā, quam vt æternæ tuæ ſaluti conſulam, quas habeo facultates, tibi in hac ciuitate commoranti non defuturas. Quanquam tanta eſt noſtrorum hominum erga eos, qui ſponte circunciſionem ſuſcipiunt, liberalitas & munificentia, vt vel ex ea ſola homini frugaliter, & moderatè more noſtro viuenti ſatis ſuppetat, vnde longo tempore ſe poſſit ſuſtinere.

Bartholomeus Georgeuiz de moribus Turc. c. de Circūciſione.

ARGV-

ARGVMENTVM
CAPITIS DECIMINONI.

LVdouici de colloquio ſuperiore ſententia. Quemadmodum Caluiniſtæ dum ſacris literis perfectam omnium ad fidem & ſalutem neceſſariorum complexionem attribuunt, callidè ſuos à fide Chriſtiana ad Iudaicam & Mahumeticam abducunt. Eorum de baptiſmo doctrina eſt euidens probatio multiplicis Anabaptiſmi Turcarum. De circunciſione quemadmodũ alicubi ſit in vſu, Polygamia Turcica, quæ ex proteſtantium doctrina iuxta analogiam fidei ſuæ ſcripturas exponente manifeſtè concluditur, quemadmodũ ex Catholica doctrina eaſdem ſcripturas interpretante manifeſtè refellitur; & vna prodigioſum illorum Paradoxum de re venereâ omnibus Chriſtianis neceſſaria Proteſtantium Patriarchæ clariſſimis exemplis monſtrarunt ſe fuiſſe ſacrarum literarum improbos corruptores [illegible] gratia, Lutherus, dum ex illis probare voluit fœminarum [illegible]cleſia conciones & miniſterium: Caluinus dum ex eiſdem frenare voluit Magiſtratuum authoritatem, ne ſuis ſubditis ad aliquod tempus certos cibos prohiberent: alij, dum ex iiſdem poteſtatem in Eccleſia ſupra Prophetas, Pontifices, Apoſtolos, ipſum Deum, diuináque omnia vendicant ſuis Regibus. Quæ peruerſitas per ſe ſufficit ad homines Chriſtianos inſtruẽdos, ne talibus magiſtris in quacunque re Theologica fidem habeant. Qua occaſione Ludouicus hortatur Samuelem, vt relicto tam Luthero quàm Mahumeto, & eorum ſynagogis, ad vnicam Chriſti ſponſam Eccleſiam Catholicam ſe recipiat.

CAPVT IX.

VRGENTE iam in crepuſculum die, pacti vti pridie de continuando perendie colloquio, diſcedunt vtrinque, Michæas ad domum ſuam, Samuel item cum Ludouico transfretũ in commune hoſpitium: vbi poſtquam varia de perſonis primorum Euangelij & Alcorani authorum, maximè de Mahumete & Zuinglio Lutheri collega diſſeruiſſent, quem Ludouicus dicebat vtramq; perſonã & Mahumetis & Sergij ſuſtinuiſſe, quod & in Eccleſia eſſet dux verbi, & in caſtris ſi non dux militum, ſaltem miles animoſus & audax, qui etiam in pugna pro Euan-

gelio ſuo fortiter dimicans interfectus eſt : de quo eſt illud celebre inter Germanos carmen.

Occubuit patrio bellator Zuinglius enſe.

De iſtis particularibus poſtquam aliquandiu ſermocinati fuerant, Ludouicus ad magis ampla & generalia dilapſus, quoniam Samuelem videbat non moleſtè ferre quæ dicebat, ita de totius huius diei colloquio quid ſibi videbatur expoſuit. L V D O V I C V S. Equidem conſideraui Samuel non indiligenter ſingulare veſtrum diei huius duellum, quemadmodum tu eum petiueris, quemadmodum ille tuas petitiones declinauerit : viciſſim quemadmodum ille te oppugnauerit, & quid tu ad tui defenſionem contra eum molitus es. Et quò diligentius pleraque notaui ab eo tibi obiecta, eò minus reperi, quid probabiliter ad ea diſſoluenda poſſet à te tuiſque afferri. Vt enim percurram ea breuiter quæ mihi videntur eſſe grauiora (mitto hæreſes ab Eccleſia primitiua omniumque ætatum damnatas, à vobis aute[illegible]iſque tam Mahumetanis, quam Proteſtantibus admiſ[illegible]ni etiam principia vtriuſque, tum Alcorani, tum Euangeliſmi in ſeditionibus, in periurijs, in rebellionibus contra legitimos principes iacta, in quibus ſanè iudico vos eſſe pares, nec quicquam Lutherum & Zuinglium Mahumete & Sergio eſſe commendatiorem, quod tui permulti fidem de Beata Trinitate, Chriſtique Deitate & morte negligunt, vel (quod eodem recidit, imò verò latiùs multò patet) à Chriſtiano poſt Euangelij prædicationem, ad ſalutem æternam conſequendam nihil amplius, quam à Iudæo ante Chriſti mortem aut natiuitatem (aut ſi mauis) ante legem datam requirunt : mihi ſane non videtur dubium, quin idcirco ea ſcripſerunt, vt Euangelio Chriſti ſepulto, homines ad meram infidelitatem & Atheiſmum Turciſmo (qui multa Euangelica & legalia probat) deteriorem inducerent. Certè quin hoc ex veſtrorum doctrina directè ſequatur, negari non poteſt id quod ita ſtatuo, non tam quia vnus & alter ſcriptor, aut hæc vel illa ſecta ita doceat, ſed quia communis Euangelij huius noui character, & publica ſcribendi forma hanc inſaniam parit, alit, confirmat & roborat. Et tu tuique mordicus tenetis nihil eſſe creditu neceſſarium, quod ex literis Canonicis euidenter clarèque deduci non poſſit. Nunquid verò Scripturas aliquas habetis huic furori patrocinantes ? Quid ni ? Sed ex omnibus nulla eſt firmior, nulla in concionibus calamiſque veſtris crebrior illa Paulina ad Thimotheum, quia tradit Apoſtolus *Scripturam omnem diuinitùs inſpiratam vtilem eſſe ad docendum*

2. *Timot.* 3. 16.

cendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus. Quod vt de *omni Scriptura*, ſingulisque diuinæ Scripturæ libris, partibuſque verum eſt (nec enim vllum eſt caput quod non valdè conducat ad hæc efficienda) ita ab eo probando ad quod vos pertrahitis, eſt ſane remotiſſimum. Si tamen recenſere velim Apologias, Confeſſiones, Commentarios & libros, qui hoc loco abuſi ſunt ad exterminandas traditiones Apoſtolicas, omnemque doctrinam in ſcripturis veſtro iudicio Canonicis, clarè non comprehenſam, longiſſimum ſanè eorum Catalogum poſſem conficere: ita nemo eſt, opinor, celebriorum Euangelicorum, Martinus Lutherus, Philippus Melancthon, Theodorus Beza, Martyr, Huldericus Zuinglius, Illyricus, Bullingerus, Gualterus, Iuellus, & quis non? qui hoc loco non impugnet traditiones, etiamſi eas ad Apoſtolos authores antiquiſſimi Patres, Martyresque Apoſtolorum Diſcipuli, & Oecumenica totius orbis Concilia referant. Vide tamen quid ex eodem loco ſic expoſito veriùs cum aliis quibuſdam Euangelicis à Michæa citatis Euangeliſta veſter Ochinus deducat. Sumit primò hoc totum dici de Teſtamento veteri, non nouo, quod quando iſta ſcribebat Apoſtolus, necdum maiori ſaltem ex parte ſcriptum erat, multò minùs credentium manibus terebatur. Sic ille: *Quia nouum erat ſcriptum nouū fœdus, fatendum eſt velis nolis, ibi Apoſtolum Paulum loqui de veteri.* Quod ante eum perſpicuè oſtendit Huldericus Zuinglius: *Apoſtolorum temporibus non erat aliquod noui Teſtamenti ſcriptum, ſed viua voce adhuc docebant Apoſtoli. Epiſtolæ autem vltrò citròque mittebantur non tam docendi, quam confirmandi gratia, quo conſtantiùs homines fidem, quam iam ante ſine ſcriptis didicerant, retinerent.* Sic Huldericus Zuinglius. Qui item generaliter quæcunque ab Apoſtolis de Scripturæ ſacræ perfectione, & plenitudine dicuntur, probat reſtringi debere ad Teſtamentum vetus. Cuidam enim Anabaptiſtæ ab eo expreſſum Dei verbum pro infantum baptiſmo poſtulanti, & de Euangeliis omnia neceſſaria continentibus, more Proteſtantium reliquorum concionanti, idque ex certo Apoſtoli loco confirmanti reſpondet: *Hæc* (inquit) *eſt ignorantia veſtra, quòd putatis cùm Paulus iſta ſcriberet, Euangeliſtarum Commentarios, aut Epiſtolas Apoſtolorum iam in authoritate fuiſſe. Quaſi verò Paulus Epiſtolis ſuis iam tum tribuerit, vt quicquid in eis contineretur, ſacroſanctum eſſet: quod eſt Apoſtolis imputare immoderatam arrogantiam. Sed quotieſcunque ad ſcripturam relegant auditores, ſiue CHRISTVS, ſiue ipſi, intelligunt non ſuas Epiſtolas, aut Euan-*

Ochinus li. 2. Dialo. 21. tag. 8.

Zuinglius Tom. 2. li. Eccleſiaſtes f. 43.

Zuinglius Tom. 2 Elenchus cõtra Anabaptiſtas fol. 10.

Euangeliſtarum commentarios, qui aut nondum erant ſcripti, aut ſub incude ſudabant pro temporum ratione, ſed legis aut Prophetarum.&c. Ex hoc autem quid infertur? Omnia creditu neceſſaria plenè perfecteque contineri in lege Moyſis. Quid tum poſtea: nimirum cum doctrina legis fuerit perfecta non

*Ochinus vbi ſupra pag.*288. 289. minus quam Euangelij, *perfectam quoque & eandem fuiſſe Eccleſiam vt Chriſti, ita Moyſis, & omnium qui illos anteceſſerunt.* perge porro. *Cum autem ſemper eadem fuerit Eccleſia, fatendũ eſt & ſemper ſanctos eadem credidiſſe de rebus ad ſalutem neceſſarijs.* Nihil adhuc ſentis veneni in illa tuorum Paulini loci explicatione deliteſcere? Accipe ergo claram & dilucidam Mahu-

Ibid.pag. 154.155. 156.157. metiſmi concluſionem. *Cum ſit vna Eccleſia & vna fides, proinde non debemus plura credere, quam crediderunt ſancti fœderis antiqui: alioqui eſſemus deteriore quam ipſi conditione, qui ad plura quam illi credenda obſtringeremur. Illos autem nõ credidiſſe Trinitatem, non perſonas coæquales conſubſtantiales, coæternas &c.* iiſdem probat alijſque eius generis locis, quibus Acontius in egregio illo libro, quem *Diuæ Elizabethæ* ſupremo Eccleſiæ Anglicanæ capiti *dicat, conſecrátque*. Quam concluſionem ſi deteſtaris, quidni magiſtros tuos, vt ſacrarum literarum corruptores perditos deteſtaris quoque, qui ex eis tam peſtilentes fœtus excludunt. Certe niſi punica fraude dum Chriſtianiſmum ſimulant, ſeriò ſtudioſeque Iudaiſmum, Turciſmum vel Athæiſmum promouerent, procliue erat homini Chriſtianam aliquando fidem habenti, & adhuc aliquas eius reliquias retinenti, aduertiſſe, eam fidem à fide primorum fidelium, vel ante legem, vel ſub lege quoad perfectionem, accretionem, amplitudinem tantum differre, quantum vir perfectus robuſtuſque miles ab infante in ſinu matris vagiente diſcernitur. Nam cum vera fides nitatur tota, reuelatione diuinitùs facta, facta inquam à Deo vel immediatè, vt primum; vel per Prophetas, vt poſtea, ad extremum verò & potiſſimum per Chriſtum & Apoſtolos Spiritu ſancto illuminatos: Deus autem non vno tempore reuelauit omnia, ſed ante legem perpau-

*Exod.*3.6 ca (etſi enim apparuit *Deus omnipotens* Abrahæ, Iſaac & Iacob, *nomen tamen ſuum Adonai non manifeſtauit eis*, ſed diſtu-

Hebr 1. lit ad tempus ferendæ legis) nonnulla per Moyſen & Pro-

*Epheſ.*4. phetas, omnia autem per Chriſtum eiuſque Apoſtolos, &

*Actor.*2. quos vna cum Apoſtolis ad ædificationem corporis Chriſti, Eccleſiæ nimirum Catholicæ, diuinus ille ſpiritus afflauit, ab his Chriſtianis poſteriorum temporum fidelibus non requirere maiorem & pleniorem fidem quam ab illis primis,

*Eſai.*11.9 quid eſt aliud quam viros exæquare infantibus,& flumen modicum comparare immenſo mari, quam totam Teſtamenti

noui

noui gratiam ſterilem & inanem reddere, quam conculcare penitus *myſterium Chriſti, quod alijs generationibus non eſt agnitum filijs hominum, ſicut nunc reuelatum eſt*: Denique quam penitus abnegare verum Deum trinum & vnum, quod *Sacramentum abſconditum à ſæculis nunc innotuit per Eccleſiam ſecundum præfinitionem ſæculorum, quam fecit in Chriſto Ieſu Domino noſtro.* Neque vero ego aliter quam ad occultam Alcorani in repetendis baptiſmis approbationem referre poſſim veſtram de baptiſmo doctrinam. Poſt reiectam enim à vobis hac de re Catholicæ Eccleſiæ fidem & authoritatem, quæ conſuetudine a primis ætatis Apoſtolicæ initiis ducta, propter Characterem animæ per hoc ſacramentum impreſſum, nullaque deinceps ratione delebilem baptiſmos iterari non poſſe docet: hoc firmamento à vobis omnibus contempto & irriſo ſi quis deinceps omnes Caluini, Zuinglij, Oecolampadij, Muſculi, Bullingeri, Bezæ aut cuiuſcunque Zuingliani commentarios, inſtitutioneſque verſet & euoluat, nullam prorſus inueniet rationem Euangelicam, hoc eſt firmam, claram, euidentem, ex ſolis ſcriptis Euangelicis ſumptam, quæ repetitos baptiſmos improbet. At vero vt crebriùs baptizare liceat, non aliter quam Catholicè crebriùs pœnitentiæ ſacramentum adire licet id vero mihi videtur ſolidè à Michaea iuxta Magiſtrorum veſtrorum placita demonſtratum. Neque certè video quemadmodum refelli poſſit illud à Ioanne Caluino ſuppeditatum argumentum ſi baptiſmus ſit proprium pœnitentiæ ſacramentum (quod ille Concilio Tridentino ſecus definienti tanquam ſummè Euangelicum opponit) impiè & hæreticè negari pœnitentibus, ſacramentum pœnitentiæ proprium, quorum peccatis abolendis illud eſt remedium diuinitùs, propriè aptiſſimeque inſtitutum: Si (inquam) quod Ioannes Caluinus iterum atque iterum ſtatuit, baptiſmus *propriè aptiſſimeque ſit pœnitentiæ ſacramentum, quia in confirmationem gratiæ & fiduciæ ſigillum iis datur qui pœnitentiam meditantur*: ſi verum eſt, quod multò eſt manifeſtius, quibus *ſpem miſericordiæ non præcidit Deus, imò certam facit, iis ſignum reipſa multo inferiùs non eſſe præripiendum*, qua ſpecie probabilitatis viris ſæpenumero ſignum hoc negabitis, quibus rem ſignificatam miſericordiam Dei, & peccatorum remiſſionem ſingulis diebus largimini? *ſigillum fiduciæ, confirmationem gratiæ ſacramentum pœnitentiæ* verè pœnitentibus, & ad miſericordiam Dei confugientibus, qua fronte præripietis? Diſputat Ioannes Caluinus pro pædobaptiſmo, *paruuli peccatorum remiſſione donantur: ergo ſigno priuandi non ſunt.* Hoc eodem argumento an non Anabaptiſmos confirmat?

Epheſ. 3. 5.
Ibid.
Matt. 28. 19.
Caluin. Inſtitut. lib 4. cap. 19. §. 17.
Ibid cap. 16. §. 22.

mat? Viri ſæpenumero peccatorum remiſſione donantur, ergo neque prohibendi ſunt à ſigno ſæpe repetendo. Quod ſigillum fiduciæ, & Sacramentum Pœnitentiæ Chriſtiano pœnitenti quotiſcunque poſtulauerit non concedere, vos videritis, an non ſit prorſus Nouatianum, perinde ac ſi peccata in Eccleſia pœnitentibus non poſſent remitti, quibus ne ſignum quidem remiſſionis rurſus impertire fas eſt. Et hoc abſurdum plenius confirmat Muſculus, dum rationem conatur reddere, quare baptiſmus non poſſet iterari. Definiens enim hoc eſſe *Sacramentum regenerationis, initiationis & incorporationis in Chriſtum & Eccleſiam eius: qui autem ſemel regeneratus eſt è ſupernis, ac Sacramento regenerationis in gratiam Chriſti & Eccleſiæ incorporatus, ſi ab hac rurſus gratia prorſus exciderit, fieri non poteſt, vt denuò regeneretur, initietur, & incorporetur*. Ex hoc concludit: *Quare cum ipſum Sacramenti myſterium*, nimirum quod hoc Sacramento myſticè deſignatur, *iterari nequeat, rectè ſentiunt qui Sacramentum illius iterari poſſe negant*. Atqui hoc vltimum impium eſt, Nouatianum eſt, & recta ad deſperationem via eſt: ergo illud, ex quo hoc infertur, non poteſt eſſe pium & Chriſtianum. Quid enim? Si quis per peccatum à gratia Chriſti prorſus exciderit, aut (vt dubitatio omnis amputetur) ſi quis in hæreſim, blaſphemiam, apoſtaſiam (vt hic veſter Michæas) labatur, fieri non poteſt vt denuò in *gratiam Chriſti & Eccleſiæ incorporetur*? vt denuo regeneretur, & Sacramenti Chriſtiani, & miſericordiæ diuinæ fiat particeps? *A Baptiſmo excidunt*, omnes (inquit Ioannes Caluinus) *qui excommunicari ab Eccleſia merentur*: Excommunicationem autem merentur, iuxta diſciplinam Eccleſiæ Geneuenſis, & praxim Ioannis Caluini, non tantum peccata grauiora & mortalia, ſed etiam leuiora & venialia, vt feſtiuæ in priuatis ædibus choreæ, ſi tamen vel zeloſis fratribus, vel Miniſtris verbi offenſionem pariant. Ergóne iſti omnes miſericordia diuina in æternum priuantur? Ergo horum nulli, nulli hæretici, ſchiſmatici, blaſphemi, apoſtatæ, ebrioſi, vſurarij, adulteri, adeoque & ſaltatores Deo & Eccleſiæ *aliquando poſſunt* reconciliari? Quid eſt Nouatianum, ſi hoc non eſt? imo quid eſt Antichriſtianum ſi hoc ſit Euangelicum? Perinde enim eſt, ac ſi diceretis ſanguinem Chriſti in Eccleſia exaruiſſe, & obſtructum eſſe pœnitus fontem miſericordiæ diuinæ, qui per Sacramentum pœnitentiæ ad hominum in peccatis mortuorum animas viuificandas perpetuò manare debebat. Certè quamuis carnalis generatio amplius quàm ſemel fieri non poteſt, quemadmodum neque mors corpo-

Muſcul. in loc. cõ. cap. de baptiſm. num 1. pag. 303.

Calu. Inſtit. lib. 4. c. 19. §. 7

Caluin. Epiſt. 71.

Ephеſ. 2. a

ris plus quam ſemel poteſt contingere, tamen ſi quis mortem
animæ ſpiritualem, quam peccatum affert, & vitam eiuſdem
animæ ſpiritualem, quam reſtituit gratia, ſemel tantum vni-
cuique euenire defendit, ille prorſus cæcus in Chriſtianæ re-
ligionis initiis, humanæque ſalutis hoſtis peſtilentiſſimus iu-
dicandus eſt: quia non *septies ſed ſeptuageſies ſepties*, nihileſ- Matth.
que (ſi opus ſit) *Ex ſemine incorruptibile per verbum Dei viui,* 18.22.
& permanentis in æternum renaſci poſſumus, ſi toties à Dei gra- 1. Petr. 1,
tia excidendo moriamur. Et ſi tu apoſtatas Chriſti & Eccle- 23.
ſiæ non poſſe rurſus incorporari exiſtimas, quid ergo fruſtra
in conuertendo Michæa laborem irritum ſumis? Breuiter niſi
has peruerſiſſimas Caluini & Caluiniſtarum nugas abieceris, &
ad Eccleſiæ Catholicæ fidem doctrinamque adhæſeris, nun-
quam ſolidè iſtos Turcarum Anabaptiſmos & circunciſiones
refutabis, quos magiſtri tui ſpecie, vultu, ſimulatione, verbo,
improbant, re, facto, argumento, opere fortiſſimè confirmant,
in primis Caluinus & Zuinglius: iſte, dum baptiſmum Chri-
ſtianorum Iudaicis aſpergendi lauandique ceremoniis quoti-
die repetitis nihilo putat meliorem; ille dum baptiſmi virtu-
tem & fundamentum demonſtraturus, flagitioſè diſſimulans
tot locos Teſtamenti noui, decurrit ad illam ordinationem
veteris, vbi circunciſio inſtituitur, vbi Deus ſe pollicitus fore
Deum Abrahæ & ſeminis eius, conditionem circunciſionis
illi fœderi tanquam pignus & ſigillum apponit, perpetuo-
que ſeruari præcipit. *Statuam* (inquit) *pacta meum circunciſionis* Gen. 17.7
inter me & te et inter ſemen tuum poſt te in generationibus ſuis fœ-
dere ſempiterno, vt ſim Deus tuus et ſeminis tui poſt te. Quem lo-
cum iſte bonus Euangeliſta tuus dum toties vrget, repetit, &
inculcat, eadem quaſi fidelia duos Turcarum parietes dealbans,
& circunciſionem vafrè hoc loco toties iam confidenter obie-
cto inſinuat: & Turcarum liberos ad contemptionem baptiſ-
mi per hanc Dei promiſſionem ſolam in cœleſti regno collocat,
quod tamen præceptum non eſſe nos aſtringere magis quam vt
Sabato feriemur, quam vt oues & boues immolemus, idque
Hieroſolymis in tēplo Salomonis, Apoſtolicæ fidei regula de-
clarauit, & à nobis ſuperius declaratum eſt. Quem circuncidē-
di ritum ſi populi quidā obſcuriores à noſtra Eccleſia remotiſ-
ſimi obſeruant, eorū mos præiudicare non debet ſinceritati fi-
dei in Eccleſia Latina, Græcaque à temporibus Apoſtolorū per
totam Europā, Aſiam, & Aphricam quoque lōgè maxima ex P. Maffe-
parte receptæ, quæ ſemper illam Iudaiſmi & Chriſtianiſmi co- ius hiſtor.
pulationem auerſata eſt. Certè præter Abyſſinos, qui circun- Indica
ciduntur & baptiſantur perpauci ſunt, & illi perpauci quoad libr. 3.
multa fidei capita hæretici ſunt, & totius ferè religionis Chri-

Damian. ſtianæ imperitiſſimi. Nam Abyſſinorum alia eſt ratio, qui
à Goez. Chriſtianè quidem & cum vera Chriſtianorum fide infantes
legatio. baptizant, *circumciſionem* autem prorſus ad honorem, non ad re-
Iudæorũ ligionem, ad ſignum nobilitatis antiquiſſimæ, *nullo meriti*
artic.17. *aut Iudaicæ ſtatus reſp. ſtu*. Quo poſito nolim eos propter circuncifionem magis damnare, quam ſi propter medicinam aliquam rationem abſtinerent à carne porcina, quam tamen lex Moyſaica prohibebat, & à qua propter obedientiam legis ſi quis abſtineat, quin peccet contra Euangelium nulla eſt quæſtio. Non diſſimili fere ratione iidem Æthiopiæ Chriſtiani, & ſi eandem cum Catholicis efficientiam baptiſmo tribuant, & in eorum Turcico aut Anabaptiſtico nullas rebaptizationes admittant, ſingulis tamen annis ſpeciem quandam Anabaptiſmi, quoad externam formam exhibent. Vniuerſus enim populus quotannis, certo tempore ipſo Epiphaniæ ſo-
Damian. lenni feſto, in baptiſmi ſemel ſuſcepti memoriam, & ad ho-
vbi ſupra norem Chriſti eo die baptizati, magna cum celebritate fidem
artic.18. ſuam deintegro profitetur, & deinceps aquis luſtralibus aſpergitur id quod ſi externam ſpeciem rei geſtæ reſpicias, anabaptiſmus eſt: ſi cauſam, voluntatem intentionem ſuſcipientium, longè aliud eſt. In longa illa diſputatione de rebus matrimonialibus & polygamia, quanquam homini Chriſtiano difficile non eſt argumenta Micheæ, vti non valdè acuta leui brachio repellere, tibi tamen antegreſſa fontium & Magiſtrorum tuorum axiomata ſuſtinere volenti, arduum erit opus, niſi ego admodum fallor. Ecquid enim coram promiſcua multitudine per Miniſtros ex ſolis ſcripturæ textibus vis quæſtionem hanc definiri? habes ergo diſputationis talis con-
pag.284. cluſionem in hiſtoria Monaſterienſi. An probabis illud vul-
285. gatiſſimum horum tuorum pronunciatum, ſcripturam Teſtamenti veteris per ſe ſumpti continere omnem perfectionem & fidei, & morum, neque *nos aſtringi ad plura quam veteres ſub*
Deut.21. *Moyſe Iudæi; alioqui eſſemus deteriore quam ipſi conditione*? Nec
15. ita laborioſum eſt polygamiam inferre, quam lex probabat, & quam a primis Patriarcharum temporibus vſque ad Chriſti ætatem ſcimus fuiſſe in vſu & praxi: & ei à Chriſti quoque temporibus ſtabiliendæ efficaciter inſeruiunt (vti Michæas notauit) communes tuorum expoſitiones, qui Paulinum
1.Timoth. locum de Epiſcopo vnius vxoris viro à Chriſtianis eligendo,
3.2. aiunt intelligi de eo qui eodem tempore niſi vnam habeat vxorem etiamſi ſucceſſiue ſex habuerit aut ſeptem. Denique ſi ex tuorum more ſolenni nihil recipiendum contendas, quod non in aliquo noui aut veteris Teſtamenti capite apertè euidenterque tradatur, ijdem Euangelici canora voce

cla-

clamant: *Atqui vt omnia ipſa Biblia perlegas* à Geneſi ad Apoca-
lypſim, etiam additis libris illis, quos Papiſta pro Canonicis *Ochinus*
veneramur, *nuſquam inuenies tamen* alicubi clarè manifeſtéque *li. 2. Dia-*
vetuiſſe Deum, ne quis plures vxores haberet. Id quod nec ego ſa- *log. p. 193.*
ne illis negare potero, ſi iuxta Proteſtantium fidem tuumque
cum Michæa conuentum de ſecludenda Eccleſiæ primitiuæ, &
Apoſtolicæ authoritate, Biblicas ſyllabas, vocabula, ſenten-
tiaſque per criteris. SAMVEL. At mihi polygamia
directè neque improbari videtur ex illa vnica ſententia Chri-
ſti, qui reſpondens Phariſæorum de diuortiis quæſtioni, pri-
mamque hominis creationem narrans. *Erunt* (inquit) *duo in*
carne vna. Et rurſus: *Itaque non ſunt iam duo ſed vna caro.* Vbi *Matth.*
ſatis manifeſtè coniugium verum, duorum, vnius maris & *19. a.*
vnius fœminæ ſocietate maritali definit. LVDOVICVS.
An vero putas hunc locum in Synodo illa Monaſterienſi tot
oculatos Euangeliſtas effugiſſe? qui nihil eo impediti, multi-
tudinem vxorum verbo Dei licitam fuiſſe ſtatuerunt. Quid ſi
alius reſpondeat illud (*duo*) in qua voce magna vis argumenti
poſita eſt, in nullis Biblijs Euangelicis ad Hebraicam purita-
tem limatis extare? *Non enim dixiſſe Adamum, fiet ex duobus vna*
caro, ſed fiet ex eis vna caro. Ego certè in nulla editione Prote- *Ochinus*
ſtantium, ſiue Lutheranica, ſiue Zuingliana, ſiue Anabaptiſti- *vbi ſupra*
ca, Gallica, Anglica, Germanica, aut alia quauis vocem illam *pag. 191.*
reperire hactenus potui, niſi tantummodo in editione vulgata *Geneſ. 2.*
Eccleſiæ Catholicæ. Sed pergunt tui concedentes ſic Deũ per
Adamum fuiſſe locutum. Addunt tamen Euangeliſtam illa
Adami verba repetentem dixiſſe: *Erunt duo; non erunt tantùm* *Ochinus*
duo: Ideoque nec *prohibere quin poſſint eſſe tres vel quatuor.* *Quē-* *vbi ſupra*
admodum enim non valet hoc argumentum: Dixit Chriſtus. Si duo
veſtrum conſenſerint in terra, obtinebunt quod petent. Ergo ſi tres *Matt. 18.*
aut quatuor conſenſerint, non obtinebunt. Ita non valet: Dixit Deus,
Erunt duo vna caro, verumq́; matrimonium ergo ſi tres erunt, non
erit verum matrimonium. Hæc & alia plura illi congerunt col-
latis Scripturarum locis valdè Euangelicè, vt huius teſtimonij
pondus labefaciant. Quæ ſi ego ſingulatim velim deſcribe-
re, multum ſanè tibi Samuel negotij faceſſerem: & ſi ſpiritu
Euangelico, hoc eſt contentionis & philautiæ eſſem prædi-
tus, nec ex hoc loco, nec ex alio aliquo (quanquam iſto ali-
um clariorem difficilè reperies) monogamiam Chriſtianam
conſtitueres. Si enim locos rebus controuerſis definiendis
triplo manifeſtiores, verbi gratia illud Euangeliſtarum omniũ
de reali præſentia, Ioannis & Lucæ de neceſſitate baptiſmi,
differentiaque inter baptiſmum Ioannis & Chriſti ſuis amba-
gibus & interminata loquacitate eludere poſſunt: quid hîc nõ

ſint facturi, vbi minora ſunt verborum pondera, & pauciores circunſtantiæ, quibus alligentur; & vbi omnes intendent ingeniorum ſuorum neruos ob amorem Veneris, ad multiplicandas ſibi fœminas, & propagandam Euangelij ſui libertatem. Neque tamen mihi dubium eſt hoc ipſo loco Iudaicam & Turcicam polygamiam à tempore Chriſti ſic prædicantis diſertè improbari. Illud autem euincerem non ex ſolis verbis, aut illis ad alia in ſpeciem ſimilia veſtro more comparatis, ſed partim ex verbis ipſis, partim ex circunſtantia loci, adiuncto tenore prædicationis Apoſtolicæ, & fide Eccleſiæ primitiuæ. Saluator enim cum ait eam eſſe matrimonij vim, vt eius gratia *relinquat homo patrem & ma-*

Matt.19. *trem, & adhæreat vxori*, vxorem vnam cum vno marito in verò matrimonio copulat. Cùm addit, *Erunt duo in carnem vnam*, plures duobus ab vnitate matrimoniali excludit, quæ propriè inter plures duobus non poteſt coaleſcere. Cùm deinceps inſert, *Itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro*, longè magis multitudinem vxorum excludit, quæ apertiſſimè viri carnem in varias partes diuidit. Quæ partitio cum hac vnitate non poteſt magis conſiſtere, quàm viri cum pluribus ſimul fœminis coniunctio poteſt ad vnam prolem (de qua hanc vnitatem carnis exponunt aliqui) gene-

Vide D. Thomam in Catena. randam concurrere. Illa autem prima matrimonij inſtitutio, ad quam Chriſtus Phariſæos reuocat, multò fortiùs hunc verborum Chriſti ſenſum corroborat. Ecquid enim clariùs aut notiùs eſt, quàm Deum qui ab initio humanam natu-

Geneſ.1. ram fabricauit, vnum virum & vnam fœminam creaſſe, & coniugali vinculo alligaſſe, vt veram matrimonij naturam eo numero definitam oſtenderet? quando tamen ſi neceſſitas multiplicandi generis humani ſufficiens cauſa eſſet ad plures vxores vni viro copulandas, tum potiſſimum ea ratio valere debuiſſet, quando tota natura humana in duabus illis perſonis includebatur. Neque vero minus notum & euidens eſt hanc monogamiam, hoc eſt, vnius viri & vnius

Gen.4.19 mulieris indiuiduam in coniugio ſocietatem ab Adamo & Eua cœptam, deinceps in tota eorum poſteritate duraſſe ad annos mille trecentos, ad vſque Lamechum patrem Noe,

Hieron. contra Iouinian.li.1.cap.8. hominem impium, *ſanguinarium, & homicidam, qui primus* legem illam verioris matrimonij à maioribus acceptam immutauit, & duas eodem tempore vxores ſibi aſciuit. Neque verò parum momenti ad nodum hunc fortiùs adhuc ſtringendum accedit ex Apoſtolo Paulo, qui verba ab Adamo ſpiritu prophetico dicta, à Saluatore ad hunc mo-

Epheſ.1. dum explicata, præterea accommodat ad ſignificandum maxi-

maximum illud myſterium Chriſti incarnationis, & Eccleſiæ eius Catholicæ, cuius *corporis Chriſtus eſt caput, vt vir vxoris:* & illa viciſſim vxor eſt Chriſti viri ſui corpus, non aliter quam Eua Adami; quæ item ex latere Chriſti in Cruce dormientis fabricata eſt, non aliter quam Eua ex latere Adami ſui, cui vxori vnicæ, ſoli, Chriſtus in æternum adhæſurus eſt, perinde vt vir bonus toto vitæ ſuæ decurſu, etiamſi annos Mathuſalem viueret, vnicam & ſolam vxorem ſuam ſouere, & diligere abſque conſorte riuali tenetur. Neque verò vir fidelis vxori fideli poteſt alteram magis ſuperducere, quam Chriſtus poteſt Eccleſiæ ſuæ Catholicæ alteram Eccleſiam ſuperaddere, quam poteſt rurſus incarnari, rurſus mori, nouum Euangelium rurſus in mundum inuehere, eoque modo nouam ſibi rurſus Eccleſiam conſtruere & ædificare; id quod & tota Chriſtiana Theologia reſpuit & abominatur, & ipſum matrimonium quoque vt olim Adami & Euæ, ſic poſtea omnium Chriſtianorum, quod à Chriſto ad illam primitiuam inſtitutionem, & vnitatem eſt reuocatum, & à Spiritu ſancto per Apoſtolum Paulum vnius Chriſti cum vna Eccleſia perpetuæ coniunctionis Sacramentum eſt promulgatum, fortiſſimè refellit & reprobat. Huc adde characterem perpetuum Apoſtolicæ ſcriptionis & prædicationis, vbi nunquam plurium vxorum habetur mentio, ſed ſemper vir vnus ad vnius vxoris fidem, amoremque aſtringitur, quoad mors eum à lege illa liberauerit, vbi *vnaquæque mulier ſuum virum, & vnuſquiſque vir ſuam vxorem habere iubetur*: vbi *vir non maiorem ſui corporis poteſtatem* habere dicitur, quam mulier ſui: id quod virum manifeſtè arcet à polygamia, vbi *vir vxoris caput* aſſeritur, & *Chriſtus Eccleſiæ*: vbi vtrique ſuadetur ex mutuo conſenſu ad tempus ab operibus coniugalibus abſtinere, quo vacent liberiùs ieiunio & orationi: vbi etiam in hoc Chriſtiano coniugij genere conſulitur, vt non ſemper licitis coniugij voluptatibus indulgeant, ſed magno temperamento vtantur, vt *qui habent vxores, ſint tanquam non habentes*, quia *tempus breue eſt, & figura mundi præterit*, eiuſque finis appropinquat, quando omnes ad ſupremi Iudicis tribunal ſumus ſiſtendi, vbi pro ratione operum æterna abſque vxorum amoribus, vel præmia cum Sanctis, vel ſupplicia cum Dæmonibus ſumus recepturi. Et iſti noſtri Apoſtoli vni Chriſtiano multas vxores largirentur, qui tam religioſè conſulunt Chriſtianis, vt ab vna, orationis nomine abſtineant? vt ſemper auribus circumſonare putent extremi iudicij tubam? Et formidabile illud tribunal interiùs mentium

Rom. 7. a
1. Cor. 7. a
Epheſ. 5. e
1. Cor 7. a
Ibi. e.
2. Cor. 5. b

ſua-

ſuarum oculis contueantur · quando ſi honeſtè, piéque & ſo-
brie vixerint, ab hac mortalitate ad immortalitatem, &
æterna paradiſi gaudia ſunt aſſumendi, vbi nec fœminę nubent,
nec viri vxores ducent (ſecus quam eſt in Turcarum polyga-
Matth. morum fide) ſed *erunt ſicut Angeli Dei.* Quod ſi quis contra hæc
22.30. cauillari velit, ſyllaba aucupando, & venando voculas quaſ-
dam, phraſeſque, quibus vnam vxorem in viginti, aut quotquot
Iuellus. voluerit multiplicet pro numero equorum (quod vt vides nō-
nulli facetè quidem quanquam impiè faciunt: in quo artificio
quoad alia religionis myſteria peruertenda excellunt vnus ex
veſtris domi Superintendentibus) illius os obſtruēdum eſt illo
1.Cor.14. Paulino oraculo, *Ecclesia Dei talem conſuetudinem non habet*, Ec-
cleſia Dei Apoſtolica & primitiua, quæ proximè Apoſtolis
ſucceſſit, nunquam talem conſuetudinem, talem fidem, talem
Canonem agnouit, vt Chriſtianus honeſtè poſſet ſimul plures
1.Tim 3.2 vxores ducere, eumque ab Epiſcopali munere prohibuit, non
1.Timot. modo ſi quis aliquando plures ſimul vxores haberet (quod ex-
5.10. emplum inter primos illos Chriſtianos plenos zelo, & Spiritu
Ignatius ſancto, & caſtitatis ſtudioſiſſimos, non dubito quin albo coruo
epiſt.9.ad fuerit rariùs, vt non opus fuerit Apoſtolum de illis tam curioſe
Philadel- præcauere (non magis quam de viduis, ne plures ſimul viros
phen. habuerint) ſed directè ſi quis priore vxore decedente, cum alia
1.Cor.7. contraxiſſet denuo. Valdè quidem cupiebant Apoſtoli omnes
7.8. Eccleſijs Epiſcopos & Presbyteros, cœlibes præficere, *vt Timo-*
2 Timot. *theum, vt Titum, vt Euodium, vt Clementem qui in puritate, &*
2.4. *virginitate exegerunt hanc vitam*. Et Diuus Paulus qui omnes
1.Cor 7.ſ Chriſtianos cupiebat eſſe, qualis ipſe erat, cęlibes & à negotijs,
Tit.1 c. moleſtijſq; ſeculi liberos, id multò magis deſiderabat in Epiſ-
Tertull. copis, curam animarum numeroſi populi gerentibus, quos
de mono- idcirco prorſus *continentes* ἐγκρατεῖς & ἀγάμους ſi fieri poſſet eli-
gam.c 7. gendos cenſuit. Hoc autem quia illis temporibus fieri non po-
Concil. tuit, illud ſaltem volebat, vt electio ex illis fieret, qui ſimul tā-
Nicen ca- tum coniugati, vel morte intercedente à vinculis vxorijs facti
pit.3. erant liberi, vel ex conſenſu mutuo poſt in perfectiori caſtitate
Hieron erant victuri. Quam fuiſſe mentem Apoſtolicam, & illius loci
contra Io- de *Epiſcopo vnius vxoris viro*, genuinum ſenſum omnes anti-
uinian. quiſſimi Epiſcopi, Scriptores, Concilia vna voce teſtificantur,
li.1. ca.19. adeo vt nec hæretici quidem quamuis alias caſtitatis inimiciſ-
Concil. ſimi, Ariani & Iouianiſtæ hoc negarent. *Confiteris* (inquit D.
Carthag. Hieronymus ad Iouinianum) *nō poſſe eſſe Epiſcopum qui in Epiſ-*
2.cap.2. *copatu filios faciat. Alioquin ſi deprehenſus fuerit, non quaſi vir te-*
Baſil epi. *nebitur, ſed quaſi adulter damnabitur. Ita Apoſtoli docuerunt, &*
17.ad Pe- *ipſa ſeruauit antiquitas*, inquiunt Patres in ſecundo Concilio
regor. Carthaginenſi. Nec aliter Epiphanius: *Sanctum Sacerdotium*

vt plurimum quidem ex virginibus procedit: ſi non ex virginibus, at ex ſolitariam vitam agentibus. Si verò nec ij ſuffecerint, de ijs qui continent à proprijs vxoribus, aut ab vnis nuptijs viduitatem ſeruarunt quos ſolos (excluſis bigamis) etiam Arriani Sacerdotes ſuos admiſerunt. Ita factum eſt in Africa, ita in Italia, ita in Gallia & Hiſpania, ita in Græcia & Aſia, ita deniq; in Aegypto & Oriente toto, *vbi qui eligebantur clerici aut virgines erant, aut continentes, aut ſi vxores habebant, mariti eſſe deſinebant:* Idque iuxta regulas Eccleſiaſticas ab Apoſtolis acceptas, & toto Chriſtiano orbe per legitima Epiſcoporum Concilia ſtabilitas. Nam ſi aliquando vno vel altero loco de Presbyterorum cum vxoribus coniugali conſuetudine ſecus commemoratur, illud diſſimulatum eſt propter mollitiem hominum & temporum iniquitatem, quod contra Canones Eccleſiæ, & primitiuæ Eccleſiæ mores perpetratum fuiſſe, eadem Eccleſia teſtis eſt clariſſima. Sic enim teſtatur Epiphanius: *Vbi ſinceri ſunt Canones Eccleſiaſtici, nullus Preſbyter, nullus Diaconus aut Hypodiaconus libros gignit, ſed à propria vxore continet. Quod ſi alicubi ſecus fiat, hoc non eſt iuxta Canonem, ſed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit.* Vbi velim te obiter recordari quod eſt verè à Theodoro veſtro Bibliandro illo, qui Alcoranum Germanicè edidit, annotatum; *Apud veteres Scriptores more conſuetiſſimo, diuina Scriptura & Apoſtolorum decreta, Canonum titulo ſignificari,* ne fortè à ſolis Epiſcopis, quos communi præiudicio vterque & tu, & Michæas condemnaſtis, hos Eccleſiaſticos Canones factos arbitreris. Vtcunque verò hoc alicubi rariùs acciderit, alterum illud ſine exceptione ab ipſis Apoſtolorum temporibus fuit conſtantiſſimè, & vbique receptum, vt nullus vnquam Presbyter aut Epiſcopus è coniugali ſtatu aſſumptus, deinceps prima defuncta alterã ſibi vxorem aſſumeret. Ex quibus manifeſtè cõſpicitur, quænam ſit illa monogamia, quale vnius vxoris coniugium, quod in Epiſcopo requirit Apoſtolus: maximè quum in illis populis, hoc eſt, Aſiæ minoris & Cretæ, quibus Timotheũ & Titũ Epiſcopos præfecit, & quibus has eligendi regulas tradit, illa Iudęorũ quorũdam polygamia nunquã fuerit in vſu, vt ex fidelibus eorum temporum Hiſtorijs facilè poſſet demonſtrari, ideoque cur Apoſtolus Paulus, earum gentium Epiſcopos tam ſolicitè de polygamia illic incognita inſtrueret, nulla ſubeſt ratio. Quare argumentum Miniſtrorum veſtrorum ab vna vxore Epiſcoporum ad plures aliorum Chriſtianorum deductum, eos oſtendit eſſe non tam homines ſobrios & temperantes, quam equos effrenes & ſalaces, quorum comparatione tot etiam vxores ſibi congerere putant eſſe Apoſtolicum. Idq; non pauló magis eluceſcit ex ea belluina ad Ve-

nerem

Concil. Eliber. capit 33.
Epiphan. in Cõpen. & hæreſ. 59 contra Catharos
Itẽ hæreſ. 30. contra Ebionæos.
Hieron. cõtra Vigilant. c. 1.
Epiphan. hæreſ. 59. contra Catharos.
Biblian. in præfat. epiſtolarũ Zuingli & Oecolampadij.
Ambroſ. epiſt. 82.
Socrat. li. 1. cap. 8.
Sozom. li. 1. cap. 22.
Vide Caſarem Baronium in Annal. Eccleſiaſt. anno 58. pag. 581. 582.

Venerem neceſſitate, quàm primi veſtri Euangeliſtæ prædicarunt: ex qua ſi flumen quoddam luxuriæ, & omnis turpitudinis in congregationes veſtras eruperit, quis admiretur, quando ad laxandas intemperantiæ pluſquam meretriciæ habenas, nullum vel cogitari poſſit efficaciùs irritamentum, & eſt præterea in omnes primitiuæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ Epiſcopos contumelioſiſſimum. Certè vniuerſos à principio Eccleſiæ, omnes celebriores Doctores, Patres, Epiſcopos ſpurcitiæ non nominandæ coarguit. Nam poſt primos illos à S. Ignatio nominatos, Timotheũ, Euodiũ, Clementẽ, Titũ, conſtat reliquos omnes, nemine excepto, Ignatiũ ipſum, Theophilum, Cyprianum, Originem, Athanaſium, Baſilium, Nazianzenum, Chryſoſtomũ, Innocentium, Ambroſium, Auguſtinum, Hieronymũ, & quid ſingulos numero? tot millia Epiſcoporum & Presbyterorum in Oecumenicis Concilijs, tot millia Monachorum in eremis & monaſterijs, tot millia myriadeſque ſacrarum & viduarum per totum Orientem & Occidentẽ conſtat abſque his Lutheranis amplexibus vitã caſtam ſanctiſſimè peregiſſe, quorũ puriſſimæ authoritati non tam mũdus vniuerſus, quã cœlum quoq; , ipſe (inquã) Deus omnipotens illuſtriſſimis in vita & morte miraculis teſtimoniũ glorioſum reddidit: quos tamẽ Lutherus è cœlo detractos in inferis collocat, ſi caſtè viuendo diuini *præcepti, & pluſquam præcepti* fuerunt tranſgreſſores; aut ſi propter abſtinentiã à coniugio, ea crimina admiſerunt fornicationis, adulterij, Sodomiæ, quæ monſtrũ hoc hominis recẽſet, & mihi horror eſt de ſanctiſſimis Chriſti organis vel cogitare. Multa quæ ſequũtur, agnoſco vobis duobus, hoc eſt Mahumetanis & Zuinglianis eſſe valde ſimilia, vt de ieiunijs cõtra Eccleſiæ formã nouo more inſtitutis, de Teſtamẽti veteris nouiq; libris, aut capitibus ad veſtrã vtrinq; libidinẽ & phantaſiã reiectis, circuncisis, expoſitis, inuerſis: de miniſterio & cæteris, niſi quod in permultis, vt in ſimplici victu, in eleemoſynis faciendis, in frequentandis tẽplis, in publicis operibus ad cõmunem Reip. vtilitatẽ ſuſceptis, in fanis ſuis, in Xenodochijs, in Noſocomijs ad honorẽ Dei quẽ colunt, & cõmodum proximorũ extruendis, nõ vobis ſolum & veſtris fratribus, qui iſta omnia diruere ſoletis, ſed ipſis etiã veris Chriſtianis exemplo præeunt, vt veterũ Chriſtianorum liberalitatẽ quã proximè imitantur. Quare vt hæc omittam, in veſtra de miniſterij natura diſceptatione vnũ quid aduerti, quod meritò faciat homines ſobrios nouas veſtras ſcripturarũ expoſitiones perhorreſcere. Perdiu eſt, quod pro calice omnibus tam viris, fœminis, puerisque quã Presbyteris cõmunicando depugnatum eſt: & ad eũ extorquendũ iſti textus applicati: *Hoc facite, bibite ex eo omnes: Ego accepi à Domino quod & tradidi*

tradidi vobis, & huius generis cætera. At quod iidem textus eodem modo à vobis aptarentur ad mulierum, *Sacerdotium* inducendũ, ad mulierum *publicum & Eccleſiaſticum miniſterium*, ad earum conciones, abſolutiones, conſecrationes approbandas, quis vnquam Chriſtianus in fide ſua mediocriter inſtitutus cogitaſſet: aut quis deinceps nõ neceſſariò dubitet de eorum ſincera expoſitione in illo priori, quos manifeſtè videt iam fœdè labi in hoc poſteriore. Et quid fingi poteſt, vel in moribus adeò barbarum, vel in fide adeò monſtroſum, vel cum ipſo cõmuni ſenſu, & omnium fidelium ratione adeò pugnans, ad quos iſti Euangeliſtę ſacras literas non ſunt pertracturi, qui ex iiſdẽ literis confirmare audent, fœminas *iure & præcepto diuino* tã veras eſſe *verbi prædicatrices & conſecratrices ſacramentorum*, quam fuit ipſe Paulus? In vmbris Teſtamenti veteris Ozias, Rex clariſſimus, quod in templo particulam Sacerdotalis miniſterij inuadere voluiſſet incenſum offerendo, diuinitùs lepra percuſſus, à Regio throno & maieſtate quoad deinceps viueret, deturbatus eſt. Et in veritate luceque Teſtamenti noui, in maximè arduis ſublimibuſq; eius myſterijs mulierculæ, non Reginæ, nõ Principes, ſed priuatæ, pediſſequæ focariæ & culinariæ diuiniſſima Sacramenta diſpenſandi poteſtatem habebunt? Quanta eſt inſcitia hoc imaginari, quanta inſania proferre, quanta barbaries, quantus ſtupor defendere! Certè qui Scripturis audent ad tale paradoxum colorandum abuti; iis in quocunque controuerſo fidei negotio qui animæ ſuæ ſalutem credit, aut nullam animæ curam habet, aut æternam animæ, corporiſque cum ſpiritibus inferni damnationem merito ſuo expectet, quando contra communem omnium rationem cæco, & furioſo impetu tam cæcos & bardos duces ſequitur: de quibus ſi de vllis vnquam hæreticis veriſſimum eſt illud Iudæ Apoſtoli, quòd in ijs quæ omnes mortales *naturaliter norunt, in ijs tanquam mutua animalia corrumpuntur*, & qui hoc exemplo lippis & tonſoribus demonſtrant ſe eſſe ſcripturæ ſacræ corruptores impudentiſſimos. Neque multum alleuat grauitatẽ huius abominandæ turpitudinis, quod nec fœminas, nec viros niſi à plebe electos ad huius ſuæ poteſtatis praxim ingredi poſſe docent. Nã poſtquã diuino iure ianuas horũ officiorum eis apparuerunt, num ſua voce, humana authoritate aditum ad officia perfungẽda eis occludent? & qui populũ docuerunt mille Auguſtinos, mille Cyprianos, pleniſſima Cõcilia generalia aſpernari, an illi vnius miniſtelli voce tenebũtur, vt iure ſibi diuinitùs cõceſſo ne vtãtur? Quam promptum eſt tota panoplia Theologiæ veſtræ hãc ma eriã iuri diuino oppoſitam diruere? quo ore traditiones hominũ poſſunt impugnare illi, qui ſuis traditionibus Dei verbũ tam craſ-

2. Paralip. c. 26.

Iudas in epiſtola.

craſsè eludunt? Qua fronte contra Catholicos vſurparunt illud, *Spiritus vbi vult ſpirat*, vt Spiritum ſanctum à Cathedris Epiſcoporum ad omnes laicos,& ſeipſos inprimis transferrēt, ſi eundem ſpiritum loquentem in fœminis, quas non minus quam viros probant eſſe θεοδιδάκτους, à Deo edoctos audire recuſant? Quod Caluinus pro licentia carnis abſque impedimento Eccleſiaſtico vbi libet edendæ promit,quanto magis ad hoc fœminarum miniſterium ſtabiliendum valebit? *Iniuria* (inquit ille) *fit Deo cum ſimpliciter etiam ad certos dies eſus carnium interdicitur. Carnes non minus quam olera, & piſces, & poma Deus in vſum noſtrum deſtinauit, liberum (inquam) omnium vſum, modò ſobrius ſit & frugalis, promiſcuè nobis permiſit. Surgunt poſtea homines, qui hac nos libertate priuant ne liceat quod Deus licere voluit, &c.* Non inſiſtam Samuel in hac Theologia apud te refutanda, quæ non tam hæretica eſt, quam ſeditioſa,quam proditoria,Magiſtratus ciuilis authoritatem omnē abolens, Reſpublicas euertens, planéque ἀναρχίαν inducens.

Caluin. de vera Eccleſiæ reformādæ ratione p. 345.

Tu quidem aliqua ex parte probaſti ieiunium Quadrageſimale, hoc eſt quadraginta dierū abſtinentiam à carnibus, quod Regina veſtra ſolēni edicto,grauibus adiectis pecuniarijs mulctis, & aliquando carceribus ſolet quotannis promulgare. Nam ſextam & ſeptimam feriam Anglos legibus coactos à carnibus temperare, etiam ad hunc vſque diem, à veſtratibus intelligo. Nunquid Regina tales leges ferens,nunquid Eccleſia Anglicana tales leges approbans *iniuriam facit Deo?* aut liberum eſt populo leges latas de talibus rebus, & harum ſimilibus (quales ſunt omnes ferè leges ciuiles) pro ſua arbitratu infringere aut contemnere? Aut ſi licet Principi ciuili, non obſtante libero, rerum vſu a Deo relicto in prima rerum creatione commodi temporalis gratia reſtringere, vel dilatare poſſeſſiones,fructus, fruges, agros, merces prohibere ne exportentur,vel importētur vēdantur,emantur,cōſumantur,prout nimirum vtilitas aliqua in alterutram partem ſuaſerit, an nefas erit Eccleſiæ Epiſcopis, Paſtoribus æternæ ſalutis animarum cauſa ad certos dies interdicere vſum vini,carnium & ſimilium rerum,quæ luxuriȩ libidinis,intemperantiȩ ſunt inſtrumenta? abſtinentiam præcipere & continentiam, quæ corporibus ſalutaris eſt ſimul & animis? Hanc vos appellatis doctrinam dæmoniorum? Certè hæc contraria,eſt doctrina Libertinorum & Helluonum:& ſi argumenta,quibus eam defenditis,ſeriò quis intueatur, videbit eſſe doctrinam ſtultorum, & aſinorum, & rebellium,& proditorum quando ſi à libertate,à Deo in prima rerum creatione humano generi tradita diſcedere nefas eſt, tū Magiſtratui Geneuenſi præcipienti ne Miniſter aliquis veſtem viridis,

veſtitus, cærulei aut crocei coloris, inſtar morionis gerat (quos colores nō minus quā alios Deus in prima rerū creatione fecit omnibus veſtiendis promiſcue liberos) Caluinu obtemperare non poterit, ne *iniuriam faciat Deo.* Scripturæ quidem loca ab iſtis hominibus ad euertendum Eccleſiæ Sacerdotium collecta tam directè vnum probant quam alterum. Vt enim vocant Chriſtianos omnes *Sacerdotes* propter interna orationis, pieta- *1. Pet. 2. 9*
tis & bonorum operum ſacrificia, quæ offerunt per Chriſtum *Apoc. 1. 6.*
Deo: ita vocant eos *Reges* propter ſummam verèque regiam *Apo. 5. 10*
potentiam, quam in Chriſti Regis & Sacerdotis myſticū corpus inſitu participatione quadam ab eo nanciſcuntur, ad domāda vitia, ad ſubiuganda peccata, & vincendas ſpirituales dæ- *Ephe. 6. 12*
monum nequitias vndique in hac vita nos circunſedentes, & oppugnantes perpetuò: id quod non minus neruosè è medio omnem tollit poteſtatem ciuilem Imperatoriam & Regiam, quam in Eccleſia euertit Epiſcopalem & Sacerdotalem ordinem. Sed nimis multa verba profundo in Caluini nugis refellendis, quæ apud homines ſanos & ſobrios ſua ſponte concidunt. Applicemus ea (vt propoſuimus ad fæminarum conciones, & miniſterium Eccleſiaſticum ſtatuendum *Robuſtiſſimè & clariſſimè locis Scripturæ* firmatū putatis miniſterium verbi in fæminis quoad *ius & præceptum*. Et vos deinceps vſum & praxim huius miniſterij prohibebitis? & non perſpicitis vos *iniuriam facere Deo?* Ille fæminis non minus quam viris miniſterium aſſignauit: *promiſcuè omnibus* authoritatem eam dedit in baptiſmo, & *anathema* ſit (inquit Lutherus) qui aliter ſentit. *Surgunt poſtea homines*, verbi gratia, Lutherus, Caluinus, Beza, *qui hac Euangelica fæminas libertate priuant, ne liceat quod Deus licere voluit*, qui ad ſuam libidinem ſuſpendunt diuinam ordinationem, & egregias Euangeliſtas ipſis pares repellunt à ſingulari honore & gratia quam, Deus Opt. max. illis non minus, quàm Luthero, Caluino & Bezæ in baptiſmi Sacramento eſt elargitus. Sed Lutherus huius in fæminas iniqui- *Luther.*
tatis accuſare non poſſum, qui vt erat illi ſexui indulgentiſſi- *vbi ſupra*
mus, ita Euangelij ſui prædicandi, & Sacramenta admini- *& lib. de*
ſtrandi fæminis non minus quam viri actu poteſtatem fecit *abrogan-*
ampliſſimam; & vbi fæminæ viris erant doctiores, in quo- *da Miſſa.*
cunque conuentu ſuggeſtum aſcendere permiſit. Nam in mo- *in eodem*
naſterijs vbi ſolæ fæminæ viuebant, quin vna ex eis poſſet cō- *Tom. 2.*
cionari, interpretari ſcripturas, Euchariſtiam miniſtrare, au- *Luther.*
dire confeſſiones, & abſoluere, Lutherus nunquam dubitauit. *Tom. 5.*
Sic enim ille euidenter & verbatim: *Vbi nihil niſi mulieres eſſent, in 1. Petr.*
& nulli viri, vt in cœnobijs Nonnarum, ibi poſſet mulier conſtitui ad *cap. 2. fol.*
prædicandum. Quod ſi *ad prædicandum* ergo & ad reliqua illa *455.*

Vbi ſupra lib. de inſtituendis Eccleſiæ miniſtris fol. 369. Chryſoſt. de ſacerdotio. Ambroſ. & alij.

Sacerdotalia munera peragenda, iuxta perpetuam & conſtantem Lutheri regulam. *Si docendi verbi officium vlli traditur, ſimul omnia quæ verbo in Eccleſia fiunt, traduntur, nempe baptizandi, conſecrandi, ligandi, ſoluendi, orandi, iudicandi officium. Siquidem Euangelizandi officium omnium ſummum est, nempe Apoſtolicum, quod fundamentum ponit omnibus alijs officijs, quorum eſt ſuperædificari.* Ita quam eminentem poteſtatem Patres mirificis, veriſſimis tamen laudibus in cælum tollunt, quamque aiunt Chriſtum Ieſum nec cum Angelis quidem communicaſſe, ſed ſibi ſoli, ſuiſque vicariis miniſtris reſeruaſſe, eam iſti noui Euangeliſtæ peruulgãtes, nõ ad laicos modo quoſque, ad vernas & ſeruulos, qui ſunt natura eius honoris capaces, transferunt, ſed ad mulieres quoq;, quas ipſius naturæ imbecillitas, & cõmunis rationis iudicium a tam ardua procuratione difficillimaq; prouincia repellit. Quod (vt dixi) argumentũ eſt, nihil cogitari poſſe tam turpè, tam ſtultũ & beluinũ, quod illi boni Euangeliſtæ ſcripturis ſacris colorare verebuntur. Vt illud hoc ſolum ſatis ſuperq; ſit ad hominẽ ſobriũ permouendũ, ne vllis eorũ verſionibus aut interpretationibus ſcripturarũ fidem adiũgat. Et tamẽ neſcio an tui domeſtici Angli non adhuc ſceleratiùs ſcripturis abuſi ſunt ad fœmineũ illis Ponticatũ commandũ, quã iſti ad fœmineas conciones & eius generis reliqua. Certè ſi vt Regina patris ſui, ſic eius ſcriptores eorum veſtigiis inſiſtant, qui primatũ illũ in patre ſcripturis ſacris cõſentaneum aſſerere voluerũt, quiſq; no planè cæcus videat eos nihil quicquam Luthero & Caluino in contaminandis ſcripturis concedere. Vide enim vt quidam ex celebrioribus, & qui in Pontificatu Romano ad Regem traducendo primarius erat actor, illum abſconditum theſaurum Regi ſuo ex ſacris literis effoderit. Hoc modo ſcribit contra Coclæum, doctiſſimum Germanum, ipſe tum in Germania agens, vt hoc Regis negotium Germanis Principibus Lutheranis commendaret. *Obſecro te quid ſenſiſſe putas Deum ſenſiſſe de regia poteſtate, cum Samueli populi nomine Regem poſcenti in hunc modum reſponderit: Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi. Non enim abiecerunt te, ſed me, ne regnem ſuper eos.*

Apomaxis Rich. Moriſini pro Rege Henrico contra Coclæũ. l. 4.

1. Reg 8. 7

Quid hoc, dicet aliquis, ad Pontificatum Regium? Vbi nihil continetur niſi ſententia Domini reprehendentis populum, quod omnino Regem ſibi præeſſe voluerit, vt magis ex hoc loco Regis poteſtas Deo improbata, quam Pontificali honore in Aaronem & poſteros eius multis antea ſeculis collata amplificata videatur. Sed audi interpretationem ex Regia Anglicana eius temporis Theologia deductã. *Nonne vides,* (inquit iſte) *quam Samuelis* (hoc eſt Sacerdotum & Prophetarum) *authoritas deinceps Regia poteſtate ſit inferior futura, cum D*[illegible]

ſe c

ſe conſtituto iam Rege, pene imperium ſuum quod habebat in populum, amiſiſſe ſe queratur? Certè vt illud non contenderim (O magna in Deum liberalitas!) *ita nõ dubitarim aſſerere, Regẽ nulli præterquam vni Deo & Dei legibus ſubditum eſſe. Regem omnium ſui regni incolarum caput eſſe: omnino Regi licere quoslibet* (Sacerdotes, Epiſcopos, Prophetas) *ad quæ volet munia compellere: abſolutam Regi poteſtatem in omnes eſſe conceſſam*, &c. Nonne vides Samuel mirabilem concluſionem? Ex verbis illis quæ Regibus videntur potius aduerſari quàm fauere, talem elici ſenſum idolatricum, vt Dei ipſius in populum authoritas videatur Deo erepta, & talibus Dei ſpoliis Regia maieſtas aucta? Nam quamuis hoc iſte vir moderatus & humilis nõ velit planè aſſeuerare neque de eo, vtrum *Rege* alicubi *conſtituto Deus imperium ſuum quod habebat* in homines, *amittat*, quia hoc fortaſſis ambiguum eſt & controuerſum inter Anglicanos Doctores, *contendere*: illud certè (quod idem ferè valet) *non dubitat* confidenter *aſſerere* Regiam poteſtatem eſſe Prophetica & Pontificali longè ſublimiorem; adeo vt Rex tam Prophetis quàm Põtificibus quodcunque libet, poterit imperare: iam Prophetas quam Pontifices, tam Samueles Achimelechos ad dicẽdum, faciendũ, prædicandũ quodcunq; placuerit Regi, abſolutè poſſit compellere: poſſit ex laicis facere Prophetas & Pontifices, & Rurſus ex Pontificibus laicos, vt eſt in hac noua Theologia definitum: Denique & totam Religionis, Deique colendi formam (vt ſub his Regiis Pontificibus in Anglia factum eſt) pro *ſua abſoluta poteſtate* inuertere: quod eſt directè & perſpicuè Regem in Chriſti Deique locum ſurrogare. Vt non ſit mirandum ſi eiuſmodi Theologi cum hac poteſtate à patre in filiam, iuxta Canones Eccleſię Anglicanæ trãſlata, diuinitatem quoque transfuderint: Ex quo ſunt illa magni cuiuſdam viri carmina in orationis & adorationis formam compoſita.

Salue diua tuæ patria decus, optima ſalue
Princeps Elizabetha, tuis Dea magna Britannis.
Pande tuis iam fauſta noui noua tempora ſæcli
Ciuibus, imperium placidum mundumque benignum,
Lætaque temporibus noſtris da tempora diua.
Tu Britonum tu ſola ſalus, tu ſola columna. &c.

Aſchamus inter epiſtolas fol. 25.

Omitto reliqua eiuſdẽ argumẽti & generis, quę verè declarãt quod ille alter prædixit, *conſtituto iam Rege* vel Regina, *Deum penè imperium ſuum quod habebat in populũ amiſiſſe*, quando iam ea quæ à Deo ſolo dari poſſunt, à Regina, *magna Dea* ſupplicibus votis petuntur: quæ eadem cùm à vero Deo per Sanctorũ ſuorũ interceſſiones Chriſtiani poſtulãt, iſti boni Theologi idolatricum eſſe clamitant. Opinor quia honor talis nouę Deæ

ab ipſis inuentæ non attribuitur. Vt autem hoc de Sacerdo[illegible] primatuque mulicbri, & quæ ſequuntur omnia valde quidem ad Euangelij noui dignitatem præ Alcorano deprimendam efficacia Michæas non malè accommodat ad amorem Alcorani præ Euangelio nouo tibi ingenerãdum, teque ab vno abducendum, vt amplectaris alterum, vt Thaidem relinquas, & adhæreas Laidi, hoc eſt Scyllam pro Charibdi, & hæreſim totam cum apoſtaſia multo meliori commutes: ita ego potius velim te ex hac diſputatione excerpere, quæ cum vtrinque clara ſunt & euidentia, nec à quoquam vel Euangelico vel Mahumetano poſſunt negari perinde tamen valent ad Mahumetiſmum & Euangeliſmum nouum æternæ turpitudinis conuincendum, probandumque quod vterque à malo ſpiritu originem duxerit. Nam ſi Chriſti Eccleſia fuerit vera, ſi Apoſtolica fides ſincera, ſi vllo vnquam tempore Paſtores & Epiſcopi Eccleſiæ ſancto Spiritu præditi, hæreſes contra fidem Eccleſiam, Apoſtolos & Chriſtum exortas rectè condemnauerunt (quod verum fateri neceſſe eſt, niſi fateri malis totum Teſtamentum nouum eſſe falſum) hoc à primis illis martyribus & Apoſtolorũ ſucceſſoribus fuiſſe factum inter omnes coſtat. Qui cum hæreſes plurimas partim ab Alcorano, partim ab Euangeliſmo receptas peræquè deteſtati ſunt, cur nõ tu perçquè & Alcoranũ, & Euangeliſmum tanquã vetuſtiſſimarum hæreſum ſentinas abomineris potiùs, quam odio Euangeliſmi ad Alcoraniſmũ nihilo meliorem tranſeas? Rurſus ſi per impoſſibile fingamus Eccleſiam corruiſſe funditus, vt de ea ante annos mille penitus collapſa blaſphemant tam Turcæ, quam Lutherani & Zuingliani, an credibile eſt Spiritum ſanctum, amatorem humilitatis, & caſtitatis, & puritatis, hos impuriſſimos, Mahumetem, Lutherum, Zuinglium, totos mulieroſos, totos ventri, Veneri, bellis & ſeditionibus deditos, homines infinitæ ſuperbiæ, immenſæ procacitatis, nec externam ſpeciem mediocris honeſtatis præſeferentes, ad tam diuinum munus Eccleſiæ rurſus extruendæ fuiſſe electurum? Et qui in veteri Teſtamento ad corrigendos errores vnius prouinciæ, vnius tribus, nullos niſi inſignes & admirabiles Prophetas mandauit, is nunc ad reformandum terrarum orbem ad Eccleſiam Catholicam ædificandam hoc eſt ad opus efficiendum, quod Chriſtum [illegible] Deum ipſum requirebat, hos luxurioſos ganeones ſeleg[illegible] Liberius iſta apud te loquor Samuel, vel amore tui, vel h[illegible] veritatis compulſus, quæ illo præſente niſi certo cum di[illegible] mine potuiſſem attingere. At vera eſſe neque tu de tuis [illegible] magiſtris, nec ille de Mahumete ſuo negare poteſt, quando [illegible] communibus ipſorum etiam Saracenorum hiſtoriis repe[illegible]

tur. Quare ſi rectè vti voles Michææ laboribus, ex iis cum capias fructum ſaluberrimum, vtrique vt infidelitati, tum illi quam ſeuit Mahumetus, & huic quam inuexit Lutherus pariter mittas nuntium: vtrique tanquam infami meretrici, ſed veræ matronæ nomen pari impudentia & improbabilitate ambienti extremum vale dicas, teque recipias ad *vnicam* Chriſti *ſponſam, vnicam vnitatis cuſtodem, tabernaculum Dei cum hominibus*, id eſt, ad Apoſtolicam & Catholicam Eccleſiam, iſtis vtriſque ſectis, aliiſque omnibus antiquiorem; quæ his aliiſque omnibus ſectis inuitis, tumultuante mundo, fremente diabolo, omnibuſque inferni poteſtatibus fruſtra oppugnantibus, veram illam Apoſtolorum religionem continuatis ſucceſſionibus ad noſtra tempora perduxit, & in nouum orbem propagauit, & ad finem vſque mundi conſeruatura & propagatura tam certo eſt, quam ipſi caleſtes orbes, Soliſque & Lunæ globi immutabili conſtantia ſuos curſus obibunt, ad quos Deo omnipotente ſunt creati.

Cantic. 6
Oſee. 2. d.
1. Timo. 3.
Apo. 21. a
Pſal. 88.
e. f.
Iere. 31. g.

Finis Libri Secundi.

ARGVMENTVM CAPITIS PRIMI.

Samuel dolet & reprehendit Michaam, quod ab Euangelio diſceſſerit ad Alcoranũ. Excuſat quædam Eccleſiæ Proteſtanticæ errata, & eorũ cauſam declarat, videlicet quod in initio de Pontificis Romani poteſtate extinguenda toti laborantes, non curarunt quod regimen eius loco ſuccederet. Michaas defendit ſuam ab Euangeliſmo ad Alcoranum tranſitionem, tum exemplo omnium proteſtantium qui ſic abierunt à fide Catholica ad varias Euangelicorum ſectas: tum generali eorum ratione, qui ſemper veritatem inueſtigandam eſſe, & vbi inuenitur, ad eam à quacunque ſecta tranſeundum eſſe credunt. Probat glorioſum eſſe Euangelio eiuſque Miniſtris, quod ad Alcoranum proficiant.

CAPVT PRIMVM.

PROXIMO mane ſurgens maturiùs ſolito Micheas omne tempus antemeridianum in ſeria & attẽta commentatione poſuit, quaſi validioribus armis ſe muniens contra aduerſarium, quem videbat in hoc genere pugnæ aliquanto quam putabat exercitatiorem. Cum ergo á prandio conueniſſent, ducto aliunde ſermonis principio, ita rẽ aggreſſus eſt Samuel. SAMVEL Mahumetanæ perſuaſionis articulos diſtinctiùs à te enumeratos, & ornatiùs explicatos, & neruoſiùs quoq; defenſos, quam pro Turcarum ruditate & inſcientia, agnoſco Michæa. Quod quo maiori vel veritate vel veritatis ſimilitudine fit, eo magis doleo vicem tuam, quem video multis defectionis ab Eccleſia noſtra futurum authorẽ & ducem. De quo propterea illud verè vſurpari poteſt, quod apud Græcos fertur de capra lupi catulos alente, & contra ſeipſam producente cornua. Quemadmodum enim illa lupi fœtum lactauit, cuius poſtea grandioris facti dentibus erat dilanianda, & opificibus cornua ſua præbuit, quibus ad ipſam ſauciandam tela parabantur, nõ aliter Eccleſia Euan-

geli

gelica te quē hactenus fouit, diſciplinis liberalibus inſtituit, ad Miniſtri dignitatem extulit, & illis honoribus auxit, quos chariſſimis ſuis illis impartire ſolet, iam grauiorē ſentit aduerſarium, quam Papiſtas ipſos, cum quibus bellum perpetuū & immortale gerit. Quid autem magis impium & nefarium fingi poteſt, quā vt tu mihi Euāgelico, & in Euangelij doctrina ab infantia educato, verbiq; Euāgelici Miniſtro perſuadere coneris, Euangelium Chriſti eſſe derelinquendum, & ad Alcoranū Mahumetis tranſeundū? Quod ſi a nobis fiat qui gregis dominici tanquam arietes ſumus, & virtute, prudentia, conſtantiaq; reliquis tantò præſtare debemus, quantò paſtor ouibus ſuis, indoctum vulgus quam fidem conſtanter retinebit, quàm anceps vacillabit, quibus dubitationum fluctibus iactabitur? Aut omnem fortaſſe fidem abijciet, & in Atheiſmum ruet; aut noſtrum in Turciſmo ſuſcipiendo exemplum imirabitur, de quo hoſtes noſtri Papiſtæ ita triumphabunt, ac ſi iam planè debellatum eſſet. Neque enim ſcio an quicquam captare poſſint ad populum ab Euangelio auertendum plauſibilius, quam ſi illud ſemel arripuerint, & manifeſtis rationibus demonſtrare poterunt Euāgelio noſtro ad Alcoranum Mahumetis parari viam, & Miniſtros ipſos diuini verbi præcones exemplo ſuo auditores ad Turcicam infidelitatem commouere. Hoc quàm ſit futurum Euangelio peſtilens & exitiabile, quam eius dilationi aduerſarium, quàm non minus Miniſtris & veris Euangelicis graue & moleſtum, quam Papiſtis gratum & iucundū, in promptu eſt cōiicere. Neque vero rationes tuæ eo pertingunt, quo perſuaſio tua tendit, ſed quod eſt apud Dialecticos vitium vel maximum, concluſionem ponis antegreſſis propoſitionibus, ex quibus ea confici ſolet, multò largiorem. Quum enim Euangelicæ religionis capita quædam reprehenderis, & quædam Alcorani prætuleris, ex illis quibuſdam infers Alcoranum generaliter eſſe Euangelio præſtantiorem. Quod non magis verum eſt, quam auro ferrum eſſe excellentius, eo quod ad arma fabricanda & domeſticos quoſdam vſus ferrum auro eſt commodius. Non inficior quidem nonnulla eſſe in Alcorano, eſſe item in Euangelio noſtro nonnulla eiuſmodi, quæ ſi accuratè inter ſe comparas, conuincant eſſe aliquod in Alcorano, quod ſupra Euangelium noſtrum emineat & excellat. Neque enim diffiteri volo à primis noſtris Euangeliſtis alicubi eſſe erratum, potiſſimum autem in duobus, in modo nimirum refutandi Pontificatus Romani, & libertatis Euangelicæ prædicandæ, à quibus duobus eorum pleraque, quæ tu hactenus percenſuiſti, emanarunt. Quum enim Pontifex propter locum quem tenebat, & authoritatem

qua valebat apud omnes Principes Chriſtianos tanquam Apoſtolica & ab Apoſtolo Petro deriuata, Euangelij prædicationem maxime impediret, hanc eius potentiam Lutherus & alij potiſſimum ſibi frangendam, & imminuendam proponebant, neque tam laborabant, quæ legitima poteſtas in eius locum ſufficeretur, quam vt eius infinitum Imperium quibuſcunq; modis labefactatum corrueret. Vitus Theodorus narrans de Luthero quædam, quæ cedro putat & immortalitate digna, inter alia; *Memini* (inquit) *ante annos decem, quum Lutherus ſanctæ memoriæ veniſſet ad Synodum inſtitutam de Confeſſione Auguſtana, ſcriptura & veterum Patrum teſtimonijs confirmandam, & grauiſſimè ægrotaret (nam in nonum vſque diem vrinæ viæ obſtructæ erant) exanimis ſe in viam dabat. Conſcenſo igitur curru ac leuatis manibus benedicens ac valedicens circunſtantibus nobis magno numero hæc vltima verba edebat; impleat vos Dominus benedictione ſua et odio Papæ.* Ita ille quum eſſet ſemimortuus, & iam nunc expiraturus, odium Papæ quaſi ius hæreditarium ſuis ſectatoribus reliquit, quo Euangelium inprimis tanquam altera columna benedictioni Dei reſpondente ſuſtineretur. Quare quum hoc odium Papę in eius animo tam altè inhæreſceret, vt modò Papam de ſolio maieſtatis ſuæ deturbaret, quis ſolium illud inuaderet, non ita multum curaret; hinc factum eſt, vt Papa ex Eccleſiis noſtris reiecto tot minores Papæ emerſerint, quot fuerunt diſtinctæ variorum Principum ditiones. Hinc rurſus conſequutum eſt, vt tot ſint inter nos ſchiſmata, ſeditiones & ſectæ: vt ordo Eccleſiaſticus tam ſit confuſus: & alia quædam huius generis imperitè ſint ordinata, quia ſinguli Principes & Euãgeliſtæ illa Lutheri regula tanquã ſuarum actionum menſura nixi, non tam intenderunt, quemadmodum Miniſtros ſuos & Eccleſiæ ſtatum præclaris legibus ad pietatem formarent, quam quibus modis Pontificis Romani hierarchiam magis magiſque euerterent. Idem planè vitium in libertate prædicanda admiſſum eſt. Quum enim ille Rom. Epiſcopus hominum conſcientias nimis arctis legibus aſtringeret, Quadrageſimam ſeptem ferè hebdomadarum vrgeret, & præter eam alia ieiunia præciperet, prohiberet matrimonia, neſcio quas vigilias & alia multa tempora introduceret, quibus omnibus libero ciborũ & coniugiorũ contrahendorum vſu nobis erat interdictum, hoc intolerabile iugum noſtri vt excuterent, taliũ præſcriptionũ repagula ſimul omnia perfregerũt, & vt ciborũ, ſic etiam vxorũ vſum non minus monachis quã laicis, nõ minùs voto aſtrictis quam voto ſolutis indifferentẽ fecerunt inuictã vt comedẽdi, ſic etiã coniugãdi neceſſitatẽ inducẽtes; paulo incautiùs in ignẽ procurrẽtes, dũ toti in fumo depellendo

Vitus Theodorus tom. 4. operum Lutheri, in præfat. in Ioelem

lendo ſunt occupati. Et hæc eſt origo atque ſeminarium aliorũ
quæ tu in Euangelio noſtro craſſiora notaſti, vt de Matrimonio,
de Diuortijs, de Quadrageſima, de Ieiunijs & huius generis nõ
nullis, quæ ex hoc fonte oriũtur. Sed vt iſta nõ inuitus tibi con
cedam, multum tamen abeſt, vt propterea derelicto Euangelio
ad Mahumetis profeſſionem tranſeam, quoniam grauiſſima
adhuc ſuperſunt capita, ipſam Euangelij naturam continen-
tia, quæ tu vel à me poſtulatus nondum tamen attingere auſus
es. Iſta enim quæ hactenus diſputata ſunt, quamuis ad Euange-
lij decorem, & ornatum faciunt plurimum, non ſunt tamen
Euangelij partes principales, & à fundamento mouendo lon-
giſſimè nimirum abſunt. Aliud eſt autem extremam cutem ra-
dere, aut digitum reſcindere, aliud caput amputare, aut cor, ie-
cur, pulmones ipſa vitæ principia euellere. Neque ſat prudens
ille Imperator haberi ſolet, qui quum alterum hoſtilis exerci-
tus cornu loco pepulerit, ſtatim debellatum eſſe, & totas hoſtiũ
copias fuſas, fugatáſque conclamat. MICHAEAS. Quod
ingratitudinem quandam tacitè mihi obijcis, & defectionem
ſatis odioſè vocas hunc meum à vobis ad fidem Alcorani trã-
ſitum; quáſi exigua emolumenta in Eccleſia veſtra merito meo
mihi tributa, valere debuerint ad me vobis vinculis ſempiter-
nis obligandum, adeò eſt tritum & vulgare, vt nemo fere ſit è
grege veſtro ſcriptor paulò celebrior, qui non & copioſam, &
expeditam mihi defenſionem præbeat. Apologia publica totius
Eccleſiæ Anglicanæ, ita vel me tacente cauſam meam agit, vt
mihi neceſſe non ſit verbum vnum addere. Quod enim Eccle-
ſia veſtra Papiſtis ob ſimilem defectionem vos coarguentibus,
ſemel atque iterum reſpondet, id à me tibi reſponſum puta:
Diſceſſi quidem à vobis fateor, proptereaque immenſas Deo gratias *Apologia*
ago, mihiq́; ipſi vehementer congratulor. At à Deo, à vera Chriſti *Anglica-*
fide nequaquam diſceſſi. Educatus ſum apud vos in tenebris & igno- *na par. 3.*
rantia Dei, vt quondam Moyſes in ſapientia Ægyptiorum, &c. Et
ne in ſolum Anglorum exemplum, tanquam in piſtrinum me
includam, qui latiſſimum habeam totius Euangelicæ congre-
gationis campum, in quo volitem, propone tibi ob oculos vni-
uerſam tuorum magiſtrorum multitudinem, quotquot ætate
noſtra Euangelio ſpargẽdo nauarunt operam, Lutheros, Zuin-
glios, Oecolampadios, Buceros, Martyres, Latimeros, Cran-
meros. Nonnè erant omnes Sacerdotes vel Monachi, non ſo-
lùm in Papiſticis ſcholis eruditi, ſed etiam ſacris Papiſticis ini-
tiati? Quod ſi magis libet contemplari Duces militares, qui bel-
licam vim eidem Euangelio plantando adhibuerunt; poſtquã
omnes ſingulatim percurreris, fortaſſis nec vnum inuenies, qui
non & Eccleſiam, cui fidem ſuam dederat, reliquit, & prætere a

arma ſumpſit ad eos Reges Euangelij gratia oppugnandos, à quibus Regibus vel Regum illorum maioribus ille euectus eſt ad eam potentiam amplitudinemque, qua nunc ad hos motus concitandos ad eoſque Reges oppugnandos eſt vſus. Quis enim Guilielmum Naſſouium Aurangium tantis amplificauit opibus in Burgundia, & Germania inferiore, niſi Philippus Rex, & pater eius Carolus? Quis Iacobum Nothum, antea tenuem Cœnobij cuiuſdam Priorem, Comitē Moraniæ fecit, niſi Maria Regina Scotiæ? Et Carolum Quintum potentiſſimū Germaniæ Imperatorem, quem omnium ſimul Lutheranorū coniunctæ copiæ aperto prælio congreſſæ terrere non potuerunt, quis tādem è Germania fugere cōpulit niſi Mauritius Princeps, quem exauthorato Ioanne Electore, & Duce Saxoniæ idem Imperator in eam dignitatē ſubſtituerat? Plurima ſunt huius generis exēpla in omnibus Europæ prouinciis, vbicunq; floret Euangelium veſtrum. Nec mihi difficile foret maximo numero hanc tuā expoſtulationem refellere, ſi partem eorum velim congerere, quibus regiones Euangelicæ redundant. Quare non eſt hoc nouum aut inauditum, vt quis à veteri vel fide, vel domino deſciſcat, quum veritatis defendendæ ratio id ſuaſerit. Et ſi in vobis vitioſum non erat à fide Papiſtica ad Euangelicā variorum generum Lutheranam, Zuinglianam, Puritanam, Trinitariam & Academicam trāſire, nec mihi vitio vertatur, quod ſemel à fide veſtra corrupta & varia, ad hanc vnam & incorruptam proceſſerim, maximè quum ipſe Euangelij veſtri curſus & ordo, has progreſſiones ſua authoritate confirmet. Trinitarij homines in Euangelicorum numero politiſſimi quum à quibuſdā arguerentur quòd à plurimorū tum Euangelicorū doctrina diſcederent, & Trinitatē à reliquis creditam impugnarent; reſponderūt pereleganter & ex verbo Dei, reliquos fratres in ſuſceptis ſemel erroribus iacere & conſeneſcere, *ſe ſolos creſcere in virum perfectum, & recipere incrementa fidei ſecundum menſuram donationis Chriſti*. Quid Puritani veſtri? quum vos contra eorum nouitates pro recepta iam quadraginta ferè annis religione Anglicana obijcitis teſtimonia magnorum Præſulum & Martyrum Cranmeri, Ridlei, Latameri, Eccleſiæ totius ſub Edouar 6. an illi huiuſmodi rationibus, & exemplis quicquam permouentur? Imò liberè & verè reſpondent, illos *quamquam viros præclariſſimos, quum tamen in vineam Domini emiſſi fuerint primo diculo, quando ſol Euangelij vix adhuc in horizonte noſtro lucere cœperat, propterea plurima non vidiſſe, quæ poſteriores apertè conſpiciunt, quum ſol Euangelicus altiùs exortus eſt, eiúſque radij clarius & latiùs diffuſi*. Neque verò omnes primi Eccleſiæ Anglicanæ Doctores ſtatim tota Euangelij luce per-

Ioſias Simlerus in præfat. li. de æterno Dei filio.

Cartvvrigh. apud VVhitgifs tract. 21. c. 1. p. 710.

perſuaſi ſunt ſed initio cum Rege ad profligandum ex Anglia Pontificem Romanum, & euertenda monaſteria ſeſe cōiunxerunt. Deinceps Lutherani facti ſunt, poſtea Euangelica veritate illis magis magiſque indies affulgente Zuingliani. Hijs enim gradibus creuerunt ij, quos proxime nominaui, Cranmerus, Ridleus & Latamerus omnes Anglicanæ Eccleſiæ Doctores, Epiſcopi, & Martyres. Alij eiuſdem ordinis (niſi quod martyrium effugerunt) quum ſub eodem Edouardo Rege celebres fuiſſent Epiſcopi, ea autem dignitate à Maria priuarentur, poſtea ſub Elizabetha Epiſcopi eſſe recuſarunt, & ſimplices Miniſtri permanſerunt, vt Couerdarius Epiſcopus olim Exonienſis, & Baleus Oſſorienſis: Quid ita? quia nimirum maiores iam in Euangelica perfectione progreſſus fecerant, & diligenter cum Eccleſijs reformatis in Heluetia collocuti didicerant Epiſcoporum vocationem non minùs fuiſſe Papiſticam, nec minùs Euangelicæ puritati aduerſariam, quam nomen Monachorum, aut etiam Pontificis Romani. Quod ſi iſtarum tam variarum mutationum legitima ſit excuſatio, quam tui omnes vſurpant, veritatis nimirum eam eſſe potentiam, cui omnia iura & iuramenta, omnia fœdera & leges, omnia vel priuata commoda vel publica vincula concedere debeant; iniquum eſt, vt mihi ſoli ea defenſio præcludatur, quæ aliis quibuſcunque & quocunque modo credentibus patet. Finge me votis & iuramentis deuinctum fuiſſe, vt fidem Anglicanam nunquam deſererem, illud tamen ſi coram æquis iudicibus cauſa agatur, pro me ſatisfacere poterit, quod excellens vir Ioannes Caluinus, *admirabilis* (iuxta veſtros) *DEI Propheta* pro Monachis Romanam Eccleſiam deſerentibus, eadem tamen vinculorum neceſſitudine ad Romanæ Eccleſiæ fidem, & obedientiam obligatis reſpondet: *fracta* (inquit) *fidei & perjurij grauiter accuſantur iſtiuſmodi Monachi, quod vinculum vt vulgò creditur inſolubile, quo erant DEO & Eccleſiæ obligati abruperunt. At ego nullum fuiſſe vinculum dico, vbi quod homo confirmat, DEVS abrogat. Deinde vt demus fuiſſe obligatos, quum ignoratione DEI & errore implicati tenerentur, nunc poſtquam veritatis gratia ſint illuminati, ſimul Chriſti gratia liberos eſſe dico.* Sic quum Hermannus Archiepiſcopus quondam Colonienſis, & Rom. Eccleſiæ Sacerdos ad Lutheranū Euangelium & vxorē capeſſendā animū adiiceret, multiq; ſuperſtitioſuli eū votis iuramētiſq; Eccleſię, & Imperio factis territarent; ille reſpondit, ſe quidem in illas Eccleſię & Imperij leges nunquā conſenſiſſe, ideoq; illis minimè deuinciri, *atq; vt deuinctus aliquando fuerit, tamē agnita veritate nō amplius teneri: nullū enim pactū aut iuſiurandū quo Dei violetur honos, vim vllā habere.*

Beza.

Calu. Inſtit. lib. 4. c. 13. §. 21.

Sleidan. lib 15. anno 44.

Quare

na mea erga te charitate atque beneuolentia. Et tamen ſi ea largiaris quæ ſunt à me diſputata & confecta de Circunciſione, de Baptiſmo, de Eccleſiaſtico miniſterio, de Eccleſiæ politia & liturgia, de diuortiis & polygamia, potiſſimum de Scripturæ capitibus quibuſdam auferendis, iis quæ mortem Chriſti continent, quanquam fortaſsè non es futurus abſolutè Mahumetanus, proximè tamen ad eorum profeſſionem acceſſiſti, & non erit valdè laborioſum (vt opinor) reliqua pauca impetrare ab eo, qui hæc tam multa conceſſerit.

ARGVMENTVM

CAPITIS SECVNDI.

POſtquam de vita & morte Chriſti paululum litigarunt, & Samuel explicauit, quare mors Chriſti Dei & hominis potiùs quam aliorum Prophetarum ſit Chriſtianis ſalutaris, & Michæas contra de Deo, qui mori nō poſſit, aliquid obiecit demum requirit à Samuele, vt omnia præcipua capita, quibus Chriſtiani à Turcis maximè diſtinguntur, recenſere velit. Quo facto ea Michaas ad certos aliquot fontes numerumq; reducit. De trinitate perſonarum, & vnitate naturæ in diuinis, de perſona Chriſti eiusq; diuinitate, humanitate, & vita in hoc mundo acta, de quibus deinceps ſigillatim diſputatur, & quatenus Euangeliſmus cum Turciſmo cōcordat, vel Turcica fides Proteſtantica melior eſt, exponitur.

CAPVT SECVNDVM.

SED explica ſi velis ea in quibus fundamentum ponis tuæ fidei, quibus cor ipſum, & vita Euangelij tui continetur, & quod ita me conterruit, vt vel à te poſtulatus non auſus ſum attingere. SAMVEL. Superiùs explicaui. Sed quoniam quod pulchrum eſt, ſemel atque iterum citra tedium repeti poteſt, dico rurſus in Chriſto ſummam religionis noſtræ eſſe conſtitutam. Ille enim nobis eſt principium, medium, finis. Hūc quamdiu nobis relinquis integrum, non magnoperè curamus, ſi alia quæcunque leuiora ademeris. MICHAEAS. Atqui & ego ad hæc ſemel atq; iterū, imò ſæpe-

numerò reſpondi, quum docuerim nos Chriſtum admodum venerari, quem & inter præſtantiſſimos Prophetas reponimus. Et hoc mihi vt tum temporis, ſic nunc quoque (niſi quid præterea attuleris) ſati ſſe videtur. Adieci quoq; nos honorificentiùs de Chriſto ſentire quam vos, quem nos docemus in tanta fuiſſe apud Deum gratia, vt quũ Iudæi in eum conſpirarent, ex eorũ manibus ereptum Deus in cæleſtẽ gloriã tranſtulit, quia nimirum Dei bonitate indignũ fuit Prophetã tam inſignẽ, & omni virtutũ genere affluentẽ, nequiſſimorũ hominũ libidini exponere. Vos autẽ contenditis eum à perfidioſiſſimis Iudæis captũ, illuſum, flagellis conciſum, & deniq; turpiſſimo mortis genere interfectũ. SAMVEL. Atqui hoc ipſum illud eſt ꝙ nos tanto interuallo ſeparat, quia nos Chriſtũ in cruce mortuũ credimus, quod vos obſtinatè negatis. MICHAEAS. At ego non cõcipio cur in hoc vno adeò magnũ ſit ad nos ſeparandos momentũ, quum in pleriſq; optimis Prophetis ab eadẽ nefaria Iudæorũ gente crudeliter trucidatis cõiungamur. Credimus enim vtriq; ab eiuſdẽ occiſos Eſaiam, Hieremiã, Ezechielem, Amos, Michæã, Zachariam, Baptiſtã, & præterea multos Chriſti Apoſtolos: & cur vnius Prophetæ vita, vel mors dubia plus valeat ad nos diſiungendos, quã plurimorũ mors certa vim habeat ad nos amore mutuo copulandos. Helias à plurimis Chriſtianis in paradiſo adhuc viuus, & nunquã mortuus creditur, alij ſunt qui eũ mirabiliore quodã mortis genere ſublatum, ſublatũ tamen verè, & iã vita defunctũ exiſtimant. Nũ hæc de diuiniſſimi Prophetæ, quẽ omniũ veteris Teſtamenti Prophetarũ Principem multi vocant, vita vel morte diſcrepans opinio ita Chriſtianos diuidit, vt nõ minor inter eos quã inter Chriſtianos & Turcas ſit animorũ diſiunctio? SAMVEL. Nequaquã. Infinitã enim ponimus inter hos duos differentiã, tũ quoad vtriuſq; perſonã, tùm quoad officiũ, tũ quoad mortẽ & mortis efficientiã, quæ tibi Michea olim Chriſtiano nõ poſſũt eſſe obſcura. Elias enim quanquã homo optimus & ſanctiſſimus, ſolus tamẽ fuit homo, at Chriſtus ita fuit homo, vt ſimul quoq; fuerit Deus. Elias in eũ finẽ à Deo miſſus eſt, vt tantũ corruptos hominũ mores redargueret, & in pſeudoprophetas impios animaduerteret, ritus autẽ Iudaicos, & ſynagogã ſuo loco immotã relinqueret, nec quicquã de Moſaicis inſtitutis immutaret. At Chriſtus vt veteris Teſtam. Meſſias, & vtriuſq; Teſtam. mediator, ea cũ poteſtate venit, qua alterũ terminaret, inchoaret alterũ, ſũmoueret legẽ, cõderet Euãgeliũ, antiquaret ſynagogã, fundaret Eccleſiã, eãq; quę prius inter anguſtos Iudęe fines erat incluſa, poſt diffunderet per vniuerſas terrarũ orbis prouincias. Iã verò in morte non eſt minor differentia. Elias enim ſiue mortuus ſit, ſiue

viuat,

viuat, ad humani generis ſalutē nihil intereſt, morte enim ſua humano generi Deū recōciliare non poterat magis quā Eſaias aut Hierem. cæteriq; illi quos à Iudæis trucidatos enumeraſti. Singuli enim vel etiā vniuerſi, peccatores quū eſſent, morte ſua diuinā maieſtatē placare, pœnāq; peccatis debitā nō potuerūt auertere. At Chriſtus idē ſimul Deus & homo, cū nec leuiſſimi peccati quacunq; macula fuiſſet aſperſus, eius vita Deo in ſacrificiū oblata, & propter dignitatē perſonæ, & propter magnitudinē charitatis abundās fuit ſatisfactio, quæ Dei irā placaret, & pretiū iuſtiſſimū, quo perſoluto homines redimeret, & deniq; cauſa maximè efficax, & operoſa, cur in cæleſtē æternāq; fœlicitatē aſſumerētur quotquot vera fide huius ſacrificij fieri deſiderarēt participes. Latū ergo eſt diſcrimē inter mortē Chriſti & Eliæ, faciléq; intelligis, cur nos etiāſi de altera nō adeò vehemēter litigemus, de altera iamē tāquā de aris & focis decertemus, quū ab altera non adeò multū vtilitatis, ad nos promanet, ab altera autē fauorē Dei, peccatorū remiſſionē, æternorū cruciatuū fugam, Angelorū ſocietatem, viſionē Dei, æternæ beatitudinis hæreditatē expectemus. MICHAEAS. Multa iā adiūgis ad illa quæ ſuperiùs Chriſto vēdicabas; & tamē in pleriſq; me nō haberes aduerſariū pertinacē, niſi vnū adiiceres, quod omnē abrūpit concordiæ rationē. Nā Chriſtum Eliæ plurimū anteponi non grauatè audio, eumq; Iudęorū verū eſſe Meſſiam nō nego, & nouā legem condidiſſe veteri Moſaica magna ex parte abrogata probo, eiuſq; opera Eccleſiā ex illis Iudaicæ regionis anguſtijs in ampliſſimos mundi tractus eductā concedo. Quin etiam de morte non tam acre certamen inter nos exiſteret, niſi quiddā perabſurdū vt mihi apparet, iſtis omnibus prætexeres, cum videlicet non tantum hominem fuiſſe, ſed etiam Deum. In quo mihi videris non tantum falsò loqui, ſed reliqua etiā omnia, quæ priùs extruxeras manifeſtò euertere. Hominem enim vocare Deū, eſt eum quē mortalē ais, dicere immortalē, eſt eidē principiū certi tēporis dare & adimere, finitū facere & infinitū, creatorē & creaturā; breuiter eſt ex eodē ore calidū ſpirare & frigidum. Simul enim vno ore & ſpiritu duo cōtraria aſſeris, ſibi inuicem quā maximè repugnātia. Ex quo itē illud quod tu potiſſimū vrges, tanquā demōſtratione geometrica firmiſſimè refellitur. Quēadmodū enim Deus mori potuit? quēadmodū à nequiſſimis hominibus morte affici? legitur de Anaſtaſio huius quōdā ciuitatis Imperatore, quū eodē ferè quo vos Chriſtiani de diuinitate Chriſti mortua errore fuiſſet imbutus, Epiſcopos duos ad quendā in Oriēte Principem Chriſtianū miſiſſe, qui eū eadē opinione inficerēt. Princeps audito quid Imperator & Epiſcopi requirerēt, & reiecto in proximū diem reſpōſo, vt Epiſ-

Cuſpian. in Anaſtaſio Cæſare. Zonaras Tom. 3 in eodē Cæſare.

copos

copos euidentiſſimæ falſitatis conuinceret, ſubornauit famulum, qui ipſo cum Epiſcopis colloquente tacitè neſcio quid in aurem eius inſuſurraret. Fecit ille quod præſcriptum erat, ſubitoque Imperator demittere frontem, & ſuſpirare, magnamq; ſimulare triſtitiã. Epiſcopis vehementer percunctantibus, vnde illa tam repentina doloris cauſa, reſpondit ſibi nũciatum, quod Archangelus Michaël mortem obiiſſet. Quum Epiſcopi contra multis argumentis oſtenderent, Angelos non poſſe mori, ideoque non eſſe, cur de Michaelis Archangeli funere tantopere angeretur, ſtatim ille: Qua ergo fronte vos mihi perſuadere vultis diuinitatem in Chriſto, & paſſam fuiſſe, & mortuam. Hoc ipſum contra tuam fidem multò magis valet. Si enim Angelus mori non poteſt, multò minus fieri poteſt, vt moriatur Deus, Angelorum omnium creator. Deinde aliud quoq; animaduerto in oratione tua errorem abſurdiſsimum, quod Chriſtum Deum facis, & tamen eundem Deo ſacrificium, quo mũdus vniuerſus redemptus eſt, obtuliſſe vaticinaris. Quod eiuſmodi eſt, vt non immeritò dormientis ſomnium potius, quam vigilantis ſententiam appellarit, nec vllo modo aſſerendum cẽſuerit magnum Eccleſiæ veſtræ columen Iuellus. *Chriſtus enim* (inquit ille) *quomodo poteſt Chriſto offerri? Chriſtus qui poſſit & ipſa eſſe hoſtia, & is cui immoletur atq; offeratur victima?* Ex eo enim perſpicuè ſequitur, vel duos eſſe Deos, vel eundem Deum ſibi obtuliſſe ſacrificium, quorum neſcio vtrum ſit magis execrabile. SAMVEL. Quæ tu colligis abſurda & repugnantia, ſunt quidem talia homini prophano, & ſuo iudicio hæc altiſſima fidei Chriſtianæ myſteria metienti: nobis verò eadem ſunt valdè plana & expedita, & quæ vnico penè verbo reconciliantur. Quum enim in ſacratiſſimã Saluatoris noſtri perſonam duæ naturæ coaleſcant diuina & humana, quemadmodũ nos anima conſtamus & corpore, ex eoq; fiat, vt Chriſtus verè Deus ſit, & verè quoq; ſit homo, hinc iam videre poteris, quẽadmodum ſit mortalis & immortalis, finitus & infinitus, creator & creatura, & quæcunque eius generis alia diſtinctè in verum Deum, vel in verum hominem conueniat. Et tamen Imperatorem veſtrum Anaſtaſium tanquam hæreticum damnamus, qui diuinitatem Chriſti volebat eſſe mortuam. Immẽſum eſt enim diſcrimen in eo ſi quis dicat Chriſtum qui fuit Deus, mortem obiiſſe, & ſi quis dicat diuinitatem Chriſti mortem obiiſſe, quum Chriſtus vel perſona Chriſti vtramque naturam complectatur, ideoque in eum verè cadant vtriuſque naturæ attributa, diuinitas autem alteram tantum naturam deſignat, cui propterea falſiſſimè tribuas quæ ſunt humanæ naturæ propria. Atque hoc in teipſo Michæa potes intueri. Te enim

Iuell. li. 1. cõtra Harding. ar 1. § 5. p. 14.

enim vere a Primo à patre generatum, à matre conceptum, ſeqiun in mundo creuiſſe, temporis ſpacio ad hanc virilem magnitudinem peruenſſe, eſſe mortalem, & tandem infra paucos annos moriturum: qui tamen ſi hæc eadem de anima tua affirmauero, mentiar, quum ea ſit immortalis, & harum omnium corporalium affectionum expers, neque tamen Duos induco Deos, quia Chriſti filij & Dei patris vna eademque numero eſt diuinitas, neque eundem ſibi ipſi ſacrificium obtuliſſe volo, quod non minus perhorreſco, ſed creaturam creatori, hominem Deo, Chriſtum patri obtuliſſe credo, quo nullum eſt in religione Chriſtana dogma certiùs, aut hominibus Chriſtianæ profeſſionis notius: contra quod ſi Iuellus eo argumento quod tu affers, cauillatus eſt, imprudēter quidem fecit, illudque inter eius errata reponendum cenſeo. Etſi enim vir fuerit clariſſimus, & Anglicanæ fidei contra Papiſtas propugnator optimus, tamen non rarò lapſus eſt, multoſq; eius erores in publicis eius ſcriptis & concionibus annotarunt Puritani. MICHAEAS. Video quod dicis, & agnoſco communem Chriſtianorum de Chriſto Deo atque homine fidem. Sed num hic ſolum articulus noſtram coniunctionē dirimit? vel ſi quoad hoc ego te in meas partes traduxero, an de reliquis omnibus nulla ſupererit controuerſia? Nam ſi alia reſtent præterea, illa ego à te in medio proponi deſidero, vt vno obtutu ea omnia contemplemur, quæ noſtram conſenſionem impediunt, quæ deinde pro virili noſtra remouere conabor. Quando enim huc uſque prouectus ſum volens, non deſiſtam, donec ad extremū vſque hanc comparationem proſequutus fuero, noſtrámq; vobiſcum intimam concordiam ſtabiliuero, quæ multò maior eſt quam homines imperiti opinantur. SAMVEL. Atqui ego nō dubito, quin & oleum & operā perdideris, ſi hoc moliaris. Laborem certè ſuſcipies Herculeis illis, qui Poëtarum carminibus tantopere celebrantur, infinitè difficiliorem. Ea certè quæ hactenus percurrimus, iis collata quæ deinceps, ſi progrediaris, tractanda ſunt, perinde ſe habent ac ſi culicē opponas Elephāto, aut quadrantem Creſi Craſſique theſauris. Sed tamē quando ea requiris, quanquam ſcio te & noſtræ fidei & Alcoranicæ ſingula membra tenentem, latere non poſſe, tamen ne tu confuſè vel ſimulatè tranſilias, ea ego tibi tanquam in tabula ſigillatim deſcribere non grauabor, numero quidem pauca, ſed pōdere magna & ingentia. Primum eſt Trinitas Diuinarum perſonarum in naturæ vnitate, hoc eſt, quod patrem Deum, filium Deum, ſpiritum ſanctum Deum eſſe credimus. Horum quemq; perſonam eſſe per ſe veriſſimè exiſtentem aſſerimus. Neque tamen multos, ſed vnum tantūmodo Deum agnoſcimus & ado-

ranus, quia harũ perſonarũ natura & eſſentia eſt numero maximè & ſimpliciſſimè vna, à qua Dei vnius appellatio ſumitur. Hoc vnum fidei noſtræ myſterium tam ſublime & ſtupendum eſt, vt ad eius ſplendorẽ, Mahumetanorũ oculi nõ aliter quam noctuæ ad lucem ſolis caligent, quando vos rationum veſtrarũ tenuitate fidem metientes, ſupra quam ratio ſe attollit, fidẽ veſtram nequaquam eleuetis. Ab hoc fonte procedimus ad Chriſti Saluatoris noſtri incarnati perſonam, quem vt ab omni æternitate Deum ſuſpicimus, ita tempore à ſua ſapientia præſtituto hominẽ factum prædicamus. Atque hic ſtatim iacẽt veſtræ frigidæ contra nos cauillationes, quibus impietatem obiicitis, & furiosè maledicitis, quod *Chriſtum Mariæ filium Deum colimus, quum vnum Deum præcipiamur adorare.* Hæc enim duarum perſonarũ adoratio vnius Dei adorationi nihil omnino repugnat, quemadmodum iam perſtrinximus. Hæc ſunt (Michæa) duo prima & ſingularia Euangelij noſtri principia, quę humana intelligentia admirari poteſt, concipere non poteſt: quorum in rebus creatis veſtigia & rudes quaſdam adumbrationes videt, expreſſam ſimilitudinem nunquam intuetur. Nunquam enim ſi mente tua res omnes creatas peragraueris, naturas duas perfectas deprehendes in vnica perſona ſubſiſtentes, multo minùs tres perſonas tam abſolutè, quàm Petrum, Paulum & Iacobum exiſtentes, vnica tamen & indiuidua natura contẽtas. Hæc ſunt myſteria noſtra, ad quæ ratio non pertingit, acies intelligentiæ humanæ torpet, mundus vniuerſus obſtupeſcit, Angeli in cælis, quamuis eorum cõtemplatione beati ſunt, velantes tamẽ faciem tanquam ignorantiam ſuam non diſſimulantes, laudãt magis quàm comprehendunt, & niſi Ieſus ille verè Propheta magnus vt vos dicitis, plus quàm Propheta vt nos credimus, hæc nobis reuelaſſet, eorum cognitionem aliquam nunquam fuiſſemus aſſecuti. Quare cùm Chriſtus huiuſmodi fuerit, qualẽ deſcripſi, non admiraberis opinor, ſi in eius morte & ſacrificio tam immenſam humani generis liberandi vim ponamus, quam paulò ſuperius explicaui. Iam in Spiritu ſancto alia eſt interiecta maceria nos viciſſim longiſſimè diſcludẽs. Eum vos creaturam dicitis cum Neſtorio & veteribus Pneumatomachis, nos creatorem Deumq; verum, non minùs quàm Patrem & Filiũ veneramur. Alia ſunt nec ea quidẽ contẽnenda, de fide & operibus, de oratione pro defunctis, de Sanctorum inuocatione, de Monachiſmo &c. partim Papiſtica, partim Ethnica, quæ antea enumerata nunc repetere nõ eſt neceſſe. Sed quoniã Euangelij principia flagitabas, & ea quæ fundamentum continẽt, ea iam habes ob oculos tibi poſita, in quibus nihil vereor, ne quod in ſuperioribus feciſti, Alcoranum tuum doctrinæ noſtræ ve-

Eſai. 6.

parem

parem facias, vel anteponas. Par enim non poteſt eſſe, vbi omnia tam ſunt oppoſita & diſparata: anteponere verò etiam tibi blaſphemum videri neceſſe eſt, quum hæc certiſſima ſit doctrina illius, quem Alcoranus tuus *vt Prophetam bonũ, veraciſſimũ, omnis mendacij immunẽ, nunquam mortuũ, quia morte non eſt dignus*, commẽdauit. At neque Propheta bonus, ſed impius pſeudopropheta fuiſſet, ſi falſitatem ſuos edocuiſſet, proptereaque non veraciſſimus, ſed mendaciſſimus diceretur, & peccati maximi reus (nullum enim flagitium in Teſtamento veteri Deus magis eſt abominatus) & denique morte fuiſſet digniſſimus, quũ ipſe Deus morte ſtatuat eum plectendum, qui à vera fide ad falſos Deos populum ſuum auerteret. Ecquid hic (Michæa) comminiſci potes, quo Euangelicos noſtros vel in ſpeciẽ Mahumetanæ impietati affines eſſe oſtendas? MICHAEAS. Valde tu confidẽter (Samuel) hoc in loco opinionẽ tuam vẽditas, quam vt ego concedo eſſe ab Alcorano noſtro quam maximè abhorrentem ſi generaliter & remiſsè ex hiis tuis verbis eam æſtimemus: ita fortaſſe non tam iuſtam habes triumphandi cauſam, quàm ex hac inſolẽti iactatione multi poterũt ſuſpicari, ſi particulatim & diligenter iuxta tuorum magiſtrorum doctrinam eandem excutere velimus & intueri. Et nonnihil dubito, ne tu hic facias quod ſolent aliquando callidi Imperatores, qui ante oppugnationem, quam caſtrorum partem ſciũt infirmiſſimam, in ea frequentiſsimos oſtẽtant milites, & maximum apparatũ bellicũ, ne videlicet poſt in ipſo certaminis ardore eam hoſtes adoriantur. Ego ſanè vix quicquam in Euangelio veſtro noui, quod propiùs ad Alcoranum noſtrum accedit, quam eſt veſtra de Deo & Chriſto fides. Ne verò arbitreris me confusè & perturbatè velle diſputationem hanc inuoluere, perſpicuè orationem tuam in certa capita tribuã, quę deinceps ordinatè percurram. Vnum ſit perſonarum in diuinitate trinitas. Alterum, naturæ in perſonis tribus vnitas. Tertium Chriſti perſona duabus naturis, diuina atq; humana conſtãs; vbi ſeparatim de diuina agatur, quã ſequetur fides veſtrorũ de Spiritu ſancto. Deinceps in mediũ veniat Chriſti incarnati vita, prædicatio, mors, mortiſq; eius ad mundũ redimendũ vis & efficacitas. In quibus maximè (nam reliqua de fide & operibus, de oratione pro defunctis, de Sanctorũ inuocatione, de Monachiſmo &c. non ſunt huius generis, & longè minora ſunt, & commodiori loco reſeruemus) quum religionis tuæ ipſe cardo & fundamentũ (vt tu ais) vertatur, ſi in iſtorũ ſingulis vos Mahumetanos, aut (vt hactenus feci) in quibus ab Alcorano noſtro receditis, Mahumetanis longè infideliores vos eſſe comprobauero, an non tibi videbor clarè, apertè, dilucidè id quod intendo conficere?

Deutr. 13

Vide poſt lib. 4.

ARGVMENTVM CAPITIS TERTII.

Michaas ex generalibus regulis doctrinæ Proteſtanticæ refutat fidem de Trinitate. Primò, quia eſt Papiſtica. Deinde quia apertis & claris ſcripturis non poteſt probari. Refellit obiectam à Samuele authoritatẽ antiqui Concilij Nicani iudicijs multorũ Euangeliſtarum, & directè concludit tum ex Beza expreſſis verbis, tum ex modo diſputandi cum Trinitarijs, Trinitatem ex ſolis ſcripturis apertè non poſſe probari. Exempla & demõſtrationes, quemadmodum Caluinus omnia ſcripturæ loca efficaciora pro SS. Trinitate & diuinitate Chriſti: contra veteres Patres. & Eccleſiam Catholicam, Chriſtúmque & Trinitatem, ſuis gloſſis prorſus Arrianicè Iudaicéque peruertit. Ad Eccleſiæ autẽ iudicium, quæ ſemper hoſtes Trinitatis damnauit pro hæreticis ſi cum Beza recurrere velit eadem opera ſeipſum & ſuos damnabit hæreſeos, quemadmodum ipſi quoque Euangelici reſpondent. Samuel negat vllas hæreſes à primitiua Eccleſia improbatas in eo ſenſu quo illic improbatæ fuerunt à ſe ſuiſq́; fratribus admitti, quod facilè & perſpicuè Michaas refutat.

CAPVT TERTIVM.

VT itaque rem ipſam ſtatim aggrediar quid ſi ex eo exordium duxero, quod Miniſtri veſtri communiter vſurpant, Papiſmum Mahumetiſmo eſſe impuriorem. Hæc autem in quibus tu adeò glorioſè exultas, primaria ſunt Papiſticæ ſuperſtitionis capita. Papiſtæ enim Deum tradiderunt perſonis trinum & natura vnum. Papiſtæ docuerunt Chriſtum Deum eſſe & hominem, & à Papiſtis hæ feces & corruptelæ ad vos fluxerunt, quæ proinde abſurdiſſimè vocas religionis tuæ principia & fundamenta, quum vtriuſque religionis tam diſparatæ & repugnantis eædẽ primariæ partes eſſe non poſſunt. Papiſmum autem iſtis columnis nixum fuiſſe, priuſquam Euangelium veſtrũ in mundo innoteſceret clariſſium eſt. Hoc certè argumento tum Trinitarij, tum Tritheitæ, vtrique Trinitatis hoſtes Trinitatem impugnant. Valentinus Gentilis eam *nouum* (Papiſtarum) *idolum, turrim Babel, Deum fictitium ac Sophiſticum* appellauit. Gregorius Paulus vnum Deum in tribus perſonis *Satanæ ſtratagema* dixit, cuncti illius ſectæ Hũgari, Poloni, Trãſyluani generaliter

liter

liter vnoque ore, antiquos Patres huius de Trinitate fidei aſſer tores tanquam Antichriſtos reiiciunt.& vobis inſultant,quod hanc fidem & doctrinam Antichriſti Romani defenditis, & pudendum eſſe aiunt, quòd vos tam politi Euangelici ab æternis Euangelij hoſtibus Papiſtis hanc radicem Papiſticæ religionis mutuemini. SAMVEL. Atqui Papiſtarum nō omnia ſunt corrupta. Retinent enim quædā Apoſtolicæ puritatis dogmata. Nihil autem in tota ſua Eccleſia habēt magis ſincerū, quàm fidem de Trinitate & Incarnatione. MICHAEAS. Vt hoc verum ſit, vnde tamen hoc vobis compertum & exploratum eſt? Qui ſuo Sacerdotio & ſacrificio Chriſti Sacerdotium & ſacrificium inane reddiderunt, qui ſuis meritis cruci eius efficientiā omnem derraxerunt, qui eum è ſolio regendæ Eccleſiæ deiecerunt, & ad illum honorem Pontificem Romanum extulerunt, qui Eccleſiam ab eo extructam funditùs diſſipauerunt, & fidē, qua ille ſola ſuos omnes iuſtificari voluit, ita contaminauerūt, vt eos propterea Lutherus Turcis, Iudæis, Anabaptiſtis multò deteriores eſſe pronunciet (noſti hos eſſe peruulgatos tuorū fratrum ſermones) quomodo iſtis de Trinitate & Chriſti incarnatione poteris confidere, quos in præcipuis incarnationis effectibus fateris tam perfidioſè vniuerſum mundum ſeduxiſſe? Sed hoc prætereatur, iſtud conſidera, Euangelij tui fundamentum multò certius, & plurium Eccleſiarum conſenſione firmatum, quàm eſt hæc de Trinitate opinio. *Quicquid manifeſtis & expreſſis ſcripturæ teſtimonijs non poteſt probari, illud in fide Euangelicorum locum non habet.* Sit iſta propoſitio prima, de qua ſcio te non litigaturum, quandoquidem eam iam antea copioſè demonſtrauimus, deque ea tanquam certiſſima veritate, & vobis omnibus notiſsima tu mihi liberè facileque aſſenſiſti. Huic ergo adiiciatur hæc altera. *At verò iſta de Trinitate & Chriſti diuinitate doctrina talibus ſcripturæ teſtimonijs caret.* Vides ergo quid ſequatur, vos iſta opinari poſſe, credere non poſſe, quum fides veſtra ſolis & luculentis ſcripturæ verbis fulciatur, qualia pro hac opinione non ſuppetunt. SAMVEL. At pernegamus doctrinam de Trinitate manifeſtis verbi diuini teſtimoniis deſtitui. Secus enim demonſtrarunt doctiſſimi ætatis noſtræ ſcriptores, idemque olim contra Arianos probauit magnus ille D. Athanaſius, ſanctiſſimum illud ampliſſimumque & maximè Oecumenicum Nicænum pluſquam trecentorum Epiſcoporū Conciliū, ex omnibus totius orbis regionibus collectū. MICHAEAS. Iſta pulchrè & magnificè dicuntur, & apud ſimplices Papiſtas ad ſolum veterum Patrum, Epiſcoporum & Cōciliorum nomen ſtupentes, aliquid valere poſſunt. At Euangelicis acutè rimantibus & explorantibus omnia, niſi aliunde plus

Zanchius parte 2. li.1.ca.1.

Luther. tom.5. in Gal.ca.4 & in Geneſ.ca.48

Lib.1.c.5 & cap.10

momenti acceſſerit, ieiunia videtur & leuia. Expende enim tuā de Trinitate fidē, quam ego propoſitionibus quibuſdā cōprehendam, vt tu ad certum quendā ſcopū reſponſa tua dirigas, & vna perſpicias me in hoc negotio omnē confuſionē declinare. Hæc ergo veſtra eſt de Trinitate Theologia. A Deo Patre, qui ſolus eſt ingenitus, per intellectualē & eā maximè propriā generationē ab ęterno proceſſit filius. Hic patri ſuo eſt cōſubſtantialis, à patre autē ſola originis relatione diſcernitur, & propriè verbū atque imago patris dicitur. Spiritus ſanctus à patre & filio tanquā vno principio, nō tamen liberè, ſed neceſſariò proceſſit. Hæ tres perſonæ omninò abſq; vlla inæqualitate inter ſe pares ſunt, verè & realiter per relationes, nō autē per abſoluta conſtituūtur, quæ ita tres ſunt, vt plures tribus perſonis eſſe impoſſibile eſt. Hę propoſitiones, quę ſingulę adeo ſunt in hac materia neceſſarię, vt ſi vnā ſuſtuleris, omnē de Trinitate fidē corruperis, in quibus expreſſis ſcripturę ſententiis reperiuntur? Vbi legis propriā generationē fieri per intellectū? vbi hoc modo generari filiū, nō item procedere Spiritū ſanctū? vbi & filium & ſpiritū ſanctū eſſe patri cōſubſtantiales? vbi nec Chriſtū liberè à patre fuiſſe genitū, nec Spiritū ſanctū liberè à patre filioque proceſſiſſe? vbi eos verè realiterq; cōſtitui, nō per abſoluta, ſed relationes? cur Chriſtus à Patre procedēs filius dicitur, ſpiritus ſanctus, qui ab eodē patre procedit, eiq; pari modo cōſubſtantialis eſt, filius tamen non eſt, nec ita ſine impietate dici poteſt? Ecqua ſcripturę capita aut verba proferre potes has adeò neceſſarias veritates euidēter & perſpicuè declarantia? Alia ſunt huius generis permulta, quæ de induſtria ſileo. Hæc enim pauca tibi tuiſq; Conminiſtris per totam vitā ſatis faceſſent negotii, ſi ea ad ſolitam veſtram normam & analogiam expendatis. De corpore Chriſti in Euchariſtia planiſſimè quoad communē vel verborum ſonum & ſignificationem, vel etiam lectorū intelligentiam loquuntur omnes Euāgeliſtæ, Matthæus, Marcus, Lucas, Ioannes, & Apoſtolus Paulus, *Hoc eſt corpus meum quod pro* Mat. 26.
vobis tradetur. Hic ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro vobis fundetur. Luc. 22.
Panis quem ego dabo, caro eſt quam daturus ſum pro mundi vita. Ioan. 6. Neque tamen verba iſta conuincūt Chriſti corpus verū eſſe in Euchariſtia, quin innumeris diſtinctionibus elabamini, & pleriq; Euangelici ad eam adhæreſcant opinionē tanquam puriorem, quæ Chriſti corpus tam procul ſeparat à cæna, quàm cęlum abeſt à terra. Quod quū accidat in tanto Euāgeliſtarum cōſenſu, & verborū claritate, quid hoc loco euenire neceſſe eſt, vbi Euangeliſtæ vel nihil omninò loquūtur his de rebus, vel ſi loquuntur, nuſquam certæ euidentiæ & manifeſtæ perſpicuitatis verba adhibēt, imo verò certum eſt nec apud Euan-

Euãgeliſtas,ſed nec in toto Biblici voluminis corpore pleraſq; huius ſignificationis voces occurrere. Nuſquã enim nõ modo propoſitiones ipſas,ſed nec vocabula in hoc sẽſu ſcriptura vſurpat,nuſquam legis *perſonam*,nuſquam *relationes*,nuſquam *abſoluta*,nuſquam *conſubſtantialem*. Quod ſi nec propoſitiones ipſas comperis,nec voces ex quibus propoſitiones cõficiuntur, quẽadmodum illinc arma ſumes, quibus pertinacem aduerſarium expugnes? Magnus ille(vt tum vocabatur) Athanaſius, & qui erant eius temporis Epiſcopi, ad probandum filium patri conſubſtantialem, putabant præcipuam fuiſſe vim in eo Ioannis loco, *Ego & pater vnum ſumus*. At quid Caluinus? *Abuſi ſunt* (inquit) *hoc loco veteres, vt Chriſtum probarent eſſe patri ὁμοούσιον nec enim Chriſtus de vnitate ſubſtantiæ diſputat, ſed de conſenſu quẽ cum patre habet*. Eaſdemque cenſura notat eoſdẽ patres Ioannis Euangeliſtæ & Prophetarum veterũ multos locos,qui ad Chriſti diuinitatem pertinebant, peruersè interpretati vſq; eo,vt ſe *hæreticis ridiculos præberent*. Quod ſi Athanaſius, ſi Cyrillus,ſi Nazianzenus, ſi Auguſtinus, ſi reliqui veteſtres, quos magno numero certũ eſt ad probandũ Chriſtum Patri conſubſtantialẽ, hunc locũ accommodaſſe, eo abuſi ſunt, tu cogita Samuel, an tui magiſtri poſſint loca euidentiora producere; & vtrũ aduerſarius nõ eadẽ probabilitate excepturus eſt eos ſcripturis ſenſum alienũ affingere. Neque enim eſt in Miniſtris tuis vel maior induſtria, vel ingenium perſpicaciùs, vel pietas flagrantior, vel vberior Spiritus ſancti copia, quam fuit in iſtis antiquis patribus. Ideoque verecundia neminem impediat, quo minùs veſtris doctoribus rectam ſcripturæ interpretationem neget ,quam illi priùs ſuis maioribus viris præſtantiſſimis tam confidenter eripuerũt. Et hic tamen teipſum conſolaris inaniſſima magni illius Athanaſij, & ampliſſimi Concilij Nicæni venditatione, quaſi illi Patres Nicæni homines non fuerint, & vt homines labi non potuerint, imò quaſi turpiſſimè lapſi non fuerint, imo quaſi hæc doctrina propterea nobis ſuſpicioſa eſſe non debet, eo quòd à viris illis fuerit conſtabilita. Eſto verum, & libenter quidem fateor quod tu vrges, conditos fuiſſe in Concilio Nicæno Canones, & hac in re, & in multis item aliis veſtram fidẽ approbantes, eamque Chriſtianis omnibus tanquam puram & integram præſcribentes, de qua item Athanaſius magnus in eo Concilio diſputator, eiuſque iuxta Caluinum præſes, in fine Symboli ſui: *Hæc eſt* (inquit) *fides Catholica, quam niſi quiſque fideliter firmitérque crediderit, ſaluus eſſe non poterit*. Sed quid ad hæc Lutherus, quem mille Athanaſijs, mille Auguſtinis, Cyprianis, Patribuſque Nycænis anteponitis? *Tu vide (Lector) cuius ſpiritus fuerint*

Caluin. in Ioan. cap. 10. v. 31.

In Ioan. 5 6. & 14. & in epi. Ioann. cap. 5. In Eſaiã ca. 53. v. 8

Caluin. Inſtitut. lib. 4. ca. 7. §. 1.

Luther. *ſacrilega illa & abominanda Concilia quæ aduerſus tanta totius*
tom. 2. *ſcripturæ fulmina apertiſſimaſque ſententias auſa ſunt ſibi [illegible]*
prope finē *bus arrogare ius iudicandi, imperandi, & condendi Canones. Abſque*
lib. cōtra *dubio Satanæ fuerunt iſtæ cogitationes,* &c. Ita Lutherus in libel-
Regem lo contra veſtrum Angliæ Regem Henricum Octauum, om-
Angliæ. nia Concilia, (& proinde Nicænum quoque iſtud) tanquam
ſacrilega, abominanda & planè ſatanica damnans, quæ de re-
bus fidei controuerſis certos aliquos Canones aut Decreta ſta-
tuerunt, quo facto libertatem ſuam populo Chriſtiano eripue-
runt, & inuaſerūt tyrannidem. Nam quod hoc maximè Con-
cilium Nycænum attingat, in quo huius tyrannidis fundamen
tum poſitum eſt, ex hijs quæ ſequuntur intellige. Sic enim per-
Ibidem. git: *Non nego ius rapti iuris tyrannidem vltra annos mille duraſ-
ſe. Nam in ipſo Concilio Nicæno omnium optimo iam tum incipiebant
leges condere, & ius iſtud ſibi vendicare, atque ab eo tempore in-
ualuit. At hic vides ſacrilegium & impietatem eſſe aduerſus euide-
tiſſimas & inuictas ſcripturas Dei.* Quare ſi *tantus error & tale
ſacrilegium in* illo Concilio *regnauit aduerſus veritatem Dei,* an
non mihi fas erit cum Luthero Concilium illud reiicere & con
temnere, ab eoque ad clarum & *infallibile Dei verbum* prouoca-
re? Id quo videas à me fieri longè adhuc probabilius, Marti-
no Luthero adiungatur domeſticus ille ſcriptor veſtras, vehe-
mens Eccleſiæ Puritanæ defenſor, qui Archiepiſcopo Can
tuarienſi pro ſuo Archiepiſcopali ſtatu Concilium hoc Nycæ-
Cartuu. num obiicienti, ad hunc modum reſpondet: *Iuſtam* (inquit)
contra. *cauſam habemus ſuſpicandi, vel in quæſtionē vocandi quamcunque*
VVhitgift *doctrinam ab illis primitiuæ Eccleſiæ Patribus traditā, niſi eadem ſo-*
2. replic. *lidis verbi teſtimoniis roboretur. Atqui hoc Nicænum Conciliū mul-*
pag. 509. *tos errores ſtabiliuit, quodq́; illic de Archiepiſcopis ſtatuitur iure ad*
& 484. *verbi diuini Lydium lapide examinari debet. Siquidē in 22 & 23. Ca
none ſecundum Ruffinū homini lapſo in idololatriam præſcribunt ſep
tem annorum pœnitentiā, quo tempore toto, etiamſi aliàs admodum
eſſet pœnitēs, eum tamen excludunt à cæna Dominica: quæ itidē ho-
mini à militia reuertenti ad annos 13. negatur. Quæ ſeueritas (præter
alia abſurda) vt eſt contra regulam Apoſtoli Pauli, ita non potuit nō
diabolo porrigere laqueū, quo plurimas animas ſuffocaret. Quanta
præterea fuerit eius ætatis corruptio, vel per ignorantiam, vel per
ambitionem, ex eo patet, quod niſi vnus Paphnutius interceſſiſſet,
omnes iſti Nicæni Patres decreuiſſent contra honorabilem Epiſcopo-
rum, ſeniorum & Diaconorum cum ſuis vxoribus coniunctionem.
Eoq́; in Concilio decernitur, idq́; iuxta antiquam Eccleſiæ traditio-
nem, vt qui cælibes facti eſſent Miniſtri, poſtea vxores non ducerent.
Quare ſi quæ authoritas à Cōcilio Nicæno accedit ad Archiepiſcopū*
(ad Trinitatis myſterium) *ſtatuendū, eadē omnino adhibetur huic*

iam

tam magna corruptela, vt neque cælibes Miniſtri vxores ducant, nec qui Miniſtri ſuas veteres vxores morte ereptas amiſerint, nouas ſibi copulent Si fama illius Concilij huius erroris infamiam abſtergere non poteſt, neque illius de Archiepiſcopis (vel Trinitate) *poterit,* &c. Hic vnus & alter talium Euangelicorum locus omnem maiſtatem Concilij Nicæni ſatis conuellit, & extenuat, quam tu ita vehemẽter exaggeras. Si enim multos errores induxerit, ſi contra *euidentiſſimas & inuictas Scripturas Dei*, libertatem populi Chriſtiani oppreſſerit, ſi tyrannidem inuaſerit, ſi contra Apoſtolum venerit, ſi Satanæ laqueũ dederit ad animas Chriſtianorum ſtrangulandas, ſi adeò turpiter & flagitiosè lapſi ſint Patres illi, vt Miniſtros & Epiſcopos vxorum conſuetudine, & repetitis nuptijs (quo quid dici poteſt contra Euangelij libertatẽ deteſtabiliùs) priuare voluerint, ſi iſti Patres *Satanici* ſint Caluino, ſi à *Satana inſtigati*, vt ait Muſculus, ſi eorum *cætibus* *Sup.p.67.* *Satanas præfuerit*, vt iudicat Beza, ſi *ſacrilegum, abominandum & ſatanicum* fuerit illud Concilium, vt vult Lutherus, ſi iuxta hunc authorem Anglicanum *quæcunque eorum doctrina nobis debet eſſe ſuſpecta*, ſi totius eius ætatis Eccleſia adeo fuerit corrupta, quam hic dicitur; tu iam ipſe iudex eſto, quam æquum eſt me huius Concilij authoritate premi, vel opprimi potius, in quo tales Patres ſententias dixerint, tales moderatores præfuerint, cuius ætatis Eccleſia tota adeò fuit inquinata. Si enim in rebus apertiſſimis tam craſsè fefellerint, in myſterijs maximè abſtruſis & reconditis quis eis fidem eſt habiturus? Si in Miniſtrorum coniugio prohibendo *doctrinam dæmoniorum* à *1.Tim. 4.* ſuis maioribus hauſerint, eamque populo obtruſerint, in qua tamen tot habebant coniugatos ſuæ impietatis teſtes & aduerſarios, an tu à me requires, vt illos credam angelicam & diuinam propoſuiſſe doctrinam de Trinitate, quam propter immẽſam myſterij altitudinem & ſubtilitatem in illa communi hominum ignorantia pauci aſſequebantur? Poſſem hîc cum Proteſtantibus quibuſdam adiicere, & contra Athanaſium, & contra Patres iſtos Nicænos, *Athanaſium hunc fuiſſe Sathanaſium, hunc tripartitum Deum ab eo fuiſſe inuentum, & Nicænos Patres fuiſſe omnes cæcos ſophiſtas, Miniſtros beſtiæ, mancipia Antichriſti, eiuſq́; præſtigijs faſcinatos.* Sed hoc etiam ſi paululũ abſit à iudicio tui Lutheri Carterouiti, Caluini, Bezæ & Muſculi, tamen quia magis redolet contumeliam & maledicentiam, quam iuſtam refutationem, nolo talibus patronis vti. At tu excipies Patres illos in hac quæſtione decidenda Spiritu ſancto fuiſſe afflatos, & rectè Scripturas expoſuiſſe. At quam eſt improbabile, qui in via plana & æquabili prolapſi ceciderunt, eos in via aſpera & ſalebroſa, & dumetis, ſentibus, ſaxiſque impedita ſine

Beza in epiſt. Theolog. 81. Caluin. contra Seruet. pag. 880.

lapſu & offenſione, progredi? Cæterùm hoc ſi ita ſit, quid mi-
hi profers nomina iſtorum Patrum. Perſpicua Scripturæ teſti-
monia ab eiſdem vſurpata prodeāt in lucem, & trāſacta res eſt.
Ea quoniam vobis non ſuppetunt, ſcripturam alta obliuione
ſupprimentes, ad Patrum Nicænorum nomen tanquam ſupre-
mam anchoram confugitis, vt nos eorum nominis amplitudi-
ne perculſi à Scripturis poſtulandis deſiſtamus. Ecquid verò
aues audire apertam tuorum confeſſionem, qua (inquam) te-
ſtantur idcirco ſe hāc Nicænorū Patrū authoritatē prætexere,
quia ſine illis hanc ſuam fidem non poſſunt defendere. Accipe,
quid hac de re princes Euangelicorum, qui hodierno die vi-
Beza epiſtola Theologi. 16. pag 112. uint, manifeſto confitetur. Statorius, Blandrata, Ochinus &
reliqui Proteſtantes Chriſtianæ Trinitatis hoſtes, & vnitatis
Mahumetanæ patroni; *Nolumus* (inquiunt) *in hoc myſterio de*
Trinitate, vel tantillum à ſacris literis abduci: illæ quum Trini-
tatis fidem non præcipiunt, firmiſſima ratione ex intimis
Euangelij veſtri penetralibus ducta, concludunt Academici &
Trinitarij (ſectæ in prouinciis veſtris maximè numeroſæ) *Tri-*
nitatis cognitionē ad ſalutē non eſſe neceſſariā. Iſtis antē qui denſa
argumētorū phalange ex literarum ſacrarū teſtimoniis inſtru-
Beza lib. de hæreticis à ciuili Magiſtratu puniēdis pa. 51. cta profligandi erant, vide quos triarios milites opponit Beza.
Voſne verò (inquit) *ſanctiſſimos Patres, qui tot annos non verbis tan-*
tum & voce, ſed tot libris nunquam interituris ſed perpetuis labori-
bus omniq́; calamitatum genere, ipſa deniq; ſanguinis profuſione Tri-
nitatis myſterium aduerſus tot Regum, Principum, hæreticorum im-
manitatem conſtanter aſſeruiſtis: Vos (inquam) *neq; prudentes, neq;*
fortes, ſed imperitos & pertinaces in cauſa parū neceſſaria fuiſſe ar-
bitrabimur? Quæſo te Athanaſi, quorſum per vniuerſum terrarū or-
bem tam diu oberraſti? quorſum ſymbolū illud tuum admirandæ bre-
uitatis condidiſti? &c. Non aduertis Michæa apertum proditorē,
abiecto clypeo fugientem, & præcipuam cauſæ ſuæ arcē traden-
tem aduerſario? Ad horribile (ſi Muſis placet) abſurdum aduer-
ſarios ſuos compellit, ſi illi paucos Patres imperitos & pertina-
ces putēt, quos Magiſter eius Caluinus *Satanicos* vocat, & quo-
rum totis cætibus *Satanam præfuiſſe* ipſe Beza liberè dicit. Sed
animaduerte præuaricationem longè apertiorē. Miniſtri Trā-
ſyluani in ſuis Cathecifmis, quos ad iuuentutem Euāgelica do-
ctrina imbuendam publicabant, *eſſentiæ, hypoſtaſeos, homouſij, cæ-*
teraq́; id genus vocabula vti ſophiſtica repudiabant, & *ſophiſtas*
vocabant Athanaſium, Leonē, Cyrillū, Patreſq́; Nicæos, Cō-
Beza epiſtola Theologica. 81. pa. 334. ſtantinopolitanos, & Chalcedonenſes, quod illa ſymbola de Pa-
tris, Filij, & Spiritus ſancti conſubſtantialitate, trinitate perſo-
narū, & vnitate naturæ cōſcripſerant. Beza vt fratres eos ad ſa-
niorē mentem reducat, ſic eos affatur. *An verò (ô Tranſyluani) dū*

iſta

iſta ſcriberetis, non vobis in mentē veniebat ampliſſimus ille Nicena, Epheſina, Chalcedonenſis Synodi conſeſſus, quo nihil vnquā ſanctius, nihil auguſtius ab Apoſtolorum exceſſu ſol vnquam aſpexit? non adfuit vnus, qui maximos illos & præſtantiſſimos Angelos Dei, ſophiſtas negarent: Nā vt in iſtis neui aliqui fuerint: tamen &c & mox. *Quanquā ſedulò nobis vitanda eſt omnis καινοφωνία, tamen ſic ſtatuo ſublato eſſentiæ & hypoſtaſion diſcrimine, quibuſcunque tandem verbis vtaris, ac abrogato ὁμοουσίῳ, vix ac ne vix quidem iſtorum Arrianorum & Trinitariorum fraudes detegi, & errores ſatis perſpicuè coargui poſſe. Nego quoque ſublatis vocabulis naturæ, proprietatis, hypoſtaticæ vnionis ἰδιωμάτων κοινωνίας (quæ* omnia Patrum, id eſt hominum ſunt inuenta) *poſſe Neſterij & Euticheтis blaſphemias commouere à quoquam refelli. Si hallucinor, hoc age demonſtret qui poteſt, & nos illum coronabimus.* Hæc Beza vbi ingenuè fatſus doctrinam de Trinitate perſpicuis Scripturis non poſſe doceri, niſi Patrum inuenta & decreta acceſſerint, illud largitur, quod ego potiſſimum inquiro; Trinitatem non eſſe neceſſarium veſtræ religionis articulum, quia manifeſtis Scripturis non poteſt demonſtrari. Quod autem tam effusè Patres laudāt, & eorum auxilium adeo dimiſſe abiecteque precatur, id verò oſtendit, & aſſentationem tam putidam, & imbecillitatem tam inſignem, vt quemadmodum ille olim Italus à Samnio paulò diutiùs ab ens, & tandem reuerſus dicebat ſe non inuenire Sāmium in Samnio, propter magnam rerum mutationem: ſic ego in hoc Beza Patres aliquos adeò humiliter adorāte veteris Bezæ Patres omnes magnificè deſpicientis nihil prorſus video, hæcq; eius verba Papiſticum aliquem Sacerdotē magis repræſentant, quam fortem & heroicum Euangelij Miniſtrū, qualem Beza aliàs ſemper ſeſe præbuit. Sed neceſſitas (vt eſt in cōmuni prouerbio) legem non habet, eaque neceſſitas ita Bezam deiecit, & afflixit, vt qui aliàs de Scripturarum poſſeſſione in omnibus controuerſiis inſolentiſſimè gloriabatur, & nihil niſi verbum Dei, & puriſſimum Euangelium creparet, is ad Trinitarios alacriter verbum Domini iactantes, & Euangelij loca euidentia flagitantes planè obſurdeſceret, & quaſi animus in pedes decidiſſet, omni vitato certamine in ſolo Patrum, & Eccleſiæ nomine vt nouus Papiſta conquieſceret. Sic enim eos laceſſentes reiicit: *Quorſum vlle diſputationes aduerſus αὐτοκατακρίτους. Nam dociles ſi qui ſunt, excipio: quod ſi iſti fortè occaſione hinc arrepta diffidere nos cauſæ noſtræ glorientur, age ſanè frui iſtos iſta quoque falſa opinione ſinamus, quandoquidem inuitis nobis perire decreuerunt. Et ſi verum eſt eorum dogma* (contra Trinitatem) *vbi tandem fuerit vnquam Eccleſia oſtendere ipſos iubeamus, quum à propagato Euangelio facilè ſit demonſtrare,* nulli

Ibi. p. 335.

Idem epiſtola 18.

nullum vnquam eiuſmodi quicquam ſenſiſſe, quin perpetuo Eccleſiæ iudicio fuerit damnatus. Ecquid perſpicis Samuel luculentā hominis fracti & proſtrati imaginem? Profer nobis Scripturas planas & perſpicuas inquiunt Trinitarij, ex quibus Trinitatem probatis. Quorſum hoc inquit Beza, eſtis enim αὐτοκατάκριτοι. At contra illi, quin tu potius es αὐτοκατάκριτος, nos enim fidē noſtram Euangelio & verbo Domini ſubmittimus, tu qui ſine verbo Dei fidem nobis obtrudis, totam Euangelij fabricam diruis, & Papiſtis ad religionem noſtram diſſipandam facilem viam aperis. Quare vel Scripturas nobis proferas, vel omnibus Chriſtianis teſtamur te cauſæ tuæ diffidere. *Optimè* (inquit Beza) *ſino vos falſa opinione frui, quia me inuito perire vultis.* Si enim veſtra contra Trinitatem fides vera ſit, oſtendite mihi vllam aliquando Chriſtianam Eccleſiam veſtra illa fide imbutam. Ego enim contra faciliè demonſtrabo neminem vnquam veſtræ hæreſis fautorem emerſiſſe, qui non à Chriſtianis Epiſcopis tum Eccleſiam gubernantibus fuerit condemnatus. Quid ais Beza? Hoccíne eſt aſylum extremum, quo te recipis? Hoccinè Euangelium & verbum Dei expreſſum, quo nos conuincere cogitas? Hæccíne integritas Euangelica, vt nobis requirentibus diuina opponas humana, poſtulantibus cælum oſtendas terram, expectantibus Prophetas, Euangeliſtas, Apoſtolos, Petrum, Ioannem & Paulum, proferas Athanaſios, Oſios, Iulios, Pontifices, Sacerdotes, cæcos, ignaros, ambitioſos, ſatanicos, ex quibus te ipſo iudice Nicæna Synodus conſiſtebat? Quodnam poteſt eſſe illuſtrius deſperationis ſignum? Quæ maior timiditatis & fugæ nota? Et quis te deinceps vt ignauū militem non mirificè aſpernabitur, qui ita aduerſarium vulneras, vt ipſe tuoſque ſimul omnes eadem plaga cruentes. Si enim in hoc ad hoſtes conficiendos ſatis eſſe momenti putas, quod nullam Eccleſiam oſtendere poterunt, in qua eorum opinio de Trinitate non fuerit ſemper damnata, ſi hoc ſatis valere putas ad eos hoſtes conuincendos; tu fratreſque tui quam multis hæreſis ſtigmatis eſtis inuſti, qui multas habetis opiniones, quę in Eccleſia nunquam eminuerunt, quin communibus Eccleſiæ tum florentis ſententiis ſtatim iugulatæ ſunt. Hæretici eſtis, qui ſacrificia & orationes pro defunctis tollitis. Aërianos enim ſic ſentientes damnauit vetus Eccleſia. Hæretici eſtis, qui Sanctos cum Deo regnantes non inuocatis. Nam Vigilantium & Vigilantianos hoc primum ſeminantes abominata eſt vetus Eccleſia. Hæretici eſtis, quia Baptiſmo peccata deleri negatis, quia ab hominibus arbitrij libertatem eripitis. Pelagio enim & Manichæo hos primum errores ſpargentibus anathema dixit vetus Eccleſia. Quid multa? Hæretici eſtis propter omnes & ſingulas

ſingulas Euangelici veſtri opiniones. Hæretici eſtis, qui ſolam fidem traditis. Hæretici eſtis, qui Eccleſiam tot annis interiiſſe dicitis. Hæretici eſtis, qui fœminæ principatum Eccleſiaſticum ſtatuitis. Hæretici eſtis, qui Monachorum vota ſpernitis. Hæretici eſtis, qui ſolas Scripturas ad fidem probandam admittitis, & traditiones non ſcriptas reiicitis, & ſi iiſdem ipſis Nicænis Patribus creditis, impuri eſtis, & cum antiquiſſima primitiua & Apoſtolica Eccleſia (quam enim aliam illis ſignificare potuit *antiqua Eccleſia traditio*) pugnatis, qui Miniſtris, etiam Præsbyteris veſtris, etiam poſt miniſterium aſſumptum ſecundas & tertias, imò & quartas & quintas nuptias conceditis. Pſeudoapoſtolos enim Eunomium, Symonem Magũ, Pepuzianos, Arrianos, Iouinianum propter hæc dogmata execrata eſt vetus Eccleſia: cumque poſt in nouis hæreticis (vt vocabantur) eadem rurſus doctrina aliquando emergeret, Eccleſia eandem ſemper ſupprimere & extingere cõata eſt, eiuſq; Doctores è cõmunione fideliũ eiecit. Et *Papiſtæ à propagato Euãgelio facilè oſtendũt neminem eiuſmodi quicquã ſenſiſſe, quin perpetuo iudicio Eccleſiæ fuerit damnatus.* O inuictũ Achillem, qui talibus armis aduerſarios ſuos proſternit. An non Trinitarios iuſtiſſima ſuppetit Bezas iſtos non tam contemnendi, quam execrandi occaſio, à quibus non magis ad veſtrum Euangelium, quam ſuperſtitionem Papiſticam retrahuntur? Hæc enim ſola ratio totum Papiſmum à capite ad calcem plenè & abundanter reſtaurat. Nec mirum eſt, ſi multi Chriſtiani à veſtra Trinitate ad noſtram vnitatem conuolent, cum videant cauſam veſtram tam infirmis præſidijs niti, & manifeſtò à præſtantiſſimis veſtris Ducibus prodi. Res quidem ipſa clamat, niſi ab Euangeliſmi veſtri principiis ad Papiſmi exploſa olim axiomata confugeritis, à ſcripturis ad traditiones, à libris Propheticis & Apoſtolicis, ad Concilia mitratorum Epiſcoporum, à Deo ad homines, Trinitatem (vt par eſt) Papiſtis eſſe relinquendam, quã in manifeſtis & perſpicuis ſcripturis non inuenitis, vosq; propterea vnitate Mahumetana contentos eſſe oportere, quam eædem ſcripturæ Propheticæ & Apoſtolicæ crebrò & clariſſimè inculcant. Neque verò quod nulla pro Trinitate teſtimonia, qualia petebat aduerſarius, protulerit Beza, eius ignorantiæ tribuendum eſt, quaſi ad *fundum ſuæ eruditionis* perueniſſet, vt odioſè iocatur quidam Bezæ aduerſarius (quid enim eo doctiùs, quid acutiùs? & quanti negotij erat Teſtamentum vetus nouumque iterum atque iterum euoluere, & ſi quid illic huic quæſtioni euidenter aptum occurriſſet, excerpere?) ſed prudentiſſimè ſiluit Beza, & tacitè aduerſariis ceſſit, quia (vt idem vir veriùs annotauit) *Caluiniſmus ad Mahumetiſmum inclinat.*

Genebra. in Chronograph. libr. 4. in fine.

vel

vel vt rectiùs & planiùs loquar, quia Caluiniſmi & Mahumetiſmi idem eſt fundamentum, eadem principia, iidem lapides angulares, idem ſcripturas peruęſtigandi ſpiritus & genius: quod vt ex alijs quibuſdā, ita ex hoc de Trinitate dogmate inprimis manifeſteq; cōſpicitur, vel etiā & fortaſsè potiſſimum, quia probe cognoſcebat nullum ex veteri nouoq; Teſtamento pro his Chriſtianis de Trinitate & Chriſto Deo articulis proferri potuiſſe locū, quē Magiſter eius Caluinus ſuis in Cōmentariis pro Trinitariis & Arrianis cōtra antiquos Patres, fidemq; Catholicā non explicauerat. Dico omniū ſacrarū literarū loca efficaciora, quæ antiqui Patres applicant ad cōfirmandā Trinitatē, & Deitatē Chriſti, cadē à Caluino in cōtrariū ſenſum exponi: qui tanquā directè pro Arrianis dimicās, planè pronūciat Patres corruptè hæc ſacrarū literarū loca contra Arrianos peruertiſſe. Notæ ſunt nimirū, & in Caluini libris vbiq; occurrūt

Caluin. in Geneſ. c. 1. illæ Patrū cōtemptiones: *Ex verbo* אלהים *colligere ſolent, hic notari in Deo tres perſonas, Sed quia mihi parum ſolida videtur tanta rei probatio, ego in voce non inſiſtā. Quin potiùs monendi ſunt lecto-*

Geneſ. 19 *res, vt ſibi à violentis eiuſmodi gloſſis caueant* Rurſus. *Quod veteres Chriſti diuinitatem hoc teſtimonio probare cōati ſunt, minimè firmū eſt, ac ſine cauſa meo iudicio tumultuantur, qui acriùs Iudæos exagi-*

Pſalm. 2. in quorū numero eſt Paulus ad Hebræ. 1. *tant, quia non admittunt tale probationis genus.* Rurſus. *Scio hunc locum (Filius meus es tu, ego hodie genui te) de æterna Chriſti generatione à multis fuiſſe expoſitum, qui & in verbo, hodie, argutè philoſophati ſunt, ſed,* &c. Rurſus. *Sciens & volens ſuperſedeo à multis teſtimoniis, quibus vſi ſunt veteres. Plauſibile illis viſum eſt citare ex Dauide Pſal. 33. Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eo-*

Inſtit. li. 1 c. 13. §. 15. & in Pſalmo 33. *rum omnis exercitus eorum, vt probarent Spiritus ſancti diuinitatē, eiuſq; opus eſſe mundum. Sed illa ratio infirma fuit. Vereresq; ſubtiliùs hoc elogio vſi ſunt pro Spiritus ſancti diuinitate cōtra Sabellianos.* Rurſus vti notatum eſt ſuperius. *Abuſi ſunt veteres hoc loco (Ego*

In Ioā. 12, *& Pater vnum ſumus) vt probarent Chriſtum patri eſſe ὁμοούσιον.* Denique: *Multi ex Patribus interpretati ſunt Chriſtum vnum eſſe cum Patre, quia æternus ſit Deus. Sed hūc eos abripuit contentio cum Arrianis, vt conciſas ſententias in alienū ſenſum torquerent.* Hęc & ſimilia conuincunt Patres ex ſcripturis Trinitatem contra veteres hæreſiarchas Ioanne Caluino iudice non rectè comprobaſſe, ideoque Bezam Caluinianum, vel potiùs alterum Caluinum, omiſſis ſcripturis vafrè & callidè ſolis Patrū nominibus fratrum ſuorum Trinitariorū ora obſtruere voluiſſe. Sed non eſt propoſiti mei ad hūc modū percurrere & examinare ſingula loca. Neq; verò vel te, vel meipſum vexabo tā faſtidioſo labore: tantū deſcribā quid ipſi Euāgelici fratres ex Caluini Cōmētarijs in iſtiuſmodi loca excerpāt & iudicēt, & indicabo librū, vbi

vbi hæc collecta poteris videre & expendere, ſi fortè Caluini Commentarij tibi non ſint ad manum, in quibus hæc fuſius & enucleatiùs poſſent demonſtrari. Multi quidem Proteſtantes Germani multis libris Caluini Arrianiſmos detexerũt: ante biennium autem quidam VVitembergenſis librum emiſit hoc titulo, *Caluinus iudaizans, hoc eſt, Iudaicæ gloſſæ & corruptelæ, quibus Ioannes Caluinus illuſtriſſima Scripturæ ſacræ loca, & teſtimonia de glorioſa Trinitate, Deitate Chriſti, & Spiritus ſancti, &c. deteſtandum in modum corrumpere non exhorruit. Addita eſt corruptelarum confutatio, per Ægidium Hunnium ſacræ Theologiæ Doctorem, & Profeſſorem in Academia VVitembergenſi. Anno* 1593. *Liber Cal. Iudaizãs.*
Iſte tantus Doctor, & Profeſſor, & Lutheri in Cathedra VVitembergenſi ſucceſſor, poſt reliquas ſcripturas veteris Teſtamẽti excuſſas (quas ſemper Caluinus pro Arrianis, Sabellianis, & ſimilibus contra Catholicos exponit) poſtquam idem perfecit in Teſtamento nouo, maximè Euangelio Ioannis, quod inprimis & ſolidiſſimè à Chriſtianis putatur Trinitatem, & Deitatem Chriſti comprobare, ita demum de Ioanne Caluino eiuſq; contrarijs gloſſis ſcribit. *Hæc ſole ipſo ſunt illuſtriora tot argumentis modò cumulatè propoſitis, & ex ipſo textu deductis irrefutabiliter oſtenſa, eſtq; in affirmato iſto filio Dei* (ego & Pater vnum ſumus) *repoſitum præſidium aduerſus Arrianos inuictum & inexpugnabile. Quod agnouerũt orthodoxi Patres in certaminibus aduerſum Arrianos: idemq; vera Chriſti Eccleſia hodie fatetur, & agnoſcit abſq; cõtrouerſia. Caluinus autem illuſtrem hanc Chriſti ſententiam, gloſſa verè Arriana atra caligine maluit obfuſcare, & Antitrinitariorum expoſitionem de vnitate non eſſentiæ, ſed conſenſus ſuo calculo comprobare, quam vt expoſitæ in meridie veritati ſuffragium ſuum accõmodaret.* *Hunnius vbi ſupra pag. 49.* Hæc Samuel tibi ſunt inprimis notanda. Si loca ex *Euangelio ſumpta, quæ ſunt ipſo ſole illuſtriora, & argumentis ex ipſo textu deductis irrefutabiliter oſtenſa, quod probent diuinitatẽ Chriſti*, quæ loca Catholici Patres contra Arrianos tanquam *inuicta & inexpugnabilia* agnouerunt: ea ſi Caluinus pro Antitrinitarijs *Arriana gloſſa obfuſcat*, quid de aliis gloſſis minus perſpicuis, minus euidentibus, & argumentorum ex ipſo textu deductorũ robore minus firmatis ſentiẽdum? An ea Antitrinitarios multum offenderẽt, qui ope & præſidio Caluini hæc lõgè grauiora nullo negotio poterãt refellere? Sed pergamus audire aliquãtiſper hũc Euangeliſtã VVitẽbergenſem de Caluino prędicantẽ. Sic ille pergit. *Hanc gloſſam qua lucidiſſimi teſtimonij ſplendorẽ ceu piceo obiecto fumo Caluinus obnubilare ſtudes, dico verè eſſe Arrianã, à mente Chriſti peregrinam, à textu multis modis & rationibus, vt iam oſtenſum eſt, diſſentaneam, ab Eccleſiæ Catholico conſenſu planè diſſonam, & à Diabolo in fraudem fidei Chriſtianorum excogitatã,* *Ibi pa. 50*

quam

quã ταῖς ἀμφοῖν excipiunt, amplexantur & exoſculãtur Frãciſcus Dauidis, Blandrata, cateriq́ iuratiſſimi perfidiſſimiq́ hoſtes adorandæ Trinitatis. Vides ergo Caluinum hoc ſubſidio, quod eſt ſingulare & præcipuum, ſcripturas nimirum Arrianiçe interpretando, ſectam Trinitariorum & Arrianorum plurimum amplificaſſe. Sed veniamus ad concluſionem, in qua tanquam in ſpeculo reliquas omnes Caluini expoſitiones intueamur. Poſtquam Doctor iſte Commentarios Caluini in reliquos Euangelij locos diligenter euoluit, & eos perpetuo idem ſapere, eodem tendere aduertit, nihil niſi Arrianum ſpirare comperit, ita demum

Ibi. p. 59. concludit. *Quis ergo non videat diabolum peracutum hoc ſuum inſtrumentum data opera tales procudere voluiſſe ſtrophas illuſorias, quibus Antitrinitarij propugnacula Chriſtianorum nõ ſolũ hoſtiliter attentare, ſed etiam diruere valeant quamprimum aliquis in Eccleſia locus nefarijs hiſce corruptelis, & deprauationibus Caluini conceſſus fuerit. Ita fiet, vt ſi percontentur Arriani, vbinam vllum in ſcripturis dictum reperiatur, quo Trinitatis perſonæ dicantur vnum, vnitate videlicet κατ' οὐσίαν intellecta? iam nobis vniuerſa teſtimonia per aleatoriam illam quiduis illudendi verſutiam è manibus excutiantur.* Iſta Samuel per ſe clara ſunt & illuſtria ad demonſtrandum quod intendo. Nam ſi *vniuerſa Scriptura teſtimonia* pro Trinitate, & Deitate Chriſti in gratiam Antitrinitariorum, per Caluini mirabilem verſutiam *è manibus veſtris excutiantur*, prudenter Beza à ſcripturis contra ſuos ſimulatos hoſtes proferendis abſtinuit, quos ſciebat à Magiſtro Caluino contra ipſum, & alios omnes aptis reſpondendi, & euadendi gloſſis fuiſſe inſtructos. Quare quod ego de vobis omnibus Caluiniſtis ominor, vos omnes Arrianiſmo, & (quod ſequitur) Mahumetiſmo eſſe proximos, idem iſte Doctor & ratione, &

Ibi. 60. experientia confirmat. Inquit enim. *Quid igitur mirum, ſi procax iſta libido peruertendi ſcripturas hac tandem infauſta planéque tragica terminetur cataſtrophe, vt vno poſt alterum teſtimonio ſic eluſo, & argumento vno poſt alterum in cordibus hominum concuſſo atque diruto, longiſſima latiſſimaq́ via ſternatur ad Arrianam hæreſim plenis cataractis atque imbribus in orbem terrarum effundendam & ingurgitandam* Tam certa & ſolida ratio, quam certum & clarum eſt ruere columnam altiſſimam, cuius baſis particulę omnes ſeorſim & ſeparatim perfringuntur, vel aliàs auferuntur. *Atque hoc* (inquit ille) *infeſtiſſimus euentus in locis, ciuitatibus, regionibus atque regnis* (Alba Iulia, Varadino, Claudiopoli, Tranſyluania, Polonia, Hungaria) *Paræo* (Caluiniſtæ contra quem ſcribit) *nõ ignotis, haud abſque triſtiſſimo naufagio innumerabilium animarum annis vltimis hiſce nimis euidenter comprobauit.* Ex iſtis Samuel non conijcere, ſed ſcire potes veram cau-

ſam,

ſam quare Beza veteratoriè ſub veterum patrum alis cupiens latere ſolidum omne certamen (quod iuxta vos in ſolo textu ſacro poſitum eſt) cum Antitrinitariis, etiamſi ab eis prouocatus & laceſſitus, adeò ſtudioſe defugerit. SAMVEL. Equidē in hac narratione tua de Trinitariis laceſſentibus, & Beza conflictum defugiente, meticuloſum Bezæ animum & ſingularem diffidentiam non poſſum ſatis demirari, eoq; magis, quòd in Papiſtis inuadendis ſemper ſe præbere ſolet valdè animoſum atque audacem. Quare hic mihi in mentem venit lugubre illud carmē ſcriptū in Saulē & Ionathā ab Amalachitis interfectos: *Montes Gelboe nec vos, nec pluuia veniat ſuper vos, quia ibi abiectus eſt clypeus fortium, clypeus Saulis quaſi non eſſet vnctus oleo*. Sic enim & ego quantum fas eſt, iſtis hæreticis ſacroſanctæ Trinitatis hoſtibus omnes diras imprecor, in quibus ſolis inuadendis iſtius noſtri fortiſſimi Saulis abiectus eſt clypeus, hocq; tantū in loco adeò ſe ignaue geſſit, ac ſi in Eccleſia Geneuenſi Euangelicarum omnium primaria & principe non eſſet Archiminiſter, vbi ſicut item in Eccleſiis Gallicanis eam matricem agnoſcentibus ſummam poteſtatē, idque meritò obtinuit. Alias, vt *à ſanguine interfectorum, & adipe fortium ſagitta Ionatæ nunquam redijt retrorſum, & gladius Saulis non eſt reuerſus inanis*, ſoli autem Amalachitæ & ſagittas & gladios eorum confregerunt: ſic dux iſte noſter quoties contra Papiſtas bellum ſuſcepit, eorum ſanguinem vt volebat fudit, eoſque quum volebat, verbo Dei in fugam vertit, & victoriam certā reportauit: quāuis hîc ab iſtis Trinitariis & munitione omni bellica, & ipſis quoque caſtris exutus videatur, quod me quidem ita obſtupefacit, vt non poſſim non attonitus illud extremum vel inuitus vſurpare: *Quomodo recidit robuſtus, & perierunt arma bellica.* Quamuis illud quod in fine de Caluino addis hanc mihi admirationem maiori ex parte tollit. Si enim verum eſt quod Lutheranus ille tradit de ſcripturæ locis à Caluino in gratiam Arrianorum corruptis, mirari non poſſum, ſi Beza paleſtrā illam cum hoſtibus ſuis ingredi detrectauerit, è qua magiſtri ſolius authoritate videbat ſe per Trinitarios illos facilè fuiſſe profligandum. Ad hæreſes autem veteres ſupra à te nobis, & hîc rurſus obiectas, etſi tum quod commodum videbatur reſpondi, tamen nunc præterea hoc adiiciendum cenſeo, eas non in eodem ſenſu à nobis prædicari, quo antiqui hæretici tuebantur. Non eſt autem ſatis eadem verba nobis & hæreticis illis fuiſſe communia, niſi in eadem quoque verborum ſignificatione communicemus. Hoc autem idcirco non poſſum credere, quod euidenter legam in Eccleſiæ noſtræ Apologia *ab Epiphanio numerari octoginta, ab Auguſtino plures etiam diſtinctas hæreſes*,

2. Reg. cap. 1.

Apologia Anglica. parte. 2.

ſed quas omnes Eccleſia Anglicana ad inferorum vſque portas dete-ſtatur. Quin etiam præter eas octoginta ab Epiphanio & plu-res ab Auguſtino numeratas, Humfredus Regineus in Acade-mia Oxonienſi Theologiæ profeſſor addit Eccleſiam Angliæ ad eaſdem inferorum portas ablegare ſiue plures hæreſes quæ olim ſerpſerunt, ſiue quæ hodie conualeſcunt. Quas autem tu hic recenſuiſti, pleræque ex Epiphanio & Augu-ſtino decerptæ ſunt. Quod ſi fortaſſe earum aliquas aſſump-ſerit Eccleſia noſtra, illæ non adeo magni ſunt momenti, nec fundamentum fidei ſuo loco mouent. Verum, vtcunque iſta ſe habent, ea certè quæ hactenus à Beza vel ſcripta, vel di-ſputata collegiſti, magis imbecellitatem produnt quàm hæ-reſim, magis diffidentiam in veritate certo modo tuenda, quam præuaricationem in ea ſubdole deſerenda, & denique cuicunque cauſæ malo tribuere, quam malitiæ aut voluntati ad Mahumetiſmum propendenti. Nulla enim Theodori Be-zæ, nulla Ioannis Caluini, nulla Doctorum noſtrorum ver-ba ponis directè Trinitatem impugnantia: tantum coniectu-ras quaſdam audio, & argumenta ex generalibus illorum ver-bis ad ſpeciale caput refellendum applicata, & ea ſuſpicio-ſa potiùs quàm certa, probabilia fortaſsis aliquo modo, at nullo modo neceſſaria. MICHAEAS. Optimè, quaſi ma-litia ſit manifeſtæ veritati cedere, aut hæreſis Deum vnum confiteri: aut quaſi moderati hominis ſit omnes etiam fal-ſas vmbras & inanes cauillos potius arripere, quàm in vera cauſa manifeſtè cognita acquieſcere. Quid enim eſt eui-dentius, quàm Euangelium veſtrum nihil niſi expreſſas ſcri-pturas admittere? & quid deinceps notiùs eſt, quam permul-tas de Trinitate abſtruſas illas quidem, neceſſarias tamen quæ-ſtiones expreſſis ſcripturis non explicari? Et horum vtroque illud non eſt minùs perſpicuum Theodorum non tam con-ſcientia imbecillitatis quàm veritatis hanc luculentam con-feſſionem & re, & verbo poſuiſſe. Quod autem in vlla diſci-plina argumentum fieri poteſt firmiùs & certiùs, quam ſi ex generalibus principiis particularem concluſionem deducas? Neque verò vel tu, vel tuorum quiſquam acutiſsimus Euan-gelij defenſor hanc Theodori Bezæ confeſsionem & conclu-ſionem poterit mutare, niſi caput ipſum Euangelij velit tollere, & totam eius fabricam funditùs diruere. Sequitur ergo non vt tu dicis ſuſpicioſè modo, aut probabiliter, aut ſophiſticè, ſed verè, neceſſariò, Theologicè Trinitatem Chri-ſtianorum in fide veſtra, quotquot verè Euangelici eſtis, lo-cum non habere, quum ei demonſtrandæ (Theodoro Beza confitente) clara & illuſtria ſcripturæ non ſuppetant teſtimo-nia

Humfredus in vita Iuelli pag. 188.

nia, quibus ſolis fides Euangelicorum nititur. Et quorſum ego verba, ſuſpiciones, argumenta hæc vrgeo, quando totus Arrianiſmus & Samoſateniſmus qui iam in Hungaria, Tranſyluania, Poloniaque viget, ex hoc vnico fonte prodierit. quod eſt nouiſſimum, & tum oculis, tum auribus innumerabilium adhuc viuentium poteſt comprobari. Nam cum in frequentibus ſynodis & diſputationibus Petricouiæ, Pinczouiæ, Albæ Iuliæ, Varadini, Claudiopoli, & alibi Trinitarij de Trinitate contra Lutheranos & Caluiniſtas digladiarentur, & ſemper expreſſum Dei verbum flagitarent, præter quod exclamabant ab illis ſuis Euangelicis fratribus *vt Deum quaternionem Trinitatem, fingi ab eis ὁμοούσιον perſonas in Deo, naturas, ſubſtantias, hypoſtaſes, proceſſiones & emanationes*: ſin minus, pedem pedi conferrent, & ſine ambagibus iſta in ſcripturis ſacris clarè oſtenderent: Caluiniſtæ autem & pauca & obſcura quædam verbula illic ægrè coradentes pro firmiſſimo ſuo præſidio, ad inſtar Theodori Bezæ confugerent *ad Patres, Antiquitatem, vniuerſitatem, receptum in tota Eccleſia ſenſum & conſenſum*. Arriani è contra cachinnantes & de eis triumphantes: *Hi ſunt* (inquiunt) *vetuſti panni, quos vos ipſi prius laceraſtis in aliis ſuis articulis. Iſti ſunt Gabaonitarum exoleti ſacci, veteres obſoleti, & lacerata iamdudum calceamenta*, &c. Atque ita exploſa Trinitate & Deitate Chriſti, contrarias opiniones in illis Eccleſiis reformatis, tanquam geminas Caluiniani & Lutherani Euangeliſmi concluſiones ſtabilierunt. Quod vero negas vetuſtas hæreſes ab Anglicanis Proteſtantibus fuiſſe inſtauratas, ſaltem eo ſenſu, quo eas veteres hæretici edocuerunt, & eſt per ſe manifeſto falſum, & argumentum quo adductus id aſſeris, nimis eſt imbecille & ruinoſum. Apologiæ enim Anglicanæ author, vt erat alioqui vir doctus, & Anglicanæ religionis atque Eccleſiæ prædicator admodum glorioſus, ita quo eam exteris nationibus magis amabilem redderet, a manifeſtis aliquando mendaciis non abſtinebat, quorum hoc quod tu commemoras vnum eſt inſigne & luculentum. Neque enim apud homines eruditos magis compertum eſt fuiſſe Eccleſiam aliquam primitiuam, & in ea Epiſcopos Auguſtinum & Epiphanium, quam clarum eſt fuiſſe ab illa Eccleſia & hiis doctoribus improbatas hæreſes eas ipſas, quas iam diu ſepultas veſtra exuſcitauit Eccleſia, & tanquam puriſſimum Dei verbum populo commendauit. Neque ad hoc commonſtrandum aliunde teſtes accerſam, quam ab eadem Eccleſia veſtra. Puritanus enim ſcriptor ille, quem contra Archiepiſcoporum poteſtatē ſemel atq; iterū citaui, it-

Eques Polonus in Sponġia & ann. 1591. Ingolſtadij. pa. 60

Archiepiſcopum veſtrū premit argumento planè contrario ei quod opponit Apologeticus, eoque ita firmo, vt etiamſi Apologeticus iſte Epiſcopus & vna Cantuarienſis Archiepiſcopus operas ſuas ſimul conferant, hæreticorum tamen notam euadere non poſſint, ſi Epiphanij & Auguſtini hæreticos iudicantiū rata ſit cenſura. Apologeticus probat vos nulla hereſi eſſe infectos, quia omnes *octoginta ab Epiphanio & multò plures ab Augustino numeratas respuitis.* Rhetoricè diſputatum, non autem Dialecticè nec ſolidè. Multæ ſunt enim hæreſes nec ab Epiphanio commemoratæ, nec ab Auguſtino, quæ poterunt ad veſtrā Eccleſiam adhęreſcere. Alter vero ille contrarium planè ſumit, tanquam notum omnibus non prorſus cæcis & impudēter mēdacibus, videlicet exploratè & certiſſimè verum eſſe, quod Eccleſia veſtra ad ſuam fidem adiunxerit quædam, quæ primitiua Eccleſia Auguſtino & Epiphanio teſtibus hęretica cēſuit: ex quo concludit vobis propterea penitus contemnendum eſſe Eccleſiæ eius & Patrum quoad alias hæreſes iudicium, niſi hæreticorum catalogo velitis aſcribi. Iſti ſcriptori Epiſcopos & Archiepiſcopos tollere conāti, & iuxta ſcripturas eos à preſbyteris minimè diſtinguendos eſſe argumentanti obiecerat Archiepiſcopus veſter ſuam cauſam agens, hæreſim eſſe ſi quis ita ſentiat, & Epiſcopum cum presbytero cōfundat. Hoc enim & Auguſtinus & Epiphanius inter hæreſes Aërij numerant. Cui aliter ille reſpondens: *Hoc* (inquit) *argumentum quoniam ducitur ab authoritate Epiphanij hominis erroribus obnoxij, non poteſt multum cauſæ meæ nocere. Si enim quicquam contra me valere debet, quod Aërius hæreticus Epiſcopū & preſbyterū voluerit cōfundere, quos Epiphanius Catholicus verbo Dei putabat eſſe diſcretos & ſeparatos, vel quod Auguſtinus hoc inter hæreſes Aërij recenſuerit, eo modo & magnum præiudicium veritati illi fiet, qua credimus pro mortuis non eſſe orandum nec pro illis offerenda ſacrificia. Nam & Epiphanius tom. 1. hæreſi 75. hanc vocat hæreſim Aërij, idemq́, cenſet Auguſtinus hæreſ. 53 quæ tamen eſt doctrina orthodoxa.* Sic ille, firmiter concludens ex eo, quod aliquas Aërij hæreſes ſentētia Auguſtini & Epiphanij iugulatas, (quales ſunt, ne oretur pro mortuis, nec pro eis ſacrificetur) Archiepiſcopus cum ſuis coepiſcopis admittit, non poſſe eos cuiquam crimini vertere alias hæreſes, vel ab eiſdem authoribus commemoratas, vel ab eius Eccleſiæ Epiſcopis damnatas. Vbi vides ab ea poni axioma certum, indubitatum, clariſſimum, quod quædam hæreſes ab Auguſtino & Epiphanio damnatæ, ab Eccleſia Anglicana ſunt ſuſceptæ. Ex quo alterum quoque mihi ſuppetit ad iſta omnia de Nicæni Concilij & eius ætatis patrum authoritate reſponſum, quæ tu & Beza non tam Euangelicè quam Papiſticè iacti-

Ex cōfeſ. Anglorū Anglicanam Eccleſiam eſſe hæreticam.

Cartvv. replicat. 2 pag. 618.

iactitatis. Idem enim Concilium, totaq; eius temporis Eccleſia non ſolum prohibuit ſacerdotum matrimonia, ſed etiam orabat pro mortuis, & pro eis ſacrificandum eſſe credidit, in quibus quum iudicio veſtro male ſenſerint, probabile eſt, quod in Arrianiſmo quoque refutando non minus errauerint: ſaltem nemo Euangelicus eorum iudicio tenetur. Ex quo etiam perſpicere potes, me qui iſtas aliaſque hæreſes vobis obiicio, non inaniter vocum ambiguitates, aut ſyllabarum captiones ſequi (quod ridiculum eſt, & viro bono omnique colloquio indignum) ſed manifeſtum Eccleſiæ veteris conſenſum, perpetuamque & conſtantem eius contra hæreticos (quos vocabant) doctrinam, doctorum & hiſtoricorum eius temporis euidens teſtimonium, & ingenuam ipſorum Proteſtantium confeſſionem, qui veterum hæreticorum contra veteres Catholicos cauſæ non clam aut ſubdole, ſed palam & liberè patrocinantur, vt Aero Doctor iſte & ſcriptor Anglicanus. Quod autem rurſus de fundamento obſtrepis, diſsimulo, ne actum agam, & in re præterneceſſaria tempus & operam inutiliter conſumam. Supra enim quam hoc vobis nihil proſit, ſatis copiosè & clarè expoſitum eſt. Venio ad illud quod eſt omnium caput, & baſis, & fundamentum verum, fidem intelligo veſtrā de Trinitate, quod quoniam adeò confidenter vrges, & hac fundamenti diſtinctione totam cauſam veſtram ſertam tectam exiſtimas, ſi quod pollicitus præſtitero, vt hoc etiam fundamentum euellam & diſſipem, ſi veſtram de hoc fundamento fidem vel prorſus eſſe Turcicam, vel ſaltem Turcica nequiorem euicero an tum Euāgelium tuum repudiabis, & noſtrum Alcoranum amplexabere? SAMVEL. Permagnum eſt quod petis, ideoque & longam deliberationem poſtulat, & tamen certiſſimo mihi perſuadeo & Caluinum, & Bezam, totamque Eccleſiā noſtram de hoc myſterio ſanè & orthodoxè ſentire. Hoc enim longè alterius eſt generis, quam qua uſque hactenus verſauimus. Illa enim ad ritus, & ceremonias, & inferiora quædam pertinebant, hoc ad ſummum & præpotentem Deum omnium conditorem. Quamobrem certum eſt quocunque modo contra Trinitarios ſe geſſerit Beza, tamen noſtros vniuersè Doctores hoc longè maiore conſtantia & grauitate tractaſſe, magiſque ad eandem veritatem vbique tradēdam mentis aciē intendiſſe, quam in reliquis, quæ ſine magno Chriſtianæ fidei diſpendio poterant vel affirmari, vel negari, vel dubia & incerta relinqui. MICHAEAS. Hæc tamen longa & ſeria deliberatio neſcio an ſatis ſit conſentanea Euangelio tuo: cum eo certè quod initio pollicitus es, non ſatis congruit, quando alacriter aſſeruiſti te Alcorano noſtro ſtatim daturum nome- *Lib. 2 c. 6*

ſi Alcorani ſupra Euangeliũ magis euidens demõſtraretur veritas. Nec arbitror te quãdo a Catholica ad Euangelicã fidẽ trãſibas, magnũ aliquod deliberandi ſpatiũ ſumpſiſſe, longè eſt autem breuior, minuſque etiam periculoſa ab Euãgelio ad Alcoranum, quam à Papiſtica fide ad Euangelicam traiectio.

ARGVMENTVM CAPITIS QVARTI.

Poſita Chriſtianorum fide de Trinitate, Mickaas declarat eam duobus modis ab Euangelicis impugnatam. Alij enim realem ſubſiſtentiam trium perſonarum negant, alij tres in diuinitate diſtinctas naturas aſſerunt, quarum vtraque directa eſt ad Trinitatem negandam via, & ex eis prima propriè Mahumetana. Primum valde ſeminarium multis in locis Caluiniſtæ & Lutherani qui ſuis in libris ita perſonam explicant, vt ea ſignificet non naturam verè ſubſiſtentem, ſed proprietatem naturæ inhærentem, multiſque locis ſignificant ſe non niſi vnam in diuinis perſonam verè ſubſiſtentem agnoſcere, aut ſaltem Chriſto, Sanctóque Spiritui particulam tantum diuinæ eſſentiæ tribuere, Catholicam de Trinitate fidem, Patreſq; omnium temporum quoad hunc articulum reprehendentes.

CAPVT QARTVM.

CAETERVM vt ſi fieri poteſt, iis te ſuperſtitionibus quibus adhuc nonnihil irretitus es, liberem, & omnino ad noſtras partes traducã (quod ego vehementer deſidero) tuorum de Dei natura doctrinam cum noſtra conferam, & ſi hanc videris eſſe vnam, conſtantem, nihil cõtinentẽ quod ſit Dei maieſtate, aut vnitate, aut bonitate indignum; tuam autem & tuorum variã, mutabilẽ, Dei & naturę, & vnitati, & bonitati contumelioſam, gẽtilem & ethnicam potius, quam Chriſtianam aut Mahumetanam, tum vero etiam ſine ſtipulatione ſpero te deinceps ſaluti tuæ conſulturũ, neque cõtra tam claram veritatem oculos pertinaciter occluſurum. Tractabo autem iſta eo quo propoſui ordine. Primo videlicet perſonarũ in diuinitate Trinitatem, tum in Trinitate eãdem naturæ vnitatẽ; deinceps perſonã Chriſti duabus naturis, humana & diuina definitã: deniq; eiuſdẽ Chriſti incarnationẽ & mortẽ. Superius quũ ex ſcriptoribus veſtris Alcorani noſtri epitomen quandam contraherẽ ſingulaq; Mahumetanæ fidei capita deſcriberem, illud (niſi fallor) recordaris,

ris, principale inter nos diſcrimen poſitum fuiſſe in Trinitatis myſterio, quod tu veſtræ fidei fundamentum dicis, nos è contra legis noſtræ ruinam eſſe & exitium profitemur, ei que contrarium planè fundamentum opponimus vnitatem. Hinc oritur ea conſuetudo, quod vbique & in templorum noſtrorũ parietibus deſcribimus, & in liturgiis noſtris perpetuo concinimus, *Non eſt Deus niſi vnus*: quod idcirco potiſſimũ facimus, vt Chriſto cui alias prærogatiuas omnes quæ in hominem cadere poſſunt, abundantiſſimè largimur, auferamus eos honores, qui noſtro iudicio niſi cum Dei optimi maximi iniuria nõ poſſunt concedi, & quorum humana natura non eſt capax: vos autẽ & Chriſto, & Spiritui ſancto, vt item Deo patri cetiam ſubſiſtentiam & perſonam ab omni æternitate tribuitis, ſubſiſtentiã dico & perſonã nõ minus realem, quam tribus Angelis Michaeli, Gabrieli, Raphaeli, vel tribus hominibus Petro, Paulo, Ioanni; & tamen tribus hiis perſonis vnam eandemq; dicitis eſſe naturã ſimpliciſſimã, & non minus indiuiduam, quam eſt ſingularis natura cuiuſcunq; angeli vel etiam hominis, eamq; ob cauſam docetis hãc Trinitatẽ vnũ eſſe numero Deũ, tam propriè & exactè, quam Gabriel eſt vnus numero Angelus, aut Petrus vnus & idẽ homo. An nõ hec eſt fides tua Samuel? SAMVEL Maximè, ſi illud tamẽ adiicias has cõparationes, vel alias quaſcunq; à rebus creatis ſumptas longè abeſſe à perfecta altiſſimi myſterij explicatione, & aliqua tantum ex parte eius veritatem humano intellectui adumbrare. MICHAEAS. Qui ergo hanc perſonalẽ ab æterno ſubſiſtentiã Chriſto & Spiritui ſancto adimit, an non is deſinit eſſe Chriſtianus, & Mahumetanus efficitur? SAMVEL. Arbitror. Quanquam enim & alia quædã fides Chriſtiana complectitur, tamen quia hæc eſt totius fidei (vt ita dicam) anima & ſumma, qui in hac cum Turcis conuenit, eum ego non dubitarem ſimpliciter veſtro gregi annumerare. Sic enim ait Lutherus. *Negantes diuinitatem Chriſti, amittunt totum Chriſtianiſmum, fiuntque prorſus gentiles ac Turcæ*, & Philippus Melanchton cum tota Eccleſia Germanica: *Multi inter Anabaptiſtas & alibi circunferũt Mahumetanam blaſphemiã quod in Chriſto non ſit diuina natura. Hæc blaſphemia incæpta ab Hebione, renouata à Samoſateno, & Arrio, confirmatur regno Mahumetico, & eſt etiam neruus & fundamentum regni Mahumetici.* Quare ſi hac in re noſtros cõtagione Mahumetana infectos probaueris, de aliis controuerſiis ego litem tibi omnẽ remittã. MICHAEAS. Id vero quũ variis modis docere poſſem, ego quo & breuior ſim & planior, in duobus tantum iiſque clariſſimis, & ex re ipſa enaſcẽtibus conſiſtã. Quum enim directè Trinitatis fides impugnetur, vel ſi quis trium perſonarũ ſubſiſtentiam

Lutherus tom. 5. ad Gala. c. 3 fol. 3 o.
Melancthon reſp. ad impios articulos Bauaricæ inquiſitionis cap. cõtra Seruetum. in corpore Doctrinæ Germanicæ. &c.

ſingularem tollat, vel ſi tribus illis perſonis diuerſas naturas aſſignet, hæc eſt Euangelicorum tuorum infelicitas, vt non tantum primo modo, qui propriè eſt Mahumetanus, Trinitatem tollant, ſed etiam poſteriore, qui eſt Ethnicus & prorſus execrabilis. Quemadmodum enim Euangelij veſtri primo ſtatim exortu ille quaſi fatalis genius extitit, vt quicunque fidei articulus ſemel in diſputationem veniret, ſectas continuo valde differẽtes pareret: id enim & in Incarnatione accidit, vbi multi Euangelici Chriſtum ex virgine carnem ſumpſiſſe, multi carnem è cœlo ſecum detuliſſe arbitrãtur: in deſcenſu ad inferos, quem Geneuenſes & Puritani negant, Angli alij & Lutherani affirmant: in aſcenſione ad cælos, de qua inter Brentianos & Zuinglianos bellum eſt implacabile; de cœlo ipſo, deque inferno, de quibus ſumma contentione iidem diſſentiunt, de cœna domini, de vi & efficacia baptiſmi, de confeſsione, de abſolutione, de libero arbitrio, de predeſtinatione de aliis omnibus tam articulis fidei primariis, quã aliis fidei partibus minus principalibus: ita in hoc quoq; reliquorũ omnium capite vſu venit. Temporibus noſtris poſtquàm in Repub. Chriſtiana mortuum tam diu Euangelium cœpit reuiuiſcere, Tigurina & Geneuenſis Eccleſia doctores multos formauit, & ad prædicandum Euangelium emiſit, qui duabus iſtis machinis Papiſtarum de Trinitate fidem plurimum labefecerunt. Perſpicuè fatetur Beza, & nemini viro docto eſt ignotum ex illis Eccleſiis proceſsiſſe Paulum Alciatum Mediolanenſem, Valentinum, Gentilem, Georgium Blandraiam, & Bernardinum Ochinum, quem poſteriorem *liberali ſtipendio conduxerat magiſtratus Tigurinus, vt in ea ciuitate Eccleſiam Italicam adminiſtraret*. Ad iſtos acceſſit poſtea Stancarus Mantuanus, & Petrus Statorius *Theodori Bezæ diſcipulus*. Iſti quum breue tempus in aliis quibuſdam populis, maximè verò Polonis & Tranſyluanis ad Euangelium conuertendis poſuiſſent, in duas tandem ſectas pari fere numero diuiſi ſunt, vtramque tibi aduerſariam, ſed alteram Turcicè nobiſcum de vna Deitatis perſona ſentientem, alteram tres diſtinctos & diuerſos Deos conſtituentem. Hæc omnia manifeſtò tradit Beza, ex illis nimirum alios euaſiſſe *Tritheitas, vt qui reipſa tres perſonas in totidem ὀυσίας transformarent, hoc tamen habentes cum Arrio commune, quod Patrem volebant ante Filium extitiſſe, & quod vnius veri Dei appellationem ad Patrem reſtringerent. Alios autem cum Samoſateno Chriſti ante Incarnationem ὑπόστασιν negauiſſe*, hoc eſt, apertè Mahumetanam fidem profeſſos fuiſſe, quorum etiam præclariſſimi Alciatus, & Bernardinus Ochinus poſtea palam eodem Theodoro teſte Mahumetani facti ſunt. Hanc eandem hiſtoriam narrans

Beza epiſtola Theologica 81. *pag*. 329. 330.

Ioſias Simlerus in vita Bul. ann. 1555. *fol*. 28.

Beza epiſtola 16.

Beza vbi ſupra epiſtola 18. *pag*. 330.

rant Ioſias Simlerus addit ad iſtorum opiniones pauló plenius intelligendas, priores illos Tritheitas prædicaſſe *Chriſtum qua Deus eſt, Patre minorem eſſe, ideoque ſecundum eam naturam pro nobis intercedere, neque Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum eſſe vnum Deum, ſed eſſe horum perpetuam quaſi diuiſionem, & tres prorſus ſpiritus eſſe, è quibus ſolus Pater ſit ἀγέννητος, Filium verò & Spiritum ſanctum duos eſſe ſpiritus à ſummo illo vno Deo eſſentiatos & dependentes.* Alij verò qui rectiùs (vt dixi) fidem veſtram de Trinitate nobiſcum euertere conati ſunt, aſſeruerunt *Dei filium non eſſe æternum, neque credebant eum extitiſſe, antequam ex Virgine naſceretur.* Iidem quoque *Spiritum ſanctum Deum eſſe, & proprium habere hypoſtaſim negabant.* Hæc pauca ſi ſerio expendis, explicatam breuiter cōtinent vtriuſque huius ſectæ originem, & propriam cuiuſque opinionem, ex quibus multo intelliges facilius quæ poſt de vtraque dicentur. Quod verò vtrique huic ſectæ Doctores Euangelici & ortum, & incrementa dederint, ex libris eorum non difficulter perſpicitur. Id quod vt eo quo promiſi ordine oſtendam, priore loco veriorem perſequar ſententiam Alcorano noſtro congruentem, quę vnam in diuitate hypoſtaſim credit, diſtinctas Chriſti & Spiritus ſancti perſonas tollendas è fide cenſet. Et huic quidem fidei ferendæ præcipui Euangeliſtæ valdè quidem ſubtiliter ſtuduerunt, & ſimul admodum fructuosè, nimirum quia dū fidei ſuæ Chriſtianis tradendæ communes formulas, Confeſſiones, Catechiſmos, Inſtitutiones ſcripſerunt, vbi primum omnium de myſterio Trinitatis, & ſingularum perſonarum neceſſariò agendum erat, illi antiquo & Chriſtianis familiari perſonæ vocabulo vſi, talem perſonæ definitionem induxerunt, quæ omnem veram & realem ſubſiſtentiam penitus excluderet. Ita dū veterem loquendi modum vſurpant, de noua fide ſurrepente nemo quicquam ſuſpicabatur, dum tamē antiquis vocibus nouum ſenſum & definitionem affingunt, tacitè nec opinatò homines ad aliam fidem abducebantur. Antiqui & iuniores Papiſtæ definire ſolebant perſonam, vt eſſet *naturæ rationalis indiuidua ſubſiſtentia*: vel vt alij dicunt, *intellectualis naturæ incommunicabilis ſubſiſtentia*. Hocque ita declararunt vt non modò accidentia & proprietates, vel etiam ſubſtantiarum partes, ſed ipſas quoque naturas, quæ per ſe non exiſterent & cohærerent, perſonas eſſe veriſſimè negarent. Vnde & in Chriſto quum duas naturas ponerent, diuinam & humanam, humanam autem ſubſiſtentia vel perſonalitate ſua exutam arbitrarentur, eamque à perſona vel ſubſiſtentia diuina ſuſtineri, ex eo duas perſonas in Chriſto dicere, vt Neſtorianam hæreſim horrebant, etiamſi duas tamen naturas eidem tribuere ſummè Chri-

Simlerus in præfat. lib. de æterno Dei filio.

Ibid.

D. Thom. part. 1. q. 29. art. 1.

ſtianum defenderent. Veſtri autem Scriptores, vt Eccleſiæ, fidei, prædeſtinationis, Euchariſtiæ, Presbyteri, Epiſcopi, & aliorum verborum, de quibus contra Papiſtas diſputabant, vim & ſignificationem immutarunt (neque enim iſta vocabula apud Euangelicos & Catholicos idem valent) ſic etiam & perſonæ notionem inuenierunt. Vnde ſæpè occurrit apud Caluinum, idem valere quod proprietatem: *Tres eſſe in Deo proprietates quæ in ipſa eſſentia reſideant; perſonam eſſe proprietatem in eſſentia diuina reſidentem, ſed diſtinctam ab alijs & incommunicabilem.* Alibi: *Vtinam* (inquit) *ſepulta eſſent (nomina Trinitatis perſonæ conſubſtantialis) conſtaret modo hæc inter omnes fides Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum eſſe vnum Deum: Nec tamen aut Filium eſſe Patrem, aut Spiritum Filium, ſed proprietate quadam diſtinctos.* Eandem deſcriptionem perſonæ amplectitur Iacobus Skeggius Lutheranus, qui contra Genebrardum Pariſienſem doctrinam Eccleſiæ Euangelicæ de Trinitate ſubtiliter defendit. Perſonam ſiquidem ait nihil eſſe aliud quam *idioma incommunicabile.* Idque exemplis quibuſdam aptè illuſtrat, in hoc autem maximè inſiſtit, eandem planè eſſe rationem perſonarum in diuinis, quæ eſt potentiarum intelligentis, ſentientis, & vegetantis in anima. Quæ quemadmodum diuerſæ ſunt animæ facultates, atque inter ſe diſtinctæ, eodem planè modo ſtatuit de diuinis perſonis ſentiendum eſſe. Atq; ex hoc infert, *vt tota anima συνωνύμως, & vniuocè de ſingulis partibus nō enūciatur, quia definitio animæ totius de nutricante (verbi gratia) nequit verè prædicari: Simili modo & ratione nec eſſentia tota diuina (quæ definitur tribus perſonis) prædicari ſigillatim de ſingulis poterit vniuocè, ſed de tribus ſimul comprehenſis prædicatur, vt definitio de definito.* Hanc illam ſimilitudinem ad Trinitatis myſterium declarandum adeò putat aptam & accommodatam, vt tandem effusè glorietur. *Hoc ſimile* de anima *hominibus magis aperit oculos, vt videre poſſint, quomodo vna eſſentia poſſit eſſe tres res incommunicabiles, quam ſi tu ad Patrum dicta, vel ſcripta, milleq; teſtimonia alia prouoces quos iam pridem præiudicio ſuo erroris accuſant, ac damnant, ac ſi aliena & abhorrentia à Scriptura & vera fide docuiſſent.* Et deinceps. *Plus* (inquit ille) *faciunt ad docendos hæreticos ſimilia hæc noſtra, quàm ſi innumera Patrum ſcripta & teſtimonia in vnum collegeris.* Alibi luculenter definit. *Quando Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus prædicantur de Deo, prædicantur vt partes ſeu perſonæ* (id eſt proprietates) *eſſentiæ vnius Dei de tota eſſentia*, vt quum in homine facultas vegetandi, vel ſentiens appellatur anima; adeo vt ſemper huic homini perſona nihil ſit aliud quam naturalis quædā proprietas ſubiecto inſidens & inhærēs, vt Soli ſplēdor & claritas, vel ſaccaro candor

Caluin. cō tra Valēt. Gentilem p. 926. & in act. Ser uet. & in Inſtit. li. 1 c. 13. §. 5.

Pag. 485. apud Genebrard. fol. 42.

Ibi f. 145.

Pag 487. apud Genebrard. fol, 49.

Pag. 522. apud Genebrard. fol. 125 & rurſus 174 & 184.

&

& dulcedo. Qua ſimilitudine alibi perſonas Trinitatis exprimit. In hac autem perſonæ deſcriptione adeo vehementer ſibi placet, vt veterem Eccleſiæ cautionem è Synodo Nicæna, & Conſtantinopolitana ſumptam (quam alia de cauſa priùs reprehenderat Caluinus) in qua Filium vocatis *Deum de Deo, lumen de lumine*, ille plane mutari velit, vel ex Eccleſiaſtica liturgia tolli. Deniq; etſi varius admodum eſt, nec admodũ ſibi videatur conſtare, tamen illud frequentiùs inculcat, *perſonas in vna eſſentia proluci, & eſſentiam diuinam nihil aliud eſſe quam Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum, vt anima nihil aliud eſt quam omnes ſuæ potentia*. In quibus omnibus quum alij alia multa poſſint carpere, ego illud potiſſimum noto quod eſt veriſſimum, & in quo expreſsè doctrinam Alcorani noſtri tuetur, vnicam eſſe in diuinitate vt eſſentiam & naturam, ſic quoque perſonam & ſubſiſtentiam, ſi perſonam veteri more definiamus & interpretemur. Quas enim ille perſonas vocat, dum iuxta Ioannis Caluini definitionem exponit eſſe *proprietates in eſſentia reſidentes*, vel *idiomata*, vel *energias* dum exemplis illuſtrat candoris & ſaporis in ſaccharo, & facultatum naturalium quæ ſunt in animo, omnium autem maxime, quum totidem verbis negat eſſentiam diuinam totam prædicari de perſona Filij, vel Spiritus ſancti, quum perſonas quaſdam eſſentiæ partes appellat, eaſque in eſſentia produci tradit, hæc omnia & ſingula perſpicuè confirmant, iſtum hominem non cogitaſſe eiuſmodi veram & realem in perſonis diuinis ſubſiſtentiam, qualem in hominibus ſingulis intuemur, & quale perſonæ nomen ſuperius à nobis veteri Papiſtarum more deſcriptũ poſtulat. Neq; enim perſonalẽ exiſtentiã habent vel energiæ & facultates, quales ſunt in arbore potẽtia nutriendi; vel proprietates eſſentiales, vt in ſaccaro ſapor dulcis, in homine vis ridendi & ratiocinãdi; vel partes totius, vt caput & brachium; vel natura etiam perfecta & abſoluta, cui detraxeris perſonam, vt in Chriſto humanitas. Ex hoc eodem fonte manant illæ quæ crebro in Caluiniſtarum libris occurrunt propoſitiones, *in vna diuina eſſentia ſubſiſtere tres perſonas* Sic Theodorus Beza integrum confecit librum *de vnitate eſſentiæ diuinæ, & tribus in eo ſubſiſtentibus perſonis* Illud ipſum ſæpenumerò repetit in ſuis *Theſibus*; ſæpè inculcat in *libro quæſtionum & reſponſionum*. Idem rectè & piè dici tuetur contra Genebrardum, Lãbertus Danæus, & Philippus Morneus in libro *de vnitate Chriſtianæ religionis contra Atheos, Epicureos & cæteros infideles*, cam ponit vnius capitis ſummam, *quod tres perſonæ in vnica Dei eſſentia ſubſiſtant*. Eademque eſt Confeſſio Miniſtrorum Gallicorũ, quã in Colloquio Poſſiacæno Regi obtulerũt, ſe nimirũ

Genebra. lib. 2. de Trinitate pap. 174.

Pag. 506. apud Genebrard. fol 98.

Pag. 485. apud Genebrard. fol. 35.

Beza. Theſ. 10. 11. 14. 15. 17.

Lib. cõtra Genebra. an. 1578.

Philippus Morneus cap. 5.

Confeſſio Gallica Poſſiaci in ſtatu religio. ſub Franciſco 2. libr. 1. fol. 39.

credere

credere iuxtam Scripturam ſanctam, non quemadmodum veteres Papiſtæ diuinam eſſentiam vnam & ſimplicem ſubſiſtere in tribus perſonis, vti certa & generalis erat olim orbis Chriſtiani fides, & vt vera realiſque perſonarum trium exiſtentia & ſubſiſtentia requirit, ſed contra, *in ſingulari & ſimplici eſſentia diuina ſubſiſtere tres perſonas*. Quæ omnia falſa & valdè abſurda eſſent (quum eſſentia diuina, vt eſt tribus perſonis communis, ſubſiſtentiam non habeat, ideoque eam aliis impartire non poteſt. Quod ſi habere dicas, pro Trinitate quaternitatem perſonatũ inducis) niſi vna conſtituta diuinitatis perſona verè exiſtẽte, reliquas vt proprietates eidem inhærentes exiſtimarent. Ex hoc eodem manauit, quod Caluinus in epiſtola ad fratres ſuos Polonos ſcripſit ſolẽnem illam in Eccleſijs precem, *Sancta Trinitas vnus Deus miſerere nobis, barbariem ſapere, & ſibi non placere*, quod Beza affirmat *rectè illum ſcripſiſſe*, defenſionemque iudicij Caluiniani ſuſcipit. Quod Danæus vt in reliquis ferè omnibus eorum veſtigia ſequitur, ita hic quoque eorum opinionẽ probat. Nihil enim magis inſulſum aut barbarum eſt, quam ad proprietates, licet maximè excellentes orationẽ dirigere. Quod ſi Trinitatem verum Deum, Dominumque ſuum crederent, non homines eſſent, ſed monſtra hominum, immanibus belluis deteſtabiliora ſi eos reprehenderent, qui verum Deum precibus ſuis compellarent. Huic concluſioni promouendæ non leuiter conducit votum illud Caluini in Inſtitutionibus, cuius modo memini, vbi de hiis nominibus *Trinitate, perſona conſubſtantiali* extra Scripturam aſſumptis diſputans: *Vtinam* (inquit) *ſepulta eſſent, conſtaret modò Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum vnum eſſe Deum*. Quum enim ſine hiis verbis nec fides antiqua de Deo commodè tradi, nec contraria doctrina Arrianorum & Trinitariorum aptè refelli poterit, vti Theodorus Beza ſuperiùs ingenuè confeſſus eſt, & Eccleſiaſtica Eccleſiæ veſtræ hiſtoria demonſtrat, qui voces has è medio tolli deſiderat, vnà fidem veſtram de Trinitate ſenſim euaneſcere, eiuſque loco Arianam & Trinitariam inueteraſcere concupiſcit. Huic eidem opinioni callidè ſuffragatur Muſculus, non ſolum quia profitetur ſe *nolle coram Ethnicis Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum dicere tres perſonas, ne videatur dicere tres Deos:* quaſi contra Apoſtolum Paulum puderet eum Euangelij, & Dei Chriſtianorum, ſed etiam quia ad vniuerſalem, & fundamentalem illam ſuæ Euangelicæ ædificationis normam reſpiciens, addit *vocabulum hoc (perſona) non ita neceſſarium eſſe ad fidem Chriſtianam, vt ſine illo nequeas eſſe Chriſtianus, quum illud primi Chriſtiani ignorauerint*. Quod verò ſingularis iſte Heluetiorum Doctor de voce *perſona* docet, illud eodem iure iuxta commune omnium Caluiniſtarum axioma

Caluin. cõtra Valẽt. Gẽtilem, & epiſt. 2. ad fratres Polonos. p. 946 Beza lib. de vnitate eſſentiæ. Danæus reſpon. ad Genebrar. cap. 7. Caluin. Inſtitut. lib. 1. cap. 13. §. 5.

Muſculus in Anticochleo. Rom. 1.

axioma ad *Conſubſtantiale, & proprietates hypoſtaticas*, ad multas de Deo propoſitiones ſuperiùs deſcriptas, ad ipſam denique *Trinitatem* commodè referri poteſt. Sacræ enim literę, quæ primorum Chriſtianorum fidem plenè comprehendunt, vt nullam *perſonæ* diuinæ, ita nullam *Trinitatis* mentionem faciunt. Quare & ſine alterutro Chriſtianus eſſe potes, quod vtinã tibi aliquando in mentem veniat Samuel. Neque enim ſi ad nos prorſus te conferres, Chriſtianus eſſe propterea deſineres, quatenus ſaltem Chriſti prædicatio, & confeſſio hominem Chriſtianum efficit. Neque enim Chriſti vel nomen, vel honor nos ſeparat, aut diſiungit; Verum hæc Trinitas, hic Deus trinus (vt Papiſtæ loquuntur) is eſt qui capitali diſſidio nos in mutuam pernicem armat, quem qui prædicant, eos Bernardini Ochini ſpiritus dicit *monſtroſa* nomina confingere, *afferre commentum hominum in aëre volitans, nullo nixum fundamento ſermonis Dei, & Deum Papiſticum obtrudere Prophetis & Apoſtolis ignotum.* ſine cuius fide ſi vel Muſculum, vel Caſtalionem, vel ampliſſimam Academicorum ſectam, vel ipſos Caluiniſtas audis, perfectè Chriſtianus eſſe poteris, quales multi optimi fratres tui in dies ſingulos ex Caluini ſchola euadunt. De quibus ita ſcribit Academiæ Tubingenſis Cancellarius Iacobus Andreas: *Minimè mirandum eſt ex Caluinianis in Polonia, Tranſyluania & Hungaria aliiſq; locis quamplurimos ad Arianiſmũ, quoſdam etiam ad Mahumetiſmum acceſſiſſe, quorum impietati hæc Caluiniana doctrina viam parat.* Variæ ſunt probationes, varij libelli, multi & ſcriptores, & Concionatores, denique longum texere poſſem argumentorum catalogum, quibus euincerem Eccleſiam veſtrã à noſtra fide in hac materia non eſſe abhorrentem. Aliorum autem plurimorum neſcio quid efficaciùs, aut potentiùs afferri poteſt, eo quod Melancthon in *locis ſuis communibus* libro, per Eccleſias Germanicas inſtar ſacrarum literarum culto, & per Lutherum ſcripturæ Canonicæ libris annumerato, non ſemel, ſed ſæpè iterum atque iterum inculcat, *in Chriſto eſſe aliquid naturæ diuinæ*. Rurſus, *in Chriſto eſſe aliquam naturam diuinam*. Poſtea, *poſſe hoc defendi quod in Chriſto ſit quadã diuina natura*. Deniq; *in Spiritu S. eſſe aliquid eſſentiæ Dei. Et Spiritu S. eſſe aliquid Dei.* Etſi autẽ eodẽ loco ſubinde repetit, & Chriſtũ, & Spiritũ S. eſſe *perſona*, tamen certiſſimũ eſt vel eum vocẽ perſonæ longè aliter accipere, quã eſt in Chriſtianorum conſuetudine, vel Chriſtũ & Spiritum ſanctum debilẽ, & imperfectam perſonam credere, in qua tantum *aliquid diuinæ eſſentiæ*, non autem tota remanet. Quemadmodum autem hæc Melancthonis doctrina non per Germaniam ſolam, ſed Heluetiam quoque, & ipſam Eccleſiam Geneuenſem manauerit, ex eo poteſt coniici

Ochinus li. 2. Dialog. toto Dialog. 19 & 20.

Iacob. Andreas in præfat. refutatio. Apolog. Danæi.

Melanct. in locis cõmun. an. 39. & 45.

Vide poſt cap. 6. & cap. 8.

quia

quod Valentinus Gentilis tum Geneuæ agens, de Philippo Melanchone tanquam præcipuo fidei ſuæ patrono gloriatur, & hac ipſa Philippi Melancthonis ſententia contra Ioannem Caluinum, qui Philippum Melancthonem tanquam quoddam Delphicum Apollinis oraculum ſuſpiciebat, nititur, aliquoſque ex ipſis Miniſtris Geneuenſibus eodem modo credere, & populum illum inſtruere teſtatur. Sic ille: *Dominus Philippus, vir nunquam ſatis laudatus fol. 57. locorum communium de Spiritu ſancto agens: Neceſſe eſt* (inquit) *perſonam eſſe diſtinctam, quæ eſt aliquid Dei: quæ definitio meo quidem iudicio, vt maximè conuenit Filio, & Spiritui ſancto, ita plurimum abhorret à Patre. Perſonæ enim ſiue proprietatis Patris non eſt aliquid Dei, &c. Qui eodem ferè loco addit, & ipſos Geneuenſes ita ſentire, & Miniſtros ita quotidie concionari, inprimiſque Dominum Raymundum qui nunquam non in diuinis ſuis concionibus hanc ſententiam inculcat*. Atque hoc ipſum manifeſtè confirmatur Theologia Lutherana, iuxta quam magnus ille Doctor Genebrardi Pariſienſis aduerſarius ita contra illum diſputat: *Si tota diuinitatis eſſentia ſit in Patre, nulla certè relinquetur diuinitatis pars Filio, aut Spiritui ſancto*. Ex quo concluditur cum Gentili & Philippo Melancthone, *aliquid diuinæ naturæ* eſſe in Filio, aliquam item eiuſdem diuinitatis particulam relinqui Spiritui ſancto. Quem eſſe verum totius doctrinæ & Valentinianæ, & Lutheranæ, & nominatim Melancthonicæ ſenſum, & ipſa verba ſatis clarè demonſtrant, & Euangeliſta magni apud Polonos nominis ad Ioannem Caluinum Melancthonis ſtudioſiſſimum ſcribit. Qui poſt hæc loca iam prius annotata citaſſet, ita demum infert. Quid *ad hæc teſtimonia dicis Caluine*. Non fateberis *Philippum Melancthonem eſſe Arrianum, &c. Quod ſi Caluine concedere nolis* (inquit iſte) *Philippum Melancthonem Arrianum eſſe, quod tamen negare non potes, ſi dogma Arrij noueris, hoc tamen oportet te concedere, eum vnam diuinā naturam in tres partes ſecare, vt ſicut tres ſunt perſonæ, ita & vnaquaque earum ſuam partem diuinitatis habeat, & quod quælibet earum non ſit plenus & perfectus Deus, ſed ipſæ tres perſonæ ſimul vnum Deum conficiant, & ita hæreticus erit Philippus Melancthon, cùm dicit aliquid diuinæ eſſentiæ in perſona Filij, aliquid Dei eſſe in perſona Spiritus ſancti, & per conſequens aliquid diuinæ naturæ neceſſe eſt eſſe in Patre*, quod eſt directè Trinitatis Chriſtianæ fidem tollere. Non eſt enim Trinitas Chriſtianorum, vbi neque eſt eadem eſſentia tota & integra in ſingulis perſonis, quæ hic manifeſtè diuidi, & participari aſſeritur: Neque de earum ſingulis dici poteſt quod earum quæque ſit verè, perfectè, abſolutè, plenéque Deus, quod hic itidem

Caluin. admonit. vltimaad VVeſtpha. p.1095.

Caluin. in explicat. perfid. Valent. pag. 912.

Ibid. p. 911.

Pag. 527. apud Genebrard. fol. 152.

Franciſ. Stancar. de Trinit. li. 4. 5.

dem negatur : quoniam in harum nulla eſt verè, perfectè, abſolutè, plenéque diuina eſſentia, ſed tantum *aliquid Dei*, vel *aliquid diuinæ naturæ*, ideoque perfecta Deitas non exiſtit niſi ex aggregatione ſingularum tanquam partium in vnum, vt vbi illa particula diuinæ eſſentiæ quæ eſt in Filio, & illa item quæ eſt in Spiritu ſancto, & tum altera illa quæ reſtat in Patre in vnum fuerit collecta & adiuncta, ita demum vnus conſurgat Deus, non aliter quam illæ proprietates, vel potentiæ vegetandi, ſentiendi, & ratiocinandi, vel etiam voluntas, memoria, & intelligentia ad plenam animi eſſentiam, perfectionemque requiruntur. Ex quibus manifeſto efficitur Melanchonem (vt illos alios Gentilem cum Miniſtris Geneuenſibus mittam) principalem Germaniæ cum Luthero Apoſtolum Trinitatem Chriſtianorum non agnouiſſe, nec Chriſtum vel Spiritum ſanctum propriè & abſolutè Deum magis credidiſſe, quā illi ſuperiores, qui eas ſolas proprietates in Deo reſidentes definierunt, etiamſi in nomine perſonæ magis quam illi captioſè & ſophiſticè ludat. Huiuſmodi (vt cœpi dicere) plurima ex omnibus ferè celebrioribus Euangelij ſcriptoribus contra Trinitatem excerpi poſſent, potiſſimum verò ex vicinis noſtris Georgio Blandrata, Paulo Alciato, Lælio, Sozino, Franciſco Dauide, & alijs permultis Tranſyluaniæ, Hungariæque Miniſtris, qui ante paucos annos inter tot veſtrorum diſtractiones, ſectas, & ſchiſmata ſibi nomen *Eccleſiarum conſentientium* aſſumpſerunt, & ab annis quindecim varios hac de re libros emiſerunt, multas diſputationes, multas Synodos habuerunt, ſemperque conſentientes contra Trinitatem, ſeque liberè Michaelis Serueti (qui ſe *ſummum orbis Prophetam*, *Michaelem Eccleſiæ cuſtodem*, *& Principem magnum populi Chriſtiani* propter ſuam de vna in Trinitate perſona fidem Chriſtianis ſuæ ſectæ traditam dixit, multiſque libris communem de Trinitate fidem refutauit) diſcipulos profeſſi, & veteres Patres, & Concilia, & Chriſtianos omnes, qui tres in Deo perſonas, duaſque in Chriſto naturas crediderunt *Tritheiſmi damnant*, *Sophiſtices accuſant*, & *ad Antichriſtum* cōfidentiſſime reijciunt, perque omnia Teſtamenti veteris, nouique capita peruadentes, & pleraque volumina antiquorum Patrum (maximè qui Concilium Nicænum præceſſerunt, vbi Athanaſio authore illud *Antichriſti ſymbolum* conditum aiunt, Ignatij, Iuſtini, Irenæi, Origenis, Tertulliani, Cypriani, nec reliquos quidem poſteriores quanquam magis apertos veritatis huius aduerſarios planè aſpernati, Hilarium, Ambroſium, Chryſoſtomum, Cyrillū, Hieronymū, Auguſtinum, ex ſingulis excerpūt varia teſtimonia, quibus vnā tantū diuinā in Trinitate perſonam

An. 1580.

Caluin. Inſtitut. lib. 1 *c.* 16. *Idē præfatio in Daniel. cap.* 12 *Miniſtri Tranſyl. lib.* 2. *impreſſ. an.* 1580. *Ibi lib.* 1. *cap.* 1. *Lib.* 2. *c* 6.

ſonam Patrem nimirum excluſo Filio,& Spiritu ſancto nobis cum comprobent. Sed quoniam hac de re multa mihi deinceps neceſſario dicenda ſunt, vnico argumēto caput hoc abſoluam. Ex ipſo Euangelij veſtri in Germania, Polonia, Tranſyluania, & Hungaria curſu, ex frequenti Miniſtrorum veſtrorū ad Trinitatis hoſtes defectione, ex variis veſtris libellis primū ſuſpicioſè tantum, deinceps apertè & perſpicuè contra Trinitatem ſcriptis, ex manifeſta Miniſtrorum Polonorum in Synodo Petricouienſi actione & proteſtatione, ſe videlicet neſcire iſtū Deum *Trinitatem*, ſe prorſus reiicere Concilium Nicænum, Patreſque illic cum Imperatore Conſtantino congregatos, *ſubſcribere autē Concilio Arriano Syrmij habito, & approbare Arriū, Arrijq́ diſcipulos, & Conſtantium Cæſarem fautorem Arrianorū.* Ex hiis aliiſque multis argumentis ea in plurimorum animis inſedit opinio, vos omnes, præſertim Caluinianos ad Alcoranum noſtrū inclinare: cū veteribus quibuſdam huius veritatis aſſertoribus, Samoſateno, Sabellio, Noeto, Arrio Trinitatē nō credere. Papiſtæ, quibus ſummæ voluptati eſt Euangelium odioſè inſectari,& Eccleſiæ veſtræ dignitatem minuere, hanc arripiunt occaſionem inclamandi vos eſſe Sabellianos, Turcas & Mahumetanos. Hoc enim miſeri homines putant & vobis,& Euangelio maximè contumelioſum. Quare non deſierunt hoc crepare in pulpitis, iactare in ſermonibus, ſcribere in libris, & quam poterant latiſſimè ad omnium cognitionem diffundere. Reſpondit ante paucos annos pro Eccleſia veſtra Danæus quidam Geneuenſis Miniſter, Caluini & Bezæ (vt ſe vocat) diſcipulus, eorum quidem honoris buccinator eximius. Si ſciret vos aliter affectos, quid illi faciendum erat, niſi vt iſtos egregios eſſe calumniatores oſtenderet, ſuſpicionem eam ab Eccleſijs Doctoribuſque veſtris amoueret, eoſque in veteri maiorum de Trinitate ſententia perſiſtere planè, dilucidè, apertè atque ingenuè teſtaretur? At tantum abeſt hoc vt fecerit, vt contra directè fateatur ſe, ſuoſque veterem de Trinitate fidem non recipere, ſed noſtram potiùs illius loco introductam cupere. Nam & *perſonam* in Trinitate Caluinianè omninò definit, & de Patribus antiquiſſimis agens, eorum de Trinitate doctrinam palam reprehendit. *Quantum ad primos illos Patres* (inquit) *& vetuſtiſſimos, cum quibus nata eſt & adoleuit Chriſtiana religio, viri quidem boni fuerunt, veraq́ pietatis & doctrinæ Orthodoxæ cōſeruandæ cupidi, at ijs accidit quod hominibus ſolet, vt dum erroris refutandi ardore & ſtudio feruntur, quædam nonnunquam imprudenter exciderint, quæ Præceptores noſtri viri doctiſſimi mollire conati ſunt*, &c. Poſtea verò multò planiùs ait, ſe *ad eorum detegendam turpitudinem pertrahi importunitate aduerſariorum*. Deniq; *duri*

Synod Petricouien. an.1565.

Danæus contra Genebrard. pag.6.7.

durè & periculoſè (inquit) *loquitur Auguſtinus, pace tãti viri dixerim, quando ait, Deus quum verbũ genuit, id quod eſt ipſe genuit. Durè etiam loquutus eſt idẽ cum ait: Chriſtus eſt Filius ſubſtantia Patris, ſapientia de ſapientia, ſubſtantia de ſubſtantia.* Vbi huic diſcipulo Caluini Bezæque ſenſus optimè ſcienti *durè & periculoſè* loqui videtur Auguſtinus, eo loco vbi planè & perſpicuè loquitur iuxta communem, tritam, & inueteratã Chriſtianorum de Trinitate fidem. Et denique à primo Concilio Nicæno exorſus, cuius illam de Trinitate clauſulam, Deum de Deo (vt antea Caluinus) *duriorem, & quidem noſtro hoc ſæculo maximè periculoſam* ait; & poſtea per Thomam Aquinatem. P. Lombardum & Durandum, & Concilij Florẽtini Patres, quos omnes *erroris* in hoc myſterio coarguit, ad Catholicam noſtri temporis Eccleſiam accedens, illud in precibus Papiſtarum vulgatiſſimum, *Sancta Trinitas vnus Deus, barbariem ſapere*, ſicque incommodè & periculoſè Trinitatem inuocari defendit. Et ad extremum (quod apud me maximi momenti eſt) Philippum Melancthonem, quem propter peregrinam, & non ſolum Chriſtianis, ſed nobis quoque abſurdam de Deo doctrinam, in veſtris tamen Septentrionalibus regionibus latè diſſeminatã, quidã magni nominis Euangeliſta *indoctũ & Antichriſtũ Septentrionis* familiari quadã ſcribẽdi & loquẽdi formula nominare ſolet, hic veſter Geneuenſis Apologiſta vt *virum de omni poſteritate, de Eccleſia Chriſtiana, de toto orbe terrarum* non ſolũ de Septentrione optimè meritũ cõmendat. Qui denique ne quicquam relinquatur dubitationis, longè digreſſus ab inſtituto & ſimpliciter agnoſcens, quod ſe negare ſimulat, vt aduerſarium omni huius vel veritatis vel erroris refutati gloria fraudaret, cauillatur non Genebrardum Papiſtam, ſed Roſerium Euangelicum & Miniſtrum hoc Sabellianum dogma ſenſim repens in eorum Eccleſiis omnium primo deprehẽdiſſe. Quanquam ſi verum eſt, quod alter eius aliquando commiuiſter, Danæo iſto non paulò doctior & multò veracior ſcribit, Roſerius *in ſua confeſſione* redarguit Euangelicos non quod Sabelliani, ſed quod Tritheitæ eſſent, *negantes Filium habere ſuam eſſentiam à Patre, negantes idem de Spiritu ſancto*, & vtroſque diſtinctam habere eſſentiam, eamque à ſeipſis hauſtam prodigioſè aſſerentes, niſi tamen Euangelicæ Eccleſiæ vtroque ſimul dogmate fuerint imbutæ, quod ego veriſſimum eſſe arbitror, & de quo iam proximè dicendum eſt.

Danæus cenſura in Magiſ. ſent. diſt. 12. Reſp. ad Genebrar. c. 2.

Stanchar. de mediatore H. 4. L. 6. N. 4. 5. 8. &c.

Reſponſ. ad Genebrar. c. 3.

Launoy en la replique Chreſtienne. li. 2. ca. 4.

ARGVMENTVM CAPITIS QVINTI.

TRes autem Deos, & tres diſtinctas in Deitate naturas multò plures Euangelici & Euãgeliſtæ tam Lutherani quàm Zuingliani docuerunt.

CAPVT QVINTVM.

VENIO ad alterum Caluinianæ Theologiæ membrum, quo ita operam ſuam Trinitatis fidei è Chriſtiana religione delendæ impenderunt, vt ſimul non modò à recepta Chriſtianorum opinione, ſed à nobis quoque, hoc eſt, ab ipſa veritate diſcederent, & cum veteribus Paganis flagitioſè turpiſſimeque ſe coniungerent. Quid enim fuit in veteri Paganorum impietate Deorum multitudine flagitioſiùs? quid à ratione paulò diligentius Dei naturam mundíque ipſius fabricam cõſiderante magis auerſum? quum Deum vnum ex naturæ cõmunis inſtinctu cœlorumque contemplatione & Philoſophi collegerint, & doctiores omnes cuiuſcunque generis etiam Poëtæ ſuis carminibus celebrauerint. Quo mihi magis licebit hoc loco fratrum tuorum contra Deum vnum errores liberè notare, quod in hoc agreſtium olim & barbararum gentium craſſam ignorãtiam longè ſuperauerunt, cum illis verò populis qui propter veritatem religionis ſoli in mundo putãtur cęteris præſtare, Turcis, Perſis, Mahumetanis, Chriſtianis, Iudæis nihil omnino communicant. Nemo enim eſt iſtorum omniũ, qui vnius Dei confeſſionem vita ſua ſibi chariorem eſſe nõ profiteatur. Quod ſi in noſtris prouinciis aliquis ad pluriumDeorum perſuaſionẽ alicubi os ſuum aperiret, nõ dubium eſt, quin à promiſcua multitudine lapidibus ſtatim obrueretur. Euangelici autem veſtri quàm audacter, quàm effrenatè ad hunc non tã Polytheiſmũ, quàm Atheiſmum prorumpunt? Neque enim dubitauerim aſſerere eum, qui hac tẽpeſtate poſt Moyſis, poſt Chriſti & eius Apoſtolorum, & denique poſt Mahumetis & tot Prophetarũ prædicationem multos rurſus Deos inducit, eum reuera nullũ planè Deum credere, atque illud vna mecum quidam è tuis fratribus rei ipſius euidentia conuicti largiuntur. Duobus autem præcipuè modis ad hanc impietatem ſuam propagandam contenderunt. Altero modeſtiore, quod etiãſi tres Deos manifeſto pone-

onerent, eos tamen quadam naturæ vnitate colligarent: alte-
o longè impudentiore, quo ita tres Deos ſtatuerunt, vt etiam
nanifeſto naturarũ diſcrimine & diſtinctione inducta eos ma
is quam homines quoſcunq; à ſeſe inuicẽ diuellerẽt & ſepa-
atent. Qui modi etiam ſi inter ſe permultum differunt, tamen
uoniam ij qui primum tenuerunt ab eo ad alterum facilè pro-
pſi ſunt, nec ego exacta aliqua tractatione eos diſtinguã, ſed
adem narratione coniungam vtrumque. Huc ergo pertinet al-
era illa pars hiſtoriæ Polonicæ, quæ propterea magis explana-
e & minutè nobis pertractanda eſt. Qui igitur priorem illam
narrauit vir ſummè Euangelicus (ne quid de narrationis verita
te ambigas) eodem in loco ad antegreſſam narrationẽ hoc ad-
iecit. *Valentinus Gentilis* (vnus ex præcipuis illis Poloniæ Apo- *Simlerus*
ſtolis) *Patrem & Filium & Spiritum ſanctum ita diſtinguit, vt etiã* *vbi ſupra*
ſeparet. Inquit enim hos eſſe tres æternos ſpiritus eiuſdem quidẽ natu- *cap. 1.*
ræ, ordine tamen, gradu & proprietate diſtinctos. Pater ſolus habet *fol. 2. 3.*
ἀυτουσίαν, & eſt ἀυτόθεος, qui in ſe Deitatis immenſam eſſentiam ha-
bet. Ab hoc Filiũ & Spiritum ſanctum eſſentiatos eſſe, qui ſuã Dei-
tatem ab illo depẽdentes habeant, & idcirco in ſcripturis Deum vnũ
dici, non quod ſit vnus numero, ſed ἀυτουσίας, Principij videlicet &
originis ratione. Hæc narratio aperta eſt, nec magnopere expla-
natione eget, eſt tamen diligenter & expendenda & memoriæ
mandanda, quo reliqua quæ poſtea ſubiicientur, ad hæc com-
parata, qualia ſint magis eluceſcãt. Eſt ergo iſtorum Tritheita-
rũ (ſic enim appellantur) fides, Deum non eſſe vnum numero,
ſed plures, eoſq; inter ſe ordine, gradu & proprietate ſecretos,
& hos duos poſteriores eſſe minores quoſdã Deos, & à primo
dependentes, vt quibus partem quandã diuinitatis Deus Pater
impartiuit. Sic enim Valentinus ipſe in ſuis illis fixis & certis
propoſitionibus, quas protheſes vocat. *Confuſio trium in vnum* *Valentin.*
& eundẽ numero ſpiritũ fundamentum & origo omnium errorum *Gentil.*
fuit. Qui enim *vnũ Deum in tres perſonas diſtinguit, vel ſibi preſti-* *Confeſſio*
gias facit, vel neceſſario vnius Dei ſubſtantiam diuidit atque diſcer- *apud Cal.*
pit. Hoc poſitum eſt cõtra communẽ fidẽ de naturæ & eſſentiæ *pag. 930.*
vnitate, quam ſoletis in Trinitate confiteri. Deinde *ſolus Pater* *Prothe. 33*
eſt Spiritus ἀγέννητος vniuerſitatis author immẽſaque ſubſtantia. Fi- *Prothe. 9.*
lius verò ſpiritus eſt ex Deo ineffabiliter genitus, paternæ volũtatis *Protheſis*
executor ac pro generationis modulo circunſcriptibilis genitus, & à *24. & 20*
genitore, ſubſtantiali numero differens. Prætereà, *Solus Pater eſt* *Protheſis.*
ἀυτόθεος id eſt, à nullo ſuperiore numine eſſentiatus ſed à ſeipſo Deus, *8. & 10.*
qui vim generãdi & propagandi habuit, quia voluit, ideoque & λό- *Protheſ.*
γον ante ſecula genuit, & Spiritum propagauit. Deniq; *plures Spi-* *22.*
ritus immenſæ ſubſtantiæ eſſe non poſſunt. Ex quo concludit Chri-
ſtum & Spiritum ſanctum etiamſi *ſint eiuſdem naturæ, ſubſtantiæ*

Dd 2 *intel-*

intelligentes, id eſt, ſpiritus æterni conſubſtantiales ita ſunt tamen *congruo gradu, ordine & proprietate diſtincti*, vt quemadmodum parer, immenſi & infiniti eſſe non poſſunt. Hiis iſti propoſitionibus fidem ſuam explicant. Ex quibus aduertere potes ab iſtis conſtitui tres quidem, ſed eiuſdem naturæ communis, vti ſunt etiam omnes homines, diuerſæ tamen eſſentiæ particularis & indiuiduæ, vti ſunt Petrus, Paulus, & Ioannes. Quod vero Scriptura vnum ſæpenumero Deum inculcat, ita loquitur (reſpondēt iſti) reſpectu αὐτουσίας, principij & originis. Perinde ac ſi quis omnes in orbe mortales vnum hominem diceret, eo quod naturam ſuam omnes ad vnum principium & originem Adamū nimirum referūt. Quid tibi Samuel de hac fide videtur, & vtrū ex iſtis, quas iam commemoraui duabus cenſes probabiliorem, noſtram illam Turcicam, an hanc tuā Euangelicā? SAMVEL. Imo vtramque auerſor & abominor, quanquam prior minus abſurda mihi videtur, & ſi mihi (quod abſit) à ſacroſancta Trinitate recedendum eſſet, mallem ad Iudæorum & Alcorani doctrinam accedere, quam ad iſtorum hominum inſaniā. Hæc enim adeo eſt craſſa & ſtupida, vt nihil prorſus fidei præſeferat, & iniquiſſimè eam vocas Euangelicam, quàm multo rectius Ethnicam dixeris. Euangelici certè Tigurini in qua vrbe vixit Valentinus iſte & re & nomine Gentilis, quum poſt corruptos hoc de eſtabili errore Polonos Tigurū reueniſſet, & eādem illic hæreſim obſtinatè defenderet, propterea in eum capitali ſupplicio animaduerterunt, id quod noſtros homines ab huius impietatis ſuſpicione valde liberat. MICHAEAS. Imò fortaſſis maiorem eorum crudelitatem & iniuſtitiā coarguit, qui hominem ipſorum comparatione innocentem crudeli morte affecerunt. Quodque pyrata quidam Alexandro magno tum Aſiam inuadenti, & illum de Pyratica reprehendenti & ſcitè & animosè reſpondit, ſe nimirum pyratam vocari & quæri ad mortem, qui vnico myoparone in exiguo ſinu maris Aegei de paucis mercatoribus prædam faceret, Alexandrum autem qui magnis claſſibus atque exercitibus terra marique innumerabiles & fortunis omnibus & vita ſpoliaret, propterea magnū Imperatorem appellari; idipſum Valentinus iſte ſuis iudicibus iuſtiſſimè poterat obiicere, qui & hāc hæreſim tenebant, & quū Valentinum è medio tollere decreuiſſent, ipſo mortis tempore eum ad hereſes iſta multò fœdiores, & manifeſtius deorū variorum multitudinem ſtabilientes ſunt adhortati. Nam quid eſt in hac Gentilis opinione, quod non in pleriſque Euangelicorum doctorum libris & commentariis ſæpè occurrit. Percurramus capita accuſationis contra Gentilem iſtum. *Legimus* (inquit Theodorus Beza) *idque non ſine horrore qua Georgius Paulus, Caſanouus*

ſanonius & alij nonnulli à Valentino Gentili faſcinati ſcripſerunt tres perſonas ſiue ὑποστάσεις in tres numero οὐσίας ſiue eſſentias transformâtes, vnde ſit vt neceſſario tres Deos ſtatuant. At cur hoc horribilius eſt in Gentili, quàm in teipſo, fideique Geneuenſis confeſſione à te edita, vbi clare dicis nos verbo diuino edoceri, quod *eſſentia verè & realiter in tres perſonas ſit diſtincta*, quàm in Caluino qui contra Seruetum & Gentilem ſemel atque iterum imo ſepius ſcribit *filiu habere ſubſtantiam diſtinctā à patre* quàm in Luthero, qui planè & clariſſimè aſſerit, *diuinitatem triplicem eſſe, vel trium generum, quemadmodum & tres perſonæ*. Ex quo infert cōtra eum Zuinglius neceſſariò *tres* in diuinitate *naturas ſtatui & tres Deos*: quam in Melancthone & Melancthonicis, qui manifeſtè poſt Lutherum ſtatuunt ita *tres eſſe diuinitates, vt ſunt tres perſonæ* quam in Caluini & Bezæ diſcipulo vno ex primis Poloniæ Apoſtolis Petro Statario Gallo, qui manifeſtè & verbatim illic ſpargebat *tres eſſe Deos* ita diſtinctos *vti tres homines*: quàm in Bullingero & Miniſtris Tigurinis qui in ſuo ad Polonos de Chriſto mediatore rixantes reſponſo, diuerſas & diſtinctas operationes ſingulis in Trinitate perſonis, proprias aſcribunt, vnde & *tres Deos conſtituere neceſſe eſt. Vbi enim dantur in Trinitate tres perſonales operationes ibi* (vt contra eos quidam ipſorum frater infert) *tres perſonales voluntates, & tres eſſentias, denique & tres Deos neceſſariò dari oportet*: breuiter quàm ex Loſſio doctore Luneburgenſi, qui in ſuis quibus Alcuini libros de Trinitate illuſtrauit (& aliquando, vt multi ſuſpicantur, conſpurcauit) commentariis non raró inculcat, *tres perſonas inter ſe eſſentialiter eſſe diſcretas*. & Alcuinum ita loquentem facit: *Hæc tria* (perſonæ diuinæ) *eſſentialiter tria ſunt habentia proprietates ſuas*: quæ mox verba ipſe contra vnitatem naturæ ſceleratè premit, & hoc modo dilatat: *Eſſentialiter tria ſunt, hoc eſt, hæ tres perſonæ Trinitatis vere inter ſe diſtinctæ ſunt, quarum qualibet ſuas habet proprietate, quibus ab aliis ſubſtantialiter diſtinguitur*. Iacobus verò Skeggius, qui reliquis acutiùs & ſubtiliùs veſtrorum de Trinitate fidem contra Genebrardum defendit, pro abſurdo habet, vt quis vnam in Trinitate eſſentiam opinetur. Sic enim argumentum concludit: *Ex quo ſequitur, vt energia & οὐσία Patris, ratione productionis non ſit ipſiſſima οὐσία reſpectu οὐσίας & energia Filij, quemadmodum ſomniati videtur Genebrardo. Alioqui inter has energias producentes & productas ſeu perſonas non eſſet realis diſcrepantia, ſed omninò eſſent idem*. Quod ipſum argumentū à Caluino, item contra Gentilem iactatur confidentiùs tanquā valde robuſtum & fortè. Sic enim Caluinus. *Si eſſentiam Pater communicauit cum Filio, vel in ſolidum, vel ex parte communicauit. Si ex parte dimidium nobis Deum fabricas. Quomodo enim plena*

Beza lib. de vnitate eſſent. in initio.
Confeſſio fidei c.1. §.2.
Caluin. in Act. Seruet. pag. 872.
Zuinglius tom. 2. reſpons. ad Lutheri librum de Sacramente fol 474.
Melancthō. in locis com. anno. 45. cap de Chriſto.
Stancar. de Mediatore l. 5 6
Ibi. c. 2. 3. fol 3.
Loſſius in commentarijs pag. 14.
Alcui. lib. 1. c 12
Skeg. pa. 506 apud Genebrardum 9°.
Cal. in explic. perfidia Valēt. Gentil. pag. 916.

conſtabit Deitas niſi in tota & perfecta eſſentia, &c. Reſtat vt dicas eſſentiam perfectè & ſolidè communem eſſe Patris & Filij. Quod ſi verum eſt, iam certè quoad ipſam nulla erit alterius ab altero diſcretio. Quod etiamſi Papiſtis non magis ſit abſurdum, quam quæ ſunt certiſſima, quam Trinitatẽ verũ eſſe Deũ, ipſumq; Chriſtum Patri ſuo eſſe conſubſtantialem, hoc eſt, eiuſdem numero ſubſtantiæ & naturæ tamen à Caluino tanquam omniũ abſurdorum abſurdiſſimum obiici ex eodem argumento mox accurate
Ibidem. mè repetito potes aduertere. Sic enim rurſus Caluinus contra
pag. 917. eundem Gentilem fulminat: *præſtigijs tuis Filium Dei fabricas abſque eſſentia, niſi quod Pater ſuam diuinitatẽ in eum transfudit. Atque ſi ex parte, iam lacera erit diuinitas, & ex trãsfuſione ſequetur diminutio. Si in totum, ergo diuinitas quæ ante fuerat penes Patrem in Filium cõuerſa, in ipſo Patre euanuit. Quid obſtrepas in contrariam partem, ſuſque deque nobis eſt: quia agnoſcẽt ſani omnes & integri lectores cõſequẽtiam hanc certam eſſe & ſolidã.* Quam certã & ſolidam conſequentiam Iacobus iſte prius quoque pari confidentia præmebat. Alia eſt ergo eſſentia Patris & Filij neceſſario, quoniã iuxta Caluinum eſſentia Patris neque ex parte, neque ex toto cũ Filio poteſt cõmunicari, hoc eſt eſſentia Patris neque ex parte, neque ex toto poteſt eſſe in Filio, niſi Pater eo priuetur, & iuxta Iacobum ſi eadem eſſet vtriuſque οὐσία, eſſentia inter perſonas Patris & Filij nulla poſſet eſſe realis diſcrepantia. Idem poſtea aduerſario tanquàm grauem obiicit er-
fol. 119. rorem, quod ſcripſerat, *Patrem quam habuit ſubſtantiam, ipſiſſimam eandem, non aliam, citra vllum diſcrimen tribuiſſe Filio*, atq;
Ibidem hoc longa diſputatione refellere conatur. Denique hoc tan-
fol 108. quam certum in Eccleſiis veſtris axioma ponit. *Non eſt in Trinitate eſſentia ſimpliciter vna numero, ſed vna eſt & dicitur eſſentia, quia tribus numero ſeu ὑποστάσει* differentibus *τῇ περιχωρήσει conſtituitur vna.* Quod idem ferè eſt cum illo Valentini Gentilis Deum vnum numero dici non ratione eſſentiæ, ſed αὐτουσίας principij & originis. Quidnam iam eſt in fide Gentilis, quod non idem eſt in fide Lutheri, Caluini, Theodori Bezæ, Geneuenſium, Caluiniſtarum & Lutheranorum ſine vlla differentia reperitur? Aut quis non rectè crudelitatem vocet iudices Euangelicos hominem Euangelicum capitali ſenten-
Zanchius tia damnare ob fidem tot & talium Euangelicorum libris, &
de tribus confeſſionibus celebratam? Hieronymus vero Zanchius quum
Elohim. magnum opus ſcripſerit & inſcripſerit *de tribus Elohim*, hoc
Deut. 6. eſt Latinè de tribus diis, an non ſatis luculenter multitudinem
3. 4. 14. Deorum in ſingulis libris & paginis inculcat, quam tamen to-
& 31. v. to volumine oppugnare ſimulat? Neque enim Hebraicæ vocis
3. 6. 18. ſonus Latinæ impietatis in ſacris literis toties damnatæ crimen

ex-

extenuat, neque verò vnquam in Bibliis ſuis legit illam vocem al.quid ſignificare niſi Deum, *Deos. Angelos, Principes* vel *Iudices*, vt neceſſariò Hæbraicum illud *de ɪritus Elohim*, Latinè *de tribus Dijs* vel *Angelv* &c. verti debeat & quaſcunque verborum latebras vel ſophiſmata aucupetur, non magis Chriſtianè dixerit *tres Elohim* quàm *tres Deos*. Neque certè arbitror eum vnquam in initio & fronte libri, vbi inſcriptio debebat eſſe quam maximè plana & euidens, hoc vocabulum ambiguum, prophanam, paganamque polytheiam inſinuans adhibere voluiſſe, niſi nono loquendi modo veterem Catholicorum fidem nonnihil perſtringere cogitaſſet. Hoc ergo iam conceſſo, in quo vides tantum tuorum Doctorum gregem cōſpirare, quòd in diuinis ſint tres deitates, tres naturæ vel eſſentiæ, reliqua omnia, ex quibus Valentini accuſatio conflatur, ſua ſponte euaneſcunt. Non enim hæreticum eſt aſſerere, ſed fatuitas eſt negare, vbi diuerſæ ſunt naturæ, ibi diuerſas & diſcrepantes eſſe qualitates, operationes, & quicunque effectus naturam conſequuntur. Dicit Valentinus Deos iſtos *diſtingui gradu*, quaſi excellentiam quādam alteri ſuper alterum tribuat. At iſtud eſt familiare Caluino, qui *ingenue* (vt ipſe de ſeipſo ſcribit, ſine vlla dubitatione aut ſcrupulo, *tradit Deum Patrem in ſcripturis propriè Deum vocari καθ᾽ ὑπεροχὴν* per excellentiam: quaſi aliis perſonis Filio & Spiritui ſancto Dei nomen non competeret, niſi impropriè & à quadam imminutione, itaque multum abeſſent ab ea præſtantia & excellentia diuinitatis quæ eſt in Patre: qui rurſus diſertè ſcribit *Chriſtum obtinere ſecundum locum honoris & imperij poſt Patrem*, qui eadem verba inſeruit Cōfeſſioni Gallicanæ & Geneuenſis fidei, qui in Commentariis ſæpenumero Patri aſſignat [a] *prim..m cauſam vel gradum* vitæ, *ſe:undam Filio, Patri primam potentiam, Filio ſecundam à* Patre, qui Patrem Dominum & Principem facit, filium vocat [b] *Vicarium & ſecretarium Patris, qui proximum Patri locum occupat*. Et Theodorus Beza quum in Geneuenſi Confeſſione docet ſuos diſtinguere perſonas tam quoad earum proprietates, quam quoad effectus, nonne perſpicuè gentilizat. At Gentilis in filio agnouit ſecundariam quandam Deitatem, & qui fieri poteſt, vt qui Patri attribuat primas, Filio aliud aſſignet quàm ſecundas? qui *ſuperiorem locum, gradum, Principatum* vendicat Patri, quem niſi inferiorem relinquit Filio? qui ſi ſeruus & Secretarius Patris ſit, præclarè ſecum agi putet, ſi ſecundo poſt Patrem Deitatis honore fruatur. Et hæc ſecundariæ Deitatis diſtinctio ita propriè à Geneuenſi officina fluxit, vt ea fortaſſe nunquam in mentem veniſſet Gentili, niſi priùs & ipſe in Schola Geneuenſi eam fuiſſet

Pſal. 81. v. 1. & 85. v. 8.
Vide Genebrard. de Trinit. lib. 2. pa. 153.
Caluin. contra Gentil. Protheſ. 10. pa. 931.
Caluin. in Matt. 26 v. 64.
Artic. 6. Impreſſ. Geneuen. ann. 1563 per Franciſ. Durō.
[a] *Ioan. 6. 6. 57. & cap. 17. Mar. 16.*
[b] *Mat. 22 v. 44.*
1. Cor. 15. v. 27. 28.
Confeſſio ca. 2. § 4.

edoctus, & ipſo Geneuenſis Scholę Eccleſiæq; nomine fama & authoritate alios innumeros ad eãdem ſecũ fidem pertraxiſſet. Nam cũ Polonici Miniſtri à Magiſtris Geneuenſibus inſtituti, ex effectis quibuſdam Chriſti diuinitatẽ primo impugnarent, & nominatim docerent, quod is ſecundum diuinam naturam, non minus quam humanam Sacerdos noſter eſſet, & apud Patrem intercederet, hoc autem alij Miniſtri refellerẽt, & mediatoris officium ſoli humanæ naturæ aſcriberent, eo quod Chriſtus ſecundum diuinam naturam Patri ſupplicare non poſſet, niſi ea natura à Patris diſtingueretur & aſſereretur minor: Caluinus cum tota Eccleſia Geneuenſi prioribus Miniſtris auxilium tulit, & Chriſto Sacerdotij & interceſſionis officium ſecundum diuinam quoque naturam attribuendum eſſe ſcripſit. *Vnde factum eſt* (ipſo Beza referente, *vt à nonnullis apertè diceretur Filij eſſe ſecundaria quæda deitas*, id quod Caluinianæ prædicationis ſeries neceſſariò extorſit, quia quem alterius ſacerdotem eſſe ponimus, quem alteri ſupplicare, ſacrificare, intercedere, & ſimilia facere ad alterum placandum, honorandũ, propitiandum concedimus, hunc ab eo non tantum diſtinctum & diuerſum, ſed etiam minorem & inferiorem neceſſariò concludimus. Secundaria ergo iſta Filij Deitas non tã ad Gentilem & Polonos diſcipulos, quam ad Caluinum Magiſtrum, adeoque totam Eccleſiam Geneuẽſem referenda eſt. De altera vero proprietatis & ordinis diſtinctione inter Valentinum & reliquos Euangelici nominis Miniſtros nulla eſt cõtrouerſia. Quare iſta Valentini Gentilis condemnatio, qũum ab ea quam dixi iuſta cauſa proceſſerit, quod nimirum perſonas Trinitatis naturæ & gradus & poteſtatis diſsimilitudine diuideret, ita Tiguriños & Geneuenſes cum ſuis Miniſtris eodem crimine conſtringit & implicat, vt aptiſſimè in eos conueniat illud Pauli Apoſtoli: *Inexcuſabilis es, ô homo, qui iudicas: in quo enim iudicas alterũ, teipſum condemnas. eadem enim agis quæ iudicas.* Imò nõ planè eodem modo, ſed longè fœdiùs & flagitioſiùs in hoc genere peccauerunt, diuinaſque perſonas, quas ſe colere finxerunt, longè magis à ſeſe inuicem ſegregarunt & diſtraxerunt, quàm vel Valentinus iſte Gentilis, vel quiſquis ætate veſtra, aut maiorum veſtrorum acerrimum ſe præbuit Trinitatis aduerſarium.

Beza in Apologia 2 ad Claudium de Xantes

Rom. 2.

ARGV-

ARGVMENTVM
CAPITIS SEXTI.

SAmueli petenti, quemadmodum tres perſonæ poſſint dici vnus numero Deus, deinde eidem obijcienti improbabile eſſe, quod Proteſtantes doctiſſimi tam contraria de Deo docuerunt, & vnam tantum eſſe in diuinitate perſonam, & tres eſſe Deos diuerſos & diſtinctos, declarat Ludouicus quemadmodum iuxta fidem Chriſtianorum tres perſonæ propter ſingularis & indiuiduæ naturæ vnitatem, & alias quaſdam rationes dicantur vnus Deus. Deinde notat Michæas primarios huius Euãgelij Apoſtolos fuiſſe multum arrogantes. & in doctrina ſua tradenda varios, exemplo Lutheri, Melancthonis & aliorum: isq́; eſt Euangelij genius, vt ita variando & plura indies innouando procedat ad euerſionem religionis Catholicæ, vt patet ex praxi Angliæ, & Germaniæ. Idq́; eſt vſitatum Euangelicis, contraria vt plurimũ dogmata in vulgus ſpargere, quia ea qualiacunq́; ſint, ad Catholicam fidem deſtruendam faciunt, & inducendum Mahumetiſmum vel Atheiſmum, qui eſt eorum principalis ſcopus.

CAPVT SEXVM.
SAMVEL.

EQVIDEM hîc quamuis inuitus cogor interrupere orationem tuam. Ita multa congeris partim obſcura, & à me (vt planè quod verum eſt fatear) minimè intellecta, partim dubia & prorſus incredibilia. Neque enim negare volo, quod antea (ni fallor) admonui, me quum in Anglia agens vel priuatim ſtuderem, vel publicè concionarer, in humilioribus ferè negotijs verſatum, de Pontifice Romano, inuocatione Diuorum, coniugio Sacerdotum, &c. ad hæc altiora nunquam aſcendiſſe. Poſtquàm autem ex Anglia exceſſi, multò minùs mihi ſuppetebat hæc abſtruſa & recondita perſcrutari. Quare etſi alacriter credo quodcunque Eccleſia noſtra authoritate Parlamentari, & verbo Dei de Triadis ſacroſanctæ myſterio credendum proponit, tamen non percipio quid offenderem, ſi quum Patrem,

Deum, & Filium Deum, & Spiritum ſanctum Deum eſſe noſtri doceant, piè Chriſtianéque tres eſſe Deos concederem. Et tamen Hieronymus ille Zanchius, quem modò reprehendebas, doctiſſimus in Eccleſia Comitis Palatini Miniſter, non ſimpliciter inſcribit libros ſuos *de tribus Elohim*, ſed *de tribus Elohim & vno Iehouah*, id eſt Deo, vt vnũ Deũ manifeſtè ſtatuat, quæcunque latet in Elohim difficultas. Deinde quoniam de vno Deo tota hæc diſputatio inſtituitur, quem Christiani certiſſimo omnes confitemur, quemadmodum tres Dij, vel Trinitas perſonarum vnus ſit Deus paulò fuſiùs & euidentius velim declarari. Intelligo quidem quemadmodum ſit vnus Valētino Deus, ratione nimirum principij, originis & *αὐταρχίας*, qua Pater reliquis principium & originem dedit, & naturam ſuam impartiuit. Quid vero ſibi velit illud Skeggij, *eſſentiam diuinam non eſſe ſimpliciter vnam numero, ſed dici vnam, quia in tribus numero ſeu ὑποστάσεσι differentibus τῇ χαρακτηρίστικῇ conſtituitur vna*, non ſatis concipio. Perlegi Græcè & nouum & vetus Teſtamentum, nec tamen hoc genus vnitatis reperio. Illud autem mihi non ſolummodo dubium, ſed prorſus incredibile videtur, quod Eccleſias & Doctores noſtros opinionum non tantum impiarum & abſurdiſſimarum (de quo iam non diſputabo) ſed etiam contrariarum & maximè pugnantium reos facis. Primum probare volebas vnam eſſe in Trinitate perſonam, id ex Doctorum noſtrorum libris, & monumentis oſtendere viſus es. Proximè aiebas noſtros aſſerere, quod diuerſæ ſint in Trinitate non tantum perſonæ, ſed etiam eſſentiæ. Id quoque eorundem Doctorum teſtimonijs confirmare videbaris. Iam verò magis eaſdem perſonas aſſeris à ſeſe inuicem diſtrahi & ſeparari: per quos? Per eoſdem Euangelicos, quorum primus (te narratore) error erat, quod nimis magnam in Trinitate vnitatem perſuadebant, ab eaque duas perſonas penitus auferebant. Quemadmodum iſta cohærent? aut quis ſana mente præditus vnquam opinabitur iſtos non dico (quod eſt tamen veriſſimum) inſignes Apoſtolos, eximios Euangelij inſtauratores, ſed vel homines leuiter doctos, & mediocriter ingenioſos tam contraria & diſparata voluiſſe ſcribere? Heroicè Caluinus de Martino Luthero contra Papiſtas: *Non diſſimulanter* (inquit) *teſtamur nos habere Lutherum pro inſigni Dei Apoſtolo. Et res ipſa clamat non Martinum Lutherum initio loquutum, ſed Deum per os eius fulminaſſe, neque nos hodie loqui, ſed Deum è celo virtutem ſuam exerere*, & Theodorus Beza in Iconibus. *Lutherus præcipuũ Chriſtianiſmi noſtra memoria inter Germanos inſtaurati organum, ore toto diuinitùs afflatam animi magnitudinem, ipſamq́; adeò pietatem cum ſingulari zelo teſtans, Euangelica*

Caluin. de libero arbitrio contra Pighium l.1.p.192

Beza in Iconibus.

elicæ lucis præco à Deo optimo maximo humani generis miſerto ex- tatus eſt Pighio verò huiuſmodi diſſentiones obiicienti egre- giè reſpondet Caluinus: *At* (inquis) *mirus in Apoſtolorum doctrina erat conſenſus. Quaſi verò non hunc quoque conſenſum dederit Dominus, qui Euangelii doctrinam in priſtinum ſuum locum reſtituere hodie conantur.* Quare etſi non negauerim aliquas inter eos aliquando rixas de rebus non magnis, tanquam nubeculas tenues clariſſimum cæli ſplendorem nonnihil obfuſcantes ſuboriri; tamen hæc adeò cruenta prælia, adeò funeſta bella de fundamento religionis, has ſpiſſas Ægyptiorum tenebras, ipſum ſolis conſpectum nobis eripientes, in eorum ſcriptis occurrere, perdifficulter ſanè mihi perſuaſeris. Quod ſiue verum ſit, necnè, hoc obiter dicam, te nimis ſtomachosè, & etiam contumeliosè iſta eorum diſſidia exagitare, quod tuæ charitati & beneuolentiæ, qua eos vt Præceptores ſæpè complecti ſimulas, non ſatis eſt conſentaneum. Quanquam ſi eiuſmodi viri eſſent, ego certè eos Præceptores meos non dicerem, nunquam eos laudarem, nunquam extollerem, quin potiùs liberè dicerem eſſe omnium mortalium improbiſſimos, qui inſtar Diagoræ aut Epicuri nullam certam & ſtabilem de Deo haberent ſententiam. MICHAEAS. Certè hæc in me ſi quæ ſit vehementia, nihil vel de mea erga eos charitate diminuit, vel iuſtam eorum exiſtimationem lædit. Neque quicquam facio, in quo non eos ipſos ſequor authores & duces. Semper enim mihi præcipiunt, vt veritatem aliis rebus omnibus anteponam. Quum ergo hoc in loco eos errori manifeſto contra Dei ipſius maieſtatem patrocinari non dubitem, nec ipſi (opinor) ægrè ſunt laturi, quod Dei amorem & gloriam humanis affectionibus præferam. Deinde ipſi an non vbique clamant ſe Patres vetuſtos, & Concilia ſuſpicere & venerari? Neq; tamen quum veritas Euangelij requirit, ita eos venerantur vt vereantur errores eorum detegere, & ignorantiam libera oratione notare. Sed quoniam de hoc ſuperius ſatis (vt autumo) ſatisfeci, ſemperq; profiteor me eorum honori conſultum velle quantum per expreſſæ veritatis defenſionem licet, neque Præceptores agnoſcere recuſo, etſi non vbique ad eorum placita adhæreſco, hoc prætermiſſo ad reliqua quæ proponis examinanda accedam. Petis, vt explicem quemadmodum tres perſonæ ſint vnus Deus: deinde quemadmodum tres perſonæ non habeant vnam ſimpliciter numero eſſentiam, ſed tantum περιχωρήσει: & tertiò hanc tam grandem repugnãtiam à Magiſtris tuis amoues & amoliris. Ad prima duo ſi petis vt ex ſenſu, & fide mea reſpondeam, dico explicari non poſſe, dico firmiſſimum eſſe contra Trinitatem argumen-

Caluin. vbi ſupra

gumentum, quia ex eo conſtat Trinitatem illam vnitati Dei ſacris literis frequenter repetitæ eſſe aduerſariam, eamque totam & perſonarum multitudinem, & quæ ad eas vniendas à vobis excogitatæ ſunt diſtinctionum infinitatem ſempiterna obliuione deleri cupio. Si autem deſideres, vt ea ſecundum Papiſtarum opiniones explicentur. Præſto eſt Ludouicus, etſi in aliis plerſque tibi non minus quam mihi aduerſarius, tamen in hoc tibi coniunctiſſimus, qui nobis vtriſque Eccleſię ſuæ fidem exponere nō grauabitur. LVDOVICVS. Equidē non libenter iſtiuſmodi de hoc admirabili tremendoque myſterio ſermones ingredior: quod in me meique ſimilibus antiquiſſimi Patres noſtri vt valdè temerarium & arrogans deteſtati ſunt. Qui nec ipſi quidem in Eccleſiis ad ea populis declaranda conceſſerunt niſi perraro: & ſemper veniam prius miſericordiamque à diuina bonitate precati: quod eius eſſentiam ſilentio deuotiſque mentibus honorandam promiſcuæ multitudinis auribus inſonarent. Vulgatum eſt inter Catholicos il-

Nazian. oratio. 33. quæ eſt prima de Theologia. lud D. Nazianzeni huius quōdam ciuitatis Archiepiſcopi: *Non cuiuſuis eſt, ô viri, de Deo diſſerere. nō inquam cuiuſuis eſt: addā etiā non cuiuſuis temporis, nec apud quoſuis ſed certo tempore & apud certos homines, & aliquouſque, hoc faciendum eſt. Nō cuiuſlibet quidem quia iis duntaxat hoc muneris incumbit qui exactiſſime explorati ſunt, & antea corpus animumq́ à vitiorum ſordibus purgarūt: aut (vt parciſſime loquar) hoc agunt vt ſe à vitiorum labe purgent. Impuro enim rem puram attingere ne periculo quidem fortaſſe caret quemadmodum nec ægris oculis radios Solis intueri.* Hæc ille. Et alia in hanc ſententiam permulta, quæ me quidem vehementer ab hoc opere deterrent. Sed tamen quoniam idem vir præſtantiſſimus eodem in loco paterne monet, ſe omnino *non prohibere ne de Deo diſputetur, ſed ne intempeſtiuè*: nec velle ſe vt *docendi munus explodatur, ſed ne mediocritatis fines tranſiliantur*: ego quoad potero eius voluntati & vnà veſtræ quoque parebo. Etſi enim in quæſtionibus de hoc altiſſimo myſterio non admodū ſum verſatus, tamen Catholicā fidē, vt eſt Chriſtiani hominis nō prorſus indocti teneo, & habeo penes me annotationes aliquas quas aliquando reuoluo, collectas è Catholicis ſcriptoribus, in quibus noſtra de Trinitate fides ſatis perſpicuè comprehenditur, & nonnulla aduerſariorum argumenta quodam modo refelluntur, & nonnihil etiam de Scholaſticis eorum lectionibus & diſputationibus, quibus aliquando interfui adhuc animo meo inſidet. Primum autem illud paucis verbis diſſoluunt. Tres eſſe perſonas, & quamque perſonam credunt eſſe Deum, quia in vnaquaque eſt plena & integrè tota Deitatis natura. Negamus tamen tres eſſe Deos, quia quum in priore pro-

poſitione

oſitione referatur numerus ternarius ad perſonas, in poſterio-
e ſignificat naturas. Ideo arguere, quod ſunt tres perſonæ, &
arum quælibet eſt Deus; ergo ſunt tres Dij nobis non minùs
ophiſticum videtur, quam ſi diſputes: Caluinus eſt pauper, &
ſt Theologus, ergo pauper Theologus. Hoc autem Scriptores
noſtri illuſtrant varijs rerum naturalium exemplis, in quibus
æpè accidit, vt ad quandam diuinæ vnitatis imaginem plura
int vnum. Scio quidem contra hoc, tùm à Trinitarijs, tum à
Mahumetanis multa argumenta fingi, ſed quia non eſt mei in-
ſtituti vltrò citroque argumenta texere, & retexere, & D. Na-
zianzeni conſilio parere cupio ad alterum venio, quod multò
eſt operoſiùs, & in quo prioris fuſior explanatio continetur.
Quum itaque Catholici non ſolum Patrē, Deum, ſed etiam
Chriſtum, Deum, & Spiritum ſanctum quoque Deum, hoſque
ſingulos perſonas eſſe diuinas perfectiſſimè exiſtentes & ſubſi-
ſtentes credamus, & vnâ perſpicuis Prophetarum & Apoſto-
lorum oraculis fideq; maiorū noſtrorum inſtructi, vnū Deum
confiteamur, diuinam eſſentiam primum profitemur eſſe ma-
ximè vnam, maximè ſingularem, maximè ſimplicem, omninò
indiuiduam & ſummè infinitam, hancq; poſtea deſcriptionem
ad ſingulas perſonas accommodamus. Maximè vna eſt, quia
eadem tota in ſingulis eſt perſonis, quæ quoniam maximè ſin-
gularis, idcirco non eſt numerabilis. Maximè ſimplex eſt, quia
omni genere compoſitionis, omnibuſque caret accidentibus.
Prorſus indiuidua, quia citra omnem diuiſionē eadem eſt con-
iunctè in omnibus tribus perſonis, & ſeparatim in ſingulis, ne-
que maior in omnibus quam in vna, neq; minor in vna quam
in reliquis omnibus. Summè infinita, quia nullis locorum ſpa-
cijs incluſa & intra & extra mundum infinitè effunditur, & ſu
pra omnes creaturas immenſam habet excellētiam. Ex quo fit,
vt in tota hac rerum vniuerſitate nihil ſit ei perfectè compara-
bile: & propter eandem infinitatem ſeipſam pluribus perſonis
tribuit: id quod efficere non poſſunt particulares hominum na
turæ, quæ finitæ ſunt, & certis limitibus circumſcriptæ. Ex hac
deſcriptione varia vnitatis genera Theologi deducunt rerum
creatarum conditionem ſuperantia, & ſolius diuinitatis pro-
pria, ſi exactè ponderentur. Proferunt enim in hiis creaturis
inferioribus quædam ſimulachra, eam rudiore, vt ita dicam, pe
nicillo adumbrantia: ſed quæ vix tenuiter huius myſterij ve-
ritatem intrinſecam mentibus contemplantium repræſentant.
Nam vnitatem partium, ſiue integralium, ſiue eſſentialium ad
totum, ſiue accidentium ad ſubiectum, ſiue indiuiduorum ad
ſpeciem (qualem vnitatem ſuperiùs poſuit Gentilis & Prote-
ſtantes multi ſuſceperunt) tanquam huius myſterij maieſtate
& alti-

& altitudine indignam omnes docti ſumma ratione longiſſimè repellunt. Prima autem & præcipua vnitas eſt, vnitas ſingularis eſſentiæ numero eiuſdem, quæ cum ſine vlla tenuiſſima quæ vel in cogitationem cadat differentia, ſit in tribus perſonis; quid ni eos tres vnum numero propriè dicamus, quorum eſſentia particularis non magis inuicem diſcrepat, quam vnius Petri natura à ſeipſa diſtinguitur? Altera vnitatis ratio ſumitur ex indiuidua huius eſſentiæ communicatione, quæ quum tota in Filium, & Spiritum ſanctum transfundatur ſine diuiſione aut partitione, quæ ſola propriè numeri cauſa eſt efficiens, veriſſimè vnitas ſingularis aſſeritur, vbi nulla eſt ſectio aut partitio, quæ numerandi originem præbeat. Sic & vox vel ſonus, qui à multis integrè totus percipitur, in illis multis vnus numero dicitur; & eiuſdem arboris vel alterius rei aſpectabilis figura, quæ in multorū intuentiū oculos incurrit, eadē numero figura: & qua ab eodem Præceptore multi diſcipuli imbuuntur cognitione Theologica Philoſophica, Aſtronomica, Geometrica, eadem numero Theologia, Philoſophia, Aſtronomia, Geometria appellatur. Tertia vnitatis cauſa ſumitur à principio, vel cauſa, vel modo emanationis diuinæ. Sic enim Filius & Spiritus ſanctus ab vno principio & cauſa per intrinſecam, & inhærentem atque immanentem (vt loquuntur) intellectus & voluntatis operationem producuntur, vt multo interiùs & veriùs vnum ſint cum eo principio, cuius vim & naturam totam integrè participant, quam fluuij aqua cum fonte, quam cogitatio vel ratio cum intellectu, quam aliquid eorum quæ in rebus ſub ſole creatis generantur, vel mentibus humanis concipiuntur, vnum vel ipſa re cum ſuis cauſis efficientibus exiſtunt, vel humanæ mentis intuitu fingi & concipi poteſt. Eſt & quarta ratio vnitatis iſtius, videlicet harum perſonarum in agendo, operando, omniaque circa mundum creaturaſque exterùs regendas eadem vnitas. Neque enim aliis imperat Pater, alia gubernat Filius, alia diſpenſat Spiritus ſanctus; ſed omniū vnus eſt principatus, vna dominatio, vnum imperium, & imperij eiuſdem diſpenſatio atque adminiſtratio vna. Idq; adeò abſoluta cum æqualitate, & expreſſa ſimilitudine, vt qualis in hiis omnibus Pater, talis & Filius, & Spiritus ſanctus, & quantus Pater, tantus Filius, & Spiritus ſanctus, & deniq; nulla vllam in partem, maioris vel minoris proportio poteſt aut debet concipi. Quamuis enim ſingulæ perſonæ omnia creent, regant, gubernent, tamen quia id faciunt, quatenus vnum ſunt eſſentiæ, & per vnam voluntatem, vim, & potentiam tribus communem, meritò non niſi vnus creator, vnus rerum effector, rector & moderator appellantur. Alios afferunt ſancti, doctiſſimique

iique Theologi modos, quibus has perſonas oſtendunt ar-
iſſima inter ſe vnitate deuinctas & colligatas. Sed quoniam
hi non eſt animus omnia perſequi, & aliena ſunt ab inſtitu-
meo, reliquis omiſſis, iſtis antecedentibus attexam illum, de
o tu percõtatus es, & cuius declarandi gratia iſta omnia pre-
ſi, eo quod is per ſe ſolus ſi deſcriberetur, propter ſuam ma-
am obſcuritatem difficulter poteſt intelligi. περιχώρησις er-
, vox Græca Latina reſpondente vix explicabilis, ſignificat
am vnitatem, qua res aliquæ ita perpetuo nexu inter ſe cohæ-
nt & copulantur, vt alteram per alteram totam penetret, &
ea immaneat, totamque poſſideat & complectatur, ſine ali-
a tamen confuſione. Sic enim Pater, & Filius, & Spiritus
nctus, ſibi viciſſim inſunt, ſeque complectuntur, vt non tam
rinſecè, & per totum diffusè lux ſolis inſit aëri, ratio menti,
ima corpori, humor aquæ, vita viuenti, aut ſi quid maximè
alicui inſitum, & per eam rem transfuſum & permeans
gitari poteſt, quin illud longè ſuperiret iſta in tribus perſo-
inſeparabilis περιχώρησις, vel immanentia, vel inexiſten-
, vel (vt quidam loquuntur) circuminceſſio. Nulla enim hu-
narum vocum tenuitas ſufficit abditiſſimi myſterij immen-
altitudini explicandæ, vt nos liberè fatemur. Et tamen in
c coniunctiſſimo nexu & colligatione perſonæ non ita miſ-
tur, quin ſemper diſtinctæ maneant, & ſuam ſingulæ rea-
, & indiuiduam ſubſiſtentiam habeant. Perobſcurum eſt
inquies, ſciò. Sunt enim diuina omnia quæ ad Dei eſſen-
n pertinent, ſpiſſa caligine, denſiſſimiſque tenebris obruta,
enim (vt inquit diuinus Theologus) *intellectu percipere diſ-
è eſt, eloqui autem impoſſibile, non modò ignauis & languidis,
ſumq; vergentibus, ſed magnis etiam & excelſis viris, Deiq;
ore præditis, ac mortalibus perequè omnibus.* Sed tamẽ conabor
t poſſim aliquãto magis illuſtrare. Vides vt ſol lumẽ & cla
tẽ in horizonte noſtro per totũ aërem diffundat, ita vt om-
aëris partes hac ſolis luce & claritate compleantur, quũ ta-
n ſolaris luminis, & aëris diſtinctæ maneant naturæ? Vides
n domo lucernę tres cum certam inter ſe diſtinctionem ha-
t, & ſi per domum circumferas, ſingulę perfectè illuminẽt,
amen lumina ſi in eadem menſa colloces, tota inſunt totis,
taque & cum vnitate diſtinguntur, & cum diſtinctione vni-
tur? Conſideraſti aliquando, quemadmodum dæmones in-
dant & poſſideant ἐνεργουμένους, vel meliùs quemadmodũ gra
Dei animam iuſti perfundat, impleat, penetret, totámque
uadat? Propius accidit ad hoc declarandum in Chriſtiana
eologia Chriſti incarnatio, quẽ cùm credamus hypoſtaticè
um fuiſſe, diuinitas eius in anima ita immeabat & commea
bat,

Nazian. ubi ſup. oratio 2. de Theologia.

bat, anima viciſſim pro ſuo modulo ita plenitudinem diuinitatis capiebat, vt vtraque admirabiliter vniretur, & tamen vtraque veriſſimè diſtingueretur, nec vna cũ altera vllo modo confunderetur. Hæc quidem ſimilitudo proximè accedit ad hanc περιχώρησιν oſtendendã, nec eã tamẽ perfectè aſſequitur, quando iſta de qua loquimur, in diuinis perſonis περιχώρησις vel coniunctio, præſentia immeatio & complexio ſubſtantialem quoque habeat eiuſdem naturæ vnitatem; hæc autem conſubſtantialitas infinitum quiddam addit ad iſtius generis intrinſecam vnitatem, quam ſi ſuſtuleris, multùm diſcedit de περιχωρήσεως excellentia. Quod modò de luminibus dictum eſt, id etiam ad Angelos transferri poteſt, vt ſe inuicem penetrent, ſibique mutuo inſint & inhæreant ſine vlla naturæ ſuæ læſione, & tamen huius etiam Angelicæ cum mutua diuinarum perſonarũ coniunctione longè impar & diſſimilis eſt comparatio. Sic itidem Theologorum eſt opinio, corpora glorioſa in corpore mortali ineſſe poſſe, vt nihil vel alterius gloria & præſtãtia vel alterius ſoliditas & dimenſiones violentur: id quod Chriſtum præſtitiſſe arbitrantur, & quum ex ſepulchro per ſaxum obiectũ exiret, & quum per medias ianuas ad Diſcipulos ingrederetur, & quum per medios cœlos in cœleſtem gloriæ ſuæ thronũ aſcenderet: & tamen nec Angelos cum Angelis, nec Chriſtum vel cum ſaxo ſepulchri ſui, vel ianua domus, vel ſubſtantia cœli vnum fuiſſe eo tempore niſi valde impropriè & abſurdè dixerimus. Ea autem eſt vera & arctiſſima vnitas, vbi intimæ, pleniſſimæ & nullo interiecto medio diſtanti præſentiæ etiam & conſubſtantialitas adiuncta eſt, quæ nuſquam reperitur in omnibus rebus vel corporeis vel incorporeis, vel in terra, vel in cœlo, niſi tantum in hijs tribus diuinitatis vnius perſonis. Quamobrem quicunq; ex Euangelicis hanc περιχωρητικὴν vnitatem Deo largiuntur ſine vnitate ſubſtantiæ, verbo difficili & inuſitato perſtringũt fortaſſe oculos hominũ imperitorum, nihil certè magnificum Deo tribuunt, imò maiorem vnitatem in perſonis diuinis non concedunt, quam in varijs creaturis inuenimus. Ideoque neque præclariùs de Patre, Filio, & Spiritu ſancto exiſtimãt, quã Theologi de Michaele, Gabriele, & Raphaele, quibus hoc genus vnitatis nõ negatur. Et hæc quidem quæſtionibus veſtris duabus diſſoluẽdis ſufficiãt. Quæ quoniã ad argumenta quæ iam contra Trinitatem à Caluino, alteroq; illo Lutherano obiecta eadem vi pollent, breuiter etiam eo vt accommodem, dabitis mihi veniã, eoque magis, quia eadem opera vobis vtriſque multitudinẽ diuinarum eſſentiarum, hoc eſt, Deorum abominantibus prodeſſe fortaſſe potero, ſaltem videbitis nihil eſſe ſolidæ rationis in illis argutijs, quas iſti viri

putant

putant arduas & inſolubiles, Prior opponit, nullam fore inter Patrem filiumq; differentiam, ſi eadem numero eſſentia ſit in vtriſque. Quid? an non illud ſatis eſt differentiæ in Chriſtiana fide, quod eſſentiam Filius habet ab alio, Patre nimirũ per generationem, Pater non item. Ex quo fit, vt alter ſit ingenitus, genitus alter, & ſi numero eadem ſit vtriuſque eſſentia? At ſtringit hunc Gordianum nodum multo ſubtiliùs Geneuenſis Doctor illo ſuo acutiſſimo dilemmate: vel partem communicare vel totam, ſi partem, lacerari diuinitatem; ſi totam, nihil ſupereſſe Patri, quia totam transfudit in Filium. Egregiè, & vt talem decuit Apoſtolum. Nunquid verò, quia Caluinus totã ſuam Theologiam Geneuenſem docuit Geneuenſes, aut etiam Theodorum Bezam, idcirco huius plenitudo Caluinianum fontem exhauſit? Quid ſi is omnia ſua ſophiſmata & hæreſes contulit in libros Inſtitutionum, & alia opera impreſſa? An eo magis ab omni hæreſi & Sophiſtice mens eius fuit vacua & libera? Propius fortaſſe ſcopum noſtrum attingit illud non minus commune & vulgare. Abel à Patre Adamo per generationem accepit totam naturam humanam perfectè & integrè? Nunquid ſequitur Adamum deinceps non fuiſſe hominẽ, ſed totam hominis eſſentiam ab eo euanuiſſe in Filium? Non opinor. Sic enim Abele cæſo, humanum genus interiiſſet, & noua creatio fuiſſet neceſſaria. Quod ſi hæc ita fiant in iſtis inferioribus, in animis hominum, in corporibus, quæ ſunt finitæ, terminatæ, nullius ferè virtutis, quis niſi ſtipes & truncus, aut ſaltem (quia Caluini ingenium eius diſcipuli mirantur) malitioſè & peruersè hæreticus, infinitè magis in rebus diuinis, in eſſentia diuina hoc fieri poſſe non fateretur? Videtis ergo qua fronte Caluinus iactet ſuas *conſequentias certas & ſolidas*, ſaltem *apud ſanos omnes lectores*, quas nemo non aduertat eſſe pluſquam ſtultas & ridiculas, niſi ſi quis ſit emotæ mentis, vel ad carbonariam, quam Theologiam aptior. Ego quidem ex his totaq; narratione veſtra nullam magis *ſolidam certamq; conſequentiam* deduci poſſe iudico, quàm iſtis Doctoribus ſiue Lutheranis, ſiue Zuinglianis nihil prorſus fidei in controuerſiis Religionis Chriſtianę adhiberi poſſe, qui in hoc articulo certiſſimo & fundatiſſimo ita fœdè labuntur, & ad ea tanquam abſurda tragicè vociferantur & impingunt, quæ ſemper fuerunt cuique Chriſtiano abſque vlla hæſitatione certò & ſincerè credita. MICHAEAS. Hoc extremũ etſi ego Samuel penitus & omninò cum Ludouico probare non poſſum, vt tamen de iſtorum hominũ conſtanti fide in rebus Theologicis, multo magis quã velles addubitẽ, facit certa mihi, & explorata veritas, & ad poſtremã tuã quæſtionem, quæ adhuc ſupereſt reſponſio. Quod

enim tertio loco in dubium vocaſti, an iſti tam contraria ſcripſerint, vt modò omnem à Trinitate perſonarum diſtinctionē auferant, modò in ea omnem etiam naturæ diuiſionem & ſeparationem ponant, magiſque generoſam de eorum conſtantia opinionem concipis, facis tu quidem quod eſt viri boni & religionem ſuam amantis, qui ſemper magnificè eorum nomen effert, & honorem defendit, quos habet religionis ſuæ magiſtros & duces. Quis enim fuit vnquam Arrianus, qui non Arrium, aut Pelagius qui non Pelagium, aut Lutheranus qui non Lutherum, aut Zuinglianus qui non Zuinglium cæteris omnibus præponeret? Sed tamen quum perſpicuitas rationis, quū euidentia argumentorum, quum publicæ tabulæ teſtes, iudicia & præiudicia, hoc eſt quum argumenta clariſſima improbitatis & flagitij aliquem coarguerint, non eſt iam hominis pij aut religioſi, ſed peruicacis & obſtinati inconſideratè conceptam de certis hominibus opinionem nolle deponere, quando fidem quamcunque velit poſſit nihilominus retinere. Quas autem tu certiores tabulas, clariora iudicia, incorruptiores teſtes requiris, quàm ipſorum libros, commentarios, publicas confeſſiones ab ipſis impreſſas, & per orbem Chriſtianum ¦ diſſeminatas? Probo eos renunciare Trinitati, Euangelio anteferre Alcoranum, nobiſcum vnam in Deitate perſonam agnoſcere, fieri Mahumetanos, admittere Circumciſionem. Quibus teſtibus? Papiſtis, Sacerdotibus? non, ſed Proteſtātibus, Miniſtris, Beza, Simlero, Luthæro, Danæo, Stancharo, Ochino. At admodum incredibile eſt homines vel mediocri doctrina & ingenio præditos, in hos tam longè diſtantes ſcopulos velle incurrere! & ex vnius Lutheri per *cuius os Deus fulminauit* virtute & conſtātia, de reliquis omnibus coniecturam facis eos non eſſe in fide tam varios & mutabiles. At qui non omnes ſunt Lutheri, non omnes *inſignes Dei Apoſtoli*; nec per omniū ora Deus fulminat, nec per omnes veſtræ congregationis ſcriptores *virtutem ſuam cœleſtem exerit*. Neque tamē vel iſte Lutherus, quem tu ex Caluino & Beza mihi proponis egregiū probitatis & doctrinæ ſibi ipſi conſentientis exemplar, ſemper loquutus eſt ex Spiritu ſancto, imò ſæpè loquutus eſt ſpiritu humano, & niſi tui fratres admodum mentiantur, aliquando etiam correptus eſt ſpiritu diabolico, eaque pro cœleſtibus oraculis venditauit, quæ erant potius ex inferni lacunis hauſta. Ecquid arbitraris me nudis tantum coniecturis ductum, aut incitatum impetu quodam animi ad fidem meam propugnandam temerè hæc verba profundere? At audi non vnum aut alterum Papiſtam, ſed multos Proteſtantes, & eos eiuſdem cum vobis Anglis religionis. Audi totam Eccleſiam Tigurinam in ipſo Euangelij

flore

flore horum omnium locupletem teſtẽ. Sic illi cõqueruntur in publica & *Ortdoxa Eccleſia Tigurinæ cõfeſſione, &c. Propry capitis figmenta adeò Luthero arridet, vt quicunque tandẽ illa pro eximijs & certis Dei reuelationibus & oraculis citra omnẽ controuerſiã magna cum animorũ gratitudine nõ receperint, mox nihil intelligere, imò ſtupidi, bardi, aſini dicãtur.* Et rurſus. *Lutherus ipſe ſe Germanorũ Prophetã & Apoſtolum eſſe gloriatur, qui à nemine quicquã, omnes autem ab ipſo didicerint. Nemo item quicquã nouit, niſi quod ex Luthero nouit. Nemo quicquã fecit, Lutherus fecit omnia, & quod ab ipſo factum non eſt, infectũ ſit oportet: quod ipſe dixerit, ratũ eſto, nec quicquã illi contradixerit. Si quis ipſius more loqui noluerit, vel amplius quiddã quam ipſe loquitur, mox hæreticus eſt, excõmunicationis tonitru & damnationis fulmine tangitur, omnia ſibi vendicat.* An hæc arrogãtia, hîc inflatus animus cũ tam immẽſa aliorũ deſpiciẽtia, Spiritus diuini eſt argumentũ? Aut nũ ſemper per huius *os Deus fulminauit*? Et tamen quoniã fulminũ eius meminiſti, illud prætermittere nõ poſſum quod iſti ſpeciatim notant, hoc eſt pro nominis nõ diuini, ſed ſui gloria Lutherũ à ſpiritu ſuo raptum ſolitum fuiſſe contra omnes inſurgere, contra omnes *fulgurare* & *fulminare*, & fratres tuos Zuinglianos, quia eius erroribus aduerſabantur, *Iudæis, Turcis, imo ipſis diabolis deteriores dicere*, ea cum acerbitate & maledicentia, vt iſti recriminatione quadam neceſſaria vtentes, qua ſeipſos excuſent, hunc *inſignem* (Caluino teſte) *Apoſtolum Dei*, Satanæ potius miniſtrum affirment, cumque verbatim aſſerant libros ſuos ſcripſiſſe *eius impulſu ſpiritus* (Sathanæ) *cum quo diſputationem inſtituit, quique vt videtur Lutherum diſputando ſuperauit*, & ſæpè illum vt Sathanæ valde familiarem verbis aſperrimis inſectantur. Nolo huic rei dilatandæ immorari, nec Lutherani nomins ſplendorem nimis imminutum cupio, quod vt poſſim ſemper prædico, & niſi tu me in alto quaſi mari plenis velis nauigantem, & alio curſum meum dirigentem in hos anfractus impuliſſes, neque tanquam neglecti erga Martinum Lutherum officij commonuiſſes, adeo vt hæc mihi defenſio neceſſario fuerit ſubeunda, huius generis omnia ſilentio libenter eram præteriturus. At iſta arrogantiam hominis notant, & non exiguam in gloria populari captanda ambitionem, doctrinæ autem varietatem aut mutabilitatem non coarguunt. At qui aliam nullam habet doctrinæ conſtanter perpetuandæ regulam, niſi proprij capitis figmenta, qui illa tam imperioſè pro *certis Dei reuelationibus & oraculis venditare ſolet*, quam poteſt habere firmam doctrinæ conſtantiam? quemadmodum cauere poteſt quotidianam fidei ſuæ varietatem & viciſſitudinem? Memini me legere annotatas à Germano quodam

Confeſſio Eccleſiæ Tigurinæ fol. 116.

Ibidem fol. 127.

Ibid. fol. 105. 106.

Ibidem fol. 28.

Ib. fo. 25. 26. 127.

Caſpar Querca-merus ci-nis Hal-lenſis.

dam homine laico triginta ſex diuerſas ſententias ex Lutheri libris excerptas de ratione communionis Euchariſticæ. Quare igitur pelagus diſſidiorum inueniret is, qui de omnibus cōtro-uerſiis, eius pugnantes opiniones vellet colligere? At fuit Papiſta qui hoc annotauit. Fateor, at notauit ſimul libros, deſig-nauit capita, deſcripſit verba, vt etiamſi quædam nimis rigide vrgeret, non dubium tamen ſit, quin multam hominis incon-ſtantiā iuſtiſſimè reprehenderit. Cæterū Huldericus Zuinglius Papiſta nō fuit, ſed Lutheri in Euangelio propagando collega, nec minus *inſignis Dei Apoſtolus*. Zuinglius autē quid? *Lutherus*

Zuinglius to. 2. reſp. ad Cōfeſ. Lutheri fol. 454.

(inquit) *non raro intra quatuor aut quinque verſus ſibi ipſi contra-rius eſt*. Et mox. *Quum Lutherus nunc hoc, nunc illud de eadem re pronunciet, nec vnquam ſibi conſtet, haud dubiè ea leuitate & in-conſtantia in verbo Dei vtendum eſſe exiſtimat, qua perfrictæ frontis ſcurra inter altam vti conſueuerunt*. Aſperè dictum & nimis

Ibidem fo. 438.

aculeatè. Eſto: ſi tamen verè, eò mollius ferendum. Quare nec mihi Samuel ſuccenſere debes, ſi aliquando ad veritatem cauſæ meæ tuendam, illum hominem quamuis clariſſimum perſtrin-gam leuiter, quem vides ab hoc coapoſtolo & fratre ſuo tam grauiter vulnerari & concidi, neque id temerè vel ſine cau-ſa probabili. Scribit enim vir ille alibi ad Principem Electorem

Zuinglius to. 2. reſp. ad Cōfeſ. Lutheri in præfa-tione.

Ducem Saxoniæ & Lantgrauiū Heſſiæ, egregios Lutheri me-cænates, *Lutherum nō modò priſtinam doctrinam ſuam doctrinam ſuſpectam facere, quin etiam Pontificiis commodiſſimam occaſionem præbere, qua iſtam damnare poſſint, quum in præſenti controuerſia* (in qua neceſſario de vtraq; Chriſti natura diuina ſimul & hu-mana ipſi multa dicenda erant) *ad eos duntaxat libros, quos intra quatuor aut quinque annos conſcripſerit, lectorē relegat. Quis enim* (inquit Zuinglius) *hiis lectis vel auditis non dicturus eſt, quod ſi alios quinque annos expectauerimus, haud dubiè iis elapſis illos quin-que libros quos intra hos quinque annos elapſos ſcripſit, in dubium vo-cabit*. Vnde concludit Zuinglius *Lutherum ita contentionis æſtu abripi, vt ea quæ ab ipſo antea bene & piè tradita ſint, potius ſubuer-tere velit & neq; re, quàm ab inſtituto ſuo vel latū vnguem cedere.*

Ibidem fol. 381.

Mitto quod ibidem de eo acerbiùs ſcribat, *cum videlicet cum ſuis* (Lutheranis) *talem ſe gerere, vt à Dæmonum phalange obſeſſus vi-deri poſſit*. Et tamen contumeliam vocas, ſi quando à talibus Theologis dicam tradi aliqua diſparata dogmata? ſi dicā quod res ipſa clamat non eſſe perpetuò coherentem & conueniētem doctrinæ ſeriem? Et vide quanto tu es Luthero ipſo iniquior, & doctrinæ eius patronus ipſo authore peruicacior. Ille libris ſuis fidem neceſſario haberi non poſtulat, quos ante annos quinque emiſit, tu flagitas, vt eius atque cæterorum Magi-ſtrorum tuorum libris credam, etiamſi antę annos quindecim

in lu-

ucē exierint: Zuinglius ſine contumelia Lutherū ſecumpug-
e ſcribit intra quatuor aut quinq; verſus, ego ſi in tot volu-
ibus Magiſtros tuos à ſeſe inuicē diſcrepare dixero, cõtu-
lioſus ſum & erga præceptorē ingratus, quod nomen dete-
Deniq; quod *vni inſigni Dei Apoſtolo per cuius os Deus fulmi-
it*, tribui non poteſt, vt ſemper ſibi conſtet, id tu requiris,
go plurimis concedam Luthero diſſimillimis, ad Apoſto-
nominis amplitudinē non euectis, nullo huiuſcemodi teſti-
nio vel diuinitùs, vel humanitùs commendatis, in quibus
vmbra Lutheranæ magnitudinis & ſpiritus apparet.
od ſi Lutherus talis ac tantus, tam turpiter aliquando &
lè impegerit, ſi ſol ipſe extra circulum ſuum vagatus ſit, &
ım ordinem non tenuit, deſine Bezis, Simleris, Geneuenſi-
Miniſtris & Tigurinis, deſine ſtellulis & Planetis natura
errantibus curſus immutabilitatem arrogare. Scribit Bren-
Petrum Martyrem in doctrina ſua ſibi parum conſtare & re- *Bullinger*
e Protea quendam, & reuerendum clariſſimũmque virum ſan- *in funda-*
memoriæ Philippum Melanthonem quem in præfatione primi *mẽto fir-*
i operum ſuorum Lutherus ipſe diuinitùs excitatum fuiſſe ſigni- *mo ca.4.*
t vt ſocium & παραστάτην laborum, certaminum & periculo- *fol.127.*
haberet in propagatione ſinceræ doctrinæ Euangelij, qui inter cæ- *Colloqu.*
ſingularis præſtantiæ monumẽta librum ſcripſit commu- *Aliẽbur.*
m locorum Theologicorum, quem *Lutherus ipſe Enchiridij* *an.1568.*
circumferre ſolitus eſt, & ita publicè priuatimque commendare, *fol.263.*
unctis quæ poſt Apoſtolorum tempora in publicum prodierunt
tis longo interuallo anteferret, & ſæpè diceret ſperare ſe eum li-
n ſolum cœleſtis doctrinæ conſeruaturum vſque ad mundi finem.
quem *libellum* Lutherus *inuictum* vocabat, & *non ſolum* *Luther.*
mortalitate, ſed Canone quoque Eccleſiaſtico dignum, hunc ho- *tõ.2. de*
em, & ipſum quoque *diuinitus excitatum* tanquam alte- *ſeruo ar-*
Luthero Theſeum futurum in proſternendo Pontifice *bitrio*
nano, teſtatur integra Lutheranorum in Germania Syno- *fol.424.*
, in præcipuis Euangelij capitibus, vt de primatu Pontifi
Romani, de iuſtificatione per ſolam fidem, de libero arbi- *Colloqu.*
, de cœna domini adeò fuiſſe incertum & varium, tam cre- *Altemb.*
ſententiam mutaſſe, vt *multos infirmiores dubitare fecerit de* *fol.520.*
damentis veritatis, & ſine dubio multos abſterruit (inquiunt *503.*
therani) ne noſtræ Confeſſioni ſe adiungerent: & quàm ſæpè li-
ſuos, hoſque ipſos locos Theologicos mutarit & variarit, nimis
è Pontificij nobis obiiciunt: tam quidem ſæpè, vt *quibus fides*
adhibenda, in dubio ſit. Imò hunc ipſum libellum Luthero
n probatum, tam nobilem, *omnibus poſt Apoſtolorum tempora*
ptis tam longo interuallo præcellentem, & diuinis literis parem
ue *Eccleſiaſtico Canone dignum*, quem tanquam nucleum &

Aſcham. in Epiſtol. medullam Euangelicæ doctrinæ Aſchamus Reginæ vel ſe Elizabethæ in ſua iuuentute prælegiſſe gloriatur, hunc tamen & tantum Philippi librum ipſi Euangelici Lutherani propter valde crebram & riſu dignam innouationem *Coſti-*

Ibidem fol. 463. 425. 424. *num*, & non locos Theologicos, ſed *iocos* potius *Theologicos* vocandum cenſuerunt, inter cuius doctrinam & Martini Lutheri, conſtanter aſſeruerunt *tantum fuiſſe diſſenſum, & diſcrepantiam tantam, quanta eſt inter æſtatem & hyemem diſſimilitudo.* Hæc paucula duorum vel trium hominum præſtantiſſimorum in rebus non maximè abſtruſis & difficilibus tam inconſtanter à ſeipſis diſſidentium exempla admonere te poſſunt Samuel, quantam diſcordiam veriſimile eſt reperiri, ſi multorum hominum, & iſtis principibus ab *ipſo Deo excitatis ad doctrinam Euangelij inſtaurandam, per quorum ora Deus fulminauit:* longe inferiorum diuerſa ſcripta diuerſis temporibus edita, idque de re omnium quæ vel cogitari poſſunt, maximè ardua & abſtruſa inter ſe contuleris! & tamen iniquè colligis, quòd infers eos eſſe omnium mortalium improbiſſimos, & ipſo Diagora & Epicuro nequiores, ſi ſuam de Trinitate fidem adeò inconſtanter variarent. Abſit, vt de tam egregiis hominibus, iiſque de Alcorano & Mahumeto adeo præclare meritis tam nefariè vnquam vel loquar vel ſentiam. Et tu Samuel nimis es apertus & ſimplex, nec ſatis diligenter aduertiſti initia & progreſſus Euangelij tui, quando tam acerbe concludis. Nunquid primo ſtatim tempore è ſeptem Sacramentis quinque ſuſtuliſtis? aut contra Pontificem Romanum tanquam Antichriſtum inuecti eſtis? Aut num vno die Præceptores veſtri religioſorum vota, caſtitatem Presbyterorum, preces pro defunctis, Epiſcoporum & Archiepiſcoporum ordines, baptiſmi neceſſitatem, & alia huius generis improbarunt. Imo ſi initio hoc intellexiſſent auditores veſtri, nō ſolum aures ſuas occluſiſſent, ſed etiam vt probabile eſt, vix manus à vobis abſtinuiſſent. Quare prudentiſſimè pedetētim iſta moliti ſunt & primo de ſacrificio Miſſæ dubitarunt, tum illam abrogarunt, ſed realem Chriſti in Euchariſtia præſentiam reliquerunt. Poſtea quoque detracta panem & vinum ſymbolicum ſubſtituerūt, & vna Sacramentum ordinis deleuerunt, & (quod erat conſequens) confeſſionem reiecerunt, & deinceps matrimonium nō pro ſacramento, ſed pro officio naturæ haberi voluerunt: & ita ſenſim & gradatim ad reliqua abolenda progreſſi ſunt, omnia autem necdum abſoluerunt. Adhuc enim multa ſunt ſub incude, quæ tamen indies magis fabrefacta vix iam incipiunt primū Miniſtrorum ſermonibus ventilari. Prodiit ante aliquot annos ex officinis veſtris pictura perelegans, quæ nunc paſſim vndique

in

regionibus circumfertur,deſcribēs totum progreſſum & ſco m Euangeliſmi veſtri. Eſt autem talis formæ. Eccleſia Pon icia illic repreſentatur inſtar magnæ alicuius domus, in cu tecto inſidet Lutherus, tegulas, lateres, tigilla, tibicineſque ipiens, confringens,longeque proiiciēs. Succedit cum exer u ſuo Zuinglius, & parietes demoliri, trabeſque ſuccidere igna vi laborat. Ad fundamētum autem eruendum,domum- e totam funditùs diſſipandam aduolat longè maior Euan licorum numerus,iſti nimirum, de quibus iam proximè ac- iſti,& plura deinceps accipies. Hoc quid ſignificat, poteris pnor) diuinare. Quod ſi Lutherus hoc vltimum primo impe clarè & euidenter fuiſſet aggreſſus,nimis ſtultè & præpoſte- feciſſet,nec quicquā omnino profuiſſet,niſi quod & lateres, ligna,& tectum,& parietes in ſuum caput diſcuſſiſſet. Si quo npore Euangeliſmus hic in Germania primum ſerpebat, cō- natores clamaſſent, illum eò tendere, vt penitus diſſoluere- Romani Imperij ſtatus,quam multi Germani Principes il- n horruiſſent, qui propter obedientiam Imperatori & Im- io ſimulatam ei propagando omnes ſuas vires impenderūt? tamen certum eſt Concionatores in initio illud fuiſſe ma- inatos. Vnde & Huldericus Zuinglius *in epiſtola ad chariſsimos Chriſto fratres Vlmenſium & Memmingenſium Euangeliſtas*, eos net vt coram auditoribus ſuis *ſenſim incipiant detrahere per- am Rom. Imperio, quomodo ſtultum ſit agnoſcere hoc Imperium* Germania) *quod non agnoſcitur* (Romæ) *vnde nomen habet. inde ac ſi nunc Pannones Sophum Perſiæ dominum, ſi regno pelle- ur, ſuum Sophum facerent. Ipſi autem Perſæ iam longè fœliciores nt quam vnquam, ſi hac tyrannide liberati eſſent. Sic eſt Roma- n imperium.* At ne in vulgus promiſcuum iſta myſteria ſubi- efferrentur, admodū ſobriè & cautè ſuos illos *coeuangeliſtas* nonet. *Id autem quod ſubiudico, non pro publica* (inquit ille) *cione, ſed in loco fieri oportet. Nimis amantes eſtis rei Romanæ, d Germaniæ cum Roma? Prudenter igitur & paulatim agenda t huiuſmodi, atque cum paucis, quibus credere poſsis, quia ar- ſunt.* Henricus Octauus, Proteſtantium ſui temporis ſer- nibus in cœlum vſque attollebatur,quod radicitùs extracta piſtarum ſuperſtitione, & redactis in ſuum fiſcum immen- monaſteriorum & plurimorum templorum opibus,admo- m purgatam Euangelij religionem ſuis ſubditis tradidiſſet, Rex ipſe *in ſua contra Pontificem proteſtatione* ſanctiſſimè *aſſe- abat ſe velle vniuerſum regnum ſuum, ipſamq́; vitam in certiſ- um periculum coniicere, potius quam vlla particula, aut iota um Chriſtianæ religionis in Anglia non tantum periret; ſed in queſtionem vocaretur.* Ergo quamdiu Rex iſte viue- ret,

Lib. 4. epiſtolarū Zuinglij & Oecolamdapij fol. 186.

Proteſtatio Regis cōtra Papā apud Foxum in actis & Monumentis, pag. 1238.

ret, religio eius erat perfecta & omnibus partibus expleta, nec vllus aberat vel exiguus doctrinæ Chriſtianæ apex: & tamen Archiepiſcopus, qui iſti Regi & author & approbator præcipuus erat omnium quæ in religione admiſit, qui Regem illum tanquam alterum Ezechiam immenſis laudibus onerabat eo quod verſis in linguam Anglicanam Bibliis, aliiſque permultis contra Papatum heroicè geſtis puritatem Euangelicæ doctrinæ in inſulam illam importaſſet, ille idem Archiepiſcopus ſub initium regni Flioli eius Edouardi Sexti, Patris fidē fuiſſe falſam & impuram, eius facta Euangelicæ doctrinæ nihil aut parum contuliſſe prædicabat, illum tantummodo leues quaſdam ceremonias emendaſſe, ſummæ autem religionis parum admodum profuiſſe. *Quid enim prodeſt* (dicebat ille) *roſaria, indulgentias, peregrinationes ſuſtuliſſe, niſi vna radices principales euellantur, ex quibus priora omnia Dominicæ meſſis impedimenta rurſus enaſcentur. Hoc quidem perinde eſt, ac ſi ramorum ſummitates reſcindas, ipſum autem truncum arboris, Tranſubſtantiationem videlicet realem corporis & Sanguinis Chriſti præſentiam & ſacrificium non attingas.* Hoc itaque modo temporibus filij iſtas etiam radices ſtirpitus euellerunt, quod ſi patre regnante apertè tentaſſent, tantam audaciam extremo ſupplicio in mediis ignibus luiſſent. Satis ergo fuit eius tempore aliis radicibus extirpandis incumbere. Illa nimirum eſt natura, is progreſſus Euangelij veſtri (Samuel) vt certis temporibus alia deſtruat & euertat, reſeruet autem quædam quæ non ita commodè eodem ſimul momento deleri poſſunt vniuerſa, in quibus rurſus tanquam nouis Euangelij impedimentis deinceps occupetur, nec vnquam conſiſtat, donec ad centrum ipſum perueniatur, quo naturali quaſi motu fertur, hoc eſt, vt ordine omnes ſuperſtitionis Chriſtianæ articulos excindat & aboleat. Nec enim magis intendebāt vires animi & corporis Proteſtantes ſub Henrico ad profligandum Papatum, & ſpolianda monaſteria, quam ſub Edouardo incumbebant ad demoliendа altaria & prædandas Eccleſias reliquas, Miſſamque abolendam & pleraque Sacramēta auferenda. Nec iſti rurſus magis in his deſtruendis tum elaborabant, quam noſtra memoria Puritani ſatagunt omnem illam formam precum Eccleſiaſticarum, & ordinem Epiſcoporum & Hierarchiam è medio tollere. Et poſt Puritanos Familiani amoris ad nos, hoc eſt, ad centrum ipſum & perfectionem proximè accedentes, *Trinitatem & Chriſti diuinitatem, paſſionem, mortemq́; ac reſurrectionem*, vt Papiſtarum inuenta diligenter ſtudent tanquā vepres & ſpinas è vinea domini extrahere. Vtque primis illis Pontificatus Romanus è medio ſublatus erat fundamentū & puritas Euangelij,

Cranmer contra VVinton. de Euchariſtia in præfat.

Articuli Familiæ amoris, impreſſi Londini an. 1579.

geli, ſecundis, Miſſa & Sacramenta; tertijs, Epiſcoporum ordo & politia Eccleſiaſtica, ſic vltimis hæc de Trinitate neganda & Chriſti paſſione, ſunt ipſum principium & medulla Euangelij, quæ ſi fides tua retineat, eſt ſemi-papiſtica, necdum ſplendore meridiano ſolis Euangelici plenè illuſtratur, ſed tantum primę lucem eminentis auroræ tenuiter aſpicit. Sic eleganter notauit Ioſias Simlerus Trinitarios Zuinglianis obieciſſe, quòd ſolum *venerationem diuorum, imaginũ vſum, & ciborum delectum rectè velarent, cum cætera omnia apud eos vitioſa manerent, & Papiſtica.* Quumque Lutherus Pontificem expugnando tectum ædificij Papiſtici nudaſſet, Zuinglius autem Sacramentorum multorum eſſentiam, omnium autem vim & efficientiam adimendo parietes perfodiſſet, ſe ſolos magno & generoſo animo ad Trinitatem, hoc eſt, totius Papiſmi fundamentum ſubruẽdum omnibus viribus eniti, vt deinceps apertè & ſine diſſimulatione in partes noſtras tranſeant. Idem tum de Trinitarijs, tum de Tritheitis teſtatuę Beza. *Iſtorum* (inquit) *diuinitatis Chriſti hoſtium, alij præter Anabaptiſmum etiam Samoſateni blaſphemiam aduerſus æternam verbi Dei hypoſtaſim tuentur, alij fateri recuſant, quòd tres perſonæ ſint vnus Deus, alij propagationem ſiue eſſentiationem Gentilis, id eſt, Tritheiſmum tuentur. Neque hic mihi crede conſiſtent, ſed tandem nullum erit religionis Chriſtianæ caput, quod non oppugnent, quoniam neceſſe eſt eos in peius proficere, &c.* Is nimirum eſt religionis tuæ genius, non quidem vt *in peius proficiat* (hæc eſt enim phraſis Bezæ, veritati nequaquam officiens) ſed vt verè proficiat, & recta progrediatur, & indies euadat perfectior. At non credis Magiſtros tuos velle hæc adeò diſparata de Trinitate & vnitate dogmata effundere; Quaſi iidem non alia in vulgus ſparſerint multo quàm hæc diſparata apertiùs, quia magis erant popularia, & faciliùs etiam à vulgo poterant intelligi. Zuinglij enim & Lutheri opiniones de reali Chriſti in cęna præſentia & abſentia nonnè erant directò contrariæ? Quid Brentiani & Caluiniſtæ, quorum hij Chriſti corpus ita vni loco affigunt, vt nec per Dei omnipotentiam in pluribus eſſe poſſit, illi ita corpus diuinitati exæquant, vt non minùs quàm diuinitas ipſa poſſit eſſe, & ſit etiam vbique? De ſola fide propter quam tamen præcipuè gloriamini, an minùs infeſta & cruenta bella geritis? An non plerique ſola fide ſine operibus, quos tamen vt fidei fructus requirunt, iuſtificari hominem volunt, alij opera *non minus quam fidem ad ipſam iuſtificationem neceſſario requirunt, ſine quibus nemo vnquam ſaluatus eſt, & ſine quibus impoſſibile eſt quenquam ſaluari.* Sic enim prædicant Maioriſtæ Lipſenſes & VVittenburgenſes Lutherani. Alij *opera etiam optima ad ſalutem pernicioſa eſſe contendunt*, vt Ni-

Simlerus in præfatione lib. de æterno Dei filio.

Beza epiſtola Theologica 28. pa. 167.

Colloquiũ Altẽbur. fol. 171.

Nicolaus Gallus, Iacobus Amſfordius, Flaccus Illyricus, Illyricani, Antinomi & plerique *ex rigidis* (qui vocantur) *Lutherani*. Ecqua maior repugnantia cogitari poteſt? De Prædeſtinatione, de libero arbitrio, de primatu Eccleſiaſtico Regum, non minus illuſtria ſunt certamina, quæ etiam oculis, & auribus, & ſenſibus hominum etiam imperitorum patent, quum iſta de Trinitate diuiſio multò ſit obſcurior, & à paucioribus percipiatur. Neque improbitatis eſt de ea errantes & vagas hære ſententias, ſed eſt potiùs ſagacitatis & prudentiæ, vbi conſtat omnes ad extremum eandem veritatem ſibi proponere

Zuing. to. 2 reſp. ad Bellicani & Regij epiſtolas. fol. 261.

eruendam, vel potiùs eandem falſitatem deſtruendam. Et pulcherrime Papiſtis cauillantibus Caroloſtadium verba cœnæ realiter de Chriſti corpore menſæ aſſidente, & Zuinglium eadem verba tropicè de pane quem Chriſtus in manibus habebat, interpretantẽ toto cœlo diſſidere, reſpõdit Zuinglius: *Hæc nemini debere eſſe offendiculo*, etſi *alter horum errauit, errauit in litera, & non in ſpiritu*, & verè *diſsidium non eſt vocandum*, ſed ſumma potiùs conſenſio, vt *ducibus eandem arcem oppugnantibus nihil diſsidij affert, dum alius ſtatuit ariete concutiendam, alius cuniculis ſubruendam, alius ſcalis ſuperandam. Nam in arce excindenda conueniunt*. Non aliter hoc in loco etiamſi Euangelici Doctores aliàs vnicam in diuinis verè ſubſiſtentem perſonam ſtatuant, aliàs tres naturas diuiſas & differentes prædicent, quanquam alter horũ neceſſariò erret, error tamen vobis leuis eſt, *in litera, non in ſpiritu*. Vterque enim tendit ad eandem arcem, veterem nimirum fidem de Trinitate excindendam, quàm hiis vel arietibus vel cuniculis deturbare omnes conamini.

ARGVMENTVM

CAPITIS SEPTIMI.

EVangelici permulti, præſertim Caluiniani, iuxta Caluini doctrinam Chriſto diuinam naturam non à Patre, ſed à ſeipſo tribuentes, veterem Chriſtianorum fidem reijciunt, Chriſtum verè Dei filium & vel Deum, vel etiam hominem ex Maria incarnatum negant præcipuum argumentum ad diuitatem eius tollendam ex Alcorano mutuati; denique tres perſonas quoad eſſentiam ita diuidunt, vt propterea multò magis ſint heretici, mortemq́; promeriti, quam Valentinus Gentilis, quem propter eandem cauſam morte affecerunt. Reſpondet Samuel Caluinum vbique in ſuis ſcriptis veram fidem de Trinitate docuiſſe, ideoque non eſſe credibile.

quod

quod in vno ſolum vel altero loco ſic errarit, quod refellit Michæas, differens longè probabilius eſſe quod Ioannes Caluinus aliorum Euangeliſtarum more hac in parte doctrinam quoque ſuam variarit.

CAPVT SEPTIMVM.

QVEMADMODVM autem Philoſophi Morales hominibus prodigis aut temerè audacibus contraria præcepta parſimoniæ & timiditatis inculcare ſolent, nō vt auari aut meticuloſi reddātur, ſed vt ad mediocritatem, in qua eſt liberalitatis & fortitudinis virtus perducantur, & agricola plantam teneram, quæ paululum in vnam partem incarneſcit, nimis in alteram deflectit, quò ſic rectā creſcat & directè aſcendat, nec hoc iſtius hominis factū quiſquam improbitati tribuit aut ſtultitiæ, ſed ſolertiæ potiùs & prouidentiæ: non aliter Magiſtri tui, etiam quum Trinitatem maximè diuidunt, & perſonas eius diſtrahunt, tum etiam ingenioſè, licet occultè, veritatem promouent, & Mahumetis noſtri de Deo doctrinæ nō parùm opitulantur. Id quod euidenter perſpicies, vbi explicauero alteram hanc ſectam eorum, quos dixi Dei naturam multò quàm veteres Paganos turpiùs ſegregare, & flagitioſius diuellere. Quod tamen ita demum intelligo, ſi in illa quam prætendunt diſſipatione conſiſtere cogitarent, & non deinceps eam ipſam diſiunctionem ad vnitatem fortiùs ſtringendam conuerterent. Hæc autem ſecta maximè comprehendit Geneuenſes & qui è Geneuenſi ſchola profluxerunt, Gallos & Anglos tuos.
SAMVEL. De Geneuenſibus & Gallis Euangelicis quid ſentiam certò & affirmatè reſpondere non auſim, at de noſtris multò aſſeuerare poſſum confidentiùs eos de Trinitate non minus orthodoxè credere, quàm qui fuerunt ab Apoſtolorum ætate in Eccleſia Chriſtiani doctiſſimi ſanctiſſimique. Nam in hac fide à primis Patribus antiquiſſimiſq; nihil prorſus diſcedimus, & in liturgicis Eccleſiæ noſtræ precibus decātamus frequenter Symbolum tum Athanaſij, tum Concilij Nicæni & Conſtantinopolitani, in quibus vtriſq; *vnū Deum Patrē omnipotentem & ex Patre natū ante omnia ſecula Filiū, Patri cōſubſtantialem, Deū de Deo, lumen de lumine, Deū verū de Deo vero*: & denique Spiritum ſanctū *ex Patre Filioq; procedentem* confitemur.

Quare

Quare etiamſi neque de Geneuenſibus, neque etiam Gallis, quorum fidem exploratè non teneo, quicquam certi affirmare velim, de quibus tamē optimè ſpero, neq; ſanè dubito, quin orthodoxè de hoc myſterio credant; hoc tamen certo certius eſt, imò fieri nō poteſt, vt nos Trinitatis perſonas diuellamus, quæ ex hac confeſſione ſequantur vt arbitror neceſſariò, omnia illa maximè ſingularis & indiuiduæ vnitatis genera, quæ tu paulo antea recenſuiſti. MICHAEAS. Ergo hinc etiam elucet & fidei veſtræ inſignis diſcordia, & miranda Euangelij veſtri in articulis grauiſſimis variādis mobilitas. Forſitan quidem hoc quod tu dicis, concinunt in Eccleſijs Miniſtri, at fortè longe aliud credunt in muſæis & docent in Academijs Theologi. Audi enim Reginæ in Academia Cantabrigienſi profeſſorē Theologicum. *Chriſtum ex ſeſe Deum eſſe verum eſt: Chriſtum Patres Nicæni Deum de Deo profitentur, vt Patri Filium ὁμοούσιον eſſe doceant. Hoc dictum deinceps nonnulli arripuerunt, vt Chriſtum non per ſe atque ex ſe Deum eſſe, ſed hoc à Patre accepiſſe contenderent, in quo Chriſti diuinitatem penitùs ſuſtulerunt, niſi enim ex ſeſe (non à Patre) Deus eſt, omninò Deus eſſe non poteſt. Nam vt Deus ſit, id Deo ex ſeſe inſitum eſt. Quare vtcunque Patres illi Chriſtum dixerint Deum de Deo, tamen firmiſſimè tenendum eſſe confirmat Caluinus Chriſtum ex ſeſe habere vt Deus ſit, niſi Chriſtum volumus ſua diuinitate ſpoliare, vt ſit Filius, id quidem à Patre accepit, vt Deus ſit, id ex ſe habet, quia per ſe Deus eſt.* Hactenus ille, manifeſtè refellens Nicæni Concilij de Chriſti diuinitate confeſſionem, quam vos in congregationibus veſtris perſonatis. Nicænis enim Patribus Chriſtus Deus *eſt Patri conſubſtantialis, quia* naturam & ſubſtantiam Patris à Patre totam ſibi communicatam naturali generatione accepit: at Academicis Patribus longè ſecus videtur, & qui ita ſentiunt, *eos Chriſti diuinitatem penitus tollere* Patres Academici indicant. Illis Chriſtus vt Filius eſt à Patre, *ita Deus eſt de Deo, & lumen de lumine eius*; iſtis Chriſtus non eſt *Deus à Deo Patre, ſed ex ſe & per ſe*, & niſi ita *Deus eſt omnino Deus eſſe non poteſt*, nec Dei appellationem meretur. Perſpicua eſt fides Patrum Nicenorum & euidentiſſimum eſt eos ſtatuere, vt filiationem Chriſti, ſic Deitatem quoque ex eodem principio paternæ deitatis procedere, at iſti planè contrarium decernunt, *quicquid Patres illi* hac de re ſenſerint, & quocunque modo *Chriſtum Deum de Deo definiuerint*, non tamen cum Nicænis illis Patribus, ſed cum patre *Caluino firmiſſimè tenēdum eſſe. Chriſtum Filium quidem eſſe à Patre, Deum verò non à Patre, ſed à ſeipſo, niſi volumus eum ſua diuinitate ſpoliare*. Vbi prætérquam quod Chriſtum Deum quoad diuinam eius perſonam nimis craſsè componunt ex diuerſis partibus, filiatione quam habet

VVhitake. cōtra Cāpianū pa. 153.

bet à Patre & deitate quam habet à ſe, tanquam ex materia forma, de quo mox plura, præter hoc (inquam) planè hoſti-r & aduerſis quaſi frontibus ſe Concilio Niceno opponũt, ſque fidem Caluino & Geneuenſi Eccleſiæ corrigendã tra-nt. Vnde patet etiamſi in congregationibus veſtris fides an-uorum Patrum canatur, in ſcholis tamen Academicis, hoc, in fontibus Theologiæ, longè aliam fidem ſtudioſorũ men-us inſtillari. Ideoque niſi ad illam Lutheri regulam confu-itis, nolle vos teneri libris & confeſſionibus magiſtrorum trorum, quæ ante annos viginti emiſſæ ſunt, ſed illa priora s poſterioribus debere concedere, hîc iam inter ipſas Eccle-s & Academias regni Anglicani illam vides maximè con-riã & planè hoſtilem diſſenſionem, quam antea putabas in is Euangelicis ſcriptoribus incredibilem. Si enim conferas em illam Eccleſiaſticam cum hac fide Academica, infinitè iorem reperies pugnam, quàm olim inter Platonicos & Pe-ateticos, vel hodie inter Academicos & Caluiniſtas, quorũ nen de præcipuis fidei articulis contentio eſt longè maxima acerbiſſima. Sed quoniam veſter Academicus Doctor ex fon us Caluini ſuam haurit Theologiam, operæpretium eſt ntes ipſos inſpicere, & Caluinum audire de hac materia diſ-entem. Sic itaque Caluinus: *Nebulones quidam, vt Seruetica pietatis notam effugerent, tres quidem perſonas in Trinitate eſſe feſſi ſunt, ſed ratione addita quòd Pater qui propriè & verè vni- eſt Deus, Filium & Spiritum formando ſuam in eos deitatem nsfudit. Nec verò abſtinent ab horrendo loquendi genere, Patrem nota diſtingui à Filio & Spiritu, quia ſit ſolus eſſentiator.* Hæc hæreſis, quam ſibi refutandam Caluinus ſuſcipit. Hæreſis idem (loquor enim ex opinione Catholicorũ) ſi ita forman-verbum interpreteris, quemadmodum creaturæ vel angeli-& ſpirituales, vel terreſtres & corporeæ ab eodem Deo fictæ formatæ ſunt. Sin verò ita intelligatur, quod Deus Pater qui lus à ſeipſo eſt & ſine principio, Filij & Spiritus ſancti ſit eſ-ntiator, idcirco quia ſuam in eos diuinitatem & eſſentiam nsfudit, & ſic alterum generando, alterum ſpirando (vt ita quar) eſſentiauit, hoc non eſt horrendum loquendi genus, d ipſiſſima & maximè propria perſonarum emanatio, quam hriſtiani Theologi inculcant & loquuntur. Nullum enim no nt fontem, nullum principium, nullam eſſentiam diuinitatis Filio & Spiritu ſancto, niſi quę à Patre manat, qui ſolus hoc odo eſt eſſentiator, & hac nota à Patre Filioque diſtinguitur, hoc quidem illud eſt quod Caluinus potiſſimũ improbat, & quod refellendũ rationes ſuas dirigit. Sic enim cõtra diſpu-t. *Cùm Chriſtus vocetur in Scripturis Iehoua, ſequitur deitatis reſpectu*

Caluin. Inſtitut. lib. 1. cap. 13. §. 23.

reſpectu ex ſeipſo eſſe. Deinde fateri neceſſe eſt Filium Dei eſſe eſſe, cuius deitas apud Ieſaiam probatur ex mundi creatione. Quomodo autem creator qui omnibus eſſe dat, non erit ex ſeipſo, ſed eſſentiã aliunde mutuabitur? Nam quiſquis eſſentiatum à Patre
Ibi §.25. *Filium eſſe dicit, à ſeipſo negat eſſe. Reclamat autem Spiritus ſanctus, illum Iehoua nominans.* Et paulò poſt. *Deitatem ergo abſolutè ex ſeipſa eſſe dicimus, vnde & Filiũ quatenus Deus eſt fatemur ex ſeipſo eſſe, ſublato perſonæ reſpectu, quatenus vero Filius eſt, dicimus eſſe ex Patre. Ita eſſentia eius principio caret, perſonæ verò principium eſt ipſe Deus.* Hoc totum alibi his verbis tanquam maximè certum, firmum & Apoſtolicum ad nauſeam vſque repetit: potiſſimum vero nomen illud Iehoua,
Caluin. in explicat. perfid. Gentilis. pag. 916. ac ſi nihil eſſet ad communem Chriſtianorũm fidem de æterna Chriſti generatione tollendam potentius. *Nam quia in locis citatis ponitur* (inquit) *nomen Iehoua, ſequitur Filium Dei ex ſeipſo eſſe ſolius deitatis reſpectu, Nam ſi eſt Iehoua, &c.* Et mox. *Cum eſſentiatum à Patre dicis, à ſeipſo eſſe negas. Reclamat ex oppoſito Spiritus ſanctus illum Iehouam nominans.* Et deinceps poſt argumenta illa ſuperius memorata, quibus Patris eſſentiam cum Filio, neque ex parte, neque ex toto, com-
Pag. 917. municari potuiſſe diſputauit, ita demum concludit: *Vnde & Filium quatenus Deus eſt, eſt ſublato perſonæ reſpectu, ex ſeipſo eſſe fatemur: quatenus verò Filius eſt, dicimus eſſe ex Patre.*
Pag. 918. Denique vbi ſæpius hoc inculcauit. *Filium concedimus originem habere à Patre quatenus Filius eſt, originem vero non temporis, neque eſſentiæ, quorum vtrumque abſurdiſſimum eſt, ſed*
Pag. 927. *ordinis duntaxat.* Et *quoad eſſentiam ſermo eſt Deus abſque prin-*
Pag. 931. *cipio, perſona autem Filij principium habet à Patre.* Nam *crimen*
inProtheſi Gentilis 7. & 11. *non niſi perſonæ aptatur, quod ſi in Filio eſt æterna Patris eſſentia è vnico perſonam eſſe communicabilem:* inter hæc & ſimilia multa, directè improbat Concilium Nicænum, vbi Chriſtus non
Ibi. p. 927 tantum quoad perſonam, ſed etiam quoad eſſentiam & deitatem *Deus de Deo* dicitur: ex quo liquet Ioannem Caluinum communem Eccleſiæ Chriſtianæ fidem de Chriſti deitate reijcere: idque magis adhuc demonſtratur ex varijs eius argumentis, quorum ego reliquis omiſſis, tria tantum attin-
Ibi. p. 919 gam. Primum ſit hoc quod proxime annotaui: *Si æterna Patris eſſentia ſit in Filio, etiam perſonam Patris eſſe communicabilem.* quaſi *eſſentia* Patris non magis quam *perſona* Filio poſſet ineſſe. Alterum, quod tanquam perabſurdum vrget, *ſi Filius eſſentiatus ſit à Patre, ſequetur precariam fieri eius deitatem. cui* (à Patre) *datum eſt eſſe*: quaſi hoc Caluini Theologia nullo modo ferre poſſet quod eſt in antiqua Eccleſiæ Theologia fixum, & in Euangelijs Chriſtique ipſius prædicatione traditum, alteram

em quemadmodum iam in Eccleſiis Catholicis legitur. Illic
nim dicit Chriſtus, *Pater meus quod mihi dedit maius omnibus* *Io.10.29.*
ſt,& *ſicut Pater vitam habet in ſemetipſo, ſic dedit & Filio vitam* *Ioã.5.26.*
abere in ſemetipſo. Tertium fit ex *Admonitione ad fratres Polo-*
os, vbi ſic diſputat: *Si Pater ſuum eſſe habet à ſeipſo, Filius ſuum*
ſe habet à Patre, Spiritus ab vtroque, an non tres eſſentia emer-
unt? atque ita vna diſcerpitur? Scio ex antegreſſis quid ad hæc
ſponſurus ſit Ludouicus, nihil minus quàm has Ioannis Cal
ini Chimeras ex ſententia Catholicorum conſequi: neque
es eſſentias emergere, neque *vnam diſcerpi*, quia idem ipſum nu-
ero eſſe quod eſt in Patre, idem ipſum à Patre habet Filius,
em ipſum à Patre & Filio habet Spiritus ſanctus, neque hoc
eorum Eccleſia magis eſſe nouum aut admirandum, quàm
od vocant Patrem ingenitum, Filium genitum, Spiritum
nctum procedentem: ſed in his non moror, hoc ſolum in-
ndo, hoc dico his paucis ſatis conſtare quæ ſit Ioannis Cal-
ni, inprimis, & deinde Geneuenſium, & Anglorum fides,
am eandem complectuntur Eccleſiæ Gallicanæ & Tiguri-
, Bernenſeſque, item Theodorus Beza, Gallaſius, Muſcu- *Stancar.*
, & Zuingliani permulti, vt videatur hæc doctrina per ple- *lib. de me*
que omnes Zuinglianæ profeſſionis Eccleſias peruagari. *diatore.*
qua verò ſententia vel olim inter antiquos hæreticos, vel *Beza lib.*
die inter tot Euangelij hoſtes nominari poteſt magis im- *de vnitate*
, prophana, Deique eſſentiæ & vnitati magis aduerſaria, *eſſentiæ.*
ribus perabſurdis erroribus implicata, & Chriſtianæ per- *Gallaſius*
ſionis principiis magis infeſta & exitiabilis, cum qua ſi *de diuina*
lentini Gentilis fidem comparaueris, hæc non minus præ- *Chriſti eſ*
quàm Sol clariſſimus Lunæ & Stellarum exiguam lucem *ſentia.*
ndore ſuo obſcurat? Et primum quidem illud quod tu *Muſcul.*
mebas, fidem veſtram eſſe fidem Athanaſij, Concilio - *in Ioan.*
Nicæni & Conſtantinopolitani, & denique omnium ve- *cap.1.*
m Chriſtianorum, vides quàm falſum ſit. Nam Acade-
us iſte Doctor vna cum Ioanne Caluino directè hoc ne-
, & qualiſcunque fuit Nicænorum Patrum fides, & vt-
que illi dixerint Chriſtum eſſe Deum de Deo, iſte ta-
ſuis ſecus credendum præſcribit, vt non eſſe Deum de
, ſed Deum ex ſeipſo, quemadmodum & Pater eſt, exi-
ſet. In qua ſententia adeò pertinaciter ſtetit Ioannes
uinus, vt poſt hanc doctrinam ab eo in ſuis Inſtitutionibus
litã, quum Miniſtri Heluetici in Synodo Lauſannenſi no- *Petrus Ca*
te huius fidei offenſi (neque dum enim vſque eo proue- *rol. in li-*
rant) veteris fidei confeſſionem ab eo exigerent, nimi- *teris ad*
vt planè fateretur Chriſtum eſſe Deum ex Deo Patre, *Cardinalẽ*
ex ſeipſo, hoc nunquam ab eo impetrare vel extorquere *Lotharin*
gia.

potue-

potuerunt, quemadmodum publicis ſcriptis teſtantur qui in-terfuerunt. Neque verò quiſquam (opinor) eſt tuorum Docto-rum, qui poſt hanc litem à Caluino contra Patres Nicænos cœptam de Trinitate aliquid ſcripſit, qui non Patribus his to-tique Concilio Nicæno dentem infixerit, eorumque Symbo-lum atro carbone notauerit. Caluinus in Synodo Lauſannenſi & alibi illud quod Christus ſit Deus de Deo damnauit κατα-χρήσεως & improprietatis. Danæus in defenſione doctrinæ Ge-neuenſis de Trinitate contra Genebrardum vocat enuntiatio-nem *duram, impropriam, incommodam* & *periculoſam*. *Impropriā* autem iterum atque iterum ingeminant, Caluinus contra Gen-tilem, & ad fratres Polonos, & Beza in libro de vnitate eſſen-tiæ, & Gallaſius. Sic autem loqui ſolent molliter & humanè, vt *impropriam* vocent loquendi modum, quando ipſorum fidei fi-dem oppoſitam tradunt illi, quorum propter vetuſtatem aut authoritatē nomen eſt apud Chriſtianos magnum & honora-bile. Quid verò exiſtimas (Samuel) an hoc eſt Nicænū de Tri-nitate Symbolum & fidem tenere? homūſion credere? Filium Patri conſubſtantialem aſſerere? imò an non hoc eſt alterā pla-nè longéque diuerſam naturam tribuere Filio, alteram Patri, atque ita prorſus nouum Deum inducere toto cœlo differen-tem ab eo, quem à primis ferè Eccleſiæ temporibus maiores veſtri coluerūt. Quin ex hoc ſequitur præterea Chriſtū Deum non iam ſimplicis & ſingularis eſſe naturæ, ſed ex diuerſis tan-quam partibus, iiſque reipſa plurimum differentibus coagmē-tari. Ita enim Chriſtum deſcribitis, vt vna eius pars ſit à ſeipſo, pars altera à Deo Patre, aliud habebit genitum, aliud autem ingenitum, Deus ſit, & Dei naturam habeat à ſeipſo, Filius au-tem ſit & perſonā habeat à Patre. Quæ diſtinctio grauiſſimo-rum errorum pelagus quoddam continet. Primum enim Chri-ſtum Deum ex eſſentia & perſona non aliter quàm Petrum ex animo & corpore coniungitis, quod à Deo qui eſt actus puriſ-ſimus, omnis compoſitionis expers, eſt alieniſſimum, quū ipſa etiam Angelorum natura multò ſit ſimplicior & ſincerior. De-inde quemadmodum vitatis duras illas veterum Conciliorum, Nicæni, Antiocheni, Epheſini, Romani execrationes cōtra Ar-rianos, Euſebianos, Meletianos, Anomianos, Anomeos, Samo-ſatenum, Eunomium & ſimiles quos hæreſiarchas vocatis, qui ὁμοούσιον impugnabant, & pro eo ἑτερούσιον inducebant. *Si quis* (inquiunt Patres) *negauerit Filium genitum à Patre, hoc eſt, ex di-uina eius eſſentia, anathema ſit. Si quis negauerit Spiritum ſanctum verè & propriè ex Patre eſſe perinde ac Filium ex diuina eſſen-tia, anathema ſit*. Vos enim non per ambages, nec circuitione aliqua, ſed expreſsè & verbatim conſubſtantialem negatis, & diuerſam

Petrus Carol. in literis ad Cardinalem Lotharingiæ.

Caluin. de impietate Gentilis. in præfatio. pag. 11. & Admonitio ad fratres Polonos.

Gallaſ. li. de diuina Chriſti eſſent.

Danæus cōtra Genebrard.

Socrat. li. 1. cap. 6.

Sozom. lib. 6. c. 4

Euagr. lib. 1. c. 7.

Concil. Roman. apud Theodoritum hiſt. lib. 5 cap. 11.

diuerſam naturam confingitis, qui Chriſtum perſonæ tantum reſpectu, non etiam naturę quam a Patre non habet, Filium Dei facitis, aliamque ei naturam, quam Dei Patris, vel à Deo Patre tribuitis. Et quid vel abſurdius vel inſulſius dici poteſt, quam aliquem eſſe Filium Patris reſpectu perſonæ, nõ naturæ, quaſi aliud ſit principiũ perſonæ, aliud naturæ ſingularis, quod vt in diuinis eſt cõtra omnẽ fidem & Theologiam, ita in humanis eſt contra omnem ſenſum, rationem, veritatem, & veriſimilitudinem. Quis enim niſi inſignis aliquis vel Chorebus, vel Sophiſta dicat Iacobum eſſe Filium Patris Iſaaci reſpectu perſonę, nõ autem naturæ, Dauidem eſſe Patrem Salomonis, non quatenus eſt homo ſingularis, ſed quatenus ſubſiſtit & exiſtit quàm hæc perſonalis ſubſiſtendi proprietas, quæcunque ſit aliunde non ſit, quam ex ipſa natura, & ea non aliter fluat, quàm quæcunque ex iiſdem naturæ principiis maximè neceſſariò conſequuntur. Pater autem niſi naturam Filio conferat, & Filius niſi naturam à Patre ſuſcipiat, neque ille dici poteſt filij Pater, nec iſte vocari poteſt patris filius, magis quam arbores aut vites eorum colonorum filij ſunt, quorum manibus conſeruntur. Nihil enim eſt aliud generatio, quàm communicatio eſſentię, in humanis quidem, quoniã per mutationẽ Patris & paſſionem quandam fit imperfecta, Filiumq; conſtituit numero à Patre diſtinctum, & interuallo temporis donec perfectam magnitudinem conſequatur, augeſcentem: in diuinis autem (vt Theologi Chriſtiani tradunt) longè alterius eſt ordinis & perfectionis, vt quæ pleniſſimè ſine diuiſione aut paſſione eſſentiam Patris totam Filio communicat, non eam diuerſam numero, ſed prorſus eandem, nec vt perficiatur, temporis ſpatio indigentem, ſed ab æterno perfectam, Filiumque producit non extra ſe poſitum aut à generante ſeparatum, ſed intrinſecus hærentem, & cum Patre inexplicabili naturæ ſocietate perpetuò copulatum: quòd ſi naturæ communicatione ſublata, phantaſma illud perſonæ ſolius natura carentis ſupponas, nouo hoc & inuſitato verbi ſophiſmate veram generationem adimis, non eſt Pater, non eſt Filius, nullus eſt gignẽs, nullus eſt genitus, falsò & inaniter, & abſurdè, dementiſſimeq; talibus perſonis attribueris quæcunque de proceſſione, relatione, conſubſtantialitate, ordine, æqualitate diuinarum perſonarum in ſcholis, & libris, & ſuggeſtis veſtris perſonãt. Deniq; ſi Chriſtus non habeat naturam & eſſentiam à Patre, ergo nec ſapientiam, nec potentiam, nec voluntatem, nec magnitudinẽ, nec gloriam, nec imperiũ, nec reliqua quæ omnia Deo inſunt, non aduẽtitia aliqua ratione, ſed naturaliter & ex vi naturę ipſius. Vide autem quemadmodum iſta abſurda & verè ſtultiſſima diſtin-

Symbolū Athanaſi quibuſ ia feſtis ma ioribus canitur in Eccleſia Anglican

ma diſtinctio etiam ipſam Chriſti humanitatem & incarnationē Chriſtiano more traditā corrūpat. Concinitis vos in Eccleſiis Anglicanis ex Athanaſio: *Eſt fides recta, vt credamus & confiteamur, quia dominus Ieſus Chriſtus, Dei Filius, Deus & homo eſt. Deus eſt & ſubſtantia Patris ante ſecula genitus, & homo eſt ex ſubſtãtia matris in ſeculo natus, perfectus Deus, perfectus homo.* Quare perfectus Deus? quia genitus ex ſubſtantia Patris. Quare perfectus homo? quia genitus ex ſubſtantia matris. At vos hæc ſurſum deorſum vertitis, & planè peruertitis, & non minus vnū quā alterū inficiamini. Ita eſt enim genitus ex ſubſtãtia matris homo, vt ex ſubſtantia Patris Deus, tollite poſterius, certè non ſtabit prius. Non eſt illa ratione verus Deus, ergo nec hac ratione verus eſt homo: imo non eſt omnino ex ſubſtantia Patris genitus Deus ergo nec eſt omnino ex ſubſtãtia matris genitus homo. Quin etiam aliam ob cauſam veſtrum argumentum euidentiſſimè tollit beatæ Virgini nomen Matris, vt nullo modo Chriſtus incarnatus eius filius poſſit appellari, ex quo ſequetur nec omnino fuiſſe incarnatum. Si enim Mariæ Virginis filius ſit, vel eſt filius reſpectu perſonæ, vel naturæ: non autem naturæ, quia non magis à Virgine matre hauſit naturam humanam, quàm à Deo Patre naturam diuinam. Neque certè reſpectu perſonæ Filius eius eſt, quum perſonam humanam prorſus non habuerit; ſed vnicam diuinā qua æterna generatione accepit à Patre, vtramque naturam diuinam & humanam ſuſtinuerit, vt maiores veſtri contra Neſtorium ſtatuerunt. Vnde manifeſtò conficitur Virginem Chriſti matrem non eſſe vllo modo dicendam, quæ humanam, nec naturam, nec perſonam Chriſto contulit. Quare niſi aliundè quàm à Maria Virgine carnem & naturam humanam ſuſceperit, quàm eſt manifeſtò conſequens eum verè incarnatum nō fuiſſe? Et quanta ex hoc Manichæis fantaſticum ei corpus affingentibus ianua aperitur? Qualia ſunt hæc monſtra & portenta concluſionum è veſtra religione fluentium? Cæterum (inquies) magiſtri tui verbo Dei iſta omnia docent, cui omnia hominum inuenta ſe ſubmittere par eſt. Vbi vero docet verbum Dei Chriſtum eſſe Filium Patris non ratione naturæ, ſed perſonæ? Vbi naturam illi eſſe à ſeipſo? Vbi tria eſſe diuinitatis principia? Vbi tres eſſe in diuinis ingenitos? Vbi tres eſſe diſtinctas eſſentias? Vbi tres eſſe Deos? Hæc enim ſingula neceſſaria & ineuitabili conſequentia inter ſe nexa & iugata ſunt. At Chriſtus vocatur Iehoua apud Eſaiam? ſit ita, non tamen dicitur habere à ſeipſo eſſentiam ſuam. Nomen enim illud ſiue Iehoua dicas, vt vult Ioannes Caluinus, quem veſtri auidè ſequuntur, ſiue longe alio modo exprimendum ſit, vt ſentiunt viri do-

ctiſſimi,

tiſſimi, & in Hæbraicis non minus quàm Caluinus ver- *B. Arias*
ati. ſiue ineffabile prorſus ſit (vt aiunt Iudæi) nihil aliud ſig- *Mõtanus*
nificat, niſi quod ſeipſo eſt & conſtat, quod ſemper verè, pro- *in Ioſue*
riè, naturaliter, neceſſariò, & ab æterno exiſtit, à quo creatu- *ca.5.& 7*
æ eſſentiam habent, & cuius comparatione creata omnia eſ- *& Gene-*
entiæ & exiſtentiæ vix vmbram tenent. Hoc autem modo no- *brard. de*
en Iehouæ cadit in Filium & Spiritum ſanctum non minùs *Trinitat.*
erè & propriè quam in Patrem, quia eandem prorſus habent *lib.2.fol.*
ım Patre naturam & eſſentiam. Quod ſi vrges non ſufficere, *115.124.*
t hoc habeant, niſi etiam à ſeſe habeant, reſpondent Chri- *Iehue po-*
iani literis ſacris hoc non contineri, vocem illam ineffabilem *tius pro-*
hil tale requirere, hoc veſtrum eſſe commentum, Chriſtum *nuncian-*
uidem natura conſtare quæ ab æterno fuit, & quæ ſeipſa exi- *dum pro*
t, & eſt principium omnium. Cæterum Chriſtus hanc na- *bant.*
ram à Patre habet, non a ſeipſo, nec illud vlla vis aut notio
rbi illius ineffabilis euincit. At contra Dei maieſtatem & ho-
rem eſt, vt eſſentiam aliunde mutuetur. Mutuari quidem
quamcunq; eſt Dei abſolutæ perfectioni & αὐταρκείᾳ contra
m. Eſt enim inopiæ & mendicitatis, quod de Deo nemo co
auerit? At ſi à Patre naturam ſumere ſit *mutuari*, cur erit
riſto ignominioſum *mutuari* naturam, qui ſine ignominia
bis concedentibus à Deo *mutuatur* perſonam? quomodo
non eius maieſtatem imminuit? aut quemadmodum po-
hoc eſſe honorificum, ſi alterum illud ſit contumelioſum?
oblitus videor mei, & paulò diutiùs quàm erat opus, per-
am Papiſtæ ſuſtineo, maxime contra tuos doctores, quos
hoc argumento proximè ad fidem noſtram accedere agnoſ-
De quibus illud meritò vſurpare poſſum, quod olim de
liſtæis fortiſſimus Samſon, *niſi arraſſetis in vitula mea, non* *Iudic. 14.*
niſſetis propoſitionem meam. Niſi enim Magiſtri tui Alcora-
n noſtrum diligentiùs quàm prætendunt, euoluiſſent, hoc
aſſis argumentum nunquam inueniſſent, cui potiſſimum
titur Mahumetes noſter ad Chriſtum, & (quod conſe-
ns eſt) Spiritum ſanctum diuinitate ſua exuendum. Ne- *In Alcor.*
enim ſemel, ſed ſæpe in Alcorano noſtro inſinuat, *Deum* *Azoara.*
antiam eſſe neceſſariò exiſtentem, cui impoſſibile eſt, vt naturam *27.28.29.*
nde mutuetur, & hoc vt firmiſſimum axioma retinendum *31.33.49.*
t. *Conſtanter* (inquit) *dic illis Chriſtianis Deum vnum eſſe ne-* *53.*
rium omnibus, qui nec genuit, nec generatus eſt, nec habet quem-
ſimilē. Et huic quidē principio quaſi inſiſtit, & innititur,
ædificatur Alcoranus noſter ad euertendā Chriſtanorum
itate Trinitatē. Quare quòd in eo nobiſcū cōſpiratis illud
vobis nobiſq, gratulor: quòd verò ſtatim ex hoc portu in
& turbulentiſſimū pelagus enauigatis, & tria huius generis

principia ſeipſis exiſtentia, tres (inquam) eſſentias con[illegible] in hoc (ſi [illegible] ageretis, & in hoc perſiſteretis) dicerem vos eſ-ſe omnibus hæreſiarchis improbiores, & maiorem in Deitate diuiſionem ponere, quam ante vos aliquis vnquam commentus eſt. Neque enim ſine iniuria Valentino Gentili vos æquare potero, quia ille vnitatem conceſſit ratione principij & naturæ, quam Pater Filio & Spiritui ſancto certo modo contulit, vos autem nihil tale fatemini, adeo vt iuxta hãc veſtram Theologiam longe minor ſit in diuinis vnitas, quam eſt in tribus Adami filiis Caino, Abele, Setho, aut tribus hominibus Thoma, Ioanne Petro ad Adamum proauum comparatis. In hiis enim eſt aliqua naturæ vnitas & conſanguinitas, quòd ab eodem Patre nati, vel eodem proauo oriundi ſunt. At in diuinitate vbi tres ſunt perſonæ nulla huiuſmodi naturæ communione deuinctæ, ſed ſingulę ſeparatim per ſe ſuiſq; principiis exiſtũt, huius vnitatis nulla imago occurrit. Hoc autem ſublato auferuntur ſimul omnia illa vnitatis genera, quæ ſuperius percenſui, quæ Theologi veſtri diligentiſſimè perſequuntur, & quæ ex hac naturali vnitate fiuunt vniuerſa, vbi enim vnitas naturę non eſt, nec eſſe poteſt indiuidua vnius naturæ communicatio, nec vnitas principij, nec vnitas efficientiæ in actionibus & operationibus, quę ex differentia naturarum & ipſæ neceſſariò ſunt differentes, nec denique ſi propriè accipias, vnitas περιχω-ρήσεως, vel inexiſtentiæ: quibus tamen potiſſimum Theologi veſtri diuinæ Trinitatis vnitatem definiunt. Recollige iam quæ ſupra de Valentini Gentilis condemnatione perſtrinxi, & penes te ſit arbitrium, an non eius iudices, qua ſententia Valentinum Gentilem morti addixerunt, ipſi ſe quoque morte digniſſimos pronunciauerint. Narrat Miniſter Tigurinus in hiſtoria mortis eius, præter alia infanda dogmata, has fuiſſe duas propoſitiones, propter quas capitali ſupplicio affectus eſt. 1. *Filius à ſeipſo non eſt.* 2 *Filius à Patre eſt genitus ſecundum eſſentiam diuinam.* Quid verò ex hiis & aliis Valẽtini dogmatis eliciebãt, quod adeo erat contra Euangelicam veritatem peſtilens & nefarium? quia nimirum hoc modo Valentinus *perpetuam in Deitate diuiſionem* inducebat, & quia Chriſto *Deitatem paterna minorem* tribuebat, ideoq; & ſecundum *eam pro nobis intercedere* prædicabat. Hoc etiamſi ego quemadmodum ex illis Valentini propoſitionibus inferatur planè non video, tamen eſto: Valentinus hoc modo *perpetuam in deitate diuiſionem* induxerit, & *Chriſti deitatem Paterna minorem* finxerit: ſitque hoc in homine illo horrendũ facinus & quauis ſupplicij acerbitate (fateor) expiandum. At quantò veriùs & pleniùs hæc accuſatio ipſos Tigurinos comprehendit. Mitto quod peruersè & ſcelerarè ſi

Aretius Bernenſis in hiſtoria Valentini Gentilis. ann. 1557 Bernæ.

Chri-

Chriſtiani ſunt) damnent in eo propoſitiones omnium vete-
rum Chriſtianorum conſenſu probatas, *Filius non e à ſeipſo*,
Filius genitus eſt à Patre. Illud tantum infero, ſi Valentinus mor-
tem ſit commeritus, quod Deitatem diuiſerit, qui tamen ſolum
Patrem veriſſimè dixit ingenitum, qui vnum in Deitate poſuit
principium, qui Filium & Spiritum ſanctum à Patre dixit eſ-
ſentiatos; Geneuēſes, & Tigurini, Bullingerus Beza, Caluinus,
qui tria ponunt principia, qui tres dicunt ingenitos qui in
ſingulis perſonis diſtinctas ponunt eſſentias, magiſque mul-
tiplici, & longè magis neceſſaria diuiſione (quæ enim maior
diuiſio cogitari poteſt, quam eſſentialis (Filium a Patre ſepa-
rant, nec vllam agnoſcunt naturæ vnitatem, qua inuicem co-
hærentur, quanto magis huius deteſtandæ diuiſionis rei ſunt,
quanto horribiliùs diuinam maieſtatem blaſphemant, ſuppli-
cioque eo quod perpeſſus eſt Valentinus, quantò ſunt ipſi dig-
niores? S A M V E L. Equidem hæc mihi admodum noua &
mirabilia videntur, & de Tigurinis illis, totaque Valentini
gentilis hiſtoria non habeo certum quid dicam. De Geneuen-
ſibus autem, & nominatim de Caluino multò reſpondere poſ-
ſum confidentiùs, illum ſemper ab eorum omnium. qui Tri-
nitatem ita diuidunt impietate abfuiſſe lōgiſſimè. Scio enim *Caluin.*
quod in eodem ipſo capite, vnde tu argumentum deducis, con- *Inſtitut.*
tra vnitatem naturæ in illo ſacroſancto myſterio, eodem (in- *li 1. ca. 13*
quam) in capite perſpicuè fatetur vnam eandemque Patris, &
Filij, Spiritus ſancti eſſentiam. Quin etiam alibi ſæpenumero *Caluin.*
Chriſtum appellat *Filium Dei vnigenitum vnius cum Patre eſſen-* *Prælect.*
tiæ, & gloriæ, & æternitatis & diuinitatis, idemque contra Gen- *in Ierem.*
tiles habet ſepiſſime. Quod cum ita ſit, illud certè cōmunis eſt *c. 23. v. 6.*
humanitatis vel æquitatis, verba obſcuriora, qualia tu addu-
cis, interpretari ex clarioribus, non autem clara, eaque ſæpiùs
alijs in locis repetita (ſæpè enim veram de Trinitate fidem iu-
xta ſcripturas & primitiuę Eccleſię cōſenſum tradit Caluinus)
reijcere, & interim vnum aut alterum locum premere, qui re-
liquis omnibus ſit aduerſarius. M I C H A E A S. Probo quod
ais Samuel, neque ſanè dubito, quin Caluinus alibi multis in
locis Papiſticam de Chriſto fidem expreſſam reliquerit. Cur
tamen aliquando, idque hoc in loco credam, eum diſcedere
voluiſſe ab illa inueterata Papiſtarum opinione, mouet me &
illa loquendi nouitas, verborumque perſpicuitas, & genera-
lis Euangeliſmi veſtri genius, & ipſius Caluini ingenium, fa-
cilitas, & in doctrina puriùs limanda progreſſus quotidianus,
denique diſcipulorum eius, qui magiſtri mentem optimè
norant in Chriſti Deitate oppugnanda, ſingularis tum con-
ſpiratio, tum conſtantia. Et de generali Euangeliſmi genio

iam nuper dictum eſt, cum nimirum ſemper accommodari ad captum hominum & opportunitates temporũ. Vnde fit, vt ſæpè vel prorſus neget, vel ſaltem diſſimulet & tegat ſilentio, quę etiamſi credit veriſſima, talibus tamen auditoribus vel tali loco non putat fore grata, aliàs eadem ipſa libenter publicat tum nimirum, quando auditores eis percipiendis iudicat eſſe idoneos. Id modo notaui de Luthero & Melancthone, illud alibi audies de Hulderico Zuinglio. Ita omnino factum eſt in Germania & Anglia. Idem ipſum præ reliquis magna ſolertia pręſtitit Ioannes Caluinus, quòd vel ex variis Inſtitutionum ſuarum editionibus conſtat, quæ poſteriores à prioribus tantum diſtant, tantam habent de multis fidei capitibus diſſimilitudinem, vt planè imperitus eſſe videatur vel Euangelici vel Caluiniani moris, qui ab illo homine perpetuo & vbique eandem de iiſdem rebus ſententiam & iudicium requirat. Perdiu Caluinus poſtquam à Catholicis ad Euangelicos abiit, Argentorati cum Bucero vixit planè Lutheranus, & in aliis, & nominatim in re Sacramentaria ad Buceri normam & dixit & ſcripſit, quod ex primis eius Inſtitutionibus aliiſque libellis tum editis conuincitur. Sed maturior ætas, & maius in Theologia ſtudium, cum alios mores, aliam fidem edocuit. Et quid hac in re multis vel verbis, vel coniecturis opus eſt, quando eum Euãgelicõrum, id eſt, vnius generis principem, communem totius Euangeliſmi morem magno doctrinæ Euangelicæ præiudicio deſerere voluiſſe, quàm eſt improbabile? & ipſe planè verbatimque teſtatur ſe pari cum aliis licentia ſuam de rebus Theologicis fidem ſubinde mutare velle, cumque inuidum eſſe Euangelicæ gratiæ, & incrementi obtrectatorem, qui continuam in eadem fide conſtantiam flagitet. Reſpondens enim quibuſdam moroſis, qui huiuſmodi mutabilitatem in eo aliiſque primis Euangeliſtis carpebant, ita reſpondet: *Quod non eodem ſimul momento omnia videamus, quod non ad vnguem expolitum primo die tam arduum opus fuit, offendi ſe nonnulli cauſantur. Quam importunæ ſunt lautitiæ iſtæ quas non videt? Perinde enim faciunt, ac ſi quis nos accuſet, quod primò auroræ exortu ſolem meridianum nondum cernimus.* Et mox: *Nihil iſtis querimonijs magis tritum. Cur non ſtatim quod ſequi oporteret, exactè nobis præſcriptum eſt? Cur potiùs quàm aliud hoc latuit? Ecquis tandem erit finis, ſi vlteriùs ſubinde tendere permiſſum fuerit? Nempe qui ſic loquuntur, vel profectum Dei ſeruis inuident, vel Chriſti regnum ægre ferunt in melius promoueri.* Hoc tu Samuel tibi quoque reſponſum putato. Diu (fateor) Ioannes Caluinus Papiſticè de Trinitate & ſenſit & ſcripſit, ſed tandem in ſenectute, potiſſimum cum in Polonia per ſuos Diſcipulos Euangelium plantauit, quando,

Caluin. in lib. de ſcandalis pag. 135.

do, maximè in Euangelio profecerat, & magis quàm antea aperuerat oculos, tum quidem clariſſimum ſolem meridianum, qui *in Euangelÿ exortu* non potuit ei *illuceſcere*, cæpit videre. Tum cæpit limari magis hac de Trinitate doctrina, & poſt multa certamina, & ſchiſmata, & contrarias ſcriptiones tandem apud plurimos optinuit illa noſtra perfectiſſima de Deo vno, remoto Chriſto & Spiritu ſancto fides, quæ priùs quidem à multis, ſed obſcuriùs vt in diluculo cernebatur, ideoque & tenuiùs prædicabatur, hoc ſi tu reprehendis, vel *profectum ſeruis Dei inuides, vel Chriſti regnum*, hoc eſt, Euangelicam veritatem *ægrè fers in meliùs promoueri* quo modo *profeciſſe* eos qui è Ioannis Caluini ſchola prodierunt Miniſtros Polonos, & *Chriſti regnum* egregiè promouiſſe mox intelliges. Et in iſta me opinione de Ioanne Caluino potiſſimum, & nominatim quoad hoc myſterium, confirmant, præter hanc generalem Caluini proteſtationem, & generalem Euangeliſmi indolem, præter verborum & argumentorum, quæ ſuperiùs notaui euidentiam, particulares quædam Ioannis Caluini & eius ſimilium in hoc negotio tractando rationes. Fateor quidem quod vrges Ioannem Caluinum inter hæc omnia, non rarò ſcripſiſſe Chriſtiano more eandem eſſe in tribus perſonis eſſentiam. Cæterum cum eam æquè principaliter, quoad ordinem & originem in tribus perſonis aſſereret, neque ab vno principio Patre per viam generationis & ſpirationis reliquis duabus ineſſe fateretur, non minus antiquam de Trinitate fidem impugnabat, quam ſi nullam eiuſmodi vnitatem eſſentiæ agnoſceret, quoniam verè Filium, & verè Spiritum ſanctum hoc nouo commento vafrè quidem, certiſſimè tamen refutabat. Cum verò deinde (quod erat penè neceſſarium conſequens) & perſonas quoque ab eſſentia realiter diſtingueret, hoc etiam magis auxit eius impietatem. Ex quo factum videtur, vt aduerſarius eius Gentilis pro Trinitate Quaternitatem ab eò ſtatui exprobraret, qui ſi nihil niſi veram Chriſtianæ Trinitatis confeſſionem à Valentino Gentili poſtulaſſet, ſtatim inter eum & Valentinum Gentilem ſepulta fuiſſet omnis contentio. Sic enim ſcribit Valentinus Gentilis in literis ad Iudices ſuos, & Dominos Geneuenſes: *Illuſtriſſimi & verè pÿ Domini: Ex vltima confeſſione mea non dubito quin facile intellexeritis me ſat diſertis verbis oſtendiſſe, ſententiam Domini Ioannis Caluini Quaternitatem ſtatuere, non Trinitatem. Cum verò nuiuſtertius eiuſdem Domini Ioannis Caluini præcipuæ partes eſſent ſe tam execrabili errore expurgare: ſciens ſe malam cauſam apud hoc Sanctiſſimum Dei*

In Calu. contra Gentilem vbi ſupra pag. 912.

 tribunal.

tribunal minimè poſſe ſuſtinere (vt vos probè noſtis) de ea ne verbum quidem fecit: ſed totum tempus terens in conuitiis, & neſcio quibus nugis Serueti, artificiosè quidem, ſed parum honeſtè eluſit. Eiuſdem bis cœpi rem (vt dicitur) acu attingere: ſed ille ſua mordacitate & conuitijs me ſemper deterruit. Inſuper (vt vos ipſi audire potuiſtis) minatus eſt hoc in caput meum eſſe vertendum. His de Caluini tergiuerſatione, arrogantia, & crudelitate præmiſſis, *cuius potentia & volubilitate linguæ,* magis quàm doctrina & argumento è verbo Dei ſumptis aggreſſum ſe iri timebat, ita demum ad rem ipſam de fide accedit: *Ingenuè fateor me non poſſe tuta conſcientia Quaternitatem Domini Ioannis Caluini admittere. Exhibeat ille, vt tantum Dei Miniſtrum decet, veram Trinitatem, & nulla erit inter nos controuerſia. Vt enim ipſam Quaternitatem pernego, ſic veram Trinitatem & vnitatem toto pectore amplector.* Hic ſi ſimplicitatem Caluinus amaſſet, & Catholicè de ſanctiſſima Trinitate credidiſſet, quid ei faciendum erat, niſi vt remotis aliis omnibus Gentilem ad antiquam Chriſtianæ fidei de Trinitate profeſſionem vocaret, quæ erat vnica terminandis omnibus rixis & litibus via. At tantum ab ea aberat Ioannes Caluinus, vt præter conuitia barbara, & minas planè tyrannicas carnifice quam Theologo digniores, exempli gratia: *Vide miſer, ne te præcipitauerit furor tuus, vt voces emitteres quæ per iugulum redeant. Tu verò ſycophanta, nebulo, homo phrenetice, imò dæmoniace quē poſſidet Sathan. Illa tua canina improbitas. quod dicis Deum inuocari non poſſe ſine mediatore, hoc niſi plusquā turpiter ingratus eſſes, debueras acceptū referre Caluino. Quod infers nefas eſſe vocare Chriſtum mediatorem vt eſt Deus, prorſus eſt diabolicum: fœtida tua eructatio. Diſcendi ſtudium ſimulas, ac ſi diabolus in ſchola Chriſti* (ſub præceptore Ioanne Caluino) *velles proficere: magiſtrali ſupercilio doctrinam tibi incognitam damnas ac ſi nuper è cœlo dilapſus eſſes Lucifer &c.* Præter iſta & alia innumera densè in ſingulas ferè ſententias congeſta nihil crebriùs inculcat quam nouam ſuam de perſonis Trinitatis fidem, qualem ſuperiùs manifeſtè copioſèque oſtendimus. Multum quoque facit ad vberiorem huius Caluinianæ mutabilitatis, vel (vt ipſe vocat) *profectus in Euangelio,* teſtificationē, quod eſt à quodā Caluini olim ſtudioſo annotatum, qui cum prioribus eius ſcriptis poſteriora conferens, quod hæc prorſus Arriana videret, perdiu ſibi perſuaderi non eſt paſſus, hæc ex Caluini ingenio prodiiſſe, ſed fuiſſe ſuppoſita à Trinitariis & Arrianis. Sic enim ad eum ſcribit: *Hoc tuū ad Pinczouianos* (ij erant Caluiniani in Polonia) *ſcriptū quibuſdā doctis affirmabam nō eſſe tuum, ſed Petri Galli & Blandratæ. Dicebā enim Caluinū virū doctū, tot blaſphemias, tot errores, tot contradi-*

Stanchar ad Calu. de media. lib. 2.

traditiones, tot conſequentias falſas, & demum Arrianam, & Eutichianam hæreſes ſcribere non potuiſſe, præſertim cum in ſuis Inſtitutionibus has hæreſes damnet. Et cum rogatus eſſem, vt illud ſcriptum iudicarem, admonitionem præmiſi, illud non eſſe Ioannis Caluini: tanta nimirum apud me erat authoritas tua. Et niſi hoc tuum ſecundum ſcriptum per nuntium noſtrum ad Polonos miſſum de illo priore admonuiſſet, nunquam ego credere potuiſſem tam fatuum, impium & indoctum ſcriptum a Ioanne Caluino profectum fuiſſe: ex quo iam clarè oſtendam doctrinam tuam eſſe planè Arrianam, & te quoque Arrianum, niſi reſipueris. Sic ille. Ad hæc particularia adiice generalem eius diſcipulorum conſenſum & conſpirationem, qui etſi magiſtri exemplo multum inter ſe varient; tamen conſentiunt penè omnes contra antiquã de Trinitate ſententiam: & valde multi in hanc ipſam de tribus principijs æquè primis & ingenitis conueniunt. Id quod tantum apud me valet, vt non dubitem magiſtrum hac eos fide informaſſe, eoſque ſic docuiſſe, quia magiſtri arcanos ſenſus in hoc negotio optimè exploratos habuerunt. Nam & Galli Euangelici, qui ipſas primitias ſpiritus Caluiniani hauſerunt, & proximè à Caluino ad puritatem Euangelicam inſtructi fuerant Catholicorum de Trinitate fidem obſtinatè negantes, tenent illud Caluini, *Chriſtum quoad diuinam naturam non habere ſuum eſſe vel eſſentiam à Patre, ſed eſſe à ſe Deum, vt item & Spiritum ſanctum.* & Angli noſtri (vt vides) apud quos Caluini nomen valdè honoratur eadem via ingreſſi, eandem de *Chriſto naturam à Patre non ſumente* opinionẽ clarè ſequuntur: & tùm ex iſtis multi, tùm alij Caluiniani maximo quidem numero Chriſtum in diuina natura Patre minorem eique ſubiectũ aſſerunt. Et quis opinetur tot diſcipulos, tam varijs Europæ prouincijs diſperſos, omnes Caluinianæ fidei & gloriç perſtudioſos, & in eius libris diligentiſſime verſatos in hoc conuenire potuiſſe, niſi magiſter hanc eis perſuaſionem inſtillaſſet? Quemadmodũ poteſt fluuius ſalſas aquas trahere, ſi fontes ſolas dulces funderent? Si Caluinus ſemper docuiſſet, Chriſtum eſſe *filium Dei vnigenitum, eiuſdem cum Patre ſſentiæ, & gloriæ, & æternitatis, & diuinitatis*, quemadmodum illi in tam diſiunctis Europæ regionibus aliam Chriſto *à Deo* Patre *eſſentiam*, minorem *gloriam*, differentem *æternitatem*, & diuerſam planè *diuinitatem* tribuiſſent? Atque illud iam (Samuel) ego planè tibi demonſtrabo.

M. Lanoy en la replique li. 2. c. 4. §. 8. Ne tient point ſon eſtre du Pere.

ARGVMENTVM
CAPITIS OCTAVI.

PRoximè eò progrediuntur, vt Chriſtum Deum Patre minorem ſtatuãt, eumq́; quoad Deitatem Patri ſubiectum fuiſſe & obediẽtem, ei ſacrificaſſe, & Sacerdotis munere functũ contendãt, in quo Arrianiſmo omnes penè Eccleſia Caluiniana cõueniunt, quæ omnia artificiosè applicant ad fidem Mahumetanam de vna perſona loco Trinitatis inferendam, quod item ex praxi & proceſſu Euangelicorum patet. Plurimi enim eorum qui de Trinitate, & Deitate Chriſti, doctrinam Caluini, Geneuenſium, & Tigurinorum hauſerunt, ſtatim ad Mahumetiſmum in ijs articulis prolapſi ſunt, adeo vt Polonia Caluiniſta miſſa ad Tigurinam, & Geneuenſem Eccleſiam ſolenni legatione petierint Trinitatem, Chriſtiq́; Deitatem communi conſenſu ex Eccleſiis Euangelicis explodi.

CAPVT OCTAVVM.

DICTVM eſt proximè eam fuiſſe Valentino Gẽtili extremi ſupplicij cauſam, quod in *Deitate diuiſionem inducebat, Chriſto Deitatem paterna minoremq́; tribuens, ſecundum quam pro nobis intercedebat.* Inſana quidẽ hæreſis, & acerbiſſimo ſupplicio vindicanda. Sed noſti (Samuel) verum iſtius hæreſis fontem & originem? non opinor. Neq; enim adeo multũ huiuſmodi Doctorũ tuorum libros peruolutaſſe videris. Scias ergo eam ex Caluini & Bezæ ſubſellijs prodiiſſe. Attigi hoc breuiter, at nunc exponã pauló fuſiùs, idq́; ex hiſtoricis tibi non ſuſpectis. Poſtquam ergo per diſcipulos Caluini ſatum effloreſcere cœpit in Polonia ſemen Euangelij, vna turbulentæ admodũ diſſenſiones de Chriſto, eiuſq́; officio exortæ ſunt. Quemadmodum enim eſſet Sacerdos, quemadmodum mediator, vtrum ſecũdum humanã in eo naturam, an diuinam quoq;, an coniunctè vtramq; intercederet, multis eſt iurgiis & cõtentionibus diſceptatum. Si quidem ſecundũ humanam naturã Chriſto hoc officij attribuerẽt, videbant rem eſſe explicatu ſatis facilem. Sed quoniam is qui erat Euangelij illic ſeminandi Princeps Franciſcus Liſmãninus

ſæpè

ſæpè pro concione iactauerat Papiſtas, vt in alijs omnibus turpiter ſemper erraſſe, *ita nunquam habuiſſe veram doctrinam de Trinitate & mediatore.* Hinc factum eſt, vt plerięq; ad euellendā veterem Papiſtarum doctrinam de Chriſti perſona incumberent, quæ cum clariſſimè Symbolo Nicæno, & Athanaſij exprimeretur, *Georgius Niger* vnus ex primarijs Euangeliſtis, *Staniſlaus, Sarnicius, Blandrata, Liſmanninus, & Miniſtri Galli*, qui illuc magno numero Geneua venerāt, *Filium quoad diuinitatē Patre minorem* dixerunt, Symbolum *Nicænum, itemq́; Athanaſij reiecerunt, quod & vocabant Symbolum Sathanaſij* Alij, vt Petrus Statorius Gallus, *Caluini. Bezæq; diſcipulus*, acerrimè *tres eſſe Deos, vti ſunt tres homines* prædicabant. Alij, vt Staniſlaus Sarnicius, qui *inter Polonos Pinczouianos primatum obtinebat*, & quē *fidelem Chriſti ſeruum* vocat Caluinus, Beza *fratrem ſuum plurimum obſeruandum*, ſubtiliter & acutè quæſtionem illam de mediatore Chriſto limans, definiebat ex ſuggeſtu Pontificali, tanquam ex Cathedra Geneuenſi, *Chriſtum eſſe Pontificem & Sacerdotem ſola diuinæ natura, ſacrificium verò humana, & propterea ratione officij, & diſpenſationis, & executionis eſt minor Patre Filius etiam in natura diuina.* Sic ille. Hoc quia verè & ſimpliciter Arrianum videbatur, in eoque Eccleſiæ primordio, multi è Papiſtica ſuperſtitione nondum eo vſque emerſerant, vt ſtatim doctrinam hanc reciperent, ideoque contra tumultuarentur, qua occaſione variæ factiones in Eccleſijs teneris ingruebant, maximè quod Franciſcus Stancarus grauiter hoc reprehenderet, & prorſus Arrianum eſſe clamaret, & contrariū acriter inculcans, aſſereret *Chriſtum eſſe mediatorem ſecundū humanam duntaxat naturam, non ſecundum diuinam*, poſt multas pugnas, certamina, & contrarias inuectiuas, communi conſilio Miniſtris, & Eccleſiaſticis viſum eſt, Legatos Geneuam, & Tigurum eſſe mittendos, & illinc huius controuerſiæ petendam eſſe explicationem, vnde ad ipſos Euangelicæ veritatis gratia prima emanauerat. Conſultæ Eccleſiæ Geneuenſis & Tigurina per ſuos Archiminiſtros, Caluinum, & Bullingerum, & Petrum Martyrem *alioſq́;* (teſte Beza) *egregios & excellentes viros* oppoſuerunt ſe Stancaro, & approbarunt Sarniciū, atq; ita reſponderunt, vt manifeſtè Chriſtum quoad diuinam naturā Patri ſubijcerent, ex eoq́; alterā & ſecundariā eiuſdē induccrēt Deitatē. Sed audiamus ipſam tantorū Patrū ſententiā, quēadmodū in Beza legitur. *Quod Chriſtus ſecundū humanā naturā ſit & medius, & mediator inter Deū & homines, planū eſt: ſecundum diuinā autem, id eſt, quatenus verbum eſt, etiamſi non ſit in ipſa verbi natura per ſe conſiderata medius, habita tamen officij ratione, quod ſponte in ſe recepit, ſic inter Patrem, & fideles eſt, &*

medius

Stancar. lib. de mediatore.

l. 6. 7. & in præfat.

Caluin. in epiſt. ad Polonos. pag. 945.

Beza epiſtol 14.

Beza in Apologia ad Claudium de Xantes, & in Epiſtola 28.

Beza epiſtola 28.

medius & mediator, &c. quúmque remittere peccata ſit propriè diui na natura, noſtra autem reconciliatio à remiſſione peccatorum pendeat, conſequitur ipſius verbi præcipuas eſſe in ipſo mediationis actu partes, nedum vt mediator ſecundum diuinam naturam dici nō poſſit. Itaque Origenes non eſt probandus dictum illud Pauli, Mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, referens non ad diuinitatem, ſed ad humanitatem. Et poſt rationes huius generis multas, concluſio eſt: *Neque ſolum Verbum, neque ſola caro, ſed verbū Caro nos Patri reconciliauit, & ſecundum naturam diuinam diſtinctè, & ſecundum naturam humanam diſtinctè, quoniam in hac conciliatione aliqua diſtinctè geſſit verbum, aliqua etiā diſtinctè geſſit caro, quanquam neutrum abſque altero quicquam obierit, &c. Quòd ſi reſurrectio eſt mediatoris Chriſti periodus, & ea deſtinctè manauit à verbo, non autem à carne, vtpote quæ ſeſe non excitauerit, ſed à Deo fuerit excitata, quis ſanæ mentis dixerit Chriſtum nobis non eſſe mediatorem etiam ſecundùm diuinam naturam, diſtinctè conſideratam. Hæc eſt noſtrarum Eccleſiarum fides de Chriſto mediatore, quam non dubitamus eſſe ſcriptis Propheticis & Apoſtolicis conſentaneam.* Sic Eccleſiæ iuxta Caluini & Zuinglij diſciplinam Euangelicæ.

Caluinus autem ipſe in ſuis ad Polonos literis magis amicè & familiariter cauſam fidelis ſui Comminiſtri Sarnicij agens, *λόγον, verbum, & ſecundam illam in diuinis perſonam iam inde ab initio ante lapſum Adæ, & humani generis à Deo alienationem, & diſſidium mediatorem fuiſſe* tradebat, quod perſpicuè ad diuinam eius naturam referebatur, quæ ſola ante lapſum Adæ, & mundum conditum exiſtebat. De qua etiam in Inſtitutionibus: *Fateor* (inquit) *in primo creationis ordine, & integro naturæ ſtatu Chriſtum præfectum Angelis & hominibus fuiſſe caput, qua ratione dicitur à Paulo primogenitus omnis creaturæ Dei.* Quod ſi hanc præfecturam accepit, & non aliunde quam à Patre accipere potuit, idque ſecundum diuinam naturam, quæ ſola tum extitit ad hoc præfecturæ munus accipiendum & exequendum, an non apertè Chriſtus in diuina natura Patris Miniſter & Vicarius, ideoque & Patre minor conſtituitur? Poſt incarnationem verò eaſdem præfecti & mediatoris, & Sacerdotis actiones illi conuenire, etiam ſecundum eandem diuinam naturam aſſerebat, & quum Chriſtus à *Patre petebat glorificari ea gloria quam habuit ab initio ante mundi creationem, præpoſterum ait fore hoc votum, ſi de ſola humanitate intelligatur, non de diuinitate etiam.* Vnde perſpicuum eſt ad tempus nimirum, dum mediatorem ageret, diuinitatem quoque ea gloria fuiſſe priuatam: & poſt vltimum iudicij diem Chriſtum aiebat traditurum Deo Patri regnum, Chriſtumque ſubiiciendum illi nō ſecundum humanam tantum naturam, ſed etiam diuinam. Idem Polonicas Eccleſias

Caluin. in literis ad Polonos. *Vide Stancarum de mediat. in 2.* *Caluin. Inſtitut. lib. 2. cap. 12. §. 4.*

Ioan. 17. *Calu. vbi ſup. ad Polonos.* *Idem in Inſtitut. lib. 2. cap. 14. §. 3.*

cleſias in Euangelio nouo nuper fundatas, doctrina ſua de Trinitate inſtruens, planè damnat Catholicā de mediatione Chriſti fidem: & apertiùs quam alibi eſſentiam perſonarum trium diſtinguens, tradit *Filium in diuina non minùs quam humana natura* eſſe mediatorem, idque *non apud Trinitatem*, quod reuera cum Chriſto quoad diuinam naturam mediante non poterat conſiſtere, neque *apud Spiritum ſanctum*, ſed apud *Patrem ſolum*: non eſſe abſurdum *fateri Chriſtum fore Patri minorem ſi ſecundum diuinitatem apud eum intercedat, quia non dubitat Chriſtus ipſe quoties mediatoris perſonam ſuſtinet Patri ſe ſubijcere.* & quanquam ab antiquis, *ſententia Chriſti, Pater maior me eſt, reſtricta fuit ad humanam eius naturam*: *Ego tamen* (inquit ille) *nō dubito ad totum complexum* (diuinam ſimul ac humanam) *extendere: Quia tametſi Deus ſit æternus, cum tamen ad nos deſcendit, medius eſſe cœpit inter Deum & nos.* Certè *impius eſt, quiſquis negat Chriſtum diuinitatis reſpectu mediatorem eſſe*: Imò ſuperius pronunciauit planè *diabolicum eſſe, ſi quis neget Chriſtum eſſe mediatorem vt eſt Deus.* Hæc eſt Caluini & Geneuenſium fides, à quibus ſi ad alios Doctores tranſire volueris, & eorum exquirere ſententias, multos Lutheranos, longè plures Caluinianos reperies, qui hanc ſecundariam in Chriſto Deitatem, & à paterna ſublimitate longè diuerſam ponunt. Reuoca ad memoriam quæ ſuperiùs ex Melancthone libauimus, quem Petrus Martyr *virum incomparabilem ac omni virtutum, ac literarum genere inſtructiſſimum*, Caluinus *magnum Eccleſiarum Germanicarum ornamentum* vocat, & quem *à ſe*, hoc eſt, à Caluiniana fide *non magis quam à proprijs viſceribus auelli poſſe* gloriatur. Is nimirum clariſſimè pronunciat in Chriſto non eſſe totam, plenam, perfectam, & excellentiſſimam illam, quæ eſt in Patre Deitatem, ſed tantum *aliquid naturæ diuinæ, in eoq́ manere quandam naturam diuinam*. Et mox paulò timidiùs & diffidentiùs: *facilè poterit & hoc defendi, quod in Chriſto ſit quædam diuina natura, & quod λογος ſit perſona.* Vbi perinde loquitur, ac ſi certò illi non conſtaret, an aliqua omninò eſſet in Chriſto diuinitas, vel vtrū Verbum eſſet perſona ſubſiſtēs, an potiùs vox tranſiens. *In epiſtolis autem quas ad Ioachimum Marchionem Brandeburgenſem, & Electorem Imperij, & ad Conciliarios eius ſcripſit, ita manifeſtè poſita eſt Arrij doctrina, vt nemo negare poterit. Imò omnibus authoritatibus & argumentis quibus vtebatur Arrius ad abolendam Chriſti diuinitatem, Melancthon vtitur in libris & literis ſuis, & in libro de ad Rom. cap. 8. & alibi. & in Poſtilla ſua, & in libro de Cōtrouerſiis Stancari.* Sed ex omnibus quæcunque in tam varios libros & ſcripta digeſſit, nullus mihi videtur, vel locus euidentior, vel argumentum fortiùs, quam illud quod poſuit in locis

Calu. in tract. pa. 945. 9. 941.

Pag. 941.

Pag. 544

Pag. 940.

Mart. cōtra Gardiner. de Euchariſtia p. 768

Caluin. 3. admonit. ad VVeſtphalum.

Stanc. de Trinit. & Mediatore l. 3. 4. 5.

Com-

Melanct. in locis Cõmun. an. 45.

Cõmunibus poſtea correctis & impreſſis: quod eo magis mi arridet, quo à pluribus, imò à tota ferè Lutheranorũ Eccleſia video approbari. Sic ibi Melanct. *Chriſtus crucifixus & mortuus eſt, requieſcente verbo vt crucifigi & mori poſſet: id eſt, natura diuina non eſt quidem lacerata aut mortua, ſed fuit obediens Patri, quieuit, ceſſit iræ æterni Patris aduerſus peccatũ generis humani.* Quã ſentẽtiam tanquã cedro & immortalitate dignã nimirũ, quod *Chriſtus obedierit Patri etiã ſecundũ diuinam naturã,* Lutherani Principes & Superintẽdentes in ſuã *Cõcordiæ formulã* omnibus Germanè Euãgelicis pro certa Euangelicæ veritatis norma propoſitã traduxerunt, & tanquã articulum fidei credendũ laicis, & prædicandũ Miniſtris ſtatuerũt. Eiuſq; *Concordiæ* defenſor Stephanus Gerlachius Theologiæ Profeſſor in Academia Tubingenſi, in libro quẽ inſcribit *Aſſertionem piæ ſanæq; doctrinæ cõtra Baſæum Ieſuitã* prolixè diſſerit *Chriſtũ etiã ſecũdum diuinitatem ſuã nunc in cælo orare,* & intercedere pro nobis. Quæ omnia de Chriſto quoad diuinitatẽ Patri ſupplicante, intercedente, ſacrificante, aliaq; mediatoris, & Põtificis partes agente ita ſedulo, ſed improbè Scripturis ſacris, & antiquis Patribus in alienos ſenſus corruptiſſimè detortis aſtruere laborãt Bullingerus, Simlerus, & Miniſtri Tigurini, vt ille quẽ ſuperiùs nominaui, eorũ cõminiſter admodũ ſanè acriter & aculeatè ſcribat, ſe *ſatis mirari non poſſe Tigurinos illos Arrianos, & illorũ malitiam, qui verũ Arrij ſpiritũ habentes, ſcripturas corrumpunt, vt faciant eas ſeruire ſuæ impietati & blaſphemiæ.* Et iterũ. *Iſti Arriani Tigurini malitioſè truncant ſententias Patrũ, meritòq; ſunt accuſandi & condemnãdi vt falſarij veritatis, & ob id grauiter puniẽdi: Peccant enim cõtra præceptũ Decalogi, Nõ dices falſum teſtimoniũ. Iſti homines athei prorſus ſunt, & Scripturas, ſanctorũq; Patrum teſtimonia falsò allegant ad deijciendũ Filium Dei, imò ſanctiſſimã Trinitatem è throno maieſtatis ſuæ:* Quare de Bullingero, Petro Martyre, & Tigurinis Miniſtris nulla poteſt eſſe quæſtio, quin illi inferiorẽ quandã in Chriſto diuinitatẽ agnoſcant, qui ad eã probandam tã nefariè & perditè Scripturas & Patres corrũpũt. Quid verò de tuis Anglis exiſtimas? Nũ eos hac in re Præceptores & Apoſtolos ſuos deſeruiſſe, & ad antiquã Papiſtarũ fidẽ adhæſiſſe? nihil minùs fuiſſet enim id certè & diſcipulis, & magiſtris, & Eccleſiis illis matricibus, & toti Euangelio dedecoroſium. Quare & illi quoq; quũ ſe offeret opportunitas, Caluinũ diligenter ſecuti, Chriſtum in diuina natura Patri ſuo ſacrificaſſe, oraſſe & Sacerdotẽ fuiſſe docuerunt, & ita quoad diuinã naturam cũ Caluino & Arrio, Patre minorẽ, Chriſtiq; Deitatem aliam fuiſſe à Deitate Patris ſuadere ſtuduerũt. *Duæ in Chriſto naturæ fuerunt* (inquit Anglicorũ Epiſcoporum præſtantiſſimus Iuellus) *Deitas atque*

Formula Cõcordiæ, &c. edita an. 1580. pag. 556. 645. 736.

Tigurini in epiſtolis ad Polon. an. 1560. 1561. Stancar. de Trinit. &c. d. 5. h. 1.

Iuel. contra Harding art. 17. ſ. 14.

atq; humanitas. Chriſtus humana natura immolatus fuit, diuina verò ſacrificus extitit, & ſacrificium fecit. Sic Iuellus veſter interprete & approbatore Guilielmo VVhitakero Regineo Theologiæ in Academia Cantabrigienſi Profeſſore & Doctore; quẽ in hac fide tanquam Corypheum ſuũ, & arietem gregis Miniſtri ſcriptoreſq; alij ſequuntur. Alter quidem eiuſdem Academiæ Doctor, & Scriptor apud veſtrates perinſignis, fusè admodum hanc Iuellianã, & Caluinianam Theologiã cõfirmat, qui quoniam cũ ijs quæ ſuperiùs expoſita ſunt, cõcordat, non opus arbitror eius argumenta diſtinctè commemorare. Summa tamen eò redit, *Chriſtum fuiſſe Sacerdotem ſecundum diuinam naturam, idq; expreſsè Apoſtolum docere, quum ſcribit Chriſtum per ſpiritum æternũ, obtuliſſe ſeipſum Deo, Heb. 9. v. 14. qui verbo (æterni ſpiritus) intelligit infinitam potentiã diuinitatis, per quã vt creauit nos, ita per eandem redemit nos. Fuit ergo Sacerdos, & obtulit ſacrificiũ tam ſecundum Deitatem, quam ſecundum humanitatem. Cũ enim duo ſint in officio Sacerdotali conſideranda, alterum miniſterium, alterũ authoritas, quod miniſteriale fuit, hoc Chriſtus præſtitit vt homo; quod autem authoritatem requirebat, vt ingredi in ſancta ſanctorũ, Deo nos reconciliare, & offerre, in quo poſita eſt principalis pars eius Sacerdotij, hoc præſtitit tanquã Filius Dei & Dominus omniũ creator. Hæc eſt ſana* (Eccleſiæ Anglicanæ) *doctrina, & hoc negare eſt hæreſis.* Poſtea frequenter inculcat, & ex Patribus probare laborat, & rationibus etiam Dialecticis concludere, quod *Chriſtus quatenus Deus eſt, offerat ſacrificiũ, ideoq; & quatenus Deus, eſt Sacerdos, & qui aliter ſentiũt, eos proximè accedere ad Neſtorianos. Cõtrarium autem, quod Chriſtus videlicet ſit Sacerdos, & ſecundũ diuinitatem, & ſecundum humanitatem, eſt doctrina Apoſtolica.* SAMVEL. Equidem etſi omnia quæ de hoc obſcuriſſimo myſterio ſurſum deorſum iactantur, non ſatis plenè cõcipio, tamẽ in iſta noſtrorũ Doctorum doctrina nõ video, quid iure poſſit reprehendi. Nã qui Chriſto Sacerdoti naturam tã diuinam quam humanã in ipſo ſacrificãdi actu negauerit, ille omnẽ & Chriſto redimendi mundi potentiã, & nobis ſalutis per eũ adipiſcendæ ſpẽ detraxerit. Et ego cũ Fulcone noſtro planè Neſtorianũ arbitror eum, quicunq; Chriſtum Sacerdotem, merũ hominem dixerit, quẽ ille neceſſariò, & Deum, & hominem fuiſſe egregijs ex Apoſtolo argumentis demonſtrat. Deinde illa eiuſdem Doctoris diſtinctio, qua diuiniora tãtummodo Chriſti Deitati tribuit, qualia ſunt ſanctificare ſuos, illuminare mentes, remittere peccata, humiliora autem, vt pati, mori, &c. relinquit humanitati, mihi videtur ſatis abundè diluere obiectiones eorum, qui nos Arrianos calumniantur, quando hæc certè propria ſunt opera, non hominis, ſed Dei. Adde quod eſt acutè à noſtris

Retent. pag. 89.

Fulco, Cõfutatio. criminationum Papiſtic. pa. 64. 65.

Ibi. pag. 67. 68.

Pa. 70. 71

Pag. 70.

adiectum, non neceſſariò ſequi, Chriſtum quia quoad Deitate eſt Sacerdos & ſacrificium offert, idcirco Patre eſſe inferiorem. Sępenumerò enim pares paribus obtemperant, & ex libera voluntate exequuntur quæ iubent, quamuis nulla eis ratione ſint ſubiecti. Quemadmodum Papiſtæ nobis reſpondent de Petro,
Actor. 8. v. 14. qui Apoſtolis cum ad Samaritanos mittentibus obediuit, qui tamen Apoſtolis non fuit in Apoſtolatus officio minor aut inferior. MICHAEAS. Iſta Samuel quæ veſtri multo conatu & magnis laboribus tanquam myſteria valdè difficilia, & abſcondita proferunt, Papiſtæ tanquā leuia & peruulgata magnopere contemnunt, & à miſera Chriſtianæ Theologiæ ignorantia proficiſci obiiciunt. Cæterum hic me reſpondendi moleſtia liberabit ſi videtur Ludouicus quem non dubito hac in cauſa tibi moſque non minus quam ego ſum, aduerſarium eſſe infeſtiſſimum. LODOVICVS. Nec mirum, quando certò certius eſt hanc doctrinam cum ipſis principiis religionis Chriſtianæ pugnare: & quanquam iſti maximi Euangeliſtę illis tanquam Vulcanijs, & prorſus inexplicabilibus vinculis irretiuntur, ſunt tamen apud noſtros præſertim Theologos tam facilia vt nemo ſit quin ea ſtatim diſſoluat. Chriſtum quidem perpetuò fuiſſe tam Deum quàm hominem à primo puncto Incarnationis ad extremum vſque vitæ diem, & deinceps in ęternum ſtatim cōcedimus, & Neſtorianos ſecus credētes abominamur. Sed quorſum hæc ad Deitatem officium Sacerdotis peragentem, & offerentem ſacrificium? Qui ſacrificauit (inquiunt) fuit & homo, & Deus. Credimus. Sed qui eum quoad diuinitatem Sacerdotem fuiſſe, & ſacrificum dixerit, is vel Deum quoque Patrem Sacerdotem fuiſſe, & ſacrificaſſe fateatur, vel diuinitatem filij à Patris diuinitate euidenter ſecernit & ſeparat. Sic ad alterum illud, quod Fulconi veſtro cum Ioſia Simlero, & Theodoro Beza commune eſt, reſpondens quædam in homine redimendo, & ad æternam vitam perducendo, vt ſanctificare, remittere peccata, illuminare mētes, infundere gratiam eſſe opera diuinitatis; Cæterum non magis eius quæ eſt in Chriſto, quam quæ eſt in Deo Patre, & Spiritu ſancto, qui vna eademque indiuiſibili, & inſeparabili operatione ſemper, & vbique ſanctificant, remittunt peccata, illuminant, & reliquas diuinitatis actiones proprias efficiunt: quanquam merito, vi, & ſacrificio mediatoris Chriſti, ab vno Deo fidelibus omnibus conferuntur. Quod ſi eas aliquis Chriſti ſolius diuinitati aſcriberet, reliquis perſonis adimeret, ille manifeſtum induceret Arrianiſmum, vel aliquid Arrianiſmo deteſtabilius. Neque verò hæc largiri ſunt mediatoris opera propria, quatenus mediator eſt, ſed vnius Dei, quatenus Deus eſt, qui ſi eſt vnus

in

in tribus perſonis, ad eas omnes propriè & exactiſſimè debent referri. Obiicis. Si non quoad naturam diuinam, ſed humanam tantùmodo ſacrificium obtulit Chriſtus, quod finitæ virtutis eſſe debuit, cùm homo illud offerret quemadmodum ei ſacrificio infinito vis & efficacitas ad vniuerſum mundum, totumque genus humanum redimendum ineſſe potuerit? Reſpondemus hoc euenire ex dignitate perſonæ, qui cum Deus fuerit & homo, ſacrificium à perſona tam diuina profectum infinitæ fuit virtutis, & ſi in ipſo actu ſacrificationis diuinitas nihil prorſus egerit. Quemadmodum ſi opus aliquod fiat à remige hic in triremibus ad tranſtra ſeruiente, eiuſdemq; generis aliud efficiatur à potentiſſimo Imperatore noſtro nemo eſt qui non hoc Imperiale ſeruili illi longè prætulerit, cum tamen operis propria & principalis cauſa, & (vt loquuntur) formale principium fuerit non Imperator, vel maieſtas Imperatoria, ſed ſola hominis forma & natura, in qua Imperatori cū remige conueniebat, quemadmodum etiam ſi mancipio iniuria inferatur, ſimiliſque fiat Imperatori, etiamſi quoad actionem phyſicam, eaque ratione quoad iniuriæ magnitudinem nulla ſit diſparitas, pro differentia tamen perſonarum magna eſt iniuriç ſic factę inæqualitas. Extremum illud quod affers de obedientia, habet quidem Beza, ſed tamen ſi rectè attenditur, multò magis vos Arrianiſmi reos conuincit quam ea vos ſuſpicione (quod Beza molitur) liberat. Sic nimirum ille eo in loco vbi ... atum Polonis Eccleſiæ Geneuenſis & Tigurinæ reſponſum explicat. *Hoc ipſum quoque (de Chriſto quoad diuinitatem mediato-re) Apoſtolus eo loco confirmat, quo nos teſtatur per vnius videlicet Chriſti obedientiam iuſtificari. Quis enim negauerit hanc obedientiam ab ipſa incarnatione cœpiſſe, & tum ad compoſitam perſonam ... tam, id eſt, ad vtramque naturam ſimul cōſideratam referri, tùm etiam & ad humanã & ad diuinam diſtinctè conſideratas pertine-re.* Siccine verò Theodore? quemadmodum ergo vitabis, ne Chriſtus *quoad diuinam naturam diſtinctè conſideratam Patri obediens*, & Patris voluntatem exequens, quoad *eandem diuinam naturam diſtinctè conſideratam* Patre minor exiſtimetur? perbe-ne. Sic enim hoc prçcaueri putat. *Neque eſt* (inquit) *rurſus, quod ... s calumnietur Stancharus, quaſi Filium Patri faciamus inequa-lem, cùm tribuimus illi obedientiam, quoniam videlicet maioris ſit imperare, inferioris autem obedire. Nihil enim impedit, quo minus æqualis æquali quippiam faciendum non vt Dominus ac aliquo gra-du ſuperior, ſed vt ſocius coæqualis mandet, & qui hoc vltrò exequi-tur, dicatur alterius voluntati paruiſſe, nec tamen alteri propterea impar cenſeatur. Fuit autem hæc optima voluntas Patris vt in Filio ſibi reconciliaret Eccleſiam, cui voluntati Filius (in diuina ſua na-*

Beza epiſtola Theolog. 28.

 tura)

tura) vltro obediens formam ſerui accepit, vt Patris voluntatē impleret, &c. Hiis ego verbis Samuel manifeſtum Arrianiſmū cōtineri dico. Etſi enim bonus ille vir hoc modo ſignificet poſſe quidē aliquādo accidere, vt inter homines amici amicis præcipientibus ex bona voluntate pareant, vbi quoad dignitatē aut regnū nulla eſt alterius ad alterū præcellētia aut poteſtas ſuperior, quemadmodum etiam fieri poteſt, vt ſuperiores obediant inferioribus, & Domini ſeruis, vt aliquādo Reges Conciliariis, & Monarchæ noſtri ſuis Ballis: tamē in diuinis, vbi Deitas ponitur vna numero, ſimpliciſſima & indiuiſibilis, omneſq; huius generis actiones precisè, perfectè, & veriſſimè tā vnius ſunt perſonæ quàm alterius, quoniā præcisè, perfectè, & veriſſimè vna ſtatuitur ſingularis omniū & ſingularū perſonarū natura & voluntas, ex qua hæc vel præcipiendi vel obediēdi actio poſſit manare, hîc nullo modo dici aut etiam fingi poteſt ſine totius Trinitatis & vnitatis diſsipatione, vt vna imperet, altera obediat *quoad diuinitatē*, quæ in tribus aſſeritur ſimpliciſſimè & maximè ſingulariter vna: quin imò ſic loquēdo, quod filius *quoad diuinitatē ſuā Patris voluntati obediat*, neceſſariò naturæ & voluntatis diſtinctionē & ſeparationē introducimus: quia nō eſt poſſibile, vt vel mente & cogitatione concipiamus Patrē Imperātem, & Filiū in diuina natura ei obtemperantē, niſi ſtatim eodemque momento aliam diuinitatē Patris, aliam Filij imaginemur: quemadmodū in humanis vbi hæc aliquando fieri cernimus, alios atque alios homines intuemur, quod eſt directè contra Theologiam, quæ non nouit niſi Deitatē (vt dixi) ſimpliciter & ſingulariter vnam, quum tu hîc ponas *vnā* & *alterā*, ſine qua vt vocis, ita rei quoque diſtinctione imperantē & obedientem nemo poteſt cogitare: Neque multū prodeſt ad hunc Arrianiſmū confirmandū locus Pauli, vel etiam ratio à Fulcone
Chryſoſt. illo allata. Et quoad Apoſtolū, ſi vel veteres Doctores, vel ſuos
Ambroſ. ipſius nouos Apoſtolos conſuluiſſet, vidiſſet nihil fuiſſe in eo momenti ad hanc cauſam de qua nūc agitur. Sic enim Beza in illa verba, *per ſpiritum æternū: Opponit pecudū ſanguini ſanguinē eius qui non homo dūtaxat qualeſ cæteri, ſed Deus etiam fuerit. Nam Spiritus æterni appellatione, diuinitatis cū humanitate cōiunctē efficacitatē infinitā intelligo, quæ totū hoc ſacrificiū gubernauit: vt ſangui-*
Beza in *nē iſtum, quia ſanguis erat eius hominis, qui etiā Deus erat, viuificū*
Heb. c. 9. *planè virtute præditū eſſe oporteat ad nos inſtaurādos.* Sic Beza: qui
v. 14. tamen ad locos omnes in huius erroris patrociniū rapiēdos, ni-
an. 1556. mis eſt propenſus. Quare certū eſt nihil aliud velle Apoſtolum
Heb. 1. 9. quā Chriſtū fuiſſe in eadē perſona hominē & Deum, cuius diui-
Luc. 4. 18 nitatis ratione omnes Chriſti actiones ita fuerūt ſupra vulgarē
Ioā. 6. 63. hominū cōditionē ſanctificatæ & cōſecratæ, vt ad totius mūdi

redemp-

redēptionē abūdātiſſimè eſsēt efficaces: quæ eadē ratio in aliis permultis ſacræ ſcripturæ locis redditur. Nihil autē penitus hinc exprimi poteſt quo probetur Chriſtū ſecundū diuinitatē ſacrificaſſe Patri. Eiuſdemq; generis eſt argumentum proximū. Quis enim adeo ignarus eſt vt neſciat ingredi in ſanctuariū, recōcilia-re Deo, offerre ſacrificiū, tam eſſe propriū Chriſto homini, quā fuit eidē propriū aſcendere ad cælos, offerre ſacrificiū recōciliationis, ſubire crucem, mori: ideoque nō tam impiè quam ſtolidè hæc ad Deitatē rapiuntur. Non nego aliqua feciſſe Chriſtum ſecūdum deitatē, vt remittere peccata, illuminare mentes, ſuſcitare mortuos, & alia permulta de quibus antea dictū eſt, ſed ſi quis in eūdē numerum aggreget cum Fulcone veſtro, ingredi in ſancta, offerre, ſacrificare, agere Sacerdotē: aut hæc poſteriora cum illis prioribus cogetur ad totā Trinitatē ſingulaſq; perſonas quarū vna eſt eſſentia trāsferre (quo quid abſurdiùs? cui enim ſuperiori ſacroſancta Trinitas offerre poterit?) aut hæc poſteriora ad ſolā Chriſti deitatē reſtringēs & à Patre ſanctoq; Spiritu abſtrahēs, huius deitatē à Patris ſanctiq; Spiritus ineuitabili neceſſitate ſeparabit: quorū duorū quid ſit in Chriſtiana fide monſtroſiùs, difficilè eſt æſtimare. MICHAEAS. Ita nimirū Samuel Doctores tui ſe implicant & inuoluūt, vt nec ſenſus ſuos effari, nec aduerſariis quicquā reſpōdere in hoc negotio poſsint, niſi perpetuò magis magiſq; Deitatē Chriſti à Deitate Patris remoueant & disiungant. Quod quidē ita eſt euidēs, vt non poſſim mirari, ſi Stancarus tali accepto à Geneuenſibus & Tigurinis reſponſo eos vt manifeſtè Arrianos accuſauerit. Ita ſiquidem pergit in tragica hac hiſtoria narrāda Beza, & hæc ſit cōcluſio, quo ego hāc totā ſiue ex Caluino, ſiue Bullingero, ſiue Melancthone, ſiue Germanis, Heluetiis, aut etiā Anglis collectā farraginē refero, poſtquam accepiſſet Stancarus hāc eſſe Caluini, Bullingeri, & ſuorū fidē, *calumniari cœpit eos* (inquit Beza) *vt Arrianos, quia Chriſtus ſi diceretur ſecūdū vtrāq; naturā (& humanā & etiam diuinā) mediator, ſequeretur vel duos eſſe Deos, quorū vnus minor ad maiorē intercederet, vel Deū apud ipſum intercedere,* quę duo quū eſſent vtraq; abſurdiſſima, *hinc factum eſt vt à nonnullis apertè diceretur filij eſſe ſecūdaria quadā deitas,* quā concluſionē nemo mortalium poteſt declinare, qui Chriſtū quoad diuinā naturā cū Caluino, Bullingero, Martyre, Geneuenſibus & Iuello veſtro Patri ſuo ſacrificaſſe dixerit, quādo vel officio, vel actu ſacrificādi, orādi, ſupplicādi, intercedendi nullū eſt euidētiùs, nullū fortiùs, aut efficaciùs diuerſæ naturę, & cōſequēter inferioris atq; humilioris cōditionis argumētū. Opus quidē infinitū aggrederer, quod eſſet et mihi & tibi quoq; moleſtiſſimū, ſi velim omnia ex huius tēpeſtatis ſcriptoribus

Beza Apologia. ad Claudiū du Xantes.

toribus Theologicis & hiſtoricis excerpere & particulariis oſtendere, quibus argumētis & modis veſtri conantur Filium à Patre quoad naturam diuinam diſtrahere, aliumque ab alio non minùs quàm Lutherum à Zuinglio diſſidio interminato diuellere. *Horribile* (inquit ſcriptor quidam Polonus egregius & perelegans) *certamen nuper Francofordiæ inter Andream Muſculum & Franciſcum Stancharum de Chriſto exortum eſt, &c. Vſque eò vt Muſculus non veritus fuerit palam dicere diuinam Chriſti naturam, quæ Deus eſt, vnà cum humana mortuã fuiſſe in cruce. Stancharus quidem* (tanquam victus) *expulſus eſt ex Marchia, remanſit Muſculus. Nec deſtitit hic illo exterminato illud dogma de mortua diuinitate publicè profiteri ac ſpargere, adiutore Ioanne Iſlebio. Fuit hæc cauſa ad Lauſanenſes Theologos deuoluta, & inde mox ad Pinczouienſes in Polonia Doctores, Liſmanninum. Statorium, Blãdratam, &c.* Et quis dubitare poterit Chriſtum Deum à Deo Patre quoad diuinitatem eſſe genere toto, non minùs quàm argentum ab auro diſtinctum, qui quoad diuinitatem Patri tanquàm Miniſter & Sacerdos ſacrificat, obedit, ſupplicat, orat, mediatorem agit, ante mũdum conditum Patri ſubiectus fuit, poſt mundi finem Patri ſubiicietur, & in mundo æterna gloria priuatus eſt, & denique in cruce quoad illam ipſam diuinitatem, non aliter quàm mortalis aliqua creatura mortuus eſt & interiit? Sed de mortua Chriſti diuinitate nolo hoc in loco plura. Secundariam vel differẽtem à Patre diuinitatem inquiro, eamque à vobis eodem planè modo, quo olim ab Arrio, nec minore contentione prædicatam reperio, omneſque & ſingulas pene Euangelicas Eccleſias hac eſſe Arriana fide imbutas ab ipſis Euangelicis poſitum & probatum video. Nam vt à Geneuenſi Eccleſia reliquarum matrice eiuſque Apoſtolis Caluino & Beza incipiam, *eorum dogma planè conuenit cum dogmate Arrij*, vt ex iis quæ hactenus dicta ſunt perſpicuè liquet: & Caluini propoſitiones de Filio Dei Patri ſupplicante & ſacrificante ad verbum ferè ex propoſitionibus Arrij deſumptę ſunt. In eo *enim Arrius cum Caluino & Caluinus cum Arrio apprimè conſentit, quòd vterque facit Filium Dei in natura diuina orare, & Miniſtrum, Pontificem, & mediatorem agere: & Miniſtri in Germania, Hungaria, Tranſyluania & Polonia minori multas Synodos celebrauerunt contra fidem Catholicam de Trinitate & mediatore, & multos libellos plenos blaſphemijs Arrianis ediderunt.* Quod ex multis eorum libris & diſputationibus impreſſis clarum eſt. Et in Heluetia *Tigurinæ Eccleſiæ Miniſtri, Paſtores & Profeſſores Arrianam fidem habent*: id quod vt cætera taceantur, vel ſola concluſio Epiſtolæ eorum ad Pinczouienſes Poloniæ Miniſtros & Doctores proximè nominatos

Sylueſter. Czecanouius de corruptis moribus vtriuſque partis Pontificiorũ & Euangelicorũ a.3.

Franciſ. Stancharus vbi ſupra O.2. K.7.

ma-

manifeſtè docet. Sic enim finiunt. *Ex his omnibus intelligitis patres & fratres obſeruandi & dilecti nobis non diſplicere confeſſionem veſtram de Chriſto mediatore ſecundum naturam & humanam & diuinam. Pergite ſic docere Eccleſias fidei veſtra creditas, & accipietis benedictionem à Domino.* Vbi confeſſionem illam in multis articulis penitus Arrianam comprobant, & Liſmanniũ *Arrianum Monachum* excucullatum, vocant ſuum *celendiſſimum & reuerendum in Chriſto fratrem*, qui proteſtari ſolebat *Papiſtas nunquam habuiſſe nec habere rectam fidem de Trinitate & mediatore:* eademque opera *patres & fratres ſuos* vocant certiſſimos Arrianos *Blandratam & Statorium.* Hij enim cum Liſmannino fuerũt hoc tempore Patres & Paſtores Pinczouienſes, vt ex antea declaratis patet. Angli quoque quod proximè Caluini veſtigijs inſiſtant, hoc eſt, quod perfectè Arrianizent, ſatis luculenter expoſitum opinor. De reliquis Eccleſijs Euangelicis, Gallicanis, Scoticis & Hollandicis quid opus eſt particularem mentionem aut explicationem adiicere, quando illæ omnes profitentur ſe penitùs cum Geneuenſi & Anglicana conſentire, niſi fortaſſe Hollandicæ paulò longiùs contra Trinitatem & diuinitatem Chriſti quàm reliquæ proceſſerint. Adeò vt ex hoc tam plena & ſufficienti omnium partium enumeratione meritò concludere poſſim cum iſto veſtro quoad reliqua Euangeliſmi capita fratre, quoad hoc vnum aduerſario vos eſſe omnes Arrianos. *Omnes Eccleſiæ quas iſti reformatas per Euangelium, Filium Dei, & fidem Geneuenſem vel Tigurinam tenent de Chriſto, ſunt Arrianæ, nec hoc* (inquit Euangelicus iſte) *negari poteſt, quod ſupra demonſtratiuè probaui.* Ergo non eſt calumnia falſa, ſed ſincera veritas, nec ambiguum eſt, ſed clariſſimiè verum Euangelicos eſſe Arrianos: etſi argumentis, ſi rationibus, ſi Synodis, ſi libris, ſi cõfeſſionibus, ſi demõſtrationibus geometricis & luce Solis illuſtrioribus, ſi auribus & oculis noſtris hoc teſtificantibus fidem habemus, illud conſtat Caluiniſtas & Geneuenſes, & quicunque eorum fide ſunt præditi, aliam planè in Chriſto diuinitatẽ quàm in Patre, eamq; Patri humiliter obedientẽ inducere, & per ſuas Eccleſias ſtatuere: cuiuſmodi diuinitatẽ Chriſto Arrius nunquã negauit: Expreſsè enim faſſus eſt *Chriſtum ieſſum fuiſſe Deum vnigenitum, voluntate & præcepto Patris ante omnia ſæcula conſtitutum, omniũmque futurorum Deum & Dominum ab eodem Patre factum.* Sed is tamen *vt Sacerdos adorat Deum Patrem ſuum, & ab omnibus adoratur, vt Deus Sacerdos eſt, quatenus Deus, ſacrificium eius eſt caro.* Hinc verò infert idem Arrius, *impoſſibile eſſe ſubditum ſuperiori, vnigenitum ingenito, Sacerdotem Deo vnum eſſe* quemadmodum à vobis item pari neceſſitate concludendum eſt,

Tigurinus epiſtola ad Polonos ann. 1560.

Simlerus in præfat. li. de æterno Dei Filio.

Stancar. vbi ſupra K. 5.

Sermo Arrianorum apud Auguſtinum tom. 6. Propoſ. 1. 4. 23. 8. Ibi. propoſ. 38.

eſt, qui longè certè quàm Arrius in illis Dei Patris Filijq; perſonis diſiunctionē ponitis. Ecquid animaduertis Samuel, quæ ſit hoc tuū Euangelium admirabiliū opinionū ferax? vt hydræ inſtar noua prodigioſorū errorū capita fundat? vt vbicunque pedē ponat, cōtinuò ſeditionū & diſſidiorū flammas ſpargat? Cœpit primo in Eccleſia Chriſtiana, quā in particulas innumeras ſtatim dilacerauit. Bipartita enim ſecta Lutheranorum & Zuinglianorū repente enata eſt, quarū vtraq; ab eo tēpore minorū ſectularū immenſam multitudinē peperit. Inuaſit poſtea Reſpublicas. Quā multa funeſtiſſima bella in Germania, Flandria, Scotia, Frācia & Sabaudia cōcitauit? Quot Germanorum, quot Gallorū, quot Flandrorū millia mutuis ſtragibus concidrunt? narrat Lutherus vnica ætate, imò paucis ſeptimanis *inter Paſcha & Pentecoſten* bello ruſticorū cecidiſſe è Germanis plus quàm centū milla. Quod myriades periiſſe probabile eſt in illis diuturnis & cōtinuatis multorū annorum prælijs, quæ fœdus Smalcaldicū cōſecuta ſunt, maximè quū Albertus Brādeburgicus incēdiis & cædibus vbiq, graſſaretur? Teſtes ſunt Hiſtorici Galli primo & ſecūndo ciuili bello. quod tamen vtrinq; proximo poſt exortū eius anno terminatū eſt pluſquā centū Gallorū millia occiſione fuiſſe occiſa. An reliqua tam crudelia bella duci potuerūt ſine infinita hominū cæde, vrbium depopulatione, totiuſq; florentiſsimi aliquādo regni horrēda vaſtitate? Quum Eccleſiā Chriſtianā priùs magna cōcordia & trāquillitate fruētem hoc modo diſsipaſſet, quum Reſpublicas florentes & ſub Regūm ſuorum pacato dominatu, maximis opibus pollentes ad has factiones & inteſtina bella concitaſſet, relictis terris perrūpit in cælū, vbi ſuum ſolenne obtinens ipſam quoque Deitatem peſtilenti ſua doctrina fœdauit; & non ſolum cum Valentino Gentili impuriſſimo doctorū Euangelicorū iudiciis hæreſiarcha aliquam leuiorem in Trinitate diuiſionē ſtatuit, ſed vltra reliquos progrediēs Filiū à Patre toto cæli interuallo diſiunxit, & inuecta eſſentiarum diuiſione, ipſas perſonas diuinas longè magis à ſe ſeparauit, quàm vllus in hoc inferiori mundo Filius à ſuo Patre diſtinguitur. Quumque antiqui Philoſophi, potiſsimum qui ingenij acumine reliquis præſtabant, omnes mūdi & cælorum inferiorum motus ad vnum primum mobile reducerent, & ex hac conſideratione ad vnum primum motorē rerumque conditorem mentes ſuas attollerent, & naturali lumine ducti concluderent vnum eſſe primum principium, vnam cauſam ſempiternā omnia gubernantem, vnum infinitū, vnum quaſi centrum, à quo reliqua omnia ſuam eſſentiam ducerent, & ad quod eſſentiam ſuam referrent, ſeque pendere arcano naturæ inſtinctu faterentur; quum hoc adeo certum ſit, vt doctiſ-

Luther. Tom. 7. in Sermonibus. fol. 270. ann. 1553.

Iaual. Hiſ. Frā. lib. 5. fol. 208. ann. 1568.

Paulus Rom. 1.

Vide Genebr. ad. de S. Trinit. lib. 1. pa. 22. 23.

doctiſſimi Theologi affirment *unam tantum hypoſtaſim nõ productã* iiſdem planè rationibus oſtẽdi, quibus vnitas Dei conuincitur; quum hiis naturæ rudimentis inſtructi multi Hiſtorici & Philoſophi hanc contemplationem ad regnorũ ſtatum & tranquillitatem accommodantes, populis gubernãdis propter publicam pacẽ, ordinem, iuſtitiam ad vindicanda ſcelera, ad depellẽdas iniurias, ad extinguẽdas ſeditiones, ad vniuerſos ciues amore & beneuolentia mutua deuincẽdos, vnius dominatũ eſſe vtiliſsimũ, & tum Ariſtocratiæ, tum Democratiæ anteferendum eſſe aſſeruerint, veſtræ nouæ Theologiæ placitis hæc iã omnia perturbata & inuerſa ſunt, adeo vt in cælo, in terra, in Rep. in Eccleſia, in Philoſophia, in Theologia, in ipſa Dei natura & maieſtate nihil ſit adeò ſublime, certũ, & ſacroſanctũ, quo iſtorũ audacia non peruaſerit, & humana diuinaq; omnia peruerterit. Hec & ſi quæ alia ſint hiis atrociora, veriſſimè in hos Euangeliſtas cõueniunt, ſi quis eorũ libros ſolos ponderet, & argumẽta quid efficiant conſideret. Ego verò qui non ſolũ ſcripta perluſtro, ſed etiã in mores & facta ſcribentiũ oculos intendo, ipſa etiam ſcripta multo aliquando æquiùs interpretor, & ſummo cum iudicio & magna prudẽtia potius, quàm malitia & impietate hæc ab authoribus profecta fuiſſe in animũ meũ induco. Quemadmodũ enim Darij Regis fortiſsimus dux Zopirus quũ vrbẽ Babylonem ſummis viribus oppugnãs vi capere non poſſet, ſeipſum flagris toto corpore lacerãs, eoq; habitu ad Babylonios profugiens, & in Regẽ Dariũ acerbiſsimè inuectus fidẽ tantam conciliauit, vt ab illis ſummę belli totiuſque ciuitatis rectioni perficeretur, vnde eã ciuitatẽ hac aſtutia Regi ſuo tradidit, quam viribus ipſe cum Rege ſuo expugnare nõ potuit, qua eadẽ ſimulatione & Sextus Tarquinius patri munitiſsimã Gabiorum vrbem ſubiecit: non aliter Doctores iſti, quia Trinitatis doctrinã aperto marte inter Chriſtianos oppugnare arduũ & laborioſum eſſe ſciunt, ad artes cõuerſi æternos ſe hoſtes eorum proclamant, qui æternam Chriſti & Spiritus ſancti Deitatem inficiantur, quã ipſi adeò mordicus tuẽtur, vt eos verè totidẽ Deos ſuis perfectis eſſentiis diſtinctos dicere nõ vereãtur, potiùs quã pati velint aliquid de Chriſti & Spiritus ſancti maieſtate & diuinitate minui. Poſtquã verò hoc vſi ſtratagemate eã de ſe opinionẽ ſuorũ mẽtibus inſeuerint, quod iſti ſoli ſint fideliſsimi Trinitatis patroni, procliue eſt eos vel auditorũ credulitate, vel ſua authoritate, vel dogmatis ipſius de pluribus Diis abſurditate, vel fidei noſtræ de vno Deo perſpicuitate fretos primum ad Arrianiſmum delabi, & Chriſti ad tempus Deitatem quandam, ſed Patri ſubiectam & ſeruientem, vt modò Caluinus, Bullingerus, Melancthon, & reliqui plerique omnes

Iuſtinus lib. 1.

Liuius lib. 1.

omnes Euangeliſtæ, & *Eccleſiæ per Euangelium Filij Dei reformatæ* cum Arrio aſſignare, deinceps vero arcem ipſam Chriſtianorum nobis tradere, & depreſſa Trinitate Chriſtiana eius loco vnitatem Mahumetanam extollere. Quod vt ſperem, mihique ipſi certò pollicear, multis rationibus adducor, imo iam dudum bona ex parte perfectum eſſe aduerto. Nam & ipſorum plurimi apertè profeſſionē noſtram amplexi ſunt, & totæ prouinciæ ab illis perſuaſæ in eandem partē valde inclinant. Aliæ coniecturæ & ſuſpiciones fallere poſſunt, & ſæpenumero fallunt, at Hiſtoricus rerum geſtarum curſus & experimenta non fallunt, ſed certam afferunt rerum quas quærimus demonſtrationem. Peruaſit (vt dixi) primum hæc Tritheiſmi opinio Poloniam, at quo ſucceſſu, accipe ab eo, qui reliquam de Euangelio Polonis prædicato hiſtoriam contexuit. *Thritheitæ* (inquit)

Ioſias Simlerus in præfat. li. de æterno Dei Filio.

& Samoſateniani in Polonia non tantum in doctrina de Deo, quod fundamentum eſt religionis, ab omnibus diſſentiunt, ſed ſemel à vero tramite digreſſi prorſus nouum & portentoſum doctrinæ genus excogitarunt &c. Hinc facilè colligere poſſumus, quo in diſcrimine verſantur Eccleſia Polonicæ, quum illis præſint Georgius Blandrata, & Frāciſcus Dauides, in quo Serueti ſpiritum quaſi reuixiſſe eius ſcripta teſtantur. Quo autem regnum hoc viciniùs eſt & coniunctius Mahumetano Imperio, eo plus ſoliciti ſunt omnes boni, ne Samoſateniana doctrina aditus Mahumetanæ paretur, quum tanta ſit vtriuſque affinitas. Excellens teſtimonium, & quod ego à te diligenter ponderari velim, non tam vt aduertas (quod ſæpè dixi) veſtrum Euangelium Alcorano noſtro inſeruire, ſuoſque diſcipulos ad eum amplectendum formare, ſed vt conſideres non ſolum Samoſatenianos, qui contra Trinitatem idem penitus nobiſcum ſentiūt, ſed ipſos quoque Tritheitas, qui à nobis videntur longiſſimè diſſidere, tacitè tamen partes noſtras fouere, & ad Alcoranum recipiendum ſuos reddere auditores aptos & idoneos. A Polonia in vicinam Tranſyluaniam idem Euangelium migrauit. Illi autem paucis poſt menſibus apertè ſeſe nobis adiunxerunt, & omnem veſtram Theologiam de Trinitate, de perſonis, de Chriſto conſubſtantiali cum Patre, vt ſophiſticam repudiarunt, & Catechiſmis conſcriptis populum ſuum noſtra de Deo fide inſtruxerunt, vt breuiter abſoluti Turcæ euaſerint, vel vt Beza loquitur, odioſis verbis rem honeſtiſſimam narrans) *Tranſyluani in eam ſunt redacti conditionem, quam ego ipſo Mahumetiſmo nihilo minus miſerabilem eſſe iudico.*

Beza Epiſtola. 1. pag. 22.

Doctores autem permultos enumerare poſſem, qui ex Geneua aut Tiguro in Poloniam confluxerunt, & deinde abierunt in Turciam, derelictóque Tigurino & Geneuenſi Euangelio Alcoranum vtrique prætulerunt. Neque enim diſſimulat Io-

lat Ioſias iſte (& eſt notiſſimum) hos Polonicæ Eccleſiæ Euangeliſtas ex illis duabus vrbibus in Poloniam eſſe profectos. Neque minùs clarum eſt eos in doctrina ſua de Trinitate ad breuiſſimum tempus perſtitiſſe, nec quicquam magis cogitaſſe, quam vt eius ſumma obſcuritate, & perplexa varietate auditorum aures, animoſque obtundendo, eos ad Alcoranum excipiendum præpararent. Sic poſt Ochinum, & Alamannum Blandrata primùm Tritheita, poſt Mahumetanus euaſit, cui ſe Paulus Alciatus ſocium adiunxit. Sic Gregorius Paulus Cracouienſis Eccleſiæ Miniſter primùm Tritheita, poſt Sabellianus factus eſt, & Trinitatem ſuſtulit, vnicam Dei perſonam cũ noſtris Mahumetanis aſſerens. Sic Goneſius, & Gribaldus, & Franciſcus Dauides (erat hic Hungarorum Superintendens) celeberrimi tota Polonia, & Tranſyluania, & Hungaria Concionatores, magnis ſudoribus, & palam contra Papiſtas eandem Alcorani noſtri puritatem propagarũt. Sic Adamus Nenſerus primarius Eccleſiæ Heidelbergenſis in Palatinatu Rheni Paſtor, cũ ſuo collega Ioanne Syluano, per Caluiniſmũ peruenit ad Mahumetiſmũ, & relicta patria, Eccleſiaq; huc Conſtantinopolim venit, & apertam Alcorani fecit profeſſionem, ingenuè teſtatus totum Caluiniſmum recta ad eandem metam, ſcopumque tendere. Imò horum vterque priuſquam è Palatinatu diſcederent non paucos *Concionatores ad ſuam fidem perduxerunt, & contracta cum noſtris in Turcia Sacerdotibus amicitia, & datis atque acceptis vltrò citróque literis, Mahumetanam religionem in Germania propagare diligenter conati ſunt*. Lælius vero Socinus in Geneuenſi Eccleſia educatus, non ſolum voce & exemplo, ſed elegantiſſimis libris eandem veritatem valdè promouit, *verbo Dei (vt ex quodam eius ſcripto liquet) adeò veteratoriè, & planè verſutè deprauato* (inquit Beza) *ac præſertim primo Euangelij Ioannis capite* (in quo vos & Papiſtæ cauſæ veſtræ vnicum ferè præſidium, & firmamentum collocatis) *vt mihi quidem videatur omnes eius corruptores longè ſuperaſſe*. Neque enim à verbis authoris etiamſi malignè & inuidioſè poſitis diſcedere volo, quia eius obtrectatio cauſæ bonitati parum nocet, & æquus lector facile concipiet illud ab aduerſario vocari *verſutè* & *veteratoriè* ſcriptum, quod eſt ſummo ingenio, acumine, & perſpicacitate elaboratum. Et ille quem modo dixi Cracouienſis Eccleſiæ Miniſter Gregorius, vnàque Andreas Volanus nõ ſolum ipſi Mahumetani facti ſunt, ſed etiam multis libris eleganter ſcriptis alios innumeros eadem fide imbuerunt, & ſua vehementiſſima contra Trinitatem dimicatione magnum ſibi nomen comparauerũt, publiceque teſtati ſunt ſe nihil ea de re docuiſſe, quod non à Geneuenſi ſchola, & nominatim à Cal-

Simlerus vbi ſupra

Simlerus ibid.

Stanc. de Mediatore fol. 38.

Colloquiũ priuatum inter Catholicum Paſtorem & Badiũ Miniſtrũ Coloniæ, an. 1591. pag. 51.

Beza epiſtola Theologica 81.

Gregor. Paulus li. de Trinit.

Volanus in paraneſi.

uino & Beza fuerint edocti. Sic Lucas Sternebergerus Lutheri & Melancthonis diſcipulus, Miniſter Morauus, in tota ea prouincia non modò concionibus, ſed vinculorum etiam perpeſſione celebris, & hæc contra Trinitatē, & reliqua ferè omnia Alcorani noſtri dogmata cōmendauit, videlicet. 1. vnum eſſe Deum: Trinitatem nihil eſſe: abolendas eſſe preces omnes, quæ ad Trinitatem fiunt: & quicunque Trinitatem inuocant, eos eſſe homines impios & infideles, quum in Scripturis nulla ſit vel nominis mentio, vel exemplum, vel præceptum, quo Chriſtiani ad talem inuocationem informentur. 2. Chriſtum non fuiſſe Deum, ſed hominem duntaxat, Prophetis tamen excellentiorem, quia pluribus à Deo gratiis auctus. 3. Spiritum ſanctum Deum non eſſe, nec de illius diuinitate quicquid in Scripturis veteris aut noui Teſtamenti haberi. 4. Sanctorum feſta non eſſe ſeruanda, neque Dominicum diem, Sabbato eſſe feriandum, non Dominico die, quia illud in literis ſacris præcipitur, quæ de Dominico die nihil tale conſtituunt. 5. Eodem argumento Circuncifionem diſcipulis tradidit, reliqua Sacramenta Zuingliano prorſus more reiecit. Hæc ille. Quæ omnia vt perſpicuè ex Alcorano noſtro deſumpta eſſe conſtat, ſic rationem, qua iſta veriſſima eſſe defendit, non minus patet ex Euangelio veſtro fuiſſe libatam. Hæc enim ex fide Chriſtiana ſuſtulit, quia iuxta generale fidei veſtræ axioma, nihil eſt neceſſariò credendum, quod perſpicuè literis ſacris non comprehenditur. Quod ego ſemper inprimis animaduertendum cenſeo, quo perſpiciatur non tam quid ſingulares Euãgelij vel Miniſtri, vel ſcriptores per ſe ſentiunt, quam quid Euangelij principijs eruditi ſentiunt, & quò Euangelij impetus, & ſeries, & principia, & regulæ inclinant, & ſuos ſectarios ducunt. Hiis antegreſſis adiunge tuos domi Anglicanos *Familia Amoris fratres*, inter quorum articulos Miniſtri cuiuſdam Londinenſis opera publicatos vnus eſt, *Chriſtum non eſſe aqualem Patri.* Quod ex vulgato illo Scripturæ loco (Ioanne Caluino interprete) probant; *Pater maior me eſt*; prætereaque addunt, *Chriſtum omnino non eſſe Deum.* Alter eorum fidei articulus eſt, *Non eſſe Trinitatem, eóſque impiè loqui, qui dicunt Patrem eſſe Deum, Filium eſſe Deum, & Spiritum ſanctum eſſe Deum. Hoc eſt enim profiteri tres Deos.* Hactenus valdè benè, & iuxta ipſam Alcorani noſtri medullam. Nam quod incarnationem Chriſti tollunt, myſterium illud totum Zuingliano more exponentes, Chriſtumque *affirmant, vt in Virgine Maria, ſic in ſua quoque carne conceptum & incarnatum*, in hoc nimium excurrunt vltra carceres, etſi quando palam ad nos acceſſerint, à nobis ad medio-

Prateolus in elencho Alphabetico li. 10. cap. 10.

E.R. contra ſectã Familia Amoris, Londini. an. 1579. Artic. 24. 25. 26.

Artic. 42.

mediocritatem ſunt retrahendi. Plurimos alios recenſere poſſem, cæterùm ne nominatim conſecter ſingulos, illud inſtar plurimorum accipe, quod Ioſias Simlerus veriſſimus Hiſtoricus & Euangelicus teſtatur, *ex vna Serueti ſchola*, qui Alcorano noſtro ſuam de Deo fidem exactè formauit, & cum Mahumetanis Trinitatem vehementiſſimè oppugnauit, & in ea pugna glorioſè martyrio perſunctus eſt, non paucos diſperſos & palantes milites, ſed *numeroſa agmina prodiiſſe*. Qui & aliis in prouinciis, & nominatim in Polonia, vbi viros Principes & Miniſtros permultos ſibi habuerunt ſuffragantes, vſque adeo creuerunt, & Tigurinæ Geneuenſéſque Eccleſiæ hac de quæſtione ſenſus adeo perſpectos habuerunt, vt poſt multos occultos internuncios vltrò citróque commeantes, ſolenni tandem legatione miſſa nō dubitarint eos ſolicitare ad apertā negationē Chriſti & profeſſionem Mahumetiſmi. Sic autem veſtri ſcriptores narrant hanc hiſtoriam, & Euangelij in Polonia ſeminati progreſſus. *Adiunxerunt ſe noſtris Eccleſiis in Stancaro oppugnando Itali homines, qui dum ſimulant ſe Neſtorianiſmum oppugnare, Tritheitarū & Samoſateni dogmata in Poloniam introduxere. Inter hos primi fuere Valentinus Gentilis & Blandrata. Hunc Laſcus (qui à Hulderico Zuinglio Tiguri ad Euangelium conuerſus renaſcenti in Polonia Eccleſiæ plurimum profuit) ad Eccleſiæ reformatæ gubernationem promouit*. Iſte à Laſco Hulderici Zuinglij diſcipulo ordinatus renaſcentis & reformatæ in Polonia Eccleſiæ Epiſcopus, quum magnas Poloniæ prouincias, multoſque Nobiles à Papiſtica ad Euangelicam fidem conuertiſſet, eius demum hortatu *Illuſtriſſimus Princeps Dominus Nicolaus Radzuilius, Dux Olicæ & Palatinus Vilnenſis, Martinum Secouitium cum literis miſit* ad Bullingerum & Ioannem Caluinum, hunc in finem, & hic erat legationis ſcopus, vt huius opera illi cum Blandrata ſe coniungerent; de Trinitate deinceps illi negotium non faceſſerent, ſed æterno ſilentio ſepulta Chriſti Deitate, eum hominem diuinum, & egregium Prophetam vocare contenti eſſent. Ita deinceps futurum vt Papatum vna mente, & conſociatis viribus ſolidè robuſtèque conuellerent. Reſpondit quidem Bullingerus frigidè, trita quædam & peruulgata, ſed leuia & inania occinens, ſe non poſſe illis ea in re gratificari: *Niſi enim Chriſtus verus ſit Deus Patri per omnia coæqualis & coæternus, non poſſe ipſum eſſe caput Eccleſiæ, & vniuerſalem Pontificem ſeculorum omnium, vinci ergo nos à Iudæis & Turcis, & cæt.* Et cætera huius generis nimis friuola, quaſi Eccleſiæ ex hominibus conflatæ, & certo tempore exortæ, & certo tempore finiendæ neceſſariò infinitum & æternum debuerit eſſe caput, aut quaſi homines, vt in Synagoga veteri & Eccleſia Papiſta-

Simlerus vbi ſupra cap. 1.

Simler. in vita Bullingeri. fol. 33. an. 1560.

Ibid. f. 35.

Ibid.

Papiſtarum factum eſt, capita & Pontifices eſſe non potuerint: aut quaſi ſi homines tanto muneri non ſufficerēt, quod tamen Dei præſidio adiuti optimè potuerunt præſtare, Angeli & Archangeli, vt Michael vel Gabriel, qui olim gentium variarum Patroni à Deo erant poſiti huic quoque muneri non pôtuerūt præfici, aut quaſi ſi nec Angeli huic officio pares eſſent, Chriſtus omnium Prophetarum ſummus, illud ſuſcipere non potuerit, niſi etiam Deus crederetur; aut ſi Deum credi neceſſe eſt, non potuerit eſſe minoris cuiuſdam à Patre Deitatis, quēadmodum tot excellentes Miniſtri, & ſcriptores tot libris editis contenderunt. Et vbi ſunt oracula Prophetica & Apoſtolica, quibus hanc Eccleſiæ ſuæ fidem Bullingerus aſtruat? Vbi denſæ ſacrarum literarum phalanges, quibus aduerſarios proſternat? ſed colludebat Bullingerus iſte, & familiariter cum diſcipulis ſuis inimicitias exercebat, & quia nondum tempus erat apertè quod verum erat, proponere, publicéque in eorum caſtra concedere (nondum enim viginti anni effluxerant ab Euāgelio primum in Polonia per iſtos Euangeliſtas prædicato) iſtis leuibus & iocularibus haſtis volebat ſpeciem pugnæ prætendere, quas ſciebat ſummæ rei, quam agebant, prodeſſe magis quā obeſſe, quæ nullo negotio à diſcipulis ſuis depellerentur, idque cum magno cauſæ Chriſtianæ præiudicio, vtpotè quæ firmioribus argumentis à Bullingero contrariæ opinionis defenſore præſtātiſſimo nō poterat ſuſtineri. Vnde factū eſt, vt poſt hāc legationē, etiamſi *Caluinus quoque ad Miniſtros Vilnenſis Eccleſiæ, & Poloniæ minoris ſcriberet*, quoniam tamen Miniſtri vel aliis Bullingeri clandeſtinis literis, vt in priori ſententia perſiſterēt, incitabātur; vel quia diſcipuli præceptorum certam ſententiā habebant peniiùs exploratam, vel quia ex iſtis ipſis literis, & reſponſis nullo argumento firmiore munitis hoc ipſum coniiciebant, *hæ Bullingeri Caluiniq; admonitiones parum* (inquit Ioſias Simlerus) *profuerunt. & eorum doctrina qui Trinitatem ex Eccleſiis eiiciendam, Chriſtumq; non Deum, ſed merum hominem vocandum cenſuerunt, plurimum confirmata eſt*. Et iam quod à me poſtulaſti (Samuel) vt miſſis alijs minoris momenti, ad fundamentū tuæ fidei accederem, in eo ſpero me aliquantulū ſatisfeciſſe deſiderio tuo. Et ſi quidem requiris Euangelicos, qui Trinitatem perſonarum nobiſcum directè negant, eos ego tibi multos ſupremi apud vos loci & ordinis produxi: ſin verò deſideras, qui inſidioſiùs idem moliti ſunt, qui contra vnitatem eſſentiæ tres diſtinctos Deos in Trinitate defenderunt, poſtea tamen cū alteris illis ſeſe coniungentes eo magis mortifero vulnere fidem veſtram ſauciarunt, nec illi magno numero tibi deſunt. Habes Doctores Academicos, qui in frequentiſſimis ſcholis illud docent,

Daniel. cap. 10.

Ibid.

ut, habes clariſſimos Epiſcopos, qui in Eccleſijs prædicant, bes Primarios Euangeliſtas, qui libris æditis confirmant, bes magnarum vrbium & regionum Magiſtratus, qui vnitan eſſentiæ negata Trinitate credunt, idemque aliis perſuare ſatagunt; habes denique totas prouincias Trinitati veſtræ nunciantes. Habes primos earum prouinciarum Apoſtolos, rinitate relicta Mahumetis ſacris initiatos, & Deitatē Chriſti ernegantes, eumque primò ſecundarium quendam Dēum, einde verò merum hominem agnoſcentes. Etſi cum Luthero Melancthone credis quod eſt veriſſimum, eos *qui Chriſti diinitatem negant, amittere totum Chriſtianiſmum, fieriq́ prorſus urcas, quum in hoc ſit neruus, & fundamentum regni Mahumeici*, habes innumerabiles ex omnibus Europæ nationibus uangelicis nomine quidem & ſpecie Euangelicos, re autem x facto Turcas, qui deſerta & Trinitate, & diuinitate Chriſti, quod tu fundamentum fidei tuæ iactabas ad fundamentum regni Mahumetici tanquam firmiùs, & conſtantiùs confugerūt, & ad illud te quoque Samuel amicè inuitant, quorum exemplum vtinam imitari velles, & non ſemper contra clariſſimam veritatem in veterum errorum denſiſſimis tenebris volutari.

ARGVMENTVM
CAPITIS NONI.

Samuel queritur de Euangelicorum in hoc miſterio incerta fide, & cauſam deplorans, eam eſſe refert, quia nullum habent certum tribunal, vbi quæſtiones controuerſæ determinentur. Vnde fit, vt ſinguli de grauiſſimis myſterijs, prout libet iudicent, & ad eam religionem probandam ſenſim labantur, quam priùs horrebant vt planè impiam. Obiter ſuos excuſat, quod non ex profeſſo, & de induſtria, ſed temerè & inconſideratè in hos errores inciderunt, & fortuitò publicarunt. Michaas autem & hac refellit, & huius Proteſtantium mutabilitatis eam quoque veram cauſam putat, quod Euangeliſmus ſuo nutu vergat ad Alcoranum. Pergit ergo numerare ſcriptores, & populos qui ſimpliciter incarnationem Chriſti in ſenſu Chriſtiano negant, Chriſtum nullo modo Deum, ſed merum hominem agnoſcentes, & proinde Idololatricum clamantes, ſi quis Chriſtum vt Deum adoret, quos Euangelici ſcriptores ita ſola Eccleſiæ, & Patrum authoritate refellunt, vt magis eos in ſua impietate confirment. Atq; hac fides de Chriſto mero homine viget in plēriſq; omnibus Eccleſiis Caluinianis, ad quam

alij

alij Miniſtri tectè & inſidiosè, vt Galliæ Antarcticæ in America Apoſtoli Caluiniani (vbi in prædicanda barbaris fide veri Dei notatur quadam excellentia Alcorani ſupra Euangeliſmum) alij autem apertè & directè diſcipulos ſuos informant.

CAPVT NONVM.

SAMVEL.

PROBE animaduerti (Michæa) quæ tu ex Theologia Doctorum noſtrorum de hoc abſtruſo myſterio fuſè & copiosè perſecutus es, quæ ſanè vt nihil aliud dicam, mihi videntur valde admirãda. Nam neque eos planè condemnare volo, quorum nomen honoro, nec tamen manifeſtam impietatem defendere audeo, quam in iſtis eorum exẽplis & ſcriptis perſpicio. Et niſi plurimum fallor, tota hæc tam vaſta hæreſium & impietatum colluuio ex vno manat fonte, quem ego in initio malum eſſe Eccleſiarum noſtrum immedicabile confeſſus ſum. Et quo altiùs in harum controuerſiarum diſquiſitionem penetro, eo mihi videtur peſtilentiorem fœdiſſimorum errorum ſentinam effundere. Dum enim ſinguli ſuo arbitratu quæſtiones omnes decĩdunt, & omnem ſcripturarum interpretationem reijciunt, ſi opinionibus illis aduerſatur quas ipſi ſua mente anticipatas tenuerunt, hinc fit, vt dũ nullum eſt in Eccleſia tribunal, quod exortis diſputationibus modum imponat, illæ pro diſputantiũ ingenio vel arrogantia, vel pertinacia quæ cuiquam cedere turpe exiſtimat, in infinitum multiplicentur. Omnia enim quæ à te commemorata ſunt, valde quidem tetra & nefaria, vnà cum eorum authoribus Arrio, Sabellio, & Samoſateno in perpetuis tenebris iacuiſſent, ſi Concilium primum Nicenum ſuã iuſtam authoritatem obtineret, pro qua Beza tantopere ſudauit. Sed illa cõmunis exceptio, quæ ſemper in lingua & calamis noſtrorum hæret, quanquam per ſe tolerabilis eſt, maximè tamen infandis blaſphemijs & interminatis contentionibus aditũ præbet. In Ratisbonenſi colloquio quod Carolo Cæſare authore inierunt Pontificij & Proteſtantes Auguſtanæ Confeſſionis, quorũ Principes eo tempore fuerũt Bucerus, Brentius, & Georgius Maior, quum Pontificij obiicerent primorum Conciliorũ authoritatem, perhumaniter reſponderunt noſtri, *ſe amplecti quidem quatuor magna Concilia, Nicænum, Conſtantinopolitanum, Ephesinum, & Chalcedonenſe*, ſed cum ſua adiectione *quatenus cum ſacra Scriptura conueniunt*. Quam eorum ſuperſtitionem in

Bucerus in diſputatione Ratiſbonenſi g. 34

in illis quatuor tã accuratè ſeligendis plurimum ſanè demiror. Cum illa enim conditione, cuius etiam iudiciũ ad ſeipſos ſolos reuocabant, non video, quin ſine aliquo cauſæ præiudicio omnia Concilia, & ipſum quoq; Tridentinũ vel Lateranenſe potuerint amplecti. Ego etiã certè Alcoranũ veſtrum, *quatenus cũ ſacra Scriptura conuenit*, recipio & veneror. Et tamen ferri hoc poterat, ſi viri tantum docti & verè Euangelici hoc præſidio ad veritatem Euangelicam contra hominum errantium cõmenta protegendam vterentur. Sed quum hoc Euangelici nomen ad tantam ſectarum multitudinem diffundatur, quantam magno meo cum dolore te perſtringentem audio, quumq; veris reformatæ religionis Chriſtianis tam multi falſi fratres confuſi & permixti ſunt, vt nec primarij Doctores noſtri alteros ab alteris internoſcant; non ſatis video, ſi vni ſectæ hanc ſui defendendi viam aperuero, quemadmodum alteri eam potero occludere. Ex hoc enim ipſo experimento, & magna Bezæ contra Arrianos pro Nicæno Concilio dimicatione perſpicio, quod ſi Bucerus Concilium Nicænum admittat quidem, ſed *quatenus cum Scriptura conuenit*, Arrianum ſtatim eadem cautione velle Cõcilij Nicæni nomen quoq; ſummo cum honore recipere, vim autẽ eius omnem facilè à ſe depellere, quãdo Conciliũ, *Conſubſtantialem cum Patre* Chriſtũ definiens, ſuo iudicio cũ *Scriptura ſacra non conueniat*. Vtinam verò vel Principes, vel Superintendentes Eccleſiarum noſtrarum hanc rimã omnibus cuiuſcunq; generis ſectarijs adeò peruiam, aliqua tandem ratione poſſent obſtruere. Id quidẽ niſi fecerint, nouum diſſidiorum flumẽ in dies ſingulos neceſſe eſt erumpere, & breui Eccleſiam noſtram penitùs ſubmergere. Quod enim tu non malè reprehendiſti, id ego ſæpius obſeruaui in moribus noſtrorum hominum vſu venire, vt religionis ſuſceptæ tædio poſt paucos annos affecti, ſenſim ad deteriora ferantur, gradatimque prorepant, donec tandem ad eam impietatem perueniant, à qua initio maximè abhorrebant. Cuius rei egregium documentum præbent plurimi in Anglia noſtra Proteſtantes, qui Euangelicæ doctrinæ, qua iam diu ſingulari Reginæ maieſtatis beneficio fruuntur pertæſi, ad Puritanorum & deinde ad Anabaptiſtarum ſectas deficiunt, & deniq; ad Familianos, quos fateor eiuſdẽ eſſe omninò fidei cum tuis Mahumetanis contra Trinitatẽ & Chriſti Deitatem; *quos tamen in multis regni noſtri partibus ſuas habere coitiones, & conuenticula, & ad immenſam multitudinem eſſe amplificatos*, & conſtans eſt fama, & Miniſtri noſtri grauiter, quanquam nimium ſerò conqueruntur. Memini me audire multorum ſermonibus celebratum, quum Henricus 8. principatũ Eccleſiaſticum inuaderet, eiuſq; vires primũ contra Thomã Martyrem

E.R. vbi ſupra in præfat. cõtra famil. Amoris.

tyrem (vt ferebatur) Archiepiſcopum quondam Cantuarienſem experiri vellet, qui illius ſpiritualis in Regibus excellentiæ perpetuus fuerat aduerſarius, quem propterea Rex noſter conſilio Cromvvelli ſui vicarij Eccleſiæ Anglicanæ capitis decreuit quaſi capite minutum è numero ſanctorum ciuium eſſe eijciendum, multas fuiſſe apud nos Eccleſias illius nomine extructas, quæ propter hoc Regis decretum veteri reiecto, nouos ſibi patronos aſciſcere cogebantur. Quum ergo in Hibernia (quæ Regibus noſtris paret) ſacellum quoddam huic Sancto dedicatum, & S. Thomæ ſacellum populari ſermone nuncupatū hiis temporibus periculum aliquod ſuis Parochianis creare videretur, illi Epiſcopum Diocœſis adeunt, eumque conſulunt, quem ſanctum in locum Thomæ Cantuarienſis ſurrogari vellet. Epiſcopus monet, vt D. Petrum, vel Paulum aſſumant. At quid (inquiunt iſti homines ruſtici & ſimplices) ſi Rex aliquando D. quoque Petrum & Paulum, vt modò D. Thomam exauthorare velit? Quin ergo, ſubiecit Epiſcopus, ſanctiſſimæ Trinitati Eccleſia veſtra dedicetur. Neq; enim periculum eſt, ne illa ſemper ſuum locum, & maieſtatem obtineat. Nunc verò neq; hæc ipſa de ſacroſancta Trinitate fides adeò eſt certa & ſecura, quā Epiſcopus iſte, & omnes ſimul Chriſtiani eo tempore opinabantur: imò quod propter certiſſimam rei fidem in omnium animis altiſſimè defixam omnes tum exhorruiſſent, vt quis de Trinitate dubitaret, aut diſputaret, id iam propter omnium fidei capitum continuam mutabilitatem ſine aliqua reuerentia publicè & promiſcuè fit, etiam ab hominibus maximè ignaris. Cui temeritati niſi maturè occurratur, ea magnam ſine quæſtione perniciē Euangelio, & Eccleſiis reformatis eſt allatura. Sed iſta deplorare faciliùs eſt quam emendare, quare & à nobis prætermittantur. Illud autem fortaſſe aliquantulum imminuit grauitatē peccati huius, quod iſti ſcriptores noſtri hæc ab illis contra Trinitatem dicta vel ſcripta, obiter potiùs & negligenter aliud agentes excidere ſibi è calamis paſſi ſunt, quam conſideratè maturoq; iudicio aſſeruerunt. Et in Trinitate quidem & vnitate propter rei altitudinem & difficultatem, & in ipſo myſterio implicitam ſpeciem quandam repugnantiæ (pugnare enim videtur, vt credas Trinitatē, in qua tamē ſimpliciſſima inſit vnitas) procliuis erat error, & de ea (quod ego tibi cōfirmare poſſum Michea) rarus erat Miniſtrorū noſtrorum ad populum ſermo: At de Chriſto præſertim incarnato, quem magis habent familiarem, & quem in ſuis concionibus populo inculcant ſtudioſiſſimè, verè mihi perſuadeo huiuſmodi errores nullos ab eis ſpargi. MICHAEAS. Leuiſſima ſunt quæ dicis Samuel, & planè indigna refutatione, nec præſtas eam, quā modò

De ſchiſmate Anglicano. lib. 1.

modo prætendebas æquabilitatem. Quum enim religione te impediri aiebas, quo minus maniſeſtam tuorum impietatē defenderes, nunc tamen religionis illius oblitus, eam impietatem quibus potes ſpecioſis verborum coloribus obducis, & tamen magis teipſum eorum ſordibus fœdas, quam maculas ab illis contractas eluis. Quid enim poteſt dici obtuſiùs, quàm præceptores tuos hæc contra Trinitatem non cogitato, ſed temerè effudiſſe? Peſſimè ergo de re Chriſtiana merentur, ſi manibus illotis, ſine concilio, in hæc arcana religionis veſtræ adyta irrumpunt. Atque illud non magis eſt a te incōſideratè dictū, quàm ab illis factum. Qui enim in Catechiſmis ſuis populum ad talem fidem inſtituunt, qui libris iterum atque iterum impreſſis illam vrgent, qui ſcripturas ad illam comprobandam vndique corradunt, qui toti Concilio Nicæno maniſeſtò ſe opponunt, qui ſæpiùs admoniti ſemper tamen in eadem ſententia perſeuerant, quo ore non deliberatè nec conſultò hæc egiſſe dicendi ſunt? Quid verò Miniſtri veſtri homines ſuorum comminiſtrorum cōfeſsione rudes, indocti, inconſtantes, hac & illac quouis flamine agitati, principiorum ſuæ religionis ignari, quorum plerique penitus ſunt & diuinarum & humanarum literarum expertes ad populum concionentur, neque ſcio, neque ſcire laboro. Multi enim iam effluxerunt anni, poſtquam eorum concionibus interfui. Etſi Euangelium veſtrum illis colūnis nitatur, non dubito, quin eius ruinam propediem viſuri ſumus. Illud mihi potiùs & tibi quoque diſpiciēdum eſt, quod publicis regni veſtri conuitiis introducta religio præ ſe ferat, quo Reipub. & religionis veſtræ principes tendant, quid Euangeliſtæ doceant, quid Caluini, Bezæ, Bullingeri, Ochini, Melancthonis, Lutheri, & iſtiuſmodi Euangelij veſtri lumina monumentis ſuis mandent, quo veſtræ ſocietatis Eccleſiæ Gallicanæ, Polonicæ, Flandricæ & Geneuenſis propendeant, quò denique Proteſtantium & aliorum, & nominatim Anglorum generalis quidam impetus feratur. Hiis enim pōderibus & momentis libranda eſt religio veſtra. Quod ſi iſta vel omnia, vel pleraque Trinitatem occultè demoliri deprehenderis, & noſtrā Alcorani fidem conſtabilire de miniſtris nullo vel apud ſuos domi auditores numero, quiquæ hæc abſtruſa non intelligunt, noli mihi moleſtus eſſe. Vt autem Eūāgelij veſtri curſum, & proteſtantium inclinationem multò pleniùs omnes aduertāt, & tota noſtri temporis Eccleſiaſtica hiſtoria, & hæc ipſa à te modò iniecta Familianorum (extraneos omittam) mentio magnā occaſionem ſuppeditat. In Tranſyluaniā incepit primo Lutheraniſmus, mox principis nutu & auctoritate ſucceſſit Caluiniſmus, etiamſi ille nō promiſſo ſolū ſed iuramento quoq;, paulò

Poſſeuinus de Theoremat. Politic. & militar. Lanoue. pa. 41 42 de Atebiſmis hæreticorum. cap. 14.

antea Stephano Poloniæ Regi cōfirmaſſet ſe ſectas omnes deteſtari, in primis Caluiniſmū de quo illud nominatim adiecit: *Si me vnquā Caluini ſectatorem videritis canē vocate.* Sed neq; diu à maiori perfectione cōplectēda deſtitit: nā paulò poſt *abnegata Chriſti diuinitate factus eſt Arrianus*, quo ſtatim mortuo Miniſtris variarum ſectarum conuentus pro ſuis ſeparatim Euangeliſmis Iordæ, Claudiopoli, Varadini, celebrantibus omniū diſputationis is communis prodiit fructus & effectus, *vt Arrianiſmus & Sabellianiſmus per Tranſyluaniam & Hungariam latè peruagatus ſit; &, Alcorano Mahumetis facilis via ſtrata.* Vnde tā faciles mutationes, niſi quia naturalis quidam eſt Euangeliſmi ad Mahumetiſmū curſus & propēſio. Mittamus reliquas prouincias, Hungariam, Poloniam, Germaniam, Galliam, Flandriam. Pergamus ad Angliam quo tua Familianorum commemoratio me vocat: & aduerte an non apud eos hoc totum magis eluceat. Cùm enim hæc fides contra Trinitatem Chriſtiq; deitatem in tam multis Proteſtantium Anglorum millibus per varias regni veſtri partes imprimatur, vnde eam fluere probabile eſt, niſi à tacito quodam Euangelij inſtinctu? Legibus enim Parlamēti veſtri (quod ex libro Communionis veſtræ cōiicio) Trinitatis fides precipitur; Concionatores, vt tu fateris ſuis in concionibus quamuis de ea rarò loquuntur, nunquam tamen impugnant: libri contra eam ſcripti nulli (vt opinor) apud vos ſaltem publicè circumferuntur. Vnde ergo hæc in veſtris hominibus ad Trinitatem reſpuendā procliuitas niſi à naturali quodam Euangeliſmi ductu & ſenſu? Vnde niſi à generalibus Euāgelij principiis, quibus continenter ipſorum auribus circumſonat, ſcripturas eſſe clariſſimas, nec quicquā neceſſariò recipiēdum, quod non illis manifeſtè contineatur. Quo poſito quid aliud expectandum eſt, quàm vt fides Trinitatis ex eorum mētibus ſtatim euaneſcat? Illi ſiquidem cum ſuis Miniſtris ſingulis annis ſcripturas omnes à capite ad calcem percurrentes, vt nuſquam audiunt Pontificem Romanum, nuſquam purgatorium, nuſquā ſeptem Sacramenta, nuſquā Miſſam, ita nuſquā Trinitatem, nuſquam tres perſonas in vna Deitate, nuſquā tres conſubſtantiales, coæternas, nuſquā alia eò pertinentia vel perſpicuè vel obſcurè memorari audiūt, imo nuſquā vel leuia iſtarū rerū veſtigia reperiunt. Quid dico eos reperire? quū ſi tu vel alius quiſpiam ea in recōditis quibuſdam Prophetarū & Apoſtolorum locis tanquam aurum in terræ viſceribus latēs eruere conetur, illiſque oſtendere, illi ne cōcipere quidem poſſint! Sed agamus de eo quod tu ad tuos excuſandos multū valere putas, de Chriſto incarnato, quod poſt Trinitatem alterū eſt religionis tuæ fundamētum. Hoc autē quia maiori iam ex parte abſolutum

lutum eſt, eò celeriùs expedietur. Neque enim arbitror te incarnatum illum ita interpretari, vt diuinam Chriſti naturã ab illo incarnato ſepares. Cum itaque fides veſtra Chriſtum duabus ex naturis componat, altera diuina, altera humana, illa quæ fuit ab æterno, hæc quæ facta eſt in tempore, quarum illa poſtular, vt credatur filius Dei, iſta vt credatur filius Mariæ virginis, illam naturam quum iam ſuſtulerimus, de altera non eſt, cur admodum ſimus ſoliciti. Nemo eſt enim inter Turcas & Mauros noſtros, qui nõ Chriſtum Marię virginis ſanctiſſimè filiũ eſſe exiſtimet, eumq; vt diuinũ Prophetã, & Deo inprimis gratioſum reuereatur. Sed quia vos hoc præconio non cõtenti eum hominẽ ſimul & Deum profitemini, in eò eſt controuerſia, noſtraq; à vobis diſiunctio. Et tamẽ ne putes pręceptores tuos vel in hoc articulo admodũ eſſe firmos & cõſtantes, attingã ſtrictim nomina Ducũ & militũ veſtrorũ, qui ad oppugnandã Chriſti perſonam auxiliares nobis copias ſuppeditant: non dico qui idcirco Chriſtũ Deum & hominem negant, quia vnam in deitate perſonã ſtatuunt, vel quia Chriſtum à Deo Patre generatum inficiãtur, quod tamen & euidens eſt, & inuictum ad eius perſonã deſtruendam argumentum, vel qui Arrianè inferiorem à Patre deitatẽ ei aſſignant, de quibus ſuperius, ſed qui planè & ſyllabatim Chriſtum Deum nõ eſſe, ſed nudum hominẽ aſſeruerũt. Horum quidem nonnullos antea propter argumẽti vicinitatẽ obiter nominauimus, eoq; pauciora nobis reſtãt narrãda. Sed tamen quoniã hic eſt proprius eius argumenti tractandi locus, ideò hîc alia quædam illis antea dictis adiiciemus. Quare cùm permulti, iiq; viri doctiſſimi & Euangeliſtæ in Eccleſiis veſtris excellentes in hoc Alcorani noſtri principiũ veſtris hominibus ſuadendũ incubuerint, tum illud nemo vel fructuoſiùs docuit, vel callidiùs probauit quã Bernardinus Ochinus, cuius extant ea de re perelegantes dialogi Italicè quidẽ ab eo ſcripti, ſed ad commune Euãgelicarum Eccleſiarũ bonum Latino ſermone à Sebaſtiano Caſtalione donati. Quæ verò ratio eum ad hos dialogos perſcribẽdos cõmouit? *Quoniã* (inquit ipſe) *in Eccleſiis reformatis de Trinitate & deitate Chriſti varias exiſtere opiniones audio, iudicaui mei eſſe officij ad veritatẽ declarandã hos dialogos emittere.* In quibus per ſpiritũ ſuum multũ laborat, vt Chriſti ante incarnationẽ nullã fuiſſe perſonã, nullã hypoſtaſim vndiq; cõquiſitis ſcripturæ locis demõſtret. Audis *reformatas Eccleſias* de Chriſti deitate nõ minùsquã de Trinitate diuerſis opinionibus laborare, alios putare eſſe Deũ & hominẽ, alios putare eſſe ſolũ hominẽ, ideoq; hũc egregium Euangeliſtã accinxiſſe ſe ad ſcribendũ, vt illis reformatis Eccleſis, quæ ſolũ hominẽ rebantur ſuã opẽ afferret. Quid autẽ pręſtitit, eiuſq; labores reformatis Eccleſiis

Ochinus dialog. lib. 2. in præfatio.

Ochinus in præfat. libri ſecu di Dialo.

cleſiis & renaſcenti in Polonia Euangelio vt loquitur Beza quã fuerint ſalutares, ex eo coniice, quod ille ipſe *Illuſtriſſimus Princeps Nicolaus Radzimilus Dux Olicæ & Palatinus Vilnenſis, qui pro ſuis raris virtutibus ſingularíq; pietate earum Polonicarum Eccleſiarum patrocinium, defenſionemq; ſuſcepit*: Cui Bernardinus Ochinus hos *ſuos Dialogos dedicauit, vt eius ſplendore & authoritate cõmendati fructum afferrent maiorem*, perpaucis annis poſtquam hos Dialogos ſimileſque libros ſtudiosè peruolutaſſet, à Miniſtris autem qui è Geneua Tiguroq; ad eam renaſcentẽ in Euangelio Eccleſiam ædificandam permulti acceſſerant valde confirmatus ſolenni legatione, vt ſupra admonui, à Caluino, Bullingero reliquiſque paſtoribus tum Geneuenſibus, tum Tigurinis, pro *ſua ſingulari pietate rariſq; virtutibus* poſtulauit, vt veteres Papiſtarum de Trinitate Chriſtoque Deo opiniones ex omnibus Eccleſiis quæ renaſcẽti Euangelio nomina darẽt, explodendas eſſe decernerent, & deinceps de Deo & Chriſto ad Alcorani noſtri normam prædicarent.

Lelius Socinus ſupra.

Nec minus in hoc opere quàm Bernardinus, profuit quoque Lelius Socinus obliquè & præter voluntatem à Theodoro Beza tantopere commẽdatus, qui ſequutus Caluinum in hoc artificio præeuntem, & ipſe reliqua ſcripturæ loca ad Chriſti diuinitatem aſtruendam pertinentia vobis eripuit, & ſpeciatim, *primum Ioannis caput interpretans, docuit Chriſtum ante natiuitatem non fuiſſe perſonam, & nomine λόγου non perſonam, ſed qualitatem & ideam in mente diuina conceptam ſignificari, nec alio modo Chriſtum fuiſſe verbũ Patris, quàm à Chriſto Ioannes Baptiſta dictus eſt vox clamantis*

Apud Zãchium præfatio. ad lectorẽ & lib. 6. cap. 2. pag. 238.

Poſſem vim quandam & librorum &, argumentorũ expromere, quibus Tranſyluani & Poloni omnibus Euangelicis fratribus fidem ſuam probare & *Chriſtum fuiſſe atque eſſe nudum ψιλὸν hominem* (id enim ſæpè repetunt) oſtendere contendunt. Sed ego qui potiùs ſtudeo ſummatim narrare quid credant Eccleſiæ Euangelicæ, & quam multæ ſunt huius fidei participes, quam argumenta colligere, quibus permotæ id credant, iſto labore volens ſuperſedeo, req; ſi ea ſcire cupis, ad Hieronymũ Zanchium ablego, qui ea recitat & refellit, ſed ſæpè eo temperamẽto, vt partes noſtras iuuet non mediocriter, & ipſe ſe nõ nimis obſcurè Sabellianũ præbeat qui ingenuè fatetur & *alibi in prouincijs à Papiſtica ſuperſtitione ad Euangelij puritatem reformatis, maximè autem in Polonia & Tranſyluania doctrinam de æterna Chriſti Deitate oppugnari, & varia per Germaniam ſcripta contra hoc fidei Chriſtianæ fundamentum ſpargi.*

Zanchius in præfat. lib. ad Grindallum Eboracenſem

Et vt ſcias quantum hæc doctrina ſit amplificata, quam altè radices iecerit, qualeſque ſint eius & Magiſtri & diſcipuli, eos *qui Chriſtum Deum negant in duos ordines* diſtribuit. *Alter* (inquit) *eſt eorum, qui quum ipſi*

perfidè

perfide & pertinaciter à Chriſto defecerint, reliquos quoque omnes ad eandem defectionem ſuis & verbis & ſcriptis ſolicitare, contortis ad hanc rem ſcripturis non vereantur. Alter ordo eſt eorum, qui ſimpliciter ſeducti, religione quadam in caſtra præceptorum ſuorum tranſierunt, quod videlicet ſophiſmatis decepti metuant, ne ſi Chriſtum vt verum æternumq́; Deum confiteantur & colant blaſphemi tandem & idololatræ deprehendantur. Et non putas iſtos magiſtros proximè ad Mahumetē acceſſiſſe, qui Chriſtianos eò prouexerūt, vt terrore Idololatriæ eos à Chriſto colēdo abſtraxerint, & religione deuinctos eoſdē terreant, ne diuiniùs aliquid de Chriſto ſuſpicentur, ſcripturiſq́ue Propheticis & Apoſtolicis diligenter collatis eos in hac fide contineant? I nunc & nega Euangelium tuum noſtro Alcorano inſeruire, Euangeliſtas tuos Mahumeti noſtro nauare operam, illos inchoare, nos abſoluere, illos in animis ſuorum iacere ſementem Euangelicam, quæ ſtato tempore producat Turcicam meſſem, hoc eſt, illos quaſi catechiſmo informare ſuos diſcipulos, quos deinceps perfecta diſciplina nobis tradāt imbuendos: quanquam vt ſimpliciter loquar, non multum relinquunt nobis apponendum. Neque enim video quid deſit ad iſtos integrè plenèque Turcas efficiendos, niſi forte quis externam circunciſionis ceremoniam requirat. Neque verò ipſe Zanchius ad vtrumque fratrum ſuorum ordinem in hac opinione confirmandum minimum affert momenti, quum contra eos qui Patres niſi quatenus ipſorum iudicio cum ſcriptura ſacra conueniunt, magnificè contemnunt, Patres affert, eóſque totam belli molem ſuſtinere cogit, & in Eccleſiæ nomine ſummam authoritatem & præcipuam victoriæ ſpem reponit. Hac enim eos quaſi fortiſſima phalange adoritur. *Eſt certiſſimum eo quo nos modo Eccleſiam ſemper ſenſiſſe. Fatentur hoc licet inuiti ipſi etiam aduerſarij, ſi non verbis, ſaltem re ipſa, dum totam Eccleſiam accuſant erroris in hoc dogmate, patrúmque omnium teſtimonia & Conciliorum reiiciunt authoritatem, quo fit, vt fateri cogantur ſe non fuiſſe verè baptizatos, ideoque ſe deberecū Anabaptiſtis rebaptizari,* &c. Et mox: *Bellum apertum ab eis indictum fuiſſe toti Chriſti Eccleſiæ teſtantur putidi ipſorum libri.* Cui vel maximè ſedato non ſtomachum moueat hæc hominis vaniſsimi inſulſa loquacitas? Tu quum in omnium ſcriptorum Euangelicorum libris & moribus ſtatum, ratum, & fixum ſit axioma, in myſteriis diuinis obmuteſcere oportere homines omnes, & humana teſtimonia: quum hoc vno telo Miſſam, inuocationem Sanctorum, operum merita, Pontificatum Romanum & reliqua Papiſticæ Eccleſiæ ſcita, ipſamq́ue Eccleſiam Romanam totam confoderis, quum hoc vno præſidio Euangelium tuum hactenus contra Papiſtas ar-

maueris: quum fratres tui illi qui adhuc de Chriſto aliquid diuinius ſuſpicantur, huius tanquam fœdæ prænaricationis & Euangelicæ cauſæ per tuam timiditatem proditæ te commoneant, alij qui ipſis Euangeliſmi regulis & antiquis axiomatis inhærent, ſuperbè contra te triumphant, quod perſpicuis ſcripturis deſtiturus prorſus Papiſticè Patrum & Eccleſiæ opem imploras: hiis tu ita iam vndique obſeſſus, laceſſitus, & exagitatus, & à Patrum Eccleſiæque preſidio tua ipſius voluntaria fuga & ceſſione iam olim depulſus, rurſus Patres & Eccleſiã opponas? ad Auguſtinos, Hieronymos, Baſilios, hoc eſt, *monachos, hypocritas*, ignaros, qui nihil in *Petro Pauloq́ intellexerunt*, cõfugias? ſub nominis Patrum vmbra deliteſcas? niſi frontem penitus amiſeris, deſine trita illa & raucida proſerre, quod ſint pertinaces, obſtinati, perfidi, quod deficiant à Chriſto, quòd eorum *libri ſint putidi*, & huiuſmodi rer & amplius ridicula. Perſpicuas & planas ſcripturas expectant, mitte contumelias, & iſtiuſmodi ſcripturas in mediũ prome. Has enim omnes obtuſas & amẽtatas haſtas iſti nullo ſuo periculo nudis manibus excipiunt, & in te animosè retorquent. Eandem enim pertinaciam, cæcitatem, ignorantiam, & putidos libros tibi viciſſim obiectant, & variis emiſſis voluminibus quaſi in iudicium te arceſſunt, & de hiis contra purum Euangelium eiuſque profeſſores contumeliis litem tibi cõteſtantur. At (inquis) defecerũt ab Eccleſia. Ita nimirum, quemadmodum tu ab eadem Eccleſia defeciſti prior. Patres omnes reiiciunt, ita nimirum, vt tu, tuique omnes: quatenus cum ſcriptura ſacra nõ conueniunt, ſaltem rebaptizandi ſunt, quando Eccleſiam idololatriæ condemnant in Chriſto colendo, quæ propterea eos rectè non potuit baptizare. Quin ergo tu prior cum toto Euangelicorum grege de integro baptiſmum ſuſcipias opus eſt. Vos enim omnes eandem Eccleſiam craſſioris idololatriæ, quod ſimulachra vt Deos coluerit, quòd panem & vinum pro mundi creatore adorauerit, accuſaſtis & damnaſtis, quare baptiſmus ab eadem Eccleſia eodem modo vobis vtriſque collatus, qui magis in vobis quàm in illis erit efficax? Reprehendit & meritò Chriſtus illos craſsè ſuperſtitioſos, qui quum in ſuis oculis trabem non perſentiſcant, in oculis tamen aliorum feſtucã perſpicere & miſereri ſoleant, & Poëta putat neminem eſſe tam compoſito & quieto animo qui non vehementiſſimè concitetur, & (vt ille loquitur) *qui cælum terra non miſceat, & mare cælo*, ſi audiat à Verre accuſari furem, à Clodio mœchum, à Catilina Cethegum, hoc eſt, à manifeſtè & palam reo alterum eiuſdem criminis participem. Quis enim (vt idem ait) *tulerit Gracchos de ſeditione querentes*? At iſti Primarij & Palatini Miniſtri poſtquam grandi magnificoque ſermone

Matt. 7.

Iuuenal. Satyr. 2.

ſermone de vno Iehouah, & tribus Elohim ſæpiſſimè repetito magnam ſui expectationē conciuerūt; poſtquā auditores ſolennibus eorum promiſſis, ipſoque Euāgelij perpetuo charactere perſuaſi, nihil niſi Prophetica & Apoſtolica argumēta attēdūt, tum iſti modò tam elati Magiſtri ſubitò demittunt criſtas, & ad vetus atque veternoſum Patrum, Cōciliorū, & Eccleſię Catholicæ perfugium decurrunt, id quod ſi ad iſtos Chriſti hoſtes debellandos valet, valet quoq; ad ipſos plurimarū & grauiſſimarum hæreſum reuincēdos, valet ad eorū Euangeliū funditùs deiiciendum, fieriq; non poteſt, quin hac eadē machina tota illa, quā multis annis, maximis impenſis & laboribus extruxerunt, ſubitò ruat alto à culmine Troia. Quare quod addit Hieronymus iſte, ſe laborē hunc ſcribēdi ſumpſiſſe, *partim propter ſuos minimè negligēdos fratres, qui ſcrupis blaſphemiæ & idololatriæ premūtur, timētes ne blaſphemi & idololatræ cōuincātur, ſi Chriſtū Deum confiteantur*, quiq; zelum prætēdunt, *qui mirum in modū affici videri volunt gloria Patris*, partim etiā propter Hungaros Proteſtātes, *qui theſes quaſdā hac de re Albæ Iuliæ in Hungaria diſputandas* per totam circumcirca Germaniā *ad Rhenū vſque, & Palatini Principis Miniſtros* in ipſa Rheni ripa cōmorantes *miſerunt*, ita tanquam ad ſingulare certamen prouocando Lutheranos, & Zuinglianos Theologos, cum hæc cauſa Zanchum ad ſcribēdum impulerit: ei reſpōderi poterit aptiſſimè ab iſtis fratribus, quod hic nō eſt modus euellēdi ſcrupos veteres, ſed iniiciendi nouos, & totam fabricā Euangelicam diruēdi, quando hiis tam immenſis Eccleſiæ & Patrum laudibus, fideiq; in baptiſmo deuota facta mentione, eiuſq; retinendæ impoſita neceſſitate ad veterem Papiſmū reducūtur: & ſi ſatis ſit (vt vult Zāchius ad ſimplices Chriſtianos coram tribunali diuino ab æternis gehennæ ignibus liberandos, vt dicant *ſe Chriſtum æternum Deum credidiſſe*, quia *ſemper huc vſque conſtanter ita credidit Eccleſia*, ſufficiet quoque ad Chriſtianos in eodem iudicio defendendos, vt dicant ſe Miſſam coluiſſe, & realem in ea Chriſti præſentiam agnouiſſe, & eius generis reliqua, quia ſic ſemper hucuſq; cōſtanter eadē credidit & agnouit Eccleſia. Quare nec dubium eſt, quin ſi cum hiis argumentis ad fratres ſuos Albæ Iuliæ refutandos ſe cōtuliſſet Zanchius, riſu & cachinnis, & ſibilis ex eo cætu fuiſſet exploſus. Sed video me nonnihil à propoſito digreſſum. Indignitas enim rei, & iſtorū Apoſtolorū in diſputādo inſulſitas Penelopes telā texentiū, & retexentiū, & qui vt deplorat Illiricus, tanquā *noui Ecebolij ex vniuerſa religione cothurnos conſuunt, veritatem in etiam, & non abſq; omni conſcientiæ morſu conuertentes*, me nonnihil de curriculo meo deflectere coegit. Quare redeo ad enumerandos reliquos fratres

Zanchius lib. de 3. Elohim & vno Iehouah.

Fratres Euangelici putant idololatricum, adorare Chriſtum.

Zanchius ibidem in præfat.

Magdeb. in Centuria 9. præfatio.

tuos quos habebis in hoc contra diuinam Chriſti perſonam certamine commilitones. Et vt Polonia, Transſyluania, Germaniaque relicta, in Galliam & Flandriam tranſeas, illicque delectum facias, multa millia de repentè tibi occurrēt. Sic enim ſcribit Caluinus. *Libertinorū variæ ſunt ſectæ in Hollādia Flandria, Brabantia, cæteriſque Germaniæ inferioris regionibus, & deinceps in Franciā profecti plurimos illic corruperūt, adeo vt nullo in loco habitarint, quē purum & integrum ab hac contagione reliquerint, adeoq́ profecerunt, vt horribile ſit auditu; quā illic infecta ſint omnia.* Audis mirificam Euangelij tui & Alcorani ſimul noſtri ſemētem? quæ in vniuerſis illis ampliſſimis prouinciis adeò latè ſe diffudit? Atqui non tam diſcipulorum multitudine, quam magiſtrorum copia freti (niſi Papiſtarum Euangelij progreſſus impedientium conſpirationes & fœdera obſtant, quo de minus iam propter fœlices Nauarræi Regis progreſſus dubitamus) breui manifeſtā Alcorani in illis locis profeſſionē attendimus, maximè apud eos populos, quibus lingua Gallica eſt vel natiua vel familiaris, quoniā in Gallica lingua (vt ait Caluinus) *velut examen Doctorū huius ſectæ reperitur*, adeo vt maximū in dies ſingulos incrementū ſperemus, nec vlla ſit cauſa quare miretur Caluinus *huius ſectæ tot exiſtere ſectatores*, quę ſtrenuam ei multiplicandæ nauantes operam tot habet Doctores & Magiſtros. Iſtorum autem omnium doctrinæ & prædicationis primum eſt caput, *Chriſtum non eſſe Deum*, nec *ex Patris ſubſtantia vllo modo generatum*, vt propterea Caluinus ingenuè *ſectam* eſſe *ſimpliciter Turcicam* fateatur; nihil certè diſcrepat à veſtra *Familiæ Amoris* congregatione, quę ex Flandria hanc religionem vna cum cæteris Flandrorum mercibus in Angliam importaſſe videtur. Neſcio autem vbi noſtra ætate vel Galli, vel etiam Itali Eccleſiam Euangelicè ordinatam habuerint, qui non hanc Chriſti diuinitatem vna cum Mahumete noſtro ſuſtulerint, eumque merum eſſe hominem veteribus Prophetis & iſtis ſuis nouis Euangeliſtis parem, & ſi non ſtatim primo Eccleſiæ exortu, tandem tamen aliquo interiecto tempore conſtituerint. Quanquam enim veſtrum alij planius & magis directo atque incitato curſu, alij verò callidiùs obliquè per varias ambages & flexus eò deferuntur, omnes tamen, vt inquit ille.

Caluin. Inſtructio aduerſus libertinos cap.4.

Ibid.

Lanney en la refutation des fauſſes ſuppoſitions &c. li.2.ca.2. fol.112.

Caluin. vbi ſupra cap.4.17.

Seriùs aut citiùs metam properatis ad vnam.
Tenditis huc omnes, hæc eſt domus vltima.

Ouid. Meta.

In qua ad extremū libēter commoramini, & Euangelij veſtri tanquā generalē ſedē figitis. Et huius tam artificioſæ circuitionis videor mihi egregiū exēplar annotaſſe in quibuſdā primis è

veſtro

veſtro grege Americanis Apoſtolis. Perrarò euenit, vt ex veſtris Eccleſiis ad Barbaras gentes fide Chriſti imbuendas veterum Apoſtolorum more aliqui Miniſtri amandentur. Illud enim eſt vobis vſitatiùs, vt in Papiſtis à fide ſua auertendis, quam infidelibus ad fidem aliquam conuertendis operam ponatis. Qua in re obiter non poſſum prætermittere, quin vno verbo notem magnam Alcorani, & Eccleſiæ noſtræ præ veſtro Euāgeliſmo excellentiam. Quum enim vos nullum vnquam populum à Paganiſmo ad fidem veſtram, ſiue veram, ſiue falſam cōuerteritis: Nos plurimos enumerare poſſumus in Aſia, Africaque, qui quum aliàs infandi Idololatræ eſſent, Solem, Lunam, ſtellas, flumina, ſerpentes, arbores, ſaxa, & alia iſtiuſmodi loco vnius Dei adorātes, ab hac fœdiſſima Idololatria ad vnius Dei cultum noſtrorum hominum opera traducti ſunt. Neque tantum (vt ex veſtris doctiſſimis quidam præclarè diſputat) ad generalem vnius Dei profeſſionem, ſed etiam ad alia permulta, & Moſaicæ, & Chriſtianæ etiam religionis capita de creatione mundi per vnum Deum, de diluuio vniuerſali propter peccatum inducto, de Abraham veræ religionis capite, quod Moyſes cælitùs legē accepit, quod Prophetæ, inter quos Princeps eſt Dauid, diuinitùs ſint illuminati, quod Ieſus Chriſtus verus eſt Meſſias promiſſus Iudæis, qui eſt verbū, ſpiritus, & mens Dei, fons, origo & caput omnium hominum, conceptus de Spiritu ſancto, natus ex Maria Virgine, infinitorum miraculorum effector, vſque eo vt mortuos ad vitam reuocarit, anima corporeque in cælum tranſlatus, ideoq; omnibus creaturis ratione præditis excellentior, cuius Euangelium eſt doctrina perfectionem continens, totius virtutis, religionis & veritatis qui ad extremum iudex erit mundi, alios in cælo, æternaque beatitudine collocans, alios ad inferos damnans, &c. Et alia innumera per ſe veriſſima, ſine quibus, iā olim ante multos annos, Aſia, & Africa ad veterem Paganiſmum, & Idololatriam fuiſſet reuoluta. Etſi autem tu fortaſſis, tuique etiam in hoc multa reprehendere velitis, & carpere tanquam mutila & imperfecta, propter alia multa vera omiſſa, aut etiam quædam veſtro iudicio falſa admiſta, de quibus non eſt hîc differendi locus, tamen vt vir idem prudenter quidem monet, quemadmodum melius eſt imperfectam, vel etiam falſam habere religionem quam nullam (quemadmodum & Mahumetani, & Chriſtiani quoque omnes contra Plutarchum ſecus opinantem defendūt veriſſimè) meliùſque eſt cibario pane, imo radicibus & corticibus arborum veſci, quam prorſus fame confici, præſtatque ab impio & nefario homine gubernari, quam omnino Principe, aut Magiſtratu carere: ita noſtra Eccleſia, quæ innumerabiles

Poſtel. hiſtoire originel des Turcs pagin. 46.

Ibi. p. 47.

mortales prouincias & populos hac qualicunque vnius Dei, & Chriſti religione imbuit, longè eſt præferenda veſtræ, quæ nunquam à nato primum Euangeliſmo tale aliquid effecit. Semel tantũ accidit memoria noſtra, vt tale aliquid à veſtris fuerit attentatum, ſed ita, vt in hac hiſtoria notabile emineat exemplum illius quam dixi vel ſimulationis, vel circuitionis, qua veſtrum nonnulli non compendiariam ſequentes viam, ſed per longos anfractus & mæandros ad Chriſtum humana ſola, excluſa diuina natura finiendum contendunt. Petrus quidam Richerus inter *Icones Bezæ* pro viro *ſpectatæ pietatis & doctrinæ* celebratus, à Caluino & Eccleſia Geneuenſi in Antarcticam Galliam miſſus eſt. Is primo ſtatim appulſu Euangelium ſuum ab hoc capite exorſus eſt, ne quis Chriſtũ incarnatũ ſibi proponeret adorandum. Suis enim inſtitutis primitiuam illic Eccleſiam formans, è precibus, publicis Nicæni Concilij Symbolum (de quo ſupra dictum eſt) à Caluino & reliquis Caluiniſtis improbatum reiecit, & è Pſalmis Dauidicis vſitatã appendicem, qua gloriam Patri, & Filio, & Spiritu ſancto tribuitis omiſit (quam etiam in Anglia Puritani carpunt vt Papiſticam, & è publica Pſalmodia auferendam diſputant) & quia hæc Arrianiſmum ſaperent, monitus vt Chriſtum inuocaret, prorſus recuſauit, adiecitque *hereticum eſſe, ſi quis diceret Chriſtum neceſſariò orandum*: poſtulatúſque vt hoc vberius explicaret, quum à moribus & fide Geneuenſis Eccleſiæ videretur abhorrere, *reſpondit duas naturas in Chriſto conſiderandas eſſe, vnam diuinam, alteram humanam; permiſſum hunc vt Deum adorare, non vt hominem.* Qua eadem diſtinctione Lambertus Danæus nuper ante annos paucos ab eadem Geneuenſi Eccleſia, ad Eccleſias Belgicas inſtituendas miſſus, Belgas Euangelicos à Chriſto adorando deterruit. Sic enim prædicabat: *Quoniam caro Chriſti etiam in vnitate vera caro eſt, & verè creatura, ideò nunquam religioſo cultu adoranda eſt.* Et rurſus, *Qui ad ipſam carnem Chriſti ſuam adorationem aut inuocationem dirigit, is ex ipſius Dei ore maledictus eſt.* S A M V E L. Atque hæc mihi videtur ſana eſſe doctrina, quique hoc modo prædicat, eum non homines à Chriſto adorando deterrere, ſed potiùs quid in Chriſto adorandum ſit commonefacere. Quum enim certum ſit in Chriſto eſſe naturam humanam, eamque eſſe creaturam, & qui creaturam diuino honore afficit, manifeſtam idololatriam admittere, nihil video in hiis Richeri, Danæique ſermonibus quod reprehenſionem mereatur. Sanè admodum euidens & clarum eſt, neque Richerum, neque Danæum in hiis verbis Chriſtum merũ hominem ſtatuere, & diuinam ei naturam detrahere, cuius tu ſceleris hoc loco noſtrós homines accuſas. M I C H A E A S. Argute

Icones Bezæ.

Villagag. ad articulos Calu. in epiſt. ad Geneuenſem Magiſtrat.

Admonit. 2 ad Parlam. p. 39. & Cart. in defenſione.

Villagag. vbi ſupra.

Danæi Apologia de adoratione carnis Chriſti

Idem in examine libri Kemnitij de duabus naturis.

Vide cõtra blaſphemiam Apologiã Lamb. Danæi de adoratione carnis Chriſti, Tubingæ an. 1583.

guta ſunt hæc Samuel, & captioſa, non autem populo Chriſtiano apta nec accommoda. Si quis in Republica veſtra, vbi maximi honores Reginæ deferũtur, argueret illas externas ceremonias adorandi, aperiendi caput, flectendi genua, non conuenire veſtibus eius, neque brachijs, neq; capiti, neque reliquis corporis partibus, ſed neque potentiæ animi vegetanti, nec ſentienti, imò nec ratiocinanti, an nõ vt ſeditioſus ad carrum alligatus, & per vrbis plateas circũductus, flagellis concideretur, aut grauiore fortaſſis ſupplicio mulctaretur? Quid ſi Concionator vt ſuum populo oſtenderet acumen, è ſuggeſtu diſſereret, eleemoſynas quæ fiunt hominibus indigentibus, illis non admodum prodeſſe, quum anima quæ eſt hominis pars primaria, nec cibis nutriatur, nec veſtes curet, nec à frigore vel caloribus lędatur, ideoq; nec eleemoſynis noſtris indigeat, corpus autem ſeiunctum ab anima nec ipſum has commoditates expetat; an non dignus eſſet, cui populus omnia neceſſaria vitæ ſubſidia ſubtraheret, vt fame & penuria doctrinę ſuæ ſtupiditatem edoceretur. Quid ita? quia etiamſi mathematico quodam ſenſu verum eſt quod iſti omnes loquuntur, populari tamẽ loquendi conſuetudine ſtultum & ineptum eſt, quum vt eleemoſynæ nõ ad animam vel corpus pauperis ſeparatim, ſed ad perſonam, & ſumma illa reuerentia pari modo ad perſonã Principis: ſic hîc quoq, adoratio ad perſonam Chriſti referatur, & in ea terminetur. Ideoq; quũ ſic Miniſtri tui cõcionantur, auditores ſuos nõ ab humanitate Chriſti, ſed à Chriſto adorando retardant & auocant, & per hos gradus, & circuitiones Chriſtũ in eandẽ penitus cum alijs Sanctis claſſem redegerunt. Idq; tu iam pridẽ clarè videres, ſi me paſſus es hanc narrationẽ interruptè à capite ad calcẽ deducere, neq; concluſiones poſtulaſſes præmaturè, quum ego vix dũ media per quæ ad concluſionem ordine peruenitur, poſuiſſem. Poſtquã igitur iſta Chriſto quatenus homini negaſſet, & ab eo vt homine inuocãdo ſuos diſcipulos abſterruiſſet, tũ progreſſus paulò vlterius, ſimpliciter & tanquã mero homini honores Deo debitos eripuit. Quare vt in Hungaria, Germaniaq; Miniſtri ſuis Euãgelicis periculũ idololatriæ diligẽter inculcare ſolẽt, quod vt in Sãctis, ita in Chriſto quoq; colẽdo incurrunt, vt nuper admonui, nõ aliter hic Apoſtolus eundem terrorem ſuis nouis Chriſtianis incuſſit, ne perſonam (non iam carnem Chriſti, aut Chriſtum quatenus hominem) Chriſti adorarent. Sic enim ſequitur in hiſtoria ab ijs qui præſentes aderant, conſcripta. Richerus aſſenſit *per Chriſtum ad Deum Patrem nobis patere aditum, ſed negauit perſonæ Chriſti ſupplicandum eſſe, ne humanitatem eius honore diuino afficeremus. Quamobrẽ preces Eccleſiæ ad Chriſtũ inſtitutas abrogauit,* *Villagag. vbi ſupra cap. 83.*

pro

pro quibus preces à te (Caluine) præſcriptas & editas ſtatis diebus nobis indixit, obnixè nos obteſtatus, vt quum precibus publicè, aut priuatim operam daremus, ſumma diligentia caueremus, ne alio quam ad Deum Patrem animum intenderemus. Vides Samuel, huius egregij Apoſtoli artificium? aduertis ſolertiam? quam doctè, quam ingenioſè agat, & perdiu ſimulatione quadam veſtræ Chriſtianæ fidei ſuſpenſos vos teneat, & vt piſcator cum piſce, ſic ille vobiſcum ludat, donec tandem eſca noſtræ de Chriſto homine ſolo fidei vos planè captos & irretitos, ad noſtrum Alcoranum trahat? Quare non eſt, quod tu iſta non neceſſaria diſtinctione de Chriſto Deo & homine partim adorando, partim non adorando, &c. Putes magiſtros tuos defendere, vel illos à nobis diſiungere. Iam enim perſpicis iſtum eò delabi ſua ſponte, vt non alteri in Chriſto naturæ (quam tamen diſtractionem magis quam diſtinctionem in Eccleſia Chriſtiana ſimplici popello prędicare ſtultum certè eſt, ſi non planè impiū) ſed Chriſto vel perſonæ Chriſti diuinum honorem adimat, & perſonā illam merum eſſe hominem & non Deum, ſuis Neochriſtianis tradat. Sed hoc (vt dixi) ab iſto magis tectè & indirectè. Quod ſi eos audire cupis, qui clarè & articulatè hoc idem faciunt, lōgè plures huius generis enumerare potero, quorum vnus eſto (verbi gratia) doctiſſimus vir Anglus, & Puritanorum nuper in Anglia Princeps. Is eorum idololatriam, qui Chriſtum hominem pro Deo colunt, & Papiſtarum idololatriam, qua panē Euchariſticum pro Deo habent, ſimul comparans, & vtriſque Iudaicam infidelitatem longè anteponens: *Papiſtæ* (inquit) *ipſis Iudæis deteſtabiliores ſunt Idololatria. Quis enim aliquando Iudæus pro Deo cæli adorauit fragmentum panis, vt faciunt Papiſtæ? Neque verò mihi perſuaderi poterit Iudæos (Petrum, Paulum, Apoſtolos & Diſcipulos) vnquam fuiſſe adeò ſtupidos, vt crederent aliquem miſerum & ſimplicem homuncionem quem oculis cernerent, fuiſſe Deum viuentem?* Quod tu tamē de veſtro Ieſu Nazareno miſerè nato, miſeriùs vitam agente, ſed omniū miſerrimè (iuxta veſtra dogmata) mortem obeunte exiſtimas. Quæ perſuaſio huic egregio & clariſſimo ſcriptori prorſus mōſtroſa & portentoſa videtur. Sic item Sebaſtiano Franco ſcriptori in Germanicis Eccleſijs non obſcuro, cuius libri Argentorati impreſſi extant, *Chriſtus ita eſt Deus nec aliter, quam olim Socrates vel Mercurius Triſmegiſtus Deus dicebatur.* Theodorus quoque Beza ſuos diſcipulos erudit, vt *Chriſtum hominem perſonaliter à Deo diſtingant.* Quæ diſtinctio vera eſt radix omnium argumentorum, quibus Neſtorius olim & Richerus vel alij hodierno die diuinum ab eo honorem & adorationem auferunt. Cui inſiſtentes omnes ferè quos hactenus enumerauimus, Trinitatis vel Deitatis Chriſti hoſtes

Cart. in 2. replic. pag. 191. Beza Epiſtola. 6. Beza in reſpon. ad argumenta Brentij de omni præſentia pa. 23. & lib. de hypoſtatica vnione cō tra Andream p. 64. 65.

hoſtes *ex Chriſto redemptore noſtro* (inquit Ioſias Simlerus) *Philoſophum quendam faciunt datum nobis in hunc duntaxat finem, vt ſit rectè viuendi exemplum ad imitationem propoſitum.* In Anglia autem ita nuper propagata eſt hæc fides à Familianis, vt Conſiliarij veſtri vtile putauerint ad reliquorum præproperam temeritatem reprimēdam in vnum nimis acrem huius fidei buccinatorem vltricibus flammis animaduertere: quid verò prædicauit Martyr ille? Idem nimirum quod Beza, quod Sebaſtianus Francus, quod Carierovvritus, quod Richerus, quod tam innumera in omnibus quas proximè numeraui prouinciis Euangelicorū, Fratrū, & Doctorū millia, *Chriſtum nō eſſe Deum, nec Saluatorē mundi: eum qui colunt execrabiles eſſe idololatras; Baptiſmum non eſſe in Eccleſia neceſſarium, nec Sacramentum Euchariſtia; Spiritum ſanctum non eſſe Deum; & fantaſma eſſe. quod Papiſtæ de Spiritus ſancti vel eſſentia vel Deitate credunt.* Sic ille viuens docuit, multòque fructuoſiùs morte firmauit, & in mediis flammis illuſtris martyr ſanguine ſuo ſanctiſſimam Alcorani noſtri doctrinam obſignauit. Quam itidem fidem non nuper exortam, ſed vna cum Euangelio veſtro in Anglia ſatam fuiſſe, & à primis Eccleſiæ illius authoribus traditam, argumento eſt, quod temporibus Reginæ Mariæ martyres veſtri hanc fidē tenuerunt, & pro eadem conſtantiſſimè ad mortem vſque decertarunt. Id quod & ex Actis Epiſcopalibus iudiciiſque publicis patet, & etiam ex Martyrologi veſtri Foxi monumentis, qui perſpicuè notat *Euangelicorum fratrum nonnullos,* qui tum Londini in carceribus propter Euangelium incluſi fuerant, *Chriſti diuinitatem negaſſe.* Sanguis autem martyris (vt vos frequentiſſimè vſurpatis) eſt ſemen Euangelij. Et fieri non poteſt quin hoc ſemen mirabiliter apud vos creuerit, quod tam diuturno tempore à tam peritis agricolis fuit ſatum, & deinceps talium martyrum ſanguine irrigatum. Et prætereà hoc martyrium egregium eſt veritatis euincendæ argumentum, vt tu noſti, & vir ille in hiſtoria ſua ſæpenumerò inculcat, & Epiſcopi veſtri, Miniſtriq; tum in concionibus, tum in libellis ſuis crebro gloriantur. Cui veritati ſi tu Samuel aſſentires, & iſtis fratribus quos habes innumerabiles in Hungaria, in Polonia, in Tranſyluania, in Germania, in Gallia, in Flandria, in Anglia, in nouo orbe, in omnibus mundi partibus & prouinciis, in quibus Euangelium tuum viget, ſi te adiungeres, ſtatim conſopita eſſet omnis inter nos contentio, tuque melius & ipſi quidem veritati, & conſcientiæ quoque tuæ tranquillitati conſuleres, nobiſcum quidem Turcis in vnam fidem, & Eccleſiæ corpus coaleſceres, qui eadem vobiſcum Euangelicis ratione ducti ob diuinæ maieſtatis, & vnitatis gloriam, & idololatriæ timorem; Chri-

Simlerus in præfat. li. de æterno Dei Filio.

Stous in Elizabet. pa. 1195.

Martyres alios huius generis, vide in Caluino contra Libertinos, c. 17. & in fine. pag. 654. Fox. in hiſtoria Cælesſi pa. 1534.

Apolog. Anglica.

ſtum

ſtum Deum colere veremur, quod eſt principale Alcorani noſtri, & Euangelij veſtri caput: & vnà extremum Euangelij tui ſcopum aſſequereris. Hic eſt enim verus illius genius, hic ſcopus, hic finis, hæc ſumma denique Euangelij tui, quo ſi te contuleris, ita demum magis perfectè Euangelicus euadens, longè eris quam nunc beatior. Etſi vel manifeſtæ rationi credis multis experimentis confirmatæ, vel Ioanni Brentio *grauiſſimo & erudutiſſimo illi ſene* (vt eum appellat Iuellus veſter) à multis fœdiſſimis erroribus liberabere, neque omninò deſeres fratres tuos, ſed tantum velociore curſu iſtos tam turbulentos fluctus maximarum contentionum prætervectus, paulò prior eam ſtationem ingredieris, quo breui poſt moleſtiſſimam iactationem tota Zuinglianorum natio te conſequutura eſt. Scribit enim iſte tam grauis, & eruditus ſenex Brentius, *Zuinglianorum dogmata eſſe diabolica, & impietatis plena, redundare illorum omnia deprauationibus, ſtrophis & calumniis, illorum de cœna Dominica errorem, alios magis ſacrilegos ſecum trahere*. Ad quæ omnia mala curanda prædicit *breui futurum, vt per illos reducatur in Eccleſiam hereſis Neſtorij, & nihil demum maneat reliquū de articulis noſtræ religionis, ſed inducatur in Eccleſia Ethniciſmus, Talmudiſmus, & Mahumetiſmus*. Quod de *Ethniciſmo* dicit, conuitiū eſt, quod de *Mahumetiſmo* & *Talmudiſmo*, veritas eſt, quia contra Trinitatem, & Chriſti Deitatem optimè Iudæis & Talmudiſtis cum Alcorano noſtro conuenit. Quod verò aliqua Zuinglianorum dogmata ſint *diabolica & impietatis plena*, maximè ea quæ tenent cum Alcorano noſtro pugnantia, vt Lutherani fratres aſſerunt, ita nos non inuiti concedimus.

Iuel. defenſ. Apologia. par. par. 4 c. 19. 20. §. 1

Brent. in recognit. Prophetica & Apoſtol. &c. in fine. Item in Bullingeri Coronide. an. 1564.

A R G V M E N T V M

C A P I T I S D E C I M I.

Michaas Samueli hæc vt valdè noua & abſurda admiranti oſtēdit eſſe facilia & expedita, & aptè ex reliquis Euangelij principijs fluentia, quæ niſi Alcoranus ſuccurrat, ducunt ad Atheiſmum. Deinde breuiter permulta ex ſuperioribus accommodat ad euertendam perſonam & diuinitatem Spiritus ſancti, quæ in omnibus penè Euangelicorum Eccleſiis refutatur, etſi Miniſtrorum permulti morem Chriſtianum de Chriſto, & Spiritu ſancto loquendi vſurpent, ſed cum ſenſu & intelligentia Mahumetana.

CAPVT DECIMVM.

SAMVEL.

EQVIDEM perhorreſco (Michæa) hæc te adeò infanda commemorantem audiens. Nunquam enim cogitaſſem, imò vix adhuc mihi imperare poſſum vt credam Euangeliſtas noſtros tam plauſibili diuini verbi, & puritatis Euangelicæ, & reformatæ religionis prætextu in ſuorum auditorum aures, & animos tam ſuauiter influentes, vnquam in hæc prorumpere potuiſſe, non modò falſa, abſurda, hæretica, ſed horrenda, portentoſa, execrabilia, ſic vt (quod ego maximè admiror) illa fundamenta à quibus incœperunt, & ſuper quæ alia hactenus omnia conſtruxerunt, illa (inquam) ipſa fundamenta iã prorſus à fundamentis diruant. Quis verò è tam præclaris initijs tam fœdos exitus vnquam poſſit imaginari? MICHAEAS. Iſta tibi ſi mira videantur (Samuel) id accidit non tam rerum ipſarum natura, quã tuo errore: quemadmodũ olim primi homines Lunæ Soliſq; Eclypſes obſtupeſcebant, quando earũ cauſas nondũ inueſtigaſſent. Ita quoque ſe fuiſſe affectum ſignificat is, qui in hac tragedia ſedulus fuit actor Ioſias: *Pudet* (inquit) *hæc referre, & ſcio hoc ipſum (de Chriſto habito tantum pro Philoſopho, non redemptore) tum reliqua quæ à Samoſatenianis de Chriſto ſcribuntur, noſtris hominibus incredibilia videri.* *Ioſias Simlerus vbi ſupra in præfat.* Et initio quidem ita fortaſſe videri poterant, quum magno artificio hæc occulerentur, quum Euangelium quaſi in infantia poſitum, nondum expreſſa aliqua dediſſet indolis ſuæ argumenta. Iam verò poſtquam ad maturitatem quandam peruenit, eiuſq; ſtatus totus tanquã in theatro poſitus ita innoteſcit, vt pauci ſint, qui eius ortũ ignorent, progreſſum & incrementa non conſiderent, qui cũ antecedentibus conſequentia non cõparent, & ex cauſis efficientibus neceſſarios effectus magna facilitate & probabilitate deducant; iam (inquam) poſt tã multa etiã experimenta, nihil horum omniũ quæ tu admiraris, magis eſt incredibile, quã Solem vel Lunã ab ortu aſcendere ad meridiẽ, & deinceps deſcendere ad occaſum, quã verno tẽpori ſuccedere æſtatẽ, & æſtati autũnũ. Quæ omnia tantũ abeſt, vt homines mirẽtur, vt contra potius prodigij loco habeant, ſi iſtæ mutationes non fiant. Prodi-

giuм

gium quidem erat, quum præcipiente Ioſue *Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallem Aialon*, ſteterunt Sol & Luna in loco ſuo immobiles. Et ſanè mihi non minus prodigioſum videretur, ſi Euangelici tui in fide à Luthero, & Zuinglio primum tradita ſibi conſiſterent, nec huc vſque proueherentur, quo eos prouectos tibi & Simlero eſt adeò incredibile, niſi fortè alterius generis exitum infeliciorem illis volueris aſſignare. Nam Brentius Zuinglianum & Caluinianum Euangeliũ Mahumetiſmo finiendum ominatus, quod omnium eſt pulcherrimum honeſtiſſimumque, illis prænunciat. Alij enim notant fratres tuos à ſuis magiſtris formari ad Ethniciſmum, vt Brentius iſte: alij ad Atheiſmum, qua ſecta vt Archiepiſcopus veſter Cantuarienſis ſcribit *Eccleſia Anglicana redundat*, quæ eſt reliquarum omnium maximè infamis & diabolica. Qui verò vobis ad Alcoranum propenſionem tribuit, is id dicit quod vobis glorioſum eſt, & votis omnibus expetendum. Notat Bullingerus, quod ante multos annos *illa vehemens & implacabilis inter Lutheranos, & Zuinglianos diſſenſio de Euchariſtia non paucos adeò commouerit, vt velut animum deſpondentes dicerent ſe poſthac nihil amplius niſi quod ipſis liberet credituros*. Quod ſi tam multis abhinc annis factum ſit in illo quaſi flore & viriditate Euangelij, iam in hac ſenecta & magna deformitate, quando tam vaſta nouarum ſectarum, & diſſenſionum facta eſt acceſſio, poſtquam aduerſarij ſcriptores multò acriùs & cruentius ſeſe viciſſim multis libellis lacerauerunt, quanto credibiliùs eſt homines magis veritatem deſperare, magis animos deſpõdere, eoque obſtinatiùs veritatis curam, & Dei cogitationem omnem abiicere. Scribit eodem ferè tempore Iacobus Curio ad Palatinum Rhenenſem pullulaſſe, & frequentes in Germania *Lucianicos homines, qui immani audacia & furore, maximis in rebus malebant ſequi, & oſtentare imaginationes ſuas, quam ſacris aſſentiri oraculis, imò qui Moyſen ſardonicè & vecorditer ludibrio habebant, quia ætatem Adamo & ſoboli eius tribuit, quæ naturæ modum & fidem excedit*. Cui malo iſte valdè Chriſtianè & Theologicè occurſurus, *contra huiuſmodi* (inquit) *Epicuræos deriſores. (ſtipandus & muniendus rationum agmine hoc tempore Moyſes eſſet. Atque vtinam pius & eruditus aliquis Euangelicus ſuſcipere hoc laboris nõ grauaretur*. Quod ſi Germani ſola ætatis longinquitate in primis parentibus offenſi, tam prophanè Moyſen irridebant, hoc eſt religionem omnem, & Chriſtianam, & Iudæam, & aliam etiam quamcunque ſpernebant, quãtò magis illi frena Atheiſmo, & Chriſti Deique contemptioni laxaturi erant, ſi reliqua in veteri Teſtamento de creatione mundi, de diluuio, de Ioſue, de Samſone, de Elia, &c. multò quam illa de ætatis primorum hominum

Vvhitgift defence tracta. 3. capit. 6. pag. 278.

Bullin. in fundamẽto firmo contra Brentium cap. 1.

Iacobus Curio in reb. Chronolog. an. 1566. pag. 151. Baſil.

hominum longitudine incredibiliora perpēderent. Et ſi Moyſes, hoc eſt, ſi Prophetarū Dei excellentiſſimus, ſi lex diuina, vel potius ſi ipſum Euangelij totiuſque religionis fundamentum fidem apud vos non inueniat, niſi humanarum rationum præſidio fulciatur, quid mirum eſt, fidem de Deo incarnato, hoc eſt, de vna perſona Deo & homine, creatore & creatura, mortuo & immortali &c. Quæ cōtradictionem quandam implicant, quæ multò minus ratione concipi poſſunt, multoque magis cum phyſica & experientia pugnant, quid inquam mirum eſt hanc fidem in mentibus veſtris deficere & extingui? Atqui hæc paucis dicta ſunt, vt tibi (Samuel) tuam admirationem tollam. Iſta enim quæ dixi omnia tibi accuratè tuorum hominum mores & Euangelij naturam ponderanti ſtatim erunt plana, perſpicua, expedita. Iam verò de Spiritu ſancto non puto eſſe operepretium, ſeparatam aliquam diſputationem attexere. In hiis enim quæ de Trinitate & Chriſti Deitate dicta ſunt, plurima tum generalia, tum particularia argumenta continentur contra Spiritus ſancti Deitatem. Quiſquis enim Trinitatem negauit, negauit directè perſonam Spiritus ſancti, qui Chriſti Deitatem ſuſtulit, ſuſtulit manifeſtò eſſentiam Spiritus ſancti. Nullo enim ſophiſmate petitur Trinitas, ſiue illud contra naturæ vnitatem dirigatur ſiue contra naturæ hypoſtaſim, quin conſequentia ineuitabili Spiritus ſancti maieſtas & Deitas inuadatur, qui totus à Patre procedit & Filio. Volunt Theologi veſtri Filium non eſſe Deum à Deo Patre, ergo certiſſimum eſt nec Spiritum ſanctum poſſe eſſe Deum à Patre & Filio. Volunt Chriſtum eſſe Deum à ſe, nō à Patre: ergo & Spiritus ſanctus erit Deus à ſe, non à Patre nec à Filio. Definiunt perſonam in Filio nihil eſſe aliud quàm proprietatem in Deo reſidentem: ergo nec Spiritus ſanctus aliud erit quam proprietas in Deo reſidens. Negant plenam Deitatem Filio, negant ergo & Spiritui Sancto. Omnes prouinciæ Euangelicæ aduerſantur Trinitati, hoſtes ſunt Deitatis in Chriſto. Neceſſe eſt igitur eoſdem aduerſarios eſſe Spiritus, nec eius Deitatem poſſunt agnoſcere. Magiſtri diſcipulos ſuos à Chriſto colendo & inuocando deterrent, obiecto horribili idololatriæ periculo, non eſt ergo dubium, quin eodem intentato diſcrimine eoſdem perterrefaciunt, ne Spiritum ſanctum adorent, nec Trinitas perſonarum, nec Deitas Chriſti aliquem habet neceſſarium locum in fide veſtra, eò quod claris & perſpicuis ſcripturæ teſtimoniis confirmari non poſſunt. Eodem ariete euertitur Spiritus ſancti hypoſtaſis, quam eius hoſtes aſſerunt manifeſto verbi Dei fundamēto deſtitui, manifeſtioribus certè ſcripturis, quā Chriſti Deitas non oſtenditur. Conciliū Nicænum, quod Filij æter-

nam Deitatem contra Arrium ſanciuit, multis modis errauit, & quis præſtabit, ne vel Conſtantinopolitanum, vel Italicum aliquod Romani Pontificis, quod erat & tẽpore recentiùs, & numero Epiſcoporũ infrequentiùs ſimiliter in Spiritus ſancti deitate contra Macedonianos & Pneumatochos ſtatuẽda errauerit? Patres antiquos, qui negantibus *Filiũ ex ſubſtantia Patris eſſe genitum* anathema dixerunt, confidẽter reiicitis, quia in eo decepti ſunt, & vos ex verbo Dei eos iudicatis, & (niſi quatenus cum ſcriptis Apoſtolorum & Prophetarũ oraculis eorũ decreta concordant) vt humana inuenta aſpernamini, ergo quum eodẽ modo de Spiritu ſancto pronunciant, quum eum quoque ex eſſentia Patris & Filij manare teſtantur, quũ in eũ qui *negauerit vnam Patris & Filij & Spiritus ſancti eſſe diuinitatem, authoritatem, poteſtatem, gloria vnam, dominatũ vnũ, vnum regnũ, voluntatẽ & veritatem*, anathema iaciunt, quum *Spiritũ ſanctum ſtatuunt ab omni creatura perinde vt Patrem & Filiũ adorandũ*, quum non contenti vt quis rectè de Patre ſentiat, niſi fidem ab ipſis præſcriptam de Filio teneat; nec verò vt cum ipſis eadem de Patre & Filio credat, niſi etiam eandem ipſorum fidẽ de Spiritu ſancto profiteatur, dum durè admodum & peracerbè non ſolum hæreticos eſſe declarant, *qui de Filio aut Spiritu ſancto prauè ſentiunt iuxta eorum ſententiam, ſed etiam adijciunt eoſdem in Iudæorum & Gentilium infidelitate verſari*, idque ſe *deprehendiſſe*. Quid ni hîc vos iure veſtro vtamini, vt iſtos Patres errantes cum ſuis erroribus reprobetis, ad amuſſim verbi diuini eorum anathemata expendatis, multoque quàm antea ſecuriùs & confidentiùs. Hæc eorum bruta fulmina negligatis? Quod etiam vobis magis neceſſariò eſt faciendum, partim quia hic de Spiritu ſancto error in illo priore de Chriſti Deitate fundatur, & ex eo enaſcitur, partim quia Pontificis illius Romani, quem vos Antichriſtum eſſe non dubitatis in hoc articulo ſtatuendo multo maior interuenit authoritas. Eius enim inprimis valuit imperium ad eos profligandos qui contra Spiritum ſanctũ ipſiſſimã nobiſcũ Euangelicam veritatẽ tuebantur. Vos autẽ, qui in Euangelio plantando ſtudioſè admodum inuigilaſtis vt Põtificatũ Romanũ cõuellere poſſetis, & ea valde diligenter dogmata propagaſtis, quę Romanũ Pontificem maximè offenderent, & ſedis illius maieſtatem imminuerent, in Spiritus ſancti diuinitate oppugnanda debetis eſſe fortiſſimi, in qua aſtruenda Roman Pont. fuit acerrimus, & cuius pręſidio ſuã Eccleſiã cõtra omnẽ omniũ inimicorũ impetũ etiã in hoc mũdo gloriatur fore immortalẽ. Hæc autẽ ego nõ tam diſputãdi quã admonẽdi gratia affero, ne tibi ſuperfluo labore ſim moleſtus ea rurſus de integro demõſtranda ſuſcipiẽs, quæ ſuperius abũdè ſunt pro-

Theodore. lib. 5. c. 9.
Socrat. lib. 4. c. 11
Theodore. hiſtor. lib. 5. c. 11.
Gozomẽ. li. 6. c. 21.

probata, tãtũmodo fontes Theologię veſtræ indicare voluit generales, ex quibus vt ad Chriſtũ ſic quoq; ad Spiritũ ſanctũ ſua deitate exuendũ argumentorũ vberrima vis erũpit. Et tamẽ in iiſdẽ locis particulares plurimorũ Euãgelicorũ heroicos conatus notauimus, & Euangeliſtarũ doctiſſimos libros, & regionũ Euangeliũ profitentiũ ſyncerã fidẽ, & martyrũ pro Euangelio morientiũ præclarã fortitudinẽ, qui ſigillatim & ſingulari bello Spiritus ſancti Deitatẽ & perſonã aggreſſi ſunt. Spiritui enim ſancto nominatim ſe oppoſuit Gẽtilis, & pro fide ſua aſſerẽda mortẽ oppetijt. Spiritus ſancti hypoſtaſim & perſonã nullã eſſe prędicauit in Polonia Ochinus, ad eãq; fidẽ Polonos ſibi audiẽtes cõuertit, & in eadẽ fide vitã finiuit. *Simlerus in vita Bullinge-ri. fol. 40* Quæ de Spiritus ſancti perſona & cũ Deo Filio & Patre cõſubſtãtialitate docuerũt antiqui Patres in Con. Nicen. & Conſtant. ea Sophiſtica & Papiſtica eſſe ſuis in Catechiſmis profeſſi ſunt Miniſtri & Euãgeliſtæ Trãſyluani, nec voluerũt iis ſuperſtitionibus Papiſticis inſici Eccleſiæ puræ in Trãſyluania renaſcẽtis ſymbolũ & fidẽ, quiq; in vicina Morauia Euãgelio plãtando maximã impẽdit operã vſq; ad carcerũ & vinculorũ perpeſſionẽ, *irriſit Spiritum ſanctũ, aſſerẽs nihil in ſcripturis ſacris veteris aut noui Teſtamẽti de illius diuinitate haberi, ſeq; potius velle redire in cœnobiũ*, ex quo diſceſſerat, *quã credere in Spiritũ ſanctũ*, quo etiã tãquã potẽtiſſimo argumento, quia *nuſquam in ſcripturis Spiritus ſanctus appellatur Deus aut Dominus*, Trãſyluani quoq; eius diuinitatẽ impugnãt. *Prateolus de hæreſibus lib. 10 cap. 10.* *Tranſyl. li. 2. ca. 5.* Similiter & Angli Familiæ Amoris diſcipuli impios vocãt, qui Filiũ & Spiritũ ſanctũ Deũ cũ Patre agnoſcũt. Martyres quoq; veſtri, qui cõtra Chriſtũ Deũ ſanguinẽ ſuũ profuderũt, iidem & illud quoq; appoſuerũt, vt perfectè Euangelicũ, *nec Spiritum ſanctũ eſſe Deũ, & fantaſma eſſe quod Papiſtæ de Spiritus ſancti vel eſſentia vel deitate credũt*. Deniq; ſi omnes Europę nationes, quę à Catholica fide ad Euãgelicã veſtra opera vel totę vel ex parte traductæ ſunt perluſtraueris Polonos, Trãſyluanos, Hungaros, Germanos, Heluetios, Gallos, Flãdros, Hollãdos, Anglos, illæ omnes vnà cum Euangelio veſtro opinionẽ de Spiritu ſancto nõ minùs quã Chriſto in ordinem cogẽdo, & infinitam illam Dei Maieſtatẽ ei auferendo imbiberũt, quod ex hiſtorica rerum geſtarũ narratione, & variis ipſorum fratrum cõfeſſionibus à me ſuo loco commemoratis conſtat euidenter. Et mihi ſanè videtur egregium quiddam & animaduerſione valde dignum, quod Eraſmus à veſtra ſocietate non nimium abhorrens in ipſo initio tragediæ huius annotauit, veſtros vt plurimum iniquum de Dei natura & perſonis confitendis agerent, ſemper *prætermiſiſſe Spiritum ſanctum*, & tum ſuboratus eſt eos tale quid parturire, quod iam ſuo tempore pepererunt, imò *Eraſmus in Epiſtola ad fratres inferioris German. propè finem.*

& tum quoque, quum vix radices alicubi eieciſſent, audebant tamen conferre, vt Eccleſiæ Catholicæ *Chriſtianiſmum cum impia ſuperſtitione Ethnicorū, imaginem Chriſti cum imagine Veneris, diuos Chriſtianorum cum dæmonibus*, ſic etiam veſtram *fidem de Trinitate*, de Filio genito, & Spiritu ſancto procedente cōparabant *ſomniis Platonicorum de prima cauſa & logo*. Neq; tamē negare volo, quin plerique Euangelici perdiu & de Chriſto, & de Spiritu ſancto honorificè loquuti ſunt, nec eius Dei appellationem inuidebant, ſed more ſuo, hoc eſt, ſolerter & callidè hiis vocibus vſi ſunt, vt ſyllabæ quidem Chriſtianæ in eorum extremis labris ſonarēt, ſed intelligentia Turcarum in intimis animis inſideret, hoc eſt, non inuiti vrebantur verbis Chriſtianis, ſed eadem intelligebant ſenſu Mahumetano, quod inter alia idem Eraſmus tum temporis in ipſa ferè Euangelij herba obſeruabat. Sic enim ſcribit. *Verbum* (Chriſtum) *& Spiritum ſanctum meditantur à vero Dei cognomine depellere, vt iam hac in parte nihilo meliores futuri ſint Chriſtiani quam Iudæi & Turcæ, qui quoties ſe componunt ad pietatis profeſſionem facile patiuntur Chriſtū vocari Prophetam, aut etiam Deum ſi vrgeas, ſed talem, qualis fuit Moyſes cæteriq; Prophetæ.* Ita tum ex hoc loco, tum ex aliis multis cōſtat fuiſſe Magiſtris veſtris in more poſitū, vt ſonitu veterū dictionū quæ eſſent Chriſtianis auribus gratæ, auditores ſuos permulcerēt, quum interea nouo ſenſu eas dictiones interpretarentur: quod vt in rebus politicis fecerunt, quum Regum obedientiam excutere niterētur: ſic in rebus Eccleſiaſticis, in Chriſto, in Spiritu ſancto idem ab eis factitatū fuiſſe, non ego nūc primum dico, ſed ab ipſo Euangelij exordio Eraſmus vir doctiſſimus aduertit. Quod in Eraſmo eo magis eſt notandū, quo magis ipſe Chriſtianorum fidei de Chriſto & Spiritu ſancto improbatæ graui ſuſpicione laborauit. Quem propter plurimos ſcripturæ locos à vetuſtis Patribus ad Spiritus ſancti Chriſtiq; diuinitatem aſtruendam inflexos, ab eo autem ſuo genuino ſenſui contra Chriſtianam & Papiſticam fidem reſtitutos Hungarici Miniſtri in eo libro quem Ioanni Regi obtulerunt iuſtè fortaſſis & merito *præcurſorem Prophetæ ſui Serueti* nominauerūt. Sed paulò hîc ſum longior quàm propoſuerā. Tantummodo enim refricare volebam memoriam eorū, quæ paulò antea contra Trinitatem & Chriſti diuinitatem ſcripta, euidenti neceſſitate & conſecutionis ordine ad Spiritum ſanctū è ſuę altitudinis & glorię ſolio ſummouendū valent: quo nihil eſt magis promptū & expeditum, ita non modo ſimillima ſunt, ſed potiùs planè eadem, quæ à Chriſtianis de eſſentia harum perſonarum diſſeruerunt. Illud autem proximè poſitum Eraſmi teſtimoniū duo præterea non contemnenda ſuggerit: alterū hac in re vos Turcis

Eraſmus in præfat. lib. 5. Baſilij de Spiritu ſancto.

an. 1567.

ſis nihilo eſſe meliores (quod tamen non eſt vobis ignominiæ, ſed nobis gloriæ) alterum, vos non quidē ſubdolè & vafrè, ſed prudenter & ingenioſè ſimplicibus illis Chriſtianis, quibuſcū verſabamini non ſine cauſa illuſiſſe, eundem cum illis diu retinendo ſermonem, & perpetuò eandem nobiſcum concipiendo ſermonis intelligentiam. Ex quo perſpicias nō poſſe te ſemper de vera tuórum mente & ſententia ex ſolis verbis exiſtimare, quæ regula quātam vim in veſtra Theologia habeat partim ex iſtis perſpicere potes, ſed poſt ex reliqua colloquij noſtri ſerie magis eluceſſet.

ARGVMENTVM
CAPITIS VNDECIMI.

MIcheas de Chriſto incarnato acturus, ponit cauſam eius incarnationis, nimirum vt ædificaret Eccleſiam, id eſt, Rempublicā fidelium, cuius forma iuxta Euangelicos ineptiſſimè cōſtituta eſt, quia in ea nec Deus religioſè coli poteſt, nec vnitas fidei conſeruari, neo vllus eſt modus extinguendi ſchiſmata & diſſidia, quā nulla aliquando Reſpublica vllo tempore, ſiue apud Paganos, ſiue Chriſtianos omiſit. Mahumetes autem multò aptiùs & ad religionem, & ad pacem ſuam Eccleſiam formauit.

CAPVT VNDECIMVM

QVARE ad meum me penſum munuſque reuocabo, vt quod ſupereſt de altera Chriſti natura, de humanitate, incarnationis oeconomia, & iis quę in hoc mundo geſſit, abſoluā. Ita enim perfecta erit hæc quam propoſui de Deo & de Chriſto tractatio, & tu ſincerius iudicabis, vtrum nos Mahumetē, an vos Chriſtū magis honoretis, imò vtrū nos de Chriſto, quàm voſipſi præclariùs diuiniuſq; non ſentiamus. Vnde autem auſpicabimur aptiùs quàm ab illa Eccleſia cuius formādæ & conſtruendæ gratia vos incarnatum Chriſtum, & cuius poſtquam collapſa erat, reficiendæ & inſtaurandæ gratia nos Mahumetem à Deo miſſum dicimus. Vtriuſque huius Reipublicę fabricam ex illis legibus metiamur, quas vos à Chriſto, nos à Mahumete accepimus, & deinde quemadmodum ex operis pulchritudine & firmitate architectum, ex militum obedientia & fortitudine ducem, ex diſcipulorū probitate & doctrina pręceptorem, ſic ex Eccleſiæ ſtabilitate, & hominū probitate mo-

ribuſq; Chriſtũ æſtimemus, & Mahumetẽ, quẽ vtriq; Eccleſiæ
noſtræ tanquam architectũ, noſtrumq; in vita & moribus du-
cẽ & Magiſtrũ profitemur. Non adeo libẽter quidẽ iſtã cõpa-
rationem ingredior, nam & nos ipſi quaſdã Chriſto prerogati-
uas ſupra Mahumetem tribuimus, & de eius perſona diuiniùs
Li. Aſoar. quam de noſtro Propheta ſentimus, illudq; habemus in veriſſi-
vide Bel- mis noſtris tanquã Canonicis libris ſcriptũ quod cũ Legiſlator
loniũ des noſter legẽ ſuã à Deo accepturus à Gabriele in cælum ducere-
ſingulari tur, & in primis ſex cælis ſingulos Patriarchas cum Angelorũ
tes lib.3. infinita multitudine vidiſſet Adamum, Noë, Abrahamũ, Ioſe-
cap.3. phũ, Moyſem, Ioannẽ Baptiſtã: qui omnes Mahumeti tanquã
Ibi.ca.7. Prophetæ ipſis excellẽtiori & in maiori apud Deum gratia hu-
militer ſupplicabãt: in ſeptimo quod erat ſupremũ Deiq; thro-
no proximum cõſpicatus Chriſtũ Mahumetes ſeipſum Chriſto
magna cum humilitate commẽdabat, perinde ac ſi hic tantum
ſuperaret Mahumetẽ, quantũ Mahumetes reliquis illis antece-
deret. Quare etſi propter hanc rationem, & prætetea quia nos
magis quam vos Chriſti nomẽ doctrinãq; nobis poſſimus aſ-
ciſcere, vti iam bona ex parte demõſtrauimus, eiuſq; incorru-
pto Euãgelio noſter Alcoranus magis quã veſter cõſentiat, to-
taq; noſtra & vita & fides magis quàm veſtra Chriſtum ſapiat,
adeo vt exacta cõparatio (ſi legis vtriuſq; authorẽ cõferre vo-
lumus) fieri non debet inter Mahumetẽ noſtrũ & Chriſtũ, qui
magis noſter eſt quàm veſter, ſed Lutherũ & Zuingliũ, qui in-
ſtar Mahumetis Alcoranũ veſtrum, hoc eſt formã relgionis vo-
bis fabricauit: tamen largitatis cuiuſdã & magnificentiæ gratia
tãtum vobis concedã, vt Chriſtũ veſtrum legiſlatorẽ agnoſcã,
& quàm præclarè vos de eo loquimini & ſentitis, vel iuxta ve-
ſtrã Theologiã quid de eo ſit neceſſario ſentiẽdum, fideliter ex-
ponam Vos ergo veſtram Eccleſiã, hoc eſt Rempub. à Chri-
ſto cõditam ita deſcribitis, vt is ante mille quingentos annos
opera primũ ſua, tum Apoſtolorũ ſuorũ plurimas orbis terrarũ
nationes ad ſuam fidẽ cõuerterit, quæ omnes eadem tum fide
imbutæ, vnũ Deum, & quẽ ille miſit Chriſtũ agnoſcentes, ri-
tibuſq; quibuſdã & doctrinæ capitibus ab eo præſcriptis in vnũ
corpus vel ſocietatẽ coaleſcẽtes, hãc quam appellatis noui Te-
ſtamenti Eccleſiam confecerunt. Quæ quum poſt quingentos
aut ad ſummũ ſexcentos ab eius origine annos à Pontifice Ro-
mano extincta diſparuiſſet, nunc demum tẽporibus Patrũ no-
ſtrorũ per Lutherum & Zuinglium de integro reſtituta eſt, &
ad primitiuã ſuam venuſtatẽ & puritatẽ reducta. Quare in ve-
ſtra hac Euangelica Eccleſia formam ipſam & omnia linea-
menta primæ Eccleſiæ, quam Chriſtus erexit, contuemur. Il-
lud ergo iam quæro, quinam ſunt huius Reipublicæ ex tam va-

riis

riis nationibus conſlatæ moderatores? hæres fortaſſe. Neque enim de Eccleſiaſtica politia probè inter vos conuenit, quum alij Democratica Miniſtrorum poteſtate eam regi velint, alij longè ſecus opinentur. Sumam ergo quod eſt in ſententiis veſtris ad diuturnitatem aptiſſimum, vt quoad fieri poteſt vnitate regentis ad vnitatem formetur, maneatq; à ſchiſmatis & diſſenſionibus libera. Et quæ de hac Eccleſiæ veſtræ regendæ forma dixero, eadem nullo negotio ad aliam quamcunque rectionis formam à vobis vſurpatam transferentur. Reſpondebis ergo vt eſt in fide Eccleſiæ Anglicanæ, moderatores eſſe Miniſtros, & Epiſcopos, ſupra quos ſunt Archiepiſcopi, & ſupra Archiepiſcopos ſingularũ prouinciarum Reges vel Principes. At quum in variis prouinciis varij ſunt abſoluti Principes, vt in Anglia, Scotia, Dania, & ſæpiſsimè in perexiguis ditionibus, vt in ducatu Vmarienſi, VVirtembergenſi, Bipontino, Ferrarienſi, Mantuano, ecquem habent iſti reguli Principem iuxta Eccleſiæ veſtræ inſtituta ſuperiorem, cui ſit in quæſtionibus fidei controuerſis obtemperandum? neminem. Quibus autem legibus Eccleſiam gubernant iſti Rectores Eccleſiaſtici? Euangelio. At quem habent certum interpretem, cuius in iam immẽſis contentionibus, quæ olim extiterunt, & hodie in dies ſingulos enaſcuntur, ſententiam attendant? Neminem, ſed Euangelij loca ſunt diligenter conferenda, & ſic veritas eluceſcet. At quid ſi diuiſiones infinitæ multiplicentur, ſi ſingularum prouinciarum & ciuitatum Eccleſiæ in contrarias opiniones abeant. Quod non ſolum poſſe euenire, ignorantia & infirmitas humana oſtendit, ſed inter vos iamdudum eueniſſe iſta Lutheranorum, & Caluiniſtarum & Trinitariorum, & aliorum pluſquã centum Sectariorum nomina conuincunt, nunquid Legiſlator veſter aliquem conſtituit modum. quo ſublatis diſſidiis pax & tranquillitas procuretur? Nullum prorſus. Vide iam quam bellè hęc Reſpublica veſtra à Chriſto ſit inſtituta, quę quum duos potiſſimum fines ſibi propoſitos habeat, alterum vt religioſè & ex animo Deum colat, alterum vt vnitatem fidei & religionis conſeruet, ab horum vtroque longè abeſt, vt nec leuiſſimam alterutrius vmbram ſit aſſequuta. Nam ex eo quod Principes laicos religionis ſuprema capita & duces conſtituitis, fit vt religio quum pro eorum arbitratu innouetur, mutetur, abrogetur, omnem ſpeciem & nomen religionis amittat. Religio enim eſt quæ à Deo proficiſcitur, ad Deum refertur, ex eius voluntate immutabili pendet, eiuſque præſcriptis dirigitur, ideoque ſemper firma permanet, non quę humanitùs inuenta, incerta, fluxa & mutabilis nullã habet ſtabilitatẽ, niſi quam ab inconſtanti Principis & aulicorum voluntate mutuatur. Vna autem nunquam

quã eſſe poterit, quãdo vnius ſæpenumero principis voluntas paucorũ annorũ interuallo admodũ eſt multiplex, quãto magis neceſſe eſt eã innumeris ferè modis variari, quando in diuerſis regionibus tam multi diuerſiq; Principes plenam habent eius cõmutandæ poteſtatem? Iſta eo celerius pertranſeo, quia omnibus notiſſima ſunt, & ſuperius à nobis pertractata, & plurimis vel in ſola Germania exẽplis ciuitatũ & principũ manifeſta, & Proteſtantiũ querelis miſerè deplorata. De priore ita cõqueruntur Eccleſiaſtici Germaniæ ſcriptores: *Politici Magiſtratus, & aliquãdo ipſorum ſerui magno ſupercilio religionũ formas cõponere audẽt, eaſq; Eccleſiæ Miniſtris offerre tali cum imperio, ni applaudant ſine cõtradictione, ſe ſceptro ipſos expulſuros, aut punituros, id quod etiam factitant abſque miſericordia.* Et alibi. *Magiſtratus Politici, qui Euangelio Chriſti nomen dederunt, plurimis in locis, præſtigiatoribus locum & dignitatem primã præbent, quos ideo magis cõplectuntur, quòd eos ſibi propitius ſeruire & adulari cernunt, confeſſoribus veritatis os obſtruunt. Politici illi audaciſſimè formas religionũ ex ſuo cerebro fundunt & præſcribunt, quas miniſtris verbi Dei imperiosè obtrudunt, &c.* De poſteriori verò, hoc eſt, Euangelicæ fidei in varias partes & formas laceratione, eorum quærimonia non minus eſt vera & miſerabilis. *In hiis* (inquiunt) *tam multis diſſidijs tanta eſt multorum Miniſtrorum arrogantia, vt ſalutaria conſilia non admittant, imò etiam Magiſtratus, ne Synodos diſputationeſq; ex verbo Dei indicant, aut patiantur fieri congreſſus, quantò poſſunt ſtudio dehortantur. Perit iam, idq; repentè veritas patefacta, Philoſophia Samaritana religiones, & innumeræ ſectæ in tẽplo Dei lõgè lateq; primam cathedram occupant.* Iſta autem omnia quũ dicantur de ſingulis ducũ quorundam vel ciuitatũ Germanicarũ ditionibus, in vniuerſo corpore Eccleſiæ veſtræ per plurimas prouincias diffuſæ, quàm immenſam religionũ, ſectarũ, ſchiſmatũ, & contrariarũ hęreſum multitudinẽ graſſari neceſſe eſt? Quod autẽ nulla vobis adſit ratio has inteſtinas ſeditiones pacificandi, quæ nõ dubiã ruinam Reipublicæ veſtræ ſunt tandem parituræ, in eo vos Chriſtũ veſtrũ omniũ Legiſlatorũ, qui fortaſſe à mundo cõdito extiterũt, infantiſsimũ fuiſſe concluditis.

Magdeb. Centur. 7 in præfat. pag. 13.

Idem Centur. 5. in præfatio.

Ibid. & in præfat. Centu. 9.

Erant olim florente Grecia, Achęi, Athenienſes, Beoti, Iones, Delphi, Phocẽſes, aliiq; liberi valdè populi, libereq; reſpublicę: quia tamen ſine mutuo cõſenſu propter ſingularũ infirmitatẽ omniũ vicinorũ Regũ iniuriis erãt expoſitæ, & domeſticis ſeditionibus breui collapſuræ, cõmune omniũ ciuitatũ Conciliũ Amphictionicũ ſtatuerũt quod inteſtinas diſcordias ſopiret, & publicis rationibus prouideret. Sed iſta antiqua, hoc recẽtius. Sũt in Heluetia tredecim ciuitates, vel ſocietates potius, ſingulæ certis terminis definitę, ſingulæ perfectæ liberrimęq; Reſp.

Strabo. lib. 9.

ad

ad quas perturbandas, & propter regionis ſterilitatem, & propter montium inacceſſam aſperitatem vicinos Principes, nec ipſos admodum potentes improbabile fuit aliquid molituros. Iſti quanquam homines adeò fuerint rudes & agreſtes, vt auorum noſtrorum memoria, poſtquam Carolum Audacem vltimum Burgundiæ Ducem prelio ad Nanceium occidiſſent, patinas, & ſuppellectilē eius argenteam ex ignorantia putauerint ſtanneam, propterea que viliſſimo pretio venalem propoſuerint, *Adamantem ipſius toto orbe celeberrimum, cui erant appenſa aliquot vniones, primò abiecerint, poſtea ſublatum, & illum, & eius torquem aureum valdè pretioſum, quem Carolus honorificè geſtare ſolebat,* alterum vno aureo, alterum duobus vendiderint, adeò vt nec argenti, nec auri, nec gemmarum vllam prorſus notitiā habuiſſe videantur; illud tamen nouerant, ſine certis legibus, ſine aliqua politica quæſtiones domeſticas componendi prouidentia, nullas loci difficultates potuiſſe diuturnam ipſis conſeruare quietem. Quare etiamſi libertatem maximè amarent, pro qua comparanda infinitis ſe periculis obiecerunt, tamen communem quendam conuentum certis temporibus indicendum ſtatuerunt, vbi priuatarum Rerumpublicarum cōtrouerſiæ generalibus ſuffragijs deciderentur, & cuius decretis omnes obtemperarent. Quid Heluetios memoro, populum longè latéque imperantem? Sunt in proximo Rheti quos Griſones vocant, breuibus paucorum montium anguſtijs incluſi, in quinquaginta tantum communitates tanquam pagos diſtincti, eadem vobiſcum Euangelica fide præditi, quanquam in Miniſtrorum electione morem noſtrum imitentur. Singuli enim pagi ſuum eligunt Miniſtrum, & pro ſuo arbitrio eundem quādo volunt de miniſterij gradu deiiciunt. Hij pagi etiamſi ob multas rationes, & ab externorum hoſtium incurſu & à ciuilibus diſſidiis videantur eſſe admodum tuti niſi tamen mente & conſilio, quæ exoriri poſſint Reipublicæ ſuæ detrimenta præoccuparent, illiſque auertendis oportuna remedia parata haberent, nec ad breuiſſimum temporis ſpatium potuiſſent ſuū ſtatum tueri. Percurre vetuſtiſſimas, & tum maximè barbaras Germanorum, Sarmatarum, & Thracum nationes, quæ olim ſine ciuitatibus in agro diſperſi palanteſque agebant, in aliqua tamen ciuili communione viuentes, vt hodierno die Boreales Tartari. An hæc qualiſcunque ſocietas ſine legibus mutuam pacem, & concordiam ſancientibus aut iniri primò, aut deinceps continuari poterat? Sola veſtra Euangelica Reſpub. quum natura ſua ſit aliarum omnium ampliſſima, vt quæ ſuo ambitu diſiunctiſſimas terrarum orbis nationes debuerit comprehendere, quum grauiſſimos hoſtes habeat, non ſolum externos, qui

Philippus Comin. de bello Neapolit. lib. 7.

Simler. de la republique des Suiſſes li. 2. 414. 41[illegible]

Vide Corneliū Tacitum de moribus Germanorum.

apertis armis eam inuadant Turcas, Perſas, Mauros & alios huius generis plurimos, ſed etiam domeſticos, hæreſiarchas, Simonem Magum, Marcionem, Pelagium, Manichæum & alios innumerabiles, qui à primo eius ortu occultis machinis multò periculoſiùs eam oppugnarunt; quum & propter hominum qui in ea continebantur variam naturam, & propter rerum quæ in ea prædicabantur reconditam ſubtilitatem quotidianis ſchiſmatis, & diſſentionibus maximè ſemper futura erat obnoxia: hęc (inquam) Reſpublica omnium aliarum ſola nullũ habet, vel cum antiquis Græcis Concilium, vel cum recentibus Heluetiis, & Rhetis cõuentum, vel cum Germanis, Sarmatiſq; Principem, ordinem, rationem aut viam quamcunq; vel hoſtes externos profligandi, vel inteſtinos comprimendi, aut hæreſes quæ ſunt fidei ſuæ peſtes, excidendi, aut corpori Eccleſiæ quonis morbi genere affecto ſanitatem recuperandi, ſed ſi ægritudo qualiſcunq; vel leuior, vel grauior inuaſerit, ea permittenda eſt liberè graſſari, quoad iecur, pulmonẽ, cor ipſum, & omnia vitæ inſtrumenta corruperit. Hæccinè fabrica demonſtrat architecti prudentiam? qui hanc Rempublicam legibus temperauit, & illam legem omiſit, quæ alijs tanquam vitam daret, & reliquis omnibus erat magis neceſſaria, hic an prudentis Legiſlatoris nomẽ iure ſibi vendicet? Perinde nimirũ atq; nauclerus, qui ſine malo, auchora, & rudente nauem ſuam in medio mari fluctibus exponit; aut præfectus militaris, qui turmam ſuam ſine gladijs, & armis militaribus exercitui hoſtili obiicit. Quidam noſtri temporis ſcriptor (homo ſanè elegans, & vt opinor, à veſtra religione aliquando non alienus) de Euangelio veſtro loquens: *Si* (inquit) *Germani in ſuſcepta religione* (Lutherana) *conſtanter acquieuiſſent, multò faciliùs reliquos in ſuam ſententiam pertraxiſſent, ſed breui huc illuc diſtracti infinitam opinionum varietatem ſuſceperunt. Neque enim Huſſi tantum vel Martini, ſed mox etiam Anabaptiſtarum, Leydani, Zuinglij, Soleſtadij, Oſiandri, VVeſtphali, Dauidis, Stancari, Adamitarum, VValdenſium, Interimiſtarum, & aliorum penè innumerabilium ſectas ſubinde combiberunt*: quas ſectas ſeſe mutuo inuadentes & cõſumantes, plurimum Euangelio veſtro nocuiſſe, & tandem ei interitum allaturas plus quam probabile eſt. Quare quum hoc Chriſtus prænouerit, dixit enim *omne regnum in ſe diuiſum tandem fore deſolandum*. quumque is voluerit talem Rempublicam fundare, quæ ad ipſam *vſque ſeculi conſummationem perpetuaretur*, primùm in hoc deceptus eſt, quoniam ea paucis poſt diſceſſum ipſius annorum centenarijs prorſus euanuit. Deinde in eo prudentis Legiſlatoris officio non ſatisfecit, quod quam ipſe præſciebat futuram Eccleſiæ ſuæ ruinam, ſalutari aliquo inſtituto, vel

Bodinus in method hiſtoriarũ cap.5.

Matt.12. v.25.

Matt.28.

vel non præuertit ne omninò accideret, vel non auertit & curauit poſtquam accidiſſet. Quòd verò communibus hiis ſeditionum malis, quæ in omnes Reſpublicas ingraueſcunt, tollendis nullum remedium adhibuerit, ſed ſuos in immenſo quodam contentionum, diſputationum, ſectarum quaſi Oceano naufragos ſine vlla tabula aut certo enatandi modo reliquerit, in hoc nō ſolum Moyſi, Licurgo, Soloni, Numæ, ſed etiam quibuſcunque Barbaris ciuitatum conditoribus eſt poſtponendus: Contemplare iam Eccleſiam noſtram, & ſtatim perſpicies eā à Mahumete eſſe ſanctiùs & ſalubriùs ordinatā. Habet enim rectores Sacerdotes. & ſupra Sacerdotes ſummum, nō Regem aut Imperatorem, ſed Pontificem. Gubernatur legibus Alcorani, quem in rebus dubiis interpretatur Pontifex, cui obtemperant non ſolum Sacerdotes, ſed ipſe etiā maximus Imperator. Pontifex quidem alligatur ad diuinā legem Alcorano cōprehenſam, neque tamen iudicem habet in rebus Eccleſiaſticis, vel Imperatorē, vel populū, nec Sacerdotes inferiores (quid enim hac cōfuſione peruerſius aut inſulſius dici poteſt) ſed iſti ſimul omnes vna eademq; vniuerſali conſuetudine diriguntur, quam Mahumetes diuinitus acceptā poſteris tradidit, illiq; ad hunc vſque diem inuiolatam conſeruarunt. Vnde ſequitur hanc noſtram religionem, ipſis Imperatoribus ſuperiorē, verè eſſe cœleſtem & diuinā, veſtrā, quæ ad nutū Principū huc & illuc flectitur, eſſe humanam & terrenā. Noſtra Eccleſia à primo quo cœpit die, eadem cōſtantiſſimè permanſit, & indies propagata creſcit, veſtra mille iam annos totos funditus euerſa & diſſipata eſt, & nuper tanquā è mortuis excitata, tā exiguo poſt tempore incipit imminui & decreſcere Noſtra optimis legibus ſtabilita eſt, vel ad perpetuitatem: veſtra omnibus caret præſidiis vel ad diuturnitatē aliquā. Noſtra à ſectis libera, ſumma pace, quiete, & tranquillitate perfruitur: veſtra ſectarū maximè con trariarū multitudine immēſa redūdans, ſempiterna habet prœlia, nouos quotidie exoriētes tumultus, plauſtra voluminū ſeſe mutuo impugnantiū, turmas & legiones ſcriptorū, qui vt olim Pæni Romanos, ſic iſti viciſſim alteri alteros æternis odiis & bellis perſequuntur, Lutherus Zuinglium, Caluinus VVeſtphalum, Beza Caſtalionē & Heſhuſiū, Brentius Bullingerū & Martyrem, Saxonici Palatinos Rhenenſes, Ienenſes Theologi Academicos Lipſenſes & VVittēbergenſes, Flacciani Melancthonicos & Maioriſtas, Zuingliani Lutheranos, & hij viciſſim Zuinglianos & Caluiniſtas, vt infinitas alias factiones mittā, quas nec cū nomenclatore potero recēſere, qui ſi *Chriſtiani ſunt & fratres* vt eos vocat Apologeticus veſter, & qui *non de principijs ac fundamētis religionis veſtræ* diſſentiūt, ita quidē *fratres* ſunt vt Eteocles

Apolog. Anglica. cap. 6.

Eteocles & Polinices, quorũ nec ipſa cum morte finita eſt inimicitia, vel vt Cadmæi fratres, qui eodem quo nati ſunt die, ſeſe mutuis vulneribus contrucidarunt, vti fabulantur Poëtæ, & ſi non de *fundamentis religionis veſtræ* diſſentiunt, tum certè nec Sacramentorum numerus, nec Euchariſtiæ veritas, nec iuſtificatio fidei, nec Trinitatis myſterium, nec incarnatio Chriſti, nec humanitas eius, nec diuinitas, nec Deus ipſe eſt in Euangelij veſtri fundamẽtis. De iis enim non tantum Lutherani & Zuingliani quorum eſt infinitus numerus, ſed ipſi Principes Lutherus & Zuinglius non vt viri eruditi diſſenſerunt, ſed vt capitales hoſtes acerbiſſimè vſque ad extremum ſpiritum digladiati ſunt. Quum autem ipſi primi religionis veſtræ Anteſignani reliquis abundantiùs à ſpiritu edocti, diſciplinis omnibus plenius inſtructi, ad hunc modũ ſe geſſerint, imperitam & ignaram plebem in quanta barbarie, confuſione, odio & maleuolentia viuere conſentaneum eſt? Quare quòd olim Philoſophus eruditus de Repub. apum & hominum ſcripſit, id in Eccleſiam veſtram & noſtram aptè accommodari poſſe videtur. *Qui apum curæ atque educationis periti ſunt, illud alueare maximè ſanas & fœliciter agentes apes putant habere, ad quod ſtrepitus eſt tumultúſq; plurimum. At verò is cui Deus ciuilis hominum regiminis curam impoſuit, tranquillitate præcipuè & pace populi fœlicitatem æſtimat.* Qua regula veriſſima ſi noſtras vtrinque Reſpub. iudicemus, veſtra quam Chriſtianam & Euangelicam dicitis propter continuum ſtrepitum & tumultum, beſtiarum congregatio, noſtra verò Mahumetana propter ſummam pacem & & animorum vnitatem, hominum idque perbonorum ſacroſancta ſocietas iure nominetur, quod egregiam Mahumetis noſtri ſupra Chriſtum veſtrum excellentiam demonſtrat.

Plutarc. Reipubli. bene gerendæ præcepta. 78.

ARGVMENTVM

CAPITIS DVODECIMI.

Ex effectu legis quæ bonos ciues facere debet, examinat Michaas legis Euangelicæ & Legiſlatoris bonitatem, & ex Euangelicis ſcriptoribus Caluiniſtas & Lutheranos probat Euangeliſmo factos im puriſſimos, qui priùs erant viri boni: ipſáq; Euangelij huius doctrina de ſola fide iuſtificante, & prædeſtinationis ſuæ cuiq; nota certitudine eos ad omnẽ improbitatẽ excitat, in eáq; obfirmat. Cõtra Alcoranus cultores ſuos reddit multò honeſtiores. Ex quibus ſequitur hac ex parte Alcoranũ Proteſtantiũ Euangelio, & eius authorem Mahumetem Chriſto (ſi is ponatur noui Euãgeliſmi author) eſſe

eſſe ſuperiorem. Samuel negat ex hominum Euangelicorum iniquitate aliquid rectè colligi aduerſus Chriſtum: ſimul obijcit aliquos Turcarum Cæſares, Mahumetum, Baiazetem, Selymum, Solymannum grauiſſimis ſceleribus laboraſſe non minus quàm Proteſtantes. Quorum vtrique reſpondens Michæas ea Principũ ſuorum ſcelera excuſat, quæ qualiacunque fuerunt, fuerunt perſonalia, nec infecerunt populum. Quare in Turcarum dedecus trahi non poſſunt, nec eis Alcoranus cauſam præbuit, vt Euangeliſmus peccatis Euangelicorum.

CAPVT DVODECIMVM.

PROXIME iam effectus legis à Chriſto vobis, & à Mahumete nobis latæ conſideremus. Nam ex hoc quoque efficax argumentum ducitur ad Legiſlatoris prudentiam demonſtrandam. Quum enim (vt optimè dicebat Romanæ eloquentiæ parens) | *Moderatori Reipub. beata ciuium vita propoſita ſit*, non tam vt copiis locuples, opibus firma, gloria ampla, quàm vt virtute & moribus honeſta ſit, qua comparatione antiqui Lacedemonem Athenis longè præferebant, quod Athenienſes eleganter quidem dicerent, Lacedemonij autem honeſtè & laudabiliter facerent. Euangelicos quales doctrina Euangelij formauit, confer cum Turcis quos Alcorani doctrina inſtituit: idque vt rectiùs facias, expẽde ante Euangelium quales Chriſtiani fuerint, & quales ſubito Euãgelium veſtrũ eos finxerit. Veſtrorũ quidẽ fratrũ libera cõfeſſione aſſeritur, eos quum in Papiſtica Eccleſia verſarentur, habuiſſe generaliter *magnum religionis ſtudium, multa vſos fuiſſe oratione ad Deum & gratiarum actione, ſanctificatione Sabbati, reuerentia erga Miniſtros Eccleſiæ: parentes in educatione liberorũ fuiſſe ſolertes & diligentes, Magiſtratus in adminiſtratione Reipub. admodum ſolicitos. Chriſtianos ſubiectos Magiſtratibus, eoſque vt par erat honoraſſe: magnam fuiſſe temporum illorum ſeueritatem in puniendo adulteros, latrones, & Chriſtianæ fidei hoſtes, magnam fuiſſe omnium liberalitatem in egenos & pauperes in ſtudioſos & artium profeſſores.* Hęc ego breuiſſimè aſtringo, quæ illi fusè admodum narrant, & pulcherrimis exemplis exornant. Et quas alias virtutes poterit vel optimus Concionator requirere ad vitæ ſanctitatem, vel Philoſophus aliquis Politicus ad commune Reip. bonum, vel Oeconomicus ad rectam priuatæ familiæ inſtitutionem,

Cicero ad Atticum.

Magdeburg. Cẽtur. 11. ca. 11. p. 336. 337. 338. & Centur. 10. c. 6. pa. 363. 364. 365. 366.

tutionem, quàm quas iſti rudes Chriſtiani, factis, operibus, tota vitę conſuetudine exprimebant, qui & Deum ſanctè colebāt aſſiduis precibus, & familiam honeſtè curabant rectè educandis liberis, & ſubditi Magiſtratus debitis honorabant obſequiis, & Magiſtratus pacem & probitatis diſciplinam publicam ſanciebāt caſtigandis adulteris, puniendis latronibus, & coercēdis aliis publicę quietis & pietatis hoſtibus: omnes denique pro ſua virili Sacerdotes Eccleſiæ, ſtudioſos, & pauperes ſuis facultatibus ſubleuabāt. Hic erat generalis orbis Chriſtiani ſtatus, antequā Magiſtri veſtri ad promulgandum Euangeliū accederent, quando (vt inquit Caluinus) *totus orbis, omnes Reges & populi à primo vſque ad nouiſſimum* Papiſticis iacebant erroribus immerſi. Vix inſonuerat Euangelium veſtrum, & magno ſtatim numero Chriſtiani vndique ad vos confluxerunt: cumque illud iam expectandum fuerit, vt in hiis omnibus aliiſque pietatis, honeſtatis & humanitatis officiis tanto flagrātiore zelo procederent, quantò cœleſtis & diuina Chriſti doctrina humanis traditionibus erat præſtantior; illi contra tanto nequiores & improbiores euaſerunt, quanto licentioſa Epicuri ſchola optima Chriſti aut Mahumetis doctrina erat impurior. Imò plerique omnes veſtrum illud Euangelium non alia de cauſa arripiebant, niſi vt eò effuſiùs in omni turpitudinis cæuo volutarentur. Non auderem hæc dicere, niſi ampliſſimos haberem teſtes, quibus ſcio te nolle contradicere. Quis enim meliùs vel Lutheranos, vel Caluiniſtas nouit, aut quis incorruptius de vtriſque iudicare potuit, quàm primus vtriuſque generis author Ioannes Caluinus, & Martinus Lutherus? De ſuis autem ita teſtificatur Ioannes Caluinus: *Quum tot hominum millia cupidè, vt videbatur, nomen dediſſent Euangelio, quàm pauci obſecro à ſuis vitijs reſipuerunt: imò quid præ ſe maior pars tulit, niſi vt excuſſo ſuperſtitionum iugo, ſolutiùs in omnem laſciuiam diffluerent, homines Lucianici & Epicurei. Papiſtarum ineptias lepidè irridens, ſed ipſi indigni ſunt, qui vnquam ad Papiſmum reuertantur. Neque enim vulgares eorum exitus eſſe conuenit, quibus & ſacer Chriſti ſanguis, & æterna Dei veritas, & lux vitæ partim riſui ſunt, partim contemptui.* Eodem ferè pertinet, quod ait Muſculus: *Euangelici noſtri ſebi ipſis adeò facti ſunt diſſimiles, vt quū in Papatu fuerint in erroribus ac ſuperſtitione religioſi, in luce veritatis agniti, ſint ipſis huius ſeculi filiis prophaniores, leniores, vaniores ac temerariores.* Admirabile eſt, quod paulò poſt addit Ioannes Caluinus, iſtorum plurimos doctrinæ Euangelicæ tanquam arti meretriciæ ſtuduiſſe, nimirum vt Euangelici facti, poſtea eſſent ad fraudes, ad furta, ad lenocinia, ad adulteria, vel committenda, vel defendenda

Caluin. Inſtitut. lib. 4. ca. 10. & 18.

Caluin. li. de ſcandalis, pa. 118, 127.

Muſcul. in locis cōmunibus. in cap. de Decalogo, explanatio præcepti 3. p. 62

fendenda promptiores. Sic enim manifeſtò ſcribit: *Sacrilegè Euangelio ad ſcelerũ prætextũ abutuntur, loquor de artificio iam nõ raro aut inſolito, ſed vulgari, quo ſe perfidi homines ad fallendum, fraudandũ modiſq; omnibus nocendũ inſinuant. Vidi olim quos lenocinijs ſuis impuriſq; pactionibus non pudebat Euangelij vmbram prætendere.* Scio quidem eſſe aliquos, qui ſingularem quandam ſanctimoniam vultu, geſtuque præſeferunt, & familiariter noui duos treſque Miniſtros Anglicanos qui in hoc genere excelluerunt, ſed quo magis ſuſpectam haberem eorum puritatem, idem fecit Caluinus, qui me admonuit eos *præclarum quidem zelum ſimulare, ſi tamen* (inquit) *intus excutias, reperies plenos eſſe perfidia, & fraudibus*. Neque loquitur de paucis, *ſed de maiore parte eorum qui ſe ab idololatrijs Papatus ſubduxerunt*. Quanquam (vt cum Muſculo verum fatear) hypocriſis rarum eſt apud eos vitium: contrariũ enim crimen apertæ impudentię & improbitatis effrenatæ ferè eſt eorũ omniũ cõmune. Sic enim Muſculus de nouorum Miniſtrorum vita, moribus & prędicatione: *Sub horum* (inquit ille) *miniſterio nemo vereatur ne naſcantur hypocritæ, ſuperſtitioſi & iuſticiarij* (qui fide & operibus iuſtificari expectant) *hac ſolicitudine abundè liberant & ſe & alios. Interea tamen in diuerſum latus inclinantes, cauſas obijciunt populo, quibus paulatim incidat in Adiaphoriam omnium peſſimam, & Epicuriſmum imbibat, omnis videlicet religionis vaſtationem & extinctionem*. Tædet me quidem iſta referre Samuel, nec moleſtiùs eſt tibi hæc audire, quàm mihi exponere, ſed tamen quoniam ea recenſentur non exprobrantis animo, ſed veritatem inquirentis affectu, & nihil à me tanquam à meipſo aſſeritur, ſed ſingula à clariſſimis viris, iiſdemque Euangelicorum & amicis, & fautoribus, & etiam authoribus ſcribuntur, qui hæc non odioſè exaggerant, ſed hiſtoricè narrant, & infra veritatem parcè & ſobriè loquendo potiùs ſubſidunt: quam vltra magnificè & amplè dilatando procurrunt, vt ſciam non poſſe hoc maledicentiam vocari, deuoremus patienter hanc moleſtiam, à qua ego & te & meipſum quàm poſſum celerrimè ęxpediam. Quare vt vniuerſam multitudinem promiſcuam ſilentio prætercam, & Principes ſolos, qui ſunt Eccleſiarum Euangelicarum capita, Miniſtroſque qui ſub Principibus in re Eccleſiaſtica adminiſtranda proximum locum tenent, attingam, pauciſſimis ex eodem Caluino, quales iſtos Euangelium veſtrum effecerit, commemorabo. Et de primis quidem hoc eſt Caluini iudicium. *Non eſt* (inquit) *quod nos turbet Atheiſmus, qui nunc cùm in toto mundo paſſim graſſetur, tum verò in Regum & Principum* (Euangelicorum) *aulis, in tribunalibus, in ſplendidis alijs vita generibus præcipuè regnat. Nam ſi rerum*

Caluin. vbi ſupra.

Caluin. prælectio. in Danielem c. 11. verſ. 34. fol. 157.

Muſcul. vbi ſup. c. de Miniſtris verbi. p. 180.

Caluin. li. de ſcandalis. pa. 128.

ſi rerum peritos interrogem, quotuſquiſque illic bonæ conſcientiæ hoſpitium concedat, in promptu erit reſponſum, eam procul exulare. Quid ergo miramur illud fidei naufragium, quod Paulus neceſſariò ſequi docet, etſi nihil firmum habeant, qui inter varias cupiditatum procellas continenter fluctuant. Iſta horrenda mala, Atheiſmus, vacuitas conſcientiæ, naufragium fidei, nulla certa fides, quum apud eos regnant, penes quos eſt ſummum Eccleſiæ veſtræ regimen & procuratio, an non neceſſe eſt huiuſmodi Eccleſiam totam eſſe miſerrimam, & fœdiſſimis peccatis redundantem? Et tamen audi Eccleſiæ tuæ alium morbum grauiorem, eumq́ue la-
Ibid. tiùs patentem, & magis inſanabilem. *Sed eſt* (inquit ille) *aliud*
Eccleſiæ vlcus magis deplorandum, quod Paſtores, ipſi inquam Paſtores qui ſuggeſtum conſcendant, &c. turpiſſima ſunt vel nequitiæ, vel malorum aliorum exempla. Ita fit, vt nihilo plus fidei, ac grauitatis obtineant eorum conciones, quam ſi fabulam in ſcena ageret hiſtrio. Et tales ſcilicet in contemptu ſe eſſe apud plebem, aut etiam ludibrij cauſa, digito monſtrari conqueruntur. Ego autem potiùs vulgi miror patientiam, quod non eos luto, & ſtercoribus mulieres & pueri operiunt. Hæc Caluinus. Quare quum iſti duo Eccleſiæ veſtræ fontes corrumpantur, mitto de infima vulgi multitudine loqui, quæ cuiuſmodi ſit, ex iſtis probabile iudicium fieri poteſt. At iſta de Zuinglianis ſolum & Caluiniſtis dicuntur, de Lutheranis non item, quorum mores Caluinus habere non potuit adeò perſpectos & cognitos. Lutherus autem eorum ſator, qui liberorum ſuorum naturam & ratione, & experientia optimè cog-
Lutherus nouit, hoc eis præbet teſtimonium. *Sunt hodie qui volunt plus*
Tom 5. in *quam Chriſtus ipſe videri Euangelici. Odibile genus hominum qui*
Matth. *dicunt, Domine, Domine, ſequar, ſequar, quocunque quocunque, qui*
cap. 8. *ſint auariſſimi, cupidiſſimi, ambitioſiſſimi, & toto corde mundum, & quæ mundi ſunt quærentes. De Euangelio ſic loquuntur, quaſi ſint*
Idem narratio. in 1. Cor. c. 15. f. 161. 162. *Angeli, ſed ſi opera ſpectes, ſunt meri diaboli.* Idem alibi: *In eam opinionem, & nobiles venerunt, & ruſtici, vt Thraſonicè iactare audeãt ſibi nullius prædicationis opera opus eſſe, velintq́ multò libentiùs verbo Dei in totum liberari, ne obolo quidem omnes prædicationes ementes. Hoc illis vitio vertendum non eſt, quum futuræ vitæ rationem habeant nullam, ſed ſicut credunt, ita viuunt: ſunt & manent ſues,*
Eraſmus in epiſtol. ad fratres inferioris German. *credunt ſicut ſues, & ſicut ſues moriuntur.* Sic Lutherus. Et Eraſmus Roterodamus, qui in ipſo Euangelij exortu in Germania viuebat. Luthero non ignotus, & Zuinglio familiaris, & ab hac innouatione non nimium auerſus, ſcribens de primis Euangelij ſectatoribus ſibi notiſſimis, *quos antea* (inquit) *noueram puros, candidos, & fuci ignaros, eoſdem vidi vbi ſe ſectæ* (Euangelicæ) *dediſſent, loqui cœpiſſe de puellis, luſiſſe aleam, abieciſſe preces, factos ad rem attentiſſimos, impatientiſſimos, omnis iniuriæ vindices, va-*

nos,

nos, viperinis moribus, ac prorſus hominem exuiſſe. Expertus loquor: Ita Eraſmus, eodemque loco multo plura, quæ ego ſtrictim tanquam amicus ad alia feſtinans trãſilio. quare & multa aliorum teſtimonia relinquo, quibus ſigillatim examinandis ſi ſeuerior aliquis Ariſtarchus inſiſteret, tragicè nec immeritò in vos inueheretur, tanquã homines prorſus Atheos & vt Papiſticæ fidei deſertores, ſic & Euangelicæ quoque contemptores, vt in hac vita impuros atque diſſolutos, ita de futura nunquam cogitantes, imo nullam eſſe arbitrantes. & denique non ſolum ciuilibus Græcis & Romanis, ſed ipſis immanibus Afris & Americanis magis fœdos & lutulẽtos. Sed nolo iſta ad viuum reſecare, neque volo omnes Euangelicos eſſe huiuſmodi, imò ſcio aliquos eſſe perbonos, honeſtè viuentes, Deum timẽtes & de futura vita ſolicitos, qui propterea à veſtro Euangelio tanquam nequitiæ & libidinis ſchola nimium licentioſa ad nos quotidiè denigrant. Itaque hæc non de omnibus vniuerſe, ſed de pleriſque tantum intelligi volo, & valdè probo reſtrictionem illam Ioannis Caluini. *Vix* (inquit ille) *decimus quiſque eorum, qui Euangelio nomen dederunt, fidei puritatem ad extremum vſque retinet. Omnes ferè ad corruptelas degenerant, atque à magiſtris licentiæ deluſi prophaneſcunt.* Cęterum cauſa, ex qua fratres tui ita prophani ſunt, & adeò tetri flagitioſique euadunt, multò magis quã reliqua omnia mihi videtur expẽdenda. Rationes ſiquidem rerum quare fiunt, multò magis quàm narrationes rerum quæ fiunt, hominem iuuant, vt prudenter & incorruptè de re quacunque iudicet, quare & hoc me quanquam aliò properantem pauliſper remoratur. Cauſam autem non aliunde petam, quàm ab iis, à quibus ſuperiorem narrationem mutuatus ſum, Caluinus ex Apoſtolo Paulo eam inueſtigans, eleganter notat *naufragium facere homines in fide, poſtquam à bona conſcientia exciderunt: quo ſignificat Apoſtolus hanc eſſe rectæ intelligentiæ cuſtodẽ. Eſt enim religionis totius fundamentũ cõſcientia & timor Domini, quo ſublato fruſtra ædificiũ moliaris.* Bona ergo cõſcientia & timor Domini fidem conſeruat, quæ ſi expuleris, fidei ſequitur naufragium, & in eius locum infidelitas ſuccedit & Atheiſmus. Reuoca iam ad mentem duo Euangelij tui primaria capita; alterum, ſolam fidem iuſtificantem, alterum, prædeſtinationis certitudinem, & pondera ſerio, an non hiis duobus poſterioribus illa priora radicitùs extrahantur. Quum enim *conſciẽtia bona* ad probitatẽ vitæ pertineat, *timor* verò *Domini* ad æterna ſupplicia peccatoribus deſtinata, de illa quis niſi emotæ mẽtis inutilem laborem ſumet, qui ſola fide abſq; operibus ſe ęternam vitam adepturũ nouit? Iſta autẽ nemo ex veſtro numero poteſt pertimeſcere quũ in ſingulorũ animis altiſſimè inſculptum

Caluin. in 2. Petri cap. 2. ver. 2.

Ibid. lib. de ſcandalis pa. 128

tũ ſit, ſe eſſe ex numero prædeſtinatorũ. quod ita veſtrũ vnuſquiſq; firmum & compertũ habere debet iuxta Caluinũ, vt niſi de eo *planè ſecurus ſit, abſq; vlla incertitudine vel ambiguitate; horrendè ſit ſacrilegus, miſerrimè cæcus, Spiritus S. iniurius, & primæ pietatis tyrocinia ignoret.* Hęcq; eſt iuxta Brentiũ & Eccleſiã VVirtemberg. in fidei ſuę cõfeſſione (cũ qua hoc in dogmate cõſentiunt Beza & Geneuẽſes) eſſentialis inter Papiſtã & Euangelicũ differentia, quod illi ſuæ Euãgelicæ fidei *principiũ* eſt vnum *ſacra ſcriptura,* alterũ, *certitudo de Dei erga ſe beneuolentia:* Papiſtica autem fides ex cõtrariis planè principiis conſtruitur. Quare quũ electis Proteſtantibus tã ſolida & certa ſit de ſua ſalute nõ ſpes & fiducia, ſed fides & cognitio, *quum iſtorũm electorũ non ſolũ Deo nota ſit electio, ſed illis ipſis quoque qui electi ſunt* (vt ait Zuinglius, Caluinus, Beza, Muſculus & totus Zuinglianorum chorus, Lutheranis etiam aſſentientibus) electos autem dãnari non poſſe æquè certum ſit, atq; Solem non poſſe oppleri tenebris, aut Oceanum exſiccari; certe timor iſte cum Euangelicorum fide tam perſpicuè pugnat, quam plumbum cum leuitate, aut ignis cum frigore. Ex quo factum eſt, vt Lutherus inſolentiſſimè de ſe ſuiſque glorietur: *Quia hac Euangelica fide renati ſumus filij atque hæredes Dei, pares ſumus in dignitate & honore D. Paulo, Petro, S. Deiparæ virgini, ac diuis omnibus. Habemus enim eũdem theſaurũ à Deo bonaq; omnia tam largiter quã ipſi.* Zuinglius verò & Tigurinæ cum eo reformationis Principes ne quicquã Lutheranis cõcederent, lõgè vlterius prouecti, ſibi ſuiſq; Zuinglianis maiorẽ de Dei gratia & ſua ſalute certitudinem vendicarunt, ipſi nimirũ Chriſto ſeſe coæquantes. Sic enim illi: *Omnibus fidelibus & veris Chriſtianis Deus Pater non minus fauet, nec minus propitius eſt, quàm Chriſto Filio ſuo proprio: fidelem huiuſmodi non minus quam filium ſuũ tuebitur, nec minus quã Filiũ ſuũ ab æterna morte eundem liberabit: non minus ab æterno incendio illum eripiet, nõ minus cælum illi patere faciet, quam Filio ſuo vnigenito. Quid multis? æternam vitam nõ minus illi quam filio ſuo largetur.* Cuiuſmodi propoſitiones, nimirũ, *omnibus vera & Euangelica* (Zuinglianè) *fide præditis Deus obligauit & aſtrinxit ſe cælũ tribuere; non opus eſt vt pro eo aſſequẽdo laboremus, iam nũc enim illud certo tenemus: Ad illud (cælum) tantũ prorſus iuris habemus, quantũ Chriſtus ipſe, nec nos poſſumus damnari, niſi Chriſtus damnetur, nec Chriſtus ſaluari, niſi nos ſaluemur:* Has (inquam) propoſitiones à primis Euangelij in Anglia ſeminandi Apoſtolis & Scriptoribus ſæpè video repetitas. Hæc ſunt legis veſtræ Euangelicæ effecta, & hæc ſunt eorum effectorum cauſæ efficientes. Ita nimium ſuorum diſcipulorum corda mutauit, vt qui prius eſſent multis egregiis virtutibus præditi, ſubitò facti ſunt deterri-

Caluin. Inſtitut. lib. 3. cap. 2. §. 38. 39. 40. Vide ibid. ca. 24. §. 6. 7. 8.

Brentius in Apolo. Confeſſio VVirtem. parte. 3. pag. 703.

Confeſſio Geneuenſis Beza. c. 4. § 20

Zuinglius tom. 1. lib. de prouidẽtia Dei cap. 6. fol. 370.

Luther. tom. 5. enarratio in 1. Petr. cap. 1. fol. 442.

Zuinglius tom. 1. in Actis diſputatio. Tigurinæ fol. 628.

Fox. Act. & monumens. pa. 1335, 1138.

mi-

mi; qui priùs ſuperſtitioſè, hoc eſt, nimium, & Deum venerabantur, & pietati ſtudebant, nunc omnia flagitia & contra Deum, & contra homines admittunt, amplexi Euangelium idcirco, vt omni iugo ſoluti, tanto licentiùs ſe in fœdiſſimas libidines profunderent, in Euangelio nihil magis querentes quam le nocinandi artem, & ſcortandi patrociniū, homines pleni malitia, impudenter & apertè ſcelerati, nec ſimulantes honeſtatem, quorū Miniſtri & reliqui Eccleſiarū præſides ſunt Athei, turpiſſima vitæ exempla, quorū miniſterium ipſum penitus tēdit ad inducendum Atheiſmum & Epicuriſmum, ſub quibus præceptoribus ita proficiunt auditores, vt *aſpernentur omnem religionem*, vt *irrideant ſacrum Chriſti ſanguinem*, quo ſe redemptos aliquando gloriantur, vt tanquam *beſtiæ viuant*, & *tanquam beſtiæ moriantur, ſintq́ meri diaboli* potiùs quam homines. Adde iam (quod eſt hiis omnibus longè horribiliùs) quorum Euangeliū ita conſtructū eſt, vt eius ſectatores Deū timere nō poſsint, vt per Euangeliū à bonis operibus auocētur, vt tantū extimulētur ad otioſam ſecuritatē, ad audacē cōfidentiā, & Luciferianā arrogantiā, qua ſe beatiſſimæ virgini, diuiſq; omnibus, ipſi etiā Chriſto Ieſu cōparent. Quę omnia infanda ſcelera ita cōmunia ſunt, & per omniū Euangelicorū fratrū cognationē ſundūtur, vt iis pleriq; omnes inquinentur, vix dicimus quiſq; ſiue frater, ſiue ſoror ab illis ſit immunis. Non ego hic certorū hominū impuritatē & nequitiā, vel ſuperintendentiū rapacitatē, & auaritiā, & libidines cōmemoro, nō variarū prouinciarū monumēta colligo, nec particularia certorū hominū variis ætatibus cōmiſſa flagitia recenſeo, vti facit Anglicanus veſter Apologeticus, id enim ſi conarer, Iliadas librorū poſſem cōficere, & quātā materiā miniſteriū Anglicanū mihi ſuppeditaret, tu nō ignoras. Tantummodo generalia quædā annoto, eaq; ex pauciſſimis & iiſdem illuſtriſſimis Eccleſiæ veſtræ doctoribus ſumo, quæ omnia & in ipſo quaſi verno tēpore veſtræ huius primitiuæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ ita ſeſe proſerūt, & ex regulis principiiſq; Euāgelij veſtri ita manant, & miniſterio veſtro ita probantur, vt manifeſtò declarent doctrinā veſtrā quum maturuerit, in poſterū hos fructus multò vberiùs, multòq; abundantiùs eſſe parituram. Si iam hinc ad Alcoranum diſceſſeris, & quales ille Turcas noſtros effecerit, ex altera parte perpenderis, tantam inuenies quanta eſt inter ferrum & aurum diſſimilitudinem. Vbi enim per omnem Turciam audiuntur aliquæ huiuſmodi blaſphemiæ cōtra Deum? Vbi apparent aliqua Atheiſmi indicia, aliqui religionis cōtemptores, aliqua tam tetra manifeſtæ impietatis exempla? Ecquis vel Chriſtianus vnquam accuſare potuit noſtros Sacerdotes eorum criminum,

quorum veſtros Miniſtros ipſorum Patriarchæ fatentur eſſe reos. Ecquis Alcorano ad fraudandi, lenocinandi, & adulteràdi artem abuſus eſt? Ecquem Alcoranus noſter ita extulit, vt ſe Chriſto aut Virgini Mariæ, aut Mahumeti flagitioſiſſimè anteponeret? Horret animus commemorare iſtas nō Chriſtianæ modò vel Turcicæ quoque, ſed omnium religionum maculas & dedecora. Nulla enim religioni cuicunque fœdior labes & turpitudo inuri poteſt, quam quum eius primis fundatoribus, hominibus diuina prouidentia ad illud munus excitàtis, homines ſordidiſſimi conferuntur: quomodo ſi in Iudæorum Synagoga Iudæus aliquis Moyſi ſe componeret, ipſorum puerorum & mulieroularum vnguibus diſcerperetur? Noſtrorum certè erga Mahumetem infinitè maior eſt reuerentia, à quo ad pietatem informati, prædicationes non faſtidimus, nec ſtudemus fraudibus, nec timorem Dei repellimus, nec contra Principes aut ipſi rebellamus, aut rebellibus fauemus. Et quum ex veſtris vix decimus quiſque ſit qui tandem ad Atheiſmū nō ruat, ex noſtris nec milleſimus quiſque non dico ad Atheiſmū deficit, ſed neque à religione noſtra ad aliam aliquam quibuſcunque rationibus poteſt permoueri. Pudor certè me impedit quò minus omnia dicam de noſtrorum hominum pietate erga Deum, iuſtitia & charitate erga poximos, in dictis, promiſſis, factis, emptionibus & vēditionibus cōſtantia, veritate, & æquitate erga omnes, in quibus virtutibus partim legum politicarū authoritate impulſi, partim diuina religione perſuaſi excellunt, paucis tamen virtutes iſtas attingam, quæ ſunt in communi vita maximè communes, & Reipub. ſingulíſque hominibus maximè vtiles, neque quicquam omnino dicam, quod nō eſt Chriſtianis permultis, & tibi Samuel magna ex parte notiſſimū. Et pietati erga Deum, de qua iam priùs ſatis multa dicta arbitror, hoc vnum adiiciendum cenſeo, quod vulgò apud nos tanta eſt diuini nominis reuerentia, quanta vel in ſuperſtitioſa aliqua Papiſtarum religione non facilè reperiatur. Caue enim putes tales hîc iactari blaſphemias, quales in Chriſtianis prouinciis vbique perſonare, tu ſat ſcio non inficiabere. At nos eos homines acerrimè cohibemus, qui cōtumelias etiam Chriſti nomini factas ſeueriùs quàm vos vlciſcimur. Hîc enim *ſi quis ſiue Chriſtianus, ſiue Maurus, ſiue Arabs, ſiue Turca, Chriſtum, illud verbū Dei, quem virtute Spiritus ſancti à Maria virgine procreatum credimus, vel etiam ipſam virginem, quam Deus omnibus creaturis puriorem fecit & excellentiorem, blaſphemauerit præter mulctam pecuniariā ſexaginta fuſtiarij plagas ſuſtinet* Hac lege cuius apud nos obſeruatio eſt exactiſſima, quàm egregiè putas omnes à dierationibus & blaſphemiis coerceri. Iuſtitiæ verò quod exēplum requi-

Theuet. Coſmogr. li.8.ca.2.

requi-

requiſitis illuſtrius, quam illud quod Trapezonti vterque ſpectauimus. Ianizarus ruſticæ cuidam vetulæ ad forũ cum rebus venalibus proficiſcenti vaſculum lactis per vim eripuerat & ebiberat. A fœmina delatus ad Iudicẽ, negauit cum iuramẽto ſemel atq; iterũ. Iudex ſuſpicatus eũ mẽtiri ſtatim corripit & pedibus ſuſpenſi corpus medium loris arctiſſimè conſtringens fecit vt lac euomeretur Ita conuictus, quã deinceps pœnã ſubiuit? Intra duas horas laqueo ſtrãgulatus eſt. Valde egregiũ & memoria æterna dignũ eſt, tùm ad commendandum noſtros, tùm ad corrigendum veſtros, quod à legato quodam Maximiliani Cæſaris dictum refertur, tum cum Imperator noſter Solymannus vltimam in Hungariam expeditionẽ mouit. Eo enim illic mortuo Maximilianus Cæſar impetrandæ pacis cauſa ad nouum Imperatorem Legatum miſit. Qui à noſtris caſtratum non longè à Strigonio habẽtibus exceptus, cum exercitu Conſtantinopolim venit, & poſt confectam legationẽ domum reuerſus eſt. Is domino ſuo narrabat ſe hoc in itinere quatuor miracula vidiſſe. 1. copias penè innumerabiles. 2. in tanto militum numero nec vnam fœminam. 3. nullam mentionem vini à quoquam factam. 4. quòd veſperi omnes alta voce Alla. i. Deum inclamantes mox conticuerũt, & deinceps ingẽs totis caſtris ad proximũ vſque manè conſecutum eſt ſilentium. Hîc tu inquies forſitan horum nullum, nec omnia ſimul, certum facere iuſtitiæ argumentũ. Eſto, nõ eſt tamen prorſus à propoſito alienũ, quando ordinis, diſciplinæ, continentiæ, tẽperantiæ, pietatis efficax eſt ſignum, atque ita valet ad noſtros homines nõ mediocriter cõmendandos. At hoc quod ſequitur, eſt æquitatis & iuſtitiæ publicæ, & miraculum meo iudicio reliquis illis nõ minus prædicabile. Addebat enim toto eo itinere, quo exercitus Turcicus Conſtantinopoli in Pannoniam iuit & rediit, nullum ſe tugurium vidiſſe, nedum pagum ab eis igne incẽſum, vel ab indigenis derelictum, totoque illo lõgiſſimo ditionis Turcicæ tractu, nullam apparuiſſe rei frumentariæ penuriam, neque compertũ fuiſſe, quod aliquis miles quippiã emerit, & emptorem pretio de quo cõuenerat, fraudarit: quod ſi quis feciſſet ſtatim capitali ſupplicio luiſſet. Quis hîc Samuel ſatis pro dignitate laudarit hanc tam excellentem in Ducibus grauitatem & prudentiam, in militibus bonitatem & obedientiã, iuſtitiæ ſtudiũ in vtriſq; ſingulare. nulla hîc eſt ruſticorum direptio, nulla ſpoliatio, vt inuiti bonis ſuis decedant nulla vis, ſed neq; dolus adhibetur à quoquã ex tã immẽſa multitudine. Exercitus ſiquidem noſter quũ Imperator Conſtantinopoli diſcederet, quadringenta ferè millia cõtinebat. Tale quid de Chriſtiano exercitu lõgè minori pro vero miraculo narrari poſſet. In Germania certè & Flan-

ann. 1567

Petrus Bizar. lib. de bello Pannonico.

miſſo alicuius Turcæ naturalis, quam promiſſo, ſigillo, teſtibus noſtrorum in Europa. Sic ille. Quod ſi ad extremos aliorũ ruſticos & agricolas deſcenderis, author idem pergrauis teſtatur ſe in Aſiæ minoris Turcis apud quos diu agebat, tantam bonitatem, ſimplicitatem, & charitatem animaduertiſſe, vt planè miraretur. Denique de mutua inter nos charitate quid opus eſt aliquid annotare, quando facilè & ſolidè ex antea dictis argumentari potes, quod ſi exteris, ſi Chriſtianis, ſi hominibus à noſtra religione auerſis tam ſimus benefici quam illic declarauimus, erga noſtros, erga Muſulmannos, erga verè fideles, quanto maior eſt noſter amor & beneficentia? Nihil certè Mahumetes vehementiùs præcepit, quam charitatem fraternam, quo vinculo ſuos omnes ſanctè & firmiter colligauit. Ex quo fit, vt & ſingulis fere diebus Veneris, & aliis anni temporibus, maximè autem Paſchatis vtriuſque celebritate, multa videas charitatis exempla pulcherrima, alios domos ſuas hoſpitibus quibuſcunque patefacere, eoſque ſuſcipere liberaliter, alios mittere pecunias ciboſque ad abſentes, alios inuiſere Xenodochia non ſine largis ſed valdè occultis eleemoſynis, alios ſepulchra mortuorum adire, & illic pro defunctis orare, & ad eorum ſolatium pauperibus multa erogare, alios ab iis quos offenderunt veniam petere, & iſtos petẽtibus alacriter cõcedere. Mitto alia ſuperiùs cõmodiore loco expoſita, homini intelligẽti hæc pauca ſufficiant, cui etiam illud cogitandũ relinquo me nihil odioſiùs vrgere, nec omnia minutè perſequi, nec noſtra optima veſtris peſſimis aut etiam mediocribus rethoricè opponere, ſed cõtra potius magno cum fauore comparationem hanc facere, qui nõ Principes cum Principibus, Sacerdotes cum Sacerdotibus, ſed infimũ noſtrum, & communi gentium aliarũ more diſſolutiſſimum ordinẽ veſtris præſtãtiſſimis, noſtros milites, mercatores, tabernarios, ruſticos, idque in hac quaſi ſenecta Eccleſiæ noſtræ, veſtræ florẽtis & primitiuæ Eccleſię Principibus, Cõcionatoribus, Superintendẽtibus & Miniſtris cõpono, & quantum hi ſint illis quoad ciuilem probitatem inferiores, ex veſtrorum vobis amiciſſimorũ confeſſione demonſtro. Ex quibus paucis ita breuiter à me percurſis, tanquam ex vngue leonẽ iudicare procliue eſt, quantũ noſtra politia Eccleſiaſtica veſtræ, quãtũ Alcoranus Euãgeliſmo, quãtũ leges legibus præſtẽt, vt noſtrę ſolidis & expreſſis virtutibus ſuos cultores induãt, quarũ veſtri Euangelici nec tenues adumbrationes aſſequũtur. Quod quã multũ valeat ad Legiſlatoris prudentiã demõſtrandam; tu facilè perſpicis, quid hinc contra Euangelium & Eccleſiam veſtrã eiuſq; authorẽ cõſequatur, iuxta illud ſcripturę; ſicut Iudex populi, ſic & miniſtri eius, & qualis eſt rector ciuitatis

Ibid. pag. 70. 71.

uitatis tales & habitātes in ea. SAMVEL. Imo hoc argumētū Michæa nō eſt vſq; adeo neceſſariū. Sæpenumero enim fit, vt bonæ leges peſſime ſeruentur, nō culpa aliqua Legiſlatoris, ſed improbitate eorū quibus lex fertur, quemadmodū nec ipſe negare potes. Iudęos optimas leges à Deo op. max. accepiſſe, quas tamen perſæpe tranſgreſſi ſunt, vſq; eo vt turpiſſimā idololatriā admitterēt quā lex maximè deteſtabatur. Deinde reliqua quæ tu ponis vt certa, non ſunt omnio talia, imo in multis ſunt, quod bona tua venia dixerim, falſiſſima. Dicis te ex abundanti quaſdam cauſæ quam defendis æquitate comparare tuos infimos cū noſtris ſummis, tuos milites & opifices cum noſtris Principibus & Eccleſiaſticis, quaſi veſtri monarchæ ſine quæſtione omnes eſſent ſumma & eximia præ reliquis fide præditi, quorum tamen multi adeo fuerunt vafri & perfidi, vt nihil ſupra: & præ quibus ego certè ſingularem quandam ſimplicitatē & fidem vulgaribus Turcis ineſſe libenter conceſſerim. Quid enim vt a primo huius vrbis Imperatore (qui ciuitatem hanc cepit exordiar) Mahumete ſecundo fuit nequiùs, cruētiùs, perfidioſiùs, quē Hiſtorici plerīq; omnes deſcribūt

Cuſpian. de Caeſar. & Imperat. Rom. Theuet. Coſmogr. l. 11. c. 4.

fuiſſe merū Atheiſtā, *impiū, ſanguinariū, perium ū, ſuperbū. Chriſtianæ fidei irriſorē, Mahumetanæ & Mahumetis Prophetæ ſuī inſignē cōtemptorē vna cum Patriarchis & Prophetis omnibus*. Natus enim Matre Chriſtiana Georgij Seruiæ Deſpoti filia, ab eaq; in fide Chriſti inſtitutus, & poſtea Alcoranū Mahumetis edoctus, ita in vtroq; profecit, vt non minùs vnū quā alterū cōtempſerit, Chriſtū pariter & Mahumetem impudenter irridēs, imperiūq; ſuū à cæde fratris ſex mēſiū infātuli auſpicatus, per vim & fraudes & iniuſta bella, millienes hominū tā Chriſtianorū quā Turcarū tēpore Imperij ſui trucidauit. Cuius filius Baiazetes etſi valde moderatus, & totus religionis philoſophiæq; ſtudiis deditus videbatur, perinde tamen ac ſi cum lacte matris perfidiā quoq; patris hæreditariā ſuxiſſet, aut non magis in Alcorano Mahu-

Talmud. Iud ord. 3. tract. 1. diſtinct. 4 apud Sixtum Senenſ. li 2. Paulus Iouius li. 13. & 14.

metis quā Talmud Iudęorū eruditus crederet *piū eſſe quouis modo, ſiue dolo, ſiue vi, ſiue furto facultates Chriſtianorū ſibi vēdicare, aut etiā eos e vita tollere* ita de repente ſummo cū Regiæ maieſtatis dedecore fidē frāgēs, quā ſolēni percuſſo fœdere Venetis dederat, eos inopinātes adortus Neapoli, Nanpacto, Methone & tota Peloponeſo expulit. Quid eius filius Selymus? Ecquid in eo bonā, ſyncerā & Romanā fidē prædicabis, qui patrē Imperatorē nefario bello laceſſens, ſed profligatus, quū vi leonis nō proficeret, vulpeculę pellē induēs, execrabili fraude Patrē ſenē è ſolio Imperiali deiecit, quē poſtea Toxico curauit è medio tolli, fratres duos natu maiores eorūq; ſobolē copiosā radicitùs excidit, deinceps eos qui ipſi ad Patrē imperio deiiciēdū fratreſq;

& nepotes necandos opē tulerant aggreſſus multa Ianizarorū millia tanquā pecudes occidit,& paulo antequam è vita excede ret,intra ſex menſes è quatuor Baſſis qui ſupremi omniū, & intimi eius Conſiliarij totum Imperium Turcicum ſub eo gubernabant, tres & in iis Boſtangi generum ſuum mactauit, itē quinque Agas (ſingulis ferè menſibus vnum) Ianizarorum in aula, & præſidio Imperatoris Turcici Principes, Bellerbeios autem & Sangiaccos, qui in exercitu, & prouinciis ſummum habent regimen, triginta ſeptem præter multos alios Sangiaccos, Agas, Bellerbeios & Baſſas, quos prioribus annis initio regni magna feritate trucidauit? Nec eius filius Solymannus, quanquam multiplici virtute maioribus ſuis valdè præluxiſſe fertur, huius tamen immanitatis fuit omnino expers. Indicta enim cauſa primò clariſſimum ſuum aliquando Abraimum Baſſam noctu obtruncauit, deinde Muſtapham nobiliſſimum Principē, Imperijq; heredem filiū maiorem natu in ſua ipſius præſentia iuſſit ſtrangulari, *barbara feritate authorem necis filio crudelis pater ſeſe exhibens*. Nec eo contentus, nepotem ſuum, adoleſcentulum iſtius Muſtaphæ filium eodem ferè tempore per inſidias occidit, tanquam filioli innocentis ſanguine patri miſerrimè cæſo parentans,& iniuſtiſſima iuſta perſoluens. Funeſtam certè Tragicamque,& plus quam Thieſtæam hiſtoriā, quam nec ego ſine acri doloris ſenſu poſſum recogitare. Non progredi.r vlteriùs ad viciniora nobis tempora, ne veritas non ſolum odium, ſed etiam periculum mihi eam expoſituro pariat. Iſta autem pauca ex veris hiſtorijs libata conuincunt omnium Turcarum mores non eſſe adeo ſimplices, & ingenuos, quam tu venditas,& præ quibus noſtras fraudes, & improbitates adeo mirificè exaggeras. M I C H AE A S. Imò (Samuel) iſta omnia nihil aut parum certè imminuunt de veritate comparationis meæ. Comparationem enim, non exaggerationem inſtituo, & ſimpliciter candideque ex ſcriptoribus veſtræ fidei, magis quam noſtræ fauentibus, profero quod eſt in vtriſque laudabile vel ſecus. Hæc autem à te percurſa vniuerſa eiuſdem ſunt generis, & hac vna generali poſſunt reſponſione refelli, ſi dicam ea non attingere ſcopum argumenti noſtri, quod circa promiſcuum vulgum, circa populi mores verſatur, circa id quod cōmuniter in imperio & natione Turcica, in fide, vita, & actionibus plurimorum perſpicitur. Principes qui lariſſimis regnis dominantur, & maximarum gentium curā gerunt ſuas habent priuatas rationes & concilia, & ſtudia iuraque actionū à generali multitudine ſeiuncta, multaque quæ in hijs damnari merentur vt ſæua & crudelia, in illis meritò laudantur vt iuſta, quia publicis rebus vtilia. Memini quum aliquando multa

Kk v hîc

Thouet Coſmog. lib. 11. c. 5.
Leuncla. pandect. hiſt. Tur. cap. 206. pag. 427.
Iouius hiſtor. li. 14.
Petrus Iuſtinianus Venetus hiſt li. 12.
Iouius lib. 40.

hîc eſſet vltra citraque argumentatio de aſſaſſinatu fratrum Guiſiorum in Gallia (per vniuerſum enim terrarum orbem, vt opinor, illa Tragedia erat diuulgata) famuliſque legati Gallici, cum quibus ea de re ſæpenumerò colloquebamur, iuxta vulgares plurimorum ſermunculos ea quæ nobis videbantur atrociſſima obiiceremus, hypocriſim Regis, periurium, impietatem, publicæ fidei & maieſtatis Comitiorum, id eſt, totius Reipublicæ Gallicanæ violationem, præter iniuriam Deo, & ſacris omnibus allatam (ſæpè enim Rex ille inuocato Dei nomine, adiurariſque Chriſtianis ſacris ſe deuouerat integram Principibus illis fidem ſeruaturum:) Contra hæc omnia illi vnicum præſidium opponebant, Regum facta eſſe ſuſpicienda, ſemperque in meliorem partem interpretanda: habere eos ſuas occultas rationes, quas par non erat omnibus innoteſcere. Hanc æquitatem ſi tu Samuel adhiberes in diiudicandis hiis Imperatorum noſtrorum actionibus, quæ nullas habent adeò turpes & nefarias circumſtantias, qualibus iniuſtum eſt illud parricidium Gallicanum, non adeò confidenter hæc particularia Regum noſtrorum facta in ampliſſimæ nationis præiudicium iactares. Sed ne ita generaliter agendo particulare examen defugere videar, reſpondeo deinde te valdè iniquè ex Chriſtianis, qui nobis ſunt iniquiores, ea tantum decerpere, quæ per ſe poſita malè quidem ſonant, aliis autem adiuncta quæ iidem ſcriptores, vel alij non minùs veraces referunt, non adeò tetra & grauia apparebunt. Fuit Mahumetes ſecundus ſanguinarius, ſuperbus, omnis religionis irriſor, &c. Quid ita? Quia & Chriſtianos foris, & ſuos domi religioſos perſequebatur, è quibus intra pauciſſimos dies ſupra ſexcentos dicitur occidiſſe, & in perpetuis bellis vitam tranſigebat. De Chriſtianorum hoſtium ſuorum cæde non opus eſt multa. Ne ſuos quidem Monachos ab eo ſic tractatos mirabitur, qui intelliget (quod eſt verum) eos quum propter religionem ei eſſent gratiſſimi, proptereaque facilem ad ipſius cubiculum haberent acceſſum, à Tartarorum Rege fuiſſe ſubornatos, vt eum ſubitò adorti iugularent. Quod immane facinus à ſeptemdecim præcipuis illius ordinis ſuſceptum, & cum multis aliis communicatum, ſed ei paucis horis ante articulum temporis, ei ſacrilegio deſtinati patefactum, ecquis culpauerit, ſi ſeueriſſimè vltus fuerit? Si dignè pro meritis tam ſceleratos hypocritas cenſuerit caſtigandos? Quin addas Samuel, quod eſt ab iiſdem Hiſtoricis additum, Mahumetem iſtum tam inſignem Atheiſtam, horum Monachorum bona, redditusque annuos non intuliſſe

In multis libris Gallicis eius temporis.

Poſtell. de la religion des Turcs pa. 132. Theuet Coſmog. li. 11. c. 4.

ærario ſuo, ſed publicis Xenodochiis aſſignaſſe (longè aliter quam fecit Henricus veſter Octauus, aut etiam filius Edouardus, aut filia Elizabetha, qui Monachorum à tali ſcelere alieniſſimorum bona longè aliter diſpenſarunt, quos tamen non Atheiſtas, ſed fideliſſimos, & fidelium Eccleſiæ ſuprema capita vocatis.) Addas fuiſſe hunc Mahumetem valdè amicum peregrinis, largaſque eleemoſynas attribuiſſe ex æquo Tucis, Chriſtianis, Iudæis, Arabibus. Addas quod poſt captam Conſtantinopolim quum in Eccleſiam Apoſtolorum ſemel veniret, eamque videret funditùs penè dirutam, ex ea conſtruxit egregiam Moſqueam & hoſpitale, eique magnas donauit opes, & annuos reditus (ſupra 150. ducatorum millia) multoſque inſtituit Sacerdotes, ſcholaſticos, & alios, qui illic perpetuò alerentur, pro eius defuncti anima Deum aſſiduè precantes. Adde quod ſemper ferè habebat apud ſe Græcum quendam Monachum, nomine Scholarium, variarum linguarum, & Theologiæ periti ſſimum, qui etiam Concilio Florentino interfuit, à quo Imperator ille didicit linguam Græcam, Chaldaicam, Arabicam, & Syriacam; quo Monacho referente viri fide digni, teſtati ſunt Imperatorem illũ ſecretò ſuo in cubiculo ſeruaſſe ſingulares quaſdam Chriſtianæ religionis, & Martyrum reliquias, quæ ciuitate illa capta & direpta, ex Eccleſia Sanctæ Sophiæ ad eum fuerant delatæ, & quæ poſtea à filio eius Baiazete ad Pontificem Romanum dono ſunt tranſmiſſæ. Addas deniq; quod fortaſsè reliquis iſtis eſt memorabilius, & animi pij atq; religioſi ſignũ efficaciſſimũ, quod poſtquam Moſquæam & Imaratum hoſpitale nimirũ vel Xenodochiũ adiunctũ abſoluit: & deinde ædificauit hic ad littus è regione Chalcedonis Serraliũ, palatiũ Imperatorium, quale cernis ampliſſimum patẽs in circuitu tribus milliaribus Græcis: hoc palatiũ, domum ſuã propriã omniũq; futurorum Imperatorum, fecit tributariam Moſqueæ & Imarato, ſanxitque vt ſingulis diebus, perpetuo, hæc illis perſolueret mille Aſpros, quorum ſexaginta efficiunt Coronatum aureum: Quod annuatim ſummam ſex mille aureorũ ſuperat. Quo facto glorioſiſſimè profeſſus eſt, ſe ſuaq; Imperialia ſubeſſe religioni: cui nõ imperare, ſed parere, à qua nõ exigere tributum ſed reddere voluit, ſimulq; eo ſigno manifeſtè declarauit, ſe vt à Deo omnia acceperat, ita Deo omnia referre, cui ſe ſuoſq; poſteros eo pignore ſubiecit, & quaſi dedicauit. Hunc Principem ſi iu merum Atheiſtam dixeris, & hæc hominis Athei ſigna, caue ne ſimul eadem aut grauiore etiam cenſura tuos domi Euangelicos Principes, nominatim Anglicanos, quos proximè nominaui percellas. Qui vt alia prætereã, religioſorũ

Leuncla. in pãdect. hiſt. Turc. cap. 139. pag. 340.

ædes

ædes non quidem ædificatas de integro, quum penè eſſent collapſæ, ſed funditus euerſas quum priùs firmiter conſiſterent: nullos annuos reditus datos de ſuo, ſed ereptos de alieno: nullas preces pro ipſis defunctis inſtitutas, ſed omnia eiuſmodi, preces, Sacerdotes, ipſa loca talibus precibus deſtinata (perinde ac ſi animæ à corpore ſolutæ nulla habenda eſſet cura, ſed ea vna cum corpore ſepeliretur, nunquam deinceps victura) penitus deſtructa, & ne pro animabus defunctorum vlla talia fierent, legibus interdictum: Hæc (inquam) & hijs ſimilia vt raceam, in martyrum Chriſtianorum reliquias iſti Chriſtiani puriſſimi ſcilicet & perfectiſſimi, immaniores fuerunt, quas in ſterquilinia proiecerunt, quas igni & aqua perdiderunt, quum noſter iſte Princeps Mahumetes, quem tamen propter reculas hiis minores merum Atheiſtam, & omnis religionis contẽptorem inclamatis. Mitto reliqua, ſunt enim potiùs maledicta arrepta ex triuio, quam vera & iuſta crimina. Qui enim potuit non multum & ſui, & hoſtici ſanguinis effundere, & fœderum ruptorum aliquam ſpeciem præbere, qui non ita multis vitæ ſuæ annis ſubiugauit duo Imperia Conſtantinopolitanum, & Trapezontinum, neſcio quod regna, plus quam ducentas muratas vrbes, præter Eubeam, Mitilenem, Lemnum, aliaſq; permultas inſulas maris AEgæi & Mediterranei, attritumque & afflictum Perſarum monarcham Vſumcaſſanum. Illud Baiazetis minus habet probabilis defenſionis, quemadmodum à vobis narratur. Sed quis nouit vtrum Chriſtiani priores ſanciti fœderis capita violauerint, & ſic iuſtam eos inuadendi cauſam Imperatori noſtro præbuerunt. Veneti quidem ſcriptores paulò aliter rem explicant, Baiazethem nimirum *cum Venetis id petentibus fœdus renouaſſe, ſed latinè conſcriptum. Eſt autem in Turcarum legibus, vt quæ ſua lingua ſcripta non ſint, ea præſtare non ſit neceſſe, atque ita ex inopinato eos inuaſit*. Quod ſi verum ſit, fuit ars potiùs quam fraus, potiùs ſtratagema bellicum quam infidelitas & perfidia, idque non tam Baiazetis militiæ, quã Venetorum imprudentiæ attribuendum, qui tanta ſolertia & ſagacitate homines, quotidiana habentes nobiſcum commercia, & continuos in aula noſtra Oratores atque Exploratores, idq; à multis ante hoc bellum annis, tamen illud indagare non potuerunt, quod cuius ferè mediocriter in publica negocia intendẽti fuit aut potuit eſſe apertũ. De Selymi autem patriſque, & fratrum mutua diſſenſione nihil dicã aliud, quam quod de bello Pompei & Cæſaris Poëta quidam veſter.

De ſchiſmate Anglicano. lib.1. — *Comin. hiſt. li.10. Baptiſta Æguatio & alij.* — *Bembus hiſtor Venet. lib.4.*

Lucan. lib.1. *Victrix cauſa Deis placuit, ſed victa Catoni.*

Ita nimirum hic viri multi boni, & Catone nihil inferiores damnarunt factum Selymi, ſed tamen diuina prouidentia multis

multis ei victorijs datis, & perpetuata ad hunc vſque diem Solymanni ſanguinis in ſolio Ottomannico ſucceſſione, videtur aliter ſtatuiſſe. Sed quod eundem de Ianizarorum, & magnatum ſuorum cæde accuſas, iniuriam facis, & præter rationem. Certè cum conſtat eos patris Baiazetis tempore ſeditionibus aſſuefactos, etiam regnante Selymo à Chendemo Baſſa incitatos nouam rebellionem inchoaſſe, vſque eò, vt ipſi Imperatori inſolentiſſimè leges præſcribere inciperent, nemo negauerit eos iuſtè vna cum ipſo Baſſa cæſos, & ad minorem numerum redactos. Interfectio verò Boſtangij generi tantum abeſt à reprehenſione, vt potiùs maximam ei laudem pepererit. Is enim quod Imperatoris filiam vxorem duxerat, ſui ipſius magnitudine & ſoceri gratia fretus, populum magnis exactionibus, & tributis opprimebat. Quod vbi Selymus reſciuit, tanquam bonus Princeps populi ſolatio priuatum amorem poſtponens, generum ſuū ſocer iuſſit pro ea publica iniuſtitia capite plecti. Quemadmodum etiam interitus Habraimi Baſſæ, filio Selymi Solymanno ſummam conciliauit laudem & gloriam. Quanquam enim ſimul ab infantia fuiſſent educati, & Abraimum Solymannus vnicè diligeret, nec vnquam, opinor à primis initijs Imperij Turcici vllus apud aliquem Imperatorem adeò fuit potens & gratioſus, quam apud Solymannum Græcus iſte, adeò vt nec vocatus, quum vellet, magnum Dominum liberè adiret, & eo neſciēte de maximis negotiis Imperij Turcici pro ſua voluntate diſponeret: tamen vt primum certò innotuit, partim quod alijs ſub eo officiarijs populum prædantibus magnus iſte Viſir, id eſt, Baſſarum Princeps conniueret, partim quod ipſe quoque per ſuos ſatellites, & adminiſtros in remotioribus prouincijs Syria & Arabia, populum mulctis pecuniarijs valdè premeret, & exhauriret: Imperator ſecretò Pōtifici ſummo cauſam eius examinandā dedit, & reū ex Pontificis ſentētia, iuſſit interfici. Nō ignoro alios, alias mortis eius cauſas effingere, vel quod cum Imperatore Chriſtianorū Carolo, vel Perſarum Sopho conſpirauerit, vel quod licet foris ſpecie Turca, tamen intus ex animo fuerit Chriſtianus, vel quod ſeipſum Monarcham voluerit efficere, aut ſaltem Muſtapham Solymanni filium in patris locum ſurrogare, ſed iſta omnia à prudentioribus vt fabulæ, & improbabilia reiiciuntur, & hæc quā dixi condemnationis eius veriſſima cauſa fertur. Sanè ex penſionibus & aliis commodis percipiebat annui, & certi reditus aureorum ducenta quinquaginta millia, tribuſque continuis diebus eius mortem conſequentibus, immenſæ & obſtupendæ prorſus opes ex illius domo in palatium Principis importatæ ſunt, vt nunquam deinceps Imperator pecunia ad aliquid moliendum

Iouius hiſtor. li. 14

Poſtel. hiſtor. Oriental. pa. 48 &c.
Bellefor. Coſmog. tom 2. li. 2. c. 7 col. 576. 577.

Iouius lib. 33.

Poſtell. vbi ſupra pag. 51.

liendum

liendum eguerit. De filij autem Muſtaphæ occiſione non adeò certus ſum quid reſpondeam, ſed ſiue verum eſt, ſiue falſum, quod hac de re à varijs ſcriptoribus traditur (longa eſt hiſtoria, multiſque difficultatibus implicata, & non eſt huius loci hæc obſcura diligenter & accuratè euoluere.) Solymannus Princeps ſi quis vnquam propter humanitatem, prudentiam, fortitudinem iuſtitiam & religionem commendatiſſimus, in hoc etiam facto ſi non omninò iniuſtus, certè potiùs infelix & miſeratidus, quam crudelis & perfidus iudicetur. Si enim verum eſt eum cõtra patrem & dominũ coniuraſſe, vt multi ſuſpicantur, iuſtum

Auger. erat proditorem è vita tollere. Si id verum nõ eſt, vt plures vo-

Buſbeq. lunt, ſed ita tamen à Roxolana vxore Muſtaphæ nouerca, &

iter Con- Ruſtano genero nouas quotidie criminationes contra Muſta-

ſtantinop. pham ei ingerentibus perſuaſum: error erat, ſed condonandus

pag. 47. marito, ſi chariſſimæ vxori quam amabat tenetrimè, & Conſiliario quem putabat fideliſſimum, credens nece filij quamuis valdè generoſi, ſuæ ſaluti, & totius Reipub. tranquillitati voluerit conſulere. In eo admodum laudandus, quod non repētè

Ibi. p. 50. ex ira & furore præcipiti ad eam cædem proſiluit, ſed maturè & vocato in conſilium Mufti ſummo religionis Antiſtite, nihil niſi ex eius ſententia confecit, nec minùs in hoc quod mortuo filio, quum de eius filiolo nepote ſuo elegantiſſimo puero tollendo deliberaretur, auuſque abnueret, vbi contra qui ei erant à conſiliis, arguerent, *Ianizaros qui fauebant Muſtaphæ, non de-*

Ibi. p. 54. *futuros filio Muſtaphæ, ita nihil vnius mortem ad regni & ſtatus tranquillitatem contuliſſe, ſi alter maneret in vita: religione nihil eſſe debere cuiquam antiquius, ne liberorum quidem ſalutem: religionem autem Muſulmannam* (id eſt, optimam) *tutela regni, & dominatu Othomannicæ familiæ contineri, qua domo afflicta religionem ſtare non poſſe: à re verò nulla certiorem illi domui imminere ruinam, quam à domeſtica diſcordia: vt ergo & domus, & imperium, & proinde religio conſeruarentur, quacunque ratione prouidendum eſſe, nec magni ducendam eſſe liberorum iacturam, quæ religionis incolumitate compenſetur.* Hæc vbi accepit & expendit, nihil priùs duxit, quam vt diuinam religionem omnibus modis conſtabiliret, ideoque & affectus ſuos compreſſit, ac naturæ vim quandam intulit, & ſanguini ſuo non parcendum cenſuit, modo Rēſpublica & religio, cui primas à ſe deberi veriſſimè iudicauit, vel cum liberorum, & quodam corporis ſui diſpendio ſarta tecta maneret. Hæc ego poſſem Samuel longè alio modo defendere, ſi vellem de hiis prolixas diſpūtationes texere, & cauſas, rationes, origines factorum omnium exquirere. Sed quia hæc omnia mihi non videntur adeo magni ad rem de qua agimus momenti, eo celeriùs tran-

ſilio

ſilio;& quod eſt probabile, veſtriſq; à Scriptoribus poſitum, leuiter attingo. In hoc autem potiſſimū inſiſto. Primùm nos de Principum factis exactè non iudicare, quia ad eorum cauſas nō poſſumus penetrare, ex quo fit, vt ſæpè multis ea videantur improba & iniqua, quæ ſunt per ſe iuſta & probanda. Deinde vnius & alterius Principis priuatos mores etiāſi ſceleratiſſimos, non valere ad vniuerſam nationem eiſdē criminibus inquinandā. Quid enim ſi vltimum Gallorum Regem Hēricum aliquis fateretur fuiſſe in religione *ſchiſmaticum, hæreticum, ſymoniacū, ſacrilegum, magū, periurum, planè impiū, & numinis contēptorem,* hoc eſt, *merū Atheiſtā,* vt tui vocant Mahumetē noſtrū; in Rep. *publica fidei violatorē, regni opum diſſipatorem & decoctorē, tyrannum hypocritam, vitijs omnibus infamē, proprioq; ore non ſemel dānatum,* quod totū ipſi etiam Galli multis libris demōſtrare conantur; ecquis propterea totā Gallorum nationē ſymoniacam, ſacrilegā, magā, periurā, Athēā, perfidioſam, vitijſq; omnibus infamem verè aut etiā veriſimiliter cōcluderet? nemo negabit, quin Henricus veſter 8. valdè fuerit & luxurioſus, & prodigus, vt qui pecunias planè innumerabiles ex Eccleſiaſticis ſpoliis cō geſtas, nullū in vſum effudit, neq; tamē propterea quis populū Anglicanū ſub eo Rege luxurioſum & prodigū rectè dixerit, nō magis quā ſub eius patre Hērico 7. parcū & reſtrictum, ſub Henrico 6. pium & ſimplicē, quia hæ virtutes, vel affectiones in Regibus illis eminebant. Deniq; quod caput eſt, vrgeo veſtros Euāgelicos, tales quales deſcripſi, fieri ipſis regulis, & principijs Euangeliſmi veſtri. Illa enim quā vos maximè inculcatis, & tāquam propriā Euangelij iactatis perſuaſio de prædeſtinatione ſua cuiq; nota, & ſola fide abſq; operibus iuſtificante, veſtros ad hanc nequitiā, fœditatēq; morū & immanitatē naturæ impellit; cū è cōtrario veriſſimū ſit, & ipſi etiā Chriſtiani fateātur, in Alcorano nihil tā crebro repeti, quā vt cū vera vnius Dei fide opera bona coniungantur, eoſq; qui Prophetæ de vno Deo participē non habente crediderint, qui eleemoſynas de ſuis bonis fecerint, viſitauerint orphanos, reddiderint debita, ſtatis die noctēq; tēporibus orauerint, bonā & iuſtā menſurā dederint, decimas Prophetæ Dei ſoluerint, inimicos veræ fidei perſecuti fuerint, à Deo peccatorū veniā petierint, eāq; ſuis priuatim inimicis offenſas deprecātibus tribuerint; hos ſolos in paradiſū ad quē à Deo prædeſtinati ſunt, ituros, & qui hiis cōtraria operantur, eos ſine quæſtione oēs cū diabolo futuros in inferis. Hæc (veſtri) & hiis ſimilia in Alcor. vbiq; vrgētur, preſertim iudiciū vltimū, & æterna damnatio ob neglecta pietatis opera, ieiunia, eleemoſynas, & nō ſolutas decimas. Quæ etiāſi Magdeburgenſes Illyricus, VVigandus, & reliqui illi, tanquam Papiſtica, &

De iuſta Henrici 3. abdicatione li. 2.

Ibid li. 3.

Poſtell. de la religiō des Turcs pa. 87. 88.

Bellon. li. 3. cap. 5.

Euangelio contraria carpunt, ſuiſque in Alcoranum caſtigationibus hæc ſemper tanquam perabſurda notant, *Alcoranus ſaluti aſcribit operibus, Azoara 37. Alcoranus fidei & operibus paſſim aſcribit ſalutem Azoara. 38. 39. 45. Rurſus, ſecundum modum ſuorum operum quemq; Deus remunerabit, vitam tribuens æternam Azoa. 26. &c.* Ac ſi ipſorum libertati, vel potiùs licentiæ Euāgelicæ nihil dici poſſet magis infeſtum & aduerſarium, propterea que Theodorus Bibliander ſuis in Alcoranum marginalibus notis ſolicitè huic malo mederi conatur, ſed peſſimo pharmaco, aperto nimirum mendacio, *propter bona opera* iuxta Mahumetem *fœlicitas, æterna confertur, cui opinioni* (inquit ille) *contradicit tota Scriptura ſancta*, quod falſiſſimum eſſe nos alias abundè demonſtrauimus; tota enim Scriptura ſacra clariſſimè non minùs operibus, quam fidei, & vtrique coniunctæ æternæ fœlicitatis adeptionem attribuit: vt iſta tamen hoc loco miſſa faciamus, & recta ratione, ſanoque iudicio hæc noſtra veſtraque examinemus, quis honeſta indole præditus, non ſtatim fatebitur noſtra verę doctrinæ, verę rationi, ideoque & vero Euangelio magis congruere, & infinitè plus valere ad homines in officio, honeſtate, pietate & timore Dei cōtinendos, quā illa ſolifidiana in quibus vos medullā & nucleū Euāgelij conſiſtere dicitis? Ex quibus infero vos ipſis Euangelij veſtri regulis fieri diſſolutos, quod de nobis nullo modo dici poteſt. Hæc autem de populis, & legibus populos dirigentibus ita preſtructa non malè accommodantur ad Legiſlatores inter ſe cōparandos, vt quantum populus populo, lex legi, tantum etiam Legiſlator Legiſlatori anteferatur. Quæ concluſio etſi tibi videatur non omnino neceſſaria, & tanquam Geometricè conuincens, eſt tamen cuique homini indifferenti valdè probabilis, fierque multò firmior & euidentior, ſi ea quæ proximè ſequuntur de veſtra erga Chriſtum reuerentia, hiis antegreſſis adiunxeris.

Magdeb. Centur. 7 ca. 15. col. 618. 621.

Bibliand. Azoar 63. 65. 67.

ARGVMENTVM CAPITIS DECIMITERTII.

Evangelici de Virgine Chriſti matre Maria, & coniunctè dū Chriſtum pareret, & ſeparatim poſtquam peperiſſet, multò abiectiùs ſentiunt quam Turcæ. Chriſti quoque præcepta in Euangelio tradita, quā quū ſe miros Euangelij cultores fingūt, ſuis tamē ineptis diſtinctionibus, & ſophiſmatis maximè eludunt, ne eis teneantur, deq; tota Chriſti prædicatione, & Euangelio minùs honorificè quam Turcæ iudicant & loquuntur, re autem multò magis Chriſto de-

trahunt, cui non ſolum communem cum Angelis ignorantiam, ſed cum hominibus quoque tum fidem, tum ignorantiam attribuunt. Vbi verò ad paſſionem eius explicandam accedunt, ibi multò magis blaſphemant. Primum, quia manifeſtè eum peccati & legis diuinæ prauaricationis inſimulant, à qua non magis eum eximunt, quàm alios meros homines. Deinde, quia mortem eius corpoream nihil humano generi profuiſſe dicunt contra omnem rationem & ſcripturam, ſed talem ei mortem animæ cum damnatis in inferno ſpiritibus aſſignant, ex qua efficitur eum fuiſſe infidelem & impium vſq; eo, vt quiuis in congregatione Proteſtantiũ frater, & ſoror ſit Chriſto melior, & apud Deum gratioſior. Ex quibus omnibus concluditur Turcas quam tales Chriſtianos de Chriſto ſentire multò diuiniùs.

CAPVT XIII.

IAM enim paulò propiùs ad vos accedam, veſtroſque intimos de Chriſti perſona ſenſus explorabo. Vtq; à capite, ab ipſo dico Chriſti ortu incipiam, in hoc etſi nonnulla habetis nobis vtriſque communia, ideoq; bona; aliqua tamen apponitis non modo Chriſtianis, ſed nobis etiam improbata, ideoq; ſine dubio peſſima. Quod vt rectiùs intelligatur, noſtram primum de matre Maria virgine, eiuſque prole Ieſu ſententiam ex Alcorano deſcribam, cum qua deinceps veſtram opinionem conferã. Primum igitur illud apud nos fixum eſt, *Spiritum Dei intraſſe in Mariã, & Ieſum ex ea* integerrima virgine *genuiſſe*. Sic etiam & vos, idq; rectè. Deinceps addit Alcoranus ad matris Filiique honorem: *Omnium mulierum optima Maria ab omnibus intacta animam ſuam Deus inſufflauit, & illam Filiumq; ſuum manifeſtũ gentibus miraculum poſuit*. Adiungimus prætere a Mariam matrem illam *fuiſſe omnibus viris & mulieribus ſplẽdidiorem, & mũdiorem, atq; puriorem, ſoli Deo perſeueranter ſtudentem*, idq; Angeli ipſi è cælo deſcendẽtes & Mariam allocuti, cum conciperet deberet Meſſiam, dec a teſtati ſunt. Quin & egregius quidam vir Mahumeti Prophetę noſtro familiaris in cõmentarios ſuos retulit, eum ſepius aſſeruiſſe, *Nullum de filiis Adam naſci, quem non tangat Satan, præter Mariam & Filium eius*. Et rurſus: *Multi perfecti fuerunt ex hominibus, nulla autem vnquam perfecta fuit ex mulieribus, niſi Maria mater Ieſu*. Fatemur denique eam ita puram, omniſque peccati expertem (Maria enim nunquam *aliquid mali ſiue malitiæ operata eſt*) ſine vulgaribus aliarum mu-

Magdeb. Centuria 8. cap. 15. col. 898.
Azoar. 31
Azoar. 5.
Lyra in tractat. contra quendam Iudæum &c. in fine noui Teſtamẽti.
Azoar 76

lierum parientium doloribus moleſtiis, obſtetricibus &c. Filium ſuum Ieſum peperiſſe, quemadmodum etiam de Mahumete credimus. Eius enim mater *Emma teſtabatur filium Mahumetem nec in vtero, nec in partu vllum ſibi dolorem feciſſe.* Ex hiis iam cùm noſtram de Maria intelligas fidem non ſolum quando Chriſtum Concipiebat virgine, ſed etiam quando pariebat, & per omne tempus ætatis ſuæ poſtquam peperit (id enim lex noſtra perſpicuè docet) quam etiam & antea, & poſtea, & ſemper tenemus aliis omnibus fœminis longè excellentiorem, nun quid vos Euangelici tam præclaram de ea fidem retinetis? nihil minus. Nam & in partu virginem fuiſſe negatis, eamque in pariendo Filium nihil à reliquarum fœminarum, vel etiam animalium partu ſecernitis, & poſt partum vtrum ſemel atque iterum, imo ter quaterq; nouis maritis nupta fuerit nihil penſi habetis. Nam & veſter vniuerſalis Canon de credendo nihil, quod non in ſacris literis expreſsè ponitur, vel ex iis manifeſtè colligitur, eo vos compellit, veſtraque nuptias ſupra virginitatem extollens prædicatio eodem inclinat & multi concionatores è pulpitis ita ſæpenumerò docent, & Theodorus Beza in Colloquio Poſſiaco hoc argumento de perpetua eius virginitate preſſus, vt traditiones aliquas non ſcriptas admitteret; liberè & ſtomachosè reſpondit illud in Euangelica fide nullum habere locum, ad quam nihil intererat, vtrum poſt Chriſtum natum in virginitate vixerit, an in coniugio. De quo etiam reſponſo tanquam pulcherrimo alicubi ad Principem Condenſem gloriosè ſe venditat. De eo autem quod paulò propiùs Chriſti ipſius perſonam & honorem attingit, vtrum nimirum ea in partu eius permanſerit virgo, de hoc non ignoras (opinor) Eccleſiæ veſtræ ſententiam. Vnus magni nominis Doctor & Reginæ Nauarræ Conciliarius quæſtionem eam tractans, ita ſcribit. *In conceptione quidem nullo modo fuit apertus vterus Mariæ, ſed fuit in natiuitate. Reiecto enim Papiſtarum figmento, quod Filius eius Chriſtus vt radius ſolis per vitrum illæſum träſiuit miraculosè, dicendum eſt & credendum, quod naturaliter ruptis obicibus & locis apertis exiuit, & natus eſt, & quòd virgo ſupernaturaliter pregnans naturaliter peperit. Ita quoque Martinus Bucerus*, cuius deinceps authoritate hanc opinionem confirmat: quam etiam Petrus Martyr pro ſua virili tuetur. Et Caluinus inquirens quantum temporis intereeſſerit inter natiuitatem Chriſti, & fugam in Aegiptũ, ait ſibi *probabile videri* quod id ſtatim non acciderit, ſed diu poſtea. *Dominũ enim peperciſſe Mariæ donec ex puerperio cõualuit, vt iter facere poſſet* eã enim ſic fuiſſe doloribus partus fractã & debilitatã, vt ad aliquẽ laborẽ ſuſcipiendũ nõ fuerit idonea, donec bono temporis ſpatio ſe recollegiſſet, & amiſſas vi-

Lib. de generatione Mahumetis, p. 201. Azoar. 20. Magdeb. Centuria 7. cap. 15. col. 604.

Beza in præfatione Teſtamenti noui. Carolus Molinæus in vnione quatuor Euangeliorum. parte. 3. Martin. Dial. de corporis Chriſti loco. fol. 94. 95. Calu. in Harmon. Matth. 2. v. 13.

res recuperaſſet, quod in Gallicana eius Harmonia paulò explicatiùs ponitur. Ex quibus aduertis, quod olim ille *Iudæus, Paganus, veneficus colluuies impietatis, monſtrum Africanum* (vt à Græcis Hiſtoricis deſcribitur) Conſtantinus Copronynius cum Græcorum fidelium horrore & execratione dixit, *Chriſtum ex Maria matre fuiſſe natum, quemadmodum ipſe Copronynius ex ſua Matre Maria natus erat*, hoc iam vobis prorſus Orthodoxum & Euangelicum videri, veſtriſque Euangelicis (teſte doctore Carolo Molinço) dicendum & credendum imponi, directè contra ſymbolum Eccleſiæ antiquæ, quod nos etiam hac ex parte habet approbatores, quo Chriſtum ex virgine non modò conceptum, ſed etiam *ex virgine natum* traditur, cuius optimus interpres, & *omnium veterum Theologorum tum Græcorum, tum Latinorum quoad religionis dogmata* (Theodoro beza iudice) *Princeps*: *Si* (inquit) *vel per Chriſtum naſcentem corrumperetur Mariæ matris integritas, non iam ille de virgine naſceretur, eumque falsò (quod abſit) de virgine natum tota confiteretur Eccleſia*. Quod ſi tam abiectè & ſordidè de ea tum quando eius honor cum honore filij Chriſti iunctus & connexus eſt, exiſtimatis, an non credibile eſt vos deinceps de ea ſola multò contemptiùs & viliùs opinari? Ita prorſus: quando enim Euangelium veſtrum primò in Anglia ſub Henrico Octauo cæpit increbreſcere, multis & magnis Euangeliſtis frequens in ore fuit illa comparatio, vt eam ſacculo crocum vel aurum in ſe habenti ſimilem dicerent, quæ vt aliquid pertinere videatur ad materiæ contentæ honorem, ita ea abſente magis valebat ad ſacculi continentis deſpicientiam. Is enim ita oppletus vt magni penditur, ita poſtquã fuerit exinanitus, cuius eſt valoris aut prætij? Eoque tendebant hæ figuræ, vt euellerent ex hominũ mentibus ſublimem illam, quam de huius virginis dignitate impreſſam à maioribus retinebant opinionem. At verò iam quanto vlteriùs progreſſi eſtis, tu ipſe iudicabis ex eo, quod vulgo in permultis fratrum tuorum libris circumfertur. Ex quibus vnus vobis Anglis vicinus, hiis verbis ſuos quondam Comminiſtros alloquitur: *Hæc quæ dixi de mulieribus dicendi, docendi, ſacramenta adminiſtrandi poteſtatem ſumentibus ſunt parua. quid illud, quod horrendis contaminata flagitiis fœmina, Deiparæ virgini ſemet æquare non dubitant? quale hoc videtur? vt mulier ſuperba ac procax ſe Ieſu Chriſti matrem eſſe potuiſſe non minus quam virginem matrẽ impuriſſimè iactet. Atqui quænam illa ſit optimè noſtis, eamque non tantum ad publicam veſtram pœnitentiam non adigitis, ſed etiam in ſummo honore habetis, eius ſententiam in publicis, priuatis, ſacris & prophanis*

Iuſques à ce que fut fortifieé. Conſtant Manaſſes in Annalibus pag. 114.

Beza ad Rom. ca. 1. v. 12. Auguſt. Enchirid. cap. 34.

Latimer. in concionibus.

Archib. Hamiltõ. Caluin. Confuſio demonſtrat. lib. 2. cap. 3. fol. 151.

rebus, longè magis quam Epiſcopi cuiuſquam authoritatem ſequentes. Reliqua de fœminis tãtam in Eccleſia veſtra authoritatem ſibi arrogantibus apud vos ſunt vſitata, illud de iiſdem ſeſe ſanctiſſimæ Virgini procaciter æquantibus, quod nobis prodigioſum eſt, à vobis quoque fieri poſſe valdè mirarer, niſi ſcirem ex doctrina veſtra ſoli fidei iuſtitiam omnem Chriſtinam tribuente, opera autem etiam quæ videntur optima, peccata vocante, & fœminarum pannis menſtruatis comparante, hanc cõcluſionem rectà fluere: cui innixi Lutherus & Zuinglius (quẽadmodum ſuperiùs annotaui) vxores ſuas, fratreſque & ſorores Euangelicas *in dignitate & honore D. Paulo, Petro, ipſiq; Deiparæ* (vt loquuntur) *virgini, ac diuis ſimul vniuerſis* exæquant. Quia nimirum hunc *fidei theſaurum, aliaq; bona omnia* à Deo conceſſa in tanta largitate & abundantia poſſident, in quanta illa ipſa virgo qualibuſcunq; encomiis efferatur. Quanquam hoc parum eſt, ſorores & Miniſtrorum vxores (quæ ſunt tamen ferè propter huius fidei plenitudinem ad opera carnis reliquis proniores) huic virgini *pares facere*, ſi expendimus, quid alius Miniſter in Anglia non obſcurus ante aliquot annos de hac virgine ſcripſit in eo libro, quem miniſtrorum Principi Archiepiſcopo Eboracenſi dedicauit. Illic ſiquidem clariſſimè notat, eam tum temporis, quando propè crucem Filio illic (iuxta Chriſtanorum fidem) morięti inter turbas militares aſtitit, quatuor mortalia crimina admiſiſſe, *tranſgrediendo* nimirum *quatuor diuini decalogi mandata, primum, quintum, ſextum, & nonum*, vt ille exactè & diſtinctè enumerat. Quod ſi illo tempore quando ſola conſideratio vel iuſtitiæ diuinæ, vel humanæ miſeriæ, vel mortis, vel inferni, vel ſola filij in cruce pendentis commiſeratio, (vt alia innumera prætercam) fœminæ vel mediocriter bonæ maiorem pietatem imprimere debuerat, hoc tempore ſi illa quatuor tam tetris ſceleribus ſeſe obſtrinxerit, aliis temporibus, quando tali ſpectaculo à peccando non auocaretur, quibus eam flagitiis turpificatam fuiſſe probabile eſt? SAMVEL. Hoc ſanè ab iſto quiſquis fuerit, imprudenter & temerè ſcriptum ſentio, nec ego huiuſmodi propoſitionem libens defenderem. MICHAEAS. Defenderes? Imo nec ipſe quantuſcunque ſibi videtur, ſi hîc eſſet, eam defenderet. Quin magno ſuo malo diſceret, quanto licentioſiùs in Anglia, quam in Turcia huiuſmodi ſparguntur blaſphemiæ. Neque tamen verbis ſed fuſtibus cum eo ageretur, & fuſtuario diſceret linguam & calamum ſuum deinceps à talibus ſpurcitiis cohibere. Interim tu hic vides, quàm non proni, ſed præcipites ferantur veſtri ad Chriſti matrem immanibus flagitiis deformãdam, & quantum tuorum Euangelicorum improbitas ab Alcorani noſtri & Turcarum pietate

Buny in exercitio Chriſtiano &c. pag. 369.

pietate condemnetur, quod multò adhuc vberiùs ex Flacio Illyrico ſociiſq; Magdeburgicis, ex Brentio & aliis tum Lutheranis, tum Zuinglianis poſſem oſtendere. Sed relicta Matre tranſeamus ad Filium, & eum non iam puerum, ſed virum, & Principem Deumque veſtrum, iamque Euangelio prædicãdo (quod vos tantopere colitis, aut ita ſaltẽ fingitis, & à quo nomẽ veſtrũ ducitis) incumbentem. Si nõ ſimulatè, ſed verè vobis tam præclara de Chriſto, quàm nobis de Mahumete eſſet opinio, eius voluntati libenter voſmet ſubmitteretis, non captaretis voculas, diſtinctiones cauillos, quibus Euangelij præcepta irrita, & non Chriſti voluntatem, ſed veſtram libidinem ratam faceretis. Nemo ſubditus ita Principis ſui ſtatuta verſat, nemo diſcipulus magiſtri præcepta ita ludificat, nullus aliquando Turca Mahumetem in Alcorano loquentem ita contemnit. Vos autẽ Chriſtum in Euangelio vobis ſuam Patriſque ſui mandata tradentem quam leuiter penditis, & ne eis teneamini, quam multas eaſque contrarias verborum eius interpretationes confingitis? imo quum vobis non arridet, quàm manifeſtò aſpernamini? Vnum erat & primarium (ni fallor) in quo Mahumetẽ noſtrum reprehendebas, quod is in Alcorano vitam æternam bonis operibus promitteret; quod eſt ſolius fidei iuſtificationi contrarium. At Chriſtus veſter idipſum admodum disertè & perſæpè prædicat. v.g vbi extremi iudicij formam ob oculos nobis proponens: *Venite* (inquit) *benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum* quàm ob cauſam? ob ſolam fidem? an propter opera? reſpondet Chriſtus, quia rectè operati eſtis. *Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare, ſitiui & dediſtis mihi bibere,* & ſeruis meis reliqua miſericordiæ opera prſtitiſtis. Hãc ego vos ob cauſam cæleſti fælicitate remunero. Ac aliis in locis crebrò vocat cæleſtem gloriam præmium, retributionem, mercedem, ſtipendium bonorum operum. Vnde inſtructus frater & Apoſtolus eius Iacobus non ſolùm apertè aſſerit, ſed etiam firmiter diſputat hominem *iuſtificari operibus, & non fide ſola.* Num vos iudicia veſtra huic Chriſti, & primarij eius Apoſtoli tam explicatæ ſentẽtiæ ſubmittitis? nequaquam, ſed Apoſtolum liberiore audacia manifeſtè contemnitis, tanquam imperitum aliquem homuncionem garrulum, in fide nõ ſatis inſtructũ: Chriſtum autem etiamſi non ita planè repellitis, ſed diſtinctionem quandam cõfingitis, eodem tamen vtraque reſponſa recidunt, quum neutrius doctrina opinionem veſtram corrigatis. Quid enim aliud vult hæc generalis Magiſtri veſtri regula, huiuſinodi loca omnia *paruo negotio diſſolui. Ordinem enim conſequentiæ magis quàm cauſam indicant,* an non clariſſima eſt quaſi denunciatio quicquid Chriſtus dicat, eum nihilominus obfirmatum in con-

Mat. 25. *Matt. 6.* *Iacobi. 2.* *Caluin. Inſtitut. lib. 3. cap. 18. §. 1.*

in concepta à ſeipſo opinione velle perſiſtere, & tamen propter ſimulatam quandam reuerentiam nolle Chriſti verba craſſa negatione reiicere, ſed potiùs ſubtiliore quadam diſtinctione eludere, verum ita, vt reuera non magis Chriſti quàm Iacobi verbis velit teneri? Si enim è duobus ſubditis alter publicis ſermonibus Regem ſuum tyrannum vocat, & nullam ei à ſe deberi obedientiam in circulis vociferatur, alter autem palam vocat ſe obedientem Regis ſubditum, & de eo honorificè loquitur, interim nec tributa ei vult perſoluere, nec edicta eius admittere, nec parere legibus, vterque eſt rebellis & proditor, quanquam alter callidus & vafer, alter rudis & impudens. Supra quum de æterna Chriſti generatione ageretur, & Concilij Nicæni authoritas obiiceretur, Seruetus & Arriani, Patres illos craſsè reiecerunt, maledicè vocarunt *cæcos ſophiſtas. beſtiæ Miniſtros, & Antichriſti veſtigijs faſcinatos*; Caluinus & Caluiniſtæ elegātiùs dixerūt eos loqui *durè, impropriè, & καταχρηστικῶς.* Summa cōcluſionis vtriuſque eadem fuit, neque Arrianos, neque Caluiniſtas voluiſſe fide Patrum Nicænorum iudicia ſua conformare, in eo ſolum fuit differentia, quod illi rudiùs & agreſtiùs, iſti molliùs & ciuiliùs mentē ſuam expreſſerūt. Qua ciuilitate ad Chriſti verba declinanda iidem magiſtri tui ſæpenumero vtuntur, & quum de bonorū operum mercede loquitur, & aliis in locis permultis. Sic Illiricus: *Chriſtus abuſiuè vocat futura bona mercedem*. Matth 5. Et Huldericus Zuinglius: *Hyperbole & hyperoche ſunt omnia promiſſa in ſcripturis facta operibus bonis; vt, ſi vis ad vitam ingredi ſerua mandata*. Quæ reiectio apud Ioannem Caluinum veſtrū frequens occurrit. Quod *ieiunijs mercedem promittit Chriſtus, impropria eſt locutio, ſicut paulò ante de precibus dictum eſt*. Quod Chriſtus *fidem* vocat *opus, impropriè loquitur. Quum Chriſtus de pane dixit, hoc eſt corpus meum, impropria fuit loquutio, quum dixit, ego ſum panis vitæ, ſimilitudo eſt impropria*. Denique hæ diſtinctiones in Chriſti verbis, quòd *impropriè loquitur, impropria eſt loquutio, impropriè dictum eſt*, apud Ioannem Caluinum maximè ſunt tritæ & vſitatæ. Lutherani pro præſentia reali communia illa verba premunt, *Hoc eſt corpus meum quod pro vobis traditur: Hic ſanguis, qui pro vobis fundetur*, multiſque collectis loci circunſtantiis vrgent hæc verba non eſſe impropriè aut figuratè, ſed planè & ſimpliciter intelligenda. Quid ad hæc Ioannes Caluinus? *Vtcunque verborū Chriſti reuerentia tangi ſe queritentur, quò minùs figuratè intelligere auſint, quæ apertè ſunt dicta, non eſt tamen hic ſatis iuſtus prætextus, cur omnes quas contra obijcimus rationes ita reſpuant.* Si ille Chriſtum tam diuinum fuiſſe hominem exiſtimaret, qualem

Illyric in Matt. ca. 5. v. 12. *Zuinglius tom. 1. lib. de prouidentia. fol. 371.* *Calu. in Matt. ca. 6. v. 16. & 18.* *Idem in Ioan. cap. 3 v. 6. Item c. 6.* *Vide in Matt. ca. 12. v. 5. 26 32. ca. 13. v. 19. cap. 20 v 26. Ioann. 3. v. 21.* *Calu. Inſtit. li. 4. cap. 17. §. 20.*

qualem vos prætenditis, num adeò perfractè apertis Chriſti verbis ſuas rationes opponeret, imò præ Chriſti verbis ſuas rationes audiri debere contenderet? SAMVEL. Ergone tu (Michæa) hæc verba vera eſſe iuxta proprium ipſorum ſenſum arbitraris? Si ita eſt, fruſtra Mahumetem iactas, neque enim deinceps Turca, ſed Papiſta potius dicendus es. MICHAEAS. Cur magis Papiſta quam Lutheriſta, quum hæc non minus Lutheriſtarum, quam Papiſtarum ſit ſententia, & hæc à Ioanne Caluino non contra Papiſtas, ſed contra Lutheranos proferuntur. Sed ne erres Samuel, neuter ſum, neque verba hæc vllo modo vera eſſe arbitror, & tamen rationes veſtras prorſus abominor. Si enim mihi perſuaſum eſſet Chriſtum hæc verba vnquam fuiſſe loquutum, ratiunculis aut coniecturis meis minimè conarer tantæ perſpicuitati tenebras offundere. Multa enim ſunt in fide mea, hoc capite & difficiliora factu, & magis humanæ rationi improbabilia, quális eſt mortuorum reſurrectio. Sed quia hac in parte Euangelia falſis hominum improborum additamentis corrupta eſſe puto, & verè credo Chriſtum nunquam tale quippiam enunciaſſe, quemadmodum à Mahumete & maioribus noſtris edocti ſumus; hinc fit, vt & Papiſtarum literalem ſenſum, & veſtras plusquam octoginta diuerſas eorundem pauculorum verborum diſtorſiones ex æquo reſpuam. Et hæc quidem noſtra defenſio multò vobis eſſet honeſtior, quam tot elabendi rimulas circumſpicere, quibus inanem garrulitatem, & ſophiſticam cauillandi libidinem egregiè proditis, neque tamen quum omnia ſurſum deorſum volueritis, magis quam nos verbis Chriſti crediris. Quare & Ioannes Caluinus ad extremum in hanc ſeſe nobiſcum arcem recepit, quo & vos ſi honoris & pudoris veſtri rationem habetis, eum ſequemini. Audiui certè hominem bonæ fidei, & Ioannis Caluini aliquando diſcipulum cum diuini nominis atteſtatione narrantem, Caluinum quum diſputationibus quibuſdam Geneuæ præeſſet, & realis præſentia ex capite ſexto Ioannis vehementer vrgeretur, in hæc verba reſpondiſſe ſtomachoſius, *nullis coniecturis adduci poſſum, vt credam iſtud totum & integrum, quod circumfertur Ioannis caput, eſſe reuera ipſius Ioannis Apoſtoli, & potiſſimum illa verba, quibus toties inculcatur carnis manducatio*. Sic ille, ſequutus in hoc exemplum & argumentum Theodori Bezæ, qui ſimilem ob cauſam, conceptam nimirum à ſeipſo opinionem, proximè ſequentis capitis magnam partem recidit, vel potius Theodorus Beza quia poſterior, in eo ſimili facto anteceſſoris ſui Caluini rationem & authoritatem ſequutus exiſtimari

Alcoran. Azoar 32

Xanteſius de Eucharistia repetit. 1. c. 10. 84. numerate horũ verborum expoſitiones

Franciſcus Feuardentius præfatio. Commẽt. in Ruth.

mari poſſit. Sunt certè quidem ea Chriſti verba valde dura, & impropria, ideoque multò minus probabile eſt hæc vel Chriſtum dixiſſe, vel Ioannem ſcripſiſſe, quam illa ſuperiora de bonorum operum mercede, quæ vna cum Chriſto omnes Prophetæ & Apoſtoli iterum atque iterum inculcant. Quare vt hæc inepta tergiuerſatio, fateri quidem talem Chriſti fuiſſe ſermonem, & tamen ſermone Chriſti nolle ſuam opinionem dirigere conuincit Caluinum non tam auguſtè de Chriſto ſenſiſſe, quàm præſeferebat: ita illud ipſum non minus certò cõcluditur, ex eo quod frequenter vſurpat Chriſtum *duras & longè petitas adhibuiſſe ſimilitudines, ſuperuacuas illationes, nec ſatis aptas propoſito*, aliquando *parum ſolidè ratiocinari*, aliquando *verba Prophetarum in alienum ſenſum deflectere*, alias *parum ſolidè aduerſarios refutare*, vt quum *omne regnum in ſe diuiſum deſolari* ait, & cæt. Vbi & generaliter Ioannes Caluinus diſcipulos ſuos inſtruit, *memoria tenendum eſſe, vulgo receptis prouerbiis ita vſum fuiſſe Chriſtum, vt tantum probabiles eſſent coniecturæ, non autem ſolidè probarent*. Quæ verba probant non modo Apoſtolum Paulum pauló longius vltra metas excurriſſe, nimiſque hyperbolicè exaggeraſſe dignitatem Chriſti, qui dixit in eo *abſconditos fuiſſe omnes theſauros ſapientiæ & ſcientiæ*; nec ſolum probant Chriſti ſermonem cum verbo Dei non eſſe comparandum, quod eſt purum, efficax, & obryzo auro ſepties in fornace purgato perfectiùs; nec ſolum conuincunt ſtoliditatis auditores, qui *admirabantur ſuper doctrina eius, & ſtupebant ſuper prudentia & reſponſis eius*, & exclamabant, *nunquam ſic loquutus eſt homo ſicut hic loquitur*, qui tamen leuiter & nugatoriè Ioanne Caluino iudice diſputabat: nec ſolum Iudæos omni culpa liberant, quod eum Meſſiam ſuum non agnoſcerent, & Gentiles quod eius doctrinam non admitterent, & Iulianum Apoſtatam, Lucianum, Celſum, Porphyrium, quòd in Euangeliis multa reprehenderent, vetereſque Philoſophos Chriſto anteponerent, qui longè ſolidiùs ſua dogmata confirmabant: neque ſolum declarant, quanto veſtrum Euangelium noſtro Alcorano ſit imbecilliùs, in quo nos certiſſima fide tenemus, nulla huiuſmodi vel leuiſsima erratula poſſe reperiri; ſed etiam oſtẽdunt noſtram ſententiã fide veſtra de Chriſto multò eſſe diuiniorem, quum nos & cõtra Iudęos Meſsiam fuiſſe aſſerimus, & quia chariſsimum & excellentiſsimum Dei Prophetam prædicamus, ideo huiuſmodi populares hominum vulgarium lapſus admittere non potuiſſe cognoſcimus. Horum enim vtrumq; à Mahumete & aliis Prophetis noſtris aſſeritur, nimirũ & *Alcoranum noſtrũ librum eſſe omnis prorſus vel minimæ labis expertem, cui parem nec omnes homines, nec omnes Angeli ſimul*

Calui. in Luc. 16. Matt. 7. Ioan. 1. Matt. 9. Matth. 11. 16. Matt. 12. v. 25. & Luc. 11. v. 17. Coloſſ. 2. Pſalm. 11. Matt. 7. Luc. 2. Ioan. 7. Theuet. lib. 6. c. 5. Alcoran. Azoar. 2. 20.

mul iuncti poſſint efficere: & Ieſum Chriſtum Mariæ Virginis filium fuiſſe à Deo inſpiratum fuiſſe verbum, & ſapientiam, & ſpiritum, & mentem Dei Patris, & Meſſiam, & Principem Iudæis promiſſum, & caput omnium hominum, cumque propterea non potuiſſe ita imperitè, & ruſticè docere, nec ſermonem eius fuiſſe adeò languidum & elumbem. Quanquam non opus eſt argumento quaſi dubium aſtruere, quando hoc etiam ipſum Mahumetes nobis in Alcorano ſatis perſpicuè tradit, vbi Euangelium Chriſti ipſi Alcorano par & æquale ſtatuendo, vtrumq; diuiniſſimum eſſe, & ſimpliciter perfectum pronunciat, & ita à nobis vtrumque conſtanti fide creditur. Cæterùm ſi in verbis Chriſti ſic abiiciendis multum de eius gloria detrahitis, in rebus ipſis longè magis eius maieſtatem imminuitis. Quid enim ſibi volunt ita? *Chriſtus diſcipulos non niſi ex fæce populi. & quiſquiliis ſibi colligere potuit*. Longè ergo Chriſto potentior fuit Ariſtoteles, qui diſcipulos ſibi colligere potuit Alexandros magnos: Potentior Plato, cuius diſcipuli fuerunt Dio Siciliæ, Pitho & Heraclides Thraciæ cæſis tyrannis liberatores, Chabrias & Phocion Imperatores Athenienſium, Ariſtonimus, denique, Phormio & Menedemus, quorum primus Arcadibus, alter Elæis, tertius Pyrrhæis Græciæ populis Reſpublicas ordinauit. Nulla autem comparatio eſt Chriſti veſtri cum Mahumete noſtro, qui vt adamas ferrum, ſic ille clariſſimos Duces, quorum in tota Aſia, Africa, & Europa illuſtriſſimum eſt nomen, ad ſe nominis ſui ſplendore ipſo principatus initio attraxit. Quid illud, quod in ſcriptoribus veſtris valdè frequens eſt? *Chriſtus fide retinuit Deum ſibi eſſe propitium*: Et iterum. *Fixa ſtat fides in eius corde. In eius diro cruciatu illæſa fuit Chriſti fides*, & huius generis multa: an non arguunt Chriſtum à vobis putari reliquis hominibus nihilo præſtantiorem? Si enim hominem illum perſonaliter Deum crederetis, neceſſariò fateremini animam eius multò clariùs Deum videre, quam vllæ beatæ hominum mentes à corporibus ſeiunctæ, quibus tamen propter arctiorem cum Deo copulationem, & viſionem manifeſtam vel Caluino ipſo iudice adimitur. Omnis autem vel Sanctorũ, vel Angelorum cum Deo coniunctio longè abeſt ab hypoſtatica vnione, quam ſi in Chriſto agnoſceretis, eum fide præditum nunquam diceretis, quæ hypoſtaticæ vnioni tanquam ex diametro aduerſatur. Illud quanquam non magis conuincit, magis tamen eſt euidens, vos Chriſtum merum hominem exiſtimare, quod ignorantiam ei communem non tantum cum Angelis, ſed etiam cum hominibus attribuitis. Hoc enim Caluinus pro re maximè certa & indubitata ſumit. *Palam eſt* (inquit ille) *Chriſto communem cum Angelis ignorantiam tribui*. Angeli

Magdeb. Centur. 7 ca. 15. col. 618. Azo. 5. 12. 52. 67.

Caluin. in Luc. c. 7. verſ. 29

Plutarch. aduerſus Colotem fol. 365.

Caluin. in Matt. cap. 27. v. 46.

2. Cor. 13. Calu. ad Epeſ. c. 3. verſ. 10.

Caluin. in Matt. cap. 24. verſ. 36.

geli autem quam multarum rerum ignorationem habent, ſig-
Epheſ.3. nificat Apoſtolus, quum ita ſcribit: *Mihi omnium Sanctorum mi-
nimo data eſt gratia hæc in Gentibus euangelizare inueſtigabiles di-
uitias, & illuminare omnes, quæ ſit diſpenſatio ſacramenti à ſeculis
abſconditi in Deo, qui omnia creauit, vt innoteſcat Principibus, &
Poteſtatibus in cæleſtibus per Eccleſiam multiformis ſapientia Dei ſe-*
Caluin. *cundum præfinitionem ſeculorum*. Qui locus quum ipſo Ioanne
ad Epheſ. Caluino interprete doceat multa fuiſſe myſteria Angelis igno-
cap.3. rata, potiſſimum quæ pertinebant ad naturam Eccleſiæ au-
ferendæ à Iudæis, transferendæ ad Gentes, & nunc in has, nunc
in alias nationes propagandæ, donec vniuerſum mundum
Thom. comprehenderet; quæ item verſantur circa ſingulorum homi-
par. 1 q. num prædeſtinationem, reprobationem, vitam vel mortem
38. art.5. æternam, & denique quæcunque *pendent à ſupernaturali Dei or-*
Vide eun- *dinatione*, hinc efficitur Chriſtum veſtrum toto cælo abeſſe ab
dem. 2. 2. illa diuina cognitione, quam ſuperſtitioſi Papiſtæ ſolebant ei
quæſt. 52. arrogare, & qua ſi Deus eſſet, carere certè non potuit. Il-
art.3.c. lud autem adhuc fortiùs concluditur ex hoc axiomate Ioan-
Caluin. nis Caluini, & Geneuenſium Miniſtrorum. *Chriſti anima ſub-
in Luc. iecta fuit ignorantiæ, quemadmodum aliorum hominum, hoc ſolum
c.2.v.40. diſcrimen eſt inter nos & illum, quod infirmitates, quæ nos neceſſitate
conſtringunt, ille ſponte & voluntate ſua ſuſcepit.* Quæ diſtinctio
ignorantiæ ſpontè & voluntariè à Chriſto ſuſceptæ, nihilo eũ
reliquis Philoſophis prudentiorem facit, vt mortalitas, ſitis,
inedia, cruciamenta, dolores, ipſa denique tota humani corpo-
ris natura ſponte ſuſcepta, eum nihil quicquam à cæteris ho-
minibus quoad naturæ huius veritatem diſcriminat. Rurſus.
Idem in *Quod quidam exiſtimant Chriſtum diuinitùs conſcium fuiſſe fidei
Matth. ipſorum* (qui Paraliticum ei ſanandum offerebant) *quæ occulta
9.v.2. intus latebat, mihi coactum videtur.* Alibi putat Chriſto *incogni-
Ibi. c. 21. tam fuiſſe ſpeciẽ arboris*, cui eo quod infructuoſa eſſet, maledice-
v.18.& bat. Alibi ait *eum neſciuiſſe diem extremi iudicij*. Quæ loca ex-
24.v.36. ponens Marloratus oſtendit hanc eſſe generalem Doctorum
Marlor. veſtræ Eccleſiæ ſententiam. Nicolaus autem Gallaſius Bezæ
in Matt. in Eccleſia Geneuenſi collega aſſerit ita *Chriſtum ignorauiſſe,
9. Luc. 2. vt diſceret ipſe atque erudiretur more hominum*. Qui autem hoc
Gallaſ. modo ſcribunt, prædicant, erudiunt ſuos auditores, ecquam
Annotat. in Chriſto diuinitatem ſuſpiciunt? ecquam ſupra commu-
in Irene. nem hominum conditionem excellentiam? Aut num iſta fi-
li.2,c.49. des quicquam diſcrepat ab eorum opinione, qui *eum Philoſo-
phum quendam faciunt*, nobis à Deo propoſitum ad imitatio-
nem? Vel ſi alicubi appelletur Deus, id fieri tantum per quan-
Exod.7. dam generalem nominis communionem, quemadmodũ Moy-
verſ.1. ſes fit Deus Pharaonis, & quemadmodum *Mercurius Triſmegi-*

ſtus

ſius populari quodam fauore ita eſt nuncupatus, non quod verè & eſſentialiter diuinitatis fuerit particeps. Quanquam neſcio, an non aliqua cum iniuria veterum Philoſophorum de illis iſta dicerentur, quæ vos in Chriſtum liberè conijcitis. Neque enim arbitror Theophraſtum, ſi præteriens arboris folia vidiſſet, fuiſſe ignorarurum arboris ſpeciem, maximè quæ erat tam familiaris, & publicè nota, quam ficus Iudæis: & ſat ſcio Peripateticum neminem patienter laturum, vt quis in publicis ſuæ ſectæ ſcholis loquatur de Ariſtotele, quod vos libris publicè impreſſis per orbem Chriſtianum tantum non vociferamini de Chriſto, eum *parum ſolidè ratiocinari, parum ſolidè aduerſarios refellere*, probabilibus coniecturis fuiſſe vſum, non autem argumentis, quæ *ſolidè probarent*. Sed neque hic modus eſt, aut finis eorum, quæ à vobis contra Chriſtum, noſtro quidem iudicio contumelioſè, Chriſtianorum autem opinione impiè dicuntur & flagitioſiſſimè. Nam quum ad mortem eius explicandam acceditis, tum maximè vltra omnes moderationis terminos infinitè excurritis. Et neſcio quo fato vobis accidit, ita tamen vſu venire ſæpiùs obſeruaui, dum ſingulari quodam modo aliquid defendendum ſuſcipitis, tum illud ipſum ſingulari quodam modo violatis, corrumpitis & deformatis. Quod ſi errore à vobis fiat, eſt quidem ſtupiditatis intolerandæ: ſin verò iudicio & deliberata voluntate eſt prædicandæ ſagacitatis, quo modo vti ſuperiùs veſtram de Trinitate horribilē alioqui hæreſim in meliorem partem accepi, ſic veſtram hoc in loco de Chriſti paſſione manifeſtā alioquin impietatem candidè interpretabor. Omnia vobis bona ex Chriſti morte pollicemini, gratiam Dei, remiſſionem peccatorum, gloriam & vitam in cælo ſempiternam. Neque hanc fælicitatem illis, quibus Papiſtæ, bonorum operum conditionibus annexam, incertamque relinquitis, ſed certò & definitè vobis ſingulis ſecura fide in hanc ſolam Chriſti paſſionem incumbentibus Dei fauorem, & immortalitatis opes vendicatis, idque adeò largiter & copioſè, vt nihil nec ſanctis reliquis, nec ipſi ſanctiſſimæ Ieſu matri quicquam concedatis. Neque veſtra tantum opera longiſſimè remouetis, ſed Chriſti etiam ipſius multas præclariſſimas actiones penitùs disiungendas contenditis, vt eo magis ab aliis omnibus ſeparata hæc Chriſti paſſio, illuſtris appareat, veſtrumque omnium in illam, tanquam ſplendidiſſimum quoddam ſignum vertantur oculi & cogitationes. Hinc eſt illud Caroli Molinæi: *errarunt Monachi, & ſacrificuli, Doctoreſq́; Papiſtici, vrgentes merita tùm incarnationis, tùm natiuitatis, tùm tentationum & afflictionum Chriſti: nihil hæc omnia proderant nobis, nihil poterant, ſed ſola mors Chriſti: ea ſola à Deo acceptata*

Molin. in Harmonia Euangel. par. 51

acceptata eſt pro expiatione noſtrorum peccatorũ, & iure vitæ æternæ. Hanc ergo Chriſti paſſionem conſequens eſt fuiſſe quoddam egregium, admirabile, ſummè perfectum, meritorum ampliſſimam & locupletiſſimam quandam cellam, quæ vos nefarios ſemper peccatores, vt perpetuò clamatis, & in optimis, vel optimis actionibus grauiter delinquentes, adeo puros & gratioſos diuino tribunali ſiſtit. Et tamen vbi ad rem ipſam venitur, etiam paſſionem ipſam, vt verè nullius planè meriti, nullius efficientiæ extenuatis, & perſonam Chriſti patientis multò quam hactenus magis deprimitis, & vt mihi videtur, quorundam peccatorum coarguitis, vt mirari deſinam ſi vobis nihil potuerit mereri, qui ſibi ipſi nihil eſt promeritus, ſed qui potiùs Deum offendit, vt alio apud Deum deprecatore ipſi fuerit opus. Hæc ſi vt noua, & prius inaudita obſtupeſcas, quæ tamen ſunt in tuorum Doctorum Commentariis trita & vulgata, conſidera diligenter, quid hæc eorum placita valeant, quidque ex eis concludatur. Quum Chriſtus inchoata iam paſſione

Caluin. in Matt. 26.v.39. Patrem in horto oraret; *Pater mi, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte,* Caluinus hæc interpretans; *Non fuit* (inquit) *meditata hæc Chriſti oratio, ſed vis, & impetus doloris ſubitam ei vocem extorſit, cui ſtatim addita fuit correctio. Abruptum fuiſſe votum fateor.* Et mox: *Votum illud ſubitò elapſum reuocat & caſtigat.* Et paulò poſt. *Certè in primo voto Chriſti non apparet illa placida moderatio, quam dixi.* Quo item in loco iſtud addit vel vnicum abundè ſufficiens ad Chriſtum manifeſtè peccati conuincendum;

Ibid. *Eadem doloris vehementia præſentem cæleſtis decreti memoriam illi abſtulit, vt non reputaret in ipſo momento, ſe hac lege miſſum eſſe humani generis redemptorem: ſicut grauis anxietas ſæpè caliginem oculis obducit, ne ſimul in mentem veniant omnia.* Hæc verba Samuel ſi exacta Theologorum trutina pendantur, manifeſtè quod de Chriſto peccante dixi, concludunt; ſed multò tamen magis vrget tota Caluinianæ interpretationis ſeries cõiuncta, & quæ demonſtrat eum nihil omninò inter Chriſtum & alios homines diſtinguere, ſed Chriſti & aliorum piorum hominum actiones eadem prorſus regula metiri, quibus peccata poſſe ſubrepere, tum maximè, quando grauiſſimis miſerijs premuntur, nec Papiſtæ negant, & Caluinus nimis liberè concedit, qui alicubi ſanctiſſimum Prophetam Ieremiam oppugnatum ab hoſtibus dicit

Caluin. prælect. in Ierem. c. 20. verſ. 14. 15. 17. 18. *ita fuiſſe fractum animo, vt ſine ratione, & iudicio ſequeretur turbulentos illos impetus, qui tandem cogebant ipſum erumpere vſque ad fœdas blaſphemias, vt grauiſſimè peccaret, eſſetq́ contumelioſus in Deum, vt deſperati hominis voces emitteret delaberetur in ſacrilegium & furorem: vt inſaniret & exardeſceret furioſo impetu aduerſus Deum, cumq́ eo expoſtularet tanquam*

quam homo prorſus deſperatus. Vide enim quemadmodum de Chriſto calicem paſſionis à ſe transferri petente commentatur. *Ego abruptum fuiſſe hoc votum fateor, &c. Nec obſtat, quod rē impoſſibilem Chriſtus ſibi concedi poſtulat, quia non ſemper fidelium preces continuo tenore ac finem vſque fluunt, non ſemper æquabile temperamentum ſeruant, non ſemper diſtincto ordine ſunt compoſitæ, quin potiùs implicitæ & perplexæ, vel confligunt ſecum, vel in medio curſu conſiſtunt, ſicut nauis procellis iactata, quamuis ad portum tendat, non tamen rectum & æquabilem curſum tenere poteſt, vt in mari quieto.* Non aliter enim *Chriſtus etſi mortem eſt deprecatus, mox tamen ſibi frenum inijcit, Patriſq; imperio ſe ſubijciens votum illud ſubitò elapſum caſtigat ac reuocat.* Aduertis Samuel, quemadmodum Chriſto eandem imperfectionem *cum alijs fidelibus* tribuit? Quemadmodum eius preces non minus quam *aliorum fidelium* affirmat fuiſſe inconſideratas, temerarias, vagas, fluctuantes, nulla conſtantia, grauitate, certoque ordine formatas, quas propterea *caſtigare* par erat, & reprimere? Sed accipe quæ ſequuntur. *Quæritur, quomodo Chriſtus æternum Patris conſilium reſcindi poſtulat? Reſpondeo nihil eſſe abſurdi, ſi Chriſtus ex communi piorum more, omiſſo conſilij diuini intuitu, deſiderium ſuum quo æſtuabat, in patris ſinum depoſuerit. Neque enim fideles in fundendis precibus ſemper ad ſpeculanda Dei arcana conſcendunt, vel tanquam in otio expendunt quid factu ſit poſſibile, ſed votorum feruore interdum celeres feruntur. Sic Exod. 32. Moyſes petit deleri de libro vitæ. Et Paulus Rom. 9.3. optat fieri anathema. Non fuit igitur hæc meditata Chriſti oratio, ſed vis & impetus doloris ſubitò ei vocem extorſit, cui ſtatim addita fuit correctio.* Vides, vt ſemper Chriſtum etiam quoad ea, quæ ſunt vitioſa, & imperfecta, cū communi hominum fidelium grege copulat? Vt Chriſtus *ex communi piorum more, omiſſo diuini conſilij intuitu, deſideriū ſuum, quo æſtuabat* exprimit? Vt eum Moyſi, Paulo, Ieremiæ, Iſaiæ & ſimilibus in eo componit, quod ſubitas *& non meditatas orationes facit, ſed vi & impetu doloris extortas*, proptereaque *correctionis* indigentes, non aliter quam *alij fideles votorum feruore interdum celeres & præcipites feruntur*, vti verbatim de Pauli voto hîc memorato ſcribit? Rurſus (quod priùs attigimus) *Chriſtus non reputat ſe miſſum humani generis Redemptorem, ſicut* alijs vulgaribus hominibus *grauis anxietas ſæpè caliginem oculis obducit, &c.* Qui hoc modo de Chriſto ſcribunt, & commentantur, hos turbulentos, ſubitoſque motus, has iactationes, & à recta ratione aberrationes Chriſto cum reliquis mortalibus communes aſcribunt, nihil in eo excellens, nihil diuinum, nihil ſupra aliorum fidelium captum ſingulare in eo agnoſcentes; an iſti eum omnis peccati expertem credunt, cū iſta ipſa errata quantulacunq;

Caluin. in Matt. vbi ſupra

Ibid.

Caluin. ad Rom. c. 9. v. 3.

tulacunque omni peccato non careant, ſed aliqua eius contagione neceſſario ſint aſperſa? S A M V E L. Et tamen manifeſtum eſt, hoc ipſo in capite, & loco Caluinum negare apertè, quod Chriſtus peccator fuerit, aut in paſſione ſua, & anguſtijs illis quicquam peccauerit. M I C H A E A S. Negat quidem: ſed ea fronte, eo pudore, quem mihi ſanè moleſtiſſimum eſt in Caluino aduertere: moleſtiſſimum, quod tantæ impudentiæ notandæ occaſio mihi per hæc tua verba ſuggeritur. Negat. Fateor: ſed ita negat, ac ſi tu negares te eum vocare latronem quē criminaris, obſidere vias, ſpoliare viatores, perrumpere domos, expilare ciuitas, & omnium bona per vim inuadere ac diripere: negares te vocare adulteram eam, quam ais neglecto marito pluribus amatoribus ſui facere copiam, modo tamen nec illum latronem, nec hanc adulteram his vocibus ſyllabatim appelles. Nec enim aliter Caluinus, operibus, factis, circunſtantiis, tota peccandi, peccatique natura & defunctione integra oſtendit Chriſtum peccaſſe: & tamen os ſuum modeſtè abſtergit, & egregiè ſeipſum tāto crimine liberaſſe fingit, quod verbo Chriſtum peccaſſe inficiatur: quem iterum atque iterum re, & argumento multiplici peccaſſe comprobauit. Ad quod præterea conuincendum paulò efficaciùs eſt extremum illud, quo maximus iſte Eccleſiæ veſtræ Doctor perſpicuè ait, quod *Chriſtus mediatoris officio defungi, quantum in ſe eſt, renuit atque detrectat.* Hoc enim ſi quis leuiter tantummodo & negligenter examinet, fieri non poteſt, quin ſtatim multa ei argumenta occurrant, quibus Chriſtum peccaſſe confirmetur. Siue enim in ſcholis Chriſtianis maximè decantatam peccati definitionem recipias, vt ſit *dictum, factum, vel concupitum contra legem æternam, quæ eſt voluntas Dei.* (quo modo peccatum definiuit Auguſtinus) peccauit Chriſtus, qui & concupiuit quod legi æternæ à Deo conſtitutæ erat aduerſarium, & hanc etiam improbandam concupiſcentiam voto ſuo deſiderioque expreſſit: ſiue peccatum ſit *præuaricatio legis diuinæ, & cæleſtium inobedientia præceptorum*, vt poſt Ioannem Euangeliſtam vult Ambroſius, quanquam in re perexilis eſt differentia; ſic quoque hec Chriſti actio perſpicuè peccati tenetur rea, quum is munere ſibi impoſito à Deo omnium creatore *def[...]gi renuit & detrectat*, & voluntatem ſuam auerſam habet a voluntate Dei, quæ eſt æterna lex, & omnium humanarum actionum certa regula atq; menſura, à qua omnis, vel leuis, vel grauis aberratio peccatum eſt, idque iuxta aberrationis magnitudinem vel grauiùs, vel leuiùs. Neque enim tunc ſolum peccatur, quando deliberatè ruimus in craſſa adulterij vel latrocinij ſcelera, ſed etiam tum, quando per inconſiderantiam vel non exequimur, vel obliuioni mandamus

Auguſt. in tom. 6. li. 22. contra Fauſtum capit 27. vide ibi.

Ibi lib. de duab. animab. c. 11. & lib. 1. Retracta. cap. 15.

Ioā. epiſt. 1 c. 3 v. 4

Ambroſ. lib. de Paradiſo capit. 8.

damus Dei præcepta, quemadmodum peccaſſet ſine controuerſia Abraham, ſi à Deo filium immolare iuſſus, propter indulgentiam tamen paternam illud exequi tardaſſet; multò magis ſi Deo ſic præcipienti parere *renuiſſet & detractaſſet*, vt fecit Chriſtus. Magnitudinem quidem peccati in Chriſto minuit, quod *vis & impetus doloris, hanc ei vocem extorſit*, at peccati naturam prorſus, & omnino non tollit. Si enim *meditata non* fuit, ſed *abrupta*, ſi *deerat moderatio*, erat ergo temeraria, erat immoderata, non erat rationis momentis, & ponderibus ſatis examinata. Si *corrigi* oportebat & *caſtigari*, erat ergo antea erratum, erat lapſus, qui *correctione* & *caſtigatione* egebat. Si cæleſtis decreti memoria Chriſti mente exciderat, ſi *renuit parere* Deo, ſi contra decretum Dei, vitæ cupiditas eius mentem quanquam breui momento occupauerat, eo certè tantulo temporis ſpatio diuinæ legis præuaricator erat. Tu iam ad memoriam tuam reuoca generalem magiſtrorum tuorum doctrinam, diſtinctionem peccati mortalis & venialis contra Papiſtas refellentium, recogita quid idem Ioannes Caluinus, imò Caluiniſtæ omnes docent, nec *primos hos motus animo accidere poſſe, niſi ob defectum eorum quæ in lege requiruntur, eos eſſe directas vltimi mandati præuaricationes. Vt primum pupugit nos aliquod animi deſiderium, iam concupiſcentiæ rei tenemur, ac ſimul conſtituimur legis tranſgreſſores, quia Dominus non ſolum deliberare & machinari vetat, ſed etiam concupiſcentia ſtimulari. Legis autem tranſgreſſioni maledictio Dei ſemper incumbit. Non eſt ergo quod leuiſſimas cupiditates iudicio mortis eximamus. Omne peccatum mortale eſt, eiúſque ſtipendium mors eſt.* Romanorum 6. Repete quod non ſolum Martinus Lutherus, & Bucerus, & Brentius, & Martyr, ſed omnes (vt opinor) Lutherani & Zuingliani arctè tenent, *Lex iubet, vt tota anima, toto corde Deum diligamus. Tranſgreſſores itaque ſumus legis Dei, ab eaq; æterna morte condemnamur, quamdiu non ea omnia, quæ ſecundum hanc legem rectè volumus, facimus quoque & perficimus, id eſt, ita facimus ex toto corde, totáque anima, vt non ſolum nihil contrarium libeat, verum etiam vt ab omnibus cogitatis, nedum dictis & factis quæ cum lege hac diſſentiunt, toti abhorreamus tanquam à morte & gehenna. Hoc Apoſtolus Paulus cap. ſexto & ſeptimo, ad Romanos vocat peccatum &c. Clareq; vetat & damnat, ad contrarium vel affici tantum, vllâve eius cupiditate titillari. Hoc itaq; confitemur eſſe peccatum propriè & rectè dictum, poſtquam nefas eſt dicere Spiritum S. loqui impropriè & vitioſè.* Hæc eſt Lutheranorum, hæc Caluiniſtarum perpetua prędicatio, quę Chriſtũ multis argumentis peccati nec ſolum venialis, ſed etiã mortalis reũ conſtituit, cuius animum ſubiit cupiditas, & deſiderium Dei voluntati

Geneſ. cap. 22.

Caluin. inſtitut. lib. 2. c. 8. § 58 59.

Martyr ad Rom. cap. 7. pagin. 285.

Bucerus in Actis Colloquij Ratiſbon. pag. 622.

Ibi f. 624

voluntati contrarium, idque non modo tacita cogitatione cō-ceptum, ſed exteriore quoque voce expreſſum, qui vitam orat, quum ſciret ſe ad mortem à Deo deſtinatum, qui quum ſemper & continenter ad Dei præceptum & voluntatem non ſolum faciendam, ſed etiam perficiendam animum ſuum intendere debebat, voluntatis diuinæ, præceptique memoriam ad

Caluin. in Matt. 26. v. 39.

tempus penitus depoſuerat: qui denique *quantum in ſe eſt renuit* parere Deo, & illo *mediatoris officio defungi quod ei Pater ſuus* impoſuerat. Quare & *propriè* peccatum commiſit Chriſtus iuxta hanc Theologiam, & propriè peccator erat, niſi velimus *Spiritum ſanctum impropriè, & vitioſè loqui.* Quod ſi verum eſt,

Beza in 1. epiſt. Ioã. c. 5. v. 16.

& deinceps verum quoque ſit illud Theodori Bezæ, quod *minima minimi peccati cuiuſcunque cogitatio mortem æternam millies promeretur,* quod (inquit ille) *ita eſſe, ex innumerabilibus Scripturæ locis apparet,* certè infra omnes inferos amandandus eſt Chriſtus tuus, cuius offenſio intra cogitationis anguſtias non conſtitit, ſed ad exterioris peccati notabilem grauitatem erupit. Sed diutiùs quam neceſſe eſt, hæremus in medijs, veniamus ad extrema, ad mortem, & paſſionem, qua vos defunctum Chriſtum arbitramini, num ea communis erat animi & corporis ſeparatio, in hoc tantum à vulgari hominum interitu diſcrepās, quod omnibus cum cruciatibus & tormentis, quæ Iudæorum immanitas excogitare poterat, inferebatur? An hac

Caluin. Inſtitut. lib. 2. cap. 16. §. 10. Ibi §. 11.

vos morte redemptos eſſe arbitramini? Imò *nihil actum erat, ſi corporea tantum morte fuiſſet defunctus. Operæpretium erat, vt diuinæ vltionis ſeueritatem ſentiret, quo & iræ ipſius intercederet, & ſatisfaceret iuſto iudicio.* Si mors corporis non fuerit ſatis ad hoc mediatoris officium, niſi mors etiam animæ accederet (neque

Vide eundem in Matth. c. 26. 27. & in Pſa. 21. Beza in Matth. 26. 27. & Luc. 22. & Brent. in eoſdem locos.

enim tertiam aliquam mortem, vel ego cogitare potero, vel vos confingere) hanc animæ mortem quemadmodum deſcribitis, ſcire cupio, & vos explicantes diligenter attendo. *Illud nimirum* (vobis authoribus) *ſciendum eſt, non modo corpus Chriſti in pretium redemptionis fuiſſe traditum, ſed aliud maius & excellentiùs pretium fuiſſe, quod diros in anima cruciatus damnati, ac perditi hominis pertulerit. Submiſſus enim eſt à Patre Chriſtus rei inſtar ad dependendas, perſoluendaſq; omnes quæ à ſceleratis expetendæ erant pœnas, hoc vno duntaxat excepto, quod doloribus mortis* (æternæ) *non poterat detineri. Hic eſt eius ad inferos deſcenſus, quod eam mortem pertulit, quæ ſceleratis ab irato Deo infligitur.* Hæc alij verbis terribilibus amplificant, *fuiſſe eum ingenti onere iræ diuinæ*

Caluin. in Catechiſ. cap. de fide.

obrutum, flammis inferni addictum, profundo inferni gurgite ſepultum demerſumq;, & vt eſt Catechiſmo Geneuenſi, *horribilibus anguſtijs Chriſti anima conſtricta fuit, & eius conſciētia hac anxietate torquebatur, ac ſi à Deo derelictus eſſet, imò ac ſi Deum ha-*

beret inferni. Quo itē in loco hæc vnica ponitur differētia inter
Chriſti & Iudæ aliorumq; reproborū damnationē, quod Chri-
ſtus *non ita ſua ſubijt, vt in eis maneret; quodq; in Chriſto fuit tempo-* *Ful. con-*
rariū in Iuda eſt æternū. Quam tamē tēporariam damnationem *tra Mart.*
alij ad tempora paſſionem & mortem conſequētia extendunt. *defenſio*
Anglicanæ enim Eccleſiæ Apoſtolus Latimerus Chriſtum *poſt* *tranſlat.*
mortem quoque damnatorum pœnas in inferno pertuliſſe ait. Eadē *biblio. ca.*
eſt ſententia A. Epini celebris in Eccleſia Euangelica ſcriptoris, *7. §. 5.*
& aliorū, vti teſtatur Theodorus Beza. Idē nuper ante paucos *A pin. in*
annos cum multis Brentianis defendit Gerlachius Theologiæ *pſal. 16.*
profeſſor in Academia Tubingenſi quoad hoc, quod Chriſtus *Beza in*
inferni cruciatus pertulerit, quos tamen vtrum ad tēpus mortem *Act. ca. 2.*
conſecutum quoque retulerit, non poſſum certo dicere. Illud *v. 27.*
iam proximè nobis diſpiciendum eſt, quales ſint illæ inferni *Gerlachi-*
pœnæ, quæ damnatorum animabus ab irato Deo infliguntur. *us contra*
Prima à Theologis veſtris recenſetur Diuinæ viſionis & glo- *Briſaum*
riæ priuatio, quæ optimo iure omnium grauiſſima æſtimatur, *pag. 527.*
quemadmodum è contra frui Deo ſumma eſt beatorum fœli-
citas, qui vt Deum amant, ab eoque viciſſim amantur, ſic dam-
natos Deus odio habet, & Deum viciſſim damnati odio proſe-
quuntur. Altera eſt interior cōſcientiæ carnificina & ſtimulus,
qui hominem damnatum perpetuò vexat & exagitat, quam
etiam Poëta naturæ ſolo lumine illuſtratus vidit pœnam eſſe
multò ſeuiorem illis, *quas aut Ceditius grauis inuenit, aut Rha-* *Iuuenal.*
damantus, aut ſi quis alius fuit vnquam immanis carnifex, & *Satyr. 13.*
tormentorum inuentor ingenioſiſſimus. Tertia eſt, quod ani-
ma hominis damnata prorſus inanis eſt, & deſpoliata omnibus
donis Spiritus ſancti: Fide, Spe, Charitate, Patientia, Benigni- *Eſai. 11.*
tate, Manſuetudine, & reliquis quibuſcunque virtutibus mora-
libus, in quarum loca ſuccedunt vitia oppoſita; vt contra diui-
nam maieſtatem diabolica ſuperbia, contra Iuſtitiam blaſphe-
mia, contra gloriam inuidia, & in iſtis omnibus peruicax ob-
ſtinatio. Habent denique intellectum occæcatum errore & mē-
dacio, voluntatem deprauatam, & in malitia defixam, memo-
riam omni ſolatio vacuam, & in ſolis rebus triſtiſſimis fœ-
diſſimiſque occupatam, omnes denique facultates ita horrore
deſperationis oppreſſas, vt perpetuo mori deſiderent, & vni-
uerſa ſub cælo mala ſibi imprecentur, quo ſic ab hoc grauiſſi-
mo malo liberentur. Hos alioſque animæ damnatæ cruciatus *Matth.*
ſcripturæ declarant per *tenebras exteriores,* per *ſtagnum ardens ig-* *25. v. 30.*
ne & ſulphure, per *fletum & ſtridorem dentium,* per *vermem qui* *Apocal.*
nō moritur. Hæ ſunt pœnæ, quæ ſceleratis à Deo irato infligun- *21. v. 8.*
tur, & *quas omnes* Chriſtus in anima ſua pertulit iuxta veſtram *Marc.*
Theologiam, vt iræ Dei intercederet, qui alióqui morte cor- *9. v. 44.*

Mm porea

porea ad redemptionem hominum nihil profeciſſet. Hunc ſenſum veſtrum non eſt inſtituti mei refellere, neque aduerſarij more colligam multa eaque portentoſa abſurda, quæ facilè eſt deducere, ſi quis iſta cum generalibus fidei Chriſtianæ principiis contulerit, hoc tamen vnum ad tuendum honorem Chriſti, quem vt ſingularem Prophetam me venerari ſemper profiteor, quaſi prætериens amicè & breuiſſimè dicam, iſtis paradoxis totius veſtræ reformatæ religionis, quam Euangelicam dicitis, fundamenta dirui. Si enim idcirco Euangelici nuncupamini, quia nihil credendum eſſe contenditis, quod Euangelio manifeſtè non contineatur, cur iſta defenditis, quorum in Euangeliis nulla eſt mentio? vbi enim iſtorum omnium vel vnam ſyllabam legitis? vbi Chriſtum diros in anima cruciatus hominis perditi & damnati pertuliſſe? vbi fuiſſe demerſum in lacu ignis & ſulphuris? vbi reliqua, quæ ego certè horreſco referens, & obſtupeſco vos ea commemorantes audiens. Euangeliſtæ quemadmodum iam in Eccleſiis veſtris circumferuntur, multa minutiſſima curioſè perſequuntur, alapas, irriſiones, genuflexiones, ſputa, mutationes veſtimenti, flagella, verbera, impoſitam humeris crucem, ſpinas, clauos, fel, acetum, &c. vbi vſpiam iſtorū infernaliū cruciamētorum vel tenuiſſima indicia? Prædicit Chriſtus, quid erat laturus Ieroſolymis: *Ecce* (inquit) *aſcendimus Ieroſolyma, & conſumabun-*
Mat.20. *tur omnia, quæ ſcripta ſunt per Prophetas de filio hominis.* Quænam
Mat.10. illa? *Tradetur enim Principibus Sacerdotū, & Scribis, & Senioribus,*
Luc.18. *& damnabunt eum morte. & tradent eum Gentibus, & illudent ei, & conſpuent eum. & flagellabūt, & crucifigent, & interficient.* Vbi illa grandia ſupplicia inferni, damnatorū pœnæ, diri in anima cruciatus, ſine quibus iſta omnia nihil profuiſſent? Ea fortaſſe non præſciuit Chriſtus, non prænunciauit Apoſtolis. Nam ſi
1.Pet.1. præſciuit, incredibile eſt eum in hiis minimis tanquam culici-
v.20. bus hærentem, illa maxima camelos & elephantos voluiſſe tran
Apocal.1. ſiliri. Inculcant Apoſtoli iterum atque iterum vos eſſe *redem-*
v.5. *ptos ſanguine agni immaculati, lotos à peccatis veſtris in ſan-*
Rom.3. *guine eius, Chriſtum eſſe propitiatorem per fidem in ſanguine ip-*
v.25. *ſius, Chriſtum per ſuum ſanguinem ſanctificaſſe populum.* Et ne
Hebr.13. vagemur animis & interpretatione aliena hæc corrumpa-
v.12. mus, videntur accuratè iſta omnia reducere & reſtringere ad
Heb.2. mortem corpoream, quam in cruce tolerauit. Eò enim per-
v.9.11. tinent vt ego ſentio iſtiuſmodi clauſulæ, Ieſus *conſummauit*
Epheſ.2. ſuos *per paſſionem, per paſſionem*, inquam, *mortis. Vos qui eratis*
v.14. *longè, facti eſtis prope in ſanguine Chriſti.* Ipſe enim eſt pax
Coloſſ.1. noſtra qui ſoluit inimicitias, & legem euacuauit *in carne ſua,*
v.20.22. pacificauit omnia per *ſanguinem crucis*, reconciliauit vos in

corpore

corpore carnis per mortem. Nuſquam audis vos ſaluari per *pœnas hominis perditi & damnati, quas in anima pertulit*, per *horrores conſcientiæ*, per *mortem ſecundam animæ*, per inferni cruciatus & ignes, ſed per *paſſionem mortis*, per *ſanguinem crucis*, per mortem quam *corpore carnis ſuæ* in cruce tolerauit, quibus verbis tam perſpicuè mors corporea in cruce deſignatur, vt ego certè neſciam, quibus verbis poſſit aliquid luculentiùs declarari. Quod ſi vos iſta non creditis, quanta eſt impudentia à nobis poſtulare, vt fidem habeamus? Si vos iſta clariſſima veſtris captionibus & diſtinctionibus eluditis, an nobis crimini dabitis, quod planè & ſimpliciter ea reſpuamus, quæ vos Chriſtiani reuera quidem reiicitis, quanquam circulatorum inſtar mirabilibus verborum præſtigiis hominum ſimplicium oculos ad tempus faſcinatis? ſi enim tandem depulſis omnibus nebulis planè quis interroget, an Chriſti morte, quam in cruce pertulit, vos redemptos creditis, reſpondere neceſſe eſt vos ex corporea Chriſti morte, quam in cruce pertulit, (& qua ſola defunctus eſt) nihilo magis vtilitatis percipere, quam ex morte Petri, & Pauli vel Sergij, & Martini Lutheri. Sic enim manifeſtè & verbatim prædicant Ioannes Caluinus, Theodorus Beza, & reliqui doctores: *Nihil actum erat, ſi corporea tantum morte Chriſtus fuiſſet defunctus*. Ego autem non minus confidenter aſſeuero altera morte quam vos confingitis, nihil actum fuiſſe, nec ad eam credendam quenquam Euangelicorum, vel etiam mortalium deuinciri, quum Euangeliſtæ nihil de ea loquantur, nihil ſcribant Apoſtoli, Chriſtus nihil penitus inſinuet, Prophetæ nihil quicquam ſignificauerint. Quare quum alteram mortem notam & peruulgatam vos ipſi tollitis, & inutilem fuiſſe conceditis, alteram hactenus incognitam & inauditam, & ratio, & Theologia multò minus fructuoſam eſſe, imo nefariam, flagitioſam, & vel dictu vel auditu horribilem eſſe conuincat, quid ſupereſt, niſi vt hanc de morte quæſtionem æterno ſilentio inuoluentes, noſtram potius fidem de ſempiterna Chriſti vita, quæ omnium confeſſione eſt, certior & vobis vtilior, & Chriſto glorioſior, amplectamini. Cæterum hanc ego de morte difficultatem vobis & Catholicis examinandam relinquens, eò me refero, quo iſta omnia pertinere volui. Chriſtum dicitis ad aliquod tempus iiſdem, quibus animæ in inferno damnatæ pœnis & doloribus obnoxium. Concludo ergo Chriſtum eò tempore non modò non fuiſſe Deum, quia diuina viſione caruit, ſed fuiſſe omnium mortalium non dico miſerrimũ, ſed nequiſſimũ, cuius anima eo tempore erga Deũ ita erat affecta, quemadmodum damnati ſpiritus in infero-

rum ignibus ſuorum flagitiorum ſupplicia luentes. Dico præterea hoc non tantum conſequi ex particulari infernalium horrorum enumeratione, quos ſuſtinēt ſpiritus damnatorum, & qui omnes ſine exceptione à vobis Chriſto imponuntur, ſed hanc eſſe veſtram manifeſtam de Chriſto patiente doctrinam, quod eum quocunque miniſtrorum vel diſcipulorum veſtrorum nequiorem facitis. Verum quidem eſt, hominem quemcunque ex immenſitate dolorum, quos patitur, effici fortaſſe miſeriorem, at non tamen propterea deteriorem. Sin veró ita aliquem ſuppliciis oneremus, vt eorum magnitudine animus è ſtatu deiciatur, & qui iis opprimitur, ſpem erga Deum fidemque abiiciat, & blaſphemiæ deſperationis voces emittat, tum certè quo miſerior, eo etiam ſceleratior. Chriſtum ſuperiùs fide voluiſtis imbuere. Num eam in ſua paſſione vti debebat, retinuit? num patientiam eam præſtitit, quę à viris mediocriter bonis requiritur? Illud vero iam nobis proximè & perſcrutandum & maximè conſiderandum. Hîc enim ſi defecerit, aut peccatum aliquod admiſerit, non modò non in Saluatoris, ſed neque in Martyris aut viri boni loco eſt numerandus. Vos autem quemadmodum mortis eius hiſtoriam deſcribitis? ita nimirum. *Torquebatur conſcientia anxietate, ac ſi à Deo derelictus fuiſſet imò ac ſi Deum haberet infenſum. Exauditum inquit Apoſtolus à ſuo metu, non vt à morte ſit immunis, ſed ne abſorbeatur vt peccator. Et certe nulla fingi poteſt magis formidabilis abyſſus, quàm ſentire te à Deo derelictum & alienatum, & quum inuocaueris, non exaudiri, perinde ac ſi in tuam perniciem ipſe conſpiraſſet. Chriſtum autem eò videmus fuiſſe deiectum, vt coactus fuerit vrgente anguſtia exclamare; Deus, Deus meus, vt quid me dereliquiſti. Chriſto diuinæ maledictionis horrore perculſo, metúque abyſſi horribilis exitij duriter cruciato elapſa eſt hæc deſperationis vox. Timuit enim, ne malis obrutus ſuccumberet, vel morte abſorberetur. Nec mirum, quum ſibi quatenus homo ignorationem arcanorum Dei conciliorum aſcribere non vereatur. Marc. 13. 32.* Denique hæc eſt veſtra non priuata huius aut illius hominis, ſed communis Caluiniſtarum, & multorum Lutheranorum prædicatio, *Chriſtum conſilij inopem, & prope attonitum, omnique ex parte vexatum in vno dolore ita fuiſſe occupatum, vt nihil aliud cogitaueri; ſed deſperatione obrutus ab inuocando Deo deſtiterit, & profundam mortis abyſſum exhorruerit, non fictè nec theatricè* (ſed verè) *à Deo relictus.* Hæc eſt hiſtoria Chriſti patientis à veſtris Euangeliſtis facta narratio, ipſorum non ſenſu tantū, ſed verbis etiam expoſita, quæ quum per ſe admirabilia multa contineat, tum ex comparatione cum reliqua Theologia veſtra multa fundet monſtra & prodigia longè mirabiliora. Sumamus

Caluin. Inſtitut. lib. 2. ca. 16. §. 10. 11. 12.

Idem in Matt. ca. 26. & ca. 27. ibi. v. 46.

Beza in Hebr. 5. v 7.

Beza & Caluin. vbi ſup. in Matt. 27. & Marlorat in pſa. 22.

mus enim deſcriptionem fidei veſtræ, qua ſola abſque operum additamento Deum placari docetis, eamque ex iiſdem mutuemur, à quibus ſuperiora libauimus. *Iuſta* (inquit Ioannes Caluinus) *conſtabit fidei definitio, ſi dicamus eſſe diuinæ erga nos beneuolentiæ firmam certámque cognitionem, quæ per Spiritum ſanctum reuelatur mentibus noſtris & obſignatur.* Quid verò ſibi vult hoc *firmæ certæque cognitionis* verbum? Non opinor probabilem aliquam perſuaſionem ſignificat, ſed potiùs perſpicuam minimeque dubiam comprehenſionem, qualis eſt eorum quæ ſenſibus diiudicamus, aut ratione euidenti percipimus? Ita prorſus. *Dicimus enim cognitionem certam & firmam, quo ſolidior perſuaſionis conſtantia exprimatur. Nam vt dubia & verſatili opinione non eſt contenta fides, ita nec obſcura perplexaq; conceptione, ſed plenam & fixam requirit, qualis de rebus probatis & compertis eſſe ſolet, certitudinem. Paulus Apoſtolus enim ex fide deducit fiduciam, & ex hac rurſus audaciam. Quibus ſanè verbis oſtendit non eſſe rectam fidem, vbi non eſt diuinæ beneuolentiæ ſalútiſque certa fiducia. In ſumma, verè fidelis non eſt, niſi qui ſolida perſuaſione Deum ſibi propitium, beneuolúmque Patrem eſſe perſuaſus eſt. fidelis* (inquam) *non eſt, niſi qui ſuæ ſalutis ſecuritati innixus diabolo & morti confidenter inſultat*, & ſibi hac in re *arrogat indubitatam diuinæ voluntatis notitiam.* Qui hac fide ſunt præditi, ij ſoli ſunt Ioanne Caluino, Martino Luthero, & Theodoro Bezæ ſancti & iuſti, qui ea carent, iſtis doctoribus ſunt infideles & reprobi. ſunt hypocritæ, idololatræ, nec quicquam à Monachis, Turcis, Iudæis & Anabaptiſtis diſcrepant. Hanc Ioannes Brentius, & Eccleſia tota VVirtembergenſis ponunt eſſentialem differentiam Proteſtantis & Papiſtæ. Sic enim clamant in Apologia Confeſſionis ſuæ: *Non eſt talis inter nos & Papiſtas controuerſia, qualis inter Catholicos & hæreticos, ſed qualis inter Chriſtianiſmum & Antichriſtianiſmum. Nos enim habemus alias ἀρχὰς quam Papiſtæ. Vnde & plane diuerſa ac pugnantia religionis genera ſunt. Noſtra ἀρχαὶ & prima principia ſunt ſacra ſcriptura, & certitudo de Dei erga nos beneuolentia; Papiſtarum traditio & dubitatio.* Hiis ita conſtitutis & circunciſis reiectiſque Chriſti operibus omnibus aliis, quæ vos à redemptionis veſtræ negotio tanquam ſuperflua & otioſa remouiſtis, contemplamini iam mediatorem veſtrum officio ſuo perfungentem, & videte vtrum non ſolum diuinitatis excellentem magnitudinem, ſed etiam humanæ bonitatis mediocritatem ab eo ſuſtuleritis, & ne veſtris quidem Miniſtris, & fratribus, ſororibuſque eum parem reliqueritis. Vos enim omnes & ſinguli *firmam certamq; cognitionem & certitudinem*

Caluin. Inſtitut. li. 3. ca. 2. §. 7.

Ibidem §. 15. 16.

Calu. Inſtit. lib. 3. ca. 13. §. 5.

Brentius in Apolo. Confeſſio VVirtem. in præfat. partis 3. pag. 703.

diuinæ erga vos beneuolentiæ habetis. At Chriſtus *metuebat, ne abſorberetur vt peccator, ne malis obrutus ſuccumberet.* Vobis per ſpiritum ſanctum *hæc cognitio reuelatur, & certitudo obſignatur,* at Chriſto nihil tale reuelatum eſt, multo minus obſignatum, quum talium arcanorum *Dei conſiliorum ignorationem aſcribere ſibi non vereatur, & elapſa deſperationis voce* hoc apertè teſtificatus eſt. Vos qui verè fideles eſtis, ſolida perſuaſione noſtis Deum eſſe vobis propitium Patrem; at Chriſtus non fictè, nec theatricè, ſed verè *ex intimo corde clamabat & ſentiebat ſe à Deo derelictum, perinde ac ſi in ſuam perniciem conſpiraſſet.* Quod ſi fidelis non eſt, niſi qui ſuæ ſalutis ſecuritati innixus diabolo & morti confidenter inſultat, Chriſtum neceſſe eſt infidelem fuiſſe, qui vrgente anguſtia coactus eſt ſic exclamare, qui profundam mortis æternæ abyſſum exhorruit, qui deſperatione obrutus ab inuocando Deo deſtitit, qui horrore diuinæ maledictionis perculſus & propè attonitus non Dei miſericordiam, non paternum amorem, non cæleſtem beatitudinem, nihil prorſus aliud præter dolorem, quo deiectus oppreſſuſq; fuit, cogitabat. Breuiter longiſſimè abfuit ab ea audacia, fiducia, confidentia, & ſecuritate qua veſtrum vnuſquiſque abundè perfruitur. An non pulcherrimum ipſi vobis mediatorem confinxiſtis? An non hic quaſi in tabula depictam intueris egregiam ſaluatoris imaginem? Et vos de hac parte fidei veſtræ gloriamini, tanquam quoad eam non gentibus infidelibus, non Tartaris, non Mauris, non Perſis, ſed nobis etiam Turcis præſtaretis? Vos dico, qui poſtquam omnia religionis veſtræ momenta & myſteria ad vnum quaſi actum Chriſti ſcilicet in cruce paſſionem contraxeritis, & veluti temerarij mercatores bona veſtra vniuerſa in vnicam nauem congeſſiſtis, ſubito vix dum è portu egreſſi, nauem eandem perforantes demergitis, hoc eſt, vnicum illum actum multiplicis imbecillitatis redarguitis, & hominem illum, à quo tota actionis illius virtus & efficacitas manare debet, infra vulgarium homuncionum conditionem abiicitis? Qualis eſt enim iſte mediator veſter? Deus? at luculenta eaque ſæpè repetita denunciatione, & variis inſuper argumentis diuinitatem ei eripuiſtis, Propheta aut Legiſlator reliquis diuinior? at tota & Reipub. quam inſtituit forma ad diuturnitatem ineptiſſima, & legum quas condidit natura ad ciues virtute imbuendos infirmiſſima reclamat; eumque vos præterea ita priuatis ignorantiæ & inconſiderantiæ maculis dedecoraſtis, vt à multis prophetis & rerum publicarũ conditoribus magno interuallo ſuperetur. Nũquid vita ſua pro vobis adeo laborioſè peracta, aut etiã morte iuxta veſtram opinionem tam miſerè ſuſcepta aliquid vobis

bis profuit? nihil prorſus. *Errarunt enim monachi ſacrificuli, Doctoreſq; Papiſtici vrgẽtes merita tum incarnationis, tum natiuitatis, tum tẽtationum & afflictionum Chriſti. Nihil hæc omnia profuerũt.* Erãt prorſus inania & infructuoſa, & tantum ex morte eius ad ſalutem veſtram aliquid effluxit commodi: & tamen *morte corporis. qua ſola defunctus eſt, nihil egit*, nihil profecit, adeo vt conſtet eum tota & vita & morte vobis fuiſſe inutilẽ. Quid ergo? Erat ſaltem in ſe vir bonus, & ſanctitate inſignis? at nec prima habet veræ ſanctitatis initia, quum fidem, qua ſuperius eum ornaſtis, iam rurſus auferatis, eo quod audacia, fiducia, confidentia, ſecuritate ſit deſtitutus, ſine quibus nulla eſt fides vera. Nũquid ita ſaltem compoſitus eſt, vt aliquod poſſit eſſe congregationis veſtræ membrum, & in extremis quaſi ſubſelliis hærere? Nec hoc quidem per vos licet, quiſquis enim aliquo modo quamuis remotiſſimo ad eam pertinet, is ſi non vera plenaque fide, ſaltem aliqua fidei particula, aliqua dico licet atomi inſtar minutiſſima præditus eſſe debet. Alias enim non modo Tartarus aliquis aut Cannibal, ſed etiam Lucifer poſſet eſſe congregationis veſtræ frater. Atqui Chriſtus nullam habuit fidei veſtræ particulam huiuſcemodi quantulamcunque. Iuxta Theodorum enim Bezam & Geneuenſes *vel ſola fide ſcintilla, ac proinde vel minimum fidei in nobis effectum, ſi modò verum ſit, & ex vera fidei ſcaturigine promanet, hactenus eſt efficax, vt verè nos de noſtra ſalute ſecuros reddat.* Et vt ait Caluinus, *hoc ſtatuendũ eſt, vbi primum vel minima fidei gutta mentibus noſtris inſtillata eſt, iam faciem Dei nobis placidam & ſerenam, nobiſq; propitiam certo intuitu incipimus contemplari*, quæ placida, & propitia, & ſerena Dei beneuolentia quum certo intuitu Chriſto non innotuerit, quum is non fuerit de ſua ſalute ſecurus, vti iam ſuſe demonſtratum eſt, conſtat nec guttam vel ſcintillam fidei, nec minimum fidei effectum in Chriſto, quum pateretur, reſediſſe. Reformidat animus ea dicere, quæ præterea ex doctrina veſtra ſequuntur, & quæ ex hiis ita præpoſitis fratres veſtri recentiores, & maioris in Euangelio profectus inferunt, alij Chriſtum *nunquam reſurrexiſſe, ſed adhuc iacere mortuum*, alij eum *fuiſſe peccatorem, eiuſque ſanguinem, mortem, & paſſionem*, quocunque modo eam interpreteris, ſiue veteri modo cum Papiſtis, ſiue nouo cum Caluiniſtis, *nihil contuliſſe ad redemptionem generis humani*, & qui ſecus opinantur, *eos ex Chriſto facere execrabile idolum*, alij alia hiis etiam horribiliora, quibus ego recenſendis calamũ vel linguam fœdare nolo. Tantum concludã quod ex iſtis omnibus & ſingulis neceſſariò & pereuidenter efficitur, Chriſtum ſi talis fuit, qualem eum veſtra deſcriptio facit, fuiſſe nec Sacerdotem,

Confeſſio fidei Geneuen. ca.4 §.20.

Calu. Inſtitut. li.3 c.2. §.19.

Beza in 1. Corint. c.15. v.23. Holinſ. in hiſtoria Angliæ. an.1575. pa.1195.

Leuit. ca. nec ſacrificium mūdo redimendo idoneum, quum & in veteri
1. v. 10. Teſtamento quæcunque Deo immolanda erant, ipſo Deo præ-
ca. 3. v. 1. ſcribente debuerunt eſſe puriſſima, & cuiuſcunque labis exper-
6. c. 4. v. tia, agni abſque macula, capræ immaculatæ, hirci immaculati,
23. 28. ca. arietes immaculati, oues, boues, vituli, omnia immaculata requi-
5. v. 15. runtur. Sacerdos etiam qui immolabat, ad illud munus non aſ-
ſumebatur, niſi omni careret corporis deformitate, adeo vt Iu-
Leuit. ca. dæi partim ex ſcripturis, partim ex traditionibus maiorum (vt
21. alias notauimus) innumeras fere corporis labes & vitia college-
rint, propter quorum vnumquodq; Sacerdos à munere Sacer-
dotali erat repellendus. Ergo in Teſtamento nouo vbi hæc &
ſacrificij quod offerebatur & Sacerdotis qui offerebat puritas
abſolutè, & perfectè conuenire debebant in vnum Chriſtum, &
ſacrificiū, & Sacerdotem; eum omnibus modis puriſſimū, nulli
Hebr. 7. vel minutiſſimæ labi aut maculæ affinem fuiſſe par erat. *Talis*
v. 26. *enim* (vt ait author epiſtolæ ad Hebręos) *decebat vt nobis eſſet Pō-
tifex, ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus. Qui non
habet neceſſitatem pro ſuis delictis hoſtias offerre*, &c. At Chriſtus
iuxta veſtrā deſcriptionem nec ſanctus erat, nec innocens, non
à peccato vacuus, nec à peccatoribus ſegregatus, ſed nocens, re-
us, peccatis, iiſq; grauiſſimis & æternam mortē promerentibus
illigatus, ideoq; primò neceſſitatē habebat ſacrificio oblato ſua
propria peccata delendi, atq; ita diuinam maieſtatē ſibi propi-
tiandi, priuſquā ad aliorū peccata abſtergēda poſſet eſſe ponti-
fex & interceſſor idoneus. Et tu (Samuel) tuiq; de Euangelico-
rum & puriſſimè Chriſtianorū nomine tam inſolenter contra
alios oēs gloriamini? qui tā multis modis gloriā Chriſti defor-
matis? qui à primo natiuitatis puncto ad extremū vſq; vitæ diē
perpetuis eum maculis & cōtumeliis aſpergitis? qui matrē eius
caſtiſſimā nobis & ſanctiſſimā virginē tā dirè inuaditis, tantis
peccatorū ſordibus obruitis? qui veſtras procaciſſimas ſorores
illi pares facitis? qui Chriſtū ex ea dimidiata virgine, in partu
nimirum corrupta producitis; qui Chriſto ipſi prędicāti tot fri-
uola & indecora affingitis; qui eius ſentētias quātouis verborū
pondere, quantauis circunſtantiarū perſpicuitate editas tā con-
temptim & ſophiſticè reiicitis; qui eū craſſę ignorantiæ quoad
res tū diuinas, tū humanas quoq; arguitis, multiplicis peccati
nō minus quàm cæteros homunciones reū ſtatuitis, mediocrē
quēq; è miniſtris veſtris ei anteponitis, qui quā ei fidē aliquādo
ſimulati honoris gratia nequiter largimini, eam poſtea quū ali-
quid iuuare poſſet, lōgè nequiùs eripitis, qui vitā totā & mortē
quoq; acerbiſſimā pro vobis toleratā, vobis nihil quicquā pro-
fuiſſe cōtenditis? quē deniq; in morte ipſis perditis & damna-
tis in inferno diabolis quoad omnia infanda, tetra & horribilia

con-

conſcientię tormenta, quoad omnē animæ deſperantis carnificinam, hoc eſt, quoad Satanicam quandam naturā exæquatis? Hoc vos docet Euangeliſmus veſter? Hoccinè vos ita inflat, vt propterea vos ſoli Euangelici, idque puriſſimè & maximè reformati velitis exiſtimari? Sed de his ſatis; ex quibus omnibus illud vnum concludatur, quod minimum eſt & clariſſimum, nos & Mahumetem noſtrum qui Chriſti mortem penitus negamus, eumque liberamus omnibus his contumeliis & opprobriis, de eo, multò quam vos ſentire diuinius, qui mortem doloris miſeriæque pleniſſimam ei tribuentes, talibus præterea maculis, talibus paſſionibus, & peccatis infeceritis: tanta inquinatis impatientia, ſtupore, deſperatione, tot ſignis abiecti, demiſſi, planéque fracti animi, & Deum Patrem offenderitis, & ſuum officium reſpueritis; vt nihil minùs quam verus mediator noui Teſtamēti eſſe potuerit, vt morte ſua neq; ſibi ipſi, neque humano generi quicquam omninò profuerit.

ARGVMENTVM

CAPITIS XIIII.

Explicato iuxta Chriſtianam Theologiam, quid ſit munus & officium redemptoris, & cur Chriſtus ita propriè vocetur, quia nimirum merito paſſionis ſuæ propter infinitam perſonæ ſacrificantis dignitatem hominum peccata deleuit, & humanum genus à Satanæ ſeruitute redemit, probat Michæas Euangelicos negare Chriſtum eſſe propriè redemptorem, quia paſſionis meritum negant; & ei vim, valoremq́; redimendi mundum, & pro peccatis hominum ſatisfaciendi adimunt. Samueli excuſanti hæc & obijcienti eos litigare potiùs de modo, & circumſtantia redemptionis, quam eam omninò negare, oſtendit vberiùs Michæas redemptionem quoad veram eius naturam, deinde & ipſam Chriſti paſſionem ſyllabatim & ſimpliciter ab infinitis Euangelicis negari, & eam negationem cum reliqua eorum doctrina congruere, & tùm Lutheranos negantem Chriſti veram Aſſcenſionem in cælos, tùm Caluiniſtas negantes veram eiuſdem deſcenſionem ad inferos, quaſi manu ducere Turcas, & multos Euangelicos ad negandam pari modo eius veram paſſionem in Cruce. Quæ negatio magis ſpecioſam habet multorum temporum, hominúmque ſucceſſionem, quam aliud vllum Eccleſiæ Caluinianæ dogma.

nos docet optimus interpres Paulus, quum ait: *Nos aliquando* *Epheſ.2.*
quidem conuerſabamur in deſiderijs carnis noſtra & eramus natura
filij ira, ſicut & cæteri. Deus autem qui diues eſt in miſericordia,
conuiuificauit nos in Chriſto, cuius gratia ſumus ſaluati, & con-
reſuſcitauit, & conſedere fecit in cæleſtibus, vt oſtenderet in ſæculis
ſuperuenientibus abundantes diuitias gratiæ ſuæ, &c. Quo in loco
pulcherrimè ſequitur; *Gratia ſaluati eſtis per fidem, & hoc non*
ex vobis, Dei donum eſt. Non ex operibus, vt ne quis glorietur. In
quo ego arbitror cõſiſtere quod tu requiris præcipuũ redẽpto-
ris munus, qui gratia per ſolam fidem abſque operibus fideles
ſaluat: quæ eſt egregia doctrina, & mirificæ conſolationis ple-
na. MICHAEAS. De eo vtrum fides ſola abſque operibus
ſaluet, diximus iampridem quædam, & nonnulla poſt ſuo lo-
co dicenda ſunt. Quam ſi ita determinat Apoſtolus Paulus, ac
ſi homini Chriſtiano ſatis ſit credere Chriſtum eſſe incarna-
tum & mortuum, vt deinceps de operibus bonis, & vita ho-
neſtè componenda non debeat eſſe ſolicitus, cum ſeipſo plu-
rimis in locis pugnat, vbi ſuis auditoribus neceſſitatem benè
viuendi imponit. Pugnat etiam cum magiſtro, qui ſeuerè ſuis *Rom c.6.*
auditoribus comminatus, & quaſi directè ab hac inani ſolius *v.21.23.*
fidei confidentia deterrens; *Dico* (inquit) *vobis, niſi pœniten-* *ca.8. v.1.*
tiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis. Et mox, quo in eorum *Luc.13.*
mentibus altiùs inſideret hæc repetita denunciatio, *Rurſus di-* *verſ.3.*
co (inquit) *vobis, niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimiliter pe-* *Ibi.v.5.*
ribitis. Quod ſtatim ficulneæ arboris fructum non producen- *Ibi.v.6.7*
tis proptereaq; ſuccidendæ, & in ignẽ proijciendæ exẽplo præ
clarè illuſtrat & confirmat. Hæc ego dicerem, & in hoc tuto
præſidio perſiſterem, ſi Paulum bonorum operum hoſtem ar-
bitrarer. Sed verba eius meo iudicio nihil tale continent. Ni-
hil enim volunt aliud, quàm Epheſios, qui antea in turpi ido-
lorum cultu demerſi iacebant, & vitam agebant nequiſſimam,
nunc ſola Dei miſericordia, non ſuis operibus, quæ nulla habe-
bant niſi fœda & ſordida, per Euangelium & gratiam Chriſti
ab illa infidelitate & improbitate liberatos in vera fide & via
ſalutis eſſe poſitos, in qua ſi rectè viuerent, ad vitam æternam
poſſent progredi, vnde iis quæ tu citaſti, proximè & conti-
nuatè ſequitur, *Ipſius enim ſumus factura, creati in Chriſto Ie-* *Epeheſ.2.*
ſu in operibus bonis quæ præparauit Deus, vt in illis ambule- *verſ. 10.*
mus. Sed ſiue hoc ſit genuinus Diui Pauli Apoſtoli ſenſus, ſi-
ue aliquis alius ſubtilior & abſtruſior, quem ego Catholi-
cis, Melancthonicis, & Maioriſtis, qui maximè bonorum ope-
rum neceſſitatem vrgent, inueſtigandum committo, tua re-
demptoris deſcriptio (vt eò reueniam) non ſatis explicatè
tradit, quod eſt in redemptoris nomine comprehenſum.

Vera

Vera quidem ſunt iuxta Chriſtianam Theologiam quæ de Chriſto prædicas, vos *eius gratia eſſe conreſuſcitatos & conuiuificatos, qui antea eratis filij iræ*, ſed aliud eſt quod vocabuli huius notio includit. Quid enim ſi Chriſtus ſola miſericordia abſque paſſione & morte vos à peccatis liberaſſet, & in cæleſtis regni poſſeſſione collocaſſet? Saluator fuiſſet, fuiſſet liberator, at nō fuiſſet redemptor. Si quis ob magnam aliquam pecuniæ ſummam alieri debitam in carcerem coniiciatur, eius autem amicus debitorem prenſando, orando, ſupplicando impetrat, vt debitum amico condonet, & è vinculis eximat, eſt hic amici ſui liberator, at non eſt redemptor, niſi debitum ſua pecunia diſſoluat vel ſe vadem pro amico ſiſtat & debitori ſatisfaciat. Simili enim ratione homines ſuis peccatis Deum creatorem offenderant. Ea quoniam & multitudine erant innumerabilia, & magnitudine infinita, quia contra Dei omnipotentis maieſtatem admiſſa, infinito quoque ſupplicio apud inferos erant luenda, hic tanquā humanæ naturæ amicus interponit ſe Chriſtus, & pro illo quaſi debito iuſtiſſimum pretium perſoluit, hoc eſt, vt Sacerdos ſacrificium obtulit, quod vi naturaq; ſua Deo non minus erat gratioſum, imò magis eum humano generi placauit & reconciliauit, quam hominum peccata eum alienauerant, & ad iracundiam concitauerant. Hoc fortaſſe dum percurro breuiùs, dico etiam obſcutiùs. Quare enitar, ſi potero paucis reddere explanatiùs. In hoc namque vertitur huius diſputationis cardo, eſtque hic ſcopulus, ad quem videntur magiſtri tui naufragium feciſſe. Nequæ enim concipiunt, quemadmodum vnus homo paſſione, vel morte certis horis definita, ſcelerum omnium pœnas dependerit, eas, quæ multis annorum millibus erant ab iis qui ſcelera ea patrauerant, ſuſtinendæ, ideoque confugiunt ad ea inferni cruciamenta, & damnatorum ſpirituum ſupplicia, quibus animam Chriſti ſubijciunt, vt inter pœnas nobis deſtinatas, & eas quas pro nobis loco noſtro luit Chriſtus, maior eſſet proportio. Hoc igitur exemplū tibi ob oculos propone. Sūt in aula magni Imperatoris, & præſidij & honoris gratia multa Ianizarorum millia, eorum præfecto, quem Aga vocamus, penduntur in dies ſingulos aſpri mille, quorum quinquaginta ducatum aureum conficiunt. Si quęſtor Imperatoris poſtquam duobus tribuſve diebus ſtipendium hoc perſoluere diſtulerit, accerſito præfecto nō duo vel tria Aſprorum millia, ſed quadraginta vel ſexaginta ducatos ei numeret, an non ſumma cum æqualitate quod ſuum eſt præfecto tribuit? quid ita? quia vnicus aureus propter ſuam excellentiam tot æris argentíve denariis iuſta proportione reſpondet. Quod ſi quæſtor ille loco auri gemmas haberet, vna

vel

vel altera gemma multorum fortaſſis annorum ſtipendium repræſentaret: quando Cleopatra Aegypti Regina in conuiuio, quod Antonio Romano parauit, vna liquefacta in vinum gemma, pluſquam centum ſexaginta aureorum millia vnico hauſtu ebibiſſe feratur; & in Chronicis Hiſpaniæ narratur, quum Eſmeria ciuitas regni Granatenſis diu poſſeſſa à Saracenis, ab Hiſpanis expugnata fuiſſet & ſpoliata, repertum eſſe vaſculum, vel patinam quandam iuſtæ magnitudinis, ex perfectiſſimo Smaragdo fabricatam, quam Rex Alfonſus in ſingularis fortitudinis teſtimonium & premiũ Genuenſibus donauit, in cuius Reipublicæ theſauris adhuc dicitur aſſeruari, quam arbitrantur valere pluſquam ſex aureorum milliones. Hoc iam accommoda ad noſtram diſputationem. Hominum omnium peccata cõtra Dei legem admiſſa innumerabilitatem quandam conficiũt, & grauiter Deum ad vindictam inferendam excitant. Sunt ergo tanquam multi æreorum denariorum milliones. Ex altera parte Chriſti ſacrificium Patri in cruce oblatum, non ſolum propter obedientiæ, charitatis, humilitatis, fortitudinis, omniumque virtutum vim & præſtantiam, aut paſſionis ipſius magnitudinem, ſed magis propter perſonæ dignitatem, perſonæ (inquam) quæ Deus erat & homo, adeò infinitæ Deum honorabat, & tam immenſi apud eũ erat pretij, vt omnibus peccatis virtute ſua longè magis præponderaret, quã gemma prætioſiſſima multis æreorum denariorum millionibus. Hanc cõparationem deſignat Apoſtolus Petrus (aut quiſquis fuit eius epiſtolæ author) quum dicit nos *redemptos eſſe non corruptibilibus auro & argento, ſed pretioſo ſanguine Chriſti, agni immaculati & incontaminati.* Ac ſi diceret, quẽadmodum in terrenis cõmertijs ſolent homines earũ rerũ, quas empturi vel redẽpturi ſunt, pretium pendere aurũ & argentum; ſic hoc loco Chriſtus pretium numerauit ſanguinem ſuum, quod valorem earum rerũ, quas empturus vel redempturus erat, non ſolum æquaret, ſed immenſo etiam interuallo ſuperaret. Hoc idem ſignificat Paulus, vbi Chriſti paſſionem conferens cum omnium hominum peccatis, quibus Dei honor violabatur, hanc vnam conſtituit fuiſſe maioris apud Deum meriti & ſatisfactionis. *Non enim* (inquit ille) *ſicut delictum* (Adami) *ita & donum* (Chriſti:) *Si enim in vnius* (Adami) *delicto mors regnauit, per vnum* (Chriſtũ) *multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iuſtitiæ accipientes in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum.* Quibus verbis diſertè oſtendit maiorem fuiſſe vim & efficaciam in Chriſto ad homines redimendos, quam fuit in Adamo, & Adami poſteritate ad eos condemnandos. Differentia autem inter tuã ſententiam (quæ eadem eſt Caluini & Caluiniſtarum) & hanc

Theuet. Coſmogr. li.13 ca.3. Vide Curionem in hiſt. Saracenica li.1 fol.42. & Vaſaum in Chron. Hiſpan. an.714. pag.4?7.

1.Pet.1.19

Rom.5.

iam à me declaratam, quæ eadem eſt Catholicorum,& multorum Lutheranorum,tam magna eſt, vt veſtra redemptoris nomen, & officium Chriſto penitùs eripiat, quod hæc ei pleniſſimè largitur. Id quod mox apertiùs intelliges; quanquam ex ipſa ſuperiori opinionis tuæ declaratione ſuboleo tibi non eſſe incognitum. Prius autem recogita vel tuam, vel ſaltem Caluiniſtarum de Chriſto redemptore fidem. Narrat Caluinus eſſe quoſdam, *qui etſi fatentur vos ſalutē per Chriſtum conſequi* (quod vt videtur, grauatè concedunt) *nomen tamen meriti audire non ſuſtinent, quo putant obſcurari Dei gratiam, atq; ita Chriſtum volūt eſſe duntaxat inſtrumentum, vel Miniſtrum vitæ æternæ.* Quid cōtra iſtos Caluinus? num in eos tanquā crucis Chriſti hoſtes inuehitur,& congeſtis ſcripturarum teſtimoniis eorum opinionē vti doctrinæ Chriſtianæ peſtiferam,& pernicioſam dānat? imò ipſe ad eorum ſententiā accedit, eamq; fortiſſima ratione cōprobat. *Equidem fateor:* (inquit) *ſi quis ſimpliciter, & per ſe Chriſtū opponere velit iudicio Dei, non fore merito locum, quia non reperietur in homine* (Chriſto) *dignitas quæ poſſit Deū promereri.* Inuictū argumentum,& quo vel ſolo Caluinū eſſe Alcorani noſtri, quāquam occultum, acrē tamen propugnatorem clariſſimè liquet: quo, inquam, ſolo tota veſtra tam impedita de Chriſti cruce, paſſione,& redemptione Theologia radicitus euertitur. Quod enim huius rei totius fundamentum & radix? Perſona Chriſti, Deus & homo. In hoc Theologi veſtri fundant totam redemptionis huius efficaciam. Hæc perſona poteſt Deum promereri. Huic homini diuinitatem perſonaliter habenti, & pro hominum liberatione ſupplicanti, ſummo iure debetur hominum ſalus, peccatorū condonatio,& æternæ fęlicitatis adeptio. Hæc eſt enim iuxta ſententiam Theologorum veſtrorū, gēma illa, quæ ſuæ naturæ excellentia innumerabilem æreæ monetæ vim & valorem comprehēdit, & ſuperat etiam. Fac autem eum eſſe merum hominem? Veriſsimum eſt certè hominem nunquam poſſe Deum promereri, neq; eſſe in homine dignitatē huic incomparabili actioni parem. Quæ eſt enim finiti ad infinitum, creaturæ ad creatorem, hominis ad Deum, vnius iuſtitiæ ad innumerabilium iniquitates, vnius boni viri Deum honorantis, ad Sodomā,& Gomorram,& Babyloniā,& Samariam,& omnes mundi nationes horrendis idololatriis, & turpiſsimis facinoribus Deū blaſphemantes proportio? quæ cōparatio? minor certè quam verrucæ ad vaſtos Pyrenæi, Alpiū,& Caucaſi mōtes, aut vnius guttulæ ad immenſos Atlantici Oceani fluctus. Hic enim veriſsimum eſt illud Iobi; *Si voluerit cum Deo contēdere* ſiue Elias, ſiue Hieremias, ſiue homo quicūq; *nō poterit reſpōdere vnū pro mille:* & idcirco nō poteſt, quia tantū homo eſt, Deus

Caluin. Inſtitut. li. 2. c. 17. §. 1.

Iob. 9. v. 3

Deus non eſt. Quam ipſam indignitatem vel imbecillitatem
quum tui Chriſto attribuant, planum eſt eis Chriſtum non eſſe
propriè redemptorem. Vt vero ſcias hoc eſſe Caluini certum
& conſtans iudicium, non raro in Commentarijs loca, quæ
alij Chriſtiani ad meritum redemptionis Chriſti aſſerendum
afferunt, iſte acutè diluit; idq; eadem prorſus diſtinctione, qua
loca pro humanorum operum meritis allata diſſoluit & refu-
tat, vt ſignificet vtraq; & hominũ, & Chriſti merita eiſdẽ ſuſti-
neri columnis, ideoq; & vtraq; iiſdem machinamentis deiici.
Quum ſæpenumerò occurrit in Scripturis, Deum *propter opera*
bona dare vitam æternam, reſpondet eiuſmodi loca *ordinem*
conſequentiæ magis quam cauſam indicare. Nõ aliter quum Apo-
ſtolus dicat Chriſtum *propter mortem crucis*, maximis prærogа- *Philip. 2.*
tiuis ſupra homines omnes, & dæmones eſſe amplificatum, in- *verſ. 9.*
terpretatur non de *cauſa efficiente* & *merito*, ſed de *conſequentia*
& rerum gerẽdarum ordine. Sic enim perſpicuè ſcribit, & vſq; *Calu. in*
eò contra aduerſarios ſecus docentes exæſtuantis animi calo- *Philip. c.*
re fertur, vt *prophanam* vocet *cogitationem*, & eis *à Satana hanc* *2. verſ. 9.*
opinionem ſuggeri affirmet. Et quamuis non ſolum Papiſtæ,
ſed doctiſsimi quoque Lutherani hanc Ioannis Caluini ſen-
tentiam vehementiſsimè deteſtati, & regulam Caluini de con-
ſequentia magis quam cauſa ſcripturæ verbis manifeſtam vim
afferre, & tam peſtiferam eſſe monuerunt, vt *ea totius paſſionis,* *Illyric.*
& exinanitionis Chriſti efficaciam ac effectum eludat, ideoque *gloſſa in*
grauiſsimè hortantur ſuos, vt *verba Spiritus ſancti ſimpliciter* *eum locũ.*
vti ſonant, accipiant, nec dubitent Chriſtum ob ſuam iſtam exina-
nitionem ac mortem fuiſſe exaltatum; tamen non propterea Io- *Vide Mar-*
annes Caluinus ſuam mutauit opinionem, nec ab eadem diſce- *lorat.*
dunt reliqui illius ſectę expoſitores. Verum vt Caluinus de no-
mine meriti agens, hoc quaſi generale axioma ponit; *Quicunq;* *Caluin.*
primus id operibus humanis ad Dei iudicium comparatis aptauit, *Inſtit. lib.*
eum fidei ſinceritati peſſimè conſuluiſſe. Vt enim eſt faſtuoſiſſimum, *3 cap. 15.*
nihil quam obſcurare Dei gratiam poteſt, vt ille quum Chriſtum *§. 2.*
Dei iudicio opponere non vult, nec Chriſto largitur eam *dignita-*
tem, qua poſſit Deum promereri, ſed à *Satana ſuggeri* ſcribit hanc
prophanam ſententiam: vt ille dum nouæ fidei ſinceritati conſu-
lit, & faſtum euitare ſtudet, & Dei gratiam illuſtrare ſimulat,
Chriſtum quoq; in communem cum cæteris hominibus con-
ditionem redigit, & nihilo maiorẽ in mundo redimendo potẽ-
tiam ei, quã cæteris hominibus quoad ius & meritũ cõcedit: ſic
alij Caluinianæ & Zuinglianæ cõgregationis tũ ſcriptores, tũ
Martyres valdè cõſtanter hoc tenuerunt, vt inter merita Chri-
ſti, & aliorum hominum, quoad æternæ fœlicitatis adeptio-
nem nihil prorſus diſcernerent. Illud expreſsè clarèque in
primis

primis Eccleſiæ Anglicanæ initiis reperies, vbi in variis libris quoad hanc efficientiam, *idem omnino tu*, hoc eſt, planè nullum videbis aliorum fidelium, & Chriſti quoque operibus attributum. Ibi videbis hanc propoſitionem tradi, vt apprimè Euangelicam; *Chriſtus omnibus ſuis operibus cælum non eſt promeruit*.
Fox. Act. Ibi videbis egregij Protomartyris cuiuſdam à Foxo mirificè
& monu celebrati, qui *ſeptemdecim annos poſuit in ſtudio ſacrarũ literarum,*
ment. pa. qui cum Tunſtallo & aliis Epiſcopis ſæpè *diſputauit, tantam*
1135. *oſtendens Scripturarum potentiam, & cæleſtem ſapientiam, vt om-*
Ibi p. 468 *nes mirarentur*, vim fidei, propter quam *glorioſum martyrium*
Pag. 487. *perpeſſus eſt*, articulum fuiſſe hunc, *quod Chriſtus omnibus ſuis operibus cælum non promeruit*. De quo ſigillatim ab Epiſcopis in publico Conſiſtorio interrogatus, vtrum in eo perſiſtere vellet, reſpondit *ſe eum articulum verum credere, nec in eo aliquid eſſe, quod ab homine Chriſtiano improbaretur*. Et ſuperiùs audiuimus Nobilem quendam in Republica virum, eumque Doctorem in Theologia Caluiniana non minùs nobilem, Papiſtas, *Monachos, & ſacrificulos* damnantẽ, eò *quod merita incarnationis, natiuitatis, tentationum & afflictionum Chriſti* ita multum *vrgerent*. Quid ita? quia *illa omnia nihil nobis profuerunt*, imò *nihil omninò potuerunt*. nihil per ſe vi naturaque ſua valuerunt. Quod ſi verum eſt, ſi opera paſſionem Chriſti antegreſſa *nihil omninò potuerunt*, meruerũt nihil; certè opera paſſionis ipſius nihilo magis naturam meriti potuerunt inducere. Nam nec in perſonæ bonitate, perfectione, charitate, pietate aliquid ad meriti naturam inducendam mutatum eſt, iuxta Theologos antiquos; & iuxta Caluinianos, Chriſti mens in paſſione magis deiecta, diſtracta, curis & anxietatibus obruta, multò magis à Deo inuocando, diligendo, eiuſque voluntatem ſincera & flagrante charitate (quæ meriti eſt radix) adimplendo quam priùs auertebatur, vt ex ipſis Caluinianis proximo capite abundè demonſtrauimus. Quanquam autem Doctor iſte Caluinianus pauló plus videatur tribuere paſſioni Chriſti, tamen ſi rectè aduertis, nec eam admittit virtute, potentia, meritoq; ſuo valuiſſe, ſed tantũ Dei bonitate & miſericordia *acceptatã fuiſſe pro iure vitæ æternæ*. Quæ vox *acceptationis pro iure vitæ æternæ*, ab iſto Theologo & Iuriſcõſulto caute vſurpata, directè ſignificat Deũ ex ſua infinita largitate *Paſſioni Chriſti acceptũ tuliſſe*, & imputaſſe ius quoddã vitæ æternę, quod tamẽ illa paſſio alias merito ſuo nõ poterat vendicare. Quæ ſentẽtia adeò eſt in Eccleſijs veſtris probata & peruulgata, vt Heshuſius notiſſimus propter ſcriptorũ multitudinem in Eccleſijs Lutheranis Doctor in Caluinianos omnes tanquam perditos redemptionis per Chriſtum factæ deprauatores inuehatur. Poſtquam enim multis verbis euidenter demon-

ſtraſſet hanc eſſe Caluiniſtarum fidem; *Hæc* (inquit) *an non ſint ſimul & in Chriſti meritum, ac longè præcioſiſſimum ſanguinem contumelioſa & nobis pernicioſa, dum nos non ex merito ſolius Chriſti pendere docent, ſed ab alia quadam priore gratia, ex cuius gratuito fauore ipſum etiam Chriſti meritum ſuam dignitatem & robur accipiat, facile eſt cuiuis Chriſtiano ſtatuere.* Idemque Heſhuſius alibi tragicè exclamat *Caluiniſtas non tantū Deum transformare in diabolum, quod abſque horrore* (inquit ille) *ne cogitari quidem poteſt, ſed etiam Chriſti meritum ita eleuare, vt digni ſint qui infra ipſos inferos ablegentur.* Horribilis certè accuſatio, & quæ Thodoro Bezæ multum negotij faceſſit, quamque multis ſuffugiis & diſtinctionibus vel eludere, vel lenire molitur, & tamen poſtquam varias fratrum ſuorum opiniones longè latèque diſſidentes recenſuit, *quod alij dicant nos διὰ τὸν χριστὸν, non διὰ τοῦ χριστοῦ, id eſt, per Chriſtum, non propter Chriſtum eſſe ſeruatos; alij volunt Chriſtum eſſe ſalutis noſtræ formam duntaxat, non materiam; alij non vident, quomodo dici poſſimus Patris miſericordia, & tamen ſilij merito ſaluari*, ad extremum eò deſcendit, vt Caluini doctrinam probet, hoc eſt, vt proprium redemptoris nomen Chriſto adimat nec quicquam ei relinquat ſupra alios homines ſingulare. Qui enim ideo Chriſtum Saluatorem & Redemptorem fatentur, quia Deus Pater gratuito fauore & miſericordia eius ſacrificium complexus eſt, vt ſola Patris indulgentia, non autem Filij mors & paſſio vi, virtute, potentia, merito & efficacitate ſua ad liberandum humanum genus, ad omnia hominum peccata delenda valuerit, is nihilo diuiniùs de Chriſto quam de Moyſe & Elia, de Petro, Paulo, aut Thoma Aquinate opinatur, quem Deus potuit ex indulgentia ad abſolutam pro vniuerſo mundo ſatisfactionem ſuſcipere: imo hoc genere acceptationis *ſanguis taurorum, & hircorum, & cinis vitulæ aſperſus inquinatos ſanctificare poterat ad perfectam emundationem* vt hoc modo nihil fuerit in ſacrificio Chriſti, quam in ſacrificiis veteris teſtamenti excellentius. Huc autem tendunt non ſola verba, aut argumenta, aut ſententiæ, aut ſententiarum inciſa, ſed totus Caluinianæ tractationis ſcopus, integra forma & character. Omnia enim quæ perſonæ Chriſti quantacunque erroris, ignorantiæ, imprudentiæ aut lapſionis leuiſſimæ notam inurunt, ea ſingula probant perſonam huic immmenſo operi exantiando aptam, nec ſubiectum (vt ita loquar) vel materiam huic magno, ſublimi, & vniuerſali ſacrificio peragendo idoneam, cumq; poſtea decurritis ad pœnas Chriſti exaggerandas, eumque ad infima tartari loca (eo quòd aliàs corpoream Chriſti mortē nihil profuiſſe cenſetis) cum damnatis ſpiritibus detruditis, hoc etiam

Heſhuſ. lib. de præſentia corporis Chriſti. an. 1560. in fine.

Vide Contra. Sluſſ. Theolog. Caluiniſt. li. 1. ca 6. pa 25. 27.

Beza in abſterſione calumniarum Heſhuſij.

Ibid.

Hebr. 9. v. 13.

oſtendit veſtros ſacrificij vim metiri non perſonæ dignitate, ſed ſuppliciorum magnitudine, ſtultiſſimè, quum nec illæ inferorũ pœnæ ab vno homine ad paucas horas toleratę vlla proportione vel æquilibritate reſponderint iiſdem ipſis pœnis, quę à multis millibus hominum ad æternitatem erant ſufferendæ. Sed valeant iſta, mihi enim ſufficit vnicam concluſiunculam ex iis omnibus deducere, quam ante me annotarunt fratres Luth:rani, nimirum quod tui, Caluinus dico & Caluiniſtæ ab hac Chriſti paſſione omnem meriti virtutem adimant; quos vides mira ſubtilitate & ſolicitudine, & Græca rimari, & Philoſophica aucupari, & Theologica perueſtigare, & ad omnia diſtinctionum latibula confugere, potiùs quàm velint confiteri meritum Chriſti, hoc eſt, potiùs quàm velint eum verè & propriè redemptorem ſuum agnoſcere. Vtque ſuperius oſtendimus eos obiecto idololatriæ periculo deterruiſſe homines, ne Chriſtum adorarent vt Deum, ita iam videmus hunc eſſe illorum doctrinæ exitum, vt cauſantes iniuriam Deo illatam, Chriſtianos auocent & abſtrahant ne Chriſtum colant vt redemptorem, eo quod Dei maieſtate indignum eſt hominem eius iudicio opponere, & contra eius miſericordiam blaſphemum eſt hominis merito ſalutem generis humani aſcribere. Quanquam hoc ego (Samuel) in gratiam tuam & tuorum fratrum addam, non vos ſolos, contra quos Heſhuſius adeò inſolenter triumphat, de hoc Chriſti paſſionis merito tollendo tam ſeriò pugnare; ſed ipſos etiam Lutheranos ſaltem aliquos (à multis enim annis multos eorum libros non attigi, ideoque quid alij ſentiant, affirmare non poſſum) in hac vobiſcum ſententia valdè congruere, omnemque Chriſto meriti dignitatem planè fortiterque detrahere. Incidi nuper in librum Gerlachij cuiuſdam, publici Theologiæ Lutheranæ in Academia Tubingenſi profeſſoris, à quo copiosè quæſtio hæc contra Buzæum quendam Ieſuitam tractatur. Ieſuita multis verbis & argumentis meritum Chriſti vrget, idque Papiſtarum more, Patrum authoritatibus, Vigilij Martyris libro quinto. Cyril. libro ſecundo de fide ad Reginas, Auguſt, lib. ſecundo cap. quinto contra Maximinum, lib. tertio cap. ſecundo, & tractat. 104. in verba Apoſtoli Philipp. 2. Hilar. lib. nono de Trinitate in Pſal. 54. & 118. Chryſoſt. in eadem Apoſtoli Philip. 2. verba, Homil. 7. Athanaſ. orat. ſecunda contra Arianos, & neſcio quorum aliorum volebat conuincere. Euangelicus more vſitato, iuxta ea quæ ſuperius à nobis ſunt concluſa, reſpondet hiis verbis: *Licet Auguſtinus, Vigilius, & alij ita ſentire videantur, eos tamen eatenus audio & ſequor, quatenus euidentibus ſcriptura rationibus ſua probant, quod in pra-*

Buſæus contra Gerlach. fo. 62. 63.

Gerlach. pag. 116.

præſenti materia nõ præſtiterunt. Sic itaq; depulſus à Patribus Pa-
piſta confugit ad ſcripturas, & obiicit authorẽ epiſtolæ ad Heb.
ca. 2. *Videmus Ieſum propter paſſionẽ mortis, gloria & honore corona-* *Ibidem*
tum. Reſpõdet alter, *dici poſſe cum Beda, hæc verba (propter paſſio-* *pag.* 113.
nem mortis) redditionẽ eſſe verborũ præcedentium, vt ſit ſenſus; videmus hunc Ieſum gloria & honore coronatum, qui prius propter mor-
tis paſſionem minoratus eſt. Decurrit deinceps Buzæus ad locũ
Dauidis: *De torrẽte in via bibet, propterea exaltabit caput, Pſa. 109.* *pag.* 112.
Alter laborioſè cõtendit vocem *propterea non cauſam promeren-*
tem ſignificare, ſed glorioſum euentum Paſſionis, eo quod hic ordo à
Deo fuit præfinitus, vt Chriſtus prius pateretur, & deinceps glorifica-
retur; eodem prorſus modo, quo Caluinus tritũ illũ ad Philip.
locũ ſuperius eſt interpretatus. Ex quibus conſtat nõ eſſe Calui
niſtas ſolos qui adeo hoſtiliter cõtra Chriſti meritũ digladian-
tur. Atque hæc ego Samuel omnia explico non ex meo, ſed ex
communi multorum Chriſtianorũ ſenſu, non quo probem vel
illorum in Chriſto efferendo nimis profuſam largitatem, vel
veſtram in eo extenuando nimis ſordidam parſimoniam. Quia
enim verè Deus non eſt, idcirco longè abeſt ab illis præſtandis
quæ quidã ſuſpicantur, & niſi à vero Deo præſtari nõ poſſunt;
quia tamen homo eſt diuiniſſimus, Deoque chariſſimus, eiuſq;
ſpiritu ſupra communem Prophetarum cõditionem plenus, id-
circo longè quoq; abeſt ab illis vitiis vel erroribus, de quibus
alij eum accusãt. Vna verò optima & aurea mediocritas in no-
ſtra eſt Mahumetana fide, quæ ita eum *fatetur Deum, quẽadmo-*
dũ Moyſes nũcupatur Deus Pharaonis, quo nihil hac appellatione
Dei vnitate decedat, ita fatetur hominẽ, vt tamen omni virtu-
tũ & perfectionũ genere excultũ agnoſcat, & prudentiorem,
quam vt talem Rempublicã, tã ruinoſam, tã deformẽ & lace-
ram, quam eſt Eccleſia veſtra institueret; & meliorem, quam
vt legem tam effrenatam & licentioſam, quam eſt Euangeliũ
veſtrum conderet, & Deo deniq; chariorem, quam vt is illum
tam immanibus animæ corporiſq; ſuppliciis ad deſperationem
vſq; nullũ in vſum finemq; vellet conficere, ex quibus nimirũ
omnibus nulla ad homines maior vtilitas, quàm ex veteribus
pecorũ ſacrificiis redũdaret. Et hoc extremũ de eius morte, paſ-
ſione, & redẽptionis intrinſeca infirmitate, vel auditu infandũ
nulla excuſatione defendi poteſt, niſi ad illud vos cõmune per-
fugiũ recipiatis, vos iſta in hũc modũ cõfudiſſe & cõmiſcuiſſe,
vt tandẽ ipſa neceſſitate veritatis ex hiis regulis nectẽdæ audi-
tores veſtros ad abiiciendã omnẽ de paſſione Chriſti fidẽ coge-
retis. Hoc enim prudẽtiæ, hoc ingenij, & pietatis eſt, alioqui &
ſtupidũ & prodigioſum eſt Chriſtũ inuitũ, & renitentẽ, & in-
conſideratis precibus officium hoc amolientem ad redemptio-

 nem

nem mundi operandam pertrahere, ſtupidum & prodigioſum eſt eum peccati labe a pergere, & tamen ab eo peccatorum veſtrorum purgationem quærere. Stupidum, & prodigioſum, & diabolicum eſt, Filium Dei ipſum Deum in deſperationis anguſtias coniicere, inter damnatos ſpiritus inferorum cruciatibus addicere, eiuſq́, mortem corporeē vt inutilē & ſuperfluā contemnere. Denique non ſolum prodigioſum & diabolicum, ſed etiam furoris & inſaniæ plenum eſt, quum propter redemptionem mundi operandā hæc horribilia de Chriſto confinxeritis, tum demum ei hæc vniuerſa perpeſſo redemptoris vim & meritum detrahere. Quibus omnibus portentis (Samuel) vnica clauſula & piè & prudenter occurres, ſi nobiſcum hoc vnicum caput de Chriſti morte ex ſymbolo fidei veſtræ deleueris, quod ante te fratres tui plurimi fecerunt, & doctores qui iſta adeo perplexè, confusè & perturbatè inuoluerunt, intendiſſe non dubito. S A M V E L. Pulchrè ſuades (Michæa) perinde ac ſi conſuleres ei, cui digitus dolet, amputare brachium, & languēti ſtomacho mederi præcidendo capite. Quin eadem operationes, vt ſimpliciter Chriſto renunciem, & ad Mahumetem accedam, quando hæc eſt Chriſtianæ fidei medulla Sunt nimirum hæc, quæ tu tractaſti, perobſcura, & admodum difficilia, & noſtri rariſſimè in illas abditiſſimarum queſtionum ſalebras ingrediuntur, ſed qualeſcunque ſunt Bezæ & Caluini, vel Heshuſij & Illyrici, aut alterius cuiuſpiam ex hac & illa parte pugnæ & certamina, nemo adeo inſaniuit aliquando, vt Chriſti paſſionem vnicam eſſe ſalutis ſuæ anchoram negaret, aut qui de Chriſto ſaluatore ſuo ambigeret. Quanquam illud obiter de Heshuſio dicam, homine Caluino, Bezæ, & toti Eccleſiæ Geneuenſi inimiciſſimo, me admirari eius temeritatem & malitiam, qui ſolo odio in nos & maleuolentia concitus, id in nobis furioſè inſectatur, cuius ipſe non minus quam noſtrum aliquis reus eſſe certiſſimis argumentis probatur. Nam quum à Rheni Palatino Ottone Principe electore ad eius Eccleſias Euangelica fide inſtruendas accitus eſſet, ibique Lutheri doctrinam plantaſſet, Princeps autem Elector poſtea ad Caluini dogmata vt puriora declinaret, Heshuſius iſte vel vt Principi gratificaretur, vel quia conſcientia teſte, Caluini & Geneuenſium hac ex parte fidem putabat eſſe Euangelicam, iſtiuſmodi valorem & meritum paſsioni Chriſti & ipſe non minus quam nos adimebat. Id enim teſtatur Clebitius doctiſsimus Miniſter, & noſtrarum illic partium contra Lutheranos propugnator fortiſsimus, Heshuſium videlicet illum in concionibus, in diſputationibus, in colloquiis coram innumerabili multitudine (vt negare aut reuocare nō poſſet) ſępè vſurpaſſe

Clebitius in victoria veritatis, & ruina Papatus Saxonici par 2 garum. 6

paſſe eam diſtinctionem, quod *per Chriſtum à diabolo liberati quid.m.ſed non redempti ſumus.* vt putidiſsimum fuerit Heshuſio hoc in nobis tanta cum maledicentia criminari, quod ipſe probauit vt purè Euangelicum, & vt tale Eccleſiis ad Euangelij normam reformatis prædicauit. Sed vt ad rem redeam, poſtquã hæc omnia à te citata accuratè diligenterque pondero, & quid valeant penitus intueor animo tranquillo, & neutris nec Lutheranis nec noſtris præter rationem addicto (nam nimius ſuarum partium amor & noſtrarum odiũ, Lutheranos iſtos trãſuerſos agit) non concipio eorum ſententias adeò pugnantes, quin poſsint reconciliari, & mihi ſanè in ſumma Chriſtianæ veritatis videntur conuenire. Si enim probè omnia conſideras, litigant illi non tam de redemptione per Chriſti mortem nobis omnibus parta, quam de modo & circunſtantia redemptoris, vtrum nimirum per modum meriti, vel aliam aliquam rationem nos è diaboli laqueis ereptos Chriſtus in hæreditatem cæleſtem tranſtulerit, quos tamen eius opera cæleſtis patriæ ciues effectos, omnes confitemur. MICHAEAS. Hæc verba ſunt, & ſola verba rationis plane vacua, & animi pernicacis nimis luculenta indicia. Imo ego non circunſtantiam aliquam, ſed ipſam vim & eſſentiã redemptoris examino, quam in hoc poſitam eſſe dico, quòd merito ſuæ paſsionis tanquam iuſto pretio perſoluto vos Satanæ mancipatos ex ea ſeruitute redimere debuerit. Tu autem tuos de ſumma rei conuenire putas, eo quod in generali verborum ſono concordent, & ſi de re verbis ſubiectã infeſtiſsimè digladientur. Perinde nimirum eſt, ac ſi nos tecum non de Chriſti Deitate, ſed de circunſtantia Deitatis pugnare aſſereres, eo quod Chriſtum eſſe Deum vobiſcum contendimus, Deum autem ab æterno à Patre generatum, Patri conſubſtãtialem, cæli terræque creatorem negamus, tantum nominis quadam communione hanc ei Deitatem largimur, quam Mahumeti & Moyſi non detrahimus. Quod autem ea te conſolatione recreas, quia nemo tuorum, etiamſi de hac re tam acerbè prælientur, paſsionem tamen Chriſti reiecit, aut redemptionem ab eo factam negauit; quamuis vtrumque leuiſsimum eſt, neque multum cauſam tuam iuuat, tamen vtrumq; falſum eſt, & perſpicuis tum rationibus, tum experimentis refellitur. Noſti omnibus religionem veterem nouantibus inſitum eſſe, non vt vno impetu ab extremis ad extrema ruant, ſed gradatim per media labantur. Primũ multiplicatis quæſtionibus rem antea certam incertam reddũt, proximè partem aliquam rei ſubiectæ, & deinceps aliam tollunt, & ne tum quidem de priſtino nomine & appellatione moleſti ſunt, quãuis res iã ſubiecta penitus in nihilum abierit.

An eadem eſt hodierno die apud Anglos Eccleſia Catholica, idem Presbyterium, idem Euchariſtiæ Sacramentum, Baptiſmus, Confirmatio, quæ fuerunt ante annos ſexaginta? nihil minus. At quamuis inter hæc & illa quoad rem ſignificatam non minor ſit differentia, quam inter diem & noctem; nomina tamen à vobis etiam adhuc retinentur, & Miniſtri veſtri presbyteri dicuntur, & panis Communionis, Euchariſtiæ Sacramentum, & reliquæ voces neutiquam deſierunt, etiamſi res penitus iam olim obſoleuerint. Quòd ſi miſſis ſyllabis & voculis rem ipſam tractare volueris, tum demum id ego tibi confirmare auſim, maximam Euangelicorum turbam exemplo ſuo te ad tollendam penitus hanc Ieſu paſſionem incitare, imò maximum numerum & verbo & exemplo, adeoque & vita & morte te ad hanc veritatem nobiſcum confitendam impellere. Lutherani quidem, quia in erroribus de Chriſto Papiſticis magis demerſi eius crucem ſuis in templis erigunt, & imaginem colunt, & veritatem corporis in Euchariſtia credunt, propterea magis ab hac veritate videntur abhorrentes; & tamen quum duos communis Chriſtianorum Symboli articulos, alterum antecedentem de incarnatione, alterum conſequentem de Aſcenſione re vera ſuſtulerint, quam apertam tibi præmuniunt viam, ne in interiecto articulo tu idem tentare reformides, quanquam illi primis labiis eum nondum ſonare deſierunt. Nequæ hæc eſt coniectura mea, ſed ipſorum ſtatrum & Comminiſtrorum manifeſta eſt confeſſio, quam nec tu, ſaluo pudore, poteris inficiari. Sic enim Bullingerus, Ioſia Simlero recitante & approbante: *Manifeſtum eſt ex ſcriptis Brentii, Illyrici, & Andreæ Muſculi, eos ex Aſcenſione, euaneſcentiam ſeu diſparitionem facere, & nunc non pudet alios publicè hoc idem magna contentione aſſerere. Quid autem hoc aliud eſt quam Mahumeto viam ſternere? Eadem ſerie hiſtoriæ, deſcribunt Euangeliſtæ Chriſti Seruatoris noſtri Incarnationem, Paſſionem, Reſurrectionem, Aſcenſionem in cælum. Noui iſti Theologi ex Aſcenſione faciunt euaneſcentiam ſeu diſparitionem, & illis non videtur conuenire maieſtati Chriſti, vt illi tribuatur corporalis motus & locatio. Quid igitur obſtat, quo minus cum Mahumeto negent eum verè paſſum eſſe, ſed diſparuiſſe, & Symonem Cyrenæum pro ipſo crucifixum? Nonne paſſio & mors magis pugnant cum maieſtate Chriſti, quàm Aſcenſio in cælum? Si enim articulum fidei licet illis impunè ex ſimplici ſenſu in Allegoricum detorquere, qua facie ſe opponent aliis idem tentantibus?* &c. Nos vero alia longè abſurdiora colligimus, propter quæ Paſſionem Chriſti è Symbolo remouendam eſſe conuincimus,

Ioſias Simlerus in vita Bullingeri fol. 55.

cimus, & tamen argumentum etiam Bullingeri non parum ad id efficiendum valet, vt ſemper animaduertas tuos Doctores præuaricari, atque illud efficaciter refellere, quod rudi plebeculæ, & ignaris Miniſtris putantur ſerio confirmare. Verum quidem eſt nobis fas eſſe figuratè interpretari paſſionē in cruce, eodem iure quo Lutherani figuratè exponunt aſcenſionem ad cælos, ſed non minus quoque verum eſt nobis id licere eadem ratione, qua Bullingerus ipſe & Caluiniſtæ figuratè intelligunt deſcenſionem ad inferos. Deſcenſionem enim hanc quam paſſioni, morti, & ſepulturæ, ſubiicit ſymbolum Apoſtolicum quam variis modis eludunt Zuingliani; Zuinglio enim ipſi, Oecolampadio, & Bucero *infernus* hoc loco idem eſt quod *ſepulchrum*: eoque deſcendere nihil ſignificat niſi Chriſtum fuiſſe ſepultum, vel verè mortuum, Bullingero non aliter *deſcendit ad inferos quàm ad nos ex cælis deſcendit indies, ſpiritu nimirum deſcendit, ſpiritu & virtute nobis adeſt, interim nemo putat corpus vel animam eius deſcendere: ita nec aliter quondam deſcendit ad inferos, ad mortuos*: At longe aliter Ioannes Caluinus, cui iſta refiyanti *deſcendere ad inferos* poſt mortem & ſepulturam, eſt ante mortem, in paſſione diros *in anima* cruciatus *hominis perditi & damnati pertuliſſe*: Omnes (inquam) *in anima luiſſe pœnas quas Deo vindice à damnatis in inferno expetuntur*, excepta earum duratione ſempiterna. Quanquam poſt iſtos ſunt alij, (& horum lōgè maximus eſt numerus) qui variis iſtis Magiſtrorum ſuorum expoſitionibus fatigati articulum hunc prorſus reiiciunt, & ex Symbolo tanquam planè falſum expungendum eſſe contendunt. In hoc ordine ſunt permulti Angli tui, quorum vnus Academicus Cantabrigienſis hac de quæſtione librum edidit, quo probat Chriſtum nec corpore nec anima ad inferos deſcendiſſe, vbi contrariam opinionem in Symbolo Apoſtolico deſcriptam vocat *pernicioſam hæreſim*. Eodem inclinat Theodorus Beza, qui *per oſcitantiam* articulum hunc in Symbolum *irrepſiſſe* arbitratur. Idem ſentiunt Euangelici Galli & Hollandi, qui in ſuis fidei confeſſionibus articulum hunc prorſus omittunt. Hæc igitur tria Chriſtus *paſſus eſt*, Chriſtus *deſcendit ad inferos*, Chriſtus *aſcendit ad cælos*, quando omnia eadem ſerie & *tenore* hiſtorico vt rectè ait Simlerus, cum in ſymbolo veſtro credenda proponuntur, tum ab Euangeliſtis à Chriſto geſta deſcribuntur: & vnum tollere, vel quod idem valet contra antiquum Chriſtanorum omnium ſenſum interpretari volunt Caluiniſtæ, in alterum parem ſibi authoritatem & merito, vindicant Lutherani, de tertio idem nobis concedi par eſſe non tam nos inferimus, quam pro nobis inferunt (vti cernis!) & nobis largiuntur

Zuing. & Oecolam. Epiſtol. li.1. par.4 Bucer. in Matth. cap.27. Bulling. in 1. Pet. cap.4. Calu. Inſtitut. li.2 cap. 16. §.8. Carlil. li. impreſſ. Londin. an.1582. Ibi. fol. 140. Beza Apolog. 2. ad Claudiũ de Xantes pag. 385. Confeſſ. Gallic. an.1560. Confeſſ. Belgic. 37 articul. comprehẽſa cui Synodus Dordraci an.1578. præcipit omnes Hollādiæ Miniſtros ſubſcribere.

Zuingliani. Quod vero ais eorum neminem, qui hoc modo litigant, paſsionem Chriſti reijcere, vel redemptionem ab eo factam negare, niſi ignorantia te excuſaret, grauiore verbo notanda eſſet hæc aſſeueratio tua. Quis enim inficiabitur Libertinos, hoc eſt, Euangelicæ libertatis fortiſsimos defenſores eſſe exactè Euangelicos, qui nihil penè à vobis Zuinglianis differunt, niſi quod eorum in Euangelio fides eſt veſtra Zuingliana paulò purior & prouectior. Illi autem hiis ipſi regulis & exemplis magiſtrorum tuorum nitentes, quo iure Caluiniſtæ deſcenſum ad inferos, & Brentiani aſcenſum ad cælos, eodem & ipſi quoque paſsionem in cruce (ſed longè probabiliùs, figuratè, & metaphoricè exponunt, & realem illam in cruce mortem tãquam hominum delirantium inuentum irrident, & ne putes hæc iocosè ab eis dici, à communibus veſtrum omnium hoſtibus Papiſtis terribilem mortem illatam non minus quam Lutherani, Caluiniſtæ, & Brentiani ſerio & fortiter pertulerunt. Et de vtraque tum fide eorum tum morte locuples teſtis
Calu. Inſtructio aduerſus Libertinos cap. 17. eſt Ioannes Caluinus. Sic enim ſcribit: *Libertini in eo conſtituunt redemptionem noſtram, quod Chriſtus ſolum typus fuit, in quo contemplemur ea quæ ad ſalutem noſtram requirit ſcriptura. Vtuntur quidem præclaris ſententiis, ac ſi virtutem eius vellent extollere, ſed eo redit omnis eorum oratio, quod Chriſtus fecit, aut paſſus eſt, tantum comœdiam aut hiſtrionicam actionem fuiſſe, qua myſterium ſalutis noſtræ figuretur. Nam Chriſtum fingunt velut imaginem aut exemplar, in quo figurata ſint ea quæ ad ſalutem noſtram requiruntur.* Scripturæ verò loca Chriſti mortem & paſsionem narrantia figuratè exponunt, idque veſtro prorſus more; *Chriſtus aboleuit peccatum, hoc eſt, Chriſtus abolitionem illam in perſona ſua repræſentauit.* Mortuus eſt, hoc eſt, mortem peccati & crucifixionem veteris hominis in nobis ſignificauit. Denique quod eſt extremum, idem Caluinus me-
Ibid. morat Valencenis in Belgio à Papiſtis iſtorum aliquos *extremo ſupplicio effectos, quod dicerent Chriſtum in cruce mortem non obiiſſe.* Quæ omnia ita è principiis Caluinianæ Theologiæ fluunt, vt ſtatim agnoſcas hos eſſe genuinos Caluini libros, & hunc riuulum ex eius Theologiæ fontibus manaſſe. Si enim Chriſtum merum hominē feceris, tota eius in carne Oeconomia nihil potuit eſſe aliud, quam Philoſophicum quoddã probitatis & virtutis exemplar. Si non fuit in eo dignitas, qua poſſet Deum promereri, ſi eius merito non ſaluamur, ſola ei relinquitur figurata quædam redemptio, vel redēptionis adumbratio, cumq; Magiſtri tui, Lutherus, Brentius, & maximè Caluinus, ſublimia fidei veſtræ myſteria à Chriſto (vti Euangeliſtæ narrant) verbis clariſsimis expreſſa figuratè exponãt, quis vitio

vertet

vertet diſcipulis, ſi magiſtrorum veſtigia ſequantur, præſertim in hoc capite, vbi multis eiſque manifeſtis & craſſis, abſurdis, quæ ſupra percurrimus, à ſimplici verborum intellectu auocãtur? At exiſtimas fortaſſe hanc ſectam in Eccleſijs veſtris eſſe raram & infrequentem. Imò neſcio, an aliquã habeatis latiùs diſperſam, & magis copioſam. Neque enim iſtis in more eſt, publice per compita fidem ſuam vulgare, ſed occultè intra priuatos parietes ſerere, & quando poſtulantur à Magiſtratu, vehementer pernegare, quo fructuoſiùs vbi commodum eſt, latius eam diſſeminẽt. Namque & hoc habent caput inter reliquos fidei ſui articulos admodum ſingulare, quod coram Papiſticis Magiſtratibus, vel iis qui ſunt alteriùs fidei, fidem ſuam poſſint diſſimulare, quia *margarita non ſunt proijcienda ante porcos.* Interim ſuperiùs oſtendi ex Ioanne Caluino, hanc fidem ſectamque in Flandria, Brabantia, Hollandia, omnibuſq; Germaniæ inferioris regionibus eſſe longè latéque ſparſam. Oſtendi ex eodem in Francia nullum eſſe locum ab hac fide vacuum. Oſtendi Franciam habere *examina* non diſcipulorum, ſed *Doctorum* huic fidei propagandæ incumbentium, in quo ita profecerunt, vt ipſo Caluino teſte *horribile ſit auditu, quam illic infecta ſint omnia*. Sic enim loquitur, ſimulans ſibi moleſtum eſſe, quod fides noſtra & ſecta (quam ille neſcio vtrum contumelioſè, an potius glorioſè vocat Turcicã) in ampliſſimo Galliarum regno radices agat. Quod tamen non tam horribile eſt quam mirabile, ſi verum eius exortum animaduertis. Quum enim Caluinus fatetur eius *originem cœpiſſe à tribus vel quatuor Belgis adeò ignaris, vt nihil ſupra* mirabile quidem eſt, quẽadmodum pauci contra plurimos, ignari contra peritiſſimos, abiecti & contempti contra illos maximos & potentiſſimos Eccleſiæ Romanæ Pontifices, Principeſque hanc Alcorani clariſſimam veritatem ſeminare potuerint, niſi quod ſimplex veritas hominum & ſplendore, & multitudine, & doctrina, & elaborata facundia longè eſt potentior, & qui in Mahumete noſtro homine in diſciplinis liberalibus non enutrito, ad Alcoranum noſtrum per Aſiam & Africam promulgandum operatus eſt idẽ quoque hos ignaros homines ſpiritu fortitudinis compleuit, vt in Europa idem opus molirentur. Quod ſi ex Gallia in Angliã traiicias, nullam illic inuenies prouinciolam, in qua ſecta hæc non peruagetur. Familiani enim vbique illic pullulant, qui Trinitatem negant, & Chriſtum Deum, & incarnationem tropicè interpretantur, paſſionem, crucifixionem, mortem realiter fateri non poſſunt; & hoc totum congregationis eius doctrina manifeſtò tollit tanquam otioſum Papiſtarum inuentum, & in eorum ſymbolo (cuius profeſſionem & dilatationẽ Conſiliarij

In artic. Familiæ Amoris artic. 17.

Caluin. Inſtruct. contra Libertinos cap. 4.

Lib. cõtrà Familianos in præfatio.

Nn 5 veſtri

veſtri quum Miniſtrorum concionibus & Reginæ edictis retardare non potuerunt, incendio ad terrorem aliorum coercere moliti ſunt) hij recenſentur inter reliquos antea à me enumeratos primarij articuli. 1. *Chriſtum non eſſe ſaluatorem mundi, ſed merum hominem.* 2. *Hominem peccatorem à Deo alienatum, eius gratia & fauori reſtitui, ſola eiuſdem Dei gratia & miſericordia abſque merito aut medio ſanguinis, mortis, aut paſſionis Chriſti.* 3. *De quo quæ in hiſtorijs Euangelicis narrantur, omnia ſunt nugæ, ſunt hiſtoriæ ab hominibus inuentæ & meræ fabulæ.* Quo vno exemplo & veritas Alcorani noſtri à veſtrorum hominum multis millibus recepti eluceſcit, & eorum quoque in eadem tenenda diuina virtus, & heroica fortitudo, adeo vt ſi nobis ſuppeteret Foxus aliquis aut Criſpinus, qui Alcorani noſtri Martyres pro Euangelica Alcorani veritate à vobis trucidatos nominatim deſcriberent, Seruetos, Gentiles, Heluetios, Flandros, Anglos, nequaquam dubitem noſtros vel numero, vel doctrina, vel ſanctimonia, vel mirabili in martyrio perferendo fortitudine, futuros non ita multum Lutheranis & Zuinglianis inferiores. De martyribus tantum loquor. Nam ſi vnà comprehendere velim Confeſſores & Profeſſores eiuſdem in Anglia fidei, ſectam aliam (vt opinor) quamcunque plurimum ſuperaremus. Quoniam ab ipſis Miniſtris Anglicanis memoriæ mandatum eſt, valde *multos Miniſtros illic hanc fidem imbibiſſe, & ipſam quoque aulam Reginæ eadem religione eſſe imbutam.* Quod ſi ab Anglia in alias prouincias Euangelica fide præditas traieceris, illic item plurima millia eorum, quibus hæc eadem fides in intimis eſt viſceribus inſculpta, non poteris deſiderare. Nam & Polonos & Tranſyluanos quoque qui in reliquis conſentiunt nobiſcum, & Chriſtum ψιλὸν nudumque hominem faciunt, eos in hoc item conſentire pluſquam probabile eſt. In Germania autem plurimi non tantum plebei, aut nobiles ſed elegantiſſimi Scriptores, quorum fortaſſis princeps eſt Sebaſtianus Caſtalio, varijs editis libris, totaque Academicorum latiſſimè patens multitudo apertè hanc noſtram fidem complexi ſunt, veſtramque de Chriſti morte & paſſione ſententiam vel planè contemnunt, vel inter reculas leues & indifferentes numerant. Sic enim prædicant, vti commemorat Theodorus Beza: *Academici non maiorem in Chriſtianis de Chriſto requirunt fidem, quàm Mahumetana lex, quæ eum excellentem Prophetam, ſpiritum, verbum Dei profitetur. Et ſi credas Chriſtum eſſe Dei filium* (adoptiuum) *mundi Dominum ac Iudicem, de cæteris* (vti de morte & redemptione) *faciunt tibi poteſtatem credendi vt volueris, prorſus vt Mahumetes ait articulo ſecundo: Lex quidem ſiue fides omnium*

Stous in Elizabet. pag. 1195.

Ib. cõtra Familiā Amoris.

Beza de hæreticis à ciuili Magiſtratu puniendis p. 42. 43. 47.

omnium eſt vna, ſed ritus diuerſorum nimirum diuerſi: vtque elegans ille & politus Caſtalio ſcribit in libro, cui titulum fecit, *Quod non ſit in hæreticos gladio vindicandum*, quæſtiones iſtas *de Chriſti ſtatu & officio, quomodo ſit vnum cum Patre* (quibus tu fundamentum religionis Chriſtianæ contineri vis) *ad ſalutem per fidem non vſque adeò neceſſariæ ſunt. Siquidem ſine earum cognitione ſalui facti ſunt publicani & meretrices, neque ſi ſciantur, hominem reddunt meliorem*. Sic ergo & Lutherus cum ſuis Lutheranis, & Zinglius, & Caluinus cum reliquis ad illud Euangelium adhærentibus, Academici, Libertini, Seruetani cum ſuis amplis in Anglia, Hollandia, Gallia, Germania, Tranſyluania cohortibus; partim occultis cuniculis, partim apertis viribus aliquando ſimiles Symboli veſtri articulos reijciendo, alias hunc ipſum articulum artificioſè exponendo, aliquando perſpicuè irridendo & reſcindendo, probant huic articulo in fide Chriſtiana non eſſe neceſſarium aliquem locum, vnáq; conuincunt eos, qui Chriſti & paſsionem, & redemptionem planè negant, non eſſe adeò in congregationibus Euāgelicis paucos, quam tu ſuſpicaris. Certè ſi quis à primis Eccleſiæ temporibus incipiendo, omnes huius ſententiæ approbatores enumerare velit, & cum illis prioribus hos poſteriores copulare, etſi aliquando interrupta erit ſucceſsio, quemadmodum in omnibus Euangelij veſtri dogmatibus propriis contingit, tamen multò & copioſior, & glorioſior apparebit horum Euāgelicorum ſeries & ordo, qui Chriſtum in cruce mortuum cum Mahumete negauerunt, quam Foxus aut etiam Fulco, duo ex præcipuis Anglicanæ Eccleſiæ defenſoribus, pro ſuę Eccleſiæ vel Anglicanæ, vel etiam Geneuenſis à temporibus Apoſtolicis continuatione maximis ſuis, & fratrum quoq; laboribus contexere vel confingere potuerunt. Hæc enim opinio cum ipſis Apoſtolis nata, eorum ætate, à Simone Magno (quē vos per contumeliam vocatis Magum) ad ſuos diſcipulos Menandrum, & Menandrianos, ad Saturninum & eius ſectam, & deinceps ad Marcum, ad Valentinum, ad Cerdonem, ad Marcionem, ad Baſilidem, ad Lucianum, ad Colorbaſium, ad Manetem, ad Fauſtum Manichæum, & horum ſequaces quorum erat multitudo valdè copioſa, quique omnes in Eccleſia primitiua viguerunt: à quibus poſtea interrupto (fateor) aliquando certæ ſucceſſionis ordine peruenit ad Mahumetum. Deinde verò nunquam defuerunt plurimi, non dico homines aut Miniſtri, ſed ciuitates, prouinciæ, nationes quæ hanc fidem Alcorani noſtri amplexæ ſunt, à quibus ad Euangelicos tuos deducta, ab illis (vt vides) certatim tanquam ipſa Euangelij medulla arripitur. At verò & Foxus, & Fulco

Fox. Act. & monument.

Io. Ful. cōtra Stapleto. de Eccleſ.

Ireneus Euſebius Philaſt. & Auguſt. de hæreſib.

in primitiua Eccleſia quinam in potioribus & proprijs Anglicanæ, vel etiam Geneuenſis fidei articulis cum Eccleſiis iſtis conueniunt, multò reperiunt pauciores. Iouinianum enim, Vigilantium, Aërium, Nouatum, Donatiſtas, & paucos alibi cõmemoratos, etſi veſtros eſſe fateor, voſque illos pro fratribus veſtris agnoſcitis, tamen ex parte tantummodo veſtri ſunt: in præcipuis dogmatibus fidem veſtram non tenent. In poſteriori verò Eccleſia, ſi illi veſtri ab annis mille omnibus ſuis vigilijs, ſudoribuſque, & fratrum quoque ſubſidiis centum ſui ordinis integrè, plenèque iuxta fidem Geneuenſem, aut Anglicanam fideles corradere poterint, nos pro illis centum centena (vt minimum) millia in aciem producemus. Adeò vt ſi amicitiam noſtram defugere, veſtramque Eccleſiam quamcunque (nullam enim Euangelicarum omnium excipio) cum noſtra ſeparatim comparare velitis, vel in hac ipſa materia de qua iam agimus: multò certè futura eſt illuſtrior, & ſplendidior ſucceſſio Eccleſiæ Mahumetanæ, quam Anglicanæ, quam Geneuenſis, quam Puritanæ, quã Anabaptiſticæ, aut ſi cuius alterius facere velis optionem. Quanto adhuc magis eniteſcet, & propoſitionis huius veritas, & argumenti quoque firmitas, ſi Eccleſiam tuam cum noſtra coniunxeris, & vtriuſque doctrinam ad hunc de Chriſti morte errorem tollendum contuleris? Certè cũ & innumeros habeas ſentẽtię huius approbatores in omnibus regionibus vbicunque Euangelium veſtrum floret, & præterea quum hæc Euangelij veſtri adeò ſit genuina & germana ſoboles, quam ex tota hac tractatione intelligis, quum ad eam procreandam totius Euangelicæ prædicationis idæa, & forma, & argumenta, & generalis ſumma feratur, non eſt, non eſt cur tu (Samuel) ita pertimeſcas ad eam accedere, quæ vna te. & multò perfectiorem quam nunc es, reddet Euangelicum, & quo te tota Euangeliſmi noui moles, ipſeque adeò Euangelicorum martyrum ſanguis tam potenter, & efficaciter inuitat.

ARGVMENTVM

CAPITIS XV.

Samuel valdè miratur hæc contra Chriſti paſſionem ex Caluini & ſimilium libris deſumpta, tanto magis, quanto ſemper iſti ſunt æſtimati magis illuſtraſſe honorem Chriſti, & vim mortis eius. Michaas autem oſtendit eos ſæpenumerò directè vim crucis, & honorem Chriſti extenuaſſe, aliquando tamen vafrè, & ſimulatè extuliſſe, vt eò faciliùs Chriſtianis ſimplicibus imponerent. Acce-

dit deinceps ad externos paſſionis Chriſti effectus, quorum prior eſt incomparanda Eccleſia perpetuò duratura. In quo Caluinus ita Seruetum refellit, vt eodem argumento ſeipſum, ſuaſq; Eccleſias Euangelicas omnes hæreſeos, & Mahumetiſmi conuincat. Et hac ex parte in Mahumetis Synagoga efficacior fuit paſſio Chriſti, quam in congregatione Proteſtantium. qui annis plus quam mille nulla extitit ad Chriſti nomen prædicandum, vel à morte eius aliquem fructum recipiendum, quo toto tempore Mahumetis Synagoga floruit, & aliquo modo Chriſti nomen prædicauit.

CAPVT XV.

SAMVEL.

SANE non paruam mihi admirationem mouet hæc oratio tua. Ego enim ſemper firmiſſimè credidi noſtros homines hanc fidei partem ab omni corruptione ſartam tectam quam diligentiſſimè conſeruaſſe. Non ignorabam eos de aliis pugnare acriùs, in hoc verò nihil putabam interceſſiſſe diſſidij, maximè quia videbam noſtros, eos ipſos, ex quibus tu multa ſumpſiſti, de hoc paſſionis Chriſti articulo egregiè per eos illuſtrato potiſſimum ſolitos triumphare. Quū ex Anglia per Germaniam huc ventitarem, vidi proſtare in nundinis Francofurdenſibus venalem imaginem Martini Lutheri cum hac inſcriptione: *Diuinum atque admirabile vaticiniū* 1517.
D. Ambroſij & Auguſtini de tempore & aduentu S. Lutheri, quo contra Antichriſtum Romanum ſcribere cœpit, vt in literis huius verſiculi numerum anni repræſentantibus continetur, quod eſt apud Chriſti fideles admiratione, & notatu dignum.

TIbI CherVbIn & SeraphIn InCeſſabILI VoCe proCLaMant. Cuius verſiculi literæ numerum ſignificantes ſimul iunctæ conficiunt verè 1517. quo primū anno domini Lutherus prædicare cœpit. Sed ſiue hoc verſu prænuncietur diuiniſsimos illos Angelorum ordines inceſſabili voce Lutheri laudem proclamaſſe, ſiue Luthero incipiente contra Papam ſcribere, tum demum Angelos, qui priùs conticuiſſe videbantur, de integro in laudem De erupiſſe; totum hoc Lutheri præconium cuiuſcunque generis ſit, ex eo pendet, quod Lutherus ſepultum antea Chriſti paſsionis meritum in lucem extulit, & veram hominum fidem in ea ſola defigendam inſtaurauit, & Romanum

quodam Apoſtoli Pauli, vbi is per Chriſti mortem *corpus peccati deſtructum* aiebat, Beza non *deſtructum*, ſed *eneruatum* vertebat: *Hic* (inquit ille) *Beza veterem interpretem reprehendit, & Eraſmum, & me, qui vertimus deſtruatur vel aboleatur. Non vult hic in homo peccatum à Chriſto aboleri, ſed eneruari. In quo primum ipſe ſecum pugnat. 1. Petri 4. Deinde Chriſti beneficium plane eneruat, idquod eum multis alijs in locis facere animaduerti.* Hic ergo vidit Bezam *multis in locis* ipſum ſacrarum literarum textum corrumpere, vt Chriſti beneficium extenuaret. Quanto eſt probabilius eum in ſuis cōmentariis illud audacter commiſiſſe, vbi interpretis religione ſolutus, liberè poterat pro ſua voluntate expatiari? Hoc ipſum ſæpè in Martino Luthero notauit Zuinglius, vbique in Zuinglianis obſeruant Lutherani, quorum fiequentibus Synodis hoc teſtatum eſt. Quoties in Synodo Maulbrunēſi ad recōciliandos Miniſtros Ducis VVirtembergenſis, & Comitis Palatini Principum iuſſu coacta, & à VVirtembergenſibus poſt in lucem emiſſa, inculcatur, Palatinos *Chriſto præ cæteris Sanctis nihil diuinæ gloriæ relinquere?* eos Chriſtum *de throno diuinæ maieſtatis detrahere*, eos *nudum nomen & appellationem ſummæ maieſtatis tribuere, reuera autem nihil?* Qui denique propter hanc cauſam eos Chriſtianorum nomine indignos decernunt, & omnem illis tanquam in Chriſtum contumelioſis communionem fraternam renunciant. Quid veſter præcipuus Apoſtolus Huldericus Zuinglius? qui illud Chriſti factum, in quo Chriſtiani maximè eius diuinitatem eluxiſſe affirmant, reſurrectionem videlicet, ita infirmat & deprimit, vt Dauus Terentianus eo quo Chriſtus modo reſurgere, vel vt Zuinglius ſcribens contra Martinum Lutherum verbatim loquitur; *Craſſus Lutheri prætor rubris indutus caligis eo modo quo Chriſtus monumento exiuit, egredi potuerit.* Num iſti homines in factis Chriſti amplificandis admodum occupantur? Sed quid ego iſta? quaſi aliquam probationem firmiorem, aut aliquos locupletiores teſtes producere poſſim, quàm quos ſuperius produxi, Bezas, Zuinglios, Lutheros, Bullingeros, Caluinos, Martyres, à quibus omnia quæ diximus, ſimpliciter & planè deſumpſimus. At varijs in locis Caluinus & Caluiniſtæ beneficium Chriſti ſplendidè exornant. Prudenter ſanè, idque ego vehementer laudo. Quantæ enim eſſet fatuitatis in re adeo noua & ancipiti, & Chriſtianis auribus inuidioſa, de repentè quod opineris totum ſimul effundere, quod pariturum erat & tibi graue multorum odium, & à te certam multorum alienationem, & cauſæ quam prouehere intēdis maximum detrimentum! Illud quoq; expendas velim hanc eſſe vulgarē omnium Euangelicorū con-

Caſtalio defenſio ſuæ traſlationis pa. 192.

1. Cor. 15. verſ. 26.

Epitome Colloquij Maulbr. an. 1564. in præfat.

Ibi pa 24

Ibi p 82.

Apologia Anglica.

Zuinglius Tom. 2. reſponſio ad Lutheri librum de Sacramento. fol. 465.

ſuetudinem

ſuetudinem, vt ab eo auerſos ſeſe ſimulent, quod tamen acerrimè conſtabilire moliuntur. Nunquid annotaſti quod Theologi VVirtembergēſes de Palatinis vſurpant, eos quum præ vulgaribus Sanctis in Chriſto nihil excellens agnoſcant, ei tamen *nomen & appellationem ſummæ maieſtatis tribuere?* Ecquid quod Caluinus de Libertinis ait, qui tamen euidentiſsimè, & mortem, & paſsionem, & redemptionem, & incarnationis omnem effectum, imo qui incarnationem ipſum ſunditùs tollunt? *Vtitur* (inquit Caluinus) *præclaris ſententijs ac ſi virtutem eius vellent extollere.* Quin etiam eodem in loco, vbi quam verè neſcio, perſpicuè certè aſſeuerat *ſectam eorum totam adeò eſſe ſceleratam, prodigioſam, ac belluinam, vt nemo ſana mente præditus, ſine horrore de ea cogitare poſſit*, ibi docet eos *magnificis & ſplendidis admodum verbis vti, vt regenerationem extollant, ſi Dei ſumus, veterem hominem in nobis crucifigi oportere, veteremq; hominem interire, & mortificari carnem noſtram, &c. Vt in ipſorum verbis nihil poſſit reprehendi, vt nec Angeli ipſi meliùs loquerentur.* Meminiſti quibus gradibus magnus ille Euangelij veſtri Princeps Aurangius in Germania inferiore ad prouinciam eam a Rege Hiſpaniarum eripiendam proceſſerit? Multis nimirum annis vſque adeò ſe Regiæ Maieſtatis ſubditum, & ſummè Catholicum aſſeruit, vt etiā quum varias ſub Albano Duce eius regionis Præfecto Regio, vrbes contra Regem occuparet, & commiſsis ſæpenumero prælijs Regios Gubernatores ex vrbibus eiiceret, tùm quoque ſe pro Rege, & religione pugnare diceret, & in vexillis militaribus ſe bellum gerere vt *pro lege* & *grege*, ſic etiam pro *Rege* inſcriberet. Deinceps pro Rege Gubernatorem ſe Hollandiæ Zelandiæque vocauit, *Regioq; & nomine, & ſigillo, & diplomate* vſus Monaſteria euertit, fundos Eccleſiarum vendidit, Templa diruit, Catholicam fidem extinxit, factaque contra Auſtriacum Regis fratrem conſpiratione, eumque ex omnibus prouinciæ illius vrbibus profligans, Matthiamque Archiducem ſub cuius vmbra deliteſceret, & Monarchiam ſuam conſtitueret, Auſtriaci loco ſupponens, ne tùm quidem Regij nominis prætextum amouit, imò tùm ſe fideliſsimum Regis Philippi ſubditum vocauit, hæc omnia à ſe fieri libris, & ædictis teſtatus *ad conſeruandam Catholicam religionem Romanam, & obedientiam Regiæ maieſtati debitam.* Quare non eſt cur hoc vulgare artificium te in fraudem inducat. Eſt enim nimis magnæ ſimplicitatis ſpecioſis verbis alicubi ingenioſè poſitis abduci, & totum orationis filum non attendere, vnius Euangelici certa loca mirari, eiuſdem autē loca plura aure ſurda præterire, plurimorum Euangelicorum conciones, perſuaſiones, exempla, facta non expendere, totius denique Euangelij vim, ſcopum, exitum

Caluin. Inſtruct. contra Liberti. c. 1. Ibi c. 18.

Franciſ. Vllo. Commentario de Fiandria.

Hiſt. Belgica im preſ. Francofur. an. 1583.

ex ſtum non multò magis conſiderare. Cæterum Lutherus, Caluinus, Zuinglius, & reliqui quam egregij ſint crucis Chriſti, & redemptionis per eam partæ buccinatores, altera parte diuiſionis, quæ adhuc tractanda reſtat illuſtrabitur. Ita enim vim & energiam paſſionis Chriſti in duas quaſi partes diſtribuimus, vt eam primo per ſe, & tanquam virtute & momento ſuo libraremus, deinceps vero eandem æſtimaremus ex effectis externæ ad alios profluentibus. Hoc enim duplici quaſi lydio lapide in cuiuſque rei excellentia eruenda & diiudicanda vtimur. Eſt enim Princeps bonus, primum multis politicis & moralibus virtutibus ipſe quidem ornatus, qui deinde lumen prudentiæ ſuæ ad alios rectè gubernandos diffundit; & ſol non ſolum incita virtute & pulchritudine animos ſapientum delectat, ſed etiã quia radios & calorem emittit ad hominum vſus, & terram frugum ſtirpiumque abundanti varietate complendam. Hanc duplicem proprietatem in rebus naturalibus attendimus, eandem in artificioſis laudamus, eandem in hoc omnium operum & myſteriorum diuinorum (ſi Chriſtianis fidem habemus) diuiniſſimo neceſſe eſt vt curioſè & ſolicitè ſpeculemur. Si igitur à Chriſto ipſo ad Chriſtianos, quorũ gratia natus & mortuus dicitur, abieris, mors hæc effectrix cauſa ponitur duplicis vtilitatis, & vtriuſq; perinſignis, altera eſt, quod morte ſua Eccleſiam ſibi ampliſſimam per vniuerſum terrarum orbem comparauerit; altera, quòd eandam Eccleſiam è multiplici ſeruitute redemerit, vel potiùs (ſi propriè, & iuxta Euangeliſtarum tuorum ſenſus loqui velis) liberauerit, & ſanctificauerit, æternæque beatitudinis hæredem effecerit. *Hoc enim* (inquit Caluinus) *de Eccleſia neceſſarium eſt credere; niſi & otioſam facere velimus mortem Chriſti, & pro nihilo ducere quicquid in ſymbolo de Chriſto refertur.* Quædam alia à veſtris confusè aliquãdo & tumultuosè proferuntur, ſed quoniam hæc ſunt præcipua, ad quę reliqua nõ difficile eſt reuocare, quo breuior ſim, hæc tantum duo perſequar, eaque ſi refutauero, reliqua ſua ſponte collabentur, & manifeſto conficietur, mortem Chriſti, vt in ſe non adeò magni erat prætij atque excellẽtiæ, ſic quoad alios extrinſecè perexigui fuiſſe commodi & valoris. Et priorẽ quidem effectum, Eccleſiam nimirum, quam Chriſtus ſanguine ſuo comparaſſe dicitur, vos ipſi & libris & cõcionibus adeo continenter refellitis, vt operepretium non putem in ea paulo diutius immorari, quando etiam ſuperius ſparſim de hoc multa interiecta ſunt; vnico tamen verbulo veſtrum nõ tam errorem, quàm (ſi ſeriò ageretis) inſaniam, & ſimul hoc ipſum quod de Eccleſia intendo, demonſtrabo. De Serueto Simlerus ſcribit, quòd *cum diu inter Mahumetanos & Iudæos verſatus eſſet,*

Calu. in Catechiſ. Geneuẽſ. ca. de fide

Ioſias Simlerus de æterno Dei Filio li. 1. ca. 1.

non modo in doctrina de Deo, ſed in omnibus penè religionis noſtræ dogmatibus monſtra quadam opinionum ex Mahumeticis & Talmudicis deliriis confinxit (Sic enim veſtrum quibuſdam in more eſt de expreſſa Dei veritate loqui) *quæ tamen reſtitutionis Chriſtianiſmi titulo ornare auſus eſt, &c.* Collegit quidem homo ille doctiſſimus, atque idem ſanctiſſimus martyr ex Alcorano noſtro & libris Iudæorũ aliquã verã de Deo & religione doctrinam, quam quia primorũ Chriſtianorum ſinceram fuiſſe fidem non dubitabat, *reſtitutionem Chriſtianiſmi* vocauit, non aliter quàm vos ſinguli in ſingulis regionibus doctrinam veſtram *renaſcentis Euangelij* nomine honoraſtis. Etſi autem Ioannes Caluinus quem argumentis Theologicis non poterat, gladio Magiſtratus refellendum curauit, veritatem tamen non extinxit, quam & Seruetus mediis in ignibus ſanguine ſuo fortiter obſignauit, & cuius ex ſchola cineribuſque *numeroſa agmina* diſcipulorum eandem *reſtitutionem* propagantium exorta ſunt, & propter cuius mortem innumerabiles Euangelici Ioannem Caluinum tanquam alterum Papam, & Geneuenſem Eccleſiam tanquam *nouam inſtauratæ Papiſticæ crudelitatis officinam* exhorruerunt, & ad eandem *Chriſtianiſmi reſtitutionem* amplectendam vehementer commoti ſunt. Dicebat Seruetus è mundo multis iam ſeculis exulaſſe veram Eccleſiam, Euangelicam veritatem nuſquam comparuiſſe, ſe iam diuinitus excitatum, vt eam multis annis incognitam mundo reuelaret. Quid ad hæc Ioannes Caluinus? Inclamat cælum & terras & maria Neptuni, quod *Seruetus Mahumeti inſtar cum noua & priùs incognita reuelatione noui mundi inſtaurator ſurgat. An non hoc eſt,* (inquit Caluinus) *quicquid Chriſtus adeptus eſt gloriæ exinanire?* O admirabile Caluini acumẽ. Quod in omnibus Euangelicis regionibus adeò eſt contritum & inueteratum, vt nihil magis, quod Geneuæ Caluinus, Tiguri Zuinglius, in Saxonia Martinus Lutherus, in Sueuia & Ducatu Luneburgi Vrbanus Regius, in Dania Pomeranus, in aliis regionibus alij vel ſibi arrogarunt, vel à diſcipulis oblatum non recuſarunt, vt purę & incognitę prius religionis inſtauratores atque Euangeliſtæ dicerentur, id in vno Serueto eſt nefarium & flammis vltricibus vindicandum. Baſilienſes Oecolampadio monacho quodam Brigittenſi poſtea vxore ducta Euangelij apud eos Concionatori hoc epitaphium in Eccleſia Cathedrali poſuerunt: *Ioannes Oecolampadius Theologus &c. author Euangelicæ doctrinæ in hac vrbe primus & templi huius verus Epiſcopus.* vt item vos Angli alias Latimerum, alias Tindallum vocatis *verum Anglorum ætatis noſtræ Apoſtolum.* Si Seruetus *Mahumetus ſit, quod cum noua & incognita reuelatione mundi inſtaurator ſurgat,*

Caluin. contra errores Serueti pag. 816. 862.

Simler. ibid.

Beza lib. de hæret. à ciuili magiſtra. puniendis pag 4. 5.

Caluin. cõtra Seruetum. pag. 905.

Pãtaleon de viris illuſtribus Germaniæ parte 3 in Ioan. Oecolam.

Balæus Centur. 8. de ſcriptoribus Britannicis pag. 678. 657.

ſurgat, & Tindallus, & Latimerus & Oecolampadius, & Huldericus Zuinglius, & Martinus Lutherus, & ipſe inprimis Ioannnes Caluinus totidem Mahumeti ſunt, qui in mundum nouam doctrinam mundo prius incognitam inuexerunt. quo facto *exinaniunt quicquid gloriæ Chriſtus adeptus eſt.* Quod ſi iſti Mahumeti ſunt, conſequens eſt Zuinglianos, Lutheranos, & Caluiniſtas, & quicunque Martinum Lutherum, Huldericum Zuinglium, & Ioannem Caluinum audiunt, eorumque decretis obtemperant, eadem ratione eſſe Mahumetanos. Sin vero in iſtis ſingulis hoc ſit glorioſum, & Apoſtolicum, quantæ cæcitatis & dementiæ eſt, factum hoc in Serueto tanquam impium & Chriſto iniurioſum reprehendere? Certiſſimum quidem eſt quod & mox patebit euidenter, hoc Ioannis Caluini fundamento poſito, omnem Chriſti gloriam, totam incarnationis Oeconomiam, totam paſſionis virtutem longè magis à Ioanne Caluino, quàm vel à Serueto, vel à Mahumeto exinaniri. Audiamus enim quemadmodum is Seruetum, & in Serueto ſeipſum (quod illi ſolenne eſt) refellat. *Quod Seruetus diuturnum fingit Eccleſiæ è terris exilium in eo Deum palam mendacij coarguit. Eccleſiam fingit ab annis mille ducentis & ſexaginta fugatam è mundo fuiſſe. Nos certè è ſplendidis ſedibus fuiſſe eiectam fatemur, ſed ita vt electas à ſe reliquias admirabili gratia ſeruauerit Dominus, hoc nunquam Seruetus negauit. Alioqui mentitus foret, qui aliquem ſibi populum in terra fore promiſit, quamdiu ſol & luna in cælo fulgebunt. Scimus quid de æterno Chriſti regno paſſim teſtantur Prophetæ. Prædicunt fore, vt dominetur ab ortu vſque ad occaſum, & eius hæreditas ſit terrarum orbis. Nunc ergo populo eum priuare, qui nomen eius celebret, perinde eſt, ac ſi abſciſſa eius parte ipſum in cælo mutilum includere tentemus. Non enim fruſtra dicitur Eccleſia eius complementum, nec ea quidem Angelica vel cæleſtis, ſed quam in hac mundi peregrinatione fouet, ac præſidio ſuo tuetur. Itaque vere & prudenter Auguſtinus, niſi Eccleſia ſuæ coniunctus ſit Chriſtus, non ſecum afferre, quod illi à Prophetis tribuitur. Scitè etiam alibi colligit, qui Eccleſiam interiiſſe volunt, iam non eſſe eius membra.* Hæc ego non ſine moleſtia recenſeo. Etſi enim hiis contentionibus aſſuefactus, funditus ſtomachum perdidiſſe mihi videor, tamen quum in hæc adeò præpoſtera & vulgata argumenta à tam glorioſis Euangeliſtis iactata incido, non poſſum non aliquantulum commoueri. Quis enim non indignetur, ſi videat veteranum aliquem militem poſt magnificas de ſuis victoriis vbique partis gloriationes adeò imperitè cum aduerſario

Calu. vbi ſupra.

Epheſ. 1. v. 23.

congredi, vt quocunque ictu aduerſarium petat, ſeipſum etiam configat, & eodem quo hoſtem conficit vulnere, ipſe quoque proſtratus concidat? Hic enim habemus Auguſtinos, ſi Serueto infeſtos, Caluino certè multò infeſtiores. Habemus crambem illam recoctam Eccleſiæ auctoritatem, ſupremam Euangelicorum contra ſuos coeuangelicos anchoram, qua ſi Ioannes Caluinus ſuam cauſam diiudicari velit, actum eſt de Euangelio, actum eſt de Ioanne Caluino multò magis quam de Serueto. Ait enim Seruetus mille ducentis annis exulaſſe è mundo Eccleſiam. An verò ea non eſt communis Caluini & omnium Caluiniſtarum cantio, niſi quod aliqui mille tantum annorum exulem prætendunt, qui tamen quum Eccleſiam ſuam diligenter inueſtigant, nec in mille trecentis annis vſpiam quocunque in terrarum angulo reperiunt? Nonne Caluinus hoc ipſo in loco tantundem fatetur, quum inuiſibilem comminiſcitur, & ad electas à Domino reliquias admirabili prouidentia conſeruatas, nulli autem mortalium cognitas miſerabilis præuaricator confugit, & quas Seruetus nunquam adeò inſulſus & inſanus fuit, vt negaret? *Samoſatenus* (inquiunt Chronologi veſtri) *primus ex Epiſcopis fuit, qui Chriſtum blaſphemiis inceſſit, dicens eum ex Maria ſumpſiſſe initium, quumq; in Apocalypſi dicatur, quod Eccleſia vera 42. menſibus vel* (*quod idem eſt*) 1260. *à Gentibus conculcari debebat, quod vtique in Antichriſti regno fieri oportuit, ab hoc anno Domini* 261. *eius regni ac temporis initium ſumendum arbitror. Hac hareſis omnium peſtilentiſſima Chriſtum æternum Dei Filium negas, per Arrium & Antichriſtum Papam, in hodiernum ferè diem eſt adaucta.* Quam eſt ergo hæc pudenda in Caluino ignorantia id Serueto probri loco obiicere, quod & à Theologis, & à Chronologis veſtris pro re adeo explorata ſumitur, & quod eſt Euangelij veſtri caput & colophon. Quo enim iure vos ad Eccleſiam hanc nouam noſtra ætate ædificandam acceſſiſtis, niſi quia prior omninò diſturbata corruerat? Quare ne in notiſſimis, iiſque iam antea conceſſis & probatis iterum comprobandis ridiculè, & orationem & tempus conſumam, hæc ſit concluſionis ſumma, eaque ex Caluini fontibus hauſta, eiuſque iudicio confirmata; Si illi qui negant Eccleſiam in terra viſibilem Chriſti nomen celebrantem, ab ortu vſque ad occaſum diffuſam, omnibus temporibus quamdiu Sol & Luna in cælo fulgebunt, Chriſti præſidio in hoc mundo conſeruatam, hoc qui inficiantur, ſi Deum inſimulant mendacij, ſi abſciſſa Chriſti parte eum mutilant, ſi Chriſti & Eccleſiæ membra non ſunt, ſi Chriſto detrahant ea quæ Prophetæ tribuunt, & propter quæ Prophetæ, iuxta veſtras interpretationes eum incarnatum & mortuum

Funccius in Chronolog. li. 6 ann. 261. Baleus in Act. Rom Pontific. lib. 7. in Leone. 10. Geneuenſem vnde poſtea cap. 19.

tuum dicunt, certè vos Deum inſimulatis mendacij, vos Chriſtum conciditis & mutilatis, vos Eccleſiæ membra non eſtis, vos alium quam Prophetæ deſcribunt Chriſtum vobis fingitis, denique vos Chriſtum incarnatum & paſſum negatis. Ea ſiquidem, ex quibus ita contra Seruetum concludit Caluinus, vniuerſa in te (Samuel) tuóſque magiſtros veriſſimè quadrant, qui tot ſeculis nullam Chriſti in mũdo Eccleſiam magis quam Seruetus agnoſcitis, ideoque tot ſeculis nullum eſſe hac ex parte Chriſti incarnationis & paſſionis effectum aſſeritis, imo ſi qui Chriſtum docent non eſſe æternum Dei Filium, iſtorum ſcelerum ſunt rei, vos hodierno etiam die in iiſdem blaſphemiis perſiſtitis, vtpote qui Chriſtum non eſſe æternum Dei Filium variis libris & argumentis oſtenditis, ideoque nec hodierno die Eccleſia Chriſti apud vos ob hanc rationem exiſtit. Ex altera autem parte Eccleſia noſtra Mahumetana quacunq; Euangelicorum congregatione magis eſt Chriſtiana, & plures Chriſtianæ doctrinæ numeros aſſequuta. Nõ dico magis vera, magis diuina & perfecta, ſed magis Chriſtiana, magis Apoſtolica, magis Euangelicis & Propheticis oraculis congruens, Chriſtique gratiam, virtutem & amplitudinem magis commendans. Noſtra enim his mille annis in mundo clariſſimè reſplenduit, quum veſtra in abditis angulis delitеſcens nuſquã comparuerit, noſtra toto hoc tempore nomen Chriſti celebrauit, & tanquam omnibus Prophetis celſiorem coluit, & vt ſapientiam, & ſpiritum, & mentem Dei Patris, & Iudæorum Meſſiam venerata eſt, quum interim apud vos ne gry quidem de Chriſti laudibus ſonuerit, & nuper poſtquàm eius nomen vſurpare cæpiſtis, indignis contumeliis illud perpetuò contaminaſtis. Noſtra Eccleſia & hanc de Chriſto doctrinam, & alia permulta Euangelij capita de vno Deo, de baptiſmo, de quadrageſima, de coniugio Miniſtrorum, contra idololatriam, contra cultum imaginum &c. in plurimis mundi regionibus, in Europa, in Aſia, in Armenia, in Græcia, in Perſide, in tota Africa publicauit, quum veſtra Eccleſia in nulla ciuitate, nullo pago, nullo tugurio orbis vniuerſi vocem emiſerit. Denique noſtra Eccleſia ita fundata eſt, tantaque pace & vnitate floret, vt probabile ſit in æternum ſtaturam, *quam diu ſol & luna in cælo fulgebunt*: at veſtra tot ſectis & ſchiſmatis dilacerata in partes, tot mutationibus expoſita, ex libidine Regulorum & Comitum, & promiſcua multitudine pendens, incerta, omnis ordinis & formæ politicæ expers, cum luna creſcens & decreſcens, in dies ſingulos minatur ruinam. Quare noſtra Eccleſia hiis omnibus Propheticis & Euangelicis notis conſpicua, magnam habet cum Chriſto communionem, & aliquem demon-

ſtrat eius incarnationis & prædicationis effectum, quum veſtra nihil omnino huiuſcemodi poſſit ſimulare. Ergo & mille ſuperioribus annis prorſus inanis & inutilis fuit (ſi veſtram doctrinam admittimus) Chriſti paſſio quoad Eccleſiam Euangelicè Chriſtianam; & noſtro tempore quum Eccleſia tanquam à morte ad vitam reuocata veſtris laboribus prædicatur, tamen gratia Chriſti per hanc mortem Eccleſiæ impartienda propter infinitas veſtras contra Chriſtum hæreſes minus in veſtra congregatione, quam in noſtra eniteſcit, vt ad Chriſtianos nihil magis vtilitatis ex hac acerbiſſima Chriſti morte profluxerit, quam ſi nunquam mortem opetiiſſet, ſed perpetuo manſiſſet in vita, vti nos credimus.

ARGVMENTVM

CAPITIS DECIMI SEXTI.

Michæas alterum mortis Chriſti effectum explicaturus & probaturus, eum iuxta Proteſtantes fidelium nec liberatorem fuiſſe, deſcribit ex Chriſtiana Theologia ſeruitutem æternæ pœnæ & peccati (cuius appendix eſt ſeruitus legis & diaboli) qua homo ante Chriſtum obligabatur, & vt Chriſtus ab iis Eccleſiam & Chriſtianos ſuos liberauiſſe iuxta Chriſtianam Theologiam credatur: à ſeruitute nimirum peccati, vetera peccata delendo & gratiam ſanctificationis ſuorum mentibus infundendo, vt legem implere poſſent, quæ eadem ratio ſeruitutem pœnæ, & legis, & diaboli tollit. Vbi ſimul vera differentia legis & Euangelij cum Proteſtanticæ opinionis refutatione exponitur. Ex Proteſtantium autem doctrina generali, quæ ſtatuit hominem nunquam verè liberari à peccato, nunquam verè & intrinſecè ſanctificari, ſed ſola imputatione, cùm verè perpetuò in omnibus actionibus peccet, ſequitur Chriſtum verè non fuiſſe liberatorem, vtpote qui verè nec liberauit à ſeruitute peccati, nec à maledictione legis, nec ab imperio diaboli, nec ſanctificauit cultores ſuos, nec eos reconciliauit Deo, nec verè ſolidèque aliquem effectum præſtitit talem, qualem officium redemptoris vel liberatoris requirebat: ex quibus concludit melius eſſe Turcicè mortem eius omnino negare, quam Caluiniſticè morti eum crudeliſſimæ, nullum in finem addicere.

CAPVT

CAPVT XVI.

AT alter opinor effectus multò vberior eſt & redundantior. Nam quamuis Eccleſiam exilem, eamque quadringentis aut quingentis ad ſummum poſt eius Aſcenſionem annis deſituram morte tam infanda acquiſiuit, illi tamen Eccleſiæ mirabiliter profuit, eamque perfectè liberauit & ſanctificauit, regnique cæleſtis adeundi pleniſſimum ius contulit, vt quamuis verè, propriè, perfectèque, redemptor non fuerit, propriè tamen abundè pleniſſimèque liberatoris partes officiumq; peregerit. Hoc vtrum ita ſit nec ne, ita ſciemus, ſi quo genere ſeruitutis Chriſtiana Theologia doceat humanum genus fuiſſe oppreſſum ante Chriſti paſſionem conſideremus. Huius quidem rei explicationem commodius & eruditiùs ſcio facere poſſet Ludouicus: ſed ego breuitatis cauſa cum bona illius venia in me ſuſcipiam, liberam interim concedens illi poteſtatem vt corrigat ſi quando à Chriſtianorum decretis aberrauero. Illi itaque duplicem ſeruitutem, & vtramque grauiſſimam memorāt à diabolo inuectam: alteram peccati, cuius miſerrima ſeruitute homines detinebantur, alteram pœnæ, quæ ſempiterna ab hominibus erat expetenda propter peccatum, & vtraque hæc cauſa ſummum dabat Satanæ in homines imperium atque dominatum. Primam ſeruitutem ita principium à prima hominis culpa ducentes explicant, vt poſt Adamum lapſum, omnes poſteri peccati ab eo contracti (quod originale vocant) contagio, tanquam peſtilenti veneno infecti, effrenato quodam impetu in omnia alia peccata præcipites ruerunt. Gratia enim diuina carentes, & corruptæ peccato naturæ ductum ſequuti, quicquid erat vel maxime nefarium ſibi licere putabant. Nam quum Dei imperio non regerentur, conſequens erat vt diabolo ſubiecti, turpitudinis atque flagitij mancipia euaderent, & rationem vnicam vitæ magiſtram, ducem ipſis ad bene viuendum datam ad ſcelera & libidines magiſtram haberent. Ex quo factum eſt, vt ipſas belluas impuritate tantum vincerent, quantum cupiditas inſtructa & armata, eadem nuda & inermi, quãtum latro robuſtus imbecilli, proditor ingenioſus & acutus aperto & ruſtico eſt rebus communibus nocentior. Tum ergo quod de aurea ætate in ferreã tranſmutata fabulati ſunt Poetę, *E qua fugere pudor, verumq; fideſq;*, & reliquus virtutum ſanctiſſimarum chorus, quibus humanę mentes prius imbutæ cæleſte numen caſtiſſimè venerabantur. *Ouid.*

In quorum ſubiere locum fraudeſq́ʒ, doliq́ʒ,
Inſidiaq́ʒ, & vis & amor ſceleratus habendi,
& quicquid nefandum vel hominis corrupta mẽs appetere, vel diaboli infinita malitia ſuggerere potuit, id totum hoc tempore non poëticè & fabuloſè cõfictum, ſed verè & hiſtoricè geſtum & perpetratum fuit. Adeo vt ſi quis animo generalem totius mundi ſtatum tunc perluſtrare voluiſſet, nullum vſpiam pudoris & probitatis veſtigium aſpexiſſet. Pro Dei enim vnius cultu fœdiſſima cœli, aſtrorum, fluminum, arborum & beſtiarum idololatria irrepſerat, iuſtitiam iniuſtitia & tyrannis expulerat, continentiæ & caſtitati nullus erat locus, turpiſſimis libidinibus omnia fætebant, pro æquitate, temperantia, fortitudine, prudentia, vis, luxuria, ignauia, temeritas communem vitam inuaſerant, eamque ſic infecerant, vt perpetua peccandi conſuetudo naturalem quendam habitum induerat, & homines cupiditatis indomitæ vinculis illigatos ad peccatum pertrahebat. Perinde enim vt Chriſtiani à nobis in bello capti non deinceps veterum dominorum imperiis aſſueſcunt, ſed noſtra mandata exequuntur: non aliter homines illi veri Dei obedientia abiecta, in peccati ſeruitutem traditi, non iam amplius Deo, ſed peccato & libidini parebant. Vtque ſerui noſtri, qui vel in claſſe remos impellunt, vel ruri ruſticana opera faciunt, vinculis impliciti ſe totos ad noſtram volũtatem accommodãt, ſic illi peccatorum ſuorum laqueis irretiti, quod carni, quod libidini, quod diabolo placuit, id ſtudioſiſſimè patrabant. Neque verò difficilius eſt ſeruo alicui noſtro Gallo aut Germano in Mediterraneis Aſiæ minoris ſic vincto & nobis ſeruienti, effractis vinculis per tot vrbes noſtras, tot montes, flumina, maria, longiſſimum imperij tractum ad veterem patriam, parenteſque remigrare, quam illis erat excuſſo peccati iugo ſeſe in veram animi libertatem aſſerere, & ad verum Dei cultum pietatemque aſpirare. Atque ad hunc modũ ſeruientes peccato, ſimul ſeruiebant Satanæ, ideoque neceſſe erat, vt diuina iuſtitia æterno apud inferos manciparentur ſupplicio,
Rom. 6. v. 23. quia nimirum *ſtipendium peccati mors*, totaque & veteris & noui Teſtamenti ſeries eò fertur, vt doceat perpetuam damnationem ſceleratis hominibus ineuitabili diuinæ prouidentiæ & iuſtitiæ decreto eſſe adiudicatam. Sed hæc eſt ſecunda quædam ſeruitus è priore fluens, illa autem peccati ſeruitus primaria eſt & Princeps, è qua primum Chriſtiani per Chriſtum erant liberandi. Eſt deinceps & alia quædam ſeruitus, quæ dicitur legis, huius etiam primæ ſeruitutis appendix quædam & corollarium. Lex enim
Hebr. 12. Moſaica ſuccedens maximo cum terrore *fulminum, & ignis accenſi,*

cenſi, & *calliginis*, & *procellæ*, & *tubarum ſonitus* in monte Synai ferebatur: variaque præcepta, & honeſtè viuendi, & Deum ritè colendi diuinitus accepta à Moyſe populo imponebantur, & ipſa quidem lege populus ſigillatim edocebatur quid facere debebat, terrore autem legi ferendæ adiuncto diſcebat formidabilem Dei vindictam omnibus eſſe paratam, qui legis eius præcepta violarent, Legis ergo doctrina, & latione hactenus tantum profecerant, vt quid ſibi agendum erat, intelligerent, & aliquo modo ad officium ſuum obeundum excitarentur, qui prius tanquam Athei & altiſſimè peccatis indormientes, ſine conſcientiæ ſcrupulo ſecurè peccatis indulgebant. Nunc enim expergefacti, peccati turpitudinem ſciebant, eiuſque à ſe dominatum expellere cupiebant, ſed lex hoc præſtare non poterat; tantummodo morbum indicabat, non dabat medicinam: hoſtis crudelitatem monſtrabat, non expediebat modum quemadmodum liberarentur. Ergo & lex etiam ſeruitutem afferebat iis qui ſub ea viuebant. Eorum enim perinde ferè ſtatus erat, ac ſi quis mancipiis noſtris patriæ, è qua hûc pertracti ſunt, penitùs oblitis, patriæ iucundiratem & commoda in memoriam reuocet, ſeruitutis in qua viuunt, miſerias exaggeret, huius odium & illius deſiderium in eorum mentibus exuſcitet, relinquat eos nihilominus veteribus inimicis aſtrictos, vt à libertate aſſequenda ſint perpetuo vt priùs erant, alieni, imò maiori potiùs ſeruitute oppreſſi. Hominibus enim ſic affectis, iugum ſeruitutis multò magis quam priùs eſt intolerabile, quia lex poſt explicatam Dei voluntatem (quam priús ignorauerant) æternam præterea maledictionem illis denunciabat, qui eam Dei voluntatem tranſgrederentur, quod nec ſuis viribus cauere poterant, nec ex lege concipere aliquam rationem, qua ei ſatisfacerent. Hæc ergo erat noua, eaque valdè miſerabilis ſeruitus à lege impoſita, quæ Dei omnipotentis iram illis peccantibus ſeueriſſimam prædicabat, nec quo iram illam auerterent, vel peccatum effugerent, modum aliquem indicabat. Ab hac triplici ſeruitute homines per Chriſtum liberatos fuiſſe docebant veteres Chriſtiani. A prima quidem, quia quum antea *venundati* eſſent *ſub peccato*, *venundati* dico *vt facerent malum* (ſic enim ſacræ literæ de impiis loquuntur, eo quod videbantur peccato tanquam imperioſo domino venditi, & in ſeruitutem traditi, quia perpetua peccandi aſſuetudine neceſſitatem quandam peccandi contraxerant) ab hac ſeruitute Chriſtus eos redemit, perſoluto in cruce ampliſſimo vitæ ſuæ pretio, quo & pœnam priſtinis peccatis debitam diſſoluit, peccata vetera deleuit, & etiam infuſa diuinitus mentibus eorum gratia peccandi amorem & ſeruilc deſiderium extinxit, & mirificum ſanctè

Eſaiæ 52. *verſ*. 3
Rom 7. *verſ*. 14.
1. *Macha*. 1. *verſ*. 16.
1. *Cor*. 6. *verſ* 20.

viuendi Deumque colendi ſtudium accendit. In hoc autem quod ab iſta peccandi neceſſitate homines liberantur, illi ponũt maximè proprium, & germanum liberatoris officium, ac liberationis effectum, quemadmodum reuera ille eſt optimus architectus, non qui veterem malè materiatam domum diruit, ſed qui nouam ſimul ædificat: ille optimus medicus, qui nõ ſolummodo morbum depellit, ſed vnà ſanitatem confert: ille optimus magiſter, qui inueteratam diſcipuli nequitiam ita tollit, vt ſimul bonis eum moribus informet, ſic quoque pulcherrimum redemptoris, vel liberatoris munus in eo verti non malè colligunt, quod Chriſtus poſt vetera peccata, & peccatorũ pœnas ſublatas, intrinſeca etiam ſanctificatione mentes in nouam quandam iuſtitiæ & pietatis ſpeciem renouauit. Atque hoc illi putant Apoſtolos veſtros in ipſum redemptoris officium in-
Io.8.v.34 cluſiſſe. Quemadmodum enim ipſe Ieſus dixit; *Qui facit pecca-*
2.Petri. *tum, ſeruus eſt peccati*: ſic idem adiecit, *ſi vos Filius liberauerit,*
2.19. *verè liberi eſtis.* Quaſi ſignificaret eam demum eſſe verã libera-
1.Pet.1. tionẽ, quũ ab ea peccati ſeruitute liberabimur. Vtque diſcipulus
v.19.20. eius homines impuros *ſeruos corruptionis* vocat, *à quo enim quis*
Coloſ.1. *ſuperatus eſt, huius & ſeruus eſt*: ſic idem diſcipulis dicit *eos re-*
verſ.22. *demptos pretioſo ſanguine agni de vana conuerſatione, vt fides eorum*
Epheſ.5. *& ſpes eſſet in Deo, & animas caſtificarent in obedientia charitatis.*
verſ.25. Quibus verbis in hac noua mentis inſtauratione, & ſanctitate
Tit.2.ver præcipuã redemptionis partẽ videtur conſtituere, id quod alij
ſicul.14. etiã Apoſtoli perdiligenter faciunt, & ille inprimis qui ad He-
Hebr.9. bræos de ſacrificio reliquis copioſiùs diſputauit. Qui etiam ip-
v.14.ca. ſam vim & quaſi medullam noui Teſtamenti in hac intrinſeca
10.v.10.14 animorum puritate collocat, vbi ex Propheta ſemel atque ite-
Ibi ad He- rum inculcat: *Hoc eſt Teſtamentum nouum dicit dominus. Dabo*
bra.ca.8. *leges meas in mentes eorum, & in corde eorum ſuperſcribam eas.*
v.10.& Quemadmodum & alibi nouum Teſtamentum definitur eſſe
cap.10. *miniſtratio Spiritus & iuſtitiæ*; & Zacharias cecinit Chriſtum
v.10.16. promiſſum Abrahæ, ſuo tempore exhibitum, eum in finem,
2.Cor.3. vt credentes *ſine timore de manu inimicorum liberati ſeruiant Do-*
verſ.9. *mino in ſanctitate & iuſtitia*. A maledicto autem & terrore, &
Luc.1. ſeruitute legis Chriſtus eadem opera ſuos liberauit, partim ve-
v.74.75. niam promerendo eorum, quæ contra legem admiſerant, maximè gratiam & ſpiritum impartiendo, qua legem implerent,
Rom.8. adeò vt quod olim *impoſſibile fuit legi* tribuere ſuis cultoribus,
verſ.3.4. vt Dei voluntatem, & legis præcepta ſeruarent, hoc Chriſtus *de peccato damnans, peccatum in carne ſua* confecit, id eſt, vt ipſa *iuſtificatio legis impleretur in* omnibus iis, *qui non ſecundum carnem ambulant, ſed ſecundum ſpiritum*. Qua etiam ratione excindebatur imperium diaboli, & tollebatur obligatio ad pœnam

pœnam æternam. *Nihil enim erat damnationis illis qui ita ſecundum ſpiritū ambulabant*, quando in mētibus ita per ſpiritum reformatis & renouatis neceſſe erat vberes virtutum fructus efflore ſcere, in quibus eſt radix, & fundamentum vitæ æternæ. Rom. 8. 1. 2. Timot. 6. v. 19.

SAMVEL. Non opus eſt in iſtis adeo curioſè exponendis tantum temporis inſumere. Nemo enim noſtrum dubitat, quin pleniſſimè per Chriſtum a diaboli & peccati ſeruitute liberati ſumus. Etſi enim noſtri homines iſta ſubtilia, & ferè ſophiſtica raro tractant, nec ea admodum ſolicite ſcrutantur, tamen quicquid Apoſtoli & Euangeliſtæ de Chriſto tradūt, ſincera fide credimus. Quanquam quædā in oratione tua propiùs quam vellem ad Papiſticas opiniones accedunt, quæ mihi propterea non valdè probantur; vel quod nimium opera bona extollis ad ſolius fidei iuſtificantis iniuriam, vel quod malè legem & Euangelium diſtinguis. Neque enim idcirco vel Chriſtus in mundum venit, vel Euangelium dedit, vt gratiam impartiēdo, legis implendæ vim nobis impartiret, quaſi eo modo apud Dei tribunal iuſtificaremur. Hæc enim legalis eſt, non Euangelica, Iudaica, non Chriſtiana, inchoata & manca, non plena & perfecta iuſtitia: Sed potiùs eam ob cauſam incarnatus eſt & paſſus, vt gratia & gratuito fauore ſine operibus per ſolam fidem ſuos faceret ſaluos, pro lege indiceret Euangelium, pro iuſtitia operum iuſtitiam fidei, & loco iuſtitiæ humanæ, quæ ſemper peccatis eſt contaminata, iuſtitia ſua quæ numeris eſt omnibus abſoluta, nos indueret, iuſtoſq; Patri ſuo offerret, & cæleſti regno bearet. Non aliter quam Iacob veſtibus fratris ſui Eſau amictus paternam hæreditatem excluſo fratre intercepit. Gen. 27.

MICHAEAS. Iſta ſubtilia & ſophiſtica rarius à Miniſtris veſtris tractari facilè credo: neq; tamē in religione veſtra magis ſophiſtica dicenda ſunt, quam eſt illa multo ſubtilior & implicatior doctrina de Trinitate, & quam vtramque ob ſimiles in explicando difficultates probabile eſt eodem modo in mentibus veſtrorum hominum obſoleſcere, quemadmodum & infinita vtruſque concipiendæ obſcuritas noſtris maioribus iuſtā occaſionem dedit vtramque ex Alcorano profligādi, & in ſimplici vniùs Dei & Chriſti ſanctiſſimi Prophetę fide acquieſcendi, ſine hiis de Trinitate perſonarū, & vnitate ſubſtātiæ, & modo redēptionis, & morte Dei, & ſimilibus obſcuriſſimis, & à rudi vulgo nunquam intelligēdis quæſtionibus. Quod verò ais omnia de Chriſto redemptore plenè credi à veſtris concionatoribus quęcūq; in literis Apoſtolicis & Euāgelicis cōtinentur, ſi de literis verè Euangelicis & Apoſtolicis loqueris, fortaſſe verū eſt: ſi de iis, quę ſub nomine Apoſtolorū & Euāgeliſtarū circūferuntur, nec veriſimile quidē eſt, imò eſt perſpicuè falſum,

idque

idque ex tuis verbis nullo negotio conuincam. Tu fingis Chriſtum iuſtitiæ aſſequendæ aliam plane viam ſuis præſcripſiſſe,
Calu. Inſtitut. li 3 c. 11. §. 14. quã Moyſes à Deo edoctus in veteri lege inſtituerat. Ille enim opera exegit, hic fidem, ille exactam legis obſeruationem impoſuit, hic obligationem illam diſſoluit, & fixam in Deo ſpem
Beza in 2. Cor. 3. verſ. 6. & confidentiam pro iuſtitia Euangelica prædicauit; ille dixit, *hoc fac & viues*, iſte, *mihi crede*, & cæleſtem beatitudinem conſequeris. Agnoſco nimirum communem, & popularem in om-
Illyric. vbique. nibus magiſtrorum tuorum ſcriptis legis & Euangelij diſtinctionem, ſed quæ mihi videtur adeò abſurda, vt ſi verum eſſet, quod vos de Chriſto a Iudæis crucifixo ſuſpicamini, Iudæi iuſtã habuerint illius crucifigẽdi cauſam. Cõſidera enim maturè huius opinionis veſtræ nefariã impietatẽ. Vos nimirum Chriſtũ facitis Deo Patri planè contrarium, & eius Euangelium legi diuinæ (neque enim Dei legem negatis fuiſſe eam, quam à Deo acceptam populo promulgauit Moyſes) ex diametro repugnans. Nam Deus ad iuſtitiam acquirendam opera iniunxit, Chriſtus excluſis operibus ſolam fidem docuit. Ille legem exactè ſeruari mandauit, hic lege neglecta (ſic enim vobis dicere neceſſe eſt) homines ſola confidentia & audacia contentos eſſe voluit. Quod perinde eſt, ac ſi totidem verbis diceretis, honeſtate, & grauitate morum expulſa, Epicuream licentiam & diſſolutam quiduis ſecurè agendi libidinem à Chriſto fuiſſe introductam. At longè aliter & veteres Chriſtiani, & manifeſta ratio, & ipſi Apoſtoli & Euangeliſtæ, quorum ſcripta haberis, legem ab Euangelio diſtinguunt; nec legem ab Euangelio deſtrui & aboleri, ſed potiùs perfici & compleri aſſerunt. Lex enim quid agendum erat præſcripſit, Euangelium rationem etiam & modum illud præſtandi aperuit. Lex vt faciatis imperat, Euangelium quemadmodum faciatis oſtendit. Lex omnia præcepta ſua ſeruari vult, æternam damnationem denuncians iis qui ea tranſgreſſi fuerint; ſed quum vires & facul-
Hebr. 7. tatem homini non largiatur, vt ea poſſet exequi, quæ tamen
verſ. 19. imperiosè iubet fieri, ſuccedit legi Euangelium, & viam indi-
Galat. 3. cat, vireſque agendi ſubminiſtrat. Ergo quum illa diuinæ vo-
verſ. 24. luntati ſuos cultores obedire mandet, iſtud per ſpiritus gratiam
Rom. 8. renouata mente eoſdem diuinæ voluntati obedire efficit. Hoc
verſ. 4. autem in ſcriptis Apoſtolicis frequentiſſimè inculcatur, vt quũ
Rom. 3. dicunt legem *nihil ad perfectum adduxiſſe*, ſed tamen *fuiſſe Pæda-*
verſ. 31. *gogum ad Chriſtum*, vt *iuſtificatio legis impleretur* in Chriſtianis,
Galat. 5. quum veſtrã hanc opinionẽ de lege Euãgelio cõtraria, & Euã-
verſ. 14. gelio legẽ abrogante vt planè monſtroſam abominãtur. Quid
Rom. 11. inquiunt: *Legem ergo per fidem deſtruimus? abſit. Sed legem ſtatui-*
verſ 8. 10. *mus.* Quũ dicunt, (quod eſt ab iis crebrò vſurpatum) *charitatem*

eſſe

eſſe *legis impletionem & plenitudinem*; & qui *diligit, impleuiſſe legẽ*. Quemadmodũ, enim totiusReipublicæ veſtræ in tot comitatus & prouinciolas diſtributæ authoritas in vno paucorum hominum Parlamento incluſa eſt, & qui Parlamento obtemperat, is toti Reipublicæ paret, qui leges Parlamentares contemnit, is in totam Rempublicam peccat. Non aliter Chriſtus plurima legis totius præcepta in vnam charitatem contraxit, quam ipſe etiam per Spiritum ſanctum, & noui Teſtamenti gratiam in ſuorum cordibus operatur, eaque ſola plurima illa legis mandata ita plenè complectitur, vt qui vera charitate præditus eſt, is toti legi ſatisfaciat, ipſamque legis iuſtitiam, verè quamuis ſummatim aſſequitur. Ex vna enim charitate *pendent lex & Prophetæ*, vt ipſe Ieſus ait, & hoc eſt *verbum conſummans & abbreuians*, quod Dominus *facturus erat ſuper terram*. Hocque modo quod veteribus Iudæis onus erat graue & importabile, id Chriſtianis per Chriſtum factum eſt *onus leue*, & *iugum ſuaue*, & *mandatum non graue*. SAMVEL. Iſta de legis impletione vt acuta & ſpinoſa etiam ſunt, & hominum ſimplicium intelligentiam effugiunt, ita quatenus in literis ſacris exprimuntur, non dubito quin ſint veriſſima, nec quicquam pugnare cum doctrina noſtra de Chriſto per ſolam fidem nos iuſtificante. Multò minùs hinc efficitur Chriſti redemptionem à nobis vel tenuiter vlla ex parte imminui, imò multò magis beneficium Chriſti amplificamus. Eſt enim magis heroicum, & grandius beneficium hominem ſola fide ad æternam fœlicitatem perducere, quam eam fœlicitatem vitæ laborioſæ in multis operibus & miſerijs conſumptæ attribuere, maximè quum ipſa etiam optima hominum ſanctiſſimorum opera ita ſint propter inhærentem concupiſcentiæ morbum, peccati contagio aſperſa, vt ſupplicium potiùs quam premium apud Dei tribunal promereantur. MICHAEAS. Si præclarius exiſtimas Chriſtum tantum credentibus, quam ſimul cum fide opera copulãtibus æternam vitam donare, ideoque illud magis quam hoc eius beneficentiæ venditas, quin eadem ratione neque operanti, neque credenti, ſed in omni turpitudinis cœuo beſtiæ inſtar volutanti fac Chriſtum æterna bona largiri. Hoc enim hominibus profanis videri poteſt magis diuinum & heroicum: eſt certè magis admirandum, at diuiniùs & grandiùs beneficium non eſt, mihi ſaltem non videtur. Finge enim Principem homini ægro, pedibus manibuſque laboranti brauium proponere paleſtrica lucta, vel curſu comparãdum. An tu iudicabis maius eſſe Principis iſtius beneficium, ſi brauium huic homini nec validè certanti, nec alacriter currenti, ſed otioſè in hypocauſto potanti tribueret, quam ſi eundem ſanatum, pedum pernicitate,

Matt. 22. verſ. 40.
Rom. 9. verſ. 28.
Actor. 15. verſ. 10.
Matt. 10. verſ. 30.
1. Ioan. 5. verſ. 3.
1. Cor. 9. verſ. 24.

te, & brachiorum robore inſtruat, quo vera virtute brauium hoc Regia liberalitate oblatū promereatur? Ego quidē hoc poſterius longè præclariùs beneficiū, & Dei munificentia dignius iudicarem. Cæterum nō quid tibi & mihi videatur, hoc in loco quæritur, ſed quid Deus voluerit, quid Chriſtus fecerit, quē modū redimendi, vel liberandi generis humani veteres Chriſtiani ex Scripturis collegerint. Quod autem mones de concupiſcētia vel peccato originali, de fidei præſtantia, de omnium operum noſtrorum fæditate, &c. Infinitum campum ingredimur, ſi hęc vniuerſa explicanda ſuſcipimus. Illud ſolūmodo dicā, nie valdè demirari, quemadmodum inſitum illud Originis peccatū, omnia opera bona inficiat, fidē autem ſolam non contaminet, quū
Joan. 6. verſ. 29. fides, vt ſpes, & charitas ſit opus noſtrū, ipſo Chriſto aſſeuerante, & manifeſto definiatur eſſe *aſſenſio intellectus rebus à Deo reuelatis*, quæ aſſenſio à libera hominis voluntate proficiſcitur.
D. Thom. 2.2. qu. 1. art. 4. & q. 2 art. 1. Sed miſſis iſtis, eò accedamus, vt concludamus quod eſt in hac tota diſputatione præcipuum, vtrum vos effectum redemptionis per Chriſtum facte minuatis nec ne. Etſi quidem magiſtrorum tuorum doctrinā non inficiabere, aliquē eumq; (vt initio dixi) primarium redemptionis effectum non tam minui, quam funditus à vobis tolli mihi perſuaſum eſt. Quid enim de ſeruitute peccati, quid de ſeruitute legis, quid de eiuſdē impletione, quid de ſanctificatione conſequenti Euangelizatis? An non redemptionis vim & fructū eliditis? an non redemptoris gloriam Chriſto eripitis? an nō pro rebus ſolidis & expreſſis meras vmbras, & ſomnia quaſi Centauros & Chymeras in aëre populo veſtro obtruditis? Fatemini redemptionis in cruce beneficium vobis per baptiſmū impartiri. Rectè. Tū quidē hoc qualecūq;
Rom. 6. ſit, pleniſſimè cōmunicatur, & ita etiā contendit Paulus. Quale autem beneficium hoc eſt? Num priora peccata in adultis, aut cōcupiſcentia in infantibus remittitur? Nequaquam Sed tantū & illa omnia, & hoc quoq; tegitur atq; velatur, nō autē remittitur, non aboletur remanet vt antea peccatum, atq; natura ſua damnabile, æternaq; morte dignum, ſed propter Chriſtum re-
Luc. 5. verſ. 31. demptorem nō imputatur. Perinde ergo eſt, ac ſi medicus (qualem ſe nominat Chriſtus) hominis vlceroſi corpus fætidum non ſanet, ſed obiecto operimento tegat, ne oculos prætereuntium offendat. Ecquis talem medicum peritum, & prædicandū dixerit, & non potiùs ſophiſtam meris præſtigiis ſuæ fidei cōmiſſos decipientem? Quanquā nec hoc fraudulentū peccatorū tegumen omnibus baptizatis largimini. Baptizatis quidem illis, qui ſimul prædeſtinati ſunt, hoc modo Chriſtus prodeſt, at ſi prædeſtinati non ſunt, nec hoc licet tenuiſſimum beneficium confert. Quid quod omninò & ſimpliciter baptizatis per baptiſmum

baptiſmum redemptio Chriſti nihilo eſt commodior, quam
nobis Turcis, quam reliquis omnibus Mahumetanis, ſine bap-
tiſmo veſtro, imò ſine fide in redemptionem & redemptorem
viuentibus & morientibus. Vos enim non prædeſtinatos, etiã
cum baptiſmo concupiſcentia remanens ad ſempiternos infe-
rorum ignes damnat; nos prædeſtinatos quamuis baptiſmo, &
fide veſtra prorſus carentes prædeſtinatio in cæleſti fœlicitate
collocat, vt nihilo magis vobis quam nobis redemptio per bap-
tiſmum communicata proſit. Sed redeo ad generalem veſtram
de peccatis remittendis fidem, quæ nihil aliud continet, quam
peccati fœditatem, & ſordes nunquam ex animo eiici, nunquã
detergeri, ſed ſemper inhærere, & animum ſua turpitudine quã
fœdiſſimè deformare, Dei tamen indulgentia propter Chriſtũ
effici, vt hæc in nobis peccata æternis cruciatibus non vindi-
centur. Sic enim Brẽtius, Bucerus, & reliqui illi Principes Pro-
teſtantes actores in Colloquio Ratisbonenſi: *Tota iſta in Sanctis* *Colloquio*
noua creatura, quæ vel conſtat, vel agit fide, ſpe, & charitate, im- *Ratiſbon.*
perfecta eſt, & propterea legis, cui nõ ſatisfacit, maledicto adhuc ſub- *pag. 364.*
iecta. Et mox: *Opera noſtra quantumcunq; bona, à Deo nihil me-* *Pag. 366.*
rentur, propterea quod (quod toties dictum eſt, & ſæpè repetendum
eſt) ſub maledicto legis & ipſa manẽt, & facientes ſe relinquunt, etiã
tum quum conſiderantur quatenus à nobis per gratiã Chriſti perfi-
ciuntur. Adeò enim legi non ſatisfaciunt, vt hæ noſtræ iuſtitiæ omnes
ſint in conſpectu Dei inſtar panni menſtruatæ, tantum abſunt ab ea,
quam lex exigit perfectione, tantumq; adhæret eis ſordium. Sic Fla- *Illyric in*
cius exponens illud Apoſtoli Pauli: *Adeò amentis eſtis, vt quum* *Gal. 3. v. 3*
ſpiritu cœperitis, nunc carne conſummemini? *Aduerte* (inquit)
quod ſpiritum vocat gratuitam fidei iuſtificationem, contra carnem
vocat opera, quantũuis à renatis facta. Neq; hac in re quicquã à *Confeſſ.*
Luthero, & eũ ſequẽtibus diſcrepat Caluinus, Beza, Geneuẽſes, *Chriſtia-*
quorũ eſt aperta Cõfeſsio: *Si ſummo iure inquireret Deus in ipſa* *na fidei*
quoq; præſtantiſſima hominũ opera, nihil aliud poſſet de iis cõſtitui, quã *Geneuen.*
meras eſſe donorũ Dei pollutiones, quemadmodũ ſæpiſſimè accidit, vt *c. 4. §. 19.*
riuus alioqui clarus ac limpidus inficiatur cloacæ ſordibus per quas *Caluin.*
decurrit. Ipſa etiam iuſtitiæ & ſanctitatis opera, quibus Deus præmia *Inſtitut.*
repẽdit, probrũ (inquit Caluin.) *magis quã laudẽ perpetuò merẽtur,* *li. 3. c. 17.*
& peccatis magis quã virtutibus accẽſenda ſunt. ita nihil eſt in ve- *§. 3.*
ſtra religione certiùs, nec vtriuſq; partis cõſẽſu magis probatũ, *Lutherus*
quã illud Lutheri ſolẽne; *iuſtũ in omni opere bono peccare, idq; mor-* *Tom. 2.*
taliter. Quod tanquã abſurdiſſimũ à Papiſtis obiectũ Bucero, *artic. 31.*
& Brentio, & reliquis illis in Colloquio Ratisbonenſi, illi vt *Ibi in Col*
axioma purè Euangelicum, vſurpatũ magna ratione à (Luthe- *loq. p. 618.*
ro) *reuerendo Patre, & Præceptore ſuo beatæ memoriæ*, honorificè
amplexi ſunt, & conſtanter defenderunt, adeò vt apud vos

non

non ſit dubium, quin ea quæ nos vulgari conſuetudine appellamus opera ſancta & bona, & quęcunque per Dei gratiam homines optimi faciunt ardentiſſima cum charitate ad Dei honorem & gloriam, ea ipſa Dei iudicio ſint peccata, & ex imperfectione illis inſita non aliter turpificantur, quam riuulus aliquis per cloacam ſordidam decurrens; proptereaq; ſemper & viris bonis, & operibus illorum optimis debetur maledictio legis quæ ſecum vnà pœnas ſempiternas affert. Cum hac euidentiſſima tuorum fide confer iam quæ ſuperius de Chriſto redemptore dicta ſunt, & ex literis Apoſtolicis huic redemptioni attributa, & tum demum quam præclarus hic vobis redemptor

Rom. 6. v. 16. &c. fuerit, exiſtima. Nunquid à ſeruitute peccati redempti eſtis per Chriſtum? Num ita liberati, vt deinceps non ſeruiatis peccato, ſed liberè colatis iuſtitiam? Imò in eam miſeriam coiecti eſtis, vt nullus vnquam ſeruus, nullum ad remos damnatum mancipium maiori neceſſitate ſeruierit triremis ſuæ magiſtro, quā vos ſeruitis peccato, qui etiam in optimis ſemper operibus peccatis, & æternas vobis inferni pœnas accerſitis, neq; verò quātacunque Chriſti gratia muniti & inſtructi, aliud tamen poteſtis quam peccare. Ergo per Chriſtum à peccati ſeruitute non redempti, non liberati eſtis. At hoc peccatum vobis non imputādum dicitis. Eſto, at nihilo minùs peccatores eſtis, & peccato

Io. 8. v. 34 non minùs ſeruitis, quam ſi Chriſtus pro vobis mortem nun-
1. Ioan. 3. quam obiiſſet, ipſo Chriſto dicente: *Qui facit peccatum, ſeruus*
verſ. 7. 8. *eſt peccati*, & dilectiſſimo eius Apoſtolo confirmante, *Qui facit*
2. Pet. 2. *iuſtitiam iuſtus eſt. & qui facit peccatum, ex diabolo eſt eiuſque*
verſ. 19. *ſeruus eſt*. Vos autem quum maxima Chriſti gratia abundatis, etiā tùm in operibus veſtris vniuerſis peccatis, & illa ipſa opera peccata eſſe fatemini. Peccati itaque ſerui remanetis, nec ab hac vos ſeruitute Chriſtus liberauit. Ex quo ſequitur non eſſe liberatorem, quoad hunc principalem legis effectum. Num à lege legíſve maledicto eſtis liberiores? Nequaquam. Probatis enim, & *iterum atque iterum* inculcatis, & *opera veſtra etiam quæ per gratiam Dei perficiuntur, eſſe ſub maledicto legis*, & vos quoq; *eodem maledicto implicatos relinqui*, voſque vt homines ſub lege etſi Dei voluntatem ſciatis, eique parere cupiatis, ita tamen peccati dominatu præmi & ſuperari, vt ſemper peccata peccatis accumuletis, neque verò aliud quam peccare poſſitis, etiam tum quum flagrātiſſimo conatu ad ſanctè operandum cōtenditis. Verè ergo adhuc ſub lege eſtis, & verè legis diuinæ maledictio in vos incumbit, quæ omnes vniuersè homines legem

Deut. 27. tranſgredientes inuoluit, maximè qui grauiora illa legis mandata tranſgrediuntur. Atqui tanto terribilior vos quam ipſos Iudæos aut alios vllos maledictio legis inuoluit, quanto illi per infir-

infirmitatem carnis non potuerunt legis præcepta ſeruare, quũ
tamen ſtudioſè eniterentur, vos inuecta doctrina legi planè
contraria, legis curam omnem abiecistis, eam nihil ad vos per-
tinere iactatis, impoſſibilem eſſe eius obſeruationem prædica-
tis, ideoque diſcipulos veſtros ab omni eius præſtandæ ſtudio
auertitis, quaſi Chriſtus ad fidem legi Dei Patris oppoſitam
vos inſtituiſſet, quaſi ipſe vt Monarcha ad legem perſtringen- *Matth. 5.*
dam atque diſſoluendam, non vt redemptor ad perficiendam *v. 18.*
& implendam veniſſet, aut quaſi ſuos noluiſſet vera legis à Deo *Rom. 8.*
præſcriptæ iuſtitia per fidem & gratiam implenda ſaluari, ſed *v. 3.*
noua quadam fiducia & confidentia, & (vt quidam veſtrum *Illyric. in*
loquuntur) *audacia & impudentia*, nuſquam præterquam in *Rom c. 4.*
veſtris congregationibus audita in *cæleſtes ſedes irrumpere*. Quæ *v. 22. 20.*
manifeſta rebellio veſtra ex deſtinata voluntate Dei maieſta-
tem, & mandata eius impugnans contemptuſque nefarius le-
gem diuinam ſuperbè tanquam ad vos in Euangelij libertate
nequaquam pertinentem negligens, longè vos horribiliore le-
gis maledicto conſtringit, quam ſi millies cum Iudæis vel ex
naturæ imbecillitate, vel ſtatus veſtri miſeria contra eandem
legem delinqueretis. Sed non eſt opus punctis argumentorum
elicere, quod vos ſponte & vltro largimini. Quum enim opera
veſtra præſtantiſſima, quæ per gratiam fiunt, ſordibus opple-
ta & fœminæ menſtruatę pannis ſimilia eſſe ponitis, quum ag-
noſcitis & opera illa maledicto legis eſſe ſubiecta, & vos
ea facientes in eodem maledicto iacere, perſpicuè ſequi-
tur vos nec à maledicto legis per Chriſtum eſſe libera-
tos. Et quæ tandem vitæ nouitas, quæ virtutum excellentia,
quæ ſanctificatio in vobis poteſt exiſtere? quem non vltimum *Tit. 2.*
redemptionis effectum Apoſtolicæ literæ ponunt. Clamant il- *v. 14.*
læ Ieſum Chriſtum *ſemetipſum dediſſe pro vobis, vt vos redime-*
ret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem ſecta- 1. *Timo. 6*
torem bonorum operum. Hortantur, vt diſcipuli ſui ſint *diuites* *v. 8.*
in operibus bonis. Hac efficacia diſtinguunt ſanguinem Chriſti à *Hebr. 9.*
ſanguine beſtiarum veteris Teſtamenti, quia *ſi ſanguis hircorum* *v. 14.*
& taurorum inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis, quan-
to magis ſanguis Chriſti emundabit conſcientiam veſtram ab operi-
bus mortuis ad ſeruiendum Deo viuenti? At ſi vos audimus, ni-
hilo magis ſanguis Chriſti, quam ſanguis hirci aut tauri emun
dauit conſcientias hominum ab operibus mortuis, qui nunc
peccant in omnibus operibus, quæ moliuntur, vt omnia neceſ- *Coloſſ. 1.*
ſariò opera ſint mortua, nullum viuum, ideoque nec vllo ſerui- *v. 22.*
ri poteſt Deo viuenti, cui peccata ſunt non in honorem & glo- *Epheſ. c. 1*
riam, ſed dedecus & contumeliam. Vrgent Apoſtolorum lite- *v. 2. cap.*
ræ *vos reconciliatos eſſe in corpore carnis eius per mortem*. Quor- *5. v. 27.*

ſum? *vt exhibeatis vos ſanctos & immaculatos, & irreprehēſibiles cora ipſo, vt ſitis* (inquā) *ſancti & immaculati in conſpectu Dei in charitate.* Idcirco enim *tradidit ſe pro Eccleſia, vt ſanctificaret eā, mundans eam lauachro aqua, vt eſſet ſancta & immaculata.* Quid iſta ſibi volūt, ſi cōcupiſcētia in baptizatis ſit propriè peccatū, ſi vi ſua homines reddat æternæ dānationi obnoxios, ſi omnia opera ſanctiſſima ſint peccata, ſi nemo non modo ſit, ſed nec poſſit eſſe *ſanctus & immaculatus* in cōſpectu Dei. Neq, verò imputatio quā vos cōmenti eſtis, ſatisfacit ei, quod hiis locis viri iſti ſiue Apoſtoli, ſiue Apoſtolici requirūt. Illi enim homines deſcribūt, qui reuera carent iniquitate, qui opera verè bona moliuntur, quorū cōſcientiæ ſunt mūdæ ab operibus mortuis, qui coram Deo ſunt ſancti & immaculati, & hanc gratiam à morte Chriſti volunt eſſe ad Chriſtianos deriuarā. At vos nihil verū, nihil ſolidum ponitis, ſed homines verè impuriſſimos imputatione vultis haberi bonos, opera verè mortua & peccata imputatione vocatis viuētia & bona, conſciētias ſordibus peccatorū ſpurciſſimas, nō infuſa ſanctitate purificatis, ſed obiecto operimēto tegitis quaſi oculi diuinę maieſtatis poſſint falli, & deniq, homines ſemper impios, ſemper peccātes, ſingulis momentis grauiter Dei bonitatē offendētes ſola imaginatione eaq; falſiſſima ſanctos & immaculatos conſtituitis. Et quantulū, quæſo, hæc veſtra fictio ab illa libertinorū Chimera diſtat, quam vos ipſi aliquādo tātopere inſectamini. Illi *præclaris vtuntur ſententiis, ac ſi virtutē redemptionis vellent extollere ſed eò redit omnis eorū*
Apoca.1. *oratio, quod Chriſtus fecit aut paſſus eſt, fuiſſe hiſtrionicā actionem,*
verſ.5. *qua myſteriū ſalutis noſtræ figuretur.* Vos enim quū non minùs
1. *Cor.6.* præclaris vtamini ſentētiis, & ſimuletis valdè exaggerāre velle
verſ.11. redēptionis gratiam, eo tandē omnia deducitis vt dicatis fuiſſe
[a] *Iſai.1.18* Chriſti paſſionem ſi nō hiſtrionicā actionē, vt Caluinus ſardo-
Pſal.50. nicè contra fratres ſuos iocatur, certè fictam, perſonatam, ima-
verſ.9. ginariam, qua montes aurei remiſſionis, redemptionis, purifi-
1. *Ioan.1.* cationis, nouitatis, & ſanctimoniæ intrinſecæ promittuntur, &
verſ.7. tandē loco horum omniū ridiculus mus ieiunæ imputationis
[b] *Ioan.1.* producitur. Illi interpretantur ſcripturas, *Chriſtus in cruce abole-*
verſ.29. *uit peccatū,* hoc eſt, *abolitionem ſignificauit,* nō reuera aboleuit: &
[c] *Act.3.* vos eodem prorſus modo peccatum à Chriſto aboleri negatis,
verſ.19. & cum illis ad nudas ſignificationes & imputationes cōfugitis,
Daniel.5 Et quamuis ſcripturæ veſtræ dicant homines *lauari,* & *ablui à*
verſ.24. *peccatis in ſanguine Chriſti* & vna *ſanctificari & iuſtificari,* vt qui
[d] *Mich.7.* priùs fuerant [a] *coccino rubicūdiores,* iam ſint *mundi,* & *lana alba,*
verſ.19. ipſaque adeo *niue candidiores;* quamuis eædem ſcripturæ planiſ-
[e] *Rom.6.* ſimè aſſerant peccatum à Chriſto non modo remitti & con-
verſ.9. donari, ſed etiā [b] tolli, [c] deleri, [d] proiici in profundū maris [e] de-

ſtrui

ſtrui [f] exhauriri, [g] interfici, vos tamen credere recuſatis, & iſta omnia per vnicũ illud veſtrũ, *nõ imputari*, inſulsè exponitis. Eorũ doctrina tota eo recedit, vt realẽ iuſtitiã, redemptionẽ, liberationẽ à peccato & lege paſſioni Chriſti auferãt, & ſcripturarũ loca hæc ei virtutẽ aſcribẽtia tropicis cauillis eludãt, & vos cũ eis penitùs cõuenientes ſolidã omnẽ operationẽ & verã efficaciã eidẽ paſſioni detrahitis, & abſurdiſſimo eodẽq; leuiſſimo imputationis figmẽto & honori Chriſti, & gloriæ paſſionis, & morũ ſanctitati, & cõmuni omniũ veterũ Chriſtianorũ ſenſui maximè repugnãte, apertiſſima ſcripturarũ veſtratũ loca reiicitis. Quid quod hoc imputationis fantaſmate etiã reliquos paſſionis effectus, quos videmini ſuſpicere, vel valdè dubios facitis, vel planè exinanitis. Quid enim? An Chriſti paſſione putatis vobis aditũ ad cęleſtia gaudia eſſe pateſactũ? At qua tãdẽ ratione id vobis ipſis polliceri poteſtis, qui à vobis noua perpetuò ſcelera cõcipi, mẽteſq; veſtras molibus peccatorũ grauiſſimorũ opprimi nõ diſsimulatis, qui nec prӕteritorũ criminũ veniã petere vos poſſe, niſi nouo flagitio admiſſo fatemini, qui in omni opere bono ſcitis vos peccare mortaliter, vt in vobis nullus ſit finis peccata vetera nouis accumulãdi. An tritã illã cantilenã occinẽtes, ſceleribus quidẽ vos redũdare cõcederis, ſed tamẽ propter Chriſtũ vobis nõ imputari? At cogitate queadmodũ hoc cũ ipſius Chriſti & Apoſtolorũ creberrima denũciatione cõueniat. *Si Patrẽ inuocatis eũ* (inquit Petrus) *qui ſine acceptione perſonarũ iudicat ſecũdũ vniuſcuiuſq; opus* (quod ille putabat fuiſſe Chriſtianis exploratiſsimũ & ſole meridiano clarius) tũ *in timore incolatus veſtri tẽpore cõuerſamini* Et Paulus: *Reddet vnicuiq; ſecũdũ opera ſua, iis qui ſecundũ patientiã boni operis, gloriã & honorẽ, aliijs verò irã & indignationẽ. Tribulatio & anguſtia in omnẽ animã hominis operantis malum. Iudæi primũ & Græci, nõ enim eſt acceptio perſonarũ apud Deum.* Et deniq; ne lõgior ſim, Ieſus ipſe: *Filius hominis venturus eſt in gloria Patris ſui, & tunc reddet vnicuiq; ſecundum opera ſua:* Opera autem tuorum omnia ſunt peccata, reddet ergo ſine acceptione perſonarũ mercedẽ eam quã peccata requirunt, neque imputatione eos tanquam ſanctos & pios ad æternam beatitudinẽ euehet, quos improbitas, nequitia & ſcelerum turpiſsimorum indignitas poſtulat ad inferorum ſupplicia deiici Nam & ipſe etiam Dominus iam olim prædixit hoc genus iudicij eſſe ſibi inprimis odio & deteſtationi. Vt enim *qui condemnat iuſtum*, & illi reorum pœnas infligit: ſic item is *qui iuſtificat impium*, & eum pronunciat innocentem, iuſtoq; ſupplicio liberat, *Vterq; abominabilis eſt apud Deũ.* Breuiter ſi ſola imputatione, nõ rei veritate per Chriſtũ à peccato liberamini, & ſola opinione nõ reipſa boni ſanctiq; euaditis, cõſequens

[f] *Hebr. 9. verſ. 28.*
[g] *Epheſ. 2. verſ. 16.*
D. Tho. par. 3. q. 49.
1. Pet. 1. verſ. 17.
Rom. 2.
Matt. 16. verſ. 27.
Prouerb. 17. v. 15.

quēs certè eſt, vt ſola quoq; opinione & imputatione, nō rei ve ritate per Chriſtum æternam beatitatem adeatis. Neque ego certè video quemadmodū à poteſtate & ſeruitute diaboli (qui alius eſt paſſionis Chriſti fructus) per eā erepti ſitis, quū diaboli in vos imperiū vel ſolū, vel ſaltē potiſſimum in peccato fundetur, vt qui peccati regnum ſtabiliat, is vna diaboli monarchiam neceſſario & firmiſſimè cōſtituat. Ex quo eſt illud Apo

1. Ioan. 3. v. 8. 10. ſtoli, *Qui facit peccatū ex diabolo eſt*. Et *in hoc* (peccato) *manifeſti*

Heb. 2. v. 14. *ſunt filij Dei & filij diaboli. In hoc autem apparuit filius Dei, vt diſſolueret opera diaboli*, & vt ait Paulus, *Deſtrueret diabolum, eoſque liberaret, qui eius ſeruitute tenebantur*. At peccati regnum Chriſti paſſione non eſt exciſum: ergo nec opus diaboli diſſolutum, ideoque nec minus impotentē habet in homines, quàm prius habebat dominatū, hæc enim duo ſibi arctiſſimè cōnexa ſunt, vt quemadmodum peccatum verè regnare & remanere, nec niſi imputatione & imaginatione tolli ſcribitis, ſic itidem vos diaboli ſeruos verè & actu exiſtere, imputatione autem & opinione liberos eſſe fateamini. Et denique eadem opera veſtram cum Deo reconciliationem fictam & phantaſticam eſſe

Eſai. 59. v. 2. conſequitur. Quid enim Deum vobis fecit hoſtem & inimicū? Peccatum. *Peccata enim* (inquit Propheta) *diuiſerunt inter vos & Deum veſtrum*. Quid ergo præſtandum erat, vt Deus vobis efficeretur amicus & beneuolus? peccatum nimirum verè extirpā

Epheſ. 2. dum, vt vera Dei vobiſcum ſequeretur reconciliatio. Sic enim Apoſtolus: *Vosquum eſſetis mortui in delictis, alienati à cōuerſatione Iſraël, promiſſionis ſpem non habentes, & ſine Deo, vos* (inquam) *qui eratis longè facti eſtis propè in ſanguine Chriſti*. Quo modo? & quid ſanguis ille operatus eſt, vt qui tam longè à Deo ſeparati erāt, tam propè cum eo iungerētur? fecit nimirum ſanguis ille *pacem, & reconciliauit vos Deo, per crucem interficiens in ſemetipſo inimicitias*, hoc eſt, peccata quæ tam longè Deum à vobis alienauerūt, eumq; vobis inimiciſſimum effecerant. Ponamus vobiſcum contrarium, *inimicitias has non eſſe interfectas*, peccatum non occidi, deleri, auferri, extingui, ſed quum vigeat & valeat, & effusè regnet in corporibus & animabus veſtris, tantummodo, non imputari, obtegi, abſcondi, operiri: eadem opera ponitis totam cum Deo reconciliationem eſſe non ſinceram, & plenam, ſed fucatā & imperfectam. Verè enim odij & diſſidij priſtini cauſæ intrinſecus in animis hærent, & in diuinæ maieſtatis oculis ſunt illuſtres, quantumuis ille diſſimulet. Et non aduertis Samuel quàm tenuem & miſerabilem, & (vt iuxta noſtram hanc diſputationem propriè loquar) adumbratum & merè imaginarium redemptorem vel liberatorem veſtra vobis Theologia formauit? iuxta quam liberator iſte veſter vos verè nec à

pec-

peccato liberauit, nec à maledictione legis, nec à ſeruitute diaboli, nec verè vos Deo patri reconciliauit, nec aliquam vitæ nouitatem vobis infudit, nec aliquid ſolidè præſtitit quod erat redemptoris, ſed ſola phantaſia, fictione, & imaginatione tranſegit omnia? Si enim omnes ſingulatim effectus paſſioni Chriſti a Chriſtianis olim attributos perluſtrare velis, fortaſſe nec vnus occurret, quem non hęc doctrina veſtra vel penitus ſuſtulerit, vel mirificè labefecerit. Qui enim peccatum, quod eſt totius humanæ infelicitatis, ſeruitutis, dānationis fons & fundamentum, relinquit integrum, nec Chriſti cruce deletum, is hominem ſemper in eodem relinquit barathro demerſum, in quo ante Chriſtum incarnatū iacuit ſepultus, & tum quid egregiū, quid magnopere fructuoſum ex Chriſti paſſione ad hominem iuuandum poterit elicere? Semper enim vos hoc argumentum ex Chriſti ipſius ore verbiſque deſumptum premet & opprimet etiam; ſi Chriſtianos *Chriſtus liberauiſſet, verè*, & nō ſola imputatione, à peccati ſeruitute *fuiſſent liberi*. At illi non ſunt verè liberi, ſed mera imputatione. Nec ergo eis Chriſtus verè, ſed mera tantum imputatione liberator eſt. Sed hîc inſiſtam, nec plura perſequar, quando hæc abundatiſſimè conuincant, Chriſti mortem in Chriſtianos verè redimendo, hoc eſt, à peccati ſeruitute & legis maledictione liberando, ſanctificationem veram impartiendo, diaboli imperium euertendo, & reconciliationem cum Deo inſtaurando fuiſſe vel planè nullam, vel certè admodum debilem & imbecillā. Noſtra autem ſententia, quæ Chriſtum tradit Dei voluntate è Iudæorum cum crucifigere volentium manibus ereptum, & in cæleſtes ſedes euectum, multò eſt & per ſe probabilior, & Chriſto honorificentior, quàm hæc veſtra opinio, quæ eum nugatur tam horrendis cruciatibus ſuperfluis, & nemini quicquam profuturis mactatum. Neque verò eſt, quod in iſtis vel mollīēdis, vel exponendis, vel quoquo modo declinandis te multum torqueas. Quo enim magis in eo elaborabis, eo magis inutili teipſum moleſtia implicabis, & minus magiſtrorum tuorum ſenſum aſſequere, quos & euidens ratio, & experientia, & multi etiā fratres tui non obſcurè ſignificant contra communem Chriſtianorum ſenſum, & literas (quę vocantur) Apoſtolicas hæc omnia poſuiſſe, vt quum ſui diſcipuli tam abſurdis difficultatibus expediendis aliam viam nullam reperirent, ad noſtrum hoc Aſylum compellerentur, vbi ſolidā & animorum & corporum quietem obtinerēt. Et hæc quidem certò mihi perſuadeo à tuis Magiſtris ob hāc cauſam fuiſſe hoc modo tractata. Quam apertiſſimè enim Alcorano noſtro inſeruiunt, & homines facili via & neceſſaria planè conſequentia ad eum amplectendum ducunt & dirigunt. Sed habent illi alia nō- Ioa. 8. 36

nulla, quę vt huic ſcopo nequaquam conueniunt, ita honeſtè excuſari nullo modo poſſunt, Chriſtique & Dei ipſius maieſtatē ita atrociter blaſphemant, vt tibi ſi ad nos veneris, penitus ſint ex animo deponenda, quando Alcorani noſtri puritas eorum prophanam impietatem nullo modo poteſt ſufferre.

ARGVMENTVM CAPITIS XVII.

Poſt pauca adiecta de Euangelicorum Atheiſmis & Eſhuſio, expoſita primum certa veritate de Deo nullius impietatis authore, Michaeas oſtēdit quàm multa horribilia contra Deum, & vitam cōmunem ſequuntur ex contraria Proteſtātium doctrina de Deo peccatum in hominibus libero arbitrio carentibus efficiente, quæ doctrina expreſsè traditur à Zuinglio, Luthero & maxime à Caluino (qui tamē videtur eam aliquando reuocaſſe) & aliis ex qua efficitur Deum mutari verè in diabolum, eumq; iniuſtiſſimè in extremo iudicio iudicaturum, id quod Euangelicorum Principes non negant. Hoc autem eiuſmodi eſt, vt præſtaret Deum omninò nullum credere, quam eum talem deſcribere.

CAPVT XVII.

SAMVEL.

QVONAM tandem progrediēre Michæa? aut quonam vlterius eos præcipitabis, quos iam pridem in imo impietatis barathro demerſiſti? Quis enim deteſtabilioris perfidiæ gradus eis relinquitur, quos tanquam manifeſtæ infidelitatis contra Trinitatem, contra Spiritū ſanctum, contra Chriſtum Deum, hominemq;, contra paſſionē & crucem eius reos condemnaſti? Certè quācunque ſimulas moderationem, hæc clariſsima ſunt argumenta animi flagrantis odio, & ad noſtros æternis turpitudinis maculis infamādos immodicè vltra rationē omnem prouecti. MICHAEAS. Vtrobiq; falleris Samuel, & quod me contra vos ſic animatū opinaris, & quod putas nihil ſupereſſe contra religionem ſceleratius, cuius vos arguam. Quamuis hæc à te poſita omnino vitioſa non ſunt, ſed ſummè potiùs laudanda. Trinitatem reiicitis? non hoc in vobis poteſt

eſſe vituperabile, quando ipſi eiuſdem vobiſcum fidei communionem profitemur. Spiritus ſancti hypoſtaſin & perſonam diſtinctam à Patre refellitis? Nemo noſtrum hoc ad cōtumeliam & infamiam veſtram interpretabitur. Eſt enim certa veritas, & in Alcorano noſtro manifeſtè tradita. Chriſtum Deum nō eſſe & hominem, redemptorem eſſe non poſſe, quis niſi à fide Mahumeris Apoſtata in vobis reprehenderit, quum eam veritatē nos quoque tanquā aras & focos defendamus? Reliqua de multitudine deorum vel æqualium vel inæqualiū de Chriſto Deo & mortem pro mundo turpiſsimam perferente, nec quicquam tamen promerito, ſacrificante, ſed ita vt ſacrificij eius nulla fuerit vtilitas, legem ferente, ſed ita vt lex nulla ab orbe condito fuerit debilior & inquinatior, iſta quidem ſunt aliquanto teteriora, & tamen ſunt his etiam alij altiores impietatis gradus, quos veſtrum multi aſcenderunt, ſunt alia horribiliora dogmata, à quibus vos ipſos non longè abeſſe non pauci criminantur, ego in alterutram partem nihil adhuc dixi, at his hactenus expoſitis multò eſſe impuriora nec tu opinor ipſe es negaturus. Quid enim ſi vos Atheos dicerē, & Deum nullū credere? quid ſi faterer vos Deum quidem agnoſcere, ſed eundem vel iniuſtū cum Simone Mago, vel authorē mali cum Marcione, vel otioſum cum Epicuro, vel impotentem cum Luciano, vel miſerum & ſeſe affligentem, quod nonnulla in mundo permiſiſſet, vti de eo propter Hieroſolymorum euerſionem delirant ſtultiſsimi Talmudiſtæ? Et tamen fortaſsis iſtorum aliqua poſſent non improbabiliter in vos intorqueri. Exempli enim gratia Ioannes Brentius (vt ipſe apud Bullingerum) vos inſimulat tanquam *Epicuraeos qui iiſdem ferè argumentis, quibus olim Plinius ille ἄθεος Epicuraeus omnipotentiam Dei oppugnatis*. An memoria teneſ quod ſuprà Heſhuſium Lutheranum vobis obiecisse memoraui, vos *Deum transformare in diabolum*, hoc eſt, vos diabolum loco veri Dei adorare? SAMVEL. Optimè memini, & propterea Lutheranum illum vix ſanæ mentis compotem exiſtimo. Si enim nos hominum numero habuiſſet, talem vel cogitationem de nobis nunquam concepiſſet. MICHAEAS. An tu Anabaptiſtas & Libertinos, qui per Belgium, Galliam & Angliam tanto numero alacres & erecti vagantur hominum loco habes? Atqui Caluinus hoc ipſum de Libertinis illis ſyllabatim affirmat, videlicet *eos Deum transformare in diabolum*: Et rurſus, *eos ex Deo idolum efficere quod nobis deteſtabiliùs eſſe debet omnibus gentium idolis*: omnes autem Dij & idola Gentium *dæmonia*, inquit Pſalmiſta Dauid. Sequitur ergo ab iſtis Deum ſtatui Diabolo impuriorem. SAMVEL. Grauiſsima quidem cenſura, ſed ita fortaſſe me-

Bulling., fundamētoſirmo contra Brentiū part. 2. 3. cap. 10.

Calu. Instructio contra Libertinos. ca. 14

Pſal. 95. verſ. 5.

retur hæreticorũ illorũ improbitas. MICHAEAS. Quin ergo tu quoq; priuſquã Heshuſiũ inauditũ adeo feſtinãter & præpropere dãnas, cauſam inquiris, quę Heshuſiũ ad ſimilẽ cẽſurã contra vos ferendã permouit. Neq; enim Heshuſius iſte vt vilis aliquis & triobolaris homuncio de lapide emptus ita leuiter eſt contemnendus, quam tibi videtur. Eſt enim magni in Eccleſia Lutherana nominis, eſt inſignis Superintendens, eſt ſuorum iudicio *Theologus, ſine controuerſia eruditiſſimus*, & cum ante multos annos Eccleſias in Palatinatu & alibi quoque tum primum Euãgelio nouo initiatas ordinaret, ſiue ſua ambitione, ſiue aliorũ adulatione, ſiue merito *vocabatur* certe, vt vel aduerſarij eius teſtificantur. 1. *Examinator ordinandorum vnicus*, 2. *Collegij Miniſtrorũ Præſidens ſupremus*, 3. *Conſiſtorij item matrimonialis iudex ſupremus*, 4. *Senator Academiæ prudẽtiſſimus*, 5. *Lector Theologiæ primarius*, 6. *Facultatis Theologiæ Decanus*, 7. *Deniq; Generalis Superintendens omnium Superintendentium*, quaſi dicas ſummum carũ regionum Pontificem. Certe polygraphus eſt & ſcriptorũ multitudine (de bonitate iudicent alij) pares ei fortaſſe aliquos ſuperiores perpaucos Eccleſia Lutherana hoc tẽpore poteſt oſtẽdere. *Extant enim* (vt ipſe de ſe gloriatur) *Dei beneficio noſtra ſcripta contra Romanum Antichriſtum & Synodi Tridentinæ blaſphemias, contra Adiaphoriſtarum nefariam concluſionem, cõtra Maioris impium dogma de neceſſitate bonorũ operum ad ſalutem, contra Hoſiandri καινοφωνίαν, Suenckfeldij deliria, Serueti blaſphemias, Caluini & Zuinglij errorem de cœna Domini, contra Victorini & Synergiſtarum falſum dogma, contra Anabaptiſtarũ furores, nec diſcedimus ab hac confeſſione, quam ſcimus eſſe æternam Dei veritatẽ. &c.* Hunc igitur tam inſignẽ virũ, tam nobilẽ veritatis Euangelicæ vindicẽ quum adeo multos haberet veros errores hoſteſq;, cũ quibus ſerio depugnaret, non eſt credibile voluiſſe falſos errores cõfingere, contra quos ſuas vires ſimulatè & ioco experiretur, & grauiſſimo obiecto crimine Bezã, Gallaſiũ, & totã Eccleſiã Geneuenſem ſine cauſa laceſſere. Quid ſi autẽ hac in re eadẽ ſit Libertinorũ & Geneuenſiũ fides? quid ſi nihil omnino Libertini teneãt, quod non à Caluino, & Zuinglio & Beza didicerint? Quanquam reuera cõiicio Caluinum huius erroris palinodiam ceciniſſe, quando aliàs neceſſe eſt eum fuiſſe omniũ, quos ſol vidit, mortaliũ impuriſſimũ, ſi deteſtabile idolũ, quod in Libertinis execratus eſt, ipſe volens & ſciens vnius ſummi, veriq; Dei loco ſibi adorandũ propoſuerit. Hanc ergo quęſtionẽ, vt potero, ſuccinctè planèq; explicabo, & quia cũ hoc argumento, quod tractamus, eſt cõiuncta, & quia eadẽ opera tria vel quatuor, quæ promiſi, ſum exoluturus. Quod ſi deinde adiecero paucula de morte diuinitatis, quæ ſunt in Germanorum

Conrad. lib. 2 pa. 6. de Theolog. Calu. Clebitius in victoria verit. & ruina Papatus. Saxon. arg. 15.

Heſhuſ. in Antidoto cõtra Illyric. parte. 5. fol. 212.

ſcholis

ſcholis maximè trita & decantata, tùm ſtatim videbis Samuel, & iſtis hactenus diſputatis eſſe tetriora, quæ vobis poſſunt obiici, & tu ipſe ſi ab ipſis hominibus ad nos denigraueris, à quam infælici ſolo, manifeſtis impietatibus, ſectis, & côtentionibus tanquam dumetis & vepretis horrenti, ad quam fælicem paradiſum vnitate fidei, vacuitate ſectarum, tranquillitate animorum, tanquam ſuauiſſimorum florum amenitate beatum peruceheris. Dixi quibus eſt à natura impreſſum vnum eſſe Deũ, illis multò altius infixum eſſe, eum non eſſe effectorem mali, & cum vera Theologia magis congruere, vt quis nullum planè Deum credat, quam vt eum peccati cauſam efficientem ponat. Dixi tamen hoc ſenſiſſe Caluinum, & Zuinglium, ſed ita vt Caluinus tandem quum huius doctrinæ peſtilentiſſimos fructus in Libertinis videret, ab hac nequitia deſtitiſſe videatur. Age iſta quam poſſumus breuiter expediamus. Et de eo quod caput eſt, quam quærimus firmiorem probationem, quam ipſam naturæ vocem in optimis Philoſophis, & omnibus etiam hominibus clamantem. Princeps autem Philoſophorum in Repub. ferendum non cẽſuit eum, qui Deum malorum authorem mutire auderet. *Modis* (inquit) *omnibus pugnandum eſt, ne Deus qui bonus eſt, dicatur eſſe malorum cauſa, nec qui iuſtis legibus victurus eſt, verba hæc dicat in ſua ciuitate, nec alium loquentem audiat*. Eſt *enim probitatis, & vitæ communis, & legum, & ciuitatum extrema corruptio*. Alter *eos qui Deum natura bonum malorum cauſam ſtatuunt, contra communes notitias loqui, & infinitis partibus eſſe tolerabilius imbecillitatem Deo tribui, dicíq; multa vi quadam improbè fieri contra eius naturam & voluntatem, quam nullam eſſe libidinem, nullum ſcelus, quod non Deo authori imputandum ſit*. Quærunt Iudæi in nota illa Pharaonis hiſtoria, quemadmodum Deus, *quum iuſtus ſit & rectus, nec peruertat iuſtitiam, dicatur tamen induraſſe cor Pharaonis, & deinde obſtinatum varijs afflixiſſe plagis*. Reſpondet Rabbi Abraham, & Rabbi Salomon, Deum induraſſe non immittendo malitiam, non actuosè cor eius peruertendo, ſed tantum permittendo Pharaonem pro ſuo arbitratu furere, & non largiendo gratiam, nec molliendo obſtinatam voluntatem, *quia Pharao voluit impiè agere, & Deum irritare, nec dignus fuit, vt ſpiritus Dei deſcenderet in illum, & daret ei cor tractabile*. Quam eandem generalem eſſe Rabbinorum ſententiam, omniumque veterum Chriſtianæ Eccleſiæ Patrum, nominatim Origenis, Ambroſij, Chryſoſtomi, Hieronymi, Photij, conqueritur Petrus Martyr, & eſt per ſe euidens. Quid autem? An non ratio in mentibus omniũ inhærens idem conuincit? Certè ſi Deus flagitiorum author eſſet & effector, à diabolo nihil diſtingueretur, quem veſtri definiunt eſſe *perſonam*

Vide Theodorit. de curandis Græcorũ affectibus libr.5.
Plato in Dialog.2. de Repub. ſiue de iuſto.
Plutarc. aduerſus Stoicos.
Munſterus Annotatio. in Exod.c.7.
Petrus Martyr ad Rom. cap.9.
Corpus doctrinæ Germa. & in examine ordinandorum, c. de definitionibus appellationum.

Ioã. epi. 1. cap. 3.

exercentem ſpiritualem ſæuitiam in genus humanum, impellentem alios ad alia ſcelera, ad blaſphemias, cædes, mendacia, libidinum confuſiones, &c. Quo peccandi & non peccandi affectu Deum & diabolum, filios Dei & filios diaboli diſcriminat Euangeliſta. Quod ſi homines in ſcelera ruentes Dei ſpiritum, ductum, & inclinationē ſequerentur, quanta eſſet & improbitas in Magiſtratu ea facta ſupplicio conſtringere, ad quæ Deus hominem incitat & impellit, & iniuſtitia in Deo ea facta cruciatibus æternis vindicare, quorum ipſe fuit primarius author & effector? Quibus aliiſq; rationibus plurimis permoti veteres Chriſtiani peccati cauſam effectricem à Deo longiſſimè remouendā cenſuerunt, & in ſola hominis voluntate collocandam, & *ita* (inquiunt) *ſentiendum eſſe à maioribus noſtris edocti ſumus, ipſiq; cæteros mortales edocemus*. Et quamuis varia Scripturæ loca ita quidem ſonare videantur, quaſi Deus homines ad peccandum impelleret, & in peccatis obfirmaret & induraret, tamen illi collatis perdiligenter Scripturis omnibus, & veræ Theologiæ regulis inter ſe accuratè comparatis, nihil magis abominandum eſſe demōſtrant, quā vt ad Deū peccati effectionē reuocemus. Quare in auditorū auribus perpetuo vociferantur; *Hoc firmiter & fideliter tenete, hoc certiſſimè, hoc definitiſſimè credite, hoc omnino pietas religioſorū inconcuſſum debet tenere,* peccata non *diuina potentia, ſed patientia,* nō operatione & impulſu, ſed *indulgentia & remiſſione generari.* Quid ergo inquies? Imbecillitatē Deo affingemus, vt contra eius voluntatem aliquid in mundo fieri ſuſpicemur? fiunt enim peccata, quo modo? nunquid Deo nolente an volente potiùs? Si nolente & inuito, eſt igitur Deus impotens & imbecillus. Si volente, quum voluntas eius actuoſa ſit & efficax, quid (malum) efficacē hanc Dei operationem à peccatis hominū ſecludimus. Agnoſcis vti opinor (Samuel) cornutū argumentum Caluini tui, & in quo tibi mirificè placet. Sed reſponſio non eſt difficilis. Peccata fiunt volente quidem Deo, quia vult permittere, & ad maius bonū conuertere: nolente tamen, quia abſolutè non vult, nec vt ad virtutes, ſic ad flagitia perpetranda homines mouet, aut vim improbè agendi propriè ſubminiſtrat. Ita nimirum iam olim reſpondit Gentilis Philoſophus, *homines præſtantes, & purè de Deo ſentientes hoc credunt, illum eſſe omnium bonorū principem, omnium pulchrarum rerū parentem, nec fas eum aut agere, aut pati mali quicquam. Vt enim caloris non eſt refrigerare, ſed calefacere, ita boni quoq; non eſt nocere.* Non vult ergo ſimpliciter malum, nec efficit. Quod tamē permittat, & ad maius bonum dirigat, audi ex eodem: *Deus tyrannos non facit, nec eis crudelitatem implantat, ſed illis tanquam carnificibus vtitur ad ſumendas de alijs malis pœnas.* Quemadmodum enim

Theodoret. vbi ſupra.

Auguſt. tom. 10. ſerm. 88. & in Io. tract. 53.

Caluin. Inſtitut. li. 1. c. 17. & 18. §. 3. libr. 2

Plutarch. li. nō poſſe ſuauiter viui ſecūdum Epicurum.

Plutarch. de ijs qui ſerò à numine puniuntur. Tom. 1. fol. 373.

enim quarundam beſtiarum venena medicorum tractatione fiunt hominibus ſalutaria, vt in præſtanti Antidoto, quod Mithridaticum vocamus, experimur: ſic *nonnullis pœna indigentibus Deus vti ciens tyranni alicuius ſæuitiam implacabilem, non ante tyrannum ſuſtulit, quam vitioſos morbo liberaſſet ac purgaſſet*. Eodem modo etiam Plato, ſed paulò generaliùs tradit. *Plat. Dialog. 2. de Repu. ſiue de iuſto.* Quod autē hîc de vno crudelitatis peccato optimè dicitur, id ad omnia peccata pari ratione accommodari poteſt. Quod ſi agricola ex ſpina colligat aſparagum, quanto procliuius eſt Deo ex hominum vitiis elicere bonum? Cæterùm hoc genere permiſſionis & actionis non contentus Ioannes Caluinus aliam, eamque propriam peccati efficientiam Deo vindicat. Satis intelligo Caluini de Deo ſcelerum authore mentem tibi eſſe perſpectam & cognitam, ideoq; quam primum de eo mentionem inieceram, te ſtatim interceſſiſſe. Quare breuiter oſtendā ex eius doctrina & ſemente quæ concluſio, quæ meſſis, qui fructus in Repub. Chriſtiana conſequuti ſunt, ſi priùs vnā vel alteram ex eius libris ſententiam deprumpſero, quo ea quæ dicenda ſunt, & ex Caluini ſentētia pendent, fiant illuſtriora. Ille *Caluin. Inſtit. lib. 1. cap. 18. §. 1. 2.* igitur plurimis in orbem Chriſtianum emiſſis libellis ſuos diſcipulos hac opinione imbuit, Deum *intus operari in cordibus peccantium. Dei non tantum permiſſu ſed etiam volūtate homines peccare, eos nihil efficere niſi arcano Dei nutu, nec quicquam deliberādo agitare, niſi quod Deus apud ſe decreuit, & arcana ſua directione cōſtituit. Abſolon* (inquit ille) *inceſto coitu patris thorum polluens deteſtabile ſcelus perpetrat, Deus tamē hoc opus ſuum eſſe pronunciat. Quantum ad arcanos motus ſpectat, quod de corde Regis prædicat Salomon flecti huc vel illuc, prout Deo viſum eſt, ad totum certè genus humanum extenditur, tantumquè valet ac ſi dixiſſet arcana Dei inſpiratione ad ſuum finem dirigi. Et certe niſi intus operaretur in mentibus hominum, non rectè diceretur auferre cor Principibus terræ. Nihil autem clariùs eſt, quam ibi toties pronunciat ſe excæcare mentes, incutere amentiam, obdurare corda, quæ omnia friuolè quidam de permiſſione interpretantur, ſed Deus palam ſe facere affirmans effugium illud repudiat. Ipſe enim dat homines in reprobum ſenſum, & proiicit in fœdas cupiditates, quia iuſtæ ſuæ vindictæ præcipuus eſt author, Satan verò tantum miniſter, Deus autem hominum malorum & conſilia deſtinat, & voluntates excitat, & conatus firmat*. Multùs eſt ille & copioſus in hoc vrgendo, ſed ad tria quaſi puncta & capita video argumēta eius omnia poſſe reduci. Primum enim reiicit Papiſtarū iudiciū de permiſſione, & Deū actiua atq; efficaci volūtate peccatū velle aſſerit. Tū Deū non ſolū peccata ad certos fines ordinare & dirigere, ſed vt in virtutibus, ſic in peccatis

catis quoque illum propriè operari affirmat. Deinde Deũ vult non modo deſerere impios, & ſic peccandi cauſam præbere, ſed eos etiam incitare, commouere, & ad peccandum neceſſitate quadam impellere. *Dei enim voluntas* (inquit ille) *ſic eſt rerum omnium cauſa, vt non ſolum electos ſpiritu ſuo regat, ſed etiam reprobos in obſequium cogat, & dicente Apoſtolo Deus excitauit Pharaonem, vt oſtenderet potentiam ſuam. ſequitur abſconditum Dei conſilium indurationis eſſe cauſam. Et quum idem Apoſtolus dicat: Cui vult Deus miſeretur, & quem vult indurat, eo admonemur nihil cauſæ quærere extra eius voluntatem.*

Inſtitut. li.1.c.18. §.2. & li.3.c.22 §.11. & cap.23. §.1.

Denique omnia vniuersè peccata ex hoc ampliſſimo diuinæ voluntatis & deſtinationis fonte manare contendit. Si de ruina Angelorum quæras, *Angelorum* (inquit) *defectionis non alia poteſt cauſa adduci, quam reprobatio, quæ in arcano Dei conſilio abſcondita eſt.* Si de lapſu primi parentis, & qui inde ſequutus eſt malorum Oceano interrogas; *Lapſum* (inquit) *humani generis Deus decreto ſuo ordinauit, nec modò primi hominis caſum, & in eo poſterorum ruinam præuidit, ſed arbitrio quoque ſuo diſpenſauit. Quia vt ad eius ſapientiam præſcientia, ita ad potentiam ordinatio & deſtinatio rerum omnium pertinet.* Et iterum: *Dei voluntatè ceciderunt vniuerſi filij Adam, & redeundum ſemper eſt ad ſolum diuinæ voluntatis arbitrium, cuius cauſa ſit in ipſo abſcondita.*

Ibi §.4.6

Denique poſt multa huius generis concludit: *Nō dubitabo igitur cū Auguſtino ſimpliciter fateri voluntatem Dei eſſe rerum neceſſitatem, atque id neceſſariò eſſe futurum quod ille voluerit, ſicut verè futura ſunt quæ præuiderit.*

Ibi §.8.

Et alibi contra Albertum Pighium: *Perſpicuum eſt nō minus interiores affectus regere Dei manum, quàm externis actionibus præeſſe: neque Deus quæ decreuit hominū manu perficeret, niſi in eorum cordibus operaretur ipſū velle (in quo eſt ipſiſſima & intrinſeca peccati eſſentia) quod operis effectum præcedit. Sicq́; opus ſuum in reprobis adimplet, vt videas efficaciam agendi penes ipſum fuiſſe, illos miniſterium duntaxat præbuiſſe.* Ita Caluinus.

Calu. lib. de æterna Dei prædeſtinatione pag. 1001. Inſtitut. lib. 2. c. 4. §. 4.

Ex qua doctrina quantum turpitudinis fluat non ſolùm ad homines corrumpendos, ad totas Reſpublicas peruertendas, ſed maximè ad omnem religionem profanandam, ad ipſam Dei maieſtatem blaſphemandam, non eſt mihi neceſſe oratione longa exponere. Manifeſta enim paucorum annorum experientia in totius Europæ oculis manifeſtò demonſtrauit. Hæc enim & huiuſmodi poſtquam Caluinus in Inſtitutionibus, Harmoniis Euangelicis, Commentariis, Prælectionibus & Concionibus ſeminaſſet, paruo interiecto tēpore illis in regionibus, vbi potiſſimum Caluini doctrina graſſabatur, hoc eſt, in Gallia, Anglia, Flandria, Hollandia, & tota inferiore Germania pullularunt innumeri Caluiniſtæ, qui ex hac doctrina has & fidei & vitæ regulas

ipſo

ipſo Caluino narrante deduxerunt, *ſolum Dei ſpiritum efficere omnia,& quicquid in mundo fit; opus ipſius directò cenſendum eſſe.* Hoc primum. Deinde, *nullam homini voluntatem tribuunt, ac ſi eſſet lapis.* Quid deinde? *Nihil eorum iudicio perperam fieri poteſt, quum Deus ſit author omnium. Ita quum homicidium fit à Deo fieri aiunt,& quod nos facimus, Deus efficit.* Ex eo quid ſequitur? *Hoc conceſſo imputandum eſſet Deo peccatum, aut concludendum, nullum in mundo peccatum fieri, quum omnia ſint opera Dei.* Quid tum poſtea? *Licebit hominibus, velut laxis habenis, quicquid in mentem venerit, peragere. non ſolum quia ſumus extra periculum peccandi, ſed etiam quia deſiderium aliquod cohibere ſit impedire Deum. Ita ſcortationes, rapinæ Deo probabuntur, cuius ſunt opera. Ita non eſt curandum, vt rapta reſtituantur. Neque enim conueniens eſt vt Deus corrigatur.* Denique ne in ſingulis longius immorer, quicquid vnquam geſtum eſt, vel ab adulteris impurè, vel à prædonibus iniuſtè, vel à tyrannis immaniter, vel à Iudæis & Gentibus flagitiosè & idololatricè, vel ab ipſis damnatis ſpiritibus diabolicè, omnia ſunt probanda, quia omnia ſunt potius Dei, quam aut hominum, aut dæmonum opera. Mirabilis effectorum ſeries, & ſtupenda conſequentia, ſed in qua tamen ita ſunt inter ſe nexa & iugata omnia, vt vno poſito, reliqua conſtituantur. Singula autem ex Caluini prædicatione tanquam ex ſeminibus germina, tanquam ex arbore rami, ex fontibus aquæ naſcuntur. Quid eſt enim iſtorum, quod aliquis vel mediocri prudentia & pudore inficiari poterit eſſe purè & ſimpliciter Caluinianum? Quod eſt horum præcipuũ caput & radix? *Solũ Dei ſpiritum efficere omnia & quicquid in mundo ſit, id Dei opus directò cenſendum eſt.* At euidenter docet Ioannes Caluinus *nihil peccando homines efficere niſi arcano Dei nutu, nihil niſi arcana eius inſpiratione; Deum eſſe, qui eorum & voluntates incitat, & conatus firmat.* Huic quod proximum eſt, homini liberum arbitriũ non magis adeſſe, quàm lapidi, vt generalis eſt Proteſtantium fides, ita ex Caluino verbatim ſumitur. Ezechiel enim cap. 36. v. 26. *vocat cor hominis lapideũ.* Quo ex loco ſic diſputat Caluinus: *Si quæ eſt in lapide mollities, quæ adminiculo tenerior facta flexũ quẽlibet recipiat, neque ductile eſſe cor hominis negabo. Neque verò* (vt idem ait) *quippiam vel minutum liberæ hominis facultati arrogari poteſt, quin Deo ipſi ſuus honos præripiatur.* Et Lutherus integro libro probat *Liberum arbitrium planè nihil eſſe.* Quod ita vrget & vehementer conculcat, vt eos qui ſecus ſentiant, affirmet *fidem & timorem Dei penitus è mundo tollere.* Nec quicquam eſt vulgatius quàm Lutherum & Lutheranos, & Zuinglium cum Zuinglianis, inprimis autem Caluinum cum Caluiniſtis homini in agendo liberam voluntatẽ funditus adimere. Tertium

Caluin. Inſtruct. contra Libertinos cap. 13.

Caluin. Inſtit. li. 2. c. 3 §. 6

Ibi lib. 2. ca 2. §. 1. & in leremi. cap. 10. v. 23.

Lutherus Tom. 2. lib. de ſeruo arbitrio fol. 456.

verò

verò illud de Deo omniū authore, cui propterea & homicidia ſunt attribuenda, iiſdem verbis Caluinus aſſerit, nec ſemel, ſed ſæpe repetit; *Deum eſſe authorem omnium, etiam peccatorum*, & poſtquam varia Scipturarum loca ad illud demonſtrandū con geſſerat, elatè & magnificè quaſi inſigni parta victoria contra

Ibid. li. 1. c. 18. §. 3.

Papiſtas ſecus opinātes ita gloriatur: *Iam ſatis apertè oſtendi Deū vocari eorum omnium authorem, quæ iſti Cenſores volunt otioſè tantum eius permiſſu contingere.* Quod ſi *Abſolonis inceſto coitu patris thorū polluentis deteſtabile ſcelus Deus opus ſuū eſſe pronunciet*, quis neget pari ratione & homicidia, & adulteria, & rapinas, & quecunq; alia ſcelera maximè infanda eſſe vocanda opera Dei? Iā vero an iſti reprehendendi ſint nec ne, qui in Dei opera iudiciū ſibi arrogare audent, & dicere *eorum aliquid perperam fieri*, ipſe Caluinus, aut quiſquis ex Caluiniſtis Caluinum maximè admiratur, imò quiſquis ſe hominem, aut creaturam Dei nouerit, iudex eſto. *Væ enim qui contradicit fictori ſuo, teſta de ſamijs terra. Nunquid dicet lutum figulo, quid facis? & opus tuum abſque manibus eſt?* Horret Propheta tanquam monſtrum, & væ denunciat illi, *qui dicit patri, quid generas? & matri, quid parturis?*

Eſai. 45. v. 9. Ibid.

Quantò magis execrabilis eſt homuncio, qui omnipotentem Dominum ad tribunal ſuum arceſſit, & opera eius perperam facta blaſphemat? Ergo & reliqua quæ ſequuntur, vel *Deo imputandum eſſe peccatum*; vel, *omninò peccatum non eſſe vocandum*, quod Dei inſtinctu ſuſcipitur, & operatione perficitur, quod eſt veriùs opus diuinum & ſanctiſſimum, & denique ſcortationes, rapinaſque non eſſe comprimendas & reſecandas, ſed fouendas potius & proſequendas, quum Dei efficaci voluntate, motu & inſpiratione perpetrentur, quis eſt vel adeò impius, vt dubitet, vel ita ſtupidus vt non intelligat? Quemadmodū enim in Republica Romana, poſtquam lege Senatus, populiq; conſenſu lata bellum Carthaginenſibus indicebatur, fas deinceps erat vnicuique Romano Carthaginenſem inuadere, ſpoliare, occidere, atque hoc propter legis authoritatem iuſtè fiebat & legitimè: ſic item & multò fortiùs, quum voluntas Dei certa & æterna ſit humanarum actionum lex, regula, & menſura, ad quam præſtandam omnes animi, corporiſque neruos debemus intendere, ſi hæc lex incitet ad rapinas, impellat ad latrocinia, adulteria, &c. Glorioſum erit rapere, honorificum latrocinari, in meritis præclaris numerandum adulterari, ruere in libidines, & reliqua inexplebili cum auiditate perficere, ad quæ hæc æterna Dei lege commouemur. Hæc enim ſola eſt cauſa, vt Iudæi fraudantes & ſpoliantes AEgyptios, Oſea generans *filios fornicationum*, Abrahamus volens interficere filium, non ſolum liberi ſint à peccato, ſed etiam multis laudibus cumulentur.

Exod. 12. verſ. 36. Oſea 1. verſ. 2. Gen. 22. verſ. 10.

lentur. Quare vbi hæc eadem voluntas nobis certò innotuerit (quæ iam per Caluini Euangelium innoteſcit plurimis) hominis eſt propliani, perditi & furioſi ei velle obſiſtere. Ergo grande piaculum, & contra Dei ipſius maieſtatem ſcelus committitur, ſi quis auaritiæ, inuidiæ, iræ, libidinis æſtro percitus, inflammato ſtudio iſtiuſmodi flagitiis patrandis totus non incumbat: quando hic eſt humanæ creationis finis, hæc dignitas, vt Dei creatoris voluntati obtemperet. An non exhorreſcis hanc concluſionem? Aut potuit infeſtior peſtis rebus humanis importari? Promiſcuis omniũ clamoribus ad ſuſpēdia dãnãtur aulici adulatores, qui tenera Regum ingenia improbis moribus corrumpunt, quia neceſſe eſt Principis exemplum latè ad multitudinis cõtagionem ſerpere. Si quis publicos ciuitatis fontes, & aquæductus veneno inficiat, quam certum eſt ciues ſtatim variis morborum generibus lãguere & extingui. Si fieri poſſet, vt Sol ſuo priuatus lumine in craſſam caliginem verteretur, quam miſera foret mortalium conditio, in quam ſpiſſis tenebris mundus ſepeliretur? Quum verò Deus vniuerſalis Monarcha, quem omnes intuentur, fons perennis à quo omnes hauriunt, æternus Sol cuius luce omnes colluſtrantur, ita deſcribatur corruptus & denſiſſima nocte inuolutus, vt velit ſcelera, impellat ad peccata, author ſit omnis turpitudinis, ad fœdiſſimas libidines hominem inſtiget, excitet, operetur, dirigat, & (quod non puduit Caluinum veſtrum ſcribere) ita ſit *iſtarum rerum cauſa, vt non ſolum electos ſpiritu ſuo regat, ſed etiam reprobos in obſequium cogat, vt in obduratione impiorum nihil cauſæ quærendum ſit extra Dei voluntatem, voluntatem enim Dei eſſe rerum neceſſitatem, atque id neceſſariò futurum quod Deus voluerit*, quanta hinc in priuatas domos nequitia & impudentia, quanta in ciuitates ſtupra & cædes, quanta in totas Reſpublicas confuſio, deſperatio & vaſtitas eſt exundatura? Quemadmodum ergo quum olim Epicurus Deum ſum fingeret *nihil agentem, nullis occupationibus implicatum, nulla opera molientem*, Romani hanc orationem refellebant, quod & *Deos ſpoliabat actione diuina, & homines reddebat inertes*: ſic veſtram hanc diſciplinam, qua Deus fingitur volens, efficiens, incitans, impellens ad flagitia, omnes veri Mahumetani, & Chriſtiani multò magis abominantur, quod & verum Deum ſua exuit bonitate atq; natura, & mortales efficit in quibuſq; ſceleribus ſuſcipiendis prorſus impudẽtes. Et eſt certè veſter Deus hoc modo negotioſus multò funeſtior, quã fuit otioſus ille Epicuri Deus. Vnde & quidã familiares aliquãdo Caluini, homines certè clari & pereruditi, hãc ob cauſam Caluini amicitiam deſeruerunt, & ſe manifeſtè Caluino oppoſuerunt. Ex quorum numero erat Caſtalio, qui

Inſtitut. lib 1. c 18. §. 1. lib. 3. c. 22. in fine. & 23. §. 1. 4. 6. 8

Cicero li. 1. de natura Deorũ.

qui ita eius placita de prædeſtinatione confutauit, vt vnà cum, deiectio vero Deo; in thronum eius, falſum Deũ, hoc eſt, ipſum Satanam extuliſſe probauerit. Sic enim ex effectis ei à Caluino attributis eum deſcribit.

Caſtalio in lib. ad Caluinũ de prædeſtinatio.

Falſus Deus eſt tardus ad miſericordiam, propenſus ad iram, qui maximam mundi partem creauit ad perniciem, eoſq́; non ſolum ad damnationem, ſed etiam ad damnationis cauſam prædeſtinauit. Itaque decreuit ab æterno, & vult, efficitq́; vt peccent neceſſariò, ita vt nec furta, nec homicidia, nec adulteria committantur niſi eius impulſu. Suggerit enim hominibus prauos affectus atque inhoneſtos non ſolùm permiſſiuè, ſed efficaciter, eoſq́; indurat, ita vt dum impiè agunt, potiùs opus Dei, quàm ſuum faciant. Satanam facit eſſe mendacem, ita vt non iam Satan, ſed Deus Caluini ſit pater mendacij. At ille Deus, quem ſacræ literæ docent, eſt huic planè contrarius, &c. Iam verò quod erat conſequens vt qui talem Deum haberent, & ad eius voluntatem mores ſuos effingerent, ſimul euaderent omni flagitiorum diritate tetri atque immanes; hoc etiam in Caluini diſcipulorum moribus manifeſto eluxiſſe, eodem in loco confirmat.

Ibi.

Deus Caluini quales efficeceris cultores ſuos.

Verus enim Deus (inquit ille) *venit, vt deſtrueret illius Caluiniani Dei opera. Et hij duo Dei vt ſunt natura inter ſe contrarij, ſic gignunt filios etiam inter ſe contrarios, videlicet ille immiſericordes, ſuperbos, immites, inuidos, ſanguinarios, calumniatores, fictos, aliud in corde, aliud in ore gerentes, impatientes, malitioſos, ſeditioſos, contentioſos, ambitioſos, auaros, voluptatis magis quàm Dei amantes, denique omnibus prauis & inhoneſtis affectibus plenos, quos eis ipſorũ pater ſuggerit: at alter Deus miſericordes gignit, &c.* Vnde conſtat non ſolùm Lutheranos hoc in Caluini doctrina notaſſe, quòd Deum in Satanam, & Chriſtianos in Sataniſtas transformarit, quod tu in Heshuſio tam ægrè tuliſti, ſed etiam Caluiniſtas ipſos propter hoc dogma Caluinum fuiſſe execratos. S A M V E L. Mirum profectò eſt, quod ais de Caſtalione, ſi eum intelligis quem ego ſuſpicor, & quem tu ſignificare videris, eum familiarem Caluini nominans.

Humfre. de ratione interpretandi li. 1 pa. 62. 63. Conrad. Geſner. in Bibliothe. in nomine Sebaſtianus Caſtalio.

Nunquid enim hic ille eſt Caſtalio, qui Geneuæ cũ Caluino diu verſatus, ſub Caluino ita in Euangelio profecit, vt Caluini doctrinam vehementer amaret, & præter varios quos ſcripſit de religione libros integrum Teſtamentum, vetus & nouum ex Hebræis Græciſque fontibus in Latinũ ſermonem traduxit, idque tam accuratè, vt à Melancthone propterea mirificè commendetur, ab Humfredo noſtro & Conrado Geſnero aliis omnibus præferatur, *tanquam omnes omnium verſiones hactenus editas longo poſt ſe interuallo* reliquerit? quod excellens opus Edouardo Regi noſtro dedicauit? Si vir iſte eſt, multò certè minus quàm hactenus apud me Caluini, hac ſaltem in re valebit authoritas, eo quod hunc virum Caluinianæ doctrinæ

valdè

valde aliquando ſtudioſum,& tam diligenter ſingulas veteris nouique Teſtamenti ſententias & verba quoque ponderantē, credibile eſt nunquam à Caluini fide fuiſſe diſceſſurum, niſi à Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis eandem diſcrepare comperiſſet. MICHAEAS. Non alius Samuel, ſed eſt ille idem Caſtalio. Et hoc eodem in libro ingenuè fatetur ſe plurimum aliquando fauiſſe doctrinæ Caluini, in eaque exactè percipienda plurimum laboris inſumpſiſſe, & voluiſſe quidem perlibenter quo cœperat curſu progredi, ſed reuerentia nominis diuini, & veritatis euidentia coactum reſtitiſſe, ideoque vt & Caluinū ipſum à tanta impietate reuocaret, & alios etiam erroris huius admoneret, ad Caluinū iſta amicè ſcripſiſſe, & deinceps euulgaſſe. Et quid apud alios effecerit neſcio, Caluino certè multū profuit, qui hiis & ſimilibus aculeis excitatus, vidit tandem erratum ſuum, & quod in ſtirpe elidere debebat, in arbore iam grandiore recīdere ſtuduit. Quare & diſcipulos ſuos huc vſque prorumpentes grauiſſimè refutauit. *Qui enim Deum mali authorem conſtituunt, atrociore & ſceleratiore contumelia Deum afficiunt* (inquit ille) *quā ſi poteſtatem aut iuſtitiam eius aliò transferrent. Quum enim Deo nihil ſit magis proprium, quam ſua bonitas, ipſum à ſe abnegari oporteret, & in diabolum transformari, vt malum efficeret, quod ei ab iſtis tribuitur.* Hæc Caluinus, & alia huius generis multa ad hanc impietatem profligandam fortia & neruoſa. Neque enim Deus poteſt velle peccatum, quum ſit natura bonus, magis quam lux poteſt inducere tenebras, aut aqua exciccare, aut ignis cauſa eſſe frigoris, & peccatū non eſſet peccatum, ſed virtus, ſi Dei voluntati cōgrueret, quemadmodū curuum aut diſtortū eſſe non poteſt quod regulæ & gnomoni apte reſpondet. Quare qui peccati cauſam & efficientiam ad Deum authorem reuocat, is non modo peccata omnia virtutū nomine & natura honeſtat, nec modo Dei bonitatem in ſuam in diabolicam malitiam commutat, ſed etiam Deum ſibi format ipſo diabolo longè ſceleratiorem. Eſt enim in ſana Theologia receptum, diabolum homini neceſſitatē peccandi nō poſſe afferre, nec voluntatem illius compellere, nec vllo modo ita deuincire, quin ſemper in eius libera facultate relinquatur diaboli motiones comprimere & diſſoluere, quum Deus iuxta priorem Caluini doctrinam ad peccandum compellat, & neceſſitatem iniiciat, & ita voluntati dominetur, vt cogat ad obſequium. Vnde in peccato efficiendo, Dei huius quàm diaboli operatio, longè eſt potentior & efficacior. Atque hæc à me in eum finem dicta ſunto, partim vt quæſtionis huius veritatē intelligas, perſpiciaſque quo iure illud initio tanquam certum & exploratum poſuerim, Deum non eſſe peccati effectorem,

Calu. Inſtructio. contra Libertin. cap. 14.

Tho. 1. 2. queſt. 80. art. 2. 3.

partim etiam vt Ioannem Caluinum licet aliquando contra hæc naturæ communis principia errantem, poſtea tamen re maturiùs conſiderata reſipiſcentem (vt ego mihi perſuadeo) defendam, eiuſque quantum potero honori conſulam, quem Mahumetani omnes gratè concedunt rebus noſtris fuiſſe valde vtilem, & Alcorani pomæria non mediocriter dilataſſe Et eſt mihi ſanè permoleſtum, quod Huldericus Zuinglius, qui minus quidem callidè, ſed non minus fructuosè & magis apertè cauſam Alcorani noſtri egit, hoc totum de Deo peccati authore adeo craſsè tractauit & obtusè, vt illi excuſando nihil poſsim prætendere. Quanquam fortaſſe repentina eius mors, quia in ciuili Heluetiorum bello extinctus eſt, ſpatium illi hac de re maturiùs cogitandi præripuit. Quam ob cauſam in eius opinione declarando breuior ero, & vno tantum vel altero loco quid ſenſerit, attingam, idque vt tu non quidem ad hāc Hulderici Zuinglij fidem auerſandā, quam ad Mahumeti fidem amplectandam tanquam Zuingliana longè puriorem commouearis. Sic itaque Zuinglius tuus: *fortiſſimum verbum Dei ſtat à nobis, nempe Deum omnia operari in nobis, nos nihil quam inſtrumenta eſſe, per quæ operatur Deus, & vaſa quæ Deus ipſe præparauit, quemadmodum faber non malleo vomeris opus, ſed ſibi tribuit & vendicat qui & malleum fecit. Vomer ergo & malleus ambo ſunt opera fabri, ſic & opus Dei eſt, & nos inſtrumenta, per quæ operatur.* Rurſus. *Quia lex homini eſt data, ſemper homo peccat, quum contra legem facit, quantumuis nec ſit, nec viuat, nec operetur niſi in Deo, ex Deo, & per Deum. Sed quod Deus operatur per hominem, homini vitio vertitur, non Deo. Et quando tamen facimus adulterium aut homicidium Dei opus eſt motoris, authoris, atque impulſoris. Latro Deo impulſore occidit, & ſæpenumero cogitur ad peccandum.* Denique vt in libertinis negatio liberi arbitrij, quod illi non magis in homine agnoſcunt, quam in lapide, fundamentum eſt eorum omnium, quæ poſtea contra Deum ſacrilegè, vel contra ciuilem vitam impure inferuntur, non aliter Huldericus Zuinglius idem principium cum illis aſſumens, & liberam in agendo facultatem non magis homini quàm malleo, aut vomeri tribuens, in eoſdem ruit ſcopulos, & maiore quàm Libertini audacia ea de Deo prædicat, quæ noſtræ quidem aures reſpuunt & horrent. Neque verò hæc obiter & ſparsè certis in locis ei excidunt, ſed totis libris diſputantur, integris capitibus vrgentur, & (vt ipſe loquitur) *exercitu ſcripturarum* confirmatur, qui hanc teneri vult *ſummam ſummarum, quod omnia quæ circa hominem fiunt, ſiue pertineant ad corpus, ſiue ad animum, à Deo ſunt tanquam vera & ſola cauſa, vt nec peccati actus ab alio ſit quàm à Deo, quum-*

Zuinglius tom. 1. in explanatione articuli 20.

Ibi. lib. de prouidentia Dei fol. 365.

Zuinglius tom. 1. l. de prouidētia Dei cap. 6.

que vicinioribus, ſiue cauſis, ſiue inſtrumentis quid tribuimus, non magis illorum eſt, ſi rem penitus ſpectes, quam agricolæ ſuus prouentus. Quum autem aduerſarius contra obieciſſet, hoc modo homines fatalibus quibuſdam vinculis impeditos ad infernum deturbari, illicque ſempiternis flammis confici ob ea quæ vitare nullo modo poſſunt, imò quæ non tam homo, qui quaſi malleus eſt & ſolum inſtrumentum, quàm Deus, qui eſt author, motor & impulſor in homine operatur, ad hoc quia reſpondere non poteſt, indignabundus ſupra modum quod contra eius ſententiam aliquis mutire auderet: *De hoc* (inquit) *ipſum Deũ interroga, ergo enim non fui ei à conſiliis, certus tamẽ ſum quod creaturis ſuis vtitur pro ſuo arbitrio. Vnde & cor Pharaonis ſic indurauit, vt nec ſigna, nec pericula quicquam ipſum mouere poſſent: impoſſibile vero fuiſſet eum tantis ſignis nihil commoueri,* niſi Deus eum in ſua peruerſitate obſtinatum reddidiſſet. — *Ibidem in explanat. artic. 20.*

Cum alij quærerentur ex hoc non tantum homines effici in peccando deſperatos, ſed etiam Deum in condemnando iniquum, qui inſtrumenta pro factis non ſuis ſæpenumero plecteret (quod eiuſdem eſt dementiæ, ac ſi villicus, cuius ager oportunè non araretur aut ſereretur, vomerem propter eam negligentiam aut boues, non autem colonum verberaret, ex quo ſequitur naturæ iuſtitiæque diuinæ, & cœli, & inferni, & iudicij extremi, & omnium capitum religionis tum Chriſtianæ, tum Mahumetanæ, atque etiam Gentilis & Paganæ euerſio) nec hoc Luthero & Zuinglio videtur abſurdum, ſed confidenter tanquam oraculum diuinum pronunciant hoc verum eſſe, Deumque vt aliquando quia bonus eſt & miſericors, nihil bene operantibus gratiam largiri, ſic ſæpiſſimè quoniam iracundus eſt, & ſine cauſa ad vindicandum pronus, de hominibus nihil tale promeritis ſempiternas pœnas expoſcere. Ita quod eſt in tyrannis huius mundi maximè nefandum & deteſtabile, vt homines innocentes, nocentium pœnis ſubiiciant, id iſti Apoſtoli veſtri miſſi (vt vos prædicatis) *ad illuminandum terrarum orbem*, ſed vt res ipſa loquitur, ad occæcandum potius & ſpiſſiſſimis tenebris inuoluendum, ipſi Deo æquiſſimo omnium iudici aſcribere non verentur. — *Apol. Anglic.*

Sic enim Lutherus de ſeruo arbitrio. *Si Deus ſic operatur, vt merita ſpectet vel in damnandis, vel in ſaluandis, cur illi expoſtulant. Rom. 9. cur Paulus vt compeſceret eos, addit voluntati eius quis reſiſtet? quis enim miratur, non dicam indignatur aut expoſtulat, ſi meritus damnetur? Id quidem videtur abſurdum, vt damnet eum qui vitare non poteſt meritum damnationis. Deinde vbi eſt poteſtas figuli faciendi quod vult, ſi meritis & legibus ſubiectus non ſinitur facere quod vult, ſed exigitur facere quod debet?* Et mox: *Deus vt merita non reſpi-* — *Lutherus tom. 2. li. de ſeruo arbitrio. fol. 461.*

cit in ſaluandis, ita neque in damnandis, illic indignos coronat, hic indignos punit, ſine meritis coronat, & immeritos damnat, quod ſi tibi placet (Eraſme) Deus indignos coronans, nec debet diſplicere immeritos damnans. illic gratiam & miſericordiam ſpargit in indignos, hic iram & ſeueritatem ſpargit in immeritos; vtrobique nimius & iniquus apud homines, ſed iuſtus & verax apud ſeipſum. Hæc Lutherus furioſè potiùs quam Theologicè, imò diabolicè potiùs quàm humanè. Etſi enim & hunc etiam virum propter multa eius in Rempublicam noſtram merita honoro, tamen Dei cauſa, cuius maieſtas adeò indignè violatur, illud flagitat, vt nec ipſis Angelis hoc modo blaſphemantibus parcatur. Et quis eſt vel ex infima plebe, qui non ſtatim hanc orationem impietatis & inſulſitatis coarguat? Fas quidem eſt Principi opes ſuas conferre in indignos, de ſuo enim liberalis eſt, nec cuiquam facit iniuriam. At nihil promeritos carceribus mancipare, ſuppliciis exanimare, nefas & inſignis iniuria eſt. Homini indigenti quanquam nihil debeas, dare eleemoſynam quis ſanæ mentis reprehenderit: At eundem licet nec verbo, nec facto te offenderit, detrudere in piſtrinum, vincire funibus, lacerare verberibus quàm eſt agreſtè & immanè? Neque vero iuſtæ eſt iracundię aut ſeueritatis immeritos damnare, ſed eſt potiùs furoris, eſt amentiæ, eſt crudelitatis non

Pſalm. 144.9. Deo ſolum, ſed etiam homine indigniſſimæ. *Miſericordia* autem *Domini* iuxta Prophetam *eſt ſuper omnia opera eius*, ideoque & indignis ſuam gratiam gloriamque poteſt impartire. Et

Pſalm. 100.1. quanquam non ſolum *miſericordiam*, ſed etiam *iudicium Domini* idem Propheta *concinat*, nunquam tamen in eo commendat crudelitatem & iniuſtitiam, quæ in vlciſcendis iis, qui nihil commeruerunt, perſpicuè cernitur. Comminatur

Pſal. 10. verſ. 6. *ignem, ſulphur, & ſpiritum procellarum*, ſed *peccatoribus*, qui contra legem eius nefariùs ſeſe ſceleribus polluerunt, *quia iuſtus Dominus, & iuſtitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius:* iuſtus autem non eſſet nec iuſtitiam amaret, ſed manifeſtam iniquitatem, ſi homines nutu, ſpiritu, & voluntate ipſius Dei quæcunque ſcelera committentes damnaret: ſi damnaret (inquam) propter ea, in quibus committendis homines mera ſunt inſtrumenta, ipſe autem primarius eſt motor, impulſor & author. Ad quod probandum etiamſi Martinus Lutherus

Zuinglius tom. 1. lib. de prouidentia Dei cap. 6. pag. 367. Pauli nomine abutatur, mihi tamen certum eſt Paulo nihil tale vnquam veniſſe in mentem. Et tamen ex eodem loco Pauli idem ipſum concludit Huldericus Zuinglius. *Quid eſt enim aliud dicere Rom. 9.* (inquit Zuinglius) *miſerebor cuius miſerebor, quàm dominantium more pronunciare ac definire, miſericordiam impartior pro meo placito, non pro implorantium meritis, aut*

eiulan-

eiulantium miſeria ita indurat Pharaonem non hyperbolicos loquendo, ſed verè indurat etiamſi reluctetur. Vt quamuis Pharao cuperet Deo per Moyſen præcipienti obtemperare, Deo tamen intrinſecus operante, & voluntatem eius frænante, & ne pareret coercente, quod ſummè deſiderabat, exequi non potuit. Quæ oratio ad quantam deſperationem homines Deum timentes præcipiter, ſicarios autem & flagitioſos quam immodicè in ſua nequitia firmet ac roboret, cuiuſuis eſt exiſtimare. Quid enim eiulas, & continuis lamentis te afflictas miſer, quum de capite tuo ſortem iecerit diuina prouidentia, cuius decretum ratum eſt & immutabile? Quid ſibi volunt hæc tua peruigilia, pietatis opera, ieiunia, preces ſupplicationes, quaſi iſtorum apud Deum vlla ſit ratio? qui in iis quos ad cæleſte ſuum regnum perducere cogitat, iſta omnia prorſus contemnit, non pendit opera, nihili facit charitatem, nihil reliqua quæ vulgus hominum putat eſſe grata & remuneratione digna, nec fidem quidem ipſam, qua multi ſola æternam fœlicitatem inuadere ſe poſſe gloriantur. Nec enim ſola fide, ſed ſola ſua obſtirmata voluntate horum omnium nihil ponderante, alios hiis mediis eius ſeueritatē inflectere cogitantes repellit, & ad inferos amandat; alios iſtiuſmodi nihil molientes cæleſti beatitudine donat. Et quemadmodum Lucius Sylla quatuor legiones in campo Martio miſericordiam ſuam implorantes in veſtigio obtruncari iuſſit, & Alexander Magnus Lyſimachi, Cliti, & Calliſthenis veterum amicorum repentinis cædibus ſe funeſtauir, & Romani Imperatores Nero, Caligula, & Domitanus multos præfectos militares quorum, diu fideli opera fuerant vſi, ſubito interfecerunt, & alios obſcuros terræ filios ad ſupremum dignitatis faſtigium extulerunt non quod vel illi quicquam offenderāt, vel iſti quicquam præclare geſſerant, ſed tantum vt tyranni iſti oſtenderent ſuam potentiam, & quam libero in ſuorum vitam & fortunas dominatu potirentur: iſtorum ita dominantium more (iuxta Zuinglium) Deus homines pios & bonos quibus poſſunt rationibus eius miſericordiam implorantes ęternis ſuppliciis mactat, alios autem nihil de hiis rebus ſolicitos, ſed in vtramq; autem ſecurè dormientes, & ſiue miſericordiam impartiat, ſiue ſeueritatem exerat ſuſque deque habentes, in ſuam amicitiam aſciſcit, & immortalitatis præmiis coronat. Hęc eſt Lutheri, hæc Zuinglij de Dei maieſtate prædicatio, quæ quā ſit in eum contumelioſa iudicent alij, mihi certè hæc Dei (vt ab iſtis explicatur) crudelitas ſuperare videtur regum, qui vnquam truculentiſſimi habiti ſunt, immanitatem. Illi enim etſi ſine cauſa homines innocentes punirent, minus tamen nocent, quia certo & tem-

Appia de bello ciuili lib. 1.

Curtius.

tam turpiter de Deo ſenſiſſe, quàm Proteſtantes. Poſtremò breuiter repetens nõ nulla quæ impiè & de Deo & Chriſto ab illis tradita, in hoc libro iam fuerunt diſputata, cõcludit Alcoranum quoad fidem de Deo & Chriſto iſtorum nouo Euangeliſmo eſſe infinitè præſtantiorem.

CAPVT XVIII.

AT QVI hoc peccatum vt eſt Lutheranorum & Zuinglianorum commune: ita illud quod ſequitur, Lutheri & Lutheranorum eſt magis proprium. Et quanquam ad Dei naturam tollendam directè pertinet, tamen ad Chriſti etiam paſſionem abolendam non minus commodè referatur. Si enim Chriſti mors cum Dei morte ita ſit implicata, vt alteram ab alterá ſeparare nequeas, an non multò præſtaret Chriſtum à mortis conditione eximere, quæ eſt fides noſtra, quam vt vos facitis, ita eum occidere, vt vna ipſum quoque Deum, vel (vt ad rem aptiùs loquar) ipſam diuinitatem morte afficiatis? Vt enim præſcindam cauillos veſtros de perſona Chriſti & natura, è quibus perſonam Chriſti Deum & hominem mortuum conceditis, naturam diuinitatis, quæ cum Patre & Spiritu ſancto, veſtro ſæpe iudicio eadem penitus eſt, non eſſe mortuam, nec mori quidem potuiſſe aſſeritis, dico Martinum Lutherum, hoc eſt Euangelij veſtri patrem ita vobis hoc de Chriſti morte, fidei veſtræ (vt tu vocas) fundamentum explicare, vt niſi diuinitas etiam ſit cum vita Chriſti extincta, Chriſti mors vobis omnino nihil vtilitatis attulerit. Quod ſi talis fuerit Chriſtus veſter, vt corporea morte vos non potuerit redimere, niſi etiam anima damnatorum ſpirituum tormenta ſubiuerit, vti contendit Ioannes Caluinus, Theodorus Beza & Caluiniſtæ: & iam deinceps nec illa corporis morte externa, nec hac animæ ſpirituali damnatione quicquam profuerit, niſi etiam quoad diuinam eſſentiam interierit, quod eſt Deum prorſus è mundo & cælo tollere, quid ego dicam noſtram fidem hac veſtra eſſe infinitè præſtabiliorem, quum veſtra nec leuiſſimam habeat vmbram fidei, ideoque cum noſtra non magis poſſit cõparari, quam ſi quis ſolari claritati præuſtã ſudem, aut Angelicis mentibus canem aut aſinum velit com-

ponere. Fides enim non eſt, niſi quæ refertur ad Deum: Dei autem proprium & eſſentiale eſt *ipſe*. Omnis enim cuiuſcunque compoſitionis expers, actus puriſſimus, perfectiſſimus & ſimpliciſſimus hanc habet eſſentiam, quod ſit. quemadmodum ſeipſum nobis ipſe deſcripſit. Hanc ergo eſſentiam mori vel interire idem valet, quod hanc eſſentiam non eſſe, non exiſtere. Si ergo morte aliquando occubuerit, vitam rurſus vnde eſt adepta? quæ fuit vſpiam ſuperior vis, natura aut poteſtas, quæ Deo eſſentiam rurſus ſit largita? Chriſto enim quoad humanitatem mortuo vitam reſtituit Chriſtus quoad diuinitatem ſemper viuens. Si Deum Patrem, & Spiritum ſanctum, à Chriſto quoad naturam diſtinguitis, & tres Deos inæquales approbatis, tum Chriſtum mortuum ad vitam reſuſcitare potuit vel Deus Pater, vel Deus Spiritus ſanctus: Sin verò Deum vnum cogitetis, eiq; naturam vnicam numero, & indiuiduam, & maximè ſingularem vendicetis, hanc vnicam naturam vbi ſemel morte ſuſtuleritis, viuentem poſtea Deum nunquam vel cogitatione poteſtis concipere. An vero Martinus Lutherus ad tantam amentiam non prorupit? Imo in pleriſque eius contra Zuinglium libris hoc dogma eſt frequentiſſimum. Lege quum in Germaniam redieris (puto enim opera eius in Anglia eſſe rariora) libellum eius de Patribus & Conciliis, illic videbis eum vehementer Zuinglium & Zuinglianos obiurgare, imò tanquam abſurdos hereticos obſtupeſcere, & Neſtorianos vocare, quòd contra Lutherum, *diuinitatem pati non potuiſſe pertinaciter diſputarent*. Lege *confeſſionem* eius *de Sacramento*, & reperies eum in hoc dogmate aſſerendo acerrimum fuiſſe, & valde pertinacem. Aut ſi Zuinglianorum ſcripta tibi ſint gratiora, lege Lauatheri hiſtoriam Sacramentariam, lege Orthodoxam Eccleſiæ Tigurinæ confeſſionem, nec de hac re quicquam dubitabis. Lege Zuinglij reſponſum ad ſuperiorem Lutheri confeſſionem, & audies Lutherum canora voce proclamantem: *Si in Chriſto ſola humana natura pro me paſſa ſit, Chriſtus ille vilis, nec magni pretij Saluator eſt. imò ipſe quoque alio Saluatore opus habet.* Et ne me opineris verba Martini Lutheri in alienum ſenſum detorquere, & durè premere vt eliciam ſanguinem, ipſe Zuinglius apertè fatetur, niſi Chriſtus in cruce etiam quoad diuinitatem mortuus fuerit, à Luthero Chriſtum Saluatorem abnegari. *Hoc enim* (inquit Huldericus Zuinglius) *nullis rationibus explanari vel excuſari poteſt. Clarè enim & dilucidè fatetur Chriſtum ſuum Saluatorem ſe nolle agnoſcere. ſi ſola humanitas ipſius paſſa fuiſſet.* Quam Martini Lutheri ſententiam Zuinglius laborioſè refutat. *Quid enim* (inquit) *dici poteſt blaſphemum magis? Num Deus quoque pati poteſt? Num eundem etiam mortuum eſſe*

Exod.3. verſ.14.

Luther. de Concil. parte.2. pag.276.

Lauatherus in hiſtoria Sacramentaria Cõfeſſio Tigurina &c. tractat.1. fol.36.

Zuinglius tom.2. reſponſio. ad Luthe. confeſſionem fol. 458.

eſſe fatebimur? Hic quo ſe vertere poterit Lutherus, ſi Pontificij dictum hoc arripientes eum in diuinitatem quoque blaſphemum eſſe dixerint, vt qui illam quoque mortuam eſſe pronunciat? Si denique hoc ipſum ſcriptis hinc inde in totum mundum ſparſerint; nonne illud in æternum pro ſumma ac omnium longè ſtultiſſima blaſphemia apud omnes reputabitur? Nam Philoſophos quoque eò notitiæ perueniſſe videmus, vt τὸ θεῖον ἀθάνατον, Deum, immortalem palam faterentur. Hæc & alia multa huius generis diſputat amicè Zuinglius, vt fratrem & Coapoſtolum ſuum ab ea inſania auerteret. Sed quum de eius ſanitate deſperaret, vt quantum a Lutheri furore abhorreret, vniuerſo mundo teſtaretur, & ipſe etiam clariſſimè vociferabatur ſe propterea ita Lutherum execrari, vt cum eodem cum Luthero Chriſtum noluerit profiteri; *Contra* (inquit) *ego de me illud libere dico, ſi Chriſtus Deus iuxta Deitatem quoque paſſibilis eſſet, Deus certè non eſſet, nec hunc pro Deo meo unquam eſſem agniturus:* manifeſtum vt ſit alterum iſtorum de Chriſto diſparatè & deſperatè quoque ſenſiſſe, eumque talem efformaſſe, vt ſimul religionem non ſolum Chriſtianam, ſed Mahumetanam quoque, atque adeò quamcunque radicitus & à fundamentis euerterit. Vtque priùs Zuinglius & Lutherus coniunctè Dei bonitatem corrumpendo, Deum conſequentia quadam rationis, ſed ea tamen certa, euidenti & neceſſaria deleuerunt; ita hoc loco Lutherus in Chriſti perſona naturā diuinam interimendo, nulla circuitione vſus, ruſticè planè, & directè eſſentiam diuinam tollit & extinguit. Quod quum ſit & dictu infandum, & cogitatu horrendum, credibile quidem erat primos tantæ impietatis authores æſtu quodam contentionis abreptos temerè id effudiſſe potiùs, quàm cogitato & ſobriè dictauiſſe, ideoque admonitos ſtatim voluiſſe corrigere. Et tamen vt hiis experimentis edoctus miſerabilem Eccleſiæ tuæ conditionem intelligas, & quam ea ſit fæcunda diſſidiorum mater, quæ leuiſſima quaque occaſione ſectas continenter peperit, nullam autem aliquando via & legitimis rationibus cōpreſſit, hæc opinio adeò blaſphema, & (vt verè Zuinglius ait) non minus blaſphema, quam ſtulta & fanatica, ſemel à Luthero inchoata, ad eius poſteros ſtatim propagata eſt, apud quos ea ſic inueterauit, vt hodierno die vix aliqua ſit controuerſia vel maiore contentione, vel minore argumentorum præſidio defenſa. Qui enim Luthero proximè ſucceſſit Ioannes Brentius, hoc etiam inter reliqua Lutheri dogmata amplexus eſt; illudque ita propugnauit, vt inde celebris *Brentianorum* ſecta emerſerit, qui niſi diuinitas in Chriſto mortua ſit & paſſa, clamitant *Filium Dei ab opere redemptionis flagitioſa impietate* ſegregari. Quorum argumenta refellit Ioſias Simlerus in libro

Zuinglius vbi ſupra

 quem

certum eſt ab illis dici in ſenſu Lutherano de *vtraque* Chriſti *natura*, ex quibus *tota perſona* conficitur. Idemque non minùs perſpicuè liquet ex Nicolao Seluecero, & Martino Chemnitio eius *formulæ* contra Bremenſes & Anhaldinos defenſoribus. Denique ne longior ſim, huius eiuſdem ſententiæ & Gaſpar Suenckfeldius, qui *copioſè & abundanter* (narrante Ioſia) illud vrget, *niſi in Chriſto Diuinitas ipſa credatur mortua & paſſa, Deum & hominem in paſſione ſeparari, & vnitatem perſonæ Chriſti ſolui.* *Simlerus vbi ſupra* Quanquã illud mihi ingenuè dicendum eſt, ne totã huius nefarij dogmatis inuidiam in ſolos Lutheranos deriuando ſupra quam par eſt, eos onerem, Suenckfeldium nobilẽ illum Sileſium non fuiſſe Lutheranum, ſed Zuinglianum potius, quem Tiguri opera Zuinglij à Catholica religione ad Euangelicam conuerſum, & in re ſacramentaria & pleriſq; aliis controuerſiis Zuingliane ſentientem, & Zuinglio familiarem, & Zuinglianis Eccleſijs amicum, ipſi Zuingliani glorioſè prædicant. *Simler. in vita Bullinger. f. 17. &c.* Neque vero hic è Zuinglianis ſolus hoc morbo laborauit, quin potiùs ad Bezam, Martyrem, & Geneuenſes Theologos, ad Iuellum quoque & alios Anglos Doctores eiuſdem morbi contagio peruadat, neceſſe eſt, eos dico, qui Chriſtum quoad diuinam naturam ſacrificaſſe, & Sacerdotis officio in cruce perfunctum aſſeuerant. *Sup. c. 8.* Nam ad perfectam eius ſacrificij rationem mors ſacrificantis pertinebat, quod ſæpiùs affirmat & probat author epiſtolæ ad Hebræos. *Chriſtus enim* non *per ſanguinem hircorum aut vitulorum, ſed per proprium ſanguinem introiuit in ſancta, æterna redemptione inuenta*. *Heb. 9.* Ideoque *noui Teſtamenti mediator eſt, quia morte intercedente redemit, & deleuit præuaricationes*. & ſuis cultoribus æternam hæreditatem acquiſiuit. Et *vbi Teſtamentum eſt, mors intercedat teſtatoris neceſſe eſt. Teſtamentum enim in morte confirmatum eſt, alioqui non valet, dum viuit qui teſtatur*. Ideoque ſi Chriſtus quoad diuinam naturam & humanam ſacrificauit, ſi Sacerdos fuit, ſi mediator Teſtamenti noui: etiam neceſſe fuit, vt ſecundum vtramque naturam moreretur, aliàs (vt ſcriptor iſte diſputat) nec redimere potuit præuaricationes, nec comparare vobis ſalutem, nec Teſtamentum ſuum ratum facere, quod irritum eſt, nec iuſtam obtinet authoritatem, priuſquam teſtator interierit. Quare vt Lutherani palam, apertè, & armata quaſi manu: Sic Zuingliani clam, diſſimulanter, & tanquam ex inſidiis, vtrique autem verè coniunctiſque animis in eo conſpirant, vt Deo mortem afferant, & Diuinitatem interiiſſe, Deumque planè non eſſe doceant. Hoc enim vt ſupra probauimus ex Chriſti Diuinitate mortua efficitur, quia etſi vos de eo litigetis, nemo tamen ſobrius, nemo ſanus,

nemo humana mente præditus præter veſtros nouos Apoſtolos alium vnquam verum Deum niſi vnum, vllam Deitatem niſi vnam, & ſimpliciſſimè vnicā menteconcepit. Quod & nos alibi demonſtrauimus, & Philoſophi fatentur, & Scripturæ ſacræ innumeris locis conuincunt. Quare Chriſti Deitatem interimendo, Deum verum & vnum interemiſtis, ipſum ſolem è mundo ſuſtuliſtis, non ſolem hunc viſibilem, (quod tamen antiqui vt portentoſum quid, & rebus omnibus maximè exitioſum prouerbij loco vſurpabant) non inquā, creaturam hanc bipedalem, vt Philoſophi quidam volebant, vt alij paulò maiorem, ſed quantacunque magnitudine ſit, vix tenue veri Dei ſimulachrum gerentem, eiuſdemque Dei iuſſu nobis illuminandis, & terræ aliquo modo fæcundandæ ſeruientem, ſed ipſum ſolem iuſtitiæ, ipſum ſolis cælìque huius, & omnium in cælo, & ſub cælo creatorem, Dominum atque Deum infra quarundam ſuarum creaturarum conditionem abieciſtis, è cælo mundoque expuliſtis, extermınaſtis, crucidaſtis. Quod eiuſmodi eſt, vt ſi cum hoc veſtro opere omnes veterum Poëtarum fabulas conferamus de Briareis, Enceladis, Typhæis, A Egæonibus, & reliquis illis monſtris & Gigantibus, qui montes montibus imponentes ſuis ſunt,

Plutarch. de placitis Philoſophorum li. 2. c. 21.

Ouidius Metam. —— *manibus magnum reſcindere cælum*
Aggreſſi, ſuperiſq; Iouem detrudere regnis:

Virgil. li. 6 quæ Poëticè conficta ſunt ad exprimendam hominum audaciſſimorum impietatem & immanitatem tantam, qua nulla maior cogitari poterat; tamen nec hæc figmenta tale aliquid ſignificant, quale hoc veſtrum Tragicum & Giganteum Euangelium ſummo Deo verè & propriè necato (quod maius eſt quam è cæleſtibus ſedibus deiecto) reipſa molitur, & in Euangelicorum innumerabilium mentibus tanquam certiſſimam veritatem altè inſculpſit atque impreſſit. Quod totum etiamſi adeo horribile non ſit vel abſurdum, quam illud quod proximè de Deo peccati authore diſputauimus, tamen ſatis ſuperque per ſe ſolum probat Euangelium veſtrum hac ſaltem ex parte non eſſe humanum, non ſapere vulgarem prudentiam, non habere ſpeciem aliquam rationis, ſed eſſe omninò agreſte, eſſe barbarum, imò prorſus eſſe diabolicum, eſſe Luciferianum, ſine dubio à nemine alio quam à diabolorum Principe inuentum & inſpiratum. Nam quid ego admoneam, quod cæcis & ſurdis eſt euidens, ex hoc eminere ſupra Euangelium veſtrum clariſſimam excellentiam Alcorani noſtri, qui ab iſtis omnibus prodigioſis mendacijs & blaſphemijs (quo enim ego leuiori nomine vti potero?) tam eſt alienus, vt omnia quam diligentiſſimè caueat, quæ vel leuem iſtorum contineant ſuſpicionē.

In

In nullis enim apud nos libris, in nullis Sacerdotum concionibus, in nullis vulgi ſermonibus iactatur verbulum aliquod de Deo peccati authore cauſa efficiẽte vel impulſore, de Deo innocẽtes damnante, de Deo transformato in diabolũ, efficacius quam ipſe diabolus in hominibus peccatum operante, nihil de Deo interfecto, de diuinitate mortua, nihil de reliquis illis paradoxis, quæ agreſtes Scythas, & inmanes Tartaros, vel Tartareos potiùs ſpiritus decent, quam homines ingenioſos, & ciuili humanitate prǫditos, artibuſque liberalibus inſtructos. E nobis certè quicunque ſumus vobis & religioni veſtræ Turcæ infeſtiſſimi, ita horremus opinionem veſtram de morte Deo illata, vt Chriſtum diuinum hominem ab ea miſeria liberemus, quem credimus (vt antea ſæpius admonui) quum mortem ei machinarentur Iudæi, diuina prouidentia ex eorum manibus ereptum, & in ſuperas beatorum ſedes tranſlatum, vbi immortalis viuet, donec ad Antichriſtum conficiendum illinc in mũdum deſcenderit. Et quis eſt vel mediocris intelligentiæ, qui non hanc fidem adeò ſinceram, planam, expeditam, rationi cõſentaneã cum vera Theologia congruentẽ, Deo nõ indignam, veſtrǫ cõfuſioni adeò multiplici, ſpinoſǫ, impeditǫ, cũ ratione, cũ ſenſu, cũ omni Theologia pugnanti, varijs iiſque nunquã explicandis difficultatibus tanquã præruptis ſaxis & mõtibus, & foſſis, & fluminibus obſitæ, & humana prudentia, & Diuina maieſtate indigniſſimæ, millies non anteponat? Exiſtimo quidem certè nullas eſſe hodierno die in orbe terrarum gentes, quǫ cum vobis Euangelicis quoad has horribiles de Deo opiniones ſunt comparandæ, niſi fortè quis extremos Orientis populos propè Calecutium obiicere velit, qui planè & directè Satanæ ſacrificãt, cuius in templis ſuis ſimulachrum formidabile, quatuor inſigne cornibus, hians ore vaſtiſſimo, naſo deformi, toruis luminibus, minaci & truculento vultu, hamatis digitis vncorum vel harpagum inſtar, flammis emicãtibus vndiquaque rutilans adorãt. Quod idolum Sacerdotes ſingulis diebus aqua roſacea aſpergunt, & variis odoramentis ſacrificijſque placant. Quanquam præ vobis iſti quoque orthodoxi, rectèque ſentientes iudicentur. *Deum enim optimum maximum cæli terraq́; potiſſimum architectum, & præcipuum authorem profitentur:* Satanam autem idcircò venerantur, quia credunt *à Deo illi vicariam operam iudicandi orbis delegatam, factamq́; poteſtatem vt vnicuiq́; pro benè aut malè factis debitam mercedem referat.* Ergo iſti vel hunc Principem tenebrarum illis cancellis à Deo incluſum credunt, vt vnicuique iuxta operum meritum iuſtam mercedem rependat; vos & Deum ipſum hoc idolo longè tetriorem animis veſtris atque auditorum veſtrorum impreſſiſtis, & cum non mi-

Ludouic. Patritius Roman. nauigat. li.5.c.2. & Munſter. in Coſmograph. in fine Aſiæ.

Ibi.

nùs

nùs iuſtis quam iniuſtis, bonis quam improbis formidabilem: cumque depinxiſtis abſq; vlla operum vel piorum, vel impiorum ratione infernum nihil promeritis, & cælum latronibus in ſcelere obfirmatis diſtribuentem, quam iſti idololatræ iniquitatem ne Satanæ quidem tribuendam cenſuerunt. Hoc Euangelium ecquis fratrum Euangelicorum tam duri oris eſt, qui cum noſtro Alcorano audeat contendere? Ecquis qui hos Lutheros, Caluinos, Bezas, Brentios, Zuinglios noſtro audeat Mahumeto, Sergio, Eubocaro, Homari, vel Hali comparare? Ecquis hac ſaltem ex parte eos Apoſtolos & Euangeliſtas appellare, quos naturali prudentia maximè rudes ſtultiſſimæque gentes ſuperarunt?

Ortelius in Theat. mundi. Matthias à Michou. de Sarmatia Europæa lib. 2. cap. 4. Iouius hiſtor. li. 13.

Feruntur eſſe in extremis Muſcouiæ ad Septentrionem finibus quidam, qui ſimulachrum quoddam quod vocant ſuo idiomate Czalababa, formam *aureæ vetulæ* præſeferens religioſè colunt eam ob cauſam, *quia idolum hoc Sacerdoti conſulenti quid ipſis faciendum, & quo migrandum ſit, certa* (vt aiunt) *dat reſponſa*, eiuſque potiſſimum ductu in illa vaſta terrarum ſolitudine diriguntur. Qua eadem ratione ante paucos annos commoti eorum vicini Tartari pro Diis certas ſtellas adorabant, quarum intuitu in illis montibus, & nemoroſis deſertiſque locis ſeſe gubernabant, qui in dies ſedes & domicilia mutabant. Error quidam ſuperſtitioſus & anilis: illud tamen in Diis talibus ſequebantur quòd humana infirmitas à diuina potentia requirit. Quum enim natura ſuggerat nos indigere numinis auxilio, hæc illi numina ſibi obſeruanda propoſuerunt, quæ eſſent vtilia & benefica, quæ vacillantes confirmarent, labentes ſuſtinerent, errantes dirigerent, & vbi humana prudentia deficeret, diuinum præſidium ſuppeditaret. Quod item antiquitus

Cicero de natura Deorum lib. 1.

AEgyptios commouit, vt Ibides, Ichneumones, Crocodilos, feles conſecrarent, quia nimirum magnas ex illis vtilitates percipiebāt. Sic itē Patrum noſtrorū memoria ſtupidiſſimi Americani farinam ex ſeminibus apud ipſos vſitatis conficientes, eamque ſanguine humano temperantes varia idola ſibi effingebant, eiſq; ſacella ſeparatim extruebant, nullum autem iſtiuſmodi Deum ſibi fabricabant, niſi à quo inſignem aliquā vtilitatem attēdebant.

Ferdinan. Corteſij narratio 2. in nouo orbe. pag. 580.

Quum victoriam in bellis expetebant, idolū formabant, à quo hanc gratiam expoſcerent: ſi vberem meſſem cupiebant, idolū temperabant, quod hoc eis bonum tribueret; ſi qua alia re indigerēt nouus ab illis ſtatuebatur Deus, qui huic eorū indigentiæ ſuccurreret; nec aliquem formabant ſibi, niſi à quo magnum aliquod expectabant commodū. At vos ſoli ex omnibus mortalibus ſelegiſtis Deū, & Tartarorū, & veterum Gentiliū, & Americanorum Diis tetriorē, qualem ipſe cōmu-

nis

nis naturæ inſtinctus maximè abominatur, qui errantes non corrigit, ſed magis peruertit, leuiter peccātes grauioribus flagitiis inuoluit, in mentibus hominū alioqui nō malorū operatur turpiſſimorū flagitiorum deſiderium & effectū, & quaſi ex altiſſimæ rupis crepidine labi incipientes non ſuſtinet, ſed cōtra impellit & præcipitat; & qui aliàs ſua culpa vix leue vulnus accepturi erat, hic illis ceruices frangit, & omnia membrorū oſſa comminuit. Inter multa Talmudiſtarum inſana deliria nullum eſt dementiùs eo, quod fingunt Deum magno dolore angi, & valdè ſe affligere propter quinq; ab eo factitata, quod creauerit Chaldæos, Iſmaelitas, peccatum originale, idololatriam, exiliū vel captiuitatem Babylonicam. Inſania ſtupidiſſima, & neſcio vtrum riſu an lamētatione dignior. At quanto iſte demētiſſimorum Rabbinorum Deus veſtro Euangelico præſtat? tanto certè, quanto vir olim improbus, nunc eorū peccatorum quæ in adoleſcētia admiſit pœnitēs, illi antecellit, qui obfirmato in ſceleribus animo de præteritis ſecurus, nouis ſeſe indies contaminat, & nullū ſibi ſtatuit improbitatis modum. Nunquā opinor, ſi omnes Aſiç, Africç, & Europç angulos, vltimaſq; Americæ oras peragrauero, inueniā tamen nationem aliquam à ſuis legiſlatoribus tali de Deo fide inſtitutā, quali vos veſtri præcones Euangelici imbuerunt, nec quicquam reperio ſimilius, quā quod de dānatis apud inferos ſpiritibus traditur, quorū à viris eruditis hæc vna æternæ damnationis pœna aſſeritur, quod tenebris mentium interioribus occæcati *blaſphemant Deum, eum appellantes tyrannum iniuſtum, &c* Ad quos hij Doctores veſtri (Samuel) accedunt proximè. Sed nolo diutiùs hanc Camarinam mouere, ne videar in illorum miſeria nimium inſultare, & hæc dico tui inſtruendi, non illorum exprobrandi gratia, quorum ego magis miſereor infœlicitatis, quā inuideo gloriæ: qui ſi cum hac fide ex hac vita deceſſerint, etſi aliàs fidē habuerint perfectiſſimam, & opera quoq; præclariſſima (quibus tamen non arbitror eos abundaſſe, qui in ſola fide acquieſcentes, opera contempſerunt) admodum vereor, ne à cæleſti regno excluſi ad eorum ſocietatem ſint adiuncti, quos hac doctrina maximè expreſſerunt. Quare illis omiſſis hoc tū (Samuel) tecum meditare & pondera, & quoniam optimè noſti, quantū tua interſit rectam de Deo tenere fidem, noli ſalutem tuam negligenter cōtēnere. Recordare eius principij, (quod tu ipſe huic diſputationi ſubiecisti, & ego quidē prorſus nō reprehēdo,) alia eſſe primaria fidei capita & fundamēta, alia eſſe quæ hiis fundamentis ita ſunt ſuperſtructa, vt hæc tamen immoto fundamento, ſuo loco moueri poſſint, & hominū eruditorū diſputationibus vētilari. Omnia autem quæ tu ieciſti religionis tuæ fundamenta, oſtēdi

Rabbini in Geneſ. ca. 6. Vide Sixtū Senenſem, Tom. 1. libr. 2.

Ioannes Benedict. en la ſomme des pechez. li. 1. cap. 5.

eſſe

eſſe incerta, ruinoſa, & à veſtris Doctoribus cōcuſſa atq; euerſa. Trinitatem perſonarum in Deitate prædicabas. At ea à pleriſque manifeſtè refellitur. Vnitatem naturæ deinceps vrgebas, at ea cum tribus Diis ingenitis, & a ſeipſis ſeparatim & ſingulatim naturam habentibus, & quoad effectus & proprietates non minùs quam naturæ originem diſtinctis quî poteſt conſiſtere? Propter Chriſti nomen multùm vobis placetis, & præ cæteris vos ſolos apud Deum gratioſos arbitramini. At quid illud eſt ſingulare, propter quod tātopere criſtas erigatis, & alios aſpernemini? Chriſtum ſæpenumerò quidē Deū vocatis, ſed eundē Patre minorem aſſeritis, naturalem Patris filium non creditis, ex Patris ſubſtantia genitum negatis, adorationem ei detrahitis, imò nudum eſſe hominem contenditis, & obiecto idololatriæ terrore veſtros ab eo colendo deterretis. An ſaltem vt diuinum hominem, & communibus Prophetis longè præclariorem admiramini? Recollige totam incarnationis hiſtoriam, quam frigidè doctrinam ſuam promulgauerit? quam imbecillem & deformem, & breui tempore perituram Rempublicam inſtituerit? quam inutiles ei leges præſcripſerit? quam flagitioſum populum doctrina ſua informauerit? in quibus peccatis, in qua deſperatione mortem obiuerit? quam nihil morte ſua profuerit, qui ſiue in effectu mortis, hoc eſt in Eccleſia & populo Chriſtiano conſideretur, perexiguum ſanè mundo attulit fructum, quum Eccleſia paucis poſt annis defecerit, & ea nullam omninò ſanctitatem, aut à peccato liberationē eius morte acceperit; ſiue mors ea per ſe ponderetur, multo minùs fructuoſa erat, vt quæ nihilò plus valuit ad ſalutem hominum procurandam, & abolenda peccata, quam mors Abelis, aut Iſaiæ, aut etiam beſtiarum, quæ in veteri Teſtamento immolabantur. Quæ capita maturè expenſa, tuæ profeſſionis innumerabiles viros bonos eo compulerunt, vt iſta de paſſione & Chriſti morte omnia myſticè, tropicè, & figuratè ſint interpretati, & hanc de Chriſti morte hiſtoriam tanquam omnium abſurdorum abſurdiſſimum exploſerunt, & crudeliſſimam in medijs ignibus mortem ipſi tolerare, quam illam Deo indignam mortem confiteri voluerint. Denique quod principale quiddam eſt, hæc ego oſtendi eſſe alijs tui Euangelij regulis conſentanea, illa nimirum priora de ſublata perſonarum Trinitate & vnitate, quia Trinitas eiuſmodi manifeſtis ſacrarum literarum teſtimonijs non cōprobatur, & hæc poſteriora de tropica Chriſti paſſione, quia & Lutherani & Zuingliani, alios eoſque proximos & coniunctiſſimos fidei Chriſtianæ articulos ſimili tropicarum locutionum diſtinctione interpretantur. Et quod ſupremum eſt, tuorum ego Euangelicorum non certos Doctores, non pau-

eos auditores, ſed integras prouincias, ciuitates, populos innumeros, Polonos, Hungaros, Tranſyluanos, Germanos, Gallos, Heluetios, Geneuẽſes, Flandros, Brabantos, Hollandos, noſtros quoq; Anglos, & noui etiã orbis Americanos ſuo nutu & ipſa Euangelij veſtri inclinatione ad hanc fidem propendentes, & ad eam vſque iam dudum prouectos demonſtraui. Si iam ab iſtis diſceſſeris, & ad noſtrum Alcoranum intuendum oculos conuerteris, quám inſignem metamorphoſim intuebere? Ex quali inferno horrendas contra Deum & Chriſtum blaſphemias eructante, in quam beatam alterius quaſi paradiſi amænitatẽ transferere? Quanto enim eſt doctrina noſtra ab iſtis fœdiſſimis erroribus liberior? quanto de Dei vnitate purior, ſimplicior, & conſtantior? quanto de Chriſto vel hîc in mundo agente præclarior, vel Eccleſiam ædificante glorioſior, vel in cælum, ne ab impuriſſimis hominibus interficeretur, ſublato, honorificentior? Mitto quæ poſtremò dicta ſunt de Deo ſcelerum cauſa, & diuinitate mortua, eiuſmodi nimirum, vt non homines, imò ne pecudes quidem deceant. Sunt enim (vt dixi) diabolorum propria, atque vtinam ſempiterna obliuione poſſent obrui. Ex quo tamẽ hunc fructum colligere poſſumus, vt quum eorum deformitatem aſpexerimus, tanto vehemẽtiùs ad ea tanquam periculoſiſſimos ſcopulos velis remiſque fugienda incitemur.

ARGVMENTVM
CAPITIS XIX.

Ludouicus ex huius diei colloquio magis quam ex præcedentibus iudicat Caluiniſtarum doctrinam eſſe peſtiferam: quia perſpicuè ducunt ſuos ſectarios ad abnegationem SS. Trinitatis, in qua impietate Trinitarios plurimum confirmant, dum eos videntur refellere. Beza qualis Theologus, & quibus argumentis libros ſuos implere ſolet. De concilio primo Niceno. Hæretici à Chriſti Eccleſia recedẽtes, etſi ad tempus à ſuis ſectarijs tanquam doctiſſimi prædicantur, tandem tamen probantur eſſe prorſus ignari. Sic Melancthon ad aliquot annos in ſumma fuit gloria, tanquam Princeps quidam Euangelij, poſtea etiam à ſuis maximè contemptus tanquàm planè impius & infidelis. Illius vt item Caluini (quorum vterque S. Trinitatem pluſquam Arrianicè impugnauit) ignorantia in maximis fidei myſteriis, ab omni vel infima ſortis Chriſtiano certa fide credendis, rectè à Stancaro Caluiniſta notatur. Caluini ſibi ſæpenumero cõtrarij & Beza, Arriana argumẽta ſoluũtur cũ explicatione Catholica fidei de S. Trinitate & myſterio Incarnationis; quæ quoad ſingulas vtriuſq; partes ab iſtis cõuulſa eſt.

Rr CAPVT

CAPVT XIX.

VT primum digreſſus eſt Michæas, crepuſculo vt alias dirimente colloquium, & reliqui duo ſuum iter cœperũt, ſtatim quaſi indignatione, aut dolore aliquo incitatus Ludouicus ita Samuelem affatur. LVDOVICVS. Equidem diuina gratia à primis ferè incunabulis improbaui (Samuel) religionem iſtam nouam, eiuſque authores, Lutherum, Caluinum, Bezam & ceteros tanquam hæreticos & hoſtes Eccleſiæ à bonis omnibus fugiendos cenſui. At verò huius diei ſermo igni iam olim accenſo plurimum infudit olei, meque Euangeliſmum hunc totum tanquam ſentinam quandam & gurgitem Antichriſtianæ impietatis facit exhorreſcere. Quid enim tetriùs, quid fædiùs; quid contra Deum, contra Chriſtum, cõtra fidem rectam, contra bonos mores portentoſius fingi poteſt, quàm quæ à veſtris hominibus publicè ſcripta vulgataque oſtendit Michæas? Equidem ſi hic ſit Euangelij veſtri character & ſenſus hæc inconſtantia & varietas, ſi hæc verſandi exponendique ſcripturas, & quiduis ex eis exprimendi contra totam antiquitatem licentia ſingulis ſectariis ſit facta (& ab hoc iure libertateque Euangelica vnum ſectarium magis quam aliũ, Ochinum magis quam Bezam, vel Stancarum quam Caluinum qua fronte, quo iure arcere poteſtis?) Mihi quidem abundè perſuaſum eſt millia Zuinglianorum vel Caluiniſtarum in Turcarum Moſqueas tranſituros (quod etiam experimento vſu venire cõſpicimus) priuſquam vnus Turcarum a ſua fide quam habent firmam, conſtantem, & ab his quotidianis rixis, ſectis & factionibus liberam, in Zuinglianorum cuiuſcunque ordinis congregationes ſit venturus. Qui enim hoc poſſibile eſt, quando iſti veſtri ductores, qui fratribus ſuis Trinitariis ad Alcoranum proximè accedentibus valdè ſe infeſtos ſimulant, vna generali Euangelij ſui regula plus nocent, ad eos in errore confirmandos, quam integris libris proſunt ad veritatem eis perſuadendam. Ex ea enim regula de nullo fidei dogmate amplectendo, quod non in literis ſacris *apertè planéque*, & vt addit Caluinus, *copioſe* deſcribatur, certo certius eſt præcipua religionis Chriſtianæ myſteria ruere, quæ vt ex tota ſcriptura conſtat, & ex fide primitiuæ Eccleſiæ conuincitur, in literis ſacris vel non omninò, vel ſaltem adeo breuiter, conciſè obſcurèque ſunt poſita, vt quemadmodum non eſt cuiuſuis hominis ex quibuſ-

uis

nis venis metallicis aurum, ex quouis flumine vel maris ſinu piſces optimos, aut gemmas pretioſas, ex quauis arbore Mercurium, imaginem ſcitam & elegantem extrahere; ſed iſta & ſimilia omnia artificem peritum, induſtrium, & in illis ſeparatim rebus exercitatum requirunt: nō aliter, imò multo magis, ſcripturæ quæ diuinæ ſapientiæ aurum, & Chriſtianæ fidei pretioſiſſimas gemmas habent abſconditas, vt ea effodiantur, neceſſario exigunt hominem Chriſtianum, in religionis officiis enutritum, & in primis eo ſpiritu imbutum, cuius eſt Eccleſiam in omnem veritatem ducere, & quam Eccleſiam iàm mille quingentos annos in omnem veritatem actu & re ipſa duxit. Quare ex eo impio Canone, ſacroſanctæ Trinitatis & trium perſonarum pleraque arcana, creditu tamen neceſſaria, fuiſſe neganda, priùs ex Bernardino Ochino Apoſtolo veſtro præmonui, & cuiuſuis erat hominis vel minimum quid in his rebus intelligentis aduertere. Cæterum (quod eſt mirabilius) non tantum generalibus iſtiuſmodi ſententiis, ſed proprio & peculiari modo, illis dico locis, in quibus videri vultis iſtos homines occidione vltima ad internecionem delere; illis ipſis in locis eos admodum erigitis, & contra veram fidem armatis. Expende enim hanc ipſam Bezæ epiſtolam, in qua magno molimine ſimulat ſeſe cum iſtis ſuis bellum crudeliſſimum gerere, vbi Patres Nicænos *præſtantiſſimos Dei Angelos* vocat. Vna enim adiicit *fuiſſe in eis neuos* & errores. Si fidei neuos habuerint, quemadmodum perſuadebimus homini Trinitario eos fuiſſe *præſtantiſſimos Dei Angelos*, quando minimi Angeli, imò infimi homines, ſi tamen ſunt Chriſtiani, fidem habent puram & incorruptam, & nullis errorum neuis maculiſue cōtaminatam. Si Patres iſti advnū omnes habuerint *neuos*, quàm promptum eſt Trinitario, Beza ſic admonente, ſubiicere eorum de Trinitate fidem fuiſſe vnum ex illorū neuis maximis & craſſiſſimis? Quem hîc exitū habet Beza aut Bezanus aliquis, niſi vt reſpondeat, qui fuerint neui, qui non, iudicium petendum eſſe à ſeſe, & à ſuo Geneuenſi miniſterio? (vel quod idem valet) à ſacris literis, quemadmodum Beza & ſui Geneuenſes pro ſuo ſpiritu eas expoſuerint. Sic rurſus eodem in loco homo impudens garrit: *Nititur, fateor, veritas verbo Dei: & cum iudicio legendi ſunt Patres*, &c. quo? proprio, an alieno? Si proprio; ita *cum iudicio* iam dudum legerunt Ochinus, Philippus Melanchthon, Blandrata, Gentilis, Seruetus; & eos in fide Trinitatis grauiter erraſſe definiunt. Si alieno; explicent quorum, Lutheranorum, Arrianorum, Brentianorum, an Geneuenſium? Quid habet quod reſpondeat, niſi Geneuenſium, hoc eſt, eorum hominum, quorum Princeps & Deus quidam eſt Theodorus Beza. Si enim aliter reſpon-

Ioan. 14.

Beza Epiſt. 81. *pag.* 337.

deat, eadem opera liberum facit illis ſuo vti iure, hoc eſt, Patres omnes, Concilia omnia, Eccleſiã omnẽ pro ſua (vt faciũt) libidine aſpernari. Nam quod cramben ſuam ter & amplius recoctam ſubiungit: Sed *quis nullam adhuc fuiſſe Eccleſiam* (*vt certe nulla fuit, ſi iſti vera dicunt*) *conceſſerit*, pueri & mulierculæ norunt in Bezam retorquere, & Caluiniſtas: videlicet nullam fuiſſe hactenus Eccleſiam, ſi Caluiniſtæ vera dicunt, quando de ſacrificio, de ſacramentis, aliiſque permultis Eccleſia Catholica omnibus temporibus ſecus quam iſtos iis de rebus ſenſiſſe notiſſimum eſt. Non eſſe autem Eccleſiam Chriſti, quæ publico iudicio & fide hæreſim vnam vel falſam doctrinam quamcunque comprobat, vnicuique Chriſtiano tam eſt certum & exploratum, quàm certò credit ſymbolum fidei ſuæ, in eaque *vnam Eccleſiam Catholicam*, quam non credere, ſed horrere & execrari debet, ſi vllius hæreſis & impietatis ſit aut fuerit magiſtra. Sed iſta ſatis dextrè & copioſè tractauit Michæas, ideoque ego prætereo. Vnicum illud te notare velim, Samuel, Bezam qui in hæreticis illis refellendis tot epiſtolas conſumit, in quibus ſemper *Eccleſiam Catholicam* ſuis illis fratribus tanquam arcem inuictam opponit, qui in vna prolixa epiſtola plus quam viginti paginas continente, ſemel, iterum atque iterum ad *Eccleſiæ Catholicæ* præſidium confugit, in omnibus autem illis nec vnam profert ſcripturæ ſacræ ſententiam, quæ per ſe ſola abundè ſuffeciſſet ad obſtruenda illorũ hæreticorũ ora, & quam illi toties tam procaciter flagitabãt: iſtum hominem hoc ſuo ſilentio ſatis apertè clamere, ſe non potuiſſe claris ſcripturis in hac noua ſcripturas peruertendi licentia hæreticos illos coarguere, ideoque ſcripturas feciſſe miſſas, & in ſolius Eccleſiæ Catholicæ & Conciliorum maieſtate, Catholicis quidem auguſta & veneranda, Trinitariis autem & ipſi nominatim Caluino Bezæque, leui & contẽpta (quam quiſque Miniſter, authore Caluino & Beza, ad priuatum iudicij ſui examen reuocare poteſt) conquieuiſſe. Ideo quod tu Bezam adeo magnificè extollis, eumque facis in aduerſariis debellandis tam inuictum & robuſtum Theologum, facis tu quidem aliorum Euangelicorum more, qui ſinguli ſuæ ſectæ magiſtros, alij Illyricum, alij Heshuſium, alij Maiorem, alij Ioannem Caluinum & Theodorum Bezam, ſinguli pro palati ſui varietate tollunt ad ſydera: verum homines magis æqui & indifferentes longè aliter de Beza ſentiunt & ſcribunt. Certè quidam illius (iuxta Eccleſiæ tuæ Anglicanæ, & ipſius etiam Bezæ confeſſionem) amicus & frater, Lutheranus, idemque Superintendens eum aſſerit ſophiſticum eſſe nugatorem, omnis ſolidæ Theologiæ inanem, qui victoriam ſtatuit in maledictis potiùs quàm

Calu. Inſtitut. lib. 4 cap. 9. §. 8.

Beza Epi. 5. pa. 47.

Conrad. in Theol. Caluinif. li. 2, fo. 2.

quàm argumẽtis, in cuius ſcriptis *viuum exemplum* (inquit ille) *ruſticorum & imperitorum hominum, qui cum deſunt rationes & argumenta, recurrunt ad conuitia: vel etiam hæreticorum, quorum vltimum præſidium eſt, proſilire ad contumelias* Neque enim aliter *impurus ille, ille obſcenus & athæus Beza, ſatanicas blaſphemias velut incarnatus diabolus euomit* (non diſcedo à verbis authoris) *homo ex dolis fraudulentia, impietate, totus conflatus,* cuius ſingula verba, imò *ſingulæ penè ſyllabæ & literæ adeò tinctæ ſunt conuitiis, mendaciis, & blaſphemiis,* vt iſte Superintendens grauiſſimè pronunciet, *ſe hoc tempore nullorũ Sacramentariorum ſcripta legiſſe* (præfatur autem ſe *per 23. annos totos vltra 220. talia legiſſe & relegiſſe*) *vbi plura conuitia & blaſphemiæ reperiantur, quàm in huius beſtiæ inuectiuis.* Sic ille. Alibi cum omnium *Caluiniſtarum libros obſcenitatibus, blaſphemiis, erroribus, & plurimis palpabilibus nugis ſcatere aſſerat.* Hoc ne ſine argumento maledicè potiùs quàm Theologicè dictum videretur, omiſſis aliis Theodorum Bezã exempli gratia proponit, ex cuius ſcriptis *non modo contra Papiſtas, ſed etiam Lutheranos hoc* (inquit) *abundè poteſt demonſtrari. Et hæc adeo ſunt vera, vt ipſos Sacramentarios pigeat & pudeat ſcurrilitatum & blaſphemiarum, quas Beza ſine metu diuinæ maieſtatis euomuit, ſicut ipſe Lauatherus fateri cogitur, & aliquod nobiliores Caluiniſtæ apud ipſum Bezam conqueſti ſunt.* Et quanquam Beza excuſet omnia, vocans *ſanctam vrbanitatem: hæc tamen vrbanitas* (inquit iſte Patriarcha) *non Theologos in pietatis ſchola verſantes, ſed lenones effrontes, & ſcurras ſpurciloquos in ludo meretricio à Thaide vel Candida profuga eruditos decet. Vnde haud dubiè noſter ille Beza floſculos ſuarum elegantiarum decerpſit.* Mox fortiùs vrgens atque probans hoc de Bezæ maledico & elumbi in diſputationibus & ſcriptionibus charactere. *Si quis* (inquit) *de hac re ambigere velit, ille duos famoſiſſimos dialogos Bezæ contra D. Heſhuſium legat, qui certè non ab homine, ſed ab ipſo incarnato Beelzebub exarati eſſe videntur. Horrẽt animus blaſphemias obſcenas, & diabolico atramento tinctas referre, quas iſte impurus conuitiator & Atheus in dialogis illis, in articulo grauiſſimo blaſphemè, impiè & ſcurriliter eructauit.* Certè adeo ſunt fœdæ, vt ipſe Beza paulò poſt quò ſpecioſiùs priorem editionem ſupprimeret, ſecundam procurarit, *in qua ſeptem folia integra omiſit, & loca plurima expunxit, quæ erant in editione priori.* Quanquam iſte bonus & grauis Superintendens hac qualicunq; caſtigatione non contentus, optat *vt non modò iſti dialogi in vniuerſum, ſed ſimul alia eius omnia impia & blaſphema ſcripta quæ ſunt plurima, abolerentur, ne à teneris, piis, & caſtis hominibus viderentur in æternum.* Sic ille. Hoc, Samuel, ſatis clarum indicium eſt, Theologiæ Bezanæ robur alibi quam in ſcripturis ſacris

Ibi. fol. 8. 14. 20. 60

Ibi. lib. 1. fol. 92. In præfatio.

lib. 3. fol. 34.

Beza Epiſt. 6. pag 62.

Beza in erecphagia fo 77

Vbi ſupra fol. 55 & li. 2. fo. 77 78. 127.

aut argumentis *ex verbo Dei* penitus conſiſtere, & ſi quam de hoſtibus victoriam conſecutus eſt, eam non *verbo Dei*, ſed verbo ſuo comparaſſe, lingua ſua obſcenitatis, maledicentiæ, conuitiorum & blaſphemiarum pleniſſima quæ homines Chriſtiani ferre non poterant, eos in fugam vertiſſe. Certè ſuæ Candidæ quædam honeſte non nominanda, ne cogitanda quidem adeo turpiter & ſcurriliter alicubi ad Lutheranorum ora confert & præfert etiam, vt ſi aliunde teſtatum non eſſet, vel ea ſola ſpurciſſima obſcenitas non leue præberet argumentum, Bezam bonam ſuæ Theologiæ partem in luſtris & fornicibus didiciſſe, ideoque non fuiſſe, nec iſte potuiſſe tam magnum Theologum quàm tu imaginaris. Sed mittamus Bezam cum ſua Candida, vt ad alia maiora veniamus: eamque etiam ob cauſam ne nimiſ ſim prolixus, mitto quod eſt à Comminiſtro tuo contra Nicæni Concilij authoritatem & canones excogitatũ. Nam nec Canones illi in vulgatis conciliorum exemplaribus reperiuntur, & de numero & veritate Canonum qui alicubi extant, inter doctos magna eſt controuerſia, & in illis recenſendis explicandiſque, Rufini error à doctis hominibus iure coarguitur, & tantum abfuit à Patribus illis omniſ immoderata ſeueritas, vt potius conſtet eos magna vereque Paterna indulgentia plurimũ laxaſſe ex eis, quæ antea grauiter Patres in quibuſdã Synodis Prouincialibus arctius aſtrinxerant: & denique quodcunque ſit ab illis 318. Apoſtolicis epiſcopis conſtitutum, abſq; vlteriori aliqua diſceptatione apud hominem moderatum com muni fide & honeſtate præditum multò plus ponderabit, & certo iudicio, ratione, veraque Theologia nitri longe magis æſtimabitur, quàm iſtorum Venereorum Miniſtrorũ loquaciſſimę battologię: qui ſi audiant aliquid de ſeria pœnitentia ad peccatorum deteſtationem conſtitui, aut contra carnalem licentiam & complexus fœmineos, ſtatim exclamant quaſi pugionibus confixi totum Euangelium ruere. Hæc itaque mitto, ne longis & non neceſſariis diſputationibus non multum profuturis, nec huic loco multum congruentibus me inuoluam: & ad labyrinthum illum vel potius Chaos pugnantium de ſanctiſſima Trinitate opinionũ accedo, in quo tamen pro rei magnitudine & amplitudine breuiſſimus ero, quia pleraque ab ipſo Michæa non malè explicata ſunt. Et hæc quidem hiſtorica certaminum veſtrorum, quemadmodum ſemel à veritatis Eccleſiæque Catholicæ via digreſſi, in nouos ſubinde hæreſum anfractus & præcipitia delapſi eſtis, narratio, abundè docere poteſt Chriſtianos omnes, vt nulla ſcientiæ iactatione, nulla de ſcripturis apertis pollicitatione, nulla hominum quamuis alioqui excellentium admiratione, ab antiqua & Catholica

maio-

Vide Caluiniſt. Theolog. l.2. fo.14

pa.426. 427. A.

Vide Cæſarem Baronium Tom.3. an.325. à pa.270. ad 280.

maiorum ſuorum fide abduci ſe patiantur. Illa enim promiſſa magnificentiſſima ſemper in fumos reſoluuntur, clariſſima quæ promittitur lux, deſinit in tenebras, & qui ſua ſuorumque opinione putantur homines longè doctiſſimi, manifeſtis tandem experimētis probant ſe vulgaribus & ſimpliciſſimis Chriſtianis, ipſis pueris & aniculis ſtolidiores. Egregie Propheta David, *Super ſenes & doctores intellexi, quia mandata tua cuſtodiui.* Pſal. 118.
A quibus Dei mandatis, maximè à fide per Chriſtum & Eccleſiam eius nobis tradita ſi quis ſemel recedat, etſi totos dies noctesque ſcripturas verſet, & propter multiplicis & ſummæ doctrinæ opinionem ſectariis ſuis videatur Propheta vel Euangeliſta admirabilis, eſt tamen (vt verè inquit Apoſtolus Paulus) *ſuperbus, nihil ſciens*. Iſtorum documentum accipe in tuis ipſius etiam Theodori Bezæ Magiſtris, huius ætatis hæreſiarchis, idque quoad hanc Sacroſanctæ Trinitatis fidem, quæ debebat eſſe in omnibus Chriſtianis, ipſis etiam pueris & mulierculis fundatiſſima. Cœpit primo Martinus Lutherus, fortaſſe non tam rem, quàm vocem illam ὁμοούσιος carpere, & quia ſancti Patres in Concilio Nicæno non illud ſanxerant & definierant expreſsè à ſcripturis petitum, ſed à maioribus certa traditione ſumptum: idcirco iſte quia nihil volebat niſi expreſsè ſcriptum, *Odit* (inquit) *anima mea hoc verbum ὁμοούσιον*: qui erat primus gradus ad Eccleſiæ in Conciliis generalibus loquentis contemptionem. Excepit illum Melancthon, & de illo tremendo myſterio ſuopte ingenio loqui & ſcribere auſus, quæ monſtra peperit, quos blaſphemias euomuit? qualem Deum, Chriſtum, qualem Spiritum ſanctum effinxit, qui particulas quaſdam diuinæ eſſentiæ detractas illis impartiuit. Erat quidē Melancthon vir elegans, in politioribus literis egregiè verſatus, per totam Germaniam in omnibus Synodis, colloquiis, & conuētibus vel Theologorum, vel Principum, quoties de Religione agebatur, actor primarius, & vbique apud Proteſtantes valde celebris, & in primis Caluino gratioſus, vt ex plurimis eorum epiſtolis apparet. Ad multos certe annos in tanta fuit apud Proteſtantes gloria & exiſtimatione, vt alij eum cum Luthero vocarint *Euangelicæ doctrinæ inſtauratorem*, & *noſtri ſæculi ornamentum ſingulare*, alij *Phenicem*, alij *virum incomparabilem, ac omni virtutum & doctrinarum genere inſtructiſſimum*, alij aliis modis incredibiliter extulerint. Et tamen quia verè ſuper petram non fundabatur, ſed à firmitate & ſtabilitate vnius Chriſtianæ fidei diſcedens nouam ſibi fidem commentus erat, in ea adeo erat varius & inſtabilis, ita ſingulis ferè annis mutabat Confeſſiones ſuas, vt ipſius diſcipuli ex eius ſcriptis eius turpiſſimam mutabilitatem deprehēdentes, cum tan-

1. Timoth. 6. 4.

Luther contra Latom. Tom. 2. fol. 352

Beza in Icon. Lanther. in hiſtor. Sacram. fol. 47. Martyr contra Gardin. parte 4. pag. 768.

Theolog. Caluiniſ. lib.2.pa. 98.95.92. Ibi.p.117.

Plura de Melanct. vide ſup.

tum non æternis inferorum flammis adiudicent, quem aiunt *ſpiritu vertiginis & cæcitatis à Deo percuſſum vt poſtea ex vno errore in alium ſit prolapſus, & tandem neſciuerit quidnam fuerit credendum*: quod *manifeſtè veritati diuinæ contradixerit turpiter & cum perpetua ſui nominis ignominia. Atque Aaron ſuis auditoribus vituli aurei adorandi, ita Philippus non minoris idololatriæ Germanis author fuit trahentis adhuc telam longam errorum & idololatriarum, addo & vltionum diuinarum.* Hic eſt exitus illius magnificæ Theologiæ Melancthonis ita aliquando decantatæ, quæ ab incomparabili ſplendore & Euangelij puritate deſijt in tenebras infernales, in infidelitatem, in idololatriam, in Atheiſmum. Qui enim nullam certam fidem habet, quis dubitet eum eſſe ſimpliciter Atheum. Et tamen eum complexus Ioannes Caluinus tanquam Oreſtes ſuum Piladem à pari adulatorum glorificatione, qua aliquando fruebatur, tandem in parem contemptionem incidit, qui quamuis & ſibi ipſi videbatur aliquid, & à ſuis communi more aliorum ſectariorum ſuos hæreſiarchas aliis omnibus anteferentium celebretur pro doctore excellentiſſimo, cui parem à temporibus Apoſtolorum Eccleſia neminem vidit, quem eius ſectarij nominatim Miniſtri Pinczouienſes in Polonia, & alij vocant *Doctorem doctorum, & Theologum Theologorum, qui vnus plus valet quam centum Auguſtini*: quia tamen poſt defectionem ab Eccleſia nimium fauit Melancthoni, vel quòd æquè verum eſt nimium amauit inuenta ſua, his magiſtris confiſus in errores contra Deum illis Melancthonicis nihilo minus portentoſos incidit. Præiuit Melancthō in illo Arianiſmo de Chriſti Deitate inſra paternā imminuta, & vna corrumpendo textum Euangeliſtæ (tam ſunt iſti noui Euangeliſtæ in veri Euangelij doctrina tractanda religioſi) ſic Chriſtum loquentem introducit; *Nunc miſſus ſum ſubiectus cruci, & ſeruio meæ vocationi: Deinde verò gloriam ó Pater mihi reſtitue, quam ante conſtitutionem mundi apud te habui. At hoc dictum de eſſentia loquitur Ioan. 1. Verbum erat Deus. Hæc ibi blaſphemus Melancthon Deus tuus Caluine.* Vbi diligenter notandum eſt, verbum Chriſti & Euangeliſtæ δόξασον, quod hoc in loco nihil vnquam ſonuit apud aliquos fidos interpretes, niſi *glorifica* vel *clarifica*, hunc bonum Melancthonem ad Arrianiſmum ſuum colorandum peruertere, *reſtitue mihi*, quaſi Chriſto incarnato aliquid de cæleſti Deitatis gloria deceſſerit. Sequutus Melancthonem Ioannes Caluinus, quia Melancthonem vehementer amauit, & in *Melancthonis perſona* aliquo modo reprehenſa *totum Euangelium nonnum dedecore aſpergi, & impius profitetur ad ludibrium putabat* (ac ſi Philippus Melancthon vnicus eſſet Euangelij fabricator, aut vt alter Atlas cælum Euangelicum

Beza in Iconibus. Apud Stã-charum M. 8.

Melanct. in locis communibus an. 45. pa. 43. Stancar. contra Caluin. Epiſtol. N. 5. Ioan. 17. 5.

gehtum ſuis humeris ſuſtineret) ne Melančthonem relinquendo totum *Euangelium dedecore aſpergeret*, Melanĉthonis Commentarium arripiens, veriſſimam & concordem Eccleſiæ Catholicæ, omniumque Chriſtianorum ab Apoſtolicis temporibus fidem nequiter & prorſus Lucianicè irriſit. Hæc enim ſunt illa ludicra & iocularia: *Vnus Deus, id eſt, Trinitas: Creditis in Deum, id eſt, in Trinitatem. Vt cognoſcant te vnum Deum, id eſt, Trinitatem. Hoc* (inquit ille) *non modò tanquam inſipidum, ſed prophanum quoque repudiamus*, perinde ac ſi Chriſtianis alius eſſet Deus quam Trinitas, aut in alium Deum quam Trinitatem credi oporteret, aut Chriſtus, ſanctuſque Spiritus excluderentur, vbi de vnius Dei agnitione agitur. Deinde particulatim de imminuta Chriſti incarnati Deitate, idem prorſus cum Melanĉthone ſentiens & docens, quemadmodum variis in locis demonſtrauit Michæas, in ſuis ad Polonos epiſtolis eandem impietatem ſeuit, tam improbè & flagitioſè, vt iuſto dolore correptus eius aliquando admirator, poſtea hac occaſione aduerſarius, exclamet contra eum: *Quis diabolus ô Caluine te ſeduxit, contra Filium Dei cum Arrio obloqui, vt oſtenderes eum priuatum fuiſſe gloria ſua, nunc autem petere eam ſibi dari, quaſi non ſemper eam habuerit! Antichriſtus ille Septentrionis quem tu adoras imprudenter, Melanĉthon Grammaticus hoc fecit.* Et paulò poſt graui vſus admonitione, quam ego tibi quoque Samuel cupio eſſe ſalutarem: *Caue* (inquit) *Chriſtiane Lector, & maximè vos Miniſtri omnes verbi Dei, à libris Caluini cauete, & præſertim in articulo de Trinitate, incarnatione, mediatore, de Sacramento baptiſmatis & prædeſtinatione. Continent enim doctrinam impiam, & blaſphemias Arrianas, vt in Caluinum ſpiritus Serueti combuſti ſecundum Platonicos remigraſſe videatur.* SAMVEL. Satis quidem mordaciter, ſed eo opinor acriùs Caluinum inſectatus eſt Stancarus, quia priùs eum Caluinus apud Polonos tanquam Neſtorianum traduxerat. Quare vt par pari referret, ipſe viciſſim Caluinum inclamauit Arrianum. Aut fieri poteſt ægrè tuliſſe, quod Caluinus Melanĉthonis, cõtra quem tanquam apertum Arrianum multa & priuatim, & publicè ſcripſerat Stancarus, defenſionem ſuſcepiſſet, ipſumque *Stancarum ambitione excæcatum* dixit, quod non *reputaret in eius perſona totum Euangelium dedecore aſpergi, & impijs proſtitui ad ludibrium*, quæ verba ad æmulum ſuum extollendum tam ampla & magnifica altiùs fortaſſe in Stancari pectore inſederũt, eumque ad hos aculeos commouerunt. Quanquam etiam in peculiari Reſponſo, quod Caluinus ſcripſit *ad fratres Polonos, quomodo Chriſtus ſit mediator ad refutandum Stancari errorem*, non leuiter hominem perſtrinxit tanquam *faſtu turgidum, & ambitione communi ha-*

Caluin. epiſtol. ad Polonos. pag. 946.

Stancar. vbi ſupra N. 4.

Ibi O. 3.

Caluin. in epiſtol. ad Polonos pag. 940. 945.

Inter Tractat. Caluin. pag. 939.

reticorum morbo laborantem. LVDOVICVS. Quæ cauſa hûc impulerit Stancarum, non meretur longam inquiſitionem. Si vera dixerit, illud eſt multo magis curãdum. Si Caluinſt tantummodo clamaſſet Arrianum, clamores talis hominis abſque ratione & argumento, ego non minus quã clamores hominis furioſi & phrenetici æſtimaſſem. Cæterùm quando per multas paginas ſuos clamores ratione & veritate niti oſtendit, quando capita, loca, paragraphos ex epiſtolis, ex Inſtitutionibus, ex Harmonia & Commentariis in Euangelia & Epiſtolas Apoſtolicas adducat, quæ copioſè ſolidèq; demonſtrent has accuſationes eſſe veras, nos ex talibus documentis colligamus ad hæreſes has cauendas quod nobis poteſt eſſe vſui, cauſas talium criminationum ipſis, eorúmque Sectarijs relinquamus.

A fol. 97. ad 122. L. 2 ad O. 3.

Quanquam quod Caluinus eum Neſtorianum dicit, fortaſſe nihil eſt quam maledictum ex malitia Caluini profectum. Vtrum poſtea in hæreſim eam inciderit, in alterutram partem nihil ſtatuere poſſim, quia libros eius poſteriores non vidi. In iis certè quos ſcripſit & inſcripſit *de Trinitate & mediatore Chriſto Ieſu aduerſus Henricum Bullingerum, Petrum Martyrem, Ioannem Caluinum, & reliquos Tigurinæ, & Geneuenſis Eccleſiæ Miniſtros, Eccleſiæ Dei perturbatores*, arbitror nihil directè Neſtorianum contineri. Plurimis ſanè in locis Neſtorium & Neſtorianam hæreſim execratur, refellit & anathematizat: & nominatim Tigurinis eundem Neſtorianum obliquè vocantibus ita reſpondet: *Hoc profiteor, & coram Deo & hominibus fateor, me nihil negotij habere cum Neſtorio & Neſtorii doctrina. Imò phraſes omnes de Chriſto loquentes tam in magiſtro ſententiarum, quam in Doctoribus ſcholaſticis aliiſq; Doctoribus antiquis accuratè cognoſcere volui, & diligentiſſimè intelligere curaui, ne fortè ex ignorantia in phraſes Neſtorianas impingerẽ. Verũ (quia omnis homo peccat) ſi quis mihi errata mea oſtenderit, Deo imprimis, deinde illi maximas agam gratias de admonitione & increpatione: & ſtatim retractabo.* Sed quid opus eſt tẽpus conſumere in iſtis aranearũ telis, litigare de lana caprina? Etiamſi Neſtorianus non fuerit, hæreticum Zuinglianum fuiſſe certum eſt: & quæ de Caluino ſcripſit, quia ratis, certis euidentiſſimiſque probationibus aſtruit, idcirco ſiue ſit Neſtorianus, ſiue Zuinglianus, ad Caluinũ Arrianiſmi conuincendum valent, & ad te à Caluini ſtudio deterrendum valere debent Samuel. Sed nondum abſolui quod propoſueram, & quod fortaſſe magis Caluinum pupugit, quam reliqua omnia vel à Michæa, vel à te cõmemorata, & quod mirabar à Michea fuiſſe prætermiſſum, cùm apud te Caluiniani nominis authoritatem eleuare vellet: niſi quia ſuſpicor aliquas reliquias priſtinæ de Caluini excellentia exiſtimationis eius animo inhæreſcere,

Ibi in Caſtigation. ad epiſt. Miniſtrorum Tigurinæ Eccleſ. f. 6. 7.

vt noluerit omnia quæ illi erant in promptu, & eius cauſæ inſeruiebant, in medium proferre. Illud intelligo, quod Caluinus in hoc argumento de Trinitate, de Deo, de Chriſto & perſonis diuinis tam pueriliter errat, toties & tam breui ſpatio ſibi contradicit, ita contra communia Theologiæ Chriſtianæ principia labitur, vt ille eius Coapoſtolus eum cum Melancthone magis Grammaticis, quam Theologis annumerandum cenſeat, quod vnum forſaſſe plus quam reliqua omnia Caluinum contra illum acuit & incendit. Sic enim ille ad Caluinum: *De illo loco* *Vbi ſupra*
Scriptura (quemadmodum Chriſtus poſt reſurrectionem à Pa- *N. 4.*
tre glorificari poſtulabat) *& ſimilibus cur non potiùs conſuluiſti ſupradictos Theologos, Cyrillum, Auguſtinum, Athanaſium, Chryſoſtomum, &c. quam vnum Grammaticum Melancthonem? At omne ſimile (ait Philoſophus) appetit ſuum ſimile. Sic ſemper iſti Grammatici religionem, & ſidem Catholicam perturbarunt, vt olim Creſcentius Donatiſta, &c. & iſte mente captus, & ſciolus Melancthon in Saxonia, Franciſcus Dauidis in Tranſyluania, & vos quoq; alij Grammatici*. Alibi præfatus veniam: *Iſte* (inquit) *ter infelix & in-* *M. 8. 4.*
doctus Caluinus ſæpè in ſcriptis ſuis contra ſeipſum loquens, duos Deos conſtituit. Neſcit enim quid ſcribat, aut de quibus affirmet. Modò vnam ſententiam ponit, immediatè addit contradictoriam, quæ priorem deſtruit: quod priùs affirmat, poſtea negat. Et ob id velle omnes eius ineptias, ne dicam ſtultitias & imputates corrigere, immenſus eſſet labor. Id quod etiamſi ex Michææ diſputatione potuiſti colligere, tamen vno exemplo, quod eſt huic loco aptiſſimum, ego breuiter illuſtrabo. Si rectè notaſti locos à Michæa productos, quibus Ioannes Caluinus Chriſti Deitatem, Patris Deitate minorem probauit, illi reſtringunt inæqualitatem ad tempus incarnationis Chriſti, eamque eius aſſignat cauſam, quia *tum cùm ad nos deſcendit, medius eſſe cœpit inter Deum & nos. Aliter autem* (inquit Ioannes Caluinus) *Calu. de*
ſe medium inter Patrem & nos interponere non potuit, quin diſpen- *Chriſto*
ſationis ordine ſupra ipſam mediatoris perſonam eminerет Patris glo- *mediato-*
ria. Et tamen proxima pagina non ſolum verbo aſſerit, ſed *re aduer-*
etiam fuſiùs probare laborat, *mediatoris nomen Chriſto quadra-* *ſus Stan-*
re non ſolum ex quo carnem induit, vel ex quo munus ſuſcepit recon- *car. p. 941*
ciliandi cum Deo humani generis, ſed ab initio creationis verè fuiſ- *Ibi p. 940*
ſe mediatorem; quia ſemper fuit caput Eccleſiæ, & primatum tenuit etiam ſuper Angelos. Et mox. *Vnde colligimus non modò poſt Adæ lapſum fungi cœpiſſe mediatoris officio, ſed quatenus æternus Dei ſermo eſt, eius gratia coniunctos fuiſſe Deo tam Angelos quam homines, vt integri perſtarent*. Quam ſunt hæc inter ſe manifeſtè contradicentia, & quã præterea manifeſtus eſt in his Arrianiſmus, diſtinguẽs in Deitate eſſentias, & Chriſtũ Deum

Patrem

Patrem inferiorem ſtatuens. An Chriſtus ſolus à principio mundi in Deitate ſua fuit caput Eccleſiæ, & non fuit item Pater & Spiritus ſanctus? an ſolus primatum tenuit inter Angelos, caruit eodem Pater? caruit Spiritus ſanctus? Quemadmodum eſt igitur *vna harum perſonarum Diuinitas, æqualis gloria,* Symboli Athanaſ. *coæterna maieſtas!* Rurſus ſi *quatenus Dei æternus ſermo eſt*, mediatione ſua apud Deum effecit, vt Angeli perſtarent integri, & tam homines quam Angeli Deo coniungerentur: aut hæc Angelorum hominumq; cõſeruatio per mediatorem Deo Patri, ſanctoque Spiritui (quorum opera exteriora omnia inſeparabilia ſunt, vtpote quæ ab eadem natura, tanquam vero certóque principio fluunt) debet attribui, aut Chriſti natura à paterna hoc peculiari opere ſecernitur: & quia mediatio, vt deprecatio, ſupplicatio, interceſſio eſt inferioris ad ſuperiorem, Chriſtus Deus, Deo Patre inferior hac ratione concluditur. Neque enim de vlla alia natura Chriſti quam diuina, hæc mediatio cogitari aut accipi poteſt. Verba autem Chriſti quæ toties inculcat Caluinus, nihil prorſus huic impietati ſuffragari aduertiſſet niſi vel in ſeipſo, vel in ſolo illo Grammatico Melanchone (vt ille alter loquitur) defixus, omnes interpretes vel antiquiores, vel recentiores penitus contempſiſſet. Sic orat Ioan. 17. Chriſtus Patrem ſuum: *Ego te clarificaui ſuper terram: opus conſummaui, quod dediſti mihi vt faciã. Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipſum claritate quam habui priuſquam mundus eſſet apud te.* Quibus verbis nihil aliud petit, quam quod paucis poſt diebus effectum eſt, vt quemadmodum ipſe prædicatione ſua, operibus, miraculis, morte & paſſione Patrem glorificaſſet in terra, hominemque reconciliaſſet Deo; ita etiam ipſe qui hoc operatus erat, & qui ad hæc conficienda humanam naturam in diuinæ perſonæ vnitatem aſſumpſiſſet, ſecundum eandem humanitatem à terris in cælos aſſumptus, ſedenſque ad dexteram Dei Patris; in eadem perſona iam humanitatem non minùs quam antea diuinitatem complectente, à creaturis omnibus æternus Deus coleretur, & humana natura hoc modo hypoſtaticè diuinæ coniuncta pari gloria, pro humanæ naturæ modulo, quæ nihilominus humana, creata, finitaq; permanſit, nec eſt in diuinitatẽ mutata, frueretur. Hoc eſt quod Apoſtolus Philipp. 2. 8. Paulus ait: *Chriſtus factus eſt obediens ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, vt in nomine Ieſu* incarnati, paſſi, crucifixi, *omne genu flectatur cæleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris*, clarificatus homo Deus ea claritate quam habuit Deus ſolus apud Patrem ante creationem mundi. Hoc nihil eſt aliud, quam quod vbiq;

in Euangeliſtis, & in Symbolo communi traditur, *Dominus Ieſus* tali tempore poſt paſſionem & reſurrectionem, *aſſumptus eſt in cælum, ſedetq́; ad dexteram Patris*. Hic eſt facilis & expeditus loci ſenſus. Sic eum explicant recentiores. Sic explicarunt antiqui omnes, nemine excepto. Neque præter Arrium & Arrianos quiſquam inuenitus eſt, qui ad Deitatem Chriſti à Patris gloria ſeparandam, aut quouis modo obſcurandam hæc verba exponeret. At vrget Beza, & pro magiſtro ſuo pugnat: Cùm *remittere peccata ſit propriè diuinæ naturæ, noſtra autem reconciliatio à remiſſione peccatorum pendeat*: præterea, cùm *reſurrectio ſit Chriſti mediatoris periodus, & ea diſtinctè manauit à verbo, quis ſanæ mentis negauerit, Chriſtum etiam ſecundum diuinam naturam eſſe mediatorem?* Itane verò? Quid ni ergo & Patrem, & Spiritum ſanctum mediatorem concludamus. Nam & remiſſio peccatorum, & ſanctificatio, & iuſtificatio, quia ſunt propriè naturæ diuinæ, non minùs propriè exactèque pertinent ad Patrẽ & Spiritum ſanctum, quam Chriſtum; vtpotè quæ à tota Trinitate manarunt, manantq́ue æqualiter, identicè, & perfectiſſimè. Erit ergo tota Trinitas mediatrix. Eſt ſiquidem certiſſimũ iſta omnia ſiue in hominibus aliis, ſiue in Chriſto non magis efficienter aut propriè fluxiſſe à Chriſti Deitate, quam à Deitate reliquarum diuinarum hypoſtaſeôn. Nequaquam verò inſtat Caluinus, & eum ſequutus Theodorus; quia etſi Chriſtus per ſe ſit æqualis Patri, *tamen habita ratione officij, & cùm ad nos deſcendit, medius eſſe cœpit etiam ſecundum diuinam naturam.* Quid? Ergo *officij ratio* & incarnatio aliquam in natura eius diuina fecit mutationẽ? & quod ſe *exinaniſſe* dicitur ſerui forma aſſumpta, ad diuinam naturam erit referendũ? Quin ergo pergant cum fratribus ſuis Lutheranis, & dicant etiam, quoad diuinam naturam *humiliaſſe ſe vſque ad mortem, mortẽ etiam crucis*, & diuinam eius naturam fuiſſe crucifixam & mortuam. Neque enim per incarnationem medius fuit aliter aut magis quam antea, niſi quatenus humanam naturam in diuinæ ſuæ naturæ (tam longè quam priùs ab humana ſpecie, naturaque diſſidentis & remotæ, neque cum ea magis communicantis, quam communicauit natura Patris; ideoque nec magis inter nos & Patrem mediæ quam fuit antea) hypoſtaſin aſſumpſit: in qua mediationis & redemptionis illa diuiniſſima myſteria peregit. Quod ſi contendant diuinitatem Chriſti humiliatam, exinanitam, de gradu excellentiæ & gloriæ ſuæ motam; & tum demum mediam factam inter Deum & homines, quæ priùs erat Deo prorſus, & perfectè æqualis: eadem opera & duas diſtinctas in Patre, Filioque diuinitates ponunt (id quod reuera faciunt) & eandem Chriſti diuinitatem ad cætera quoque mediatoris

Marc. 16. 19.

Vide Hilarium de Trinitate lib. 3.

Ibi.

Philip. 2. 7.

diatoris

diatoris officia trahant neceſſe eſt. *Cumq́;*, vt Bezæ argumento
vtar, *præcipuum mediationis & redemptionis opus vel periodus ſit*,
Rom.5.6. iuſtificatio & peccatorum remiſſio (*mortuus eſt enim Chriſtus*
Heb.c. *propter peccata noſtra; mortuus eſt ad exhaurienda multorum pec-*
Epheſ.1.2 *cata: per mortem deleuit chirographum quod erat contrarium nobis,*
Colloſſ.1. *pacificans per eandem mortem omnia quæ ſunt in cælis & in terris*,
& 2. &c.) *Quis ſanè mentis* cum Lutheranis *nō dixerit Chriſtum fuiſ-*
ſe mortuum ſecundum diuinam naturam? qua morte mediatio,
& reconciliatio facta eſt, pretiumque redemptionis noſtræ
plenè, perfectè, cumulatè perſolutum. Niſi fortè diuinam
naturam mediatricem contendentes, quod eſt in mediatione
ſummum & præcipuum, ei mox auferre voluerint. Vel ſi iſtud
argumentum Bezæ non placet, quamuis materia formaque
cum ipſius, maximè conueniat; hoc alterum, quod eiſdem om-
nino verbis ſenſuque texitur, ei non poteſt non probari. *Si re-*
ſurrectio eſt mediatoris Chriſti periodus, & ea diſtinctè manauit
Act.2 24 *non à carne, ſed* à Deo Patre non minùs quam *à Deo verbo* (Deus
c.3.15.26. enim *Pater ſuſcitauit à mortuis Filium ſuum*, vt vbique docent
ca 4.10. Apoſtoli) *quis ſanæ mentis dixerit Deum Patrem nobis non eſſe*
cap.5.30. *mediatorem etiam ſecundum diuinam naturam* (neque verò ha-
cap. 10. bet aliam) diſtinctè conſideratam. Hanc tu concluſionem vtrā-
40.&c. que ſi vt impiam, vt horribilem, execrabilemque auerſaris Sa-
muel, ſi credis cum Catholicis & Zuinglianis (opinor) omni-
bus, eam ex Diametro principijs fidei omnis eſſe oppoſitam:
certus eſſe potes, argumenta quibus Caluinus, Beza & ſimiles
quotquot Chriſti diuinam naturā mediā & mediatricem inter
Deum & homines faciunt, ex ſumma craſſiſſimaque ignoran-
tia ipſorum principiorum religionis Chriſtianæ procedere; qui
ſi verè cum vulgaribus Chriſtianis crederent Articulum incar-
nationis, & vnius ſimplicis in ſanctiſſima Trinitate eſſentiæ;
nunquam ad hæc portenta blaſphemiarum prolaberentur. Et
quis reprehendat illum alterum Caluiniſtam, quanquam Ioan-
nis Caluini hac in parte aduerſarium, ſi eum quoad iſta fa-
tuum, Grammaticum, indoctum, à Grammatico præceptore
ſeductum tam odioſè exprobret, qui commune quidem Chri-
ſtianorum Symbolum videtur ignoraſſe; quod rectè intelle-
ctum ad rectam rerum intelligentiam abſque vlla moleſtia aut
ſtudio eum duxiſſet? ſi illum confirmet *horribiliter à Deo cū ſuis*
Symmyſtis excæcatum propter horribiles contra Trinitatem blaſphe-
mias? ſi eum moneat *vt diſcat* priuſquā doceat *veram Theologiā*,
nec hæreſes ſpargat loco Euangelij: Si deniq; eum non minùs quā
magiſtrum ſuum Melancthonem *Antichriſtum Septentrionis* ap-
pellet, qui ſub ſpecioſo Euāgelij prætextu innumerabiles Chri-
Io 17.3. ſtianos *à vero Deo, & quem ille miſit Ieſu Chriſto* abduxit ad fal-
ſum

ſum Deum iã nuper ab ipſis fabrefactum, ad falſum Chriſtum planè aliũ ab eo qui à Patre miſſus eſt, per Apoſtolos *Gentibus prædicatus eſt, à mundo creditus eſt, aſſumptus eſt in gloria.* Conſidera enim apud te Samuel, an aliqua pars fidei Chriſtianæ de Deo ſalua remaneat, ſi iſtis duobus Theologis nos tradamus informandos. Ecquid credis Chriſtum *eſſe Filium Dei, Deũ de Deo, lumen de lumine, verum Deum de Deo vero,* vt eſt in antiquiſſimo Nicæni Concilij Symbolo? Nihil minùs eſt enim Deus ex ſe, non ex Patre: Nicæn. Concil. ita definiendo, durè, impropriè, periculosè definiuit: & vtcunq; Patres illi ita ſtatuerunt iuxta fidem à primis Apoſtolis traditã, & ad eos perductã, Caluinus tamen ſuiq; longè aliter de Chriſto ſentiendũ prædicant. Nunquid eſt Chriſtus Patri quoad diuinitatem, gloriã, & maieſtatẽ par & æqualis, vt eſt in Symbolo D. Athanaſij? nequaquã. Nec enim à tempore *incarnationis* tantum *ſed à tempore primæ omniũ rerum creationis, fuit apud Patrẽ pro hominibus Angeliſq; mediator. Mediatorem autem inter Patrem & nos ſe non potuit interponere, quin diſpenſationis ordine ſupra mediatoris perſonã emineret Patris gloria:* & cùm in eo ſit *aliquid* tantum *diuinæ naturæ*, non poteſt in comparationem venire cum Deo Patre, in quo eſt tota diuinitatis plenitudo & maieſtas. Saltem credere in Trinitatẽ neceſſarium eſt, Patremq; & Filium cum Spiritu S. vnum illum Deũ agnoſcere, ex qua cõfeſſione pendet æterna Chriſtianorũ ſalus? abſit. *Credere enim in Deum, id eſt, Trinitatẽ: cognoſcere vnũ Deum, id eſt, Trinitatẽ,* hoc non modò *vt inſipidum, ſed vt prophanum quoq; repudiare* Caluino Doctore iubemur. Nũquid S. Trinitatẽ inuocare poſſumus, aut ab vno illo veriſſimo Chriſtianorum Deo in tribus perſonis aliquid poſtulare? Nec hoc per iſtum Geneuenſem Apoſtatam fas eſt. Ad ſanctiſſimam enim Trinitatem preces dirigere planè barbarum eſt. Et tanquam alter Ariſtarchus, & fidei pro ſuo arbitratu cenſor; *Mihi* (inquit) *non placet*, vt quis in Eccleſia Chriſti *ſanctam Trinitatem vnum Deum* pro miſericordia & peccatorum ſuorum remiſſione precetur. Quam precandi, hoc eſt, Trinitatis inuocandæ formam iam diu antea ſuis Lutheranis Eccleſijs interdixerat, & ex earum Letaniis vniuersè prorſus deleuerat Martinus Lutherus. Iſtæ ſunt Samuel, Caluini tui, Melancthonis, & huius Apoſtolici Miniſtrorum nouorum chori κυρίαι δόξαι, rata, firma, & immota axiomata. Et quantulum iam à Mahumetiſmo iſte Caluiniſmus abeſt! quam leuis eſt differentia inter Mahumetis Alcoranum, & Caluini Euangelium! Et tu iſtas peſtes non cauebis? non execrabere? Qui etiamſi ſanè, ſincerèque aliquando de myſterijs religionis noſtræ loqui videantur, tamen ſub inuolucro verborum communium tot fabricãt dolos, tot

1. Timot. 3.16.

An. 1543.

tot fingunt Chymeras,& ſenſus nefarios,vt cum Chriſtianiſſima vſurpant verba,etiam tũ hæreticè, Antichriſtianè,& prorſus Mahumeticè ſentiant ; quod eſt à Michæa rectè annotatũ, & plurimis iſtorum hominum exemplis liquet. Quanquam hic & in rebus,& in verbis quoq; labuntur turpiſſimè. Nam & vocem S. Trinitatis non ferunt,& adorationem atque inuocationem S. Trinitatis improbãt,& Chriſtianis hominibus in S. Trinitatem credere prohibent:pariq; modo verba Eccleſiaſtica de Filio Dei reprehendunt, Chriſtum Dei Filium conſubſtantialem audire non ſuſtinent; Deum de Deo, lumen de lumine, Deũ verum de Deo vero, hoc eſt, tum voces verbi diuini generationem quam fieri poteſt aptiſſimè ſignificantes reiiciunt, tũ rem ipſam, æternam Chriſto à Patre communicatam eſſentiam, eiſdem cum Mahumete argumentis refellunt:& ita tùm quoad verba,tùm quoad ſenſus verborum planè ſunt Antichriſtiani, & in vtriſque Symbolo Chriſtianorum,& Chriſtianorum Eccleſiæ vniuerſali,apertiſſimè nuntium remiſerunt.

ARGVMENTVM
CAPITIS XX.

IN Eccleſiæ politia etſi hodie maior appareat forma & ordo apud Turcas,quam quod Proteſtantes,tamen Mahumetes eandem reliquit cum ciuili ſtatu non minùs confuſam, quam hodiè in Anglia. & alijs pleriſq; Germaniæ & Heluetiæ ditionibus cernitur. Et Mahumetis proximi ſucceſſores poſt aliquot Califarum cædes eodem ferè modo diuiſi ſunt quoad ſuum Alcoranũ, & alij alios pro exerandis hæreticis habebant, quo modo Lutherus, Zuinglius, Menno & ſimiles Euangelicorum Principes ſeſe mutuis execrationibus deuouerunt. A nulla autem ſecta Euangelica quocunq; modo diuiſa quicquam labis aut præiudicij ad Eccleſiam Chriſti redundat : vt neque ex vita Chriſtianorum, quæ ante exortos iſtos nouos Euangeliſtas,erat generaliter bona & honeſta, per eorum Euangeliſmũ, non fidem Catholicam facta eſt turpis & inquinatiſſima.

CAPVT XX.

IN argumento de Eccleſiæ vtriuſque, Mahumetanæ,& Lutheranæ,vel Zuinglianæ forma, ordine, gubernatione comparanda, viſus eſt Michæas plurimum ſibi,ſuiſque Mahumetanis ſupra Euangelicos aſſumere. Etſi quidem ad noſtra tantum tẽpora

poſſe attendamus, & Imperium Turcicum cum Proteſtantium Eccleſia Anglicana vel Germanica comparamus, negari non poteſt, quin illius ad iſtas magna ſit excellentia & perfectio. Vobis enim Sectæ ſunt innumeræ plures, & regimen Eccleſiæ vel a nullo capite, vt in multis locis, vel à capite fœmineo, vt in Anglia pendens, non habet ſpeciem Eccleſiæ maieſtati, conſtantiæ perpetuitati conſentaneam, & mutationes doctrinæ, quæ a 40. vel 50. annis in omnibus penè Europæ Eccleſiis Euangelicis, potiſſimum in Germania & Anglia fuerunt frequentes, ſtabilitati & vnitati religionis in Turcia neceſſariò mutuumque debent concedere. Sed tamen ſi originem Mahumetiſmi conſideres, & ſtatum eius quemadmodum à primo Propheta Mahumete fundatus eſt, conſtabit nihilo melioribus principiis aut firmiore ordine extructum fuiſſe, quam eſt Eccleſia Anglicana, vel Zuingliana. Verùm eſt diſtinctum iam eſſe apud nos principatum ciuilem & ſpiritualem, & ab huius tractatione, quæ tota in Mufty, vel ſummo Pontifice noſtro reſidet, Imperatorem eſſe remotum. Sed quis ita ordinauit? quis inſtituit? non quidem Mahumetes, qui prophanè, & more Anglicano Pontificatum ſummum attexuit Regi, tanquam vmbram corpori aut ſubiecto accidens: qui item vti apud vos carnali generatione deſcendebat à Patre ad Filium, niſi quod ab eius adeptione arcebantur filiæ. Neque vero Muftys eſt ſucceſſor Mahumetis ſed Calipha, hoc eſt, non ſolus Pontifex abſque Imperio, ſed Imperator Pontificius, vel Imperator in cuius imperio eſt incluſus Pontificatus, qui cum nuſquam appareat in imperio Turcico, ſequitur nec hîc vſquam eminere verum ſucceſſorem Mahumetis. Ergo hac in parte ſi ad originem aſcendas, quoad Principes *laicos vtriuſque religionis ſuprema capita & duces*, par eſt Mahumetiſmi & veſtri Euangeliſmi in Anglia ratio (niſi quod fœminas, vt dixi, vos ad eorum honorem attollitis) & ſi propter hanc cauſam nulla ſit *ſpecies aut forma religioni* in Anglia, nulla itidem fuit ſpecies, aut forma religionis ſub Mahumete, & primis eius ſucceſſoribus. Deinde neque contra ſchiſmata pro vnita e Synagogæ ſuæ magis peccauit Mahumetes, quàm veſter Martinus Lutherus, aut Huldericus Zuinglius, aut potiùs Henricus Octauus. (In hoc enim eſt aptior comparatio) quia vterque gladio, hoc eſt ſua ciuili, Regia vel dictatoria authoritate omnes lites emergentes ſuſtulit: quæ via humana eſt, non diuina, eſt Regia, non Pontificalis, ad compeſcendos tumultus exterius refertur, non ad ſanandos interiùs animos, & veras hæreſium, ſchiſmatum, falſarum opinionum cauſas, fibras, origines extrahendas. Nam quod in hoc imperio ſecus

fiat, attribuendum eſt Imperatorum noſtrorum pietati, prudentiæ, humanitati, religioni, hac in re ad Chriſtianorum veram Eccleſiam & Eccleſiaſticum regimen reſpicienti, ſeque aliquantiſper conformanti, non ad religionem, pietatem aut inſtitutionem Mahumetis, qui moriturus Califam deſignauit iuuenem quendam nomine Alym generum ſuum. Sed ſocer Mahumetis Eubocara, cuius potiſſimum opibus & fauore Mahumetes eam potentiam fuerat adeptus, excluſo Aly, Califam ſe creauit, adiuutus maximè ab Homare & Oſmeno viris fortibus magnæque potentiæ, qui quod Mahumeti ad ſectam propagandam & comparandum regnum plurimum opis tuliſſent, proptereaque & ipſi ad illud aliquando capeſſendum inhiarent, malebant Eubocaram ſenem, & ipſis ſanguine coniunctum, Calyfam fieri quàm Alym, qui nec cognatione aliqua ſanguinis eos contingebat, & per ætatem tam diu poterat regnare, vt illis ſuccedendi ſpes omnis penitus intercideretur. Sic igitur Eubocara, Mahumetis ſucceſſor contra Mahumetis voluntatem effectus eſt: cuius intra triennium (nec ſine veneni ſuſpicione) mortui locum excepit Homar, qui poſt decennium à ſeruo quodam ſuo lætaliter vulneratus, priuſquam expiraret, Oſmenum ſucceſſorem conſtituit. Oſmenum duodecimo Pontificatus anno, ætatis annos habentem octuaginta ſeptem, turba Saracenorum, qui Alym Califam deſiderabant, in domo ſua obſedit, quorum manus vt euaderet Oſmenus, manus ipſe ſibi intulit; neque tamen Alys, verus (vt apparet) à principio Mahumetis ſucceſſor locum Califæ eſt conſecutus. Duo enim alij Pontifices electi, Mahumetes Oſmeni filius, & Muauias ſeſe Aly oppoſuerunt, ſed interfectus ab Aly Mahumetes, ius Califatus diſputandum illis duobus reliquit, qui ſuperſtites acre bellum pro illa Helena aliquandiu geſſerunt. Verum callidior erat Muauias, habebatque milites AEgyptios atque Aſſyrios in bellis valdè exercitatos: & Oſmeni cædis vlciſcendæ cauſam prætexendo plurimorum animos ſibi conciliauit: & denique poſt varia certamina in templo quodam prope Cufam Arabiæ vrbem Muauiæ inſidiis cæſus eſt Alys. Et quamuis Arabes filium eius Alhaccemum ex Fatema Mahumetis filia genitum, qui auum maternum Mahumetem forma prorſus referebat, Pontificem Regemque ſuum elegiſſent, tamen is paucis poſt menſibus veneno (quod illi Muauias dederat) ſublatus, plenam & quietam abſque æmulo Mahumeticæ potentiæ poſſeſſionem Muauiæ ſoli dimiſit: qui intelligens Perſas, quamuis Alcorani & Mahumetis ſtudioſiſſimos, tamen fidem à ſuis Syris longè diuerſam

Cælius Hiſtor. Saracen. li. 1

ſam ſectari, exercitu in Perſiam ducto ſectam illam depreſſit, & ſuam quæ in Syria vigebat, extulit. Sub hoc homine eiuſque imperio memorabilis illa Synodus, de qua Saraceni tantopere gloriantur, & quam Michaas ita celebrauit, ad tollenda Saracenorum de religione diſſidia, Damaſci coacta eſt. Et quanquam authoritate quadam dictatoria, cæteris ſcriptis omnibus in flumen coniectis, pauci aliquot libri ſex calidiſſimorum hominum ſtudio collecti ſunt, quos iſte Califa minis, gladio, ſanguine crudeliſſimis pœnis adiectis, abſque vlla deinceps diſputatione ratos & ſacroſanctos eſſe iuſſit: tamen non ita potuit omnia componere, quin ab eo tempore quatuor notiſſimæ ſectæ generales, Melici, Aſaphij, Alambeli, & Buanifi, quaſi Lutherani, Zuingliani, Anabaptiſtæ, Libertini, Mahumetanas nationes occuparint. Afri enim ſunt Melici: Arabes & Damaſceni, Aſaphij: [illegible]meni & Perſæ, Alambeli: Alexandrini & Aſſyrij (quos ſequuntur Turcæ) Buanifi. Neque tamen Alcoranus in hac quadruplici ſecta ad aliquod tempus conſtitit, ſed in plurimas alias multiplicatus eſt: & continenter alibi, maximè in Africa & Hiſpania pro vero ſenſu Alcorani mutuis ſtragibus depugnatum. Perdiu quidem Reges Toleti & Cordubæ in Hiſpania tum à Mauris poſſeſſa ſe vocarunt *Miralmumenim*, id eſt, *rectè credentium Principes*, contra omnes alios Reges Mahumeticos, alia quam ipſi fide præditos: ad quem titulum Almanzor octauus Rex Cordubæ adiunxit Ananzer ledin Alla, id eſt, defenſorem legis diuinæ, quo ſe nomine à ſuis præterea nuncupari voluit, perinde atque Regina veſtra in literis ad Imperatorem noſtrum ſcriptis, ſimilem ſibi titulum aſcribit. Sed non multæ ætates interuenerunt, cum pauper quidam figuli Mauri filius, Abdelmon nomine, Aſtrologicis cuiuſdam inſignis Philoſophi prædictionibus excitatus, & ab Almohadi doctore quondam legis Mahumetanæ clariſſimo, ſed opinionibus ſuis vehementer dedito, res nouas moliri cœpit. Iſte doctor tanquam nouus Martinus Lutherus, vel Huldericus Zuinglius, vbi partes ſuas mediocriter confirmatas vidit, quod prius in angulis muſsitauerat, deinceps apertè cœpit profiteri: Alcoranum eſſe ab aliis peſsimè corruptum: qui ſe legis diuinæ defenſores vocabant, fuiſſe eius euerſores: Reges qui tum dominabantur, fuiſſe immanes tyrannos, qui contra legem & voluntatem diuinam pro ſua libidine fidelibus Mahumetiſtis imperabant: Iam cælitus adueniſſe Abdelmonem ex vero ſanguine magni Prophetæ oriundum, qui rectam Alcorani ſententiam & ſenſum contra eius corruptores eſſet defenſurus, & per orbem terrarum propagaturus. His ſimilibuſque

 rationi-

Bellefor. Coſmogr. vniuerſ. Tom. 2. li. 6. ca. 6. col. 1837.

Bellefor. vbi ſupr. ca. 12. & 13. col. 1887. 1890. 1893. an. 939. Ibid. col. 1889. vide li. 4. c. 21.

rationibus commota plebs mutationis auida. & Almohadi & eius fictitium regulum, ex recta (vt ille mentiebatur) Mahumetici ſanguinis linea deſcendentem ſe adiunxit. Et tandem poſt varia certamina minora, vltimum cum ſupremo Africæ & Cordubæ Rege, *rectè credentium Principe*, Mauriſque Hiſpaniæ eius partes tuentibus bellum commiſſum eſt, in eoque Rex ille *rect. credentium Princeps* interfectus, eiuſque thronum fictor vel figulus ille Abdelmon aſcendit, & Africæ Rex, vnaque Rex *Miral numenim* proclamatur: eadem opera hæretici Almohadiſtæ, quaſi dicas Zuingliani vel Caluiniſtæ, ſuprema & in Synagogis, & in Republica obtinuerunt rerum omnium gubernacula. Moritur iſte Propheta Almohadi, anno Domini 1150 cui perinde atque Monarchæ alicui perhonorificas exequias fecit Rex Abdelmon, & poſtea ſepulchrum ei ſumptuoſiſſimum extruxit, tanquam magnæ celebritatis ſancto & Prophetæ. Quantæ autem potentiæ fuerit hic Abdelmon, conijci poteſt ex Mahumeto *viridi* (ſic vocabatur) qui paucis poſt eum annis regnauit, & ex Africa traiecit in Hiſpaniam cum octoginta millibus equitum, & peditatu infinito, totque aliis Regibus Maurorum, tot Principibus, tam immenſo apparatu bellico, vt nullus vnquam Miralmumenim Rex tam formidabilis Hiſpaniam inuaſerit: contra quem progreſſi Chriſtiani Reges Caſtiliæ, Leonis, & Nauarræ in vno prælio dubio ad aliquod tempus & ancipiti, ſed tandem Chriſtianis ſecundo, ducenta millia Mahumetanorum trucidauerunt, præter captiuos innumerabiles. Sed infra non multos annos elanguit iſte furor & feruor tum poteſtatis, tùm religionis Almohadicæ. Quidam enim Mahumetanus, occupata poſt mortem Regis Murtiæ, illius ditionis parte, prætendens ſe velle exterminare hæreticos illos Almohadiſtas, & ſuis veterem maiorum ſuorum religionem reſtituere, bellum Almohadiſtis crudele & immortale intulit, quos etiam captos promiſcuè ſine miſericordia obtruncabat, ipſaſque illorum Moſqueas non ingrediebatur niſi priùs luſtralibus aquis expiatas, & multis ſuperſtitionibus purgatas à nefanda impietate, qua per eos putabantur contaminatæ. Ad quem iſta gnauiter gerentem tanta hominum multitudo confluxit, tantoque zelo ſub eius auſpiciis militabant, vt breui ſpatio ei totam Murtiam bonamque partem Andaluziæ & Granatenſis regni ſubiugarent, Almohadiſtis interim magnam partem veteris imperij cum religione ſua retinentibus. Hanc ego narrationem hiſtoricam primæ fundationis & conſequentis ſucceſſionis Mahumetanæ idcirco tibi ob oculos propono, vt videas nihil in ea fuiſſe ſingulare, nihil excellens, nihil quod non ſit in cuiuſlibet

[Margin notes: *Belfor. vbi ſupr. cap. 13. col. 1894. 1895.* — *an. 1212.* — *an. 1227.* — *Belfor. vbi ſupr. pag. 1886.*]

iuſſit regni initio tritum & viſitatum, niſi quod Dominus Deus propter mundi ingratitudinem, & Chriſtianorum impietatem plurimaſque ſectas contra vnam veram Chriſti fidē vbique per Orientem eo tēpore graſſantes, hanc abſurdiſſimā ſectam ad reliquarum caſtigationem inualeſcere permiſit. Pontificatus iſte cæleſtis à Patre (vt videtur) ad filium hereditarius deſcendit, vt alius quiſpiam principatus politicus. Si de vero Pontifice incidit controuerſia ad arma conclamatur, & his armis deciditur. Si emergunt ſectæ; ſecta potentior infirmiorē armis deprimit, & ſic veritatem Mahumetanam armis ſibi vendicat. Nam alia ad extinguendas hæreſes ratio nulla nec a Mahumete, nec à Mahumetanis hactenus fuit præſcripta: ideoque & hac ætate fides Mahumetana, quæ à Perſis defenditur vt vera, à noſtro Imperatore reiicitur vt hæretica, nullo alio iudicio examinatur niſi Marte: & populari inter noſtros opinione fides Mahumetana Turcica putatur illa Perſica verior, quia defenſorem nacta eſt fortiorem & potentiorem. Quod ſi hodierna die Mahumetes viueret, & Califarum qui eius ſe ſucceſſores dixerunt, facta moreſq; tyrannicos cognoſceret, fortaſſe eos omnes tanquā hæreticos aut ſchiſmaticos à ſuo ſolio & Pontificatu repelleret. Nam cum ius ſucceſſionis & tanquam ſpiritum ſuum legauerat Aly: illi autem alij Eubocara, Homarus, Oſmenus, Muauias, obtruncato Aly eiuſque libris, ad ſuos poſteros ſucceſsionem hanc vi, cæde & ſanguine innocentium auerterunt, quomodo hi Pontifices Mahumetis ſucceſſores ſe iactare poſſunt, qui ſucceſſionem Mahumetis funditus ſuſtulerunt? Certè ante annos centum quis eſſet verus Calipha, ipſis Saracenis erat ignotum. Vnus illud nomen arrogans ſedebat Babyloniæ in Meſopotamia, à quo tanquā vero Pontifice Imperator noſter Solymannus illac tranſiens honoris gratia, imperialia ornamenta & inſignia accepit. Cæterum Cayri in AEgypto erat alter, qui ſe genuinum Mahumetis Califam aſſerebat. At contra hos vtroſque pugnabat Princeps Caiorani vel Caruemiæ in Africa, quod tridui itinere abeſt à Tunete. Eius Calyfa ſe *Miralmumenin*, id eſt, rectè credentium principem, tanquam certiſſimus Mahumetanæ & poteſtatis & fidei hæres appellat, proptereaque locus ille tantopere colitur, vt Maurorum *proceres morientes vel è longiſſimo tractatu illuc corpora ſua ad ſepulturam deferenda* præcipiant, perſuaſi *eius* loci *ſanctitate, animas illic ſepultorum citius ad cæleſtem felicitatem peruenire*. Quanquam Marochi Calyfa hunc titulum & prærogatiuam (*Miralmumenim*) ſibi potius vendicet, & cum Caioranio de præcepto ſibi honore & annulo Mahumetico tanquam Cathedra veritatis perpetuo expoſtulet. Et tamen poſt iſtos & alios

Clius in hiſto. Saracen. lib. 1.

Leunclauius in Pandect. Turcarū cap. 237.

Iouius hiſtor. lib. 33.

& alios aliquot ſi quis noſtro hac in ciuitate Muftyſ ipſam Mahumetanæ doctrinæ medullam negaret, & ſuis Conſtantinopoli ſepultis viam ad Paradiſum Mahumetis negaret eſſe æque rectam & compendiariam, quàm eſt Caioiani, ille ſine dubio magnum ſibi capitis diſcrimen arceſſeret, & tanquam infidelis à Turcarum communione eiiceretur. Nam ne putes iſtos de rebus leuiculis contendere, & fraternam nihilominus inter has contentiones charitatem conſiſtere, noueris inter hos tanquam inter aduerſarios infeſtiſſimos, tanquam inter Lutheranos & Caluiniſtas, æternum eſſe de religione certamen: & alij alios, verbi gratia Turcæ Perſas tanquam hæreticos omnium mortalium ſceleratiſſimos execrantur: eaque ſi non vnica, præcipua certè eſt cauſa, cur noſtri Imperatores perpetuis ferè bellis eos laceſſiunt: quod ita iuſtum & ſacroſanctum hîc putatur, vt qui in aula Imperatoris reſidet Muftys ſolenni ſententia decreuerit, *gratius eſſe & acceptius Deo, religionis Mahumetanæ cauſa occidere vnum Perſam, quamuis ſit profeſſione Mahumetanus, quàm ſeptuaginta Chriſtianos*, quaſi peccatum Perſæ tanquam Apoſtatæ à lege, eſſet immenſa proportione grauius, quàm Chriſtiani, qui legem eam nunquam profeſſus eſt. Iam ſi rectè comparationem inſtituere voluiſſet Michæas, hanc ſuam Synagogam cum Eccleſia Chriſti contuliſſet, & tum vidiſſet non maiorem eſſe Alcoranicæ Synagogæ cum Eccleſia ſimilitudinem, quam æris & ferri cum auro & argento. Chriſtus enim vnum ſuum vicarium reliquit Apoſtolum Petrum, & ſucceſſores Petri. A Chriſti tempore inter perſecutionum procellas, inter medios Imperatorum gladios Romæ cõſederunt, Romanã Eccleſiam Catholicam gubernarunt, triginta Pontificibus continua quaſi ſucceſſione trucidatis, veri nihilominus ſucceſſores emerſerunt. Nihil priorum morte deterriti poſteriores inter tot pericula, Eccleſiæ cœperunt gubernacula, eamque contra tot monſtra hæreſium, tot inſultus ſchiſmatum, tot oppugnationes Gentilium ſola pietate & conſtantia defenderunt, & per terrarum orbem propagarunt. Quando more Mahumetano cruentis præliis & exercituum ſtragibus, vel ſchiſmata ſublata ſunt, vel repreſſæ hæreſes, vel de vero Chriſti vicario diiudicatum? Longè alio diuiniore modo vnitas in hac Eccleſia fuit conſeruata. Coacta ex orbe vel in Synodis prouincialibus, vel in generalibus, vt Nicææ, Conſtantinopoli, Epheſi, Calcedone Epiſcoporum millia conuenerunt; Doctiſſimorum Presbyterorum chori, qui ratione, argumentis, verbo Dei, ſpirituali armatura, non haſtis & gladiis reſecarunt errores, exciderunt hæreſes ſtabilie-

Leunclauius in Supplement. Annali. Turcicorum pag. 138.

ſtabiliebunt veritatem. Eccleſia noſtra vt eſt *Catholica* & *Apoſtolica*, ic eſt *una*: & iſta vocula vna ſi rectè intelligatur, non minus certo quàm Catholica vel Apoſtolica, eam ab omnibus vel domi conuenticulis Pſeudochriſtianorum, vel foris congregationibus infidelium diſcriminat. Quod ſi omiſſa Chriſti Eccleſia, congregationem Proteſtanticam cum hac ſua à me verè deſcripta contuliſſet Michæas: aut ſi tu eum iam laborem velis ſuſcipere, comperies omnia admodum eſſe apta, & ſibi inuicem reſpondentia. Nam Lutheranus Superintendens Ienenſis, vt Flacius Illyricus tanquam vnius loci Calyfa ſibi ſoli ſuiſque diſcipulis Lutheranis rigidis verum Euangelij ſpiritum, & doctrinam Apoſtolicam vendicat: ſed cui vehementiſſimè obſiſtunt VVittembergenſes & Lypſienſes, eorumque Calyſa ſibi cum ſuis mollioribus & moderatioribus ipſam Euangelicæ puritatis medullam & florem aſſumit. Vtrique autem Zuinglianos & Caluiniſtas non aliter execrantur, quam Turcæ Perſas. Nam doctrinæ Caluinianæ, *non modo profeſſoribus, ſed approbatoribus etiam aqua & igni interdicendum cenſent, contra quos hortantur magiſtratus, vt eos toto orbe exterminent: indignos enim eſſe, quos terra ſuſtineat, quod niſi repentè exterminentur è mundo, non poſſe cum eis mitius agi, quàm vt ad Scytas vel Indos ablegentur, accuſant principum ſegnitiem, quod non exerto gladio protinus delent eorum memoriam.* Ita horum Califarum iudicio ſoli Lutherani ſunt veri Euangelici, quorum multiplicationi omnium Principum gladij debent inſeruire. At horum iudicium reſpuit Calyſa Anabaptiſtarum Menno, qui Lutheranos ait *ſua diſſoluta, carnalique* (non Apoſtolica) *doctrina diſſolutum & carnalem populum ad eam morum turpitudinem vitæque licentiam induxiſſe, vt nec inter Turcas & Tartaros tam impij & abominandi inueniantur.* Et breuiter tam Lutheranos quam Sacramentarios & Caluiniſtas clamat eſſe *extra Chriſti ſpiritum miſſionem & verbum, qui diſſolutam carnalémque vitam ducunt, qui Chriſtum iterum crucifigunt, qui blaſphemant ſpiritum eius, & gratiam contemptui habent, qui dilucidam & claram veritatem Chriſti & iuſtos Dei filios coram carnalibus & cæcis ſuis auditoribus, virulentis linguis & maledicis labiis calumniantur, & Principes atque magiſtratus ad perſequendum regnum Dei, atque electos eius* (Anabaptiſtas) *commouent.* Ita ſi hunc Calyſam audis, nulla eſt vera eccleſia, nullus Dei ſpiritus niſi apud Anabaptiſtas, tãquam apud Cayrum Ægypti. Verum ſupereſt Calyſa Caiorani vel Marochi, Patriarcha Geneuenſis, ipſe *Miralmumenim* vetus vtique rectè'credentium Princeps, qui ſolos Geneuenſi Caluiniana fide præditos pro diſcipulis ſyncerè Euangelicis habet, apud quos ſolos

Calu. in vltima admonit. ad VVeſtphalum. pag. 1095 & 1151.

Menno li. de vera Chriſtiana fide. tit. de fide Lutheranorum.

Idem in lib. fundamentum. tit. de doctrina Cõcionatorũ

Cal. Admonit. 103. ad Veſtphalum.

Calu. Inſtructio aduerſus Anabaptiſtas in initio.

eſt genuinus & germanus noui Euangeliſmi ſpiritus. Nam Lutherani ſunt *homines vertiginoſi, Cyclopes ſuperbi fastu turgentum, venenati beſtiæ, prodigioſè ſtaci, deſperate impudentes, nihil aliud quàm falſarij & improbi calumniatores, proterui, plus ſatis bardi ſtupidique & ſimul ita ignari, vt quod à pueris in Catechiſmo traditur, id eorum veterani Theologi ignorent: bruti homines qui quid valeat, quorſum ſpectat cæna, nunquam guſtarunt: qui nec guttam ingenui pudoris habentes, perinde ac ſi toto vitæ curſu nihil præter Anathemata didiciſſent, ſingulis propè ſcriptorum ſuorum verſibus in nos* (Caluiniſtas) *fulminando omnes Papæ ſcribas & Datarios ſuperant: atque ita debacchando doctrinam Euangelij* (Caluiniani) *cauſam ſe obruere poſſe ſperant.* Nam de Anabaptiſtis nihilo minus quàm de Lutheranis certum eſt, *eorum doctrinam eſſe letale venenum, aduerſus quorum innumeros errores & falſas opiniones ſi quis ſcribere vellet, longum opus ſibi ſumeret, & ingrederetur abyſſum, vnde nullus pateret exitus. Nam iſta colluuies ab alijs hæreticorum* (Lutheranorum) *ſectis in eo differt, quod non tantum certis in rebus erret, verum et immenſum quoddam ſtupendorum deliriorum mare* &c Vt certum ſit ipſiſſimam Euangelij noui veritatem, quæ in Lutheranis & Anabapriſtis deficit, in ſolo Caluino & iis qui Caliphani Geneuenſem ſequuntur exiſtere. Ad hunc modum potuiſſet Michæas aptè componere ſimul ſuam veſtiamque Synagogam, & ſumma inter vtramque eluxiſſet ſimilitudo & cognatio. Eundem etiam errorem in proximo capite commiſit, vbi tam infinitè pietatem Turcicam & doctrinam Alcorani ad mores honeſtos edocendos accommodatam veſtris Proteſtantibus & Euangelicæ Chriſti diſciplinæ prætuliſſe videbatur. Nihil enim commune Lutheraniſmo vel Caluiniſmo cum fide Chriſtiana & Apoſtolica & verè Euangelica ideo ab illo improbato concludere aliquid de Chriſto aut fide Chriſti, erat deſilire ab aſinis ad equos, vel veriùs ab Apoſtatis ad Apoſtolos à Satana ad ipſum Apoſtolorum magiſtrum & Doctorem. Nihil enim vnquam docuit Chriſtus, aut eius Apoſtoli de iſtis Epicuri traditionibus, de ſola fide iuſtificante, de operibus optimis ſemper labe mortalis peccati aſperſis, de certitudine ſalutis quam iſti boni fratres ſibi finxerũt, & per quam vel flagitioſiſſimi in fœlicitatis ſempiternæ poſſeſſione collocantur, à qua non magis quam Chriſtus ipſe poſſunt excidere. Iſta ſunt Bezana, ſunt Caluiniana, ſunt Lutherana, ſunt Anabaptiſtica, vno verbo ſunt diabolica: at nullo modo ſunt Chriſtiana; à Chriſto ab Apoſtolis, à Chriſtianis doctoribus hæc portenta nunquam ſunt profecta. Quis autẽ miretur, ſi diſcipuli ferè omnes toto impetu tanquã canes ruant ad libidinẽ, quorũ magiſtri prædicant

non

non poſſe magis abſtineri a Venere quam à cibo potuque? ſi fraudent, mentiantur, peierent, & teterrima quæque admittant, quorum Euangelium docet has feſtucas noua iſta fide, quaſi flagrantiſſimo igne, abſorberi in momento: ſi denique prorſus contemnant & irrideant omnes pœnas inferni, qui per illam fidem tam ſunt certi de cælo quam Chriſtus ipſe. Antequam vero hæc Epicuri ſchola in orbe Chriſtiano per iſtos nouos Apoſtatas eſt aperta, ſummam fuiſſe Chriſtianorum hominum probitatem, ſinceritatem, veritatem, Rerumpublicarum omnium monumenta loquuntur, hiſtoriæ teſtes ſunt, ipſi aduerſarij in ſuis ſcriptis clariſſimè confitentur. Vnicum ego eiuſdem generis teſtimonium adiiciam ad ea, quæ breuiter hac de re Michæas perſtrinxit; eoque magis quod hoc aptiſſimè illis omnibus quæ à Michæa pro ſuis Turcis in contrariam partem recenſentur, opponi poterit. Commune eſt veſtrum omnium dogma ab anno Chriſti ſexcenteſimo, euanuiſſe Euangelium Chriſti, & Eccleſias vbique Chriſtianas à Catholica Papiſtarum doctrina fuiſſe occupatas. Ab eo tempore aduertas Samuel, quemadmodum Chriſtianorum mores continuata propemodum ſerie deſcribant Lutherani. *Etſi* (inquiunt) *hoc ſeculo* (proximo poſt ſextum) *veri Dei cultus, & vera virtutum officia traditionibus & ſuperſtitionibus humanis* in ſenſu Lutheranico *obſcurata erant, tamen ſtudiũ ſeruiendi Deo, & piè iuſtèq; viuendi miſeræ plebeculæ non defuit. Quantus enim fuit amor pietatis, quãtus ardor hominum erga religionem, inde poteſt æſtimari, quod nullus modus fuit cumulandi opes Eccleſiaſticas. Precationibus verò adeò fuerunt intenti, vt ferè totum diem illis tribuerent. Nec Chriſtianus habebatur, qui ignorabat, aut non aliquoties recitabat vſitatas formulas precationum, præſertim Orationem Dominicam & Symbolum. Quanta fuerit reuerentia erga miniſterium & Miniſtros* (non Lutheranos, aut Zuinglianos, vel Caluinianos qui tum nulli erant in rerum natura, ſed Chriſtianos & Catholicos) *qui tantus concurſus ad conciones publicas ſupra dictum eſt. Magiſtratibus honorem & reuerentiam exhibuerunt debitam. Amicitiæ, concordiæ & ſocietatis erant ſtudioſiſſimi, adeò vt offenſas & iniurias citra negotium remitterent. In honeſta quoque vocatione & labore verſari ſingulis ſtudio fuit. In egenos & peregrinos maximè fuerunt humani & liberales. In iudiciis quoque & contractibus maximè fuerunt veritatis amantes.* Hîc vides omnes eas virtutes (præter intrinſecam animarum puritatem, Chriſtianis propriam, ſine qua ad vitam æternam iſta omnia nihil valent, etiamſi huic vitæ temporali, & Reipublicæ ciuili conducant multum) quas ſuis Turcis vendicabat Michæas, & propter quas contra vos ita exultabat, in veris Chriſtianis ſemper plurimum eluxiſſe. Quæ ſi in

Magdeburg. Centu 7. c. 7. pag. 181. 182. 183. Eadem ferè habentur Cent. 8. c. 7. col. 527, 528. Centur. 9 cap. 6 col. 281. 282. 283. & c. 7. col. 349. 350.

Synagogis Lutheranorum & Caluiniſtarum nuſquam appareat, ratio iam dudũ reddita eſt, quia eorum Euangeliſmi cum Euangelio Chriſti nihil prorſus communicant, ſed planè contrariam
Pag. 560. F. tum credendi, tum agendi viam inſinuant. Vt ergo ea Michææ comparatio de Legiſlatoribus vim ſuam haberet, conferre debebat Alcoranum ſuum cum doctrina non Chriſti, vel Apo-
Ibid. ſtolorum, ſed Caluini, Zuinglij, & Lutheri. Et deinceps quod fecit paucis, id proſequi potuiſſet large copioſèque pluribus, et oſtenderet quoad regulas vitæ honeſtæ piæque, quantum ille iſtis præcellat; vt ille impellat ad honeſtatem, pietatem, liberalitatem, eleemoſynas, omnia opera bona, propoſita benè viuẽtibus mercede fœlicitatis æternæ, & ſecus agentibus miſeria damnationis æternæ: Caluiniſmus autem, Zuinglianiſmus, & Lutheraniſmus opera bona inquinata & damnabilia prædicãs, ſolaq; fide omnia metiens, & ſola fide præditis æterna præmia largiens, & per ſolam fidem æternæ illius fœlicitatis pignus, & arram tanquam certiſſimum futuræ poſſeſſionis authoramentum aſſignans, & omnes ieiuniorum, votorum, & diſciplinę ſeuerioris regulas tanquam Euangelicæ libertati aduerſas abrogans, & ad carnis concupiſcentias implendas neceſſitate naturæ homines incitans, & in mulierum amoribus ſummum quoddam huius vitæ bonum ſtatuens, ad nefandam morum turpitudinem vitæque diſſolutionem ſectarios ſuos præcipites agit. Vnde ſequitur Alcoranum Mahumetis horum Euangeliſmis multò eſſe puriorem. Ex quo ſi deinceps ad Mahumetem his Euangeliſtis vel æquandum, vel præferendum etiam aſcendatur, non iniqua erit gradatio.

A R G V M E N T V M

C A P I T I S X X I.

Chriſtus in omnibus paſſionis ſuæ circũſtantijs, in verbis, votis, precibus nihil cõmiſit affine reprehenſioni, multò minùs peccato (quorũ vtrumque ex Satanica Caluini doctrina ſequitur) quod nec in homine quidem eſt propriè, quamdiu is à concupiſcentiæ motibus cohibet voluntatis aſſenſum. Chriſtus non ignorauit conſilia diuina, quorum tamen notitiam Caluinus & Beza contra totam antiquam Eccleſiam detrahentes Chriſto, attribuunt ſibi ipſis. Beza quam ſtupidè & ſtultè ſe ſuamq; ſectam quoad pleniſſimam veræ Theologiæ cognitionem Eccleſiæ primitiuæ anteponat, qui tamen nec ipſa principia & elementa Chriſtianæ fidei norunt.

CAPVT

CAPVT XXI.

AD ea quæ de Chriſti vita morteque & redemptione à Michæa dicta ſunt, non opus eſt multa addere, præſertim apud hominem Chriſtianum, hoc eſt, qui verè credit Chriſtum eſſe Meſſiam, Deum & hominem, & redemptorem mundi. Attenta enim horum verborum conſideratio abſque verbis pluribus vi ſua ſtatim proſternit ea non tam mendacia, non tam hæreſes & blaſphemias, quam portenta quædam blaſphemiarum, impietatum & Atheiſmorum, quæ contra has firmiſſimas veritates euomuit Synagoga Geneuenſis. Sed ego tamen attingam aliqua quæ mihi videntur cauſas & origines reliquorum penè omnium continere. In Chriſti oratione primum eſt & maximum iſtorum Rabbinorum ſcandalum. Quid ita? quia petit Chriſtus *à ſe transire calicem paſſionis* Pag. 574.
ſuæ. Hinc enim eliciunt iſti tot mirabiles conſequentias; quod G.
Chriſtus facit *preces aliorum piorum more implicitas & perplexas*: quòd *ſecum pugnat*, quod *renuit defungi mediatoris officio*, & cætera planè ſtupenda. Equidem ſi Chriſtus in hoc articulo conſtitiſſet, neque progreſſus fuiſſet vlterius, aliqua fuiſſet ita blaterandi occaſio: at cum eodem ſpiritu & verborum continuatione adiunxerit, veruntamen *non mea, ſed tua (pater) voluntas fiat*, quanta eſt improbitas & impudentia magis ex priore parte exprimere, quod *renuat officiũ* ſibi à Patre impoſitum, quàm ex poſteriore, quod libera firmaq; voluntate illud amplectatur, quando perſpicuè & clarè ita precem terminat, vt non ſuam, ſed patris voluntatem cupiat impleri! Si Deus omnipotens in veteri Teſtamento ſæpenumero teſtetur *ſe nolle mor* Ezech. 33.
tem peccatoris, ſed vt magis conuertatur & viuat; ſe enim eſſe pa- Pſal. 102.
trem *miſericordiarum & miſerationũ*, qui tamẽ chariſſimos ſibi Pſal. 134.
Iudæos vitulum aureum adorantes, & cum Choræ & Dathan Exod. 32.
ſchiſma faciẽtes, gladio, igne, & terræ diſcedentis hiatu ad qua- Num. 16.
draginta ferè millia eadem hora abſumpſit, an aliquis Caluiniſta (vt veteres olim Manichæi) bacchabitur Dei voluntatem eſſe *implicitam & perplexam*: Deum *pugnare ſecum*, obliuiſci officium & nomen Dei patris miſericordiarum? an non ſi vel guttulam haberet humanæ mentis & pudoris, diſceret potius diſtinguere Deum eſſe miſericordem hominibus de peccato pœniten-

1.*Tim.* 2. omnes homines ſaluos fieri, nec vnum perire morte æterna,
Exod. 20. qui tamen eſt alioqui *Deus zelotes*, hominum peccata contra diuinam eius clementiam & bonitatem commiſſa grauiſſime tùm in hoc ſeculo, tum in futuro vlciſcens. At in Chriſti oratione mulio eſt adhuc minor repugnantiæ ſpecies. Si pater filio delinquenti dicat: Cupio quidem tibi fili mi parcere & verbis ſolis te ad bonam frugem: ſed quando ea via non proficio, verberibus agendum cenſeo. Si paterfamilias vxori ſuæ narraret ſuum quidem deſiderium eſſe pecuniam non exponere, ſed ſeruare propter multas quæ poſſunt accidere difficultates & publicas, & priuatas: ſed tamen quia aliqua pars domus eſt ruinoſa, vel minùs commoda, ſe velle eam dirui, vt poſt exedificetur commodiùs; ecquis niſi planè rationis expers hos homines repugnantia velle, & ipſos ſecum diſcordare garriret? Omnes homines, docti præſertim naturaliter multa ſcire, multa legere concupiſcunt, & tamen ſi quis alioqui librorum helluo maximus, ſe Caluini Inſtitutiones & Commentaria perluſtrandi vehementi flagrare deſiderio, proteſtaretur. Cæterum ſe ab illis inſpiciendis propter millia mendaciorum, hæreſium & blaſphemiarum illic congeſta abſtinere velle: ego prius illud *votum* nunquam *abruptum* dicerem, nec cum poſteriore voluntate confligere, ſed illud prius & hoc poſterius rectè eſſe temperatum, & ab omni reprehenſione remotiſſimum. Illic enim naturali impetu ductuque vt homo cognitionis appetens, quonam moueatur indicat, hîc quid recta & conſtanti ratione facturus ſit, exprimit; quorum neutrum aliquid habet vel leuiſſimæ culpæ affine. Sic glorioſi martyres quum frigore, inedia, ſiti, eculeis vexati rapiebantur ad mortem, cupiebant quidem natura incorrupta eo impellente contra frigus calorem, contra inediam cibum, contra tormenta leuationem, vtque declinantes mortem vita diuturniore fruerentur: qui rurſus abſque aliqua paſſione, perturbatione vel iactatione turbulenta, illa omnia quamuis naturæ inimiciſſima appetebant, quando recta ratio, Chriſtique profeſſio vt vita pro eius nomine contemneretur, poſtulabat. Et tamen magna eſt differentia inter iſtiuſmodi affectiones Chriſti, & quorumcunq; hominū vel optimorum: quemadmodum perſona eius à perſona aliorum omnium longiſſimo interuallo ſeparatur. In hominibus enim in quibus eſt originalis peccati labes, huiuſmodi affectus ſæpenumerò prorumpunt in deſideria illicita: quod in Chriſto nunquam contigit. Deinde motus iſti in nobis crebro præueniunt iudicium rationis: quæ imperfectio & infirmitas longè aberat à Chriſto: & denique quod eſt potiſſimum, non in ſenſu inferiori conſiſtunt, & continentur tanquam intra ſuos ripas & limites; ſed

exundant

exundant ad turbandum & ſubiiciendum ſibi rationis imperium: in Chriſto autem naturaliter omnes appetitiones ita ſuo loco manebant, vt nihil prorſus impediretur libera rationis facultas. Quam diſtinctionem fluentem ex ipſa Chriſti, hominumque vulgarium differente perſona, quoniam ille in immaculata genetrice ex Spiritu ſancto conceptus eſt, iſti in iniquitatibus generantur & naſcuntur, ſi Doctor ille Geneuenſis attendiſſet, aut veró crederet, nunquam tanquam alter Ebion & Cerdon adeò prophanè Chriſtum hac in re cum hominibus alioqui bonis confudiſſet: nunquam Chriſti preces aliorum fidelium precibus in eo feciſſet pares, quod *non continuo tenore ad finem vſque fluerent, non ſemper æquabile temperamentum ſeruarent, non ſemper diſtincto ordine eſſent compoſita, ſed implicitæ & perplexæ confligerent ſecum*; Et quæ ſequuntur de inconſiderato votorum feruore, nimis quidem in diuinam Chriſti perſonam contumelioſa, vt quæ abſque aliqua vitioſitate ne cogitari quidem poſſunt: imò nec abſque peccato propriè dicto, & damnationem merente, vt ex iſtorum noua Theologia rectè deduxit Michæas. Sed quanquam in iſtis ad peccandum motibus Chriſti perſona à noſtra longè ſeparanda eſt, vt modò explicauimus; tamen iſtas ad peccandum incitationes, hoc ipſum ſtimulari concupiſcentia vel titillari cupiditate aduerſus legem Dei, quamdiu nullus accedit voluntatis conſenſus, falsò traditur eſſe *peccatum*, idque tale, *cui maledictio Dei ſemper incumbit, quia eſt tranſgreſſio legis & cuius ſtipendium eſt animæ & corporis mors ſempiterna*. Nihil minus cogitauit Apoſtolus quum contra potius quamdiu à talibus motibus & paſſionibus cohibemus voluntatis aſſenſum, iiſque vt Chriſtianos decet viriliter obſiſtimus, non *maledicimur à Deo*, ſed benedicimur, nec *legem tranſgredimur*, ſed cuſtodimus; eaq; de cauſa non *æternæ mortis ſtipendium*, ſed æternam in cælo coronam iuxta Apoſtolum eundem legitimè certantibus promiſſam à diuina bonitate poſſumus expectare. Quemadmodum miles à duce ſuo ad excubias caſtrorum poſitus, ſi ab aduerſario duce præmijs, pollicitationibus, precibus ad transfugiendum vel prodendum caſtra ſolicitetur; hoc ipſum ſolicitari, orari, poſtulari, nihil habet cũ proditione aut trãsfugio commune; quin potius ille quamuis plurimis modis tentatus, tamen quamdiu tentationes reiicit, ſtationem ſuam non deſerit, excubias ſeruat, & viriliter contra hoſtem dimicat, probus miles & ſtipendio militari atque remuneratio dignus merito iudicatur. Quare autem & quo ſenſu concupiſcentia illa prima, peccatique fomes, ab Apoſtolo peccatum dicatur, vel quia per peccatum facta eſt, vel quia ad peccatum inclinat, vel quia per ſe materiale quoddam peccatum vocari

Pag. 576. H.

1. Cor. 9.

cari

Rom.7.v. cari poteſt, cuius dominatui reſiſtimus, etſi vera peccati forma
17.20.23. ipſo Apoſtolo teſte careat: hoc toties, tam copioſè & euidenter
demonſtratum eſt ex communi omnium Patrum ſenſu qui ab
Apoſtolicis tēporibus ad noſtram hanc tempeſtatē in Eccleſia
præfuerunt, vt inanis ſit labor in argumento adeò trito orationem
longā conſumere. Et quare nefas erit in Apoſtolo, ſi vocem
illam peccati radicem *peccati* nomine, non quidem vitioſe, ſed
tamen non propiè & exactè, ſi ad formalem peccati rationem
attendimus, qui fas putauit abſque aliquo vitio aut offenſione
Chriſtum ipſum ab omni peccati ſpecie cauſaq; remotiſſimū,
peccato ex diametro repugnantem, & vnicū peccati euerſorē,
2.Corint. *peccatum* tamen appellare. Si nefas ſit in priori impropriā phra
5.21. ſim, aut loquendi modum aſcribere Spiritui S. multò magis nefas
erit in poſteriori. Sic tui noui magiſtri nouo more Apoſtolū
interpretari didicerūt. Quanto ſatius & honorificentiùs fuiſſet
illis antiqua maiorum omniū via ingredi, quā inanis gloriolæ
fumos aucupādo in hos ſe laqueos inducere, vt ipſa Chriſtianæ
fidei principia labefaciāt, & blaſphemias blaſphemiis cumulando,
vltra ipſos opinor diabolorū furores excurrant! Nā vt Chri
ſtum in extremū deſperationis barathrū præcipitēt qui anxius
trepidabat, ne *à morte* ſempiterna vt alter Iudas & *peccator ab-
ſorberetur*, ignorantiam ei affingunt, qua de conſilio diuino incertus
anceps'q; hærebat, neſcius vtrū Pater cæleſtis eū in ſaluādorū
numero collocaturus erat: an vero cū dānatis, reprobiſq;
abiecturus in æternas tenebras. Monſtrū hominis, vnde tibi de
Coloſſ.2. Chriſto, in quo *omnes theſauri ſapiētiæ, & ſciētiæ Dei ſunt recōditi.*
Matth. cui *omnia à Patre tradita ſunt*, cuius *omnia ſunt quæ ſunt Patris*, de
11.27. hoc ſaluatore tuo vnde tibi tā fœda, tā ſordida, tā bellnina cogitatio?
Io.15.15. Tu ſuperbia maiori quā olim Lucifer elatus, tibi ipſi certā
Io.17.10. de tua ſalute & electione cognitionē ſecuritatēq; vendicas, &
audes Filio Dei deſperatā de ſalute ſua trepidationē affingere?
Quin ergo tu pro illo, nō ille pro te, mediatorē apud Deū agas,
qui de tua apud Deū gratia & ſalute multò es quā ille certior.
Si enim ille *diuinæ maledictionis horrore perculſus, metuq; horribi-
lis exitij duriter cruciatus timebat, ne malis obrutus ſuccuberet, vel
morte abſorberetur, vt qui ignorabat arcanū Dei de ſua ſalute con-
ſilium, putabatq; ſe à Deo derelictum & alienatum*: tu autem ex altera
parte arcani illius de tua ſalute conſilij optimè conſcius nihil
horum omnium pertimeſcis, nihil ſentis diuinę maledictionis,
à morte abſorberi non times, metu horribilis exitij nihil
omnino cruciaris, noſti te à Deo derelictum non eſſe, neq; verò
ab eo alienari poſſe, de ſalute tua *certam habes & fixam certi-
tudinem, qualis de rebus probatis, & compertis eſſe ſolet: Deum
tibi propitium beneuolúmque Patrem ſolida perſuaſione perſuaſus es:*
&

& per vnam vel minimam Euangelicæ fidei guttam menti tuæ inſtillatam faciem Dei placidam & ſerenam, tibiq́ propitiam intuearis, adeo vt ſalutis tuæ ſecuritati innixus Diabolo & morti confidenter inſultes; an non tu gratioſior es apud Deum quàm Chriſtus, & ad mediatoris partes inter Deum homineſq́ue ſuſcipiendas magis quàm ille idoneus? Quando fateris Deum à Chriſto auerſum & alienatum, & tanquam hoſtiliter affectum in *perniciem eius conſpiraſſe*, qui tibi *propitius eſt beneuolúſq́ue pater*, teque *placida, ſerena, & propitia facie* intuetur, & accedentem ad ſe tanquam obuiis vlnis amplectitur? O admirabilem Euangeliſmi noui Metamorphoſim, per quam Caluinus & Beza, & Lutherus, & Rotmannus cum ſuis Catherinis, & Candidis & Andebertis in locum Chriſti extolluntur, & in longè maiori apud Deum omnipotentem gratia collocantur. Neque tamen deeſt ſcriptura hiis & aliis quantumuis ſupra modum turpibus & ethnicis colorandis accommodata. Eſt enim huius Euangeliſmi ille peculiaris genius, vt quicquid à quoquam ſtultiſsimè flagitioſiſsimeq́ue confingatur, illud ſtatim ſcripturarum inciſis vndique collectis honeſtetur. Chriſtum Dominum diuina cõſilia ignoraſſe ex certo Marci Euangeliſtæ loco probant· & verum eſt tale quid in certis D. Marci verbis ſignificari. At cur vnicum illum Marci locum ex plurimis illius & aliorum Euangeliſtarum, Paulique & Petri locis, quibus Chriſto omnes *ſcientiæ diuinæ theſauri*, ipſius *diuinitatis plenitudo omnis* aſcribitur, non interpretantur, potiùs quam illum vnicum rigidè præmentes, Chriſtum ipſa natura ſua, hoc eſt, vera diuinitate ſua ſpoliant, cui diuinorum conſiliorum notitiam eripiunt? Hoc vnde fit, niſi quia ſunt veri Chriſtimaſtyges, qui omnes captant & aucupantur occaſionum vmbras, quibus eum deforment, & ad vulgarium hominum infimam conditionem redigant. Et quemadmodum iſti Doctores Zuingliani, qui (vt ſcribit Lutheranus quidam) ſummo faſtu & inſolentia *Helluones Patrum* videri ambiunt, quaſi in Patrum omnium monumentis eos nihil prorſus lateret, neſciunt communem in Patribus huius loci expoſitionem, qui in eo conueniunt omnes, vt *arcanorum Dei conſiliorum ignorationem* Chriſto tribui horreant: qui hanc ſententiam in Agnoitis, in Neſtorianis, Arrianis, Photinianis, & neſcio quibus aliis hæreticorũ quiſquiliis vt Antichriſtianam à primis Eccleſię initijs damnarunt. Non ego aliquam particularem ingredior diſputationem de iſtis ſingulis Atheiſmis, † qui ſunt à viris doctiſſimis vberrimè refutati, vt Chriſtum probē non deſperaſſe, nõ fuiſſe peccatorem. nõ fuiſſe in precibus præcipitem & temerariũ, non fuiſſe ignorantem, non cogitaſſe, non dixiſſe, non feciſſe talia, quæ

Caluin. ibid. Inſtitut. li. 3 c. 2. § 19.
Liberatus in Breuiaric. c. 19.
Grego. li. 8. epi. 42.
Sophron. in 6. Synod. Act. 11
Ambroſ. lib. 5. de fide cap. 8.
Baſil. li. 4 in Eunom.
Augu. li. 1. de Gen. cõtra Manich. c. 22 & de Trinit. lib. 1. capit. 12.
Chryſoſt. & Theophyla. in 24. Matt.
Hilar. de Trinit.
Nicepho. hiſtor. libr. 18. ca. 50.
† Vide Henricũ Vicã Oſthou. de deſcenſu Chriſt. ad inferos à pag. 143. ad 160.

egerent reuocatione, caſtigatione, correctione. Cum homine enim quarumcunque ratiuncularum ſuarum prætextu hæc inſana aſſerente qui dego tanquam cum homine Chriſtiano diſputem, qui de Chriſto minus Chriſtianè quam Mahumetus aut Turca exiſtimat? qui cum his paradoxis Chriſtum Mediatorem, Chriſtum Dei Filium Chriſtum verbum factum carnem, hominem ſimul & Deum, hoc eſt, Chriſtum incarnatum in ſenſu Chriſtiano nihil penitus credit, neque vero poteſt credere etſi millies extremis labris hæc Chriſtiani hominis verba eloquatur. An non putas Samuel iſtos Geneuenſes Euangelistas iuſtam habere gloriandi materiam, quod poſt aliorum Patrum omniũ ab Apoſtolicis temporibus de paſſione Chriſti errores, eorum Patriarcha doctiſſimus ſuapte Marte & ingenio nullius

Beza ad Hebræ. ca 5.v.7. alterius veſtigia ſecutus *veram & germanam* Scripturæ ſacræ *interpretationem* hac de re *primus oſtendit*? An non Theodoro Bezæ graues magnæq; ſuppetebant cauſæ, cur adeo magnificè

Beza epiſt. 1. pa. 3. de ſe, ſuiſq; fratribus ſcriberet; *Itaq; dicere nec immerito ſoleam, vt opinor, conſueui diam illa tempora etiam Apoſtolicis proxima cum noſtris comparo. plus illos conſcientiæ, ſcientiæ minus habuiſſe, nos contra ſcientiæ plus, conſcientiæ minus habere. quam meam ſententiam probari certis argumentis poſſe confido* De conſcientia minore, vel etiam minima, quod ait aſſentior; ſcientia vero tantã, quantam ille opinione doctrinæ ſuæ inflatus vendicat ſibi ſuiſque largiri nullo modo poſſum, niſi fortè talem ſcientiam imaginatur, qualem Satanas promiſit primis noſtris parentibus, ſi

Gen. 3. A. contra Dei mandatum interdicto ipſis pomo veſcerentur. In iſtis enim quænam non dico abundantia, ſed vel mediocritas Chriſtianæ doctrinæ eſt, qui de Deo Patre, de Filio, de Sanctiſſima Trinitate nihil certo ſciunt aut credunt, ſed in vagis & erraticis opinionibus euaneſcentes, & huc illucque tanquam marinis fluctibus iactati nihil credunt ſtabile, ſemper ſunt in motu, ſemper ab hæreſi ad hæreſim progrediuntur, donec penitùs reiecto Chriſto ad Mahumetem perueniunt, eiuſque Alcorano fidem Chriſtianam mutant: qui ſuis principiis certo & conſtanter inhærentes, nullum nec vnum quamuis omnibus ætatibus maximè probatum & inuiolatum fidei caput poſſunt defendere, proptereaque quotidie euadunt Anabaptiſtæ, Arriani, Samoſateniani, Athei: quorum doctrinæ *principia ita ſunt Caluiniani ſectæ cum veteribus Arrianis & Neſtorianis communia, vt nemo Chriſtianorum Caluinianis adhærere poſſit, quin vna Arrianiſmi & Neſtorianiſmi ſuſcipiat defenſionem*, vt ipſorum fratres Miniſtri copioſè probant: quorum fratres demonſtrant eos de nullo articulo Chriſtianæ religionis ſentire rectè: quorum fratres demonſtrant manifeſtis experimentis *eos in profundũ ignorantia*

rantiæ tenebris eſſe demerſos: cuius (inquiunt) *rei teſtimonium certiſſimum faciunt tam graues, tam pertinaces, tam pernicioſæ diſſenſiones, tantuſque numerus naſcentium quotidie librorum, & eorum inter ſe toto cælo diſſidentium*. Quod *ſi clariſſima veritas* (vti iactant) *dies ipſis orta fuiſſet, nunquam tot obſcuras librorum accenderent lucernas*. An non iſti obſcuri Matæologi iuſta gloriatione poſſunt ſuam ſcientiam Apoſtolorum diſcipulis, omnibuſque poſtea doctoribus à Deo excitatis, Cyprianis, Athanaſiis, Baſiliis, Auguſtinis, Ambroſiis, Nazianzenis, Chryſoſtomis anteponere? qui ſua incredibili ſcientia iam vſque eo profecerunt, vt ſtatuant nefas eſſe in SS. Trinitatem credere? prophanū eſſe & barbarum SS. Trinitatem inuocare? qui ſcientia ſua mediationem Chriſti erga SS. Trinitatem tollunt, Chriſti diuinitatem aliam à paterna, eamq; paterna minorem aſtruunt, Chriſtum quoad diuinitatem mediatorem, & ſacerdotem, & hoſtiam Patris efficiunt, quorum diſcipuli *minimè negligendi fratres* Euangelici optimi, ab iſtis excellentiſſimis ſupra omnem antiquorum Patrum cōditionem doctoribus inducti, *blaſphemum & idololatricum putant*, Chriſtum adorare & inuocare, aut Spiritus ſancti perſonam agnoſcere? qui deniq; nihil omnino de præcipuis religionis Chriſtianæ myſteriis iuxta antiquam Eccleſiæ Catholicæ & Apoſtolicæ fidem credunt, ſed omnia ſibi formarunt noua, & noua cudunt quotidie Anabaptiſticè, Arrianè, Trinitariè, Antitrinitariè? An non hæc eſt obſtupenda ſcientia? ita planè, ſed talis, qualem deſcribit Apoſtolus Iacobus, *terrena, animalis, diabolica*, *Iaco.3.15.* quam vocat Apoſtolus Paulus *falſi nominis ſcientiam*, qua qui *1.Timot. 6.19.* maximè imbuuntur, poſtquam totum Caluinianæ & Bezanæ *Ibi.v.4.* theologiæ pelagus exhauſit, *ſuperbus eſt, nihil ſciens*, quanquam ſibi videtur ſcire omnia. Neque tamen valdè eſt mirandum, ſi iſti boni fratres & Miniſtri, quoad ſciētiam ſuam toti ſe primitiuæ Eccleſiæ fidenter anteponant, qui de voluntate Dei, eiuſque conciliis arcanis, ipſo Saluatore noſtro Chriſto Ieſu ſeſe ſcire clarè & expreſsè gloriantur.

ARGVMENTVM
CAPITIS XXII.

Summa Caluinianæ doctrinæ de Chriſti morte & paſſione.1. Chriſtus Caluino & Caluiniſtis non eſt vniuerſalis omnium redemptor, ſed tantummodò paucorum: eorum qui ſunt electi,2. Illi verò tantum in congregatione Caluiniana, quæ ſola Chriſti eſt Eccleſia, reperiuntur,3. Extra quam non eſt vera Euangelij fides: qua ſoli

electi, alij verò nulli à Deo donantur. 4. Hæc Eccleſia Caluini mille ducentis annis non extitit, ſed nuper extructa eſt, eaq; adhuc in paucis Europæ prouinciis apparet, 5. Iſti pauci electi ex Christi morte nullam realem veramq; iuſtitiam conſecuti ſunt, ſed tantū peccatorū, quibus turpiſſimè, & neceſſario ſemper inquinatur imaginariam non imputationem. 6. Qui tamen eo quod certò norunt ſe electos, certò quoque nōrunt ſe ſaluādos, nec poſſe damnari, etiamſi viuant flagitioſiſſimè. 7. Ex quibus deducitur concluſio doctrinæ Caluinianæ de Chriſti incarnatione & paſſione, quod nimirū Chriſtus incarnatus & mortuus eſt, idq; non ſolum corpore, ſed etiam anima, vt paucos Caluiniſtas ſpeciali fide donatos in ſumma vitæ licentia vitam tranſigentes de cæleſti fœlicitate redderet ſecuros. Appendix de alio Caluiniſtarum Sataniſmo, quo magis adhuc Chriſto detrahentes, ſanguinem eius in cruce effuſum, corruptum, putridum, & nullius valoris aſſerunt ad ſalutem hominum: id quod præterea vniuerſalem reſurrectionem funditus euertit.

CAPVT XXII.

QVIN ſuperſunt adhuc aliqua alia huius tā vltramundanæ in Caluino, Bezaque & Caluiniſtis ſcientiæ argumenta: eorum nimirum doctrina de Chriſti paſſione, & Deo mali authore, de quibus aliqua dicenda ſunt. Nam de tertio Deitate mortua, nihil adiiciam ad ea quę dicta ſunt à Michęa, quia illud non eſt tam propriè Caluiniſtarum, quam Lutheranorum; & eius ſententiæ ſumma ſatis cōmodè à Michæa explicata eſt & refutata. Ne de primo quidē noua multa afferam: tantum in propoſitiones vel cōcluſiones quaſdā memoriæ & euidentiæ maioris gratia contraham, quæ ſunt à Michæa fusè largiterque diſputata: & deinceps adiungā aliquid de Deo peccati cauſa & authore, maximè quia Michæas ob Caluiniani nominis honorē videtur eum excuſaſſe, quaſi tandem diſcipulorum ſuorum Libertinorum experientia edoctus, palinodiā eum blaſphemię hæreſis cecinerit, & redierit ad ſanam mentē: quod longè ſecus eſt. Imò verò vt in reliquis à ſe inuentis hæreſibus & Atheiſmis, ita maximè in his duobus, etiam ab amicis commonefactus adeo perſtitit peruicax, præfractus & inexorabilis:
Conrad. vt quod de Caluino Lutherani ſcribunt, *Deum etiam in hoc ſæculo*
in Theol. *lo iudicium ſuum in Caluinum patefeciſſe, quem in virga furoris vi-*
Calu. lib. *ſitauit, atque horribiliter puniuit, ante mortis infœlicis horā treme-*
2. fol. 7. *dam. Deus enim manu ſua potenti adeo hunc hæreticum percuſſit, vt*

deſpe-

deſperata ſalute, dæmonibus inuocatis iurans, execrans & blaſphemans miſerrimè animam malignam exhalarit: vermibus circa pudenda in apoſtemate ſeu vlcere fetentiſſimo creſcentibus, ita vt nullus aſſiſtentium fetorem amplius ferre poſſet hanc Dei iuſtitiam in Caluinum ſic exercitam recto opinor iudicio ob has potiſſimũ blaſphemias exiſtimare poſſumus. Nam Chriſtianum hominẽ ſub Chriſtiani, & talis Euãgelicæ nomine, Chriſti Dei paſſionem tam Ethnicè & Iulianicè deſpicere, & peccatorum omniũ cauſam propriam & efficaciſſimam ab homine ac diabolo in Deum optimum maximumq; referre, duo ſunt tam nefanda blaſphemiarum atrociſsimarum mõſtra, vt à Chriſto nato his vtriſque nemo vnus mortalium omnium ſeſe contaminauerit. Nam vide mihi gradus, quibus iſti Geneuenſes ad conculcandam penitus ſacram Chriſti paſſionem & ſanguinem progreſſi ſunt. Primum negant Chriſtum fuiſſe mortuum pro peccatis omnium hominum, ſed eius opera, preces, agones, & quæ cum paſsione & morte cohærent, ſegregant penitus & abſtrahunt ab omnibus ad paucos certoſque ſui ordinis, nec ea pro generali redemptione totius mundi à Chriſto fuiſſe ſuſcepta, acerrimè contendunt. Hæc propoſitio tam eſt frequens in omnibus Caluiniſtarum libris, vt nihil magis. Caluinus contra Heshuſium pag. 39. affirmat *impios non veſci carne Chriſti in cœna, nec accipere eius ſanguinem, quia Chriſti caro pro impiis non ſit crucifixa, nec ſanguis Chriſti expiandis eorum peccatis ſit effuſus. Theodorus Beza in colloq. Mompeligar. 1. pag. 522. concludit Deum in æterno & occulto ſuo conſilio decretum immutabile feciſſe, quòd maiorem hominum partem non velit ſaluari, neque in Chriſtum credere, & ad agnitionem eius peruenire* (directè contra Apoſtolum Paulum 1. Timoth. 2.) *neque etiam pretium ſanguinis ſui illis prodeſſe: ſed quod eos ad æternam condemnationem deſtinauerit, ordinarit & creauerit. Ideóque in Timotth. cap. 4. ait Chriſtum non veniſſe in mundum propter omnes homines, nec promiſsionem gratiæ pertinere ad omnes & ſingulos homines, ſed tantum ad electos. Bucerus ſuper Ioan. pag. 34. aſſerit Chriſtum tantum electorum peccata morte ſua expiaſſe, eiuſque mortem electorum tantum redemptionem eſſe. Andreas Muſculus in locis Theologicis fol. 363. 367. docet Chriſti mortem tantum pro credentium & electorum peccatis eſſe ſatisfactionem. Zanchius in Miſcellaneis pagina. 3. dictum illud Ioannis 3. vbi traditur Chriſtum eſſe propitiationem pro peccatis totius mundi, reſtringit ad electos vniuerſos per totum mundum diſperſos, & pagina. 200. & 206. ſcribit Chriſtum tantum eſſe propitiationem pro peccatis electorum mundi, neque ſanguinem Chriſti fuiſſe effuſum ſecundum propoſitum Dei, pro reprobis, vel pro omnibus hominibus, in genere, ſed*

Caluinus

Beza.

Bucerus.

Muſculus

Zanchius

Aretius.
Vide hæc & alia in Theol. Caluiniſt. vbi ſupra li. 1. ar. 6. fol. 25. 26 & lib. 2. fol. 42.
Heidelbergenſes.

tantum pro electis. *Aretius quoque*, *licet aliàs* [illegible] *videtur, tamen aſſerit contra apertiſſima verbi diuini teſtimonia, Chriſtum non omnium hominum, ſed tantum electorum redemptorem eſſe: Chriſtum non eſſe datum omnibus redemptorem nec Deum velle omnes homines ſaluare, &c.* Denique hæc controuerſia inter Lutheranos & Caluiniſtas eo vſque excreuit, vt ſinguli ferè anni nouos pariant libros de hac Chriſti redemptione. Exempli gratia, anno 1590. Theologi Lutherani Tubingenſes impreſſerunt *theſes* quaſdam probantes *Chriſtum eſſe mortuum pro peccatis omnium hominum*. Mox refutationem oppoſuerunt Caluiniſtæ Heidelbergenſes, eam vniuerſalem Chriſti redemptionem improbantes. Pauci menſes interuenerunt, cum rurſus inſurgunt Tubingenſes, & *theſes* demonſtrantes *Ieſum eſſe mortuum pro peccatis totius mundi*, *denuò excuſas*, *& ab authore recognitas* in Heidelbergenſes emittunt, *cum confutatione blaſphemiarum Cimedontij Theologi Heidelbergenſis* anno 1592. Atque ita ad hunc vſque diem lis illa continuatur, & durabit ſine dubio, quamdiu iſtorum Euangelia durauerint, Caluiniſtis vt hactenus illam partem defendentibus, quæ Chriſtum non vniuerſalem mundi redemptorem, ſed paucorum tantum fidelium & electorum aſſerit. Deinde nec hæc propoſitio minus apud eos certa eſt, hos electos ſolos, eſſe fideles, eoſque reperiri tantum in congregatione Caluiniana. Nam cum fides huius electionis & ſalutis conſequentis vnicum ſit medium; ea autem fides Caluinianis iudicibus nec ſit Anabaptiſtica, nec Libertina, nec Lutherana, ſed vera & Euangelica illa, quæ à Ioanne Caluino & Theodoro Beza docetur, hinc efficitur hos electos & fideles in illa tantummodo congregatione reperiri. Litigant quidem cum Ioanne Caluino pro hac fide, certo electionis ſigno Lutherani litigant & Anabaptiſtæ: litigant item pro Eccleſia, ſed quia hoc in loco Caluiniſtarum doctrinam ſequor, & quid illi de Chriſti morte doceant, oſtendere laboro, eorum hac de re fidem tanquam reliquis veriorem concedamus. Quod vero ſola Eccleſia & fides Caluiniana ſit vera, in qua & per quam electi ſaluantur & iuſtificantur, docent tot librorum plauſtra à Caluiniſtis in orbem emiſſa: docent perpetuæ confutationes, maledictiones, execrationes, Anathemata Caluiniſtarum quotidiana contra aliam doctrinam, & Eccleſias quaſcunque, non modo Catholicam, ſed Euangelicas cuiuſcunque ordinis, vt ſæpenumero dictum eſt.

Calu. Inſtit. li. 4. cap. 1. §. 2, 11.

Duas aut tres Eccleſias inuenire non licet (inquit Ioannes Caluinus) *quin diſcerpatur Chriſtus*, *quod fieri non poteſt*. Vnica ergo eſt Eccleſia, *eiuſque dinoſcendæ ſymbola ſunt*, *pura verbi prædicatio*

dicatio & obſeruatio ſacramentorum. In huius ſinum congregari Ibi.§.1.
vult Deus filios ſuos, non modò vt eius miniſterio alantur quamdiu
infantes ſunt ac pueri, ſed cura etiam materna regantur, donec
adoleſcant ac tandem perueniant ad fidei metam. Hæc enim quia
Deus coniunxit, ſeparari fas non eſt, vt quibus ipſe eſt pater,
Eccleſia etiam mater ſit. Non eſt quidem alius in vitam ingreſ- Ibi.§.4.
ſus, niſi nos iſta Eccleſia concipiat in vtero, niſi pariat, niſi nos & lib.5.
alat ſuis vberibus: denique ſub cuſtodia & gubernatione ſua nos c.24.§.10
teneat donec exuti carne mortali ſimiles erimus Angelis. Adde
quod extra eius gremium nulla eſt ſperanda peccatorum re-
miſſio, nec vlla ſalus, teſtibus Iſaia, Ioele, & Ezechiele, & cæt.
Fidem autem ſolis iſtius Eccleſiæ electis dari, nec cum ali-
quo alio communicari, magis quam verum paſſionis Chri-
ſti effectum, id eſt, vitam in cælis ſempiternam, hoc quo-
que Caluiniſtarum eſt dogma certum, fixum, irrefragabile.
In fidem enim non illuminantur (inquit Ioannes Caluinus) *nec* *Calu.In-*
Euangelij efficaciam verè ſentiunt, niſi qui præordinati ſunt ad *ſtitu.li.3.*
ſalutem: Solos electos Deus ſemine incorruptibili in perpetuum *ca.2.§.11*
regenerat; Reprobi nunquam ſenſum gratiæ niſi confuſum perci-
piunt vt vmbram potiùs apprehendant quam ſolidum corpus: quam
peccatorum remiſſionem Chriſtus propriè in ſolis electis obſignat, vt
eam ſpeciali fide in vſum ſuum applicent, & cæt. *Fides eſt pecu-* Ibi.§.12.
liariter electorum. Et Theodorus Beza. *Hoc eſt axioma certiſ-* Beza in
ſimum ſine vlla exceptione, fidem eſſe donum Dei ſolis electis pro- *Confeſſio*
prium & peculiare. Et Andreas Muſculus. *Fides non eſt de vul-* *fidei ca.4*
garibus donis Dei, ſed ſelectis: non omnium. ſed electorum tantum. §.20.
Cenſemus dari fidem veram ſolis electis, quos Deus ante mundum *Muſculus*
conditum elegit, vt in illis gloria gratiæ ſuæ illuſtretur. Paulò poſt. *in locis*
Diximus in præmiſſo tractatu citatis ſacræ ſcripturæ teſtimoniis, *cōmuni-*
fidem non eſſe omniū eſt electorum tantum. Progrediamur paulò *bus ca.de*
longiùs. Iſta Eccleſia, & huius Eccleſiæ fideles atque electi, *fide num.*
quibus ſolis *Deus eſt Pater*, vt *Eccleſia Mater*; quibus ſolis datur *6.pa 220*
peccatorum remiſſio: pro quibus ſolis Chriſtus eſt mortuus; *cap.de ele*
Eccleſia hęc num à Chriſto mortuo ſemper fuit in mūdo? num *ctione.in*
perpetuò Chriſti fidem Euangelicam retinuit, eamq; prædica *initio pa.*
uit infidelibus? Nequaquam (inquit Caluinus) ſed ante annos *227.*
mille ducētos & ſexaginta cœpit in angulis & cauernis bubonis
inſtar delitelcere, ſed ita *vt electas à ſe reliquias admirabili gratia*
ſeruauerit Dominus. Iſtas verò reliquias quis mortalium nouit?
quis audiuit? in qua parte terrarum orbis, in qua prouincia Eu-
ropæ, Africæ, Aſiæ, aut etiam noui orbis, hæ reliquiæ à quo-
quam mortalium pluſquam reliquiæ Chymericæ, aut Ideæ
Platonicæ vel intellectu hactenus conceptæ ſunt? Ad ſcripto-
res ſiue ſacros, ſiue prophanos, qui eodem ſeculo eiſdem in re-

aliero modo deſtortus ſit in ſenſum nunquam cognitum Eccleſiæ Chriſti vel vni alicui antiquorum Patrum ab Apoſtolorum temporibus: adeo vt ſi Auguſtinus, Ambroſius, Hieronymus Chryſoſtomus, & reliqui illi antiquiſſimi Patres nunc reuiuiſcerent, & intelligerent quē in finem ſcripturæ ab illis Geneuenſibus Doctoribus citarentur, planè obſtupeſcerent eſſe in orbe hominem. Chriſtianum, qui auderet tam immoderata audacia, & tam exigua veritatis ſpecie ita abuti verbo Dei, ſepſis, lectoribus, & vniuerſo mūdo. Deniq; ex ab illo Geneuēſi fonte tam *improbam & ſeditioſam planeq; Catilinariam doctrinā in regnū Angliæ* fluxiſſe aiunt, vt horū iudicio longè melius actū fuiſſet cum *illa inſula, ſi nullus vnquam Anglus aut Scotus Geneuenſis Eccleſiæ, aut Doctorum Geneuenſiū notitiā aliquam habuiſſet.* Et quid opus eſt ſententias aliquorum Anglorum contra Geneuenſem ſectam hinc illic decerpere, quando tota forma Eccleſię Anglicanę Miniſtris, Epiſcopis, Archiepiſcopis, & Principe ſuprema ſuper eos omnes *in omnibus rebus Eccleſiaſticis non minùs quàm ciuilibus gubernatrice* conſtās, ex diametro pugnat cum Synagoga Geneuenſi, vbi æqualitas Miniſtrorū omnium tanquā prorſus Euangelica ab ipſo Chriſto præcepta defenditur: vbi Academia ad illud docendū obligatur: vbi oēs & ſinguli *tenentur iuramento ſe aſtringere,* nō ſolū quod ſint adhæſuri Geneuēſi illi diſciplinæ, ſed etiā quod *illam Papiſtica* (Angliæ) *hierarchia execretur vt diabolicā confuſionē, idcirco ſtabilitā, vt Deus ipſe deſpiciatur, & Chriſtiana religio ludibriis & opprobriis ſit expoſita.* Sed nolo curioſiùs omnes prouincias & Eccleſias rimari. Sic enim fortaſſe extra Geneuā & Puritanos Angliæ Geneuenſem Eccleſiam, intelligo Caluinianā propriè puræq; nullā poterimus inuenire. Eſto igitur quod reliquię quædā Caluinianæ ſint in Hollādia inter Anabaptiſtas, ſint in Trāſyluania & Hungaria inter Arrianos, ſint in Gallia inter Politicos, ſint in Heluetia inter Zuinglianos & Libertinos: ex iſtis reliquiis perpauci ſunt electi, ideoq; perpauci fideles. Nam ſui ordinis vix *decimū quemq;* eſſe qui non Euangelio dederit nomen cum in finem *vt ſolutius in omnem laſciuiam diffluerit ipſe teſtatur Caluinus.* Ita adhuc eorum electorum, vereque fideliū, pro quibus Chriſtus mortuus eſt, nō ita multos inuenimus. Cæterū iſti non multi ex morte Chriſti quid cōſecuti ſunt? aliquam veram remiſſionem peccatorū? aliquam intrinſecam & inhærentem iuſtitiam? aliquam ſanctificationem? nequaquā. Tantūmodo illud lucrati ſunt, vt eorū peccata ſint obtecta, ſint velata, nō imputētur ipſis ad dānationem, quæ tamen eorum animis altè inhærent, & quibus peccatis non minus inquinati & turpificati ſunt quam reprobi. Imo nequiores ſunt ipſis Ethnicis, ipſis Turcis & Tartaris: quid hos nomino, qui aliquando in quibuſdam actionibus

Reſpons. ad inſtitiā Britā. ca. 1. p. 10. Parlam. Elizab. an. 1. ca 1 Formula confeſſionis fidei, cui ſe aſtringe retenētur omnes &c. apud Calu. in Tractat. pag. 150. Caluin. epiſt. 54. Suruey vbi ſupr. pag. 251. Beza epi. 8. & 79. Calu. Inſtit. lib. 3. ca. 2. §. 11

non peccant, iſti vero ipſis diabolis & ſpiritibus apud inferos damnatis ſimiliter, in omni opere, etiam eo quod videtur optimum, peccant, nec poſſunt vitare, quin perpetuò & continenter peccent, ſemper ſordeſcant, ſemper promereantur Dei maledictionem, & quæ per gratiam & ſpiritum ſuum Euangelicũ faciũt opera præſtantiſſima, illa ipſa opera ſunt fœda, ſunt turpia tanquã panni menſtruati, ſunt donorũ Dei pollutiones, probro magis digna quam laude. Differentia inter hos electos fideleſque, & hos infideles vel etiam damnatos ſpiritus, in hoc ſolo poſita eſt, quod propter Chriſtum Deus pater ab illis electis oculos ſuos auertit, nec eorum peccata ſuo iudicio examinat & plectit, quæ in aliis omnibus ſeueriſſimè caſtigat, & æterna damnatione perſequitur. Nihil præterea commodi ex morte & paſſione Chriſti ad iſtos fideles permanat? Maximè. Nam vt illis fides iſta ſpecialis datur, ex qua ſe electos eſſe certiſſimo norunt, ita norunt ſe ab hac fide & electione nunquam poſſe excidere, non ſi in quæuis flagitia turpiſſima ſeſe per omnem vitam ingurgitent. Nam fideles arrogare ſibi debere indubitam diuinæ voluntatis de ſua æterna electione & ſalute notitiam, & qui ſecus affectus eſt, eum verè & Caluinianè fidelem vocari non poſſe ſuperius demonſtratum eſt. Et Ioannes Caluinus antiquos Patres qui ſecus crediderunt, nominatim D. Gregorium Magnum, *peſſime & perniciosè* docuiſſe ait, eo quod ille ſcribat *homines vocationis tantum ſuæ conſcios, electionis autem incertos*. Hoſque fideles nulla vitæ fœditate hanc ſuam fidem & electionem amittere poſſe, non minus eſt certum. *Neceſſe eſt profectò* (iuxta Theodorum Bezam, & fidem Eccleſiæ Geneuenſis) *vt fateamur donum vera illius fides, qua iuſtificamur, nunquam à perſeuerantia dono diuelli poſſe, quamuis interdum labefactetur fides*. Eius autem fidei *vel ſola fidei ſcintilla, ac proinde etiam vel minimum fidei in nobis effectum, ſi modo verum ſit, & ex vera fidei* non Lutheranæ, aut Anabaptiſticæ, ſed Caluinianæ *ſcaturigine promanet, hactenus eſt efficax, vt verè nos de noſtra ſalute ſecuros reddat*. Et mox. *Affirmo eum qui vel ſemel tota vita ſenſerit certum veræ fidei teſtimonium, ſecurum eſſe debere de ea non modo permanente, ſed etiam permanſura ad finem vſque: tum quoque cum ea tempora inciderint, quibus abeſſe penitus videatur. Neque enim ebrium hominem dicimus ratione & intelligentia ſpoliatum, etiamſi neque manus, neque pes in eo officium facit: neque vitalis omnis facultas eum deſeruit, qui eſt ad tempus mortuo quam viuo ſimilior*, & cæt. Hæc in eum finem dicuntur, vt ſi iſti electi Caluiniani ruant ad furta, adulteria, ſacrilegia, libidines cuiuſcunque generis, exemplo Apoſtolorũ ſuorum, in eiſq; ætatem

Calu. Inſtit. lib. 3. c. 24. §. 9.

Confeſſio Chriſtianæ fidei c. 4. §. 20

totam

totam conterant: tamen poſtquam ſemel fidem Geneuenſem
guſtarunt, ſemper firmiſſimè ſtatuere debent, ſe à Deo conſtan-
ter amari, ſe ſemper eſſe in præſens & in futurum eadem, vera
fide Deiq; ſpiritu præditos, ſemper eſſe electos, propterea que
de vita æterna adipiſcenda non minus quam illi ſui in hac fide
Doctores perpetuò debent eſſe ſecuri: de quo ſi ambigāt, ſi va-
cillent, hoc argumentum eſt valdè ſuſpicioſum, eos non eſſe re-
ctè fideles. Sic Beza in Colloquio Mompelgart. affirmat *fidem* *Beza in*
veram nunquam poſſe à credentibus amitti, licet ruant in peccata *Colloquio*
contra conſcientiam: vbi addit; *Dauidem perpetrantem adulte-* *Mompel.*
rium cum Bethſabæ vxore Vriæ, fidem & Spiritum ſanctum nō ami- *pag. 463.*
ſiſſe, ſed retinuiſſe. Quoniam enim Dauid in electorum numero fuit,
ideò gratia Dei non potuit excidere: nec Petrus abnegando Chriſtum
amiſit fidem aut Spiritum ſanctum. Sic item Zanchius Principis Pa- *Zanch. in*
latini Theologus: *Spiritus ſanctus ſemel alicui renato datus, cum eo* *Miſſella.*
manet in æternum. Electis in hoc ſæculo ſemel tantū vera fides à Deo *fol. 65. 3.*
datur: qua donati, Chriſtoq; per Spiritum ſanctum verè inſiti, fidem
prorſus amittere, Spiritum ſanctum omnino excutere, & à Chriſto
excidere penitùs non poſſunt. In cuius Caluiniſmi defenſione vſq; •
eo prouchitur, vt fortiter pronunciet. *Si quis dicat peccatorum* *Ibi. f. 271.*
remiſſionem ſemel impetratam, per ſubſequentes lapſus in ſanctis fieri
poſſe irritam, is totum Euangelij euertit ſcopum. Nec ardore diſſi-
mili Beza, *monſtrum* vocat contrarium Lutheranorum aſſeue- *Beza in*
rationem, quod *peccatis grauiſſimis excutiatur fides & Spiritus ſan-* *Confeſſ.*
ctus. Eadem eſt Marlorati, eadem Oecolampadij, eadem Tigu- *pag. 17.*
rinorum, eadem Gallorum, eadem plurimorum Caluiniſtarum *Vide Theo*
fides. Iam ergo peruenimus ad conſuendum fructum paſſionis *logia Cal*
Chriſti, & quam latè ſanguinis eius & redemptionis virtus dif- *uin. lib. 1.*
fundatur iuxta fidem Geneuenſem. Redemit nimirum nō om- *fol. 27. 28.*
nes, ſed certos ſelegit ex toto terrarum orbe, ex omnibus ab eo *46. & li.*
paſſo ſæculis Chriſtianos nullos aut certè perpaucos, qui ante *2 fol. 42.*
60. annos mortui ſunt. Selegit autem his proximis ſexaginta
annis ex Eccleſia quæ vocatur Chriſtianis Catholica, Prote-
ſtantibus Papiſtica & Antichriſtiana neminem, neminem ex
tot aliis noui Euangelij ſectis, Trinitana, Lutherana, Anabap-
tiſtica, &c. Sed tantummodo incarnatus eſt, mortuus eſt, paſſus
eſt, & reſurrexit propter Eccleſiam Caluinianam, nō eam qui-
dem totam non propter omnes Caluinianam in ea fidem pro-
fitentes, ſed ex eis vix decimum, fortaſſe non centeſimū quem-
que, nimirum propter electos tantummodo, pro illis totam eā
incarnationis œconomiam ſuſcepit. in horum gratiam non
tantum *morte corporea defunctus* eſt, non *ſanguinem modò effudit*,
& illa immenſa crucis tormenta humano more quoad corpus
ſuſcepit: hæc enim omnia iſtis fidelibus *nihil profuerunt*, nullius

erant momenti, ſed *maius erat precium, & excellentius*, nimirum quod *diros in anima cruciatus damnati ac perditi hominis pertulit*: quod *eam mortem pertulit, quæ ſceleratis ab irato Deo infligitur*, quod *erat flammis inferni addictus, profundo inferni gurgite ſepultus: horribilibus anguſtijs anima eius conſtricta fuit, ac ſi Deum haberet infenſum vſque eo, vt mens horribilis exitij et cruciato vox deſperationis elaberetur. Timebat enim ne malis obrutus ſuccumberet*. & in æternum damnaretur, &c. Et quorſum hæc omnia? vt illi pauculi Caluiniſtæ omni peccatorum ſorde purgati in ſanctitate viuerent? vt legem eius ſeruarent? vt piè viuendo ad vitam cum eo ſempiternam eius gratia perducerentur? nihil minus. Viuunt enim non aliter quam diabo-li in peccandi neceſſitate perpetua, lex Chriſti quamuis ſuſe

Matt. 11. 30. *iugum ſit ſuaue, & onus leue*, tamen illis eſt inſtar legis Mosaicæ *onus importabile*, quod nec ipſi, nec eorum fratres vlli poſ-

Act. 15. ſunt ferre. Legem enim Chriſti ſeruare eſt plane impoſſibile, & qui piè viuendo ad cæleſtem ſanctorum communionem aſpirat, ille rectam ſibi viam munit ad inferos, toti Euangelio contradicit, eſt hypocrita, eſt Monachus, eſt Turca, ſupra modum iniurioſus eſt in ſanguinem Chriſti. Cæterùm ne in his damnati, perditiq; hominis pœnis à Chriſto propter iſtos ſolummodo ſuſceptis nihil ſit vtilitatis, ita ſtatuẽdum eſt, quod etiamſi hæc Chriſti apud Deum paſſio nihil *verè apud Deum meritæ eſt*, tamẽ gratuitus Dei fauor intercedẽte aliquo modo hac Chriſti paſſione erga eos tantus eſt, vt ab omnibus eorũ peccatis auertat oculos, vt ſpeciali à Deo fide donentur, quæ ſola abſq; operibus eos iuſtificat, quæ ſola certum eſt eis æternæ vitæ conſequendæ pignus, quæ propterea nunquã in eis poteſt poſtea deficere, per quàm in adeo certa poſſeſſione diuini fauoris, in tam quieta, conſtanti & immutabili diuinæ gloriæ poſt hanc vitam conſequendæ ſecuritate collocantur, vt quocunque modo deinceps crediderint, quæcunque ſcelera admiſerint, etſi Chriſtum Deumque millies abnegauerint, etſi cum *ſpiritualibus* illis fratribus ſuis Libertinis genuinum huius doctrinæ fructum ca-

Caluin. Inſtructio contra Libertinos. c. 10. & 18 pientibus, *quoſcunque proſtitutæ libidinis ſcortatores, quoſcunque ex profligatiſſimis ac prorſus deſperatis hominibus impuritate ſuperent*: etſi non *modo omnem Dei timorem & ſanctitatem vitæ euertant, verum etiam honeſtum omne quod etiam apud gentes ſemper inuiolabile fuit, atque ſibi ipſis alijſq; omnibus frena laxant, vt ſinguli in omni libidinum etiam beluinarum genere volutentur*, tamen ſemper fideles, ſemper Eccleſiæ Caluinianæ electi remanent, ſemper ſpiritum poſſident, & per Chriſti mortem eorum conſcientiis ſigillo nunquam fallente obſignatur, quod Deus illos amet, & amabit perpetuò; & propter illam ſpecialem fidem,

poſt

poſt vitæ huius terminum, quamprimum mors in illo peccatorum cæno volutandi diutiùs facultatem eis eripuerit: ſtatim abſque vllo purgatorio (quod talibus electis non eſt comparatum) in parem gloriam, in æqualem fœlicitatem cum Petro, Paulo, ipſaque beatiſſima Dei matre virgine aſſumet. Valdè enim cauendum eſt, ne in hæreſim eam *monſtroſam* (vti vocat Theodorus Beza) labamur, quod vllis peccatis aut Atheiſmis atrociſſimis hanc fidem illis poſſe eripi, aut Dei amore beneuolentiaque eos poſſe deſtitui arbitremur. Etſi enim cum *iuramentis*, cùm *Anathematis & deteſtationibus* (vti de Diuo Petro ſcribitur) negent Chriſtum, nec ita deſinunt eſſe fideles, & ſancti Spiritus domicilia. Etſi in contemnendo Chriſto Iulianum, etſi Lucianum & Porphirium imitentur, etſi nequiſſima vita Heliogabalos, Nerones Apitios, Epicuros omnes præcurrant; ſi tamen vel ſemel fidē illā Geneuenſem guſtauerint, aut aliquam eius ſcintillam vnquā habuerint, Spiritum ſanctum in ſe nec ſi maximè velint, *poſſunt excutere*, à Dei fauore non poſſunt excidere, de æterna in cœlis beatitudine non poſſunt, nec debent dubitare; *peſſimèque & perniciosè* errant cum Gregorio & Papiſtis, imò & cum Lutheranis quicunque ſecus opinantur: Non aliter quam ille turpiter errat, qui *hominem adeò ebrium, vt neque manus, neque pes in eo officium faciat*, propterea *ratione & intelligentia dicit eſſe ſpoliatum*. Nonne vides Samuel egregium Euangelij tui colophonem? Nonne hic eſt mirabilis Chriſti incarnati & patientis operatio & effectus? vt paucos conuenas in flagitioſiſſima peccandi licentia confirmet? vt eos excuſſo timore Dei ad omnem turpitudinem impellat præcipites? Nonne iſti ſunt, de quibus prædixerunt Apoſtoli, quod *velamen malitiæ habent libertatem* Euangelij, & *Dei noſtri gratiam transferunt in luxuriam*? Nonne grauiſſima ſuppetebat Ioanni Caluino & Theodoro Bezæ cauſa mortem Chriſti corpoream contemnendi, reliquam crucifixionem acerbiſſimam deſpiciendi, & ſuam illam nuper ab aliquo inferni ſpiritu ſuggeſtam cum inferni damnatis ſpiritibus carnificinam animæ deſperantis comminiſcendi, vt tantis ſtudijs, laboribus, & inuentis ingenioſiſſimus hanc ſuis electis Epicureæ vitæ in peccatis obfirmatæ arcem extrueret? Sed hæc ego tibi expendenda relinquo. Neque verò mihi animus erat de his diſſerere: tantum ea quæ à Caluiniſtis hîc illic varijs in locis ſunt diſperſa, & à Michæa diſputata prolixius, in breuiorem formam redigere, & tibi quaſi ob oculos proponere volui, vt initia tui Euangelij & media cum fine copulans, tanto ſolidiùs & conſtantiùs de eius puritate poſſes ſententiam ferre.

Matth. 26.74.
Marc. 14.71.
1. Petr. 2.16.
Iud. 4.

Priuſ-

Priuſquam autem ad illud vnicum quod ſupereſt de Deo peccati authore accedo, breuẽ appendicem huic quæſtioni addam, de deteſtabiliori contemptione ſanguinis & mortis Chriſti, quam video eſſe multos iam annos inter Caluiniſtas & Lutheranos agitatam. Dictum eſt a Michæa, Lutheranos moleſtiſſimè ferre in Caluino, quòd vili æſtimet ſanguinẽ Chriſti; quod [*Conrard. in Theolo. Caluiniſt. lib. 1. art. 6. fol. 26.*] *negarit Chriſti meritum opponi poſſe iudicio Dei* quod Euangelizauerit quædam *in Chriſtum & eius pratioſiſſimum ſanguinem contumelioſa, & nobis pernicioſa, quia nos non ex merito ſolius Chriſti pendere docent:* quòd docuerit non ex iuſtitia, ſed *ex gratuito fauore ipſum etiam Chriſti meritum ſuam dignitatem, vires & robur accepiſſe*: qua ratione cuiuſcunque viri boni meritũ poterat eſſe in ſummo gradu digniſſimũ. Diſcipuli Caluiniani vt magiſtri ſui dogma ſiue fandum, ſiue infandum tueantur, ita de Chriſti ſanguine Ethnicè ſcribunt & contumelioſè, vt credibile ſit Iulianum Apoſtatam aut Lucianum, nunquam ſcurriliùs de eo fuiſſe locutum. [*Vbi ſupra artic. 20. fol. 84. 85. 87.*] Deſcribam breuiſſimè pauca ex multis, quæ a Lutheranis video notata, idque eorum verbis, ne quicquam de rei aut veritate, aut grauitate mutetur. Sic ergo illi: *Curæus Caluiniſta ἄθεος Epicureus in Spongia contra D. Eberi confeſſionem de* [*Curæus in Spongia fol. 239.*] *cæna Domini*, ſcribit *ſanguinem Chriſti pro nobis effuſum in cruce dudum diſſipatum eſſe. Thomas Eraſtus medicus & Caluiniſta Heidelbergenſis, in fundamentali ſua declaratione, & alij eius complices* [*Eraſtus pag. 29.*] *ſimiliter aſſeuerant ſanguinem Ieſu Chriſti pro noſtris peccatis effuſum in terram, ante annos mille quingentos cõputruiſſe, nec amplius* [*Frideric. Boruſſ. pagin. 45.*] *eſſe in rerum natura. Eãdem blaſphemiam repetit Fridericus Aulackius Boruſſus Caluiniſta in ſua confeſſione, in conuentu Prouinciali Raſtenburgenſi in Boruſſia exhibita. Similes blaſphemias in paſſionẽ* [*Oſiander in Confeſſione. B. 2.*] *& ſanguinem Chriſti euomuit in Boruſſia, Regio-monte, Andreas Oſiander in ſua confeſſione, & inuectiua contra optimum virum D. Morlinum* (Lutheranum) *vbi docet & aſſerit nos per opus redemptionis Chriſti non poſſe iuſtificari, quandoquidem illud acciderit ante annos 1500. & iam euanuerit. Ibi & alibi ſæpè ſcribit non poſſe ex verbo Dei probari ſanguinem Chriſti eſſe noſtram iuſtitiam. Idem Oſiander ſæpè pro concione dixit, ſanguinem Chriſti effuſum in terram computruiſſe: ergo nos per eum non poſſe iuſtificari, vel accipere remiſſionem peccatorum* &c. *Germanus Baruarus* (Caluiniſta) *in examine contra D. Selneccerum* (Lutheranum) *affirmat cum Thoma Eraſto Atheo, & Friderico Aulackio Lucianiſta Chriſti ſanguinem ſubſtantialem pro nobis effuſum non præberi nobis in vſu cænæ ſacræ, quandoquidem in terra corruptus ſit.* Hæc Ioannis Caluini diſcipuli: quæ ego pauca ex aceruo magno, hiſtoriæ & exempli cauſa ſeligo. Contra quæ non exclamabo cum Lutheranis, *has eſſe abominandas & prorſus diabolicas blaſphemias, quas toto*

pectore

ore debemus execrari: &, *increpet te Dominus, Satan cum tuis ſuris & blaſphemis porcis Sacramētarijs*: neq; verò argumentis criptura petitis pro dignitate ſacroſancti ſanguinis Chriſti gnabo. Quid eſt enim apud Chriſtianos magis præpoſterū? inde ac ſi apud Philoſophum diſputes, eſſe Solem qui luceat cælo: tantum notari velim ordinem & progreſſionem huius iangelij Caluiniani, vergentis fortaſſe non ſemper ad Mahuetiſmum, qui quidem eſt Caluiniſmo quoad hæc longè ſince or, ſed planè ad Atheiſmum, vel Antichriſtianiſmum & Saniſmum. Primum vocant in quęſtionem, an Chriſtus ſit vnierſalis redemptor omnium, an paucorum tantum: & concluint, libriſque in dies multiplicatis defendunt: paucorū. Proxiè inquirūt, an mors & ſanguis ille Chriſti vi, merito, virtute, efficacia ſua, hoc eſt, vi, merito, dignitate & authoritate perſonæ Chriſti iuſtum fuerit pretiū illis paucis redimendis? Reſpondent non fuiſſe iuſtum, non fuiſſe *locum aliquem merito*, ſed amen *gratuito Dei fauore* fuiſſe acceptum pro iuſto: qua ratione inter ſanguinē Chriſti & Abelis nihil prorſus diſcriminant, t antea notatum eſt. Tertiò, perdiu, vt Chriſti à ſacramento præſentiā corporalem quàm longiſſimè remouerent, eius corpus & ſanguinem in certum cæli locum includebant, vbi cōtendebant illud eſſe circumſcriptum, finitum & deuinctum vſque ad extremum iudicij diem. Ita quanquam Eccleſiam eius participatione fraudabant, tamen alicubi ſupereſſe, & in loco honoratiſſimo *contineri* & *capi*. Iam verò nec hîc conſiſtentes, in ſacrum illum ſanguinem totamque paſſionē fœdiſſimè bacchantes, aiunt ſanguinem illum ante tot centurias annorum *computruiſſe, non eſſe iam in rerum natura*, nec in cælo, nec in terra: eſſe iam *olim corruptum*, opus paſſionis & redēptionis Chriſti, nihil iam valere ad iuſtificationem noſtram, quod ante tot ſecula *totum euanuit*. Quaſi illæ Chriſti infernales pœnæ, pœnæ (inquam illæ) *damnati & perditi hominis* ad hanc vſque horam durarent, & Chriſtus adhuc iaceret illo *onere diuinæ maledictionis* obrutus: ac ſi adhuc *torqueretur ea conſcientiæ anxietate, addictus flammis inferni, &c.* Denique ac ſi iſta omnia inuenta Geneuica (quæ ante Caluinum in nullius hominis ſobrij cogitationem venerunt) iam non multo magis euanuiſſent, quam reliquæ illæ paſſionis acerbitates, in quibus iſti Gehēnenſes Chriſtiani opus redemptionis Chriſti collocant. An non hoc eſt recta redemptionem Chriſti tollere? An iſti gloriæ Chriſti ſunt tam magnifici buccinnatores, quàm ipſi ſe vēditant, qui ſacratiſſimum Chriſti ſanguinē *corruptum* & *putridum* (ô portēta!) appellant? Nōne iſti ad literam & ſyllabatim ſe profitentur eſſe *Heb.* 10.
ex eorum numero, quos Apoſtolus ait *filium Dei conculcare, &* 29.
ſanguinem

ſanguinem teſtamenti pollutum ducere, in quo ſancti ficati aliquando fuerunt, & ſpiritui gratiæ facere contumeliam? An iſti de Chriſti ſanguine & redemptione per eum parta aliquam ſibi portionem vendicare poſſunt, magis quàm Iudas, aut ipſe diabolus, quorum eſt de ſanguine Chriſti multo Chriſtianior & honorificentior confeſſio? Sed quid ego diſputo eos Chriſti ſanguine redemptos non eſſe, quòd ipſi liberrimè prædicant, qui negant ſanguinem illum quicquam valere ad iuſtificationē ſuam: qui manifeſtè ſe præferunt Chriſto, vt ſe potius eius redemptores, quàm è contra faciant: qui & de gratuito Dei fauore longè magis quàm Chriſtus ſunt ſecuri, vt clarè demonſtrauit Michæas; & qua ratione Chriſti ſanguinem tanquam tot ſæculis *putridum*, & *corruptum*, neque verò *in rerum natura exiſtentem* adeò Satanicæ deſpiciunt, eadem ratione ſuum ſanguinem, qui non modò in rerum natura exiſtit, ſed etiam viuit & calet, & ad facinora quæcunque (ad quæ ipſorum Deus eos impellit perpetranda feruidus viget, ſanguini Chriſti qui non eſt, ideoque nec quicquam poteſt, clariſſimè & argumento tam inuicto præferunt. Denique ſi vt Apoſtolus Paulus ſtatuit, reſurrectio Chriſti eſt baſis, eſt fundamentum, eſt ſumma totius Chriſtianiſmi; qua negata religionis Chriſtianæ tota ſtructura, ædificatio tota corruit: iſti puriſſimi Euangeliſtæ; an non hoc vero Sataniſmo ſuo totum Chriſtianiſmum funditus demoliuntur?

2. Cor. 15.

Actor. 2.

Spiritus ſanctus prædixit, quòd *caro* Chriſti *in ſepulchro non videret corruptionem*, eodemque iure neque *ſanguis in terra*, qui tertio poſt die vtrumque erat ad vitam integrè plenèque reuocandum, & Chriſti corpus illud idem quod crucifixum eſt omnibus humanæ perfectionis & integritatis numeris abſolutum (quod ſine ſanguine fieri non poterat) hipoſtaticè animæ rurſus viuendum, atque ita virtute Deitatis inhabitantis in cæleſtem gloriam deducendum, vbi in æternū ſederet ad dexteram Dei Patris. Si iſte ſanguis à tempore effuſionis, corruptus & putridus euanuerit; non minus corrupta & putrida remanſit caro, quæ ſine ſanguine non potuit in ſua integritate reſurgere. Sed hoc argumentum, & quemadmodum inde negatur vniuerſalis omnium reſurrectio, quia in promptu eſt, & facilè, & ex benè cōſideratis primis fidei Chriſtianæ initiis ſtatim ſua ſponte viuit in hominis Chriſtiani qualiſcunque cogitationē, illud ego curioſius non perſequar, ſed tantum vt à Lutheranis cōtra Caluiniſtas vrgetur, recenſebo: vt tu obiter aduertas & exhorreas portentoſum illud mendaciū Apologiæ Anglicanæ, quod etiā eſt ſæpenumero ab aliis repetitum, & ante paucos annos in præfatione Caluini Inſtitutionum Geneuæ impreſſarum, ſine vlla fronte poſitum, quòd nimirum Lutherus & Zuinglius cū ſua

Impreſſ. Geneuæ anno 1585

vtriuſque

vtriuſque ſobole, *de vna re Sacramentaria non tam diſſident, quam diſſinere videntur, de cæteris mirificè congruunt*: & ea res vna, res eſt *leuicula*, quæ fraternam Zuinglianorum & Lutheranorum charitatem, & communionem Eccleſiaſticam non impedit. Sic igitur de hoc ſanguinis & reſurrectionis argumento Lutherani ex locis proximè citatis contra Caluiniſtas diſputant: *Si ſanguis Chriſti in paſſione eius effuſus computruit, & tertio die non rurſus cum corpore eius vnitus glorioſè reſurrexit, & iam in æternum viuit: tùm certè nulla ſpes affulget, vel ſanctorum Martyrum ſanguinem effuſum, vel aliorum piorum defunctorum ſanguinem in extremo die denuò reſurrecturum eſſe, ita vt rurſum cum corporibus eorum vniatur. Atq; hinc apparet Caluiniſtas, licet ore & ſcriptis affirment, tamen in corde ſuo non credere reſurrectionem ſuorum corporum. Qui enim non credit Chriſti Filij Dei ſanguinem effuſum, cum corpore à Deo Patre reſuſcitatum eſſe, is profectò nunquã credet mortuos in cinerem redactos, reſurrecturos eſſe.* Qua demonſtratione euidenti perſpicuè conſtat Caluiniſtas intus & ex animo reſurrectionem mortuorum nequaquam credere. Quò præterea totum Caluinianum Euangelium vergere & inclinare, quam probabiliorem perſuaſionẽ quærimus, quam quod vnus ex primis eius ſatoribus G. Farellus, quem Caluinus *venerandũ ſuum collegam* nominat, & cuius partes & doctrinam Euangelicam non minus quam ſuã ipſius propriam contra Sadoletum Cardinalem, & alios aduerſarios ſemper ſe defenſurum promittit: quem Beza non *Geneuenſes tantum, ſed Lauſannenſes quoque & Neocomenſes Chriſto lucri feciſſe* ait; *eumq;, Caluinum & Viretum, vt eiuſdem muneris functione, ſic etiam animis coniunctiſſimos, quandam præſtantiſſimorum paſtorum triadem* vocat: hic tãtus Apoſtolus vt primũ ſe ad hoc nouũ Euangelium Geneuenſibus cudendum dedit, ſtatim de vera corporum noſtrorum reſurrectione profeſſus eſt ſe nihil certò credere. Id enim patet ex epiſtola Caluini ad eũ miſſã, in qua ab hæreſi Chriſtianis (imò & Mahumetanis) execrabili eum auocare conatur; aut ſaltem cohibere, ne ad illam Euangelij vltimam concluſionem ſtatim prorumpat, priuſquam media eò deducentia fuerint diſcipulorum ſuorũ mentibus aliquanto pleniùs inſtillata. Sic autẽ Caluinus venerandum illum Coapoſtolum & collegam ſuum alloquitur: *Quod tibi res incredibilis videtur huius carnis reſurrectio, nihil mirum. Quod autem hac ratione permotus ſufficere ſtatuis, ſi credas nos* (non iſtis quæ iam habemus ſed alijs) *nouis corporibus aliquando induendos, hoc à ſcripturæ doctrina eſt alienum*, &c. Quod ſi ſub Euangelij primam ſementem, in illo inſigni Apoſtolo hic fructus tam citò erupit; poſt quinquaginta annorum maturationem quam probabile eſt in magnitudinem immenſam

Vbi ſupra in Theolog. Caluiniſtarũ.

Caluin. in præfatio. conſen. Eccle. Tigur. & Geneu. pag. 1035. Reſponſ. ad Sadoletum, in initio.

Beza in Iconibus.

Caluin. in epiſtol. ad Farellum f. 194.

menſam creuiſſe & imbuiſſe Sectarios innumerab... rei, Libertini cum Euangelio Geneuenſi vbique copul... & vbicunque Caluiniana fides ſerpit, in Gallia, in An... landia, & alibi, tam certò & indiuulse quàm vmbra corp... quàm calor ignem, fidem eam comitantes, cuique medio... hiſtoriam noſtri temporis aduertenti experimentum & demon... ſtrationem exhibent clariſſimam.

ARGVMENTVM

CAPITIS XXIII.

IN peccatis hominum quouſque interueniat operatio Dei. Caluini de eo doctrina impia. Diſtinctiones, quibus eam excuſare vel defendere conatur, nihil eius impietatem iuuant. Non primum quòd Deus agit per hominem, non vt truncum, ſed vt rationis & voluntatis participem. Nec ſecundum quod Deus agit propter diuerſum finem. Nec tertium quòd homines cogitant obſequi voluntati ſuæ, non diuinæ. Nec quartum quòd tenemur voluntatem Dei reuelatam in verbo ſcripto ſequi, non aliam abſconditam: quæ omnia ſemper relinquunt Deum propriè peccati authorem. Caluini ſuperbia, & cum Caſtalione de hac quæſtione ſophiſtica diſputatio, in qua negat Deum vocari debere peccati authorem, quem tamen reuera eſſe peccati authorem clariſſimè affirmat, & multis argumentis nullius momenti probare laborat: vſque eo vt Deo tribuat contrarias voluntates, præcipiendi peccatum, & peccatum volendi: in qua execrabili blaſphemia, & ſi abſurda inde ſequentia vitare non poteſt, eſt tamen pertinaciſſimus. Caluiniana hæc doctrina de Deo peccati authore, hodierno die à diſcipulis eius defenſa, condemnatur ab aliis Proteſtantibus, tam Zuinglianis quàm Lutheranis. D. Auguſtini (quem aliquando Caluinus patronum ſuum venditat) & Eccleſiæ Catholicæ de hoc Atheiſmo ſententia. Concluſio cum recollectione prædictorum: & quòd iſta doctrina non eſſe magis prophana, quàm prophanè & ſuperbè cum alto omnium ſcriptorum, & veterum & recentiorum, tam Catholicorum quàm Euangelicorum contemptione à Ioanne Caluino propugnatur.

CAPVT

CAPVT XXIII.

ABEAMVS iam à Chriſti paſſione & ſanguine: veniamus ad Deum peccati authorem, in quo Michæas perhumaniter quidē & amiciſſimè Caluinum excuſauit, quaſi prioris ſuæ doctrinæ palinodiā cecinerit, & ad Chriſtianarum nationum ſub ſole omnium fidem acceſſerit, quod Deus impietatis & peccati in homine cauſa & author non ſit. Fateor quidem Caluinum, vt in S. Trinitatis myſterio, ſic in hac item te varium eſſe & inconſtantem, *à ſe diſſidere, ſibiq́; ipſi cōtradicere ſæpenumero* (quod *eſſe Sacramentariorum proprium* aiunt Lutherani) cuius idcirco libros hac de materia rectè vocarunt quidam *Labyrinthos inextricabiles*, & *farragines contradictionum*: ſed tamen ſi quis ſubductis omnibus, Caluinianæ ſcriptionis ſummam conſideret, videbit, imò & manibus quaſi ſuis palpabit Caluinum fuiſſe in hoc item Atheiſmo obſtinatiſſimum. Vt autem clariùs huius quæſtionis veritas eluceſcat, & in quo poſita ſit vis controuerſiæ inter Catholicos & Caluiniſtas, tu facilius diiudices, explicabo primum quantum concedant Catholici, & quouſque illis cum Caluiniſtis in hoc argumento conueniat. & tum quid præterea exigunt Caluiniſtæ, potiſſimum Caluinus, cuius reliqui ductum & magiſterium ſequuntur. Primum, quod Deus præſciat omnia peccata, & voluntate permiſſiua, peccata velit, hoc eſt peccata velit permittere. Hoc non eſt cōtrouerſium. Deinde quod nefaria hominum conſilia & molitiones ad fines ſuæ bonitati conſentaneos dirigat, ad probationem bonorum, ad caſtigationem malorum, ad ipſorum molientium ruinam, denique ad ſua iuſta iudicia (mortalibus ignota) exequenda: & de hoc item conueniunt vtrique. Tertio peccati efficiendi cauſa vicinior & terribilior eſt, quod hominibus gratia diuina abutentibus gratiam ſuam auferat, Satanæ laxet habenas, quo potentius ad eos ſeducendos & peruertendos incumbat, & cauſas atque occaſiones ruinarum eis ſuppeditet, vt in filiis Iſrael per ſcorta Madianitica corruptis, in Achabo rege per Pſeudoprophetas decepto, in Iobo per vaſtationem bonorum, ſpoliationem Chaldæorum, interitum filiorum, per fœdiſſimum & vniuerſale totius corporis vlcus, per vxorem denique improbiſſimam, valdè potenter (vt loquitur Diuus Auguſtinus) ad deſperationem vel blaſphemiam diuinæ maieſtatis incitato per-

In Theol. Caluin. li.1.fo.85

Num.25.
3.Reg.22
Iob.1 & 2

to perſpicitur. Sed tamen hæc omnia proprij peccati ... non ſunt, in homine proprie, peccatum efficiunt ... tum, nec Pſeudoprophetæ, non latrones, non pro... aduerſa, nullæ tentationes, nec ipſe quidem diabolus, ... ſunt in tali actione partes efficaciſſimæ. Nam diabolus ... ſi ſæpenumero hominum corpora poſſideat, eaque ... quodam impetu raptet vt vult, & compellat ad actiones in ge- nere malas & improbandas: tamen nec diabolus talem ... natum prouidentia Dei conſecutus, ſua actione quacunque in homine illo peccatum exactè loquendo poteſt producere, ne- ceſſitatem peccandi non poteſt inijcere, quia ſemper ... net libera hominis voluntas, in quam niſi accedente h... illius aſſenſu non poteſt agere, hoc eſt, peccatum propri... poteſt efficere, quod à ſola hominum voluntate naſcitur, ... quam ad tentandam, mouendam, ſeducendam, & de... dam eandem voluntatem mille occaſiones artifex mali ... mus poteſt ſuggerere. Et hactenus quidem his tribus ... potentiam & actionem Dei in peccato hominis inter... Catholici non negant. Sed iſtis omnibus non contentus Cal- uinus cum ſuis ſectariis, longe alias in Deo peccati effic... cauſas, longeque magis actuoſas, magis efficaces, & pro... ſummoque in genere neceſſarias comminiſcitur. Confer ... in propoſitiones breues ea quæ ſuperius ex variis Inſtitutio- num locis citauit Michæas, & quæ Caluinus in alijs ſuis ſcrip- tis perſequitur copioſiſſimè, & iudica, an nō Caluino Deus ... peccati effector proprius, & maximè actuoſus. Primo, Deus ... *tantū permittit, ſed vult homines peccare.* Secūdo, in omnibus ho- minibus *arcanos cordium motus flectit huc & illuc prout vult, ...* *intus operatur. Nā niſi intus operaretur in mentibus hominū non re- ctè diceretur excæcare, obdurare, &c. quæ Deus non permittit* (vt ... uole aiūt quidā) *ſed facit. Tertio proiicit hominū in fœdas ... tates. quia iuſtæ ſuæ vindictæ præcipuus eſt author, Satan ... o ta... miniſter.* Quarto, *Impiorum hominum volūtates* (ad ma... ... *excitat & conatus firmat.* Quinto, *Dei voluntas ſic eſt om... rum cauſa, vt non ſolum electos ſpiritu ſuo regat, ſed repro... ſe ... cogat: in quorum peccatis nulla cauſa eſt quærend... voluntatem Dei.* Sexto, *Voluntas Dei eſt rerum neceſſitas ... ceſſario futurum eſt quod ille voluit, ſicut verè futura ... uidit.* Septimo, *Hoc ſolo diuinæ voluntatis arbitrio, ordina... & de... ſtinatione lapſus eſt Adamus.* Octauo, *Deus vt quæ decreuit ... minum manu perficiat, in eorum cordibus operatur ipſum ... quod operis effectum præcedit, ſicque opus ſuum in reprobis ... vt videas efficaciam agendi penes ipſum fuiſſe, illos (re... miniſterium tantum præbuiſſe.* Denique, *permiſſione* quidem Deus

omni

omnia in mundo mala, omnia flagitia perpetrari Catholici ſemper agnouerunt: at Ioannes Caluinus poſtquam in contrariam partem plurima dixit, tandem quaſi hanc illorum opinionem penitus confutaſſet, *tum* (inquit) *oſtendi*, idque *apertè, Deum vocans eorum omnium ſcelerum authorem, quæ iſti volunt vi ſolùm eius permiſſu contingere*. Et quid tam euidentiùs eſt, quam à Ioanne Caluino Deum ſtatui omnium flagitiorum authorem, quando tam expreſsè & enucleatè ſcribit, ſeque ex ſcripturis *apertè* oſtendiſſe gloriatur Deum eſſe vocanque *eorum authorem*, quæ alij dicunt *eius permiſſu* fieri? Ergo Libertiniſmus faciens Deum peccati authorem, ex eoque illa nectens corollaria quæ recenſuit Michæas, naturalis eſt Caluiniſmi fœtus: & Libertini (quicquid contra cauillatur Ioannes Caluinus) in ſuis illis plus quam beluinis opinionibus perfecti ſunt Caluiniſtæ, qui in hoc Euangelij Libertinici capite Magiſtri & Apoſtoli ſui Caluini veſtigia & diſciplinam exactè ſequuntur. SAMVEL. Et tamen Ioannes Caluinus variis modis hanc à ſe opinionem remouet: imò ſæpiſſimè negat ſe velle Deũ facere peccati authorẽ, & calumniatores vocat qui hoc ei aſſcribunt. LVDOVICVS. Eo eſt magis cõſpuenda hominis impudentiſſimi frons, qui ita negat ſe facere quod facit lucnentiſſimè, imò quod clariſſimè & verbo docet, & argumẽto probat. Nam & Deum vocat *authorem eorum omnium*, quæ alij volunt eius duntaxat permiſſu contingere: & cum in effectione peccati, maiorem operationem & efficientiã tribuat Deo, quam vel Diabolo, vel homini, *penes quos eſt tantum miniſterium exequendi ea, quorum Deus præcipuus & efficaciſſimus author* (vt ex 3. & 8. propoſitionibus proximè notatis conſtat) vel peccati nullus omnino eſt author, vel primarius & principalis illius author eſt Deus. Sed oſtẽde varios illos modos & diſtinctiones, vel ſi quæ habes adumẽta alia, quibus Caluinus hanc à ſe calumniã propulſat, vel quibus tu loco Caluini eandẽ potes repellere. Collige autẽ quæ tibi videntur grauiora, leuia & minuta reiice. SAMVEL. Duo ſunt vel ad ſummũ tria, quæ mihi videntur alicuius ponderis. Primũ eſt, fines actionũ earum quæ ſunt peccata, & à Deo, diabolo, homineq; procedũt, eſſe diuerſos: Deũ verò ſemper ad bonũ finẽ dirigere ea quæ per hominẽ facit, & quæ ſunt in hominibus peccata. Sed vtar ipſius Caluini verbis, vt ſi fortia ſint ad refutandos calũniatores, Caluinus ſua fruatur gloria & victoria; ſin vero eam vim non habeant, penes ipſum Caluinum reſideat huius quæſtionis defendendæ moles. Sic ergo ille contra Libertinos. Quod *Libertini non tantum cælũ cum terra, ſed Deũ cũ diabolo confundunt, inde accidit, quod exceptiones duas valdè neceſſarias nõ aduertunt. Prior eſt, Satanã & im-* *Calu. contra Libertinos c. 14.*

Prima Caluini diſtinctio — *quos non ſic eſſe inſtrumenta Dei, quin ipſi etiam ſuas agant partes. Neque enim Deus operatur per hominem iniquum, vt per lapidem vel truncum, ſed vt per creaturam rationis participem, ſecundum naturæ quam ei dedit qualitatem. Sic ergo Deus per creaturas operatur, vt etiam impij ſua ex parte operentur.* Hæc exceptio oſtendit, quæcunque ſit Dei in hominibus impiis actio, impios iuſtè plecti ob peccata, quæ *ipſi ſua voluntate admittunt.* Altera

Calu. ibi. & Inſtit. li. 2. ca. 4 §. 2. Secunda. — exceptio eſt, *magnam eſſe differentiam inter opus Dei & opus impij, cum eo Deus vice inſtrumenti vtitur. Impius enim ſua auaritia, aut ambitione, aut inuidia, aut crudelitate incitatur ad facinus ſuum, nec alium finem ſpectat. Ideo ex radice illa, id eſt, ex animi affectione, & fine quem ſpectat, opus qualitatem ſumit, & malum meritò iudicatur. Sed Deus reſpectum omninò contrarium habet, nempe vt iuſtitiam ſuam exerceat ad conſeruandos bonos, gratia & bonitate ſua vtatur erga fideles; male autem meritos caſtiget. Sic in hiſtoria Iobi, Domini concilium eſt ſerui ſui patientiam exercere. Satan molitur eum ad deſperationem adigere: Chaldæi extra alienum præter ius & fas lucrum quærunt. En quo pacto inter Deum, & hominem, & diabolum diſcernendum,* &c. Alibi tertiam ponit expoſitionem, quæ neſcio an harum præcedentium alterutra

Calu. Inſtit. lib. 1. ca. 17 §. 5 Tertia. Quarta. Ibi §. 2. — quicquam ſit probabilior. Obiiciens enim ſibi ipſi: *Si in homicidiis, in furtis, in adulteriis Dei voluntas intercedat, ſi Dei voluntati ſeruiunt huiuſmodi omnes, quare punientur?* Reſpondet, *Sed eos Dei voluntati ſeruire nego. Paret ille Deo, qui de voluntate eius edoctus eò contendit, quò ab ea vocatur. Vnde autem edocemur niſi ex eius verbo. Proinde in rebus agendis ea eſt nobis perſpiciẽda Dei volũtas, non abſcõdita, ſed patefacta, quã verbo ſuo declarat. Id requirit vnũ Deus à nobis, quòd nobis præcipit. At niſi vellet* (nos facere) *non faceremus. Fateor. Sed an facimus mala in hunc finẽ, vt ei obſequiũ præſtemus?* Hæc ſunt quæ notaui in Caluino maximè cõmoda ad declinãdã huius dicti inuidiã, quod Deus ſit cauſa & author peccati: ſaltẽ mihi iam ad memoriã quæ poſſum reuocanti alia non occurrunt. LVDOVICVS. Atqui hæc ad leniendam Atheiſmi Caluiniani atrocitatem nihil omninò faciunt: quin potius duplicant, quia palam declarant Caluinum in eo fuiſſe præfractum & pertinacem. Nam primò, dum luculenter ponit homines *iniquos eſſe inſtrumenta Dei*, dum peccent, Deum *per eos operari*, nonne perſpicuè fatetur Deum eſſe ſcelerum in eis authorem, effectorem, operatorem? Agunt quidem homines impij voluntate ſua, arbitrio ſuo: ſed arbitrium illud, illam voluntatem ad omnia flagitia inſpirat illis Deus. Ita quanquam actionis eius ipſi cauſæ & authores ſunt inferiores & ſecundarij, tamen cauſa prima & potentiſſima eſt Deus, qui eorum voluntates in malum flectit, deſtinat & impellit.

Contemplate hoc in rebus naturalibus, vel etiam moralibus. Arbores omnes & ſata habent hanc naturam, vt fructus ſuos pariant: ſed quia ſuperior cauſa ſimul requiritur, elementorum diſpoſitio, conuerſio cælorum, motus & calor ſolis, ſine quo arbores omnes, vt in hyeme, ſterileſcerent, nec terra quicquam ad maturitatem perduceret: idcirco illis cauſis primis & vniuerſalibus magis quam his particularibus & proximis, rerum naturalium productiones aſcribimus. In Rebuſp. vbi agentes ſunt liberi, motuque ferunt ur non naturali, ſed voluntario, maior eſt cum noſtra materia ſimilitudo. In Anglia veſtra, ſingularum ciuitatum & prouinciarum iudices authoritatem habent ſuſpendendi, torquendi, in partes diſcerpendi Catholicos Sacerdotes: illique libera ſua voluntate & poteſtate plurimos tales viros innocentiſſimos memoria noſtra trucidarunt: Regina interim in palatio ſuo moratur: eorum tribunalibus non adeſt, neque de ſingulorum martyrum capitibus ſententiam dicit. Tamen quia illa cauſa eſt vniuerſalis, quanquam remota talium interfectionum (iudices enim legibus ab illa latis eas lanienas exercent, eius authoritate iudicant, eius nomine Sacerdotes illos addicunt ſuſpendio & carnificinæ reliquæ, denique eius nomen, poteſtas, authoritas coniungitur cum particularibus ſingulorum iudicum ſententiis:) non dubium eſt, quin illa ſit potior cauſa illarum cædium, quam aliquis particularis iudex quicunque. Refer iſta ad argumentum noſtrum. Nonne Deus eſt actionum humanarum peſsimarum cauſa, quanquam Caluino remota, id eſt, generalis, tamen efficaciſſima & verè proxima, quia in ſingulorum hominum cordibus & ſingulis actionibus, proximè & ſimul cum humana volūtate coniunctiſſimè operatur? Ioannes Caluinus centies confitetur, *ſummam & præcipuam omnium cauſam eſſe Dei voluntatem: & hoc minimè dubium eſt.* Rurſus: *Omnium prima cauſa eſt Dei voluntas. Nec obliuione tegenda eſt illa, quam poſui cauſarum diuerſitas, quod alia eſt propinqua* (voluntas hominis) *alia autem remota cauſa, voluntas Dei.* Iterum. *Summam omnium quæ in mundo aguntur, cauſam eſſe prædico Dei voluntatem. Idem prædicauit ante me Bucerus ac Lutherus.* Deinde: *Si Dei voluntas ſumma eſt vel remota indurationis cauſa homo ipſe ſibi cor indurans proprior cauſa eſt.* Præterea: *& vniuerſalis eſt Dei motio, vnde creaturæ omnes vt ſuſtinentur, ita efficaciam quiduis agendi ducunt, & eſt ſpecialis Dei actio quæ in vnoquoque facinore apparet, qua Deus & concilia impiorum deſtinat quo viſum eſt, & voluntates excitat, & conatus firmat.* Denique: *Omnipotentiam ſibi vendicat, & à nobis deferri vult Deus, non inanem & otioſam; ſed vigilem, efficacem, operoſam, &* quæ

Calu. de æterna Dei prædeſtinat. pag. 1002 *pa.* 1003. *Ibi. Reſpō ſio ad nebulonis calumnias p.* 1006 1026. *Calu. Inſtit. lib* 2. *cap.* 4. §. 1. 2. *Ibi. lib.* 1. *cap.* 16. §. 3. 4.

quæ in continuo actu verſetur: non quæ generale tantum [illegible] *pium confuſi motus, ſed quæ ad particulares & ſingulos motus* [illegible] *ten*[illegible] *ſit, & ſic omnia moderatur, vt nihil accidat niſi eius* [illegible]
Ibi. §. 6. *deliberata voluntate, ordinatione, deſtinatione, potentia* [illegible]
io, vt penes Deum, non hominem ſit huius rerum [illegible]
Ibi. cap. *tra*[illegible] *&c. Vt in communi Dei atque hominis* [illegible]
18. §. 1. *homo iuſtè damnatur, Deus opus illud per hominem* [illegible] (in[illegible]) *non permittendo ſed volendo & verè* [illegible]*do.* [illegible] concedit Caluinus homines peccare voluntate ſua, & ha[illegible]ſe proximam peccati cauſam: tamen quia ſimul in [illegible] ac[illegible] facit voluntatem Dei cauſam ſuperiorem, e[illegible]rem potentiorem, & voluntatis illius humanæ in [illegible]ticulari peccato veram cauſam, illa Caluini exceptio [illegible] non ſemouet Deum à peccati in homine effectione, ſed [illegible]tra probat Deum potiorem eſſe authorem quam hom[illegible] Nam quemadmodum in illiuſmodi omnibus, [illegible] D[illegible]rans cum inſtrumentis eius voluntati ſeruientibus con[illegible] vtraque quidem coniunctè opus efficiunt, ſed propter ex[illegible]tem efficaciam à Deo manantem, illi magis quam al[illegible]
2. Corin. ipſum attribuitur: Deus magis nobis ſubminiſtrat ſemẽ, fr[illegible]
9. 10. vitæ neceſſaria, quã colonus, quam lanio, quam piſcator. D[illegible] magis Rempub. Chriſtianam gubernat quam Princeps vel [illegible]mus: Deus omnibus hominibus magis dat eſſe quàm pate[illegible] mater, imò comparatione facta ad primam illam & potent[illegible]mam cauſam effectus ſæpenumero in ſcripturis negatur cauſis
Matth. inferioribus & ſecundis: nõ aliter ſi in homine ad peccatum [illegible]
21. trandum Dei voluntas intercedat, eique vt inſtrumentũ qu[illegible]
2. Mach. quam pro naturæ ſuæ qualitate liberum ſeruiat voluntas h[illegible]
7. 22. na, cauſa effectio, operatio peccati magis ad Deũ, quã ad hom[illegible]nẽ reuocabitur. Quamuis ergo homines liberè agãt, tamẽ [illegible]diu hæc libera & humana actio à ſuperiore illa cauſa fluit, [illegible] eſſe peccati cauſam, hæc exceptio non negat, ſed confirmat [illegible] deinde ſequitur ex ea hominem peccantẽ iuſtè non plecti, [illegible] etſi voluntatem quidem ſequitur & appetitum ſuum, tam[illegible] aliter ſequitur, quam quatenus illa voluntas & appetitus à [illegible] mouetur, quod magis præmium meretur quam pœnam. [illegible] altera illa exceptio à diuerſis finibus ſumpta Deum à [illegible]
Rom. 3. b. efficientia liberat. Nam contra Dei legem eſt, vt [illegible] (etiam ſi permitti poſſunt) propter bonos fines. Quis en[illegible]cat [illegible]as eſſe latrocinari, vt ſubuenias pauperibus, ſcorta[illegible] vt [illegible]neres filios, per quos Reſpub. defendatur, vel honoretur [illegible] negare fidem Chriſti ad tribunal hæreticorum, profiteri A[illegible]ranum coram magiſtratu Turcico, vt deinceps ſecur[illegible] hæreticos vel Turcas agens, hos vel illos religione[illegible]

doc[illegible]

doceas? neque vero ſemper iſti diuerſi fines, qui in hiſtoria Iobi a Deo, & Satana, & Chaldæis diuerſa intentione afflicti, & aliis nonnullis apparent, in omnibus flagitiis reperiuntur. In Sodomæ enim & Gomorrhæ fœdiſſimis libidinibus, in idololatriis, in periuriis, in blaſphemiis, vt hæc admittantur, quæ fingi poteſt cauſa, finis, intentio probabilis? Et tamen in horum perpetratione non minus quam in afflictione Iobi, Caluino iudice, partes Dei ſunt potiores, *penes quem eſt agendi efficacia. penes homines miniſterium duntaxat*. At homines impij quando in ſcelera ſibi placentia ruunt, ſequuntur voluntatem ſuam non Dei, neque de eius voluntate exequenda, ſed de ſuis cupiditatibus explendis cogitant. Hoc reſponſum Caluinus in pleriſque locis magnificè crepat, & eo omnem doctrinæ ſuæ abſurditatem ſapientiſſime abſterſam exiſtimat. *Sic enim* (inquit) *impij in ſuis intus conſcientiis ſentiunt ſuam damnationis ſuæ cauſam, vt non poſſint ad Dei in ipſis operantis patrocinium confugere*. Sed hoc quoque non minus eſt quam reliqua, friuolum & impium. Nam quod impii in ſuis impietatibus; non cogitauerunt facere voluntatem Dei qui ad eas impietates concitabat, cauſa erat ignorantia: quia nimirum de tali Euangelij noui ſenſu nunquam fuerant edocti, nunquã aliquid acceperant, nunquam cogitauerant, non putabant Deū optimum voluiſſe peccata eorum, aut illis vti tanquam ſuis inſtrumentis ad ſcelera committenda. Hæc autem ignorantia quum non fuerit affectata, imo cum hactenus fuerit planè inuincibilis excuſat à peccato ſaltem grauiore iuxta ipſius Saluatoris doctrinam. Quoniam autem etſi Deo parere non cogitauerint *Ioan. 15. d* per ignorantiam, tamen reuera & actu Deo paruerunt per operis efficientiam. hæc realis, verax, & actiua operatio voluntatem Dei omnipotentis exequens plus valet ad eos à peccato liberandos, (quia verè paruerunt voluntati illi, quæ eſt æterna & immutabilis æquitatis & iuſtitiæ regula) quam ad eos damnandos ignorantia, non ea quidem poſitiua, ſed merè priuatiua, per quam de voluntate ſua voluntati diuinæ conformanda non cogitarunt, quia voluntatem diuinam cum humana in flagitiis pariendis concurrere, & hanc ab illa moueri, incitari, deſtinari, impelli nunquam arbitrabantur quia nunquam ita didicerant. Etſi literæ ſacræ dicunt illum Filium Patris ſui *voluntatem feciſſe*, qui à Patre miſſus *Matt. 21.* in vineam ire, primo recuſauit, & ſe *nolle* reſpondit, poſtea tamen iuit: quanto magis iſti dicendi ſunt feciſſe voluntatem Dei, quam verè quidem & ſemper præſtiterunt, neque vnquam ſe nolle dixerunt, ſed cum ita præſtarent, tamen ne id explicatè ſcirent, & ſibi proponerent, ineuitabili

inſcientia prohibebantur? Adde quod hæc ignorantia excuſatio iam penitus ſublata eſt. Poſtquam enim Caluiniani Euangelij ſplendor ſuorum filiorum oculis illuxit, & detersit illas Papiſticæ ignorantiæ tenebras, iam omnes ſciunt & profitentur ſe Dei voluntate peccare, profitentur ſe *facere mala in eum finem, vt Deo obſequium præbeant*; iam omnes hoc habeant inter certa fidei ſuæ capita: & vt ex millibus Libertinorum hoc vbique prædicantium, ſcribentium, imprimentium, ad mortem vſque defendentium patet, norunt & profitentur ſe imprimis Dei voluntatem ſequi, vbi quiduis aliorum opinione turpiſſimum admittunt. Deum enim *eſſe authorem omnium, Deum eſſe qui in ipſis, vt inſtrumentis ſuis, ſed ratione præditis* (ſunt enim homines) *agat. Quod enim nos facimus, id* (inquiunt) *Deus facit: Concupiuit quis vxorem proximi ſui, ea potiatur ſi poteſt, certo enim ſcit ſe nihil à voluntate Dei alienum facere. Audacter arripiat vel vi, vel fraude fortunas proximorum: nihil enim ſuſcipiet niſi Deo volente & probante*, & cæt. Itacum iam prædicant, & vbique vociferentur illuminati Caluiniſtæ depulſa prioris ignorantiæ caligine, illa exceptio quod ſciant ſe parere voluntati ſuæ, non autem diuinæ, manifeſtè ſublata eſt, quia manifeſtè falſa eſt. Nam quod addis, Dei voluntatem ſequendam eam, quæ in verbo eius ſcripto exprimitur, hoc non minus quam reliqua eſt futile & ſceleratum. Primum enim omnes qui ante Moyſen extiterunt, hac ratione à peccatis ſuis excuſantur. Eo enim toto tempore quia ſcriptum Dei verbum voluntatem Dei declarans non extabat, non tenebantur homines eò reſpicere, ſed liberè abſque freno poterant ſuis cupiditatibus indulgere. Deinde poſtquam à Moyſe lex ſcripta eſt, in eaque declarata voluntas Dei, hæc Dei voluntas voluntati priori in creaturis ſuis à mundo condito, & vſque ad eundem finiendum agenti, conſentanea erat, vel contraria. Si conſentanea, ergo voluntas ea declarata nihil quicquam impedit liberrimas peccatorum actiones: ſi contraria, quis credat Moyſi, aut mortalium alicui, vel etiam immortalium Angelorum, ſi in ſcriptum conſerat, quod æternæ Dei voluntati fatetur eſſe repugnans? Sic enim vel duas in Deo contrarias ponit voluntates, vel ſeipſum nefarium impoſtorem, & diuinæ bonitatis & vnicæ voluntatis corruptorẽ probat. Quinimo ſi hæ duę ſunt cõtrariæ, quãto æquius eſt voluntatẽ in libris quibuſdam cõprhenſam, & paucis hominibus (Caluinianæ Chriſtianis) notam, credere volũtati alteri in omni hominũ genere ab Adamo vſq; ad vltimũ in mundo futurũ, in omnibus per quatuor orbis plagas nationibus, in Chriſtianis, Iudæis, infidelibus, Barbaris, & nõ Barbaris ſeſe exerenti,

Calu. Inſtruct. cõtra libertinos c. 13.

Quid

Quid quod hæc declarata & verbo Dei patefacta voluntas à prio e illa nihil omnino diſcrepat. Vnde enim Caluinus niſi ex verbo Dei haurit ſuam hanc Theologiã, *Deum velle peccatũ*, cum homines ad ſe ſcire, inclinare, cogere, compellere ad peccatum? Nonne ex verbo Dei, plurimis verbi eius ſententiis citatis iſta omnia docet, inculcat, confirmat? Aut ergo Caluinus verbi Dei deprauator eſt planè diabolicus, aut verbum Dei, & in eo patefacta Dei voluntas non minus peccatum vult, quam illa altera voluntas ſecreta & abſcondita. Ita iſti omnes frigidi cauilli non expediunt Caluinum, ſed magis conſtringunt, & fortius probant eum nunquam ſententiam ſuam de Deo peccati authore reuocaſſe, vt ſimulabat Michæas. Ad quod euidentiſſimè conuincendum quam quærimus pleniorem demonſtrationem quam huius Euangelicæ inter fratres reformatos litis, hiſtoricam narrationem? Viuente Caluino hæc doctrina per eum ſata innumerabiles contra eum commouit non ſolum Catholicos, ſed Proteſtantes etiam, Lutheranos Zuinglianos, ipſos quoque Caluiniſtas. Inter alios Caſtellio, homo ad mortem vſque Caluiniſta, & Caluino in vario doctrinæ genere vel par vel etiam ſuperior, in Eccleſijs certè Caluinianis ſummæ exiſtimationis, peramicè ſcripſit ea de re ad Caluinũ. Sic enim exorditur admonitionem ſuam. *Habet omninò tua doctrina fautores multos Ioannes Caluine vir penè toti mundo celeberrime, ſed habet etiam eadem aduerſarios multos. Ego qui cupio vnam eſſe doctrinam, ſicut eſt vna veritas, & omnes in eandem conſentire ſi fieri poteſt, putaui te admonendum eſſe familiariter de ijs, quæ contra tuã doctrinam de prædeſtinatione dictitantur. vt ſi falſa ſint refutes, & ad nos refutationem mittas, quo poſſimus aduerſus eos conſiſtere, &c.* Deinceps propoſitiones 14. ex libris eius colligit, directè & planè hoc quod dicimus de Deo peccati authore aſtruentes, quas adiectis argumentis ex communi plurimorum Euangelicorum ſenſu verboque Dei petitis refutat. Quid contra Caluinus? homo ad miraculum vſque ſuperbus & arrogans, quaſi peccatum eſſet atrociſſimum, *in cælum clamans*, eius doctrinam vel extremo digito attingere, ſtatim libellum emittit, quem inſcribit: *Breuis reſponſio ad diluendas nebulonis cuiuſdam calumnias, quibus doctrinam de æterna Dei prædeſtinatione fœdare conatus eſt.* Et quænã eſt prima ſententia ſuperiori illi Caſtellionis præfationi oppoſita? Audi: *Multos doctrinæ meæ eſſe aduerſarios neq; ignoro. neq; miror: quia nouũ non eſt Chriſto, ſub cuius auſpicijs* (inſignis Dux) *milito. multos blaterones obſtrepere. Hoc tantum nomine doleo, quod per latus meum configatur ſacra illa & æterna Dei veritas, quam reuerenter à toto mundo ſuſpici adorariq; decebat.* O magnificum Thraſonem, vel potiùs Luciferum alterum! Turpiſſimum illud

Caſtellio ad Calu. de prædeſtinatione mĩſſio.

ſuum , & ter quaterque deteſtabile inuentum , de Deo [illegible] eſſe [illegible]tore , quod ipſius confeſſione Deum [illegible] in Satanam, appellari *æternam Dei veritatem à omni mun[illegible] & adorandam* ? Quid vero mirum, ſi alia mi[illegible] nefanda [illegible]ta ſua armis & rebellionibus ſuaſerit orbi Chriſtiano , & Galliæ inprimis inferenda , qui hunc Sataniſmum vocat *[illegible] Dei veritatem* , quam totus mundus debeat adorare ? Cæterùm hanc *æternam Dei veritatem* quibus modis tuetur ? Num credibile eſt vel poſſe eum probare , quod iam & naturæ humanæ odioſum erat , & naturæ diuinæ contrarium ? Aut [illegible] le Caluinicum hominem ſui ipſius admiratione (ſi quis [illegible]quam) inflatum & turgidum , reuocare quod toties docuerat ? aut verò medium aliquod comminiſci potuit, quo ſimu[illegible] tam portentoſum delirium horrere, cum interim iuxta an[illegible] ſua placita illud ipſum fortiter aſſereret ? Ita verò hæc ei [illegible]tiſſima ſophiſticè maximè placuit . Ideò poſtquam Caſtel[illegible]nem quaſi toruitate aſpectus & verborum maledicentia pro[illegible]telaſſet, vocans *nebulonem canina improbitatis , cuius insolen[illegible] erat latratus, qui tot* Caluini *labores cæco imprudentia impe[illegible]cans, ter & quater actum agere iubebat:* ac ſi difficultates illas [illegible]rum atque iterum dexterrimè explicuiſſet. & tamen Caſtel[illegible]nem & *ingenij prauitas, & rixandi libido , & diabolicus fa[illegible] excæcabat, vt nihil cerneret in meridie: vt nec alij impuri nebul[illegible] eius ſimiles.* Poſtquam hoc poſito futuræ diſputationis [illegible]pio, criſtas deinceps paulo altiùs erexiſſet, & libellos quo[illegible] ſuos de hoc argumento æditos laudaſſet, nominatim illum contra Libertinos, *vbi quam dextrè* (inquit) *refutauerim Libert[illegible]* Deum authorem peccati aſſerentes, *non inepte*, ac ſi tropheum de illis honorificentiſſimum retuliſſet iſte Scipio non Africanus, ſed verè Libertinus (ita enim Libertinos illos refutat, vt ipſum Libertiniſmi fundamentum Deum omnia in hominibus [illegible] etiam peccata operari planè concedat) cum rem ipſam agg[illegible]tur, ſic in ſingulis ferè paginis reuocat quod in Inſtitution[illegible] præfractè ſtatuit Deum *eſſe & vocari peccati authorem* , Deum eſſe eorum omnium ſcelerum *authorem , quæ Papiſtæ otioſo ei[illegible] permiſſu volunt contingere.* &c. Vti tamen Deum , quem pecca[illegible] authorem deinceps nominari non vult, eundem clarè, man[illegible]ſtè, verè & expreſsè eius quod eſt in homine peccatum, a[illegible]torem & effectorem concludat ; tanta quidem ſtupiditate plane belluina, vt fortaſſe nemo mediocriter eruditus putaret h[illegible] illum tanto faſtu alios tanquam canes deſpicientem , tã m[illegible] pollicentem, libros ſuos dextrè de hac ipſa materia ſcriptos tam putidè iactantem, adeò ſtolidè, pueriliter, & ſibi ipſi repugnanter (quod eſt ei creberrimũ) diſputare potuiſſe . Ecce enim [illegible]

Caluin. de occulta Dei prouidētia.p.1.

Pa.1022.

reſponſionis ſummam, quemadmodum eſt ab ipſo collecta. *Homines cum furtū, homicidium, adulterium, idololatriam perpetrāt, ideò peccant quia ſunt fures, homicidæ, adulteri, idololatræ. In furto & homicidio, &c. ſceleratum eſt conſilium. Deus qui illorum malitia vtitur, ſuperiore in gradu ſecundus eſt. Non è enim aliud ſpectat, quàm alteros vult caſtigare, alterius exercere patientiam: atque ita non vanè natura ſua, hoc eſt, perfecta rectitudine deflectit.* Hoc paulo pòſt exponit clarius: *Quod* (inquit) *à libus adulterijs, rapinis, fraudibus ſe contaminant impij, doceo eſſe ex propria eorum malitia: Deum tamen qui lucem elicit ex tenebris arcano ſuo & incomprehenſibili iudicio, ita intus ipſos vertere, vt per eorum malitiam iuſta ſua iudicia exequatur. Radix malitiæ eſt intus in corde impiorum, vbi quærenda eſt culpa: & tamen Deus prauas eorum voluntates quo vult flectendo, malis benè vtitur.* Hic ſi conſiſteret Caluinus, iſta verba Chriſtianum habent ſenſum, & ex eis verè infertur Deum non eſſe peccati authorem, qui vtitur tantū homicidiarum & furum malitia ad homines caſtigandos, vel exercendam ſuorum patiētiam. Cùm verò adijcit ideò *Deum non eſſe peccati authorem, quia maleficium à fine & conſilio, quo quiſque tenetur*, æſtimatur, quum *voluntatem hominis malam* quam rectè vocat peccati cauſam, mox iterum atq; iterum contendit à Deo fieri in homine; confirmat fortiſſimè Deum magis propriè eſſe peccati authorem quam vel hominem, vel Satanam, vt modò declaratum eſt. Nam crambem illam de diuerſis finibus, & cōſilijs, ex quibus vult peccata æſtimari, etſi antea refutauimus, tamen quia Caluino mirificè placet, & in ea ponit ſummam defenſionis ſuæ, nec eam cōtinenter ceſſat ingerere, quam ſtulta & ſtupida ſit, vel ex eo licet aduertere, quod non minus diabolum quam Deum à peccati effectione excuſat. *Homines* (inquit Caluinus) *cùm furtum, homicidium, adulterium perpetrant, ideò peccant quia ſunt fures, homicidæ, adulteri. In homine peccatum facit ambitio, vel auaritia, vel libido, &c. At in Deo nihil reperies tale*, nec in diabolo quidem. Diabolus enim aliorum bona non ſurripit, non concumbit cum vxoribus, non iugulat viatores, non eſt auarus, non libidinoſus, quia hæc omnia ſunt vitia naturæ humanæ & corporeæ: in Angelos & ſpiritus corporum expertes non magis conueniunt, quam ebrietates, comeſſationes & reliqua carnis peccata. Expreſsè verò fatetur Ioannes Caluinus iterum atque iterum *idem velle Deum atque diabolum*; verbi gratia, hominem adulterium committere, *ſed non eodem modo*. At qui quocunque modo vult adulterium committi, nonne vult omni modo diuinæ legis tranſgreſſionē? quod eſt directè velle peccatū? Certè ſi peccatū ſit omnis diuinæ legis præuaricatio, omne concupitū, di-

Ibi pag. 1022. reſponſ. ad Propoſit.

Ibi pag. 1027.

Ibi.

De æterna Dei prædeſtinat. pa. 1003.

Galat. 5.

Ibi pag. 1007. & 1005.

ctum vel factum contra legem Dei, vt eſt omnium Chriſtiano-
rum fides, & ſacrarum literarum doctrina, ergo Deus hanc vo-
lens præuaricationem, has cupiditates hominibus inſpirans, &
huiuſmodi dicta vel facta homines impellens, vult peccatum,
& ad peccatum homines impellit: & ſtultiſſima eſt ſophiſtice
in illa altera materiæ circa quam quædam peccata verſa[illegible]
fruitione peccatum quærere, quod ipſos diabolos peccati effe-
ctione liberat. Eiuſdem ſapientiæ eſt, quod blaterat ſibi *nunq*[illegible]
Pa 1006. *veniſſe in mentem, vt illaquearet Deum aliqua culpa: ſe teſtari De*[illegible]
1007. *ab omni culpæ ſecuritate eſſe remotiſſimum*, &c. Quaſi de eo di[illegible]
tetur, an Deus in aliis peccata operando ipſe culpam aliquam
conſciſcat, aut incurrat reatum: quo de alij doctiſſimi viri egre-
Bellarminus Tom. 3. li. 2. De omiſſio gratia & ſtatu peccati cap. 4. 5. 6 giè ſcripſerunt, & firmioribus argumentis hoc ex Caluini do-
ctrina ſequi probant, quam omnes Caluiniſtæ, & Libertini &
Anabaptiſtæ in vnum cõſpirantes poſſint diſſoluere. Sed [illegible]
ſtio hîc agitatur, an eius quod eſt in homine peccatum, & pro-
pter quod homo à Deo iuſtiſſimam damnationis æternæ ſen-
tentiam accepturus eſt, à Deo volente, mouente, impellente &
efficiente fiat. Et hoc quidem dicimus eſſe Caluini dogma per
petuum. Quare aliis nugis & quiſquilijs omiſſis, quod Calui-
nus non quidem priorem doctrinam condemnet & abiu[illegible]cet,
vt amicè concedere videbatur Michæas, ſed confidentius præ-
dicet & vrgeat; ex plurimis iiſque clariſſimis locis vbique oc
currentibus eſt euidens. Maximè quod pleraſque omnes pro
poſitiones à Caſtellione obiectas, totidem verbis agnoſcat [illegible]
ſuas, & profitetur eſſe veriſſimas: Exempli gratia. *Deus creauit*
& prædeſtinauit ad damnationem, voluitq́; & ordinauit vt Ada-
1. & 2. Propoſitio *mus laberetur*. Reſpondet Caluinus: *hanc eſſe meam doctrinam*
agnoſco: non ſolo Dei permiſſu, ſed arcano etiã conſilio lapſum fuiſſe
Adamum, omneſq́; poſteros ſuo lapſu in æternum interitum traxiſſe.
Et rurſus. *Etſi ſe & ſuos perdidit Adam: corruptionem tamen &*
reatum arcano Dei iudicio aſcribere neceſſe eſt. Quia nihil ad nos
vnius hominis culpa, niſi nos cæleſtis iudex æterno exitio addiceret.
Fateor me ſcripſiſſe Adæ lapſum fuiſſe occulto Dei iudicio ordinatũ
& incredulitas Adæ poſterorum Deo inuito non contigit, ſed potius
3. Propoſ. *authore*. Deinde. *Peccata non ſolum permiſſione, verum etiam vo-*
luntate Dei committuntur. Nam inter Dei permiſſionem & volun-
tatem diſcrimen aſſignare friuolum eſt. Reſpondens Caluinus
acerrimè hoc verum eſſe confirmat. *Quid?* inquit ſtomachosè:
vbi Deus Satanam miniſtrum ſuæ vindictæ accerſit, & dat apertum
fallendi mandatum, an hoc nihil differt à ſolo permiſſu? Differt qui-
dem, ſed non minùs differt à vera actione & operatione, vt an-
tea declaratum eſt. Pergit Caluinus. *Neque quiſquam ſanæ men-*
tis iudicem in pœnis exigendis nihil agere dicat, vel otioſum permit-
tere

tere alijs quod eius offic j proprium erat. Si ergo eadem ſit ratio Dei & Sathanæ in homine decipiendo, quæ iudicis & carnificis in homine plectendo, quum Caluino teſte plectendi nocentem *officium magis proprium ſit iudicis* quam carnificis; pari modo efficacior & potentior erit operatio Dei iudicis quam diaboli carnificis in homine decipiendo: quod apud Caluinum nō eſt nouum aut rarum, ſed valdè frequens & vulgare. Præterea vrget Caluinus. *Quia Dauid clam aliena vxore abuſus fuerat, pronunciat Deus ſe facturum, vt eius vxores ad probrum ſimile palam in ſolis conſpectu trahantur. Non dicit, patiar fieri, ſed faciam. Scire velim, an idem ſit facere quod permittere?* Equidem ſi omnium antiquorum ſententiæ acquieſcere velit Caluinus, reſponſio in promptu eſt, vbi agitur de peccati alicuius, alicuius flagitij aut impietatis cauſa quæ ad Deū refertur, tū *facere* in literis ſacris idem eſſe quod permittere. Sic verba ea, *tradidit Deus homines in reprobum ſenſum: in fœdas cupiditates*, &c. Exponunt DD. Baſilius, Chryſoſtomus, Cyrillus, Theodoretus, Cyprianus, Auguſtinus, Ambroſius, Hieronymus, Græci, Latinique Patres nemine excepto omnes. Sic pleríque ex nouis Lutheranicis Euangeliſtis; imò in proxima hoc ipſum Scriptura eſſe admodum vſitatum tradit Caluinus: *Quaſi vero* (inquit) *non conſtet inter omnes, Deum ſimilibus loquendi formis interdum iubere, interdum concedere*, (id eſt. permittere) *Dicit in lege, ſex diebus operaberis, conceſſio eſt* vel permiſſio, *non præceptum. Nam ſeptimū quemq; diem ſibi conſecrans, reliquos hominibus liberos facit*. Non eſt ergo adeò nouum & peregrinum vt dicamus, (maximè vbi de peccatis agitur) *facere* ex parte Dei non eſſe reuera *peccatum facere*, ſed permittere, quando *conſtat inter omnes* hanc loquendi formam eſſe Deo valdè familiarem. Proximè. *Omnia quæ à quouis homine perpetrantur facinora, bona ſunt iuſtaq; Dei opera.* Hîc Caluinus queritur illum ſuum fratrem eſſe *falſarium, qui quod à Caluino aliter dictum fuerat, mutatis verbis malignè ad inuidiam torquet*. Fatetur quidē Caluinus, ea *quæ ſunt ab hominibus ſceleratè facta, eſſe opera Dei, & Deum eſſe eorum authorem, ſed abſque peccati nota.* Quaſi Caſtellio dixerat Deum ita operando *peccare*. At ſi peccata *ſunt opera Dei, bona autem & iuſta* non ſint, quid efficitur niſi opera Dei eſſe mala & iniuſta? & tum quomodo ſtabit *Deum eſſe eorum authorem, ſed abſque peccati nota? Niſi fortè in operibus malis & iniuſtis nulla ſit peccati nota.* Deinceps. *Nullum adulterium, furtum, homicidium committitur, quin Dei voluntas intercedit.* Et: *maleficia deſignantur Deo non ſolum volente, ſed authore.* His quid reſpondeat Caluinus, ſuperius expoſitum eſt. Sed quia pleniorem reſponſionem iubet peti ex fine libri ſui de prædeſtinatione, *vbi de prouidentia diſpu-*

Pa. 1018.
Pa. 1019.
4. Propoſ.
Propoſ. 5. & 6.

tat, illinc ſumemus, quæ his propoſitionibus [illegible]
Caluin. dis in eruiant. Illinc, *hoc* (inquit Caluinus) [illegible]
de æterna 1. *Quæ peram & iniuſte ab hominibus fiunt, [illegible]*
[illegible] de *e [illegible] Dei opera*. Vbi notari abs te velim (Samu[illegible]
ſtinatio Caluini frontem, qui modo propter hanc propoſitionem [illegible]
pa. [illegible] 98. ſi mutatam & inuerſam, Caſtellionem [illegible] dixerat, [illegible]
Propoſ. 4. do hîc vides illam propoſitionem totidem verbis a C[illegible]
Ibi. p. 999 eſſe poſitam. 2. *Cum memoria tenendum eſt quod [illegible]*
Deus per media, & inferiores cauſas virtutem ſuam [illegible]
eſſe ab illis ſeparandum. 3. Illis in rebus, *in quibus interueni[illegible]*
minum conſilia, voluntates, ſtudia, conatus, ibi regnat De[illegible]
dentia, non modo ne quid geratur niſi ex eius nutu, ſed [illegible]
quid deliberando agitent homines niſi quod ipſe inſpirat. Quid [illegible]
variis exemplis cæcitatis, ſtuporis, cæ[illegible] & ſimilium [illegible]
Pa. 1[illegible]00. uit, tandem concludens: *Summa* (inquit) *huc redit. Quum [illegible]*
mines vt indomita beſtia, nulliſq; vinculis coercita l[illegible]
tamen freno gubernari, vt ne digitum quidem mouere queant, [illegible]
exequendū Dei magis quam ſuum opus. Mox quæſtione propoſit[illegible]
agátne Deus in cordibus hominū, huc illuc flectat volun[illegible]
agant niſi quod ipſe ordinauit? Nec quærimus hic (inqui[illegible]) [illegible]
Ctoſq; affectus in cordibus ſuorum operetur, quia controuer[illegible]
ſed an prauos quoq; impiorum affectus in poteſtate ſua h[illegible]
huc & illuc vt velint quod per ipſos perficere decreuit. Reſpō[illegible]
vtroq; genere tam in pijs affectibus quam impiis *ge[illegible]*
rum eſſe, non minus voluntatē quam externa opera Dei [illegible]
Obduratum ab eo cor Pharaonis dicit Moſes: fruſtra hic a[illegible]
ſionē confugitur (quo tamen confugiunt Patres & Doctores an-
tiquiſſimi ad vnum omnes, quos propterea Caluinus pro[illegible]
Pa. 1309. Apoſtolica authoritate ſtrenuè cōtemnit, & *friuolo [illegible]*
ait, *qui in locutionis aſperitate mitiganda dum nimis ſunt an[illegible]*
quoquo modo ſeſe expedire ſtudent, ad rem ipſam minus at[illegible]
rum) quaſi Deus feciſſe dicatur, quod fieri tantum p[illegible]
enim duritiem illam Dei opus fuiſſe Moſes affirmat, &c. N[illegible]
P2. 001. *Satan ideo tantum ira Dei eſt miniſter, quod animos ad ma[illegible]*
ditates ſolicitet, ſed etiā efficaciter trahat, Deiq; mandato [illegible]
impoſturis ita reprobos illaqueat, vt ratione priuati [illegible] errorem [illegible]
ceſſariò trahantur. Poſt quæ tam de impijs quam de pijs co[illegible]
dit: *Perſpicuum eſt, non minus interiores affectus regere Dei[illegible]*
quam externis actionibus præeſſe: neq; Deus quæ decreuit, [illegible]
manu perficeret, niſi in eorū cordibus operaretur ipſum vel[illegible]
operis effectum præcedit. Denique concluſio eius, eſt [illegible]
Caſtellionis propoſitio, cuius elucidandæ gratia hæc omnia [illegible]
geſſimus, videlicet; *quæ mala ſunt, ea ſcriptura Deo [illegible]*
Propoſ 6. *lente, ſeu etiam authore fieri pronunciat.* Ex quo ſequitur [illegible]

pol[illegible]o,

poſitio, quæ mihi erit vltima. Septem enim reliquas omittam
vel breuitatis ſtudio, vel quia eiuſdem ſunt generis, vt ex iſtis
antegreſſis de reliquis conſequentibus iudicium fieri poſſit. Eſt
ergo ſeptima: *Quod homines faciũt dum peccãt, ex voluntate Dei* Propoſ. 7.
*faciunt: ſiquidē ſæpiſſimè pugnat Dei volũtas cum præcepto in literis
ſacris tradito.* Contra quam propoſitionem obiicit Caſtellio; *ex
hoc duas contrarias poni in Deo voluntates: quia in literis ſacris vbi
exprimitur voluntas Dei, Deus non vult peccatum: & tamen voluntate
ſua occulta vult peccatum. Atqui eandem rem ſimul velle &
non velle, contraria ſunt.* Hanc propoſitionem, ſuam eſſe, fortiſſimè
quidem negat Caluinus, & tamen ex omnibus ſuperius
deſcriptis quid eſt euidentius quam hoc eſſe maximè Caluinianum?
An non Deus lege ſua vetat adulterari, & ſe peccata
nolle teſtatur? Concedet ſine dubio Caluinus. Et tamen nonne
Caluinus directè pronunciat *inceſtum Abſolonis*, quando *patris
ſui thorum polluit*, fuiſſe opus Dei? Nonne Ioannes Caluinus
inculcauit ſæpiſſimè Deum *operari in cordibus hominum
affectus tam pios quam impios*, tam cupiditatem adulterandi quã
caſtè viuendi, vti iam nunc oſtendimus? An non poſtremo
aſſeruit, *iuxta Scripturam peccata non tantum volente, ſed etiam
authore Deo fieri?* Ergo Deus voluntate ſimplici, abſoluta &
poſitiua (nam permiſſiuam reſpuit Caluinus) vult peccatum:
& eadem voluntate, ſi ſacris literis, ipſiq; Caluino credendum
ſit, non vult peccatum. Quid quod Caluinus more ſuo, hoc eſt,
inconſtantiſſimè, ſibi repugnando fatetur paulò poſt clarè,
quod paucis antea lineis clarè negauerat? Hæc ſunt eius verba:
Nihil obſtat, quo minùs Deus inenarrabili ſuo conſilio quæ fieri Pa. 1023.
non vult, & facere vetat, fieri velit in diuerſum finem. Quæ diuerſitas
finium nihil minuit de contrarietate voluntatum, quia
ſemper conceditur voluntate ſimplici & abſoluta, eum nolle
peccatum & velle. Simpliciter enim & abſolutè vult omnes
homines rectè viuere, ſuiſque diuinis legibus obedire: & tamen
æquè ſimpliciter & abſolutè vult Pharaonē ſuo præcepto
obſtinatè reluctari, ſuam voluntatem & mandatum tranſgredi:
eamque in Pharaone obſtinationem *Deus fecit, Deus operatus* Pa. 1019.
eſt, fuitq; opus Dei, vt modo Ioannem Caluinum docentem au- 1020.
diuimus. Paulò antea in reſponſione ad articulum 3. *Deum* (in- Pa. 1007.
quit) *ſeuerè prohibere & vetare conſtat quicquid eſt contrarium eius* Ibi de æter
mandatis. Cur autem volens errare ſinat, imò arcano decreto errori na Dei
addicat quos rectam viam tenere iubet, ſobriæ modeſtiæ eſt neſcire. prædeſti-
Alibi planè & ſyllabatim fatetur ſe *in Deo ponere duplicem vo-* nat. pag.
luntatem. Vbi *D. Auguſtinum & alios pios Doctores* mẽdaciter in 1004.
ea blaſphemia ſocios ſibi fingit. Alibi fuſiùs tractans hæc ænig- 1005.
ma, & obiiciens, *vnã & ſimplicẽ non fore Dei naturã*, ſi voluntas 1028.

illi alia tribuitur, quam quæ ab ipſo in lege patefacta eſt, multis exemplis oſtendere laborat ita eſſe: *Mente (inquit) capiendum oportet, quibus nihil ſignificant tot Scripturæ teſtimonia, quæ cum admiratione prædicant, quam ſit profunda iudiciorum Dei abyſſus.*

Calu. Inſtit. lib. 1. c. 17. §. 2. Alia nimirum eſt *voluntas Dei abſcondita, alia in verbo suo expoſita: & diſtinguere oportet inter profundam illam iuſtitiam & admirabilem quæ humanis mentibus non capitur, & iustitiæ regulam quæ regendæ hominum vitæ in lege præſcripta eſt.* Quod *Deus filios Heli patri morigeros eſſe voluit, voluntas illa à lege recedens differebat, quo iubet filium parentibus obſequentem eſſe.* Mox. *Sed iam oſtendi idem Deum velle cum ſceleratis & improbis, ſed diuerſo modo: ita nunc tenendum eſt, quæ in ſpeciem diuerſa ſint, eodem modo eum velle.* Quod vltimum ænigma ſupra quam dici aut fingi poteſt arduum & abſtruſum nec Caluinus (opinor) ipſe capit.

Nam quomodo hæc quæ Caluinus propoſuit, non in *ſpeciem* tantum ſed reipſa, *diuerſa & pugnantia*: vt aliquem *adulterari & non adulterari, filios Heli patri ſuo morigeros eſſe & rebelles*, Deus *eodem modo velit*; non magis comprehenſibile eſt quam Deum *eodem modo* poſſe velle bonum & malum, rectum & iniquum, ſanctam legis ſuæ obſeruationem, & nefariam eiuſdem legis ſuæ violationem: quod tamen ſi Caluino verum eſt, verum quoque erit homines *eodem modo Dei volútati* parere, ſiue iuſti ſint ſiue latrones, ſiue pudici, ſiue adulteri, ſiue fideles Chriſtiani, ſiue Athei, Caluiniſtæ, & Libertini. Sed quia hoc eſt portentoſum & planè impudens, obtrudere auditoribus, quod nec ipſe, nec quiſquam mortalium concipiat, ideò alibi conatur ſeipſum expedire pauló honeſtiùs, & tamen eodem ferè redit: vbi nimirum hæc ſua inuenta de contrarijs in Deo voluntatibus, tanquam mirabilia Angelicis mentibus ſuperiora exaggerans præcipit, vt homines nihil de iſta contradictione inquirant, ſed ſimpliciter tanquam ſtulti arripiant, quod iſte Gehennenſis Doctor pronunciat eſſe Euangelicum.

Pa. 1020. 1021. 1018 *Stulteſcere nimirum oportet, proprioq; ſenſu exinaniri*, & Caluini ſenſu impleri, qui in eius ſchola proficere cupiunt. *Hæc myſteria qui non capiunt, ea reuerenter adorare & admirari debent, & exclamare, O*

Pa. 1023. *altitudo.* Vbi Caluinus docet *Deum quæ fieri non vult & facere vetat, ea fieri velle in diuerſum finem.* Hîc ſi tu obiicias, *ſecum Deum pugnare*, viciſſim à te quæret Caluinus *an tuum ſit ei legem præſcribere. ne iudicij tui captum excedat. Clamat Moſes Deo ſua arcana eſſe: in lege verò patefactum eſſe hominibus quod utile cognitu eſt.* Quod perinde ſonat Caluino ac ſi diceretur, vnam eſſe Dei

Pa. 1005. voluntatem arcanam: aliam longè diuerſam, quæ in lege declaratur. Hac Deum præcipere pietatem & honeſtatem, illa impellere ad impietatem & omnem turpitudinem, id quod non

minus

minus luculenter docet Petrus Martyr, qui interpretans Apo- *Martyr commēt.*
ſtoli locum 1. Theſſ. 4. 3. *Hac eſt voluntas Dei ſanctiſicatio veſtra:* *ad Rom.*
ait *iſtum locum & ſimiles intelligi debere de voluntate patefacta in* *cap 9.*
ſcripturis & in lege, non autem de voluntate Dei arcana & effica- *fol. 404.*
ci, ac ſi illa voluntas arcana, qua Deus vult homines eſſe ſcele-
ratos, quàm *efficacem* quoq; vocat, eſſet efficacior, plenior, & à
Deo magis intenta, quam illa altera, quam non efficacē, ſed *pa-*
tefactam in ſcripturis dicit, qua Deus vult homines eſſe ſanctos.
Quòd ſi nec adhuc iſta concipimus, quia cohærere non poſſunt
cum Dei natura, quæ ſumma eſt bonitas, & ſumma ſimul vni-
tas, occurrit huic malo Caluinus panchreſto ſuo medicamento:
Si doctrinę huius *tam immēſus ſplendor mētis noſtra aciē perſtrin-*
git, quid mirū? Quod ſi nec iſtis omnibus Chriſtiani homines ob
ſtrui ſibi ora patiātur, ſed ſemper inſtent & obiicere nō ceſſent
duas iſtas in Deo contrarias volūtates: monitos (inquit) *volo lectores* *Calu. In-*
hoc cauillum non in me, ſed Spiritum ſanctum torqueri. Hoc vero *ſtit. lib. 1.*
ſi nihil eſſe aliud, quam nugari & tergiuerſari dixeris, adiicit *ca. 18. §. 3*
non eſſe quidem duas contrarias in Deo voluntates, ſed
quum in *ipſo vna ſit & ſimplex, nobis apparet multiplex, quia*
pro mentis noſtra imbecillitate, quo modo idem diuerſo modo nolit
fieri & velit non capimus. Nec mirum, cum nec ipſe Ioannes
Caluinus ſatis probè norit, nec ſibi conſtet quidnam illud ſit
quod capere debeamus, qui hic capere nos iubet *Deū idē diuerſo*
modo, fieri velle & nolle: qui proximè docuit nos capere contra-
rium, quod *Deus eodem modo diuerſa voluit.* Quin imò certo
certius eſt, neque ipſum Ioannem Caluinum horum alteru-
trum capere aut comprehendere, vt de priore iam explicatum
eſt. Eademque eſt ratio poſterioris. Nam vt in eodem ex-
emplo moremur, cum Deus *vult filios Heli patri ſuo obedire, &*
eidem rebelles eſſe, quomodo Deus hæc contraria volendo, vult
idem, nec cogitari quidem poteſt, longèque exuperat captum
& comprehenſionem mentis humanæ. Et quid manifeſtiùs eſt,
quam hanc voluntatem Dei non tantum nobis videri, ſed verè
eſſe diuerſam & multiplicem, à qua actiones voluntatis pro-
priè circa idem obiectum procedunt contrariæ: velle nolle, iu-
bere vetare? Quare ſi nec hoc ſatisfaciat, illud addatur vlti-
mum, vel potius repetatur penultimum, quo Ioannes Calui-
nus iubet ſuos omnes eſſe contentos, quia longiùs non ha-
bet quo progrediatur: *vbi non capimus* (inquit) *quo modo fieri ve-*
lit Deus quod facere vetat, ideoque fieri nolit, veniat nobis in memo- *Ibid.*
riam noſtra imbecillitas, & ſimul reputemus lucē quam inhabitat,
non fruſtra vocari inacceſſam. Extrema ergo concluſio & pe-
riodus eſt, Deum quidem nolle peccatum, nolle vt homines
peccent: & tamen illud veriſſimum quoque eſt, Deum *velle*

Xx *peccatum*

peccatum,cumque homines *ad peccatum compellere*, eorumque mentibus *effectus prauos* & cum lege ſua pugnantes *inſpirare*. Quod ſi tu non comprehendas quomodo Deus hoc fieri nolit quod fieri velit: & facere te prohibeat, ad quod faciendum te concitat & impellit; memineris hoc eſſe vnum ex arcanis iſtius Geneuenſis Pythagoræ myſteriis, pro quo illud vnicum *ipſe dixit*, tibi debet eſſe omnium rationum Theologicarum inſtar. Hic ego Samuel. fideliter in vnam ſummam contraxi Caluinianam de hac grauiſſima quæſtione Theologiam, ex qua videre potes clariſsimè Caluinum non modo in primis libris docuiſſe Deum fuiſſe peccati omnis in homine authorem & architectum (quamuis ſtolidè & ſophiſticè illud vt à Deo fit, peccatum vocari nolit) ſed etiam in eo Atheiſmo poſtea perſeueraſſe, ad eum colorandum variis, ſed leuiſſimis & ſua mox ſponte euaneſcentibus effugiis vſum fuiſſe, demum eò perueniſſe, vt eum vitare non poſſet, quin ita Deum faceret ſibi ipſi contrarium & repugnantem, idem volentem & nolentem (id quod veteres hæreſiarchas & alios induxit ad duos Deos, duo principia contraria ſtatuendum, quod illis videbatur minus abſurdum quam vnum ſibi contrarium fingere) tamen in hoc Sataniſmo maluit iacere & illic terminare Theologiam ſuam, ſuiſque diſcipulis hunc contradictorium Deum obtrudere, omneſque quæ contra afferri poſſent ex communi ſenſu, ex ratione, ex Eccleſiæ fide, ex literis ſacris inuictiſſimas rationes authoritate ſua obruere, & proteſtari hæc ſua inuenta quamuis humanæ vitæ pernicioſiſſima & in Dei maieſtatem ſummè blaſphema, abſque inquiſitione *à toto mundo* ſimpliciter eſſe *ſuſpicienda & adoranda*, quam quicquam decedere ab opinione, quam ſemel conceperat, & ſcriptis ſuis mundo infæliciſſimè propoſuerat. Valde quidem Catholicis placet illud de diuinis myſteriis curioſè non inquirendis: indicia Dei eſſe arcana & vias inſcrutabiles. In omnibus ſiquidem Eccleſiæ Catholicæ Patribus, in D. Baſilio, in D. Gregorio Nazianzeno, in SS. Auguſtino atque Amboroſio nihil docetur ſtudioſius, nihil præcipitur religioſius. Cæterum qui in diuiniſſimo Sacramento, in Sacramentis reliquis, in incarnatione Filij Dei, in morte eius, & cruce, & iudicio futuro, in mūdi regimine & Eccleſiæ gubernatione, in tolerādis hominū improborū peccatis, in ferenda Turcarum, Iudæorum, Ethnicorum, idololatrarum infidelitate & impietate, eaque ad vtilitatem vel gloriam ſuam conuertenda, in abditiſſimo diuinæ Trinitatis myſterio, in hypoſtatica duarum Chriſti naturarum vnione, in tot aliis diuinæ prouidētiæ, & prædeſtinationis, & reprobationis actionibus mirabilibus nihil inuenit vbi exclamet, *ô altitudo*, & *ſtulteſcere* nos

nos oportet ſenſuq́; proprio exinaniri: & ſine examinatione reuerē-
ter *ſuſcipiendū & adorandū eſſe quod no capimus*: niſi tantū in hoc
dogmate, quo Deus ſtatuitur peccati in homine (etſi non in ſe-
ipſo) cauſa & author: ſtatuitur prædeſtinare & creare hominē
ad damnationē æternā, & cætera eiuſmodi portēta quæ iā per-
currimus, idq́; cū ad tale Sataniſmū velandū pauca tantūmodo
ſcripturæ verba ſuppetāt, plurima loca contrariū doceant tota
Eccleſia primitiua & Apoſtolica hāc nefariā hæreſim deteſtata
ſit, quam & cōmunis omnium mortaliū ratio ſenſuſq́; reſpuit:
talē ego hominē quamquā ſibi prudentiſsimus videatur, qualē
ſe putat & prædicat Caluinus, tamen cum vniuerſa Eccleſia nō
modò ſtultum, ſed planè inſanum & *humano ſenſu exinanitū*, &
ſenſu Satanico impletum iure optimo dixerim. Nam Caluinū
paucis ſcripturę verbis ſententiiſq́, ſuo proprio & priuato ſen-
ſu cōtra plurimas alias ſcripturas, omniūq́; qui vnquā à mūdo
condito extiterunt hominū bonorū fidem detortis hanc ſuam
phreneſim defendere, ex iis quę à Michęa dicta ſunt liquet abū
dāter. Philoſophos ipſo naturæ lumine edoctos aliter ſcripſiſſe
oſtendit Michæas: veteres Hebræorum Rabbinos contrarium
docuiſſe fatetur Petrus Martyr, & probat ex eorum cōmentariis
Sebaſtianus Munſterus. Veteres Eccleſiæ Chriſtianæ Theolo-
gos, illos nominatim qui proximè Apoſtolis ſucceſſerūt, & per
Apoſtolos Eccleſiis regendis præfecti fuerunt, & ab ipſis Apo-
ſtolis traditum Apoſtolicæ doctrinæ ſincerum Canonē accepe
runt, Caluini opinionē dānaſſe teſtantur ipſi Proteſtantes. Eius *Centur.*
enim *ætatis Patres perſpicue ſentiūt cum ſcriptura, Adamum libera* *2. ca. 4.*
ſua voluntate à Deo ſe auertiſſe, Deo nec volente nec incitante, nec *pag. 43.*
approbante, vti ſcribunt Magdeburgenſes, pariqúe modo aiunt
Deum nec velle aliorum peccata, nec homines ad peccandum
incitare. Doctores autem proximos, & in eis nominatim D. Au
guſtinum ſuorum maiorum veſtigiis inhæſiſſe, & per ſe eſt eui-
dens, & Caluinus non grauatè concedit, qui *Auguſtinum ſuper-* *Calu. In-*
ſtitionis arguit, eò *quod dicit indurationem & excæcationem non ad* *ſtitutio.*
operationem Dei, ſed ad præſcientiam ſpectare. Et Bullingerus *lib. 2. cap.*
alioqui Caluiniſta cum deteſtatione Caluinianę opinionis hoc *4. §. 3.*
idem demonſtrat de Patribus vniuerſis & Eccleſia tota: Ad Pa-
tres ſiquidem aggregās varia ſcripturæ teſtimonia ex Geneſ. 1. *Bullinge.*
Sapient. 1. Eccleſiaſt. 7. Iob. 34. Pſalm. 5. Roman. 3. & 5. & Ia- *decade 3.*
cob. 1. & 1. Ioan. 1. *Ex his* (inquit) *lucidiſſimis Scripturarum teſti-* *Serm. 10.*
*moniis concludimus illud Catholicum dogma, quod ab Apoſtolorum
temporibus multa cum diligentia defenſum eſt. Deum non eſſe mali
authorem, vel cauſam peccati, ſed corruptam noſtram voluntatem
& concupiſcentiam ac diabolum, qui* (diabolus non Deus) *illam
agitat, excitat, atque inflammat*. Id quod Senatus Bernenſis

 magna

magna ſeueritate populo ſuo edixit credendum, & Miniſtris prædicandum, grauiſſimiſque pœnis additis præcepit ne vel libri Caluiniani hunc Atheiſmum tractantes in ſuam ditionem inueherentur, vel à quoquam legerentur, neue aliquis territorij quouis prætextu hunc Caluiniſmum ſuſciperet defendendum. Germani vero Proteſtantes Confeſſionis & fidei Auguſtanæ in *doctrinæ ſuæ corpore*, ante triginta annos edito, extremo odio hanc furioſam inſaniam perſequuntur, & ex Eccleſiis Chriſtianis exterminandam eſſe iudicant. *Eſt hæc* (inquiunt) *vera ſententia vtraque manu & toto pectore retinenda, Deum non eſſe cauſam peccati, nec velle peccatum, nec impellere voluntatem ad peccandum, ſed verè & horribiliter iraſci peccato. Hæc eſt firmiſſima veritas, & ſententia contraria eſt reiicienda & deteſtanda. Eſt Stoicus & manifeſtus furor, eſt opinio monſtroſa, contumelioſa in Deum, & pernicioſa moribus &c.* Et tempeſtatis huius Lutherani quo zelo Patres Caluinum, eodem iſti quoque Caluini diſcipulos & ſectarios execrantur, qui hodierno die virus illud & toxicum Magiſtri ad peſtem plurimorum diſpergere laborioſè ſatagunt. Id quod Lutherani confirmant ex variis Caluiniſtarum, maximè recentiorum libris: quorum alij ſcribunt *reprobos per potentiam Dei compelli in peccata*; & disertè tuentur hanc propoſitionem, *Deus vult peccatum. Sicut autem electi ad vitam perire non poſſunt, ideoq; ſaluantur neceſſario: itaque qui ad vitam æternam prædeſtinati non ſunt, ſaluari nō poſſunt, ideoq; damnantur neceſſario.* Lutheranos autem *aſſerentes Deum omnes homines pro ſua bonitate ad ſe vocare ſeriò*; *Lucianicè* ar[illegible]*dunt & clamant illud, ſeriò, in ſcripturis ſacris non inueniri; quaſi Deus nobis non ſeriò ſuam gratiam & peccatorum remiſſionem offerret & polliceretur, nec ſeriò & ex animo iuraret ſe velle vitam & conuerſionem peccatoris, Ezechiel.* 18. qui niſi electus nunquam iuxta Caluiniſtarum Theologiam à Deo ad pœnitentiam vocatur ſeriò, nunquam vera fide donatur, ſed ficta tantum & fucata. Alij ſcribunt *Deum velle, inclinare & impellere voluntates hominum ad grauia peccata.* Theodorus autem Beza toto Magiſtri ſui ſpiritu, mente & myſtagogia perfuſus ipſam medullam Euangeliſmi eius ſoboli Caluinianæ tradens, Stoicamque & pluſquam fatalem peccandi neceſſitatem à Magiſtro inuentam amplexus, vbique inculcat tanquam puriſſimè Euangelicum, *omnia ita neceſſariò ex Dei immutabili decreto euenire, vt ſecundum illud Iudas neceſſariò Chriſtum prodiderit: Herodes & Pilatus Chriſtum neceſſariò condemnarunt, reprobi peccant neceſſariò & neceſſariò pereunt, qui nec poſſunt credere: Adamus neceſſariò lapſus eſt; quanquam creatus quidem fuit bonus ad tempus, ſed vt ex ineuitabili decreto Dei, Deo ſciente & ordinante laberetur:* [illegible]

Literas Senatus Bernenſis ad Miniſtros, &c. an. 1555. vide apud Claudiū Xanteſiū in Reſpō. ad Apologiā Bezæ fol. 47.

Corpus doctrinæ Chriſtianæ, &c. pro Eccleſiis Saxonicis & Miſnicis p. 351. 352. pag. 919. 92..

Vide Melanthon. in locis commun. ca. de cauſa peccati.

Zanchius in Miſcel. pag 248. Idem in Theſ. 22.

Martyr ad Rom. c. 1. p. 3.

Beza in ſumma Chriſtianiſmi pa. 171. 177. 178. 286.

non potuerit ita labi, niſi ex Dei decreto, voluntate & ordinatione: Tom 1 pag. 701. & contra Heſhuſium, & contra Caſtaliõ. pag. 418. Ibid. pag. 319. 320. 415. Vide in Caluiniſt. Theol li. 1 fol. 29. 30. 31. 45. Rom. 9. Ibid. fol. 32. 46.
quem aliquoties (contra expreſſum Dei verbum Sapien. 1.) *negat ad vitam æternam & beatam fuiſſe conditum, &c.* Hanc autem Caluiniſtarum Theologiam, per quam Deo ſimulatio, diſſimulatio, cauſa & fons omnis nequitiæ clariſſimè tribuitur, cuius impulſu & voluntate homines ad peccandũ trahuntur neceſſariò, pluſquam fatalis, inquam, peccandi neceſſitas eis imponitur (*voluntati enim* Dei *quis reſiſtat?* illa quo fato non eſt potentior? & quas non ſuperat ſecundarum cauſarum connexiones, à Stoicis ſub fati nomine confictas?) Lutherani Theologi iuſtiſſimè dãnãt, vtpote quæ *omnino & Dei voluntatem nobis incertam facit* (*dum dicunt Caluiniſtæ Deum qui foris & propalam verbo ſuo ſeuere prohibet peccatum, occulto concilio ac decreto vt omninò fiant mala ordinare, ac efficaciter vt à nobis peragatur peccatum, operari*) *& Deum peccati cauſam facit: & quidem eum eſſe primarium authorem primi illius lapſus, qui eſt fons omnis mali, aſſerit. Qui Caluiniſticus error eſt in Deum horribiliter contumelioſus, & humano generi longè pernicioſiſſimus. Et iuxta hanc Caluiniſtarum Theologiam Deus iniuſtus erit tyrannus: qui item ludificat homines, alijs veram, alijs falſam fidem inſtillando: qui non ſeriò homines ad pœnitentiam vocat, ſed ſolum illudit & inſultat miſeris. Denique hoc modo non diabolus, ſed Deus erit verus & genuinus pater mendacij:* Hoc eſt, Deus in diabolũ mutabitur, quemadmodum contra Libertinos diſputauit Caluinus: ipſumque idem contra Caluinum & Caluiniſtas eodem iure & pari veritate rectiſſimè inferunt Lutherani. Denique huic Caluinianæ fidei opponunt fidem Eccleſiarum ſuarum hac quidem ex parte longè ſinceriorem. *Verbum* (inquiunt) *Dei clariſſimè affirmat Deum non eſſe cauſam peccati, nec Deum velle peccatum, nec impellere voluntates ad peccandum, nec adiuuare peccantes. Cum enim voluntas Dei ita bona & iuſta ſit, vt immutabiliter velit ordinem qui in lege expreſſus eſt, impoſſibile eſt eum velle, efficere, adiuuare aut approbare contrarium. Pſal. 5. Non Deus volens iniquitatem tu es. Baſilius in concione de cauſa mali, præclarè ait: eandẽ eſſe blaſphemiã negare eſſe Deum, & aſſerere Deum eſſe cauſam peccati.* Vides hic Samuel, Lutheranos hanc Caluiniſtarum tuorum opinionem acerrimè deteſtari. Iſtem faciunt permulti etiam Zuingliani, vt modo ex Bullingero audiſti. Eodem modo affectæ ſunt ſemperque fuerunt per vniuerſum terrarum orbem nationes omnes Iudæorum, Gentium, Chriſtianorum. Quoniam tamen Caluinus reiectis aliis Patribus quibuſcunque tam Græcis quam Latinis, quorum neminem doctrinæ ſuæ patronum vel prætendere audet, ſolũ D. Auguſtinũ (quẽ tamen aliquoties directè ad reliquorum in hac materia errantium numerum

merũ aggregat) ſibi aliquando aſſumit, eiuſq; ſententiis & verbis Sataniſmũ ſuũ exornat: ex ipſo D. Auguſtino breuiter audies, & quid ille cum Eccleſia Catholica crediderit, & quã honeſtè Caluinus eius verba ad impietatẽ ſuã detorſerit. Vtinam verò quemadmodũ alicubi gloriatur Caluinus hac in cauſa ſibi *communem eſſe cum D. Auguſtino rationem*, & ex ſuis ſcriptis inuidioſè articulos quoſdam deſcriptos eſſe, nõ aliter quam inimici ex libris D. Auguſtini mutilas quaſdam ſententias eodem pertinentes ſelegerant: ita D. Auguſtini in reſpondendo pietatẽ fuiſſet ſecutus, melius Eccleſiæ Dei, melius ſaluti animæ ſuæ, melius honori & gloriæ nominis diuini conſuluiſſet, & iuſtius in hac cum aduerſariis dimicatione D. Auguſtinum communẽ tem ſibi aduocaſſet. *Sed quæ ſocietas luci cum tenebris? quæ conuentio Chriſti cum Belial? quis conſenſus templo Dei cum idolis?* Nolo ego varios Auguſtini libros perluſtrare & excerpere ex ſingulis, quæ hũc pertineant. Sic enim integrum volumen implerem, & nullum facerem loquendi finem. Sed vna & altera D. Auguſtini cõcluſio oſtẽdet clarè, quæ fuerit illius firma & cõſtans hac in re fides. Ex certis eius verbis, ſcriptiſq; nõ benè intellectis, colligebant quidam eius temporis homines indocti idem ferè quod ex eiſdem ſcriptis modo ſuxit Caluinus, D. Auguſtinum facere Deum peccati in hominibus authorem, eũ prædeſtinaſſe homines ad peccata, eiuſque voluntate peccata ab hominibus committi. Siquidem D. Auguſtinus hanc opinionem habuiſſet cum Caluino communem, quidni eandem cum Caluino reſpondendi viam ingrederetur, vt Deum quidẽ peccare negaret, homines autem à Deo volente & prædeſtinante ad peccandum impulſos peccare aſſeueraret, idque ſcripturarum fragmentis atque minutiis Caluini more expoſitis defenderet. At longe aliter reſpondet D. Auguſtinus, quia lõgè aliter credebat, & in ſchola Spiritus ſancti Eccleſia Chriſti Catholica longe aliter erat inſtructus: *Sinceriſſimè* (inquit) *credendum atque profitendum Deum velle, vt omnes homines ſalui fiant. Siquidem Apoſtolus cuius eſt hæc ſententia, præcipit quod in omnibus Eccleſiis piiſſimè cuſtoditur, vt pro omnibus hominibus ſupplicetur. Labuntur perſæpè homines Chriſtiani in prophanos errores, aut in damnabiles mores irreuocabiliter tranſeunt: & non dubium eſt quod talem voluntatem habentes ſalui eſſe nolunt: & quamdiu ſalui eſſe nolunt, ſalui eſſe non poſſunt. Sed nullo modo credendum est huiuſmodi homines in hanc deperatam voluntatem ex Dei voluntate cecidiſſe: cum potiùs Dominus alleuet omnes qui corruunt, & erigit omnes eliſos.* Poſtea obiicientibus, *quod inceſtus, adulteria, parricidia ideò fiunt, quia Deus prædeſtinauit vt fierent*, quod Caluinus facile largitus fuiſſet, modo ne Deus ipſe his peccatis

Calu. in principio lib. cõtra Caſtel. de occulta Dei prouidentia.

2. Cor. 6.

Auguſt. ad obiectiones vincentianas. Reſp. 2. 7.

1. Tim. 2.

entis affectus diceretur, reſpondens D. Auguſtinus: *Si* (inquit) *diabolo obiceretur, quod talium facinorum ipſe eſſet author & incenſor, puto quod aliqua ratione exornare ſe poſſet hac inuidia: quia etſi delectatus eſt furore peccantium, probaret ſe tamen non intuliſſe uim criminum. Qua ergo inſipientia, quáue dementia definitur ad Dei referendum eſſe conſilium, quod nec diabolo in totũ poteſt aſcribi? qui in peccantium flagitiis illecebrarum adiutor, non voluntatũ credendus eſt eſſe generator. Nihil ergo talium negotiorum Deus prædeſtinauit vt fieret,* &c. Vbi aduerte (Samuel) D. Auguſtinum longè contrario ordine Deum & diabolũ in peccati efficacia comparare, quam ſolet Caluinus. Ille enim nihil Deo, plurimũ diabolo in ea actione tribuit. Caluinus è contra primas, illud quod eſt potiſſimum, totam peccati efficaciã Deo tribuit: diabolo autem hominiq; peccanti *miniſteriũ duntaxat*. Nam quod Caluinus cõfidentiſſimè agnoſcit & ſibi obiectũ cõfitetur, Deũ *velle peccatum*, hoc eſt, velle vt homines ſeruiãt diabolo & eius faciant voluntatem, hoc idem quum D. Auguſtino obiiceretur, reſpondet: *Inſanum omnino & contra rationem eſt dicere voluntatem Dei ex Dei volũtate non fieri, & damnatorem diaboli eiuſq; famulorum, velle vt diabolo ſeruiatur.* Quod dicunt illi qui dicũt Deum velle homines peccare. Nam quod Caluiniſtæ Dei prædeſtinationem equaliter extendunt ad damnationis perinde ac ſalutis fines & media, & propter prædeſtinationem homines neceſſariò peccare docent: hoc cuiuſmodi viſum ſit doctori præſtãtiſſimo, ex his eius verbis apparet. *Deteſtanda & abominanda opinio eſt, quæ Deum cuiuſquam malæ voluntatis aut malæ actionis credit authorem, cuius prædeſtinatio nunquã extra bonitatem, nunquam extra iuſtitiam eſt. Non ergo caſus ruentium, aut malignitatem iniquorum, aut cupiditates peccantium prædeſtinatio Dei aut excitauit, aut ſuaſit, aut impulit: ſed planè prædeſtinauit iudicium ſuum, quo vnicuique retributurus eſt prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum: quod iudicium futurum non eſſet, ſi homines Dei voluntate peccarent.* Et mox. *Hæc* (inquit) *eſt fides Catholica, hæc doctrina ſana, quod prædeſtinatio Dei multis eſt cauſa ſtandi, nemini eſt cauſa labendi. Omnibus quidem à fide ad infidelitatem, à ſanctitate ad turpitudinem relapſis, & ante finem vitæ nulla purgatione purgatis, nihil aliud quam mors æterna debetur? Sed nefas eſt Deo aſcribere cauſas talium ruinarum. Qui etſi ex æterna ſcientia præcognitum habet, quid vniuſcuiuſque meritis retributurus ſit, nemini tamen per hoc quod falli non poteſt, aut neceſſitatem, aut voluntatem intulit delinquendi. Si ergo à iuſtitia & pietate quis deficit, ſuo in præceps fertur arbitrio, ſua concupiſcentia trahitur. Nihil ibi Pater, nihil Filius, nihil agit Spiritus ſanctus, nec in tali negotio, quicquam di-*

Reſpons. ad obie. 11

Reſpons. 3. ad obie. 4

Ibi. Reſpons. 10.

Nota.

Ibi. Reſp. 12. 13.

diuinæ volũtatis interuenit: cuius ope multos ſcimus ne labereꝛur retentos, nullos autem vt lab rētur impulſos. Deniq; ne longior ſim, illas propoſitiones quas à Caſtellione collectas Caluinus agnoſcit ſuas, probat, confirmat vt Apoſtolicas & Euangelicas, & accerſitis vndiq; ſacrarum literarum floſculis exornare molitur, illas omnes & ſingulas D. Auguſtin. reiicit & reſpuit vt opiniones *inſanas, dementes, blaſphemas, contra omnem rationem, contra ſcripturas Dei, contra ſinceram fidem, diabolicas, deteſtãdas, abominãdas*; vt ex breuiſſimo illo libello ad obiectiones Vincentianas copioſè liquet. Quare cõcluſio illa Caluini cõtra Libertinos, quod Deum *in diabolum transformabant: & ex Deo idolum efficiebant, quod nobis deteſtabiliùs eſſe debet omnibus gentiũ idolis*: idcirco quia Deum peccati authorē prędicabant: hæc eadem concluſio contra ipſum Caluinum valebit: & Caluinum eiuſdē Libertiniſmi corã ſanis & Chriſtianis iudicibus condēnabit, quia Caluinus Deũ peccatorum omniũ quæ ab homine ſuſcipiũtur authorē cauſamq; facit, nõ minus euidenter, clarè, verbatimq; quã Coppinus aut Quintinus Euangelij Libertinici principes. Pluribus vero argumentis & argutiis ad illud ſtabiliendũ vſus eſt, quã illi homines ſimplices & idiotę vnquã cõminiſci potuerunt. Atq; huius vnius barbaræ & ſupra modũ inſanæ hæreſis defenſio, quã Caluinus nõ maiore impietate cœpit, quã ſuperbia & impudētia perſecutus eſt, omnes Chriſtianos ſatis ſuperq; monere debet, vt Caluinũ iſtũ horreãt tanquã anathema deteſtandũ. quale nemo ſub pœna maledictionis diuinæ poſſit attingere. Vt enim antecedētia cõtra Chriſtũ, eius humanitatē & paſſionē, contraq; S. Trinitatē prætereamus, ſi huius vnius hæreſis ſummã aduertimus, talis eſt, vt diuinitate exuat, vt è Deo diabolũ fabricet: hæreſis inſana, mõſtroſa, qua nulla vel cogitari poteſt ſceleratior. In cælo enim & in terra, in cæleſti hierarchia, in Eccleſia Chriſti & Rep. ciuili ius faſq; omne peruertit & diſſipat. Nam & Luciferũ omneſq; illos rebelles ſpiritus, qui ſua preuaricatione è cęlo in inferos ceciderũt, cõtra Deũ armat, dum eos diuina vi, voluntate, deſtinatione magis quam ſuo arbitrio ad illã præuaricationē propter quam in æternũ damnãtur, neceſſariò impulſos aſſerit: & Eccleſiã nõ minus perturbat & fœdat, dũ primũ Symboli Chriſtiani caput, Deũ omnipotētē, ita explicat, vt omnipotentē nõ agnoſcat, niſi omnia in omnibus, nõ minus peccata in impiis, quã virtutes & affectus pios in ſanctis operatur: & quũ in diuiniſsimo Euchariſtiæ ſacramēto Deo omnipotētiã adimat, ne prę ſtet quod eſt pollicitus, hic omnipotētiã ei pugnaciter vēdicat (quæ potius verè infirmitas & impotētia eſt) vt flagitiorũ omniũ eũ faciat authorē, Remp. ciuilē ſurſum deorſum verſat, quæ nunquã iuſtè latronē, adul-

terum, homicidam ſupplicio caſtigare poteſt, ſi Deus eorum ſcelerum in homine; vel cum homine ſit operator. Neque tamen hæreſis ipſa magis eſt portentoſa, quam defenſionis modus à Caluino initus eſt admodum prodigioſus Nunquã enim præter ſeipſum aliquam habet omnium Chriſtianorum vlla ætate cætum aut Eccleſiam, quæ illi vel in ſpeciem ſuffragatur. Imò omnes omnium temporum Chriſtianos ſibi agnoſcit aduerſarios: & tamen illis ſimul omnibus ſuam authoritatem inſolentiſſimus Lucifer vultu audaciæ pleniſſimo anteponit. D. Auguſtinus, D. Ambroſius, cæteri Patres Latini & Græci hanc blaſphemiam deteſtati ſunt. Ita eſt, inquit Caluinus: ſed erant homines *ſuperſtitioſi, & ad rem*, hoc eſt ad Scripturam, *minus* quam ego ſum *attenti*, ideoque *friuola effugia quæſiuerunt*, vt peccata hominum *ad Dei præſcientiam, non autem ad operationem* referrent. Quinimo non ſolum Catholici, ſed etiam plerique huius tempeſtatis Euangelici, ipſe Caluini preceptor Philippus Melanchthon, Confeſſionis Auguſtanæ Eccleſiæ Paſtores, Superintendentes, in Sacris literis non minus quam Caluinus diligentiſſimè verſati, eandem cum antiquis illis Patribus viam ſequuntur, & à via Caluini tanquam recta ad infernum ducente ſuos ſectarios deterrent. At iſti (inquit Caluinus) *ſunt homines bardi, vertiginoſi, prodigioſè cæci, deſperati, impudentes, adeò ignari, vt quod pueris in Catechiſmo traditur, id Lutheranorum veterani Theologi non intelligant*. Quare eorum contra Caluinum nihil valere debet iudicium. At nec iſti ſolum, ſed ipſi quoque Zuingliani, Bullingerus cum Eccleſia & Magiſtratu Heluetico, omnes purè Euangelici, imò Caſtellio Caluiniſta doctiſſimus & conſtantiſſimus, & alij plurimi eius approbatores, iidémque quoad cætera ipſius Caluiniani Euangelij fautores zeloſi, in hoc tamen Caluinum deſerunt, & propter infandam impuritatem dogmatis omnibus odioſi, & reliqua Caluinianæ doctrinæ capita vocantis in dubium, hortantur eum, vt hac vna in re ſe corrigat & emendet, & cum ſæculorum omnium Chriſtianis Deum bonum iuſtumq; profiteatur. Cæterùm nec iſti quicquam apud Caluinum profecere. Quin amiciſſimum ſibi Caſtellionem, & ſi qui eius in hoc à Dei maieſtate depellendo ſcelerum efficiendorum contagio partes tuebantur, eos omnes vocat *improbos & impuros nebulones*, *blaterones, canes*, &c. Nam de Caſtellione ipſo. qui primus ob hanc impietatem Caluino ſe oppoſuit, & Caluinianæ ſuperbiæ & ignorantiæ vlcus moderatis hominibus nonnihil aperuit, de eo viciſſim teſtatur *coram Deo* (ſuo) Caluinus, atque ita teſtari *operæpretium* ait, vt nimirum par pari referat, ſe quidem ſatis probè noſſe Caſtellionem *quem domi ſua aluit*, vt Caluinus & Caſtellio perdiu fue- *Caluin. de occulta Dei prouidentia. pa. 1033.*

Xx 5 runt

Sæper exci-pitur per-ſona lo-quentis. runt contubernales, ſed *nullum vnquam vidiſſe magis ſuperbum, vel magis perfidum, vel humanitatis expertem. Qui te* (inquit) *& impoſtorem, & Cynicæ impudentiæ deditum, & ſcurram ex profeſſo pietati oblatrantem* (qui ita apertè & *ex profeſſo* Caluini de Deo iniuſtò, & in tyrannum, diabolumque transformato pietatem oppugnare auſus eſt) *non agnoſcunt, nihil prorſus iudicant*. Ioannes Caluinus autem qui iudicio pollebat optimo, quique ex familiari & domeſtica conſuetudine talem Caſtellionem ſciebat, & fortaſſe talem formauerat: vt ſeipſum è contra valdè pium & moderatum probet, eodem ſtilo per totum libellum perbacchatus, vt extrema primis aptè reſponderent, cum hac Geneuica benedictione Caſtellionem dimittit, eaque libellum concludit: *Compeſcat te Deus Satan. Amen. Geneuæ Anno.* 1558. Ergo nec Caſtellio, nec Caſtellionis amici, nec Bullingerus, nec Miniſtri, vel etiam Magiſtratus Heluetici pro Caſtellione contra Caluinum audiendi ſunt, qui niſi *facilè perſpiciant* (quod abundè ex præcedentibus apparet) *Caluino* reſpondenti *non defuiſſe illum ſpiritum cuius eſt dare os & ſapientiam* (ita enim vir modeſtus de ſeipſo teſtatur) Caſtellionem verò obiicientem egiſſe *impoſtorem, ſcurram, impurum nebulonem, canem ex profeſſo pietati oblatrantem*, ſunt homines imperiti, rudes, ſtupidi, *nihil prorſus iudicant*. Saltem ſi nulla authoritas nec antiquorum, nec recentiorum, nec Catholicorum, nec Proteſtantium, nec Eccleſiæ primitiuæ, nec huius nuper reformatæ, nec ipſius Caluinianæ contra Caluinum admittenda ſit, ipſe certè Caluinus audiatur, qui ſæpenumero negat Deum eſſe authorem peccati, negat Deum velle peccata: damnat Libertinos filios ſuos naturales, quod ita docuerunt. Hoc quidem verum eſt, ſed ex altera parte non minus verum eſt, quod ab eodem Doctore traditur, Deum velle peccatum, Deum eſſe cauſam & authorem peccati, neque verò aliàs Deum eſſe omnipotentem. Atqui iſta quemadmodum cohærent, vt Deũ idem velle & nolle, iubere & vetare, facere & facientem propterea damnare credamus? quod idem eſt ac ſi Deum ſibi contrarium, ſibi repugnantem, contradictoria voluntate præditum imaginemur? Imò verò nec propter hoc negandum eſt, Deum eſſe *eorum authorem, quæ* Papiſtæ *otioſo eius permiſſu volunt contingere*. Deus enim verè peccata vult, Deus verè peccatum in homine operatur, Deus eſt qui in lege patefacta ſcriptaque prohibet quidem peccata: at in lege occulta abſconditaque decernit & deſtinat ad peccata: voluntate ea quam in verbo declarauit, homines à peccato damnationem æternam comminatus deterret: at voluntate arcana *affectum* peccandi *inſpirat*, & peccatum *in membris operatur: voluntates*

*Caluin. de occulta Dei proui-dentia. pa.*1034.

Ibidem.

ad peccandum excitat, & conatus firmat, & in obſequium cogit. Atqui iſta an non ſunt planè contradictoria, ideoque nec poſſunt vtraque eſſe vera? Ita quidem apparet: ſed vt hoc abſurdum vitetur, omnes mortales ſtulteſcere oportet. Et quanquam nec poſſibile quidem ſit hæc vtraq; credere, tamen contra mutire nemo debet, ſed *reuerenter amplecti; ſuſpicere & adorare.* Hæc pugnantia Gehennenſis Apoſtoli ſomnia, & cùm comprehendere non poſſunt quod tantus Euangeliſta docet, quomodo *Deus fieri velit quod fieri nolit*, tum ſenſum communem omnem, & humanam quoque rationem exuere oportet potiùs quam quicquam diſputare contra tam inſignem Apoſtolum, in quo omnes ſeipſo teſte niſi facilè perſpiciant ineſſe extraordinarium quendam ſpiritum, cæci ſunt, nihil planè vident, nihil iudicant. Hæc ſunt axiomata Euangelica, hæc modeſta pronunciata Doctoris Geneuenſis: ſibi nouo homini contra omnem antiquitatem, vni contra innumerabiles eſſe credendum: contra ſuam authoritatem nec audiendas, nec Eccleſias antiquas, nec Patres omnes etiam ſcripturis abundantiſſimè armatos, nec Doctores nouos, nec Eccleſias Euangelicas: imò contra communem ſenſum & rationem eius vnius decretis eſſe inſiſtendum: idque in hoc argumento quod Dei omnipotentis maieſtatem ita deformat, vt contra eam nihil fingi, nihil cogitari poſſit blaſphemum magis. Quæ adeò infinita ſuperbia, incredibilis aliorum omnium deſpicientia, impietas in Deum contumelioſiſſima, maneſeſtis Atheiſmus & Sataniſmus, ſi homini Chriſtiano non ſufficiunt ad omnem talis beſtiæ Euangeliſmo fidem detrahendam, ſi non probant eum à communi hæreticorum omnium ſpiritu, hoc eſt diabolico planè faſtu ſingulari quodam & excellenti modo poſſeſſum, ſi non conuincunt eum nihil omninò commune habere cum ſpiritu Dei miti & manſueto, ideoque ineptiſſimum eſſe veræ Theologiæ tradendæ Doctorem: huic rei demonſtrandæ quid tandem ſufficere, quid ſatis eſſe poterit? Certè qui videt Ioannem Caluinum in hoc Atheiſmo defendendo tam ſuperbè præfractum & obſtinatum, ad eum tuendū Scripturæ locos & fragmenta plurima corrodere, & nefariè corrumpere, & pro huius Helenæ putidiſſimæ meretricis, infandæ hæreſis amore, non modò cum Græcis & Latinis, ſed cum vniuerſo mundo, vniuerſa Eccleſia Chriſti, toto exercitu Dei viuentis, manum conſerere, & illis ſimul omnibus indicere bellum: ille quiſquis eſt qui iſta nouit, & talem tamen ductorem in hac dubia & ancipiti via ſalutis, vel perditionis æternæ ſequi non detrectat: ſi qui aliquando à Deo ad peccatum & damnationem impulſi ſunt, neceſſitate coacti ſunt, & talibus

libus vinculis conſtricti, vt damnationem vitare non potue-rint, iſtum ego ad illum numerum aggregarem. Sed quia hoc Chriſtiana fides auerſatur, concludam potius cum D. Auguſtino, & Eccleſia Catholica: quod ſi quis ſit ita animatus, nihil quidem in eo affectu & obſtinatione generanda *egit Pater, nihil Filius, nihil Spiritus ſanctus, qui vt præuaricatoribus Angelis non indidit illam quæ in veritate non ſtetit voluntatem, ita nec hominibus hunc affectum, quo diabolum imitarentur inſeruit: cuius opere multos ſcimus ne laberentur retentos, nullos autem vt laberentur impulſos*. Sed quanquam neminem ad hanc pertinaciam prædeſtinauit Deus, tamen planè prædeſtinauit *iudicium ſuum, & de tali iuſtè ſe iudicaturum præſciuit*, eumque æternis inferorum ſuppliciis cum magiſtro ſuo addicturum, quia in eo pertinaciter imitando, & hæreſes eius amplectendo, nec eas cum monebatur deſerendo, *non Dei, ſed ſuam executus eſt voluntatem.*

Auguſt. ad obiectio. Vincent. reſp. 6. & 13.

Ibi reſp. 10. 11.

Finis Libri Tertij.

CALVINO-TVRCISMI, SIVE DE COGNATIONE ET COMPARATIONE CALVINIANAE ET TVRCICAE Religionis.

LIBER QVARTVS.

ARGVMENTVM CAPITIS PRIMI.

SAmuel fatetur errorem ſuum in eo, quod Beza, Iuello, & aliјs fidem habens, crediderat maiorem eſſe apud Euangelicos, ſaltem de fundamentis fidei ſua conſenſum, quam nunc experitur. Sed quãuis propterea Caluiniſtarum fidei incipiat diffidere, & aliam nouam malit aſſumere, tamen proteſtatur ſe nunquã velle fieri Mahumetanum, ſed ſuo potiùs ſtudio veritatem aliquam indagare. Quod refellit Michaas, & unà perſtringit capita infinita diuiſionis qua eſt inter Euangelicos. Michaas autem obſcurè ſignificat ſe in regno quoq; non ſolum in fide Turcica, multa improbare, qua tamen metu periculi non audet eloqui. Quare poſt quadam vtrinq; dicta, de ea Reipublica forma cuicunque probanda, quam populi cuiuſque regionis ſibi elegerunt à Samuele poſtulat Michaas, vt exponat liberè qua reliqua putet eſſe in Alcorano vitia.

CAPVT PRIMVM.

SAMVEL.

HAC die vbi conueniſſent, & poſt ſalutationes ordinarias cogitabundus aliquantiſper conticuiſſet Samuel; & fluctuantis animi quædam ſigna dediſſet, adeò vt Michæas de eo Mahumetanis ritibus ſtatim initiando nõ modicè ſperaret, colligens ſe, gratias, inquit, ago tibi Michæa pro hac adeò diligenti tam multarum & difficilium rerum explicatione, quam te mea gratia

gratia ſuſcepiſſe,& perfeciſſe ſcio. Et quanquam diſputatio hæc non eſt fortaſſe eum exitum quẽ tu ominaris habitura, ex ea tamen multum me profeciſſe ingenuè agnoſco, neq; certè diſſi-
Lib.8.c.6 mulare poſſum. Nam quod initio de fundamentis obiecerã, putabam eſſe firmiùs quã vt à te poſſet tam facilè, & tã perſpicue labefieri. Non ignorabam quidem tritas illas de cœna Domini Lutheranorum & Zuinglianorum velitationes, nec noſtras domeſticas Puritanorũ de Epiſcopis, de publica Liturgia, & tota Eccleſiæ adminiſtratione rixas, illam tamẽ Bullingeri & Muſculi de fundamentis tam ſubtilem diſtinctionem, putabam mirum fore ad omnes tuos arietes excipiendos & frangendos pla-
Beza epi. Theolog. 1. pag. 5. nè aheneum. Memineram enim illud ipſum a Beza Papiſtis admodum confidenter opponi, *Oſtende (inquit ille) in quo religionis capite noſtræ Eccleſiæ diſſident? Noſtras Eccleſias definio, quæ ſunt*
[a] Luther. [b] Zuing. [c] Caluin. [a] *Auguſtanæ Confeſſionis,* [b] *Heluetica & Gallicana.* Meminerã & crediderã veriſſimum quod non minùs rotundè aſſeruit Apologiæ noſtræ Anglicanæ ſcriptor. *Illi quidem quos iſti (Papiſtæ)*
Apologia Anglica. *contumeliæ cauſa appellant Zuinglianos & Lutheranos, reuera ſunt Chriſtiani & verè amici inter ſe & fratres. Nõ de principijs aut fundamentis religionis noſtræ, nõ de Deo, non de Chriſto, non de Spiritu S. non de ratione iuſtificationis, non de æterna vita. Tantum de vna nec ea adeò magna quæſtione inter ſe diſſentiunt.* Quod autem viri tam eruditi, & in iſtis controuerſijs adeò exercitati, & temporum, & regionum interuallo tam longè diſiuncti, adeò cõſtanter aſſerebant, qui poteram ego non minus conſtanter opinari fuiſſe Sibillinis folijs certiùs? Cæterùm nec intelligo longè aliã eſſe Euangelij noſtri conditionem & ſtatum, quum de fundamẽtis non minùs grauia ſunt quam de aliis controuerſijs quibuſcũq; certamina. Quare in hoc non erò deinceps pertinax, neq; horũ magiſtrorum placita contentioſè defendam, ſed vel alios mihi perfectiores Doctores aſſumã: vel ex his, qui mihi videbuntur ad genuinũ ſcripturæ ſenſum propiùs accedere ſeligam: vel fortaſſe vires ipſe meas experiar, & conabor ſine cortice nare, hoc eſt, ex ſcripturis inter ſe diligeter collatis ſinceram aliquã mihi ipſi religionis formam excerpere (ita enim fecerunt Lutherus, & Zuinglius, & cur ego de Spiritus S. lumine mihi affuturo deſperem?) vel aliã aliquam rationẽ inibo, vt ex iis coribus enauigem quibus iam me concluſum & circumſeptum video. Cæterùm quoniam electionis meæ exitus eſt incertus, & rei difficultas longam poſtulat deliberandi curam, & mihi iam tales dubitationum ſcrupuli ſunt iniecti vt cũ veteribus Academicis potiùs quid falſum ſit, quàm quid verum: quid non facturus, vel quid nõ crediturus ſim, quã quid facturus vel crediturus poſſim conſtituere, illud de tua religione Turcica quam intrinſecè &

ſanct-

familiariter noui, definitè auſim pronunciare, ad eam me ſine quæſtione nunquã trãſiturum, ita mihi multa ob oculos obuerſantur, quæ adhuc eã reddunt improbabilẽ, etiam ſi ea quæ hactenus tractauimus eius capita, cum noſtris cõparata, maiorem habeant ſpeciem & veritatis ſimilitudinem. MICHAEAS. Quod ita obfirmatus es contra clariſſimã veritatem Mahumeto diuinitus reuelatam, tua inprimis cauſa vehemẽter doleo. Fieri enim non poteſt quin hoc tanti beneficij ſingulari Dei bonitate oblati contemptu, magnã tibi ipſi & Dei offenſionẽ, & æternũ corporis animiq; periculũ ſis cõflaturus: maximè ſi (quod ego admodum vereor) non tam ratione quam pertinacia, non tam cõſcientia bona, & amore veritatis indagandæ, quã inductione animi, & odio Alcorani ad hanc voluntatem quaſcunq; potiùs nouas religiones exquirendi, quam noſtram antiquiſſimã aſſumendi impellaris. Quod quam à te dictum ſit inconſideratè velim iterũ atq; iterum cogites. Tu de fide qua Deũ placaturus es, quaſi talos iaciens, eã arripias quæ fortè fortuito obtigerit, potiùs quam noſtram que tam multorum nationum, tot prudentiſſimorum hominũ eſt iudicio cõprobata? aut verò tuo vnius ingenio in ea perueſtigãda niteris, in qua expertus es tot acutiſſimos in Europa Doctores tam fœdè hallucinatos? Noui quidẽ eam eſſe veſtram extremam in omnibus difficultatibus anchoram, vt de Scriptoribus, de Patribus, de Eccleſiis, de Conciliis vniuerſalibus, vltimã vobis ſinguli cenſuram arrogetis. Ita nimirum vos erudiunt Magiſtri, ſic inſonant Concionatores, ſic inſtruunt libri: ſed aliud ſuggerit ratio, aliud docet vera Theologia, aliud loquitur omnium populorum mos & conſuetudo. Finge enim illud verum eſſe quod ego initio ex Luthero, Zuinglio, Caluino, Muſculo, Martyre, Beza, Brentio, Humphredo veſtro, & aliis oſtendi eſſe in Eccleſiis veſtris maximè receptum, vt maiorum omnium decreta nihil habeant ponderis, niſi quatenus ad ea roboranda veſtra quoque priuata ſuffragia acceſſerint: Transfer deinde eãdem poteſtatem ad priuatos homines de quibus verũ ſit illud eorundẽ Eccleſiæ veſtræ fundatorum. *Chriſtus adimit Epiſcopis, Doctoribus & Concilijs, tùm ius, tùm poteſtatem iudicandi de doctrina, at tradit illa omnibus Chriſtianis in genere. Oues meæ vocẽ meam audiunt. Ioan. 10. Papa, Epiſcopi, Doctores, alij Paſtores ouium Chriſti habent quidem poteſtatem docendi ſed oues debent ferre iudicium, vtrum illi vocem Chriſti vel alienorũ proponant:* Accõmodetur (inquam) ad ſingulos quoſq; concluſio, quæ iuxta Magiſtrorum veſtrorũ interpretationem ex Chriſti verbis deducitur: *Quapropter conſtituant, ordinent, decernant Papa, Epiſcopi, Concilia, pro libito & arbitrio ſuo quid velint, non impediemus; Sed penes nos qui oues Chriſti ſumus erit iudicium*

Li. 1. c. 5.

Luth. To. 2. lib 2. Rationes iudicij Eccleſiæ de quauis doctrina.

Ibidem.

Vox lupi non ouis

iudicium, vtrùm vera & conſentanea voci Paſtoris noſtri proponant, an non, ac ipſi nobis cedere, ac noſtræ cenſuræ, & ſententiæ ſubſcribere & obtemperare debent;, &c. Iſtud horum exemplo ſi tu feceris, & exemplum tuum alij ſequantur, & libertatem omnibus promiſcuè oblatam, qui volent arripiant, quantam religionum confuſionem & infinitatem pullulare neceſſe eſt, quum vnuſquiſque ſingularem elegerit? Quanta rerum inuerſio & conturbatio fiet, cum oues Paſtoribus, ſubditi Magiſtratibus, ignari peritis, pedes oculis & capiti quid fugiendum, quid ſequendum ſit præſtituerit? An quis vnquam ſana mente præditus exiſtimet Chriſtum adeò fuiſſe barbarum & agreſtẽ, vt ſuos Apoſtolos, Euangeliſtas, Epiſcopos, à colonis, bubulcis, militibus, fæminis & pueris (qui omnes ouium numero continentur) voluerit regulam petere veritatis? illos neceſſitate popularem libidinem ſequendi obligare, hos viciſſim ab Apoſtolica & Epiſcopali authoritate liberos relinquere & ſolutos? Sic vos Scripturas ſacras exponitis? Quid? An Geneuæ quod à Conſiſtorio definitum eſt, cuiuis ciui aut mulierculæ Geneuenſi fas eſt perfringere? Aut quod in Angla de Euangelica veritate Parlamentum decreuit, num in cuiuſque Angli poteſtate eſt admittere, vel repellere? Quis hanc appellauerit fidem, aut non potiùs phantaſticam opinationem, quauis veterum Philoſophorum ſecta inaniorem? Et tamen ex Magiſtrorum tuorum dictatis hæc (fateor) manifeſtè conſequuntur. & per hæc tibi in nouæ illius fidei quam iam moliris poſſeſſionem eſt eademque libertas, ius idem omnibus & ſingulis fratribus eſt tribuendum, veniendum; quum tu nihil tibi ſingulare vendicare poſſis, quod iure Euangelico ad reliquos fratres non debeas traducere. Abſit verò, Samuel longiſſimè à te, abſit vt hãc cogitationem vel ad punctum temporis retineas. Cõtinet enim errorem turpiſſimum, apertam atque manifeſtam à Deo apoſtaſiã. Neque ſanè dubito quin ſi paululum modo adnixus fueris, & ad veritatem eruendam animum adieceris, perſpicies religionem noſtram, quam aliqua ex parte tuo Euangelio iam puriorem intelligis, ſimpliciter & ex omni parte eſſe pręferendam, vt poſtquam ab ea diſceſſeris nullam ſis aliam inuenturus ad quam ſecuriùs adhæreſcas. Et illud vnum quod de fundamentis malè poſitis fateris, plurimum habet ad reliqua conficienda momenti. Qui enim in his grauiſſimis de Deo & Christo quæſtionibus fidem adeò nefariè corruperunt, in alijs quàm non adeò accuratè & religiosè tractant quemadmodum eis credas? qui fortunis & ſanguini meo inſidiatus eſt, illi ego vnquã ædium, aut agrorum meorum procurationem committam? Quod autem iam tandem ais te perſpicere eorum etiam de fundamentis

damentis Euangelij ſui diſſidia, neſcio an magis tua cauſa lætari debeam, cui hoc ſpero non mediocriter profuturum; an eorum cauſa dolere, quando tam præſracta clariſſimarum rerū negatio apud aduerſarios, maximè Papiſtas, inſignem conciliabit de eorum improbitate & impudentia opinionem. Notaui prius quod Sturmius Argentoratenſis, perelegans ſanè ſcriptor, & inter antiquiſſimos Euangelicos numerandus (in prima enim Zuinglianorum cōfeſſione ſeparatim à Lutherana Carolo Quinto in Auguſtano conuentu exhibita, actor erat) quum ante paucos annos conciliationis inter Lutheranos & Zuinglianos faciendæ ſpes iniecta eſſet, & ipſe poſtularetur ſuam in tam præclaro negotio operam interponere, ideoq; præcipuas controuerſias (nam de omnibus infinitum erat diſputare) in breuiſsimam epitomen vellet redigere, *inter Eccleſias inquit Euangelicas præcipuæ controuerſiæ hæ ſunt, de cœna Domini, de Prædeſtinatione ſeu prouidentia Dei, & de perſona Chriſti. De cœna duæ ſunt præcipuæ inter Theologos factiones, altera eorum quos Lutheranos, altera quos Caluiniſtas vocant.* Paulò autem poſt, multò veriùs & verecundiùs quam vel Muſculus, vel Beza, vel Iuellus homo ad hiperbolicè loquendum reliquis longe prouectior, addit Lutheranos illos & Caluiniſtas, *præcipuos Religionis Chriſtianæ articulos labefacere, & fidei fundamēta cōuellere.* Imo eodē loco ominatur, quod ego te Samuel inprimis aduertere cupio, *ijs contentionibus maximam Eccleſiarū Euangelicarū vaſtitatem ſubſecuturam, & planam ad Mahumetiſmum parari viam, vt in Aſia, Africa & Græcia propter ſimiles cauſas* (inquit ille) eueniſſe vidimus. Intelligis quam vaſtitatem ſignificet? florentem nimirum his in locis Alcorani religionem, quam ille non attribuit diuinæ bonitati, ſed ſectarum multitudini qua olim Regiones iſtæ laborabant, quæ tamen ſi vera fuerit Alcorani in illas inducendi cauſa, ampliſsimam ſanè ſpem habemus Alcoranum eundem in veſtra Europa breui triumphaturum vbi ſectæ graſſantur multò crebriores, & Alcorano magis cognatæ, & quibus multò eſt euidentiùs *planam & non dubiam ad Mahumetiſmum parari viam*. Quare cum omnes Euangelici fratres vno curſu ad Mahumeti ſacra contendant, vide ne turpè tibi ſit ſoli ab hac via plana & recta in ſemitas aſperas & tortuoſas ruere, & nouas ſalutis adipiſcendæ rationes expiſcari. Quum verò ex vna cæna tantum diſsidiorum flumen exortum ſit, quam immenſum pelagus ex reliquis duobus diſsidiorum generibus emanare credibile eſt? quum perſona Chriſti in multa membra ſit diſpertita, & vim comprehendat controuerſiarum de natiuitate, de vita, de paſsione, de natura corporis in cælo & in terra, de vbiquitate, de perſona

Sturmius de ratione concordiæ ineundæ.

ſona mediatoris de merito quemadmodum fuerit [illegible] de Deitate, vtrum ſit eadem numero in Patre & Filio, v[illegible] humanitate interierit necne, quorũ nos aliqua ſuperius te[illegible] libauimus. Alicuiũ autẽ genus de prædeſtinatione nõ m[illegible] fertile & fœcundum, & quod diuiditur in varias quæ[illegible] formas, exempli gratia, an Deus ſit cauſa peccati, an Ada[illegible] ſum non tantum præuiderit ſed etiam conſtituerit, an ſit in h[illegible] mine liberum arbitrium, quid ſit iuſtificatio, an operibu[illegible] fide iunctis vel potius ſola fide præficiatur quod ſit ope[illegible] norum meritum, quale præmium, quæ ſalutis vel damna[illegible] cauſa, præter alia innumera quę ad nullam Sturmianæ [illegible] nis partem commodè reducuntur, vt de Sacramentorum [illegible] mero & efficacia, de Baptiſmo quid operetur, de fide in an[illegible], de peccato originali, de libris Canonicis, de miniſterio E[illegible] ſiaſtico, de confeſsione peccatorum, de abſolutione, de po[illegible] Eccleſiæ, de cœlo, de inferno, &c. De quibus ſingulis a[illegible] ptores veſtros acerbiſsimæ ſunt & interminatæ conten[illegible]. Quare qui in veſtris nullam vel ſaltem vnicam eamque [illegible] controuerſiam eſſe affirmauerit, ille in Hercinia ſilua [illegible] arborem, & in Danubio nullam eſſe aquæ guttulam, vel vt p[illegible] rimum non niſi vnicam eodem pudore conteſtetur: & ego ce[illegible] tè parem ei fidem ſum habiturus. Sed hoc mendaciũ quã[illegible] nimis luculentum, tamen vt ab honinum talium non [illegible] ſed zelo profectum, qui ita honori Euangelij conſulere [illegible] bant, prætereatur. Illud ego magis aueo ſcire quænam e[illegible] tam horribilia peccata quæ te ab Alcorano penitus ap[illegible] do adeo efficaciter retardent, vt certo pronuncies cuic[illegible] ſectæ potius traditurum quam Mahumetanę. Si enim ex o[illegible] bus ſectis Chriſtianis Caluiniana ſit præſtantiſsima, quod [illegible] bis à principio tanquam fixum & ratum communi aſſen[illegible] ſumus, & deinde Caluiniana Mahumetiſmus noſter ta[illegible] perſectior, quanto iam oſtendimus, adeo vt huic Caluin[illegible] non aliter quam domino famulus inſeruiat, quam tu [illegible] lutarem deliberationem ineas quam vt reliquis omni[illegible] culcatis huic te vni adiungas? Quanquam nec illud nimis [illegible] menter à te requiro, quum ſciam omnes piè rectèque v[illegible] in ſua quemque religione poſſe ſalutem æternam ad p[illegible] do tamen religio illa apertam non contineat diuini [illegible] contumeliam, in quo tua Caluiniana fides nimis craſſe [illegible] dit. Quod autem flagito de erroribus Alcorani noſtri [illegible] nendis, id & tua cauſa deſidero, cuius plurimum intereſt [illegible] quam vnam religionem eligas, noſcere quales ſint [illegible] nes aliæ è quibus hanc vel illam eligere velis (alioqu[illegible] electio non eſt ſed ſortitio) & ipſius inprimis Alcor[illegible]

flagitio, quem quia certo noui nihil habere iuſta reprehenſione
dignum, et propterea defendendum & annuum corpus hoc
deuoui, eiuſque deuotionis quoad vixero, ſpero me non pœ-
nitebit. SAMVEL. Nimis es Michæa, religionis tuæ amator,
ſi ita eam putas vndequaque eſſe limatam & expolitam vt
nulla inquinetur labecula, nullo maculetur errore. Quin tu vi-
deris ne idem tibi vſuueniat cuius modo noſtros arguiſti, vt in
denſiſsimis ſiluis arborem queras, aut in mari Adriatico flu-
ctus. Probas Chriſtum in mundo prædicantem, & homines ab
infidelitate pagana conuertentem ad ſua dogmata? Improbas
ergo Paganorum infidelitatem & idololatriam quam Chriſtus
ipſe improbauit, & à qua eos traduxit. Damnas Papiſtarum Ec-
cleſiam, & Zuinglium, Lutherum, Caluinum laudas qui ei mi-
nuendæ & quantum poterant excindendæ ſe totos impende-
runt. Damnas ergo Papiſtarum ſuperſtitionem ad quam extir-
pandam vires illi ſuas contulerunt, & quam in variis Europæ
regionibus funditus eliſerunt. Hæc vtraque ſi recordaris &
deinde ad Alcoranum applices, non egebis monitore qui eius
certa vitia commonſtret. Hæc enim notatio nimis multa per-
abſurda deſignat quæ in Eccleſiaſticis veſtris cætibus quotidie
eluceſcunt. Vt nihil interim dicam de ciuili imperij admini-
ſtratione, quæ cuiuſmodi ſit vtrique experti ſumus, & Aſia, &
Græcia, atque Hungaria magno ſuo malo ſentit, & Germania
iam incipit contremiſcere. Noſti quid Salominis filius Roboã
reſponderit Iudæis poſtulantibus deonerationem à quibuſ-
dam tributis quæ eis impoſuerat Salomon Pater eius. *Mini-* 1. Reg. cap. 2.
mus (inquit) digitus meus groſſior eſt dorſo patris mei: pater meus
cæcidit vos flagellis ego autem cædam vos ſcorpionibus. Si Princi-
pem veſtrum cum quibuſcunque vicinis contuleris, cum Per-
ſarum, cum Abiſſinorum, cum Germanorum Imperatoribus,
aut aliis Europæ Regibus, vereor ne quoad regendi terrorem
& ſeueritatem, tantum Principes alios ſiue Chriſtianos, ſiue
Mahumetanos antecedat, quantum Roboamus patrem ſuum
Salomonem. Sed de iſtis præſtat fortaſſis ſilere: fertur nimi-
rum vulgari prouerbio tutum non eſſe de illis ſcribere qui poſ-
ſunt proſcribere, & à Domino monemur *Dijs non detrahere. &* Exod. 22.
Principi populi non maledicere, quia ſicut Leonis rugitus, ita 28.
terror eius. Communis quoque ratio & prudentia docet, Prou. 20.
peregrini cum à patria ſua abeſt officium eſſe *nihil præter ſu-* Cicero
um negotium agere, nihil de alio inquirere. minimèq́; in aliena Repu. off. lib. 1.
eſſe curioſum. Altèq́; inſidet in animo meo id quod cum Vene-
tiis eſſem, in Ragugia ciuitate in extremis Imperij Turcici ver- Theuet.
ſus Occidentẽ finibus ad littus Adriaticum ſita geſtũ audiui: Coſmogr.
vbi cum duo Florentini familiari colloquio ſermocinantes, in l. 1. ca. 4.

ter alia permulta fortè fortuna de illius quoque Reipub. ſtatu differerent (ad quod genus diſputationis populus ille valde eſt procliuis) & alter dixiſſet Venetis qui in illo tractu late dominantur, & claſſem ſemper habent paratam, non fore admodum difficile ciuitatem eam capere; cum hoc & illo modo præcipua ciuitatis arx & portus occupari poſſent: huncque ſermonem eorum ſuſurrones quidam inaudiſſent & ad Magiſtratum retuliſſent, illi eodem die in iudicium vocati & damnati, proximo die diuerſis mortis generibus, alter laqueo ſtrangulatus, alter in mediam turmam militarem miſſus, eorumque iaculis confoſſus interiit: quanquam certò conſtabat eos ſui tantum oblectandi, & animos relaxandi cauſa ad eum modum confabulatos, nõ autem ciuitatis inuadendæ, aut Venetis prodendę, quorum magnitudini hoſtes erant infenſiores quam ipſi Raguſæi. Vſque adeò periculoſum eſt de Principum rebus vel iocosè & familiariter colloqui, quãdo omnium verborũ noſtrorum non ipſi nos ſed aduerſarij futuri ſunt interpretes. MICHAEAS. Valdè probo prudentiam & circumſpectionem tuam. neque ſanè arridet mihi illa priuatorum hominum in rebus politicis, & arcanis ſummorum Monarcharum negotiis ventilandis curioſitas. Eſt ſiquidem in ſubditis ſpecies arrogantiæ, non ferẽdæ, in peregrinis vero audacia magis intolerabilis. Sunt enim quidã in iſtis rebus nimis arrogãtes & ambitioſi, qui cum vxorem & domunculam ſuam regere non nouerint, tamen de Regum actionibus & rerum publicarum formis corrigendis vel immutandis cenſores haberi cupiunt, & nihil probãt quod eſt ab aliis prudentiſſimè ordinatum, niſi idem inaniſſimæ ideæ quam ipſi ſuo cerebro conceperunt ad amuſſim reſpondeat. Illa (inquiunt) Reſp. eſt nimium popularis, altera nimium tyrannica: Hic plus quam par eſt populus imperat, illic infinita eſt procerum poteſtas: alibi mirãtur maximorum Principum ſegnitiem & tarditatem, quod vicinas Reſp. tenues & infirmiores non inuadant ſed patiantur ſuo iure viuere, quæ fortaſſis temeraria garriendi libido erat Florentinis illis quos narras perniciosa. Carpebant enim (vt eſt probabile) Venetos toto eo mari valde potentes, quod Ragugiam ciuitatem iam olim ſibi non ſubiugaſſent, ſed liberã tã diu agere permiſiſſent, vel aliter in illa eius forma aliquid reprehendebant quod aliis exemplo nocere poterat, ideoq; Magiſtratui videbatur ſeuerius vindicandũ. Neque enim arbitror eam ciuitatem verè liberam, ſed quæ eſt in tutela Imperatoris noſtri, & cui certum tributũ annuatim pendit, proptereaque Venetos iam nequaquam extimeſcit, quin mercatoribus externis quorum commercio maximè locupletatur, valde indulget; vnquam voluiſſe ea ſeueritate ludicros [illegible]

co[illegible]

corum ſermones caſtigare, niſi maius aliquid ſubeſſet quam tua narratio præ ſe fert. Id vtcunque ſit certè à priuaris colloquiis ad totas ciuitates, ad populos, ad leges, ad publicos ſtatus carpendos aſſurgere, hoc nõn eſt in homine priuato, multò minus in peregrino ferendum. Habent nimirum ſingulæ ferè regiones eiuſmodi regimen quale ipſi elegerunt ſuis moribus maximè cõueniens. Heluetij fruuntur Democratia: quædam per Germaniã ciuitates optimatibus patent: Franci, Hiſpani, Angli regnum prætulerunt, ſed certis legibus aſtrictum, Veneti dominatum quendam finxerunt ex his omnibus temperatum, ſed optimatũ politiæ proximum. Et his ſingulis populis ea Reipub. forma præſtantiſſima dicenda eſt quam ipſorum maiores inſtituerunt tanquã ſuis rebus & publicæ trãquillitati maximè accõmodatã. Et ſeditioſum eſt in mẽſis vel circulis Heluetios præ Germanis, aut Venetos præ Gallis & Anglis beatos florenteſq; dicere. Singuli enim ſub bonis rectoribus & domi & foris rebus pulcherrimè geſtis glorioſi euaſerũt. Hoc noſtrum Ottomannicũ Imperiũ abſoluta eſt Monarchia quæ intra 300. annos ita ſtatum ſuum auxit, vt tantulo tempore nulla vnquam Monarchia vel Babilonica, vel Perſica, vel Macedonica, vel etiam Romana tam latè fines ſuos extenderit. Hæc Rempub. noſtram à primo eius exordio ita conſeruauit, vt nulli eam rebelles ſubditi domeſticis ſeditionibus perturbauerint, nulli eam hoſtes externi, niſi ſuo magno malo, inuaſerint. Huic nos Imperio aſſueti aliud non appetimus, ideoque neque nos, Samuel, de vnius aut alterius excellentia inaniter litigemus: Vobis Anglis gratioſior eſt Regalis poteſtas, & nobis has terras incolentibus aptior eſt hæc imperialis authoritas. Quare hæc comparatio vtrinque remoueatur. Eſt quoque aliena ab inſtituto noſtro niſi forſan ita hoc argumentum proſequamur quatenus cum Religione coniunctum eſt. Ad hunc autem modum ſi contendere volueris, non detrectabo certamen, ſiue enim regimen Turcicum conferas ad religionem Mahumetanam quam colit, vel Chriſtianam quam tolerat, vtroq; modo multa habet ſummè prædicanda. Et ſi vtroque modo dixerim hoc Imperium veſtræ Reipub. eſſe anteferendum fortaſſis admirabere, ſed ego manifeſtis rationibus, ſi opus fuerit, euincam. Illa certe quam tu dicis Roboami acerbitas in alios multò aptius quam in noſtros Imperatores quadrabit. Sed eſt quod huic quæſtioni ego præuertendum puto, illud nimirum quod de Alcorani vitiis ſubſignificas potius quam perſpicuè narras. Ego quidem Chriſtum admodum honoro, & eos viros bonos fuiſſe exiſtimo qui paganiſmum in fidem eius mutauerunt, neque tamen colligo quid hoc Alcorano noceat. Improbo quoque Papiſtarum

Eccleſiam, & Caluinum Lutherumq; [illegible] meritos [illegible] or, quod eam afflixerint & ſupellectiles [illegible] fecerint. Neque tamen concipio quid hinc [illegible] ad Alcorani lineam magis quam ad Euangelium [illegible], aut legem Moſis redundet. Quare planius quæſo ſententiam [illegible] exprome. Neque enim eſt cur quippiam extimeſcas, [illegible] ſumus neque vlli adſunt teſtes, vel auditores, vel explorator[illegible], & ſi aliquod immineret periculū, illud iam pridem [illegible], tum cum in ipſum Mahumetem eiuſque legem toties ta[illegible] aſperè inuectus es, non cum has appendices & quaſi ex[illegible] veſtis laciniam carpis.

A R G V M E N T V M

C A P I T I S S E C V N D I.

Recenſentur quinq; capita propter quæ Alcoranus improbatur [illegible] quorum primo, inuocatione Sanctorum diſputatur an [illegible] trica nec ne vt vult Samuel, negat Michæas, item an idcir[illegible] reiiciendum quia olim à Paganis & Gentibus vſurpatum. [illegible] occaſione Michæas oſtendit Ethnicos ſemper imitatos fu[illegible] tem, & in eorum religione multa fuiſſe Iudæorum & C[illegible] rum ſacris & dogmatibus ſimillima, quod variis exemp[illegible] ſtratur.

CAPVT SECVNDVM.

S A M V E L.

SI eò oculorum acumine in Alcoranum [illegible] troſpiceres quo Euangelium noſtrum [illegible] re hæc generalia quæ attigi multorum t[illegible] moriam renouarent. Neque (enim ſat [illegible] huiuſci potes quam ego multa ex Alcor[illegible] gi, partim Paganica, partim Papiſtica [illegible] tisfacis argumento meo cum reſpondes aliqua in P[illegible] fide fuiſſe certa & laudabilia, ideoq; hæc à me obie[illegible] viruperanda. Multò enim probabiliùs cōtra opponi poſſe[illegible] raque eorum eſſe fœda & abſurda, ideoque & hæc [illegible] quis illis eſſe proiicienda. Ea certè quæ ego notaui [illegible] erant vt neſcio an aliquid reperias in tota Paganismi [illegible]

tione ſtupidius. Quid enim homines alios peregrinis, alios maritis, alios parientibus alios calamitoſis, alios militibus curandis aſſignetis, an non eſt expreſſa Papiſtarum & Paganorum imitatio? Quorum illi Georgium, Rochum, Mariam Virginem & neſcio quos alios; Iſti Martem, Mercurium, Iunonem eiuſmodi muneribus præficiebant? Tum quod ab hac cæcitate in denſiores tenebras proruitis, vt ad certos locos hominum vota alligetis, quemadmodum voſtri bellum aut piratio gerere velitis ad Sanctum illum qui eſt in Ottomannorum & Caramanorum finibus confugitis. An vlla excuſatione defendi poteſt, an non eſt & hominibus iniurioſum quos ad labores ſumptuſque non neceſſarios compellitis, & Deo indignum cuius immenſam bonitatem ad anguſtiſſima templi ſpatia coarctatis? Et tamen fortaſſe tertium quod eſt duorum antecedentium caput & fons eſt illis duobus longe tetrius & ſceleratiùs, videlicet quod omnino ad Sanctos, hoc eſt, homines mortuos preces dirigitis, quod ſine ſacrilegio fieri non poteſt, quando ea ratione honor ſoli Deo debitus ad miſerabiles creaturas transfertur. Hæc autem & craſſiora ſunt & impuriora quam vt vllis Rethoricæ coloribus poſſint honeſtari, quoniam & cum orationis natura pugnant quæ ſpiritualis eſt, & ex intimis mentis penetralibus eruenda, & cum infinita Dei poteſtate, qui vbique præſens ſingulos quouis in loco precantes æqualiter exaudit: & tamen apertiora ſunt quam vt poſſint negari, quando ea variis in regionibus Aſiæ Africæque facta vidimus, & orationes audiuimus, & earum aliquas noſtris tabulis excepimus. Et ego certè (vt ingennè quod res eſt fatear) prorſus obſtupui cum Mauros & Arabes (qui Chriſtianos à ſuis templis ingrediendis non ea crudelitate prohibent, qua Turcę) eundem ipſum cum Papiſtis Georgium inuocantes audirem, & orationis verba poſtea diligentius attenderē. Quod ipſum fieri à Turcis militibus, & Baſſis maximè quum ſe iam ad prælium committendum parant, tu non ignoras. Quorum etiā adeo eſt incredibilis cæcitas, vt cum ipſi in bello effuſè lanocinentur, & per fas & nefas omnium bona prædentur, ſi quis tamen die feſto S. Georgij vel vnum denarium furto ſurripuerit, abſque vlla ſpe miſericordię laqueo ſtatim ſuſpēditur. Hæc pauca multorum tibi aliorum poterunt memoriam redintegrare, quæ cum ſint ex ipſis fecibus Papiſtarum & Ethnicorū in Alcoranum traiecta, vt Papiſtica & Ethnica ſumma cum ratione abominor. Et tu quoque ſi Papiſtas & Paganos eo loco haberes, quo ego exiſtimo, hęc eorum inuēta vna mecū deteſtabere. MICHAEAS. Percipio iam tandē quid velis, & recordor quæ mihi ferè è memoria exciderāt: ſed iam à te admonitus, eorū & nume-

Theuet. Coſmogr. li. 3. ca. 6.

numerum & ordinem facilè recolligâ, & eum quo ab argumento illa refutaſti. Primum enim ſolius fidei ... plurimum commendaſti, & Papiſtas nobiſcum copulaſti, qui opera etiam bona tanquam ad vitam æternam conſequendam neceſſaria requirimus. Deinde ſtatas certis diei temporibus orationes quaſi ſuperſtitioſas irriſiſti. Tum Sanctorum inuocationem, templorum ornatum, & itinera Religionis ergo ſuſcepta refutaſti, in quæ hic rurſus inueheris. Poſtea reprehēdiſti quod Alcoranum in lingua Arabica in qua primum ſcriptus eſt ... uemus, nec in alias linguas transferimus. Quod tu ſignum diffidentiæ & animi malè ſibi conſcij interpretatus es. Denique quod pro defunctis preces & vota facimus reprehendiſti, & vno fere generali argumento ad hæc omnia reuellenda ... quia hæc dogmata ex Papiſtarum vel Ethnicorum ſcholis ad nos manauerunt. In quo imprudens Papiſtis magis gratificaris quam Māgiſtri tui ferunt. Cum enim certiſsimum ſit, & clariſsimis teſtimoniis probetur, hæc omnia ab ipſo Mahumete ad nos eſſe delata, ſi à Papiſtis Mahumetes ea hauſerit, Papiſtarum ergo Eccleſiam fateris eſſe longè antiquiorem ... Quā tamen Lutherus, Bullingerus, Foxus & ex veſtris ... ribus multi aiunt nuper intra 500. aut 600. vel ad ſummum ... annos eſſe exortam. Sed eſto ſit hoc Papiſticum, ſit Ethnicum, fuerint iſta in, Scytharum & Afrorum, & aliorum barbarorum ritibus & moribus contrita: quid ex eo concludis? an Papiſtæ homines fuerunt nulla ingenij vel mediocritate præditi? an tu veteres Ethnicos Scythas & Afros pro beſtiis habes, quibus omne rationis lumen fuerit extinctum? an nō iidem rationis dictu nouerunt, honorandos eſſe parentes. iuſte viuendum, nemini nocendum, ſuum cuique tribuendum, adeo vt rarorum erga patriam, & parentes, amicoſq́; tum fidelitatis, tum pietatis extent exempla? imo an non iidem rationis eiuſdem ... nitu cognouerunt vnū eſſe Deū, eumq́; certis officiis eſſe ... tiandū? quod cum eis & vera Philoſophia, hoc eſt, vera ... uincit, & Chriſtiana quoq; Theologia, vt Apoſtolus veſter ... fitetur. Hæc quæ generaliter negari nō poſſunt, quid ſi ego iſta particularia inter nos controuerſa ita deducam, vt hæc ex eodem naturæ non ſuperſtitionis fonte manaſſe contendam? quid ſi ita tecum diſputem, ipſi Pagani Prophetarum & Apoſtolorum oraculis deſtituti & ſolo naturæ lumine colluſtrati, cælites cum Deo regnantes his honoribus proſequuti ſunt. Ita fecerunt rudes Afri, ita fecerunt immanes Scythæ, & Papiſtæ, quanquam plurima habeant corrupta & inquinata, in hoc tamen vel naturæ rectè inſtitutæ, vel veterum maiorum ſuorum ſequuntur veſtigia. Mahumetani etiam quorum ...

Lutherus apud Slei. lib. hiſt. 1.
Bulling. in Apoc. concio 87.
Foxus in act. & monum. præfatio.
Rom. 1.

toto terrarum orbe ampliſſima multitudo, qui & ingenij bonitate alijs nihil concedunt, & Prophetarum numero longè ſuperant, hunc putant cultum eſſe Deo gratiſſimum, vt cum eo amici eius honorentur, ſoli Euangelici, hoc eſt, noua Chriſtianorum ſecta nuper ante paucos annos exorta, ita naturæ & religioni bellum indixerunt, vt Sanctis æterna in cælo beatitudine fruentibus eum honorem detrahant, quem non tantum Turcæ & Mahumetani, ſed etiam imperiti Papiſtæ, & ignari Afri, & agreſtes barbarique Scythæ eis largiuntur. Hoc argumentum nunquid tuo minus eſt probabile. Ita nimirum diſputauit Paulus, quando Gentium comparatione ſuos Chriſtianos Corinthios redarguit. Ita diſputauit quando ex Poëtis Arato & Callimacho, nos *Dei genus* vocantibus, *in quo viuimus, mouemur & ſumus* conclubit Idolorum cultum pugnare cum illa diuina natura humanæ præſtantia quam ipſi quoque Gentiles agnouerunt. SAMVEL. Optimè nimirum diſputauit Paulus, quia homines ab idololatria auertit, at tu peſſimè qui contra Paulum hoc argumento ad idololatriam inducendam abuteris. MICHAEAS. Verba audio, & verba pueris ſophiſticè litigantibus quam viris Theologicè argumentantibus aptiora. Id enim ſumis pro certo quod nō modo eſt ambiguū, ſed etiam apertè falſiſſimum. Quis enim dixerit cultum Sanctorum eſſe idololatriam, niſi qui planè humanū ſenſum exuit? Niſi enim Abrahamus, Moſes, Helias, Maria virgo, Chriſtus, Georgius idola fuerint, nos idola adorare dum eos veneramur quanta vecordia aſſeritur? Et quam hoc nouum & admirabile eſt Turcas vocare idololatras, qui omnium ſimpliciſſimè vnū Deum colimus, idola autem ſic abominamur, vt nullam cuiuſcunque hominis imaginem vel viui, vel mortui, aut in templis, aut in priuatis Turcarum domibus per vniuerſam ditionem quam latè patet, Imperatoris noſtri potentia toleremus. Imò vos ipſi idololatriæ periculo multò quam nos eſtis propiores. Si enim quemadmodum vos vt plurimum arguitis, idolum idem ſit Græcè, quod imago Latinè, & qui aliquem imagini honorem tribuit idololatra ſit, tùm certè vos hoc nomen effugere non poteſtis, qui Lutheri, Caluini, Zuinglij, Aurangij, & ſimilium imagines elegantiſſimè typis effictas, æneis publicè venales proponitis, illiſque Muſea, & domos veſtras adornatis, ad inſignem mortuorum illorum honorem & venerationem. Sin verò (quod video eſſe doctiſſimorum hominum conſenſu receptum) idolum propriè ſit falſa imago facta ad ingenerandam de quocunq; homine diuinam opinionem quam ille nunquam eſt promeritus, verbi gratia, cum imago Mercurij, Veneris, aut Simonis Magi in eum finem depingitur vt illum Deū,

1. Cor. 5. 1 Acto. 17. v. 28.

hanc Deam, tertium egregium Dei Propheta[illegible]
quos fuiſſe latrones meretrices, & impoſtores c[illegible]
vt aliò rendat noſtri que cogitationibus aliud re[illegible]
imago, quam homini ipſi cuius eſt imago hiſtorica rerum
Icones Bezæ. geſtarum veritas aſcribi patiatur. Hoc ſi ita ſit, tu etiam [illegible]
qui imagines Hulderici Zuinglij, Martini Lutheri Fare[illegible], Io-
annis Caluini, Philippi Melancthonis, Brentij, M[illegible], Ca-
ſtalionis, Buceri, Bezæ & aliorum contrarie de Deo ſentien-
tium, adeò eleganter inprimitis, & honorifice proſti[illegible]tis [illegible]
eo animo vt populus eos habeat pro eximiis Dei ſeruis, [illegible]
bus Euangeliſtis, æternaq; apud Deum gloria fruentib[illegible]
rum tamen aliquos immaniter Deũ blaſphemaſſe, & fœ[illegible]è
veram de eo doctrinã corrupiſſe docuimus: Vt valdè [illegible]
ſit eos in inferno potiùs quam in cælo agere: Vos [illegible]
huiuſmodi imagines ad eum quẽ dixi finẽ publicè propon[illegible]
idolatriæ crimen difficulter à vobis remouebitis quãdiu [illegible]
imagines diſcipulis veſtris cõmẽdatis. Sed ſiue hoc modo ido-
lũ definitis, ſiue alio quocunq; (ſcio autẽ in huiuſmodi quæſti-
unculis nullum eſſe cauillandi modum) nobis certè idololatriæ
nomen & crimen abſurdiſſimè intenditur, qui nullam pror[illegible]
imaginem cuiuſcunq; hominis, quocunq; conſilio fictam a[illegible]
mittimus. Quod ſi more tuorum fratrũ obieceris diuinũ ho[illegible]
rẽ Deo ereptum, Sanctis impartiri cum eos inuocamus, [illegible]
breuis Afrorũ & Arabũ precatio quã tu modo ſignificaſti, &
Theuet Coſmog. vniuerſel. li. 2. c. 14. quã vterq; deſcripſimus, huic ſcrupulo abundè ſatisfaciet. S[illegible]
enim verbatim habet: *Allah hu Allah, &c. hoc eſt, Deus eſt D[illegible],*
neq; e[illegible] alius Deus præter vnum, cui ſit laus & gloria, qui Dom[illegible]
meus eſt, & nouit omnia ſecreta, plenus miſericordiæ, qui iudicabit [illegible]
die iudicij, is ne me iudicet tanquam infidelem. Conſidera Dom[illegible]
quemadmodum rogo meorum peccatorum veniam, & vt infi[illegible]
velis ad tuam fidem conuertere per tuam ſummam bonitatem [illegible]
interceſſionem Sanctorum Prophetarũ Eliæ. Moſis, Dauidis, Abra[illegible]
[a] *Gen. 20.* *magni Prophetæ Ieſu, virginis Mariæ matris ſuæ, & Mahumetis [illegible]*
verſic. 7. *à Deo quoque miſſus eſt, &c.* Hæc ſunt precis illius verba [illegible]
[b] *Iob. 42.* Dei gloriam a Sanctorum honore longè latèq; diſcrimi[illegible]
verſic. 8. quum Sanctis ſola interceſſio & deprecatio tribuatur, q[illegible]
[c] *4. Reg. 4* etiam in hac mortalitate degentes omnis antiquitas, & S[illegible]
verſic. 22. turæ tùm Apoſtolicæ, tùm Propheticæ dignantur. Quid e[illegible]
[d] *4. Reg.* eſt in vtroque Teſtamento frequentiùs quã viros probos, [illegible]
19. ver. 4. phetarum precibus innixos diuinam miſericordiam im[illegible]
[e] *Num. 16* re, vt vota ſua Deo fortaſſe per ſe non ingrata, eorum [illegible]
verſic. 46. adiuncta ſupplicatione gratiora? An non ita [a] Ab[illegible]
Leuit. 2. per Abrahamum, [b] amici Iobi per Iobum, [c] Sunamitis per E-
5. 4. liſeum, [d] Rex Ezechias per Heliam, & [e] Iudæorum pop[illegible]

gene-

generaliter per Aaronem, & Sacerdotes ſuos à Deo quod opus erat poſtularunt & impetrarunt? An quicquam eſt in quacunque primitiuæ Eccleſiæ hiſtoria crebrius quam maritos, agricolas, mercatores, Imperatores miſiſſe ad ſpectatæ probitatis Monachos in montibus, & locis ſolitariis degentes, vt eorum maxime apud Deum interceſſione fierent liberorum, copioſæ meſſis, proſperæ nauigationis, victoriarum in bello compotes? Euolue Ruffinum, Sozomenum, Euagrium, Palladij Lauſiacam, & Theodoreti religioſam Patrum hiſtoriam, & iſtiuſmodi exemplorum occurrent tibi examina. Legi nuper in quodam veſtrate rerum Scoticarum Scriptore, homine admodum Euangelico, quod ante annos mille ducentos in primis Eccleſiæ apud eos naſcentis temporibus, quum Britannia tribus regnis eſſet diſtincta, Britonum, Pictorum & Scotorum; Hoc tempore Pictos commiſſo cum Scotis bello, & ſis ad internecionem ferè occiſis, reliquos Scotos inſula tota profligaſſe tāta inmanitate, vt nec *Sacerdotibus, nec Monachis* parcerent, *qui propter magnam ſanctitatem in ſummo apud omnes erant honore* Paulò autem poſt Picti ipſi cum inuſitatis miſeriis premerentur, diligenter apud ſe cogitauerunt quibus peccatis tantam in ſe Dei iram concitauerant. Poſt multam meditationem illud tandem ſuccurrit merito Deum illis iraſci, meritò ſuas preces à Deo contemni, qui fratres eorundem ſacrorum participes tanta ſæuitia eſſent proſequuti, *vt & Monachos etiam per quos Deus exorari poſſet* ſimul exterminaſſent. Semper nimirum omnes nationes aliqua pietate aut naturæ bonitate celebres (multò magis Chriſtiani & Mahumetani) in bonorum precibus magnum ſibi præſidium paratum crediderunt. Nos certè qui innumeros habemus Monachos perbonos, eorum quoddam genus incredibili pietate excellens ita ſuſpicimus, vt libenter eos tùm noſtros apud Deum Patronos, tùm huius *Turcici Imperij totius conſeruatores* exiſtimemus. Quod ſi mortales, & per infirmitatem carnis aliquando labentes tanta apud Deum polleant gratia: poſtquam huius mortalitatis vinculis exoluti immortalem gloriam ſunt adepti maiorem illis eſſe & gratiam & potentiam non dubitamus, quum ipſi Angeli teſtentur hoc eſſe illorum cæleſtium ſpirituum aliquod officium, vt quando nos intento flagrantiq; ſtudio precamur, ipſi *offerant orationes noſtras Domino*. Qua ratione antiquiſſimi Chriſtiani ad Sanctorum in cælis degentiū preces in ſuis omnibus vel corporis vel animi anguſtijs ſtudioſiſſimè confugerunt, quod memini eſſe generaliter ab Eccleſiæ veſtræ vel Hiſtoricis, vel Doctoribus conceſſum, licet non approbatum. Eam enim fuiſſe vete-

Buchananus hiſto. Scotic. libr. 4. pa. 121.

Ibi. p. 127

Tob. c. 12. verſ. 12.

Centu.5. ca.20.& Centu.4. cap 4. Brent.in Apolo cō-feſſio.VVirtember.c. de inuocatione Sanctorum. Martyr in Rom. cap. 8. Beza in præfa.noui Teſta. Zuinglius Tom.1.ex planat. art.20. 1.Petr.2.

ſe veterum Chriſtianorum conſuetudinem ex Sul[illegible] ro, Chryſoſtomo, Theodoreto, Leone, Athanaſio, N[illegible] no, Ambroſio Prudentio, Ephrene oſtendunt Magdeb[illegible] ſes, ex Baſilio Ioannes Brentius, ex Hieronymo Bul[illegible] Auguſtino Petrus Martyr, ex totius Eccleſiæ primitiuæ [illegible] gio & Patrum ſacris literis hoc confirmare laborantium, [illegible] cedunt Theodorus Beza, & Zuinglius. Quare Paganorum [illegible] ſuetudo ita Sanctos venerantium non nos coarguit ſuper[illegible] tionis, ſed vos condemnat impietatis, qui eas religionis [illegible] las deleuiſtis, quas natura ipſis barbarorum mentibus in[illegible] S A M V E L. Mirabilis profecto & cedro digna con[illegible] qua noſtram Chriſtianorum fidem docetur Gentilium [illegible] eſſe conformandam. Quin igitur & Phæbo ſacra facian[illegible] antiqui Perſæ, vel ſtellis vt Babylonij, vel Diis inferis, v[illegible] Græ[illegible] & Romani, & his alijſque humanorum corporum h[illegible] immolemus, vt olim Scythæ, Carthaginenſes, & alij perm[illegible] M I C H A E A S. Ne hoc quidem conſequetur, ma[illegible] quod Chriſti imitatio Chriſtianos omnes obligat vt p[illegible] la, & contumelias, verbera, & crucifixonem, vita defun[illegible] quemadmodum vos Chriſtum ex hac vita deceſſiſſe con[illegible] tis. Vos enim & hoc, & alia multa excipitis, qui tamen C[illegible] ſtianos ad Chriſtum & in morte, & in vita imitandum [illegible] ſtolorum exemplo cohortari non deſinitis; Res ſiqu[illegible] Chriſto in vita & morte geſtæ, & vobis inſtar ſigni pro[illegible] quo dirigamini, certis ſunt generibus comprehenſæ, [illegible] omnes Chriſti actiones vniuerſè pertinent. Nec aliter [illegible] ſunt à Gentilibus egregiè facta & dicta, ex quibus etiam Apo[illegible] ſtoli argumenta ſumunt ad Chriſtianos officij ſui comm[illegible] dos. Neque tamen quæcunque eorum flagitia regulæ ſu[illegible] bus Chriſtiani animentur ad eadem ſcelera ſuſcipienda Et [illegible] quam obiicis vel ſeriò, vel iocosè cauillatio idem prorſus [illegible] ac ſi cum ego Anglos noſtros hortarer, vt veteri maioru[illegible] emplo fortiter pro libertate patriæ contra publicos hoſt[illegible] micarent, Sophiſta quidam opponeret eodem argumen[illegible] eos communibus vti vxoribus, eo quod antiquiſſimos [illegible] nos *denos duodenoſq; vxores inter ſe habuiſſe communes, & [illegible] me fratres cum fratribus, parentes cum liberis,* vt teſtis eſt [illegible] Cæſar. Sed vt certi aliquid conſtituatur in quo vtrique [illegible] mus pedem, ſi hæc quæ ex Alcorano noſtro decerpta, vt P[illegible] na & Papiſtica reijcis, eadem ego oſtendam eſſe contra[illegible] ſtri Euangelij dogmatibus ſanctiora, an tū demum Euan[illegible] tali Alcoranum noſtrum antepones, & circunciſionem Ma[illegible] metanam admittes. S A M V E L. Magnum eſt quod po[illegible] las, quanquam de priore non ero difficilis, Euangelium [illegible]

Cæſar de bello Galli.lib.5.

non verebor eatenus poſtponere, quatenus tu perſuadebis quoad iſta Euangelio Alcoranum eſſe præſtabiliorem. At vero de circuncisione alia quæſtio eſt. MICHAEAS. Valde es me hercule in largiendo munificus & liberalis. Tu tanto concedes Euangelium eſſe indigniùs Alcorano, quanto ego conuincam Alcoranum eſſe digniorem Euangelio, hoc eſt, tanto Solem eſſe maiorem Luna, aut argentum melius ferro, quanto aliquis probauerit Lunam eſſe minorem Sole, aut ferrum deterius argento. Acutè quidem & circumſpectè. Quod ſi tantam cautionem adhibuiſſes, quum primum deſerta Catholica ad Euangelium migraſti, vix adhuc opinor ex iis in quibus baptizatus es erroribus emerſiſſes. Sed non extorquebo aſſenſum inuito, niſi enim circuncisionem ſpontè & libens amplectare, nihil tibi Mahumetes proderit, & inanis erit circunciſio. Tantum vt præfatus ſum, vel tui iuuandi, vel Alcorani defendendi gratia explicabo harum quæſtionum veritatem. Et primùm generaliter oſtēdam quam ſit imbecillum illud inſtrumentum, quo vel ſolum vel potiſſimum ad hæc omnia proſternenda niteris, quia videlicet tale dogma eſt Paganum vel Papiſticum, ideò eſt reſpuendum. Poſtea ſingulas quæſtiones ſeparatim percurram & examinabo. Illud ergo aduertendum eſt, Samuel, Paganos veteres vel ab arcano Dei inſtinctu, vel rationis lumine, vel Philoſophorū doctrinâ, vel iſtis ſimul omnibus multa habuiſſe veræ religionis ſemina, quæ quāquam poſtea partim humanæ naturæ improbitas, partim dæmonum malitia quibuſdam impiis additamentis quaſi admixtis fermento zizaniis corrumpebat; Iſta tamen ſemina & principia fuiſſe diuina, & diuinitùs ſuam traxiſſe originem, eorum cum diuinis legibus comparatio perſpicuè demonſtrat. Vt enim prætercam totam mundi creationem, hominis formationem, diluuium vniuerſale, Abrahamum immolare volentem Iſaac, ſed liberato Iſaaco arietem eius loco ſuppoſitum & immolatum, ſcitè adumbratum fuiſſe in Poëtarum fabulis, de Ioue mundum creante, Prometheo hominem formante, Deucalionis diluuio, Agamemnone filiam Iphigeniam ſacrificaturo & (quum ea fuiſſet erepta) ceruа eius loco ſubiecta atque in ſacrificio mactata; Hæc vt omittam nullum erat in Synagoga diuinæ erga homines prouidentiæ argumentum maius aut illuſtriùs, quam quod Deus familiari quodam modo cum populo ſuo ageret, & eos de rebus agendis cōmoneſaceret. Hinc enim gloriabatur Moſes *nullam fuiſſe nationem ſub cælo tam grandem, quæ haberet Deos appropinquantes ſibi, ſicut Deus noſter adeſt nobis.* Duplici autē oraculorū genere voluntatem ſuam ſignificabat altero vocali quum Deus ipſe ad propitiatorium reſponſa dabat, altero muto, quum ex lapidum

Deutero. cap. 4. 7. Num. 7. verſ 89. Vrim Thūmim.

præ-

prætioſorum qui erant in Ephod ſacerdotali in [illegible] voluntas Dei percipiebatur. Atqui horum oraculi [illegible] Paganis deerat. Habebant enim Iouis Hamonis oraculum in Lybia, quod poſteriori Iudaico erat ſimile, habebant & Iouis Dodonei in Græcia quod alteri Iudæorum vocali reſpondebat, quæ duo omnium antiquiſſima vocat Herodotus, & quæ eodem fere tempore oriebantur, quo ſua Iudæis conſtituebat Deus. Iſtis duobus in illo Dei populo finitimū erat quod Prophetæ Spiritu ſancto afflati futura prænūciabant. At nec iſtius Prophetici ſpiritus Pagani carebant ſignis, vel veris vel ſimulatis, de quo canit Poëta.

Herodot. lib. 2. 1. Reg. capit. 28.

Eſt Deus in nobis, agitante caleſcimus illo:
Impetus hic ſacræ ſemina mentis habet.

Ouid. Fa. 6.

Et paucæ erant Reſpub. vel magni nominis Imperatores qui res arduas aggreſſuri, Vates ſuos prius non conſulerent. Græcos verò nullam vel coloniam deduxiſſe ſine Pythio, aut Dodoneo, aut Hammonis oraculo, memoriæ proditum eſt. In hoc autem genere futura prædicendi excellebant Sybillæ, quarum ex prædictionibus & reſponſis, collectos libros Sybillinos religioſiſſimè ſeruabant Romani, & ex illis Rempub. ſuam administrabant; Vtque difficillimis Reipub. temporibus Sacerdotes Iudæorum libros Propheticos; ſic Decemuiri Romanorum libros Sybillinos adire iuſſi. Ignem cœlitus delapſum ne extingueretur magna cura in templo ſuo cuſtodiebant Iudæi, at non maiore (quam *æternum* vti appellabant) Veſtæ [illegible], primum Troiæ, poſtea Romæ tuebantur Veſtales. Hæc aliaque quatuor, totidē erāt ſingulares prærogatiuæ, propter quas [illegible] qui Hebræi non modo ſe reliquis in orbe nationibus præferebant, ſed etiam ſtatum ſuum, templumque quod Babylonicam captiuitatem antecedebat, altero quod liberationem ex illa captiuitate ſequutum eſt putabant fuiſſe diuinius & auguſtius, quoniam huic poſteriori quatuor iſta decerant, quibus prius illud ornabatur. Reliqua in Iudæorum ceremoniis, præſtantia templi magnificentia, crebra in eo dum res ſacra fieret lumina & odoramenta, Sacerdotum ordo, Pontificatus ſummus, ſacrificiorum varietates, ita in illo populo eminebant, vt tamen his aliæ nationes non eſſent deſtitutæ. Lex Moſaica Dei cultum, Magiſtratui ciuili eos cancellos circundedit, vt is [illegible] rerum Politicarum intenderet, ſacras non auderet attingere. Pagani eandem diſtinctionem ita obſeruabant, vt Iulianus quoque Apoſtata vir alioqui ſceleſtiſſimus eam obſeruaret. Sic enim ad ſuum ſacrorum Gentilium Pontificem in Galatia ſcribit. *Præfectis Prouinciarum in vrbem ingredientibus [illegible] Sacerdos obuiam prodeat, niſi quando ad templa Deorum accedunt, &*

Cicero de diuinat. lib. 1. Liuius decad. 1. li. 5. 7. & decad. 3. lib. 1. 2. &c. Leuit. 6 verſic. 13. 2. Machab. 1. Virg. li. 2. Petrus Galatinus de arcanis Catholicæ veritatis. lib 4. ca 9. & 17.

2. Paralip. 26. Sozome. li 5. c. 15.

tum

tum ſolum inter veſtibula eos intrantes nullus miles præcedat, ſequatur autem qui vult. Nam ſimul vt ingreditur limen delubri (etiãſi aliàs toti Aſiæ imperet) tamen *priuati perſonam induit. Siquidem vt noſti, ipſe is quæ intus ſunt præes. propterea quod diuina lex iſtud poſtulat*. Iudæi ſacrilegium ducebant ſi quis diuino cultui dedicata diriperet, & ad prophanos vſus transferret, adeo vt Ioſephus illorum Hiſtoricus, inter flagitioſiſſima ſeditioſorum zelotarum facta recenſeat, *quod etiam ſacris materijs ad templum illud reficiendum deſtinatis, ad bellica inſtrumenta conficienda ſint abuſi*. Fatebantur quoque Pagani *etiamſi iure ciuili præſcriptum non eſſet, lege tamen naturæ communi iure gentium ſancitum eſſe, vt nihil mortales à Diis immortalibus vſu capere poſſent*. Et Romani in antiquiſſimis Reipublicæ ſuæ legibus ſcriptum habebant; *Sacrum ſacroue commendatum qui clepſerit rapſitue parricida eſto*, & parricidarum pœnis obnoxius. Certa Iudæorum ſacra in intimis templi penetralibus Sacerdotes ſoli peragebant, ea religione & cæremonia, vt laicis non modo præſentes eſſe, ſed nec aſpicere fas eſſet. Atque hæc ita reuerebantur Iudæi, vt cum à Pompeio poſt diuturnam oppugnationem caperetur Hieroſolyma, & irrumpentes Romani milites ſupra duodecim millia Iudæorum occiderent, atque (vt in talibus direptionibus vſu venit) plurima fanda & infanda patrarent, *nihil tamen grauiùs in illa cæde, Iudæorum genti viſum eſt, quam ſanctum illud arcanum, neque cuiquam priùs viſum, iam alienis (Romanis) eſſe detectum*. In illud enim ſecretiùs templi aditum irruerant milites, & repoſita illic ſacroſancta Iudaicæ religionis myſteria contemplabantur: Non aliter Romanis quoddam erat ſacrificium vetuſtiſſimum, ipſis ciuitatis Romanæ fundamẽtis æquale, *adeò occultũ, vt non ſolũ curioſos oculos excluderet, ſed etiã errantes, quo nec imprudẽtia poſſet intrare*. Quod ſacrificiũ nemo vnquã adiit, nemo aſpexit, præter vnum Clodiũ, quẽ propterea vt monſtrũ impuriſſimũ, Diis, hominibuſq; inuiſũ Romani horrebãt. Populus Hebreus Dei ſui nomẽ nec effari audebãt. Et quãuis vos curioſa quadã audacia Iehoua pronunciandũ ſtatuatis, illi tamen vocẽ hanc nõ agnoſcunt, & quæcunq; ſit, nolunt in vulgus efferri, ſed religioſo ſilentio cõtegi. Ita prorſus Romani eius Deæ cui illud ſacrificiũ offerebatur, *ne nomẽ quidem ſciri* fas putabant. Hæc & huius generis alia multa, vel Dei erga homines prouidentiam, vel hominum erga Deum pietatem & officium demonſtrantia, quiſquis à Paganis & Idololatris facta reprehenderit, ipſe impiùs eſt, & Pagano deterior, quando pari ratione ipſius Dei præcepta ſint carpenda. Quod ergo hæc fecerint Pagani, rectè & ordine fecerunt, quod autem talibus Diis Ioui, Marti, Apollini,

Ioſeph. de bello Iudaico li. 6 cap 1.

Cicero de Aruſpicũ reſponſis.

Idem de legibus li. 6.

Leuitic. 16. 17.

Luc. 1. verſ. 10.

Ioſep. de bello Iudaico lib. 1. cap. 5.

Cicero de Aruſpic. reſponſis.

Cice. ibid.

præcioſorum qui erant in Ephod ſacerdotali inſpectione voluntas Dei percipiebatur. Atqui horum oraculorum neutrum Paganis deerat. Habebant enim Iouis Hamonis oraculum in Lybia, quod poſteriori Iudaico erat ſimile, habebant & Iouis Dodonei in Græcia quod alteri Iudæorum vocali reſpondebat, quæ duo omnium antiquiſſima vocat Herodotus, & quæ eodem fere tempore oriebantur, quo ſua Iudæis conſtituebat Deus. Iſtis duobus in illo Dei populo finitimū erat quod Prophetæ Spiritu ſancto afflati futura prænūciabant. At nec iſtius Prophetici ſpiritus Pagani carebant ſignis, vel veris vel ſimulatis, de quo canit Poëta.

Herodot. lib. 2. 1. Reg. capit. 28.

Eſt Deus in nobis, agitante calefcimus illo:
Impetus hic ſacræ ſemina mentis habet

Ouid. [4] 6.

Et paucæ erant Reſpub. vel magni nominis Imperatores qui res arduas aggreſſuri, Vates ſuos prius non conſulerent. Græcos verò nullam vel coloniam deduxiſſe ſine Pythio, aut Dodoneo, aut Hammonis oraculo, memoriæ proditum eſt. In hoc autem genere futura prædicendi excellebant Sybillæ quarum ex prædictionibus & reſponſis, collectos libros Sybillinos religioſiſſimè ſeruabant Romani, & ex illis Rempub. ſuam administrabant: Vtque difficillimis Reipub. temporibus Sacerdotes Iudæorum libros Propheticos; ſic Decemuiri Romanorum libros Sybillinos adire iuſſi. Ignem cœlitus delapſum ne extingueretur magna cura in templo ſuo cuſtodiebant Iudæi; at non maiore (quam *æternum* vti appellabant) Veſtæ *tem[plo]*, primum Troiæ, poſtea Romæ tuebantur Veſtales. Hæc autem quatuor, totidē erāt ſingulares prærogatiuæ, propter quas antiqui Hebræi non modo ſe reliquis in orbe nationibus præferebant, ſed etiam ſtatum ſuum, templumque quod Babylonicam captiuitatem antecedebat, altero quod liberationem ex illa captiuitate ſequutum eſt putabant fuiſſe diuinius & auguſtius, quoniam huic poſteriori quatuor iſta deerant, quibus prius illud ornabatur. Reliqua in Iudæorum ceremoniis, præclara tēpli magnificentia, credita in eo dum res ſacra fieret lumina & odoramenta, Sacerdotum ordo, Pontificatus ſummus, ſacrificiorum varietates, ita in illo populo eminebant, vt tamen his aliæ nationes non eſſent deſtitutæ. Lex Moſaica Deo authore, Magiſtratu ciuili eos cancellos circundedit, vt is procurationi rerum Politicarum intenderet, ſacras non auderet attingere: Pagani eandem diſtinctionem ita obſeruabant, vt Iulianus quoque Apoſtata vir alioqui ſceleſtiſſimus eam obſeruaret. Sic enim ad ſuum ſacrorum Gentilium Pontificem in Galatia ſcribit. *Præfectis Prouinciarum in vrbem ingredienti ut nemo Sacerdos obuiam prodeat, niſi quando ad templa Deorum accedunt, & tum*

[Cicero] de diu. nat. [lib.] 1. Liuius decad. 1. li. 5. 7. & decad. 3. lib. 1. 2. &c. Leuit. 6. verſic. 13. 2. Machab. 1. Virg. li. 2. Petrus Galatinus de arcanis Catholicæ veritatis. lib 4. ca 9. & 17.

2 Paralip. 26. Sozomen. li 5. c. 15.

tum ſolum inter veſtibula eos intrantes nullus miles præcedat, ſequatur autem qui vult. Nam ſimul vt ingreditur limen delubri (etiãſi aliàs toti Aſiæ imperet) tamen *priuati perſonam induit. Siquidem vt noſti, ipſe ys quæ in-us ſunt praes. propterea quod diuina lex iſtud poſtulat.* Iudæi ſacrilegium ducebant ſi quis diuino cultui dedicata diriperet, & ad prophanos vſus transferret, adeo vt Ioſephus illorum Hiſtoricus, inter flagitioſiſſima ſeditioſorum zelotarum facta recenſeat, *quod etiam ſacris materys ad templum illud reticen-um deſtinatis, ad bellica inſtrumenta conficienda ſint abuſi.* Fatebantur quoque Pagani *etiamſi iure ciuili præſcriptum non eſſet, lege tamen naturæ, communi iure gentium ſancitum eſſe, vt nihil mortales à Dis immortalibus vſu capere poſſent.* Et Romani in antiquiſſimis Reipublicæ ſuæ legibus ſcriptum habebant; *Sacrum ſacroue commendatum qui clepſerit rapſit ue parricida eſto*, & parricidarum pœnis obnoxius. Certa Iudæorum ſacra in intimis templi penetralibus Sacerdotes ſoli peragebant, ea religione & cæremonia, vt laicis non modo præſentes eſſe, ſed nec aſpicere fas eſſet. Atque hæc ita reuerebantur Iudæi, vt cum à Pompeio poſt diuturnam oppugnationem caperetur Hieroſolyma, & irrumpentes Romani milites ſupra duodecim millia Iudæorum occiderent, atque (vt in talibus direptionibus vſu venit) plurima fanda & infanda patrarent, *nihil tamen grauiùs in illa cade, Iudæorum genti viſum eſt, quam ſanctum illud arcanum, neque cuiquam priùs viſum, iam alienis (Romanis) eſſe detectum.* In illud enim ſecretiùs templi aditum irruerant milites, & repoſita illic ſacroſancta Iudaicæ religionis myſteria contemplabantur: Non aliter Romanis quoddam erat ſacrificium vetuſtiſſimum, ipſis ciuitatis Romanæ fundamẽtis æquale, *adeò occultũ, vt non ſolũ curioſos oculos excluderet, ſed etiã errantes, quo nec imprudẽtia poſſet intrare.* Quod ſacrificiũ nemo vnquã adiit, nemo aſpexit, præter vnum Clodiũ, quẽ propterea vt monſtrũ impuriſſimũ, Diis, hominibuſq; inuiſũ Romani horrebãt. Populus Hebreus Dei ſui nomẽ nec effari audebãt. Et quãuis vos curioſa quadã audacia Iehoua pronunciandũ ſtatuatis illi tamen vocẽ hanc nõ agnoſcunt, & quæcunq; ſit, nolunt in vulgus efferri, ſed religioſo ſilentio cõtegi. Ita prorſus Romani eius Deæ cui illud ſacrificiũ offerebatur, *ne nomẽ quidem ſciri* fas putabant. Hæc & huius generis alia multa, vel Dei erga homines prouidentiam, vel hominum erga Deum pietatem & officium demonſtrantia, quiſquis à Paganis & Idololatris facta reprehenderit, ipſe impiiis eſt, & Pagano deterior, quando pari ratione ipſius Dei præcepta ſint carpenda. Quod ergo hæc fecerint Pagani, rectè & ordine fecerunt, quod autem talibus Diis Ioui, Marti, Apollini,

Ioſeph. de bello Iudaico li. 6 cap 1

Cicero de Aruſpicũ reſponſis.

Idem de legibus li. 6.

Leuitic. 16. 17.

Luc. 1. verſ. 10.

Ioſep. de bello Iudaico lib. 1. cap. 5.

Cicero de Aruſpic. reſponſis.

Cice. ibid.

lini, Veneri tribuerint, in eo eſt peccatum, non [illegible]
viderunt hæc agēdà eſſe, ſed in praxi qua ſtatuerunt hoc [illegible]
& in hunc finem agenda; non in generali noti[t]ia [illegible]
ſed in particulari concluſione hos honores talibus [illegible]
candi. Quædā ſunt dogmata partim vobis Chriſtiani [illegible]
partim nobis vtriſq; communia, eademque & ſubtilio[ra] [illegible]
tu, & difficiliora comprehenſu. Qualia ſunt potiſſimum [illegible]
poralis Chriſti ex virgine Matre, & æterna ex Deo Patre [illegible]
uitas. Neq; tamen Paganis iſtorum abditiſſimorū deerat [illegible]
dam adumbratio. Pallas enim Dea ſapientiæ ex cerebro I[ouis]
prognata, quam aptè deſignat increatam, quam vos voc[atis] [illegible]
pientiam ex Deo Patre per intellectus operationem non hu[ma]-
na & vſitata, ſed diuina & inexplicabili ratione gen[er]atam. [illegible]
cum reſciret Iouis vxor;

Ouid. faſt. 5. *Sancta Iouem Iuno nata ſine patre Minerua,*
Officio doluit non eguiſſe ſuo:

Quare & ipſa apud ſe de referendo par pari deliberans, [illegible]
Cur ego deſperem fieri ſine coniuge mater:
Et parere intacto dummodo caſta vir[o]?

Neq; verò iuxta Poëtarum opiniones ea ſpes eam fefellit, [illegible]
ſine virili congreſſu peperit Martem. Et quam hoc appoſi[te] [illegible]
præſentat temporalem Chriſti ex virgine Matre natiuita[tem] [illegible]
Plutarch. in Numa Pompilio. Veteres quoq; AEgyptij dicere ſolebant, *Mulieri ſpiri[tum]* [illegible]
appropinquare poſſe, & quædam ſobolis principia ingignere. [illegible]
aliud nos vtriq; credimus, quum per ſpiritum Dei Ieſu[m] [Chri]-
ſtum ex virgine Matre natum profitemur? De hominum [illegible]
ratorum ſempiternis in inferno ſupplicijs, bonorumq; [illegible]
æternis gaudijs, quid vel Chriſtiani, vel Mahumetani [illegible]
cuius apud Poëtas in ſua Tartari Camporumq; Elyſiorum [de]-
ſcriptione, non ſit aperta mentio? Quid ergo nobis [illegible]
veſtræ Theologiæ credimus, niſi vt hæc omnia peru[illegible]
nec cum Chriſto inferorum pœnas dicamus eſſe ſempi[ternas] [illegible]
Matt. 25. eumq; locum immutabili Dei iuſtitia impijs torquen[dis] [de]-
ſtinatum, vt nulla illic iuxta literas ſacras expectari poſſi[t] [re]-
demptio; Quia Poëta Poëticè canit eſſe.

Virg. li. 6. *Mœnia lata orci triplici circundata muro.*
Ingentes portas, ſolidoq; Adamante columnas:
Vis vt nulla virum, non ipſi excindere ferro
Cœlicolæ valeant.

1 Cor. 6. verſ. 9. Nec cum Apoſtolo auaros, iniuſtos, adulteros, inceſtuoſos, [illegible]
vllis inferni cruciatibus addicamus, quia & iſtud Poëticum [illegible]
Hi qui diuitijs ſoli incubuere repertis,
Quiq; ob adulterium cæſi, quiq; arma ſequuti
Impia, nec veriti dominorum fallere dextras, *& c[ætera].*

Qui patriæ leges fixit pretio atquê refixit,
Qui thalamum inuaſit natæ, vetitoſq; hymeneos, *Virg. ibid.*
Incluſi pœnam expectant.

Deniqué ex contraria parte nec ad cæleſtem hæreditatem attollendi ſunt viri boni, fortes, caſti Sacerdotes, Prophetæ: nec propter pia opera cælitum numero aſcribendi, ne in opiniones Paganorum incidamus commendantium

Locos lætos & amæna vireta,
Fortunatorum nemorum ſedeſq;, beatas.

Vbi eos collocant qui

Fortiter ob patriam pugnando vulnera paſſi:
Quiq; Sacerdotes caſti dum vita manebat: *Virg. ibid.*
Quiq; pij vates, & Phœbo digna loquuti:
Quiq; ſui memores alios fecere merendo.

Et fortaſſe hæc ratio ne ad Paganorum opiniones accederent Lutherum & reliquos Euangeliſtas commouit, vt generalem nationum omnium de cælo & inferno opinionem corrumperent. Eaque non ex operum malorum vel bonorum merito, bene & male viuentibus, ſed ex ſolius fidei gratia bene vel male credentibus aſſignarent. Percurre fere omnia veteris nouique Teſtamenti, ſiue ea ſint à Deo ipſo mandata, ſiue à Dei Prophetis præſcripta, ſiue in fide neceſſaria capita, ſiue in hiſtoria res verè geſtæ, iſtorum nihil iuſtam authoritatem obtinebit ſi hac tua ſtatera ponderentur. Neque enim Moyſes in aquis vt ſubmergeretur expoſitus, Dei prouidentia per filiam Pharaonis liberatus eſt vt poſtea populi Hebræi princeps & conditor eſſet. Quia Romulus eodem modo in flumen Tiberis proiectus, ita quoque ſeruatus eſt per Fauſtuli Paſtoris vxorem vt populi Romani Princeps & author euaderet. Nec idem Moſes quadraginta dies in monte cum Deo verſatus ab eo legem accepit, quia omnes fere Paganorum legiſlatores, Minos Cretentium, cum Ioue, Licurgus Lacedæmoniorũ cum Appolline, Zalencus Locrentium cum Minerua, & Numa Romanorum cum AEgeria ſimilem habuiſſe conſuetudinem, & leges quas ſuis populis dabant, à Diis accepiſſe referuntur. Nec verum erit Iudę Machabęo contra Græcos pro lege Dei prælianti cælitus demiſſos tuliſſe auxilium *duos equites qui Machabæum medium habentes protexerunt ab hoſtium impetu, & in hoſtes tela ac fulmina iecerunt*; Quia *apud Regillum bello Latinorum cum Poſtumius Dictator Tuſculano prælio dimicaret, in Romana acie Caſtor & Pollux ex equis pugnare viſi ſunt*, vt memorant Romanorum hiſtoriæ. Atque idem iudicium de reliquis Iudæorum & Chriſtianorum miraculis eſto, quorum omnium ſimilia in Ethnicorum hiſtoriis reperiũtur. Denique totam Hebræorum hiſtoriã qua res ab

Exod. 2. v. 3. *Liuius lib. 1.* *Exod. 34. 28.* *Plutarc.* *Liuius.* *2. Mach. cap. 10. ver. 30.* *Cicero lib. 2. de natura Deorum.*

ipſa mundi origine factas ad ſua vſque tempora recenſent falſitatis condemnemus. Quoniam certum eſt Babilonios mentiri qui non quidem id ſibi vendicant vt continuato hiſtoriæ curſu ad mundi vſque originem pertingant, ſed tantum
Cicer. de diuinatione. li. 1. *quadringenta ſeptuaginta millia annorum monumentis hiſtoricis comprehenſa* ſe tenere aſſeuerant. Improbiſſima nimirum eſt hæc ratio & infirmiſſima, & flexibili Lesbiorum regula longè
Marc. 3. 12. deprauatior, quaſi fidem noſtram metiamur, breui dum Paganorum infidelitatem fingimus declinare, quocunque Paganorum genere erimus infideliores. Quia Nec Chriſtum filium
Iacob. 2. 19. Dei appellare poſſumus, quem ita vocarunt dæmones, nec Deum omnino credere, quem credit & contremiſcit Satanas.

ARGVMENTVM
CAPITIS III.

PErgit Michaas explicare quemadmodum Deus in omnibus gentibus impreſſerit veritates quaſdam primas & ſemina virtutum, quibus & Deum colant, & iuſtè inter ſe viuant, quæ ſunt omnium & legum & religionum initia, & quæ quamdiu ſequuntur Ethnici, tamdiu rectè faciunt & nobis ſunt imitandi. Modus autem cognoſcendi quando ea ſequuntur nec ne, eſt vel vt ipſi recta ratione eorum facta examinemus, vel aliorum bonorum iudicia in eo ſequamur. Ad quæ conferens Euangelicorum doctrinam de ſola fide, manifeſtè probat eam cum primis naturæ legiſq; diuinæ principiis, pugnare deinde cum omnium nationum, & Philoſophorum, & fidelium, & infidelium, & ſapientium iudicio, & eſſe verè Epicuream & Ethnicam: vbi ſimul docet, quid ſit dicendum propriè Ethnicum & Iudaicum. Denique defendit Turcarum ſtatas & varias ſingulis diebus orationes: & eas prophanis Euangelicorum orationibus probat eſſe meliores.

CAPVT TERTIVM.

QVID ergo (inquis) tum Paganorum ſuperſtitio erit nobis veritatis menſura & regula? Non ita dico, neque tamen Paganorum opinio nobis erit certum falſitatis argumentum. Sed diſtinguendũ eſt inter ea quæ Pagani à vero naturæ lumine & recta ratione, quæ item à deprauatis moribus, vel nefaria ſuperſtitione traxerunt. Naturę enim lumen quod à diuino

uino lumine deriuatur,& eſt illius participatio, principia mentibus hominum impreſſit quibus Deum eſſe & eum colendum eſſe, ſeque huius Dei auxilio indigere ſcirent, eumque propterea pietate & certis corporis animæque officiis adorãdum, quoniam & corporis & animæ creator eſt intelligerẽt. Quamdiu hiis principiis adhiberent,& vt boni ratiocinatores deducunt concluſiones his principiis aptas & conſentaneas, Ethnicorum exemplum nobis eſt regula qua dirigamur. Sin vero ex his principiis aptè nõcolligunt, vel ea contemnentes, diſtortam aut naturæ vitiatæ, aut corruptæ ætatis ſuæ conſuetudinem ſequuntur, hìc à Paganorũ regula diſcedimus eo quod ipſi à generali naturæ regula ſuas actiones deflexerunt. Quod de illis quos tu obiicis vel ſtellis ſacrificantes, vel Diis inferis humanorum corporum hoſtias immolantes liquido conſtat. Quoniam autem fides erga Deum & ratio verſandi inter homines, adeò ſunt inter ſe iugata & nexa vt alterum ferè ex altero pendeat.& vtrũq; iiſdẽ quaſi radicibus nitatur vtrũq;, mutua cõparatione quoad poſſumus, illuſtremus. Sunt enim hæc obſcuriora nec ſtatim à quibuſuis percipiuntur. Quemadmodũ igitur Poëtę fingunt Prometheum in cælum aſcendiſſe, atque illinc ignem à ſolis globo ſurripuiſſe, quem poſtea cum limo terræ contemperauit & naturæ humanæ inſeruit, Philoſophi quoque alij animos hominum à natura Dei hauſtos & delibatos eſſe tradunt. Alij rectiùs igniculos, ſcintillas, ſemina, elementa diuinæ cuiuſdam virtutis animis noſtris eſſe inſita, quæ ſi non prauitate morum & peruerſitate opinionum corrumperemus, ſed ſineremus adoleſcere, ad beatam nos vitam perducerent: Sic vera Theologia ponit Deũ in natura hominis inſcripſiſſe legẽ quandã iuſtè honeſtèq; viuẽdi, qua etiãſi leges ſcriptę penitus ſilerent homines tamen ad probitatem & iuſtitiã erudirentur. Quæ eſt enim natio ſub ſole adeo efferata, quæ comitatem, benignitatem, gratum animum, & officij memorem non diligat: quæ non maleficos, ſuperbos, crudeles, ingratos odio proſequatur? Aut quis ſanæ mentis ius aut iuſtum vocaret latrocinari, adulterari teſtamenta falſa ſupponere, ſed hæc populorum iuſſis, Principum decretis, Iudicum ſententiis, aut horum ſimul omnium ſuffragiis & ſcitis probarentur? Quid ita? quia vt Deus vel mens diuina, vel (quod idem ſignificare volo) lex æterna mentis diuinæ ſumma eſt lex & Princeps, & vltima, probãs ea quæ bona ſunt, & prohibens contraria: Sic recta in homine ratio quæ eſt quidam quaſi circulus ab illa diuina arbore defractus, aut lumen exiguum ab illa immenſa ſolari luce delibatum, & naturalis lex dicitur, vi & impetu ſuo abſque humanarum legum adminiculo ad rectè faciendum impellit, & à delicto, nequitia, ſcelere

Plato in phædone ſiue de anima. Cicero Tuſcu. 3.

ſcelere auocat. Atque ex hac rurſus naturali lege origo eſt omnium ciuilium legum. Ille enim à primis Legiſlatoribus ad ſalutem ciuium & ciuitatum incolumitatem, vitamque hominum quietam & beatã ſcriptę ſunt. Quæ ſi vel iniuſta, vel pernicioſa iuberent qui eas ferrent, quiduis potius dicendi erant tuliſſe quam leges, quia in huiuſmodi præſcripta legis nomen nullo modo conueniat, quæ à lege æterna & lege naturæ primariis ciuilium legum fontibus tam manifeſtè diſſentiunt, & ab ipſa legis generali notatione, quæ hoc continet, vt ſit vis & ſententia iuſti iubendi & iuſtitiæ iuriſque colendi, prohibendi autem ea quæ ſunt his contraria. Ius ergo à natura ortum habet, non à voluntate populorum. Neque vt mutetur in eorum magis eſt poteſtate quam vt noctem vertant in diem, aut lucem in tenebras. Vnde eleganter nonnulli, quemadmodum Roma Populi Romani, & Venetia Venetorum ciuitas vocatur, quia legibus à populo, ſenatuque Romano, & Veneto latis ciuitates illæ reguntur. Sic vniuerſum mundum Dei ſupremi ciuitatem nominandam cenſent, quia immutabili hoc naturæ iure in hominum cordibus impreſſo & ingenerato gubernatur. Ex quo primum emanat ius illud gentium in quod ſine pactis & conuentis omnes nationes ipſa naturæ inclinatione conſentiunt, proximè illa particularia populorum, Senatus, Imperatorum, Pleb ſcita, Senatus conſulta, præſcripta, vel quocunque nomine vocantur leges ab eo qui authoritatem habet conditæ, iuſtæ tamen & cum illo iure vniuerſali gentium, & magis vniuerſali iure naturæ, & maximè vniuerſali lege Dei congruentes: à qua ſi aberrent, omnium populorum & Principum ſimul (ſi ita accidere fingamus) conſpirantium authoritas eas non poſſet efficere leges: quemadmodum cum Imperator noſter aliquem ex purpuratis, verbi gratia Synambaſſam certis legibus conſtituit Aſiæ minors præfectum, ille alium Sangiaccum ſub ſe Galatiæ regendæ præficit ſcriptis ei tabulis ſecundum quas regere debeat, iſte viciſſim amicum aliquem iuxta ordinem ſibi præſcriptum in Ancyra collocat qui eam ciuitatem gubernet; gubernator iſte non præeſt legitimè, ſi obediri ſibi poſtulat tum cum aliquid ciuibus illis agendum imperat, quod poteſtatem ſibi traditam à Sangiacco, vel ſiue datam à generali Preſide excedat, maximè verò ſi pugnet cum ſupremi Imperatoris voluntate & imperio, à quo omnes ius imperandi ſuum hauriunt. Idem prorſus hic dico, quod ſuperius de religione dicere volebam. Diuina enim mens fons eſt vtrinq; primarius, ab eo in animos hominum quædam facta eſt deriuatio. Hoc & veræ religionis, & iuſtæ actionis regula eſt minimè fallax. Sed quoniam in priore minus acuta eſt perſpi-

cientia

cientia noſtra ſi quando fallimus, quam in poſteriore, & apertiora ſunt peccata in morbus, ſubtiliora in fide, vnde crudelitatem, perfidiam, fraudes, latrocinia, omnes ferè nationes deteſtatæ ſunt; ſuperſtitionem, idololatricos ritus, impura in Deo coledo ſacra, & illicitas cæremonias non item, ex eo fit vt huius poſterioris generis exemplis ad prioris veritatem percipiendam facilius deducamur. Huc iam reuocemus quæ de Paganorum vel fide vel moribus dicta ſunt, & perſpiciemus quid valeat vtrinque argumentum noſtrum, quo vel tu improbas multa, quia à Paganis probata, vel ego admitto, quia à Paganis ſuſcepta. Quum enim certum ſit eos alia hauſiſſe à Deo, à naturæ lumine, à lege æterna, à recta ratione, vt colere Deum, & credere eum eſſe omnium rectorem, vt nemini iniuriam facere, ſuum cuique tribuere, honorare parentes, defendere vxorem & liberos, & quæ ſunt ſimilia, alia verò à natura corrupta & peruerſa conſuetudine, à dæmonum fraudibus, ab impoſtorum præſtigiis, vt immolare ſanguinem humanum, negare Deo eſſe rerum humanarum curam, diuinos honores tribuere beſtiis, vel rebus inanimatis, latrocinari, verberare parentes, non curare familiam & liberos, & quæ ſunt hiis affinia, ſi quæ tu reprehendis, ſint prioris generis, iniqua eſt reprehenſio, & qui ea redarguit, Deo & naturæ bellum indicit: ſin autem in poſteriori ſunt ordine, rectè argumentaris, & talia quidem ſunt iure meritoque deteſtanda. Hoc autem vt diſcernamus, duplex nobis ſuppetit via. Altera eſt, vt id particulare, de quo controuertitur ad generalia naturæ principia rectamque rationem conferamus, & diligenter diſpiciamus, vtrum ab ea manauerit, vel ei poſſit aptè coniungi & continuari. Quemadmodum autem riuuli plærique, qui in locis Mediterraneis longè à mari diſtantibus oriuntur, certo curſu in alios maiores riuos, & hij deinceps in alios influunt, & omnes deinde in mare illabuntur, nonnulli autem in ſtagna & paludes incurrunt (vt Iordanes in lacum Alphaltiten, quod mare mortuum vocant) & ab illis abſorbentur: qui vero ad illum naturalem locum deferuntur, & qui in iſtis paludibus corrumpuntur, diligens indagator, qui in harum rerum cognitionem animum intendit, verè vt plurimum deprehendit: ſic in populorum religionibus & moribus, quæ ad principium illud diuinæ mentis, æternæque legis, vel rectæ in hominibus rationis poterunt ordinatè referri, quæ verò ad præpoſteram diſciplinam & impiam ſuperſtitionem quaſi ad mare illud mortuum reuocari, quiſquis ſedulam iſtis eruendis nauat operam, & conſequentia cum antecedentibus comparare, & alia ex aliis nectere ſtudioſè laborat, ſine erro-

Pauſanias Græciæ deſcriptio lib. 5.

cluditis. Neque enim bonus eſt qui diuinas leges mente comprehenſas tenet, & ſine dubitatione veras eſſe profitetur, niſi etiam voluntatem iiſdem ſubiiciat, & earum vim vitæ ſuæ actionibus exprimat: quemadmodum in Repub. ciuili bonus ciuis non eſt qui leges vniuerſas memoriter ad vnguem tenet, ſi tamen eaſdem pro libidine licenter tranſgrediatur. Rurſus quænam eſt cauſa ortus noſtri? Et quem ad finem in mundum venimus? an vt more beſtiarum paſcamur? vt voluptatibus otioſè fruamur? vt nihil egregium, nihil excelſum moliamur, Quære à Philoſophia, adhibe in conſilium mentem tuam: perſpicies ad duas res nos eſſe natos, ad intelligendum, & agendum: Alterum vt animos noſtros ſcientiis bonis, alterum vt eoſdem virtutibus excolamus. At vos tollitis quod eſt horum præſtantiſſimum, cum enim vltimum hominis bonum, ſempiternam dico fœlicitatem, ſoli fidei non autem operibus à Deo promiſſam eſſe dicitis, omnes bene agendi neruos planè inciditis. Ergo nō actuoſam, ſed otioſam, hoc eſt nō humanam ſed belluinam hominum vitam iſta ſolius fidei commendatione efficitis. Quid præterea altiùs homini à natura inſitum quàm vt Deum, Dominum & creatorem ſuum reueteatur? At vos qui fidem hanc cum tanta confidentia, & ſecuritate, & certitudine ſalutis veſtræ coniunctam eſſe vultis, quanta eſt de rebus maximè notis & compertis, qui requiritis vnicuique è veſtro grege illud eſſe conſtantiſſimè perſuaſum, Deum non minus ipſi fauere, quam ſancto in cælis cuicunque, imo quam ipſi filio ſuo Chriſto Ieſu, quem locum timori relinquitis, vbi tam inſigni fiducia, & plerophoria (quam ſæpè vſurpatis) mentes veſtræ complentur! Nec minus principiis naturæ aduerſarium eſt quod vos ad huius ſolius fidei regnum conſtituendum, liberum ab homine arbitrium tollitis, & in agendo neceſſitatem inducitis? Quo verbo & virtutis laudem, & vitij turpitudinem, & præmia viris bonis in ciuitatibus propoſita, & ſupplicia malis conſtituta, & ipſam alacritatem, conatumque bene agendi eripitis. Quæ omnia à libera in homine & voluntaria boni malique electione pendent. Imò hoc fœdo errore naturam humanam cum belluina planè confunditis, quarum hæc naturali tantum habitu & inclinatione ſequitur quod eſt ante oculos: illa autem libera cum electione, & deliberatione, & conſilio res obiectas conſiderante, alteram quam probat appetit, alteram improbatam reſpuit. Mitto alia ipſam Dei naturam incredibili improbitate deſtruẽtia, & ex hac tamẽ ſola fide manantia, vt cũ Deum fingitis iniuſtè hominibus nequiſſimis, ſola tamen fide præditis æterna præmia tribuentem. Hæc

enim ſuperius expoſita non eſt, neceſſe repetere, de quibus ſuo loco ſatis dictum exiſtimo, & ego iſta non tam diſputationis quam exempli gratia percurro, vt oſtendam quemadmodum multæ ſunt controuerſiæ quæ vel ſolo rationis iudicio poſſint determinari, quæ idcirco non eſt reſpuenda etiamſi ab Ethnicis afferatur, quæ vna eademque in Ethnicis, Chriſtianis, & Mahumetanis à Deo & natura ingenerata reperitur. Atque iſta quidem adeo ſunt per ſe nota & euidentia vt lumine aliunde aduocato illuſtrari non ſit neceſſe. Fingamus tamen eſſe obſcuriora, & ea nos noſtris ingeniis indagare non potuerimus. An in hoc genere maximis clariſſimorum Philoſophorum ſtudiis, inſignium populorum moribus, ſummorum virorum iudiciis nihil tribuemus, ne tum quidem quum ad iſtos, & veterum Iudæorum, & deinceps Chriſtianorum quos per Prophetas & Apoſtolos ſuos Deus inſtruxit ſuffragia acceſſerunt? Pulcherrimè autem egregius Philoſophus: *fluctus* (inquit) *marinos concitari & tempeſtatem ingruere videns Gubernator, votis quidem ſalutem expetit, ac Deos Seruatores inuocat: inter vota nihilominus clauum adducit, antennis demittit. Heſiodus agricolæ præcipit vt ante orationem atque ſtationem ſtiuam tenens vota nuncupet Diti ac Cereri. Et apud Homerum Aiax ſingulari prælio cum Hectore congreſſurus, Græcos iubet Deos pro ſe comprecari, ipſe illis precantibus ſe armat. Et Agamemnon poſtquam pugnaturis præcepit, haſtam quiſque acuat, clipeumq; fideliter aptet. Tum quoque Iouem ſic precatur:*

Plutarc. de ſuperſtitione. *Iliad. II.*

Da Priami nobis euertere funditus aulam.

Ecquid dici potuit ad ſolam fidem profligandam euidentius? Ita nimirum inuocandus eſt Deus, vt ipſi ſimul collaboremus, ita vota facienda, vt ipſi rebus gerendis manum admoueamus, hoc eſt, ita nitendum fide vt ſimul coniungamus opera. Hoc cum natura docuerit, & Nauclerũ in gubernanda naue, & agricolam in conſerenda terra, & militem in aggrediendo hoſte, & Imperatorem in armãdo exercitu, ſola vos veſtra Theologia id non docuit in Satana grauiſſimo hoſte debellãdo, & quem conatũ noſtrũ Deus cum prouidentia ſua in multiſſimis terræ commodis præcipiendis coniunctum eſſe voluit, eum vos ab omnium maxima, & ampliſſimo regno, videlicet cæleſti adipiſcendo remouetis, atqui.

Seneca in Hercule furente. *Non eſt è terris mollis ad aſtra via.*

Vt rectè aſſeruit alter: ſed *homini datur aſſenſus in cœlum propter mentem, pietatem, virtutem, fidem*, non propter fidem ſolam. Neque vllus fuit aliquando Philoſophorum alicuius nominis qui aliter auditores ſuos inſtituit, ſi tamen Epicurum excipias. Nam antiquiſſimos Chriſtianorũ Magiſtros hoc penitus

Cicero in Lælio.

modo

modo ſenſiſſe, hiſtorici veſtri ſponte confitētur. Proxima poſt Apoſtolos ætate celebres numerantur *viua Apoſtolorum voce in doctrina vera, rectè inſtituti Ignatius, Theophilus, Antiochenus, Serapion, Papias, Policarpus, Agrippa, Miltiades, Policrates, Theophilus Cæſarienſis, Pantenus, Clemens Alexandrinus, Quadratus, Ariſtides, Dionyſius Corinthius, Iuſtinus, Ireneus & alij.* Illuſtriſſimus quidem partim Epiſcorum, partim Martyrum, partim diſcipulorum ab ipſis Apoſtolis edoctorum chorus, quorum certè apud vos ſacroſancta debet eſſe authoritas. Iſti vero quid? Num in ſola fide integram Chriſtiani hominis iuſtitiam poſuerunt? Nequaquam, ſed docuerunt opera neceſſariò eſſe adiungenda. Nunquid eorum ſententia ita obſcurè propoſita eſt, vt eā non comprehendatis, aut ita ambiguè, vt de ea dubitetis, aut ita inconſtanter, vt eius pœnituiſſe Patres iſtos appareat, & palinodiam ceciniſſe? Imò perſpicuè loquuntur, & in variis libris inculcant, & tota vita fidem hanc monſtrarunt, & ad extremum in ea ſunt mortui: nec de eo ipſi quicquam ambigitis. Vos ergo cur non iudicium hoc admittitis, & voci Dei, & naturæ per iſtos expreſſæ obtemperatis? Ipſi nimirum horum iudicum cenſores eſſe vultis, & de ijs pronunciatis quod *in hoc articulo errarunt, & operibus plus quam debebant aſcripſerunt, id quod fortaſſe ex Pſeudoapoſtolorum errore de neceſſitate operum ad ſalutem promanauit.* Non ergo Apoſtolorum ſed Pſeudoapoſtolorum diſcipulos eos fuiſſe liquet, quorum doctrinam imbiberunt, & deſerentes Apoſtolicam, hanc Pſeudoapoſtolicam ad poſteros tranſmiſerunt. Nam hanc eandem doctrinam ab illis traductam in poſteritatem inualuiſſe iidē Hiſtorici ex Tertulliano, Origene, Methodio, Cypriano, & fatētur & probant. Probant deinceps ex Chryſoſtomo, ex Auguſtino, ex Cyrillo, ex Proſpero, ex Theodoreto, Paulino, Hieronymo, qui directè *ſolam fidem* negant ſufficere, & opera bona vti non minus neceſſaria requirunt: quos idcirco Lutherus mordaciter vocat *Papiſtas* & *Iuſtitiarios* regni Papiſtici. Neque verò magiſtri tui volunt hunc errorem fuiſſe iſtorum Patrum ſingularem, ſed Eccleſiæ totius eo tempore cōmunem. Sic enim de Proſpero ſcribunt: *Retinuit* (inquiunt) *Proſper non paucos ſuæ ætatis næuos, qualis eſt fidem ſine operibus non iuſtificare.* Et alibi poſtquam fusè Lactantium, Chroatium, Ephrenem, Hieronymum, Gregorium Nyſſenum, Nazianzenum, Hilarium, Ambroſium probaſſent ſolius fidei iuſtificationem non agnoſcere, addunt, *Iam cogitet pius Lector quàm procul hæc ætas in hoc articulo ab Apoſtolorum doctrina deſciuerit.* Eccleſia ergo Chriſtianorum omneſque Doctores vſque ad quingenteſimum à Chriſto annū credit operibus bonis cœleſtem hæreditatem parari, non fide ſola.

Ibidem.

Centu. 3. pa. 53. 79. 80. 81.

Cent. 5. c. 10 & 4. & Cent. 5 c. 4. & 10

Luth. Tō. 5. in Gal. c. 4. f. 403

Centu. 5. p. 1367.

Cent. 4. cap. 4. pa. 292.

Chronic. Saracen. iunctum Alcoran.

An expectas vt in medium proferam Eccleſiæ noſtræ Calyphas, Pontifices, & Prophetas Homares, Hocemos, Eubocaras, Zaydos, Muauias, Odmenios, viros propter eruditionem & ſanctitatem omnibus in locis vbi Mahumetis doctrina viget, celebratiſſimos? At certum eſt illos nunquam, vel latum vnguem ab Alcorano deflexiſſe, qua tanquam Cinoſura & dicta & ſcripta ſua direxerunt. Quare cùm Alcoranus expreſsè opera poſtulet, certiſſimum eſt ſolam fidem more veſtro nunquam extuliſſe. Denique ne longior ſim quoſcunque velis populos, Reſpublic., Legiſlatores, ſapientes, Iudæos, Mahumetanos, Chriſtianos, Gentiles, Philoſophos, & Philoſophorum ſcholas (ſi libet) perueſtiga, tuæ ſententiæ nullos authores, nullos ſectatores reperies. Vnus fortaſſe Epicurus, non ille quidem directè & affirmatè, ſed conſequentia quadam hanc opinionem introduxit. Dum enim de aliis Philoſophis conquereretur quod *hominum ceruicibus impoſuerunt ſempiternum omnia prouidentem, & cogitantem, & animaduertentem, & omnia ad ſe pertinere putantem curioſum & plenum negotij Deum, quem dies & noctes timerent?* Dum gloriatur ſe *ſoluiſſe homines his terroribus*, & perſuaſiſſe Deum non eſſe metiendum, maximè dum Deum deſcribit planè deſidem, eumque omni prorſus actione priuat: Ex his duobus, quod Deum otioſum fingeret, & timendum negaret, rectè colligebatur homines ab eo ad deſidiam & ignauiam vocari, quando Deum imitari hominibus eſt laudabile, & ad otioſam, inertem, ſomniculoſam, & (vt ita loquar) ſolifidianam vitam, magnum addat calcar ſublatus diuinæ vltionis timor, quem planiùs & perniti oſiùs ſua perſuaſione non ſuſtulit Epicurus, quem vos extinguitis hac ſolius fidei iuſtitia, & abſoluta quam illi adiunxiſtis ſecuritate & confidentia. Quum verò Epicurus præterea referret omnia ad voluptates corporis, quanquam commodè interpretando leniret ſermonis turpitudinem, vehementer tamen auocauit ſuos à ſeueritate vitæ, & grauitate morum. At vos longè vehementiùs hominum libidines inflammatis, quum neceſſitate rerum venerearum inducta, & ſepulta bonorum operum mercede, inculcatis Deum ipſum in æterna beatitudine cultoribus ſuis adiudicanda, vitæ pietatem nihil reſpicere, preces, vigilias, caſtitates, profuſas in eleemoſynis opes, præſtantem ſanctimoniam, excellentem charitatem nihil pendere ſed ſola fide metiri omnia, quam qui eſt aſſecutus, parem in cælo dignitatem cum ipſa ſanctiſſima Virgine ſibi poterit fidenter polliceri. Atque ex his iam non magno negotio percipitur quantum ſit ponderis in illo ariete, quo hæc & alia multa vole-

Cicero de natura Deorum. libr. 1.

bas proſternere, idcirco videlicet ea eſſe reijcienda quia fuerunt in Papiſtarum Eccleſiis, vel Ethnicorum Synagogis, vel Philoſophorum ſcholis recepta. Vt enim ſolidè aliquid refellas, non ſatis eſt vocare Papiſticum aut Ethnicum. Multa enim fuerunt Papiſtarum, multa Ethnicorum inſtituta admodum præclara. Quanquam ego cur hoc Papiſticum aut Ethnicum appelles cauſam non intelligo. Si enim Ethnicum voces quod ab Ethnicis eſt factitatum, ita Ethnicum eſt arare, ſerere honorare parentes, pugnare pro patria, iuſtè, temperatè, continenter viuere, ædificare templa, venerari Deum, credere aliquem eſſe ſupremum rerum conditorem & rectorem. Iſtorum enim omnium, in Græcis Romaniſque hiſtoriis extant exempla perinſignia Quare ſi hic ſit verbi huius ſenſus, eſt quidem abſurdus & valdè iniquus. Cur enim magis Ethnicum dicas, quam Iudaicum, quam Mahumetanum, quam Chriſtianum, quam Euangelicũ, quando hæc iſtis ſimul omnibus ſunt communia· Imo quam diuinum & cæleſte, quum hæc in omnibus hominum generibus inſint à ſummo Creatore, qui hanc vim & naturalem ad hæc agenda facultatem pectoribus noſtris cum ipſo vitali ſpiritu infudit. Hæc enim (vt iam oſtendi) à natura veniunt non ab errore; à ratione non à ſuperſtitione, à ſemine diuino non à corruptione humana. Sin verò id potiùs ſit Ethnicum, quod à corrupta natura, à praua conſuetudine, ab infidelitatis origine fluxit, quod ita eſt Ethnicis proprium, vt illud Ethnici ſoli admittant, Iudæi, Chriſtiani, & Mahumetani reiiciant: Tum certè vt forma loquendi eſt ſanior, ita probatio tua eſt infirmior, quondam eorum quæ tu enumeraſti nihil eſt Ethnicum, quia nihil eſt hoc modo Ethnicorum proprium, præter illud vnicum quod tui Doctores ponunt, vt primam Euangelij ſui baſim. Nam ſola fides (vt ſupra oſtendimus) cum ratione, tùm diuina, tùm humana pugnat, vt proficiſci neceſſe fuerit ab authoribus ſenſu & ratione recta deſtitutis: & paucorum Ethnicorum, Epicuri (verbi gratia) & Epicureorum ita eſt dogma ſingulare, vt alij meliores Ethnici illud reſpuant, Iudæi reijciant, Chriſtiani damnent, Mahumetani abominentur. Atque hoc modo de Iudaicis vel Ethnicis, vel Papiſticis loquendum eſt, niſi prorſus inſanire, & omnia permiſcere atque confundere velimus. Quid enim ſtupidiùs quam vocare Iudaicum vt credas vnum eſſe Deum, Legem fuiſſe Moſi à Deo traditam, Prophetas fuiſſe diuinitùs inſpiratos: Quæ quidem Iudæi tenent, ſed & nobiſcum Turcis, & vobiſcum Chriſtianis tenent, idque ſanctiſſimè. Quid ergo Iudaicũ eſt? Quicquid Iudæi cæcitate & pertinacia occupati falsò ſentiunt

Chri-

Chriſtum non eſſe Meſſiam, Meſſiam nondum veniſſe, templum Salomonis ex ingentibus Smaragdis in fine mundi denuo eſſe conſtruendum, & quæ habent huius generis mendacia ipſorum ſectæ peculiaria, nobis improbata, vobis execranda. Et hæc pauca probè animaduerſa, iudicio probi Lectoris manifeſtè diluunt reliqua penè vniuerſa quæ in Alcorano vel ritibus noſtris inſectatus es. Quod enim certis & precibus, & horis in ſingulos dies Deum adoramus, quis obſecro probabili vel in ſpecie reprehenſione carpat? Quod Deum adoramus, eſt iuris naturalis, & præcepti diuini. Quod ſtatis temporibus precibuſque, eſt prudentiæ humanæ, & admodum laudabilis, ne libero cuiuſque arbitratui relictum à paucis obſeruetur, negligatur à pleriſque. Quod crebrò faciamus ſignum, eſt maioris pietatis, & externa teſtificatio nos eò frequentiùs in rerum diuinarum meditatione verſari. Quod Papiſticũ vocas, iam oſtendi quam ſit illud leue & friuolum, etſi enim ſimili more Papiſtæ vtantur, & rectè quidem, non tamen eſt illis magis aſſignandum quam nobis, nec nobis magis quam illis, quod neutri ab alteris viciſſim accepimus, ſed vtrique à Prophetis, ab Apoſtolis, à Deo ipſo. Statis enim horis in ſingulos dies orarunt Apoſtoli; ad eundem modum orarunt ante Apoſtolos Prophe-
Act. 3. & *ca.* 10. 30. tæ, & ante Prophetas ſacrificia matutina & veſpertina cum certis precibus offerenda, quę ſine magno ſcelere non poterant
Daniel. 6. omitti ipſe præſtituit Dominus. Eam verò legem ſibi indixe-
verſi. 10. runt primitiuæ Eccleſiæ Chriſtiani, non vt rarò & ſortuitò
Pſal. 118. orarent, curtis vnius horulæ quadrantibus; ſed vt orando mag-
verſ. 164. nam diei noctiſque partem in certa tempora diſtinctam conti-
Exod 29. nuarent. Quid ipſi vos? An non in congregationibus ve-
verſi. 38. ſtris quum dies Dominicus occurrit, definitum Pſalmorum numerum legendum, definitam orationum multitudinẽ Miniſtris è libro recitandam præſcribitis? An non grauiſſimas
Liber communionis Anglica. mulctas pecuniarias laicis impoſuiſtis, qui talium precum lectioni intereſſe recuſant? Quod niſi fieret an non putas populum veſtrum qui tota reliqua ſeptimana de Deo non multũ eſt ſolicitus, etiam illis feſtis diebus nihilò maiorem curam & cogitationem in rebus diuinis poſiturum? Non excutio inter nos animorum receſſus: tantum ea noto quæ ſunt in promptu. Ex quibus ſi iudicium faciendum eſt, colligitur populum veſtrum in prophanam Dei & Sacrorum neglectionem degeneraſſe, in quo ſex diebus nulla apparent externa pietatis indicia, & ſeptimo ad templa frequentes concurrunt, magis vt conſeruent pecunias, quam vt ſeruiant Deo. Turcæ autem qui ſola pietate, & diuini nominis reuerentia longè maiorem religionem vnoquoque die præferunt quam vos multis ſeptimanis; Non illi

quidem

quidem propterea arguendi ſunt, ſed vobis ad imitationem ſuſpiciendi, qui ab iis quos tantopere contemnitis tam longo interuallo ſuperamini. Quod ſi non orationes improbas ſed proſtrationes, reiicio te ad eos quos ſupra nominaui Prophetas, Apoſtolos; ad totum teſtamentum vetus & nouum, ad Patriarchas, ad Chriſtum ipſum quem hoc geſtu in precando fuiſſe vſum Euangelica hiſtoria teſtatur. Et quis modus vel cogitari poterit conuenientior? Breuiter ergo concluſum ſit (in rebus enim apertiſſimis quas neque tu niſi leuiter, & molli brachio preteriens attigiſti, diutiùs immorari nolo) quum Deus & corpore adorandus ſit & animo, tanquam corporis animiq́; creator & gubernator, illa oratio maximè eſt integra, & tùm diuinæ maieſtati, tùm humanæ imbecillitati maximè idonea, quæ vtrumque honorem & animo & corpore exhibitum complectitur. Vterque cùm in noſtra reperiatur, non poteſt ab eo redargui, qui quid ſit oratio ſeriò & maturè conſiderat. Veſtræ autem vel ſtationes, vel accubitus, vel deambulationes quas in maximis Liturgiæ myſterijs adhibetis, adeò ſunt prophanæ vt nihil omninò pietatis redoleant, cum noſtra autem ſanctimonia nonniſi periniquè comparentur.

Gen. 24. 52. Pſa 94. 6 Iud. 10. 1. Matth. 2. 11. & ca. 26. 39.

ARGVMENTVM CAPITIS IIII.

Quod certi Sancti, iiq́; certis in locis inuocentur oſtendit Michæas non magis eſſe iniurioſum Deo, quam quod à Sole, ſyderibus, terraq́, mariq́; certa beneficia corporalia nos percipere fateamur, Deus enim vt per illa corpora quædam corporibus, ſic per ſuos Sanctos multa corporibus & animabus beneficia confert. Eſtq́; ea fides & praxis Iudæorum & Chriſtianorum fidei in veteri nouoq́; Teſtamento valdè conſona.

CAPVT IIII.

DE Sanctorum interceſſione ſatis mihi dixiſſe videor, quum non ſolum Turcarum, nec ſolum Gentium, ſed antiquiſſimorum quoque Chriſtianorum morem fuiſſe oſtendi, vt per eorum ſiue viuentium, ſiue mortali hac vita functorum præſidium ad Dei gratiam poſtulandam confugeretur. Sed quoniam præter

generale

generale dogma improbatum, duo adiecisti particularia: alterum quod à diuerſis Sanctis petamus diuerſis calamitatibus remedia; alterum quod ad cer a loca peregrinantes hanc Sanctorum opem imploremus: De his duobus ſingulatim nonnulla dicenda ſunt. Poſito autem & conceſſo quod iam euidenter confirmauimus, Sanctorum interceſſione nos diuinæ beneficentiæ participes fieri; illa Sanctorum aliquorum in certis locis inuocatio magna ratione nititur. Non enim aliquam imbecillitatem fingimus in D E O, vel aſſingimus Sancto, quin & ille omnia poſſit, & per Sanctos omnibus in locis poſſit Sed vt in priore, quum per Sanctos D E V S operatur, in eo valdè elucet D E I bonitas & potentia: Sic in vtroque poſteriore, & quum ad certos Sanctos conuertimur, eoſque in quibuſdam celebertimis locis inuocâmus, magis in nobis accenditur zelus, pietas & deuotio. Quod quam rectè à nobis aſſeratur, & quam indignè à vobis tanquam D E O iniurioſum carpatur, ſedato & tranquillo mecum animo conſidera. Duo ſunt beneficiorum genera quæ ab vno D E O tanquam ampliſſimo bonorum omnium fonte ad nos emanant. Alia ſunt corporalia, alia ſunt ſpiritualia. Corporalia quæ quotidiè percipimus oculis, tractamus manibus, toto corpore perfruimur, & quibus mortalis hæc vita ſuſtinetur. Terra ſuppeditat fruges, paſtum beſtiarum, perennia flumina, varietates montium & vallium, viriditates camporum, propagationes vitium, fœconditas auri argentique venas, ſaxa ad ædificandum, ligna ad nauigandum, & reliqua innumerabilia, partim ad neceſſitatem, partim ad iucunditatem vitæ pertinentia. Nec mare nobis minus fructuoſum eſt quam terra, quod & tantam largitur piſcium multitudinem, & gemmis nobiliſſimis eſt fertile, & oportunitate nauigandi terras quanquam inmenſo ſpatio diſiunctas ita copulet & connectat, vt ea commoda quibus vna regio abundat exportando, & ea quibus altera eget inuehendo, ex vniuerſo mundo vnam quaſi Rempublicam efficiat. Cælum verò quod hæc ambitu ſuo continet quantum affert homini vſum & commoditatem? Quum aëris aſpiratione viuamus, temperamento elementorum corpus noſtrum conſtet, ſolis ſyderumque curſu dies & noctes diſtinguantur, eorum occultis viribus tepefacta & grauidata terra fructus omnes pariat, eſt enim Sol omnium rerum quaſi ſeminator & ſator, cuius appulſu & receſſu non ſolum dierum & noctium, ſed etiam hyemis & æſtatis fit viciſſitudo, cuius luce ſtellæ omnes illuminantur, cuius calore affertur

omnibus

omnibus quæ terra procurat, & maturitas gignendi & tempeſtiuitas. Quæ beneficia tam inſignia ſunt, & humano generi tam ſalutaria, vt terram, mare, cælum, ſtellas, multi propterea in Deorum numero habuerint, in eo quidem flagitioſè errantes quod harum rerum contemplatione ad altiorem diuinitatem non fuerint excitati: & quod eiuſmodi beneficia ab iſtis creaturis accipere ſe faterentur, nemo ſobrius eos vnquam reprehendendos putauit. Quanquam enim primaria iſtorum effectuum cauſa & fons ſit D E V S qui hæc ipſa cæleſtia & terrena corpora fabricatus eſt, & cui propterea multò magis iſti effectus aſſignandi ſunt quam cauſis medijs: Tamen quia D E I omnipotentis prouidentia illis hanc efficientiam ad noſtros vſus impreſſit, vt terra quædam funderet animalia, quædam mare, aër ſpirandi præbet facultatem, corpora ex elementis concreſcerent, omnia vitali ſuo colore foueret Sol, verum eſt ab iſtis creaturis vitam humanam huiuſmodi quæ numeraui commodis affici, & ita loquentem nemo (vt dixi) vel Philoſophus, vel Theologus coarguit aſſiduitate, nimirum quotidiana & conſuetudine oculorum hæc intuentium aſſueſcit quoque animus nullos illic curioſè exquirere, aut ſuſpicari ſcrupulos, vbi communis ſenſus tollit dubitationem, & experientia percipit veritatem, ratio autem facilis, & cuique obuia expedit diſtinctionem qua & D E O ſua reſeruetur integra Maieſtas, & tamen naturæ non negetur, quam ei Dominus noſter Ieſus Chriſtus largitus eſt efficacitas.

Intueamur iam ex altera parte beneficia ſpiritualia, quæ D E V S in animas noſtras non minùs cumulatè, & ſuis item mediis effundit. In eo ne nimis multa, & à conſpectu remotiora conſecter, illud præcipuum eſt, quod per Moſen legem voluntatis ſui explanationem nobis dedit: per Prophetas eandem legem clarius explanauit: per magnum Prophetam I E S V M, eiuſque Apoſtolos homines eandem legem ſceleratiſſimè tranſgreſſos, perfectiore diſciplina erudiuit, miraculorum virtute, & multitudine plurimorum, & animis & corporibus proſint, & operoſa prædicandi potentia ad veritatis cognitionem à Gentilitiis erroribus conuertit. Denique quod hoc opus, hanc fidem, hanc Eccleſiam perfectam poſtquam hominum improbitas deſtruxerat, per Mahumetum & qui eum ſequuti ſunt Prophetas ad nouam quandam integritatem in Aſia Africaque reſtaurauit, & (quoniam illud video tibi placere, nec ego admodum repugno) eandem ipſam per Papiſtas in Europa dirutam, per Martinum Lutherum, & Zuinglium aliquantiſper refecit & reparauit. Si iam

aſſera-

aſſeramus hos Prophetas veritatis nos cognitione illuſtraſſe, depuliſſe tenebras quibus priùs occæcati tenebamur, purificaſſe mentes, multorum corporibus mortuis vitam corporalem, omnium animis quos ad Dei cultum deduxerunt ſpiritualem vitam contuliſſe. Ecquis reprehendere poterit niſi Momus aliquiſ, vel potius Zoilus Momo longè peruerſior & importunior? Neque enim vt Momis Veneris ſandalium, ſed Prophetas & Apoſtolos, ipſumque Dei ſpiritum cogetur inſectari: quum Paulus gloriatur ſe Corinthios Deo genuiſſe, ſe fuiſſe eorum Patrem, architectum; Galatas ſe parturiiſſe & ſaluaſſe: Chriſtus autem adiiciat Apoſtolos eſſe lucem mundi, ſalem terræ, fundamenta Eccleſiæ, Patres fidelium. Quibus verbis vel perſpicuè aſſeritur, vel clarè pronunciatur Apoſtolos eam hominibus intrinſecam & ſpiritualem lucem, formam, & vitam tribuere, quam externam & corporalem accipiunt à Sole, archirecto, patre & matre, plantæ, ædificia, liberi. Neque verò in vlla parte veteris Teſtamenti manifeſtiùs habetur quod *terra germinet herbam virentem, quod ſtellæ illuminent terram, aquæ producent piſces*; Quam quod *Apoſtoli remittant peccata, aperiant regnum cælorum, claudant, ſoluant, ligent, per impoſitionem manuum conferant Spiritum ſanctum, dent ſanitatem, eijciant dæmones, mundent leproſos, curent infirmos, & ſuſcitent mortuos*. Illa ſunt opera Dei per naturam, iſta per gratiam, illic vis ineſt rebus inanimatis, ſed à Deo inſita: Hic virtus ineſt Apoſtolis & viris ſanctis, ſed ab eodē Deo donata. Si in altero ſcripturis credimus de eo cuius effectum oculis videmus, in altero dubitamus vel negamus, quia ſenſus experientia deficit: quid eſt manifeſtiùs quam nos nec illa credere quia Deus in Scripturis ſic eſt loquutus, ſed quia ſic oculi nobis in quotidiana corporum generatione annunciant; hoc eſt, oculos corporis habere, oculos mentis & fidei non habere, nec credere Deum eſſe creatorem rerum, ſed opinari tantum. Neque enim fides eſt vbi ſenſibus aliquid comprehendimus, vel ratione concludimus, ſed vbi Deo loquenti pleniſſimo mentis aſſenſu credimus, & eius verbo ſine vlla dubitatione firmiter adhæremus. In prima & puriſſima Eccleſiæ infantia fideles quando vel animis, vel corporibus malè erant affecti, varia in loca ad Apoſtolos excurrebant vt remedia conſequerentur. An tu hoc profectum putas à ſuperſtitione vel pietate? Poterat aliquis veſtro more cauillari Deum eſſe potentiæ infinitæ, eius bonitatem non fuiſſe ad Apoſtolorum perſonas aſtrictum, cum vbique æqualiter præſentem, vbique purè inuocantes exaudire, vbique animos intueri, vbique calamitoſis ſuccurre: ſignum eſſe diffidentiæ quod quis à Deo ad homines, à creatore ad creaturas, ab vno loco ad alium vagare-tur.

1. Cor. 3. verſ. 10. & ca. 4. verſi. 15. 2. Cor. 12. 14. Gal. 4. 19. Iacob. 5. verſi. 20. Matth. 5. v. 13. 14. Io. 1. 42. 1. Corint. 4. 17. Matt. 16. v. 19. & c. 18. v. 18. Ioan. 20. verſi. 23. Actor. 8. verſi. 17. & ca. 28. verſi. 8. Mar. 10. verſic. 8.

tur. Populare eſt hoc genus declamandi, & procliue eſt cuius multa in hanc ſententiam coaceruare. Sed non minus promptũ eſt refellere ex vera ratione & perpetua conſuetudine ſcripturarum. Nam cum Thabita *plena operibus bonis & eleemoſynis quas faciebat* mortẽ obiiſſet eamq; ad vitã reuocare valdè cuperent *Diſcipuli* non ſe continuerunt loco vbi iacebat corpus exanime, vbi tamen Dei præſentia & omnipotentia non deerat, nec argute diſputabant Deum ſi vellet poſſe vitam reſtituere, ſi nollet fruſtra homines aduocari, aut eorum expectari ſubſidium, ſed ſtatim *miſerunt duos viros ad Petrum, rogantes vt veniret ad eos: Quem vbi veniſſet duxerunt in cænaculum, & circunſteterunt flentes: & denique miſericordia motus Petrus ponens genua orauit, & conuerſus ad corpus dixit Tabitha ſurge, quæ mox aperuit oculos ſuos*. & Petrus quanquam eſſet incredibili humilitate & ardentiſſimo diuinæ gloriæ propagandi zelo, nec ignoraret eam ſibi facultatem eſſe, non à ſeipſo ſed diuinitùs tributam, hoc tamen factum ſuum eſſe, non diſſimulauit, quin potiùs omnibus teſtatum eſſe voluit, *quare & dans Tabithæ manum ſuam* ſic *eam erexit: & cum vocaſſet Sanctos* & Sanctas ita demũ ills *aſſignauit Tabitham viuam*.. Cùm Chriſtus & Apoſtoli in Iudea morabantur, & ea miracula patrabant quæ in hiſtoriis Euangeliorum legimus, poterat quidem Deus & per illos & ſine illis in diſiunctiſſimis Aſiæ, Africæ, Europæ, & Americæ regionibus eadem beneficia hominibus præſtitiſſe, nihil enim Apoſtolorum virtus Dei potentiæ adiecit, nihil amplitudini detraxit. Neque tamen vel ſine illis Deus eiuſmodi miracula confecit, vel per eos erga alios oſtendit, quam qui ad eorum perſonas concurrerent, fimbrias veſtimentorum attingerent, & per ſe, vel per amicos eorum opem efflagitarent, veſtium palliorum, interularum partes aliquas ſibi compararent aut alias quamuis leuiſſimas reculas illorum tamẽ tactu corporum tanquam ſanctificatas acquirerent, & cum opus eſſet ad vſus ſuos applicarent. Vnde hiſtoria Apoſtolica diligenter annotat, quum valdè aucta Hieroſolimis fuiſſet *credentium multitudo virorum & mulierum*, in hac egregiè eluxiſſe eorum fidei claritatem & vigorem, quod *eiicibant in plateas infirmos, & ponebant in lectulis & grabatis, vt veniente Petro, ſaltem vmbra illius obumbraret quemquam illorum, & liberarentur ab infirmitatibus ſuis*. Quid alij per alios Iudææ vicos diſperſi & variis morborum generibus laborantes? Num ſuis ſe domibus continebant, Dei bonitatem & potentiam vbique ſe diffundentem prætexentes? Imò *concurrebat* (inquit hiſtoria ſacra) *multitudo vicinarum ciuitatum Ieruſalem afferentes ægros & vexatos à ſpiritibus immundis, qui curabantur omnes:* qui ſi domi fuiſſent commorati

Actor 9. verſ.36.

Ibidem.

Ibidem.

Matt.4. v.24. ca. 9.20. cap. 14.36. cap.8.8. 13, &c. Acto.19. verſ 12. Actor.5. v.14.15.

Ibidem.

morati non magis probabile eſt fuiſſe curandos; quam calefaciendum eum qui frigore rigens ad ignem non accedit, aut à morbo liberandum, qui periculoſè ægrotans non accerſit medicum, fuit enim hæc medicina quoque, diuina quidem & non naturalis: & naturali vel Galeni, vel Hippocratis, vel Machaonis, aut quiſquis fuit in illa ſcientia illuſtris, longè fortior & efficacior: in hoc tamen cum naturali conueniens quod vtrumque Pharmaca quædam præſcribat, vtrumque eorum ad partes affectas applicationem requirat, neutra hominibus otioſis & de ſalute recuperanda minimè satagentibus medeatur. Vnde pulcherrime recenſetur in eadem hiſtoria Deum mira-
Ibid.cap. biles curationes feciſſe *per manum Pauli* ita vt etiam *ſuper lan-*
19.v.11. *guidos deferrentur à corpore eius ſudaria, & ſemicinctia, & recedebant ab eis languores & ſpiritus nequam egrediebantur.* Tam mirabilem virtutem hauriebant à corpore Pauli ſudaria, eamq; ad illorum beneficiū exercebant, ſed tum cum *ſuper languidos eſſent poſita* nō quum in ciſtis iacerent obuoluta. Eamq; fuiſſe tritam in populo Dei cōſuetudinem demōſtrat Eliſeus, qui filio Snuamitidis mortuo volēs vitā reſtituere, tradidit famulo Giezi *Ba-*
4.Reg.4. *culum ſuum* eique mandauit *vt poneret ſuper faciem pueri*: & licet
verſ.29. effectus reuiuiſcendi non ſit conſequutus donec Elizeus ipſe veniret, tamen Prophetæ egregij factum oſtendit hunc morem fuiſſe admirandis illis Dei ſeruis vſitatum. Et quod Ieſus dicit
Luc.4. huius Elizei temporibus *multos fuiſſe leproſos in Iſrael, & ne-*
verſ.27. *minem fuiſſe mundatum niſi Naaman Syrum*: Idcirco videtur potiſſimum contigiſſe, quia Iſraelitæ ad infandam ſub impiis Regibus idololatriam delapſi magis ſuam ſalutem neglexerant quam prophani Gentiles: ideoque vel propter infidelitatem, vel propter ignauiam ſanitatis recuperandæ cauſa, eos labores nolebant ſuſtinere, quos Syrus iſte à remotioribus Syriæ partibus Samariam vſque profectus libenter ſuſcipiebat. Sed ſentio me nonnihil deflexiſſe de curriculo quod mihi propoſueram. Quum enim primum de Sanctis, deinde de locis dicere cogitaueram, pauló negligētius dum primum explico ſecundum cum eo confudi: Et tamen queſtionis veritati, vel eius declarandæ perſpicuitati, perparum aut fortaſſe nihil omnino error hic officerit. Nam cum locis perſonæ, & cum perſonis loca ita ſunt colligata vt laborioſum fuerit alterum ab altero ſecernere. Et qui ad ſingulares perſonas horum beneficiorum gratia accurrerunt, certis in locis perſonas illas adierunt. Et quæ hic narramus vniuerſa, ad paucorum Apoſtolorum vel Prophetarum perſonas reſtringuntur, & ad particularia loca in quibus illi verſabantur, vt dum alterum proſequor, vtrique mihi ſatisfeciſſe videor.

ARGVMENTVM
CAPITIS QVINTI.

SAmuel vrget quod hæc Sanctorum certis in locis inuocatio abducit homines à Deo ad creaturas: Et quod primorum Chriſtianorum in Eccleſia primitiua ad Apoſtolos viuos pro beneficiis accipiendis concurſus non ſuffragatur Turcis qui peregrinantur ad homines mortuos, atque falſo illic Sanctum aliquem credu. vbi nec anima eius eſt, ſed ſolum cadauer, & ſæpè nec cadauer, ſed vix minutiſſima cadaueris pars. Contra probat Michæas ex hiſtoria Naamannis Syri tali Sanctorum inuocatione nihil decedere de honore Dei, opinionem autem Euangelicorum, hoc improbantium inde oriri, quod Sanctos hac mortali vita defunctos non credant meliùs & perfectiùs viuere apud Deum, qua in re declarat fidem Euangelicorum eſſe nequiorem fide Gentilium, animámque hominis & in hac vita, & in altera magis abiici ab Euangelicis quam à Paganis, quia illi cum antiquiſſimis Chriſtianis credebant ſeparatam à corpore magis, quam in corpore viuere & vigere, & hominibus in hoc mundo prodeſſe: Euangelici autem vt primum à corpore ſeparantur, animas, vel omninò interire, credunt, vel quod idem valet nihil ſentire, ſed ſomno æterno vna cum corpore ſepeliri.

CAPVT QVINTVM.

SAMVEL.

ALIQVID fateor probant rationes iſtæ: ſed tamen quæſtionem penitùs ita non expediunt quin aliquæ ſemper difficultates hæreant. Neſcio enim quomodo mihi ſemper videtur iſta ad Diuos percurſatio aliquid de Dei vel poteſtate, vel bonitate abſtrahere, & ad creaturas transferre, & proptereà animos colentium à creatore ad crea-

turas auertere. Deinde magna eſt inter primos Chriſtianos & vos Papiſtaſque differentia. Illi enim conuolarunt adeò frequenter ad Sanctos viuos, vos autem ad vita defunctos. Illi adeò cupidè attigerunt veſtimenta viuentium; vos veneramini cadauera & putrida oſſa mortuorum. Illi denique loca frequentarunt vbi præſentes erant Sancti: Vos concurritis ad loca vbi nulla talis eſt Sanctorum præſentia. Veſter enim ille magnus Caramannorum Sanctus, ibi non eſt vbi eum vos inquiritis. Si enim vir bonus fuit eſt fortaſſis in cælo, ſi malus eſt certò in inferno. Siue bonus ſiue malus fuerit, vbicunque eſt, certè in illa Caramanniæ loco non eſt, quem vos tam crebris peregrinationibus venerabundi conteritis. Finge autem ibi ſeruari mortuum illius hominis corpus, exangue certè corpus non magis vocari poteſt nomine Sancti, quia lignea aut lutea eiuſdem imago multò minus pars aliqua corporis à toto ſeparata. Quod ſi dixeris Sanctum illum aliquando corpore conſtitiſſe, & hoc vel brachium, vel pedem fuiſſe Sancti eius, partem non contemnendam ne ſic quidem Sanctum appellaueris partem hanc niſi eodem argumento arboribus, domus, aut nauis, & velleribus ouium, veſtis tuæ nomen velis attribuere, eo quod ex arboribus domus & naues, & ex velleribus ouium primum pannus, & deinceps veſtis tua fit confecta. Quo argumẽto commodũ nõ mediocre preſtabit patrifamilias ſi quis domum eius diſturbaret, quoniam pro vna multas ei fabricaturus eſt, ſi & cæmentum, & lutum, & lapides, & ligna & rudera & quæcunque ad domum conficiendam ſunt neceſſaria, poſt eandem euerſam totius vini & appellationem conſequantur. Nam perrarò vobis integra Sanctorum veſtrorum corpora ſuppetunt, ſed exigua tantum fruſtula, verbi gratia, oſſa, brachia, carnium & tales quiſquiliæ, imò vt plurimum minutiora talium quoque partium fragmenta. Idem enim de vobis ſuſpicor, quod de Papiſtis noui, quorum reliquiæ ferè omnes ſunt iſtiuſmodi. Quæ autem ratio patitur vt Sanctum aliquem dicamus eſſe tali loco præſentem, propter minutam aliquam corporis ſolius particulam illic ſuperſtitiosè reconditam, magis quam abſentem propter reliquum corpus totum abſens, & vel in mari à piſcibus, vel in terra ab ignibus conſumptum? Quo genere mortis plurimi veterum Martyrum interierunt. MICHAEAS. Idem ferè omninò ſaxum voluis & reuoluis, Samuel, nec noui aliquid texis, quod non ſit iam antea luculenter diſſolutum: niſi quod illa de viuorum & mortuorum, præſentium & abſentium, partis & totius differentia, homini ignaro ſpeciem fortaſſe præbeant alicuius acuminis & ſubtilitatis. Sed facilè & nullo negotio hæc refellun-

tur omnia. Nam de honore Dei imminuto vel ad creaturas tranſlato, nihil opus eſt quicquam adiicere quia nihil fingi poteſt contra nos Sanctorum patrocinio confidentes quod non æquè conueniat in primos illos Chriſtianos ad Chriſtum, ad Petrum, ad Paulum, ad quemuis ex Apoſtolis vel Prophetis confugientes: quod non itèm in omnes vbique homines, Turcas, Mahumetanos, Perſas, Chriſtianos Euangelicos cuiuſcunque generis conueniat qui ea beneficia idololatricæ iuxta hanc Theologiam creaturis cæli terriique non verentur aſcribere quæ Dei ſolius liberalitate nobis impartiuntur. Neque tu, Semuel, vllam reperies diſſimilitudinem cur hoc ſit licitum, quod quia vſitatum non vis reprehendere, ſi alterum ſit nefarium, quod propter rei inſolentiam, quamuis eadem ſit ratio, recuſas admittere. Eodem nimirum tecum argumento commotus (opinor) Rex Iſrael, quum ad eum veniſſet ille quem dixi Naaman, & per eum poſtularet à lepra curari, mirum in modum attonitus. *ſcidit veſtimenta ſua*, & exclamauit, *nunquid Deus ego ſum. vt occidere poſſum & viuificare & curare hominem à lepra?* putauit nimirum, aut ſaltem præſeferebat magnum diuinæ gloriæ zelum: hoc eſſe diuinæ maieſtatis opus proprium, ideoque ab eo ita poſtulandum, vt ſine eius iniuria ab homine non poſſet expectari. Quid autem Elizeus Propheta? *Veniat* (inquit) *Naaman ad me: & ſciat eſſe Prophetam in Iſrael.* Ad quem cum acceſſiſſet, *vade* (inquit) *& lauare ſepties in Iordane, & recipiet ſanitatem caro tua atque mundaberis.* Longè alia eſt ſententia Sanctiſſimi Prophetæ, alia nequiſſimi & flagitioſiſſimi Regis. Et tamen hic idololatra in ſpeciem loquitur multò demiſſiùs & religioſiùs, Propheta autem elatè magnificè & cum minore Dei reuerētia. Sed reliqua hiſtoria pulcherrima eſt, & ad inſtitũ noſtrũ valdè accommodata. Nulla enim altiori ratione, ſed communi ſenſuum & eorum quæ oculis quotidie vſurpamus iudicio ductus nobilis ille Syrus idem ferè apud ſe meditabatur & ruinabat, quod veſtris Concionatoribus ſemper eſt in ore. Iudæorum Dei potentiam admirabilem audiuerat: eiuſque nomine inuocato res maximas confici poſſe credebat: at quod eum Propheta ad contemptiſſimum Iudeæ flumen ablegaret, quo multa ampliora, & pleniora, & puriora, & ſalubriora, & quibuſcunque naturæ qualitatibus ornatiora ſuppetebant in Regno Syriæ. Quodque in eo ſuperſtitioſam ſepties lauandi ceremoniam præſcriberet, hoc verò magicas præſtigias ſapere putabat, & iam eum adeò longinqui itineris ob effectum tam improbabilem ſuſcepti pœnitere incipiebat. Sic nimirum apud ſe diſputabat, *putabam quod egrederetur ad me Propheta,*

4.Reg.5.

Ibid.v.5.

Ibid.ca.3. v.13.14.

4.Reg.5. verſ.11.

4.Reg.5. verſ.11. *Propheta, & ſtans, inuocaret nomen Domini Dei ſui, & tangeret manu ſua locum lepræ, & ſic curaret me.* Quid eſt autem in illo Iordanis riuulo ſupra naturalem aliorum fluminum bonitatem eximium & ſingulare? *Nunquid non meliores ſunt Abana, & Pharphar fluuij Damaſci omnibus aquis Iſrael, vt in eis tantum lauer & munder:* quaſi reliquæ omnes Diis iratis, genioque ſiniſtro naſcerentur, hæ autem ſolæ fortunato ſiderum concurſu & aſpectu in fœlicioris terræ viſceribus generatæ, eam contineant medicam ſanandi virtutem quæ eſt reliquis fluminibus toto Syriæ tractu denegata? Cæterum poſtquam Ibid. contra perſuaſus à famulis *deſcenderat & lauerat in Iordane ſepties iuxta ſermones viri Dei; reſtituta eſt caro eius ſicut caro paruuli, & mundatus eſt.* Hæc breuis hiſtoriola non ſolũ perſpicuè veritatem huius doctrinæ complectitur, ſed etiam & hæc tua argumenta, & multò plures tuorum fratrum cauillationes elegantei refutat. Abducimus hominum mentes à Deo & traducimus ad creaturas. Ita obiiciebat nefarius Idololatra, at contra prædicabat vir & Propheta Dei. Homines hac doctrina mouentur ad longinquas terras peragrandas, ad labores non neceſſarios. Ita nimirum vt Naaman ab extremis Syriæ finibus Samariam vſque profectus eſt & à Samaria rurſus mittitur ad Iordanem, & propter hoc iter à Propheta, ipſoque Ieſu commendatur, Selectionem locorum facimus, & alia aliis præferimus? non aliter quam Propheta Iordanem Pharphari & Abanæ, & vniuerſis fluminibus Syriæ. Illud ſaltem negandum non eſt immenſam diuini nominis amplitudinem hac ratione coerceri & tanquam in piſtrinum compingi, quaſi ille non poſſet liberare niſi creaturarum adiumentum acceſſerit. At quid Deus poſſit facere alia eſt quæſtio; poteſt quidem omnia: idque non minus expeditè ſine creaturis quam earum opera, vt etiam poteſt terram illuſtrare ſine ſole, & irrigare ſine fluminibus. At ſi quid velit Deus, & quid ſoleat quæris, aliter reſpondendum eſt, non ſolere eum hæc beneficia præſtare niſi creaturarum adminiculo: Vt neque Naamanum ſanauit niſi per Elyſeum, & etiam per Iordanem, & deinde per lotionem in eius aquis, eamque certo numero repetitam. Denique ex hac vna hiſtoria conuincitur, & ad certos homines pro beneficiis maximis obtinendis accurri poſſe ſine vlla idololatriæ nota, & in illorum ope ſpem & fiduciam collocari nihil imminuto Dei honore vel noſtra in illum confidentia: & ad certum opus alligari poſſe ſine ſuperſtitione, & ad certam operandi formam ſine magica ſuſpicione; Et denique ad certa loca, ſine quantulacunque impietate: Quum Syro huic ſolæ Iordanis aquæ ſanitatem reddiderint

eam quam omnes Syriæ fluuij non potuerant præbere, non ſi ſimul adiunxiſſet immenſa Nili, Danubiique aut Tigris & Euphratis flumina. Quibus hoc ad extremum addatur, tuam opinionem quam ita venditas tanquam ſanctiſſimam & Euangelicam, eſſe Paganam & impiam, vt hic animaduertis: meam verò eſſe Propheticam, & Chriſtianam, & diuinam; hoc eſt, à Propheta, à Chriſto, à Deo ipſo approbatam, id quod hiſtoriæ iſtius circunſtantiæ declarant. Illud vnicum ex hac narratione probabiliter colligere potes (quod ego facile concedam) improbe fieri ſiquis ad idololatras, ad Pſeudoprophetas & improbos homunciones pro iſtiuſmodi rebus impetrandis profugiat, hoc eſt enim perinde ac ſi à pumice expectes aquam, & ab arena frumentum. Et iure Rex Iſraeliticus ad talis poſtulati mētionem obſtupuit, neque enim Deus talibus hanc inuſitatam gratiam ſolet elargiri. Et huius generis quædam audiri à Pſeudoeuangelicis in Polonia, Germania, Sabaudiaque infœlici exitu tētata. Cæterùm à veris Dei famulis hæc attendere, à Moyſe, ab Elia, ab Eliſeo, à Petro, à Paulo. Hoc Dei & boniꝰati, & prouidentiæ valdè eſt conſentaneum. Quod non male notauit Caluinus veſter, qui aptè hanc totam controuerſiam paucis ad hunc modum concluſit. *Etſi ſolus Deus inuocandus ſit, licet tamen homines ad opem nobis ferendam implorare. Quum inuocamus Deum, teſtamur nihil nos aliunde boni expectare, nec alibi nos collocare totum noſtrum præſidium. Interea tamen auxilia quoad nobis promittit, facultatémque quàm hominibus (Sanctis) nos adiuuandi contulit, quærere fas eſt.* Hæc ſumma eſt eorum quæ hactenus à me dicta ſunt. Atque hæc vna diſtinctio rectè animaduerſa finem imponat inanibus multorum clamoribus, qui ſine ingenio, ſine ſenſu, Dei inuocationem tolli inuocatione Sanctorum vaticinantur: Ac ſi hæc duo diſparata eſſent & extremè contraria quorum vnum ab altero deſtrueretur, quum ſint potiùs cognata & finitima quorum alterum ab altero inferatur & confirmetur. Sequitur in eodem loco. *Homines non aliter imploramus niſi quia beneſaciendi facultate eos inſtruendo beneficentiæ ſuæ Miniſtros nobis quodammodo deſtinauit Deus, quorum per manus nos adiuuare, & quæ apud illos depoſuit ſubſidia erogare nobis velit:* Ergo miranda illa ſupra naturæ conditionem beneficia quum tribuunt Sancti, verè quidem tribuunt: ita tamen vt ipſi à Deo recipiant, non aliter quam ſtellæ lucem præbent mundo quam ipſæ mutuantur à Sole: Et ramus humorem ſubminiſtrat buccis ſed quem haurit à radice. Neque illud

1. Cor. 12. v. 4. 7.

Calu. in Catech. cap. de oratione.

eſt in Theologia magis contra gloriam Dei, quam hoc eſt in Philoſophia contra ordinem naturæ: Et quæ contra hanc ſententiam a veſtris diſputantur, verba ſunt & friuolæ potius nugæ ſoj h.ſti,æque captiones, quam rationes vel ſpeciem probabiles. Si quidem homines adeo ſtupidi eſſent & agreſtes, vt in his commoditatibus defixi mente ſua altius non aſſurgerēt, ſed ſolem ipſum, ſtellam, terrā, mare à quibus hæc commoda percipiunt eos eſſe putarent vt à quibuſdam Paganis factum eſt. Vel ſi Prophetas aut Apoſtolos hæc operantes ad diuini nominis,& honore communionem attollerent, quale quid in Apoſtolica hiſtoria legitur, vbi Lyſtris Aſiæ quadam ciuitate de Paulo & Barnaba quod claudum quendam ex vtero matris ſanaſſent, Populus exclamauit *Dy ſimiles facti hominibus deſcenderunt ad nos. Et vocabant Barnabam Iouem, Paulum verò Mercurium: Sacerdos quoque Iouis tauros afferens & coronas cum populo volebat Sacrificare*: Hoc quidem loco pro Dei gloria contendere, & veſtro more Dei maieſtatem à creaturis ſecernere, tempeſtiuum eſt & laudabile. Cæterùm apud nos Turcas, vbi Dei ſimpliciſſima vnitas & eius immenſa ſupra creaturas omnes, poteſtas ipſis pueris & mulierculis eſt notiſſima. Hæc prædicare, perinde eſt ac ſi quis per ciuitates noſtras concionaretur magna ſolicitudine cauendum eſſe, ne homines ſolem qui æſtate terrā fructuoſam reddit,& ignem qui hyeme frigora depellit & nos calefacit, Deorum loco habeat: quoniā iſta beneficia non à ſole & igne vi ſua, ſed à Deo per ſolem & ignē creaturas ſuas nobis impartiantur. Neque ſanè ego de Catholicis veſtris aliter poſſum ſentire. Non negauerim alia eſſe apud eos corrupta. Cæterum hanc tam craſſam idololatriam in homines ingenioſos & prudentes poſſe cadere mihi quidem non fit veriſimile: qui ſcio ex ipſis Gentilibus pleroſque omnes alicuius doctrinæ & iudicij ab hac inſania abhorruiſſe. Et Iudæi quamuis olim ad idololatriam valdè erant procliues, vt qui viliſſimas creaturas diuinis honoribus afficiebant, tamē temporibus Meſſiæ à quadam piſcina feſtis tantum diebus per miniſterium angeli mota, admirandum morborum alias incurabilium ſanationem expectabant & conſequebātur, ſiue vlla leuiſſima ſuſpicione, quod idcirco piſcinam, aut angelum, aut tempora feſta, loco Dei idololatricè venerarentur. Venio iam ad firmiſſimū præſidium qui in hac noſtra fide refellenda niteris, & nos à primis Chriſtianis ſeparas, quod videlicet nos colamus mortuos, illi coluerint viuos, & ab hominibus viuis illam opem petierint, quam nos poſtulamus à *mortuis*, & in hoc *mortuorum* nomine inculcādo mirificè vobis placetis, hinc clamat Melanchthō *Ethnicum eſſe morem inuocare mortuos*. Lutherus, *mortuos ſic ... dormire*

Acto. 14. verſ. 11.

Ioan. 5.

Melanct. locis commun cap. de inuocatione & prædicatione.

dormire vt prorſus nil ſciant nec intelligant, ideoque ſtultiſſimum eſſe ab eis auxilium rebus noſtris expoſcere. Caluinus & Muſculus *nullum eſſe nobis cum mortuis commercium*. Et tu ſemel atque iterum præſtiſti hunc eſſe errorem maximè intolerabilem, nec quicquam fuiſſe in Paganorum impietate ſtupidius. Sed vide, Samuel, quantum inter nos interſit. Ego ſanè cum multa in Alcorano aduerterim egregia propter quæ Euangelio veſtro plurimum ſit anteponendus, tum neſcio an aliquid vel nos retineamus diuinius, vel vos condemnetis flagitioſius, quam hunc Sanctorum cultum. Neque hoc dico æſtu contentionis abreptus quo tibi vehementiùs contradicā, ſed euidenti veritate commotus: cuius rei iudicium ne tibi quidem committere verebar, ſi eam placidè & moderatè expendere volueris. Perſpicies enim Euangelium tuum, tota quaſi mole & impetu ſuo ad manifeſtum Atheiſmum ruere. Id vt intelligas paulò altius diſputationis exordium ſumendum eſt, neque tamen ego te ad arcanam Theologiam, ſed ad communis naturæ, & rationis principia deducam, vt cum tui Doctores nos Paganis ſtupidiores criminentur, tu aduertas an non hoc iſtorum Euangelium verè ſit Papaniſmus, quinimò Paganiſmo ſceleratiùs, & Deo hominique magis aduerſarium. Illud itaque mecum fateberis mundū hunc vniuerſum hominis cauſa fabricatum, cuius vſibus terra, mare, elementa, ſolis, ſyderumqne ortus & occaſus, & reliquæ cælorum conuerſiones inſeruiunt. Deinde nec illud inficiabere, hominem cum ex duabus partibus conſtet anima & corpore, alteram eſſe mortalem, alteram æternam; & hanc illa longè præſtantiorem. Animam ergo hominis omnium in mundo creaturarum diuiniſſimam, vide mihi quemadmodum tui abiecerint, & quantā in ipſis eſt prorſus extinxerint. Ea duobus modis cōſideratur, vel vt eſt cum corpore colligata vel vt eſt ab eodem diſtincta. In corpore quamuis tota vbique eſt, neque verè diuidi poteſt, tamen explicationis gratia in tres vel partes, vel potentias diſtribuitur, quarū princeps quæ eſt ratione prædita communi Philoſophorum ſententia in capite tanquam arce collocatur reliquarū rectrix & moderatrix vt temperet facultates iraſcendi & potiſſimum concupiſcendi quæ inferioribus corporis membris reſidens belluæ inſtar ad voluptates carnales ſuo motu impellitur. Hanc vos principalem animæ partem ex qua homo hoc habet vt vocetur homo non beſtia, quæ domina & regina eſt omnium actionum humanarum, lux & lumen vitæ quam à diuina natura libatam non omino ſine cauſa putarunt Philoſophi, & propter cuius prærogatiuam hominem paruum quendam Deum exiſtimarunt, hanc vos rationem libidini, hoc eſt, potentiæ belluinæ quacum

Luther. tom. 4. in Eccleſiaſt. ca. 9. v. 5.
Calu. Inſtit. lib. 3. cap. 20. §. 24.
Muſcul. in locis commun. ca. de Decalogo. præcep. 5.

feris immanibus conuenimus, conſtringendam dediſtis, eamq́; omni libertate & electione bonum appetendi, & eligendi deſpoliantes, & inuictam libinis potentiam, indomitamque neceſſitatem conſtituentes ita afflixiſtis, vt libidini non p.æſit ſed pareat, ab eaque trahatur & rapiatur captiua, quo effrenata cupiditas inclinat, non quo ratio velit. Quid dico *quo velit*, cum omninò velle non poſſit, nec voluntatem vllam habeat magis quam malleus, aut inſtrumentum artificis inanimatum. Hæc eſt vobis authoribus miſerrima animæ condirio adhuc in corpore exiſtentis, vt à ſuo deiecta principatu turpiſſimam ſeruitutem ſeruiat. Cum enim ea libidini tanquam domina ancillæ, tanquam Sara Agari debuerit imperare, vos contra libidinem liberam & ſolutam volitare feciſtis, eique rationem captiuam catenis Stoicorum fatalibus implicitam ſubieciſtis. Sed age hæc ſit infœlicitas animæ in hoc terreno ſtatu laborantis, depreſſam enim pondere corporis eiuſque ſordibus inquinatam,

Luthe. de ſeruo arbitrio.

Et terreni hebetant artus, moribundaq́; membra:

neque perfectionem ſuam adipiſcitur, quandiu

Corporeis clauſa eſt tenebris & carcere caeco.

Virgilius Æneid. 6.

Cæterùm poſtquã iuſſu Dei ex *his corporum vinculis tanquam è carcere ſuo euolauerit* (vt ſanctè loquitur diuinus ille Plato) tum demum exerit ſuam diuinitatem, & explicat illas egregias facultates, quæ prius terrenæ cõcretionis mole iacebãt cõpreſſæ. Atqui hic rurſus vide incredibilem Magiſtrorum tuorum peruerſitatem: Hoc enim loco quando animæ longè maiorem & perfectiorem quam prius vim, energiam, operationem tribuere debebant, tum eam iſti contrà omni ſenſu & intelligentia ſpoliarunt, & quaſi homo nihil eſſet aliud quam corpus, & cum corpore anima quoque moreretur, nihil niſi mortuos ſonare & reſonare didicerunt, in eo omnibus Philoſophis qui animam putarunt immortalem abiectiùs atque impuriùs de anima tùm ſentientes, tùm prædicantes: Pulcherrimè enim admonet Publius Scipio filium ſuum Africanum: *Tu enitere, & ſic habeto, te non eſſe mortalem, ſed corpus hoc, neque enim is es quem forma iſta declarat: ſed mens cuiuſque, is eſt quiſque, non ea figura quæ digito demonſtrari poteſt*. Illudque Pithij Apollinis præceptum: *Noſce teipſum*, præclarè expoſuerunt antiqui *eo præcipi non vt membra noſtra aut ſtaturam figurámue noſcamus. Neque enim nos corpora ſumus, neque ego hæc tibi dicens corpori tuo dico, ſed animo. Ab animo tuo quicquid agitur, id agitur à te.* Et tanquam magna obſeruatione dignum doctiſſimus vir oſtendit, non ſolum præſtantiores Philoſophos Socratem, Pithagoram, Platonem; ſed ipſos quoq; Poëtas manifeſtè exiſti-maſſe,

Plato in phædone ſiue de anima.

Cicero in ſomnio Scipionis

Cicero Tuſcu. 1.

maſſe, & ſcripſiſſe hominem nihil aliud eſſe quam animam, & cum iiſdem Philoſophis ſentire *corpus eſſe quodammodo carcerem animæ, ideoque eos corpus viuentium ſemper appellare δεσμὸν.* Plutarch. lib. de Homero. Hoc illi fundamento inſiſtentes, Heroes egregios hac vita defunctos, & corporis vinculis liberatos, non eſſe mortuos, ſed efficacius perfectiúſque viuentes colligunt, quemadmodum homo quiſque ſuis muneribus expeditus fungitur, poſtquam è carcere quo tenebatur emittitur. Quare admodum præclarè diuinus Plato: *Cum ſomno vocatus est animus à ſocietate & contagione corporis, tum meminit præteritorum, præſentia cernit, futura prouidet. Iacet enim corpus dormientis vt mortui, viget autem animus. Quod multò magis faciet poſt mortem, quum omnino corpore exceſſerit.* Cicero de diuinat. Et Plutarchus: *Hominum animæ quamdiu hic à corporibus & affectionibus continentur, nihil habent cum Deo conſortij, niſi quatenus Philoſophiæ adiumento velut per ſomnium, intelligentia eum attingunt: at poſtquam ſolutæ migrauerunt in cælum purum, & viſui atque perpeſſionibus non obnoxium, ibi tum eorum ductor ipſe Deus eſt, ab ipſo pendentium ſpectantiumq; abſque vlla ſatietate, & deſiderantium ineffabilem hominibus pulchritudinem.* Plutar. de Oſiride. Nunquid, Samuel, Doctores & Magiſtri tui, Mariam, Georgium, Petrum, Paulum ita perpetuò mortuos inclamarent & nobis probroſè mortuorum cultum obijcerent, ſi vel adeò piè & Theologicè de æterna Sanctorum vita & Dei contemplatione, vel adeò humanè & Philoſophicè de animarum immortalitate ſentirent quam Pagani iſti Philoſophi & Poëtæ. Hæc enim ſola Philoſophica de immortali animæ ſtatu doctrina antiquiſſimum Heſiodum induxit, vt ſcriberet viros aureæ ætatis ſanctos, poſtquam ex hac vita exceſſerant, non eſſe mortuos, ſed tunc multo magis & diuiniùs viuere, inquit enim: *Tales* Heſiodus oper. li. 1.

Hac vita defuncti iuſſu Iouis omnipotentis φύλακες
Cuſtodes hominum fiant, diuiq; beati; αἰθερα-
Atque inuiſibiles terras luſtrando, malorum φωι.
Obſeruant hominum malè, vel benefacta bonorum.

Et Marcus Tullius ſapienter docet peruulgatam opinionem veterum, & Romanorum, & Græcorum, & inſigniorum Europæ nationum qui Herculem, Caſtronem, Pollucem & alios plurimos in Deorum numero collocarunt, & totum propè cælum humano genere compleuerunt, ex eo enatam *quod illis mors non erat interitus omnia tollens atque delens, ſed quædam quaſi migratio commutatioq; vitæ quæ in claris viris & fæminis dux in cælum ſoleret eſſe.* Cicero Tuſcu. li. 1. Hæc eſt veterum Philoſophorum, hæc omnium hominum ſolam naturæ lucem intuentium

ſen-

ſententia viros bonos poſt mortem corporis vitam adipiſci beatiorem, & humano generi magis quam antea ſalutarem. Neque verò vt ibidem admonemur, *collocutio hominum aut conſenſus hoc effecit: non inſtitutis hæc opinio confirmata eſt, non hominum legibus, ſed ipſa lege naturæ.* Quid veteres Chriſtiani ad quorum humanam ſapientiam acceſſit confirmatio gratiæ & illuſtratio lucis diuinæ, non modo idem opinati ſunt, ſed eodem quoque fundamento opinionem ſuam ſtabiliunt & roborant. Ex quo eſt illud Hieronymi quod legi apud Bullingerum. *Si Apoſtoli & Martyres adhuc in corpore conſtituti poſſunt orare pro cæteris, quanto magis poſt coronas & triumphos.* Et Bernardi vt citat Vrbanus Regius: *Paulus qui potens erat in terris, potentior eſt in cælis ante faciem Domini Dei ſui.* Quod argumentum per ſe firmiſſimum indignè à Bullingero, & Zuinglio, & Vrbano Regio carpitur & ſtultiſſimè refutatur, quod tamen in Auguſtino quoque Zuinglius & cum eo Vrbanus admodum inurbanè & ruſticè reprehendit. Neque dubium eſt quin reliqui vetuſtiſſimi Eccleſiæ Doctores qui omnes vno ore (vobis fatentibus) hanc fidem tuentur, hac quoque ratione eandem roborent & ſtabiliant. Quorum in monumentis quanquam me minus verſatum eſſe non nego (retardabat enim me generalis eos inſectandi cõſuetudo noſtris tùm Concionatoribus, tùm Scriptoribus nimium familiaris (tamen ex Hieronymo, Auguſtino & illis quos noſtri citauerunt, & ex Theodoreto quem ſemel atque iterum euolui de reliquis omnibus coniecturam facio. Theodoretus autem quem tantis cum laudibus contra Papiſticam de Euchariſtia fidem producebant noſtri, Petrus Martyr, Cranmerus, Ridleus, Iuellus, Foxus & quotquot realem præſentiam oppugnarunt, & quem hac de cauſa ſincerè putabant Euangelicum & vehementem vbique noſtræ ſententiæ defenſorem, idcirco verſaui paulò diligentiùs. Hic autem talis ac tantus Doctor. Num illuſtrium virorum gratiam morte determinari, & cum corporis interitu concludi docet? Imò contrariam veritatem & frequenter & ſtudioſiſſimè inculcat. Admiranda enim Simeonis narrata hiſtoria. *Manet* (inquit) *& huic & cæteris Chriſti Athletis poſt mortem victoria, variorum certè morborum curationes, & miracula & diuinarum virtus operationum ſicut quando erat ſuperſtes, ita nunc quoque fiunt, non ſolum ad loculos ſanctarum reliquiarum, vbi corpus depoſitum erat, ſed etiam apud ſummæ eius virtutis & diuturnæ decertationis monumentum magnam illam & celebratam columnam in qua degebat.* Sic idem teſtatur ex Palladij Monachi *ſepulchro in hodiernum vſque diem ſcaturire omnis generis morborum curationes:* idque multo magis poſt mortem, quam quum Sancti illi hac

Ibidem. — *Bulling. de origine erroris li. 1. cap. 16.* — *Zuinglius tom. 2 de vera & falſa religione cap. de Sancto rum inuocatione fol. 222.* — *Vrbanus in locis Theologicis cap. de Sanctis.* — *Martyr in diſput. Oxouen. Crãmer. contra VVintoni enſem. Iuellus vbique.* — *Theodoretus in hiſtoria Sãctorum Patrum cap. 26.* — *Ibidem cap. 7.*

mortali vita fruerentur. Vnde loquens de Aphrate quodam quem ipſe viuentem ſolebat inuiſere ſæpenumerò,&eius benedictionem expoſcere, addit piè: *Ea nunc quoque fruar, vt qui credam eum nunc viuere,& vna cum Angelis choros ducere, & maiore quam olim apud Deum vti fiducia. Eam enim tunc metiebatur corpus mortale ne occaſio arrogantiæ euaderet ſi fuiſſet maior quam par erat fiducia, nunc autem depoſito onere perturbationum vt Athleta victoria potitus, fiducia & libera loquẽdi facultate vtitur apud Agnothetam Deum. Quæ de cauſa oro vt eius conſequor interceſſionem.* Et vt breuis ſim, nullam ille Sancti alicuius hiſtoriam ſcribit quam non hac ſolenni poſtulatæ interceſſionis clauſula definit. Cuius exemplum ſit hoc in vita Euſebij corollarium: *peruenit Euſebius* ad metam curſus, *ego autem rogo vt illam conſequar interceſſionem quam præcepi dum eſſet adhuc ſuperſtes. Credo enim eum viuere & habere puriorem ad Deum fiduciam.* Sic ille. Quos omnes inſequutus Diuinus noſter Propheta *peremptos* (inquit) *in obſequio Dei nemo mortuos exiſtimet, ſed illos potiſſimũ viuos & ſanos*, ideoque ad hominibus benefaciendum maximè idoneos. Vos autem contra cum hæc irrideatis, cum Paganam, Papiſticam, & Turcicam ſuperſtitionem inclamatis ſi quis hanc fidem de Sanctorum ſtatu & gloria præſeferat. Vnde oritur hæc contraria ſententia niſi ex contraria perſuaſione? Quod videlicet Sanctos hac mortali vita functos viuere non credatis, poſt hanc vitam aliam neſciatis, de animæ dignitate nihil diuinum, imò nihil humanum concipiatis, de eius gloria & immortalitate non modo à nobis Turcis & Mahumetanis, à veteribus Chriſtanis, à Gentilibus Romanis & Græcis, à Philoſophis & Poëtis honeſtioris famæ & nominis ſuperemini, ſed etiam à pleriſque barbaris nationibus, imò proximè ad belluarum diritatem & immanitatẽ acceditis: Quorum ita in iſtis corporis & mundi ſordibus demerſa eſt cogitatio, vt de mente hominis nihil diuinnm, eiuſque altitudinĩ conſentaneum prædicetis, nihil ſcribatis, nihil loquamini: ſed eam & in hac mortalitate turpiter & flagitioſè corrupitis: & poſt tranſactam corporis vitam, etiam vitam animæ, eiuſque energiam vel actionem omnem eripitis, & in naturam homins ſceleſti, & in dignitatem animæ nefarij, & in Deum ipſum contumelioſi. An tu me putas, Samuel, hæc ſtomachoſius exaggerare, aut tuorum ſententiam odioſo peruertere, aut ſecus quam veritas eſt exponere? Teipſum interrogo quem alium ſenſum habere poterit hæc communis veſtræ linguæ petulantia, quod mortuos inuocemus. Inuocamus (vt tu noſti) Eliam, Moyſen, Georgium & alios quorum corpora in cineres reſoluta ſcimus: neque verò ea alloquimur aut precamur. Ex ipſa autem

Ibid. ca. 8

Ibi. ca. 18.

Alcoran. Azoar. 2.

Buſbeq. iter Conſtantinop. pag. 86.

autem non modo Theologia ſed etiam Philoſophia didicimus, animam Elię, Moſis, & Georgij viuere, & hanc eſſe principalem eorum partem quos ab ea nominauimus, & quos propter hanc inuocamus. Si vos animas diuiniſsimorum hominum apud Deum viuere creditis qua fronte à nobis mortuos inuocari nugamini. Alia fortè ratione fidem hanc noſtram refellere poteſtis: at hoc argumento infamare quod mortuos colamus & falſum eſt & ſtupidum. Ergo ad animæ mortem hæc maledicentia neceſſariò pertinet, & animam cum corpore ſepeliri, nec vllam ei deinceps vitam ſupereſſe ſignificat. Qui Atheiſmus quantum in tuorum fratrum moribus & fide inueterauit nollem dicere niſi doctrina ipſa loqueretur. Eſt enim eiuſmodi vt licet diu in corde hæſerit, altaſque illic radices egerit, externè tamen vt plurimum non prorumpat, nec ad aliorum notitiam ſerpat foris. Nam quemadmodum qui eſt natura ad proſequendas corporis libidines pronior, quanquam vbi poteſt genio ſuo indulgeat & laxet habenas voluptati, propter verecundiam tamen diſsimulat hunc appetitum, & ei vacat quam poteſt occultiſsimè: Sic qui ad eam feritatem degenerarunt vt hac vita beatitudinem Epicuricè metiantur, de altera autem nihil quicquam cogitent; premunt intra ſe hanc opinionem, nec eam cum alijs quam ſuis familiaribus idque furtim communicant, nec ſponte patiuntur ad multorũ cognitionem emanare. Et tamen in Euangelio veſtro nõ deeſt & publica ex moribus diſcipulorum teſtificatio, & certior ex doctrina Magiſtrorũ demõſtratio, Euangelij veſtri non ſolum hunc eſſe effectũ, ſed hunc eſſe finẽ & diſtinatũ ſcopum, vt anima ſimul cũ corpore interire credatur, & alterius æternæ vitæ hanc caducã excepturæ memoria funditus ex hominũ mentibus deleatur, eamq; veram eſſe radicem ex qua hæc tam infeſta contra Sanctorum memorias & honores dimicatio enaſcitur. Ita ad omnem perditiſſimam nequitiã ſectatores ex hoc Euangelio diſcunt obdureſcere, & in flagiis à natura humana alieniſſimis impudenter bacchari. Neque vt hoc probem opus eſt argumenta ſubtiliora è longinquo petere, cum preſto ſit clariſſima tuorum Doctorum confeſſio. Audi enim Brentium, *Brent. in Luc. c. 23. Homil. 3.* *etſi nulla ſit inter nos publica profeſſio, quod anima ſimul cum corpore intereat, & quod non ſit mortuorum reſurrectio, tamen impuriſſima & prophaniſſima illa vita, quam maxima hominum pars ſectatur, perſpicuè indicat quod in animo ſuo ſentiant non eſſe vitam poſt hanc vitam, aut ſaltem quod de futura vita dubitent.* Quod efficax argumentum à vitæ impuritate quam latè pateat, & quam parum deſit ne vniuerſam Euangelicorum tuorum multitudinem cõprehendat, alio in loco eſt explicatũ. Ad hoc

hoc autem argumentum adeò probabile & ſuſpicioſum accedit
aliud magis vehemens & neceſſarium. *Nonnullis etiam tales* (in-
quit Brentius) *voces quibus ſignificant ſe non credere mortuorum* *Ibidem.*
reſurrectionem tam ebrijs quam ſobrijs in familiaribus ſuis colloquijs
excidunt. Quid autem eos ad hanc deſperatiſſimam improbita-
tem peruexit niſi Magiſtrorum ſuorum iniquitas, qui dum
fingunt ſe Papiſticum quem vocant, & Ethnicum errorem in-
uocandi mortuos, & pro mortuis orandi euertere, immortali-
tatem animæ, & cęli inferniq; fidem in mentibus ſuorum ſub-
ditorum extinguunt. Hinc ſolenne eſt Luthero, cum in ali-
quem incidit Scripturæ locum huic ſuæ opinioni leuiſſimè ſuf-
fragantem ſtatim annotare: *Hic locus eſt fortiſſimus pro mortuis*
dormientibus, & nihil intelligentibus earum rerum noſtrarum, *Luther.*
contra Sanctorum inuocationem & purgatorium. Et rurſus: *alius* *tom4. in*
locus quod mortui nihil ſentiant. Senſit ergo Salomon mortuos om- *Eccleſ. c.*
ninò dormire, & nihil prorſus ſentire. Iacent ibi mortui non nume *9. v. 5.*
rantes dies vel annos, ſed exſcitati vix videbuntur ſibi momentum *Ibi. v. 10.*
dormiuiſſe. Atque hoc ſemel atque iterum vir ille inculcat in
exponendo vno breui Scripturæ capite. Et ne ex plurimis eius
voluminibus loca huius generis colligendo moleſtior ſim, in
Enarratione in Geneſim quam proximè ante mortem ſcripſit, & *Lutherus*
quam propterea Philippus Melancthon dicit, eſſe velut Cyg- *Enarrat.*
neam eius cautionem: vt videas Cygnum illum hanc ſenten- *in Geneſ.*
tiam ad mortem vſque tenuiſſe (tertio enim menſe poſt com- *cap. 25.*
mentarium illum finitum deceſſit) quanquam in nonnullis
ambiguus & anceps videtur, tamen hæc vt certa vel ſaltem ſibi
maximè credibilia ponit. Præfatus ſe de induſtria *hanc diſpu-* *Fol. 351.*
tationem attingere, vt remoueat curioſas aliorum quaſtiones & diſpu- *Vide hoc*
tationes, denuò ait: *animas mortuorum ingredi non in mor-* *item c. 26*
tem, purgatorium, aut infernum, ſed in pacem. Deinde: *Somnus* *fol. 392.*
animæ in futura vita profundior eſt quam in hac, & hac ſimilitudi- *393.*
ne quam habeo à ſomno viuentis hominis contentus ſum. Tum: *Pa-*
piſtarum ſtultitia taxanda eſt, qui poſt mortem fecerunt quinque
loca. Primum infernum damnatorum, qui eſt cruciatus ignis æter-
ni, &c. Denique: *Sancti ſunt in pace & quiete, non in regno Chri-*
ſtus: non quieſcit ſicut Sancti dormientes, & magnum diſcrimen eſt
inter Sanctos dormientes, & Chriſtum regnantem. Illi dormiunt &
neſciunt quid agatur. In fine autē ſuæ Enarrationis videtur locū
huius dormitionis conſtituere ſepulchrum ipſum, quaſi illic *Ibi in ca.*
anima cum corpore ſepeliatur. Sic enim habet. *Mira ſanè res* *49. v. 22.*
eſt quod Deus nos faciat ſimiles beſtiis, dormiendo, vigilando, co-
medendo. Anima enim humana dormit omnibus ſenſibus ſepultis:
& lectus noſter inſtar ſepulchri eſt, in quo tamen nihil graue eſt aut
moleſtum. Ita nec mortuorum locus cruciatus vllos habet, ſed vt

dicitur

men in hac verborum diſcrepantia magnum eſſe quoad ſummam rei conſenſum, cuius accuratè & preſsè conſideranti liquet, & Caluinus fatetur auſer enim ab anima ſenſum & intelligentiam, memoriam, non quidem verbo dicis ſed re & neceſſaria ratione conuincis eam interiiſſe, cuius natura & eſſentia in his tribus vertitur, quemadmodum qui homini facultatem videndi & audiendi adimit, eumque cæcum & ſurdum dicit, vero oculorum & aurium ſenſu priuat, vnde veriſſimè Caluinus. Qui *animam viuere fatentur* (Vt Lutherus, Sleidanus, & eius profeſſionis alij) *illámque ſimul omni ſenſu ſpoliant, prorſus animam fingunt quæ nihil animæ habeat, aut animam ipſam à ſeipſa auellunt: quum eius natura ſine qua conſiſtere vllo modo nequit, ſit moueri, ſentire, vigere, intelligere: atque (vt ait Tertullianus) animæ anima ſenſus ſit*. Hæc ego paulò enucleatiùs & fuſiùs, Samuel, expoſui in eum finem vt tu quum verum intelligis fontem & originem huius tuorum fratrum doctrinæ contra Sanctorum in cœlis inuocationem, & orationem pro defunctis, de qua poſtea acturus ſum, vna perſpicias Euangelij tui hac ex parte fœditatem, & quam fœlici commutatione nō pro æreis aurea, non pro carbonibus theſauros, vt eſt & in veteri prouerbio, ſed pro inferno ipſum planè cælum adepturus ſis, ſi Euangelio tuo, horrenda (quoad iſta ſaltem) turpiſſimorum errorum lerua deſerta, Alcoranum noſtrum amplexus fueris. Si enim is es quem ego ſpero, negare nō potes quin noſtra hæc ſententia ſit humana, veſtra belluina, noſtra à naturæ & veræ rationis principiis ducta, veſtra à Philoſophis melioribus damnata, ſoli Epicureorum & Sadduceorum ſcholæ probata: noſtra Chriſtiana, Angelica, diuina, veſtra ſordida, carnalis, impura, & (vt vno verbo dicam) prorſus diabolica, immenſum totius & infidelitatis & nequitiæ chaos atque ſeminarium.

ARGVMENTVM CAPITIS SEXTI.

Michæas largiùs proſequitur & explicat cauſas cur ad Sanctos certos, & certis in locis oretur. Quod declarat fuiſſe maximè vſitatum in Eccleſia primitiua, & eum modum verè orationi maximè conuenire. Simul refellit quod ſupra cap. 5. obiecerat Samuel de parte corporis Sancti nomine appellata, cuius rei rationem reddens, particulatim recenſet & vrget omnes in orbe terrarum, vel Mahumetanos, & Turcas, & Perſas, vel Chriſtianos, Latinos, Græcos, Georgianos, Abyſſinos, S. Thomæ, & alios, hoc modo per certos Sanctos & in certis locis Deum colere. Denique concludit Euangelicorum contrariam opinionem eſſe merè Epicuream.

CAPVT SEXTVM.

NEQVE vero eſt quod mireris ſi fidem noſtram & Alcoranum præ tuo Euangelio Chriſtianum appello. Quo enim magis hæc ponderabis & meditabere eo pleniùs aduertes quam verè hoc à me aſſeueretur. Quod & ſi fortaſſe iamdudū ſatis eſt comprobatum, tamen quia in hoc maximè vertitur Alcorani noſtri gloria, propter quod ſolum,ſi nihil aliud ſuppeteret eſſet Euangelio veſtro infinitè præferendus : tum etiam quia in hoc conuellendo Doctorum veſtrorum nimis effrenatè ſe iactat audacia,& præterea ad quæſtionis huius veritatem exactiùs cognoſcendam maximè cōducit,dabis mihi veniam vt in hac materia aliquanto diutiùs hæream . Neque verò erit cur tu moleſtè feras quando nihil ſum dicturus quod non apprime cum religione Chriſtiana conueniat,& fortaſſe nō ingratam tibi memoriam renouabit eorum quæ in hac peregrinatione vidiſti, dignaque ſunt quæ cum tuis in Anglia comminiſtris communicentur.

1. Cor. 15. Apoſtolus Paulus in reſurrectione corporum ponit vinculum omnis non ſolum fidei ſed etiam honeſtatis,hoc ille vrget, inculcat,& argumentis neceſſariis,probabilibus,quocūque poteſt modo communit tanquam primariū religionis ſuæ caput. De immortalitate animæ confirmanda non laborat,quæ tamen reſurrectioni corporis neceſſario ſubſtruēda erat, & ſine qua non modo abſurdum ſed etiam ridiculum erat de corporū reſurrectione loqui. Sed illud ratio docebat,Philoſophia probabat,antiquitùs in eorum, quibus cum agebat mentibus natura duce inſculptum erat.Hoc autem de corporibus etiam reſuſcitandis, vt quemadmodū anima cum corpore Deum in hac vita offenderat vel placauerat,ita anima cum corpore in altera vita pœnas vel præmia aſſequeretur,hoc erat fidei,hoc Chriſtianæ tantūmodo Theologiæ, quam cælitus Chriſtus & Apoſtoli in mundum detulerunt . Et hæc corporum reſurrectio clariſſimè & maximè neceſſarò animæ ſimul immortalitatē aſtruebat. Hinc factum eſt vt non ſolum veteres Chriſtiani,ſed Mahumetani quoque qui ſe à Chriſto & Chriſtianis antiquis præcipuos fidei ſuæ articulos hauſiſſe non inuiti concedunt, in hac corporum reſurrectione & glorificatione fidelium animis altiſſime inſculpenda plurimum operæ ſtudiique poſuerint, Mahumetem ſequuti qui hoc in ſingulis ferè Alcorani ſui capitibus

bus frequentiſſimè & diligentiſſimè reperit. Quorum pietatem ipſe Deus comprobauit quum ad Sanctorum ſuorum monumenta ſtupendis miraculis eorum memoriam glorioſam reddidit, & hanc in bonorum animis religionem vehementius impreſſit. Poſſem ego huius generis plurima ex libris noſtris commemorare, quæ nec Lutherus veſter inficiatur vera miracula, ſed ne tibi cauſam reclamandi præbeam, noſtra prætermitto, illo vnico teſtimonio contentus quo is quem proximè nominaui Theodoretus egregius hiſtoricus deſcripſit generalem primitiuæ Chriſtianorum Eccleſiæ praxim. Sic autem ille: *Nullus eorum quos gentilitas in numero Deorum repoſuit, quali Martyres noſtri honore affecti ſunt quoad templa, ſepulchra, dies feſtos*. Cuius comparationis alteram partem cum fusè perſecutus eſſet, quemadmodum nimirum Deorum Gentilium honos & celebritas prorſus euanuiſſet. *At Martyrum, inquit, templa conſpicua cernuntur, magnitudine & pulchritudine præſtantia, omnique præterea ornatus genere variata. Neque verò huc per annum ſemel, aut bis, aut quinquies aduentamus, ſed in iis ſæpenumerè dies feſtos agimus, quique homines proſpera ſunt valetudine, conſeruari ſibi eam à Martyribus petunt, & qui ægri ſunt ſanitatem expoſcunt. Inſuper & ſteriles, & viri, & mulieres, dari ſibi filios petunt: & qui parentes ſunt, orant integra ſibi conſeruari quæ conſequuti ſunt dona. Item qui peregrè proficiſcũtur petunt ſibi Martyres comites eſſe in via, vel potiùs itineris duces: qui vero iam ſoſpites redierunt, gratias agunt acceptum beneficium confitentes*. Hæc erat primorum Chriſtianorum fides, hæc conſuetudo. At non veniebat illis in mentem magnus & ſubtilis iſte ſcrupulus quem veſtri Doctores diuinæ gloriæ vindices (vt ſibi ſolis videntur) acerrimi nuper ita cæperunt exaggerare, his ſupplicationibus Sanctos in Dei ſolium attolli, Dei gloriam hoc modo obſcurari, eius honorem ad creaturas transferri, eaque ab illis idololatricè flagitari quæ à ſola Dei maieſtate erant poſtulanda. Cogitabant quidem iſta, & alia permulta grauiora iſtis opponebant Pagani, ſed quæ vel ipſa ratio, multo autem magis diuina prouidentia, & Chriſtiana fides ſolidè confutabat. Non enim ad iſtos accedebant tanquam ad Deos, ſed tanquam diuinos homines, eos non vt totidem Deos, ſed vt interceſſores, ſibi apud vnicum Deum aduocabant, & dum hoc modo afficiuntur, Chriſtanos illos non impiè & ſuperſtitiosè, ſed piè fideliterque precatos, & propterea conſequi ea quæ deſiderant, teſtantur illa quæ votorum rei perſoluunt, manifeſta nimirum adeptæ ſanitatis indicia: Suſpendebant enim quædam monumenta,

Alcoran. Azoar. 1. 2.3.9.20. 21.23.27. 29.31.34 &c.

Septemcaſtrenſ. editus à Luthero. ca. 14. 5. de iſtis miraculis vide poſt.

Thodoret. de curandis Græcorum affectibus libr. 8.

tabulas, & anathemata, quibus ſe votorum ſuorum compotes factos poſtea impetrata declarabant. Hoc autem tantum abeſt à Dei maieſtate potentia ledenda, vt eam multò magis commendaret. *Ex his enim* (inquit vir iſte) *ſepulrorum ibi Martyrum quæ ſit virtus oſtenditur, Martyrum autem virtus quem illi coluerunt Deum verum eſſe declarat. Hæc erat, Samuel, fides, hæc praxis Eccleſiæ primitiuæ Chriſtianorum, & hæc egregiè noſtrum probat morem & Alcorani diſciplinam* qui eadem fide & cultu Dei Sanctos proſequitur, atque hoc veſtrum Euangelium manifeſtè damnat, quod in hoc excellenti pietatis officio non tam à primitiua Eccleſia defecit, quam eandem Eccleſiam impietatis & idololatriæ Paganicæ accuſat. Nam quod illi Chriſtiani eundē quē nos honorē mortuorum (vt tu vocas) Sanctorum corporibus, vel corporum membris & fragmentis exhibebant idem Doctor locuples eſt teſtis. *Nam animæ* (inquit) *triumphatim Martyrum in cælis vitam agunt. Corpora verò non ſingulis monumentis ſingula conduntur, ſed ciuitates, oppida, & pagi hæc inter ſe ſortito partiti ſunt, laborantibuſq; animis ac ægrotis corporibus ſalutares eos confiteri non ceſſant. Nihiloq; ſecius* (etiamſi corporum illorum partem tantummodo retineant) *vrbium cuſtodes, ac locorum præſides venerantur, quorum interuentu & precibus* apud Deum vtentes, per eos diuina munera conſequuntur. Hæc de Sanctorum interceſſione & patrocinio, de peregrinatione ad eorum ſepulchra, de corporibus mortuorum & de corporum fragmentis Theodoretus. Et ex omnibus infert, non Paganiſmum eſſe Deum ita in Sanctis venerari, ſed è contra Sanctum & Chriſtianum eſſe ita facere, & Paganicum eſſe ſi quis non aduertat his omnibus Deum glorificari, Sic enim contra Gentiles Græcos concludit: *Vos autem (O Græci) ne hæc quidem adducunt vt Deum Regem Martyrum laudetis? ſed cum deriſu* (ad tuorum fratrum exemplum) *damnatis eum qui à cunctis latè mortalibus Deo honor defertur, ſcelus putantes ſi ad Martyrum buſta propius accedatis.* Ergo omnes latè per orbem Chriſtiani ad Martyrum ſepulchra Deum maxime coli putabant, & ſoli Pagani hæc irridebant, id quod ex aliis quoq; antiquis Eccleſiæ veſtræ hiſtoriis ſi eas mihi legere vel vacaret, vel liberet, vberrime confirmari poſſe fidem mihi faciunt Magdeburgenſes. qui ex illis varia recenſent diuinæ maieſtatis opera ad hanc perſuaſionem roborandam, vt quod *Angeli & Martyres Conſtantino Magno apparuerint, quibus Imperator ille Eccleſias extruxit vbi multi variis morborum generibus correpti, Deo ſupplicantes ſanati ſunt Sozomenus libr. 2. cap. 3 Nicephorus libr. 7 cap. 50. Quod ad monumentum Hilarionis Monachi etiamnum multi egroti & dæmoniaci curen-*

Centuria 4. cap. 3. pag. 1441. 443. 146

curentur, idque tam apud Cyprios vbi mortuus eſt, quam apud Paleſtinos quo tranſlatus eſt. Sozom, lib. 3. cap. 14. Quod Daphnæus Apollo conſultus à Iuliano de euentu expeditionis in Perſas reſpondit ſe à vicinis mortuis impediri ne reſponderet, ſiis vero alio tranſlatis ſe velle prænuntiare futura promittebat. Erat autem in eo loco ſepultus Babylas & alii martyres. Theodoretus lib. 3. cap. 11. Sozom. lib. 5. cap 19. 20. 21. Et huius generis multa ab Apoſtolis, à Martyribus, à Prophetis geſta, Imperatoribus, Epiſcopis, & Archiepiſcopis oſtenſa, à fideliſſimis hiſtoricis Theodoreto, Euagrio, Sozomeno, Zonara, Socrate, Ruffino perſcripta ibidem reperies, quæ quanquam illi vocant *Antichriſtiana, fallacia, ſuperſtitioſa, diaboli præſtigiis effecta vt vim Sanctis mortuis affingeret, & ſuperſtitionem reliquiarum confirmaret*, tamen plus apud me valet & diuinarum literarum quas ſupra citaui maieſtas, & veterum Imperatorum authoritas, & tot doctiſſimorum virorum Sanctitas, & veneranda Eccleſiæ Chriſtianæ antiquitas, & Mahumetis, Turcarum, Perſarum, Arabum, omniumque nationum in quibus vnius Dei nomen colitur, prudentia; & denique ipſius rationis euidentia firmiſſimis argumentis ſtabilita, quam horum paucorum nuda aſſeueratio, quos licet ſcio non eſſe indoctos, & eorum labores non aſpernor, tamen niſi amens ſim, neceſſe eſt vt & plures paucioribus, & antiquos recentibus, & rationes tam ſolidè communitas, tot præſidiis humanis diuiniſque inſtructas inanibus verbis anteponam, maximè cum ex eorum præceptore Luthero planè videam profundam Atheiſmi voraginem in quam iſti & ſeſe & lectorem conentur præcipitare. Quæ ſi iam coniunxeris, & ea quæ antea de vita & æternitate animi, & hic de gloria & præſtantia corporis Sanctorum commemorata ſunt, eaque ſimul ad Sanctum quemcunq; retuleris, ſiue Georgiũ, ſiue Abrahamum, aut eum quem ita frequenter obiicis à nobis in Caramania cultum, tum demum cauſam huius ritus vel à nobis, vel à Chriſtianis & veteris Eccleſiæ, atque etiam huius tempeſtatis in Europa, & in Aſia, & in quacunque orbis regione obſeruati, cur nimirum Deum per Sanctos aliquibus potiſſimum in locis obſecremus, perfectè intelliges. Eſt quidem verum quod à vobis creberrimis ſermonibus vſurpatur, Deum vbique eſſe præſentem: & verum eius cultum in intrinſeca animi pietate conſiſtere. Hoc quidem non eſt dubium, imò apud nos nemo ſeptennis vel octennis puerulus cum circumciditur ignorat. Cæterùm in Dei colendi ratione non ſolum attenditur quanta ſit Dei omnipotentia & maieſtas, ſed etiam qualis ſit hominis natura & infirmitas cui potiſſimum cõuenit certa locorum & ceremoniarum in hoc genere præſcriptio. Ideoque & Deus ipſe

Cent. 4. & 5. c. 13

ope Deum fore nobis beneficũ non iniuria cõfidimus& iis ſingulis ad flagrantiorem eius amorem extimulamur, & in iis omnibus quid credere, quid agere, quo tendere debeamus admonemur. Quare ſi religio externa ſit externa declaratio fidei, ſpei, & Charitatis erga Deum, quod omnes fatentur: eaque externa media religioni exercẽdæ ſunt aptiſſima quę maximè has in nobis virtutes augeãt: tũ certe monumẽtũ Martyris eſt locus orationi faciendę maximè idoneus, vbi præſenti teſtimonio & in animos & oculos incurrente, roboratur fides, fouetur ſpes, & inflammatur charitas. Exercemus enim & ſtabilimus fidẽ dum precipuos profeſſionis noſtræ articulos recolimus: & rectè ſperamus nos eo ſequuturos quo alter eiuſdem nobiſcum conditionis anteceſſit: Et ad Deum diligendum prouocamur quem aduertimus expeditam viam tam incredibilis gloriæ nobis aperuiſſe. Sic Deus populũ ſuum nõ ſolũ ad vnũ templũ ſacrificij peragendi cauſa alligauit, ſed etiam templum illud eo loco conſtrui præcepit in quo prius Abraham Pater credentiũ Dei iuſſu filiũ ſuũ ſacrificare voluit, vt ipſe locus eſſet poſteris aliquod incitamentũ ad imitandã Abrahæ fidem atq; obedientiam. Ad hoc rurſus nouam quandam vim & efficaciam addit, ſi præter Eccleſiã, ſacellum, monumentũ Sancti alicuius nomine ſacratũ præſens ſit etiam Sancti corpus aut pars aliqua à reliquo corpore præciſa. Nam illud tuum de minutiis corporis vel Philophicũ vel medicũ argumentũ, ſi nõ iocosè ſed seriò obiicis, nõ iam nos ſuperſtitionis & erroris cõuincit, quã vos infidelitatis dãnat. Scio quidẽ in philoſophia multum differre partem à toto, nec arborem eſſe domũ, nec vellus tunicam, & ſi pharmacũ ſumas minus eſſe virtutis in vncia quam in libra. Sed in Euchariſtica veſtra cœna, num putas eum fructuoſiùs communicare qui integrum panẽ, quam qui buccellã vnã ſumpſerit? qui integrum poculum exhaurit quam qui modicum quid guſtarit? aut in baptiſmo qui toto flumine mergitur, quam qui paucis aquæ guttis aſpergitur? Si quidem à natura corporis hæc virtus proflueret, aliquid diceres cum ſic pro toto contra partes argueres. Sed cum ea non à natura veniat ſed à gratia, à gloria qua iam anima perfruitur, & qua corpus etiam potietur, à Dei & potẽtia quæ corpus cum anima glorificabit, & volũtate qui hoc modo Sanctos ſuos honorare & ſuam in eis omnipotẽtiam oſtẽdere decreuit: Friuola eſt, & inanis, vel potiùs impia & prophana, penè dixerã blaſphema hæc de corporũ partibus quas quiſquilias dicis argutia, & quã is quẽ modo notaui Theodoretus tãtopere à vobis laudatus egregiè ex generali Chriſtianorũ fide & moribus explodit, qui poſtquã vehemẽtẽ Chriſtianorũ in partiẽdis Sãctorũ corporibus zelũ & pietatẽ explicaſſet

adiungit: *Sectis itaque eorum corporibus, integra tamen vis & gratia perſeuerat, tenuéſque ac tantulæ reliquiæ toti parem vim habent, perinde ac ſi corpus omnino non diminueretur, gratia enim qua pollens vigénſque perſiſtit petentibus dona di tribuit, fides ſupplicantium liberalitatem ſuam commenſurans.* Audis optimam rationem cur & veteres Chriſtiani, & nos parti alicui totius appellationem tribuamus? Cum enim attendamus illic non quid natura formauit, ſed quid diuina bonitas operetur, Deus autem per partem eadem mortalibus beneficia conferat quæ per integrum Martyrem olim impartire conſueuerat, ſumma cum ratione Martyrem illic verſari dicimus vbi cum parte Martyris totam Martyris virtutem & gratiam, vt olim cum apud nos ageret, efficacem eſſe deprehendimus: Id quod author ille ex ipſis Euangeliis erudite quidem oſtendit. In illa enim Angeli verba: *Venite, videte vbi poſitus erat Chriſtus. Ita* (inquit) *nos quoque facere cōſueuimus. Communibus enim nominibus etiam partem appellamus, in Sanctorum enim Apoſtolorum, vel Prophetarum, vel Martyrum ædes ſacras ingredientes, interrogamus quis ſitus eſt in Arca. Qui verum ſciunt reſpondent vel Thomam forte Apoſtolum, vel Ioannem Baptiſtam, vel Stephanum primum Martyrem, vel alium aliquem ex Sanctis nominatim dicentes: licet nec anima, nec totum corpus, ſed valde parua nonnunquam reliquiæ in eis ſitæ ſunt: Idem fecit Sanctus Angelus qui perſonæ nomen corpus appellauit.* Ergo vt reliqua omnia ſuperius à me poſita de rebus ipſis, ſic hoc etiam extremum quāquam minoris momenti, cum literis ſacris & Euangelicis congruit: & proinde vobis qui Euangelici audire cupitis, neutra videri debent mira aut peregrina. Quæ ſi mature & ſerio ponderare volueris, Samuel, quod ego tui ſane cauſa imprimis opto, deſines in res grauiſſimas iocis & cauillis ludere, deſines ſi Chriſtianus es veterum Chriſtianorum & primorum, Eccleſiæ tuæ noſtræque ſtabilitam fidem iſtis non Philoſophicis ſed Sophiſticis ratiunculis exagitare. In ſumma deſines irridere quæ ſæpenumero in noſtro per Imperium hoc itinere intuitus es huiuſmodi pietatis officia in Mahumetanis, in Turcis, in Perſis, in Afris, in omnis generis Chriſtianis, Græcis, Latinis, Aſianis, Abiſſinis, Indis, Calecutiis, qui etiamſi rationes non poſſent adferre, authoritate tamen ſola te tuoſque debuerunt frangere, niſi forte iam inflati eſtis vt vobis ſolis omnem ſcientiam arrogetis, vniuerſi præterea mundi iudicium inſolenter aſpernemini. SAMVEL. Equidem de induſtria neminem vnquam mortaliū, præſertim his in partibus propter religionē ſuam irridere volui. Noui enim id fieri nō potuiſſe ſine magno meo periculo. Imo & nōnunquā publicè cū neſcio quæ monumēta per-

tranſiremus, demiſi me in genua, vel aliàs venerationē præ me tuli, ne te & Turcas in quorum comitatu eram, offenderem. Cæterum perdiu ipſa rei nouitas, & mihi nunquam antea viſi multorum hominum in adorando geſtus atque cæremoniæ admirationem commouebant, maxime cum cauſas rerum gerendarum non intelligerem. Et tamen adhuc aliquid eſt quod in hac veſtra conſuetudine deſidero. Neque enim video quemadmodum cohærer quod in Iudæa colitis Chriſtum, & in Arabia Mahumetum, & vtriuſque locum natalem Bethleem & Medinam religioſè veneramini, alterutro certe contenti eſſe debetis, vtrumque enim colere non poteſtis quorum doctrina adeò eſt contraria. Denique quam multos habetis Sanctos de quibus non nobis modo dubium eſt, ſed ne vobis quidem exploratum vtrum in cœlo ſint an inferno. Quod recte ab Apoſtolo ſcriptum eſt *nullam eſſe participationem iuſtitiæ cum iniquitate, aut ſocietatem luci ad tenebras, aut conuentionem Chriſti ad Belial: Si lex Domini prohibet arare in boue & aſino ſimul, & ſerere agrum diuerſo ſemine*: tu hunc Turcarum morem quemadmodum approbabis, qui Chriſto ſimul & Mahumeto, noſtriſque Chriſtianis Sanctis, & Mahumetanis quoque diuis ſimilem honorem impendunt; hoc eſt qui Deo ſimul & Belial inſeruiunt. *1. Corint. 6. 14. Deut. 22. & 10. Leuit. 19. v. 19.* MICHAEAS. Inuertis quæſtionis ſtatum, Samuel, & ab ea in qua hactenus decertauimus palæſtra, ad aliam longè differentem me abducis. Neque enim contenditur inter nos an veſtri noſtrîue Sancti ſint veriores aut magis colendi, ſed generaliter vtrum Sancti quicunque ſint inuocandi; Vtrū eorum honor non imminuat gloriam Dei, vtrum per eos ſua hominis chariſmata, Deus diſtribuat, non vtri Turcæ, an Chriſtiani in certa Sanctorum deſignatione minus errent. Neque tamen ratio tua tam eſt efficax quam tu ſuſpicaris. Neque fortaſsis inter Chriſtum & Mahumetē adeò eſt extrema repugnantia quàm veſtri communiſcuntur. Et ſi legem cum Euangelio conciliare poteſtis; ſi Moſem cum Chriſto, ſi Prophetas Teſtamenti veteris cum Euangeliſtis noui, ſi totam Synagogam tanquam à Deo ordinatam reueremini, cuius tamen ritus, & ſacrificia cruenta, & circunciſiones, & feſta reijcitis; cur Mahumetem etiam non poteſtis admittere qui Euangelij veſtri capita pleraque admittit, & Chriſti gloriæ imprimis conſulit? Vobis certè minimè omnium hæc conciliatio videri debet ardua & difficilis, qui non modo veteres illos legis Moſaicæ Patres cum Teſtamenti noui Apoſtolis copulare nouiſtis, ſed primitiuæ etiam Eccleſiæ Doctores Auguſtinos, Hieronymos, Gregorios cum veſtris Doctoribus Lutheris, Zuinglijs, Caluinis, & iſtos inter ſe eorumque diſcipulos hoſtiliter prorſus diſſidentes

phanè contemnitis. Non eſt quod dubios vel ignotos Sanctos cauſeris, ſunt quidam toto orbe honoratiſſimi, quales ſunt Catharina, Georgius, Maria virgo, non minus apud Chriſtianos Romanæ Eccleſiæ quam Græcæ, non minus apud Mahumetanos, Perſas, quam Turcas, apud Africanos, quam Aſianos, non minus in Oriente quam Occidente celebrati. Cur vel iſtos debito honore non proſequimini. Si prætenditis morè veſtro ſcripturarum authoritatem, quia in ſacris literis illi non continentur (quanquam de Maria virgine ita cauillari non poteſtis) Prophetas & Patriarchas ab ipſo ſancto Spiritu in ſacris literis commendatos cur non veneramini? Cur non vel noſtrum exemplum vos officij veſtri commoneſacit? Abeſt ab Haran oppido Armeniæ in extremis Turciæ & Perſiæ confinibus paruũ quoddam oratorium è rupe exciſum, vbi Armeni, Georgiani, Chaldæi, & Neſtoriani fideli traditione *Theuet.* à maioribus accepta referunt natũ fuiſſe Abrahamum. Quem *li.8.c.13.* locum Turcæ victores Chriſtianis eripuerunt & ad ſuos vſus tranſtulerũt. Quis tandẽ vel mediocri probitate non plurimum commoueretur & ad maiorẽ pietatẽ exardeſceret ſi ſemel ſpectaret quanta ſollicitudine noſtri oratorium illud cuſtodiunt, quanto zelo frequentant, & ex tanti Patriarchæ præſenti memoria quemadmodum ad Dei laudes extimulantur? In Iudæa *Belon li.* prope Ieruſalem ſepulchrum eſt Eſaiæ Prophetæ, vt perhi- *2. des ſin-* bent Græci, & qui proximè habitant Iudæi. Quis illac tranſit *gula.c.83* Turca, Arabs, Iudæus, aut Chriſtianus qui in genua non *Theuet.* procumbat, & ſinguli per ſuas quaſi turmas diuiſi Pro- *li.6.c.14.* phetæ precibus ſeſe commendent? Quod adeò ſeuerè obſeruatur, vt non rarò illac cum cæteris peruagantes Euangelici, ne totius multitudinis contumelijs vexentur, ad Chriſtianos ſeſe adiungere cogantur (intelligis quid dico) ſeque in terram ſupplicandi gratia abijcere. Prope Bethlehem in ſummitate montis non magni monſtratur ſepulchrum Prophetæ Amos, *Ibidem.* iuxta quod, ſacellum elegans conſtruxerunt Arabes, vt illic per *cap.10.* Sanctiſſimum Prophetam ſuas Deo preces offerant. Relinquamus Turciam, exeamus è Iudæa vbi omnia Prophetarum Abrahæ & Iacobi monumenta ſeruantur ſtudioſiſſimè, profi- *Belon, li.* ciſcamur ad Perſas, quanquam à nobis nonnulla acerrimè diſ- *2.cap.87.* ſentientes, in hoc tamen quod ante Homarim vel Halim natos, antiquior ratio vtroſque docuit mirificè concordes. Sita eſt in flumine quodam quod in Tygrim dilabitur, parua inſula Ruppia nomine, vbi tumulus eſt Nahum Prophetæ. Non tantum Chriſtiani, non Perſæ, non Iudæi, ſed remotiſſimi ab Auſtro Arabes, à Septentrione Tartari eò Dei adorandi cauſa frequentes ventitant. Armenia maior abundat Chriſtianorum

poſiti ſint inter quatuor potentiſſimos totius orbis Imperatores; Turcam, Perſam, Tartarum, & Moſcouitam, qui diuerſis temporibus ſinguli eorum regioni inhiarunt: quanquam noſter non ita pridem bona eius parte potitus eſt. Quod ſi vlterius in Orientem vltra Calecutium progredi libuerit ad regnum Narſingæ apud extremos Indos, illic cum innumeri ſint Chriſtiani, iique magna libertate fruantur (quanquam in regno publicè vigeat Idolorum cultus) habeantq; varia in diuerſis ciuitatibus ſacella & templa, tùm nullum eſt ſumptuoſiùs eo quod in continente ex aduerſo Inſulæ Zeilanæ in ciuitate Malepurana D. Thomæ dedicatur, & infinitis lampadibus nocte dieque ardentibus collucet, vbi & eiuſdem Apoſtoli corpus in monumento exquiſiti operis iacet reconditum, quo Chriſtiani per totum illum tractum ſparſi ſæpenumerò orationis cauſa confluunt. Qui etiam tempore Quadrageſimali Hieroſolymam proficiſcuntur, ibique in templo quod ſuæ ſectę hominibus iam olim fabricarunt Deum adorant. Illud verò Apoſtoli ſepulchrum adeò eſt apud eos populos venerabile, vt pauci ſint in proximis aliquot regnis Principes, aut proceres inſigniores qui non annuatim aliquod tranſmittant donarium ad huius Apoſtoli templum, magno Sacerdotum & aliorum Chriſtianorum qui eius curam habent commodo. Quare quod ad Sanctorum patrocinium confugere, eoſque certos certis in locis inuocare nihil contineat, vel Dei gloriæ repugnans, vel veræ pietati, ſed contra potiùs & Dei gloriam ſtatuat, & hominum fidem, & charitatem, & ſpem augeat, & ſanæ religioni maximè conueniat, clarè demonſtratum opinor. Cuius ſi rationem quæras; Ratio & diuina, & humana ei ſuffragatur, ſi authoritatem, ad nullam controuerſiam decidendam authoritas adhiberi poteſt locupletior. Si Teſtamenti veteris formam conſideras; ad loca, ad tempora, ad homines, ad ritus admodum definitè populum ſuum alligauit Deus, deuinxerunt Prophetæ. Si Teſtamenti noui ſpeciem intueris, idem fecerunt Apoſtoli, idem facto conſuluit Petrus, idem perſuaſit Paulus. Si primorum Chriſtianorum veſtigia ſequeris, hac via inſiſtendum eſt. Si poſterorum, qui vel domi in Europa verſantur, vel in extremis Africæ, Aſiæque finibus dominantur, vel per interiectas regiones vbiq; diffunduntur, variiſq; ſectarum nominibus diſtincti ſunt, Græci, Neſtoriani, Armeni, Iacobitæ, Georgiani, Indi, & iſti quoq; omnes quacunque aliàs ſchiſmatica contentione laborent, hic certè ſunt concordes. Si Turcas, ſi Perſas Arabes, Afros, ſi omnes ſimul Mahumetanos audire volueris, illi vniuersè conſentiunt hanc eſſe ſanctiſſimam Dei colendi viam; & à Dei Prophetis edocti eoſdem cum Chriſtianis Sanctos docent eſſe inuocan-

Theuet. li. 2. c. 18.

Paulus Venetus de regionibus Orient. li. 3 cap. 27.

Belforeſt. Coſmog. Tom. 2. li. 3. c. 22.

CAPVT VII.

DE Alcorano à nobis in Arabica lingua qua primum ſcriptus eſt conſeruato, nec in varia nationum idiomata traducto non eſt cur multa dicam. Quare ſuperioris quæſtionis longitudinem huius breuitate compenſabo. Quod fingis metū in cauſa eſſe ne iſtiuſmodi tranſlationes probemus non eſt ratio ſed diuinatio, vel deliratio potiùs. Neque enim ſi nationibus omnibus Alcoranus eſſet familiaris quicquam ex eo detrimenti poſſemus metuere, quū certo experimento percepimus ex quo Lutheri, Melanchthonis, & Bibliandri opera cum Germanis eſt communicatus, longè plures quam ante ad nos ex Germania & vicinis prouinciis aduolaſſe. Vtrum autem ſanctitas Euangelii, vel virtus Alcorani, vel alia quæcunque cauſa hanc mutationem effecerit, quanquam certò nolim definire, tamen Alcorani magnam fuiſſe vim, partim coniecturis, partim domeſticis conuictorum colloquiis, partim quoque meo ſenſu comperio, & tamen Pontifices noſtri vt in veteri maiorum cōſuetudine perſiſtant, nec paſſim in populares omnium gentium linguas, quæ ſunt in imperio noſtro transferri ſinant, & grauiſſimis alioqui rationibus, & veſtro quoque in Europa exemplo, valdè (vti ſuſpicor) adducuntur. Et tu fortaſſe ſi diligenter eos excuſſeris qui hoc requirunt, inuenies inanem curioſitatem potius in cauſa eſſe quam ſolidum aliquod vitæ corrigendi deſiderium. Ego certè quum in Anglia communes Doctorum veſtrorum libros euoluerem, & magno ſtudio ad huius quæſtionis medullam, & quaſi fundum penetrare niterer, quanquam in re non maxima à communi reliquorū fratrum ſententia non diſcederem, nunquam tamen diligentiſſimè quærendo inueſtigare potui, vel cauſam tantis conuertendi laboribus parem, vel effectum tanta contentione dignum. Quæ enim vulgaribus Miniſtrorum concionibus iactabantur, de voluntate Dei omnibus patefacienda, de veritatis clariſſima luce eo modo inuecta, falſiſſima erant & ſtultiſſima, vix digna lucubratione anicularum. Ita enim hac varia Scripturarum conuerſione profeciſtis, vt non modo nullam certam cognoſcatis veritatē cui adhæreatis, ſed nec vllam omninò certam eſſe veritatis inueniendæ viam ex iiſdem Scripturis doctiſſimi apud vos viri magna vehementia confirment. Age vero tu mecum expende, an non

Caſtel. in præfatio. Bibliorū.

an non tuorum in hoc genere labor non fuerit & inconſiderate ſuſceptus, & admodum etiam pernitiosè? An tu enim putabis Principem eſſe ſapientem qui magno ſumptu exercitum colligit nulli deinceps Reipublicæ vſui futurum? An eius mercatoris laudabis ſolertiam qui tabernã ſuam longè petitis mercibus replet, quas ignorat an futuræ ſint ſuis ciuibus commodæ? Quis eſt vſus veſtium niſi vt induamur? quæ vtilitas ſecuris niſi vt ea ſcindamus? quis pecuniæ fructus, niſi vt eam ad neceſſitates noſtras expendamus? Niſi primo conſtet & de exercitus duce à quo regatur, & de fine in quem congregetur, & de medijs quibus alatur, & niſi denique in ordine militari contineatur, præſtaret exercitum nũquam collegiſſe qui ſine magno populi detrimento colligi vix poteſt; quam eundem contrahere & populo grauem, & Reipublicæ inutilem, & propter ductoris & ordinis inopiam mox diſſoluendum. Idem de reliquis iudicium eſt; Qui enim pecuniam ſignauit, veſtem confecit, merces coemit, gladium fabricauit, niſi horum tractãdorum certos fines & media animo præuideret, ſtultus & amens exiſtimandus eſt. Vos magnis ſudoribus Teſtamentum è Græco & Hebræo in vulgaria multorũ populorum idiomata tranſtuliſtis, vtque nos idem in Alcorano moliamur, hortamini. Sed quem in finem? quam inde vtilitatem eſtis conſecuti, quæ nos permoueat iiſdem veſtigiis ingredi? Voluntas (inquis) & verbum Dei omnibus hoc modo eſt clarum & manifeſtum. Quid ais? An omnes qui anglicè Teſtamenta legere didicerunt, voluntatem & verbum Dei ſtatim ex ea lectione habent perſpectum & cognitum? Et eodem iure potiuntur Hollandi, Flandri Galli, Germani, Poloni qui Teſtamenta ſua Hollandicè, Flandricè Gallicè, Germanicè, Polonicè norunt legere? Ita nimirum dicendum eſt, eſt enim par omnium ratio, ius idem. Quid ex hoc efficitur? verbum Dei eſſe quod ex iis Teſtamentis vulgari cuiuſque populi lingua donatis & lectis vulgus arripit. Eſt igitur verbum Dei, Deum eſſe authorem peccati, Baptiſmum nihil prodeſſe, Chriſtum non aſcendiſſe in cælum, non deſcendiſſe ad inferos, eſſe merum hominem, corpus eius eſſe vbique, nõ eſſe Trinitatẽ. Hęc enim ex Teſtamentis ſuis populi iſti colligunt, & tanquam ipſum Dei verbum & voluntatem defendunt, vt ſuis locis expoſuimus. An verò adijcies non eſſe verbum Dei quod externa litera ſtatim oſtendit oculo, niſi accedat recta literæ intelligentia quam mens concipiat? An fateberis quod initio tanquam veriſſimum poſuiſti, aliquando verbis ſimpliciter inhærendum eſſe, aliquando verbis derelictis abdita verborum ſenſa eſſe perquirẽda? hoc ſi dicis, quod eſt dictu neceſſarium (eſt enim recta verborum intel-

ligentiæ

genuina literæ ſcriptæ anima, ſine qua litera per ſe non eſt ſolum mortua ſed etiam mortifera & pernicioſa & innumerabilium ſectarum mater (id quod Eccleſiarum veſtrarum experientia demõſtrat) de certa intelligendi & interpretandi regula prius conſtituendum erat, quam de literæ ſcriptæ tranſlatione. At de huiuſmodi regula vos nunquam cogitaſtis. Imò nec hodierno die tot inteſtinis malis, tot nefariis ſectis admoniti, ſolidã aliquam rectè interpretandi viam non dico inire, ſed neque cogitare poteſtis. Id enim clariſſimè oſtendit non modo omnium Eccleſiarum Euangelicarum in Anglia, Flandria, Germania & reliquis nationibus, ſed etiam hominum & Miniſtrorum in vna Eccleſia Anglicana, vel Flandrica, pertinax & interminata de rebus grauiſſimis diſſentio. Scribit is qui apud vos maioris eſt quam Lutherus authoritatis Huldericus Zuinglius: *Si Græcam & Hebræam linguam perinde vt vernaculam teneremus, nihil eſt in vtriuſque Teſtamẽti oraculis, cuius ſenſus captum noſtrũ poſſet effugere. Adeò vt omnes ſcripturarum interpretes, omnes etiam Doctores præ certa & ſolida linguarum cognitione nullius momenti & pretij videantur, Quod ex Pauli verbis præcipitur. Non enim ait volo vos omnium Rabbinorum libros euoluiſſe, ſed volo vos omnes linguis loqui, inter quas tamen putamus imprimis intelligi Hebraicam.* Ergo huic Principali Apoſtolo certa intelligendi regula eſt perfecta linguæ Græcæ & Hebraicæ, potiſſimum vero Hebreæ notitia: quam qui eſt aſſequutus ille Dei voluntatem in ſcripturis reuelatam certo & verè comprehendet. At vos veſtris tranſlationibus conſequutos gloriamini vt non minùs perſpicuæ Germanis ſint ſcripturæ in lingua Germanica, quam Hebræis in Hebraica. Et quin ita ſit ego non multum quidem dubito, & tamen priores difficultates in populo hærent. Quin etiam Magiſtri qui ex Hebræo verterunt, ideoque & Hebraici & Græci idiomatis peritiſſimos fuiſſe liquet, Huldericus Zuinglius, Leo Iudæ, Martinus Lutherus, Oecolampadius, Munſterus, Ioannes Caluinus, Caſtalio, Beza de ſenſu ſcripturæ non minus quam relqui tumultuantur, & quamdiu vixerunt hoſtiliter digladiati ſunt. Ipſi vero Iudæi quibus ſua lingua eſt naturalis non noſtra ſolum tempeſtate, ſed annis iam mille quingentis à tota Chriſtiana religione auerſi cõtumaciter perſtiterunt. Quare aut alia nobis ſubſidia ſunt comparanda, aut iiſdem perpetuo ſalebris impediti tenebimur. Exclamat magna cum iracundia contra Hieronymum Theodorus Beza. *Ego coram Deo & Angelis eius affirmo, intolerandam eſſe multis locis in detorquendis ſcripturis Hieronymi audaciam. vt in libro contra Iouinianum & vigilantium.* Ita nimirum Bezæ videtur, quum mihi his maximè locis contra Iouinianum & Vigilantium

Zuinglius tom. 2. in Eccleſiaſ. fol. 51.

Beza in Act. Apoſ. c. 23. v. 3.

ex ſcripturis optimè & fortiſſimè videatur probare profeſſionis monaſticæ vel cælibatus excellentiam, & Sanctorum inuocationem. Quod ſi Hieronymus adeo deprauauit ſcripturas expoſuerit, qui tamen & latina, & Græca, & Hebræa, & Chaldæa accuratiſſimè intellexit, cui ego Iudæos noui perfectam ſuæ linguæ cognitionem tribuere, quique fuit & ætate prouecta, & iudicio maturo, & omnibus bonis diſciplinis abunde inſtructus, qui præterea tanta ſanctitatis laude floruit, quantam mundus admiratur; promiſcuum vulgus, rudem plebeculam, pueros, mulierculas, opifices, an non multo & frequentius & periculoſius erraturos probabile eſt? Sed iſta mitto, hoc tantum vrgeo, vos ſcripturas vniuerſis publicaſſe, nec tamen ſimul tradidiſſe veram eas interpretandi rationem. Ea cum ſit vis, anima, medulla neruus ſcripturæ, concludo vos multò ſtultiùs feciſſe, quam is quem diximus Princeps in colligendo exercitu, vel mercator in conuehendis mercibus, deeſt enim vobis Imperator qui exercitum veſtrum regat: Merces comportaſtis, ſed cui futuras vſui neſcitis: ſecuri vos armaſtis, ſed cui nulla eſt acies, ideòque non poteſt ſecare: Moneta veſtra caret imagine Regis, ideoque publicis commerciis eſt inepta. Quæ tandem vel vtilitatis ſpecies ex rebus iis exiſtit? aut quid vos populo Biblicis his tranſlationibus profuiſtis? Nihil prorſus niſi quod vt circulatores lucri vel delectationis gratia oculos ſpectantium falſis hominum, beſtiarum, arborum, nubium ſimulachris perſtringunt, quibus omnibus nihil adeſt ſoliditatis: ita vos ſpectatoribus veſtris vmbram quandam ſcripturarum obiecistis, quos omni ſolido ſcripturarum fructu priuaſtis. Vos enim inſtar huiuſmodi Ludionum aureos montes promiſiſtis: ſed quidnam illi lucrati ſunt? an vitam emendarunt? imo ita corruperunt vt veſtra confeſſione nullis vnquam ſæculis vixerint flagitioſiùs? An ſaniùs crediderunt? imo multos fidei articulos quos antea tenebant firmiſſimè, multa capita, fundamenta, principia fidei ſine quibus nec Chriſtiani, nec Mahumetani eſſe poſſunt primo vocarint in dubium, & deinde penitùs abiecerunt. At iam ex hoc verbo Dei de omnibus controuerſiis liberè & incorruptè poſſunt iudicare. Hæc quidem eſt vulgaris Martini Lutheri & Lutheranorum, & veſtrorum Miniſtrorum iactatio. At quam abſurda, quam mendax, quam improbabilis? Nam quemadmodum illi ex ſcripturis magis de controuerſiis iudicare poſſunt quam cæcus de coloribus, quum de vera ſcripturæ ſententia qua iudicium eorum dirigendum eſt, nullam habeant vel tenuem coniecturam? Et quo illi modo liberè iudicare poterunt qui atrociſſimis mulctis, ſuppliciis, carceribus, tormentis,

tis, ... ctiſſima deniq; morte ad veſtros parlamentares cano-
... tur. Quod ſi populo libera fuiſſet iudicandi poteſtas,
... iam olim & Miniſtri è ſuis pulpitis,& Superintenden-
tes e ſuis cathedris vel a Papiſtis,vel a Puritanis fuiſſent eiecti?
Credit Anabaptiſta Chriſtū ex Virgine carnē nō ſumpſiſſe ſed
adtexiſſe e cælo,& ita credit a ſcripturis ſacris quas verſat per-
... is. At vos eum propterea incendio adiudicatis,& ante pau
cos annos nonnullos ita ſentientes Londini flammis abſumpſi
... . Credit Papiſta non Reginam ſed Pontificem eſſe ſupremū *an.1578.*
... æ Anglicanæ caput, & ita credit quia credit ſacrarum *Sotus in*
... vero ſenſu ea ſi fidē cōmendari. At vos huiuſmodi ho *Chronic.*
minem ad furcas abripitis, & teterrimo ſpectaculo, immani cū
... ius corporis laniatu trucidatis. Ceterum horum vterq; ſcri-
pturis falſum ſenſum affingit. Quinam ita iudicant? Num Papi
... æ aut Puritani,qui vobis ita iubētibus ſcriptura ſuo idioma-
te legunt; nequaquā, ſed Reginæ officiarij & canones parlamen
tares. Non ergo illis iudicium liberum (quod polliciti eſtis) re-
linquitis,ſed reſtibus & malleis illud iudicium quod vobis pla-
cet incutitis: Quænā igitur eſt inter vos & Papiſtas,noſtramq;
ſententiam de Alcorano non omnibus vbique communicando
differentia. In Eccleſia Catholica proponebant Sacerdotes fidei
articulos quos populo examinare & pro ſuo arbitratu admitte-
re vel reiicere fas non erat. Eadem eſt conſuetudo noſtra. Ita
fecerunt olim primitiuæ Eccleſiæ Epiſcopi: idem fecerūt Pon-
tifices Iudæorum, & in ea à Prophetarum Moſiſque veſtigiis
nihil deflexerunt. Quid autem vos? Reuera ſimilem viam in-
gredimini, & prorſus eandem, quoad neceſſitatem obediendi
populo veſtro impoſitam. Nam à veſtris placitis veſtrorum ne
minem diſcedere permittitis. In hoc autem veſtra docendi ra-
tio Turcarum & Papiſtarum ordine eſt peruerſior, quod modo
porrectis cuicunque laico ſcripturis ſacris, liberam eidem iudi-
candi, interpretandi fidemque formandi poteſtatē facitis; mox
autem inexorabili ſeueritate eandem poteſtatē eripitis, & cru-
deliſſimæ mortis terroribus ad veſtrum iudicium ſequendum
compellitis. Quæ quidem ſumma eſt immanitas, & loco acer-
biſſimæ penæ damnatis apud inferos infligitur, quali Poëtæ fin
gunt Tantalum excruciatum: cui nimirum. *Vir.li.6.*

Adſunt epulæ ante ora paratæ, Regifico luxu.
Et tamen ne veſcatur. *Furiarum maxima, iuxta*
Accubat, & manibus prohibet contingere menſas:
Exurgitq; facem attollens.

ad eum deterrendum ne guſtare augeat. Neque enim aliter vos
ſcripturas populari lingua peruulgatis, populumq; veſtrum ad
eas euoluendas tanquam ad magnificū conuiuium inuitatis, &

magna libertatis expectatione quam nunquam hactenus guſtarunt mulcetis, quod iam ſunt futuri omnium controuerſiarum iudices, iam perſpecturi quemadmodum fuerint ab inimicis Euangelij in tenebras & errores inducti, omnem iam Dei voluntatem explicatam ſint habituri: quumque iudicare illi incipiunt & conceſſa libertate frui, & iis dapibus tanquam manū admouere, ſtatim capitalibus veſtris legibus, & lictoribus quaſi totidem furiis aſſidentibus & vigelantibus faceſque intentantibus deterrentur, ne ex tam liberali conuiuio ferculum aliquod audeant attingere. Ergo hactenus præter preſtigias, inania verba, magnificas pollicitationes ſed ad fraudem comparatas, nihil magis quam nos præſtitiſtis. Et tamen multo melior & religioſior eſt hæc Anglorum reſtricta legibus ſeueritas, quam aliarum Euangelici nominis Eccleſiarum exlex & effrenata licentia. Quemadmodum enim vulgari & verò prouerbio fertur: *melius eſſe Imperium Principis in quo nihil liceat, quam eius ſub quo omnia liceant:* ita in religione melius eſt populo nullam dare de rebus diuinis diſputandi facultatem, quam ſolutam eis quid velint credendi, interprætandi nouādi præbere licētiam. Aliis autem in regionibus vbi retinetur adhuc illa Euangelij libertas cuius ſpem initio fecerant Miniſtri, quot continenter pullulant ſectæ, hæreſes, Atheiſmi, nouis perpetuo ſectis, hæreſibus, Atheiſmis fœcūdi? Neque enim quicquam eſt adeo ſtultū & furioſum quin ſi ſemel frater aliquis in ſcripturis mediocriter verſatus arripuerit & palam aſſeruerit, ſtatim ſectarios congreget & inuentum ſuum perpetua deinceps contentione, & ſi poteſt ſcriptione defendat. Luctuoſa eſt Ioannis Caluini querimonia de hac ſiduum importunitate. Libertinorū ſecta, quam diximus adeo eſſe in tota Europa multiplicatam, originē *habuit à tribus vel quatuor Pe'gis*, teſte Caluino, *adeò ignaris vt nihil ſupra*. Sectam hanc vocat, *horribilem, belluinam, monſtroſam*. Clariſſimum quidem eſt eos animæ mortalitate ſtatuenda, omnes prorſus non ſolum fidei & pietatis, ſed etiam honeſtatis & humanitatis neruos atque ſtirpes incidere. Qui tamen poſtquam ſemel iſtas opiniones imbiberūt, tanta diligentia eas plurimis ſcripturarum locis & fragmentis ornatas ſparſerunt in vulgus, vt ad ſe greges ſectatorum multis in regionibus pertraxerint. Neque vero hoc eſt proprium Libertinorū vitium, ſed communis omnium fratrum Euangelicorum morbus, de quibus in præfatione libri ſui de illorum pſychopannychia vel dormitatione animarum ita conqueritur Caluinus. *Quum* (inquit ille) *neſcire aliquid pudeat, confidentiſſimè de omnibus quaſi ex tripode reſpondent. Hinc rurſus tot ſchiſmata, tot errores, tot fidei noſtræ ſcandala. Tandem quod mali caput eſt, dum obſtinatè*

Calu. Inſtruct. contra Libertinos cap. 4.

Calu. in præfat. ad lectores de pſychopānychia.

tueri

tueri pergunt quod ſemel temerè ſ[illegible] tuerunt tum oracula Dei c[illegible]nſu lunt ex quibus errorū ſuorū patr[illegible] a auerunt. Ibi bone Deus, quid non inuertūt? quid non deprauant? ut ad ſenſum ſuū non dico inflectant, ſed vt incuruent: Ita uim[illegible] m verſant & voluntant vt libidini ſuæ ſeruiant, vt ſenſui ſuo ſubijci. n tur. O ſonticam peſtem, & adhuc miramur vnde tot ſectæ inter eos qui primum nomen Euangelio dederunt & renaſcenti verbo? Sic ille, atqui ego hæc ſciſmata, errores, fidei ſcandala, deprauationes & diſtorſiones ſcripturarum vt probandis rebus turpiſſimis accommodentur, has tot ſonticas peſtes inter eos graſſantes qui primum renaſcens Euangelium amplexi ſunt non adeo vehementer admiror. Sed quod à veſtra prædicandi forma peſtes iſtæ fluxerunt, quod renaſcentis Euangelij moribus & regulis congruant atque ex eis deducantur, quod ex ipſa ſcripturas transferendi & promiſcuæ multitudini proſtituendi, conceſſaque eas volutandi & examinandi, & exponēdi licentia tanquam ex æquo Troiano hæc mala proficiſcantur, id ego imprimis noto, ex eoque concludo multo fore & ſcripturis ipſis honoratiùs, & religioni conſultiùs, & populo ſalutariùs vt hęc ei facultas penitùs adimeretur, ſine qua & piè credere, & ſanctè viuere; credendoque vt decet & viuendo, beatam vitam multò tutius & facilius cōſequi poſſunt. Manifeſtum vt ſit eas quas veſtri nobis attribuunt Alcorani non emittendi cauſas, quod videlicet imbecillitatis alicuius nobis ſimus conſcij, vel populo ſuam vtilitatem inuideamus eſſe cauillos inaniſſimos Siculis nugis vaniores. Neque enim Iudæi olim legem Moſis infirmam aut vllo in apice vitioſam putauerunt, quamuis multis annorum centenariis in aliam linguam nullam transferri paterentur, quando tamen in pleriſque omnibus ſub cælo regionibus Iudæi degebant & multiplicabantur, & linguam habebant à veteri Hebræa qua lex ſcribebatur diſtinctam: vt modo videmus in Iudæis per Germaniam, Italiam, Africam, totumque imperium noſtrum. Et tandem vix trecentis ante templi poſterioris euerſionem annis, cum ad vicini & ampliſſimi & ipſis amiciſſimi Regis Ptolemæi Philadelphi petitionem in Græcam linguam verti conceſſiſſent, non quemlibet ex triuio arreptum dummodo linguæ Hæbraicæ peritum vt modo in veſtris teſtamentariis verſionibus fit, ſed 72. viros maturæ ætatis, iudicij, & prudentiæ magna cum deliberatione ex omnibus tribubus electos tanto operi præfecerunt. Honor ergo & reuerentia quam diuinæ legi deferimus cauſa eſt tarditatis noſtræ: non autem alicuius in lege infirmitatis, vel erroris conſcientia. Inuidia autem contra populi vtilitatem multò minùs, quem rectores cupiunt perpetuo eſſe & fidei & moribus probatiſſimis. Quin

Actor. 2. a. b.

Ioſeph. li. 2. cap. 2.

Ccc 3 è contra

per circuitum, & dices ad eos cauete ne aſcendatis in montem nec tangatis fines illius, omnis qui tetigerit montem, morte morietur. Et in tota legiſlatione Dominus alloquitur Moyſen, Moyſes alloquitur populum, Dominus quid fieri velit ſignificat Moyſi, Moyſes voluntatem Dei denuntiat populo, quod vno eodemque tenore obſeruatur. Sic magnus ille Propheta Chriſtus perpaucis à ſe ſelectis Apoſtolis miſteria quæ vocat cæleſtis regni reuelat, ea mente vt per eos reliquæ multitudini impartiantur. Vnde & expreſſè notant Euangeliſtæ eum ad *turbas loquutum eſſe in parabolis*, & ad eas *sine parabolis non eſſe loquutum*. Idque iuxta Prophetarum de eo prædictiones. *Turbis autem dimiſſis in priuato domo accedunt ad eum diſcipuli*, & de abditis miſteriis interrogant, & ipſe dilucidè reſpondet, idque cum egregia illius quam inquirimus veritatis teſtificatione Cum ait: *Vobis datum eſt noſſe miſteria regni cælorum, illis autem non eſt datum*. Quem morem ſequuti Apoſtoli non omnia fidei capita Papyraceis foliis conſcripta populo conſuetè tradiderunt, ſed doctrinam à Chriſto receptam certos quoſdam Titos & Timothæos edocuerunt, non præcipientes vt illi eandem ſcriptam proiicerent in manus omnium qui ſcirent legere, ſed *vt commendarent fidelibus hominibus qui idonei erāt & ipſi alios docerēt*. Et hæc docendi forma cum natura omnium cuiuſque Reipublicæ legum & ſcientiarum conuenit. Peſſimè enim ordinata eſt illa Reſpublica, neque diu poteſt conſiſtere, vbi eius politia & adminiſtrandi ratio ad popularem vulgi trutinam reuocatur. Neque carere poteſt periculoſis bellorum ciuilium tumultibus illa regio, vbi curioſæ plebeculæ in leges Principum, in Senatuſconſulta, in edicta publica liberum eſt inquirere, & quid rectè, quid ſecus poſitum diſcutere. Et tamen quid in Dialectica, in Philoſophia morali aut naturali, in Aſtronomia, in Geometria non concedimus, imò ſi populus flagitaret monſtroſum & amentiſſimum iudicaremus. Id in Theologia omnium ſcientiarum difficillima & difficillima, & vbi ſi erratur, maximo cum corporis animæque erratur, non modo non abominamur, ſed approbamus, & populo non appetenti obtrudimus. At (inquies) ſinguli fideles eſſe debent, Philoſophi & Mathematici non item. Et ſinguli quoque in Republica boni ciues eſſe debent & honeſtè iuſtèque viuere, & legibus obtemperare. Neque tamen propterea leges veſtras è lingua Normannica in Anglicanam traduciris aut populum ad earum ſtudium cohortamini. Satis eſſe putatis vt per Iudices, per Iuriſperitos, aliquando per edicta Regia ſui officij cōmoueātur. Nec aliter in religione ſatis eſt vt per Sacerdotes

Ibid. cap. 16. v. 1.
28. 32.
cap. 17. 19
20. 21. &c
Matt. 13. verſ. 34.
Ibi. v. 36.
Ibi. v. 11.
Tit. 1. verſ. 6.
2. Timot. 22.

dotes, per concionatores & Catechiſtas inſtruantur, nulla-
que hoc fit vtilius, multo fructoſius, multo etiam religio-
nis veræ indoli & naturæ conuenientius, quam vt ſinguli con-
cionentur ſibi, ſinguli ſeipſos inſtruant & catechiſent, ex
quo neceſſe eſt euenire vt quod ſunt capita, tot ſenſus, quot
homines tot ſententiæ, tot opiniones, tot ſchiſmaticæ con-
tra fidem diuiſiones. Quod vt omnibus ciuitatibus rebuſque
publicis peſtem affert atque exitum, idque in Eccleſia ita ne
fieret præcauit Dominus Deus antiquiſſimæ legis Iudæorum
author, præcauit Chriſtus nouæ Chriſtianorum legis inſtitu-
tor: Apoſtoli ſugerunt, qui longè alia via in terrarum orbe
conuertendo ſunt vſi. Sic Mahumetus, Sergius, Homaius,
Halis & cæteri qui nobis deinceps, Perſis, Africanis vel alicui
nationi Dei voluntatem prædicarunt: omnes denique antiqui
legiſlatores qui vel Græcis, vel Romanis, vel Cretenſibus, vel
Carthaginenſibus, vel alicui populo generoſo & prudenti le-
ges aliquas condiderunt, hanc eandem rationem inierunt. Soli
temporibus noſtris nonnulli ſingularum apud vos ſectarum
authores, Lutherus, Zuinglius, Rotmannus, Simonius cū Euā-
geliū ſpargere inciperēt, ſimul Euangeliorū textū populari idio-
mate ad vſum populi vulgarūt. Quod ego ſane eos homines
prudentes interpretor feciſſe, non quia ſimpliciter ſine aliquo
additamento literam Euangeliorum populo cupiebant eſſe cog-
nitam, tum enim nihil aut parum fuiſſent aſſecuti, ſed quia in
tranſlatione ſinguli ſuam oſtenderent ſolertiam & artificium,
partim vt ipſi plurimum conſiſtere ſacris literis viderentur
aduerſarij vero fingere & formidare, potiſſimum verò vt Sa-
cras literas in ſuum ſenſum ad eas inflecterent opiniones, quas ipſi
maximè probabant. Niſi enim cum nouis tranſlationibus
nouos etiam ſenſus populi mentibus voluiſſent inſtillare,
præſtitiſſe veteres tranſlationes quales extitiſſe ſcio, & An-
glicanas, & Gallicanas, & Italicas: & alias aliis nationi-
bus non deſiiſſe coniicio rurſus imprimere, quam de in-
tegro nouum transferendi laborem ſuſcipere, quod erat
eo tempore & ipſis inuidioſum, & populo minus gra-
tum, & Principibus moleſtiſſimum. Vnde & contra huiuſ-
modi tranſlationes aliquot grauia emiſit Reginæ Pater
Vide Foxū Henricus Octauus edicta. Sed alium fuiſſe Martini Luthe-
in Henri- ri, Zuingliique ſcopum atque voluntatem res ipſa loqui-
co 8. tur. In ſuis enim Eccleſiis Martinus Lutherus nullam niſi
ſuam tranſlationem permiſit. Nec Huldericus Zuinglius aliam
quam ſuam in ſuæ diſciplinæ cætibus probauit. Similiter Aca-
demici ſolam Caſtalionis præferunt, & Libertini eam quæ à
ſuæ ſectæ fautoribus eſt edita. Quorſum hoc ſi omnes vnam

eam-

... s facti intelligentiam continerent, & nihil præterea. Miſit ad Lutherum, honoris gratia, Froſcho verus Typographus Zuinglianus Tigurinam Bibliorum tranſlationem: Lutherus contumelioſe reiecit, nec aſpectu dignatus eſt, *Lauathe.* acerbeque redarguit Typographum, *monuitque, ne poſt hac tale als. in* *Sa* ... *tat, ſe enim libros eorum nec recipere, nec legere velle. Nam eorum no* ... *ecias* (Lutheranas) *cum eis communicare non poſſe.* Nec *rum f.* 32. minus acerbe varijs in locis Zuinglius vicissim Lutheri tranſla- *Zuinglius* tionem reſpuit, eumque ſæpe Scripturas *corrumpere & adul-* *Tom.* ... *re* *rare* confirmat. Nec minus inimice Beza Caſtalionem eadem *ſp* ... *ad* de cauſa lacerauit, & Caſtalio integro volumine Bezam corrup- *ut ver. li.* tè improbèque hæreſis ſuæ cauſa Scripturas transferentem *de ſacra-* refutat. Henricus Octauus vt primum ſe Ecclesiæ Anglicanæ *ment. fol.* caput effecit, mox Anglicano idiomate ſcripturas vulgauit. 412. Pauci anni intercesserunt, & qua authoritate ſcripturas ita ver- *Beza in* ſas publicauit, rurſus eaſdem ſcripturas tum veteris tum noui *annot. no-* Teſtamenti ſuppreſſit & interdixit. Poſtea cæteris damnatis *ui Teſta.* vnam Bibliorum tranſlationem authoritate Parlamenti ratam *paſſim* fecit & alias reiecit omnes. Paulo ante mortem, ſeueriſſimo *Caſtel in* edicto tranſlationes ſcripturæ Anglicanas *omnes p* ... *er vnam defenſio.* *authoritate Parlamenti anno regni ſui* 34. *&* 35. *appro* ... *tam non* *ſua tranſ-* modo prohibuit & interdixit, verum etiam *flammis aboleri* *lat.* *mandauit*, grauiſſima pœna conſtituta & in bona & in corpora *Fox. in* eorum qui ſcripturas ab alijs, vel alio modo verſas penes ſe ha- *Henr. 8.* berent. Ipſa nimirum experientia magiſtra didicerat nihil eſſe *Ibid. in fi-* Rebuſpublicis peſtilentius, quam quoſlibet admittere ſanctiſ- *ne hiſtor.* ſimorum librorum interpretes, quia eos a ſectarum magiſtris *Henrici.* ad ſuæ ſectæ patrocinium vafrè applicari manifeſto nouerat: Quemadmodum ipſius Henrici Parlamentari decreto probata traductio tota propendebat ad opiniones eas fouendas quas Henricus arripuerat; quam propterea Dux Somerſetenſis, & *Vide edi-* filia eius Eliſabetha quia contrarijs ab Henrico opinionibus *ctum Hen-* erant imbuti reſpuentes, eas potiſſimum Bibliorum interpre- *rici apud* tationes prætulerunt & in Eccleſijs legi mandarunt, quas Hen- *Foxum in* ricus maximè reprobauit. Ex quibus perſpicis nec ipſa Ecclesiæ *fine hiſto.* Anglicanæ capita ſcripturas populari lingua do... atas, ſimpli- *de Henri.* citer & omnino cuiquam ... ſed tum demum & quatenus eas à ſuis fautoribus ad ea ſtudia & acta promouenda applicari ſcie- bant, ad quæ ipſi volebant populum & Rempublicam attrahi & perſuaderi. Vnde enim hæc tam pertinax ſingulorum pro ſuis verſionibus cum aliarum reiectione dimicatio, niſi quia ſuæ verſiones ad eius cauſæ quam ſuſceperant patrocinium ma- giſteralit inflexæ & aptatæ, aliorum alio tendebant, & priuatis aliarum ſectarum opinionibus inſeruiebant magis? Ex quo ſe-

 quitur

quitur quod Ioannes Caluinus paulò ante conqueſtus eſt, & quam rectè *ſonticam peſtem* vocat, vt quum iſtiuſmodi interpretes *ad ſenſum ſuum ſcripturas inflexerint & intorſerint*, cum eas fecerint *libidini ſuæ inſeruire*, & eum ſenſum reddere non quem Spiritus ſanctus voluit, ſed quem ipſi animo ſuo conceperunt: Illud iam deinceps verbum hominis non verbum DEI dicendum eſſe, quod à verbo DEI non minus diſcrepat quam corrupta hominis voluntas à rectiſſima voluntate DEI, & fallax veritatis ſpecies à ſimplici & ſincera veritate: vel vt planius loquar quam ſtannum ab argento, aut aurichalcum ab auro, aut ſimia ab homine. Quod

Bartholomeus Georgeuits in epitome de moribus Turcarũ. vnicum abſurdum tanti eſt ponderis apud nos qui DEI nomen fruſtra nunquam vſurpare audemus, qui ipſas literas quibus DEI & Prophetæ noſtri nomen peſcribitur, honoramus, qui Alcoranum noſtrum impuris manibus contingere non audemus, qui piaculum ducimus ſi quando fortaſſe pedibus calcetur, qui facinus nefarium, & capitis ſupplicio luendum cenſemus, ſi quis Turca volens & ſciens in manus Chriſtiani aut cuiuſcunque alterius a fide noſtra alieni, Alcoranum venire permittat; vt vel hanc ſolam ob cauſam ne transferendo corrumpatur in tam varias Barbararum gentium quæ Imperio noſtro ſubſunt linguas, vt apud vos in VVallicam, Hybernicam, Scoticam, Monenſem, Principes noſtri nunquam ſunt paſſuri. Denique vel hoc vnum tuorum Magiſtrorum axioma mihi ſufficere videtur ad quæſtionem hanc optimè definiendam. Iſtiuſmodi ſcripturarum verſiones nullo euidenti Dei mandato ſunt præceptæ, nihil eiuſmodi ſanciuit lex, nihil mandauit Chriſtus, nihil conſtituerunt Apoſtoli. Nec ergo Paſtores Eccleſiarum tenentur populo ſuo verſiones tales conficere, nec populus eas verſiones, admittere, Euangelium enim vos liberat à iugo traditionum quæ ſiue manifeſta Dei authoritate à ſolis hominibus vobis imponuntur. Quumque Magiſtri tui definiant, idque ſatis perſpicua ratione ſuffragante, nec ipſis Apoſtolorũ præceptis quibuſcunque poſteros ſic teneri vt neceſſario ea ſemper obſeruare debeant; quanto minus ad hanc ſcripturarum in linguas vulgares tranſlationem tenentur Eccleſiarum antiſtites de qua nullum extat Apoſtolorum præceptum, nullum conſilium, nulla talis eorum voluntatis vel leuiſſima ſignificatio. Nam quod nec omnia Apoſtolorum præcepta ætates conſequentes perpetuo obligant vt probabilis ratio

Martyr in 1. Cor. 15. v. 5. conuincit, ita Doctores veſtri aperte ſtatuunt. Apertè enim Petrus Martyr docet *Apoſtolorum canones de Miniſtrorum electione Timoth. 3. traditos non eſſe perpetuo ſeruandos. Idemque*

[illegible] conced[illegible] *in ipſius quoque Dei præceptis diſcrimen illud eſſe, quod [illegible] a quibus nunquam abſoluimur, vt omnia illa quæ pro-[illegible]ent, & ſumma ill[a] vnde lex pendet & Prophetæ: alia verò ſunt [illegible] ille) quæ non ſemper tenemur exequi niſi quando tem-[illegible] ratio exegit vt fiant.* Cuius exempla ponit di-[illegible] Apoſtolorum de Eccleſia gubernanda ſanctiones. [illegible]dque Apoſtolus Paulus non modo ſimpliciter requirit, [illegible] iterum atque iterum conculca[illegible], & [illegible] argumentis pro-bat, quemadmodum nimirum in Eccleſia viri [illegible] de-beant, quemadmodum mulieres; Ab eo Martyr iſte putat Chriſtianos eſſe ſolutos, non ſolum ſi vtilitas aliqua ſpiritua-li[s], ſed ſi vel corporalis ſuadeat. [illegible] & ab eo liberat po-pulos Aquilonares, qui id obſeruare non poſſunt niſi cum ali[q]uo valetudinis detrimento. Atque hanc [illegible] de præ-ceptis Dei atque Apoſtolorum diſtinctionem confirmat ve-ſter Archiepiſcopus Cantuarienſis, eamque roborat autho-ritate Ioannis Caluini, Bullingeri, & Gualteri. Et Theo-dorus Beza hoc tanquam certum atque immobile fundamen-tum ſtatuit, *quouis tempore, ſine exceptione recipiendos non eſſe ritus quoſcunque Apoſtolica etiam Eccleſia, vel vt vtiles, vel vt ſuo etiam tempore neceſſarios vſurpauit.* Et Iacobus Acon-tius in eo valdè ſubtili libro quem de *Stratagematis Satanæ* compoſuit, & Diuæ Eliſabethæ Reginæ veſtræ dedicat con-[ſ]ecratque, fusè diſputat longè aliam rem eſſe dogma aliquod, aliam vero eiuſdem dogmatis pondus ac iudicium, nec ſi in quæſtionem veniat an aliquid ſit factu aut creditu neceſſa-rium, ſatis eſſe vt probes illud in ſcripturis ſacris præcipi aut commendari, *hic enim teſtimoniis opus eſt non quæ doceant tale quid licitum eſſe, ſed quæ doceant neceſſarium eſſe.* Quoniam vt iſte ait *multa eorum quæ Chriſtus ipſe docuit etiamſi vera ſunt, non ſunt tamen cognitu aut creditu neceſſaria.* Scriptu-ras autem neceſſariò vertendas eſſe in omnium populorum idiomata, vbinam legitis? vbinam vlla talis præcepti veſtigia aut indicia habetis? imo vero quemadmodum ex literis ſacris hoc dogma non iam dico *neceſſarium, ſed vel licitum eſſe* con-cluditis. Quare multitudo & magnitudo malorum quæ ex his ſcripturarum tranſlationibus manarunt contra Dei maie-ſtatem, contra ipſarum ſcripturarum ſanctitatem, contra tranquillitatem Rerumpublicarum, contra mores fidem-que hominum, ſatis magnam vim habere debuit ad iſtas tranſlationes penitus ſupprimendas etiamſi diuina vel Apo-ſtolica authoritate niterentur. At vero cum in Teſtamento veteri vel nouo nihil tale præceptum appareat, nihil eiuſ-modi mandauerint Moyſes vel Prophetæ, nihil Chriſtus vel Apo-

Ibid. in cap. 1. verſ. 27.

1. Tim. 2. v. 2. 3. 4. Tit. 1. 7. 1. Cor. 2. v. 5. 6. 7. 1. Cor. 12. a verſu 1. vſq. ad 17.

Martyr. in 1. Cor. 2. v. 4.

Whitegiſt contra T. C. tract. L. p. 105. & pag. 82.

Beza in præfa. noui teſtamen. Principi Condeo dicati.

Iac. Acont. ſtratagemat. Satan. lib. 3. pag. 104. 105.

Ibidem pag. 119.

Apoſtoli: quum præterea iſtæ inuerſiones tantam contineant miſeriarum Iliadem, quantam Eccleſia veſtra magno ſuo incommodo ſentit, niſi planè ſenſus ſit expers: conſilium noſtrum de ſacroſanctis Legis noſtræ libris in barbaras linguas non vertendis vobis probari debet, ſi vel Scripturas ipſas, vel rationem, vel Dei Chriſtique in voluntate ſua declaranda ordinem, vel veſtram ipſorum Theologiam ſequamini. Et de hac quæſtione iſta opinor ſuffecerint. Neque enim ſi per ſe conſideretur, difficilis eſt vel impedita. Ex circunſtantiis autem longè eſſet impeditior & pernicioſior. De qua hoc tibi confirmare auſim, quanto tu illam maturiore iudicio librauer is, & eius angulos omnes diligentiùs excuſſeris, eo clariùs perſpicies fratres tuos, etſi nuſquam iactent ſe glorioſiùs, nec vnquam victorias ſuas prædicent inſolentiùs, tamen fortaſſe nunquam alias diſputare frigidius, nunquam nugari puerilius. Tantum generalia quædam de laudibus verbi Dei quaſi nubes & inania captant: nullum autem iaciunt fundamentum ex quo aliquid de neceſſitate Scripturæ in vulgi gratiam vertendæ firmiter & ſolidè concludant. Neceſſitatem dico qualis à vobis vrgetur, nulla ſolida ratione poſſe concludi. Alioquin (vt hic de Alcorano taceam) non adeò ſum vulgaribus linguis infeſtus, quin quietis Eccleſiæ temporibus, & quando probabilis ſpes eſt populum ſcripturarum lectione ad emendationem vitæ & gloriam Dei magis quam ad exugendas hæreſes, & fouendas pertinaciter lites contentioneſque vſurum, ſcripturas Propheticas & Apoſtolicas rectè in vulgares linguas traduci poſſe exiſtimem. Noſtroſque domi Anglos iſtiuſmodi ſcripturis nunquã penitus caruiſſe ex Eccleſiaſticis veſtris monumentis intelligo. Teſtatur enim Foxus veſter *venerabilem Bedam in Anglicam linguam tranſtuliſſe magnam partem Bibliorum. Idemq; Beda vertit Anglicè, teſte Ciſtercienſi, lib. 5. cap. 22. Euangelium Ioannis. Quod Euangelium cum Euangeliis item aliorum Euangeliſtarum adhuc multis in locis ſupereſt.* Præterea *temporibus Richardi 2. certum eſt cum aſſenſu Archiepiſcoporum & Cleri Anglicani, integra Biblia Anglicano idiomate fuiſſe populo communicata, vt ita quo item tempore litera ſacra apud alias nationes vulgari illarum idiomate extabant Hæreticorum Biblia ex laicorum manibus excuterentur.* & *Armidelius Archiepiſcopus Cantuarienſis* in oratione funebri quam fecit de Regina Anna vxore Richardi 2. eam valdè laudat quod etiamſi Franca eſſet non Angla, Anglicanam tamen linguam edocta, *quatuor Euangelia, Doctoreſq; eorum interpretes in Anglicana lingua haberet.* Ex quibus conſtat ſcripturas Anglicanè non ſemper fuiſſe populo Anglicano negatas, & tamen ſi quis dicat hoc adeò neceſſarium factu eſſe vt ex eo

Fox. act. & monument. in Henric. 8. pag. 453. 454. edit. an. 1563.

con

concludere velit populi Rectores vel Ciuiles, vel Eccleſiaſticos nunquam aliter ſtatuere, nec eas populo eripere poſſe, vel eos peccare ſi ita ſtatuant, vel grauem populo iniuriam ſieri, eoſque à ſalute æterna comparanda impediri, ſi à ſcripturis peruolutandis arceantur. Hoc certè nunquam aliqua clara & ſolida ratione poteſt oſtendi: Nec hoc Magiſtri tui vllo vnquam probabili argumento concluſerunt. Populum certè Anglicanum antequam vt nunc moris eſt, ſcripturas in ſua lingua verſaret & volueret, magis fuiſſe quam nunc eſt, & in moribus honeſtum, & in fide conſtantem, & in pactis conuentiſque ſincerum atque integrum, manifeſta experientia teſtatur.

ARGVMENTVM

CAPITIS OCTAVI.

PRoponit Samuel argumenta Euangelicorum contra orationem pro defunctis, eaq́ refutat Michaas. Qui mos orandi etiamſi comprobari non poſſet ijs ſcripturæ locis quos admittunt Euangelici, non ſequitur reijciendum eſſe, cum Euangelici multis ſcripturæ libris careant. Deinde docet Michaas fuiſſe creditum à veteribus Hebræis in lege Moſis, & à primitiua atque Apoſtolica Eccleſia Chriſtianis, & etiam à permultis Doctoribus Proteſtantibus, quod ideò Caluiniſtæ reijciunt quia Sadduceorum perfidia de animarum mortalitate imbuti videntur: quæ cauſa eſt vt nulla earum poſt hanc vitam cura afficiantur. Turcæ autem multis præclaris ad ſalutem animarum ædificatis monaſterijs & hoſpitalibus multo maiorem fidem & charitatem præſeferunt. Oſtendit poſtea morem orandi pro defunctis ex naturæ principijs fluere & Euangelicos eum tollentes eſſe verè Sadducæos. Denique concludit quoad omnia hactenus diſputata, & à Samuele ſuperius obiecta, Alcoranum eſſe Euangelio vel parem in quibus conueniunt, vel longè excellentiorem in quibus diſſentiunt.

CAPVT

CAPVT OCTAVVM.

QVOD autem ſupereſt de precibus defunctorum cauſa fundendis, alterius eſt generis, nec ullo circunſtãtiarum adminiculo poteſt ita variari ut alias probetur, alias improbetur, certam enim habet incluſam in ſe vel pietatem vel impietatem quæ nullis temporibus eſt mutabilis. Quæ verò tu oppoſuiſti de Poëtarum fabulis, vel Sacerdotum auaritia, ioco ſa eſt potius irriſio, quam ſeria refutatio. Quarum ego nec alterum probo, nec alterum defendo, quanquam non video cur tibi prorſus incredibile videatur quod narrat Poëta, ſi tamen credibile putas quod narrat Euangeliſta. *Multa corpora eorum quæ dormierant ſurrexiſſe & exeuntes de monumentis veniſſe in ſanctam ciuitatem Ieruſalem, & apparuiſſe multis.* Sed ſiue verum ſit Poëtarum illud quod fortaſſe non credo, ſiue falſum quod tamen vides fieri potuiſſe, nec tu falſum eſſe conuincis. Certè oratio pro defunctis longè alia habet fundamenta quam vel Poëtarum fabulæ, vel auaritia Sacerdotum, vel etiam authoritas Paganorum. De qua quoniam ſatis dictum eſt nolo actum agere. Reliqua quoniam leuia ſunt & iocularia, tranſigant inter ſe Sacerdotes noſtri & veſtri, qui ſi à vobis admoniti ſuam auaritiam corrigant, tum tu tuique domi Concionatores ſi non tota cauſa ſaltem plauſibili in vulgus argumento cadetis. Quanquam fortaſſe iam olim huius criminis inuidia deonerarunt vtroſque Miniſtri veſtri quorum eſt auiditas veteri Sacerdotum tenacitate multo ac immanior & rapacior. Mitto quod nonnihil laberis in præmenda Poëtæ authoritate, & arripis tanquam verum cum ille contrarium manifeſtè ſignificat. Neque enim eo induſtrie huius moris initium fecit Sacerdos quiſpiam, ſed *Æneas piæ pietatis idoneus author.* Idque multis annis ante Romam conditam, eaque poſt ædificata, in ciuitatem Romanam induxit, non Sacerdos aliquis ſed Numa Rex prudentiſſimus, qui etiam primus Sacerdotes huic generi ſacrorum & ſacrificiorum

Mat 27. 1 cr. 52.

cap. 2. & 3. huius Libri.

Ouidius faſt 2.

Plutarch in Numa.

ficiorum præfecit. Quamquam ritus ipſe orandi & ſacrificandi & Numa & AEnea multis ſeculis eſt antiquior. Quam veritatem quoniam hic inueſtigare propoſuimus, age, reliquis omiſſis in illud incumbamus. Et quia Paganorum quippiam approbantium nomen oſtendi nihil prorſus valere vt vos Chriſtiani reſpuatis, ſed contra præiudicium aliquód continere, tamquid ab ipſis Paganis admiſſum à vobis non debere reiici: libenter ſcire velim, ecquas alias rationes habetis ad hanc opinionem homini indifferenti eximendam? S A M V E L. Plures Michæa quas mihi facilè eſt vel hoc loco ad memoriam reducere, vel in hac temporis anguſtia exponere, multa enim voluminia in hoc argumento noſtri conſumpſerunt. M I C H A E A S. non multa opinor volumina, vix enim arbitror aliquem eorum qui apud vos in maiori ſunt honore & gloria, vt Martinus Lutherus, Zuinglius, Muſculus, Oecolampadius, Bullingerus, aliquem omnino librum de hac materia emiſiſſe. In ſuis inſtitutionibus vel locis communibus capita nonnulli intexuerunt vt Caluinus & Muſculus: alii dum ſcripturas interpretantur obiter ſæpenumero refellunt. At qui integro libro de hac materia conſcripto eam plenè perfecteque tractarit, ex Euangeliſtis illuſtrioribus non memini me vidiſſe aliquem. Sed vtcunque illud ſit noſtra non multum intereſt. Neque enim ego particularia argumenta requiro ſed generalia potius capita & tanquam fontes ex quibus reliqua argumēta particularia ducuntur. Ea autem (vt ego ſentio) non ſolum numero ſed etiam paucitate ſunt definita. Mihi certe animo & cogitatione perluſtrāti quemcunq; in eorū voluminibus legi, nullum occurrit firmum aut cōmemoratione dignū. SAMVEL. At ego tibi facile ad memoriam reuocabo. Legiſti aliquando Inſtitutiones Caluini, legiſti locos communes Muſculi, Vrbani Regij, Melancthonis, aut etiam Iuelli defenſionem contra Hardingum, vel Veronem noſtrum Anglogallum qui natione Gallus Anglicano tamen idiomate integrum hac de re librum emiſit. Iſti quum prolixè copioſeq; hāc ſuperſtitionem refellant, tum ſi rectè memini, tribus potiſſimum argumentorum generibus ſententiam ſuam corroborant. Primum eſt quod Patres Eccleſiæ primitiuæ hunc orādi morē condemnant. Alterum quod ſcriptura noui Teſtamēti reiiciat. Tertiū quod ſcriptura quoq; veteris Teſtamenti non agnoſcat; vnde nec Iudæis nunquam fuiſſe in vſu aiunt. Cui & hoc quartum poteſt addi, quod ex Paganorum officina ad vos & Papiſtas manauit. Licet enim iam rationum euidentia adductus concedam Paganorum nomen ad rem aliquā deprimendā nihil valere, quando Paganorū cōſuetudini ſuffragatur ſcripturarū autho-

authoritas, tamen cum aliud ſentiunt Pagani aliud doctores ſcripturæ, hic (niſi fallor) etiam tu fatebere ad rem eam damnandam in Paganorum nomine aliquid eſſe momenti. MICHAEAS. Abſit vt ſecus dicam, vel ſecus ſentiam. Literis enim ſacris omnium hominum etiam & Angelorum authoritatem cedere volo. Et genera quidem argumentorum quibus tui vtuntur recte collegiſti. Quid verò de illis tu opineris id demum ſcire cupio. Quamuis enim iſta recordabar (ita enim diligenter aliquando legi, vt nondum mihi ex animo potuerint effluere) tamen quia eorum nullum iudicaui validum & neruoſum, ideo nec repetitione dignum cenſebam. Veteres enim Patres quanquam per ſe non multum probent, & à vobis omnium minimè afferendi ſunt, qui maximè eorum nomen, & authoritatē afflixiſtis, & vbique contemnitis, tamen ſi eorum ſuffragiis cōtrouerſia hæc decidatur, certum eſt nos eſſe abſoluendos, vos impietatis damnandos. Id quod mihi promptum eſt multiplici iſtorū quos nominas Magiſtrorū tuorū confeſſione probare. Neque vobis aſtipulantur magis ſcripturæ veteris aut noui Teſtamenti. Vbi enim vſpiam legitis in Euangelio, non eſſe orandum pro defunctis? Vbi in lege aut Prophetis quippiam eiuſmodi reperitis? An non in hiſtoria Machabæorum contrarium planè occurrit, Iudam videlicet Machabæum pro peccatis mortuorum obtuliſſe ſacrificium. SAMVEL. Atqui ille Machabæorum liber Canonicus non eſt, ideoque in alterutram partem nihil cōuincit. Quod autem expreſſas aliquas ſcripturæ ſententias requiris quibus ſuperſtitio hæc refutetur, oblitus videris quod eſt in doctrina noſtrorum valdè tritum, etiam à ſcripturis negatiuè non minus firmum duci argumentum quā ſi manifeſtis ſcripturæ verbis quippiam aſſeratur. Quum enim fixum & ratum apud nos ſit, nihil eſſe inter fidei partes numerandum, quod non manifeſtis ſcripturis ſuadeatur, perpetuum ſcripturæ de re quapiam ſilentium non minus efficax ad illud refellendum de quo ſiletur, quam eiuſdem ſcripturæ teſtificatio valet ad illud aſtruendum de quo affirmatur. Quare etiamſi contra hunc orandi morem ſcripturæ nihil loquantur, tamen conſtans earum taciturnitas eſt eius rei de qua tacent abundans teſtatio. MICHAEAS. Agnoſco ſolenne & antiquum tuorum in dogmatis quæ ipſi nō probant cōſultandis. Sed ſpero iam tandem ſententiæ huius manifeſtam falſitatem abunde eſſe perſpectam, quam ipſorum primarius fidei articulus de Trinitate radicitus euertit: quam tot argumentis, tot experimentis vt abſurdiſſimam exploſimus: Quam Apoſtoli & Euangeliſtæ toto ſcriptionis & prædicationis ſuæ tenore probarunt, quam omnes ſemper Chriſtiani damnarunt, quæ ipſa ſeipſam confu-

[Margin notes: 2 Mach cap. 12. — Supra l. cap. 3.]

cit & redarguit. Vbi enim Apoſtoli confluxerunt in vnum vt
omnia religionis capita vobis præſcriberent? niſi forte Symbo-
lo eo quod Apoſtolicum vocatis omnia comprehendi velitis,
ex quo & ipſi multa recinditis, & ſectatoribus veſtris credenda
multa illic prætermiſſa obtruditis. Et vbi ſcripturæ hanc legem
Chriſtianis impoſuerunt? vbi nihil eſſe credendum niſi quod
ex illis ſcripturarum libris quos vobis ipſi ſelegiſtis, perſpicuè
non poſſit deduci? In Teſtamento veteri multos Prophetı- *2. Paral.*
cos libros intercidiſſe ipſa ſcriptura ſignificat: & in nouo Teſta- *20 v. 34.*
mento non pauca Apoſtolorum & Apoſtolicorum virorum *& cap. 12*
ſcripta periiſſe non minus certò liquet. Et in Eccleſia Catholi- *v 15 &*
licorum multa tum ex veteri, tum ex nouo Teſtamento Cano- *ca. 9 v 29*
nicam obtinent authoritatem quæ à vobis negliguntur, & in *1. Corin.*
Eccleſiis Chriſtianorum, tum Aſianis, tum Africis multa mo- *5. v. 9.*
numenta pro Apoſtolicis honorantur, & vobis Euangelicis &
ipſis etiam Catholicis incognita, *Habent Abiſſini librum quēdam* *Franciſ.*
in 8. partes diſtinctum quem ab omnibus Apoſtolis in vrbe Hieroſo- *Aluareſ.*
lymorum vna congregatis ſcriptum aiunt, cuius *contenta om-* *in itinera*
nia ſtudioſè conſeruant. Hunc librū ecquis veſtrū aliquando per- *rio.*
legit, multoſq; alios *rituales & ſacros libros in Æthiopica Eccleſia* *Vide Or-*
extare ex ipſis ſe audiſſe AEthiopibus teſtatur Poſtellus. Et *telium in*
Enochi librum quem citat Apoſtolus Iudas in eadem Eccleſia *theatro.*
tanquam *ſcripturæ Canonicæ partem ſeruari* ſcribit ad Principes *in Abiſſi*
Germaniæ Theodorus Bibliāder, quod de *Euangelio Iacobi* in Ec- *norū im-*
cleſiis Perſicis alij memoriç prodiderūt. Vos qui hæc monumē- *perio. &*
ta nunquā inſpexiſtis, qui alia multa vobis à maioribus noſtris *Balæum*
relicta repudiaſtis, adeò vt permagnam ſcripturarum portio- *de ſcript.*
nem amputaueritis: qua fronte generaliter fidem omnem *Britan.*
reiicere poteſtis, quæ non ſolidè demonſtratur ex illis ſcriptu- *pag. 3.*
rarum partibus quas vos pro veſtro arbitratu à reliquo cor- *Iudas.*
pore ſecreuiſtis, quando etiamſi totum ſcripturæ corpus ex *verſ. 14.*
Chriſtianis omnibus per orbem terrarum Eccleſiis collegeritis, *Theodor.*
ne ſic quidē hac lege Chriſtianos fas eſſet aſtringere, niſi prius *Biblian.*
ex iiſdem ſcripturis hanc eſſe claram Dei voluntatem poſſetis *ad Prin-*
oſtēdere? Cæterū quod de Teſtamento veteri & Iudæorū fide *cipes Ger-*
aſſumitis, falſiſſimum eſſe hiſtoria Machabæorum conuincit. *maniæ.*
At non habet ſcriptor ille Canonicam authoritatem, eſto, ha- *Vide prot*
beat ſaltem hiſtoricam, eiuſdem ſit ponderis cū de Iudæorum *euange-*
ſtatu agitur, qualis eſt Liuius cum de Repub. Romanorum, *lium Ia-*
aut Thucydides cum de Grçcorum legibus & rebus geſtis quæ- *cobi im-*
rimus. Neque vero ſcriptor ille quicunq; fuerit tanquam Pro- *preſſum*
pheta aut Legiſlator præcribit quid fieri debeat, ſed hiſtoricè re *Baſileæ.*
cenſet quid factum ſit. *Omnes* (inquit) in exitu *Iudæi conuerſi ad* *Mach. 2.*
preces rogauerunt vt id quod factum erat delictum à fratribus in *c. 12. v. 42*

prælio occiſis, *obliuioni traderetur. & facta collatione duodecim millia drachmas argenti Iudas Machabæus misit Hieroſolymam offerri pro peccato* (mortuorum) *ſacrificium, bene & religioſe de reſurrectione cogitans.* Nihil hic nouum agit Iudas, nihil decernit inſolens aut prius inauditum. Vos inepte cauillamini eum addidiſſe legi & hoc inuecto ſacrificio eius puritatem contaminaſſe. At ex tot millibus Iudæorum qui in exercitu erant in lege Moſis enutriti, qui ſi alias vnquam, hoc potiſſimum tempore legem obſeruabant accuratiſſimè, pro qua in acie contra Antiochum eiuſque duces quotidie ſtabant & omnibus ſeſe periculis exponebant. Ex tot Leuitis & Sacerdotibus qui Hieroſolymis morabātur, & ſacrificiis continuis illorum militum ſalutem Deo commendabant, nemo tale ſacrilegium ſuſpicabatur. Si Scriptorem hunc vt diuinum & Canonicum non admittitis, ſaltem vt hiſtoricum veracem recipite, vt fidum rerum geſtarum narratorem: Et quin Iudæi hoc fecerint, ſic orauerint, ſic pro mortuorum peccatis ſacrificauerint, non dubitabitis. Et tum proximè falſum eſſe ſcietis quod à veſtris nimis contentioſè aſſeritur, veteribus nimirum Iudæis hunc pro defunctis orandi morem nunquam innotuiſſe, quod nō ſolum liber Machabæorum, ſed etiam Tobias probat, vt colligit Conradus Pellicanus Tigurum magnus Euangeliſta & Hebraicæ linguę in ea ciuitate profeſſor ſingularis. Ex eo enim quod monet Tobias *panem & vinum ſuper ſepulturam iuſti conſtituere*, elicit Pellicanus, Tobiam *ritum parentalia agendi & ſacrificandi pro mortuis approbaſſe.* Et Vrbanus Regius examinans verba illa Prophetæ Baruch, *Domine omnipotens noli meminiſſe iniquitatum Patrum noſtrorum*, verbatim fatetur Prophetam hunc *orare pro mortuis*. Quum autem Pellicanus teſtetur hunc *Baruchi librum nihil continere præter Prophetarum aliorum ſententias, adeo vt collectaneum aliquod ex lege & Prophetis videri poſſit, ſcripturis ſacroſanctis & canonicis per omnia in dogmatibus concordans*, fruſtra hoc prætextu à veſtris Machabæorum liber reiicitur, niſi Tobiam & Baruch, & deinceps eodem iure legem & Prophetas velis repudiare. Memorat Ioſephus ben Gorionis quod oppugnata à Romanis ciuitate Iorpata, cum Iudæi 40 Ioſephum alterum ciuitatis præfectum in ſubterranea ſpecu deliteſcentem, ſeque ipſos cum illo ad mutuas cædes vehementer cohortarentur, Ioſephum inter alia his verbis tantum facinus diſſuaſiſſe: *Ignoro milites quæ ſit propitiatio animæ hominis qui ſeipſum interficit. Quis intercedet pro nobis apud Deum ſi ſic peccauerimus, & quiſque ſuum proximum interficiat? quomodo amouebimus opprobrium hoc? quis tandem pro nobis intercedet?* Vbi perſpicuè ſignificat quum pro hoc peccato ſummè funeſto & neſa-

Pellican. tom. 5. comment in Tobiā cap. 4. verſ. 15.
Beza in Iconibus.
Baruc. 3. verſ. 5.
Regius in locis commun. cap. 3. de Sanctis.
Pellican. tom. 5. præfat. in Baruch.
Ioſe. ben. Gorion. cap. 9.

nefariò prohiberentur fieri orationes & ſacrificia, eadem pro hominibus communi ſorte morientibus fuiſſe vſitata & certa. Extat in communibus librariorũ officinis *Symbolũ fidei Iudæorum* & Latinè, & Hebraice, vbi inter cætera habetur quemadmodum lugeant & ſepeliant mortuos. Illic autem quoties & quam diſerte oratur vt *anima defuncti. N. requieſcat in cubili ſuo in pace, iaceat in pace, dormiat in pace.* Et deinde, *Patres ſaculi qui dormitis in Hebron, portas horti Eden aperite illi atque dicite, adventus eius in pace.* Et rurſus: *Angeli pacis egredimini in occurſum eius, portas paradiſi voluptatis reſerate ei, atque pacem aduentui eius denunciate. Hoc exaudias Domine, atque dicas, eſto in pace aduentus tuus, & cæt.* Denique nil clariùs eſt quam Iudæos & quum aliquem ſepeliunt orare pro anima eius, & poſtea Sacerdotem vel ſua ſponte vel poſtulatum ab aliquo defuncti amico ſtatas quaſdam orationes quas haſcabas vocant, ex generali Synagogæ more pro anima defuncti perſoluere. Et in ſepulchris perpetuò ferè ſolent inſcribere: *Sit anima eius ligata in Paradiſo viuentium*, vt in epitapheis quorundam Iudæorum Baſileæ cernitur, vel *requieſcat anima ipſius in pace*, quod ſumptum ex *ſymbolo fidei Iudæorum* diuturna conſuetudine ita apud eos inueterauit vt Proteſtantes quidam in Iudæorum libris melius verſati, vel ex hoc ſolo concedant ſuos fratres craſsè errare qui affirmant Iudæos orationes pro defunctis in ſuis ſynagogis non admittere. Certè tantum abeſt Iudæos hanc pro mortuis orandi conſuetudinem improbare, vt contra in ea præcipuam religionis partem verſari exiſtiment. Sic enim Miniſter cum tota Synagoga dum mortuum ſepeliunt ſolenni ritu pronunciant: *Certè tribus rebus fundamenta mundi firmantur, lege (Moyſis), cultu (Dei) & pietate (erga mortuos) benedictus qui premium rependit vacantibus pietati.* Non ergo refutabant Iudæi, ſed potius ſummè bonum & neceſſarium ducebant hoc qua fundamenta mundi firmari & ſuſtineri docuerunt. Et nimis craſsa eſt eorum vel ignorantia vel impudentia qui contrariam opinionem Iudæis affingunt. Quod ſi hoc de Iudæis adeo ſit manifeſtè falſum, quanto magis eſt intolerabile illud de primis Chriſtianis aſſerere, quorum propter Eccleſiam tum in orbis terrarum plurimis regionibus diſperſam, multo eſt notior fides & illuſtriùs iudicium. Quare quicunque Euangelici primitiuam Chriſtianorum Eccleſiam ſecus quam nos hac in re credidiſſe predicãt, eos ego iudico non ſolum in monumentis veterum Patrũ, ſed etiã in ſuæ tẽpeſtatis & Eccleſię ſcriptoribus rudes & imperitiſſimos. Nemo certe eſt inter Proteſtantes ſcriptor alicuius famę & celebritatis qui hanc fuiſſe veterũ Patrũ ad Apoſtolica vſq;

Symbol. fidei Iudæorum à R. Moyſe impreſſũ Pariſiis ann. 1569

Vrbanus Regius in 2. parte operum explanat. Pſal. 87.

Munſter. in 1. Samuel ca. 25. v. 29.

Munſter. & Fagius in 14. Deutero.

Vbi ſupra in Symbolo Iudæorum.

Bulling. decade 4. ſerm. 10. tempora ſententiam ingenuè non fateatur. *Scio* (inquit Bullingerus) *veteres oraſſe pro defunctis. Scio quid Doctor Eccleſiæ inſignis Auguſtinus, quid eloquentiſſimus Chryſoſtomus, aliiq; viri vetuſti & clari hac de re ſcriptum reliquerunt. Scio Patres dicere orationem pro defunctis eſſe traditionem Apoſtolorum. Et Auguſtinus ſerm. 32. de verbis Apoſtoli ſcribit in vniuerſa obſeruari Eccleſia vt ſacrificium offeratur pro defunctis. Scio damnatum fuiſſe Aërium quod huiuſmodi orationes improbaret. Sed quæro num hic Patres rectè fecerint quod fecerunt?* Ita nihil dubitat tam ſingularis Euangeliſta quin vt nos ita & veteres omnes Chriſtiani crediderint: quemadmodum nos ſic & illi quoque pro defunctis orarint, & contra ſentientium opinionem vt hæreticam publicis iudiciis confixerint: ſed vtrum rectè an non illa demum quæſtio eſt? Nec aliter VVolfgangus Muſculus concedit, temporibus Auguſtini & Hieronymi fuiſſe hanc vulgatam opinionem, & receptam & Catholicam Eccleſiæ conſuetudinem, Quod item de Eccleſia paulo antiquiore, ante annos mille trecentos ætate D. Cypriani non minus clarè largitur Ioannes Caluinus. Cæterum magis admiror Huldericum Zuinglium qui cum Apoſtolos huius fuiſſe opinionis approbatores inficiari nolit, tamen nec ſic ſententiam ſuam vult corrigere, & eorum iudicio ſuum confirmare. Sed vt Bullingerus de vniuerſa primitiua Eccleſia, ſic Huldericus Zuinglius de ipſis Apoſtolis cenſurum ſibi arrogat. Expugnatus enim authoritate multorum & nominatim Auguſtini & Chryſoſtomi qui hunc orandi morem ad Apoſtolos referunt reſpondet, *ſi ita ſit vt Auguſtinus & Chryſoſtomus aiunt, non puto Apoſtolos alia de cauſa quam indulgentia infirmitati quibuſdam permiſiſſe pro mortuis orare.* Quemadmodum etiam Ioannes Brentius & cum eo tota VVirtembergenſis Eccleſia explicatè affirmant Chriſtianos non alligari exemplis vel præceptis Chriſti & Apoſtolorum, niſi etiam *ex ſcriptis Propheticis & Apoſtolicis* vna probetur eos hoc animo feciſſe & præcepiſſe, vt ea ab omnibus deinceps Chriſtianis obſeruarentur. Quam item diſtinctionem probat & vehementer vrget Ioannes Caluinus, & poſt eos Iacobus Acontius. Quam operam ſi quis ab iſtis exigeret in ſingulis confeſſionum ſuarum articulis commonſtrandis, ſentirent opus oneris grauiſſimum, & vt coniicio, Herculanis illis multo laborioſius. Cæterum ex iſtis illud apertè efficitur, primitiuam Chriſtianorum Eccleſiam vobis in hac fide non placere, ideoque quod tui Magiſtri ſimulant quaſi veterum Hebræorũ & Chriſtianorum Eccleſiæ primitiuæ exemplo ducerentur ad hanc religionis partem aſpernandam, friuolum eſt & falſum:

Muſcul. in locis cõmunibus ca de ora. pag 515.

Calu. Inſtit lib. 3. ca. 5. §. 10

Zuinglius tom. 1. epicherẽſis de canone miſſæ fol. 185.

Brentius in Apologia confeſ VVirtemb cap. de baptiſm. pag. 449.

Calu. cõmen. in 4. 5. v. 14.

Vtrique

vtrique enim in eis hunc impietatem nefariam execrantur. Quare hæc omnia de Teſtamēti veteris aut noui partibus, cum nihil ſint niſi pigmenta, & fuci, & tanquā hiſtrionici apparatus natiuam rerum faciem oculentes, detrahendi ſunt vt nudam & ſinceram veritatem manifeſtè concipiamus. Nam ſi verum huius eorum ſententiæ fontem atque originem videre libet alio traducendi ſunt oculi, alio referendus animus. Quod quoniam eſt operepretium, in eo perſcrutando exiguum laborem inſumere ne grauemur. Et ſupra cum de Sanctorum inuocatione ageretur quædam ſunt poſita quæ ſi memineris omni fere quæſtionis huius examinandæ moleſtia nos liberabunt hæc enim duæ Proteſtantium opiniones de aliorum animabus beatis quos precari non licet, & aliorum animabus afflictis pro quibus peccati nefas eſt, adeò ſunt finitimæ & cognatæ, vt ex eadem prorſus quaſi ſtirpe enaſcantur: quare & vnius initium veramque cauſam ſi noueris, alterius ſimul originem & fundamentum didiciſti. Vrbanus Regius qui cum Luthero in Sueuia & ducatu Luneburgenſi primam fecit Euangelij ſementem, hac de re agens, adeo eruditè & piè quæſtionem hanc pertractat, vt qui eius vnam & alteram paginam maturè expenderit, deinceps vel ad fidem veram confirmandam vel ad contrariam perfidiam refellendam nihil ſitdeſideraturus, & prætcrea id quod nos quærimus planè comprehendet. Sic autem ille: *Apoſtolus quum Theſſalonicenſes ne defunctos ſuos immodicè Ethnicorum more lugeant, hortatur, non tollit omnino memoriam & curam pro mortuis, & memorias pias Chriſtianorum dormientium, ſed eas confirmat: tantum corrigit abuſum.* Ineptè ergo Proteſtantes quorum permulti eo Apoſtoli loco ad euertendē hāc pro defunctis orationē abutuntur. Nec enim vnquā Apoſtolo venit in mentem hoc ſanctum pietatis officium reprehendere. Nam recordari *fidelium qui obdormierunt, Chriſtiani eſt pietatis: At Sadducæorū deplorata cæcitas mortuos ſimul ex domo & animo abiicit, quaſi nunquam ſint reuicturi, ſed perituri ſicut beſtiæ. Quare vir Dei Martinus Lutherus in æternum obſeruandus Præceptor noſter, non putat à Chriſtiana pietate alienum eſſe ſi pro noſtris defunctis ſemel atque iterum ex libera deuotione orauerimus.* Quam ob cauſam, & iſte Apoſtolus ad Euangelij normam inſtauratas à ſe Eccleſias per Sueuiam & Luneburgenſem ditionem ſic informauit, vt in *funere peragendo Miniſter populum commonefaceret de futura reſurrectione, vt ſciant fratrem hunc non amiſſum, vt eum commendent fideli oratione Chriſto & Deo Patri: vt iuxta miſericordiam & verbum ſuum parcat delictis & miſeria carnis quæ fuerat in fratre dormiente, &c.* Non eſt ergo verè Euangelicus ſed Pſeudoeuangelicus

Vrbanus Regius prima parte operum in Formula cautè loquendi fol. 86.

Ibidem.

Ibid. in locis communibus cap. 19.

gelicus, non eſt in Proteſtantium ſed Sadducæorum numero habendus, qui contra Martinum Lutherum Euangelicæ reformationis Principem, contra nobilem & vere Regium hunc verbi diuini Concionatorem quem doctiſſimi Proteſtantes vocant *ducatus Luneburgenſis Euangeliſtam & Epiſcopum primarium*, defunctis viuorum orationes & ſubſidia ademerit. At quibus argumentis firmatur hæc Lutheri ſententia quam poſteriores Euangelici tanquam Paganam & Papiſticam inſectantur? Multis, iiſque ſolidiſſimis ex intima Theologia, & ratione, & totius primitiuæ Eccleſiæ conſenſu petitis. Sic enim pergit: *Charitas enim Christiana merè efficax virtus eſt, nec ſe continet quin pro viuis & defunctis ſit ſolicita, ita vt commembra noſtra ex hoc ſeculo migrantia pia prece commendet Chriſto. Et hæc erat olim, & eſt hodie in Eccleſia Christi memoria defunctorum, quæ euidens eſt teſtimonium charitatis & fidei de glorioſa carnis reſurrectione. Et quum ſit fidei fructus, qui per charitatem operatur, nemo eam reiiciet niſi Epicuræi & Sadducæi.* Hic iam intelligis Samuel, veram radicem eius erroris qui hoc Chriſtianæ & Mahumetanæ pietatis officium oppugnat. Vt enim Proteſtantium infidelitas de dormitione (vti vocant) animarum; quam planè & ſimpliciter loquendo interitum & mortalitatem dixeris, ſuſtulit omnem Sanctorum cultum, Sic eadem Sadducæa impietas verum caput & fundamentum eſt cur iidem Proteſtantes omnem de animabus curam & recordationem è mundo exterminatam velint: quemadmodum ex altera parte Chriſtiana charitas & fides tum vniuersè, tum præcipuè de animarum immortalitate & glorioſa corporis reſurrectione vera cauſa eſt quare & Chriſtiani & Mahumetani tantam in exequiis mortuorum religionem adhibent. Veſtros autem illos qui ſecus opinantur, vt nos à noſtra ſocietate repellimus tanquam Turcico nomine indignos; ſic iſte Euangeliſta quem profero à communione Proteſtantium meliorum reiicit vt manifeſtè Epicuræos & Sadducæos, imo à tota primorum Chriſtianorũ Eccleſia dãnari probat vt Apoſtatas & Atheos. Sic enim perſequitur & concludit: *Defunctorum memoriam celebrauit vetus Eccleſia vt eſt apud Orthodoxos, à quorum ſententia recedere non eſt tutum niſi repugnet verbo Dei. Nazianzenus in oratione funebri ad Cæſarium fratrem de matre ſua hoc oſtendit. Idem ait Gregorius Nyſſenus, idem Chryſoſtomus hom. 69. Ambroſius de obitu Theodoſii Imperatoris. Concilium Africanum cap. 8. Auguſtinus confeſſionum libr. 9. cap. 13. orauit pro matre ſua, & lib. 20. de Ciuitate Dei capite nono. Et de cura pro mortuis agenda cap. 4. Et libr. de 88. hæreſibus hæreſi 53. Et in libro de cura pro mortuis agenda cap. 1. ſcribit quendam hæreticum Arrianum dogmati-*

Vide ibid. parte 2. fol. 78.

Idem vbi ſupra in prima par &c.

Ibidem.

matiſaſſ: non oportere pro mortuis orare. Damaſcenus in ſermone de iis qui hinc in fide migrarunt dicit: Apoſtoli & Diſcipuli Seruatoris in tremendis vitalibuſq; ſacramentis memoriam eorum qui fideliter obdormierunt habendam eſſe dixerunt. Et dicit hanc eſſe *Eccleſiæ Catholicæ receptam generalemq; obſeruationem & vetuſtam conſuetudinē*, quem in finem *allegat librum Machabæorū, Dionyſium Ariopagitā capite vltimo Eccleſiaſticæ Hierarchiæ, Nazianzenū, Chryſoſtomum, Nyſſenum Athanaſium, Baſilium.* Denique alibi idem Vrbanus & vehementer aſſerit Apoſtolis Ieſu ita docuiſſe, idque ex Tertulliano, Athanaſio, Ambroſio perſpicuè oſtendit. Hæc ego paulò fuſiùs expono, primum, vt ipſe iudices quam craſſa ſit ignoratio & eorum qui huius erroris patronos acceſſunt primitiuæ Eccleſiæ Chriſtianos, qui ſemper vbique hanc impietatem exhorruerunt, & eorum quoque qui ſaltem cum Græcis hunc errorem ſuum communicare deſiderant, quos ſecum orationem pro mortuis reſpuere clamant, quod hinc falſiſſimum eſſe conſtat. Neque enim illi qui adeo ſtudioſè colunt D. Baſilium, cuius ſolius monachis omnes prouinciæ Græciæ referciuntur, vnquam diſceſſuri ſunt ab eo quod non ſolum ipſe Baſilius approbauit, ſed etiam Apoſtolica authoritate firmauit; neque Baſilius ſolum ſed etiam Gregorius Nazianzenus, & Nyſſenus, & Athanaſius, & Chryſoſtomus, Damaſcenus, & Dioniſius Ariopagita ſcriptores in Eccleſia Græca longè illuſtriſſimi, & Eccleſias Græcas, tum Moſcouitas, tum Aſianas orare pro defunctis notiſſimum eſt vnicuique qui regiones eas peragrauit, vel horum populorum hiſtorias euoluit. Et quid opus eſt verbis aut coniecturis quando publicè in omnium manibus extat confeſſio fidei Græcorum à Ieremia huius ciuitatis Patriarcha anno Domini 1576. ad Lutheranos Germaniæ tranſmiſſa, in qua prorſus idē cum his ſuis Patribus ſentiunt, fidem ſuam eorum authoritate aſtruunt, vehementer contrariam opinionem refellunt, & denique ſuam tractationem hoc modo concludunt: *His de rebus qui plura cognoſcere velit, legat librum D. Damaſceni de his qui in fide Chriſti dormierunt, idemque facile diſcet opera pietatis ac ſacras liturgias quæ pro mortuis inſtituuntur magnam vim habere, illiſque plurimum prodeſſe.* Tum deinceps, vt poſtquam tuorum errorem aduerteris vna perſpicias quanto purior ſit Alcoranus noſter Euangelio veſtro, quantoque propius ad Apoſtolicam & Chriſtianam primitiuæ Eccleſiæ fidem accedat, & denique hinc rectè iudicabis de Imperatorum noſtrorum ſumma & verè Euangelica pietate, quorum opera ſi quis æquus rerum æſtimator conſideret & deinceps cum Principum Euangelicorum factis conferat, ſine dubio pronunciabit no-

Idem in locis communibus cap. 17. de purgator. Idem parte 1. de miſſæ negotio. fol. 72.

Cenſura Orientalis Eccleſiæ ca. 12.

bit noſtros vere habere religionem Chriſtianam, credere i mmortalitatem animarum, credere reſurrectionem corporũ, credere iudicium futurum, quorum omnium veſtri ſi ex operibus coniecturam feceris, vix leuem ſuſpicionem præbent. Nec mirũ quando eorum Concionatores omnem iſtarum rerũ memoriã funditus abolere conantur. Dum enim auditores ſuos viuentes, in eorum proſpera valetudine lactant peſtifera illa doctrina ſolifidianæ iuſtificationis, eoſdem autem ægrotos & iam è vita diſceſſuros corrumpũt ſcelerato hoc dogmate de animarũ dormitione, id aſſequũtur vt nec in vita nec in morte aliquod vtile vel pium opus aggrediãtur, nec vllo externo teſtimonio an aliquam omnino habeant iſtorum fidẽ patefaciant. SAMVEL. Iſta quam dicis opinio de dormitione animarum eſt quidẽ (fateor) longè pernicioſior quam initio cogitaram, nec ſolũ Apoſtolorum fidei contraria, ſed etiam multorum ſcelerum parens. Si enim homines flagitioſos ſupplicij luẽdi timore liberes vſq; ad iudicii extremi diem, verendum eſt ne illi diem illum extremi iudicij vlterius ſua crudelitate prorogent ad æternitatẽ vſq; nec vnquam venturum ſibi perſuadeant, & interim ad extremã nequitiã magis pręcipites ruãt, quos iam pœnę ſtatim poſt mortem ſubeũdæ terror nonnihil à flagitiis coercet. Quam perfidiã vt ego libenter condemno, neq; vero in fide Anglicana aut in Liturgico noſtræ communionis libro vbi mortuum deſcribitur officiũ, vlla eius veſtigia apparent. Ita viciſſim Lutheranos obſtupeſco, qui hunc orãndi ritum nõ ſolũ Eccleſiæ primitiuę, ſed etiã Apoſtolis probatũ fuiſſe cõfirment. Caluinus certè lõgè aliter ſentit, & cum Caluino Beza, Iuellus, multiq; alij viri doctiſſimi. Sed quænã ſunt illa Principũ veſtrorũ quæ ſignificas opera externa Chriſtianam (vt tibi vocare placet) eorũ fidẽ declarantia nõ ſatis percipio. Noſtri olim maiores hac perſuaſione ducti quod opera in hoc mundo facta animabus ſuis in altera vita prodeſſent, monaſteria, tẽpla, hoſpitalia, ſacella conſtruxerunt atqui non arbitror huiuſmodi opera Turcis nimis eſſe familiaria. Quanquã memini me vidiſſe non raro in Aſia minore templa ſatis magnifica, & alia neſcio quæ ſacella minora columbariis noſtris ſimillima, partim à Baſſis, partim ab Imperatoribus veſtris ædificata. Sed in quem finem, quoue conſilio non ſatis teneo. MICHAEAS. Non opus erat vt mare tranſmitteres in Aſiam ad huiuſmodi monumenta requirenda, cum hæc ciuitas eius generis multis iiſque ampliſſimis redundet. Etſi enim alia ſint opera propter quæ Imperatores noſtros vt valde religioſos commendare poſſum, de quibus in poſterum fortaſſe dabitur loquendi occaſio, tamen ego in primis illa ipſa reſpicio quæ tu notas templa, hoſpitalia, ſacella,

ſacella, quæ cum *veræ fidei fructus* ſint, vt docet Regius veſter, ſi qui ea moliuntur veræ fidei illuſtria proferunt argumenta, qui diſturbant & demoliuntur *Epicurei ſunt & Sadducæi*, vt idē Vrbanus veſter liberè pronunciat: Vereor ne Turcarum comparatione Euangelici veſtri longè aliud nomen ſint promeriti quam illud de quo ipſi ſibi tantopere blandiuntur. Ab eo enim tempore quo Euangelium hoc cœpit, quid tu mihi oſtendere potes in Anglia, imò in Scotia quoque, & Gallia, & Germania, etiamſi tuos Principes & Nobiles Euangelicos in vnum conferas, ab illis ſimul omnibus ad animæ ſuæ ſalutem tota Europa conſtructum, quod poſſit cum vna hac ciuitate Conſtantinopoli, & vnius alicuius Imperatoris Turcæ pietate contendere? Hanc enim ciuitatem variis regalibus Moſqueis, variis ad excipiendos peregrinos Monaſteriis vel Xenodochiis Imperatores noſtri, Mahumerus, Baiazetes, Selymus, Solymannus exornarunt; Quum veſtri Principes demoliti ſint innumera, excitarint autem vel nulla, vel certè pauciſſima. Neque ſolum Imperatores noſtri ſed etiam ſubditi inferiores Baſſæ, Purpurati, militares Præfecti & ſimiles qui opibus abundant, & maximis occupationibus diſtrahuntur, ideoque & in varia peccata ſe incurrere non ignorant, huic generi pietatis plurimū impertiunt. Quod autem ignoras quę in vſum hæc monumenta ſint extructa, niſi tu bene nummatus huc adueniſſes iam pridem neceſſitas, horum monaſteriorum & hoſpitalium conditionem te edocuiſſet, quam ego tibi paucis exponam, ne domū ad tuos reuerſus ignorantiam vna tecum deferas eius quod eſt Turcici Imperij ornamentum non mediocre; vtpotè quod tum ad Dei gloriam, tum ad hominum vtilitatem inprimis conducat. Illud ergo ſcias oportet Turcas, Perſas, Arabes, Mahumetanos omnes ſic inſtructos eſſe, vt Deum bonis operibus placari credant, eorūq; magnā fore in æterna vita mercedē nō dubitent. Quod quia certiſſimo ſtatuunt, hinc fit vt & Imperatores, & Proceres, & infimum quoque vulgus pro ſua virili in vita quidem diligenter, in morte autem diligentius, iſtiuſmodi operibus ſtudeant, quibus & Dei nomen glorificetur, & eorum authores probentur eſſe fideles, & ad Rempub. noſtroſque fratres in fide maxima proueniat vtilitas. Sunt quidem inter variarum regionum Mahumetanos, vt nos & Perſas, & fortaſſe Mauros atque Arabes aliquæ de rebus alijs differentiæ, & etiam de ſepulturæ modo. Cæterùm hoc commune eſt omnium, quod vt viros ſanctiſſimos, æterna ſtatim cum Deo & Angelis beatitudine frui, & impios ſempiternis ſuppliciis adiudicari credimus: ita credimus hominibus nec optimis nec peſſimis, ſed in quadam pietatis mediocritate vitam tranſigentibus medium locum

Septemcaſtrenſis de moribus Turcarum cap. 13.

Theuet. lib. Coſmogr 1. cap. 10.

cum diuina prouidentia præparatum, ad quos poſt obitũ ſuum viuentium charitate multum accedit commodi. Hoc ergo vt eſt omnium commune, ſic & illud quoque, quod ſtatim vt quis ex morbo decumbit, primum ſe Deo commendat, locumque ſepulturæ deſignat, proximè eleemoſynas curat diſtribuendas pauperibus, & conſtituit quid vel certis diebus, vel menſibus, vel annis, aut etiam perpetuo fieri velit ad animæ ſuæ ſalutem. Baſſæ autem, Bellerbechi, Sangiacchi, Pontifices, Cancellarij, & reliqui locupletiores, quum templa quædam vel Xenodochia ad ſoluẽdos ſuæ religionis pauperes extruxerint, vel vetera collapſa refecerint, vel tenuiora annuis redditibus locupletauerint: poſtea quia fas non eſt quempiam in vrbibus, vel huiuſmodi templis vbi orationis cauſa conuenitur (præter Imperatorem ſolum) ſepeliri, ædificant ea quæ tu vocas columbaria, domos quidem non magnas & forma rotunda (quales fuerunt Eccleſiæ quædam veſtræ Flandricæ) in quibus eorum humantur corpora, & vbi Sacerdotes aliquando plures, aliquando pauciores pro animabus fundatorum perpetuò Deum precantur. Tale, verbi gratia, Xenodochium hic eſt in proximo non longè extra muros huius ciuitatis, factum ab Halli primario poſteriotis Solymanni Theſaurario. Cui Xenodochio adiunctum eſt exiguum ſacellum quale tu ſignificas rotundum, vbi perpetuò commoratur Sacerdos orans pro defuncti fundatoris anima, admiſcens precibus ſuis Pſalmos Dauidis, & alios veteris Teſtamenti libros, ſed lingua Arabica. Iam verò de ritu ſepeliendi, quemadmodum viri virorum, & fœminæ curent funera fœminarum, quam honeſto comitatu ad loca præſcripta deducantur, quam piæ ſint Sacerdotum preces nihil continentes quod non ſacris literis apprimè conueniat, vt magnus Deus qui infinita miſericordia ſua Prophetas ſuos Dauid, Abrahamum, Salomonem, Mahumetum, & Halim complexus eſt, miſericordiam quoq; impartiat huic fratri, qui tota vita ſua grauiter Maiſtatem eius offendit, &c. Vt hæc cantica lingua vulgari fiunt, idque ſine cereis, fumalibus vel luminaribus quibuſcunque (ne vos vobiſcum, aut potius vos nobiſcum nihil quicquam communicate videamini) hæc omnia ſingulatim exponere non arbitror neceſſarium, quando ex ipſa radice, Turcarum noſtrorum ſupra quoſcunque Euangelicos clare lucet pietas erga Deum, & erga homines charitas atque beneficientia. Ex ea enim quam primo dixi ſanctiſſima perſuaſione, fit vt nihil frequentius ſit in Teſtamentis Turcarum, eorum qui vel mediocriter pecunioſi ſunt, quam *legare certam pecuniæ ſummam vt vini decantur ex longinquis partibus ad aliquod hoſpitale aut templum,*

Theuet. Ibid. lib. 18. ca. 16.

Georgeuits de moribus Turcarum.

ſue in locum quendam arduum qui frequentatur ab hominibus pietatis gratia & pro ſalute animæ. Reges vero aliiq; potentes templa & hoſpitalia extruenda conſtituunt ad vtilitatem peregrinorum. Hæc eſt cauſa cur à Conſtantinopoli per totam Aſiam minorem, Paleſtinam, AEgyptum, ad extremam vſque Arabiam publicis vijs, non pauca cernas extructa Xenodochia. Ex qua liberalitate illa duo ſequuntur, quæ maximè authores ſpectarunt, videlicet vt & plures imitentur ad ſacrata Iudææ Arabiæque loca perluſtranda Deumque prædicandum qui noſtra cauſa tam illuſtres Prophetas quorum illic monumenta viſuntur, excitauit, hoc eſt, vt honoretur Deus, & ſimul ij qui hæc itinera pietatis ergo ingrediuntur, ea commoda percipiant, ſine quibus multi tantum terræ ſpatium nunquam poterant obire, hoc eſt, vt iuuetur proximus. Cæterùm hæc munificentia vt nobis eſt glorioſa, ita & vobis fortaſſe non adeò eſt vtilis, quoniam ferè à liberalitatis huius participatione definita fundatorum voluntate excluduntur Chriſtiani. Et tamen vt ſcias fidem noſtram non eſſe otioſam & ſterilem, ſed actuoſam & fœcundam, & quæ ad omne hominum genus ſeſe porrigat, quanquam iuxta Mahumetis diſciplinam & eam cum Pauli veſtri regula congruentem, benefacere ſtudemus maximè iis qui ſunt *domeſtici fidei* eundemque nobiſcum Alcoranum profitentur; tamen nec Chriſtianos quidem ſemper hac beneficentia priuamus. Et vel hæc ſola obſeruatio cuius ego te ſi volueris, teſtem oculatum faciam, digna eſt propter quam certo cognoſcendam multorũ milliarium viam conficias, vt diſcas de nobis honoratiùs ſentire, quos perſpicies erga Chriſtianos multo maiore charitate affici, eoſq; magis fouere, & eorum neceſſitatibus ſubleuandis magis prouidere quam veſtri Euangelici qui omniũ mortaliũ ſoli volunt videri Chriſtiani maximè fideles. Nemo vnquã rem Chriſtianam magis afflixit quam Mahumetus noſter eius nominis Imperator ſecundus, qui expugnauit Conſtantinopolim & duo Chriſtianorum Imperia euertit Trapezuntinum & Conſtantinopolitanum, & præterea duodecim vobis eripuit regna, cœpit ducentas vrbes, multas inſulas, Albaniam ferè omnem atque Slauoniam, & occupata denique in Calabria Hydrunte, totam Italiam fecit contremiſcere: Ille autem in hac ciuitate pulcherrimum hoſpitale inchoauit maximè propter homines morboſos, quod abſoluit filius eius Baiazetes, redditusque annuos attribuit ſupra ſexaginta millia ducatorũ. In hoc autẽ non ſolum admittuntur Mahumetani, ſed etiã Iudæi & Chriſtiani, ita tamẽ vt primo ſiſtãt ſe rectoribus & ſuã invaletudinẽ declarẽt, ſeq; poſtulẽt recipi *propter honorem Dei, & ſalutem animæ*

Gal. 6. v. 10.

Genebra. in Chronol. lib. 4.

Cominæus de biſt. li. 10.

Theuet. lib. 7. c. 14

Ibidem lib. 19. c. 3.

animæ defuncti Imperatoris Mahumeti. Nec minus ſplendidum eſt alterum hoſpitale Selymi, eius qui profligato in campis Caldeiranis Berſarum Sopho Hiſmaele, & occiſis duobus poſtremis AEgypti Sultanis, detracta Perſis Meſopotamia, & maioris Armeniæ magna parte, Syriaque, & Palæſtina, & AEgypto tota occupatis, poſt Anum Mahumetum, Imperium hoc maximè amplificauit. Is autem in hac ciuitate Moſcheæ quam fecit ampliſſimæ adiunxit & Xenodochium quo omnium nationum & religionum homines diuertunt, tribus diebus integris pane, aqua, oriza, melle, noctuque ſtratis more noſtro commodis humaniter & perbenigne excipiuntur. Quorum tantus eſt perpetuo cõcurſus, vt communis ſit opinio ſingulis diebus pluſquã mille variarũ rationũ peregrinos hac beneficẽtia ſuſtentari. Quód ſi temporum differentiam, & initia imperij huius conſideres, fortaſſe Orchanes ſecundus Imperator Ottomanni primi Filius, nihil Mahumeto, nihil Selymo concedit, cuius alibi hoſpitale eſt quidem magnum & ſumptuoſum, vbi in dies ſingulos largæ donantur eleemoſynæ *ad ſubſidium animæ ſuæ, patris, & fratrum.* Quanquam vt verum fatear, huius largitionis Chriſtiani rarius fiunt participes. Cæterùm illorum neutri redditŭum amplitudine quicquam cedit, & fabricæ magnificentia multum ſuperat Moſchea & hoſpitale, cæptum quidem à Solymanno poſtremo, abſolutum autem à filio eius Selymo, & quod aliquam occaſionẽ dedit belli Cyprij quo Chriſtiani Inſulam Cyprũ amiſiſtis. Cum enim illa quidem ædificia abſoluiſſet Solymannus, ſed redditus ſatis amplos nõ attribuiſſet (tantummodo enim pauca aureorum millia ex ſubiugato Zigettano territorio in Auſtriæ finibus aſſignauerat, lege autem Mahumetis interdictum eſt talibus Moſqueis alios fundos donare quam qui recens bello ſanctæ legis noſtræ hoſtibus ſunt ablati) Selymus vt & paternæ pietatis illuſtre monumentum perficeret, & ſimile Xenodochium quod ipſe Adrianopoli inſtrueret eadem opera compleret, Cyprum Chriſtianis eripere deſtinauit, quæ erat & huic & illi operi abũ de ſatisfactura. Illud autem Solymanni, vt item priora illa Mahumetis & Selymi ad certos dies, omnes promiſcuè cuiuſcunque nationis & religionis equites & pedites cum famulis, quicunque peregrini vel Medinam ad Mahumeti, vel Hieruſalem ad Chriſti natalem locum & ſepulchrum commeant, ſine vlla exceptione recipit & liberali munificentia fouet. Quanquam autem huic non eſt comparandum, bellum tamen eſt & egregium templum, & opulentum admodum Xenodochium quod hic propè ædificauit filia eiuſdem Solymanni Abraimi Baſſæ vxor, quod etiamſi in vſus Turcarũ vel qui ſunt Mahumetanæ fidei

Sanſouino del gouerno de i regni li. 5. fol. 37.

Theuet. li. 2. c. 1. 2

Annales Turcici tranſlat. à Leuncla. pag. 7.

Ibid in ſupplemẽto Annal. Turcar. pag. 116.

Conturenus de bello Cypr. li. 1. Suri. an. 1570.

Theuet. li. 8. c. 2.

fidei eſt inſtitutum, tamen egregios demonſtrat Alcorani noſtri fructus, qui ita ſuorum corda excitat ad miſerorum & piorum neceſſitatem ſubleuandam. Et propter eandem cauſam dignum eſt æternis laudibus ſimile Barbaruſſæ monumentum, quod eidem Solymanno Admirallius erat ad peregrinorū vtilitatem, hoc eodem littore in Carauoli proximo nobis pago, fabricarat; vbi iam eſt diuerſorium aſſignatum oratori Reginæ veſtræ. Et quorſum ego intra huius vnius ciuitatis pomeria me contineo, vel vicina ei loca tantummodo percurro, qui in tota Turcia, in omnibus Imperij huius prouinciis, in vniuerſis inſignioribus Monarchiæ noſtræ ciuitatibus hoc idem demōſtrare potero. Quo breuis ſim, illud vnum mihi ſatis ſit admonuiſſe, vulgo quidem notum, & à pleriſque tum hiſtoricis, tum peregrinis annotatum, quod quemadmodum olim Anglia noſtra celebrabatur propter quædam vel terræ commoda, vel gentis opera ſingularia, montes herboſos & fertiles, fontes aquæ perennis clariſſimos, Eccleſiarum (quarum multa millia diſturbauit Henricus Octauus, reliquas partim ipſe, partim filius & filia diſpoliarunt omnes) multitudinem & ornatum: & alia quædam de quibus eſt illud antiquum carmen: *Leuncla. in pãdec. hiſt. Tur. cap. 128. pag. 338.*

Mons, & fons, & pons, Eccleſia, fœmina, lana:

Vel vt alij recenſent addito ſeptimo Cornubienſium theſauro: *Sanſouin. del gouer. de i regni li. 3. f. 22.*

Fœmina, mons, fons, pons, Eccleſia, lana, metalla.

Sic hodiè Turcia commendatur propter totidem excellentes prærogatiuas, at nullas ferè à natura, ſed omnes à pietate in Deum, & charitate in homines, remque publicam fluentes. Primo ſunt Moſqueæ maximo numero & inſigni pulchritudine, quarum hæc vna ciuitas habet pluſquam quadringentas. Proximè ſequuntur Imaretia, id eſt, Xenodochia deſtinata excipiendis pauperibus & peregrinis, quæ vt plurimū Moſquæis ſunt adiuncta, & ab vno eodemque Principe, vel Baſſa, vel Bellerbecho fundata: quorum itidem in hac ciuitate tanta eſt multitudo, vt ſi quis in vno per tres dies moretur (quod eſt tēpus peregrinis qui eo veniunt reficiendis communiter præſtitutum) toto vertēte anno ſingula Imaratia circuere & aſſignata in ſingulis liberalitate frui non poſſit. Quæ vt tantis impenſis ſufficiant, abundanter à fundatoribus prouiſum eſt. Multa enim ſex, octo, decem, duodecim millia ducatorum ex agris & fundis, vel alijs emolumentis colligunt annuatim. Sunt quę 30. ſunt quæ 60. ducatorum millia iam olim perceperunt, quæ nu- *Leuncla. in pãdec. hiſt. Turc. cap. 20. pag. 227. Poſtel. de la religiō des Turc. p. 60. &c. Belforeſt. Coſmog. vniuerſel. Tom. 2. lib. 1. cap. 40. 41.*

per multum variis piorum Principum donationibus dicuntur aucta. Aliæ autem ciuitates maxime, Cyri Antiochiæ, Damaſci Iconij &c. pro ſua magnitudine & proportione ad hunc noſtram quam proxime accedunt. Nam Africanæ nonnullæ ſuperant, nominatim Feſſa, vbi ſupra quingentas eſſe Moſqueas omnis generis, & in ijs quaſdam excellentes, ampliſſimas, ditiſſimaſque, vt item Imaratia, à Christianis ipſis traditur. De quorum magnificentia ex eo coniectura fieri poteſt, quod in vno tali collegio ædificando & rebus neceſſarijs inſtruendo exornandoque Rex vnus inſumpſit quadringenta octoginta ducatorum millia. Sed ego iam non [illegible] innumites Imperij noſtri ideoque ad reliqua enumeranda redeo. Tertio loco ſunt Carauanſaraia, hoc eſt magnæ capacitatis & amplitudinis hoſpitia ordinata ad excipiendos viatores ex æquo omnes Turcas, Chriſtianos, Iudæos, cuiuſcunque ordinis & nationis: qui in hoc Imperio non ſparſe & ſingulatim, ſed turmatim bono numero ſolent à ciuitatibus ad ciuitates negotiorum cauſa commeare. Cuiuſmodi domus in pleriſque vijs maximè tritis & ad maiores ciuitatis ducentibus ſunt paſſim commodo interuallo fabricatæ: quæ etiam ex largitate fundatorum victum gratuito ſuppeditant viatoribus. Poſtea ſunt balnea publica partim ad religionem (crebras enim lotiones præcipit Alcoranus) partim ad ſanitatem. Tum fontes, qui ex locis remotioribus ad Xenodochia vel vias publicas deriuantur in gratiam & leuamentum hoſpitum vt ſit in promptu vnde ſe poſſint reficere & ſitim depellere, & in hoc opere adeò eſt munifica & flagrans noſtrorum pietas, vt propterea hoc eis honorificum & glorioſum præconium tribuant ipſi Chriſtiani, ſe nimirum certo credere quod ſi lege Mahumetana biberetur vinum, ciſternæ & fontes non minus copioſè ſcaturirent vino, quàm nunc abundant aqua dulci. Denique, ſunt pontes valde multi, & alicubi valde ſumptuoſi & pulchri, ad traiectionem fluminum: & poſtremo viæ lapidibus conſtratæ quæ aliàs futuræ erant hominibus & equis impeditiſsimæ. De quibus omnibus eſt vulgare diſtichon monaſticho veſtro ſuperiori reſpondens, & hæc Turcici Imperij ornamenta complectens:

Moſquea, Imaratum, Carauanſaraia, lauachra:
Fontes, & pontes, fluuiorum, ſtrata viarum.

Hæc autem conuincunt, tum magiſtros qui ad tantam pietatem ſuos auditores informarunt, tum auditores, ſiue Princi-

Belfor. vbi ſupra lib. 6 c. 6. co. 1828.

430000.

Vide Auger. Buſquez. ... Conſtantinopl. p. 30. 31. 73.

Poſtill. vbi ſupr. p. 3. 57.

pes

pe , ſiue ſubditos qui ,hanc doctrinam ab illis hauſerunt non ... o & ſolifidiana perſuaſione, hoc eſt ad inanem ſpeciem & externam laruam, ſed re, actu, fructu, intrinſecus & ſolide fuiſſe fideles: & de Deo piis operibus placando fuiſſe ſolicitos, & de altera vita iudicioque futuro ſerio cogitaſſe, & animæ ſuæ curam magnam habuiſſe, quod erat tum fidei, tum ſpei, & fidelium etiam commodis attendiſſe, quod erat charitatis, & ſimul Reipublicæ bonum & ornamentum procuraſſe. Iſta ſiquidem Reipublicæ multum profuerunt & totidem glorioſis quaſi trophæis ſupra veſtras Euangelicas noſtram Rempublicā Turcicam præclariſſimè extollunt. Quod autem, verbi gratia, de Turcia narro, idem de Perſia intellige. Vtriq, enim hanc eandem doctrinam à Mahumeto hauſimus, vtque noſtri ſic & Perſiæ Principes ſolent ferè cum templis ad honorem Dei & Xenodochia ad vſus hominum conſtruere, idque in multis Perſiæ locis licet aduertere: vbi ad certū tempus omnibus hoſpitibus vndecunque venientibus ſine diſcrimine nationis aut religionis, non minus Chriſtianis quam Mahumetanis neceſſaria omnia die nocteque liberaliter ſuppeditantur. Quod ſi vellem ea templa vel Xenodochia enumerare, quæ in Turcia vel Perſia ad Mahumetanorum vſus condita ſunt nimiū prolixus eſſem, & totas paginas eorum catalogo complere poſſem. Si enim viam regiam inter clariores ciuitates inieris, iuſto paucorum milliarium interuallo, ſi non ſemper, certè crebro incides in domum aliquam huiuſmodi publicis peregrinātium vſibus deſtinatam. Et tibi facile eſt diuinare quanta probabiliter ſit noſtrorum erga ſuos & ſubditos, & eadem fide imbutos charitas, quorum erga Chriſtianos & capitales ſuos hoſtes tam larga eſt munificentia. Finge iam noſtrates Turcas, aut Perſas, in Angliam viſendæ vel regionis vel religionis Anglicanæ cauſa proficiſci. An vlla haberis liberalitatis huius veſtigia? Quid loquor de Turcis peregrinantibus: finge hoc de Chriſtianis Europæis, fac Germanos aut Geneuenſes Euangelicos hac de cauſa in inſulam adnauigare, vt primitiuam illic Eccleſiam Euangelicam ſuſpiciant: Quodnam templum ad Euangelij honorem, quas ædes, quæ tuguria ad hoſpitum ſolatium condiderunt Principes, Duces, Nobiles veſtri? quanquam nec Geneuenſes, nec Germanos qui extranei ſunt opus eſt nominare, quū veſtris ipſorum ciuibus & ſubditis vel fortuna aduerſa exhauſtis, vel bellorum infælicitate mutilatis, vel ſenio deficientibus, vel communi naturæ conditione ad ſummam miſeriam redactis, nulla huius generis ſubſidia, nulla adiumenta alicuius momenti compareris, imò à diruendis iis quæ maiores veſtri extruxerunt nō omninò abſtineatis.

... de ... ibus Turcarū.

Quod

Quod de veſtris quæro, de reliquis vniuerſis Euangelicis, Scotis, Danis, Sueuis, Saxonibus, Galliſq; vel Principibus, vel Ducibus interrogo, quos conſtat millia aliquod monaſteriorum & hoſpitalium diruiſſe, bona, fundoſque diſſipaſſe, & in fiſcos ſuos redigiſſe ea quibus alias multa pauperum millia nutriuntur. At verò qui è fiſco ſuo ad iſta opera pecunias impendent, neſcio an tu aliquem nominaueris: mihi certè nemo dignus commemoratione in mentem venit. Neque ſanè dubito quin ſi totum gregem Euangelicum percenſere volueris, vix ſis inuenturus tot (vt inquit ille) quot ſunt:

Iuuenal. *Thebarum porta, vel diuitis oſtia Nili.*

Vt enim affirmate aſſerere nolim nil penitus eiuſmodi à vobis tentatum, quando etiam peruerſiſſimi impoſtores & ſicarij aliquando pietatem aliquam præſeferant, ita firmiſſimè opinor ad valdè exiguum numerum reuocari quæcunq; eiuſmodi ædificia vel peregrinis, vel etiam religioſis veſtris fabricaſtis. Quod autem pro vno à vobis excitato pluſquam centum euertistis, hoc nec mihi, nec cuiquam mortalium poteſt eſſe dubium qui Scoticas, Germanicas Anglicanas, & Gallicas ruinas inſpexit. Ita peſtis illa ſolius fidei, & animarum à morte corporis dormientium eos corrupit, & à Dei honore curando, & fratrum ſuorum vtilitate procuranda auerſos, ſuis tantummodo priuatim commodis, ſuo genio & voluptati totos affixit. Quare non eſt, Samuel, quod ex hoc orandi pro defunctis, & pro animabus defunctorum benefaciendi ſtudio quo veſtra congregatio penitus caret, Eccleſiam noſtram tanquam Papiſticam aut Paganam refutes, & tibi declinandam arbitreris. Nihil enim eſt præclarius ad ſtatus noſtri honorem & gloriam, nihil eſt efficacius ad Euangelij veſtri dedecus & cõtumeliam. Quodq; ſupra in illa de Sanctis inuocandis quæſtione huic cohærente admonui, idem hoc loco non minus verè vſurpari poteſt; vos quum hunc religionis & pietatis articulum negatis ipſorum Ethnicorum immanitatem ſuperare, huncque morem dementiſſimè vocari Ethnicum qui maximè eſt religioſus, Chriſtianus Apoſtolicus & diuinus. Niſi fortè illud appelletis Ethnicũ quod ante Mahumetem, Apoſtolos, Chriſtum, & Moſen in Ethnicorũ omniũ mentibus creator Deus inſeuit. Et ſic fateor hoc Ethnicum eſſe quemadmodum Ethnicum eſt credere Deũ, iuſtum iudicem, cælum, inferos, animam immortalem. Neque enim hæc aut Moſes, aut Chriſtus, aut Mahumetus in mundũ inuexerunt, ſed cum prima rerum omnium creatione hominum pectoribus inſculptum, legibus ſuis clarius aperuerunt, &

discipu-

diſcipulos ſuos operibus ad eorum tanquam actuoſam demon-
ſtrationem induxerunt. Ex iſtis autem principiis religionem
& Chriſtianorum & Iudæorum antecedentibus vt Ethnici re-
ctè concluſerunt: Diuos fuiſſe *quoſdam quos in cælum merita vo-* Cicer. de
cauerunt hominúmque aſcenſum dari in cælum propter mentem, virtu- legibus
tem pietatem fidē quæ Ethnica fortius deuixit & corroborauit lib. 2.
Chriſtiana prædicatio: ita ex iiſdem principiis Ethnici hoc pro
defunctis orandi officium collegerunt. Quæ enim ratio per-
ſuaſit cœlum eſſe viris bonis præparatum, & infernum ad ple-
ctendos impios, eandem fragilem ad peccandum humanæ na-
turæ cõditionem, & ſcelerum grauitatem, & pœnitentiæ vim,
& Dei miſericordiam ſimulque iuſtitiam conſiderans collegit
quoſdam eo in ſtatu ex hac vita migrare quorum nec tãta ſunt
merita vt eos iuſtum ſit ſtatim in cælos aſcendere, & tamen
maior fuit probitas & grauior de criminibus commiſſis pœni-
tẽtia quam vt debuerint cum ſceleratiſſimis hominibus pœnas
æternas ſubire, quos idcirco poſt mortem *iuſtitia excipit & ple-* Plutarch
ctis per ſatis longum tempus, ſingula vitia iis luens doloribus & cru- de iis qui
ciatibus qui magnitudine & vehementia tanto ſuperant corporis do- ſero à Nu
lores, quanto res vera eſt quam ſomnium efficacior. Poſt vero his lu- mine pu-
ſtrationibus & pœnis omnia ſplẽdida atque macularum expers red- niuntur.
ditur, quemadmodum vetus Philoſophia tradit, idemque ſum- fol. 82.
ptum ex vetuſtioribus Theologis Heroas prædicantes inducit Sic Au-
clariſſimus Poëta. Neque hæc eſt Paganorum deliratio à ſa- guſt. tom.
cris literis (vt tu putas) abhorrens, ſed eſt vera ſententia à na- 10. Homil
turali lumine ducta, Deique iuſtitiæ & bonitati valdè congru- lib. 16. &
ens, & antiquiſſimæ tum Iudæorum, tum Chriſtianorum Ec- tom. 8. in
cleſiæ conſentiens, vt iam demonſtrauimus. Alij ex ipſa opi- Pſal 7.
nione immortalitatis quam animus à corpore ſeparatus obti- Vir. lib. 6.
net, eliciunt hinc religioſam iuſta funebria perſoluendi conſue-
tudinem. Ex quo eſt illud egregij Philoſophi: *Omnis antiqui-* Cicer. li.
tas qua quo propius aberat ab ortu & diuina progenie, eo melius quæ 1. quæſt.
erat vera cernebat; cenſuit animos remanere poſt mortem. Itaque Tuſcul.
vnum illud erat inſitum Priſcis quos Caſcos appellat Ennius, exceſſu
vitæ non ſic deleri hominem vt funditus interiret, idq́ue cum aliis re-
bus tum Pontificio iure & ceremoniis ſepulchrorum intelligi licet,
quas maximis ingeniis præditi nec tanta cura coluiſſent, nec violatas
tam inexpiabili religione ſanxiſſent, niſi hæſiſſet in eorum mentibus
mortem interitum non eſſe omnia tollentem. Hanc autem fidem
multò altiùs ſuorum mentibus infixit Chriſtus, cum ad hanc
veriſſimam Ethnicorum ſententiam corporum quoque futu-
ram reſurrectionem & immortalitatẽ adiunxit, & vtrique tum
animo, tum corpori hanc beatitudinem comparandam bono- Matt. 25.
rum operum meritis prædicauit; Vnde factum eſt vt poſt eius

Eee tempo-

tempora non homo, ſed monſtrum hominis haberetur qui de animæ immortalitate ambigeret, quando etiam de corporum reſurrectione & æterna fœlicitate certiſſima fides omnium bonorum mentes occupabat. Quæ fides ab antiquiſſimis Chriſtianis per orbem vniuerſum diſſeminata & à Mahumeto ſtabilita eam peperit bonorum meſſem, eam templorum, monaſteriorum & hoſpitalium extructionem ad religioſos, ad morboſos, valetudinarios, peregrinos, claudos, debiles, ad noſtros, ad alienos, ad omnia genera hominum miſerorum ſuſtentanda & reficienda: quibus & veſtræ quoque Chriſtianæ prouinciæ Hiſpania, Gallia, Italia, Polonia, & noſtra imprimis Turcia, Perſia, AEgyptus, & Africa abundat. Anglia quoque veſtra, ſi qua alia Europæ regio, iis admirabilem incolarum commoditatem referta fuit, antequam vos Euangelio hoc importato ad incredibile totius Reipub. & maximum hominum tenuiorum incommodum ea diſſipaſtis. Hæc ſunt firmamenta fidei noſtræ quibus nitimur, hi duces quos ſequimur, non ſoli Pagani aut Papiſtæ quos tu obiicis ſed cum omni antiquitate, cum Philoſophis, cum lege Moſaica, Chriſtus, Apoſtoli, Chriſtiani, & vniuerſæ per orbem nationes quæ Chriſtianis vel Mahumetanis ſacris ſunt inſtitutæ. Tam ſalutaris autem cauſæ, tam ſanctæ fidei quum vtiliſſimi fuerint effectus, cum hæc fides eam in mundo charitatem accenderit quæ tam præclara effudit opera ad Dei honorem, ad Reipub. ornamentum, ad hominum vtilitatem, ad miſerorum ſolatium, ad fidem ipſam vehementiùs conteſtandam & hominum animis imprimendam, iſta & radix & fructus virtute ſua ſtant firma contra inanes aduerſariorum inſultus, & quum diuinis præſidiis muniantur, non poſſunt humanis commentis labefieri. Veſtra autem opinio peſſimum habet fundamentum, animæ nimirum ſine ſenſu, ſine memoria & intelligentia dormitionem, quæ ab interitu nihil quicquam diſcrepat. Duces quos ſequimini præter Sadduceos & Epicurum habetis nullos. Philoſophi meliores, Iudæi, Chriſtiani, Mahumetani omnes hoc loco vos deſerunt. Nec mirum, cum ipſe Lutherus & qui ſunt ex Euangelicis honeſtiores & doctiores hoc veſtrum dogma aliqua ex parte reſpuant & abominentur. Si quis doctrinæ veſtræ requirat fructus, nullos perferre poteſtis, de ſola enim fide confidentes, & charitatē ſpernentes, hominūque ſanctiſſima opera peccati condemnantes, ipſas fibras benefaciendi euellitis. Hæc ergo tantummodo elucent opera & fructus infidelitatis veſtrę, quod quum ipſi nihil prçclarum moliamini, præclariſſima tamē monumenta à maioribus relicta diſturbatis, quorum luctuoſa admodū in omnibus Anglię & Scotiæ prouinciis extant

tant exempla adeo fœda & abſurda, vt ſi ad inſulam eam ferro & armis ſubiugandam Turcicus Imperatoris noſtri exercitus mandatus eam totam obtinuiſſet, multa fuiſſet templa & monaſteria ſarta tecta relicturus quæ vos funditus euertiſtis. Hæc eſt fides veſtra, hic fidei veſtræ effectus, & hæc fides alios effectus non poteſt producere. Et ſi fides veſtra alioquin eſſet recta, talis prædicatio tales doctores breui eam neceſſario corrumperēt & vaſtarent. Dementis eſt enim operibus ſtudere ſi omnia ſunt peccata & Deum offendant: demētis eſt opera coacernare quorum Deus in iudicio ſuo nullam habet rationem. Dementis eſt & furioſi propter animam tuam, vel parentum & tuorum amicorum diſtribuere eleemoſynas, ſuccurrere pauperibus, cōſumere facultates, aliorum preces efflagitare, ſi anima ſtatim poſt exceſſum è corpore Eudimionis ſomnū dormiat & nihil recordetur, nihil ſentiat, nihil omnino intelligat. Neque multum valet quod dicis tuos Anglos de corporum reſurrectione & animarum immortalitate rectè credere, nec librū communionis de hac dormitione quicquam innuere, ego enim viciſſim dico ſolennē Miniſtrorum veſtrorū prædicationē, & receptos Eccleſiæ veſtræ mores, & doctores quos ſequimini, & generalē doctrinæ ſcopū tendere ad fidē reſurrectionis & immortalitatis animarū ex veſtrorū mentibus radicitus euellendā & cōtrariā inſerendam. Vbi enim ſola fides extollitur, vbi operū ſtudium contēnitur, vbi corporis voluptatibus ſolutè & effuſè ſine ſcrupulo conſcientiæ indulgetur, vbi cum corpore defuncti ſepulto animæ quoq; recordatio extinguitur, vbi inſignia monumēta ab optimis principibus ad animarū memoriā & ſolatiū erecta laudabile eſt deiicere, vbi Regum & Sanctorū corpora propter plumbi quo inuoluebantur cupiditatem exhumata, vel ſub dio relinquuntur, vel in ſterquilinia cum beſtiarum cadaueribus abijciuntur. Vbi Sanctis defunctis vel animarum æternam cum Deo beatitudiuem aſſerere, vel particulam corporis quod in gloria ſurrecturum eſt ad teſtandam & fouendam de reſurrectione fidem circumferre periculoſum eſt, imo capitale & proditorium eſt, vbi æterna in cælis fœlicitas, vel ſempiterna apud inferos damnatio ſolum idque rarius auditur, quarum altera tantum inſigniter bonis tribuitur, altera nequiſſimis & in improbitate ad mortem vſque perſeuerantibus debetur, nullus autem ſupplicij aut caſtigationis locus medio hominum generi, quorum infinita eſt multitudo, relinquitur, quum vera iuſtitia non minus hoc poſterius quam illa priora requirat. Vbi tam multa dicuntur ad ſopiendas hominum conſcientias & diuini iudicij terrorem eximendum: qui fieri poteſt quin illic tota ſi quæ inhæſerat de corporum reſur-

rectione & vita æterna fides ſenſum euaneſcat? Oleum ſi detrahas vel alia ignis fomenta, ignis extinguatur neceſſe eſt. Interrumpe canales qui in fontem influunt, neceſſe eſt fontem exareſcere, Sine quotidianis alimentis corpus humanum deficit, ſine quotidiana exercitatione quas didicimus artes ſenſim obliuiſcimur, & ſine externis operibus fideique roborandæ præſidiis & adminiculis qui fidem vllam maximè reſurrectionis conſeruari poſſe dicit is nunquam ſeriò quid ſit illa fides ſecum cogitauit. Quærit Petrus Martyr vtrum *recurrat argumentum illud Apoſtoli Pauli, vt quemadmodum ille dixit ſi non eſt reſurrectio comedamus & bibamus, ita è diuerſo poſſimus conficere, ſi quos viderimus ventri & voluptati deditos, illos eoſdē futurā vitā & reſurrectionem minimè credere?* Reſpondet autem quod *licet argumentatio non ſit ἀποδεικτική, nihilominus probabile eſt eos qui maxime ac fere ſemper ſtudent iis voluptatibus, eos futuram vitam vel non credere, vel ſaltem frigidè de ea ſecum cogitare.* Fatetur eodem loco *Libertinos* quorum tam latè patet ſecta in Eccleſiis Euangelicis & maximè in Anglicana, *reſurrectionem deridere & eludere ſcripturas, quaſi loquantur de reſurrectione animorum qui quum mortui eſſent peccato per Chriſtum & fidem in eum vitæ reſtituuntur.* Et quanquam nihil ſit hac inſania ſtupidiùs, quoniam ſcriptura variis in locis clariſſime de corporum reſurrectione loquatur, addit tamē idē Martyr: *dici non poteſt quā facile hi ſermones pernicioſi inhæreant in animis infirmiorū fratrū.* Quod ſi ex ſola vita diſſoluta ſumitur argumentum probabile, quod quia ſic viuant futuram vitam & reſurrectionem non credunt, in veſtris cætibus vbi hanc effuſam luxuriam ipſorum amiciſſimi confitentur, vbi præterea ad hoc tam multa alia ſigna magni ponderis accedunt, quibus argumētum efficitur longè neruoſiùs, imo vbi fratribus non modo *ebriis intra pocula, ſed etiam ſobriis inter familiaria colloquia erumpunt iſtæ voces*, ſe non credere illam Papiſticam mortuorum reſurrectionem, quis non poterit de veſtro Atheiſmo ſecurè ſententiam ferre? Etſi veſtri Libertinorum fatuitatem tam craſsè & impurè ſcripturas de reſurrectione eludentium adeò tamen cupidè arripiunt: vbi cum Libertinis Lutheri & Lutheranorum, & Eccleſiarum non tantum Germanicarum, ſed Flandicarum etiam, & Gallicarum, & tot aliarum tum in diſputando ſubtilitas, tum in perſuadendo authoritas copulata fuerit: quanto magis neceſſe eſt eos huius perfidiæ amore incendi, & ad Libertinorum impietatem toto impetu totiſque gregibus procurrere? Atque hactenus, Samuel, ita defendi quæ tu in Alcorano noſtro reprehēdiſti, vt vna in veſtrum Euangelium ferè omnia iuſtiſſime retorſerim, quorum tu iniquiſſimè Alcoranum accu-

Martyr commēt. in 1. Cor. cap. 15. fol. 420.

ſaſti, & ſpero me ſatis abunde præſtitiſſe quod ſim pollicitus, permulta quidem Euangelio veſtro cum noſtro Alcorano eſſe communia, permulta autem ita vobis eſſe propria vt quoad illa communionem nullam vobiſcum habeamus, & horum pleraque eſſe adeo turpia & ſcelerata, & ex fecibus non tam Paganorum, quam Sadducæorum, & Epicuri, & Diogenæ hauſta, vt niſi ea in vobis execraremur indigni eſſemus quos terra ſuſtineret. Vnde quemadmodum de Colubro naratur, quod cum Muræna congreſſus non prius admittitur quam venenum depoſuerit, ſic vos ſi ad communionem Alcorani noſtri velitis recipi, has venenatas opiniones deponatis oportet priuſquam tantum honoris poteritis obtinere. Longiore autem in his vſus ſum oratione, vel quia rerum varietas & magnitudo paucis non poterat expediri, vel quia valde cupio tibi prodeſſe, & errores in quibus verſaris eximere, vel quia Alcorani defenden di officium eo me compulit, vel etiam quia eius excellentiam ſupra Euangelium veſtrum admodum deſidero veſtris hominibus innoteſcere; eo fine vt ſi maiorum & Apoſtolorum ſuorum exemplo ad nos commigrare nolint, ſaltem à talibus blaſphemiis abſtineant quibus quum Euangelium hoc ſcateat, eas tamen probare nemo poteſt niſi qui capitalem ſe Dei & hominum, imo & humanitatis & diuinitatis hoſtem profitetur.

Ælianus lib.12.ca. 5. & 23. Plinius li.9.c.23.

ARGVMENTVM

CAPITIS NONI.

Addit Michaas antegreſſis duo corollaria, quo magis ad ſe trahat Samuelem. Primum, parem eſſe ſi non maiorem Turcis de ſua fide Mahumetana & conſequenter de ſalute æterna, quam Anglis vel quibuſuis Proteſtantibus de ſua fide Anglicana aut Euangelica certitudinem. Hoc autem probat duplici ratione, quarum prima eſt authoritas Eccleſiæ Dei, cuius inueniendæ ponit decem notas vel proprietates, communiter à proteſtantibus ſcriptoribus Eccleſiæ attributas: ex quibus omnibus aliquo modo conuenientibus Eccleſiæ Turcicæ, quarum vix vna vllo modo conuenit Eccleſiæ Proteſtanticæ ſiue inuiſibili vt ante Lutherum, ſiue viſibili vt poſt, concludit Eccleſiam veram veritatis Euangelicæ cuſtodem & Magiſtram, multo probabilius reperiri in congregatione Turcarum, quam Proteſtantium. Deinde alio modo probat, ſaltem non minus certò Eccleſiam Mahumetanam eſſe veram Dei

Eccleſiam, quam Euangelicam. quia quæcunque ſcriptores Euangelici ponunt doctrinæ puræ axiomata & principia ad conſtruendam Eccleſiam Euangelicam, non particularem, ſed generalem Proteſtantibus omnibus communem neceſſaria, ea ſi non magis, æquè ſaltem clarè pleniq; in Eccleſia Turcica reperiuntur, atque in congregatione Euangelica, id quod ex vero & proprio Euangelicorum Symbolo fidei, illis & Turcis per omnia communi optimè patet, multiplicią; Doctorum & Eccleſiarum Caluiniſſanarum idem atteſtantium authoritate. De altero corollario vide caput duodecimum.

CAPVT NONVM.

QVIBVS hactenus ita particulatim explicatis hæc prǽterea duo corollaria adiicio, vtraque valde certè euidentia, ſi vel rationem audias, vel authoritatem etiam apud vos grauiſſimam. Alterum eſt, ſi verè de vita æterna adipiſcenda ſolicitus es, eam Turca quam Euangelicus multò ſecurius conſequeris. Alterum, ſi à recta ſalutis via errando excidas, hoc tuum peccatum multò eſt leuiùs coram Deo, & minùs acerbè apud inferos caſtigabitur, ſi cum Turcis, quam ſi cum Euangelicis erraueris. Hæc vtraque (quæ quanti ſunt momenti!) etiamſi homini rudi & imperito admirabilia videri poſſint, tu tamen poſt iſtam tam longam diſceptationem pro tuo ingenio & acumine non dubito, quin ſtatim veriſſima eſſe perſpicies. Si enim recordaris quænam Doctores veſtri neceſſaria faciant omnibus vniuersè mortalibus, vt ad cæleſtem patriam aſcendant, noſti ea eſſe, primum, vt Eccleſiæ veræ ſe adiungant, extra quam nulla eſt ſalus: tum vt recta atque Euangelica fide ſint prǽditi, qua ſola abſque omni conſideratione operum iuſtificantur. Hæc duo ita ſunt inter ſe nexa & implicata, vt ex vno inferant & concludant alterum, ex vera Chriſti Eccleſia rectam fidem, & ex recta atque Euangelica fide veram Chriſti Eccleſiam, extra cuius communionem non eſt poſſibile vt aliquis æternam beatitudinem conſequatur. Hanc autem Eccleſiam (vt ab ea exordiar) certius apud noſtros Turcas quam veſtros! Proteſtantes reperiri, & ſi ea quæ hactenus diſputata ſunt, planè

conuincunt, tamen ego aliis principiis poſitis alio modo oſtendam. Statuamus ergo tanquam firmum & immobile, quod pro tali veſtri ſimpliciter omnes, non vnus Lutherus, aut Zuinglius ſolus, ſed Lutherani & Zuingliani, & Caluiniſtæ, & Puritani, & Anabaptiſtæ, & reliqui Euangelici quicunque in Eccleſia definienda contra Papiſtas tanquam ſolidè fixum, & literis ſacris euidentiſſimè ratum conſtituunt; Eccleſiam nimirum veram eſſe, quæ habet puritatem doctrinæ, & rectam adminiſtrationem ſacramentorum. *Symbola Eccleſiæ dinoſcendæ ſufficientia & certa ponimus, verbi prædicationem, & Sacramentorum obſeruationem*, inquit Ioannes Caluinus. Eadem eſt ſententia Petri Martyris, eadem Philippi Melanchthonis, eadem Ioannis Brentij, eadem Bullingeri, Muſculi, Martini Lutheri, Theodori Bezæ, quorum ego verbis in re plana repetendis nolo tibi eſſe moleſtus. Cum hiis tamen ſignis eodem quo proximè loco Ioannes Caluinus legitimum miniſterium tanquam ſymbolum non minus neceſſarium copulat. Sic enim habet. *Notæ & ſigna Eccleſiæ ſunt verbi prædicatio, & miniſterium. Nihil magis molitur Satan, quam iſtorum vtrumque vel alterum tollere. Eius arte factum eſt, vt pura verbi prædicatio aliquot ſæculis euanuerit, nunc incumbit ad labefactandum miniſterium, quod tamen ſic in Eccleſia Chriſtus ordinauit, vt illo ſublato huius ædificatio pereat.* Mox addit, *hæc eſſe ſigna & teſſeras quibus ſufficienter deſcriptam Eccleſiam Dominus putauit.* Adeo vt Caluino hæc tria, *verbi prædicatio, Sacramentorum adminiſtratio, & legitimum miniſterium* abundè ſufficiant ad Eccleſiam definiendam. Et tamen alibi ipſe Caluinus alia quædam videtur addere. In reſponſione enim ad literas quaſdam Cardinalis Sadoleti poſt multa de Eccleſiæ proprietatibus vltro citroque diſputata, ſic Cardinalem illum affatur: *Iam ſi definitionem Eccleſiæ tua veriorem recipere ſuſtines, dic poſthac Eccleſiam eſſe ſocietatem Sanctorum, quæ per totum orbem diffuſa, per omnes ætates diſperſa, vna tamen doctrina Chriſti, & vno Spiritu colligata, vnitatem fidei & fraternam charitatem colit atque obſeruat.* Vbi præter ſuperiora hæc quoque. Primo, *vt ſit diffuſa per totum orbem*. Secundo, *diſperſa per omnes ætates*. Tertio, præterea *fraternam charitatem*. Quarto, *fideique vnitatem colat*, hæc quatuor in definitionem Eccleſiæ verè includit. Quod ſi iam ego hæc omnia pleniùs, perfectiuſque in Eccleſiam Mahumetanam, quam Caluinianam & Lutheranam conuenire demonſtrauero, an non conſequetur noſtram hanc Eccleſiam eſſe veriùs Eccleſiam Chriſti, ideoque & hîc eſſe ſecuriorem ad cælum viam? Sed quia cupio planè hoc expedire, & cauillos omnes præſcindere, & video quid

Calu. Inſtit. li. 4. cap 1. §. 9. 10.

Martyr Comment. in 1. Cor. ca. 1. v. 2.

Melanchthon. in locis communibus.

Calu. vbi ſup. §. 11.

Ibidem.

Calu. in reſponſ. ad Sadoletum. pag. 174.

quid contra hæc poſſit obiici, Caluinum nimirum ſolum non comprehendere omnia quæ ſunt de Eccleſiæ natura, nec Lutheranos eius libenter authoritati ſoli acquieſcere, age quemadmodum Lutherani doctiores, & ſacrarum literarum peritiores Eccleſiam definiant, & ad eam quid præterea requirant, intueamur.

Magdeb. Centuria 1. lib. 1. cap. 4 pag. 170.

Magdeburgenſes igitur qui diligenter & copioſè ex ſcripturis colligunt, quid ipſam Eccleſiæ eſſentiam attingat, ita ſcribunt. *Ex Chriſti doctrina & prædicatione talis Eccleſiæ definitio contexi poteſt. Eccleſia eſt viſibilis cœtus amplectentium ſinceram Euangelii doctrinam, & rectè viuentium ſacramentis* &c. Vbi congeſtis multis ſententiis probāt primam definitionis ſuæ partem, confirmantque Eccleſiam neceſſariò *ſemper eſſe viſibilem*, cui tamen rectiùs pernoſcendæ alibi ex Apoſtolis notas quaſdam peculiares attribuunt (præter eas quas modo perſtrinximus, puram doctrinam, & legitimum ſacramentorum vſum)

Centur. 1 lib. 2. c. 4 pag. 79 380. 381.

conſtantiam & perſeuerantiam in vera fide eiuſdemq; confeſſionem, & deinde *obedientiam erga miniſterium*. Quod ſi harum ſingularum vberem ex ſcripturis probationem expetis, ad ipſos Centuriarum fontes ego te remitto, vbi affatim reperies quod ſitim tuam expleat. Quoniam ergo vt illi rectè Theologicèque aſſerunt,

Ibid. lib. 1 cap. 4. pag. 175. & lib. 2. cap. 4. pag. 351. Cent. 10. in præfat.

vna eſt Eccleſia Dei omnibus ſæculis & vbique locorum diſperſa, vt Chriſtus docet, idem etiam docet duraturam ſuam Eccleſiam in hoc mundo vſque ad ſuum aduentum, quantumuis ſæuiat diabolus & mundus, Matth. 7. Non cecidit, fundata enim erat ſupra petram. & Matth. 16 portæ inferi aduerſus eam non præualebunt: adeo vt Eccleſiam perpetuam eſſe articulus fidei ſit. de quo nulli Chriſtianorum ambigere licet: ſed quænam ſit illa Dei Eccleſia. & vbi ſit, id verò in controuerſia non parua hæret; Hanc controuerſiam ego Samuel facilè nullo planè negotio tibi explicatam dabo, & conuincam clariſſimè non veſtram nuper exortam Euangelicam, ſed noſtram Eccleſiam Alcoranicam eſſe

Decem notæ & ſigna Eccleſiæ, ſiue veræ.

hanc Eccleſiam Dei. Idque vt quàm planiſſimè, & craſſa Minerua à me fieri aduertas, collige diſtinctè & ſingulatim omnes iſtas à tuis Eccleſiæ Dei aſſignatas proprietates, quarum prima eſto, vt ſit *cœtus viſibilis. Secunda, publicè confitens veritatem, in eaque perſeuerans*. Tertia *diſperſus per omnes gentes*. Quarta, *idque omnibus ſæculis*. Quinta, *ſeruans fraternam Charitatem*. Sexta, *& vnitatem fidei*. Septima, *habens legitimum miniſterium*. (Octaua, *cui populus eſt obediens*). Nona, *ad rectum ſacramentorum vſum*. Decima, *purámque doctrinam*. Ad has notas ſi tibi placuerit examinare Eccleſias, de quibus contendimus Mahumetanam & Euangelicam, quam clarè videbis noſtram Eccleſiam eſſe omnino quoad has proprietates & veſtræ comparatione perfectam, veſtram

autem non modo imperfectam, quaſi maculis quibuſdam fœdatam, ſed omninò nulla ratione Eccleſiam, vt quæ nullam habeat particulam, aut lineamentum Eccleſiæ formandæ neceſſarium. Nam ne opus ſit per iſta omnia ſingulatim peruagari, vno poſito quod tu Samuel initio tua ſponte poſuiſti, & eſt ſine controuerſia veriſſimum, Eccleſiam veſtram à tempore Gregorij Magni Pontificis Romani nuſquam terrarum extitiſſe vſque ad Martini Lutheri, & Hulderici Zuinglij, vel ſaltem VViclephi ætatē, an non hoc vno poſito conficitur Eccleſiam veſtram reliquis illis notis omnibus & ſingulis caruiſſe, quæ adeò ſunt ad eius eſſentiam neceſſariæ? Quæ enim nuſquam erat, quæ à nemine mortalium conſpiciebatur, non poterat publicè confiteri veram fidem, in eaque perſeuerare; nō erat diffuſa per omnes gentes, idque ſæculis omnibus, quæ nulla in gente erat, multiſq; ſæculis prorſus extitit nulla; non poterat obedire legitimis Miniſtris, quæ nullum habebat cuiuſcunque generis miniſterium; & denique certo certius reliquis illis deſtituebatur, quæ niſi in certo cætu hominum non poterant vſurpari, ſed ne cōcipi quidem. Nam quanquam nonnulli è fratribus tuis minus docti & magis impudentes ad Eccleſiæ inuiſibilis Platonicam idæam confugiunt, ibique ſe tutos arbitrantur, tamen & illud & paucorum phreneticorum figmentū, & ab iſtis Magdeburgicis denſa ſcripturarum acie refellitur; à teipſo qui *generalem Eccleſiæ interitum* agnoſcis, ab Eccleſia tua Anglicana, quæ ante Lutherum & Zuinglium *Eccleſiam totam corruiſſe*, prorſus funditusque extinctam fuiſſe veram religionē omnem aſſerit, vt nec *vlla ſcintilla ſupereſſet diuinæ lucis*, & breuiter à Luthero & Caluino multis in locis & libris refutatur, & ſi tu vel generalem tantum tuorum, ſaltem qui aliqua doctrina & ingenij acumine ſunt præditi, in Eccleſia deſcribenda formam recordaris, ſtatim fateberis eſſe inane & futile. Ecquid enim dabis eſſe Eccleſiam Euangelicam, quæ doctrinam non habet Euangelicam, ſed Euangelio planè contrariam, & quæ neceſſaria quadam conſecutione ipſa Euangelicæ veritatis & Chriſtianæ ſalutis fundamēta euellat? Nequaquam, eſt enim nimis abſurdū, & ne cogitari quidem poteſt, multo minus credi. Quænam verò ſunt illa dogmata adeò fundamentis ipſis Euāgelicæ veritatis aduerſa & pernicioſa, vt nō aliter quàm aqua ignem, & mors vitam, ſic illa Euangelicā fidem deſtruāt & diſpardant? *Ea ſunt* (inquit Theodorus Beza) *Romani Pontificis primatus, inuocatio diuorum, preces pro mortuis, idolorum* (id eſt, imaginum) *fabricatio & adoratio, liberum arbitrium, meritum, indulgentiæ & cætera eiuſmodi, quæ nunquam niſi conuulſa doctrinæ cæleſtis authoritate ſtabiliri potuerunt, hæc ipſa fundamen-*

Luther. li. contra Papatum

Calu. Inſtit. li. 4. ca. 10. §. 5 cap. 17. cap. 18.

Beza in præfatione Teſtamenti noui ad Principē Condæū.

ta Chriſtianæ ſalutis conuellunt, vel in fundamentis ſuperſtructa
Calu. In- *ſubuertunt.* Sic Beza: idemque eſt iudicium Ioannis Caluini &
ſtitut. lib. aliorum. Ab hoc perge iam Samuel ad perſcrutandas omnes
4. c. 2. §. Chriſtiani nominis Eccleſias, quæ ab annis mille, aut etiam
1. 2. 3. 4. mille ducentis in orbe Chriſtiano extiterunt, & reperies nullam, quæ non dico vnum aut alterum (quod tamen ad euertendam Eccleſiam Euangelicam ſatis eſt, quemadmodum vnum lætale vulnus inflictum cordi ad hominem interimendum) ſed multa horum dogmatum non tenuerit, & ſolicitè prædicauerit. Cuius rei ſine multo tuo labore ſi claram probationem deſideras, hiſtoricos Magdeburgenſes adeas, & vel præfationes ſingularum Centuriarum percurras. Illic nimirum & alibi perſæpè videbis iſtos diligenter & fusè probare iſtorum quæ Beza enumerat pleraque, & *cætera eiuſmodi*, tetras nimium doctrinæ Euangelicæ corruptiones, in *Eccleſiis omnibus* magis magiſque per *ſingulas ætates* inueterauiſſe, quod perinde valet, ac ſi *nulla ætate* à mille ducentis annis *aliquam Eccleſiam Euangelicam* fuiſſe planè & ſyllabatim dixiſſent. Quod ſi Magdeburgenſium tam multas & prolixas præfationes euoluere moleſtum tibi eſt, vel ipſe Caluinus in ea ſententia, quam modò citaui, habet ſi rectè ex-
Inſtitut. pendatur, quod homini non contentioſo ſatisfaciat. Illic
li. 4. ca. 1. enim ſcribens *aliquot ſeculis*, vel (vt eſt in Gallica tranſlatio-
§. 11. ne, quàm paulò poſt emiſit) *multis annis euanuiſſe puram*
par lõgues *verbi prædicationem*, ſimul fatetur totidem annis & ſeculis
années. euanuiſſe Eccleſiam, quæ ſine tali prædicatione verbi non conſiſtit. Quare quum in veſtram Eccleſiam harum Eccleſiæ Dei veræ proprietatum nulla conueniat, verte iam te ad intuendam Eccleſiam noſtram, & hic iſtarum omnium nec vnam deſiderabis: Eccleſiam enim Catholicam tempore Gregorij Papæ primi ruentem, antequàm planè euerſa caderet, excepit noſtra, eiuſque errores correxit, quæ continuata ab eo tempore Miniſtrorum & Calipharum ſucceſſione *viſibilis* ſemper permanſit. 2. *publicè confeſſa eſt veritatem* non ſolum de vno verò Deo, ſed etiam de Chriſto, de Chriſti miraculis & operibus, de eo vero Meſſia, de eius Euangelio, fideque veriſſima, *in eâque fide hucuſque perſeuerauit*. 3. *Diſperſa per omnes gentes*. 4. *Idque ſeculis omnibus*: Omnes enim orbis partes celebriores, Perſia, Tartaria, India, Aſia minor, Arabia, Mauritania, Barbaria, Africa tota, vt alias omittam, Alcoranum agnoſcunt, eumque ab ea tempeſtate, qua primum eſt editus, religiosè coluerunt. De 5. *fraterna autem charitate*. 6. *Et vnitate fidei*. 7. *Et legitimo miniſterio*. 8. *Quæque miniſterio exhibetur reuerentia* ſingulari, à qua nec ipſi maximi

&

& potentiſſimi Monarchæ noſtri ſeſe eximunt, quid opus eſt alia noua adiicere iis quæ iam ſuperiùs abundè, copioſè claréque ſunt demonſtrata. 9. Idem de *recto ſacramentorum vſu.* 10. *Pureq́; doct. ina* dictum eſto, quod vtrumque nobis quam vobis purius, purgatiuſque eſſe manifeſtis argumentis euicimus. At inquies fortaſſis, etiamſi Euangelicæ Eccleſiæ ſuperioribus ſæculis, quando nulla prorſus apparuit, nulla fieri poteſt ad Mahumetanam collatio, hoc tamen ſæculo poſtquam per Lutherum & Zuinglium ædificata, poſtquã vt eſt in Apologia Anglicana *duo illi præſtantiſſimi viri ad illuſtrandum terrarum orbem à Deo miſſi primùm acceſſerunt ad Euangelium*. poſt hæc *religionis veſtræ initia & exortum Euangelij*, vt ibidem dicitur, ab hoc tempore Eccleſia veſtra perfecta, & ſuis numeris abſoluta, vera & vnica eſt Dei Eccleſia, cum qua noſtram Mahumetanam nefas eſt contendere. Id vtrum ita ſit (etſi qui aliquando eam deſiiſſe & *interiiſſe* ait, veram Dei Eccleſiam eſſe negat, quæ perpetuò *omnibus* non ſolum annis & menſibus, ſed etiam *diebus* & horis permanere debuerat) ne ſic quidem defugio examen, idque iuxta notas ab hiis Magiſtris & Apoſtolis veſtris præſcriptas. Fuit Eccleſia veſtra ab eo tempore *viſibilis*, fateor. 2. *publicè etiam confeſſa eſt veritatem*. Id quidem etſi quoad multas partes valde dubium eſt, imò planè falſum, vt iam probauimus, tamen eſto, concedatur id quoque: ſed nunquid in ea perſeuerauit? nihil minùs. Nam & ipſi Apoſtoli veſtri Martinus Lutherus, & Huldericus Zuinglius, & alij Doctores continenter eam variarunt, vt nos ex ipſorum claris teſtimonijs ſuo loco docuimus; & neſcio an aliqua nominari poſſit ciuitas aut prouincia famoſior in tota Germania (ne longiùs progrediar) quæ 50. annis eandem Euangelicam fidem retinuerit. Quod ego ſi velim, poſſem particulatim demõſtrare de Palatinatu Rhenenſi, de Ducatu VVirtembergẽſi, de Alſatia, de Saxonia, de VVirtemberga, de Brema, de aliis ciuitatibus & prouincijs. Sed quia hoc nimis longum eſt, nec huic loco tam aptum, hoc vnum & vniuerſale argumentum manifeſtè ſatis illud conuincet. Tota iſtorum religio qui à Papa ad Lutherum abierunt, an non in Confeſſione Auguſtana fundata eſt? maximè. Sic enim ipſi in ſuis Synodis fatentur. *Ad Confeſſionem* (inquiunt) *Auguſtanam, ſecundum verbum Dei, tanquam ad fundamentum religionis noſtræ nos referimus, & reſpicimus, & ad quam leges ſacræ pacis in Imperio allegatæ ſunt, quæ nobis eſt tanquam norma, gubernatrix, & iudiciorum regula*. Ea autem adeò inſigniter & planè incredibiliter variata eſt, vt iam quæ ſit vera Confeſſio Auguſtana nec ipſi Lutherani eiuſdem defenſores acerrimi ſciant, nec id ipſi quoque

Apologia d.3.a.6. cap.4.

Matt.28.

Colloq. Altemb. fol.464.

quoque diſſimulant. Proximo certè poſt eam editam anno tam inſignis facta eſt articuli de cœna mutatio, vt Auguſtana impreſſio tradens *corpus & ſanguinem Chriſti verè ſumi ſub ſpeciebus panis & vini* planè Pontificiam ſententiam expreſſerit; VVirtembergenſis autem, *Corpus & ſanguinem Chriſti vere diſtribui veſcentibus in cœna Domini*, nihil omninò à Caluiniana opinione diſcreparit. Poſtea diuerſis temporibus in alijs atque alijs ciuitatibus Imperij, Argentorati, Haganoæ, Ratisbonæ, VVirtembergæ, Ienæ, Auguſtæ, VVeſalie, Norimbergæ emiſſa eſt, ſed continenter tot verbis & particulis inflexis, ablatis, additis, immutatis & in alieniſſimū à prima cōfeſſione ſenſum diſtortis, vt ipſi Lutherani Doctores Lutheranicæ gloriæ, & Confeſſionis Auguſtanæ ſtudioſiſſimi, *in dubium & controuerſiam reuocarint, quæ ſit vera & legitima Confeſſio Auguſtana*. Sic enim perſpicuè in plena eorum Synodo ſcribitur, vbi longiſſimam & moleſtiſſimam habent diſputationem, quænam ſit illa Confeſſio Auguſtana genuina, quæ notha, hiis Lutheranis vnam, illis aliam præferentibus, vbi poſt valdè multas differentias vnius confeſſionis ab altera, vt quod *Principes in conuentu Neoburgenſi vni volebant ſubſcribere, non alteri*: Quod *hæc Sacramentarijs, Antinomis, Maioriſtis rimam aperuerit, non illa*: Quod *recentior articulos quoſdam mutilat, vt de cœna, & cæt. deprauat locum de libero arbitrio, & cæt.* Et denique *quod antiquior & verior Confeſſio Auguſtana magis Lutherizat, recentior autem magis Philippizat*, hoc eſt Philippi Melanchthonis indolem ſapit, qui in religione nihil vnquam habuit certum, nihil fixum: poſt hæc & huius generis alia, addunt in fine tanquam rem notiſſimam, tam *frequentem mutationem Confeſſionis ſcandalum obieciſſe infirmioribus, vt dubitarent de fundamentis religionis; & ſine dubio multos abſterruit, ne noſtræ* (inquiunt) *Confeſſioni ſe adiungerent*. Hæc autem aliorum Symbolorum baſis & ſubſtructio quum talis ſit qualem iam vides, ecquis dubitat alias quæ huic inhærent & innituntur fidei profeſſiones eiuſdem eſſe conditionis? Ita nimirum eodem in Concilio aſſeritur, & ipſum Lutheri in Cathedra VVirtembergenſi ſucceſſorem D. Georgium Maiorē, & reliquos VVirtēbergenſes & Saxonicos Theologos *in fidē ſua miſerabiliter rotari, & quaſi ventis contrarijs raptari, & ſine fine modoq; variare Confeſſiones ſuas*; & generaliùs de Germanis omnibus ad hanc Confeſſionem fidem conformantibus ſcribunt Illyricus, VVigandus, & reliqui illi Magdeburgici, quod *ſint meri Ecebolij*, quod *in religione abſque omni conſcientiæ morſu Polypos agant & Vertumnos, iam veram doctrinam probantes, mox eādem damnantes; iam appellantes hæreſim, quod antea pro veritate inuicta prædicabant*.

Confeſſio Auguſt. an 30. Eadē Confeſſ. an. 31

Colloq. Altemb. fol. 402.

Centur. 9. in præfatione.

rabant. Et hos tu Samuel Ecebolios, Vertumnos, Polypos dices in vnius fidei confeſſione perſeueraſſe, quos vides ipſa fidei ſuæ fundamenta tam inconſtanter & mutabiliter verſaſſe? Veſtra autem Anglicana multò magis eſt mutationibus obnoxia, quæ (vt ſuo loco docuimus, & tota Europa teſtis eſt) intra 30. annos aliam atque aliam formam quater induit, & ita pendent omnia ex vnius fœminæ & aulicorum nullam magnopere religionem curantium arbitrio, vt non poſſit maiorem ſibi ſuiſque cultoribus conſtantiam polliceri, quam eſt in ingenio muliebri & fauore aulico, vt & ratione & experientia quoque docuimus. Sed perſequamur reliqua. Num Eccleſia veſtra eſt *per omnes nationes diffuſa?* nec ipſe opinor dices in India, & Perſia, in Armenia, in Aſia minore, in Iudæa, in Africa, in Græcia, in Macedonia, & Peloponneſo, &c. Vbi Alcoranus viget, vllos eſſe Lutheranos, vllos Confeſſionis Auguſtanæ diſcipulos, vllos Zuinglianos, aut Caluiniſtas. Quin vt Lutherani certis Imperij Germanici prouinciis & ciuitatibus continentur, ita Caluiniſtæ & Zuingliani quanquam propagati latiùs, nullum tamen Miniſtrum, nullam congregationem habent extra certam partem Europæ in vllis reliqui terrarum orbis regionibus. Proxima illa *ſæculis omnibus* continuatio quemadmodum dici aut fingi poteſt de Eccleſia illa, cuius vos ipſi *exortum* & *initia* patrum noſtrorum ætate fatemini? Et certè niſi filium antiquiorem patre, opus artificè, effectum cauſa dicere velitis Eccleſiam Lutheranam, Zuinglianam, Caluinianam annis abhinc ducentis fuiſſe, qua tandem ratione eſt poſſibile. 5. *Fraterna* vobis *charitas nulla eſt*. 6. *Vnitas fidei* multò minor. 7. *Miniſterium* an ſit *legitimum*, alibi declarabitur. 8. *Obedientia erga miniſterium* tam exigua, vt potiùs contrarium ſit Eccleſiæ veſtræ proprium, videlicet obedientia miniſterij erga populum. De quibus ſingulis vt aliquid dicamus, quænam fraterna charitas inter vos eſſe poteſt, inter quos à primis Euangelij initiis inchoatum per ipſos Apoſtolos Lutherum & Zuinglium propagatum eſt ad poſteros odium Vatinianum & irreconciliabile? cuius antea nonnulla exempla ſunt poſita, nec opus eſt hic repetere. Et quid ego Lutheranos & Zuinglianos nomino quando Lutherani à Lutheranis, hoc eſt, genuini fratres à fratribus ſuis capitali odio diſſident? Cuius egregium habemus exemplum in Lutheranorum Synodo proximè memorata, vbi vtraque pars de alterius maledicentia conqueritur. Sic primò Lutherani è ditione Electoris Saxoniæ, qui dicuntur *molles* vel *Melanchthonici*. *Aduerſarij noſtri in ſuis Theatris non tantum paucas perſonas clamoribus ſuis deformant & lacerant, ſed in totas Academias & Eccleſias, in quibus docemus, horrendum in modum, &*

exqui-

exquiſitiſſimis conuitiorum fulminibus interdum debacchantur, vt quæ de hijs voces ad nos perferantur dicere cohorreſcamus. Quid alij *rigidi Lutherani* è dominatu Ducis Saxoniæ? *Primum* (nota Samuel miram Dei erga hos prouidentiam, nec minorem horum erga Deum pietatem) *gratias* (inquiunt) *tibi agimus æterne & omnipotens Pater, Fili, & Spiritus ſancte, quod in tam ſæua & horriſona tempeſtate dominorum colloquutorum in nos tot horis effuſa, dextera tua benigne nos texiſti & ſuſtentaſti, ne penitus opprimeremur*, &c. Poſt hanc præfationem ſequitur deinceps: *Legimus inuectiuas in Saluſtium, in Verrem, & Papiſtarum in Martinum Lutherum. Legimus & Satyras Poëtarum: Sed coram Deo & Angelis eius totaq́ Chriſti Eccleſia, liberrima conſcientia profitemur, nos in vniuerſa vita, in vno libro plura maledicta & execrationes vix vidiſſe. Quæ omnia æquius idcirco ferimus, quia ſcimus ex perpetua* CHRISTI *hiſtoria, Profeſſores cæleſtis veritatis odia & maledicta in hoc mundo reportare ſolere. Sic enim accidit Prophetis, Chriſto, & Apoſtolis*. Sic iſti Prophetici & Apoſtolici Lutherani, qui tamen quantum obliuiſcuntur eius quam ipſi ſibi arrogant perſonæ, & qualem menſuram rependunt ſuis fratribus, qui aiunt eos poſt *ſeriam verbis, & ardentem diuini nominis implorationem, & mentionem religioſam præſentiæ* DEI *omnia intuetis mox quaſi lethæis poculis hauſtis delabi ad ironias & ſugillationes acerbas, ad petulantes inſectationes, præſtigias ſophiſmatum, ſycophantias, rixas, venenatos ſarcaſmos, & conuitia, & in hijs adeo ſe volutando oblectare, vt nulla pagina ſit, in qua iſtæ delitiæ magis Pſeudolum in Comœdia, quam Theologos in tam illuſtri conceſſu decentes portentoſa quadam variatione non repetantur*: Hæc & huiuſmodi multa, vt quod *alij alios quaſi excommunicatos, & condemnatos vitarunt & fugerunt, nec ad abſolutionem vſúmque cœnæ Dominicæ, neque aſſiſtentiam Baptiſmi, alij alios admiſerunt*. Hæc ego te malim ex ipſa Synodo petere, quam meum hunc ſermonem illis recenſendis nimis prolixum & moleſtum reddere. Quanquam imprudenter ego & ſtultè odij veſtri vnum & alterum exemplum profero, qui breuius & planius, nec minus verè dicere poſſem Eccleſiam veſtram non eſſe aliud, quam immenſam quandam rixarum & iurgiorum officinam, quæ ſchiſmatibus & diſſenſionibus infinitam ianuam aperit, quæ contentionibus interminatis ſemper neceſſariò in dies ſingulos exorituris fratres Euangelicos à fratribus diſtrahit, nec vllam tamen habet ineundæ concordiæ viam aut modum; adeò vt hæc fraterna concordia tam longè abſit ab Eccleſia veſtra, quam à cælis inferi. Et quomodo vobis poteſtis vendicare vnitatem

fidei,

fidei, quando hîc inter ipſos Lutheranos fidem conſtat eſſe variam & multiplicem? Quando ea quæ à primis veſtris Apoſtolis Martino Luthero & Zuinglo duplex ſeminata eſt, iam creuit in fides & ſectas pluſquam ducentas, vt eſt à fidelibus hiſtoricis ante multos annos annotatum. Quanquam ego non dubito multas iam ſectas tum alibi, tum in noſtra domi patria vigere, & diſcipulorum gregibus abundare, quæ ſcriptores illos latuerunt. 7. De miniſterio autem vtrum ſit legitimum, necne, non leuis eſt inter vos ipſos quæſtio, Caluino cum ſuis Geneuenſibus, & purioribus Euangelicis veſtrum miniſterium vt valde corruptum, imò vt magna ex parte Antichriſtianum improbante, vt ſuperius attigimus. Mox verò legitimum non eſſe planiùs & fortiùs confirmabitur. Miniſtros autem veſtros multò magis obedire populo, quam populum Miniſtris quis dubitat, qui meminerit, quam ſit miſera & ſeruilis Miniſtrorum veſtrorum conditio, vt qui ex fæce & quiſquilijs infimæ plebis colliguntur, vt omnia ſua, ipſum etiam ordinem miniſterialem acceptum ferant Laicis, penes quos vt eſt ſupremus rerum Eccleſiaſticarum primatus, ita poſſunt iidem quum volunt, Miniſtros in ordinem redigere, vexare, affligere, & è Miniſtris meros efficere laicos. Neque in Anglia ſolum, ſed in Germania quoque paſſim fit, (vt laici præſcribant Miniſtris quid credere, quid docere, quid prædicare, quemadmodum Eccleſiam regere & populum informare debeant, quemadmodũ in hiſtorijs ſuis teſtantur Magdeburgenſes: *Politici* (inquiunt) *Magiſtratus, aut ipſorum ſerui magno ſupercilio audent nouas religionum formas componere, eaſq; Eccleſiæ Miniſtris offerre tali cum imperio, ni applaudant ſine contradictione, ſe ſceptro ipſos expulſuros aut punituros. Id quod etiam factitant abſque omni miſericordia.* Et rurſus. *Pro vno Pontifice Romano innumeri ex Politicis eminentia locorum atque munerum ſuffultis exiliunt, qui vicem alternantes, nunc à forenſibus rebus in Eccleſiaſticas tranſcendunt; & non contenti ſuis metis, religionum formulas Eccleſiis cum ſceptro, gladijs, & fulmine Iouis exhibent, ad quas proclamandas & ſequendas omnes pios & conſtantes verbi Miniſtros adſtringunt*, &c. Et deniq; Eraſmus magni inter vos nominis, & quem aliquando inter Euangelicos numeratis, Beza iudice *præcipuum Chriſtianiſmi in Germania reſtaurati organum*, Et quẽ Euangelici Hungariæ Miniſtri in lib. quem Ioan. Regi obtulerunt, *præcurſorem Prophetæ ſui Serueti* in ſua contra Trinitatem doctrina nominarunt: Hic vir de populi veſtri erga magiſtros obedientia ita ſcribit. *Quoties* (inquit) *populus iſte Euangelicus ſeditiones & tumultus concitat? & quam leuibus de cauſis? ne ſuis quidem Eccleſiaſticis ſatis obtemperans, niſi dicant blanda auribus, profligandi etiamſi liberius in*

Lauat. in hiſtor. Sacrament.
Genebra. in Chronolog. in initio li. 4.
Prateol. in initio Elenchi Alphabetici.
Centur 7. in præfat.
Ibidem.
Beza in Iconibus.
An. 1567.
Eraſ. epiſ. in Pſeudo-euangelicos.

in vitam illorum inuehantur, aut ab opinione diſſentiant. Cuius rei pulchrum exemplum memorat de Zeloſo quodam Euangelico Argentorati, qui ſub finem concionis templum ingreſſus, quia Concionatorem audiebat *nihil* dicentem *quod ad ſectam pertineret*, ſed fortaſſe quietiùs auditores commonentem officij, magna voce ſubitò exclamabat, *mentiris Monache, vt te percutiat mala peſtilentia*. De Sacramentis autẽ nõ ingrediar nouã aliquam diſputationem, vt eorum vobis rectum vſum denegem, contentus eo quod iam antea conſecutus ſum, Sacramenta vel (vt veſtri aptiùs nominant, & nominando cenſent) ceremonias & ſigna baptiſmi atque cœnæ, à nobis quã à vobis, in noſtra Eccleſia Mahumetana, quam in veſtra Euangelica rectiùs & ſanctiùs adminiſtrari. Sanè vel ex antea diſputatis hoc inferri poteſt, quod niſi ij rectum habẽt ſacramentorum vſum, qui eum multis impietatibus contra Deum ipſum, Deique promiſſiones contaminant, qui gratiam baptiſmi & cæleſtis regni poſſeſſionem Dei inimicis & hoſtibus perulgant qui in ſingulis ſuis baptiſmis & Deo ſunt iniqui & iniurioſi hominibus, quos perpetuis mendaciis ludunt; certum eſt tuos *rectum ſacramentorum vſum* nõ habere. Addo iam prætetea hiis antegreſſis, quod niſi etiam Anabaptiſtæ *rectum ſacramentorum vſum* habent, rectum certè vſum nec à vobis poſſe vendicari. Nam vobis quem potiſſimum in vſum ſeruiunt ſacramenta? Expoſuimus ſupra, & eſt à Caluino centies inculcatum, vt *fidem veſtrã confirmẽt, & diuinas promiſſiones vobis obſignent*. Quid autem ad hæc Huldericus Zuinglius? *Quoſdam* (inquit) *in hoc errore fuiſſe cernimus, vt docuerint ſigna in hunc finem data eſſe, vt fidem internam confirment, & quod nobis à Deo promiſſum eſt, ceu ſigillo quodam infallibili obſignent*; Quę eſt vſitata Caluini ſimilitudo. Verum *qui hæc tradidere, à vero longiſſimè aberrarunt*. Quid ita? *quia baptiſmus ſignum eſt non in hunc finem inſtitutum. Impoſſibile enim eſt, vt aliqua res externa fidem hominis internam confirmet & ſtabiliat, vel nos in fide certiores reddat, quod idem ſimili ratione de Euchariſtia quoque pronunciamus*. Ergo Zuinglio tanto Apoſtolo iudice, vos qui Sacramentorum Caluinianum vſum & ſenſum habetis, ſacramentis perperam & nefariè abutimini. Sed vide adhuc conſequentiam abſurdiorem. Sic enim pergit. *Cùm verò hæc ſententia adeò temerè & inconſideratè recepta eſſet, neceſſariò hæc fuit expectanda Cataſtrophe, vt quidam infantibus & paruulis baptiſmum negarent. Qua enim ratione paruulorum fidem confirmabit, quum illos fidem nondum habere conſtet? Quapropter ipſe quoque ingenuè fateor, ante annos aliquot hoc errore deceptus, ſatius eſſe credebam, ſi tum demum baptizarentur paruuli, vbi ad iuſtam ætatem perueniſſent*. Non itaque rectum ſacramentorum

Caluin. Inſtitut. li. 4 c. 15. §. 1. 2. 16. & c. 14. §. 9. 10. 11. 12.

Zuing. tõ. 2 libr. de baptiſmo. fol. 63.

torum vſum vobis ego largiri potero, niſi tu rectum eſſe vſum conceſſeris, qui tam recta tendit ad Anabaptiſmum, qui alterum ex Euangelij veſtri Principibus ita infecit, vt perdiu ſentiret Anabaptiſticè, nec eo ſe errore liberare potuit, priuſquam veſtram de ſacramentorum vſu opinionem penitùs abieciſſet. Mitto quod nec ipſe Zuinglius vnquā mihi perſuadebit, ſacramentorum quemadmodum ab ipſo formantur, & cuius tu ſententiam vt magis dilucidam & expeditam reliquis & meritò anteponis, rectè & ordine iuxta Chriſti inſtitutionem tractari. Nam ſiue illud verum ſit, quod Lutherus concludit, ex Zuinglianæ cœnæ deſcriptione effici, vt Chriſtus eximiè ſtultus fuerit, nefas eſt, vt vnquam agnoſcam Sacramentum Zuinglij eſſe Sacramentum Chriſti, qui certo certius nunquam Sacramentum aliquod ita diſpoſuit, vt adeo fædam labem eiùs nomini inureret: ſiue verum ſit, quod de vtriſque Sacramentis Huldericus Zuinglius ipſe ſcribit, ea nihil eſſe aliud, quam æterna ſigna, & teſſaras militares, quibus Chriſtiani ab aliis nationibus diſtinguuntur, *non aliter quam is, qui crucem geſtat albam, ſeſe Heluetium eſſe, & qui Neuellas quotannis Deo gratias acturus ob victoriam eò loci Patribus noſtris conceſſam proficiſcitur, animum habere Heluetiæ ſtudioſum prodit: ſic enim qui baptizatur, vel qui recipit Eucharistiam, ſe Chriſtianum eſſe oſtendit, &c.* Hæc ſi ita ſint, ſi Sacramenta talia ſint *ſigna*, tales *teſſeræ*, *cuculi monaſtici*, *ceremoniæ meræ à Iudaicis & legalibus nihil quicquam diſcrepantes*, *nihil omninò ſpirituale*, *nihil diuinum*, *animæ purificandæ nihil continentes vtile*, quo nihil eſt apud Huldericum Zuinglium frequentiùs, tum certè ego nunquam adduci potero, vt fatear vobis rectum eſſe Sacramentorum vſum, qui ſine dubio nec Sacramenta habetis, nec eorum vſum, qualem Chriſtus ordinauit. Eſt enim prorſus incredibile, quod Chriſtus tantus vir, tamque diuinus, illa mens & ſapientia Dei, ille Prophetarum maximus, à Deo miſſus ſit Iudæorum Meſſias, vt legales illas ceremonias aboleret, & deinde æquè frigidas & infructuoſas, vel vt Apoſtolus vocat infirmas & egenas ipſe earū loco ſubſtitueret. Quod ſi nulla probabilitate rectum ceremoniarum duarum vſum vobis poteſtis aſciſcere, quanto minùs de doctrinæ puritate poteſtis gloriari? Qui doctrinæ veræ puræque nec prima principia, nulla omnino lineamenta habetis: qui [a] Deum colitis nec ſacrificiis, nec votis, quibus nullæ vnquam nationes à mundo condito aliqua ſaltem humanitate præditæ caruerunt; [b] qui ex hominibus quos ipſi vt hæreſiarchas damnatis, multa damnata capita in Euangeliſmum veſtrum traduxiſtis, [c] qui de baptiſmo non tantum frigidè, inaniter, Iudaicè

Zuingl. tom. 2. li. de baptiſmo. fol. 59. 60.

Galat. 4. verſ. 8.

[a] *lib. 1. cap. 7.*
[b] *lib. 2. cap. 7.*
[c] *lib. 2. cap. 9.*

excogitare, in quibus ſi qui conuenirent, eos omnes in Euangelio fratres, & Eccleſiæ veræ Chriſtique membra agnoſcere ſtatuerunt. Quo in genere vnus è Miniſtris veſtris Anglis, Academicus quidem & non indoctus, qui nuper librum ſcripſit, & Archiepiſcopo Eboracenſi dedicauit, adeo largus eſt & liberalis, vt Papiſtas quoque ſemel atque iterum affirmet vobiſcum *in ſubſtantia religionis concordare*, & proinde *eſſe eiuſdem cum Proteſtantibus vera, Catholica & Apoſtolica Eccleſia membra*, & hoc ille magna contentione vrget, ſuoſque Comminiſtros increpat, quod temerè & inconſideratè Papiſtas ab Eccleſiæ veræ communione reiecerunt. Cuius eiuſdem opinionis ſunt multi recentes ſcriptores Euangelici in Gallia, qui pro Nauarræo notiſſimo Caluinianę fidei profeſſore ad Regiū thronum illic extollendo vehementer ſudant. A quo quoniam eum arceri ſciunt fundamentali regni eius lege, quæ non minus quàm Salica potens eſt & antiqua, & omni exceptione carens (quæ requirit, vt perſona regia non minus ſit Catholicæ fidei quam virilis ſexus) iſti egregij ſcriptores, vt hunc ſcrupulum tollant, aiunt Papiſtas & Caluiniſtas *non diſcrepare in ſubſtantia religionis Chriſtiana, ſed tantum in leuiculis quibuſdam ceremoniis, olim extra ſcripturas ſacras humanitùs inuentis. Quoad ſummam verò & ſubſtantiam fidei, & Catholici & Caluiniſta ſunt domeſtici eiuſdem fidei, omnes laborant in eadem vinea: imo rami ſunt eiuſdem vitis, eadem prorſus fide prediti*. Sed hos ego ſcriptores probare non poſſum, hac ſaltem in parte. Anabaptiſtas quidem, Puritanos, Lutheranos, Caluiniſtas, Zuinglianos & inferiores ſectas ab hiis enatas in eandem Eccleſiam aggregari facilè patior, & probabili quidem ratione poteſt defendi. At Papiſtas in eandem Eccleſiam compellere valdè mihi videtur abſurdum, vel ob hanc ſolam rationem, quia quum omniū conſenſu, nemine (vt opinor) contradicente, fundamentum Euangelij veſtri ſit *negatio Papatus*, imò hæc ſit, vt ait Vergerius, *bona quoque pars Euangelica fabrica ſuperædificata*. Papiſtas contrarium planè fundamentum habentes, Pontificalis nimirum illius authoritatis approbationem, quam fatuum & puerile eſt vel inuitos in eandem vobiſcum Eccleſiam compingere, qui nec in primo Eccleſiaſticæ ædificationis lapide conueniunt? Brentius autem quum Papiſtas & Proteſtantes longiùs à ſeſe inuicem diſiungit, quam *Catholicos & hæreticos, quia* (vt ait ille) *vos habetis alias ἀρχὰς & prima principia religionis quàm Papiſta, vnde & planè pugnantia ſunt religionis genera. Veſtra enim ἀρχὰι & prima principia ſunt Sacra Scriptura,* Chriſtus, & certitudo de Dei erga vos beneuolentia. Papiſtarum, traditio, Papa, & dubitatio: Hinc magis eſt

Euny in tractatu pacificat. pag. 108.

Apol. Cathol. par. 2. pa. 26. 203. 204.

Rameaux d'vn meſme ſep.

gis eſt euidens nullam fieri poſſe Eccleſiam vobis ſimul & Papiſtis capiendis idoneam, niſi fortè ex diſparatis & *planè pugnantibus religionis generibus*, ex Deo & diabolo, ex Chriſto & Antichriſto mirabiles architecti hanc Eccleſiæ fabricam extruere nouiſtis. Quanquam autem Miniſter ille noſtras inuicto argumento putet ſe opinionem ſuam firmare, quoniã (inquit) niſi fateamur Papiſticam Eccleſiam eſſe veram, Catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam, cuius nos membra ſumus non minùs quam Papiſtæ, coniicimus nos ipſos in magnam difficultatem aliam aliquam Apoſtolicam & Catholicam Eccleſiam inueniendi, quæ à primis Apoſtolis plantata ſemper omnibus ſæculis ad noſtram ætatem continuata fuit, in quam nos inſeramur: aut id præſtare ſi non poſſumus, tum fateri cogimur noſtram Eccleſiam eſſe recentem, nuper extructam, & illa Romanenſi poſteriorem, hoc ille argumentum etſi putet eſſe multi ponderis, tamen quia ego aliam probabiliorem, vobiſque commodiorem reſpondendi viam patefeci, non quidem ad inuiſibilem Eccleſiam confugiendo, quod eſt commentum hoc ipſo Miniſtri inuento ſtupidiùs, ſed noſtrã Mahumetis illam eſſe veram & Apoſtolicam Eccleſiam concedendo, quæ ſemper durauit, & cum qua vos infinitè magis quam cum Papiſtica illa communicatis, partim hanc ob cauſam, maximè ob firmam illam Vergerij Brentiique demonſtrationem, alia Eccleſiæ deſcriptio, aliaque doctrinæ communis principia indaganda ſunt, è quibus communem quandam Euangelicis omnibus Eccleſiam, excluſis Papiſtis, exædificare poſſimus. Atque hoc loco vtinam me iuuare poſſes Samuel, nam ego video difficillimum fore certam aliquam Eccleſiæ definitionem tradere, quæ omnia Euangelicorum genera comprehendat. SAMVEL. Ego ſanè non noui meliorem ea quæ eſt in omnibus noſtrorum commentariis & inſtitutionibus locisque communibus maximè trita, vt ea ſit vera Eccleſia, quæ habet puram doctrinam, & rectum Sacramentorum vſum: illoſque ad hanc Eccleſiam tanquam eius genuinos filios & membra pertinere, quicunque eiuſdem puræ doctrinæ ſunt participes. MICHAEAS. Quorum iudicio? ſuo, an aliorum? ſi ſuo, tum non eſt dubium, quin Tritheitæ, Mennoniſtæ, Libertini & quæuis flagitioſiſſima hæreticorũ genera, futura ſint veræ & Apoſtolicæ Eccleſiæ membra. Sin aliorum, tum nec Lutherus & Lutherani, nec Zuinglius nec Zuingliani aut Caluiniſtæ ad eandem Eccleſiam pertinebunt, qui alij ab aliis tanquam execrabiles hæreſiarchæ infra omnes inferos damnantur. An tu hîc exitum comminiſci potes, vel ſtabile quid & fixum, cui tutò adhæreamus? Non enim ſatis eſt

Buny vbi ſupra.

dixiſſe

dixiſſe *puram doctrinam*, &c. ſufficere, niſi ſimul explices, quorum iudicio ea puritas ſit æſtimanda. SAMVEL. Video quidem nodum & eum ſatis difficilem, neque enim coniicio quemadmodum poſſit ſolui. Ego quidem dicerem *puritatem doctrinæ* illam, quam parlamenta noſtra, & fides Eccleſiæ Anglicanæ probat. Sed ſimul perſpicio hanc puritatem non ſatis latè patere ad hoc opus efficiendum quod tu moliris. MICHAEAS. Ita eſt nam hæc eſt particularis Eccleſiæ inuentio & definitio, quæ nos nihil iuuat, ſed magis perplexos & impeditos reddit, nouiſque labyrinthis inuoluit. Si enim tu requiris vt Euangelicus noſter quem quærimus, credat articulis Anglicanis, & ſupremi capitis veſtri decretis, quid hoc ad Euangelicum Germanum Saxoniæ, qui longè alia habet fidei ſuæ principia, & aliam doctrinæ puritatem: qui ſi ſit in imperio ducis Saxoniæ, cogitur habere fidem Luthero per omnia congruentem; ſin in ditione Principis Electoris Saxoniæ, fidem formare debet ad regulas Melancthonicas, quia (inquiunt religionis eius Theologi) *conſtat quanta ſeueritate & pietate Electoru celſitudo teſtata ſit ſæpius ſe in ſuis regionibus & Eccleſiis nullam aliam doctrinam eſſe toleraturam, quæ huic corpori doctrinæ* (Melancthonis quoſdam libros complectenti) *eſt contraria*. Ita hoc modo ſemper ad idem ſaxum reuoluimur, & nihil omninò proficimus, qui non Eccleſiam particularem, Lutheranam, Melancthonicam, Zuinglianam, Caluinianam, aut Anabaptiſticã (talẽ enim inuenire facillimum eſt) ſed Euangelicã omnibus nimirũ fratribus Euangelicis cõmunem inueſtigare cupimus. Quare quũ ab hiis particularibus Eccleſiis & priuatis opinionibus neceſſario abeundum ſit; quæ nobis ſupereſt via planior & directior ad generalem Eccleſiam Proteſtantiũ omnium capacem repetiendam, quam vt doctrinæ puritatem non huic aut illi ſectæ placentem, ſed Proteſtantibus omnibus probatam perquiramus, quæ veriſſima eſt Eccleſiæ eiuſdem generis inueniendæ ratio, quando communi omniũ ſententia à doctrinæ puritate ad Eccleſiam veram ſecura minimèque fallax eſt gradatio. Hoc quia negari non poteſt, progrediamur, & talem doctrinam, talia principia, talia axiomata proferamus in mediũ, quæ quoniam magis ex priuatione & negatione, quam ex affirmatione colliguntur (eſt enim religio Euangelica maximè negatiua & priuatiua) vt aliquem ex iſta tam longa diſputatione fructum capiamus, qui ſanè permagnus eſt, ſi per eã ad Eccleſiam veram dirigi poſſimus, ſeponamus omnia ea religionis capita, quæ ſunt inter Euangelicos controuerſa, vt ita reiectis omnibus quæſtionibus minus neceſſariis, vel adhuc ſub iudice poſitis, ipſa fundamenta, ipſam medullam & nucleum

Colloqu. Altemb. fol. 531. 532.

maximè propria, & coniunctiſſimè Chriſtianæ fidei intrinſe-
cã vim attingentia, non poteſtis vllam partem, vllum articulũ
tanquam purè Euangelicum veſtra omnium aſſenſione ratum
proferre, in aliis longiùs à religioni natura interna ſeiunctis, an
aliquid poteſtis tale comminiſci, qui ob perpetuas pugnas de iu-
ſtificatione per fidem & opera, de Sacramentis cœnæ & Baptiſ-
mi, de prædeſtinatione, libero arbitrio & reliquis eiuſmodi, &
infinitã ſectarũ inde enaſcẽtium varietatẽ, toti mundo infames
eſtis? Vtinam vero tu mihi Samuel præter iſta ſuggerere poſſes
vel vnum aliquod dogma purũ, vnam aliquam doctrinæ Euã-
gelicæ appendicem, vnam frondem, vnum ramulũ, qui ad hoc
Euangelicæ Eccleſiæ ædificium conſtruendum poſſet accõmo-
dari: non dico, quod antea admonui, qui purus ſit iudicio Lu-
theri, Caluini, Stancari, Illyrici, Zuinglij ſeparatim (talis enim
non niſi priuatis horum ſingulorum congregationibus inſer-
uit) ſed qui omnium Euangelicorum gnomoni & amuſſi con-
ueniat, atque ita ad hanc generalem omnium Euangelicorum
Eccleſiam fabricãdam poſſit aptari. Mihi quidem nullus occur
rit talis. Alioqui non omitterem nec diſſimularem, quia veri-
tatem deſidero non victoriam, nec te fallere & ſeducere, ſed re-
ctam veræ fidei viam ingredi cupio. Et vt videas me nihil in-
ſolens & peregrinum moliri, aut nouum aliquid & veſtris in-
cognitum meopte ingenio tãquam Archimedis columbam in
aëre pendẽtem machinari, proferam mihi hac in re ſuffragãtes
aliquos et tuis viros quidẽ doctiſſimos, & qui ante multos an-
nos iſtam de Eccleſia quæſtionem reliquis acriùs & ſubtiliùs
limarunt. Ex illis vnus qui librum ſuum *dicat conſecratq́; Diuæ* *Iacobus*
Elizabethæ Reginæ veſtræ, tanquam optimæ harum controuer- *Acontius*
ſiarũ iudici, quia ſupremo capiti Eccleſiæ Anglicanæ, quæ hu- *Stratage*
ius quam quærimus Eccleſię vniuerſalis primariũ eſt membrũ, *mat. Sa-*
ad hunc modũ ſcribit: poſt quæſtionẽ ipſam rectè & aptè po- *tanæ.*
ſitam, quod nimirum *indagare velit, quænam in diuinis literis pro-* *lib.3.p.113*
ponãtur, ita cognitu creditúq; neceſſaria, vt cui ea cognita perſpectaq́;
non fuerint, is in Dei ſeruis Eccleſiæq́; membris habendus nõ ſit, quiſ-
quis vero amplexus fuerit omnia is ſalutis particeps eſſe poſſe credatur
etiã in aliis rebus omnibus procul aberret à ſcopo; ita accedit ad de-
clarãda hæc adeo *cognitu creditúq; neceſſaria.* Primo remouet ab
hac neceſſitate multa Apoſtolorũ, multa etiã dogmata ipſius
Chriſti ore prędicata, *neq; enim* (inquit) *omnia quæ Chriſtus docuit* *Ibi.pag.*
ita ſunt cognitu neceſſaria, vt ſi quis aliquid eorũ ignoret ſeruari non *119.*
poſſit. Poſtea rẽ ipſam aggrediens, etſi nõ multa enumerat, mul-
ti tamẽ ſcripturis id quod dicit, egregiè & Euãgelicè cõfirmat. *Ibi.p.121.*
Petrus quũ cõfeſſus eſſet Ieſum eſſe Chriſtũ Dei viuentis filiũ, beatus *Matt.16*
dicitur, ſic etiã Martha, quæ profeſſa eſt ſe credere hũc Chriſtum eſſe *Ioan.11.*

*Dei filium qui in mundum venturus erat, & latroni qui Dominum rogabat, vt quum in regnum ſuum veniret, ipſius memini*ſſ*e vellet,*
Luc.23. *ita reſpondet; hoc tibi recipio te hodie fore mecum in paradiſo. &*
Act.8. *Eunuchus poſtquam confeſſus eſſet Chriſtum eſſe Dei filium, baptizatur, & qui Paralyticum curandum per tegulas in medium cum lecto ante Ieſum dimittebat, Ieſus cognita eorum fide tanta, homi-*
Luc.5. *ni dixit, nate ignoſcuntur tibi peccata tua.* Quo loco conijcere licet *quanam illius Paralytici eſſet fides Credebat enim (vt par eſt) hominem eum, qui Ieſus dicebatur, à Deo eſſe, & apud eum gratioſum. Itaque ſperabat per eum ſe ſanitatem poſſe adipiſci. Illa vero eum cognita habui*ſſ*e omnia, quæ diu pro articulis fidei neceſſariis habuit Eccleſia. quam ſit veriſimile, cuique iudicandum relinquo.* Ex hiis colligere potes Samuel capita fidei generalia, quæ quiſquis amplexus fuerit, ille *in ſeruis Dei, & Eccleſiæ Euangelicæ membris eſt habendus*. At hæc omnia non minus quàm perfectiſſimi proteſtantes amplectimur nos Turcæ. Nam & Chriſtum filium Dei, qui in mundum Iudæorum Meſſias erat venturus, cum Petro, & Martha, & Eunucho fatemur & in regno cælorum poſſe eum noſtri meminiſſe, & nobis ſuccurrere, cum Latrone, & cum Paralitico potuiſſe homines debiles ſanare, imo ſanauiſſe plurimos, & multos exc tasſe etiam à mortuis credimus. Sumus ergo non minus quam fratres tui, *Dei ſerui, & in Eccleſia Euangelicæ membris numerandi, qui hæc amplectimur omnia creditu neceſſaria. etſi ignoremus alia quæ diu pro articulis fidei neceſſariis*, vt de Conſubſtantialitate, de Trinitate, de morte Dei, &c. habuit Eccleſia Papiſtarum. Quid de hoc argumento tibi videtur Samuel? SAMVEL. Eſſe planè fallax & ſophiſticum. Prima enim illa Petri confeſſio (ne longius abeam) propter quam ille beatus dicitur, vos Mahumetanos longiſſimè à beatitudinis illius cum Petro communicatione repellit. Ille enim confeſſus Chriſtum eſſe filium Dei viuentis, confeſſus eſt eum eſſe filium Dei naturalem, non grata talem factum, ſed ex eſſentia Patris genitum. Vos autem etſi eum Dei filium confitemini non id tamen alio modo intelligitis, quam quo viri boni & fideles eiuſdem filij nuncupantur: quod procul abeſt ab iſta Petri confeſſione, & Marthæ quoque & vt opinor Eunuchi. MICHAEAS. Ergo ne tu Samuel his
Magdeb. Chriſtum Dei eſſe filium naturalem, vt Alexandrum Philippi,
Centuria vt Solymannum Selymi, & quod conſequẽs eſt, Deo eſſe vxo-
7.cap.15. rem, ex qua filium ſuſcipiat? SAMVEL. Ita nimirũ arguit Ma-
pag.603. humetus pro ingenij ſui hebetudine, qui nihil cœleſte, nihil ſublime poterat de Deo imaginari. Sed ſordida ſunt iſta, & fœda ſummiq; Dei maieſtate nimis indigna. Eſt quidẽ Chriſtus eius filius naturalis, & non minus, imo magis ex eius natura genitus

nitus, quàm ex Philippi patris Alexander, aut Selymi Solymannus, quia naturam patris totam à patre, idque ſine vlla patris imminutione filius eſſe ſuſcepit. Sed longè alia eſt generatio in diuinis, alia in humanis, illic perfecta, hîc ſecus, illic ſpiritualis, hic carnalis, illic tota ex operatione intellectus procedens, quod tu per Mineruam ex cerebro Iouis prognatã quanquam Poëticè non inſcitè tamen expreſſiſti: at hîc alio planè contrario & craſſo modo, quem non ſine verecundia recordamur, quum in illa nihil ſit niſi glorioſum, ſuſcipiendum, admirabile. Neque verò magis Deo Patri opus erat vxore ad generandum filium in cælo, quàm Mariæ matri opus erat viro ad procreandũ filium Ieſum in terra, quem vos non minùs quàm Chriſtiani ex integra virgine ſuſceptum prædicatis. MICHAEAS. Deo non fuiſſe opus vxore facilè credo. Sed quũ ſcriptura hanc quam ego dico generationẽ centies & cẽties, idque clarè memoret, an vos in ſacris literis illam veſtram intellectualem generationem tam crebrò & tam clarè poſitam poteſtis oſtendere? SAMVEL. Id non neceſſe eſt. Continetur quidem in illa ipſa Petri confeſſione, quam tu modò citaſti, multò autem euidentiùs in Eccleſiæ & Patrum omnium ab Apoſtolicis vſque temporibus interpretatione. Egregiè autem doctiſſimus vir Ioannes Caluinus, *Deus parcè de ſua eſſentia diſſerit in ſcripturis, tum vt nos in ſobrietate contineat*, tum etiã quia ab humano intellectu myſteriũ illud propter ſui altitudinem non poteſt comprehendi. MICHAEAS. Vide iam quò delaberis, Samuel, ad veterem illum Eccleſię ſcopulum, in quem tui cum manifeſtò ſalutis diſcrimine toties incurrunt. quod vitium quando tu hîc rurſus admittis, vnà fateris ſcripturas vel non omnino, vel ſaltem non expreſsè clareque hanc diuinã generationẽ tradere. Id quod etiã aliàs Caluini in Geneuenſi Cathedra ſucceſſoris & aliorũ eſt euidenti cõfeſſione nobis cõceſſum, ex quo ſequitur nõ eſſe referendũ ad illa vniuerſalia fidei capita, ad quæ omnia Eccleſię membra obligantur. Sed ne actum agere, & Penelopes telam retexere cogar, illud dixiſſe ſatis ſit quod tu authoris huius doctiſſimi & ſummè Euangelici ſenſum non aſſequeris, ſed ei directè cõtrauenis, qui non ſubtili illo & ſpinoſo, ſed vulgari & faciliori modo Chriſtum Dei filium credi, ſatis ad ſalutem valere definit. Id quod ex ipſius verbis totaque diſputationis ſerie luculenter poteſt conuinci: tum quia ſæpiùs iterum atque iterum vrget, *quæ ſunt cognitu neceſſaria, ea diuinis literis contineri omnia, & ea quidem apertè & perſpicuè expreſſa, vt nemo niſi obcæcatus non poſſit ea intelligere*, tùm quia exempla hoc loco allata idem ipſum docent. Quis enim credat vel latronem, vel Eunuchum, vel rudem illum

Inſtitut. lib.1.c.13. §.1.

Alcontinus lib.7. pa. 356.

Paralyticum tali fide fuiſſe prædi̅tum, quam hodiè acuti Theologi poſt multorum annorum ſtudium vix intelligunt, & olim paucis excellentiſſimis Prophetis non niſi tenuiter admodum innotuiſſe communis eſt Doctorum Chriſtianorum opinio. Quin etiam conſequentia ſermonis, & diſputationis in iſto Euangeliſta multò fortiùs hoc quod tu fingis refutat. Sic enim

Vbi ſupra lib.3. pergit: *Sunt & alia loca, quæ eodem prorſus tendunt. Nam & impudicæ mulieri, quæ lachrymis Domini pedes lauit, dicitur, tua te*

Luc.7. *fiducia ſeruauit, idem dicitur alteri illi ſanguinis profluuio labo-*

Luc.8. *ranti, quæ ſperaſſet, ſi modò togæ limbum tetigiſſet, ſe ſanatum iri:*

Luc.17. *item vni illi è decem leproſis curatis, qui rediſſet Deo gratias actum;*

1.Ioan.4. *& Ioannes inquit, hinc cognoſcetis Dei ſpiritum: quiſquis ſpiritus Ieſum Chriſtum veniſſe & hominem factum confitetur, is à Deo eſt.* Vbi aduertere debes Samuel eum nunquam aliter iſtud de Filio Dei vrgere & requirere, quam quemadmodum creditum eſt à muliere impudica, ab altera morboſa, à decem leproſis. Sed omnium euidentiſſimum eſt, quod in concluſione ponitur, vbi vt aliàs variis ſcripturis pleraque omnia de Chriſto

Ibidem. à neceſſitate fidei Euangelicæ reſecat. Sic enim ille: *Cum Abra-*

Rom.4. *hamus credentium pater dicatur, eiuſq; potiſſimum exemplo docea-*

Gal.3. *mur in fide poſitam eſſe iuſtitiam, operæpretium eſt videre, quidnam*

Geneſ.12. *illud ſit, quod quum credidiſſet, id iuſtitiæ ei tributum ſit. Pro-*

& 15. *mittebatur ei proles in numeroſiſſimum populum propaganda: promittebatur, vt omnibus orbis nationibus propter eius ſemen bene feliciterq; eueniret: Denique etiam promittebatur ei Chananæa terra & proſperitas maxima. Cæterùm de religionis apicibus iſtis, quos ignora re opinantur fas non eſſe, mirum eſt ſilentium. Quin etiam ipſum ſalutis myſterium per eius ſemen tectè admodum obſcurèq; promittitur. Neque ſanè plura inuenio ego, quæ exprimant ſacræ literæ, vt quis ſeruetur, neceſſariò credenda eſſe.* Quibus verbis apertiſſimè docet, probatque ſolam fidem de Deo verace & omnipotente ſufficere abſque reliquis illis Chriſtianæ *religionis apicibus*, vt quis coram Deo ſit iuſtus, & coram hominibus habeatur *fidelis*, non minùs quā Abraham fideliū pater, vel (quod idē valet) vt habeatur *ſeruus Dei & membrum Eccleſiæ Chriſtianæ*. Nā ſi Abraham ſit *pater fidelium*, nec vt quis fidelis dicatur, aliud ab eo poſtulandum eſt, quam quod de Abrahamo palam teſtificantur diuinæ literæ; tum certè clariſſimum euadit, fidem quam dixi, de Deo veraci & omnipotenti ſatis eſſe ad hominem Chriſtianum, fidelem, ſeruum Dei & Eccleſiæ membrum perficiendū. Neque enim aliquam tergiuerſationem admittit Paulus agens

Rom.4. de iuſtificatione Abrahæ, cui poſtquàm dixiſſet Dominus, *quod*

v.18.19. *fieret pater multarum gentium, haberetq; ſemen ſicut ſtellas cæli, &*

20. *arenam maris, non eſt infirmatus fide* (inquit Paulus) *nec conſide-*

rauit

rauit corpus ſuum emortuum, quum ferè centum eſſet annorum, & emortuam vuluam Saræ. In promiſſione Dei non hæſitauit diffidētia, ſed confortatus eſt fide dans gloriam Deo, pleniſſimè ſciens, quia quæcunq; promiſit, potens eſt & facere, ideo reputatum eſt illi ad iuſtitiā. Quare quum ad ſalutem & iuſtificationem, hoc eſt, ad fidelem complendum & definiendum plura neceſſariò credenda non ſunt, quam quæ de Abrahamo iuſtificando exprimunt ſacræ literæ; illæ autem mentionem faciunt tantummodo fidei, quam Abraham habuit Deo terram Chananæam & ampliſſimam poſteritatem pollicenti, ſequitur veſtra reliqua de Chriſto & Spiritu S. &c. etiamſi fortaſſe ſunt vera, non eſſe tamen ex illorum numero, quæ Scripturæ ſacræ exprimunt vt quis ſeruetur, neceſſariò credenda. Iſta tu miraris fortaſſe, Samuel, & quia ordinarijs tuorum domi concionibus aſſuefactus, aut Communionis libro, quem Parlamentaris authoritas quaſi Canonicum eſſe decernit, aliorum Euangeliſtarum, & *Eccleſiarum reformatarum* fidem, mores & progreſſum in Euangelio ita perſpectum non habes: ſaltem Trinitatem, Chriſti & Spiritus ſancti Deitatem, Chriſtique mortem & redemptionem per eum factā ad neceſſaria fidei capita aggregari velles. Sed iſte peropportunè tuæ occurrit admirationi, & ipſam Teſtamenti veteris nouique ſummam proferens, tibique obiiciens hanc ſuam ſententiam validè confirmat, & vt mirari deſinas admonet. *Si enim* (inquit quaſi te Samuel compellās) *miraris inter ea quæ recenſuimus cognitu neceſſaria, non numerari quoſdam ſummo quamuis loco habitos religionis apices* (nimirū quos modo enumeraui) *euolue totum vetus & nouum Teſtamentum, & perquire quibus teſtimonijs docere poſſis apices illos vſque adeò cognitu neceſſarios eſſe, vt ſeruari non poſſit, niſi quis eos aſſequutus fuerit. Expende quam potuerint ex veteris Teſtamenti libris Iſraelitico populo eſſe cogniti, quos tamen eadem qua nos fide ſeruatos oportuit. Quin etiam expende quæ cognita habere potuerit vel latro ille, cui dictum eſt, hodiè mecum eris in paradiſo, vel Eunuchus à Philippo baptizatus, vel impudica mulier, cui quum lachrymis Domini pedes lauiſſet dictum eſt, tua te fiducia ſeruauit, vel altera illa profluuio ſanguinis confecta, vel Paralyticus, vel tot alij, quibus ad ſolam nominis diuini confeſſionem condonata ſunt peccata,* &c. Viden Samuel, vt ſemper iiſdem inſiſtens Sacrarum literarum exemplis à credendorum neceſſitate excludit illa Papiſticæ fidei capita? Vt ad Chriſtiani hominis ſalutem & perfectionem contentus eſt ſola fide, & non alia, neq; maiori aut alios fidei articulos complectente, quā qualis erat in illis iā antea nominatis latrone, Eunucho, muliere adultera, Paralytico? Vt generali quodam axiomate nihil magis particulare, nihil magis explicatum requirat in fide

Acontius vbi ſupra lib.3. pag. 137. 138.

hominis

hominis Chriſtiani ad ſalutem obtinendam, quam olim requi-
D.Thom. rebatur in fide populi Iudaici, apud quem ipſorum etiam Papi-
2.2.q 174 ſtarum confeſſione (qui *reuelationem Trinitatis* concedunt eſſe
artic. 6. *noui Teſtamenti propriam,* & ipſorum opinione obſcura quædã
in corp. eius iudicia paucis ſed excellentiſſimis quibuſdam viris in Te-
Eſaia 6. ſtamento veteri facta putentur) *fides vnius Dei in eſſentiæ vnius ſimplicitate* ſatis erat ad ſalutem? Vis adhuc aliud eiuſdem egregij ſanè viri argumentũ ad hęc omnia ſtabilienda fortiſſimum, ſi quid tamen afferri poſſit Scripturis tam densè ſolidèq; congeſtis & contortis fortius? Diſputat nimirum, vt ego hoc in loco à totius Eccleſiæ veſtræ natura, indole & fabrica: Lutherani, Zuingliani, Caluiniſtæ, &c. ſunt veri Chriſtiani & eiuſdẽ Dei Eccleſiæ membra. Ergo ea, in quibus iſti omnes concordant, ſufficiunt veræ Eccleſiæ ædificandæ. Cæterùm iſti concordant tantummodo in hac populi Iudaici fide. Nam in alijs *illis religionis Chriſtianæ apicibus quamuis ſummo loco habitis* de Trinitate, de Chriſto, eiuſque morte & paſſione hoſtiliter & atrociſſimè (vt ſupra declaratum eſt) inter ſe digladiantur. Non ſunt ergo neceſſaria, neque vt quis ſaluus fiat, neque vt Eccleſiæ Dei ſit membrum. Ex hoc fundamento concludit eos impiè facere, qui vel Lutherani Zuinglianos, vel Zuingliani Lutheranos hac de cauſa ab Eccleſiæ communione reiiciunt, quia hæ controuerſiæ non debent impedire mutuam eorum coniunctionem, neque ſic eos ab inuicem diſtrahere, quin *debeant ſibi*
Acontius *mutuo charitatem ac venerationem, tanquam fratribus, Dei ſeruis,*
vbi ſupra *& Chriſti membris*; quæ eadem eſt Eccleſiæ tuæ Anglicanæ
li.3. profeſſio, quæ *Lutheranos & Zuinglianos omnes dicit reuera Chri-*
Apologia *ſtianos amicos & fratres, & qui non de principijs & fundamentis*
Angli.c.6 *religionis Euangelicæ diſſentiunt*. Ex hoc fundamento ille reijciens vetus Apoſtolorũ & veterum Conciliorum Symbolum, nouum cudit Proteſtantibus ſolis & omnibus inſeruiens, eum in finem, vt per illud tanquam propriam notam & teſſeram ve-
Acont.li. ri Proteſtantes cognoſcantur, vt *quiſquis illud receperit recipia-*
7.pa.359. *tur & ipſe in numerum fratrum Euangelicorum; quiſquis autem recuſauerit illud recipere, ne ipſe quidem recipiatur*. *Hoc enim ſignũ eſt quo ſe agnoſcant mutuo, quicunque vllo modo ad eam pertinent Dei Eccleſiam, quæ toto terrarum orbe non niſi vna eſt, fuitq́, à condito mundo*. Hoc tale Symbolum vir ille ſubtiliter quidem & doctè conflat ex duobus principijs iam priùs ab eo ſtabilitis.
Ibi p.358. Alterum eſt, *quæ cognitu ſunt neceſſaria, ea diuinis literis clariſſimè, apertiſſimèque expreſsè contineri. Hoc* (inquit) *nemo non fatetur* (Euangelicorum) *qui verbum Dei volunt ſua fidei normam eſſe,*
Ibi p.360. *non enim nunc loquor de Pontificijs*, Alterum eſt, nihil præter ea quæ ſunt *cognitu neceſſaria*, eſſe in hoc Symbolum conijciendum,

dum, quod non ſolum Euangelici, ſed Pontificij quoque largiuntur. Quibus ita præpoſitis, hanc ille cenſet eſſe *commodam Symboli Proteſtantici formam: Vnum ſolum verum Deum noui, & quem ille miſit Ieſum Chriſtum Filium eius. & Spiritum ſanctum. Noui Dei legem eſſe illam: Audi Iſrael, Dominus Deus tuus Deus vnus eſt. Execrabilis eſt, quicunque executus non fuerit omnia quacunque in lege ſcripta ſunt. Credo futuram mortuorum reſurrectionem, & iudicatum iri viuos & mortuos: qui rectè fecerunt, in vitam æternam ituros, qui autem iniquè egerint, ad ſupplicium*. Sic ille. Annectit quidem fateor poſtea quaſi appendiculam quandam alia duo, *Chriſti è mortuis reſurrectionem, per cuius nomen excluſis Sanctis ſaluantur omnes*, & tum *baptiſmum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*. Sed vel ipſa prioris reiectio ex loco, quē hactenus ſemper habuit in Symbolis proprio & primario, in hunc tam alienum & remotum, ſatis indicat iſtud non numerari ad hoc homine in articulis fidei adeò neceſſarijs, vt ipſius argumenta propria ſemel atque iterum repetita eandem omnino fidem, ſine aliqua additione, quæ fuit in latrone, in Paralytico, in tali & tali muliere, in toto populo Iudaico ante Chriſtum natum, nunc quoque ſufficere Chriſtiano, ſolidè excludunt mortem Chriſti cum reſurrectione, ſaltem tanquam *creditu neceſſariam*, quam nec ipſos Apoſtolos aliquando credidiſſe, Euangelia veſtra & ſæpè & euidentiſſimè loquuntur: & denique illa copulatio mortis Chriſti cum baptiſmo Papiſtico in *nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*, ſatis ſuperque demōſtrat mortem Chriſti non alio loco habendam, quam illum puerorum baptiſmum, quo in fide veſtra nihil eſt imbecilliùs, nihil fragiliùs & incertiùs: quem Zuinglius vnus ex Euangelij principibus, collocat inter meras ceremonias, & res indifferentes ad ſalutem nullo modo neceſſarias. Sic nimirum ille contra Anabaptiſtas, contra quos tamen ſimulat ſe magnum baptiſmi propugnatorem: *Non tanti momenti puerorum baptiſmus eſt, vt propter eam tantas turbas & diſſidia excitare conueniat. Externum quiddam eſt & ceremoniale, quo vt alijs rebus externis Eccleſia dignè & honeſtè vti poteſt, vel hoc idem omittere, & ritè tollere, quatenus ipſi ad ædificationem & ſalutem omnium facere videtur*. Rurſus Anabaptiſtæ obijcienti baptiſmum infantium reiiciendum eſſe, quia in Scripturis non præcipitur, reſpondet Zuinglius ex communi Proteſtantium regula; *Quæcunque ad ſalutem ſunt neceſſaria, & ad dogmata fidei pertinent, ea ſunt contenta in Scripturis, ſed de ceremonijs externis & ritibus longè alia eſt ratio. Horū enim vſus & adminiſtratio in noſtro arbitrio & poteſtate ſita eſt, liceret ergo vel hodiè quoq; pædobaptiſmum, etiamſi hactenus in Eccleſia vſurpatus non eſſet, de nouo inſtituere, ſi aliquod inde com-*

Luc. 18. v. 32. 33. 34. & ca. 24. v. 11. Matth. 16. 22. Marc. 16. 14. Io. 20. 25.

Zuing. tō. 2. libr. de baptiſmo. fol. 96.

Zuing. in Eccleſiaſt. fol. 85. 87.

commodum, vt pacis concordiaq́; fructus promanaret. Eodemq́ue prorſus modo eidem Anabaptiſtarum obiectioni reſpondet Oecolampadius: *Cogitare* (inquit) *debebant Anabaptiſta baptiſmū hunc rem externam eſſe, qua charitatis lege diſpenſabilis eſt ad ædificationem proximi. Fatemur legem non eſſe baptizandi paruulos; ſed nec lex eſt qua arceat*. Quinimò hanc ipſam, quam ſcriptor iſte ſignificat baptizandi formulam, *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus S.* etiamſi Zuinglius vt quiddam indifferens nō planè dānat, tamen indicat non ſibi admodum probari, ſed cupere mutatā. Sic enim habet: *Non dāno viſitatam baptizandi formulā in nomine Patris, & Filij, & Spiritus S. interim tamen veritatem præterire nec volo nec debeo, Chriſtus baptiſmi formulā qua vteremur, in hijs verbis non inſtituit, quemadmodum Theologi hactenus falſò tradiderūt*.

Oecolam. li.2. epiſt. Zuing. & Oecolam. fol. 80.

Zuing. de baptiſ. fo. 66. idem habet fol. 77.

Quare quum mors Chriſti & baptiſmus coniunguntur tanquā eiuſdem generis & neceſſitatis, baptiſmus autem conceditur eſſe *res externa, & charitatis lege diſpenſabilis ad vtilitatem proximi, ceremonia* (inquam) *qua vt dignè & honeſtè retineri poteſt*, ſic item non malè *omitti & tolli poteſt ad ædificationem & ſalutem fratrum* ſequitur idem eſſe ſentiendum de morte illa & reſurrectione Ieſu, quæ vt *res* eſt *externa* non minùs quā baptiſmus, ſic non minùs quam baptiſmus *diſpenſabilis* eſſe debet *charitatis lege*, vt vel *retineatur*, vel etiam *omittatur & tollatur* è Symbolo, prout ad *ædificationem fratrum* facere videtur. Hactenus autem non ædificaſſe, ſe deſtruxiſſe potiùs nimis luculenter apparet ex interminatis illis rixis & diſſentionibus, quas fratres habēt mutuas de mortis eius fructu & merito, de Chriſti deſperatione & damnatione, de deſcenſu ad inferos, de mortua diuinitate, & alijs multis, è quibus vna ſola quæſtio ita doctiſſimū quendam Lutheranum in Caluiniſtas cōmbuit, vt ſtomachosè exclamaret eos *Deum transformare in diabolum, Chriſtiq́; meritū ita eleuare, vt digni ſint qui infra ipſos inferos ablegentur*. Vt ergo iam ad Symbolum noſtrum reuertar, cuius ille eſt vſus & finis, vt *quicunque Symbolum illud profitentur (quæcunque reliqua ſint inter eos controuerſia) ij ſint nihilominus pro Chriſtianis & fratribus amplectendi, & communia cum illis ſint nihilominus ſacrorum iura*: hoc eſt, illi ſunt in vera Chriſti Eccleſia tanquam fideles Euangelici, veri Dei ſerui & Eccleſiæ mēbra numerandi. Audi iam Symbolum noſtrum, noſtram profeſſionem fidei Mahumetanæ, quemadmodum ipſi fratres Euangelici eam deſcribūt, & valdè etiam commendant. Sic enim Flacius Illyricus, VVigandus, & reliqui illi hiſtoriæ Magdeburgicæ compoſitores: *Rectè Mahumetus de Deo ſcit, quod ſit vnus, immutabilis, viuus, benignus, miſericors, expers iracūdiæ, veniæ dator, præcipiēs poſſibilia, omniſcius, omnipotens, conditor cæli & terræ, bonis præmia, & ma-* lis

Supra li. 3 c. 13. 14. 17

Aeont li. 7. p. 363.

Centur. 7 cap. 15. pa. 602.

lis cruciatus tribuens, paſſim in Alcorano: & refutat eos, qui tres Deos aut plures aſſerunt: refutat etiam idola colentes, Chriſtum ait aſcendiſſe in astra, ibique in carne viuere in preſ ntia Creato-ris: ijsqui non crediderunt Christo, grauiſſimum malum minatur. Pag.608.
Rectè ait Deum omnia illaboriosè & infatigabiliter creaſſe, rectè Deum omnes homines reſuſcitaturum paſſim docet, & refutat negantes reſurrectionem, & alijs argumentis, & ex omnipotentia Dei & creatione ex nihilo. Denique infernum & paradiſum pro bonis & malis paſſim probat. O ſi mihi vel vacaret, vel tempus & locus pateretur hanc noſtram de Deo fidem, cum veſtra minutim & ſingulatim contendere! Quam vel in hijs paucis permulta mihi ſuppeterent noſtram veſtræ infinita quadam proportione anteferentia? Nam vt alia quædam magis controuerſa præterirem, vel hæc tria, quod nos credimus Deum *præcepiſſe poſſibilia*: vos autem *legem Dei eſſe obſeruatu impoſſibilem*; Nos bonis vel malis operibus cælum vel infernum reddendum dicimus, vos pro ſola fide cælum decernitis: nos Chriſti in cælos aſcenſionem profitemur, quem veſtri Lutherani planè negant, an non vel hæc ſola eximiam quandam prærogatiuam nobis Turcis ſupra vos Euangelicos attribuerent? Sed quia iam portum propè inuectus ſum, nec velim rurſus in altum mare nauem meam impellere, idcirco ad fidem noſtram veſtramque, quæ in hoc Symbolo deſcribitur comparandam redeo, & dico nos planè cumulatèque credere, quidquid vos ipſi creditis, vel creditu & cognitu neceſſarium definitis. *vnum enim ſolum verum Deum nouimus, & quē ille miſit Ieſum Chriſtum*, vt hîc & aliàs ſæpiſſimè eſt notatum, & etiam *ſpiritum Dei ſanctum*, per quem Maria Virgo concepit Chriſtum. *Nouimus illam eſſe Dei legem, Dominus Deus, Deus vnus eſt*, quod omnes ſciunt eſſe fundamentum Alcorani noſtri, quod propterea ſemper ſingulis diebus ſæpiùs iterum atq; iterum in Moſqueis noſtris, & precibus tum publicis, tum priuatis reperitur. Nouimus omnes ad legem Dei præſtādam eſſe deuinctos. *Credimus futuram mortuorum reſurrectionem, & iudicatum iri viuos & mortuos, & qui rectè egerunt, in vitam æternam ituros. qui ſecus ad ſupplicium.* Iſta enim omnia tam diligenter, & tam frequenter in Alcorano noſtro inculcantur, vt propterea veſtri neſcio quam ineptam Battalogiam Prophetæ noſtro obiectent. Quare quum illi qui hoc *Symbolum profitentur (quæcunq; reliquæ ſint controuerſia) pro fratribus ſint amplectendi*, Eccleſiaque hac fide prædita vera ſit Dei Eccleſia, non eſt quod ambigas noſtram Mahumetanam eſſe veram Dei Eccleſiā, quæ certè pleniùs & ſinceriùs, & maiore animorum vnitate atq; conſpiratione hæc profitetur vniuerſa & ſingula, quam vſpiam apparet

apparet in veſtris Euangelicis congregationibus. Hanc ego cõcluſionem poſſem ex alijs multis Eccleſiæ veſtræ ſcriptoribus deducere, ſed hunc vnum multorum inſtar, qui pro alijs omnibus loqueretur, ob varias rationes delegi, tum quia ex profeſſo & ideò reliquis accuratiùs quæſtionem hanc limauit, tum quia in Anglia peculiari Reginæ veſtræ gratia vſus, eiuſque *peculiari ſubſidio & ſtipendio altus*, librum ſuum ſcripſit, & illi Anglicanæ Eccleſiæ ſupremo capiti dedicauit, vt Anglicanæ Eccleſiæ tum corpori, tum capiti non dubitem fuiſſe probatum; tum etiam quia Scripturis ſpiſsè coaceruatis ſententiam ſuam perpetuo roborat. Quod vnum ſi reliqua deeſſent, Proteſtantem quemuis ſtatim commouere debet, vt ei aſſentiat. Si tamẽ alios opinionis huius ſuffragatores videre cupis, in Foxo tuo reperies eiuſmodi non modò Confeſſores, verum etiam Martyres, è quibus vnus valdè nobilis, & quem ille mirificis laudibus ad cælum vſque tollit, & vocat *ſingulare exemplum omnium Iuriſconſultorum* (erat enim iuris Anglici ſtudioſus) *lingua Latina Græcaq́ admodum peritum, valde addictum precibus, aſſiduum Scripturarum lectorem, egregium piorum Mecænatem*, &c. Deniq; tam *potentem in Scripturis, vt Epiſcopos & Doctores Theologiæ ſuis ipſorum argumentis & rationibus confunderet*; Hic tam nobilis Martyr fidelem hominem ad huius Symboli regulam formans affirmabat Categoricè & planè *Turcam vel Saracenum quemcunque Mahumetanæ legis cultorem, ſi Deo vni confideret, eiuſq́ obſeruaret legem*, hoc eſt, iſtud Symbolum profiteretur, honeſtéque viueret, de ſalute æterna tam bene poſſe ſperare quam quẽuis Chriſtianum. Quia nimirum (vt hîc habes) *quæcunque eſſent controuerſia reliqua*, illæ nihil impedirent, quin *talis Turca Chriſtianis hominibus iure poſſit annumerari*. Id quod ego, Samuel, quando primum ex Anglia aliquot Anglis comitatus in Italiam veni, ſæpenumero audiui ab iiſdem Anglis in menſis & familiari ſermone vſurpatum. Eccleſia quoque Belgica Euangelica Zuinglianè, vel (quod propiùs ad tuam fidem accedit) *iuxta id quod eſt in Anglia Londini ſub Edouardo Rege traditum* (vt ipſi in Eccleſiæ ſuæ hiſtoria ab eiuſdem Eccleſiæ Miniſtris edita loquuntur) quæ Londini Edouardi Sexti tempore ex varijs peregrinis, Flandris, Germanis, Gallis, Italis, Polonis coaluit, & ſub regno Reginæ Mariæ nouas ſedes quærere coacta in Daniam nauigauit, cùm illic propter diuerſam fidem non admitterentur (erant enim Dani Lutherani) quin etiam Miniſtri Danici, quorum iudicio illa Sacramentaria Zuinglianorum opinio ſecum trahit magnam grauium abſurdorum cateruam, ſtatim ſumma & aſperrima hyeme eos cenſerent expellendos tanquam homines impios, quod idem eodem tempore fecerũt

Acont. in epiſtol. ad VVolfium Tigurinũ.

Fox. Act. & Monument. pa. 492.

Ubi p. 495.

Simplex & fidelis narratio de diſſipata Belgarum Eccleſi. &c.

VVis-

VVisſmarienſes, Lubecenſes, & Hamburgenſes, Zuingliani Mi-
niſtri de eis valdè cõqueſti ſunt, quod adeo crudeles erant quia
(inquiunt ipſi de ſeipſis) *etſi à vobis in re Sacramentaria* & aliis *Ibid. Act.*
multis eam conſequentibus *diſſentimus, tamen Apoſtolicæ & Pro-* *Hambur.*
phetica de Christo doctrinæ fundamentum retinemus. Talibus autem *cap. 199.*
ipſe Apoſtolus ſalutem promiſit, modo ſuas ſtipulas exuri patiantur.
1. Cor. 3. Et rurſus. *Contra doctrinam Euangelij factum dicimus,* *Ibi. Acta*
quod à vobis damnamur, quandoquidem nemo de alterius condem- *apud Re-*
natione pronunciare aut poteſt aut debet in Eccleſia, quem non con- *gem Da-*
ſtat publicè à fundamento Apoſtolicæ confeſſionis Petri ore prodita *nia. p 71.*
excidiſſe. Vbi velim ſemper aduertas confeſſionem illam Petri- *Matt. 16.*
nam, quod *Christus ſit filius Dei*, fundamentum illud eſſe, quod
quicunque *publicè* non reſpuunt, etiamſi forſitan priuatim im-
probant, deque aliis omnibus ad Chriſti perſonam officium-
que ſpectantibus diſſentiunt, ij damnandi non ſunt, ij ſunt in
Eccleſia, *ij retinent Apoſtolicæ & Propheticæ de Christo* doctrinæ
fundamentum, aut ſaltem *publicè ab eo non exciderunt*. Ideoque
Apoſtolo Paulo iudice ſaluari poſſunt, quam eſſe ſuam firmam
conſtantemque perſuaſionem huius Eccleſiæ Superintendens
Ioannes à Laſco, Miniſtrique Martinus Micronius, Ioannes
Vtenhouius, &c. clariſſimè prædicant, qui quamuis affirmant *Acta*
doctrinam Lutheranorum manifeſtiſſimè cum articulo aſcenſionis *apud Re-*
Christi in cœlum pugnare cum veritate incarnationis: nec id mo- *gem Da-*
do, ſed etiam cum *alijs vulgo receptis Christianæ fidei articulis, de* *nia pag.*
expectatione adhuc ad iudicium Christi Domini, de proprietate in *83. 57.*
ipſo natura iuxta ſcripturas, & de natura ac dignitate Sacerdotij
ipſius, hoc eſt, de cruce, morte, meritoque paſſionis; aiunt ta-
men perhumaniter, *ſe in charitate fraterna ferre, & ferendos pu-* *Ibi. pa. 27*
tare (Lutheranos) *omnes, qui modo nos viciſſim ferre volent, ne-*
que verò (inquiunt) *vnquam à noſtra communione huius Sacra-* *Ibi. pa. 89*
mentaria controuerſia nomine, aliquos ſiue in Anglia, ſiue alibi ex-
cluſimus, idemque nobiſcum hac de reſentit Eccleſia Tigurina. Quo
id tandem modo, quærat aliquis, quum & Lutherus Zuinglio,
& Zuinglius viciſſim Luthero, & Lutherani Zuinglianis, &
Zuingliani rurſum illis non minus quam Anabaptiſtæ ſint tam
execrabiles hæreſiarchæ, quam alibi declarauimus? Ratio ſe-
quitur; *Eo quod* iſti næui & ſtipulæ nihil obſtant, quin *omnes*
fundamentum confeſſionis Apoſtolicæ de Chriſto Dei Filio, *pariter*
retineamus. Apoſtolus autem Paulus ſepoſito omni metu pronunciat
ſaluos fore omnes, qui modo fundamentum retinent, etiamſi illi ſu-
perſtruant fœnum, ſtipulas, aut ligna, modò illa exuri patiantur.
Sic illi. Quo quid grauiùs aut ponderoſiùs pro Alcorano no-
ſtro dici potuit? Quid præter *fundamentum illud*, quod vobiſ-
cum commune retinet, caret etiam illis *ſtipulis cum incarnatione*

Chriſti, proprietate naturæ eius iuxta ſcripturas, & Aſcenſione ad cælum adeo manifeſtè pugnātibus. Hæc enim nos omnia ſyncerè confitemur, cum quibus Euangelium Lutheranum adeo *manifeſtè pugnat*. Ideoque ſi *Apoſtolus Paulus ſepoſito omni metu pronunciat ſaluos fore omnes qui fundamentum modò retinent, etiamſi ſuperſtruant illi fenum, ſtipulas & ligna*, qualia ſunt iſta Lutheranica; nos qui *fundamentum retinemus*, & iſtiuſmodi *ſtipulas, fænumq́ & ligna non ſuperſtruimus*, quantò magis, quantò ſecurius & confidentiùs omni metu ſepoſito idem *Apoſtolus Paulus pronuntiat, eſſe ſaluos*? Et hæc quidem fuit Eccleſiæ Belgicæ, & Anglicanæ quoque eius temporis fides. Caſtalio autem quo neſcio an aliquem Eccleſia veſtra proferre poſſit omni genere doctrinæ tum diuinæ, tum humanæ, tam Hebraicæ quàm Latinæ & Græcæ ornatiorem, eiuſque ſocij ſcriptores permulti, totaque Academicorum Eccleſia, hoc eſt, Eccleſia Euangelicarum omnium totius Europæ Eccleſiarum longè numeroſiſſima (ad eam enim pertinent Politici, qui in Anglia & Francia infinita planè multitudine dominantur) huius eiuſdē ſunt opinionis, niſi quod ſinceram confeſſionem particulariū dogmatum aliquanto plurium, quam hæc Eccleſia Belgica deſiderant, quod nos quoque dicimus, & ſic vrgemus vt qui illis careat, eum nos fidelem nullo modo exiſtimemus. Volunt autem Caſtalio, & eius Euangeliſmi Doctores reliqui, vt etiam Theodorus Beza memoriæ mādauit, id homini Chriſtiano ſatis eſſe ad ſalutem æternam, vt *nobiſcum Turcis vnum Deum credat, & præterea Chriſtum eſſe filium Dei, ac mundi Dominum ac iudicem* (quæ eſt Symboli iſtius Proteſtantici modo expoſiti ſumma, & paulò plus quam Belgica requirit Eccleſia) *Vitamq́; ita inſtituat vt neque fur, neque adulter, neque homicida ſit, aut aliquo eiuſmodi crimine contaminatus, de cæteris controuerſiis permittendum eſſe vnicuique ſentire quid velit*. Sic Beza. Sed præſtat audire ipſos ſuam fidem expromentes. Eſt enim in eorum verbis multo maior energia & efficacitas. Sic ergo illi: *Diſputatur hodie non de via, qua ad Chriſtum veniri poſſit, hoc eſt, de vitæ correctione, ſed de ipſius Chriſti ſtatu & officio, vbi ſit ipſe Chriſtus, quid agat, quomodo ſedeat ad dexteram Patris, quomodo ſit conſubſtantialis, vel vnum cum Patre: Item de Trinitate, de prædeſtinatione, de libero arbitrio, de Deo, de Angelis, de ſtatu animarum poſt hanc vitam, & cæteris huiuſmodi rebus, quæ neque ad ſalutem per fidem obtinendam vſque adeo cognitu neceſſaria ſunt (ſiquidem ſine illarum cognitione ſalui facti ſunt publicani & meretrices*, & latro, & Paralyticus, & alij ſuperius ab Acontio quoque nominati) *neque ſi ſciantur, reddunt hominem meliorem, quum dixerit Paulus, ſi ſciam omnia myſteria, & charitatem non habeam, nihil ſum*. Sic illi quædam eorum

Beza de hereticis à ciuili magiſtra tu punien dis pa. 40

Ibidem pag. 41.

1. Cor. 13.

rum enumerantes, quæ quamuis nonnulli magna contentione præmunt atque vrgent, tanquam ſine illis nemo poſſit ſaluari, hij tamen longè ſecus opinantur, ſuamque opinionem firmis vt vides argumentis probant. Alibi alia quædam hiis prioribus adiiciunt, quæ ego ſimul copulabo, vt ita vno quaſi intuitu totam iſtorum fidem nobis valde placentē contemplemur. Aiunt ergo: *Chriſtum confitemur eſſe Dei filium, mundi Dominum ac Iudicem, qui nos ex factis noſtris accuſet vel condemnet. De Euangelij & legis diſcrimine, de gratuita remiſſione peccatorum, de iuſtitia Christi imputatione ne quæratur quidem. Perinde enim, id eſt, ac ſi quæras, venturus ne ſit Princeps aliquis curru, an equo, rubro an albo veſtitus. Quidnis ergo de hiis rebus ſentire liceat, neminem iudicemus ne ipſi iudicemur: Pauli diſputationes de hiis rebus, vt non vſque adeo cognitu neceſſarias, quum ſine illis ſalui facti ſint Publicani, vt ad vitæ integritatem nihil facientes, imò verò vt duces ad ſuperbiam, ſeditionem ac perſecutionem abiiciamus.* Hactenus illi in qua doctiſſimorum hominū fide ſic expoſita aduertere potes Samuel, primum, quę dogmata *cognitu non neceſſaria* ſupra obſcurè vel generaliùs perſtrinxit Acontius, eorum hîc aliqua apertè & particulatim recenſeri. Sunt autem de Trinitate, de Chriſti cōſubſtantialitate, & eadem cum Patre natura de eiuſdem ſtatu & officio, hoc eſt, de morte, crucifixione, redemptione, & Sacerdotio Teſtamenti noui, de iuſtificatione prædeſtinatione, diſcrimine legis & Euangelij, quæ vt alia permulta aſſeruntur *non eſſe cognitu neceſſaria*. Deinde animaduerſione quoque valde dignum eſt argumentum, quo iſta probantur eſſe quoad ſalutem indifferentia, quia nimirum *meretrices & Publicani*, & reliqui illi (de quibus antea) *ſine illis ſalui facti ſunt*: quæ ſi hominē eorū fide præditū *nihilo reddunt meliorē*, ergo fides Euangelicorum ſi qui fortè hæc credūt, nihilo plus valet quam fides Turcarum, quæ hiis caret, ad cultores ſuos Deo cōmendandos, eoſque in gratiæ & fælicitatis æternæ, quę per fidem obtinetur, poſſeſſione locandos. Scio quidē iſta Theodoro Bezæ non omninò probari, qui leuibus quibuſdam argumētis è ſuo ſenſu, & proprio Geneuenſis Eccleſiæ ſpiritu deſumptis iſta carpit & calumniatur. Erat autē eo tēpore ætate iunior, & è Gallia propter quædam nō valde præclara facinora (quæ ego in gratiam Euangelij diſſimulabo) Geneuā compulſus, & quia vulgo putabatur ea ſcripſiſſe ad captandā Caluini & Senatorū Geneuenſiū gratiā, qui propter exuſtū paulò ante bonum & doctū virum, innocentiſſimum illum Martyrem Seruetum, peſſimè tanquam *Papiſticæ crudelitatis inſtauratores*, apud pleroſque Euangelicos audiebant, ideo parum apud cordatos lectores valebat ea Bezæ vel reprehenſio, vel refutatio. *Infælix puer atque impar congreſſus*

Beza vbi ſupra pag. 58.

Virgilius.

greſſus Achilli, quem Caſtalio non aliter quam Achilles Troilum, aut Daretem Entellus verberat, & huc illucque verſat, vexat, *præcipitemq́ ardens agit æquore toto*. Quin & ipſe Beſa in ſuis poſterioribus ſcriptis magis in iſtiuſmodi cõtra fratres ſuos Lutheranos, Brentianos, Illyricanos, & ſimiles pugnis exercitatus, multum remiſit de hac ſua iuuenili vehementia. Quanquam ſi vel ex ipſo Geneuenſi iuramento, & fidei profeſſione, quam Ioannes Caluinus, & Theodorus Beza, & totum Conſiſtorium Geneuenſe vt valde perfectum ſymbolum ædidit, & adoleſcentibus ſuis Academicis ſuſcipiendum impoſuit, iudicare velis, quid ſit in fide neceſſarium: ne ſic quidem ita multa reperies ab Alcorano noſtro abhorrentia. Vide enim iſtorum

Formula confeſſio. fidei in Academ. Geneuẽſi.

Panopliam & ſymbolum Euangelicum: *Abominor ſuperſtitionem accedendi ad Sanctos, quaſi patronos pro nobis apud Deum futuros. Repudio omnes ceremonias Papiſticas. Deteſtor tyrannicum illud iugum, quo ſunt oppreſſæ miſeræ conſcientiæ, velut legem de confeſſione auriculari, de Cælibatu, & alia huiuſmodi: Papiſticam hierarchiam execror* (qua tamen Eccleſia Anglicana regitur) *idcirco ſtabilitam, vt Deus ipſe irrideatur: Quinque Sacramenta à Papiſtis excogitata repudio, deteſtor vt intolerandum ſacrilegium illam abominationem Miſſæ.* Hactenus quidem quoad omnia & ſingula perbenè nobis cum Geneuenſibus conuenit, ſi tamen vnum illud de Sanctorum patrocinio ſemoueris. Reliqua enim magis probantur noſtræ Turcicæ, quam veſtræ Anglicanæ Eccleſiæ, quod vel ex hierarchia Epiſcoporum & Archiepiſcoporum conſtat. Supereſt vnum, quod nos paulò longiùs à Geneuenſibus videtur ſeparare, videlicet: *Teſtor me amplecti ac retinere velle doctrinam fidei ita vt eſt in huius Eccleſiæ catechiſmo comprehenſa, & me ſubiicio diſciplinæ in hac Eccleſia conſtitutæ.* Hic quidem articulus ſi iuxta literam rigidè vrgeatur, vt omnes fideles faciant profeſſionem *eius doctrinæ, quæ eſt in catechiſmo Eccleſiæ Geneuenſis* (Caluino authore) *comprehenſa*, ita quidem à nobis fateor non admitti, quemadmodum nec à vobis, qui non putatis veſtros domi Anglos Geneuenſi catechiſmo magis quam Tigurino, aut Baſileenſi teneri. Et ita quidem omnes efficerentur Caluiniſtæ, non autem fideles aut Euãgelici, quod nomen non pendet ex vna doctrina catechiſmi Geneuenſis. Neque vero credibile eſt voluiſſe Caluinum & Geneuẽſes, omnes vndiquaque fideles *ad eam* ſolam *doctrinam quæ eſt in catechiſmo Geneuenſi comprehenſa*, alligare. Valde enim pugnaret cum Euangelij & reliquarum Eccleſiarum libertate. Memini quid reſpondit Archiepiſcopus veſter Cantuarienſis Puritanis, qui ante aliquot annos multum laborarunt, vt ad huius Eccleſiæ Geneuenſis, vel Gallicæ, aut etiam Scoticæ formam, Angli-

V. hitgift in defenſ. Admonit Tract. 9. cap. 1. pag. 481.

canam veſtram corrigeret: *Cuinam* (inquit ille ſtomachoſiùs) *Eccleſiæ reformatæ vultis hanc noſtram Anglicanam conformari? Et quare nō debent aliæ reformatæ Eccleſiæ ſeſe non minas fingere & accommodare ad formam Eccleſiæ noſtræ. Nos enim tam certi ſumus de noſtra doctrina, eiuſdemq; tam firma fundamenta & rationes afferre poſſumus. quàm illæ, niſi forte vobis in animo eſt nouam Romam introducere, nouum Eccleſiæ totius caput conſtituere, & alium Papam creare, per quem in omnibus dirigamur.* Et iterum: *Dico vobis confidēter Anglia non tenetur ſequi Geneuam, Scotiā, aut Franciam; neque certè vlla eſt cauſa, cur hæc noſtra vlli cedat Eccleſiæ in toto orbe Chriſtiano, ſiue reſpicias veritatem doctrinæ, ſiue puritatem cultus diuini ſiue politiam Eccleſiaſticam.* Sic Archiepiſcopus veſter, confirmans etiam iudicium hoc ſuum ipſius Caluini authoritate, qui in *Epiſtolam ad Galatas vocat hoc peſtilentiſſimum malum, vt vnius Eccleſiæ conſuetudo alijs velut lex vniuerſalis præſcribatur.* Quin hoc eodem modo & Lutheranis reſpondent Bullingerus & Miniſtri Heluetici, vt alias dictū eſt. Quare quum non ſit probabile velle Caluinum & Geneuenſes aliquem *ſibi Papatum arripere*, & Geneuam tanquam *alteram Romam* reliquis Euangelicis Eccleſiis præponere, cuius fides ſit aliis omnibus certa forma quam ſequantur, ego hunc extremū articulum Euangelio & Euangelicæ liberati congruentius ſic interpretor, vt quemadmodum vult Geneuenſes ad fidem Eccleſiæ Geneuēſis ſic alios etiam velit, Anglos ad Angliæ, Saxones ad Duces Saxoniæ, vel Principis Electoris, Heluetios ad Zuinglij vel Magiſtratuum ſuorum, & reliquos Euangelicos regionatim fidē ſuam ad normam ſuæ regionis, ſiue Principis, ſiue Miniſtrorum aut Superintendentium exæquare, atque ita noſtri omnes articulum hunc libenter admittunt, qui *teſtantur ſe amplecti & retinere velle doctrinam fidei, ita vt eſt in Mahumetanæ Eccleſiæ Catechiſmo*, hoc eſt, in Zuna vel Alcorano *comprehenſa, & ſe ſubiiciunt diſci line in hac Eccleſia conſtituta.* Et ſic ipſa iuramenti Geneuenſis formula eò te ducit, vt manifeſtè videas, ideoque & abſque vlla quæſtione concludas nullam poſſe à tuis Doctoribus poni generalem Eccleſiæ veſtræ doctrinam, quæ non perinde nobis atque veſtris puriſſimè Euangelicis conueniat. Vos omnes repudiatis *ceremonias Papiſticas?* repudiamus & nos. Vos omnes *deteſtamini Tyrannicum illud iugum auricularis confeſſionis & cælibatus?* deteſtamur & nos. *Quinque Sacramenta à Papiſtis excogitata abiicitis?* nihilo maiore zelo quam nos. *Papiſticam Hierarchiam* Epiſcoporum & Archiepiſcoporum, quibus Reginam veſtram inſtar Papæ ſupremum caput imponitis, *execramini*. Eandem maiore conſtantia execramur & nos. Iſta ſunt generalia vobis omnibus, ſunt etiam nobis. At verò

Ibid. pag. 491. & Tract 20. pag. 704. Ib. p. 481

Calu. ad Galat. in argumēt.

rò *probare doctrinam, quæ in Catechiſmo Eccleſia Geneuenſis eſt cō-prehenſa*, non ſpectat ad Euangelicum quatenus eſt Euangelicus (ſic enim Lutheranus non eſſet Euangelicus) ſed quatenus eſt Geneuenſis, & fidelis ſecundum Eccleſiæ Geneuenſis morem, quare hoc eadem libertate, qua reliqui Euangelici ſine vlla Euangelij ſui læſione reiiciunt, & nos quoque refutamus, eiuſque loco Catechiſmum, hoc eſt, doctrinam Eccleſiæ noſtræ Mahumetanæ amplectimur pari iure quo reliqua varia Euangelicorum genera ſuarū regionum Catechiſmos & doctrinam profitentur. Atque hæc Eccleſiæ vel inueniendæ vel conſtruēdæ ratio, eſt certa, & plana, & irrefutabilis, eſt euidens & maniſeſta, quod vt ad particularem Angliæ, Geneuæ, Saxoniæ, Heluetiæ Eccleſiam cognoſcēdam, priuatæ opiniones à Magiſtratu vel Miniſtris Angliæ, Geneuæ, Saxoniæ & Heluetiæ pro Euangelicis acceptę & ſtabilitæ colliguntur: ſic ad vniuerſalem Euangelicorum Eccleſiam deſcribendam, dogmatum taliū, quę vniuerſis fratribus tanquam purè Euangelica placent, ſimilis fieri debet ſelectio, vt pari proportione, analogia & ordine à talibus ad talem vniuerſalem Eccleſiam aſſurgatur. Quod quandocunque fiet, & à quibuſcunq; , ſemper videbit nos nulla probabilitate ab ea Eccleſia ſeparari, in cuius communionem omnes Euangelici aſſumuntur, quia nimirum facilè perpetuoque deprehēdet nos multo ſimpliciùs & ſinceriùs ea generalia dogmata profiteri, in quibus Euangelici omnes conueniunt, vt iam demonſtratum eſt. Ex quo neceſſario infertur, nos perfectiùs & arctiùs talis eſſe Eccleſiæ membra, ideoque & confidentiùs poſſe nobis aſciſcere omnes illas dotes de vera Euangelij luce, de perſpicua veritate, rectaque Dei colendi ratione, quæ Eccleſiam ſequuntur, & quas hoc in loco perſequimur, adeo vt ſi ad nos demigraueris, tua de veritate indaganda ſecuritas tanto ſit futura maior, quanto ex hiis regulis nos ad veram Eccleſiam magis quam tui Euangelici pertinere comprobamur.

ARGVMENTVM
CAPITIS DECIMI.

POſt coronidem quandam de fundamentali conuenientia Alcorani & Euangelij noui in ſectis omnibus approbandis ex vltimi capitis concluſione deductā ſequitur altera ratio certa veritatis inter Turcas non minus quam Euangelicos inuenienda, nimirum authoritas ſummorum Eccleſia capitum, quibus Euangelici Eccleſia principatum à Chriſto traditum defendunt : Quibus enim ſcriptura

Theologia

Theologia Anglicana vel Germana Reginam vel Regem Angliæ, aut Magiſtratum ciuilem alicuius ciuitatis vel prouinciæ Germanicæ probas eſſe ſuarum Eccleſiarum in ſuis ditionibus capita: illis ipſis Scripturis eadem Theologia confirmat Imperatorē Turcarum eſſe ſupremum Eccleſiæ Chriſtianæ in Turcia caput, cui de fide ſententiam ferenti omnes ſubditi iure diuino tenentur obedire.

CAPVT DECIMVM.

SVPERIORIS capitis ſumma & concluſio monet me Samuel, vt priuſquam id aggrediot quod hic ſum acturus, coronidem adiiciam, quæ multum certè facit ad Alcoranum noſtrū Euangelio veſtro æquādum, vel præferendum etiam. Doctor quidā Chriſtianus perinſignis, qui magnam ſanè operā poſuit in examinādo, & (vt ille loquitur) *cribrando* Alcorano, cōtra quē aliquot libros euulgauit, ſeſe ſcribit aduertiſſe, quod Propheta noſter] magno artificio & ingenio ſeſe inflexerit ad omnes ferè ſectas placandas & permulcēdas; & quòd Alcoranus eius, *ſalua fide quæ eſt de vno Deo, nulli ſectæ intendat contradicere*, ſed omnes in hoc cōſentientes recipiat, & æquo animo patiatur. Hac ratione tanquam eſca, putat ille Mahumetem varias hæreticorū ſectas, quæ tum cum ille prædicabat, inter Chriſtianos graſſabantur, ad imperium vel etiam religionem ſuam allexiſſe, quia nimirū eas ſingulas tanquā de rebus indifferentibus, aut ſaltem ad ſalutem nequaquam neceſſariis litigantes nō improbaret, ſed libens ad ſuam cōmunionem admitteret. Quod vt vniuersè & ſimpliciter verū non eſt (nam præter fidem de vno Deo, fidem de Chriſto Meſſia præcipuo mundi Propheta ita quoq; requirimus, vt neminē Iudæū Turcam fieri patiamur, qui non priùs illum Mariæ virginis filium *verum fuiſſe Meſſiam, à Deo Patribus promiſſum, & à Prophetis prænunciatum iam in cælo corpore & anima manentē* fuerit cōfeſſus) ita animaduertas velim Samuel, quāto magis hæc ſcriptoris iſtius nota in Euangelium tuum quam Alcoranū noſtrum cōueniat. Initio colloquij huius ex Bullingero & Muſculo diſtinctionem de fundamentis adhibuiſti, qua leuiores quaſdā hæreticorū ſectas de veritatis Euāgelicę puritate ſaluo fundamēto diſcordes, quales erant Apoſtolici, Pepuziani, Chiliaſtæ, Anabaptiſtę, in Eccleſię cōmunionē admiſiſti; alios autē à te numeratos, Marcionitas, Arrianos & ſimiles qui circa fidei fundamēta errarūt, longè ab eadē cōmunione cenſuiſti repellendos. Id quod ego facilè perſpicio ab authore tuo Muſculo fuiſſe inuen-

Cuſanus in cribratione Alcorani li. 3. ca. 1.

Poſtell. de la religiō des Turcs pag. 43.

inuentum, ne vos Turcas non minus quàm varia Euangelicorum genera tãquam fratres ſuos, & eiuſdem Euangelicæ Eccleſiæ mẽbra ſuſcipere & complecti videretur. Sic enim ſcribit in eodem, quod tu citaſti capite: *Generalis hereſium culpa in aliis eſt magna, in aliis maior in aliis maxima. Magna vbi in rebus ſecundariis pertinaciter erratur, & veritati contradicitur. Maior, vbi contra aliquem fidei articulum contenditur. Maxima, quando ipſa fundamenta ſalutis noſtræ vel in ſacra Triade, vel in vnitate diuinæ maieſtatis concutiuntur; vel in Chriſto alterutra, vel vtraque natura negatur, vel Chriſtus ipſe loco mouetur, id quod impiiſſimus hereſiarcha Mahumet fecit, & poſt hunc Dauid Georgius.* Mitto verborũ acerbitatem & contumelias, & quam indignè Mahumetus proteſtanti illi Dauidi Georgio comparetur, quorum hic abiecto Chriſto, ſeipſum dixit verum mundi Meſſiam, ille in tota lege ſua nihil vrget, nihil præcipit vehemẽtius, quam Chriſtũ publicè agnoſci & proclamari verum illum Meſſiam: rem ipſam, quam hîc mihi examinandam propoſui, intueamur. Nonne veſtrum Euangelium pluſquam Alcoranus noſter *ſalua fide de vno Deo* & Chriſto ſectis quibuſcunque fauet & patrocinatur? Imo nonne vos multo quam nos laxiùs & licentioſiùs ſectas etiam de illo fundamento hoſtiliter pugnantes peramicè recipitis, & ſine vlla contradictione tanquam verè fideles complectimini? vſque eò, vt non tantum Mahumetem inuito Muſculo ſuſcipere, quinimò in ſuprema & digniſſima parte Eccleſiæ veſtræ locatæ teneamini (ſi tamen Mahumetes præſentia ſua Eccleſiam talem honorare velit) ſed etiam hæreſiarchæ veri, & Mahumeti nobiſque omnibus ſummè deteſtabiles veſtra bona venia, & optimo iure à vobis ipſis poſito, in Eccleſiam veſtram ingredi, eiuſque parem & æqualem vobiſcum participationem ſibi poſſint vendicare? Recogita enim quæ iam in hoc colloquio noſtro tractata, & (quia euidentiſſimè vera, probata nimirum ipſorum tum Lutheranorum, tum Sacramentariorum confeſſionibus) concluſa ſunt de iſtorum hominum diſſidiis, & tum iudica vtrum Euangelium tuum non habeat eundem cum Alcorano noſtro ſcopum, niſi quod veſtrum illud admodum dilatauit ſeſe ad plurimos hæreſiarchas intromittendos. Mahumetes autem ſuum Alcoranum ita coanguſtauit, vt ab eius participatione permultas hæreſes vobis probatas excluſerit. Negare enim non potes fidem de vno Deo, de Dei Filio Chriſto vero homine ex Virgine incarnato, vero Iudæorum Meſſia in omnibus Turcis vel Muſulmannis plenè firmiterque exiſtere. Nunquid eadem huius fidei neceſſitas apud vos obtinet, vt ſine ea nemo Euangelicus cenſeatur? Nihil minus. Nam vt de Deo eiuſque vnitate nihil adiiciam ad ea quæ proximè dicta ſunt,

Muſculus in locis commun. cap. de hæreſi num. 8. pa. 557.

vos Anabaptiſtas incarnationem Chriſti ex Virginæ Matre negantes, planè dico & ſyllabatim negantes *Chriſtum verum eſſe hominem* (qui eſt vnus Anabaptiſtarum Caluino teſte articulus, quâque eſſe illorum certam & generalem fidem Europa tota nouit, & veſtri domeſtici Anglorum annales, & publica Londini ſuggeſta, fora & circuli proloquuntur) recenſetis inter hæreticos tolerabiles, qui ſeruatis fidei Euangelicæ fundamentis, circa res ſecundarias, circa parerga, vt vocatis, res nimirum leuiculas, nec ita magni momenti errarunt. Et quemadmodum Anabaptiſtas eodem planè modo Lutherum quoque de incarnatione ſenſiſſe, iterum atque iterũ affirmat Zuinglius. Vno in loco ita Lutherum ipſum affatur: *Tu (Luthere) explicans illud, Quod ex ſpiritu natum eſt, ſpiritus eſt, Chriſti humanitatem quoque contra omnem veritatis fidem, nudum quendam & merum ſpiritum eſſe fingis, eo quòd ex Spiritu ſancto conceptus eſt, quamuis illud inſanis ſimul & Marcionizantibus rationibus facias. At illud aduertere debueras Chriſtum ex Spiritu conceptum duntaxat, ex virginis vtero corporaliter natum eſſe.* Quo item loco Zuinglius Lutherum vocat *ipſiſſimum Marcionem.* Iterum in eodem libro. *Si in hac ſententia contumaciter perrexeris, quod Chriſti Ieſu humanitas eſſentialiter & corporaliter præſens ſit, vbicunque fuerit diuinitas* (quam ſententiam Lutherus ad mortem vſque tenuit contumaciter, & ab eo ſumptam eius ſequaces Brentius, Iacobus Andreæ, Smedelinus, Erythræus, Marbachius, Lucas Hoſiander, Andræas Muſculus, Martinus Kemnitius, Nicolaus Selueccerus, Stephanus Gerlachius, & alij Lutherani ad hanc vſq; diem tuentur contumaciſſimè) *eo loci Deo volente te redigemus, vt vel vniuerſam noui Teſtamenti ſcripturam negare cogaris, vel Marcionis hæreſim agnoſcere: Hoc (inquam) bona fide nos præſtituros eſſe pollicemur.* Alibi: *Hoc noſtro ſæculo Lutherus Chriſti humanitatẽ & in diuinitatem conuertere conatur, & in ſui erroris patrocinium, abſurda illa & nimis incommoda Arrianorum hæreticorum argumenta adducere non veretur: quos locos Henricus Bullingerus nuper monſtrauit.* Et mox: *Lutherus conatur probare, quod Chriſti caro quæ ſpiritu fecundante concepta eſt, corpoream ſuam originem & incrementum nequaquam ex puro, caſto & intemerato Virginis vtero duxerit, ſed purus ſoluſq; duntaxat (quẽ admodum ipſe loquitur) ſpiritus ſit. Nos verò illam Lutheri ſententiam Marcionis hæreſim eſſe palam & liberè pronunciamus.* Contra hanc Lutheranorum opinionem Theodorus Beza multis poſt annis edidit librum, cui hunc appoſuit titulum: *Theodori Bezæ reſponſum ad Brentij argumenta, & Iacobi Andreæ Theſes, quibus carnis Chriſti omnipræſentiam nituntur confirmare, id eſt, aduerſus renouatos Neſtorij & Eutichetis errores.* Et huius quidem

Calu. Inſtruct. contra Anabapt. pa. 596. 597.
Holinſ hiſtor. Angli p. 1871 1872
Stc. ibi p. 1181. 1184.
Ioan 3. v.
Zuing tõ. 2. Reſp ad Luth. lib. de Sacramento.
fol. 411.
Ibi f. 401.
Ibid. Reſponſ. ad Lutheri Confeſſio. fol. 469.
Ibi f. 470

generis plurimos libros ab annis 20. vtraq; pars emiſit. Et quā eſt illud frequenter & creberrimè ab omnibus recentioribus Zuinglianis inculcatum, Lutheranos ſua Vbiquitaria doctrina tollere perſonā Chriſti, negare incarnationē, humanitatē. Aſcē ſionē in cælos? Quod etiā iā nunc ab Eccleſia Belgica illis obiectū annotaui. Et tamen tū Lutherus, tū Zuinglius, & Lutherani, & Zuingliani ſunt veſtro iudicio veri Chriſtiani, & fratres, & fideles in eadē Euangelica Eccleſia cōmorantes. Eſt ergo clarum, Samuel, id quod Cuſanus putabat ſe aduertiſſe in Alcorano & Mahumete noſtro, quaſi is ita eū cōparauerat, vt ſalua fide de vno Deo, nulli ſectæ contradicere voluerit, ſed omnibus applaudere, omnes fouere & palpare, hoc ipſum multò plenius competere in Euangelium tuum, quod non tam quidem ſuorū authorum voluntate, quam ipſius Euangelicæ fabricæ neceſſitate multo maiorē ſectis maximè diſparatis intra complexum ſuum admittēdis ianuam aperit: quod Lutherum & Zuingliū, quod omnes Lutheranos & Zuinglianos, addo & Anabaptiſtas quoq; (quos perſpicuè & nominatim addit Muſculus) quā quam Eutichianos, quanquā Neſtorianos, quanquam ipſiſſimos Marcionos, tamen pro fratribus eiuſdem Eccleſiæ agnoſcit, quaſi *ſeruatis fidei veſtræ fundamētis, circa res ſecūdarias & parerga* errarēt, qui tamē de vno Deo, de Chriſto, de perſona eius, de humanitate, incarnatione, & ſimilibus acerbiſſimè contendunt, & infeſtiſsimè præliātur. Adeo vt ſi quis exactè & ſubtiliter ad calculos Euāgelij veſtri fundamentū & eſſentiā reuocare velit, verè nihil reperiat, quod ſimpliciter & omninò Euangelicū aut Proteſtanticū vocare poterit, præter Romani Pontificis odium & deteſtationē. Quare quòd Cardinalis iſte de Alcorano vſurpat, hunc *ſalua fide qua eſt de vno Deo, nulli ſectæ contradicere*, id ego ad vos aptè verèque accommodare ſi velim, dicendum eſt Euangelium veſtrū *ſalua fide*, vel potius ſaluo odio & execratione Pontificis Romani, *nulli ſectæ*, nullis ſectariis aut hæreſiarchis contradicere, ſed omnes peræquè ſuſcipere, ſiue deitatem diſtrahant in partes, ſiue humanitatem Chriſti abnegent, ſiue omnes Chriſtianæ fidei articulos corrumpant & deſtruant, quādo hoc vnum generali veſtrum omnium conſenſu ad Euangelicum definiendum requiritur, vt ab Eccleſia Rom. ſeiunctus, eius Eccleſiæ Epiſcopum & fidem inſectari, & odio immortali perſequi non deſiſtat: quemadmodū nobilis ille Melitenſium Eques de Miniſtris Geneuenſibus à Calu. in Galliam Antarcticam miſſis, vt illic Apoſtolorum more Euangelium Caluinianum ſeminarent, teſtatur: *Hoc* (inquit ille ad Caluinū) *in Miniſtrorum tuorum diſciplina obſeruaui, ſi ſe ad eos conferat aliquis, qui benè in Eccleſiam Rom. debacchetur, atq; in Miniſtros exqui-*

Apologia Anglic.

Villagag- non ad articulos Calu. in Gallia Antarctica euulgatos Reſp. li. 1. c. 90.

quiſitis & affectatis conuitijs inultes; Euchariſtiam idolum, Papam Antichriſtum nomines, Principes qui chriſmate vnguntur, ſignū à beſtia accepiſſe dicat, atque de execrationis poculo bibiſſe, Feſtos dies, Quadrageſimam, ceteramq; Eccleſiæ diſciplinam ludibrio habueris: hic fidelis homo habetur, nulla vitæ, nulla fidei alterius habita ratione. Et hoc ita expedito de primario maximèque generali ſi nō Alcorani noſtri, ſaltem Euangelij veſtri fundamento, venio iam ad illud, quod hoc loco deſtinabam. Tria animaduerto Samuel maximè generalia & iactata à plurimis in Eccleſia veſtra veritatis inquirendæ media. Primum difficilius, & obſcuriùs, & aliis laborioſius, ſoliſq; doctis & otioſis opportunum, vt ſingula fidei controuerſæ dogmata ſingulatim examinentur ad Scripturas ſacras, & deinde ex tali examinatione puritas doctrinæ inueniatur: quod hactenus tā longa & permoleſta diſputatione nos quātum propoſito noſtro ſatis erat, præſtitiſſe arbitramur. Alterum breuius eſt, & omni hominum generi magis aptū atq; idoneum, vt ex Eccleſia Dei vera (quæ omnium iudicio veritatis cuſtos à Deo eſt conſtituta) ad veritatem in tali Eccleſia repoſitam gradiamur quā viā proximo iam capite confecimus, & Eccleſiæ nomen ad nos magis quam ad vos pertinere oſtendimus. Supereſt tertium non adeò quidem certum, nec ab omnibus & ſingulis Euangelicorum generibus conceſſum, maiori tamē parti, & fortaſſe ſaniori probatū, vt ſupremos Eccleſiaſticarum rerum iudices & Eccleſiæ capita conſulamus, & eorum ſentētia in veritate & falſitate diſcernenda regamur. Hoc nimirum eſt Dei præſcriptū in Teſtamento veteri. Ita Pontificii putant Chriſtū ordinaſſe in Teſtamento nouo. Sic (vt alia Euangelicorū nomina pertranſeā) Eccleſia Anglicana cenſet & definit, & eſt quidem rationi maximè conueniens. Quoniā enim Eccleſia in perpetuis rixis & litibus non debet conſeneſcere, ſed neceſſariò aliquem ſtatuere diſputandi finem, nuſquā certè probabiliùs veri & falſi dijudicationem reperiemus, quā apud eos, quos Deus Eccleſiæ ſuæ præpoſuit iudices, moderatores & ſuprema capita. Quocirca hoc poſito fundamēto ſi nō prorſus certo, ſaltē maximè probabili, quinam ſunt iſti ſummi iudices, & capita, id proximè diſpiciendum eſt. Hîc quidem ſcio vobis nō idem videri omnibus, & tu ipſe iam priùs ſignificaſti non admodum placere tibi regium in Eccleſia principatum. Sed tamē quia tota generaliter Eccleſia veſtra contra Puritanos hoc vt maximè verum, & purè Euangelicum tuetur, Concionatores, Doctores, Scriptores, Epiſcopi & Archiepiſc. in libris & pulpitis intonant, & è ſcripturis probant, & clerus & populus vniuerſus iureiurando cōfirmat, & deniq; publicis regni & Eccleſiæ Anglicanæ legibus ſtatuitur crimen eſſe Maieſtatis læſæ, & terribili

Vera definitio Euāgelici in genere Fidelis Euangelicus.

1.Timot. 3.v.15.

Deut.17.

Matt.16.

ribili mortis genere, immani membrorum laniatu vindicatur, ſi quis Reginæ *ſummam in omnibus cauſis tam ſpiritualibus & Eccleſiaſticis, quam ciuilibus & temporalibus poteſtatē neget*; quod tibi quoque vbi in Angliam redieris iurandum eſt, niſi malis tanquam patriæ proditor extremum illud ſupplicium perpeti. Hoc quando ita eſt; cum Eccleſia Anglicana conſtituamus iure diuino Reges eſſe illa ſuprema in terris Eccleſiarum capita, ad quæ tanquam certa oracula pro veritatis inueſtigatione recurrendum eſt. Hoc ita definito & defixo, nos qui Alcoranum ſequimur, certiſſimos eſſe de veritate penes hanc noſtram Eccleſiam remanente, idque ipſius Dei qui fallere non poteſt teſtimonio, ſtatim perſpicuo, facili, & vobis nunquam refutando argumento confirmabimus. Neque verò opus erit, vt aliquid ipſi de nouo excogitemus, aut adiiciamus ijs quæ ſunt à vobis, in omnibus ſiue ſcriptis, ſiue concionibus, ſiue etiam ſermonibus vſurpata. Nobis enim abundè ſufficit, vt ea ſolum vrgeamus & inculcemus, quæ ipſe Euangelij veſtri character, & Eccleſiæ fides requirit. Veritatis aſſequendæ quæ poteſt ratio eſſe ſecurior, quam ſi eum ducem ſequamur, quem Deus ipſe nos ſequi voluit, & quem niſi ſequamur æternam nobis damnationem comminatur. Cui ſe regendam ſubmittere debet ouis, niſi paſtori? quem reſpicere miles, niſi Imperatorem? cui parere membra inferiora niſi capiti? Atqui ſupremum Eccleſiæ caput non minus in ſpiritualibus quam in temporalibus eſt Princeps ciuilis ſiue vir, ſiue puer, ſiue fœmina cuiuſcunque ſit religionis, vt de veſtris Henrico, Edouardo, Eliſabetha Principibus notiſſimum eſt. Et certè cum hæc ſumma Eccleſiæ regendæ authoritas adhæreſcat poteſtati regiæ, quæ non minus plenè erat in Traiano quam in Theodoſio, in Henrico quam Maria, & in Maria Euangelicis infeſtiſſima quam Eliſabetha eorum protectrice; in Lucio veſtro antequam fidem Chriſti ſuſciperet quam poſt eam in baptiſmo ſuſceptam, hæc (inquam) vtriuſque poteſtatis copulatio, ſi ita vera ſit & naturalis quam à veſtris ſcriptoribus aſſeritur, & ſtatutis Parlamentaribus definitur: tum certè crimen eſt læſæ Maieſtatis, cui Regiam poteſtatem concedis eidem Eccleſiaſticam & Pontificalem authoritatem adimere. Quare quum Imperator noſter ſit ſine vlla controuerſia ſupremus harum regionum in ciuilibus rebus Monarcha: Ex quo efficitur eſſe eum quoque ſupremum in rebus ſpiritualibus Principem, & in controuerſijs Eccleſiaſticis iudicem: Lex Euangelica quæ hunc mihi iudicem præfecit, huic me capiti ſubmiſit, eadem à me requirit vt huic iudici credam, huic capiti obtemperem. Hoc ergo quod eſt Eccleſiæ veſtræ fundamentum, mihi opinionem meam Principis voluntate confor-

Parlamē. Eliſa. anno 1. c. 3.

conformanti fauet. Et quot ſunt in Anglia Parlamenta ſpiritualem hanc in Regibus facultatem ſtabilientia, quot ſcriptores ex Scripturis & Patribus hoc idem demonſtrantes, tot huius meæ ſuaſionis firmiſſima argumenta, tot huius in veritate perueſtiganda ordinis habes approbatores. Quod ſi obiicias hoc veſtrum axioma ita intelligendum eſſe, ſi vel Rex iuriſdictionem hanc aſſumat, vel alioqui ſit Chriſtianus, fidelis, & rectè de fide ſentiat. Vtraque hæc cauillatio ſtatim refellitur non ſolum vt falſa & Papiſtica, ſed etiam (ſi in Anglia eſſes) vt ſeditioſa & proditoria, & cum tui capitis omniumq; fortunarum diſcrimine coniuncta. Quæ eſt enim Theologorum veſtrorum hac de re doctrina? Sic in Regio nomine contineri ſpiritualem principatum, non minus quam temporalem, quemadmodum ad conſtituendum hominem requiritur non minus corpus quā anima, ad domum non minus tectum quam parietes, ad arborem vt truncus ita etiam radix. Vnde Epiſcopus non ita pridem VVintonienſis hunc primatum vocat *præcipuam partem Regalis miniſterij quam nec ſi velit Rex poteſt à ſe remouere*, & qui eam Principi eripiunt, eos præcipuum munus Regiæ Maieſtatis tollere. Idem ſentit autor *iuſtitia veſtra Britannica*, idem ſæpè repetit: celeberrimus ille Iuellus, religionis vel veræ vel falſæ additamento probat nil variari, nihil mutari Regis poteſtatem; planeq; affirmat *hoc ius Imperatorium baptiſmo* & ſuſceptione fidei Chriſtianæ *nihil prorſus vel imminui vel augeri, & omnibus tam Eccleſiaſticis quam temporalibus cauſis antiquitus Imperatorem* (Conſtantinopolitanum) *fuiſſe ſupremum iudicem: & quodcunque à Concilio Epiſcoporum decernebatur, ſine conſenſu Imperatoris nihil valuiſſe*. Scripſit olim Irenæus vnus ex antiquiſſimis Eccleſiæ Chriſtianæ Patribus, ſi controuerſia aliqua de rebus fidei inter Chriſtianos oboriatur, attendendum eſſe quid de ea quæſtione Romana Eccleſia teneat & definiat, *ad hanc enim* (inquit Irenæus) *Eccleſiam, propter potentiorem principalitatem neceſſe eſt omnem conuenire Eccleſiam, id eſt, eos qui ſunt vndique fideles*: Locus admodum periculoſus niſi ſanè intelligatur. Videtur enim in Eccleſia regenda primas non Regi ſed Pontifici, nec Parlamento Anglicano, ſed Eccleſiæ Romanæ attribuere: & ita quidem obiecerat Hardingus ille notus Eccleſiæ Anglicanæ aduerſarius. At reſpondit ei eius antagoniſta quem proxime nominaui Iuellus Epiſcopus Sarisbenenſis: *Principatus de quo loquitur Irenæus lib. 3 cap. 3. Politica adminiſtratione ac ciuili Imperio vrbis Romæ continebatur, in qua tum totius orbis Monarchiam Deus collocauerat*. Hoc poſtquam fusè multiſque oſtendiſſet, ita rurſus infert. *Quare principatus cuius meminit Irenæus, non in Euangelij prædicatione, ſed in Politica authoritate & admi-*

Horum 2 *contra Feknam p.* 101. 102.
Iuſtitia Britan. pa. 37. 38.
Iuel. defenſio. Apolog. par. 6. *cap.* 52. *diuiſ.* 4. *Ibid. c.* 14. *diuiſion.* 1.
Irenæus li. 3. *ca* 3.
Iuell. replic. 1. *contra Harding. art.* 4. §. 9.

niſtratione conſtitutus fuit, non in Pontifice qui Chriſtum profitebatur, ſed in Imperatore qui auerſus à pietate fuit. Sic egregium illud Eccleſiæ veſtræ lumen Iuellus. Ad quem item accedit calculus G. VVhitakeri Reginei in Academia Cantabrigienſi Theologiæ Profeſſoris, qui volumen illud Iuelli ex Anglicana in Latinam linguam tranſtulit. Et quis Rempublicam Romanam adminiſtrauit temporibus Irenæi? Antonius Verus & Commodus, ſub quibus *infiniti propè Chriſtiani in pleriſq; orbis regionibus pro Chriſti fide mortem perpeſſi ſunt*, vt Hiſtorici Chriſtiani notant & ipſe Irenæus conqueritur. Si ergo *omnis Eccleſia, id eſt, ij qui vndiq; ſunt fideles* horum Imperatorum quum *à veritate auerſi* erant, imò qui eandem veritatem, & veritatis cultores acerrimè perſequebantur, voluntatem in quæſtionibus Theologicis debuerunt attendere & placitis obtemperare: Si illi erant Eccleſiæ Principes, quorum præſcriptum iuxta Irenæi ſententiam & veſtram interpretationem EccleſiaChriſtiana debuit ſequi: quantæ improbitatis eſt hunc in Eccleſia principatum, & à Chriſtianis ſibi ſubditis obedientiam Imperatori noſtro negare, qui neque à pietate auerſus eſt, & Chriſtianos ſingulari ſtudio protegit; tantum abeſt vt eos perſequatur. Muſculus autem qui idem omninò ius ſuis Helueticis Magiſtratibus vendicat, quod vos Reginæ, eodem quoque modo ius illud ab hoc fonte & origine manare vult ad Magiſtratus omnes, quatenus nimirum ſunt Magiſtratus, non quatenus Chriſtiani, ſic enim ille.. *Papiſtæ volunt Magiſtratum nihil eſſe aliud quam religionis & legū Eccleſiaſticarum cuſtodem & vindicē, & negant pertinere ad illum, quatenus eſt Magiſtratus Eccleſiarum legum conſtitutionem. Nos verò abſq; vlla diſſimulatione ſic ſentimus: Quemadmodum penes pium Magiſtratum ſuperior eſt religionis poteſtas & cura, ita penes illum etiam eſt legum Eccleſiaſticarum conſtitutio, & eorum quæ prolapſa ſunt in religione reformatio*. Et paulò poſt: *Confidenter aſſerimus, omnem eam poteſtatem qua leges authenticæ conſcientias ſubditorum conſtringentes conſtituuntur, ſiue ciuiles illæ ſiue Eccleſiaſticæ vocentur, nec ad Eccleſiam, id eſt, fidelium & ſubiectorum multitudinem, nec ad illius in verbo Dei Miniſtros, ſed propriè ad ſolum pertinere Magiſtratum, cui datum eſt merum Imperium in ſubditos. Vnde & in Scripturis Hebraicis, Dij vocantur qui Magiſtratu funguntur: quam honoris appellationem Sacerdotibus datam non legimus*: Et vt certo intelligatur differentiam religionis non impedire in Rege ſpiritualem iuriſdictionem, disertè addit in Rege cuiuſcunq; religionis eam reſidere, ideoq; *fuiſſe penes Reges Babyloniorum & Aſſyriorum quum Iudæi captiui eſſent in Aſſyria & Babylone, illorumq; Regum poteſtati ſubditi*. Ergo tempore captiuitatis quum extra Iudæam degerent, Nabuchodonoſor,

Euſeb hiſtor. lib. 5. cap. 1.

Muſcu. in locis commun. c. de Magiſt. p. 579. 580.

Ibi. p. 581.

Ibi. p 579.

donoſor, Darius, Salmanaſar, Aſſuerus ſupremam habebant poteſtatem *leges authenticas de religione ferendi quibus Iudæorum conſcientiæ tenerentur:* Quum in Iudæa viuerent, eadem poteſtas erat in Ieroboam, Achab, Athalia, Manaſſe. Quum tēpore Machabeorum Macedones rerum potirentur, hic ſpiritualis principatus transferebatur ad Antiochum, Seleucum, Epiphanem & reliquos tyrannos idololatras, Apoſtatas, Paganos & infideles qui adeò immaniter Iudæorum gentem & ſacra vaſtabant, atque ita ius hoc perpetuò Regio diademati adhæreſcit. Et hæc generalis eſt tuorum omnium Eccleſiæ Anglicanæ & Apoſtolorum, & Epiſcoporum, & Doctorum, & Martyrum quoque ſententia. Quum enim primū Henrico 8. & deinceps filio & filiæ ius hoc aſſererent, & hodiè deducant ex illis Apoſtoli Petri Paulique verbis, quibus monent *omnem animam poteſtati ſublimiori ſubditam eſſe debere, idq; nō ſolum propter iram, ſed etiam conſcientiam*. Et rurſus: *Propter Deum Regi parendum eſſe tanquam præcellenti:* his præceptis Apoſtolicis optimè fortaſſis probant Principes Anglicanos eſſe Eccleſiarum ſuarum quoad religionem moderandam capita; ſed ita tamen, vt prius neceſſario confiteantur temporibus Apoſtolorum Romanos Imperatores Claudium & Neronem ſupra Eccleſiam Chriſtianum eundem tenuiſſe principatum; Hoſq; Apoſtolos Chriſtianum gregem fuiſſe hortatos vt ſpiritualem horum Principū in rebus Eccleſiaſticis primatū agnoſcerēt. Ridicula eſt ergo quæſtio, an Rex aſſumat id, ſine quo Rex non eſt nec eſſe poteſt: quod eſt alterum, idque neceſſarium Regiæ deſcriptionis mem brū: quod antiqui Patres & ipſi Apoſtoli in Regio nomine incluſum fatentur, quod ita eſt naturale & cum ſanguinis Regij propagatione traductum, vt religionis veræ, fidei, baptiſmi, circuncisionis, & aliarum huiuſmodi rerum nec acceſſio ius hoc augeat, nec deceſſio minuat. Hæc (inquam) percunctatio non tantum eſt abſurda & impia, ſed etiam ſeditioſa, & læſæ Maieſtatis nota. Manifeſtè enim lædit Maieſtatem Regiam cuius præcipuam partem Regi inſidiosè detrahit.

Lib. Machab.

Apolog. Anglic. Iuſtitia Britan.

Rom 13. v. 1. 5.

1. Pet. 2. 13. 17.

Atque hæc omnia, Henrici Octaui, & Edouardi Sexti tempora egregiè demonſtrarunt. Cum Theologia enim veſtra Eccleſiarum quoque veſtrarum praxim coniungam, vt altera alteram interpretetur, & ex vtraque certam & vniuerſalem Imperatoris noſtri, in hoc iudiciario munere poteſtatem eliciam. Memini me legere in Hiſtorijs veſtris Eccleſiaſticis, quam acris fuerit inter Ordines Parlamenti diſputatio, tum quum Henricus Octauus legem ferre volebat Sex articulorum (ſic enim vocabatur) quam ſuos ſubditos omnes Rex ille ad credendum ſex Papiſticæ religionis

articulos Proteſtantibus odioſiſſimos aſtringere volebat, videlicet. 1. *Eſſe in Euchariſtiæ ſacramento realem corporis & ſanguinis Chriſti præſentiam. 2. Communionē ſub vtraque ſpecie non eſſe neceſſariam. 3. Sacerdoti nefas eſſe vxorem ducere. 4. Neceſſario ſeruanda eſſe virginitatis & viduitatis vota. 5. 6. Confeſſionem auricularem & priuatas Miſſas eſſe in ſua Anglicana Eccleſia retinendas.* Hęc in comitijs Parlamentaribus vbi liberè de legibus promulgandis diſſerere more patrio ius faſque eſt, quidam acerbè improbant, alij non minus ſeriò tuebantur: & furſum deorſumque inter homines prudentiſſimos diu longis ſermonibus quæſtiones hæ iactatæ ſunt. Ad extremum egregius quidam vir, & iuris veſtri admodum peritus, poſt multa perorata de ſuprema Regis potentia in Canonibus & regulis fidei populo ſuo imperandis, his ipſis verbis tandem orationem ſuam & aliorum pugnantes diſputationes terminauit: *Quamobrem quum plerique noſtrum laici ſimus, in Scripturis ſacris, & antiquis Doctoribus minimè verſati, ego quidem ſic exiſtimo, officium noſtrum qui ſubditi ſumus id requirere: vbi de religione agitur, vt prompti ſimus & parati ad ea omnia recipienda & obſeruanda, quæcunque Regi vel Principi qui pro tempore fuerit, maximè cum conſenſu Cleri & ſuorum Epiſcoporum placuerit nobis edicere credendum aut obſeruandum, quod Regis edictum Clerique eius conſenſum ego verè ſentio nobis ſubditis fore coram Deo abundè ſufficientem defenſionem. Scriptum eſt enim obedite Regibus veſtris.* Sic igitur Henricus partim quidem Proteſtanticam, maiori autem ex parte Papiſticam fidem (quæ vobis noſtra Turcica longè eſt inquinatior) iniunxit profitendā. Id quod & toto tempore quo poſtea Rex ille vixit ab vniuerſo regno & Eccleſia Anglicana factum eſt. Succeſſit Henrico Patri in Regio diademate Edouardus filius. Et quis ex omnibus Miniſtris aut Superintendentibus dubitauit, quin in Eccleſiaſtico quoque primatu ſuccederet? Quis vel ex Epiſcopali vel Senatorio ordine negauit, quin eodem ſupremo in Eccleſia iure, fidē quoque Eccleſiaſticam potuerit vt pater corrigere & emēdare? aut quis niſi inſignis aliquis proditor, qualem Bonerum Epiſcopum Londinenſem, & Gardineus VVintonienſem numerant Eccleſiæ veſtræ monumenta, poſtulauit vt quia primatum Eccleſiaſticum tanquam hæres patris à patre ſuſceperat, idcirco & fidem quoque paternam profiteretur? Imò prorſus contrarium & Regis actionibus, & Epiſcoporum concionibus, & Senatus Regij præſcriptis, & Parlamenti totius decretis definitum eſt. Nam & Rex quamuis nouem tantum annorum puerulus, tamen non ſolum pleroſque patris canones abrogabat, & ordinabat planè contrarios, ſed etiam ipſe ſuam varians religionem, quos primo regni anno exurebat tanquam deteſtabiles

Fox. Act. & Monument pa. 610. Henric. 8. in Parlament. an. 32. ca. 26.

Vbi ſup.

Sufficient diſcharge

Fox in Edou. 6.

[illegible]biles hæretic[illegible] proximo anno venerabatur tanquam ſacro-
ſanctos Dei Martyres, & initio regni huius Principis nihil fre-
quentius inculcabatur Epiſcopis, quam vt diligenter pro con-
cione populo inculcarent *P[illegible] in illa tenera ætate eſſe* *Ibidem*
n[illegible] perfectè Regem, [illegible] & [illegible] primum Eccleſiæ caput, *pag. 656.*
eiuſq; legibus, edictis & mandatis [illegible] eſſe parendum, quam ſi
longiſſima ætate pro[illegible] ipſe Neſtor vixiſſet annos, om-
neſque eos ſempiternum ſibi apud inferos ſupplicium cõſciſce-
re qui ſe huic veritati Euangelicæ opponerent. Quare etſi pau-
cis ante annis promulgauerat cum aſſenſu Parlamenti Henri-
cus Pater religionem de qua modo diximus, quam ipſe vt caput Ec- *pag. 857.*
cleſiæ ſtatuerat eſſe ſinceram & incorruptam, ſubditos [illegible] in
alia fide enutritos ad eam amplectendam armis & ſuppliciis
compulit: nunc tamen poſt tantillum temporis contrariam re-
ligionem cum Parlamenti aſſenſu [illegible], & ſubditos
eam reſpuentes purioremq; illam à Patre impoſitam ſibi relin-
qui contendentes magnis ſuppliciis caſtigauit: quamuis & ar-
gumentis quoque nouam illam fidem a ſe inuectam perſuadere
conatus eſt. Sed quibus plane regalibus vim (inquit) *& ve-* *Edouard.*
ritatem authoritatis noſtræ perpendite. Priorem illam religionem *Rex ad*
Patris, authoritate Parlamenti antiquauimus. Et aliquis veſtrum *rebelles*
qui ſubiectum ſe agnoſcit, opponere ſe audet ſtatuto Parlamentari? *Deuon*
Ecquis veſtrum ſpirare, aut aliquid vel cogitare audet contra Regi- *apud Hol-*
am noſtram dignitatem & coronam? Quæ eſt poteſtas noſtra, ſi le- *linſ. pag.*
ges negligantur? Regiæ ergo eſt potentiæ, fidem pro temporum *1654.*
differentia differentem quoque ſubditis imponere. Hoc ius
eſt, hæc facultas coronæ Regiæ, contra quam ſi quis vel *ſpi-*
rare audeat, aut aliam fidem animo concipere quam Rex di-
ctat, is ſubditum ſe eſſe obliuiſcitur, is contra Regis dignita-
tem atque coronam rebellis eſt, ideoque acerbiſſimis quibuſ-
cunque pœnis in hac vita & in futura quoque digniſſimus. Ita
decernit & prædicat caput Eccleſiæ veſtræ Edouardus; & ille
Edouardus, cuius etſi puerul i, in *minimo tamen digito plus fuiſſe* *Fox. vbi*
Theologiæ, quam in ſuo omniúmque ſuorum Coepiſcoporum capiti- *ſupra*
bus, ipſe Cranmerus Archiepiſcopus publicè teſtabatur. At- *pag, 884.*
que hoc iure freti, qui Principi illi a conſiliis erant Comites,
Barones, & Equites vt populo de agricultura, de mercatura, de
emendo & vendendo, & locando; ſic item de articulis fidei,
de credendo, vel non credendo præcipiunt. Et quemadmodum
Eccleſiaſticæ veſtræ hiſtoriæ notant ſub Patre Henrico, *tali* *Fox pag.*
anno Crumuellum Comitem Eſſexiæ Regium quoad omnem iuriſdi- *520.*
ctionem ſpiritualem, Vicarium, Epiſcopis & Eccleſiaſticis perſonis
omnibus hæc & illa docenda & ſequenda mandaſſe: ſic eædem hi-
ſtoriæ notant Comitem Herefordenſem, quamuis non eſſet

Regis vicarius, tamen quia erat eius impuberis protector eandem poteſtatem tanquam cum ſuo officio intimè cohærentem vendicaſſe, multaſque leges Eccleſiaſticas Epiſcopis & toti regno præſcripſiſſe. Quin etiam clariſſimi & prudentiſſimi domini de priuato Regis concilio, Barones & Equites aurati, Archipiſcopis & Epiſcopis præcipiunt de tollendis imaginibus, de ministranda communione, de abroganda miſſa, de aliis articulis abolendis quos prior Rex etiam cum Parlamenti totius conſenſu ſtabiliuerat. Ita nimirum arcte Regium diadema incluſa eſt hæc ſpiritualis de fide constituenda authoritas, vt & Reges infantulos ſequatur, & ab iis ad ſuos protectores transferatur, atque etiam cum Baronibus & Equitibus modo ſint de priuato Regis concilio communicetur. Quod ſi & Synagogæ Iudaicæ, Babylonij Aſſyriique Reges, Nabuchodonoſor, Salmanaſar, Darius, & Chriſtianæ Eccleſiæ, Claudius Nero, Antoninus, commodus & poſt Conſtantinum Theodoſius, Valens, & alij Conſtantinopolitani Imperatores capita fuerunt in cauſis ſpiritualibus, quorum tamen alij Idololatræ erant, alij crudeles Eccleſiæ Chriſtianæ ſimul & Iudaicæ perſequutores: ſi ab iſtis ad Reges Angliæ & Magiſtratus Heluetiæ ſiue Catholicos, ſiue Euangelicos idem ius deriuetur: quanto magis hæc authoritas noſtris Imperatoribus conueniet, qui & veriſſimi ſunt veterũ Imperatorũ ſucceſſores, quiq; præterea omnẽ idololatriã abominantur, qui venerantur legem, colunt Euangelium, qui Moſen vt Prophetam egregium & Chriſtum vt diuiniſſimum honorant, qui Chriſtianos non perſequuntur ſed in ſumma conſcientiæ libertate viuere permittunt, qui denique adeo potẽtes ſunt, adeo pij, & ſanctiſſimæ religionis a Deo traditæ ſtudioſi, vt quam ſibi appellationem Tunetanus quondam Rex vſurpauit ſe Miralmumenim, hoc eſt, rectè credentium Principem vocans, id in neminem aptiùs quam in huius ciuitatis Imperatorem conueniat. Et ex hoc etiam ruit illa altera appendix, ita demum Reges capita eſſe ſi modo pij ſint & veræ pietatis defenſores. Ecquid enim inſulſius? imo ad turbandum Reipub. ſtatum an aliquid peſtilentius dici poteſt? ſcilicet ſuum Rex, hoc eſt, ſummum Eccleſiæ caput dicit hanc eſſe fidem rectam & ſincerum Dei cultum, tu qui in corpore extremum forſan pedis vel minimi digiti in pede vix locum occupas, ad tuam cenſuram reuocabis, an caput tuum rectè ſtatuerit. Quum Imperator aut Rex legem iuſſerit: an fas eſt vnicuique ſubdito in legis æquitatem inquirere, & ſi diſplicuerit reiicere, atque ita toti populo ad ſpernendas Principum leges præire? Sunt autem hæc duo Regiæ poteſtatis ex æquo

pro-

[illegible]pria, regere Rempublicam & moderari Ecclesiam, ferre leges ciuiles & habere etiam Ecclesiasticas; præcipere de quæstionibus ciuilibus, & idem præscribere de controuerſiis ſpiritualibus. Si in vtroque, poteſtati [illegible], quis non te [illegible] ad furcas abripiendum clamet? Si in altero, [illegible] qua ratione, qua authoritate tu homo priuatus ea audes ſeparare quæ Deus in Rege coniunxit, Apoſtoli conglutinarunt, Regni dominatus natura confundit & implicant. Recordare quod eleganter ſcribit Muſculus de hac impudentia. *Eccleſiæ non eſt tradita poteſtas condendarum legum, ſed impoſita eſt audiendi & obediendi neceſſitas.* Et mox: *Fas, ius & ratio Eccleſiæ eſt vt obediat iis qui ſunt ſibi a Deo præpoſiti, vt ſinat ſe inſtrui, doceri, & gubernari, inſtar corporis quod capiti ſubijcitur & obtemperat. Nec enim Deus ſic inſtituit Eccleſiam ſuam vt ſeipſam propria regat authoritate, ſed vt regatur & inſtar gregis gubernetur à paſtoribus,* quorum Archipaſtor & caput eſt Rex. Et tu qua lance, quo iudicio de Regis pietate vel infidelitate ſententiam feres? Tuone priuato, an Eccleſiæ tuæ, Miniſtrorum, & Superintendentium, verbi gratia, ſi Rex edicat neminem deinceps aſtringendum ad Baptiſmum vti neceſſarium, ſed relinqui debere in cuiuſque arbitratu vt rem indifferentem, non minùs quàm circuncisionem, Eccleſia vero Baptiſmum neceſſario retinendum eſſe reiecta funditus circunciſione pronunciet: quid tu hic ſenties? an Eccleſiam ſe ſubmittere debere legi Regum, an potius Regis eſſe obedire legi Eccleſiæ? Si primum, ex eo perſpicis, non dico quam facilis ſit Eccleſiæ veſtræ, non minùs ad Iudaiſmum quàm Turciſmum prolapſio, (hoc enim per ſe liquet) ſed illud veriſſimum eſſe quod ego defendo, te Imperatoris noſtri de circumciſione potius quam de Baptiſmo, de Alcorano potius quam de Euangelio admittendo iudicium debere ſequi. Nam ſi ſecundum arripias quod ex communi veſtra exceptione quam ſuperius poſui conicio, ita certe manifeſtum perduellionis crimen incurris, & quod conſequens eſt teterrimam mortem & lege, & Theologia Anglicana promereris. Neque enim conuenit (iuxta Theologiam veſtram) vt Miniſtri & Superintendentes qui inferioris ſunt authoritatis in Eccleſia leges ponant quas ſuperior poteſtas tueatur. Quod qui faciant præcipuum poteſtatis ſuperioris officium inferioribus ac ſubditis aſſignant, & ſuperioribus quibus omnis anima tenetur obedire auferunt: atque ita ordinationem Dei inuertentes, ex ſubditis Legiſlatores, & ex Legiſlatoribus ſubditos conſtituunt. Et quid eſt

Muſculus in locis commun. cap. de Magiſtratu pa.580

Muſc. ibi. pag. 580.

eſt lædere maieſtatem regiam, ſi hoc non eſt, quod ſubditum
extollit in ſolium Principis, & Principem è Regali throno de-
trubat, & ad eandem cum infima muliere conditionem
redigit? Imo non tantum ſtrangulandus eſt qui hoc admiſerit
& in partes diſſecandus vt patriæ proditor, ſed etiam flammis
exurendus tanquam Dei & religionis hoſtis, vt qui Dei ordina-
Parlamētum Elizabeth. an. 13. ca. *tionem inuertit*, & ei obedire renuit cui Deus eum [illegible]
ſubiecit. Lex etiam totius veſtri Parlamenti conſentanea huic
Theologiæ aſtipulatur. ſtatuit enim eſſe crimen maieſtatis læ-
ſæ, ſi quis Principem veſtram *hæreticam, infidelem*, aut *ſchiſma-
ticam* dixerit. Fieri autem non poteſt vt quis legibus Principis
pro ſua priuata religione poſitis repugnet, quin prius leges eas
impias & hæreticas opinetur: & proinde & Principem eſſe eius
impietatis ream quam regia authoritate ſuis ſubditis ſequen-
dam imponit. Et vniuerſe quiſquis ſeipſum fidelem exiſtimat
& orthodoxum, vt verbi gratia Lutheranus, neceſſe eſt vt is
Puritanum, Anabaptiſtam, Zuinglianum, Libertinum arbi-
tretur eſſe *infidelem & hæreticum*, ideoque quum Princeps
veſtra ſit vnius alicuius religionis (& vt ego coniicio Zuin-
glianæ) nulla penitus ratione prouideri poteſt ne ſubditi eius
qui ſunt magna ex parte Puritani, multi Libertini, plurimi
Familiani, Lutherani aliqui, nec pauci aliarum Sectarum,
Principem abhorrentem ab ea fide quam ipſi putant perfectè
eſſe Euangelicam. *infidelem* propterea & *hæreticam ſchiſmati-
cámque* credant, niſi quod hac vnica regula tanquam panchre-
ſto medicamento his tam variis morbis occurritur, qua ſub-
diti docentur Principem vnumquemque, quia eſt Eccleſiæ ca-
put poſſe fidem quam velit ſubditis præſcribere, ſubditoſque
teneri vt ad eam ſe fidem conforment quam Princeps ſelege-
rit & pro ſuo tempore approbauerit. Ex quo fit, vt ſubdi-
ti nunquam Regem hæreticum aut infidelem poſſint ſuſpica-
ri, quia ipſi Regia ad amuſſim fide ſunt præditi, vel ad eam re-
cipiendam parati quamcunque Rex eis præceperit. Quanquam
autem lex iſta publicis tabulis poſterius fuit conſignata, ta-
men virtus quædam eius extulit ſeſe in ipſo initio quum pri-
mum hanc prærogatiuam Eccleſiaſtici Principatus Rex occu-
pauit. Quum enim Thomas Morus Regni veſtri Cancella-
rius, vir quidem tota Europa propter ingenium & eruditio-
nem illuſtris, ſcrupulos conſcientiæ prætenderet ne de eo pri-
Morus in epiſtolis. matu quemadmodum Rex iubebat crederet: Archiepiſco-
pus Cantuarinſis Crammerus hoc ei contra omnes ſcrupu-
los præſidium & portum eſſe debere ſuaſit, quod Rex cui
ſcriptura ſimpliciter obediendum eſſe præcepit, ſua authorita-
te hoc aut illud credendum eſſe definiebat, ideoque & eius
conſcien-

conſcientiam poſt regiam authoritatem ſententiam, in ea ſecure poſſe conquieſcere, quando ſcripturæ ipſæ Regis iuriſdictionem ſancientes, conſequenter & ſubditum quemuis iubebant regio de religione decreto ſuum iudicium & fidem ſubmittere. Quare quum & Theologia veſtra, & leges ciuiles regi aſſignent ſupremum Eccleſiæ & religionis moderatricis ius, cuius omnis anima debet ſubiici: quum is ſit caput, tu inferius membrum, illi Deus dederit imperandi poteſtatem, tibi reliquerit optemperandi neceſſitatẽ; quum ſine perduellionis nota Regem tuum hæreticum aut ſchiſmaticum dicere non poſſis, ideoque nec eius de religione decreta vt hæretica & ſchiſmatica improbare, quum hæc omnia pertineant ad Magiſtratus & Reges qua Reges ſunt & Magiſtratus. Vnde notiſſimum eſt, Henricum Octauum non modo *ſeipſum feciſſe caput Eccleſiæ, ſed etiam legem tuliſſe ne quis ad vllum munus aut dignitatem reciperetur Eccleſiaſticam, niſi prius fide data per iuſiurandum, profiteretur ipſum ac ſucceſſores etiam* quãuis contrariæ eſſent religionis (quod in ſucceſſionibus eius euidẽter apparuit) *eſſe caput in ſuprema Eccleſiæ Anglicanæ* quæ lex etiam ſub hoc Principe inſtaurata eſt, & ad huius item *ſucceſſores, hæredes, poſteroſque vniuerſos in Regno Angliæ ad æternitatem vſque* accommodata: hæc itaque cum ſint, non tibi fas eſt hoc loco talibus nugis ludere (niſi cum Deo, & Rege, & capite tuo ludere velis) vt dicas te quidem obtemperaturum Regiis de religione canonibus, ſi ſint pij & ſancti, quum contra tibi ſentiẽdum ſit, idcirco eſſe pios & diuinos quia à Rege præſcribũtur, cui vt obedias non minus in ſpiritualibus quam ciuilibus lege humana & diuina aſtringeris. Quare quum Princeps noſter Amurates ea ſit poteſtate diuinitus ornatus, quam regibus omnibus diuino iure conceſſam huic noſtro niſi cum ſumma iniuria non potes negare: quumque is pronunciet Alcoranum noſtrum Euangelio veſtro eſſe præſtantiorem, lex diuina te quis in Turcia ſub eius imperio viuis, deuincit vt huic capiti tuo iudicium tuum ſubmittas; nec hęreticam hanc eius ſententiam opineris, niſi & diuinam & humanã legem tranſgrediens coram Deo & hominibus, perduellionis reus cenſeri velis.

Bell.nes memores lib. 4. Sleidan. lib. 25.

Anno. 1. Elizab. cap. 1.

A R G V M E N T V M

CAPITIS VNDECIMI.

PRobat deinde Michaas in Turciſmo maiorem eſſe de fide & æterna ſalute certitudinem quam in religione Angliæ. Primo, quod capita Eccleſiæ Anglicanæ diſparatas de fide ſententias ſuis ſubditis credendas

das impoſuerunt, [illegible] inter capita [illegible] Turcis [illegible] quam factum eſt. Tertium quia ipſi Principes [illegible] mè Zuinglianæ, & verbis planè contendant [illegible] Turcas in ſua [illegible] fide Chriſtiana ſaluari poſſe, [illegible] tur ex doctrina eorum de [illegible] de prædeſtinatione [illegible] quum tamen Lutherus ipſe & Lutherani non minus [illegible] tuant omnes Zuinglianos in ſua Zuingliana fide morientes, [illegible] feros damnari. Ex quo concludit Michaas Turcas [illegible] nos eſſe de ſua ſalute ſecuriores.

CAPVT XI.

CVM itaque ex hoc vno principio de Rege ſupremo Eccleſiæ capite illud conſtat, parem & eandem ſaltem eſſe tibi ſecuritatem in Turcia ſequenti Alcoranum Mahumeti quæ eſt in Anglia ſequenti Euangelium Zuinglij, tum addo præterea hic etiam ſecuritatem tanto maiorem quanto hic quam in Anglia minorem habes de ſummorum Iudicum ſententiis dubitandi occaſionem. Domi enim, etſi illis Parlamentis alligeris ad id credendum quod Princeps edixit, tamen quum nulla Parlamenta efficere poſſint vt duo diſparatè contraria ſint vtraque vera: nec vos certo credere poteſtis fidem à Principibus veſtris traditam eſſe rectam, quoniam intra pauciſſimos annos duo Eccleſiæ capita Pater & Filius contrariam fidem ſubditis ſuis impoſuerunt. Quæ enim primum Eccleſiæ veſtræ caput Henricus Octauus edixit ſub periculo mortis & temporalis & æternæ credenda, verbi gratia, quod ſit & eſſe debeat in Eccleſia ſacrificium quo continetur realis Chriſti præſentia, quod confeſſio facienda ſit Sacerdotibus, quibus poſt ordines ſacros nefas eſt matrimonium contrahere: & reliqua illa de votis virginitatis, & miſſis priuatis, definiens eos qui ſecus ſentirent eſſe manifeſtè hereticos: hæc omnia ſecundum Eccleſiæ caput Edouardus filius eadem qua pater authoritate ſuprema, penitus abrogauit vt impia, blaſphema, & cum diuinis literis maximè pugnantia, & plane contraria rata fecit ſuiſque ſubditis publicauit, & demoliens altaria, interdicens ſacrificia, permittens Monachorum & ſanctimonialium coniugia, abrogans confeſſionem, miſſis vndiquaque per regnum Miniſtris qui hoc vt expreſſum Dei verbum laudarent, neceſſario ſuos diſtraxit admodum an-

Palamēt. anni. 2. & 3. Edouar cap. 1.

cipi-

cipiti cogitatione ne poſſent [illegible] ſummorum capitum decretis [illegible] aliunde [illegible]. A[illegible] aliud nos nihil reperies quod non [illegible] in ſuſpicionem alterat, nihil enim in noſtræ religionis capitibus inuenies contrarium, nihil repugnans, ſed eodem perpetuus tenore & conſtantia qua cœperunt primi ſequuti ſunt poſteri. Quam viam primo ingreſſus eſt Ottomannus huius nobiliſſimæ ſtirpis radix, eadem perrexit Orchanes [illegible], eadem Amurates primus nepos, nihil ab eo deflexerunt pronepos & abnepos Baiazetes & Calipinus, eorumq; more [illegible] continuata per reliquos ſerie, omnium de vlla religionis parte fide[illegible] exploraueris vſq; ad eum qui hodie dominatur Amurathem tertium, mirificā inuenies iſtorum omnium in fide [illegible] ſine vlla differentia conſenſionem. Multi ergo [illegible] vbi tot ſeculis in tanta Regum varietate nulla extitit de religionis puritate diuerſitas quam in veſtro regno vbi intra octo annos multa quæ vt planè diuina & ſacroſancta fidei capita ſanxit approbante Parlamento Pater, eadem ipſa tanquam ſcelerata & impia profligauit etiam approbante Parlamento filius. Plurimum facit ad argumenti huius confirmationem, quod ſine iſtis controuerſiis de Chriſti Deitate & paſſione quæſtionibus ſola Alcorani fide nos ſaluari poſſe veſtrum Euangeliſtarum doctiſſimi probant & libris editis defendunt. Quæ autem veritatis cuiuſpiam certior demonſtratio deſiderari poteſt quam ipſorum inimicorum confeſſio. Neque enim quicquam ad Iudaicæ legis conuincendam bonitatem glorioſius dici poterat quam illud Moyſis. *Non enim ſicut Deus noſter ſic ſunt Dij illorum & inimici noſtri ſunt iudices*. Quare quum ipſi Chriſtiani capitales Mahumetis hoſtes hanc perfectionem Alcorano noſtro tribuant quod is ad vitam æternam ſuis cultoribus afferendam ſufficiat, negari non poteſt quin hoc magnum ſit præiudicium ad Alcoranum Euangelio præferendum, teque animandum vt derelicto Euangelio ad Alcoranum noſtrum tranſeas. Hoc autem quia toto hoc opere oſtendi, aliàs luculentius multorum Proteſtantium teſtimoniis, alias diligenti capitum Alcorani cum Euangelio comparatione; nunc generaliter illud euincam duorum hominum oraculis quibus tu contradicere non poteris, niſi Eccleſiam Anglicanam funditùs velis diruere. Qui fuerunt enim illius Eccleſiæ Apoſtoli & Architecti? Huldericus Zuinglius, & Martinus Lutherus, viri præſtantiſſimi miſſi à Deo non ad Angliam ſolam ſed ad terrarum orbem illuſtrandum. Aduerte autem quo illi veritatis lumine mundum illuſtrarunt, diſtribue Turcas omnes in duas partes

Deutr 32.

Apolog. Anglic.

quarum altera continet infantes & paruulos qui nondum ſunt perfectæ rationis compotes: Alia viros ætatis maturioris qui voluntate arbitrioque ſuo [illegible] aliis [illegible] admittunt, aliquando [illegible]. De priore parte [illegible] ta eſt præſtantiſſimi viri Hulderici Zuinglij, & [illegible] etiam aliorum Euangeliſtarum opinio, infantes & paruulos Turcas æterna beatitudine potiri. Nihil enim [illegible] privare poteſt præter originale peccatum aut baptiſmum [illegible]: at peccatum originale nihil nocet, quia vere [illegible] non eſt. Neque vero obeſt defectus baptiſmi [illegible] gratiam non confert, ſic nec auferet peccatum, quum [illegible] peccatum non ſit quod auferatur. Denique Hulderici Zuinglij

Zuinglius tom. 1. lib. de prouidētia Dei fol. 372.

firmiſſima [illegible] ſenten[illegible], [illegible] ſit quæ [illegible] à Deo præter peccatum, & infantes ab omni ſunt peccato alieni, conſtat nullos tam irrefragabiliter inter electos ſcire, quam eos infantes qui intra infantiam moriuntur. Quæ ratio non minus Turcarum quam Chriſtianorum liberos comprehendit, quos vtroſque Huldericus Zuinglius à peccati originalis reatu eximit. Et quos vtroſque eiſdem argumentis, & Huldericus Zuinglius, & Ioannes Caluinus æternæ ſaluti adiudicant. Atqui hæc ratio neceſſario eandem felicitatem cum Turcicorum liberorum parentibus quoque communicat. Quæ eſt enim primaria huius de liberorum ſalute radix? Illa nimirum, quod *infantes noſtros antequam naſcantur ſe adoptare in ſuos pronunciat Deus, quum ſe nobis in Deum fore promittit, ſeminique noſtro poſt nos. Hoc verbo continetur eorum ſalus, nec quiſquam in Deum tam contumelioſus [illegible] promiſſionem effectui ſuo per ſe ſufficere* abſque baptiſmi & Sacramentorum adminiculis neget. Hoc verbo ſi continetur ſalus æterna liberorum, prius continetur ſalus æterna parentum. Prius enim Deus ſe pronunciat Deum noſtrum, & [illegible] deinceps *Deum ſeminis noſtri poſt nos.* Contumelia eſt in Deum niſi credas & fatearis eius promiſſionem ſine Sacramentorum aut rerum externarum adiunctione valere ad liberos beandos. Et eadem eſt omnino contumelia & blaſphemia, niſi ad beandos Patres parem in Deo potentiam nullis alligatam rebus externis Sacramentis vel prædicationi agnoſcas. An hoc Dei promiſſum de Sanctorum hominum [illegible] mine interpretaberis & ita nos Turcas ab eius participatione excludes. Cæterum euidenter demonſtraui nos veſtro Euangelicorum grege lõgè eſſe ſanctiores, & tamen vt cõcedamus ita non eſſe nihil hoc beatitudini noſtræ officit. Quamuis enim nos ſingulatim improbi ſimus, *non propterea filij noſtri Sanctorum filij eſſe deſinunt, quum longiùs ducenda ſit*

originis

Calu. in Inſtitut. & paſſim vide ſup.

[illegible] Neque enim [illegible] gradu constituit Deus, sed vita pro-
[illegible] generationi [illegible]. Et Apoſtolus Paulus dum
[illegible] collegit, & conſperſionem in pri-
mitijs [illegible] ſanctos qui ex Abraham &
[illegible] Patribus [illegible] progeniti. Eodem prorſus modo Theo- Beza epi.
dorus Beza: *Quum Dei beneficentia ad mille vſque generatio-* 0.pa.9.
nes, [illegible], veluti in infinitum protendatur: durum certè fuerit
ex proximorum parentum profeſſione de liberis ad Dei fœdus per-
tineant nec ne, iudicare. Quare ſi vel Chriſtiani qui in Aſia
vixerant ante annos 500 aut mille, aut mille quingen-
tos: vel etiam ſi Abraham & Sara à quibus Turcæ & Saraceni
omnes originem ducunt, fuerunt ſancti; nos quoque ſancti ſu-
mus, & in fœdere Dei ſumus, quod ad mille generationes ex-
tenditur: & liberi noſtri ſancti non poſſent eſſe, niſi nos à qua
radice oriuntur prius ſanctificatos eſſe ſtatuatur. Libera eſt ele-
ctio Dei, & ad eos qui ex Turcis non minus quam ad eos qui Zuing.ſu-
ex Chriſtianis ſuſcepti ſunt expenditur. At æque libera eſt ea- pra p. 262
dem electio ad Turcas parentes non minus quam Chriſtianos
comprehendendos, quis enim limites aut cancellos diuinæ ele-
ctioni circundabit? Illud fortaſſe obijcies credere oportere in
nomine Chriſti quicunque ſalutem æternam per eum volunt
adipiſci. Hoc enim omnes Euangeliſtæ recinunt, hic eſt epi-
ſtolarum omnium Apoſtolicarum & totius Teſtamenti noui
ſcopus. Noui hunc eſſe maximum veſtrum firmamentum, &
tanquam murum aheneum quo nos ab æternæ vitæ ſocietate
repellitis. Sed vide quam facilè idque ex doctrinæ veſtræ pla-
citis eum euertamus. Primum confidenter auſim aſſerere nos
Chriſtum credere multo pleniùs, & efficaciùs, & honorificen-
tiùs non ſolum quam ſingulares Euangelici innumerabiles, ſed
etiam quam Euangelicorum variæ & copioſiſſimæ ſectæ, qui
ſi ſola fide iuſtificentur, multo magis nos noſtra fide iuſti effi-
cimur. Deinde fac nos nequaquam credere, quidnam nobis ex
eo detrimenti accedit? *Credere* nimirum *non poſſumus niſi audia-* Rom.10. v.14.15.
mus fidem Chriſti nobis commendatam; nec *audire poſſumus ſine*
prædicante: nec quiſquam nobis *prædicare poteſt niſi mittatur*. Iſta
verò omnia *prædicare, audire, mitti*, an non æterna ſunt? Quid
autem modo Caluinus? *Nemo in Deum tam contumelioſus eſſe*
debet, vt eius promiſſionem eſſe ſui ſuo pro ſe ſufficere neget. Fit enim
(vt idem ait) *non leuis iniuria Dei fœderi niſi in eo acquieſcimus:*
quum eius effectus neq; à baptiſmo, neque ab vllis acceſſionibus præ-
dicationis, auditionis, miſſionis *pendeat: Libera eſt* (inquit Zuin-
glius) *Dei electio in Turcarum liberis.* An non etiam libera in pa-
rentibus, quod careant Miniſtris baptizantibus, quod baptiſ-
mum non perceperint, nihil nocet illis. Quod careant ergo Mi-

 niſtris

niſtris præ[illegible]ntibus, quod [illegible] perc[illegible] pane Euchariſtiæ [illegible] & vinum, quid [illegible] per [illegible] reſpondeo huiuſmodi ſcripturæ loca [illegible] non priuare magis Turcas Patres quam filios. Vos autem [illegible]dinem illam literis noſtris co[illegible] non ergo [illegible] Patribus negare. Reſpódeo deinde ad loca Scripturarum [illegible], ea nihil tale intendere quale vos comminiſcitis. Quoties enim [illegible] Chriſtus, Euangeliſtæ, Apoſtoli fidem requirunt, & ſine ea ne-
D.Thom. minem ſaluari poſſe prædicant, per fidem non [illegible]
1.2. q.56. *mam & [illegible], intellectus aſſen[illegible] ei qu[illegible] ex*
art.2.& *voluntaria electione* vt definiunt Catholici: nec certam [illegible] per-
2.2.qu.1. ſuaſionem de noſtra particulari prædeſtinatione & fœlicita-
artic.4. te per Chriſtum obtinenda, quemadmodum eam deſcribunt Euangelici, & quam Lutherani ſtultiſſimè ex iſtiuſmodi ſcripturæ locis generalibus attribunt infantibus modo in lucem editis, & quam illis ita neceſſariam eſſe contendunt, vt ſine hac fide ſalui eſſe non poſſint (quo quid dici poteſt magis [illegible] eſte & barbarum?) ſed intelligunt id quod eſt totius fidei caput & baſis, hoc eſt, electionem diuinam: vt talium omnium locorũ ſenſus ſit: *Niſi quis crediderit*, hoc eſt, *niſi quis electus fuerit*, ſaluus eſſe non poteſt. An hoc tibi nouum videtur & inauditum? At præterquam quod ipſa doctrinæ veſtræ ſeries & conſequutio hoc flagitat vt iam oſtendi: Apoſtolus quoque veſter Huldericus Zuinglius hoc modo exponi debere ait. Sic
Zuing to. enim ille: *In iuſtificatione primum accedit Dei propoſitum, ſiue*
2. in Elen- *deliberatio, ſiue electio, ſequitur deſtinatio aut definitio, tum vocatio,*
cho cõtra *deinde iuſtificatio. Quum ergo Dei hæc omnia ſunt, [illegible] fit vt fidei*
Catabap. *ſalutem parari dicamus?* Reſpondet. *Leui Synecdoches ictu, quic-*
fol.34. *quid inſolubile videtur deſiit. Accipitur enim fides pro Dei electione, definitione, vocatione, quæ omnia fidem antecedũt.* Et ne particularibus eius locis congerendis & commemorandis moleſtus ſim, hanc ille ponit generalem ſcripturas interpretandi regulam.
Ibid.f.33. Diſputat & *probat Apoſtolus Paulus* (inquit ibidem) *in epiſtola ad Romanos, quod fide non operibus iuſtificamur. Quæ Paulo omnia per Synecdochen dicuntur capienda fidem pro electione, quemadmo-*
Calu. In- *dum & omnia in Scriptura quæ ad hoc argumentum pertinent.*
ſtit. lib.3. Neque certè vnquam ſolidè defendere poteſtis, veſtram de
c.12.§.5. ſola fide iuſtificante doctrinam, quam *rem merè paſſiuam* vocat
Concil. Al Caluinus, quiddam *negatiuum & primitiuum* ex parte noſtra
temburg. Martinus Lutherus, Illiricus, & plerique Lutherani: Niſi hoc
à.fol.74. modo *fidem* explicetis: quando alias ſi quemadmodum ſupra
ad 79.& expoſui, vel Catholicè vel Euangelicè capiatis, non eſt res merè
fol.290. paſſiua, non mera in nobis priuatio & negatio: actionem enim noſtrã ſignificat, quæ ſolifidianæ iuſtificationis eſt peſtis, ideo-

que

[illegible]b ea totis viribus tenen[illegible]a. Summa ergo doctrinæ veſtræ, ipſa dico, me iudice Euangelij penes non minus Turcas in ſuo Alcorano quam Proteſtantes in ſuo Euangelio poſſe ſaluari, quia vtroſque ſola fides, hoc eſt, ſola Dei electio & prædeſtinatio, & Proteſtantem, & Turcam iuſtificat, ſine quocunque vel fidei noſtræ particularis aut operum adminiculo. SAMVEL. Quod ais de ſalute infantium qui ex parentibus infidelibus vel Perſis, vel Mauris nati ſunt (Turcis autem parcam, ne nos inter infideles collocem) hoc ſi ſepares ab ea abſurdorum connexione quæ tu attexuiſti, non nego eſſe Zuinglij ſententiam, & vt arbitror Doctorum Eccleſiæ Anglicanæ. Neque illam, vt mihi videtur, declinare debent aut poſſunt, qui baptiſmo peccata delendi, & ſalutis conferendæ vim omnem adimentes, ſolum antegreſſæ Dei prædeſtinationi tribuunt integram infantes damnandi vel ſaluandi cauſam. Id enim niſi ita ſit vt in alterutram partem nihil valeat baptiſmus, ſed multi a baptiſmo ſtatim morientes damnentur, quia non prædeſtinati, alij ſaluentur ſine baptiſmo quia prædeſtinati, quod eſt in fide Magiſtrorum Eccleſiæ noſtræ, hæc autem Dei electio non ſolis Angliæ finibus coerceatur, ſed in Aſiam quoque peruadat, & Turcici Imperij ſubditos includat, quod nemo nobis negabit; neceſſariò (vt opinor) efficitur huius prædeſtinationis beneficio & Perſarum & Maurorum liberos ſine baptiſmo ſaluari, quum plurimi Chriſtianorum etiam cum baptiſmo damnentur. Quod autem elicis parentes infideles eodem priuilegio cæleſtem beatitudinem conſequi, illud quidem exiſtimo ſubtiliter potiùs argumentorum punctis extortum, quam ſimplici veritatis euidentia concluſum. Repugnat enim Scripturæ ſeries tota, pugnat quoque perpetua noſtrorum prædicatio, qui & concionibus, & ſcriptis nunquam deſinunt inculcare, ſine fide in Chriſtum nullam eſſe viam damnationis cuicumque hominum generi euadendæ. Id quod ſi opus eſſet, poſſem innumeris eorum teſtimonijs docere. MICHAEAS. Non is ego ſum, Samuel, qui velim omnia eorum dicta reconciliare, id quod ſcio nec ab ipſis ſi viuerent præſtari poſſe. Imò admodum ſtultè & ſtupide hæc à quoquam prouincia ſuſciperetur, quum ipſi Euangelij Principes certam aliquam doctrinæ formam ſuis Eccleſijs relinquere nunquam cogitauerint. Clariſſimè nimirum teſtatur Zuinglius ſeſe ſolitum ludificare homines, & falſa pro veris ſæpenumerò proponere, imò non diſſimulat ſe data opera perpetuo in Euangelio plantando velle eadem via progredi. Hodiè opinionem vnam, cras ei contrariam, & tertio die nouam vtrique priori diſparatam cudere, nec vllam

in

Zuing. to. 2. comēt. de vera & falſa relig. de Euchariſtia fol. 202.

in doctrina conſtantiam retinere : *Scripſimus* (inquit ille) *ante annos annos de Eucharistia, vbi tempori potius multa ſcripſimus quā rei.* Et mox *o lector, hic quædam offendis aliter quam in ſuperioribus ſcriptis noli mirari. Noluimus cibum dare quum intempeſtiuum eſſet, neque margaritas porcis proponere.* Et denique : *Retractamus igitur hic quæ illic diximus, tali lege, vt quæ damus anno ætatis noſtræ 42. prępendeant eis quæ 40. anno dederamus, quando, vt diximus, tempori potius ſcripſimus quam rei, vt ſic magis ædificaremus.* Ergo hanc legem ille ſibi ſuiſque indixerat, vt vltra hoc biennij tempus de fide nihil certi pollicerentur, ſed ita ſe compararent diſcipuli, vt quoque biennio ſequenti, fidei proximè antegreſſo biennio prædicatæ reformationem attenderent. Id nimirum *temporis conditio* cui *ſeruiebat* Zuinglius, id hominum cum quibus agebat nequiſſimorum, quos iſte *porcos*, Lutherus *ſues* vocat, indignitas; id denique Eccleſiæ ædificatio poſtulabat. Et ſi recordaris quod idem ſcribit Zuinglius de Luthero, quod is quoq; licet doctrinæ conceptæ paulo tenacior, eam tamen ſibi libertatem vendicabat quod ſingulis quinquenniis eam volebat nouare & reformare, quod Caluinus quoque ſolebat eodem modo *Euangelium promouere*; Non laborabis opinor de illorum dogmatibus coagmentandis quæ authores voluerunt eſſe conuulſa & ſeparata. Et friuolum eſt ſubtilitatem aut argumentorum acumen illic cauſari, vbi omnia craſſa Minerua, planè ſimpliciſſimèque ponuntur. Quid eſt enim certiùs quam Dei electionem ſuo effectu nunquam deſtitui? Quid notius quam eam vt ad paruulos ita ad natu grandiores extendi? Quid procliuius quam à ramis ad radicem deſcendere, præſertim quum verbatim ſcribat Paulus *ramorum ſanctitatem à radice* defluere, & hoc ad *mille vſque generationes* interprete Caluino. Mihi certè quidem & hæc & reliqua adeò videntur perſpicua & explicata, vt nemo poſſit tergiuerſari, qui non nimis captioſè nodum velit in ſcirpo quærere. Neque enim hoc ſemel atque iterum fortuitò excidit Zuinglio, ſed ſæpius multis in libris confirmare ſategit. Hoc in eo vehementer reprehendit Lutherus, hoc in eo contra Lutherum defendit Zuinglij in familia gener, & in Cathedra ſucceſſor Gualterus Tigurinus. Audi vero quemadmodum Zuinglius ipſe ex ijs quæ ſunt ſuperius poſita pronunciatis, eam ipſam eliciat concluſionem quam ego illi attribuo, diſputans de prouidentia Dei, & refellens huiuſmodi moroſos Chriſtianos (in quorum numero tu videris) qui neminem putant ſaluari poſſe niſi Chriſtiana fide imbuatur, hocque paradoxum concipiunt potiſſimum ex generalibus quibuſdam ſcripturæ locis, fidem vniuersè ad omnium ſalutem requirentibus vt modo oſtendimus, poſt alia multa, & illorum nimiam moroſitatem

roſitatem refellentia, & horum locorum difficultatem commoda interpretatione molientia, ita demum eleganter pro noſtrorum hominum ſalute concludit: *Itaque paulo circumſpectius* Zuing. to. 1.
ſunt diuina oracula inſpicienda quæ Synecdochice loquuntur de cre-
dentibus, quod filii ei ſalui fiant. Hi enim ſoli hac lege cenſentur romae i-
qui audierunt & crediderunt: ſimiliter de incredulorum damnatio- ne ep. 6.
ne. Hi enim ſoli intelliguntur qui audierũt & non crediderunt, de aliis fol. 3, o.
non poſſumus pronunciare, quia de nullorum electione nobis conſtat: tum quod Paulus præputium ſi legem faciat circuncisionem fore promittit: Legem enim Dei oſtendit ſcriptam in corde: tum quod Abraham, Iſaac, Iacob, Virgo Mater, Petrus & Paulus electi ſunt infantes, imo ante mundum conditum quum fidem non haberent. Quam paucis verbis quam multa nobis in fide noſtra confirmandis idonea comprehendit? Primum omnes ſcripturæ locos fidem Chriſtianam vrgentes vna diſtinctione ad vos Chriſtianos reſtringit; & ſimul illos qui eiuſmodi ſcripturis ad nos damnandos abutũtur nefariæ in diuinis oraculis tractandis temeritatis coarguit, vt ſupra quoque annotauimus. Tum reiecta ea quam veſtrum multi ſuperſtitioſè comminiſcuntur fidei Chriſtianæ neceſſitate, ipſam nobis circuncisionem loco veſtri baptiſmi fore concedit, ſi honeſtè iuxta Dei legem viuamus. Poſtremo ad Dei æternam electionem, ſalutis noſtræ ſummam reuocat, quæ cum ante fidem Chriſtianam in mundo cognitam de hominum ſtatu definiuerat, vt exemplis Abrahæ & Iſaac conſtat, certum eſt huius electionis virtute omnes ita prædeſtinatos immortalitatem adepturos, quacunque in hoc mundo fide fuerint imbuti. Vnde pereleganter alio libro examinans locum illum Geneſis quem Caluinus, Muſculus, & eius generis Euangelici reliqui faciunt, & baptiſmi, & Chriſtianæ iuſtificationis ſacram anchoram: *Ego ſum Deus tuus & ſeminis tui:* oſtendit Chriſtiani nomen & profeſſionem non requirere vt illa credamus controuerſa de Chriſti morte, paſſione, reſurrectione, aut etiam de Trinitate & conſubſtantialitate Filij cum Patre, in quibus tamen quidam veſtrorum, & inprimis Papiſtæ, collocant religionis ſuæ ſummam. Sed illud potius quod nos ponimus Alcorani noſtri caput: quod *Deus ſit omnipotens, Scha-* Zuing. to.
dai, omni ſufficiens, Saturnus, vt qui vnus nobis ad omnia ſit ſuf- 2. reſponſ.
ficiens. In hoc (inquit ille) *fundatur baptiſmus noſter* Sic il ad libel. ũ
le manſueto admodum ſpiritu & nos & ipſos quoque Iudæos D. Balta-
obiſcum reconciliare, conatus. Quemadmodum poſt eum po- za. f. 09.
litiſſimus ille Caſtalio, & cum Caſtalione tot Academicorũ millia probant quæſtiones illas *de cena, de baptiſmo, de Chriſti ſtatu & officio, quomodo ſit vnum cum Patre, ad ſalutem per fidem non vſque adeo neceſſarias eſſe,* ſine quibus vt olim in lege Iu-

dæi,

dæi, ſic nunc quoq; in Euangelio Chriſtiani ſalui eſſe poſſunt, modo alias vitam honeſtè inſtituant. Quod piũ dogma a [illegible] multis rigidis Chriſtianis in quæſtionẽ vocatum ſed defe[illegible] à Serueto vſq; ad ſanguinis profuſionem, abſolutũ a Caſtalione, propagatum a Polonorum, Tranſyluanorũ, Germanorum, Gallorum, Libertinorum & Academicorum tot millionibus, ab ipſis Zuinglianorum gregibus non niſi tenuiter & in [illegible] reprehenſum, re ipſa firmatum, multis ſcriptoribus, & generali doctrinæ forma commendatum, ab hoc egregio A[illegible]icanæ Ecclesiæ & Zuinglianorum Apoſtolo inchoatum eſt, & vt i[illegible]la herbeſcente Euangelij viriditate quando periculoſum erat veritates tã inauditas clariſſimè peruulgare, ſatis manifeſtè expoſitũ. Vnde quemadmodum nominatim *Herculem, Theſeum, So-*
Vide præfat. operũ *cratem, Ariſtidem, Antigonum, Numam, Camillum, C[illegible]nes [illegible]-*
nes in cælo in cætu SS. Patrum & Prophetarum collocat, et a [illegible]
Zuin. tõ. 1. fide in Chriſtum nihil quicquam inaudiuerant, ita generaliter horum exemplo de omnibus gentibus pronunciat ſe de eorum ſalute æterna magis ſecurum quam de Chriſtianorum [illegible]que à mille annis poſt exortum Papatum in Eccleſia floruerũt. Quod autem de viris iſtis à fide Chriſti alieniſſimis [illegible] noſtris Ottomannis, Calepinis, Amurathis, Selymis, [illegible]mannis in Chriſtum multo magis credentibus, E[illegible] dogmata multò plura tenentibus, honeſtiorem vitam agentibus, legem Moſis, Prophetarum oracula, Chriſti Euangelium magna ſaltem ex parte colentibus, corporum denique reſurrectionem, & vitam æternam credentibus magis neceſſario pronunciat.
Vbi ſup. li. *Ego certè malim* (inquit) *ſi optio detur, Socratis aut Senecæ ſor-*
de prouident. c. 6. *tem eligere quam aut Pontificis Romani, aut cuiuſcunque Imperatoris, Regis, aut Principis Papiſtici. Illi enim etſi in verbo & Sacramentis Deum non agnouerunt, tamen quod ad rem ipſam attinet, aio religioſiores aut ſanctiores fuiſſe, quam omnes Dominicaſtri [illegible] Franciſcani.* Perſpicuum eſt ergo veſtram de Chriſto fidem [illegible] adeo eſſe neceſſariam, quum probabilius ſit ſine illa ueteres Gẽtilium Duces, quam cum illa veſtros optimos Principes, illorũ Paganos Philoſophos, quam veſtros integerrimos Sanctos, Socratem quam Gregorium, Senecam quam Auguſtinum, He[illegible]rem, Scipionem, Ariſtotelem, quam Bedam, Bernardum, Anſelmũ: Principes Numam, Herculẽ, Antigonũ, quam [illegible]dũ Edmundum, Ludouicũ, quos Anglorum & Gallorũ Eccleſiaſticæ hiſtoriæ in cælitum numero reponũt, ſalutẽ eſſe ſempiternam adeptos. Lutherus quidem vt erat perpetuus Zuinglij aduerſarius, hoc in Zuinglio peracerbè reprehendit, ſed nulla ratione, nullo argumento, niſi quod Sophiſtæ more illud Zuinglianis pro re abſurdiſſima obiicit, quod Zuinglius cum ſu[illegible]

tu veriſſimum totis viribus conabatur ſuadere. *Hoc* (inquit Lutherus) *nihil aliud eſt quàm apertè fateri quod ſentiant nullam eſſe fidem, nullum Chriſtianiſmum. Si enim Scipio & Numa Pompilius, qui fuerūt idololatræ ſaluati ſunt cur oportuit Chriſtum mori? aut quorſum opus eſt baptizari Chriſtianos, aut doceri Chriſtum? Adeò horribiliter ruunt neglecto verbo neque quicquam ſciunt de fide, ſed illud ipſum ſtatuunt & docent, homo faciens quod in ſe eſt ſaluatur.*

Luth. in Gen. c. 47 fol. 69.

An aliquid dici potuit à tanto viro frigidiùs aut imbecilliùs? Hoc ſi ita eſt, cur igitur oportuit Chriſtum mori? Facillima eſt reſponſio, non quidem oportuit: cauſa nulla fuit, ideoque nec omnino mortuus eſt: quare hoc abſurdū nullum eſt. *Quorſum opus eſt baptizari?* non eſt certè opus, ſine quo innumeri ſaluantur, id quod plurimis libris & Zuinglius & Caluinus, corūque in Heluetia, Gallia, & Anglia, totaq; Europa diſcipuli docuerunt. Ex hac Zuinglij ſententia ſequitur, *nullam eſſe fidem, nullum Chriſtianiſmum.* Non magis quam nullum eſſe Mahumetem nullum Alcoranum. Sequitur quidē ſine veſtra fide in Chriſtum, ſine veſtro Chriſtianiſmo poſſe ſaluari, quod obſtupeſcere & admirari tāquā abſurdū, hominis eſt vaniſſimi, quod Zuinglio & Zuinglianis, ſit Apollonis aut etiam Prophetarum oraculis verius. Sed fruſtra laboro Zuinglium defendere quod olim præſtiterūt egregij viri Gualterus & Bullingerus, vt mihi ſuperfluum videatur actum agere, & tanquam in ſyluam ferre ligna. Quod autem Lutherus extremum abſurdum colligit, id ego cenſeo eſſe diligenti obſeruatione digniſſimum. Notant Chriſtiani ſcriptores illud in Alcorano noſtro tanquam ſingulare quiddam, quod vnicuique populo liberum relinquat quid velit credere, modo vnum credat Deum. Id quod licet reſtrictè & præciſè narratur: non prorſus tamen reiicimus, ſi ſanè intelligas. Sic quidem Mahumetus in exordio Alcorani. *Sciendum eſt* (inquit) *generaliter quoniam omnis rectè viuens, Iudæus ſeu Chriſtianus, ſeu lege ſua relicta in aliam tendens, omnis ſcilicet Deum adorans, indubitanter diuinum amorem aſſequetur.* Quod vt veriſſimum eſt, ita breuiter ab Hulderico Zuinglio concluſum eſt, quum aſſerit *hominem facientem quod in ſe eſt ſaluari,* ſiue Chriſtiana fide ſit præditus, ſiue eius penitus expers. Vbique autem in libris ſuis ſolicitè laborat illam ex Chriſtianorum mentibus opinionem euellere, quod fides Chriſti ſit ad ſalutem neceſſaria, ideoque ſæpè inculcat Scripturas ſacras (quibus homines maximè ducuntur) nihil tale inſinuare. *Illud enim,* & quæ ſunt eius generis, *qui non crediderit condemnabitur, nullatenus intelligendum eſt abſolutè: qua lege vt infantes non tenentur; ita neque tenentur qui cum infantibus verbum prædicatum non audierunt.* Sed quoniā de hoc ſatis

Gualt. in præfa. operum Zuinglij tom. 1. Bullin. in præfat. li. Zuing. ad Regem Galliæ.

Cuſanus in cribratione Alcoran. lib. 3. cap. 1. Alcoran. Azoar. 1.

Zuing. tō. 2. declara. de peccat. original. fol. 118.

Zuing. li. 1. Epiſtol. Zuing. & Oecolam.

ſatis multa videntur eſſe dicta, vnica eius ſententia ſumma huius diſputationis continente controuerſiã ego hanc determinabo: *Salus & damnatio æterna quum prorſus libera ſint electionis vel abiectionis diuini iudicij, videntur quotquot de hac quæſtione vnquam diſſeruerunt paulò incautiùs definiuiſſe: Nunc quidem fideles omnes qui circuncisi (vt Turcæ) vel tincti (vt Christiani) essent, nunc adultos omnes damnando. Quid enim agit aliud Apostolus Paulus ad Roman. à cap. 9. ad 12. quam vt oſtendat electis à Deo, non hoc aut illud agentibus fælicitatem euenire, &c.* Hæc est Zuinglianæ Theologiæ ſumma, nec tinctionem vel lotionem illam baptiſmi infantibus, nec fidem, nec doctrinam Christianam aut infantibus aut etiam adultis eſſe neceſſariam: ſi ... bus vt olim Gentiles in ſuo Gentiliſmo, ſic nos quoque in noſtro Turciſmo beatitudinem æternam poſſumus adipiſci. Tanto autem nos & faciliùs & certiùs, quanto & Moſem, & Legem, & Prophetas, & Chriſtum, & Euangelium, & Apoſtolos agnoſcimus, quæ illi vniuerſa ignorarunt: & vnum Deum omnium creatorem colimus, quum illi idolis aut multitudini Deorum impuriſſimè ſeruirent. Hoc ergo de nobis Mahumetanè credentibus quum adeo ſit euidens & exploratum, an idem vos vobis Zuinglianè ſeruientibus poteſtis eadem confidentia polliceri? Non opinor. Quum nuſquam Zuinglius denſiùs & vehementius ſcripturas vrgeat ad nos æterna vita donandos, quam eius Coapoſtolus Martinus Lutherus, eaſdem ſcripturas ſpiſſè acerrimèque coaceruat, vt oſtendat omnem Zuinglianum eſſe certo certius æternæ damnationi deſtinatũ, nec poſſe euadere niſi Zuinglianam opinionem depoſuerit. Hoc perpetuum fuiſſe Lutheri iudicium à primo tempore quo Zuingliani emerſerunt vſque ad extremum Lutheri ſpiritum, quum ſit notiſſimum, in hoc explicando non morabor. Nullũ eſt enim Lutheri volumen, nullum opus aut commentarius vbi in Zuinglianorum mentionem incidit, quin Lutheranæ contra eos cenſuræ grauiſſimum præbeat teſtimonium; Qui paulo ante mortem edita ſuæ fidei confeſſione, aſſeruit *Eccleſiam Dei cum illis nullo modo communicare poſſe; illi iam nunc damnati ſunt & perditi, & miſeros homines ſecum ad tartara abducunt, vt qui ſunt obſtinati & pœnitere neſcij, hæretici, hæreſis ipſi ſibi conſcij, interim tamen falſam ſuam & venenatam doctrinam Eccleſiis proponentes, ſanctas quoque Eccleſias ſeducunt miſerè, qui nec vnum fidei Chriſtianæ articulum verè credunt, quos propter ea nullus hominum audire, nemo libros legere, omnes vero eos hæreticorum loco habere, & ceu ipſiſſimum diabolum vitare debet.* Hæc eſt perpetua Martini Lutheri phraſis, ſeq; cum ſuis nunquam aliter de Zuinglianis iudicaturum conſtantiſſime profeſſus

Confeſſio. orthodoxa Eccleſ. Tigurinæ fol 37 c. Ibi. f. 10 ...

profeſſus

feſſus eſt: *eos enim* (inquit) *ad extremum vſque halitum deuitabimus, arguemus & damnabimus pro idololatris, verbi Dei corruptoribus, blaſphemis, deceptoribus, & hoſtibus Euangelij, qui infinita animarum millia in infernum præcipitant*. Denique quum ſæpe Zuinglianos nobiſcum comparat, ſemper Turcas Zuinglianis anteponit, & *Zuinglianos Turcis deteriores* eſſe diſertè pronũtiat, & efficaciſsimis rationibus probat. Quamobrem quum ex his duobus præſtantiſſimis Eccleſiæ veſtræ apoſtolis, alter Turcas in ſuo Turciſmo ſaluari poſſe tradat, alter Zuinglianos in ſua Zuingliana fide ſaluari non poſſe ſed certo damnari confirmet, ex his primum eorum quod probare volui, manifeſtè efficitur, nos qui Alcoranum amplectimur multo ſecurius & probabilius æternam fœlicitatem expectare, quam vos qui tam dubias vel potius nefarias Zuinglij opinationes ſectamini.

Luth. tom. 7. defenſio. verborum Cenæ fol. 383.

ARGVMENTVM CAPITIS XII.

ALterum corollarium quod Turcæ quàm Zuingliani ſi vtrique errent, minus grauiter damnabuntur ita probat. Primum vrget omnes extraordinarios Prophetas neceſſariò miraculis ſuam vocationem debere confirmare. Quærit deinceps à Samuele vtrum Lutherus & Zuinglius extraordinarij Prophetæ fuerint nec ne, & tum quæ miracula fecerint. Reſpondet Samuel ex Proteſtantium libris eorum vocationem fuiſſe, vt multi putant ordinariam, ſibi tamen magis videri extraordinariam, miracula autem. 1. vel non fuiſſe omnino neceſſaria. 2. vel eos nouam Eccleſiam non ædificare ſed reficere veterem: 3. vel vetera Apoſtolorum & Prophetarum miracula illis atteſtari. 4. vel ſpiritualibus miraculis ſe eſſe ſatis inſtructos.

CAPVT XII.

ILLVD autem ſecundo loco poſitum ſi fortaſſe (quod abſit) in religione aberramus, minus tamẽ coram DEI tribunali atrocem & exitioſum fore errorem noſtrum qui Alcorano Mahumetis ſtudemus, quam veſtrum qui elegiſtis doctrinam Zuinglij aut Lutheri, hoc quoque non minus euidenter & facile patebit, Quotieſcunque itaq; Deus noua aliqua doctrina

mundum illuſtrare voluit. Huic operi ſemper præfecit homines ſingulares & tanto muneri perfungendo idoneos. Quemadmodum enim prudens Imperator magnam aliquam & diffi cilem prouinciam non committit homini inerti & ſtupido, ſic Deus ad hanc tam diuinam adminiſtrationem nunquam elegit niſi eos quos ipſe ad tantum opus abſoluendum idoneis ſuæ gratiæ chariſmatis inſtruxit. Sed neque ſatis eſt quempiam intrinſecus magna virtutis excellentia eſſe præditum, niſi hoc etiã hominibus ad quos mittitur innoteſcat, Quemadmodum enim ſi Imperator noſter in longinquas Armeniæ, Aegyptique regiones famulum mittat, vt extraordinarium aliquod tributũ à ſubditis colligat; prouinciarum rectores ſubditique ſine vlla offenſæ maieſtatis imperatoriæ nota poſſunt & debent ſe continere ne perſoluant, niſi prius Legatus firmis argumentis & diplomatis fidem fecerit ſe legitima cum authoritate à Principe miſſum: Sic quoque & multò magis, quum vir quiſpiam hoc ſibi arrogauerit, ſe à Deo mitti, vt nouum eius colendi ritum, nouam credendi & obediendi formam, quaſi nouum, inuſitatum, extraordinarium tributum populo per vniuerſum mundum præſcribat, illuſtribus argumentis probare debet hoc ſibi muneris à Deo eſſe iniunctum, alias vt prouinciales illi ſeipſos fruſtra exinanire, & pecuniam ſoli Imperatori debitam impoſtori alicui poterunt numerare qui fortaſſe contra ipſos & contra Imperatorem pecunias eas eſt expenſurus: ſic homines loco veri Prophetæ, in Pſeudoprophetam poſſunt incidere, qui quem ipſi cultum Deo præſtare debent, ad idolum aliquod conabitur auertere: & vt ſæpe in veteri teſtamento factum eſt, pro vero vnicoq; Deo cœli & terræ conditore vitulos aureos adorandos inducet certa cum hominum pernicie, & inſigni diuini nominis contumelia. Cæterum intrinſecas illas virtutes quibus hic noſter Propheta Dei nuncius excolendus eſt, quia & explicatu ſunt difficiliores, & diſputationem pareret poſſunt lõgiorem, omittamus: nec extrinſecas quidem notas omnes perſequemur, vnam tantum aut alteram attingemus: easq; & tam generales, vt nullus aliquando Propheta bonus earum expers in orbe apparuerit; & tam euidenter veras, vt Euangelici ſine controuerſia fateantur eas in Prophetis doctrinam vulgo receptam reformaturis requiri: & adeò ad Prophetas veros à falſis diſtinguendum aptas, vt nemo ſit vir adeò ſimplex qui earũ intuitu falſum Satanæ miniſtrum à verò Dei legato non poſſit internoſcere. *Prophetæ* (inquit Melancthon) *in veteri teſtamento nominati ſunt Doctores, immediate vocati à Deo ad repurgandam doctrinam: & præcipue ad illuſtrandam promiſſionem de Meſſia, & ad aliqua politica conſilia. Et ſunt ornati teſtimonio miraculorum,*

Corpus doctrinæ Germanicæ, & in examine ordinandorum cap. de definitionibus appellatis.

vt cer

vt certum eſſet eorum doctrinam eſſe veram, & eos non errare in doctrina, quia Deus de ea teſtificabatur. Tales fuerunt Moſes, Dauid, Eſaias, Elias, Ieremias, Eliſeus, Daniel & alij. Apoſtoli ſunt Doctores in nouo teſtamento immediate vocati à Chriſto ad docendum Euangelium, & ad publicam adminiſtrationem Sacramentorum: & ſunt ornati teſtimonio Spiritusſancti & miraculis: vt certum eſſet eorum doctrinam diuinam eſſe, & eos non errare in doctrina, quia Deus de ea teſtificabatur. Hoc ergo & in omnibus teſtamenti veteris Prophetis & noui Apoſtolis verum erat, quod quia non humana ſed diuina authoritate ad corrigendã populi ſuperſtitionem mandati fuerant, idcirco ſua ſecum afferebant miracula quaſi diplomata & chirographa regia, quibus populo perſuaderetur eos non ſua ſponte incitatos, ſed cœleſti inſpiratione motos hanc functionem ſuſcepiſſe. Optimè Ioannes Brentius: *Illud* (inquit) *ſemper obſeruandum eſt, miracula à Chriſto in hunc finem edita, vt ijs tanquam cæleſtibus ſignaculis & teſtimoniis confirmaret veritatem doctrinæ ſuæ. Opera* (inquit) *quæ dedit mihi pater vt perficiam, iſta teſtificantur quod pater miſerit me, quod fungor diuina legatione.* Id quod eodem libro apta ſimilitudine illuſtrat ad hunc modum, *Donum edendorum miraculorum hunc vſum præcipuè habet, quod ſit teſtimonium & confirmatio doctrinæ cælitus reuelatæ. Et quemadmodum in legationibus hominum, neceſſe eſt vt legati ſecum afferant literas fidei, quas vocant literas credentiæ à quibus mittuntur, quo verbis eorum fides adhibeatur: Ita in legatione Dei neceſſe eſt vt legati habeant cæleſtia teſtimonia, quibus tanquam literis credentiæ parent ſibi fidem. Hæc teſtimonia ſunt miracula.* Idem prorſus eſt Muſculi, idem Lutheri iudicium. Et Zuinglius vehementer aſſeuerat, & iterum atque iterum inculcat, & varijs teſtamenti veteris nouique exemplis atque argumentis probat, omnes quicunque vllis aliquando vel Synagogæ Moſaicæ, vel Eccleſiæ Chriſtianæ temporibus, *docendi concionandique functionem vſurparunt, vel mirificis oſtentis à Deo fuiſſe vocatos & confirmatos,* vt Prophetæ & Apoſtoli: *vel paſtorum Eccleſiæ electione,* vt ordinarij verbi miniſtri. Qui verò ſine horum altero Eccleſiæ regendæ officium ſibi vendicant, eos eſſe *homines audaces, temerarios, hæreticos & imitatores Choræ & Dathanis. Numer. 16. & dignos qui cum iſtis ad infernũ deſcendant viui, quum intolerabili & diabolica arrogantia, plus quam Ioannes Baptiſta, plus quam Petrus, Paulus, aut Chriſtus ipſe Ieſus, ſibi aſumãt. Heb. 5. Matth. 3. &* cap. 17. *Ioan. 1.* Ergo vocatio cuiq; in Eccleſia aliquid acturo neceſſaria eſt, ordinaria vel extraordinaria: illa, vt a notis Eccleſiæ rectoribus qui ante eum Eccleſiæ præfuerũt ad Eccleſiæ ſuſcipienda gubernacula vſitato more deſignetur, quod in omni repub. & ſacra & prophana receptum eſt; iſta, vt

Brent. in Luc. cap. 13. ho. 6.

Ibid. hom. 76. de reſurrectione Chriſti.

Muſcul. in locis commun. cap. 41. de nomine Dei pa. 394.

Luther. to. 4. in Iſaiam. cap. 35.

Zuing. tom. 2. Eccleſiaſtes fol. 52. 53. 54.

non hominum voce ſed Dei imperio ad hoc munus attollatur: quod aliquando in veteri teſtamento factum eſt, in nouo numquam, niſi quando Mahumetus noſter vel Lutherus veſter ad Eccleſiam reformandam acceſſerunt. Atqui ordinariam vocationem valere iubeamus, quoniam neq; apud nos Mahumetus aut Sergius, nec apud vos Zuinglius aut Lutherus niſi rarius eã prætenderunt cuius iure Eccleſias inſtaurandi munus ſuſciperent. Extraordinariã autem vocatione quæ non homines ſed Deum immediatè authorem habet, quum veſtri nitantur: quẽadmodum vos omnes magnæ cuiuſdam negligentiæ, & præcipitis temeritatis crimen effingere poteſtis, qui ſine miraculis perpetuò tales prophetas comitantibus, iſtis hominibus credidiſtis? Hoc enim non minus craſſum eſt peccatum quam ſi impudenti alicui mulierculæ in angulis muſſitanti ſe eſſe Eliſabetam reginam Angliæ, ſtatim fidem adhibentes principem veſtram Eliſabetham deſereretis & nouum hoc idolum complecteremini: Quemadmodum memoria auorum noſtrorum fecerunt nonnulli qui Petro cuidam VVarbeco flãdro ciuis Tornacenſis filio ſeſe Richardum Plantagenetam Edouardi 4. filium dicenti adhærentes, eumq; vt veriſsimum Eboracenſis familiæ hæredem venerantes grauem in repub. veſtra ſeditionem conflauerunt.

Hiſtor. Angliæ in Hẽrico.

SAMVEL. eſt hic nodus ſatis quidem difficilis, & qui Bezam eiuſq; in conuentu gallicano Poiſſiaceno fratres male vexabat. Sed tamen duplici ratione ſoluunt, quamquam vt ſimpliciter quod ſentio loquar neutra mihi plenè ſatisfacit. Nonnulli, vt Beza & Vrbanus Regius aiunt. Lutheri & Zuinglij vocationem fuiſſe ordinariam, hosq; *penitus extra ordinem non ſuſcepiſſe Euangelij prædicandi munus, quum ille Theologiæ Doctor, hic Parochus (vt fertur) eſſet in ipſo papatu ordinatus.* Sic Beza: & ante eum Vrbanus Regius, *Euangelij prædicandi authoritas nobis ſub papatu Romano per manuum impoſitionem vocationemq; eſt data. poſtea quum eorum & vitia & ſectas contra fidem ſanam inuectas reprehenderemus a Pontificijs ſumus excommunicati, quam iniuriam toleramus exemplo apoſtolorum qui in Iudaiſmo nati, circumciſi & educati, poſtea tamen a Chriſto ad prædicandum miſſi, Phariſæos, Scribas & eorum traditiones liberè reprehendebant.*

Beza epiſt. Theo. 5. pa. 47.

Regius 3. parte oper. diſputati. 2 de ſchiſmate huius ſæculi ſectio. 1. 2. 3. 4. 5. 6.

Hanc ego viam ſi velim ingredi, & ordinariam noſtrorum vocationem a Pontificijs Epiſcopis agnoſcere, laqueus iſte de miraculis quem Papiſtæ nectunt, non ita arctè nos ſtringeret. Ordinaria enim vocatio miraculorum approbatione non eget. Sed quoniam video hoc Luthero improbari, & ipſi imprimis Caluino, maximè quia difficultates omnes hæc reſponſio non tollat; idcirco extraordinariam potius vocationem vt in antiquis prophetis & apoſtolis, ita in his quoq; Eccleſiæ noſtræ

inſtaura-

inſtauratoribus admitto, quam ſibi libenter vendicat & contra papiſtas vrget Caluinus. *Extra ordinem* (inquit iſte) *Deus excitauit ſuo ſpiritu Prophetas & alios miniſtros qui collapſam derutamque Eccleſiam reſtituerent. Atq; olim in Synagoga extraordinario ſuo ſtatu uſcitauit Prophetas: Sic noſtris temporibus ceſſante hominum opera, ſolus ipſe conſtituit. Prophetas (Lutherum, Zuinglium &c.) qui Eccleſiæ ædificandæ erãt neceſſarij. Vnde Lutherus heroicè vt multa, in libro contra falſo nominatum ordinem Epiſcoporum. En appello me Eccleſiaſten Dei gratia, & titulo inſigniui meipſum. Certus enim sũ Chriſtum ipſum me Euangeliſtã nominare, & pro Eccleſiaſte habere.* Atque hoc ille vbiq; magno ſpiritu & audacia defendit. Quod mihi videtur magis & cum veritate ipſa, & cum Euangelij honore congruere, quam ſi eius prædicandi poteſtas à coniuratis Euangelij hoſtibus peteretur. Quod vero huius extraordinariæ vocationis tu cum Papiſtis conſequens eſſe dicis vt miraculorum atteſtationem ſecum afferat; huic difficultati quatuor modis noſtri occurrunt. Omnes enim quoad potero noſtrorum hominum diſtinctiones in vnum contraham, vt aliarum imbecillitas aliarum viribus roboretur. Theodorus Beza miracula nõ neceſſariò requiri ait, ſed alia & nominatim ipſam Euangelij prædicationem efficacem ſatis ſuperque valere putat ad cõprobãdam vocationem legitimam ſiue ordinariam, ſiue extraordinariam. ſic enim ille in conuentu Poiſſiaceno: *Non eſt dicendum ad vocationes extraordinarias miracula neceſſario requiri. Ecquibus enim miraculis Eſaiæ, Danielis, Zachariæ vocationes fuerunt cõfirmatæ? An Paulus impoſitionem manuum a Phariſæis expectauit, vt mandato a Deo munere fungeretur? Quumque Apoſtolatum ſuum voluit confirmare non tam miracula à ſe facta protulit, quam prædicationis ſuæ fructus: Quod & nos dicere poſſumus de tot regnis & prouincijs quæ Euangelium per prædicationem noſtram ſuſceperunt: nec putamus à nobis requiri poſſe firmiorem miniſterij noſtri confirmationem.* Caluinus autem concedens vocationem fuiſſe extraordinariam, fuſe diſputat idcirco miracula ab ipſo non eſſe requirenda, eo quod non intendat ædificare Eccleſiam nouam ſed reficere veterem. Cumque lux veritatis quam in mundum inuexit, clariſsima ſit, & lippientium quoque oculis conſpicua: vel miracula eſſe ſuperflua apertiſsimæ veritati teſtificandæ (quis enim niſi mentis expers miracula flagitet vt ſolem diſtinguat à luna, & dulce ab amaro) vel ſi quis curioſior illis poſtulandis inſiſtat: omnia quæ à mundi creatione diuinitus facta ſunt miracula, Euangelio à ſe & ſuis prædicato teſtimonium præbere aſſerit. Sic namque Caluinus: *Magnæ proteruiæ* (Papiſtæ) *miracula flagitant quibus obſtupefacti, Deo per nos loquenti cedere cogantur. Ego vero quum doctrina noſtra luculentum ſibi teſtimonium*

Calu. de vera Eccleſiæ reformandæ ratione 463

Lut. tom. 2.

Lib. 1 de ſtatu religionis in Gallia ſub Carolo 9. par. 1. lib. 3. fol. 133.

Caluin. li. de vera Eccleſiæ refor. ratione pa. 463. in præfat. & lib. Inſtitut. Reſ. ad Sadolet. pa. 175. & alibi ſæpe.

Beza in colloq. Poiſ. li. 3. de Statut. relig. ſub Carolo 9. fol. 133.

Calu. inſtit. lib. 1. cap. 7.

Calu. lib. de ſcandalis. pa. 146.

reddat miraculis omnibus quæ à mundo condito extiterunt, ſe fuiſſe comprobatam; iſtos qui veterum miraculorum obliti nouis inhiant, quum ita ſtupeant in aperta Dei veritate, & in clara luce cæcutiant, non minora eſſe portenta dico, quam ſi hominem in pecudem verſum eſſe cerneremus. Lutherus autem his externis & corporalibus internaquędam & ſpiritualia adiungit, eaque non minora quam ea quæ chriſti & Apoſtolorum temporibus ad Euãgelium hoc ea tempeſtate Iudæis confirmãdum facta ſunt: Exponens enim

Luther. to. 4. in Eſaiã cap. 35.

illud Eſaiæ. *Tunc aperientur oculi cæcorum &c. Hæc* (inquit) *mirabilia facta ſunt Mat. 11. & Mar. 16. Quia enim nouum verbum afferebant Apoſtoli, neceſſaria fuit hæc miraculorum gloria: quæ noſtro tempore corporaliter amplius non fiunt, quia Chriſtus ad finem mundi infirmus eſt.* Et mox, diſſoluens hanc ipſam obiectionem qua eum premebant multi, cauillantes quia miraculis carebat, idcirco verum Dei Apoſtolum non fuiſſe, ſic ſcribit: *Belli quidam homines nos rident: & obijciunt ne claudum quidem equum à Lutheranis ſanatum, noſque prorſus hoc miraculorum dono deſtitutos. ſed ſcriptum eſt, impius non videbit gloriam Dei. Nam & hodie cæci recipiunt viſum quum reducuntur ad cognitionem Chriſti: ſurdi audiunt Euangelium, claudi qui ſedebant in ſuis ſuperſtitionibus, & idolatria erecta fide exiliunt & iucundè ambulant. Quos non mouent iſta miracula, illi ne quidem Chriſto corporaliter exercenti miracula crederent. nihil enim minora ſunt quam excitare mortuos, aut reddere viſum cæcis.* Sic Lutherus miracula quidem efficisndi vim ſibi iure Apoſtolico vendicans, quanquam non miracula eius generis quæ aduerſarij expectabant, & quæ ſola putant eſſe extraordinariæ vocationis inſignia. Hæc ſunt præcipua diſputationis capita quæ noſtri Papiſtis opponunt, & quibus ſuam vocationẽ corroborant, quæ quamuis ſi ſeparatim examines, infirmiora fortaſſe ſunt quam vt violentam hoſtis impreſsionem poſsint ſuſtinere; tamen omnia ſimul iuncta & conſociata non paruum præ ſe ferunt robur & firmitatem. Illud ad extremũ addo, vos Michæa, Mahometanos omnium mortalium minime nobis de miraculis debere eſſe moleſtos. Neque enim Mahumetus veſter (vt arbitror) miraculorum ferax erat. Oſtentabat quidem gladios, territabat armis, cogebat minis, bellis, copijs militaribus: at non ducebat miraculis, non trahebat perſuaſione, non illa vtebatur lenitate & manſuetudine qua Chriſtus & Apoſtoli ſuum Euangelium per orbem terrarum diſſeminabant. Quare vel miraculorum indigentia ad hoc de quo agitur improbandum nihil omninò facit. aut ſi facit eodem gladio quo Lutherus & Euangelium noſtrum, & tuus quoque Alcoranus, & ipſe imprimis Mahumetes confoditur.

ARGV-

ARGVMENTVM CAPITIS XIII.

Michæas refellit communia Euangelicorum obiecta pro vocatione, quam primo probat non potuiſſe eſſe ordinariam, ſic enim nimiũ Romanæ Eccleſiæ contra ſeipſos largiuntur, nec extraordinariam, vt in Prophetis veteris teſtamenti, vel Apoſtolis noui qui per miracula vocationem ſuam probarunt, vbi perſpicuè refutantur quæ contra à proteſtantibus finguntur, 1. effectum, hoc eſt quod multos populos ad ſuam fidem traduxerint, ſine miraculis non eſſe certum legitimæ vocationis argumentum 2 et. 3. Referuntur qui dicunt eos veterem Eccleſiam refeciße, non ædificaße nouam, ideòque vetera Apoſtolorũ & Prophetarum miracula illis ſuffragari nec noua eße, requirenda. 4. Nec ſpiritualia miracula ſufficiunt quæ omnes hæretici promiſcuè ſibi vendicare poſſunt. Denique quum omnibus modis certiſsimum ſit ad nouam doctrinam miracula requiri, Euangelici autem ſine vllo miraculo magiſtros contrarios & contraria docentes ſequuti ſunt in fide mutanda, quæ eſt omnium rerum maxima, concluditur eos propterea maxime peccaße & horribilem damnationem promeritos.

CAPVT XIII.

MICHAEAS. Non miror (Samuel) quod præfatus ſis tuorum hac de re doctrinam non tibi plenè ſatisfacere, eſt enim valde ieiuna & præter inanẽ verborum congeriem nihil omnino ſolidi continens, imo ipſa ſeipſam perpetuo refellens. Vtq; Tigellius ille Horatianus nihil habebat in vita ſua certi & conſtituti, ſed in contrarias ſemper affectiones diſtrahebatur, quoad inceſſum aliquando celerrimè currebat tanquam *fugiens hoſtem*, aliquando tardiſſimè mouebatur *velut qui Iunonis ſacra ferret.* Quoad comitatum, *habebat ſæpe ducentos*, rurſus *ſæpe duos ſeruos:* & in ſermone, *modo Reges atque Tetrarchas omnia ſumma loquebatur*, alias ad infima deſcẽdebat de *choncа ſalis puri & menſa tripede* cõfabulans, vt nihil eſſet miſero illo in vitæ ratione magis impar, & inæquale: Nõ aliter iſti Doctores tui alias humi repunt, mox nubes & ſydera captant: iam miracula omnia reſpuunt, & irrident eos qui miracula poſcũt; ſubito omnia miracula ab orbe condito ſibi aſſumũt. Nihil denique fingi poteſt ipſum ſibi magis oppoſitum & diſ- *Horatius Satir. 3. lib. 1*

paratum, quam eſt iſta tuorum de miraculis loquacitas. Neque ſanè dubito, quin tu Samuel, quum hic in re grauiſsima puerile tuorum heroum futilitatem perſpexeris, eò magis ad virilem Alcorani noſtri conſtantiam ſis exarſurus. Percurramus enim hæc omnia & ſingula tuorum reſponſa. Quod primò affers ex Beza & Regio, an non extremam continet totius Euangelij veſtri perniciem & euerſionem? Non dico refelli poſtea ab ipſo Beza, itecij à Caluino, dānari à Luthero & Zuinglio, quod eſt tamen veriſſimum; ſed dico eum qui Luthero & Zuinglio vocationem tribuit in Eccleſia legitimam, ſed eam a Romano Pontifice petitam, is Euangelium veſtrum funditus labefactat, voſq; omnes apoſtatas eſſe conuincit. *Poteſtas enim prædicandi Euangelium cui coniuncta eſt poteſtas remittendi & retinendi peccata, & adminiſtrandi ſacramenta*, vt vno ore Lutherus, Zuinglius, Caluinus, & is quem tu nominas Vrbanus Regius aſſerit, *Eccleſiæ à Chriſto data eſt*, & in Eccleſia ſola permanet, & alibi quam in Eccleſia nō reperitur. Eam vos ab Eccleſia Romana ſumpſiſtis. Habuit ergo & retinuit hanc poteſtatem a Chriſto traditam Eccleſia Romana: ideoque vera fuit Eccleſia: propterea q; vos eā deſerentes Eccleſiā veram deſeruiſtis, & ad falſam Synagogam à vera Eccleſia demigraſtis. An potuit capitalis quicumque hoſtis vulnus Euangelio veſtro infligere magis internecinū & inſanabile? Et quomodo iam Papa Antichriſtus eſt? Quomodo Eccleſia eius Antichriſtiana? aut quo modo vos ipſi non eſtis Antichriſti ſatellites qui ab Antichriſto hauſiſtis eam quam in eccleſia Chriſti exercetis gratiam? Quā quam ipſa loquendi forma portentoſa, credendi barbariem coarguit. Si enim veſtra Eccleſia Euangelica ab illa Antichriſtiana ius prædicandi Euangelij & miniſtrandi ſacramenta ſumpſit, quin ergo pari modo & dies à nocte lucem, & aqua à lapide humorē, & à Satana Chriſtus mutuetur gratiam, quam poſtea hominibus largiatur. Quod ſi Pontifex Romanus hanc vobis poteſtatem contulit, quando ergo Pontifex hoc quod cōtulerat reuocauit, & vobis euangelij prædicandi munus interdixit, cur non paruiſtis? cur authoritatē quam in largiendo agnoſcitis ſatis magnam, in reſtringendo non æquè conceditis efficacem? Prædicauit Lutherus quando Pontifex iuſſit. Tacere ergo debuit quum Pontifex ſilere præcepit, & excōmunicationis anathema in eum iecit, niſi ſic præcipienti obtemperaret. Nam ſi Bellerbechus aliquis Imperatoris noſtri maieſtatem fateatur ſatis potentem vt ſibi donet Meſopotamiæ, Syriæ, vel Aegypti præfecturam; quum autem eandem adimere voluerit, Imperatorem contemnat, & eiuſdem edicta, mandata & minas aſpernetur; Ecquis eſt qui non improbum & peruerſum proditorem clamitet?

Regius in operum pa. 1. in Cathecis. minore fol. 103.

Zuin. tom. 1. in explanatione artic. 50. fol. 94. & in antibolo fo. 196. et paſſim. Caluinus Harmoni. in Euan. Mat. cap. 18

Sleidan. li. 1.

clamitet? Cęterũ non eſt opus contra hanc improbabilem opinionem multis agere quum habeamus fixam ratamq; Geneuẽſis conſiſtorij ſententiã. Profugerunt è Gallijs Geneuã Epiſcopi duo, alter Niuernenſis, alter Trecenſis: qui quum gradu Epiſcopali prius ſuſcepto confiſi, euangelium prędicare ſeq; pro Eccleſiaſticis miniſtris gerere vellẽt, Eccleſia Geneuenſis interceſſit: & id fas eſſe negauit. Ea quæſtione in cõſiſtorio diu multumq; agitata definitum eſt, nouam illis ordinationem eſſe neceſſariam ſi in Euangelicis Eccleſijs eccleſiaſticum aliquid vellent adminiſtrare, etiamſi in eccleſijs Papiſticis ſacerdotes fuiſſent, etiamſi Epiſcopi (ad quem gradum nunquam aſcenderat Lutherus, vel Zuinglius, vel Caluinus, aut veſtrorum Apoſtolorum quiſpiam) illud tamen nullius eſſe penitus momenti, vt propterea in eccleſijs euangelicis aliquid miniſteriale ſibi licere arbitrarentur. Quod ſi Epiſcopis epiſcopalis authoritas ad euangelium prædicãdum non ſuffecit, quantò minus monacho mendicanti & parocho ruſticano inferior vocatio potuit ad tãtam dignitatem ſatisfacere? At Apoſtoli contra Phariſęos & inuitis Phariſęis prædicarunt optime, quid ni dum in pręædicando pergerent? Nam quid Phariſęis cum Euangelio? Num a phariſęis prædicandi munus Apoſtolis iniunctum eſt? nequaquam, inquit, ſed à Chriſto ad prædicandum miſſi ſunt. Quanti ergo ſtuporis eſt poſtulare vt ad Phariſęorum iuſſum conticeſcant, qui à Chriſto domino iubentur prædicare? Et quanta eſt iſtorum inſcitia & cæcitas qui non vident hoc exemplo hanc cauſam nihilomnino iuuari, ſed lędi potius & debilitari: quum & Chriſtus quam dedit Apoſtolis facultatem, eam pro ſua voluntate reſtrinxerit, dilatauerit, & quibus voluit conditionibus circumſcripſerit. Et ſimiliter phariſęi Pontificesq; Iudęi quamdiu ſtabat lex Moſaica ſummam habebãt in regenda Synagoga iuriſdictionem à Deo ipſo traditam, cui Iudæi omnes obedire tenebantur; & hoc eorum ius Chriſtus ipſe firmauit, quum ſuis diſcipulis ad hũc modum præcepit: *Super cathedram Moyſis ſederunt Scribæ & Phariſæi, omnia ergo quæcunq. dixerint vobis, ſeruate & facite.* Quo argumẽto firmiſſime concluditur, ſi in eccleſiaſtica cathedra ſedebat Rom. Pontifex quum primum Lutherus & Zuinglius de euangelio cogitabant: ſediſſe autem concedũt, qui ei acceptum referunt hoc inſigne & diuinum euangelij annunciandi officium quod ipſi geſſerunt: non debuiſſe eos illũ mandantem ſurda aura negligere, ſed diligenter potius audire *quæ dixerat ſeruare & facere*, etiamſi fuerat alioqui *ſcriba & Phariſæus*. Sed abeo ab hac reſponſione Bezæ & Regij quę ſtatim ſuam prodit imbecillitatem, & ſponte ſua collabitur, ad alteram quam multiplicem ex varijs ſcriptoribus affers: quãquã reuera multiplex

Lanno en la replique chreſtienne liu. 2 chap. 17. §. 3.

Matt. 10. v. 5.

Deuter. 17

Matth. 23. v. 2.

multiplex non eſt ſed ſimplex & vnius modi. Licet enim multa huc illuc iactet; & multa confundat & inuoluat, ſumma tamen eo redit veſtram doctrinam miraculis non indigere quia clariſſimam & omnibus expoſitam continet veritatem, ad quam demonſtrandam abſurdum eſt miracula requirere. Sed quoniam vt alias plerumq;, ſic etiam in hoc loco dum temere varia congeritis, præpoſtera & contradicentia multa effunditis; Ordine ſingula quam vim habeāt aduertamus. Caluinus, Lutherum & Zuinglium *Prophetas extraordinario Dei afflatu ſuſcitatos ait qui Eccleſiam collapſam derutamq; reſtituerēt.* Vnico ergo hoc verbo euertit quæcumq; ſuperius Beza & Regius conſtruxerunt. Si enim *extraordinarie ſolus Deus ſine hominum opera hos conſtituerit*, quam inſulſum eſt ordinariam vocationem prętexere. Si *diruta & collapſa erat Eccleſia* quod nos communibus calculis initio fundamentum poſuimus: quod veſtri qui Pontificem Romanum Antichriſtum faciunt, primarium habent ſuorum operum extruendorum columem: quam præpoſterum eſt à Papatu ſumptam Euangelij prædicandi authoritatem iactare, quum hoc ipſum à vobis ne fingi quidem potuiſſet niſi primo concipeetis in Pontificatu fuiſſe Eccleſiam. alioqui cur non æquè à noſtra Mahometana hoc ad vos ius deriuaſtis. Quod ante addis è Luthero, Lutherū ſibi aſciuiſſe nomen & poteſtatem Eccleſiaſtis & Euangeliſtæ: niſi candide interpræteris, vereor ne Satanicum potius arrogantiæ ſpiritum ſapiat quam modeſtiā tanto Euangeliſta dignam. Nā grauiter Huldericus Zuinglius, accommodās admirabilem illam Coræ & Dathanis hiſtoriam qui viui deſcenderunt ad infernum. *Hac*, inquit, *pœna dominus iudicauit eos dignos qui in veteri teſtamento ſpontaneo carnis ſuæ conſilio citra verbi ſui Moſiſq; conſtitutionem ſacerdotij ſibi munus arroganter vindicabant, in cuius tamen adminiſtratione tunc minus periculi, quam nūc in doctrinæ officio oboriri poteſt.* Vnde eodem in libro quem *ſecundum infallibilem certamq; ſcripturæ ſacræ veritatem ſe conſcripſiſſe* gloriatur, *priuato*, inquit, *conſilio quemquam ſeipſum paſtorem vel Epiſcopum conſtituere, non temerarium ſolum, audax, prauumq;: ſed Antichriſtianum quoq; facinus eſſe conſtanter affirmo.* Quo iudicio efficitur Lutherum non eſſe tam inſignem Chriſti apoſtolum quam vos arbitramini, ſed potius audacem & temerarium præconem, & ſeditioſum Antichriſti miniſtrum ſi verba eius rigidè præmamus. Si enim hanc libertatem hominibus etiam doctiſſimis permittatis, vt quiſq; quum voluerit ſe ipſum *Eccleſiaſten & Euangeliſtam* deſignet; ne vos breui ſpatio Eccleſiam & Rempub. in Sectas innumeras diſſectam & dilaceratam habebitis. Sed quoniam ego de Luthero longe pręclarius exiſtimo, non dubito quin rectius ſenſerit quam ſit eloquutus: illudq;

Zuingl. tomo 2. in Eccleſiaſt, fol. 52.

Ibid. fol. 40.

Ibid. fol. 53.

illudq́; potius attendo, quemadmodum probet quod certò ſibi conſtare ait, ſe *à Chriſto Euangeliſtam nominatum*. Hic eſt enim cardo in quo vertuntur omnia. Do Luthero quantum Prophetæ, quãtum Apoſtoli vlli ſibi aſciuerunt. Dicat cum Eſaia, cum Ieremia, *Dominus me miſit & ſpiritus eius*. Dicat cum Apoſtolo Paulo, *Apoſtolus ſum, nec ab hominibus neq; per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum*. ſed non dicat tãtum, probet etiam, vbi fecerunt Eſaias, Ieremias & Paulus. Huc vſq; niſi progrediatur, numquam Propheta, numquã Apoſtolus, ſed potius *audax, prauus, arrogans, temerarius & Antichriſtianus* poteſtatis alienæ occupator cenſebitur: Idq; non ſolum grauiſſima aduerſariorum cenſura, ſed etiã æquiſſimo ipſius Zuinglijco apoſtoli ſui iudicio, à quo quia valde cupio eum eſſe liberum, eo libentius audiô quæcumq; vel ipſe pro ſe vel qui eum ſequuti ſunt diſcipuli, vel etiã tu Samuel, ad eius defenſionem potes excogitare. Nollẽ enim Lutherum virum apud vos adeo illuſtrem & apud nos quoq; multis nominibus gratioſum, tam iuſtè maleuolorum cõdamnationi eſſe expoſitum, quam neceſſe eſt niſi hic oſtendat ingenij ſui acumen, & Apoſtolicam Propheticamq́; vocationem Apoſtolicis propheticisq́; argumentis comprobet. Primo igitur à Beza triplex mutuaris præſidium. Vnum eſt, *Eſaiæ, Danielis, Zachariæ vocationem nullis fuiſſe miraculis firmatam*. Alterũ *Apoſtolum Paulum à Phariſæis manuum impoſitionem non expectaſſe*. Tertium, eundem Paulum *quum vocationem ſuam confirmare voluit, non tam miracula protuliſſe, quam prædicationis ſuæ fructus*. Hæc eſt Bezanæ reſponſionis ſumma. Neq; certè in illo ampliſsimo colloquio Poiſſiaceno aliquid firmius effinxit, quod tamen totum quã facilè diſſoluitur, tu iã aduerte. Quod ille primo de Eſaia, Daniele & Zacharia negat, id euidẽtiſſimè de illis affirmat Philippus Melanchton, nec minus clarè & luculenter teſtatur & de illis & de reliquis vniuerſis Huldericus Zuinglius, & non aſſeuerat modo ſed ratione docet & efficacibus ſcripturæ locis demõſtrat. Et quamquam nihil afferret præterea, quum tamen ex ſcripturis ſanctis probet ipſum Apoſtolorum et Prophetarum Principem Ieſum officium ſibi cœlitus mandatum nõ prius in homines exercuiſſe quam cœleſte illud decretum certa ratione hominibus innoteſceret. Vel hoc vnicum reliquos omnes coërcere debuit ne illud ſibi arriperent quod vident ipſi Chriſto fuiſſe negatum. Quibus iiſdem ſcripturę locis videlicet Mat. 3. & 17. & Hebr. 5. fretus cum Zuinglio Oecolampadius generaliter concludit: *Omnes qui mittuntur à Deo, externo ſigno oſtenduntur: vel miraculo, vel electione, quod patet, &c*. Quare magna eſt vel ignorantia vel impudẽtia Theodori Bezæ id tam confidenter negare quod à ſuis doctiſſimis fratribus

Eſai. 48. v. 16. Ierem. 26. v. 12. Galat. 1.

Oecolamp. in Eſai. cap. 23. v. 21.

fratribus tam perſpicuè probatur, maximè quum præter has generales regulas, Eſaiæ & Danielis permulta particulatim recenſentur miracula, quibus declarandis tota aliquando veteris teſtamenti capita impenduntur, & quod de illis narratur de Zacharia quoque & reliquis Prophetis intelligitur quorum miracula varia à multis antiquis patribus, & hiſtoricis fide digniſsimis commemoratur. Neque enim quiſquã ita pertinax & contentioſus eſſe debet, vt idcirco miracula à Prophetis facta neget, quia ſingulatim in ipſorum Prophetarum commentarijs nõ enumerãtur. Abſit enim vt quiſquam fidelis, vel Euangelicus, vel Mahometanus, de Prophetis aut Apoſtolis tã ſtupidè ſentiat, vt nihil eos egiſſe, nihil prædicaſſe, nullas gentes adijſſe & conuertiſſe, nulla miracula feciſſe putet, niſi quæ ſacris literis ſunt conſignata. Ita enim Apoſtolico & Prophetico nomine indignos Apoſtolos pleroſque efficiemus, & Prophetas, minores qui vocantur, qui quum vix breuiſsimos ſuarum concionum reliquerint commentarios; non erat neceſſè, imò nec vtile aut decorum, vt longas de ſuis miraculis narrationes contexerent, qui commendatam ſibi diuinitus populi inſtruendi legationem paucis verſibus abſoluerunt. Satis erat in ſcripturis generalem Prophetarum vocationem tradi; quibus illi argumentis populo fidem faciebant ſuæ authoritatis, oſtendi; hoc aliquorum inſigniorum exemplis moſtrari; reliquos communibus regulis & exemplis formandos relinqui, nec particularibus ſingulorum actis ſacroſanctam legem referciri. De eo, quod Paulus à Phariſæis impoſitionem manuum non expectauit, ſatis reſponſum eſt: eique nihil addendum cenſeo, eſt enim frigida cauillatio omni fere ſenſu & ſale carens. Quorſum enim Paulus ab illis quippiam tale attenderet? quorſum Sangiacchus aliquis noſter Turcicorum militum præfectus, à Reginæ Anglicanæ conſiliarijs poſtulet in ſuos milites authoritatem? Sed nihil eſt inſulſius quam tales nugas obijcere, vel in ijs refutandis tempus inſumere. Aliquanto quidem ſpecioſius eſt, neque tamen multò fortius, quod idem *Paulus ſuam vocationem confirmaturus, non tam miracula protulit, quam prædicationis ſuæ fructum.* Quod tamen ita dicitur ambiguè, vt prodat hominem quid reſpondere debeat ancipitem & fluctuantem. Quid enim? An negare vult Apoſtolum adhibuiſſe miracula ſuæ Apoſtolicæ dignitati ſanciendæ? At quoties Lucas Euangeliſta, quoties Paulus ipſe contrarium inculcat? Stupenda eius conuerſio quã ipſe tam confidẽter ſæpius aduerſarijs opponit, repentina Pſeudoprophetiæ Iudæi qui Sergium proconſulem ſeducebat, excæcatio: in ciuitate Lyſtris claudi ab vtero matris ſanatio, electi è corpore dæmones, reuocatus à morte ad vitam Eutichus. E-

repti

3. Reg. cap. 17. 18. 19. 4. Reg. cap. 1. 2. Daniel. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 14.

Act. 9. 22. & 26. Cap. 13. V. 11. Cap 16. v. 18. Cap. 20. v. 9.

reptiè certo naufragio ducenti ſeptuaginta ſex conuectores, Cap.27.
plurimi Melitenſes a periculoſis morbis vnico verbo vel impo v.24.
ſita tantum manu liberati, vt alia innumera ſilentio prætereā: Cap.28.v.
An non fuerunt miracula? Paulus ipſe & Barnabas quum Ie- 8.9.
roſolimis in Apoſtolorum concilio *narrant quanta Deus feciſſet* Act.15.
in Gentibus ſigna & prodigia per ipſos: quum Paulus ad Corinthios v.12.
gloriatur, Apoſtolatus ſui ſigna ſu er eo: facta eſſe in ſignis, & prodi- 2.Cor.1.
gijs, & virtutibus: quum ad Romanos ſcribit quæ *Chriſtus per* v.12.
eum effecit in obedientiam gentium verbo & factis, in virtute ſigno- Rom.15.
rum & prodigiorum, in virtute Spiritus ſancti: An non miracula v.19.
ſua profert. Sin vero illud dicit Beza, Apoſtolum adhibuiſſe vtrumque, tum miracula, tum prædicationis fructum, vti veriſſime loquitur, ita ſeipſum ſuo gladio iugulat, qui alterum tantummodo iactat, in altero planè mutus eſt. Sin vero id potius velit, alterum altero eſſe præſtantius, & alterum altero pluris æſtimatum ab Apoſtolo, inepta eſt & aliena à propoſito comparatio, quum hoc non quæratur. Et tamen falſiſsimum eſt quod aſſumit effectum prædicationis eſſe certum legitimæ vocationis ſignum. Neque enim huic ipſi Paulo quoad Apoſtolicæ vocationis veritatem & perfectionem quicquam conceſsit. Iacobus maior vel minor, quorum tamen ille Hieroſolimis ab Herode cęſus, iſte Hieroſolimorum Epiſcopus deſignatus eamque ob cauſam in ea ciuitate perpetuo commoratus, aut nullas Act.12.
aut paucisſimas gentes ad fidem conuertit, quum Paulus in Iudea, in Aſia, in Syria, in Grecia, in Macedonia, in Illirico, in Italia multisque alijs regionibus ſeminauerit Euangelium, & multò plures nationes ab Idololatria ad veritatē traduxerit. Quod ſi hac regula Prophetas veteres metiamur, aut nullos, aut eorū perpaucos Prophetas fuiſſe concludemus quorum prædicatio non fuit Iudæis admodum fructuoſa, vt & ipſi conqueruntur, & in Euangelijs legimus. Quin hac ratione Lutherus vel Cal- Mat.23.
uinus Chriſto ipſi præferantur, quorum alterutrum manifeſtū v.37.
eſt plures ſine comparatione ad ſuam Sectam aggregaſſe, quā Chriſtus ſibi adiunxit toto eo tempore quo in hoc mundo verſabatur. Quod ſi ſerio credit Beza *non poſſe requiri firmiorem miniſterij ſui confirmationem* quam multas gentes ad fidem ab ipſo prædicatam conuerſas, quid ergo Sergium noſtrum reprehendit? Quid Mahumetum incuſat, quorum miniſterium hoc argumento conſtat eſſe diuinum & ſacroſanctum. Hi enim duo ſuæ ætatis breui curriculo longè plures nationes, multò plura ampliſsima regna ſuo Alcorano, quam veſtri fortaſſe omnes, Lutherus, Zuinglius, Caluinus, Oecolampadius, Rotmannus, Beza & reliqui exiguas prouincias veſtro Euangelio imbuerūt. Illi enim duo, vti ſcribit Melanchthon & Illyricus, *per vniuer-*

ſum

Melanchthō. Chronic. lib. 3. a. pagi. 311. ad 317. Illyricus in Apocal. cap. 9. a v. 13. ad finem cap. ann. 1514. Ionius de vir. illuſ. lib. 5. & 7. Genebrar. in Chronolo.

ſam Arabiam, Paleſtinam, Syriam, Phenicem, Perſiam, AEgyptum, Africam, Cyprum & multas Aſiæ minoris ciuitates vſque ad Conſtantinopolim Alcoranum propagarunt; quum veſtri, ſexaginta annorum ſpatio, tam infinita diſcipulorum varietate adiuti, vix in perpauca Europæ territoria Euangelium ſuum potuerunt inducere. Eodem prope quo Lutherus tempore ſurrexerunt duo in diuerſis orbis partibus nouam religionem veteri Alcorano noſtro contrariam efferentes: Et vterque non aliter quam Lutherus & Zuinglius religionem corruptam ſe reformaturos in vulgus emiſerunt: Scyriffus in Africa, Iſmaël in maiore Aſia: quorum iſte non modo per latiſſimas prouincias Armeniam, Median, Perſidem, Parthiam, Meſopotamiam, Aſſyriam, Hircaniam, & Albaniam hanc hæreſim conſeuit, & ille tantundem fere in Africa confecit: Sed etiam, & hic cæſo priſtino rege potentiſſimam Perſarum monarchiam adeptus eſt: & ille ex Heremita & concionatore factus Imperator, ſex non mediocria Africana regna, Feſſæ, Marochi, Tremiſſæ, Daræ, Taphilettæ, Suæ, occupauit, & annis 43. ad mortem vſque obtinuit. Friuolum eſt ergo illud argumentum Bezæ quo non nos ſoli qui puriſſimam Alcorani veritatem habemus, ſed iſti quoque hæretici ſuas Sectas à puritate Alcorani multum diſſidentes potuerunt tanquam veriſſimas ſtabilire. Neque magis neruoſa & ſolida eſt Caluini diſputatio. Nam & manifeſto eſt falſa, & Caluini ſcriptis factiſque & totius Euangelij fabricæ contraria, & (quod eſt & in rhetoricis, & dialecticis, multò autem magis in Theologicis peccatum turpiſſimum) ita cuicumque hæreticorum Sectæ nequiſſimæ communis, vt nemo ſit, nemo fuerit, nemo futurus ſit, neque vero eſſe poſſit hæreſiarcha, qui non eandem occinat cantilenam. Refecimus (inquit) Eccleſiam veterem, non extruximus nouam, ideòque miraculis non indigemus. Quot membra, tot mendacia: & tamen vt concedantur eſſe veriſſima, concluſio ex illis conceſſis nullo modo efficitur. Prophetæ enim antiqui, Elias, Eſaias, Ieremias, & reliqui Moſaicam ſui temporis Synagogam refecerunt veterem non ædificauerunt nouam, & tamen miraculis opus erat quibus in ea reficienda, extraordinario prædicandi munere fungerentur, vti declarauimus. Et qua fronte aſſeritur Euangelicorum Eccleſiā ab Eccleſia Chriſtianorum quæ ante in quacunque terrarum ora degebat non eſſe prorſus aliam, & quam maximè contrariam. Perluſtra animo & cogitatione omnes Eccleſiæ partes maxime eſſentiales, & conſidera in quibus vos cum veteribus Chriſtianis ijs qui ante veſtram ætatem in orbe degebant conſentiatis. Eccleſiaſticam politiam plane aliam inſtituiſtis. In Romani ſiquidem pontificis locum, principes veſtros ſuprema

Eccleſia-

Eccleſiarũ capita ſurrogaſtis: exterminato ſacerdotio & ſacrificio, miniſterium planè nouum induxiſtis. Ex ſeptem ſacramẽtis quinq; vel ſex abſtuliſtis. Symboli varios articulos aboleuiſtis. De prædeſtinatione, iuſtificatione, libero arbitrio, mercede bonorum operum, nouas opiniones & prius inauditas ſparſiſtis, Scripturarum multis libris canonicam authoritatem negaſtis. De Dei natura, de Trinitate, vnitate, de Chriſti morte, de redemptione portenta quædam non tantum Chriſtianis ſed nobis quoque horribilia commenti eſtis: & tamen nouam Eccleſiam non erexiſtis, ſed emendaſtis tantum veterem? Videamus ergo tectum aliquod, inſpiciamus parietes, demõſtra fundamentum aut lapidem aliquem angularem Eccleſiæ veteris, quem vos non mouiſtis loco? Certè, ſi diuerſæ ſunt Eccleſiæ, veſtra Euangelica & noſtra Mahometana; ſine controuerſia diuerſæ ſunt & differentes Eccleſiæ, veſtra Euangelica, & quæ eã anteceſsit aduerſariorum veſtrorum Eccleſia Catholica. Si enim ſingulos religionis Mahometanæ, Euangelicæ, & Romanæ articulos percurreris, eorumque diligenter & multitudinem & magnitudinem perpenderis, manifeſto perſpicies longe maiorem veſtram eſſe nobiſcum quam cum Romanis illis confeſſionem. Quam ergo incredibilis eſt hæc impudentia, id negare velle, quod nec rei illuſtriſsima claritas negari permittit, & vos ipſi perpetuo fere non negatis, ſed tanquã heroicum opus commemoratis, & inſolentiſsime vobis aſſumitis. Quid enim? An non modo id Caluinus te referente venditabat, ſe ſuoſque à Deo excitatos *vt collapſam derutamque Eccleſiam reſtituerent*? Verum quidem eſt Prophetas veteres nihil tale molitos. nihil enim in ſacerdotio, nihil in ordine leuitico, nihil in ſacrificandi ratione, nihil in ceremonijs, nihil in politia Iudaica, nihil inquã innouabant in ijs quæ ad eſſentiam Synagogæ pertinebant, quin ipſi idem cum Iudæis templum frequentabãt, ijsdemque ſacrificijs intererant, quum vos nec acerbiſsima morte propoſita adduci poteſtis ad eorum ſacrorum & ſacramentorum communionem, Quæ vt eius ætatis Chriſtianis in qua vos nati eſtis, ita omnibus Chriſtianis ante quingentos annos aut etiam mille, toto terratum orbe conceditis fuiſſe ſolemnia. Alia ergo vobis eſt Eccleſia à veteri Chriſtianorum. At Prophetis alia Synagoga non fuit à priſtina Iudæorum. Caluinus in Epiſtola ad Cardinalem Sadoletum: *Palam eſt (inquit) conſpicuumque eruditis ſimul ac indoctis, verum Eccleſiæ ordinem tunc interijſſe, & proſtratum denique fuiße* CHRITI *regnum, quum erectus fuit Romani Pontificis principatus*. Et rurſus in eadem epiſtola: *Sublata cognitione iuſtificationis fidei, &* CHRISTI *gloria extincta eſt, & abolita religio, & Eccleſia deſtructa, & ſpes ſalutis*

Calu. in epiſtola ad Sadoletum pag. 185.

Ibid. pag. 176.

Calu. Inſtit. lib. 4. cap. 17. §. 1. 2. 3. *lutis penitus euerſa.* Alibi ſcribit, *Miſſæ ſacrilegio quo Antichriſtus Romanus & eius prophetæ totum orbem terrarum imbuerunt, Chriſti mortem crucemq́; obrui ſumma cum blaſphemia & contumelia, Chriſtumq́; honore & ſacerdotio ſpoliari.* Quod ſi vnicus Pontificis Rom. principatus tam ſit pernicioſus, vt per ſe Chriſti *regnū proſternat*: Si ſolius fidei iuſtificantis ignoratio Chriſti *gloriam extinguat, & aboleat religionem, & deſtruat Eccleſiam*: Si Miſſæ ſacrilegium *Chriſtum ſuo honore & ſacerdotio ſpoliat, mortemq́; & crucem obruat*, ſine quibus vos Eccleſiam nec ſuſpicari poteſtis: quum his ſimul omnibus opinionibus, & alijs præterea a veſtro Euangelio alieniſſimis, ante exortum Lutheri totus orbis Chriſtianus fuerit imbutus, qua fronte dicitur Eccleſiam non funditus interijſſe, quando veſtris iudicijs cum vna aliqua iſtarum opinionum, nec vmbra Eccleſiæ potuerit exiſtere? Quod ſi antequam vos ad Euāgelium acceſſiſtis, *proſtratum* fuit *Chriſti regnum*, & *collapſa, diruta, deſtructa Eccleſia*; certè aut vos de integro Eccleſiam exædificaſtis, aut nullam adhuc Eccleſiam habetis, quum alia nulla tunc temporis in mundo eminuerit, in cuius vos corpus, & communionem inſeruiſtis. Ergo nec adhuc argumentum diſſoluitur, ſed ſemper vobis redit labor actus in orbem, vt ſi prophetarum extraordinaria vocatio miracula requirebat, qui in veteri Synagoga nihil magni momenti immutabant, veſtra vocatio quæ multò magis extraordinaria eſt à fundamentis nouam Eccleſiam fabricauit, multo magis miraculorum præſidio eſt fulcienda. Caluini verò battalogia adeo eſt vieta & veternoſa, & quauis crambe ſepiùs recocta inſalſior vt vel hominem manſuetiſſimi ſtomachi ad indignationem commoueat. *Deus* (inquit) *per nos loquitur.* Audio, & ſi Caluinianus ſum, probo: Sin aduerſarius vel Lutheranus vel Papiſta, regeram, Satanam potius per vos loqui. *Doctrina* (inquit) *noſtra teſtimonium ſibi perhibet ſe omnibus quæ à mundo condito extiterunt miraculis fuiſſe comprobatam.* Hoc ſi ſatis eſt, ſi doctrina veſtra ſibi ipſa hoc ſingulare poteſt præbere teſtimoniū. Cur non idem ſufficiat doctrinæ Arrianæ. Cur non Manicheæ. Cur non Pelagianæ, cur non Lutheranæ, cur non noſtrę cui multo veri ius omnia à mundo condito miracula inſeruierunt. Nam hominis eſt non tam effrontis & mendacis quam furioſi & amentis, omnia legis Moſaicæ miracula illi doctrinæ aſſerendæ accommodare quæ circumciſionem reijcit, legem veterem repudiat, omnia ſacrificia condemnat, ab Euangelio præcipuas partes amputat: At nos qui Moſem colimus, legem veterem probamus, circumciſionem retinemus, vſurpamus ſacrificia, Chriſtum, Apoſtolos & Euangeliū ſuſcipimus, quantò probabilius teſtamentī veteris nouiq́; miracula doctrinæ noſtræ vē-

dicare

dicare poterimus. Quintu, Samuel, iudica an non hic homo frontem omnem & pudorem amiſerit, qui audeat affirmare ex miraculis Moſis elucere Caluinianæ doctrinæ veritatem, niſi forte Caluiniana doctrina ſit Iudaica & legalis, & miniſterium planè Aaronicum, cuius dignitatem illa admirabili Coræ & ſociorum ad inferos deſcenſu conſtabilitam ex Zuinglio docuimus. Oſtendimus per reliquias Sanctorum, ad eorum monumenta, ſepulchra, inuocationem, vel votis ad eos conceptis, vel peregrinationibus, mirabiles ſanationes in teſtamento nouo factas eſſe, eiectos demones, curatos morbos alioqui inſanabiles. Num hoc probat doctrinam Caluinianam, quod ſacrilegium ſit inuocare ſanctos; idololatricum eorum adire ſepulchra, honorare reliquias, opem ab eis expectare aut expoſcere? Sed in re non dubia minus diu hæreo, quum quod verbo tantum aſſeritur, verbo ſatis ſit refellere. Finge enim aduerſarium Caluini aliquem, exempli gratia Lutherum aut Ioachimũ Vueſtphalium, hoc Caluinianũ trophæum vel ſibi ſuæque ſectæ applicare, vel eius quod Caluinus iactat contrarium ſuccinere, & ſtatim confecta res eſt. Per Lutherum enim, non per Caluinum loquitur Deus (inquit Vueſtphalius) nec vllum ab orbe condito miraculum Caluino aſtipulatur, ſed Luthero omnia: & aperta Caluini veritas eſt reuera manifeſta falſitas; & qui Caluino credit nullam firmam rationem afferenti ſed ſuo vnius teſtimonio prædicationem ſuam approbanti, portentum potius eſt hominis quam homo, & pecus ratione carens, non animal ratione præditum. Homo enim rationem expectat, argumenta requirit, firmis demonſtrationibus ducitur, Thraſonicam iactantiam contemnit, huiuſmodi nugas irridet, ſolis verbis non mouetur. Finge Vueſtphalum pro Luthero ita viciſſim occlamare, & ſtatim ſponte ſua tota hæc maniſeſtima concidit Caluini loquacitas. Quanquam fictione non eſt opus, quando hoc Ioachimus ille iam olim canora admodum voce concinit, largoque contra calumnias Iohannis Caluini edito volumine eum incredibilis vanitatis & impietatis cõuincit. Et ſanè hęc ipſa Caluini oratio ſi maturè conſideretur, inſignem hominis vel impudentiam vel impoſturam detegit. Si enim verbo illo *noſtræ doctrinæ*, intelligit omnem Euangelicorum doctrinam quæ à tempore Lutheri & Zuinglij per orbem Chriſtianum increbuit, Zuinglianam Caluinianam, Lutheranam, Anglicanam, Hollandicam, Polonicam, Transſiluanicam, Anabaptiſticam, Libertinam, Trinitariam, quæ adeo eſt ſibi inuicem oppoſita & hoſtiliter aduerſaria: tu iudex eſto Samuel, an non grauiter ſit impudens qui hanc doctrinam omnibus ab orbe condito miraculis comprobat pronũciatã. Sin vero eã ſolam intelli-

Num. 16.

Vueſtphalus apolog contra Caluin. Anno 1558.

K kk gat quam

gat quam ipſe Geneuæ ſparſit, Oedipo aliquo opus eſt qui explicet quo iure miracula Prophetarum & Apoſtolorum Luthero, Zuingilo & reliquis omnibus detracta ſibi ſoli inſerere cogat, Neque hic quicquam contra Caluinum dicitur, quod non à me extrema quam recenſes Lutheri defenſio neceſſario quodammodo flagitet. Is enim quum ſua prædicatione cæcis viſum, ſurdis auditum, claudis inceſſum, hoc eſt ſpiritualiter idololatris & veræ fidei ignaris veram religionem & Euangelicam fidem reſtitui clamat, qui interim Zuinglianos omnes & Caluiniſtas aſſerit eſſe *damnatos & perditos hæreticos, nec vno Chriſtianæ fidei articulo credentes, ſed corruptores, blaſphemos, hoſtes Euangelij, propterea que inſtar Satanæ vitandos vt qui miſeros homines ſecum ad tartara abducant,* quum is hæc ſua miracula ſpiritualia vult nihilo eſſe inferiora corporalibus illis quæ Chriſtus & Apoſtoli fecerunt: hac ſententia, iſta omnia magnifica Caluini præconia Caluiniſtis & Zuinglianis eripit, & tanquam propria Lutheranæ doctrinæ adiudicat. Et tamen præterquam quod hæc quoque Lutheri, verba tantum ſunt, & verba cuius hæreticorum generi communia (Quis enim hereſiarcha hunc viſum, auditum, inceſſum, fidem puram ſuis ſectatoribus a ſe tribui non gloriatur.) etiam reliquorum more & Lutherus quoque pugnantia loquitur, & ex eodem ore calidum efflat & frigidum, vna parte ſententiæ alteram euidentiſsime refutans: Si enim *cæcos, ſurdos, & claudos ad rectam fidem* inſtaurare non minora ſunt miracula quam *excitare* mortuos, *illuminare cæcos*; quid ergo tetram illam vomit blaſphemiam *Chriſtum in fine mundi infirmum eſſe*? quum & ſcripturæ veſtræ prædicent *Ieſum*
Heb. 13. *Chriſtum, heri, & hodie, eundem & in ſecula,* nulli mutationi, nulli
v. 8. viciſsitudini obnoxium, & ſi Deus ſit, liber eſt ab omni vel tenuiſsima infirmitatis nota: & ipſe Lutherus vbi hæc poſteriora miracula à ſe Chriſti ope facta prioribus à Chriſto ipſo perpetratis exæquat, omnem talis infirmitatis ſuſpicionem remouet. Quod ſi is qui ſpiritualibus iſtis non permouetur, & corporalia quoque aſpernabitur, nunquam Chriſtus & Apoſtoli qui ſpiritualibus abundabant corporalia adiecissent. Et quis ignorat plurimis Euangeliorum & veterum Eccleſiæ hiſtoriarum capitibus hoc nefarium mendacium damnari, in quibus numeros ad fidem externis miraculis conuerſos narratur, quos ſola prædicatio miraculorum expers non potuit allicere. Quid multa? *Neceſſaria* (inquit Lutherus) *fuit Apoſtolis hæc miraculorum corporalium gloria quia verbum nouum afferebant.* An potuit quiſpiam apertius ipſe ſibi contradicere? Et tuum Martine verbum quod in mundum intuliſti quum Euangelium inchoares, modo longè magis fuit nouum & incredibile quam fuit verbum

iu[illegible]

illud Apoſtolorum: quoniam in ſcripturis & fide Iudæorum tanquam in radice & ſeminibus occultè delitescebat fides Apoſtolorum. Vnde eaſdem omnino cum Iudæis ſcripturas plenè, & integrè recipiebant. At fides quam tu plantaſti, in fide Romana quæ antea per mundum inuetcrauerat nullo modo continetur, ſed potius vna alteram non aliter quam frigus calorem, & aqua ignem corrumpit & deſtruit. Apoſtolis ergo ſi præter *miracula ſpiritualia, neceſſaria fuit & corporalium miraculorum gloria*, tibi eadem gloria eſt multò magis neceſſaria, quam neceſſitatem nulla ratione effingere potes ſi veri Apoſtoli nomen & authoritatem concupiſcis. Nam & vocatio tua non minus eſt quam Apoſtolorum extraordinaria, nec verbum tuũ Apoſtolorum verbo eſt certiùs & euidentiùs, nec perſona tua Chriſti & Apoſtolorum perſonis apud Deum gratioſior, nec vlla ſpecialis prærogatiua te à communi Prophetarum, Apoſtolorum & ipſius Chriſti Ieſu lege excipit, ideoque in quam illos, in eandem quoque te neceſsitatem miracula edendi conijcis. Denique quibus laqueis Anabaptiſtas minus à te quam tu à Catholicis diſſentientes irretire conatus es, in eoſdem & Bezam, & Regium, & Caluinum, & te ipſum quoque induiſti, è quibus ſine miraculi ſubſidio nunquam vel te vel illos poteris expedire. Sic enim ad Senatum Mulhuſij ciuitatis Germanicæ contra Muncerum Anabaptiſtarum miniſtrum ſcribis: *Senatum illum rectè facturum ſi ex Muncero rogent quis docendi munus illi commiſerit. Et ſi Deum nominet authorem, tum iubeant hanc ſuam vocationem aliquo euidenti ſigno comprobare, quod ſi repreſentare non poſſit vt eum repudietur, Hoc enim eſſe Deo proprium atque familiare quoties formulam conſuetam & rationem ordinariam velit immutari, vt tum voluntatem ſuam ſemper aliquo ſigno declaret.* Hoc Luthere tibi tuiſque dictum exiſtima, ratio enim poſtulat vt quam alijs legem tuliſti eidem ipſe ſubijciaris. Mutaſti in Eccleſia formam docendi conſuetam & rationem ordinariam; Quo authore? Deo. Proba itaque *ſigno euidenti* vocationem tuam. At non probaſti. repudiandus es ergo, qui terminos à Deo poſitos tranſgrederis, & cathedram Eccleſiaſticam tanquam diuinitus tibi traditam inuadis, quam Deus ſine manifeſto voluntatis ſuæ per ſigna & miracula indicio nemini aliquando commiſit. Sed vt cõcludamus, & hæc latè diſperſa in breuem ſummam colligamus, id quidem generaliter aduertere potes, Samuel, quod dum iſti in omnes ſe formas vertunt vt hoc argumentum diſſoluant, ita ſe miſerrimè implicant, vt non ſolum Caluinus oppugnet Lutherum, & Lutherus euertat Zuinglium; Sed etiam Beza Zuinglio & Luthero prædicandi Euangelij facultatem à Romana Eccleſia ſumptam tribuens, condemnat Bezam probantem ſe

Sleidan. li. 3. ann. 25. Luther. to. 2. Ienenſ. fo. 455. 456.

tem ſe ſuosque à Romana Eccleſia magis quam Apoſtolos à
Phariſæis, talem facultatem nec debuiſſe nec potuiſſe ſumere.
Caluinus nihil ſe aliud meditari profeſſus, quam veteris Eccle-
ſiæ emendationem, ideoque nulla miracula curans, infeſtus eſt
hoſtis Caluini nouam Eccleſiam à fundamentis extruentis, at-
que huic fabricæ erigendæ omnia miracula à mundo condito
facta accommodantis. Et Lutherus non tantum Anabaptiſtis
ſed ipſis etiam Apoſtolis neceſsitatem operandi miracula qui
nouum verbum prædicabant inijciens, ſeipſum quoque eadem
neceſsitate conſtringit, niſi Apoſtata potius quam Apoſtolus
haberi velit. Quum ergo argumentum illud quod miracula vr-
ger, & ex ſcripturis veteris & noui teſtamenti, ex Prophetis, ex
Apoſtolis, ex Chriſto, ex Paulo, ex Zuinglio, ex Luthero pro-
betur adeò eſſe firmum & inuictum: ex altera iam parte circu-
ſpice miraculorum loco quid iſti Doctores veſtri vobis obie-
cerint vt ſe veros eſſe Apoſtolos Chriſti vobisque imitandos
demonſtrarent. Quære à Beza: Ego (inquit) clariſsimam verita-
tem vos doceo. Quære à Zuinglio: Ego (inquit) trado vobis ip-
ſiſsimam Dei veritatem, nulla humanarum traditionum ſorde
Zuingl. to. contaminatam. *Spero que & confido, imo certò noui doctrinam meam*
2. in actis *non aliud eſſe quam ſacroſanctum verumque Euangelium, quod Do-*
diſputat. *minus per Spiritus ſui reuelationem a me prædicari voluit*. Quære à
Tigurinæ Caluino: Deo (inquit ille) *per me loquenti qui ſine miraculis non*
fol. 609. *credit*, portentum eſt, & pecus humanitatis expers, ratione ca-
rens. Quære à Luthero: Caluini (inquit) doctrina plane pecuina
eſt, & Zuinglij vere diabolica; *Mihi autem demandatum eſt E-*
Sleidan. *uangelij docendi munus, & ego de mea doctrina adeò ſum certus, vt*
hiſt. lib. 3. *nec vllius quidem angeli iudicio eam velim ſubijcere, ſed huius do-*
ctrinæ teſtimonio iudicabo omnes, & homines, & angelos etiam.
Quære à ſingulis quid ſingulare afferunt, iſtorum ego
quemlibet alijs vniuerſis veraciorem credam, & cui
quam alijs omnibus derogo, horum ſingulatim alicui ad-
beam: Nihil proprium, nihil certum, nihil ſuum afferunt
tantum vulgata, generalia, plerisque & fidelibus & infi-
delibus, omnibus Prophetis & Pſeudoprophetis ex æquo
vſitata, occlamant a ſe doceri perſpicuam, claram, puriſsi-
mam euangelij veritatem, quod pſytiacus aut coruus, vt o-
Macrob. Sa lim in victoria Cæſaris, à ſutore aliquo inſtructus, non minus
tur. lib. 2. fortaſſe quam iſti clarè potetat enunciare. Hinc iam ex fi ma
quantum ſit tuorum euangelicorum peccatum, quam fœda re-
ligionis ſuæ neglectio, qui magiſtris prorſus contraria docen-
tibus, ideoque euidenter mentientibus, veritatem tantum
verbo pollicentibus, ſtatim crediderunt ſine vllo firmiore ar-
gumento, qui (inquam) in re omnium maxima, grauiſſima, &

periculo-

r

periculoſiſſima æternam corporis animæque aut vitam, aut
mortem, inſignemq; Dei contumeliam & blaſphemiam con-
tinente, impiè nefariéq; perſuaſi ſunt ſimplici variorum homi-
num verbo, quorum ſi vnus verum dixit perſpicuum eſt alios
omnes fuiſſe nequiter mentitos. Quod ſi iſtorum diſcipulorũ
aliqui in veritatem inciderint non in mendacium, caſu factum
eſt & fortuito, non iudicio & prudentia, quia nullo certiore
argumento ad vnum quam alienum ſequendum mouebantur,
ideoq; opinationem fortè aliquam imbiberunt, fidem verò nõ
conceperunt nec concipere potuerunt quoniam nullam habe- *Heb. 11.*
bant perſuaſionis firmitatem, quæ fidei radix eſt primaria. At- *v. 1.*
que hoc etiam oſtendit eorum in opinionibus ſuis mutabili-
tas. Vt enim primum ab vno magiſtro, verbi gratia Luthero
excitati, fidem veterem deſeruerunt & Lutherum ſunt ſequuti:
Ita mox perſtrepente Zuinglio, & clariorem veritatem polli-
cente, à Luthero ad Zuinglium tranſierunt, à quo mox ad Mũ-
cerum & Rotmannum diuinas reuelationes iactantem defece-
runt: & qua perſuaſione moti primo illi magiſtro ad puritatem
Euangelij eos vocanti diſcipulos ſe prebuerunt, eadem nouis
deinceps magiſtris magis limatam Euangelij veritatem pro- *Sleid. li. 5.*
mittentibus adhæſerunt, vt & hiſtorici veſtri ſæpe notant, & *& 10.*
Theologi veſtri ſæpiùs conqueruntur. Præclaré enim Archie-
piſcopus veſter Cantuarienſis. *Communiter i. li qui ſe ab Eccleſia* *Vvbitegiſt.*
ſeiunxerunt, poſtea ab errore in errorẽ ſine fine aut intermiſſione labũ- *def. trac. 1.*
tur. Et Lutherus ipſe paulo plenius: *Semel violata eccleſiæ concor* *pag. 4.*
dia non eſt modus neq; finis diſcenſionum. Noſtro tempore primum de- *Luth. tom.*
fecerunt à nobis Sacramentarij: poſt Anabaptiſtæ. Horum neutri inter *5. Vvittẽ.*
ſe concordes ſunt. Ita ſemper ſecta parit ſectas, & vna damnat aliam. *ad Galat.*
Cuius elegãtẽ ſubiunxit rationẽ *Ceſſante vnitate ſecundum Ma-* *c. 5. fo. 416*
thematicos progreditur numerus in infinitum. Sic læſa & ablata vnita
te ſpiritus, neq; in doctrina neq; in moribus poſſibile eſt manere con-
cordiam. Sed ſubinde noui errores naſcuntur vſq; in infinitum. Quæ
ratio perinde valet, vt & variæ ſectæ ex vna multiplicentur: &
vt eiuſdem ſectæ homines nunquam in vna perſiſtant ſed con-
tinenter ab vna in aliam atq; aliam dilabantur, Sed hoc aliud
illegovnum ex iſtis omnibus deduco, veſtrum coram Deo
peccatum eſſe infinitum & inexpiabile, veſtramq; propterea in
inferno (ſi geratis) damnationem fore longe grauiſſimã, quod
a fide veſtra diſceſſiſtis eiuſmodi magiſtros ſequuti, qui ſiue
miraculis, ſiue certis argumentis, contra omnem vel in veteri
teſtamento prophetarum, vel in nouo Apoſtolorum morem,
contra omnium Eccleſiarum & Rerumpublicarum ordinem,
contra omnem ſenſum & rationem, ſuo tantum ipſorum ſuf-
fragio ſe creauerunt Doctores, & Superintendẽtes, & Apoſto-

 los, &

los, & Euangeliſtas, vt nullus vnquam fuerit in mundo nequiſſimu Hæreſiarcha, nullum monſtrum perditiſſimum, nullus Simon Magus, nullus Manes, nullus Dauides Georgius, nullus in humana ſpecie diabolus, cuius diſcipuli apud æternum Dei tribunal æquè firmis rationibus ſuam Apoſtaſiam nō poſſent defendere atque vos veſtram à Catholica fide ad Lutherum & Zuinglium diſceſſionem.

ARGVMENTVM
CAPITIS XIIII.

Mahumetes ex altera parte ſuam nullis miraculis probauit vocationem more Prophetarum, etſi quia perſpicuam veritatem prædicabat ad miracula non neceſſariò teneretur. Reſpondente Samuele & vrgente Mahumetis miracula fuiſſe ficta, & non vera, vt nec Syriffi Afri, nec Sophi Perſarum qui magis vi profecerunt: Contra Micheas probat primò, hac in re parum fidei tribuendum eſſe proteſtantibus, qui omnia miracula etiam. Sanctorum & Apoſtolorum Chriſti ſolent contemnere. Deinde vt concedatur quod Samuel vult, tamen quia populus illa miracula qualiacunq; à veris diſtinguere non poterat, ſaltem minus peccaſſe populum Aſiæ in ſequendo Mahumetum quam Europæ in ſequendo Lutherum. Quia Mahumetus ea recta via ingreſſus eſt ad Propheticum ſibi gradum vendicandum quem Chriſtus præmonſtrauit, quod non fecit Lutherus & ſui, qui etſi dicerent ſe nulli vim adhibituros, vi tamen plus quam Mahumetus v[illegible] ſunt. Præterea Mahumetes euentus habuit in bello & in pace magis promiſsis ſuis reſpondentes, populus eius maiore conſtantia religioni traditæ adhæſit. Doctores inter ſe magis conſenſerunt, omnia denique in hiſtoria Mahumetis & doctrina magis veriſimilia ſunt ad ſtatuendum eam religionem eſſe veram quam in hiſtoria & Euange[illegible] theri & Zuinglij, quod particulari comparatione manife[illegible] Ex quo efficitur Turcas magnis in ſpeciem rationibus adducti[illegible] nus peccaſſe ſi errarunt ſequendo Mahumetum quam Luther[illegible] nos, nullis eiuſmodi argumentis à fide veteri abducti ſequuti ſunt L[illegible] rum.

CAPVT

CAPVT. XIIII.

ET Q V I nec Mahumetus (inquit) miraculis fidē Alcorano ſuo conciliauit, ideoq; à me non eſt hoc argumentum obijciendum, quod cum Lutheranis Mahumetanos & Turcas æqualiter conſtringit. Cui primum reſpondeo, hac ex parte Lutheranis & Zuinglianis ſaltem pares eſſe Mahumetanos & Turcas. Nam Mahumetus non minus quam veſtri illi confidenter cœleſtem Dei veritatem ſuis ſe denunciaturum promiſit, & multò fidelius præſtitit, Idq; veſtrorum etiam hominum iudicio. Eraſmus enim Roterodamus quem aliquando magnum Eccleſiæ veſtræ ornamentum vocatis, Lutheranis clariſſimam hanc veritatem & *afflatum ſpiritus* ſibi vendicantibus & moderatè & verè reſpondit, *quaſi non idem probabilius dicere valeat Mahumetes?* Ita hanc clariſſimam veritatem quæ eſt veſtris omnibus ſuprema anchora, baſis fidei, & prædicationis initium, medium, atq; finis, quod ſi negetur, pedem vnum mouere non poſſunt: hunc ille *afflatum ſpiritus* Mahometo noſtro attribuit, cumque *probabilius* à nobis vendicari poſſe fateretur quam a Luthero veſtro, qui vnus omnium temporis huius Euangeliſtarum de eo inſolentiſſime gloriatus eſt. Sed hoc poſterius non premo, nec Mahumetum quoad clariſſimam veritatem vobis præfero, tantummodo eum vobis parem eſſe, eandemque clariſſimam veritatem ſuis pollicitum dico. Quod ſi vos qui propterea Lutherum & Zuingliū. & Caluinum ſecuti eſtis, excuſat; idem valebit ad nos quoque omni crimine liberandos. Liberabit quoque Perſas qui Lutheri tēpore audierunt Iſmaëlem Sophum: liberabit etiam Aſios qui paruerunt heremitæ illi quem dixi Scyriſſo, quorum vterque exactam perfectamq; doctrinæ cœleſtis veritatem, ſuos ſe auditores edocturum recepit. Sed falſiſſimum eſt quod aſſumis à Mahumeto nulla edita miracula. Nam neq; Mahumetus tam fuit duri oris & deſperatè improbus vt Prophetam ſe Dei venditaret ſine illo argumento, quo Deus ſemper omnes ſine exceptione eiuſmodi Prophetas voluit eſſe ornatos, neq; Arabes, Perſæ, Aſiatici, & Egyptij qui eius Alcoranum ſuſceperūt adeò erant agreſtes & barbari vt vnico verbo victi fidem veterem voluerint proijcere, & nouam vndecumq; oblatam arripere Hoc apud vos fecit Lutheri & Zuinglij audacia, non apud nos Mahumei & Sergij pudor, ea fuit veſtrorum Germanorū & Heluetiorum leuitas & inconſtantia, ſed longè alia fuit noſtrorum hominum grauitas & moderatio. Miracula Mahumetis fue-

Eraſ. in ep. ad fratres inferioris Germaniæ.

Cuſpinian. in Mahume te pag.534 Theuet coſmog.lib.6. cap.3. Cedrenus in Chronograph. Zonaras.

tis fuerunt multa & glorioſa,ex quibus illa omnium hiſtoricorum monumentis celebrantur, Quod in ſpecie columbæ ſpiritus Dei in eum deſcendit, & inſpirauit, quemadmodum lex Alcorani erat conſcribēda: quod dum coram vniuerſa multitudine concionaretur, indomitus taurus terribilior immani illo Atticę regionis qui ab Hercule victus inter admirabiles eius labores numeratur, ad Mahumetem accurrens in genua ſe proſternens & declinans humiliter caput, manum Prophetæ ſupplex deoſculatus eſt, quaſi exemplo ſuo demonſtrans eum ab hominibus colendum, quem feræ & truculentæ beſtiæ venerarentur. Quid illud quod Adamo nouem poſt eius creationem diebus ſtupēda quædam viſio accidit, quam dum attonitus miratur, diuinitus ei denunciatum eſt eam fuiſſe præſignificationem quandam plurimorum Prophetarum ex quibus oriūdus eſſet Mahumetes, hoc eſt bonus & fidelis Dei ſeruus cuius vultus inſtar ſolis coruſcaret, cuius vita tanquam gemma pretioſiſſima colluceret: quem quatuor tantum annos natum inuiſit Archangelus Gabriel, qui etiam antea de cœlo deſcenderat cum ſeptuaginta angelorum millibus vt mundo eius natiuitatem teſtaretur, & qui poſtea cœlitus eam legem detulit quæ deinceps a Mahumeto toti mundo erat imponenda. Mitto diuiſam in duas partes Lunam, & huius generes quædam alia: illud ſi non æquè ponderoſum eſt, proxime ſaltem accedit & magis eius Propheticam & extraordinariam vocationem commendat, quam aliquid quod vos de Lutheris veſtris confingere poteſtis, quod Chriſtus in nouo teſtamento Iudæos de venturo Mahumete diſertè præmonuit: *Nuncium* (inquit ille) *vobis affero de nuncio poſt me venturo cui nomen Mahumetus.* Et in veteri teſtamento Deus eiuſdem Prophetę futuram natiuitatem tot antea annorum millibus perdixit; de quo item noſtri omnes interpretantur illud Moſis in Deuteronomio. *Prophetam de gente tua & fratribus tuis ſicut me ſuſcitabit tibi dominus Deus.* Quæ diuina oracula tanto ante legiſlatoris noſtri aduentum prænunciantia, non inique miraculis annumerari poſſunt, Verum iſta ego non ambitioſe conſector, quin & multa alia prætereo Mahumetis noſtri miracula, & naturæ vires vſq; adeo, ſuperantia vt nemo negare poſſit ea fuiſſe miracula, & tamen adeo certa vt Lutherus quoq, & Lutherani qui veſtrorum ſanctorum miracula pleraq; ficta & fabuloſa affirmant, hæc Mahumetis miracula genuina & vera eſſe fateantur. Poterat quidē Mahumetes omnium poſt Chriſti aſcenſionem iuſtiſſime poſtulare, vt ſibi crederetur; veriſſimum enim erat quod ille quotidianis vſurpabat ſermonibus: *Chriſtum quidem miſſum fuiſſe a Deo prodigiorum, aculeate in Iractum, cui quoniam homines non crediderunt, ſe po-*

Celius Curio in hiſt. Sarac.li.1.

Azoara74

Azoa. 71.

Azoa.2.

Deuteron. 18.

Luther.in Septemcaſtrenſi cap 14.15.

Confutatio Alcoran.in initio.

ſe poſtea ab eodem Deo miſſum cum armis, vt quos non mouiſſent miracula, cogerent arma. Ideoq; & in Alcorano petentibus miracula diuinitus reſpondere iubetur, *ſe nihil niſi mandatum Dei iubere*, hæc enim quæ docebat, *eram res manifeſtæ & via vera*. Azoa 17.
Quod ab Alcorano noſtro hauſtum non quidē aptiſſime Euāgelio ſuo applicabat Caluinus: Idemq; imitati ſunt Lutherus & Zuinglius. Sed hic à nobis ea gloriatio ſuam habet originem vbi ſimpliciſſima eſt veritas, eaq; oculis hominum quorumcūque modo aliquid intelligentium expoſita. Nec enim debemus nos à veritate nobis arroganda deſiſtere, qui eam iam olim tenemus, quia veſtri temerè & ſtupidè eius poſſeſſionem conātur inuadere quibus nullo iure competit. Neque tamen Mahumetes hac veritatis clariſſima luce fretus eam tantum ob cauſam ſibi fidem haberi poſtulauit. Sed etiam, vt dixi, miracula plurima adiecit quò veri Prophetæ numeros omnes expleret: quæ quia veſtris deſunt, manci propterea & mutili ſunt Prophetæ, perinde ac ſi ab homine auferas animam, aut à corpore amputes caput. SAMVEL. Quæ commemoras Mahumetis, tui miracula, mihi ſane non videntur adeo ſtupenda, & tanta gloriatione digna. Quis enim nō ſtatim aduertat eſſe falſas eorum imitationes quæ in Saluatore noſtro geſta ſunt. Deſcēdit ſuper eū (quod non negatis) in Iordane ſpiritus ſanctus, deſcēdit antea Matt. 3. 16
quum naſceretur multitudo angelorum cœleſtium; Salutauit Luc. 2. 13.
Mariam virginem Archangelus Gabriel, eique lætiſsimum illud nuntium de Chriſto carnem noſtram ſuſcepturo detulit Luc. 1. 27.
Iſta quia Mahumeto viſa ſunt plauſibilia & ad populum ineſcandum idonea, partim præſtigijs, partim apertis mendacijs ad ſe traduxit. Quin ergo quoniam miracula Prophetæ illius narrare placet, non illud quoque recenſes, quod quum Mahumeto orante & Deo mandante, omnibus prope Mechan montibus iniunctum eſſet vt ad extruendum Mechæ templum ſinguli certum lapidum aceruum comportarent, & reliquis penſo ſuo ſtrenuè perfunctis, temploque iam abſoluto, vnus mons Araphat nomine tardior aduenisſet, & effuſè lamentaretur quod tam diuino operi ipſe nihil impendiſſet, conſolatus eum Mahumetes bono animo eſſe iuſsit, ſuosque lapides in certo prope Mecham loco deponere, quos pede leuiter percutiens pulcherrimum fontem ex illis fecit emanare, non aliter quam olim fontem Hippocrenes ictu ſui pedis è terra eduxit Pegaſus. Eā autem aquam Mecha vſque ad longinquas Aſiæ atque Europæ oras delatam, magna religione tanquam theſaurum conſeruant & oſtentant hoſpitibus peregrini, ex eaque immenſos Dei & Mahumeti fauores ſibi pollicentur. Huic adde, ſi placet, id de quo ipſe gloriatur ſingularem ſibi diuinitus exercen- Azoar. 43

Georgen. de Turcarum moribus.

Madeburg. centuria 7. cap. 15. p. 631. di libidines potentiam fuiſſe collatam, vt in eo diuino & heroico opere ad miraculum vſque excelluerit, & pluſquam alij viri quadraginta potuerit, adeo vt quum inter magnos Herculis labores recenſeatur quod quindecim virgines vna nocte conſtuprauerit, hic vetter Mahumetus Herculem ipſum longè ſuperegreſſus, quadraginta virgines tantulo tempore ſtuprare valuerit. Hæc & iſtiusmodi ſunt miracula veſtra, partim impia & feda, partim euidenter falſa, partim adulterina quadam ſimilitudine veritatem miraculorum Euangelij exprimentia, nulla omnino & ſimpliciter vera, ideoque in hanc comparationem vbi de veris miraculis agitur non vocanda. Legitur de magno illo Scyriffo Africæ, quem à genuino Alcorani ſenſu defeciſſe & nouam finxiſſe Sectam, ideoque & hæreticum fuiſſe nec tu inficiaberis, eadem fere miraculorum ſimulatione populum illum ſeduxiſſe. Techellis autem præcipuus Iſmaelis Sophi ad Perſarum regnum inuadendum collega, An non rebus quibuſdam mirabilibus Perſas ad eam Sectam pellexit? Ita prorſus: veterum enim monachorum aſperitatem imitatus, in rupibus *Iouius hiſt. lib. 13.* Antitaneri montis, Armeniæ minoris, ad extremos Turciæ Perſiæque fines multis annis commoratus, & perpetua meditatione cœleſtia tantum (vt putabatur) contemplatus, duriſsimam vitam egit, vt quondam Ioannes Baptiſta: contentus ijs quæ ſponte ſua terræ atque naturæ benignitate naſcebantur. Hinc primò ad eum paſtores confluere & agricolæ, qui victus duritiem & pietatem hominis admirabantur: quin etiam futuros rerum euentus (quod magnæ erat diuinitatis ſignum) publicis in concionibus ſæpe prædicebat, ex quo potiſsimum fiebat vt innumeri ad eius Sectam amplectendam exardeſcerent. Et tamē & hunc quoque, & Perſas omnes quotquot eius ſe tradiderunt doctrinæ, eo quod non Homarim veſtrum, ſed Halim alterum & pene contrarium Mahumetis interpretem ſectantur vos hæreticorum loco habetis, Abſit verò a nobis longiſsimè vt propter vllas prædictiones aut miracula, ab explorata & cognita Dei veritate ad idololatriam delabamur: Dominus enim ipſe *Deuter. 13.* præcepit, vt ſi *ſurrexerit in medio noſtri Propheta qui prædixerit ſignum atque portentum, & euenerit quod loquutus eſt: & dixerit eamus & ſequamur Deos alienos quos ignoras & ſeruiamus eis; nō audies verba Prophetæ illius, quia tentat vos Dominus Deus veſter vtrū* *Theuet coſ. li. 1. c. 6.* *diligatis eum.* Neque certe vel Scyriffus vel etiā Iſmael Perſa ſolis miraculis ad tantā amplitudinem peruenerunt, Sed & ille collecta ſenſim Sectatorum multitudine, arcum manu ferens gladioq; Perſico & claua ferrea inſtructus, & pluſquam ſexaginta armatorum hominum millibus comitatus, ita quidem in medijs campis aut ciuitatum plateis concionatus eſt, vt maius in

ferro

ferro quam in lingua doctrinæ ſuæ firmamentum poneret, vnde & Taphilettę regem qui ad eum amicè venerat dum eius cōcionem attente audiret repente interfici mandauit, id ſibi iam tum ex improuiſo diuinitus reuelatum fuiſſe exercitui perſuadens: Regem quoque Tremiſſæ vna cum liberis & immenſa hominū multitudine pari immanitate interemit. Et de altero Sopho videlicet memoriæ proditum eſt priuſquam ducenta Perſarum millia ab eo occidione occiſa priuſquam Sectam ſuam in Perſarum Imperio conſtabiliret. His illi miraculis vere confiſi ſunt, his fidem ſuam dilatarunt. In quo nihil diſceſſerunt à veſtigijs Archiprophetæ ſui Mahumetis, qui quamuis initio quædā forte miracula prætenderet, mox tamen ea depoſita perſona, flamma ferroque legem ſuam prouincijs impoſuit, & in aduerſarios maximis cędibus graſſatus eſt, quorū etiam hodierno die tota Iudæa, AEgypto, & Arabia, grauia & luctuoſa ſuperſunt indicia. Siue autem mirabilia quædam perpetrauerit nec ne, ex ijs non certo efficitur eā quā commendauit religionē fuiſſe virā & diuinitus reuelarā, quum tu ipſe & Perſas & Afros ſimilia iactātes concedas eſſe hæreticos. MICHAEAS. Non eſt difficile, Samuel, in res clariſsimas argumentis ſuſpitioſis ludere, & certiſsimam veritatem coniecturis labefactare. Et tamen hic neſcio an ſatis conueniat tibi miraculis noſtris detrahere, quum vides Martinum Lutherum Euangelij veſtri principē fidē illis adiungere. Sed quoniā intelligo illud vobis plerisque in more poſitum, vt miracula omnia etiā ſanctorum veſtrorū & ea vetuſtiſsimis hiſtoricorum Chriſtianorum monumentis conſignata in quæſtionem vocetis, & quum videtur cachinnis excipiatis, eo æquiore animo fero hanc noſtrorum contemptionem. Memini quid ſcribit quidam veſter de Euſebio Ceſarienſi idque tum quum Euſebius miraculum quoddam commemorat, & ad Chriſti gloriam demonſtrandam imprimis efficax, & cuius ipſe etiā oculatus teſtis erat: *Euſebius* (inquit ille) *nugis delectatur, cuiuſmodi illud eſt quod ſe vidiſſe omni aſſeueratione narrat, plantam in baſi, qua nitebatur ænea Chriſti ſtatua (quam ante trecentos annos fæmina ſanguinis profluuio curata, Seruatori dedicarat) ſponte enatam, quæ quum primum extremam ſtatuæ veſtem attigiſſet, omnia morborum genera curabat. Talibus nugis referti ſunt libri Antonini, Adonis, Saxonis Grammatici, Sygeberti, Freculphi, Abbatis Vrſpergenſis, Nicephori, Gregorij Turonenſium Pontificis &c.* *Bodinus in metho. hiſt. cap. 4.* Non ignoras opinor hiſtoriam quæ eſt in Euangeliorum libris deſcripta de muliere *quæ 12. annis fluxum ſanguinis perpeſſa* ibi ſemel attigiſſet veſtimentorum IESV fimbriam ſtatim ſanata eſt. Ea tanti beneficij memor gratitudinis ergo imaginem in ciuitate ſua Cæſarea Paleſtinæ fabreſieri curauerat.

In baſi

In baſi, vbi fixa ſtabat imago hæc herba enaſcebatur, iſtam incredibilem virtutem diuinitus (vnde enim alias nanciſceretur) adepta, ad Chriſti vero gloriam nihil fieri potuit magnificentius, quam quod non ſolum ipſo in terris agente veſtimentorũ eius limbus, ſed eo etiam in cœlos ſublato imaginis eius extrema veſtis eandem vim vel retinuerit vel acceperit. Quod mulier inconſiderato zelo talem imaginem effecit nõ poſſum probare: eſt enim, ſcio, cõtra Alcoranum noſtrum. At vero animũ gratum & beneficij memorem, nemo niſi ferus & barbarus reprehenderit. Et hanc tantam Dei, vel in Propheta ſuo Ieſu glorificãdo bonitatem, vel in hominum morbis adeo mirificè depellendis miſericordiam, nemo verè fidelis poterit ſine ſpirituali mentis gaudio & laude maxima diuinę erga nos largitatis recolligere. Hiſtoriam autem hanc fuiſſe veriſſimam, non ab impoſtoribus confictam aut quacumq; fraude compoſitam Euſebius Chriſtianus ſcriptor & perantiquus teſtatur, *ſeq; vidiſſe omni aſſeueratione narrat.* Quid eſt ergo quod in hiſtoria hac vel Monius aliquis carpat? Nam error mulieris in formanda ſtatua ad veritatem vel falſitatem hiſtoriæ nihil prorſus facit. Et tamẽ veſtris hominibus iſta nugæ ſunt, fabulæ mendacia, Neq; hæc ſolum quæ ab Euſebio vel Nicephoro, ſed etiam pleraque omnia huius generis quæ à Chriſtianis Hiſtoricis, vel recẽtioribus, vt Antonino, Adone, Saxone Grammatico, Freculpho, Sigeberto, Nicephoro, vel etiam à vetuſtioribus, Gregorio Turonenſium Pontifice, Sozomeno, Socrate, Euagrio, Theodoreto, Ruffino fideliſsimè perſcripta ſunt. Quid ergo ego laborem noſtra miracula noſtrorum hominum teſtimonio cõfirmare, quum Chriſtiana miracula à Chriſtianorum Sanctis facta, & à Chriſtianis ſcriptoribus in fabulas relata, nullam apud vos fidẽ inueniant? Ne illud quidem quod obijcis de Mahumetis falli ciate & pluſquam Herculea ad coeundum potentia (ſi verum ſit) video cur à veſtris hominibus ſit magnopere reprehendendum. Si enim opus coniugale ſit opus *non carnale* ſed ſpirituale, quod eſt à tuis Doctoribus crebro vſurpatum, ſi ſupra caſtitatem viduarum & virginum, coniugum *caſtitas* ſit *puriſsima*, vt vult Lutherus, huius quidem argumenti conſequentia & proportione, etiam inter coniuges qui creberrime opus coniugale peregerit, ſupra alios *ſummè ſpiritualis*, & in ſupremo gradu *puriſsimè caſtus* cenſebitur: atque ita Mahumetus iuxta hanc veſtram Theologiam, quadrageſies *magis ſpiritualis* & quadrageſies magis caſtus purusq; a vobis prædicari debet, non modo quam virgines caſtæ & viduę, ſed etiã quã mariti qui vna vxore ſunt cõtẽti: quãdo ille vnus quadraginta ſimul cõiugũ taliũ caſtitatẽ habuit. Quę autẽ de Iſmaele Perſa & Scyriffo Alijo obijcis, nihil

Martyr in fine lib. de votis.

cis, n[illegible]

cis nihil aut certe perparũ habent roboris contra ea quæ à me aſſeruntur. Neque enim ego nulla miracula falſa eſſe dico, non omnem mirabilia quædam efficiendi potentiam dæmonibus adimo. Noui quemadmodum olim per prædictiones & oracula delphica, Dodonea, Iouis Hammonis, maiorẽ mundi partem deceperint. Non ignoro quum olim Moſes *virgam mutaret in ſerpentem*, *Magos Pharaonis per incantationes Ægiptiacas & arcana quædam feciſſe ſimiliter.* Scio vt in rebus moralibus prudentiam malitia, liberalitatem effuſio, fortitudinem audacia, & temperantiã immanitas quædam aſpernandi voluptates imitatur: ſic quoque in Theologicis verũ Dei cultum, idololatria, & religionẽ ſuperſtitio, & Iudæorũ olim ſacra, gentilium impietas, & noſtram hodie ſinceram veritatẽ, Perſarũ & Afrorum adumbrata falſitas conatur repræſentare. Ita quidem fere vſu venit, vt bonis omnibus finitima & ſimilia ſint mala contraria: ad quæ ſecernenda magno acumine & perſpicacitate opus eſt. Neque tamen deſperanda eſt penitus veritatis inuentio, aut verorum miraculorũ diiudicatio: non magis quam Regum obedientia prorſus eſt à nobis remouenda quia tiranni aliquando thronos regios inuadunt; aut vera Dei religio ex animis noſtris eijciẽda, quia nimia varietate Sectarum ſeſe ſigillatim ſincerã religionẽ mentientiũ circunfundimur. Laborandũ eſt, inuigilandũ eſt, intendenda quã maximè mentis acies, vt à ſinceris ficta & fucata diſtinguamus: hæc à diabolicis præſtigijs vel magicis impoſturis proueniunt, illa quum naturę vires ſuperent ſolaque Dei potentia fiant, quamquã nõ ſemper à ſanctis hominibus edantur, ſemper tamẽ verę fidei ſunt argumẽta, quia Deus impietati teſtimoniũ nõ poteſt reddere. Sed quoniã de miraculorũ diſcrimine quæ vera ſunt, quæ ſecus, lõga eſt & obſcura diſputatio, & nobis hoc tempore nõ admodũ neceſſaria, eam ego prætermittã. Quamquam enim miraculorũ vim eſſe maximã fateor, eaq; ſi vera ſint, ad veritatẽ demõſtrandam per ſe ſatis valere; ſi tamen ſcopũ orationis meæ aduertis, nõ ego tam illud vrgeo verã eſſe religionẽ omnem vbi miracula cõſpiciuntur, quam falſam & fictam eſſe religionẽ, quæ in origine & ortu ſuo omnibus miraculis caret. Poſitoq; hoc & cõceſſo quod vtraq; fides & noſtra Mahumetana & veſtra Euangelica ſit impia; illud dico, vos coram diuino tribunali peccatũ admiſiſſe grauius, & iudiciũ ſubituros multo terribilius qui ad Lutherũ & Zuinglium defeciſtis: quam nos qui Sergio & Mahumeti credidimus, atque hæc ex ijs quæ ſine controuerſia vterque noſtrum concedit, euidenter oſtendo. Vide enim quã tecum agam liberaliter. Do miracula Mahumetis ab ijs quæ tu opponis Scyriſſi & Teſcellis nihil diſcre-

[Margin notes: *Exod. 7. v. 10. 12.* — *Matt. 7. v. 22.* — *Vide Medinam p. 3. q. 43.*]

diſcrepare: ſint vniuſmodi & eiuſdē conditionis omnia. Illud
ſaltem inficiari non potes Mahumetē, adde ſi velis & reliquos
illos Scyriffum & Iſmaelem, legum ſuarum ferendarum cum
viam ingreſſos, quam ratio humana & diuina, quam Theo-
logia Prophetica & Apoſtolica, quam Chriſti Ieſu exemplar
poſtulabat. Sit enim hoc ſpeculum in quo reliquos intueamur,
ſit regula qua noſtros vtrimque Doctores metiamur. Ille autē,
Matth. 3. quemadmodum legem ſuam exorſus eſt? Primum omnium
Matth. 4. cœleſti oraculo demonſtrabat vocationem ſuam ipſumque
Deum iubere vt omnes ipſum audirent. Cœpit deinde *prædi-
care Euangelium*, ſed ita vt ſimul *ſanaret omnem languorem &
infirmitatē in populo*, adeo vt mox Paralitici, & Lunatici & Dæ-
moniaci ex omnibus Iudææ, Galilææ, Syriæque partibus cu-
rationis gratia ad eam confluerent. Eum ergo ordinem obſer-
uauit, quem ipſa ratio & communis naturæ ordo flagitabat,
vt prius oſtenderet ſe legitima prædicandi authoritate inſtru-
ctum, deinceps poſtularet ſibi prædicanti credendum. Autho-
ritas enim legitima & vocatio, quam Apoſtoli ſæpe appellant
miſſionem, ſiue ordinaria per homines, ſiue extraordinaria per
Deū, ipſa eſt radix, baſis, principiū, & fundamentum iuriſdi-
Rom. 10. ctionis in Eccleſia reformāda, quæ ſi deſit planè mōſtroſum eſt
15. quod molimur. Quid enim eſt magis arrogans & præpoſterū,
Ioan. 20. quā vt ignotus aliquis Gallus vel Hiſpanus, nullo alio iure niſi
21. quia ſic ſibi placet, in aliquā Imperij huius ciuitatē perueniens,
Mat. 28. ſubito leges ciuitati regendæ ponat & magiſtratus ciuesq; ſibi
18. obtēperare poſtulet? At in ciuitate Dei quā Eccleſiā vocatis,
vbi de diuinis legibus, de ſempiterna fœlicitate, de animarū ſta-
tu, de gaudijs vel ſupplicijs externis agitur, illud infinitè magis
eſt arrogās, execrandū, & intolerabile. Chriſtus ergo quū lu-
culentiſſimis teſtimonijs miraculiſq; & ſuā Apoſtolorūq; ſuo-
rū authoritatē cōfirmaſſet, ita demū operi ad quod deſtinatus
erat incubuit: & per Apoſtolos, his duobus medijs, miraculis
videlicet & ſimplici prædicatione, orbē terrarū ad ſuā fidē per-
duxit, quod erat fortaſſe omniū eius miraculorū potentiſſimū,
& in quo fateor eū à Mahumeto noſtro multū diſcrepare. Ma-
hometes enim, quia mundū nō tantū reformādū ſed etiā caſti-
gandū ob neglectā Chriſti ſanctiſſimā religionē miſſus eſt, id-
circo poſt miracula ſuæ diuinæ vocationis indicia, cū prædica-
tione verbi bellicū apparatū copulauit. At miracula (inquis) nō
fuerūt vera & ſincera, ſed fraudibus & impoſturis peragebatur.
Vt illud ego tibi largiar ſic ſuſpicanti nō euidētibus rationibus
probāt, ita tu illud mihi concedas neceſſe eſt quod ego perſpi-
cuis argumentis poſſum euincere, populū qui miracula eius vi-
debat, non potuiſſe ea tā acutè introſpicere, vt quod vos tanti

goſt

poſt annorũ centenarijs cernitis, illi vel præſenti oculorũ obtutu, vel etiã mẽtis intelligẽtia cõprehenderent. Ea quidẽ videbãt & audiebãt quæ in ſcripturis ſanctis de veriſſimis Dei Prophetis narrãtur. Non potuerũt illi Theologicè diſtinguere quę ſunt certò miracula, quia ſecundũ operis naturã à nullo niſi a Deo fieri poſſunt, vt ſiſtere ſolẽ, dare vitã mortuis, viſionẽ cæcis, quę dubia, quia poſſunt effici a Satana vt minora quædam: quæ quis agit ſua potẽtia & vt principalis agens, quod eſt Dei propriũ, quæ vt inſtrumẽtũ & precaria virtute, quomodo operati ſunt Sãcti: quæ miracula ſunt falſa ratione rei quia ſenſus ſpectantiũ illudũtur, quæ ratione miraculi, quia etſi quæ apparẽt vero gerũtur miracula tamẽ nõ ſunt, quia occultus naturæ viribus gerũtur: ſaltẽ naturæ facultatẽ nõ exuperãt: Quæ denique circũſtãtiæ in perſonis ſunt conſiderãdæ, quibus ſint moribus, quomodo agãt, in quẽ finẽ referãt, vtrũ ad gloriã priuatã, ad honore Dei & vtilitatẽ cõmunẽ; ad horũ & ſimiliũ accuratã diſquiſitionẽ vulgus nõ poteſt penetrare; neq; verò vt iſta ſubtiliter perueſtiget, ab eo requiritur. Illa partim oculis, partim auribus accipiebãt quæ hominẽ cõmuni intelligentia præditũ meritò potuerũt obſtupefacere: aues ad Mahumetum aduolare, immanes beſtias ei exhibere reuerẽtiam, Angelos & Archãgelos ad eũ è cœlis deſcendere, legẽ deferre præcipere vt eam per orbẽ terrarũ publicaret, Deũ illi gladiũ tradere qua repugnãtes caſtigaret, hãc legẽ eſſe ipſiſſimã Dei voluntatẽ, veritatem certã, in qua promulgãda ſi operã ſuã poneret, Deũ ei affuturũ & fœlicibus auſpicijs conatum eius ad optatos exitus prouecturũ. Et iis promiſſis euẽta pulcherrime reſponderunt. Rem ſiquidẽ aggreſſus mirabili fœlicitate regiones maximas ſubiugauit Arabiã. Aſiã, Perſiã & quas ſuperius numeraui plurimas, neq; potẽtiſſimus Romanorum Imperator eius curſum potuit retardare, aut hominũ reſtinguere ardorem, aut amiſſas prouincias recuperare, aut vnquã extirpare quã ille fidẽ ſeuerat, quæ & ijs in locis ad hunc vſq; diẽ firma cõſtanſque permãſit, & ad extremas orientis plagas peruaſit. Hęc ſunt Mahumetanę legis exordia, hi progreſſus. Cum hac compara iam Lutheranam vel Zuinglianam tragædiam & deprehendes infinitam differentiam. Primum de vocatione vel authoritate legitima, quod eſt reliquorum caput & columen, altum eſt apud vos ſilentium. Nullo enim ordine, locum quem quiſque voluit, inuaſit, & populo quod ipſi tum temporis placebat, pro verbo Dei commendauit. Nihil Lutherus prætexuit veriſimile, nihil Zuinglius aut Caluinus: ſed perinde ac ſi non cum hominibus ſed cum beſtijs ageretur ſine ratione ad imperium cogendis, ita in ſua quiſque ciuitate primatum arripuit & refor-

Tho. 1.2.q. 105.art. 8. & 114.ar. 4.

reformationem aggreſſus eſt, eorum nemine vllam reddente rationem cur hoc munus capeſceret. Neque enim vel prætendere poterant authoritatem humanitus delatam,& nullam afferebant vel probabilem coniecturam cur quis eos diuinitus legatos arbitraretur. Proximè verò,quod non erat magnæ difficultatis,pro ſe ſinguli clariſsimam verbi diuini lucem ſuis auditoribus patefacere velle promittebant, quod vti(fateor)habebant cum Mahumeto & Apoſtolis Chriſti; ita habebant quoque cũ Scyriffo & Apoſtatis quibuſcumque commune. Tertium vero quod ſe maxime horrere ſimulabant, vt armata manu niterentur.& vi homines ad ſuas Sectas compellerent,in eo incredibilem & perfidiam & crudelitatem ſimul prodiderunt. Nam & vbi imperabant, immanibus ſupplicijs homines ad priſtinam fidem abnegandam pertrahebant,vt in Flãdria, Scotia,& inprimis Anglia noſtra notiſsimum eſt:& vbi ipſi ſuberant aliorum imperio,ibi inteſtinis bellis & ſeditionibus Euangelia ſua conſtituebant. Cuius exempla inſignia ſuppeditant Sabaudia, Germania,Francia,Flandria,& Scotia in quibus multas incolarum myriades huiuſmodi domeſticæ contra Principes pro Euangelijs excitatæ ſeditiones abſumpſerunt, quorum ſi numerum inire velis, comperies ſtrages à Scyriffo vel etiam a Sopho editas(quas non nego fuiſſe magnas & luctuoſas)cum veſtris tamen non eſſe comparandas. Quando conſtet vnico ruſticorum in Germania bello quod paucis menſibus finitum eſt, pluſquam centum millia cæſa, & duobus primis hugonotarum in Gallia pro Euangelio Caluiniano bellis quæ tribus ad ſummum annis determinata ſunt, ſupra decies centena millia hominum vtrimque interfecta, ſi tamen Gaſpari Colignio primario earum rebellionum authori & duci fidem habemus. Sic enim ille luculenter in oratione qua regem Carolum ad bellum contra Hiſpanum regem ſuſcipiendum hortabatur paulo ante mortem teſtatus eſt. Ita hoc vnicum Gallorum bellum non diu continuatum,& ſine magno aliquo Euangelij fructu geſtum,longè plures confecit, quam plurima Sophi multiſque annis perpetuata prælia,quibus immenſum Perſarũ imperium eſt conſequutus.perq; illud vniuerſam ſuam religione dilatauit. Et quid tu in Scyriffo culpas quod clauam ferreã geſtans concionatus ſit,quum Theodorus Beza loricatus & Sclopetum ferẽs,in Gallijs ſæpius idem factitauerit? Et quãdo Carolus Rex edicto ſeueriſsimo conciones Euangelicorum vbique in regno ſuo,maxime in ciuitatibus,& potiſsimum Pariſijs prohibuerat, tum inuito rege,& contra edictum regis,*fideles ad tredecim millia militariter inſtructi*,Pariſijs in ſuburbijs Sancti Marcelli *verbi audiendi cauſa congregabantur*, Vti narrat Theodorus Beza:qui etiam

Hiſtoire Françoiſe Popelinuer lib.27.

Aurelius. Status religionis in Gallia ſub Carolo 9. li.3.p.347

etiam concionatorem ſuum nonnihil metuentem ſibi, & propterea à concionando deſiſtere volentem animo ſe *hortabantur vt pergeret, nec timeret tumultum qui à Papiſtis videbatur imminere.* Quod ſi in eo turbine rex Galliæ concioni affuiſſet, an tu eũ putas aliter fuiſſe euaſurum quam euaſit rex Taphilette ex armata concione Scyriffi? Aut qui in ſubvrbio ciuitatis Pariſienſis ipſis infenſiſsimæ ad audiendum miniſtrum obſcurum tanta multitudine conuolabant, ij ſi in patentibus campis, ad audiendam ſecurè Principis alicuius concionem fuiſſent vocati, An non veriſimile eſt copioſiſsimum Scyriffi exercitum fuiſſe æquaturos? Sed mitto hæc quæ veſtram nobiſcum æqualitatem in rebus leuioribus notant; ea potius quæ demonſtrant maximã in rebus grauiſsimis inæqualitatem intueamur. Techellis reformationem doctrinæ Mahumetanæ exorſurus magnam prius exercuit auſteritatem vitæ, eaque hominum animos ſibi conciliauit; vt olim Helias, Heliſæus, Ioannes Baptiſta: at veſtri, Lutherus & Zuinglius reformationem doctrinæ Chriſtianæ aggredientes nihil tale ſimularunt, ſed contra potius quum antea vitam duram agerent, poſtea promiſcuas epularum & fœminarum voluptates cum reliquis è fere vulgi humuncionibus ſunt conſectati. Techellis, inſigni ſapientia futuros rerum euentus longè antea prædixit, quod eſt admodum probabile diuini ſpiritus argumentum, dicente Propheta: *Annunciate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus quia Dij eſtis.* At veſtri, huius Prophetici ſpiritus nec leuem aliquando vmbram prætulerunt: Mahumetes mirabilia quædam operatus eſt, etſi (vt tu putas) non certa, firmiſsima, neceſſaria diuinæ approbationis ſigna, magna tamen, (quod tu negare non potes) inuſitata, & ſtupenda, quæ pauci fortaſſe acutiſsimi Philoſophi vix poterant, innumera ſine dubio promiſcuæ multitudinis millia nullo modo poterant à veris miraculis ſecernere, & quæ quia rariſsimè ab alijs quam à Sanctis Dei Prophetis efficiuntur, populus Dei ſolet eorum authores pro indubitatis Dei Prophetis agnoſcere: quemadmodum olim Iſraelitæ Eſaiam quod ignem de cœlo deuocaſſet ad ſuccendendum ſacrificium, veriſsimum Dei Prophetam propterea clamabant, eiuſque iuſſu Pſeudoprophetas Baal quadringentos quinquaginta occidebant. Quamuis ſi quis diabolica potentia quid fieri poſsit ſubtiliter velit ſpeculari, negandum non eſt quin diabolus poſsit è cœlo ignem deducere, vti fecit ad concremãdas Iobi oues & paſtores, quodq; in extremis mũdi temporibus facturum Antichriſtum pronunciat Euangeliſta. Mahumetes, quẽadmodũ ſe à Deo miſſum aſſeuerauit, Deumq; voluiſſe vt lex illa per orbẽ diffunderetur, ita proſperos admodũ ſucceſſus habuit ad tantã rem perpetrandã idoneos. Statim

Eſa. 41. v. 23.

Reg. 3. *cap.* 18. v. 24. 38.

Iob. 1. v. 16.

Apo. 13. v. 13.

L l l enim

enim varij populi eam ſuſceperũt, magnaq; cõſtantia ad noſtra tempora mille iam annos cõſeruarunt, fruſtra laborantibus, & eo qui tum vixit & alijs qui poſtea ſucceſſerũt Imperatorib. & totas Imperij Romani vires contra opponentibus. Mahumetus (vt etiam Scyriffus & Sophus) in omnibus fere prælijs victor extitit, & poſt conſtitutã religionẽ placida morte eſt defunctus, vel potius ad meliorem vitam tranſlatus. At veſtri Euangeliſtæ, etſi nõ minus ampla & magnifica, de Dei erga ſe ſuosq; beneuolẽtia promitterẽt, tamẽ quaſi Dijs iratis genioq; ſiniſtro ſua aggrederentur, perpetuo fere exitus expectationi ſuę contrarios tulerũt. Victus in acie cũ ſuis Tigurinis Hulderìcus Zuinglius, cũ ã tũ quũ virib ſuperior certã victoriã animo præcepiſſet, & inter mortuos ſeminuus relictus, & ab hoſtib. inuẽtus, & in rogũ cõiectus, duplici quaſi morte, & gladio & incẽdio miſerabilẽ vitam finijt. Lutherus, poſtquã noctu hilariter inter ſuos cõpotaſſet, mane inuentus eſt mortuus, ab vxore, vt multi ſuſpicãtur ſtrangulatus. Dux Saxoniæ, & Lantgrauius Heſsiæ quos ille præcipuos extollebat Euãgelij patronos, ſubiugati à Carolo Quinto, exuti ditionibus, in arcta cuſtodia detenti multos egerunt annos. Cõdęus Princeps & Admirallius capita Euangelij Gallicani in omnibus cũ Rege ſuo prælijs profligati, poſt varias & miſerrimas ſuorum cædes, alter in bello Iarnacenſi bõbarda traiectus, aliter in triumpho Pariſienſi Iezabelis inſtar excelsiore loco præcipitatus, fractis ceruicibus, conciſus in fruſta, tractus per Plateas, ſuſpenſus ad furcas, infami mortis genere ſublatus eſt. Qui eiuſdem in Angliam introducendi fuere Principes, Regina Bolena, Crõmeruellius, Dux Somerſetẽſis, & Epiſcopus Cantuarienſis, prima, inceſtus turpiſsimi iudice patre, cõuicta interfecta eſt ab eo quem ſui amore faſcinaſſe putabatur, ita eam perditè & miſerè deperibat. Quam proximus, hęreſis, & proditionis damnatus, ab eodẽ Rege cui ſeruiẽdo & corpus & animam deuouerat, capite truncatus, paulo poſt ſequutus eſt. Duci Somerſetẽſi etiam tũ iam per omne regnũ, nomine quidẽ regis eſſet vicarius, re autẽ verè Rex exiſteret, & pleniſsimam in omnes vitæ neciſq; poteſtatẽ haberet, omnib. admirantibus, primo authoritas ablatą, tũ publico in foro ſub Regis nepotis puerulì imperio caput abſciſsũ. Poſtremus, Archiepiſcop. poſt fœdam eius Euangelij quòd maxime promouerat abiurationem, in mediis ignibus infœlicẽ animam exhalauit. Quid qui eius in Flandria cõſtituẽdi dux erat Princeps Aurangius? Priuatis in ædibus, ſecurus, inter amplexus fere nouæ vxoris turpiter eſt iugulatus. Quid qui illud in Scotiã intulit Iacobus Nothus? in populoſa Scotiæ ciuitate, quingẽtis æquitib. circumſtipatus, ab vno priuato homine eſt interfectus, ad cuius infœlicitatem hoc

Buchan. hiſt. Scotic. lib. 19.

hoc quoque acceſsit, quod quum ipſe Regiã obtineret poten-
tiam, & nocte antecedẽte de inſidijs ei inſtructis præmonere-
tur; & certa auditione acciperet veniſſe in vrbẽ qui illud tenta-
ret, cõparatũ tamẽ exitiũ nõ potuit effugere, perinde ac ſi Deus
in eius perniciẽ cõſpiraſſet. Quid Chriſtianus Daniæ Rex qui
ad Euãgeliũ pertraxit Daniam? Nõ ſolũ à ſuis regno eſt pri-
uatus, ſed etiã fruſtra eius reſtitutionẽ ſollicitante Carolo Im-
peratore & Henrico Angliæ rege, quorũ vtriq; cognatus erat;
poſtquam multos annos exul oberraſſet, domũ reuerſus, & à
ſuis captus, tanquam indomita bellua in caueam ferreis clatris
circunſeptam incluſus eſt, atq; illic ad extremũ vſq; diẽ conta-
buit. Sed neq; Principes magis fuerunt in Euangelio hoc plan-
tando infœlices, quam populi in eo retinendo mutabiles. Ante
annos viginti permultæ prouinciȩ & ciuitates Galliȩ magno
eius amore flagrabãt, at nũc ne Rege quidẽ vehemẽter ſatagẽ-
te, a pleriſq; eo quo prius ardore appetitũ à multis deſeritur, à
plurimis, omnibus animi corporiſq; viribus oppugnatur. Nec
diſſimilẽ mutationẽ in Flãdria multi adnotant, vbi flagrans ille
impetus quo ante paucos annos tota fere natio æſtuabat, ita iã
deferbuit, vt valde ſe remiſiſſe & fere refrigeratus videatur. Idẽ-
que in noſtra patria euenit, vbi quinq; annis ſub Eduardo Rege
in Euãgelio trãſactis, ſub Maria, magna animorũ in toto fere
populo fact[illegible] eſt ad religionẽ Romanã inclinatio, & hac ipſa tẽ-
peſtate quãta pleroſq; cœperit Euãgelij ſatietas & tædium, ego
ante meũ ex Inſula diſceſſum abundè animaduerti, varieq; Se-
ctȩ quotidie pullulantes ſatis iudicãt: & tu melius (vt ego cõij-
cio) potes teſtificari, qui recentior inde veniſti. Nec in Germa-
nijs ijs qui Euangeliũ amplexi ſunt maior apparet conſtantia,
quẽadmodũ ipſi Euãgelici cõquerũtur. Teſtes eſt Palatinatus
Rhenẽſis qui a Zuinglianiſmo ad Lutheraniſmũ abijt: & rur-
ſus à Lutheraniſmo ad Zuinglianiſsimũ breui tẽpore tãquã re-
ciproco maris ȩſtu iactatus redijt. Teſtis ſuperior Germania vbi
quum Georgius Comes *VVirtenbergenſis anno Domini* 1535.
Eccleſias ſuæ ditionis in pura doctrina ad modum Eccleſiæ Tigurinæ
reformarat, accitis Tiguro miniſtris, in ea doctrina conſtantes
permanſerunt tantum ad Comitis mortem. Et tum tota fere Eccleſiæ
forma immutata eſt. Teſtes aliȩ eiuſdem ſuperioris Germaniæ
ciuitates, quæ viuente & docente illic Bucero Zuingliana de
ſacramento ſentiebant. Mortuo Bucero, *tanta paulatim do-*
ctrinæ commutatio ſequuta eſt vt Zuingliani ſint eorum indicio om-
nium mortalium peſsimi Hanc ego veſtrorũ hominum læuita-
tem & mutabilitatem in alijs prouinciis Euangelicis poſſem
oſtendere. Qui autem ita leuiter religionem ſuam æſtima-
runt eos ego cum Mahumetanis noſtris qui potero ſine magna

Vide Iouium lib. 7. virorũ illuſtriũ.

Ioſias Simlerus in vita Bullingeri fol. 15.

Ibid. fol. 18.

iniuria comparare? quando iſtorum alij octingentos, alij nō-gentos, permulti mille fere annos in eadē Mahumetis fide perſtiterunt: vos autem ſi ex iſtis initijs iudicium ſit faciendum, nongentis annis nouies & decies religionem veſtram eſtis nouaturi. Quibus antegreſſis hoc extremum adijce, quod Sergius & Mahumetes magna animorum vnitate in Alcoranum ſuū conſpirarunt, nulli contrarij libri, nulla ſchiſmata, nullę excommunicationes mutuæ emanarunt Non quod ædificauit Mahumetes, deſtrinxit Sergius, nulla vel tenuiſsima apparuerunt veſtigia tam hoſtilis diſtractionis qualis inter Lutherum & Zuinglium exorta, adeò tenaciter in eorum ſectatoribus inhæſit, eosq; adeo capitali odio à ſeſe viciſsim alienauit, vt in ſeditione

anno. 1566 Antuerpienſi, quum Zuingliani ciuitatem eam occupaſſent, vnde maxima ſpes erat Euangelium Zuinglianum per totam illā regionem propagatum iri. Lutherani qui illic erant frequentes, ad expellendos Zuinglianos, ſuas cum Papiſtis vires conſociarunt, præferentes Papiſtarum ſuperſtitionē Euangelio Zuinglianorum: & eligentes potius ſub Papiſtarum quam Zuinglianorum dominatu viuere. Tam altè malitia cœpta in patribus, continuata in filijs inueterauit in nepotibus, nec ad huc imminuitur, ſed in dies magis magiſq; amplificatur. Atque hoc argumentum vt Turcarum fidem plurimum commendat, ſic veſtrum Euangelium manifeſtè condemnat, & qui illud ſequuti ſunt certę damnationis apud Deum reos facit. Neq; enim hic vllam excuſationem ſuæ impietati poſſunt obtendere. Nam

Zuing. to. 2. Eccleſia. fol. 54. vt optime ſcribit de Anabaptiſtis Hulldericus Zuinglius, hæc inter Doctores contentio, falſæ doctrinæ *manifeſtiſsimum eſt ijs etiam qui ſimpliciores ſunt iudicium. Paulus enim* 1 Cor. 14. *ait: Deus non confuſionis ſed pacis Deus eſt, quod ipſum omnes omnium fidelium Eccleſiæ manifeſtè comprobant. Quum ergo iſtorum doctrina nihil niſi turbas & tumultus pariat, argumentum euidens eſt eos neqraquam à Deo pacis miſſos eſſe.* Ita Zuinglius. Ergo quū Zuinglius ad mortem vſq; à Luthero abhorruerit, Lutherus cōtra ad extremum vſque ſpiritum Zuinglium maledictis confixerit, eiuſque diſcipulos æternis ſupplicijs deuouerit, hique duo perpetuas turbas & ſchiſmata propter ſua ſeparatim Euangelia in Eccleſijs Europæ conciuerint, quæ nec adhuc ſopiuntur, hoc non iudicium eſt, ſed demonſtratio, eaq; non tam ingenio comprehendenda quam ipſis manibus pertractanda, iſtos mēdaciter diuinum nomen ſuis inuentis prætexuiſſe, Non ego iam alios iudices, ſed teipſum, rationem, & ſenſum tuum cōpellabo vt hac in re ſententiā feras: Cōcipias animo quatuor hos Prophetas Mahumetem cū Sergio, & Lutherū cū Zuinglio magna circūfuſos populi multitudine, & cū ſigillatim ad ſuā Sectā cōplectendā ijs

quæ

quæ cõmemoraui dictis & factis permouentes. Prodeat Mahu
metes cũ Sergio: Promittat ſincerã veritatẽ, aſſerat ad mũdum
ſua fide imbuẽdũ ſe à Deo miſsũ, proferat miſsionis ſuę ſigna,
ea quæ fecit miracula, nõ quidẽ certò & abſq; exceptione ἀπο-
δεικτικῶς conuincentia, ſed magna & inuſitata, qualia Moſes
& Helias fecerũt: oſtẽdat exitus promiſsis ſuis pares, doctrinæ
vnitatẽ, Doctorũ cõſenſum, populorũ in ea aſſumẽda alacrita-
tẽ, in retinẽda cõſtãtiã, in propagãda diligẽtiã, aduerſariorũ po
tentiſsimorũ in ea oppugnãda infirmitatẽ, in extirpãda irritos
conatus. Deniq; quã magna is qui eã publicauit doctrinã Ma-
humetus ſemper tota vita in bello & pace ad mortẽ vſq; fœli-
citate ſit vſus. Procedat e cõtra Lutherus cũ Zuinglio: & hic vi-
ciſsim ſincerã veritatẽ promittat, ſeq; à Deo ad illuminandum
terrarũ orbem miſſum glorietur, ſed miſsionis ſuæ ſigna nulla
vel vera vel ſimulata edat, nihil agat Eliæ ſimile, nihil Moſis, e-
uenta promiſsis ſunt planè cõtraria, doctrina ſit varia & in op-
poſitas Sectas dilacerata, Doctores inter ſe digladiẽtur, populi
alacriter quidẽ recipiãt, ſed ſtatim nauſea afficiantur & ad muta
tionẽ pruriãt, qui eã tuẽtur egregiè mẽdaces ſint, iurẽt ſe nemi-
ni vim allaturos vt Euangelio pareãt, & tamẽ omnĩ pęnarũ di-
ritate ad eius profeſsionẽ homines inuitos cõpellant, cõcitẽt ſe
ditiones ſed ad ſuã ipſorũ peſtẽ & perniciẽ, in bello pereãt cæſi
ab hoſtibus, in pace intereãt, vel ex legum præſcripto ferro vel
flãma mactati, vel à priuatis inimicis cõfixi. Quũ duo ſint pri-
marij doctrinæ huius Apoſtoli, alter alterũ perpetua maledicẽ-
tia inſectetur, vocet hæreticum, *Apoſtatam, trahẽtẽ certò ad tarta-
ra Sectarios ſuos, blaſphemum idololatrã, hoſtẽ Euangelij, ipſiſsimum
Diabolum* (his enim epithetis Lutherus exornat Zuingliũ) vici- *Zuing. to.*
ſsim Zuinglio Lutherus ſit *ſummè in enim blaſphemus, effrictæ frõ* *2. reſpons.*
tis ſcurra, veſanus, fanaticus, ſtolidus, impurus porcus, ſummis diris, *ad confeſ.*
maximis blaſphemijs Dei gloriam, honorẽ, omnipotẽtiam, veritatem *Lutheri fo.*
& eſſentiam impetens: hæreticus incorrigibilis, impoſtor & ſeductor *450. & in*
ipſo Marcione deterior hoc fuit enim perpetuum Zuinglij de Lu *reſpons. ad*
thero iudicium (cæterim eadem fronte non deſinat vterq; voci *Luther. li.*
ferari ſe clariſſimam docere veritatẽ) puriſsimũ Chriſti Euãge- *de ſacra-*
liũ: vter iſtorum, Mahumetus cum Sergio, an Lutherus cum *ment. fol.*
Zuinglio, tibi verior Propheta cenſebitur? ad vtrum ſequendũ *415.*
abundantior te ratio commouet? Atqui hęc eſt vera imago Al-
corani Mahumetici & Euangeliſmi Lutherani. His argumẽtis
Turcę inducti crediderunt Mahumeto. His ex altera parte argu
mẽtis Chriſtiani veſtri perſuaſi crediderunt Luthero. Si popu-
lus Turcicus peccauit deficiens ad Mahumetũ dubia & incerta
miracula edentẽ: quãtò grauius peccauit populus Lutheranus
ad Lutherũ conuolãs miracula nulla proferentẽ. Si damnantur

Perſæ Sophum ſequuti, mirifica vitæ ſeueritate & rerum futurarum prædictione omnium in ſe oculos conuertentem: quãtò grauius damnabuntur Germani, Heluetij, & Angli Zuinglium ſequuti & Lutherum, nulla vitæ ſanctitate, nulla futurorũ prænotione inſignes, nihil præ ſe ferentes ſingulare, nihil abiecta vulgi colluuie excelſiùs. Si a Deo ipſo maledicitur qui Prophetæ ad nouam doctrinam ſolicitanti paruerit, etiamſi portenta & ſigna operetur, execrabilis eſt ter & amplius qui ad nouam doctrinam procurrit tali Propheta inſtigante, qui portentum nullum edidit, ſignum nullum oſtendit, nec portenti ſigniue vllius vmbram ſimulauit. Illic aliqua apparet grauitas, hic minus fluxa & ventoſa eſt leuitas: Illic magna apparet religionis cura, hic planè nulla. Ille arcem quàm defendendam ſuſcepit, deſeruit quidem, ſed militari hoſtium impreſsione deiectus, hic arcem ſuam prodidit vnico aduerſarij verbulo deuictus. Ille (vt ab apta Brentij & Melancthonis ſimilitudine non diſcedam) tributum Imperatoris ei perſoluit cui nõ debebat quidẽ, ei tamen qui & nomine Imperatoris poſtulauit, & diploma, ſigillum atq. chirographum, Imperatoris diplomati, ſigillo, & chirographo ſimillimum monſtrauit: Hic ei illud ſoluit, qui tributum Imperatoris nomine cõfidentiſsimè flagitauit quidem, ſed præterea cur auferret nullam rationẽ, nullam coniecturam, nec diploma, nec ſigillum, nec cherographum vel verum vel adulterium exhibuit. An non facilis eſt æſtimatio vtrius horum peccatum ſit atrociùs? Hac ego in quæſtione Samuel, neminẽ vel doctum vel indoctum recuſo iudicem: Qui enim lcui cupiditate incitatus flagitium aliquod perpetrauerit, eius culpam eſſe grauiorẽ quam qui magnis tentationibus victus eidem flagitio ſuccubuerit. Definita eſt veritas & in Theologia & in Philoſophia, hocq; ratio certiſsima cõfirmat, & omnes mortales approbant. Quare ſi & à Mahumete erratum ſit, vt tu auguraris, & à Luthero, vt ego non dubito, veſtrum ſcelus grauioribus eſſe à Deo ſupplicijs plectẽdum, qui ita temerè Lutherum ſequuti eſtis, quã noſtrũ. qui etſi malè, multò tamẽ cõſideratiùs Mahumeto adheſimus ſatis perſpicuè demonſtratum arbitror.

ARGVMENTVM
CAPITIS XV.

Samuel ex dictis Michææ concedentis veram Propheticam vocationem agere liberè ad homines conuertendos non vi, arguit Mahumetum non fuiſſe verum Prophetam, cuius vis eſt manifeſta. Contra Micheas præter alia quædam, regerit eam vim magis fuiſſe a nouis Euangeliſtis

geliſtis adhibitam (& potiſſimum in Anglia) quam à Mahumeto. Deinceps Samueli pro legitima ſuorum Euangeliſtarum vocatione obijcienti, eos vel à Principibus, vel ab Eccleſijs fuiſſe electos, reſpōdet Michæas, primum ex Luthero docens neceſſitatem vocationis ordinariæ: Deinde ex eodem refellens omnia ſuperius dicta de eorum extraordinaria vocatione, tertiò probans iſtos nec à Principibus, nec ab Eccleſijs ſuis vllo modò vocatos & electos fuiſſe, adeo vt omni vel ſpecie legitimæ alicuius vocationis aut electionis careant. Ex quo concludit immenſum eſſe eorum peccatum qui tales magiſtros ſequuntur, longè grauius quàm eorum qui à fide Catholica tranſierunt ſub Mahumete ad Alcoranum: qui etiam cum verò Chriſti Euangelio magis concordat, quàm Euangeliſmus nouus.

CAPVT XV.

SAMVEL. Hęc de vocatione diſputatio, vt eſt vtilis, & in Repub. ſiue ciuili ſiue Eccleſiaſtica, cognitu neceſſaria, ita ſuas habet difficultates in quibus ſoluendis noſtri multum ſe torſerunt, vtrum inaniter, an aliquo cum fructu, alij viderint. Mihi quidem vt præfatus ſum nec antea planè ſatisfecerunt, nunc autem eò minus, quo magis & vocationis conſidero neceſſitatem, & eorum in ſua vocatione aſſerenda perpendo rationum inopiam, & tamen fortaſſe aliquid excogitare poſſem quo lacuna hæc expleatur. Sed prius dicam quid in oratione tua non admodum probo. Multa tu quidem dixiſti veriſimilia quæ non refello: At poſuiſti etiam quædam pro certis quæ mihi longè ſecus videntur. Tria dediſti Mahumeto Alcoranum ſuum inchoãti. 1. mira quædam (mihi miracula enim appellare religio eſt) vocationis ſuæ prænuncia. 2. legis quam cælo delatam aucbar, prędicationem. 3. & armorum pręſidium quo repugnãtes ad ſuam Sectam cogeret. In quo, vt rectè enim à Chriſto ſeruatore noſtro longiſſime disiunxiſti, ita arctiùs quam par erat cùm noſtris eum copulaſti, priore enim noſtris Euangeliſtis Luthero & Zuinglio eorúmq; diſcipulis detracto, reliqua duo, tanquã truncũ amputato capite, corpus illis cõceſsiſti. Ex quo mox alterũ eliciebas hypocriſis crimen cuius eos inſimulaſti, quaſi vim hominum cõſciẽtijs cũ Mahumete veſtro afferrent, à qua fingebãt ſe longiſsimè abhorrere. Horum autẽ ſi primũ nõ ſit verũ, ſecundũ neceſſe eſt eſſe falſum. Neq; enim hypocritæ fuerũt qui lenitate & manſuetudine Apoſtolica ſe vſuros ad perſuadendũ profitebantur, ſi hoc ſincerè pręſtiterunt nec vim aliquando adhibuerũt. Quis autẽ Lutherum aliquãdo iſtiuſmodi tyrannidis accuſauit? Quis Zuinglium audiuit diſcipulos imperio ad ſuam fidem cogere? Caluinus, Grammerus &

reliqui ſingularum gentium Apoſtoli, quanam ratione potue-runt homines ad ſuam fidem compellere qui ciuilis gladij nullā habebant facultatem? Quod ſi in Flandria,& Gallia, aut etiā in Anglia,aliqui aduerſariæ religionis interfecti ſunt,hoc factū eſt non quia fidem Euangelij auerſabantur, ſed quia perturbabant quietē publicā. Ergo ſi das Chriſtum eſſe perfectum veri Apoſtoli & Apoſtolicæ functionis exemplar, qui duobus tantū inſtrumentis,miraculis,& libera prædicatione nemini vim afferētе mundum cōuertit(quod ego à te dictum vehementer laudo) quemadmodū nos à Chriſto & gratia Apoſtolica ſeparas quia miraculis deſtituimur; ita neceſſe eſt vt Mahumetum quoq; nō minore interuallo remoueas qui iniuſta violētia eſt vſus, quam Chriſtianæ prædicationis libertas nō minus reſpuit,quam Apoſtolicæ vocationis locus & dignitas miracula requirit. MICHAEAS. Ergo non tam defendis Lutherū quam redarguis Mahumetum, vt quemadmodū ille Apoſtolus non fuerit quia defecit in vno, ſic nec iſte ſit Apoſtolus quia redundauit in altero,poſſem reſpondere nō prorſus eſſe eandem rationem:quia defectus miraculorum quæ tu capiti comparaſti,magis valet ad deſtruendum,quam noſtra illa redundantia, quocunque illam modo amplifices:quū ſine capite homo nemo poteſt exiſtere: at cum tribus quatuorue brachijs aut alijs partibus ſuperfluis humana natura conſiſtit. Quemadmodū intra centū annos, &

Hollins. in Edouardo 6. anno. 1554. puerum bicipitem Anglia, & virum bicipitem eumq; varijs in linguis eruditū,& muſices admodum peritum vidit Scotia, & tricipitē fertur habuiſſe olim Gerionem Hiſpania. Sed nolo iſta adeo minutè concidere. Nullo enim verbulo attingis Mahume-

Buchanan. hiſto 8. Scotic lib. 3. anno 1490 tem,quo nō tuos domi magiſtros æquè perſtringas Quid enim fecit in Arabia & vicinis locis Mahumetes,quod nō fecit in Flādria Aurangius,in Gallia Admirallius,in Germania, Anglia,Scotia,qui illic Euangelio huic ſerendo dederunt operā. Occidit repugnātes ſibi Chriſtianos Mahumetus:occidit & Aurāgius plurimos monachos,& ſacerdotes : Et heremitas militibus iugulādos prębuit Mahumetus: & totos cætus taliū hominū mactauit Aurangius in Flandria.contrucidarunt duces factionis veſtrę in Francia,& plura quā Mahumetes & Turcę eorum diſturbarunt funditus monaſteria. At veſtri eos perſequuti ſunt non propter religionem, ſed propter pacē publicā, quaſi nō æquè prōptū ſit hoc ad Mahumetū transferre,& multò verius:quū Mahumetes in ipſo tantum primo belli ardore hac ſeueritate ſit vſus, nullis autem legibus homines ad fidē ſuam eſſe cogēdos ſanciuit,imo legibus ſanciuit potiùs cōtrarium;quod & hodierno die Turcæ diligēter obſeruant,vos autem & in bello cōſtrictos neceſsitate mortis homines veſtro Euangelio addicitis,& in pace immaniſ-

ſimis

ſimis legibus cõfeſsionẽ fidei veſtræ nolentibus exprimitis. Recogita tecum Euangelij veſtri in Anglia initium multis annorũ cẽtenarijs à tempore Auguſtini monachi ad Hẽricũ octauum. vt hiſtorici veſtri & miniſtri fatẽtur, inoleuerat apud vos religio Catholica vel Papiſtica & altè in omniũ animis inſidebat, cuius hoc erat ex præcipuis capitibus vnum, Pontificẽ Romanũ eſſe & eius Eccleſiæ & reliquarum Chriſtianarum in cauſis Eccleſiaſticis moderatorem & iudicem ſupremum. Hanc fidem ſi quis alius regum veſtrorum, Hẽricus ille. 8. pluſquam viginti annos, & contra ſuos domi hæreticos legibus & ſupplicijs. & contra externos hæreticos (vtor nominibus tritis, neq; hoc vocabulo quicquam illis præiudicari volo) libro eruditè ſcripto defenderat, adeò vt valde honorifico & inaudito prius nomine Catholicæ & Romanæ *fidei defenſor* à Romano Pontifice vocaretur. Quam ille apellationẽ tanquã à Dei Opti. Max. vicario donatã grato animo magnaq; põpa accepit, & alijs glorioſiſsimis regnorum ſuorũ titulis immiſcuit, & tanquam clariſsimũ trophęũ ad poſteros ſuos tranſmiſit: adeo vt antiqui Romanorum Cõſules nõ magis appeterẽt Africanos, Numidicos, Numantinos, Macedonicos, Aſiaticos vocari, à deuictis nationib. quam Rex iſte magni faciebat hunc honorẽ ſibi à Pontifice Romano collatum. Neque ſolum edictis regijs & libris eruditis fidẽ Romanam ſedulo propagabat, ſed etiã militaribus copijs Romani Põtificis dignitatem ſtrenuè tuebatur, pro qua contra vicinos potentiſsimos, Gallorum regem Ludouicum duodecimũ, & Scotorum regem Iacobum quartum, etiam ſororiũ ſuum, magnis viribus acerrimè dimicabat. Ob iniurias enim Iulio 2. Pontifici Romano illatas, in continentem tranſgreſſus, grauiter afflixit Ludouicum Gallorũ regem, expugnatis Tornaco & Taroanna munitiſsimis ciuitatibus: & Iacobum Scotorum regem in prælio cæſum, quia Pontificis Romani aduerſarium, proptereaque ab eo ſacris interdictũ, nec ſepulturæ tradi permiſit. Tranſmiſſiſque eodem tẽpore in Hiſpaniam militibus qui cum Hiſpanis ea ex parte Galliam inuaderent, præcipua cauſa fuit, vt Ioannes Rex Nauarrę Gallię regis fœderatus toto fere regno exueretur, quod tum temporis Anglicanis ſubſidijs Hiſpanus occupauit. Quin etiam aliquot poſt annis, quod Caroli quinti Imperatoris exercitus Romanam ciuitatem diripuerat, & Clementem Pontificem in arce S. Angeli obſeſſum ad indignas pacis cõditiones coegerat, bellum denuncians Imperatori alias amico, & familiari, & cognato, cuius materteram habebat in matrimonio; inito cum Gallis fœdere, potentiſsimum exercitum ad liberandum Pontificẽ miſit in Italiam: ita vt Romanæ ſedis gratia, cum vicinis ſuis, maximis Europę regibus, Gallo, Scoto, Nauarro, Hiſpano

Hollinſ. in deſcripit. Britan. lib. 1. cap. 7. Fox. act. & monument. Stous.

Iouius hiſt. lib. 11. Hollins. in Hen. 8.

ro, Hiſpano, Imperatore Germano, graues ſuſceperit inimicitias. Quum ergo ad inueteratam tot ſæculorũ de Pontificis Romani primatu opinionem, accederet hæc tãta Regis ipſius in ea & edictis, & libris, & armis aſſerenda, contentio; fieri nõ potuit quin ea in animis veſtrorum hominũ firmiſsimis radicibus niteretur. Paulò tamen poſtea, ob diuortium illud toto orbe famoſum, Pontifici eidem indignatus, ſubito factus alius, vertit vela, & mutauit ſententiam: quodque antea diuinis legibus literiſq; ſacris probauerat ius eſſe ſoli Pontifici Romano debitum, ſibi vendicauit, & legs Parlamentari (cuius eſt apud veſtros authoritas ſumma) ordinauit omnibus eſſe credendum hoc ius non ad Pontificẽ Romanum ſed ad regem Anglicanum ſpectare; cuius etiam confeſsionem à ſuis omnibus terribili iuramento exegit, quod qui ſuſcipere recuſaret eum teterrimo ſupplicio tanquam hoſtem patriæ & maieſtatis læſæ reum è vita ſuſtulit, cuius acerbitatis poculum, cæteris poſtea immuneris ebibendum, præguſtarunt Roffenſis Epiſcopus & Morus Cancellarius. Quę fuit hic electionis libertas? quæ perſuaſio? vbi derepente, intra duos dies veteri fide antiquata, noua veteri ex diametro contraria cõſtabilita eſt? Nam quum heſterno die, nimirum ante parlamenti concluſionem, qui Pontificis primatum negarat, tanquam hęreticus, indignus vita, ignibus adiudicaretur, idq; ex legum veſtrarum præſcriptione; hodierno die mirabili viciſsitudine qui eundẽ primatum iuramento nõ abnegaret, vt patrię proditor teterrima morte mulctabatur, & id quoq; ex veſtrarum legum imperio: Num vna nocte toti populo perſuaſum eſt fidẽ illam maiorum ſuorum fuiſſe impiam & nefariam? Num minax & Mãliarum vnius Parlamenti decretum ſubito euulgatum, illud ex eorum pectoribus euellit, quod continuata nõgẽtorum annorum prædicatio, & perpetua plurimorum parlamentorum & conciliorũ generaliũ ſeries inſculpſerat? Aut num aliquis vlla vnquã ætate Turcicus Imperator hac barbara ſæuitia fidẽ ſuis ſubditis inculcauit? Aut hæc legis crudeliſsimæ terrore imperata vobis cõfeſsio num habuit aliquid verę fidei ſimile. Conſentiũt Chri-

Thom. 2. 2. quæſt. 1. art. 4. 5. ſtiani Theologi, nõ eſſe fidem ſi quis rei cuicumque aſſentiatur quam vel ſenſuum iudicio aut rationum euidentia habet exploratam. Neque enim prima ſcientiarum principia credimus, quia cõprehẽdimus, eaque animus noſter ipſorũ perſpicuitate victus neceſſario approbat; quum fides ſua natura liberã aſſenſionẽ &

Ibid. par. 1. q. 2. art. 2. voluntariam approbationẽ poſtulet. Vnde & Deũ eſſe, eumq; vnum eſſe non tam in fidei articulis numerant, quã fidei ſuſtinendæ & ſuperſtruendæ baſim collocãt: eo quod certis rationibus è natura peritis conuinci poteſt & demonſtrari. Quod ſi rationũ perſpicuitas fidei eſſentiã tollat; vbi Regijs edictis, crudelibus ſup-

libus ſupplicijs, legum terroribus, & iſtius generis imperioſis & minacibus argumentis hominum aſſenſus exprimitur; an vllū exiſtit veræ fidei veſtigiū? Et tamē ab hac radice fluxit tota Anglicana fides. Vt enim hinc Euangeliū exorſus eſt pater, ita iisdē prorſus mediis, Parlamentaribus dico legibus fidem dilatauit, & noua fidei capita imperauit filius; quæ primo adiecta ſuppliciorum & mulctarū cōtra recuſantes diritate credēda proponebātur, & deinde per emiſſos miniſtros populo tāquā credibilia ſuadebātur. Quin etiā huius Reginę tēporibus eandē fuiſſe renouatā & continuatā Euangelij ſeminandi viā, nemini ignotū eſt. Primo enim, regina cum ſuorū aulicorū & nobiliū cōſilio, quid populus credere debebat, cōſtituit, legibusq; ad id credēdum coēgit: & deinceps elegit miniſtros qui populo cōmēdarēt quod illa prius diuinum & ſacroſanctum eſſe decreuerat. Hanc tu Anglicanæ fidei originē cū iudicio pōdera, & cum Turcicis moribus noſtraq; fidei hominibus ingenerandę forma cōpara: tantā ſine dubio perſpicies differētiam, quanta eſt inter hominē viuum & depictā in pariete imaginē. Nihil certe eiuſmodi admittimus: nullis legibus ſubiectos ad fidem pertrahimus: ſed hanc barbariē & ipſi cauemus, & in alijs exhorreſcimus. Quod autem adiecisti Lutherum & Zuinglium hac tyrannide nunquā vſos, & veſtros Anglicanos Prælatos nec vti poſſe, quod omni poteſtate ciuili careant; Etſi hoc poſterius verū nō eſt (Epiſcopi enim veſtri quoad pleraque eandē cum politicis magiſtratibus ciuilē poteſtatem habent, & cū ijsdē, Catholicos ad tribunalia citant, eosque conijciunt in carceres, imponūt mulctas, & varijs ſupplicijs conſtringunt) tamen promptum eſt eodē effugio & à noſtris quoque Prophetis hanc tuam criminationē depellere. Neque enim vel olim Sergius aut hodie Pōtifex noſter quenquā capitali ſupplicio plectit, Sed & tū Mahumetes princeps ciuilis, & hodie Imperator cōtra perfidos religionis hoſtes hanc iuſtitiā exercet. At quoniam hoc totū etiamſi permagni momēti eſt, ex priori tamē capite pēdet, legitima nimirū eius qui vindictam ſumit authoritate (nam & Elias Propheta quadringētos & amplius Pſeudoprophetas Baalis vel occidit vel vt occideretur effecit; & in veteri Iudæorū republica, Senatus Eccleſiaſtici iudicio etiam ſententia mortis decernebatur) reponamus iſta paulisper, poſteà ſi velis repetiturī: interim illud te potius expedire velim quod de tuorū legitima vocatione ſignificas. Illam enim vnam difficultatē ſi recte explicaueris, & tuis magiſtris rē gratiſsimam feceris, quos ea valdè implicuit & afflixit; & mihi etiam aliquid proderis, cui ſcrupulum non leuem eripies, qui certe quantum per veritatem licet Lutheri & Zuinglij honori conſultū cupio. SAMVEL. Memoria Bezanę in cōuentu Poiſsiaceno defenſio-

Anno 1. Parlā. cap. 1

3. Reg. 18. v. 40.

Deute. 17. v. 12.

defenſionis leuẽ quandam notã mihi ſuggeſſit, quam ſi accuratè perſequamur, ea fortaſsè nos ad plenã veritatẽ eſt deductura. Põtificijs enim Epiſcopis Bezã de vocatione interrogãtibus, inter alia reſpõdit *ſe & reliquos* cum eo præſentes miniſtros Euangelicos, *electos miniſtros atque confirmatos ab Eccleſiis ſuis quæ vnanimiter miniſterium eorum approbarunt*. Hoc quidem aliquid eſt, ſed tamen imperfectum niſi aliunde ſuppleatur. Hoc ergo ſi addideris, Principem Chriſtianum, cuius ſunt in Eccleſia regẽda primæ partes, prædicandi Euangelij & inſtruendi fideles facultatẽ illis contuliſſe, nõ video quin ita demũ & eorum vocatio ſit legitima, & iſta de miraculis difficultas in nihilum euaneſcat. Vt enim in ciuitate vbi omnes hominum ordines ex quibus ciuitas cõponitur, magiſtratum aliquem elegerit, quin legitima ſit electio dubitari non poteſt: Ita in Eccleſia, vbi Populus qui eſt inſtar corporis, & Princeps qui capitis locum gerit, Magiſtratum Eccleſiaſticum deſignauerit, nihil adferri poſſe arbitror quod impediat quo minus legitima ſit vocatio MICHAEAS. Hoc inuentum, Samuel, apud eos qui Principẽ ciuilẽ æſtimant ſummũ Eccleſiæ in rebus ſpiritualibus caput, aliquam habet ſimilitudinem veri, & eſt fortaſſis extrema anchora ad quam plerique adhæreſcunt. Vt enim tu partem priorem mutuo ſumpſiſti à Beza, qui in celebri illo cõuentu popularibus ſuffragijs ſuam authoritatem ratã facere voluit, ita poſteriorem partem quam ipſe tum arte excogitaſti, tibi ſuppeditaſſet Lutherus, ſi tam fuiſſes in Lutheri quam Bezæ cõmentarijs verſatus. Principis enim ſui Saxonici ducis clypeo has Lutherus omnes amentatas aduerſariorum haſtas à ſe depellit. Et tamen hæc quoque reſponſio, eadem qua ſuperiores reliquę laborat infirmitate. Nam & vna confutat alteram: & Beza Lutherúſque ſeipſos hac vel populari vel regali electione confidentes, muneris Eccleſiaſtici iniuſtè occupati condemnant. Ita Doctores tui, ſi in vlla alia tum in hac potiſſimum quæſtione tractanda, tanquam imperiti medici, dum vnum leuiorẽ morbum curare ſtudent, duobus tribuſue grauioribus materiam ſubminiſtrant. Tibi qui Principi ſupremam concedis Eccleſiæ præfecturam imperfectè loquitur Beza, qui à populari cõſenſu, plenum adminiſtrandę Eccleſiæ ius petendum cenſet. At mihi videtur grauiore cenſura dignus, qui poteſtatem regiam regibus detractam infimæ multitudini tradit. Si leges Eccleſiaſticæ à ſolo Principe ſine ſuffragijs popularibus ferendæ ſunt, certe miniſtri Eccleſiaſtici non indigent popularibus ſuffragijs. Hæc enim vtraque ab eodem fonte manant, & qui priùs illud ſuis Heluericis magiſtratibus vẽdicat Muſculus, hoc quoque poſterius quod eſt prioris conſequens, eiſdem conuenire

Status religion. in Gallia. ſub Carolo. 9. lib. 3. fol. 133.

nire oſtendit. Vnde & magiſtratus Bernenſis quemadmodum arcibus, vel pagis vel quibuſlibet iuriſdictionis ſuæ territorijs bello acquiſitis præficiunt quos volunt præſides, ſic etiam Eccleſijs & ciuitatibus ordinant pro ſuo arbitratu verbi prædicādi quos libet miniſtros, quod ipſe teſtatur quem nominaui primarius eorum doctor. Diſertè enim ſcribit: *Eccleſiæ illæ noſtræ ætatis* (intellige Helueticas, vel potius Bernenſes) *quæ in religione & doctrina Chriſtiana reformatæ dicuntur, nō ipſæ adhibita plebe verbi miniſtros eligunt, ſed à Magiſtratu traditos accipiunt.* Atque hac *vocatione, qua quis à legitimo magiſtratu vocatur ad munus docendi verbi*, iubet ille miniſtrum eſſe contentum, & ſecure *contemnere eorum latratus* qui talem vocationem reprehendunt. Quod item tibi homini Anglo probare & credere eſt cōſentaneum: Epiſcopi enim veſtri & Archiepiſcopi quam habēt vocationem niſi à ſola Principe? illa ſola creat Epiſcopos, ſola conſtituit Archiepiſcopos, nullam requirens vel populi vel Epiſcoporum reliquorum ſuffragationem. Et hocius tanquam Regio in ſpiritualibus Principatui annexum, expreſſis legibus, varijs dico parlamenti decretis, Reginæ eſt attributum: quæ ſi attentè perlegeris, percipies electiones illas Bezæ populares eſſe cōtra primatum Eccleſiaſticū regibus diuino iure traditū. SAMVEL. Et tamen idem Muſculus fatetur *in prima Eccleſia diaconos, presbyteros, & paſtores, ab ipſa plebe fuiſſe electos*: idque *exemplo & diſpoſitione Apoſtolica, quam etiam electionis formam* ait *vſque ad Cypriani tempora in Eccleſiis duraſſe*; eamque appellat, *primæuam, legitimā, diuinam, & Apoſtolicam*. MICHAEAS. Quid ergo ex eo ſequitur, niſi veſtram Anglicanā eligēdi formā quę ex ſolo Principis arbitrio pendet, cum primitiuę Eccleſiæ forma non congruere, nec eſſe legitimam, nō diuinam, non Apoſtolicam, ſed potuis diuinis & Apoſtolicis ordinationibus contrariam. Quamquam ego arbitror Muſculum valde errare in eo, quod populares & plebeias illas miniſtrorum electiones facit in Eccleſia primitiua & Apoſtolica adeò vulgares, Beza certè & facto & dicto ſuo contrarium planè oſtendit. Siquidem in eodem quem tu annotas loco poſtulatus ab aduerſarijs *vt ab annis mille quingentis*, poſt Chriſtum videlicet natum, *vel vnicum proferret exemplum huic ſuo ſimile* in Eccleſiaſtico miniſterio per populi electionem inuadendo, non profert has Apoſtolicæ & primitiuæ Eccleſiæ ad Cypriani vſque tempora ordinationes, quas ille tamen quum eſſet vir eruditus, tenebat ſine quæſtione tanquam vngues digitoſque ſuos: ſed ingenuè potius imbecillitatem ſuam agnoſcens, nihil vnquam tale factitatum profitetur: illud vnum peruicaciter vrgens, etſi nemo aliquando omnium mortalium ſic electus fuerit, ſe tamen nihilominus

Muſcul. in locis communibus cap. de miniſtris verbi 182.

Ibid. pa. 183

Henricus 8. anno. 31. cap. 9. Edouardus. 6. anno. 2. cap. 2. & anno 1. Eliſab. cap. 3.

Ibi. pa. 188

Ibi. pa. 182.

Vbi ſup. de ſtatu religionis lib. 3.

lominus probatiſſimum eſſe verbi miniſtrum. Sic enim Eſpençæo Pariſienſi Theologo vel vnicum exemplū ſimile à Chriſtianæ Eccleſiæ primo exortu flagitanti, verbatim reſpondet: *Quicquid euenit, minime fuit ab hiſtorijs notatum, & quicquid tandem ſit, minime conſequitur hoc noſtrum exemplum non ſatis eſſe manifeſtum, atque adeò oportuno ſuo tempore fuiſſe exhibitum.* Ergo & Muſculum errare probabile eſt qui iſtiuſmodi electiones facit adeò tritas, antiquas, & communes: & quocunque modo Beza *Eccleſias* intelligat *a quibus ſuum miniſterium eſt approbatum*, tale nullum miniſterium in aliqua ab Apoſtolicis temporibus Eccleſia extitit, ideoque & Eccleſias quæ tam prodigioſum miniſterium approbarunt, neceſſe eſt fuiſſe valde monſtroſas, & ab aliarum Eccleſiarum forma diſſidentes, ſed ne in infinitum quæſtiones ex quæſtionibus ſeramus, ſiue popularis illa electio ſit Apoſtolica & olim vſitata, vt vult Muſculus: ſiue Regalis magis ſit legitima, vt poſtulat Anglicanæ Eccleſiæ fides, mox oſtendam harum neutram tantillum tibi tuiſque Euangeliſtis patrocinari, ſi tamen priùs explicuero Lutheri iudicium qui & quæcunque tu ſuperius ex eo & ex alijs collegiſti pro extraordinaria vocatione damnat, & hanc etiam in qua Beza delitеſcere cupit ordinariæ per populum vocationis caliginem manifeſtè diſpellit. Sic igitur Martinus: *Multi ſunt qui queruntur ſe talentum domini habere, ideoque neceſſitate Euangelici præcepti vrgeri ad docendum. Alioqui ſtultiſſima conſcientia credunt ſeſe pecuniam domini ſui abſcondere, & reos eſſe damnationis.* Hic quidem eſt vulgaris plurimorum prætextus, qui ſibi mirum in modum de ſcientia & linguæ volubilitate placent. Sed quid reſpondet Lutherus? *Diabolus hoc facit, vt eos inſtabiles reddat in vocatione ſua. O bone frater, Chriſtus te liberet ab hac querela. Euangelium dicit, vocatis ſeruis tradidit ſua bona. Expecta vocantem, interim eſto ſecurus, imo ſi ſapientior eſſes ipſo Salomone & Daniele, tamen niſi voceris, plu quam infernum fuge ne verbum effundas. Si tui eguerit Deus, vocabit te. Qui non vocatus docet, cum eo Chriſtus nō eſt.* Sic Lutherus: grauiſſimo eoque tum Euangelicis tum Apoſtolicis literis cōfirmato iudicio, eos omnes diabolicæ temeritatis coarguens, qui ſine vocatione (etiamſi optima cum conſcientia, & ſincerè) Euangelium annunciant: quos etiam eundem Apoſtoli locum exponens, latrones & carnifices eſſe probat. *Neque enim* (inquit) *ſatis eſt habere verbum & puram doctrinam. Oportet etiam vt vocatio certa ſit, ſine qua qui ingreditur (verbi prædicandi miniſterium) ad mactandum & perdendum venit. Nunquam enim fortunat Deus laborem eorum qui non ſunt vocati. Et quanquam ſalutaria quædam adferunt, tamen nihil ædificāt.* SAMVEL. Quorſum iſta vel contra me, vel contra Bezā, aut

Ibid. Luth. tom. 5. in Gala. cap. 1. fol. 215.

Luc. 19. & 13.

Ibid. in 1. cap. Galat. fol. 276.

etiam Muſculum, vel Euangelij miniſtrum quemcunque? Quis enim vnquam adeo ſupra modum fuit arrogans vt vocationem aſpernaretur? Vocantur quidem omnes. Sed alij per populum, vt Geneuenſes; Alij per Reges vel Magiſtratus, vt Bernenſes, & Angli; Alij à ſolo Deo, vt primi Eccleſiarum Apoſtoli & Prophetæ. Sed quænam ex iſtis per ſe ſufficiat ſine aliarũ adiunctione, in eo controuerſia eſt, quã Lutherus vt mihi vidutur nequaquã attingit. MICHAEAS. Nimiũ properas, Samuel, & expectas concluſionem antequam propoſitiones ex quibus ea ſit efficienda poſuerim. Cæterum attende pauliſper & habebis omnia ordinatè diſpoſita. Hoc enim primum conſtituto, quod ſine legitima vocatione, nullo modo, ſuſcipienda eſt diuini verbi prædicatio, duplicem inde vocationẽ tradit Lutherus, alteram *qua Apoſtoli immediatè vocabantur à Deo*; alteram *qua Apoſtoli poſtea ſuos vocarunt diſcipulos, vt Paulus Timothæum, & Titum: qui deinde Epiſcopos, Epiſcopi ſuos ſucceſſores vocarunt Ea vocatio durauit vſque ad noſtra tempora & durabit vſque ad finem mundi, eſtque mediata quia per hominem, & eſt tamen diuina quia eſt ex diuina ordinatione.* Ecquid animaduertis quorſum hæc pertineant? Nónne hæc vna ſententia eos omnes iugulat, Zuinglios, Caluinos, Muceros, etiam Lutheros ipſos qui ſuperius extraordinariam vocationem iactabant? Sed accipe quæ ſequuntur; planius enim intelliges quorſum iſta Lutheri referantur: *Hæc eſt generalis in orbe vocatio poſt Apoſtolos. Neque eſt mutanda ſed magni facienda propter fanaticos homines qui eam contemnunt, & iactant aliam meliorem, ſeque à ſpiritu impelli dicunt, ſed mentiuntur impoſtores, impelluntur à ſpiritu maligno. Mihi non licet ire extra hanc ſortem meam in aliam ciuitatem, vbi non ſum vocatus verbi miniſter, etiamſi audiam falſa doceri, ſeduci & damnari animas, & ego eas eripere poſſem ex errore & damnatione mea ſana doctrina. Diabolus incitare ſolet ſuos miniſtros vt non vocati currant, & prætexant hunc zelum ardentiſsimum, dolere ſibi quod homines tam miſerè ſeducantur: ſe veritatem velle docere & ſeductos e diaboli laqueis eripere.* Ecquid perſpicis hac Lutheri ſententia ruere & diſſipari omnia quæ Caluinus obiecit vt Eccleſias inuaderet? Quamquam enim clariſſimam veritatem vel cæcis conſpicuam attulerit; Quamquam Eccleſiæ ante eius aduentum in craſſiſsima caligine iacuerint: *impoſtor* tamen erat (Luthero iudice) *& à maligno ſpiritu impulſus*, qui ſine vocatione, non modo diuina, ſed etiam humana, per homines (inquam) facta, ad veritatem docendam proſiluit. Atqui quæres fortaſſe quam vocationem Lutherus ipſe habuerit: & vtram ille præ ſe ferat, Principis, an populi? Reſpondet ille eodem in loco: *Quum princeps ſeu alius Magiſtratus me vocat* Ibid.

tum

tum certò & cùm fiducia gloriari poſſum contra diabolum & hoſtes Euangelij, quod mandante Deo per vocem hominis vocatus ſum. Eſt enim ibi mandatum Dei per os Principis, quod me certum reddit, vocationem meam eſſe certam & diuinam. Si vero vnus & alter ciuis me rogarent vt prædicarem, non debeo ſequi vocationem priuatam. Ex quibus hoc extremum infert, quod ego te diligenter aduertere velim, Samuel: *Sumus igitur & nos authoritate diuina vocati, non quidem immediatè à Chriſto vt Apoſtoli, ſed per hominem. Valde autem neceſſarius eſt iſte locus de certitudine vocationis, contra peſtilentes & Satanicos iſtos ſpiritus, qui præter modum ſpiritum & cæleſtem vocationem iactant.* Non opus eſt iſta particulatim accommodare ad ea refellenda quæ tu antea ſtudioſè congeſsiſti, vt Lutherum & Zuinglium extraordinaria & Apoſtolica vocatione ornares, quam Lutherus ipſe reſpuit & execratur. Hoc breuiter admonuiſſe ſufficiat, ſi ea in vnum contraxeris quæ in prima huius Euangelij natiuitate, Lutherus, Zuinglius, Caluinus, Oecolampadius, Regius, Petrus Martyr, Philippus Melancthon, Brentius, Bullingerus, & alij ſcripſerunt, quibus contra Papiſtas & Pontifices Romanos prædicandi Euangelij ſibi fuiſſe ius demonſtrarent: quia nimirum veritatem docebant, Euangelij lucem è tenebris eruebant, Dei gloriam aſſerebant, frigidas & inanes hominum traditiones conuellebant. Sic faciebant Prophetæ, ſic Apoſtoli, Papiſtæ autem ſeminabant errores, ſeducebant homines, & huius generis permulta (hæc enim præcipua erant defenſionis capita) eaque diligenter contuleris cum vnico hoc Lutheri teſtimonio, ea videbis non aliter quam nubes ad calorem ſolis diſsipari & euaneſcere. An illud iam cernere cupis, quemadmodum in hac tam vehementi deteſtatione, ſuo ſe Lutherus gladio iugulauerit? Nota ergo diligenter quomodo vocationẽ diſtribuit, & deſcripſit. *Immediatam* à Deo non habet, ipſe ſiquidem ſillabatim ſe ita vocatum negat. *Mediata* vero quænam eſt? *Quum Apoſtoli ſuos diſcipulos vt Paulus Titum & Timothæum, iſti Epiſcopos, Epiſcopi ſucceſſores ſuos vocant.* Optimè ſi hæc ſit legitima vocatio, vbi eſt Epiſcopus qui Lutherum vocauit? Aut quis Epiſcopus ſucceſſorem ſuum deſignauit Ducem Saxoniæ quo Lutherus ſe vocatum *certa cum fiducia* gloriatur. Nunquid Duces Saxoniæ aut Magiſtratus Heluetiæ, aut Reges & Reginæ Angliæ, Scotiæ, &c. ſunt epiſcopi, vel epiſcoporũ ſucceſſores? Non opinor. Cum itaque duplex tantũ ſit vocatio, *vel immediata à Deo*, qua Lutherus profitetur ſe carere, vel *mediata* quæ *durabit vſque ad finem mundi*, & ſola iam eſt legitima (quando illa altera cum Apoſtolis deſijt) & hoc

etiam

etiam quæ ad ſolos Epiſcopos, & Epiſcoporum ſucceſſores ſpectat, Lutherus deſtituatur, quod eſt non minus euidens: hinc conficitur Martinum Lutherum cuiuſcunque vocationis fuiſſe penitùs expertem, ideóque à verbi miniſterio abſtinere debuiſſe, *etiamſi Salomone, aut Daniele fuerit ſapientior*. Saltem (inquies) à Principe ſuo Lutherus vocatus eſt; itemque Zuinglius, Caluinus: vel certè *ab Eccleſiis ſuis, quæ eorum miniſterium vnanimiter approbarunt*, vt de ſe gloriatur Beza. At quid ſi nec hoc verum ſit? Quid ſi vt non poſſunt Pontificum Romanorum, aut veterum Apoſtolorum vocationem, ita nec ſuorum Principum, aut Eccleſiarum electionem poſſunt ſibi aſciſcere? An ſic demum errorem tuum fatebere, & his derelictis ad meliores te magiſtros aggregabis? Vtrum verò hoc ſit probatu difficilè, penes te ſit arbitrium. Lutherum præfecit miniſterio Eccleſiaſtico Dux Saxoniæ. Qualis autem fuit Dux iſte? cuius religionis, Catholicæ, an Lutheranæ? Et qua fide prædità erant Eccleſiæ, quæ Zuinglij, & Caluini miniſterium approbabant, taleſque ſibi delegerunt miniſtros? An veteri Catholica, vel potius noua Euangelica, quam ſingulatim iſti Euãgeliſtæ ſuis in ciuitatibus ſparſerant. Certũ eſt quid dicas; neq; enim varia tibi ſuppetit reſpõſio, ſed vna & eadẽ. Nam nec Catholici Lutherũ ſibi delegiſſent miniſtrũ, nec qui differẽtem à Luthero habebãt de rebus diuinis perſuaſionẽ. Id enim experiẽtia demonſtrat, quũ Saxones Lutherani à miniſtro Zuingliano, vt & Heluetij Zuingliani à miniſtro Lutherano, tanquã à nefario verbi diuini corruptore ſibi caueant. Eademq; in ſectis omnibus eſt ratio. Vult enim Anabaptiſta nõ Libertinũ, aut Puritanum, ſed Anabaptiſtam ſibi in rebus ſacris præeſſe. Quare ſi Dux Saxoniæ Lutheranus Lutherũ elegit miniſtrũ; & Eccleſiæ Zuinglianæ, vel Caluinianæ, Zuinglij, Caluiniq; miniſteriũ approbarunt: ergo & ante illam Lutheri electionem, vocationẽq; à Duce Saxoniæ, prædicauit Euangeliũ Lutherus: & ante miniſteriũ Caluini & Zuinglij ab Eccleſiis Zuinglianis, & Caluinianis approbatũ, Eccleſias eas ad hanc fidẽ inſtituerant Caluinus, & Zuinglius. Nam ſine Lutheri, & Zuinglij, antegreſſa prædicatione nõ magis exiſtere potuerũt in mũdo Lutherani & Zuinliani quã eſſe poteſt filius ante patrẽ, diſcipulus ante magiſtrũ, veſtis ante artificem, flumen ante fontem, & effectus præcedere cauſam. Quamobrem & antea prædicauit Lutherus quam Princeps Saxoniæ eum miniſtrum fecit; & ante docuit Zuinglius & Caluinus, quam Eccleſiæ Zuinglianæ, & Caluinianæ eorum miniſterium habuerunt ratum. Atque ideò quocunque te verteris, quoſcunque angulos excuſſeris, ille demum conſtabit extremus omnium diſtinctionum exitus: Lutherum & re-

liquos illos, Eccleſias inuaſiſſe ſine vlla legitima vocatione,
nouo prorſus more, inuſitato exemplo, quale à Chriſto nato,
vt ipſi cõfitentur, à mundo condito vt certa veritas demõſtrat,
in vniuerſis fidelium, vel Mahumetanorum, vel Iudæorũ, vel
Chriſtianorum Eccleſijs nullum vnquam extitit. Atque hoc
vltimũ tuũ refugium quo Lutherus & Beza ſe recipiunt, nihil
habet ſingulare, nihil omnino quòd non omnes per orbẽ ter-
rarum nequiſſimæ Chriſtianorum hæreſes & Saracenorũ ſectæ
æquè probabiliter atq; Lutherus & Beza poſſunt iactare. Qua-
re ſi veniſſet quòd Lutherus magna aſſeueratione ponit, *cum
ijs qui per hominem non vocati docent, Chriſtum non eſſe: eoſq; om-
nes impelli à ſpiritu maligno, incitari à diabolo. eſſe impoſtores, eſſe pe
ſtilẽtes & Satanicos ſpiritus.* Lutherus autẽ ipſe, Zuinglius, & Cal
uinus, alijq; Euangelij veſtri Principes in eorum qui ita docue
runt numero reponendi ſint, quod eſt manifeſtũ: Hinc tu ve-
lim, Samuel, colligas quid de magiſtris tuis exiſtimandum ſit.
Quanquã ego certe nolim eos tam atra & infami litera notare.
Id vnum dicã, quod negari non poteſt. Habuerint multa egre-
gia, propter quæ præclaram à vobis nobiſque laudẽ ſint pro-
meriti. At quoad hoc præcipuum & maxime neceſſarium in
Eccleſia reformanda caput, nulla fiat eorum ad Sergiũ & Ma-
humetum cõparatio. Vt concedatur eos quædã docuiſſe ſancta
& Apoſtolica, quod ego non inficior, & magno zelo Romanã
Eccleſiam euertendi flagraſſe, quòd valdè probo, tamen quod
inprimis vobis conſiderandum erat, nihil rectè atque ordine
geſſerunt. Prouinciã adminiſtrarũt, ſed quã nullo iure occupa-
runt: rexerunt ciuitatẽ ſed cui regendæ ipſi ſe ingeſſerunt: Ec-
cleſiæ reformandæ, verbiq; diuini diſpẽſandi officium quo nul
lum eſt grauiùs & ponderoſius exercuerunt, ſed ſua ipſorũ te-
meritate & audacia abſq; vocatione diuina, abſq; electione hu
mana, nullo Epiſcopo deſignãte, nullo Magiſtratu conſtituẽte,
nulla Rep. populo, ciuitate, pago, cõferente authoritatẽ, nullus
vt ſit tota Turcia Paſtor ouiũ aut boum, qui nõ meliore ratio-
ne, & maiore iure, ordine, authoritate, præfectum agat gregis,
aut armẽti ſui pauculas beſtias complectentis, quam veſtri ma-
gnifici illi Apoſtoli, & Euangeliſtæ monſtrare poſſunt pro ſuo
illo Prophetico, & Apoſtolico, & diuiniſſimo maximèq; ſubli-
mi officio regendi animas, reformandi Eccleſias, cæleſtem ve-
ritatem docendi, Dei mentẽ & voluntatẽ hominibus enunciã-
di, quo nullũ in orbe terrarũ munus magis arduuũ, & difficile
vel cogitari poteſt, & quod Chriſtus ipſe niſi peculiari Patris vo
catione, & deſignatione non auſus eſt aggredi. Vos ergo qui
incredibili leuitate eorum ductum ſequuti eſtis, quemadmo-
dum coram Deo aut etiam hominibus, tam turpem fidei com-

mu-

mutationem præſtare poteſtis? Non eſt quidem populi omnes quæſtionum Theologicarum ſpinoſas obſcuritates rimari & comprehendere, ſed eſt populi, prædones & latrones à veris Paſtoribus diſcernere. Non poſſunt ciues Ancyrani in minore Aſia, aut Landaffenſes in Vuallia, omnes legum difficultates concipere & diiudicare. At quum quis ad eos gubernandos venit, poſſunt indagare & cognoſcere vtrum veniat legitima Imperatoris noſtri, aut Reginæ veſtræ authoritate inſtructus. Illud eſt abſtruſum, & imperuũ, hoc facile & in promptu; illud magnũ requirit acumẽ & ſolertiam, hoc mediocre iudicium & prudentiã ideoque ſi quæ ciuitas pro vero præſide falſum admittat, maximè qui nec nomen aut authoritatem principis obtendit, nec vllas eius literas, ſigilla, aut diplomata profert, ſed ſuo tantum verbo eam ſibi poteſtatẽ arrogat, eius ciuitatis crimẽ capitale eſt & proditoriũ, nec vlla poteſt excuſatione leniri. Quæ ſi tu ad tuos in Euangelio patres & fratres contuleris, ſtatim intelliges, quantò magis periculoſus ſit veſter in Euangelio, quam noſter in Alcorano ſtatus: & ſi vtrinque error ſit, quantũ vos cũ grauiori corporis atque animę detrimẽto ſempiterno erretis. Hæc tibi meditãda ſunt, Samuel, ſolicitèq; expẽdẽda, & ab alijs rebus auocãdus animus, vt ſe magis in hoc maximũ negotiũ poſſit intẽdere. Quã multi ſunt in patria noſtra viri pręclari, quorũ dignitatẽ ſi verbo lęſeris, ferro tecũ de certare volũt, & pro retinẽdo honore quoduis ſubire diſcrimẽ; à quibus ſi auitæ hæreditatis tenuiſſimã portionẽ adimere conaris, nullã diligẽtiã prætermittẽt: in cõſulendis iuriſperitis, in veteribus diplomatis, codicillis, tabulis, literiſque priuatis & publicis ſerutandis nulli parcẽt ſumptui, vel labori, vel etiã periculo, quo iniuriã nominis aut familiæ ſuæ vlciſcantur, aut paternæ hæreditatis exilẽ imminutionẽ auertãt: qui tamẽ ſi Prophetarũ aut Apoſtolorũ maieſtatẽ audiãt violari; ſi è fide ſua modo vnũ, modò alterũ, mox tertiũ, & deinceps alia multa capita auferri vidẽt; ſi huius hæreditatis à patribus relictę maiorẽ partẽ ab improbis hominibus inuadi ſentiũt; nihil cõmouẽtur ſed ſecuti in vtrãq; aurẽ dormiẽtes hanc adeò intolerabilẽ iniuriam ferunt. Si Lutherus Zuingliu'ue minimæ per Germaniam & Heluetiam ciuitatis dominatum ab antiquo poſſeſſore ad aliũ trãſſerendi poteſtatem à Deo ſibi factã dixiſſet; quãquã hoc ſumma cõtentione etiã cũ mille iuramẽtis vehementiſſimè aſſeueraſſet, ecquis ei Germanus aut Heluetius pagi ſui poſſeſſionẽ ceſſiſſet? At quũ iidẽ de vniuerſa Germanię, Heluetię, atq; etiã Europæ fide tranſmittẽda ius ſibi à Deo factũ verbo affirmaſsẽt; multi principes, totę ciuitates & prouincię crediderũt, & fidẽ ſuã illis inuocandã volũtaria ſtatim proditione tradide-

diderũt; homines incredibiliter peruerſi, in minimis valdè cauti, in maximis prodigioſè temerarij, de exiguo flumine tranſeundo timidi, ad immenſum Oceanum traiiciendum audaces; curantes breuia, ſpernentes æterna: & qui pro ſuo honore nullam fuerant dimicationem recuſaturi, ij pro Dei honore & gloria, eaque ipſis futura vtiliſſima, ad æternam nimirum animarum & corporum ſuorum beatitudinem pertinente, nec exiguũ laborem voluerunt ſuſcipere. Quis hanc perfidiam non deteſtetur, & infinitis ſuppliciis merito vindicandam iudicet? Atqui hæc eſt mirifica tuorum Euangelicorum ſapientia. Hanc tam curioſam exhibuerunt in Euangelio Lutheri, Zuinglijque admittendo prouidentiam. Quæ conſideratio vt mihi non mediocriter profuit, ita tibi quoq; magno debet eſſe ad proficiendum adiumento, potiſſimum ſi vna addideris, hoc quod ego licet antea admonui, hic tamen rurſus tanquam ſupremum faſtigium apponam, nimirum ſi Chriſtianum nomen ita diligis, vt niſi Chriſtiano ritu viuere nolis, quocunq; modo Chriſtianum nomen interpretaris, multò plenius voto tuo hic in Turcia ſatisfactum iri, quam ſi in patriam reuertaris. Dico præterea, etiamſi (quod ſpero) Turcicam circuncisionem receperis, & Turcarum more vixeris, ſic quoque magis perfectè Chriſtianus es futurus, quàm ſi ad Anglicanæ Eccleſiæ formam Chriſtum colueris. Hic enim omni modo vera eſt conſcientiarum libertas, vbi ex omnibus mortalibus nemo à ſua religione niſi volens abducitur, nemo ad noſtrã religionẽ inuitus cõpellitur. Hic & iuxta Eccleſiæ Armenæ præſcripta viuit Armenus, & iuxta ritus Græcos Grecus, & iuxta Romanos Latinus, & quando Chriſtiani qui vocantur S. Thomæ ex Oriente, vel qui dicuntur S. Georgij, à Septentrione in hoc imperium adueniunt, ſuarum Eccleſiarum ceremoniis nulli interdicitur, at apud vos ſeruilis quædam neceſſitas omnibus eſt impoſita, aut omni religionis vſu carendi, aut eam admittendi, quam pauci Aulici qui in Parlamentis veſtris dominantur, vel vt Principi gratificentur, laudant, vel vt ſuis conſulant rationibus, excogitant. Et quam multos ego Chriſtianæ profeſſionis articulos percenſui à vobis reiectos, à nobis autem conſeruatos, & quotidiana conſuetudine tritos? Hic ergo ſi morari conſtitueris, tuoque Euangelio planè nunciũ remiſeris, & Deum placabis magis, & Chriſtum ſequeris propius, & ad primorum Chriſtianorum fidem accedes proximè. Certè vt Mahumetis, & Sergij miniſteriũ Lutheri & Zuinglij vocationi præferas, & illos penitùs quam iſtos credas à Deo miſſos ad illuſtrandũ terrarũ orbem, ideoq; multò ſecuriùs poſſe & debere te illis, quã iſtis magiſtris cõfidere, & certa probat ratio, & ciuilis docet prudentia, & ipſorũ euen-

eit confeſſio, & inprimis maximèque, ſacrarum literarum etiam iuxta ipſos interpretes diuina confirmat authoritas.

ARGVMENTVM CAPITIS XVI.

LVdouicus ex huius diei colloquio quædam notat ad Caluiniſmum, & Mahumetiſmũ pariter damnandum æquè efficacia. Primò ex doctrina Caluiniana probat Caluiniſtas eſſe hæreticos, idq́; Turcis deteſtabiliores: tum quia hoc Caluiniſtæ de hæreticis, generaliter largiuntur, tum quia ſeipſos ſpecialius confirmat eſſe hæreticos, eo quod à Chriſti Eccleſia ſuperiorum ſæculorum, quæ veram Chriſti fidem ipſorum etiam confeſſione tenuit, diſceſſerunt, & contrariam ei doctrinam prædicarunt, nec à legitimis Paſtoribus admoniti deſiſtere voluerunt: quam ipſi ponunt eſſe propriam & Apoſtolicam hæretici deſcriptionem: Quæ item ratio contra Alcoranum, & eius conditorem valet. Quare lex Moyſis cum Euangelio poſſit reconciliari, non autem lex Mahumetis: quæ præter cætera in hoc pugnat cum vtraque, & lege Moſaica & Chriſtiana, quod ex iniuſtis ſpolijs oblationes factas putat eſſe Deo gratiſſimas. In quo tamen ipſo, Alcoranus Caluiniſmo multum antecellit, quod malè parta benè impendit ad honorem Dei & commodum proximorum, quorum neutrum fit in Caluiniſmo. Beza etſi aliquando Catholico more ſcribens eos qui in vno articulo pertinaciter ab Eccleſia diſſentiunt, hæreticos eſſe concludat, & extra Eccleſiam proijciat: tamen alio tempore homines obſtinatè varias & teterrimas hæreſes amplexos, intra Eccleſiam Chriſti cum ſuis Caluinianis admittit. Qua ratione Turcas minus errantes in eiuſdem Caluinianæ Eccleſiæ communionem admittere neceſſe eſt.

CAPVT XVI.

POST digreſſum ab eis Michæam, & ita quidem vt vltimam ſuo de religione colloquio manum impoſuiſſe videretur, cœperunt reliqui ſuo more huius diei acta reuoluere. Et inprimis Ludouicus qui bono & verè Chriſtiano zelo alterius ſalutẽ cupiebat, nõ deſiſtit aliqua vrgere hoc die tractata, quę ſi rectè expenderentur, poterant eius animũ, & ab Euangeliſmo nouo, & ab Alcorano ſimul lõgiſſimè cõſtantiſſimeq́; alienare, & vni

fidei Catholicæ & Apoſtolicæ addicere. Etſi enim ea quæ hodie diſcuſſerant, erant minoris quàm multa antecedentia momenti, tamen ita erant plana & facilia, vt ex eis homini intelligenti ſtatim innoteſceret vtriuſque Apoſtaſia tam Caluinianæ quàm Mahumetanæ falſitas & impudentia. Vnde poſt tẽtatum Samuelis animum quemadmodum iam erga ſuum Caluiniſmũ affectus erat, an non putaret eum eſſe admodum ruinoſum, & putridis infirmiſſimiſque fundamentis ſuſtineri, quòd Samuel iam tandem videbatur annuere: Certè (inquit Ludouicus) Michæas iſte multum ſuſcepit laborem, vt te ſi fieri poſſet, in ſuas partes pertraheret, & ad Alcorani profeſſionem alliceret. At niſi ego valdè erro, illud quo te præmebat potiſſimum, ita ipſum quoque ſtringebat Mahumetem, vt ſi rectè aduerteris, Alcoranum eius ab Euangeliſmo Caluini nihil omnino diſcreuerit, ſed eadem prorſus cenſura vtrumque condemnauerit. Et quanquam tibi perinde eſt ad æternam ſalutem, ſiue eum audias & euadas Mahumetiſta, ſiue eum reijcias & permaneas Caluiniſta. tamen ſi bonus ratiocinator eſſe velis, & addendo deducendoque rectè ſummam eius argumentationis concipere; iuſtiſſimas habes cauſas, cur relicto ſimul Caluiniſmo & Mahumetiſmo, ad priſtinum te recipias Chriſtianiſmũ. Quoniam autem vtrumque ſimul expedire difficilè eſt & perplexum, agam prius de Caluiniſmo, & breuiter percurram, quæ contra eum diſſeruit Michæas, ex quibus certas quaſdam notas, idque perpaucis colligam. Primum autem ne nouum aut paradoxum opineris, quod dico tibi perinde eſſe quoad æternam tuam ſalutem vel damnationem, ſiue maneas in Caluiniſmo, ſiue procedas ad Mahumetiſmum, hunc tibi ſcrupulum veterum tuorum Magiſtrorum authoritate eripiam: idque ita vt tum Caluiniſmum, tum Mahumetiſmum eſſe ſimilem à vera fide Apoſtaſiam eadem opera perſpecturus ſis. Sic itaque puta me tecum diſputare. Qui hæreticus eſt, ille quoad infidelitatem, & criminis eius coram Deo grauitatem, eſt eiuſdem ordinis cum Mahumetiſta: nec quicquam diſcrepat, niſi quod fortaſsè ille iſto promeretur damnationem grauiorem. Cæterum qui Caluiniſta eſt, hæreticus eſt. Patet ergo concluſio, nihil eſſe diſcriminis inter Mahumetiſtam & Caluiniſtam. Quid tu hîc pro Caluiniſtis tuis reſpondeas Samuel? SAMVEL. Equidem ſi Caluiniſta eſſem, negarem propoſitionem vtramque, & priorem, & poſteriorem: & hæreticum eſſe Mahumetano parem vel æqualem: & Caluiniſtam eſſe hæreticum. LVDOVICVS. Vide ergo quàm ego hæc vtraque facilè demonſtrem. Et quoad primum, non decurram ad Patres antiquos, Tertullianum, Cyprianum, Athanaſium, Hieronymum, Ambro-

Tertul. de præſcript. Cypri. de vnita. Eccle. n. 4. & lib. 1. Epiſt. Atha. ad ſolitariã vitam agentes. Hieron. Dialog. contra Lucifer. cap. 1.

Ambroſium, Auguſtinũ, Chryſoſtomũ: ad veteres Imperatores Chriſtianos, quorũ omniũ idq; iuxta literas ſacras hæc eſt ſententia concors, hæreticũ ab Ethnico vel pagano nihil differre. Manifeſtam tibi obijcio ſententiam Eccleſiæ & Doctoris Geneuenſis. *Verum eſt* (inquit Theodorus Beza). *Hæreticos tantò eſſe Turcis & Iudæis magis pernicioſos, quantò ſimulatam amicitiam magis quam apertum odium omnes metuunt.* Rotundè & planè. Poſtea diſtinguens hæreticos ab infidelibus, Iudæis & Turcis, hos quidem propter infidelitatem ſuam à Chriſtiano magiſtratu puniri non poſſe aſſerit: *Qui verò* (inquit) *hæreticos puniendos negant, illi conantur inuehere in Eccleſiam Dei opinionem longè omnium peſtilentiſſimam, & ex diametro repugnantem doctrinæ primum à Deo Patre proditæ, deinde à Chriſto inſtauratæ, ab vniuerſa denique Eccleſia Orthodoxa perpetuo conſenſu vſurpatæ. Vt mihi quidem magis abſurdè facere videantur, quàm ſi ſacrilegos aut parricidas puniendos negarent, quum ſint iſtis omnibus hæretici infinitis partibus deteriores* Denique probans exempla Moſaicæ legis de idololatris iugulandis valere contra hæreticos. *Illud* (inquit) *aſſeuero, quicunque peruerſo ordine non ſe ſubijciunt verbo Dei ſed quod hæreticorum proprium eſt, ſibi verbum Dei ſubijcere conantur, eos etiam idololatriæ crimine teneri, eoque ipſis infidelibus* Iudæis & Turcis *eſſe deteriores, quod iis mẽdaciis pietatis & veritatis nomen prætexant.* Ergo hic ne conſiſtamus. At Caluiniſtas eſſe hæretitos probatu eſt longè difficillimum? Imò nihil eſt facilius. Neque tamen ad id probandum longius progrediar quam ad ipſum Theodorum Bezam, tantummodo eius certa quædam axiomata coniungam cum aliis non minus certis & claris, quæ Michæas in medium attulit & confirmauit. Vnum eſto: Eccleſia primitiua ab ipſis vſque Apoſtolorum temporibus docuit iuſtificationem hominis conſtare ex fide & operibus. Ecquis hoc negare poteſt? nequaquam, quod ipſi Proteſtantes fatentur & demonſtrant clariſſimè. Alterum ſit: Eadẽ antiquiſſima Eccleſia inuocauit Sãctos. Tertium: Eadem quoque Eccleſia ſacrificauit, & orauit pro defunctis: qui religionis articuli à primis illis Patribus deriuati ad noſtra tempora fluxerunt, & in Eccleſia quæ dicebatur Catholica viguerunt, cum Lutherus ſuum Euangelium exorſus eſt. Neq; verò horũ aliquid negant, aut negare poſſunt Proteſtantes: imò concedũt manifeſtè. Pergamus ergo. Nũquid iſti articuli vel opiniones pertinẽt ad intrinſecam religionis naturã, & Eccleſiæ eſſentiam? Et hoc itidem à Caluino, Bezaq; (vt alios ſileam) non minus clarè aſſeritur: imò ſi vel in vno horum articulorum perperam credatur, *& Chriſti gloria extinguitur, & aboletur religio, & Eccleſia deſtruitur, & ſpes ſalutis penitus euer-*

Ambr. de fide ad Gratian. li. 2. ca. 3.
Auguſt. de ciuita. Dei li. 21. cap. 25.
Chryſoſt. oper. imperfect. in Matt. cap. 12. homi. 30.
Cod. li. 1. Tit. 5. §. Quoniã. & Tit. 7.
Matth. 18. 17.
Beza de hæretic à ciuili magiſtratu puniendis pag. 106.
Ibid. pag. 183. 185.
Ibi. pag. 236.

tiur. Neceſſe eſt ergo vt fateamur Eccleſiam habuiſſe ſemper
veram de iſtis ſententiam, & tenuiſſe fidem rectam. Nec enim
alias fuiſſet Eccleſia Chriſti, ſed Antichriſti potius ſynagoga.
Quid ni? *Deus enim ſemper Eccleſiæ ſuæ de his, ſine quorū cognitione*
Beza de *Eccleſia nulla eſſe poteſt, planè & perſpicue concionatus eſt: quod ta-*
hæreticis. *men poſt Chriſti aduentum multo quam ante apertiùs fecit. Quod*
vt ſupr. *antea dixi, iterum dico, Deum ſcilicet tam perſpicue Eccleſiæ ſuæ lo-*
pag.68. *qui, tantum'q; lucis illis impertire, vt de his rebus, quarum in Eccle-*
Ibi.pa.73 *ſia cognitio neceſſaria eſt, iam certa ſemper & perſpicua doctrina in*
Eccleſia fuerit, quam eſſe oportuit vt vera Eccleſia eſſet. Nam ea in
quibus iſ interdum diſſident, in quibus iam Chriſtus adoleuit, ſunt
ſemper eiuſmodi, vt quum ſalua maneat religionis ſumma, diuerſæ
opiniones, diuerſas Eccleſias non faciant. Iſta quidem perbenè. At
vnicus adhuc reſtat ſcrupulus. Fuit quidem Apoſtolica & pri-
mitiua Eccleſia omni huiuſmodi neceſſaria cognitione diuini-
tus prædita: Sed obijcit Caſtalio ex cōmuni Proteſtantiū cen-
ſu, paucis poſt Apoſtolorum ætatem ſæculis eam diſparuiſſe,
& tenebras Antichriſtianas Eccleſiam totam occupaſſe. Hic ve-
rò quid reſpondebitur? Grauiter nimirum & ſeuerè propter
hoc Caſtellionem increpat Beza: *Neque verò dignum* ait *cui reſ-*
Ibid. pag *pondeatur.* Eſt ſiquidem hoc planè impium & blaſphemum.
73.74. Neque enim illis primis temporibus ſolum, ſed omnibus etiam
conſequentibus, *Semper Eccleſia habuit tantam lucem, quanta*
opus fuit. Dico & Apoſtolorum, & omnibus quæ interceſſerunt æta-
tibus plenitudinem illam Chriſti capitis in membris exundaſſe, adeo
quidem vt deterrimi etiam homines interdum magna ferè ſcientiæ
luce ſint donati. Quanquam addit & rectè, *aliud eſſe in genere de*
vera Eccleſia loqui, aliud verò de ſingulis hominibus, ex quibus con-
ſtat Eccleſia. inter quos multi ſunt infirmi, multi imbecilles in fide,
multi etiam ignorantes, quos dominus ſuo tempore perficit. Nam alio-
Matt.28. *qui quo modo aut quo fructu Deus erit Eccleſiæ ſuæ ad conſumma-*
tionem vſque ſæculi ſi futurum erat? Loquendo verò de tota Ec-
cleſia, ita nimirū Theodorus iſte conſtantiſſimè defendit. Ec-
cleſiam nunquam errâſſe in aliquo neceſſario religionis articu-
lo, neque in tabulis poſteriorum ſæculorum Eccleſiam à primi-
tiua & Apoſtolica quicquā degeneraſſe. *Nam Catholica Eccle-*
Ibi.pa.73 *ſia Dei (quia vno & eodem ſpiritu agitur) vno & perpetuo conſen-*
ſu, idem ſemper ſenſit de præcipuis capitibus, quæ Chriſtianiſmi ſum-
mam complectuntur. In quibus quia cum Eccleſia non conſentis
(Caſtellionem alloquitur) *ideo te hæreticū ſcriptura eſſe clamat.*
Ruſus. *Num Chriſtus Spiritū ſanctum ſolis Apoſtolis promittebat,*
Ibi pa.69 *à quo in omnem veritatem ducerentur, ac non potius toti Eccleſiæ*
Mat.13.11 conſequenti omnibus ætatibus quæ inter Apoſtolicā & noſtrā
Ioā.16.13. interceſſerunt, & deinceps *vſque ad conſummationē ſæculi.* Quod

ſi Spiri-

ſi ſpiritus Dei in omnẽ veritatẽ non ducit, eorum ſcilicet quæ prorſus cognitu ſunt neceſſaria ad ſalutem: vbi tandem veritas eſt? Et ſi nuſquam eſt, quid aliud eſt Chriſtiana religio, quam vanum & futile ſomnium? Ex quibus omnibus concludo, idque iuxta doctrinã Geneuenſem à Theodoro Beza hic deſcriptam, & Eccleſiã omnibus temporibus non minus poſteriorem quam primitiuam à Spiritu ſancto fuiſſe gubernatam: & in ea Eccleſia eandem veritatem fuiſſe perpetuò conſeruatam. Neque verò aliàs fuiſſet eadem Dei Eccleſia: imo aliàs iuxta Bezam, *Quid eſſet Chriſtiana religio quam vanum & futile ſomniu.* Quanquã mihi ſatis eſt hoc concedi de primitiua illa Eccleſia, in qua iuſtificatio ẽ ex fide & operibus, inuocationem Sanctorum, ſacrificium & orationem pro defunctis, Chriſtianos à paſtoribus & Epiſcopis ita inſtructos crediſiſſe docuimus. Et iam nõ aduertis eadem opera concluſum eſſe, quod Beza ipſe Caluinuſque, & Bezitæ atq; Caluiniſtę omnes ſunt hęretici, idq; αὐτοκατάκριτοι ſuo iudicio propriaque ſententia condemnati? Non aduertis Bezæ de Caſtalione argumentũ: *Quia cùm Eccleſia non conſentis* (a qua Caſtalio non magis diſſenſit quam Beza) *ideo te hæreticum ſcriptura clamat?* Sed illud fortaſſe obiter effudit& inconſideratè. Audi ergo eum ex profeſſo & ſtudiosè ſeduloque definientẽ, ſic ille. *Hæc eſt propria & peculiaris nota, qua hæretici à cæteris diſtinguuntur, quod ſua perfidia quam præfractè tuentur, quaſi ludũ aperiunt, & diuerſæ doctrinæ factionem quantum in ſe eſt, vel in Eccleſiã Dei inuehunt, vel ab aliis inuectam fouent.* Ibi. pa. 19 Atqui hoc fecit Caluinus, hoc fecit Beza (mitto Zuinglium, Lutherum &c.) non minus quam Caſtalio: Hoc faciunt Caluiniſtæ, ſaltem miniſtri, ſcriptores, & concionatores omnes. Nam contra iuſtificationẽ per fidem & opera contra Sanctorũ inuocationẽ, contra ſacrificium & preces pro animabus defunctorũ, *diuerſæ doctrinæ factionem vel ipſi in Eccleſiam Dei inuexerunt, vel ab aliis,* Simone Mago, Eunomio, Vigilantio, Aërio, *inuectam fouent: & huius perfidiæ quam præfractè tuentur,* tot libris, Commentariis, Inſtitutionibus, *quaſi ludum aperiunt*, in omnibus nimirum ciuitatibus, quas vel vi, vel fraude potuerunt inuadere, tum in ſcholis, tum in pulpitis hanc ſuam perfidiã diſſeminantes. Ergo *propria & peculiaris nota, qua à cæteris diſtinguuntur hæretici* ita Bezam & Caluinum à Chriſtianis omnibus diſtinguit & ſeparat, Beza ibi. pag. 20. *vt propria & peculiari* ratione& eſſentiali copula eoſdẽ cum veris & perfectis hæreſiarchis conglutinet. Ruſus. *Apoſtolus in* Rom. 16. 17. *epiſtola ad Rom. hæreticos quidẽ nominatim nõ appellat, ſed planè definit. Cùm enim fratres admonuiſſet, vt eos obſeruarẽt qui diſſidia & ſcandala faciunt; illud etiã adiungit, contra eam doctrinã quã didiciſtis. Hæc igitur duo cum inciderint, hæreſis erit ex hac Apoſtoli defi-*

runt, & tum libris ſanctiſſimè ſcriptis, tum cõcionibus ad populum habitis, tota denique vitæ atque mortis ratione exhorruerunt: ſiue noſtri temporis Eccleſiæ paſtorum & Epiſcoporũ admonitiones cenſuraſque reſpicimus, ad quos omnium huius ætatis hæreticorũ & hæreſum directè pertinet iudiciũ, (nos enim niſi Ethnici & Publicani haberi velimus, non minus obligamur ad audiendã Eccleſiam & paſtores noſtros, quorũ nos iuriſdictioni diuina ordinatione ſubiicimur, quam Ennomius, Simon Magus, Vigilantius, Aëtius ſuorũ ſæculorũ Epiſcopis parere tenebãtur) vtroq; modo euidentiſſimũ eſt, Caluinũ, Bezã, & eius furfuris reliquias, Eccleſiæ & antiquioris & recentioris, & illius Epiſcoporũ, & ſuorũ propriè, Epiſcopi Geneuẽſis, quẽ ſeditioſè ex Epiſcopatu & ciuitate expulerũt, Gallicanorũ à quibus ſchiſmaticè defecerũt, & Romanorũ Põtificũ quibus ſe hæreticè & Apoſtaticè oppoſuerunt, totiuſq; Eccleſiæ Catholicæ per hos loquentis *ſanos ſermones contẽpſiſſe*, doctrinã maximè contrariã, ideoq; falſiſſimã prædicaſſe, & *Eccleſiæ pacem atq; conſenſionẽ* non ſolũ plurimis libris impiis & hæreticis, ſed etiam armis, ſeditionibus & rebellionibus *dirimiſſe*. Hæretici ergo fuerũt Geneuenſes illi doctores Caluinus & Beza: & hoc ex eorum doctrina conficitur. In qua concluſio deducta ex ipſorum confeſſione, quemcunque Eccleſiæ non modo Catholicæ, ſed etiam Lutheranæ & Caluinianæ filium atque diſcipulum acquieſcere par eſt: Et quoniam *hæreticos Turcis & Iudæis eſſe* nequiores & hoſtes Chriſti capitaliores iidem confirmant: nec in hoc corollario ad eos accedere grauemur, quos præterea Paganis antiquis longè fuiſſe infideliores Michæas ſatis manifeſtè oſtendit. Hæc autem omnia de hæreſi & hæreticis dicta contra legem Mahumetis, eiuſque cum Mahumete conditorem Sergium Conſtantinopolitanum monachum, mutatis tantum hæreſiarcharum nominibus facillimum eſt accommodare. Nam Eccleſia Catholica eorum temporum nihil quicquam de veritate Chriſtianæ religionis immutauerat, cuius Epiſcopos & paſtores illi Apoſtatæ tenebantur audire, eiſque præcipientibus parere non aliter quam noſtra ætate de Caluino & Beza dictum eſt. Id quia non fecerunt, nec ſanos Eccleſiæ ſermones admiſerunt, ſed contrariam Eccleſiæ doctrinam ſeditioſè, vt item Caluinus & Beza publicarunt, & ſic Eccleſię pacẽ atque conſenſionẽ diremerũt, Apoſtolica Petri & Pauli definitio Geneuẽſi hoc doctore interprete, eos hæreticorũ, id eſt, hominũ Chriſto Deoq; odioſorum vna cum Caluino & Beza, & ſimilibus catalogo aſcribit. Et hec ſunt admodũ euidentia: quare & vnico verbo attigiſſe ſufficiat Notauit alicubi Michæas, vobis non debere videri adeo difficilem

Matt. 18. 17.

Hebr. 13. 17.

Cap. 2. 3. *&c.*

Mahu-

Mahumetis cum Chriſto reconciliationem, quia legem cum Euangelio, & Prophetas cum Apoſtolis nouiſtis componere. Quod ſi de vobis propriè & Euangelio veſtro intelligeret, non aberraret à vero. Vos enim qui Lutheranos & Caluiniſtas longè inter ſe infeſtius, quàm Caluiniſtas & Mahumetiſtas diſſidentes, reconciliare & in eandem Eccleſiam compingere, & fraterna concordia conglutinare nouiſtis, multò facilius Euangelium veſtrum cum Alcorano, & Euangeliſtas veſtros cum Mahumete poſſetis eadem vnitate & concordia deuincire. Sin verò (quod mihi eſt veriſimilius) loquatur de Chriſtianorum Euangelio & eorum Apoſtolis: tum quare reconciliatio Alcorani cum Euangelio ſit non modò difficilis, ſed planè impoſſibilis, ratio eſt euidens. Lex enim ad Euangelium, Iudaica religio ad Chriſtianam ſic affecta erat, quomodo imperfectum ad perfectius ſui generis, quomodo imago rudius inchoata ad eandem expolitam, quomodo figura ad veritatem, vt ſtirps ad arborem, embrio ad fœtum vel prolem, vt in embrione anima vegetans ad ſentientem, & ſentiens ad rationalem: in quibus omnibus prior tranſit in poſteriorem, & ab ea expletur & perficitur: quo modo de ſtatu legis & Euangelij ſemper in Epiſtolis, potiſſimè

Heb.c.1.3 ad Hebræos diſputat Apoſtolus Paulus. Illic erant ſigna, figuræ
7.8.9.10 & adumbrationes Chriſti, immolati in ſerpente æneo, occiſi in
Num. 21. agnis & arietibus, ſepulti & reſurgentis in Iona, aſcendentis ad
Leuit. 1.2 cælum in Elia, inſtituentis Euchariſtiæ ſacrificium in Manna,
3.&c. in pane & vino Melchiſedech, in Minchu vel ſimulla, ordinatio
Ionæ 2. Iudaicæ Synagogæ ſacrificio; ordinantis baptiſmum in mari ru
4.Reg. 2. bro, in aqua munda, & in aqua templi vel petræ: & ita in aliis:
Exod. 16. hic ſunt perfectiones & complementa eorum: hic crepuſculo il
Geneſ. 14 li meridiana lux ſucceſſit. Hic intuemur non in vmbra, ſed in
Leuit. 2. veritate Chriſtum immolatum, occiſum, ſepultum, reſurgentē,
Geneſ. 7. aſcendentem, inſtituentem diuina Euchariſtiæ, baptiſmi ſacra-
Ezech. 35 menta, & reliqua illic antiquitus præſignificata omnia. At in-
& 47. ter Alcoranum & Euangelium Chriſti nulla talis eſt ſimilitu-
Zach. 12. do, nulla Analogia vel relatio: ſed ſunt prorſus res diſtinctæ,
Exod. 17. per ſe conſiſtentes, nō aliter quam duo viri Turca & Perſa, duæ ciuitates Roma & Carthago, Reſpublica Venetorum & Imperium Turcarum. Nam licet in Alcorano multa ſunt ex Euangelio ſumpta, quemadmodum ciuitatum rectores & legiſlatores ex aliarum politiis mutuantur quæ putāt ſuo populo regēdo fore commoda & ſalutaria: tamen ſemper Alcoranus manet per ſe cohærens, totaque natura ſua ab Euangelio, non aliter quàm Roma à Carthagine, & Athenæ à Thebis diſcrepans, eoque magis quòd in Alcorano ſunt quædam Euangelio Chriſti diſparatè repugnantia, quæ non magis in vnum poſſunt coaleſcere,

leſcere, quàm tenebræ & lux, aqua & ignis: quale eſt verbi gratia, quòd Chriſtus non ſit Dei filius, quòd non ſit Deus, quòd non in cruce mortem obierit, non reſurrexerit, nec Eccleſiam in terris æternam fundauerit. Ad quæ fortaſſis & illud referri poteſt, quanquam eſt minoris ponderis, quòd cùm lex diuina Moyſis, multò magis Euangelica Chriſti prohibeat latrocinia, nec velit ſibi fieri oblationes ex bonis iniuſtè acquiſitis: Alcoranus hoſpitalia & Xenodochia quæ pro ſalute animarum ſuarum extruunt Monarchæ, iis potiſſimum bonis vult ditari, quę ſpoliis, & rapinis & bellis nullo prætextu iuſtitiæ illatis comparantur: quod obiter & inconſideratè (opinor) Michęas effudit, ſed eſt veriſſimum, omnibuſque vel leuiter in hiſtoria noſtri temporis verſatis notiſſimum. Quæ enim alia ſuppetebat Selymo vel probabilis occaſio eripiendi Venetis Cyprum? Num pacta cum illo pacis fœdera vlla in re violauerant? nihil tale obijci potuit. Num annuum tributum octo milia Zequinorum pro inſula debitum perſoluere recuſabant? Nihil minus. Cur ergo inuadebat? Rationem reddidit Michæas: vt religioni Mahumetanæ pareret. Quæ ratio quanquam nobiliſſimum principem coram hominibus à crimine poſſeſſionis iniuſtę abſoluat: tamen legiſlatorem, qui tali lege credentem ſibi principem ad iniuſtum bellum impulit, ſine controuerſia coram Deo teterrimi ſacrilegij nexu obligat. Vt enim omnium Theologorum conſenſione, dominium eſt iuris naturalis cuius præcepta, religione perfici debent & ſtabiliri, non infringi & euerti: ita religio quæ prætextu diuini cultus, vel priuati alicuius principis commodi, ſine alia iuſta belli gerendi cauſa, prouincias iuſto dominio ab alijs principibus infirmioribus poſſeſſas inuadendi & occupandi poteſtatem facit, eo ipſo conuincitur eſſe falſa religio, quia contrauenit naturæ communi, & diuino iuri in prima rerum creatione hominibus inſito & impreſſo: quo decernitur alij non faciendum quod fieri nolis tibi: nec propter religionem, quia legis naturalis principia certa & euidentia non labefactat, poſſe eripi quæ homines alterius religionis, iuſtitia & iure à maioribus ducto obtinuerunt. Et tamen Turcarum in eo præ veſtris Euangelicis aliqua elucet pietatis ſpecies, quòd iſtiuſmodi bona iniuſtè quidem erepta legitimis Dominis, nõ ſemper ſeruant ſibi, ſed ad omnipotentis Dei, qui eſt rerũ omnium Dominus vniuerſalis honorem cultumque, & hominum indigentium vſus atque vtilitates conferunt: cùm veſtri homines iniuſtiſſimis bellis, ſacrilegijs, latrocinijs, pyraticis, multa aliorum principum & ſubditorum quoque, nec minus Proteſtantium quàm Catholicorum, ſine iuſta belli cauſa (quorum ego ab annis triginta, in Germania, Francia, Belgio, toto mari

Leuit. & Deut.

Leuncula in Supplemento Analiũ Turcicorum. pag. 123. Vide Hiſtoria del Mondo di Mam. Roſeo l. 13 pag. 552. anno 1570

Britan-

Britannico, occiduo, & ora Americana exēpla poſſem innumera recenſere)bona convaſerint. At quàm eorum partem in pios Eccleſiarum vſus, in extructiones ſacellorum, Xenodochiorū, hoſpitalium,pro ſalute animæ ſuæ,vel principes, vel inferiores duces impenderint:id ſi tu, Samuel,noſti, dicito: nam aliorum hominum arbitror ſcire neminē. Turcæ verò quàm ſunt in eo pietatis genere largi & magnifici, vel ex eis paucis exēplis quæ propoſuit Michæas, in hac vnica ciuitate potes cōijcere. Quanquam autē certū eſt hæc illis hominibus ad vitā æternā,quo ab eis referuntur,nihil prodeſſe,quia deeſt fundamentū fidei Chriſtianæ,cuius integritas ad ſalutē eſt neceſſaria: tamē non minus certū eſt hanc tā beneficā erga omnes eorū pietatē efflorеſcere ex particulis quibuſdā Chriſtianæ fidei,quas à primis Chriſtianis Mahometus arripuit,& in Alcorano eius magno ſtudio curaq; ſepenumerò inculcat:quòd operibus nō ſola fide homines corā Deo iuſtificantur:& quòd opera pietatis,eleemoſynæ,preces,animabus in altera vita proſunt:quæ particulæ quoniam in veſtro Euangeliſmo deſunt, inde ſequitur talium bonorū operum tam inſignis apud vos ſterilitas & ſolitudo. Sed his omiſſis veniamus ad concluſionē Michæ,quę mihi videtur magis quā cætera omnia memorabilis & expendenda diligētius, nimirum quod veſtri Theologi Caluiniani derelicto fidei Symbolo Chriſtiano prorſus tranſeāt ad ſymbolū fidei Mahumeticum, & nō plura a Chriſtianis ſuis requirāt credēda,vel de SS. Trini. de vnitate,de cōſubſtātialitate, vel de perſonis Filij & Spiritus S. &c quā à ſuis poſtulat Mahumetus. Si quis adderet eos nō poſtulare tā multa,tu fortaſſe mirareris:ſed facilè perſpicias eſſe veriſſimū. Quod verò plura non requirūt,fusè,neruosè copiosè demōſtrauit Michæas,nouum à veſtris confictū Symbolū, idem probat:idē cōuincit conſenſus tot doctiſſimorū Eccleſiæ veſtræ Euangeliſtarū hoc expreſsè aſſerentiū,quanquā Michæas maximè vrgebat Acontiū illū Reginæ veſtrę alumnum,vel fortaſſis propter veriſimilē quā ſibi finxit Eccleſiæ Anglicanæ tū capitis,tū corporis approbationē: vel quia Iacobus ille bene perſpecta Euāgelij noui multiplicatione,quicquid ad eius eſſentiā erat neceſſariū,aduertit melius quā alij Doctores,quorū plerique aliquot annis antegreſſis hæc tractātes,quādo Euangelium nouū non erat vſq; eo dilatatū,nec in tā varias ſectas diuiſum,in argumēti huius explicatione ad ſingulares ſuarū cōgregationum Euangeliſtinos intēdebant & negligebāt alios omnes (in quorū numero eſt Theodorus Beza) ideoq; particularē potius huius & illius ciuitatis,huius & illius Euāgeliſtæ,puta Caluini, Brentij, Lutheri, Melancthonis, quā generalē Euangelicorū vel proteſtātium fidem deſcripſerunt: partim denique quia ille poſt alios

quæſtio-

quæſtionem eam examinãs, exactiùs, limatiùs, accuratiùs eam pertractaſſe videbatur. Alioqui quoad ſummam rei & concluſionis, idem prorſus indicat & cõfirmat Bernardinus Ochinus, quod ego iam olim tibi prædixi, idẽ Sebaſtianus Caſtellio cum ſua factione numeroſiſſima, idem Bullingerus, Zuinglius, & quicunq; eam ſcripturæ omnia ad fidem neceſſaria clarè, euidenter, copioſè complectentis αὐταρκείαν & ſufficientiam prædicant, quam ego aliàs expoſui. At (inquies) Theodorus Beza hanc opinionẽ refellit fortiſſimè, in eoq; Caſtellioni & alijs omnibus ſe opponit aduerſarium acerrimum. At quare ex vnius Theodori Bezæ viri honeſtatis nullius, & doctrinæ non ita magnæ, contradictione ſtatuamus quid ſit Euangeliũ, magis quam ex Ochino, ex Caſtellione laudatiſſimo Bibliorũ interprete, ex tot alijs Caſtellioni adhæreſcentibus? Et quàm eſt apertum Bezam quãdo ita ſcripſit, ſcripſiſſe vt Catholicum, vt Chriſtianũ, vt inſiſtentem & nitentem totum principijs Theologiæ Catholicæ, non vt verum Proteſtantẽ, vt Euãgelicum ex regulis Theologiæ nouæ Caluinianæ vel Lutheranę differentẽ. Nonne enim aduertis quod proximè notaui, quomodo tanquam Papiſta inculcat *Eccleſiã Catholicam*? eam nunquam potuiſſe deficere? eã ſemper à Spiritu ſancto fuiſſe conſeruatam in recta totius veritatis poſſeſſione, idq; non Apoſtolicis tantum temporibus, ſed omnibus ætatibus conſequentibus? De veritate quanta ad Eccleſiam conſtituendam & perficiẽdam ſatis eſt, eam nunquam dubitaſſe, nunquam variaſſe, nunquam erraſſe? Et quamuis homines quidam Eccleſiaſtici, Doctores, Paſtores, Epiſcopi, diſſenſerint forſitan aliquando, ea tamen diſſenſio fuit de quæſtionibus præter neceſſarijs: fuit de rebus leuioribus ſubſtantiam, eſſentiam, integritatem fidei non attingentibus, quod quidem de ipſis DD. Auguſtino, Hieronymo, Chryſoſtomo, Baſilio, Beda, Anſelmo, Bernardo, Thoma, Catholici fatentur omnes. Nõ aduertiſti, quod eas ipſas ſcripturas citabat contra Caſtalionẽ, & in eum finem ſenſumque, quo ſcriptores Catholici contra iſtos nouos Euangeliſtas? quæ ſcripturæ probant quidem luculenter quod voluit Beza non Apoſtolos ſolum, ſed totam Eccleſiam Catholicam conſequentem per omnes orbis terræ nationes, omnibus ſæculis propagandam, Spiritu ſancto præſide fuiſſe hactenus, & futuram ſemper inuictiſſimam notiſſimamq; veritatis cuſtodem. Verè quidem ita diſſeruit Beza, ſed Catholicè non Euangelicè: Papiſticè (vt ita dicam) non Caluiniſticè: nec tali argumentatione poſita & cõceſſa vnquã à ſe & ſuis poterit depellere nomen hæreticorũ, ideoq; non malè Michæas eum cõparauit puero, qui infœliciter Achillem aggreſſus ſuis armis ſibi necem, aduerſario victoriam comparauit. Nam

vel

vel nulla alia argumenta proferente Caſtalione Bezæ ipſius argumenta Bezam vrunt,& hæreſeos notas ei inurũt,& inuſtione cum Magiſtro ſuo Caluino, vel etiam combuſtione confirmant eſſe digniſſimum, quia confirmant eſſe præfractum hæreticum,cuiuſmodi omnes ipſe in libro illo, cui titulum fecit, *De hæreticis à ciuili magiſtratu puniendis*,capitali ſupplicio, vel incẽdio caſtigandos eſſe docet,quod exẽpli gratia in Serueto factũ eſt,cuius impietatem hæreticam , *ſolis flammis expiari*, potu iſſe Senatus Geneuenſis Caluino & Beza ita perſuadentibus iudicauit. Quod ſi ab hoc antiquiore Bezæ ſcripto prouoces ad quædam recentiora, ad ea quæ duodecim poſtea annis emiſit, cùm iam Euangelicorum congregatio magis fuit multiplicata: ſi hæc priora cum illis poſterioribus componas,tum ſatis planè & directè patebit, Bezam quoque cum ſua Geneuenſi Eccleſia communem hanc reliquorum fratrum opinionem fuiſſe cõplexum,nec plura ad Eccleſiæ Euangelicæ communionem poſtulaſſe,quam Ochinus,quàm Acontius , quàm Caſtalio , quàm Academici,quàm quæ perinde valent ad Turcas in eandẽ cum Caluiniſtis Eccleſiam & fidei vnitatem compingendos. Ex antepoſitis accipe Samuel,& memoriæ manda vnam tantummodo propoſitionem non tam à Catholicis ſemper pro indubitata agnitam,quàm à Beza ſeriò ſtudioſèque probatam. Eccleſia vera in *articulis neceſſariis ſemper conſenſit, ſemper à Spiritu ſancto ducebatur in omnem veritatem, quantum oportuit vt vera eſſet Eccleſia*.Nam in quibus paſtores aliquando diſſenſerunt,ea minoris erant ponderis: erant minutiora quædam, talia quidem, *vt quum ſalua maneret religionis ſumma,diuerſa opiniones diuerſas Eccleſias non facerent*. Rectè. Hoc igitur poſito progrediamur & diſcamus quaſnam noſtra tempeſtate Beza putet veras Dei Eccleſias Euangelicas (habet enim multas , non *vnam* vt olim, *Catholicam, Apoſtolicam*)quarum ipſe Beza ſe membrum profitetur. *Noſtras* (inquit Beza) *Eccleſias definio quarum publica confeſſio edita eſt: cuiuſmodi tres vniuerſales confeſſiones inuenio noſtra memoria editas, Auguſtanam*(Lutheranorũ)*Helueticam*(Zuinglianorum) & *Gallicam* (Caluiniſtarum) . Tres ergo ecclesias Euangelicas & veras,quarum tres extant confeſſiones vniuerſales,agnoſcit Beza.Sed cur eadem ratione non admittentur plures? Extat certè confeſſio Anabaptiſtarum proAnabaptiſtis nõ minùs vniuerſalis,quam eſt Caluiniſtarum proCaluiniſtis: extat eodem modo nec minus vniuerſalis confeſſio Arianorum Sarmatiæ,Hungariæ & Tranſyluaniæ,qui contra tot alias Euãngelicorum ſectas inter ſe diſſectas & laceras *Eccleſiarum conſentientium* nomen ſibi ipſis impoſuerunt. Has duas eccleſias exẽpli gratia nomino,quarũ confeſſiones vniuerſales multis libris im-

Beza ibi. pag 91.

Beza Epi. Theolog.p.5.

Vide Poſſeuinum de Atheiſmis hære. cap.14.

impreſſæ & publicatæ non minus quam priorum illarum orbi
Chriſtiano innoteſcunt. Sed ſeſto. Eccleſiæ Euãgelicæ ſunt tã-
tum tres illæ, Lutherana, Zuingliana, Caluiniana. Iſtæ cũ ſunt
veræ Chriſti Eccleſiæ, neceſſe eſt conſentire in præcipuis fi-
dei capitibus, quæ ſunt de Eccleſiæ eſſentia: & ſi quæ ſunt in
quibus diſſident, ea neceſſe eſt eſſe indifferentia & ſcholaſtica,
in quibus *diuerſæ opiniones diuerſas Eccleſias non faciũt*, quia ſem-
per *ſalua manet religionis ſubſtãtia*. Quid ni? *Omnes enim* (inquit *Beza vbi*
Beza) qui ſumus in aliqua iſtarum Eccleſiarum, *colligimus cum ſup. Epiſt.*
Chriſto, & in re ipſa conuenimus, etiamſi vel in ratione docendi ad- 1. pag. 8.
huc diſcrepamus: vel etiam in rebus nonnullis (ſaluo tamen manen-
te fundamento) nondum occurrimus omnes in vnitatem fidei & cog
nitionis filij Dei, quod Apoſtolus in vltimum vſque diem reijcit. Hoc
quidẽ perbene. Conſiderentur iam quænam illa ſunt, in quibus
Lutherani & Caluiniſtæ differunt, ſed ita vt *ſaluo manente fun*
damento tales diuerſæ opiniones diuerſas Eccleſias non conſti-
tuant. Neque verò alias opiniones conſectabimur, quàm quæ
Beza teſtante Lutheranicis & Caluinianis Eccleſiis à ſeſe mu-
tuo attribuuntur, eaſque excerpemus ex vno vel altero libello
ipſius Bezæ. Nunquid conueniunt iſtæ Eccleſiæ in ſacramen-
tis baptiſmi & Euchariſtiæ? De Euchariſtia fruſtra eſt interro-
gare, de qua omnes norunt eorũ bella immortalia. De baptiſ- *Beza in*
mo autem, Heshuſius tanquam grauem hæreſim obiicit Cal- *Abſterſio-*
uino, quod is *tradat infantes eſſe filios Dei & Abrahæ, quia ſunt ne calum-*
ex Chriſtianis nati, non quia vel baptizantur vel credunt: id quod *niarũ Heſ*
contra Heshuſium defendit Beza. Pœnitentia Lutheranis eſt *huſ. 1. vol.*
ſacramentum: Caluinianis nihil minus. Et ſiue ſit ſacramen- *Tractatio*
tum, ſiue nõ ſit, *Caluinus dicit Luthero & Germanicis Eccleſiis nũ- Theolog.*
quam vim & naturam pœnitentiæ fuiſſe cognitam. Ergo quoad ſa- *pag. 332.*
cramenta nulla eſt inter Lutheranos & Caluiniſtas conſenſio. *Ibid. pag.*
Quid de prędeſtinatione, de lapſu Adami, de Deo peccati au- *327.*
thore? *Obijcit nobis Heshuſius* (inquit Beza) *quod impiè docemus Ibid. pag.*
de fato, quod Deum conſtituamus authorem peccati, quia dicimus 313. 315.
Deum non permittere, ſed efficaciter operari ſcelera in impijs, atque
adeo Adamum lapſum eſſe ex Dei ordinatione & decreto: & Diabo-
lum mendacem eſſe ex mandato Dei. Quæ item Beza poſt magi-
ſtrum Caluinum contra Heshuſium ſtrenuè tuetur. Ergo nec
in his tam ſublimibus & arduis capitibus, aliqua eſt inter has Ec
cleſias concordia. De eſſentia Dei omnipotẽtis, de cruce Chri-
ſti & merito paſſionis eius ecquid melius cõſpirant? Non prorſus.
Ait enim *Heshuſius, quod non tantum Deum transforma- Ibid. pag*
mus in Diabolum, quod abſque horrore ne cogitari quidem poteſt, 324. 325.
ſed etiam quod Chriſti meritum ita eluamus, vt digni ſimus, qui
vel infra ipſos inferos ablegemur. Eſt ergo Bezæ & Caluiniſta-

rum mirabile cum Lutheranis,& cum Chriſto colligendi artificium,quos propter tales collectiones Lutherani iudicant non eſſe colligendos cum ipſis in ſinum Abrahæ & fælicitatē æternam, *ſed dignos eſſe qui vel infra ipſos inferosablegentur.* De perſona Chriſti Saluatoris an melius conueniunt quam de me merito paſſionis eius? Nequaquam. Nam in hac eadem epiſtola qua ponit Caluiniſtas & Lutheranos *in re ipſa conuenire & colligere cum Chriſto*, ibi fatetur Lutheranorum fidem de perſona Chriſti eſſe *quoad eius naturas, prorſus Neſtorianam*, & quoad *naturarum idiomata, penitus Eutichianam*. In ſequentibus verò Epiſtolis Beza Lutheranos aliorum multorum dogmatum reos agit, quorum vnum aliquod fraternam & Eccleſiaſticam eorum communionem, niſi eſſet valdè ſolidis,& plus quā ferreis vinculis colligata, poſſet diſſoluere. Nā realis Chriſti in cæna māducatio à Lutheranis defenſa, *veritatē* (inquit Beza) *corporis Chriſti deſtruit. Edidit Iſmael ille Illyricus* (inquit idē Beza) *libellū de peccato originis nō modo ineptū & ridiculum, verū etiam execrandum, vt qui doctrina de animarum mortalitate fundamentū manifeſtè iaciat. Nam ſi corrumpi poteſt animi eſſentia, certè & interire. Et quis iſtū aſinū ferre poſſit, &c.* Et mox de alio Lutherano: *Edidit faraticus & impuriſſimus ille Eccleſiarū turbator Oſiander librum de eſſentiali Chriſti iuſtitia*. Epiſtola proxima. *Diſputatur de ſententia Iſlebij & Muſculi Andreæ contendentium Chriſtum in vtraque natura paſſum eſſe: quæ ſentētia* Bezæ *Prophetarum, & Apoſtolorum, & omnium orthodoxorum ſana doctrina aduerſari videtur.* Denique vulgatum illud & *Lutheranorum omnium*, maximè commune de præſentia & manducatione ait modeſtus ille Theodorus, *dogma eſſe tam abſurdum, ineptum & ἀνόητον vt verè poſsim illud vocare Satanæ excrementū, quo ipſis etiā iuratiſſimis ſuis hominibus, atque adeo ſibimet ipſi quodammodo illudat*, pro quo dogmate tuendo *illa hominum monſtra, illi leſtrygones, quibus nihil fingi poteſt impudentiùs, furioſiùs, immaniùs*, adeo ſunt feruidi, vt Caluiniſtas illud improbātes *detrudere ad inferos, & in eos tum viuos, tum mortuos debacchari, ſummæ Chriſtianitatis* loco ducant. Et adhuc manent Lutherani & Caluiniſtæ in vera Chriſti Eccleſia, quemadmodum audiuimus Bezam non modo aſſerentem, ſed planè definientem. Ergo etſi nec in Deum Patrem rectè credas, nec in Chriſtum eius Filium, ſed quoad perſonā eius ſis tum Neſtorianus, tū Eutychianus: etſi & naturę humanę in eo veritatē deſtruas, & virtutē paſſionis abneges, & animā cum corpore credas interire, & diuinitatem ſubiicias inſtar hominis mortalis & paſſibilis, mutationi & perpeſſioni, & dogmata amplectaris Prophetarum & Apoſtolorum omniū doctrinæ aduerſantia: adeo abſurda

Beza ibi. epiſt. 5. pa 55.
Ibidem. epiſt. 55. pag. 240.
Ibid. epiſt. 59. pa. 2.3
Ibid. epiſt 60. p. 261.
Ibid. epiſt 70. p. 297 & Epiſt. 64. p. 280

ſurda, inepta, & ἀσύςατα, & ea rectè Satanæ excrementa vocari poſſunt, & in eorum defenſione furioſè, impudenter, & immaniter contra Caluiniſtas tum viuos, tum mortuos debaccheris & detrudas ad inferos: nihilominus es in vera Euangelicorum Eccleſia, *ſalua tibi manet religionis Euangelicæ ſumma*: retines Euangelij cum Caluinianis *fundamentũ*, & non minus quam illi *cum Chriſto colligis*. Mitto alia plurima quæ Lutherani in Caluiniſtis, & hij viciſſim in illis cõdemnant: quæ ſunt alibi variis in locis perſtricta, mitto etiam plurima inter ipſos Caluiniſtas cõtrouerſa, quia à Theodoro Beza nolo diſcedere. Ex cuius plana & manifeſta aſſeueratione, qua definit Lutheranas Eccleſias nõ minus quã Caluinianas eſſe veras Eccleſias Chriſti, *ex quo cõſequens eſt præcipuos religionis articulos ſummam religionis* ab vtriſque conſeruari integrè & ſincerè, concludo idem quod concludit Michæas ex Caſtellione, Acontio, Eccleſia Belgica & Anglicana, & reliquas eius farinæ opiniones de ſacramentis Euchariſtiæ, pœnitentiæ & Baptiſmi, opiniones de iuſtificatione, de prædeſtinatione, de Deo peccati authore, de Chriſti natura diuina & humana, eiuſque perſona, de paſſionis eius merito, de quibus omnibus hoſtiliter diſputatur in Caluiniſtas & Lutheranos, has quæſtiones omnes eſſe indifferentes, quæ in hanc vel illã partem ventilari poſſunt, *manente ſalua religionis ſumma*: non eſſe tã graues, *vt diuerſas efficiãt Eccleſias*: vel vt impediant, ne Lutherani & Caluiniſtæ *ſint fratres* (nam id quoque definit Beza) quia cum iſtis omnibus vel admiſſis, vel reiectis *ſaluum manet* Euangelij noui *fundamentum*: ideoque & ſalua manet Eccleſia, quæ ſuper tale fundamentum (abſque fide in Deum vel Chriſtum) extruitur, iuxta nouam Eccleſiæ fabricam ab iſtis architectis inuentam. Nam in Eccleſia primitiua longè ſecus erat, vbi hæreſis vna aliqua, eaque de ſubiecto vel materia longe minore, vt de inuocatione Sanctorum, de cõiugiis Monachorum & Monacharum (vt in Vigilãtio & Iouiniano) ſatis erat ad hominem ab Eccleſiæ illius communione repellendum. Sequitur deinceps ex hac Bezæ non minus quàm ex Acontij, Caſtalionis & reliquorum illorum cõfeſſione extrema concluſio Michææ, Turcas quoque eiuſdem cum Caluiniſtis Euangelicæ Eccleſiæ eſſe membra, eſſe Caluiniſtarum fratres, quia illis controuerſis articulis remotis, in reliquis cum Caluiniſtis magis quam Lutherani, & quoad multo plura cõueniunt: imo, & in his ipſis controuerſis quoad nulla, vt contra realem præſentiam, contra ſacramẽtum pœnitẽtiæ, de Chriſti corpore in vnum locum incluſo, de Chriſto per mortem nihil promerito, de diuinitate nunquã mortua, & aliis quibuſdã, perfecti ſunt Caluiniſtæ, ideoq; nulla probabilitate ab eius Eccleſiæ

Beza. epiſt. 5. pag. 47.

 & fun-

& fundamenti Euangelici participatione cum Caluiniſtis excludi poſſunt, in cuius ſocietatē Lutherani cum Caluiniſtis aſſumuntur. Hæc, Samuel, nō ſunt ambigua aut captioſa, ſed admodum plana & facilia, & trita in omnibus Euangelicorū libris & Commentarijs, qui ſemper ex doctrina extruunt Eccleſiam, & illud huius ponūt fundamentum: quod clariſſima demonſtratione Michæas, & Beza quoque tam latè patere oſtendit vt non minus Turcas & Caluiniſtas, quam Caluiniſtas & Lutheriſtas comprehendat. Quare iam non valdè miror quod antea nō optimè concipiebam, cum Michęas toties inſinuaret, te ſi progredereris ad Mahumetiſmū, permanſurum nihilominus Proteſtantem, vel Euangelicū non minus quā tum fueras, perfectum & abſolutum. Video enim ex hac Eccleſiæ & fundamenti Eccleſiaſtici definitione, illud certo & euidenter cōfici.

ARGVMENTVM
CAPITIS XVII.

IMpietas Anglorū, qui experti quid veneni latebat in ſupremo Eccleſiæ principatu delato Regi Henrico & Eduardo, tamē propter priuata commoda, cum periculo Chriſtianæ religionis extinguēda, illū obtrudere voluerūt Elizabethæ, & aliis vniuerſis quicūque futuri ſunt in ea prouincia Reges. Eadem ratione & iure Imperator Turcicus poteſt aſſumere ſpiritualem poteſtatem, & de religione Chriſtiana ſtatuere: & in repugnantes tanquā leſæ maieſtatis reos animaduertere. Turcarum Imperatoris iudiciū pro religione Caluiniana, Caluiniſtis ſacroſanctū. Caluini & Zuinglij doctrina de ſalute infideliū, ſine fide & ſacramentis Chriſti, quæ deinceps à ſectariis eorum defenſa eſt, propriè eſt Mahumetana. Caluinus ſcripturis ad eam probandā quàm impudēter abutitur. Eiuſdē cum ſingulari aliorū contēptu, ſingularis de ſeipſo gloriatio: & aliorū Proteſtantiū de eo iudiciū incorruptis. Quā nefarius ſit impoſtor in ſcripturis contra Chriſtū, Apoſtolos, & totā Eccleſiā primitiuam (quam arrogantiſſimè deſpicit) peruertendis, quod item ex Antichriſtiana doctrina, quam in orbem inuexit, liquet clariſſimè.

CAPVT XVII.

IN diligenti illa diſputatione de Pontificatu & ſupremis Eccleſiæ gubernaculis ab Henrico 8. arreptis, cum multa mihi admodum conſideranda videntur, vel in patre ſemicatholico, qui primus ſe ſupremum

mum Eccleſiæ Anglicanæ caput conſtituit; vel in filio prorſus hæretico, cui eandem poteſtatem reliquit: tum ego nihil magis obſtupeſco quam eorum Anglorum nequitiam, qui eius honoris turpitudinē, Eccleſiæ Anglicanæ dedecus, certam notam Atheiſmi in conſultoribus deferentibus, nec obſcurum iudicium impietatis in Principe recipiēte: qui ius (inquam) illud iniuſtiſſimū, & prophanā authoritatē temporibus Reginæ Mariæ abrogatam, rurſus Principi nec viro, nec puero, ſed puello, vel iuuenculæ imponere voluerunt. Viderant patrem Henricū ea authoritate mixtam quandam religionē, aliqua ex parte hæreticam, ſed maiori ex parte Catholicam ſuo regno præſcripſiſſe. Viderant Edouardum filium impuberē, vel potius eius auūculum Comitem Herefordiæ, poſtea Ducem Somorſeti, eadem authoritate contrariam fidē, planè Zuinglianā, damnata priori, populo Anglicano indixiſſe, eaque occaſione omnes ferè Epiſcopos Angliæ ſuo loco mouiſſe, & Epiſcopatus explicaſſe. Viderant idem ius iuxta morem patriæ tum receptum, & leges ab Henrico atque Edouardo latas, ad Mariam principem Catholicam deuolutum: quia eadem patris fratriſque poteſtate poterat populum vniuerſum ad rectam maiorum ſuorum fidē reuocare: id quod fecit illa quidem, ſed non eo portentoſo (maximè in mulieribus) Pontificali iure, ſed aliis legitimis principū Chriſtianorum rationibus. Qui experimento prorſus oculari perſpexerant religionem fore nullam, quia ſemper mutabilem, quæ ſic ad ſingulorum principū nutum variaretur, & ex eorū certa mutatione penderet incerta: an illi ſi vllā haberent Chriſtiani pudoris guttulam, vllam al cuius religionis curam, vllum Dei metum, aut cæli vel inferni cogitationem, rurſus non viri, ſed mulieris leuitati, fidei per quam ſaluandi erant, cōſtantiam & æternitatem ſubieciſſent? nec vnius mulieris, ſed omnium ſiue mulierū, ſiue puerorum, qui in Regio illo ſolio huic mulieri ſunt ſucceſſuri? Sic enim Pontificia illa authoritas eſt iſti attributa, vt pari iure ad omnes futuros hæredes & poſteros ſit eadē cum perfectione & plenitudine deriuanda: læſæ maieſtatis crimine illis omnibus intēto, qui hoc ius perpetuū coronæ Regiæ affixum profiteri & approbare recuſauerint. Et quemadmodū cauere poterunt ſi Princeps fortaſſe euadat Libertinus vel Arrianus, aut Conſiliarij eius ea hæreſi inficiantur (quod eſt in hac hæreſium meſſe facillimū) ne tota regio ad Libertiniſmum vel Arrianiſmum pertrahatur, quod in Tranſyluania corrupto iuuene Principe per ſuum medicum, & in Polonia infectis Arrianiſmo quibuſdam è nobilitate, nouimus accidiſſe. Sed ita res eſt. Meminerant Henricum 8. primū illud Eccleſiæ caput eo prætextu in regno Anglicano, vbi Eccleſiæ caput erat, Eccle-

ſiarum cuiuſcunque generis decem millia diſturbaſſe, vt legitur à varijs hiſtoricis annotatum, eorumque bona omnia, vaſa, calices, ſuppellectilem ſacram, fundos, reditus, quicquid poſſidebant, ad ſuos priuatos vſus rapuiſſe. Meminerant Ducem Somerſeti, Edouardi impuberis auunculum, qui eiuſdem ſupremi capitis honorē vice nepotis Regis in ſe ſuſceperat, ea prærogatiua vſum, quæ Henrici rapacitati ſuperetant, varia minora ſacella extructa à pijs hominibus, & ſacerdotibus ſingulis aſſignata vt pro defunctorum animabus orarēt, euertiſſe, & eorum bona quęcunque inuaſiſſe, & deinceps, quando aliud Eccleſiaſticum ſpoliandum non ſuppetebat, ad Epiſcopos expellendos & Epiſcopatus expilandos ſe conuertiſſe. Cui protectori deinceps amputato capite, qui eidem in officio regendi Regis ſucceſſit, regis titulum de ſupremo Eccleſię Anglicanę capite, prioris exemplo ad ſuos vſus applicans, eccleſias totius regni Cathedrales & Parochiales aggreſſus eſt, & deſpoliauit omnes, auferens veſtes ſacras, calices, cruces, candelabra, imagines, aurea argēteaque omnia, & quicquid erat valoris alicuius: vnicum tantum ſingulis Eccleſiis relinquens minoris prætij calicem, quo cæna Zuingliana perageretur. Hoc ergo ius prædandi, ſpoliandi, diſſipandi Eccleſias (quæ ex interuentu Mariæ Catholicæ Principis aliquem apparatū ſacrum rurſus comparauerant, vel recondita ſuperiori rēpeſtate à viris bonis, in publicos vſus protulerant) & ex talibus ſacrilegiis ſuas domos extruendi, & ditandi familias quia Aulici quidam videbant in Regio Pontificatu incluſum; omnimodo ſummaque contentione pugnabant, vt contra non Catholicos tantum & Eccleſiam Catholicam, ſed Caluinum quoque & Eccleſiam Geneuenſem Pontificalis tyara diademati Anglicano appenderetur, & Regina ſimul cum maieſtate Regia, authoritatem quoque Pontificiam arriperet, quam vtramque à Principe iuuencula ſacris rebus tractandis non valdè idonea, ſciebant totam in ſeipſos transferendam. Id quod ita factum eſſe conſtat. Qui deinceps pro eadem poteſtate quoad nomen in illa, quoad rem & effectum in ſeipſis continuanda, tam ſanguinarias & pluſquam Draconianas leges fecerunt (quarum aliquas ſubinde attigit Michæas, in hiſtoria regionis ſuæ magis quàm ego verſatus) vt ego planè obſtupeſcam tales leges quoad fidem Chriſtianam planè ſacrilegas & Apoſtaticas, quoad æquitatem prorſus tyrannicas, cum ratione & ſenſu omnium nationum nihil habentis commune, à viris nomine tenus vel profeſſione Chriſtianis vnquam potuiſſe concipi. Vt enim paucis redintegrem quæ fuſiùs explicauit Michæas, num hæc authoritas eſt in veſtris Anglicanis Regibus tantum, an aliis omnibus

Regi-

Regibus eodem modo competit? Certum eſt nec Chriſtum, nec Apoſtolos, non Paulum vel Petrum Euangelium aut Epiſtolas ſolis ſcripſiſſe Anglis, ſed nationibus omnibus, potiſſimum Chriſtianis. Ergo ſi iure diuino veſtri Principes ſint Eccleſiarum ſuarum capita, capita quoque ſuarum Eccleſiarum ſunt reliqui Principes per orbem vniuerſum? non negatis. Ergo & Hiſpanus Catholicus Eccleſiæ illius caput, ſuis fidem Catholicam, & Nauarræus Caluiniſta (ſi ſit vllius fidei) ſuis fidem Caluinianam, & Tranſyluanus Arrianus, fidem Arrianam: & ſi alicubi in Germania vel Heluetia ſit Princeps Libertinus, fidem ille Libertinicam ſuis poteſt imperare, & illi eam tenentur ſuſcipere. Nam illud effugium veſtris vſitatiſſimum (ſi Princeps ſit pius, vel ſi præcipiat iuxta Dei verbum) & eſt per ſe ſtultiſſimum, & clarè à Michæa refutatum. Quanquam quid ego in Chriſtianis Regibus inſiſto, cum veſtri Theologi ius hoc ſupremi Eccleſiarum capitis, etiam in Reges Ethnicos, Idololatras, Perſecutores conferant? Et eſt quidem manifeſtum tales fuiſſe Imperatores, quando Euangeliſtæ & Apoſtoli ſua ſcribebant: & quæcunque illi de Regibus loquuntur, de illis propriè & directè ſunt interpretanda. Et tum ſanè quemadmodum excludatur Imperator noſter, ne Eccleſiarum in ſuo Imperio ſit caput ſupremum: ne eius nos ſententiam de controuerſiis Chriſtianis attendere cogamur, ne ſub pœna læſæ maieſtatis nos ad eius ſpiritualem poteſtatem profitendam compellat, ego ſane non video. Ponamus verò quod eſt facillimum, & in Chriſtiana Republica nuper maximè vulgatum, vt quemadmodum Crumvvellus neſcio cuius fidei, ſe inſinuauit in gratiam Henrici Angli, Epernonius Atheus in gratiam Henrici noſtri 3. Blandrata Trinitarius in fauorem Ioannis Tranſyluaniæ principis: quorum ſinguli Principes ſuos ad eam vaſtationem religionis induxerunt, quam orbis Chriſtianus iam ſerò deplorat: Sic Arrianus aut Trinitarius aliquis Baſſæ alicuius opera, magna fruatur beneuolentia Imperatoris noſtri, vt ante aliquot annos Grittus Venetorum Ducis filius Solymanni, & Scholarius Monachus Mahumeti 2. qui hanc ciuitatem expugnauit. vel (quo veſtris hominibus hypotheſis ſit plauſibilior) fingamus aliquem ex domeſticis Oratoris Anglicani, qui propter heri ſui negotia ad Baſſas ſæpè commeat, illis perſuadere hanc Theologiam Anglicanam, quod lex diuina Magnum Turcam conſtituat Eccleſiæ ſi non Mahumetanæ, ſaltem Chriſtianæ in ſua ditione caput: qui idcirco pro ſua ſuprema poteſtate ex huius Angli conſilio edicit ſuis ſubditis Chriſtianis, vt relicta

veteri religione Anglicanam profiteantur: non quidem Puritanam, hoc eſt, Caluinianam quæ regibus hanc facultatem negat, ſed Parlamentariam & Superintendentium, qui multipli ci ſcripturarum & Doctorum apparatu hoc ius naturali & neceſſaria connexione cum Imperiali ſuo ſceptro copulatum eſſe defendunt. an non putas Principem noſtrum ſubditos ſuos ſibi in hoc obidire recuſantes, tanquam proditores, rebelles, & maieſtatis læſæ in ſummo gradu reos iugulare poſſe eadem prorſus iuſtitia & æquitate, eadem legis tum humanæ, tum diuinæ quoque ſuffragatione, qua veſtra domi Regina Chriſtianos Angles hanc in ea iuriſdictionem abnuentes trucidat? Si vero Monarcha noſter poteſt imperare ſuis, Anglicanum Reginæ veſtræ Euangelium, an non eadem facultas penes eum reſidebit mandandi, vt ſubditi ſui ſequantur Euāgelium Regis Nauarræi, vel regis Daniæ, vel principis Trāſyluaniæ vel alicuius ex tot alijs Euangelicis religionibus, quæ vigent inter principes & Ciuitates liberas Imperij Germaniæ? & hæc nō eſt, Samuel, ipſiſſima via ad extirpandam radicitus religionem omnem? poteſtne aliqua maior impietas, craſſior barbaries, inſignior ſtupiditas cogitari? Et tamen ecquid horum eſt, quod vlla probabilitate poſſit negari vel excuſari? Certè à facto veſtrorum procerum & ſuperintentium, qui tam horribilibus exemplis Henrici 8. & Edouardi 6. nihil mouebantur, quo minus rurſus hanc iuriſdictionem ſpiritualem in Regium diadema includerent, & iam ab eodem non eſſe ſeparabilem defendunt, & proditores rebelleſque eos proclamant, qui hanc poteſtatem regibus quibuſcunque non largiuntur: horum duorum alterutrum deduci poſſe & debere eſt euidens, vel reliquos omnes per orbem terrarum populos à Chriſto nato, primos, medios, poſtremos, Europæos, Aſiaticos, Afros, Græcos & Latinos, Epiſcopos & laicos fuiſſe ſemper ignaros & cæcos: nec id modo, ſed etiam rebelles, proditores, & Regij nominis hoſtes, qui hoc ius in regibus ſuis non agnouerunt: vel Anglos hodiernos, qui nuper hoc ex ſcripturis ſanctis expiſcati ſunt, & ſuis Anglicanis regibus affixerunt, & cruentiſſimis legibus in ſecus opinantes animaduertunt, eſſe Dei & Chriſti hoſtes, eſſe diuini verbi corruptores, eſſe regum ſuorū Paraſitos & Gnatones, eſſe omnis ciuilis pudoris & honeſtatis inanes, eſſe homines arrogantiſſimos, qui præter ſeipſos & paucos ſui ſimiles hæreticos in illa peninſula (nam Eccleſia Scotica planè contrarium docet) nuper eam opinionē ſecutos, ſuos omnes in tota Britannia maiores Anglos Scotoſque, alios omnes omnium vbique ſæculorū Chriſtianos, omnes terrarum orbis nationes negligunt & aſpernantur, ſeq; illis vniuerſis ſuperbiſſimè & ſtultiſſimè anteponunt. Sed valeant An-

gli,

gli tui quibus ego ſaniorē mentē exopto: ex iſtis Michææ concluſio ſequitur neceſſariò, ſi reges per poteſtatē Regiā ſint ſummi Eccleſiaſticarū cauſarum iudices, ſe cum ſuo Alcorano nauigare in portu, cuius religio Mahumetana Monarcharū huius Imperij ſupremo iudicio eſt conſtabilita. Et vt paulo particularius videas, quanta ſit apud vos huius noui loci Theologici firmitas: ex eo non modo hanc pro ſuo Alcorano concluſionem rectè vt à vobis negari non poſſit, præmit Michæas, ſed etiam eandem pro ſuo Caluiniſmo authoritatem magni Turcæ, quaſi in literis ſacris fundatam vrgent Zuingliani, eodem prorſus modo quo veſtri in Anglia authoritatem Regiam obijciunt parlamento Chriſtiani. *Quidam enim Caluiniſtæ publicè editis chartis, iudicio & ſuffragio Imperatoris Turcici* (tanquam ſupremi in ſuo Imperio Eccleſiæ capitis) *Cinglianam de cœna Domini opinionem confirmatam eſſe quaſi ex loco à prouincialis*, vel authoritate cui iure diuino obtemperandum eſt, *gloriantur. Turcicus enim Imperator, in cuius aula Conſtantinopoli Neuſerus Caluiniſta miniſter Heidelbergenſis aliquando vixerat, audita ſententia Caluiniſtarum, & aduerſariorum, pronunciauit ſibi opinionē Cinglianam magis probari.* Nec in hoc ſolo articulo, ſed in alijs pleriſque omnibus: legatus enim Turcicus ad Poloniæ regem miſſus, illic Caluiniſtarum cauſam agens *disertè fatebatur ſuum Imperatorem valdè probare doctrinam Caluiniſtarum, veluti cum religione Turcarum prorſus congruentem, paucis articulis exceptis.* Quæ religionis vtriuſque affinitas, ſimilitudo & cognatio, magnum quidem illi deſiderium poſſet inijcere arripiendi ſummam illā in eccleſias iuriſdictionem à veſtris adulatoribus excogitatā, & fortaſſis illi ſubinde propoſitam atque obiectam, tanquam per ſcripturas ſacras debitam (maximè cùm & Mahumetes tale quid vſurpauerit, & ſuis ſucceſſoribus reliquerit:) quod infinitum turbarum & miſeriarum pelagus noſtris eſſet Chriſtianorum Eccleſijs allaturum, niſi naturali ſua bonitate, & prudentia & pietate qualecunque ſciret illud inuentum Anglicanum à ſeruili adulatione paucorum aulicorum, à particulari ira & indignatione principis contra Rom. Pontificem grauiter, ſed abſque cauſa, exulcerati (quis enim non dico Pontifex ſummus, ſed vel Chriſtianus infimus, ſi tamen verè Chriſtianus, eius incœſtas libidines, poſtea ab ipſis Proteſtantibus damnatas publico iudicio probare voluiſſet) à ſacrilega quadam & prorſus idololatrica terreni honoris admiratione, & Chriſtianæ fidei, diuinæ gloriæ, cultuſque aperiſſima contemptione ſuam habuiſſe originem. Sed hæc de Pontificatu Regio, veriſſimo Atheiſmi gurgite ſufficiant, à quo perparum differt illa altera abyſſus Caluiniana & Zuingliana de hominibus abſque fide, operibus

Contra in Theolog. Caluin. li. 1 ca. 2. fol. 10.

Ibidem.

Vide li. 1. de Schiſmate Anglicano.

& ſacramentis per ſolam Dei electionem ſaluatis. In quo itidē mihi videtur animaduerſione digniſſimū, quemadmodum Doctores huius Euangeliſmi ſemper imminuunt, circuncidunt & amputāt partes Chriſtianæ religionis, de eius neceſſitate omnibus ingenij ſui neruis detrahunt: denique gradatim ſenſimque alia atque alia auferentes, tādem loco corporis nihil niſi vmbrā & externa lineamenta relinquunt. Hoc in Euchariſtia, in baptiſmo, in pœnitentia, in reliquis Sacramentis: hoc in fide, hoc in operibus, hoc in Chriſti diuina humanaq; natura, hoc in alijs Chriſtianæ religionis myſteriis omnibus licet aduertere: à quibus rerum veritatem, eſſentiam & præſtantiam abſtulerunt; cortice, vmbris, figuris rerum ſignificatarum ſuos pauerūt: pro fide Catholica, imaginariā fiduciam: pro operibus bonis, peccata re dānabilia, imputatione non item: pro Chriſto Deo & homine, hominē vix diuinum, veræ Deitatis expertem, & à peccatis non ſemper immunē ſubſtituerūt. Illud ipſum hoc loco, vbi generaliter de hominum ſalute & cauſis æternæ fœlicitatis agitur, poteſt & debet animaduerti. Chriſtiana Theologia eas explicans, cum Apoſtolo Paulo orditur quidē à Dei electione & prędeſtinatione: deſcēdit inde ad vocationē, tū procedit ad iuſtificationē, ex qua ſequitur glorificatio. Sic nimirū Apoſtolus:

Rom. 8. 30 *Deus quos prædeſtinauit hos & vocauit, & quos vocauit, hos & iuſtificauit, quos autē iuſtificauit, illos & glorificauit.* Hic eſt ergo modus & via diuinę prouidētię & bonitatis in hominibus ſaluādis, & hæc ſingula includit ipſum nomē & ratio prædeſtinationis. Notat enim gratiam in hac vita, & ex ea gloriā in altera: notat (inquam) & comprehendit media, hoc eſt, vocationem & iuſtificationem, per quæ Deus ſuos prædeſtinatos & electos deducit in cæleſtem patriam. Et queādmodum Deus ab initio creationis prædeſtinans nos (vt ita verbum hoc applicemus) qui iam in mundo ſumus, ad iſtam vitā mortalem, eo ipſo cenſetur prædeſtinare & prouidere media, patrem, matrē, cibum, potum, alimenta, quibus vitā hanc temporalem conſequimur eamq; tuemur, etiāſi pro ſua infinita potentia poſſet aliter hæc noſtra corpora formare & fouere: non aliter electos ad vitam æternā prędeſtinans, eodem actu cenſetur præordinare media ſpiritualia illis corporalibus reſpondentia, quibus ad vitam æternam perducamur. Quæ media niſi adhibeantur, nemo particeps fit ſalutis eius, quam Chriſtus morte ſua, ſuis, ſui tantummodo corporis myſtici, id eſt, Eccleſiæ membris comparauit. Scriptura etenim (vt alibi notatum eſt) diſtribuit mortalium genus in duos ordines: alium eorum, qui Adami morte perierunt, & ex Adamica contagione nunquam fuerunt liberati, ideoque in ſententia damnationis diuinæ tales omnes inuoluente iacent.

Aug. de prad. ſt. ſanct. c. 10
Thom. 1. part. 4. 23 art. 1. 2. 4
Rom. 5. cap. 6.

Alius

Alius verò eſt eorum ordo qui ex hoc reatu liberantur per Chriſtum, & in myſticum illius corpus inſeruntur: & ſic per illius liberaliſſimam redemptionem ius obtinuerunt cum Chriſto cæleſte regnum adeundi, quia ab Adamo ſegregati, & ad- *Rom.* 6.
iuncti Chriſto, eius diuinæ naturæ & gratiæ effecti ſunt parti- *Epheſ.* 2.
cipes. Hanc vocant ſacræ literæ regenerationem, vel genera- 1.*Cor.* 15
tionem è ſupremis, renouationem, nouam creaturam, nouum 22.
hominem conditum à Deo in ſanctitate. Iſta autem diuinæ 2.*Pet.* 1. 4
gratiæ & naturæ participatio, iſta in corpus Chriſti inſitio, & *Ioan.* 3.
ad cæleſtem gloriam adipiſcendam facultas, iuxta antiquiſſi- 2.*Cor.* 4.
mam & perpetuam Eccleſiæ Catholicæ diſciplinam infanti- 16.
bus comparatur per baptiſmum Chriſti. In adultis requiritur *Gal.* 6. 15
præterea fides Chriſti Catholica, & pietas vitæ, Chriſtianæ *Eph* 4. 24
profeſſioni reſpondens, ſine qua fides ſola ad iuſtificandum *Col.* 3. 10.
nihil quicquam valet, vt Chriſtus & Apoſtoli plurimis in locis tradiderunt. Caluiniſtæ quoque aliquando ad penultimum vſque huius ſcalæ gradum pari paſſu cum Catholicis deſcendebant, quanquam hic occupati à ſuo ſpiritu vertiginis & Atheiſmi, aliquos ex ijs gradibus effringunt, & ſuis ſaluandis negant eſſe neceſſarios. Aliquando enim præter electionem & prædeſtinationem neceſſariò requirebant vocationem, vt quis Eccleſiæ viſibilis membrum effectus, in eiuſdem communione & obedientia viueret: à qua nunquam ſine æternæ damnationis periculo poſſet recedere. Requirebant deinceps, vt vera fide eſſet præditus, quæ ſola quidem iuſtificabat, ac ſine qua nemini iuſtificatio coram Deo poterat contingere, quia ea ſola apprehendebatur iuſtitia Chriſti. In vno illo de operibus cum fide copulandis à Catholicis diſſidebant, in reliquis videbantur conſentire. At nunc & vocatio Eccleſiæque communio definitur non eſſe neceſſaria, & ſolius quo- *Rom.* 10.
que fidei, quæ niſi in Eccleſia & per Eccleſiæ Paſtores legitimos non acquiritur, maieſtas perijt, & neceſſitas nulla eſt, quia etiam ſine fide adulti, & ſine Sacramento fidei infantes, & viros, Tartaros, Turcas, Perſas, Mauros, infideles quoſcunque ad æternam in cælis beatitatem euehit. Etſi enim *Calui. de*
immundi ſunt natura, tamen fœderis beneficio mundi ſunt: etſi vera Eccl.
penitus in Adam mortui, tamen benedictionem ex hoc verbo con- reformā.
ſequuntur, Ero Deus ſeminis tui, vt vita cæleſtes ſint heredes, ratione p.
quod fœdus in mille vſque generationes diffunditur, & omnes ag- 486. 485.
noſcit ſanctos, qui ex Abraham & reliquis patribus fuerant pro- Contra er
geniti. Et contumelioſus eſt in Deum, qui hoc fœdus, hanc gra- *rores Ser-*
tiæ & adoptionis promiſſionem effectui ſalutis ſuæ conferen- *ueti.*
do per ſe negat ſufficere, abſque baptiſmi, vocationis, fidei *pag.* 824.
Chriſtianę, Eccleſiaſticę vnitatis acceſſionibus & appēdicibus. 835. 892.

Hæc

Hæc eſt, Samuel, Caluinianæ & Zuinglianæ Theologiæ ſumma, ſatis clarè expoſita à Michæa quæ planè, directè, euidenter id efficit quòd Michæas intulit, ſacramenta Chriſti, religionem Chriſti, fidem Chriſti, communionem Eccleſiæ Catholicæ ad ſalutem æternam non eſſe neceſſaria, ſine quibus vt Iudæi in lege, & ante legem, Publicani & Meretrices ante paſſionem Chriſti, ſic itidem & hodierno die Turcæ, Mahumetani, Infideles poſſunt eſſe ſalui, quod idem valet, ac ſi breuiùs diceretur mortem Chriſti & redemptionem eius, fidemque de illis & alijs myſterijs omnibus à Chriſto & Apoſtolis traditam eſſe res indifferentes: qua in doctrina Euangelium Caluinianum prorſus & intimè cum Alcorano conuenit, niſi quod Alcoranus pauló plura quam hoc Euangelium de Chriſto præſcribit credenda. Sed de hoc ſatis. Illud vnum quod ad huius Antichriſtianiſmi excuſationem cogitari poterat, eum temerè è calamis primorum Apoſtolorum excidiſſe, non ante fuiſſe defenſum à diſcipulis; hoc vnicum præſidium ipſorum diſcipuli & ſucceſſores more hæreticorum ſolemni in opinionibus ſuis vel deſperatiſſimis perſiſtentes obſtinatè, penitus repulerunt, quemadmodum Lutherani clarè copioſeque demonſtrant. Primus huius opinionis author fuit Zuinglius, niſi fortè ille ab Eraſmo didicerit, qui eiuſdem impietatis, idque non ſine probabili ratione inſimulatur. Quod autem Eraſmus ſuſpicioſè & diffidenter ſcripſit, id Zuinglius ruſticè aſſeruit & impudenter, eoque impudentius, quod ipſum Chriſtum Saluatorem in communem ſortem & ordinem, non modo ſanctorum fidelium, ſed etiam illorum Ethicorum, impiorum & infidelium contruſit. Sic enim expoſitionem fidei Regi noſtro Franciſco primo dedicatæ, conuerſo ad eum ſermone concluſit. Si Euangelium meum (non Lutheri) quod per me Deus orbi Chriſtiano his nouiſſimis temporibus reuelauit, ſuſceperis, & ad idem amplectendum populum tuum induxeris, certo ego tibi ex parte omnipotentis Dei cæleſte regnum & gloriam ſempiternam polliceor. Hic eiuſdem tecum regni *& gloriæ participes viſurus es duos Adamos, redemptum & redemptorem. Hic Abelum, Enochū, Noam, Abrahamū, Iſaacum, Iacobū, Iudam, Moſem, Ioſuam, Gedeonem, Samuelem, Pinehem, Eliam, Heliſæum, Iſaiam ac Deiparam Virginem de qua ille præcinuit, Dauidem, Ezechiam, Ioſiam, Baptiſtam, Petrum, Paulum. Hic Herculem, Theſeum, Socratem, Ariſtidem, Antigonum, Numam, Camillum, Catones, Scipiones, &c. videbis.* Hæc confeſſio vt primum impreſſa emanauit in vulgus, & in Lutheranorum manus peruenit, illi ſtatim non omiſerunt varijs libris editis, eius prophanam & paganicā impietatem oſtendere, nominatim Lutherus, qui in ſua *Cygnea cantione*,

Eraſmus in cōuiuio religioſo, & in Præfat. Tuſc. quæſtio. Ciceron.

Zuing. Tom. 2. Expoſitio Chriſtianæ fidei ad Gallorum regē fol. 559.

cantione, extremo nimirum libro quem compoſuit, vt item in vltima Confeſſione, Zuinglium planè gentilem euaſiſſe exprobrauit. *Hoc* (inquit Lutherus) *nihil eſt aliud, quàm aperte fateri, quòd ſentiant nullam eſſe fidem, nullum Chriſtianiſmum. Si enim Scipio & Numa Pompilius qui fuerunt idololatræ, ſaluati ſunt, cur oportuit Chriſtum mori? aut quorſum opus eſt baptizari Chriſtianos, aut doceri Chriſtum? adeò horribiliter ruunt neglecto verbo.* Ita Lutherus, in hoc vno dogmate ſtatuens contineri totius Chriſtianiſmi abnegationem: idemque concinuerunt Lutherani plurimi. Sed mox Apoſtoli ſui cauſam ſuſcipientes Zuingliani, libris æquè multis euulgatis, eius honorem fortiſſimè propugnarunt: tota Eccleſia Tigurina in *Orthodoxa* quàm vocant *fidei ſuæ Confeſſione*, eam Zuinglij doctrinam defendit: Bullingerus Zuinglij ſucceſſor qui eam Orthodoxam Confeſſionem & latinè ſcripſit, & vertit Germanicè, illam priorem Confeſſionem Zuinglij appellat *Cygnæam Zuinglij vocem*, quam etiam valdè commendat Lauatherus. Vbi obiter velim te, Samuel, obſeruare duas horum duorum Eccleſiæ nouæ Apoſtolorum *Cygneas cantiones*, hoc eſt, vltimas fidei confeſſiones, in quibus expirantes ad iudicium diuinum ſiſtebantur. Alterius *Cygnea cantio* ipſa noui Euangelij à ſe inuenti puritas & medulla erat, animam cum corpore ſepeliri, non aliter quàm anima beſtiæ: nec eam quicquam deinceps ſentire magis quàm cadauer ipſum, ideoque fruſtra timeri vel purgatorium, vel infernum: Alterius *Cygnæa cantio*, nec minus certa Euangelij ſui veritas erat, quam hic habemus: Infideles ſine Chriſto & olim fuiſſe ſaluatos, & hodie ſaluari poſſe. Quàm *Cygnæam Zuinglij cantionem* poſt Bullingerum cecinit Rodolphus Tigurinus Zuinglij gener, qui eodem ferè tempore ſoceri ſui opera Tiguri excudens, in illorum operum præfatione hoc dogma vt purè Euangelicum non deſtitit peculiari defenſione complecti, qui deinceps in Apologia largiore *eandem ſoceri blaſphemiam de Gentilium ſalute, ſine Euangelij notitia & fide, in Chriſtum argumentis quibuſdam ſophiſticis ex Caluiniſtica Theologia deſumptis excuſare & defendere conatur. Ad quæ argumenta D. Ioannes VVigandus in publico ſcripto reſpondit. Quem tamen eundem errorem* poſt illos antiquiores Caluiniſtas quidam Thammerus Caluiniſta *publicis ſcriptis ſparſit.* Albertus Hardenbergius Eccleſiæ Bremenſis famoſus miniſter vel potius Apoſtolus, qui eam Eccleſiam à Lutheraniſmo ad Caluiniſmum magna cum vicinarum ciuitatum perturbatione auerterat, *ſimiliter docuit Platonem, Numam, Scipionem, & alios honeſtiores Ethnicos inter electos & ſaluandorum numerum eſſe referendos.* Et denique, *Daniel Toſſanus* (Caluinianus) *contra Marbachium* (Lutheranum) *Pag.* 380. *errorem*

Luthe. in Geneſ. c. 47. f. 699

Lauathe. in hiſtor. Sacram. fol. 26.

Bullinge. in Ortho. confeſſ. Eccleſ. Tigurini Tract. 1.

Bullinge. in Epiſt. ante Confeſſ. Anno 1544.

Rodolp. in præfat. operum Zuinglij.

Conrad. in Theol. Caluiniſ. li. 3. *fo.* 56

Ibid.

Errorem Cinglij de ſalute honeſtiorum Ethnicorum extra Chriſtum tuetur. Ex quibus omnibus conſtat hanc opinionem à primo illo Apoſtata fluxiſſe ad reliquos ſectarios omnes, qui etiam libris tam multis de ea conſcriptis, & Apologijs varijs contra Lutheranos pro eodem Euangeliſmi ſui capite vulgatis, tantis laboribus eam fidem orbi Chriſtiano perſuadere conantur. Eorum ego argumenta non attingo. Illud pro refutatione eorum in hac re argumentorum, & aliorum omnium Chriſtiano homini poteſt & debet eſſe ſatis, quòd qui argumenta pro ſalute infidelibus aſſerenda extra Eccleſiam Chriſti, extra ſacramenta Chriſti, extra paſſionem, meritum, ſanguinem & nomen Chriſti, contra tot Chiliades ſcripturarum euidentiſſimarum perueſtigare non formidant: illi eadem confidentia & conſcientia quiduis: Pilatum, non Petrum fuiſſe verum Chriſti Apoſtolum, & Mahumetem, non Chriſtum fuiſſe verum Meſſiam, argumentis quoque & Theologia ſua Geneuenſi poſſunt aſtruere. Et tamen paucis verbis diſſoluendum mihi videtur illud Vulcanium & pluſquam Adamantium vinculum Caluini, quod ille toties omnibus ferè in libris, Chriſtianis omnibus opponit pro hac inſania: illud (inquam) verbum a Deo factum Abrahæ, *Ero Deus tuus, & Deus ſeminis tui*, quo ille ſuam Mahumetanam delirationem de ſacramentis Chriſti ad ſalutem non neceſſarijs toties confirmat. Verùm quidem eſt Deum ita promiſiſſe Abrahæ. Sed nunquid verba eum habent ſenſum, vt omnes Abrahæ poſteri, quia ex eius ſemine progeniti, *Vitæ cæleſtis eſſent hæredes*? Quid verò eſt non dico peruerſiùs, ſed inſulſiùs atque ſtupidiùs, quàm ſic cogitare? Habuit Abraham duos filios Iſaac & Iſmael. Probabilis eſt Hebræorum ſententia, fauente etiam ſcriptura ſancta, Iſmael cæleſtis *vitæ non fuiſſe hæredem*. Habuit item Iſaac Abrahæ filius gemellos, Iacobum & Eſau. Nonne ſcriptura ipſa alterum nominatim à regni cæleſtis hæreditate repellit? *Iacob* (inquit Dominus) *dilexi, Eſau autem odio habui*? *Malac.1.* *Rom.9.* Ex proxima Abrahæ ſeminis ſtirpe, hoc eſt, ex 12. Iacobi liberis, quorum nonnullis ipſe iam expiraturus maledicit, quorum execranda facinora abſque pœnitentia literæ ſacræ commemorant, ex tot millibus ab eo duodecim Patriarcharum, hoc eſt, ab Abrahami ſemine procreatis, *Geneſ.49* quis niſi planè ſtipes & truncus in religione Chriſtiana, hoc eſt, nihil prorſus ſciens dicat neminem periiſſe, neminem à vita æterna excidiſſe, quia Deus promiſerat ſe futurum Deum Abrahæ, & ſeminis eius? Quid ergo (inquis) voluit ea Dei promiſſio? Significabat nimirum peculiarem fore curam Dei & prouidentiam in protegendo Abra-

Abrahamo & poſteritate eius, quam luculenter declarat tota conſequens ſcripturæ ſacræ hiſtoria, in Abrahamo ipſo dum peregrinaretur in Geraris: in Iſaac & Iſmaele, quorum vtrumque ſpeciali fauore proſecutus eſt: in tota vita Iacobi, è Moſopotamia poſt multa pericula, & multorum annorum habitationem cum copioſa ſobole & familia egredientis, habitantis poſtea in terra Canaam, & propter famem deſcendentis cum ſuis in AEgyptum: in duodecimi Patriarchis, & eorum numeroſa poſteritate, cui terram Chanaan, regnum quanquam exiguum, opulentum tamen, contra tot infeſtiſſimos & potentiſſimos circumcirca Monarchas, tam multis ſæculis, in tot aliorum regnorum mutationibus & euerſionibus conſeruauit: Denique in tota forma & politia illius Reipublic. & populi Hebræi, quorum erat propria *adoptio filiorum, & gloria, & teſtamentum, & legiſlatio, & obſequium*, & templum, & ſacerdotium: *ex quibus eſt Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula*. In his omnibus, erat Deus ſingulari quadam ratione *Deus Abrahæ & ſeminis eius*. At quod eo verbo ſignificaretur Deum Abrahæ & poſteritati eius in mille generationes vitam æternam daturum, idque ſine ſacramentis vel alijs medijs ad vitam illam conſequendam diuinitus ordinatis, puto nemini vnquam vel Iudæo, vel Chriſtiano veniſſe in mentem ante hunc miſerum Apoſtatam; quoad hoc Iudæis & hæreticis peruerſiſſimis peruerſiorem: cuius in hoc cæcitas & inſania eo eſt magis deteſtanda, quo in hac ipſa interpretatione & ſimilibus, quibus turpiter gloriam Chriſti, & ſtatum Teſtamenti noui pluſquam Iudaicè fœdat: contra totam Eccleſiam Chriſti, contra ipſum florem orbis Chriſtiani in vltimo Oecumenico Concilio Tridentino collectum, pluſquam Thraſonicè ipſe ſibi applaudit, & alijs omnibus ignorantiam ſuam, hoc eſt, craſſiſſimam & ſtupidiſſimam exprobrat. Nam doctiſſimos & ſanctiſſimos Patres, Theologos illos acutiſſimos, à primis incunabulis in Theologia vera enutritos, quibus in omni doctrinæ genere à multis annis Chriſtianus orbis nihil vidit excellentiùs, Reginaldos Polos, Staniſlos Hoſios, Nauagerios, Seripandos, Contarenos, Zuares, Daneſios, Bitontinos, Rithouios, Sfondratos, Melchiores Canos, Xanteſios, Sotos, Turrenſes, Demochares, Vigoreos, Medinas, Arias Montanos, Heſſelios, Ianſenios, & alios ex tota Europa, & celeberrimis per omnes Europæ prouincias Academijs ſelectos Epiſcopos & Theologos, hos ſingulos & vniuerſos ne nominare quidem poteſt ſine aliqua inſigni

Geneſ. 20 ca. 21. 22. c. 24. 25. 26. 28. 29 30. 31. 32. 33. 35.

Rom. 9. 4

Calui. in Antidoto Concil. Trident. Seſſio. 6. *pag.* 386.

dis ſcripturis ſcientia mirificè contendebat: ita nimirum vtraque erat ſuperexcellens & ſtupenda, niſi quòd verba eius proximè ſequentia aliquid videntur de huius verecundiæ magnitudine delibare: *Neque hanc* (inquit) *laudem ipſi* Doctores Catholici, vel Patres Tridentini *detrahere nobis audent*, illi ipſi in quos Caluinus ſingulis huius Antidoti paginis tam furiosè incurrit, vocans *porcos, aſinos, beſtias, pecudes*, &c. Quòd ſi ita eſt, eſſet ſanè veriſimile Caluini in ſcripturis exponendis perfectionem fuiſſe cæleſtem, & omni reprehenſione ſuperiorem. Sed quis hoc putet credibile, qui nouerit illos eius aduerſarios Doctores Catholicos, etſi non habeant Caluinum pro *pecude* vel *aſino*, vel *morione* Geneuenſi, *ad ſeſquipedem vſque aurito* (quibus ſcurrandi floſculis non delectantur) habere tamen eum pro Apoſtata, pro hæreſiarcha, pro homine infamis vitæ & doctrinæ: qui à Spiritu ſancto derelictus, & poſſeſſus à contrario ſpiritu Satanæ, idcirco in Scripturis ſanè & Orthodoxè intelligendis non plus videre potuit, quàm viderat Arrius, quàm Neſtorius, aut Samoſatenus, aut alius quiſpiam ex talibus non adeò inflatis nouarum hæreſium architectis: illos (inquam) Chriſtianos & Catholicos Doctores tam ſordidum & cæcum hæreſiarcham vel vni illorum ſanctiſſimorum virorum, puta Bernardo aut Anſelmo non modò æquare, ſed etiam præponere, quibus non magis erat comparandus, quàm (vt leuiſſimè dicam) Arrius Athanaſio, Neſtorius Cyrillo, infidelis fideli, ecquis præter ipſum Caluinum aliquando opinetur? Et quis vnquam niſi planè ſui ipſius admiratione ebrius, ſeipſum adeò putidè & Gnatonicè palparet? aut niſi cum immenſa ſuperbia pari quoque impudentia præditus, Catholicos eiuſdem craſſæ adulationis ſocios aſciſceret? ac ſi illi hæreticorum omnium, & multò magis hæreſiarcharum Chriſti ordinatione hoſtes, tam diuinè de hoc hæreſiarcharum Principe ſentirent: qui ab amicis & domeſticis, & ſectarijs ſuis, à diſcipulis & manipularibus, nec centeſimam huius exiſtimationis partem potuit hactenus adipiſci? Iſti ſiquidem ei omnem ſolidam Theologiæ cognitionem adimunt: iſti iudicant eum *fatuum, indoctum, grammaticum, & à grammatico præceptore inſtructum, horribiliter à Deo propter blaſphemias ſuas excæcatum: cuius libri ita ſcatent futilitatibus & contradictionibus, vt nullus ferè ſit paragraphus, aut ſententia in eis, quæ non opus habeat diſtinctione vel correctione, aut confutatione & reprehenſione grauiſſima*. Iſti magiſtrum Sententiarum, vnum non ex præcipuis & præſtantiſſimis, ſed ex medijs Doctoribus qui ab exorto Papatu in Eccleſia Romana floruerunt, cum nouis quibuſdam Euan-

Matt. 18.

Stăcarus de Trinit. & media tor. M. 4.

gelicis Doctoribus, ipſoque in primis Caluino componentes, ita eum præferunt, vt plus valere confirment *vnum illum Lombardum, quam centum Lutheros, ducentos Melanchthones, trecentos Bullingeros, quadringentos Petros Martyres, & quingentos Caluinos*. Illius enim doctrinam eſſe verè *auream*, iſtorum *luteam* & *latrinariam*, illum veram & ſinceram Theologiam de Deo & Chriſto tradere: ex iſtis autem, *ſi omnes in mortario contunderentur, non exprimeretur vna vncia veræ Theologiæ, præſertim in articulis de Trinitate, Incarnatione, mediatore & ſacramentis*. Lombardi quidem *authoritas maxima eſt, quia non à ſe, ſed à ſcriptura & Sanctis Patribus loquitur & ſcribit* de Deo, cum Ioannes Caluinus à ſeipſo ſolum & Diabolo hauriens ſuam de Deo *cacologiam*, (vt iſti vocant) ſua mirifica ſapientia ita Deum deſcribat, vt eum ſupra quàm dici poteſt, *horribiliter blaſphemet, & è Deo vero in Diabolum ipſum transformet*. Hæc cum ſint Caluiniſtarum de Caluino iudicia certis experimentis & rationibus teſtata, facilè conijciat Lector non valdè magnam fuiſſe Ioannis Caluini verecundiam, quando tantas ſibi laudes & præconia tributa à Catholicis gloriatur, ac ſi illorum iudicio Eccleſiæ Catholicæ Doctoribus longè lateque præſtaret, quem ſui ipſius Diſcipuli vel Sectarij pro homine indocto & grammatico habent, qui nomen Theologi vel mediocris nullo modo meretur: qui cum vno mediocri Catholicorum Doctore quoad veram ſcripturæ intelligentiam tam iniquè comparatur, quàm infans cum gigante, aut Chorebus cum Neſtore. Nec alij Euangelici, Germanos intelligo, quicquam à Caluiniſtis iſtis diſcrepant. Nam & hi vix eum alio quàm communi hæreticorum ſacramentariorum loco habent: paulo quidem quàm alij in verbis profluentiorem, ſed quoad rem, eiuſdem prorſus cum Diſcipulo ſuo Theodoro Beza, indolis & ingenij: hoc eſt, *Hæreticum, arrogantem*, ſuorum liberorum *Caluiniſtarum more, ex mendacijs, impietate & impudentia conſutum: ea audacia, vt ipſum etiam Filium Dei in faciem mendacij arguere audeat; ſuperbiſſimè glorioſum, porcum ſacramentarium, impudentiſſimè & ſine fronte mentientem: more omnium hæreticorum, quibus proprium eſt certare conuitiis vbi veritate vincuntur, plauſtra conuitiorum impuro & blaſphemo rictu euomentem: vtentem virulentis & Diabolicis Sarcaſmis, & tantum ex mera & obſtinata malitia viris ſanctis conuitiantem, vt eſt natura Diaboli & organorum eius*, vel nullam, vel *eam potiſſimum ob cauſam, vt ipſe ſolus ſapere videatur, & ſummus noſtri temporis Theologus exiſtimetur, ſicut ipſius diſcipulus Theodorus Beza ſcribit*. Alij & ij quoque non Papiſtæ vel Catholici, ſed Euangelici addunt, *Neminem ad male-*

Conrad. in Theol. Calu. li. 2 fol. 120. 123. 124. 12. & li. 1. fol. 80. 132.

maledicendum aptiorem & ad conuitiandum propenſiorem inue- *VVeſtpha.*
niri, quam Ioannes Caluinus ſe ſuis ſcriptis maledicentiſſimis toti in *Apolo.*
orbi ad viuum expreſſit, vt facile maledicentia excellens conuicia- *contra*
tor ſuperet omnes. Cuius rei ſi quis exempla deſideret, remit- *Caluin.*
tunt illi lectorem ad duo poſteriora eius ſcripta tum recens *pag. 438.*
euulgata, *quæ ſcatent & diffluunt vndique maledictis & conui-*
tijs adeo densè, *vt poſſem oſtendere* (inquit Archiminiſter Ham-
burgenſis) *aliquot pagellas eius, quæ ſingulæ contineant plura
quam triginta mendacia & conuitia inſignia. Alibi verſus & ver-
ba penè ſingula ſuffuſa ſunt hoc veneno*, &c. Nam de quo maxi-
mè ſibi placet Ioannes Caluinus, quod ſcripturas alijs om-
nibus longè dexterius interpretatus ſit, *illiſque intelligendis
plus lucis attulerit*, quam Doctores omnes, ſiue noui, ſiue
antiquiores, ab hac prærogatiua Ioanne Caluino largien-
da iſti tam longè abſunt, vt plurimis egregijs & manifeſtis ex-
emplis probent eum prorſus Iudaicè, imò diabolicè ſcriptu-
ras ſacras contra Chriſtum & fidem eius vbique peruertere.
Alias contra primitiuam Eccleſiam omnem, & Doctores an-
tiquiſſimos, nouum & Iudaicum illis affingit ſenſum. Alias
contra Paulum, contra Petrum, contra Euangeliſtas, contra
Chriſtum denique ipſum: & locos ſcripturæ ab iſtis vno mo-
do explicatos, ipſe contrario modo exponi debere conten-
dit. Ecquid deſideras, Samuel, huius *Caluinianæ lucis* exempla?
Illi quidem initio ducto à primo cap. Geneſis, Vbi de Chri-
ſto agitur, ad extremum vſque teſtamenti veteris; hoc vbique
Ioanne Caluino eſſe ſolenne & vſitatum docent: ſed ego quo
breuior ſim, ex magno aceruo pauca exempla ipſorum ver-
bis tibi ob oculos proponam. Quanquam non multum ve-
reor, ne prolixitate tibi ſim moleſtus: aut ſi moleſtior fue-
ro, moleſtiam compenſabit vtilitas. Eſt enim materia eiuſ-
modi, quæ diligentem meretur animaduerſionem, vel quia
nefarius impoſtor plurimum opinione quadam reconditæ
Theologiæ nocet orbi Chriſtiano, vel quia tam ſuperbè cri-
ſtas erigit, & pauoris inſtar geminantes explicat alas, ac ſi
in tota corte Euangelica nullus poſſet huius cornicis oculos *Conrad.*
configere. Sic ergo illi. *Semen Geneſ. 3. Ioannes Caluinus ait* *in Theol.*
ſe pro Chriſto ſine controuerſia accipere non poſſe. Ita enim ni- *Caluin.*
mis violentè torquetur. Generaliter ergo ſemen interpretor de *li. 2. ca. 6.*
poſteris. At Paulus qui nobis plus eſt quam mille Sacramen- *fol. 38.*
*tariorum gloſſemata, diſertè de Chriſto exponit. Galat. 3.
Vbi negat generaliter de poſteris Adæ exponendum, quando ait
ſcripturam dicere, non in ſeminibus quaſi in multis, ſed quaſi in
vno, qui eſt Chriſtus. Ibidem Caluinus inimicitias ponam inter ſe-
men tuum & ſemen mulieris, ſimpliciter interpretatur hoſtile ſem-*

 per

per fore diſſidium, humano generi cum ſerpentibus, quale hodie etiamnum cernatur. At Apoſtoli vna cum Prophetis hoc dictum ſimpliciter de Chriſto & antiquo ſerpente Diabolo intellexerunt. Eſaiæ 7.9.1. Ioann.3. Hebraor. 2. Romano. 6. 16. Apocalyp. 12.
Deut. 18. *Locum Deuteronomij 18. Prophetam de gente tua & de fratribus tuis ſicut me ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus: ipſum audies, &c. Negat Caluinus propriè de Chriſto exponi debere. Petrus verò Actorum 3. de Chriſto ſimpliciter exponit.* Incidamus reliqua: mittamus Pentateuchi libros, & veniamus ad Prophetas. *Iſaias. 61. ait: Spiritus Domini Iehoue ſuper me, & cætera. Caluinus aſſerit hunc locum propriè de vocatione & officio Iſaiæ loqui, licet Chriſtus verba illa Lucæ 4. De ſeipſo exponat. Ieremiæ. 31. Fœmina circundabit virum: Caluinus aſſerit Chri-*
Ibidem. fol. 39. *ſtianos meritò à Iudæis rideri, eo quod hanc Prophetiam de Chriſto & Maria eius matre virgine, & myſterio ſalutis noſtræ intelligant. Certum autem eſt ex 2. capite. Matth. 2. Corinth. 6. Hebraor 8. 10. Hoc totum caput 31. de Chriſto Ieſu & eius regno neceſſariò intelligi debere. Daniel. 2. Donec lapis abſciſſus eſt abſque manibus. Caluinus ſcribit hæc verba prorſus abſurdè de filij Dei natiuitate ex Maria virgine intelligi. Doctores verò Eccleſiæ Dei vnanimiter concludunt myſterium incarnationis Chriſti à Daniele ibidem notari. Hoſeæ 13. De manu mortis liberabo eos. Caluinus blaſphemè & impudenter aſſerit Apoſtolum Paulum obiter & non rectè hanc Prophetiam de Chriſto intelligere. Addit ibidem Caluinus pagina. 165. Eos turpiter errare, & peſſimè abuti ſacra ſcriptura, qui Hoſeæ locum de Chriſto explicare auſint. Paulus autem 1. Corinth. 15. Simpliciter de Chriſti perſona intelligit, & huius loci authoritate in aſſerenda mortuorum reſurrectione vtitur, quæ alioqui carnis rationi planè videtur impoſſibilis.* Mitto Samuel multa loca ſcripturæ, quæ (vt
Ibidem. fol. 40. inquit iſte Superintendens Lutheranus) *piè eruditi vnanimi conſenſu iudicant inſignia continere vaticinia de Chriſto*, quæ tamen Caluinus de Chriſto intelligi debere pernegat, & *ab Eccleſiæ Doctoribus Prophetarum ſcripta non intelligentibus ſiniſtrè & ineptè de Chriſto exponi*, ait: Mitto alia loca plurima à Caluino in gratiam Arrianorum contra Patres Orthodoxos expoſita: cuiuſmodi Arrianicis interpretationibus ita Caluini commentarij referuntur, vt de eo totos libros conſcripſerint Lutherani. Tantum ea notari velim, in quibus cum ipſis Apoſtolis & Euangeliſtis Chriſti iuxta huius Patriarchæ cenſuram dimicatur. In quo genere illud Zachariæ 9. eſt egregium: *Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus, iuſtus, & ſaluator. De quo Caluinus ſcribit: hæc verba declamatoriè & nugatoriè, ſeu mendaci modo de Chriſto & eius ingreſſu in Hiero-*

Hieroſolymam exponi ab interpretibus. Addit ibidem verum & genuinum huius dicti ſenſum hac ratione planè corrumpi. Hinc patet, quo ſpiritu Ioannes Caluinus feratur, *cum adeò impudens & arrogans ſit, vt interpretationem ipſius Spiritus ſancti in Matth. capit. 21. & Ioann 12. poſitam blaſpheme rideas & exagitet.* Qua eadem ſuperbia, *dicit locum illum Pſalmi vigeſimi ſecundi. Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem, intempeſtiuè ab Apoſtolis & Euangeliſtis ad Chriſti perſonam tranſlatum eſſe: quin etiam Caluinus addit Apoſtolos & Euangeliſtas à vera & genuina ſententia Dauidis in huius dicti explicatione receſſiſſe.* Quamuis autem hoc ipſum, quòd à ſenſu Apoſtolorum & Euangeliſtarum totiuſque Eccleſiæ antiquiſſimæ diſcedat Geneuenſis iſte Doctor, abundè ſufficiat ad probandum, Caluinianas expoſitiones non eſſe numerandas cum Eccleſiaſticis & Chriſtianis, ſed perinde habendas eſſe, ac ſi Gentilis aliquis Auerroes, aliquis Calyſa Babylonius aut Marochenſis in ſcripturas noſtras Commentarios ederet: (quiſquis enim contra Spiritum Apoſtolorum & Eccleſiæ ſuo priuato Spiritu Euangelium aut Prophetas exponit, tali *peruerſitate de Euangelio Chriſti facit Euangelium hominis aut etiam diaboli*, vt grauiter & verè ait Diuus Hieronymus) tamen modus diſſentiendi non mitis, non manſuetus & modeſtus, ſed ſummè ſuperbus & arrogans, & cum aliorum omnium incredibili deſpicientia coniunctus magis arguit prophanum iſtius Apoſtatæ ſpiritum: quod vel vnico hoc exemplo eluceat. Verbum illud Hieremiæ, Mittamus lignum in panem eius, primi Eccleſiæ Chriſtianæ Doctores myſticè interpretati ſunt de Chriſti corpore (quòd Ioannes 6. ſæpè panis vocatur) affixo cruci. In quo quanta ſit totius Chriſtianæ Eccleſiæ conſenſio, audiamus ipſos Proteſtantes. Sic nimirum Oecolampadius. *Hic Propheta typum Chriſti geſſit. Nuſquam hoc impletum eſt in Hieremia à viris Anathoth, quamuis illi mortem meditati ſunt. Occiſus eſt enim in Ægypto. Conſenſus Eccleſiarum exponit lignum, id eſt, crucem, in panem, id eſt, corpus. Vnde & Chriſtus voluit eſſe ſacramentum corporis ſui, vt Ioannes 6. Ego ſum panis vitæ. Hanc interpretationem multi ex Patribus amplexi ſunt* (inquit Petrus Martyr) *& inter primos, Tertullianus.* Concordat cum Oecolampadio Vrbanus Regius: *In hac* (inquit) *Prophetia Ieremias eſt figura Chriſti. Sic enim Eccleſia ante annos mille intellexit Prophetiam hanc, & hactenus in Eccleſia ſic intellectum eſt, vt paſſionis ſignificet crucem in corpus eius mittendam.* Idem alibi. *Hanc Prophetiam Eccleſia vnanimiter de Chriſto intelligit, qui de ſua*

Ibidem. pag. 41.

Hieron. Cóment. in Galat. cap. 1. *Ierem. 11.* *Oecolápa. in Ierem. c. 11. v. 18* *Martyr cótra Cardiner. defenſio. obiectio 19.* *Regius in 1. parte operum in Prophetijs veteris teſtamenti de Chriſto. f. 254.* *Idem in 3. parte operum tract. de arti. fidei & ſepult. fol. 23.*

ſua Paſſione in Propheta loquutus eſt ſicut illa omnia ſunt impleta. Principes enim Sacerdotum, Scribæ & Seniores populi in atrium Caiphæ congregati conſilium inierunt de eo occidendo Matth. vigeſimoſexto, & dixerunt: Mittamus lignum in panem eius, crucem videlicet in corpus. Ipſe eſt enim qui ait, Ego ſum panis vitæ, qui de cælo deſcendi. Ioann. ſexto. Habemus hic generalem & vnanimem Eccleſiæ primitiuæ de huius loci expoſitione ſententiam, eamque & à congregatione Lutherana probatam, imo & à Zuingliana quoque, vt ex Regio & Oecolampadio præclaris vtriuſque Doctoribus perſpicitur. Diſſentit Ioannes Caluinus. Sed nunquid ea moderatione quæ Chriſtianum decet: imò ea ſuperbia & contemptu contra Doctores maximè antiquos & Eccleſiam primitiuam inuehitur, qua pauló ſuperius in Epiſcopos & Theologos Concilij Tridentini vſus eſt: perinde, ac ſi veteres non minus quàm iſti Ioanne Caluino comparati, eſſent *beſtiæ, pecudes*, ad ſcripturas explicandas non magis idonei, quàm *ad lyram*

Calu. præ lect. in Ierem. c. 11. v. 19. *aſini*, aut *ephippia boues*. *Quod veteres* (inquit) *hoc loco abuſi ſunt, nimis fuit puerile, dum traherent ad corpus Chriſti.* Fatetur quidem ſic interpretatum *fuiſſe Originem, ſic etiam Irenæum*, Tertullianum, *& ſimiles*; quaſi dicas, homines viles, obſcuros, ignobiles, indignos qui nominentur: quos tamen antiqui Patres ſic extollunt, vt in Origine agnoſcant *tantam authoritatem, tantam induſtriam, tantam vim ingenij, tam profundi, tam acris, tam elegantis, vt penè omnes longe multumque ſuperarit: tantam doctrinæ, ac totius eruditionis*

Lirinenſis contra hæreſes c. 23. *magnificentiam, vt pauca forent diuinæ, nulla fortaſsis humanæ Philoſophiæ quæ non penitus aſſequeretur: ex cuius ſinu Doctores innumeri, Sacerdotes, Confeſſores, Martyres extiterunt: ad quem religioſi ex vltimis mundi partibus aduolarunt: quem Chriſtiani penè vt Prophetam, Philoſophi vt magiſtrum venerati ſunt.* Nec aliter de Tertulliano iudicant, qui *apud Latinos omnium facilè Princeps habebatur, vt Origenes apud Græcos. Quid enim* (inquiunt) *hoc viro doctius?*

Ibidem. cap. 24. *Quid in diuinis rebus atque humanis exercitatius? cuius quot penè verba, tot ſententiæ ſunt: quot ſenſus, tot victoriæ. Sciunt hoc Marciones, Apelles, Praxeæ, Hermogenes, Iudæi, Gentiles, Gnoſtici, cæterique quorum ille blaſphemias multis ac magnis voluminum ſuorum molibus, velut quibuſdam fulminibus euertit.* Nam de Sancto Irenæo magni illius Policarpi à Ioanne Euangeliſta inſtructi diſcipulo ſuperfluum eſt loqui, cuius varia ſcripta, Epiſcopalis authoritas, labores pro pacificanda Eccleſia, & demum pro Chriſti nomine illuſtre Martyrium ſuſceptum pleriſque antiquo-

rum monumentis celebrantur. Iſtorum verò conſentiens cum reliquis omnibus Orthodoxis Eccleſiæ Patribus de aliquo ſcripturæ loco, vt iſto Ieremiæ exponendo ſententia, apud hominem Chriſtianum humanitatis aliquo ſenſu præditum quantum debet ponderare: ſaltem eatenus, vt ſi quis eam ſimpliciter non approbaret, non auderet tamen ab ea niſi verecundè, modeſtè, timidè diſſentire. At longè aliter Ioannes Caluinus. Is enim quamuis probè norit & fateatur Origenem, Irenæum, Tertullianum, & ſimiles ita locum Ieremiæ explicare, inquit tamen: *Hæc eorum allegoria eſt plane inſipida*. Satis imperioſè. *Eſt planè inſulſa*. En Orbilium regnantem in ſchola, & diſcipulos ſuos caſtigantem ferula. *Eſt ridicula ipſis pueris*: Puta Geneuenſibus, ſic edoctis, vt omnem doctrinam vel à tota Apoſtolica Eccleſia probatam rideant, quæ Apoſtolo & Euangeliſtæ ſuo Caluino non arrideat. Alibi veteres ita expoſuiſſe profeſſus, ſupercilio pluſquam magiſtrali addit *eorum ignoſcendum eſſe inſcitiæ & ſepeliendum dedecus*, quaſi hæc expoſitio adeò eſſet ſtulta & abſurda, vt ſine ſummo dedecore ne proferri quidem poſſet, quam tamen poſt Eccleſiam primitiuam & Catholicam, nouæ etiam ipſius Lutheri & Zuinglij Eccleſiæ tanquam valdè bonam piamque tuentur. Neque verò ſi literalis ſenſus propriè reſpiciat Ieremiam, idcirco allegoricus eſt inſulſus, ſi referatur ad Chriſtum. Quin contra potius ſtatuendum eſt, idcirco allegoria aptè, commodè, & iuxta mentem ſcriptoris & Spiritus Sancti Chriſtum deſignari, cuius hoc in loco *iuxta vnanimem primitiuæ Eccleſiæ fidem* Ieremias erat figura, quemadmodum etſi genuina & literalis Moyſis, *ne boui trituranti os obligetur*, ſignificatio velit boum ita laborantium ora non obſtrui, ſed libera eſſe debere, vt vnà pabulo ſuo veſcantur: non idcirco *puerilis, inſulſa, ridicula ipſis pueris*, videri debet Beati Apoſtoli Pauli allegoria, qua ex eodem loco confirmat miniſtros altaris, & iis qui Euangelio Chriſti operam ſuam impendant, ex altari & Euangelio eſſe viuendum: quod ipſum de alijs allegoricis teſtamenti veteris expoſitionibus, quæ paſſim in Apoſtolo Petro & Paulo, & Euangeliſtis occurrunt, intelligendum eſt. Eodem planè faſtu & totius Eccleſiæ contemptu alterum Ieremiæ locū, *Fœmina circundabit virum*, fatetur *hactenus Chriſtianos ferè vno cōſenſu fuiſſe interpretatos de Maria virgine, & mouit eos nomē miraculi*, & aliæ multæ loci circunſtantiæ, quod nec ipſe Caluinus negat: qui nihilominus vbi ad ſuam peculiarem loci expoſitionem accedit, illam Chriſtianorum conſentiētem ſententiam contumelioſè reijciens, *merito à Iudæis rideri* aſſerit,

Hiero. in catalogo. Euſeb. hiſtor. lib. 5. c. 4. & c. 24. 25.

Calu. vbi ſupra, in Ierem.

Caluin. Inſti. lib. 4 c 17. § 15.

Deutero. 25. 4.

1. Cor 9. b.

Caluin. in Ierem. c. 31. v. 22

& tamen illi meo iudicio non tenent genuinam Prophetæ mentem, inquit Caluinus, vtramque, & ſynagogam Iudæorum & Eccleſiam Chriſtianorum eadem libra ponderans, & tantidem æſtimans, & ſeipſum vtriuſque iudicem conſtituens: ideoque nouum affingit ſenſum propriè ſuum, nec Chriſtianum, nec Iudaicum, ſed Mahumetanum vel Geneuenſem, à ſenſu certè & conſenſu Chriſtianæ omnium ſæculorum Eccleſiæ, maximè abhorrentem: quemadmodum item

Caluin. in Iſa. ca. 16 v. 1. *Iſaiæ locum, Emitte agnum Domine Dominatorem terræ*, ſcribit *Hebræos & Chriſtianos perperam interpretari. Hieronymus eum exponit de Chriſto eumque ferè ſequuntur omnes Chriſtiani. Verum illa interpretatio nihil habet coloris, &c.* Iudaica verò multo minus. Quare ſola Caluiniana valere debet, & vnus Caluinus tanquam vniuerſalis quidam Patriarcha in locum tum Iudaicæ Synagogæ, tum Eccleſiæ Chriſti, quoad ſupremam ſcripturarum interpretationem ſuccedere. Et hæc quidem

Eſa. 66. 2 ſufficiant, vt perſpiciatur qualis ſit Caluini in ſcripturis tractandis pietas, religio, humilitas, quæ ſola eſt ſcripturæ aperiendæ clauis. Et ex his paucis exemplis conſtare poteſt, quàm ille iuſtam habeat *de luce à ſe ſcripturis intelligendis* allata

Mat. 5. 6. Actor. 2. & Act. 13. 47 Luc. 8. c. 1. Pet. 2. 9 gloriandi cauſam. Equidem ſi Apoſtoli quos Chriſtus vocat *lucem mundi*, quoſque idcirco vera & cæleſtis Spiritus ſancti luce illuminauit, *vt lucerent omnibus in domo eius*: hoc eſt, in Eccleſia Catholica per terrarum orbem diſperſis: ſi eadem Eccleſia Chriſti Catholica & Apoſtolica, cui Chriſtus ſemper eſt

Matt. 28. Ioan. 14. & 16. Epheſ. 4. præſens, quam Spiritus ſanctus ſemper in omnem veritatem dirigit, & in ea fidos doctores, paſtoreſque perpetuis temporibus ad inſtructionem & conſummationem Chriſtianorum futuros promiſit, veram ſcripturarum lucem habuerint, eaſque rectè intellexerint, tum certum eſt lucem hanc Ioannis Caluini, cùm ſit Apoſtolicæ luci contraria, eſſe lucem ta-

Luc. 10. 18 2. Cor. 11. 14. lem, qualem accendere ſolet Satanas, qui tanquam fulgur cecidit de cælo, & Angelum lucis ſæpenumero imitatur: eſſe lucem talem, qualem ſcripturis intelligendis Simon Magus, Philetus, Alexander, Hermogenes, Nicolaus, & reliqui illi Apoſtatæ Apoſtolorum hoſtes à Diabolo hauſerunt: qualem

Matth. 4 Diabolus Chriſto offudit, quando ſua in ſcripturis intelligendis luce & acumine ſaluatorem ad ſui adorationem voluit inducere; qui vt memoria noſtra eadem luce afflauit Huldericum Zuinglium primum Sacramentariorum coriphæum: ita Lutheranorum iudicio Ioannes Caluinus quoque hanc lucem, hæc myſteria & occultos ſcripturarum ſenſus habet *ex inſpiratione atri iſtius ſpiritus, qui præceptori eius Cinglio in ſomnio apparuit*: hoc eſt, *ipſiſſimi Diaboli, quin Cinglio per ſomnium*

ſuam

ſuam ſacramentariam hæreſim inſpirauit, quod (inquiunt Lutherani) *eſt certiſſimum, & omnibus ſole meridiano innoteſcit clarius.* Hic ergo ſpiritus ater vt primo Zuinglij Sacramentariæ hæreſis patriarchæ & inuentoris: ſic deinde Caluini eiuſdem hæreſis præcipui patroni & propugnatoris fuit inſpirator atque illuminator, huicque ſuo Apoſtolo dedit os illud durum & ſapientiam demoniacam allatam ex inferis, quam alibi Caluinus ipſe ſibi vendicat, & hic contra Chriſtum & vniuerſam eius Ecclesiam demonſtrat. Adeo vt VVeſtphalus rectè iuſtiſſimeque Caluinum à tali præceptore inſtructum appellet, non tam egregiū doctorem, quam Caluinus ſeipſum proclamat, & aliis perſuadere vult Catholicos eum exiſtimare; ſed vt alias in aliis ſuis ſcriptis, *conuitiis, & maledictis, & mendaciis diffluentem*, & ſuæ toti Caluinianæ ſoboli longè lateque præcellentem, ſic in ſcripturis interpretandis *blateronem inſulſiſſimum, qui inſigni peruicacia, impudenti temeritate & confidentia, & inauditis commentis ſcripturas diuinas corrumpit*: quod eſt etiam Anglorum veſtrorum de eo iudicium. Etſi quidem lector æquus conſideret paucas ex Euangelicis Caluini propoſitionibus, quas in orbem Chriſtianum ſuo mirabili ingenio & perſpicaciſſima in ſcripturis ſacris intelligentia inuexit, nunquam dubitabit, vtrum eius in ſcripturis intelligendis lux deſcenderit è cælis, an verò eruperit ex inferis. Tales Caluini, ſuorumque Caluiniſtarum admodum propriæ ſunt. 1. Barbarū eſſe & prophanum aut credere aut inuocare Trinitatem. 2. Deum eſſe cauſam & effectorem peccati in homine. 3. Deum habere contradictorias voluntates: eaque velle fieri, atque ad ea facienda homines compellere quæ fieri vetat, & quæ facta æternis pœnis vlciſcitur. 4. Chriſtū nō habere diuinā naturā vel eſſentiam à Patre, ſed à ſeipſo. 5. Chriſtum quatenus Deum, eſſe Patre inferiorem. 6. Chriſtum non eſſe vniuerſalem omnium redemptorem, nec pro peccatis totius mundi mortem ſubijſſe. 7. Nec pro peccatis vllis ſatisfeciſſe. 8. Aut à peccatis homines verè liberaſſe. 9. Chriſti mortem corpoream nihil omnino profuiſſe, 10. Hominem per Chriſti ſanguinem & paſſionem, quæ multis iam annis tranſacta eſt, & euanuit, non poſſe iuſtificari. 11. Chriſtum in paſſione dixiſſe & feciſſe quædam temerè & perturbatè: quæ reuocari, corrigi & caſtigari oportuit. 12. Imo ex impatientia, in deſperationis voces prorupiſſe. 13. Caluinum & Bezam abſcondita Dei conſilia certò ſcire, quæ tamen Chriſtus ignorauit. 14. Hominem Euangelicum, Caluiniana ſemel fide imbutum, certum eſſe de ſalute æterna, nec poſſe damnari, quocunque modo viuat. Fidem enim qua ſola iuſtificatur, nunquam poteſt amittere. Multos alios Caluiniani Euangelij articulos, vt

Chriſtum non deſcendiſſe ad inferos, homines ſaluari per ſolam prædeſtinationem Dei abſque ſacramentis Eccleſiæ, abſque vocatione & fide Chriſti (de quo proximè diſputatum eſt) & huius generis varios vbique occurrentes non repeto: hoc numero contentus, vel quia iſti ſatis ſunt multi ad exhibendum Caluinianæ lucis & ſolertiæ in ſcripturis intelligendis ſpecimen: vel quia totidem ſunt quot iuxta Doctorē Theologum qui *ab exorto Papatu in Eccleſia* Catholica extitit, Petro quidem Lombardo nequicquam inferior, ideoq; Ioanne Caluino infinitè excellentior, in Symbolo Apoſtolico Chriſtianis credendi proponuntur: adeo vt Caluiniani; Apoſtolicis oppoſiti melius poſſint expendi & diiudicari, & quia Apoſtolicis ſe primò aſpectu produūt directè contrarios, tanquam Apoſtatici, Diabolici, Deoq; & hominibus execrabiles poſſint ſimul anathematizari.

ARGVMENTVM

CAPITIS XVIII.

PRoteſtantium de vocationibus contradictoria doctrina. Initio Lutherus & Caluinus ex ſcripturis faciebant poteſtatem omnibus quod putabant eſſe Euangelicum prædicandi abſque vocatione vlla. Poſtea vbi ſectæ variæ, varias ſibi Eccleſias formaſſent: ex ſcripturis probabant contrarium, negantes vlli non vocato fas eſſe prædicare: imò melius eſſe, vt Euangelij prædicatio omitteretur, quam vt fieret ab homine non habente vocationē ordinariam, in quo ſeipſos condēnat manifeſtè. Locis ſcripturæ allatis à Mahumete pro confirmādа vocatione ſua, Caluiniſtæ ex ſua Theologia non poſſunt reſpondere. Vnde triplicis Catholicæ veritatis deducitur neceſſitas. 1. Eccleſiam Chriſti eſſe in mundo æternam, & nunquam interiiſſe. 2. Eandem Eccleſiam eſſe fidelem Scripturæ ſacræ cuſtodem. 3. Eandem Eccleſiam eſſe veracem ſcripturæ interpretem: quæ de Mahumetiſtis, Lutheriſtis, & Caluiniſtis certos ſcripturæ locos allegantibus, in quibus ſui magiſti, Mahumetus, Ioannes Caluinus, & Martinus Lutherus venturi in mundum propheticè aſſeruntur prænunciari, ſententiam ferre debet, vtri verum eorum ſcripturæ locorum ſenſum afferunt. Prædictiones rerum futurarum Lutheranæ, quas eius ſectarij valdè iactant, non ſunt vllius momenti, & Mahumetanis ſimiles: vt nec miracula, in quibus Lutherus, & Caluinus Mahumeto nulla ex parte præcelluerunt. Denique nihil prorſus pro vocatione Mar-

tini Lutheri, Hulderici Zuinglij, & Ioannis Caluini excogitari poteſt, quod non æquè plenè, & directè faciat pro Mahumete, & Sergio, nec illa ſolennis proteſtatio & deieratio de ſincera Euangelij ſui veritate, in qua Caluinus Mahumetem magiſtrum videtur æmulari.

CAPVT XVIII.

IN illa vtiliſſima diſputatione de vocationibus ordinariis, & extra ordinarijs quę ſola ſatis ſuperq; valet ad omnium hæreticorũ ora obſtruenda, ſi rectè intelligatur, ego nihil magis ſuſpicio, & admiror quam extraordinariã, & planè mirabilem noſtrorũ hæreticorũ & impudentiã, qua ſine ruborè ſibi perpetuò contradicũt, & audaciã qua ſcripturas ad honeſtanda ſua deliria maximè ſecum pugnantia continenter applicant. Quanquam, vt verum fatear, non eſt cur iſta adeò miremur, quæ ſunt hæreticis omnibus, & noſtris præſertim tam ordinaria & familiaria, quam eorum vocationes ſunt inordinatæ, & contra omnem rationem, contra ius omne tam diuinum quam humanum. Antequam Lutherus, Zuinglius, Caluinus, Menno ſectam ſibi aliquam copioſiorem peperiſſent, omnibus fas erat prædicare, concionari, interpretari ſcripturas, à Catholica fide quoſcunque poterant auertere. Hæc poteſtas omnibus non modo doctis & viris, ſed ipſis etiam indoctis, pueris, & mulierculis, omnibus omninò Chriſtianis vnà cum baptiſmo, & fide Chriſtiana communicabatur; & *anathema* ſit (inquit Lutherus) quicunque huic poteſtati reſtiterit. Et Caluinus virulentum illud ſuum Tridentinæ Synodi antidotum, Chriſtianis non ſanandis, ſed venenandis compoſitum ita concludit, vt omnes & ſingulos hæreſiarchas Euangelicos velit quoſcunque poterant ab Eccleſia Catholica auellere, & ad ſuas particulares congregationes abducere, & poſtea vnitatis inter illas omnes ſarciendę curam Domino ſuo relinquere. *Singulis* (inquit) *nihil eſt melius quã ad vexillũ properare quod nobis Filius Dei proponit.* Quidnã hoc eſt? an vt ad Eccleſiam Catholicã confugiant, quam Chriſtus *ciuitatem in monte poſitã*, quã Iſaias *montem domus Domini* extructæ *in vertice montium*, quam regius Propheta *tabernaculum Dei in Sole poſitum*, hoc eſt, in ſumma & clariſſima manifeſtatione: ad hanc Eccleſiam, & quos illi Chriſtus *dedit Paſtores & Doctores, ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti, donec occur-*

Caluin. Antidot. Synodi Trident. pag 418. *Matth. 5.* *Iſai. c. 2.* *Pſal. 18.* *Epheſ. 4.*

occurramus omnes in vnitatem fidei; nunquid ad hoc *vexillũ*, quod ſine quæſtione Filius Dei & Spiritus S. nobis proponit, properare ſuos iubet Caluinus? Nihil minus. Nam ſub hoc vexillo iam tum militabant, & vt hoc vexillum deſerant, duceſque hos prodant, & ad noua vexilla nouoſque Centuriones pro cuiuſque arbitratu & libidine perſugiant, hortatur. Sic enim pergit. *Hic non eſt, quod alij alios expectent. Vt quiſque emicantem ſcripturæ lucem animaduertit, eo mox ſequatur*. Ita quidem fecerunt Martinus Lutherus, Flacius & Philippus Melancthon cum ſuis rigidis mollibuſque Lutheranis in Germania, Menno cum ſuis Anabaptiſtis in Morauia, Quintinus & Coppinus cũ ſuis Libertinis in Belgio & Gallia, Caluinus cum ſuis in Gallia & Sabaudia, Blãdrata, Ochinus, & eorum ſoboles Ariana in Polonia, & apud vos Henricus Octauus eiuſq; filius Edouardus in Anglia. Sed quid hinc ſequi poteſt aliud, quam Eccleſiæ vnius in partes innumerabiles diſtractio & diuulſio, quemadmodum ex hoc prudentiſſimo Ioannis Caluini conſilio eueniſſe cernimus. At de hoc nihil curæ eſt iſtis viris bonis, quorum officium eſt diſpergere & diſſipare, & (vt ait Apoſtolus) *abducere diſcipulos poſt ſe*, ſuiſque nominibus inſignire Caluiniſtas, Lutheranos, Zuinglianos. Quomodo autem iſti ad vnitatem reducantur, *Hoc* (inquit Ioannes Caluinus) *Domino commendemus*. Nos ſequamur ſenſus noſtros, noſtram ſcripturæ intelligentiam, *emicantem nobis* priuatim & ſingulatim ſcripturæ lucem, & tum etiamſi vnam Chriſti ſponſam Eccleſiam in mille particulas dilaceremus, functi ſumus officio noſtro, Dominus colligat, componat, & redintegret quando velit. Eſto, ſit hæc vera lux & ſententia Euangelij noui Lutherani, Caluiniani, Zuingliani, vt ad diſſipandum, ad perdendum, ad hæreſes varias docendum omnes ſint ſacerdotes: in ipſo baptiſmo poteſtate ampliſſima ad hoc moliendum inſtructi: num in congregationibus Caluinianis & Lutheranis hoc ius perinde valebit, vt ſi quis *per emicantem ſibi ſcripturæ lucem*, videat eas congregationes in aliquo errore verſari, poſſit vel ad veterem Catholicorum fidem perſuadere, vel ad maiorem Euangelij noui perfectionem inſtituere? Nihilminus. Nam vt primum iſti Euangelici cum ſuis mulierculis veterum Eccleſiæ paſtorum bona & loca inuaſerint, & religionis quandam laruam ſibi confixerint, eamq; ſuis regionatim vel oppidatim ſectariis approbauerint, tum ſtatim omnis illa ſuperior poteſtas Euangelij prædicandi, quamuis innumeris ſcripturis confirmata, & huius noui Euangeliſmi tota praxi in omnibus Europæ regionibus conſtabilita, ſubito tamen quicquam valere deſijt: & illi ſiue

Actor. 20

Lu-

Lutherani, ſiue Caluiniſtæ, ſiue Quintiniſtæ quicquid docuerint ſiue Chriſtum, ſiue Mahumetem, verbo tamen cuiuſquam concionatoris attingenda non ſunt, abſque ipſorum expreſſa licentia & approbatione. Huius mutationis vbique pulcherrima ſuppetunt exempla in omnibus ditionibus Euangelicis, maxime in Anglia, vbi poſtquam ſemel poſita eſt quædam religionis ſpecies, neque Lutherana, neque Caluiniana, ſed politica & propria eius regni à ſola principis & parlamenti voluntate pendens: nemini deinceps fas eſt eam vlla in parte reprehendere: ſed & Catholici qui veterem fidem ei præferunt, eamque hominibus ſuadent, propterea proditores iudicantur: & Puritani qui ad ſinceriorem Caluinianæ reformationis puritatem, & emicantem illic ſcripturæ lucem Ioanne Caluino hortatore properant, propterea quoque capitali ſupplicio afficiuntur. Et hoc apprimè cum Lutherana & Geneuenſi quoque Theologia congruit, quæ ita ſuas domi priuatas Eccleſias, Saxonicas & Geneuenſes, in tradita à nouis Apoſtolis doctrina continet, vt reliquos vbique eius fidei Doctores, vna cum nouis illis Apoſtolis, & hæreticis à Diabolo inſtigatos aſſerat, & quauis pœna dignos eſſe pronuntiet. Martinus Lutherus quidem aliquot in locis, vbi ex profeſſo hanc quæſtionem tractat, tam egregiè ſuam omnem prædicationem, item Ioannis Caluini, Hulderici Zuinglij, & reliquorum nouorum Euangeliſtarum tanquam planè hæreticam refellit, vt ſi in Papiſtarum gratiam Papiſta ſcriberet, non potuiſſet luculentiùs veritatem Catholicam aſſerere. *Iſti* (inquit) *Clancularij concionatores* (Anabaptiſtæ & Cingliani) *interrogentur primo de vocatione ſua, quis illis mandauerit vt hùc irreperent, atque ita in angulo prædicarent. Tum nec reſpondere poſſunt, nec indicare à quo mandatum habeant. Et dico reuera ſi in huiuſmodi hominibus qui clam in angulis repunt, nullum aliud crimen hæreret, ſi toti alioquin ſancti eſſent, poſſet tamen hoc vnum, quod non vocati clam irrepunt ſatis potenter de iis teſtificari, quod à Diabolo ad docendum miſſi ſunt.* Rurſus, *Si iſti concionatores eſſent à Deo, eſſentque tales quales eſſe debebant, primum omnium loci paſtorem adirent, atque cum eo agerent: declararent vocationem ſuam, & fidem explicarent, & tum demum quærerent, an permittere vellet vt publicè concionarentur. Quod ſi paſtor non admitteret, eſſent ipſi coram Deo excuſati, & puluerem de pedibus ſuis excutere poſſent,* &c. Quin etiam eodem loco inſtruit auditores, vt ſic Concionatores tales examinent. Vnde venis? Quis te miſit? *Quis mandauit tibi, vt me doceres? vbi literas habes, vbi ſigilla quod ab hominibus miſſus ſis? vbi ſunt miracula, quæ te à Deo miſſum*

Luther. Tom. 5. Ienenſ. Germa. fol. 491.

Ibidem.

Ibidem. fol. 491.

Ibidem fol. 497. ſum teſtentur? Et paulo poſt. *Itaque præmoniti eſtote Eccleſiaſtici Præſides, præmoniti eſtote qui ciuilem Magiſtratum geritis, præmoniti eſtote, omnes qui Chriſtiani, & ſubditi eſſe debetis, vt vobis ab ijs caueatis, nec eos audiatis. Qui verè eos fert & audit, ille ſciat ſe deterrimum Diabolum corporaliter audire, non ſecus atque is, qui ex obſeſſo homine loquitur.* Quinimo quod ad ipſius coram Deo hominibuſque condemnationem clariſſimum & inuictum eſt, his in locis, & in hoc vbique volumine ius iſtud ad ipſas Catholicorum Eccleſias extendit non minus quàm Lutheranorum, quia nimirum Caluiniſtas & Zuinglianos, contra quos iſta maximè dicuntur (qui tum in Germaniam, in quædam item Saxoniæ loca, ipſamque Academiam VVittenbergenſem clanculum ſe inſinuare cœperant) ita horrebat, vt Papiſtarum religionem potius quàm illorum Euangeliſmum cuperet inualeſcere. *Nam ſi Paſtor* (inquit ille) *prohibet, nec inter Papiſtas licet concionari. Nam ſi Papiſtæ non docent quæ vera ſunt, quid ad te? quum tibi ea de re non ſit reddenda ratio.* Denique in hoc adeo eſt vehemens & acer, vt tales *errones & nebulones* (ſic enim loquitur) velit *nullo modo ferri, ſed magiſtro Hanſoni*, id eſt, carnifici *committi, etiamſi rectè doceant.* Et huiuſmodi quidem plurima habet Martinus Lutherus, poſtquam expulſis per vim Catholicis Paſtoribus in VVittenbergenſi Eccleſia, ipſe abſque vlla vocatione, vel ordinaria, vel extraordinaria incaluerat.

Tom 5.

Ibid. fol. 246. 444.

Ibid. fol. 444. & 159.

Quod ſi inde Geneuam proficiſcamur, & à Theodoro Beza Conſiſtorij Geneuenſis ſententiam hac de re poſtulemus, ille eodem plane modo reſpondebit, ſaltem quoad ſuas Eccleſias Caluinianas. Clandeſtinis ſermonibus miniſtrorum Caluiniani ordinis in ciuitate Lugdunenſi, quæ Geneua non multum diſtabat, è Catholicis ſeductis congregatio quædam Caluiniana facta eſt, & ad præſcriptum Geneuenſe ordinata. Venit eo aliquanto poſt Alamannus, magnus Caluiniſta, & illi ſe congregationi adiunxerat. Sed cum ferre non poſſet illa Caluini fantaſmata, & chymeras de corpore Chriſti realiter & ſubſtantialiter in cœna manducato, quod tamen à cœna tam longe aberat quam ſupremum cælum à terra, illas Ideas Caluinicas refutabat, & purum Zuinglianiſmum ſuis Euangelicis fratribus cœpit inſtillare. Primò. *In Sacramento ad edendum & bibendum, nullam dari ſubſtantiam corporis, & ſanguinis Chriſti.* Secundò. *Nec per fidem vel incomprehenſibili modo*, vt aiunt Caluiniſtæ. Tertiò. *Hoc enim totum imaginarium eſt, & repugnat apertiſſimo verbo Dei.* Quartò. *Hanc ergo manducationem*

ann. 1566. Claudius Xanteſius in examine doctrinæ Caluinianæ.

tionem carnis Chriſti Spiritualem tantum eſſe contendimus. Quintò. *Nam quanquam Chriſtus à ſuis fidelibus non ſit abſens, tamen conſtanter affirmamus illius ſubſtantiale corpus non eſſe præſens in cæna.* His ille propoſitionibus ſuam fidem explicabat, eamque in congregatione Lugdunenſi tuebatur. Controuerſia delata ad Papam Geneuenſem, Theodorum Bezam, qui mortuo paucis ante annis Ioanne Caluino in eius locum ſucceſſerat, is cum aſſenſu Conſiſtorij, vide vt altius ducto argumento, ab ipſis radicibus totam hanc contentionem euellere conatus eſt. Sic nimirum ille. *Ordo hic eſt in Eccleſia conſtitutus à Filio Dei, & ab omnibus veris Prophetis, & Apoſtolis inuiolabiliter obſeruatus, vt nemo niſi vocatus doceat in Eccleſia. Vocatio verò ad docendam Eccleſiam duplex eſt: vna ordinaria, altera extra ordinem. Alteram igitur oſtende, aut te turbatorem eſſe, & ſancti legitimique ordinis violatorem confitere, qui iſtic ἑτεροδιδασκαλῶν cum ipſis miniſtris* (facinus inauditum, & inexpiabile) *& voce, & ſcripto contendas. Ordinariam certè vocationem prætexere non potes:* (Non erat nimirum Lugdunenſis Eccleſiæ Miniſter) *quis enim te elegit? Ergo de extraordinaria videamus,* & cæt. Et ita pergit Alamanno ea obiicere, quæ miſer Apoſtata in colloquio Poſſiaceno à Catholicis didicerat, & quibus ſeipſum, ſchiſmaticæ in Eccleſia Chriſti turbationis factæ, conuictum meminerat. Quibus tamen adeo tritis iam, & peruulgatis quam erat promptum Alamanno reſpondere iuxta nouam Euangelij doctrinam, ſe eadem vocatione frui, qua Martinus Luthetus, qua Huldericus Zuinglius, qua Ioannes Caluinus, qua reliqui Euangelicorum Principes inſtructi, ſuorum Euangeliorum veritatem in orbem Chriſtianum inuexerunt. Vbi manifeſti errores docentur, cuiuſuis eſſe concionari: iſtos autem miniſtros Lugdunenſes imaginariis ſpectris populum ludificare, eaque docere quæ repugnant apertiſſimo verbo Dei? Quam illi expeditum erat clamare cum Ioanne Caluino, Theodorum Bezam, & Miniſtros illos, qui ſtupebant in aperta veritate, & in clara luce cæcutiebant quam ipſe afferebat, non minora portenta fuiſſe, quam ſi hominem in beſtiam verſum cerneremus. Denique facillimum erat reſpondere Theodoro Bezæ ex ipſo Theodoro Beza, ſe videlicet nihil docere, niſi purè Zuinglianum, quod Euangelium cum tot liberæ ciuitates, tot populi, & Prouinciæ, per Zuinglianorum prædicationem receperunt, non putamus à nobis requiri poſſe firmio-

Beza epiſt. 5. pag. 46.

firmiorem miniſterij noſtri confirmationem. His modis ſi reſpondiſſet Alamannus, an non in Theologia Proteſtantica optimis rationibus vocationem ſuam commonſtraſſet? At callidè veterator Beza diſtinguit hæc quidem aliquando eſſe vera, ſed hoc loco non item. Siquidem contra Catholicos, vel fortaſſè Lutheranos, ita diſputaretur, argumentum fore inuictum, & ſcripturis apprimè conſentaneum: at vbi de Caluiniſtis agitur, tum vis & acies argumenti penitus hebeſcit. Nam hoc fixum eſt, firmumque tanquam principium aliquod Geometricum, & rationi ipſiſque ſenſibus communibus apertiſſimum, Caluiniſtarum congregationes quaſcunque, & cuiuſcunque generis eſſe veras Eccleſias Dei: & deinde, paſtores earũ eſſe paſtores legitimos: & tertio, certam Euangelij veritatem illic reſidere. De his tribus nullam eſſe controuerſiam mouendã. *Noſtras* enim *Eccleſias* Caluinianas *omnes* (inquit Beza) quacunque fide præditæ ſunt *veras eſſe Eccleſias per Dei gratiam affirmamus*: quæ affirmatio ab ore viri tam integræ famæ & inculpatæ vitæ procedens, abundantiſſimæ prabationis loco cuique non modo Caluiniſtæ, ſed Lutherano quoque, & Catholico etiam debet ſatisfacere. Cum autem Caluinus & Beza metiantur Eccleſiam, eamque definiant *ſincera doctrina, & recta adminiſtratione ſacramentorum*, quæ niſi per legitimos miniſtros adminiſtrari non poſſunt, neque verò alias ſunt ſacramenta, maximè Caluiniſtis: idcirco nec de ſincera & Euangelica eorum doctrina, neque de legitimo miniſterio, poteſt eſſe quæſtio, penes quos vera Eccleſia ſtatuitur. His igitur ita ſolidè confirmatis, de quibus ſi cum paſtoribus *publicis diſputationes inſtitui oporteat, quid aliud erit eccleſia quam altercationum officina*, ſic progreditur Theodorus Beza. Si Eccleſiæ illius & paſtorum doctrina tibi diſplicebat, tuque eos falſi lima docere, te autem veriſſima proponere credebas, *debuiſſi tamen potius quod credebas continere*, quàm impartire aliis, *quum non vocato in Eccleſia loqui, nedum ἑτεροδιδασκαλεῖν minimè liceat. Neque eſt quod zelum Dei, vel charitatem pretexas. Admonitis enim legitimis tuis paſtoribus, quibus commiſſa eſt gregis cura, vel re ad Synodum delata, iam eras abundè officio tuo defunctus. Alioqui quidnam tandem erit in Eccleſiis tam ſanctè, vel tam benè conſtitutum, quod mox zeli vel charitatis prætextu non euertatur?* Hæc eſt Lutherana, hæc Caluiniana & Geneuenſis de vocatione Theologia, quam promptiſſimum eſt accommodare ad omnium iſtorum nouorum Euangeliſtarum condemnationem, & (ſi Lutherus audiatur, vel Beza etiam) ſuſpenſionem quoque, vt enim à Theodoro Beza incipiamus, *ſi ordo hic in Eccleſia conſtitutus ſit à Filio Dei, idemq; ab omnibus veris*

Apoſtolis

Apoſtolis & Prophetis inuiolabiliter obſeruatus fuerit, vt nemo niſi vocatus in Eccleſia prædicaret, quo iure Caluinus hunc ordinem non obſeruauit? & quam euidens eſt eum fuiſſe hoſtem *filij Dei*, fuiſſe hoſtem *Apoſtolorum & Prophetarum*, qui contra ordinem poſitum à Filio Dei, contra exemplum omnium verorum Apoſtolorum & Prophetarum, abſque vocatione (Beza iudice) pſeudopropheta & pſeudoapoſtolus perrupit in Eccleſiam? Hoc quidem non eſſe legitimi paſtoris, ſed *furis*, & *latronis* & *homicidæ* ſaluator ipſe pronunciat. Deinde ſi pec- *Ioan. 10.*
catum adeo graue ſit & horrendum, quàm Beza ſignificat, Alamannum hunc cum ipſis miniſtris congregationis Lugdunenſis, ordinatis fortaſsis à nemine, fortaſsis à Ioanne Caluino (qui ipſe ſeipſum Geneuenſem antiſtitem creauerat) *voce & ſcriptis contendere*, cur non peccatum ſaltem æquè graue & horrendum fuit Caluino, Zuinglio, Luthero cum Epiſcopis ſuis propriis, & totius præterea Galliæ, Germaniæ, Heluetiæ, orbiſque Chriſtiani, tum horum, tum ſuperiorum quoque temporum, & voce, & ſcriptis contendere, nec id modò, ſed armis quoque & ſeditionibus, & per vim paſtores & Epiſcopos (vt Geneuenſem è Geneua) ex eccleſiis ſuis expellere. Si Alamannus errores quos credebat pugnare, cum apertiſsimo verbo Dei, non debebat refellere: ſi veritatem ſibi, vt putabat, diuinitùs reuelatam debebat intus premere & continere, nec communicare cùm aliis, ſi opiniones ſuas quas ſummè putabat Euangelicas, & ex ipſis Euangelii noui viſceribus eruerat, & cum Zuinglio & tam multis Zuinglianorum millibus defendere paratus erat, in Eccleſia tamen Lugdunenſi, vbi paſtor non erat, tenebatur aduerſariorum ſuorum Caluiniſtarum cenſuræ ſubmittere, & ſi illi eas improbarent, ſilentio æterno ſepelire: ſi non obſtante priuatâ animi ſui perſuaſione ἑτεροδιδασκαλεῖν non licebat, ſed ſuo officio abundè apud Deũ feciſſet ſatis, ſi cõmonefactis paſtoribus in poſterum ab eis promulgandis deſtitiſſet: hæc eadem pro paſtore & Epiſcopo Geneuẽſi contra Caluinum, pro Brandeburgenſi contra Lutherum, pro Conſtantienſi contra Zuinglium, cur non eodem prorſus modo valebunt? cur illi hac doctrina tanquam amuſsi & gnomone ſuo ſeipſos non metiebantur, atque ita paſtores Catholicos admoniti ſemel atque iterum, à ſpargendis nouis opinionibus non abſtinuerunt? Equidem ſi prior Bezæ ſententia contra huiuſmodi in Eccleſia ἑτεροδιδασκαλοῦντας & peregrina ſomniantes dogmata, vera ſit quod Turcis ſint deteriores, quòd pœnam capitalem mereantur multò magis quam adulteri, quam fures, & latrones (quod ego Bezæ aſſentior) videt Chriſtianus lector, quid Bezæ

iudicio de Beza, de Caluino, de Zuinglio & talibus primis hæreſiarchis, qui omnes eodem quo iſte Alamannus modo, & improbiore etiam: longè (inquam) magis violento, ſeditioſo & nefario turbarunt eccleſias Chriſti, ſit exiſtimandum. Et illud ipſum ex Luthero non minus euidenter deduci poteſt per cuius ſingula capita & ſententias non percurram: quia Lutheri & Bezæ eadem eſt concluſio, eadem conſequentia, & petita ex iiſdem Catholicæ fidei principijs. Id enim vnum ex vtriſque euidenter efficitur, Lutherum, Melanchthonem, & primos illos Lutheranici Euangelij architectos fuiſſe à Diabolo ad docendum miſſos: & qui eos audiebant, *deterrimos Diabolos corporaliter audiuiſſe*: omneſque tales concionatores fuiſſe *errones & nebulones*, & meruiſſe vt à *magiſtro Hanſoni* ad furcas abriperentur, ſi hoc iudicium & ſupplicium illis debeatur, qui non vocati ſed ab ordinarijs paſtoribus prohibiti, in eccleſijs quibuſcunque prædicant. Neque vero *zelus domus Dei* quem prætendunt, & *charitas proximorum*, eorum temerariam impietatem in inuadenda prouincia aliena ad eos nihil pertinente, quicquam eos excuſet. Eſto, putabat Lutherus & Melanchthon Papiſtas (vt hic Alamannus Caluiniſtas) docere ea quæ eſſent contraria verbo Dei. Et quid tum poſtea? *quid hoc ad te? cum tibi ea de re non ſit apud Deum reddenda ratio. Tu admonito paſtore fuiſſes apud Deum excuſatus, officio tuo abunde fuiſſes defunctus*, neque deinceps quicquam debuiſti commouere. Quia verò inuitis paſtoribus, tibique ſub anathematis cenſura ſilentium indicentibus, nihilominus loqui, & noua tua inuenta ſeminare voluiſti: quicunque fueris, ſiue Lutherus, ſiue Zuinglius, ſiue Quintinus, ſiue Caluinus, *etiam ſi totus alioqui ſanctus eſſes, hoc tamen vnum, quod non vocatus concionabaris, ſatis potenter de te teſtificatur, quod à Diabolo ad docendum miſſus veneris, & quiſquis te audiuit, illi deterrimum Diabolum corporaliter audiuit, non ſecus atque is qui ex obſeſſo homine loquitur.* Iſta, Samuel. plana et perſpicua, itemque fortia et efficacia ſunt: & Lutherum, Zuinglium, Caluinum, & ſimiles manifeſtę rebellionis, & *violati ordinis diuini à Chriſto in Eccleſia poſiti, & ab omnibus veris Prophetis & Apoſtolis inuiolabiliter obſeruati* reos ſtatuunt: neque vlla eſt tergiuerſandi ratio aut elabendi via, niſi ad Bezæ & Caluini aſylum decurras: iſta argumenta nihil valere, quin contra Catholicorum paſtorum voluntatem, & interdicta, & anathemata quiſque *vt emicantem ſcripturæ lucem aſpexerit*, eo poſſit properare, & quotquot poteſt diſcipulos eadem luce illuſtrare. Hoc enim loco & tempore

pore iacet *ordo conſtitutus in Eccleſia à filio Dei, & ab omnibus veris prophetis & Apoſtolis inuiolabiliter obſeruatus*, neque Chriſtus, neque Prophetæ, neque Apoſtoli talibus Euangelicis fratribus igne nouæ fidei nuper inuentę flagrantibus quicquam poſſunt præiudicare, aut eorum retardare impetum, aut cohibere ſpiritum. Sin verò de Euangelicis Eccleſijs & paſtoribus agatur, Lutheránis, Flacianis, Melancthonicis, Anabaptiſticis, Arianis, Zuinglianis, *quas eſſe veras Eccleſias per Dei gratiam* ſinguli ſectarum magiſtri *affirmant* eodem ore & conſtantia, qua Beza idem prædicat de ſuis *Eccleſijs* Caluinianis *omnibus*, nulla cuiuſcunque ordinis, hæreſis & diuiſionis excepta, modo Caluinum magiſtrum ſuum agnoſcant: ſi de his Eccleſiis & paſtoribus agatur, iam verò ordo Chriſti & Apoſtolorum prophetarumque praxis inuiolabilis requirit, vt iſti pacatè honorificeque ſinantur cum ſuis Euangeliis graſſari, nec vllus contra tales audeat ἑτεροδιδασκαλεῖν: cum talibus miniſtris quempiam ab ipſis non vocatum vel ſcriptis vel voce nefas eſt contendere. Ita enim *quid aliud erit Eccleſia quam altercationum officina*: cum tamen abſque vocatione quacunque contra Catholicos tum huius ætatis, tum omnium ſæculorum paſtores atque Eccleſias, & voce conuitiiſque perpetuis decertare, & emiſſis voluminum chiliadibus æternum bellum gerere, valdè ſit glorioſum, pium atque Euangelicum. Iſta eſt, Samuel, admirabilis magiſtrorum tuorum doctrina & prudentia, vbi de vocatione diſputant, vt vel ſeipſos damnent: quo nihil eſt euidentiùs, vel omnes hæreſes & hæreſiarchas abſoluant approbentque, quo nihil inſaniùs & portentoſiùs. Atque iſta dicta ſint pro concluſione & epitome eorum, quæ fusè largéque perſecutus eſt Michæas: quæ omnia ad hunc tendunt ſcopum, ſi Luthero, Caluino, Bezáque iudicibus, de Lutheri, Bezæ, Caluinique legitima vocatione decernatur, eos eſſe damnatos Eccleſiæ Dei hoſtes, eſſe rebelles, eſſe nouos Catilinas & Simones Magos ſuſpendio dignos, qui ſeditioſiſsimè contra ordinem à Chriſto poſitum, in Eccleſiam eius irruperunt: probant (inquam) et demonſtrant nihil eſſe in hac rerum vniuerſitate, non ignem et aquam, non lupum et ouem, non cælum et infernum eſſe inuicem magis oppoſita et aduerſaria, quam ſunt Euangeliſtæ noui ipſis ſibi & inter ſe mutuo, vbi in hanc de vocatione arenam trahuntur: nec vlla eos ratione aut argumento poſſe hæreticos vllos pernicioſiſsimos refellere, quin eodem argumento iugulum ſibi incidant, ſeque conuincant eſſe ex eodem hæreticorum perditiſsimorum grege. Quapropter ad hunc eorum

ruinoſum parietem nonnihil ſuffulciendum, memini eos alia corraſiſſe præſidia, quæ Mahumetum in eaſdem ferè anguſtias redactum vndique indagaſſe, ex oratione Michęæ aduertere potuiſti. Quando extraordinariæ vocationi comprobandæ teſtimonia ſolida miraculorum deſunt (quæ defuiſſe Mahumeto, ipſo etiam confitente certiſsimum eſt, etiamſi vmbras quaſdam & ſimulachra miraculorum mendaciter vel ipſe aliquando pro ſe, vel alij pro eo prætendebant) tum illud ſupereſt refugium, vt ex literis ſacris, ex prophetarum prædictionibus, ex lege & verbo Dei, talis hominis qui ſe Prophetam vel Apoſtolum venditat, vocatio demonſtretur: quemadmodum interprete CHRISTO Ioannis Baptiſtæ officium in Malachia Propheta tot annis ante Ioannis natiuitatem præſignificatum eſt. Quapropter hoc modo ex literis ſacris ſuam authoritatem & vocationem vt
Mat. 11. b. conſtitueret Mahumetus, duo ex iiſdem literis ſacris loca in
Luc. 7. d. Alcorano citata notauit Michæas: alterum ex teſtamento veteri, alterum ex nouo, ad quæ, Samuel, non debueras conniuere, eaq; ſilentio tranſmittere, ſi ad ea diluenda aliquid ſolidi tibi ſuccurriſſet. SAMVEL. Quaſi verò aliquid fuerit difficultatis ea refellere, quæ ſunt per ſe omnium iudicio tam manifeſtè falſa & detorta, quàm manifeſtum eſt ſolem aliquando lucere. Primum enim locum de CHRISTO intelligendum eſſe, omnium & Iudæorum & Chriſtianorum eſt conſenſio: poſteriorem verò nunquam eſſe in rerum natura, nec vnquam extitiſſe non minus certum eſt & teſtatum: Ecquis enim vnquam in teſtamento nouo, in Euangelio CHRISTI Mahumetum nominatum legit aut audiuit? Impudens ergo eſt dicere Mahumetis aduentum ſpeciatim & nominatim in teſtamento nouo fuiſſe à CHRISTO prædictum, vbi nulla ſyllaba ad Mahumetum (magis quàm ad omnes hæreſiarchas & pſeudoprophetas) pertinens reperitur. LVDOVICVS. Aliquid eſt quod dicis, ſed tamen omnia non ſunt tam expedita quàm tu imaginaris. Si quis enim primum locum non pertinere directè ad CHRISTVM argueret authoritate Caluini, qui ſic expreſsè ſcribit, quique & hunc locum & alia quoq; non minus euidentia per Apoſtolos de CHRISTO expoſita, Chriſto tamen conuenire negat, an non iſtic tibi ſi Caluiniſta eſſes, multum faceſſeret negotij? Deinde etſi omnium & Chriſtianorum, & Rabbinorum quoq; totiuſque Synagogæ Iudaicę conſenſus ſit, loco hoc deſignari verum Meſsiã, tamẽ nullus Iudæus, nullus Rabbinus exponit de Chriſto noſtro, quẽ olim crucifixerunt, & odio immortali

mortali proſequentes etiam hodierno die quantum in ipſis eſt crucifigũt:ſed de Meſsia ſuo, hoc eſt Principe & Monarcha potentiſsimo quem adhuc expectant, qui eos amplis augebit honoribus, & cum illis mũdo toti regaliter eſt dominaturus. Sed tamen ad hanc Iudæorum & Chriſtianorum communem fidẽ ſi vnicam adiungamus Alcorani ſententiam, concluſum erit hunc locum nihil fauere Mahumeto, ſed in eum ſenſum impiè tum à Mahumeto, tum à Mahumetiſtis peruerti. Omnes vt vere ais, & Chriſtiani & Iudæi, tum antiquiores, tum recentiores conſpirant in eo, quod locus ille Meſsiam diuinitus Iudæis promiſſum deſcribat. Sit iſta tanquam propoſitio maior, ſequatur iſta pro minori. Cæterum & Chriſtianorum omnium fides, & Mahumetanorum item (vt ex Alcorano patet totaque praxi religionis Turcicæ) concordat in eo, quod ille Chriſtus natus ex Virgine Maria ante annos mille quingẽtos in Iudæa, verus eſt Meſsias. In eum ergo quadrat iſta prophetia Moyſis, & non in Mahumetem. Hoc quidem Michęæ debuiſſet ſatisfacere. Neque tamen deeſſet quod contra pro ſuo Mahumete in ſpeciem probabiliter obiiceret. Si enim ex vera Theologia dixiſſet multa quidem in Chriſtum primo per ſe & directe competere, quæ tamen verè aptèque, quamuis minus proprie, ad Apoſtolos & ſeruos eius transferuntur, quorum exemplis teſtamentum no- *Matt.5.15*
uum plenum eſt: ſi ex Caluini Theologia dixiſſet, Deum chariſ- *Mat.16.18*
mata quædam & prærogatiuas ſingulares antiqui teſtamenti *Act.13.47*
Prophetis contuliſſe primo quidem & proprie, quæ tamen ad *2.Cor.5.19*
eum & ſui ſimiles iuſtè verèque ſecunda quadam proportione *Ioa.8.46.*
& applicatione diſtenduntur. *Vt enim Deus olim extraordinario af-* *1.Ioã.4.6*
flatu ſuſcitauit Prophetas, qui res perditas reſtituerent, id ipſum nunc *Calu. de ve-*
præſtitit: nec minus ad nos quam ad veterem populum, quod habetur *ra eccleſiæ*
apud Ezechielem, & Ieremiam, pertinet: Deum vt improborum paſto- *reformãdæ*
rum nequitiam vlciſcatur, illis depulſis probos daturum & fideles *ratione, pa.*
(Caluinum, Bezam, Zuinglium & Lutherum) *qui ſecundum e-* *463.*
ius voluntatem paſcant: ſi locum Deuteron. hoc eodem iure ad *Ezec. 34.2*
Mahumetem transferret Michæas, quo locos, ſimiles Ezechie- *Iere.3.15.*
lis & Ieremiæ pertinentes ad Chriſtum & Apoſtolos, ſibi ſuiſ- *ca.33.12.*
que commilitonibus applicat Caluinus, nonne vtrobique par eſſet ratio? Ego certe nihil quicquam dubito, quin ille Deutero. locus tam aptè verèque conueniat Mahumeto & Sergio, quam iſti Ezechielis & Ieremiæ, Caluino, Zuinglio & Luthero. Neque quicquam iuuat ad hos præferendos fortiſſimum illud argumentum, quo Caluinus & Beza nituntur: hos videlicet *ſanctos fuiſſe Dei prophetas, teſtatur præclarum quod ediderunt & verè* *Cal. ibid.*
diuinum miniſterij ſui ſpecimen, quia Lutherus bonam Germa- *Beza ſupra*
niæ, Zuinglius et Caluinus magnam Heluetiæ, Sabaudiæ,

& Galliæ partem ſuis Euangeliſmis infecerunt; quanto enim *præclariùs & diuinus miniſterij ſui ſpecimen edidit* Mahumetus, qui longè maiorem orbis portionem ad Alcoranum ſuum traxit? Vt ſi hoc argumentum valeat, *ſanctum* imò ſanctiſsimum Dei Prophetam fuiſſe, non poſsit eſſe dubium. Deinde finge Michæam ex altero Euangelij veſtri principio ſic diſtinxiſſe, locum illum Deuteronomij de Propheta ſingulari ſuſcitando qui ab omnibus audiendus erat, non minus perfectè integreque intelligi de Mahumete quàm de Chriſto: Deum enim primo per Chriſtum impoſuiſſe finem ſynagogæ Iudaicæ, & ædificaſſe Eccleſiam ſuam: & tum Deum voluiſſe hoc Deuteronomij loco aſtringere omnes, vt Prophetam illum Chriſtum Dominum audirent. Sexcentis verò annis poſtea, Eccleſiam illam Chriſti penitus fuiſſe deſtructam & dirutam: & quia Deus ſine populo peculiari & Eccleſia eſſe non vult, miſiſſe Mahumetem qui ſecundam Eccleſiam conſtrueret, & tum hac prophetia homines fuiſſe non minus obſtrictos, vt ſe præberent dociles Mahumeto, quàm vt prius ſequerentur ductum & præceptiones Meſſiæ Chriſti; hoc modo ſi Michæas diſputaret, an tu ex magiſtris tuis præter meras battologias, & inanes de clariſſima luce venditationes, aliquid ad hoc refellendum poſſes afferre? non opinor. Quare ex huius loci ſenſu tam alieno, vt item ex altero Euangelij loco, vbi Mahumetus nominatim dicitur fuiſſe à Chriſto prædictus, duo vel tria Catholicæ fidei axiomata neceſſaria cognitu potes colligere, quæ ſola ad has impoſturas euertendas ſunt valida: & ſine quibus interminata inter te & Michæam vel infidelem quemcunque abſque vllo fructu erit contentio. Primum eſt, Eccleſiam Chriſti nun-
1. quam poſſe deficere, nunquam euerti. Alterum, illam Ec-
2. cleſiam ſolam eſſe veram & incorruptam diuini verbi cuſto-
3. dem. Tertium eſſe quoque eam veram & incorruptam eiuſdem verbi interpretem. Iſta quanquam mutuo conſequantur, & tanquam tres eiuſdem catenæ annuli alterum attrahatur ab altero, & de ſingulis aliquid antea dictum eſt: tamen quia huius loci examinatio aliquam eorundem repetitionem deſiderat, pauliſper iſta rumin emus. Nicolaus Clenardus vir egregius, qui è patria ſua Belgio longiſsimam & valde periculoſam ſuſcepit peregrinationem in Africam, & in ciuitate Feſſæ diu moratus eſt eum in finem, vt Mahumetanam fidem perfectè ediſceret (nuſquam autem vel in toto fortaſſe orbe docetur accuratiùs quàm in illa ciuitate, vbi ſunt quadringentæ moſcheæ, vel (vt alij numerant), plus quàm quingentæ, & in earum plæriſque ad erudiendam iuuentu-

tem

tem ſcholæ, inter quas vt vna excellit Moſquea pulcherrima continens ambitu ſuo ſeſquimilliare, ſic item vna excellit ſchola vel collegium, in quo extruendo & ornando rex Feſæ ducatorum quingenta ferè millia conſumpſit) quo deinceps Mahumetiſtas ab infidelitate ſua ad fidem Chriſti conuertendis magis vtilem & fructuoſam operam impenderet, rectè fundamentum diſputationis inter nos & Mahumetiſtas notauit fuiſſe hoc de Eccleſiæ Catholicæ ſtatu ſempiterno, vel euerſione ante annos nongentos. *Illi enim aiunt, vt Euangelio prodito abrogata eſt lex cæremoniarum, ſic Mahumetem ſucceſsiſſe Chriſto, quum eius lex & Eccleſia interijſſet. Quare hic negotij cardo eſt, & hinc ordienda diſputatio, vt perſuadeamus nec ſacerdotium Chriſti, nec legem tranſlatam, nec vnquam eſſe transferendam.* Hoc eſt in fide noſtra Catholica certiſsimum: in fide autem Caluiniana eſt vt cætera ferè dogmata, ambiguum & neutrum, eſt verum, eſt falſum: eſt aliquando ſummè Euangelicum, & eſt alias ſummè papiſticum. Siquidem contra Catholicos agatur, tum fundamentum eſt diſputationis, Eccleſiam ante annos mille funditus corruiſſe, & ab iſtis nouis Euangeliſtis nuper reædificatam: ſin contra ſuos fratres hæreticos litigent, tum fundamentum eſt, Eccleſiam ſemper ab Apoſtolico tempore per omnes ætates conſequentes viguiſſe & habuiſſe veram fidem, nec ab ea prædicanda vnquam deſtitiſſe, vt modo ex Beza audiuimus. Sed ſi Chriſtiani ſumus, relicta Caluiniſtis hac ſua mutabilitate, Eccleſiæ Chriſti cōſtans in mundo æternitas eſt neceſſariò cōfitenda, eademq; vt certiſsima veritas confirmanda, ſi Mahumetiſtas ab ea per Mahumetem ſeductos, ad eandē cupiamus reducere, vt rectè obſeruauit Clenardus. Eadēq; veritas & par neceſsitas cogit, vt hanc Eccleſiā fidam verbi diuini cuſtodem & conſeruatricem agnoſcamus. Obijcit Michæas locum Euangelij, vbi expreſsè Chriſtus ipſe prænunciat aduentum Mahumetis Turcæ omnes credunt locum eum in Euangelio adhuc extare: ſin minus, malitia & improbitate Chriſtianorum fuiſſe eraſum. Tu ſi annis octingentis Eccleſiā Chriſti veram diſparuiſſe, eiuſque loco eminuiſſe Eccleſiā Antichriſtianā, & libros ſacros toto hoc tēpore occupaſſe dixeris, quemadmodū perſuadebis homini mediocriter intelligenti ex vulgariū teſtamentorū authoritate, hūc locū eſſe cōfictum à Mahumete, & nō ab Euangeliſta ſcriptū? An producces Græca & Latina exemplaria, in quibus nulla Mahumetis fit mentio? Et quid mirum (inquiet Mahumetanus) quādo tot ſæculis hi libri fuerunt in ſolis manibus hominum à Chriſto, à Deo, ab omni veritate alieniſsimorum: hominum qui quāuis

Belforeſt Coſmograph. vniuerſ. Tom. 2. li. 6. cap. 6. col. 1828. 1829.

Clenard. in Epiſtolis ſuarum peregrinationum. Latomo.

Ludoui. Viues de veritate fidei Chriſtianæ lib. 4. pa. 489.

nomen Chriſti & religionis eius præ ſe ferrent,tamen vtriuſque hoſtes erant infeſti:cum autem Chriſtum perſequerentur, & fidem eius pro ſua virili extinguerẽt,quid eſt probabiliùs, quam eos Euangelium in quo veritas ab eo tradita continebatur pari modo cõtaminaſſe? Quid ex probabilibus & coniecturis diſputo,quando manifeſta extat & Bezæ & Caluini cõfeſſio, imò acris & contenta aſſeueratio, Papiſtas Euangelium & Græcum & Latinum, vt Caluino iudice in vulgaribus Eccleſiæ Romanæ biblijs *adeo nulla eſt integra pagina, vt vix tres ſint continui verſus non inſigni aliquo errore fœdati?* Et qui ſua nefaria improbitate ita polluerunt ea loca,quę ad fidem Chriſti,quàm ipſi profitebantur ſpectabant. ii parcerent vni vel alteri loco, qui fauebat Mahumeti ipſorum hoſti non minus ferè quam Lutherus & Caluinus capitali? Hoc communis ratio negat, communis ſenſus reſpuit, Zuinglianorum qui intra pauciſſimos ſuæ dominationis annos ipſa verba Chriſti in biblijs à ſe impreſsis fœdiſsimè deprauarunt,certa experientia hoc fieri non potuiſſe demonſtrat. Ergo ſi hunc locum à Mahumete confictum eſſe homini prudenti perſuadere cupimus, hoc vel omnino fieri non poteſt, vel probandum eſt ex Codicum latinorum & Græcorum conſenſu, qui ſeruabantur apud veram Eccleſiam, hoc eſt Chriſtianos veros,fidos,pios Eccleſiæ paſtores,qui religione et conſcientia cohibebantur ab vlla ſententia in illis libris immutanda. Quia vt ſtultum & incredibile eſt Alcoranum integrum & illibatum cuſtodiri tot annos potuiſſe à Chriſtianis, qui eum potius deleuiſſent: vel olim legem Moyſis à paganis & infidelibus,qui eam conſcindere, incendere & prorſus abolere ſtudebant:ſed ad vtriuſque incorruptam ſinceritatem cuſtodia vtriuſque neceſſario ſolis Mahumetanis & Hebræis erat deputanda: non aliter veritas Euangelii legiſque Chriſtianæ ab Antichriſtianis illius hoſtibus non poteſt,niſi ſtolidiſsimè deſumi;ideoque & huius quoque libri ſinceritas eſt ab illis ſolis requirenda, qui libri illius & fidei libro illo comprehenſæ caſti & religioſi erant obſeruatores. Et ex hoc ſecundo efficitur tertium: nullam aliam quam illam Eccleſiam eſſe certum libri eius interpretem. Nam præterquam quod illius nullus eſt in Eccleſia vſus, quin imò magis eſt pernicioſus quam vtilis, niſi vna cum libro ſana & recta eius intelligentia coniungeretur: manifeſta quoque ratio & experientia, & argumenti Michææ vis ad ſolam Eccleſiæ tanquam firmiſsimæ veritatis columnæ interpretationem ſecurè amplectendam nos compellit. Ante finem legis Moſaicæ, num pro ſenſu & ſententia legis, vllum erat certum tribunal niſi apud eiuſdem legis ſacerdotes & Prophetas? Si iam de Alcorano quæſtio hic inter Chriſtianos Græcoſque incideret, an aliquis

Caluin. Antidot. Synodi Trident. Seſſ. 4. pag. 372.

1. Machab. 1. 59.

Deute. 17
Malach. 2.
Matt. 2.

aliquis Chriſtianus ita eſt impudens, vt ſe perſpicacius Alcorani ſenſum eruere & tradere poſſe iactaret, quam legis illius Cados, Cadileſqueros, Mufty, hoc eſt ſacerdotes, Patriarchas, Pontificem ſummum? Rectè ergo & illud aduertit Clenardus: *quoniam Turcæ fatentur Chriſtum eſſe verbum Dei natum è Virgine Maria ſine patre in terris: ſuſcipiuntque vetus & nouum teſtamentum iubente Alcorano: huic igitur muro admouendus eſt aries, vt quando* Clenard.
Euangelium recipiunt, quod ſexcentis ante Mahumetum annis flo- vbi ſup. in
ruit, doceamus eodem nos vti Euangelio (quoad veritatem textus) epiſt pere-
& ſic nos intelligere (quoad veritatem ſenſus) *quemadmodum pro-* grinat. La.
ceres illi fidei Chriſtianæ (primis ſexcentis annis) *intellexerunt*. In quo etiamſi Mahumetiſtas eodem fere modo quo Caluiniſtas, & Lutheriſtas & ſectarios omnes habemus Eccleſiæ Catholicæ repugnantes, tamen niſi Eccleſiam ſempiternum & immortale rixandi ſeminarium facere velimus (quod vel in ſua Synagoga abominatur Beza) neceſſario ad huius veritatis non minus quam præcedentium profeſſionem compellimur. Mahumetes vel potius Sergius & Mahumetiſtæ locum illum Deute.
exponunt de Mahumete. exponunt item nonnullos alios locos Deute. 18.
Euangelij, vt illud de *grano ſeminis iacto in terram quod multiplicem fructum attulit &c.* Lutherani pari audacia locos quoſdam, maximè Apocalypſis, ad ſuum Lutherum accommodant, & il Azoar. 58.
lic ante tot ſæcula ſpiritu prophetico eum volunt eſſe prænun- Matt. 13.
ciatum. Nam *& in tribus angelis per medium cælum volantibus &* Mar. 4.
prædicantibus Lutherus deſcribitur, inquit, Illyricus: *Non dubita-* Luc. 8.
mus (inquiunt alij) *Lutherum præcipuè, eſſe Angelum volantem per* Illyric. in
medium cæli, & habentem Euangelium æternum, de quo Apocal. 14. Apoc. c. 14
vaticinatus eſt Ioannes Apoſtolus & Euāgeliſta. Et Elias atque Io- Conrad. in
annes Baptiſta manifeſtiſſimæ erant figuræ tertij & vltimi Eliæ Theol. Cal.
Lutheri. Nam *vt Elias in Ioanne Baptiſta reuerſus eſt ante priorem* li. 2. f. 124.
Chriſti aduentum: ſic quemadmodum ante hunc vltimum aduentum Illyric. vbi
idem Elias denuo ſit reuerſus in Luthero, clarè nouimus (inquit Illyri ſup. in c. 10
cus) *ex interpretatione Chriſti.* qui tamen nunquam de Luthero v. 10. & c.
magis quam de Illyrico aut Iona Lutheri coquo, vno verbulo 11. v. 4.
aut ſyllaba, vel claram vel obſcuram fecit mentionem. Sed contra hanc expoſitionem dimicat nonnihil Caluinus: & quanquam Germanos Theologos (eſt enim hæc communis plurimorum Germanorum fides) non impediat, hunc ſcripturæ ſenſum effingere, quod Lutherus ſit Elias à Chriſto præſignificatus, tamen dedignatur *vltimum* vocari Eliam, quia ſeipſum nō minus quam Lutherum eo in loco ſcripturæ indicari, ſeque heroico Eliæ ſpiritu magis quàm Lutherum imbutum arbitrabatur: ideoque vt prius illud Ezechielis & Hieremiæ de veris & fidelibus paſtoribus, qui ſecundum Dei voluntatem popu-

lum Chriſtianum paſcerent, poſt Chriſtum & Apoſtolos rapiebat ad ſeipſum; ita hoc quoque nomen & encomium Eliæ, defuncto Luthero ſibi non minus conuenire differebat. Sic enim contra Germanos illud Luthero ſoli vendicantes inuehitur. *Vaticinium Malachiæ de venturo Elia volunt de Luthero intelligi, quia ſit Elias ille per quem reſtituenda fuerant omnia: & quod in Ioanne Baptiſta ſemel factum eſt, non obſcurè tam Propheta quàm Chriſti teſtimonio in Luthero fuiſſe iterandum.* Quid ad hæc Caluinus? *Vt* (inquit) *Eliæ nomen conceditur Luthero, ſacrilegæ tamen eſt temeritatis aſſerere vltimum Eliam, ac ſi præciſa eſſet Deo manus, ne quem præſtantiorem vel parem poſthac emittat, &c.* Ergo non repugnat Lutherum à propheta Malachia & Saluatore noſtro prædici, modò tamen ſuperſit via Caluino eandem CHRISTI & Malachiæ propheriam, ad ſeipſum vel Theodorum Bezam pleniùs & principaliùs referendi, quos non per Malachiam ſolum, ſed etiam per Ezechielem & Hieremiam iam olim Deus prædixerat in mundum venturos, & Catholicorum Paſtorum atque Epiſcoporum ſedes arrepturos. Huiuſmodi itaque Scripturæ ſenſus quando omnes iſti comminiſcuntur, Mahumetiſtæ vt ſuum Mahumetem ex illis probent eſſe ſingularem Dei prophetam ſignificatum in Deuteronomio: Caluiniſtæ, vt Caluinū, Bezā & eius ſectæ paſtores doceāt eſſe ſanctos *Dei prophetas, fidos & veros paſtores qui ſecundum Dei voluntatem paſcant*, diuinitùs olim promiſſos in Malachia, Ezechiele & Hieremia: Lutherani verò, vt reiectis Caluiniſtis & Zuinglianis cum eorum Apoſtolis vel Euangeliſtis (quos habent non pro veris & *fidis paſtoribus*, ſed pro nefarijs *ſeductoribus*, & *impoſtoribus* & *idololatris*) iſtas prædictiones propheticas, maximè illam Malachiæ & Chriſti ſuo Luthero *ſoli* attribuant, & in eo completam & finitā pronuntient: eodemq; modo cæteri Sectarij ſinguli, Arriani ſuum Seruetum, Trinitarij ſuum Franciſcum Dauidem, Libertini ſuum Quintinum, & alij iſtiuſmodi exuuijs propheticis ſuos ſemper hæreſiarchas exornant: vel hoc ſcripturas pro ſua cuiuſque libidine peruertendi ius ſingulis concedendnm eſt, vt eſt quidem ſingulorum eadem & par omnino ratio: & ſic Mahumetes, Sergius, Lutherus, Caluinus, Quintinus, habebunt omnes vocationem diuinam & propheticam: vel vni alicui ſectæ, Lutheranæ, Caluinianæ, Anabaptiſticæ aut Trinitariæ hoc ius contra reliquas omnes aſſignandum eſt, quod eſt iniquiſſimum, & nulla vel vera, vel veriſimili ratione fundatum, quando in pari & veritatis iactatione, & ſcripturarum venditatione, & oſtentatione clariſſimæ lucis, & martyrum ſanguine, & alijs tam communibus quàm proprijs noui Euangelij argumentis omnes conueniunt,

Cal. admo. 3. ad VVeſtphal. p. 1147.

ueniunt, nec vnius ſectæ ſupra alteram vlla ſit prærogatiua; & Turcica religio earum nulli quicquam concedat: vel demum Chriſtianæ, antiquæ, Catholicæ & Apoſtolicæ eccleſiæ, quam librorum Euangelicorum cuſtodem diuina prouidentia conſtituit propter ſpiritum ſanctum qui in ea perpetuò reſidet, & eam in omnem veritatem ducit, hic honor, hæc authoritas eſt ſoli reſeruanda, vt ipſa ſententiam ferat quiſnam ex ipſis tam glorioſis ſuarum laudum & prophetici ſpiritus buccinatoribus verum ſcripturæ ſenſum aſſequatur: virum Mahumetiſtæ pro ſuo propheta, an potius Lutherani, an verò Caluiniſtæ, aut Libertini, aut Anabaptiſtæ, aut Puritani veſtri Angli pro ſuis ſeparatim Apoſtolis & Euangeliſtis: vtrum denique non eadem ſit iſtorum omnium in Prophetico & Apoſtolico munere æqualitas, & ſcriptura omnes ex æquo deſignet. Huius autem vel vocationis, vel quæſtionis appendix eſt quod obiter Michæas attexuit de prædictionibus Techellis & ſimilium doctorū Mahumeticorum, quaſi ſaltem illud firmum eſſet argumentū vocationis propheticę, quod etiam ex certo ſcripturę loco cōfirmauit, Mahumetiſtæ quidem eandem gratiam, idq; cum excellētia quadam perinde ac alia miracula vendicant Mahumeti. Ex quo vnū colligo, quanta ſedulitate homines illi infideles omnes angulos excutiunt, omnes penetrāt ſinus & latebras vt aliquid exquirant ad ſuū magiſtrū prophetica dignitate honorandum: in quo video à Lutheranis eodē prorſus modo laboratū. Nam has propheticas rerum futurarum prænotiones Lutherani etiam, imò Zuingliani quoq; tribuunt Luthero. Sleidanus enim de Luthero valde ſolēniter. *Extāt, inquit, in Lutheri libris paſſim vaticinia multa de reb. grauiſſimis, quorū nōnulla iā cōprobauit euentus: reliqua ſunt in manu Dei, &c.* Cæterū mihi extra dubium eſt, prædictiones Lutheri & Mahumetis, & Techellis, ſimiliumq; omniū eiuſdē eſſe generis, hoc eſt, meras eſſe nugas & fallacias quoad eū finē, ad quē à ſuis diſcipulis referuntur. Vt. n. vera miracula dæmones & dæmoniaci, hoc eſt, hæretici & pſeudoprophetę ad ſuorum mendaciorum confirmationem nulla facere poſſunt, ita neque poſſunt quicquam in ſola hominum voluntate poſitum prænūtiare. Vt autē mirabilia quædā, hoc eſt, hominib. inuſitata & humanā rationem atq; intellectum ſuperantia intellectus illi diabolici poſſunt operari, ſic eadē naturæ ſuæ potētia, ſubtilitate, ſagacitate, & longiſſima à mundo cōdito experientia, vt ita loquar, multa poſſunt futura vel probabiliter pręſcire, vel etiā in ſuis cauſis certò cognoſcere, & longè ante rerū euentus per ſuos miniſtros declarare: nō aliter quam in ſua facultate medici & Aſtronomi ſanitates, morbos, morteſq; hominū lōgè antea ſæpiùs pręſignificant, & eclypſes ſolis, lunęque coniunctiones,

Sleida. lib. 16. an. 45 fo. 261. b.

ſyderum, rerum ſterilitatem vel abundantiam, & multa alia ex cæleſtibus orbium ſtellarumque motibus conſequentia imperitè prænuntiant. Quod ſi quis particulatim inſpiceret quæ Lutherani Luthero tribuunt prognoſtica, ea ſine dubio neminem aliquando mortalium, niſi pluſquam fatuum & ſtipitem in errorem Lutheranum inducerent; adeo ſunt ſtulta & futilia, & Siculis magis vaniora. An verò libet tibi, Samuel, vnam vel alteram è Lutheri prædictionibus audire, ex quibus item de eius in reliquis ſagacitate coniecturam facias? Accipe vnam *perſcriptam* ab eius laudatore Sleidano, & perſcriptam eo *ipſo in loco* paginaque qua Lutheri ſpiritum fatidicum extollit, & perſcriptam eum in finem vt ſit Lutherani ſpiritus res futuras præſagientis exemplum & ſpecimen. Proximo ante mortem anno cum tantus Euangeliſta iam & ſenex & ſepulchro vicinus nihil niſi cæleſtia, vel ſaltem ſeria & grauia omnium opinione meditaretur, *emiſit* (inquit Sleidanus) *picturam futuri prænuntiam.* En tibi ſpiritum propheticum, *Pontifex Romanus ſui inſidet ornatus, amplæ & mammoſæ quam calcaribus fodit. Dexteræ digitis duobus pollici proximis de more protenſis bene precatur ijs qui forte occurrunt, ſiniſtra tenet ole um recens atque fumans &c.* An ſatis habes, Samuel, ad propheticum huius quinti Euangeliſtę ſpiritum percipiendum? Sed tamen obtura nares & audi reliqua. Ad eius quod Pontifex manu ſiniſtra tenet *nidorem porca ſuſpicit, & rictu naribusque prædam captat: ille verò per ludibrium & acerbè beſtiam increpans, vt me ſeſſorem (inquit) habeas, & calcaria mea perferas oportet, quantumuis inuita id facias. De concilio mihi iam diu moleſtiam exhibes, quo me traducas & liberè criminari poſſis: en illud quod tantopere petis Concilium, per porcam deſignat Germaniam.* En tibi vaticinium totum, & totam eius interpretationem. Et hoc nonne eſt egregium argumentum magni prophetæ? vel hominis etiam ciuiliter modeſti & prudentis, patriam ſuam porcæ aſsimilando vulgatis patriæ ſuæ hoſtium Turcarum & aliorum oprobrijs authoritatem tribuere, qui Germanos fere porcos vocant, & contumelioſe porcis comparant. Atqui ſi vnquam ea natio tale côuitium promerita eſt, ea præcipua cenſeri poteſt cauſa, quod ſordidiſsimum hunc blateronem, verum Epicuri de grege porcum loco diuini alicuius prophetæ ſuſcipiendo, ſanctiſsimam Chriſtianorum maiorum ſuorum religionem, eius porcinis, hoc eſt fædis, lutulentis & in ſingulos fere annos variatis placitis commutauit, & dimicantiũ inter ſe poſterorum eius contraria ſomnia tanquam verbum Dei ſeruiliter adorat. & ſic ipſi etiã Euangelici, quanquam alterius ordinis, de Germania iudicant. E quibus Theodorus Beza poſt deſcriptos atro carbone Lutheranos, in hæc verba prorumpit: *Et hæc hominum monſtra diutius ferat Ger-*

Sleidanus lib. 16. fol. 261. b.

Vide Suriũ in Commẽtar. anno

ret Germania? Nam hæc quidem vna iſtis nunc delitijs fruitur: adeo etiam auidè, vt pro Papiſtico clero, qui tamen aliquam ſaltem antiquitatis & dignitatis ſpeciem habuit, iſtorum indigniſsimorum hominū iugum vltrò ſubire non recuſet. quorum dogma tam ſanè eſt abſurdum, ineptum, ἀσύστατον, vt verè poſsim illud vocare Satanæ excrementum &c. Sic nimirum iſti ſuaues Euangeliſtæ in ſuis oletis & excrementis luxuriant. Sed redeamus ad Lutherum. & quoniam aliquis modeſtior Lutheranus contra Sleidanum concedet fortaſsis hoc vix eſſe vaticinium: ſed potius numerandum eſſe inter quædam alia Lutheri ſordida: audiamus quę illi iactant præclariſsima. Anno 61. edidit Spangenbergius magnus Lutheranorum doctor libellum quem inſcripſit: *Verax narratio beneficiorum per diuum Martinum Lutherū Germaniæ diuinitus præſtitorum &c.* In fine colligit *prophetias* quaſdam (ſic enim appellat) ex operibus Lutheri, inter quas ea eſt quædam primaria, quod Lutherus diuino ſpiritu plenus iam olim ſcripſerit *poſt reuelatum à ſe Euangelium & reiectum Pontificatum homines euaſuros adeo feros, vt deinceps nolint Deum agnoſcere, nec vllam illius rationem habere, ſed quiſque iuxta ſuam voluntatem facere quicquid Diabolus & caro ſuaſerit, quod tempus* (inquit iſte Lutheranus) *iam videmus impletum. Poſtquam enim per Lutherum Pontifitia religio exterminata eſt: incipiunt iam homines nihil amplius credere: & poſtquam à vinculis Papatus ſe liberos eſſe vident, volunt etiam eſſe liberi & ſoluti ab Euangelio & præceptis Dei: & volunt vt deinceps rectum & iuſtum ſit quicquid vnicuique viſum fuerit.* Hæc quidem veritas eſt explorata & certa: ſed talis omnino propheta eſt, ac ſi quis exorientem ſolem conſpicatus, prædicat poſt aliquot horas futuram meridiem; aut eūdem occidentem videns, prædicat futuram noctem. Siquidem excuſſa iam vera religione, vero Dei timore & conſcientiæ ſinceræ cura: & inducta per Euangelium hoc nouum perſuaſione, quod ſola fides abſque operibus ad æternam ſalutem abundè ſufficeret; eaque ſola homines hic ſceleratiſsimos in altera vita Petro Pauloque faceret pares: adiuncto præterea quod idem Lutherus docebat, omnes antiquiſsimorum Conciliorum ſanctiones eſſe contemnendas, & vnumquemque priuato ſpiritu contra totam Eccleſiam poſſe & debere interpretari ſcripturas, & fidem inde ſuam formare: quæ erant prima & præcipua Lutherani Euangeli capita: vt deinceps homines nihil verè *crederent*, & quicquid *caro diabolusque ſuaderet*, facerent, tam erat certum & neceſſe, quam certum eſt latronem in carcere & vinculis conſtitutum, inde abiturum, ſi vincula ſint ſoluta, & carceris fores effractæ: eaque prædicere tam erat propheticum, quam propheticum eſt, ſi quis prædicat eum liberè comeſturum, qui famelicus ad conuiuium lautum & ſplendidum ab amico inuitatur.

Beza Epiſtol. Theolog. 70. pa. 297

Quanquam

Quanquam in illis Luthericis nec tantillum eſt indolis propheticæ. Hæc enim quia ſunt futura, & ex ſola hominum voluntate pendent, poſſunt mutari, quare & difficiliùs eſt ea certo prænunciare. At illa Lutherana iam diu antea tranſacta & completa fuerant, eaque Lutherus ſuis oculis viderat, ſenſerat, & tanquam omnibus notiſsima ſcripſerat: ſuos nimirum ſectarios *nec obolo prædicationes omnes æſtimare; eos nullam habere rationem futuræ vitæ: manere ſues, credere ſicut ſues, & ſicut ſues mori.* & in familiari ſermone dictitare ſolebat, *ſuos diſcipulos maximam partem Epicureos eſſe*: per multis, inquam, annis ante Lutheri mortem, Lutheranorum natio in omnem ſe turpitudinem ſic effuderat, vt (Eraſmo teſte) *Lutherus coactus fuerat viſitatores mittere, qui eos in omnem licentiam ruentes cohiberent*, qui eos à *paganiſmo reuocarent* quo ferebantur adeo præcipites, vt *Lutherus ipſe diceret malle ſe priſtinum Papæ & monachorum regnum, quam hoc hominum genus ſub Euangelij prætextu in Sogdianorum vitam ſe proripientium. Et idem*, inquit Eraſmus, *in ſuis ad me literis deplorauit Melancthon: idem in colloquio faſſus eſt Oecolampadius*: adeo Lutheranorum impietas erat famoſa, & contemptus Dei peruulgatus apud omnes, & omnium ſermone iactatus. Quare iſta in Luthero, vt itē in Oecolampadio & Melancthone erant narrationes rerum præteritarum, non erant prophetiæ rerum futurarum: atque iſtiuſmodi prophetijs omnes hiſtoriæ redundant. Et tu ipſe, Samuel, perinde prophetæ munus impleueris, ſi dicas Lutherum aliquando monachum, poſt Apoſtatam, infando ſacrilegio monialem Boram ſibi vxoris loco iunctam conſtupraſſe, ex eaque genuiſſe tres ſpurios, & tandem in ſua hæreſi, Apoſtaſia & ſacrilego inceſtu mortuum recta deſcendiſſe ad inferos. Neque ſanè dubito, quin Prophetiæ Mahumeticæ eandem, aut ſaltem paulo maiorem habeant grauitatem & prudentiam. Ita vt hactenus nihil occurrat in Luthero, in Zuinglio in Caluino ſupra Mahumetum & Sergium ſingulare: niſi quod iſti ad præſtringendos hominum ſimpliciorum oculos aliqua miracula fallaciter ſimularunt, quorum illi nec imaginem aut ſimulachrum aliquod præ ſe tulerunt, niſi forte illud Ioānis Caluini inter miracula reponendum ſit, quod hominem Caluinianū vxore conſcia corruptum pecunia vt ſe mortuum ſimularet qui tum optima vtebatur valetudine, quum ingreſſus domum hiſtrionis ad cōprobationē Euangelij à ſe inuenti, verbo ſuo reſuſcitare vellet Caluinus, reuera mortuum inuenit, & paucis ante horis ſanum atq; valentem, tum repente diuinitus interfectum, eiulante vxore & totam impoſturam proclamante, ſepulchro iuſsit infodi. Aut etiam illud feſtiuius Lutheri, qui eiectionem Dæmonis, vi ſui Euangelij molitus, ex improbitate dæmonis in eas anguſtias & ventris

Luth. in collo. menſ. Ger. f. 224

Eraſ. ad frat. infer. Ger. p. 10. & 20.

La vie de Calu c. 13.

Staphyl. in abſol. apol. fol. 404.

vetris tormina côiectus eſt exorciſta latrinarius (teſtibus qui ade rant, & poſtea hiſtoriã memoriæ mãdabãt) quæ etiamſi lepidũ, tamen vna ſordidũ eſt repetere. Quamobrẽ ſi rectè aduertiſti, & in Epitomen, quandam cõtrahere velis, quæ à Michæa collecta, vel à Proteſtãtibus omnibus inuẽta, pro Lutheri, Zuinglij, Caluini legitima ad Euangeliſmos ſuos in mundo prędicandos vocatione & authoritate dicta ſunt: ſiue ea ſunt miracula, ſiue ſcripturæ venturos prophetas deſignãtes, ſiue rerum futurarũ prędictiones ad propheticã vocationẽ aſtruẽdam, ſiue aliud quodcunque, nihil eſt prorſus hanc gratiam aſſerẽs Luthero & Zuinglio, vel Caluino, quod non vel æque rotundè & perſpicuè, vel etiam pleniùs atque vberiùs eandem gratiam largiatur Mahumeto & Sergio. Miracula nulla externa prætendit Lutherus: at ſimulauit quædam Mahumetes, eaque à vitis imperitis ad diſcernendum admodum difficilia. Spiritualia quædam illuminandi cæcos & cætera iactauit Lutherus. At illo genere viſionis longè plures cæcos illuminauit Sergius. Multæ nationes per Zuinglij & Caluini prædicationem, receperunt Euangelium Caluinianum & Zuinglianum; at longe plures per Sergij, Homaris & aliorum Mahumetis miniſtrorum prædicationem, amplexi ſunt Euangelium Mahumeticum. Scripturæ quædam prædixerunt paſtores hos Euangelicos, Lutherum, Zuinglium & Caluinũ: tam probabiliter quam eædem ſcripturæ prædixerunt & nominarunt quoque Mahumetem. At Lutherus plurima futura prænunciauit, quod eſt magnum vocationis propheticæ ſignum. Ita: quemadmodum eodem modo ſpirituque multa prænunciauit Mahumetes & Techellis. Illud fortaſſe Caluino & eius Euangelio ſingulare eſt, quod is intrepida conſcientia ſubinde ad tribunal Dei prouocat, & quaſi ſolẽni ſacratiſsimoque iuramento Euangelium ſuum eſſe veriſsimũ, ipſique Deo probatum conteſtatur, A Lutheranis ſiquidem accuſatus, quod *clariſsimam veritatem contra conſcientiam oppugnaret*, *quia* (inquit Caluinus) *hæc durior eſt calumnia, eius vt iniquitas toti mundo nota ſit: Te Chriſti fili Dei appello, vt nunc, & in extremo die palam facias, tantuſne vnquam furor animo meo obrepſerit, vt doctrinam tuam vllo mendatio vel corruptela inficerem. Quod ſi me ab hoc crimine purum & remotiſſimum eſſe vides, imo mihi fidus es teſtis me ſincerè & ex animo profiteri quam ex ſacroſancto Euangelio tuo didici fidem, tùm Diabolicam iſtorum hominum* (Lutheranorum) *maledicentium compeſcas &c.* Hæ proteſtationes & deierationes Caluino & Bezæ valde familiares aliquid fortaſſe diuinum ſpirant, & ſinceram eſſe Euangelij Caluiniani veritatem comprobant. Cæterum præterquam quod Lutherani, varijs aliorũ hereticorum exemplis, experimentis, hominũque in nouo Euãgelio doctiſsi-

Calu. vlt. admon. ad VVeſtphal. p. 1146.

doctiſsimorum, ipſius etiam Lutheri teſtimonijs & argumentis docent hoc eſſe friuolum & inane: imò poſt talia multa narrata
Conrad. in Theologia Caluiniſt. lib. 2. fol. 72.; concludunt; *Ex his & ſimilibus teſtimonijs apparet prouocationem iſtam temerariam ad iudicium Dei eſſe certiſsimum & infallibile τεκμήριον & iudicium hæreticorum, qui hac ratione incautos & credulos homines ineſcare conſueuerunt*: præter hæc; Mahumetes eadem prorſus deuotione & deteſtatione ſuum quoque Alcoranum à Deo prodijſſe confirmat. & neſcio an ab eo, vt alia multa, ita hanc quoque Dei omnipotentis pro veritate ſuæ doctrinæ conteſtandi ſolennem grauitatem Caluinus & *Beza* didicerint. Mahumetes enim facilè præuidens, vt erat homo cautus & ſagax, illas præſtigias de columba manſueta & aſſuefacta, ad humerum eius aduolante & ex aure colligente grana (quaſi Spiritus ſanctus in columbæ ſpecie eum edoceret) & alia pauca eius generis hominibus ſanæ mentis & perſpicacioris ingenij non potuiſſe diu latere, nec quicquam minus referre quam miracula, idcirco poſtquam ſemel atque iterum in Alcorano diſertè
Azoar. 17 ſtatuiſſet, à ſe nulla fieri miracula, ſibi tamen fidem habendam eſſe, quia certam Dei veritatem cælitus Angelorum miniſterio delatam mundo annuntiaret: per totam Alcorani ſui farraginẽ cum Caluino pro ſuprema anchora Deum iudicem appellat, & varijs iuramentis ipſiſsimam Dei veritatem à ſe proponi affeue-
Azoar. 61. rat: *per ventos* (inquit) *ſufflantes, & nubes, & naues equore currentes & Angelos nuntios: per montem Sinay, & domum ſupernè ædifica-*
Azoar. 62. 68. 91. 50 61. 63. 78. *tam: per ſtellam veſpertinam: per ſtelias retrogradas & combuſtas, per noctem & auroram iuro, quod non ſum Dæmoniacus, non Magus, ſed Dei optimi nuncius, qui nihil erro, nihil ex proprio velle loquor, niſi tantum quod eſt mihi diuinitus mandatum*; quod eſt certè æquè verum atque illud prius de Caluino, quod *doctrinam Chriſtianam nullo vnquam mendacio vel corruptela infecit*: & iſta omnia appellata à Mahumete, naues, & nubes, & ſtellę, & nox, & dies, & cælum & infernus quoque tam firmum præbent teſtimonium veritati Alcorani Mahumetici, quàm Chriſtus Ieſus teſtificatur de veritate Euangelij Caluiniani.

ARGVMENTVM
CAPITIS XIX.

Nvſquam gentium homines terroribus & ſupplicijs ad fidem aliquam coguntur, vt Angli in Anglia nuper ad fidem variam à principibus

cipibus pro ſuo cuiuſque tempore conditam, populoque impoſitam. quam crudelitatem ipſi Proteſtantes damnant, & in Henrico 8. execrati ſunt, in quo quæ hodie viuit Regina videre poteſt quid de ipſa poſteritas, ipſi etiam Caluiniani dicturi ſcripturique ſint: in quam adhuc viuentem tanquam impiam & eccleſiæ Euangelicæ perſecutricem multis nuper libellis ſunt inuecti. In Turcia autem nemo Chriſtianus ſic à fide ſua veteri ad nouam aliquam compellitur.

CAPVT XVIIII.

AT verò alterum illud, illa immanitas in hominibus vi, carceribus, legibus acerbiſsimis, mulctis, tormentis, ipſa denique morte crudeliſsima ad ſectam veſtram compellendis, ita in vobis Anglis eminet & excellit, vt nihil quicquam ſimile in omnibus Mahumetanorum regionibus, nec ſi totum orbem perluſtraueris, ſis inuenturus. Nihil quidē eiuſmodi fit in Turcarum Imperio, nihil in Perſarum dominatu, nihil in Africa, nihil vſpiam terrarum vbi nomen Mahumetis colitur & Alcoranus eius dominatur. Eſt enim contra omnē rationem, contra naturam, eſt pluſquam Scythicum & Tartaricum (Nam in Scythia & Tartaria nihil tale auditur) hominem inuitum cogere ad fidem, quam nunquam nec per ſe, nec per maiores ſuos amplexus eſt, contra quam baptizatus eſt, quam voluntaria perſuaſione & profeſsione nunquam ſuſcepit, imò quam totâ mente & flagrante zelo deſpicit & deteſtatur. At in Anglia quid eſt magis frequēs? quid magis ordinarium? Et Catholici quia ſequuntur fidem Catholicam, & Puritani quia ſequuntur fidem Geneuenſem, & alij qui aliorum Euangeliſtarū fidem doctrinamque retinent, omnes denique qui fidem non exactè formant ad libram atque amuſsim Reginæ ſupremi capitis & Canonum parlamētarium, fortunis, libertate, vita mulctantur. Cuius rei innumerabilia in vulgaribus hiſtorijs & libris vbique prouolantibus ſuppetunt exempla. Noui quidem veſtros emiſſarios & exploratores ſecus multorum auribus inſuſurrare: tales homines ita plecti propter ſeditionem, propter turbatā Rempub. propter crimē leſæ maieſtatis, & aliquādo libelli mendaciſsimi à quibuſdam Paraſitis omnis frontis expertibus in hunc finem diſſeminantur: ſed hominum milliones ſunt oculati teſtes, veſtra ipſa iudicia & tribunalia, ipſæ leges ſcriptæ & impreſſæ clamant hæc dici perimpudenter. Quinimo talibus

Iuſtitia Britannica impreſſa Londini anno 1584.

propter crimina (vt dicitis) maieſtatis leſæ damnatis & ad patibula pertractis in more ferè quotidiano poſitum eſt, vitam & libertatem offerre, modo Eccleſias veſtras adire velint vel Reginam ſupremum Eccleſiæ caput agnoſcere. Et quam ſtupidū eſt de hoc quaſi dubio litigare, quod ſuperiorum tēporum praxis, & Proteſtantium ipſorum idque Anglorū hiſtoriæ narrationes demonſtrant eſſe euidentiſſimum: tum fidem nimirum veſtrā formari & reformari pro arbitratu principis: tum vi, terrore legum quaſi fuſtibus ac verberibus, non aliter quam mācipia noſtra ad agendos remos, vos ad fidem eam profitendam pertrahi: vtrumque enim ſimul coniungam, vel quia res clara eſt, vel vt citiùs abſoluam. Hēricus itaque octauus nouæ religionis in regno veſtro an nō fuit author & conditor? et tum Catholicos, tum proteſtantes ab eius voluntate, & quam repentè inuexerat fide, citra vel vltra aberrātes, ex æquo morti adiudicauit? Legātur vulgares hiſtoriæ continentes res eius domi geſtas octo vel decem annis antequam moreretur, tum cum ſe ipſe ſupremum Eccleſiæ Anglicanæ caput creauerat: & plurima ſuppeditabūt Regis ipſius facta, Parlamenta, leges, edicta, ſupplicia, incendia, ſuſpendia, ſacerdotum, monachorum, virorum, mulierū ob hāc tantum cauſam, quia ad fidem regiam nec Catholicam, nec pro teſtanticam, ſed ſemicatholicam & ſemihæreticam, conſcientiā ſuam inflectere et accommodare non poſſent. Inſtar aliorū veniāt in mediū annales Latini Martyrologi veſtri Foxi. Ille autē de ſuis agēs Lutheranis & Zuinglianis (nā vtroſque promiſcuè vna cum Catholicis obtruncabat illud ſupremū Eccleſię veſtræ caput) ob hanc ipſam cauſam cōqueritur regis illius leges de religione *fuiſſe tales, vt præ illis leges Draconis non ſanguine ſed atramento ſcriptæ videri poſſent.* Dicit ſub illo rege *Sanctorū in Anglia Martyrum multiplicem & penè infinitum fuiſſe aceruum.* Scribit *legem illam ſex articulorum,* cuius mētionē fecit Michęas, *per annos octo magnam in Anglia dediſſe ſtragem martyrum innocentiſſimorū.* Scribit (quod & præſens ætas & omnis poſteritas obſtupeſcet) homines fideles & innocentes nullius criminis non modo non conuictos, ſed ne accuſatos quidem, mero regis imperio & voluntate, quia Rex eos habebat pro hæreticis, fuiſſe incendio ſublatos è vita. Sic nimirum ille. *In comburendis Roberto, Baruzio, Thoma Gerardo, Gulielmo Hieronymo Theologis, anno Domini 1540. ſi vnquam alias, ſummum barbaricæ crudelitatis exemplum eo die in Anglia apparuit: quum tam celebri doctrina parique innocentia viri adeo nullo iure, nullo explicato crimine, nullo denique iudicio aut actione conſtituta, non ſolum non cōdemnati, ſed ne accuſati quidem, nec vlla quæſtione facta, præter omne meritum ad capitis vrgentur ſupplicia. Tantum in citatoria quadam ſcheda continebatur, quod deteſtandā*

Hal. Grafton. Stous. Holinſhebed.

Foxus in cōmentarijs rerum in eccleſiageſtarū. p. 179.

Pa. 165.

Pa. 712.

Ibi p. 166.

eſtandi eſſent hæretici. Denique *producti ad ſupplicij locũ, ſciſcitantur à Tribunis & ſuppretoribus; qua tandem cauſa & ſcelere dederentur incendio? at illi prorſus ſe ignorare teſtabantur.* Ecquid, Samuel, ſi omnia Imperij huius, quã latè patet ab oriente in occidẽtem iudicia et cõdẽnationes animo & cogitatione luſtraueris, tale aliquod iudiciũ reperies, vt homines propter ſcelus atrociſsimũ (neque enim hæreſi quicquã eſt atrociùs) in ignẽ præcipitẽtur, tanti criminis corã iudicibus ne accuſati quidẽ? Quis Princeps Tartariæ, quis monarcha Turciæ aut Perſiæ vnquã tã tyrãnicè, tã barbarè, tã belluinè, ſuorũ ſubditorũ ſanguinẽ effudit? has autẽ hæreſes omnes, & quæ de eis fiebãt leges, & inferebantur mortes ex ſola regis volũtate & arbitrio fluxiſſe, idẽ hiſtoricus veſter perſpicuè deſcribit. Reiecto primatu Romanæ ſedis, facta que omnib. poteſtate cõtra Eccleſiã illã liberrime declamandi, variæ ſtatim hæreſes ingruerũt, quẽadmodũ in ciuitatẽ aliquã, cuius diruti ſunt muri & cõplanatæ foſſæ, facile eſt quẽcunque inimicũ vel vi irrupere, vel occultè & paulatim irrepere. Poſt annos aliquot ea cõcionatorũ varietate offenſus Rex, voluit omnes ad vnã certã fidẽ nõ Catholicorũ veterũ Chriſtianorũ, nec Euangelicã aliorũ proteſtantiũ, ſed Anglicanã et proprie ſuam alligari. *Iuſsit ergo certos Epiſcopos à ſe nominatos collatis inter ſe ſẽtentijs edere librum Inſtitutionis Eccleſiaſticæ:* hanc vnã in genere eis præfigẽs libri formãdi regulã; viderẽt, *vt eſſet ab omni ſuperſtitione Papiſtica quam puriſsimus.* Cõueniũt Epiſcopi: ſtudent, laborãt, ſcribunt, cõferũt & tãdẽ abſoluunt: librũque abſolutũ ad ſupremũ ſuũ caput deferunt approbandũ. Non ago de libri puritate ſed de authoritate Principis veſtri ad cõdẽdã fidẽ. Quã uis autẽ totus hic liber proprie fuerit *Regius*, vtpote à certis hominibus nõ Epiſcopali ſed Regia authoritate, & ad regulã voluntatẽque Regis cõpoſitus, nec aliter à populo ſuſceptus quã imperio & iuſſu regis, vnde & deinceps *liber Regius* eſt appellatus, tamẽ faſtigiũ operi impoſitũ egregie demõſtrat totam Anglicanã fidẽ eſſe prorſus ex Regis nutu ſuſpẽſam. Rex perlecto libro, vel fortaſſe ne perlecto quidẽ, ſed monitu alicuius domeſtici colluſoris, Crũuelli puta aut Briani, aut ſimilis, articulos hos probat, illos reprobat, *ad alios vero articulos eius libri de miſſa, de reali præſentia, &c. addebatur præterea* (inquit Foxus) *& de ſtatuis colendis. Quãquã poſterior hic articulus nõ Epiſcoporũ fuit, ſed Regis manu aſcriptus poſtea.* Sic ille. Si recte meminiſti vel Turcicã Micheæ de imaginib. doctrinã, vel pſtãtiũ Angliæ, Scotiæ, Geneuæ, & Caluiniſtarũ omniũ vulgares cõciones & ſcriptiones, nihil illi Catholicis exprobrãt odioſiùs, quã imaginũ venerationẽ, quã vocãt craſſam & paganã idololatriã, quẽadmodũ & iſte Foxus appellat *ſtatuarũ cultũ.* Rex ergo veſter qui præter, imo contra

Foxus ibi pag. 711.

contra ſuorum Epiſcoporum volũtatem *ſua manu hunc articulum aſcribit*, & populo credendum imponit, & eos ad *ſtatuarum cultũ*, hoc eſt ad Gentilem idololatriam compellit, & recuſantes indicta cauſa, nec vocatos in iudiciũ, tanquã *deteſtandos hereticos* (vt modo de tribus *doctis Theologis* audiuimus) *ſummo barbaricæ crudelitatis exemplo iubet concremari*, vel alias è vita tolli: an nõ ille eſt abſolutè vt Eccleſiæ veſtræ vniuerſe caput & Dominus, ſic quoq; priuatæ ſingulorũ & cõmunis omniũ fidei Dominus, caput, author & conditor? Et an nõ multis Palamentis definitum eſt, Reginã plenè eodẽ quo pater iure & amplitudine caput eſſe, *ſupremamque eccleſiæ gubernatricem in omnibus rebus non minus Eccleſiaſticis & ſpiritualibus quam ciuilibus*. ideoque fidẽ ſuis ſubditis poſſe fingere & variare non minus quam potuit pater? An nõ omnia fora, omnia iudicia & tribunalia veſtra teſtantur Reginã hanc & Catholicos, & Caluiniſtas, & ſacerdotes, & miniſtros vinculis, exilijs, ſuſpendio nõ minus perſequi, quam eoſdem perſecutus eſt pater? Nonne extremo Parlamento ſuperioris anni hoc totũ perſpicuè demonſtratur? id quod pari ferè ſeueritate Catholicos & Puritanos mulctat, idcirco quia Eccleſias veſtras adeũdo religionẽ Anglicanã huius temporis à Regina veſtra hactenus approbatã, illi quoque approbare recuſant? Sunt nimirum iſta (Samuel) toti Europæ notiſsima, fucatis coloribus obduci non poſſunt, veritate non poſſunt refelli, non poſſunt negari. Et quoniã hæc tã immoderata authoritas in Principe viro quocunque, multò magis in fœmina, nimis eſt barbara, & ſupra modum iniuſta, pluſquam Phalarica & Neroniana: pugnat cũ natura humana, cum natura fidei, cum lege naturali omniũ nationũ, cum lege diuina vel Moſaica, vel Euangelica: è Principibus facit Deos & Deas, è ſubditis verò mancipia & pecora, quorũ corpora ſimul ac animę, ad Principum nutum Diabolo gregatim tradũtur ad damnationẽ ſempiternã: ideo & iſta filia Regina veſtra in patre ſuo Henrico illuſtrẽ videre poteſt imaginẽ ſui ipſius: quid nimirum ipſius miniſtri, Superintendentes, & Proteſtantes, & cum illis vniuerſa poſteritas de eius immanitate loquetur, & in tabulas æreas æternum duraturas incidet: etiamſi nunc pauci Amaſij & Gnatones eã vt verã deam, caput fidei, Euangelij matrẽ, immenſis laudibus tollunt ſupra ſydera. Ita nimirũ Henrico octauo quamdiu in vita ageret, adulatores eius nec ij loci inferioris, ſed magnates applaudebant. *Henrico 8. vni plurimorum heroum dotes ac decora* venditabãt, *Ptolomæi Philadelphi ſtudium erga bonas literas, Alexandri magni fœlicitatem, Philippi ciuilitatem, Cæſaris inuictam animi vim, Auguſti ſanitatem, Traiani manſuetudinem, Alexandri Seueri integritatem, Marci Antonini Pij doctrinam,*

Parlamen. anno 1. Elizab. c. 1 ide Reſponſ. ad Iuſtitiam Britan. ca. 1. pa. 9. 20. ann. 1593

Richardi Moriſini in Apomaxi contra Cochlæũ, B. 11.

Theodoſij pietatē: & ſi quid aliud in ſingulis priſcorum inſigne fuiſſe legitur. Poſtquā vero idē expiraſſet, ipſe filius eius auliciq; qui iā nunc ſupra modū fuerant aſſentati, eū vt tyrannū publicis edictis traducebant, eiuſque leges vt ſanguinarias & tyrānicas reſcindebāt: miniſtri vero qui poſtea ſcripſerūt, nunquā deſierunt eū infinitis & horrēdis cōtumelijs proſcindere, vocantes; *tyrannū, libidinoſum, monſtrū, hominē adulterū & inceſtuū, quē ſui* (Angli) *adorabant tanquam Deū, nihil credentes niſi quod ille probabat: cuius optimis temporibus nihil in Eccleſiis perſonabat, præter librum regis, Acta regis, homilias regis.* Iterum. *Iſte aper furebat & diſpuntabat contrà Deū & contra Diabolū, contra Chriſtū & contra Antichriſtū. Maſſatio multorū Chriſti militū, multorū item Papiſtarū, imprimis combuſtio Baruzij, Hieronymi & Garetij fideliū Euangelij præconū: & eodem die ſuſpenſio Pælli, Abelis & Fetherſtonij Papiſtarū, clarè depingit belluinam eius immanitatem, & quòd nullam religionē quicquam curauerit. Et tamen hic portentoſus aper neceſſariò debuit appellari ſupremū caput Eccleſiæ, idque ſub pœna perduellionis, quo nomine exturbauit ex eccleſia Chriſtum.* Quòd ſi exterorū de Henrico illo iudicia inquiramus, ſi ipſos Euangelij patres generales Lutherū & Caluinū audire velimus, illi eum vt omniū mortaliū & tyrannorū nequiſsimū exhorrēt. Vt eijceret ex Anglia Pōtificē Romanū *rex ille, præ ſe tulit ad tempus, zelū aliquē,* inquit Caluinus. *Poſtea crudeliter ſæuijt aduerſus omnes pios, & duplicauit tyrannidem Romani Pontificis.* Et mox. *quantū ad ipſum ſpectat, certè fuit deterior omnibus mancipijs Antichriſti. Nam qui ſub illa ſeruitute manent, ſaltem retinent aliquam ſpeciem pietatis. Ille autem homo belluinus oſtendit ſe prorſus vacuum omni timore Dei.* Lutherus autē toto libro cōtra eū ſic debacchatur, cui Rex ille ſupremū Eccleſiæ veſtræ caput nihil eſt aliud, quā *Angliæ Pharao, Baſiliſcus, damnabilis putredo & vermis, proge nies iſta viperæ, latro, cui nulla ineſt gutta regij ſanguinis, ſed ſeruilis plane, impudens & meretricia impudentia: cuius maieſtatem Anglicam luto & ſtercore* Lutherus *volebat conſpergere, & coronam blaſphemam pedibus conculcare etc.* Vt ego aliquando demirer Eccleſiā veſtrā Luthero tā honorificū elogiū tribuere, quòd nimirū *præſtantiſsimus vir fuerit, & à Deo miſſus ad illuſtrandā (Euangelij luce) terrarū orbem,* cū interim de rege illo, primo Euāgelij apud vos ſatore & principe. primoq; Eccleſiæ veſtræ reformatæ capite tā ſpurcè & contumelioſè ſcripſerit: niſi quòd ſuſpicor Eccleſiā veſtrā hoc Lutheri iudicium nō improbare. Hoc modo in varijs Proteſtantiū tum Anglorū, tum aliorum quoque libris depingitur Henricus 8: Neq; cuiquā dubiū eſſe poteſt, quin eadē ſit futura ſors filiæ, quāuis iā adeo mirabiliter a ſuis Paraſitis decātatæ, quæ eiſdē cum patre veſtigijs ambulans.

Gilby in Admonitio. ad Angliam, impreſſa Geneuæ, anno 1558. per Criſpinum. fol. 69. 70.

Caluin. in Oſeæ cap. 1. fol. 7.

Luther Tom. 2. lib. contra regem Angliæ.

Apolog. Eccleſ. Anglic. d. 3.

lans, eandem ſibi in fide noua cudenda authoritatem arrogans, eandem cum patre contra Caluiniſtas non minus quam Catholicos lanienam exercens, eandem futuris ſcriptoribus hiſtoricis, ſiue Theologicis vel narrandi, vel declamandi materiam ſubminiſtrat. Quanquam imperitè facio, qui ad futura tempora ſcriptoreſque hæc reijcio, quando iamdudum prodierunt libri Puritanorum, hoc eſt Caluiniſtarum puriorum, in quibus eam cum ſuis conſiliarijs, ſed eam potiſsimū manifeſti Atheiſmi & Antichriſtianiſmi redarguunt; & nuper ſuſpenſi in Anglia eius ordinis aliqui, liberè & ſcriptis & concionibus eam inſectati ſunt tanquam impiam & ſacrilegam, & nefariam Dei contemptricem, quæ non aliter *quam pater perſequitur Chriſtum & Eccleſiam eius*: qui affirmant *ipſam omneſque Eccleſiæ eius Anglicanæ ſubditos, dum in eo ſtatu permanent in quo iam ſunt, nec eſſe baptizatos, nec in numero Chriſtianorum cenſendos: eius Eccleſiaſticum regimen tam eſſe illegitimum & Antechriſtianum, & Eccleſiam Anglicanam adeò eſſe prophanam ac ſimilem Babel, gubernatam poteſtate Satanæ non poteſtate Chriſti, vt nemo in quo ſit aliqua ſcintilla gratiæ Dei, aut qui conſeruare velit bonam conſcientiam, poſsit in Reſpub. Anglicana viuere, cuius incolæ omnes ſunt infideles, & infideles ſunt qui eorum Eccleſias adeunt: & quicunque per ſonum campanæ illuc conuocantur, conuocantur nomine Antichriſti, & ſunt addicti ſeruituti Ægyptiacæ & Babylonicæ* etc. Vnus verò & is miniſter perinſignis in libello ſupplici ad reginam ipſam miſſo, ait, *eam eſſe ex numero principum qui cum fecerint profeſsionem Euangelij, tamen opponunt ſe Euāgelio. Id quod* (Princeps) *quouſque non noueris, non noſti teipſam: & meri ſunt ſycophantæ & adulatores qui tibi aliter inſuſurrunt* etc. Et mox. *Praxis quidem gubernationis veſtræ hoc demonſtrat, quòd ſi abſque Euangelio, regia hæc poteſtas vobis potuiſſet obtigiſſe, admodum quidem fuiſſe dubitandum, vtrum vnquam per vos Euangelium in Anglia pedem fixiſſet. Poſtquam enim in regali ſolio ſecura conſediſti, idque per Euangelium, non paſſa es Euangelium ſeſe extendere vltra limites illos quos tuum ſceptrum ei circundedit.* Deniquè concludit. *Valde eſt probabile, quòd ſi ſoror veſtra Maria* (princeps Catholica) *& illius perſecutio ad hunc vſque diem perduraſſet, Eccleſia Dei in Anglia multo magis floruiſſet, quàm hodierno die floret.* Hæc & huius generis multa Caluiniſtæ. qui ſi adeo maturè illa adhuc inter ipſas dominante ſic efferueſcunt, quouſque non prorumpent, & quas illius vitæ tragedias nō ſunt publicaturi cum è viuis exceſſerit? Sed vt iſta mittam, & Deo poſteriſq; cōmittam, ex his abundè patet illud de Principe fidei cōditore, & de hominibus vi ad fidem Principis pertrahendis: quod eſt illuſtre tyrannidis Anglicanæ ſpecimē, cuius vel tenue veſtigiū vix aliquādo in Turcico

Admonit. 1. & 2. ad Parlamen.

Vide acta in Comitiis Parlamentar. Londini ann. 1593. fol. 10. 11 12. 13.

Ibi fo. 15.

dominatu

dominatu reperitur. De quo quid opus eſt diſputare, quãdo & oculis & manibus videas pertractéſq; cõtrariam Imperij huius conſuetudinẽ. Nos enim qui Peræ habitamus, eandẽ retinemus fidẽ Catholicã Eccleſiæ Romanæ, quam habuimus ſub Imperatoribus Cõſtantinopolitanis, antequã Mahumetes ſecundus vrbẽ hanc occuparet: & Patriarcha Græcus, qui hic nõ lõgè reſidet, nihil mutauit de fide eius tẽporis: & qui vel in agris, vel ciuitatibus alijs verſantur tum ciues tum ruſtici, nullis ſupplicijs capitalibus ad abnegandam fidem aguntur. Quare nulla excuſatione defendi poteſt, quin veſtra domi feritas Turcarum ſeueritate, quoad iſtam violentiam homines ad fidem compellendi, tanto ſit dirior & agreſtior, quanto Crœſi & Craſſi theſaurus alicuius mediocris coloni opes, & immenſum Imperatoris noſtri imperium anguſtam aliquam in Anglia prouinciolam amplitudine ſua exuperat.

ARGVMENTVM CAPITIS XX.

Alcoranus, vt item Caluiniſmus, talia tradit dogmata cum primis naturæ & diuini cultus principiis pugnantia, vt neuter quacunque accedente portentorũ admirabilitate, religionis nomen poßit obtinere. Non Alcoranus, quia & Deum ponit corporeum, & æternam beatitudinem definit fœda corporis voluptate: de qua etiam in hac vita homines naturaliter erubeſcunt. De Caluiniſmo ſuperius dictum eſt. Nouum hoc Euangelium à primo ſuo ortu Turciſmo impensè fauit, & Turcici ſtatus accretionem cum Chriſtiani ſtatus diminutione procurauit, quod ex Lutheri & Lutheranorum tum prædicatione, tum praxi demonſtratur.

CAPVT XX.

Moleſtus fortaſſe tibi ſum hoc ſermone, Samuel: & ipſum præterea tẽpus admonet, vt orationi modum ſtatuam. Et tamẽ ſuperſunt duo, quæ vel amore veritatis, vel cauſa tua cuperem pauliſper explicare, antequã ſermonem hunc concluderemus. SAMVEL. Mihi verò, Ludouice, futurum non eſt graue, nec ſi ad mediam noctem diſputationem hanc protraxeris, ex qua percipio vtilitatem non mediocrem. Video enim tenebras ignorationis meæ, in quibus hactenus iacui; video quemadmodum incertis opinionibus huc & illuc iactatus, pro vera fide tanquam vero ſolidóque corpore, vmbram & imaginem eius vaniſsimis hominum, & fœminarum quoque verbis atque dictatis in dies mutabilibus nitentem, amplexus ſim. Quare perſequere quod moliris: neque de moleſtia mihi exhibenda quicquam

ſuſpicare. LVDOVICVS. Eorum duorum alterum commune eſt Alcorano & Caluiniſmo: alterum proprium eſt Euãgeliſmo nouo, ſed maximè Caluiniſmo, nõ dicã amplius tuo, quia ſpero te & Caluiniſmo & Lutheraniſmo quoque, & alijs pariter ſectis omnibus renunciaturum. Primum eſt, eam eſſe conditionem tum Alcoraniſmi, tum Caluiniſmi, vt etiamſi vtriuſque authores & architecti miracula ad eius approbationem efficerent: etiamſi (vt inquit Apoſtolus) angelus è cœlo illis teſtimonium ferret, tamen eam eſſe generalem vtriuſque naturam, eum genium & indolem, vt nunquam poſſent religionis, hoc eſt, cultus Dei nomen obtinere. Alterum eſt realis quædam & actuoſa huius Euangelij ad Alcoranum affectio, eiuſque complexio & propugnatio, quàm inſinuauit aliquando iterum atque iterum Michæas, non eſt autem clarè conſertèque perſecutus: vſque eo tamen indicauit & ſæpius attigit, vt nihil noui aggreſſurus ſim: tantum que ille ſparſim hic illic ſeminauit, ea ego in vnum contraham, & exemplis quibuſdam atque experimentis illuſtrabo. Michæas in initio vbi futuri veſtri colloquij fundamenta quædam iecit ſumpta ex antiquiſſima naturæ Theologia, in quibus religiones omnes etſi non veræ, quæ tamen ſpeciem habent religionis conueniunt, poſuit inter alia & oppoſuit Euangelio nouo, Deum eſſe vnum, eſſe ſimplicis naturæ, eſſe ſummè bonum & iuſtum, non eſſe authorem mali, nec efficere peccatum: demum poſt hanc vitam rependere mercedem bonis, ſupplicia malis. Et hæc quidẽ quia ſunt vniuerſalia religionis principia & axiomata, fuiſſe credita ante legem Moyſis à Patriarchis, ex lumine naturæ & reuelationis diuinæ tum illis impartitæ: fuiſſe poſtea credita in lege Moyſis, fuiſſe firmiùs, planiùs, accuratiùs & explicatius tradita in lege Chriſti, accepta deinceps in nouis religionibus probabilioribus vel ſpecie veritatis inſigniori commendatis, ſiue Mahumetis, ſiue Halis, ſiue Homaris, ſiue Scyriffi, ſiue Almohadi, ſiue Tartarorum, notum eſt. & ex ijs quæ ſuperius varijs in locis dicta ſunt, confirmari poteſt. Quia verò cũm iſtis pugnabãt quędam Euangelij noui dogmata, ideo eam ne nomen quidem religionis & cultus diuini ſibi potuiſſe arrogare rectę concluſit Michæas. Excerpamus ſimilia quædam & non minus euidẽtia eiuſdem antiquiſſimæ Theologiæ principia, & ad ea deinceps Mahumetis Alcoranum conferamus. An non æquè certum eſt, Deum illum omnipotentem, primum omniũ motorẽ & creatorem eſſe ſpiritum, eſſe intellectum purum, expertem omnis corporeę, terrenæ, vel elementaris concretionis, ideoque nec egentem vllis huius mundi commodis? An non æquè certũ eſt hominem conſtare anima & corpore, & ex his duobus corpus

Galat. 1.

Li. 1. c. 7.

eſſe vilius, animam præſtantiorem, illud eſſe terrenum & caducum, hanc diuinam & immortalem: quoad illud participare hominem cum brutis & beſtijs, quoad iſtam communicare cum Angelis & ſpiritibus cæleſtibus? hæc hactenus ſunt gẽtiũ, ſunt Philoſophorum, ſunt Platonicorum, ſunt Iudæorũ, ſunt Chriſtianorum, ſunt Mahumetiſtarum, & multis Paganorũ authoritatibus poſſent demõſtrari. Pergamus igitur, idque iuxta hãc ipſam non modo Chriſtianam, ſed etiam Philoſophicam, Platonicam, Ariſtotelicamque, hoc eſt, veræ rationis Theologiam. Si quod poſuit & defixit Michæas fundamentum firmum, Deus poſt hanc vitam vt ſupplicijs caſtigat malos, ſic æterna fælicitate remunerat pios, an non ſequitur hanc fælicitatẽ in animi bonis conſiſtere, non in corporeis, & diuinæ illi beatitudini hominiſque cum Deo in cœleſti patria cõiunctioni magis cõuenire, vt corpus per animã eleuetur ad voluptates ſpiritus, mẽtis, intellectus, in quo Deo eiuſque angelis aſſimilatur, quã vt anima per corpus detrahatur ad carnales huius vitæ libidines, in quib. eadem eſt hominis & aſini ratio? De hoc nulla poteſt eſſe controuerſia, habent enim voluptates corporis adiunctam fœditatem, quas in hac vita quo magis perſequitur homo, eo magis ab altitudine rationis et excellẽtiæ humanæ deijcitur, magiſque in quadam turpitudine nobis beſtijſque communi volutatur, de qua ipſi qui committunt verecundantur: eamque ob cauſam (vt recte admonet Cicero) *ſi quis eſt paulo ad voluptates propenſior, modo ne ſit ex pecudum genere (ſunt enim quidam homines non re, ſed nomine) ſed ſi quis eſt paulo erectior, quamuis voluptate capiatur, occultat tamen & diſsimulat appetitum voluptatis propter verecũdiã. Ex quo intelligitur voluptatem eam non ſatis eſſe dignã hominis præſtantia.* Egregia cõcluſio et Cicerone digna. Prudẽtiſsimus autẽ Romanorum ſuæ ætatis Cato maior, vel ea de cauſa amabat et præferebat adoleſcentiæ ſenectutem, quod *eas à nobis voluptates auferret ſenectus quæ erant in adoleſcentia vitioſiſsimæ*, multiſque & rationibus & grauiſſimorum philoſophorum authoritatib. vrgebat *nullam eſſe homini peſtem capitaliorem quam corporis voluptatem*: idque hoc argumento probabat, quia quum *Deus homini nihil dediſset mente præſtabiliùs huic diuino muneri ac dono nihil eſſet tam inimicum quam voluptas* quo magis intelligi, et quaſi ſenſibus atque experientia percipi poſſet, *fingere iubebat animo, aliquem incitatum & affectum lauta corporis voluptate quanta poſſet maxima*: nemini cenſebat fore dubium, *quin tam diu dum ita gauderet, nihil agitare mente, nihil ratione, nihil cogitatione conſequi poſſet* ex quo concludebat *nihil eſſe tam deteſtabile, tamque peſtiferum quam voluptatem, ſiquidẽ ea cum maior eſſet atque lõginquior, omne animi lumen extingueret.* Scitum eſt illud Sophoclis, qui ætatis

Cicero Officiorum l. 1

Cicero in Cat. maio.

tatis

tatis iam affectę, rogatus à quodam, vtereturne rebus Venereis: *Dij meliora (inquit) libenter ſiquidem iſtinc ſicut à Domino agreſti et furioſo profugi*, facile eſſet talib. Oratorũ, Philoſophorũ, Græcorum, Latinorũ, Paganorum, omnium ordinũ ſententijs multas chartas opplere ita nihil eſt rationi, humanę naturę excellẽtiam ſobriè conſideranti magis exploratũ & obuiũ. Quod ſi in hac miſera & mortali vita eiuſmodi voluptates conſectari turpe & pudendũ habetur, idq; natura magiſtra & duce, an nõ eas ad cęleſtẽ beatitudinẽ transferre, multò erit turpiùs, & à recta ratione, omniumq; bonorum & ſapientũ iudicio abhorrentius? Ita prorſus: Neq; vero antiquitùs vlla Philoſophorũ ſecta tam erat pecuinia, preter Epicurũ, & ex eius grege perpaucos, qui cũ reliquorũ omnium deteſtatione aiebat *ſe nullum nec intelligere quidẽ bonum quod eſſet ſeiunctũ à delicatis & obſcœnis voluptatibus, quas quidẽ non erubeſcens perſequebatur nominatim. Eius verò collega Metrodorus impudentiſſimè ſemel ac ſæpiùs accuſabat Timocratẽ fratrẽ ſuum, quod dubitaret omnia quæ ad beatam vitam pertinerent, ventre metiri & ventre.* Quos propterea reliqui ſine exceptione philoſophi omnes, quibuſdã etiam ex Epicuri grege nõ omnino improbantib. vt homines impios, ſordidos, aſotos, luxurioſos, à dignitate naturę degeneres, mentiſq; humanę oblitos grauiter refellebant. Iſta iam conferamus ad Mahumetis Theologiam, & quemadmodũ Michæas ex ſuperiorib. refutauit Euangeliũ Lutheri, Zuinglij & Caluini, qua pugnabat cum primis notionib. in mente noſtra à Deo naturaq; inſculptis: ſic ex iſtis nõ minus facilè eſt refellere Alcoranũ Mahumetis & Sergij. Fateor quidẽ quoad Dei in hac vita cultum & honorem plæraq; dicta fuiſſe ab his duobus, & diuino honori & humanæ charitati pietatiq; conuenientius, quã ab illis Euangeliſtis: id quod prolixo ſuo colloquio ſatis euidenter demonſtrauit Michæas. Cæterũ ſi partẽ alterã, eamque præcipuam & diuiniſſimã veræ Theologię, quę ad æternam in cælo vitam pertinet, reſpiciamus, in ea tam fœdè labitur Mahumetes, vt eius Alcoranus nullis miraculis approbari poſſit magis quàm noſtrorum Apoſtatarũ Euangelia, nec ſi vt de ſuo Alcorano gloriatur Caluinus, *omnia quæ à mundo cõdito extiterunt miracula*, ei fulciendo accommodentur. Vt itaque breuior ſim, in hac vna clauſula inſiſtam, nec alia quæ omnem religionis ſpeciẽ Mahumetiſmo detrahunt pertractabo. Quare & mittã ea quę turpiſſimè Deo affingit, quę iactat de poteſtate libidinis exercendi extraordinaria ſibi diuinitùs conceſſa: item quemadmodũ plurib. vxoribus circumſeſſus, cũ deinceps in Iudæam pulcherrimã, bello captã & ſibi dono datã procaces oculos conijceret, nec tamẽ abſq; contumelijs vxorũ in eius vagas libidines attentè vigilantiũ ea frui poſſet, ſubitò ſibi cælitus delatum

Cicero de natur. Deorum lib. 1.

Cicero de finibus lib. 2. & Tuſculan. quæſtionum lib. 3.

latum aſſeruit nouũ Alcorani caput, in quo facultas ſibi & ſuis omnib. dabatur præter vxores, quot vellet & poſſet ſeruas, cuiuſcunq; etiam religionis, ſiue Iudaicæ, ſiue Chriſtianæ, ſiue Tartaricæ aſſumendi & vtendi: idq; cum aliqua in poſterũ præcautione & prærogatiua ſua, ſi fortè ad alias fœminas adhinniret (vt erat in hac fœditate ſalacillimus & inſatiabilis) quia *præterea, omnes mulieres tuæ manus per emptionem ſuppoſitas, & amitæ tuæ materteræq; filias, omnes item bonas mulieres tibi volenti gratis ſuccumbere cupientes, licitas* (inquit Mahumetis Deus) *conſtituimus: hocq; tibi ſoli permittitur.* Mitto hiſtoriã mirabilẽ & pluſquã mirabilẽ, quẽadmodũ ad celũ pro recipiendo Alcorano equitauit, comitatus quidẽ Gabriele Angelo, ſed vectus ab erudita beſtia Alborach, eiuſdẽ ferè magnitudinis & formæ cum aſino, quæ tamẽ priuſquam pateretur Mahumetũ aſcendere, cũ eo diſputauit: neque verò facere ei voluit aſcẽdendi copiam, niſi prius Mahumetus ei ſanctè promiſiſſet ſe effecturum, vt illa beſtia nõ ad celi ianuam relinqueretur, ſed vna ſecum intraret cælũ: id quod itẽ Mahumetes amicè promiſit, & fideliter præſtitit: & ſic magnificus Propheta ad *Deũ ipſum* acceſſit, *tanti tamẽ ſpatij interuallo, quantum ſagitta arcu emiſſa bis tranſcurreret,* iuſte: vbi interiectis quibuſdam aulæis & tapetib. ſedebat in ſolio Deus. Huius hiſtoriæ particulam quidẽ carpſit, & pro Chriſti honore nõ malè tibi narrauit Michæas: videlicet, quemadmodũ Mahumetes ſingulos Patriarchas & Prophetas in ſingulis cęlis vidit, & in ſupremo Chriſtũ. At ſi adiunxiſſet vna reliquas itineris Mahumetani obſeruationes, quod ſinguli cæli ex diuerſa & ſingulari materia erant fabricati, primum ex argento, ſecundum ex auro, tertium ex lapide pretioſo, & nullius certi nominis, quartum ex ſmaragdo, quintum ex adamante, ſextum ex carbunculo, ſeptimum ex lumine diuino: quod ad ſingulas cælorum ianuas Gabriel pulſauit, & fortiter quidẽ, nec tamen ianitor ei aperiebat priuſquam Mahumetis illic expectantis nomen audiſſet: quod in ſingulis erãt diuerſæ admodum ſpecies Angelorum, & alij quidẽ habebant formam humanam, alij belluinam, boum, equorũ, auiũ, gallorum, &c. quorum primi pro hominib. proximi pro bobus & equis, reliqui pro auibus, gallis, & ſinguli pro ſuę ſortis et formæ creaturis præcabantur: quod illic ſtellæ erant innumerabiles factæ quidẽ ex argento, ſed alligatæ catenis aureis, ne ſuis locis mouerẽtur, quarum ſtellarum officium eſt præter ornatũ mundi, vt ſingulæ contra ſingulos Demones excubias agant, eoſq; cum tanquam corycæi quæ in cælis decernuntur auſcultaturi appropinquant, arreptis ignitis titionibus ad fugã cõpellant (quod tamen alligatæ (vt erant) cathenis, niſi ea valde eſſent laxę, difficiliter poterãt pręſtare) hęc et ſimilia multa ſi tibi percẽſuiſſet.

Azoar 43.

Vide Bellonium des ſingularites lib. 3. ca. 7.

Azoar 63.

Michæas,

Michæas, vna eademque opera excellentem vidiſſes Mahumetis & Theologiam & philoſophiam. Sed ego iſta & huius farinæ innumera prætereo, venioque ad eius paradiſum & ſpirituales delicias, quibus animæ & corpora beatorum ſunt perfundēda: in quarum explicatione ſi aliquid dicetur minus honeſtum & Chriſtianis caſtiſque auribus indignum, dabis, Samuel, veniā neceſsitati: & vna cogitabis qualis fuerit iſtiùs prophetæ mens, qualis animus, qui gaudia in cælis æterna ſuis imaginari non potuit, niſi talia quæ hominum bonorum linguæ aureſque reſpuerent, neque ſine venia poſtulata poſſunt recēſeri. Sed ea ego percurram valdè paucis, & ero quam fieri poteſt breuiſsimus, nec plus quam vel alterū illius paradiſi fructum attingam. Primum *in paradiſo* generaliter *fideles habebunt hortos & fontes: veſtientur ſericis & purpura, puellas habebunt cum oculis claris & immenſis, quorum albugines candidiſsimæ & pupillæ nigerrimæ.* Hæc eſt nimirum puellarū pulcherrimarum deſcriptio apud Græcos & Orientales. Quæ item puellæ feminæque paradiſi ſemper erunt *mundæ*, hoc eſt, liberæ ab omni infirmitate mēſtruaque purgatione, ne quis vllo temporis puncto ab earum conſuetudine prohibeatur. Quum ergo fideles Turcæ, vel Mahumetani ad paradiſum peruenerint, excipientur ſtatim conuiuio exquiſitiſſimo, optimis dapibus potibuſque dulciſsimis abūdante: vbi ad ſatietatem ſeſe ingurgitauerint, pueri qui veſtitu pretioſiſsimo induti illis miniſtrabunt, in diſco aureo ſingulis ſeparatim offerent pomum medicum ſiue Aſſyrium: quod vbi Turcæ odorari cœperint, ſubito exiliet virgo pulcherrima quæ amplexabitur Turcam, cum qua quiſque lectos ibi paratos ingredietur, & cū ea ad quinquaginta annos continuos ſine intermiſsione libidini vacabit, hoc eſt, quinquaginta annos totos ſine intermiſsione erit abſque vſu rationis potius animal brutum quam homo. Expleto verò anno quinquageſimo, progredietur ad eos Deus eiſque fauſta precatus: iam (inquiet) fideles mei Mahumetiſtæ poſtquam paradiſi delitias bene deguſtaſtis, oſtendam vobis faciem meam. Tum lintea amouens quibus eius facies obducebatur, Mahumetanis poteſtatem faciet eam contemplandi; quo facto ſtatim quiſque ſuam repetet virginem, & in palanum ſibi paratum eam abducet, vbi cum ea plurimiſque alijs ſubinde eodem modo enaſcentibus, delicatiſsimis cibis in dies paſtus ſempiternam vitam tranſiget. Neque tamen in hac tanta concumbendi frequentia & diuturnitate, vlla erit liberorum generatio: quia actus ille in paradiſo tantum pertinebit ad delectationem, non ad procreationem. Hæc eſt beatitudo Alcorani, hic paradiſus Mahumetis, comparatus (vt videtur) aſinis & equis emiſſarijs, quorum ſumma fælicitas eſt in paſtione & copulatione cum

Azoar. 54. 65. 66.

Bellon. vbi ſup. c. 9.

rum equabus, potius quam hominibus mente & intellectu prædictis, quorum ad Angelos corporibus, ideoque & corporeis voluptatibus carentes propius accedere debuit beatitudo. Hic eſt Mahumetes Deus; inſtar ipſius Mahumetis corpore conſtans, in ſolio inſtar Mahumetis conſidens, caput obuoluens ſpiris linteis inſtar Tulbanti Turcici, faciem contegens eiuſmodi linteis inſtar heroinæ alicuius Turcicæ: denique nihil differens à Mahumete ipſo, niſi quod fœminarum vſus illi non tribuitur (qua ratione ſubtiliſsimus ſophiſta Filium Dei negat; quia nimirum Deo nulla eſt fæmina vel vxor, ex qua filium ſuſcipiat) in quo vera & vnica beatitudine quam mens Mahumetica poteſt concipere, Deum ſuum priuat. Vt autem variæ, admodum horrendæ, & Satanicæ Caluiniſtarum propoſitiones contra Dei Chriſtique maieſtatem, naturam, bonitatem, humanæque vitæ integritatem, multis in locis diſperſæ à Michæa (quarum nonnullæ iamdudum à me ſunt enumeratæ) inuictè demonſtrant Caluiniſtarum Euangeliſmum non poſſe vocari religionem & cultũ Dei, quacunque portentorum accedente admirabilitate: ita hæc pauca à me perſcripta & ex Alcorano Zumaquæ, Canonicis Turcarum ſcripturis fideliter collecta, eadem vi pollent ad nomen religionis Alcorano eripiendum, etiamſi permittente Deo in gratiam Alcorani infinita miracula efficeret Satanas. Et hæc de prima parte dicta ſunto. Alteram verò ſæpè attigit Michæas: Euangelicorum nimirum egregiam de Turcis & eorum fide opinionẽ, quod alij publicè profeſsi ſunt ſe potius fieri velle Turcas quam Papiſtas: alij Turcicã fidẽ Catholicæ lõgè prætulerũt: alij magnam fuiſſe Euangelicæ & Turcicæ religionis ſimilitudinẽ glorioſè iactauerunt. Alij relicto Caluiniſmo ad Turciſmũ tanquã Caluiniſmi faſtigium & perfectionem profugerunt: alij noſtro Imperatori eiuſque Alcorano ſe in Gallia militaturos, & quam occupare poterãt regni partem ei ſubiecturos obtulerũt. Alij denique ijque Principes veſtri ſupremi (ſi Dijs placet) Chriſtianæ fidei præſides & Eccleſiæ capita, & noſtro Imperatori tãquam vero ſinceroque vnius Dei cultori, & alijs item Mahumetanis principibus omnia fauſta exoptarunt, & vt debellatis Chriſtianis regibus terminos tam imperij quã religionis ſuę in Chriſtianas prouincias extenderent, precati ſunt. Neque defuerunt qui etiamſi Catholicis, vel (vt loquuntur) Papiſticis regibus nullum locum in Eccleſia, multo minus inſignem aliquam authoritatem concederẽt: tamen Mahumetanis regibus, noſtroque in primis Imperatori ſummum Eccleſiæ Chriſtianæ principatũ aſſererent, & pro quæſtionũ fidei Chriſtianæ quæ inter vos cõtrouerſæ ſunt deciſione, ad eius iudicium prouocarent. Quorũ omnium conſideratio alijs quibuſdam adiũcta, & ad veram noſtri tem-

Azoar. 82.

ſtri temporis hiſtoriam relata,in eam me ſententiam impellit, vt firmiter ſtatuam Euangeliſmũ hũc Lutheranũ, & multo magis Zuinglianũ à primo die quo ortus eſt, ſemper ad Mahumetiſmũ naturali quodā impetu (quomodo ſimile delectatur ſimili, & grauia petunt deorſum, leuia feruntur ſurſum tanquā ad loca naturalia) inclinaſſe: & poſtquam aliquantulũ adoleuit, nõ ſolũ volũtate & verbis occultiùs, ſed apertiſsimè rebus, factis, laboribus, omniqua poterāt ope adiuuiſſe Alcorani magnitudinē atq; amplificationē, vnaque procuraſſe euerſionē atq; diſsipationē ſtatus Chriſtiani. Vt primũ exorſus eſt Euāgeliũ ſuũ Lutherus, nonne inter primas eius nouas propoſitiones vna erat in fauorē

Art. 34. Turcæ? Eum (inquit) nos inuadentē, regiones Chriſtianorũ & ciuitates depopulātē, armata manu repellere nõ debemus: nefas eſt, impiũ eſt, eſt cõtra Euāgeliũ *præliari cõtra Turcam, eſt repugnare Deo viſitanti iniquitates noſtras per illos.* Hunc articulũ cũ reliquis

Luth. tom. quis multis damnauit Pontifex Rom. Leo 10. & ad populum

2. Vvitte b. Chriſtianũ de tā impia hereſi Bullā emiſit. Quid Lutherus? Nũ

fol. 89. culpam agnouit & deprecatus eſt? num hunc articulũ à reliquis ſegregauit, ac ſi caſtigatione aliqua egeret? nihil minus. ſed mox defenſionē meditās & cõponēs quā inſcripſit *Aduerſus execrabilem Bullam Antichriſti,* ait *melius eſſe vt millies occidatur quam vt*

vbi ſupra. *reuocet* nõ modo vnũ aliquē integrũ articulũ, ſed vel *vnā ſyllabā damnatorum articulorum,* quia continent *ſanctam veritatē Dei:* doctrina verò contraria eſt *hereſis ſacrilega, articulos per Bullā damnatos aſſerit & amplectitur fiducia tota ſpiritus ſui, aſſerendoſque pronuntiat omnibus Chriſtianis ſub pœna maledictionis æternæ: & Antichriſtos habēdos eſſe quicũque Bullæ cõſenſerint:* quos (inquit) *his ſcriptis coniuncto mihi omniũ ſpiritu qui purè Chriſtũ colũt & cognoſcũt, pro Ethnicis habeo & deuito &c.* Denique vt nõ ſolũ Theologicè, ſed etiam politicè videatur ſua confirmare, cõcludit Catholicos (quos nouo, & à ſe primũ iuuēto nomine vocauit Papiſtas) eſſe *truculētiores & cruētiores Turcas, quam veri Turcæ poſſunt fieri,* atq;

Ibid. in de- idcirco eſſe ſtultiſsimũ *pugnare pro peioribus Turcis cõtra Turcas me-*

fen. ar. 34. *liores.* Sic Lutherus exorſus eſt, ſic progreſſus eſt: nouiſque ſubinde libris publicatis hũc articulum nõ minus quā reliquos varijs & ſcripturis & rationibus cõtra Pontificē ac Catholicos aſtruere conatus eſt. Valde quidē in primo illo flore & calore creuit, ſeſeque diffudit Euangeliũ Lutheranũ, & intra decē annos plurimas ciuitates, principes, duces, prouincias occupauit (lõge plures quā in ſeptuaginta annis cõſecutis, vt ex Cõfeſſione Auguſtana & fœdere Smalcaldico liquet) ſemperque cũ reliquis et hoc de Turcica magnitudine promouēda à fratribus receptũ eſt tāquam purè Euangelicũ, neque de eo quicquā dubitatũ. Quāuis autē neceſsitas & ipſa naturæ lex quę omnibus animantibus cũ

primo

primo ortu impreſsit ius, & propenſionē ſui tuendi & repellēdi quod naturę affert interitū, hāc Germanis opinionē Lutheranā tandē excuſſit: ipſeque Lutherus vel clamoribus ſuorum victus, vel Turcarū tubis & bōbardis circūſonantibus territus, vel ipſa doctrinę ſtupida inſulſitate motus, multis poſt annis *eius palinodiam cecinit*, vti teſtatur Eraſmus: tamen hoc notari & memoriæ mandari debet, quod eodē tempore quo reliqua Euangelij noui capita iuuenta ſunt, & hoc quoque de Turcis fouendis ſatum eſt. Idem ſpiritus qui reliqua Euangelica Lutherum docuit, docuit & iſtud: diſcipuli qui reliqua Euangelij Lutherani dogmata hauſerunt, qui *purè Chriſtum* iuxta Lutheri placita *coluerunt*, illi *omnes coniunctio* cum Luthero *ſpiritu* hoc quoque dogma profeſſi ſunt: aſſeruerunt *eſſe manifeſtam veritatem Dei, eoſque habendos pro Ethnicis* qui ſecus crederent. Lutherus vt varias ſcripturas rationeſque attulit, quibus probaret concupiſcentiā in puero poſt baptiſmum eſſe verè peccatum: non eſſe liberum arbitriū: iuſtum in omni opere bono peccare: nihil valere indulgentias: primatum Pontificis non eſſe à Chriſto: & reliqua quæ Euāgelica ab ipſo tum ędificata eccleſia inter certos fidei articulos numerat: ſic eodem tempore, eodem libro, eodem ſpiritu, eadē cōfidentia & audacia, eadem ſcripturarum authoritate & ſimilibus rationum momentis confirmauit nefas eſſe colligere exercitus, armare milites, congredi prælio ad Turcarum vim repellendam. Verum quidē eſt eum poſtea hoc Euangelii ſui caput aliquo modo variaſſe. Sed quam id fecerit inuitus, imo quam planè ſignificauerit eam mutationem ſibi penitus non probari, ſeque cupere magis vt prior illa fides ſectatorū ſuorum animis deinceps inhęreſceret, ipſe liber ab eo hac de re editus, eiuſq; encomiaſtes Sleidanus palam declarāt. *Scripſit Lutherus* (inquit Sleidanus) *primis annis, belligerari cum Turca nihil eſſe aliud quam repugnare Deo, qui nos eo tanquam flagello verberet.* Hæc doctrina cum Turcis innoteſceret, quid mirum, ſi vaſtata Hungaria & plęriſq; eius ciuitatibus occupatis, ipſi Germanię terribiles imminuerint, imo Viēnam ciuitatē Imperialē & præcipuā Germaniæ totius arcē immenſo cum exercitu oppugnauerint. Germani tamen, Saxones præcipuè Lutherano Euangelio pleni, ad defenſionem patriæ & Reipub. Chriſtianę contra Turcas arma nō audebant induere, ne Euangelii proditores, nō tam Turcis, quam Deo per Turcas eos caſtiganti viderentur reſiſtere. Attendatur ergo oraculū Lutheri quouſque hoc ſuum Euangelium vellet vel dilatare, vel reſtringere qui præſenti periculo terrefactus, defendendi ſe fecit ſuis quidē copiam, ſed ita vt vna veterem doctrinā aſſereret, & hanc quaſi diſpenſationem ſibi planè inuito extortam ſignificaret, præfatur enim contra Euangelium eſſe, *vt qui Chriſtianū nomen ſibi ſumunt,*

Eraſ. in ep. ad frat. inferioris Ger. pag. 39.

Sleid. com. lib. 14. fol. 224.

Anno 1529.

Luther vbi ſupra. *ſibi ſumunt, in Turcam præliari velint omnis impatientes iniuriæ, cū Chriſti præceptum ſit, hominem Chriſtianum non reſiſtere malo, ſed omnia pati debere.* Ergo propter vaſtationes prouinciarum, expugnationes vrbium, &c. hoc eſt, propter iniurias ciuiles à Turcis factas, bellare contra Turcas non licet.
Ibi fol. 225 *Deinde* (inquit) *& illud potiſſimum improbo, quod militiam hanc vocent Chriſtianam, tanquam in Turcas vt Chriſti aduerſarios noſtri pugnent, quod ipſum à Chriſti tum doctrina, tum nomine diſcrepat: à doctrina quidem, eo quòd ille nos reſiſtere malo, vel vlciſci iniuriam vetat: à nomine verò quod in tantis copijs vix quinque fortaſſis liceat reperire verè Chriſtianos: & quod Turcis plærique ſint deteriores.* Ergo nec propter ſacrilegia, propter direptas eccleſias, mactatos ſacerdotes: prophanatum Dei cultum, & deſtructam Chriſti religionem, bellare contra Turcas licet. Imo hoc maximè & inprimis damnat;
Ibid. ſi Cæſar bellum illud ſuſcipiat; *vt Eccleſiæ protector, fideique defenſor*, ad Eccleſiam nimirum Chriſtianam fidemque à Turcarum immanitate tuendam. Quibus verbis reprobari videmus iuſtiſſimas nationum omnium conſenſu gerendi belli cauſas, vt nimirum pro *aris* & *focis*, pro Eccleſia & republica, ad propulſandas aut vindicandas iniurias vni & alteri illatas bellū ſuſcipiatur. An ergo bellum contra Turcas nullo eſt modo tolerabile? Ita certè videtur. Qui enim grauiſſimas cauſas tollit, eaſque ad illud moliendum ſatis efficaces negat; quantò magis de leuioribus idem ipſum velit æſtimari. Et tamen iſte tertius Elias & quintus Euangeliſta illo periculoſiſſimo tēpore quando ipſam Saxoniam Turcæ Acanzij leuioris armaturę equites percurſarent, & de ſeipſo ſuaue Catharina in captiuitatem Turcarum fortaſſis abducēda nonnihil timeret, indulget ſuis vt bellum hoc capeſſant certis tamen conditionibus, quas ita breuiter
Ibid. f. 225 conſtringit: *Non ergo propter diuerſam religionem, ſed quia 1. latrocinijs graſſatur, & 2. iniuſtiſſimum bellum gerit, & 3. turpiſſima ſecum vitæ inuehit exempla Turca oppugnandus eſt, viſque propulſanda.* 1. quaſi latrocinia ad iniurias non pertineant: aut quaſi præceptum Chriſti quod vetat *reſiſtere malo*, non perinde vetet reſiſtere latrocinio: eoque præcepto quo *omnia pati* tenemur, non etiam tenemur ferre latrones, & æquo animo tolerare latrocinia: 2. vnde verò *bellum* quod Turca gerit eſt *iniuſtiſſimum*, niſi propter iniurias illas religioni illatas & Reipubl. propter quas ſuperius ex doctrina Chriſti bellum cum eo ſuſcipiendum eſſe Lutherus negauit? Nihil eſt autem impudentiùs, nihil magis Anabaptiſticum, quàm illud Chriſti præceptum, ne *reſiſtamus*
Matt. 5. *malo*, ad Chriſtianorum cum Turcis bella prohibenda peruertere. Quin ergo quod adiunctum eſt, ſed ſi quis percuſſerit te in dextera maxilla, præbe illi & alteram; qui vult tollere tunicam

nam, dimitte ei & pallium: & quicunque te vrgeat, vt cum eo mille paſſus vadas, vade duo millia; hęc eodem ſpiritu interpretetur Lutherus; videlicet, ſi Turca vnam partem exercitus Chriſtiani concidat, obijciamus ei concidendam alteram: ſi vi abſtulerit à nobis Budam Hungariæ, tradamus ei quoque Viennam Auſtriæ: etſi aliquot milliaria Tranſyluaniæ vel Auſtriæ occupauerit, condonemus ei duplo plura milliaria Germanię vel Bohemiæ. O ſtupidum & cæcum Anabaptiſtam, qui non vidit quod eſt apertiſſimum, Chriſtum eo in loco inſtruere non Principes, non magiſtratus, nō omnes promiſcuè ciues & ſubditos, ſed propriè Apoſtolos & diſcipulos ſuos, quos ad prædicandū Euangelium tum erat miſſurus in orbem tanquam *oues in medio luporum*, Iudæorum primum, & tum Gentilium: qui patientia, humilitate, carceribus, vinculis, morte initia regni ſui, quod *non eſt de hoc mundo* ponerent, & eiſdem quibus ipſe viis & rationibus, hoc eſt morte & paſſione regnum Diaboli excinderent, & & animas ad Chriſti fidem, veramq; Dei religionem à Paganiſmo, Iudaiſmo & idololatria conuerterent: quod non bello, ſed pace, non feritate militari, ſed manſuetudine ſpirituali, non *armis carnalibus*, & inſtrumentis Martijs, ſed *lorica iuſtitiæ, ſcuto fidei, & gladio ſpiritus* erat conficiendum. Tertia verò ratio, quòd Turca *turpiſsima vitæ inuehit exempla*, quàm ſtultè hoc loco inducitur? vbi dicit pleroſque *Chriſtianos Turcis eſſe deteriores*, & in tam immenſo Chriſtianorum exercitu vix reperiri *quinque verè Chriſtianos*, vt magis dicendum fuerit Chriſtianos turpitudine vitæ nocere Turcis, quàm contra. Certè ſi de reformatis à ſe Chriſtianis loquatur, quos ſolos putat *verè Chriſtianos*, conſtans ipſorum Euangelicorum fratrum confeſſio eſt, eos eſſe Catholicis, & ex conſequenti Turcis longè deteriores. Sebaſtianus Francus in Chronicis: *Lutherana*, inquit, *progenies, in locum vnius Papiſtici dæmonis eiecti, ſeptem alijs deterioribus & nequioribus ſpiritibus obſeſſa eſt.* Alius eiuſdem ordinis Euangeliſta, concionatores Lutheranos ſua *diſſoluta & carnali doctrina effrenem & rudem populum, maiores & minores, ciues & plebem reliquam, ad tam diſſolutam & belluinam viuendi rationem induxiſſe, iiſque frenum ita laxaſſe, vt tam impiam & abominabilem vitam inter Turcas & Tartaros inueniri non putem, qualem inter hos videre licet.* Sed de his non eſt opus plura: quoniam ex Luthero ipſo & Lutheranis probauit Michæas Lutheranos eſſe longè quoad vitam Turcis inquinatiores, eſſe *meros Diabolos* potiùs quàm homines. Quare hæc tertia ratio perinde ac reliquæ nihil prorſus valet. Iſta autem Lutheri ad bellum Turcicum adeo languida hortatio, cùm tam manifeſta & forti prçuaricatione, & primæ ſuæ doctrinæ approbatione coniuncta

Mat. 10. 16
Ioan. 18. 36
2. Cor. 11. 4
Epheſ. 6. c.
Seb. Franc. 2. part. Chronic. fo. 259.
Menno li. de vera Chriſtiana fide. tit. de fide Lutheran. pag. 324.

Rrr ſatis

ſatis demonſtrat Lutherũ nunquam ex animo deſideraſſe Turcarum euerſionem, nunquam ſeriò bellum ſacrũ ſuaſiſſe: ſemper ſuis reliquiſſe infixum, quod prius in Euangelij herba ſeminauerat, quod item tota eius temporis hiſtoria vel vt eſt ab eius authoribus ſcripta, publicaque Saxonum & aliorum Lutheranorum probant tum verba, tum facta. *Saxonũ enim plerique* (teſte Eraſmo) *ſequentes illud primum Lutheri dogma, negarunt Cæſari ac Regi Ferdinando ſuppetias aduerſus vim Turcarum.* Quinimo ſi neceſſario ipſis in bellum proficiſcendum erat, & prælio decertandum, non illi modo, ſed alij quoque *Euangelici iactaerunt has voces, malle ſe pugnare pro Turca non baptizato, quam pro Turca baptizato, hac nota deſignantes Cæſarem*: Neque vero dubium eſt, quin zeloſi iſti fratres, maximè in Euangelij huius initio, ex magiſtri ſui Lutheri voluntate quam cognitam habebant perſpectamque, hæc & iactauerint & fecerint. Et hoc modo ſuos formauit Lutherus ad amorem & fauorem Imperatoris Turcici: ſic inſtruxit, ne arma ſumerent ad eius ſucceſſus vel expeditiones bellicas impediendas, cumque ad hoc retractandum cogeretur, id fecit adeo frigidè, & (vt ipſe loquitur de Zuinglio & Oecolampadio ſacramentum impugnantibus) *adeo tacitè & leniter greſſus figit, ac ſi ſuper ouis ambularet*: tot nimirum adhibens circuitiones & diſtinctiones, tot argumenta & ſcripturas pro contraria ſententia opponens, vt quiuis facile concipiat inuita Minerua, repugnante vel fluctuante ſaltem conſcientia bellum Euangelicorum contra Turcas ab eo permitti. At verò multis antea annis, idem Lutherus abſque vllo ſcrupulo, aut iſtiuſmodi hæſitatione & ſcripturarum oppoſitione, ſummè pium eſſe ſuis patronis perſuaſerat Smalcaldico ſe fædere contra Imperatorem Chriſtianum cõmunire, cumque ſi quando libertati eorum vel Euangelio nouo aliquid moliretur aduerſarium, ſtatim bello inuadere, neque hoc dogma vllo vnquam tempore reuocauit, quinimo quo longiùs in Euangelio ſuo progreſſus eſt, eo magis in hoc rebelli ſpiritu, ad extremum vitæ diem obduruit, ciuſque diſcipuli Lutheranos in prælio quod iſte eorum magiſter ante mortẽ conflauerat, cõtra ſuum Chriſtianum Imperatorem interfectos, tanquam martyres honorarunt, qui occubuerunt *honeſtè & piè pro gloria nominis diuini*. ipſique Saxonicorum principes cum quod Luthero docente & inſtigante conceperant, tandem exequerentur, & bellum Carolo Imperatori inferrent, *quia* (inquiunt) *religioni molitur exitium atque libertati, cauſam præbet vt ipſum oppugnemus bona conſcientia. Cum enim in eum caſum res deuenit, licet reſiſtere, ſicut & ſacris & prophanis hiſtorijs demonſtrari poteſt.* Ita hic bona liberaque conſcientia & omnis dubitationis expertes Lutherani procurrunt ad bellandum cum

Sleidan. à lib. 7. ad 22.

Eraſmus in Epiſtola ad fratres inferioris Germaniæ pa. 39.

Luther. to. 7. defenſio. verborum cenæ. fol. 384.

Sleidan. li. 7. & 8.

Sleidan. li. 22. fol. 387.

Sleidan. Comment. lib. 18. fol. 301.

dum cum

dum cum Cæſare Chriſtiano, cui obedientiam iurauerant. Hic nullæ ſcripturæ, nulla Chriſti doctrina, nullum præceptum occurrit, quod Chriſtiano Principi iuratam obedientiam ſeruare moneat & à rebellione commouenda deterreat. Noua enim *religio*, & per eam data *libertas, hiſtoriæque tam ſacræ, tum prophanæ* non ſolum *reſiſtere* ſuadent, ſed etiam *bona conſcientia* Chriſtianum Imperatorem oppugnare. At vero vbi de Turcarum Imperatore armis repellendo quæritur, tum præceptum Chriſti *ne reſiſtatur malo*, & alia plurima argumenta ſuppetunt, vt non modo non oppugnetur, ſed ei nos aggredienti vel reſiſtatur: quaſi tum nullum eſſet periculum vel *libertati*, vel *religioni* proteſtanticæ. Hinc factum eſt, Samuel, vt toto flore huius Euangelij Lutheranici ad 30. circiter annos quoties aduerſus Cæſarem aliquid ſuſcipiendum erat, æquitum peditumque copioſa multitudo nunquam defuerat. In bello certe Smalcaldico Lutherani exercitum duplo penè quam Cæſaris maiorem, ad centum circiter millia militum collegerant. At vbi de auxilijs contra Turcam conferendis agebatur, tā parcè, tam frigidè, tā malignè omnia fiebant, vt facile appareret eos familiariter cum Turca inimicitias exercere, ſeque religione impediri ne eorum auxilijs eius vis & magnitudo frangeretur. Quid ita loquor, quando conſtat Lutheranorum præcipuos cupiuiſſe Turcam ſpolijs Chriſtianorum auctum & amplificatum, quando (inquam) conſtat eos *miſſis internuncijs ſolicitaſſe Turcam, vt Hungariæ bellum faceret: nec ampliores inducias Cæſari largiretur, & quas pepigiſſet reſcinderet, & vt commodè res agerentur, ſe non defuturos, ſed ex diuerſa parte facturos eſſe impetum,* atque ſic Turcis rei bene gerendæ pulcherrimam occaſionem præbituros. Cæterum quoniam iuuenilis ille Lutherani Euangelij calor vt in alijs articulis plæriſque, ſic in hoc quoque ab eo tempore deferbuit; & quod Lutherani nullum ſuæ religioni periculum à Turca perinde atque à Carolo Cæſare timebant, quam potius putabant Turcam valde commendaturum, in eo plurimum ſe deceptos norunt, quoniam iam intelligunt Turcarum Imperatorem Euangelium Caluinianum reliquorum (Lutheranis iudicibus) nequiſsimū & improbiſsimum, Lutherano prætuliſſe: & vero quod erat huius Lutheranicæ cum Turca coniunctionis fundamentum, ſcilicet *religionem Pontificiorum nihil eſſe meliorem Turcica: & vt Turca per ſuum Alcoranum, ſic Pontificem per ſuas decretales, Euangelij doctrinam extinxiſſe* (quod hoc in loco Lutherus inculcat) id Lutherani plurimi moderatiores reijciunt & auerſantur; qui in multis eidem ſe religioni Pontificiæ conformant, & ſæpius relicto prorſus Lutheraniſmo ad Catho-

Sleidan. li. 18. fol. 314.

Sleidan. Comment. lib. 14. fo. 225.

licam tranſeunt. Dimittamus Lutheranos, & accedamus ad Zuinglianos, qui in hoc Turcico capite ipſis olim Lutheraniſque cōmuni perſeuerarunt obſtinatiùs. Et quia nimis erit prolixum omnium Zuinglianorum & Caluiniſtarum in hoc genere acta percenſere, partim quoque quia meorum Gallorum nonnulla perſtrinxit Michæas, ego prætermiſsis alijs veſtra potiſsimum Anglicana percurrā. Et vt Michæas tam prolixa diſputatione oſtendit religionem veſtram cum Turcica congruere, ſic ego breuiter demonſtrabo politicum veſtrum regimen eodem tendere: idem conari & cupere principes veſtros quod molitur & deſiderat magnus Turca, hoc eſt vt cum Alcorani dilatatione vetus Chriſtiana religio deſtruatur: & qui eā tuentur reges Chriſtiani, a Turcis Mahumetanis profligentur, vel in ſeruitutem illorum & ſubiectionem redigantur.

ARGVMENTVM CAPITIS XXI.

IN Angliam vnà cum Euangelio nouo ſimul ingreſsus eſt magnus fauor & affectio erga Turciſmum, & extirpatio militiæ Rhodenſis, quæ à maioribus ad Turcicam potentiam cohibendam erat inſtituta. Anglo-Caluiniſtarum ab eo tempore hoſtilis animus erga reges Chriſtianos & Chriſtiana regna, contraque Chriſtianos arcta neceſsitudo cum regibus Mahumetanis, nominatim rege Marocchenſi & magno Turca. Fœdera cum illis directè contra Rempub. Chriſtianam facta: eorumque fœderum obſeruatio accurata & religioſa exemplis declaratur: & literis ſtilo Mahumetano ſcriptis.

CAPVT XXI.

Morus, comfort againſt tribulation lib. 1.

MEmoriç commendauit vir omnium opinione præclarus prudenſque, & Catholicorum iudicio martyr quoque nobilis, Thomas Morus, regni veſtri Cancellarius, vt primum Hēricus octauus cœpit faſtidire fidem Catholicam, & nouis religionibus implicari, ſtatim in inſulā veſtram immigraſſe bonam opinionem Alcorani Turcici: & qui antea ſūmè abominabātur Turciſmū, ſubitò de ea vehemētia multū remiſiſſe, & Alcoranicā doctrinā nō adeo impensè & acriter improbaſſe. Cuius rei ſi quis ipſum fontē & originē primā ſcire deſiderat, nō eſt aliò recurrēdum quàm ad prædicationē nouorum huius Euangelij Apoſtolorū & Martyrū, qui eodē tēpore vel paulo ante in Angliā irrepſerunt. Celebratur à veſtris noſtriſque Tindallus tanquam martyr inſignis, & Euangeliſta mirabilis, & *nationis veſtræ*

Apoſtolus;

Apoſtolus verus (contra D. Auguſtinum diuumque Gregorium Magnū, *quos nihil niſi Papiſticos errores & Pontificias traditiones in inſulam veſtram attuliſſe* ijdē ſcribunt) qui illud ipſum præſtitit in Anglia quod in Saxonia Lutherus, in Heluetia Zuinglius, cuius *libri æterna memoria digni, ſingulari dexteritate* (vt inquiunt veſtri) *informant Chriſtianum de officio & vocatione ſua: nec aliquid continent doctrinæ ſanæ contrarium.* In illis verò laudatiſſimis libris inter alia Euangelica, more Lutheri, vt item Zuinglij, non omittuntur hæc de Turcis fouendis, & eorum potentia armis non cohibenda, *Turcarum* ſiquidem *fidem meliorem eſſe* quam eſt fides Catholicorum: id quod veſtri recentiores huius temporis Superintendentes ex eo edocti inculcant diligenter, *religionem Pontificiam eſſe deteriorem Turcica:* & *Pontificem, Chriſti hoſtem Turca capitaliorem. Turcas amandos eſſe* nō debellandos, *nō licere Chriſtiano reſiſtere Principi infideli vel Ethnico*: qualem Papiſtæ Turcam exiſtimant. *Euangelio* ſiquidem tale *bellum non probari, nec item milites* etc. Ex hac ſchola prodierunt in hiſtorijs veſtris noſtriſque, mirificè commendati glorioſiſsimi ille martyres: qui ex his generalibus principijs particulatim contra inſtitutum & ordinem militiæ Rhodenſis vel Metenſis inuecti, aiunt *eam nihil eſſe aliud quàm plantationem quam pater cæleſtis non plantauit, ideoque penitus & radicitus euellendam.* In hac ſchola, aut alia huic ſimillima, inſtructus erat Iacobus ille Sora regis Nauarræi Admiralljus qui Oceanum Atlanticum piraticè tranſcurrens, & intelligens circa quandam Canariæ inſulam fuiſſe nauem Portugallicam, in qua vehebātur 40. è Societate Ieſu miſsi Braſiliam, vt Euangelium Chriſti Barbaris illis Americanis & Canibalibus annuntiarent, adortus nauem, eaque capta, reliquis quidem vitam conceſsit, patres verò omnes & ſingulos pugionibus confixos, amputatis manibus proiecit in mare: tanto numero quantum nec à Turcis, nec à Braſilienſibus, nec à tota Canibalum & Indorū immani gēnte tam Barbarè mactatū arbitror à primo die quo ſocietas hæc Euangelium Chriſti in exteris nationibus cæpit diſſeminare. Putauit nimirum bonus Caluiniſta, præceptorum ſuorum documenta ſequutus, præſtare vt Canibales & reliqui ille viuerent in ſua belluina planè infidelitate & cruentiſsima idololatria, qua ſingulis annis multa hominum cæſorum corpora dæmonibus immolabant (vnica ſiquidē ciuitas Mexicana annuātim ſacrificabat puerorū & puellarū corda pluſquā vigeſies mille) quā vt hominū Apoſtolicorū laboribus ab illa infanda barbarie ad fidē Chriſti traducerentur. Huius doctrinæ fructū & effectū in inſula veſtra cōtēplare. Vidi aliquando notatū in hiſtorijs & parlamētis veſtris, quod anno 17. Edovvardi 2. quando

Baleus de ſcriptorib. Britan. Centur. 8. pa. 657. 658. Geſnerus in Bibliotheca. Criſpin. in hiſt. martyr. fol. 62. Fox Act. & monum. in vita Tindalli. pa. 520. & pa. 1336. 1340 & Tindal. in præfatio. reſponſ. ad Dialog. Mori. Criſpin. Fox. Criſpinus in hiſtor. Mart. lib. 5. in Claudio Monerio. fol. 171. 173. Hiſtoria del mundo di Mamabrino Roſeo lib. 13. ann. 1570. f. 351. Inſula palmæ. Nouus orbis. Tertia narratio Ferdinandi Corteſij. pa. 667. Belforeſt hiſtoire vniuerſel. du monde. lib. 4. ca. 5.

2. quando ordo militũ Tẽplariorũ tota Europa aboleretur, ſta-
Parlamen. tutũ fuiſſe *ne Rex aut Nobiles partem aliquam fundorũ vel poſſeſſio-*
anno 17. *num eius Ordinis inuaderet, ſed ea omnia aſsignata ſunt Priori &*
Eduuardi *fratribus Iohannitis* (qui poſtea vulgari ſermone dicti ſunt equi-
2. tes Rhodenſes) qui *militũ ordo tũc erectus eſt ad defenſionem Chri-*
ſtianitatis: ita ſonant verba Parlamenti veſtri. Henricus octauus
Parlamen. aliquot poſt ſæculis deſeruit Catholicã fidẽ, ſeipſum fecit ſu-
an. 26. c. 1. premũ Eccleſiæ Anglicanę caput, & facto ſchiſmate ſemẽtẽ ie-
Anno do- cit Euãgelij noui. Quantulũ tẽporis fluxit deinceps anteq̃uã ille
mini 1525 militũ Rhodẽſium ordo penitus eſt apud vos in Anglia & Hy-
Parlamen. bernia exciſus? Succeſsit aliquot annis poſtea Maria regina Ca-
an 32. tholica, & cum religione Catholica militum illorum ordinem
ca. 24. ad defenſionẽ Reipub. Chriſtianæ inſtaurauit. Qua defuncta
regnauit ſoror & reiecta Catholica Zuinglianam religionẽ in-
uexit in Angliã. An nõ eadẽ opera eodemque tẽpore ordo ille
militum pro Chriſtiana Repub. cõtra infideles depugnantium
extinctus eſt? Cum Solymannus Imperator noſter anno Im-
an. 1522 perij ſui tertio Rhodũ, quæ tum habebatur magnum Reipub.
Chriſtianæ propugnaculũ, inuaderet: magna enituit militię An-
glicanæ in ea defendẽda virtus, eſtque egregiè ab omnibus hi-
ſtoricis celebrata. Cum poſt annos quadraginta tres nõ multo
an. 1565. minore claſſe & exercitu oppugnaret Melitã oppoſitũ infideli-
bus loco Rhodi propugnaculũ Chriſtianorum: an vlla ſimilis
apparuit Anglorũ militũ fortitudo? an regina veſtra, an inſula
Britãnia vllã ei periculo propulſando ſuppeditauit turmã mili-
tarẽ? nequaquã. Vnde verò tãta mutatio, niſi à religione? quæ
prima illa Rhodẽſi obſidione erat Catholica, in bello verò Me-
litẽſi Catholicã mutauerat Zuingliana, vel alia neſcio qua Par-
lamẽtari Anglicana: Neq; enim alia ratio fingi vel cogitari po-
teſt. Nulla enim vos publica negotia vel domi, vel etiam foris
turbarũt, niſi quòd nõnihil vos ipſos implicuiſtis pro mouẽda
rebellione Aurãgiana cõtra regẽ Hiſpaniæ, & cõtinuãda rebel-
lione Gallicana, quã aliquot ante annos excitaſtis cõtra regem
Gallię. Si ordo ille militũ *erectus eſt ad defenſionem Chriſtianita-*
tis; quod fuiſſe verũ triũ ſeculorũ experientia, & illius ſocieta-
tis heroica illuſtriſsimaq; opera demõſtrarunt: ſequitur eos qui
illã militiã ſuſtulerũt, defenſionẽ Reipub. Chriſtianæ abieciſſe,
prodidiſſe Chriſtianos, & ſubtracto robore quo protegeban-
tur, quantũ in eis erat Chriſtianos Turcis & infidelibus, æter-
nis Chriſtiani nominis hoſtibus, ſpoliandos tradidiſſe. Quod
quãdo ita eſſe & reipſa & publica Chriſtianorũ omniũ querela
cõſtat, ſubmirabar equidem quod à veſtris hominibus vidi ali-
quãdo factũ, & diuinare nõ poterã, quemadmodũ cũ reliqua
eorũ doctrina moribuſq; cõgrueret. Eram Lõdini ante annos
viginti,

viginti, eo tēpore quādo fracta claſſe Imperatoris noſtri, fœderati Chriſtiani, Hiſpani, Pontificij & Veneti victoriā illā naualē Lepāti obtinuerunt. Lōdini in ſignum lætitię pyræ extructæ ſunt, cōcio ſolēnis ad crucē Paulinā habita, & multa alia publicæ gratulationis ſigna edita. quod quēadmodū cum veſtra politia ſiue Eccleſiaſtica, ſiue ciuili cōgruebat, primò ſanè nō cōcipiebā. Vos qui Papiſtarum vel Catholicorum fidē Turcica lōgè deteriorē eſſe creditis & ſcribitis, qui Pontificē quā Turcā Chriſti Chriſtianæ fidei hoſtem pernicioſiorē eſſe cōtenditis, qui militiā a patribus veſtris Catholicis totaq; repub Chriſtiana cōtra infideles inſtitutā è medio tollitis, qui in quocūq; vel maximo Reipub. diſcrimine cōtra Turcas Chriſtianis militē vnum nō ſubmittitis qua ratione de ſtrage Turcarum, & victoria Chriſtianorum triumphatis? Sed poſtea ruminans apud me quædam Euangelij veſtri, & cum hoc conferens, videbam aliquam iſtius facti rationem probabilem. Doctores veſtri cum aliquando à Catholicis premuntur, & opprimuntur quoque mole ſcripturarum veteris nouique teſtamenti, quas primitiuæ Eccleſiæ Patres, potiſsimum D. Auguſtinus multis libris congerit ad demonſtrandam Eccleſiæ Catholicæ in mūdo perpetuitatem, eamque omnibus perſpicuam, & patentem, & illuſtrem, non in angulis, in latebris & gurguſtijs deliteſcentē: ex quo inferunt Eccleſiā quæ ante Berengariū, V Viclefum, Huſſum & Lutherū in orbe cōſpiciebatur, fuiſſe veram Chriſti Eccleſiam prædictam à Prophetis, à Chriſto Apoſtoliſque fundatam: ideoque horum doctorum Antichriſtianam eſſe ſuperbiam & ſtudium Diabolicum, qui aliam Eccleſiam conantur extruere: reſpōdent, quod eſt item à Michæa alicubi notatū, ſe nō extruere Eccleſiam nouam, ſed reficere veterem, tantummodo quoſdam in ea errores, abuſus & ſuperſtitiones corrigere, quo reſpōſo concedunt noſtram eſſe Eccleſiam verè Chriſtianam, Apoſtolicam quoad ea quæ ſunt Eccleſiæ intrinſeca & eſſentialia, etiā ſi in rebus leuioribus & aduentitiis quaſi in externa ſpecie vel veſte aliquid ſit deformitatis. Iidē tamen aliàs quādo hac neceſsitate ſoluti liberè effari poſſunt quod ſentiūt, tum verò nihil dubitāt affirmare Eccleſiā à mille annis (vt minimū) periiſſe è mundo, fuiſſe deſtructā & dirutā ab Antichriſto, nec vllū apparuiſſe toto orbe cætū hominū, qui doctrinam à Chriſto & Apoſtolis traditam purè retinens, & ſacramentis duobus ab illo inſtitutis ſincerè fruens Eccleſiæ Chriſti nomen ſibi iure poſſet aſciſcere. Non aliter mihi videtur contigiſſe in hoc veſtro gaudio de victoria Chriſtianorum. Eo enim ſigno demonſtraſtis vos Turcas habuiſſe pro Chriſti nominiſque Chriſtiani hoſtibus, Pontificios autem, Venetos & Hiſpanos

Holinſ. pa. 860.

An. 1571.

pro veris Chriſtianis, & Chriſtianæ fidei defenſoribus, ad quorum communionem & ſocietatē ea gratulatione quodammodo vos ipſos adiunxiſtis, & ſimilia multa de illis Chriſti hoſtibus trophæa exoptaſtis. Sed quemadmodum prius illud de agnitione Eccleſiæ Catholicæ à miniſtris non conceditur ſponte, ſed extorquetur ab inuitis, eſt coactum non voluntarium, violentum non naturale, ideoque neque diuturnum; quapropter & facilè ad eius abnegationem mòuentur, & eccleſiæ ruinam atque interitum ſtatuendum. non aliter hoc veſtrum pro Chriſtianorum victoria gaudium erat ſimulatum, erat fucatum, non erat ſincerum & ſolidum, non erat hominum ritè Euangelicorum: erat potius hominum de veteri ſua religione Catholica reliquias aliquas poſſidentium, & adhuc deſiderantium bonam de ſe opinionem Chriſtianis alijs imprimere, tanquam ipſi cum reliquo Chriſtaniſmo contra communem Chriſtianæ fidei hoſtem idem ſentirent, idem cuperent. Sed poſtquam ijdem veſtri aliquãto plenius Euangelium hoc nouum hauſerant, vel potius vt primum depoſita perſona aliena quam tum hiſtrionicè gerebaut, redibant ad ſe, ad ſuam indolem & genium proprium, quo illos Euangeliſmus imbuerat: longè alio modo ſe geſſerunt, perpetuoque ad eorundem Chriſtianorum potentiam minuendam deprimendamque, Infidelium autem erigendam & confirmandam omnibus ſuis viribus incubuerunt. Nihil dico ſecretũ, nihil reconditum, nihil quod non eſt in ore, ſermonibus, concionibus, hiſtoriiſque omnium Europæ nationum peruulgatum Quanquam nec hæc ipſa ita liberè effunderẽ, niſi & amore tui ductus, & honeſtate candoreque tuo fretus: quoniam hęc ipſa etiamſi veriſsima & notiſsima, tamen ſi alibi apud alios dicerentur, maximum mihi damnum poſſent afferre. Euidens quidẽ eſt omnibus toto Reginę veſtrę principatu nihil vos ſtudioſius fuiſſe molitos, quam quemadmodum & alios Chriſtianos Principes: & eoſdem ipſos funditus euerteretis, pro quorũ fœlici ſucceſſu illas triumphales pyras ſimulabatis. Et de Pontifice quidẽ quid attinet loqui, quem vos Antichriſtum, Diabolum, Mahumeto multis gradibus execrabiliorem vociferamini: cuius nomen tot ſanguinariis legibus perſecuti eſtis: à cuius ciuitate Romana ſi quis cuiuſcunque generis reculas leuiſsimas, picturam, imaginem, crucem in inſulam veſtram attulerit, legibus veſtris ad perpetuos carceres & bonorũ omnium amiſſionem damnatur. Adeo vt ſi quis hic peregrinus Anglus in patriam rediturus Romam inuiſat, & illic par calceorum emat, eiſque indutus Angliam ingrediatur, aut cultellum vel ſcalpellum inde ad amicos ſuos in beneuolentię ſignum deferret, fortaſſe ſi iudicibus veſtris ſiſteretur, illi eum huius legis violatæ teneri decerne-

Parlamẽt. anno 13. Elizabeth cap. 2.

decerneret, quoniam à maiori & fortiori poſſent arguere in cultello vel ſcalpello, quam in picta Chriſti imagine magis eſſe ad ſtatum veſtrum turbandum periculi. Ad Hiſpaniæ vero regem vexandum, vaſtandum, opprimendum ab annis triginta quas fraudes non eſtis commenti? quibus inſidiis, fraudibus, proditionibus, fictis fœderibus, aperta vi nō eſtis vſi? Qui in Belgio rebellionem illam Aurangianam ſemel atque iterum ſopitam excitaſtis; qui pecunias regias duci Albano in ſtipendia exercitus miſſas intercepiſtis, qui proditores illos pecunia veſtra, militibus veſtris, conſilio veſtro, auxilioque omni fouiſtis: qui ad occupādos in Hiſpania portus maritimos cum Mauris & Afris conſilia conſociaſtis: qui ad extremam Americam progreſsi inſulas regis depopulati eſtis, ſpoliaſtis monaſteria, diripuiſtis eccleſias, occidiſtis innocentes nec quicquam de vobis cogitantes: qui naues regias inuaſiſtis, qui contra eum terra latrocinium, mari pyraticam perpetuam continenter exercuiſtis. Neque iam loquor de poſterioribus his annis, quando inimicitiæ veſtræ ſunt apertiores, ſed de primis quando ſummam amicitiam prętendebatis. Proximis verò Galliæ & Scotię regnis quę mala non intuliſtis? quas ſubditorum à regibus defectiones? quas exercituum ſtrages, quas ciuitatum direptiones, quas integrarum prouinciarum depopulationes non effeciſtis? Primæ in Gallia rebellionis cauſa & ſemen nonne vos directè fuiſtis, qui & conſilio rebelles illos excitaſtis, & ſupplemento pecuniæ militumque confirmaſtis, & interceptos maritimos quoſdam Normanniæ portus in gratiam rebellium, contra regem noſtrum Chriſtianiſsimum milite præſidioque Anglicano communiſtis? In tot prælijs quę ſecuta ſunt per annos pluſquam viginti, an vnquam in caſtris regijs pro Rege defendendo turma vna militum Anglorum à vobis ſubmiſſa apparuit? Contra vero rebellibus, an vnquam vel conſilio, vel milite, vel pecunia, vel exterorum Galliæ hoſtium ſubornatione defuiſtis. Quoties Germani, alias Caſimirus, alias Bipontinus, alias alii pecunia Anglicana contra Regem Chriſtianiſsimum conducti ſunt. Percuſsit quidem aliquando regina veſtra fœdus cum Rege noſtro de *mutua defenſione*, idque *contra alios omnes fæderatos, amicos, cognatos, & fratres, abſque vlla exceptione perſonarum quarumcunque, cognationis, cauſæ, aut alterius contractus*: & hoc magna religione & ſolenni iuramēto *in verbo Reginæ & fide Principis Chriſtianæ* ſe exactè ſeruaturam promiſit, nec *paſſuram vt per ſe vel ſubditos ſuos aliquis inuaretur quocunque modo, directè vel indirectè in fæderis eius præiudicium*. Hæc ſunt enim iuriſiurandi verba. Et quamdiu durauit huius tam ſolennis pacti & obligationis ſanctitas? Paucis poſt non dico annis, non menſibus, ſed ſeptimanis ad defendendos

Anno 1562

En parole de Royne et foy de Princeſſe Chreſtienne. anno 1571. *Poplennier lib* 34 *M. Pig. hiſt. lib.* 10. *c.* 7.

contra Regem Rochellenſes, & eorum ciuitatem liberandam, quæ tum ab exercitu regiò obſidebatur, claſsis in Anglia inſtructa eſt: Angli in ea milites, Angli in ea militum præfecti, Anglicana nauis totius claſſis prætoria (quam Admiralham vocant) in cuius antennis militari more Anglicanæ reginæ vexilla & inſignia eminebant, ex Anglicanis portubus ad eam expeditionem ſoluebant. Quanquam autem res infæliciter geſta eſt, captuſque Mongomerius primarius eius claſsis ductor capite pœnas luit: tamen exemplum eſt illuſtre ad declarandum, quemadmodum ſtatus veſter erga Chriſtianiſsimum regem affectus erat, à quo grauiſſimis iniuriis laceſſendo poſt tam ſolenne fœdus, illudque tam religiosè iuratum nec tantulo tempore potuiſtis abſtinere. Cum Scotis verò regibus quam perfidiosè, quam immaniter, quam barbarè egeritis, eſſet fortaſſe poſteritati incredibile, niſi omnium Europæ nationum annales, nec ſolum Catholici ſed etiam Proteſtantici, ipſi Anglicani etiam cum priuilegio reginæ veſtræ impreſſi loquerentur. Vt enim occultiora de rege Scotiæ per Caluiniſtas interfecto, & inuidia facti in reginam Mariam diabolicè deriuata, veſtris conſcijs, & vel maximè promouentibus, & per vicinas regiones diſsipantibus omittam: nec veſtri domeſtici Angli Scotique ſcriptores tacent exercitus Anglicanos ſemel, iterum & tertiò in Scotiam miſſos, qui rebellium illic partes contra reginam ſuam legitimam principem confirmarent, qui reginæ fideles ſubditos, cuiuſcunque generis nobiles, Comites, Duces, Eccleſiaſticos, Epiſcopos, Archiepiſcopos ferro flammaque perſequebantur, qui regni arces præcipuas, & particulatim reginæ ædes atque palatia pulcherrima vaſtabant, incendebant, & à fundamentis demoliebantur: qui quicquid hoſtis contra hoſtem, contra Romanum Pœnus, aut Turcam Perſa atrociſſimum moliri poterat, id omne contra eam quæ vos nunquam offenderat, perpetrarunt, & denique ad faſtigium operi reliquo imponendum, reginam illam, lectiſsimam & innocentiſsimam fæminam, illecebris & aureis montibus promiſſis ad vos attractam, poſt viginti ferè annorum miſeram captiuitatem, inaudita ad hoc vſque tempus feritate, inaudito vllis ſæculis, vlla hominum memoria exemplo, per carnificem fœdiſsimè mactauiſtis. Hæc ego celeriter tranſilio, quia ſunt vulgatiſsima, & hæc præclarè oſtendunt, qualis à primo Euangelij noui ad vos ingreſſu fuerit veſter animus, quam intenta ſolicitudo & affectio ad principum Chriſtianorum perniciem & vaſtitatem. Interim, erga Mauros, Afroſque Mahumetanos quam vos geſsiſtis amicè, bene-

Buchanan hiſtor Sco. lib. 20

Stow in Chronic. an. 1570. *& an.* 1573.

cè, beneuolè, fraternè? Noſtro verò Imperatori tantum non Gnatonicè adulati eſtis, vt me ſane pigeat & pudeat aliquando, etiamſi natura nomen Anglicanum non valde amem, quum intelligo, quam abiectè & ſordidè legati veſtri Baſſis noſtris aſſententur, & ſubinde amplis muneribus eorum captent nutus & ſalutationes. Primum fœdus veſtrum cum rege Marochi & Feſſæ quale fuerit, quem ſcopum habuerit, quem fructum rebus Chriſtianis attulerit, operepretium eſt expendere. Id autem optimè patebit ex Legationis eius hiſtoria, quemadmodum eſt ab ipſo legato perſcripta, & à vobis domi impreſſa tanquam ad Anglicani nominis gloriam. Sic ergo veſter ad Marocchenſem regem orator. *Vt primum ad Aſafi portum Barbariæ delatus ſum, miſsi à rege nuncij ſignificarunt ei gratiſsimum fuiſſe meum aduentum: & vt primum è naui ſum egreſſus, in littore admodum honorificè ſum acceptus. Vbi ad ſex miliaria à Marocho aberam, occurrerunt mihi in equis mercatores omnes Angli & Franci: mox acceſsit Alcaldus nobilis, cum viris 50. multiſque mulis, deferentibus quæ ad conuiuium & epulas inſtruendas pertinebant. Alcaldus ille declarabat regem ſtatuiſſe me in ſuam regionem ea cum pompa ſuſcipere, quanta nunquam Chriſtiano alicui obtigiſſet: ideoque cupiebat ſcire ipſum tempus quando die proxima ciuitatem cogitabam ingredi. Velle enim regem, vt omnes ex quacunque prouincia & regno illic agentes Chriſtiani, & ſimul ſui nobiles omnes mihi irent obuiam &c. Eo cum veniſſem, mihi declaratum eſt, regem adeo vehementer de meo aduentu lætari, vt ipſe ſibi ſatisfacere non poſſet in demonſtranda ſua inſigni beneuolentia erga Reginam. Extra portam ciuitatis exceptus ſum à Conſiliarijs, & per eos deductus ad regem: qui mox poſt alia quædam narrauit mihi Regem Hiſpaniæ petiiſſe ab eo, vt legatum illuc poſſet mittere: Verum noui* (inquit) *regem Hiſpaniæ: & noui reginam Angliæ: neque probo aut illum, aut religionem eius: qui ſic gubernatur ab inquiſitione* (*Epiſcopis & Clero*) *vt ipſe per ſe nihil poſsit*; ad mutandam, intellige, religionem, & loco Catholicæ fidei inducendum Alcoranum. *Quando itaque illius orator venerit, videbis quam parui ego illum æſtimem, & quam inſigniter te extollam. Ille viginti dies attendet & expectabit priuſquam ad præſentiam meam deducetur: tu verò quotidie quando voles ad me accedes, teque vtar familiariter tanquam amico & ſodali & vno ex domeſticis.* Iſta, Samuel, noua & inuſitata regis Mahumetani erga reginam veſtram beneuolentia, iſta tanta pompa & magnificentia vobis exhibita ſolis, & ante vos nulli vnquam Principi vel Imperatori Chriſtiano, an non cernis

The principal nauigations, viages &c. of the Engliſh natiō &c. impreſ. Londini anno 1589. pa. 150. 157. 158.

as my companion.

ex quo

ex quo fonte manat? At recordare ſimul eius temporis hiſtoriam, rerumque ſtatum, vt vna videas illius regis animum breui ſpatio erga Christianos veſtram ob cauſam vehementer mutatum. Poſt cæſum Sebaſtianum regem Portugalliæ, & eodem prælio defunctum regis huius fratrem, eaque ratione regnum Marocchi & Feſſæ huic alteri fratri delatũ, rex iſte abſque mora, ſtatim miſſa ad Hiſpaniæ regem legatione honorifica, fædus cum fratre pactũ, vt deinceps valeret, petebat, ſeque illud fideliter ſeruaturum promittebat. In ſignum amicitiæ captum in exercitu Sebaſtiani legatum Hiſpaniæ, virum nobiliſſimũ, abſque redemptione donauit regi. In gratiam regis reſtituit corpus interfecti Sebaſtiani, quod Luſitani multis oblatis cõditionib. non potuerunt obtinere. Quam beneuolẽtiam rex Catholicus regaliplanè munificentia miſſis ad eum immenſi valoris gemmis compenſauit. Paulo poſt petenti regi Hiſpaniæ, ille alter donauit ducem Barcelloſij filium ducis Braganzæ, è Luſitana nobilitate principis & regii ſanguinis: quem rex Hiſpaniæ liberum, & liberè gratiſque remiſit in patriam: etſi eodem tempore pater ipſius, Dux Braganzę eſſet pro filio contra regem Hiſpaniæ coronæ Portugallicæ competitor. Solicitatus poſtea ab Antonio Priore rex iſte Marocchenſis turmas aliquot militum Afrorum in eius gratiam conſcripſit, quæ Antonium iuuarent in recuperãdo regno quod ſibi iure debitum ab alijs iniuſtè inuadi quærebatur: ſed per legatum regis Hiſpaniæ edoctus, ius illius regni Antonio eſſe nullum: ſed illud ad ſe pleniſſimo veriſſimoque iure devolui, dimiſit milites & ab eo bello prorſus abſtinuit. Cui proximo anno Rex Philippus parem retulit beneuolentiam, quando Vcchiali rex Algeriæ, & præfectus claſsis Turcicæ in finibus Africæ ad fretum Herculeum arcem ædificare cœpit, cum pari detrimento regni Feſſæ & Portugalliæ: ſed ad expoſtulationem regis Hiſpaniæ illud contra fædus cum ſuo Imperatore nuper percuſſum fieri declarantis, claſſemque ad opus illud impediendum paratam habentis, ab incepto deſtitit. Præterea alia quædam huius generis mutua officia in vulgaribus hiſtorijs occurrentia: quæ tanta quidem fuerũt, vt cum Rex Hiſpaniæ militem colligeret in Italia ad expeditionem (quod euentus docuit) Portugalliæ, vulgaris fuerit opinio eum cũ Rege Marocchẽſi (cui eo tẽpore Turca erat infenſus) occultè conſpiraſſe, & exercitus contrahere ad Regem Algeriæ vaſallum Turcæ, ex ea ciuitate regnoque depellendum. Iſtius autem beneuolentiæ in Marochẽſi Rege erga Hiſpaniæ Regem ad hoc vſque tempus nõ interruptæ, vnde iam tam repentina & inſignis mutatio, non modo vt remotiſsimę Principis legatum, tam extraordinarijs honoribus proſequatur, ſed etiam vt Hiſpaniæ

Anno 1578 Coneſtaggio &c. hiſtoria de Portu. li. 2. fol. 51. & lib. 9.

Ibid. li. 4. M. Roſeo, &c. hiſtoria del mondo in aggiũta lib. 3. anno 1580

anno 1581 L. Vcchiali apoſtata Calabrẽſ.

Hiſt. de Portugal. vt ſupra lib. 3.

paniæ regis vicini & antiqui fœderati legato vel ordinaria & communia ciuilitatis officia deneget? ne ad eius aſpectum accedat: vt tot diebus præſtoletur atque attendat. Huius varietatis præter alias cauſas quas ſequens narratio oſtendit, præcipuam ipſe Rex vnico verbo notauit, quando ait ſe *amare nec regem Hiſpaniæ nec religionem eius*: contra vero plurimum affici erga Reginam veſtram propter *eius religionem*, ideoque hos ei honores deferre, qui hactenus nulli Chriſtiano principi deferebantur. Cæterum hoc ex ipſius legati verbis magis eluceſcet, cuius hæc eſt de eo Rege grauis concluſio, & quaſi Euangelicum pronunciatum. *Comperio eum vitã traducere in magno timore Domini, In ſcripturis teſtamenti noui veteriſque eſt egregiè verſatus. Impenſè diligit nationem noſtram plus quam cæteras, propter religionem noſtram quæ prohibet idola: & Mauri vocant eum regem Chriſtianum*: in eodem opinor ſenſu quo regina veſtra Chriſtianæ & Catholicæ fidei ſe vocat defenſatricem, vt mox audies. Quanquam in hoc vltimo, nihil dubito quin aberrauerit orator veſter. Vocant quidem Mauri & Afri hunc regem, vt item reliquos Marocchẽſes, quẽadmodum antea notatum eſt Miralmumenim, id eſt rectè credentium (in lege ſcilicet Mahumetica & Alcorano) Principem. quo eodem titulo iſte Rex in literis ſuis amiciſsimis ad Comitẽ veſtrum Leceſtrenſem, *cum debitis laudibus redditis Deo, & iuſtis benedictionibus redditis prophetæ Mahumeti*, ſeipſum nuncupat Muley Hamet *Miralmumenim*, filiũ Muley Mahumet Zequi *Miralmumenim*: at Chriſtianum principem nec huius maiores ſe dixerunt vnquam, nec iſte hodierno die ſeipſum appellat aut appellari cupit. Eſtque hoc figmẽtum huius oratoris, quo magis probabilis & honorifica videretur Chriſtianis veſtræ reginæ cum rege Chriſtiano tam arcta neceſsitudo. Sed accipe ſummam huius legationis. *Decimo Iunij* (inquit legatus in diario ſuo) *fui cum rege ad horam vſque noctis duodecimam, mihique pollicitus eſt, quod omnes Anglicanæ naues & mercatores ſecurè ingrederentur portus & regiones ſuas tam propter mercaturam, quam propter commeatum: tum etiam ſi quod reginæ bellum intercederet cum aliquo hoſte, captæ ſpolia prædaſque Angli illuc tuto poßent importare, vendere, diſtrahere, vel pro ipſorum arbitratu auferre, & ad alia loca conuehere, vt ipſis videretur commodum. Item Anglis cum ſuis nauibus, mercibus & bonis quibuſcunque liberam fecit poteſtatem per ſuæ ditionis portus oram que Barbariæ maritimam tranſeũdi ad mare Leuanti, imperiũque Turcarum & regis Algeriæ: ſeque aiebat ſcripturũ ad Turcam & regem Algeriæ, vt noſtri benè tractarentur.* Nõne, Samuel, tota hæc narratio conuincit nullum vnquã Mahumetanũ regẽ ſic fuiſſe erga veros Chriſtianos affectũ, quẽadmodum hic eſt erga vos: idque tantũmodo cauſa religionis veſtræ, quæ eſt Mahumetanæ ſimilior,

ſimilior, quàm vnquam fuit religio alicuius Chriſtiani Principis? Nonne eadem eſt ſententia Oratoris veſtri, veſtrã Anglicanã fidè eſſe cõiunctiorem cũ Mahumetica, quàm vel fides veterum Chriſtianorum, vel etiã verorum Proteſtantium Lutheranorum Germaniæ, qui nõ minus quã Catholici *idola* in ſenſu Caluiniſtico, hoc eſt, *imagines* Chriſti, ſanctiſſimæ Virginis. & ſanctorum admittunt, quas cum Mahumetanis cõfringunt & abominantur? Nõne quaſi depingit egregium Proteſtantem in eius perſona, quem facit viuentem *in magno timore Domini: ſtudioſè verſantem ſcripturas teſtamenti noui veteriſque*, dictum cõmuni ſuorum appellatione *regem Chriſtianum*. Certè iſta ſi rectè examinentur, longè perfectiorẽ nobis Chriſtianum in Principe Mahumetano deſignant, quàm quæ ab Euangelicis ad Euãgelicum definiendum requiruntur: quoniam ſine timore Domini, ſine tam ſtudioſa meditatione & lectione Teſtamẽti noui veteriſque, numeris omnibus abſolutum Proteſtantẽ ex doctrina Proteſtantium clarè dilucidèque ſuperius definiuimus.

Lib. 4. ca 9. & c. 16.

Denique iſta legatio veſtra nõne ſatis apertè inſinuat vos cum hoc rege Mahumetano fœdus inijſſe, ad Chriſtianos perſequẽdos, ſpoliandos, prædandos? ex quibus captas naues, ſpoliaque in portubus, vrbibus, tota ditione Mahumetanorum fas eſſet vendere, commutare, vel etiam ſeruare, & illinc ad alia loca vobis commodiora auehere? Denique quod iſte rex pollicetur ſe literis ſuis acturum apud Regem Algeriæ, Apoſtatam Calabrenſem, famoſum cum tota ciuitate illa Chriſtiani nominis perſecutorem, & apud noſtrum item Imperatorem, vt Angli in eorum quoque Imperijs non minus amicè tractentur, hoc eſt, eadem fruantur gratia & immunitate, eadem licentia: vt quæ ex hoſtibus direptis, victis, fugatis, occiſis adepti ſunt ſpolia, vendant, nundinentur, vel ad ſuas vtilitates quas poſſunt maximas applicent, iſta intelligi non poſſunt de ſpoliatis infidelibus Mauris, Afris, Saracenis, Mahometanis, ſed neceſſariò de Chriſtianis ſunt interpretanda: ideoque & ad Chriſtianos vexandos, & Chriſtianam rempub. vexandam, vaſtandam, depopulandam, veſtra hæc conſilia, veſtræ ſocietates, veſtra fœdera cum hoc Mahumetico rege ſunt inita. Idque declarat hiſtoriæ huius continuatio atque progreſſus: literis enim (vt videtur) huius regis Marocchenſis commendati ad Portam noſtri Imperatoris acceſſiſtis: & partim illius gratia, partim muneribus & ſupplicatione veſtra, cum eo etiam amicitiam contraxiſtis, nunquid ad reipub. Chriſtianæ bonum? Ipſæ literæ miſſæ à regina veſtra ad Aulam loquuntur apertiſſimè. Mihi quidem contigit earum aliquas vidiſſe, quarum ſemper idem erat exordium, idque his ferè verbis. *Elizabetha Dei ter maximi*

Vide Nicholaum Nichol. des peregrinations Orient. li. 1. ca. 8.

maximi & vnici, cæli terræque conditoris gratia, Angliæ, Franciæ & Hiberniæ regina, fidei Chriſtianæ contra omnes omniū inter Chriſtianos degentiū, & *Chriſti nomen falsò profitentium idololatrias inuictiſsima & potentiſsima defenſatrix; Auguſtiſsimo Inuictiſsimoque Principi Sultan Murad Chan Turcici regni Dominatori potentiſsimo, Imperijque Orientis Monarchæ ſupra omnes ſoli. & ſupremo, ſalutem & multos cum rerum optimarum affluentia fælices & fortunatos annos.* Eadem eſt præfatio reliquarum literarum, quas alijs temporibus ſcripſit, niſi quod in his poſterioribus melius edo-
cta vocat Imperatorem noſtrum *Dominatorem* non *Turcici* re- *anno 1581.*
gni, quod eſt apud iſtos nomen odioſum, ac ſi Proteſtantem *anno 1584.*
dicas ſchiſmaticum vel Zuinglianum, ſed regni *Muſulmanici*, hoc eſt orthodoxi, & ſanè recteque de fide ſentientis. Poſt alia verò quædam & nominatim, factam Turcis omnibus, Afris, Mauris, Arabibus Mahumetanis infidelibus quibuſcunque ſub Turcæ Imperio degentibus liberam poteſtatem in Angliam commeandi, mercandi, negociandi etc. literas ſuas ita demum concludit *Deum illum qui ſolus & ſupra omnia & omnes eſt acerrimus idololatriæ vindicator, ſuique honoris contra Gentium & alio-*
rum falſos Deos zelotes, precabimur vt veſtram inuictiſsimam Ca- *anno 1579. Octobris 15.*
ſaream Maieſtatem omni beatitate eorum bonorum fortunet quæ merito habentur deſideratiſsima. Hoc Turcicum reginæ fœdus Turcicus eius orator hic in Aula moratus in literis ad regem Tripolis pro liberatione quorundam Anglorum qui illic tenebantur captiui, è quibus aliqui ad circuncisionem, hoc eſt ad Mahumetanam profeſſionem compellebantur (aliquid opinor vel dixerant vel fecerant contra Mahumetem & Alcoranum, propter quod iuxta leges morte erant plectendi, niſi præſenti à Chriſtianiſmo ad Mahumetiſmum defectione pœnam eam volebant redimere: Nam alioqui ad circuncisionem nemo compellitur) vocat Italicè ligam ſanctam, quia iuratam (opinor) à duobus principibus Muſulmannicis, ſanctè nimirum & Euangelicè ſentientibus. Quod ſi verba reginæ tuæ ſuis in literis poſita rectè expenderis, an non manifeſtum eſt eis ſignificare voluiſſe magnam ipſius & à regibus Chriſtianis alienationem, & arctiorem quàm tu fortaſſe vides cum Alcorano Turciæ, non principe ſolo coniunctionem? Certè vt in plæriſque Alcoranus Turcicus ſonat Euangelicè & Caluiniſticè, ſic in ſuis his literis reginæ veſtræ Secretarius loquitur Muſulmannicè & Turcicè. Nam primum illud de Deo ter máximo & *vnico ſoloque*, quamuis & Chriſtianè dicatur, & à Chriſtianis credatur veriſſimè: tamen quia in Alcorano illa phraſis vſurpatur, & à Turcis vulgari conſuetudine refertur ad excludendam à Deitatis vnitate

Azoar.4. tate Trinitatem, perſonas nimirum Chriſti & Spiritusſancti.
Azoar.5. *Solus Deus* (inquit Mahumetus) *eſt Deus vivus & verus creator,*
& 10. *præter quem non eſt alius. Deus nonniſi vnus, iſque participe carens,*
Azoar.11 *adorandus eſt: non dicatis tres Deos eſſe,cùm ſit niſi vnus,qui Filio ca-*
Azoar.69. *ret,ille Deus verus eſt præter quem non eſt alius,participibus* Filio & Spiritu ſancto *illi mendaciter aſcriptis carens*:& ita vbique in Alcorano & alijs libris Mahumeticis: hoc denique de vno & ſolitario Deo inſcriptum in omnium Moſquearum parietibus, eſt ipſa medulla, eſt baſis & cardo, principiumq; & finis religionis Turcicæ: maximeque putatur opponi religioni Chriſtianæ) nō eſt dubium quin Regina veſtra eiuſque ſcriba illis vocabulis ambiguis gratificari voluerit Turcæ, cuius (vt mox videbis) demiſſè & perhonorificè tanquam optimi domini & patroni ſui nomē veneratur, & quem nulla de cauſa volebat offendere. Hocq; magis confirmabitur, ſi hæc Reginæ verba cum verbis legati eius contuleris, quibus Turcam ad iſtos *idololatras Chriſtianos* è medio exterminandos hortatur, quia videlicet ad hoc officium potiſſimum Turca à Deo excitatus eſt, vt ea ratione Chriſtiani reliqui relicta idololatria ad *eundem verum Deum cum Turca adorandum* conuertantur. Quod ſi ita eſt, ſi verus Deus à Turca adoretur, tum certè Chriſtus & Spiritusſanctus Deus non eſt; ideoque iſta verba de *vnico* & *ſolo* Deo ad excludendas perſonas Chriſti & ſancti Spiritus neceſſariò ſunt intelligenda, ſi Oratorem Anglicanum qui optimè putatur tenere principis ſuæ mētem & ſententiam, eiuſdem verba explicantem admittimus. Quin maior adhuc vis eſt in illa altera clauſula, in qua ad gratificandum auribus Turcicis, vocat ſeipſam *inuictiſſimam & potentiſſimam defenſatricem Chriſtianæ fidei contra omnes omnium inter Chriſtianos degentium, & Chriſti nomen falsò profitentium, falſoſque Deos colentium idololatrias*: vel vt loquitur breuiùs in literis quibus Harebrounc Anglum quendam ſuum in Turcia cōſtituit cum authoritate legatum (hic enim ſtylus nunquā omittitur in literis ad Imperatorem, Baſſam, vel legatum ſuum in Turcia agentem) *propugnatricem veræ fidei contra idololatras Chri-*
Anno 1582 *ſti nomen falsò profitentes, &c.* Hæc autem idololatria tribus vel
Nouemb. quatuor potiſsimum capitibus iuxta Alcoranum comprehendi-
20. tur. Primum eſt adoratio SS. Trinitatis: trium perſonarum Patris, Filij, & Spiritus ſancti. Quia enim Chriſtiani Chriſtum Deum, & Spiritum ſanctū Deum cum patre credunt & colunt, idcirco rudis ille Monachus apoſtata Sergius, & Mahumetus in rebus Theologicis nihilo magis acutiùs, duos *falſos Deos* cum Deo vero coniungi, & pari honore affici, atque hoc eſſe ſummè idololatricum garriebat. De quo ad ea quę proximè dicta ſunt, hæc paulò luculentiora ex Alcorano deſumpta adiungantur.

Ego

Ego (inquit) Mahumetus) *diſſentiens à Chriſtianis non adoro quos* **Azoar 20**
ipſi (Chriſtum & Spiritum ſanctum) *ſed vnum ſolum Deum.*
Qui verò Chriſtum Ieſum Mariæ Filium, Deum eſſe dicunt, men- **Azoar. 12**
daces ſunt & increduli, & falſum Deum colunt, hoc eſt, ſunt
idololatræ. Alibi ſecundam cauſam huius appellationis anne-
ctit, ita de Chriſtianis ſcribens: *Chriſtianos dicentes Ieſum eſſe* **Azoar. 19**
*filium Dei confundat Deus, qui etiam ſuos Sacerdotes atque Pontifi-
ces, Ieſumq́; Filium Mariæ ſibi Dominos loco Dei ſumentes veneran-
tur, quum ipſis preceptum ſit non niſi Deum vnū adorare.* Vbi ido-
lolatras vocat Chriſtianos ob honorem quem Sacerdotibus &
Epiſcopis tanquam Chriſti vicariis ſemper deferebant. Tertia
cauſa eſt alibi ſemel atque iterum explicata, veneratio nimirū
ſacrarū imaginū. Cui quartam addit Theodorus Bibliander,
& eam calculo quoque ſuo comprobat, etiamſi nihil tale Ma-
humetus aſſerat, ſed tantummodo fingit alicubi interrogari
Chriſtum hoc modo. *O Ieſu Fili Mariæ, tu perſuades homini-* **Azoar. 13**
bus, vt te matremq́; tuam duos Deos habeant & venerentur? Cui
loco commentarium hunc in margine appoſuit Theodorus:
Mariam pro Dea coli obijcit Mahumetus, quod *quibuſdā* non pro- **Bibliand.**
teſtantibus, Lutheranis vel Caluiniſtis, ſed Catholicis) *vtinam,* ***in margi-***
inquit idem Theodorus, non competeret, ſic nimirum annuens ***ne Alcora***
eſſe verum. In præfatione autem Alcorani planius rationes red ***ni ad***
dens Mahumeticæ Apoſtaſiæ, ex iſtis tria ſimul recenſet, vide- **Azoar. 13**
licet quod tunc temporis. 1. *Conſtabat diuam Virginem ſuperſti-* **Bibliand.**
tioſiùs à multis Chriſtianis coli, quod (inquit) *hodie quoque fit, dum* ***in præfat.***
eius opem ſuperſtitioſè implorant. 2. Quod diceret (Mahumetus) *à* ***Alcorani.***
*Chriſtianis tres Deos coli, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum.
3. Ad hæc, quod ſimulachra venerarentur.* His ergo quatuor mē-
bris cum totum hoc idololatriæ crimen à Mahumete nobis ob-
iectum contineatur: etſi facile eſt homini Chriſtiano horum
vnumquodque facillimè refutare. Vnum enim Deum vni-
cunque & ſimpliciſſimum propriè adoramus, quāquam in tres
perſonas diſtinctum: nec alium Beatæ Virgini honorem vel
Pontificibus tribuimus, quam à Deo & Chriſto in literis ſacris
impendere iubemur, veræque Theologiæ & ſanæ rationi eſt
maximè conſentaneum, quod idem de ſacris imaginibus ex ip-
ſa Lutheranorum doctrina alibi eſt demonſtratum, tamen quia
hoc non eſt huius loci, illud potius attendatur, an non in his
vel blaſphemis hæreſibus, vel craſſiſſimis mendaciis, Zuinglia-
ni & Caluiniſtæ cum Turcis prorſus conſpirent: ideoque &
Regina veſtra cuius Euangelica fides proximè è Caluiniſmo &
Zuinglianiſmo hauritur, idem cum illis ſenſiſſe exiſtimāda ſit.
Primum eſt, impiè vocari Chriſtum Dei filium: aut inuocari vt
Deum. Atque horum vtrumq; quoties quamq́ue vehemēter à

Caluino ſuiſque aſſeritur, qui quoad illud, Concilium Nicænũ totiuſque Eccleſiæ Catholicæ fidem ſceleratiſſimè & ſuperbiſſimè redarguit, quoad hoc, ſillabatim & directè pronũtiat barbarum eſſe. S. Trinitatem inuocare, & Chriſto aliam prorſus à patre naturam fabricat, ideoque vel duos Deos cum gentilibus fingit, vel Chriſtum verum Deum cum Mahumete inficiatur neceſſariò. Et quam multæ ſunt Caluiniſtarum myriades qui cum Mahumete & Mahumetanis idololatricum putant Chriſtum Deum aut Spiritum ſanctum adorare: quos non re, ſed ſola nominis communione Deos arbitrantur, non aliter quam Moyſes vocatur Deus Pharaonis; & quomodo Mercurius Triſmegiſtus Deus appellabatur à quibuſdam, memini à Michæa eſſe luculenter expoſitum. Proxima verò duo, quod Chriſtiani diuinis honoribus afficiant Pontifices ſuos, & maximè Romanum, iiſdemque diuinis honoribus proſequantur imagines, ideoque ſint idololatræ, ita ſunt in omnium Caluiniſtarum libris, inſtitutionibus, concionibus, & familiaribus ſermonibus vulgaria, vt ſolis lux non ſit magis conſpicua quã nota eſt omnibus duplex illa Zuinglianorum de Catholicis mendaciſſima calumnia. Idemque de quarto, deitate ſcilicet Mariæ afficta ſentiendum & dicendum eſt. Quod timidè, diffi denter, ſuſpicioſè ſignificat potius Mahumetus, quam affirmatè pronuntiat. At Bibliander, Caluinus, Beza, & eorum diſcipuli quoties quamque impudenter hac craſſa & ſtupida calumnia Catholicos onerant? Beza certè vt alios taceam dicere non veretur (& quid eſt quod homo ille dicere vel etiam facere vereretur?) antiquos hæreticos qui Mariæ ſacrificabant, & propterea ab Eccleſia Catholica condẽnati fuerant, minus idololatricè peccaſſe quã Chriſtianos & Catholicos, qui maiorũ ſuorum veſtigiis ingredientes, & Virginem Mariam à Deo tam late longeque interuallo quam creatura à creatore diſtat diſcriminantes, eos tantum Mariæ tanquam præſtantiſſimæ creaturæ, filiique Dei Matri honores tribuunt, quos Eccleſia Chriſti Catholica, non noſtro primum ſæculo, ſed antiquitus ei tribuendos cenſuit, & quibus ipſe etiam Mahumetes eam vt puriſſimam Virginem, & reliquis creaturis excellentiorem, dignam iudicauit. Quoad inuocationem autem, ipſique & huius ætatis & ſuperiorum ſæculorum Mahumetani, eam non aliter quam Chriſtiani inuocant, eiuſque opem ſuppliciter implorant, vt eſt à Michæa diligenter annotatum: ideoque in eo & fallit & fallitur Theodorus Bibliander, quod dicit inuocationem Marię fuiſſe cauſam cur Mahumetes Chriſtianos inſimularet idololatriæ. Neque enim vel tunc Mahumetes, vel hodie Mahumetani ſimplicem eius inuocatonem reprehendunt. Sed & tum Mahu-

Beza in Timoth. ca. 4. v. 1.

Mahumetes obliquè mentiebatur, vt hodie directè mentiuntur Euangelici, Catholicos beatam illam virginem pro dea colere, diuinam ei adorationem attribuere, & *eam Filiúmque eius duos Deos habere & venerari*, vt iam ex Alcorano audiuiſti. Cùm ergo propter iſtas rationes Chriſtiani ſint idololatræ Mahumetis & Turcis, eaſdemq; ob cauſas iidem Chriſtiani idololatriæ accuſentur à Zuinglianis, conſtat Reginam veſtram illa verba de *profitentibus idololatrias falſoſq; Deos colentibus*, intelligere Mahumeticè, hoc eſt, Chriſtianos omnes cenſere idololatras, qui vel ante Mahumetem, vel Mahumetis tempore Chriſtianum nomen fidemque de S. Trinitate & reliquis illis Chriſtianam in orbe colebant, & qui ſuſceptam ab illis eandem Chriſti profeſſionem cōtra Mahumeris poſteros, Saracenos Turcaſque, ad hanc diem in orbe continuarunt. Vt iam nemini mortalium poſſit eſſe dubium Euangelicam Reginæ fidem eſſe cum Alcoranica apprimè congruentem, eiuſque fœdera ad extirpandam fidem Chriſtianam, & Alcoranicam eius loco conſtituendam dirigi. Et quæ de prædis agēdis hoſtibuſq; oppugnādis & ſpoliandis prędicta ſunt, ad ſolius Chriſtiani populi vaſtationem, ad Chriſtianorum tantummodo cædem, ruinam atque internecionem, ab ea intendi & comparari. Sed adhuc aliæ ſupplices literæ ab eadē ad Imperatorem noſtrum miſſæ hoc demōſtrant luculētiùs. Quidam Anglicanæ nauis Dominus in mari Leuantino, quod eſt ditionis Turcicæ, ſpeculatus quandā Turcarum nauē minus inſtructā in eodē mari curſum tenere: vel cupiditate cōmotus quia putabat eſſe diuitē, vel errore, quia iudicabat Chriſtianā, eam inuaſit & diripuit. Iniuria ad Baſſas delata, Regina per ſuū Legatū de Baſſarū minis fit certior. Illa ſtatim ad Imperatorem noſtrum literis humiliter ſuppliciterque ſcriptis, poſt ordinariam præfationem de ſuo ad falſos & idololatricos perſequendos zelo, ſic eum inter alia compellat. *Inuictiſſime & Auguſtiſſime Cæſar totius Oriētis ſupra alios omnes monarcha ſupreme*, &c. *Intelligimus* (*quo nobis nihil euenire potuit grauiùs aut moleſtiùs*) *nuper quoſdam veſtros ſubditos à ſubditis noſtris magnam accepiſſe iniuriam: quoad nos quidē omni cum ſeueritate vindicabimus. Vtque factum ipſum eſt longè flagitioſiſſimum, ſic eo eſt magis intolerabile quod infringit & imminuit ſinceritatem fidei noſtræ & promiſſi quod fecimus Imperiali maieſtati veſtræ*, &c. *Ob quam tam infandam iniquitatem niſi odium noſtrum in homines adeo ſceleratos & impios effunderemus, iuſtè omnium iudicio poſſemus condemnari*. Tandem poſt quædam huius generis, hæc eſt concluſio, & literarum ſumma. *Vehementer quidem obſecrauimus Imperialem maieſtatem veſtram, vt propter flagitium paucorúm improborum hominum, gratioſam beneuolentiam*

veſtram à nobis ne velitis auertere, fideliſſimeq́; pollicemur Magnitudini veſtræ, quod bona quæ magna cum iniuria & vi à ſubditis veſtris erepta ſunt, plenè reſtituētur, ſi vel poſſeſsiones, vel etiā vita latronū vſque eo ſufficiat. Quapropter vt noſtra amicitia nihilominus perpetuetur, perinde ac ſi infœlix iſte caſus nunquam extitiſſet, vtq́; ſingularis affectio ſubditorum noſtrorum veſtræ Imperiali maieſtati deuota & indies magis ac magis deſiderata conſeruetur & defendatur; propterea nos veſtræ Magnitudini humilem facimus ſupplicationem. Et ob tam egregiam bonitatem veſtram erga nos & ſubditos noſtros, humillimè ornamus omnipotentem Deum creatorem cœli & terræ, vt ſemper conſeruet & cuſtodiat veſtram excellentiſſimā Maieſtatem in omni fœlicitate & rerum gerendarum proſperitate. Grenouici. Anno 1581. Iunij 26. Iſta, Samuel, non egent, opinor, commentario, vt doceatur vos eſſe cum Mahumetanis & animo & corpore coniunctiſſimos. Qui enim Mahumeticè tanquam ex ipſo Alcorano edocti Chriſtianos vt idololatras propter rationes Mahumeticas inſectamini: qui Mahumetem & Turcas vnici Dei veros cultores eſſe conceditis: qui deinceps Imperatori noſtro tam demiſsè & abiectè adulamini: qui tam lachrymosè grauiterque deploraris iniuriam paucis Turcis factam, qui eodem tempore iniurias ſacrilegas Chriſtianis illatas arrogantiſſimè iactabatis: quando & bonis & etiam ſanguine Anglorum merces per vim Turcis ablatas compenſare pollicemini: qui eodem tempore ob bona & vitam multis Chriſtianis ereptam nihil eratis ſoliciti: hæc Reginæ veſtræ ad Imperatorē noſtrum tam *humilis* & Regia celſitudine indigna ſupplicatio, hæc Anglorum *ſingularis affectio Turcico nomini deuota & conſecrata, & in dies ſingulos magis magiſq́; expetita*: hę veſtræ *orationes humillimæ* ex intimo nimirum corde fuſæ ad Deum pro *eius fœlici in rebus gerendis ſucceſſu & proſperitate*: manifeſtè conuincunt idem velle vos Euangelicos quod volunt Turcæ: idem vos cum Mahumetanis ſtatus Alcoranici cupere incrementum, eandemq́ue cum iiſdem Mahumetanis moliri Chriſtianæ Reipub. imminutionem, diſſipationem & euerſionem: & id ipſum alia quædam veſtra eiuſdem temporis acta vberiùs & luculentiùs confirmant. Nam & multos Turcas ære veſtro ex captiuitate in India Occidentali liberaliter redemiſtis: eoſq́ue adductos in Angliam tractaſtis perhumaniter: & deinde *Regina naue quadam Londinenſi illis aſſignata in Turciam remiſit* amiciſſimè. Cōtra verò *alia nauis Londinenſis ora maritima Hiſpaniæ* prædas
ann. 1586 agēs eaſdem adduxit in *portum ciuitatis Algerienſis, ibiq́; & bonorum & captæ nauis auctionem fecit*; proptereaque rex Algeriæ *magno amore & ſpeciali beneuolentia Anglos proſecutus eſt*. Non progrediar ad poſteriora tempora & res à veſtris hominibus in Ma-

in Mahometis gratiam iſto vltimo ſeptennio geſtas: vel quia eædem ſunt in genere cum alijs hactenus percuſis, tantummodo plura præbent exempla eiuſdem animi & erga Chriſtianos valde hoſtilis atque infeſti, & erga Mahumetanos non minus propenſi amanti ſimique, quem hic ſæpius profitemini, & actionibus quibuſdam demonſtraſtis, vel quia in permultis libris hiſtoricis, alijſque & Latinis, & Germanicis, & Gallicis vbique ad æternum Euangeliſmi Anglicani Alcorano Mahumetico adeo affinis memoriam conſignata vbique occurrunt: vel quia illis poſterioribus annis magis ſe profuderunt odia veſtra, & apertius belli flammas circumtuliſtis, vt iam Chriſtiani populi ſtrages, & Chriſtianarum Prouinciarum vaſtitates à vobis & ſocijs veſtris Turcis factas, cum inſigni Chriſtianæ fidei detrimento, maiore bellicæ iuſtitiæ prætextu colorare & inuoluere poſſitis.

ARGVMENTVM

CAPITIS XXII.

Concluſio partim breuiter repetens, partim mutuo componens & applicans quædam ſuperius perſtricta Caluiniſmi & Mahumetiſmi initia eadem; 1. Contentio de veritate religionis Chriſtianæ. 2. Põtificalis & Eccleſiaſtica authoritas occupata à principe ciuili. 3. Chriſtiana fides tradita à maioribus, contempta ab vtriuſque Apoſtaſia authoribus Caluino & Mahumete, perinde ac ſi maiores omnes Eccleſiaque paſtores in fide erraſſent, quibus idcirco iſti duo clariſſimam ſuo priuatim iudicio diuini verbi authoritatem iactabant eſſe præferendam. 4. Studium nouitatis. 5 Libertas latrocinandi, & alia peccata committendi. 6. Cum ampla ſpe paradiſum nihilominus conſequendi: in quo Caluiniſmus Mahumetiſmum longè præcedit; quod ex doctrina nouorum Apoſtolorum Eccleſia Anglicana & Geneuẽſis manifeſtè docetur. 7. Miniſtri plurimi apertè profitentur Alcoranum, & præferunt reliquis Lutheri, Caluini & ſimilium Euangeliſmis, quos omnes Alcorano inducendo volunt præcedere & inſeruire, adeo vt in initiis, mediis & fine, Caluiniſmus & Mahumetiſmus prorſus conueniant. 8. Cum verò & doctrina adeo ſit nefaria, & qui eam primò docuerunt, fuerint hominès infamis vita. 2. Carentes omni vocatione. 3. Et de doctrina ſua hoſtiliter diſſenſerint ſeſeq; mutuò pro hæreticis condemnauerint. 4. Imo vnuſquiſque in doctrina ſua incon-

ſtans à ſeipſo perſæpè diſſenſerit. 5. Quum maioribus ſuis primitiuæ Eccleſiæ hæreſiarchis in modo tradendæ doctrinæ ſuæ fuerint ſimillimi, nec minus diſſimiles einſdem Eccleſiæ Catholicis patribus, qui iam olim iſtos hæreticos, eorum argumenta, totemq́ Euangeliſmos ſuos vel ſcriptis vel concionibus diſſeminandi formam & modum in vetuſtis hæreticis perſpicuè refutarunt: quum deniq́ in ipſa fide de iudicio extremo inter antiquos Patres & iſtos fratres tanta ſit repugnantia, vt hi cum illis idem cælum, eandem fœlicitatem nunquam poſſint ſperare: concludit Ludouicus iſtorũ, tum magiſtrorum, tũ diſcipulorum, quàm Mahumetis, Sergij & Mahumetanorum, & in hoc ſæculo Apoſtaſiam eſſe coram Deo iudice tetriorem, & in altero ſæculo ab eodem iudice longe grauiorem eos manere damnationem.

CAPVT XXII.

ATQVE hęc ego quum aliquando inter ſe confero, & quid valeant apud me meditor: facilè adducor vt credam eſſe verum quod mihi non ita pridem quidam Anglus Puritanus in hac ciuitate narrauit, & ſe ex ſua ſcientia certa loqui profeſſus eſt, quod in Anglia permulti ſunt, qui etiamſi fortaſſis adhuc Turcicam circuncisionem non ſuſceperint, animo tamen, religione, fide veriſſimi ſint Turcæ & Mahumetani, qui Alcoranum omnibus iſtis nouis Euangeliis præferunt, & ſinceriorem continere Dei colendi viam exiſtimant. Id quod eodem prorſus modo fieri in aliis Europæ prouinciis vniuerſis, vbi Caluiniſmus vel etiam reliqui iſti noui Euangeliſmi graſſantur, nemini poteſt eſſe dubium, qui vel ea quæ hactenus dicta ſunt, vel quæ vnicuique iſta meditanti facilè occurrunt, mediocri iudicio & diligentia expenderit. Amputemus autem (vt hîc finiamus) reliqua vniuerſa, & paucas ſed eas valde generales, eaſdemq́ue maximè efficaces Mahumetiſmi procreandi cauſas recolligamus. Vna ex præcipuis erat multiplex varietas nouorum magiſtrorum de veritate Chriſtianæ fidei pugnantium, ad quos componendos ſe diuinitùs miſſum multis in locis gloriatur Mahumetus. An non eadem cauſa in vobis eſt efficaciſſima,
Azoar 37. vbi varias Euangelicorum contrariorum factiones, aliorum virulenti libri in alios emiſſi, & quid libros nomino: multorum exilia, aliorum carceres, & demum ſuſpendia toti Europæ demonſtrant. Has varietates vt tolleret Mahumetus, ad regiam

poten-

potentiam quam, prius arripuerat, adiunxit Pontificalem, ſeque Calipham, hoc eſt, Regem Pontificemque conſtituit, & tum gladio, hoc eſt, verbo & authotitate regia, quid credendum erat ſuis ſubditis definiuit, pœna capitali illis decreta, qui contra eius ratas fixaſque de fide ſententias diſputarent: non aliter quàm Henricus Regio nomini annectens ſupremum caput Eccleſiæ Anglicanæ authoritatem inuaſit tanquam Califa, gladio regiaque potentia contra veſtras de religione omnes in Anglia ortas vel deinceps orituras decidendi: & lege Parlamentari edixit ſuis, vt conciliorum canones & decreta nulla admitterent, crederéntve, niſi quos & quatenus ipſe probaret: quicquid verò ipſe vel certi homines ab ipſo nominandi ſtatuerent eſſe ſincerum & Euangelicum, *& per literas patentes ſub regali ſigillo decernerent eſſe ſecundum verbum Dei credendum: illud omnes ſubditi aliique in regno Anglicano agentes crederent, affirmarent, præſtarent: & adiectis pœnis grauiſſimis* contra eos qui ſecus credere aut loqui auderent. Mahumetes illud ſuo tempore Chriſtianis ſummi opprobrij loco obiecit, quod clariſſimam Dei veritatem cælitus delatam, ſuoque miniſterio hominibus communicandam non admitterent, ſed verbi diuini quod ille magnificè iactabat claritatem ad traditiones Patrum ſuorum exigerent. Fatebatur quidem Mahumetus Chriſtianorum dicentium Ieſum eſſe Filium Dei verba prædeceſſorum ſuorum verbis aſſimilari, & ſuæ ætatis Chriſtianos ab antiquis eam fidem accepiſſe: ſed tamen dicebat omnem talem maiorum authoritatem verbo diuino, & luci clariſſimæ Alcorani ſui debere cedere, quia maiores illi omnes errauerant. Sic enim ille. *Increduli & minime Deum* abſque Filio & Spiritu ſancto *adorantes cum poſtulantur præceptis à Deo poſitis, ſuoque legato* (Mahumeti) *fidem adhibere, aiunt ſe nolle quicquam imitari niſi quod Patres imitati ſunt. Quibus talis fit obiectio, vtrum Patres ſemper non niſi rectam fidem tenuerunt?* Cui ſi reſponderes, modo de Patribus omnibus, hoc eſt, Eccleſia tota quæ Chriſtianam in orbe fidem ante Mahumetem natũ & deinceps prędicauit, quæſtio intelligatur, nihil eſſe veriùs, nihil exploratiùs quam Patres nunquam *tenuiſſe niſi viam rectã*, illam Eccleſiam nunquam erraſſe, nec vllum eius errorem in fide à Mahumete demonſtrari poſſe: quoniam autem is liberè cõfitebatur Eccleſiam Chriſtianorum primitiuam ad aliquot ſaltem annos fuiſſe puram & incorruptam, qualem Deus ipſe per Chriſtum formauerat: neque ſe Eccleſiam ſuam nouam ædificare voluiſſe, niſi quatenus Chriſtianã poſteriorẽ à primitiua illa Chriſti degeneraſſe, & errores ab ea damnatos amplexam

Henric. 8. ann. 25. cap. 19. Elizab. cap. 1. Henric. 8. an. 32. cap. 6.

Azoar. 19

Azoar. 13

fuiſſe perſuaſum ſibi erat, & ille ſuis perſuadere conabatur: hos ergo errores, hanc Eccleſiæ poſterioris à priori aberrationem neceſſariò debuiſſe ab eo ſolidis argumentis oſtendi, priuſquam nouum ſuum opificium aggrederetur: quia ſi quis hanc probationem ab eo exigiſſet, ſilendum planè ei fuerat, nec vlterius pedem mouere poterat; idcirco ad hunc nodum non ſoluendum, ſed rumpendum ipſe è contra non probat, ſed ſumit tanquam oraculum prorſus Euangelicum adeo clarum, *vt cæci videant, ſurdi audiant, ipſi pueri intelligant* (quemadmodum loquitur Ioannes Caluinus) illo tempore quando is ſuum Alcoranum excluſit, Eccleſiã Chriſti in fœdos errores fuiſſe prolapſam, ideoque traditam à maioribus fidem Chriſtianam ſuo Alcorano, tam claræ ſcilicet luci opponere vt valde abſurdum refutabat: eamque refutationem vt imprimis Euangelicam Bibliander cenſura ſua confirmat. Hanc enim illi loco appoſuit notam marginalem; *Patrum traditiones* (de Chriſto Dei filio, & cæteris quæ in Chriſtianis reprehendebat Mahumetus) *eadem facilitate reijciuntur qua allegantur*. Eademque eſt aliorum Proteſtantium, maximè Zuinglianorum cantilena, vt ante variis in locis oſtendit Michæas, quorum nouis & contrariis Euangeliſmis ſi Chriſtianus opponebat traditam à maioribus fidem, quæ vera eſt Chriſtiani hominis petra & firmamentum, à quo nullis rationibus dimoueri debet: tum iſti noui Mahumetiſtæ ex Alcorano inſtructi cauillabantur Patres fuiſſe homines, Patres omnes erraſſe, Antichriſtum ſediſſe in templo Dei, & eam occupaſſe totam, ideoque traditiones quaſcunque concedere debere clariſſimæ Euangelij veritati iam tandem à Deo reuelatæ, & per hos ſuos legatos Caluinum, Lutherum, Rotmannum, Bezam, & ſimiles Sergios Homareſque mortalibus patefactæ. *Sacrilegam illam ſuam vocem ructat Pighius* (inquit Stigmaticus Nouiodunenſis) *nullius ſcripturæ authoritate quamlibet claræ, noſtro quidem priuato iudicio, & euidentis, aduerſus claram conſonantemq́ orthodoxorũ Patrum ſententiam, aduerſus communem Eccleſiæ definitionem, aliquid credere cuiquam licere: Fieri enim poſſe, vt in ſcriptura intelligentia erret vnuſquiſque noſtrum: vt autem erret Eccleſia in ijs quæ ad fidei veritatem pertinent, fieri non poſſe, quia ſit columna & firmamentum veritatis*. Ita Ioannes Caluinus. Quod niſi verum ſit, ſi contra *Eccleſiæ vniuerſæ ſententiam Patrúmque conſenſionem*, cuique priuatum ſuum in ſcripturæ aliquo textu ſenſum fas eſt ſequi, imò ſi *ſacrilegium* ſit euidentem priuato cuiuſque iudicio ſcripturæ alicuius ſenſum claræ & conſentienti vniuerſalis Eccleſiæ authoritati non præponere, ſed hac contempta, & proculcata, illum præferre pium eſt & reli-

Calu. Inſtitut. li. 4. c. 18. §. 18.

Bibliãder, in Azoar. 13.

Calu. de libro arb. contra Pighium. in lib. 4. pag. 242.

religioſum: non opponam quod eſt euidentiſſimum, valde durum eſſe hoc Caluini os, qui ita bacchatur cõtra Libertinos, contra Anabaptiſtas, contra Lutheranos, contra Heshuſium, contra VVeſtphalum, qui omnes in ſuis illis opinionibus authoritatem ſcripturæ ſuo quidem iudicio clariſſimæ contra Caluinum, quemadmodum eos Caluinus verbo exemploque docuit, ſequuti ſunt: hoc quod eſt aliorum omnium caput, à te notari velim Samuel, à quo cœpit Michæas, & in quo ego concludo inſiſtoque potiſſimum: videlicet hoc idem quod Ioannes Caluinus ſtatuit tanquam firmum & immobile ſui Euangeliſmi principium, idem ipſum eſſe proprium nec minus firmum Alcorani fundamentum: vt nimirum homines ſui iudicij intelligentiam priuatam in ſcripturis exponendis contra vniuerſam Eccleſiæ fidem ſectentur. Hanc regulam vt ſummè Alcoranicam tibi imprimis omni ſtudio laboreque perſuadere conatus eſt Michæas, in eaque admittenda nimis facilem ei diſcipulum te præbuiſti, neque vel à me monitus voluiſti reuocare. Quòd etſi vt Chriſtianus debuiſti neceſſariò, tamen (fateor) vt Caluiniſta non poteras, quia in hoc poſita eſt ipſa Euangelij Caluiniani (vt item Alcorani) vita & ſpiritus. Ideoque non maiore contentione & arrogantia vel Michæas, vel etiam Mahumetus ipſe, quàm Ioannes Caluinus eam Eccleſiæ priuato iudicio poſtponendæ regulam præmere, commendare, ornare, aſſerere, & ſtabilire conatus eſt. Exempli gratia ſic Caluinus: *Cum Eccleſiæ vel antiquiſſimæ teſtantibus* Irenæo, Tertulliano, Origene, Cypriano, Baſilio, Hieronymo, Ambroſio, Chryſoſtomo, Hilario *conſenſum nobis obiectat* Pighius, *hanc ſibi reſponſionem vno verbo habeat, non eſſe Eccleſiæ conſenſum, niſi qui congruenter apteq; per omnia verbo Dei*, iudice Caluino & Mahumete, *eſt conſentaneus. Quoties ergo ſuam illam cantilenam mihi occinet de vniuerſalis Eccleſiæ conſenſu, continuò excipiam: vt fidelium ſententiæ pro perpetuò Eccleſiæ conſenſu habeantur, eas primum in veritatẽ Chriſti conuenire neceſſe eſt.* Quod ſi reſpondeas vt prius Mahumeto, ita hic Caluino, hoc quidem verum eſſe, & Eccleſiam *ſemper conuenire in veritatem Chriſti*, quæ eum in finem ſemper gubernatur à Spiritu ſancto; cæterum huius veritatis nec Caluinum eſſe iudicem, nec Mahumetem, ſed Eccleſię Patres Doctoreſq;, qui perpetua ſucceſſione teſtati ſunt ſe eandem Chriſti veritatem poſteris tradere, quàm ipſi à maioribus, maiores à Chriſto & Apoſtolis acceperant: exemplo Mahumetis contrarium vt certum aſſumit, & pro vtriſque & ſeipſo & Mahumeto opponit Caluinus eos mentiri, & ſe eorum iudicem eſſe velle, ſuoque iudicio hanc litem definire; ſe autem certò ſcire eos in præcipuis fidei capitibus Chriſtianam fidem tur-

Li.1.ca.5.

Ibid.c.10

Calu. vbi ſup. lib. 2. pag. 220.

piter adulteraſſe. Sic enim perimpudenter Mahumeticus Euangeliſta ſcribit. *Dicet* (Pighius) *Origenem, Tertullianum, & alios ſimiles huic obiectioni de* corrupta doctrina *occurrere, dum nil ſe dicturos præfantur, quod non communiter Eccleſiæ ab Apoſtolis edoctæ ſentiant*. Ita quidem cum ſcribant ſanctiſſimi & antiquiſſimi illi Patres Tertullianus & Cyprianus in Africa; Origenes, Baſilius, Chryſoſtomus in Aſia & Grecia, Hieronymus & Ambroſius in Italia, Irenæus & Hilarius in Gallia, nemine ex alijs contradicente, an non par eſt eorum aſſeuerationi habere fidem? Qui enim ſcirent melius quid Apoſtoli tradiderunt, quã hi qui tam breui interuallo eos ſunt conſecuti, & eorum diſcipulos proximoſque ſucceſſores audierunt? At longe ſecus Doctor iſte Geneuenſis: qui contra ſtatuit eos omnes eſſe mendaces, & ſplendidis mendacijs ludificare Chriſtianos ſuæ curæ commiſſos. Sic enim obiectioni huic reſpondet. *Quid autem ſi huic proœmio (quo ſe nihil dicturos præfantur quod non communiter Eccleſiæ ab Apoſtolis edoctæ ſentiant) res non reſpondeat? Imo quum in præcipuis fidei capitibus poſt hanc præfationem eos multum errare conſtet* (iuxta Mahumetem & Caluinum) *quam tutum eſt nullo diſcrimine aut delectu habito pro Eccleſiæ traditione ſuſcipere quicquid ipſi tradunt?* Hic eſt, Samuel, verus fons, verum caput, vera radix & origo vt Caluiniſmi, ſic item Mahumetiſmi: & poſtquam homines ſic inſtructi ſunt, vt præter ſeipſos fidant nemini, nec propter Eccleſiam ſic ex verbo docentem, ſed propter ſuum ſingulare iudicium & opinionem ſic verbum interpretãtem hoc vel illud credant: eodẽ opere & momento funditùs perit & extinguitur fides Chriſtiana & Catholica, cuius hæc eſt eſſentialis proprietas & quaſi anima, vt propter vocem & authoritatem Eccleſiæ teſtificantis de voluntate & verbo Dei aliquid ſuſcipiatur, & pro Chriſtiana veritate teneatur. Qua regula mutata & inuerſa, etiamſi multa veriſſima & literis ſacris probata in mente alicuius firmiter inhæſerint, qualia multa ſunt in Alcorano & mentibus Turcarum: tamen ea non efficiunt fidem Chriſtianam, non magis quàm externa hominis lineamẽta in ſtatuis, aut actiones ſimiæ humanis ſimillimæ probant eos eſſe homines: non ſi ſtatuæ (quod fieri poteſt dæmonum opera) ambularent, loquerentur, & alias plurimas humanæ conditionis actiones exercerent: quia ſemper abeſt & à ſimiis & à ſtatuis anima humana, hoc eſt, vera hominis forma: quemadmodum illæ in Turcis & Paganis veritates quanquam Orthodoxæ & Chriſtianæ quoad rei quæ ſubeſt materiam, tamen vera forma & eſſentiali proprietate Eccleſiaſticæ authoritatis deſtituuntur, quæ ſola fidẽ Chriſtiani hominis ab aliorum ſiue hæreticorũ, ſiue Turcarum credulitate diſcriminat. Hunc ego

Calu. vbi ſupra. pag. 214.

Vide hæc fusè probata in principijs doctrinal. D. Stapl. li. 8. c. 6. 7. 8. 9. 10. &c.

ego pono ipſum ortum, ipſam generationem formationemq́ue & Mahumetiſmi & Caluiniſmi, ad quos ſic in lucem editos, deinceps fouendos educandoſq́ue eadem quoq; media tāquam inſtrumenta ſeruierunt aptiſſimè. Memorant antiquiores hiſtorici Chriſtiani qui ſectæ Mahumeticæ progreſſum diligentius aduerterūt; illi vt primum in orbe innotuit, plurimos ſtatim ſe adiunxiſſe adductos. 1. *Studio nouitatis*. 2. *Licentia latrocinandi*. 3. *Et omnis generis ſcelera cum ſpe paradiſi perpetrandi*. At in nouo hoc Euangeliſmo iſta omnia multis gradibus ſuper Mahumetiſmum excelluerunt. Nam non vni Luthero nec vni Caluino, vel ſoli Zuinglio libertas excogitandi & Euangelia noua cudendi per doctrinam hanc Euangelicam conceſſa eſt, ſed vnicuique qui ſcripturas legere, vel ab alijs lectas audire potuit, ſtatim, vt *emicantem* illic *lucem aliquam* aſpexit, eo procurrere, quamprimum textum aliquem ſcripturæ *ſuo iudicio clarum & euidentem* pro quacunque opinione expiſcatus eſt: contra Eccleſiam vniuerſalē & omnium Chriſtianorū fidem eam opinionē publicare & mordicus tueri iubetur, hocque pium & ſanctum eſſe defenditur, *& ſacrilegium* eſſe ſi quis ſecus doceat. Quòd nouitatis ſtudium à Lutheri tempore trecentas ferè ſectas notabiles in vna particula Europæ produxit, quarum neſcio an decimam partem inter Mahumetiſtas tota Europa, Aſia & Africa poſſis reperire. Latrocinandi verò licentia quæ maior eſſe poteſt quàm hîc, vbi Eccleſias non modò expilare & diripere, vt paſſim in Gallia, & Sabaudia & Germania, ſed præterea funditus euertere & demoliri per Euangelium hoc licet, vt in Anglia, Dania, Scotia, Hollandia, Gallia tota, ab Henrico octauo Anglo, Chriſtierno Dano, Iacobo Baſtardo Scoto, rebellibus, Aurangio, Condæo & Admirallio: & qui ea ſacrilegia committebant, propterea ſuprema capita Eccleſiæ, Euangelici Principes, Euangelicæ veritatis vindices, cæleſtès quidam Dij Deæq́ue picturis, libris, orationibus, carminibus triumphalibus miniſtrorum celebrantur. Nam poſt hæc omnia, & alia his ſi fieri poteſt infinitè teteriora, quòd tamen actores ampliſſima paradiſi adeundi ſpe compleat hic Euangeliſmus, idq́ue longè aliter quàm Alcoranus Mahumetis, hoc verò ex plurimis locis & argumentis à Michæa productis abundè patet. Et quid (Deus bone) vel dici, vel cogitari poteſt in hoc genere veſtris Euangeliſtis molliùs & delicatiùs, & in cælo ſuis ſectarijs aſſignando confidentiùs: quos omni benè operandi moleſtia liberant, & ſola fide vel confidentia nixos in cæleſtis gloriæ poſſeſſione collocant: quorum diſcipuli qualiſcunque vitæ, etiamſi Sodoma & Gomorrha ſordidiores, modo tamen credant Euangelicè, hoc eſt, non

Paulus Diaconus rerum. Rom. li 18

Prateolus in Elencho Alphabetico.

Genebra. Chronolog. lib. 4. pag. 526.

Spongia in defenſ. Societat. pag. 100.

Bodin. in Method. hiſt. ca. 5.

Catho-

Catholicè, adeo ſunt de fœlicitate æterna certi & ſecuri, *vt etiam volentes non poſſint perdere ſalutem ſuam quantiſcunque peccatis, niſi nolint credere. Nulla enim peccata eos damnare poſſunt, niſi ſola infidelitas. Cætera omnia, ſi redeat vel ſtet fides in promiſſionem diuinam baptizato factam, in momento abſorbentur per eandem.* Certè ſi quis Alcoranum, Zunam, Aſear, omnes alios legis Mahumeticæ libros, omnes commentarios qui ab Alphakis & legis eius interpretibus per annos plus quam nongentos ſcripti tarditíue ſunt: non reperiet opinor in illis vniuerſis tot Epicuteas, tam flagitioſas improbaſque ad vitam inquinandam propoſitiones, quot à Tindallo ferè ſolo, ſaltem adiunctis ei perpaucis, idque ex primis inſulæ veſtræ Apoſtolis, intra decem annos ab huius Euangeliſmi ortu, poſitæ à Martyrologo veſtro Foxo recenſentur: quæ tamen omnes ſolius fidei iuſtificantis ſunt appendices, & tanquam filiolæ: quarum exempli gratia en tibi nonnullas. 1. *Sola fides iuſtificat.* 2. *Lex à nobis requirit impoſſibilia.* 3. *Qui bonis operibus ad cælum contendit, contumeliam facit ſanguini Chriſti.* 4. *Quoad Deum placandum, nihil eſt in operibus differentiæ, ſiue vrinam reddas, ſiue laues ſcutellas, ſiue agas ſutorem, ſiue agas Apoſtolum. Lauare ſcutellas & prædicare Euangelium perinde eſt coram Deo.* 5. *Chriſtus ſuſtulit omnes leges, & in plena libertate nos conſtituit.* 6. *Seruare virginitatem & caſtitatem religioſam, eſt Diabolicum.* 7. *Matrimonium & eſt res vxa, & præ omnibus vocari debet ſtatus ſpiritualis. Omnium ſiquidem ordinum & religionum eſt religio ſuprema, & ſtatus maximè ſpiritualis.* 8. *Matrimonium illis comparatum eſt aurum comparatum ſtercori: voluitq́; Apoſtolus omnes vniuersè homines coniugari: ſed omnes Epiſcopi ab eo tempore deſtruxerunt hanc diuinam ordinationem.* 9. *Melius ſtatutum vel lex fieri non poteſt, quàm vt viri abſque vlla ratione aut differentia temporis, vt vigiliarum, feſtorum, quando vxores ſunt pregnantes, &c. Vtantur vxoribus ſuis.* 10. *Chriſtus ordinauit, vt nullum eſſet peccatum niſi infidelitas, nulla iuſtitia niſi fides.* 11. *Si credimus Deum promiſiſſe nobis vitam æternam, eſt impoſſibile vt pereamus.* 12. 13. *Deus ſe nobis obligauit, & ex promiſſione debet nobis cælum modò credamus: & ad hoc obtinendum tantummodo firma fides & fiducia ſufficit.* 14. *Omnes illi errant, qui putant ſe ſaluandos, cum multa bona opera fecerint.* 15. *Non eſt neceſſe laborare, quo bonis operibus vitam conſequamur æternam. Iam nunc enim eam tenemus: omnes iuſtificamur; omnes ſumus filij Dei.* 16. *Quicunque putat bona opera aliquid valere, aut aliquid prodeſſe ad ſalutem obtinendam, blaſphemat Deum, eumque ſuo ſpoliat honore.* 17. *Eſt hic vnus ex præcipuis erroribus, qui graſſantur in orbe Chriſtiano, arbitrari quod bona opera quicquam proſint ad ſalutem.* 18. 19. *Peccata noſtra nihil minuunt de gloria Dei. Totum damnum*

Fox. Act. & Monumét. pag. 1335.

peccati

peccati poſitum eſt in ſcandalo vel offenſione proximi. 20. Chriſtus ſanguine ſuo redemit & liberauit nos ab omnibus peccatis & legibus, vt deinceps nulla lex nos obliget in conſcientia. 21. Nihil debes Deo niſi fidem, vt confitearis Chriſtum Ieſum, & credas eum ſurrexiſſe à mortuis. Sic enim ſaluus eris. In alijs omnibus Deus liberum tibi facit, vt ſequaris voluntatem tuam. Omnia enim facere potes abſque ſcrupulo conſcientiæ. 22. Neque enim perire vel damnari potes, quicquid externè vel feceris, vel infectum reliqueris. Hæc inter plurima ſimilia nouæ religionis axiomata pauca ſunt ex radice ſolius fidei germinantia, quæ ſuos ſectarios ita præcipites agũt ad extremam flagitioſæ vitæ licentiam, vt nihil vel cogitari poſſit eo in genere nequiùs aut impuriùs. Certo quidem certius eſt (& vos ipſi conceditis) in toto Alcorano nihil tale ſuggeri, nihil tam diſſolutum proponi. Et tamen maiorem adhuc peccandi licentiam, & vnà ſummam æternæ fœlicitatis adipiſcendæ ſecuritatem largitur Euangelium Geneuenſe: quia in his omnibus propoſitionibus Anglicanæ reformationis poſtulatur, vt nobis ſemper præſens adſit fides vel fiducia in Deum, modo de cæleſti gloria velimus eſſe ſecuri. At Geneuenſe Euangelium, nec tantulum requirit: ſed ſi vnquam, ante annos viginti, aliquo tempore totius vitæ ſemel tantummodo, fidem Geneuenſem, vel minimum fidei illius guſtum aut ſcintillam ſenſerimus, certò ſtatuit & determinat nos non poſſe perire, ſed etiã ſi deinceps vitam in omni nequitia & improbitate tranſigerimus, eam tamen fidem ſemel guſtatã abundè ſufficere ad Euangelicos fratres ſempiterna gloria coronandos, idque cum ea plenitudine & ſupremo fœlicitatis gradu, vt nec D. Petro vel Paulo, vel etiam ſanctiſſimæ Chriſti Matri vno puncto futuri ſint inferiores. Ad iſta valdè vniuerſalia & neceſſaria Caluiniſmi & Mahumetiſmi vel procreandi principia, vel educandi media, refer ea quæ Michæas adiunxit; refer alia quæ particulariùs toto hoc quatriduo diligenter percurrit, & non dubitabis, quin Caluiniſmus & Mahumetiſmus ſi non in vnum quaſi corpus & perſonam coaleſcunt, ſaltem ſunt (vt loquitur Euangelicus quidam Germanus) *duæ caligæ vnius panni, ſunt duo fratres vel ſorores* ex eodem matre & patre progenitæ: quia nullum ouum ouo ſimilius, nullus frater fratri aut ſoror ſorori ſimilior, quàm eſt Mahumetiſmo Caluiniſmus: & vbi eædem proximæ cauſæ tam efficaciter plerumque concurrunt, idem quoque opus, eãdem fabricam, eiuſdem naturæ effectum ex illis cauſis eſſe oriturum quis poteſt dubitare? Quum primum Henricus 8. vnum illud Mahumetiſmi fulcrum arripuit, vt ſeipſum faceret Eccleſiæ ſimul & Reipub. Calypham, & ſpiritualem iuriſdictionem Regiæ attexeret, ſtatim nationis veſtræ Polus Cardinalis, præuidens

Lib 2. c. 4 ſ. 6.

Ioann. Schut. 1. de cauſa. in præfat. & cap. 4 8.

uidens quid inde ſecuturum erat, aut iure ſequi poterat vel in patre, vel in liberis, quamuis tum temporis pater plæraque retineret Chriſtiana & Catholica, exclamauit tamen & verè, iam tum *Turcicum ſemen in Anglia fuiſſe ſatum*, nec fieri poſſe, quin ex eo copioſior Turciſmi ſeges aliquādo exurgeret. Quam prædictionem certa ratione fundatam noſtri temporis hiſtoria demonſtrat fuiſſe veriſſimam: quando varias in Anglia ſectas ab eo tempore partim ex hac, potiſſimum ex ſuperiori Caluiniſmi radice contra Deum & Chriſtum effloruiſſe *Michæas* recenſuit, quæ ſi in Turcia ſpargerentur, ſanguine luerent quicunque eas vel docerent vel diſcerent. Sed hoc alieniùs & remotiùs, illud aptiùs & viciniùs, & huius loci proprium, euidenſque demonſtratio iſtius Euangeliſmi generalem maſſam per iſtas omnes varietates & diſſenſiones, & mutationes ad vnum Alcorani referri ſcopum, eique inducendo per tot flexiones & meandros inſeruire: quia miniſtri in Euangelio prouectiores planè hoc fatentur, & apertè ad ipſum moliuntur, vbi ſuo ſpiritu & Euangelij libertate à primis magiſtris poſita illis frui conceditur. Sic Miniſtri Palatini Caluiniani Alcoranum directè inuehere in Germaniam, & alijs Euangelijs ſuppreſſis vt ille floreret, & ab omnibus Euangelicis reciperetur, acerrimo ſtudio ad mortem vſque laborabant. Sic Tranſyluaniæ Poloniæque Miniſtri Caluiniani in libris quos inſcripſerunt, *de falſa & vera vnius Dei Patris, & Filij, & ſpiritus Sancti cognitione*, effusè gloriantur, Eccleſiæ Chriſtianæ ab erroribus hoc ſæculo purgatæ hanc fuiſſe rationem diuinitus inſtitutam: vt Lutherus & Melancthon tanquam Moyſes & Aaron abſtergerent craſſiores errores: Zuinglius, Caluinus & Petrus Martyr illos inſecuti, tanquam totidem Prophetæ, Iſaias, Hieremias & Ezechiel ſubtiliora quædam doctrinæ vitia corrigerent: vltimò autem Seruetus cum Eraſmo in tollenda Trinitate, Chriſtique & Spiritus Sancti Deitate, hoc eſt, in ipſa noui Euangeliſmi ſumma & perfectione non aliter quàm Chriſto Ioannes Baptiſta præcurrit, in mundo apparuit qui planè omnibus erroribus Eccleſiam liberauit. Cuius liber quo hāc perfectam liberationem complexus eſt, cuique titulum fecit, *Reſtitutio Chriſtianiſmi*, cum teſte Caluino & Bezâ ex Alcorano totus conflatus fuerit, & eundem prorſus ſcopum finemque cum Mahumeto habuerit: imò cum iſti Tranſyluaniæ Sarmatiæque Miniſtri Caluiniani planè diſerteque Alcoranum probent, quid dubitamus de huius Euangeliſmi ſcopo & exitu, quē ipſi Euangeliſtæ tam clara & canora voce proloquuntur? Quid argumentis opus eſt tanquam in re dubia, quando ipſi Miniſtri argumentandi neceſſitate nos liberant, confitentes & iuxta nomen

*Polus de primatu li.3.fol.*111

Anno. 1567. *lib.2.ca.*1

*Beza in li.de hær. pun. &c. Calui.lib. cont. errores Serueti. lib.*1. *cap.*1.2.3. *Vide Poſſeuinum de Atheiſmis hære.c.*15.

nomen ſuum proteſtantes rem eſſe certam & euidentem? Proteſtantes ſe communi impetu ad Alcoranum tanquam verum ſui Euangeliſmi centrum tendere? Proteſtantes ſuas Confeſſiones, ſuas Inſtitutiones, ſuas Apologias, ſuos Commentarios & ſcripturarum verſiones, è quibus omnia ad Chriſti honorem & diuinitatem pertinentia vel transferendo corrumpunt, vel commentando peruertunt, ad Chriſti abnegationem Mahumeticè referri. Quando videmus proxima & perfecta Euangeliſmi principia eſſe Mahumetica, & eiuſdem fouendi propagandique media eſſe non minus certò Mahumetica, & finem de beatiſſima Trinitate, Chriſtique & Sancti ſpiritus Deitate è medio tollenda eſſe abſque controuerſia Mahumeticum, ecquis ambigat vtrum in Caluiniſmo lateat Mahumetiſmus? Vtrum idem velit Euangeliſmus Caluini & Alcoranus Mahumeti? At quãuis in doctrina vtriuſque tantus ſit conſenſus, idem vtrobique ſpiret genius & indoles, in primorum vtriuſque Apoſtolorum & Doctorum vita, moribus, vocatione infinita eſt differentia, vt vel hoc ſolum Caluiniſmum illi alteri longe lateq; præferat & cælitus veniſſe confirmet. At præterquam quod nulla, vel obſtupenda & pluſquam Angelica ſanctitas, Caluiniana dogmata apud homines Chriſtianos vel etiam ſanos præſtare poteſt Deum eſſe authorem peccati: eum velle & præcipere contradictoria; S. Trinitatem non debere inuocari: Chriſtum non eſſe vniuerſalem omnium Redemptorem: eum in cruce deſperaſſe: eius mortem nihil profuiſſe, & alia plurima directè cõtra Eccleſiam vniuerſalem, contra Chriſtum, contra Deum: in primis huius Euangelij authoribus quæ vnquam apparuit non dico ſingularis ſanctitas, ſed vel mediocris honeſtas? Zuinglius de ſeipſo fatetur, quòd ab eo tempore quo primum huic Euangelio an imum addixit, ita eum vnà inuàſit & totum poſſedit ſpiritus quidam libidinis & ſalacitatis, vt *carnis cupiditatibus accenſus nihil aliud cogitauerit, ſed in hoc cogitationes ſuas omnes inſumpſerit, vt carnis furori ſatisfaceret*: quare nec dubium eſt, quin Euangeliſta ſic affectus, Euangelium animo ſuo conſentaneum formauerit, & ſi quidẽ eodem tẽpore illi occurriſſet Mahumetis vel Alcoranus, vel potius paradiſus, eundẽ ſibi propoſuiſſet ingrediendũ ſi poſſet vel in hac vita: quo ſic plenius animo ſuo *carnis cupiditatibus accẽſo*, & nihil *quã carnẽ cogitãti*, carnali tot annorum cõcubitu *ſatisfaceret*. Lutherus verò perpetuò eum cùm ſuis ſectariis æſtimauit & vocauit egregium *nebulonem in quo inuiſus ille Diabolus agebat & tũc & in poſterũ. Blaſphemum enim cor & os habebat, in quo, per quod, & ſuper quod Diabolus diffuſus erat & regnabat.* (Sic enim reddũt Lutheri verba Tigurini) vel vt eſt in ipſo Luthero, ad literam, *perdiabolatum*, *indiabolatum*

Seruetus in Biblijs impreſſis Lugduni. Budæus in Annot. noui teſtamenti.

Zuinglius Tom. 2. reſpõſ. ad Luthe. li. de Sacrament. fol. 376 478.

Orthodo. Confeſ. Eccle. Tigu. tract. 3. *fol.* 127

Luther. Tom.6. Ienenſ. Germ. fol.257.

indiabolatum, & ſuperdiabolatum, ſceleratumq́ cor & mendaxos habebat. Cuius doctrinam Euangelicam illi ab ipſiſſimo diabolo eius familiari amico *ei fuiſſe inſpiratam certiſſimum eſt, & omnibus innoteſcit ſole clarius*, inquiunt Lutherani. Quales autem Caluinus & Beza fuerint, quàm ſeditioſi, quàm libidinoſi, quã ſacrilegi, quàm turpi & flagitioſa vita, quàm immenſa & Luciferiana ſuperbia, refero te ad illa quæ ſuperius ex claſſicis authoribus citata ſunt. Vocationem autem iſti à primo Magiſtro Luthero ad vltimum quocunque is nomine cenſeatur, quàm aliam habuerunt, quàm quæ eſt latronum & adulterorũ? Qua enim vocatione & iure, quo latro aliorum domos perrumpit, aliorum bona occupat, eadem vocatione eodem que iure & non alio Lutherus vel Cinglius poſt Mahumetum Eccleſias Catholicas inuaſit, Eccleſias Chriſtianas inſtruendi, & nouo Euãgelio informandi authoritatem ſibi vendicauit. Qua vocatione & iure adulter, propria nimirum voluntate & libidinis æſtro, alterius viri cubile aſcendit & vxorem eius conſtuprat, eodem & non alio Caluinus Geneuenſem Cathedram inuaſit, & eius Eccleſiæ, legitimo Epiſcopo & ſponſo ſeditioſè ablegato ſeipſum fecit paſtorem. Quamuis autem vocatio ſit nulla, & doctrina quam afferunt ſit prophana & planè Mahumetica, quique eam nobis commendant Doctores, ſint homines viles de lapide empti, vel potius redempti à furca & incendio quod merebantur (vti de Caluino & Beza conſtat) ſaltem conueniunt inter ſe de Euangeliſmi iſtius quem nobis obtrudunt veritate, quòd ſit ipſa Dei veritas, purum Chriſti Euangelium, Apoſtolica fides poſt mille & neſcio quot annos è tenebris, iſtorum ſummo ſtudio & labore eruta. Hoc quidem nemo mortalium inficiari poteſt, quin optimo iure poſtulemus, quando repugnantia Doctorum ipſis ſibi fidem derogat: neque vel poſſibile eſt contrarijs Doctoribus & doctrinis fidem adiungere, & Caluinus hoc poſtulatum vt ſumma optimaque ratione fundatum approbat. Ideoque quibuſdam obijcientibus, ſibi quidem Euangelium hoc nouum videri non antiquum illud primorum Chriſtianorum, ſed verè nouum & nuper inuentum, nec quicquam Apoſtolico à primis Chriſtianis & veterum Apoſtolorum Diſcipulis prædicat ſimile, vel ob hoc ſolum argumentum, quia hic *nimis magna apparet Doctorum contentio mutua*, & digladiatio: at *in illa Apoſtolorum doctrina*, & Euangelio, *mirus erat conſenſus*, reſpondens Caluinus, *Quaſi verò* (inquit) *non eundem quoq́ conſenſum dederit ijs Dominus, qui Euangelij doctrinam in priſtinum ſuum locum reſtituere hodie conantur*, Luthero, Zuinglio, Oecolampadio, Melanchthoni & ſimilibus. Rurſus. *Cùm hinc Lutherus, inde Oecolampadius & Zuinglius reſtituendo Chriſti regno ſtrenuam*

Caluin. reſpõſ. ad Pighium. de libero arbi. li.1. pag 192. Idem lib. de ſcand. pag.154.

ſtrenuam nauarent operam : in tota pietatis ſumma mirabilis fuit eorum conſenſus . Quis rectus eſſet & ſincerus Dei cultus vno ore tradiderunt . Ita paſſim Ioannes Caluinus, cum tamen lippis & tonſoribus notum ſit, & ex proximè dictis appareat, omneſque bibliothecæ & librariorum officinæ clament nihil dici potuiſſe mendaciùs aut impudentiùs . Nam & multa volumina extant tum Martini Lutheri in Huldericum Zuinglium, tum Hulderici Zuinglij in Martinum Lutherum, in quibus alter alteri eſt *Pſeudopropheta impudenter aſſerens quicquid Zuinglius in buccam venerit, incorrigibilis hæreticus, dignus qui pro Theolo-* *Tom.2.in*
go Mateologus dicatur, ſtultus, ſtipes, blaſphemus, mendax Dia- *Exegeſi.*
bolus, ſeductor, beſtia, impoſtor, Antichriſtus, hæreticus quo effre- *ad Luthe-*
natior contra Chriſti diuinam naturam perſonamque à Marcionis *rum, &*
tempore nunquam exortus eſt , neque qui plures animas gehennæ *in reſpon.*
mancipabat , talem ſe gerens vt à Dæmonum phalange obſeſſus vi- *ad Luth.*
deretur , cuius toti libri nihil aliud continebant quam manifeſtam *librum de*
puriſſimæ veritatis Euãgelicæque lucis obſcurationem oppreſſionem- *Sacram.*
que, &c. & Eccleſia Tigurina in publica fidei ſuæ confeſſione toti Europæ teſtantur Martinum Lutherum à primo Euãgelij ſui exortu ad extremum vſque vitæ diem, Huldericum Zuinglium tanquam Apoſtolum Satanæ fuiſſe execratum cum Euangelio ſuo, quod ita horrebat, vt profiteretur *malle ſe* *Orthod.*
vel centies quoque laniari aut igne comburi, quam cum Zuinglio, *cõfeſſ.*
Oecolampadio & ſimilibus miſeris & fanaticis eandem ſententiam *Eccleſ.*
ſequi, vel in doctrina conſentire, de quibus raro loquitur ſine graui *Tigurin.*
contumelia, taxans ſeu obſtinatos & omnis impietatis ſibi conſcios *Tract. 1.*
hæreticos, omnium qui viuunt hominum ſceleratiſſimos nocentiſ- *fol.30.*
ſimoſque, qui nec vnum quidem Chriſtianæ fidei articulum verè *Ibidem.*
credebant: interim falſam & venenatam doctrinam Eccleſiis pro- *fol.3.5.*
ponebant, & eas miſerè ſeducebant, Iudæis, Turcis, imò ipſis Dia- *Ibid. fol.*
bolis deteriores: quos idcirco aliquando ſimplici Diabolorum *105. 106.*
nomine non contentus, *Archidiabolos* appellat. Quando au- *Fol.25.*
tem hic Martinum Lutherum ſpiritus afflauit, & quamdiu in *Ibidem.*
eo durauit, notant iidem Tigurini aſſerentes *ſtatim ab initio* *fol.108.*
vt primum Euangelium Zuinglianum Martino Luthero innotuit, ſic eum *mordere, furere, conuitiari & bacchari cœpiſſe: libroſque ſuos diris & horrendis Diabolorum, ſectariorum, ſpirituum & fanaticorum nominibus impleuiſſe, & quicquid calumniarum in buccam veniret, immaniter contra Huldericum Zuinglium & Zuinglianos expuiſſe,* quique hoc modo tota vita erga Euangelium Zuinglij fuerat affectus cum pari affectione ex hoc mundo deceſſit. Sic enim illis ipſis teſtibus paulo ante mortem proteſtabatur : *Ego qui iam ſepulchro vicinus* *Ibidem.*
obambulo, hoc teſtimonium & hanc gloriam ad Chriſti ſalua- *fol.106.*

toris tribunal perferam, quod nimirum fanaticos homines Caroloſtadium, Zuinglium, Oecolampadium, Stenckfeldium, & eorum qui Tyguri (Geneua) vel vbicunque locorum ſunt diſcipulos ſummo ſtudio damnauerim. Quemadmodum autem Lutheri ſectatores Apoſtoli ſui veſtigia perſequantur in Caluiniſtis execrandis, & eorum Euangeliſmo non aliter quàm vero Atheiſmo & Antichriſtianiſmo abominando, in hoc quatriduano colloquio, demonſtratis etiam particularibus eorum diſſidijs de Deo, de Chriſto, de Chriſti ſanguine & paſſione, alijſq́; maximis Chriſtianæ fidei myſterijs ſæpius explicatum eſt. Adeo vt *mirabilis iſte in tradenda vno ore Euãgelij doctrina conſenſus* Luthero, Zuinglio & Oecolampadio à Caluino attributus, talis ſit quale eſt ipſis Caluini mirabile Euangelium, quod diē vertit in noctem, lucem in tenebras, & ipſum Satanam exornat nobiſq́; adorandum proponit loco Dei omnipotentis. Et qualis fuit iſtius Gehennenſis Apoſtatæ frons, quale os, qui mirabilem conſenſum diſparatis illis doctoribus, & hoſtiliter pluſquā Vatiniano odio ſeſe toto vitæ curriculo perſequētibus vendicare auſus fuit, qui nec ipſe ſibi perpetuo conſentit, imo qui quemlibet ſui ordinis Euangeliſtā cōtinenter nouos Euangeliſmos cudere, & ab vno ad alterū tranſire valdè putat Euangelicū: & qui eā ſuis licentiam negant, eos fidelibus Dei ſeruis ait inuidere *profectum in Euangelio*. Eſſe enim nunc Lutheranum, mox fieri Zuinglianū, tum progredi ad Anabaptiſmū, hodie credere vno modo, cras longe diuerſo: hoc eſt Caluino *proficere in Euãgelio*. Melancthō viuente Luthero totus Lutheranus, mortuo Luthero, omnia ferè doctrinæ Euangelicæ capita quæ Luthero viuente tenuerat, & multis libris, multiſq́ue ſcripturis confirmauerat, variauit: verbi gratia, de cæna, de libero arbitrio, de iuſtificatione, de neceſſitate bonorum operum, &c. adeo vt ipſi Lutherani in ſolemni Synodo affirment in *doctrina Lutheri & Melancthonis diſſenſum eſſe & diſcrepantiam tantam, quanta eſt inter æſtatem & hyemem diſſimilitudo*: ijdemq́; conqueruntur eum *in poſterioribus ſcriptis nimia Sacramentariorum familiaritate ſeductum, à ſemel agnita & toties profeſſa veritate turpiſſimè defeciſſe.* Quid verò ad hoc Caluinus? *Lex* (inquit) *nimis dura præſcribitur literatis hominibus, ſi poſt editum ingenij ac doctrina ſpecimen* (ſcriptis de fide libris & in publicum emiſſis) *tota vita nihil proficere liceat. Certè ſi quis annos quadraginta nihil Philippo attuliſſe dicat, magnam & homini priuatim, & toti ſimul Eccleſiæ iniuriam faciet.* Optima quidem ratione vendicatur Philippo, vt ad vnam fidem annis quadraginta non obligetur, quando Lutherus ſingulis quinquennijs, Huldericus Zuinglius verò ſingulis biennijs fidei variandæ authoritatem ſibi arrogent. *At ſi du-*

Colloq. Altēbur. Elect. 3. reſpōſ. ad Saxon. fo. 424. 425
Cōrad. in Theolog. Calu. li. 2. fol. 94.
Caluin. Admoni. 3. ad VVeſtphalum p. 1096.

ra

ra lex hominibus Euangelicè *literatis præſcribatur*, quando ab vnis requiritur, vt conſtantes ſint in vna fide, quam tanquam perfectè Euangelicam & Apoſtolicam ipſi multis libris euulgatis, multiſque ſcripturis ſuo more congeſtis & expoſitis ſtabiliuerant, ad quam fidem totas ciuitates & regiones induxerant; *quanto durior eſt* lex, ſi hoc à duobus Euangeliſtis exigatur, qui ſemper fidem contrariam habuerunt, quorum alter alterius fidem ſemper damnabant vt ter & amplius hæreticam, quorum vterque ſingularis fidei & Euangelij nouus author haberi ita geſtiebat, vt vix vlla maiori contumelia vel iniuria ſe affici poſſe putaret, quam ſi quid cum altero communicare aut Euangelij doctrinam ab eo hauſiſſe diceretur. Vnde Zuinglius poſt longam hiſtoriam de ſe & Euangelio ſuo narratam: *Hæc* (inquit) *chariſſimi in hunc vſum additis omnibus teſtimonijs & circumſtantijs indico, vt diſcatis quanta audacia quamque impudenti inſolentia quidam Principes vtantur, qui meam doctrinam Lutheranam, meque Lutheranum vocant. Quis enim me adornauit vt Euangelium prædicarem; fecit hoc Lutherus? minime. Nam cæpi prædicare Euangelium antequam Lutheri nomen vnquam audiuiſſem. Certè Martinus Lutherus in doctrina Euangelica nihil me iuuit:* Quod alibi vt Mathematicè demonſtraret, enumerat ſex ſui Euangelij capita, in quibus à Martino Luthero diſſidebat, ex quibus fortiſſimè & verè militariter concludit. *Quomodo ergo abs te Euangelium didicimus* (id enim ei exprobrauerat Martinus Lutherus) *quod ſecundum te neque tradimus, neque credimus?* Nam Martinus Lutherus ne aliquid à Hulderico Zuinglio vel Zuinglianis accepiſſe putaretur, perdiligenter quidem præcauerat, quia *cum illis nihil prorſus commercij habere, illorum libros & opera nec recipere nec legere volebat: omnem cum eis amicitiam & communionem ita abominabatur & reijciebat, vt nec literas, nec libros, nec ſalutationes, nec benedictiones, nec aliquas Zuinglianorum ſcriptiones, vel viſu, vel auditu dignaretur*, vt ſcribunt Tigurini in Confeſſione ſua. Et ô miſerabiles nec Chriſtianos, æternumque deplorandos, qui fidem Chriſtianam abiecerunt, qui Eccleſiam Chriſtianam, Catholicam, & in ea Chriſtum Ieſum eiuſque Apoſtolos, & omnem ſanctiſſimorum Martyrum, Confeſſorum, Virginum beatam ſocietatem deſeruerunt, & ad nouam Eccleſiam, nouum Chriſtum, nouam ſalutis adipiſcendæ viam profugerunt, ſuaque & corpora & animas ſempiternæ damnationis periculo expoſuerunt ad talium Apoſtatarum vocem; quorum doctrina neſcio an debeat eſſe homini Chriſtiano magis deteſtabilis propter eam ex qua conſtruitur nequitiam, impu-

Zuinglius Tom. 1. in explanat. art. 18.

Idē Tom. 2. in exegeſi ad Lutherū. fol. 415.

Orthodo. Confeſſ. Eccleſ. Tigur. fol. 37. Ibidem. fol. 3. 4

impuritatem, mutabilitatem, ſordes, blaſphemias, repugnantias, hæreſes antiquas, Iudaiſmos, Paganiſmos, Turciſmos, Atheimos: an veró propter Doctorum turpiſſimorum in ea tradenda diſcordiam, & perpetuam & perpetuo tantam, vt natura ſerpenti erga leonem, lupo erga ouem, minoribus auibus erga noctuam maiores inimicitias non ingenerauerit, quā iſti voluntate ſua contra ſe mutuò conceperunt à primo tempore quo ſe dediderunt Euangeliis ſuis fabricandis. Neque quædam aues & beſtiæ ad aliarum oua frangenda vel lacerandos fœtus magis ſolicitè vigilant & inſidiantur, quam iſti Proteſtantium Apoſtoli & eorum proximi ſucceſſores ad Euangelia ſuorum æmulorum deſtruenda, abolenda, hominum contemptui & deſpicientiæ ſubiicienda, & quatenus penes illos erat ex ciuitatibus & regionibus quæ ea ſuſceperant adeoque ex toto mundo exterminanda, omnes animi neruos & cogitationes intendebant. Hæccine illa eſt religio de qua Prophetæ antiqui vaticinati ſunt? Hæccine illa eſt religio, quam Chriſtus Ieſus Saluator noſter cælitùs in mundum detulit? Num Apoſtoli ad hoc Euangelium ſiue Lutheranum, ſiue Zuinglianum, ſiue Caluinianum, ſiue Anabaptiſticum prædicandum in orbem miſſi, ad hæc Euangelia orbem terrarum conuerterunt? Aut iſti noui Apoſtoli cum veteribus illis in aliquo Apoſtolico munere magis conueniunt quam cum homine canis, cum ſalutari cibo ouum aſpidis & viperæ, cum medicina venenum? Cæterum qui verorum Chriſti Apoſtolorum nullam imaginē, nec minimam vmbram habent, ij ſi cum Satanæ Apoſtolis, ſi cum perditiſſimis hæreſiarchis comparentur, quicquid in illis fuit deterrimum, idem in iſtis cum magna acceſſione reperietur cumulatum. Nouum & longiſſimum opus aggrederer, Samuel, ſi vellem accuratè vt meretur hanc comparationem perſequi: ſed ego nihil tale meditor, huius rei mentionem tantum facio eum in finem, vt cum deinceps ad antiquos Patres legendos te contuleris, in illis ſui temporis hæreſiarchis depingentibus ſcias huius Apoſtaſiæ magiſtros eſſe plenè perfectèque depictos. Scripſit olim D. Hieronymus, & ſcripſit confidenter: Apoſtolum nimirum Paulum ſuoſque maiores ſequutus *ſicubi audieris eos qui dicuntur Chriſti non à Domino Ieſu, ſed ab alio aliquo nuncupari, vtpote à Martione Marcionitas, à Valente Valentinianos &c. ſcito non Eccleſiam Chriſti, ſed Antichriſti ſynagogam eſſe. Pro Chriſto* (inquit D. Athanaſius) *apud Arianos Arius eſt, apud Manichæos Manichæus: adeo vt qui incidant in hæreſim, mentis vertigine laborent, mutantes nomen Domini gloriæ in ſimilitudinem imaginis hominis corruptibilis, & pro Chriſtianis deinceps Ariani nuncupentur.* Et nos qui videmus pluſquam ducentas

Plinius natural. hiſt. li. 10 ca. 74.

Hieron. cont. Luciferi. ca 9. Actor. 20 Iuſtin. Tom. 2. pag. 77. Epiphan. hæreſ 42 Athana. orat 2. contra Arrian. Baſil. in Pſalm. 48 Optatus contra Parmen. lib 3. Rom. 1.

centas ſectas talium hæreſiarcharum nominibus propter fidei differentiam inſignitas, qui videmus Lutheranos hoc nomine gloriantes, & illud affectantes ambitioſè, quemadmodum & probri loco alios vocant Antilutheranos, cur non ſcimus, hoc eſt, certò, firmiter, indubitatè ſtatuimus eos omnes ſic à Martino Luthero, Ioanne Caluino, Hulderico Zuinglio, Philippo, Flacio, Illyrico &c. denominatos eſſe non vnicam Eccleſiam Chriſti, ſed totidem ſynagogas Antichriſti. Cur cum ſanctiſſimo Athanaſio non iudicamus eos cecitate *& vertigine mentis laborare* qui pro Chriſtianis & Catholicis appellati Lutherani, Caluiniſtæ, Zuingliani mutant gloriam & nomen Chriſti Ieſu Dei optimi maximi in nomen Lutheri, Caluini, Zuinglij aliorum nebulonům & balatronum (niſi illis de ſeipſis fidem detrahere volumus) vt omnis cum eis communio, omne commercium, omnis ſalutatio inſtar piaculi alicuius aut prodigij ſit deuitanda. Exclamant antiquiſſimi Patres: *Quis modo vel parum ſapiat iſtos* (Arianos) *tolerauerit, cum videat per ſingulos Synodos alia addi, alia detrahi*, fidem eorum nunquam ſtare certam & immotam, ſed toties immutari? quæ enim ita variatur quiduis eſt potius quàm fides, quæ immobilis & vna abſque vlla mutatione debet permanere *eadem, heri, hodie & in ſecula*, tum etiam cum cælum & terra mutabuntur. At quam infinitè maior eſt varietas & mutabilitas in ſingulis huius ætatis Euangeliſmis. Veſtra regio pulcherrimum quidē quamuis funeſtiſſimum ſuppeditare poſſit exemplum ſub Henrico 8. & Edouardo 6. quando ter aut quater mutata eſt religio. *Edouardus 6 puerulus poſt patris funera* (inquit Foxus) *inſtigatus à patruo ſuo Duce Somerſeti, primò aboleuit religionem quam Pater lege ſex articulorum conſtituerat: deinde emiſit ſecundum librum reformationis, & poſtea tertium quoque librum perfectiorem altero, quemadmodum religio indies magis magiſque creſcebat.* Idem doceri poſſet ex omnibus ferè prouinciis quæ hoc ſæculo fidem Catholicam dereliquerunt, ſed inſtar omnium ſit Auguſtana confeſſio anchora fidei Germanicæ, & fœderis Smalcaldici contra Imperatorem Carolum 5. baſis. *Ea confeſſio* (inquiunt Lutherani) *eſt fundamentum quod hactenus Papiſtis oppoſuimus. Ad eam confeſſionem ſecundum verbum Dei tanquam fundamentum religionis noſtræ nos referimus & reſpicimus, ad eam leges ſacræ pacis in Imperio* (Germaniæ) *alligatæ ſunt: eſtq; ea velut norma, gubernatrix, & iudiciorum regula.* Sic de Confeſſione Auguſtana Lutherani vnius ordinis, illi qui ſunt ſub Principe electori Saxoniæ. Eſt ergo probabile eam confeſſionem in qua continentur res tam immenſi pretij, *recta fides fundamentum religionis, pax imperij Germanici, leges ciuiles, norma gubernationis & iudiciorum*

Vide Theolog. Calu. li. 1. fo. 21 68. 12. 16. 17. 95. 121 117 122. 150. 151. 153. 154. 157. 173. &c. & ſupra.

Athanaſ. de Sinod. Arimini & Seleucia.

Baſilius Epiſt. 82.

Hebr. 13. Matt. 24

Fox. Act. & Monument. in vita Crameri. pag. 1473

Colloq. Altemb. fol. 464.

ciorum regula, in ſua ſimplici perfectaque puritate fuiſſe conſeruatam in qua Carolo Imperatori fuerat oblata, maximè cùm pro eius propugnatione tot Germanorum millia contra illum ſuum Imperatorem bellum geſſerint, tot millia vel in pace animas efflauerint, vel in bello profuderint ſanguinem. Et tamen horum Lutheranorum vicini, ſed alterius ſectæ, qui ſunt in ditione Ducis Saxoniæ, probant Confeſſionem illam toties fuiſſe variatam, hic auctam, illic minutam & circunciſam, vt à plæriſque quæ ſit *vera & legitima Auguſtana* Confeſſio prorſus ignoretur. Eam certè quàm aduerſarij pro vera vendicabant, & quæ per manus plurimorum in Germania peruagatur, in tot ferè capitibus quot ſunt Confeſſionis eius articuli, à prima Confeſſione probant eſſe differentem, vſque eò vt non ſoli Lutherani, ſed & Sacramentarij & Pelagiani Confeſſionis Auguſtanæ ſic tornatæ ſe fateantur probatores, qui in prima manifeſtè damnabantur. *Cothurnum* vocant & primæ diſſimillimam, etſi *nunc aduerſarij eam pro vera baptizare & commendare nituntur. Hac* (inquiunt) neque ſcripta, neque exhibita eſt Auguſtæ, ſed eſt falſa & adulterina Confeſſio alterius veræ *loco ſubſtituta*. Denique valde grauiter concludunt in articulis præcipuis quos enumerant, eam Confeſſionem toties fuiſſe mutatam, vt *ea mutatio ſcandalum obiecerit infirmioribus, vt dubitarent de fundamentis* veritatis (Saxonicæ) *& ſine dubio* (inquiunt) *multos abſterruit, ne noſtra* (Auguſtanæ) *Confeſſioni ſe adiungerent*. Quemadmodum enim Auguſtanæ Confeſſioni ſeſe adiungerent, quibus probabili ratione perſuaderi non potuit quænam fuerit Confeſſio Auguſtana vera, de qua videbant Doctores Theologos & Superintendentes acerrimos eius Profeſſores tam ferociter decertare: & quæcunque fuerit, cogitabant quiduis potius quàm veritatem Chriſtianam in ea tradi, quam ſciebant toties, quauis occaſione, nouis articulorum acceſſionibus, vel detractationibus, vel interpretationibus, in aliam planè ſpeciem peruerti & innouari. Ergo & nos quoque vel hoc exemplo, vel potius Patrum antiquorum veſtigijs inhærendo, *ſi vel parum ſapiamus*, ſi aliquid humanæ mentis & prudentiæ habeamus, repellere à nobis & funditus abiudicare debemus, & iſtud Auguſtanum, & reliqua omnia Euangelia noua nouaſque fides, quæ à ſuis inuentoribus vel magiſtris, à Grammaticis, à pueris, à militibus, à fæminis, à quocunque vnius ciuitatulæ rectore poſſunt & ſolent non minus quàm hæc Auguſtana, & plus quàm illa Ariana, reſtringi, dilatari atque in omnes formas inſtar Polypi aut Vertumni mutari. Hos Patres noſtros imitemur, horum armaturam induamus: & niſi ſpurij,

Colloq. Altemb. fol. 439. 539.540.

fol. 403.

Fol. 520. 521.522. 523.

ſpurij, degeneres & rebelles eſſe velimus,& dementiſſima ele-
ctione Patres veros Auguſtinos, Ambroſios, Athanaſios,
Gregorios pro iſtis adulteris & inceſtuoſis fratribus Lutheris,
Oecolampadijs, Buceris, Zuinglijs; & conſequenter *Patrem*
in cælis pro vitrico Satana, & Eccleſiam Catholicam *cæleſtem*
Hieruſalem quæ eſt verè *mater noſtra* pro Synagoga Satanæ no- *Matt.23.*
uerca iniuſtiſſima permutare: reſiſtamus iſtis hæreticis eodem *Heb.12.*
ſpiritu & indole, quo veteres illi Patres ſuæ tempeſtatis hæ- *Galat.4.*
reticos eorum atauos repulerunt. Cum iſti crepant ſua obſo-
leta mendacia de ſcripturarum ipſis fauentium claritate, & ra-
tionum quibus nituntur firmitudine, diſcamus ab illis Patri-
bus, *omnium hæreticorum quaſi regularem eſſe iſtam temeritatem* *Auguſt.*
& iactantiam: neque propterea quicquam dimoueamur ab *au-* *Epiſt. 56.*
thoritate ſtabiliſſima fundatiſſimæ Eccleſiæ. Si ad particulares
ſcripturarum citationes deſcendunt, earumque particulas &
fragmenta coaceruando, terrere nos putant: reſpondeamus
cum Patribus *non poſſe errorem oboriri* ſaltem *Chriſtiano nomi-*
ne palliatum niſi de ſcripturis, ſed *malè* peruerſeque *intellectis*. *Auguſt.*
Lege opuſcula Pauli Samoſateni, Priſcillani, Eunomij, Iouinia- *li.83.q. 4*
ni reliquarúmque peſtium. Nihil vnquam penè de ſuo proferunt, *69.*
quod non ſcripturæ verbis adumbrare conentur. Cernas infini- *Vincent.*
tam exemplorum congeriem, propè nullam omitti paginam, quæ *Lirinenſis*
non noui aut veteris teſtamenti ſententiis fucata & colorata ſit. *contra*
Verum *infælices Iudæi & plus infælices hæretici, ſolum literæ ha-* *prophan.*
bent ſonum abſque ſenſu, *quaſi corpus ſine anima, ſine viui-* *hæreſ.no-*
ficante ſpiritu. Ergo *non te capiat hæreticus, quia poteſt de ſcri-* *uita. c.35*
pturis exempla proferre. Vtitur & Diabolus teſtimonijs ſcriptu- *Auguſt.*
rarum. Matth. 4. Et magnopere (inquiunt Patres) *eius loci.* *Serm. 70*
Matth. 4. Doctrina nobis eſt attendenda & retinenda, vt tan- *de Temp.*
to Euangelicæ authoritatis exemplo, quando aliquos Apoſtolica *Ambr. in*
ſeu Prophetica verba proferre contra Catholicam fidem viderimus, *Luc. li.4.*
Diabolum per eos loqui minimè dubitemus. Si præter ſcripturas *Vincent.*
Spiritum ſanctum arrogant ſibi, ſeque ab eo ſolo in ſuis Euan- *Lirinenſ.*
geliſmis inſtitui glorientur, ita credamus quemadmodum Pa- *cap.27.*
tres crediderunt Manichæo aſſeueranti *Spiritum ſanctum in ſe* *Auguſt.*
perſonaliter remanere. Si perſpicuam ſectarum ſuarum verita- *Confeſſ.*
tem occlamando aures noſtras obtundunt: interrogemus cum *lib.5.c.5.*
Patribus, an vnquam *fuerit aliqua hæreſis, quæ non ſe veritatē no-* *Auguſt.*
minarit, & quantò fuit ſuperbior, eo magis etiam ſe perfectam no- *contra*
minauit veritatem, & omnē veritatem ſuis ſectatoribus eſt polli- *Fauſtum*
cita. Si fortè audis eorum aliquē, verbi gratia Lutherū aut Cal- *li.32.c.17*
uinum, maiores noſtros deſpicere tanquā Sacerdotes imperitos
in ſacris literis exponēdis cæcos, & Eccleſiam Catholicam im-
pietatis falſæq; doctrinæ arguere; reſponde eum hoc à Neſto-

 rio,

Irenæ. li.3.c.17. Lirinenſis cap.42.

rio, qui idipſum à ſuis item maioribus Arianis & Valentinia-
nis acceperat, didiciſſe. Ea ſiquidem *Neſtorij fuit ſcelerata præ-
ſumptio, quod ſacram ſcripturam ſe ſolum & primum intelligere,
& omnes alios ignoraſſe iactaret, qui ante ſe magiſterij munere præ-
diti diuina eloquia tractauiſſent, vniuerſos ſcilicet ſacerdotes, con-
feſſores & martyres: totam poſtremo etiam nunc errare & ſemper
erraſſe Eccleſiam, vt quæ ignaros Doctores eo iudice & ſequuta eſſet,
& adhuc ſequeretur.* Si debacchantur in Eccleſiam Pontificem-
que Romanum, eumque garriunt nihilò plus habere authori-
tatis quam alium quemuis Epiſcopum: imò eam Eccleſiam

Auguſt. de vtilit. credendi cap.17.

iam eſſe Antichriſtianam, reſponde cum patribus hanc eſſe
communem veterum hæreticorum maledicentiam: ſic latraſſe
hinc Arrianos, illinc Donatiſtas & ſimiles, ſed tamen *hæreticis
illis fruſtra circumlatrantibus, & partim plebis ipſius iudicio, par-
tim conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maieſtate
damnatis Apoſtolica illa ſedes culmen authoritatis obtinuit.* In qui-
bus vtriſque & iſtis nouis, & in illis vetuſtis hæreticis, quod
huic ſedi primas non tribuerint, Patres doctiſſimi iudicant *vel
ſummæ profectò impietatis eſſe, vel præcipitis arrogantiæ.* Deni-
que ſi conquerantur & expoſtulent, quod eos vocemus non
fideles, non ſinceros Chriſtianos, non Euangelicos, Pro-
teſtantes, reformatos fratres vel ſimilibus quæ ipſi nuper
inuenerunt nominibus, ſed apertè & ſimpliciter veteri ſti-
lo *hæreticos*, reſponde confidenter & antiquos Patres Eccle-
ſiæ Catholicæ Epiſcopos ſic nos edocuiſſe, & antiquos Impe-
ratores Reipublicæ Chriſtianæ rectores ab Eccleſia Catho-

Iuſtinianus Cõſtitut. nouel le.109.

lica inſtructos eos *hæreticos* definiuiſſe, nõ minus propriè quam
ſuos ante tot ſæcula maiores, hæreticos vetuſtiſſimos. Sic
enim Iuſtinianus Imperator: *Qui ante nos Imperium rexe-
runt, hæreticos dixerunt ſicut & nos dicimus, quicumque diuerſa-
rum ſectarum ſunt Neſtorianos, Arrianos, Apollinariſtas* &c. ea-
demque ratione Lutheranos, Zuinglianos, Caluiniſtas, &c. &
vniuersè, *Qui in contaminata communione in Catholica Eccleſia
cum huius Sacerdotibus non communicant* (à qua communicatione
longè abſunt omnes ſectarij noſtri, qui neque nomen *Sacerdo-
tis* in Eccleſia Catholica ferre poſſunt) *optimo iure vocamus hæ-
reticos, tametſi ipſi ſibi Chriſtianorum nomen imponunt.* Hæc ego
Samuel ex innumeris pauca in medium affero tui monendi
& excitandi cauſa, vt intelligas omnia iſtorum hæreticorũ fir-
mamenta, omnes prætextus, ipſum ſcribendi characterẽ & de-
clamãdi modum antiquitùs ab Eccleſia primitiua in iſtorũ hæ-
reticorũ primis progenitoribus per ſanctiſſimos Patres noſtros
admodũ exactè & particulatim fuiſſe refutatum. Et quoniam
filum orationis ad Eccleſiã primitiuã me perduxit, illic ego te,

Samuel,

Samuel, tanquam in tuto portu relinquam, & verbis grauiſſimi eius Eccleſiæ Doctoris te mouebo. *Eccleſia Dei* (inquit Diuus Epiphanius) *eſt regia via, à qua heretici abeuntes, anfractus quoſdam & tramites obliquos quaſi compendia & vias breuiores quærunt. Sed nuſquam exitum reperient aut errandi facient finem, niſi ad primariam viam, id eſt, ad viam regiam, ad ſanctam Dei Eccleſiam reflexerint.* Hoc cum certiſſimum ſit, & omnium ſæculorum atque hæreticorum, qui ab Apoſtolorum temporibus ad noſtram ætatem interuenerunt, exemplis confirmatum, ita ex eo doctiſſimus Epiſcopus concludit. Vos itaque *ſerui Dei*, vos filij ſanctæ Dei Eccleſiæ, qui certa *regula & via veritatis ineditis, ne retrahamini vocibus*, & nouorum magiſtrorum de clariſſima Euangelij luce gloriantium, *ficta profeſſionis verbis: Erronea enim ſunt iſtorum hominum via. Magna iactant & parua ignorant, libertatem promittunt, cum ipſi ſint ſerui peccati. Magna* certè *iactant*, quia vendicant ſibi ipſis ampliorem Theologiæ cognitionem, quàm vnquam fuit in Eccleſia Chriſti ab Apoſtolorum temporibus. *Magna iactant*, imò ſuprà quàm loqui vel etiam cogitare poſſumus maxima & obſtupenda, qui arcanorum ipſius Dei conſiliorum maiorem notitiam arrogant ſibi, quàm Chriſto Ieſu Saluatori noſtro largiuntur. Verè igitur *magna iactant*, & æquè verè, *parua ignorant*. Ignorant quod in Eccleſiæ Chriſti pueri & aniculæ ſciunt, Apoſtolorum Symbolum communis fidei articulos: ignorant prima religionis Chriſtianæ elementa fidem de Deo, de Chriſto, de paſſione & morte Chriſti: de alijs quoque dogmatibus prædeſtinatione, libero arbitrio, bonis operibus nihil tenent certi. Modò aiunt, modò negant, hodie feruntur hic, cras illuc cum Chamæleonte illo Apoſtolo ſuo, altero noui Euangeliſmi Atlante Philippo Melancthone: & pro ſolida rerum veritate nubes arripiunt & inania, ſequuntur aliàs ſui ipſorum cerebri, aliàs aliorum ſtultiſſimorum Apoſtatarum ſui ſimilium inuenta. *Libertatem* verò quinam vnquam à mundo condito promiſerint liberaliùs & licentioſiùs quàm iſti, qui ſuos ſectarios liberant ab omnibus legum vinculis, liberant ab obedientia legum Eccleſiæ, liberant à votis & iuramentis factis Deo, liberant ab obſeruatione legis Dei, liberant ab omni neceſſitate bonorum operum. & diſcipulis ſuis ſola fide præditis tam certam aſſignant poſſeſſionem cælorum, vt ſalutem perdere ſi maximè velint, non poſſint tamen, ipſi interim vita flagitioſiſſima *ſerui peccati* & ſuos neceſſitate peccandi ſemper & in omni opere deuincientes, quos affirmant nunquam non peccare, nec aliter facere poſſe toto vitæ curſu, & tum quoque peccatis idque mor-

Epiphan. hæreſ. 53

Ttt 5 talibus

talibus ſe contaminare etiam cum ſanctiſſimè viuere laborant.
Baſil. Epiſt. 82. Magnus Baſilius cum indignatione quadam deplorat ſuperbam peruerſitatem Arrianorum, quòd *decreto contra eos à quingentis Epiſcopis promulgato non obedierint, nec ab Eccleſiarum adminiſtratione amoueri ſuſtinuerint, quum tot conſentientium Epiſcoporum ſententia ab officio depoſiti eſſent.* Quam verò afferebant recuſandi cauſam? quia nimirum illi non erant legitimi iudices, non erant legitimi Epiſcopi, *non erãt Spiritus ſancti participes, nec per gratiam Dei Eccleſias gubernabant, ſed per inanem potentiam.* Nulli ergo erant Epiſcopi, nulli iudices, qui litem illam terminarent, maximè, *Qui enim ab ipſis ordinati erant, pro Epiſcopis agnoſcebant. Quos* (inquit præclariſſimus vir) *meo nomine roges velim, an vniuerſos mortales contemnant, quaſi nec oculos habeant, nec aures, nec cor ſenſu præditum, vt eorum quæ dicuntur abſurditatem conſiderare queant.* Refer iſta, Samuel, ad hiſtoriam tui temporis, pluſquam *quingenti Epiſcopi*, omnes vniuersè qui Eccleſijs Chriſti tota Europa præſidebant, cum Lutherus, Zuinglius, & reliqui illi ſua Euangelia molirentur, & Eccleſias non Eccleſiaſtico, ſed militari more inuaderent, in *eadem ſententia conſentientes* definierunt iſtos eſſe ab Eccleſiarum Chriſti adminiſtratione remouendos. Quid nomino præcisè Epiſcopos quingentos, quando quingentos & quingentos ſæpius multiplicatos potero allegare? omnes videlicet qui ab annis mille, Eccleſijs Chriſti præfuerunt, hos tanquam hæreticos ex Eccleſijs iudicant expellendos, quod nec ipſi Proteſtantes negant. Quinimo ſi ad trecentos vlterius annos proceſſeris, & ipſum Diuum Baſilium cum ſuis quingentis Epiſcopis contra eos produxeris, non multum refragabuntur eorum omnium calculis eſſe damnatos. Quid ergo non recedunt ex Eccleſijs quas occuparunt? cur orbis Chriſtiani iudicium detrectant? cur tot centurias Epiſcoporum, quot in generalibus Concilijs Conſtantinopolitanis, Lateranenſibus, Lugdunenſibus, Niceno, Viennenſi, Florentino, Tridentino, in quorum vno aliquo Epiſcopi penè quingenti, in alio pluſquam nongenti, in alio pluſquam mille conuenerunt, omnes & ſinguli in iſtorum damnationem *conſentientes* non audiunt? Notum nimirum eſt eorum Arianicum refugiũ. Iſti ſcilicet Epiſcopi legitimi iudices non ſunt, *non erant Spiritus S. participes* Hoc tempore toto
Ioan. 14. & 16. Spiritus S. contra verbum & promiſſum Chriſti Eccleſiam deſeruerat: Epiſcopi eam *gubernabant non per gratiam Dei, ſed per inanem potentiam:* imò per operoſam nimis potentiam, & ordinationem Antichriſti. Quinam ergo ſunt Epiſcopi legitimi harum controuerſiarum iudices? Epiſcopi videlicet ab ipſis ordinati: ſed cum ſingularum ſectarum accurata ſeparatione. Anglis

glis

glis enim tuis Epiſcopi legitimi ſunt quos Princeps per literas ſuas patentes ordinauit: Germanis, Superintendentes quidam, Amſdorfius, Pomeranus, & ſimiles quos inſtituit Lutherus, qui eius poteſtatis conferendæ tantum habuit ius, quantum alteruter noſtrum, aut etiam vnus ex Ianizaris, qui hic in Porta Imperatoris noſtri excubat: Caluiniſtis, Beza fortaſſe, Caluinus, & Gallaſius: quamuis iſti etiamſi pluſquam Papalem authoritatem vſurpant, tamen Epiſcopi eſſe nolunt, & nomen vnà cum officio ex ſuis Synagogis exterminant, vltra Arrianos in eo progreſſi & alios hæreticos Aërianos & Acephalos imitati. Nā Caluiniſtis tota illa Eccleſiaſtica hierarchia eſt planè Diabolica, & Epiſcoporū ordo eſt *Eccleſiæ peſtis*, proptereaq; *nulla veritatis retinendæ ſpecie in eam admittendus*. Sed tamen ne iſti planè exleges cenſeantur, & iudicibus Eccleſiaſticis carere, miniſtri à Caluino vel Beza creati, vel potius Conſiſtorium ex paucis miniſtris Bezæ quoad mores & fidem ſimillimis conſiſtens, hoc iudicandi munere fungetur. Et ita ſpreta & proculcata Catholica Chriſti mille annorum Eccleſia, Caluiniſtæ ſuis Conſiſtorijs, Lutherani ſuis Superintēdentibus, tui Angli ſuis Regijs Epiſcopis de fide ſtatuentibus (quatenus corū ſententia (nō per ſcripturas) ſed per Principis diploma approbatur) obtemperabunt. Quos tu, Samuel, non *meo nomine*, ſed *nomine* D. Baſilij nomine tot Generalium Conciliorū, nomine Chriſti & Apoſtolorū *roges velim an vniuerſos mortales contemnāt quaſi nec oculos habeant, nec aures, nec cor ſenſu præditū, vt harū rerum* barbarā *abſurditatē conſiderent*, quæ non ſolum ratione, ſed & auribus, & oculis, & omnibus ferè ſenſibus poteſt percipi & palpari. *Quære* iſtorum omniū nomine, quo pudore poſſunt opponere ſuos paucos tantæ multitudini, ſuos diſſectos & in partes ſciſmaticè dilaceratos tā diuinæ vnitati & conſenſioni: ſuas exiguas vnius ætatis Synagogulas tot ſęculorū ampliſſimę Eccleſiæ ſuos præfractos Lutheros, varios Melanchthones, libidinoſos Zuinglios, ſuperbiſſimos Caluinos, ſuas ſub his ducibus palantes & diſperſas turmas, deſpicabiles, ſanctiſſimis, caſtiſſimis, diuiniſſimis, manſuetiſſimis Bedis, Gregorijs, Paulinis, Hieronymis, Auguſtinis, Baſilijs, Ambroſijs, Nazianzenis, Chryſoſtomis, Cyprianis, & reliquo illi formidabili ex Epiſcopis, Doctoribus, Martyribus glorioſiſſimis cōflato exercitui Dei viuētis? Quære quanā ratione ſperēt æternę vitæ hæreditatē cū iſtis ſāctis cōſequi, qui in Eccleſię eiuſdē cū iſtis ſanctis vnitate recuſant viuere, extra quā quiſquis viuēt in hominū oculis ſanctiſſimè (quēadmodū iſti viuat flagitioſiſſimè) tamē *nō habiturū vitā æternā, ſed trā Dei manere ſuper eū*, iſti Patres vno ore prædicāt, extra quā etiāſi mortē Chriſti nomine perpeſſi

Beza. Epiſt. 79. ad Knoxū

Auguſt. Epiſt. 152 & Tom. 7. contra Epiſt. Parmeniani. li. 2 c. 3. Cypr. de vnitate Eccl. n. 8.

peſſi fuerint, *ardeāt licet flammis, & ignibus traditi vel beſtijs obie-*
cti animas ſuas ponāt, eam fore illis non coronā fidei, ſed perfidiæ pœ-
nam, nō religioſæ virtutis exitū glorioſum, ſed deſperationis interitū;
iſtorum Patrum concors eſt ſententia. Quære qua fiducia ad
Chriſti tribunal putant ſe comparituros cum iſtis Patribus tan-
quam Chriſtianos, quos iſti Patres propter vnum ſchiſmatis &
Eccleſiæ derelictæ crimē iam olim à ſua communione repule-
Cypr. vbi runt, & Chriſtiano nomine cenſuerunt indigniſſimos, quos
ſup. n. 3. 4 non *aliter eſſe Chriſtianos quam Diabolus eſt Chriſtus* iudicarunt:
Matth. 18 quos *alienos* eſſe, *prophanos* eſſe, eſſe *hoſtes, gentiles, Antichriſtos* ſæ-
Rom 2. piſſimè ſtatuerunt, quos ponderoſiſſimo iudicio Chriſtus ipſe
1. Cor. 3. ante omnes Patres; Ethnicos eſſe & Paganos definiuit. Breui-
2. Cor. 5. ter quære ad illius iudicij tribunal, vbi tota iudicandi ratio ex
2. *Tim.* 4. factis, ex operibus, ex charitatis officijs pendet, vbi propter ope
Apoc. 20. ra bona benè agentibus æterna vita redditur, quemadmodum
Matt. 25. propter opera mala impij in æternam damnationem amandan-
tur; qua conſcientia vel qua audacia iſti ſe poſſunt ſiſtere, qui il-
lam iudicij formam, licet à Chriſto ipſo eiuſque Apoſtolis
manifeſtè præſcriptam, iam tamen diu tanquam legalem, tan-
quam Moſaicam, ſuo nouo Euangelio planè impoſſibilem at-
que iniuſtam reprobarunt, qui ſola fide iudicium illud omne
tranſigi debere ſtatuunt, qui illam omnem iuſtificandi & ſal-
uandi viam eſſe literis ſacris ſuo more expoſitis contrariam, eſ-
ſe Deo Chriſtoque indignam, multis voluminibus contende-
runt. Quære denique quo modo vel cogitare poſſunt de aliquo
Dei iudicio ſibi cum antiquæ Eccleſiæ Chriſtianis & Paſtori-
bus communi, qui iuxta primitiuæ illius Eccleſiæ fidem, iudi-
cium Dei omne penitus ſuſtulerunt. Nullum enim Dei iudiciū
illi vnquam ſuſpicati ſunt, niſi vbi homines ex libero arbitrio
cum gratia Dei liberè bonorum operum merita producebant;
2. *Tim.* 4. propter quæ vitam æternam, quemadmodum & mali ex libero
Act. 17. 31 item arbitrio peccantes propter peccata mortem æternam erāt
Auguſt. ſententia iudicis hos & illos ex operibus diſtinguentis, conſe-
Epiſt. 46. cuturi. Quòd ſi liberum hominis arbitrium negaueris, & nulla
De Spiritu eſſe opera verè bona, ſed omnia eſſe peccata, omnia *donorum*
& litera. *Dei pollutiones & probra*, hoc eſt, pœna non præmio digna ſta-
cap 32. tueris, poteſt fortaſsè Deus ex omnipotētia, ex miſericordia, &
Hypogno. largitate & munificētia hominibus eiuſmodi coronā in cælis
libr. 3. de donare: ſed quod eſt *iudicij* ex iuſtitia, *iuſtus iudex coronā iuſtitiæ*,
libe. arbi. qualem Apoſtolus Paulus Chriſtianis fidelibus vendicat, non
lib. 2. c. 1 poteſt *reddere*. Vnde frequenter antiqui illi Patres: *Si non eſt Dei*
De natu- *gratia, quomodo ſaluat mundum? Si non eſt liberum arbitrium,*
ra & gra *quomodo iudicat mundum?* Et, *Deus vult omnes homines ſaluos fie-*
tia ca. 65. *ri, non ſic tamen vt eis adimat liberum arbitrium, quo vel benè vel*

malè

malè vtentes iuſtiſſimè iudicentur. Quomodo enim vnicuique ſecundum opera ſua redderetur in die iudicij, niſi liberum eſſet arbitrium? Eademque *iudicij* neceſſitas requirit, vt aliqua opera ſint bona, non omnia peccata, ſic enim omnes promiſcuè damnarentur: ſed idcirco *iudicium* eſt, quia tum *Chriſtus iuſtorum & iniquorum merita diſcerneret, & pro noſtrorum qualitate factorum verus iudex & iuſtus aut ſupplicia decernet, aut præmia:* vt cum Patribus vbique docent ſcripturæ. Sed his & alijs huius generis quæſtionibus iſti boni fratres facilè opinor ſe expedient exemplo Patrum ſuorum, de quibus D. Hieronymus. *Contemplemur hæreticos, quomodo ſemel deſperantes veritatem, gulæ ſe tradant & delitijs, veſcantur carnibus, muſto fragrent, vnguentis varijs delibuti quærant corporum pulchritudinem;* & (vt aliqua noſtris Euangelicis peculiaria adiungamus) rumpant vota caſtitatis Deo facta, abijciant preces, irrideant ieiunia, negligant, imò damnent opera bona, auidè conſectentur voluptates corporis, amplexus & concubitus muliebres optimis operibus præferant, quòd vnicum eſſe opus ſpirituale, & hoc vnicum omni carere peccato etiam veniali (cùm in alijs omnibus actionibus peccetur mortaliter) magno zelo & vehementi aſſeueratione tradunt. Quorum omnium hæc eſt cauſa. *Semel enim futura non ſperant, neque credunt in reſurrectionem: quod cùm ſermone non pandunt, oſtendunt.* Quanquam in noſtris paulo ſecus eſt. Nam non ſolum *oſtendunt operibus*, verum etiam *pandunt ſermone*, & in tales ſermones erumpunt ſæpenumerò. Sed quia tempus illud aliquando venturum eſt, & certò fiet reſurrectio, certò fiet iudicium, ſiue iſti credant, ſiue non credant: quod Saluator noſter dixit de Publicanis & Meretricibus Iudæos præceſſuris in regno Dei. eo quod eo die tolerabiliùs foret *terræ Sodomorum* quàm terræ Iudæorum, quæ oblatam Chriſti & Euangelij eius gratiã obſtinatè recuſauerat: idẽ mihi prorſus videtur de veſtris Euangelicis & noſtris Turcis eſſe exiſtimandum, non modo propter hanc ipſam impietatem negatæ reſurrectionis & iudicij, quàm Turcæ & Mahumetani credunt firmiſſimè, ſed propter reliqua omnia quæ in hoc colloquio perſecutus eſt Michæas. Sunt quidem perinde omnes à Chriſti corpore, quod eſt Eccleſia, ſegregati: ideoque & omnes vna manet ſententia nunquam cæleſte regnum ingrediendi. Sed tamen propter ſchiſmatis grauitatem in Euangelicis quàm Turcis maiorem, propter Chriſtianam & Catholicam fidem ob leuiores cauſas ab Euangelicis quàm à Mahumetanis proditam & derelictam, propter voluptariam & beluinam vitam magis ab Euangelicis quàm Turcis auidè appetitam, propter ſtudium bonorum operum magis horum Euangeliſmo quàm illorum Alco-

Ambroſ. Commẽt. in Lucam lib. 2. in cap. 2.
Vide de hoc Ignatiũ. Epiſt. 6. ad Magneſ. Irenæum lib. 4. cap. 71.
Baſil. in Pſalm. 61
Hieron. Epiſt. 146 ad Dam. & 150. ad Hedibiã. q 10. & contr. Iouinian. lib. 2. c. 2.
Chryſoſt. in Geneſ. Hom. 22.
Hiero. in Hierem. cap. 23.
Hieron. vbi ſupr.
Matt 21.
Matth. 11

Alcorano extinctam, propter ſecuritatem peccandi infinitè magis ab Euangeliſmo nouo quam ab Alcorano indultā propter ſectarum horribilium contra Deum & omnia pietatis principia multiplicationem decuplo maiorem inter Euangelicos quàm inter Turcas, propter Chriſti fidem ſub Chriſti & Euangelij nomine inſidioſiùs & peſtilentiùs ab Euangelicis quàm à Turcis oppugnatam, propter immanitatem in veros Chriſtianos fidei cauſa magis ab Euāgelicis quàm à Turcis exercitam: propter abundantiā diuinæ gratiæ multò vberiùs & copioſiùs reuocandi in viam ſalutis, & antiquæ fidei Euangelicis huius ſæculi, quàm Mahumetanis & Arabibus Mahumetis tempore oblatam, & tamē magis cōtumelioſè, ſuperbè, & nequiter ſpretam atque contemptam: propter has & alias rationes plurimas, nemini Chriſtiano, fidem Chriſto & ſacris literis habenti dubium eſſe poteſt, quin apud ſupremum Dei iudicium, vbi exactiſſima iuſtitiæ & æquitatis norma omnium actiones pendentur, Euangelicorum iſtorum quam Turcarum vel Mahumetanorum, & in hac vita multo tetrior, ſceleratior & deteſtabilior ſit Apoſtaſia: & in altera longè grauior, ſeuerior & terribilior futura ſit condemnatio.

F I N I S.

Hos quatuor Caluino-Turciſmi Libros, qui dilucidam vtriuſque perfidiæ continent demonſtrationem, ad hæreſes huius temporis, & maxime Caluinianam, & ad omnem conuincendam perfidiam, ad ſtabiliendam quoq; fidem orthodoxam, Catholicam, Romanam, quæ vna, ſola, & ſalutaris eſt fides, plurimum poſſe conferre, & ſummo cum fructu proinde in lucem edi poſſe cenſeo.

Henricus Cuyckius D. Petri Louanij Decanus & Pontificius ac Regius Libr. Cenſ.

BIBLIOTHECA ... ROMA

Et ego infraſcriptus hoc Opere perlecto idem cenſeo.

Thomas Stapletonus S.T. Doct. & in Academia Louanienſi Profeſſor Regius.